ETYMOLOGICVM LATINVM,

Opus

EX PROBATISSIMIS PHIlologis, Philosophis, Historiographis, Poetis, & aliis Scriptoribus diuersis in vnum corpus collectum, Antiquitatibus, & Animaduersionibus passim respersum, vocabulis insuper iis, quæ transierunt ex linguis Sacris in ius Latinitatis locupletatum,

Auctore

IOANNE FVNGERO
Leouardiensi Frisio.

FRANCOFVRTI
E Collegio Paltheniano, Sumtibus Ionæ Rhodii.
M. DC. V.

ILLVSTRIBVS AC POTENTISSIMIS CONFOEDERATARVM BELgicæ regionum Ordinibus, generalibus Dominis suis,

IOANNES FVNGERVS Dedicat.

MVltos iam annos, & quidem merito, vos colo, Nobilissimi Amplissimi viri, ob præclara de optimis rebus iudicia, non iis solum, quæ attingunt τὸ πολίτευμα, verum etiam de literis bonis, quas in turbulento hoc rerum humanarum pelago, vibrante gladium audacia intolerabili & cœlo tenus cristas erigente, conseruandas arbitramini, prout colligere videor ex erectis passim Academiis & Scholis, summaq; in eas munificentia, tum ex beneuolentia singulari, qua Literatos, quorum vestigia me legere profiteor, complectimini. Quid enim in hac vita secundum veri illius Dei cognitionẽ mentemq; religione pura ipsi astrictam dulcius, quam agere delitias, otiari, rusticari, imo vel mediis in castris non inducta ab horrido Marte barbarie bonis & innocuis studiis oblectari. Optime Plato: αἱ τέχναι πᾶσαι ἀε[illegible]*τι καὶ ὠφέλιμον τῷ βίῳ. Nec minus scite Diodorus 12. Biblioth*[illegible]* *μὲν ζῆν τὴν φύσιν αἰτίαν ὑποληπτέον, τοῦ δὲ καλῶς ζῆν τὴν ἐκ τῶν* [illegible]*μάτων συγκειμένην παιδείαν. Longius progressus Philemon literas esse dixit ἰατρεῖον τῆς ψυχῆς: Quid itaq; aut conducibilius aut præstantius, quã vnumquemque pro modulo adniti, vt Rempublicam literariam iuuet siue hoc,*

siue illo scribendi genere? Tales veteres patres grauissimiq; Philosophi, & artium Professores eximii, qui alieni ab inuidia, nulloq; alio affectu prauo in transuersum rapti, quidquid studio, quidquid diuino, prope dixerim, afflatu comparauerant, in communem vsum contulerunt cœlo propterea laudibus inuecti. Quo exsecrabiles sint inertes illi, qui ventre saginando ac saburrando occupati, satius ducunt volutari in cœnosis voluptatum quisquiliis, turpiq; otio conterere tempus, quam re aliqua frugifera messe tenus sua Reipub. prodesse. Cum tamen vita hæc mutuis constet officiis, & vnumquemq; deceat velut in publico totius mundi mercatu proferre aliquid, quod iuuet, delectet, spem aspirantium ad res egregias promoueat, quantumuis proficientium & publicæ vtilitati studentium inuidia sit comes. Hoc in numero cum semper esse studuerim, longo syrmate tractuq; sublegens aliorum vestigia, volui quoq; tandem, Amplissimi Domini, obseruantiam erga vos meam, voluntatem profectus erga studiosos probare, & quasi certissimo testimonio iam confirmare. Si quis vero materiam hanc dixerit nõ esse dignam ornatissima dignitate vestra & Amplitudine, is paucas rationes deputet mecum, quæ eo me audaci impulerunt, ne aliqua mihi inuratur præcipitantiæ nota. Primum constat, sub ornatissima dignitate vestra fœcunditate quadam rediuiua ac restibili suum decus literaturæ in hisce Belgii oris conseruari, in quibusdam plane sopitum erui rursus in lucem velut ex tenebris Cymmeriis, atq; ita suo restitui splendori. Neque enim Gubernatorum Reipub. quorum viuam & expressam imaginem, non adumbratam aut laruatam exhibetis tantum est Rempubl. totam a labe & vitiis perpurgare, dum pro virili tollunt, emẽdant scelera & corruptelas diuersas, atq; ita publicum bonum promouent grato omnipotenti zelo, imo pro communi salute excubant, verum etiam eo animum intendere indefesso studio, cura, labore, vt literæ, usq; erecta & dedicata gymnasia conseruentur. Sunt illæ (vt taceam interim honestatem vtilitatemque) τῶν θεῶν δῶρα, sicut in Cynico suo Lucianus, [illegible]nat. Aureum pariter dictum sapientissimi vatis, οὐκ ἔστιν ἀντά[illegible] οὐδὲν πεπαιδευμένης ψυχῆς. Solitus itaque præcipere Democritus, ὅτι τὰς μὲν πόλεις ἀναθήμασι, τὰς δὲ ψυχὰς μαθήμασι δεῖ κοσμεῖν, quod oporteat ciuitates ornare egregiis structuris, templis videlicet, curiis, basilicis, statuis, theatris: at animos homi-

hominum honeſtis & liberalibus diſciplinis. Atqui opus hoc noſtrum, quod humiliter conſecro & offero, ex variis artibus deductum, diffuſa late originationum materia, Vt quidem hic non anguſtis cancellis aut carceribus includamur, ſed colligendum fuerit hinc inde ſpicilegium, cui paſſim ex auctoribus ſtatumina ſua ac pedamenta ſubiicienda fuerunt, non neglectis interim vocabulis, quæ ex ſacris linguis in ius latinitatis ſunt deriuata, neq; etiam antiquitatibus hac illac ſparſis cum locis auctorum multifariam ſuo nitori reſtitutis. Si quis inferat, humile eſſe & tenue tractationis genus, quo diſtineor, velim eum rogatum, vt peruideat primum, quid tenue ſit, quid humile exiſtimandum. Scio, nullas complectitur hoc noſtrum ſyntagma longius petitas voces, vt ſolet genus nominatum ἁδρὸν, cuius finis ſecundum Rhetores ἔκστασις vel ἔκπληξις. Foret id in hac materia παρὰ τὸ μέλος, quod aiunt. Enitendum potius fuit, vt proprio & rebus accommodato ſermone vterer: Nec proponenda fuit γοργότης aut δεινότης, at σαφήνεια, perſpicue declarans, quod vbique faceret ad rem præſentem. Porro materia operis huius ad quem non ſpectat? Vtique Grammatici plurima hic habent, quæ ſua intereſt ſcire, de vi & origine vocabulorum, eorumq; proprietate. Dialectici inter alias definitionis ſpecies tradiderunt τὸν κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν ὅρον. Eidem datus locus in Topicis ab Ariſtotele, Cicerone, & aliis. Nam inde illud Comici: Homo ſum, nihil itaque humani a me eſſe debet alienum. Item: γερουσία dictus ſummus Lacedæmoniorum magiſtratus, conſtabat ergo ex ſenibus. Cum etiam apud Ariſtophanem aues conditura eſſent πόλιν, dictam eam volunt quaſi πόλον παρὰ τὸ πολεῖν a vertendo, quod mobilis ſit Reipublicæ ſtatus. In re Medica res hæc tam late ſeſe effundit, ſiue quis medicamenta & herbas ſpectet, ſiue morborum nomina, vt in trãſcurſu καὶ ἐν κεφαλαίῳ explicari non queat. Sed & etyma lucem adferunt hiſtoriis. Nam vt miſſa faciam alia ſexcenta, obſcuriſſimam alioqui Theſei hiſtoriam ſola nominis explicatione dilucidam reddi animaduertas. Sic enim appellatus creditur ἀπὸ τῆς τῶν γνωρισμάτων θέσεως a ſignorum depoſitione. At quænam γνωρίσματα iſta? Gladius & calcei paterni ſub caua quadam petra, quæ ſola nouerat mater Æthra, filiuſq; adultus Athenas ad Ægeum patrem deferre debuit. In Phyſicis quanta ſe offert herbarum ſylua? Malua ab

aluo mollienda. sicut μαλάχη παρὰ τὸ μαλάττειν, nomen inuenit: Raphanus, ὅτι ῥᾳδίως φαίνεται, quod facile & mox a satione oriatur, vt salix a saliendo, quod celeriter crescat, & alia id genus. Ita inter Iurisconsultos possessionem dictam quasi pedum positionem eleganter scripsit Pomponius ad l.1. ff. de acquir. rer. possess. Porro quin nominum notatio ex sacris linguis petita Theologo prosit, ex his nostris (opinor) constare queat. Non ergo vanum, quod a Platone est proditum, primos comparandæ scientiæ gradus esse ὄνομα καὶ λόγον. Quinimo in disputatione multis errorum symplegadibus anfractibusq; euoluit sola nominis enodatio καὶ σημασία. Contra obscuritas eiusdem difficultates parit & ad lapsum impellit. Nullus enim in disputatione versari poterit cum laude, quin sæpissime impingat, offendat, siquidem vim & ius vocabuli ignoret. Præcipit ad hæc Fabius Oratoriarum Institut. 1. inprimis Præceptori subtili, dũ firmandis ingeniis artibusq; tradendis occupatur, scrutandas esse nominum origines, quæ Fortunatiano dicuntur verborũ cunabula. Quippe ad honestam & liberalem eruditionem non modo pertinet, vires ac potestate rerum cognoscere, verum etiã etymon proprietatemq; verborũ. Ipsemet Plato quam multus in Cratylo in eruenda nominum rectitudine? Idem alias primam esse tradit nominum doctrinam. Etsi quandoque secundum Galenum sit μάρτυς ἀλάζων, cum vocum notiones ex fontibus sæpe diuersis deduci queant, populorum vero & vrbium etyma crebro nitantur coniecturis, nõnunquam etiam in ius possessionemq; eius allusio irrumpat, a qua tamen reapse differt. Quo venia dari debeat a quouis, sicubi inueniat, quo aliud quippiam videatur verisimilius: Id quod propter eos fideliter exprimo, qui studio maledicendi passim plus quã Lynceis oculis obseruant, si quid arripere queant ex cumulo ingenti, quod aut chartis dentatis illinant, aut liuidis suis dentibus arrodant. Vtque in vniuersum constet scopus institutumq; meum, profiteor ingenue in euoluẽdis etymis semper me irretorto (vt cum Horatio loquar) lumine ad fontes primos respexisse, atq; adeo ex iis deriuasse, quod maxime videbatur probabile, aliquando etiam aliorum vestigia legisse, quorum interim laudem cum astipulor, nequaquam premo. Si quis visus est extra oleas ferri, aut ea dicere, quæ non faciunt ad rem, & proinde ab eo volens nolens dissentiam, subicio

xio caussas & rationes, quæ impulerunt, quo minus in eius sententiã irem. Vbiq; vero eum me præsto, vt non cum laruis dimicem, nusquam famam & nomẽ alterius arrodam, cuiq; autem tribuam suum, cum alioqui, si ita semel decretum fuisset, eleuare potuissem auctoritatem quorundã contra hominis politici officium nedum Christi religione imbuti. Huc accedit, quod ὀνομαθεσία res antiquissima sit, & ideo nulli potius, quam vestræ Amplitudini, id est, magistratui, qui vna cum genere humano caput exseruit, dedicanda. Legimus enim Deum a prima rerum origine singula congruis naturæ nominibus mox appellasse, ab eodem deducta cum iumenta tum volatilia ad protoplasten, vt inderet cunctis appellationes, quas conditor rerum tum ratas habuit & comprobauit. Atque hæc hactenus. Præterea cum nemini ignotum sit, sæpe eos virulentis inuidiæ stimulis peti, qui aliquid dabunt in lucem, ideoque aduersus sciolos sibi deligere patronos, non potuerunt occurrere vobis, viri Amplissimi, magis idonei, sub quorum tutela delitescens velut sub Orci galea aliorum edentulos morsus ab alto despicerem, fœtum hunc meum publico & veteri more asscriberem, idque imitatione eorum, qui omni ætate labores suos Amplissimis viris & Principibus dedicarunt. Nam (vt aliquos producam) Stratagematum libros inscripsit Antonino & Vero Polyænus, naturalem historiam Vespasiano Plinius, Panegyricum Traiano Plinius Secundus, de re rustica libros Columella Publio Syluano, Stella poema suum Papinianus, Commodi vitam Ælius Lampridius Diocletiano, & eidẽ vitam Veri Capitolinus, aliiq; aliis, quorũ præsidio velut immobiles starẽt aduersus improba Vitilitigatorum iudicia. Horum ergo vestigia sublegens offero & vobis, Nobilissimi viri, curas has subcesiuas desultoria tamẽ opera minime congestas. In quibus si quædã ab aliis dicta recoquo atq; adeo rumino, digerendoq; in ordinem aut emendando formo siue expolio, haud fraudi mihi fore confido. Nam quis non aliqua ab aliis accepit, & quid non dictum est prius? Ex diuino illo & limpido Homeri gurgite quis nõ hausit aliquid & vsurpauit sibi? Homerus ipsemet an nõ quædã habet ex Orpheo & Lino, & ex Homero Hesiodus? An non ex aliis Philosophis quãplurima sumsit Aristoteles, imo ex Mose Plato, vti ex Augustini opere de ciuit. Dei, ex Iustino Martyre, libris Augustini Steuchi de perenni Philo-

)(4

sophia & aliis constare potest? Fons eloquentiæ Cicero multa itidem tractando hanc aut illam materiam mutuatus a Platone Aristotele, Panætio, Ennio. Virgilius & ab Ennio, & a Lucretio. Quod ergo licuit istis sophiæ luminibus, nullo equidem iure aut fronte mihi poterit negari nullius interim suppresso nomine. Multo minus male habebit voluisse me reddere honestam hoc modo temporis & otii rationem, quod fallere aliquo insumendi modo, ut indecorum & impium ita meum non esse duxi. Atq; hæc omnia ἐπὶ γόνασι τῶν δυνατῶν, quorum erit pro singulari prudentia nutantem dubitantemq; erigere, claudicantem fulcire, fœtum hunc nostrum vitali aura perfundere, & a tenebris ad splendidissimam lucem euocare. Certus enim sum a magnificentia nominis vestri accessurũ huic operi splendoris nonnihil. Vos illi, qui peculiari Dei dono, immensaq; benignitate late diffusis populis dati custodes, æquitate, iustitia, prudentia, fortunis, præ aliis conspicui collimatis eum in scopum laudabili instituto, ut vere ἀλεξίκακοι magno publici boni incremento tueamini subditorum vitam & bona: Vos (quo nomine maxime gratulor) studio, liberalitate, officiis, artes, quibus liberales disciplinæ continentur, complectimini. Quid? quod & illos, qui ab aliqua virtute commendationem trahunt, beneuolentia vestra dignos iudicantes, benigne auctoritate defendatis foueatisq; & sæpe dignis præmiis ornetis. Quo nemo mirari debeat probos viros certatim ingenii partus cõmendare vestræ sacratissimæ clientelæ, & a nominis vestri splendore gratiam & ornamentum scriptis suis conciliare aduersus intolerandam inscitiam vel potius barbariem classicum sæpenumero canentem aduersus omnem humanitatem. Valete & fauete Viri Amplissimi, meque ipsum tandem inter alios assertum in clientelam perpetua beneuolentia vestra dignum censete, quam plurimi me facere etiam hac extrema manu non vereor profiteri. Leonardiæ 7. Maii. Anno 1604.

Ad beneuolum D. Lectorem.

EN tibi, beneuole Lector, Etymologicum opus pro mediocri ingenii facultate elaboratum, in quo non ex claſſicis modo auctoribus, Poetis, Oratoribus & Hiſtoricis quibuſdã, at ſæpe etiam ex iure ciuili, arte Medica, & literis ſacris ea in aciem produxi, quæ cognoſcere hominis (opinor) eſt non tantum hærentis circa prima illa elementa ſiue cunabula verum bonis quoque literis ſerio addicti. In quo dum verſor atq; diſtineor, ſemper operam dedi; vt abſurdis reiectis amplecterer veriſimilia, nullum iniuria grauarẽ, cuique deferrem ſuum iudicio (quantum potui) incorrupto. Si quando reiecta auctorum ſiue Maiorum gentium, ſiue Minorum ſententia (in inquiſitione enim veritatis nulla eſt perſonarum habenda ratio) placide id ago & moderate, non prępoſtere, ſuperciliose aut criſtis erectis, vt ſolent, qui ſuis laudibus nimium indulgent. Antiquitates Romanas vbique multas in ſua loca conieci, quo lucubratio hæc paſſim aliquid in occurſum ferret lectu aut notatu dignum. Quod alphabeticũ ordinem ſecutus ſim, non autem ſingula in certas vocabulorum claſſes digeſſerim Iſidorum aut Varronem ſecutus, factum ea de cauſſa, vt vnicuiq; hic, quod forte requirere poſſet beneuole & ſimpliciter offerrem. Potuiſſem quidem (fateor) inſiſtere, atque adeo legere huius aut illius veſtigia: Sed vt ab initio placuit hic ordo, ita cum pluſculum progreſſus eſſem, duxi eum non immutandũ. Non male itaque habebit, ſi hoc habitu & colore Pandoram hanc meam ſine faſtu, ſine vermiculato & polymito apparatu in medium producam. Fateor item: Meum non eſt dicere cum Flacco:

Exegi monumentum ære perennius,
Regalique ſitu pyramidum altius.

Etenim ἐκ μοισᾶν ἀγαθὸν κλέος ἔρχεται ἀνθρώποισι, ſicut Theocri-

tus canit. At probandi nihilominus, quantum reor, vniuscuiusque conatus in hoc studiorum stadio, nec euestigio damnanda, quæ forte aliorum censura non assecuta videntur summum decus & culmen. Quid, quod materia hæc primo quidem aspectu simplicior sit: At si cortice detracta nucleum eximas, si non oscitanter singula perquiras, haud parum inde fructus redundare & redire posse comperies. Ideoque nec magni viri, Plato, Aristoteles, Cicero, Liuius, Virgilius, Varro, Isidorus, dum funiculum ad lapidem adaptant, etymis inquirendis operam impendere erubuerunt. Scribit & A. Gellius inter alia de Antistio Labeone libri 13. cap. 10 præter disciplinam iuris ciuilis ipsum ceterarum quoque bonarum artium non expertem fuisse. Nam, inquit, in Grammaticam ac Dialecticam, literasque antiquiores altioresque penetrauerat, eaque præcipue scientia ad enodandos plerosque iuris laqueos vtebatur. Alios quoque Iurisconsultos originationibus vocum explicandis serio deditos & occupatos fuisse, ex postliminii, possessionis, tutoris, & iniuriæ vocabulis constat. Prudenter quidem: Cum vel teste Platone primi comparandæ scientiæ gradus sint ὄνομα καὶ λόγος. Recte etiam idem in Cratylo dictum censet τὸ ὄνομα παρὰ τὸ μαίεσθαι ὄν, a perquirendo scilicet, quidnam sit illud, quod proponitur, id est, quænam eius natura & vis sit. Quo modo Festus τὸ nomen ἐτυμολογεῖ, quod notam rem faciat nobis, quasi dixeris nouimen. Cicero in Topicis non annotationum (vt male nunc præ se ferunt Isidori exemplaria) verũ notationem, quod verba rerum sint notæ, vult appellatam. Sed & σύμβολον ab Aristot. 1. περὶ τῆς ἑρμηνείας nominatur, quæ vox Latinis itidem significat notã, eo quod rem quamq; designet, vt ait Boetius, Veriloquium alias appellans, forte quod ἔτυμον Græcis sit verum, oratio λόγος. Et quoniam nulla est ars, quin nominum enodationes originesque requirat & inuestiget ad euitandam obscuritatem, decerpendæ fuerunt ex omnibus aut certe variis etyma diuersa, inque hunc librum velut in communem apothecam deponenda, ne maxime necessariis omissis, ac proinde supina quadam negligentia laborans

borans velut in transcursu summis digitis hęc perstrinxisse ac demulsisse viderer. Etsi non eam inficias a multis & diuersis ingeniis plura cumulari potuisse. Quemadmodum etiam ex multiplici materia, hodie & ante multas ætates a veteribus feliciter tractata, liquido constare potest, non in vnum omnes suas dotes effudisse naturam. Vnus hoc altero illud dexterius tradidit & explicauit. Et quamquam nemini non certis locis aliquid defuit copiosius & felicius tractatum ab alio, probandus nihilominus fuit cuiusque labor, cum non vnus omnia animo complecti potuerit in hac imbecilli natura. Si ob eam caussam etiamnum aliquis abolenda censeat talium scriptorum monumenta, age destinet eadem censura fornacalibus flammis, quidquid hactenus fuit minus absolutum. Eliminet eadem ratione multa partim veterum, partim recentiorum auctorum μνημεῖα, qui ita per extremum (quod fertur prouerbio) funem incedere nequiuerunt. Nemo iam amplius Aristotelem habeat aut legat. Neque vllus reponat in loculamentis Plinium, Liuium, Plutarchum, Ælianum, Pausaniam, Galenum, Iurisconsultorũ Pandectas, aut quidquã aliud, eo quod multo plura ab aliis cumulari potuissent in eadem materia collimantibus eundẽ in scopum. Quod porro omnium vocum notationes nõ attulerim, verti etiam mihi vitio non posse crediderim, quod omnium rerum notationes non exstent. Vnde Isidorus Origin. libr. I. cap. 28. Non omnia, inquit, nomina a veteribus secundum naturam sunt imposita. Sed & quædam secundum placitum, sicut & nos seruis possessionibusque interdum, secundum quod placet nostræ voluntati, nomina damus. Hinc est, quod omnium nominum etymologiæ non reperiantur. Quia quædam non secundum qualitatem, qua genita sunt, sed iuxta arbitrium humanæ voluntatis vocabula acceperunt. Hæc ille. Præterea scire te velim subcesiuis horis laborem hunc qualemcumque creuisse, interposita quiete praxi & institutioni cum scholasticæ, tum domesticæ, quo semper aliquid agerem pro modulo meo in Reipub. i. æ vtilitatem, ὁ γὰρ φεύγων μύλων, ἄλφιτα φεύγει, καὶ

ὁ πηλὸς ἢν μὴ δαρῇ, κέραμος οὐ γίνεται. Tandem vero addito colophone & manu extrema contuli cum viris bonis & eruditis, vellentne mihi esse editionis auctores. Cumque singuli affirmarent non esse illi inuidendam lucem, verecunde tandem obsecutus eorum iudiciis ex abdito in publicum eduxi, ratus tamen præter decorum oratoriam vestem hisce induere, quæ breuibus & accise erant tractanda, nusquam interim nodum in scirpo quærens, nemini iniuriam inferens cōtra ęqui & boni leges. Placuit ergo decerptis hinc inde floribus talem messem ex segete facere, id quod feliciter mihi cessurum spero, in quo omine vt desino, ita saluere imo æternum valere te iubeo. Leouardiæ Anno 1604.

IN ETY-

IN ETYMOLOGICUM LATINUM CL. V. IOANNIS FUNGERI.

Ῥωμαϊκῆς γλώσσης προκατάρξεις εὖ διαγνῶναι
Τῶν παλαιῶν τε σοφοῖς καὶ πόνος ἐστὶ νέοις.
Ἔξοχος ἐν πᾶσιν ΦΟΥΓΓΗΡΟΣ, πλείονα πάντων
Ἀξιόγνωστα ὁμοῦ κἀξιόπιστα γράφων.

Idem Latine.

Nominibus Latiis cognoscere quae sit origo,
Multa olim doctis cura hodieque fuit,
FUNGERUS *palmam hanc aufert priscisque nouisque,*
Plura, magis scitu digna fideque, notans.

Aliud.

Ad proprios reuocans Romana vocabula fontes
FUNGERUS, *linguae fons nouus est Latiae.*

I. B. Vulcanius.

CL. V. D. IOANNI FUNGERO.

Veriloquos edens nobis FUNGERE *labores,*
Ductaque de primis nomina nominibus,
Grande opus aggrederis, magni post orsa Catonis,
Varronisque manum, Scaligerique manum.
Hos sed tempus edax, hominumque incuria fregit,
In te nil torpor, nil valet ira Croni.

Non tibi perpetuo congesta & parta labore
Eripient alii, publica fama tua est.
Jam quoque Vandalicos securus despicis ignes,
Non est Barbaries hæc metuenda tibi.
Sed quamdiu genium Phœbi, mentemque Catonis
Varronis pectus, Scaligerique animum
Cognoscet quisquam, tam diu tua nomina Musæ
Cantabunt Latiis condita Originibus,
Et super astra procul felici sidere vectus,
Contemnes Geticas Vandalicasque minas.

P. BERTIVS.

IN ETYMOLOGICVM
LATINVM.

D.D. IOANNIS FVNGERI I.V.D.

PRÆCEPTORIS AC COGNATI SVI HONORANDISSIMI.

DVm formas teneram studiis, FVNGERE, *iuuentam,*
Cuius ego quondam pars quotacunque fui,
Gratulor & merito mihi; gratia, famaque nunquam
Respondere tuis vlla potest meritis.
Dum Latii retegis primæuos nominis ortus,
Nomen ab occasu protegis ecce tuum.

FESTVS HOMMIVS Frisius.

IN ETY-

IN ETYMOLOGICVM IOANNIS FVNGERI

Epigramma

D. TZOMMERI FABRI Iurisconsulti.

NAtura rebus, unde tot facies noua,
Et mille discrepantium inuicem modis
Forma alterantes, fecerit sagax simul
Impresseritque docta notas discriminum,
Quæ nuncupandis symbola mox hisdem forent,
Sine Opificis adhuc Maximi a manu calens,
Spiraminisque plenior Diui pater
Primus, latentis intuens caussas boni,
Rerum creatas modo primitias omine
Bene congruentis consecrarit nominis
Solertioris, an anticipans mortalium
Vis ingeni, magister an Vsus artium,
Communis aut Necessitas promiscua
Viam indigentia secuta ingesserit
Meditata varias notionum formulas,
Quodcumque tandem est (neque fors eum locum
Sortita creditur) unde natus vocibus
Affectus ille, qui notanda tum rei
Pronuntiantis ore concinnus cadit:
Aut promus ille mysticus occulta indolis,
Absconditasque virium caussas loquens,
Vsusue deriuatus a præsagio:
Certe vetus illa nobilior; atque impetus
Excelsioris cura dicendi emphases
Linguaque nuncupantis capere symbola,
Sonitus abessent quantulum bruti modis,
Tenuitque principum studia: Iuuit virum
Quodcumque facis sordida tersum lue
Elegantioris imbuere acredinis
Pectus fluento, vocum quoque scrutarier

Momenta, & hoc palmarium arbitrarier.
Inde abditis a principiis arcessere:
Ubi omnium dum te labores contuer
Æquasse artificis gloria unum indaginis,
Grater Iuuentæ Præsidem nactus mea
Mihi? Grater an amplius patriæ quod vspiam
Surgentis indolis? Cui dum impensius
Prodesse tot iam publicis curis studes
Perfectiori fœtu hoc ἀποτελέσματος
Confessionem, ut veriloquio rem eloquar,
Gaudentibus præsagii fide exprimis,
Facundia quantum aut triplicis linguæ, Artium, aut
Scientiarum nobili illa Laurea
Datum eminere singulis, te Dædala
Genio manus unum omnium fingi vice.

ETY-

ETYMOLOGICVM Latinæ linguæ,

EX VARIIS AVCTORIBVS TAM GRÆCIS QVAM LATINIS, LONGO LABORE, ET Ordine Alphabetico collectum.

Auctore

IOANNE FVNGERO Leouardienſi, Friſio.

A.

AAron Moſis frater, & *montem cantici* deſignans *nominis* auſpicium trahit ab הַר *monte*, & רָנַן *cantauit*, quæ vox Hebræa, an Latinorum ranæ, clara voce coaxanti, occaſioné dedit? ita nonnullis viſum. Summi huius ſacerdotis pontificalis ornatus conſtabat ex כתנת *tunica byſſina*, quæ talaris erat, arcte corpori adhærens, & ſtrictis manicis: ex מעיל tunica hyacinthina pariter talari, colore codé, & manicis ſtrictis, ad extremam & imam oram, id eſt, ad pedes limbum habens purpureis, coccineis, & aureis tam floribus, quam gemmis diſtinctum, a quo duo & ſeptuaginta aurea tintinnabula, aureaque mala dependebant. His adde אפוד elegans & abſque manicis palliolum, quod ſeptuaginta ἐπωμίδα verterunt, Aquila ἐπίερμμα, ambobus vtrimque humeris ſolitum imponi, hiacynthoque, purpura, cocco, & auro contextum: Item שהם duas tantæ magnitudinis gemmas auro incluſas, & ſena Patriarcharum nomina continerent inſcul-

ptat, & אבנט. Chaldaice המינא cingulum seu latam zonam stamine byssino, floribus ac gemmis puniceis, purpureis, aureisque intertextam. Hæc ornamenta sequitur חשן. Græce λόγιον, pannus amplitudine palmi in quadrum, distinctus iisdem, quibus Ephod, coloribus: טבעת זהב annuli aurei quatuor, & שרשרת זהב cathenæ aureæ, cum מצנפת, id est, tiara siue galero, vel infula, *vt alii volunt*, lineo scilicet palleolo sphæræ dimidiatæ figuram obtinente, & sacerdotibus omnibus communi.

Abba Syriaca vox agnoscit ἀναδίπλωσιν τοῦ אב, quæ vocula patrē denotat Hebræis. Chaldæis dicitur אבא. Christus in precatione sua *Marci 14.* coniungit nomini patris, sicut & Paulus *Rom. 8. & ad Galat. 4.* cum dicit, *Spiritum gementem in pectore nostro clamare Abba pater.* Reduplicationem vult Augustinus Syriace & Græce fieri, vt scriptura Deum ad Syros & Græcos pertinere significet. Alii emphaticῶs id fieri docent, vt videlicet pii bis & perpetuo Deum patrem suum ingeminando inuocent, sicut facere solet tum gemitus ardor, tum natura inuocationis Deū solicitantis: Quod & Erasmo probatur *Rom. 8.* Descendit ab hac voce Abbas summus monasterii gubernator, q ætate, eruditione, & pietate vice patris aliis est, aut esse debet. Vt dignitatis vocabulū esse nonnulli velint. Neq; magnopere repugno, cum & eo modo vsurpetur vocabulum patris. At interim descendat a primitiuo אב. Quam in rem facit, quod Alciato *l. 1. C. de in ius voc.* ea vox patrē significet, cui respondet in Nouella Iustiniani & *l. reddentes. C. de summa Trinitate.* ἀρχιμανδρίτης. Iam vero ab Abbate fit Abbatissa monialium antistes, quę Nouella 133. dicitur Iustiniano ἡγούμενη. Et consuetudinem appellandi hoc nomine cœnobiorum præfectos etiam Hieronymi ætate inoleuisse, docet ipsemet *4. in Matthæum libro.*

Abbadon angelus Abyssi Græce ἀπολλύων *perdens*, deducitur ab Hebræo אבד *perdidit, dissipauit.* Eadem vox perditionem & interitum designat *Psalm. 88.* rem perditam, *Iobi 26.*

Abelonii vel *Abelians* hæretici memorātur ab Augustino epistola ad Quoduultdeum olim exstitisse in agro Hipponensi,

nomi-

nomine suo adoptato a filio Adæ Abelo. Viuere dicti sunt sub continentiæ professione mares & fœminæ, ita vt debitum sibi inuicem non persoluerent. Verum puerum & puellam adoptabant in eiusdem coniunctionis pacto successores suos futuros.

Abelmchola oppidum tribus Manasses cis Iordanem nomen habet ab אבל luxit, & מחול chorea.

Abies, ἐλάτη, appellata Isidoro, quod præ ceteris arboribus longe eat, & in excelsum ꝓmineat. Natura eius terreni humoris expers, vt habile ac leue sit lignum fabricandisque nauibus accommodatum.

Abigail patris exsultatio, an non a voce אב & גיל *exsultatione?*

Abigei Iurisconsultorū sunt Oratorum abactores ab abigendo dicti. Genus id furū olim in Hispania frequēs, teste quoque Virgil. Georgic. 3. his verbis: *Aut impacatos a tergo horrebis Iberos*, id est, abactores, sicut interpretatur Seruius tandem subiiciens hæc verba: *Nam omnes fere Hispani acerrimi sunt abactores*. Talem Mercurium fuisse fingunt Poetæ: Talis Cacus boum Herculis abactor. Etymon vero nostrum confirmatū video ab Vlpiano *l. 1. ff. de abigeis. Qui pecora*, inquit, *ex pascuis & armentis abigunt, proprie dicuntur abigei*. Eidem Græcis ἀπελάται. Imperatores grauissimas in huiuscemodi fures pœnas statuerunt. Iustinianus enim in legibus Georgicis luminibus priuari (τυφλοῦσθαι) voluit, etiamsi tantummodo vnum essent furati: Etenim bos vnus abactus efficit crimen abigeatus, vt respondit Callistratus *l. vltim. ff. de abig.* eiusque pœnam Adrianus esse voluit aut metallum, aut gladium. Mosaica lege, quæ legitur *Exodi 22.* expiari non poterat hoc crimen, nisi restitutione quinque pecudum pro vna.

Abimelech tantundem, ac *pater meus rex*: Etenim אבי *pater meus*, מלך *rex*. Nomen id inditum filio Ieroboalis, qui fratres suos septuaginta numero omnes trucidauit rerum ita potitus in Israele, *Iudicum 9.*

Abinadab vnde nomē accepit? A munificentia sua. Est enim נדב *sumitur liberales facere*. Hinc נדיב *munificus*, אבי *pater meus*,

Nomen id inditum legimus, in cuius ædes illata fuit arca Domini, postquam ab hostibus esset reducta, Eleazaro filio sanctificato in eiusdem arcæ custodiam, *Regum.1.cap.7.*

Aborigines gens antiquissima Italiæ, quæ prima tenuit agrum, qui nunc est populi Romani, sub Saturno tantæ iustitiæ rege, vt neq; seruierit sub eo quisquam, nec priuatæ rei quidquam habuerit, vt apud Iustinum & alios legitur, quasi sine origine dicti. Liuius scribit *libr.1.* sub initium, hosce Italiæ populos indigenas vna cum Troianis, qui cum Ænea in Italiam venerunt, vno nomine appellatos Latinos. Aliam a priori nominis originem tradit Dionysius *Antiquit. 1.* cum eo modo dictos vult Grȩcis a sedibus montanis. Etenim ὄρος est mons, estq; Arcadicum montium habitatione delectari. Atqui a Græcis oriundam hanc nationem existimat idem.

Abraham Patriarcha primum appellatus Abram אברם, id est, *pater excelsus*, quasi אב רם. Inde vero mutato nomine ipsius ab Optimo Maximoq; rerum parente Deo *Genes.17.* dictus est אברהם, id est, *pater multitudinis, excelsus*, conflata voce ex אב, רם, & המון *multitudine.* Vt dicendum quidem foret, omnibus plene compositis, *Abram Hamon.* Atqui, vt cacophonia euitetur, exteruntur hic literæ quædam, sicut in aliis fieri solet nominibus, diciturque אברהם *Abraham.* Sed integrum ex prædicto capite locum, vel potius verba Dei continentia etymon nominis subiicio : נתתיך לא-יקרא עד את-שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב-המון גוים. nec vltra vocabitur nomen tuum Abram, sed erit nomen tuum Abraham, quia patrẽ multarũ gentiũ constitui te. Placet hæc nominis originatio. Minus placent, qui ab עבר deriuant, quod est Hebræis transire. Siquidẽ Euphraten transisse legitur iussu diuino, relicta patris domo. Antequã enim trãsiret, dictus est *Abram:* A transitu vero Hebræus. Vnde Septuaginta non Abram Hebrȩum vertunt, sed Abram περάτην, id est, eum, qui traiicit ac penetrat. Spectant huc ea Theodoreti : ἐγὼ οἶμαι ἑβραίους ὀνομασθῆναι, ἐκ τοῦ τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ ἀπὸ τῆς τῶν χαλδαίων χώρας εἰς τὴν παλαιστίνην ἐλθεῖν τὸν εὐφράτην ποταμὸν διαβάντα· ἔβερ γὰρ τῇ σύρων φωνῇ ὁ περάτης ὀνομάζεται.

Absa-

Absalom אב שלום *Pater pacis* per antiphrasin, vt Parcæ, quod nemini parcant. Fuit enim filius ille Dauidis belli, seditionisque fax omnis aduersus patrem.

Abscessus, Græce ἀπόστημα vel ἀπόστασις ab abscedendo siue distando nomen inuenit, quod corpora in eo distent atque discedant, quæ prius se inuicem contingebant. Duo numerant abscessuum genera: Vnum, cum, phlegmone in pus cõuersa, pus ipsum velut in sinu coctum hæret: Alterum, cum nulla prorsus præcedente phlegmone, ab initio statim humor aliquis coaceruatur. Huiusmodi sunt, *Atheroma* lentum humorem pulti similem (quæ Græcis est ἀθήρα) tunicæ cuidam neruosæ vel membranæ includens: Meliceris, tenuem humorem similem melli intus complectens: Steatoma humorem τῷ στέατι, id est, seuo vel potius adipi persimilem inclusum habens: Oedema, laxus & mollis tumor, dolore vacans, quippe initium trahens ex pituita: Emphysema, quod nihil aliud, quam flatuosus est spiritus, alias sub cute, alias sub membranis collectus, quæ circumfunduntur ossibus, aut viscus aliquod amplectuntur. His adde ganglia, strumas, carcinomata, scirrhos, de quibus suis in libris Medici cum veteres, tum neoterici.

Abyssus immensæ profunditatis vorago, Hebræis תהום, ab α priuatiua, καὶ βυσσοῦ fundo nomen arcessit: vel παρὰ τὸ βύω, βύσω, βέβυσμαι, βέβυσται, vnde βυσσὸς καὶ ἄβυσσος, εἰς ἣν οὐδεὶς εἰσέρχεται) διὰ τὸ βάθος: vel denique παρὰ τὸ βύω τὸ καλύπτω. Ita Etymologicon magnum. Augustinus nõ solum de aqua dici Abyssum, verum etiam de quauis humida natura. Apud Æschylum adiectiue dicitur ἄβυσσον πέλαγος, id est, pelagus tam altũ, vt fundo vacet, nec sine periculo nauigetur, sicut Euripides ἄβυσσα χάσματα dixit. In sacris literis accipitur metaphorice pro immẽsis calamitatibus, quibus obruimur: Item pro immensa Dei potentia & occultis eius iudiciis, *Psalm.36.* Eodẽ nomine appellatum inuenio lacum, & Proserpinę sacellum.

Academici Philosophi, qui ex instituto Platonis suas habuerunt disputationes in Academia, quæ alterum erat Athenis gymnasiũ, vel potius *(vt in Platonis vita scribit Laertius)* ne-

morosus in suburbio locus hoc nomine appellatus a quodā Academo. Et quidem Academiæ veteris princeps habetur Plato, mediæ Archesilas, nouæ Lacydes, *vt idē refert in proœmio.* ἐποχὴν illi καὶ ἀκαταληψίαν sunt amplexi, etsi modestiores nō promiscue omnibus sensui obuiis, sed tantū obscuris & subtili ratiocinatione indagādis rebus adhibuerint. Alioqui quænam absurditas postulare, vt lucernā aliquis sibi in meridie accendat? Contendere nihil sciri, aut omnia ignorari? Semper ἐπέχειν, καὶ μὴ καταλαμβάνειν? Effecit res ista, vt affirmaret Lactantius nihil in se habere certi Philosophorum doctrinam, & nihil veri: Eos sapientiā professos exhibere stultitiam: Ciceronem ipsum a nullo vehementius, quam a Cicerone refutari. Sed de illis satis.

Acapna ligna ab α priuatiua dicta, & καπνὸς *fumo.* Siccata enim in furno, aut ad solem, aut vetustate, non edunt fumum, cum admouentur foco.

Accensi milites, quorum Vegetius meminit *lib.2.*, quod ad res necessarias acciantur, sunt appellati. Hos alii *Asscriptitios*, alii *Optiones* vocant. Varro *lib.3. de vita pop. Romani*, Accensos dictos iudicat, quod Decurionibus Centurionibusq; accenserentur. Vult etiā eosdem esse Ferentarios, quod quidem armis, quæ ferrentur nō tenerentur, depugnarent. Sunt & Accensi magistratuū ministri itidem ab acciendo siue vocando dicti, quorum *4. de lingua Latina* meminit. Consulum enim iussu acciebant Quirites ad concionem instar præconis. Solitos etiam Accensos inclamare meridiem, ostendit hoc Ælii versu: Vbi primum Accensus clamarit meridiem.

Acephalitæ nominati hæretici, quod essent sine capite, id est, Hæresis auctore. Capita aliquot Chalcedonensis concilii impugnabant, duarum in Christo naturarum proprietatem negantes. Meminit eorum Isidorus *Etymolog. 8. cap. 5.* Gratianus *cap. quidam autem. q. 3.*

Acceptilatio, quę nihil aliud est Alciato, quā ficta solutio *l. 1. C. de transaction.* vel potius imaginaria solutio, cū interrogatione & responsione vtriq; parti a nexu absolutio contingat. a voce, *acceptum*, appellationē deriuat. Si enim vnus dixerit:

Habesne

Habesne acceptum, quod per stipulationem tibi promisi, vel debui? Et alter respondeat, *Habeo acceptumque fero, acceptilatio facta censetur, estque acceptum ferre tantundem, atque fateri me accepisse.* Vlpianum vide ad *l. pluribus. ff. de acceptilat.* In genere sciendum, inutilem eam esse, quibus casibus inutilis fuisse nouatio, aut nihil egisse censeatur.

Accola ab accolendo. Itaq; non appellandus hoc nomine, qui domicilium habet in aliquo loco, sicut Accursius voluit, sed qui prope locum aliquem habitat, qualis Danubii vel Hæmi accola, & apud Virgilium *accola Vulturni.*

Acetabulum nomen vasis, cui infunditur acetũ, inde ad mensuram translatum, & quidem ad imitationem Græcorum ab *aceto* nomen deducit. Nam illi ὀξύβαφον vocant. Liquidorum mẽsuram esse liquet ex compositione istius acopi, quod apud Celsum inscribitur ἐλαιῶδες, & neruos iuuat. Ait enim: *Instillaturque subinde quam optimi mellis acetabulum.* Censet Agricola capere acetabulum duas vncias cum dimidia, sicut Quartarius recipit quinque, Hemina decem, Cyathus sescunciam, drachmam, & scripulum, Sextarius ipse vncias viginti. Eadem Gabeni mensura, qua quinam sint vsi, haud satis constat: Nisi quod apud Hesychium legas: γάβενα, ὀξύβαφα, ἤτοι τρυβλία. Plinius *libri 9. cap. 30.* nominat Polypi acetabula seu calices, sinus brachiorum, quos Græci κοτυλήδονας vocant.

Achaia ἀχαΐα Peloponnesi regio Ptolemæo, olim dicta ὠλενος & ἴας, *vt apud Diodorum legimus,* & αἰγίαλος, *vt apud Pausaniam,* ab Achæis nomen inuenit, quam gentem vult Strabo ex Thessalia ductam in Peloponnesum. Genti huic familiare fuisse, nutrire comam, docet Homerus, cum eos καρηκομόωντας vocat, id est, κομόωντας τὰ κάρηνα καὶ πολύτριχας. Asscribam Eustathii verba ex Iliad. 2. ἔθος ἦν αὐτοῖς, inquit, κόμην τρέφειν, οὐ μόνον εἰς κάλλος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ φοβερόν. οὕτω γὰρ καὶ λέων χαιτήεις φοβερώτερος τοῦ μὴ χαίτην ἔχοντος. Solitos & illos ἁρματομαχεῖν χρωμένους δόρασιν, affirmat idem Iliad. 16.

Acheron infernalis iuxta Poetas fluuius primus omniũ mor-

tuorum animas excipiens, cuius non tantum Poetæ, verum etiam in Phædone meminit Plato, ab α priuatiua, καὶ τοῦ χαίρειν, id est, *gaudendo* deducit nomen: vel ἀπὸ τοῦ ῥεῖν ἄχεος, *quod fluat molestiarum & luctuosis vndis*. Scribit enim Pausanias in Atticis, *insuauissimam fuisse fluminis huius aquam, & eius alumnam albam fuisse populum, sicut Oleaster fuit Alphei, populus nigra Eridani*. Ideo doctissimus Homeri interpres Iliad. 13. φασὶ γὰρ ἡρακλέα ἐκεῖ διὰ τὸν κέρβερον κατελθόντα, καὶ ἰδόντα, καὶ φυτὸν, καὶ τῆς εὐφυΐας θαυμάσαντα στεφανώσασθαί τε καὶ ἀναγαγεῖν, καὶ ἦλφ δεῖξαι, ὡς ὅκαρπος δὲ ἡ ἀχερωὶς τῷ ᾅδῃ ἀνάκειται. διὸ καὶ ἰτέαι καὶ αἴγειροι τῆς περσεφόνης πληροῦσι λειμῶνα.

Achilles Thethidis & Pelei filius, Græcorum omnium fortissimus, dictus videtur Nazianzeno ab α priuatiua, καὶ τοῦ χιλοῦ *cibo*, quod ceruorum tantum medullis pastus & educatus sit a Chirone. Quod etymon Eustathius etiam mox principio Iliados inter alia refert his verbis: οἱ δὲ τῷ ἐνὶ λ. συνηγοροῦντες, ἀπὸ τοῦ ἄχος λοῖς ἰλιεῦσιν ἤγουν λύπην τοῖς ἴλιοισιν αὐτὸν φῦναι. ἢ ἀπὸ τοῦ στερητικοῦ καὶ τοῦ χιλὸς, ὅ ἐστιν ἡ ἐκ τῶν ποείμων τροφή. οὐ γὰρ χιλῷ φασὶν ἤτοι δημητριακῷ καρπῷ ἐτράφη ὁ ἥρως, ἀλλὰ ζώων μυελοῖς βεβρῶσθαι· ἴσως δὲ καὶ δημῷ προβάτων κατὰ τὸ ἐμμελὲς Εὐκλοείδην Ἀσυάνακτα. Forte hinc est ποδάρκης καὶ πόδας ὠκὺς Homero. Alii respicientes ad fabulam Argonauticῶn 4. ab Apollonio descriptam, ab α priuatiua, & χείλος *labro* nomen deducunt, quasi *sine labro hominem* dixeris, vtpote exusto sub igni, eo, quod non esset ambrosia perunctum, dum ille admodum infans lugeret. Dictus tamen propterea Pyrisous, vt ex hoc Agamestoris in Thetidem epithalamio cognosci potest:

παιδνῷ δ' ὄνομα θῆκε πυρίσσοον· ἀλλ' ἀχιλῆα
πηλεὺς κίκλησκε, χεῖλος εἵνεκά μιν
κείμενον εἰνὶ κόνει ἀποδιῆ ἐπὶ πῦρ ἀπάμηρον,
χεῖλος αἰθομένου ἀπορρφάτως ἐτέρου.

Sunt, qui etiam dictum volunt ἀπὸ τοῦ ἄχος λύειν, id est, *soluendo dolore*. Medicus enim fuit a Chirone medicinam veterem edoctus, quæ in herbarum cognitione tum temporis consistebat. Ab Homero nominatus est δῖος, χάειν ἀνδρίας, ait Eustathius, καὶ πτολίπορθος, id est, *vrbium expugnator*.

Ilia-

Iliados 16. velocissimos eidem equos tribuit:

> τῷ δὲ καὶ αὐτομέδων, inquit, ὕπαγε ζυγὸν ὠκέας ἵππους,
> ξάνθον καὶ βάλιον, τὼ ἅμα πνοιῇσι πετέσθην,
> τοὺς ἔτεκε ζεφύρῳ ἀνέμῳ ἅρπυια ποδάργη
> βοσκομένη λειμῶνι παρὰ ῥόον ὠκεανοῖο.

Hos equos proprios sibi habuisse dicitur, sicut alcymbium, & hastam, quæ a Polo monte polias est dicta. De ea Homerus Iliad. τ.

> ἐκ δ' ἄρα σύριγγος πατρώϊον ἐσπάσατ' ἔγχος
> βριθὺ, μέγα, στιβαρὸν, τὸ μὲν οὐ δύνατ' ἄλλος ἀχαιῶν
> πάλλειν, ἀλλά μιν οἶος ἐπίστατο πῆλαι ἀχιλλεύς.

Apollinem, qui habitus semper a Troianis inter ἀγωνίους θεοὺς, interfecisse tandem Achillem vulnerato eius calcaneo, refert Quintus Calaber *libr. 3.*

Achior Ammonitarum princeps compositum nomen habet ab אח *fratre*, & אור *illuxit*, quasi *fratrem* dixeris *illustrem*.

Achitophel frater stolidus, nempe אח *frater*, תפל *insulsus*.

Acidalia dicta Venus, quod hominibus iniiciat curas, quas ἄκη nominant Græci, vel quod ἀκίδας *spicula* vocent, quæ vna cum arcu tribuuntur Cupidini. Vnde ἰοξαλκὴς dictus est Orpheo. Et Tibullus:

> *Sancte veni dapibus festis, sed pone sagittas,*
> *Et procul ardentes hinc, precor, abde faces.*

Acies exercitus, ferri, gladii, vel cuiuscunq; alterius rei, ab ἀκονεῖν vel ἀκονᾷν, quod est acuere nomen accepit.

Acilia Calphurnia lex lata legitur anno 686. a M. Acilio Glabrione & C. Calpurnio Pisone Coss. vt, qui ambitus essent damnati, iis neque magistratum capere, neque in Senatum legi liceret, & mulctarentur pecunia. Meminit eius Dio *lib. 36.* vt & Cicero pro Murena, pro Cornelio, & in eam orationem Asconius. Exstitit & Acilia de repetundis, quæq; comperendinationem cum ampliatione iussit esse sublatam, quę vtraque rei potius caussa, quam accusatoris, esse videtur constituta.

Aconitum nominatum asserit Solinus ab Heracliensi portu Acone, vbi maximus eius prouentus, *teste Strabone lib. 12.*

Ascensius dictū vult in Senecæ Medea, quod inter cotes nascatur, quas Græci nominant ἀκόνας. Quippe loca amat petrosa. Approbare videtur originationem hanc Plinius *Natur. histor. lib. 27. cap. 3. Nascitur*, inquit, *in nudis cautibus, quas ἀκόνας vocant*: nisi legere malis, *cotibus*. Quanquam & Ouidius cautem nominat Metamorphos. 8. cum inquit: *Quæ quia nascuntur dura viuaria caute, Agrestes aconita vocant*. Alii putant deriuari vocabuli ius a Græco ἀκονιτὶ *absque puluere*, quod iuxta herbam nullus inueniatur puluis. Poetæ fabulantur natam ex Cerberi spumis. Caussa & origo fabulæ est, quod prope Acherusiam specum, quæ inferorum credebatur porta, & qua Cerberus putabatur eductus, frequens illa conspecta fuerit. Quatuor eius genera recensentur: Pardalianches, vel myoctonon, quod Pantheras, mures, & reliqua fere animalia occidat: Theliphonon, quod radix eius imposita seu extrinsecus adhibita fœminarum pudendis, imo quadrupedibus, vnius diei spatio interficiat. Reliqua duo genera communi nomine *Cynoconon* & *Lycoctonon* dicuntur a Dioscoride.

Acte dicta olim Attica ab Actæo, vt quibusdã videtur, aliis ab Actæone, sicut Attica ab Atthide Cranai filio. Rectius Strabo Græcam dictionem ἀκτὴν profert, vtpote, quæ nobis est *littus*, vt inde vitiato nomine, Attica sit dicta.

Actio ab agendo. Varro *4. de lingu. Latin.* Actio, quod in agitatu est. Secundum Celsum nihil aliud est iure ciuili, quam ius persequendi in iudicio, quod nobis debetur. Actionum diuisionem non subiicio, ne cornicum oculos configere velle videar. Satius erit eam petere ex Iurisconsultorũ libris.

Actus itidem ab agendo, maxime si Comœdiæ vel Tragœdiæ partem intelligas, vt & Græcis τὸ δρᾶμα ἀπὸ τοῦ δρᾶν, eo quod οἱ δρῶντες μιμοῦνται, quod actores rem veram imitando efficiant, *vt Aristoteles in poetica docet*. Actus fabulæ quinque esse debere censet Horatius in arte poetica, astipulante Donato. Ait enim:

Neue minor, neu sit quinto productior actu
Fabula.

Etsi

Etsi Cicero 1. ad Q. fratrem, tertium actum extremum facere videatur, & alii nonnulli eruditi quatuor actibus iustam fabulæ magnitudinem expleri velint. Est & actus rustica seruitus non eiusdem quidem significationis, sed eiusdem verbi originem agnoscens.

Adagium dictũ Festo, quod ad agendũ sit aptũ: Aliis (*sed paulo ineptius*) quasi circumagiũ, quod circumferatur per hominum ora, aut potius circumagatur. Græce παροιμία dicitur, a παρὰ & οἶμος, id est, ὁδὸς, quasi *passim vagans per hominum ora.*

Adam generaliter significans hominem, vt Psalmo 94. אדם יהוה ידע מחשבות, *Deus nouit cogitationes hominum*, specialiter vero protoplastũ, *qui primus homo damnauit secula pomo*, deriuatur ab אדם *rubuit*, vel אדמה *rubra terra*, ex qua ille formatus fuit, sicut & *homo* ab *humo* Latinis. Primo modo appellatiuum est nomen, altero proprium. Pertinet huc locus ille Genes. 1. נעשה אדם faciamus Adam, id est, *hominem*. Et mox; ברא אתם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו זכר ונקבה ויברא אלהים את־האדם Inde: *Adduxit ad Adam omnia animalia*. Item, *Adduxit mulierem ad Adam*. Atque his vltimis locis proprium est nomen. Interdum quoq; significat corruptum & veterem hominem: Aliquãdo Christum *2. Corinth. 15.* vtque constet, potuisse Mosem instrui a maiorib' in creationis mundi rerumq; aliarum descriptione, quas illi traditione longa inde ab Adam primo homine acceperant, en continuatam longo ordine annorum vitæ seriem a Deo: Nam primum hominẽ Adamum vidit Mathusalem. Ad hunc enim se vita eius porrexit. At Mathusalem vidit Sem filium Noæ: Sem attigit ætatem Iacobi: Iacob ætatem Hamræ patris Mosis. Poterat ergo Moses accepisse a suo patre, quæ is audiuerat, Iacobum accepisse a Sem commemorante ea, quæ Mathusalem viderat, & ab Adamo sibi tradita ad posteritatem transfuderat.

Adamas. Gemmæ huic nomen inditũ vult Plinius, quod impetus hominum & iracundiam domet: Alii ab α priuatiua & δαμάζω *domo*, quod nullis ictibus cedat, ne ferro quidem. Limæ, scalpro, & malleo inenarrabili duritia resistit. Calo-

rem ignis non admittit. Imo deprehenditur incudibus ita ictum respuēs, vt ferrum vtrimque dissultet, incudesq; ipsæ dissiliant. Raro hic magnitudinem fabæ, oui nunquā excedit. Rumpi dicitur sanguine hircino. Nec aliter feras nationes, quas domare nunquam potuerūt Romani, Christi sanguine emollitas scribit Cyprianus libro *de duplici martyrio.* Ab hac gemma, vel ab *α* priuatiua *κ̀ δαμάζω* dictus Origenes Adamantius, quod nullo lucubrādi labore edomaretur. Sex enim voluminū millia ab eo scripta proditum ab Hieronymo. Etsi in hac pertinaci labore edendi varia in lucem, doctrinam veram haud satis rimatus fuerit, sicut & Epiphanius docet libro *de mensuris & ponderibus.*

Adarsa oppidum in tribu Ephraim *1. Maccab. 7.* nomen inuenit ab אדר *illustris fuit,* & שי *munere.*

Adiantum, herba semper virens, quam Gaza interpretatus est *Veneris capillum*, nomen hoc suum habet, quod folium eius aqua perfusum non madescat, quod est Græcis *διαίνειν.* Testatur & illud Theophrastus *lib. 7. histor. plant. cap. 13.* & ex Theophrasto Plinius *lib. 22. cap. 21.* Etiamsi Brasauolus se eius rei falsitatem expertum dicat.

Adonis Veneris minister, *teste Seruio*, Priapi pater, Myrrhæ & Thiantis filius, amatus a Venere monitusque, vt feras immitiores caueret, & ab eadem inter lactucas occultatus, tandem vero occisus ab apro, quem impetebat venādo, iuxta Phurnutum nomen trahit *ἀπὸ τοῦ ᾄδειν τοῖς ἀνθρώποις*, quod hominibus canat. Forsan legendum *ἅδειν*, quod est *placere.* Sacra in huius honorem instituta Adonia sunt dicta. Ea celebrari solita Athenis commemorat Aristophanes *ἐν τῇ εἰρήνῃ.* Adhibebātur autē sacrificiis cuiusuis generis autumnales fructus, qui *ἀκρόδρυα* dicuntur Græcis. Nam de celebrantibus Adonia canit Theocritus hoc modo:

πὰρ μὲν οἱ κεῖται, ὅσα δρυὸς ἄκρα φέροντι.

Quid apud Assyrios actum sit in Adoniis, declarat Lucianus in Syria Dea his verbis: *καὶ εἰς μνήμην τοῦ πάθεος, τύπτονταί τε ἑκάστου ἔτεος, καὶ θρηνέουσι, καὶ τὰ ὄργια ἐπιτελέουσι· καί σφισι μεγάλα πένθεα ἀνὰ τὴν χώρην ἵσταται. ἐπὴν ἂν ἀπολύψωνταί τε καὶ ἀποκλαύ-*

κλαύσωνται, πρῶτα μὲν καταγίζουσι τῷ Ἀδώνιδι, ὅκως ἐόντι νέκυϊ· μετὰ δὲ, τῇ ἡμέρῃ ἑτέρῃ ζώειν τέ μιν μυθολογέουσι, καὶ εἰς τὸν ἠέρα πέμπουσι. Meminit & Pauſanias lib. 1. cultus Veneri ſimul & Adonidi inſtituti Aſſyrio ritu. Aſſyrios imitati ſunt Paphii in Cypro, vbi celeberrimum eius exſtitit fanum, tum Phœnices, qui Aſcalonem tenuerunt in Palæſtina. A Phœnicibus edocti Citherii ſuſceperunt eadem ſacra, quæ Ægeus Athenienſibus tradidit. Orpheus Solem eum eſſe voluit, quantum ex hymno ipſi inſcripto apparet. Sed cum in eo diuerſus ſit ab omnium aliorum opinione, mâlo perſiſtere in eo, quod antea dictum, Veneris ſcilicet eſſe miniſtrum. Itaque ſimul cũ Venere cultum a Romanis accepimus. Mortem enim eius etiam in ſacris lugere fingitur. Hinc Ouidius 1. de arte amandi: *Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis.* Refertque adeo Macrobius ſimulacrum eiuſdẽ Deæ in monte Libano olim conſpectum, capite obnupto, ſpecie triſti, faciem læua manu intra amictum ſuſtinente, lacrymis viſione *(vt ait)* conſpicientium manare creditis.

Adraſtea alio nomine Rhamnuſia & Nemeſis, Dea nocentium vindex, & olim cum alis inſtar Victoriæ & Cupidinis efficta, cuius Athenis Phidiaca fuit ſtatuarum corona capitis in ceruos inciſa, cum victoriæ ſigillis, læua fraxinũ geſtante, dextra Phialam cum Æthiopibus cælatis, ſicut in Atticis ſcripſit Pauſanias, obtinuit nomen παρὰ τὸ ἀεὶ δρᾶν, *quod ſine fine operetur*, iuxta Phurnutum, vel iuxta Pauſaniam ab α priuatiua, & διδράσκειν *fugiendo*, vel δρασμοῦ *fuga*, quod nemo malus Dei vindictam effugiat. Itaq; Theætetus nominauit δαίμον' ὑπερφιάλοις ἀντίπαλον μερόπων, Deam temerariis & ſuperbis contrariam. Falſus ergo Calliſthenes, qui vocatam Adraſteam cecinit, quod ad fluuium Æſopum ara ipſi ab Adraſto fuerit erecta. Equidem etymon noſtrum etiam ab Ariſtotele approbatum, libro *de mundo*, cum ſcribit dictam Nemeſin, ἀπὸ τῆς ἑκάστῳ διανεμήσεως· Ἀδράστειαν δὲ, ἀναπόδραστον αἰτίαν εἶναι κατὰ φύσιν, quod pro vi naturæ nemo hanc cauſſam effugere queat. Legem Adraſteæ, apud Platonem vide in Phœdro.

Adriaticum mare, quod & *mare superum* dicitur, auctore Plinio, Saturniũ siue Cronium, ab Apollonio, Adrianũ, a Flacco carminũ *lib.1.ode 16.* accepisse nomen suum vult Alexander ab Alex. *cap.28.* ab Adria Thuscorum colonia, quæ septẽ millia passuum distat a mari, estque oppidum agri Piceni. Dicitur & Hadriaticum mare, a Plinio *lib.3. cap.15.* Adriacũ. Etymi nostri veritatem confirmat Polybius *lib.4.* scribens in hunc modum: *Adriaticum mare ab Adria Thuscorum colonia, quæ inter ostia padi condita fuit, est appellatum.* Hodie *Venetum sinum appellant.*

Adulatio & adulator a laudando deriuari poterunt. In os enim hic homines laudare solet. Festum Pompeium astipulari video. Profligandum enim & exterendum apud eum ludendi vocabulum censeo, potius, quam retinendum. Etsi a canum adludentium moribus ortum videatur hoc nomen, qui adblandientes Dominis voce gestuq; caudæ, imo corporis totius, Græcis dicuntur σαίνειν. Sit ergo adulatio, quasi *adlaudatio* dicta. Alii auspicium nominis trahunt ab aulis, quasi *adaulationem* dixeris. Etenim in his plurimus eius est vsus, dum nemo verum profiteri studet, vel Philosopho teste, qui nullam præter equitandi artem plene & perfecte a magnatibus ac regibus percipi aiebat, quod equus adulari non didicisset. Quia autem circa ollam, culinam, & apparatum mensæ adulator versatur, hinc parasitus & ollaris amicus vocari solet; qualis apud Terentium Gnato. Græci κόλακα vocant siue ἀπὸ τοῦ κόλου, id est, τῆς τροφῆς *alimento*, vnde & ψωμίκολαξ dictus: siue quod sit κόλος, id est, *mutilus, non integer*. Androcides Medicus ἀπὸ τοῦ κολλᾶσθαι deriuasse legitur, quod se facile aliis adglutinet assentator. At quo pacto? Admirando, mores alterius imitando, applaudendo, floccos & plumas legendo. Vnde τὸ κερκιδίζειν adulatorium verbum. Obnoxius huic morbo, cui nihil est frontis, nec vlla cura pudoris aut honestatis. Admittitur præcipue a corruptis & laudis cupidis hominibus. Quantum vero det mali semel admissus, docent hi versus Diphili:

κόλαξ

κόλαξ στρατηγὸν, καὶ δυνάστην, καὶ φίλους
καὶ τὰς πόλεις ἀνάστρεπε κακούργῳ λόγῳ.

Socrates etiam interroganti, *quæ omnium pessima essent animalia*, respondisse legitur: *Si de feris sentis, tyrannus: Si de cicuribus, adulator.* Et Diogenes *melius censuit incidere ἐς κόρακας, quam in κόλακας, cum corui tantum mortuos, adulatores etiam viuos dilanient.* Crates iuuenem magna adulatorum turba stipatum videns dixisse fertur: *Vere me miseret solitudinis tuæ. Neque enim persistunt reflante vento, verum cum fortuna cedunt, multum ea ratione a vero amico diuersi.*

Adulterium proprie dictum, cum in fidem thori peccat coniugatus aut coniugata, vel *(vt exprimantur & species)* cũ vxorato maritata, *vt Dauid cum Bethsaba*; aut coniugatus cum vidua, sicut *Semiramis cum aliquot maritis, Iuda cum Thamar*; aut vxoratus cum puella, *vt Proclus cum Sarmaticis virginibus*: aut liberi cum maritata, *vt Paris cum Helena, Ægystus cum Clytemnestra*, quasi ad alterum thorum, quo semper respicit adulter, nomen accepisse videtur. Vt recte eum adulterum esse scribat Tryphoninus *l. fugitiuus. ff. de verb. signific.* qui alienam matremfamilias corrumpit. Eo sensu dicit Penelope apud Ouidiũ: *Obrutus insanis esset adulter aquis.* Turpissimum peccatum istud sæpe regna & vrbes euertit, reges solio deiecit, Magistratus mutauit aut Reip. statum, Cæsarũ plerosq; apud Suetonium ignominiosa morte deleuit, idq; iusto Dei iudicio. Quas vero pœnas Ethnici passim *(vt taceam interim de lege Iulia)* in adulteros constituerint, ex Æliano, Plutarcho, Liuio, & aliis cognosci potest.

Aduocatus, nomen generalius Patrono, ab *aduocando* nomen deducit, sicut παράκλητος ἀπὸ τοῦ παρακαλεῖν, quod nomen tribuitur a Christo Spiritui Sancto, *Ioan. 14.* Sicut enim est aduocati, instruere clientẽ suum, quid facto sit opus, consolari eundem & exhortari, desiderium eius exponere in iudicio, atque adeo intercedere apud eum, qui iurisdictioni præest, suamq; in iudicio præsentiam commodare & ius suggerere, vt 2. in Verrem scribit Asconius, ita Spiritus Sanctus in

omnē nos ducit veritatem, consolatur testimonium præbēs, quod simus filii Dei, quem propitium habemus, excitatque ne frigeamus in studio pietatis, & deniq; intercedit pro nobis inenarrabilibus gemitibus clamans assidue *Abba pater*.

Æacida patronymicum ab *Æaco*. Appellatus est eo nomine Pyrrhus Epyrotarum rex, qui bellum intulit Romanis ambiguo isto Apollinis responso confirmatus: *Aio te Æacida Romanos vincere posse*. Retulit enim genus paternum ad Æacum Iouis filiū. Æaci filius fuit *Peleus* Achillis pater. At huius filius fuit Neoptolemus, cui pueroitidem a capillitii colore nomen erat *Pyrrho*. Vnde successores *Pyrrhidæ*. Atqui huic etiam filius fuisse legitur nomine *Pyrrhubia*, quo adusq; Tharritam regē intermedii silentio premuntur. Tharritæ filius fuit *Alcetes*, Alcetæ *Arymbas*, Arymbæ *Æacides*, Æacidæ *Pyrrhus*, de quo hic nobis sermo. Pindarus *κλεινὰς ἀρετὰς* appellat Æacidarum virtutes, ipsos vero *αἰχμητὰς καὶ ἀρηϊφίλους*. Vnde scribit Cicero de diuinatione 2. Poetam Ennium suggillasse Æacidarum genus, vt stolidum, quod appetentiores essent belli.

Æbutia lex a L. Æbutio Tribuno plebis lata, vt 12. Tabul. capita, quæ Reipub. propter antiquitatem & res absoletas inutilia essent, abrogarentur: solæ legis actiones centumuiraliū caussarum manerent. *Gellius lib.16. cap.10.* Præter hanc fuit & alia eiusdem generis cum Licinia, qua rogatum fuit, *vt potestas nulla curatione non modo iis, qui de aliqua curatione aut potestate tulissent, sed nec eorum collegis, cognatis, affinibus mandaretur*. Huius mentionem facit Cicero *in Agraria 2.*

Ædepol iurandi modus frequens apud Comicos, quasi *per ædem Pollucis*.

Ædes, si numero singulari pro tēplo accipias, ab *edendo* sumsisse, videtur nomē, iuxta Plauti illud: *Si vocassem vos in ædem ad prandiū*. In templis enim post sacrificia epulari solebant. Sin multitudinis numero accipias, ab *aditu*, ꝙ eas plano pede adirēt, cum Varrone deducas licet. Festus Grammaticus tamen haud absurde dictā vult *ædem*, quod *in edito posita sit loco*, vel *quod in ea auum degatur*, quod Græcis est *αἰών*.

Ædilis.

Ædilis. Etsi Ædilium munus etiam fuerit ministrare Tribunis plebis, probri matronas accusare, fœneratores coercere, popinas inhibere, iniqua pondera corrigere, de aleæ lusibus cognoscere, incẽdia arcere, cloacas publicas & aquæductus curare, frumentum oleumque conuehere, ne vrbs annonæ penuria laboraret, vtque plebiscita in Cereris æde asseruarentur, operam dare: tamen a sacrarum ædium publicarum & priuatarum cura potissimum nomini eorum occasio data. Auctor nobis est Varro, cui se Festus adiungit cum Fenestella. Dionysius quoq; lib. 6. ἀφ' ἑνὸς ὧν πράττουσιν ἔργων, ἱερῶν τόπων καλοῦνται ἐπιμεληταὶ, ædiles ab vna parte sui muneris curatores ædium dicuntur. Addit, a Græcis etiam ἀγορανόμος dicitur, vt & apud Dionem legitur. Theophilus ἀστυνομικοὺς vocat. Sed hi erant Ædiles plebis, qui numero ab initio fuerunt duo, *teste Pomponio l. 2. ff. de Orig. iur.* & Fenestella *libro de Magistrat. Rom. cap. 13.* qui simul prodit duos tandem Ædiles alios a Iulio Cæsare creatos, qui quoniam frumento præessent, *Cereales* sunt appellati. *Curules* vero ii, qui ex patribus creati sella curuli vehebantur. Plutarchus vocat eos in Mario *Ædiles maiores.* Et vt ad Fenestellam relabar, *erat,* inquit, *id etiam haud leue adilitatis munus, vt sua quisq; Ædilis factus impensa ludos pro modo patrimonii ac dignitatis suæ celebrandos procuraret.* Cuius instituti M. Cicero in iis libris, quos *de officiis* inscripsit, cum de sua & Magni Pompeii ædilitate meminit, locuples est testis. Asconius Pedianus ait: Pompeium Ædilem creatum theatrum, quod sua impensa ædificauerat, magnificentissimis ludis, in quibus currus cum elephantis induxerat, dedicasse. Ibi tum muneris Ædilium erat, discernere loca, & cuilibet ordini pro dignitate assignare, quemadmodum de Attilio Serrano & L. Scribonio Ædilibus scripsit Valerius. Quod si quispiam aut iumentũ morbosum, aut vitiosum vendidisset pro integro & sano, ædiliũ edicto succurrebatur emtori. Imo quidquid vitiosarum rerum pro syncero, vel fractum pro integro vsquam venisset, ædilitio edicto redhiberi solebat. Sicut enim Prætores, ita & Ædiles sua in vrbe proponebant edicta, quorum illustre ex-

ſtat in Pandectis exemplum. Belle item & ſcite alludit ad ea Plautus Captiu. *Act.4.ſcen.1.* Cum enim Ergaſilus paraſitus quædam imperioſe in piſcatores & lanios ædilitatem gerens ſine populi ſuffragio edixiſſet, audiens Hegio. *Et ge*, ait, *edictiones ædilitias hic quidem habet.* Ædiles Curules mox, vbi Kalendis Ianuariis iniuiſſent magiſtratũ, proponebant edictum, in quo, quemadmodum de ſingulis controuerſiis ius eſſent dictaturi, populum præmonebant, eratque magiſtratus inſtar Præturæ annalis. Aquæ dandæ atque vendendæ ius eoſdem habuiſſe, nõ exſtantibus in Republica Cenſoribus, iamdudum conſtat. Eſtque dignum obſeruatione, quod a Lucio Ioanne Scoppa in Collectaneis eſt annotatum, legem Romæ fuiſſe latam, ne quis Romanorum quid ſcriberet, niſi prius ad Ædiles Curules acceſſiſſet & ab ipſis impetraſſet veniam ſcribendi. Illi quippe ſcriptoris vires & perpendebant, & pro cuiuſque doctrina poteſtatem ſcribendi concedebant. Petendæ ædilitati definitus erat annus 37. Qui vero geſſerant, ædilitii ſunt dicti, & ad minimum ſpatium biennii interponendum erat, inter Ædilitatem atq; Præturam, ſi ad hanc aſpirare vellent.

Æditimus quaſi *ædis intimus* Varroni, alio nomine *Æditumus*. Etſi idem Varro *1 de re ruſtica, cap.2.* probare videatur magis vocabulum prius, quã poſterius fictum recenti nouitate, ſicut ſcribit Agellius *libr.12.cap.10.* Vt ea forma ſit dictum, qua finitimus & legitimus. Interim non inconcinne ædituum quoque dici ab ædibus tuendis exiſtimauerim. Νεώκορον vocant Græci. Id quod ideo adiicio, vt quilibet Firmicũ intelligat, ſcribentem *lib.4.* Si Luna ad Iouem a Mercurio feratur, facit neocoron.

Ægeum mare, æſtuoſum & nauigantibus infeſtum ob interiectos ſcopulos, maris mediterranei pars, & Græciã ab Aſia diſterminans, mare Græcum Thucydidi & Polyæno, tuliſſe quibuſdam videtur nomen ab Ægea Amazonũ regina, quæ perierit in eo: Plinio cap.12.lib.4.a ſcopulo, qui inter Tenedum & Chium exſtat, quem Græci vocarunt αἶγα. Apollonii Scholiaſtes vult accepiſſe nomen ἀπὸ νήσου αἰγῶν καλουμένη, ab

inſulæ

insula Caprarum dicta: Lycophronis interpres. ὅτι ἴκελον αἰγὸς ἡ χῦμα, quod fluctuet instar capræ. Etymon Plinii lubentius equidem amplector.

Ægis Iouis scutum non aliunde nomen inuenit, quam quod facta & concinnata fuerit ex pelle capræ, quæ αἴξ est Græcis. Secundum alios, ἀπὸ τοῦ ἀΐσσειν, quod irruere significat. Ab hoc Iouis scuto omnia postea Deorum scuta eo nomine sunt appellata. Nam & Herculis scutum Ægidem vocat Hesiodus. De Mineruæ scuto Virgilius:

Ægidaq; horrificam, turbatæ Palladis arma,
Certatim squamis serpentum, auroque polibant,
Connexosque angues, ipsamque in pectore Diuæ
Gorgona desecto vertentem lumina collo.

Sic Palladiam Ægidem dicit Lucanus lib. 7.

Ægyptus non Africæ regio, q; aliqui volunt, vtpote a qua disterminatur ostio Canopico (distat illud a Pelusiaco, Damiata nostra, 60. M. passuum) verum Asiæ cui scriptorum pars bona annumerat, Dionysio Afro εὔβοτος, εὐλειμών τε, καὶ ἀγλαὰ πάντα φέρουσα, olim quoque a triquetra figura vocata Delta, sortita nomen hoc suũ videtur multis ab Ægypto Danai Argiuorum regis fratre. Hebræis מצרים dicta a Misram filio Cham, nepote Noah, *teste Zonara*, & Ioseph o *libr. Antiq. 1. cap. 7.* vel potius a צרר afflixit. Eustathius Odyss. 8, deriuat ἀπὸ τοῦ αἶγας πιαίνειν, quod pinguefaciat capras. Sunt nonnulli, qui etymon deducunt a Zethone rege, quem Zethum nominat Eusebius, Tacitus Cepheum, qui annos regnauit 59. & nomen Ægypti magni, id est, bellatoris promeruit. Nam אגף agmen militum significat vel alam, Hebræis idem scilicet, quod כנף. Filios hic dicitur reliquisse duos, Ægyptum ac Danaum: Ægyptus natu maior successit in regno patri multis seculis ante Christi natiuitatem. Vt ut hæc, habeant sese, originem tamen generis trahunt a Misraim. Nam idcirco Hebræi regionem simul & incolas Misraim dicunt: Arabes Mesre, at incolas Chibith, *teste Leone Africano libr. 8.* Pinetus scribit a Turcis hodie dici Elchebits. Theuetus ab indigenis vocari vult Chibith.

Olim quoque ἀερία, ἀετία, ποταμίτις, ὠγυγία, υελέμβελος, ἡφαιστία & Æthiopia dicta ob habitantes illic Æthiopes, vt ab Eustathio & Stephano scriptum. Apollodorus nominauit τὴν μελαμπόδων χώραν.

Ælia lex de duabus coloniis Latinis deducendis, vna quidem in Brutios, altera in agrum Thurinum, *vt meminit Plinius libro 34. & 35.* lata fuit ab Q. Ælio Tuberone Tribuno plebis, P. Cornelio Scipione Africano & Tito Sempronio Longo Coss. Alia lex Ælia, cuius frequens apud auctores mentio, cum lege Fusia, vt quoties ageretur cum populo, Augures de cœlo obseruarent, magistratus obnuntiandi & legis lationi intercedendi potestatem haberent. Æliam Sentiam tulisse legitur Sext. Ælius Catus cum C. Sentio Saturnino, Consules ambo, vt serui pœnæ caussa vincti a Domino, vel torti, propter noxam & nocentes inuenti, traditiue, vt ferro aut cum bestiis depugnarent, aut in custodia seruati, aut inusta nota insignes, si quādo mitterentur manu, dedititiorum vt essent numero, non ciues Romani: Vt minorem 30. annis seruum vindicta aut testamento manumittere non liceret, nisi probata apud consilium caussa: Ne Dominus annis 20. minor manumitteret seruum, nisi pariter probata apud consilium caussa: Ne Dominus in manumittendo seruo vel serua de contrahendo matrimonio legem ei imponat, quæ libertatem ciuis Romani imminuat: si secus faxit, ad eius legitimam hereditatem ne admittatur. Vide tit Institut. *quib. ex causs. manu. mit. non licet, l. qui soluendo. l. si is qui, l. si non lex. ff. de hered. instit. l. sciendum. ff. de verbor. significat.* Eadem lege decretum, si inopem libertum non aluerit patronus, vt tum ipse, tum liberi ipsius priuentur ipsius hereditate, nisi heres sit institutus: postremo a bonorum possessione remoueatur, præterquam secundum tabulas. Ælianum quoque ius a Sexto Ælio dictum, qui actiones composuit & librum populo communicauit.

Æmilia, vel per y Æmilia lex, ne Censura amplius quinquennalis, sed annua aut semestris esset, ab Æmylio Dictatore est lata anno 229. Memoratur & lex Æmilia de clauo a prætore

tore pangendo, quam tulere ex SC. Cn. Cenutius Auentinensis,& L. Æmilius Mamertinus Coss. año 390. Fuit quoque Æmilia tribus a gente Æmilia nomen sortita, cuius Liuius meminit *libr.38.*

Æmylius Paulus dictus videtur nonnullis ἀπὸ τῆς ὁμιλίας, id est, *colloquio.* Falsum. Cur enim non potius ἀπὸ τῆς αἱμυλίας deducimus, id est, *facundia?* Plutarchus equidē scribit in Numa iuxta opinionem aliorum, hunc regem vnum e quatuor filiis suis appellasse Mamercum a filio Pythagoræ, ab eoque Æmyliorum familiā dictam, innuente Numa eius viri in dicendo leporem ac suauitatem, quæ Græcis est αἱμυλία.

Æneas Heros Troianus partim ex Troianorum bello decennali, partim ex Virgilio notus, aut nomen habet παρὰ τὸ αἰνὸν τὸ δεινὸν terribile, aut παρὰ τὸ αἶνος, ὃ σημαίνει τὸν ἔπαινον, id est, a laude. Post mortem is veteribus Iupiter Indiges dictus.

Ænigma, quod obscuram sententiam per occultam rerum similitudinem enuntiatam definiūt Donatus & Diomedes, obscuriorem allegoriam Fabius, nec Tryphone Grammatico dissentiente, nomen deriuat παρὰ τὸ αἰνίζομαι αἰνίττομαι, quod obscure & perplexe loqui significat. Alio nomine dicitur griphus. Proponi solebant olim in conuiuiis ænigmata dicta propterea κυλίκεια ζητήματα καὶ συμποτικά. Reges olim quæstionibus ænigmaticis delectatos fuisse, constat non solum ex Alexandri vita apud Plutarchum & Phrygio fabulatore, verum etiam ex literis sacris & Iosepho, qui prodit, regum omnium sapientissimum Salomonem Hiramo Tyriorum regi familiariter sua vtenti consuetudine sæpenumero quæstiones huiusmodi proposuisse, quas Hiramus plerunq; soluerit per Abdemonum adolescentem Tyrium, magnam alioqui soluturus pecuniæ mulctā. Inter Græcos Theodectem Phaselitem Isocratis discipulū inueniendis soluendisq; ænigmatibus promtissimum fuisse, scribit apud Athenæum Hermippus. In eadem palæstra versatum apud Romanos Pub. Nigidium cum M. Varrone contendentem satis est exploratum. Quin Saturnalitiis ludicris inspersa fuisse ænigmata quædam oblectatoria, auctor est A. Gellius in Nocti-

bus Atticis. Mitto hic Samsonis ænigma propositum triginta iuuenibus, & ex bonis auctoribus quædam in medium do, vt hoc studio vnusquisq; agnoscat delectatos etiam sapientiæ filios. Nam tale illud Hesiodi: πλέον ἥμισυ παντός. Virgilius Ecloga 1.

Dic, quibus in terris (& eris mihi magnus Apollo)
Tres pateant cæli spatium, non amplius, vlnas.

De glacie:

Mater me genuit: eadem mox gignitur ex me.

Notum & Sphingis ænigma, *animal primum quadrupes, inde bipes, & tandem tripes*, vtpote homo, de quo vide Ausonium in Gripho ternario. Notum ex Plutarcho, Valerio, & aliis, mortuum ingeniorum fontem Homerum, cum soluere nequiuisset propositum a Piscatoribus ænigma. Oblectatum pariter ænigmatibus Demetrium Phaleræum, constat ex eius scriptis, vt interim multa sapientum ænigmata relinquam aliis, & hisce iam finem oportune imponam. Satius enim hic libasse quædam & leuiter perstrinxisse, quam nimia diligentia fastidium mouere.

Ænobarbus ab æris simili barba dictus Romanis, affirmante id etiam Alex. ab Alex. *lib.1.cap.9.*

Aer ἀπὸ τοῦ ἀεὶ ῥεῖν, quod semper fluat, vel παρὰ τὸ αἴρειν τὸ κουφίζειν eleuando: κουφίζονται γὰρ ἐν αὐτῷ καὶ αἴρονται τινὰ ζῷα: vel παρὰ τὸ ἄω τὸ πνέω spiro ἀὴρ: ἡ γὰρ κίνησις αὐτοῦ ποιεῖ τὸν ἄνεμον. Aliis videtur esse metathesis τῆς ἥρας, id est, Iunonis, cui aer dicatus legitur: Nam quod Hesiodus in Theogonia τὴν ἥρην χρυσοπέδιλον filiam facit ῥέας καὶ κρόνου, intelligi debet ὁ ἀὴρ ὑφ᾽ ἡλίου καταλαμπόμενος. Apud eundē sæpenumero accipitur pro tenebris vel re inuisibili, q̄ Græcis dicitur ἀορασία inuisibilitas. Vt cum dicit Dæmones magni Iouis cōsilio mortalium esse custodes, οἵ ῥα φυλάσσουσί τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα
ἠέρα ἑσσάμενοι, πάντη φοιτῶντες ἐπ᾽ αἶαν.

Theocritus Eidyl. ς. accipit pro inferis. Ait enim:
ἀέρι τοι κάπρι ταῦτα, ὅθεν πάλιν ὑκέτι νόσος.

Aerem inter quatuor elementa humidissimum statuerunt Peripatetici: Galenus aquam. Sed ei controuersia potest, si vt ipse-

vt medicamentum humidissimam dixeris aquam, humidissimum aerem vt elementum.

Æra, nomen in epochis & temporum supputationibus valde vsitatum Chronologis, olim vero Hispanis in tempore notando peculiare præ ceteris nationibus, vt meminit Vasæus: videtur nonnullis arcessere nomen ab ære in tributum & census dari iusso Cæsaris Augusti edicto, quod nomine eius scriptum & publicatũ suspicantur, cum inito Triumuiratu cum Lepido & Antonio, imperium orbis velut censum hereditatemq; paternam essent inter sese partiti, atque ille tota Hispania esset potitus. Quod autem ab illo edicto hæc temporis designandi ratio sit orta, docet præter alios Isidorus *Etymolog. 5. cap. 36.* his verbis: *Æra singulorum annorum constituta est a Cæsare Augusto, quando primum censu excogitato Romanum orbem descripsit.* Dicta autem æra ex eo, quod omnis orbis æs reddere professus est Reipublicæ. Aliis hæc ratio minime probatur, vt nec natum inde vocabulum sit, vtpote multo antiquius. Cum referente Nonio Marcello, etiam Lucilius Poeta eo sit vsus hoc modo: *Æra numeri subducta improbe.* Erat enim æra numeri nota in moneta, quantum valeret ea, designans. Estq; hæc temporis per æras ratio in Arragonia sublata a rege Petro eius nominis quarto, anno Domini 358. teste Vasæo ex Antonio Beutero: In Castella vero anno 1383 a rege Ioanne eius nominis primo: Postremo in Portugallia ab Ioanne primo, posteaquam Sextam Africæ vrbem vi bellica Sarracenis ademisset: atque ita cautum communi omnium Hispaniæ regum decreto, vt a Christi natiuitate numerarentur in posterum anni. Sed quoad etymon nominis, aliter visum Genesio Sepulueda, *vt idem Vasæus refert.* Et vt ille operæpretium duxit inter alia suis adiicere, ita prorsus his nostris interserenda nemo negare queat, cum annotatio eius hac de re non solum ingeniosa, sed etiam sit erudita. Huius vocis *(æra)* quam, inquit, Isidorus noster, auctor alioquin grauissimus, & fere posteri ad æream monetam & tributum ab Augusto Cæsare in descriptione orbis imperatum referendam

falso putarunt, rationem paucis explicabo. Veteres enim initio (vt equidem pro comperto exploratumque habeo) scripturas claudentes, tempus ad hunc modum adscribebant: *Acta fuerunt hæc*, exempli gratia, *Corduba pridie Cal. Mai. Annus erat Augusti Cæsaris centesimus quinquagesimus.* Deinde breuitatis caussa sic verba ad annum pertinentia signabant: *A. ER. A. CAES. CL.* initia duntaxat verborum punctis distincta pro totis verbis notãtes, vetustissimo properantium librariorum more. Postea librariorum tabellionumque temeritate & inscitia ablatis punctis, scribi cœpit, ÆRA CÆS. Quo errore latius serpente, quæuis annorum ab aliquo velut capite deducta ratio primum ab Hispanis, inde a ceteris Astrologis æra vocari cœpit. Hæc Sepeluedæ coniectura verisimilis, tantum nulla ab eo auctoritate certa confirmari potuit. Reiecit itaq; eam L. Andreas Resendius credens, neq; ab ære dando vocatam æram, neq; ab hero, vt somniant nonnulli, sed simpliciter a numeri nota, quod æra sit nota vel supputatio, *vt Faustus interpretatur.* Et ad hanc rationem Alphonsus Hispaniarũ rex suam temporum supputationem appellauit æram.

Ærarium publicæ pecuniæ locus, qui Romanis erat ædes Saturni, sub quo homines sponte sua sine lege fidem rectumq; colebãt, vocabuli auspicium trahit ab ære, quod omne pecuniæ genus significat. Nã Plinius scribit, veteres vsos æreis nummis ouium atq; boum effigie a Seruio Tullio signatis. Hinc nihil aliquem in ære habere dicimus, & eundem obæratum: Item æs alienum, meum, tuum, circumforaneum, datum videlicet ad vsurã. Exstat & verbum æruscare, quod Festo est pecunias vndiq; colligere. Quid, quod auari quasi æris auidi sint dicti Nigidio. Pro aureis nummis accipi, docet Vlpian⁹ *l. etiam. ff. de verbor. significat.* Quinimo æris copiam & vsum prius apud mortales exstitisse, quam ferri & aliorum metallorum, docet Hesiodus, Plinius, & alii. Quare Thusci, referente Macrobio, primũ æneo vomere sunt vsi. Et ante percussum a Seruio nummum vtebantur Romæ ære rudi, *vt notat Plinius.* Quo recte ab ærea moneta, quæ prima omniũ in vsu

in vsu fuit Romanis, locũ seruandæ publicæ pecuniæ destinatum, dixerint ærarium, nõ argentarium, aut aurarium, vt in Saturnalibus notat Macrobius. Hinc Tribuni ærarii apud Ciceronem 1. ad Atticum, & a tribuendo ære Festo dicti: Hinc Quæstores ærarii, apud Tacitum *Annalium 13.* Hinc Scribæ ærarii, apud Ciceronem pro Cluentio. Nummi autem ænei fuerunt, Dupondius, as, semis, triens, quadrans, sextula, & aliæ fortassis assis partes. Differt ærarium a fisco ita, vt illud sit populi, hic principis.

Aerscecomes, qua dictione Iuuenalis vtitur Satyra 8. ab *α* priuatiua deducitur, & *κείρω tondeo,* cuius futurum apud Æoles *κείρσω*, & *κόμη coma.*

Ærumna. Sunt qui id nominis deriuant ab ære, id est, pecunia, quod eius gratia homines magnos subeant labores. Viderint illi. Ego haud inepte deduci posse existimauerim ἀπὸ τοῦ αἱρεῖν, id est, *tollendo*. Quid enim citius ærumna & curis cõficit hominem, cum illis emaciatus tandem marcescit.

Æschines adolescens ἀπὸ τοῦ αἴσχους pudore.

Æsculapius dictus, teste Phurnuto, ἀπὸ τοῦ ἐκκλείειν καὶ ἀναβάλλειν τὴν κατὰ τὸν θάνατον γινομένην ἀπόκλισιν, *ab excludendo & reiciendo factum per mortem interitum.* Sed impressi codices habent pro ἐκκλείειν, ἠπιάζειν, quasi qui casset & vanum efficiat mortis accessum. Alii deriuare malunt ἀπὸ τοῦ τὰ ἀσκελῆ τῶν νοσημάτων ἤπια ποιεῖν, ab eo, quod, quæ morborum aspera sunt, mitia reddat. Quoniam vero hic medicinæ fertur inuentor institutus ab Apolline patre, ideo dictus ἀπαλεξίκακος malorum propulsator. Significauit etiam haud obscure Maro medicinæ eum repertorem, cum canit hoc modo:

Tum pater omnipotens aliquem indignatus ab vmbris
Mortalem infernis ad lumina surgere vita,
Ipse repertorem medicinæ talis & artis
Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad vndas.

Et vero, cum tres Æsculapios commemoret Cicero 3. *de natur. Deor.* primum hunc Apollinis filium, quem Arcades coluerunt, inuenisse specillum & vulnus obligasse, tradit. Excoluit sane medicinam receptus propterea in numerum

Deorum, sicut scripsit Cornelius Celsus. Crediderim & hāc ob caussam consecratum illi serpentē salutis signum, vtpote a quo multa remedia procedāt in hominum genus. Equidē Theriaca medicamentum multis morbis profligandis perutile præcipue a vipera, quæ κατ' ἐξοχὴν τῦ θηρὸς vocabulo accipitur, nomen suum deducit. Huc refer, quod prodiderunt Romanorū historię. Nam cum Q. Fabio Maximi filio Gurgite, & D Iunio Bruto Scæua Coss. pestilentia ingens infestaret vrbem & agros, & consultis libris Sibyllę quæsitum esset, quinam finis, aut quod remediū eius mali ab immortalibus Diis obtineri queat, inuentum in istis libris, accersendum Æsculapium Romam Epidauro. Missi proinde legati, cum perducti essent ad Æsculapii templum, anguem, quem ibi pro Æsculapio coluerant, sponte pergentem ad Romanorum nauem, Romam vexerunt, eiusque aduentu fertur sedata pestis, vtpote cum egressus esset in insulam Tyberinam, vbi templum ipsi dicatum, cui canes adhibebantur, quod is canis vberibus enutritus credatur. Cubabant & ibi ægroti valetudinis caussa. Vnde qui morbo leuatus nō erat, apud Plautum his verbis Deum incusat:

Migrare certum est iam nunc e fano foras,
Quando Æsculapi ita sentio sententiam.

Eandem ob caussam rediinitum legitur caput ipsius lauro. Quodque Gallum Æsculapio debere se dixit Socrates propediem moriturus, non aliam significationem habet, quam quod Philosophus diuinitatem animi sui maioris mundi diuinitati copulaturus animorum medico ideo Gallum debere se dixerit, q̄ solutus ab hac corporea mole se iam prorsus conualuisse arbitraretur. Fuit & signum salubritatis gallina immolari eidem solita non equidem alia de caussa, quā quod caro eius leuissimæ digestionis sit, & languidis accommodata. Pausanias scribit a Cyrenaicis immolatam ipsi fuisse capram, forte quia nutritum eum aliqui a capra ferunt: Vel quia sanitati aduersarium animal est capra perpetuo laborans febri. His adde Apii seu τῦ ἠπίυ vocabulum ipsi tributum, quod ægrotantium dolores medicamentis leniret.

ret. Et quia Asclen quendam Epidauri tyrannum sanauerat, ex huius & ἤπιος nomine compositum τὸν ἀσκλήπιον nomē fingunt nonnulli. Alii deducunt etymon ab α priuatiua & σκέλλεσθαι, quod est mori, eo, quod homines grauissime laborantes non pateretur morbo absumi. Simulacrum eius passim formatum ab Ethnicis barba intonsa, cum tamen pater eius Apollo exhiberetur informis luxuriante tantum capillo, vt quidem solem semper viridi iuuenta frui, at quæcunque generantur ab illo ocyus aut serius in senium vergere ostenderetur. Solitum ita formari Æsculapium, patet etiam ex improbitate Dionysii Regis, qui aureum barbā demi huic iussit, quod minime conueniret Apollinem patrem imberbem, ipsum vero conspici barbatū, vt refert Valerius *libr. 1. cap. 2.* Apud Sicyonios tamen simulacrum eius imberbe exstitisse factum ex ebore & auro notat Pausanias. Innuit idem Lucianus in Ioue tragœdo his verbis: *ὥστε μὴ μικρὰ καλῶ πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ λέγε θαρρῶν ἤδη τὰ δίκαιτα, μὴ αἰδεσθεὶς εἰ ἀγένειος ὢν δημηγορεύσεις, καὶ ταῦτα βαθυπώγωνα καὶ εὐγένειος οὕτως υἱὸν ἔχων τὸν Ἀσκλήπιον.*

Æstas ab æstu dicta Varroni, quasi vsta Isidoro, vt aliis ἀπὸ τοῦ αἴθεσθαι ardendo.

Æther extrema mundi pars παρὰ τὸ ἀεὶ θεῖν κυκλοφορικῶς, quod semper in orbe currat, dictus Aristoteli. Reprehendit enim Anaxagoram Clazomenium, qui ἀπὸ τοῦ αἴθειν, id est, ardendo deriuauit, 1. de cœlo.

Æthiops αἰθίοψ dici nonnullis videtur, vt & Plinio, ab Æthiope Vulcani filio. Fabulosum. Nam deriuandum potius nomen παρὰ τὸ αἴθειν τὸ καίειν, ab vrendo vel comburendo, & ὢψ ὠπὸς facie vel aspectu, ὅτι κεκαυμένην ἔχει τὴν πρόσοψιν, quoniā faciem combustam habet. Regio eorum Æthiopia, Hebræis כּוּשׁ a *Cusch* filio Cham. Primi omnium mortaliū creduntur etiā indigenæ, nunquam seruitutem experti. Omnes sub plaga torrida vulgo vocata habitant, quod a Strabone proditum recte, regesque vt Deos colunt, qui clausi fere desident domi. Deorum alterum immortalem, qui rerum omnium sit caussa, alterum mortalem crediderunt.

Nonnulli ex iis, qui olim ad torridam habitabant, Deos esse negabant, & Solem, propterea quod eos vreret & infestaret, detestabantur. Sacerdotum antiquitas tanta erat potestas auctoritasque, vt misso nonnunquam nuntio mortem regi denuntiarent, & alium sufficerent, donec rex quidam irruens in fanum armata manu, iugulasset sacerdotes. Amici quoque regis commori solebant regi. Sunt autem omnes crispi & nigri. Cuius quidem rei rationem reddit Strabo *libro 15.* aduersus Aristobulum, qui Theodectem inique reprehēdit, quod nigredinis & crispaturæ caussas in Solem reiecisset. Diutissime omnium hominum viuere sunt crediti, pedum tamē tumoribus multum obnoxii. Regni totius caput Meroe. Hodie rex Pretoianes, vel presbyter Ioannes, vt vocant, quem illi Giam, id est, potentem nominant, qui sexaginta duobus aliis regibus imperitare dicitur. Semper ille in Aperto agit, non vltra biduū ciuitatis mœnibus inclusus. Sacerdotes omnes sunt cōiugati, summaq; apud illos veneratio Thomæ cognomento Didymi. Primus quoq; honos sacerdotibus habetur: Inde sapientibus, quos *Balsamatos* & *Tenquatos* vocant: Tertius Nobilibus, quos sequuntur *Stipendiarii.* Sic enim Sabellicus prodit, qui ab ipsis locorum indigenis hæc omnia se accepisse diserte scribit.

Ætna Siciliæ mons igniuomus, non ab Ætna Cœli & Terræ filia, non a loci genio cognomine, vt scripsit Castor, nec ab Ætna nympha Cereris & Vulcani disceptatrice, vt Dion Collatianus tradidit, nomen arcessit, sed ἀπὸ τοῦ αἴθειν *ardendo.* De ea notatu digna illa Virgilii ex 3. Æneidos:

Sed horrificis iuxta tonat Ætna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla:
Attollitque globos flammarum, & sidera lambit.
Interdum scopulos auulsaque viscera montis
Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exæstuat imo.

Pindarus eiusdem mōtis flammas describit Pyth. 1. hoc modo: Σικελία τ' αὐτοῦ πιέζει στέρνα λαχνάεντα· κίων δ' οὐρανία συνέχει,
[illegible] νιφό-

νιφόεσσ' Αἴτνα τιθῆνα. τᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλάτου πυρὸς ἁγνόταται ἐκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ δ' ἁμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ αἴθων', ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖαν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ. κεῖνο δ' Ἀφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸν δεινοτάτους ἀναπέμπει, τέρας μὲν θαυμάσιον, θαῦμα δὲ καὶ παριόντων ἀκοῦσαι, *Siciliaq; eius premit pectora hispida, columnaque cælestis cohibet niuosa Ætna, per totum annum niuis acutæ nutris: Cuius ex penetralibus eructantur inaccessi ignis purissimi fontes, fluuiiq; interdiu effundunt vorticem fumi ardentem: Sed noctu rutila flamma voluta saxa in profundã defert maris planitiem cum vehementi strepitu. Illud autem Vulcani reptile gurgites valde horrendos eiectat, prodigium quidem admirabile aspectu, miranda vero res & iis, qui audiunt ab illis, qui transierant.* Aristoteles libro de mundo: ἐμπεριέχει δὲ καὶ πολλὰς ἡ γῆ ἐν αὐτῇ καθάπερ ὕδατος, οὕτω καὶ πνεύματος καὶ πυρὸς πηγάς, τούτων αἱ μὲν ὑπὸ γῆν εἰσὶν ἀόρατοι, πολλαὶ δὲ ἀναπνοὰς ἔχουσι καὶ ἀναφυσήσεις, ὥσπερ Λιπάρα τε καὶ Αἴτνη, καὶ τὰ ἐν Αἰόλου νήσοις, αἳ καὶ ῥέουσι πολλάκις ποταμοῦ δίκην καὶ μύδρους διαρριπτοῦσι διαπύρους. Continet autem terra multos in se, vt aquæ, ita & flatus & ignis fontes. Horũ porro alii quidem sub terra sunt occulti & obscuri, alii autẽ respirationes & quasi reflationes habent, vt Lipara, & Ætna, & loca in Æoli insulis, quę sæpenumero & fluuiorum modo fluunt, & flammas ac massas candentes prouomunt. Latina subiicere volui, quod caussas quoque flammarum contineant, quas & a Lucretio relatas lib. 6. inuenies, & a Iustino lib. 4. Situm & naturam eius copiose pariter descripsit Strabo lib. 6. Appianus *lib. 6. historiarum*, Claudianus *1. de raptu Proserpina*, Silius *lib. 14.* & recens Thomas Siculus in historiis de Sicilia in lucem editis. Fabulosum ergo, quod prodiderunt Poetæ, Typhæi gigantis caput huic monti subiectum eiusmodi flammas eructare. Nam eo spectant hæc:

Dextra sed Ausonio manus est subiecta Peloro,
Læua Pachyne tibi, Lilybæo crura premuntur,
Degrauat Ætna caput, sub qua resupinus Arenas
Eiectat, flammamque fero vomit ore Typhæus.

Virgilius Æneid. 3. de Encelado:

Fama est Enceladi semiustum fulmine corpus

Urgeri mole hac: ingentemq; insuper Ætnam
Impositam ruptis flammam exspirare caminis.
Et, fessum quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cælum subtexere fumo.

Lycophron rursus auctor conditum sub Ætna Typhæum, vocatque Siciliam νῆσον γιγάντων: Item Hesiodus τυφῶνα Iouis fulmine in Sicilia ambustum canit, vt plures alii, sumta omnibus fabula a cauernosa regione & venis sulphureis, quibus spiritus simul inclusus terras non solum concutit, verum etiam flammarum globos sæpius eiectat, præmisso fremitu longo per æstuantes cauernarum latebras. Mirum hoc, quod in illa feruentis naturæ peruicacia & vastis incendiorum vndis, hinc illinc tamen facies montis perpetuis niuibus & canicie rigeat, ita vt nec calor frigore mitigetur, nec frigus calore dissoluatur, id quod Silius libro 10. elegantissimis etiam carminibus prodit. Duos autem Hiatus (crateres alii vocant) in eius vertice conspici, per quos exundant illæ piceæ procellæ refert inter alios Solinus. Horum vnus patet ambitu stadiorum 50, vnde magno fragore erumpens ignibus & saxis permixta fauilla sæpe Taurominium & Catanam vsq; peruenit. Pindarus nominat hunc montem cœlestem columnam: Hodie dicitur *Mongibelio* vel *Monte gibello.*

Æuintegri appellati ab Ennio Dii, quod integra & perfecta eorum sit ætas, iuxta Sextium.

Æuum a Græco αἰὼν. Hinc longæuos dicimus.

Affines vnde nomen deducant, nemo melius Modestino Iurisconsulto docebit, cuius verba sunt: *Affines viri & vxoris cognati dicti ab eo, quod duæ cognationes, quæ diuersæ inter se sunt, per nuptias copulentur, & altera ad alterius cognationis finem accedat.*

Africa nonnullis descendit ab Afro ex Hercule genito, vel vno ex posteris Abrahæ. Nugæ. Nam quis Andabata non cernit compositam dictionem ab α priuatiua, & φρίκη, horrore vel frigore, cum siticulosa & grauissimis ardoribus obnoxia sit regio. Facit nobiscum, *Isidorus 14. Originum. cap. 5.*

quoad

quoad ſententiã, niſi quod paulo aliter verſetur in etymo, cum dictam aſſerit Africam, quaſi apricam, quod ſit aperta cœlo vel Soli, & ſine horrore frigoris. Niſi tamen malis apud eum legere *Aphricam* pro *Apricam*, cum illa ſequentia, ſine horrore, egregie huic ſcripturæ conueniant. Leo Africanus ſcribit *Arabica* lingua regionem hanc dici Iphrichiam a verbo *Faraca*, id eſt, diuiſit, eo quod ab Europa mari mediterraneo, ab Aſia flumine Nilo ſit ſeparata: Vel (*quod alii volunt*) ab Ifrico Arabiæ felicis rege, qui hanc regionem incoluerit omnium primus.

Agamemnon ἀγαμέμνων, ὡς ἄγαν μίμνων, valde & ad miraculum vſque perſeuerans dictus Platoni *in Cratilo.* Hunc ἀγαμέδοντα dictum veteribus prodit Euſtathius Iliad. 6. his verbis: οἱ δὲ παλαιοὶ εὑρεθῆναι φασὶν ἐν πολλοῖς ἀγαμέδοντα λεγόμενον· ὥσπερ καὶ τὸν ἀχιλλέα, ἀθηλέα. Ab Homero dicitur idem κρείων rex, & ποιμὴν τῶν λαῶν paſtor populorum: A ſomno Iliad. β. νήπιος, id eſt, ſtultus vel ineptus, vtpote ὃς οὐκ ᾔδει, ἅ ῥα Ζεὺς μήδετο ἔργα.

Agape, quas exacte Tertullianus in Apologetico deſcribit, *cap. 39.* & quarum fortaſſe mentio ſit Iudæ 12. conuiuia erãt in primitiua Eccleſia a Chriſtianis cœnæ Domini coniuncta appendicum inſtar, ſicut & læta conuiuia in veteri teſtamento ſacrificiis adiuncta legimus, ἀπὸ τοῦ ἀγαπᾷν, id eſt, *amando* ſortita ſunt nomen. Agitabantur autem ex collectis donationibus, prout apparet ex Cypriani verbis ſermone *de eleemoſynis*, idque in templis, quem morem iam tum etiam Paulus Apoſtolus emendare conatus fuit, & tandem prohibitum legitur *cap. 28.* Concilii Laodiceni. Habebatur tamen in iis pauperum ratio vſque adeo quidem, vt vel abſentes per Diaconos portiones quaſdam mitterent. Verba Iuſtini ea de re ſunt hæc: οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ βουλόμενοι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστος προαίρεσιν, ὃ βούλεται, δίδωσι. καὶ τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῷ προεστῶτι ἀποτίθεται, καὶ αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὀρφανοῖς τε καὶ χήραις, καὶ τοῖς διὰ νόσον ἢ διὰ ἄλλην αἰτίαν λειπομένοις, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς οὖσι, τοῖς παρεπιδήμοις οὖσι ξένοις, καὶ ἁπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρείᾳ οὖσι κηδεμὼν γίνεται.

Agareni, qui & Saraceni & Iſmaelitæ dicuntur, *Sozomeno teſte*, item Arabes, Scenitæ, auctore Amiano, Hebræis Chaſluhim, *vt ſcribit Arias Montanus*, ab Agar Abrahæ ancilla dicti, quæ & aduenam ſignificat Hebræis.

Agenor Phœnicis filius, pater Europæ, ἀπὸ τῆς ἠνορέης, id eſt, fortitudine obtinet nomen. Huius filius fuit & Cadmus Thebanæ conditor arcis, *Agenorides* inde vocatus.

Agenoria Dea, ad agendum quæ incitabat. *Auguſtinus.*

Ager. Varronis verba ſunt: *Ager dictus eſt, in quã terram quid agebant, & vnde quid agebant fructus cauſſa.* Id Græci dicunt ἀγρόν. Plus eſſe agrum quam fundum, voluit Valla, ſed contra Florentinũ, qui fundi nomine omne ædificiũ omnemq; agrum contineri voluit. Ager compaſcuus, qui pecori communiter paſcẽdo eſt deſtinatus. Ager Decumanus, publicus populi Romani ager, decumarum conditione & penſitatione agricolis attributus, qui *aratores* dicebantur. Vectigalis ager, qui & *prouincialis* & *tributarius* eſt dictus, ſolum habebat tributarium. Vetus lex fuit, *ne quis ciuium Romanorum ſupra quingenta agrorum iugera poſſideat: Ne quis ſupra centũ capita maioris armenti, minoris quingenta paſceret.* Quantum vero huius legis publicatione erecti ſunt multitudinis animi, in ſpem fortunæ melioris, tantum locupletum ſpiritus odio ac ira incendebantur ad Reipub. euerſionem ſpectare clamantes.

Ageſilaus nominatus *Pluto*, διὰ τὸ ἄγειν τοὺς λαοὺς, quod populos agat vel ducat.

Aggeus vel *Haggeus* ſacerdotem ſignificans celebrantem feſta Domini, nomen accepit a חגג *celebrauit*, per ſyncopen חג in ordine ſexto.

Agnus dictus Varroni, quod ſit pecori agnatus. Feſto deducitur a Græco ἁγνὸς, quæ vox *caſtum* ſignificat, eo, quod pura ſit hoſtia, & immolationi apta. Agnam nigrã ſolitam immolari tempeſtati Græco ritu, ex Ariſtophanis ranis & Flacco didicimus. Agninam quoq; deſpicatui habitam a veteribus, tanquam viliſſimam, apparere etiam videtur ex his ſtomachantis Paraſiti verbis in Plauti Capt. *Iupiter ſuper me ſeruas,*

a lanis

a laniis vendi agninam pro arietina. Apud Philonem quoq; in presbeutico agninæ carnes vt insuaues illuduntur a Caligula: Sic enim scribitur: καὶ φαμένου τινὸς ὡς πολλοί γε καὶ τὰ παρακείμενα ἄρνεια οὐ προσφέρονται, γελάσας εἶπεν, εὖ γε ὅτι ἐστὶ γὰρ οὐχ ἡδέα.

Agonotheta nominatus ἀπὸ τοῦ τιθέναι τὸν ἀγῶνα, id est, *ponendo aut decernendo certamine.* Erat enim is, qui olim præmia certātibus proponebat, quæ tandem cedebant victoribus. Iulius Pollux ἀγώνων διαθέτην, id est, *certaminum præfectum vocat.* Eundem esse Agonothetam cum Athlotheta, nec esse alterum ab altero separandum, idem Pollux eos coniungens indicat his verbis: ἀγωνοθέται, ἀθλοθέται, ἀγώνων διαθέται, ἄθλων ἐπιμεληταὶ, &c. τὸ δὲ πρᾶγμα ἀγωνοθεσία, ἀθλοθεσία, &c. καὶ ἀθλοθετεῖν, ἀγῶνας διατιθέναι, ἀγώνων ἐπιμελεῖσθαι. Tales erāt Hellanodicæ in certaminibus Olympicis, quibus obsecundabant, Mastigophori, exsequentes eorum imperium aduersus eos, qui turbarent, aut præter morem ac ordinem sacrorum ludorum quippiam agerent. Ornatus eorundem erat purpura cum sceptro seu virga, forte quod, vt fertur Mercurius in Arcadiam profectus duos dracones dimicare visos interposita virgula diremisse, illi etiam ludos moderati fuerint, finemque illis ipsis præmiis propositis imposuerint. Quod de Mastigophoris morem gerentibus Hellanodicis dictum, confirmare prorsus videtur locus hic Synesii in fine περὶ προνοίας: εἰ δέ τις εἰς τὴν σκηνὴν εἰσβιάζοιτο, ἐπὶ τοῦτον ἑλλανοδίκαι τοὺς μαστιγοφόρους ὁπλίζουσι. Ita Pausanias in Eliacis agens de Licha verberato, τὸν δὲ ἡνίοχον, inquit, νικήσαντα ἀνέδησεν αὐτὸς ταινίᾳ καὶ ἐπὶ τούτῳ μαστιγοῦσιν οἱ ἑλλανοδίκαι. Factum enim id in stadio a brabeutis seu designatoribus Hellanodicarū auctoritate ostendit Thucydides de eodem Licha *lib. 5.*

Agrippa quasi *ægre pedibus natus,* quod isti primi omnium in partu prodierint. Alii ab *ægro partu* nominatum volūt. Inditum id nomē legimus Menenio Aprippæ, quem facetissimo Apologo concordiam inter plebē, quæ secesserat, & Senatores seruasse commemorat Liuius. Inditum quoq; Cornelio Agrippæ homini quidem (vt verum fatear) docto, sed deplorato & admodum infami ob Magicas artes. Tristem eius

exitum vide apud Petrum Crinitum libro *de honesta disciplina*. Fuit & Agrippa (vt alios mittam) gener Augusti, quem Augustus nauali corona donauit, vt Plinius scribit, post debellatum in Sicilia Pompeii filium: Cuius rei etiam Virgilius meminit *Æneid.8.*

Agrippina Vbiorum (Vbios appellat Strabo *libro 4.*) colonia, ab Agrippina Augusta Germanici vxore, Agrippæ & Iuliæ filia, in hoc oppido ad Rhenum nata, nomen deducit. Sustulit ex ea Germanicus liberos nouem, quorum duo infantes, tertius puer exstinctus fuit. Ceteri superstites patri fuerunt, tres quippe filii, Nero, Drusus, & C. Cæsar, filiæ totidem, Agrippina, Drusilla, Liuia. Mortuo tandem marito Pandateriam est relegata. Vrbs autem illa amplissimi iam nominis collocatur ab Ammiano in secunda Germania (Sextus Aurelius Galliæ tribuit) dictaque Colonia, quod Agrippina illuc nouos traduxerit colonos, vt a Romanis fieri solebat.

Aiax Odyss. *n.* dictus Eustathio διὰ τὸ αἶ, ὡς ἄξια αἰαγμάτων παθόντος αὐτοῦ, quod doloribus digna sit passus. Duo ab Homero & Poetis produntur Aiaces: Vnus Telamonius, alter Oileus. Primus ille iudicatus Græcorum fortissimus, Achille e viuis sublato, qui frustratus armis Achillis, & propterea in rabiem versus seipsum obtruncauit. Alter eodem tempore Locrensium rex pedibus velox & hastæ vibrandæ peritus, capta Troia Cassandram virginem & vatem in templo Palladis violauit. Quapropter domum rediens a Pallade fulmine exustus fuit in mari cum naui sua, vt refert Virgilius *Æneid.1.* & Ouidius *in Ibin.*

Aius Locutius Deus a loquendo nomen adeptus, quod præmonuerit Romanos de aduentu Gallorum, cuius Liuius meminit *libro 5.* Cicero *1. de Diuinatione*, Plutarchus *libro de fortuna Romanorum & in Camillo.* Ædes huius Dei ponitur a P. Victore in 8. vrbis regione. Quamquam Cicero & M. Terentius Varro tantum aram, non ędem ipsi structam scribant apud Agellium.

Alamania nomen suum arcessere videtur ab Alemannis seu

Aleman-

Alemannis incolis, quorum in vita Proculi meminit Flauius Vopiscus dicens, Alemannos ab eo non sine gloriæ splendore contritos. Lambertus Hortensius ἐτυμολογῶν nominatos vult *Alemannos*, quasi allerley Man / vel allerley zsamen gelesen Volck / collectitios viros, vel hominum colluuiem innuens. Hinc Agathius *libro 1. de bello Gothorum*: Alemanni, si Asinio Quadrato viro Italicensi fides est præstanda, qui res Germanorum diligenter perscripsit, aduentitii sunt, & ex varia hominum colluuione conflati, quod sane eorum cognomento præfertur. Sunt alii, qui propter virilitatem eo nomine donatos existimant, quasi dixeris all Man: Cum animo sint virili pariter & corpore, quod illis plerumque neruosius atque solidius, quam Gallis aut Italis. Magis id equidem placet, quam quod Iaso Maynus magnus alioqui Iurisconsultus, & vir disertus in sua illa ad regem Maximilianum oratione persuadere conatur, cum scribit, dictam Alemanniam, quasi *alam magnam*, deducto inde pariter Alemannorum nomine. Sunt autem Alemanni superioris Germaniæ populi, quemadmodum inferioris Germaniæ Franci, insederuntque loca inter Mœnum, Danubium, Rhenum, fontemque Danubii ad syluam Martianam, quas sedes hodie obtinent *Suem*, sicut etiam auctorum testimoniis non reprobandis poterit demonstrari. Scribit enim Paulus Diaconus *lib. 18.* gestorum Romanorum in vita Mauritii Imperatoris de Dociruphe Longobardorum duce hoc modo: *Iste Sueuorum, hoc est, Alemannorum gente oriundus inter Longobardos creuerat, & quia erat forma idoneus, ducatus honorem meruerat.* Plura in hanc rem apud alios inuenias: At nobis properantibus hæc pauca sufficient.

Alani, quos Massagetas vocat Dio, Lithuanos Williichius; Iunio dicti videntur in Batauia sua, quasi *al an*, quod pergendum esse significat. Mutasse enim sedes suas certum: at quinam fuerint, & vnde venerint aliquando in orbem nostrum, dubitant magni auctores. Ptolemæus inter Scythicas gentes collocat longe ad orientem: Sunt, qui constanter affirmant

Gothicum genus hominum esse, inter quos Procopius libro 3. de bello Wandalico. Rursum alii fere omnes eos inter Scythas recensent, ac iuxta Tanaim & Mœotidem paludem sedes habere affirmant. Dubitatur quoque, quibus ducibus sint suis terris egressi, nisi quod Moscouitæ a nonnullis *Roxolani*, quasi dicat, *Russi Alani*. Aut si referenda eorum origo ad insulam Scandianam, credi potest eos Alandos fuisse, qui inter Scandiam & Fimingiam habitant, & in vicinam Russiam commigrasse.

Alastor Elei filius & Nestoris frater, vt auctor est Asclepiades, alias pessimus Dæmon & genius infestus, ἀπὸ τοῦ ἀλᾶσθαι *errando* dictus, siue quod ἄλαστα nefaria atque intolerabilia commiserit, vt Chrysippus interpretabatur. Apollodorus παρὰ τὸ ἀλιτεῖν deduxit, quod ea relinquere significat, quæ nec aquæ aspersione, neque dierum numero tolli queant. Quo Alastor sit, cuius animi labes nec euanescere diuturnitate, nec expiationibus elui possit. Dictus & Iupiter Alastor Menandro, quod eos vlciscatur, in quos ἄλιστα committuntur. Sententiam Apollodori recitauit Plutarchus *in quæstion.* nomine auctoris suppresso. Sed & furiæ significantur eodẽ nomine, διὰ τὸ τοὺς ἀλάστορας καὶ παλαμναίους κολάζειν. Apud Claudianum recensetur Alastor inter equos Plutonis. Cõmuniter homo dicitur *sceleratus, exitialis, communis aliorum corruptela*, ἀλιτήριος, ὁ φονεύς, διὰ τὸ ἄξιον εἶναι ἀλᾶσθαι ἢ ἀτελαίνεσθαι, ait Eustathius Iliad. δ. Vel ὁ διὰ μέγεθος τῶν πεπραγμένων αὐτῷ λιτῆς μὴ καταξιούμενος, qui ob enormia ab ipso facta scelera non habetur dignus precibus.

Alauda, teste Plinio, vocata legio noua galearum cristis insignis, idque ab auis nomine, quæ aliis Cassita & Galerita dici consueuit. Galeis militum adiicere cristas, quo speciem redderent terribiliorem, Carum fuit inuentum, tandemq; a Græcis receptum, qui galeis etiam addebant setas equinas. Hinc Homerus λόφον dicit ἱππιοχαίτην, & κυνέην nominat ἵππουριν, nempe ἐξ ἱππείων τειχῶν τὸν λόφον ἔχουσαν.

Albalonga Italiæ ciuitas in dorso montis Albani ab Ascanio ædificata, inque longum porrecta post annos triginta a portento

tento scrophæ elapsos, quæ partu vno triginta subrumos albosque porcellos ediderat Lauinii ab Ænea deprehensos, quemadmodum Virgilius scribit, non aliunde, quam ab illius suis colore nomen arcessit. Sed ex 3. Æneidos verba Poetæ subiicio:

Signa, inquit, *tibi dicam: Tu condita mente teneto.*
Cum tibi sollicito secreti ad fluminis vndam
Littoreis ingens inuenta sub ilicibus sus,
Triginta capitum fœtus enixa iacebit,
Alba, solo recubans, albi circum vbera nati:
Is locus vrbis erit: Requies ea certa laborum.

Propertius etiã lib. 4. *Et stetit Alba potens alba suis omine dicta.* Hanc vrbem ponunt etiam Lucanus & Strabo in Latio, adiunguntque nemori Aricinæ Dianæ. Tandem vero Tullus Hostilius tertius Romanorũ rex funditus eam euertit. Fuit & Alba cognomine Pompeia in Gallia togata. Vnde Albenses dicti. Nã a priore Alba nominati *Albani*. Alba Iulia Daciæ vrbs est a Iulia Augusta Antonini Imperatoris Romanorum matre nomen suum deducens.

Albania Asiæ regio ad Mæotidem paludem vsque sese extendens, vbi omnia Straboni ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα, a fluuio Albano suum nomen deducit.

Album Prætoris ab albedine consecutum est nomen. Erat quippe tabula, in qua is sua proponebat edicta, eaq; dealbata, hoc est, in tabulis dealbatis. Vnde λεύκωμα appellãt Græci, matriculam nonnulli. Ælius Lampridius appellasse videtur pyctatium in Alexandro Seuero. Theophilus de eo ad *§. pœnales. Instit. de action.* hoc modo: ἄλβον λέγεται τὸ ἔδικτον, διὰ τὸ λευκοῖς γεγράφθαι γράμμασι, album dicitur edictum, quod albis scriptum sit literis. Falsum. Neq; enim edictum album est appellatum, sed tabula dealbata, siue gypsata, in qua Prætor proponebat edicta, vt ciuibus cõstaret, quod ius de quaque re esset dicturus, & illi ea ratione præmunire se possent: Atqui absurde nimis albis literis propositurus fuisset edictũ in tabula alba, nulla colorum diuersitate distinguente literas (*vt est alioqui necesse in scriptura insigni & absoluta*) a mate-

ria subiecta, cum hæc eiusdem cum literis coloris magis obscuratura quam expressura esset edictum. Multa de hoc albo in iure ciuili mentio, quod qui corruperat, eius bona veteri iure publicabantur, at nouo iure deportari solebat. Legitur & Album Decurionum: Item Album Iudicum, cuius Tranquillus in Claudio meminit his verbis: *Splendidum virum Græciæque prouinciæ principem, verum Latini sermonis ignarum non modo Albo Iudicum erasit, sed etiam in peregrinationem redegit.* Album Citharœdorum protulit idem Suetonius in Nerone hoc modo: *Ac sine mora nomen suum in album profitentium Citharœdorum iussit adscribi, sorticulaque in vrnam cum ceteris demissa, intrauit ordine suo.* Iulius Pollux nominat *lib. 8. τὸ τῶν πολιτῶν λεύκωμα.* Hinc tritus loquendi modus, esse in albo, vel non esse in albo. Plinius in Præfatione Naturalis historiæ: *Cum hanc operam,* inquit, *condicerem, non eras in hoc albo.*

Alcaira, vel *Alcairum*, vel *Alcayr*, veteribus Memphis aut (*vt alii*) Babylon Ægypti, quod Babylonii hanc olim ædificauerint, sede a regibus impetrata, *teste Strabone*, frequẽtia Mercatorum toto orbe celebris, hodie *Cayre*, Hebræis מצרים, nomen suum deriuare videtur a קריה ciuitate, quæ Chaldæis est קרתא. Sed aliter visum Leoni Africano in descriptione Africæ, quam primum edidit Arabica lingua. Verba eius sunt: *Atque vt a nominis etymo exordiar, Alcairum vocem Arabicam vulgari Europæorum idiomate corruptam dico: Quod recte el Chaira, quæ vox coërcicem significat, nuncupetur.* Memorabile est, quod Fabricius Tigurinus, & alii in suis peregrinationibus commemorant, quotidie circiter duodecim equitum millia passim obambulare per hanc vrbem foculos in capitibus gestantium, qui quibusuis id postulantibus pro mercede cibos statim coquunt in platea, cum hic magna lignorum penuria sit. Vastata semel, restaurata tandem fuit a Georgio huius prouinciæ gubernatore. Hodie in ea residet Imperatoris Turcarum nomine *Beglerbegus*. Residet & Græcorum Arabumque Patriarcha cum alio Copitarum Patriarcha.

Alce-

Alcedo auis nidificans in mari circiter dies quatuordecim tempore hyemali, *teste præter Aristotelem & Plinium Ouidio*, mari interim mira serenitate pacato, eo dicta nomine quasi *Algedo* Græcis eadem ἀλκυὼν παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν. quod in mari concipiat. Hinc Halcyonia dies illi incubationis, quorum & Simonides Poeta meminit, sed vndecim tantum illi tribuens, sicut Philochorus nouem, Demagoras septem, *cui Ouidius adhæret*. Inde Plautus in Penulo: *Quam mare dulce est, cum ibi Halcedo pullos educit suos*. Eruditi metaphorice eodem nomine eos accipiunt dies, quibus fora conticescunt, aut tempus, quo Dei Ecclesia militans in hac lacrymarum valle intermedia tranquillitate ac pace fruitur, inter duros persecutionum fluctus. Videre hanc auem admodum est rarum. Fere enim circa Virgiliarum occultationem apparet, & vbi per portum non plus, quam nauem circumuolauerit, statim auolat, & nusquam amplius apparet. Meminit eius Aristoteles *3. Animal. cap. 8. & libro 9. cap. 14.* Plinius *libr. 10. cap. 32.* Ouidius *Epistola Leandri ad Heronem, & Metamorphos. 11. Nidi Halcyonum admirationem habent*, inquit Plinius. *Pila quippe figura paululum eminentiores, ore perquam angusto, grandium spongiarum similitudine, intercidi non queunt. Franguntur ictu valido, vt spuma arida maris. Nec vnde confingantur inueniunt: Putant ex spinis aculeatis.*

Alchemia. Chemiam vide.

Alcides nominatus Hercules ἀπὸ τῆς ἀλκῆς *robore*, vel (quod fabulosum) ab auo Alceo.

Alcmaria Batauiæ ciuitas, quam Adrianus Iunius non futili coniectura dictam vult a lacubus, quos Meeren dicimus, ac proinde vocandam Almeriam, quasi al Meer.

Alcoranus Mahomethi, in quo formam religionis falsæ, *adiutore Sergio Monacho Nestoriano*, procudit, multis splendidis mendaciis, ineptiis, & veteratoriis strophis, illecebrisque plenam, dum impia superstitione suos inescans legem & Euangelium abolet, polygamiam & pellices pro

libitu indulget, Paradisum promittit illis, qui ferro & igni grassati fuerint in Christianos. in Deum caussam malorum reiicit, Mariam Mosis sororē Christi parentem facit, Solem & Lunam equis incedere tradit, ex sanguisuga hominem fieri docet, seipsum iudicem cum Deo prædicat, porci esum abominatur, quatuor vxores præter pellices concedit, diuortium approbat, Circumcisionem iubet, apostolatum suum ab astrorum eiaculationibus demonstrat; vt reliqua præstigiatoris somnia omittam, nomen inuenit ab Al & Coran, quæ voces Arabibus legem Dei & verbum, quod ille mentitus fuit, significant. Alii cum Ioanne Cuspiniano dictum malunt a præceptorum collectione, Alfurcanum videlicet, ob discretum capitulorum tractatum, quæ Arabes nominant *azoras*.

Alea. Lusus aleæ an a milite inuentus, cui nomen erat Aleæ, *vt prodit Isidorus*? Credat, qui velit. Legibus sane, cum ciuilibus tum canonicis interdictum inuenio, quod nec Flaccus ex parte ignorauit, cum *3. Carminum* canit: *Nescit equo rudis Heres ingenuus puer, Venariq; timet ludere doctior, Seu Græca iubeas trocho, Siue malis vetita legibus alea.* Hinc Lenticulam Antonii collusorem aleæ condemnatum apud Ciceronem inuenias. Qui ea ludunt, a veteribus aleones, a nobis aleatores dicuntur, illiberales omnes & sordidi, *vt 4 Ethicorū docet Aristoteles.* Primos omniū Lydos eam excogitasse, vult Herodotus *in Clio*, Plato *in Phædro Theuth, cui dicata est Ibis.* Accipitur etiam hæc vox apud bonos auctores pro fortuna & euentu, vt cum Cicero a Plinio prædicatur *extra omnē ingenii aleam positus*, id est, extra omnē sortem & euentum ingenii. Ita Apuleius Metamorph. 4. *Ancipitis machinæ subiit aleam*, id est, fortunam & dubium euentum.

Alexandria celebre Ægypti emporium, Straboni μέγιστον ἐμπορεῖον τῆς οἰκουμένης, ἐργαστήριον παιδεύσεως (nam celebris ibi schola fuisse legitur) quam Democrates Mathematicus primum delineauit, Nazianzeno & aliis ab Alexandro conditore arcessit nomen. Quod vero Cedrenus scribit ῥακώτην dictam, approbare non possum, si de vrbe ipsa intelligat, vt

nec

nec Plinii, Stephanique sententiam, quibus, vt & Pausaniæ, *Rhacotis* appellata olim fuisse videtur. Ad Strabonem magis inclino, cui Hæarotis Alexandriæ pars est, olim vicus: Vt eum Alexander ambitu vrbis, quam condidit, fuerit complexus, indito nihilominus nomine suo, sicut maximæ eruditorum parti probari video.

Alexipharmaca, remedia cum auxilio, quæ primum sibi locũ vendicant inter pestis curationes, dum in venenum agunt sua natura, ex aduersa parte reluctante quoq; hominis natura, vt ita in medio conclusum venenum premant ac perimant, nomen inuenerunt παρὰ τὸ ἀλέξειν, quod est *iuuare*, & remedio, quod φάρμακον est Græcis.

Algeo an non ab ἀλγεῖν, quod est *dolere* Græcis?

Alica ab *alendo*. χόνδρον nominant Græci, quæ apud Græcos ex Zea vel spelta fieri solebat. Meminit eius Galenus *1. de alimentis libro*.

Alleluia vox ab Hebræis ad Latinos translata idem valet, quod *Dominum laudate*, ab הלל *laudauit*, & יה vno ex sacris Dei nominibus. Scribendum quidem foret *Halleluia*, cum apud Hebræos legas הללויה: Sed placuit hic consuetudinem receptam sequi, id quod paucos *(spero)* offendet, veniam cum aliis daturos.

Allium quod est Latinis, σκόροδον Græcis, Arabibus *Chaum*, & *Thum*, ab olendo dictum est Isidoro. Non hic dissimulandum, etsi nolim super allio multa, Gallos pugnax alioqui animal incitari ad pugnam magis allio in cibum dato, quod Græcis est σκοροδίζειν.

Alogi vel Alogii hæretici nominati videntur Isidoro, quod λόγον θεοῦ, qui est Christus, negarent esse Deum & Dei filium. Etenim significationem vocabulumque τοῦ λόγου apud Ioannem repudiabant. Eidem Berilliani a Berillo Bosnensi nominati leguntur, qui aiebat λόγον θεοῦ non prius fuisse, quam ex Maria nasceretur. Semen hoc fuit sparsi deinde magna cum pernicie Samosateniani & Arriani erroris, tum quoque Mahumetismi ex multarum hæreseων colluuie conflati.

Alpes montes, qui Germaniam disterminant ab Italia, & hanc a Gallia, tanquam muro natiuo, quosque Albia & Alpionia veteres dixisse, scribit Strabo, Stephanus ἄλπεια & ἀλπεῖα nominat, ἄλπεις Lycophron, *vt sentit commentator* eius Isacius, Silius *libro 3* clausas niuibus rupes, suppostaque cœlo Saxa, nomen suum acceptum ferre videntur candori, quod eorum iuga perpetuis niuibus albescant. Sane *alpum* dixisse Sabinos ait Festus, quod *album* posteri Latini dixerunt: Vt credi possit nomen illis inditum a niuium candore. Buchananus rerum Scoticarum 1. etsi non multum ab hac opinione discedat, cum de Albione insula agit, cui etiam nominis id tributum nonnulli putant ab albedine, tamen montibus non colorem, sed altitudinem nominis occasionem dedisse, quod cum Alba multarum vrbium sit nomen in Italia, Gallia, Hispania, omnes in collibus, aut prope colles sint sitæ: Deinde quod Strabo absque discrimine hæc nomina, *Alba, Alpa; Alpia, Albionia*, in eadẽ altitudinis significatione, velut ab eadẽ radice declinata agnoscat, ideoque has voces maxime vsurpari ostendat, vbi Alpes se attollere incipiunt. Atque hinc fortasse Mela non in Histriam modo, sed & Byzantium vsque ad Euxini littora expassa montana Alpium nomine donat. Quamquam alias idem Buchananus, si quis afferat meliora, facile se in eius sententiam transiturum profiteatur. Montes hos tribus partitionibus secuit C. Sempronius. Rufus Sextus meminit *in Epitome ad Valentinianum Augustum,* Alpium maritimarum, Cottiarum, Rheticarum, Noricarum, Pannonicarum: Tacitus Pannonicarũ, Cotiarum, Graiarum, Iuliarum, Pœninarum, & Rheticarũ. Sed præcipue videndus de iis Simlerus libello, quem de *Alpibus* inscripsit, vt & Silius *libro 3.* quo nullus Poeta luculentius de iis egit, inter Latinos. Italiæ autem respectu attolluntur eorum iuga, a Tergesto in intimo sinus Hadriatici recessu, qua Boreas spectatur, modico terræ interuallo, ingenti altitudine, tenduntq; recta in occasum, prominentq; in Veragros atq; Sedunos vsque: Vnde in Austrum flexa obiecta fronte Ligusticum mare excipiunt,

cipiunt, patentque a supero mari ad inferum tria stadiorum millia, *vt notat Plinius.*

Alpheus Peloponnesi fluuius, Gemistio ῥοφεὰς, Sophiano Rophea, quem olim *(vt auctor libelli de fluminibus refert)* σύμφλον καὶ νύκιμον dixerunt, oriens in Arcadia iuxta vicum Ascam, etsi Pausanias in Arcadicis fontes eius iuxta Phylacum collocet, ibique auctum aquis fontanis in campo Tegeatico demergi, & rursum iuxta Ascam oriri scribat: non equidem nomen trahit ab Alpheo Solis nepote in eo submerso *(fabulosum id enim)* verum inde, quod maculas & impetiginem purget, quam ἄλφον nominant Græci. Sunt enim verba Strabonis: φασὶ δὲ καὶ τὸν ἀλφειὸν ἀπὸ τῆς τῶν ἀλφῶν θεραπείας ὠνομάσθαι. Crediderunt veteres, primo eius auctore Timæo, quod poculum Olympiæ in Alphæum deiectum *(casune an consilio, incertum)* postea in Arethusa fuerit repertum, & proinde subterraneo eum meatu subter mare labi, & in Sicilia Arethusæ misceri. Narrat enim hoc Pindarus, quem Maro secutus ait:

Alpheum fama est huc Elidis amnem
Occultas egisse vias subter mare, qui nunc
Ore Arethusa tuo Siculis confunditur vndis.

Sed abrogatur rei fides a multis scriptoribus, vt & a Geographo Strabone, vel hoc argumento, quod Alpheus, cum euoluitur in mare, nullum circa mare hiatum habeat, in quẽ effusus subterlabi queat. Adde nec eo impetu delabi in mare, vt aquas potabiles per tantam pelagi vastitatem secum in Siciliam peruehere possit.

Altare, quasi *alta area.* Loco enim editiori erigi solebat: id quod & Apollonius Argonauticωn 2. his innuit verbis: βωμὸν ἀνασήσαντες ἀνάκτεον, aram *erigentes in littore sublimem.*

Althea alio nomine *Ibiscus*, Græcis ἀλθαία, ipso nomine medicam se esse herbã profitetur, παρὰ τὸ ἀλθαίνειν, id est, medendo nomine deducto, vel παρὰ τὸ πολυωφελὲς καὶ πολύχρηστον αὐτῆ, quod inter primas vtilis sit, & plurimis vtilitatibus redundet. Ea-

dem audit ἀγρία μαλάχη, *agrestis malua*. Vires eius a Dioscoride descriptas inuenies lib.3.cap.139.

Aluus. Nominis huius origo ab *alendo* manauit, quod cibi, quibus alimur, dum tenues venæ, quas *mezeraicas* vocant, succum ex chylo tractum deferunt ad Hepar, in eam delabantur disseminenturue. Alui purgationem, vt & dentis euulsionem primum inuenisse creditur, Æsculapius tertius Arsippi & Arsinoæ filius, sepultus in Arcadia non procul a Lusio flumine, cuius Cicero meminit *3. de natura Deorum*.

Alytarcha idem forte cũ agonotheta vel athlotheta, videtur Cuiacio Obseruationũ *libri 11.cap.13.* ex Fauorino, quem plerique omnes hactenus secuti, appellatus hoc nomine, quod præesset *alytis*, id est, mastigophoris in publicis ludis. Rhabdophoros sane seu mastigophoros ab Elæis Alytas vocatos ex Etymologico Lexicographi tradiderunt. Non improbo. Verum cum ludis in illis sæpe contingeret gaudio dissolui, Alytarcha autem præesset huic ludorum lætitiæ, quam pro suo arbitrio moderabatur, malunt alii sic appellatum παρὰ τὸ ἀλύειν, id est, *lætando & gestiendo*, quo vocabulo etiam Homerus est vsus Odyss. 6. cum inquit: ἦ ἀλύεις ὅτι Ἶρον ἐνίκησας τὸν ἀλήτην, vbi Eustathius idem esse tradit τὸ ἀλύειν quod ἐκλύεσθαι τῇ χαρᾷ. Aut tandem deduci poterit ἀπὸ τῆς ἄλης, quam ibidem atq; alibi etiam Eustathius dicit esse ῥυπασμὸν, a sordibus scilicet, quæ strigili abraduntur ex vnctorum Athletarum corporibus in gymnasiis, alio nomine strigmenta, Græcis γλοῖοι καὶ τὰ ῥύπη. Etsi extremum hoc sacrosanctum minime velim.

Amanus mons Arabiæ, Ptolemæo Ciliciæ, quem & Melantium prius vocatum scribit Isacius, deriuatur ab אמן *verax fuit*. Angustiæ eius aperientes Syriam dicuntur Amanicæ portæ vel Pylæ, sicut alias & Pylæ Caucasiæ, Caspiæ, Sarmaticæ.

Amasias rex Iudæ, & tantundem significans, atq; robur Iehouæ nomen trahit ab אמץ *corroboratus fuit*, & יה *Deo*. Valentinum dixerint Romani.

Amazones gens muliebris & bellicosa, Herodoto, Straboni, Plutarcho, Curtio, Iustino, & aliis decantatissima, olim quoque *συνεξματίδες* & *συνεξπατίδες* dictæ, Stephano & Eustathio testibus, *peitisfra* Poetis Latinis, Scythiam primum iuxta Tanaim, inde prope Thermodoonta inhabitantes, & Troianorum aduersus Græcos auxiliatrices, appellationem hanc habent ab *α* priuatiua, & *μαζῶ papilla* seu *mamma*, vt vult Eustathius in Dionysium, quod adurerent dextras infantium mammas, vt ad sagittarum ictus & dimicandum cum hoste expeditiores forent, sicut & Iustinus *libro 2.* prodit. Vel dictæ Amazones ab *α* priuatiua, & *μάζης pulte* seu *pane*, eo, quod viuerent carnibus ferarum, non pane, id est, *παρὰ τὸ μάζαις μὴ χρῆσθαι, ἀλλὰ κρέασιν*, vt *Etymologicon* habet: Vel *ὅτι λαμβάνουσι ζώνην καὶ πανοπλίαν ἤμων καὶ ἐθέριζον*; quod zonam accipientes & armaturam, velut meterent æstatemque traducerent. Seruio videntur dictæ quasi *ἅμα ζῶσι*, quod simul sine viris viuant, quod etymon primo ex superioribus minus probandum censeo. Homerus nominat *ἀντιανείρας*, id est, *viragines* seu *masculas bellatrices*. Fuere & tales, si credimus Diodoro, ad mare Hyrcanum, & in Libya, imo hodie *(sicut Hispani tradunt)* ad flumen dictum *Rio de las Amazones* apud Americanos. Sed & maximam Atlantici maris insulam quandam habitatam ab illis, apud eundem Diodorum inuenias. Amazonium pectinem dictū ab Amazonibus chorum fuisse putat Turnebus, quo puellæ recta serie inter se pectinatim implexæ in modum Amazonum saltabant.

Ambaruale sacrum eo refert originē, quod victima arua ambiret. Hinc *Ambaruales hostiæ*, quæ circum arua duci solebant ab iis, qui pro frugibus faciebant, vt & Festus Pompeius sentit. Sacrificii huius Virgilium quoque mentionem fecisse in Bucolicis, cum de Daphnidis apotheosi agit, notat Macrobius. Ait enim:

Hæc tibi semper erunt, & cum solemnia vota
Reddemus Nymphis, & cum lustrabimus agros.

Vbi lustrare nihil est aliud, quam circuire. Peractum autem

istud hoc modo. Victimas, suem videlicet, ouem & taurum (vnde *Suouetauriba* appellatum hoc sacrificium) maturis frugibus ter circum arua ducebant: Omnes inde clamantes pone vestigia legebant, quorum vnus ornatus corona querna solemni saltatione, composito carmine Cereri cantabat laudes, ac postquam libassent vino lacteque, antequam fruges meterent, immolabant Cereri porcam. Testis idem Virgilius Georgic. 1. vbi sic scribit:

Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret;
Cui tu lacte fauos & miti dilue Baccho:
Terque nouas circum felix eat hostia fruges,
Omnis quam chorus & socii comitentur ouantes;
Et Cererem clamore vocent in tecta: neque ante
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quam Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompositos, & carmina dicat.

Meminit huius sacrificii, cui præerant fratres aruales, etiam Tibullus *libro 2. Elegia 1.* Neque vero a rusticis tantum fiebat, sed etiam a Romanis fines agri Romani lustrantibus inter quintum & sextum lapidem, *vt auctor est Strabo libr. 5.* & ex eo notat Turnebus Aduersar *lib. 68. cap. 17.* Nominabant & *Amberualia* vno nomine, vt reliqua festorum dierum nomina. At *Amburbia* dicebant, cum vrbs & pomœrium lustrabatur. Vopiscus in Aureliano: *Cantata carmina, amburbium celebratum, ambarualia promissa:* Quem locum producit & idem Turnebus. Etsi Scaliger ad vocem *Amtermini* apud Festum *Amburbia ab Ambarualibus* non distinguat.

Ambiorix corruptum vocabulum a nomine *Amorges*; vt & ἀμόργος apud Nicetam.

Ambitus crimen honoris male affectati; & proinde seueris legibus coercitum a Romanis, a circumeundo nomen inuenit, quod qui magistratus petebant suis interim diffidentes virtutibus, tribus circuire solerent, & eas corrumpere cum largitionibus, tum pollicitis. Plura de hac re vide in *Candidatis*.

Am-

Amblyopia oculorum hebetatio, vel acies oculorum iners, oriens ex spiritus crassitie, humorum simul crassitie & lentore, vel quia tunicæ densantur, aut vehemens accidit capitis percussio, aut ex sublimi casus, resoluto vel contuso visorio neruo, descendit ἐκ τοῦ ἀμβλὺ, ὃ σημαίνει τὸ ἀσθενὲς, quod est *imbecille*, & ὢψ ὠπὸς *oculo* siue *aspectu*.

Ambo, ἄμφω.

Ambrosia Deorum cibus, de cuius etymo magnum Etymologicon Græcum hoc modo: ἀμβροσία, θεία τροφὴ, ἧς βροτοὶ οὐ μετέχουσιν, ἢ ἧς οὐκ ἔστι βροτὸν ἅψασθαι· ἐστι γὰρ βρῶσις βροσία, καὶ κατὰ στέρησιν καὶ πλεονασμῷ τοῦ μ. ἀμβροσία, *ambrosia, diuinum nutrimentum, cuius non fiunt participes mortales, aut quod attingere homini mortali possibile non est. Dicitur igitur* βρῶσις *(esca) & hinc* βροσία, *inde priuatione & Pleonasmo* τοῦ μ. *ambrosia*. Consona enim illis interponitur soni melioris gratia. Quoniam autem immortalium Deorum fingitur cibus, ideo de Ioue Martialis: *Jupiter ambrosia satur est, & nectare viuit.* Quinimo solis equos ea pasci canit Ouid. Est quoq; noctis epitheton, vt ἀμβρόσιος somni, eo quod sit θεῖος καὶ θαυμαστὸς, quod *diuinus* sit & *admirabilis*. Odyss. δ. interpretatur Eustathius *ambrosiam* ἀγαθὴν ἐλπίδα. Iliad. ν. docet idem ex Pausania esse florem, itidem γένος συνθέσεως scil. ὕδατος ἀκραιφνοῦς, καὶ μέλιτος, καὶ ἐλαίου παντοδαπῶν, genus compositionis *ex aqua pura, melle, & omnis generis fructu olei*. Dioscorides tradit, herbam esse trium fere palmorum, foliis rutæ, iisque circa imum caulem exiguis. Rusticis hæc coronaria est ad æstum quidem arcendum, quam tamen officinæ *Polemoniam* esse ostendunt. Apud Iones Dionysii festa, quæ Romani vocarunt *Liberalia*, Plinius *Vinalia*, sunt τὰ ἀμβρόσια dicta, *vt in Hesiodum testatur Tzetzes.*

Ambrosius, ἀμβρόσιος, *diuinus*.

Ambubaiæ. Fuisse has mulieres infames & impudicas, suspicari licet, quod Suetonius in Nerone scribat: *Cœnitabat nonnunquam & in publico, naumachia præclusa, vel Martio campo, vel circo maximo, inter scortorum totius vrbis ambubaiarum ministeria.* Sunt, qui etymon earũ deflectunt ab, *am, circum,*

& nomine *Baiarum*, quod ibi lasciuæ quædam mulieres fuerint versatæ. Alii volunt puram putam vocem esse Syriacâ, nempe אבובייא *abbubaiæ*, vel אנבובייא *anbubaiæ*, quod Syræ mulieres essent, inque circo & aliis locis Ædilem metuentibus habitantes duplici quæstu se sustentarent. Nam & corporis vulgo faciebant copiam, & organa quædam pulsare norant, quæ vna secum ex patria attulerant Romam. Huius auctores habeo Angelum Caninium, Iosephum Scaligerum, & Casaubonum.

Amen, dictio in calice orationum posita optantis est particula, idem significans, quod *fiat*, quasi האמין *verum fiat* vel *efficiatur*. Præter hanc significationem solet esse frequenter in sacris Euangeliis assertoria particula significans *vere*. Apud tres priores Euangelistas vnice & semel ponitur, vt, *Amen dico tibi*: Apud Ioannem vero geminate, vt, *Amen amen dico vobis*. Vtrumque: certitudinem & assertionem indubitatam designat, siue ab אמין deriues, *id est*, *verax fuit*, siue ab האמין *verum fiat* imperatiuo Niphal; litera ה aut tenui spiritu initio dictionis ob vsum diuturnum euanescente. Ideo de ea vocula recte Hieronymus in Matthæum: *Amen*, signaculum est orationis Dominicæ, quod Aquila interpretatur fideliter: Nos possumus dicere, Vere.

Amentum Plinio auctore ab Ætolo Martis filio inuentum vna cũ iaculo, Seruio lorum, quo hasta media religatur (vnde *hastæ amentatæ*, διηγκυλημένα δόρατα) ἀπὸ τ̃ ἅμματος vinculo vel nodo nomen arcessit. Solebant quippe iacula manu mitti, aut loro reuincta excuti. Astipulatur Onomasticon, cum ait: *Amentum lorum*, ὄχανον. Et Glossæ: *Amentum*, ἅμμα ἀκοντίων, id est, *vinculum iaculorũ*. Item, *Amentum*, ὅθεν κατέχεται ἡ λόγχη, *id quo tenetur hasta*. Addenda & Festi verba: *Amenta, quibus, vt mitti possint, vinciuntur iacula, siue solearum lora, ex Græco, quod est ἅμματα, sic appellata, vel quia aptantes ea ad manum intrahunt*. Latini etiam nodum appellant, vt doctissimus Lipsius indicat ex Silio & Statio Poliorceticων 4. Hinc *amentare* verbum apud Lucanum.

Amethy-

Amethystus gemma purpurei coloris nomen hoc ferēs, quod obsistat ebrietati, vel (*vt Plinius scribit lib. 37. cap. 9.*) quod vsque ad vini colorem accedens, priusquam eum degustet, in violam desinat. Quamquam Magorum vanitas ebrietati resistere promittat. Nihilominus τὰ ἀμέθυστα remedia nominant Græci, quæ adhibentur aduersus ebrietatem: Atq; ipse Plutarchus *libro de poetis* audiendis gemmam esse afirmat, qua vtuntur quidam aduersus ebrietatem in sympotiis. Georgius Agricola scribit, eundem Ion dici a violaceo colore. Et quia ad Venerem facit, addit *pæderota* & *anterota* aliquando vocari, mitti autem ex Thaso, Cypro, Galatia, Armenia minore, Arabia petręa, India, Ægypto, sicut & Plinius prodit. Ab hac gemma vocat Martialis amethystinas mulierum vestes, respondentes scilicet colore.

Amfractum, cuius mentio in *12. tab.* fit, ab ambitu & frangendo dictum auctor est M. Varro *de lingua latina lib. 6.* Vide & *l. via. ff. de seruit. rust. pred.* Ibi enim lex illa 12. tab. explicatur a Caio.

Amicitia ex amore nominata, *vt Cicero in Lælio scribit*, meminitque *1. de natura deorum.* Obiectum eius secundum Aristotelem amabile. In genere definitur mutua, & latens beneuolentia inter illos, qui se vltro citroque bonis afficere student. In specie est amicitia virtus, qua solum boni & studiosi propter similitudinem inter sese conglutinantur. Species eius sunt tres pro differentia amabilis, nempe obiecti. Nam vt hoc triplex, honestum, vtile, iucundum, ita tres ei assignātur species, quarum prima quidem ab honesto pendet, altera ab vtili, tertia a iucundo, iuxta Philosophum. At nihil firmitatis & constantiæ habent duæ postremæ. Nam qui amicitiam vtilitate & delectatione sua metiuntur, non colunt alios, quia sunt boni, sed quia vtiles & iucundi. Adsunt quidem afflante rerum successu, at eo reflante & relabente difugiunt procul. Laidem Plutonemque venantur & spectant, non honestum virtutemue, cuius possessio sola stabilis, nec nisi morte dirimitur diuelliturque. Quo necessario sequatur veram amicitiam nullis rebus asperis & ad-

uersis dissolubilem (cum contumeliam & iniuriam ignoret) tantũ inter bonos, non pariter impios ac sceleratos versari. Eam non tolli vel labefactari interstitiis locorum, non tradi obliuioni, non penitus exstingui. Inter duos, non inter multos reperias, quod duo facilius, quam multi, similitudine bonorum morum coalescãt. Facilius quoq; vni, quam multis, mentis arcana committas. Imo facilior erit paucorum in vnam virtutem consensio & conspiratio. Ne dixeris regibus & imperatoribus multos esse amicos. Nam veri non sunt, ac potius ficti: Habuit quidẽ Alexander Aristippos multos, sed vnũ tantũ Callisthenẽ aut vnũ Clytum. Res rara talibus verus amicus. In vniuersum amicitiæ veræ est, nihil facere contra officii rationem, non suam vtilitatem amicorũ vtilitati præferre, nec amicorũ caussa in honestatem ac pietatem cõmittere quidquam. *δεῖ γὰρ συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι βωμῶν*, vt dixit Pericles, auctore Gellio lib. 1. cap. 3.

Amineum vinum Italicum dictum vult Seruius, quasi *sine minio*, sit, id est, *rubore*. Fallitur vir magnus, cum & vinum hoc, & vites vuæq; appellationem trahant a regione. Etenim Aminei fuerunt, qui locum istum inhabitabãt, in quo natum postea vinum Falernum, *vt testatur Macrob.* De vineis Columella hoc modo: *Nomentanea vinea nobilitate sequuntur Amineas*. Virgil. Georg. 3. *Sunt & Amineæ vites firmissima vina*. Legendũ aliqui putant, *Ammineæ*. Sed contendendum acrius haud existimo, maxime cum Auson. *epist. 5.* scribat: *Solus qui Chium miscet & Ammineo*, & contra Serenus cap. 29. *Amineam* dixerat *vitem* prima breui, atq; ita diuersa modulatione vocẽ illam extulerint Poetæ. Vtq; ad Virgil. redeam sciẽdum & Plin *lib. 34.* principatum inter vina tribuere Amineo propter firmitatẽ senio quoq; proficientem. Grammatici ex Galeno probant *Cacubum, Falernum*, & *Amineum*, voces esse synonymas. Notandum & apud Varron. *Scantianã vuam* dici, quæ alio nomine est *Aminea maior*, vt refert Plin. *libr. 14 cap. 4.* & ex Plinio alii. Deniq; meminit Aminæi vini Iuriscõsultus Trebatius *l. vlt. ff. de tritico, vino, & oleo legato*.

Amon vox Iudæ, fidelem & veracem significans derivatur ab אמן *verax* fuit.

Amphi-

Amphibia ἀμφίβια, animalia, quæ partim in aqua, partim in terra versantur, ideoque dicta τὰ ζῶα ἐπαμφοτερίζοντα, nomen compositum habent ab ἀμφὶ καὶ βίω quod vtramq; terrestrem quippe & aquaticam vitam agant. Tales Rana, Castor, lutaria testudo, Scincus, & Crocodilus.

Amphisbæna serpens in geminum consurgens caput (vnde & biceps Lucano) quorum vnum loco naturali, alterum eo loco, quo cauda, quę equidem caussa, vt circulatis tractib nunc in hanc partem, nunc in illam repat, ab ἀμφι circum, & βαίνω eo, nomen arcessit. Negant tamen aliqui duo illi capita a natura tributa: Etsi forte biceps est visa, factum id putant errore naturæ, quæ in fœtibus monstrosis sæpe vni corpori duo affingit capita, aut pedes brachiaq; duplicata, sicut etiã in monstrosis hominum partubus est videre. Genas hæc habet tam latas, vt oculos abscondant, & propterea visu orbata videatur. Pellem habet densam & duram, variis punctis distinctam. Symptomata comitantia morsum eius, similia sunt illis, quæ in viperæ morsu contingunt. Itaq; eadem aduersus vtramq; prodita remedia. Pellis eius pollere dicitur vi discutiendi torpidarum manuum frigus breuissimo tempore recalescentium, si syluestris oleæ ramum ea vestitum aliquandiu versauerint. Ipsa etiam prima omnium, & antequam incipiant canere cicadæ, prosilit e sua cauerna. Tum si eam mulier vterum ferens supergressa fuerit, abortire creditur ob venenosum vaporẽ a serpentis corpore elatum, qui sua malignitate fœtum suffocat, vt & Galenus libro de Theriaca tradit.

Amphiteatrum. Amphiteatra integra circulari figura, aut ouali eaq; oblonga strui solita Romæ, vt in iis gladiatorii ludi, & conclusarum ferarum venationes exhiberẽtur, nominis originem ducunt ab ἀμφὶ circum & vndiquaq; καὶ τοῦ θεᾶν spectando. Eorum area dicebatur cauea & arena, eo q; conspergeretur arena, vt certãtes sine offensione caderẽt. Amphitheatri forma talis erat, vt cingeretur quaqua versum gradib: lapideis, ita quidẽ vt vnus in aliũ, atq; itẽ aliũ largi' iclè extrẽdẽs latior subinde assurgeret, & populo cõsidẽti venationum

contemplandarum copiam faceret. Sustentabatur altissimis porticibus inferius multis peruium portis, vt cuilibet absq; alterius molestatione integra esset egrediundi facultas. Duo autem Romæ exstitisse produnt auctores. Horum vnum, quod laudibus tantopere prosecutus est Martialis, ab Augusto destinatum Vespasianus exstruxit, Titus filius dedicauit ex Cæsaris Scaligeri sententia. Exstitit & Veronæ amphitheatrum ex marmore totum, quod Lipsius ante Augusti tempora exstructum suspicatur, libello de amphitheatris extra Romam, cap. 2. Illud etiam sciendum, quoduis amphitheatrum ex duobus constitisse theatris, de quibus suo loco exactius.

Amphitrite Oceani filia, vxor Neptuni, mater Tritonis, *vt scribit Hesiodus*, apud Poëtas Oceanum ipsum significans, ἀπὸ τοῦ τρεῖν ἀμφοτέρωθεν dicta, quod terreat a parte, vt olim dixit Grammaticus Orion. Alii ab ἀμφὶ & τρέχειν dictam existimant, eo quod terram circumeat, vel ἀμφιτρίβειν circumterendo, quod terram vndique terat & lancinet.

Amphora mensuræ genus apud Romanos, vel potius vas vtrimque ansas habens, ita vt portari possit, duarumque vrnarum capax, ex Græcorum fontibus descendit, quibus etiam ἀμφορεὺς dicitur *mensura*. Etsi Latini cum terminationis mutatione, & genus & formam mutarint. Esse autem mensuram liquidorum, constat ex Columella *lib. 12. cap. 20.*

Ampia Labiena lex, quam T. Ampius, & T. Labienus Tribuni plebis Q. Cæcilio Metello Celere, & L. Afranio Coss. anno 693. tulerunt, vt Cn. Pompeius victor ex Asia ludis Circensibus corona aurea & omni triumphantium cultu vteretur. Scenicis autem prætexta coronaq; aurea, *teste Velleio libro 2.*

Amplustria nauium ornamenta Festo, quę quia amplius quid erant, quam necessitas, aut vsus postularet, eo nomine sunt dicta.

Amuleta ab *amoliendi* verbo deducta, sicut & ἀποτρόπαια παρὰ τὸ ἀποτρέπειν, quod est *auertere*, a quo ipso verbo ἀποτρόπαιος ictus Iudpiter est Luciano. Est autem *amoliri*, *recedere* vel

tollere

tollere. Terentius Andria: *Proinde hinc, vos amolimini. Nam mihi impedimento estis.* Res autem huiusmodi de puerorum collis olim suspensas ad repellendum inuidiam, indicare videtur Varro *lib. 6.* his verbis: *Pueris turpicula res in collo quadam suspenditur, ne quid obsit, bonæ scenæ caussa. Quænam illa turpicula res? fascinum virile pudendum, sic dictum, quod fascinum depelleret.* Etsi & fascinus Deus eius depulsor sit habitus eadem veterum vanitate, quemadmodum quoque Dea Cunina, *auctore Lactantio lib. 1. cap. 20.* his verbis: *Et Cunina, quæ infantes in cunis tuetur, ac fascinum submouet.*

Anabaptistæ, qui pædobaptismum negant, nec nisi grandiores, qui fidem oris confessione profiteri possunt, aspergendos eo lauacro volunt, nixi fundamento admodum lubrico, παρὰ τὸ ἀνὰ καὶ βαπτίζειν, id est, *retingendo* deducunt nomen. Strinxerunt calamum in eos Oecolampadius, Bucerus, Vrbanus Regius, Iustus Menius Duncanus, Ioannes a Lasco, & alij præstantes viri, ad quos vnumquemque remitto. Idem error olim Eunomianis damnatus, *vt est apud Nicephorum lib. 11. cap. 11.* Damnatus quoq; in Donatistis *Concilio 1. Carthag. cap. 1.* Primus tamen inter veteres auctor eius Hilarius Diaconus, *vt testantur Ecclesiastici Annales.*

Anabathra, vox, qua *sat. 7.* vtitur Iuuenalis, significans scalas & gradus superiores scansiles, quibus ad pulpita sternebatur aditus, nomen deflectit παρὰ τὸ ἀναβαίνειν ascendendo.

Anachoreta, qualis fuit & Paulus ille scortea indutus veste, in qua tamen Hieronymus se conspici malle dicebat, quam in purpura regali, item Timotheus, Hilarius, Onophrius, Antonius ipse, & Ammo, cuius Athanasius in vita Antonij meminit, παρὰ τὸ ἀναχωρεῖν, id est, *recedendo* adeptus nomen. De eiusmodi Iustinianus in Nouellis: εἰ μή τινες αὐτῶν ἐν θεωρίᾳ καὶ τελειότητι διαζῶντες βίον, ἰδιάζον ἔχοιεν οἰκημάτιον, οὓς οὖν καλεῖν ἀναχωρητάς τε καὶ ἡσυχαστὰς εἰώθαμεν. Hieronymus scribit id genus monachos nihil secum ad deserta pertulisse, excepto pane & sale. Idem affirmat primum eius vitæ auctorem Paulum, illustratorem Antonium, sed principem Ioannem Baptistam, quẽ locustis in eremo vixisse docet Euang. historia.

Anadiplosis ἀναδίπλωσις, *reduplicatio* Latinis, Rufiniano παλιλογία, qua vltima versus dictio vel clausula iteratur principio versus sequentis παρὰ τὸ διπλοῦν duplicando nomen deriuat Virgilius Æneidos 6:

Deiphobum vidit lacerum crudeliter ora,
Oraque manusque ambas.

Idem Æneid. 10. *Sequitur pulcerrimus Astur, Astur equo fidens.* Sic Psalm. 121. *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem, Hierusalem quae adificatur.*

Anaphora. Plutarcho & Rufiniano ἐπαναφορὰ, Rutilio περίοδος, nobis *relatio*, quando videl. initio versus idem verbũ repetitur, παρὰ τὸ ἀναφέρειν, id est, *referendo*, vel *reducendo* nomen accessit. Virgil. Æneid. 1. Venere alloquente Cupidinẽ:

Nate meæ vires, mea magna potentia solus,
Nate patris summi, qui tela Typhoea temnis.

Ita Homerus ter repetit Nirei nomen Iliad. 2. Sophocles ἔρωτα in Antigona bis, Flaccus otium ter Ode 16. Et Martialis libr. 2.

Solus qui veteres Myronis artes,
Solus Praxytelis manus, Scopaeque,
Solus Phidiaci toreuma coeli,
Solus Mentoreos habes labores.

Anastrophe Rhetoricum schema, Rutilio ἀντιστροφὴ, quæ nihil est aliud, quam eiusdem dictionis repetitio in fine trahit nomen παρὰ τὸ ἀναστρέφειν inuertendo. Tale istud: *Pœnos populus Romanus iustitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit.*

Anathema duplici modo scriptum a Græcis, nempe ἀνάθημα per η, & ἀνάθεμα per ε. Ἀνάθημα vocãt Latini *donarium*, Græci alio nomine ἀφιέρωμα, suamq; appellationem sortitum παρὰ τὸ ἀνατιθέναι *reponendo*, vel *suspendendo* & *consecrando*. Huiusmodi donariis exornatum fuisse legitur Delphicum Apollinis templum. Ostendũtur & huiusmodi Christo a discipulis *Luc. 21.* ἀνακείμενα vocat Herodotus. Vide & Polluc. libr. 1. At ἀνάθεμα *piaculum* erat, res quippe Deo inuisa, & vltimam detestationem Hebræis significans, auctore Hieron. aut rem aliquam indignã hac vita, cui vox *therem* respondet

apud

apud Hebræos. Vtitur hac voce Paulus Apostolus. *Rom. 9. & ad Corinth. 12.* Sic Ierichuntini cum omnib. bonis erant *therem*, id est, indigni hac vita. Sic Oedipus erat ἀνάθεμα, indignus, qui viueret, nempe ἐναγής, eaq; vox pariter descendit παρὰ τὸ ἀνατιθέναι. neq; enim solum reponere significat, verum etiã occidere, mori, ἀποθανεῖν. Proinde sacri homines quorũ capita Diis Inferis erãt deuota, censent eodẽ nomine.

Ancilla Grammaticis nonnullis dicta ab *an*, id est, *circum*, & *cella*: Vt ea dictione ministerii sedulitas & labor significetur. vel potius suum deriuat nomen ex Festi sententia a veteri verbo *anculare*, quod tum temporis *ministrare* significabat.

Ancona vrbs agri Piceni, quam prius Picenam vult dictam Cato in Originibus, quoniam in angusto duorum promontoriorum ex aduerso coeuntium, inflexi cubiti forma est sita, tulit & inde nomen. Etenim vlpa cubiti Græcis est ἀγκών. Hodie dicitur *Marchia Anconitana*. Strabo scribit *lib. 5.* conditam Anconam in ora Galliæ Cisalpinæ a Syracusanis profugis propter tyrannidem Dionysii Iuuenalis vult esse Doricæ originis orbem. Papias Carinusq; historici ad Dolopes Thessaliæ populi fundamenta reiiciũt, alii quoq; ad Ancum Martiũ regem Romanum, vt se in incerti auctoris chronico legisse tradit Leander. Tingi hic olim solita est purpura, velut in altera Tyro.

Ancora ἀπὸ τοῦ ἀγκύλου, id est, *curuo*, & ῥέω *fluo*, nominis auspiciũ trahit. Maximã & validissimã nautæ appellãt sacrã, q̃ iacere solẽt in extremo periculo. Isidorus inter notas sententiarum ponit hanc ancoræ notã * rei alicuius magnæ iudiciũ, sicut eadẽ inuersa hac forma † vilissime aut incõuenientius aliqd denuntiatum significabat. Sitne vero *anchora* scribendum, an *ancora*, etymon nominis satis mihi explicare videtur.

Ancus Martius Romanorum rex quartus, quem Cœlium montem inclusisse pomœrio auctor est Strabo, quiq; fossas circum vrbẽ duxit nomine Quiritiũ dictas, ianiculũ muro cinxit, facto supra Tyberim põte Sublicio, Politorio Latinorum vrbe excisa, & Latinis in vrbem ascitis montem Auentinum habitandũ concessit, si Seruio credimus Æneid. 6. ἀπὸ τοῦ

ἀγκῶνος, id est, *cubito*, quem habuit incuruum, nomen inuenit.

Ancyle, Sic aliqui, sed perperam. Legitimo enim modo scribendum *ancile*. Placet hic optima Isidori subiicere verba ex 18. Orig. cap. 12. *Ancile vocatur scutum breue & rotundum, de quo Virgilius: Leua ancile gerebant*. Et ancile dictum ab ancisione, quod sit ab omni parte ancisum & rotundum. Hinc Ouidius: *Idq́ ancile vocant, quod ab omni parte recisum: Quemq́ notes oculis, angulus omnis abest*. Dicitur ancile (ne te hoc etiam lateat) regnante Numa Pompilio, cum pestilens annus esset, cecidisse de cœlo, & simul auditam vocem, potentissimam omnium ciuitatem fore, quam diu id in ea asseruaretur. Itaque facta sunt eius generis plura, ne ab aliis discerni possit cœleste. At maxime probatum Mamurij opus, qui præmij loco nomen suum in posterum inter Saliorũ carmina, qui ea duodecim numero æneis baltheis succincti, gladiisque armati mense Maio circumferebant, cani postulauit, adeoque obtinuit, sicuti auctores produnt. Alij dicunt inclytum hunc fabrum, cum vndecim alia scuta ita ad cœlestis istius similitudinem fecisset, vt internosci non possent, arte sane exquisitissima, atq; ideo Numa præmium polliceretur, quodcumque peteret, non mercedis loco pecuniam petiisse, sed gloriam, vt videlicet Salij suum nomen inter carmina canerent, idq; multis postea obseruatum fuisse annis, cum carminibus pyrrhichij modulo absolutis Veturius Mamurius caneretur. Etsi Plutarchus & Varro scripserint, Veteram Memoriam cani solitam. Legimus quoq; eidem Mamurio diem consecratum, quo pellem feriebant virgis ad artis similitudinem. Sed plura, si placet, vide hac de re apud Ouidium *Fast. 4*.

Annus ab *innouando* iuxta Honorium nomen inuenit, quod reditu suo cuncta nouet, vel seipsum innouet rediens in orbem. Varro annum dictum quasi *circulum* putat: Quia vt parui circuli annuli, sic magni dicebantur *anni*. Affinis his simul literis & origine est anus, eam partem significans, qua sedemus, & quam honeste silemus. Atteius Capito deduxit a tempo-

temporis circuitu, eo quod (*am*) veteribus significauerit circum, vt apud Catonem *am* terminum, idem quod circum terminum. Sunt qui etiam ab annulo deducunt, quod in se redeat annuli in modum. Vnde Virgilij istud: *Atq; in se sua per vestigia voluitur annus.* Festus ἀπὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ Græcorum, vel ἔννυ deriuat. Sic enim meliores Festi codices habent. Addit autem: *Et quod nos triennium, illi vocant* τρίεννον. Quin ἐνιαυτὸς ἀπὸ τοῦ ἐν ἑαυτῷ ἰέναι, quod in seipsum eat, dictus est Græcis, conueniente eorum etymo sensui etymi nostri partim ex Varrone, partim ex Atteio & Catone prolati. Noto porro duplicem esse annum: *Naturalem* atque *ciuilem.* Naturalis congruit ad cursum Solis peragrantis 12. Zodiaci signa: Ciuilis alius atque alius apud gentes diuersas: Iterum naturalis vniformis & semper sibi constans: Ciuilis pro instituentium arbitrio varius. Apud Ægyptios initio menstruus fuit, sicut Plutarcho in Numa placet, aut (*vt Censorino*) bimestris, postea quadrimestris, *vt est auctor Solinus*, denique solaris dierum 365. quem κυνικὸν siue canicularem vocabant, quod incoatum fuerit eius initium a mense, quo oritur *canicula* sidus. Apud Arcades fuit annus trimestris iuxta quatuor temporum vices: Apud Cares & Acarnanes semestris, apud Hebræos mensium 12. ad Lunæ cursum, falluntur que profani homines, qui spatia vitæ longioris in sacra historia tradita referunt ad annos Ægyptiacos. In Italia apud Albanos obseruatus legitur *annus decimestris*, apud Latinos *mensium tredecim*: vt ibi constaret ex diebus trecentis & septuaginta quatuor. De Romanorum annis non leuis est controuersia. Alij decimestrem fuisse volunt argumento nominis, quod vltimus mensis dictus fuerit *December*, quasi *decimus imber*, Ianuario & Februario tandem adiectis, quæ est Liuij, Varronis, Ouidij, Censorini, & aliorum sententia. Nec abhorret plane a vero, cum & Græci decẽ mensium annum habuerint, vt Æones Græciæ populi vetusti. Nec alium Homericum annum fuisse, censent veteres Grammatici ad illud Neptuni nympham a se compressam alloquentis: χαῖρε γύναι φιλότητι, περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ τέξεις

ἀγλαὰ τέκνα. His addũt Albanorum exemplum, quorũ annus ex tot mensib. constabat. Alii contra ab initio 12. mensium annum Romanum faciunt, nec mouet eos argumentum a Decembri ductum, aut ab Albanis. Censent enim Albanos vti oriundos ab Asiaticis 12. habuisse menses, & negãt duos menses esse adiectos a Numa, sed tantum confusum ordinem ab eo digestum, correctumq;, etsi de ordine mẽsiũ, q nũc seruari solet, iterũ certamen sit. Sunt, q Numæ tribuũt, vt Ianuariũ ab agmine ad initia reduxerit in honorẽ prisci Latinorũ regis Iani. Sunt, q deferunt Tarquinio Prisco, inter quos Iunius Gracchanus: Alii Decemuiris, *vt Ouid. Fasto.* 2. Nonnulli etiam Consulibus primis, inter quos Plutarch. In Ouidii aut Iunii sententiam in re ambigua abire, malim. Ceterum quomodocũq; sese res illa habuit, siue 12. Romuli annus, siue 10. tantum menses (cui sententię astipulari me nõ pœnitet) habuerit, illud equidem constat, Romuleum annũ mensesq; perturbatos parum Solis aut Lunę cursui congruentes fuisse. Ideo Numa ad hanc rem animum adiiciens, ad Lunæ 12. menses Græcorum exemplo annum reduxit, constituitq; eum (*vt Liuius & Plutarchus sentire videntur*) dierum trecentorum quinquaginta quinq;. Ita subuentum imperitiæ Romuli, sed tantum in parte. Nam cum ille ipse annus dissentiret a Sole, futurumq; in progressu esset, vt hyberni menses in æstatem, & ęstiui in hyemem inciderent, quęsitum est huic rei remedium a Numa. & inuentum remedium intercalationibus, atq; eius ipsius a Græcis, qui cum ex Hipparchi traditione didicissent solem ambire suum circulum diebus 365. clare tamen viderent anno suo vndecim dies deesse, quos appellarunt ὑπερβαίνοντας transcendentes, mẽsem repererunt ἐμβόλιμον, id est, *insititium*, quem diebus illis multiplicatis ad finem tertii cuiusq; anni adiiciebant: Ita vt tertius annus mensium esset tredecim, & vltimus mensis ἐμβόλιμος dierum 33. Annus Græcis dicitur ἐνιαυτὸς ἀπὸ τοῦ ἐν ἑαυτῷ εἶναι dictus, *quod in seipsum est*, quod illorum etymon stabilit nostrum illud superius. Sequimur autem hodie Cæsaris descriptionem, qui cum CCCLXV. diebus descripsit

describsit Ægyptios imitatus diuinarum rerum conscios, & valde peritos, estq; institutum & directum anni huius σύστημα ad circuitum Solis, non Lunæ. Si quis scire velit caussas & rationes, quare a Ianuario auspicati fuerint Romani, Plutarchum videat *in quæst. Rom. quæst. 19.* Reliqua omnia leget & percipiet affatim apud Scaligerum *libro. de emendatione temporum.*

Anthracinum lugubris & nigra vestis Varroni. Ἄνθραξ enim nobis est *carbo.* Apuleius 2. Asini: *Vmbrosum demonstrat cubiculum, matronam flebilem fusca veste contectam.* Anthracinum describere voluit.

Antia lex ab Antio Restione lata, vt, qui magistratus esset, magistratumue capturus, ne quo ad cœnam, nisi ad certas personas itaret. Legislatorem, quoad vixit, foris non cœnasse, ne testis fieret legis contemtæ, scribit Macrobius.

Anthropomorphitæ simpliciores hæretici, Deum quippe rati membris præditum humanis, quæ passim illi tribuuntur in scripturis imbecillitatis nostræ respectu, nomen obtinēt ἀπὸ τῆς μορφῆς *forma*, καὶ τοῦ ἀνθρώπου *homine.* Alias illi dicuntur Andiani, *vt patet ex Epiphanio, Augustino, & l. Arriani. C. de hæret. & Manichæis.* Quod nomen primum inualuit sub Damaso Episcopo Romano sub annum a Christo passo 338. Lactantius nominat Anthropianos *lib. 4. cap. 30.* Hæreseos huius caussa potius fuit θράσος καὶ ἀμαθία confidentia & imperitia, quam κακία ingenii peruersitas, vt ēt Epiphan. prodit.

Antichthones, qui oppositā nobis terram insident, scil. illi, qui inhabitant Americam ab auis nostris patefactam, *vt plurimi volunt*, nomen deducunt ab ἀντὶ *contra* & χθὼν *terra.* Dicuntur & *Antipodes*, quod cōtraria nobis vestigia figant, distātq; a nobis diametro toto, medio terræ cētro interposito. Idem illis nobiscum nihil est, sed cōtraria omnia. Nam cum nobis est æstas, illos premit hyems: Cum nobis dies, illis nox est. Ita vt ridiculus sit in his explodendis Lactant. *lib. 3. de falsa sapientia*, equidem nimis longe carpendi studio prouectus.

Antichresis, quæ contrahitur, si quod ita pignori detur, vt vsum fructumq; rei pro vsuris creditor habeat, nomen ob-

uersis dissolubilem (cum contumeliam & iniuriam ignoret) tantū inter bonos, non pariter impios ac sceleratos versari: Eam non tolli vel labefactari interstitiis locorum, non tradi obliuioni, non penitus exstingui. Inter duos, non inter multos reperias, quod duo facilius, quam multi, similitudine bonorum morum coalescāt. Facilius quoq; vni, quam multis, mentis arcana committas. Imo facilior erit paucorum in vnam virtutem consensio & conspiratio. Ne dixeris regibus & imperatoribus multos esse amicos. Nam veri non sunt, ac potius ficti: Habuit quidē Alexander Aristippos multos, sed vnū tantū Callisthenē aut vnū Clytum. Res rara talibus verus amicus. In vniuersum amicitiæ veræ est, nihil facere contra officii rationem, non suam vtilitatem amicorū vtilitati præferre, nec amicorū caussa in honestatem ac pietatem cōmittere quidquam. δεῖ γὰρ συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι βωμῶν, vt dixit Pericles, auctore Gellio lib. 1. cap. 3.

Amineum vinum Italicum dictum vult Seruius, quasi *sine minio*, sit, id est, *rubore*. Fallitur vir magnus, cum & vinum hoc, & vites vuæq; appellationem trahant a regione. Etenim Aminei fuerunt, qui locum istum inhabitabāt, in quo natum postea vinum Falernum, *vt testatur Macrob.* De vineis Columella hoc modo: *Nomentanea vinea nobilitate sequuntur Amineas.* Virgil. Georg. 3. *Sunt & Aminææ vites firmissima vina.* Legendū aliqui putant, *Amminææ*. Sed contendendum acrius haud existimo, maxime cum Auson. *epist. 5.* scribat: *Solus qui Chium miscet & Ammineo*, & contra Serenus cap. 29. *Amineam* dixerat *vitem* prima breui, atq; ita diuersa modulatione vocē istam extulerint Poetæ. Vtq; ad Virgil. redeam sciēdum & Plin *lib. 34.* principatum inter vina tribuere Amineo propter firmitatē senio quoq; proficientem. Grammatici ex Galeno probant *Caecubum, Falernum*, & *Amineum*, voces esse synonymas. Notandum & apud Varron. *Scantianā vuam* dici, quæ alio nomine est *Aminææ maior*, vt refert Plin. *libr. 14 cap. 4.* & ex Plinio alii. Deniq; meminit Aminæi vini Iurisconsultus Trebatius *l. vlt. ff. de tritico, vino, & oleo legato.*

Amon vox Iudæ, fidelem & veracem significans derivatur ab אמן *verax* fuit.

Amphi-

Amphibia ἀμφίβια, animalia, quæ partim in aqua, partim in terra verſantur, ideoque dicta τὰ ζῶα ἐπαμφοτερίζοντα, nomen compoſitum habent ab ἀμφὶ καὶ βίου quod vtramq; terreſtrem quippe & aquaticam vitam agant. Tales Rana, Caſtor, lutaria teſtudo, Scincus, & Crocodilus.

Amphisbæna ſerpens in geminum conſurgens caput (vnde & biceps Lucano) quorum vnum loco naturali, alterum eo loco, quo cauda. quę equidem cauſſa, vt circulatis tractib. nunc in hanc partem, nunc in illam repat, ab ἀμφὶ circum, & βαίνω eo, nomen arceſſit. Negant tamen aliqui duo illi capita a natura tributa: Etſi forte biceps eſt viſa, factum id putant errore naturæ, quæ in fœtibus monſtroſis ſæpe vni corpori duo affingit capita, aut pedes brachiaq; duplicata, ſicut etiā in monſtroſis hominum partubus eſt videre. Genas hæc habet tam latas, vt oculos abſcondant, & propterea viſu orbata videatur. Pellem habet denſam & duram, variis punctis diſtinctam. Symptomata comitantia morſum eius, ſimilia ſunt illis, quæ in viperæ morſu contingunt. Itaq; eadem aduerſus vtramq; prodita remedia. Pellis eius pollere dicitur vi diſcutiendi torpidarum manuum frigus breuiſſimo tempore recaleſcentium, ſi ſylueſtris oleæ ramum ea veſtitum aliquandiu verſauerint. Ipſa etiam prima omnium, & antequam incipiant canere cicadæ, prodit e ſua caverna. Tum ſi eam mulier vterum ferens ſupergreſſa fuerit, abortire creditur ob venenoſum vaporē a ſerpentis corpore elatum, qui ſua malignitate fœtum ſuffocat, vt & Galenus libro de Theriaca tradit.

Amphiteatrum. Amphiteatra integra circulari figura, aut ouali eaq; oblonga ſtrui ſolita Romæ, vt in iis gladiatorii ludi, & concluſarum ferarum venationes exhiberētur, nominis originem ducunt ab ἀμφὶ circum & vndiquaq; καὶ τοῦ θεᾶν ſpectando. Eorum area dicebatur cauea & arena, eo q̀ conſpergeret arena, vt certātes ſine offenſione caderēt. Amphitheatri forma talis erat, vt cingeretur quaqua verſum gradib. lapideis, ita quidē vt vnus in aliū, atq; itē aliū largi' ſeſe extēdēs latior ſubinde aſſurgeret, & populo cōſidēti venationum

contemplandarum copiam faceret. Sustentabatur altissimis porticibus inferius multis peruium portis, vt cuilibet absq; alterius molestatione integra esset egrediundi facultas. Duo autem Romæ exstitisse produnt auctores. Horum vnum, quod laudibus tantopere prosecutus est Martialis, ab Augusto destinatum Vespasianus exstruxit, Titus filius dedicauit ex Cæsaris Scaligeri sententia. Exstitit & Veronæ amphitheatrum ex marmore totum, quod Lipsius ante Augusti tempora exstructum suspicatur, libello de amphitheatris extra Romam, cap. 2. Illud etiam sciendum, quoduis amphitheatrum ex duobus constitisse theatris, de quibus suo loco exactius.

Amphitrite Oceani filia, vxor Neptuni, mater Tritonis, *vt scribit Hesiodus*, apud Poëtas Oceanum ipsum significans, ἀπὸ τοῦ τρεῖν ἀμφοτέρωθεν dicta, quod terreat a parte, vt olim dixit Grammaticus Orion. Alii ab ἀμφὶ & τρέχειν dictam existimant, eo quod terram circumeat, vel ἀμφιτρίβειν circumterendo, quod terram vndique terat & lancinet.

Amphora mensuræ genus apud Romanos, vel potius vas vtrimque ansas habens, ita vt portari possit, duarumque vrnarum capax, ex Græcorum fontibus descendit, quibus etiam ἀμφορεὺς dicitur *mensura*. Etsi Latini cum terminationis mutatione, & genus & formam mutarint. Esse autem mensuram liquidorum, constat ex Columella *lib. 12. cap. 20.*

Ampia Labiena lex, quam T. Ampius, & T. Labienus Tribuni plebis Q. Cæcilio Metello Celere, & L. Afranio Coss. anno 693. tulerunt, vt Cn. Pompeius victor ex Asia ludis Circensibus corona aurea & omni triumphantium cultu vteretur. Scenicis autem prætexta coronaq; aurea, *teste Velleio libro 2.*

Amplustria nauium ornamenta Festo, quę quia amplius quid erant, quam necessitas, aut vsus postularet, eo nomine sunt dicta.

Amuleta ab *amoliendi* verbo deducta, sicut & ἀποτρόπαια παρὰ τὸ ἀποτρέπειν, quod est *auertere*, a quo ipso verbo ἀποτρόπαιος icto Iudpiter est Luciano. Est autem *amolir*, *recedere* vel

tollere

tollere. Terentius Andria: *Proinde hinc, vos amolimini. Nam mihi impedimento estis.* Res autem huiuſmodi de puerorum collis olim ſuſpenſas ad repellendum inuidiam, indicare videtur Varro *lib. 6.* his verbis: *Pueris turpicula res in collo quadam ſuſpenditur, ne quid obſit, bonæ ſceuæ cauſſa. Quænam illa turpicula res? faſcinum virile pudendum, ſic dictum, quod faſcinum depelleret.* Etſi & faſcinus Deus eius depulſor ſit habitus eadem veterum vanitate, quemadmodum quoque Dea Cunina, *auctore Lactantio lib. 1. cap. 20.* his verbis: *Et Cunina, quæ infantes in cunis tuetur, ac faſcinum ſubmouet.*

Anabaptiſtæ, qui pædobaptiſmum negant, nec niſi grandiores, qui fidem oris confeſſione profiteri poſſunt, aſpergendos eo lauacro volunt, nixi fundamento admodum lubrico, παρὰ τὸ ἀνὰ καὶ βαπτίζειν, id eſt, *retingendo* deducunt nomen. Strinxerunt calamum in eos Oecolampadius, Bucerus, Vrbanus Regius, Iuſtus Menius Duncanus, Ioannes a Laſco, & alij præſtantes viri, ad quos vnumquemque remitto. Idem error olim Eunomianis damnatus, *vt eſt apud Nicephorum lib. 11. cap. 11.* Damnatus quoq; in Donatiſtis *Concilio 1. Carthag. cap. 1.* Primus tamen inter veteres auctor eius Hilarius Diaconus, *vt teſtantur Eccleſiaſtici Annales.*

Anabathra, vox, qua *ſat. 7.* vtitur Iuuenalis, ſignificans ſcalas & gradus ſuperiores ſcanſiles, quibus ad pulpita ſternebatur aditus, nomen deflectit παρὰ τὸ ἀναβαίνειν aſcendendo.

Anachoreta, qualis fuit & Paulus ille ſcortea indutus veſte, in qua tamen Hieronymus ſe conſpici malle dicebat, quam in purpura regali, item Timotheus, Hilarius, Onophrius, Antonius ipſe, & Ammo, cuius Athanaſius in vita Antonij meminit, παρὰ τὸ ἀναχωρεῖν, id eſt, *recedendo* adeptus nomen. De eiuſmodi Iuſtinianus in Nouellis: εἰ μή τινες αὐτῶν ἐν θεωρίᾳ καὶ τελειότητι διαζῶντες βίον, ἰδιάζον ἔχοιεν οἰκημάτιον, οὓς οἶμαι καλεῖν ἀναχωρητάς τε καὶ ἡσυχαστὰς εἰώθαμεν. Hieronymus ſcribit id genus monachos nihil ſecum ad deſerta pertuliſſe, excepto pane & ſale. Idem affirmat primum eius vitæ auctorem Paulum, illuſtratorem Antonium, ſed principem Ioannem Baptiſtam, quē locuſtis in eremo vixiſſe docet Euang. hiſtoria.

Anadiplosis ἀναδίπλωσις, *reduplicatio* Latinis, Rufiniano παλιλογία, qua vltima versus dictio vel clausula iteratur principio versus sequentis παρὰ τὸ διπλοῦν duplicando nomen deriuat Virgilius Æneidos 6:

Deiphobum vidi lacerum crudeliter ora,
Ora manusq; ambas.

Idem Æneid. 10. *Sequitur pulcerrimus Astur, Astur equo fidẽs.* Sic Psalm. 121. *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem, Hierusalem quæ ædificatur.*

Anaphora. Plutarcho & Rufiniano ἐπαναφορά, Rutilio παρείσωσις, nobis *relatio*, quando videl. initio versus idem verbũ repetitur, παρὰ τὸ ἀναφέρειν, id est, *referendo*, vel *reducendo* nomen accessit. Virgil. Æneid. 1. Venere alloquente Cupidinẽ:

Nate mea vires, mea magna potentia solus,
Nate patris summi, qui tela Typhoea temnis.

Ita Homerus ter repetit Nirei nomen Iliad. 2. Sophocles ἔρωτος in Antigona bis, Flaccus otium ter Ode 16. Et Martialis libr. 2.

Solus qui veteres Myronis artes,
Solus Praxytelis manus, Scopæq;,
Solus Phidiaci toreuma coeli,
Solus Mentoreos habes labores.

Anastrophe Rhetoricum schema, Rutilio ἀντιστροφή, quæ nihil est aliud, quam eiusdem dictionis repetitio in fine trahit nomen παρὰ τὸ ἀναστρέφεσθαι inuertendo. Tale istud: *Pœnos populus Romanus iustitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit.*

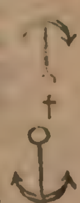
Anathema duplici modo scriptum a Græcis, nempe ἀνάθημα per η, & ἀνάθεμα per ε. Ανάθημα vocãt Latini *donarium*, Græci alio nomine ἀφιέρωμα, suamq; appellationem sortitum παρὰ τὸ ἀνατιθέναι *reponendo*, vel *suspendendo* & *consecrando*. Huiusmodi donariis exornatum fuisse legitur Delphicum Apollinis templum. Ostendũtur & huiusmodi Christo a discipulis *Luc. 21.* ἀνακείμενα vocat Herodotus. Vide & Polluc. libr. 1. At ἀνάθεμα *piaculum* erat, res quippe Deo inuisa, & vltimam detestationem Hebræis significans, auctore Hieron. aut rem aliquam indignã hac vita, cui vox *therem* respondet

apud Hebræos. Vtitur hac voce Paulus Apostolus. *Rom. 9. & ad Corinth. 12.* Sic Ierichuntini cum omnib. bonis erant *therem*, id est, indigni hac vita. Sic Oedipus erat ἀνάθεμα, indignus, qui viueret, nempe ἐπάρατος, eaq; vox pariter descendit παρὰ τὸ ἀνατίθεσθαι. neq; enim solum reponere significat, verum etiã occidere, mori, ἀποθανεῖν. Proinde sacri homines quorũ capita Diis Inferis erãt deuota, censent eodẽ nomine.

Ancilla Grammaticis nonnullis dicta ab *an*, id est, *circum*, & *cella*: Vt ea dictione ministerii sedulitas & labor significetur. vel potius suum deriuat nomen ex Festi sententia a veteri verbo *anculare*, quod tum temporis *ministrare* significabat.

Ancona vrbs agri Piceni, quam prius Picenam vult dictam Cato in Originibus, quoniam in angusto duorum promontoriorum ex aduerso coeuntium, inflexi cubiti forma est sita, tulit & inde nomen. Etenim vlna cubiti Græcis est ἀγκών. Hodie dicitur *Marchia Anconitana*. Strabo scribit *lib.* 5. conditam Anconam in ora Galliæ Cisalpinæ a Syracusanis profugis propter tyrannidem Dionysii Iuuenalis vult esse Doricæ originis orbem. Papias Carinusq; historici ad Dolopes Thessaliæ populi fundamenta reiiciũt, alii quoq; ad Ancum Martiũ regem Romanum, vt se in incerti auctoris chronico legisse tradit Leander. Tingi hic olim solita est purpura, velut in altera Tyro.

Ancora ἀπὸ τοῦ ἀγκύλου, id est, *curuo*, & ῥέω *fluo*, nominis auspiciũ trahit. Maximã & validissimã nautæ appellãt sacrã, q̃ iicere solẽt in extremo periculo. Isidorus inter notas sententiarum ponit hanc ancoræ notã * rei alicuius magnæ iudiciũ, sicut eadẽ inuersa hac forma † vilissime aut incõuenientius aliq̃d denuntiatum significabat. Sitne vero *anchora* scribendum, an *ancora*, etymon nominis satis mihi explicare videtur.

Ancus Martius Romanorum rex quartus, quem Cœlium montem inclusisse pomœrio auctor est Strabo, quiq; fossas circum vrbẽ duxit nomine Quiritiũ dictas, ianiculũ muro cinxit, facto supra Tyberim põte Sublicio, Politorio Latinorum vrbe excisa, & Latinis in vrbem ascitis montem Auentinum habitandũ concessit, si Seruio credimus Æneid. 6. καὶ τ

ἀγκῶνος, id est, *cubito*, quem habuit incuruum, nomen inuenit.

Ancyle, Sic aliqui, sed perperam. Legitimo enim modo scribendum *ancile*. Placet hic optima Isidori subiicere verba ex 18. Orig. cap. 12. *Ancile vocatur scutum breue & rotundum, de quo Virgilius: Leua ancile gerebant.* Et ancile dictum ab ancisione, quod sit ab omni parte ancisum & rotundum. Hinc Ouidius: *Idq; ancile vocant, quod ab omni parte recisum: Quemq; notes oculis, angulus omnis abest.* Dicitur ancile (ne te hoc etiam lateat) regnante Numa Pompilio, cum pestilens annus esset, cecidisse de cœlo, & simul auditam vocem, potentissimam omnium ciuitatem fore, quam diu id in ea asseruaretur. Itaque facta sunt eius generis plura, ne ab aliis discerni possit cœleste. At maxime probatum Mamurij opus, qui præmij loco nomen suum in posterum inter Saliorũ carmina, qui ea duodecim numero æneis baltheis succincti, gladiisque armati mense Maio circumferebant, cani postulauit, adeoque obtinuit, sicuti auctores produnt. Alij dicunt inclytum hunc fabrum, cum vndecim alia scuta ita ad cœlestis istius similitudinem fecisset, vt internosci non possent, arte sane exquisitissima, atq; ideo Numa præmium polliceretur, quodcumque peteret, non mercedis loco pecuniam petiisse, sed gloriam, vt videlicet Salij suum nomen inter carmina canerent, idq; multis postea obseruatum fuisse annis, cum carminibus pyrrhichij modulo absolutis Veturius Mamurius caneretur. Etsi Plutarchus & Varro scripserint, Veteram Memoriam cani solitam. Legimus quoq; eidem Mamurio diem consecratum, quo pellem feriebant virgis ad artis similitudiuem. Sed plura, si placet, vide hac de re apud Ouidium *Fast.4.*

Annus ab *innouando* iuxta Honorium nomen inuenit, quod reditu suo cuncta nouet, vel seipsum innouet rediens in orbem. Varro annum dictum quasi *circulum* putat: Quia vt parui circuli annuli, sic magni dicebantur *anni*. Affinis his simul literis & origine est anus, eam partem significans, qua sedemus, & quam honeste silemus. Atteius Capito deduxit a tempo-

temporis circuitu, eo quod (*am*) veteribus significauerit circum, vt apud Catonem *am* terminum, idem quod circum terminum. Sunt qui etiam ab annulo deducunt, quod in se redeat annuli in modum. Vnde Virgilij istud: *Atque in se sua per vestigia voluitur annus.* Festus ἀπὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ Græcorum, vel ἔνου deriuat. Sic enim meliores Festi codices habent. Addit autem: *Et quod nos triennium, illi vocant* τρίενον. Quin ἐνιαυτὸς ἀπὸ τοῦ ἐν ἑαυτῷ ἰέναι, quod in seipsum eat, dictus est Græcis, conueniente eorum etymo sensui etymi nostri partim ex Varrone, partim ex Atteio & Catone prolati. Noto porro duplicem esse annum: *Naturalem* atque *ciuilem*. Naturalis congruit ad cursum Solis peragrantis 12. Zodiaci signa: Ciuilis alius atque alius apud gentes diuersas: Iterum naturalis vniformis & semper sibi constans: Ciuilis pro instituentium arbitrio varius. Apud Ægyptios initio menstruus fuit, sicut Plutarcho in Numa placet, aut (*vt Censorino*) bimestris, postea quadrimestris, *vt est auctor Solinus*, denique solaris dierum 365. quem κυνικὸν siue canicularem vocabant, quod incoatum fuerit eius initium a mense, quo oritur *canicula* sidus. Apud Arcades fuit annus trimestris iuxta quatuor temporum vices: Apud Cares & Acarnanes semestris, apud Hebræos mensium 12. ad Lunæ cursum, falluntur que profani homines, qui spatia vitæ longioris in sacra historia tradita referunt ad annos Ægyptiacos. In Italia apud Albanos obseruatus legitur *annus decimestris*, apud Latinos *mensium tredecim*: vt ibi constaret ex diebus trecentis & septuaginta quatuor. De Romanorum annis non leuis est controuersia. Alij decimestrem fuisse volunt argumento nominis, quod vltimus mensis dictus fuerit *December*, quasi *decimus imber*, Ianuario & Februario tandem adiectis, quæ est Liuij, Varronis, Ouidij, Censorini, & aliorum sententia. Nec abhorret plane a vero, cum & Græci decē mensium annum habuerint, vt Æones Græciæ populi vetusti. Nec alium Homericum annum fuisse, censent veteres Grammatici ad illud Neptuni nympham a se compressam alloquentis: χαῖρε γύναι φιλότητι, περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ τέξεις

ἀγλαὰ τέκνα. His addũt Albanorum exemplum, quorũ annus ex tot mensib. constabat. Alii contra ab initio 12. mensium annum Romanum faciunt, nec mouet eos argumentum a Decembri ductum, aut ab Albanis. Censent enim Albanos vti oriundos ab Asiaticis 12. habuisse menses, & negãt duos menses esse adiectos a Numa, sed tantum confusum ordinem ab eo digestum, correctumq;, etsi de ordine mẽsiũ, q nũc seruari solet, iterũ certamen sit. Sunt, q Numæ tribuũt, vt Ianuariũ ab agmine ad initia reduxerit in honorẽ prisci Latinorũ regis Iani. Sunt, q deferunt Tarquinio Prisco, inter quos Iunius Gracchanus: Alii Decemuiris, *vt Ouid. Fast.* 2. Nonnulli etiam Consulibus primis, inter quos Plutarch. In Ouidii aut Iunii sententiam in re ambigua abire, malim. Ceterum quomodocũq; sese res illa habuit, siue 12. Romuli annus, siue 10. tantum menses (cui sententię astipulari me nõ pœnitet) habuerit, illud equidem constat, Romuleum annũ mensesq; perturbatos parum Solis aut Lunę cursui congruentes fuisse. Ideo Numa ad hanc rem animum adiiciens, ad Lunæ 12. menses Græcorum exemplo annum reduxit, constituitq; eum (*vt Liuius & Plutarchus sentire videntur*) dierum trecentorum quinquaginta quinq;. Ita subuentum imperitiæ Romuli, sed tantum in parte. Nam cum ille ipse annus dissentiret a Sole, futurumq; in progressu esset, vt hyberni menses in æstatem, & ęstiui in hyemem inciderent, quęsitum est huic rei remedium a Numa. & inuentum remedium intercalationibus, atq; eius ipsius a Græcis, qui cum ex Hipparchi traditione didicissent solem ambire suum circulum diebus 365. clare tamen viderent anno suo vndecim dies deesse, quos appellarunt ὑπερβαίνοντας transcendentes, mẽsem repererunt ἐμβόλιμον, id est, *insititium*, quem diebus illis multiplicatis ad finem tertii cuiusq; anni adiiciebant: Ita vt tertius annus mensium esset tredecim, & vltimus mensis ἐμβόλιμος dierum 33. Annus Græcis dicitur ἐνιαυτὸς ἀπὸ τοῦ ἐν ἑαυτῷ ἰέναι dictus, *quod in seipsum eat*, quod illorum etymon stabilit nostrum illud superius. Sequimur autem hodie Cæsaris descriptionem, qui cum CCCLXV. diebus de-

descripsit Ægyptios imitatus diuinarum rerum conscios, & valde peritos, estq; institutum & directum anni huius σύστημα ad circuitum Solis, non Lunæ. Si quis scire velit caussas & rationes, quare a Ianuario auspicati fuerint Romani, Plutarchum videat *in quæst. Rom. quæst. 19.* Reliqua omnia leget & percipiet affatim apud Scaligerum *libro. de emendatione temporum.*

Anthracinum lugubris & nigra vestis Varroni. Ἄνθραξ enim nobis est *carbo.* Apuleius 2. Asini: *Vmbrosum demonstrat cubiculum, matronam flebilem fusca veste contectam.* Anthracinum describere voluit.

Antia lex ab Antio Restione lata, vt, qui magistratus esset, magistratumue capturus, ne quo ad cœnam, nisi ad certas personas itaret. Legislatorem, quoad vixit, foris non cœnasse, ne testis fieret legis contemtæ, scribit Macrobius.

Anthropomorphitæ simpliciores hæretici, Deum quippe rati membris præditum humanis, quæ passim illi tribuuntur in scripturis imbecillitatis nostræ respectu, nomen obtinēt ἀπὸ τῆς μορφῆς *forma*, καὶ τοῦ ἀνθρώπου *homine.* Alias illi dicuntur Andiani, *vt patet ex Epiphanio, Augustino, & l. Arriani. C. de hæret. & Manichæis.* Quod nomen primum inualuit sub Damaso Episcopo Romano sub annum a Christo passo 338. Lactantius nominat Anthropianos *lib. 4. cap. 30.* Hæreseos huius caussa potius fuit θράσους καὶ ἀμαθία confidentia & imperitia, quam κακία ingenii peruersitas, vt ēt Epiphan. prodit.

Antichthones, qui oppositā nobis terram insiderunt, scil. illi, qui inhabitant Americam ab auis nostris patefactam, *vt plurimi volunt*, nomen deducunt ab ἀντὶ *contra* & χθὼν *terra.* Dicuntur & *Antipodes*, quod cōtraria nobis vestigia figant, distātq; a nobis diametro toto, medio terræ cētro interposito. Idem illis nobiscum nihil est, sed cōtraria omnia. Nam cum nobis est æstas, illos premit hyems: Cum nobis dies, illis nox est. Ita vt ridiculus sit in his explodendis Lactant. *lib. 3. de falsa sapientia*, equidem nimis longe carpendi studio prouectus.

Antichresis, quæ contrahitur, si quod ita pignori detur, vt vsum fructumq; rei pro vsuris creditor habeat, nomen ob-

tinuit ab ἀντὶ & χρήστ@ vsu. Exempla huius exstant *l. si ea lege C. de vsuris.*

Antichristus ἀντίχριστ@, id est, *Christo contrarius*, vel qui Christo se confert, ab ἀντὶ & Christo composita dictio est. Etenim prępositio ἀντὶ in compositione non solum contrarietatem, sed etiam exæquationem collationemque significat, vt apud Homerum ἀντίθε@, Deo contrarius, vel Deo æquiparandus: ἀντιθέη ἄλοχ@ vxor diis similis propter virtutem vel pulcritudinem: ἀντιάνειρα *virago* ἰσανδρος, quales Amazones erant. Et si ἀντίθετον contra positum, ἀντίθεσις oppositionem significet tantum. Hoc modo dixit Ioannes, multos esse Antichristos, seductores intelligens, qui se Christo opponunt. Item tales censendos, qui Christum negant in carne venisse. Interim non ignorandum, in literis sacris vnum præ aliis Antichristum celebrari perditionis filium, qui supra omne id, quod dicitur Deus, se elaturus, inq; templo Dei sessurus sit, cui peculiariter id nominis vindicatur. Atque eum Paulus *2. Thess. 2.* ἀντικείμενον, id est, *contrarium* vocat, eo quod Deo & piis aduersetur, interficiendus tamen a Deo spiritu oris sui. Fit quoque eius mentio in Apocal. vbi S. Ioannes numerum eius esse dicit 666. Nomina vero ex illis resultantia, aut numerum istum prodentia varia excogitauit vetustas. Nam Irenæo & Hippolyto nomen Antichristi est TEITAN, id est, *gigas*, quod harum literarum summa numerum prædictum reddat: *Ticinio* ΛΑΜΠΕΤΙΣ: *Aretha* ΛΑΤΕΙΝΟΣ: *Primario* ΑΝΤΕΜΟΣ. Memorabile denique est, Sibyllino carmine iam olim prædictum, *periturum Antichristum lino*, quod non pauci eruditi de libris & typographia intelligunt.

Antidotum idem quod ἀλεξιφάρμακον, proprie medicamentum significans, quod ore sumitur contra venena, ab ἀντὶ καὶ διδόναι, quod contra detur, obtinuit nomen. Græci quoque ἀλεξιτήριον appellarunt. Quamuis autem hoc vocabulū proprie ad ea medicamenta, quæ in potu aduersus serpentum morsus hauriuntur, accommodari debeat iuxta nonnullos, alij tamen vtroq; indiscriminatim sunt vsi. Olim enim non

antumt

tantum aduersus deleteria, verum etiam aduersus ferarum ictus vel morsus, eaque vitia, quæ ex prauo victu erant oborta, dari solebant antidota, suntque illis adeo contraria totius substantiæ dissidio, vt immutent & obtundant, vimque omnem noxiam infrænent. Pertinent ad hoc genus, quæcunque pestilentes aliosq; epidemicos morbos profligant, qualis *Theriaca* aut *Mithridatium*.

Antiochia metropolis Syriæ, & ex maximis totius mundi vrbibus vna, sita ad fluuium Orontem, Iustiniani tempore *Theopolis* dicta, Hebræis *Reblatha* vel *Rebla*, *vt in Ezechielem monet Hieronymus*, iuxta Suidam nomen inuenit ab Antiocho rege, qui eam conditam antea a Seleuco post mortem Alexandri restaurauit. Pomponius Lætus etiam Nisibim dictam tradit in suo Romanarum historiarum compendio. Hanc quondam occupauit Lucullus, obsedit Sapores. Ibidem omni sæuitiæ genere sæuiit Gallus cum satellitibus per lupanaria & tabernas noctu oberrans, & singulos notans, qui de Cæsare male sentirent, id quod antea in vrbe Roma Gallienum fecisse est proditũ memoriæ. Hadrianum hanc vrbem odio habuisse, apud Spartianum legas. Eidem infestus fuit *(ex Ammiano quod liquet)* Iulianus scripto Misopogone inuectiuo libro in contumeliosos & contumaces eius ciuitatis incolas. Hic primũ sedem fixit Apostolus Petrus, & Apostolorum discipuli dicti sunt Christiani. Synodus hic habita damnauit olim Paulum Samosatenum, qui voluit Christum esse ψιλὸν ἄνθρωπον, id est, *merum hominem*, καὶ ἐκ τῆς Θεοῦ ἐνυπόστατον, *vt loquitur Epiphanius*.

Antipherna, donatio, quam maritus propter dotem vicissim donat vxori, dictio composita ex ἀντὶ & φερνῆς, dote.

Antiphila amasia apud Terent. ἡ ἀντὶ φιλοῦσα *vicissim amans*. Antipho apud eundem ab ἀντὶ καὶ φάος, quasi *lumen adferens* contrarium appellatus, vel ab ἀντὶ καὶ φάναι, *quod contra dicat vel faciat*.

Antistes, primus in ordine Ecclesiæ sacerdos, & supra se nullum agnoscens, ab *ante* & *stando* nomen arcessit. Hinc Ouidius, etsi transferat id nominis ad hominem a sacris alienum

tamen sancti epitheton ipsi apponi *Elegia 14. libro tertio, Tristium.*

Antitheton, contra positum, ab ἀντιτιθέναι. Rhetorica figura est, & alias dicitur *Contentio*, vtimurque ea, cum per contraria verba aut sententias amplificamus seu declaramus aliquid. Paulus Roman. 8. *Si secundum carnem vixeritis, moriemini: sin spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Item: *Litera occidit, spiritus viuificat.* Tale & illud: *Vicit pudorem libido, timorē audacia.* Item: *Nam nostri ingenij, vestri auxilij est.* Cōtraria enim contrariis debent opponi, atq; in his singula singulis, & bina binis, nonnunquam sententiæ sententiis, quale illud: *Dominetur in concionibus, iaceat in iudiciis.* Aquila Romanus vocat oppositum ex contrariis, τὸ ἐναντίον Hesychius. Vsus eius διδακτικός: παράλληλα γὰρ μᾶλλον τἀναντία γνωρίζεται, *contraria enim inter se composita magis elucescunt*, inquit Aristoteles.

Antlia, machina haustoria in naui etymon nominis sui dedicat τῷ ἀντλεῖν, quod nobis est *haurire.*

Anus nominata videtur eruditis ab α, priuatiua, & νοῦς νόος, *mente*, quod velut *amens* sit & *sine sensu.* Græcorum sane prouerbium, γραῶν ὕθλος, *vetularum nugæ.* Sed & Tullius peculiariter huic ætati delyramēta ascribit. Idem in Catone adolescētibus petulantiam tribuit, senibus stultitiam. Quo haud absq; ratione dixerit Menandri: πολὺ χεῖρόν ἐστιν ἑταίρου γραῦς, ἢ κύνα. Quis etiam nescit deliros & bis pueros senes. Verum enimuero, quid si a multitudine annorum deducas? Fieri id posse docet Pompeius. Verba eius digna relatu sunt hæc: *Anus dicta ab annorum multitudine: Quoniam antiqui non geminabant consonantes.* Etsi prius etymon quoq; subiiciat.

Apamea vel Apamia, Græce ἀπάμεια, vrbs Tetrapolis Syriæ, vel Bithyniæ iuxta Ptolemæum ad Propontidem, condita quondam a Nicanore, nomen trahit ab eius vxore ex sententia Strabonis, *libro vndecimo.* Appellari etiam hoc nomine vult Sophianus. Myrleam dictam (μυρλείαν) scribunt Suidas & Stephanus. Protulit ea nobis Philosophum Numenium.

Aper ſus agreſtis ἀγριώτερος σῦς in vulgato iſto carmine apud Plutarchum: μήκετι τοῦτος ὗιν ἦκεν τέκῃ ἀγριώτερος σῦς, ab aſperitate ſetarum arceſſit nomen apud Varronem. Alio nomine dicitur Græcis σίαγρος, σῦς ἄγριος, κάπρος. Tantus huic animali impetus, tantus animus pugnacitaſq;, vt prouocatus a venatore vltro pugnam ineat, & in oſtentata tela irruat, tantum abeſt vt timidus & perculſus fugiat. Vnde is, qui rixas contentioneſue quæritat, ὑηνεῖν dicitur Græcis. Robur eius fulmineum miratur & Oppianus. Ceterum ferocitatem tantam declinari poſſe docuit Democritus, ſi quis cancri vngulas & pedes alligatos geſtarit, fides rei erit penes auctorem. Hoc certum, fulminis vires, quas eidem tribuit Ouidius, Metamorph. 1. non profuiſſe in vniuerſali orbis terrarum cataclyſmo. Aper Calydonius nomen habuit a Calydone, Ætoliæ vrbe, in cuius deſcriptione, quoniam idem Ouidius Metamorphoſ. 8. egregie expreſſit ignea agreſtis animalis naturam & admodum ferocem, carmina eius ordine ſubiiciam.

Sanguine, inquit, & igne micant oculi, riget horrida ceruix,
Et ſetæ denſis ſimiles haſtilibus horrent,
Stantq; velut vallum, velut alta haſtilia, ſetæ
Feruida cum rauco latos ſtridore per armos
Spuma fluit, dentes æquantur dentibus Indis,
Fulmen ab ore venit, frondes afflatibus ardent.

Aphec Samariæ ciuitas, prope quam filii ſummi Antiſtitis Heli occubuerunt, deſcendit a verbo אפק *vim intulit.*

Apex ſummitas pilei iuxta Feſtum & Turnebum deriuatur ex multorum Grammaticorum ſententia ab apere verbo antiquo, quod *comprehendere* ſignificabat.

Aphrica, Græcorum Libye. Chameſia in ſacris literis, Arabibus, *Iphrichia* a verbo *faraca*, quod eorum lingua eſt *diuidere*, ex Ioannis Leonis ſententia, Æthiopibus *Alcebulan*, Indis *Beſecath*, vt tradit Thenetus, videtur primarium hoc nomen ab Afro vno ex poſteris Abrahæ e Cethura. Hunc enim in has terras exercitum deduxiſſe, & hoſtibus deuictis ibi conſediſſe auctor eſt Ioſephus. Alii nomi

natam volunt ab á priuatiua & *φρίκης horrore*, quod magnus & perpetuus ibi ſit æſtus. Huius tertiæ partis orbis terrarum iuxta veterum ſententiam, pars interior magna ex parte ſterilis eſt, & ob torridam peruſtamque zonam prope inhabitabilis. Ioannes Leo diuidit in quatuor partes, *Barbariam*, *Numidiam*, *Libyam*, & *Nigritarum terram*, ad fluuium Nigrum ſitam, eamque in quindecim regna diſtribuit. Ab aliis Geographis præcipuæ eius regiones memorantur, *Mauritania duplex, Tingitana & Cæſarienſis, Numidia, Africa proprie dicta*, in qua exſtitit olim vrbs nobiliſſima Carthago æmula Romani imperij, *Cyrenaica*, *Ægyptus*, & *Æthiopia*. Strabo facit eam *lib. 17. Geographici operis* Aſia & Europa minorem, imo inferiorem virtute, quod maxima mediterraneæ pars & regio circa Oceanũ ſit deſerta, & magna ex parte incertis vagantium hominum ſedibus diſtincta. De figura eiuſdem ſubiicit hæc: *ἔστι δὲ ὀρθογωνίου τριγώνου τὸ σχῆμα, ὡς ἄν τις ἐν ἐπιπέδῳ νοήσειε*, *figura eius eſt, ſi quis in plano conſideret, rectangula triquetra.* Inter ſymbola apud eruditos ſcorpius Africam ſemper ſignificauit, non aliter, atque Hiſpaniam cuniculus, Italiam equus. Credo, quod ingens atque adeo pernicioſa in ea regione ſcorpionum ſit multitudo, aduerſus quos Strabo ait remedia ab indigenis excogitata, allio, cum dormitum eunt, pedes & lectos illinere.

Aphrodite dicta *Venus ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ*, id eſt, *ſpuma*, ex qua fingitur nata. Arnobium vide aduerſus gentes, *lib. 4.* Virgilium *Æneid. 5.* Ouidium *Faſtorum 4.* & *Metamorphoſ. 4.* & alios plures. Didymus nominatam eandem voluit *παρὰ τὸ ἁβρὸν τῆς διαίτης*, a *vitæ mollitie*: β enim litera cognata videtur literæ φ. vt videre eſt in Sympoſio Platonis & Luciani iconibus. Cypria hæc Venus alias audit, & Cytheræa, culta olim a Syris & Phœnicibus, ideoque eadem cum Aſtarte eorum populorum Dea, id quod diſcere mihi viſus ſum ex his Herodoti verbis *lib. 1.* Nam vbi nominauit *τῆς οὐρανίης ἀφροδίτης ἱρὸν τὸ ἐν Ἀσκάλωνι πόλει τῆς Συρίης*, addit, *ἔστι δὲ τοῦτο ἱρὸν (ὡς ἐγὼ πυνθανόμενος εὑρίσκω) πάντων ἀρχαιότατον ἱρῶν, ὅσα ταύτης τῆς θεοῦ, καὶ γὰρ τὸ ἐν Κύπρῳ ἱρὸν ἐνθεῦτεν ἐγένετο, ὡς αὐτοὶ λέγουσι Κύπριοι*

καὶ τὸ

καὶ τὸ ἐν Κιθήροισι, Φοίνικές εἰσι ... ἐκ ταύτης τῆς Συρίης ὄντες. Ex quibus lux dari ... Diodoro non Erycinæ tantum, & Cytheræ, & Paphiæ, sed etiam Syriæ appellationem tribuenti Veneri iuxta illud Orphei:

εἴτε καὶ εὐλιβάνω Συρίης ἕδος ἀμφιπολεύεις.

Quo accedit, quod in sacris literis plerique interpretes, inter quos Theodoretus & Procopius Gazæus, nomen Astartes altero τῆς Ἀφροδίτης vocabulo explicarunt, quodque Cedrenus in compédio historiarum & Suidas idem numen vtriusque esse testati sint, hoc quidem apud Græcos, at illud apud Syros.

Apius dictus Æsculapius, quod ægrotantium dolores medicamentis leniret: ἤπιος enim *blandum* significat.

Apocha, quæ est datæ vel solutæ pecuniæ confessio, ἀπὸ τοῦ ἀπέχειν, id est, *recipiendo*, deductum nomen. Eam quippe dat creditor debitori, cum se numeratam a debitore pecuniam recepisse fatetur.

Apodyterium Epiphanio *libro 2. panar.* pars balnei, in qua illi, qui balneum ingressuri erant, vestes deponebant apud Capsarium, qui (*vt scribit Vlpianus*) certa mercede vestimenta in balneis seruanda suscipiebat, ἀπὸ τοῦ ἀποδύειν exsuendo nomen deriuat. Quo vocabulo video Plinium vsum *& in Epistol. & in Panegyrico suo.*

Apolides ab α priuatiua nominati, & πόλεως *ciuitate*. Exsules enim hi sunt, aut qui incertis vagantur sedibus.

Apollo, qui medicinæ præses atque inuentor fingitur, item Citharœdus, Sagittarius, Deus vaticinii & inter Musas medius, semper imberbis, vt paulo post dicam, videtur Platoni in Cratylo nomen suum deducere ἀπὸ τοῦ ἀεὶ βάλλειν τὰς ἀκτῖνας, *quod semper emittat radios*, vel ἀπὸ τοῦ ἀπολύειν *soluendo*, cum Medicus sit, iuxta illud Ouidii:

Inuentum medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor, & herbarum subiecta potentia nobis.

Chrysippo Philosopho idem nomen deduci videbatur ab α priuatiua, καὶ ὅτι μόνος ἐστὶ, οὐ γὰρ πολλοί: Cum & Latini Solem (*qui idem cum Apolline Macrobio*) quod sit solus, vocatum

existimauerint. Hac respiciunt & illi, qui dictum Apollinem volunt, ὅτι μὴ μετὰ πολλῶν συναριθμούμενός ἐστι. Speusippus eundem quidem cum Sole fecit, sed dictum voluit Ἀπόλλωνα, ὡς ἀπ' ἄλλων καὶ ἄλλων τόπων τὰς ἀνατολὰς ποιούμενον, quod ab aliis atque aliis locis exoriatur. Sunt qui etiam nominatum hoc modo volunt, ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα, *quod exanimet & perimat animalia pestem immittens intemperie caloris.* Cornificius nomen deducit ἀπὸ τοῦ ἀναπολεῖν, quod intra mundi circuitum, quem πόλον vocant, impetu latus referatur ad ortum: Phurnutus ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦν καὶ λύειν, *quod subst.ntiam & tenebras ad simplicitatem dissoluat.* Ad appellationes eius aut epitheta quædam venio. Etenim appellatum Sandaliarium inuenio a sandalio simulacro, quod sandaliis ornatum ab Augusto Cæsare ex strena, quam ipsi equites Kal. Ianuariis in Capitolio præbebant, dedicatum fuit in quodam vico regionis quartæ. Dictus est ἀγυιεὺς indito nomine a viis. vrbis: Ἀλεξίκακος, quod malorum haberetur depulsor. Vnde Horatianum illud lib. 1. Satyr. 9. *Sic me seruauit Apollo:* Nam qui mala depellit, etiam seruat. Idem *Palatinus* dictus pariterque *Actiacus, Naualis & Paratonius*, a templo scilicet, quod Augustus ipsi in monte Palatino, deuictis nauali prælio ad Actiũ Antonio & Cleopatra, ex marmore Lunensi fecit, addita positarum sibi argentearum & aurearum statuarum donatione. Valuæ stabant ex ebore auratis interim picturis ornatæ. Ab arcu aureo, quẽ ipsi tribuunt Poetæ, dictus τοξότης, τοξοφόρος, χρυσότοξος Pindaro. Etsi ἀργυρότοξον nominet Homer⁹ in hymnis Sosian⁹ Apollo simulacrũ fuit Apollinis cedrinũ Romã aduectũ ex Seleucia, inque æde collocatũ, cuius Plinius meminit *lib. 13. cap. 5.* Cœlispex appellatus a simulacro ita formato, vt aspiceret cœlum: Nomius, non ex pastorali officio, quod regis Admeti pauerit pecus, sicut Homeri commentator ex Apollodoro notat, verum quia Sol pascit omnia, quæ terra progenerat, quæ Macrobii sententia est, & mihi summopere placet. Idem cognominatus λοξίας duplici ratione: Vel παρὰ τὸ λοξὰν ἔχειν τὴν ἰαν, ὅ ἐστι φωνὴν, quod obliquam habeat vocem propter tortuosa responsa, dum verbis

his inuersis & flexis, id est, tropo mutatis per anfractus & ambages obscure aliquid significaret: Vel παρὰ τὸ λοξῶς ἰέναι τὸν ἥλιον διὰ τοῦ ζῳδιακοῦ quod Sol oblique per Zodiacum incedat. Ægyptiis autē dictus est *Horus*: Vnde & Sol eo nomine ab eisdem vocatus, *teste Macrobio, & Censorino libro de die Natali*. Deli olim fuisse legitur ara Apollinis γενέτορος, quam velut inuiolatam & nullo animalium sanguine commaculatam adorasse proditur Pythagoras, *apud Diogenem Laertium*. Meminit eius Valerius Flaccus *Argon. 5* cum ait, *Ventum Phœbi genitoris ad aras*. Et quia in Lesbo exstitit simulacrum ramos Myricæ tenens, dictus est & inde Myricæus. Delphinii nomen apud Plutarchum inuenio ad finem libri, πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα, deducta appellatione a duce Cretensium Delphino, cuius ductu postea tenuerunt locum, quem peculiarem sibi Deus delegit. Quo reiicienda videatur eorum opinio, qui fabulantur eum sub specie Delphini adnasse Delphos, vbi præcipuus eius institutus est cultus. Meminit etiā Delphinii Apollinis Demosthenes ἐν τῷ κατ' Ἀριστοκράτους, itē ἐν τῷ πρὸς Βοιωτ..., &c. Andocides ἐν τῷ περὶ μυστηρίων, Pausanias in Atticis. & Pollux *lib. 8. cap. περὶ τῶν ἐν ἀθήναις δικαστηρίων*. Magnus Pœbus Apollo legitur simulacrum habuisse Syracusis, quod Carthaginienses inde auectum emiserunt Tyrum, cuius ciuitatis incolæ per superstitionē aureis cathenis ad basim simulacro adiectis prohibere voluerunt ipsius ab oppido suo secessum, *teste Diodoro lib. 17.* Etsi Alexander expugnata postea vrbe sustulerit hasce cathenas indita Philalexandri appellatione, *vt idem refert loco prædicto*. Quod Carthaginenses miserint Tyrum, apparet ex his eius verbis *libro 13*. ἐχόντων δὲ γελώων ἐκτὸς τῆς πόλεως Ἀπόλλωνος ἀνδριάντα χαλκοῦν σφόδρα μέγαν, συλήσαντες αὐτὸν καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὴν τύρον. Thuscanicus Apollo exhibuisse legitur in bibliotheca templi Augusti quinquaginta pedū, a pollice incepta dimēsione, dubiū ærene an pulcritudine mirabilior, Plinium vide *lib. 13. cap 7*. Boedromius idem dictus & cultus Atheniensibus a voce currentis exercitus ad vrbem, cuius in hymno meminit Callimachus ibidē φρασὶν vocans. Thym-

bræus appellatus, *vt Strabo scribit libr. 13.* a Thymbra campo, qui Troiæ proximus fuit. Apud Sicyonios dicatum olim legitur templum Apollini Lycæo ea de caussa, quod ferantur lupi aliquando gregibus eorum fuisse infesti, vt nullum possent ex re pecuaria percipere fructum. Quare consulto Deo responsum acceperunt corticem detrahendũ ex ligno quodam arido, quod humi iacebat, eumq; admixtum carnibus feris exponendum: quas cum illi gustassent, internecione perierũt. Dictus & πατρῷος *patrius*, teste in Atticis Pausania, & προστατήριος, quem velut præsidem in vestibulo domus Athenienses colebant. Tortoris Apollinis simulacrum cultũ fuisse in vrbe scribit Suetonius, dictumque existimat Sabellicus a vico, in quo venalia pependerint tortorum flagella. Idem Smintheus dictus a mure statuæ pedibus subiecto, quẽ sua lingua Cretenses nominabant σμίνθον, cuius simulacrum fuit Chrysæ nominis veritatem seruans, ait Strabo. Meminit eius quoque Homerus *Iliad. 1.* & Ouidius *Fastorum 6.* Vtque multa contraham in pauca, dictus *Clarius* ab oppido Claro in Colophoniorum finibus, non ab insula Claro: *Cynthius* a Cyntho monte Deli: *Leucadius* ab æde prope Leucadem in Actio promontorio: *Tarrhæus* ab vrbe Tarrha in Creta, *teste Stephano*: Grynæus a Grynæo Myrincorum oppido: Daphnæus a lauro, quam Græci nominant δάφνην: Pagasæus, a templo, quod habuit Pagasis in promõtorio Magnesiæ: *Pythius* a Pythone serpente sagittis Apollinis confecto: *Spodius* a cineribus (τῶν σποδῶν) ex quibus (sacrificiis factis) ara eius Thebis fuit constructa supra lapidem *Sophronestora.* Apud Pausaniam legis statuam erectam Apollini μηλιάτῃ, *siue a mulo, siue a vita pastorali* nomẽ arcessat. Dictus pariter θυραῖος, q̃ ineuntis & exeuntis anni arbiter haberetur, & χρυσόκομος *ab aureo radiorum fulgore.* Cum Sole enim idẽ habetur, vt sæpius dixi. Multa alia exstant eius nomina: At præcipua ex iis adferre volui tantum, ne actum agerem, aut aliorum messem demeterem. Ad oracula venio, quæ vt multa habuit, ita ambagibus & strophis oblita, si diligenter animum aduertas. Nullum autem Delphico

clarius exstitisse quoad cultum religionemque proditũ vno omnium testimonio: De cuius origine copiose agit Herodotus *lib. 1.* Diodorus Siculus *de gestis Philippi*, Plutarchus *in oratione consolatoria ad Apollonium*, & Iustinus *lib. 24.* Sed ex responsis animaduertere eius obscuritatem, operæpretium erit. Imminente cum exercitu Xerxe, & territis Græciæ vrbibus respondisse legitur Atheniensibus, saluos eos fore in muris ligneis. Crœso imposuit vel potius illusit his verbis: *Crœsus Halym penetrans magnam peruertet opum vim*: Pyrrho hoc modo: *Aio te Æacida Romanos vincere posse*: Philippo amphibologia quadrigæ, cum ille de oppido sibi metueret, cui nomen erat *quadrigæ*, oraculo spectante capulum gladii, quo cum Pausanias postea transfodit. Is enim quadrigæ cælaturam habebat. Multam huiusmodi responsorũ syluam vide apud Peucerum *de diuinationum generibus libro.* Sed age, inseramus etiam his de Phœbo nugis templi Delphici Apollinis situm ex *24. Iustini.* *Templũ*, inquit, *Apollinis Delphis positum fuit in monte Parnasso in rupe vndiq; impendente: Ibi ciuitatem frequentia hominũ facit, qui ad affirmationem maiestatis vndiq; concurrentes in eo saxo consedere. Atque ita templum ciuitatemq; non muri, sed præcipitia, nec manu facta sed naturalia præsidia defendunt, prorsus vt incertum sit, vtrum munimentum loci, an maiestas Dei plus hic admirationis habeat. Media saxi rupes in formam theatri recessit. Quam ob rem hominum clamor, & si quando accidit turbarum sonus, personantibus & resonantibus inter se rupibus, & multiplex audiri, ampliorque quam editur resonare solet. Quæ res maiorem maiestatis terrorem ignaris rei & admirationem stupentibus plerumque adfert. In hoc rupis anfractu media ferme montis altitudine planicies exigua est, atque in ea profundum terræ foramen, quod in oracula patet: Ex quo frigidus spiritus quodam velut vento in sublime expulsus, mentes vatum in vecordiam vertit, impletosque Deo responsa consulentibus dare cogit.* Ab Apolline dicti sunt ludi *Apollinares* instituti occasione inuenti carminis Marci vatis, quod Apollini ludos vouendos censebat, quibus Prætor is præesset, qui populo plebique ius da-

ret summum, eumq; Diuum perduelles omnes extincturũ: At Decemuiros Græco ritu sacra hostiis facturos. Ad id carmen expiandum, id est procurandũ diem vnum sumserunt. Altero die factum SCtum, vt Decemuiri libros *de ludis Apollinis* inspicerent. Inspectis illis censuerũt patres ludos Apollini vouendos ac faciendos. Cum hi primo celebrarẽtur, excitatam legitur plebem repentino hostis aduentu, eidem occurrisse & mox in fugã datum terga vertisse. Hos ludos populus spectare solebat laureatus, stipe data pro cuiusq; facultatibus. Quoniam vero eidem recitatione fabularum commendabantur, T. Sulpitio Potito & C. Licinio Stolone Coss. cum vis pestilentiæ intolerãda vrbem vexaret, inter alia cœlestis iræ placamina, instituti sunt accitis ex Hetruria ludionibus. Estq; notandum, eos ludos coronatum spectasse populũ, ciues epulatos fuisse in propatulo, apertis ianuis, matronas supplicasse. Brutus, cum esset Prætor, absens hos ludos fieri curauit, maxima administrationis parte ad Atticũ pertinente. Quapropter per epistolam rogauit M. Tullium, vt eos spectare vellet. Reperitur etiam apud bonos auctores Accium Poetam condidisse fabulam nomine Brutum, ex cuius titulo suspicari licet, celebratam eam his ludis scenicis fuisse, quos Brutus absens fecit. Sunt qui pestis gratia celebratos affirmant, alii vero Victoriæ caussa, in quorum sententiã eundum esse facile iudicabit, qui, quæ antea de Martio vate ex Macrobio attulimus, diligentius examinarit. Cumque antea incerto die fierent, tulit legem P. Licinius Varus, vt dies ante tertium Nonas Quintiles his ludis foret status, qui deinde perpetuo sacer haberi est cœptus, qua de re videndus Liuius *libro 27*. Sacri habiti sunt Apollini cygni, quod cantu vitam finientes (etsi multi id negent) & velut diuinatione præditi alterius vitæ bona præsagiant, præuidentes etiam, quid in morte sit boni, *vt Cicero ait in Tusculanis*. Alia ratione per coruum eundem significari voluerunt nonnulli, nempe quod mediis æstiui temporis feruoribus solis beneficio pullos excludat, idcirco peculiare aliquid sibi intercedere cum Sole existimantes. Quamquã alii

alii auſpicatiſſimo Oraculorũ Deo inauſpicatiſſimum hoc animal datum voluerint, vt antipharmacum, quomodo & caper Baccho, & aſinus datus Sileno. Gallus vero eidem dicatus, eo quod inſitum illi videatur, *vt Proclus ſcripſit*, numen Apollinis aduocare, & velut aſſurgenti applaudere vocem edens lucis venturæ prænuntiam. Etiam Gryphes Apollineo currui ſuccedere finxerunt veteres: Vnde *Gryphenenum* vocatum Phœbum annotarunt non pauci. Quod eidem dedicatus ſit lupus ob aciem oculorum eſt factum, qua noctis tenebras euincit etiam nocte intempeſta, & in prædis inuadendis poſt famem nocturnam antelucanum tempus obſeruet. Vnde in Ægypti regione, quæ Thebais dicitur Geographis, ſimulacrum Apollini forma lupi dicatum, plurimi notarunt. Sed & arietem cum crocodilo, ſcarabeo, accipitre & leone ipſi conſecratum legimus. Inter inuenta video ipſi ab Agathone Platonico, Diodoro & Ouidio medicinam deferri. Addit Diodorus artem diuinãdi, Muſicam & citharam, Heroicum verſum acceptum ei fert Plinius. Vnde Tibullus: *Nec proſunt elegi, nec carminis auctor Apollo.*

Apophoreta, dona, quæ in magnificis conuiuiis a cœna dari ſolebant conuiuis domum ferenda, παρὰ τὸ ἀποφέρειν ſunt appellata, quod *auferre* vel *tollere* eſt nobis. Certe Martialem ipſummet ita accepiſſe hoc nomen, intelligi poſſe videtur ex *libro eius 14. Epigram. 1.* cum inquit: *Præmia conuiuæ det ſua quiſque ſuo.* Et Ambroſius in exhortatione ad virgines: *Qui ad conuiuium magnum inuitantur, apophoreta ſecum reportare conſueuerunt.* Et in Epiſtola ad Romanos: *Ad quod omnes inuitati, apophoreta duplicia conſequuntur.* Atque ita etiam Turnebus.

Apophthegmata, quæ Eraſmus dicta quædam acuta & breuia eſſe dicit, non cuiuſlibet quidem, ſed oratorum, legatorum, ducum, Imperatorum, complexus ea vno volumine, vt poſt eum Conradus Lycoſthenes, nomen ſuum arceſſunt παρὰ τὸ ἀποφθέγγεσθαι, quod eſt ſententioſe dicere, & paucis multa complecti. Rhetores

dicunt apophthegma esse debere, λακωνικὸν, αἰνιγματῶδες, στρόγγυλον, ἐπεστραμμένον, *breue, obscurum, rotundũ & acutum*; Sicut Stesichorus ad Locros: *Non oportere*, dixit, *petulanter & insolenter agere, ne cicadæ humi canerent*, id est, *ne deuastatis & complanatis omnibus locis, arboribusque eradicatis, canere cogerentur humi in posterum.*

Apoplexia, morbus subitus attonitus, motu simul & sensu priuans correptos, qua de caussa *attonitos* eos nominat Celsus *lib.3.cap.26.* a symptomate suo nomen inuenit. Nam τὸ ἀποπλήττειν *percutere vel repercutere* est nobis. Hinc ἀπόπληκτος *stupidus, attonitus, nihil sentiens, percussus*, die geschlagene. Quali enim malleo percussi, aut ictu fulminis tacti subito concidant. Tum stupent, & quasdam velut ecstaseos notas præ se ferunt. Vnde Gaza modo *totius corporis stuporem*, modo *attonitum stuporem omniumque membrorum resolutionem* apoplexiam reddit. Apoplecticos vero interdũ stupidos, interdũ attonitos. Etsi Montanus in Rhasem potius dicendos velit tales ἀφώνους. Vtcunque: Esse morbum cum sensus motusq; totius corporis priuationẽ, constat ex Paulo, Aetio, Alexãdro & aliis, idq; cum noxa principis animæ functionum, vbi iam cerebrum male affectum læditur præter naturam. Itaque libro definitionum, qui Galeni operibus adiici solet, definitur hoc modo: ἀποπληξία ἐστὶ κατοχὴ διανοίας μετὰ ἀναισθησίας καὶ παρέσεως τοῦ σώματος. Antiquissimus medicinæ dictator scribit de ea hoc modo: λύειν ἀποπληξίην ἰσχυρὴν μὲν ἀδύνατον, ἀσθενέα δὲ οὐ ῥηΐδιον. In valida enim apoplexia resoluto cerebro nullus patet exitus animali spiritui ad neruos, nec tolli potest caussa coniuncta, moriente prius ægro propter sublatam quoque respirationem, quam adhiberi remedia possunt.

Apostolus παρὰ τὸ ἀποστέλλειν *mittendo*. Misit quippe Dominus duodecim præcipiens & dicens: *Euntes prædicate dicentes: Quia appropinquauit regnũ cælorum. Infirmos curate, mortuos suscitate, dæmones eiicite. Gratis accepistis, gratis date*, Matth.10. Misit eos vt Euangelium omni creaturæ, id est, homini tam pagano aut Ethnico, quã Iudæo annunciarent. Imo vt pa-

ter

ter Christum ablegauit in mundū, ita eos se mittere vel ablegare patetur. Apud Demosthenem pro Ctesiphonte Apostoli sunt apparatus classium & expeditione maritimæ, apud Iurisconsultos literæ demissoriæ, *l. demissoriæ. ff. de verb. signific.* apud Platonem *Epistol. 7.* demissoria nauigia.

Apotheca, quæ nunc ἰατροαποθήκας accipi solet pro medicamētorum repositorio, cū tamen de aliis quoq; intelligatur rebus, vt de librorum reconditorio, *l. quæsitum. §. instructo. ff. de fund. instruct.* de cella vinaria *l. videamus. §. qui vinū. ff. locat.* de olei theca, *l. 1. de verb. signific.* de pecuniæ repositorio apud Pollucem *lib. 10. cap. 1.* accessit nomen παρὰ τὸ ἀποτίθεσθαι reponendo. Legimus & ἀποθήκην τῶν ὅπλων. Frequens idem vocabulum Plinio & Columellæ.

Apotheosis, consecratio vel in Deos relatio, vsurpata quondā in Cæsaribus παρὰ τὸ ἀπὸ θεῶν accessit nomen, id quod in Deorum numerū referre significat: Quibus illa ceremoniis peracta fuerit, docet Herodianus *principio lib. 4.*

Apparitores, quod appareant & præsto sint Magistratibus, sunt appellati. Tales erant *scribæ, accensi, Interpretes, præcones, Viatores, serui publici, Lictores,* sicut intelligi videtur ex Senatoris cuiusdam oratione apud Tacitum *13. Annalium.* Idem apparet ex Cluentiana oratione Ciceronis, qui alias epistola quadam ad Fratrem eadem munera libertis delata fuisse scribit, vt & stante Republica factum proditum ab Hirtio *1. de bello Alexandrino.* Plerique vero ex illis superioribus dicti sunt Calatores, qui (*vt patet ex veteribus Glossis*) non modo κλήτορες, ἐπιβάται, ἱερῶν πρόπολοι, sed etiam δοῦλοι δημόσιοι, id est, *serui publici sunt dicti*, ex libertinorum genere omnes. Equidem libro de illustribus Grammaticis meminit Suetonius Cornelii cuiusdam Epicadi illustris admodum Grammatici, qui simul calator fuerit, & Libertinus. Quapropter tales apparituram facere dicebantur.

Appia via, quæ a porta Capena Capuam vsque tendebat, *teste Iulio Frontino libro de aquæductibus*, vel (vt alii) Brundusium vsque, ab Appio Claudio Cæco nomen accepit, qui primus omnium, *vt scribit Liuius libro 9. Decad. 1.* libertino-

cum filiis inquinauit Senatum, & arcuato opere aquam in vrbem perduxit, deque Pyrrho in vrbē non recipiendo sententiam tulit, *teste Pomponio l. 2. ff de orig. iuris.* Nam is, vt idē affirmat, hanc viam strauit. Fuit hæc via Pontinis paludibus proxima. Quapropter cum ea sæpe multis locis euerteretur, consulem Pansam consuluisse legimus de ea instauranda. Tendebat quoque in Apuliam, quemadmodum Cassia in Thusciam, Flaminia in Galliam. De maritimis vrbibus præcipue eam attigisse Tarracinam, Formias, Minturnam, Sinuessam, Tarentum atque Brundusium, *auctor est Strabo libro 5.*

Appuleia lex, quā tulit L. Apppuleius Saturninus Tribunus plebis, C. Mario, V. & M. Aquillio Coss. Hac lege postulatus est C. Norbanus, quem M. Antonius Censorius defendit, *vt in 2. de Oratore scribit Cicero:* Ex quo apparet, hac lege vim in vrbe ac seditionem esse vindicatam.

Apricus locus, soli expositus. Sed vnde nomen? Ab *α* priuatiua, *καὶ τῆς φρίκης, horrore.* Ita Festus, & ex Festo Isidorus. *Apricari*, est esse in aprico iuxta Marcellū. Varro Mysteriis: *Licet videre multos quotidie hyeme in sole apricari.*

Aprilis mensis anni secundus ex ordinatione Romuli vnde nomen habeat, non satis conuenit inter auctores. Dictum enim Aprilem nonnulli volunt, quasi *Aphrilem* a spuma, quæ Græcis est *ἀφρὸς*, ex qua orta creditur Venus. Rationem appellationis huius inditæ a Romulo, locique adferunt huiusmodi: Vt primum quidem mensem patri Marti, alterum matri Æneæ Veneri dedicare voluerit, quo principia anni potissimum seruarent illi, a quibus esset Romani nominis origo. Vnde in sacris Martem patrem: Venerem genitricem vocabant. Alii primos hos menses ita ordinatos a Romulo volunt, vt, cum præcedens esset dicatus Marti Deo hominum interfectori, proxime sequens illi consecraretur, quæ vim eius contrario beneficio leniret. Diuersam ab his sententiam tuetur Cincius *Saturnal.* Macrobii *1. cap. 12.* nempe *non dictum esse hunc mensem a Venere, cum nullus dies festus per hunc a maioribus institutus sit Veneri, nec vlla*

Vene-

Veneris laus in Saliorum carminibus celebretur. Cincio assipulari videtur Varro affirmans nomen Veneris, ne ſub regibus quidem apud Romanos vel Latinum, vel Græcum fuiſſe, atque ideo non potuiſſe nomen Aprilis ab eo deduci: Sed cum fere ante vernum æquinoctium tenebroſum, vel potius nubibus obductum ſit cælum, mare nauigantibus clauſum, terra niuibus, aqua & pruina tecta, eaque omnia aperiantur hoc menſe, effundentibus ſe pariter in germen arboribus, ab aperiendo potius dictum Aprilem, ſicut ἀνθεστηριὼν idem dictus Athenienſibus, quod tum prodeant flores e terra. Quamquam Verrius non neget conſtitutum poſtea, vt tum Veneri ſacrum facerent matronæ. Hæc fere Macrobius contra Plutarchum in Numa, imo contra Fuluium Flaccum & Iunium Gracchum, quorum mentionem fecit Varro 4. *de lingua Latina*, quique (*vt antea dictum*) a ſpuma tractum id nomen volunt. Et ſane reſpicere eo videntur illa Ouidii Faſtorum 4.

> *Sed Veneris menſem Graio ſermone notatum*
> *Auguror, a ſpumis eſt Dea dicta maris.*
> *Nec tibi ſit mirum, Græco rem nomine dici:*
> *Itala nam tellus Græcia maior erat.*

Sacrum autem illud, quod labenti poſt tempore ipſis huius menſis Calendis inſtitutum eſt Veneri, nõ negante Verrio, cum mulieres redimitæ myrteis ſertis lauabãtur, idem Poeta expreſſit in Faſtis his verbis:

> *Rite Deum colitis Latiæ matreſque, nuruſque,*
> *Et vos, queis vittæ, longaque veſtis adeſt.*
> *Aurea marmoreo redimicula demite collo,*
> *Nunc alii flores, nunc noua danda roſa eſt.*
> *Vos quoque ſub viridi myrto iubet ipſa lauari:*
> *Cauſſaque cur iubeat, diſcite, certa ſubeſt.*
> *Littore ſiccabat ſudantes rore capillos,*
> *Viderunt Satyri, turba proterua, Deam.*
> *Senſit, & oppoſita texit ſua corpora myrto,*
> *Tuta fuit facto, voſque referre iubet.*

Aptera ciuitas Cretæ (aliis ἀπτερεία, ſed male) & forſan *Apteron* Plinii, ſic dicta, quod Sirenes ibi contendentes cum Muſis ſuaſu Iunonis, & tandem victæ alarum iacturam fecerunt, quas illis Muſæ emulſerunt. πτερὸν enim eſt ala.

Apua Piſciculi genus admodum minuti & ex limo concreti, vt vult Ariſtophanis interpres in Equitibus, aliorumque piſcium eſca, vel ex ſpuma nati ſecundum Athenæum *lib. 6.* non ſemine, vt tamen prodit Ariſtoteles *6. Hiſtoriarum*, arceſſere videtur nomen ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ *ſpuma*. Vnde & ἀφρύη dicta, eſtque genus eius ἀφρῖτις, cuius & Oppianus meminit ad finem *libri primi*. Vocatur etiam ἐγγραυλις. At alia Plinii ſententia *libr. 31. cap. 8.* quoad etymon, cum inquit: *Apuam noſtri, ἀφύην Græci vocant: Quoniam is piſculus e pluuia naſcitur.* Ergo παρὰ τὸ ὕειν, ἀφύη. Quoniam vero celerrime coquitur, inualuit περὶ τῶν τέλος ὀξὺ λαμβανόντων iſtud adagium: ἀφύα εἰς πῦρ, *ad ignem Apua*.

Apulia Italiæ regio, quæ nunc audit terra Bariana, rerum omnium cum ad neceſſitatem, tum ad delitias mirabili abundantia ſcatens, amiſſo veteri Auſoniæ nomine ab Auſone rege indito, qui ex Armenia veniens ſedes ſuas in hunc locum tranſtulerat, poſitum hoc initio nomen tulit (*vt quibuſdam videtur*) ab α priuatiua voce & pluuia, quaſi dixeris *Apluuiam*, quod ibi rariſſime pluat. Quod tamen etymon diſplicet inter alios Leandro, propter ſummam tritici, hordei, lini, olei, amygdalarum, & vini vbertatem, perpetuo eam æſtu torreri non ſit credibile. Quanquam negandum non ſit, plurima in ea loca aquis deſtitui, & propterea ſiticuloſam ab Horatio vocari. Placuit ergo aliis deduci nomen ab Apulo rege, qui fertur dudum ante bellum Troianum huc commigraſſe. Vtcumque: Nomen id multis olim regionibus fuiſſe commune, notauit Strabo *libro 6.* Sed a profundo circa Garganum ſinu peculiariter incolæ nominantur Appuli eodem, quo Peucetii & Daunii, ſermone vtentes. Floruit tractus ille antiquitus rebus ſecundis: Sed Annibal eum & ſubſecuta tempora euaſtarunt.

Ibi etiam accidit clades Cannensis ingenti hominum strage nobilis.

Apyrenum, dulce mali granati vel punici genus veteribus Medicis, cui nulla inest lignosorum nucleorum duritics, *vt ait Plinius lib. 13. cap. 19.* vel minor certe, quam aliis, nomen suum deducit ab *α* priuatiua, & *πυρῆνος*, quæ vox *ossiculum* vel *nucleum* oliuæ proprie significat. Non itaque intelligendum per *apyrenum* enucleatum aut exacinatum pomum, sed nuclei lignosi expers. Nam & Galenus inquit *libr. 8. cap. 4.* *κατὰ τόπους: ῥόαι ἀπύρηνοι κόκκοι*, id est, *πυρῆνες καὶ γίγαρτα*. Seneca etiam tradit *apyrina* dici, non quibus nulla duritics sit, sed quibus minima. De eisdem Epigrammatarius lib. de arb. cap. 23.

Non tibi de Lybicis tuberes & apyrina ramis,
De Nomentanis sed damus arboribus.

Aqua dicta quibusdam quasi *a qua omnia*, vt Thales Milesius septem sapientum vnus sensisse legitur rerum omnium materiam in humore constituens, ex quo omnia formauerit Deus. Etymi istius auctor fere primus Lactantius. Alia autem aqua fontana, quæ optima censetur, alia pluuialis cœlo decidua, & ea deterior putealis aut fluuialis, perque plumbeos tubulos delapsa dysenteriam frequenter gignens. His adde palustrem aquam, niuosam & eliquatam ex glacie, minime probatam Medicis, tum stillatitiam aliam atque aliam quidem. In genere probatur ea, quæ est *imbuta nullo sapore, leuis, meabilis, pellucida colore, & facile calescens.* Est quoque ex elementis vnum frigidissimum simul & humidissimum iuxta Galenum. Etsi Peripatetici aerem humidissimum ponant. Soluitur controuersia hoc modo: *Quippe vt medicamentum humidissimam esse aquam: vt elementum aerem.*

Aquagium, aquæ agium Festo.

Aquarius signũ cœleste ab nostris Astrologis hac (♒) nota expressum ab aquis nomẽ inuenit, quas constat eius exortu largius fundi. Itaq; *ὑδροχόον* vocant Græci, *si sionem aquæ* reddideris, in qua volutari pisces putat Manilius & Iouianus:

Hinc tener humentes resupinat Aquarius vrnas;
Ac (mirum dictu) riuos e sydere ducit.

Et inde:

Cuius ad exortum resupinat Aquarius vrnas
Stella micans, vnde irriguus deuoluitur amnis.

Aquilia lex de damno sine culpa iniuria dato, rogata legitur a plebe per Aquilium Tribunum plebis, apud Vlpianum *l. 1. ff. ad leg. Aquil.* cum eam plebis scitum esse scribit. Deducitur autem in capita duo, quorum nobis est vsus. Primo capite damnum hoc venit, quod quis ob seruum, aut pecudem per iniuriam occisum patitur. Nam quanti ea res acta retrorsum anno plurimi fuerit, tantum domino dare condemnatur hac lege, *vt etiam scriptum l. 2. l. vt lex. ff. eodem.* Quamquam damnum hoc æstimari atque sarciri oporteat, non ex nostri animi affectione, sed pro communi atque adeo iusta istius loci æstimatione, in quo reus conuenitur *l si seruum. ff. eodem.* Et pecudem intelligimus hic tantum eam, quæ gregatim pasci consueuit, quales equi, muli, asini, oues, boues & capræ, quibus Labeo annumerat sues. Altero legis capite veniunt damna reliqua rebus animatis aut inanimis sine iure illata, occisione nulla secuta. Nam quisquis damnum alteri fecerit vrendo, frangendo, depascendo, secando, rumpendo, tanti damnatur domino, quanti res ea proximis retro actis diebus triginta fuerit. Directa & vtilis hinc oritur actio in personam, estque iudicii petitorii domino primum, item fructuario & vsuario competens aduersus eos, qui damnum in rebus alienis dederint quocumque modo.

Aquisgranum vrbs nobilissima ab Attila olim misere vastata, sed inde a Carolo Magno Imperatore restaurata & multum ampliata, qui pariter ibi extremum vitæ diem claudens sepulcro conditus iacet, nomē traxisse creditur a Grano fundatore Neronis nepote, & calidis aquis seu thermis scatentibus intra vrbis mœnia & extra vrbem: vt *Aquisgranum* tantundem sit atque *aquæ Grani.*

Ara. Dictam hanc vocem tanquam ansam, quod apprehen-

dere

dere eam necesse esset sacrificantes, arbitratur Verro apud Macrobium *3. Saturnal. cap. 2.* Notat quoque Turnebus, cum Dii suscepturi bellum in Titanas ad aram iurassent, obtinuisse postea, vt religio iurisiurandi eius tactu & ignis testatione sanciretur: De qua ara tale Theonis testimonium in Aratum: *καὶ τοῖς ὀμνύουσι δίδοται βωμὸς ὡς δικαιοτάτιον τὸ ἐν τηρῶσι, καὶ τῇ χειρὶ ἐφάπτονται δὲ ὀμνύντες ὡς συνωμοσύνης μαρτύριον τὸ πῦρ*. Huc spectat Maro Æneid. 12. cum ait: *Tango aras mediosque ignes.* Item: *Arasque tenentem Audiit omnipotens.* Sunt qui etiam ab arcarum similitudine nomen arcessant, quod sicut illæ in vrbe sunt puræ, ita & aras Deorum puras esse oporteat. Alii vocatam hoc nomine volunt ab imprecationibus, quas *ἀρὰς* nominant Græci, Isidorus, quod victimæ accensæ ardeant in iis. Qua autem forma in dedicandis aris & templis sint vsi veteres, constare (opinor) poterit ex illa verborum forma, qua vsum C. Domitium Valentem, præeunte C. Iulio Seuero Pontifice, refert Georgius Fabricius *1. Antiquitatum.* Solebant autem apud veteres aræ verbenis vinciri, id quod non solum ex Terentio intelligi potest, verum etiam ex Flacco, qui *Ode 11. libri 4.* canit:

Ridet argento domus, ara castis
Vincta verbenis auet immolato Spargier agno.

Arabia regio inter Iudæam & Ægyptum trahere fertur nomen suum, sed fabulose, ab Arabo Apollinis & Babyloniæ filio. Triplex illa: *Fœlix*, quæ aromata producit: *πετρώδης* vel *Petræa* dicta ab oppido *Petra*, celebris vrbe Medina, in qua sepultus Pseudopropheta *Machometh*, vel (*vt alii scribunt*) Magmed Heraclii tempore primum innotescens: & Arabia deserta Straboni *Scenitis* dicta *ἀπὸ τῶν σκηνῶν*, id est, *tentoriis*, in quibus gens illa habitare solebat. Hanc in prouinciam olim a Romanis redactam, legibus quoque Romanis morem gerere compulit Traianus, *vt testatur Ammianus libr. 14.*

Araris Galliæ Narbonensis fluuius, Ptolemæo Ἄραρ, Ammiano *Sangona*, Polybio (vt vult Paradinus in Lugdunensi

historia) πέρας, auctori de fluminibus Βρυγκλὸς, si modo fidem ei habemus, videtur eidem ἐκ τοῦ περὶ τὸν ποταμὸν ἁρμόζειν τὸ ἡρμόσθαι ab applicando dedvctus, eo quod per Allobroges in Rhodanum deferatur. Oritur in extremis Burgundiæ & Lotharingiæ finibus non procul a monte Vosego comitatum ac ducatum Burgundiæ intersecans. Iam illi nomen Lasone. Delatus autem Lugdunum vsque, vbi Rhodano miscetur, nomen suum amittit.

Aratrum ab arando nomē accessit. Olim cum vrbem essent condituri, capacitatem loci aratro designabant. Virgilius: *Interea Æneas vrbem designat aratro.* Contra si exscindere ciuitatem volebant, & ob enorme ciuium delictum ius ciuitatis adimere, inducebant aratrum: Id quod in Carthagine, & Mediolano factum anno salutis 1163. constat ex historiis. Modestinus *ff. tit. quibus mod. vsusfr. uel. amitt. at:* Si vsusfructus ciuitati legatur, & aratrum in ea inducatur, ciuitas esse desinit, vt passa est Carthago: Ideoque quasi morte desiit habere vsumfructum.

Arbaces præfectus ille Medorum, qui a Sardanapalo defecit, & ad quem Ionam missum nonnulli putant, nomen traxit ab ארה discerpsit. Hinc Hebræis leo ארי Chaldæis אריא.

Arbela ciuitas in tribu Nephthali & Galilæa superiore nomen accepit, censentibus ita nonnullis, ab ארב *insidiatus est.* Fuit & eius nominis ciuitas Assyriæ, quam montem *Beli* vel *Baal* interpretantur, forte a templi religione Baali erecto. Nam הר Hebræis est *mons.*

Arbitrium ab *arbitrando* dictum, apparet ex Plauti Capt: *Ne arbitri*, inquit, *dicta nostra arbitrari queant.*

Arcadia Peloponnesi vmbo, syluis vndique & montibus instar Bauariæ cincta, vt & Arcades incolæ, quos Poeta ἄνδρας ἐπισταμένους πολέμοιο vocat, ab Arcade Iouis filio nominati ferūtur. Græci enim passim populorum origines ad Iouis aliorumque Deorum filias referunt, at fabulose. Qui plus salis habent, deriuant eos a Cethim filio Κιτιαῖς, a quo Macedonum,

num, Pœnorum, Latinorum & Cypriorum origo est. Apud Græcos Hebreum nomen exprimunt voce ἀρκέται, vel potius αἰγλέται, quæ Cetæos montanos significat: Regionem enim Arcadiam montanam esse tradunt, inprimis vero Poetę. Suidas & alii faciunt eos, αὐτόχθονας, i. *indigenas*. Quod an sit verũ, cum proditũ memoriæ sit, Græciam primũ a Barbaris inhabitatam, merito quis in controuersiam vocet. Maxime cum plurimi Græciæ populi eo nomine se iactitauerint. Scribit enim Suidas Thebanos quoque hoc nomine se appellasse, cum tamẽ Phœnicum colonia sit eo deducta. Quin imo Athenienses eo nomine sunt gloriati, non ferentibus id rursus Doriensibus, qui hos ἐπήλυδας, id est, *aduenas*, non indigenas vocabant. Præter hos omnes Ægyptii quoq; voluerunt haberi αὐτόχθονες, velut in terra sua, vel ex terra nati cicadarum instar, quarum effigies Athenienses gerere solebant, τεττιγοφόροι propterea dicti. Atque Athenienses ab Ægyptiis oriundos asserit Diodorus. Magnis ergo difficultatibus hæc gentium origo est inuoluta: Nec penitus fides adhibenda suam antiquitatem prætendentibus, nisi certis ex argumentis cõstet, originem eas trahere ab illis, qui post Babylonicam cõfusionem in aliquam regionem deducti sunt, tandemq; nũquam cum aliis sedibus commutarunt. Namque ita indigenarum nomen accipiendum esse contendere ausim cum doctissimo viro Suffrido Petri Frisio gẽtili meo. At quo non prorumpit hominum audacia? Eidem Arcades credi voluerunt προσέληνοι, quasi quos terra edidisset vel ante Lunam. Cuius rei meminit Ouidius his verbis:

Orta prior Luna (de se si credimus ipsi)
A magno tellus Arcade nomen habet.

Et Statius Thebaidos 4.

Arcades huic veteres astris Lunaq; priores.

Inanis persuasio hæc inde forte inualuit, quod excelluerint vetustate inter Græcos, *vt scribit Strabo*. Cumque gentis primordia longa serie colligere & recensere non possent, incredibilem vetustatem prætenderunt. Quin Xenophon tradit solos eos *indigenas Peloponnesi* fuisse.

Archangelus angelorum summus, *Archiepiscopus* episcoporum summus, *Archimimus* mimorum primus & princeps, *Archiatros* medicorum princeps, *Architriclinus* qui apparando conuiuio præest, *Architectus* ædificiorum structuras erigens, & machinas inter alios præcipue struens: Quibus nominibus omnibus origine Græcę ἀρχων, id est, *Princeps* compositionis auspicium dedit. Extrema synthescos pars per se nota est vnicuique.

Archontici hæretici ἀπὸ τῶν ἀρχόντων vel ἀρχῶν, id est, *Potestatibus* nomen trahunt, quas illi velut Deos quosdam secundarios habebant angelorum etiam ipsorum patres. Ab his mundum conditum aiebant. Resurrectionem carnis negabant. Tetra hæc pestis spargere cœpit virus suum sub Constantio Constantini Magni filio *vt ait Epiphanius*.

Arcticus circulus ἀπὸ τῆς ἄρκτου, id est, *vrsa*, a cuiuus priori pede describitur, nomen inuenit. Descriptus est, ille a Gemino præstantissimo scriptore, *vt & Scaliger notat in Manilium*, his verbis: ἀρκτικὸς μὲν οὖν ἐστι κύκλος ὁ μέγιστος τῶν ἀεὶ θεωρουμένων κύκλων, ὁ ἐφαπτόμενος τοῦ ὁρίζοντος καθ' ἓν σημεῖον, καὶ ὅλος ὑπὲρ γῆν ὑπολαμβανόμενος, ἐν ᾧ τὰ κείμενα τῶν ἄστρων οὔτε δύσιν, οὔτε ἀνατολὴν ποιεῖται, ἀλλὰ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς περὶ τὸν πόλον στρεφόμενα πολεῖται.

[Arc]*turus* stella supra media Arctophylacis crura, vt scribit [...]lus in libello *de sphæra*, quasi ἄρκτου οὐρὰ, id est, *Vrsæ* [...]npe maioris) *cauda* nomen accepit. Seruius in Virgi[...] collocat eum pone caudam in signo Bootæ, qui plerisque idem cum Arctophylace censetur, vt Arato, qui canit [...] modo:

ἀρκτοφύλαξ, τὸν ῥ' ἄνδρες ἐπικλείουσι βοώτην
οὕνεχ' ἁμαξαίης ἐπαφώμενος εἴδεται ἄρκτου.
καὶ μάλα πᾶς ἀρίδηλος, ὑπὸ ζώνῃ δέ οἱ αὐτὸς
ἐξ ἄλλων ἀρκτοῦρος ἑλίσσεται ἀμφαδὸν ἀστήρ.

[Qu]a Cicero reddidit in hunc modum:

Arctophylax, vulgo qui dicitur esse Bootes,
Quod quasi temone adiunctam præ se quatit vrsam.
Huic autem subter præcordia fixa videtur.

Stella

Stella micans radiis, Arcturus, nomine claro.

Aliquando etiam accipitur pro ipso Boote. Vnde Suidas: ἀρκτοῦρος λέγεται καὶ αὐτὸς ὁ λεγόμενος βοώτης.

Ardea auis quæ culpat aquas, cum nesciat ipsa natare, ab *arduo* dicta, quod volet in altum. Quare & Seruius quasi *arduam* dictam *ardeam* scribit in istum Virgilii locum: *Notasq, paludes Deserit atque altam supra volat ardea nubem.* Est & eius nominis Latii ciuitas ita nominata a regionis ardore, quo respexit Martialis, vel potius ab augurio auis Ardeæ, quæ Græcis ἐρωδιὸς est παρὰ τὸ ἐν τοῖς ἕλεσι διατρίβειν, sic affirmante Gaza. Huc sane respexit Maro Æneid. 7. cum canit:

Quam dicitur vrbem
Acrisioneis Danae fundasse colonis
Præcipiti delata noto: Locus Ardea quondam
Dictus auis, & nunc magnum manet Ardea nomen.

rea, quod frumenta in ea *terantur* & *arescant*, dicta Varroni. Festus ita ab *arescendo* deriuat, vt ad locum ipsum refe-, quæ generare potest nihil. A similitudine huius appellatur & areæ loca in vrbe pura, & vacua, non ædificiis concta.

pagus Græce ἄρειος πάγος *martius vicus* nomẽ *teste Pausania in Atticis*, adeptus suum, quod Mars ibi Primus Halirrhothio interfecto iudicio se sistere fuerit coactus. Hic senatus Areopagitarum, quem velut alteram ancoram populari rio adhærere voluerat Solon, iudicium exercebat de , vulnere de industria facto, de incendio, veneno, si o dato necem attulisset, & parricidio, iis tamen excequi adulterum deprehensum cum vxore interfecissent. uam actio intenderetur, cogebantur actor & reus imo se iureiurando obstringere, & bis inde caussam Iudices autem sedebant in duobus argenteis scaquorum vnum, *teste Pausania*, Contumeliæ, altepudentiæ dicebant, atq; ita noctu & sub dio summo ntio audiebant caussas, ademta cõciliandorum affeacultate, ne iudicũ animus a norma recti deflecterẽ ;

vt est apud Hermogenem. Inter iudices, qui numero erant nouem, erat & regi locus, qui corona, *vt ait Polux*, deposita iudicabat. Athenæus prodit ex Hyperidis sententia *libro 13.* si quem in caupona cœnasse comperissent, prohibuisse eum ascendere in Areopagum. Eosdem puerum damnasse, qui oculos coturnicibus eruerat, scribit *Quinctilianus.* Diligenter etiam inquirebant, quid ageret Atheniensium vnusquisque, vel quo quæstu se sustentaret. *auctore Valerio.* In numerum eorum cooptabatur nemo, nisi & stemmate nobilis, & perspecta virtute dignus censeretur Græciæ totius iudex, sicut in Areopagitico Isocrates prodit. Vtrum Solon Senatum hūc instituerit, dubitant eruditi. Etsi enim Plutarchus affirmet, ex Isocrate tamen colligi non potest. Neque Laertius vllam institutionis mentionem facit in eius vita. Sunt qui ante Solonem fuisse produnt, sicut intelligi potest ex illis, quæ de Marte (*fabulose tamen*) prodita legūtur memoriæ.

Argonautæ, seu nautæ nauis Argus, qui ad vellus aureum rapiendum nauigarunt Colchos per Phasidem duce Iasone, quique in vrbe Cyzico templum exstruxerunt Rheæ. Ioui Vrio, vt Etesias placaret, sacrificarunt, *vt refert Apollonius, lib. 2.* Sed de illis alias plura.

Argos Peloponnesi oppidum Ptolemæo, quibusdam videtur dictum ab Argo Phoronei nepote. Quare quidam etiam φορωνικὸν vocant, *vt refert Pausanias*, necnon Stephanus, apud quem dicitur simul ἴασον & δίψιον. Strabo habet πολυδίψιον ϰ φορωνικόν. Eustathius tradit a Sophocle nominatum δωειχὸν ϰ ἱππόβοτον. Ex quibus appellationem vltimam apud Homerum quoque inuenias Iliad. γ, vt & apud Theocritum εἰδυλλ. λα. Ita & Euripides in Iphigenia ἄργος ἵππειον vocat. Aptum equis dicit Horatius Homericum illud epithethon exprimere volens *lib. 1. Ode 7.* Plinius in hoc tractu duo oppida cōmemorat, quorum vnum Hippium, alterum Diplium vocat. Nec omittendum interim aliquos ad Argum Iouis & Niobes filium (sed fabulose) originem referre, nonnullos ad Argiuos, qui huc nauibus aducti ferebantur. At

incerta

incerta hæc omnia, suisque difficultatibus & tenebris inuoluta. Apud Poetas legas passim, Iunonem hanc vrbem, vt & Mycenas Spartamq;, magna prosecutam fuisse beneuolētia. Eadem de patria Homeri ausa contendere iuxta vetus illud:

ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου
σμύρνη, ῥόδος, κολοφῶν, σαλαμὶν, ἴος, ἄργος, ἀθῆναι

Argumentum oratio rei dubiæ fidem faciens, dictum Isidoro, quasi *argute inuentum*. Alii ab arguendo deriuant, vnde & nomen argumentationi, quam Cicero tamen ita ab argumento distinguit, vt argumentum sit ratio dubiæ rei fidem faciens, argumentatio argumenti explicatio: petuntur argumēta ex locis Dialecticis, qui sunt velut signa & indices, manusque mercuriales ipsa argumenta monstrantes.

Aristæ partes spicæ acutissimæ & summæ, nomen habere vidētur Grammaticis, quod primum arescant.

Arma ab hostibus arcēdis dicta existimat Varro, Festus ab *armis*, id est, *humeris*, a quibus illa dependent. Tolerari potest utrumque: Etsi posterius etymon literarum affinitate prævalcat. Quid eorum appellatione contineatur, expressit Iustinianus Nouella περὶ τῶν ὅπλων 87. quæ nolumus loco suo mouere. Quoad etymon Varronis recte cum Caio Iuriscōsulto fustes simul ac lapides aliaque huiusmodi ad hostes arcendos comparata dixerimus arma. Et iam vsus recepit omnium generum instrumēta eo nomine complecti. Quamobrem rusticorum arma dicuntur rastra, ligones, crates, aratrum, & similia. Ait quippe Virgilius: *Dicendum, & quæ sint duris agrestibus arma.* Apud eundem legimus & *arma Cerealia.* Cicero in Oratore: *Sed videant, quid velint, ad ludendum ne an ad pugnandum sunt arma sumturi.* Arma Scholastico quis etiam nescit. *Coquinaria arma* dixit Plautus. Quin dolus insidiæque dicuntur arma Virgilio, cum ait: *Et quæ conscius arma.* Apud Poetam Apollonium etiam ὅπλον nautico fune accipi inuenias. Et Homerus Odys. ζ. ὅστρέφει στρεπῶς κατέδησαν. Apud Romanos Velites & Pilani ferre iussi gladium, pila, parmamque. Qui hos ætate ex-

cedebant, appellabantur hastati, qui armaturam ferebant. Splendentibus armis militem incedere volebat Auidius Cassius, qui quoq; Syriacis legionibus luxuria diffluentibus singulorum arma septimo quoq; die inspexit. Arma item pleraque Romanorum ex ære fuisse haud ignorandum. Quippe prius æris quam ferri vsus innotuit. Ideoq; χάλκεα, id est, *anea arma*, pro ferreis accipi apud Poetas inuenias. Apud Græcos iure militari cautum constat, si quis scutum in acie amisisset, vt capite lueret. Si gladium, vt leuiori afficeretur pœna, quod plus sit, se incolumem ab hoste tueri, quam hostem perdere, etiam cum sua pernitie.

Armenia quæ duplex est, *Maior* & *Minor*, nomen accepisse creditur ab Aram filio Sem. Significat autem Aram hominē elatum corde & dignitate. Alii a montibus trahunt, qui eam circum quaq; cingunt. Etenim הר Hebræis est *mons*. Ita *Bergensis ditio* in Germania a situ montoso nomen arcessit. Sacræ literæ vsurpant nomen *Ararat*, quod exstat *Genes. 8. Reg. 19. Esaiæ 37. Iere. 51.* Neq; abludit Armeniæ nomen. Arias Montanus existimat Armeniā maiorē, q̄ *Turcomania*, est Mercatori, ab Hebræis dici *Aram*, Minorē [illegible] & *Ararat*. Hāc quōdā ademta Mithridati post cæsas copias apud Gabyrā ciuitatē ad se transtulerunt Romani. Victus ibidem, a Pompeio nocturno prælio, direptis castris, & quadraginta millibus cæsis, *vt monet Eutropius Romanæ historiæ lib. 6.*

Armentum Varroni ab arādo dictū, q cā maxime ob caussam cōpararēt boues, vt aliquos inde ad arandum deligerent: Vt armentum sit appellatum quasi *aramentum*. At Festus id pecoris genus appellat, quod ad armorum genus idoneum est. • Varroni astipulor, cum quo facit & Alciatus, imo Modestinus, qui scribit *l. seruis. ad fin. ff. de legat. 3.* armento legato boues contineri, non etiam ouium aut caprarum greges.

Armilla ab armis vocata. Etenim antiq brachia cum humeris armos dicebant, *vt in Romulo scribit Plinius Secundus*. Donati leguntur armillis ab Imperatorib. viri in militia versati & militarib. munerib. functi, sicut & milites gregarii quādoq; ob strenue nauatā in bello operā aut editū facin⁹ p̄clarū aliquod,

Arnon

Arnon torrēs Moabitarum in tribu Ruben, qui in mare mortuum tādē effunditur, deriuatur a רנן quod *exclamare* & *exsultare* præ lætitia significat. Vnde forte vocabulum *rana*.

Arphad ciuitas in Damascenorum terra apud Ieremiam descendere videtur ab אר luce, & ברת *redemit*.

Arrha vel arrhabo partem significans pretii in ipsa venditione pacti, quæ certos nos facit de eo, quod est residuum, persoluendo, descendere videtur Isidoro a re, pro qua datur: Aliis a Græco ἀῤῥαγὴς, quo quid *firmum infractūq;* significatur.

Ars an ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, i. *virtute* nomen arcessit? Ita visum Grāmaticis q̃busdā. Quare & veteres artē ꝓ virtute accepisse, notatū a Diomede. Quin teste *August. lib. 4. de ciuitate Dei*, ars ipsa bene recteq; viuēndi virtus a veterib. est definita. Nō desunt quoq; q̃ idē nomē ab arādo deducūt satis inepte. Artis definitio exstat apud Lucianū, & Prolegomenis Hermogenis talis: τέχνη ἐστὶ σύστημα ἐκ καταλήψεων συγγεγυμνασμένων πρός τι τέλος εὔχρηστον τῶν ἐν τῷ βίῳ, i. interprete Quinctiliano lib. ● c. 18. *ars est, quæ constat ex præceptionibus consentiētib. & coexercitatis ad finem vtile vitæ*. Etsi apud Hermegenē legas, ἐκ καταλήψεων.

Artium genera ponuntur quatuor: Vnum θεωρητικὸν q̃ in cōtemplatione & rerum cognitione consistit, qualis *arithmetica, astronomia, Physiologia*: Alterum πρακτικὸν, quod vbi cessauit ab actione, nullum potest ostendere opus, qualis *ars saltatoria*: Tertium ποιητικὸν factiuum in operis consummatione finē accipiēs, qualis *ars pictoria, fabrilis & statuaria*. Quartum κτητικὸν acquisitoriū, cū studio & labore aliquid acquiritur, qualis *ars Piscatoria & Venatoria*. Ad primum genus refertur cum Dialectica, tum Rhetorica, ad tertium Medicina.

Arsacidæ dicti Parthorū reges ab Arsace Scyta, qui latrociniis memorabilis, cum oppressisset Mandragoram Seleuci p̃fectum, quo tempore L. Mālius atq; Attilius Regulus cōsules erant, Hyrcaniā occupasset, Seleucū profligasset, Parthorū opes potētiāq; inprimis cōfirmauit. Eo. n. mortuo affectarūt hoc nomē, q̃ subsecuti sunt reges. Ita Atheniēsiū reges *Cecropidæ* sunt dicti a Cecrope, Imperatores Romani Cæsares a Cæsare Iulio, Ægyptiorū reges Pharaones a quodā Pharaone.

Arsinoe ciuitas Cyrenaica seu Pentapoleos, quam Ptolemæus

condidit nomine Philadelphus, inque gratiam vxoris fratris sui Arsinoes sic appellauit, teucheira alias dicta. Straboni ciuitas est Ægypti ad Nilum, quæ olim Crocodilorũ dicta ciuitas est, nisi forte hanc aliam quis dixerit. Stephanus nominat *Taucheiram*, & alio loco *ταυχείρην*. Mercatori dicitur *Tocara*, Oliuerio *Trochara*.

Artabazes Armenię rex & Ponti, filius Mithridatis, iuxta quorundam coniecturam conuenit cum vsitata Turcis appellatione *Bassa*. Sicut & Turcorum nomina, qui in ea sunt dignitate, cum eadem formare & cõponere videmus Paulum Iouium. Vt Artabazes sit idem, quod *Magnus Bassa*.

Artaxerxes, chaldaice ארתחשׁשׁתא, *magnum & strenuum bellatorem* significans, nominis originem habet a חרה *efferbuit, incaluit*, & שׁחת *interemit, vastauit*.

Artemon quasi erectus temo, trochlea est, *vt docet libr. 10. Vitruuius*, qua trahuntur in nauibus funes, & armamenta explicantur. Bayfius tamen maius velum, Alciatus ascititium velum interpretatur. Græcis dicitur *ἀρτέμων*, Plutarcho *ἀκάτιον*. Erasmus Actorum 27. interpretatur *antennam*.

Arteria Philareto *de pulsibus libro* & pluribus aliis nuncupatur ἀπὸ τοῦ τηρεῖν τὸν ἀέρα, quod aerem spiritumque vitalem seruet. Aliis placet deriuari παρὰ τὸ αἴρεσθαι, quod est, *attollere*. Aristoteles vult inditum nomen διὰ τὸ ἠρτῆσθαι τῆς καρδίας, *quod dilatetur cũ corde*: Alii παρὰ τὸ ἀρτᾶν, quod *venas secum suspendat*. *Spiritus semitam* appellat Plinius, *spiritus conceptaculum* Agellius, ὁδὸν τοῦ πνεύματος Pollux, loquentes omnes de aspera arteria. Etsi alioqui aliæ arteriæ quoque ex corde ortæ & propagatæ spiritum atq; adeo calorem vitalem sanguini impartiant, & vicissim ex venis sanguinem hauriant, tanquam nutrimentum, vehiculum & recreationem spirituum. Certum enim est, eas συναναστομοῦσθαι ταῖς φλεψὶ καθ' ὅλον τὸ σῶμα, vt Galenus loquitur. Motum earum, quem Græci σφυγμὸν, Latini *pulsum* appellãt, maxime explorant Medici in ea parte, quæ diuaricata iuxta flexum cubiti & maxime superficiaria excurrit ad os radii prope καρπὸν, in quem locum mittuntur digiti, vt de virtute cordis & spirit⁹ vitalis cõstare queat.

Artorytæ

Artorytæ vel *Artotyritæ*, eidem Epiphanio cum Pepuzianis, nomen traxerunt ἀπὸ τοῦ ἄρτου *pane*, & τυροῦ *caseo*, quos offerre ſolebant Dominicam cœnam corrūpentes. Errori ſuo prætexebant primorum hominum morem offerentium terræ & ouium fructus, *vt refert Auguſtinus.*

Aruales fratres dicti ſunt ſacerdotes, quos Romulus inſtituit primus, ſeq; inter illos duodecim numero appellauit fratrē, ab aruo ſcilicet, id eſt, *agro arato*, ſed nondum ſato. Quamquam nutricem Romuli Accam Laurentiam ſemel in anno ſacrificantem pro agris, duodecim eius filiis ſacrificium præcedentibus, hunc ritum iam pridem incoaſſe affirment aliqui, & Romulum, vno ex filiis defuncto vita, in mortui locum ſucceſſiſſe, atque ita cōtinuatum hunc ritum, cum collegio Arualium fratrum. De terminis motis hos cognouiſſe docet erudite Cuiacius 11. *Obſeruat. cap. 5.* ex gloſſis veteribus, in quibus ſcriptum exſtabat hoc modo: *Aruales ſodales*, οἱ περὶ ὅρων διαγινώσκοντες δικασταί. Contra Turnebus Aduerſar. *libro 21. cap. 1.* non de terminis hos iudicaſſe ſcribit, ſed alios iudices, mutuato nomine a fratrum Arualium vocabulo. Inſigne eorum erat, infula alba cum ſpicea corona. Nam & Accam in illo ſacrificio talem coronam dediſſe Romulo teſtantur aliqui. Vide plura apud Agellium, *lib. 6. c. 7.*

Aruſpex aliquibus ab *ara*, id eſt, a ſacrificiis, vel potius victimis inſpiciendis in ara nominatus videtur. Vide *Haruſpex.*

As ab ære deducitur Varroni. Eiuſdem appellatione complectuntur Iuriſconſulti hereditatem. At alias de eo plura.

Aſbeſtos idem cum lapide amiantho ſic dicto, quod ignis non inquinet ipſius ſplendorem, etiamſi in eum coniiciatur ſordidus, ſed potius extrahatur nitidus, pariter nomē ſuum accepit, quod accenſus non exſtinguatur, factis ex eo in lucernis thryallidibus, donec aliquid olei ſuperfuerit. Linum eſſe aliqui putant. Plinius appellat viuum, *lib. 19. cap. 1.* Zoroaſtres Boſtrychiten, quod ſimilis eſſet asbeſtos pexis mulierum crinibus. Aliis Polia & Corſoides eſt dictus. Pauſanias

Carystium dixit, quod *ad Carystum* effodiatur. Et quia similitudinem habet cum alumine scisso, dicitur etiam alumen a quadrigario. *Ardentes*, inquit Plinius, *in focis conuiuiorum ex eo vidimus mappas sordibus exustis splendescentes igni magis, quam possent aquis.* & me puero a fide dignis cõmemoratum sepius, visas consimiles mappas, igni videlicet splendescentes, apud comitem Megensem Frisiæ præfectũ, qui in Comitis Arenburgensis successerat locum. Athenis quoq; aureæ Mineruę lucernæ, quam Callimachus fecerat, inerat thryallis ex lino Carystio, *vt Pausanias scriptum reliquit*, id quod & hodie in multis regionibus est vsitatum, ait Agricola. Traditum pariter Brachmannos Indorũ Philosophos ex eo vestes sibi confecisse. Quin funebres regum tunicæ inde fieri solitę, vt corporum cinis a lignorum cinere seclusus condi posset sepulcro. Quanquam autem Plinius scribat linum hoc (sic enim vocat) rarum esse inuentu, cumque inuentum fuerit, excellentium margaritarum pretia ęquare, tamen hodie satis vili pretio vendi, cum in Norici metallis magna eius exstet copia testatur idem Georgius Agricola. Certe nihil aliud est, quam plumosum illud alumen, quod exstat in officinis medicorũ, quippe scissilis & friabilis lapis. Qui cum etiam manib. neatur atque texatur, lini quoq; nomen promeruit.

Ascalon vrbs Palestinæ Ptolemæo, componitur ab אש *igni*, & קלון *ignominia*.

Ascanes siue Tuscones, die duntschen/ nomine simul & genere, vt quibusdam placere video, descendunt ab Ascenetz filio Gomer, nepote Iapheth. Olim isti incoluerunt Armeniam, nunc Germaniam, *vt volunt eidem*. Etsi Tacitus haud leuib⁹ coniecturis euincere conetur αὐτόχθονας siue indigenas esse Germanos. Suffridũ vide *li. 1. c. 5. de Frisiorum origine*. Significat autẽ Ascanaz sacerdotem ignis, deriuata appellatione ab אש *igni*, & כנה *basi* vel כהן *sacerdote*. Quod dixi ab Ascenetz descendere Germanos, affirmari quoq; video ab Eusebio *in Chronicis*, & Hieronymo *in Hebraicis quæstionibus*. Nec refert appellari eos a nobis die Teutschen. Etenim Ascenaz, *vt plurium eruditi censent*, cum Tuiscone est idem, a quo etiam pagus vel

gus vel cœnobium Tuitium e regione Coloniæ inq; Vbiorum finibus nomen etiamnum seruat.

Asciburgum Taciti, quod aliqui cum Althamero Cymbricam interpretantur in Cliuensi ducatu, alii cum Rhenano Doesburgum in Geldria, conflata vox est ex πύργου *turri*, & *Asci* proprio, vt reor nomine.

Ascites Hydropis genus ἀπὸ τοῦ ἀσκοῦ, id est, *vtre* appellationem trahit, quod, cum in eo intumuerit abdomen, siquidem cõcutiatur, sonitum reddat, qualem vter non omnino aqua repletus edere solet, si modo in hãc, modo in illam partem deuergas. Plus enim in eo se humoris promit, quam spiritus, ideoque opponitur ei *Tympanites*.

Asdod vrbs Palæstinæ, Hebræis alio nomine *Azotus*, vt testatur Hieronymus, nominis originem trahit ab אש igni, & דוד dilecto. Vrbem hanc vndetriginta annos oppugnatam & obsessam a Psammetscho, qui in Ægypto quatuor & quinquaginta annos regnauit, tandemque expugnatam, apud Herodotum inuenias *lib. 2.*

Ascia Fabrorum dolabra, qua illi ad aspera ligna polienda vtuntur, ab ascindendo videtur dicta.

Asia pars orbis terrarum maxima, si Herodoto in Melpomene sua fidem habemus, tamq; fertilis & opima, vt & agrorum vbertate præstet, & fructuũ varietate, tum pascuorum magnitudine & rerum earũ multitudine quę exportantur (vnde *Asiaticus luxus* pernities Romæ) iuxta Lydos fabulose a Promethei vxore est appellata, iuxta alios non minus fabulose ab Asia Martis nepote. Maxime illa Alexãdri expeditionib. innotuit. Diuiditur a Strabone *lib. 2.* in Asiam extra Taurum & intra Taurum præcipuis eius populis cõmemoratis. Quæ intra Taurum est eam *Asiam minorem* vocant, Turcæ Constantinopolitani *Natoliam*, complectiturq; *Bithyniam Galatiam, Cappadociam, Lyciam, Ciliciam, & Pamphiliam*. Herodotus nominat terram intra Halyn. Plinius auctor est olim *Chroniam* dictam, dein *Thessalim*, postea *Maliaden*. Põte quondoq; iunctam Asiam Europæ a Xerxe rege Persarum, cui non notum ex historiis? Sed de ea expeditione videndus Herodotus, & alii scriptores Græci.

Asinarij appellati sunt olim Iudæi ab Ethnicis Molone & Appione Alexandrino, quod aureum asini caput in templi sacrario asseruarent ac adorarent, eo quod Mose duce asinorum beneficio inuenissent aquas. Proditum id a Cornelio Tacito *Annalium 21.* cuius verba Tertullianus refert *in Apologetico suo.* Falsum autē omnino id esse docet Iosephus scriptor historiæ & templi Iudæorum sacerdos. Sed o insaniam! Non tantum Tacitus in hanc gentem delirat, sed & omnes veteres magno consensu, Strabo, Plutarchus, Iustinus, & apud Suidam Damocritus. Ausi & Romani crimen idem impingere Christianis, dum Christi odio hoc eos nomine appellarent. Neque id satis. Christum ipsum dedecorarunt picturis, auribus illi asininis afflictis, altero pede vngula insigni, toga etiam incerta, & libro in manus tradito. Affinxerunt insuper imaginis eius titulum: *Deus Christianorum* ὀνόχηλος. Quo viso vix a risu abstinuit Tertullianus.

Asparagus dictus quibusdam videtur, quod *ex asperis legatur virgultis, & scapo sit aspero, non leui.* Ceterum cum & Græci ἀσπάραγον agnoscant, ab illis dixerim accepisse Latinos, etsi contra me stent Isidorus, Festus, & omnium doctissimus Varro. Amici equidem omnes, at magis amica veritas.

Aspis serpens, cuius ictus tam est lethalis, vt nullo fere remedio possit curari, nisi confestim partes illæ, quæ ictum eius sunt passæ, præcidantur, vel nisi propriam vrinam hauserit percussus, alioqui torpore & somno periturus, *vt scripsit Varro,* dicta Isidoro, quod venena morsu immittat & aspergat. Etsi credibilius, vocem eam Romanos a Græcis accepisse. Antiqui tria eius genera fecerūt. Quædam enim χερσαῖαι *terrestres,* quædam χελιδόνιαι *hirundinacea,* & aliæ πτυάδες, id est, *spuentes,* quæ vt maximæ sunt omnium, ita hoc prę ceteris habent peculiare, vt non tantum morsus, sed etiam saliua sit venenosa. Ab huiscemodi serpente lethalem sibi morsum inferri passa Cleopatra Ægypti regina, satius existimans sic mori, quam captiuam circūferri in triumpho, *vt refert Ælianus.* Incurabilem eius morsum asserit quoque Moses in Canticis, etsi tam exiguus sit, vt prope sensum oculorum effugiat

fugiat propter ſubtilitatem veneni. Quid, quod & Ælianus aſpidis ictui vel nullum vel rarum admodum remedium inueniri tradat, & læſos vix quatuor horas ſupereſſe. Euſtathius prodit eam lethiferum ſomnem morſu inducere, Plinius percuſſos corpore & ſomno necari. Qua de cauſſa ſomniculoſam eam appellauit Siſenna. Et Nicander:

σαρκὶ μὲν οὔτε τι δῆγμα φαείνεται, οὔτε δυσαλθὲς
ἴδμα ἐπιφλέγμαινει, ἀμυδρὰ δ' ἄτερ πόνου ἔμπλυται ἀνήρ
ὑπναλέον δ' ἐπὶ τοῖσιν ἄγει βιότοιο τελευτήν.

Nec tamen vlla vides impreſſi vulnera morſus,
Nec dignus fatu tumor ictum corpus adurit.
Sed qui læſus homo eſt, citra omnem fata laborem
Claudit, & ignauo moriens torpore fatiſcit.

Aſplenum ἄσπληνον, vel (vt alii) *aſplenium*, herba, quam alias *ſcolopendrium* vocant, Pharmacopolæ *ceterach*, foliis trientalibus, iiſque multis prædita ſcolopendriæ animalis æmulis, & ab vna radice prodeuntibus ſubterque flaueſcentibus ac hirſutis: nomen aſſumſit hoc ſuum ab a. priuatiua & *ſplene*, quod bene faciat ſpleneticis aut lienoſis, imo lienem abſumat. Dioſcoridem vide *lib. 3. c. 151.* & Plinium.

Aſſecla, qui ſpe emolumenti diuites ſequitur, a ſequendo nomen deducit.

Aſſeres dictos volunt, quod parieti aſſideant.

Aſſiduus XII. Tab. legibus dictus, qui pluribus aſſibus atque fortunis locuples erat, *teſte Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 10.* Aſſiduus autem, qui eſt idem cum continuo, ab aſſidendo nomen deriuat.

Aſſyrij, qui primam Monarchiam imperii amplitudine ac diuturnitate reliquis ſpectabiliorem adusq; Sardanapalum obtinuerunt, quoad originem, referuntur ad Aſſur filium Sem, ab eodem deducto nominis auſpicio. Nec diſcrepat nominis enuntiatio, quam Euſtathius ἄσσυρες fecit. Eandem originem habet Aſſyria, *Plinio teſte*, Adiabene dicta, cuius illi ſunt incolæ. Quod Dion ſcribat a barbaris *Atyriam* nuncupatam, imputandum eſt dialecto. Etymologicon de Aſſyria hoc modo: ἀσσυρία. ἡ βαβυλωνία ἣ μὲν πρῶτον ἐκαλεῖτο εὐ-

φρένης, ὕστερον δὲ χαλδαία. τὸ παλαιὸν δὲ ἀπὸ ἀσσύρου τοῦ σύδου ἀσσυρία ὡς ξενοκράτης ἐν πρώτεν χρονικῶν. De Assyriis ipsissimet inde subtexit: ἔρηται παρὰ τὸ ἀσσυρικον ἐν ἔθνος ἐπικρατήσαντα. ἐκβολὴ τοῦ κ. ἀσσυρος, κλιτῇ, ἀσσυρος, ὡ, παραγωγῇ, ἀσσύριος.

Astarte, quæ vel ex Herodiani testimonio Venerem significat (etenim ἀστάρτη, non ἀστράρχη legendum apud eum ex emédatione, Clarissimi viri *Petri Fauri*) non ἐκ τοῦ ἄστρου, id est, astro denominationem habet, vt voluit non solum Suidas, sed etiam Herodianus ipse cum scribit: ἀστάρτη ἡ παρ' ἕλλησιν ἀφροδίτη λέγεται ἐκ τοῦ ἄστερας ... πεποιηκέναι, αὐτὴν γὰρ εἶναι τὸν ἑωσφόρον μυθολογοῦσιν, sed est potius vox Syriaca, aut a Syriaco vel Hebræo idiomate detorta greges, diuitias, coronam, lucos, & alia quæpiam significans. Sunt qui hoc numen peculiariter Sidoniis tribuant, vt Moabitis Chamũ, & Ammonitis Molochum. Meminit autem eius Cicero *3. de Natur. Deor.* Varro *4. de ling. lat.* Stephanus Bizantius libro περὶ πόλεων, Tertullianus aduersus Gnosticos libro, & plures alii. Ab eadem nomen trahit Asteroth vrbs regia & Metropolis regni Basan, cuius incola legitur fuisse Iobus. Quid, quod veneris vrbem intelligunt ac reddunt eruditi? Si Hebræorum tamen fontes inspicias, compositum videbitur nomen ab עש stellarum congregatione vel constellatione, & חרך, quæ vox & lustrare, & certam dispositionem significat.

Astræa siue iustitia, quam de superis vltimam has terras reliquisse canit Ouidius, dicta quibusdam videtur, quod Astræi Gigantis ex Aurora sit filia, quod fabulosum esse nemo ignorat.

Astus, id est, *astutia*, Græce πανουργία originem trahit a Græco ἄστυ, oppido videlicet, in quo qui assiduo versantur, versutiores euadunt, atque adeo astuti, quod nomen itidem originẽ suam ex opinione multorum fert acceptam eidem voci, qua olim per ἐξοχὴν significabant Athenas. Nam & ciues eius ἀστοὺς, & ἀστικοὺς dictos ex Stephano didicimus.

Astynax Hectoris fili⁹ nõ παρὰ τὸ ἀνάσσειν, quod est *regnare*, sed παρὰ τὸ ἄνακτα εἶναι τοῦ ἄστεος τῆς ἐκείνου, sed quod sedulo vrbẽ Hector seruaret, & defenderet, nomen deduci Testis ipsius Homer. Iliad. 2 cum ait: τὸν ῥ' ἕκτωρ καλέεσκε σκαμάνδριον, αὐτὰρ οἱ ἄλλοι ἀστυάνακτ' οἶος γὰρ ἐρύετο ἴλιον ἕκτωρ.

Astym

Asylum ἱερὸν τὸ τίμιον καὶ τηρῶν τοὺς οἰκέτας, inquit Suidas *sacellum* videlicet, aut locus sacer seruos aut alios eo fuga delapsos seruans, composita dictio est ab α. priuatiua. & συλάω *spolio, violo, diripio.* Nullus enim illinc diripi poterat, sed erat immunis & liber loci beneficio. Primum asylum erexisse dicitur Cadmus, cum Thebas conderet: Etiamsi alii institutum hoc ferant ab Herculis primum nepotibus. De aliis eius generis templis aut ædificiis locisq; nihil hic addam amplius. Id dico: Cum propter impunitatem huiusmodi locorum beneficio indultam enormia committerentur scelera, tandem Tiberium Cæsarem, ne ea forent in posterum impunita, abrogasse, & antiquasse inueteratas asylorum immunitates.

Atauus nominatus Festo, quod aui sit tata, id est, *pater*: Quæ vox a pueris primū balbutientibus proferri solet. Hinc Cato: *Cum cibum ac potionem pappas ac buas docent, & matrem mammam, & patrem tatam.* Martialis quoq; lepidus Poeta, atq; vtinam non tam obscœnus, q̄ doctus, vetulam quādam irridet, quę iam ætate confecta puerilibus verbis vti solebat *matrem* appellans *Mammam*, & *patrem tatam.*

Ate Iouis filia iuxta Homerum nomen deducit a verbo ἄτω vel ἄω, id est βλάπτω *lædo*, sicut & Poetæ versus indicat sic se habens πρέσβα Διὸς θυγάτηρ ἄτη, ἣ πάντας ἀᾶται. *Ate prisca Iouis Proles, quæ læserit omnes Mortales.* Huic Noxæ repellendæ & placandæ oppositæ sunt Litæ Iouis filiæ tanto tardiores, quanto grauior est Ate.

Athamas non admirandus, nomenque filii Æoli eiusdemque Thebarum regis, nomen deducit ἀπὸ τοῦ θαυμάζεσθαι, id est, *admirando*, quam actionem adimit illi α. priuatiua.

Athenæ, vrbs nobilissima Græcię & alter eius oculus, ingeniorū & eruditionis fons, vbi nunc tantū dirutorū mœniū rudera & piscatorū casulæ cimicum improbitati admodum obnoxiæ, vt ex fide dignis habeo, quam ab Attio quadrurbem vocatā scribit Festus, etymi occasionē traxerunt a Minerua, quæ est Græcis ἀθήνη. Sunt illæ Pomponio Melæ *lib. 2.* clariores, q̄, vt debeant indicari. Euripidi apud Athenæum dicuntur ἑλλάδος ἑλλάς, id est, *Græciæ Græcia*, seu *Græcia com-*

pendium, Thucydidi πόλις πρώτη ἐν τοῖς ἕλλησι καὶ παίδευσις ἑλλάδος. Diodorus nominat κοινὸν πάντων ἀνθρώπων παιδευτήριον. Strabo σοφῶν οἰκητήριον, Aristides σοφίας πρυτανεῖον, Demosthenes ἑστίαν τῆς ἑλλάδος. Quod autem aliqui ciuitatis nomẽ ab Adonai Hebraica voce deducunt, eo quod Cecrops conditor vrbis (nam hinc *Cecropidæ* dicti) Ægyptius fuerit, & proinde consuetudinem habuerit cum Hebræis, plane reiiciendum existimo. Equidem a Minerua, quæ vrbis Dea tutelaris fuit, deriuant omnes, *vt & Seruius Georg. c. 1.*

Athletæ, qui olim circumduci a præcone solebant, vt publice inquireretur in eos, & nudi decertabant, vnde illa ἀποδύνει καὶ ἀπογυμνάσαι apud Thucydidem. sicuti Pollux Onomastico notat *lib. 3. cap. 30.* quasi ἄθλιοι, id est, *miseri* sunt dicti Galeno ad Thrasybulum. Nullum quippe hominum genus hoc genere calamitosius. Nolo quidquam tanti viri auctoritati decisum. Alioqui non male ab ἆθλον. quod fit per syncopen ab ἀέθλων, id est, *certaminibus* deflecti queant.

Atilia lex de dedititiis, quam tulit L. Atilius Tribunus plebis de dedititiis, vtpote Campanis, Attelanis, Calatinis, & Sabatinis. Fuit & alia Atilia Marcia, quam tulere L. Atilius & C. Marcius Trib. Pleb. C. Iunio Bubulco Bruto II. Q. Æmilio Barbula II, Coss. anno CDXLII. vt tribuni militum seni a populo crearentur in quatuor legiones.

Atinia lex de vsucapionibus lata a quodam Atinio, ne videlicet vsucapi posset res furtiua, sed eius perpetua foret auctoritas nisi venisset in eius potestatem, cui fuerat surrepta. Meminit eius Agellius *lib. 17. c. 7.* Paulus *l. 4. de vsurpat.*

Atlas Phurnuto nominatus videtur ὡς ἀταλαιπώρως ἀποδίδωσι τοὺς ἐμπεριεχομένους ἐν αὐτῷ λόγους. Vide cetera apud eundem. Ab hoc Atlante Promethei fratre mõs Atlas dictus, quem Herodotus cœli columnam dici scribit ab indigenis. Situs hic in interiore Libya (nam alter eiusdem nominis proximus est Herculis columnis) nunquam diuulsis ab eius cacumine nubibus, nec æstate, nec hyeme ob altitudinem. Ideoque fabulantur Poetæ suis cum humeris olympum ferre: Item in eum Atlantem Mauritaniæ regem conuersum, atque mutatum,

cui Virgilius eam etiam attribuit formam, vt caput pinniferum cinctum atris nubibus vento & imbri pulsari canat, humeros niuibus tegi, mento flumina pręcipitari, barbam glacie rigere. Ab eodem proculdubio nomen habet insula Atlantis, cuius Plato meminit in Timæo & Critia, quam Mercator, & alii, non pauci Americam esse contendunt. Atlanticas insulas duas angusto admodum freto disiunctas describit Plutarchus *in vita Sertory*. Beatas illas ac fortunatas, & decem stadiorum millibus ab Africa remotas scribit. Plinius quoque duas numerat in Atlantico mari, Ptolemæus sex. Sunt qui *Spagnolam* & *Cubam* esse volunt. Diodorus Siculus commemorat *libro 4.* amplissimam quandam insulam occidui oceani prope Africam nomine Tritoniam, in qua habitauerint Atlantini. Meminit & eius Proclus in Timæum, Marcellum quendam Æthiopicarum rerum scriptorem citans ad eam historiam confirmandam. Plato cum in Timęo, tum in Atlantico, Asia & Africa maiorem affirmat; nec fictam, sed veram esse Platonis sententiam docet Strabo *lib. 2.* quo veteribus omnibus constiterit, esse extra habitatum a nobis orbem insulam Atlantidem quandam, etsi discrepent in designando ipsi loco, vt ex præcedentibus apparet, populos huius non somniare, scriptum reliquit Plinius *vltimo capite lib. 10.* Quod si verum, necesse est, spiritum in eis phantasticum pari semper tenore prohiberi a spissis vaporibus ascendentibus ad cerebrum, quo minus rerum sensibiliũ formas ab exterioribus sensibus in apprehensiuas virtutes moueat, quod profecto admiratione fuerit dignum.

Atreus, filius Pelopis & Hippodamiæ, rex Mycenarum, dictus videtur Platoni in Cratylo ab eo, quod Græcis est *ἀτηρὲς noxium*, vel *ἄτρεον* id est, *intrepidum*.

Atrienses, serui, qui atriis & liminibus ædium præponebantur, quos Apuleius *2. de asino aureo* ad limina appellat, existimat Oldendorpius eos fuisse, qui aliis præficiebantur, quiq; negotia procurabant, debita exigebant, & reliquis seruis sua distribuebant alimenta. Etymo nostro astipulatur Varro *7. de ling. lat.* cũ inde dictũ Atriẽsem adfirmat, quod atriũ tueatur,

Meminit huius generis seruorũ Alphenus *l. in lege ff. de verb. significat*, Vlpianus *l. 1. §. caupones. ff. de naut. caup. stab.* vbi eos Mediastini opera perfungi scribit, qui ipse inde nomen inuenit, quod medias balnei partes teneret, id est, in medio lauantium staret, *teste Prisciano Grammatico.* Dices. An ergo Atriensis idem cum Mediastino? Scribit Nonius non solum eum balnearum, sed etiam ædium ministrum & curatorem fuisse. Quatenus ergo ædes curabat, potuit in hoc munere eius vices Atriensis subire. Videntur eidem in iure Supellecticarii dici, quod supellectilem omnem, signa, tabulas, argentumque cælatum custodirent, tergerent & exponerent, quemadmodum ex vltimo Ciceronis Paradoxo, Columellę 12. *& aliis ex locis* constat.

Atrium, ædificii, genus dictum volunt, quod sit atrum ex culinæ fumo: vel potius, quod ædificii id genus Atriæ, quæ est vrbs Hetruriæ alias *Æthra* dicta παρὰ τὸ τὴν αἴθραν ἀσκεῖν, ob auguriorum scilicet peritiam, sit primum inuentũ: Vel quod oriatur a terra, quasi *Aterreum.* Hæc ex Festo, Seruio, & aliis. Verum enimvero an non potius ἀπὸ τοῦ ἀθρεῖν, id est, *videndo* deduci queat, quod in ædibus hic locus maxime conspicuus sit? Poliriores asserunt locum esse sub dio, qui Græcis est αἴθρια, sæpius ὕπαιθρος, Terentio *impluuium*, nonnullis peristylium, eo quod in medio aream sub dio columnis cinctam haberet. Ita illi, notationem Varronis rident. Iam pro magnatum palatiis accipi solet, vt & apud Iuuenalem & Virgilium, cui in ea significatione μέγαρον respondet. Animaduerto quoq; pro prima ædium parte accipi apud bonos auctores. Ait enim Vitruuius *lib. 6.* Earum autem rerum non solum erunt in vrbe ædificiorum rationes, sed etiam ruri, præterquã quod in vrbe atria proxima ianuis esse solent. Seruabatur atrium ab Atriensibus seruis, quorum multa in iure mentio. Et quia excitari solebat in eo ignis, vt consequi videtur ex imaginibus fumosis, quas collocat ibidem Iuuenalis, reiiciendam haud prorsus dixerim primam illam notationem ab atro colore sumtam.

Atroces, inquit Festus, appellantur ex Græco, qui *atrocia appellant.*

pellant, quæ sunt cruda. Vel atrox dicitur ab eo, quod nihil timeat, τρέσαι enim est Græcis *timere.*

Atta vetus vox Sabina Græcanicæ originis, vt Sabinorũ pleraque, παρὰ τὸ ἄττειν deducitur, quod *subsilire* significat, & *nusquam firme pedem figere.* Vnde apud Iulianum ὥσπερ οἱ ταχύνατοι τῶν ὀρνίθων ἢ ἂν ἐθέλωσιν ἄττοντες. Ex quo intelligimus, quinam proprie sint Attæ, nempe οἱ ἄττοντες, qui inter ambulandũ stare nesciunt sed semper quasi subsiliunt. Vnde Festus: *Attæ* appellantur, qui propter vitium crurum aut pedum plantis nõ insistunt, sicut hunc locum addendo particulam *non* Casaubonus emaculauit. Cognomen Attæ fuisse legimus T. Quintio togatarum fabularum scriptori, qui mortuus est Romæ centesima septuagesima Olympiade, *vt Hieronymus in Chronico Eusebii obseruat,* sepultus via Prænestina ad lapidem secundum.

Attellanæ fabulæ ab Oscorum ciuitate Attella appellationem sunt mutuatæ. Nam ibi primum sunt cœptæ, argumentis dictisque iocularibus similes satyricis fabulis Græcis. Inducebantur in illis personæ obscœnæ, sicut Satyri in fabulis, quas ab iis satyras dicebant. Plura de iis Diomedes & Donatus *in Terentium.*

Attica Græciæ regio, quæ & Ἀτθὶς est dicta iuxta Eustathium, item ποσειδωνία, μοψοπία, Hellas quoque Solino, & κεκροπία Apollodoro, nomen trahit ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, id est, *littore,* quod maxima pars eius oblonga satis & Sunium vsq; montibus porrecta obuertatur mari. Non ergo mirum & ἀκτὴν dictam, sicut & ab Eustathio, & a Strabone notatum vides.

Auarus, æris auidus. *Gellio teste lib. 10. cap. 5.*

Auctor verbale nomen ab augeo iuxta Sosipatrũ, quo modo scribendum potius, quam t. inserta cum aspiratione, existimant nonnulli. Sed cum Græcorum αὐθέντης idem sit illis, cum Latinorum auctore, putant alii posteriore potius modo scribendum. Quando vox illa primum Latinorum auctori significatione responderit. Antea enim αὐτόχειρα notabat, qui propria manu aliquid patrat, *vt etiam Alciatus animaduertit.*

Audax ſapere videtur nonnullis quid originis Græcanicæ, Græci enim αὐθάδη vocant *audacem & temerarium*, αὐθαδείαν *audaciam temeritatemque*. Feſtus ab auide, id eſt, cupide agendo deflectit.

Auentinus mons, ſeu collis vrbis Romæ, quem Fabius Pictor Rumurium quoque dictum affirmat, a *vehendo* eſt appellatus Varroni, aut ab auibus, quæ ſe eo a Tyberi ferebant, aut ab Auentino Albanorum rege, Pompeio, Dionyſio, Liuio & Ouidio teſtibus, qui ibidem ſepultus fertur: aut ab hominum aduentu, qui ad commune Latinorum templum ibi ædificatum commeare ſolebant: aut denique ab aduehendo. Siquidem olim mons iſte paludibus diſcluſus a reliquis fuit. Cinctum eum muro ab Anco Martio & additum vrbi, omnes prope Hiſtorici memoriæ prodiderunt. Nec omittendum, dictum quoque fuiſſe Murcium hunc montem, quæ lectio placet apud Pompeium in ea dictione, vbi alii legunt *Murcum*. Nam ſubdit ſub eo monte fuiſſe *Murciæ* Deæ ſacellum, a quo inditum proculdubio huic monti nomen.

Auernus Campaniæ lacus Plinio in ſinu Baiano, Straboni ἄορνος, quem Cæſar repurgauit, dictus quaſi ἄορνος. Nec futilis coniectura. Nam aqua eius adeo grauem exhalauit odorem, vt aues ſuperuolitantes necaret. Vnde & apud Poetas pro inferno accipi videas. Etymon nominis approbat etiam Virgilius Æneid. 6. his verbis:

Inde vbi venere ad fauces graueolentis Auerni
Tollunt ſe celeres.

Et infra:

Quam ſuper haud vlla poterant impune volantes
Tendere iter pennis, talis ſeſe halitus atris
Faucibus effundens ſupera ad conuexa ferebat:
Vnde locum Graij dixerunt nomine Auernum.

Scribit & Strabo percrebuiſſe apud accolas famam, aues ſuperuolantes ſpiritus exhalantis grauitate exanimatas in eum decidere, tanquam abriperentur ad Plutonem, cui propterea ſacrum habitum eſt ſtagnum, facit & Silius huius paludis mentionem *lib. 8.* qua iter eſſe canit ad vndas Acherontis.

Et

Et Lucretius *libro sexto*, pariter comprobans Etymon nostrum:

> *Principio,* inquit, *quod auerna vocant, non nomen id ab re*
> *Impositum est, quia sunt auibus contraria cunctis.*

Solus his contrarius Aristoteles, qui libro θαυμασ. ἀκουσμ. inter alia scribit: ὅτι δὲ οὐδὲν ὑπερπέταται ὄρνεον ἐν ἀόρνῳ, ψεῦδος. οἱ γὰρ παραγενόμενοι λέγουσι κύκνων πλῆθος ἐν αὐτῇ γίνεσθαι. Sed maiori parti adhæremus.

Augur ab auium garritu, ex quo augurium. Constitui solebãt augures a sacerdotibus viri illustres, quales Marcellus & Cicero fuerunt, qui diuinabant seu certi aliquid ex auibus prædicebant. Cum autem, Aristotele auctore, diuinatio sit duplex, *Naturalis* vna, *Artificialis* altera, & naturalis, sit ista, quã auis volatu suo, voce, gustatione ex insperato prædicit, cuius etiam Virgilius meminit, cum ait: *Ante sinistra caua monuisset ab ilice cornix*, sciendum Artificialem esse interpretationem Auguris, qua diuinationem naturalem rapit in suam significationem. Festus vult, augurem dictum ab auibus & gerendo, quia per eum auium gestus educitur. Magis placet, quod sequitur, dictum eum ab auium garritu. Fit enim augurium proprie auium garritu & voce, sicut auspiciũ auium volatu. Gerere autem & ab eo verbo descendens gestus, externum habitum, quem corpore quis repræsentat, designare videtur. Hinc oratorum gestus, item mimorum, quos illi exprimunt in proscenio.

Augustales nuncupatos fuisse scribit Vegetius *libro 2. rei militaris*, qui primos ordines in bello ducebant, quod ad id munus eos promouisset Augustus. Erat & Augustalis Ægypti præfectus, cui imperium instar Proconsulis erat concessum. *l. vnica. ff. de Off. Præf. August.* Quando & a quo sit constitutus, apud Tacitum inuenias *libro 7.* qua de caussa, apud eundem *Annalium 2.* Augustalis etiam erat Sextumuir iudex municipalis a Decurionibus factus, *l. si quos. C. de Decurionibus lib. 10.*

Augustus, antea nominatus Octauius & Thurinus, ab augendo imperio nomẽ arcessit. Paulo aliter Suetonius, cuius sub-

iicio verba. *Postea, inquit, C. Cæsaris, & deinde Augusti cognomen assumpsit. Alterū testamento maioris auunculi, alterum Munatij Planci sententia, cum quibusdam censentibus Romulum appellari oportere quasi & ipsum conditorem vrbis, præualuisset, vt Augustus potius vocaretur non tantum nouo, sed etiam ampliore cognomine, quod loca quoq; religiosa, & in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur ab auctu, vel ab auium gestu gustuue, sicut & Ennius docet scribens: Augusto augurio postquam inclyta condita Roma est.* Aurelius Victor ob victoriam nomen hoc illi datum scribit, quod cū etymo priore facit. Sed Suetonio fauet rursus Dio auctor bonus *Roma. Hist. lib. 53.* cum scribit, reliquis nominibus repudiatis tādem appellatum illum hoc nomine a Senatu, quasi amplior ipse foret hominis natura: πάντα γὰρ τὰ ἐντιμότατα καὶ τὰ ἱερώτατα, αὔγουστα προσαγορεύεται. Ita augustum marmor, augustæ fores, & augusta dicitur papirus. Porro ab Augusto appellatus est mensis antea Sextilis dictus, *vt & Octauianus apud Eusebium.* Idem nominatus Condromion, apud Macedones λῷος, Hebræis אלול. Augustalia etiam dies reditus ipsius Romam. Suetonium legat, si quis de eo plura requirat.

Auidus a non videndo propter nimiam cupiditatem appellatus est Festo, sicut amens, qui non est compos mentis.

Aulæum alio nomine tapes & περιπέτασμα, quo parietes & aulæ solent obduci ac tegi, appellatum putat Seruius, quod in aula Attali regis primum fuerit inuentum. Varro auctor est, *aulæa suspendi consueuisse ad puluerem excipiendum, cum cameræ vsus ignoraretur.* In apparatu scenæ sterni ea solita in terra tradit in Terentium Donatus: Fuisse autem pictū ornatum, & ex Attali regia Romam aduectum, pro quibus, *inquit*, posterior ætas siparia accepit.

Auris. Grammatici notantes παρήχησιν quandam ab hauriendis sonis appellatam asserunt, præeunte Marone hoc hemistichio: *Vocemque his auribus hausi.* Sic οὖς Grammaticis Græcis παρὰ τὸ αἴω deduci solet. Est autem auris pars capitis qua audimus sine spiratione: ἄπνουν adiecit Aristoteles, quo perstringeret Alcmæonem, qui capras auribus respira-

re aie-

re aiebat. Componitur ex cartilagine & carne admodum modica.

Aurichalcum, ab ære & auro, cuius colorem imitatur, nomen adeptum, alio nomine orichalcum ἀπὸ τοῦ ὄρεος, id est, monte (ex montosis enim locis eruitur) appellari solet.

Aurora dicta nonnullis quasi *aurea hora*, aliis ab *aura*. Neutrum commode reiicias. Notandum quoque cum aurea dicatur, & Homero ῥοδοδάκτυλος, id est, *roseos habens digitos*, videri posse nomen latinum vtriusque vocis, auri quippe & rosæ primarias accepisse syllabas, vt ex his velut compositum nomen aliqui putent.

Aurum nominatum ab auertendo, quod eius cupiditas animum peruertat, sunt qui existimant. Festus deducit ab ὁρεῖν, quod nobis est custodire. Hippocrates nomen inditum credit a nomine inuentoris: alii a coloris auroræ similitudine. Quid, si ita sit appellatum, quasi ὡραῖον pulcrum? Quid si ab externo *Vr*, quo ignem intelligi constat, cuius flammam imitatur nitore, aut a Sole, quem Orum appellant Ægyptii, quem itidem refert colore? Equidem Chymici Solis eum nomine appellant. Nihil tamen hic temere affirmo. Plinius scribit triplici modo inueniri, vtpote fluminum ramentis, quo nullum est absolutius, quippe cursu & attritu politum. Item puteorum scrobibus & montium ruina. Quod puteis effoditur, canalitium vocant, idque tunditur, lauatur, vritur, molitur in farinam, quæ deinde igni excocta in massas redigitur. Aurum, quod statim suum est, nec ignem expertum, ἄπυρον vocant Græci. Contra quod vsque eo coquitur, dum argentum omne separatum fuerit, ἄπεφθον, cum quo idem aliqui volunt, quod dicitur *obrizum*. Sed cui ex candido colore inest argentum, λευκὸν Græci, *argentosum* Latini vocant. Coronarium aurum definit Agellius lib. 5. ca. 6. quod aureę coronæ Imperatori ob honorem triumphi solitæ mitti addi consueuit. Baptista Egnatius in Capitolinum illud, quod oppida nouis Imperatoribus sub coronarum specie offerebant. Aurum lustrale dictum, quod quarto quoque anno pendebatur, vt ait Zonaras. Aurum glebale,

quod nomine possessionum, cuius mentio fit *l. 2. C. de prætor. & bonor. præt. libro 12.* Auro autem puro color est fuluus & nitor præcellens, maxime polito, idemque igni liquescit & fundi potest. Verum tantum abest vt consumatur, vt vnum ex omnibus metallis nihil de sua magnitudine deperdat. sed quo sæpius & diutius etiam in magno catino arserit, eo melius præstantiusque fiat. Adde nullis acribus, quod genus sunt sal, nitrum, acetum, succus immaturis vuis expressus, aqua ex atramento sutorio, cõsumi aut imminui, nulla rubigine aut ærugine infestari. Malleo percussum adeo dilatat, vt ex singulis eius denariis quinquagenæ pluresue efficiãtur bracteæ, quibus aurifices vtũtur: triplo plures quibus pharmacopolæ & pictores. Tenuatur insuper in fila modo cũ lana bombycina, modo & sine lana. Cum argento viuo & plumbo de põdere contendit, sed superat vtrumque. Insigne metallum, & tamen a veteribus Germanis contemtum. Quid, quod auri argentique metalla sint prohibita a Paulo Æmylio Macedonibus, ferri vero & æris permissa. Plura vide apud eos, qui de metallis & fossilibus scripta iamdudum diuulgarunt.

Ausonia, quæ proprie Auruncorum est terra inter Campanos & Volscos, iuxta mare, *vt in Lycophronem scribit Isacius, imo Ioannes Tzetzes*, nõ ab Ausone Regis Itali filio, sed ab Vlyssis & Circes, vel *(vt alij)* Calypsus filio nomen arcessit. Eam enim Italiæ partem is insedit, vrbemque Aruncam cõdidit, sicut & Festus testatur. Tandem vero id nominis a parte ad totam Italiam penetrauit, vt cuique est notum. Et ab Ausonia mare dictum *Ausonium*.

Auspicium dictum Grammatici volunt, quasi *auspicium* ab auibus spectandis, quarum quædam erant Oscines, quædam præpetes. Latius tamen aliquando extendit se vocabulum istud: Quando non ex auibus tantum, sed etiam ex pedestribus obseruata constet a Romanis auspicia. Scribit quippe Festus *libr. 14.* Pedestria auspicia nominabantur, quæ dabantur a vulpe, lupo serpente, equo, ceterisque animalibus quadrupedibus. Si forte hostiæ profugissent ab ara, aut percussæ mugitum dedissent, aut in aliam partem corporis, quam oporteret

porteret, cecidissent, piacularia reddebant auspicia, quæ tristia sacrificantibus portendebant. Perennia nominabant, *auctore Festo*, cum amnem aut aquam, quę ex sacro oriebatur auspicato transirent. Ita Magistratus in campum euntes, vt agerent aliquid, Petroniam profluentem in Tyberim transibant auspicato. Sumebant quoque auspicia ex acuminibus spiculorum, pilorum, ensium de prælii euentu bono, si splẽderent, si non essent retusa, si non sordida, nec quendam horrorem præ se ferrent, Arnobius 2. aduersus gent. *Martium discrimen obeuntes spem prælij sumitis, & ex acuminibus auspicatis.* Lætum similiter successum augurabantur portendi, si signa vellenti signifero non reniterentur, sed facile sequerentur: vt aduersam fortunam, si vix magno conatu cõuellerentur. Caduca vero auspicia nominata animaduerto, si quid in templo excidisset, vt si virgæ excidissent manu. Liquida a Plauto in Pseudolo & Epidico, quæ certa ostenduntur cœlo sereno: Regia, quæ Regibus auspicia faciunt, quales inter reliquas alites numerantur columbæ. Vnde Æneæ apud Maronem legas geminas columbas a matre in auspicium missas. Quin Cæsari originem inde trahenti prospero fuisse ostento proditũ memoriæ. Græcis dicitur auspicium οἰωνοσκοπία, quam Homeri interpres *Iliad. 2.* esse tradit τῆς μαντικῆς εἶδος. Auspicii inuentor fertur Tiresias Thebanus, vt augurii Caras, Aruspicii Delphus, ignispicii Amphiaraus, interpretationis somniorum & ostentorum Amphictyon, Astronomiæ Atlas.

Auster ab hauriendis aquis dicitur Latinis, vt Græcis νότος ἀπὸ τὸ νοτίζειν *humectando*, vel τῆς νοτίδος humiditate. Quo sapienter moneat Imperator medicus in Aphorismis: *Austri auditum hebetant, necnon capitis grauitatem, segnitiem seu lentitudinem, & corporis laxitatem adferunt.* Opplet enim cerebrum vaporibus madefacto neruorum principio, membranis vero neruisque resolutione laxatis humidus natura ventus.

Authentica, id est, Nouellæ Constitutiones Iustiniani nomen istud ex quorundam opinione obtinuerunt tanquam scri-

pta originalia quædam habentia certam ac iustam auctoritatem. Est quippe auctoritas Græcis αὐθεντία vt αὐθεντεῖν suam auctoritatem accommodare. Alciatus scribit, Accursium primum translationem Nouellarum non quidem auctore Iuliano patritio & Exconsule vsurpatam (legitimum proculdubio Iustiniani partum, attamen reiectam vt spurium a Doctoribus) sed barbaram illam & Bulgari tempore factam, quam maluit interpretari, authenticam appellasse, quod ex ipso originali Græco, *vt vocant*, ad literam esset traducta. Quod autem authenticum sit ipsum originale, docet *l. sancimus. C. de diuers. rescript.* Originale, *inquam*, ex quo præcipue auctoritas ipsius auctoris relucet, αὐθεντικῶς cũ auctoritate. Cicero ad Atticum: *Atq; eum loqui quiddam αὐθεντικῶς narrabat, auctore certo.* Eodem spectant rationes authenticæ, *l. Pomponius. ff. fam. ercisc.* & tabulæ authenticæ, *l. cetera. in fin. ff. eod.*

Autumnus Festo ab *augendo* dictus, quod tum maxime augeantur hominum opes coactis agrorum fructibus. Varroni dictus a sole *libro quinto, de ling. Latin.* Sed locus suspectus, quem vellem emaculatum & restitutum a Critico quodam. Inæquales nominat Ouidius autumnos *in Metamorph. libris* intellige repentina caloris, frigoris, humoris, & siccitatis, mutatione. Quo mirum non sit, grauissimos tum ex cacochymia oriri morbos, vel ipso Hippocrate teste in *Aphorismis.*

Axis ἄξων, mundi diameter, circa quem voluitur: Item teres ille stipes, circa quem vertitur rota, nominis auspicium deducit παρὰ τὸ ἄγειν, quod *ducere* & *agitare* significat. Astrologi tamen nonnulli distinguũt axem a diametro, quod hic plura, quam axis, cõplectatur. Omnis siquidem axis diameter, at non contra omnis diameter axis. Etenim in sphæra cœlesti solę eæ diametri nominari possunt axes, circa quas fit aliquis motus, quæ quidem sunt paucæ. Præcipuus autem axis est ille, qui protenditur a septentrione versus austrum per mediam terram. Innumeræ interim diametri assignari possunt, omnes nimirum lineæ transeuntes per centrum sphæræ.

sphæræ. Imo & planæ figuræ diametros habent, vt circulus,&c. non autem axem, qui tantum in solidis corporibus ex eorum iudicio reperitur.

Axungia adeps suillus inueteratus, aut cum sale, aut syncerus, descendit proculdubio ab eo, quod ἀξίγγιον est Græcis. Alii ab *axe* & *vngendo* non inepte deflectunt. Apud veteres mos fuit, vt mariti nouæ nuptæ domum intrantes axungia postes inungerent, quod arbitrarentur ista solemnitate omnia mala ab eius domo arceri.

Azania regio Æthiopiæ Ptolemæo & Arriano ab *Azano* fluuio, quem commemorat Ptolemæus, nomẽ inuenit. Fuit & appellata eo nomine Arcadiæ pars, vbi aquarum penuria laborabat, ἀπὸ τῆς ἄζης *ariditate*, vel (quod præualet) παρὰ τὸ ἀζάνειν *exarescendo*, vel ὀζαίνειν *exsiccando*. Etsi Pausanias dictam malit (fabulose tamen) ab *Azane*, quem ex Erato genuit *Arcas*.

Azeka vrbis tribus Iudæ significans maceriam deducitur ab עזק *sepiuit*.

B.

BAal originaliter Hebræis *Dominum* aut *Maritum* significans nomen fuit Sidoniorũ Idoli, quemadmodum legas *1. reg. 16.* sub nomine cuius Phœnices cũ Sidoniis eidem Solem colebant, sicut grauissimi auctores prodiderunt. Siquidem historiæ Phœnicum scriptor antiquissimus Sanchoniatho apud Eusebium *de præparat. Euangel. libro primo*, ipsos solem pro Deo habuisse docet, eumque vocasse Beel samen id est, Phœnicum lingua Dominum cœli, quem Græci iuxta atque Latini esse voluerunt *Iouem*. Itaque & Pœni oriundi a Phœnicibus Samen dicebant cœlos, *Dominum Baal* & *Iouem* Baal samen, id est, *Dominum cœli*, teste Augustino, non solum Afro, sed etiam linguæ Pœnorum admodum perito. Atque hæc nomina acceperũt cum Afri tum Sidonii ab Hebræis, qui dominum cœli nominat בעל שמים. Assyriis idem Deus dictus est *Bel* ὁμώνυμος cuidã Assyriorũ regi, qui primus omniũ statua ipsi erecta

diuinum honorem accepisse legitur, vt & multi apud alias nationes reges. *testibus Arnobio, Lactantio & Augustino*, iacto ita detestabili fundamento idololatriæ. Etenim tales fuisse leguntur,

Romulus & Liber pater, & cum Castore Pollux,
Post ingentia facta Deorum in templa recepti.

Idoli ergo nomen, cuius in sacra Eliç historia multa mentio, cuique filios suos offerebant Iudæi, genu flectebant & adolebant, *vt apparet ex 7. Ieremiæ*, peccantes sane grauius vitulorum cultoribus ab Hebræo בעל deductum. Quam vero frequens & spectatus cultus eius fuerit, vel in de coniicere licet, quod pro quouis idolo accipiatur *Iud. 2, Oseæ 2 & 2. Paralip. 33.* Itaque iungi solet nomen illud cum aliis vocibus, vt Baal Berith, dominus fœderis, *Baalzebub* vel *Beelzebub* (in idem enim recidit Hieronymo) dominus muscæ, *Baalpeor* idolum ignominiæ, vel quod colebatur in monte Peor, *Beelphegor* Moabitarum idolum *Numer. 25.* idem cum *Baalpeor*. Est & *Baal Hazer* ciuitas, in qua Absalon apparato lautissimo conuiuio ouium tonsoribus, ob sororem stupratam fratrem suum trucidari curauit, Dominumque atrii significat.

Baba notæ stultitiæ homo tempore Senecæ, trahere videtur notationem ab infantum voce *Ba*, quam identidem proferunt absque iudicio & ratione. Vnde Græcorum βάβαξ, ὁ φλύαρος: Item βάζειν *loqui*, & βαβάζειν *vagire vel loqui* inarticulate.

Babel vel *Babylon* ciuitas duplex, vna Ægypti Arabice *Mazar* aut *Micir*, Chaldaice Alchabyr, Hebraice *Mesraim*, iam *Cairo* vel *Alcairo*: altera Ptolemæo Assyriæ siue Babyloniæ vrbs primaria nota ex sacris literis ædificata a Semiramide secundum Diodorum, cum potius ampliauerit absolueritque fundatam prius a Nemroth, nomen aliquibus ferre videtur (posteriorem intelligo) a Belo, facta reduplicatione sicut etiam asserit Etymologicon magnum. Originationem hanc reiiciunt alii, vt falsam, quod nomen obtinuerit a confusione linguarum. Sua enim cognatione alludit ad

dit ad verbum בלל, quod Hebræis confundere & commiscere significat. Itaque σύγχυσιν reddiderunt septuaginta, *vt & Cedrenus historiarum lib. 1.* Sita hæc fuit ad fluuium Euphraten distans ab Hierosolyma centum & septuaginta miliaria versus orientem, totius sane Chaldææ caput, quam regionem sancti Patriarchæ שנער, id est, *dentis excussionem* vocarunt, quod Nimrodus hoc in loco vicinos populos omnes superauerit atque subegerit magna felicitate. Fuisse hanc Susam veterum existimat Sabellicus, *vt & Ioannes Bodinus in historico suo Compendio*, sed errore admodum graui, cum Susa Susianæ metropolis sit Memnonia Herodoto & Æliano dicta, longe dissita a fluuio Euphrate. Strabo complexam eam scribit in ambitu 385. stadia, id est, Germanica miliaria 12. Vt haud immerito Aristoteles prouinciam appellet. Pausanias in Arcadicis dicit, fuisse πόλεων, ἃς τότε ἥλιος εἶδε, μεγίστην: Iam vero nihil de ea superesse: οὕτω, ait, τὰ ἀνθρώπινα πρόσκαιρα, καὶ οὐδαμῶς ἐστιν ἰσχυρά. Iuxta rudera tamen eius conditam asiam Babylonē a Saracenis traditur in historiis Turcarum. Expugnatam & captam veterem Babylonem testantur historiæ a Cyro primo Persarum Monarcha cum pristinum Euphratis alueū, deriuato in alias partes flumine, reddidisset transibilem vado, penitus vero euersam a Xerxe quarto Persarum Rege. Instaurare eam conatus fuit Alexander, sed incassum immatura morte præuentus.

Baccalaureus, quem magistri nomine contineri vult Alciatus *l. qui præcipua. de verb. significat.* & quidem ex Pauli sententia (*Lytam* nominat Imperator) sumsisse videtur nomen a *laurea bacca.* Itaque dictus *Baccalaureus* quasi *Baccalaureatus.* Neque enim ignotum lauri arboris mysterium, quod Apollini & Musis sit sacra. Quapropter Aphthonius habuit eam pro symbolo vaticinii, & μαντικὸν φυτὸν appellauit Dionysius. Eadem coronabantur Apollinis simulacra, proditumque memoriæ a Serapione Ascalonita, apposita lauro noctu ad capita, vera somnia videri. Est & symbolum facultatis Poeticæ tum Victoriæ. Constat enim in Pythiis certaminibus peculiariter victores coronatos fuisse lauro, cui Delphicæ no-

men erat. Ab illo deinde more ad laureatos Poetas, quales auorum memoria Sabinus & Franciſcus Petrarcha, imo iuris myſtagogos res ipſa tranſlata. Et quanquam vſus baccarum lauri velut ridiculus in deſuetudinem abiit, remanſit nihiloſecius nomen, vt recte notat Boetius Lordazuſ, ſanus Friſius in erudita ſua oratione, quam habuit Duaci de titulis & inſignibus Academicorum honorum.

Bacchus βάκχος ἀπὸ τοῦ βακχάζειν Euſtathio, quod eſt *incondito vlulatu bacchantium inſtar perſonare* Etymologicon magnum hæc habet: βάκχος, μαινόμενος, παρὰ τὸ βάζω, βάξω, βάκχος· καὶ πλεονασμῷ τοῦ κ. βάκχος· ὡς ἰαχή, ἴαχος καὶ ἴακχος· οἱ γὰρ μεθύοντες πλείονι τῇ φωνῇ καὶ ἐνθουσιαστικῇ χρῶνται. Paulo ante idẽ: βακχεύω, σημαίνει τὸ μεθύω καὶ μαίνομαι βάκχος τις, ὁ μεθυστὴς παρὰ τὸ βάκχος ὃ σημαίνει τὸν οἶνον. Idem *Liber Pater* dictus, vel quod poti mortales vino, cuius ille fertur inuentor, liberius loquantur, vel quod liberet animum a curis, triſtitiamque pellat iuxta Ouidii iſtud:

> *Tunc veniunt riſus, tunc pauper cornua ſumit,*
> *Tum dolor & curæ, rugaque frontis abit.*

Alii tamen appellatum hoc nomine volũt, quod libationem præbuerit, vel quod pro Bœotiæ libertate pugnauerit, aut à liberando, quod eius ſacra (*vt Seruius ſcribit*) ad animæ purgationem pertinerent. Aliqui etiam dictum putant *Liberum*, quod ſit liber & vagus. Etenim ſecundum Ariſtotelem cum Apolline hic vnus & idem, aſtipulante Macrobio. Vnde vero Dionyſius dicatur, ſuo explicabitur loco. Iam tantum cognomina ſeu epitheta eius quędam celebriorá ſubtexam, quod ea ſub vna velut tabula hic conſpicere & legere non ſit inutile futurum. Nam *Baſſareus* eſt dictus, Orpheo βασσαρεύς. Sed vnde? Polluci & Heſychio ἀπὸ τοῦ βάζειν, id eſt, *dicendo* vel *clamando*: Ennius quoque tanquam εὖ υἱὲ bene fili, quod fabulentur ea verba dixiſſe Iouem, cum in leonem mutatus interfeciſſet Gigantem. Idem audit ναρθηκοφόρος, quod ferulam gerat, eo quod perſuaſiſſe dicatur mortalibus, vt ferulis vterentur pro ligneis baculis, quibus verſi in furorem præ nimio vini potu ſe inuicem impetebant

tebant ac trucidabant. Alii existimant, dicatam ipsi ferulam ea de caussa, quod asini ea vescantur auidius, leui sane commento. Magis arridet, quod a Plutarcho traditum libro *de instituendis mulieribus*. Docet enim hanc simul cum obliuione Baccho dedicatam, quod virga admonitionem significet, qua pueros castigare soliti sunt veteres, innuere volentes, quæ per ebrietatem sunt admissa, puerili tantum indigere castigatione. Obliuionem addebant, indicantes non oportere meminisse, quæ inter vina essent dicta factaue, iuxta vetus illud: *μισῶ μνήμονα συμπότην, odi memorem compotorem*. Porro dictus Orpheo *βρόμιος bromius ἀπὸ τοῦ βρόμου sonitu*: Brisæus *παρὰ τὸ βρίθειν grauando*, vel *παρὰ τὸ βρίζειν*, quod præ potu & vino dormire significat, *sicut Gyraldus notat*. Nominatus & Phlyus *ἀπὸ τοῦ φλύειν τὸν οἶνον*, quod vinum lætificet, *vt docent interpretes Apollonij*. Vtque Ouidius canit:

Vina parant animos, faciuntque caloribus aptos,
Cura fugit multo, diluiturque mero.

Idem Euraphiotes *παρὰ τὸ ἐρράφθαι*, quod Iouis femori fuerit insutus, vel *ἀπὸ τοῦ ἐρίφου hœdo*, vel *ἔριδος contentione*: Item apud Orpheum *ταυρόμορφος tauriformis*, *ταυροκέφαλος tauriceps*, *βουκέρως bucerus*, & *δικέρως bicornis*. Nicandro *κέραος cornutus*, aliis, *κερατοφόρος cornua gerens*, imo *ταῦρος taurus*, vel quia primus ouium boues iugo iunxisse feratur, quæ ratio est Diodori, vel quod aliqui crediderint, cum esse filium Ammonis, cui affingitur caput arietinum. Phurnutus refert cornua ad audaciam, quod vinũ reddat homines audaces. Certe in prælia quandoque inermem trudit: Pauper deiectus alioqui animo, tum se erigit & cornua sumit. Quique placidus est alias, tum beluinus furiosus & truculentus euadit. In eam rem ait quoque Isacius: *κερατοφόρος δὲ αὐτός ἐστιν, ἐπειδὴ ὁ οἶνος πινόμενος πολὺς τοὺς ἄνδρας ἐκμαίνει*. Et paulo post: *ζωγραφεῖται καὶ φαντάζεται κερασφόρος, ὅτι τοῖς φιλοίνοις ἡ ἀλογία προσκεῖται δίκην ζώων πληκτικῶν*. Athenæus lib. 2. refert inter pocula *κέρας*, additque veteres vinum

ex cornibus bibisse & lympha diluisse, atq; hinc factum, vt cornua tribuerentur Dionysio. Plutarchus in Problematibus hoc modo: *Quid est, quod Eleorum mulieres Bacchum celebrantes precantur, vt bouino pede ad se veniat. Huiusmodi enim est hymnus:* ἐλθεῖν ἥρω ἄλιον ἐς ναὸν ἁγνὸν σὺν χαρίτεσσιν ἐς ναὸν τῷ βοέῳ ποδὶ θύων. *Bis inde inferunt:* ἄξιε ταῦρε. *An quia* βουγενῆ *appellant & Taurum hunc Deum nonnulli? An magnum pedem bouinum intelligunt, quemadmodum Poeta* βοῶπιν *magnos habentem oculos &* βουγάϊον *magna iactantem? An magis, quia pes bouis est innoxius? Cornigerum autem Deum rogant, vt lenis latusque veniat? An quod aratri a sementis principem & inuentorem hunc Deum putāt?* Hæc ille. Sed & σαβάζιον appellat Orpheus, Sabadium Macrobius, cuius & Aristophanes mētionem facit cum in Auibus, tum in Vespis, vbi Commentator notat inditum id nominis Baccho a Thracibus, eiusque sacerdotes dictos σαβοὺς, & appellationem eam auctore Heracleote, habere a sacris. Barbaros enim σαβάζειν dicere τὸ εὐάζειν καὶ τὸν εὐασμὸν σαβασμόν. significat autem verbum εὐάζειν non modo θρηνεῖν, sed etiam καλῶς ὑμνεῖν, *vt tradit Phauorinus.* Dictus præterea Bacchus Lysius, *vt est apud Pausaniam in Bœotiis,* παρὰ τὸ λύειν soluendo, vel quod soluerit vinctos a Thracibus Thebanos, vel quod soluat animum a curis: Lenæus quoque ἀπὸ τῆς ληνοῦ torculari ex Diodori mente, non quod leniat mentem, *vt putauit Donatus:* Et θρίαμβος ἀπὸ τοῦ θροεῖν *accinendo* καὶ ἰαμβίζειν *maledicendo*: Et Dithyrambus, vel quod in specu διθύρῳ esset nutritus, vel ἀπὸ τοῦ δὶς εἰς θύραν ἀναβαίνειν, quod bis ianuam ingrediatur, aut denique quod vinum reddat τὸ σῶμα διθυρον, *vt etiam Gyraldus ex Phurnuto notat.* Cultus denique Bacchus Sycites a Lacedæmoniis, quod crederent ab eo inuentam ficum. Itaque apud Naxios eius simulacra modo fieri solita ex vite, modo ex ficu. Inde quoque, opinor est, quod Dionysiis præter amphoram vini & vitem, quæ præferebatur, hircumque qui trahebatur, cophinum etiam gestare mos erat carycis repletum, *vt est auctor Plutarchus in Moralibus.* Solebant quoque appingere Baccho Delphinum, quod non solum ad fabulam spectat, vtpote

pote Dionysium ad mare fugisse. sed etiam ad historiã, quod vinum aquæ marinæ permixtum facilius conseruetur, sicut ex patruo agricola se didicisse scribit Columella. Qui ipsi sacrificabant, ramos abiegnos gestabant, quod hæc quoq; arbor præter hederam & quercum ipsi esset sacrata. Sacerdotes tamen plerumque fuerunt fœminæ iam dictæ Mænades ab insania, iam Thyades ab impetu & furore, iam Mimallones, quod imitarentur Bacchum. Comitari illum finguntur Bacchæ, Satyri, Sileni, cum cymbalis & strepitu, quocunq; incedat, circa eum tigres, pantheræ & Lynces, a quibus trahitur eiusdem currus, *sicut Ouidius 3. & 4. Metamorphoseon tradit.* Denique (vt finem faciam) creditus idem iuuenis imberbis atq; idem lasciuus. Quare θηλύμορφον, id est, *vultu præditum muliebri* nominat eum Euripides in Bacchis.

Baccharah oppidum inter Moguntiam & Confluentiam dictum nonnulli volunt, quasi *Bacchi aras* ob vini nobilitatem.

Bactra seu Bactriana Asiæ regio vltra Assyriã, πάμφορος Straboni πολυέλαιος, cuius regionis gentem Iosephus deducit a Gether filio Sem, nepote Noah, nomen deflexit a flumine Bactro vel eiusdem nominis vrbe. Similia exempla etiam de Siciliæ vrbibus inuenias. Sic enim Stephanus: Ἀκραγάντες· φησὶ δύεις, ὅτι πλεῖσται τῶν Σικελῶν πόλεων ἐκ τῶν ποταμῶν ὀνομάζον). Vrbs vero Bactrum, antea Ariaspe dicta. patria fuit Tamerlanis illius, qui Baiazetum victum captumque pro suo habuit delectamento. Quid, quod aliqui velint, fluuium dedisse occasionem eius etiam nomenclaturæ. Ab Onesicrito proditũ memoriæ, sepulcrales canes alitos a Bactrianis, quibus senio confectos parentes obiicerent dilacerandos. Rex eorum fuit quondam Zoroastres, sapiens vir, aut potius magus, vtpote, qui pugnã editurus statariam tenebras hostibus offudisse legatur. Vnus hic quoq; inter tot hominum millia risisse legitur, mox vbi iam esset natus.

Bahurim ciuitas in Tribu Beniamin & electos nẽpe בחורים significans nomen obtinuit a בחר *elegit*.

Baiæ locus vicinus Cumis circa mare Campanũ, calidis aquis

situsq; amœnitate insignis fuisse proditur. Vnde ibi acta cõuiuia, comessationes, cantus & symphonias, *testis est Cicero pro M. Cælio.* Strabo etiam lib. 5. ἐν ᾗ αἱ βαῖαι καὶ τὰ θερμὰ ὕδατα, τὰ καὶ πρὸς τρυφὴν καὶ πρὸς θεραπείαν νόσων ἐπιτήδεια, *quo in littore sunt Baiæ & calidæ aquæ cum ad luxum, tum ad morborum sanationem idoneæ.* Et Flaccus de illis: *Nullus in orbe locus Baiis prælucet amœnis.* Nomen autem inditum a Baio Vlyssis socio indicat non solum Silius Italicus, sed etiam Strabo his verbis: τὰς δὲ βαΐας ἐπωνύμους εἶναι λέγουσι Βαΐου τῶν ὀδυσσέως ἑταίρων τινὸς.

Baleares insulæ Hispaniæ intra columnas Herculis sitæ, vt Gades extra columnas, βαλέαρίδες Ptolemæo, Straboni βαλεαρίδες, γυμνήσιαι Apollonio, παρὰ τὸ βάλλειν, i. *iaciendo* vel *torquendo* nomen deducunt. Fundã n. inuenisse feruntur, eaq; de caussa dixisse Virgiliũ Georg. 1. *Stuppea torquentem Balearis verbera fundæ.* Strabo tamen videtur inuentionẽ fundæ potius referre ad Phœnices, quando ait funditores optimos esse, & eam artẽ exercuisse magnopere, ex quo tẽpore Phœnices eas insulas occuparunt. Addit, circa caput tres fundas gessisse ex melancræna iunci genere confectas, longas ad longius dirigẽdos ictus, breues ad feriẽda ꝓpinqua, & mediocres ad mediocres missus. Ab his insulis deuictis Metellus Balearicus est dictus, qui adnauigans primum, supra tabulata extendit pelles ad ictus fundarum excipiendos.

Balena belua marina, quam Græci φαλαίναν vocant, *auctore Festo,* φ in b mutata, sicut burrum dicunt Latini loco πύῤῥυ: & *buxum,* vbi Græci πύξον.

Balneum idem cum βαλανείῳ Græcorum, quod παρὰ τὸ βάλλειν τὰς ἀνίας, *a mittendo seu abigendo dolores,* dictum Grammatici volunt. Vnde λουτρὰ ἄκη πόνων παντοῖα sunt Athenæo. Et primum quidem sanitatis gratia comparata balnea non negandum tam apud Græcos, quam Romanos, nempe vt sæpius abluere possent sudorem & corporis sordes, cum lini vsus rarior esset apud illos, iam post ambulationes, iam post exercitationes & alias necessarias operas. Siquidem Commodum imperatorem octies lauisse legimus in die, septies

vero

vero Gordianum Iuniorem & Rhemnium Grammaticũ. More etiam consueto lauabant ante cœnam cum Romani, tum aliæ gentes. Apud Plutarchũ enim legimus, cum Thales sapientum vnus conuiuium accessisset, recusasse eum lauare, quod se iam vnctum diceret. Barsabeæ lauatio itidem sub vespertinum tempus est instituta. Sed quantopere exoleuerit tandem balneorum sobrius & rectus vsus in meram luxuriam & mollitiem mutatus, locuples esse poterit testis Clemens Alexandrinus, qui *3. Pædag. cap. 5.* libidinosum abusum hoc modo perstringit: Primo, quod ædificia nimis & sumtuosa & artificiose fuerint compacta, κ. περιαγόμενα, quæ circumferri possint, & syndone tecta: *Deinde*, quod sellis argenteis, vasis escariis & potoriis ex auro & argento conflatis vterentur: *Tertio*, quod tam mulieres, quam viri, inter lauandum cœnarent, & se inuicem vino obruerent, exposita & congesta omni sua supellectile ad ostentationem, mulieres vero exsuto cum vestibus omni pudore se nudas extraneis spectatoribus seu corporum cauponibus prẹberent; cum ex aspectu nascatur amor. Denique reprehensionem suam aurea hac sententia concludit: οἴκοι μὲν ἐν τοῖς γονεῦσι καὶ τοὺς οἰκέτας αἰδεῖσθαι χρή: ἐν δὲ ταῖς ὁδοῖς τοὺς ἀπαντῶντας: ἐν δὲ τοῖς λουτροῖς τὰς γυναῖκας: ἐν δὲ ταῖς ἐρημίαις ἑαυτούς· πανταχοῦ δὲ τὸν λόγον, ὅς ἐστι πανταχοῦ, καὶ ἐγένετο ἄνευ αὐτοῦ οὐδὲ ἕν. Idem porro auctor *eodem libro cap. 9.* demonstrat immodicum balneorum vsum animi corporisque vires obtundere & eneruare. Hinc à veteribus balnea κ. ἀνθρωπογναφεῖα, id est, *fullonicas hominum officinas* appellatas, quod citius, quam par erat, detererent corpora, & pannosa efficerent. Tandem vero concludit: τὸ μὲν ἄριστον λουτρὸν τὴν ψυχῆς ἀποσμήχει τὸν ῥύπον, καὶ ἐστὶ πνευματικόν. Studium Romanorum erga balnea vel inde etiam animaduertas, quod P. Victor vltra octoginta numeret, Agrippa centum & septuaginta gratuita populo prẹbuerit, quæ postea in infinitũ sunt aucta, *teste Plinio lib. 36. cap. 15.* quod Ædilium munus fuerit corrupta & collapsa restituere, idque inprimis etiam populares Imperatores Gordianus & Seuerus habuerint curæ: Etsi posterior ex his iuxta balnea

prohibuiſſe legatur, quæ antea Commodus non vetuerat, Varius permiſerat. Seneca ſcribit *aquam argenteis epiſtomiis fundi ſpectem, atque balneis Libertinorum gemmas calcari indignatur*. Sergium Oratam voluptarium hominē etiam Penſiles inſtituiſſe balneas, ſicut proditum a Valerio *libr. 9. cap. 1.* & a Macrobio *3. Saturnal. cap. 15.* immodicum etiam arguit ſtudium erga luxum illum atque mollitiem. Quo accedit, quod additæ fuerint balneæ Athletarum gymnaſiis. Et ne quis exiſtimet tantum Imperatorum temporibus fuiſſe in vſu, equidem ſciendum totius corporis lauandi mentionem apud Homerum fieri crebro. Partes autem balnearum (ſic enim fœminino genere publicas appellant, vt balnea priuata iuxta Grammaticos) potiſſimum quinque recenſentur ab auctoribus. Primam nominabant Græci ἀποδυτήριον, *Spoliatorium* Latini, in quo veſtes deponebantur: Aliqui Tepidarium, quod ibi aer teperet. Hanc ſequebatur cella, pars Galeno prima, teſtudinis inſtar conſtructa, aerem continebat plane calefactum ab igni ſine fumo accenſo, quam idcirco ξηρὰν θόλον, id eſt, *ſiccam teſtudinem* vocabant. Romanis erat *Caldarium*, Senecæ *Sudatorium*, Ciceroni *Vaporarium*, nonnullis *Laconicum* a Laconibus, Græcis ὑπόκαυστον καὶ πυριατήριον. Cellam iſtam ſequebatur cella Caldaria, quam *lauacrum* appellare licet & *baptiſterium* ἀπὸ τοῦ βαπτίζειν. Continebat in ſe ſolium lauandi gratia comparatum. Vnde & *labrum*, quaſi *lauabrum* nominari ſolebat. Pars quarta, Galeno tertia, ſolio conſtabat frigido, quod ibi frigida perluerentur. Vnde *Frigidarium* appellat Vitruuius, Paulus ex Ægina medicus ψυχρολουτρόν. Pars deniq; quinta, Galeno quarta, locus erat, in quo detergebatur ſudor, & facta deterſione vngebantur. Qua de cauſſa dicebatur Græcis ἀλειπτήριον, & ἐλαιοθέσιον. Habebant autem *guttum* ſeu *vas guttatim oleum fundens*, quo vtebantur ad inungendum. Apuleius nominat olearium ampullam, fierique ſolebat vt plurimum e bubulo cornu. Nobiliores enim habebant e cornu Rhinocerotis. Vnde Iuuenalis: *Magno cum Rhinocerote lauari Qui ſolet*. Inſtrumentum, quod comparatum erat ad abradendas corporis

poris ſordes ſeu ſtrigmẽta poſt frictiones, erat *ſtrigilis* a ſtringendo nomen ferens, Græcis ς. ε.;. ις. Erat & ἐνδρομὶς veſtis quædam balnearia hirſuta & villi longioris. Qui opus peragebant, *balneatores* dicebantur, & Aliptæ ſiue vnctores. Sed de his plura qui velit, legat Fumanelli librum *de balneis aquæ potabilis*, & Franciſcum Marium de partibus ædium *lib.1.cap.10.* Mihi iam ad alia feſtinandum.

Balſamum Iudææ frutex, duorũ cubitorũ altitudine & ſemper virens, folio rutæ, & viti ſimilis, tantumq; in Iudæa & Ægypto naſcens, vitro, lapideue, aut oſſeo cultello ſub ortum canis inciſus fragrantiſſimi odoris ſuccum emittit Præſtantiſſimum eius oleum intra triduum vulnera ſine dolore ſanat. Hebræi vocant בעל שמן *dominum olei*, quibus ex verbis compoſitum videtur balſami nomen. Iuſtinus & Strabo *16. Geographia* viridarium eius tantummodo Iudææ tribuunt, vt & Plinius *lib.12. cap.25.* at hic propagatam hanc ſtirpem addit non ſecus, atque in collibus vites, vbi potiti eſſent Romani Iudæa. Balſami fructum ſeu ſemen *Carpobalſamum* vocant, in cuius defectu ſupponendam Leucon radicem cenſet Fuchſius *libro de Compoſitione medicamentorum*, reprehenſus tamen in eo, & merito quidem, ab Andræa Matthiolo in Dioſcoridem.

Bambalio. In nominis huius origine ſua debetur laus Adriano Turnebo, qui *Aduerſar.17.cap.14.* ſcribit hoc modo: *Pater vxoris Antonii propter hæſitantiam linguæ ſtuporemq; cordis, vt a M. Tullio Philipp.3. ei obiicitur, Bambalio vocatus fuiſſe dicitur.* Proinde quæritur, quis ſit Bambalio, a Criticis. Ego nomen per diminutionem ad riſum factum arbitror, vt, quemadmodum dicitur a ſceparnum Sceparnio, ſic a βομβάλειν, βομβαλίων. Eſt autem βομβάλειν *tremere* & *dentibus crepitare*, & *labiis balbutire*, quod & algentibus vſuuenit & ſtupentibus quoque, & balbutiẽtibus, & ore tumultuantibus, & in loquendo colluctantibus & hæſitantibus, maxime tamen cōmiſſione labrorum balbum elidentibus ſonũ, quod & βομβαλύζειν & παμφαλύζειν dicitur. Quæ omnia per Onomatopœiam ſunt efficta, vt & βομβαλοβόμβαξ apud Ariſto-

phanem, & βομβὲς, & inde factum nomen bombardæ. Fit & apud Dionem cum in oratione Ciceronis, tum in oratione Caleni mentio Bombalionis.

Baptismus vox Græca & proprie *immersionem* vel *intinctionem* significans, a verbo βάπτω *intingo* & βαπτίζω *immergo* deduci potest. Vnde & טביל vocant Hebræi a verbo טבל *tinxit*. Hinc טבול *tinctus* vel *baptizatus*. Per metalepsin βαπτίζειν est *abluere* vel *lauare*. Quapropter dicit Marcus *cap. 7.* Iudæos habuisse varios baptismos, id est, lotiones poculorum & vrceorum. Communis hæc Christianorum tessera & vere sacramentum cõtinet hoc pactum, quod initur primum ab omni Christiano cum Deo, facta vtrimque obligatione, & aquę intinctione subsecuta. Requiruntur hic secundum Augustinum Homilia 80 duo, verbum scilicet, & elementum, vt ita fiat sacramentum. Effectus eius, peccatorum remissio. Nam quid aliud vult Petrus *Actorum 2.* cum iubet, vnumquemque baptizari ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ ἰησοῦ χριστοῦ εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν? Iterationem baptismi exosam fuisse veteribus, nec concessam, probari potest non solum ex Iustino & Cypriano, qui alioqui ab hæreticis baptizatos retingendos esse dicebat, verum etiam ex iure vtroque, vtpote *cap. quamuis. de Consecrat. distinct. 4. l. 1. 2. 3. Cod. ne sanctum bapt. reiteretur.* Qui iam Anabaptistæ audiunt, a multis eruditissimis viris solidis argumentis & scripturis sunt euersi ac confutati. Nobis vlterius in hoc scribendi genere progredi non licet.

Barathrum, siue, vt alii putant, βέρεθρον, locus Athenis instar putei profundus, in quem deturbabant κακούργους, sicut in καιάδαν Lacedæmonii, descendit ex Græco βαθὺς, *auctore Festo.* Alii tantum ea loca hoc vocabulo comprehendi existimantes, in quæ demerguntur flumina, παρὰ τὸ βαίνειν, id est, *ingrediendo* deducunt, quasi ἄβατα dixeris, quod præ cauitate peruia non sint. Macedones etiam ζέρεθρον dixerunt, *notante Eustathio Iliad. μ.*

Barbarus, qui ita loquitur, vt sermo eius abhorreat a puritate Latini sermonis, hoc est, qui solœcizat loquendo. Vt si quis

guer-

guerram dixerit pro bello, *guardiam* pro vigilia. Primum tamen barbarus est dictus, qui inepte ſonabat linguam Græcã, *vt aliqui ſcribunt*. Cum enim inquilini Athenis Græce loqui inciperent, ſæpe in vocem βάρβαρ prorumpebant. Vnde κατ' ὀνοματοποιΐαν barbari, qui quamuis linguã perperam ſonant. Lucianus de mercede conductis: καὶ πονήρως τὴν ῥωμαίων φωνὴν βαρβαρίζων. Apud eundem βάρβαρος ἐπιστολὴ *epiſtola barbarica*. Quin barbar Arabica lingua eſt murmurare, ſeu vti vocis inculto ſono, ideoque ab Arabibus Africani *El barbar* ſunt dicti. Sunt etiam, qui nominis originem manaſſe putant a בר, quæ vox Hebræis ſignificat verbum, vltima ſyllaba duplicata, quæ peperit *barbar*, ſed Arabum maxime, cum eorum lingua Hebraicæ ſit affinis. In Imperatorum Conſtitutionibus Barbari ſunt dicti, qui nõ parebant Imperio Romano, quod ipſum & Alciatus docet *ad l. ſcrinus. de pala. ſac. larg. 12. Cod.* Veteribus barbari erant & illi, qui non erant Græci: Et barbarum, τὸ οὐχ ἑλληνικὸν. Vnde Sophocles, τὴν βάρβαρον γὰρ γλῶσσαν οὐχ ἐπαΐω, *linguam enim Barbaram, id eſt, non Græcam, haud intelligo.* Teſtis huiuſce rei & Feſtus, qui ſcribit Plautum idcirco Næuium Poetam Latinum barbarũ dixiſſe, teſtatumq; ſeipſum barbare vertiſſe, cum fabulam ex Græco tranſtuliſſet in ſuam. Et Apoſtolus Romanor 1. ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, σοφοῖς καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμὶ. Iterum apud Plautum Potitium ſacerdotem Romanum barbarum appellari inuenias. In Prologo Aſinariæ *Barbare* pro *Latine* poſitum. In Captiuis quoque Barbaricum ius legas. Eadem ratione Latini auctores non vtentes lingua Romana barbaros dixerunt omnes, ſicut & Cicero Afros, Gallos, Hiſpanos *in Epiſtolis ad Q. Fratrem.* Imo Lacones hoſpites & peregrinos dixiſſe barbaros, annotatum ab *Euſtathio ex Herodoto in 3. Iliados.*

Bardus Nonio ingenio tardus. Ait enim; *Græci tardos dicebant* βραδεῖς. Homerus Iliad. 23. βάρδιστοι μὲν γὰρ οἱ ἔσαν καλλίτριχες ἵπποι. Plautus Perſa: *Nimis tandem me quidem pro barda & pro ruſtica reor habitam eſſe abs te.* Nec multum diſſentit Feſtus, cum ſtultum interpretatur, eundemq; a tarditate in-

genii dictum. *βραδὺς* enim Græcis est *tardus*. Eadem vocis significatio exstat apud Ciceronem libro de Fato: *Zopyrus,* inquit, *Physiognomon, qui se profitebatur hominum mores naturasque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoscere, stupidum esse Socratem dixit & bardum, quod iugula concaua non haberet.* Zasius autem strenuū virum & bellicosum opponit bardo, hoc est, tardo prædito ingenio, *tit. de feud. success.*

Baro. Dictum id nomen cum ex Alberici mente, tum Alciati libro *de singul. certam. cap. 32.* ἀπὸ τοῦ βαρεῖν, quod est *grauare.* Vnde cum pro graui, generoso & insignis auctoritatis homine accipi πολλάκις. Baldus *cap. innotuit. de election.* eum intelligit, qui merum mixtumq; imperium principis concessione in aliquo castro oppidoue obtinuit.

Barzillai filius luxuriantis a בר *filio*, & זלל *in luxu vixit.*

Basilea ad fluuium Virsum & Rhenum, videtur Beato Rhenano nomen arcessere a traiectu, qui Gallis sua lingua est *Pas*, vt Basilea quasi *Passilea* sit dicta. Aliquibus nominatur *Rauracorum Augusta*, vt Augspurg *Vindelicorum Augusta.* Diuiditur in partes duas, quarum vna olim ciuitas Episcopalis obuertitur Galliæ: Altera, quæ minor Basilæa, Germaniæ. Iunguntur sibi inuicem tamen intermedio ponte. Ciuitas equidem insignis, atque adeo celebris cum ob eruditorum monumenta & artem typographicam, tum ob sepultum ibidem Erasmum Belgii lumen, efformata etiam in ænea sepulcri lamina eius effigie, sparso instar Sirenum capillitio.

Basilica domus ampla & spatiosa & caussarum cognitioni destinata ἀπὸ τοῦ βασιλέως, id est, *rege* dicitur Festo. Significat alioqui idem nomen & iudicem.

Basiliscus serpentis nomen Græcam originem agnoscens *regulum* denotat Latinis. Is adeo venenatus fertur, vt vel solo visu enecet, quadrupedes feras, & aues, sibilo abigat quoslibet alios serpentes, aerem vero vicinum ita inficiat, vt arbores & herbæ inde emoriantur. Eundem vita cassum auiculæ aut aliæ bestiæ attingere non audent, vbi fœdum cadaueris odorem semel perceperint. Scribunt nonnulli, si basiliscus equum

equum attigerit, nō equum tantummodo mori, sed & eum, qui insidet. Aduersus tantam pestem dimicare dicitur mustela, imo sæpe (quæ est singularis naturæ prouidentia) cōficere. Atque hæc ex Plinio & scriptoribus nonnullis, cum multa, quæ de eo spargūtur, sint admodum eruditis suspecta. Nam quod gigni eum dicunt ex ouo galli, ex diametro pugnare fatetur Albertus Magnus cum naturalibus rationibus, Galenus *10. de medicam. simpl.* nunquam se eum vidisse scribit, totamq; eius historiam in dubium vocat. Ambigere etiam nō immerito quis possit de tam pestifera oculorum vi, quamquam pro ea stet magna scriptorum caterua: Item fueritne Basilisci corium, quod appensum fuisse legitur in templo Dianæ: Fueritne ad ædem Luciæ sub fornice stabulatus Basiliscus, Leone Pontifice, etsi id scriptum sciam a magno viro.

Bassareus dictus est Bacchus παρὰ τὸ βάζειν vociferādo vel clamando, quod facere id soleant ebrii. Alii deducere malunt a genere vestis vel pellis Lynci detractæ, quam *bassaram* vocari tradit Eusebius. Atq; hinc *Bassarides* dictæ sunt *Bacchæ*. Papinius: *Et tu Bassaridum rotator.*

Batauia inferioris Germaniæ regio ad ostia Rheni, quo nomine olim denotabatur ea Hollandiæ pars, quæ hodie inter veterem Rhenum & Vahalim fluuios a Lobico ad Oceanū vsque duobus quasi brachiis constringitur, nobisque indigetatur die Betuwe/ ἀπὸ τῆς βαθύτητος *profunditate* seu *cauitate*, vt & Hollandiæ Germanicum nomen indicat, originem suam arcessit. Hinc auctor Panegyrici Maximiano dicati: *Pœne, vt cum verbi periculo loquar, terra non est: Ita penitus aquis imbuta permaduit, vt non solum, qua manifeste palustris est, cedat ad nixum, & hauriat pressa vestigium, sed etiam, vbi paulo videtur firmior, pedum pulsu tentata quatiatur, & sentire se procul motu pondus testetur.* Aliter Iunius in sua Batauia: Cuius verba etsi non apponam, videtur tamē ea ipsius sententia, vt potius dicta Batauia sit a Batauo quodam orto regio Gallorum sanguine, qui condidisse creditur *Batenburgum*, voce ista *Batonis* peculium sonante & præferente, quasi

dixeris Baten haue oste goed. Ego me maxime procliuem diffiteri non possum in illud etymon, quod proxime ad rei naturam proprietatemque accedit. Incolæ huius regionis sunt Batani, qui quam vehemens, quam pernitiosum gesserint olim bellum cum Romanis, ex Annalibus Taciti discendum, qui eos etiam prodit didicisse ab hostibus vti testudine in oppugnatione, sicut Turcæ bombardarũ vsum acceperunt a nobis cum magno Reipub. damno, & rerum nostrarum iactura.

Bauaria Germanię ꝓuincia ab Auaribus Hunnorũ reliquiis, qui Noricis expulsis hic cõsederunt, adiecta litera *B*, est appellata. Eadem & *Baioaria* a Boiis Cisalpinæ Galliæ populis dicta, qui sedes suas in eadem regione habuisse legũtur. Veteres *Noricum* dicebant, a quo Noricus ensis Horatio. Ab oriente contermina illi Hungaria, ab Occidente *Suenia*, a Meridie *Italia*, a Septentrione *Franconia* & *Boemia*. Plures & cultiores vrbes nulla habet Germanię prouincia, diuiditurque in Episcopatus quatuor, *Zalsburgensem*, *Pataviensem*, *Phrysingensem* & *Ratisponensem*.

Bdellium species gum̃i deriuatur בדלח cuius fit mẽtio *Genes.* 2. in descriptione Paradisi. Alii lacrymã esse volunt, gummi modo concretam. Optimum censetur, quod cortice, ligno & sordibus caret, clarũ, translucens, amaro gustu, intus pingue, & mollescens tactu subactum. Tale Arabicum gummi ex Acacia Ægypti spina manans, Galeno *Thebaicum*, gummi cedri, cerasi, Iuniperi & elenii.

Beelzebub. Vide *Baal.*

Belgium, cuius incolæ Belgæ, quorum plerosque a Germanis ortos & Rhenum antiquitus trãsgressos, Gallis expulsis, ibi consedisse propter loci fertilitatem com̃emorat Cęsar *Commentariorum 1.* Horum verum appellatio refertur a quibusdã ad innatam genti in dimicando ferociam. Nam balgen (inquit Iunius) est *manus conserere.* Alii vsurpatum nomen hoc a Cæsare de populis Galliæ, qui iam inferiores Germaniæ prouincias incolunt, & translatum a welsche/ posita litera g pro sch/ & v consonante hoc loco permutata cum b, vt apud

Græcos

Græcos identidem fieri videre est apud Plutarchum, Dionem, & alios.

Belial. Nonnulli volentes hoc nomẽ *hominem inutilem* significare, deriuant a בְּלִי *absq.*, & יַעַל *prosunt*. Alii contendentes eodem Dæmonẽ intelligi, deriuant a בְּלִי *absq.*, & עַל *altissimo*. Aquila vertit *Apostatam*. Sane Paulus appellat satanã Belial 2. *Corinth* 6. *Quæ communio*, inquit, *Christo cum Belial?* Chaldæus interpretatur malignitatem. Hieronymus retinet nomen Hebræum, vt cuiq; pro arbitrio interpretari liceret. Quamquam alias filios Belial idem filios intelligat Diaboli, homines quippe malignos. Quapropter παρανόμους reddiderunt septuaginta. Sed & idem Hieronymus alibi deducit a בְּלִי & עוֹל, quod sit *absque iugo*. Sed primum etiam non approbat Kimhi Iudæus: Quod licet maxime probem, vt & eodem auctore illud בְּלִי מוֹעִיל, quod nulli sit commodus, tamen cur reiici & reprobari dicebant notationes sequentes, non video.

Bellaria olim, *teste Pompeio*, solebant dici res aptæ bello, seu bellica instrumenta. Huius auctoritate moti alii dicta volũt *bellaria* omne genus mensæ secundæ, quod vt illa belli, ita hæc mensarum sint instrumenta: siue (*vt alii volunt*) a bonitate, quod secundæ mensæ belle & splendide essent instructæ. Franciscus Patritius existimat bellaria dicta, quod *bellatoribus sint opportuna*, notatione quidem ingeniose, sed non satis apte excogitata. Aliis per Antiphrasin videntur dicta, vt minime bella & bona, quod corpori simul & animo noceant, quod haudquaquam censorie damnandum. *Vides*, inquit Flaccus, *vt pallidus omnis*

Cœna desurgat dubia, quin corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoq; prægrauat ipsum.

Veteres Latini appellabant *mensas secundas*, Græci δευτέρας τραπέζας: Item, τραπέζας ἐπιδορπίας, ἐπιδορπίσματα, ἐπιδορπισμοὺς, μεταδόρπια, *vt apparet ex 14. Athenæi*, vbi Archippi & Herodoti id testimoniis probatũ legas. Aristoteles *libro de Ebrietate* olim τραγήματα appellata tradit. Nempe τὸ τραγεῖν, φαγεῖν Suidæ. Et, vt Eustathius notat Odyss. 2. ἐκ τοῦ

τρώγειν κ. τραγεῖν, τρωγάλια, τράγημα, τραγηματίζω. Dicuntur & ἐπιφορήματα: Illationes dixerint Latini ab inferendo, quasi *fercula secunda*. Athenæus testatur a Platone dici ἐπιτραπεζώματα, ἤγουν τὰ ἐπιτιθέμενα τοῖς τραπέζαις βρώματα. Sed & πέμματα appellantur. Vnde *πέμματα ἀττικὰ, bellaria Attica*. Sunt autem illa Suidæ πλακοῦντα, Eupoli ἐστιάματα. Attamen notandum, intellexisse veteres nomine *secundæ mensæ* quosuis cibos, suaues præsertim ac delicatos, qui expletis iam cibo & potu conuiuis ad excitãdum rursus famem sitimq; apponi solebant. Nam hic finis erat mensæ secundæ. Non minus itaque eleganter, quam vere appellauit Plato παραμύθια τῆς ἡδονῆς *solatia voluptatis*. Romanorum autem mensas secundas (duas enim veteres habebant, *teste Seruio Æneid. 1.* vnam carnis, alteram pomorum) non concinnata fuisse ex saccharo, nec vario sapore condita, at potius ex arborũ fructibus constitisse, testis est Plinius *lib. 12. cap. 2.* Sic Pollux bellaria esse scribit *myrtidas, caricas, & mespilos*. Menedemo bellaria fuisse pyra & mala punica, tum matura, tum præcocia, sæpe caricas, prodit *Diogenes Laertius*. Plutarchus scribit in Artaxerxe reges Persarũ de more regio initiandos pro bellariis terebinthum gustasse. Alii poma intulerunt cum melle: Nonnulli vuas, ficus, pyra: Plato ficus, fabas, myrthi baccas, & glandes de fago: Aliqui etiam papaueris semen cum melle & lactuca ad somnum conciliandum. Ex quibus apparet, quam longe nostra ætas discesserit ab illa veterum consuetudine, & quantum incrementum sumserint lautitiæ multorum morborum caussa.

Bellerophon, quem vxor Præti criminata legitur, quod sese interpellasset de stupro, quod tamen ipsamet obtulerat, quasi βουλὴν φέρων, id est, *consilium ferens* nomẽ accepit. Quod enim consilium sanius esse potuit, quam sibi ab illis in speciem blandientibus voluptatibus temperare? Quin & Homerus ἀγαθὰ φρονέοντα δαΐφρονα Βελλεροφόντην, id est, *bona cogitantem sapientem Bellerophontem canit*, id quod etymon nostrum etiam confirmat.

Bellona Martis soror nomen inuenit a bello, antea iuxta Var-

ronem

ronem Duellona appellata. Illam Marti in bella eunti currum & equos parare fabulatur Statius. Hyginus refert ab ea inuentam acum, quæ Græcis dicitur *βελόνη*: Imo ab hac eius deductum nomen. Quidam etiam Martis vxorem faciunt. In æde ipſius, quæ olim IX. Vrbis regione exſtitit verſus portam Carmentalem, dari ſolebat ſenatus illis exterorum Legatis, quos admittere in vrbem nolebant: Item, Ducibus redeuntibus a bello columella ante ædem erigebatur, quæ bellica vocabatur, inque eam haſtam iaciebant, cum bellum indiceretur. Sacerdotes ipſius ab Arrone Bellonarii dicti feriebant ſe ipſos cultris, vt proprio ſanguine numen placarent. Vaticinabantur autem furentes. Fingebatur etiam hæc Dea pugnas ciere flagello. Inde Lucanus 7. *Sanguineum veluti quatiens Bellona flagellum.* Græcis dicitur *ἐνυὼ*.

Bellum per antiphraſin quibuſdam *quaſi minime bellum* nuncupatum. Hæc communis Grammaticorum opinio. Alii ex duello contrahunt nomen, ſicut ex *Duis bis*, & ex *Duini bini* factum volunt. Atque hæc Varronis ſententia etiam approbata ab Alberico Iuriſconſulto. Feſtus a *belua* vult dici, quod beluarum perpetua diſſenſio ſit: Caſſiodorus *libr. 1. cap. 30.* a Belo, quod is primus ferreum gladium produxerit, vt & pugna ipſi nominata videtur a pugnis, quibus ſe primum laceſſebant. Inter omnes ſententiam Feſti ſummopere probo. Nam & Cicero inquit Offic. 1. *Temere in acie verſari, & manu cum hoſte confligere, immane quiddam & beluarum ſimile eſt.*

Benacus Lombardiæ Tranſpadanæ lacus prope oppidum Piſcheriam oriens, quæ condita eſt primum a Scaligeris Veronæ principibus, nomen adeptus videtur ab oppido Benaco, quod in hoc tractu collocat Leander, & exſtitit olim, vbi nunc Tuſculanus eſt vicus. Quo falli videatur Antonius Sabellicus, cum *Decad. 3. libr. 3.* ſcribit, dictum *Benacum* quaſi *penes Nacum* Tridentini agri oppidulum. Ptolemæus vocat *βεναύκος*.

Beneuentum Italiæ ciuitas in Samnitib⁹ nominata olim *Ma-*

ieuentum a primis colonis Græcis ꝑpter iniuriosum horribilemq; ventum, quẽ frequenter patitur, *vt & Procopius tradit.* Ex Dalmatia spirare dicitur, & tãto quandoq; fremitu in hunc locum e directo oppositũ irruere, vt in medio furore oppidani prodire vix audeant. Sed ab illis discedunt, qui tributũ hoc nomẽ volunt ob editam ingentẽ stragem a Suipitio Petilioq; Coss. cuius Liuius meminit *lib. 9* Nec tamen Liuius quidquam de nominis mutatione insiar Plinii: Verum ominis boni gratia vocari cœptum Beneuentũ, cum eo deduceretur colonia, scribit *lib. 14.* Tulit hæc ciuitas nobilia sane ingenia, & inprimis Orbilium Grammaticum ex Horatio notum, qui eum plagosum nominat. Tulit quoq; Roffredum & Odofredum Iuriconsultos, quorum hic diu Bononiæ ius ciuile professus fuit. Ibidem Ianuarius Episcopus affectus martyrio cum duobus Diaconis.

Beniamin filius dextrę, compositum nomen ex בֵּן *filio* & יָמִין *dexter fuit.* Ita enim nominatus a patre, cum mater in partu *Ben oni*, id est, *filium doloris* vocasset.

Berenice Ægypti vrbs sita ad sinum Arabicũ Ptolemæo, quæ tribus syllabis *Bernice* dicitur ab Arriano in Periplo maris rubri, creditur cõdita a Ptolemæo Lago, qui & ab vxore sua indidit nomen. Zieglerus nominat *Chasair*, Niger *Alchasér.* In idem recidit. Quippe *al* articulus est Arabicus, additus a *Nigro*, sicut alias factum videmus in *Almanach*, *Almagesto*, & *Alcairo pro Cairo*, & similibus.

Bes, bis triens Festo.

Bethlehem בית לחם *domus panis.* Eadem ciuitas Euphrata dicta, *vt in præparat sua Euangelica censet Eusebius*, vbi ad Domini Christi præsepe, quẽ ibi natum constat ex *2. Matthæi*, aliquot libros scripsit Hieronymus. Stephano est Βηθλέεμα. At quoniã Matthæus mentionẽ facit Bethlehem Iudæ, quæ sita erat in Tribu Iuda Hierosolymis duobus fere miliaribus distans, apparet appellationes eas adiectas ad differentiam alterius ciuitatis nominis eiusdem, quæ collocatur *in Tribu Zabulon*, id est, *in Galilæa.*

Bethsan ciuitas in tribu Manassis, vbi Saul violentas manus sibi

sibi ipsi intulit, appellationem trahit a בית *domo*, & ישן *dormiuit.*

Bethschemesch vrbs Leuitarum in Tribu Iuda a Beth sæpius repetita voce & שמש sole est appellata.

Bethulia vrbs, in qua Iudith Holophernem vino madidum & profundo immersum somno obtruncauit, recte deduci poterit a בתולה *virgine nubili*, & יה *Deo.*

Bethsur, arx munita quinque tantummodo stadiis Hierosolyma distans petræ domum significat, quasi dixeris בית צור. vnde notatio deduci potest.

Betica vel (vt alii) *Bethica* vlterior Hispaniȩ pars, qua se flectit in fretum, prouincia fertilis, nunc Granadæ regnum, nomẽ trahit a Bethi fluuio nauigabili, qui eam perlabitur. In hac sitæ *Corduba* & *Hispalis* coloniæ quondam Romanæ.

Bezoar lapis, cui aduersus venena & pestem maxima vis inest, atq; adeo quidem, vt, quidquid toxica elidere creditur, per *ἀντονομασίαν bezoardicum* dicatur, vt & *pulueres bezoardici*, ex Arabum lingua originem arcessit. Hi quippe antidota pugnantia cum veneno *Bezahart*, quasi vitam cõseruantia, vocant. Cardanus corrupte legit *Bezar*, asserens Pazar gemmã esse mollem & coloris cinerei, magnitudine auellanæ, in Pely orientalis Indiæ regione repertam. Indi *Bazar* promercalem dixerunt lapidem: Item *Bazar* denotat forum, in quo exercentur mercimonia. Vt inde potius etymon deducere potuisset, vir alioqui acutus & catus.

Bibliotheca βιϐλίων θήκη librorum thecã.

Bidentes primum dictas comperit A. Gellius in commentariis ad Pontificium ius pertinentibus, quasi *biennes*, inserta litera & longo vsu voce corrupta. Attamen Hyginus Iulius bidentes hostias appellari scripsit, quæ per ætatem duos dentes habent eminulos vel altiores. Vide Gellium *libr. 16. cap. 6.* priori sententiæ astipulatus fuit *P. Nigidius libro*, quẽ de extis composuit. Ait enim, appellari bidentes non oues solas, sed omnes hostias bimas, Neque tamẽ dixit, cur ita appellarentur. Hinc bidental templum istud, in quo bidentibus hostiis sacrificabatur.

Biga, currus, qui a binis equis iunctis trahitur, vt triga & quadriga, qui a tribus aut quatuor. Bigas primum iunxisse creduntur a Romanis & Græcis Phryges, quadrigas Erichthonius *teste Plinio lib.7.cap.56.* Tertulliano libro de spectaculis *cap.1.* & Virgilio *Georgic.3.*

Bildad Iobi amicus nominatus videtur a בלה *inueterauit*, & דוד *amico*.

Bileam Propheta, qui stellam dixit orituram ex Iacob, & virgam prodituram ex Israele *Numer. 24.* vetustatem populi aut eiusdem confusionem significans, deducitur a בלה *inueterauit*, & עם *populo*.

Biremes naues fuisse legimus, quæ geminum habebant remorum ordinem, *vt recte monet Isidorus*, non quæ binis agitabantur remis, *vt refert Bayfius libro de re nauali*. Ab Erythræis feruntur primum inuentæ, sicut triremes ab Amocle Corinthio. *Thucydide teste*, quadriremes a Carthaginensibus, *Aristotele auctore*.

Birota vehiculi genus nomen suum duabus rotis acceptum fert. Eius mentio fit in Codice Theodosiano de cursu publico in hæc verba: *Statuimus Rhedæ mille pondo tantummodo superponi, birotæ ducenta, veredo triginta.* Notandum idem vehiculum ab vetustissimis Æolibus dictum πετόρριτον ab inferioris ætatis Græcis δίκυκλον. At rheda τετράκυκλον fuit. Vnde error doctissimi Iunii, qui apud Eunapium vertit quadrigas.

Birrhia proprium nomen in Andria Terentii. Adrianus Iunius in Commentario de Coma legendum putat *Pyrrhia*. Quod si recte existimat, a flauo colore, quem Comici tribuunt seruis, quique πυῤῥὸς est Græcis, conficta fuerit appellatio, scribendumque erit potius *Pyrrhia*, *P* consonante in *B* mutata.

Bisextus vel *bissextus*. Quandoquidem iuxta Iulii Cæsaris emendationem reuocato exactius anno ad Solis cursum, quẽ confici videbat diebus 365. & horis circiter sex, singulis annis quadrans diei superest, id est, horæ 6. & proinde quatuor annis quatuor quadrantes, qui coniuncti diem efficiunt vnum,

vnum, iussit eum quarto quoque anno 23. Februarii inter Terminalia & Regifugiũ intercalari, ante eum videlicet diem, qui est sextus Cal. Martias: Vt bis eo anno dicatur, *sexto Cal. Mart.* Atq; hinc nomen Bisexto. Inde est, quod Celsus Iurisconf. doceat *l. cum bisextum. ff. de verb. signif.* nihil referre, vtrum priore an posteriore die sit natus, cum biduum illud pro vno tantũ die habeatur. Græci ἐμβόλιμον vocant. Postea cum annus a Iulio sic ordinatus iterum conturbatus, atque confusus esset incuria ac negligentia, redegit eum rursus ad pristinam rationẽ Octauius, inque eius ordinatione Sextilem mensem suo cognomine nuncupauit, sicut disertis verbis scribit Suetonius. Meminit eius rei quoq; Iosephus Scaliger *de emendat. temporum lib. 5.* Si hunc annum inuestigare quis velit, diuidat numerum annorũ Christi numero quaternario, & quando nihil residuum fuerit facta diuisione, ne fractio quidem, annus is erit bisextilis.

Blasphemia, quæ proprie intelligitur conuitium & contumelia in Deum eiusve religionem, de qua lex exstat *Leuit. 24.* cum insigni exemplo & pœna; improprie vero in hominẽ; nomen habere videtur παρὰ τὸ βλάπτειν τὴν φήμην, quod lædat famam. Christus Dominus distinguens inter blasphemias *Marci 3.* omnes dicit expiabiles & remissibiles esse præter eam, quæ cõmittitur in Spiritum Sanctum, nempe agnitæ veritati reclamare, & agnitos errores tueri, cum Spiritus sancti propriũ sit doctrinam propagare, in omnem veritatẽ ducere, afflatu suo tenebras noctemq; dispellere. Mos erat Iudæis cum blasphemiam aliquam audirent, scindere vestes; ait Rhabanus, sicut Paulus & Barnabas, cum cultu eos diuino prosequerentur, vestes suas scidisse legimus.

Blaterare Festo *stulte & percupide loqui*, Nonio *per mendacia confingere.* Festo placet astipulari, cum Græcis βλὰξ *stultum* aut *fatuum* significet, vnde vox ista nata videtur.

Boas, qui in vxorem duxit Ruth, quantum coniicio, nomen inuenit a בוא *venit*, & אז *tunc.*

Bœotia regio in finibus Græciæ, olim Aonia dicta, item, Ogygia, Messapia, Cadmia, *vt ex Thucydide prodit Stephanus*, nec-

non Hyantis, *teste Strabone*, & ἄονι Diodoro, cuius incolæ apud Solinum dicuntur Leleges, ἀπὸ τῆς βοὸς, id est, boue trahere creditur appellationem, quod Cadmus huius ductu ad eum locum peruenerit, vbi postea condidit Bœotias Thebas. Vrbs huius regionis fuit Ascra Hesiodi patria sita ad Heliconis radices. Scribit eam esse χεῖμα κακὴν, θέρει ἀργαλέην. Ibidē ponitur Orchomenus πολύμηλος Homero, Pindaro λιπαρὰ καὶ χαρίτων πόλις, Tiresiæ quondam oraculo celebris: Item Thebæ ἑπτάπυλοι Bacchi, Herculis, & Pindari Linique Poetarum patria, & Cheronæa Plutarchi. Incolæ Bœoti literarū contemtores ac stupidi fuerunt (hinc Bœoto aere nati, & sus Bœotica) sed ἀνδρεῖοι Eustathio, pugnaces Straboni.

Bohemia, cuius incolę Ptolemæo βαῖμοι, Straboni κολδοῦοι, nominis originem defert Boiis, qui ab Alpibus descenderūt in planiciem, cum antea tenuissent loca vicina Mediolano vsq; ad Rhætos. Strabo equidē ex Gallia eos in Italiam migrasse scribit *lib.4.* Eosdem vero eiectos suis domiciliis a Romanis apud Tauriscos consedisse, & cum Dacis bellum gessisse tradit *lib.5.* Male tamen totam eorum gentem euersam ac funditus excisam scribit. Quid enim aliud Bohemia, quā Boiohemia der Boien heym? Sane ea de caussa nominat Paterculus eandem regionem *Boiohemum*, Tacitus paulo cōtractius *Boiemum*, satis indicantes ab incolis tractam nominis originem. De Tauriscis tamen quod scribit, minime erroneum existimandum, cum quōdam *Taurisci* nunc *Norici* appellati Rhetis & Vindelicis contermini sint, nec absurdum sit etiam, eos ad finitima loca progressos.

Boiæ Festo vinculorum genus, siue ligneæ sint illæ, siue sint ferreæ. Hinc proculdubio Germanicum Beeyen.

Bombarda factitium nomen ab ardēdo, & bombo seu sonitu, quem edit, cum disploditur. Quis fuerit eius inuentor, nondum constat. Certū id, inuento eo post hominum memoriā extitisse nil terribilius aut etiā perniciosius. Polydorus existimat *lib.3.c.18.* dæmonem quendam mōstrasse mortalibus, vt non modo armis inter sese, verum etiam fulmine dimicarent.

Bona

Bona. *Appellatio bonorũ*, inquit Vlpianus, *aut est naturalis, aut ciuilis.* Naturaliter bona ex eo dicũtur, quod beant, hoc est, beatos faciũt. Inde *beati* appellati sunt *diuites*. Plautus in Penulo: *Bonam ego quam beatam esse primo dici mauolo.* Et Seneca Controuers. 3. *Insciens malum beata vxor.* Idem Epist. 5 *Nunquam vidi hominem beatum indecentius.*

Boo verbum bobus & vaccis proprium vnde, nisi a Græco βοᾶν?

Boreas ventus Septentrionalis ἀπὸ τῆς βοῆς *clamore* dictus, καὶ τοῦ ῥέειν fluendo. Hæc & Nonii ex Homero sententia. Verum Eustathius aliam nominis rationem adferens dictum eum vult, quod τὴν βορὰν, id est, *alimoniam* prebeat, frugibus ad maturitatem suo flatu perductis. Sed prius etymon amplecti malo. Neque enim calore suo generationem & frugum augmenta promouet instar Zephyri, sed frigore potius nocet, tum volatu impetuoso. quo instar aquilæ bacchatur nonnunquam, alterum inde nomen Aquilonis obtinens. Imo nullus impetuosior ventus, quem *furere* propterea dicit Ouidius Elegia de Nuce.

Bos a Græco βοῦς, qui & ἀπὸ τοῦ βόσκειν dicitur, id est, *pascendo.* Bos Luca nominatus elephas Pyrrhi regis bello, Anno ab V. C. 972. eo, quod plurimum tum temporis visus esset in Lucania. Latini alio nomine *Trionem* vocant, quasi *terionem* quod terram terat. Neuius: *Trionem hic moderatur rusticus.* Dignum notatu, quod passim proditum ab auctoribus, ex mortui bouis putrescentibus reliquiis nasci apes. Quod quia etiam Ælianus tradit vltimo cap. libro 2. περὶ ἰδιότητος τῶν ζώων, verba eius in medium dabo. καὶ ἀποθανὼν δὲ βοῦς, inquit, γενναῖόν τι χρῆμα καὶ ἀξιέπαινον. μέλιτται γοῦν ἐκ τῶν ἐκείνου λειψάνων ἐκφύονται ζῷον φιλεργότατον καὶ καρπῶν τὸν ἄριστον καὶ γλύκιστον ἐν ἀνθρώποις περιπλάζει τὸ μέλι.

Bosphorus vel potius *Bosporus*, cum Græce dicatur βόσπορος, ἀπὸ τοῦ βοὸς καὶ πόρου nomen arcessit, quod vel bos traiicere possit natando. Testis interpres Apollonii, cuius verba subiicio. βόσπορος ὀνομάζεται διὰ τὸ δοκεῖν τὴν Ἰὼ βοῦν οὖσαν διαπεραιωθῆναι τὸ

ἀπὸ βυζαντίου κ. ἀπὸ χαλκηδόνος διάστημα. Admiſcet tamen nonnihil ex fabulis. Boſporus ab auctoribus celebratur duplex: Vnus Thracius iuxta Byzantium, alter Cymmerius a populis Cymmeriis dictus, qui in introitu Mæotidos paludis fixas habuerunt ſedes frigidiſſimã incolentes regionem. Vnde quicumq; terras frigoribus obnoxias habitant, appellari ſolent Cymmerii, quales etiam fuerunt illi Italiæ populi, qui regionem inter Baias Cumaſq; inſederunt, in qua erat conuallis circundata ſatis eminenti iugo, ſolem nec veſpertinũ nec matutinum videns. Sciendum etiam, apud bo. [illegible] auctores alia Thracii Boſpori exſtare nomina. Steph. n[illegible] ſ[illegible] nim ſcribit dici portũ Byzantii, item [illegible]. Boſporum Helleſpontium nominat Tzetzes, Strabo Byzantiacum os, Arrianus fretum Myſium, Herodotus Boſporũ Chalcedoniæ, Pindarus oſtium Euxini, Apollodorus πόρον, id eſt, *meatum* vel *Thracium traiectum*. Hac copias ſuas tranſportauit Darius bellum geſturus cum Alexandro.

Brabantia dicta Iunio quaſi breed land/ quod ſit velut tænia vel faſcia lata, vt ita ſignificetur regionis latitudo. Etiamſi non male etiam traxeris a *Brataſbantio* Bellouacorum oppido, vocabuli mole contracta & conſidente per Grammaticam συνίζησιν.

Braccæ Iſidoro ſunt dictæ, quod ſint breues, & corporis verenda iis velentur, quaſi dixeris βραχεῖς ἐσθῆτας. Imo braccæ ſunt βράκη vel βράκια, hoc eſt, ῥάκη vel ῥάκια, inquit Caſaubonus, qui minime aſſentitur Diodoro Siculo exiſtimanti βράκας vocem eſſe Gallicam, vt nec Heſychio, qui ſcribit: βράκκαι, ἀγκαῖοι διφθέραι παρὰ κελτοῖς. Ait enim Diodorus *libro 7.* Galatas anaxyridas vocare braccas. Hieronymus rurſus ad Fabiolam de veſte ſacerdot. & Ambroſius *Offic. 1.* appellant braccas fœminalia, quibus velantur pudenda. Græci περισκελῆ vocant. Quamquam Flaccus periſcelida acceperit pro ornatu fœmineo, & Porphyrio apud eundem eſſe velit ornamẽtum pedum circa crura, ex vi nominis ſumta interpretatione. Ab his autem braceis nominata ea pars Galliæ *Braccata*, quæ alias Narbonenſis prouincia audit, apud Prolemæum

lemæũ γαλατοβραχατία ναρβωνησία. hodie *Languedoc, prouence*, & Delphinatum complectens. A braccis etiam *Braccaru* dicti braccarum artifices Lampridio *in vita Seueri*. Nec tamē soli Galli vsi sunt braccis: Imo & Medi Asiæ populi. Legitur enim in obscœno carmine: *Medis laxior, Indicisque braccis*. Ouidius Tristium 5. de Getis:

Pellibus & laxis arcent mala frigora braccis,
Oraque sunt longis horrida tecta comis. Item:
Hos quoque qui Graia geniti creduntur in vrbe,
Pro patrio cultu Persica bracca tegit.

Bracca a præsecando nominata Festo.

Brachium idem cum eo, quod est Græcis βραχίων, quæ dictio secundum Festum deducitur a βραχὺ, quod est breue. Perottus trahit ἀπὸ τῆς βραχείας. Male. βραχύτητος enim dicere debuisset.

Breuiarium opus concisum, quo nomine sacerdotes Pontificii appellāt encheiridion, quod ipsis semper ad manum est, & in quo canonicas horas habent excusas, a breuibus nomen obtinuit. Quid sint *breues* aut *breuia*, indicat Zonaras Carthaginensi concilio his verbis: βρέβιοι, ἡ ἐπιτομὴ λέγεται καὶ σύντομος γραφή. Sic in Galba dixit Suetonius breuiarias rationes.

Briareus gigas παρὰ τὸ αἴρειν, id est, *tollendo* vel *auferēdo* adeptus est nomen, quasi sit βορά, id est, *vorago omnium mundi partiũ*, ait Phurnutus. Amantinam securim tribuit ei Ouidius Fastorum 3. Fingitur & ἑκατόγχειρ *centimanus*. Vnde id nomen ob varium instrumentorum vsum tributum Archimedi a Marcello in Syracusarũ obsidione, legimus apud Plutarchũ in eius vita. Hesiodus μεγάθυμον vocat in Theogonia. Cognomenti loco nomen idem adiectum Herculi, obseruarũt Pindari interpretes. Ideoque certum, columnas ipsius, Briareos, dictas. Hæc ex fabulis, quæ pariter non omittenda, quandocunque res ipsa exegerit.

Brimo dicta est Hecate παρὰ τὸ βριμᾶν, quod est *irasci, fremere, minari*: Vel ἀπὸ τοῦ βρόμου, id est, crepitu aut ignis strepitu. Est enim βρι particula intensiua. Namque inde βριήπυος & ὄβρι-

μεγ' ὄρης, *late perstrepens & potens Mars.* Apud Propertium meo quidem iudicio (repugnant enim Mineruæ mores, pro qua antea legebatur Sais) optime Turnebus corruptum versum restituit hoc modo:

Mercurio sanctis fertur Bœbeidos vndis
Virgineum Brimo composuisse latus.

Antea enim legebatur: *Mercurioque Sais.*

Brisæus dictus Dionysius vel a Brisa promontorio Lesbi, vel παρὰ τὸ βρίθω *grauo*, vel παρὰ τὸ βρίζω *præ cibo & potu dormio*, aut a βρύω *malefacio, irrigo*, aut denique a byrsa, id est, *corio* vel *pelle*, vt monet Gyraldus, cuius hic verba ponere pudet.

Britannia Septentrionalis insula βρεττανία Tzetzi in Hesiodū, triangulari forma, & proinde Siciliæ similis, totoque a nobis orbe diuisa, atque adeo omnium insularum totius Europæ maxima, Solino alter orbis, hodie Anglicū simul & Scoticū regnum cum Hibernia suo complexu claudens, olim & *Albion* dicta ab albis rupibus, quæ eo nauigantibus in conspectum veniūt omnium primæ (etsi hæc nominis origo Buchanano minime ꝓbetur, ob rarum tum temporis feræ nationis cum Latinis commercium) defert etymi originē secundum nōnullos regi Britoni. Malim cum Buchanano illis asscribere, qui Brittones sunt dicti. Tres enim gentes totam hanc insulam tenuerunt antiquitus, *Brittones* inquam, *Picti* & *Scoti*. Neq; ignotum, a parte quadam præcipua nominari frequenter totum. Atq; hinc forte Galli omnes Britannicas fœminas appellant *brettas*, *i* vocali in *e* mutata, & loqui Britannice est eidem *bretter*, vt idem prodit. Quin Aquitaniæ promontorium est nomine *Capbretton.* Adde quod Beda suis monumentis prodiderit, austrinam insulæ partem occupatam fuisse a Brittonibus, septentrionalem a Pictis inhabitatam. Et licet plerique veteres scriptores incolas Britannos vocent, tamen & *Brittones* dictos constat ex Martiale. Dionysius Afer vocat βρετανούς, eliminata altera τ, Poetica scilicet licentia. Totum insulæ tractum diuidit Xiphilinus ex Dione in superiorem & inferiorem. Apud Sextū

Rufum

Ruſum legitur *Britannia prima. Britannia ſecunda, Flauia, & Maxima Cæſarienſis. Valentiam* addit Marcellinus. Alii diuidunt in *Scotiam*, quæ inclaruit nomine Calydoniæ ſyluæ, & *Britanniam*, quæ & Angliæ nomen agnoſcit, quod olim Angli populi cum occupauerint Brittonibus expulſis, aut certe Saxones reginæ Angliæ auſpiciis ac ductu, aut denique quod noſtri orbis ſit *angulus*. Incolæ vtplurimum ſunt ſtatura procera, & adeo venuſta facie, vt Gregorius Pontifex, cum forte Anglorum pueros videret Romæ, bene eos *Anglos* vocari dixerit, eo quod vultu *angelorum inſtar* niterent, & proinde adminiſtrandum illis eſſe iter ſalutis æternæ. Strabo ſcribit *initio libri 4.* procera eſſe eorum corpora: cuius rei argumentum id profert, quod ſe adoleſcente Romæ viderit Britannos, qui etiam altiſſimos homines ſuperabāt pedis ſemiſſe. Addit ſimpliciores fuiſſe Gallis & magis Barbaros. At quæ iam in illis barbaries? Potius alios homines eorum comparatione barbaros dicas. Adeo exculti mores, adeo humani, adeo imbuti humanioribus diſciplinis omni feritate deterſa.

Britannica herba, Germanis inferioribus ſeu Belgis communi quorundam opinione Lepelbladen (etſi non pauci rem in controuerſiam vocent) inprimis conducens ad profligandam ſcelotyrben & Stomacacen, trahere videtur originem nominis ab inſula Britanniæ, ex qua in Hollandiam, Zelandiam, Friſiam, & circumiacentia loca delata lætum prouentum facit. Ita viſum multis legentibus Plinii veſtigia. Lapſus tamen hic Iunio videtur imperitia linguæ, qui propterea originem vocabuli dedicat ceſpitibus, quos patrio vocabulo *Bruttas* vocant, & quibus etiam aggerum moles vallant aduerſus impetum maris. Hæc ille in Batauia vir equidem doctus, & naris, quod aiunt, emunctæ. Verumenimuero Plinium hic ſequi malo, quam Iunium, cum haud inſolēs ſit herbis a ſolo natali nomina & cognomina imponi. Tale Rhaponticū, Abſinthium Ponticum, Conyza Medica, Celtica Nardus, Petroſelinū Macedonicū, & Thamarindus Indicarū palmularū fructus, ne quid amplius addam

in re certa & omnibus nota. Accedit, q̃ nos Frisii, quorum lingua haud ita multum discrepat ab ea, quæ Batauis vernacula est, non cespites, at cespitũ frusta vocemus Bruten/ aggeresq; non iis, sed præiongis & crassioribus frustis ligonum opera de..itis, & terrę abiatis (Soden nostrates vocant) muniamus. Vt vir magnus in aliquid novi cōminiscendo leuiter hic cespitasse videatur mihi. Morbi isti, quorũ modo facta est mentio, (*στομακάκην* dico & *σκελοτύρβην* ex Plinio) vnius Scorbuti nomine censentur ab eruditis. Pro partium autem varietate, in quibus signa se produnt plus minusve, iam hoc iam illud sortitur nomen. Et quoniam populariter grassari solet, dabo in mediũ *διαγνωστικὰ* vel *ἀποδεικτικὰ* signa iamdudũ approbata, quibus agnosci possit & simul ab aliis morbis dignosci. Nam in *τῇ στομακάκῃ* gingiuarũ caro mollior roscidis vaporibus exæstuantib' ab impuris visceribus vi caloris perfusa in humorem laxum fluidumq; exurgit. Hippocrates *οὖλα* vocat Galenus *οὖλα πλαδαρὰ gingiuas madore laxas.* Venæ linguæ substratæ turgent. Nonnunquã exest & exulcerat gingiuas acrimonia humoris, quę quidẽ Græcis sunt *οὖλα διαβεβρωμένα.* Tum dehiscunt cruento ichore vbertim effluente. Hanc putredinem sequitur luxata dentium compages, qui simul nigrescunt, quandã velut sydерationis ideam ementientes. Adest & animæ fœtor perpetuus seu *δυσωδία* ex eadem humorum putredine, & dolor affectarum partium, quoad a squalido isto succo obsessę & inebriatæ distendũtur. In Scelotyrbe autem labant genua ex infirmitate, vt recti obambulare nō possint, crura obrigescunt, dum se succus ille grauis insinuat in artuum cōpagines. Rigorem hunc sequitur dolor initio grauis & obscurus, vtpote in suræ tibiarumque musculos penetrans, qui quouis exercitio multũ solet exasperari. Sæpe resoluuntur crura. In femoribus & tibiis emergunt maculæ summam defœdantes cutem initio floridæ & rubræ, qualia a nuperis pulicũ morsibus in cute *στίγματα* sunt, verum tractu temporis decoloratæ & plumbeæ euadunt. Nonnullis crura molli tumore grandescunt, deuergente humore impetu suo ad corporis infernas partes: At aliis gracile-

eilescunt, ita vt vix ossibus hæreant, superueniente præsertim *ἀτροφία*. Atque hæc de morbi istius signis, quæ placuit adiicere, si forte eo quoque modo aliquid fructus ex hisce nostris manare queat.

Brixaba mons adiacens fluuio Tanai, qui postea *κριοῦ μέτωπον*, id est, *frons arietis* est dictus, *teste Plutarcho libro de fluminibus*. Alludit autem ad Phryxi fabulam & vocem. Itaque *ἀπροσδιόνυσον* haud erit, si adiiciantur, quæ ab eodem Plutarcho attexuntur. *Tanai*, inquit, *adiacet mons, quem indigenæ vernacula lingua βριξάβα, id est, arietis frontem appellant*. Sumtam fabulam dicit a Phryxo, qui cum se recepisset in montis iugum corpusque dedisset somno, & proinde armati quidam conscendissent ad eum, excitatus fuit ab aurei velleris ariete & Colchos delatus.

Brizo insomniorum Dea existimata *παρὰ τὸ βρίζειν*, quod est *dormire*, deducit nomen.

Bructeri Westphaliæ populi, *Βρούκτεροι* Ptolemæo, obtinuisse nomen videntur Iunio a perpetuis paludibus, quas, inquit, broucken vocamus: Vt sint brouckers, id est, accolæ paludū. Dissident tamē auctores, quibusdā eos collocantibus ad vrbem Monasteriū, vt & Willicho placet: aliis ad montem, quē a Bructeris vocatum volunt Broeckspera, vt Peucero & Melanthoni videtur. Christophorus Pyramius designat eisdem regionē, quæ nobis dicitur Lant ouer ysel. Strabo certe non longe remouet ab hisce locis *lib. 7. Geographiæ*, cum scribit a Druso victos in Amasia fluuio prælio nauali.

Bruma. Optimi Grammatici dictam censent brumam, quasi *βραχὺ ἦμαρ* dem breuem. Id enim anni est tempus, quod dies breuiores habet.

Brundusium Calabriæ vrbs ad mare Adriaticum, Brundisium Plinio, modo macula non subest, Ptolemæo *Βρενδέσιον*, aliis Brenda, vt monet Festus, cōtracto nomine, nomen inuenit a forma ceruini capitis, quod sua lingua Messapii Brundusium appellare solebāt. Verba Strabonis sunt: *τῇ γὰρ Μεσσαπίᾳ γλώττῃ βρεντέσιον* (sic & Stephanus habet) *ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐλάφου καλεῖται*. Commodus hinc traiectus & nauigatio in Epirū, Ceraunia,

Dyrrachium, imo in Græciam omnẽ ac Asiam, propter cõmodũ discessum accessumq; multis portib⁹ vno ore clausis, qui sinum (*vt Strabo scribit*) intus excipiunt. In hac vrbe obsessus fuit a Cæsare Põpeius: Vnde cũ esset dilapsus, translatum est bellum in Thessaliã. Florus scribit, tãtum olim opibus potentiaq; valuisse, vt Salentinorum haberetur caput. Liuius nominatim inter duodeuiginti colonias recẽset, quę bello punico altero rem populi Rom. milite pecuniaq; iuuerũt. Ciuis hinc fuit Pacuuius Tragicus Poeta Ennii ex sorore nepos, qui tandem Tarenti decessit.

Bruta tellus ob grauitatem dicta Horatio. Nam *brutum*, ait Festus, antiqui dicebant *grauem*.

Brutus, inquit Æmylius Probus, stultitiam finxit: Vnde is *Brutus dictus*. id est, *stupidus, tardus, aut stultus*. Ouidius Fastor. 2. *Brutus erat stulti sapiens imitator, vt esset*

Tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.

Etenim cum iuuenes regii pficiscerentur Delphos, additus hic eis comes delectamenti gratia sambuceũ baculum repletum auro dono dedit Apollini: A quo responsum fuit, eum summam Romæ potestatẽ obtenturum, qui primus omniũ oscularetur matrem. At hic casum simulans terram est osculatus. Factũ ergo, vt, cum ob stuprum Lucretię illatũ in exsilium egisset Tarquinios, primus Consul creatus fuerit Romæ. Fuit & alius Brutus Cæsaris percussor, idem Catonis ex Seruilia sorore nepos, cui de belli euentu noctu sollicito terribile illud phantasma, quod se malum eius genium profitebatur, apparuit.

Bubona boum Dea, *vt Augustinus tradit.*

Buccina a bucca, qua inflatur, appellata nonnullis: Aliis a boũ voce, quorũ mugitui quid simile reddit. Festus: *Buccina, quã nos appellamus, Græci bucinanon a similitudine soni dicunt.* Emaculandus locus. Lege βυκάνην. Erat autem buccina *cornu recuruum*, vt apparet ex eo Ouidii: Caua buccina sumitur illi *Tortilis in latum*. Hinc buccinator, qualis Triton ille Neptuni apud Poetas, qui, vt Virgilius canit *in carmine Æneæ fugiens ciangit vocem*, & hoc signo fluctus & flumina, quando-

cumque

cumque velit, reuocat. Si etiam Propertio fides, *Buccina cogebat priscos ad verba Quirites*, æuo scilicet Romuleo. Inde Dionysius lib. 2. τοὺς δημοτικοὺς ὑπηρέταί τινες κέρασι βοείοις ἐμβυκάνοντες ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον.

Bucephalus equus Alexandri, & capite & nomine Bucephalus fuit. Bouinum enim nomen istud exprimit caput, seu naturale caput intelligas, seu formam capitis bouini corpori impressam, sicut de Thessalis equis legimus appellatis hoc nomine ex tali nota illis inusta.

Buda sita ad Danubium ciuitas, nomen sumsisse creditur a Buda Attilæ regis Hunnorum fratre, vel a Budinis Scythiæ Europææ populis, quos Græci, sed non recte Gelonos vocant, ait Herodotus. Sed & hęc quondam fuit regis Hungariæ. & inferioris Pannoniæ metropolis, tandem vero Christianis erepta a Solymanno Anno Salutis 1526.

Bulimia cōposita dictio a particula βου, quę est αὐξητικὴ, & λιμὸς *fame*. Hanc etiā animaduertas in βούπεινα, βουμαστὸς apud Varronē *lib. 2. cap. 5.* qui & βούπαιδα dixit *magnum puerum*, βοώπιδα *magnos habentem oculos*. Meminit olim eius famis Erasistratus libro διαιρέσεων 1. Caussam eius cum Medici, tum Aristoteles in Problematibus adfert frigidum acidumque humorem, quem osculū ventriculi intus a splene absorpsit, quiq; astrictione alimenta in ventriculi fundum protrudit, & famem contumacem indesinenter accersit. Dissolui eam meri potione docet Hippocrates *lib. 2. Aphor 21.* Verba eius sunt: λιμὸν θώρηξις λύει. Est aūt θώρηξις Eustathio *Iliad.* 6. οἰνοποσία καὶ ἀκρατοποσία *vini potio*. Nec mirum, cum caussa eius sit frigida intemperies stomachi, vel acidus succus sanguinem venarū vētriculi sua frigiditate cogens. Galenus tradit *8. de medicam.* κατὰ τόπους profligari caninam hanc famem olfactu aceti, pulegii, aut terræ irrigatæ aceto, aut si quis panem deuoret madidum mero. Solum panis odorē aduersus eam valere, scribit Plutarchus *in Symposiacis*, adiecto insuper Bruti exemplo, qui Dyrrhachio Apolloniam profectus & hoc morbo tentatus, eo modo resocillatus fuit.

Bulla, quę cordis figura apud Romanos olim de ingenui pueri

collo solebat suspendi, dicta videtur Festo ἀπὸ τῆς βυλῆς, *quod ætas illa alterius consilio sit regenda.* Tullius Verrina 3. *Bulla in toga prætexta erat ornamentum pueritiæ, indicium atque insigne fortunæ.* Similiter testatur Plutarchus in Romulo, τοὺς παῖδας αὐτῶν φέρειν τὴν καλουμένην βύλλαν. Hinc Iuuenalis Satyra 14. *Ludit & heres Bullatus, paruoque eadem mouet arma fritillo* Æmilianus apud Macrobium *Saturnal. 3. c. 14.* cum ingressus esset saltatorium ludum, plus in eo vidit pueris virginibusq; quingentis, & in his vnum puerum bullatum petitoris filium non minorem annis duodecim, cum crotalis saltantem. Hinc apud Persium nugæ bullatæ pro puerilibus nugis. Nec alio spectat Virgilius Æneid. 6. scribens de puerili agmine hoc modo: *It pectore firmo*

Flexilis obtorti per collum circulus auri.

Ceterum ingenuorũ bullam auream fuisse sciendũ: Libertinorum vero scorteam, *vt scriptum reliquit Asconius.* Tarquinii Prisci filium 14 annos tantummodo natum, hoste in acie cæso, bulla primũ omnium donatũ accepimus ex Liuio. Vt haud mirum sit ab iis olim gestatam, qui victis hostibus triumphum agebãt. Sciendum ad hæc, pueritia exacta bullam solemni festo Laribus suspendi solitam, sicut puellarũ puppæ Veneri Argiuæ, cum iam essent viro maturæ. De bullis testatur equidem Persius his verbis;

Cum primum pauido custos mihi purpura cessit,
Bullaque succinctis Laribus donata pependit.

Bumastus vuæ maioris genus apud Pliniũ *lib. 14. cap. 3.* & apud Virgilium *in Bucolicis*, Græce βούμαστος, originem nominis refert ἀπὸ τ̃ βοὸς bouem, καὶ μαστὸς mammam, quod mammarum bouis similitudinem repræsentet.

Buprestis animal simile Cantharidi κατὰ τ̃ ἰδέαν καὶ τὴν δύναμιν, *vt ait Galenus*, in Italia tamẽ rarum, vt docet Plinius, quodq; inter herbas maxime fallit bouem, deuoratumq; tacto felle ita inflammat, vt præ tumore rumpi videatur, ab hoc effectu nomen accepit. Nam πρῆσαι τοὺς βοῦς est *vrere & inflammare boues.* Meminit huius Nicander *de venenis 2.* vbi aduersus hoc malum commendat pyra syluestria myrtiq; bac-

cas, quod non solum refrigerent, sed etiam astrictione sua ventriculum roborent.

Burgundiones vel *Burgundi*, quos aliqui existimant esse βυγούντοι Ptolemæi, multis ex testimonio Orosii videntur appellati a Burgis, qui lingua Latina limitum castella designát, eamq; appellationem primum in Augusti principatu consecuti. Etymi nostri approbatoré habemus quoq; Paulum Diaconum *lib. 2.* Facit horum mentionem Zozimus in Imperatore Probo, quem tradit cum numerosa Burgundionú & Vandalorú multitudine prælio decertasse. Germaniæ eos accolas non semper fuisse, sed extremas Septentrionis oras, ipsamq; Scythiá incoluisse, atq; ita Gothis sese permiscuisse, aut eos habuisse saltem vicinos, non pauci docent. Hos inter Sidonius Apollinaris ad Maiorianú, qui eos inter extremos Septentrionis populos recenset. Sed & Gothicam sobolem esse prædicat Agathius *lib. 1.* Idem alibi a Scythis & Hunnis deducit, si sunt modo, quos ille Burguziones vocat. At eos anno post Christum natum 280 a Gothis penitus victos, suisq; sedibus eiectos, tradit in Panegyrico ad Maximianum Augustum Mamertinus. Itaq; migrarunt in Germaniam, & aliquandiu vagi tandem has sedes vi occuparunt.

Burgus, quod nomen aliquando significat castra (*Herodianus* στρατόπεδα καὶ τὰ φρούρια *appellat*) item τὰ ἐπικείμενα στρατόπεδα τῶν ὄχθαις τῶν ποταμῶν, propter literarum vicinitatem ἀπὸ τοῦ πύργου (solet enim esse literarum β & π mutua quædá enallage) dictus videtur, notante id primum clarissimo viro Hadriano Iunio *Animaduers. 5. cap. 6.* Iuuant eum Glossæ veteres, cum literæ tamen vnius iactura. Etenim pro, *bugus*, scribendum *Burgus*. Sic enim turris nomen vsurpatum ab Ammiano *libr. 28.* Vegetius eodem nomine appellat castellum paruum *lib. 4.* id quod conuenit cum τῷ βρουρίῳ Herodiani. Et quia vt plurimum erectos legimus burgos in regionum limitibus aduersus hostium impressiones, qui illis impositi fuerunt Præsidiarii, iam quidem Limitanei, iam Castellani sunt dicti. Inde nostratibus nomen eens Castellein/ vtpote qui in castello suam obtinet auctoritatem. Tandem vero in ciuita-

tes mutati burgi, vt indicant nomina Wirtsburg/ Marten-burg/ Friburg/ Ausburg/ etsi quædam castella nomen istud etiamnum reseruent.

Buris curuatura aratri deducitur Seruio Georgic. 1. ἀπὸ τῆς τοῦ βοὸς οὐρᾶς, quod caudæ bouis in modum sit facta.

Busiris Ægypti rex nomine crudelitatis infamis apud Poetas ἀπὸ τοῦ βοὸς καὶ σύρειν nomen habere creditur. Nam vt furibundum taurum pede arreptum retinuisse legitur Milo, ita Busiris solus duos fertur traxisse boues robore propemodũ incredibili. Hospites ille mactare solebat, eadem tandẽ pœna affectus ab Hercule in Ægypto. Etsi Strabo neget Busyrim vnquam regem aut tyrannum ibi fuisse.

Bustum ab vrendo deducit nomẽ. Est namq; bustum locus, in quo corpus est vstum atq; sepultum. Quod & Festum non auersari video. Sumta vox autem ex legibus 12. Tab. quarum verba sunt hæc: *Bustum ne vsucapito.* Quæ sane Decemuiri acceperunt ex legibus Solonis, qui dudum antea sanxerat, τύμβον μὴ χρήσει λαμβάνειν. Verrius etiam Bustum vocauit locum, vbi tantum cadauera cremantur. Vnde Claudianus perite quidem in Ætnæ flammis celebrat etiam Enceladĩ gigãtis Bustum. *Bustuariæ mulieres* dicuntur veneficæ, quod sequi soleant busta, vt Poetæ multis locis declarant. Quod *Bustuarias mœchas* dixerit Epigrammatographus *lib.3.* intelligendum de diobolaribus scortillis, quæ inter Busta pene in propatulo prostabant.

Butyrum vnde descẽdat, indicat resolutio compositæ dictionis in simplices, nempe εἰς τὸ τοῦ βοὸς τυρὸν, bouis *aut vaccæ caseum.* Plinius quoq; testatur ex bubulo lacte plurimum fieri butyri, & inde esse nomen.

Byzantium Carthaginensium olim colonia, nunc Turcici tyranni sedes, nominata videtur Peucero quasi *Beth Zona*, domus cauponæ. Lygos appellari solebat a veterib⁹, vt colligere licet ex Plinii *lib.4. cap.12.* Tandem a Cõstantino Cæsare, qui eam restaurauit & mœnibus cinxit, Constantinopoleos nomen obtinuit. Recẽtioribus scriptoribus Græcis dicitur νέα ῥώμη. Sed enim nominis originationẽ aliã inuenio apud

Nice-

Nicephorũ *Eccles. historiæ lib. 7. c. 47.* quam licet suo relinquã auctori, apponam tamen. *Byzas, inquit, genere Græcus temporibus Manassæ Iudæorũ regis vrbem paruam sub suo nomine construxit, quam homines barbari incolentes, propterea quod suis vterentur legibus, & essent agricultores, Romanorum imperio subiicere se noluerunt.* Eundem imperasse in hac vrbe scribit Diodorus, cum Argonautæ redirent Colchis. Imo a Byzante exstructam innuit non obscure Claudianus. Etsi a Pausania conditam velint Iustinus & Isidorus, negante Æmilio Probo, qui saltem ab eo expugnatam scribit, vt & alii plerique tradiderunt. Complectitur hæc fatalis imperiorum sedes in ambitu tria miliaria Germanica cum dimidio. Episcopum habuit Ioannem Chrysostomum. Vixerunt ibidem *Gemistus, Pletho, Themistius & Maximus Planudes.*

C.

CAballa vel *Kabala* vniuersam illam secretiorem diuinæ legis expositionem significans, teste Pico Mirandulæ comite, non animis insitam natura, aut a parentibus propagatam vsuve animaduersam, aut ex libris humanis depromtam, sed ex ore Dei a Mose acceptam promulgatamque & Prophetarum animis a Deo infusam, cõtinua denique successione a patribus viua voce susceptam, deriuatur a voce Chaldaica קבל cabbel *accepit* vel *suscepit.* Itaque boni auctores interpretantur receptionem & quandam similitudinem habere dicunt eius expositionis, quã dicimus Anagogicam ceteris ideo sublimiorẽ, quod nos sursum ducat a terrenis ad cœlestia, a sensibilibus ad intelligibilia, a temporalibus ad æterna, a corporalibus ad spiritualia, & ab humanis ad diuina. Fuit ergo Cabala doctrina, quæ percipiebatur auditu solo (qualia & Aristotelis erant ἀκροάματα) dique ab iis, qui annum ætatis 40. excessissent. Fuisse autem talem Kabalam, etiam apparet ex Esdræ *libr. 4. cap. 14.* Capnio symbolicam Philosophiam appellauit, & ex ea Pythagorica manasse symbola affirmat, nec tantum in ea literas & nomina

rerum esse signa, verũ etiam res rerum. Veteres parum de eâ prodiderũt, excepto Simeone filio Hagai. Scriptum quippe in חגיגה libro solẽnitatis, cap. אין דורשין non prædicátur, nemini quidquam licere mandare literis de Cabala. Ex Christianis tamẽ Ioannes Picus, Capnio, Iustinianus Nebiensis Episcopus, & Ægidius Viterbiensis plurima de ea tradiderunt, quæ suis lubenter auctoribus relinquam.

Caballus a caballo dictus Isidoro, ꝙ gradiens impressa vngula cõcauet terram. Horatius *Optat ephippia bos piger, optat arare caballus*. Sub Imperatoribus Quirinalem montem dictũ caballum, annotant Onuphrius & Georgius in sua Roma.

Cachinnus risus solutus & effusus profluxit a Græcis, qui eadẽ significatione *καχασμὸν* dicunt, quippe *ἔκχυτον ϗ ἀκατάσχετον γέλωτα* *effusum & inenarrabilem risum.*

Cacula Festo militis seruus ex Plauto. Is eidem dicitur *ἀπὸ τοῦ κάλου* ligno, quod tales armari sint soliti fustibus, & ligneis clauis ad dominorum tutelam.

Cacus, cuius Ouidius meminit in Fastis ἀπὸ τοῦ κακοῦ appellationẽ videtur sortitus, vt & soror *Caca*, ꝗ tamen boues furto ablatos Herculi indicauit. Poeta ipsemet indicare id tacite videtur, cum ait: *Cacus Auentinæ timor atq; infamia syluæ*
Non leue finitimis hospitibusque malum.

Cadauer appellatum, non quasi caro vermibus sit data, sicut quibusdam placet, sed a cadendo potius, quia iam stare non potest, ait Isidorus. Alludere videtur Lucanus ad finem libri 6. his verbis:

Carminibus magicis opus est herbisque cadauer
Vt cadat.

Olim cadauera perfundi solebant vnguento, id quod proditum a Virgilio, Valerio, Ennio, Iuuenale, Papinio, & aliis. Sed & Propertius: *Cur nardo flammæ non oluere meæ?* Atque hinc est, quod Plinius scribit, luxuriam adhibuisse defunctis vrendis vnguenta & odoramenta, quę Diis colendis genuerat natura. Ante vnctionem tamen, quam pollinctores facere solebant, corpora lauari a proximis amicis mos erat. Virgilius Æneid. 6.

Per ca-

Per calidos latices & ahena vndantia flammis
Expediunt, corpusque lauant frigentis, & vnguni.

Et Ennius:

Tarquinij corpus bona fœmina lauit & vnxit.

Interim per interualla conclamabantur. Vltima post septem dies facta conclamatione comburebantur. Vnde Terentius:

Desine, iam conclamatum est.

Cæcilia lex cognomento Didia lata a Q. Cæcilio Metello & T. Didio Coss. ne multis de rebus coniunctim vna rogatione ad populum ferretur: Item vt in promulgandis legibus trinundinum seruaretur. Meminit eius Cicero *Philip. 5. pro Domo sua, & ad Atticum Epist. 1.* Paulus Manutius existimat Cæciliam Didiam nõ vnam esse legem, sed duas diuersa sententia latas. Exstitit & lex Cæcilia Gabinia ab Aul. Gabinio Tribuno plebis, L. Metello, & Q. Marcio Rege Coss. ne ius diceretur de iis pecuniis, quæ versura facta essent sumtæ: *Ne scilicet prouinciales homines a Romanis exhaurirentur: Ne grauior vsura, quam centesima, exigeretur.* Fuit & lex Cæcilia de iure Italiæ, & tributis tollendis lata a Q. Cæcilio Metello nepote, L. Afranio & Q. Cæcilio Metello Celere Coss. Item Cæcilia de fullonibus, quam tulit Cæcilius Metellius: Caius autem Flaminius & Lucius Æmilius Censores ferendam ad populum dedere, cum illis non liceret. Lege quoque Cæcilia restituit pristinam auctoritatem censoribus, abrogata lege Clodia, Q. Cæcilius Metellus Pius Scipio Consul cum Cn. Pompeio Magno. Meminit eius Dio *lib. 4.*

Cædua sylua a cædendo quin nomen habeat, quis dubitet? Caius de verborum significat: *Sylua cædua est, vt quidam putant, quæ in hoc habetur, vt cæderetur.* Seruius eam intelligit, quæ succisa ex stirpibus aut radicibus suis renascitur.

Cælebs vir sine vxore aut vxor sine viro, quod cœlo vitam dignam agat, dictus est Festo, cui conuenit etymon Isidori & Hieronymi. Leges XII. Tab. habebant inter alias & illam: *Cælibes esse prohibento.* Postea Papia & Poppea legibus inductæ sunt pœnæ; quæ tamen infirmantur *l. 1. & l. 2. C. de infirm. pœn. cælibat.*

Cœlia lex, quam tulit Cœcilius Tribunus plebis Q. Cœlio Metello Balearico & T. Quinctio Flaminio Coss. vt etiam in perduellionis iudicio, quod Cassia lege Tabellaria exceptum erat, populus non voce, sed tabella sententiam ferret, *Cicero 3. de legibus*:

Cœlius mons vel Cælius, vnus ex septem montibus Romæ inclusis, quẽ Tiberius Imperator Augustum vocari voluit, *vt in eius vita scribit Suetonius*, quem etiam Querquetulanum dictum testatur Tacitus, a Cęlio Vibẽno Thusco nobili duce, qui cum manu sua auxilio dicitur venisse Romulo, suam habet appellationem. Ita Varro, cui nec Dionysius abrogat fidem, nec Tacitus scriptor diligens & bonus.

Cærimoniæ appellatæ videntur a Cæritibus Hetruriæ populis, quod hi capta & occupata a Gallis Senonibus Roma, sacra Romanorum a Vestalibus inuecta benigne receperint, atq; adeo reseruarint donec Camillus recuperasset patriam, *teste Liuio libro ab V. C. 5.* Memores ergo Quirites Beneficii tanti omnia postea ad cultum religionis pertinentia vocarunt cęremonias. Etsi alii a carendo deducant. *Non potest enim religio exerceri illis destituta & carens*, & alii quod Festus monet, a caritate.

Cæsar. De huius nominis origine sunt opiniones eruditorum variæ. Nonnulli enim a cæso elephanto deducunt, quẽ Pœni, quorum lingua ex Syriaca fluxit, nominant *cæsam*, hoc est בשירא: Nonnulli a *cæsarie*, cum qua primus in Iuliorum familia in lucem prodiit Iulius Cæsar. Verisimilor eorum sententia, qui id nominis primum illi inditum existimant, qui matris vtero erat excisus Etiamsi Festus Pompeius tales potius *Cæsones* appellandos existimet. Multi in hanc sententiam eunt, Suidas inprimis, qui inquit in Iulio: καῖσαρ: οὕτως ὀνομάζονται οἱ ῥωμαίων βασιλεῖς ἀπὸ ἰουλίου τοῦ μὴ γεννηθέντος. Vt quidem ab hoc Iulio ita nato reliquis Cæsaribus tributũ innuat hoc nomen. Etsi nihil ea de rẽ in vita eius sit proditum a Suetonio. Spartianus quoque varia quidem adfert de nominis etymo in Ælio Vero, cum Cæsarem dictum scribit, vel quod elephantum, qui Maurorum lingua dicitur Cęsa interfecerit

fecerit, vel a cæsariæ, aut oculis cæsiis, vel quod vtero fuerit excisus, at nihil applicat ad Iulium nostrũ. Quod autẽ Plini⁹ scribat *lib. 7. c. 9.* Primum Cæsarem a cæso matris vtero dictũ, & ea de caussa cæsones appellatos, de hoc nostro etiam, nisi violente, torqueas, intelligi nõ potest. Quanquam alias Solinum cum suis nõ probem, cum eodem loco perperam distincto verba illa, *Primusque Cæsar a Cæso matris vtero dictus,* trahant ad Scipionem cognomento Africanum. Atque hæc omnia contra Suidam, eosque qui legunt vestigia Suidæ numero permulti. Quorum sententiam cum etiam reiicere ac damnare non ausim, quid aliud agam, quam ἰὸ κατέχειν? Hoc certum, Cæsarum appellationem non familiæ sed dignitatis fuisse. Quantum ad monarchiam Cæsaream sciendum multos initium eius constituere I V. Nonas Septembris, in quem idem incidit memorabilis Augusti victoria de M. Antonio & Cleopatra regina Ægypti, *teste Dione libro 51. Xiphilino in Epitome, Suetonio, Eutropio, & aliis.* Nam & multi primũ Cæsarem (si nomine illo Imperatoriam maiestatem accipias) Augustũ fuisse volunt, non Iulium. Ideo Seuerus apud Lampridium: *Video P. C. quid vos moueat ad hoc nobis addendum: Augustus primus, primus est huius auctor imperij.*

Cæsarea Palestinæ ad mediterraneum mare, olim turris Stratonis dicta, *vt tradit Ptolemæus,* Stephano καισάρεια; Apollonia & Colonia prima Flauia Plinio nobilis Basilio Episcopo Cornelii Centurionis baptismo, & vbi Herodes percussus ab Angelo Phthiriasi obiit, a Cæsare nomen obtinuit, in cuius honorem magnificentius albo marmore fuit cõstructa. Cæsareas etiam vrbes a regibus passim per orbem terrarum in honorem Augusti conditas apud Suetonium legas, tum apud Pomponium Lætum in Diocletiano.

Caieta ciuitas Campaniæ, antea αἰήτη dicta, teste Diodoro, nomen suum Virgilio deducit ab Æneæ nutrice, cum ait:

Tu quoque littoribus nostris Æneia nutrix.
Æternam moriens famam Caieta dedisti.
Et nunc seruat honos sedem tuus, ossaque nomen
Hesperia in magna (si qua est gloria) signat.

Strabo Caietam vult dici non ab Æneæ nutrice, sed potius a curuitate, quod curua omnia Caieta vocent Lacones. Ridiculum, quod Caietam quasi coactricem ætatis dictam fulgétius affirmet. Nam apud antiquos, inquit *caiatio* dicebatur *puerilis cædes*. Sunt etiam qui casu concrematam hoc loco classem Troianorum scripserunt, atque inde Caietam ἀπὸ τοῦ καίειν dictam, quod accendere & adurere significat. Landinus scribit in prædictos Virgilii versus, tradere quosdam, olim vbi nunc Caieta, modicum fuisse castellum Epicæ sic ab Epica vrbe Harleæ vocatum, Caietæque mentionem etiam Homerum facere. Ceterum præterea concludit nihil. Quid multis? Virgilio astipulatur pars melior auctorum, vti quoq; Silius & alii. Portum habuit hæc vrbs semper celeberrimum, quem amplissime refectum atque ædificatum ab Antonino Pio scribit Iulius Capitolinus.

Cain vnicus orbis terrarum heres, fratris Abeli tamen *parricida*, appellationem trahit a קנה possedit: Hinc קנין possessio. Cain ergo possessor. Ab hoc dicti Heretici *Cainiani*, qppe Cainum fratricidam adorantes, *vt meminit Isidorus Origin. 8.* Testatur & Septimius Florens *de Hæret. proscript. libro* magni eos fecisse Cain quasi conceptum ex potenti virtute, quæ in ipso sit operata.

Calabria pars Italiæ, olim Messapia dicta, *vt est apud Solinum*, & Iapygia, *sicut testatur Strabo libro 6.* recentioribus temporibus Apulia & ab Hydrunte vrbe terra Hydruntina, maxime alias Salentinorum nomine nota, ex *Sempronio, Plinio, Mela & Ptolomæo*, primum hoc nomen arcessere creditur a καλῶς βρύειν, vel καλῶς ῥεῖν, quasi rerum omnium vbertate affluentem dicas. Optimarum enim rerum ibi vberrimus prouentus. Frons eius extima spectat ad ortum: Excurrit in Ionium: Hinc in oram Macedonicam, vt Dyrrachium & Apolloniam expeditus est traiectus. Calabri hospitis Xenia abierunt in prouerbialem figuram, de rusticanis & leuibus, quæque onerent accipientem magis, quam leuent.

Calamitas dicta grãdo, *interprete Donato*, quod calamos comminuat. Vide Budæum *ad l. ex conducto. §. 1. ff. locati.*

Calamus arundo a Græco κάλαμος, qui παρὰ τὸ καλῶς ἀμᾶσθαι, *quod bene metatur & congregetur*, nomen inuenit.

Calanus Gymnoſophiſtarum vnus appellatus hoc nomine, quod ſecum congreſſos Indica voce, Cale, id eſt, ſalue compellaret, cum reuera nomen haberet Sphinæ, teſte Plutarcho in Alexandro. Tandem hic ex peruetuſta Sophiſtarum conſuetudine ſeipſum ſacrificauit in conſpectu Macedonum, effuſis primum precibus & crinium primitiis in ignem coniectis, vt & alius Indus Sophiſta aſſecla Cęſaris, tot interiectis annis, feciſſe legitur apud eundem Plutarchum.

Calare verbum, quod veteribus erat vocare aut cõuocare, trahitur παρὰ τὸ καλεῖν Græcorum. Hinc *Calata comitia*, quæ, *teſte Feneſtella lib. 2. cap. 7.* calari ſolebant per lictorem. Rudis enim vetuſtas calare dixit Latina forma, pro vocare. Poſtea, cum verbum id exoleuiſſet, retentum eſt tamen Calatorum comitiorum nomen in his tantum, quæ pro collegio Pontificum habebantur, vel teſtamentorum condendorum cauſſa fiebant, idque religionis cuiuſdam & antiquitatis ratione. Agellium vide *lib. 15. cap. 17.* Porro ab eodem Græco verbo καλεῖν appellatus *Calator*, vt monet Feſtus, quod ſemper vocari poſſet ob ſeruitutis neceſſitatem.

Calathus alio nomine qualus & quaſillus, quippe ſportula, in qua reponebãtur τὰ κᾶλα ligna. Nam deſcendit a Græco κάλαθος, cuius etymon apud Euſtathium tale, κάλαθος παρὰ τὸ ἐκ κάλων, ὅ ἐστι ξύλων κυκλοειδῶς θεθέντων, γίνεσθαι λέγεται. Idem vult καλάθους ἰδίᾳ λέγεσθαι τὰ εἰς τὴν τῶν δημητριακῶν καρπῶν συγκομιδὴν ἐπιτήδεια σκεύη. Tandem tranſlatum hoc nomen ad tritici, vuarum & lactis vaſa. Sed & de liliis Virgilius Ecloga 3.

Tibi lilia plenis
Ecce ferunt nymphæ calathis.

Apud eundem Ecloga 5. accipitur pro calice vinario. Ait enim:

Vina nouum fundam calathis Aruiſia nectar.

Ita apud Martialem Epigrammat. *libro nono*, ex mente interpretis ſui:

Expendit veteres calathos, & si qua fuerunt
Pocula Mentorea nobilitata manu.

Et apud eundem in Disticho Calathi; *Nos Satyrus, nos Bacchus amat.* De calathi forma vide Marcellum 4. Dioscoridis. *Calceus* indumentum pedis nomen arcessit a calce. Notãdum hic alia fuisse apud veteres calceamenta virorum, alia mulierum, alia histrionum tragicorum, alia Comicorum, alia principum & Magistratuum, & alia plebeiorum. Σικυώνια, inquit Hesychius, γυναικεῖα ὑποδήματα, notũq; de illis Socratis morituri iudicium. Cothurni autem Tragicorũ erant, socci Comicorum, Lunati Patriciorũ Romæ, quos eosdem esse cum mulleolis monuit Iacobus Ræuardus Varior. *lib. 1. cap. 8.* Fuerunt & mullei olim calcei gestati a regibus Albanis, demum ad Patricios vsumque mulierum translati. Sic crepidis primum vsi sunt Senatores, mox equites, demum & milites. Lunatas calceos scribit Isidorus a Romulo inuentos assuta Luna, quæ tamen in eis non sideris formam, se notam centenarii numeri significabat, quod initio Patricii essent tantummodo centum. *Mullos* seu mulleolos, de quibus modo dicebam a *mullando*, id est, suendo appellatos vult Festus, Adrianus Turnebus a rubro mulli colore, quod fuerint purpurei. Fuerunt & Romanis in vsu calcei albi, imo coccinei, id quod tamen de virorum calceis intelligendum esse probat Iustus Lipsius Electorum *libro cap. 13.* Nam fœminas luteis & galbis vsas ab eodem probatur adducto sententię firmanto ex Aureliano Vopisci. Iacobus Ræuardus ostendit loco supra citato nonnullos calceos pretiosis etiam gemmis exornasse & distinxisse. Perones non intelligit cum Seruio rusticos sed cũ Tertulliano calceos puros, quib. p niues, imbres, & glaciem vtebantur, vt his verbis Iuuenalis indicat:

Nil vetitum fecisse volet, quem non pudet alto
Per glaciem perone tegi.

Quodq; Vlpianus ait, præfectum vigilum calceatum ambulare vel oberrare debere trahendũ putat ad perones non ad mulleolos. Soleas autẽ dixerunt veteres, q̃ plantas tantũ infime tegebant, superiori parte habenis vincta. Vt quidẽ calcei

pedem

pedem magis ſtringeret, quam ſolea. Vnde id Pauli Æmili: *Nonne hic calceus pulcer? At neſcis, qua ex parte pedem meum torqueat.* Si plures calceorũ ſpecies Gręcis viſitatas quis velit, Pollucis Onomaſticon videat *lib.7.c.22.*

Calculus a calcando quidni ſit dictus? Quid? An non calcatur pedibus? An vero applaudendum Turnebo, qui *17. Aduerſ. c.17.* ſcribit hoc modo: *Apud Priſcianum lib. 6. legimus in Lucilio calces pro calculis, vnde & calculi nomen per diminutionem deductum.* Calces enim vocat calculorum ludum, niſi Hallucinor, cum ita ſcribit:

> *Naumachiam licet hæc, inquam, alueolumque putare, &*
> *Calces delectos te, hilo non rectius viuas.*

Calculis ẽt olim ſubducebant ratione: Vnde & pro ipſis rationib. accipi ſolẽt. Hinc *Calculatores* dictos arbitror q. cõficiẽdis rationib. adhibent̃, non geometras, *vt Accurſi⁹ & Alber. exiſtimãt.* Gręcis dicit̃ ψῆφος, atq; hinc *διαψηφισταὶ* calculatores

Cales cordatum hominem imo toto corde Deo adherentem ſignificans deriuatur a כל omni. & לב vel לבב corde.

Calẽda. Solebãt Romani appellare hoc nomine primũ cuiuſq; mẽſis diẽ. Singulos q.ppe mẽſes diſtribuit Romul⁹ in Kalẽdas, Nonas, & Idus. Sũt autẽ, q dictas Kalẽdas volũt, quaſi colendas. Etenim primo die mẽſis feriabãtur in honorẽ Iunonis, Ouid. *Vindicat Auſonias Iunonis cura Kalendas.*

Sed errãt illi, & turpiter quidem: Cum reuera (*vt & Macrobius refert*) ἀπὸ τοῦ καλεῖν, id eſt, vocando appellationem habeãt, ꝙ Pontifex tẽporibus priſcis, anteq̃ Faſti a Cn. Flauio ſcriba publicarentur inuitis patribus, nouæ lunæ aſpectum primum notaret, viſamque nuntiaret ſacrificulo regi. Tum Põtifex minor vocato in Capitolium plebe ad audiendũ, quot dies a Calendis ad Nonas, quarũ tutela Deo carebat, ſupereſſent, pronuntiabat. Oportebat enim die Nonarum populares omnes, quotquot eſſent ruri, in vrbem confluere, vt a rege ſacrorum cauſſas acciperent, atq; adeo ſcirent, quid eſſet faciendũ eo menſe, ſicut Macrobius ſcribit. Cũ his facit Varro *de lingua Lat. lib.5.* Græci caruerunt Calẽdis. Nã Attice diuiſerũt mẽſes in *δεκάδας.* Prima *δεκὰς* dicebatur *πρώτη,* ſecũda

μεσοῦσα, tertia *εἰκάς*. Idque factum, quia omnes illorum menses erant *τριακονθήμεροι*. Sic & Persæ in *πεμπάδας* distribuerũt, Hebræi veteres in *πεμπάδας, δεκάδας*, & *εἰκάδα*. Græcis etiam *ἱστάμενος μὴν*, id est, mensis instans aut iniens dicebatur ad decimum diem, veteribus vsque ad vigesimum: *φθίνων* vero mensis inclinatus & deficiens a vigesima die adusque trigesimam. Vnde cum Homerus dicit Odyss. ξ. *τοῦ μὲν φθίνοντος μηνός, τοῦ δ' ἱσταμένοιο*, id est, *περὶ τριακάδα καὶ νουμηνίαν*, inquit Didymus. Nullæ ergo Græcorum Calendæ. Vnde Augustus, *teste Suetonio*, ad Cal. Græcas soluturos dicebat, quos nunquam soluturos indicare volebat. Calendaria sacra, vt ait Seruius, si qua ratione dilata fuissent, repeti poterant, cum anniuersaria differri atque iterari non possent. Dicta autem Calendaria, quod fieri solerent singulis calendis in honorem Iunonis. Cur ita? Veteres (*vt scribit Plutarchus in Quæstionibus*) annum Iouis, menses Iunonis esse existimarunt. Itaque omnium Calendæ ipsi sunt consecratæ, quæ & inde Calendaris est dicta.

Calendarium, vt vocant, a Calendis nomen accepit, in quo præter corporum cœlestium loca dies singuli, item nouilunia & plenilunia, cum aliis quibusdam cõfigurationibus cõsignantur. *Ephemerides* eadem significatione vsurpantur. Alias significat quoque librum fœneratitiarum rationum. Mensium enim Calendis exigebantur pecuniæ, quæ fœnori dabantur.

Caliendrum operimentum capitis, quo vocabulo vsus est Sextimius Florens libro de pallio, & Arnobius *libro 6*. a Græco *κάλλυντρον* trahi videtur.

Caligula Imperator nomen accepit a caliga calciamenti militaris genere. In castris enim est natus. Vnde Ausonius: *Cuius cognomen caligæ cui castra dederunt*. Hinc caligati milites eidem Poetæ. Tranquillus in Augusto: *Coronas vallares ac murales, quæ honore præcellerent, sæpe etiam Caligatis tribuit*. Erant autem eorum caligæ clauulis confixæ. Vnde *clauularius cursus* est militaris.

Calix nonnullis dictus videtur, quod calidum ex eo bibant. Falsum.

Falſum. Nam deſcendit a Græco κύλιξ, quæ vox & eam appellationem habet quaſi κυκλιξ, quod circuli in modum calix ſit rotundatus. Hanc vocem Feſto reſtituendam exiſtimo, cum κύλιξ vrnam ſignificet, aut bouem, qui alterũ cornu habet contortum. Aliquibus tamen dici videtur κύλιξ quaſi χύλιξ παρὰ τὸ χύειν fundendo, vt & Etymolog. magnum docet. Apud bonos auctores ſæpe accipi videas pro poculo, imo pro vaſe maiori. Cicero Tuſcul. 3. *Quid hic calix mulſi? Impinguandus eſt, vt piorare ſe deſinat.* Varro quoque nominat apothecas triclinares, melicas, calenas, obbas, & calices Cumanos, & *(quod minus placere dixi)* a caldo ſiue calido deriuat. Poeta Ouidius poſuit Faſtorum 5. pro vaſis, in quibus legumina & olera decoquũtur, ideoq; ſtatuit ad ignem. Verba eius ſunt:

Stant calices. Minor inde fabas, olus alter habebat:
Et ſpumat teſta preſſus vterque ſua.

Callidus. Callidos appellat Cicero *libro de Natura Deorũ*, quorum tanquam manus ſic animus vſu concalluit. Hinc calliditas quædam prudentiæ pars, quæ ita verſatur in paruis, vt prudentia in magnis, *auctore Ariſtotele.*

Calliope nouem Muſarum vna, Heroicorum Poetarum præſes a vocis bonitate nomen accepit. Etenim ὄψ vox eſt, καλὸς pulcer & bonus. Mater hæc fertur fuiſſe Orphei iuxta Antipatri illud: ἐν δὲ πολλὰ καλῶ δύ[illegible] θύγατρες μνημοσύνας, μήτηρ δὲ ἔξοχα καλλιόπη. Sic Lini mater fertur *Vranie.*

Callirhoe fons Athenis, qui & ἐννεάκρουνος eſt dictus a nouem ſalientibus ſiphonibus, id eſt, fiſtulis fundentibus aquam, παρὰ τὸ καλῶς ῥεῖν, quod pulcre & bene fluat, nomen accepit.

Calo. Calones militum ſerui, inquit Feſtus, qui ligneas gerebant clauas, quas Græci κᾶλα vocant. Is quoque, qui vtitur huiuſmodi telo, dicitur *clauator.* Eiuſcemodi ſeruos idẽ Feſtus & *caculas* appellari, paulo ante notauit ex Plauto, cui vetus Gloſſarium aſtipulatur, cum ait: *Cacula,* δοῦλος στρατιώτου. Sed & calam dixere Latini. Ait namque Lucilius: *Scinde puer calam, vt caleas,* id eſt, frange fuſtem, & fac focum. Vt nec opus eſt Græcum hoc etymon quærere. Sed maxime ine-

ptiunt, qui *calones* a Calendis deriuant incerta aut nulla potius fide: quo eo die cibaria acciperent. Erant & alii militum ministri nominati lixæ, quorum proprietas erat, *vt Nonius Marcellus notat*, vt aquam, quam veteres lixam dicebant, subministrarent, sicut calones ligna, propterea ire soliti lignatum.

Calumnia mutuata videtur quibusdam nomen quasi *καλὸν μῶου, alterius imminuens bonum.* Etenim falsa intendit crimina calumniator. Quod ipsum tamen quia verbum *caluor* significabat veteribus, vt & frustrari, haud desunt, qui inde ius vocabuli deducant, quos inter Oldendorpius *Action.10.* Vsi sunt ea voce, quoq; Decemuiri *in legibus 12. Tab.* hoc modo: *Si caluitur, pedemue struit, manum endo iacito.* Explicat hanc legem Caius *l. si caluitur. ff. de verb. significat. Manum endo iacito*, tantundem ac *inicito, inque ius rapito.* De hoc veterum more in præhendēdo inque ius rapiendo & antestando non obscura apud auctores testimonia. Horatius Satyra nona libro 1.

Casu venit obuius illi
Aduersarius, & quo tu turpissime? Magna
Exclamat voce: Et licet antestari. Ego contra
Oppono auriculam: Rapit in ius, clamor vtrimque

Hic notandum, si antestatus non esset actor, manumque nihilominus iniecisset reo, iniuriarum potuisse postulari: Item ad antestationē minime admissum fuisse seruum. Quo spectant illa Plauti in Curcul: *Hoccine pacto indemnatum atque intestatum abripi?* Item: *Seruon' antestari? Ph. Vide. C. Hem. vt scias me liberum esse.* Recte etiam monet Barnabas Brissæus, quæ de antestatione sunt dicta, ab Atheniensibus esse translata, qui pariter suas προσκλήσεις in vsu habebant. Est enim προσκαλεῖσθαι per citatorem in ius vocari, quem κλητῆρας dixerunt. Siue enim publico siue priuato experiratur aliquis iudicio, oportebat aduersarium ita ad magistratum vocari, deinde conceptis quibusdam verbis actionem intentare, eamq; intentionem tabellę magistratus inscriptam scribæ aut paredro dare.

Calx

Calx a calcando.

Calyptra dictio Græca significans muliebre capitis tegmen, κάλυμμα τῆς κεφαλῆς Polluci, παρὰ τὸ καλύπτειν *operiendo* appellationem trahit.

Camilla a Casmilla deducta, litera detracta. Innuit id Maro, cum ait: *Matrisque vocauit Nomine Casmillæ, detracta parte Camillam.* Sic iam dicitur *Camœna* pro eo, quod erat veteribus *Casmena*, teste Varrone. Nominis originem ad canendi verbum vel ad carmina referendam censet, Festus Pompeius, cum Musam significat. Camilius quoque in genere masculino sacrificiorum minister, vel puer in nuptiis vas cumerum ferens, vt scriptis mandatum a Varrone *libro de lingua Latina 6.* Continuisse illud nubentis vtensilia, & a cumerarum similitudine, quæ fiunt palmeæ vel sparteæ ad vsum popularem, appellatum fuisse constat.

Caminus, Græce κάμινος, nominatus videtur Isidoro ἀπὸ τοῦ καύματος ardore, vel potius a verbo καίειν, quo alludere videntur verba de tribus pueris in fornacem coniectis in Danielis Historia; ὑπηρέται, inquit, τοῦ βασιλέως καίοντες τὴν κάμινον νάφθη, καὶ πίσσῃ, καὶ στυππίῳ καὶ κληματίδι, ministri regis accendentes fornacem naphtha, & pice, & stupa, & sarmento. Hinc Heliocaminus locus, ad quem sol hybernus accedens ipsum calefacit quæ dictio extat. *l. arborem. ff. de seruit. vrba. præd.*

Camœnæ dictæ sunt Musæ, quasi Canenæ, a canendo. His consecratum lucum, in quo cum Nympha Egeria collocut' fuisse dicitur Numa cõmittere nequi, q n ex Plutarcho adiicerẽ.

Campana. Creduntur campanæ circa annum 400. primum repertæ a Nolano Episcopo, a Campania habere nomen cuius oppidum est Nola, in qua Augustum vitam legimus cum morte commutasse. Fuit autem Paulinus vir vitæ sanctimonia spectabilis: Cui cũ Campanarum defertur inuentio, ad Ecclesiæ vsum trahenda est, tantũ, quãdo (si lõgius receptas) etiam gentiles cõsueuerint æra campanasq; pulsare, si quis e vita decessisset, vt annotatum inuenio a Theocriti scholiaste peruersso. Cãpanã legẽ nominat Cicero *2. ad Atticũ* legem

Iuliam, quam Iulius Cæsar & M. Calpurnius Bibulus tulerunt anno ab V. C. 691. vt ager Stellas maioribus consecratus, item Campanus ad Reipub. subsidia vectigalis relictus plebi diuideretur. Dio eam optimam fuisse dicit.

Campania fertilissima Italiæ regio, iuxta nõnullos deducit vocabuli sui auspicium a campis, vel potius campestribus locis: Aliis ab opulentissima vrbe Capua, cuius incolæ Campani sunt dicti, Liuio summopere celebres. Blondus appellationem trahit a campis Leborinis, quos Plinius Capuæ vicinos memorat. Tanta ibi fertilitate est ager, vt Dionysius se arua trifera, id est, afferentia æstiuam sementem post hybernam, & autumnalem post æstiuam vidisse confirmet. Testatur & Strabo libro 5. Campaniam omnes totius Italiæ partes rerum ad vsus humanos affluentia, tum amœnitate longissime superare. Vasa quoque eiusdem regionis solebant olim esse fictilia ob argillæ copiam, qua redundat ob soli bonitatem. Indicare id quidem videtur Flaccus *Satyra 11. lib. 2.* his verbis: *Qui Veientanum festis potare diebus Campana solitus trulla.* Idem eiusmodi vasa Campanam supellectilem vocat *Satyra. 6. lib. 1.* Sunt, qui iam terram laboris nominant. Nec mirum, cum omnia ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα ex terra prodire iamdudum desierint. Alii ita intelligũt, quod cum primis ager regionis huius ob fructuosas arationes ad culturę labores sit idonea. Quo merito Plinius felicem appellare potuerit *lib. 3. Natur. Histor. c. 5.*

Cancellarius a cancellando nomen obtinuit, id est, ab actis cancellatim lineis dispungendo, quod eius sit principis scripta cancellare, si fuerint iniqua: contra, si bene scripta, signaculo obsignare. Aliis placet a cancellis natum hoc nomen, quod scriptores Cancellarium significent, cum aliquem a cancellis esse, aut agere cancellos dicunt. Cassiodorus 2. *Instiut. diuin. & human. script.* de Marcellino loquens: *Is*, inquit, *adhuc Patricij Iustiniani fertur egisse cancellos.* Eiuscemodi virum vult Budæus ingenio esse versatili, omnium rerum cognitione virtutumque genere instructum, omniaque in numerato habere.

Cancelli

Cancelli per diminutionem dicti, qui ab antiquis dicebantur cācri, auctore Festo. Sunt autem ligna modicis interuallis in transuersum connexa, quibus fenestræ consueuerunt muniri.

Candelabrum factum nomen a candela & labro, vel potius λάβειν accipiendo. Varro & Festus simpliciter a candela deriuant.

Candidati dicti sunt Romæ, qui Magistratum aliquem se petere apud populum profitebantur, a candida toga, qua induti in comitium venire & considere in colle solebant, vt conspici possent ab vniuersis, *quemadmodum tradit Macrobius lib. 1. Saturnal. capit. 16.* Eosdem quoque oportebat profiteri nomina sua ante Comitiorum diem, apud eum videlicet Magistratum, qui habiturus erat comitia. Tum si digni haberentur, quibus aliqua Reipub. pars gubernanda committi posset, recipiebantur: Sin minus, patiebantur repulsam, neque tum populus eos creare poterat. Professio autem, quæ integro ante Comitia anno inchoari solebat, posita erat in amicorum & populi voluntate concilianda. Eum in finem adiungebant sibi Nomenclatores, a quibus ciuium discebāt nomina, vt suo quemque nomine salutarent, Cicero (*vt alias quoque dictum*) nominat hos Monitores, quod admonerent petitorem: Festus fartores, quod ciuium nomina in aures Canditati clam velut infarcirent. Ambibant, hoc est, circuibant non solum Romæ in foro tributim, curiatim, hoc est, per singulas tribus & curias, verum etiam in conciliabulis, Italiæ, vbi negotiandi caussa versabantur ciues. Præhendebant eorū manus rogantes, sui vt meminisse vellent. Quinimo corpore nudato vulnera & cicatrices ostendebant, vt se Magistratu eorumque suffragiis maxime dignos declararēt. Neque id satis. Postremis tandem temporibus obtinuit mos, vt præsenti pecunia emerent suffragia, comparatis ad tale negotium interpretibus, per quos inducebatur pactio, teste Asconio, item Sequestribus, apud quos deponebatur pecunia, & Diuisoribus, qui singulis nummos distribuebāt. De quibus corruptis moribus videndus etiam Plutarchus

Problemate 49. Quantum ad candidam togam, a qua natum Candidatorum nomen, sciendum ex Isidoro candidam dici; cui albedinis caussa addiderant cretam. Vnde cretatam ambitionem optime vocat Persius *Satyra quinta*, Plus enim aliquid esse candidum, quam album. Albus color natiuus proprie lanæ est: Candidus proprie splendens ille, & arte formatus. Ideo Polybius λαμπρὰν dicere maluit Candidatorum togam quamplurimis locis, quam λευκήν. Vt coacti fuerint Tribuni plebis ambitionis tollendæ gratia promulgare legem, ne cui album in vestimentum addere petitionis caussa liceret. Pro candida huiusmodi veste vsurpatam καθαρὰν, id est, puram a Plutarcho obseruauit Bayfius *de re vestiaria libro.* Ab his canditatis seu candidatorum more dicuntur iam medicinæ aut iuris candidati. Candidatus principis Vlpiano *l. vnica. ff. de offic. quæstor.* qui principalibus libris in Senatu legendis vacabat. Etsi Fenestella eadem in re Epistolis legendis eum vacasse scribat *libri 2. cap. 3.*

Caninum prandium A Gellio *lib. 13. cap. 29.* abstemium, quod vino careant canes.

Capella, quam oratorium nõnulli vocant ὀρατωρικῶς, dicta Papiæ, q capiat τὸν λαὸν, id est, populum. Acquiesco ingenio viri.

Capillus quasi capitis pilus.

Capis, Ciceroni in Paradoxis *Capedo* & *Capeduncula*, fictile genus poculi seu vrnæ, a capiendo nomen arcessit, vel quia capax esset & ampla, vel quia erat ansata; vt quidem prehendi posset. Vsus eius erat in sacrificiis.

Capitecensi ciues Romani, qui ob rei familiaris tenuitatẽ non ære censebãtur, verum capitibus. Neq; enim vltra mille qngenta æris in censum referebant domi, idcirco proli suscitãdæ destinati, & Sacramento militiæ soluti.

Capitium capitis tegimen Nonio. Etsi Varroni *4. de lingua Latina* dictum videatur quod capiat pectus, vt & Turnebo placet. Quin locus Varronis quem Nonius adducit, docet fuisse non capitis, sed pectoris tegumentum. Neq; id, inquit, ab orbita matrumfamilias institui, quod eæ pectore & lacertis erant apertis, nec capitia habebant.

Capitolinus Iupiter, qui & Opt. Max. audit, quod velit & possit omnibus prodesse, a Capitolino monte appellationem deducit. Habuit enim in eo templum, quod vouerat Tarquinius Priscus bello Sabino, iactis iam fundaméntis, mox sociorum studiis a Seruio Tullio, & deniq; capta Suessa a Tarquinio Superbo hostium spoliis exstructum, & inde denuo dedicatum, regibus iam pulsis, ab Horatio Puluillo. Cúque idem L. Scipione & C. Norbano Coss. conflagrasset, 65. annis supra centum elapsis, curam eius victor Sylla suscepit. A Ioue Capitolino dicti sunt ludi Capitolini, quod instituti essent in eius honorem, seruato ab hostibus Gallis Capitolio. Fiebant autem a Vicanis, id est, vicorum magistris prætextatis, inque iis Sardi venales proclamabantur, & senex aliquis, *teste Plutarcho Quast. Rom. quæst. 53.* ludibrii gratia producebatur puerili bulla collo appensa.

Capitolinus mons antea Saturnius dictus & Tarpeius, κρόνιος Halicarnasseo, ταρφαῖος Stephano, vbi tamen substituendum ταρπαῖος, primum hoc nomen obtinuit a capitolio, quod in eo fuit exstructum.

Capitolium Ciceroni Deorum domicilium, cuius iacta sunt fundamenta a Tarquinio Prisco, confecto bello Sabino, & cuius dedicatio est facta, Plutarcho teste in Publicola, εἰδοῖς Σεπτεμβρίαις, ὃ συντυγχάνει περὶ τὴν πανσέληνον μάλιστα τοῦ μεταγειτνιῶνος, ab inuento ibi humano capite nomen inuenit, testibus Dionysio, Varrone, Pomponio Læto, Plinio, & aliis innumeris. Vt vanum & pro nihilo habeam, quod a Toli capite ibidem inuento aliqui trahere conentur appellationem *ex Arnobii 6.* Estque sciendum præterea, tempore decemuiralium legum nomen huic loco fuisse arcis Tarpeiæ, quod illic situm esset saxum Tarpeium, a quo deiici solebat, qui falsum testimonium dixisset, & arces multas ab hac vna eximia arce Capitolii nomine extra Romam donatas. Nam Capuæ Capitolium fuisse constat, & aliud Beneuenti.

Cappadocia Asiæ minoris regio, quam Strabo in duas Satrapias a Persis diuisam tradit, eam quippe, quæ Magna

dicitur & Cappadocia ad Taurũ, & alteram, quæ Pontica diciẽ & Pontus, q̃ Arias Montanus ex Onkelo eſſe docet Hebræorum Caphthorim, Henricus Stephanus in Itinerario ſuo Sarcam Stephani, quæ, inquam, apud Strabonẽ & Dionyſium nominatur λευκοσυρία, equorum altrix Plinio (vnde & Dionyſius Afer incolas δαήμονας ἱπποσυνάων vocat) nominis originem ab amne Cappadoce trahit. Habitaſſe in ea regione dicuntur olim Amazones, quarum celeberrima fuit regina Pentheſilæa. Inter vrbes maxime præclara Mazaca, quam Claudius Imperator Cæſaream apppellauit, ſicut Euſebius tradit: Item Tyana, a qua nomen Apollonio Tyanæo, de quo exſtant Philoſtrati libri. Incolæ regionis nominantur Cappadoces, quos dignitatem ſacerdotalem habuiſſe ꝓximã dignitati regali teſtatur Strabo. Imo ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦ αὐτοῦ γένους ἦσαν οἱ ἱερεῖς τοῖς βασιλεῦσι, quæ ſunt eiuſdem auctoris verba. De omnibus in vniuerſum, vt etiam de Cilicibus & Cretenſibus, hactenus ſparſum conſtanti fama, mendaces eos eſſe & fraudulentos. Vt tandem inoluerit prouerbium: Τρία κάππα κάκιστα. De eorũdem ingenio & natura id quoque mirum, quod, cum liberi eſſent, libertatem a Romanis ſint deprecati aſſerentes ſe malle viuere ſub regibus, quam eam diutius ferre. Atq; hæc de Cappadocia & incolis eius.

Capra a carpendo, quod omne virgultum carpat. Feſtus.

Caprotinæ nonæ a caprifico deductæ. Auctor Varro, qui libro de lingua Latina 5. ſcribit hoc modo: *Nonæ Caprotinæ, quod eo die in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres ſacrificant, & ſub caprifico faciunt, & e caprifico adhibent virgam.* Varroni addo Macrobium qui. 1 *Saturnal. cap. 11.* ſcribit; Nonas Iulias Caprotinas Nonas dictas, quod illo die Caprotinæ Iunoni liberæ pariter ancillæque ſacrificarent ſub arbore caprifico in memoriam benignæ virtutis, quæ ancillarum animis pro conſeruatione publicę dignitatis apparuit. Hæ enim (*vt in paucam contraham*) ſoporatis vino viris in hoſtium caſtris ex arbore caprifico adhærente caſtris ſignum Romanis dederunt: qui cum repentina incurſione victoriam obtinuiſſent, memor Senatus beneficii non ſolum manumiſit ancillas,

dote

dote etiam ex publico constituta, verum etiam diem ipsum Caprotinas Nonas a caprifico nuncupauit sacrificio statuto, quod celebrandum erat annua solemnitate. Plutarchus appellat in Romulo etiam Capratinas. Scribit enim eum diem, quo Romulus excessit viuis, plebis fugam vocari, quod populus tum repentina regis morte fuerit cōsternatus: Vocari autem Nonas Caprotinas siue Capratinas, eoque die exeuntes Romanos sacrificasse apud Paludem capræ vel potius Capreæ. Nam & apud Ouidium Fastorum 2. Capream legis. Versus eius sunt:

Est locus antiqui Capreæ dixere paludem:
Forte tuis illic Romule iura dabas.
Sol fugit, & remouent subeuntia nubila cœlum,
Et grauis effusis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus æther:
Fit fuga: Rex patriis astra petebat equis.

Capua nobilissima Cāpaniæ vrbs, Ptolemæo καπύη, olim Vulturnus, vt scribit Liuius, & Osca, *vt tradit Sempronius*, ex quorundam sententia nomen habet a Capy, sanguinis Troiani homine, ἀπὸ τοῦ κάπυος τοῦ τρωϊκοῦ. inquit Stephanus. Aliis nomen obtinuit ab vrbis campo. At Liuio 4. ab V.C. placet appellatam ab ab agro campestri. Seruius, cum explicat illum Virgilii versum: *Et Capys, hinc nomen Campanæ ducitur vrbi*, priori etymo astipulatur. Similiter Lucanus lib. 2. cū ait:

Trepido discedens agmine Magnus
Mœnia Dardanij tenuit Campana coloni.

Quam nominis originem tanta auctoritate fultam non est quod quisquam reiiciat: Etsi nonnulli dictam putauerint a capacitate & abundantia, quasi omnem vitæ fructum capiet, sicut Diodorus sentire videtur. Hæc illa ciuitas, quam principem omnium vrbium Italiæ secundum Romam nominat Liuius, & vbi miles Annibalis otio & luxu corruptus primum marcere incepit, & Pœnus (*vt verba Plutarchi adiiciam*) primam ruentis fortunæ caussam contraxit. Sæpe deliberasse Senatum de transferendis eo sedibus, ex Liuio didicimus. Non omittendum etiam, quod prodit Tran-

quillus, paulo ante, quam Cæsar Dictator interfectus fuit in curia, tabulam æneam inuentam in vetusto monumento circa Capuam, in qua ciuitate Capys fertur sepultus, ita cõscriptam literis verbisque Græcis, vt indicarent, quando Capyos ossa essent detecta, tum demum prognatum quendam ex stirpe Iuli obtruncandum consanguineorum manu. Quæ quidem historia si vera, vtique Liuium, Strabonem & alios damnat, qui ab agro campestri nominatam tradiderunt.

Caput qui dictum volunt *ἀπὸ τῆς κεφαλῆς* vel *κάρας* eiusdem significationis vocabulo, non adeo rem ipsam assecuti videntur, atq; illi, qui duce Varrone etymi rationẽ inde arcessunt, quod inde initium capiant sensus & nerui. Est equidem virtutis animalis domicilium, rationis sedes, propter oculos, in sublimi positũ, deniq; hominis potissima pars, quę propterea synecdochicῶ. accipi quandoq; solet pro homine toto, *l. 2. ff. de publ. iud.* vt & in eo, quod dici solet, noxa caput sequitur. Plato in Timæo diuinissimum appellat. Quare & præ aliis corporis partibus veneramur illud in Microcosmo. Tradunt quoque Platonici ad mundani orbis similitudinem esse compactum, in eoque duos animæ circuitus esse locatos. Et vt Deus in omnia, ita caput in reliqua membra obtinet principatum. Cumque veteres singulis corporis partib. singulos præficerent Deos, & proinde genua Misericordiæ, dextram Fidei, frontem Genio, aures Memoriæ, supercilia Iunoni, oculos Cupidini, renes & inguina Veneri, pectus Neptuno, talos & plantas Thetidi, pedes Mercurio, dorsum Plutoni consecrarent, solum caput Ioui Opt. Max. sacrarunt, qui, sicut caput neruorum sensuumque principium est, ita credebatur auctor esse vitæ & omnium rerum motus. Apud bonos scriptores accipitur etiam caput pro principio aut eo, quod est præcipuum in re aliqua. Sic Psalmo 74. *Contriuisti capita draconum subter aquas.* Cui addendum illud Genes. 3. *quod semen mulieris sit contriturum caput serpentis.* Cum etiam 1. Geneseos legitur בְּרֵאשִׁית quod in principio significare nemo ignorat, vertit id Aquila *ἐν κεφαλίδι*. quasi parum

parum intersit, dixeris in capite, an in principio. A capite etiam capital facinus dici voluerunt veteres, quod capitis pœna luitur. Plautus in Menæch: *Iam etsi capital fuerit, facile asseruabit.* Capitalis caussa Apuleio, qua agitur de hominis capite & salute: Capitalis homo Ciceroni in Antonium pro exitiali & pestifero. *Capitale* pariter iudicium Iurisconsultis, in quo agitur de capite, id est, de hominis vita.

Carcer quasi arcer ab arcendo Varroni dictus. Probat hoc etymon Vlpianus *l. aut damnum. § solent. ff. de pœnis: Carcer,* inquit, *ad continendos homines haberi debet.* Romæ carceris cura commissa erat Triumuiris, vt eorum interuentu sumeretur supplicium, sicut apud Pomponium legere licet. *ff. de Orig. iur.* & apud Ciceronem de legibus & in Catilinam. Duas carceris partes precipuas fuisse non ignorandum, quippe *Tullianum* & *Robur.* Nam primam carcerem ædificauit rex Ancus: Tullianum additum a Seruio Tullio. At Robur is erat locus, ex quo Nexiorum præcipitatio fiebat, teste Valerio, vt strangulatio in Tulliano, *teste Cicerone in Vatinium,* ceterum per carnificem, id quo iussu Triumuiri capitalis. Summatim: Ad coercendam hominum audaciam comparatus est carcer. Hinc illa Ciceronis 7. *in Verrem. Quæret, quamobrem securis prætoribus præferantur? Cur sedes datæ? Cur carcer ædificatus est? Cur tot supplicia more maiorum in improbos constituta?* Denique dignum notatu carceres primum ex ropino ligno, quæ constitisse, quos Claudius Imperator marmoreis permutauit. Varia carcerum apud diuersas gentes nomina suppeditabit Alex. ab Alex. *Genialium dierum lib. 5. cap. 3.* ad quem vnumquemque remitto.

Carchedon, Africæ quondam caput & vrbs æmula Romæ: olim Οἰνοῦσσα, quod Stephanus tradit, item Κακκάβη & Βύρσα iuxta Eustathium, Ἀφρική Suidæ, Appiano Byrsa, quam & Tharsis in Bibliis dici existimat Hermolaus ex Eustathio & Suida, Chartada alibi Solino, nomen id primum fert acceptum Carchedoni conditori, *vt meminit Appianus.* Celeberrimum & notissimum eius nomen Carthago, quod

ipsam arcessere volunt nonnulli a cartha, id est, tergore taurino, quod ipsum & βύρσα significat Græcis. Etsi non totam Carthaginem, sed tantum arcem eo nomine exprimi significet Appianus. Atqui partem pro toto sæpe accipi quis nescit? Recte ergo Maro, consente ita & Nannio, primariam hanc Aphricæ vrbem hoc nomine appellauit Æneid. 1. cum ait:

Dux fœmina facti,
Deuenere locos, vbi nunc ingentia cernes
Mœnia, surgentemque nouæ Carthaginis arcem:
Mercatique solum, facti de nomine Byrsam,
Taurino quantum possent circumdare tergo.

Carchemis vrbs Syriæ adiacens Euphrati, cuius mentio fit, Ieremiæ 46. tulit nomen a בר *ariete*, vel *agno*, & מריש *abstulit, amouit*: In tertia coniugatione חמיש *subtraxit*: Vel potius a בר *ariete*, & כמוש *idolo Chamos*.

Cardialgia dolor & morsus oris ventriculi, ab acrimonia humeris appellationem deducit, ἀπὸ τοῦ ἄλγους dolore, τῆς καρδίας id est, corde quod nomen ori ventriculi tributum a veteribus propter affinitatem & mutuum cum hoc Parenchymate consensu demonstrat. *Galenus 2, de placitis Hipprocratis & Platonis.* Huc pertinent & illa eius verba: καρδιαλγεῖν ἐστὶ τὸ στόμα τῆς κοιλίας ὀδύνεσθαι.

Cardinales a cardinibus deriuat Pierius. Nam *veluti*, inquit, *cardines in ostiis admittendi & excludendi arbitri videntur, ita illi admittendorum exigendorumque operum, quæ ad Christianam pietatem & concessam summo Pontifici auctoritatem, potestatemque tuendam faciant, auctores honorificentissimi habentur.* Alii ita a cardine dictos volunt, vt veluti cardine regitur ostium, ita ecclesia regatur bono eorum consilio. Quibus astipulatur *cap. sacrosancta ad fin. 21. Distinct.* Atque hos olim appellatos Consiliarios a Romanis, docet *c. Eccles. 12. q. 2.*

Cares incolæ Cariæ, quæ Asiæ minoris est regio, & primum λέλεγες sunt dicti, *teste Herodoto*, quosque Mausolos vocat Stephanus, dicuntur obtinuisse hoc nomen a Cara primo auguriorum inuentore.

Carmenta

Carmenta Arcadum regis filia, & fates futuri præscia, nurus Pallantis, qui auus fuit Euandri, literarum quoque Græcarum peritissima, a carmine nomen deductum habet. Plutarchus ἐν ῥωμαϊ.. dictam putat, quod *careat mente* præ afflatu. Sic enim scribit: *ἔστι δὲ τοὔνομα ἔτυμον, ἐστερημένην νοῦ διὰ τὰς θεοφορήσεις· ὅθεν οὐ τὰ κάρμινα τῇ καρμέντῃ τοὔνομα παρέσχεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκλήθη διὰ τὸ τοὺς χρησμοὺς ἐν ἔπεσι ἐνθουσιῶσαν ᾄδειν.* Alii matrem Euandri fuisse dicunt. Erectam huic aram legimus ad portam Carmentalem, inque honorem eius celebrata Carmentalia vndecimo Ianuarii. Etymon nostrum approbatum leges a Dionysio Antiquit. Roman. *libro 1.* qui simul affirmat eam Themidem appellatam a Græcis, & dæmonis spiritu correptam futura populo præcinere solitam. Eadem cecinerat esse in fatis, vt natus Ioue & Alcmena Hercules immortalis ex mortali propter virtutem fieret. Quapropter cum filius eius Euander aduenisse Herculem didicisset, primus omnium diuinis eum dignatus est honoribus, exstructa extemporali ara præ nimio studio, & indomito iuuenco ei mactato. Habuit & templũ Romæ *regione 19.* quod a matronis dedicatum scribit Plutarchus.

Carmen quasi *canimen* a canendo, vt quidem Grammaticis visum. Nec tantum versum pedibus alligatum significat, verum & formulam conceptis quibusdam verbis in aliquam solemnitatem compositum, & incerta numerorum lege cadentem: Sicut Feciales suum quoddam carmen ad repetendas res bellumque inducendum habebant, item in capiendis vrbibus Romani. Quo sensu Liuius inquit *libro 1. Lex horrendi carminis erat.* Item Decad. 4. libr. *9. Concione aduocata, cum solemne carmen precationis, quod præfari, priusquam populum alloquantur, magistratus solent, peregisset Consul, ita cœpit.* Accipi etiam solet pro incantamento, & verbis maleficis, quæ veneficiis addi solent, vt cum Virgilius canit:

Hippomenes, quod sæpe malæ legere nouercæ,
Miscuerunt que herbas, & non innoxia verba.

Carna Dea humanis vitalibus præfecta, cui sacrum mense Iunio fiebat pulte fabacea & larido, quod his esculentis robo-

rentur vires, a carne nomen inuenit. Hinc & Calendæ Iuniæ Fabariæ sunt appellatæ. Vide Macrobium 1. *Saturnal. cap. 12.* & Ouidium *Fastor. 6.*

Carnea Apollinis Festa, quorum Callimachus meminit, post Callimachum Theocritus. a Carnæo sunt dicta quem Cereris filium fuisse fabulatus est Alcman. Imo Apollo Carnæus audita Carno Iouis & Europes filio, quod Praxilla Poetria scripsit, & recitat Hesychius. Vt ab ipso potius Apolline celebritas hæc nomen inuenerit, quæ nouem dierum spatio militaris cuiusdam conuictus specie sub tentoriis peragebatur.

Caro, quia proprie mortuorum est, a carendo videtur habere nomen, eo quod careat anima. Vnde Carnifex, qui carnem facit. Quanquam sint, qui a *cadendo* dictam velint. De carnifice, qui apud Romanos vnus erat, digna Ciceronis verba, quæ ex Rabiriana huc transferantur. *Sed*, inquit, *moreretur prius acerbissima morte millies Gracchus, quam in eius concione carnifex consisteret, quem non modo foro, sed etiam cælo hoc ac spiritu censoriæ leges, ac vrbis domicilio carere voluerunt. Hic autem in crucem agebat, lictor securi percutiebat.* Festus ait: *Carnificis loco habebatur is, qui se vulnerasset vt moreretur.*

Carpentum vehiculi genus prope simile petorito dictum quasi *carmentum* literæ vnius mutatione a Carmenta Euandri matre.

Carpo verbum a Græco nomine, καρπὸς, significante *fructum* deriuari videtur.

Carræ nobiles morte Crassi & Caracalliæ Imperatoris nece in Mesopotamia, a Carre fluuio nomen obtinuisse creduntur.

Caseus a cocto lacte dictus Varroni. Is cum est recens & mollis, omnium consensu indurato & veteri præferri solet. Etenim magis alit & ocyus subit. Est quoq; rarus & laxus densato & compacto vtilior. Culpatur, qui immodice lentescit, quique ariditate friabilis est. Experimento præterea cognitum, quanto vetustior est, tanto eum acriorem esse, & con[...]qui difficilius: Item prouocare sitim, grauitatem animæ [...] adferre.

adferre, si copiose sumatur. Bubulus difficilime transit concoctus, inde ouillus, facilime vero caprinus. Bubulo manu presso maxime delectatum Augustum scribit Suetonius.

Cassia lex, quam tulit C. Cassius Prætor, Dictatore Iulio Cæsare, vt in numerum Patriciorũ, qui Senatui deessent, alii sublegerentur. Fuit & Cassia agraria lex, quam tulit Spur. Cass. Viscellinus III Consul cum Proculo Virginio Tricosto Rutilo anno 267. vti ex agro Hernicis adempto, quibus cum fœdus erat ictum, dimidium Latinis, dimidium plebi diuideretur, cuius Liuius *libro secundo*, & Valerius *libro quinto, capite octauo*, meminerunt. Alia lex Cassia, quam tulit Q. Cassius Prætor, Q. Ælio Pæto & M. Iunio Penno Coss. anno 595. vt Paulo Anicio & Octauio redeuntibus ex bello Macedonico cum victoria, quo die in vrbem triumphantes inueherentur, imperium esset, *teste Liuio lib. 45.*

Castalius fons, qui & Lebethria audit in Parnassi radicibus situs & Musis sacer, nomen tulisse fertur de virgine Castalia illic præcipitata metu Apollinis persequẽtis. Dicitur & fons Caballinus & Græcis ἱπποκρήνη.

Castor alio nomine fiber, animal admodum frequens Ponto a castrando dictus Isidoro. Testes enim, quos vocant castorea, *teste Plinio*, vrgente necessitate præmordet, ob hos se peti gnarus. Idem Apuleius & Cicero prodiderunt. Aliis dictus est κάστωρ quasi γάστωρ, quod ventricosum sit animal. Quod tamen etymon vellicant alii existimantes cum Seruio nomen Latinum non recipere deriuationem Græcam. Equidem Græci τὸν κάστορα agnoscunt, Galenus, Dioscorides, & alii. Quo minus hanc excusationem admittam: Etsi interim obstrepant multi, stantes pro etymo illo priori cum Isidoro. Etenim non pauci existunt, qui plane fabulosum arbitrantur, cum testes mordicus apprehensos sibi præcidere. Inuenitur quoque in Hispania, *teste Strabone*, sed non ea bonitate, qua is, qui pontum inhabitat, sicut nec Hispaniense castoreum Pontico æquiualet, quod maxime est φαρμακῶδες.

Castra. De hoc nomine Isidorus: *Castra sunt, vbi miles steterit.* At dicta castra quasi casta, quod ibi castraretur libido. Recte itaque Epaminondas apud Æmylium Probum: *Si principis Græciæ esse vultis, castris est vobis vtendum, non Palæstra.* Et apud Tacitum *Ælius Seianus statui voluit castrorum vallum procul ab vrbis illecebris.* Sed nec veteres milites ad matrimonium admittebant: Quanquam Seuerus inde domi vxores habere permiserit: imo Alexander Magnus degenerans in eo a patre Philippo etiã in castris ipsis vxores tulerit. Improbanda res, cum constet, quantopere blanditiæ voluptatum eneruauerint ferocissimum alioqui exercitum Pœni. Fuerunt autem Romanis duplicia castra, Æstiua & Hybema. Illa rursus duplicia, ait Lipsius, a mansionis & moræ differẽtia. Si enim vna alteraque, aut paucæ omnino noctes in iis agendæ sine alia additione *castra* dicebant, aut *mansiones*: Si diutius subsistendum, *Statiua.* Diuidi solent & castra a forma, sicut notatum a Vegetio *lib. 1.* ita vt alia sint quadrata, alia trigona, alia semirotunda. Circulari figura opus est, si exiguas copias videri velis: quadrata, si magnas: triangulari: si maiores. Munire castra & sub vallo totum exercitum continere primus omnium docuit Romanos Pyrrhus Epirotatum rex, cum eius castris essent potiti. Ceterum in iis ponẽdis atque metandis inprimis explorabant salubritatem loci. Proinde cauebant, ne humilibus locis ponerent aut Paludosis. Cauebant itidem, ne mons vicinus aut imminens altior esset, qui occupari posset ab aduersariis. Sæpe etiam castra mutabant, eoque remedio pariter vtebantur aduersus otium castrense. Quando iam castra erant metati, primo loco figebant signa, quæ hastis inferiori parte acutis infigebantur. Huc refero ista Vegetii lib. 3. cap. 8. *Prima signa suis locis intra castra ponuntur, quia nihil est venerabilius eorum maiestate militibus.* Longitudinem castrorum metitur Lipsius a porta Prætoria ad Decumanam: Latitudinem a principali dextra ad sinistram. Vias in illis agnoscit Polybius haud plures quinque. Tandem vero castra de nauibus quandoque dici, sicut ex 3. *Æneid.* notabam, vbi Poeta ait, nos castra mo-

uemus, ita velim Philologus hic ad calcem adiectum ne sinistrorsum accipiat.

Casus a cadendo *Festo Pompeio*. In iure est aliquando inopinatus rei euentus, aliquando facti species proposita, de qua disputatur. Casum fortuitum definire videtur Vlpianus, qui prævideri potest nullo humano consilio, *l. 2. §. si eo tempore. ff. de adm. re ad ciuit. pertin.* cuique humana infirmitate resisti non potest.

Catamitus puer Græca origine dictus Latinis, qui mercenarius est, ἀπὸ τ῀ μισθοῦ mercede. Talis Ganymedes a Ioue raptus ad stuprum, vt quidam volunt. Quanquam non pauci aliter fabulam intelligunt, cum raptum eum fingunt, vt esset Ioui a poculis, præeunte Homero, quos inter Plato 1. de legibus damnans fabulam, tam nefarie de præpostera Venere contra Iouem confictam.

Cataphractus miles, siue is pedes siue eques sit, vndique scilicet munitus, ἀπὸ τ῀ καταφράττειν, id est, *muniendo* nomen accepit. Vnde & nomen ipsi cataphractæ, quæ vox loricam vel thoracem denotat Latinis, recteque pedites cataphracti pro loricatis accipiuntur apud Liuium *libro 37.* Equitibus cataphractis plus periculi fuisse a peditibus, quam ab equitibus colligere licet *ex Ammiani 16.* Nonius ex Sisenna & Sallustio nominat cataphrattos vndique septos armis equites. Lege cataphractos. Apud medicos est & cataphracta genus deligaturæ, quæ iis adhibetur, quibus deligare iuxta iugulum conuenit latum ob scapularum, pectus, dorsum, aut latera, cui nomen inditum a similitudine thoracis Romani, quem cataphractam vocant, *vt scribit Galenus libro de Fasciis.*

Catapotia Latinis *pilulæ* quasi *paruæ pilæ*, a καταπίνειν, quod *ebibere* aut *deglutire* significat, nomen sumserunt.

Catapulta machina bellica, sed duplex: Vna, quæ iaculabatur lapides & saxa: Altera, quæ tela & grandiores sagittas iuxta Appiani illud in Iberico, καταπέλταις ἐκ τῶν πύργων ἐξακοντίζοντες καὶ λιθοβόλοις, accepisse videtur nomen ἀπὸ τῆς πέλτης quæ Hesychio auctore notat δόρυ καὶ ἀκόντιον, *hastam & iacu-*

tum. Polybius numerat etiam inter λιθοβόλα καὶ ὄργανα. Turnebus vult interim tormentum, interim telum ea machina emissum designare. Apud Suidam supplicii genus est. Vtcunque. Vbi Archidamus catapultarium telum vidisset recens allatum e Sicilia, dixisse legitur apud Plutarchum ἀπώλετο ἀρετή.

Cataphryges Hæretici, qui dicebãt spiritus sancti donum in se non in Apostolis exstitisse, sunt nomẽ adepti, quod in Phrygia innotuerint primum. Auctores Montanus, Prisca & Maximilla.

Catarrhus κατάῤῥους vel κατάῤῥυς, si Latine reddas, defluxus ἀπὸ τοῦ κατα ῥεῖν *quod deorsum fluat*. Est quippe destillatio excrementorum capitis in corporis partes subiectas. Cum in nares defluit, dicitur κόρυζα: cum in fauces, βράγχος: cum in gurgulionem, σταφυλὴ & κίων. Si descendit in pectus & pulmonem, nascitur peripneumonia aut asthma: si in fauces & asperam arteriam, raucedo: Si in ventriculum, appetitum subuertit: Si in intestina, alui profluuium citat. Proprie tamen catarrhus dicitur, cum in os, fauces, aut palatum delabitur. Volunt autem Medici huiusce mali seminaria perpetua esse duo, calidum hepar, & frigidum ventriculum. Accedit externus & frigidus aer, aut exprimendo, aut intro calorem cogendo: calidus vero & austrinus caput replendo, & humores liquando. Sæpe in caussa intemperies cerebri calida, quæ humores in cerebro dissoluit & extenuat, pluresq; vapores a partibus subiectis attrahit, quã concoquere, aut per halitũ expellere possit. Multo frequentius parit hoc malum magna cerebri imbecillitas, frigidaq; adeo & humida intemperies, cum alimentum ad cerebrum missum non digeritur probe. Vnde exsistit magnus excrementorum prouentus. Auget deniq; malum crapula, & a potentibus vinis orta nimia repletio.

Catasta locus in quo venalitii serui asseruabantur, appellatus a καθιστάναι *constituendo*. Illic quoniam magnus erat seruorum strepitus, ait Martialis: *Linguam quam linguas sitos, non illam mille catastæ vincebant.* Item alibi *auaram* vocat, Persius *rigidã*, Tibullus *barbaram*, id est crudelem.

Catechismus, vnde *catechizare* verbum, quo est vsus Tertullianus libro de corona militis significans nobis doctrinæ Propheticæ & Apostolicæ elementare compendium, quod rudioribus traditur viua voce, & ab eisdem exigitur, descendit a verbo κατηχίζειν, sicut catechesis a κατηχεῖν, quod nihil est aliud, quam viua aliquid voce significare & instituere, quod est ἀπὸ στόματος διδάσκειν, id quod nonnunquam fit simplici narratione crebro tamen inculcata, vt *Act.* 21. aliquando pleniori institutione. Mos enim fuit in Ecclesia primitiua, vt baptismatis candidati viua voce fidei nostræ mysteriis imbuerentur, quod Paulus & Lucas κατηχεῖν vocant. Qui ergo docebantur, Catechumeni dicebantur. *Auditores* nominat Tertullianus. Sed & νεόφυτοι dicti *grandiores catechumeni* nōdum vel recens baptizati, qualis Ambrosius fuit pullulante necessitate in Episcopum electus aduersus Arrianos, qui Ecclesiam inuaserant. At qui principia illa docebāt, Catechistæ sunt appellati, deducto vocabulo a κατὰ & ἠχεῖν, quod *sonare* imo *personare* significat, quod in ea institutione sonora voce, summa item fide & diligentia sit opus. Cicero Græca ista vocabula eleganter officiorum initio *circumsonandi* verbo expressit.

Catena dicta, quod se capiendo teneat. Capit enim annulus annulum. Magis id placet, quam si cum aspiratione scribas cathenam, quasi deriuetur a voculis Græcis καθ' ἕν, vt quidam existimarunt.

Catharticum medicamentum, καθαρτικὸν Græce, id est, purgatorium παρὰ τὸ καθαρίζειν, id est, *purgando* deductum. Intelligunt autem catharticum duobus modis: Vno, omnium cōmuni, quod quouis modo excrementa expurgat: Altero, quo κατ' ἐξοχὴν illud significat, quod purgat per vomitū. aut alui deiectionē. Pro facultatibus autem diuersis aliud dicitur φλεγμαγωγὸν, aliud, χολαγωγὸν, aliud μελαναγωγὸν. Purgatio ipsa, quæ est humorum sua qualitate molestorum euacuatio, vt definit Galenus *Comment. in Apho.* 3. *lib.* 1. dicitur medicis κάθαρσις. Etsi Hippocrates quandoque hac voce euacuationem istam accipiat, quæ fit pleuriticis per sputa,

ſicut docet idem Galenus Comment. *in Aphor. 8. lib. 5.* In purgando vero obſeruandus hic Aphoriſmus Hippocratis: οἱ εὖ τὰ σώματα ἔχοντες, φαρμακεύεσθαι ἐργώδεες, difficile eſt eos purgare, qui corpore ſunt ſano.

Catholica dicitur Eccleſia, id eſt, vniuerſalis ἀπὸ τοῦ καθόλου, *quod generatim & vniuerſe ſignificat*, vel ἀπὸ τοῦ καθ' ὅλον, *quod eſt ſecundum totum*, ſicut cenſet Eucherius Lugdunenſis Epiſcopus, *formular. ſpiritual. lib. 2. cap. extremo.*

Catinus vel Catinum vas eſcarium a capiendo Varroni dictum. Rectius id genere neutro dici quam maſculino vult Iſidorus. Ego vtroque modo a probatis auctoribus vſurpatum inuenio.

Catius Deus qui homines faceret acutos. *Auguſt. lib. 4. de ciuit. Dei. cap. 21.*

Cato, auctore Plutarcho in Catone Maiore, vir multarum rerum peritus appellari conſueuit, quaſi *catus*, id eſt, acutus & ſapiens. Quapropter catus Ælius Sextus eſt Ennio, imo homo cordatus. Recte ergo Porphyrio Catonem doctum & vſu politum hominem interpretatur. Recte Cicero 1. in Verrem clariſſimum & prudentiſſimum appellat. Cum autem multis hoc nomen inditum conſtet, duos tamen fuiſſe maxime celebres, Cenſorium vnum a cenſura, Vticenſem alterum ab Vtica Africæ vrbe maritima dictum ſciendum eſt, qui ne incideret in Cæſaris manus Pompeianis deuictis, quorum partes fuerat ſecutus, ferro ſeipſum traiecit. In Rhetorum ſcholis factum hoc eius miris ſępe pręconiis eſt commendatum, tanquam hominis conſtantiſſimi, ſapientiſſimi, fortiſſimi. At improbant Lactantius & Auguſtinus, cum redemti ſimus ſanguine agni immaculati, & nemini proinde liceat in ſe quidquam, quaſi ſui ſit iuris. Norunt ipſi quoque gentiles, in primis Pythagoras, diſcedendum eſſe nemini ex hac vita ſine Imperatoris, hoc eſt, Dei omnipotentis iuſſu. *Ingrati* eſt, inquit Egeſippus lib. 5. *citius diſcedere: quam velit, & diutius viuere, quam ipſe voluerit, qui donauerit.* Proinde monet diuinus Socrates in Phædone, exſpectandam eſſe neceſſitatem, qualis incumbebat ipſi bibituro cicutam.

Equi-

Equidem mera mollities & impatientia animi est δυσφορία, neque nobile ipsius lethum, *vt canit Flaccus ode vndecima, libro 1.* verum infame, turpe, dedecorosum. Tantum abest, vt eiusmodi hominem inuictum, ἀπαθῆ, & ab omni parte beatum pronuntiare debeamus.

Catti Germaniæ populi Cheruscis & Hermunduris finitimi, Georgio Fabricio & aliis Hessi, ex censura quorundam assumserunt hoc nomen propter ferociam a felibus seu cattis, id quod attestatur & Iunius, qui addit Batauorum lingua viros virtute, id est. fortitudine præstantes etiamnum vocari cattos. Alii (quod vix etiam arripuerim) dixisse putant Romanos Cattos pro Hessis, vt Attici θάλατταν pro θάλασσαν: Nisi Chattos primum dixisse probes, & tandem, quo facilius pronuntiarent aspirationem esse omissam. Principes horum celebrantur a Tacito *2. & 11. Annalium* Arpus, Adgandestrius, & Catumerus. Prodit idem *libro 12.* crebra ab illis latrocinia fuisse agitata in Germania superiore. Tandem perdomitos eos cum Dacis post varia prælia a Cæsare Domitiano ex Suetonio didicimus, cui Martialis subscribit his verbis: *Ex Cattis gloria tota tua est.*

Catularia Porta Romæ dicta, quod non longe ab ea ad placandum caniculæ sidus, inimicum frugibus rufæ canes immolarentur, quo ita fruges flauescétes ad maturitatem perducerentur. *Festus,*

Catuli proprie sunt canum per diminutionem distincti, vt ait Isidorus. Atqui iam aliorum quoq; animalium catuli dicuntur vsurpatione auctorum longa. Festus scribit, catulum esse & vinculi genus, cui interdum est nomen canis.

Catus idem quod callidus παρὰ τὸ καίειν *comburendo*, vel etiam a cauendo.

Caucasus mons Scythiæ, Grecis ἄξενος, ἀπάνθρωπος, ἄβατος ἐρημία. inhospitalis, nullis inhabitata hominib. inaccessa solitudo, videtur Isidoro adeptus nomen a candore, quod oriētali lingua *cassin* candorem ac niuem significet. Vnde Scythę vicini nominant eundem monten κροὐκασιν. Quę omnia cōueniunt scholiis Eustathii in Periegesin Dionysii, vbi scribit.

miseris ipsius incolis semper frigidam esse niuem, & frigus perniciose spirare.

Caudex appellatus est Appius Claudius, *teste Sene a libro de vita breuitate*, quod omnium primus auctor fuerit Romanis, vt conscenderent nauem. Plurium enim tabularum cõtextus erat veteribus caudex. Agellium vide *lib. 10. cap. 25.* Hinc *caudicariæ naues* ex tabulis crassioribus factæ *apud Festum Pompeium.*

Cauea a cauo dicta Varroni, vt & conuallis.

Cauiares hostiæ dictę quod cauiæ, id est, pars hostiæ cauda tenus duceretur, vel potius (vt alii) diceretur, eaq; poneretur in sacrificio pro collegio Pontificum quinto quoq; anno. *Festus.*

Caupona a rerum, quæ ibi venduntur copia. Isidorus a capiendo deducere mauult, quemadmodum etiam caupones, cum quibus eadem illi origo.

Caussa. Non possum præterire hoc loco, nimis præposteros esse nonnullos in etymis perquirendis, dum ineptam amplectuntur rationem in eo eruendo. Nam caussa nomen accepisse videtur illis, quasi καῦσις, quod res velut ardore quodã accendat, & ad agendũ inflamet; falluntur equidem: sicut & illi, qui a casu deducunt, etiamsi dicere videãtur aliquid. Nec magis probãdi qui referũt ad chaos. Melior eorum sententia, qui a *cauendo* trahunt; quod ea sit, quæ cauet, vt aliquid agatur, aut non agatur. Quæ enim pura putaq; nomina Latina etymon agnoscunt e latio petitum, illa transmarina originatio nequaquam affingenda.

Cautes aspera saxa in mari a *cauando*, quasi cauatæ, Isidoro sunt dictæ.

Cautio, quæ Græcis est ἀσφάλεια, vnde potius, quam a cauendo deduci queat? Vulgo securitas dicitur, quo sensu accipit Pomponius *l. plus cautionis. ff. de regul. iur. antiq. Alias instrumẽta, tabulas,* syngraphas & chirographa eo nomine cõtineri, ostendit *l. lecta. ff. si cert. petat. l. pen. ff. ad leg. fal cid.* Interpres nouellarum Iustiniani τὴν ἀσφάλειαν vertit cautelam, quo pacto etiam accipi cautionis vocabulum a Cicerone *2. de Oratore* refert Nonius Marcellus.

Cayster

Cayster Asiæ fluuius, in quo cygnorum permagna fuit frequentia, ἀπὸ τοῦ καίεσθαι fertur habere nomen, quòd sit propinquus τῇ κατακεκαυμένῃ, quæ Asiæ pars est prætorrida. Nullas illa fert arbores præter vitem, quæ ibi vinum dat præstantissimum, quod Plinius catacecaumeniten ex hac origine dixit. Eustathius ἐτυμολογεῖ Il. β. hoc modo: Καΰστρος, ὁ ποταμός, ὃς διὰ κατακεκαυμένης ῥέων.

Cecrops Atheniensium rex, cui Agranus successit, Athenarũ, (*vt quidam volunt*) conditor, origine dicitur Ægyptius. Vt quidem Strabo neget vllam eius nominis rationem haberi in lingua Græca: Placet tamen aliquibus eorum coniectura, qui deductum volunt a Cherubim, eo quod instituisse feratur alatæ imaginis cultum: Qua in noctuam inde mutata dedit occasionem calumniandi Athenienses, quod tria pessima colerent monstra, quippe *populum, noctuam, draconem.* Equidem infessam primum Greciam a barbaris, apud Strabonem *libro 7. legas.* Nam ex Ægypto dicit, profectos Danaos, ex Phrygia Pelopem, Thraces in agrum Atticum cum Eumolpo venisse, Æones & Hyantes in Bœotiá, Therea in Aulidem Phocidis. Leleges & Pelasgos in Isthmum. Ab hoc ergo Cecrope Athenienses dicti *Cecropidæ.*

Cedar nigredo a קדר *ater fuit.* Fuit hoc nomẽ filii Ismaelis. *Genes. 25.*

Cedrus, κέδρος. Ex huius arboris ligno arca fœderis est fabricata, forte, quia neq; putrescit, nec cariem patitur. Hinc cedro digna loqui dicuntur, qui ea scribunt, quæ nulla temporis iniuria abolebit. In sacris literis excellioris potentiæ viros significat μεταφορικῶς, vel ἐμφατικῶς, *vt Psalmo 29. Ezech. 31.*

Celeres equites, quos numero trecentos creauit Romulus, appellati fuerunt, quod celeriter eos accurrere voluit, si quando Respub. opera eorum indigeret: Vel a Celere primo eorum præfecto, qui secundum locum a regibus obtinebat, *teste Pomponio l. 2. ff. de Orig. iur.* Hoc in numero fuit Iunius Brutus, qui auctor exstitit regis eiciendi. Idẽ dicit Magistros equitum Dictatorib. ita fuisse iunctos, sicut Regib. tribuni

Celerum. Quoniam vero trecenti erant, ſciendum denos ex ſingulis curiis delectos. Sequebantur Regem, quocunque incedebat. Primi pugnam inibant cum hoſte vt protectores & anteſignani. Poſtremi etiam ex pugna redibant.

Cella a celando quod in ea celari & condi quid ſoleat. Vt idem fuerit auctoribus, quod ἀποθήκη repoſitorium. Hinc cella olearia, vinaria, apud iuris & rei ruſticæ ſcriptores. Hodie accipitur quoque pro ſolitario loco & ab hominum conuictu ſeparato, in quem ſe abdunt ad contemplandum. Vide *cap. priuilegium, de verbor. ſignificat.*

Celox paruum nauigium celeritati nomen aſſcribit.

Celſum quod dicitur ἀπὸ τῶν κελήτων, qui ſublimes feruntur equo, vt quibuſdam videtur, & inter eos præuio duce *Feſto Pompeio*. At Iſidorus a *cælo* dictum affirmat, quod ſit ſublimis & altus quaſi cœleſtis. Vincit Feſtus, ſi nomen nomini compares: Iſidorus, ſi ſenſum ſpectes.

Celtæ iuxta nonnullos, fabuloſe tamen, appellationem trahũt a Celto Herculis filio. Auctor Parthenius, qui ſcripſit τὰ ἐρωτικά. Alii, cum robuſta & valida natio fuerit, deducunt a Germanica voce gelten/ quod potentia & viribus valuerint. Veteres enim eo nomine non ſolum Gallos intelligebant, auctore Appiano Alexandrino, ſed & Germanos, vt ex Herodoto aliiſque eius, aut ſequentis ætatis ſcriptoribus conſtat. Maxime tamen eos Germanos fuiſſe crediderim. Nam quod Ariſtoteles *Politicorum* 7. hunc morem tribuit Celtis, quod recens natorum puerorum corpora explorarent ad fluuium intingendo aquis, idipſum Germanorum moribus tribui apud Cæſarem, & Melam legas. Eodem refero Græci Poetæ teſtimonium de Celtis probantibus prolem ſpuriam vel legitimam Rheni lauacro. Sunt enim Celtæ Germani, qui Celtica dicta Gallia expulſis Gallis, aut ſaltem iis permixti trans Rhenum flumen conſederunt. Quo factum affirmante Dione libro 39. vt Celtæ vno nomine ſint appellati, ἐκάτεροι οἱ ἐπ' ἀμφότερα τοῦ ποταμοῦ οἰκοῦντες, qui ex vtraque parte Rheni habitabant. Priora etyma noſtra ſi cui diſpliceant, commode ille eoſdem Celtas deflectere poterit ἀπὸ τῶν κελή-

τον

τῶν quodam equorum ad Pindarum genere, qui ab vno agitantur sessore. Germani, non multum alludente voce, nominant ein Zelter: Nos een teller.

Cenotaphium, monumentum memoriæ caussa factum Iurisconsulto, in quod nec corpus, nec reliquiæ sunt illatæ, Honorarius tumulus Suetonio, quale Virgilius Hectoris manibus ab Andromache erectum canit *Æneid. 3.* Hecubæ Ausonius in Epitaphiis, ἀπὸ τοῦ κενοῦ τάφου *vacuo sepulcro* nomen inuenit. Meminit eius & Iurisconsultus *l. 6. §. 4. ff. de rer. diuis.*

Censor. Censores, qui ex magistratibus maioribus erant, & à Consulibus Centuriatis comitiis creabantur, vtiliter sane, quippe ad retinendum bonos mores & disciplinam in quouis statu, nomen tulerunt, quod censione, id est, arbitrio eorum censeretur populus, *iuxta Varronem 4. de lingua Latina*; vel quod censui præessent secundum Liuium *lib. 4.* Quanta illorum in omnes ordines censoria fuerit potestas vel ex sequentibus liquere poterit. Cum enim singulorum hominū mores vitamque obseruarent, notare poterant quemcunq; ciuem ignominia, siquidem arborem aut vineam non curasset, agrumue passus esset sordescere. Licebat illis equiti annulum & equum adimere, si gracilētum & strigosum parumque nitidum eum haberet. Senatorem quandoq; loco mouebant, sicut de Manlio scriptum, quod præsentibus liberis osculatus esset vxorem. Præfiniebant quoque fullonibus modum in vestibus pingendis. A Scipione & Popilio Censoribus sublatas fuisse statuas omnes circa forum, quæ non erant positæ sententia Senatus apud Plinium legas *libr. 34. cap. 6.* Idem scribit *lib. 33. cap. 4.* constitutum lege Censoria de numero metallicorum hominum, ne nimis multi aurifodinis adhiberentur. Notandum quoque duos tantummodo viros auctoritate & virtute insignes deligi solitos ad istud munus, & vt plurimum Cōsulares, nec post Martium Censorium vlli licuisse bis fungi hoc magistratu. Infaustum habebatur Censorem mori, quod mors Censoris calamitatem a Gallis illatam præcessisset. Quid, quod vno mortuo,

mox & Collegam magistratu abire oporteret, nullusq; in demortui locum sufficeretur, *teste Liuio lib. 4. 5. 6. 9.* Et primum quidem hic magistratus patriciorum tātummodo fuit, tandem quoq; plebi cōmunicatus. Anno ab V.C. 311. sunt constituti Censores primi renouato Censorum delectu quinto quoq; anno, *vt ex Liuii 4. & 9. constat.* Quamquam posterioribus temporibus integro quinquennio functi fuerint hoc magistratu. Intermissa censura post annū 667. restituta tandem legitur anno 683. Sublatam quoq; Censuram a Clodio Tribuno plebis inter ceteros eius perniciosos conatus legimus, ne videlicet aliquē Senatu mouerēt, nec aliquem ignominia afficerent, nisi qui apud Tribunos accusatus & illorū quoq; sententia esset damnatus: At eam Q. Metellus Scipio Pompeii in cōsulatu collega integram Reipub. restituit. Sed præcipue census agendi gratia cōstitutos primum censores, refert Pomponius *l. 2. de Orig. iur.* sicut & Fenestella *cap 17.* probat. De hoc itaq; nonnihil præsenti loco dicendū restat. Est autem census institutus primum a Seruio Tullio, anno regni duodecimo, forte ad Solonis exemplum in enumeratione populi & facultatū cum distributione tum æstimatione consistens. Auxit rex idem numerum classium, in quas populus Roman' erat distinctus, siue quod maior esset multitudo populi, siue discriminis subtilioris caussa, vt opes cuiusque magis distinctę apparerent. Sex itaque classes fecit, *vt numerat Dionysius.* Quamquam Tubero, *Gellio teste libr. 10. cap. 28.* tantum quinque recenseat, nulla classis vltimæ ratione habita, quam Liuius tantum centuriam appellare videtur. His autem classibus comprehensos tantummodo eos, qui arma ferre possent, recte Fabius Pictor apud Liuium notauit, apparetque ex ipsa classium descriptione. Nam prima classis erat eorum, quibus in censu erant centum millia æris aut supra, id est, nostratis pecuniæ circiter coronati mille. Arma gerebant ex ære, galeam, clypeum, ocreas, loricas, tela, hastam & gladium. Secunda classis erat eorum, quibus in censu erant septuaginta quinque millia æris aut supra vsque ad centum, *id est,* nostra pecunia coronati septingenti

genti quinquaginta quinque, atque hi arma gerebant, galeam, scutum, ocreas, tela, hastam & gladium. Tertia classis eorum erat, qui in censu habebant quinquaginta millia æris, nostra pecunia coronatos quingentos, eaque erat in 20. centurias distributa, eodem discrimine, quo priores, id est, seniorum decem & totidem iuniorum. Arma his erant, *galea, scutum, tela, hasta & gladius*. Quinta classis eorum, quibus in censu viginti quinque millia æris, id est, pecuniæ nostræ coronati circiter ducenti & quinquaginta, distributa pariter in viginti centurias. His arma erant, scutum, tela, gladius, verutrum. Quinta eorum erat, quibus in ære erant vndecim millia æris, id est, pecuniæ nostræ coronati centum & decem. Pro armis habebat tela, fundas, & lapides, *vt ait Liuius*, inque centurias triginta fuit diuisa. Huic classi accenset Liuius tres centurias Cornicinum, Tubicinum & Accensorum. Dionysius contra in quartam reiicit, facitque duas centurias, & recte quidem, sicut opinor, id quod in Liuio corrigendum. Sexta non classis reuera, sed centuria fuit. In ea censione omnes, quibus infra vndecim millia æris in bonis, cum aliquo tamen discrimine, vt quibus mille quingentum aut supra census esset, id est, nostrę pecuniæ Coronati quindecim, dicerentur Proletarii: Quibus infra, capite censi. Atque hi a tributis & militia diu immunes. Vide A. Gellium *lib. 16. cap. 17.*

Census. Vide *Censorem*.

Centaurium herba nominis originē habere creditur a Centauro Chirone, qui herbariæ Medicinæ haud imperitus fuit. Is cū Herculē suscepisset hospitio, & eius sagittas manibus tractaret, decidit earum vna in pedem, cui vulnus inflixit, ex quo factum χειρώνιον ἕλκος Chironiū vlcus, nempe malignū, inueteratum, oras duras, callosas & tumētes habēs, ex quo sanies non multa, sed tenuis exit, cum modico dolore, nullo autem malo odore aut inflāmatione, cui interdū tenuis inducitur cicatrix, sed rumpitur iterum, atq; ita ægre sanescit, etiamsi non serpat longe vllumq; periculum ferat. Idem τηλέφιον dici solet. Ad hanc rem alludit Poeta canens hoc modo:

M 2

Dumque senex tractat squalentia tela venenis,
Excidit, & laeuo fixa sagitta pede est.
Ingemuit Chiron, traxitque e corpore ferrum,
Et gemit Alcides, Haemoniusque puer.
Ipse tamen lectas Pegasaeis collibus herbas
Temperat, & varia vulnera mulcet ope.

Vbi tamen in eo differt à reliquis, quod Chironem nil opis a medicamētis accepisse scribat. Duplex Centaurium ponit Dioscorides, maius, quod Rheuponticū vult esse Ruellius, & minus, vtriusq; viribus *lib.3.* abunde relatis.

Centauros. Centauros omnes finxerūt veteres biformes, priori parte humana, posteriori equina, quod, cum primi in sua regione rationem domandi equos & procedendi cum eis ad bellum inuenissent, eiuscemodi formam aspicientibus eminus viderentur repræsentare. Nomen datum ἀπὸ τοῦ κεντρᾶν vel κεντεῖν τοὺς ταύρους, quod *tauros pungere & stimulare* significat. Vnus eorum (*vt reliquos faciam missos*) Monychus est dictus, indito nomine ab vngui, qui Græcis est ὄνυξ, & μόνος solus. Homerus sæpissime epitheton hoc tribuit equis, quod solidis sint vnguibus, non, inquam, fissis. Quo vel inde biformis illa natura ipsis tributa magis probari queat. Palephatus *libro Incredibilium taurorum* abactores fuisse existimat, quos propterea stimulis pungebant, qui locus refertur & a Paulo Orosio *libr.1.cap.13.* sed paulo breuius & obscurius, quā res ipsa exigit. Fabulantur Poetæ, sicut & Diodorus refert, *lib.5.* centauros omnes in Pelio Thessaliæ mōte a Nymphis enutritos: Item natos ex illis Hippocentauros. Quod adeo fabulosum credidit Iustinianus, vt inutilis sit stipulatio, si quis Hippocentaurum sibi stipuletur dari.

Centesima vsura apud Romanos habita, cum pars sortis centesima singulis mensibus penderetur, id est, de centum aureis vnus, atque ita quotannis duodecim. Fit eius mentio *l.4.§.fin.ff.de nautic.fœn.*

Centumuiri iudices quidam fuerunt non magistratus, etiam *Ouidio teste 3.de Ponto.* Audiēdus de illis Festus, quo simul vocis origo constet. *Centumuiralium*, inquit, *iudicia a centumuiris*

uiris sunt dicti. Nam cum essent Romæ XXX. & V. Tribus, terni ex singulis tribubus sunt electi ad iudicandum, qui Centumuiri sunt appellati. Et licet quinq; amplius, quam centum fuerint, tamen quo facilius nominarentur, Centumuiri sunt dicti. Hæc Festus. Sic interpretes septuaginta sunt nominati, qui sacra Biblia ex lingua sacra in Græcam transtulerunt, etsi numero fuerint 72. Meminit illorũ *l. 17. ff. de inoff. testam. & Iustinianus. l. fin. C. de liber. præter.* De quibus autem controuersiis exercuerint iudicia, docet Cicero *1. de Oratore*, nempe de vsucapionibus, tutelis, gentilitatibus, agnationibus, alluuionibus, circumluuionibus, nexis, mancipiis, parietibus, luminibus, stillicidiis, testamentis ruptis aut ratis. At enim posterioribus temporibus multum creuit eorum iurisdictio, sicut in Fabio videre licet *lib. 4. cap. 1. & lib. 5. cap. 2.* Auctum eorum numerum ad centum & octoginta, manente tamen semper Centumuirorum nomine, testatur Plinius Iunior *6. Epistolarum. epist. 33. ad Romanum.* Diuidebantur quoq; *in 4. Consilia.* Signum centumuiralis iudicii erat hasta in foro constituta, cuius Suetonius meminit in Augusto, *cap. 36.* vt Cicero *1. de Oratore*, cum dicit, Centumuiros iudicasse posita in foro hasta. Vnde & hastæ præfuisse dicũtur. Sed & Martialis de ea *lib. 7. Hunc miratur adhuc centum grauis hasta virorum.* Moris huius etiamnum reliquiæ quædam in iudiciis apparẽt, cum iudex solemni baculo manibus prætento iudicii auctoritatẽ asserere solet. Est enim hasta fortitudinis nota: Ius autem inuiolabile & incorruptibile. Verum alii Romanos hastam iudiciis præfixisse putãt idcirco, quod familiaris ipsius hastæ vsus fuerit domi & foris. Cũ ergo legis apud Pomponium altera lege *de Orig. iuris*, cum esset necessarius magistratus, qui hastæ præesset, Decemuiros Alitibus iudicandis esse cõstitutos, haud immerito suspectus videri queat locus: Mihi sane placuerit pro Decemuiris Centumuiros legi, id quod Budæo etiam probari video *in annotationibus suis*, quãtumuis contra nitatur Zasius Decemuiros retinens, ductus Fenestellæ auctoritate.

Centurio Græce ἑκατόνταρχος, *a centum militum numero* nomen

accepit. Nam & singuli Celerum præfecti, qui in tres centurias erant diuisi, dicebantur *Centuriones*. Tales in qualibet apud Romanos legione sexaginta fuisse (ex peditum enim millibus sex ea constabat) testantur Dionysius *libro 9*. Tacitus *Annalium 1*. Cinsius apud Gellium *libro 16. cap. 4.* & Isidorus. Omnes vero signum in galeis gestabant. Cristas fuisse crediderim de veterum more, aut literas quasdam seu titulos in iis effictos, vt dignosci possent. Insigne eorundem fuit vitis. Quo spectant illa Lucani libro 6.

Scæua viro nomen, castrorum in plebe merebat,
Ante feras Rhodani gentes, ibi sanguine multo
Promotus, Latiam longo gerit ordine vitem.

Scire etiam placet, qualem esse voluerint centurionem? Vegetium audi, qui *libr. 2. cap. 14.* scribit hoc modo: *Præterea sicut centurio est eligẽdus, qui sit magnis viribus & procera statura: qui hastas vel missilia perite iaculetur & fortiter, qui dimicare gladio & scutum rotare doctissime nouerit, qui omnem artem didicerit armaturæ, vigilans, sobrius, agilis, magis ad facienda, quæ ei imperantur, quam ad loquendum paratus, &c. similiter eligendus est decurio, qui turmæ equitum præponatur imprimis habili corpore, & loricatus, & armis circundatus omnibus cum summa admiratione equum ascendere possit.* Pro armis autem habebant cataphractas, scuta & galeas ferreas. Munus eorum erat vigilias obire, *vt ex 2. Historiarum Taciti apparet:* Item munera militibus distribuere, negligentius operantes punire, *sicut Vegetius docet libro primo cap. 25. & libr. 3. cap. 8.* Eodem auctore vetus fuit consuetudo, vt primi pili centurio *πρώτου πίλου ἄρχων ex primo legionis principe* promoueretur, qui non solum aquilæ præerat, verum etiam quatuor centurias in prima acie ducebat.

Cepa, quod nihil aliud, quam caput sit, dicta est *Isidoro*. Dignũ notatu, quod *lib. 19. cap. 6.* de ea scribit Plinius. *Allium*, inquit, *cepasq́, inter Deos iureiurando habet Ægyptus.*

Cephas, id est, Petrus videtur Anacleto dictus *can. sacrosancta*

distinct.

distinct.22. ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, id est, *capite*. Sed constat Syriacum esse vocabulum significans saxum aut petram. Fauet eidem Isidorus eiusdem linguæ imperitia lapsus, sicut videre est apud Eliam Thisbitem in dictione כיפא.

Cerastes, κεράστης, *serpens*. Psyllis olim familiaris, totumqve se sabulo tegens, & nihil præter cornua ostendens, vt auiculas venetur ac alliciat, *vt legere licet apud Ælianum & Plutarchum in vita Catonis*, nomen inuenit ἀπὸ τῶν κεράτων, id est, *cornibus*, quæ aliquando præfert tantummodo duo, nonnunquam quatuor aut octo. Facile se ad *S* literæ figuram incuruat. Plura de eo vide apud Nicandrum *de Venenis libro*, Statium *Thebaid.1. Dioscor.lib.7.cap.17.* Aetium denique *lib. 4.cap.26.*

Ceratum vel *Cerotum*, κηρωτὸν Græce, nomen deductum a cera κηρῦ. Constat enim ex oleis, gummis, succis, aliisque liquoribus cera vnitis, & substantia medium inter emplastrum & vnguentum. Quamquam eius non eadem perpetuo forma.

Cerberus infernalis canis, quem Hesiodus πεντηκοντακάρηνον vocat, Euripides τρικάρηνον θῆρα *tricipitem feram*, appellatus hoc nomine, quasi κρέας βορῶν vel κρεόβορος *carnem* vorans. Centum huic etiam capita tribuit Isacius, item Horatius *Carminum 2.* Apollodorus autem *libro 2.* Tibullus *libro 3.* & Sophocles *in Trachiniis* capita tria. At centum pro multis forte accipere placuit illis. Hesiodus eum ἀμήχανον appellat, Horatius *immanem*, Virgilius *ingentem ianitorem*, rursus Hesiodus ὠμηστὴν, id est, *crudarum carnium voratorem*, χαλκεόφωνον ferrea voce præditum ἀναιδέα *impudentem*, κρατερόν τε *& fortem*. Virgilius expressisse videtur τὸ χαλκεόφωνον, cum ait:

Æternum latrans exsangues territat vmbras.

Cerdo, qui ob quæstum artes tractat illiberales, ἀπὸ τοῦ κέρδους, id est, *lucro* nomen est consecutus. Vnde & *Lucriones* dixerunt tales.

Cerdoniani hæretici a Cerdone quodam nominati creduntur, qui principia duo sibi inuicem contraria asseruit, Deumque

legis ac Prophetarum non esse patrem Christi, eundemque Deum non esse bonum, sed iustum: Patrem vero Christi bonum, Christumque non ex fœmina natum, nec habuisse carnem, imo nec vere mortuum, vel quidquam passum, at simulatam ab ea passionem.

Cereales Ædiles. Vide *Ædiles*.

Ceres Saturni & Opis filia iuxta Poetas, Plutonis soror, vt & Iouis Iunonisque, & quam ex Iouis complexu genuisse ferunt Proserpinam raptam demum a prædicto Plutone, quam fabulam pereleganti carmine Claudianus descripsit, Ciceroni 2. *de natura Deorum*, tum Varroni a gerēdo est appellata tanquā *Geres*, prima litera mutata, sicut & apud Græcos est factum, quibus ea δημήτηρ quasi γῆ μήτηρ dicta. Seruius tamen Georgic. 1. a *cereo* deflectit, pro quo nunc dicimus *creo*. Quoniam autem illa omnium prima instituisse creditur terram ferro proscindere, sicut Virgilius *Georgic. 1.* & Ouidius 5. *Metamorph.* canunt, accipi quandoque sciendum est apud Græcos τὴν δημήτερα pro pane, vt cum Oppianus ait τυρὸν ὁμοῦ δήμητρι μεταδευόμενον, *caseum simul pani commixtum*. Appellarunt & eam Legiferam, quod leges dederit humano generi. Ait quippe Ouidius: *Prima dedit leges, Cereris sunt omnia munus*. Idē affirmat Cicero 7. *in Verrem actione de Cerere*, & Proserpina loquens: *A quibus*, inquit, *initia vitæ atque victus, legum, morum, mansuetudinis, humanitatis exempla hominibus & ciuitatibus data ac dispartita creduntur*. Diodorus libro 5. Οὐκ ἄξιον δὲ παραλιπεῖν τῆς θεοῦ ταύτης τὴν ὑπερβολὴν τῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐεργεσίας, χωρὶς τῆς εὑρέσεως τοῦ σίτου, τήν τε κατεργασίαν αὐτοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἐδίδαξε, καὶ νόμους εἰσηγήσατο καθ' οὓς δικαιοπραγεῖν εἰθίσθησαν, δι' ἣν αἰτίαν φασὶν αὐτὴν θεσμοφόρον ἐπονομασθῆναι. Thesinophoriorum nomen (sic vocant *Cerealia sacra* a Triptolemo primū instituta Athenis) quid etiā aliud significat, q̃ legum auctorem Cererē? In his sacris τῆς θεσμοφόρου καὶ θεσμοθέτου Cereris mulieris Ægyptiorum more a cibis abstinebant, & humi cubabant. Sed & a Venere se continebant, ideoque substratis viticis foliis incumbebant, Æliano teste. Ouidius Metamorphos. 10.

Festa

Festa piæ Cereris celebrabant annua matres
Illa, quibus niuea velatæ corpora veste
Primitias frugum dant spicea serta suarum,
Perque nouem noctes Venerem tactusque viriles
In vetitis numerant.

Idem alias: *Secubat in vacuo fœmina virque thoro.* In eisdem vero *sacris mactare consueuerunt bidentes* monente ita Virgilio: Item *sues*, quod hoc animal frugibus, quarũ Dea est Ceres, inprimis noceat. Rem enim gratam sese facturos putabant, si infensum eius inuentis animal immolarẽt, frugibus eius capiti inspersis, vt appareret, qua de caussa hæc victima cæderetur. Inde illud Ouidii Fastorum 1.

Prima Ceres auida gauisa est sanguine porcæ,
Vlta suas merita cæde nocentis apes.

Cereri Euchleæ aries etiam mactari solebat. Passim autem templorum valuis coronas spiceas appendebant. Quin rustici spiceis eam coronis exornabant. Vnde Tibullus Eleg. 1, lib. 1. *Flaua Ceres tibi sit nostro de more corona*
Spicea, quæ, templi pendeat ante fores.

Ideo, ni fallor, εὐστέφανον eam nominat Hesiodus, sicut σταχυοστέφανον Epigrām̃a Græcum. Sacra eius etiam Rusticorũ sacra a Seruio dici, & anniuersaria fuisse non ignorandum. En tibi Vergilii versus, qui id liquido ostendunt Georgic. 1.

In primis, inquit, *venerare Deos, atq; annua magna*
Sacra refer Cereri lætis operatus in herbis,
Extremæ sub casu hyemis, iam vere sereno.
Tunc agni pingues, & tunc mollissima vina:
Tunc somni dulces, densæque in montibus vmbræ
Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret:
Cui tu lacte fauos, & miti dilue Baccho:
Terque nouas circum felix eat hostia fruges,
Et Cererem clamore vocent in tecta: neque ante
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quam Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompositos, & carmina dicat.

Eadem sacra θαλύσια & συγκομιστήρια dicta sunt Græcis. Sa-

cerdotes porro albas vestes Cerealibus sumsisse, eo, quod Deæ lætæ sacra facerent inuenta Proserpina, vêl certe ob colorem, quem in aristis cernimus tempore messis, docet Ouidius Fastorum 4. cum ait:

Alba decet Cererem vestis, Cerealibus albas
Sumite, nunc pulli velleris vsus abest.

Magna quoq; olim opinio fuit, eos qui mysteria Cereris palã fecissent, aut, cũ essent scelerati, interfuissent, perditũ iri, ideoq; Neronẽ non ausum fuisse talibus mysteriis initiari. Restant ludi cereales ab eadẽ Cerere dicti, in quibus repræsentari solebat a matronis luctus Cereris ob raptam Proserpinam, eiusq; peregrinatio discursantis & face accensa quærentis filiam. Grati censebantur futuri Diis, si a lætis nec funere pollutis celebrarentur. Fieri quoq; solebant octo dierum spatio in circo, proximo post Circenses die, sicut Ouidius testatur Fastorum 4. his verbis:

Circus erit pompa celeber numeroq; Deorum,
Primaque ventosis palma petetur equis.
Hinc Cereris ludi, non est opus indice caussa
Sponte Dea munus promeritumque patet.

Atque hæc caussa fuit, vt Angelus Politianus *in Miscellaneis* Cereales eosdem cum Circensibus putaret. Exhibebãtur in illis equestria certamina: Nuces, piper, & alia spargebantur in vulgus ad captandum fauorem. Curabant eos, vtplurimum Ædiles plebis, qui si gladiatorios exhibuissent equestrium ludorũ loco, omen erat, euersum iri popularem Reipublicæ statum. Scribit interim Liuius *lib. 30.* Dictatorem & equitum Magistrum ludos Cereales ex Senatusconsulto fecisse. Simulacra Deæ papauer manu gestare solebãt. Quapropter Callimachus *in Hymnis Cereris*, de sacerdotibus eius; φύτο δ᾽ χειρὶ Στέμματα καὶ μάκωνα, recteque noster Poeta *cereale* dixit papauer. Effingebantur quoque simulacra eius mammosa & plena. Vnde *gemina* & *Mammosa Ceres* Lucretio.

Cereuisia variis dicta nominibus aliorum iudicio, vtpote ζῦθος Galeno, ζεῦθος Theophrasto, *zythus* Plinio, οἶνος κρίθινος Aristoteli,

ſtoteli, id eſt, *Hordeaceũ vinum*, Hellanico βρύτος, cum Thracibus hunc potum tribueret, vt Hecatœus Pœonibus, Marcellino *Sabaia*, nomen ſuum a Cerere deducit, id eſt, fruge, quod potio ſit ex ſemine frumenti vario modo cõfecta, cuius vſus maior primis temporibus fuit apud mortales, quam vini. Oroſius ſcribit vſos ea potione fuiſſe Numãtinos. Meminit & eius Florus *lib. 2.* vt & Plinius, qui eius inuentionem aſſcribit Libero patri. Herodotus & Strabo tradunt, fuiſſe olim communem Ægyptiorum potum, quorum regio vitiũ eſt expers. Improbat eius vſum *lib. 2.* Dioſcorides appellans ζῦθον, ſicut & Columella in hortulo ſuo. Meminit porro eius Plutarchus ebur Zytho emolliri ſignificans. Ariſtoteles in Problematibus nominat πῖνον, de quo vide & Athenæum *libro 10.* Hæc ex eorũ ſententia, qui cum cereuiſia confundunt Zythum, cum alii diſcrepare velint. Iunius enim *Batauiæ ſuæ cap. 15.* differre ait a Zytho cereuiſiam, quod Zythus ex hordeo putreſcente & aceſcente confectus fuerit, cereuiſia ex hordeo toſto, reſiccato, atq; adeo ab omni putrilagine conſeruato. Vt n. zythus fieret, oportebat in aqua hordeũ madeſcere, inde putreſcere, donec reſolueretur in ſimilẽ vino liquorẽ. Tentabat itaq; renes & neruos, officiebat membranis illis, quæ veſtiunt cerebrũ, & erat acri guſtu. At cereuiſiã coquere vbi eſt animus, ſubigitur aliquandiu & diligentiſſime miſcetur aquæ feruenti, hordei farina in hũc vſum & finem cõparata. Inde colatur, & cum floribus lupi ſalictarii ad tertias (plus minus) recoquitur, ac mox, vbi refrixit, addita cereuiſiæ fæce, q̃ fermenti eſt loco, in vaſa ad potus vſum reconditur. Si quis etiam ſcire auet, quo pacto hordeũ ad cereuiſiæ vſum præparetur, non detrectabo etiam adiicere. Nam primũ irrigari oportet aqua, ita vt plane madeſcat, inde ſpargi in atrium quoddam frigidum, quod raro aut nunquam attingit Sol, donec germinare incipiat. Tum demum in tabulatum quoddam pertuſum deponitur, in quo ſubiecto igni ſenſim torretur & reſiccatur. Noſtrates indigetant mout/Latini *maltham* ἀπὸ τοῦ μαλθακοῦ, inquit Iunius, quod mollis eius & ori gratus ſit ſapor, quæ & Aetii eſt βύνη. Nam

inquit, βύνην εἶναι κριθὴν βεβρεγμένην καὶ βλαστήσασαν, καὶ πεφρυγμένην μετὰ τῶν γλωσσιδίων. Bynen esse hordeum madefactum, quod iam germen emisit, inde tostum cum linguis ex eo natis. Vide Aetium *lib.10.cap.29.*

Cerno. Cum verbum hoc pro *decernere* & *dimicare* accipitur, arcessi videtur a verbo κρίνειν, quod *iudicare, diem dicere* & *constituere* significat. Dicitur & κρίνω πολεμίους, pro *hostibus habeo.* Vsus in ea significatione hoc ipso verbo Virgilius, cũ dicit *inter se coiisse viros, & cernere ferro.* Et Accius vetus Poeta: *Primo res Procerum renocarent nomina, nisi esset quis, qui armis vellet secum cernere.* Ennius Medea exsule: *Nam ter sub armis malim vitã cernere.* Pro *iudicare* accepit Pacuuius Armorum iudicio apud Nonium. Ait enim, *Et aequum est, & rectum, quod postulas: Iurati cernant.* Varro tractum putat verbi etymon a creando, eo quod, cum quid creatum est, tum demum videatur.

Ceruical denominatiuum a colli parte posteriore, nempe *ceruice*, quae Graecis est αὐχὴν.

Ceruix cerebri via, quod cerebrum per eam ad spinae medullam dirigatur. Graecis dicitur αὐχὴν, quem auctor est Galenus *in prognost.* Hippocratem τὸν τράχηλον indifferenter appellare, quod nomen a Medicis etiam transfertur ad ossa, in quibus αὐχένες vocantur tenues ossium ἀποφύσεις.

Ceruus ἀπὸ τῶν κεράτων, id est, *cornibus* nominatus videtur eruditiorum quibusdam, quos inter Festus Grammaticus bonus, tum Isidorus *Origin.11.cap.1.* Viuax animal natura, vt quod trecentos annos superare credatur. Ferũt enim Agathoclea Syracusium tyrannũ ceruum venãdo interfecisse, circa cuius collũ torquis erat aheneus superinducta iam pelle tectus cum inscriptione: ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΑΡΤΕΜΙΔΙ. Tantae viuacitatis caussam reiicit Aristotel. *8. de part. animal.* in fellis vacuitatem. Ait enim: αἴτιον εἶναι τοῦ πλείω ἐκεῖνον ζῆν χρόνον, τὸ μὴ ἔχειν χολὴν, οἷς ἄχολα ζῶα πάντα. Est quoque formidolosum & fugax animal, & proinde frigidum natura. Hinc Lucretius: *Et fuga ceruis*

A patribus datur, & patrius pauor incitat artus.

Cessio

Cessio à cedendo. Dicuntur autem *in iure cedere*, qui rei suæ dominium transferunt in alium. Hinc *cedere actiones* dicimus, quod illis licitum, qui cōtrahendo obligare se possunt: vt contra, qui se obligare non possunt, etiam cedere nō possunt, quales furiosi, surdi, muti, & pupilli, si tutoris auctoritas non accedat.

Cestus Veneris cingulum varium pulcerrimumq; ἀπὸ τοῦ κεντεῖν, quod est pungere, quibusdam nomē accepit. Sed quo minus cum illis faciam, est in caussa non solum literarum ν & ς natura diuersa, verum etiam quod probabilius videam dictum κεστὸν ὡς κεκοσμένον ornatū. Efficax enim esse fertur ad Amorū & Gratiarum illecebras, vtpote quo Venus Martem sibi cōciliauit. Diuersus ab hoc pugilū cæstus, quo Eryx. *Æneid.5.* pugil idem, etiamsi prope effœtus, prouocat alios. Turnebus dici vult tanquā κεστὸν ἱμάντα *subtile lorum*. Quantum enim ex Homero colligi potest. *Iliad.ψ.* Apollonii *Argonaut.2.* Pollucis *lib.3.cap.30.* fuit cæstus lorum crudū, glandibus plumbeis insutis rigens, quo dimicabāt. Quapropter certare eo certaminis genere etiā a Polluce dicitur σφαιρομαχεῖν. Insignis pugil fertur fuisse Pollux & gemini fratres Broteasq; & cæstibus Ammon Inuicti, vt canit Ouidius *Metamorph.5.*

Chærea adolescens Terentianus παρὰ τὸ χαίρειν *gaudendō.*

Chalcanthum vel *Chalcanthus* atramentum sutorium, seplasiariis vitriolum, quod vitri aut crystalli modo translucidum sit, cū duplex sit, fossile siue natiuū & factitiū, appellationē habet, quod sit τοῦ χαλκοῦ ἄνθος flos scilicet æris. Admodum corrupte Isidorus: *Chalcanthum dictum, quod Chalcidis est timum, i. flos: Vnde & apud Latinos æris flos appellatur.* Lege χαλκοῦ ἐστι ἄνθος. Quis dubitet, cum ipsemet dicat explicans, quæ præcesserāt, apud Latinos *æris florem* nominari? Sed nec θύμον est Græcis *flos*, sed grata apibus herba, aut etiam cepa agrestis, quæ tamen & θύμος audit.

Chalcis Eubœæ insulæ vrbs præcipua, sita ad Euripum, olim σύμφηλος, ἀλικάρνα, ὑπόκληχις, quæ nobis protulit insignē Philosophum Iamblichum Porphyrii Apostatæ discipulum, à Chalcide Asopi filia (si Stephano credimus) deducit nomen.

Chaldea Asiæ maioris regio, contermina Arabiæ, Stephanō χαλδαϊκή, cuius incolæ olim κηφῆνες dicti, item ἀρφαξαδαῖοι *teste Iosepho* ab Arphaxat filio Sem, aliquib⁹ nominata videtur a rege suo Chaldæo, qui decimus quartus a Nino fuit. Itaque tandem & incolæ dicti Chaldæi, qui circa Babyloniam iuxta Euphratem habitarunt, vt prodidit Dicæarchus. Hi supra modum addicti fuerunt astrologicis commentis, quæ confutat Peucerus, cum astrologicam diuinationē pertractat. Sunt & Chaldæi apud Strabonem Asiæ minoris populi, quos vltra Trapezuntem ponit. Hi olim appellati fuerunt Chalybes ex piscatu viuentes, maxime Pelamydum & Delphinorum.

Chalybes Asiæ populi, quos proximos ponit Amazonib⁹ Dionysius, non longe remouet Marcellinus, interpositis videlicet Dabis; non equidē recte dicti sunt Chaldi a Scholiaste Dionysii, quod cum Chaldæis essent eidem, cum sint appellandi χαλδαῖοι. Iam vero a Chalybe Martis filio dictos fuisse Chalybes nonnulli volunt. Fabulosum istud. Mihi summopere placet Melanthonis coniectura, qui *Chalybes* etiam *Alybes* vult dictos, quasi *Jalybas* a *Jobel*, quæ vox deriuari potest a יבל, vnde in hiphil הוביל protulit, *adduxit*, nempe ex terræ visceribus atque cauernis. Alios enim horum vltra Pharnaciam sitos piscatione vixisse testatur Strabo, alios, qui continentem incolunt, metallorum effossione. Vnde ab Æschylo σιδηροτέκτονες vocantur. Dionysius & Apollonius σιδηροφόρον nominant eorum terram. Hinc & Chalybica securis apud Lycophronem pro ea, quæ est ex optimo ferro conflata, et *Noricus ensis* apud Horatium pro eo, qui etiam sit factus ex optimo ferro, quale tum temporis in Norico reperiebatur. Venerunt hi postea in Hispaniam *teste Iustino libro postremo*, & a Thubale Iapeti filio oriundi dicuntur, confirmante id etiam Iosepho. Quin ab Ezechiele Tubal ad septem triones reiicitur.

Cham. Huius appellatio nō videtur Peucero alia esse ab Hammon. Reiicit autem commētitiam etymologiam Græcorū,

qui

qui ab arenis deducunt: Cum reuera ab חמה *defluxerit*, quę vox & שמש, id est, *solem caloremq;* significat.

Chaonia pars Epiri mediterranea Ambraciotas attingēs, *ut de sacris Junonis 3. scripsit Hellanicus*, a Chaone generis Troiani homine & Heleni fratre, a quo etiam inter venandum per imprudentiam occisus fuit, nomen arcessit. Is ad exstincti solatium omnes regni populos ab eius nomine Chaones dixit, regionē Chaoniam, cum antea diceretur Molossia. Virgilius: *Chaoniamq; omnem Troiano a Chaone dixit.* Exstitit hic quondam Iouis Dodonæi templū. Ibidem repertæ amplissimæ quercus. Vnde *Chaonis arbor* est dicta Ouidio. Circa tēplum Iouis monti Tomaro subiectū olim columbæ humamana voce dederunt responsa: Vnde & *Chaonis ales* eidem columba *de arte amandi lib. 2.* dicitur.

Chaos quasi χύσιν, id est, *fusionem*, vel ἀπὸ τοῦ χεῖσθαι, id est, *fundendo* dictum existimant nō proletarii scriptores: Quod Hesiodum eo nomine τὸ ὕδωρ, id est, *aquam* intellexisse velint. χυτὸν γὰρ καὶ ῥυτὸν τὸ ὕδωρ, inquit Philo Iudæus *lib. de mundo.* Eadē Plutarchi sententia lib. πότερον ὕδωρ &c. Ait enim: Τοῖς πλείστοις ὠνομακέναι δοκεῖ τὸ ὕδωρ τοῦτον τὸν τρόπον παρὰ τὴν χύσιν. Vtque chaos Hesiodus, ita Thales aquam rerum principium esse & originem affirmauit. Communis enim veterum sapientum opinio erat, non esse mundum æternum, quod Aristoteles demonstrare conatur, verum conditum a Deo. In hoc consentiunt omnium locorum & ætatum scriptores. Asseruit enim creationem Trismegistus Mercurius, Plato, Pythagoræi: Item Chaldæi, Græci, Phœnices, Hebræi. Quorum sentētias possem equidem referre quamplurimas, si ferret locus præsens. Hesiodi carmen, quod hausit ex Orpheo, est tale:

πάντων μὲν πρώτιστα χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
γαῖ' εὐρύστερνος πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
ἠδ' ἔρος, ὃς πάντεσσι μεταπρέπει ἀθανάτοισι.

Hunc imitatus Ouidius canit:

Ante mare & terras, & quod tegit omnia, cælum.
Unus erat toto naturæ vultus in orbe,

Quem dixere chaos, rudis indigestaque moles,
Nec quidquam nisi pondus iners, congestaque eodem
Non bene iunctarum discordia semina rerum.

Ad aliorum sententias venio. Scribit doctissimus Grammaticus Festus Pompeius hoc modo: *Chaos appellat Hesiodus confusam quandam ab initio vnitatem hiantem patentemque in profundum: Ex eo & χαίνειν Græci, & nos hiare dicimus. Vnde Ianus detracta aspiratione nominatur ideo, quod fuerit omnium primus, & a quo rerum omnium factum putabant initium.* Hæc ille, quasi ab illa voce sit natum τὸ χαίνειν: Cum alii vice versa ἀπὸ τοῦ χαίνειν deducant χάος, id quod ad eos proxime accedit, qui haud satis pensiculantes infinitam Dei potentiam primam quãdam materiam comminiscuntur, ex qua mundum creauerit Deus: Sicut & illi faciunt, qui aquam rerum esse dicunt principium. Quam illi opinionem forsan hauserunt ex sacra mundi historia, in qua mox apud Mosen aquarum mentio fit, vbi ait: *Et spiritus Domini ferebatur super aquas.* Proinde Cornutus explicans veterum Philosophiam siue Theologiam inquit: ἔστι δὲ χάος τὸ πρὸ τῆς διακοσμήσεως γενόμενον ὑγρὸν, ἀπὸ τῆς χύσεως οὕτως ὠνομασμένον, ἢ τὸ πῦρ, ὃ ἐστι οἱονεὶ χάος, καὶ αὐτὸ δὲ κέχυται διὰ τὴν λεπτομέρειαν. Quo hic turpiter impegerit diuinus Aristoteles iuxta Philonẽ lib. de mundo. Sũt eius verba: χάος δὲ ὁ μὲν Ἀριστοτέλης οἴεται τόπον, ὅτι τὸ δεξόμενον ἀνάγκη προϋποκεῖσθαι σώματι. Non desunt etiam, qui idem esse volũt cum תהו & בהו, quæ in textu Hebraico sunt epitheta terræ, quæ inanis & vacua dicitur. Quod si admittas, nihil aliud est chaos, quam sempiterna ante mundi creationẽ priuatio, & densissimæ rerũ non exsistentium tenebræ, iterumque reprehẽdendus est Aristoteles, q̃ χάος ἀπὸ τῆς χώρας, id est, loco dici putauit, quasi veteres voluerint id rerum omnium fuisse receptaculum. Quod vero ab illis Hebraicis nominibus *tehu* & *bohu* nonnulli deriuant chaos, id facile fieri potuisse putant propter affinitatem literæ ת cum litera ח, & ita facilis lapsus fuerit a thou ad chou. Imo Aquila interpretatur κένωμα καὶ οὐδὲν, id est, vanitatem & nihil, Symmachus ἀργὸν καὶ ἀδιάκριτον, *otiosum & indigestum*, Theodotion κενὸν & οὐθὲν

inane

inanis & nihil, Chaldaica editio צדיא ורקניא tsadia vereca-nia, id est, *deformata & inanis*.

Charitas videtur nonnullis nomen trahere ab ea voce, quæ Græcis est *χάρις*, id est, *gratia*. Ex eodem fonte deriuant caritatem.

Charites Latine Gratiæ ἀπὸ τῆς χαρᾶς, i. *lætitia* sunt dictæ. Natas has esse fabulantur quidam ex Ioue & Venere, alii ex Venere & Libero patre, cōtra alii ex Ioue & Eurynome, ex quorū numero est Orpheus. Nomina earū *Thalia*, *Aglaia* & *Euphrosyne*. Aglaia, cuius loco alii *Pasitheam* statuunt, est nobis splendor: Thalia amœna pullulatio & viriditas, quæ semper conspici debet in beneficio: Euphrosyne est delectatio, quę comitari & animaduerti in eo debet, in quem beneficium collatum fuerit.

Charon inferorum portitor, cuius Poetæ & Lucianus in Mortuorum Dialogis sæpissime meminerunt, κατ' εὐφημισμὸν dictus ὅτι χαρτὸν οὐδὲν ποιεῖ, *quod nihil dignum lætitia faciat*.

Chartaphylacium Latinogræca dictio ἀπὸ τοῦ φυλάττειν, id est, *seruando* chartam arcessit nomē. Est enim scrinium, in quo reponi solet: Et differt a papyro, quod hæc nasci cōsueuerit in Nilo, atq; adeo materia sit, ex qua pręparetur charta, quæ tū demum hoc, inquam, chartę nomē adipiscitur cum expolita fuerit. Apud priscos mortales nullus chartarū erat vsus: Sed primo scriptitabant palmarum foliis, vt est proditū a Plinio, inde quarundam arborū libris, mox tabulis ceratis, & plumbeis voluminibus, quibus monumenta publica consignari solebant.

Charybdis locus in mari Siculo nauigantibus periculosus, vel potius mare vorticibus plenum, a Scylla, quæ nihil est aliud, quam saxum monstro marino simile eminus aspicientibus, vbi etiam ob impingentes magno impetu regurgitantibusque & reflexos aquarum fluctus sonus percipitur velut latrantium canum. & sagittæ iactu a Charybdi tantummodo distat, nomen habet ex Isidori sententia, quod occultis gurgitibus absorbeat naues. Vastis enim verticibus attrahit, circumuoluit, &, *vt ita dicam*, deuorat naues, quarum fragmenta

ad Taurominitanum littus eiiciuntur. Virgilius:

Dextrum Scylla latus, leuum inplacata Charybdis
Obsidet, atque imo barathri ceu gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat vnda.
At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exsertantem, & naues in saxa trahentem,
Prima hominis facies, &c.

Meminit eius & Homerus, meminit Ouidius, & alii plures voraginem eius describentes. Qua ratione *3. de Oratore* Cicero: *Charybdin bonorum, voraginem potius dixerim. Facilius enim ad ea, quæ visa, quam ad ea, quæ audita, mentis oculi feruntur.* Idem de Aruspicum responsis: *Quam denique tam immanem Charybdin Poetæ fingendo exprimere potuerunt, quæ tantos haurire gurgites posset, quantas iste Byzantiorum Brogitarumque prædas absorbuit.*

Chelidonia salubris oculis herba, vt docuerũt χελιδόνες, i. *hirundines*, a quibus nomẽ inuenit. Dicuntur enim pullis hac ipsa restituere visum, *auctore Plinio.* Vnde & Gaza *Hirundinariã* appellat. Alii tamẽ nominis occasionẽ non petunt a visu restituto hirundinũ pullis, sed inde potius, ꝙ eo auium genere adueniente nascatur, & discedente extinguatur. Innuere videtur id Theophrastus *lib 7. cap. 14.* de historia plantarum, cum inquit: τὸ χελιδόνιον ἅμα τῇ χελιδόνι ἀνθεῖ, id est, *Chelidonia simul cum hirundinis aduentu floret.*

Chemia Græcis χημεία, Arabibus *Alchemia* addito articulo suo *al* (vt in *Almanac* Kalendario, & *Alembico*, qui a Græco ἄμβιξ apud Dioscoridem descendit, imo in Almageste Ptolomæi, quæ nihil est aliud, quam ἡ μεγίστη πραγματεία) nomen suum quibusdam arcessere videtur ἀπὸ τοῦ ἁλὸς καὶ χέειν, quod est *fundere* salem, vt & Libauius monet *lib. 1. Epistol. Chym. Epist. 6.* & Henricus Kunrad Lipsensis *Confess. sua cap. 7.* Sunt alii, qui non χημείαν vocant cum Suida, sed χυμείαν *chymiam*, ἀπὸ τοῦ χυμοῦ, id est, *humore vel sapore.* Recentiores *artem Spagiricam* vocant ἀπὸ τοῦ σπᾶν καὶ ἀγείρειν *ab trahendo & colligendo*, vt annotat Quercetanus. Per eam quippe elicitur, at-

que

que inde cogitur comprimiturque subtilis & spiritualis quædam natura, in qua vis & effectus medicamenti præcipue consistit. Qui artem eam vetustissimam esse affirmant, referunt eam ad *Tubalcaim* filium *Lamech*. Fabulose quoq; Ægyptio Hermeti tribuunt artem transmutandi metalla in aurum & argentum. Atqui nos eiusmodi opiniones lubenter suis admiratoribus relinquimus.

Cherronesus terra insulæ in modum mari cincta, vno tantum eoque angusto spatio continenti adiuncta ἀπὸ τῆς χέρσου *terra* καὶ νήσου *insula* nomen obtinuit. *Peninsulam* dicunt Latini. Brachium, quo continenti adhæret, dicitur *Isthmus*. Nam Isthmus, *vt Apollonii interpres & Phauorinus habent*, est angustissima terra inter maria duo, quemadmodum Porthmos angustissimum est Pelagus inter continentes duos. Celebrātur Cherronesi quinque: Vna *Thracia*, altera, quæ Saxoniæ adhæret & *Cymbrica* audit: Tertia in India supra Gangem: Quarta, inter Pontum Euxinum & Mæotidem Paludem, quæ *Taurica* dicitur a Tauris Europæ in Scythia populis: Quinta, quæ omnium celeberrima, *Achaiam* tangens, nomine *Peloponnesus*.

Chersydros serpens nomen tulit, quod sit animal amphibion qualis *Fiber*, *Rana*, *Crocodilus*, nempe in aqua & terra viuens. χέρσος enim *terra* est, ὕδωρ *aqua*. Latini *Natricem* quasi *natatricem* appellarunt. Vescitur ranis potissimum, & est cinereo colore, atq; notis longam maculosus grandibus aluum, *vt legitur apud Virgilium*. Venenum eius tam est perniciosum, vt & mortuus interimat eum, qui execrabile eius cadauer attigerit, *vt refert Ælianus lib. 7. Animalium ex veteri scriptore Apollodoro*.

Cherubim, quos Kimhi *3. Reg. 7.* dicit fuisse imagines habentes figuram hominis, ceterum alatas. Hieronymo sunt dicti ab כ similitudinis litera, quæ in principio cum scheua significat quasi, & רבים *magistri*.

Cherusci apud Tacitum, quos Vibius Sequester *Ceruecios* nominat, dicti sunt Iunio quasi Kerren Germanicis vocibus, quæ significat *eliminare & propulsare*. Hi enim bel-

ſtem Romanum duce Arminio ſedibus ſuis auertere glorioſum iudicarant. Quidam eos eſſe exiſtimant, qui ſedes ſuas habent in Comitatu Mansfeld. Claudianus quoque in panegyrico Albis accolas facit, cum ait: *Et ingentes Albim linquere Cheruſci.*

Cheſbon regis Amorrhęorum metropolis, quę ceſſit in ſortem tribus Ruben & Leuitarum, qui eam inſtaurarunt, nomen habet a חשב *excogitauit*: Hinc חשב *artificium*.

Chiliaſtæ hæretici, *millenarii* alio nomine ab eiuſcemodi numero.

Chilo dictus ἀπὸ τῶν χειλέων, vt *Labeones* & *Labieni* apud Romanos a *labris*. Lucretius nominat *labroſos*. Appellatus eſt hoc nomine & vnus ex ſeptem ſapientibus Græciæ, cuius hæc dicta, *Noſce teipſum, ne quid nimis, Comes æris alieni atque litis eſt miſeria*, cum Delphici Apollinis templo aureis literis eſſent inſcripta, creditum fuit deſcendiſſe e cœlo. Quantum ad etymon, approbauit id Feſtus Pompeius, cui Cilo ſine aſpiratione is eſt, cui frons eſt eminentior, ac dextra ſiniſtraque velut reciſa videtur.

Chimæra monſtrum Poeticum, cuius caput & pectus referebant leonem, venter capram, cauda draconem, iuxta illud Lucretii lib. 5. *Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra*, a parte nomen accepit. Eſt enim χίμαιρα Græcis capra. Explicantem eam fabulam vide Euſtathium *Iliad.* 2.

Chios inſula Ægei maris inter Samum & Leſbum, Ephoro Æthalia, Macris, & Pityuſa Plinio, αἰθάλη Suidæ & Stephano, etiamſi Liuio *lib.* 37. diuerſæ ſint inſulæ Macris, Chios, Æthalia, deducit nomen a niue, vel (quod alii volunt, & mihi minus placet a nympha Chione.

Chiragra idem in manibus, quod podagra in pedibus, componitur ἐκ τῆς χειρὸς manu, & ἄγρας feritate ſiue atrocitate doloris, ſanguineo aliquo aut biliofo, aut denique pituitoſo fluxu occupante articulos.

Chirurgus manuarius Medicus, ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ ἔργου, id eſt, *a manu & opere* dicitur. Hinc χειρουργική pars iſta Medicinæ, quæ manuū opera perficitur, & omnium eſt antiquiſſima. Tales

quippe

quippe fuerunt Podalirius atq; Machaon, qui militarũt ad Troiam, Asclepio nati, *vt cecinit Homerus*. Cœcutit hic Isidorus, cum dictũ vult chirurgiam a manu, quæ Græcis χεὶρ est, & *diata*, quam Latini *regulam* appellant.

Chloris florũ Dea vel Nympha, alio nomine *Flora*, vnde *Floralia sacra*, quam ferunt meretricia arte magnas quæsisse opes, hæredemq; scripsisse pop. Romanum, vt ex annuo fœnore bonorum suus dies natalis celebraretur, sicut mutato nomine ob turpitudinem, a floribus est dicta Flora, ita hoc nostrum ad idem plane respiciens ἀπὸ τοῦ χλωροῦ, id est, *viriditate* obtinuit. Meminit eius Lactantius *lib. 1. de falsa relig. cap. 20.* Eius ludos vocat Ouidius iocosos *Fastorum. 5.* vtpote in quibus mulieres consueuerunt nudari, quæ ibi ad satietatem vsque spectabantur a populo cateruatim tum confluente. Scribit Valerius Maximus non ausum fuisse populum, cum Cato ingressus esset theatrũ, postulare, vt eiuscemodi scorta nuda exhiberentur: Sed cum digressum, ne præsentia sua spectaculi consuetudinem impediret.

Cholera morbus, in quo ventriculus superno infernoque ore ad excernendum vtens diuexatur, nomen sumsit a bile, quæ per eam affectionem copiose effunditur. Vel sic dicta est, *(vt alii censent)* quod materia, quæ per ventrem effertur, ex intestinis excerni videtur, quæ a Græcis χολάδες nominantur. Atque hinc χολερικοὶ vel χολεριῶντες dicuntur, qui *Cholera* laborant.

Chorus Græce χορὸς, *multitudo canentium & saltantium* cum tibicine, a χορεύω, quod est *tripudio*, deriuat nomen. Primum fiebat illud circa aras Deorum, *vt ex 6. Virgilii constat*, vbi & Seruius definit chorum multitudinem in sacra collectam. Tandem pars comœdię minus primaria inter actũ & actum est facta, nõ præfinito numero eorum, qui concentum formabant. Conflabat autem tam viris, quam mulieribus, *vt apparet ex Troade Senecæ tragœdia:* Ex viris quidem, si fœmina esset laudanda: ex fœminis, si extollendus vir esset. Non placet hic Isidorus, qui scribit: *Chorus est multitudo in sacris collectus, & dictus chorus, quod initio in modum coronæ circa*

aras starent & psallerent. Græca enim origine est dictio, nec alio transferenda, si fontem spectes. Testatur id etiam aspiratio vocis, quæ non percipitur in coronæ vocabulo. A χορεύειν ergo deducitur, aut, si ita mauis, ἀπὸ τῆς χαρᾶς, id est, *gaudio*, quod a Platone grauissimo sane auctore affirmari video in etymo choreæ. A choro porro dicitur *Choraules* nempe tibicen, qui fistula canit in choro, & a verbo αὐλέω *tibia cano.*

Chremes senex apud Terentium ἀπὸ τοῦ χρέμπτεσθαι, quod enixe *exspuere* significat, siue *screare*, vt solent senes nonnulli.

Christianus a Christo nomen accepit, ait Bernardus *in suis sententiis.* In actis Apostolorū legimus primum eos, qui Christum & eius doctrinam profitebantur, fuisse dictos fideles, at Antiochiæ nominatos Christianos. Hinc late sparsum hoc nomen per totum orbem terrarum, cum ita appellet eos Tacitus, Suetonius quoque in Nerone, & C. Plinius *in Epistola ad Traianum Imperatorem.* Etymon porro nostrum confirmatur *a l. 1. C. de summa Trinit.* Sed manum de tabula.

Christus. Suidas: χρηστὸς *bonus ex caritate, sed non necessitate:* χριστὸς *oleo vnctus*, Hebraice *Messias*, vnicus scilicet Dei filius, Saluator mundi, quem prædixerunt Prophetæ, prædicarūt Apostoli, testati sunt Martyres. Arcessit ergo nomen ἀπὸ τοῦ χρίειν, quod est *vngere.* Vnctus enim est oleo lætitiæ præ consortibus suis. Iustinus martyr scribit hoc modo: χριστιανοὶ γὰρ κατηγορούμεθα, τὸ δὲ χρηστὸν μισεῖσθαι οὐ δίκαιον. quasi ἀπὸ χρηστότητος deriuatum sit nomen. Haud recte: Nisi exprimere voluerit munus nostrū allusione quadá. Nam, vt Augustinus inquit *de doct. Christ. libro*, Cyristiani nomen ille frustra sortitur, qui Christum minime imitatur. Et Ambrosius: *Mendacium est Christianum se dicere, & opera Christi non facere.*

Chrysis meretrix Terentiana ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, *auro.*

Chrysolitus, gemma, composito nomine ex auro τοῦ χρυσοῦ scilicet, & λίθου *lapide.*

Chrysopolis sic dicta Bithyniæ ciuitas Suidæ, Stephano, Ptolemæo & Xenophonti, Damalis Arriano: at quam Stephanus

tamen

tamen prope Chalcedonẽ ponit, nomen inuenit, quod Persæ illic aurum colligerent ex aliis ciuitatibus.

Chrysostomus Byzantinus olim Episcopus quasi χρύσειον στόμα *os aureum* ob eloquentiam est dictus. Idem audit χρυσολόγος, χρυσόγλωσσος iuxta Suidam. Scribunt etiam fuisse eum non modo ἐλλειπέστερον, sed etiam πολυάσχιστον καὶ φιλόπονον. Aristophanis comœdias dormiturus sub puluino abdebat, non secus ac Magnus Alexander Homerum, & Scipio Xenophontem.

Christophorus ὁ τὸν χριστὸν φέρων, *Christum ferens.* Fuit id nomen Christophoro Longolio Ciceroniano, viro equidem eloquentissimo.

Cibilla mẽsa rotũda a cibo dici videtur Varroni *4. de lingua Latina:* Eamq; escariã fuisse existimat. Quo fit vt apud Festum *Cibillina* potius, q̃ *cillibæ* vel *Cillibina*, legendum existimem.

Cimmerii & *Cimbri* Germaniæ populi, consentientibus propemodum omnibus, a Gomero Iapeti filio, qui item filius Noach siue Saturni fuit, sunt prognati. Vt facile sit videre, quo referenda sit nominis origo. Quas chimeras & portentorum figmenta excogitauerit nasuta Criticorum quorundã turba in hoc nomine non intellecto, explicat Iunius perquam eleganter (vt solet) *in sua Batauia pag. 353.* Dignus qui videatur a bono Philologo.

Cilicia Asiæ minoris regio, Iosepho *Tarsus*, Hebræis *Chalah, teste Arria Montano*, hodie *Turcomania* & *Fimchia*, vt refert Marius Niger, Isidoro videtur dicta a Cilice quodam, quem ortum Phœnice, Ioue ipso antiquiorem fuisse tradunt.

Cilicia. Si credimus Ariæ Montano, hanc Asiæ minoris regionem vocari *Chalab*, non absonum erit hinc deriuatum Ciliciæ nomen, cum certum sit multas regionum & populorum voces ex hac omnium prima lingua esse deductas. Iosephus & Stephanus nominant *Tarsum.*

Cillo, quo nomine Petrus Crinitus vult denotari cinœdũ, cum apud Ciceronem Salustius in Cillonum gregem transscribitur, eodem censore a verbo *cillo*, quod tantundem erat veteribus atque ceuere, hoc est, omni posthabito pudore tur-

piter sese mouere & agitare: Quod ipsum Seruius etiam cum Hyginus.

Cincinnatus. Etynomen illud a prolixis & intortis capillis natum videtur, quos cincinnos dicunt Latini, non ab olei specie, quod *κίκι* vocant. Tributum nomen istud L. Quintio Dictatori, qui Spurium Melium regnum affectantem a Seruilio Hala equitum ante seditionem ortam Magistro occidi iussit, *vt refert Liuius lib.4.* ab V. C. Florus *libr.1. cap.26.* Sabell. *lib.5. Ennead.3.*

Cinxia dicta est Iuno, quod initio coniugii fieret cinguli solutio, quo noua nupta erat cincta.

Cinnabaris maxime Dioscorides a *dracone* & *barro*, id est, elephanto traxit nomen, *vt scribit Isidorus*, ex vulgi opinione, qui cum Plinio saniem draconis illisi Elephantorum morientium pondere, permixto vtriusque animalis sanguine, appellat. Hanc veterem ergo appellationem, *sanguinem* dico *draconis*, a vulgi opinione natum multi ex Græcis retinuerunt, ex eodem simul fonte originem Cinnabaris arcessentes, sed extra veritatem. Ita ex errore seritur error, & alter alterum trahit ad lapsum.

Circæa dicta est herba a Circe, quod ea fuerit vsa ad veneficia sua. Alio nomine dicitur *Mandragora*, quam semi hominē vocat Columella in horto, quod radix in duas fibras velut in crura diuidatur. Vulgo persuasum est ab agyrtis, herbā hanc humanam effigiem repræsentare, nec effodi posse, nisi magno cum vitæ periculo, vt latius declarat *Matthiolus in Dioscoridem.* Vetus hæc fabula & superstitio, cum & Pythagoras *ἀνθρωπόμορφον* appellarit. Ab eadem porro Circe dictus est *mons Circæus, circæum oppidum, Circæum promontorium,* quod Circes domus est Melæ.

Circenses ludi, qui & Gymnici sunt dicti, a gymnicis exercitationibus, quæ in iis exhibebantur, videntur Seruio *3. Georgic. & 8. Æneid.* tum aliis Grammaticis appellati, quasi circum enses, qui positi erant ab vna parte, ab altera constitutis facetis circa flumen, vt esset ab vtroque latere præsens ignauis periculum. Aliis a circumeundo placet deduci. Priori senten-

ſententiæ video etiam Alex. ab Alex. aſtipulari *libr. 5. Genial. dier. cap. 8* Caſſiodorum *3. Variarum ad Fauſtum*, & alios nõnullos. Sed cur non potius a circo magno, in quo agitari ſolebant, in Cereris Deæ honorem? Celebrabantur aũt equorum curſu, vt indicat Tacitus *libr. 6.* In pompa vehebantur Deorum imagines circum metas, *teſte Varrone.* Macrobius: *Vehitur ſimulacrum Dei Heliopolitani ferculo, veluti vehuntur in pompa ludorum Circenſium ſimulacra Deorum.* Ouidius Faſtorum 4.

Circus erat pompa celeber, numeroq; Deorum,
Primaque ventoſis palma petetur equis.

Conſpiciebantur & illic aurigarum factiones quatuor, quæ nomina acceperunt a quatuor diuerſis panni coloribus, viridi inquam, cœruleo, coccino & alio, quibus erant ornati. Verba Sidonii Apollinaris de illis ſunt hæc:

Micant colores:
Albus & Venetus, virens rubenſque,
Veſtra inſignia: Continent miniſtri
Ora & lora manu, iubaſque totas
Cogunt flexilibus latere nodis.

Vtq; aurigantium factio erat diuerſa, ita diuerſus erat fauor ſpectantium pro coloris varietate: vſq; adeo vt & principes nonnullos hoc inſaniæ flabello exagitatos legamus. Nam Praſinæ factioni addictus fuit Caligula, vt & Nero, & poſtea Verus, Venetæ Vitellius. Capitolinus in vita Veri: *Circenſium tantum curam habuit, vt frequenter prouincialibus cauſſa eorum literas & miſerit, & acceperit. Denique etiam præſens & cum Marco ſedens multas a Venetianis paſſus eſt iniurias, quod turpiſſime contra eos fauerit. Nam & volucri equo Praſino ſimulacrum fecerat, quod ſecum portabat.* Hactenus Capitolinus. Iuſtiniani vero temporibus tãtam exortam Byzantii ſeditionẽ ex Praſinæ & Venetæ factionũ contentione, vt quadraginta fere hominum millia ſint trucidata, teſtatur Zonaras, poſt Zonaram vel at potius ex Zonara Cuſpinianus.

Circinus dictus, quod *vigendo* [illegible] *iciat circulum. Iſidorus.*

Circuitor a circum eundo. Lu[illegible]at [illegible] de & [illegible] gi-

lias. Vtitur hoc vocabulo Vegeti' *lib. 15. de re militari.* Vbi tamē nonnulli legunt *circuitores.* Moneo, veteri ęuo apud Romanos circumiuisse vigilias ipsos tribunos. Ait enim Liui': *A custodibus probra in circumeuntes vigilias Tribunos iacta.* Idem de Imperatore Tito affirmat Iosephus, de Mario Salustius, cui etiam Legatos iungit, de Centurionibus Tacitus *histor. libr. 2.* Ceterum Vegetii æuo Circitorum propriū hoc munus fuit. Solitos illos aquilæ adiacere, notat Lipsius ad Polybium, *5. de milit. Rom.*

Circulus a circuitu est dictus. Sunt autem Circuli sphæræ numero decem: *Æquinoctialis ἰσημερινὸς, Colurus Æquinoctiorum, Colurus Solstitiorum, Zodiacus, Meridianus, Horizon, Tropicus Cancri, Tropicus Capricorni, Circulus arcticus, circulus antarcticus.* Priores sex appellantur maiores, quatuor posteriores minores. *Æquinoctialis* inde deducit nomen, quod, cum Sol eum orbem attigerit, æquinoctium efficiat. Est quippe ἴση æqualis, ἡμέρα dies, vnde dictio cōflata. *Coluri* duo, qui circa mundi polos se mutuo ad angulos rectos eosdemq; sphærales dispescunt, ita vt vnus eorum per principia arietis & libræ feratur, alter per cancri & Capricorni principia, ab eo nomen habent, quod Græci κόλουρον, id est, *mutilum* aut *truncatum* appellant. Zodiacus, qui dicitur διμοειδὴς ἢ κυκλοειδὴς, ἀπὸ τῶν ζωδίων, id est, animalibus appellationē trahit. Animalia hic dico signa illa duodecim, quæ cuique sunt nota vel ex iis, quæ singulis annis vulgātur, ephemeridibus. *Meridionalis μεσημβρινὸς* paribus spatiis ab occasu & ortu distans, & reliquis circulis in sphæra materiali supereminens, ἀπὸ τῆς μεσημβρίας, id est, meridie dictus: Horizō circulus maximus pro locorum diuersitate varius, & totam sphæram dirimens in duo hæmisphæria, ἀπὸ τοῦ ὁρίζειν, quod terminare est nobis, vel finire, eo quod terminet visum; Tropicus vterq; ἀπὸ τοῦ τρέπειν, id est, vertendo, quod Sol inde ad nos vertatur. Arcticus, qui est per polum arcticum descriptus: Antarcticus, qui per alterum Zodiaci polum excurrit: Vt facile & obuium vtriusque nominis sit etymon.

Circeus. Quod Circæ Veneficæ hoc nomen aliqui acceptum ferant,

ferant, *vt libro singulari de spectaculis Tertullianus notauit*, est extremæ cuiusdam inscitiæ signum. Habet nomen ab equorum cursu, quod circũ metas currerent, cum ibi celebrarentur ludi, cui sententiæ se etiam Isidorus submittit cum alibi, tum *lib. 18. cap. 28.* vbi & ornamenta circi recenset, oua quippe Castoris honori asscripta, quod ex ouo natus credatur, Metam, & Obeliscum scilicet lapidem asperrimum, qui in cuiusdam metæ figuram sensim consurgens & gracilescens, inque angustum verticem productus, & læuigatus artificis manu, formarum innumeras notas repræsentabat veterum sapientiæ, quæ consistebat in hieroglyphicis notis, certissimos testes. Adnumerat idem & carcerẽ. Atqui carceres primum ex topho lignoq; fuerũt, quos cum marmoreis Claudius commutauit. Præter hæc ornamenta conspiciebantur illhc gypseę Deorum imagines, tum hostibus detracta spolia. Iam & illud notandum, consedisse quoque in circo maximo sortilegos, iuxta metas, qui sortes dabant, *vt tradit Acron.* Vt vero illas contemnebãt grauioris conditionis homines, qui in iis circulis versari erubescebant, ita qui nati erant humili loco, diuinatoribus sæpe se adiungebant. Quo spectat illud Horatii de seipso:

Fallacem circum vespertinumq; pererro,
Sæpe forum, assisto diuinis,

Apud bonos auctores fit & mẽtio circi Flaminii, qui ab hoc circo maximo diuersus erat. P. Victor recenset octo vel decem. Sed de his omnibus non est dicendi locus.

Ciris nomen puellę, quam Neptunus in auem eiusdẽ nominis & cristatam mutauit *(alaudam vocant alii)* a crispatis capitis capillis, qui cirri dicuntur, nomen inuenit. Ita nec fabulas aliquando omittimus, vt, qui his occupãtur, ex hisce nostris nonnihil habeant, quod in rem suam vertant.

Cirrus quasi in circum tortus, *vt placet Grammaticis*, non ἀπὸ τοῦ κείρεσθαι, quod est tonderi, vt manifesto errore Isidorus interpretatur. Quanquam & perperam in expressis exemplaribus legatur κίρειν, cui substituendum κείρειν. Vide *cap. 1. lib. quaecumque.*

ad Tauromínitanum littus eiiciuntur. Virgilius:

Dextrum Scylla latus, læuum inplacata Charybdis
Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat vnda.
At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exsertantem, & naues in saxa trahentem.
Prima hominis facies, &c.

Meminit eius & Homerus, meminit Ouidius, & alii plures voraginem eius describentes. Qua ratione *3. de Oratore* Cicero: *Charybdin bonorum, voraginem potius dixerim. Facilius enim ad ea, quæ visa, quam ad ea, quæ audita, mentis oculi feruntur.* Idem de Aruspicum responsis: *Quam denique tam immanem Charybdin Poetæ fingendo exprimere potuerunt, quæ tantos haurire gurgites posset, quantas iste Byzantiorum Brogitarumque prædas absorbuit.*

Chelidonia salubris oculis herba, vt docuerũt χελιδόνες, i. *hirundines*, a quibus nomẽ inuenit. Dicuntur enim pullis hac ipsa restituere visum, *auctore Plinio*. Vnde & Gaza *Hirundinariã* appellat. Alii tamẽ nominis occasionẽ non petunt a visu restituto hirundinũ pullis, sed inde potius, quod eo auium genere adueniente nascatur, & discedente exstinguatur. Innuere videtur id Theophrastus *lib 7. cap. 14.* de historia plantarum, cum inquit: τὸ χελιδόνιον ἅμα τῇ χελιδόνι ἀνθεῖ, id est, *Chelidonia simul cum hirundinis aduentu flores.*

Chemia Græcis χημεία, Arabibus *Alchemia* addito articulo suo al (vt in *Almanac* Kalendario, & *Alembico*, qui a Græco ἄμβιξ apud Dioscoridem descendit, imo in Almageste Ptolomæi, quæ nihil est aliud, quam ἡ μεγίστη πραγματεία) nomen suum quibusdam arcessere videtur ἀπὸ τοῦ ἁλὸς καὶ χέειν, quod est *fundere* salem, vt & Libauius monet *lib. 1. Epistol. Chym. Epist. 6.* & Henricus Kunrad Lipsensis *Confess. suæ cap. 7.* Sunt alii, qui non χημείαν vocant cum Suida, sed χυμείαν *chymiam*, ἀπὸ τοῦ χυμοῦ, id est, *humore vel sapore*. Recentiores *artem Spagiricam* vocant ἀπὸ τοῦ σπᾶν καὶ ἀγείρειν *ab trahendo & colligendo*, vt annotat Quercetanus. Per eam quippe elicitur, at-

que

que inde cogitur comprimiturque subtilis & spiritualis quædam natura, in qua vis & effectus medicamenti præcipue consistit. Qui artem eam vetustissimam esse affirmant, referunt eam ad *Tubalcaim* filium *Lamech*. Fabulose quoq; Ægyptio Hermeti tribuunt artem transmutandi metalla in aurum & argentum. Atqui nos eiusmodi opiniones lubenter suis admiratoribus relinquimus.

Cherronesus terra insulæ in modum mari cincta, vno tantum eoque angusto spatio continenti adiuncta ἀπὸ τῆς χέρσου *terra* καὶ νήσου *insula* nomen obtinuit. *Peninsulam* dicunt Latini. Brachium, quo continenti adhæret, dicitur *Isthmus*. Nam Isthmus, *vt Apollonii interpres & Phauorinus habent*, est angustissima terra inter maria duo, quemadmodum Porthmos angustissimum est Pelagus inter continentes duos. Celebrãtur Cherronesi quinque: Vna *Thracia*, altera, quæ Saxoniæ adhæret & *Cymbrica* audit: Tertia in India supra Gangem: Quarta, inter Pontum Euxinum & Mæotidem Paludem, quæ *Taurica* dicitur a Tauris Europæ in Scythia populis: Quinta, quæ omnium celeberrima, *Achaiam* tangens; nomine *Peloponnesus*.

Chersydros serpens nomen tulit, quod sit animal amphibion qualis *Fiber*, *Rana*, *Crocodilus*, nempe in aqua & terra viuens. χέρσος enim *terra* est, ὕδωρ *aqua*. Latini *Natricem* quasi *natatricem* appellarunt. Vescitur ranis potissimum, & est cinereo colore, atq; notis longam maculosus grandibus aluum, *vt legitur apud Virgilium*. Venenum eius tam est perniciosum, vt & mortuus interimat eum, qui execrabile eius cadauer attigerit, *vt refert Ælianus lib. 7. Animalium ex veteri scriptore Apollodoro*.

Cherubim, quos Kimhi *3. Reg. 7.* dicit fuisse imagines habentes figuram hominis, ceterum alatas. Hieronymo sunt dicti ab כ similitudinis litera, quæ in principio cum scheua significat quasi, & רבים *magistrus*.

Cheruſci apud Tacitum, quos Vibius Sequester *Ceruecios* nominat, dicti sunt Iunio quasi Keeren Germanicis vocibus, quæ significat *eliminare & propulsare*: Hi enim ho-

ſtem Romanum duce Arminio ſedibus ſuis auertere glorioſum iudicarunt. Quidam eos eſſe exiſtimant, qui ſedes ſuas habent in Comitatu Mansfeld. Claudianus quoque in panegyrico Albis accolas facit, cum ait: *Et ingentes Albim linquere Cherusci.*

Chesbon regis Amorrhęorum metropolis, quę ceſſit in ſortem tribus Ruben & Leuitarum, qui eam inſtaurarunt, nomen habet a חשב *excogitauit*: Hinc חשב *artificium*.

Chiliastæ hæretici, *millenarii* alio nomine ab eiuſcemodi numero.

Chilo dictus ἀπὸ τῶν χειλέων, vt *Labeones* & *Labieni* apud Romanos a *labris*. Lucretius nominat *labroſos*. Appellatus eſt hoc nomine & vnus ex ſeptem ſapientibus Græciæ, cuius hæc dicta, *Noſce teipſum, ne quid nimis, Comes æris alieni atque litis eſt miſeria*, cum Delphici Apollinis templo aureis literis eſſent inſcripta, creditum fuit deſcendiſſe e cœlo. Quantum ad etymon, approbauit id Feſtus Pompeius, cui Cilo ſine aſpiratione is eſt, cui frons eſt eminentior, ac dextra ſiniſtraque velut reciſa videtur.

Chimæra monſtrum Poeticum, cuius caput & pectus referebant leonem, venter capram, cauda draconem, iuxta illud Lucretii lib. 5. *Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra*, a parte nomen accepit. Eſt enim χίμαιρα Græcis capra. Explicantem eam fabulam vide Euſtathium *Iliad. 2.*

Chios inſula Ægei maris inter Samum & Leſbum, Ephoro Æthalia, Macris, & Pityuſa Plinio, αἰθάλη Suidæ & Stephano, etiamſi Liuio *lib. 37.* diuerſæ ſint inſulæ Macris, Chios, Æthalia, deducit nomen a niue, vel (quod alii volunt, & mihi minus placet a nympha Chione.

Chiragra idem in manibus, quod podagra in pedibus, componitur ἐκ τῆς χειρὸς manu, & ἀγρίας feritate ſiue atrocitate doloris, ſanguineo aliquo aut bilioſo, aut denique pituitoſo fluxu occupante articulos.

Chirurgus manuarius Medicus, ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ ἔργου, id eſt, *a manu & opere* dicitur. Hinc χειρουργικὴ pars illa Medicinæ, quæ manuum opera perficitur, & omnium eſt antiquiſſima. Tales quippe

quippe fuerunt Podalirius atq; Machaon, qui militarūt ad Troiam, Asclepio nati, *vt cecinit Homerus*. Cœcutit hic Isidorus, cum dictū vult chirurgiam a manu, quæ Græcis χεὶρ est, & *diata*, quam Latini *regulam* appellant.

Chloris florū Dea vel Nympha, alio nomine *Flora*, vnde *Floralia sacra*, quam ferunt meretricia arte magnas quæsisse opes, heredemq; scripsisse pop. Romanum, vt ex annuo fœnore bonorum suus dies natalis celebraretur, sicut mutato nomine ob turpitudinem, a floribus est dicta Flora, ita hoc nostrum ad idem plane respiciens ἀπὸ τοῦ χλωροῦ, id est, *viriditate* obtinuit. Meminit eius Lactantius *lib. 1. de falsa relig. cap. 20.* Eius ludos vocat Ouidius iocosos *Fastorum. 5.* vtpote in quibus mulieres consueuerunt nudari, quæ ibi ad satietatem vsque spectabantur a populo cateruatim tum confluente. Scribit Valerius Maximus non ausum fuisse populum, cum Cato ingressus esset theatrū, postulare, vt eiuscemodi scorta nuda exhiberentur: Sed cum digressum, ne præsentia sua spectaculi consuetudinem impediret.

Cholera morbus, in quo ventriculus superno infernoque ore ad excernendum vtens diuexatur, nomen sumsit a bile, quæ per eam affectionem copiose effunditur. Vel sic dicta est, *(vt alii censent)* quod materia, quæ per ventrem effertur, ex intestinis excerni videtur, quæ a Græcis χολάδες nominantur. Atque hinc χολερικοὶ vel χολεριῶντες dicuntur, qui *Cholera* laborant.

Chorus Græce χορὸς, *multitudo canentium & saltantium* cum tibicine, a χορεύω, quod est *tripudio*, deriuat nomen. Primum fiebat illud circa aras Deorum, *vt ex 6. Virgilii constat*, vbi & Seruius definit chorum multitudinem in sacra collectam. Tandem pars comœdię minus primaria inter actū & actum est facta, nō præfinito numero eorum, qui concentum formabant. Constabat autem tam viris, quam mulieribus, *vt apparet ex Troade Senecæ tragœdia:* Ex viris quidem, si fœmina esset laudanda: ex fœminis, si extollendus vir esset. Non placet hic Isidorus, qui scribit: *Chorus est multitudo in sacris collectus, & dictus chorus, quod initio in modum coronæ circa*

aras starent & psallerent. Græca enim origine est dictio, nec alio transferenda, si fontem spectes. Testatur id etiam aspiratio vocis, quæ non percipitur in coronæ vocabulo. A χορεύειν ergo deducitur, aut, si ita mauis, ἀπὸ τῆς χαρᾶς, id est, *gaudio*, quod a Platone grauissimo sane auctore affirmari video in etymo choreæ. A choro porro dicitur *Choraules* nempe tibicen, qui fistula canit in choro, & a verbo αὐλέω *tibia cano*.

Chremes senex apud Terentium ἀπὸ τοῦ χρέμπτεσθαι, quod enixe *exspuere* significat, siue *screare*, vt solent senes nonnulli.

Christianus a Christo nomen accepit, ait Bernardus *in suis sententiis*. In actis Apostolorũ legimus primum eos, qui Christum & eius doctrinam profitebantur, fuisse dictos fideles, at Antiochiæ nominatos Christianos. Hinc late sparsum hoc nomen per totum orbem terrarum, cum ita appellet eos Tacitus, Suetonius quoque in Nerone, & C. Plinius *in Epistola ad Traianum Imperatorem*. Etymon porro nostrum confirmatur *a l. 1. C. de summa Trinit.* Sed manum de tabula.

Christus. Suidas: χρηστὸς *bonus ex caritate, sed non necessitate:* χριστὸς *oleo vnctus*, Hebraice *Messias*, vnicus scilicet Dei filius, Saluator mundi, quem prædixerunt Prophetæ, prædicarũt Apostoli, testati sunt Martyres. Arcessit ergo nomen ἀπὸ τοῦ χρίειν, quod est *ungere*. Vnctus enim est oleo lætitiæ præ consortibus suis. Iustinus martyr scribit hoc modo: χριστιανοὶ εἶναι καθηγορούμεθα, τὸ δὲ χρηστὸν μισεῖσθαι οὐ δίκαιον. quasi ἀπὸ χρηστότητος deriuatum sit nomen. Haud recte: Nisi exprimere voluerit munus nostrũ allusione quadã. Nam, vt Augustinus inquit *de doct. Christ. libro*, Christiani nomen ille frustra sortitur, qui Christum minime imitatur. Et Ambrosius: *Mendacium est Christianum se dicere, & opera Christi non facere.*

Chrysis meretrix Terentiana ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, *auro*.

Chrysolitus, gemma, composito nomine ex auro τοῦ χρυσοῦ scilicet, & λίθου *lapide*.

Chrysopolis sic dicta Bithyniæ ciuitas Suidæ, Stephano, Ptolemæo & Xenophonti, Damalis Arriano: at quam Stephanus

tamen

tamen prope Chalcedonē ponit, nomen inuenit, quod Persæ illic aurum colligerent ex aliis ciuitatibus.

Chrysostomus Byzantinus olim Episcopus quasi χρύσεον στόμα *os aureum* ob eloquentiam est dictus. Idem audit χρυσόλεγος, χρυσόγλωσσος iuxta Suidam. Scribunt etiam fuisse eum non modo ἰλδιεγέστομον, sed etiam πολυάχυτνον καὶ φιλόπονον. Aristophanis comœdias dormiturus sub puluino abdebat, non secus ac Magnus Alexander Homerum, & Scipio Xenophontem.

Christophorus ὁ τὸν χριστὸν φέρων, *Christum ferens*. Fuit id nomen Christophoro Longolio Ciceroniano, viro equidem eloquentissimo.

Cibilla mēsa rotūda a cibo dici videtur Varroni *4. de lingua Latina*: Eamq; escariā fuisse existimat. Quo fit vt apud Festum *Cibillina* potius, q̄ *cilliba* vel *Cillibina*, legendum existimem.

Cimmerii & *Cimbri* Germaniæ populi, consentientibus propemodum omnibus, a Gomero Iapeti filio, qui item filius Noach siue Saturni fuit, sunt prognati. Vt facile sit videre, quo referenda sit nominis origo. Quas chimeras & portentorum figmenta excogitauerit nasuta Criticorum quorundā turba in hoc nomine non intellecto, explicat Iunius perquam eleganter (vt solet) *in sua Batauia pag. 353*. Dignus qui videatur a bono Philologo.

Cilicia Asiæ minoris regio, Iosepho *Tarsus*, Hebræis *Chalab*, *teste Arria Montano*, hodie *Turcomania* & *Finichia*, vt refert Marius Niger, Isidoro videtur dicta a Cilice quodam, quem ortum Phœnice, Ioue ipso antiquiorem fuisse tradunt.

Cilicia. Si credimus Ariæ Montano, hanc Asiæ minoris regionem vocari *Chalab*, non absonum erit hinc deriuatum Ciliciæ nomen, cum certum sit multas regionum & populorum voces ex hac omnium prima lingua esse deductas. Iosephus & Stephanus nominant *Tarsum*.

Cillo, quo nomine Petrus Crinitus vult denotari cinœdū, cum apud Ciceronem Salustius in Cillonum gregem transscribitur, eodem censore a verbo *cillo*, quod tantundem erat veteribus atque ceuere, hoc est, omni posthabito pudore tur-

piter sese mouere & agitare: Quod ipsum Seruius etiam cum Hyginus.

Cincinnatus. Etynomen illud a prolixis & intortis capillis natum videtur, quos cincinnos dicunt Latini, non ab olei specie, quod *κίκι* vocant. Tributum nomen istud L. Quintio Dictatori, qui Spurium Melium regnum affectantem a Seruilio Hala equitum ante seditionem ortam Magistro occidi iussit, *vt refert Liuius lib. 4.* ab V. C. Florus *libr. 1. cap. 26.* Sabell. *lib. 5. Ennead. 3.*

Cinxia dicta est Iuno, quod initio coniugii fieret cinguli solutio, quo noua nupta erat cincta.

Cinnabaris maxime Dioscorides a *dracone* & *barro*, id est, elephanto traxit nomen, *vt scribit Isidorus*, ex vulgi opinione, quæ cum Plinio saniem draconis illisi Elephantorum morientium pondere, permixto vtriusque animalis sanguine, appellat. Hanc veterem ergo appellationem, *sanguinem* dico *draconis*, a vulgi opinione natum multi ex Græcis retinuerunt, ex eodem simul fonte originem Cinnabaris arcessentes, sed extra veritatem. Ita ex errore seritur error, & alter alterum trahit ad lapsum.

Circæa dicta est herba a Circe, quod ea fuerit vsa ad veneficia sua. Alio nomine dicitur *Mandragora*, quam semi hominē vocat Columella in horto, quod radix in duas fibras velut in crura diuidatur. Vulgo persuasum est ab agyrtis, herbā hanc humanam effigiem repræsentare, nec effodi posse, nisi magno cum vitæ periculo, vt latius declarat *Matthiolus in Dioscoridem.* Vetus hæc fabula & superstitio, cum & Pythagoras *ἀνθρωπόμορφον* appellarit. Ab eadem porro Circe dictus est *mons Circæus, circæum oppidum, Circæum promontorium,* quod Circes domus est Melæ.

Circenses ludi, qui & Gymnici sunt dicti, a gymnicis exercitationibus, quæ in iis exhibebantur, videntur Seruio *3. Georgic. & 8. Æneid.* tum aliis Grammaticis appellati, quasi circum enses, qui positi erant ab vna parte, ab altera constitutis metis circa flumen, vt esset ab vtroque latere præsens ignauis periculum. Aliis a circumeundo placet deduci. Priori senten-

ſententiæ video etiam Alex. ab Alex. aſtipulari *libr. 5. Genial. dier. cap. 8* Caſſiodorum *3. Variarum ad Fauſtum*, & alios nõnullos. Sed cur non potius a circo magno, in quo agitari ſolebant, in Cereris Deæ honorem? Celebrabantur aũt equorum curſu, vt indicat Tacitus *libr. 6.* In pompa vehebantur Deorum imagines circum metas, *teſte Varrone*. Macrobius: *Vehitur ſimulacrum Dei Heliopolitani ferculo, veluti vehuntur in pompa ludorum Circenſium ſimulacra Deorum.* Ouidius Faſtorum 4.

Circus erat pompa celeber, numeroq; Deorum,
Primaque ventoſis palma petetur equis.

Conſpiciebantur & illic aurigarum factiones quatuor, quæ nomina acceperunt a quatuor diuerſis panni coloribus, viridi inquam, cœruleo, coccino & alio, quibus erant ornati. Verba Sidonii Apollinaris de illis ſunt hæc:

Micant colores:
Albus & Venetus, virens rubenſque,
Veſtra inſignia: Continent miniſtri
Ora & lora manu, iubaſque totas
Cogunt flexilibus latere nodis.

Vtq; aurigantium factio erat diuerſa, ita diuerſus erat fauor ſpectantium pro coloris varietate: vſq; adeo vt & principes nonnullos hoc inſaniæ flabello exagitatos legamus. Nam Praſinæ factioni addictus fuit Caligula, vt & Nero, & poſtea Verus, Venetæ Vitellius. Capitolinus in vita Veri: *Circenſium tantum curam habuit, vt frequenter prouincialibus cauſſa eorum literas & miſerit, & acceperit. Denig; etiam præſens & cum Marco ſedens multas a Venetianis paſſus eſt iniurias, quod turpiſſime contra eos fauerit. Nam & volucri equo Praſino ſimulacrum fecerat, quod ſecum portabat.* Hactenus Capitolinus. Iuſtiniani vero temporibus tãtam exortam Byzantii ſeditionẽ ex Praſinæ & Venetæ factionũ contentione, vt quadraginta fere hominum millia ſint trucidata, teſtatur Zonaras, poſt Zonaram, aut potius ex Zonara Cuſpinianus.

Circinus dictus, quod *virge...* [illegible] circulum. *Iſid.* [illegible]

Circuer a circum eundo. [illegible] de & [illegible]

lias. Vtitur hoc vocabulo Vegeti' *lib. 15. de re militari.* Vbi tamé nonnulli legant *circuitores.* Moneo, veteri quo apud Romanos circumiuisse vigilias ipsos tribunos. Aut enim Liui': *A custodibus probra in circumeuntes vigilias Tribunos iacta.* Idem de Imperatore Tito affirmat Iosephus, de Mario Salustius, cui etiam Legatos iungit, de Centurionibus Tacitus *histor. libr. 2.* Ceterum Vegetii æuo Circitorum propriũ hoc munus fuit. Solitos illos aquilæ adiacere, notat Lipsius ad Polybium, *5. de milit. Rom.*

Circulus a circuitu est dictus. Sunt autem Circuli sphæræ numero decem: *Æquinoctialis ἰσημερινὸς, Colurus Æquinoctiorum, Colurus Solstitiorum, Zodiacus, Meridianus, Horizon, Tropicus Cancri, Tropicus Capricorni, Circulus arcticus, circulus antarcticus.* Priores sex appellantur maiores, quatuor posteriores minores. *Æquinoctialis* inde deducit nomen, quod, cum Sol eum orbem attigerit, æquinoctium efficiat. Est quippe ἴσον æqualis, ἡμέρα dies, vnde dictio cõflata. *Coluri* duo, qui circa mundi polos se mutuo ad angulos rectos eosdemq; sphærales dispescunt, ita vt vnus eorum per principia arietis & libræ feratur, alter per cancri & Capricorni principia, ab eo nomen habent, quod Græci κόλουρον, id est, *mutilum* aut *truncatum* appellant. Zodiacus, qui dicitur διπλοειδὴς ἢ κυμαδροειδὴς, ἀπὸ τῶν ζῳδίων, id est, animalibus appellationẽ trahit. Animalia hic dico signa illa duodecim, quæ cuique sunt nota vel ex iis, quæ singulis annis vulgãtur, ephemeridibus. *Meridionalis* μεσημβρινὸς paribus spatiis ab occasu & ortu distans, & reliquis circulis in sphæra materiali supereminens, ἀπὸ τῆς μεσημβρίας, id est, meridie dictus: Horizõ circulus maximus pro locorum diuersitate varius, & totam sphæram dirimens in duo hæmisphæria, ἀπὸ τοῦ ὁρίζειν, quod terminare est nobis, vel finire, eo quod terminet visum: Tropicus vterq; ἀπὸ τοῦ τρέπειν, id est, vertendo, quod Sol inde ad nos vertatur. Arcticus, qui est per polum arcticum descriptus: Antarcticus, qui per alterum Zodiaci polum excurrit: Vt facile & obuium vtriusque nominis sit etymon.

Circus. Quod Circæ Veneficæ hoc nomen aliqui acceptum ferant,

ferant, *vt libro singulari de spectaculis Tertullianus notauit*, est extremæ cuiusdam inscitiæ signum. Habet nomen ab equorum cursu, quod circũ metas currerent, cum ibi celebrarentur ludi, cui sententiæ se etiam Isidorus submittit cum alibi, tum *lib.18.cap.28.* vbi & ornamenta circi recenset, oua quippe Castoris honori asscripta, quod ex ouo natus credatur, Metam, & Obeliscum scilicet lapidem asperrimum, qui in cuiusdam metæ figuram sensim consurgens & gracilescens, inque angustum verticem productus, & læuigatus artificis manu, formarum innumeras notas repræsentabat veterum sapientiæ, quæ consistebat in hieroglyphicis notis, certissimos testes. Adnumerat idem & carcerẽ. Atqui carceres primum ex topho lignoq; fuerũt, quos cum marmoreis Claudius commutauit. Præter hæc ornamenta conspiciebantur illic gypseę Deorum imagines, tum hostibus detracta spolia. Iam & illud notandum, consedisse quoque in circo maximo sortilegos, iuxta metas, qui sortes dabant, *vt tradit Acron.* Vt vero illas contemnebãt grauioris conditionis homines, qui in iis circulis versari erubescebant, ita qui nati erant humili loco, diuinatoribus sæpe se adiungebant. Quo spectat illud Horatii de seipso:

Fallacem circum vespertinumq; pererro,
Sæpe forum, assisto diuinis,

Apud bonos auctores fit & mẽtio circi Flaminii, qui ab hoc circo maximo diuersus erat. P. Victor recenset octo vel decem. Sed de his omnibus non est dicendi locus.

Ciris nomen puellę, quam Neptunus in auem eiusdẽ nominis & cristatam mutauit *(alaudam vocant alii)* a crispatis capitis capillis, qui cirri dicuntur, nomen inuenit. Ita nec fabulas aliquando omittimus, vt, qui his occupãtur, ex hisce nostris nonnihil habeant, quod in rem suam vertant.

Cirrus quasi in circum tortus, *vt placet Grammaticis*, non ἀπὸ τοῦ κείρεσθαι, quod est tonderi, vt manifesto errore Isidorus interpretatur. Quanquam & perperam in expressis exemplaribus legatur κιρεῖν, cui substituendum κείρειν. Vide *cap.1.lib. quaecumq;*

Cissybiam poculum Hederaceũ, quo vinum exploratur, an sit permixtum aquæ, ἀπὸ τοῦ κίσσου, i. Hedera nomen inuenit.

Cisterna dicta Festo, quod sit cis, id est, infra terram.

Cithara ἀπὸ τοῦ κινεῖν mouendo, quod audientes ad amorem cõmoueat. Cicero de natura Deorum dictã eam scribit a forma, credo ab ea pectoris, quæ est *carinata* & ab Hippocrate propterea *cithara* vocata. Artem canendi cithara tribuit Tzetzes Chironi, cum eum Lycophronis locum enarrat: τὸ παῖδει πλεῖστον ἐζυγωμένον βροτῶν. Alii eius inuentionem deferunt Apollini: Nonnulli *Tubal*.

Cithim appellata est terra Macedonum a *Kithim* filio Iauan, nepote Iaphet, scilicet a כתם *emicuit Genes.1. & 1. Maccab.1.*

Clades. Grammatici veteres cladem volunt dictam a *clamando*. Quid si a verbo κλαδάω, quod est *amputo* aut *frango*, deducas sumta metaphora a tempestatibus, quę calamos comminuunt? *Lucanus lib.10.* Et cladem fouere Noti.

Clam Præpositionẽ deducunt multi a veteri verbo *calim*, quã olim vsurpabant loco *clam*, vt *nis* pro *nobis*, *sam* pro *suam*, *im* pro *enim*. At Festus deducit a clauibus, quod his claudimus, quæ celare volumus, quod ego non improbo.

Clangor proculdubio a Græco κλάγγειν, vel nomine κλαγγή. *Theocr. in Ptolom.* Philedelph. encomio: ὡς ἄρα νᾶσος ἔειπεν, ὁ δ' ὑψόθε κλάγξε φωνᾶ. Neque enim tantummodo gruibus, verum & suibus hominibusque, imo sagittis tribuitur apud Homerum.

Clarigatio est clara rei repetitio, qua vtebantur Romani, priusquam bellum hosti denuntiarent.

Clarius dictus Apollo a Claro vrbe Asię, *vt ait Pomponius Mela*, vbi *Claru*, inquit, *Apollinis fanum, quod Manto Tiresiæ filia fugiens victores Thebanorum Epigenos statuit*. Non procul ab vrbe ponit montem eiusdem nominis Isacius Lycophronis interpres, vt vel ab hoc monte trahi possit originatio. Certe vtramque a viris doctis probari video.

Claros ciuitas Colophoni ꝓpinqua quæ (*vt scripsit Nearchus*) sorte contigit Apollini, ἀπὸ τοῦ κλήρου, i. *sorte* deductum habet nomen. Alii a *lachrymis* Mantus filiæ Tiresiæ, quam pœnitebat

bat relictæ patriæ, dictam malunt. Nam *κλαίειν* est *flere*. At *κλάλος* nunquam fuit aut erit Græcis lachryma, q Raphael regius nullo auctore affirmat. *1. Metamorph.*

Classicum intelligit Isidorus cornu sic dictum a *calando*, id est, a conuocando, *18. Etymolog.* Inter alia autem significat in militaribus rebus signum, quod datur ad pugnam. Hinc *classicum canere*, est milites iam in procinctu stantes excitare ad pugnam: Prouerbialiter, hortari & animare ad rem aliquã. Alii ductam volunt vocem a Classe, quod sono tali classes olim ad concionem vocarentur. Ait enim Liuius *lib. 7. Consul classico ad concionem vocat.* Et Dionysius lib. 2. *τὺς δημοτικὺς ὑπηρέται τινὲς κέρασι βοείοις ἐμβυκάνοντες ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον*, *plebem ministri quidam cornibus bouillis, id est, buccinis insonantes ad concionem cogebant.* Propertius: *Buccina cogebat priscos ad verba Quirites.* Et ipse quoque Vegetius classici nomen buccinæ adaptat. *Classicum*, inquit, *vocatur, quod buccinatores per cornu dicunt.* Quamquã Suetonius in Iulio classicum soli tubæ adscribat his verbis: *Rapta ab vno tuba, ingenti spiritu classicum exorsus est.* Sed *in his talibus*, inquit doctissimus Lipsius, *quam τὸ πολεμικὸν siue τὸ ἀνακλητικὸν σημαίνειν, quod in pugna fiebat omni instrumento & cornuum, & tubarum.*

Classis, quæ veteribus erat populi, nauium & militum multitudo, *ἀπὸ τῶν κάλων*, id est, *lignis* est dicta Grãmaticis, a quibus & calones deriuat Festus. Classis procincta erat, in qua exercitus ritu Gabino cinctus confestim initurus erat prælium. Plinius: *Vinum citras vigoremq; animi impedit ad procinctum.* Est enim procinctus ipsa expeditio & bellicus apparatus, cũ se exercitus cingens imo stans in procinctu ad belli aleam, vtcumque tandem ceciderit, seipsum parat. Totus populus Romanus in sex classes distributus legitur *apud Dionysium & Liuium.* De ista distributione vide quæ sint a nobis allata *in dictione Census.*

Clathrus nominis auspicium dedicat Græco *κλεῖθρον*.

Claudia familia Romana ab Appio Claudio Sabino accepit nomen, qui regibus exactis Romam venit cum quinq; mil-

libus clientum, parte vrbis illi ad habitandum concessa, *vt est notatum in Onomastico.* Ex hac familia oriundus est Appius Claudius cognomento *cæcus*, qui viam muniuit, quæ *Appia* dicta est, *Liuius lib.9. Cicero in Catone*: quique sententiam de pace non ineunda cum Pyrrho in senatu dixit, *teste Cicerone Tuscul.5. Plutarcho in Pyrrho, Pomponio l.2. de Orig. iur.* Non me latet tres Claudiæ gentis familias agnosci a bonis auctoribus, primam eorum, qui *Regillenses* sunt dicti ab oppido Sabinorum Regillo Appii istius Clausi (nam postea dictus est *Claudius* iuxta Liuium) & Claudiorum patria, alteram eorum, qui nominantur Pulcri a P. Claudio Pulcro Cœci filio, tertiam Neronum; at omnes originē a primo illo trahere, nemo, opinor, inficias ibit. Quid, quod Nero nomen fuerit Sabinum significans strenuū & fortem hominem, *vt scribit in Tiberio Suetonius.* Ab eodem Claudia tribus est nominata, *vt scribit Seruius.* Vnde illud Virgil. 7. Æneid. *Ecce Sabinorum prisco de sanguine magnum*

Agmen agens Clausus, magniq; ipse agminis instar;
Claudia nunc a quo diffunditur & tribus, & gens.

Claudiana tonitrua sunt dicta, quod Claudius Pulcer instituerit, vt ludis post scenam proiectus lapidum *(nam sic legendū reor in Festo)* sic fieret, vt veri tonitrus similitudinem imitaretur. Nam antea leues admodum & parui sonitus fiebant, cum claui & lapides in labrū æneum coniicerentur. Fuerūt & Romæ quandoq; præfecturæ Claudii, & Claudii forum, quorum locorum meminit Plinius *lib.3. cap 5.* Volaterranus *Geograph.5. cap. de rebus Pisanorum.* Vt finē faciam, referebat deniq; genus suum ad Claudiū Claudia Quinta, quæ nauem cum sacris Matris Deum hærentem ad Tyberis vadum extraxit, precata palam, vt sequeretur, si pudicitia sibi constaret. Testis Liuius *lib.9. Decadis 3.*

Claudus quasi pedibus clausus.

Clauis quod claudat & aperiat dicta est Isidoro *vltimo Orig. lib. cap. 13.* Festus Pompeius & claudere & clauim ex Græcis fontibus descendere existimat: Quod quo pacto nobis probabit, nondum video.

Clausius vel *Clusius* dictus est Ianus quod valuæ eius clauderentur tempore pacis, & Patulcius, quod paterent tempore belli. Vide *Ouidium Fastor. 1.*

Clausula, quam Græci *Colophonem* vel κολοφῶνα vocant, a breui conclusione est appellata. Hæc Festus.

Clauus a claudendo. Figitur enim, vt aliquid claudat siue contineat. Erat & apud Romanos clauus Annalis, qui singulis annis in ædium sacrarum parietibus solebat figi, vt inde numerus annorũ colligeretur. Pangebatur primum ab eo, qui summus erat Prætor. Tãdem ad Consules & Dictatores solemnis iste ritus translatus fuit: Qui cum intermissus fuisset sæuiente peste, repetitus fuit ex seniorum memoria, dicentium eam, clauo quõdam a Dictatore fixo, sedatam. Ideo C. Genutio & L. Æmylio Mamerco consl. cum graui morbo ciuitas affecta esset, Senatus L. Manlium Dictatorem dici iussit claui figendi caussa. Fuit & illud factum a Cn. Quintio Dictatore, cum quereretur Romæ de veneficiis. & aliquot matronę eo nomine damnatæ essent. Erant autem, qui figebantur claui, ex ære conflati ita, vt simul designarent numerum annorum. Trabales clauos proprie appellant, quibus committimus trabes. Et quoniam illi sunt validi & prægrandes, idcirco prouerbialiter & metaphorice denotari his solet, quidquid est ingens, solidum & firmum. Clauus etiam vestimenti est genus veluti quibusdam aureis clauis distinctum, quod & a palmarũ similitudine dicebatur palmatum, & a verrucis clauo similibus vesiis verrucata. Quod si latior ipsa vestis erat, *Latusclauus* πολυσήμος dicebatur, eaque Senatores soli & patricii induebantur, Horatius *1. Sermon. Et latum demisit pectore clauum.* Ouidius ponit pro *senatoria dignitate.*

Cleanthes Philosophus dictus quasi φρεάντλης, quod noctu aquam hauriret e puteis. Hoc enim quæstu sarciebat inopiam, vt haberet, vnde attentius interdium studiis vacaret. Laertius.

Clemens Donato *Adelph. Act. 1. Se. 1.* dictus a cultu mentis, ne illa vitiis contaminetur.

Clepsydra videtur inde Copernico dicta, q; singulari moderatione opus fuerit in addenda & subtrahenda aqua pro diebus accrescentibus & decrescentibus. Hoc scilicet κλέπτειν τὸ ὕδωρ, *aquam furtim subtrahere.*

Clericus ἀπὸ τοῦ κλήρου, id est, *sorte*, quod sors & hæreditas sit Domini, sicut populus Dei apud Hebræos נַחֲלָה. Idem affirmat Hieron. *lib. de vita Cleric. ad Nepotianum.* Veteres patres postea hoc nomen transtulerunt ad Ecclesiasticorum ministrorum collegium. Talis *Ostiarius, Psalmista, Lector, Exorcista, Acolythus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, Episcopus.*

Clerus Græce κλῆρος significat sortem, *vt iam modo dicebam.* Petrus vtitur pro gregis Dominici portione, quæ obuenit vnicuique pastori, prout quemque Spiritus sanctus præfecit. Postea tamen intellecta hæc vox est de cœtu sacerdotum atque pastorum, quod ipsi sint Dei sors quędam peculiaris.

Cliens. Origo nominis istius fluxit ex verbo *colo.* Nam inquit Isidorus: Clientes prius colentes dicebantur, a colendis patronis, qui quasi patres erant & defendebant eos aduersus omnem iniuriam. Clientelas autē & patrocinia primus instituit Romulus, cum vellet arctissimo sibi inuicem vinculo plebeios atque patritios esse deuinctos. Totam rem istam diligenter expedit & tractat Dionysius *Roman. Antiq. lib. 2.* vbi ait, *Romulum eam ad veterum Thessalorum imo Atheniensium morem instituisse, non tamen veteres in appellando secutum, verum negotium illud exornasse appellatione quadam honesta. Illi quippe superbe vtebantur Clientibus, opera illis parum decora iniungentes, nonnunquam male mulctantes & verberantes, si quando iussa non præstitissent. Athenienses vocabant* θῆτας *ob ministeria, quasi* μισθωτοὺς*, id est, mercenarios, Thessali vero* πενέστας*, exprobantes eis hoc nomine humilem, astrictam, abiectamque fortunam. Tales Lacedæmoniis erant* εἵλωται*. At Romulus pauperum tutelam nominauit patronatum. Quoad officia, oportebat patronos Clientibus respondere de iure, quibus illi rudes & imperiti erant, & absentium non minus curam gerere, quam præsentium, pro assceclis iniuria lites suscipere, impetum accusato. is*

tusatoris sustinere, vtque compendio dicam, quietem ipsis a priuatis & publicis negotiis comparare. Vicissim Clientum erat, Patronos iuuare, si parum his esset, pecuniæ, in elocando filias, in redimendo captiuos cum ipsos, tum filios ipsorum: priuatarum quoque litium perditarum æstimationes & mulctas pro ipsis soluere, non vt fœnus inde perciperent, sed vt referrent gratiam. Vtrisque commune erat, ne fas esset alteris accusare alteros, aut aduersum dicere testimonium, aut ferre suffragium, aut inter inimicos censeri. Quod si quis deprehensus esset aliquid horum facere, tenebatur lege de proditoribus, quam Romulus sanxit: conuictumque criminis cuiuis licebat vt Diti sacrum interficere. Mos enim erat Romanis, quos vellent impune occidi, eorum corpora deuouere cuipiam Deo, præcipue Diis Inferis, quod fecit Romulus. Manserunt itaque per multas ætates mutua Patronorum & Clientum officia, haud secus quam cognatæ necessitudinis posteris per manus tradita. Et erat maxima nobilium laus habere clientes quamplurimos tam hereditariarum clientelarum, quam partarum virtute propria: Ingensque certamen erat vtrisque ne vincerentur mutua beneuolentia, dum Clientes nullum patronis ministerium negarent, vicissim Patroni nullo pretio possent corrumpi, vt Clientibus negotium ab aliis facessi sinerent. Tanta erat illis in omni vita temperantia, felicitatemque virtute metiebantur, non fortuna. Hæc Dionysius. Iam & clientes comitabantur Patronos in plateis honoris gratia, quocunque irent. Quapropter lassos Clientes Iuuenalis dicit Satyra 1. *De clientibus* multa quoque fit mentio *in libris Codicis & Digestorum.* Græci ὑπηρέτας appellant ἀπὸ τοῦ ὑπηρέτειν. Plutarchus tamen in Romulo retinet nomina Latina, κλιέντας, πατρώνας. Nunc verò *Clientem* nominant vasallum. Pergit Dionysius: *Nec tantum in ipsa vrbe plebs tuta erat patriciorum patrocinio, sed & Coloniarum & sociarum ac amicarum ciuitatum, & bello subactarum quæque suos habebat patronos, quoscunque vellet, e ciuibus Romanis.* Proinde Cicero ad finem *Action. 1. in Verrem: Clarissimi viri nostræ ciuitatis, temporibus optimis hoc sibi amplissimum pulcerrimumque ducebant, ab hospitibus clientibusque suis; ab exteris nationibus quæ in amicitia Pop. Rom. ditioneque essent;*

iniurias propulsare eorumque fortunas defendere. Atque hæc vt dicerem de Clientibus & eorum patronis post nominis originem operæ pretium duxi.

Clima segmentum mundi vel spatium cōtentum duobus parallelis, in quo dimidiæ horæ percipitur varietas in horologio, dicitur παρὰ τὸ κλίνειν, quod quæuis plaga intercepta duobus parallelis certo spatio declinet ab Æquatore. Cliuos vocat Pontanus climata *lib. 1. de rebus cœlestibus.* præter septem illa aridissima autem climata, in quæ terra vniuersa cogeretur adduntur a Plinio exquisitissima subtilitate alia quinque vt ita fiant numero XII.

Climax schema rhetoricum, quod Hermogenes vocat κλιμακωτὸν σχῆμα, quod est instar ἀναβαθμοῦ Platoni, & fit cum per gradus itur ab aliis ad alia, ita vt semper proximum verbum repetatur, ἀπὸ τῆς κλίμακος, id est *scala*, nomen traxit. Vnde & Gradatio dicitur Latinis. Exemplum exhibet eius D. Paulus his verbis: *Afflictio operatur patientiam, patientia probationem, probatio spem, Spes autem non confundit.* Ex eodem fonte nati sunt anni, quos *Climactericos* vocant id est, *scalares*, septenario numero aut nouenario numero multiplicatos: Qualem esse periculosum illum annum 63. quo se vertēte Augustum in gratitudinis signum obtulisse Diis sacrificium legimus, testatur Iulius Maternus: Quod numerus vterque sit decretorius, & ad vitam succidendam quam plurimum valens. M. quoque Varro pericula vitæ fortunarumque grauissima fieri affirmat septenariis, quos κλιμακτῆρας nominant Chaldæi. & quanquam talis sit quinquagesimus quartus, & alii minores Climacterici, tamen præcipue talem habitum 63. apud veteres inuenio, qui & annum illum *Climactericum tempus* appellant per ἐξοχὴν, vt Plinius *Epistola 44.*

Clinia adolescens apud Terentium παρὰ τὸ κλεινὸν, quod est *inclytum & celebre.*

Clio nouem Musarum vna παρὰ τὸ κλέειν, id est, *celebrando* deducta. Ad quod etymon alludit Virgilius canens hoc modo:

Clio gesta canens transactis tempora reddit.

Clitellæ, quibus sarcinæ alligatæ portantur *secundum Festum,* defle-

deflectuntur παρὰ τὸ κλίτον decliue & vergens deorsum. Latera enim clitellarum imitantur quodammodo montium cliuos, sicut & dorsa iumentorum.

Clitipho adolescens quasi τὸ κλειτὸν φῶς, *inclyta lux*.

Cliuus a clino, quod est *inclino*. Cliuus Capitolinus dictus est Romæ locus & via, qua in Capitolium ascendebatur. Nam & sunt, de eo opiniones variæ, forte idcirco, quod varios aditus habuerit. Celebrata sunt olim in eo festa Floralia. Cliu' Suburranus ibidem erat, quo a frequentissimo vico *Suburra*, & á foro Romano recta per forum Neruæ accessus erat. Publicus cliuus est appellatus vel potius publicius, per quem a Capitolio descendebatur ad piscarium forum, & quod a bobus dictum *boarium*. Meminit eius Varro *de ling. Lat. lib. 4.* Cliuus *publicius*, inquit, *ab Ædilibus plebeis publicis, qui eum publice ædificarunt*. Sic enim legendum arbitror, vel (si ita mavis) *plebis*, non *publicis*. Emendationem firmat Ouidius Fastorum 5. his verbis:

Plebis ad Ædiles perducta licentia talis
Publicios.

Idem

Parte locant cliuum, qui tunc erat ardua rupes:
Vtile nunc iter est publiciumque vocant.

Publicius ergo est dictus a Publiciis Ædilibus plebis, vt *Publius* vel *Publilius vicus* a Publio, *Cosconius* a Cosconio apud Varronem. Vbi & quidam male habent Cottonius. Sit appendicis hic loco, ciuitati Cliuio, quæ Cliuiæ Ducatus est caput, nomen inditum videri a colle, qui Belgis est Cleef & in quo eadem est sita. Robertus Cœnalis autem Cliuenses, qui alioqui vna cum ipsa regione reuera ab hac vrbe nomen arcessunt, quasi *Clauenses* dictos existimat, quod clauas gestarent iussu Rodolphi.

Cloaca Nominis huius origo manare videtur Festo *lib. 3.* a cōluendo, quod in hanc cuncta colluuies, *Vlpiano teste l. 1. §. 1. ff. de cloacis*. Primus cloacam fodere cœpit Tarquinius Pric', qui montibus subfossis, receptaculū omnium vrbis sordium cloacam fecit, inque tres ductus diuisit. Deinde plures sunt

fossæ, maxime post vrbem a Gallis captam, cum quisque domicilium ædificaret aut repararet. Earum cura penes Censores esse solebat. Cloacina Venus est dicta, quod Romæ in cloaca magna effigies eius fuerit inuenta. *vt docet Ioannes Viues.*

Clusinus Ianus, quod tempore pacis portæ templi occluderentur.

Clusura, quę sunt Suidæ τὰ ἐχυρώματα τῶν διαβάσεων, quo nomine vsus Nigidius apud Gellium, a *cludendo*, id est, *claudendo* appellationem habent. Vtitur & hoc vocabulo Cassiodorus 2. *Variarum ad Faustum.*

Clypea vrbs Africæ, Plinio *Clupea*, olim Aspis, a clypei figura nomen inditum agnoscit.

Clyster, qui ægrotis per inferiora iniicitur ad repurgandum, emolliendum, restringendum, & sedandum dolorem proprie ἀπὸ τοῦ κλύζειν dicitur, quod est *abluere, lauare*. In eum enim finem primum est comparatus.

Cochleare vnde sit dictum, & quis eius sit vsus, ostenditur hoc disticho a Martiale:

Sum Cocleis habilis, & nec minus vtilis ori:
Numquid scis potius cur cocleare vocer?

Discimus etiam cochlearibus fuisse vsos, qui olim ouis aut cochleis vtebantur.

Cocles, an quasi *Ocles*, id est, vnoculus, *vt dixit Plautus in Curculione?* Equidem dictos Coclites, qui nascerentur altero lumine orbi, est apud Plinium *lib. 11.* & refert ex Plinio Carolus Sigonius *de Nomin. Rom. libro.* Quin Horatium Coclitem amisso altero oculo in prælio, monophthalmum fuisse scribit Dionysius Halicarnassæus *lib. 5.*

Coctum a cogendo dictum secundum Festum, quia coquendo coarctatur, vt ad vtilitatem vescendi perducatur.

Cocytus infernalis fluuius nomen arcessit παρὰ τὸ κωκύειν lamētando, vel *vt Seruius notat Æneid. 6.* παρὰ τὸ κωκύειν lugendo.

Cæcum intestinū appellatū, in homine, q̄ ora habet duo exiguo admodū interuallo a se inuicē distincta, in tantū, vt vix discerni queat, sintne duo, an vnū, atq; adeo in eo cæcutiat homo.

Cælebs

Cœlebs vel cælebs (*vt aliis placet*) ab admiratione castitatis dictus est Fabio *libro 1. capit. 6.* Festo *libro 3.* Isidoro, & aliis, quasi *cœlestis*, eo quod vitam agat cœlestem. Alia ergo Romanorum sententia & Lycurgi, cum illi cœlibes mulctauerint, hic legem tulerit, vt arcerentur æstate a ludis & spectaculis, hyeme vero nudi forum circumirent: alia quorundam Doctorum Ecclesiæ, qui pro bono meritorio cœlibatum habuerunt. Atqui Augustinus Psalmo 29. *Quid prodest integra caro, mente corrupta? Melius est humile coniugium, quam superba virginitas.* Nota quoque Paphnutii historia. Et Paulus inquit: *τίμιος γάμος ἐν πᾶσι: Scortatores autem puniet Dominus.* Quæ non eum in finem huc adfero, vt continentiæ donum virginitatemque eleuem, cum Christus expresse dicat, non omnes capere verbum hoc, verum, vt paucis ostēdam, hallucinari quandoque, qui, cum vni pugnātium plurima deferunt, detrahunt mox alteri, quasi coniugium non sit bonū, quia cœlibatus res est bona *secundum Paulum.* Differunt enim coniugiū & virginitas non ratione boni & mali, sed potius ea ratione, quod cœlebs expeditior sit in subeundis periculis, & perferendis malis, at maritus de familia magis solicitus sit, *vt Paulus ait 1. Corinth. 7.*

Cœlius mons Romæ quartus, quēm Romulus primum omnium muniuit, at Tullius pomerio inclusit, *sicut Dionysius & Liuius produnt*, iuxta Festum nomen accepit a Cœle (malim Cœlio) ex Hetruria oriundo, qui Romulo contra Sabinos suppetias tulit. Idem confirmat Varro *libro quarto, de lingua Latina.* Tacitus scribit, montem hunc olim appellatum fuisse Querquetulanum, quod arborum eiusce modi copia esset ibi permagna, mox Cœlium dictum ab eo duce, cui cognomen erat Vibenno. Ab hoc ipso *Cœlimontium* appellata secunda vrbis regio, quam ibi collocauit Augustus, eratque via propemodum plana, quæ eo tendebat. Itaque Ouidius in Fastis:

Cœlius ex alto, qua mons descendit in æquum,
Hic, vbi non plana est, sed properanda via est.

Solebant illic & Equiria ab equorum cursu dicta celebrari

translata videlicet propter exundationem Tybris. Significat & illud Ouidius Fastorum 3. his verbis:

Altera gramineo spectabis Equiria campo,
Quem Tyberis curuis in latus vrget aquis
Qui tamen eiecta si forte tenebitur vnda,
Cœlius accipiet puluerulentus equos.

Instituti fuerunt hi ludi a Romulo Marti patri, & celebrabantur. *3 Idus Martij.*

Cælum an veluti κοιλὸν *iuxta Varronem*, id est, conuexum exterius, quod in circulo est cauum, an quasi cœlatum, nempe stellarum signis, *iuxta Atilium Gallum*? Neutrum repudio. De cœli & cœlestium corporum motu vide Astrologos.

Cœmiterium nihil aliud, quam κοιμητήριον, quasi *dormitorium* dicas. Hebræi doctiores nominant בית חיים, id est, *viuentium domum*. Quibus vocibus resurrectionis corporum monemur & immortalitatis, quæ animæ a Deo communicata est. Nam qui dormiunt, euigilant iterum. Et sicut Christus caput resurrexit, ita & nos eius membra resurgemus. Quo spectat celeberrimus ille locus Iobi. 19. *Scio*: inquit, *quod meus redemtor viuat, inque nouissimo die de terra sim resurrecturus, & rursum circumdabor pelle mea, & carne mea, videbo Deum quem ipse ego visurus sum, & oculi mei conspecturi, & non alius.* Hæc spes reposita est in sinu meo. Vide etiam de resurrect. nostra Esaiæ *caput. 25. Daniel. 12. Hosea 13.* contra Sadducæos, Simoniacos, Archonticos, Hierarchitas, Manichæos, Marcionitas, Valentinianos & Appellitas. Exstant & eius probationes in natura sumtæ a Pelicano, Phœnice, ranis, muscis, arboribus, floribus, & seminibus: Item a ratione, quod res imperfecta non sit capax absolutæ felicitatis, anima vero separata a corpore sit res mutila, ac proinde eam ad consequendum felicitatem corpori denuo oporteat coniungi.

Cœna, quam veteres appellabant vespernam, Isidoro a vescentium communione est dicta. Etenim κοινὸν dicunt Græci *commune*. Vnde Communicantes, qui communiter, id est,

pariter

paririer conueniunt. Alii a coeundo deriuant, aut a nomine *τῆς κοινωνίας, καὶ κοινῆς τότε γινομένης τῆς καθ' ἡμέραν τροφῆς*, ſicut pœna *ἀπὸ τῆς ποινῆς*. Hæc Plutarchi ſententia. Rectam cænam apud Romanos appellatam, ad quam pauperes clientes admittebantur, qui comitati fuerant patronos, recta velut ſequentes & inſiſtentes veſtigiis, cum domum ingrederentur. Cœna feralis erat, quæ mortuis offerebatur. Quocirca Florid. 3. Apuleius: *Exclamauit viuere hominem, procul ignes amolirentur, rogum demolirentur, cœnam feralem a tumulo ad menſam referrent.* Feram enim veteres appellauerunt mortem. Cœna dubia, adipalis videlicet & varia, a dubitando eſt dicta, *Phormione teſte apud Terentium, Cœna dubia*, inquit, *apponitur*. Get. *Quid iſtuc verbi eſt?* Phorm. *Vbi tu dubites, quid ſumas potiſſimum.* Graues ſunt illæ & inſalubres, vt medicorum teſtantur ſcholæ. Quo merito Theopompus Platonicas laudauerit, eo quod & poſtero die prodeſſent, *vt refert Hegeſander apud Athenæum libro decimo.* Diſtinguebant veteres cœnam in tres partes ſeu miſſus, de quibus vide ornamentum huius ſeculi Iuſtum Lipſium 3. *Antiq. lection.* vbi ait, primum miſſum dictum antecænam ſiue guſtationem: ſecundum in quo præcipui & lautiſſimi cibi apponebantur, proprie cœnam: tertium, in quo bellaria, pomorum menſam ſiue menſas ſecundas. Solent & fercula appellari miſſus ab auctoribus Latinis, vt in Heliogabalo Lampridius: *Celebrauit*, inquit, *tale conuiuium, vt apud ſingulos amicos ſinguli miſſus appararentur.* Et paulo poſt: *Sybariticum miſſum ſemper exhibuit ex oleo & garo, quem quo anno Sybaritæ repererunt, perierunt.* Conuenit cum eo ſignificato *τὸ παρεσκευασμένον* dictum ciborum ferculum a Platone de Republ. Antecænam veteres etiam *Promulſidem* vocarunt, quod ante mulſum daretur, *ſicut in Aduerſariis a Turnebo notatum.* Etenim primum hauſtum antiqui ad ſitim leuandam e mulſo ſumebant infundendam exiſtimantes potionem dulcem vacuis & inanibus venis. Qui mos Varronis locum illuſtrat 3. *de re ruſtica*, cum ſcribit: *Fauus ad altaria venit, & mel ad principia*

conuiuij, & in secundam mensam administratur. Lusit in hac promulsidis voce eruditorum iudicio argute scortillum illud apud Petronium, quod protracto pueri Cytonis peculio: *Hoc tam rude,* inquit, *belle cras in promulside libidinis nostræ militabit. Nam hodie post asellum diaria non sumo.* Athenæus nominat *lib.4.* Prima fercula cœnæ procœmia, Hebræi פרפראות של פני המזון. Quantum ad ipsamet fercula, notandum consueuisse veteres principio cœnę ostrea prębere, vt præ ceteris in Symposiacis testatur Plutarchus: Item oua, *vt liquet ex lib.1. Horatij Saty.3.* Apud eosdem lactuca cœnam claudebat iuxta illud Martialis:

Claudere quæ mensas lactuca solebat auorum,
Dic mihi, cur nostras incoat illa dapes.

Exstat & apud Macrobium *3. Saturnal. cap.13.* descriptio cœnæ Pontificis Metelli, vnde non solum ordinem ciborum in singulis cœnæ partibus, sed etiam luxum veterum animaduertas. Inde licebit plura haurire in rem præsentem, sicut etiam ex Merçurialis variis lectionibus, *ex Cœlij Rhodigini antiquis lectionibus,* Plutarcho, Plinio, & aliis.

Cœnaculum locus, in quo cœnabant veteres. Tandem vbi cœnare cœperunt in superiori domus parte, pars domus superior vniuersa appellata cœnaculi nomine, *auctore M. Varrone,* cui astipulatur Festus, cœnacula dici scribens, ad quæ scalis ascenditur. Vnde Syris est עלית. Nec mirum diu retentum vocabulum priscum in tali significatione, cum etiamnum veteri vocabulo pistrinum eum dicamus locum, in quo grana teruntur versatilibus molis, cum ante molarum vsum pinserentur in pilis, vnde & illi nomen. Sic loricam dicimus quæ iam ferro conficitur, cum antea constaret loris. Possent similia referri sexcenta, in quibus etsi res ipsa & prima nominis origo exoleuerit, nomen nihilominus ipsum conseruatur in vsu,

Cœnobium quasi κοινὸς βίος, *communis vita.* In ipsis equidem Christianæ religionis cunabulis (ne dicam Pythagoræis id etiam vsitatum fuisse) haud ignorandum habuisse homines pios studiorum & pietatis officinas, quas tum *cœnobia* appellabant

labant a victu inter eos communi, cum nemo eorum sibi quidquam asscreret aut vindicaret in ea vitæ fortunarumq; communione. Huiuscemodi loca vocat Eusebius *phrontisteria* a commentationis studio, Philo Iudæus Asceteria, quod ibi diuinis contemplationibus se exercerent, alii *ἀδυλτήεια*, quod religionis meditatio mentes expurget.

Cœnum. Nominis huius etymon propositum a doctis quibusdam haudquaquam reticendum. Sunt enim qui ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, id est, *communi trahunt*, siue quod omnes eo communiter inquinentur, siue quod κοινὸν *immundum* quid etiam significet. Scribit enim Marcus *cap. 7.* Scribarum quosdam reprehendisse discipulos Christi, cum vidissent eos panes comedere *κοιναῖς χερσὶν communibus manibus*, id est, *pollutis*. Hinc κοινοῦν communicare *Matth. 15. Act. 10.* tantundem, atque polluere & inquinare.

Cœtus, nempe conuentus aut cōgregatio, a coeundo adeptus nomen.

Cognati quasi ex vno nati, quod nascendi initium habuerint idem, *vt scripsit Labeo.* Intelliguntur hoc nomine ἐν πλάτει omnes coniuncti natura ex iustis nuptiis, *l. 4. §. 2. l. 10. ff. de grad.* specialiter soli per fœminas coniuncti, *ead. l. 10. de gradi.* sicut ex Pauli verbis facile collegeris.

Cohors. Verba Isidori subiiciam. *Cohors vocata, vel quod coarctet omnia, quæ sunt interius, id est, concludat, vel quod coerceat obiectu suo extraneos, & adire prohibeat.* Varro: *Cohors, quod vt in villa ex pluribus tectis coniungitur, ac quiddam fit vnum, sic hæc ex manipulis copulatur cohors, quæ in villa dicta & appellata hoc nomine, quod circa eum locum pecus coerceatur.* Hinc *aues cohortales* apud Columellam, quæ continentur intra villaticam cohortem, quales potissimum gallinæ. Hæc illorum sententia. Alia Lipsii quoad originem, cuius en verba ex *2. de militia Romana caput. 4.* Dictum de manipulis, e quibus conficitur deinde cohors. Ea vox origine Græcanica est, & χόρτος illis, περιοειστικὸς καὶ περιχώρημα, siue (*vt Hesychius*) περίβολος τῆς αὐλῆς, Vno verbo, quod clausum & septum in anteriore domo vel villa, χόρτον illi dixerunt, Latini *co-*

hortem vel *Chortem*. Nam & sic scribebant, & ita docent marmora vetusta. Etsi rursus alii deriuent, militariter accipiendo nomen, παρὰ τὸν χόρτον fœno, *quod fortasse iacerent sæpius in herba sub dio cohortes militares*. Sic Martialis *ranca cohortis aues* dixit. Vtque nonnihil addam de re militari, sciendum quamlibet cohortem decem cohortibus constitisse *auctore Vegetio*. Est & cohors peditũ, vt turma equitum. Cicero pro Marcello: *Huius gloriæ Cæsar, quã es paulo ante adeptus, socium habes neminem. Nihil tibi cohors, nihil turma decerpit*. Quanquam non diffitear habuisse & singulas cohortes in legione equites suos at impares numero peditibus *Milliaria cohors* quæ in legione erat prima, imo legionis caput, a millenario numero nomen inuenit, quod pedites haberet mille centum & quinque, equites autem centum triginta duos. *Cohors prætoria* dici solebat, quæ Prætori aut Consuli semper ad latus erat præsto, dum versaretur in prouincia, eratque nihil aliud, quam comitatus & satellitium eius. Erant & aliæ duæ cohortes Prætoriæ: Vna *Euocatorum*, altera *Voluntariorum*, qui comitabantur Proconsules in expeditione, vt vsu rerum peritiores domum redirent. Apud Liuium nulla cohortium mentio: *Vt multi existiment a Mario primum has institutas adeoque dictas a cohortando*. Quod ea lege non improbo, si ad bellum hoc nomen retuleris, in quo cohortes se inuicẽ præliando cohortabantur. Quoad primam enim originem, prçualebit Varronis & Isidori sententia.

Colaphus, κόλαφος. ἀπὸ τῦ κόλυ τῆς ἀφῆς. Vsus ea voce Paulus 1. *Corinth. 4. & 2. Corinth. 11. Petrus Epist. 1. cap. 2.*

Colchi Asiæ populi a Colcho Phalidis filio dicti Straboni. *Alij*, qui volunt Iudæorum esse propaginem, deriuant a כול *firmitas*.

Colyphium luctatorum & Athletarum panis, quem in prandio tantum edebant. quod in cœna carnem comederent, *vt refert Galenus Comment.* 1. ad Hippocratem περὶ διαίτης ὀξέων νοσημάτων, *Athenæus lib.* 18. ἀπὸ τῦ κώλυ, membro inquam, & in robore auspicium nominis trahit. Meminit eius & Iuuenalis *Satyra* 2. Sed male ibi colliphium, cum Græce dicatur

κωλύφιον

χωλίφιον. *Par mendum*, in Plauti Persa, cum ait: *Coliphia mihi ne incocta detis.* Alii dictum malunt a pane subcinericio, eodemque rotundo, qui Græcis est κόλλιξ. Vnde κολλικόφαγοι Aristophani, qui comedunt talem panem in Acharn.

Collactea vel Collactanea, eodem lacte nutrita. Exstat id nomen apud Iuuenalem *Satyra 6.*

Collatina porta vrbis, qua tendebatur Collatiam.

Collatinus appellatus Tarquinius Lucretiæ maritus, qui post reges exactos factus est Consul cum Iunio Bruto, sic dictus a ciuitate Collatia, quam Tarquinius cognomento Superbus ex collata pecunia in prima regione Italiæ condidit. Hic cum in suspicionem venisset apud populum, cui nomen Tarquinii per se erat exosum, abdicauit se magistratu & vrbe excessit. *Plutarchus in Publicola.*

Collecta, quatenus species est liberalitatis subsidium ad pauperes subleuandos comparata, a stipe colligenda nomen suum arcessit. Hæc Apostolo *1. Corinth. 16* dicitur λογία, *quasi συλλογία collectio*, item χάρις, id est, *gratia*, quod gratuito conferri debeat a nobis nomine Christi. Eadem *Act. 11. & Corinth. 9.* διακονία dicitur, quod ditiores hoc officii genere inseruiant pauperibus, & εὐλογία 2. *Corinth. 9.* id est, *benedictio*, quod diuinæ benedictionis symbolum ita pendimus de bonis nostris, sicut & λειτουργία, quod hoc genus sacrificii gratissimum sit Deo, & κοινωνία, quod ita facultatum priuatarum communio fiat, deniq; σύμβολον, id est, *semetis Christianæ professionis & veræ dilectionis.*

Collina Dea, quæ collibus præsidebat, & tribus Collina, *vt Varro scribit quarto de lingua Latina*, a collibus Quirinali & Viminali, in quibus erat sita nomen arcessent. Collis autem ipse deductus ἀπὸ τῆς κολώνης, τῆς ἐξοχῆς *ab eminentia & tumulo.*

Collum fulcimentum & *sustentaculum* capitis a columna dictum videtur nõnullis a columna, aliquibus a cultu, quod torquibus ornetur, aliis deniq; a colle, quo assurgat ab humeris collis in morem. Huius pars anterior gula, posterior ceruix.

Collyrium oculorum medicamentum, quod variis modis fieri constat ex Celso, Græce dictum κολλούριον vel κολλύριον, quasi τὸ κωλύον τὸ ῥεῖν quod *fluxum oculorum sistat*. Cornelius Celsus nominis id etiam accipit pro fistularum medicamentis, docens quo pacto ad fistulas curandas fieri debeat. Suidas scribit χολλαία, id est, *collyria esse pharmaca iatrica seu medicinalia.* Sed & panes mutilos appellari eodem nomine affirmat, *sicut suo loco exactius explicabitur*.

Colon intestinum obliquum & sinuosum, ideoque diutius alimenta retinens, quasi κοῖλον, hoc est, *cauum* dici videtur. Inde nomen *Colica passioni*, quæ oritur, quando crassus ac pituitosus humor est impactus eius membranis aut flatus copiosior cōgestus est in idem intestinum, aut inflammatione distenditur ac molestatur, aut denique ab acribus & erodentibus humoribus vehementius affligitur.

Colonia, oppidum aut locus, in quem ciues suos ad incolendum deducebant Romani, qui, quod agros colerent, dicti *Coloni*. Virgilius: *Tyrij tenuere Coloni.* Erant autem duplices coloniæ Romanis, quippe Romanæ iure Quiritium donatæ, & Latinæ, quæ ius Latii siue latinitatis habebant. De ratione deducendi *Colonias* vel *Repub.* Coloniarum consulendus Carolus Sigonius, qui, quæ huc pertinent, omnia copiosissime descripsit. Vnum id subiicio, imposita olim Coloniis nomina ab iis, qui deducebant Colonias. Talis *Colonia Augusta Vindelicorum, Colonia Claudia, Flauia, Traiana ad Rhenum*, quæ Bilibaldo est oppidum Keysers werd / & omnium notissima Agrippina Episcopatu, Academia, & magno illo Alberto celebris. Tacitus de ea: *Agrippina Augusta (Augusti filia) quo vim suam sociis quoq; nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius.* Batavi rebelles Romanos nullos peius tractarunt, quam Vbios, quod eiurata patria Romanorum nomine *Agrippinenses* dicerentur. Sciēdum & illud veteranos olim deductos, & velut limitaneis militibus agros ab hostibus captos eisdem distributos, sed ea lege ne vnquam peruenirēt ad heredes, nisi eos, qui militarēt.

Quis autem fuerit modus designandorum agrorum per perticam, quæq; ratio fuerit sortitionis, cum peruenissent in locum destinatum Coloniæ, hauriri poterit ex Aduers. Turneb: *lib.2.c.32.& lib.26.cap.35.*

Colossus statuæ moles turris instar, quippe centum & quinque pedes alta, an a Colosso artifice nomen habet (sic enim in quibusdam vulgatis exemplaribus legitur apud Festum) an a Caleno Lysippi discipulo, *vt in aliis habetur?* Nugamentum vtrumque. Vera Plini lectio hæc est: *Ante omnes autem in admiratione fuit Solis colossus Rhodi, quam fecerat Chares Lyndius Lysippi supradicti filius.* Alii a verbo κολάζειν deriuāt, quod est *punire* aut *cruciare*. Erat is equidem cubitorum septuaginta altitudine, tātaq; mole, vt pollicem eius pauci amplecti possent. Vnde & *toruus* erat aspectu, nec veneratione dignus. Quid, quod aliqui, cum dictio sit Græca, & statuam significet truncatam, malint deduci a mutilo, quod Græcis est κόλον & ὄσσε *oculis*. Sic κόλος βοῦς *bos mutilatus cornibus*. Locutus sum hactenus de colosso illo potissimum, quem Rhodii habuere in portu suo soli dicatum, & tanta magnitudine, vt naues expassis velis inter crura transirent. Alius ab eo fuit ęreus colossus, quem Nero in aureæ domus vestibulo erexit opera Zenodoti, qui accitus erat e Gallia, *teste Tranquillo.* Qui vero putant epistolam, quam Paulus scripsit ad Colossenses, ad Rhodios esse missam, vtpote a magnitudinis visendæ Colosso sic dictos, errant. Nā Colossenses is dicere voluit a Colossis oppido Phrygię minori, *testibus Strabone & Plinio.* Quapropter eadē ad Colossenses epistola Laodicensibus salutem nuntiat Apostolus, postulatq; adeo, vt missa Colossensibus Epistola Laodicensibus legatur, quæq; his erat destinata, vt ea Colossensibus vicissim communicetur, cū vtraq; vrbs.

Columba Varroni appellata ab ædium & turrium culminibus, quod soleat in iis versari & habitare eminentiora fortassis loca petens ob suam timiditatem. Alii factum hoc nomen volunt a κόλυμβος, quæ vox Gręcis *vrinatorem* aut *natatorem* significat, cuius gestus refert columba passis ad Solem alis supra tectū. Albertus Magnus inditum existimat nomen quod

lumbos colat. vt Apollonius περιστερὰν παρὰ τὸ περισσῶς ἐρᾶν, quod amet supra modum. Certe lasciua est & Veneri sacra, si veterum ineptias spectes, qui currum Deæ ab his trahi fabulantur, vt suo dicetur loco. Itaq; apud Virgilium *Æneid. 6.* cum de Ænea Veneris filio agit,

Vix, inquit, *ea fatus erat geminæ cum forte columbæ*
Ipsæ sub ora viri cælo venere volantes,
Et viridi sedere solo: Tum maximus Heros
Maternas agnoscit aues

Apuleius Metamorph. 6. *At Venus terrenis remediis inquisitionibus abutens cælum petit. Iubet construi currum, quem ei Vulcanus subtili fabrica studiose poliuerat, & ante thalami rudimentum nuptiale munus obtulerat, limæ tenuantis detrimento conspicuum, & ipsius auri damno pretiosum. De multis, quæ circa cubiculum dominæ stabulant, procedunt quatuor candidæ columbæ, & Hilaris incessibus picta colla torquentes iugum gemmeum subeunt, susceptaque Domina læta subuolant.* Nota sunt etiam auis oscula & erga parem amor syncerus. Quo merito Suidæ, περιστερὰ sit εἶδος φιλήματος. Testatur & Aristoteles *de natura animalium 6.* ab osculis mutuis eas Venerem inchoare: quin per maris absentiam fœminas sese inuicem salire. Vt sane haberi possit inter volatilia salacissimum genus. Columbæ Dodoneæ a templo Dodonæo Ioui sacro montique Tomaro subiecto, aut sylua Dodonæa, vbi quondam columbæ & quercus responsa dederunt iuxta probum Grammaticum, nominis traxerunt originem. Vnde Virgilius: *Habitæ Graiis oracula quercus.* Quantæ, Proh dolor, tenebræ, quanta Cacodæmonis versutia.

Columna. Dictę columnæ, *quod culmina sustineant,* inquit Festus. Olim in foro Traiani extitit columna 140. cubitorum altitudine, *vt refert Agellius libro 13. capit. 23.* quod idcirco adiicio, vt intelligat vnusquisque paulatim columnas instar colossi alicuius ita erectas, vt rei quidem nullius essent fulcrum, rerum tamen gestarum memoriam complecterentur inscriptis victoriis, aut saltem testarentur per se, quid esset actum. Sic indices & metas laborum Herculis colu-

mnas

minas in Gadibus erectas quis tandem nescit? Columnas enim primum fuisse censeo cum magnis viris, & vbi illæ vetustate essent collapsæ, remansisse nihilominus hoc nomen monticulis duobus, vel duabus propinquis insulis quas recte Pindarus *portas Gaditanas* appellat. Rotundarum columnarum apud veteres quædam erant *Dorica* & *Ionica* quædam *Attica*, *Tuscanica*, *Corinthia*, atque earum capita dicta sunt capitella. De triumphalibus columnis & statuis Plinium vide *libro 34. capit. 5. 6. & 7.* Valerium *libro secundo, capite quinto.* Mirabiles duas columnas æneas a Chiram erectas in templo Solomonis apud Iosephum vide *libro sexto, Antiquit. capite tertio.* Dion Cassius scribit *Traianum exstruxisse in foro ingentem columnam, siue ad ostentationem operis, siue vt esset loco sepulchri.* Solebant enim columnæ erigi a veteribus in defuncti memoriam. Hinc illa Ennii de Scipione: *Quantam statuam faciet populus, quantam columnam, quæ res tuas loquatur.* Talis Hadriano erecta potentiæ Romanæ atque splendoris testimonium dans etiamnum, ad cuius altitudinem summam commodissimus ascensus per interiores gradus coclitis in modum circumductos. Decretæ etiam in columnis statuæ a Senatu fuerunt plerisque, meminitque Plinius, *eundem Galba decreuisse statuam rostratæ columnæ superstantem*: Vbi tamen nonnullis placet vt *striata* legatur. Fuit & C. Menenio supra columnam statua dicata, habuitque illa Traiani columna, cuius modo ex Dione facta est mentio, superius positum colossum, vt eius nummi docent. Antiquissimum per columnam significari terminum. Quapropter regionum fines appellamus terminos, sicut in Africa sub Atlante monte, & in Asia ad Euphratem fluuiũ, & supra Armeniam, terminos Romani Imperii dixerunt columnas. Quo significato Protei columnas pro finibus Ægypti positas notauit Seruius apud Virgilium. *Columna Mænia*, cuius Cicero meminit pro Sextio, locus erat, in quo ius dici solebat, sicut etiam ex oratione pro Cluentio intelligi potest.

Colurnum quod ex corylo eſt, quam arborem vitibus ſua vicinitate nocere, experimento compertum: Vnde vt Aſcolia inſtituta ſunt Baccho, in quibus per veres ex hircinis capriniſq; pellibus ſaliendo laſciuire ſolebant, eo quod caper vitẽ rodendo vitiet, ita eiuſdem antipathiæ reſpectu dixiſſe Virgilium putant: *Et in verubus torrebimus exta colurnis.* Soſipater putauit etiam colurnum barbariſmum eſſe tranſmutatione literarum, cum ſit corylus arbor. Etſi Feſtus *colurnum haſtile* factum potius velit ex corno.

Coma. In etymo explicãdo primum Iſidori verba adduco, qui ait: *Comas Græci a ſecando dicunt, vnde & κείρειν tondere.* Sic enim eſſe legẽdum etiam ante admonui. Quod autem ſtatuit Græcum eſſe vocabulum, recte facit, cum ea lingua τὴν κόμην agnoſcat. Quod præterea dicit comas eſſe non cæſos capillos non excludo. Sed an ἀπὸ τοῦ κομεῖν, quod eſt *ornare, nutrire*, deriuari nequeat, prout monet ſomniorum interpres Artemidorus, ſignificare ſcribens τὸ ἐπιμελεῖσθαι? An vero aſtipulandum illis, qui κόμην, quaſi κόσμον, nuncupatum affirmant? An deniq; trahendum etymon ἀπὸ τοῦ κόπτειν, id eſt, *cadendo*, vel κομᾷν, quod *capillos exornare* ſignificat? Equidem κυρίως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς εἴρηται, inquit Etymologicum magnum, id quod duo vltima valde confirmat. Alendi comam morem peruſitatum Græcis notaui antea, cum de Achaia agerem. Nam inde καρηκομόωντας ἀχαιοὺς nominat Homerus. Sed quæ ſubiicit Euſtathius Iliad. 6, etiam hic inſerere operæpretium erit. λέγονται δὲ, inquit, τὸν μὲν ἄλλον πάντα χρόνον κομᾷν οἱ ἕλληνες, ἐν δὲ πένθους καιρῷ κείρεσθαι. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν καιρῷ ἀκμῆς ἤτοι τελείας ἡλικίας. τηνικαῦτα γὰρ πλόκαμον κείραντες ἀνετίθουν Ἀπόλλωνι κουροτρόφῳ καὶ ποταμοῖς, καὶ ἦν οὗτος μὲν ὁ πλόκαμος θρεπτήριος κατὰ τὸν Αἰσχύλον: πενθητήριος δὲ ὁ ἕτερος. Quatenus vero alenda, aut detondenda alicui ſit coma, eleganter præſcriptum legas a Muſonio apud Stobæum Sermon. 6. A comæ alendæ ſtudio dicta Gallia Comata. Multa præterea de ea Hadrianus Iunius peculiari ſuo libello iſti materiæ deſtinato, quę ſi transferam huc, quis aut cõmiſiſſe piaculum, aut actum me egiſſe non dicat?

Comes. Comitem, inquit Vlpianus *l. item apud Labeonem. §. comitem. ff.*

tem.ff.de iniur. cum accipere debemus, qui comitetur aut sequatur: Vbi & pædagogũ inter comites numerandum docet. Sunt quoq; tandem appellati hoc nomine, qui comitabantur Proconsules, Præsides, Procuratores in prouincias, *l. Senatusconsulto.ff.de Offic. Præs.* Ammiani temporibus videtur Comes dictus, qui priscis Romanis erat Legatus, nostra ætate een *kaptenau*: penes quem absente duce, Rege, aut Imperatore, summa erat potestas. Inde paulatim translatum nomen ad eos, quos dicimus *generosos*, proximumq; a Duce gradum & dignitatem habent. Atq; eos alii donatos hoc nomine volunt, vel quod eos multi comitentur, vel quod debeant esse comes.

Commentariensis Asconio Pediano, qui commentariis præest. Huius meminit Paulus *l. in fraudem. de iure fisci.* Alias carceris custos est, *l. ad commentarienses. C. de Custod. reor.* eo quod ab illo in cõmẽtarios referrentur eorum nomina, qui compacti erant in carcerem.

Commessatio iuxta Festum suum obtinet nomen a vicis, q Græcis sunt κώμαι, iuxta alios a *comedendo*, iuxta Lambinũ a verbo κωμάζειν, quod lasciuire & *tripudiare* significat. Vnde Fuluius Vrsinus *comissari* dicendum existimat. Verbum autem κωμάζειν, vel Dorice κωμάσδειν, quo vtitur Theocritus εἰδ. γ. vt & nomen κῶμος, descendit iuxta quosdam παρὰ τὸ κῶμα, id est, *alto sopore*, in quem solent incidere, qui tali κώμῳ, id est, *symposio* siue *festiuitati intemperatæ* interfuerunt. Erant autem κῶμος comessationum Deus veterib. & nocturnarum saltationum præses. Hinc κῶμον *iuuenilem procacitatem & intemperantiæ* festum vocarunt. Quo spectat quod in Supplic. Euripides dixerit κῶμον ἐρχεσῦ, id est, interprete Lascaro, *nequitiã & Venereum conatum.* Aristoph. in Pluto: ἔοικε ἐπὶ κῶμον βαδίζειν, *ire visus ad comessationem*, id est, ad conuiuiũ immoderatũ atq; lasciuũ. Notabile quoq; etsi relatũ ab aliis, cõsultãti Antigono an κῶμον adiret, respondisse Menedemũ: *Regis te filiũ esse memento. vt refert Laertius lib. 2.* Apud Aristophanẽ in Ranis κεραι-παλόκωμος est vinolentorum hymnus. Nonõ tamen κῶμος ἑορτῆς dicitur festi hilaritas in partem bonam.

Cometa, qui iuxta Physicos exhalatio est calida & sicca, pinguis & viscosa, astrorum virtute ad aeris regionem supremam elata & ibidem accensa, & cum aere in circulum mota, vnde auspicium nominis deducat, si non *ἀπὸ τῆς κόμης*, id est, *crine*: quem ferre videtur præ se? Vt recte quidem Pontanus dixerit: *Est dirum mortalibus omen.*

Spargens sanguineos flammato vertice crines,
Ille quidem morbosque ferens inopinaque bella.

Stellam itaque crinitam alii appellant, Lucanus *crinem horrendi sideris regna terris mutantem*, Aratus *ἀστέρας κομόωντας* quibus vt plurimum squalliditas anni significetur. Et Cicero de Natura Deorum 2. *Tum facibus visis cœlestibus, cum stellis his, quas Graci κομήτας vocant, qua nuper bello Octauiano magnarum fuerunt calamitatum prænuntia.* Quocirca Maro: *Nec diri toties arsera cometa.* Sunt enim prodigiosi & ominosi inferiori huic mundo significantes famem, pestem, bella, siccitatem, ventos, sterilitatem, æstum, terræmotum, inundationem, regnorumque mutationem. Sic Seneca ait, post cometam, qui Paterculo & Vopisco Cõsulibus apparuit, secutas esse continuas tempestates, in Achaia vero & Macedonia vrbes quasdam terræmotibus esse collapsas. Callisthenis tradidit, apparuisse quoq; cometam, antequam Helice & Bura tempestatibus in mari essent submersæ, quod accidit bienñio ante Leuctricam pugnam. Aristoteles Meteor. 1. Flatus & squalores significari tradit his verbis: *περὶ δὲ τοῦ τὴν σύστασιν αὐτῶν εἶναι πυρώδη, τεκμήριον χρὴ νομίζειν, ὅτι σημαίνουσι γιγνόμενοι πλείους πνεύματα καὶ αὐχμούς.* Quod vero eidem principum & regum mortem sæpissime denuntient, docent historiæ. Quippe anno post Christi natiuitatem 304. inusitatę magnitudinis cometa Constantini mortem designauit. Alius effulsit anno Christi 603. quando mox Mauricius cum vxore & liberis crudeliter est interfectus a Phoca. Non pauci quoq; cometæ præcesserunt anno 843. dissensionem & bellum fratrum Imperatoris Lotharii. Qui autem apparuit anno Domini 745. in Syria, cum ingens pestis est subsecuta, quę sensim omnes maris insulas & totam Græciam inuasit, sicut

fames

fames ingens eum secuta fuit, qui est visus in Italia anno 945. Cultam cometam nusquam legimus, nisi Romæ in templo, quod Augusto admodum faustus esset, indicatus, qui eo suscipiente imperium in ludis, quos faciebat Veneri Genitrici, non multo post obitum patris apparuit. Credidit vulgus eo signo Cæsaris animam in Deos trãslatam. Quapropter insigne illud capiti simulacri, quod paulo post est consecratum in foro, adiectum fuit. Aristoteles refert inter cometas *πωγωνίας*, id est, *stellas barbatas*, nempe quibus inferiori parte in speciem barbæ prolixæ promittitur iuba. Sunt & *Acontiæ*, quæ iaculi forma vibrantur ocyssimo significatu, quæ si breviores fuerint in que mucronem fastigiatæ, dicuntur *Xiphiæ*. Pithetes ἀπὸ τοῦ πίθου, id est, dolio dictus eius quoque similitudinem refert. Apud Senecam *Natur. q. 1.* Pithias legitur. Atque in huius concauo fumidæ lucis figura spectatur. At *Ceratia* cornu figuram refert, qualis conspecta fuit, cum Græcia ad Salaminem nauale certamen committeret. Hippeus equinas iubas celerrimi motus & circa se in orbem euntes imitatur. Fiunt & hirci specie villorum iuba circumdati. Plinius prodit cometam nunquam esse aut versari in occasura cœli parte. Vtque dispares sunt omnes magnitudine, ita sunt dissimiles colore. Aliis ruber sine luce: Aliis candor & purum liquidumque lumen: Nonnullis flamma atque hæc non syncera aut tenuis, sed multum circa se voluens fumidi vaporis, qui equidem post se futuri sanguinis omen ferunt, *ut Seneca sentit.*

Comitia quæ fuerunt populi conuentus ad suffragia de re aliqua ferenda, a *coeundo* sunt dicta. Genera eorum fuerunt tria, *Curiata*, *Centuriata*, *Tributa*. In primis autem Romæ cunabulis omnia dicebantur Calata a verbo καλῶ, quod nobis est voco. Sed de singulis generibus quædam sigillatim subiiciam. Curiata itaque Comitia erant, in quibus populus curiatim, hoc est, diuisus per curias suffragia sua dicebat. His primum, antequam in vsu essent cum Tributis Centuriata, creati fuerunt reges & alii Magistratus, item Tribuni cum Ædilibus plebis post reges eiectos secessionemque plebis a

patribus factam. Ibidem ferebantur tum temporis leges. Cēturiata Comitia a cēturiis sunt appellata, quas octoginta numero primus instituit Seruius, *testibus Liuio, Dionysio, Floro, Eutropio*. Vt equidē in comitiis hisce populus diuisus centuriatim suffragia ferret. His creabantur Consules, Censores, interdū ēt Proconsules, sacrorū Reges, & militares Tribuni. Eisdē exerceri solebat pduellionis caussa, & agebatur de capite ciuis. Tributa porro Comitia fuerūt cū per tribus ex regionib. & locis suffragiū ferretur. Erant Tribus populi Romani partes in vrbe locis distinctæ & a tributo dando sic appellatæ, quemadmodū *3. in Verrem actione* prodit Asconius, aut q a primū tres tantum fuerunt: Vnde ēt dicti Tribuni, *teste Dionysio*, quemadmodum luculentius suo notabitur loco. Ceterū Cēturiata Comitia ex Senatus auctoritate fieri oportebat, qua in Tributis opus non erat, ideoq; temporibus primis post habita Comitia fiebāt quoq; patres auctores, id est, confirmabant, quæ populus suffragiis suis iussisset, donec eo iure Senatui ademto constitutū fuit, vt antea, q̃ haberentur Comitia, in incertum Comitiorum euentum patres fierent auctores. Cum iā facti essent auctores, pmitti oportebat edictū, quo certior redderetur populus, ad quē diem conuenire deberet. Atq; hinc est, q totics legatur in historiis, edixisse Consules Comitia, idq; edictū publice in tabella pponi solitū apparet ex *13. Agellij. c. 14.* Curiata autē omnium fuerunt prima, quibus personæ interfuerunt duplices. Aliis n. cōuocandi potestas fuit, vtpote Regibus primum, & inde mutata Repub. Patriciis, Consulibus, Prætoribus, Dictatoribus, Interregibus, & nonnūquam Pontificibus: Aliis vero licuit in illis suffragiū ferre, ciuib. q ppe Romanis, & quidē iis tātum, qui in curias erant descripti. Qui n. extra vrbē domicilia habebant, non erant in curias relati, & proinde ferendi suffragiū iure minime gaudebant. Non licebat ēt Curiata haberi, nisi intra pomerium, idq; in foro atq; adeo in Comitio, qui locus foro cōtiguus fuit, aut potius pars fori, initiū sumens a porta Palatii, inq; eā partem desinens, vbi postea fuit tēplum D. Mariæ Nouæ, *vt Marlianus docet.* Quantum ad modum

habendi, indici oportebat ab aliquo magistratuum, & Augures auspicari, vt ex signis q̃busdã, aut ꝓbarẽt, aut vetarẽt aliquid. Adhibebantur n. Augures necessario. q̃ nec Magistratuũ nec legũ Comitia haberi possent, nisi Augures adessent probassentq; *teste Cicerone 3. de legib. & 4. Epist. ad Att. Epistola vltima.* Plura a Sigonio & aliis de hac materia notata inuenias, quæ suis relinquo auctoribus ὡς τὰ τῶν πενήτων ἱερά. Illud vnum addidero, si quis, morbo Herculeo correptus ipsis Comitiis repẽte cõcidisset, dissoluta ea fuisse, atq; inde Comitialem dictũ hunc morbũ, sicut his versibus tradit Serenus:

Est subiti species morbi, cui nomen ab illo,
Quod fieri nobis suffragia iusta recusat:
Sæpe etenim membris acri languore caducis.
Concilium populi labes horrenda diremit.

Sed de eo latius loco suo proprio.

Comitialis morbus, qui & sacer & Herculeus dicitur, q̃ eo laborauerit Hercules, nomen a comitiis accepit, q̃ illa, si quis concidisset, interrũperentur *sicut Serenus docet.* Nonnulli sacrum dixerunt hunc morbũ propter magnitudinẽ affectus, sicut Homero sacer est piscis, & sacra auri fames Virgilio, sacer ignis & os sacrum scholis Medicorũ. Græci nominant ἐπιληψίαν, Plato ἐπίληψιν ab intercipiendo vel apprehendendo, q̃ eisdẽ est ἐπιλαμβάνειν. Dicitur & morbus Lunaris, quique eo corripiuntur, σεληνιακοὶ, *vt nonnullis est visum.* Quanquam alii nonnihil furoris Lunaticis adiunctũ dicant. Est & illi morbi puerilis nomen. Qua de caussa puerilẽ passionem nominat Aurelianus, Lucretius primũ *lib. 6.* Qui Sonticũ vocant peculiariter errant in eo, q̃ applicant vni huic morbo, q̃ competit multis. In genere enim ex XII. Tabul. Sonticus morbus est is, qui obest cuiq; rei gerẽdæ *l. 2. §. si quis iudicio. ff. si quis caut.* Ælius Stylo significare dixit certũ morbum cum caussa iusta vide & A. Gelliũ *lib. 20. c. 1.* Porro hic ipse morbus est Plinio morbus despui suetus, Plauto morbus q. sputatur. Laborauit eo Iulius Cæsar, post Cæsarem Liuius Drusus, inter Philosophos Plotinus.

Comitium, locus in vrbe foro cõtiguus, vel potius pars fori, vt

in Comitiis est dictum, videtur quibusdam nomen habere, quod Romulus & Tacius in hunc locum coierint ad fœdera ferienda. At Varro *4. de lingua Latina* datum id nominis affirmat, eo quod Curiatis Comitiis cõuenirct huc populus. Tradit Marlianus multis annis caruisse Comitium tecto atque ideo sæpe ibi indicta Comitia ob ingruentem tempestatem peragi non potuisse: Longo autem post tempore fuisse impositum tectum, cum Annibal venisset in Italiam, idque postea restauratum a Cæsare. In eadem fori parte plurimæ fuerunt statuæ, item rostra, quæ L. Furio Camillo & C. Mænio Coss. condita fuerunt ex nauium rostris, quæ fuerunt Antiatibus ereptæ.

Comœdia, quæ ad Romanos est translata a Græcis antiquior Tragœdia, nomen inuenit a verbo κωμάζειν, quod est agere lasciue, petulanter ad tibiam tripudiare, aut nocturnis amoribus operam dare. Vnde fortassis Ioannes Tzetzes Comœdiam esse dicit θαλείας ἄθυρμα, id est, *inuentum Thaliæ*, quæ vox præter Musam iuuenum quandam celebritatem lætitiamque significat, in sua ad Hesiodum ἐξηγήσει. Alii deducunt ἀπὸ τοῦ κώμου, id est, commessatione: Nonnulli ἀπὸ τῆς κώμης vico, καὶ τῆς ᾠδῆς cantu, vel ἀπὸ τοῦ κόμμου, luctu. Nondum enim coactis in vrbem Atheniensibus, cum Attica iuuentus circum pagos, & compita quæstus gratia festum carmen cantaret, orta fuit Comœdia. Alii nominatam aiunt ἀπὸ τῶν κωμαδείων viculis, quod humilium domorũ septis concludatur, non publicarum aut regiarum, vt Tragœdia. Rursus alii inde deducunt, ὅτι ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐκώμαζον, *quod iuuentus absolutis operis & largiori cibo refecta, vacui temporis otio abusa discurreret per pagos & lasciuiret in viis.* Scaliger Poet. 1. περὶ τὴν ᾠδὴν καὶ κώμας deriuat, id est, a *cantu & vicis.* Sunt denique alii, qui, quoniam noctu quondam Athenienses oberrantes per vicos nominatim compellabant ciues, a quibus iniuria erant affecti, spargentes in eos conuitia, & tandem carminibus de rebus huiusmodi factis, inque theatro recitatis, ἀπὸ τοῦ κώματος, id est, *somno hoc nomen trahunt, quibus minime possum astipulari.* Et magis adhuc delirãt, qui dictam eam existimant ab insula

ſula Co, in qua Epicharmus inuentor Comediæ exſulauit. Primi horum carminum compoſitores habiti ſunt *Suſarion, Tripodiſcus, & Rhullus.* Sunt tamen alii, qui in Sicilia inuẽtam ferunt, cum quibus etiam Ariſtoteles in Poetica facere videtur. Nam Athenis primus Crates tractare iam incepit. Græcorum Comœdiæ dictæ ſunt Palliatæ a Palio, quę veſtis Græcorum eſt propria: Romanorum vero, Togatæ ab habitu togæ. Togatarum iterum genera numerantur quatuor. Fuerunt enim, quæ dicebantur *Prætextatæ*, in quibus regum & Magiſtratuum agebantur negotia, quod Magiſtratuũ toga purpura prætexeretur. Fuerunt pariter *Tabernariæ* dictæ, ꝙ cũ tabernis ſcenæ diſponerentur & in iis inducerentur non Magiſtratus, aut reges, ſed humiles & priuatæ cõditionis homines. *Tertium* genus aſſcribitur Atellanis ab Atella Oſcorũ oppido ſit dictis, q̃ omnium maxime dicaces erant atq; iocoſæ. Nihil enim p̃ter riſum aucupabantur ẽt in ipſa verborũ acerbitate. *Quartum* genus erat *Planipedarum*, q̃ eo nomine ſunt appellatæ ob argumenti humilitatẽ & vilitatem actorũ, qui vtebantur in ſcena nõ cothurno, aut ſocco, pulpitoue, ſed pede plano: In vniuerſum ſciẽdum Satyræ ſucceſſiſſe Comœdiã nouam, q̃ *νέαν* appellauit Platonius inuentionem eius deferẽs Suſarioni, & ſimul diſtinguẽs ab ea, q̃ nominat *ἀρχαίαν*, id eſt, priſcam, & a Media, q̃ vocat *μέσην*. Noua illa autem argumento magis cõmuni generaliter ad omnes homines fuit accõmodata, minus in ſe complectens amaritudinis, plus vero delectationis, vtilis interim ſentẽtiis, grata ſalibus, & apta metro, cum Archæa inſtar Satyrę magis in dicteriis & ſcommatibus conſiſteret. Partes Comediæ iuxta Donatum ſunt, *Prologus, Protheſis, Epitaſis, & Cataſtrophe*. Crates quoq; Mallotes & Dionyſius diſtinxerunt in quatuor partes, ſed aliis appellatas nominib. quippe in Prologum *chorimelos, Epeiſodion, & Exodum*. Sunt vero quinque eius actus. Neque enim productiores neque contractiores eſſe debent ſcenicæ fabulæ, canente Horatio:

Neue minor quinto, neu ſit productior actu.

Fabula, quæ posci vult & spectata reſerri,

Chorus Comicus in orcheſtram inducebatur, quæ dicta eſt poſtea λογεῖον. Hic cũ Hiſtriones alloqueretur, ſcenã ſpectabat: cũ vero abiret, conuertebatur ad populum, & dicebatur ςροφὴ, monẽte ita Gyraldo. Atq; huic cõtraria ἀντιςροφή. Totius autẽ Chori tranſitus ſiue παρέβασις fiebat, cũ tranſiret a legitima ſtatione in aduerſum theatri proſpectũ, id quod fiebat, cũ Poeta pronuntiare aliquid vellet ſine hiſtrionibus præter rei ſubiectæ argumentũ, vt idẽ monet. At παρηχορήματα erant, ſi ageret aliquid chorus intus, quod tamen exaudiretur in theatro, velut Ranarũ Chorus apud Ariſtophanẽ. notãdũq; adeo earũ cantica tibiarũ modis tẽperata fuiſſe, quę erant aut pares, aut impares, dextræ aut ſiniſtræ. Dextræ grauitate ſua ſeriẽ & dictionẽ Comœdiæ pronũtiabant: Siniſtræ & Serranæ acuminis leuitate iocũ in Comœdia oſtẽdebãt. Atq; hæc ita quã breuiſſime cõtrahere, inq; locum pſentem conijcere placuit.

Compago vel Compages a compingendo.

Compedes, teſte Nonio, ab impediendo ſunt dicti. Itaque *pedica*, cui pedes innecti ſolent: *Manica*, cui manus.

Compita dicta loca, quæ ſimul petuntur, vel vbi viæ cõpetunt, qualia ſunt triuia, quadriuia, biuia. Vnde Ouid. *Seruet vt in ternas compita ſecta vias.* Celebrantur in his Cõpitalia ſingulis annis in Lariũ honorẽ a Seruio, qui *Laris* alicuius familiaris credebatur filius, inſtituta. Etenim ruſtici finitis ſub id tẽpus ſationibus & ſuſpenſis aratris magna cum relaxatione animorũ tum genio indulgebant. Dionyſius tradit iuſſu regis ẽt templa in cõpitis ædificata, vbi a ſeruis peragebantur anniuerſaria ſacra, tanquã Diis gratum eſſet ſeruile miniſterium. Illi ſubſcribit Plinius, cũ ritum publice colendi Lares in cõpitis traditum ſcribit a Seruio Tullio. Præſtitibus Laribus, quos Preſides vocat Plutarchus *in quæſtionibus*, Cal. Maii erectam fuiſſe aram, apparet ex Ouidio, qui dictos hoc nomine addit, *quod præſtent oculis omnia tuta ſuis*, Faſtorum 5. Sed de his poſtea ſuis locis exactius. Id tamen haud omittendum 2. Calen. Ianuarii dedicatas illis fuiſſe ferias, & Antiochiæ bello votam ædem ab Æmilio Regillo in Campo Martio. Com-

tio. Compitaliorum ludorum meminit etiam Suetonius in Augusto.

Comus a coma Isidoro.

Computus vox minus Latina, recepta tamen a Iulio Firmico & iunioribus quibusdã arcessit nomen a cõputando. Gręcis est ψηφισμὸς τῶν τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἐτῶν, Iudæis סוד העבור id est, mysterium embolismi. Quod enim nos computum, id nominant Hebręi *embolismum*. nempe totum a parte. At annum embolimæum vocant מעוברת ἐγκύμονα, id est, *prægnantem*, quasi annus intercalaris mensem in sese habeat, vt mulier prægnans fœtum in vtero. Et quanquam magna vis est, τοῦ ἐμβολίζειν apud Græcos, cum etiam surculum in truncũ arboris fissum immittere significet, præter intercalandi in hac materia significationem, tamen emphasis vocis עבור & elegantia est maior vllius alterius idiomatis voce. Vide Clarissimum Scaligerum *de emendat. tempor. lib. 7.* Continet autem computus temporum illustriorum spatia atque discrimina, quæ ex cœlestium luminum motibus accurate cognitis, & supputatis elicit: Vt ab ipsa astrologia diuelli non debeat. Talem Iulius Sosigenem habuit, Solon Thaletem. Vulgarem computum complectitur Ephemeridis nomine Venerabilis Beda, quæ ἀπὸ τῶν ἡμέρων, quos notat anni totius cursu, nomen inuenit. Diarium non male appellaueris.

Conchæ & Cochleæ iuxta Isidorum vocatæ, quod luna deficiẽte cauentur, id est, euacuentur. Omnium enim, quæ concluduntur mari animalium concharumq; membra incremento Lunæ turgescũt, sicut euacuantur defectu. Alii *conchas* & *cõchylia* deflectũt παρὰ τὸ χαίνειν, id est, *hiando*. Probabile id etymon. Constant enim a testis duabus, q̃ facile diuelluntur.

Concilium, auctore Festo, *lib. 3.* dicitur *a populi consensu*, vel potius *a concalando*, id est, *vocando*. Ex more autẽ populi Rom. qui eo tẽpore, quo agebantur caussæ, cõueniebat in vnum, & cõmuni intentione tractabat, trahit Gratianus hoc nomen *cap. 1. Distinct. XV*. A. Gellius recitat *lib. 15. c. 27.* ex Lælio Felice hanc inter Comitia & Conciliũ differentiam, vt *Comitia* dicta fuerint, cũ vniuersus popul' cõueniret in vnũ: *Concilium*

cum pars populi congregaretur. Quę tamen differentia non anxie ab aliis auctoribus obseruatur. Sunt porro Cōcilia duorum generum. Nam alia sunt *Politica*, alia *Ecclesiastica*: Politica, quæ coguntur nomine rerum pertinentiū ad externum Reipub. statum, vt quando ferendæ sunt leges, eligendi magistratus, bellum gerendum, aut communis aliqua depellenda calamitas: Ecclesiastica, quæ ab hominibus religiosis ac piis, consultantib. de rebus Ecclesię coguntur. Horum quædam particularia, nempe *αἱ κατὰ τόπους σύνοδοι*, quædam prouincialia aut Nationalia, *σύνοδοι κατ' ἐπαρχίας*, quędem Vniuersalia, scilicet ex toto terrarum orbe non ex vna aliqua gēte publica auctoritate & grauissimas ob caussas congregata.

Concio a cogendo dicta Varroni *5. de ling. Lat.* cuius verba subiicere omnia, pretium operæ erit, *Cogitare*, inquit, *a cogendo est dictum*. Mēs enim plura in vnum cogit, vnde *deligere* possit. Sic e lacte coactus cascus est nominatus: Sic ex hominibus *concio* dicta: Sic *coactio*, sic *compitum* nominatum.

Condictio, in personam actio a condicendo, id est, denuntiando dicta, *aut Gellenius*. Quia olim denuntiatio adhibebatur in ea actione mouenda, hodie nequaquā Ideo Festus: *Condictio est in diem tertium eius rei, quæ agitur, denuntiatio*, teste Macrobio *Satur. 1. cap. 16.* petebatur ea actione a persona nō corpus aliquod, sed certa præstatio, q̄ ex obligatione debebat. Fuit vero duplex: Vna aduersus eum, qui erat obligatus ex contractu, *Mutui, Commodati, Depositi, Pignoris, Emti, Locati, Societatis, Fiduciæ, Stipulatus, Negotij gesti, Præscriptis verbis*: Altera aduersus eum, qui obligatus erat ex maleficiis.

Congiarium, munus imperatorium, siue imperatoria donatio, *vt Seneca scribit de beneficiis 4.* Gręce *λαμπρὰ ἐπίδοσις*, nomen traxit a congii mensura, qui constat sextariis sex, sicut Volusius indicauit scribens hoc modo: *Quadrantal habet congios octo, sextarios octo & quadraginta: Nam octies sex efficiūt octo & quadraginta.* Et Fannius.

Atque hoc sextari nomen fecere priores
Crediderim, quod eos capiat sex congius vnus

Idem ostendunt & verba Catonis *cap. 57.* vbi statuit, quantum

tum vini sit familiæ bibendum. Vult enim mense quinto, sexto, septimo, octauo, sextariū vnum in singulos dies bibendum. inde seipsum declarans addit: *In mense congios quinque.* Cum n. menses dies vt plurimum habeant triginta, & singulis diebus sextarius sumatur, euadunt sextarii triginta, q congios efficiūt quinq; *sicut notatum ab Agricola.* Ab hoc inquā nomine postea pecunia quæ dari solet beneficii gratia, *congiarium* est appellata. Solebant quippe Imperatores præter stipendia donare milites pecunia & aliis muneribus ob strenue nauatam operam. Quapropter legimus Tiberium post bieñium regressum ad vrbē, triūphum, quē distulerat mœsta ciuitate eiusde Verriana egisse, & prandiū inde populo mille mēsis, cōgiariū, tricenos numos distribuisse. Dedit & Augustus sæpenumero populo congiaria, at diuersæ vt plurimum sum̄æ, modo scilicet quadragenos, modo tricenos, nonnunquam ducenos, quinquagenosq; num̄os. Dedit & congiariū C. Caligula bis, sæpius Claudius Cæsar, ter etiā Domitianus. Suetonius in Cæsare Dictatore. *Omnibus circa se, atq; etiam magna parte Senatus, gratuito aut leui fœnore obstrictis, ex reliquo quoq; omnium genere, vel inuitatos vel commeantes ad se vberrimo congiario prosequebatur.* Sunt qui distingunt hoc modo donatiuum a congiario, vt donatiuū sit, q militib. datur: Congiarium, quod amicis & populo, sed dictum interim volunt congiarium a congio, imo ipsam mensuram congiarium vocari, quod primo congii olei vel vini darentur, inde res aliæ dari sint cæptæ, manente eadem appellatione. Vnde & *cadi congiarÿ* apud Plin. *lib.14. cap.* eiusdem numeri capite.

Congius. Congiarium vid.

Coniugata, quæ sub vnum velut iugum cadūt, *vt iustitia, iustus, iuste.* Græci vocant σύζυγα καὶ σύστοιχα. Argumenta ex hoc loco sunt huiusmodi: *Si compascuus est ager, ius est compascere. Christus præsentia sua ornauit coniuges, ergo approbauit coniugium.* In his seruanda Aristotelis regula ex Topicis: δῆλον ὅτι εἰ ὁς ὁποιοῦν δειχθέντος τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν συστοιχίαν καὶ τὰ λοιπὰ δέδεικται ἅπαντα. Non valet autem eorum consequentia, cū antecedēs de actione loquitur, cōsequens de habitu, cum

alia res ſit actio, alia res habitus. Nam actio euaneſcit, at durabilis eſt habitus: Vt, *Cābyſes iuſte ſicut puniens iniuſtū iudicē, ergo Cambyſes eſt iuſtus.* Neganda conſequentia: Nam antecedens loquitur de actione, conſequens de habitu. Sed hæc exactius, cum tractabuntur Dialecticæ præcepta.

Coniugium deducunt plurimi a iugo cōmuni, quo maritus iūgitur vxori. Iſidorus ita: *Coniugium dictum, quod ſint coniuncti.* Sic & cōiuges a cōmuni iugo deducūtur, ſumta a bobus ſubditis eidē iugo metaphora. Vt appellatione hac lata ēt illi cōprehendantur, qui non procreandorū liberorū, ſed cōtinentiæ cauſſa cōueniunt, *cap. vlt. 32. Cauſſ. q.* 2. Romani dixerunt quoq; cōnubiū a nubēdo formatū, idq; aiunt cōtractū, vbi æquales coeunt in nuptias, vtpote ciues Romani, pari vtiq; dignitate. Vtq; de legib. cōnubiorū nōnihil addā, ſciēdū ingenuis libertinā vxorē ducere non licuiſſe, nec libertinis ingenuā, niſi lege Papia Poppæa, q̄ hoc primū cōceſſit. Fuit & inter Patricios & Plebeios diſcrimē, ne videlicet Patriciis cū plebeiis Romæ cōnubiū eſſet, apparet ex *lege XII. Tab.* quæ recitatur a Dionyſio *lib. 2.* tum ex oratione C. Canuleii Trib. plebis, apud Liuiū *libr. 4.* Habuit & multa capita lex Iulia de maritandis ordinibus: Nempe *ne, qui Senator eſſet, quiue filius, nepos, pronepoſue ex filio, vel ex filia natus, cuius eorum eſſet, ſponſam uxorem ve, ſciens dolo malo haberet libertinam, aut eam, quæ ipſa, cuiuſue pater, materue artem ludicram faceret, feciſſetue, neue ſenatoris filia, neptiſue ex filio, proneptiſue ex nepote, filio nato, nata libertino, eiue qui ipſe, cuiuſue pater, materue artem ludicram faceret feciſſetue, ſponſa nuptaue ſciens dolo malo eſſet.* Itē *ne quis Senator ex numero corpore quæſtum facientium vxorem duceret. Cæteri autem ingenui prohiberetur ducere lenam, a lenone lenaue manumiſſam & in adulterio deprehenſam, & iudicio publico damnatam, & quæ artem ludicram feciſſet.* Eadem lex a morte viri fœminis tribuit anni vacationē: A diuortio ſex menſium: Lex autē Papia Poppæa a morte viri trieñiū: a repudio annū cū menſib. ſex. Porro ſtatuit, *vt ne quinquaginta annis minor nuberet ſexagenario, aut vir hac ætate minor quinquagenariam duceret vxorem. Et omnibus ingenuis, præter Senatores, corumue*

liberos

liberos vxores libertinas habere liceret. In vniuerſum cōceſſum ius cōnubii legibus maſculis tempore pubertatis, q̃ annis 14. definiuerunt, quibus elapſis moueri in illis generationis vim ſcribit Macrobius in ſomnium Scipionis, ſed fœminis biennio prius. Etenim τὸ θῆλυ θᾶττον τῶν ἀρρένων καὶ τελειοῦται καὶ ἀκμὴν λαμβάνει, *vt 7. de Animalibus tradit Ariſtoteles.* De ritib. nuptiarũ, modoq; cõtrahendi cõnubia copioſè ſcripſerũt Andreas Tiraquellus, Carolus Sigonius & Barnabas Briſſonius, ex quib. id vnum appono, tribus generib. quæſitas apud Romanos vxores, *Vſu, Farre, Coemptione*, & contra diſſolutum matrimonium, *Vſurpatione, Diffarreatione, & Remancipatione*, de quibus nimis longum foret omnia hic proſequi, cum ex aliis illa commodius hauriri queant.

Conſcientia, quæ tacitum eſt animi & infallibile iudiciũ a communi iuſtitiæ regula productum, q̃ Deus omnib. hominib' inſculpſit, & mille teſtiũ loco habetur, a *con* & *ſcire* eo modo eſt dicta, quo Græcis συνείδησις a σὺν & εἰδέναι. Hebræi idcirco vocant עֵדוּת הַלֵּבָב *teſtimonium cordis.* Atq; hæc vultur eſt, qui iecur immortale Tityi perpetuo arrodens, pertentabat ac rimabatur interiora viſcera; lacerari ac pungi animum ſcelerum cogitatione ſignificans, renaſcentibus velut de nouo fibris. Iſocrates: μηδὲν αἰσχρὸν, inquit, ποιήσας ἔλπιζε λήσειν· καὶ γὰρ ἂν τοὺς ἄλλους λάθῃς, σεαυτῷ γε συνειδήσεις. Menander quoque:

συνιστορῶν αὑτῷ τι, κἂν ᾖ θρασύτατος,
ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ.

Quibus adiicio dignam notatu Philoſtrati ſententiam 7. *de vita Apollonij.* ἣν δ᾽ ἐς φαῦλα ὀλισθήσῃ ἡ τοῦ νοῦ στάσις, οὐκ ἐᾷ τοῦτον ἡ ξύνεσις οὔτε ὄμμα ὀρθὸν εἰς ἀνθρώπων τινὰ ἀφεῖναι, οὔτε τὸ ἀπ᾽ ἐλευθέρας γλώττης φθέγμα, ἱερῶν τε ἀπελαύνει καὶ τοῦ εὔχεσθαι.

Conſilium a *con* & *ſalio* deducunt, quod plures rationes ſimul velut in vnam ſententiam ſaliant, ſiue conueniant.

Conſtantinopolis Imperatoris Turcici ſedes & vrbs Thraciæ, ſita ad Boſporum Thraciũ, a Conſtantino nomẽ inuenit cum antea diceretur *Byzantium.* Euſtathius ẽt ἄνθουσαν dictã tradit. Sed & Antonia a Seuero & filio eius Antonio eſt appellata. Quin Lygon dictam ſcribit Plinius. Alii πόλιν πόλεων καὶ βασι-

in Comitiis est dictum, videtur quibusdam nomen habere, quod Romulus & Tacius in hunc locum coierint ad fœdera ferienda. At Varro *4. de lingua Latina* datum id nominis affirmat, eo quod Curiatis Comitiis cõueniret huc populus. Tradit Marlianus multis annis caruisse Comitium tecto atque ideo sæpe ibi indicta Comitia ob ingruentem tempestatem peragi non potuisse: Longo autem post tempore fuisse impositum tectum, cum Annibal venisset in Italiam, idque postea restauratum a Cæsare. In eadem fori parte plurimæ fuerunt statuæ, item rostra, quæ L. Furio Camillo & C. Mænio Coss. condita fuerunt ex nauium rostris, quæ fuerunt Antiatibus ereptæ.

Comœdia, quæ ad Romanos est translata a Græcis antiquior Tragœdia, nomen inuenit a verbo κωμάζειν, quod est agere lasciue, petulanter ad tibiam tripudiare, aut nocturnis amoribus operam dare. Vnde fortassis Ioannes Tzetzes Comœdiam esse dicit θαλείας εὕρεμα, id est, *inuentum Thaliæ*, quæ vox præter Musam iuuenum quandam celebritatem lætitiamque significat, in sua ad Hesiodum ἐξηγήσει. Alii deducunt ἀπὸ τοῦ κώμου, id est, commessatione: Nonnulli ἀπὸ τῆς κώμης vico, καὶ τῆς ᾠδῆς cantu, vel ἀπὸ τοῦ κόμμου, luctu. Nondum enim coactis in vrbem Atheniensibus, cum Attica iuuentus circum pagos, & compita quæstus gratia festum carmen cantaret, orta fuit Comœdia. Alii nominatam aiunt ἀπὸ τῶν κωμαδείων viculis, quod humilium domorũ septis concludatur, non publicarum aut regiarum, vt Tragœdia. Rursus alii inde deducunt, ὅτι ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐκώμαζον, *quod iuuentus absolutis operis & largiori cibo refecta, vacua temporis otio abusa discurreret per pagos & lasciuiret in viis.* Scaliger Poet. 1. παρὰ τὴν ᾠδὴν καὶ κώμας deriuat, id est, a *cantu & vicis*. Sunt denique alii, qui, quoniam noctu quondam Athenienses oberrantes per vicos nominatim compellabant ciues, a quibus iniuria erant affecti, spargentes in eos conuitia, & tandem carminibus de rebus huiusmodi factis, inque theatro recitatis, ἀπὸ τοῦ κώματος, id est, *somno hoc nomen trahunt, quibus minime possum astipulari.* Et magis adhuc delirãt, qui dictam eam existimant ab in-

ſula Co, in qua Epicharmus inuentor Comediæ exſulauit. Primi horum carminum compoſitores habiti ſunt *Suſarion, Tripodiſcus, & Rhullus* Sunt tamen alii, qui in Sicilia inuẽtam ferunt, cum quibus etiam Ariſtoteles in Poetica facere videtur. Nam Athenis primus Crates tractare iam incepit. Græcorum Comœdiæ dictæ ſunt Palliatæ a Pallio, quę veſtis Græcorum eſt propria: Romanorum vero, Togatæ ab habitu togæ. Togatarum iterum genera numerantur quatuor. Fuerunt enim, quæ dicebantur *Prætextatæ*, in quibus regum & Magiſtratuum agebantur negotia, quod Magiſtratuũ toga purpura prætexeretur. Fuerunt pariter *Tabernariæ* dictæ, ꝙ cũ tabernis ſcenæ diſponerentur & in iis inducerentur non Magiſtratus, aut reges, ſed humiles & priuatæ cõditionis homines. *Tertium* genus aſſcribitur Atellanis ab Atella Oſcorũ oppido ſit dictis, q̃ omnium maxime dicaces erant atq; iocoſæ. Nihil enim p̃ter riſum aucupabantur ét in ipſa verborũ acerbitate. *Quartum* genus erat *Planipedarum*, q̃ eo nomine ſunt appellatæ ob argumenti humilitatẽ & vilitatem actorũ, qui vtebantur in ſcena nõ cothurno, aut ſocco, pulpitoue, ſed pede plano: In vniuerſum ſciẽdum Satyræ ſucceſſiſſe Comœdiã nouam, q̃ *νέαν* appellauit Platonius inuentionem eius deferẽs Suſarioni, & ſimul diſtinguẽs ab ea, q̃ nominat *ἀρχαίαν*, id eſt, priſcam, & a Media, q̃ vocat *μέσαν*. Noua illa autem argumento magis cõmuni generaliter ad omnes homines fuit accõmodata, minus in ſe complectens amaritudinis, plus vero delectationis, vtilis interim ſentẽtiis, grata ſalibus, & apta metro, cum Archæa inſtar Satyrę magis in dicteriis & ſcommatibus conſiſteret. Partes Comediæ iuxta Donatum ſunt, *Prologus, Prothesis, Epitaſis, & Cataſtrophe*, Crates quoq; Mallotes & Dionyſius diſtinxerunt in quatuor partes, ſed aliis appellatas nominib. quippe in Prologum *choris melos, Epeiſodion, & Exodum*, Sunt vero quinque eius actus. Neque enim productiores neque contractiores eſſe debent ſcenicæ fabulæ, canente Horatio:

Neue minor quinto, neu ſit productior actu.

Fabula, quæ posci vult & spectata reponi.

Chorus Comicus in orchestram inducebatur, quæ dicta est postea λογεῖον. Hic cũ Histriones alloqueretur, scenã spectabat: cũ vero abiret, conuertebatur ad populum, & dicebatur στροφὴ, monẽte ita Gyraldo. Atq; huic cõtraria ἀντιστροφή. Totius autẽ Chori transitus siue παράβασις fiebat, cũ transiret a legitima statione in aduersum theatri prospectũ, id quod fiebat, cũ Poeta pronuntiare aliqd vellet sine histrionibus præter rei subiectæ argumentũ, vt idẽ monet. At παρηγορήματα erant, si ageret aliqd chorus intus, quod tamen exaudiretur in theatro, velut Ranarũ Chorus apud Aristophanẽ. notãdũq; adeo earũ cantica tibiarũ modis tẽperata fuisse, quæ erant aut pares, aut impares, dextræ aut sinistræ. Dextræ grauitate sua seriũ & dictionẽ Comœdiæ pronũtiabant: Sinistræ & Serranæ acuminis leuitate iocũ in Comœdia ostẽdebãt. Atq; hæc ita quæ breuissime cõtrahere, inq; locum præsentem conũcere placuit.

Compago vel Compages a compingendo.

Compedes, teste Nonio, ab impediendo sunt dicti. Itaque *pedica,* cui pedes innecti solent: *Manica,* cui manus.

Compita dicta loca, quæ simul petuntur, vel vbi viæ cõpetunt, qualia sunt triuia, quadriuia, biuia. Vnde Ouid. *Seruet vt in ternas compita secta vias.* Celebrantur in his Cõpitalia singulis annis in Lariũ honorẽ a Seruio, qui *Laris* alicuius familiaris credebatur filius, instituta. Etenim rustici finitis sub id tẽpus sationibus & suspensis aratris magna cum relaxatione animorũ tum genio indulgebant. Dionysius tradit iussu regis ẽt templa in cõpitis ædificata, vbi a seruis peragebantur anniuersaria sacra, tanquã Diis gratum esset seruile ministerium. Illi subscribit Plinius, cũ ritum publice colendi Lares in cõpitis traditum scribit a Seruio Tullio. Præstitibus Laribus, quos Præsides vocat Plutarchus *in quæstionibus,* Cal. Maii erectam fuisse aram, apparet ex Ouidio, qui dictos hoc nomine addit, *quod præstent oculis omnia tuta suis,* Fastorum 5. Sed de his postea suis locis exactius. Id tamen haud omittendum 2. Calen. Ianuarii dedicatas illis fuisse ferias, & Antiochiæ bello votam ædem ab Æmilio Regillo in Campo Martio. Com-

tio. Compitaliorum ludorum meminit etiam Suetonius in Augusto.

Comus a coma Isidoro.

Computus vox minus Latina, recepta tamen a Iulio Firmico & iunioribus quibusdã arcessit nomen a cõputando. Græcis est ψηφισμὸς τῶν τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἐτῶν, Iudæis סוד העבור id est, mysterium embolismi. Quod enim nos computum, id nominant Hebræi *embolismum*. nempe totum a parte. At annum embolimæum vocant מעברת ἐγκύμονα, id est, *prægnantem*, quasi annus intercalaris mẽsem in sese habeat, vt mulier prægnans fœtum in vtero. Et quanquam magna vis est, τοῦ ἐμβολίζειν apud Græcos, cum et surculum in truncũ arboris fissum immittere significet, præter intercalandi in hac materia significationem, tamen emphasis vocis עבור & elegantia est maior vllius alterius idiomatis voce. Vide Clarissimum Scaligerum *de emendat. tempor. lib. 7.* Continet autem computus temporum illustriorum spatia atque discrimina, quæ ex cœlestium luminum motibus accurate cognitis, & supputatis elicit: Vt ab ipsa astrologia diuelli non debeat. Talem Iulius Sosigenem habuit, Solon Thaletem. Vulgarem computum complectitur Ephemeridis nomine Venerabilis Beda, quæ ἀπὸ τῶν ἡμέρων, quos notat anni totius cursu, nomen inuenit. Diarium non male appellaueris.

Concha & Cochleæ iuxta Isidorum vocatæ, quod luna deficiẽte cauentur, id est, euacuentur. Omnium enim, quæ concluduntur mari animalium concharumq; membra incremento Lunæ turgescũt, sicut euacuantur defectu. Alii *conchas* & cõ*chylia* deflectũt παρὰ τὸ χαίνειν, id est, *hiando*. Probabile id etymon. Constant enim a testis duabus, quæ facile diuelluntur.

Concilium, auctore Festo, *lib. 3.* dicitur *a populi consensu*, vel potius *a concalando*, id est, *vocando*. Ex more autẽ populi Rom. qui eo tẽpore, quo agebantur caussæ, cõueniebat in vnum, & cõmuni intentione tractabat, trahit Gratianus hoc nomen *cap. 1. Distinct. XV.* A. Gellius recitat *lib. 15. c. 27.* ex Lælio Felice hanc inter Comitia & Conciliũ differentiam, vt *Comitia* dicta fuerint, cũ vniuersus popul⁹ cõueniret in vnũ: *Concilium*

cum pars populi congregaretur. Quę tamen differentia non anxie ab aliis auctorib. obseruatur. Sunt porro Cõcilia duorum generum. Nam alia sunt *Politica*, alia *Ecclesiastica*: Politica, quæ coguntur nomine rerum pertinentiũ ad externum Reipub. statum, vt quando ferendæ sunt leges, eligendi magistratus, bellum gerendum, aut communis aliqua depellenda calamitas: Ecclesiastica, quæ ab hominibus religiosis ac piis, consultantib. de rebus Ecclesię coguntur. Horum quædam particularia, nempe αἱ κατὰ τόπους σύνοδοι, quædam prouincialia aut Nationalia, σύνοδοι κατ' ἐπαρχίας, quædem Vniuersalia, scilicet ex toto terrarum orbe non ex vna aliqua gẽte publica auctoritate & grauissimas ob caussas congregata.

Concio a cogendo dicta Varroni *5. de ling. Lat.* cuius verba subiicere omnia, pretium operæ erit, *Cogitare*, inquit, *a cogendo est dictum.* Mẽs enim plura in vnum cogit, vnde *deligere* possit. Sic e lacte coactus cascus est nominatus: Sic ex hominibus *concio* dicta: Sic *coactio*, sic *compitum* nominatum.

Condictio, in personam actio a condicendo, id est, denuntiando dicta, *vt Gellenius.* Quia olim denuntiatio adhibebatur in ea actione mouenda, hodie nequaquã Ideo Festus: *Condictio est in diem tertium eius rei, quæ agitur, denuntiatio*, teste Macrobio *Satur. 1. cap. 16.* petebatur ea actione a persona nõ corpus aliquod, sed certa præstatio, q̃ ex obligatione debebat. Fuit vero duplex: Vna aduersus eum, qui erat obligatus ex contractu, *Mutui, Commodati, Depositi, Pignoris, Emti, Locati, Societatis, Fiduciæ, Stipulatus, Negotij gesti, Præscriptis verbis*: Altera aduersus eum, qui obligatus erat ex maleficiis.

Congiarium, munus imperatorium, siue imperatoria donatio, *vt Seneca scribit de beneficiis 4.* Grȩce λαμπρὰ ἐπίδοσις, nomen traxit a congii mensura, qui constat sextariis sex, sicut Volusius indicauit scribens hoc modo: *Quadrantal habet congios octo, sextarios octo & quadraginta: Nam octies sex efficiũt octo & quadraginta.* Et Fannius.

A quo sextari nomen fecere priores
Crediderim, quod eos capiat sex congius vnus

Idem ostendunt & verba Catonis *cap. 57.* vbi statuit, quantum

tum vini sit familiæ bibendum. Vult enim mense quinto, sexto, septimo, octauo, sextariũ vnum in singulos dies bibendum. inde seipsum declarans addit: *In mense congios quinque.* Cum n. menses dies vt plurimum habeant triginta, & singulis diebus sextarius sumatur, euadunt sextarii triginta, q congios efficiũt quinq; *sicut notatum ab Agricola.* Ab hoc inquã nomine postea pecunia quæ dari solet beneficii gratia, *congiarium* est appellata. Solebant quippe Imperatores præter stipendia donare milites pecunia & aliis muneribus ob strenue nauatam operam. Quapropter legimus Tiberium post biennium regressum ad vrbẽ, triũphum, quẽ distulerat in ea ciuitate eadẽ Verriana egisse, & prandiũ inde populo mille mẽsis, cõgiariũ, tricenos nũmos distribuisse. Dedit & Augustus sæpenumero populo congiaria, at diuersæ vt plurimum summæ, modo scilicet quadragenos, modo tricenos, nonnunquam ducenos, quinquagenosq; nũmos. Dedit & congiariũ C. Caligula bis, sæpius Claudius Cæsar, ter etiã Domitianus. Suetonius in Cæsare Dictatore. *Omnibus circa se, atq; etiam magna parte Senatus, gratuito aut leui fœnore obstrictis, ex reliquo quoq; ordinum genere, vel inuitatos vel commeantes ad se vberrimo congiario prosequebatur.* Sunt qui distingunt hoc modo donatiuum a congiario, vt donatiuũ sit, q militib. datur: Congiarium, quod amicis & populo, sed dictum interim volunt congiarium a congio, imo ipsam mensuram congiarium vocari, quod primo congii olei vel vini darentur, inde res aliæ dari sint cœptæ, manente eadem apppellatione. Vnde & *cadi congiarii* apud Plin. *lib. 14. cap.* eiusdem numeri capite.

Congius. Congiarium vid.

Coniugata, quæ sub vnum velut iugum cadũt, *vt iustitia, iustus, iuste.* Græci vocant σύζυγα καὶ σύστοιχα. Argumenta ex hoc loco sunt huiusmodi: *Si compascuus est ager, ius est compascere. Christus præsentia sua ornauit coniuges, ergo approbauit coniugium.* In his seruanda Aristotelis regula ex Topicis: δῆλον ὡς ὅτι ἑνὸς ὁποιουοῦν δειχθέντος τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν συστοιχίαν καὶ τὰ λοιπὰ δεδειγμένα εἶναι. Non valet autem eorum consequentia, cũ antecedẽs de actione loquitur, cõsequens de habitu, cum

alia res sit actio, alia res habitus. Nam actio euanescit, at durabilis est habitus: Vt, *Cambyses iuste iecit puniens iniustũ iudicẽ, ergo Cambyses est iustus*. Neganda consequentia: Nam antecedens loquitur de actione, consequens de habitu. Sed hæc exactius, cum tractabuntur Dialecticæ præcepta.

Coniugium deducunt plurimi a iugo cõmuni, quo maritus iũgitur vxori. Isidorus ita: *Coniugium dictum, quod sint coniuncti*. Sic & cõiuges a cõmuni iugo deducũtur, sumta a bobus subditis eidẽ iugo metaphora. Vt appellatione hac lata et illi cõprehendantur, qui non procreandorũ liberorũ, sed cõtinentiæ caussa cõueniunt, *cap. vlt. 32. Causs. q.* 2. Romani dixerunt quoq; cõnubiũ a nubẽdo formatũ, idq; aiunt cõtractũ, vbi æquales coeunt in nuptias, vtpote ciues Romani, pari vtiq; dignitate. Vtq; de legib. cõnubiorũ nõnihil addã, sciẽdũ ingenuis libertinã vxorẽ ducere non licuisse, nec libertinis ingenuã, nisi lege Papia Poppæa, q̃ hoc primũ cõcessit. Fuit & inter Patricios & Plebeios discrimẽ, ne videlicet Patriciis cũ plebeiis Romæ cõnubiũ esset, apparet ex *lege XII. Tab.* quæ recitatur a Dionysio *lib. 2.* tum ex oratione C. Canuleii Trib. plebis, apud Liuiũ *libr. 4.* Habuit & multa capita lex Iulia de maritandis ordinibus: Nempe *ne, qui Senator esset, quiue filius, nepos, pronepos, ue ex filio, vel ex filia natus, cuius eorum esset, sponsam vxoremue, sciens dolo malo haberet libertinam, aut eam, quæ ipsa, cuiusue pater, materue artem ludicram faceret, fecissetue, neue senatoris filia, neptisue ex filio, proneptisue ex nepote, filio nato, nata libertino, eiue qui ipse, cuiusue pater, materue artem ludicram faceret fecissetue, sponsa nuptaue sciens dolo malo esset*. Itẽ *ne quis Senator ex numero corpore quæstum facientium vxorem duceret. Cæteri autem ingenui prohiberetur ducere lenam, a lenone lenaue manumissam & in adulterio deprehensam, & iudicio publico damnatam, & quæ artem ludicram fecisset.* Eadem lex a morte viri fœminis tribuit anni vacationẽ: A diuortio sex mensium: Lex autẽ Papia Poppæa a morte viri triẽniũ: a repudio annũ cũ mensib. sex. Porro statuit, *vt ne quinquaginta annis minor nuberet sexagenario, aut vir hac ætate minor quinquagenariam duceret vxorem. Vt omnibus ingenuis, præter Senatores, eorumue*

liberos

liberos uxores libertinas habere liceret. In vniuersum cōcessum ius cōnubii legibus masculis tempore pubertatis, q̄ annis 14. definiuerunt, quibus elapsis moueri in illis generationis vim scribit Macrobius in somnium Scipionis, sed fœminis biennio prius. Etenim τὸ θῆλυ θᾶττον ἰσχύει ἀρρένων, καὶ τελειότητα καὶ ἀκμὴν λαμβάνουσι, *vt 7. de Animalibus tradit Aristoteles.* De ritib. nuptiarū, modoq; cōtrahendi cōnubia copiose scripserūt Andreas Tiraquellus, Carolus Sigonius & Barnabas Brissonius, ex quib. id vnum appono, tribus generib. quæsitas apud Romanos vxores, *Vsu, Farre, Coemptione*, & contra dissolutum matrimonium, *Vsurpatione, Diffarreatione, & Remancipatione*, de quibus nimis longum foret omnia hic prosequi, cum ex aliis illa commodius hauriri queant.

Conscientia, quæ tacitum est animi & infallibile iudiciū a communi iustitiæ regula productum, q̄ Deus omnib. hominib' insculpsit, & mille testiū loco habetur, a *con* & *scire* eo modo est dicta, quo Græcis συνείδησις a συν & εἰδέναι. Hebræi idcirco vocant עדות הלבב *testimonium cordis.* Atq; hæc vultur est, qui iecur immortale Tityi perpetuo arrodens, pertentabat ac rimabatur interiora viscera; lacerari ac pungi animum scelerum cogitatione significans, renascentibus velut de nouo fibris. Isocrates: μηδὲν αἰσχρὸν, inquit, ποιήσας ἔλπιζε λήσειν· καὶ γὰρ ἂν τοὺς ἄλλους λάθῃς, σεαυτῷ γε συνειδήσεις. Menander quoque:

> συνιστορῶν αὐτῷ τι, κἂν ᾖ θρασύτατος,
> ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ.

Quibus adiicio dignam notatu Philostrati sententiam 7. *de vita Apollonij.* ἣν δὲ ἐς φαῦλα ὀλισθήσῃ ἡ τοῦ νοῦ στάσις, οὐκ ἐᾷ τοῦτον ἡ ξύνεσις οὔτε ὄμμα ὀρθὸν εἰς ἄνθρωπον τινα ἀφεῖναι, οὔτε τὸ ἀπ' ἐλευθερίας γλώττης φθέγμα, ἱερῶν τε ἀπελαύνει καὶ τοῦ εὔχεσθαι.

Consilium a *con* & *salio* deducunt, quod plures rationes simul velut in vnam sententiam saliant, siue conueniant.

Constantinopolis Imperatoris Turcici sedes & vrbs Thraciæ, sita ad Bosporum Thraciū, a Constantino nomē inuenit cum antea diceretur *Byzantium.* Eustathius ēt ἀνθοῦσαν dictā tradit. Sed & Antonia a Seuero & filio eius Antonio est appellata. Quin Lygon dictam scribit Plinius. Alii πόλιν πόλεων καὶ βασι-

λέων ἐσίαν vocant. Synesius passim νέαν ῥώμην, *nouam Romam*. Hodie dicitur *Stambolo*. In ambitu complectitur tria miliaria Germanica cum dimidio, quo recte κόσμος κόσμου a quibusdam nominetur. Fuit illa ciuitas olim libera donec Alcibiadis ope tributaria esset facta Atheniensibus. A Iustiniani tempore sustinuit impetum *Saracenorum, Hungarorum, Bulgarorum*. Inde Francorum Imperio subdita Balduini opera. Sed recuperata tandem a Græcis, quibus ademit Mahometh eius nominis secundus Anno 1453. 29. Maii. sub Constantino Palæologo. Cum Basiliscus ibi rerum potiretur, absumta est incendio instructissima bibliotheca quippe in qua reposita erant centum & viginti librorum millia. *teste Zonara*, qui etiam refert exstitisse ibi δράκοντος ἔντερον, draconis intestinum longitudine pedum centum & viginti, cui aureis literis totũ Homeri poema erat inscriptum. Oriundus fuit ex ea ciuitate Themistius Aristotelis interpres, Prætoris ibi munere functus. cui addendus *Gemistus Pletho*, item, *Maximus Planudes* Monachus, qui præter disticha Catonis & Metamorphoseon libros Græce redditos, etiam Epigrammata veterũ Poetarum Græcorum in libros septem distinxit. Episcopus eius fuit Chrysostomus χρυσόστομος, cuius adhuc exstant opera, vir apprime doctus & pius summæq; auctoritatis & Comœdiarum Aristophanis assiduus lector, vt ita maiorem sibi cõpararet eloquentiam. Celebre eius dictum: Τῶν πάντων κακῶν αἴτιον, τὸ μὴ ἀναγινώσκειν βιβλία ψυχῆς φάρμακα.

Consualia, quæ XII. Cal. Septemb. celebrari solebant, dicta a Conso consilii Deo, quod publicæ feriæ ei Deo tum fierent & in circo ad aram eius a sacerdotibus ludi illi, quibus Virgines Sabinæ sunt raptæ. Affirmat & Festus dictas has ferias a Cõso consilii Deo, de quo Dionys. lib. 2. hęc habet: *Primum Deo arcanarum consultationum duci, si dolus sibi ex sententia eueniret, sacrificium quotannis & ferias agendas vouit. Postea vero Senatui rem aperiens, vbi ipsi consilium istud etiam placuit, diem festum & ludos indicit Neptuno, dimissis circa finitimas vrbes, qui inuitarent ad conuentum & certamina, quæ tunc instarent cum equorum, tum canorum varia.* Et paulo post: *Ceterum festum,*

ſtum, quod conſecrauit tum Romulus, etiam noſtra ætate Romani agitant Conſualium nomine, in quo ara ſubterranea prope circum maximum ſita: effoſſa terra ſacrificiis honoratur & libaminibus, & equorum ac quadrigarum committuntur certamina. Deus enim, in cuius honorem iſta ſiunt, Conſus a Romanis vocatur quem quidam noſtra lingua interpretantur Neptunum. De hac ipſa ara & Cônſualium origine, vide Plutarchum *in Romulo*, vbi nonnulli comiſſum putant errorem, cum legitur *raptas virgines Sabinas XV. Cal. Septemb. quo die Conſualia:* Cum Kalendarium XII. Cal. Septemb. Feſtum illum diem aſſcribat. Erat itaque *Conſi ara* (vt cõtraham in pauca) abdita in Circo Maximo terra aggeſta, vt arcanum conſilium eſſe debere ſignificarent. Cumq; celebrarentur ludi, fas erat omnibus accedere ad aram. In circo maximo ſolitos eos agitari mulis, notauit Feſtus. Cauſſam aſſignat, quod id genus quadrupedum primo currui adiunctum putetur.

Conſuetudo. Nominis huius etymon nonnulli deriuant a *conſuendo*, ſed perperam, cum reuera a *conſueſco* deſcendat. Nam & Plautus pro conſuetudine *conſuetionem* dixit.

Conſul, qui Græcis eſt ὕπατος καὶ πρόβουλος, a conſulendo Reipub. nomen trahit. Vnde Opimium vere conſulem fuiſſe probat Carbo, cum armis contra ſeditioſos ſumtis ſaluti patriæ conſuluiſſet, apud Ciceronem de Oratore libro. Vbi tamen neceſſario notandum, non tantum nominatum Cõſulem, quod *conſulat*, id eſt, *proſpiciat* communi Reipub. bono, ſed etiam quod Senatum populumque Romanum de rebus publicis conſulere & rogare conſueuerit, cõſultationemque exercuerit. Siquidem prius exigitur homo, qui conſilio ſit præditus & poſſit conſulere, quam fiat actus cõſulendi. Nominis huius occaſione haud omittendum poſt reges exactos conſtitutos fuiſſe Cõſules, penes quos ſummum vt eſſet ius, lege rogatum fuit. Ne tamen regiam poteſtatem ſibi aſſcriberent, cautum eſt lege, vt ab eis prouocare liceret, neue poſſent in caput ciuis iniuſſu populi animaduertere. Tantum conceſſum, vt coercerent inque carcerem compingerent *l. 2. ff. de Orig. iur.* Sunt autẽ Conſules cõſtituti duo cũ imperio

annali. Nec quemquam ad eum honorem subuectum legimus, nisi prius per quæsturam, ædilitatem & præturam aditum sibi parasset. Gradatim enim ad summas dignitates proueheba ntur. Inter Consulatum, præturamque intercedebat ad minimum biennii spatium, eratque illi capiendo definitus annus 43. Raro autem constat bis terue collatum fuisse Consulatum in vnum. Nam septies Consulatum gessisse, proprium fuit Marii vnius. Absentem eum creari non licebat, nec fas erat anno sequente fieri, qui præcedente fuerat. Centuriatis Comitiis ambo creari solebant. Designati cum essent, Cal. Ianuarii Consulatum inibant, ascendentes Capitolium & frequenti interim populo stipati. Statim enim inibant Magistratum, nisi creati essent in interregno, aut in demortui locum. Ex Ciceronis *oratione 2. in Verrem* apparet recens creatos Consules a magna populi & propinquorum multitudine domum deductos. Qui vero minor erat natu, huic comitiorum habendorum munus dari consueuit. Sine Consulis etiam, Prætoris, tribuni, vel alterius Magistratus auctoritate conuenire poqulo vel plebi aut clandestinos cætus habere non licebat. Et primum quidem hæc dignitas tantum in Patricios conferebatur postea tamen Ann. ab V. C. 387. Plebeiis communicata & tandem plane ad eos translata anno 581. Mandabantur & illis bella, quæ cum essent indicturi, procedebant cinctu Gabino, toga nempe ita in tergum reiecta, vt vna eius lacinia a tergo reuocata hominem cingat. In Senatu sententias rogabant, inque iis rogandis toto post anno eum ordinem obseruabant, quem ante tenuerant *Ianuarij Calendis*. Insignia eorum fuerunt, sella curulis regia, & eburnea, in qua ius dicebatur, Trabea seu purpurea prętexta, cum duodecim Lictoribus, qui fasces præferebant. Si quis de potestate eorum paucis plurima velit, Polybium legat *libro 6.* vbi inter alia scribit omnes Magistratus illis fuisse subiectos, exceptis Tribunis Plebis, legationes in Senatum duxisse, fuisse commissum totum edictorum siue Senatuscōsultorū negotium, bellicum apparatū ad eos pertinuisse, & proinde cōscripsisse

exercitus,

exercitus, constituisse millenarios duces, ex ærario publico sumtus fecisse. Hæc tamen eorum potestas plurimum restricta, quod fuerit alligata ad auctoritatem Senatus, & lege Valeria a Consulibus ad plebem prouocare licuerit. Cum iam gessisset Consulatum, dicebantur viri Consulares insigni argumento honoris ac dignitatis, atque ex illis sunt electi Dictatores, equitum Magistri, & Cēsores. De Honorariis Consulibus anno 718. primum creatis vide Dionem *lib.43.* Tantum illud pręsenti loco, haud fuisse illos ordinarios, hoc est, tales (*explicante Turnebo Aduersariorum lib.5.c.10.*) a quorum nomine anni supputatio ordinaretur, quod est præter alia magistratus illius singulare auctoramentum.

Consus. Consualia vide.

Contagium altera pestis caussa, a contactu nomen inuenit. Requiritur in eo primum, vt mutuo cohæreant corpora, inde vehiculum, quo vis putris ab vno corpore transuehatur in aliud, deniq; similitudo quædam: Quomodo *poma a pomis, vua ab vuis* in se recipiunt putredinem iuxta Nasonis illud: *Vuaque contacta liuorem ducit ab vua.* Subscribit nobis his verbis Isidorus: *Contagium a contingendo: Quia quem contigerit, hunc polluit.*

Conticinium prima pars noctis, qua omnia quiescendi gratia conticescunt. Tempus illud extendebatur ad mediam noctem. Sic *conticinium* est dictum, quo conticescunt Galli, pars illa scilicet diei, quæ diluculum præcedit. Sed de partibus diei plura suo loco.

Contumelia, Græcis ὕβρις, Senecæ a *contemnendo* est dicta, quod nemo aliquem, nisi quem contemnit, tali iniuria afficiat.

Contus instrumentum nauticum, & vox plane Græca. Vsus enim ea Homerus Odyss. 1. sub finem. Vbi Eustathius duplicem eum facit: Nauticum vnum, & bellicum alterum: Priorem definit ὅπλον, τὸ ἴοῖς ναύταις χρηςὸν *instrumentum nautis accommodatum.* Inde deflectit παρὰ τὸ κεντεῖν, id est, a stimulando.

Conuitium. Nominis huius origo secundum Nonium Marcellum a *vitiis* est, a cuius partibus stat Valla. Alii trahunt a

Q

uito. Et vt cuiq; suũ placet, ita quilibet carpit & eliminat eorum sententiam, qui a voce deflectũt, quos tamen tueri conatur post Labeonẽ, Festum & Alciatum, Forcatulus *in sua Necyomantia*, eo quod syllabæ quantitas satis euincat non deriuari a vitio, cuius prima est breuis, nec a *conuito*, quę vox est Barbara sed potius a voce, expensa vtrimq; syllabæ ratione. Festi verba sunt hæc: *Conuicium a viris, in quibus prius habitatum est, videtur dictum: Vel immutata litera quasi conuocium*. Fecisse conuicium dicitur non tantum is, qui vociferatus est, verũ is quoque, qui alios ad vociferationem concitauit, vel qui submisit, vt vociferetur. Non tamen omne maledictum cõuitium est, sed id solum, quod cum vociferatione est dictum. Itaq; Theophilus: *Conuicium* δέ ἐστιν, ἡνίκα τὶς ἐν ἐπισήμῳ τόπῳ τῆς πόλεως ὕβριν ἐπαγάγῃ μοὶ, ὥστε καὶ ὄχλον ἐν τοῦτῳ συναχθῆναι. Quin verbis quoq; fieri docet Iurisconsultus *l. 1. §. iniuriam. ff. de iniuriis*.

Conuiuium. Etymon nominis huius elegãter expressit Cicero libro *de Senectute* his verbis: *Bene maiores nostri accubationem epularem amicorum, quia vita coniunctionem haberet, conuiuiũ nominarunt, melius quã Graci, qui hoc idem tum compotationem* (συμπόσιον) *tum concœnationem* (σύνδειπνον) *vocant*. Idẽ ad Pœtum: *Sapientius nostri, quam Graci: Illi* συμπόσια *&* σύνδειπνα, *id est, compotationes & cõcœnationes, nos conuiuia, q̃ tum maxime simul viuitur*. De eadẽ voce sic Isidorus: *Conuiuium apud Gracos a cõpotatione* συμπόσιον, *apud nos vero a conuictu rectius appellatur: Vel quia vita coniunctionem habet. Item conuiuium dicitur a multitudine conuescentium, nam priuata mensa victus* (sic enim legendum arbitror) *conuiuium non est, vel* (vt quidam habent) *priuata mensa est victus*. Græca vocabula præter ea duo, quæ antea sunt dicta, sunt varia, nempe ἑστίαμα, δοχὴ, συσσίτιον, συνουσία, δαὶς, εὐωχία, εἰλαπίνη, θαλία, θοίνη, θίασος, ἔρανος, συναγώγιον, ἀγάπη, ἱδρυτήριον, κώθων, κλητώριον, κυλικεῖον. Sunt & diuersa Hebræis nomina, vtpote מסב *discubitus*, לחם *panis* Danielis 5. יין *vinum* iuxta Rabinum *Dosam*, מרזח *epulum* vel *coetio*, qualis fiebat in mortuorum exsequiis, סעודה *refectio*, ארחה *prandium*, ברה 2. Reg. 6. præcipue

tipue מִשְׁתֶּה a שָׁתָה *bibit* vel *potauit*. Syriace משתיא & שרותא. Ipsi autem conuiuæ dicuntur Hebræis מסבים a סבב, quod est *accumbere ad comedendum*, Græcis κλητοί, σύγκλιτοι, σύγκλητοι, συνεστιάτορες, ἐπίκλητοι, σύνδειπνοι, σύγκλινοι, ἀνακείμενοι, συμποσιασταί, σύνδειπνοι, ὁμοδίαιτοι, δαιταλεῖς, σύνδειπνοι, δαιτυμόνες, εὐωχηταί, εἰλαπινασταί, ὁμοτράπεζοι, συμπόται. Finis conuiuii est non comessatio aut compotatio, sed dulcis vitæ communio. Quo admodum scite a conuiuendo conuiuium dixerint Latini.

Coquina secundum nonnullos dicta, quasi *colina*, quod ignē ibi colerent, quibus Seruius assipulatur.

Cor, quod primum generatur in homine origine sua respicere videtur Græcorum καρδίαν vel κῆρ. A corde est *cordatum*, quo nomine veteres solertem & acutum hominē significabant. Appellatus ergo hoc nomine fuit prūdens ille Nasica bis consul, & egregie cordatus homo catus Ælius Sextus. Quin Ennius Poeta bonus, quem adorandum instar sacrorū vetustate lucorum profitetur Quintilianus, tria corda habere est dictus, iamq; amentes excordes dicimus. Quid, quod animæ rationalis sedem in corde collocauerint Philosophi nonnulli, atque ideo eiusdem animæ rationalis partem cor appellari solere, ab Adamantio sit scriptū? Nam quod literæ meliores toties cor Dei nominant, quid aliud etiam innuit, quā illud diuinæ sapientiç mysteriū, quod est a patre. Vt cum Dauid inquit: *Eructauit cor meum verbum bonum*. Itidē hinc est, q̄ consilium & rerum agendarum radicem in corde posuerit Spurinna aruspex fa Stuus auspiciū. Cum enim defecisset cor in extis bouis opimi, consternatus aiebat, *vereri se, ne consilium & vita Cæsari deficeret*. Testatur & Dominus *in corde residere q̄ inquinet hominem: Hinc prauas & bonas cogitationes oriri*. Homerus & alii Poetæ tam Græci, quam Latini fontem quoq; voluntatis statuunt. Sed de eo satis Plato in Theœteto ꝓbare nititur, *habere se cor ad modum ceræ, cui facile imprimatur aliquid, & proinde Homerum eo respicientem appellasse κέαρ*. Vt rem notatu dignam apponere hoc placuit. Nec omittendum credi a plerisque, *referente aiebi*

Plutarcho, cor pueruli nuper nati ponderare drachmas duas. Duas autem drachmas singulis annis ad quinquagesimum vsque accedere, atque hinc totidem detrahi adusque cētesimum voluerunt Ægyptii. Physici tradunt timida animalia esse, quibus magnū est cor, cuiusmodi sunt lepus & ceruus, at esse audacia, quibus idem paruæ est molis & quantitatis, calescēte citius in eo sanguine animali calore, qualis est Leo. Aristoteles nominat cor *primum viuens & vltimum moriens*, male tamen ἀρχὴν ἁπάσης κινήσεως καὶ αἰσθήσεως. Substantia eius constat ex carne spissa, solida, & plena fibrarum. Aristoteles consistere dixit ἐξ αἱματικῆς ὕλης, id est, sanguinis materia. Itaque omnibus animalibus cor est, quibuscunque est sanguis, vt obseruarunt Philosophi, id quod etiam de iecinore est proditum. Est idem vitæ fons, & scaturigo. Quo Pythagoras minime negligendam cuique vitæ suæ curam erudite monuerit, cum imperaret μὴ ἐσθίειν τὴν καρδίαν. Sinus eius siue ventriculi (γαστέρες Hippocrati) sunt duo, in quorum altero generatur spiritus vitalis diutius in eo hærens. Quippe cum illud moueri & pulsare videamus frequenter, præciso antea capite, in animalibus. Oritur ex eo Aorta arteriarum omnium maxima propago & origo, cuius pars vna iugulum petit, altera deorsum intorquetur ad spinam, estque spirituū vagina. Sed & inde prodit arteria venosæ. Arteria quidem, eo quod spiritū alio perferat: Venosa, quod simplici vestita sit tunica: Alias vt promptius sanguinē, fumidum exudet: Alias vt sua duritie motum pulmonis non impediret.

Corallum vel *Coralium*, Græce κουράλλιον, κουράλιον, κωράλιον, κόραλλος, cum tactu lapidescat, vt multi scribunt, quasi χειράλιον est vocitatum ἀπὸ τῆς χειρὸς manu, vt quidam volūt, Ouidius:

Sic & Coralium, quo primum contigit auras
Tempore, durescit: Mollis fuit herba sub vndis.

Plinium de eo vide *lib. 32. cap. 2.* vnde Matthiolus *2. in Dioscoridem* lapsum eius notauit, cū corallo baccas adscribit, quas nullas habet. Etenim ex trunco eius torno simul & lima formantur: Mox Smyridis lapidis puluere & terra quadā, quæ a Tripoli Aphricæ aduehitur, expoliuntur & lucidum læuo-

rem

rem contrahunt, cum iis diutius fricantur. Sunt qui λιθόδενδρον appellant: Alii δενδρίτης, eiusq; tantum apud Indos pretium, quantum apud nos margaritarum Indicarum.

Corbita dicta est *oneraria nauis*, quod in eius malo solitus fuerit suspendi corbis: Sicut illæ naues, quæ paratæ erant ad bellum, galeam pro insigni habebant, pacificatoriæ caduceum.

Corbona, cuius mentio fit *Matth.27. Luc.21.* templi ærarium seu gazophylacium ex Syrorum vel Chaldæorum fontibus nominis originem traxit, apud quos קורבן proprie significat τὸ δῶρον. Fit & eius mentio *4.Reg 12. & 2.Paral.p.23.* Euerso deinde templo simul fuit euersum Gazophylacium, atque iterum restitutum post restaurationem templi. Verum id non arca tantum fuit, in quam demitteretur pecunia, sed locus amplus, in quo etiam Leuitarum primitiæ cum decimis erāt repositæ, *Nehemiæ 10.* Legimus quoq; gazophylacio custodem præpositum, quē Esaias nominat *cap.22.* ταμίον τοῦ ἱεροῦ, id est, *quæstorem templi*, Iosephus *lib.18.* gazophylacem.

Corcyra maris Ionii insula Ptolemæo, quæ Homero dicitur σχερία, Apollonio κεραυνία, κόρκυρα Dionysio, aliis φαιακία, fertur a virgine *Corcyra*, quam fabulantur rapuisse Neptunum, sic appellata. Insula hæc circumflua Adriatico mari contra Epirum iacet, multū Homerica Odyssæa illustrata & Vlyssis hospitio decantata. Patet in longum 97. M. Passuum. Incolæ eius Corcyrenses multum olim polluerunt opibus, quæ tamen a Tyrannis sunt euersæ, donec a Romanis in libertatem insula est vindicata, attestante idipsum Strabone his verbis: Κόρκυρα τὸ παλαιὸν εὐτυχὴς ἦν, καὶ δύναμιν ναυτικὴν πλείστην εἶχεν· ἀλλὰ ὑπὸ πολέμων τινῶν καὶ τυράννων ἐφθάρη, καὶ ὕστερον ὑπὸ ῥωμαίων ἐλευθερωθεῖσα οὐκ ἐπῃνέθη, ἀλλ' ἐπὶ λοιδορίᾳ παροιμίαν ἔλαβε: ἐλευθέρα Κόρκυρα, χέζ' ὅπου θέλεις. Oriundi autem fuerunt Corcyrenses a Corinthiis, qui duce Cherlicrate insulam illam occuparunt eo tempore, quo & ipse Archias Corintho profectus Syracusas coloniam deduxit. At Corcyrensium colonia Dyrrhacium. Itaque Strabo: Δυῤῥάχιον Κορκυραίων κτίσμα.

Cordus nominatus dicitur Mutius Scæuola a difficili & tardo

partu, vt apud Suetoniũ *Cordus Crementius*, quod difficulter esset editus a matre, item *Iulius cordus* Historicus ille, quem Iulius Capitolinus se imitaturum profitetur in Gordianorum vita, & nostra fere ætate *Valerius Cordus* Medicus insignis. Sic corda frumenta, quæ sero maturescunt, & fœnum cordum apud Festum.

Corinthus vrbs Achaiæ ad Isthmũ Peloponnesiacum, quondã dicta ἐπώπη, ἔφυρα καὶ ἡλιόπολις, arcemq; habens edito loco sitam nomine Acrocorinthũ, quamq; Cicero pro Pompeio Græciæ lumẽ appellat, a Corintho Orestis filio dicitur obtinuisse nomẽ, vtpote qui hanc a flamĩs vindicauit. In hac vrbẽ fuit olim templũ Veneris πανδήμου, *vt præter Athenæum testatur Strabo lib.8.* Ibidem versata fuit sumtuosissimæ Veneris scortũ Lais, Corinthiaca cognominata, cũ Sicula esset. Vexerat enim eam captiuã Nicias ex Hycaris Siciliæ in Græciã, quã postea diuendidit Corinthi. Post mortem extra vrbẽ ad lucum Cranion virentẽ cupresso monumẽtũ habuit insculpta ei leæna, quæ prioribus pedibus arietẽ complectebatur, *auctore in Corinthiacis Pausania.* Sed hanc vrbem L. Mumius Imperator solo æquauit florentẽ antea & præpotentẽ pecunia, sicut de ea scribit Thucydides *lib. 1.* eo quod Romanorum legatos prætereuntes magnifica tecta ausi fuissent sordibus comaculare. Græcum Epigramma de re ista latere non debet lectorem. Est autem eiuscemodi:

Τὸν μέγαν ἀκροκόρινθον ἀχαιϊκὸν, ἑλλάδος ἄστρον
 καὶ διπλῦν ἰσθμοῦ σύντροφον ἠιόνα,
λύκιος ἐστυφέλιξα, δορυτμήτοις δὲ νεκρῶν
 ὀστέα σωρευθεὶς εἷς ἐπέχει σκόπελος:
τοὺς δὲ δόμον πριάμοιο πυρὶ πρήσαντας ἀχαιοὺς
 ἀκλαύστους κτερέων νόσφισαν αἰνεάδαι.

Ouidius pręter Horatium Bimarem vocat Fastorum 4. sicut Græci διθάλασσον, quæ vox exstat *cap.37. Actuum Apostolorum*, quod inter duo maria esset sita, aut ea contueretur, *vt scribit Mela.* Hinc Statius *lib.7.*

Qua summas caput Acrocorinthos in auras
Tollit, & alterna geminum mare protegit vmbra.

A Co-

A Corintho porro dictum *Corinthium æs*, quod optimum erat, & *Corinthiaca vasa.*

Cornix auis annosa, nomē trahit a Græcorū κορώνη. Annosam quod dixerim, non est de nihilo, cū multa viuere dicatur secula. Est enim ausus Hesiodus nouem illi ætates nostras tribuere, quem est imitatus Virgilius in Epigram̄ate, cum ait: *Hos nouies superat viuendo garrula cornix:* Etsi hoc fabulosum existimet Plinius. Nam & Theoni apud Aratū ἐννεάγηρα κορώνη tantundem, ac πολύγηρα. Vt nomen illud non pro nouem, sed pro multis ætatibus accipiat. Eandem (*cum in auguriis locum apud veteres habuerit*) Poetæ passim malū omen dedisse monēt, si crocitaret. Vnde Virgilius: *Ante sinistra caua monuisset ab ilice cornix.* Propter garrulitatem reiecta dicitur a Pallade sapiētiæ Dea, quod illa minime sapienti conueniat, imo meditationū peruigilio admodum sit infesta, & is adeo ad Dei naturam proxime accedat, qui multum tacere nouit, *teste Catone.* Quo recte admodum canat Persius: *Nescio quid tecum graue cornicaris inepte:* Cui verbo apud Græcos τὸ κρώζειν in garrientes respondet.

Cornu a curuore vult dictū Varro *de ling. Lat. lib. 6.* Hinc Cornicen qui cornu canit. Sed malim salua tanti viri auctoritate, deduci a Græco κέρας, vel ab Hebraico קרן cui propemodum scriptura coniungitur.

Corona. In etymo huius nominis enucleando laudem omnē tribuo, contra Quintiliani risum, Iosepho Scaligero, qui in commentariis suis ad Virgilii appendicem sic docet: *Choronam etiam veteres scribebant aspirate, conscii scilicet sibi eius etymi. Nam primum veteribus στέφανος, χορωνὸς vocabatur παρὰ τοὺς χόρους.* Simonides:

> φοῖβος ἰσαγεῖται τοῖς τυνδάρηοιν ἀοιδῆς,
> ἂν ἄμμεπερ τετ[illegible] ἀπημάνταντο χορωνῷ.

De coronarum generibus non hic dicendi locus. Illud pretiū operæ scire Philologos, querna insignitos olim corona, qui ciues seruassent, imo præ foribus Augusti & successorū suspensam, vt singulare ornamentum. Adiicere id volui tantum de nostro, dum hoc loco alterius vestigia premo.

Corpus iuxta Isidorum dictum ex eo, *quod corruptum repetat.* Solubile enim atque mortale est, & aliquando soluendum. Græci eleganter vocant σῶμα quasi σῆμα, id est, *sepulcrum*, videlicet animæ, *teste Platone in Cratylo*, & δέμας quasi δέσμον vinculum, *ut affirmat Eustathius*, quod in eo ligatus & constrictus sit animus. Quod ipsum innuit & Cicero in Somnio Scipionis, cũ inquit: *Qui e corporum vinculis tanquam e carcere euolauerunt.* Atq; hac ratione Platonici omnes hominẽ appellant *mentem*, & Aristoteles *hominem verum, rationalem animum esse* affirmat *Ethic. 10.* Quippe illa parte vere homo est homo, cum immortalis sit, & omnis interitus expers, corpus autem obnoxium corruptioni in principia sua tandem resoluatur.

Cortina Apollonis a corde videtur appellata Varroni *6. de ling. Lat.* quod inde sortes primum sint æstimatæ. Sed manifestus librarii est error, & reponendum *corte.* Seruius putat ita dictum a corio, quo tectus erat Apollinis tripus: Alii a certitudine, quasi dixeris *certinam*: Nonnulli quod ibi *coruatus* teneretur.

Coruus vel a Græco κόραξ descendit, vel nomen habet a gutturis sono, quo crocire dicitur Plauto, at aliis crocitare, quod Græcis etiam est κρώζειν *iuxta Pollucem.* Creditur hoc auium genus ore coire, vnde & Fellator est in suis Apophoretis Epigrãmatario, quem velim quibusdam in locis castratum aut repurgatum prodiisse iamdudum in lucem, ne noceat auribus honestis: Sed negat hoc Aristoteles *3. de Animal. generat.* in cuius sententiam discedendum existimo. Polybius apposite admodum describit machinam quãdam, cuius vsus erat in naumachia seu prælio nauali, quæ & corui nomen ab hac aue habebat, *lib. histor. 1.* A coruo etiam dictus fuit Coruinus Valerius, qui Consule Camillo Furii Camilli filio præferocem Gallum certamine singulari confecit. Nam is galeæ ipsius insidens vnguibus & rostro inlidebat in Gallum. Romæ coruum fuisse, qui tempore matutino epulans in forum Tyberium, Germanicum & Drusum Cæsares nominatim, mox populum Romanum transeuntem salutabat, *scribunt*

Macro-

Macrobius & Plinius. Cum etiam Augusto redeunti, ex bello Acciaco, coruus dixisset: Aue Imperator inuicte, viginti illum millibus nummum emi curauit. Prior ille præcedente tibicine elatus duorum Æthiopum humeris inque Ridiculi campo sepultus legitur, in dextra parte Appiæ viæ. In auguriis hæc auis, perinde ac cornix, significabat imbres. Vnde Nicandro est *κόραξ ὀμβρήεια κρώζων.* Quia vero idem cantu volatuque prædicere credebatur apud veteres futura, idcirco etiam Deo diuinationis Phœbo legitur dicatus. Et ex eo est *auis Phœbea* Papinio. Etsi Porphyrius & alii diuersas adferant caussas.

Corybantes sacerdotes Cybeles Deum matris, qui festum eius nonis Aprilis celebrarunt eo genere lusus, vt inter sese æneis clypeis concurrerent, æris[que] tinnitũ facerent non sine rythmica pedis dactyli compositione, præcipuum hoc nomen obtinuerunt *ἀπὸ τοῦ κορύπτοντας βαίνειν*, quod inter saltandum iacerent capita. Vnde qui velut numine afflati tali se gestu proderẽt, *κορυβαντιῶν* dicuntur *καὶ κορυβαντιᾶν*, quo verbo vsus est Socrates *in Phædro Platonis.* A Dactylo vero pede & mõte Ida dicti fuerunt *Idæi Dactyli:* Curetes, quod in Cretæ ciuitate Cyrba Iouis alendi gesserint curam, cum tympana & cymbala pulsarent, ne vox Iouis vagientis a Saturno perciperetur. Multa de his Strabo *Geograph. lib. 10.* Alii tamen tradunt Corybantes nominatos ab oculorum pupillis, quas Græci *κόρας* appellant: quod *ipsos Iouis custodes excubare & apertis oculis dormire* oporteret. Prius etymon magis receptum a bonis auctoribus. Iterum alii, qui idem nomen deducunt *παρὰ τὸ κρύβειν, τουτέστι κρύπτειν* ab occultando. Vnde nascentem Iouem ingenti strepitu celebrabant, *teste etiam Callimacho hymno εἰς Δία.*

Corycæi, quos clandestinos verborum & sermonum aliorum hominum auscultatores dicimus, a Coryci montis Pamphyliæ præcelsi & petrosi piratis sunt nominati. De his videndus est Suidas, qui de iis adducit veteris auctoris Euphorionis auctoritatem.

Corycius crocus. Vide *Crocus.*

Coryphæus κορυφαῖος, quem Suidas πρῶτον τοῦ χοροῦ exponit, Latini *præsultorem* vocant, ἀπὸ τῆς κορυφῆς, id est, *capite* dictus.

Cos insula in Caria, *vt scribit Mela*, Stephano κῶος, κόως, κόος, κῶ, κῶ, κῶς, *Cos* & *Coa* Straboni, Ptolemæo κῶ, aliis etiam *Nymphea*, Plinio auctore, hodie *stancou*, optimi senis & artis Medicæ Dictatoris Hippocratis patria, deriuare dicitur nomē a Coo Metropis filia, quæ ibi regnauit. Sed fidem esse volo penes auctores. Vinū ibi optimum nasci solebat nomine *Coum*, quod lubricum dicitur a Persio, forte quod lubricet & molliat. Porro *Cos lapis* videtur Isidoro nomen habere, quod ferrum ad incidendum acuat.

Cossi dicuntur Festo *rugosi corporis homines* a similitudine vermium ligno editorū, qui *cossi* appellantur, & apud Phryges pontiq; accolas pro cibis habentur delicatissimis, *teste Plinio lib. 17. c. 24.* Quid? quod Cossus appellatus sit etiā Cornelius ex gente Corneliorum, militum olim tribunus, ab illa corporis rugositate, quam Cossi repræsentant.

Coturnix auis haud magno in pretio apud Romanos, auctore Plinio, quod laborare crederetur morbo comitiali, a sono vocis etymon habet, *vt prodit Isidorus.*

Cotyttia sacra impudica & peregrina, vtpote sumta a Thracibus. & peruigiliis celebrata nocturnis apud Athenienses, a Dea Cotytto, quam ipsis præesse voluerunt, sunt nominata. *Cotyn* appellat eam Æschylus, post Æschylum Synesius, imo Suidas, qui turpiū præsidem eam coli affirmat. Multa de hac Dea & Baptis, quos quidam esse volūt Cotyttus sacerdotes, habebis apud Politianum *in Miscellaneis.* Meminit eorundem Horatius, & Virgilius *in Poematiis.*

Crapula Græce κραιπάλη, dolor quidā & capitis vertigo a vino procedēs, ἀπὸ τὸ κάρηνον πάλλειν, quod caput moueat, originationem nominis traxit. Confirmat id Plinius *Natur. histor. libr. 23. cap. 1.* de vino loquens, his verbis: *Capitis dolorem & vertigines facit:* Ab hoc dicta crapula est.

Crater nomen Græcum, *Cratera* Latinū, inquit. Seruius, ἀπὸ τοῦ κεραννύειν, quod est *tenere, capere* nomine deducto. Sed quia pro vase acci-

accipitur, in quo vinũ miſcetur aquę, dictum potius videtur ἀπὸ τοῦ κεράω, id eſt, *miſcendo:* Vel ἐκ τοῦ κερῶ, κρήσω Ionice: Vnde ἐπικρῆσαι & ἐπικεράσαι. Suffragatur huic etymo Euſtathius in Homerum, & Athenæus *lib. 5.* Verba eius ſunt: οἱ δὲ κρατῆρες αὐτοῖς (*heroibus*) ὥσπερ ἔχει καὶ τοὔνομα, κεκραμένοι παρέστησαν, at crateres, vt fert nomen, *mixti ipſis aſtiterunt.* Κρατὴρ φιλοτήσιος erat veteribus, quo ſe inuicem conciliandæ amicitiæ gratia poſt cœnam ad bibendum inuitabant. Vnde φιλοτησία pro ipſa propinatione & inuitatione accipitur. Quando in hunc locum incidimus, haud omittendum aliud poculum, aliud eſſe craterem. Ait enim Maro:

Pocula bina nouo ſpumantia lacte quotannis,
Crateresque duos ſtatuam tibi pinguis oliui

Notandum etiam magnum fuiſſe craterē. Idem Maro: *Crateres magnos ſtatuunt & vina coronant.* Itē: *Tum pater Anchiſes magnū cratera corona Induit.* Et Statius: *Bacchus in altos Crateras paterasq; redit.* Docet & Plinius; Semiramidis craterem collegiſſe pondus talentorum quindecim. Sed quid admodum tritum crateris etymon ſilētio premo, nempe ἀπὸ τοῦ κέρατος, id eſt, *cornu deductum?* An non regum pocula ex cornibus olim fuiſſe prodit Philoſtratus? An non idē apud Pæones factum tradidit Theopompus? Habe & hoc, ne quid omiſſum male te habeat, lector.

Creo verbum a Græca dictione κρέας: Vt creare ſit idem, quod carnem facere. In ſacris literis, *vt Geneſ. 1. & aliis locis,* vbi in textu eſt ברא, ſignificat proprie fieri quippiam ex nihilo diuina potentia. Hinc Deus בורא, id eſt, *creator,* & עולם בריאת *creatio mundi.*

Crepida idem Latinis, quod Græcis κρηπὶς. Seruius fuiſſe ſcribit *calceamentum Thuſcum,* quod corrigiis pedibus alligabatur. Virgilius: *Et Tyrrhena pedum circundat vincula plantis.* Suidas ſcribit etiā κρηπῖδα εἶναι θεμέλιον ἢ εἶδος ὑποδήματος. Maxime vero eo calceamenti genere vtebantur Græcorum Philoſophi. Itaque qui accedebant eorum ſcholas, crepidati erant vt plurimum. Quo nomine maleuolorum morſibus Scipio obnoxius fuit. Gellius vult crepidas ea eſſe calcia-

menta, quæ ſpleas vocant Romani, noſtrates toffels aut pantoffels / in quorum Germanicorum vocabulorum etymis eruendis & pro ſingulari ſua dexteritate e fontibus Græcorum deducendis Petrus Diara Medicus, & quondam Græcę linguæ Profeſſor Franeceræ, ita placuit, vt operæ pretiũ facturum me putem, ſi his meis adiecero. Quia enim a ſutoribus huic calceamento inſeritur ſuber, dictum exiſtimauit quaſi παντοφελλὸν *totum ſuber*. An non ſcite ariolatus? Iſidorus a crepitu deducit crepidas, quod mihi ſuſpectum, cum Græcam originem agnoſcat.

Creta maris mediterranei inſula, Iouis incunabulis & centum vrbibus quondam clara, olim *Aeria, Idea, Cæthonia, Curetis & Macara* dicta, nunc *Candia*, inditum habet nomen nonnullis a Creta Nympha Fry . iperidum vna: Aliis a Creto rege Curetum, ſed pari incertitudine. Apollonius nominat eam Olaxida Argonaut. 1. ab vrbe vel fluuio Cretæ Oaxo, ni fallor. Verba eius ſunt:

δάκτυλοι ἰδαῖοι κρηταέες, οὕς ποτε νύμφη
ἀγχιάλη δικταῖον ἀνὰ σπέος ἀμφοτέρῃσι
δραξαμένη γαίης οἰαξίδος ἐβλάστησε.

Dicta fuit & ἑκατόμπολις Græcis, ab vrbibus centum. Inde Virgilius:

Creta Iouis magni medio iacet inſula Ponto,
Mons Ideus vbi, & gentis cunabula noſtra:
Centum vrbes habitant magnas vberrima regna.

Optime hic mihi arridet Strabo, qui inquit, tellurem hanc prius dictam κουρήτην (forſan a *Curetibus*) inde per ſyncopen κρήτην. Ab hac inſula datum nomen Creticæ terræ, qua parum vtili ad medicamẽta vtuntur maxime, quos vocant pelliones. Hac olim felices & fauſtos dies notabant, vt infelices atro carbone. Qui eam a creſcendo dictã putant, minus placent. Plinius meminit *libr. 35. cap. 16.* argentariæ cuiuſdam cretæ Nitorem quippe argenteum repræſentabat.

Crimen. Sunt qui hoc nomen deducunt a Græca voce κρίνειν, quod eſt iudicare, ſunt, qui a cerno voce Latina trahunt: Iſidorus a *carendo*. Quid arripias, haud facile ſcias. Mihi haud abſur-

absurde deriuari posse videtur παρὰ τὸ κειμένον διὰ τῆς ποινικοτῆς, ab eo, quod accusatur & damnatur.

Crinis videtur Pompeio nominatus ἀπὸ τῆς κρίσεως, id est, *discretione*. Quid sequitur? Nam iidem eos κρινίδας vocant. Nescio quo hoc auctore dicat. At prius illud recipio. Nam & hinc verbum discriminare, *vt notat Isidorus*, cuius sagacitatem in multis miror.

Critici dicti olim Grammatici ἀπὸ τοῦ κρίνειν, id est, a *indicando*: Quod omnium scriptorum censores & iudices fuerint. Neque enim tantum censoria quasi virgula notabant versus & subdititios libros, cum videretur submouebant, sed & alios auctores in ordinem redigebant, alios numero & albo eximebant. Talis Aristarchus fuit Alexandrinus ille, qui tamē oriundus fuit ex Samothracia, & sub Ptolemæo Philometore vixit *Olympiade* 156. inque Cypro decessit, homo tanto iudicio, vt Homeri versus non haberetur, quē ipse non probaret. Ab hoc aliorum scriptorum cēsores Aristarchos vocamus. Fuit & talis Polemon, & hoc nostro tempore quamplurimi monumētis in lucem editis clari, qui iam, vt audio, vno ore sapientem Poetam nominant Manilium, qui de astronomicis dixit: *Ornari res ipsa nequit, contenta doceri*. Etiamsi ipse, vt & Iouianus, Pontanus & Aratus, non parum lenocinii addiderit isti materiæ. Critici dies dicuntur & Medicis ἀπὸ τῆς κρίσεως, qua voce vsus est Galenus iam pro subita & repentina in morbo mutatione, iam pro turbatione, quæ excretiones & abscessus præcedit.

Crocodilus elingue animal & Nilo frequens, oculis emissititiis, iisque hebetibus in aqua, sed acribus extra aquam, cuius vis omnis residet in cauda, qua implicat & conficit beluam, quamcunque arripuerit, ex ouo, quod haud multo maius est anserino, ad cubitos viginti duos excrescens aliquando, nomen habere creditur παρὰ τὸ δειλαίνειν τὰς κρόκας, *quod littora fugiat*, οἱονεὶ ὁ περὶ τὴν γῆν δειλὸς, quasi qui sit in terra pauidus: Vel potius ἀπὸ τοῦ κρόκου καὶ δειλοῦ, quod timeat & auersetur odorē croci. Vnde qui mella conficiunt in Ægypto, sternunt crocum, vt ita eius odore insignis hic prædo arceatur

a fauis. A croceo colore deductũ nomen vult Isidorus. Tergum (ne id omittam) inuictũ habet aduersus ictus omnes. Noctu latet in aquis: De die excubat in terra ad exercẽdum latrocinium, dum in tanta ventris ingluuie semper hiat ad prædam. Si quis hunc persequatur, fugit: Si quis fugiat, persequitur. Quare receptum illud: *Gloria Crocodilus*, quod quondam Petrus Talpa bonus Medicus symboli habebat loco. Nam & illa sequentem fugit, fugientem sequitur, *vt Seneca docet.*

Crocus & *Crocum* sicut Græcis κρόκος & κρόκον, accepisse videtur nomen interpreti Callimachi παρὰ τὸ θάλλειν ἐν κρύει, quod virescat & floreat in frigore. Libros croco inungi solitos scribit Lucianus. Corycius crocus est ab oppido Ciliciæ, quod Isidorus *lib. 14. cap. 3.* Coriscon nominat, addẽs inde plurimum & optimum venire crocum. Inde forte Cilicum florem appellat Statius *Syluæ 2.*

Crudelis, quem Græci ὠμὸν metaphorice appellant, quasi *crudum*, non *coctum*, nec *esui habilem*, a cruore quẽ sitit, Grammaticis est appellatus.

Crumena quod παρὰ τὸ κρεμᾶν, id est, *pendendo* sit dicta, non est quod cuiquam sit dubium, cum iuxta definitionem Nonii sit folliculus aut sacculus e brachio pendens. Etsi Epidicus apud Plautum a patre Strathippoclis crumenam sibi in collo dicat locatam.

Cruor proprie est sanguis frigore perstrictus: Vnde nomẽ habere videtur παρὰ τὸ κρύος, id est, *frigore.*

Crus ἀπὸ τοῦ κρούειν, quod ferire videatur, cum huc illuc ingreditur. Sed Isidorus: *Crura dicta, quod iis currimus & gressum facimus.*

Crux, in quam aguntur damnati, vt crus, ἀπὸ τοῦ κρούειν nonnullis, Isidoro, cui lubenter subscripserim, a cruciando. Cruci enim suffixos multum & diu cruciamus. Liceat hic addere, quod Ioannes Cantacuzenus Rex Cõstantinopolitanus memoriæ prodidit, crucem Domini ex tribus diuersis lignis, cupresso, pino & Cedro fuisse compactam. Sed fides sit penes auctorem. Est autem crux notum supplicii genus

& in-

& instrumentum Romanis, Iudæis & Græcis in puniendis facinorosis, sed abolitum in Testamento nouo ob reuerentiam passionis Christi. Imo ne liceat insculpere signum crucis silici, aut humi positis marmoribus a Theodosio & Valentiniano Impp. prohibitum fuit. Theodoretus scribit *sermone 6. de Prouidentia*, etiam Græcos, Romanos, Barbaros magno honore signum crucis prosecutos fuisse. quæ tamen erat maledicta per legem, iuxta illud: *Maledictus, qui pendet in ligno crucis*. Quid, quod eius vexillum sit erectum a Constantino aduersus Maximinum? quod huius armatura Theodosius fretus hostes aggressus fuerit? Quod & eius tria trophæa celebribus locis sint statuta a Constantino? Quod denique Turcæ hostes alioqui crucis, tamen signa crucis præ se tulerint in fronte aduersus pestem, vt est apud Nicephorum? Tanta illi postea reuerentia, tantus honos exhibitus fuit in gratam memoriam Domini, qui actus erat in crucem ab ingratis Iudæis.

Crypta, quo nomine iam intelligunt subterraneum locum, in quo Martyrum aut aliorum illustrium in Ecclesia virorum reliquiæ conseruantur, ἀπὸ τοῦ κρύπτειν, quod *occultare* est, agnoscit nomen. Accipitur etiam pro loco abdito in ædibus. Ait enim Vitruuius: *In ædibus crypta, horrea, apotheca*. Iuuenalis Sat. 5. accipit pro *subterranea cauerna fornicata*, id est, cloaca. Meminit & eius verbi Cassiodorus *lib. 2. variar. cap. 51.*

Crystallus τὸ διὰ τοῦ κρύους συσταλλόμενον ὕδωρ, id est, *aqua frigore contracta*. Fit enim, auctore Plinio, & concrescit vehementiore gelu, nec alibi reperitur, nisi vbi maxime rigent hybernæ niues, & glaciem esse apparet. Gignitur in Asia & Cypro, maxime in alpibus versus septentrionem, vbi nec æstate vsq; adeo Sol feruet. Oppositus hic solaribus radiis adeo rapit flammam, vt aridis fungis vel foliis ignem præbeat. Vsus eius etiam ad pocula destinatur, vnde *Crystallina* sunt Iuuenali: Nec quidquam aliud, quam frigidum, pati potest, vt bene dictum ab Isidoro.

Ctesipho adolescens apud Terentium τὸ τῆς κτήσεως φῶς *patrimonii splendor.*

Cubiculum a cubando dictum, quod in eo interdiu aut noctu cubare & quiescere soleamus. Festus deriuatum putat a militari lectica, quam Sabini *Cubam* appellant.

Cubitus brachii flexura dicitur, quod ad cibos sumendos in eo cubamus, *vt habet Isidorus.* Capitur & pro mensura, quæ cōstat digitis viginti quinque, *vt scribit Vitruuius libr. 3.* Est & Geometricus cubitus sex nostros complectens. *Origene & Augustino auctoribus.* Sed sunt alii, qui ex Græco idiomate id nominis fluxisse existimant. Etenim ἀγκῶνα appellat Hippocrates κύϐιτον. Scribit enim Galenus in explicatione difficilium verborū Hippocratis: κύϐιτον γὰρ ὠλέκρανον, ὅπερ καὶ ἀγκῶνα. διοσκουρίδης δὲ τὸν κόνδυλον τοῦ βραχίονος οὕτως ὀνομάζεσθαί φησι.

Culcita (nam sic potius scribendum quam *culcitra*, contendūt aliqui Glossarum V. & Pandect. Florentinarum auctoritate adducti) res ea, quæ Fomento & floccis referta substernitur alicui, a *calcando* vel *inculcando* est nominata. Approbat hoc etymon Varro *4. de ling. Lat.* Cicero *3. Tuscul.* Eripiam' huic ægritudinē, quomodo collocemus in culcitra plumea. Vbi *r* litera infarcitur, vt & apud alios sæpe, longa scribendi consuetudine. Meminit eiusdem vocis eodem scribendi modo Lampridius *in Heliogabalo.*

Culeus capacissimum mensuræ & vasis genus, vtpote quod vrnas quadraginta recipiebat, ab *occulendo* id est, claudendo quibusdam deriuatur. Georgius Agricola *de mensuris Rom. lib. 1.* expressum vult esse nomen ex Græco, quod est κουλεὸς, vnde fit κολεὸς Ionica loquendi consuetudine. Quod sit liquoris mensura, asserit Fannius, & potest intelligi cum ex Plinii, tum Catonis verbis *libro de re rustica cap. 3. & 20.* Ait enim: *Si in dolium resinam indes, in culeum P. iij. bene communito, inde in fiscellam induito, & facito vt in dolio musti pendeat.* Romani Græcos imitati etiam vtres vinarios & olearios *culeum* dixerunt. Imo eadem voce apud eos accipitur vter ille, cui olim insui solebāt Parricidæ, cum cane, gallo gallinaceo, vipera, simia, simillimis huic monstro feris, vt ita in proxi-

mum

mum fluuium proiiceretur. Prisca vox est, vt quidem meminit Fulgentius *de prisco sermone lib.* ex Plauti Vidularia, sed admodum male Isidorus *in Glossis* cum tunica eam confudit; quæ scilicet ab iis induebatur, qui erant igne cremandi. Seneca *lib. 2. ad Lucilium*: Cogita illam tunicam alimentis ignium & illitam, & intextam, & quidquid aliud commenta est sæuitia. Constat hunc culleum fuisse ἀσκὸν βόειον aut ὄνειον, id est, *vtrem vel corium bouinum aut asininum*. Priori nomine appellat Theophilus *§. alia deinde. de publ. Iud.* vbi elegantissimis verbis eius instituti apud veteres rationem reddit, & vocat ista animalia ὁμοιότροπα αὐτῷ *moribus ipsi similia*. Addit: τὰ μὲν γὰρ ἀναιρεῖ τοὺς γονεῖς, τὰ δὲ τῆς πρὸς αὐτοὺς οὐκ ἀπέχεται μάχης. Primam legem latam de iis, qui parentes occidissent, opinatur Carolus Sigonius eo tempore, quo L. Hostius paulo post bellum Annibalis patrem interfecit, quam secuta est Pompeia, quam tulit cum M. Crasso Cn. Pompeius cognomento Magnus.

Culina dicta videtur Nonio, quod ibi colerent ignem locupletiorem domus.

Cuma vrbs Campaniæ cunctas fere & Italiæ & Siciliæ vrbes superans antiquitate, a Chalcidensibus quidem est condita; at a Cumæis denominata, qui venerant ex Eubœa. Coloniæ enim ductores Hippocles Cumæus & Megasthenes Chalcidensis ita inter sese conuenerāt, vt Chalcidensium esset colonia, & a Cumæis acciperet nomen. Alii ἀπὸ τῶν κυμάτων, id est, *vndis* vocatas volunt, quod littus proximum frequētibus tergoribus exstet, quibus illisę fremūt vndæ. A Cumis *Cumæa* dicta *Sibylla*, quam Næuius *in libris belli punici*, & Piso *in Annalibus* annotauit; estque inter decem Sibyllas numero quarta. Hodie vrbis istius tantum ruinæ supersunt.

Cunabula lectos scil. infantium, & vbi nascuntur loca a verbo κύειν quis dici non videt? A cunabulis vero & cunis *Cunina* veterum *Dea*, quod infantulis & cunis præesset nomen habet. *Cuninus* vero *Deus* fascini erat auersor.

Cunctator appellatus est Fabius, ꝙ cunctando seu moram trahendo Annibalē fregerit antea inuictum. Hinc illud Enni:

Vnus homo nobis cunctando restituit rem;
Non ponebat enim rumores ante salutem:
Ergo postq; magisq; viri nunc gloria claret.

Eutropius quoq; lib.3. *Missus aduersus Annibalem Q. Fabius Maximus. Is cum differendo pugnam ab impetu fregit, mox inuenta occasione vicit. Ita consilio parta victoria non minus clara, quam qua gladio perficitur.*

Cuneus est *collecta in vnum militum multitudo,* inquit Isidorus. *Vnde propter quod in vnum coit, & ipsa coitio in vnum, cuneus est nominatus, quasi Conneus, eo quod in vnum omnes cogantur.* Hactenus ille. Vegetius lib. 3. *cuneum peditum multitudinem vocari,* dicit, quæ iuncta cum acie primum angustior, deinde latior procedat, & aduersariorum ordines rumpat: quod a pluribus in vnum locum tela mittantur. *Quam rem,* inquit, *milites nominant caput porcinum.* Typum eius habes apud Ælianum *lib. de instruendis aciebus.* Nec illud porro negligendum, facto cuneo perrupisse veteres medios hostes, vt est videre apud Cæsarem libr. 6. cum milites castris exclusi facto cuneo, & duce Trebonio mediam hostium aciem perruperunt. Apud Virgilium Æneid. 12. *dare cuneum* est se in cunei formam componere. Talis autem peditum globus est Græcis τάξις σφηνοειδὴς & σίβος, inprimis Aristidi.

Cuniculus. Cuniculi meatus subterranei suffossi in vrbium obsidione dedicant nominis etymon eiusdē nominis animalibus, sub terra in cauernis suis delitescētibus. Festus in neutro genere appellat *cuniculum occultum* sub terra foramē, aut ab animali, quod simile est lepori, sic appellatum, quod subterfossa terra latere est solitum, aut a cuneorum similitudine, qui omnem materiam intrant findentes. Quod vero Vegetius a leporibus deriuans *libr. 4.* Zoilorum morsibus est impetitus, in eo a Steybecio recte excusatum inuenio Varronis auctoritate, qui *lib. 3. de re rustica cap. 12.* recte tertium genus leporum cuniculum appellari scribit.

Cunina Dea, quę infantes in cunis tuetur, ac fascinum submouet, Lactantius *lib. 1. cap. 10.*

Cupa, ex qua bibere solebant veteres, iuxta illud Næuii: *Duas cupas mero plenas exhausit*, a cauponibus nomen sumpsisse videtur nonnullis. Horatius etiam cum dicit *cupa potare magistra*, significat bibere nullo alio bibendi magistro adhibito, quam ipsa cupa.

Cupediæ dicuntur cibi lautiores a cupiditate, quod excitent sui cupiditatem. Hinc *Cupedinarii*, qui eas vendũt. Quin macellum forum cupedinis nominabant. Varro nomen accepisse vult, quod ibi fuerit Cupedinis equitis domus, qui fuerat ob latrocinium damnatus.

Cupressus arbor trifera, vtpote quæ fructus habet maturos ter in anno, mense Ianuario, Maio, atq; Septembri, ad nihil tamen vtiles, vnde prouerbium κυπαρίσσου καρπὸς de re visu quidem speciosa, sed inutili, nomen traxit ἀπὸ τῆς κυπαρίσσου Græcorum quæ est dicta ἀπὸ τοῦ ἴσως κύειν παρίσους ἀκρέμονας, quod ex æquo producat ramos & fructus. Quamquam alii originationem ducant a Cyparissa filia Boreæ Geltarum regis. Cum enim hæc viuis excessisset, seuit pater in eius tumulo hanc arborem, quæ inde ab eius nomine hoc iam suum obtinuit nomen, vt grauissimi auctoris Asclepiadis testimonio probant. Mox vero a satu eadem feralis & luctuosa haberi cœpta, adhibitaque sepulcris. Festus eius rei rationem reddit, quod hæc arbor excisa nunquam repullulet aut renascatur, sicut ex mortuo nihil sperari potest. Qua de caussa, inquit, *in tutela Ditis esse* putatur. Quin & diserte monet mortuorum olim domibus appositam. Etiamsi mos iste non vsque adeo vetustus apud Romanos fuerit, quod peregrina hæc arbor sero sit Romam aducta, non multum ante ætatem Catonis. Diuitum tantum ædibus adhibitam euincere conantur ex eo Lucani: *Et non plebeios luctus testata Cupressus.* Vtque paucis absoluam, est ea arbor, cui nec folia decidunt, nec vlla caries obrepit temporis iniuria. Vnde forsan obtinuit mos, vt arcæ fierent ex cupresso, quibus ossa eorum reconderentur, qui mortem oppetiissent in bello, vt Thucydides affirmat.

Cura dicta est, inquit Festus, quasi *cor edat*, vel quasi *cor vrat*.

Iosephus Scaliger ad Festum etiam ἀπὸ τοῦ κόρου, id est, *satietate* posse deriuari existimat.

Curatores, siue illi puberibus dentur, siue bonis administrandis aut distrahendis, siue operibus, seu municipibus, Reip. Tribubus, fruméto, oleo, ventri, iudicio. de quibus multa in legibus Romanorum, omnes a cura sunt nominati.

Curetes Græce κουρῆτες, Cybeles sacerdotes, ἀπὸ τῆς κουρᾶς, id est, *tonsura* arcessunt nomen. Eustathius 25. Iliad. κουρῆτες χλιδῶντα πλόκαμον τρέφοντες, ὥστε παρθένοι ἁβρῶς, κουρῆτες ἐκλήθησαν κουρᾶς ἕνεκεν, *Curetes ad delitias alétes cincinnos venusta virginis instar, a tonsura nomen adepti sunt.* Approbat hoc etiam Strabo, sed addit, ab aliis sic appellatos aut ab Heroe quodam, aut a Curio monte, qui imminet Pleuroni, vel a cura Iouis alendi. Alii iterum sic dictos aiunt, quod veluti κόραι, id est, *puellæ fluxas & longas induerent vestes.* Aut ab oculorum pupillis, κόρας dicunt, de qua re in Corybantibus nonnihil allatum. Quidam hos oriundos volunt ex Acarnania, alii ex Ætolia, Eubœa, Creta, adeo fabulosa necnon incerta omnia Horum certe inuentum armata illa saltatio πυῤῥιχὴ dicta, quam Cretenses exercuerunt. Itaque Dionysio Curetes nihil aliud fuerunt in Creta, quam Salii apud Romanos. Strabo addit ex quorundam sententia eosdem esse *Curetes* & *Corybantes*, & *Caberos*, & *Idæos Dactylos*, & *Telchines*, qui sacra Iouis in Creta, & Matris Deum in Phrygia cum armorũ tumultuosa agitatione, cumq; strepitu cymbalorum, tympanorumque sonitu, necnon tibiis ac vociferationibus celebrabant.

Curia. Quin hæc a cura deriuet nomen, nec Palæmon negauerit. Asserit id Varro *lib. 2. de vita pop. Rom.* asserit & Festus Grammaticus doctus. *Curia, inquit, est locus, vbi publicas curas gerebant.* Trahit secum & Gazam in sententiæ communionem, qui *libro de senectute* ἀπὸ τῆς βουλῆς βουλευτήριον interpretatur. Quin ipse Cicero 4. in Verrem: *vt in curia Syracusis, quem locum illi βουλευτήριον vocant.* Sed hæc de voce illa in genere. Peculiares eiusdem significationes adhuc tres sunt non omittendæ. Prima est, qua partes illas triginta, in quas

Romu-

Romulus populum distribuit, significat: Altera, qua denotat ædes illas sacras, in quib⁹ partes illæ triginta sacris sunt operatæ; Tertia, qua ædes illæ accipiuntur, in quibus habebatur Senatus. Primæ significationis meminit Halicarnasseus *lib.2.* Pomponius *l.2.ff.de orig.iur.* Estque notandum singulis curiis imposita fuisse nomina, vt cum Festo affirmat Liuius, singularum virginum, quas rapuerunt Romani de Sabinis. Quamquam Varro atque Plutarchus *in Romulo* eos arguãt mendacii. De sacris, quæ in illis fiebant, adduco verba Dionysiii: *Sacra sua Romulus cuiq; curiæ partitus est, assignatis in singulas Diis & Dæmonibus, quos perpetuo colerent, sumtusq; in hæc tribuit ex ærario publico: quæ quoties celebrarentur, aderant curiæ suis vicibus, epulumq; diebus festis præbebatur Curialibus in aula curiæ propria.* Addit Festus *Calabram curiam dictam, vbi tantum ratio sacrorum gerebatur*, quod & Varro *4. de ling. Lat.* confirmat. Iam autem huius significationis curiæ, tum eius, in qua Senatus cogebatur, meminit Varro his verbis: *Curiæ duorum generum sunt: Nam & vbi curarent sacerdotes res diuinas, vt curiæ veteres, & vbi senatus humanas, vt Curia Hostilia, quã primus rex Hostilius ædificauit.* Curiarum quoq; triginta, q̃ partes erant tribuũ (singulas enim tribus numero tres in decẽ curias distinxit Romulus) tantũ nomina supersunt octo, *Foriensis, Rapta, Vellensis, Velitia, Tifata, Titia, Calabra, Faucia*, vel *Saucia*, vt quidã volunt. Quin curiis triginta additæ tãdem fuerunt & aliæ quinque, vt ita in sua quisq; curia sacra faceret, & ferias obseruaret. Curiarũ præfecti *Curiones* appellabãtur, quorũ officium erat præsidere sacris, festa & ludos populo denuntiare, & Ordinibus in militia præesse. Sacerdotium illud confirmauit Numa Pompilius, *vt lib.2. Dionysius docet.* Singuli Curiones etiã eligebantur a singulis curiis, a quibus nomen habebant, sicut Decuriones a Decuriis, in quas Romulus Curias distinxit, vt antea tribus distinxerat in curias. Curio maximus dicebatur, qui reliquis omnibus præsidebat, isq; omniũ curiarũ suffragiis creabatur comitiis Curiatis, in quibus populus curiatim suffragium ferebat. Nam & his a *Curiis* datum est nomen.

Curionem agnum dixit Plautus pro *macro*, quasi qui cura esset emaciatus. *Festus*.

Curis, inquit Festus, Sabinis est hasta. Vnde Romulus *Quirinus*, quia eam ferebat, est dictus, & Romani a Quirino *Quirites* dicuntur. Quidam eum dictum putant a *Curibus*, quæ fuit vrbs opulentissima Sabinorum.

Cyanea. Vide post Cybelen, atque ea huc transfer.

Cyathus mensuræ & vasis genus apud Romanos ἀπὸ τοῦ χέειν, id est, *fundendo* dictus, aspirata in tenuem apud Latinos mutata. In simpuli locum hunc successisse scribit Varro *de lingua Latina*: Translatus inde ad mensuram sumtusq; duodecies complet sextarium.

Cybele alias parens Deû, & magna Mater, Dea Phrygia, quod in Phrygia coleretur maxime, & *Idæa* ab Ida, Berecynthia a Berecyntho, a Dindymis *Dindymene* dicta, item *Philena* & *Pessinuntia*, quoad hoc primum nomen, nonnullis a Phrygiæ monte Cybello dicitur arcessere nomẽ, in quo exposita fuit, *vt scriptum ab Isidoro*. Quare Antisthenes Philosophus, cum illi probro daretur Athenis, quod non esset indigena, & mater, inquit, Deum est Phrygia. Huic etymo astipulatur Strabo, Suidas & Festus, cum locum in Phrygia aut montes nominant. Sed Festus paulo ante in hunc modum: *Cybele mater, quam dicebant Magnam, ita appellabatur, quod ageret homines in furorem, quod Græci κύϐιϐον dicunt*. Mendosus locus. Itaque eruditi in eo restituendo laborant. Gyraldus adnotat in vulgatis Festi codicib⁹ legi κυϐαν, eamque lectionem sequi plærosque doctos. Ego tamen haud video, quo pacto lectio illa ferri aut excusari, aut denique interpolari possit apud Festum, si præcedentia spectes. Alii legunt κυϐίϐειν, non maiori felicitate. Rectius fecerit, quicumque substituerit κυϐίϐειν, quod est κυϐιστᾶν, ἢ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ῥίπτειν, id est, *saltando se in caput demittere*. Nam & hinc κυϐηϐος est Græcis inclinatus. Seruius deducit eius nomen ἀπὸ τοῦ κυϐισᾶν τὴν κεφαλὴν a capitis scilicet rotatione. Furibundo enim motu sacerdotes rotare solebant caput. Tribuit hoc etiam etymon Festo Gyraldus lapsus, opinor, memoria: Cum nihil tale in eo ha-

eo habeam. Sunt iterum, qui a Cybelo primo huiusce Deæ sacerdote deducunt diuinando potius, quam certum quid proferendo: Non pauci etiam ἀπὸ τοῦ κύβου, quod cybica figura sit terræ, & hic numerus dicatus sit eius numini: Alii ἀπὸ τῶν κυμβάλων, id est, cymbalo, quo etiam vtebantur in eius sacris. At Sosides Atticus voluit dici Cybelen, quasi κῦδος βέβαιον gloriæ videlicet firmitatem libro Theologumenion, *vt recitatur a Fulgentio Placiade.* Sacerdotes huius Deæ dicti sunt Galli a flumine Gallo, qui Phrygiam perlabitur, quod qui ex eo bibissent, virilitatis parte se priuent, vt Festus scribit, & ab Ouidio confirmatur, tum Plinio, qui sacerdotes matris Deum a Phrygiæ fluuio nomen traxisse diserte tradit. Præcidebant autem sibi didymos testa, quam vocant, Samia. *vt idem Plinius lib. 11. cap. 49. & lib. 35. cap. 12. scribit*, idque ad Atis imitationẽ, quem Cybele impudice dilexit. Cum enim perpetuam castitatem esset pollicitus Deæ, eiusq; adeo iacturã fecisset cum Sagaritide nympha cõmisso stupro, correptus furore, cum domos ruere putaret, in solitudinem sese recepit, vbi cum discurreret per Dindymi montis iuga, arrepto lapide seipsum castrauit. Vnde Ouidius:

Ah pereant partes, quæ nocuere mihi:
Ah pereant, dicebat adhuc, onus inguinis aufert,
Nullaque sunt subito signa relicta viri.

Catullus tamen scribit puerum, cum ex Gallo flumine bibisset, furore e uestigio correptum pro aquę eius natura præsecuisse sibi verendas partes. Antistes horum Gallorum partim Græca partim Latina dictione dictus est *Archigallus*, quibus & stipem colligere permissum fuit, cum id reliquis prohibitum esset. Dictos eos volunt a *saliendo* vel *saltando*, quod id facere solerẽt in sacris: Alii a quodam *Salio* oriundo ex Arcadia, quem Æneas a Mantinea deduxerit in Italiam quique iuuenes ἐνόπλιον saltationem docuerit. Sed præstat a saltando nomen deducere. In his sacris æra tinnitũ dabant (*megalesia* vocabant Græci) pro more veterum, qui æs adhibere solebant rebus diuinis, *vt est auctor Macrobius*, cum delinire aliquos, aut deuouere, aut exigere morbos volebant.

Litabant illi porca, idque Nonis Aprilis. Vtebantur & tibia iuxta illud Virgilii:

O vere Phrygia, neque enim Phryges: Ite per alta
Dindyma, vbi assuetis biforem dat tibia cantum.

Sed & tympana tundebant iuxta illud Ouidii Fast. 4.

Ibunt semimares, & inania tympana tundent,
Æraque tinnitus ære repulsa dabunt.

Sed nolo prolixior esse, dum ad alia festino.

Cyaneæ, saxa in mari Euxino, quæ & συμπληγάδες dicūtur Straboni, πλάζκται Homero, *vt idem notat*, & Bosporo Thracio obuertuntur, a cœruleo colore nomen habent, qui κυάνεος est Græcis. Συνορμάδες πέτραι dictæ sunt Eratostheni. *Petras, rupes & scopulos* appellant Orpheus, Apollonius, & eius interpres, Theocritus, Lycophron, Dionysius Alexandr. Nicephor⁹ Gregoras, Iuuenalis, Flaccus, & deniq; Gyllius, qui eas ipsemet inspexit. Falluntur ergo Strabo, Herodotus, Plinius & Ptolemæus, qui insulas esse volunt.

Cyclades insulæ maris Ægæi circa Delum in orbem sitæ, ἀπὸ τοῦ κύκλου nomen traxerunt, *vt cum Plinio tradit Solinus. Suidas & alii* Sporadum quoque nomine appellant, sed parum proprie. Huiusmodi sunt etiam *(vt commodum hæc addam)* Orcades Plinio sitæ ad Scotiæ partem septentrionalem. *De harum nomine inter auctores sat conuenit*, inquit Buchananus. *Rationem autem nominis nemo explicauit.* Plinius esse dicit, numero 40. Pomponius 30. Orosius 33. qui proxime ad verum accessisse videtur Buchanano. Ex his 15. tantum inhabitantur, ceteræ desertæ. Existimat tamen Seruius *(vt redeam ad Cyclades)* nō ideo sic appellatas, quod in orbem sint sitæ, sed quod ordine longo necesse sit circuiri, vel propter promontoria, vel quod est naturale, vt concitatiora sint maria terrarum vicinitate. At ego malo priori etymo me addicere, quod a multo maxima scriptorum parte est confirmatū, nec tanti facere vnius Virgilii auctoritatem, qui *sparsas* dixit *per æquor Cycladas* (etiamsi id excusari possit in Poeta) quam Latinorum & Græcorum de hac re communem sententiam. Has inter numerantur ab auctoribus, *Andrus, Ge-*

restus, *Ceus*, *Caurus* alias *Antandrus* dicta, *Delus*, *Tenos*, alias *Hydrusa* ob abundantiam aquarum, *Myconos Aiacis Oilei sepulcro nobilis (etsi quidã in Delo sepultũ velint) Scyros*, *Syphnus*, *Meropia alias Acis*, *Seriphus*, *Prapesinthus*, *Cythnos*. Mela vix duodecim recenset. Parem numerum reddit Strabo. Sed fatentur postea plures accessisse. Certe Orosius *lib.1.cap.2.* tradit tres supra quinquaginta numero fuisse, earumq; ab Oriente primã fuisse Rhedon, a Septentrione Tenoden, a meridie Carpathon, ab occasu Cytheram.

Cyclops ἀπὸ τοῦ κύκλου τῆς ὄψεως a visus aut oculi rotunditate, qui se circuli in morem habebat. Vnum enim dicũtur habuisse Cyclopes in media fronte, quod fingerẽt eos circa fulgurationes & fulmina versari, quæ manifestum est fieri in aere, qui in medio est situs. Per exochen solus hoc nomine Polyphemus accipitur. Eustathius inquit esse κύειον τῷ πολυφήμῳ.

Cygnus a canendo dictus est Isidoro. Si enim vera sunt, quæ de hoc auiũ genere (multos enim iam video repugnare) a Platone, Cicerone, Philostrato, & aliis sunt tradita, argutũ quid certandi studio emodulatur, maxime spirante Zephyro, qui ei cantum inspirat, tum vbi fatalem horam sibi instare animaduertit. Hinc cantio Cygnea: Hinc & Apollini habetur sacer, vt ex Platone refert Cicero *Tuscul.1.* quod ab eo diuinationem consecutus videatur, dum prouidens quantum in morte sit boni, cum cantu & voluptate pensum vitæ absoluit.

Cylindrus Geometricum instrumentum ex ligno & ad arua æquanda comparatum, aut lapis teres destinatus mulierum mundo, vt ostendit Plinius *lib.37. cap. 6.* cum de beryllis loquens malle dicit nonnullos facere ex illis cylindros, quam gemmas, nomen accepit ἀπὸ τοῦ κυλινδεῖν, id est, voluendo Virgilius *Georg. 1. Area tum primum ingenti est æquanda cylindro.* Quod rotundis lapidibus idem nomen sit inditum, inde est factum, quod ad cylindri seu columnellæ speciem formati sint.

Cyllenius dictus Mercurius nonnullis a Cyllene monte Arcadiæ, quem quidam (*vt auctor est Strabo*) dixerunt surgere ad

altitudinem 20. stadiorũ perpendiculariter, & circa quẽ Plinius scribit albas merulas nasci, nec vsquã alibi: Aliis a nympha Cyllene, a qua sit educatus Mercurius. Ab eadẽ deductũ nomen fatetur & Stephanus. Sed alii rursus a *vna Cyllenia*, in qua sit enutritus, sic nuncupatũ volunt: Verrius inde, quod sermo sine manibus omnia transigat, quib⁹ qui carẽt, κυλλοὶ vocãtur, id est, *muti*. Idcirco quadratus fingi solitus eminẽte tantummodo capite, vt ex parte proditum a Festo.

Cymba fluuiatilis nauis Græce κυμβη, nõ locus nauis, vt visum est Isidoro, nomen illi inuenit, quod aquis incumbat. At alii inclinant παρὰ τὸ κύπτειν, id est, *inclinando*. Nota sane est ex fabulis Charontis cymba, quæ rimosa & situ oblita sæpe fathiscere dicitur præ vetustate. A cymba porro dictum est cymbium poculum, quod eius referret formam.

Cymothoe nympha, cuius mentionem fecit Virgilius Æneid. 1. dicta ἀπὸ τοῦ θέειν τὸ κῦμα, quod fluctus currat, *vt meminit Seruius*. Quod alii ab vndarum velocitate, id est, θοῆ τῶν κυμάτων deducant, non multum differt.

Cynici Philosophi dicti aut a gymnasio Cynosarge, in quo Philosophat⁹ fuit Antisthenes, aut a canina mordacitate, aut deniq; ꝙ canũ more in ꝓpatulo coirẽt. Sed in hoc dissidio Lactantii verba subiicio. *Quid loquar*, inquit, *de Cynicis, quib⁹ in ꝓpatulo coire cũ cõiugibus mos fuit? Quid mirũ si a canib⁹, quorũ vitã imitantur, etiã vocabulũ & nomẽ traxerunt?* κύων *n. Græcis est canis.* Quod sane res ita sese habuerit, indicat & Apuleius *Florid. 2.* cũ de Cratete sic loquit̃: *Duxit Cynicus puellã in porticũ: Ibide loco celebri, corã, luce clarissima accubuit, coramq; virgine imminuisset paratã pari cõstantia, ni Zeno ꝓcinctu palliastri circũstantis coronæ obtutu magistrũ in secreto defendisset.* Secũdũ tamẽ etymon cõfirmat Diogenes suo respõso, q rogatus, *cur canis appellaretur?* Respõdit: *Quia iis, q dant, blandior, iis, q non dant, elatro, malos aũt mordeo.* Alludit & eo Martial. lib. 1. his verbis; *Cerea quem nudi tegit vxor ab olla grabati:*

Cui dat latratos obuia turba cibos.

Esse putas Cynicum deceptus imagine falsa,

Non est hic, Cynicus Cosme. Quid ergo? Canis.

Impu-

Impudentiā eorum incessit Augustinus *14. de ciuit. Dei, c. 10.* Valerius *lib. 1. c. 15.* Ludouicus Viues *de Anima 31.* Lucianus *in dialogo*, cui titulus Cynic⁹ est. Auctor sectæ iuxta Laertiū fuit Antisthenes is, quem modo nominaui, q̃ Socratis audiendi gratia quotidie quadraginta emetiri solebat stadia, tū Sinopæus Diogenes, Menippus Phœnix, & Crates Thebanus.

Cynocephalus animal Ægypto notū, vtpote quo sanctius habuerit nullū, quodq; ipsum Tertullianus & Augustin. pro Deo Anubi acceperunt. qui colebatur facie canina, vtiq; ἀπὸ τῆς τοῦ κύνος κεφαλῆς, i. *capite canino* nomen accepit.

Cynosarges locus Athenis Herculi sacer Platoni videtur dictus a quopiā Cynosargo, aliis a cane vel albo vel veloci, vt censet Hesychius. Cum enim Didymus vel potius Diomus quidā immolaret ad focū, abreptā eius hostiā canis albus, qui forte aderat, in alium locū abripuit. Huius rei causa cum esset admodū perculsus, respōsum accepit a Deo, erigendam ibi esse Herculi aram, vbi victimā deposuisset canis. Quapropter factum, vt ab albo cane locus diceretur Cynosarges.

Cyprus insula dicta Eustathio Odyss. δ διὰ τὸ τῆς Ἀφροδίτης ἐν κύειν πόρειν, ὅ ἐστι περιζῶσα ἢ περονεῖν, quod Venus maturitatem concipiendi, & grauiditatis & partus adferat. Eadem olim appellata *Cerastis* ab asperitate promontoriorum, quæ scopulis, velut cornibus assurgerent.

Cypria nominata videtur Venus potius ab insula Cypro, cuius tutelaris fuit Dea, quā ἀπὸ τοῦ κύειν, i. *pariendo*, vt aliis placet. Cyprii æris, id est, cupri meminit Plini⁹ *lib. 33. c. 5.* quo loco agit de Chrysocolla, Pyxidis Cypriæ *lib. 20. c. 13.* cum agit de asseruando rutæ succo. De ipsamet insula Cypro vide Paphum.

Cyrene oppidū Cyrenaicæ regionis, q̃ & Pentapolis est dicta Plinio, originē referēs ad Græcos, Aristippi Philosophi patria, a Cyrene Hypsei filia dicitur etymō suū arcessere. Ab illa Carthaginis æmula tota regio etiā *Cyrene* dicta. Nostro hoc tēpore dicit̃ *Corene*, teste Giraua. Alii tātundē esse volūt hoc nomē, atq; Latinis *puteoli*, quasi dixeris Brun stadt: vt nomen deducat a Kariath vrbe & Ena fonte. Est n. hæc ciuitas nobilitata a fonte solis, q̃ meridie frigebat, nocte media calebat.

Cyrus lingua Persica significat *solem*, *teste Plutarcho in vi-*

vita Artaxerxis, ſicut & חרס *ſolem coruſcantem* ſignificat Hebræis. Apud eoſdem audit כורש quaſi *iuſtum* dixeris *poſſeſſorem* a verbo ירש hereditauit, quo verbo nouo voluerunt Latini vim Hebraicæ dictionis exprimere. Eſt autem Cyrus fluuii nomen, cuius *libr. 23.* meminit Ammianus. Eſt & eo nomine dictus rex Perſarum primus, quē Danieli Prophetæ familiarem fuiſſe cōſtat, quique cum Crœſo bellum geſſit, quia ſua potentia & opibus fretus arma arripuerat. Certum eſt etiam ſummopere eum valuiſſe memoria, vt & Simonides Lyricus valuit, tum Hippias Eleus Sophiſtarū facile acerrimus, idque diuina potius ingenii vi, quam epotis medicamentis, vt quidam putant, *referente id Ammiano lib. 16.* Ab eodem dicta eſt ciuitas Cyropolis, *vt Adrianopolis, Conſtantinopolis, Philippopolis*, & plures aliæ, a conditoribus ſiue reſtauratoribus ſuis.

Cytherea Venus eſt nominata *iuxta Feſtum* a ciuitate Cythera, ad quam primum dicitur eſſe deuecta concha. Phurnutus vult ita dictam παρὰ τὸ κεύθειν καὶ κρύπτειν τὸ αἰσχρὸν, id eſt, *ab occultando turpi, ſiue Cupidine:* Vel ἀπὸ τοῦ κύειν, *quod Cupido & Venus prope mare ſint nati.* Cythera inſula, cuius iam nunc mentio eſt facta, in ſinu Laconico eſt ſita, & olim *Porphyris* eſt dicta, vt Plinio placet, πορφυροῦσα, *vt vult Euſtathius*, hodie *Cerigo*. Sophiano teſte, cui Fauonius aſtipulatur. Virgilius & Naſo dixerunt pluraliter *Cythæra* in genere neutro, ſed montes eius inſulę Veneri ſacros ſignificarūt. Heſiodus vno verſu meminit & montium, & Veneris Cythereæ, cum inquit: ἀυτὰρ τὴν κυθέρειαν ὅτι προσέκυρσε κυθήροις. Item: πρῶτον δὲ κυθήροισι ζαθέοισιν ἔπλετο· ἔνθεν ἔπειτα περίρρυτον ἵκετο κύπρον. A Cytherea porro *Cytheriacus* eſt pecten Naſoni, quod & is Veneri ſit ſacer. Vnde ſtatuā eius aliquādo cum pectine Romæ dicatā conſtat a Romanis mulieribus, vt abraſum ꝓpter inſuperabilem pruriginis ardorem capillitium reſtitueret. Eſtq; in comendo ſexus huius ſtudium ſingulare inprimis, vt vnicuiq; cōſtat. Quare & in Fauſtinæ numiſmatis, vt iamdudum ab aliis eſt obſeruatum, videas ipſius caput multis, & diuerſis capillorum concinnitatibus exornatum.

Cyzicus

Cyzicus vrbs clarissima & antiquissima, quam Ptolemæus in Mysia ad Propontidem ponit, exstructa fuit a Cyzico Gedeonis & Orphei ætate 34. annis elapsis post Ilium, *teste Cedrono*, eademque Hellesponti caput a conditore nomen accepit. Plinius tradit olim *Arconesum, Dolionim & Dindymun* vocatam, sed ponit eam in insula, quam Alexander continenti iunxit.

D.

D*Aci* populi Germaniæ oppositi, & supra Istrum habentes sedes versus eiusdem fluuii fontes, dicti videntur Isidoro, quasi *Dagi*, quod de Gothorum stirpe creati sint. Suspectum autem hoc mihi, cum Historiæ prius Dacorum, quam Gothorum meminerint. Incursiones enim eorum coercuit Cæsar Augustus, tandem & eos vicit. Inde impugnauit eosdem Flauius Domitianus, post hunc Traianus, qui tandem subegit, *vt scribit Suetonius*. Sed & aliam eorum originẽ colligere licet ex his Dionis verbis lib. 51. οἱ δ' ἐπέκεινα, Δακοὶ κέκληνται, εἴτε δὴ Γέται τινὲς, εἴτε καὶ Θρᾶκες, τοῦ Δακικοῦ γένους τοῦ τὴν Ροδόπην ποτὲ ἐνοικήσαντος, ὄντες, qui vltra Danubium degunt, *Daci*, vocantur, siue ii sunt Getæ, siue Thraces, orti ab illis Dacis, qui Rhodopen quondam incoluerunt. Plinius etiam affirmat Græcos nominare Getas, quos Romani Dacos. Appellatos eos antiquitus δαύους putat Strabo. Daos vel potius δάους nominat Eustathius. Eorum regio cõplectitur hodie Transsyluaniam, Walachiam & Moldauiam, & a quibusdam Thraciæ adnumeratur. Quidam ab ea disterminari dicunt. Ptolemæus ait a Septentrione Sarmatiæ parte, a meridie terminari Danubio.

Dactylus pes constans ex prima longa, duabus posterioribus breuibus, nomen habet ἀπὸ τοῦ δακτύλου, id est, *digito*, qui itidem ex tribus partibus cõstat, vna longiore, breuioribus duabus. Dactyli etiam sunt dicti *Corybantes* magnæ matris ministri, quod quinque essent numero, quot quoq; digiti numerantur. Pherecydes tradidit eos fuisse γόητας καὶ δημιουργούς. Meminit eorum Apollonius Argonauticωn 1.

Dædalus. Huic insigni statuario, qui exsul ob deiectum tecto per inuidiam sororis suæ Perdices filium in Cretam ad Minoem sese recepit, quique labyrinthum exstruxit ad alterius, quippe Ægyptii, labyrinthi formam, & tandem etiam ex Creta profugit sibi & Icara filio alis cera adglutinatis, vt fabulantur, ἀπὸ τοῦ δαιδάλλειν, id est, *ornando & variando* accessit nomen: Vel παρὰ τὸ δαίειν, τὸ γινώσκειν a cognoscendo: Vnde δαίαλος & literæ δ. Pleonasmo δαίδαλος. Inter præclara eius opera numerata est compactilis sella, quæ in Mineruæ delubro apud Athenienses dicata fuit. Ex hoc vno etymo facile est colligere, cur a Lucretio Dædala dicta sit lingua, apud Ennium *Minerua*, apud Virgilium *Circe*. Vide Festum. Est & δαίδαλος ingeniosus, δαίδαλμα opus scitum, ingeniosum. Tandem veteres omnes ligneas statuas, *Dædala* vocarunt, *inquit ille*. Falsum. Neque enim solum simulacra fecit, sed & compactilem sellām, vt iam modo dictum. Quin architectus fuit, & traditum a multis, ædificandarum nauium rationem primum hunc inuenisse, atque inde natam de pennis fabulam. Quidquid ergo affabre & summo artificio erat elaboratum, id veteribus Poetis Græcis δαίδαλον est dictum. Plato in Menone commemorat quædam δαιδάλου ἀγάλματα, quæ soluta aufugiunt, sed vincta manènt. Vnde Socrates apud eundem in Eutyphrone argumenta non consistentia Dædalæis operibus similia videri dicit. Sed de his satis.

Dæmon Græce δαίμων quasi δαήμων, id est, *sapiens*. Multa enim pollet astutia tantaque sapientia & perspicacitate seu ἀγχινοίᾳ, quanta in nullis aliis est creaturis præter Angelos cœli indigetes. Placet hoc etymon Platoni in Cratylo ex sententia Hesiodi. Ait etiam, viros probos magnis honoribus affectos Dæmones fieri iuxta hoc prudentiæ & sapientiæ nomen post mortem, eique sententiæ libenter se assentiri, vt optimus quisque, siue sit viuus, siue defunctus, recte vocetur Dæmon. Possidonius *teste Macrobio Satturn. 1.* ἀπὸ τοῦ δαίειν, id est, *vrendo* deducebat, quod constent ex substantiaætherea. Eusebius vtrumque etymon

reiici-

reiiciens vult dictos ἀπὸ τοῦ δειμαίνω, quod est *exterreo* & *pauefacio*, vt Dæmones solent. Augustinus Steuchus putat etiam ab Hebræo שד vel שדי, id est, *sufficientia* & *omnipotente* deduci posse. Ratio eius est, quod magna vis nominum ex Hebraica lingua dimanauerit ad Græcos, atque adeo hoc nomen antiquum ex eisdem fontibus descendisse. De hac lingua, *inquit*, somniasse videtur Plato in Cratylo, cum asserit Barbaram quandam linguam ceteris linguis nomina dedisse. Videntur ergo vetustiores Græci reiecta priore litera, aut iuncta cum sequenti vocasse Daimones, qui vocantur Hebraice *Sdaim*. Hinc si reiicias consonantem priorem, fit *Dai*, in numero plurali *Daim*. Quod ne cuiquam mirum videatur, norit plæraque nomina Hebræa apud Græcos vel detractis, vel auctis syllabis inueniri. Apud Poetas & Philosophos sæpe designat hoc nomen diuinam quandam potentiam & numen, vt cum inquit Euripides: ὅταν δ' ὁ δαίμων εὐ διδῷ, τί δεῖ φίλων? Aristoteles quoque exordiens librum de mundo semper sibi Philosophiam visam fuisse dicit θεῖόν τι καὶ δαιμόνιον χρῆμα. At in sacris literis prauum illum spiritum proprie significat, quem Diabolum vocamus ἀπὸ τοῦ διαβάλλειν, id est, *calumniando*, vt latius in hac voce dicetur. Dæmones, hoc est, *Deos aereos*, vt eos nominabant veteres, maxima pars vetustatis agnouit. Primum enim Hesiodus triginta prodidit eorum millia, infinitum numerum Iamblichus & Psellus. Plato agnouit in Cratylo & Epinomide, Plutarchus, Apuleius, Arrianus, Orpheus, Homerus, & omnes Chaldæi, at hi alios bonos, alios malos. Hesiodus disertis verbis de illis dicit: ἀέρα θ' ἑσσάμενοι πάντη φοιτῶσιν ἐπ' αἶαν. Eandem opinionem amplexus est Pherecydes, Zoroastres, Magi veteres, & Ægyptiaci sacerdotes. Quamquam dubitetur de Aristotele, qui nullas nouit substantias separatas a materia præter motores orbium *Metaphys.* 12. quem sequuntur Auerroes, Simplicius, Alexander, & multi alii Peripatetici, sicut Hæretici Dositheani, quos ex Simonis Magi schola prodiisse putat Theodoretus.

Dagon, Deum Palestinæ Eusebii auctoritate adductus recte à frumento, quod Hebræi vocant דגן, deriuat Ioannes Drusius Hebraicæ linguæ Professor accuratissimus apud Francerenses. Subdit ex eodem Eusebio Philonis Byblii locum in historia Sanchumathonis, quã transtulit ex lingua Phœnicum in Græcam. Δαγὼν, inquit, ὅς ἐστι σιτὼν, Dagon qui Græcis dicitur Siton, id est, frumentum. Alii a דג, id est, pisce deducunt; quod superior pars hominis, inferior piscis figuram repræsentauerit.

Dalmatæ populi bellicosi ad Istrũ a Dalmatia nomen habent; quæ alio nomine dicitur quibusdam, sed perperam, Pannonia. Hos subegit Tiberius. Augustus totã regionem in Prouinciæ formã redegit, *vt tradit Aurelius Victor.* Totam Dalmatiam putat Appianus a Delminio oppido vocatam, quod hodie est Dama. Genuit ea Diocletianum, virum crudeli & exitiali in Christianos animo, quippe qui præter tormenta, quibus carnificinam exercuit, in libros etiam & scripturas sæuiit. Protulit & D. Hieronymum Stridone natum, quem *Latinorum* nemo lucubrando vicit. Dalmatica vestis, quæ est tunica sacerdotalis cãdida cum clauis ex purpura, a Dalmatia, vbi primum est texta, nomen accepit. Dalmaticus dictus fuit L. Metellus a Dalmatis subactis, qui & Castoris ædẽ vetustate collapsam refecit, *teste Cicerone 3. in Verrem*, item pro M. Scauro.

Dama seruile nomen, & apud Horatium *lib. 2. Sat. 5.* libertini hominis, diminutionis forma est deductum a Demetrio, *vt vult Turnebus Aduersar. lib. 6. cap. 4.* Alioqui cur non ἀπὸ τοῦ δαμάζειν, id est, *domando* potius?

Damascus vrbs Syriæ, quam Iulianus vocat veram Iouis vrbem & Oriẽtis totius oculum in epistolis, nuncupata est Isidoro a Damasco dispensatore, quem Abraham futurum sibi heredem dixerat, antequam illi Isaac promissus esset. Nonnulli dictionem esse volunt conflatam ex Hebræo דם i. *sanguine*, & ἀσκοῦ *vtre*. Sed a ciuitate hac ipsa vult Athenæus *lib. 2.* nomen esse Damascenis prunis.

Damasippus, cuius nominis meminit Iuuenalis, equorum domito-

mitorem significat a δαμάζω *domo*, & ἵππυ *equo*. Taxat Satyricus *Satyra 8*. quemcunque nobilem fictitio hoc nomine, quod tempore Neronis multis claris maioribus oriundi aurigare in gratiam principis didicerint, qui (*vt est apud Tranquillum*) eodem studio tenebatur, vt ibi commentatores docent.

Damia Romanorum Dea, quæ alio nomine *Bona Dea* est dicta, cuius sacra non licebat viris adire, vnde & violata accepimus, cum Clodius deprehenderetur in illis muliebri veste, ἀπὸ τοῦ δήμου, id est, *populo*, deducit nomen, pro quo Calendis Maii sacrificium eius fieri solebat dictum Damium eandem originem sapiens. Neque enim cum Festo intelligendum hoc nomen ἀντιφραστικῶς, quod minime esset δημόσιον, id est, publicum (in operto enim fiebat) sed quod in ædibus Pontificis summi fieret quotannis pro salute populi Romani. Intererant illis tantum mulieres, placabantque Deam teneræ porcæ abdomine. Multa etiam agebant sacrificiis Orphicis consentanea: Templumque eius situm erat in Auentino monte. Non pauci exstiterunt, qui hanc ipsam Medeam voluerunt esse, quod esset in æde eius omne genus herbarum, ex quibus antistides medicamenta conficiebant. Quod vero ædem eius ingredi non licuerit viris, factum hoc dicunt ob enormem iniuriam, quam a Iasone ingrato homine perpessa fuit. Alii *Floram* esse a floribus dictam deam persuadere conantur: Nonnulli *Faunam*, sic appellatam, quod omnibus animantibus faueat, eamque Fauni filiam, vel potius vxorem, *vt videtur Plutarcho*, quam Græci θεὰν γυναικείαν appellant, *vt & idem affirmat*. In Pontificum libris fatua indigitabatur a fando nomen trahens, quod infantes non prius vocem edant, quam terram attigerint. Sed & Opem vocabant, quod ope & auxilio ipsius vita constet. Alii Proserpinam crediderunt, ideoque porcam offerri, quod animal illud segetem depascat, quam Ceres mortalibus communicauit: Iterum alii χθονίαν ἑκάτην, Bœotii Semelen, Romani *Dryada* puellam, quæ & ipsa Fauni est vxor. Denique sciendum, quod Damiæ sacerdos Damiatrix sit appellata, cui non

S

licebat myrtum eius sacris inferre, tum temporis matronas liberas & puras a re venerea inprimis esse oportere significarét, prout docet Plutarchus in quæstionibus Rom. quæst. 20. Atque ea, ratio (cum myrtus Veneri sit sacra) magis arridet, quam quæ ex fabulis adduci solet de patre, qui eam myrteis virgis grauiter exceperit, cum de stupro ab eo interpellata parere nollet.

Damnum a diminutione dictum vult Isidorus: Varro 4. *de lingua Latina* a demtione. Alii deflectere malunt παρὰ τὸ δάπτεσθαι, id est, *vorando*, vel παρὰ τὸ δαπανᾶσθαι ab *insumendo*. Quæ omnia minime reiicienda opinor. Damnum iniuria datum in lege Aquilia est Theophilo ζημία ἀδίκως γινομένη. Vbi vero diminutionem proprie significat §. *at ex contrario Instit. quib. alien. licet*, ibi, *sine damno* reddidit δίχα πάσης δαπάνης. Infectum damnum est, quod nondum est factum, futurum tamen veremur.

Danai iudices sunt nonnullis, qui deducunt ab Hebræo דן. Dicti & hoc nomine Græci ἀπὸ Δαναοῦ τοῦ Αἰγύπτου ἀδελφοῦ a Danao Ægypti fratre, *vt vult Eustathius Ilia. 1.* Reliqua de Græcis videbis suo loco.

Dani, qui sæpe a iunioribus confunduntur cum Dacis, & quos Eginarthus, eiusque seculi scriptores *Normannos* vocant, nonnunquam eos, qui sunt apud nos *Ratheni* & *Sueui*, proprie iam illi, qui Denemarchers dicuntur, ab Hebræo דן videntur etiam deducere nomen. Vetustissimi auctores nullam horum mentionem faciunt. Florus ac Plinius de viris illustribus testantur eos, cum primum magna clade affecissent Romanos, tandem a Mario in Italia fuisse cæsos. Sunt enim eidem cum Cimbris. Quod quidem nomen etiamnum in Cimbrica Chersoneso repræsentant. Etiamsi Strabo a Cimmeriis factum hoc nomen censeat, quos supra Thraciam sedes habuisse testatur nomen *Bosphori Cimmerij*. Herodotus collocat eos ad fluuium Araxem, inque Lydiam infusos tradit *lib.*1. Vtcunque tempore Marii verisimile est, eos ex Dania & Holsatia in Italiam penetrasse, & iam ante ex Oriente ad hoc littus Europæ esse progressos, sicut de Getis, Dais &

Syeuis in historiis asseritur, & a Melanthone est adnotatum.

Daniel iudicium Dei. Nam דין tantūdē ac *iudicauit*: אל *Deus*: Dei quippe iudicium ille exercuit inter presbyteros, cum deprehensa eorum falsitate Susañam mortis faucibus eripuit. Visiones quoque & somnia, quibus per signa quædam & ænigmata monstrabantur futura, sagaci mente aperuit & explicauit.

Danista Latinis fœnerator. Hunc quicunq; a dando deriuāt; errant, cum a Græco *δανείζειν* deducatur.

Dantiscum Vide Gedanum.

Danubius μέγιστος τῶν ποταμῶν Arriano *lib. 1. de rebus gestis Alexand. Magn. Herodiano lib. 6.* maximus fluminum *vt & Rhenus*; sub ipso septentrione, vtpote qui 60. nauigabiles fluuios recipit, *vt auctor est Ammianus lib. 22.* quem lapideo ponte iunxit Traianus *teste Cassio Niceo*, quem tamen postea demolitus est Adrianus cum metueret indomitarum gentium excursiones, accessit nomen a copia niuium qua augetur, quasi dixeris Niuiuiam, vt placet Isidoro. Equidem crebriores apud Danubium niues, quam pluuias cadere testatur Herodotus *lib. 4.* Alii, quorum in numero sunt Rhenanus & Vadianus, Danubium olim dictum existimāt, quasi Abnobium vel Abnobiam a monte Abnoba. Coniecturam hanc adiuuat priscum vocabulum Abnaub, cui Germani addente D: dicunt [illegible] quæ non plane reiiciendam arbitror. Alii tamen a Danone hoc nomen sortitū credunt; teste Francisco Irenico. Vnde forsan Mantuanus, [illegible] Bartholinus [illegible] appellat. Cato in Originibus, quod multitudine [illegible] habitet, a Danis eius accolis nomen trahit. Hinc [illegible] dicunt affirmare superiores illius partes maxime per [illegible] eorum, qui fuerunt aliis [illegible] cum Danis, regionem [illegible]. Quod denique alii [illegible] siue [illegible] dictum existimant, quasi calamitatis auctorem a Scythis; cum in eius traiectu damnum accepissent, cum antea ipsis diceretur Matoas, vt est apud Stephanum Græce ἀ[illegible]ος, id est, *innoxius*, vt fabulosum & alienum a veritate reiicio. Est & huic fluuio nomen Ister tam veteribus;

quam Neotericis notum. Versus fontes tamen magis Danubii nomen obtinet: ad ostia vergens, Istri, idque ex Strabonis sententia *libro* 7. Quin Istri appellatio antiquior est appellatione Danubii: Cum eius mentio fiat apud antiquissimos scriptores, Herodotum dico & Apollonium, non Danubii. Vt toto cœlo errent, qui Augusti primum temporibus Istri seum nomen sortitum somniant, cum & in ipsa inquam, Argonautarum expeditione apud Apollonium hoc nomen exstet, & ab eo iuxta Iustinum & Trogum Istria sit appellata. Quamuis Solini interpres vice versa ab Istria dictum existimet Istrum. Cum autem ἴστρος dicatur Græcis, perperam a nonnullis scribitur Hister cum aspiratione, *vt & Tortellius notauit.* Fluuium hunc tam celebrem descripsit Lycophron subaquę Celticæ nomine. Apud Festum est *Addubanus*, nisi locus est deprauatus. Oritur sex miliaribus supra Tubingam Creichgoiæ, inque pontum Euxinum tanto impetu effunditur, vt vltra 40. millia passuum in medio mari dulcem aquam exhibeat.

Dapalis dictus est Iupiter a Catone *libro de re rustica*, forte quod fierent ei sacra epulo dapali.

Daphne Latine & Græce dicta est laurus ab intensiua particula δα & φωνεῖν, quod est *sonare*. Ingenti enim sonore cremari solet. Vnde futura colligebant, *vt & Porphyrius monuit.* Quocirca vaticinii symbolum eam esse non imperite dixit Aphthonius, & vates dicuntur δαφνηφάγοι. Dionysius etiam in pręceptis de Panyricis scribendis μαντικὸν φυτὸν appellauit. Vide Pierium.

Daps, teste Festo, veteribus res diuina, quæ scilicet fiebat aut hyberna semente aut verna, a Græco δαὶς deriuata videtur.

Dardanarius Græce παντοπώλης & σιτοκάπηλος, annonæ aliarumque mercium acerbus venditor, quique eas premit & onerat, a Dardano repertore eius nequitiæ, vel potius a Dardanomago, cuius Tertullianus cum Typhone & Nectabi meminit, suum est nomen sortitus. Vt sit suspicio tales homines olim & magiæ postulatos fuisse, quasi messes excantarent.

gent,& alio traducerent, *ſicut cecinit Virgilius*. Creditum id olim vel ex XII. Tabul. apparet, vbi id maleficii genus lex fuit lata. Dardaniorum mentio fit, *l. in Dardanarios. ff. de Pœnis*. Pœna in eos eſt conſtituta lege Iulia de Annona.

David hominem ſignificans dilectum nomen habet a דוד, id eſt, *amico*.

Daunia dicta Apulia a Dauno Illyricæ gentis illuſtri viro. Feſtus.

Decas etymologicis dicta quaſi δέχας, quod omnem in ſe recipiat numerum. Vnde mundum, qui in ſe omnia complectitur rerum naturalium principia, hoc ipſo ſignificari docuerunt Pythagorici.

Decanus olim in militia dictus a numero denario. Cum enim centuria diuideretur in decem contubernia, dicebatur horum præſes & caput *Decanus*.

December menſis, Hebræis כסליו, Athenienſibus ποσειδεὼν in quo Saturnalia celebrare ſolebant cum Sigillariorum Feſto Romani, quod decimus eſſet a Martio, nomem accepit. Amazonius eſt appellatus ab adulatoribus in gratiam Commodi. Imperat. *vt prodit Ælius Lampridius*: At eam appeltionem non adeo diu retinuit. Ex ordinatione Romuli dies primum habebat 30. ex Numæ deinde conſtitutione (*vt ita dicam*) 29. & denique ex Iulii Cæſaris ordinatione 31.

Decemuiri, qui creati ſunt Romæ, vt promulgarent quas Sp. Poſthumius Albus, A. Manlius, & P. Sulpitius Camerinus in Græciam miſſi, ex inclytis Solonis & Lycurgi legibus, deſcriptas leges in patriam detulerant, quod numero eſſent decem ſortiti ſunt nomen, vt Duumuiri, quod duo, Septemuiri, quod ſeptem, quindecimuiri, quod quindecem. & Centumuiri, quod centum, etſi non ita præciſe, cum eſſent numero centum & quinque, quæ ambæ dictiones vna dictione iungi & copulari non poterant. Sunt autem leges illæ dictæ leges XII. Tab. quod in XII. tandem tabulis propoſitæ fuerint (primum enim erant tantummodo decem) & De-

cemuirales a Decemuiris, quorum id opera atque auctoritate factum. Decemuiros epulonum constituisse Cæsarem Dictatorem auctor est Dio *lib. 45.* cum antea septemuiri Epulonum vocari solerent. Pomponius auctor est fuisse etiam Decemuiros Litibus iudicandis constitutos *l. 2. ff. de Orign. iur.* Adhibere solebant illi iudiciis hastam prætoriam, qua posita iudicium exercebant, quod etiam Centũuirale est dictum. Coloniæ porro deducendæ electos quandoque fuisse Decemuiros, vt & Triumuiros, Quinqueuiros. Septemuiros, Vigintiuiros, discimus ex *Appiano, Plutar. bo, & Cicerone.* Hi postquam erant creati, colonos, qui vel sponte nomina dederant, vel sorte exierant, in agros lege definitos, atque in Coloniam, sub vexillo quasi exercitum aliquem deducebant. Vtque ad primos illos Decemuiros redeam, quos Pomponius grauiter lapsus constitutos scribit, vt leges peterent a ciuitatibus Græcis, cum tres tantum emissi fuerint, quorum nomina paulo ante relata sunt, sciendum, eos Centuriatis comitiis creatos habuisse primum ius conuocandi Senatum, confirmandi decreta, Aggressi quoque fuerunt Rempubl. constituere. Penes vnum erant fasces & reliqua Consularis potestatis insignia, in cuius locum alii seruatis vicibus succedebant, idque ad certos dies, donec tempus annuum elaberetur. Tandem vero Appii Claudii dominatione atque libidine Decemuiratus explosus fuit. *Dionysius, Liuius, Plutarchus, Fenestella.*

Decuma vectigal apud Romanos ex agris, qui frumenti decimam vel quamuis aliam partem soluebant. A Decumano vectigali Decumani dicti sunt publicani. A denario numero maximus fluctus dictus etiam est Decumanus apud bonos auctores. Silius lib. 14. *Non aliter Rhodopes Boreas a vertice præceps. Cum sese immisit, decimoq; volumine pontum Expulit in terras.* Eadẽ mente Liuius Decumanam portam in castris appellat *lib. 3. ab V. C.* maximam & ab hoste auersam. Per hanc educebantur facinorosi, & desertores, in quos iure militari animaduertendum erat.

Decurio a decem, vtpote qui denis equitibus *præest iuxta Festum*

Festum. Quidam dictos Decuriones volunt, quod primum, cum coloniæ deducerentur, decima pars eorum qui deducerentur, consilii publici gratia conscribi solita sit Verior est prior sententia, ad quam proxime accedit Varro, qui primos singularum decuriarum dictos ait Decuriones.

Dedan Idumeæ ciuitas a Dedan filio Esau est appellata. דדים autem mamillas & vbera fœminarum significant.

Delia meretrix nomen inuenit a דליל *exhausit*. Quid quæso eo etymo accommodatius. An non lupæ sunt *voragines, abyssi, putei, fouea, Scylla, Charybdes?* Quot iuuenum loculos nō solum, sed etiam vitam & sanguinem exhauriunt? Equidem qui eas accedit, ruit in mortem inque perniciem suam. Caue caue, quicunq; vis esse saluus, ab hac illuuie.

Delius iuxta Phurnutum appellatus Apollo ἀπὸ τοῦ δηλοῦν, id est, a *manifestando*, vt Phanæus ἀπὸ τοῦ ἀναφαίνειν *illustrando*, vel ὅτι φαίνεται νέος, *quod semper se renouet*. Sed alii a Delo insula nominatum volunt in qua fertur natus.

Delos Cycladum omnium clarissima, & celebris Apollinis tēplo, Aristoteli dicta videtur ἀπὸ τοῦ δηλοῦν, id est, *aperiendo & manifestando*, quod repente enata apparuerit. Olim etiam dicta fuit (*vt ex aliorum sententia hoc addam*) Asteria, pelasgia, Lagia, Ortygia, κύνθος, Chlamydia, ἀναφὴ etiam Philoni, & Ortyx Antonino. Hodie ei nomen *Sdiles*. Tradunt nonnulli in Delo primum repertum ignem, & inde *Pyrpilen* vocatam. Nec omittendum, quod a doctissimo Apollonii enarratore scriptum, de Delo, Asteriam a forma fuisse dictam, mox nomine mutato Ortygiam a sorore Dianę. Fabulosa quidem omnia, sed omittenda nequaquam, quando diligentiam nostram vbiq; aliis probare semel est constitutum.

Delphi, vrbs Batauiæ nomen inuenit a fosse aluco, qui magno labore impensaque ad perpendiculum & lineam rectam est ductus ad portum, quem, vocant Delfshauen. Exstitit & eo nomine Phocidis oppidum Pythii Apollinis templo & oraculo insigne. Hinc Delphica illa oracula flexuosa, & sūmopere, ambigua, magno numero ab auctoribus

ſparſim citata. Defecerunt ea tandem, quod plerique ideo factum exiſtimant, quod exhauſta ſit cœleſtis cuiuſdam ſpiritus vis. Cicero *Diuinat. 1. Terræ vis Pythiam Delphis incitabat, natura Sibyllam.* Et libro 2. *Euanuiſſe aiunt vetuſtate loci vim eius, vnde anhelitus fieret, quo Pythia mente incitata ederet oracula.* Diodorus etiam 6. & 10. Bibliothecæ ortum huius Oraculi tribuit ſpiritui terræ, quem ἆσθμα vocant. Ipſe enim Diabolus intermedio vapore occupare ſolebat Pythoniſſam, quæ ſedens in olmo futura canebat, at prædicebat. Sed enim cum de vi non tantum naturali, ſed etiam diuina agatur, quo pacto tandẽ euanuit? Vetuſtate, inquies. At quæ vetuſtas, quæ rem diuinam conficere poſſit? Quæ res terrea mẽtẽ mouere & extra ſe rapere queat, ſi originem halitui terrę deferre pergas? Dion auctor eſt ſolutum fuiſſe oraculum iſtud, hominibus iugulatis ad hiatum, vnde ſacer prodibat ſpiritus. Falſum & illud. Nam & Delphicum oraculum, ita Iouis Hammonis. Panis, Tireſiæ & multorum aliorum mox ſub aduentum & paulo poſt aduentum mortemq; Domini Chriſti obmutuit, qui ſua virtute ſilentium eis indixit. Haud omittendum hoc loco, nonnullos arceſſere eius nominis originem a piſce Delphino, ſub cuius ſpecie Apollo adnauerit Delphos, vbi præcipue cultus fuit. Quanquam & Delphi antea fuerant Neptuno ſacri, vt Calauria Trœceniorum inſula Apollini, *vt eſt apud Pauſaniam.*

Delubrum dicebant veteres fuſtem delibratum, id eſt, *decorticatum*, quem pro Deo venerabantur, *vt ſcribit Feſtus.* Aſconius id reprehendens: *Sunt, inquit, qui delubra ligna delibrata, id eſt, decorticata pro ſimulacris Deorum more veterum poſita exiſtiment, ſed male.* Varro *lib. 8. rer. diuin. vt recitat Macrobius 1. Saturn.* ſcripſit alios exiſtimare eſſe delubrum, in quo præter ædem ſit area aſſumta Deum cauſſa, vt eſt in circo Flaminco Iouis Statoris: Alios intelligere locum, in quo Dei ſimulacrum ſit dedicatum, vt a Dei ſimulacro dedicato delubrum ſit dictum, ſicut candelabrum appellarunt locum in quo figeretur candela. In qua ſignificatione accepiſſe videtur Virgilius *Æneid. 2.* cum canit: *At gemini lapſu delubra ad ſum-*

ad summa dracones Effugiunt. Et vt mox simulacrum hic nominaret, subdit: *Sæuæque petunt Tritonidis arcem. Sub pedibusque Deæ, clypeique sub orbe teguntur.* Seruius eodem libro dictum ait delubrum, quod sub vno tecto plura complectatur numina, quia vno tecto diluatur. Alios autem affirmare scribit, delubrum esse locum ante templum, vbi aqua currat dictum etiam a diluendo. Idem alibi ligneum simulacrum quoque delubrum dici, a *libro*, id est, a *raso ligno* factum, quod Græce ξόανον dicunt, affirmat. Iam vero generaliter pro templo accipi constat. Plinius *lib. 36.* Durat Cyzici delubrũ, quo filum aureum commissuris omnibus positi lapidis subiecit artifex. Isidorus: *Nunc sunt ædes (delubra)* cum sacris fontibus, in quibus fideles regenerati purificantur. Et bene quodam præsagio delubra sunt appellata. Sunt enim in ablutionem peccatorum. Fons autem in delubris locus est regeneratorum, in quo septem gradus in spiritus sancti mysterio formantur, &c.

Demea senex in Adelphis Terentii ἀπὸ τοῦ δήμου id est, *populo* dictus, quippe homo antiquis moribus & amans popularis status.

Demensum, vide Dimensum.

Demipho senex apud Terentium, τοῦ δήμου φῶς, *lux populi.*

Demosthenes dictus videtur Eustathio Odyss. *n*, ὅτι σθένος τῶν ἀθηναίων δήμου γέγονεν. Is enim populum Athenarum suis orationibus, velut flabellis, incitabat & impellebat, quocunque visum erat, Philippo Macedonum regi maxime aduersus, qui propterea vt ipsi cum aliis quibusdam oratoribus traderetur in manus, summopere adnixus fuit. Sed eam ipsius petitionem festiuo admodum apologo de lupis, canibus & ouibus elusit. Quin ipsemet Philippus fauorem eius auro argentoque sibi non erubuit conciliare. Nota enim est eius ἀργυράγχη. Ipse est, qui ad Laidem pro nocte vna maximum auri pondus exigentem dixisse legitur: *Non emo tanti pœnitere.* Cætera mitto. Tantummodo genus intellige mortis. Legitur enim, cum ipsi nuntiatum esset Antipatrum aduentare in Calabriam ad Neptuni templum se recepisse. Quo

cognito cum Antipater ad eum misisset Archiam Tyrium cum satellitibus, qui persuadere conabatur, vt secum pergeret ad Antipatrum, a quo esset nihil molesti perpessurus, in interiorem templi locum se contulit, arreptoq; libro, quasi scribere pararet, hausit venenum calamo inclusum.

Denarius a denis dictus, inquit Isidorus, quia pro nummis decem imputatur. Quidni deriues a numero denario. In militari enim stipendio semper pro decem assibus est datus. Cõmuni modo loquendi accipitur iam non pro certo pondere aut nummo, sed pro quauis pecuniæ moneta, contra originem tamen & significationem primam.

Dens. Vide paulo post.

Desultor a desiliendo dictus est Isidoro, quod ad finem cursus desiliendo trãsiliret de equo in equum. Vnde Manilius: Necnon alterno desultor sidere dorso Quadrupedum & stabiles poterit defigere plantas, per quos vadit equos: Ludes post terga volantum.

Dentale pars aratri, cui vomis indicitur, a dente nomen inuenit. Per synecdochen pro ipsomet aratro accipitur. Virgilius Duplici aptantur dentalio dorso.

Dentati Romanis sunt appellati, qui nascebantur cum dentibus teste Plinio libro 7. cap. 16. Sic & alios a corporis partibus nominabant, vt erudite a Carolo Sigonio est adnotatum, Tuditanos, qui caput simile malleo habebant; Tudites enim sunt Mallei a tundendo dicti. Capitones etiam a capite sunt nominati, vt Nasones & Simi a Naso, Frontones a fronte, & a cincinnis Cincinnati, a caluitie Calui, a crinibus crispis Crispi, ab oculis peruersis & detortis Strabones Lusci & Luscinii, Pæti, Coclites ab his oculorum vitiis, vt & Rauilia a rauis oculis, Labeones & Chilones a labris, Silones ab eminentibus superciliis, deducto vocabulo a Sileno, qui superciliis hirsutis pingi solebat, *Balbi* & *Blæsi*, ab his ipsis linguæ vitiis, *Barbati* a barba, *Verrucosi* a verruca in labiis, *Ænobarbus* ab ænea barba, *Scæua* & *Scæuola* & *Læuinus*, qui læua vteretur pro dextra. Fuit & Scapula cognomentum *Corneliorum*, Axilla & Ahala *Seruiliorum*. Denique

nique a crurũ vitiis dicti sunt *Vari*: & *Vatia*, quibus in exteriorem partem crura flectuntur: *Atta*, qui propter vitium plantis insistunt, & attingunt magis terram quam ambulant: *Plauti*, qui planis sunt pedibus, & nullam habent in medio concauitatem: *Pansæ*, quibus pedes erant lati & pansi: *Planci*, quibus plani: Et *Scauri*, qui talos porrectos & tumentes habebant.

Dens ab edendo dictus Grammaticis. Etiamsi alii, sicut & Isidorus, a Græcis nomen deductum putant, qui dentem ὀδόντα vocant. Primi dentes sunt *Præcisores* dicti a *præcidendo*: Sequentes *canini*, quod referant similitudinem dentium caninorum: Vltimi *Molares*, quia concisa atque confracta a prioribus subigunt ac molunt. Dens Theoninus, qui cessit in prouerbium prodente maledico, a Theone petulantissimo Poeta est dictus. Similiter *dentata charta* Ciceroni, a dente sumpto vocabulo, maledica est & plena aculeis. Macrobius scribit post septem menses primum pueris emergere dentes, post annos septem eos excidere, renatis aliis aptioribus ad cibum comminuendum, eodemque anno absolui integritatem loquendi. Dentis euulsionem primum inuentam ab Æsculapio Arsippi & Arsinoæ non Apollinis filio, legere est apud Ciceronem *3. de Nat. Deor.*

Dercetis Dea, quæ & Δερκετὼ Actesia vocatur & a barbaris *Atergatis*, eadem quibusdam cum Rhea, nomẽ Athenæo ferre videtur, *libro 8.* quasi sit ἄτερ γαθὸς, id est, *Syrorum lingua sine piscibus*. Diodorus ait *libro 3* iuxta Ascalonem lacum esse, vbi templum fuerit insignis Deæ, quam Syri vocant Δερκετοῦν, *muliebri facie*, reliquo corpore piscis figuram repræsentante, cuius filia Semiramis a columbis sit educata, & idcirco sacras genti esse aues. Dea ista (pergam fabulari) pudore simul & dolore compulsa in stagnum se abiecisse dicitur in piscem conuersa. Vnde & Syri piscibus stagni istius abstinẽt. Meminit eius & Ouidius *Metamorph. 4.* & Lucianus *suo de Syria Dea sermone*.

Deuerra Dea a *verrendo* est dicta, venerabantur enim eam

vt bene scopis domum verrere possent, *auctoribus Varrone & Augustino.*

Deunx pars assis, qui diuiditur in vncias XII. vnde nomen habeat, liquet ex hisce Varronis: *A Duodecim vna demta vncia, Deunx.* Fuit & Deunx poculi genus, sicut & Sextans & Triens, vnciarum vndecim, intemperantibus & ebriosis magis, quam sobriis conueniens. Martialis de seipso & Cinna:

Sextantem poto, tu potas Cinna Deuncem,
Et quereris quod non Cinna bibamus idem.

Item arguit alterum eius Epigramma de Lusco Bibone ad Aulum. At Sextans temperatorum fuisse videtur. Nam tradit Suetonius Augustum Cæsarem sextante bibisse, & sexies tantum admouisse ori in publicis conuiuiis.

Deus. Huius nominis volunt nonnulli esse Græcanicam originem, vt sit dictus Deus, quasi δέος, id est, *timor.* Nam primus in orbe Deos fecit timor, *ait Statius*: Nonne etiam in sacris legimus Deum esse timendum? Numer. 8. *Dominum exercituum sanctificabitis, ipse sit timor vester, & pauor vester.* Dauid Psalmo 34. *Timete Dominum sancti eius, quoniam non est defectus timentibus eum.* Est autem Dei timor duplex: Vnus filialis, *vt vocant*, piis & filiis eius conueniens: alter seruilis, qui cum vera charitate consistere nequit: De quo agit *Ioann. 4. sua Epistola.* Alii autem deducunt a Græco nomine θεὸς cuius etymon Grammatici trahunt vel ἀπὸ τοῦ δέος, id est, *timore*, de quo antea, vel ἀπὸ τοῦ θεῖν, id est, *currendo*, quod veteres Solem & Lunam, qui motu continuo agitantur, *Deos* vocarent, *auctoribus Eusebio & Eustathio.* Huic sententiæ assipulatur Moschopulus, & addit: θεοὺς γὰρ ἕλληνες τὰ στοιχεῖα ἔλεγον, ἃ θέουσιν ἀεί. Prætor hos sunt, qui a dando deriuant. Vnde Homerus Deos vocat *datores bonorum.* Et Iuuenalis: *Nam pro iucundis aptissima quæque dabunt Dij.* Et Seneca Phil. *Quidquid nobis bono futurum erat, Dominus & parens noster in proximo posuit. Non exspectauit inquisitionem nostram, sed vltro dedit: nociturа altissime pressit.* Porro alii dictum volunt, ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι, id est, *contemplando, videndo*, quod omnia oculis eius subiecta sint, vel quod nihil ei desit. Omnibus his sese opponunt,

opponunt, qui Deum ab Hebraica voce די, id est, *sufficientia*, depromunt. Nam hinc dictus שדי, quod apud eum solum sit αὐταρκεία. Animaduertendum porro & illud, apud plurimas gentes quatuor literis hanc vocem efferri & pingi. Hebraice enim dicitur יהוה, Græce θεὸς, νοῦς, Latine *Deus*, Gallice *Dieu*, Hispanice *Dios*, Belgice Godt / Germanice Gott / Deli Chaldæis *teste Philone in libris antiquitatum*, quamuis nunc scribant ייי. Vt non parua suspicio sit factum hoc Hebræorum imitatione, qui lingua vtuntur omnium prima & antiquissima. Deum equidem esse constat ex sacris literis, ex eius operibus, ex cōsensu populorum, ex veterum cum Philosophorum, tum Poetarum scriptis: At quis ille & qualis sit Deus, quis vnquam inquirere potuit? Plinius hic *lib. 2. cap. 7.* prorsus delirat. Non minus insanit & Epicurus μονόδερμον Deum fingens, quique nulla rerum humanarum tangatur cura. *Si me roges*, inquit Cicero 1. de Diuinat. *quid sit Deus, aut qualis sit, auctore vtar Simonide, de quo cum quæsisset hoc idem Tyrannus Hiero, deliberandi caussa sibi diem vnum postulauit. Cum idem ex eo postridie peteret, biduum petiuit. Cum sæpius duplicaret numerum dierum, admiransque Hiero quæreret, quid ita faceret? Quia quanto*, inquit, *diutius considero, tanto res mihi videtur obscurior*. In eam quoque sententiam dixit Plato in Timæo: θεὸν εὑρεῖν οὐ ῥᾴδιον, νοῆσαι δὲ ἀδύνατον. Definit tamen alias mentem æternam & caussam boni in natura. Quibus verbis separat a Deo naturam: Id quod faciunt & alii, inter quos in Paradoxis Cicero hoc modo. *Tu cum tibi siue Deus, siue mater (vt ita dicam) rerum omnium natura dederit animum*, &c. Melius Seneca, qui, *affirmante Lactantio*, nihil aliud vidit esse naturam, quam Deum. Atq; hæc de illa mente, quæ superat captum mentis,

Deuteronomium quinque librorum legis vltimus Hebræis ספר אלה הדברים, secundam aut posteriorem legem δεύτερον videlicet νόμον significat Septuaginta משנה תורה. cuius 8. Iosuæ fit mentio reddiderunt δευτερονόμιον.

Dextans decem vncias cōplectens, quasi *demto sextante* dictus Varroni. Fuit & poculi genus, de quo vide Deuncem.

Diabetes renum passio, in qua tenue albumque lotium confertim & cito profluit, ob vehementissimam eorum vim attractricem, idque sine tinctura, Theophilo *lib. de vrinis* ἀπὸ τοῦ διαβαίνειν dicitur, quod est transire aut permeare. Non aliter enim perlabitur lotium, quam aqua traducitur per siphonem, quem mechanici vocant διαβήτην teste Columella: Appellatur & hic affectus διψακὸς, vel ὕδρωψ εἰς ἀμίδα, id est, *aqua intercus ad matellam*.

Diabolus, qui & *Princeps huius mundi* appellatur, *potestas tenebrarum*, *Malignus*, πονηρὸς, *Catulus Leo*, *rugiens Leo*. *Tentator*, *Leuiathan*, *antiquus serpens*, & *Satan*, id est, *aduersarius*, a Græcis accepto nomine, ἀπὸ τοῦ διαβάλλειν descendit; siue quod nos perpetuo coram Deo & conscientia nostra accuset, *vt in Iobi historia habetur*, siue quod fictis criminibus electorum & fratrum innocentiam calumnietur, vel potius accuset serens ita inimicitias, & homines a veritate abducens. Vt verus ille sit sycophanta si quis alius. Vnde Eustathius: τὸ διαβάλλειν συκοφαντικὸν ἔχει τὸν νοῦν. Placet hæc nominis origo veteribus simul & neotericis, atque adeo Erasmo. Quo mirum videri queat cur Budæus aduersarium reddiderit. Dicitur quidem ἀντίδικος, id est, *aduersarius* in sacris literis, vt & *serpens*, aliaque ipsi nomina tributa paulo ante iam dixi: Nec tamen ideo Diabolum recte serpentem interpreteris. Vis esse tutus ab eius insidiis? Trismegistum audi: μία φυλακὴ εὐσέβεια, *vna & sola custodia pietas*. Quin idem subdit: θεὸς γὰρ ῥύει εὐσεβῆ ἐκ παντὸς κακοῦ.

Diacodion, ἀπὸ τῆς κωδείας, id est, *papauere*, ex quo fit, descendit: Sic *Diamoron* ex succo mori nomen sumsit, vt opus haud sit de aliis eodem modo compositis medicamentis ex medicorum schola quidquam adiicere.

Diaconus vox Græca simpliciter quemcunque ministrum significat, in sacris literis eum, qui pauperum habet curam, non solum ἀπὸ τοῦ διακονεῖν, id est, *ministrando*, verum etiam, si credimus Eustathio & paulo longius aciem intendimus, a puluere, qui est κόνις & κονία, deduci poterit. Sed & κονεῖν quandoque idem, quod in *pulueribus desudare*:

re: Inde διακονεῖν, qua voce Lucas Apostolus vtitur pro *continuali ministerio*. Sic Matthæus 22. & Ioannes *secundo capite*, nomine Diaconi vtuntur pro eo, *qui mensæ ministrat*. Quo mirum haud sit, quod tradunt alii, generale esse Diaconorum nomen interdum, vt & Episcoporum, imo Presbyterorum. Vide Paulum 1. *Philipp.* qui & *Roman. 13.* Magistratus appellat modo τοῦ θεοῦ διακόνους, modo λειτουργούς. Inspiciendum & capit. *Diaconi 93. Distinct.* vbi huius rei vestigia apparent.

Diadema fascia a διαδέω quod est *cingere circumligare*. Quippe regii capititis redimiculum erat. Itaque apud Ammianum legimus obiectum fuisse Pompeio a suis obtrectatoribus, quod regiæ maiestatis affectaret insignia, cum vlceris tegendi gratia candida fasciola crus obligasset aliquamdiu. Nihil enim interesse dicebant, quam quis corporis partem hoc regio insigni redimiret. Plutarchus scribit *libro de Alexandri virtute*. Tygranem Armenium candidam fasciam regni insigne abiecisse ad pedes Pompeii, & ita regnum in prædam concessisse. Legimus & Alexandrum ipsum olim diadema sibi demsisse caussa vulneris obligandi, quo Lysimachus vulneratus fuerat in fronte: id quod Lysimacho regalis potestatis auspicium fuisse produnt auctores. Regum etiam Persarum Cidarin cærulea Fascia albo tamen colore distincto circumibat. Huiuscemodi fasciolæ inuentor dicitur Bacchus: Sed apud Romanos primus Aurelianus istam capiti innexuit, *vt scribit Aurelius Victor*. Atque hinc est, quod cum Isidoro facere non possim, cum dicit, esse diadema ornamentum capitis matronarum ex auro & gemmis contextum, quod in se circumactis extremitatibus retro astringitur.

Diata quatenus locũ domus significat, vt apud Sidon. in Epist. cũ ait: *Ex triclinio in Diatã siue cœnatiunculã fit transitus*, ἀπὸ τῆς διαιτᾶν, i. *cõuiuiis*, in ea paratis nomẽ accepit: vel (vt alii volũt) a διαιτάομαι, i. *viuo* vel *versor*. Meminit eiusdem Suet. Claud. cũ inqt: *In diatã cui nome est Hermeũ, recesserat*. Similiter dieta apud medicos, i. *viuedi norma* & ratio ab eadẽ verbi origine

descendit. Vnde *διαιτητικὴ medicinæ pars victus ratione morbos profligans*, nec vltimo loco habenda, etiamsi a multis imprudenter & oscitanter omittatur.

Dialectica, cuius studium cognitionemque primum tetram, aspernabilem & insuauem esse dicit Agellius, verum vbi aliquantum processeris, dilucere in animo eius emolumētum, & sequi discendi voluptatem insatiabilem. Isidoro inde est nuncupata, quod disputet de dictis. Nam λέξις Græcis, est dictio Latinis. Rectius illi, qui παρὰ τὸ διαλέγεσθαι, quod est *disserere*, vel secundum Platonem λόγῳ χρῆσθαι, deducunt. Sicut enim *Astrologia*, quod astrorum scientiam tradat, est dicta: *Geometria*, quod terram metiatur eiusque naturam describat: *Arithmetica*, quod numerorum rationem doceat: ita equidem necesse esse arcessere nomen hanc artem a disserendo, quod διαλέγεσθαι est Græcis. Quod quia illi præstare non possunt, qui carent ratione, vt & τὰ ἄλογα, vel, inquam, rectius agant, qui commode vtuntur ratione, optime hoc verbum λόγῳ χρῆσθαι interpretatus est ille, qui post homines natos optimus Philosophus haberi & dici potest. Iuxta præcedens etymon ergo dialecticus disputator, *διάλεξις disputatio*, διαλεκτικὴ prudentia disputandi, nominari queat. Scribit & Alexander: ἡ διαλεκτικὴ λόγους ποιεῖται ἐν ἐρωτήσει καὶ ἀποκρίσει· ἀπὸ γὰρ τούτου καὶ ὅλον τὸ ὄνομα αὐτῇ, *Dialectica differit interrogando & respondendo: Ex eo enim nomen adepta est.* Ad hanc porro nominis originem, & eiusdem Platonicam explicationem alludunt, aut potius accedunt plæræque veterum & Neotericorum definitiones, vel eorundem descriptiones. Cicero enim *2. de Oratore* artem bene disserendi definit. Idem *in Bruto* artem esse dicit, quæ docet *rem vniuersam distribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando, ambiguam primum videre, deinde distinguere, postremo habere regulam, qua vera, & falsa iudicantur, & quæ quibus proposita sint, quæque non sint sequentia.* Quod ipsum cadit inter animalia in hominem tantum recte ratione vtentem. Rursus ad Trebatium *dicendi disserendique rationem* appellat. Quin τὸ διαλέγεσθαι, vnde *Dialectica* nominatur, & *disserere*,

vnum

vnum idemque valent, vt ait Perionius *Orat. 2. aduersus Ramum.* Posidonius olim definiuit verorum & falsorum neutrorumque scientiam: Zeno *scientiam veri & falsi*: Augustinus *scientiam argumentandi, diuidendi, definiendi, non ab hominibus pro arbitrio institutam, sed in rerum ratione compertam.* Idem contra Academicos lib. 3. cap. 13. *hanc scientiam veritatis* appellat, & *ad omnem sapientem pertinere dicit.* Quinimo *ipsam sapientiam* appellat *Dialecticam, aut sine qua sapientia esse non possit.* At vnde potius & melius ad hunc cœlestis flammæ radium perueniendi facultas datur, sapientiam dico, quam disputando, differendo, conferendo? Vt enim ictu silicum elicitur ignis, ita differendo absque affectu prauo aperit se veritas. Quaproter sapientiæ symbolum statuerunt *barsel*, id est, *ferrum* sapientes Hebræi. Et recte Plato rerum vmbras eos videre dixit, non res ipsas qui Dialecticam ignorant, quæ est ὄργανον ὀργάνων Aristoteli καὶ ἐξεταστικὴ πρὸς τὰς ἁπασῶν τῶν μεθόδων ἀρχὰς ὁδὸν ἔχουσα.

Dialectus, id est, idioma & linguæ cuiusque proprietas a διαλέγομαι, quod est *dissero, loquor, sermocinor*, deriuationem habet. Sunt vero Dialecti Græcorum, *Ionica, Dorica, Æolica, Attica, Communis.* Ionica dicta a Ione Iouis filio, *quemadmodum scribunt Poetæ*, qui a seipso nomen dedit huic linguæ, cum in eam Græciæ partem commigrasset, vrbesque condidisset. Vsi sunt ea antiquissimi Poetæ, *Homerus, Hesiodus, & inde Herodotus, Hippocrates, Archilochus, Anacreon.* Dorica, qua sunt vsi Dores iuxta Parnassum & fluuium Asopum, scripsit *Theocritus, ante Theocritum Pindarus, Tarentinus Architas, Simonides, Barchylides, Cypselas, Alcman & Sophron. Æolica* ab Hellenis & Pyrrhæ filio dicta vsi fuerunt *Alcæus* & *Sappho. Attica* Dialectus, qua sunt olim Athenis locuti & in Attica regione, ediderunt monumenta ingenii sui *Dionysius Halicarnassæus, Demosthenes, Isocrates, Thucydides, Aristophanes, Xenophon, Plato, & similes.* Dictam eam nonnulli volunt ab Atthi filia Cranai, qui Atticæ regionis rex fuit, diuiditurque in antiquam & nouam: Subdiuiditur in Chalcidem, Bœo-

T

tiam, Cypriam & Pamphylicam. Communes denique, quæ communiter & vulgo vtebantur. Omnium autem elegantissima habetur Attica: Vnde & *Atticus lepos*, & *Attica Musa* prouerbii loco cesserunt.

Dialis Flamen, qui inter quindecim flamines maximæ erat dignitatis, primum constitutus a Numa, vt assidue Ioui esset præsto, eique sacra faceret, iuxta Varronem dictus a Ioue, vel (*si ita placet*) ἀπὸ τοῦ Διὸς, a quo vita dari putabatur hominibus. Incedebat is veste insigni amictus, & ornatus albo galero. Sella vtebatur curuli. *Fabam*, inquit Festus, *nec tangere, nec nominare Flamini Diali licebat, quod ea ad mortuos pertinere putaretur.* Certe in sacris illis, *quæ Lemuria* vocabant, solebant noctu iactare fabam. Idem non vehebatur equo, nec licitum erat illi exercitum videre armatum, aut iurare, aut annullo vti, qui peruius non esset, aut hederam, capram, incoctamque carnem attingere. Sed nec fas erat illi sine apice versari sub dio, aut propagines e vitibus altius prætentis succidere, nodum in vlla corporis parte habere, aut intimam tunicam exsuere, nisi in tectis locis, ne sub cœlo foret nudus, tanquam sub oculis Iouis. Crinem Dialis tondebat nemo, nisi qui liber esset. Præsegmina cum vnguium, tum capillitii subter siliquam arborem (alii legunt *felicem*) operiebantur terra. Si quis vinctus eius ædes intrasset, hunc solui erat necesse, & vincula per impluuium in tegulas subduci. Si quis verberandus procidisset ad eius pedes suppliciter veniam petens, hunc eo die verberari piaculum erat. Plutarchus scribit *quæstion. Roman. quæst. 109.* non licuisse flamini Diali tangere farinam, quod alimentum eius sit imperfectum & crudum: fermentum vero, quod ex corruptione sit natum ipsamque adeo farinam, cui miscetur, ita corrumpat, vt languidior fiat.

Dialogus ὅτι δύο λέγουσι proprie nonnullis dictus videtur. Sed cum plures aliquando introducantur, & proinde latius accipiatur vox illa, placet aliis deriuari ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι

λέγεσθαι, quod *disserere* & *sermocinari* significat: Vt *Dialogus* Latinis *sermocinatio* sit, aut *disputatio*. Laertius in vita Platonis dicit esse *Dialogum compositum ex interrogatione & responsione de re, quæ Philosophiam, vel Rempub. partes attingat, cum decenti & congrua personarum expressione, & verborum accurata compositione.* In quo genere scribendi primum scripsisse Alexandrum Scyræum testis est Aristoteles *lib. de Poetica.*

Diana syluarum, nemorum, viarum Dea, Iouis & Latonæ filia, eodem cum Apolline partu edita in lucem, *vt habent Poetæ*, apud Superos *Luna*, apud inferos *Proserpina*, dicta videtur Macrobio a *Iana*, quæ Varroni est *Luna*: Aliis ἀπὸ τοῦ Διός, id est, Ioue quasi sit *Iouiana*: Nonnullis a deuiando, quasi sit *Deuiana*, propter studium venationis, in qua homines sæpe aberrant, vel quasi sit *Diuiana*: Aut denique παρὰ τὸ διαίνειν τοῦ βρέχειν, ab *humectando* & *irrigando*. Vnde πολύμαστος dicta, *quasi Multimammia omnium nascentium animalium nutrix.* Cognomina eius omnia non est quod proferam, Tauricæ atque Ephesiæ Dianæ nominibus tantum contentus. *Taurica* dicta est a Taurica regione, quæ in Scythia est sita, *auctore Plinio.* Huius populi immolabant & Deæ hospites, qui eo forte appulerant, magna immanitate & plæ capita parietibus affigebant. Vnde Mela: *Immanem famam habent, solere pro victimis aduenas cædere.* Sæuam itaque appellat Valerius Flaccus. Huic Agamemnon in Aulide mactauit filiam, aut certe mactasse creditur: Sic Teucer humanam hostiam immolauit Ioui apud Salaminem Cypri, vt & Saturno oblata fuit in Latio iuxta male intellectum Oraculi versum: καὶ κεφαλὰς Ἅδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα, & Meloch in valle Gehennon. Tales hominum mactationes procul dubio inuexit Diabolus internecinus humani generis hostis, a cuius præstigiis, astu & lanterna liberet nos Omnipotens Deus per Christum. Ephesia nominata est Diana ab Epheso vrbe Lydiæ, vbi templum habuit ducentis viginti annis a tota Asia factum in solo palustri, ne terræ motus sentiret. Ne autem tantæ molis fundamenta in lubrico

parum essent firma, primo ea substrauere carbonibus, inde lanæ velleribus. Centum viginti septem columnis suffultum erat, quæ omnes altitudinem sexaginta pedum obtinebant. Trabes erant cedrinæ, simulacrum Deæ vitigineum, multis adiectis foraminibus, ex quibus nardus fluebat, vt medicatus humor aleret & contineret iuncturas: Ex cupresso constabant valuæ, nec nisi scalis ascendebant ad templum. Architectus eius fuisse dicitur Ctesiphon. Sacerdotes eius fœminas virgines esse oportebat, ad mares euiratos atque Eunuchos, qui *Megalobyzi* dicebantur, vt a Strabone mandatum literis *libro 14.* vbi de templo Ephesio hæc habet: *ἱερέας δὲ εὐνούχους εἶχον, οὓς ἐκάλουν μεγαλοβύζους, καὶ ἀλλαχόθεν μετιόντας ἀεί τινας ἀξίους τῆς τοιαύτης προστασίας, καὶ ἦγον ἐν τιμῇ μεγάλῃ. συνιερᾶσθαι δὲ τούτοις ἐχρῆν παρθένους.* Itaque templum idem *παρθενῶν* appellatum a veteribus inuenias, sicut Dea ipsa *παρθένος* a *Platone Comico apud Athenæum*, vbi agit de mullo. Sane de puellis virginibus Dianæ sacris addictis testatur, & Aristophanes in Nubibus, his verbis: *ἥ τ' Ἐφέσου μάκαιρα πάγχρυσον ἔχεις οἶκον, ἐν ᾧ κόραι σε Λυδῶν μεγάλως σέβουσιν.* Tandem vero Herostrati scelere conflagrauit ea ratione, vt pareret sibi famæ æternitatem, restauratumq; fuit collatis mulierum ornamentis.

Diapasma ἀπὸ τοῦ διαπάσσειν, quod est *inspergere*. Est quippe medicamentum, quod ad coercendos sudores corporibus inspergi solet. Plinius *libro 13. cap. 1. Siccis odoribus constant, quæ Diapasmata vocantur.* Martialis libr. 1. Epigramm. *Quid quod olet grauius mixtum Diapasmate virus*: vbi siccos intelligit odores, qui, *vt idem Plinius testatur lib. 21. cap. 19.* a balneis solebát inspergi, vt inarescerent coporibus. Cadunt sub hoc nomen pulueres illi, quos *Cyprios* vocant, eaque adeo composita omnia, quæ ex siccis odoribus fiunt sine oleo, aut alio liquore, vt ladano, & similibus.

Diarrhea alui profluuium (absque tamen intestinorum exulceratione) quo vacuatur pituita, vel bilis altera syncera aut pituitæ permixta, oriens autem ex δυσπεψίᾳ ventriculi interni multitudine humorum aut qualitate maligna deprauati, no-

ti, nomen adepta παρὰ τὸ διαῤῥεῖν, quod *perfluere* vel *diffluere* ſignificat.

Dictator, qui Romæ ſummam & ſemeſtrem rerum poteſtatem habebat, & teſtibus Liuio, Eutropio, Euſebio, Anno ab V. C. CCLII. Primum creatus fuit ſedandæ ſeditionis & rei bene gerendæ cauſſa, cum omnes Latini, auctore Octauio Mamilio, bellum Romanis mouerent, & proinde in magnis anguſtiis conſtituta eſſet Reſpublica, eſt appellatus, *auctore Varrone, libro quarto, de ling. Latin.* quod a Conſule diceretur, vel quod eius dicto omnes audientes eſſent, quod & Plutarchus, & Dionyſius, & Liuius docent. Dicebatur autem a Conſule tempore nocturno ex Senatuſconſulto, *vt docet Liuius libro nono.* Vnde Fabius Maximus, qui cunctando rem Romanam reſtituit, cum eſſet dictus a populo Romano, cui creandi Dictatorem poteſtas non erat, non habitus fuit Dictator legitimus, verum pro dictatore. Feneſtella ſcribit ex Varronis auctoritate, eſſe appellatum Dictatorem, quod futuros Magiſtratus dictitare ſit ſolitus. Primus Dictator fuiſſe dicitur T. Largius, vel Lartius (vt alii legunt) Conſul. Habebat ille lictores & vniuerſa Regum inſignia, alioque nomine Magiſter populi eſt dictus. Apud Græcos ſimilis huic erat αἰσυμνήτης, vt apparet ex Plutarchi Marcello. Qui vero proximam a Dictatore poteſtatem habebat, Magiſter equitûm eſt appellatus, *teſtibus Varrone, Seneca, Cicerone, Liuio, Dionyſio, Feſto Pompeio.* Et quanquam imminentibus maximis periculis ſolitus fuerit creari Dictator, tamen notandum aliquando etiam creatum eum claui figendi gratia, vt prolixe Liuius *libro ſeptimo*, teſtatur. Nec omittendum, etiamſi regulariter ſemeſtris eius poteſtas fuerit, aliquando tamen prorogatum fuiſſe hunc Magiſtratum ad annum, vt contigit, Camillo, cum iterum eſſet Dictator, & bis L. Papyrio Curſori, & Q. Fabio Maximo.

Dictynna, vere appellata Diana, non Pallas (etiamſi hanc ita nominet Nicander in Alexipharmacis) nomen arceſſit a

retibus, quæ *δίκτυα* sunt Græcis. Britomartis enim Dea, quæ cum Dictynna est eadem, & Dianæ consuetudine est vsa, retia ad venandum inuenisse creditur, *auctore Diodoro*, qui simul reiicit eorum opinionem, qui dictam eam putant hoc nomine a retibus piscatoriis, in quæ illa sese proiecit, Minoe (*vt fabulantur*) insequente concubitus gratia. Quod autem Diana hoc etiam nomine appelletur, in caussa est intima eius & familiaris (*vt paulo ante dixi*) cum Diana consuetudo. Phurnutus *libro de Natur. Deor.* scribit nominatam, ἀπὸ τοῦ δίκειν (ὅ ἐστι βάλλειν) δεῦρο τὰς ἀκτῖνας, quod iaciat huc radios: vel ἀπὸ τοῦ διικνεῖσθαι τὴν δύναμιν αὐτῆς εἰς πάντα ἐπὶ τῆς γῆς, quod eius potestas permeet omnia, quæ sunt in terra. His nihil obstantibus, non solum *Dictynna*, vt est Dea singularis, sed & ipsa Diana a retibus *Dictynna* rite vocata videri queat. Est enim venationis Dea. Dicta eadem ἀφαία παρὰ τὸ ἀφεθῆναι, maxime ab Æginetis. Vnde Hesychius: ἀφαία, δίκτυννα, ἄρτεμις. De his omnibus recte Pausanias in Corinthiacis, cuius verba subiicio: χαίρειν δὲ αὐτὴν δρόμοις τε, καὶ θήραις, καὶ ἀρτέμιδι μάλιστα φίλην εἶναι. μίνω δὲ ἐρασθέντα φεύγουσα ἔρριψεν ἑαυτὴν εἰς δίκτυα ἀφειμένα ἐπ' ἰχθύων θήρᾳ. ταύτην μὲν θεὸν ἐποίησαν ἄρτεμις. σέβουσι δὲ οὐ κρῆτες μόνον, ἀλλὰ καὶ αἰγινῆται, λέγοντες φαίνεσθαι σφίσιν ἐν νήσῳ τὴν βριτόμαρτιν. ἐπίκλησις δὲ οἱ παρά τε αἰγινήταις ἐστὶν ἀφαία καὶ δίκτυννα ἐν κρήτῃ. Plura de ea vide apud Strabonem 10. *Geographiæ*.

Dies dictus, quod diuini sit operis, inquit Festus, siue ab Ioue eius, *vt putabant*, rectore, quem Græci *δία* appellant (sic enim legendum arbitror) siue quod aer diurnus dehiscat in candorem. Diuidi solent dies ab auctoribus ita, vt eorum alii sint Astronomici, alii Politici, id est, ciuiles. Sunt enim *πολῖται* ciues, qui alio atque alio modo eos in vsu habent. Astronomicorum porro alii sunt Naturales, qui constant 24. horis, quod quidem interuallum est naturale, cum eo spatio, adiectis scrupulis 4. integer æquinoctialis conuertatur cum tanta portione, quanta arcui eclipticæ respondet, quem proprio motu sol interim peragrat,

peragrat, & alii *Artificiales*, qui eo temporis ſpatio definiuntur, quod Solis ortum & occaſum interiacet. Sunt & Politicorum initia diuerſa. Nam Athenienſes incoarunt diem a Solis occaſu, vt & Iudæi. Chaldæi & Babylonii a ſolis exortu, Ægyptii & Romani a media nocte, Vmbri a meridie. Addo iam partes, quas Cœli diei tribuebant veteres. Habuerunt autem eas Romani primum duas, quippe ante meridiem, & poſt meridiem *teſtante id Cenſorino capit. decimonono de die Natali.* Alii poſtea diuiſerunt in quatuor partes: Vnde *Vigilia prima, ſecunda, tertia, quarta.* Tandem plura diei noctiſque tempora notata, & propriis nominibus diſcreta, eo quod horæ ipſis primum non eſſent in vſu. *Media* ergo *nox* tempus erat primum, Alterum, *mediæ noctis inclinatio*, Tertium *Gallicinium*, Galli cantus, quartum *conticinium*, quod tum contiſcerent Galli, quintum *diluculum*, cum incipit dignoſci dies: ſextum, *mane*, quod a manando vult dictum Varro, quod tum ab oriente manet dies: ſeptimum, *tempus antemeridianum*, quod deſignantes Græci dicebant πληθυούσης ἀγορᾶς, *conuenientibus ſcilicet tum in comitium viris*: octauum, *meridies*, quod tempus ſignificare voluit Homerus, cum dixit: ὅταν δρυτόμος ἀνὴρ δόρπον ὁπλίσσατο, nonum tempus *Pomeridianum*: decimum, *ſolis occaſus*, quem Decemuiri in legibus ſuis *ſupremam tempeſtatem*, nominauerunt, Solon ἐσχάτην ὥραν: vndecimum *veſperam*, quam βουλυτὸν dixerunt Græci: duodecimum *crepuſculum*, quod res incertæ *crepera* dicantur, idque tempus noctis an diei ſit incertum exſiſtat: decimum tertium, *prima fax*, quod tum lumina accendebantur: decimum quartum, *concubia nox*, quod tum cubitum iretur: decimum quintum, *nox intempeſta*, id eſt, nox multa, quia nihil agi eſt intempeſtiuum: decimum ſextum, *inclinatio ad mediam noctem*. Diſtinguebant porro dies in Feſtos, Profeſtos, & Interciſos ex Numæ auctoritate, *vt tradit Macrobius*. Feſti erant Diis dicati, Profeſti hominibus ad rem publicam priuatamue

administrandam concessi, quod sint procul a numinis diuini religione, sic appellati, *vt tradit Festus*. Illos Cornelius Tacitus sacros, hos vocat negotiosos. Intercisi autem erant Deorum hominumque communes. Quibusdam enim eorum horis ius dicere fas erat, quibusdam non erat. Festis inerant sacrificia, epulæ, ludi, & feriæ, quarum aliæ erant publicæ, aliæ priuatæ. Publicæ erant aut Statiuæ, aut Conceptiuæ, aut Imperatiuæ, aut Nundinæ. Statiuæ vniuerso populo communes certis & constitutis diebus, in Fastis erant notatæ, & ad eas referuntur *Agonalia, Carmentalia, Lupercalia*. Conceptiuæ erant, quæ quotannis a Magistratibus vel sacerdotibus concipiebantur in dies certos, vel incertos, quales sunt feriæ *Latinæ, Sementinæ, Paganalia, & Compitalia*. Imperatiuæ erant, quas consules imperabant pro potestatis arbitrio. Nundinæ erant Paganorum, quibus conueniebant propriis negotiis vel mercibus prouisuri. Sciendum tamen publicas ferias solitas fuisse indici & proclamari singulis mensibus a rege sacrorum, & a prætore. Porro profestis inerant *Fasti, Comitiales, Comperendini, Stati, Præliares*. Fasti erant, *teste Varrone*, per quos Prætoribus verba quædam legitima sine piaculo fari licebat, siue in quibus ipsum ius fatur, id est, dicitur, *vt scribit Priscianus*. Verba illa solemnia erant, *Do, Dico, addico*: *Do*, inquam, potestatem citandi: *Dico*, id est, pronuntio sententiam in ea caussa, quam cognoui: *Addico*, si quis in iure cedat. Fiebat autem cessio hoc modo: *Hunc ego hominem siue hanc rem ex iure Quiritium meam esse dico*. Deinde prætor interrogabat eum, qui cedebat, *an contra vendicaret*; quo negante aut tacente, ei, qui, vendicauerat, rem addicebat. Sane Festo auctore addicere est, *idem dicere, vel approbare dicendo*. Inde addicti dicebantur veteribus, qui Prætoris pronuntiatione & iussu, cum soluendo non essent, creditoribus vendebantur, quos & annexos vocabant. Iam vero Fastis contrariis dies erant Nefasti, per quos tria verba silentur, vt canit Ouidius, sciendumque ad rem militarem nihil attinuisse, vtrum Fastus vel

vel Nefastus esset dies, sed ad solas priuatas actiones id respexisse. Comitiales dies erant, quibus cum populo agi licebat, quod Fastis prohibitum erat, quibus tamen lege licebat agere, iuxta illud: *Fastus erit per quem lege licebit agi.* Comperendini dicebantur, quibus vadimonium dicere concessum erat: Stati, qui iudicii caussa instituebantur cum peregrino. Præliares, quibus res suas repetere vel hostem lacessere fas erat, a quibus Iustos nempe continuos triginta dies, quibus vexillum rufi coloris positum erat in arce, segregat Macrobius. Neque hic silentio prætereundum (ne negligentia peccemus) Fastos dies in Kalendario notatos fuisse litera F. Nefastos litera *N*, sicut *EN*, intercisi vel *endotercisi*, vt loquebantur veteres. Græci eos diuiserunt in ἐνέργους, καὶ ἀέργους ἡμέρας, καὶ ἀποφράδας, καὶ ἑορτασίμους: aut ab æquatione temporis solaris & lunaris in πλασθεντὰς ἡμέρας, ἐπακτὰς, ἐξαιρεσίμους, ὑπερβάτους, ἐμβολίμους, ἐπαγομένας, περιττὰς, de quibus eleganter Iosephus Scaliger *de emendat. tempor. libro primo, capit. de diebus.* Præter has distinctiones video etiam receptam apud veteres eam, qua alii dicebantur Atri, hoc est, impediti, religiosi, & tristi omine infames, alii non Atri. Diebus atris nusquam exibant, non peregre se conferebant, non operabantur sacris, nec fas putabant tum Iouem, aut Ianum, aut Superum quemquam profari. Sequebantur illi Calen. Idus & Nonas, & dicti quoque sunt Allienses, quod Q. Sulpitius militum tribunus pugnaturus ad Alliam aduersus Gallos, id quod male cessit, dimicandi gratia postridie idus rem diuinam fecisset. De qua re copiose Verrius apud Agellium *libro quinto, capite 17.*

Diespiter est Pluto, quasi *Ditis pater*, quem alii *Orcum* vocant. Isidorus. Sed secundum Agellium *Diespiter* est Iupiter, id est, diei & lucis pater, quod perplacet mihi. Nam & Lucetius is dictus fuit a luce, *vt Seruius scribit*, vel quia lucis est caussa, vt habet Festus. Et Ennius: *Aspice hoc sublime candens, quem inuocant omnes*

Iouem. Veteribus enim Iupiter erat Æther, vt Iuno aer.

Diffarreatio. genus ſacrificii, quo inter virum & mulierem diſſolutio fiebat, *vt Feſtus obſeruat*, idcirco ſic dicta: quod fieret farreo adhibito libo, nempe confarreationi contraria, qua contrahi ſolebat matrimonium, farreo libo facta in manus conuentione.

Digitus. Digiti vocati, inquit Iſidorus, quod ſint decem, vel quod decenter ſint iuncti. Primus eſt pollex, quod inter ceteros polleat robore & dignitate, ſic dictus. Non minus enim, quam tota manus, ſemper is in officio eſt. Imo eſt velut vice alterius manus. Qua de cauſſa ἀντίχειρ appellatur a Græcis. Sunt & inutiles bello, quibus pollices abſciſſi fuerint, quod quidem Athenienſes ſpectaſſe videntur, cum Æginetarum iuuentuti pollices præciderent, nec populus claſſe valens in naumachiam ſeu nauale prælium ſecum vnquam deſcendere poſſet. Hunc, cum fauemus & bene volumus, premere dicimur, *vt ſcribit Plinius libro 28.* Aſcenſum & fauorem alienæ victoriæ exprimebat etiam pollex ſublatus. Vnde Horatius: *Fautor vtroque tuum laudabit pollice ludum*. Proximus pollici eſt index ſic dictus, quod eum indicando & demonſtrando porrigamus. Perſius: At *pulchrum eſt digito monſtrari, & dicier hic eſt*. Idem erat ſilentii ſignum, ſi ori eſſet appreſſus. Hinc Apuleius 1. Metamorphoſ. *At ille digitum a pollice proximum ori ſuo admouens, & in ſtuporem attonitus, tace, tace, inquit.* Indicem qui ſequitur, *medius* dicitur, *obſcœnus, impudicus, infamis*. Diogenes ergo, cum hoſpites aliqui anxie Demoſthenem videre & cognoſcere vellent, oſtendit eum medio digito indicis loco porrecto. Quartus eſt *annularis*, quod in eo annulus geſtetur, ſic dictus. Cur autem is præ reliquis annulo eſt inſignitus? Proditum eſt ab Ægyptiis, tenuem arteriæ ductum a corde natum in hunc deſinere, ac proinde dignum, qui hac velut corona inſigniretur. Quintus & minimus *auricularis*, eo quod aurem ſcalpat, cui ob tenuitatem facilius inſeritur, nomen accepit.

Dilemma argumentandi modus vtrinque vinciens & constringens, & confessionem exprimens Ciceroni *complexio*, Suidæ τὸ διτθῶς λαμβανόμενον ἐρώτημα, ἀπὸ τοῦ λήμματος, id est, *assumtione*, & δὶς aduerbio deducitur proculdubio.

Dimensum siue Demensum, quod placet quibusdam magis, quin a demetiendo sit dictum non dubitarim. Etsi Donatus in Phormionem scribat hoc modo: *Serui quaternos modios accipiebant frumenti in mensem*, & id Demensum dicebatur. Vtrum a *mense*, an a *metiendo*, incertum. Hæc eorum cibaria ab Actore seruo distribui solebant, vt alias dicetur. Sed nec tantum ad quaternos iuxta Donatum modios, vel ad quinos iuxta Senecam *Epistola 80.* distribuebant Demensum, verum & certo pondere. Nam quid aliud volunt ista Terentii? *Quod ille vnciatim vix, de Demenso suo, Suum defraudans genium, comparsit miser?* Appendi enim solebat, vel ipsis XII. Tabul. id affirmantibus, vbi legis: *Si volet, suo viuito: ni suo viuit, qui em vinctum habebit, libras farris in dies dato.* Meminit & Dimensi Plautus in Sticho sub Antiphonis persona, qui singulis Kalendis peti solitũ hunc cibum, affirmat disertis verbis. Horatius *lib. 1. Epistola ad Villicum*, diaria vocat, id est, diurnum victum, quem etiam δίαιταν a Græcis appellari testatur Cælius *lib. 12. cap. 18.*

Dina Patriarchæ Iacobi filia inditum nomen habet a lite & iudicio. דִּינָה enim litigiosam significans descẽdit a דִּין, quod est *contendere verbis in iudicio.*

Dindyma mons Deum matri sacer & Cyzico imminens ἀπὸ τῶν διδύμων, id est, *gemellis* (gemina enim illic exstabant vbera vel iuga) nomen inuenit: aut, vt vult Horus, qui de populis & vrbibus scripsit, διὰ τὴν δίνησιν, ob rotationem, capillorum videlicet, quam ibi faciebant fanatici.

Diobolare scortum ab obolis duobus dictum, quos pro concubitu accipiebat. Artem meretriciam professas Plautus appellauit *prosedas*, quod ante stabula sederent, inquit Festus. Omnes autem meretrices Erycinam colebant Venerem, cui matronæ Romanæ ad Ægyptiorum imitationem mete

Diplois vestis militaris, vox est Græca origine, & duplicem amictum significat.

Diploma codicillus, quo beneficia a principibus impetrari solebant, dictum, quod in duplici tabella solitum sit olim concedi supplicibus, *vt vult Antonius Nebriss.* Alias appellantur chartulæ complicatæ & lino traiectæ, quas bullas vocant, a Romano Pontificæ datæ, & eius nomine obsignatæ. A verbo διπλόω, quod est, *duplicari*, vera nominis origo descendit.

Dipondium duo pondera, id est, *libra dua*: Quoniam Pondus abusiue libra est vna. *Isidorus.*

Dipsas serpens, quam torridam vocat Lucanus, ἀπὸ τοῦ διψᾶν, id est, *sitiendo* nomen arcessit, quod suo morsu absumto humore sitim inducat. Fertur tam exigua, vt, cum pedibus calcatur, non videatur, longitudine palmæ, capite exiguo, collo crassiore. Ob sitim, quam inducit, est ei etiam nomen Situlę. De eadem apud Isidorum Poeta:

> *Signiferum iuuenem Tyrrheni sanguinis Aulum*
> *Torta caput retro dipsas calcata momordit:*
> *Vix dolor aut sensus mentis fuit.*

Diributorium locus erat, in quo recensebatur exercitus, & stipendia militiæ numerabantur, *a diribendo*, id est, *distribuendo*: Vnde *diributores.* Item dicebatur *diributorium* locus, in quo versabantur ministri. *Pædagium* appelare videtur Plinius *in Epistolis* ἀπὸ τῶν παιδῶν, id est *pueris* siue *ministris.*

Dis appellatus est Pluto, quod terrena vis omnis ac natura ipsi putaretur dicata: Nam & omnia decidunt in terras, & oriuntur ex iis. *Hæc Cicero.*

Disco παρὰ τὸ διδάσκω, vel inusitato δάσκω.

Discus pertusus & Planus lapis, quo non pueri solum, sed & indolis heroicæ viri Græco more exercebantur & sese oblectabant, nomen trahit a δίσκω, quod est βάλλω, id est, *iacio.* iuxta illud Homer. Iliad. β. δίσκοισιν τέρποντο grauium lapidum iactu delectabantur: Vbi interpres: δίσκος ἐστὶ βαρὺς λίθος, ὃν ἐρρίπτον οἱ γυμναζόμενοι. De discobolis, qui non inuncti nec plane nudi, sed tunicati nonnunquam & aperto capite

certabant multa Hieronymus Mercurialis *artis Gymnast. lib. 2. cap. 12.* ad quem diligentem lectorem ablego. Isidorus cum disco etiam locum facit inter escaria vasa, dictum existimat, quod det escam.

Disputo deriuatur a dis & puto, quasi verborum agitatione prorsus purum facio Græci id vocant διαλέγειν: Hinc διάλεξις est *disputatio, vel sententiarum dubiarum, vel tanquam dubiarum per argumenta collatio*, quæ consistit ἐν τῷ δοῦναι καὶ ἀποδέξασθαι τοὺς λόγους, *vt cum Platone loquar.* Cauendum hic τὸ λογομαχεῖν aut λεπτολογεῖν, id est, de rebus tenuibus disceptare: Cum omnis disputatio de more Socraticæ scholæ moderate exercitij gratia institui debeat, tum vt verum explores. Immodica vero inuoluit veritatem, & lites ex litibus serit, vt est videre in causidicis, qui dum acutius disputando caussis suis volunt patrocinari, sæpe calumniantur.

Dithyrambus dictus est Bacchus ἀπὸ τοῦ δὶς εἰς θύραν ἀναβαίνειν *quod bis ianuam ingressus fuerit.* Nam bis natum fabulantur, semel ex Semele, mox ex patris femore, cui conflagrante Semele insertus erat. Vel quia in specu est enutritus, cui nomen erat διθύρω.

Diuerginum amnis, vt nominat Frontinus, a vergendo in diuersum.

Diues. Semper mihi visi sunt haud male sensisse, qui voluerunt diuitem a diuo dictum. Diues enim qui est, quasi diuus nullo indigere videtur. Quin ipsum colunt homines atque suspiciunt: Omnis enim res, Virtus, fama, decus, diuina, humanaque pulcris Diuitiis parent, quas qui construxerit, ille *Clarus erit, fortis, iustus, sapiens, etiam rex*, ait Horatius. Sed & ad Ditem, id est, Plutonem, diuitiarum etymon referri potest. Ex terra enim oriuntur illæ, & reuertuntur in eam. Isidorus vult, *diuitem ab ære dictum*, quod absonum: vel *quasi diu vescentem*, quod licet haud ita absurdum, tamen approbari non debet.

Diuum antiqui ex Græco appellabant, inquit, Festus, vt a D.o ortum, diurnum sub cælo lumen, ἀπὸ τοῦ δίου. Vnde ad-

hic

huc sub dio fieri dicimus, quod non sit sub tecto. Et dium fulgur appellabant diurnum, quod putabant Iouis, vt nocturnum Summani.

Diuortium, quod apud Romanos primus Carbilius Ruga fecisse legitur, cum ob vitium corporis repudiasset vxorem, inde C. Lentulus cum Metella, Antonius cum Mima, & ad quod confugiendum non est, nisi extrema necessitate vrgente, vtpote non concessum a Domino Christo, nisi ob adulterium siue *πορνείαν* a *diuertendo*, id est, *discedendo*, deducitur nonnullis: Aliis a mentium diuersitate, vel quod vir & vxor in diuersas partes vertantur. Quippe diuortium inter virum & vxorem fieri dicitur iuxta Modestinum Iurisconsultum, sicut repudium dicitur sponsæ remitti. *l. inter diuortium. ff. de verb. signific.* Quanquam non ignorem hæc vocabula aliquando confundi & promiscue sumi. Diuortisse non videtur mulier, quæ breui reuersa est. *l. quidquid. ff. de Reg. iur.* Et quoniam hæc vox ad alias quoque significationes referri solet, notat Isidorus *15. Etymon.* viarum flexus ea significari. Virgilius: *Abucunt equites sese ad diuortia nota.* Diuortia itinerum dixit Liuius *libro 4.* Doctrinarum diuortia apud Ciceronem legimus, aquarum diuortia apud eundem *libro 2. Epistol. ad Cælium*, quæ Dauidi sunt פלגי מים. Imo Nonius Marcellus diuortium esse dicit rerum omnium separationem.

Doctor a docendo. Quippe generale nomen quandoque fuit. Vnde tertio de Oratore *Isocrates* dicitur *Doctor*. Iam autem dignitatis euasit nomen magno sæpe cũ detrimento solidioris doctrinæ, cũ hic gradus non vt laboris atq; virtutis, verum pecuniæ præmium in nonnullos confertur. Pulcre ait Erasmus in quadam Epistola *antiquitus non ideo quenquam pro doctore habitum quod Doctoris titulum mercatus esset, verum quod praclaris artis operib. vel libris editis doctrina specimen edidisset.* Sed hęc missa faciamus. Hoc autẽ sit ἐν τῷ τῆς παρενθήκης μέρει, q; monet Alciatus, *Doctores legum magistros appellari, tanq̃ generali vocabulo, vtpote quo etiam Baccalaurei continentur : \& Licē-*

tiatis. At cur pileo ornantur, qui decorantur hoc titulo? Erat pileus priſcis inſigne virtutis admodum ſpectatæ, vt ea de cauſſa ſeruis libertate donandis impoſitus, & conceſſus fuerit. Vnde ad Pileum vocare, tantundem atque ad libertatem vocare.

Dodona ciuitas Epiri in Chaonia nomen inuenit vel a Dodona vna Nympharum Oceani, vel a Dodona Iouis & Europæ filia iuxta fabulas, vel a Dodone fluuio, *vt Stephanus prodit.* Sed operæ pretium erit Euſtathii in Dionyſium verba adiicere: Δωδώνη, inquit, οὐ μόνον ἡ χώρα, ἀλλὰ καὶ πόλις ἦν δωδώνη ἀπὸ δωδώνης τῆς διὸς καὶ εὐρώπης ἢ ἐκ ποταμοῦ δώδωνος, Ab hac vrbe quernum illud *nemus Ioui ſacrum Dodonæum* eſt dictum, vbi Iouis Dodonæi templum & oraculum vetuſtiſſimum fuit. Huius ſacerdotes σελλοὶ, ab incubando χαμαικοιτοὶ dicebãtur, *vt videre eſt apud Sophoclem in Trachin.* Quãquam & χαμευνάδες & χαμεῦναι ſunt dicti. Quidam ex veteribus ex quercu hic oracula data tradiderunt, idque a columbis, *vt Herodotus ſcribit ex ſententia Dodonæorum Antiſtitum,* qui aſſeruere geminas ex Ægypto columbas euolaſſe, vtramque nigram, & vnã quidam in Africam, alteram in hunc locum, vbi inſidens fago locuta ſit humana voce, erigendum ibi eſſe oraculum Iouis, quod poſtea eſt factum.

Dodrans pars aſſis vncias in ſe habet nouem, ſic dictus, quaſi demto quadrante. *Varro.*

Doeg ſolicitum ſignificans deriuatur a דאג *ſolicitus fuit.*

Dolabra dicta Iſidoro, quod *habeat duo labra.*

Dolones vaginæ ligneæ, in quibus pugio latet ſub baculi ſpecie, a dolo ſunt nomen adepti. Ita Iſidorus. Et Heſychius: δόλωνες ξιφίδια ἐν ξύλοις ἀποκεκρυμμένα.

Dolus. Nomen hoc creditur ortum a priſco themate δέλειν, quod eſt δελεάζειν, quod eſt fallere ac ineſcare. Aliter Donatus *in Eunuch. Actor. 3. Scen. 3.* Nam a lædendo, id eſt, minuendo deflectit, cum etiam δόλος Græcis læſionem ſignificet.

Dominicus dies eſt dictus, quod in eo reſurrectionis Domini Chriſti gaudium celebretur, qui eo quidem reſurrexit

a mor-

a mortuis In huius rei memoriã ſcilicet commutarũt Chriſtiani Sabbathum Iudæorum, quod erat χθονικὸν, in hunc diem.

Dominus cum dicatur, cui ſeruitur, qua ratione Romanos *rerum dominos* vocat Virgilius, *gentemque togatam*: item conuiuii exhibitor eodem appellatur nomine vnde & *Dominia conuiuia* dixit Lucilius in Satyris, adnotante Marcello, veriſimiliter deriuatur a domo, *vt aſſerit Viglius Zuuichemius Friſiæ decus titul. Inſtit. de hered. qualit. & differ.* Facit in eo cum Iſidoro, qui *Etymol. 10.* dominum dictum ſcribit quod domui præſit, & cunctæ familiæ dominetur, quod & mariti eſt, pro quo idem nomen accipi (*vt & hodie in Germania*) Nonius Marcellus notat, adiecto quoque Virgilii carmine Æneid. 9. *Connubia noſtra Reppulit, ac Dominum Ænean in regna recepit.* Appellationem hanc principum tandem æuo receptam, (cum antea non niſi ad ſeruos aut conuiuii exhibitores, aut a Poetis & amicas referretur) atq; adeo accommodatam ad Principes ex Suetonii Auguſto colligi poſſe videtur, qui a Domini appellatione ſemper abhorruit, velut a maledicto. Id imitatus Tiberius pariter increpuit eos, qui ipſum dominum dixerant, *vt habet in ſuis Annalibus Tacitus.* Vtrumq; ſecutus Alexander Seuerus etiam vetuit Dominum ſe appellari, *teſte Lampridio.* At intermedii Principes adeo id nomẽ retinuerunt, vt, qui Cæſarem Dominum vocandum negaret, is periculum ſubiret vitæ. Quapropter negantes id Galilæos omni tormentorum genere exagitatos, quo Cæſarem Dominum agnoſcerent, ſcribit Ioſephus *libro de bello Iudaico 7. cap. 29.*

Domus habitaculum vnius familiæ, ſicut vrbs vnius populi, ἀπὸ τοῦ δώματος Græco nomine deſcendit, vel potius ἀπὸ τοῦ δόμου, vel denique παρὰ τὸ δέμειν, ab exſtruendo.

Donatio quaſi domi actio Iſidoro. Quid ſi ſimpliciter verbale deriues a verbo dono? An non præclarius & rectius? An potius ſubeſt vlcus huic loco? Suſpicione non caret. Lege ergo, ſi placet: *Dictam autem dicunt, quaſi domi dationem.* Etymon illud arripiunt & Iuriſconſ. qui porro dicunt fieri de-

bere donationem ex mera liberalitate, nullo vrgente iure, & ea quidem mente, vt statim fiat accipientis, & ad donantem non reuertatur: Quod *de donatione inter viuos* (vt vocant) accipiendum præcipue, quam traditio secuta est, si nõ fuerit immodica, inofficiosa, aut fraudulenta: Nam nec tunc quidem valet, cum traditio secuta fuerit, *l.1.& ibi Bart. C.de iur. fisc.*

Dromax seruus Terent. ἀπὸ τοῦ δόνακος, id est, *fistula seu calamo piscatorio.*

Dora ciuitas maritima quippe in littore maris mediterranei sita, nomen habet a דוּר *perdurauit.* Hinc forte Germanicum duyren / vt volunt quidam.

Dorio apud Terent. leno, a gente sua nomen arcessit. Vnde δωριάζειν quod est *nudari vel ea veste tegi, per quam totum corpus pelluceat.*

Dorienses vel Dorii, Græce δωριεῖς Achaiæ populi ex Herodoti sententia ab Ægypriis propaginem trahunt. Quo referri fortasse potest Arii prioris epistola ad Oniam Iudęorũ Pontificem *apud Josephum, 12. Antiquit.* qua rex ille inuenisse testatur sese in commentariis veterum, ꝙ Abrahamo cognati essent, innuens Israelitici populi exitum ex Ægypto: Qua ratione & Hegesippus Spartiatas a Iudæis pro cognatis & fratribus habitos scribit. Strabo Æolici generis Dorienses facit, nec dialectum eorum discernit ab Æolica, vt nec Atticã ab Ionica. Sed alii (quod etiam arguit iuxta illos etymon nominis) malunt propagare eorum originem a Tharsi filio Iauan, a quo Tarsus Ciliciæ nomẽ ὁμώνυμον retinuit, cum quidem Dorienses eam coloniam deduxisse tradant omnes: *Malunt*, inquam, *ab eo conditore, quam ab Hebræo Dor gentem hanc appellationem retinuisse.* Nam nec sedes Doriensium primæ eam sententiam satis confirmant, quæ est Doris in Asia, cuius inter Cariam & Ioniã ad Halicarnassum præter alios meminere Ptolomæus & Plinius. Inde in Europam progressi, primum in Perrhœbia Thessaliæ, deinde ad Parnassum considere: Vbi ab ipsis regionem Doridem appellatam, quam Pindari interpres ἑξάπολιν vocat, referunt

Hero-

Herodotus, Thucydides, Diodorus, & Strabo. Atq; hæc ita paulo altius repetere non inutile futurum duxi. Græci tamen (*ut solent*) in crassa originis ignorantia ad Neptuni & Ellopis filium referunt eorum etymon, quas etiam ineptias amplectitur Isidorus.

Dorsum dictum, *auctore Festo*, quod ea pars corporis sit deuexa deorsum.

Doryphoros seruus *παρὰ τὸ φέρειν τὸ δόρυ, quod ferat hastam.* Significantur & eo nomine *milites prætorianos, speculatores, & satellites hastatos.*

Dos. De ea Festus hoc modo: *Dotem manifestum est ex Græco esse. Nam διδόναι apud eos est dare.* Probo id magis, quam quod Isidorus dotem quasi *do item* dictam affirmat. Varro tradit *esse dotem pecuniam nuptiarum causa datam, atque eam Græce δωτίνην dici*: A quo vocabulo si quis deducere velit, licebit, ita quidem, vt specialiter vox illa non dotem significet, sed potius in genere munus, sub quo dos patrimonium mulieris. *l. Pomponius. ff. famil. ercisc.* recte etiam comprehendi poterit. Est & *δόσις* verbale Græcorum nomen, a quo recto filo desluere videtur. Sed quia vox illa a *διδόναι* descendit, parum aut nihil a Festi notione discrepabit. Iuxta Iurisconsultos duplex est dos: Profectitia vna, quam constituunt parentes, sic dicta, quod ex bonis paternis recta proficiscatur: Altera aduentitia, quam alicunde contulit extraneus. Quod enim aliunde obtingit, non ex bonis patris, id aduentitium haberi & dici solet. Dotem in bonis esse, sciendum. Quod si res mobilis data fuerit in dotem, alienari poterit veteri præcipue iure; at res immobilis, constante matrimonio, nequaquam. *l. 1. l. lex Iulia. ff. de fund. dotal.* Dico & sequestrationem dotis cōcessam, si maritus bona dissipet, vt mulier ex ea vna cum familia suum habeat solatium. *l. si cum dotem. §. si vero ff. solut. matrim.*

Dothan ciuitas in tribu Manassis nomen accepisse videtur a דת, id est, *lege aut Constitutione*, cui æquiualet Chaldaicum דתא.

Drachma, δραχμὴ, nomen ponderis, numeri, mensuræ, dicta secũdum Iulium Pollucem, quod sit quasi manipulus obolorum, quem δραχμὴν vocant, παρὰ τὸ δράττεσθαι, quod comprehendere pugnumque implere significat. Pondus eius nõ vnum vbique. Ægyptia enim obolum pendebat, scribente Cleopatra, δραχμὴ δὲ καὶ ἄλλη ὁμωνύμως καλεῖται αἰγυπτιακὴ ἥτις ἕκτον μέρος τῆς ἀττικῆς δραχμῆς, ἄγουσα ὀβολὸν α. Attica ergo drachma obolorum sex, *vt & Suidas testatur post Diodorum, Xenophontem & Plinium.* Atq; huic Medica respondet. Fuit eadem & nummus, sed argenteus, veluti & illi, qui inde componuntur, ἡμίδραχμον, δίδραχμον, τετράδραχμον, & ὀβολός. Scribit enim Suidas: δραχμὴ δὲ ὁλκὴ νομίσματος ἀργυρεῖν. Idcirco & Alexarchus apud Athenæum, mutato loquẽdi more, nominauit τὴν δραχμὴν ἀργυρίδα Etsi Hesychius etiam δραχμὴν χαλκοῦν nominet. Fuit autem Atticis drachma nummis æquiualens Romanorum denario, *vt multi volunt.* Græci enim scriptores reddituri Romanorum *denarium*, conuertunt *drachmam*, & Latini reddituri Græcorũ *drachmam*, conuertunt *Denarium.* Qui tamen rem exactius expenduat, non eundem esse Denarium cum drachma, euincunt, sed proxime cum ad hanc accedere probant.

Draco animal peruigil & visu quam acutissimo (*vnde aurei velleri & Hesperidum malis adiunctus custos*) παρὰ τὸ δέρκειν, id est, *videndo*, nomen deductum habet. Addit Eustathius Il. χ. δέρκειν tantundem hic esse, ac τῇ ὄψει καταπλήττειν. *terrere visu.* Inde Etymologicon magnum ὀξυδερκὲς ζῶον nominat. Atque ob hoc visus acumen dicatum Apollini draconem inuenio, quam prudentiam interpretantur, quæ omnia perspiciat. Apud Macrobium legitur Æsculapii simulacris ideo subiungi solitum dracone͂, quod Medicũ deceat acie mentis prænoscere in corpore mortalium cõmoda pariter atq; incommoda. Regẽ optimum & tutelarem eius quoq; pictura significabãt Ægyptii, cuius videlicet sit pro subditorum excubare salute peruigili cura, iuxta Homericum illud:

οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα,
ᾧ λαοί τ' ἐπιτετράφαται, καὶ τόσσα μέμηλεν.

Nec

Nec tantum sunt dracones terrestres, sed etiam alati, qui cum Aquila & Elephante confligunt: Item marini octo aut nouem pollicum longitudine, quorum aculei sunt venenati, *teste Nicandro*.

Dromo Terentianus seruus a cursu nomen inuenit, qui Græcis est δρόμ☉.

Druidæ vel *Druides, vt loquitur Cæsar,* sapientes Galliæ, ἀπὸ τῆς δρυὸς, id est, *quercu* deriuari videntur. Nihil enim habebant visco, & hac arbore, in qua nascitur, sacratius. Cœlo missum putabant, quidquid adnatum esset, ipsamq; arborē electam a Deo volebant. Sacra absq; eius fronde conficiebant nulla. Meminerunt horum cum alii, tum Cęsar *de bello Gallico lib. 6.* pauca de illis carptim subiiciam in lectoris, qui in hæc forte inciderit, vtilitatem. Dicit *magno eos in honore fuisse, sacra publica & priuata curasse, religionem interpretatos fuisse, magnum adolescentum numerum disciplinę caussa ad eos cōfluxisse, si quod esset admissum facinus, si de hereditate aut finibus mota esset controuersia, eos diiudicasse, præmia & pœnas constituisse: sacrificiis etiam interdixisse, si quis non stetisset eorum decreto.* Atque *hanc pœnam*, scribit, *apud eos fuisse grauissimam, quod quibus ita esset interdictum, ii numero impiorum & sceleratorum haberentur.* Addit *omnibus præfuisse vnum, & eo mortuo alterum, qui maxime inter eos excelleret dignitate, successisse: Abfuisse a bello, omniumq; rerum habuisse immunitatem: Magnum quoq; versuum numerū edidicisse, quos existimabant minime fas esse literis mandare, fortę ne efferretur in vulgus hæc disciplina, aut literis confisi minus memoriæ studerent.* Docuerunt eidem *immortales esse animas, sed post mortem ab aliis transire ad alios,* quod dogma sapit Pythagoricum. Quodq; immanissimum dicas, homines immolabant in sacrificiis, arbitrantes non posse placari Deorum numē, nisi hominis reddatur vita. Inter Deos maxime colebāt Mercurium, quem artium omnium inuentorem ferebant: post hunc Apollinem, & Martem, & Iouem, & Mineruam. Magnam equidem eorum auctoritatem fuisse vel inde aliquis coniecerit, quod Aurelianus eos consuluerit, *teste Vopisco*. Suetonius tamen scribit abolitam eorum

religionem a Claudio, quæ ſub Auguſto interdicta tantum fuerat ciuibus. Nominis originem antea adductam probabiliorem exiſtimauerim altera illa, quæ arceſſitur a *Druuin*, quæ vox Caroli quoque Magni temporibus (vt aiunt) Deum ſignificabat Germanis. Eſt quippe incertũ hoc, nec certitudini huic noſtræ opponẽdum, tantum abeſt, vt æquipolleat aut præponatur.

Druſus vocatus Liuius, quod Drauſium hoſtium regem interfeciſſet, *vt eſt apud Suetonium in Tiberio.* Verba eius ſunt: *Druſus hoſtium duce Drauſo trucidato ſibi poſteriſque ſuis cognomen inuenit.* Et ab hoc appellationem nactæ foſſæ Druſianæ trans Tyberim.

Dryades nymphæ ἀπὸ τῶν δρυῶν, id eſt, quercubus appellatæ. In quercubus enim earum conſiſtit vita, ſicut ſenſit Mneſimachus. λέγει.

Duellum, duorum bellum.

Dupondii, iuuenes initiati ſtudiis & infimi claſſis in ſcholis auditores, a dupondio nummo nomẽ ſunt nacti, quaſi q duobus aſſibus æſtimarẽtur, vel a pondere Dupondii, q alio nomine eſt ilater. Viglĩũ vide *§. etſi plures. Inſt. de hered. inſtit.*

Dux a ducendo. Eſt enim is, qui præeſt exercitui inq; hoſtes ducit. Hinc bellum ducere dixit Virgilius. Vtebatur is olim conſularibus inſignibus, & ab ipſo arceſſit nomen ducatus, regio vero, cui dux prǽeſt. Olim enim cum dux belli accepiſſet imperium a populo, bellumq; ipſi foret commiſſum, ibat in capitoliũ, vbi ſolemnia verba pro Repub. nuncupabat: Inde paludamento, lictoribus, inſignibuſq; imperii aſſumtis, recta ibat ad portam, vbi ſalutatus ab amicis proſequẽtibus eum officii gratia ac bene ominãtibus ad bellum ſe conferebat. Huic militum nomina conſtare debere cenſet Vegetius. Omnium autem dux cõmuniſſimus Imperator, cuius ductu dicebatur res geſta, cum ipſemet interfuiſſet: auſpiciis, cum tantum eius mandato.

Dynaſtæ dicti ſunt reges, *vt quidem Straboni videtur*, quod magna præditi potentia ſint, ac populos, quorſum libet, ſua vi atq; perſuaſione impellãt. Græcis enim potentia eſt *δύναμις*.

Dyſen-

Dysenteria, proprie *intestinorum exulceratio & fluxus*, cui semper cōiungitur dolor cum torsione, vnde & tormina plęriq; interpretantur, a læsa particula nomē suum deducit, vel (*vt Aureliano placet*) a difficultate officii. Græcis enim ἔντερα sunt intestina. Particulā vero δυς significarę volunt nō difficultatem loci, sed detrimentum. Auctor definitionum apud Galenum nominat, ἕλκωσιν ἐντέρων μετὰ ῥευματισμοῦ καὶ ἐκκρίσεως αἱματωδῶν, ἢ τρυγωδῶν, ἢ δὲ καὶ ἀπολυμμάτων μετὰ τοῦ δάκνεσθαι, καὶ ἀλγεῖν τὴν κοιλίαν καὶ ἔντερα. Sciendū tamen alios, inter quos & ipse Hippocrates est, appellare interdum dysenteriam nō ipsam modo exulcerationem intestinorum, verum omnem etiam cruoris per intestina vacuationē. Quo quidem modo morbi nomē tribuunt symptomati, sicut annotauit Galenus (*comment.4. εἰς τὸ περὶ ἄρθρων, Aphoris.40.*

E.

EAnus dictus est antea Ianus ab eundo. [1]

Eber, a quo Hebraica dicta est lingua, nomē adeptus creditur a trāsitu vel peregrinatione. Hebræis enim עבר tantundem atq; *transiuit*. Transiuit equidē ad vitam meliorē, cum viuendo annos quadringētos & 64. complesset. Ab hoc oriundus Abraham progenie ab eo sextus, & ab eodem Israelitę dicti Hebræi. Dignum notatu, quod ex sacris adfert Cedrenus, solum *Eberum Phaleci patrem non consensisse in structuram Babylonicæ turris*: Itaq; confusis aliorum linguis Eberi sermonem integrum permansisse. Ea est lingua, inquit, qua Adamus est vsus, & ab hoc posteri gentilitio nomine Ebræos se nominarunt.

Ebur dens elephanti non ficulnea quorundam coniectura obtinuit nomen, quod fit e barrho, id est, elephante: Optimum aduehi solitum ex India iuxta illud: *India mittit ebur, molles sua thura Sabæi.*

Ecbatana Ἐκβάτανα Ptolomæo, Stephano Ἀγβάτανα Medię metropolis, & condita a Seleuco, *vt est e Plinio lib.6. c.14.* a Caspio mari quinq; miliaribus Germanicis distās, deducta videtur ab עוג coxit, & בית *domo*, & חנה *granosi*.

Ecclesia deriuatur ab antiquo verbo κλῶ, quod est τὸ καλῶ iuxta Eustathium Iliad. γ. cui & κολοιὸς ὄρνεον θορυβητικὸν καὶ κραυγασμὸν ἐκ τοῦ κλῶ deducitur Iliad. β. Vel potius tributum nomé παρὰ τὸ ἐκκαλεῖν quod est *euocare*, cum illa sit cœtus hominũ ex vniuerso genere humano collectus siue vocatus. Quo pacto? Verbo & Euangelio suo. Septuaginta vtuntur vocabulo συναγωγῆς. Apud Hebræos sunt in vsu vocabula עדה & קהל, quæ ambo congregationem & euocationem significant. Inuenitur & מועד, & מקרא pro euocatione & congregatione multitudinis. Posterius etymon eo magis placet, quod Ecclesia nihil aliud sit, quã numerus hominum euocatorum, & nullus ad hunc cœtum accedat nisi euocatus a Deo. Sic legitur Abrahamum e Chaldæis, & e Pharisæorum cœtu euocatũ Paulum. Et ipsemet Paulus sanctos nominat vocatos *Rom. 1. & 1. Corinth. 1.* Augustinus Psalm. 81. *Ecclesia ex vocatione appellata est, synagoga ex congregatione.*

Echeneis piscis, Latinis *Remora* a *remorando*, ἀπὸ τοῦ ἔχειν τὴν ναῦν quod nauem retineat, nomen accepit. Vnde Suidas nominat eum ναυκράτην, & veteres nonnulli Epigrammatarii vel anchoram ipsam echeneidos epitheto donant. Paruus hic admodum est, & petris assuetus. Fertur *Actiaca pugna tenuisse pretoriam nauem Antonii.* Tenuit & Caii Principis nauem, cum Antium nauigaret ab Astura, *testante id Plinio,* qui scribit eandem ob caussam amatoriis veneficiis infamem esse, tum propter iudiciorum ac litium moram. Sed hæc crimina vna laude compensat, quod fluxus grauidarum vtero sistit, partusq; ad puerperium contineat. In cibos tamen nõ admittitur. Meminit eius & Aristoteles *Animal. 2.* & fertur esse longitudine spithamæ, crassitio vero manubrii ligonis, colore herbaceo, dorso repando inq; gibbum conuexo, & corpore vndequaque pleno mucagine siue lentore, cuius vestigia serpendo, instar limacis, relinquit Oppianus vult esse sesquipedalem, & assequi formam anguillæ, quod pugnat cum omnium aliorum sententia. Magno porro cum errore echeneidis vocabulo apud Lucanum superiori seculo substituerunt Echinum, cum ita legerent: *In mediis echinus*

aquis:

aquis: quæ vox primam habet breuem. Legendum ergo *echeneis*, quod vt ab aliis est animaduersum, ita proponendũ duxi hoc loco.

Echinus marinus lenticulari propemodum figura, cochleari crusta, scabritie varia, lineamentis crebris & rectilineis, quatenus in sphærica figura fieri potest, & iisdem, quibus terrestris, armatus spinis, sed magis micantibus, & nunc cocco, nunc purpura, nunc puniceo colore splendescentibus, *vt eleganter eum describit Ioannes Valerianus*, nomen habet vel παρὰ τὸ ἔχειν κατ' ἀντίφερσιν, quod haberi non possit propter spinas, vel ἀπὸ τὸ ἔχειν ἑαυτὸν ἀφανῶν τῶν σαρκῶν ἔσων, quod ita se cohibeat, vt nulla carnium signa appareant. Aiunt eum anno integro abstinere posse a cibo. Non est edendo, nisi recẽs fuerit & crudus. Ius eius, si coquatur, summopere commendant Galenus, Paulus, Aetius, & Plinius Secundus. Aptus est stomacho & mouet vrinam: Prodest ex interuallo Phreneticis & Epilepticis. Aetius scribit sumtum eum ex vino mulso & garo, subducere ventrem. Alii dicunt excitare & appetitum, expurgare vesicam, vrinam laxare. Basilius Magnus scriptum reliquit, *audisse se a quodam, qui affirmabat id se habere pro comperto, echinum perturbationem maris præsentientem, correpto calculo haud exiguo subire ad fundum maris, & sub eo tanquam sub ancora se stabilire*, vt ea quidem ratione tutam nauigationem significare soleat apud Philologos.

Echo, quam resonabilem vocat Ouidius *Metamorph.3.* Ausonius filiam aeris & linguæ, quæ resonat inter montium flexus, & concauos vallium sinus, vbi scinditur resultans aer, quæ caussa etiam multis in locis voces reciprocas facit, ἀπὸ τοῦ ἠχεῖν, id est, *sonando* est appellata. Itaq; idem Ouidius: Sonus est, qui viuit in illa Olympiæ arte mirabili porticus exstructa fuit, quam ἑπτάφωνον appellabant, eo quod septies redderet eandem vocem. Vnde Lucretius: *Sex etiam ac septem loca vidi reddere voces: Vnam, cum iaceres.* De ea vide Erasmum *in Colloquiis*, Ouidium *3. Metamorph.* Elegantes quoq; cujusdam Poetæ Græci versus ex Echus persona respondantes

ad finem referuntur. Libuit asscribere & simul explicationē adiicere, ne Latini soli fuisse videantur felices in hoc carminis genere. Sunt enim tales: *Ἀχὼ φίλη μοι συνάκουσόν τι· τί. Ἐγὼ κορίτζας ἡ δέ μου φιλεῖ· φιλεῖ. Παρέξει δ' ὁ καιρὸς καιρὸν οὐ φέρει· φέρει. Σὺ τοίνυν αὐτῇ λέξον, ὡς ἐρῶ· ἐρῶ. Καὶ πίστιν αὐτῇ χρημάτων τὸ δος· τὸ δός. Ἀχὼ τι λοιπὸν, ἢ πόθεν τυχεῖν; τυχεῖν. Echo amica mea audi aliquid: Quid? Amo puellam: Etiamne ista me amat? amat. At facultas potiundi ipsa non datur: Datur. Ipsa igitur ei dicas, quod amo: Amo. Et ei mercedem promitte: Mitte. Quid reliquum, nisi vou ut fiam compos? Compos.*

Eclegma ἔκλειγμα medicamentum, quod lingitur & lambitur verius, quam deuoratur, & linguę subditum paulatim liquescit, Barbaris Loch / βαρβαρικωτάτως Lochoch / ἀπὸ τοῦ λιχμᾶν appellationem trahit.

Eclipsis, Solis aut Lunæ defectus, quem obscurationem appellat Quintilianus, Plutarchus & Ptolemæus ἐπισκότησιν, Anaxagoras simpliciter σκιὰν, Cicero *defectionem*, Plinius *deliquium*, παρὰ τὸ ἐκλείπειν, id est, *deficiendo* nomen est nacta. Eclipsin Solis obseruasse creditur Mycenis primus Atreus. Contingit autem in coniunctione Lunæ cum Sole, cum illa in capite vel in cauda draconis fuerit, vel prope, vel intra has metas, interposito corpore Lunari inter aspectum nostrū & Solē ipsum, idq; in nouilunio. Eclipsis Lunę semper contingit in plenilunio aut oppositione, si fuerit illa in capite caudaue Draconis, aut prope. Idque aut vniuersaliter, aut vero particulariter per totum terrarum orbem, si directe versata fuerit in capite caudaue Draconis, aut particulariter, si prope intra metas eclipsi determinatas constiterit.

Ecliptica circulus maior in medio Zodiaci, eumq; secundum latitudinem in duas æquales partes, octo videlicet graduum spatio definitas dirimens, nomen inuenit ab Eclipsibus, id est, luminariū defectibus, qui contingunt, cum sub hoc circulo coniuncta fuerint luminaria, vt in eclipsi Solis: aut opposita, vt in eclipsi Lunæ.

Ecloga, ἐκλογὴ, *Poemation* vel aliud scriptum pro veterum more ex-

re excerptum, παρὰ τὸ ἐκλέγειν, id est, *deligendo* descẽdere quis non animaduertat. Eclogarum personæ tituli sunt vice, nec temere in iis propositionẽ reperies, etiãsi apparere videatur in ea Virgilii: *Pastorum Musam Damonis & Alphesibœi*, & in hac Theocriti: Αἰάζω τὸν Ἄδωνιν, ἐπαιάζοντιν Ἔρωτες.

Edamum vrbs Bataniæ, siue (*vt nunc vocant*) Ydamum, quoad originẽ Yam seu Ydam fluentum prætexit, eiusq; emissariũ communi appellatione *Dam* nuncupatum. *Iunius.*

Eden vrbs Syriæ ad Euphraten & voluptatem significans, ab עדן Hebraica voce nomen deflectit.

Edenburgum ciuitas, totius Scotiæ metropolis, sedes regia, & episcopali cathedra nobilis, alias *Alata castra*, nomen id primum traxisse videtur a nobili munimento, vt dictum sit Edenburgũ quasi Edelburgum. Distat a sinu maris & ostiis fluuii *Forthe* passibus plus minus mille. Suburbium eius versus occidentem ædificiorum cum frequentia tum splendore nihilo vrbe inferius.

Eiraphiotes, εἰραφιώτης, dictus Dionysius ἀπὸ τοῦ ἐῤῥάφθαι, quod *femori Iouis fuerit insutus*, vel ἀπὸ τοῦ ἐρέφεσθαι *coronando*, vel ἀπὸ τοῦ ἐρίφου hœdo, *quod enutritus sit lacte caprino, vel* ἀπὸ τῆς ἔριδος *contentione, quæ fieri solet inter potandum.* Hinc ἐρίβρομος & ἐριβρεμέτης audit.

Eislebia comitatus Mansfeldiæ metropolis appellationem suam consecuta putatur ab Iside Ægyptiaca, quæ, *Tacito teste*, Sueuicas oras, eisque vicina loca post mortem Osyridis mariti peragrauerit, sedesque fixerit hoc loco, qui fundum fertilem non solum habet, sed etiam situm admodum salubrem.

Elam, quo nomine appellata Persia, *iuuenem* aut *adolescentem*, significans, deriuari videtur ab עלם *occultauit*. Hinc עולם *seculum æternum*, cuius finis absconditus est nobis.

Elaterium medicamentum ex succo cucumeris syluestris, qui expressus siccatur inq; pastillos redigitur, bilem & pituitam supra & infra trahens ex sententia Manardi *lib. 13. cap. 1.* ἀπὸ τοῦ ἐλαύνειν, id est, *impellendo & agitando* deduci poterit, quasi agitatorium dicas Latine.

Elcana maritus Annæ matris Samuelis *Deiq; heredem* significans, deriuatur ab אֵל *Deo*, & קָנָה *acquisiuit*,

Electrum, ἤλεκτρον. Vtrumq; a Sole, qui Poetis dicitur ἠλέκτωρ. Huic color non vnus. Nam aliud candidum, quod præstantissimum habetur: aliud fuluum & perspicuum instar vitri, quod ὕαλον nominãt Græci. Omne autem, igni admoto, ardet, affrictuq; calefactũ plumas & alias res leues, vt magnes ferrum, ad se trahit ac retinet Quam ob caussam Græcorum quidam ἅρπαγα nominauerũt. Sed præter electrum hoc, est quoq; genus metalli nomine dictum eodem, cuius Plinius meminit *lib.33.c.4.* Isidorus *lib.16.c.23.* Tertullianus aduersus *Praxeam*, & Iurisconsulti *diuersis locis*.

Eleemosyna quid aliud, quam ἐλεημοσύνη *misericordia*, quæ & ἔλεος est Græcis? Per metalepsin aut κατάχρησιν significat gratuita illa beneficia in proximum, quæ ex misericordia proficiscuntur. Hebraica vox חסד vtramque significationem complectitur. Non erit ergo eleemosyna vere eleemosyna, nisi benignitas a corde & interioribus visceribus initiũ sumat. Innuere videtur id etiam Sapiens *Prouerb.22.* cum inquit: *Qui pronus ad misericordiã, benedicetur. De panibus enim suis dedit pauperi.* Et Augustinus Sermone de verbis Domini: *Duæ sunt eleemosinæ: Vna cordis, altera pecuniæ.*

Elegia tetrasyllabica dictio, vel *Elegeia* quinq; syllabarum, *vt est vsus Ouidius in Amor.* vel elegus, carmen quippe elegiacũ deducitur a Diomede παρὰ τὸ εὐλογεῖν τοὺς τεθνεῶτας, quod defunctorum in se laudes contineat: Vel ἀπὸ τοῦ ἐλέου misericordia, quod Tyrtæus & Græci eo metro ediderint ἐλεγείας. Plane idem sentit Horatius miserabiles appellans elegos, quorum nomen propterea nonnulli etiam ab ἒ ἒ *lamentantium* voce deducunt. Dixit in hanc quoque sententiam Ouidius alio loco:

Flebilis indignos Elegeia solue capillos,
Ah nimis ex vero nunc quoq; nomen habes.

Apud Græcos claruerunt in eo carminis genere Callimachus & Philetas Cous, quorum meminerunt Propertius & Ouidius, tum Mimnermus, cuius Horatius mentionem fecit,

cit, apud Latinos vero *Propertius, Catullus, Tibullus*. Quis primus inuentor fuerit, Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est.

Elementum dici vult Hieronymus *in Epistolam* Pauli ad Hebræos, quasi eleuamentum, quod cetera ex elementis initiũ sumant. Alii ab alendo deducunt. Materialia principia seu fundaměta compositorum corporum sunt elementa Physicis numero quatuor, *terra, aqua, aer, & ignis*, in q̃ illa denuo resoluuntur, cum intereunt, marcent & cõtabescunt. Superior est omnibus ignis eisdem leuitate præstans, natura calidus, siccus, rarus & leuis. Proximus huic aer nusquam purus, cuius est cuncta peruadere, penetrare, implere, natura calidus & humidus ex Hippocratis sententia. Aqua, cuius est nutrire, fœcundare & humectare, omnium frigidissima est & humidissima. Terra aũt frigida, sicca, & grauitate reliquis præpollens, multumq; materiæ rebus creandis suppeditans, suoq; gremio fouens fœcunda rerum semina, quę retinet in se, & stato tempore in lucem profert.

Elephantiasis vel ἐλεφαντία, corporis vniuersi cancer & melancholica extuberatio, intus a visceribus facto initio, & ad extimam vsq; cutem continuato progressu, nec differens ab Arabum lepra, videtur Laurětio Vallæ appellata hoc nomine, quod inter omnes alios morbos ita præstet, vt inter animalia elephas, referente id Petro Crinito *lib. de honesta disciplina 20. cap. vltimo*, cum potius incurabilis morbi nomen ex ipsa cutis elephanti similitudine deducatur, quę in laborantibus eo morbo est inęqualiter crassa, squamis exasperata, liuěs, fœda, ex crasso & melancholico humore venenata qualitate imbuto originem trahens. Prima mali labes residet in iecinore & liene, atq; inde vitium serpit. Humor, vt dictum, melancholic⁹ est plus minusve, siue fecis instar accumulatus, siue genitus ex vsta bile, siue syncerus, siue bili aut pituitæ permixtus. Nam pro mixturę modo variæ sunt huius morbi differentiæ. Prius autem non perimit, quam totus homo membratim fuerit dilaceratus, vt scribit Aretæus, qui addit eundem morbum appellatum λέοντα vel λεόντιον propter ex-

tremarum frontis rugarum cum leonibus similitudinẽ. Archigenes, *vt est apud Aretium*, σατυρίασιν dixit cum a genarum rubore & facie persimili Satyris, tum propter inexplebilem coeundi libidinem: Veteres ἡρακλειον, quod nullus eo morbo sit maior aut valentior.

Elephas Etymologico magno quasi ἐν ἕλει dictus, q̃ per paludes incedat. διὰ γὰρ τὸ βάρος ἐν ὕδασι τοῖς ἑλώδεσι τὰς ἐπιβάσεις τουτέστι τὰς μίξεις ποιεῖται, ob grauitatem enim in aqua palustri perficit ascensus, id est, coitus. Aut potius natũ id nomen παρὰ τὸ ἐλεφαίρω, quod est *lædere* Latinis, vel ab ἑλίσσω, q̃ est implico aut inuoluo, ὡς ἐλισσόμενον ἔχων τὴν ῥῖνα, quod inuolutã habeat ꝓboscidẽ: ἢ παρὰ τὸ ἐν ἕλει ἐπιβαίνειν τῇ θηλείᾳ, q̃ fœminam ineat in palude. Alii ita: A λάμπω, i. candido fit λάμπας, versione τοῦ κ in φ λέφας, hinc Pleonasmo τοῦ ε ἐλέφας. Est enim cãdidũ in primis ebur. Hebræis dicitur פיל vnde & quidam arcessere audent nominis originẽ. Gaudet appellatione Hannonis: *Flectitur pollicitis*: Ad sensus n. humanos ꝓxime accedit, adeo vt patriũ quandoq; sermonẽ intelligat. Honorẽ & gloriam vsque adeo ambit, vt ignominia notatus mortẽ præferat infamiæ. Fertur & noua apparente Luna se flumine purificare, tanto interim robore præditus, vt turres olim ligneas cum bellatoribus gestauerit. Etsi vtriusque partis periculo in aciem educeret. Quapropter communis etiam hostis est appellatus. Frequenter enim in suos se cõuertit, teste Curtio *lib. 8.* Hirtio de bello Africano, Plutarcho in Pyrrho. In prælium primi omnium Persæ eum eduxisse feruntur, vt primus omniũ Pyrrhus aduersus Romanos, cõpertumq; nõ specie solũ, sed & odore, stridore, cristisq; tũ equos tũ milites terruisse, astipulante Ammiano *lib. 25.* Ductos elephantos in triumpho L. Metelli Põtificis scribit Plinius *lib. 8. c. 2.* Sed & in gladiatorio munere in circũ productos, & incessisse per funes, aliaq; ludicra exercuisse, apud eundẽ legas. Quodq; mireris tam vastum tantoq; robore animal suis tamen grunnitum timet, cumq; Rhinocerote lethales exercet inimicitias.

Eleazar adiutorẽ Dei significans deriuari videtur ab אל *Deo* & עזר *adiutore*, cui nomen Lazari respondet.

Elusi-

Eleusinia sacra Athenis in Cereris honorem instituta, quæ facibus & tædis accensis agitabantur, vt ita Cererem filiam suam anxie quærentem repræsentarent, ab Eleusinia Cerere nomen traxerunt. Nemini hæc propalare licebat. Itaque Varro interpretationem eorum omittit: Pausanias vero & Numenius per somnium admoniti, ne explicarent, aut in vulgus efferrent. Tanti illa æstimata fuisse leguntur, vt Hercules iis imitari optauerit, quod tamen assecutus non est, teste Pausania.

Elicius ab eliciendo appellatus Iupiter, *teste Ouidio Fastorum 3.* Huic aram exstruxit Numa in Auentino. Plutarchus tamen in Numa deducere videtur id nominis ab ἱλέω, id est, propitio.

Eliphas amicus Iobi & Themanites dictus a ciuitate Theman distante Hierosolymis *decem milliarium spatio*, aurum Dei significat. Nam אֵל est *Deus*, פָּז nihil aliud, quam זהב הטוב ונקי *aurum bonum & purum*.

Elis Peloponnesi vrbs quibusdam appellationem accessit ἀπὸ τῦ ἡλίυ sole. In eius enim tutela fuit. Apud eam celebrabantur Olympia quinto quoq; anno in honorem Olympici Iouis. Vnde Olympias quatuor annorum spatium: & exinde per Olympiades cœperunt Græci numerare tempora, id quod primum ab Iphito institutum volunt nonnulli, quo tempore Lycurgus Lacedæmoniis leges condebat. Alii, & quidem rectius, inductam credunt hanc Olympiadum festinitatem tempore Sauli, & ad Imperium vsq; Theodosii perductam desiisse tandem, quod tum per Indictiones computationem instituerint.

Elisa ab אֵל *Deo*, & שֶׂה *oui* vel *agno* nomẽ accepit: Sed Elisæus siue אֱלִישָׁע Dei salutem significãs deducitur ab אֵל *Deo*, & ישע *saluauit*, a quo verbo etiam יֵשׁוּעַ *Iesus saluator*.

Elizabeth Dei mei saturitas vel iuramentũ. Nam אֵל est *Deus* שׂבע *saturitas*. Commutata ita erit ע in ת, quod tamen hactenus raro obseruatum est fieri.

Elleborum vel *Elleborus*, Latinis veratrum, videtur Isidoro dici, quod circa elleborum quendam fluuium plurimũ gigna-

tur, vel potius naſcatur. Commentitiũ hoc plane, ſiue ab Iſidoro ſiue a Græcis profectum fuerit. Optimũ enim & præſtantiſſimum olim inuentum fuit in Anticyra inſula, vbi & ſumebatur tutiſſime cerebri purgãdi gratia. A Græcis etiam dicitur Melampodium a Melampode ouium paſtore, qui eo Prœtidas furentes ſanitati reſtituit. Elleborum nigrum folia habet platani, ſed minora & plurib⁹ inciſuris, & ſubaſpera nigrioraque, & caulem ſcabrum, tum florem, qui ex purpureo candicat & inſtar vuæ eſt racemoſus. Elleborum albũ folia agnoſcit Plantaginis, ſed breuiora nigrioraque, caulem quincuncialem & ferulaceum & tunicis bulborum obuolutum, adeoque radicem cepæ modo permultis fibris capillatam. Apud Hippocratem audit ἔκλομον, quamquã apud Dioſcoridem perperam, ſcribatur ἔκσομον. Dicitur quoq; πολύῤῥιζον. Atq; adeo ſunt, qui etymon (ne id omittam) deriuant ἀπὸ τοῦ ἑλεῖν τὴν βορὰν, quod auferat cibum. Validè enim repurgat, vſque adeo vt, ni modum ſerues, nimia purgatione ſua conuulſionem aliquando efficiat, maxime in corporibus ſanis iuxta Hippocratem.

Elixum aliquid dicitur a lixa, id eſt aqua, quã eo nomine nominabant veteres, *vt ſentit Nonius Marcellus*, vel a liquore, *vt placet Varroni*. Hinc lixæ dicti militares miniſtri, qui aquam deferunt ad tentoria.

Elohim, Hebraice אלחים, quia ſæpe deprehenditur in Latina tranſlatione, inter hæc mea en locum facio. Eſt autem plurale ab אלוח. *Aben Eſra* dicit non ſignificare hoc nomen proprie diuinam ſubſtantiam, ſed potius nomen formale quo deſignetur infinita eius potentia. Nam ab אל, quod robur & fortitudinem ſignificat, trahit originem. Nec reprobanda ſentẽtia Rabi Nachmani, qui אלחים arbitratur dici Deum, quaſi אלחם *robur eorum*, eo quod ſit, *vt idem ait*, חכחת כח, id eſt, virtus virtutum.

Eloth, id eſt, quercetum, ciuitas maris rubri, ab ilicibus deriuat nomen. Nam אלח Hebræis eſt ilex, ſic etiam dicta ab איל quæ vox arietem ſimul & fortem ſignificat.

Eluſco, quod altero oculo orbare ſignificat, ab *e* Præpoſitione *& luſco*.

& *lusco*, id est, altero oculo orbato homine iuxta *l. in hac actione. ff. de condict. tritic.* composita est dictio. Et scribit Iulianus *ad leg. Aquil.* teneri hac Præceptorem, qui discipulum in disciplina eluscauerit.

Eluuies, quippe sordes, quæ per cloacas & flumina repurgantur & residere solent, ab eluendo nomē deriuat. Hinc Marcellus purgationem interpretatur. Lucilius *libr. 26.* vt eluuiem facere per ventum velis.

Elysius campus, siue Elysium, vel Insulæ fortunatæ, quas alii statuere circa Ægyptum, alii circa finem Oceani, ponuntur a Virgilio apud Inferos tanquā locus distinctus & separatus ab eo loco, in quo noxii plectuntur. Canit ille hoc modo:

His demum exactis, perfecto munere Diuæ,
Deuenere locos lætos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, sedesque beatas.
Largior hic æther campos & lumine vestit
Purpureo, solemque suum, sua sidera norunt.

Plato etiam in Phœdone, vnde Poeta hæc sua deriuasse videtur, agnoscit αὐτὴν τὴν γῆν καθαρὰν ἐν καθαρῷ κεῖσθαι τῷ οὐρανῷ, ἐν ᾧ πέρ ἐστι τὰ ἄστρα. Facit cum his Plutarchus in lib. εἰ καλῶς εἴρηται λαθὲ βιώσας, vbi agnoscit τῶν εὐσεβῶν χῶρον, τοῖσι λάμπει μένος ἀελίου. Terram illam, quæ Platoni sedes est beatorum, multi arbitrantur esse Paradisum illum, cuius mentionē fecit Moses, tanquam Plato ab Ægyptiis ea acceperit, cuius sententiæ est etiam Iustinus Martyr in Parænesi ad Græcos, qui existimat eundem locum sub fabulosis illis Alcinoi hortis ab Homero, qui in Ægypto peregrinatus fuit expressum. Idem cōfirmat Origenes *7. aduersus Celsum.* Quin imo Homerus nominat ἠλύσιον πεδίον Odyss. 8. vbi constituere videtur ἐπὶ πείρατα γαίης, ad fines terræ. Eustathius eo loco dictum putat ἠλύσιον πεδίον, διὰ τὸ ἐν αὐτῷ ψυχὰς διάγειν κατὰ μῦθον ἀλυούσας, ὅ ἐστι χαιρούσας, ἢ λελυμένας σωμάτων, quod iuxta fabulam degant in eo animæ corporibus solutæ magna lætitia & voluptate perfruantur. Addit nonnullos opinari ab Elysio piissimo quodam viro sic nominatum, vel quòd οἱ ἐκεῖ ἔχωσι ἀλύτως, ὅ ἐστιν ἀφθάρτως, ἀθανάτως, quod *qui ibi sunt indissolubili-*

ter, id est. *incorruptibiliter & immortaliter se habeant*. Huic etymo consentaneum aliquo modo, quod scribit in Hesiodum Proclus. Verba eius sunt: *μακάρων δὲ νήσους εἰπὼν, παράδεισον αἰνίττεται, ἢ γοῦν τὸ ἠλύσιον πεδίον παρ' αὐτοῖς λεγόμενον παρὰ τὸ ἄλυτα τηρεῖν σώματα, ἢ παρὰ τὴν λύσιν τῶν κακῶν*, *Beatorum insulas cum dicit, Paradisum aut campum Elysium significare videtur, sic dictum, quod corpora seruet indissolubilia, vel a solutione malorum*. Hesychius & alii nonnulli vocant *χωρίον ἱερὸν, θεῖον, θεσπιὸν, ἄφθαρτον, ἀκήρατον, ὃ καὶ παράδεισον λέγουσιν οἱ Ἕλληνες, ἀπὸ τοῦ μὴ λύσιν ἔχειν*, *quod ibi animæ a corporibus non soluantur*. Quamquam Seruius contra *ἀπὸ τῆς λύσεως* dictum putet Elysium, quod animæ piorum ibi post corporis & animæ dissolutionem habitent. Poetæ vocant hunc locum etiam *Elysias domos, beatorum sedes, & fortunatas insulas*, vt antea dictum. Horatius appellat *diuites insulas*, Reddit vbi Cererem tellus inarata quotannis, & imputata floret vsque vinea.

Emancipatio, qua filius olim interueniente & suo, & patris assensu relaxabatur a patria potestate, quasi e manu traditio nomen inuenit. Proprie illa de liberis dicitur, vt manumissio de seruis. Haberi solebat adhibitis non minus quinque testibus ciuibus Romanis, puberibus, & præter hoc alio eiusdem conditionis, qui appellabatur *Libripens*, eratque ea comparata ad similitudinem venditionis, cum hic pater naturalis filium suum patri fiduciario manciparet, id est, manu traderet, a quo numos pretii vice accipiebat. Quoniam vero ex lege filius a patre ita venundatus vsque ad tertiam mancipationem redibat in patris potestatem, propterea etiam secunda mancipatio & e iure cessio adhihibebatur: Cumque iterum rediisset, tertia adhibebebatur, & tum demum egressus putabatur e potestate patris. Nemo autem cogebatur emancipare filium, *l. filiusfamil. §. secundum vulgarem. ff. de leg. 1.* id quod tamen fallebat, cum pater durius tractabat filium, & nimium contra pietatem afficiebat verberibus. *l. final. ff. si quis a patr. ma.* Vel si turpia peragendi atque peccandi necessitatem imponebat,

bat, vel legatum agnouisset ea conditione, vt filium e manumitteret: Tum enim vel inuitus cogi poterat Iudicis officio.

Emansor vocatur miles ab *emanendo*, qui diu vagatus regreditur ad castra, isque tempore discernitur a fugitiuo, vt & a *Desertore*: Etiamsi fugitiui nomen proprie referatur ad seruum, qui (*vt Ofilius ait*) fugæ caussa extra ædes Domini mansit, vt se a Domino celaret.

Embamma, contritus sapor acido vino infusus ad acuendum excitandumq; stomachum, cuius Vlpianus mentionē fecit, *l. si quis vinum. §. si acetum. ff. de trit. vin. & ol. leg.* nomen accepit a verbo ἐμβάπτειν, quod intingere significat.

Emblema ornamentum vasorum, quod addi potest & detrahi, ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλειν, id est, *imponendo* dictum ait Antonius Nebrissē. Vsus fuit hac voce Lucilius, cum Albutium Scæuolam exagitat, *vt testis est Cicero de Oratore*, vbi lateribus accommodat siue tesserulis quadratis, quibus solum in ædibus consternitur. Itaque de vasis solis tale opus intelligi nequaquam potest.

Embolismus ἐμβολισμὸς *intercalatio*, qua dies vnus Februario, qui inde mensis intercalaris audit, interseritur vt anni ratio conueniat cum Solis cursu, ab eodem verbo ἐμβάλλειν, quod inijcere significat, nomen deriuat.

Emeritus miles dicitur, qui iam functus est suo munere, & vacationem impetrauit a militia. Tranquillus in Caligula: *Ceterorum increpita ætate, commoda emeritæ militiæ ad sexcentorum millium summam recidit.* Papin. in Syluis: *Cæsar ab emerito iubeat discedere bello.* Appellatus est hoc nomine ab emerendo, id est, *valde merendo*. Emeritus ergo valde meritus, vt *edoctus*, valde doctus: *lignum edurum*, valde durum. Nam sic dixit Virgilius *Eduramq; pyrum, & spinos iam pruna ferentes.* Idem per translationem dicit *emeritas arenas* pro defessis & a labore solutis, vt Iuuenalis *emeritas acum*.

Empanda dicta est in Paganalibus Ceres, *vt notat Iosephus Scaliger Coniectaneis in Varronem*, de qua intelligendus ne

Varro *lib.1.de vita pop.Rom.* cuius hæc apud Nonium leguntur verba: *Hanc Deam Ælius putat esse Cererem: Sed quod in asylum qui confugerent, panis daretur, esse nomen fictum a pane dando pandere, hoc est, aperire.* Ergo, *inquit Scaliger*, intelligit Empandam Deam paganorũ. Agnoscit & illud Festus. Paganalium vero, hoc est feriarum agriculturæ caussa susceptarum auctor est Seruius Tullius, *vt tradit lib. 4. Dionysius Halicarnass.*

Emphyteusis species contractus ab emtione & locatione seiunctus, quo steriles agri perpetuo & ea lege conceduntur, vt reddantur meliores plantatione, ab ἐμφυτεύω, id est, insero vel planto, nomen habet. Cœpit enim primum contractus hic eo modo, vt tantum sterilia concederentur redigenda in statum meliorem plantationibus. Vnde ius Emphyteuticũ alio quidem nomine, sed Barbaro, *meliorameto* dici consueuit. Ipsemet emphyteuta habet vtile dominium, teneturque annuam pensionem singulis annis persoluere domimis proprietatis, atque adeo salua rei substantia. Emphyteusis vero vendi aut alienari non potest, donari potest, *teste Bartolo in l.1.C.ne rei dom. &c.* Vendere tamen possunt & legare melioramenta, vt vocant, *teste eodem Bartolo l.quicumque. Cod. de omn.agr.des.*

Empirica medicorum secta ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας, id est, *experientia* nomen deriuat. Hanc enim solam sectantur Empirici, quorum ars, *teste Galeno 2. de methodo* medendi, nihil aliud est, quam obseruatio & memoria quædam eorum, quæ visa sunt habere inter se consecutionem aliquam. De historia itaque per experiẽtiam iudicium facit, at rationalis per caussam diiudicat: Quam cum nancisci non potest, iudicium experientiæ committit. Hæresis medicinæ, quam is profitetur, est λογικὴ, vt prior ἐμπειρικὴ. Post has duas extremo loco subnata est μεθοδικὴ, cuius Professores pollicebantur sese totam artem docturos sex mensium curriculo, & sectam suam definiebant cognitionem euidentium communitatum fine Medicinæ sequentium. Nomen inuenerunt ἀπὸ τῆς μεθόδου, quæ via est certa & compendiaria tractandi aut docendi aliquam

quam rem. Totam enim artem contrahebant in angustum, vt iam modo est dictum, & Galenus testatur *lib. de sectis.*

Emplastrum ἀπὸ τοῦ ἐμπλάττειν dicitur, quod in vnam massam formare significat.

Encænia, quo nomine in genere fœminino vti poteris, aut in numero multitudinis ad modum Saturnaliorũ, vel Bacchanaliorum, vtpote quo modo tandem vsa fuit Ecclesia, & anniuersariam solemnitatem significans dedicationi templi adhibitam, nomen arcessit ab ἐγκαινίζειν, quod est consecrare, dedicare, & innouare, quod tum innouetur aliquid, cum prophanus eius vsus aboletur, vel ad eum vsum reducitur, in quem prius erat institutum. Sic *Exodi 40.* tabernaculum in deserto erectum certis ceremoniis dedicatum fuit, vasa *1. Reg. 7.* templum Salomonis *1. Reg. 8.* Zorobababel *1. Esdræ 6.* dedicauit idem, cum esset vastatum a Babyloniis. Vrbis muros itidem dedicatos legimus *Nehem. 12.* Obseruatumq; fuit inprimis in veterum dedicatione, vt templa vni & vero Deo consecrarentur, vt diuinarum promissionum populus admoneretur, verbumq; Domini proponeretur, sicut apud Esrã factum fuisse legimus, vtq; Psalmi canerentur actis omnipotenti gratiis, quibus exercitiis diem tum totum insumebãt. Hebræi nominant חנכה dedicationem a verbo חנך, quod *dedicare, initiare & consecrare significat.*

Encheiridion dictum, *inquit Isidorus*, quod manu astringatur. χεὶρ enim Græce manus vocatur.

Enchusa Batauiæ Septentrionalis vrbs dicta creditur quasi enckel huysen. Cum enim ædificia rara essent principio in vici modum, postea densiora sunt facta.

Endromis genus vestis hirsutæ & villi longioris, qua vtebantur in gymnasiis ad arcendum ventos, pluuias, & frigus, dum versabantur in cursu, nomen accepit, quod eius esset vsus ἐν δρόμῳ, id est, *in cursu.* Quidam volunt eam etiam post certamina athletas sumsisse, ne refrigescerent. Martialis ergo:

Hanc tibi Sequanicæ pinguem textricis alumnam
Quæ Lacedæmonium barbara nomen habet,

Sordida, sed gelido non aspernanda Decembri
Dona, peregrinam mittimus Endromida:
Seu lentum Ceroma teris, tepidumue trigona,
Siue harpasta manu puluerulenta rapis:
Plumea seu laxi partiris pondera follis,
Siue leuem cursu vincere quæris Athan,
Ne madidos intret penetrabile frigus in artus,
Neue grauis subita te premat Iris aqua.
Ridebis ventos hoc munere tectus & imbres,
Nec sic in Tyria sindone tutus eris.

Engonasin stella, quam Firmicus *ingeniculum* vocat, Ouidius *nixum genu*, Cicero *nixum*. Manilius *nixam genu specie*, ἀπὸ τῶν γονάτων, id est, genibus arcessit nomen. Fertur enim Hercules esse inter sidera relatus hac dimicantis specie. Etsi alii Thamyrin esse velint excœcatum a Musis supplicantem; ita prouolutum in genua.

Enosch filius Seth, *ut constat ex cap. Genes. 4.* qui cœpit nomen Domini inuocare, a vitæ humanæ miseriis nomen habet, quod norunt Hebraicæ linguæ periti. Nam אנש verbũ doloris est. Est & generale nomen ipsius hominis, qui Chaldaice dicitur אנש. Sed nec ita male ad eandem originem reduci poterit. Eusebius deriuasse videtur a נשה *nascha*, quod obliuisci significat cum Enosch in translatione ipsi sit ἐπιλήσμων. Est & verbum eiusdem linguæ נשא *seduxit*, in Niphal seductus est: Quam quidem originationem ausim æquiparare etymo Eusebii. Maxime tamen primam illam ab huius vitæ calamitatibus sumtam amplector, quod & Drusius facit *quæst. & Respons. lib. 2. q. 78.*

Enthymema breuis & concisus syllogismus, Aristoteles συλλογισμὸς ἀτελὴς, item ἀπόδειξις ῥητορικὴ *Rhetoric. 1. & alibi* ῥητορικὸς συλλογισμὸς, *& Topic. 1.* μονολήμματος συλλογισμὸς, argumẽtandi ratio admodũ accomodata Philosophorum concertationibus, quæq; cõstat ex ꝓbabilibus & signis, quę Græci εἰκότα καὶ σημεῖα vocãt, deriuatur ἀπὸ τοῦ ἐνθυμεῖσθαι, ꝙ est *animo concipere.* Philosophus maxime reprehẽdit vetustos Rhetores, ꝙ nihil [illegible] de enthymemate fundamẽto probationis his verbis:

bis: *οἱ δὲ περὶ ἐνθυμήματος οὐδὲν λέγουσιν, ὅπερ ἐστὶ σῶμα τῆς πίστεως.* maximeq; probat Demonstratiuũ enthymema, q̃ conficitur ex contrariis. Duo enim eius genera facit, *Demonstratiuum* vnum, alterum *ἐλεγκτικὸν redargutorium*.

Enyo soror & vxor Martis, *vt placuit Augustino*, *ὡς ἐνιοῦσα*, id est, *immittens vel addens animum pugnantibus*, est appellata, vel *κατ' εὐφημισμὸν*, quod neutiquam sit *ἐνιὰς καὶ ἀπειλῆς*, *aequa & mitis*, iuxta Gyraldum.

Epacta Latine adiectiones, *ἀπὸ τοῦ ἐπάγειν*, id est, *inducendo* vel *adduciendo* trahi videntur. Cum enim ante Iulium Cæsarem Romani 12. mensibus Lunaribus finirent annum, ipsa equidem luna viginti nouem lucente dies & dimidium, ac proinde iuxta eius cursum dies conficerentur trecenti & quinquaginta quatuor, quo temporis spatio vel potius anno lunari ad anni solaris rationem exacto vndecim dies supersunt necessarii ad complemẽtum anni solaris, qui Græcis & Latinis dicuntur *ἐπάκται*, additi fuerunt intra 8. annos tres menses intercalares, quod tempus octoeterida nominarũt. Hinc factum, vt tres anni postremi singuli tredecim haberent menses. Hanc rationem confusiorem, in qua annorum initia nõ incidebant in certũ diem, ex cõsilio Sosigenis mathematici emẽdauit Iulius, a quo Iulian⁹ annus nomẽ inuenit. Ille vero aut est cõmunis, dierũ 365. aut bisextilis, dierũ 366. Verus enim annus iuxta Astronomos continet nõ tantum dies 365. sed insuper horas fere sex. Hæ sex horæ sunt quadrans diei vnius. Quatuor aũt quadrantes efficiunt vnũ diem. Ergo quarto quoq; anno mense Februario intercalatur dies vnus, & talis annus nominatur annus bisextilis. Methodum Epactarum castigatam & cautionem earundem optime tradidit Scaliger *de emendat. temp. lib. 8.*

Epanaphora alio nomine *ἀναφορὰ*, species *παλιλογίας*, quã *διλογίαν* nominat Demetrius, *ἀπὸ τοῦ ἐπαναφέρειν*, id est, repetendo arcessit nomen. Huius exemplum exstat apud Homerum Iliad. 2. cum de Nireo canit:

> *Νιρεὺς ἀγλαΐης θ' υἱὸς, χαρόποιό τ' ἄνακτος:*
> *Νιρεὺς, ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ ἴλιον ἦλθε.*

Epanodos Rhetorica figura, Latine *regressio*, vel *repetitio*, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, id est, via, nomenclationem deducit. Huius exemplum tale dedit Martialis:

Digna tuo cursis, indignaque nomine, dicam:
Frigida es, & nigra es: Non es, & es Chione.

Epaphus filius Ius, Inachi filiæ, quam legitur Iupiter transformasse in vaccam, addito Argo illo custode, qui centum luminibus cinctum habebat caput, tulisse videtur quibusdam nomen, ὅτι ζεὺς ἐπαφησάμενος τῆς ἰοῦς πάλιν εἰς γυναῖκα αὐτὴν μεταμόρφωσεν. Iuncta ipsius templa maternis templis habuit Ægyptus. Ceterum illic dictus est Apis: vt iniiciatur suspicionis nonnihil, ab Apide forsan deductum Epaphi nomen. Scribit enim Herodotus libro 2. ὁ δὲ ἆπις κατὰ τὴν ἑλλήνων γλῶσσαν ἔπαφος.

Epenthesis Grammatica figura, qua medio dictionis aliqua litera iniicitur, vel etiam syllaba, ἀπὸ τοῦ ἐντίθημι, quod *insero* significat, nomen inuenit. Hanc non expressit Virgilius, cum dixit: *Maneant in relligione nepotes*, vt existimat Isidorus, cum per diplasiasmum ita dixerit, verum eo carmine: *Tribulaq;, trahaq;, & iniquo pondere rastri.* Quo modo & *nauita* pro *nauta* est dictus, & *induperator* pro *Imperatore*, vt constat cuiuis.

Ephemeris, quę Sempronio Asellioni Diarium est, Diurna Iuuenali in numero plurali, nempe libellus, in quo singulorū dierum acta continentur, ἀπὸ τῆς ἡμέρας, id est, *die* deducit nomen. Hodie Ephemerides *(intelligo minores)* accipi solent pro consignatione dierum singulorum totius anni, & locorum, quos Planetę occupant vnoquoque die, vna cum conformationibus siderum inter sese. Ab eadem origine fluxit Ephemerus nomen animalculi apud Hypanim fluuium, quod vitam vltra diem nō prorogat. Vnde & homines omnes ἐφήμεροι dicuntur, nō quod in diem viuant, sed quod vita eorū breuissima sit. Prouerbialiter quoq; *Ephemeri vita* de iis intelligi solet, qui statim emoriuntur, aut pereunt, *quod notat Erasmus.* Quidni etiā de iis, quorum vita est breuis, etiamsi non moriantur statim? Sine piaculo puto hoc fieri posse.

Ephod,

Ephod, indumentum ſacerdotale *iuxta Hieronymum*, quod in Exodo & Leuitico 70. eſt ἐπωμὶς, ab אפד id eſt, *cinxit* deducit nomen.

Ephialtes ἐφιάλτης morbus vel malum, in quo noctu aliquis opprimi videtur prægrandi mole, πνιγαλίων Dioſcoridi, πνιγαμων Themiſoni a ſuffocando, quod æger in eo ſuffocari videatur cum difficili reſpiratione, παρὰ τὸ ἐφάλλεσθαι, id eſt, *inſiliendo, premendo*, & *inuadendo*, adeptus eſt nomen. Qua de cauſſa & veteres ἐπιβολὴν appellarunt. Latini *Incubum* ab incubando dixere. Imaginantur enim laborantes hoc malo aliquem ſibi incumbere dæmonem, aut vetulam, aut vim externam aliam, quæ pondere grauet: Quamquã tota cauſſa non ſit προκαταρκτικὴ, id eſt, externa, ſed προηγουμένη, id eſt, interna, quippe ventriculi cruditas & crapula, vnde gignũtur vapores craſſi & pituitoſi, qui elati ad cerebrũ complent eius ventriculos, & prohibent facultates cerebri per neruos diffundi. Quapropter legimus & apud Suidam: Ἐφιάλτης, ἡ εἰς τὴν κεφαλὴν ἀναφερομένη ἀναθυμίασις ἐξ ἀδδηφαγίας καὶ ἀπεψίας. Vide & Macrobium de hoc elegantiſſime diſſerentem in nomine Phaſmatis *lib. 1. in Som. Scip.* Delineaſſe etiam videtur Ephialten Virgilius Æneid. 12. his verbis:

Ac velut in ſomnis, oculos vbi languida preſſit
Nocte quies, nequicquam auidos extendere curſus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus: Non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires: Nec vox aut verba ſequuntur.

Ephebus, adoleſcẽs, ἀπὸ τοῦ ἐφηβεῖν a *pubeſcendo*, vel *quaſi* ἐφ' ἥβης, *quod ſit in pube*, id eſt, ad pubertatis annos peruenerit.

Ephippium equi ſella quis non videt referri ἐπὶ τὸν ἵππον ad equum? Horatius: *Optat ephippia bos, piger optat arare caballus.*

Ephorus, qui eſt idem, quod ἐπόπτης *inſpector*, ἀπὸ τοῦ ἐφορᾷν, id eſt, *obſeruando* & *inſpiciendo* deducitur. Lacedæmonios olim quinque Ephoros habuiſſe legimus in Cleomene Plutarchi. Prodit idem in Lycurgo hunc magiſtratum, qui prope idem cum tribunitia Romanorum poteſtate, frænis loco

fuiſſe, quo paucorum potentia cohiberi poſſit nimium inſoleſcens atque feroci ens in Republica. Inſtitutus fuit hic magiſtratus, quo tempore Theopompus regnauit, abolitus tandem ſub Cleomene.

Ephraim deriuatur ab עֵפֶר *cinere ſiue fauilla.*

Epibatra ſcala nautica, qua in nauim conſcenditur, ἀπὸ τοῦ ἐπιβαίνειν, i. *aſcendendo* originem trahit, vt & ἐπιβάτης *claſſiarius miles, epibata* dictus Vitruuio, *incenſor* Lampridio, ὀχύμενος Homero.

Epicedion, oratio, quæ de mortuo habetur, vel etiam carmen eo nondum humato, alio nomine ἐπιτάφιος λόγος. Epitaphium vero differens ab epicedio, poſt humationem inſcribitur ſepulcro. Apud Romanos primus funebri oratione collegam ſuum Iunium Brutum ornauit Valerius Publicola anno primo poſt reges exactos: quam orationem populo tam acceptam fuiſſe ſcribit Plutarchus, vt inde tractum ſit, vt omnes viri boni ac magni laudarentur ab aliis, cum fato conceſſiſſent. Atque is honos poſtmodum illuſtribus iuuenibus & claris mulieribus conceſſus fuit, *vt ex eodem Plutarcho, Dione & Suetonio apparet.* Legimus & Scipionem vt hominem diuinũ a Maximo commendatum, & Appii Decemuiri laudes æquis auribus a populo fuiſſe acceptas. Apud Ægyptios defuncto rege eundẽ morẽ obſeruatũ fuiſſe cõſtat, antequam ipſi iuſta darentur. Apud Græcos primus Pericles carmine & laudibus eos eſt proſecutus, qui occubuerãt pro patria in bello Peloponneſiaco. Etiamſi alii eius auctorem ferant Solonem.

Epidaurus. Tres in Europa huius nominis fuerunt vrbes, vna in Liburnia, alteræ duæ in Peloponneſo. De qua hic mentio præcipue fit, ea Peloponneſo aſſcribitur, & a Plinio, Strabone, & Mela ad Saronicum ſinum ſtatuitur. Fuit & ea quondam μελισσία dicta auctore Stephano, & αἱμηρὰ, *διὰ τὸ συχνὰ αἱμάσσεσθαι θύμασι τὸν ἐκεῖ βωμὸν τοῦ ἀσκληπιοῦ. ſicut Euſtathius ſcribit.* Sophianus etiam μονοβασίαν vult appellatam. Niger exiſtimat hodie *Pigiadam* nominari. Sed de Epidauri nomine ſcribit Euſtathius deflexum hoc eius nomen ἀπὸ

τῶν

τῶν παύσαν: Vt primũ ἠπίπωνες sit dicta, inde ἐπίδωνες. Cultus hic olim est Æsculapius Apollinis filius, ex cuius familia longa serie descenderunt Hippocrates & Aristoteles. Templi ipsius foribus tradit Clemens Alexandrinus hanc inscriptam fuisse epigraphen: ἁγνὸν χρὴ ναοῖο θυώδεος ἐντὸς ἰόντα ἔμμεναι.

Epigramma idem quod inscriptio, ab ἐπὶ & γραμμὴ, id est, scriptione deflectitur.

Epiphania apparitio παρὰ τὸ ἐπιφαίνειν, quod eo die apparuerit Christus. Duplex illa: Vna, qua indicio sideris Magis apparuit: Altera, qua natus fuit pastoribus angelo nunciante apparens. *Isidorus.*

Epiphonema rei narratæ vel probatæ summa acclamatio addita ad augendam admirationem, τῷ ἐπιφωνεῖν, *acclamandi scil. verba*, originem defert.

Episcopus, Nomen hoc, si primam τῷ ἐπισκοπεῖν, id est, *inspiciendi originem* spectes, paulo latiori significatione a veteribus acceptum, quam accipi iam solet, operam dabo paulo prolixius, vt elucescat. Quippe vt ab antiquissimis incipiam, sciendum Homerum Hectorem suum Episcopum nominasse, quod esset præcipuus ciuitatis Troiæ inspector & propugnator, eiusque curam gereret. Talis etiam ἔφορος dici possit κατ' ἐξοχὴν. Fuit præterea *Magistratus Atticus* dictus ἐπίσκοπος, Prætor videlicet, qui mitti solebat in ciuitates, quæ erant sub Atheniensium imperio. In vltima lege *ff. de muner. & honor.* episcopi dicuntur, qui pani & ceteris rebus venalibus præsunt. Ciceronem ipsum totius quoque oræ maritimæ a Formiis fuisse ἐπίσκοπον, exstat *Epistolarum familiarium libro 6*. Atque hinc fere quotidie dabat epistolas ad Atticum. Quin & virginum sacrarum erat ἐπίσκοπος, *vt ex Plutarchi Numa apparet*. Eustathius Iliad. ζ. de Hectore Homerico mẽtionem faciens: ἐπίσκοπον λέγει τὸν στελλόμενον εἰς πολεμίους κατάσκοπον, οἷοι ὕστερον περὶ Δόλωνα ἐκάλεσαν. λέγεται δὲ καὶ σκοπὸς ὁ αὐτός. Et paulo post eodem libro: ἐπίσκοπος, ἤγουν σκοπὸς ἀκριβής. ὅτι γὰρ ἡ ἐπὶ πρόθεσις καὶ ἀκρίβειάν τινα σημαίνει καὶ ἐπίτασιν ἐνεργείας, δηλοῖ καὶ τὸ ἐπιτέλεμαι, ὡς ἀλλαχοῦ εἴρηται,

Paulus quoq; Apostolus sub initium *Epistolæ ad Philippenses*, cum salutem Episcopis nuntiat, Doctores & Presbyteros intelligit simul. Erat autem nomen Episcopi nomen dignitatis, Presbyteri vero ætatis in eadem persona. Itaq; legimus apud Eusebium Irenæum Romanos Episcopos, Anicetum, Pium, Hyginum nominasse Presbyteros. Et Ambrosius ad Ephesios: *Primum*, inquit, *Episcopi appellabantur presbyteri, vt recedente vno sequens ei succederet.* Idem Epist. ad Timoth. 1. cap. 4. *Episcopus est primus Presbyter.* Paulus iterum Actor. 20. intelligit concionatores Ephesiorum, cum inquit: *Attendite vobis & vniuerso gregi, cui vos Spiritus S. præfecit Episcopos.* Testatur & Hieronymus in quadam ad Rusticum epistola fuisse olim Episcopos & Sacerdotes: Tandem vero in schismatis remedium vnum quendam delectum e numero sacerdotum, qui esset & vocaretur Episcopus, eumque arbitror ab Iustino dici τὸν προεστῶτα. Quæ omnia faciunt ad confirmandū nominis huius etymon generale. Sunt tamen, qui deriuatam appellationem existimant a צָפָה *speculatore*, id quod omnino approbare non possum.

Epistola. Quamquam tam vsitatum sit nomen hoc in lingua Latina, vt natum videri queat in ipsamet Roma, tamē Græcum origine παρὰ τὸ ἀποστέλλειν *mittendo* est deriuatum. Vsus enim Thucydides hac phrasi, ἀποστέλλειν ἐπιστολὴν *mittere Epistolam*. Cui vero perferenda ad aliquem datur Epistola, is Græcis dicitur ἐπιστολεὺς καὶ γραμματοφόρος. Libanius Sophista definit ἐπιστολὴν, ὁμιλίαν ἀπόντος πρὸς ἀπόντα, *colloquium siue sermonem familiarem absentis cum absente.* Quocirca Cicero *familiares* dicit *Epistolas*. Et ad Atticum, *Nolebam illum nostrū familiarem sermonem in alienas manus deuenire.*

Epistomium æramentum, quo ora salientium fistularum siue tuborum aquam emittentium obturātur laxanturque, cum fuerit opus. Vsus est eo nomine Seneca in *Epistolis ad Lucilium*. Deductum autem παρὰ τὸ ἐπιστομίζειν *obturando*.

Epistylium, trabs imposita columnis secundum Festum. Est quippe στῦλος *columna*.

Epitaphiū quod inscribitur sepulcro. Etenim τάφος *bustum* siue *sepulcrum*.

Epithalamium carmen nuptiale, quod decantatur in laudem sponsi & sponsæ, & quale primus omnium Salomon edidit in laudem Ecclesiæ & Christi, a thalamo, ad quem decantari solebat, nomen arcessit. Tale est Stellæ apud Statium, Iuliæ apud Catullum, Helenæ apud Theocritum. Hesychius nominat ᾠδὴν ἐπιγάμιον.

Epithema proprie veteribus malagma, quod mediis corporis partibus, ventriculo, iecinori & lieni admouebatur, ἀπὸ τοῦ ἐπιτιθέναι, id est, *imponendo* descendit.

Epocha in chronologia, cum nihil sit aliud, quam regni cuiusq; aut Imperii initium & temporis quasi retinaculũ, quo velut certo & fixo signo continentur historiæ, ne sine meta atq; carceribus vagentur, nomen accepit ἀπὸ τοῦ ἐπέχειν, id est, *sistendo* vel *cohibendo*, aut deniq; *remorando*. Epochas a condito mundo ad Christi vsq; natalem affabre admodum collegit Iosephus Scaliger *de emendat. temp. lib. 6.* In Philosophia ἐποχὴ dicitur assensionis retentio, vt illa Pyrrhoniorum vel τῶν σκεπτικῶν, cuius Cicero meminit *in Acad. & Offic. 1.* Aduersus hos strinxit calamum Galenus. Docuerũt siquidem, nullum esse datum homini iudicium a natura, quo, collatis inter se omnibus, exacte possit dignoscere. Eoque nulla de re pronuntiandum esse censebant, sed semper de omnibus suspendendam esse sententiam. Quod facit contra sensus & doctrinarum κριτήρια. Vt merito illa eorum ἀκαταληψία nimis late extensa, adeoq; ἐποχὴ nimium anceps, atque sollicita debeat explodi.

Epulæ quasi epulentiæ rerum dictæ sunt Isidoro. Et veteres Grammatici in eo differre volunt a dapibus, quod Deorum & regum sint dapes, epulę priuatorum & hominum. Alii dictas volunt quasi *edipulas* ab edendo. Sed earum aliquas inuenio fuisse funebres, eum in finem institutas, vt animi lugentium mœrore afflicti leuarentur aliqua consolatione, quæ a funere nomenclationem trahunt, & alias *Sepulcrales*, quas imponebant sepulcris, partim ad consolationem superstitum, partim ad testimonium honestatis eorum, qui fuerunt defuncti. Ad has manifeste alludit Ecclesiasticus cap.

30. his verbis: *Tolerabilior est mors ipsa, quam valetudo aduersa, & morbus perpetuus. Perinde enim est vt ferculum splendidum, quod pilato ægroto proponitur, & sicut cibi positi ad bustum sepulti.* Erant & epulæ *Ferales Græcorum, Militares, Hospitales, Regales, Pontificales, Nuptiales*, de quibus alias latius.

Equidem tantundem ac *ego quidem*. Quocirca optimos auctores verbis primæ personæ semper fere adiunxisse comperies.

Equiria, quę tertio Id. Mart. celebrabantur Romæ, dicta, *vt ait Varro*, ab equorum cursu, qui instituebatur in campo Martio.

Equuleus, quem Sozomenus *lib. 5. histor. Ecclesiast.* lignum tortorium vocat, Prudentius stipitem noxialem, tormenti genus, nempe lignea catasta & cochleata ad intendendum ac remittendum apta, idq; ad exprimendum e noxiis veritaté, nomen habere quibusdam videtur ab equi forma, etiamsi alii ardétem laminam malunt interpretari. Sed res ita se habet, quãtum ex bonis auctoribus colligere licet. Brachia pedesq; eius, qui in equuleo torquendus erat, neruis quibusdam, quos fidiculas nominabant, alligabantur: Tum catasta intenta in altum erigebatur, vt ex ea, quasi ex cruce quadam miser ille penderet. Atque hic primum diuellebatur ossium compages: Inde candentibus eiusdẽ corpori laminis admotis, atq; bisulcis vngulis ferreis laterib⁹ laniatis, doloris acerbitatem augebant. Vtebantur ergo in hoc tormento & fidiculis & laminis. Fidiculas etiã vngulas dictas testatur Isidorus *Etymol. 5. cap. 27.* Meminit harum Cyprianus *Epistol. lib. 2.* vna equulei mentionem faciens his verbis: *Hasta illic & gladius, & carnifex præsto est, vngula effodiens, equuleus extendens, ignis exurens.* Meminit eius Cicero *in Ver. pro Deiotaro, Philip 7.* Quintilianus *declam. vltim.* Suetonius *in Tiberio*, Valerius *de patientia*, Seneca *22. Epistol. & lib. 3. de ira.* Rursus Cicero *pro Milone, Tusculan 5. de finibus 4.* & alii auctores diuersis locis.

Equus. En tibi hic ipsamet Isidori verba. *Equi dicti, eo quod,*

quando quadrigis iungebantur, æquabantur, paresque forma & similes cursu copulabantur. Ab equo dicitur *eques, equiso, equiria, equuleus,* de quibus antea. Equi generosi notas artificiose & pulcre descripsit Virgil. *Georgic 3.* Descriptionis initium est: *Continuo pecoris generosi pullus in aruis*
Altius ingreditur, &c.

Ercisco verbum tritũ Iurisconsultis deriuat Spiegelius in voce familiæ ab ἐρκίζω, quod, inquit est *diuido.* Male. Nã quod verbum tale vnquam agnoscunt Græci? Præstabit itaq; deducere ab *arceo, a* vocali in *e* mutata, quod in hereditate diuidenda pars vna *arceatur* ab altera, id est, separetur, dum vtrique pars sua assignatur, quæ debet sufficere ex testatoris voluntate. Astipulatur his Festus, cum inquit: *Ercitum* (id est *hereditas*) *a coercendo* dictum, vnde & *erciscunde* & *ercisci.* Ab eodem verbo Ercium dictum Iouem, nempe quod ab hominibus arceret mala, affirmat idem eodem loco. Sed perperam & illud: Cum huius nominis origo plane sit Græca. Nam ἕρκος & ἕρκιον est septum. Hinc ἑρκεῖος ζεὺς *Herceus Iupiter,* quem septitium reddit Budæus apud Aristotelem *de mundo.* Cultum eum apud Athenienses testatur Hesychius.

Erebus. Nominis huius ratio deducta est iuxta Phurnutum ἀπὸ τοῦ ἐρέπτεσθαι, id est, ab eo, *quod contegatur & ab alio contineatur.* Est autem Erebus obscurissimus inferni locus, vnde ortam esse noctem scribit & fabulatus Varro. Forte quod νὺξ a Poeta dicatur ἐρεβέννη, id est, *obscura,* ab *erebo* nato epitheto: Qua ratione etiam Eustathius τὸ ἐρεμνὸν ἀπὸ τοῦ ἐρέβεος deriuat 4. Iliad. Homeri. Etiamsi contra Varronẽ, erebum vna cum nocte ex prima illa confusione, quæ dicitur chaos, natum affirmet Hesiodus his verbis: ἐκ χάεος δ' ἔρεβός τε μέλαινά τε νὺξ ἐγένοντο. Sed nolumus de re illa λεπτολογεῖν. Hoc vnum addendum tamen, creditum a veteribus, homines in hac vita sceleribus nefandis contaminatos, absoluto naturę penso, a furiis in Erebum trahi, *vt apparet ex Platone ad finem Axiochi.*

Eremodicium actio deserta, vt hoc verbum interpretatur Pa-

pinianus *l.31.§.litem. ff. de negot. gest.* vel indicta caussa, id est, ἐρήμη δίκη. Pomponius: *Item in cremodicus pupillo subuenitur.*

Eretum vicus in Italia fictilibus vasis, quæ ibi cum laude fiebant, celebris, nomen dedúcit ἀπὸ τῆς ἥρας, id est, *Iunone*, quæ peculiariter ibi coli solebat.

Ergasterium, locus, vbi aliquid fit, vt & ergastulum locus, cui noxii ad opus aliquod agendum deputantur, ἀπὸ τοῦ ἐργάζομαι, quod est *operor*, originem trahit. Nonnulli ergastulum dicũt esse locum, in quo lapides & metalla fodiuntur. Vnde Iuuenalis: *Nempe in Lucanos & Thuscos ergastula mittas.* Et quoniã nihilominus illi, qui mancipabãtur eiusceemodi operib⁹, compedibus erant vincti, optime ea videntur sese habere in Glossa Philoxeni: Ergastulum, τόπος ἐν ᾧ οἱ δεσμώται ἐργάζονται. Extrema necessitate coacti Romani quandoq; & hæc mãcipia in bellum armabant, de quibus sic Lucius Florus: *Seruitia (proh nefas) & ergastula armantur.* Et Plinius scribit Marium Cinnana dominatione reuocatum, ruptis ergastulis exercitum fecisse.

Erichthonius Vulcani sine matre filius terræ contentionem significat: Nam ἔρις lis est aut contentio, χθὼν *terra*. De eo Virgilius: *Primus Erichthonius currus & quattuor ausus Iungere equos.*

Eridanus Galliæ Cisalpinæ fluuius, Rex fluuiorum Poetæ, & alio nomine Padus, ab Eridano est dictus, *inquit Isidorus*, solis filio, quem *Phaetontem* nominant, qui fulmine percussus in eundem fluuium deiectus est. Accessione tandem triginta fluminum defertur ille in Adriaticum mare, omnes Europæ fluuios, excepto Istro, superans, *vt aliqui volunt.* Cato tamen hoc nomen ortum tradit a duce coloniarum, & Padi nomen a picea arbore circa fontem tractum, quo Gallice tum vocabatur Pades, *vt & Plinius ex Metrodoro tradit.* Addit, idem Botigon vocatum Hetruscis, Liguribus *Botigum*, a sua profunditate. Ambrosius elegãter nominat hunc maritimorum commeatuum Italicis subsidiis fidum inuectorem. Turpis error Æschyli, qui in Iberia Eridanum esse dixit, & eundem appellari Rhodanum. Euripides & Apollonius

nius in Adriatico littore confluere scripserunt Rhodanum & Padum errore propemodum fustuario, *auctore Plinio cap. 2. huius lib. 1.* Est etiam notandum, alium esse in Græcia Eridanum, qui se præcipitat in Ilissum, eumq; ab Ouidio *2. Metamorph.* ad huius differentiam nominari senem. Et libro 7. *Multaque quoque Eridani placuerunt gramina ripis*, vbi suspicio est apud eruditos pro *Eridani* imperitiores scripsisse *Apidani.*

Erynnis dicta est Furia, quasi ἐρις τοῦ νοῦ lis mentis. Fingunt enim fabulæ eos, qui aliquid impie sceleratequе commiserint, agitari & perterreri Furiarũ tædis ardentibus, *vt Cicero pro Roscio Amerino testatur.* Hinc Ouidius in Fastis: *Conscia mens vt cuique sua est, ita concipit intra Pectora pro meritis spemque metumque suis.* Et Menander.

συνιστορῶν αὑτῷ τι, κἂν ᾖ θρασύτατος,
ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ.

Alii deriuant παρὰ τὸ ἐν ἔρα ναίειν, quod habitent in terra speculantes hominum facta, quæ aduersus Deum atque iustitiam committunt: Alii iterum παρὰ τὸ ἐρινύειν, quod indignari significat. Erinnyis autem a Talphusiis nominata est Ceres, vt olim in Thebaide cecinit Antimarchus poeta, & Pausanias ostendit. Eodem nomine appellat eam Lycophron in Alexandra, vbi interpres deriuationem nominis trahit παρὰ τὸ ἀρὰς ἀνύειν quod *imprecationes exsequatur*, vel παρὰ τὸ ἐν ἔρα ναίειν, vt & in Furiarum nomine iam nunc est dictum. Si de Furiis plura requiras haud contemnenda, Eumenidas vide.

Erro, quo nomine Planeta dicitur Latinis, ab errando inuenit nomen, sicut & seruus, quem Vlpianus erronem vocat; non quod fugiat, sed frequenter sine caussa vagetur. Erro verbum non inepte deflecti posse videtur παρὰ τὸ ἔρρειν, quod Eustathius interpretatur Odyss. δ. ὁ ἀπόπορος, τοῦτ' ἐστι μετὰ λύπης καὶ φθορᾶς πορεύεσθαι, sicut accidit viatoribus, qui a recta via deflectunt.

Errhina medicamenta, quæ in oblongam ac Pyramidis formam coacta naribus induntur ἀπὸ τῶν ῥινῶν, id est, naribus

arcessunt appellationem. Nocent iis, qui imbecilliores habent oculos.

Erycina nominata est Venus ab Eryce monte Siciliæ, in quo Æneas matri templum erexerat, iuxta illud Virgilii: *Erycino in littore sedem fundabat Veneri Idaliæ.* Diodorus tamen scribit constructum ibi templum Veneri multis donariis ornatum ab Eryce suo ex Bute filio. Fuit & Romæ ante portam Collinam Deæ huius ædificium, quod *Veneris Erycinæ* templum dictarunt, cui cum æde sacra porticus adiuncta & insignis.

Erythræum mare. quod ob scopulos ac petras latentes difficile admodum esse nauigatu docet Diodorus Siculus 4. *Historiæ,* & alii multi præter Diodorum vnde nomen inuenerit: multa & variæ sunt auctorum sententiæ. Quidam certe ab adiacentibus rubri coloris montibus, quos sol radiis excussit, arcessunt nomen: Alii ab rubra arena: Nonnulli a fonte, qui multam aquam immittit mari: Aliqui ab aqua rubra, quod plerique tamen, & merito quidem reiiciunt. Veteribus maxime probatum fuit, a rege Erythra, siue Erythro Persei atque Andromadæ filio sic appellatum, qui primus iuxta Plinium rates inuenit in mari rubro. Strabonem vide libro 16. Plinium *libro sexto, capit. 23.* Hebræi nominant mare סוף suph, triplici de caussa, vel potius ob triplicem significationem, qua & finem, & iuncum, & procellam significat.

Esau factorē significans, & filius Rebeccæ deducitur ab עשה. Idem אדום dictus a rubedine. Nam אדם significat *rubuit.* Isidorus vult appellatum eum nomine priori a coctione lentis rufæ, qua vendidit prærogatiuam, quam habebat ex primogenitura. Dictus idem & *Seir* quod hispidus fuerit nulla corporis læuitate insignis.

Esdras adiutorem significans recte deriuatur ab עזר adiuuit.

Esdrelom planities & vallis pulcra ad 4. vsq; miliaria sese extendens, & 13. miliarib. ab vrbe Hierosolyma distās accepisse videtur nomen a סדר i. *ordine, vel dispositione absconditum.* Nam עלם est *occultauit.*

Esquiliæ vel exquiliæ, quæ & montis Esquilii vel Esquilini nomine dicuntur, adeptæ sunt nomen (quod aliqui volunt) ab *excubiis*, quas Romulus collocauerit in eo monte, cum diffideret Tatio: vt *Exquiliæ* quasi *excubinæ* sint dictæ. Agnoscit hoc etymon Ouidius Fastorum 3. cum ita canit:

Adde quod excubias ibi rex Romanus habebat,
Qui nunc Exquilias nomina collis habet.

Alii, vt refert Varro, dictas volunt Exquilias, quod a Tullio rege, (quem Exquilinum propterea nominat Solinus) fuerint excultæ. Addit postea inter alios lucos exstitisse ibi quoque lucum Iunonis Lucinæ, in quo quia supplicabatur Iunoni a viris & nuptis, subiicit prioribus Ouidius: *Hic a nuribus Iunoni templa Latinis. Hæc sunt (si memini) publica facta die.* Habuit & hic Virgilius domum, auctore Seruio prope Mecœnatis hortos, qui eo in loco erant constituti ob aeris salubritatem, cum ea regio ante sepulcris vacaret. Neque illud prætereundum, Exquilias cum monte Quirinali & Viminali a Seruio Tullio additas fuisse ciuitatis Pomœrio, & collis habuisse præcipue tres, Oppium, Cispium, Septimium teste Varrone. Ab eisdem Exquilina tribus dicta, cuius Dionysius, Liuius, Varro, Plinius & Festus meminerunt. Sed [illegible] tertium etymon huic monti [illegible] in [illegible], dum [illegible] dictam [illegible] quod [illegible] partes illiderent. Non [illegible] tamen a bonis auctoribus [illegible] approbatum [illegible]uenio.

Essæi vel *Essæni*, vt nominat Iosephus genus sectariorum apud Iudæos (fuerunt enim & alii Pharisæi, Sadducæi, & *Essæni*) qui iuxta eundem Iosephum in Antiquit. omnia affirmabant fato subiecta, omnia quæ fieri eius decreto; animam hominis immortalem esse; & pro iustitia pugnandum vsque ad mortem; qui anathemata prohibebant templis; nulla sacrificia cum populo celebrabant; imo a cœtu hominum reliquorum se continebant peculiari quadam sanctimoniæ præsumptione; qui studio omni terram colebant & exercebant, opes etiam suas in vsum communem conferebant;

nec seruos habentes, nec possidentes vxores, atq; adeo monasticam quandam vitam ducentes, & lapidum herbarum, ac animantium naturam admodum studiose inquirentes. apud quos potandi edendique modus olim saturitate definiebatur, quique (*vt prodit Philo*) habitabant vicatim benefici erga suos, in diem tantum viuentes. non gazis corradendis intenti, non telis, galeis, gladiis, aut scutis fabricandis, sed morali Philosophiæ, vt scirent quid expetendum esset, quid contra fugiendum, nomen habent ab עָשָׂה fecit, ex quorundam sententia. Vt operarios eos interpretari possis. Philo tamen a sanctitate deducit libro, cuius titulus *quod liber sit, quisquis virtuti studet*. Præstantiores autem hos habitos Pharisæis scribit Eusebius, dictique fuerunt θεωρικοὶ, id est, *contemplatiui*. Meminit eorum & Plinius *libro quinto, cap. 7.*

Etesiæ venti anniuersarii, vt ἐτήσια καὶ ἐνιαύσια ἱερὰ *anniuersaria sacrificia* Græcis, inde inditum agnoscunt nomẽ, quod certo anni tempore, vel potius vertente anno μετὰ τροπὰς καὶ κύνος ἐπιτολὴν, non quidem ex alia atque alia parte cœli (sicut Agellius scribit) sed ab Aquilone spirare incipiant. Ἐνιαυτὸς enim Græce, annus Latine dicitur, ait Isidorus Non recte illud, nisi male affecti sunt codices. Debuisset enim dicere ἔτος, vnde & ἐτήσιον dicunt, quod annuum est nobis. Fatetur & Aristoteles in Meteoris eos ab Arcto spirare contra Gellium, qui diuersas ipsis stationes tribuit. Plinius scribit post biduum exortus caniculæ spirare, cumq; syderis ortum octo fere diebus antecedere ventos, quos vocant προδρόμους itidem aquilonares & etesiis æstum solis molliri.

Etymologia, quæ originem vocabulorum comprehendit descendit ἀπὸ τοῦ λόγου ἐτύμου, id est, a vero sermone. Quare Cicecero recte interpretatus est veriloquium. Fabius originationem reddit. Dicitur & Notatio, quod rem, de qua prædicatur, notam faciat, vt inquit Boethius. Hanc neminem parui facere debere vel inde constat, quod auctore Platone cõparandæ scientiæ primi sint gradus ὄνομα καὶ λόγος. Neq; puto, dum hæc molior, me etiam versari in sterili fundo: Imo affirmare

mare id possum, etiamsi somno monitus non essem tale, me opus cudere, antequam cuderem, id quod nescio quo modo obtigit, animine quadam sagacitate, an tacito instinctu, iam tamen me aggressurum, posteaquam nonnihil vtilitatis auguror inde in literariam rempubl. redundare posse. Faxit tantum Deus vt incoatum opus eo initio, feliciter ad vmbilicum perduci queat.

Eua prima mortalium mater est, a חיה radice deducto nomine, vt video placere nonnullis, quæ Hebræis significat vixit.

Euangelium ab εὖ & ἀγγέλλω, id est, *bene & feliciter nuntio*, quod apud Hebræos est בשר qua voce Prophetæ quoq; vtūtur, cū deprędicatione Euangelii & beneficiorū Christi loquuntur. Κατ' ἐξοχὴν vocatur Euangelium Doctrina & verbum Domini. Exstat & ea vox apud Homerum Odyss. ξ. sed pro nuntio tantum fausto & felici: Εὐαγγέλιον δέ μοι ἔστω. Et apud Isocratem εὐαγγέλια θύειν pro sacrificio accipitur, quod fiebat pro rei feliciter gestæ narratione. Aliud autem hoc Euangelium, de quo hæc dicta volumus, quippe appellatione spiritus significatum, quodque Dei potentia est ad salutem, & cordi, non lapideis tabulis imprimitur, instar legis, quodque Dominus Christus attulit cœlitus ex sinu patris ad salutem omnium, qui credunt in eum.

Euerriculum retis piscatorii genus a verrenda aqua est appellatum. Nonius ita: *Euerriculum genus est retis Piscatorii, a verrendo dictum, vel quod trahatur, vel quod si quid fuerit piscium nactum euerrat.*

Eucharistia. Vt olim epulum paschatis dicebatur *transitio* vel *transitus Domini, Memoria, Signum, Solemnitas, Festum, Feria Conuentus, Victima transitionis, Sacrificium, Oblatio.* sic & cęna Domini varias appellationes est sortita. Dicitur enim a Paulo Mensa Domini, & κοινωνία, id est, *communio*, quam cum Christo, & eius corpore in vno pane habemus, a Luca Fractio panis. Dicitur & *symbolum*, & *mysterium* & *Sacramentum corporis & sanguinis dominici*, memoria quoq; Passionis, σύναξις, id est, *coniunctio* vel *coagmentatio, Conuentus, Cœtus sa-*

car, *Collecta*, & denique *εὐχαριστία* ἀπὸ τοῦ *εὐχαριστεῖν*, quod gratias agere significat. Quippe in celebratione huius actionis siue mysterii gratiæ agendæ sunt Deo. Quinimo Apostolus Marcus dicit: *Et accepto poculo εὐχαριστήσας, cum scilicet gratias egisset, dedit eis*, vbi antea dixerat *εὐλογήσας* benedicendi vsus vocabulo. Vtroque enim verbo Apostoli indiscriminatim vtuntur. Lucas & Paulus etiam habent *εὐχαριστῆσαι*.

Exiguo auctore Prisciano, dixerunt Romani, vel quod stans aliquis in eodem vestigio facit (vnde a stando statim quoque dicitur) vel quantum est tempus in promouendo vno vestigio, quod vtique breuissimū est. Idque vt probet citat locum ex 1. in Verrem, vbi hæc legis: *Redijt ad se exiguo*.

Euganei populi Italiæ, qui olim habitarunt in Marchia Taruisina, adepti nomen a sua nobilitate. Siquidem *εὐγενεῖς* significant Græcis claris ortos natalibus. Meminit horum Silius lib. 8. Et Plinius 3. Sed eos tandem sedibus suis pepulerunt Veneti, a quibus tota regio dicta fuit Venetia.

Euhius. Sic dictum Liberum fabulantur, quod, cum Dii bellum gererent cum Gigantibus, in leonem tum versus Bacchus gigantem interfecerit. Ex quo Iouis audita vox est, εὖ υἱέ, *bene fili*. Etiamsi id vanum, nolui tamen committere, quin huic paginæ illinerem. Quæque enim ex suis fontibus sunt explicanda.

Eumenides, cum quibus eædem ἐριννῦς, & quas Æschylus in Eum. describit his verbis: γεραιαὶ, παλαιαὶ παῖδες, αἷς οὐ μίγνυται θεῶν τις οὐδ' ἄνθρωπος, οὐδὲ θήρ ποτε· κακῶν δ' ἕκατι κἀγένοντο, ἐπεὶ κακὸν σκότον νέμονται, τάρταρόν θ' ὑπὸ χθονὸς, μισήματ' ἀνδρῶν καὶ θεῶν ὀλυμπίων, Ab eodem noctis dicuntur filiæ, καὶ ἄπαιδες, καὶ ἄγονοι καὶ παρθένοι. Vnde prouerbium apud Suidam, ἀεὶ παρθένοι ἐριννύες. Nam ita primum eas vocarunt. At postquam tādem eas beneficio & consilio Apollinis placauit Orestes, Eumenides sunt dictæ εὐμενεῖς, ἐκ μετασχέσεως τοῦ πεῖν, videlicet *benignæ aut certe benigniores quam ante*. Alii Eumenides dictas iudicant quasi minime εὐμενεῖς per antiphrasin, aut εὐμενιδὲς, vt faceret is a cōtrario in corporis morbis is dicit,

qui

qui exſecrãdus: at Sophocles, qui eas facit σκότου καὶ γῆς filias, etymi rationem innuere videtur his verbis: καλοῦμεν εὐμενίδας, ἐξ εὐμενῶν στέρνων δέχεσθαι τὸν ἱκέτην σωτηρίους, in Colon. Tres finguntur numero: Tiſiphone ἀπὸ τοῦ τίσεως καὶ φόνου, id eſt, vltione & cæde dicta, Alecto ab a priuatiua & λήγομαι, quod non deſinat, & Megæra παρὰ τὸ μεγαίρειν, quod odium & inuidiam mortalibus iniiciat. Earum epitheta ſunt, ἐρινυπλόκαμοι, ἰοδίκων ποιναί, κυανόχρωτοι, φοβερώπες, & apud Inferos etiam dicuntur *canes.*

Eunuchus. Eunuchi nomen generale eſſe, docuit ſummus nomotheta Chriſtus Ieſus Matth. 19. cũ inquit, eſſe Eunuchos natos de vtero matris, & eſſe Eunuchos, qui caſtrati ſunt ab hominibus, quique ſeipſos caſtrarunt propter regnum cœlorum. Et quoniam εὐνοῦχος et *ſpadonem* ſignificat, non male Vlpianus ait de verb. ſignificat: *Spadonum generalis appellatio est, quo nomine tam hi, qui natura ſpadones ſunt, item Thlibiæ, Thlaſiæ, ſed etſi quod aliud genus ſpadonum eſt, continetur.* Quanquam alias proprie ſpado is eſt, cui virilia ſunt exſecta, ἀπὸ τοῦ σπᾶν, id eſt, *euellendo* dictus, id quod ſponte pati capitale erat ex lege Cornelia. Thlaſiç autem & Thlibiæ, qui teſticulos non habent exciſos, ſed tantum fractos, aut attritos, παρὰ τὸ θλᾶν καὶ θλίβειν nomen deducunt. His adoptare licebat iure, non pariter iis, qui impotentes & euirati erant natura. Ad etymon Eunuchi venio. Sunt qui dictum eum volunt ἀπὸ τοῦ εὖ νοῦν ἔχειν, q̃ bene affectam habeat mentẽ, q̃ haud æque placet, atq; illud etymon aliorum, ἀπὸ τοῦ εὐνὴν ἔχειν, *quod aſſeruet cubile.* In eum enim finem emi & cõparari a principibus ſolebant, vt vxorib. & filiabus interea, dum abeſſent, velut cuſtodes & teſtes pudicitię adhiberẽt. Primũ autẽ omniũ feciſſę Eunuchos Semiramidẽ teſtatᷓ Marcellin⁹: De qua rę ipſa vide & Claudianũ *lib. 1. in Eutrop.* Penetrarũt tandẽ in principum aulas, *vt eſt videre apud Lampridiũ in vita Alexandri Seueri,* & magnis quãdoq; munerib. cũ domi, tũ foris in bello sũt functi, qualis ille Narſes fuit tẽpore Iuſtiniani εὔφρων ἐς τὰ μάλιστα καὶ δραστήριος, καὶ δεινὸς ἁρμόσασθαι τῷ παρεμπίπτοντι, καὶ περιέστησεν οἷόσπερ ἦν τῷ λόγῳ τὰ βεβουλευμένα, ſicut deſcribi ſolet. Lãpridius paulo his

infestior *perditissimum hominum genus* appellat. Sed cur custodiæ fœminarum destinabantur? Quod eos continentes esse arbitrabantur, nec stuprum inferre, quam sententiam quoque esse video Sexti Philosophi *Hypoc. 3. cap. 31.* Quanquam eos olim in corruptione & adulterio a Turcis deprehensos ex eorum annalibus accepimus. Sunt enim ex iis, qui nihilominus tentigine laborant & coeunt, etiamsi nulla in semine sit virtus. Liquorem enim emittunt, sed ad gignendum inualidum, *vt & Isidorus affirmat*. Sed tertiam Eustathii etymologiam subiicio, cui εὔνουχος est, ὁ ἐστερημένος ἰσχέως, qui destitutus est vi seu potentia coeundi. Εὖνις enim adiectiuum *orbatum* significat, ὀχεία *coitum.* Fallit hoc tamen in nonnullis, *vt modo dixi, & ex Martiale ad Gellium apparet.* Vox eorum acuta. Cur ita? Superflui humoris id abundantia facit, qui arteriã, per quam sonus vocis ascendit, crassiorem efficiens meatum vocis coarctat, *auctore Macrobio.* Hinc haud facile discernas, eunuchus an fœmina loquatur. Aliam tamen rationem adfero in spadonibus, vbi etiam in hanc rem plura. Videat & legat, quem plura legendi desiderium habet.

Euocati milites apud Romanos ex ciuibus, sociis, ex equite & pedite sumebantur, verum rogatione & precibus, atque ideo dicti Euocati secundum Lipsium. *1. de Militia Romana.* Veterani enim fuerunt & militiæ gnari, qui expletis stipendiis sponte in gratiam Consulum aut Ducum militiam sumebant. Et quia sæpe literis aut nuntiis nominatim euocabantur, inde habuere nomẽ. Dio optime: ἰδὼν ἰκανὰ τῶν σύστημα ὡς ἀνακλήτους ἄν τις ἑλληνίσας, ὅτι πεπαυμένοι τῆς στρατείας ἐπ᾽ αὖ τὴν αὖθις ἀνεκλήθησαν, ὀνομάσειεν. Addit ille *non solum e ciuibus, sed ex Latio etiam euocatos, imo ex coloniis & prouinciis, grandemque eorum sæpe fuisse numerum, fuisse sub vno aliquo vexillo dispositos, plerosque beneficiis astrictos.* Hi ab omnibus operibus erant immunes, præterquam ab hoste prouocando.

Euphrates fluuius Mesopotamiæ de Paradiso fluens initio Pyxiratus, inde per Taurum erumpens Omira dictus, *auctore Plinio*, vel etiam Μῆδος καὶ Ζαράνδα, vt de fluminibus & montibus

tibus libro tradit Plutarchus, quemque Iosephus nominat φορὰν, non tam nomen accepit ἀπὸ τοῦ εὐφραίνειν, id est, *lætificando*, quod nulla res magis hominem lætitia perfundat, atque iustitia symbolo Euphratis significata, vt quidam ex Græcis Philosophantur, verum ab Hebraica voce פרת quæ *fructum edere* significat, sicut ab eadem radice nomen *Ephraim* & *Ephrata* videtur deductum. Hanc etymi rationem probat & Isidorus, cum nomen accepisse scribit a frugibus & vbertate. Hodie ab accolis *Aphorat* dicitur, quibusdam in locis Fratsha. & in regione Corasa Euphran, Pars Euphratis, quæ detinetur ex eo versus meridiem, ne præcipiti cursu infestaret Babyloniam, vt Plinius tradit ab vniuersis Assyriis nominatur Armalchar. Apud Eusebium *de præparatione Euangelica* legitur ἀρμαχαλὰρ apud Zosimum *Narmalaches*, apud Ammianum *Naarmalcha*, vt ab aliis etiam est annotatum.

Europa vnde nomen inuenerit, aut quis eius exstiterit auctor, a nemine mortalium compertum scribit *lib. 4. Herodotus.* Dicunt tamen aliqui, sed fabulose, nomen hoc accepisse a nympha Oceani & Tethyos filia, vel potius Agenoris, quam Iouem transformatum in speciem tauri rapuisse fabulantur: Id quod alii a prædonibus factum interpretantur, quorum nauis tauri speciem præ se tulerit. Minima quidem hæc orbis terrarum portio, si comparetur cum aliis, at si mores, leges, instituta, religionem, artes & ea, quæ vitæ sustentandæ sunt necessaria, spectare velis, longe profecto præstantissima. Itaque prædicat eam Strabo *lib. 2.* his verbis: Εὐρώπη ἔχει πολὺ τὸ ἥμερον καὶ ἔντεχνον τοῦ βίου. A Portugallia ad Tanaim vsq; sese extendit. Versus meridiem ad Ægeum mare excurrit. Eius populi dicuntur Europæi, quos Asiatici in vniuersum *Francos* appellant. Abissini quoque in Africa, qui Presbytero Ioanni parent, nominant eos *Alfrangues*, regionem *Franckiam*. vt ex aliorum relatu constat, tum editis in lucem peregrinationibus.

Eurus quasi ἀπὸ τῆς ἠοῦς ῥέων, id est, *ab oriente* appellationem accepit. Aliis placet ἀπὸ τοῦ εὖ ῥεῖν. id est, *bene fluendo* dictum.

Euxinus Pontus κατ' ἐξοχὴν dictus (ἀξιοθέατον vocat Herodotus lib. 4. & θαυμασιώτατον) prius dictus ἄξενος, id est, *inhospitalis*, teste etiam Ouidio 5. *de Tristibus*, idque propter importuosa eius littora, ventorumque & fluctuum vim, partim etiam ob accolarum feritatem inhospitalem. Inde εὔξεινος, id est, *hospitalis* est dictus, quod Ammianus Marcellinus a contrario vult dictum. Ait enim: *A contrario per cauillationem Pontus Euxinus appellatur, vt euethen (male eusethen) Græci dicimus stultum, & noctem euphronen, & furias Eumenidas.* Alii sic dictum volunt quod Græci eius accolas ξένους reddiderint ἀξένους. Solebant n. Orsilochiæ Dianæ hic hospites immolare, carnibus humanis vesci, cæsorum capita fani parietibus præfigere. Easdem ob caussas fere dictus est a Sophocle ἀπόξενος, a Lycophrone ἄξεινος. Nonnulli etiam, *teste Boccatio*, a fluuio quodam in Euxinum illud mare sese exonerante nomen aduectum volunt. Mare Cimmerium nominat Herodotus, post Herodotum Orosius, Caucaseum Apollonius libro 4. Mare Ponticum Plutarchus *in vita Pompeij*. Hodie appellant mare maius. Itali *Mar Maiore*, Turcæ *Maurothalassam*, id est, mare nigrum.

Excommunicatio, quæ nihil aliud est, quam alicuius religionem professi a fidelium cœtu per ordinarios Ecclesiæ ministros in nomine & virtute Christi facta exclusio, vt conseruetur εὐταξία Ecclesiæ, antiquitus Græcis dicta ἀφορισμὸς, vnde verbum ἀφορίζεσθαι, quod erat Iudæis ἀποσυνάγωγον γίνεσθαι, id est, *extra synagogam*, descendit ab ex præpositione & communionis vocabulo. Vt enim putida membra abscindi præstat, ne reliquum corpus in communionem corruptionis trahant, ita satius est Hypocritas eiici aut separari a consortio fidelium, quam vt sua contagione & labe alios afficiant, idque ad emendationem eius, qui vita sua & moribus se Christo & Ecclesiæ non ita probauit, vt debuit. Græca Ecclesia maxime in vsu habuit vocabulum ἀνάθεμα, vt est videre apud Chrysostomum, Eusebium, & in Conciliis, quod extremam detestationem significat: vnde τὸ ἀναθεματίζειν detestari, deuouere, excommunicare. Eodem vocabulo vtitur iam & Pontifex Romanus

manus

manus, cum aliquem hoc fulmine ferit, cui respondet apud Hebræos vox חרם a verbo חרם *exterminauit, deleuit, anathemate percussit* Habetur vox illa cum alibi, tum *Malach. 4.* Significat & eadem dictiones Deo consecratas & ab vsu publico sequestratas, vt & apud Græcos ἀνάθημα, qui eo nomine denotabant donaria diis ad tēpli parietes & columnas suspensa, ἀναθήματα dicta Herodoto. Hinc & Plato dixit *de Repub. l. 2.* ἀνάθημα τοῖς θεοῖς ἀναπιθέναι. Reliqua vide in anathematis voce loco suo.

Exequiæ a sequendo sunt dictæ. More prisco enim præcedebat funus, sequebantur homines. Terentius: *Funus interim procedit, nos sequimur.* vel potius ab exsequendo, quæ vox *Tusc. ul. 1.* pro funerare est vsurpata, vt *Monet Turnebus Aduers. lib. 9.* Quanquam mihi prius etymon perplaceat in ea etiam re, in qua verum dixit vir magnus.

Exercitus. Cicero *l. Tusc. ...Nostri exercitus primum vnde nomen habeant vides: Deinde qui labor & quantus agminis: ferre plus dimidiati mensis cibaria: Ferre si quid ad vsum velint: ferre vallum. Nam scutum, gladium, galeam in onere nostri milites non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus. Arma enim membra militis esse dicunt, quæ quidem ita geruntur apte, vt, si vsus foret abiectis oneribus, expeditis armis, vt membris, pugnare possint. Quid exercitatio legionum? Quid ille cursus. clamor, quanti laboris est?* Astipulatur Vlpianus *l. 1. ff. de milit. testam.* vbi dicit ab exercitatione nomen traxisse. Varro: *Exercitus quod exercitando fit melior.*

Exsibilare quod est *sibilo expellere*, vt explodere cum *plausu eiicere*, deductum volunt ἀπὸ τοῦ σιφλοῦ, quod mollem & ridiculum significat. Vnde verbum σιφλώζειν, id est, *exsibilare* & *deridere.*

Eximius. Macrobius Saturn. *lib. 3. cap. 5. Eximij, inquit, in sacrificiis vocabulum, non poeticum epitheton sed sacerdotale est nomen.* Veratius enim in Pontificalibus quæstionibus docet, eximias dictas hostias, quæ ad sacrificiū destinatæ eximantur a grege vel q̄ eximia specie quasi numinib. offerēdæ eligāt: Itēque animalia omnia mutila & imperfecta, sacrificiis inepta

habebantur. Eximias autem hostias Græci σφάγια καὶ θύματα ἐξαίρετα potius, & τέλεια ἱερὰ, καὶ ἔκκριτα, quam ἔξοχα vocant. Hinc & αἶγας τελείας nominat Homerus Iliad. α, & ταύρους κεκριμένους Odyss. ν. Etymologiæ nostræ astipulatur Festus Grãmaticus bonus. Dixit & ea mente Virgilius. *Quattuor eximios præstanti corpore tauros.* Vbi quod eximantur, *eximios* dixit; quod eligantur, *præstanti corpore* monstrauit. Talis ergo est hostia eximia. Nam iniugis dicebatur, quæ nunquam subdita fuerat iugo. Quęnam Amberualis fuerit, suo dictum est loco.

Exodium, inquit Pollux, est carmen, quod e comœdiis exeuntes cantabant. Verba eius Græca sunt: καὶ μέλος δέ τι ἐξόδιον, ὃ ἐξιόντες ᾖδον. Dictum ergo Exodium quasi ἔξω τοῦ ὁδοῦ, *extra viam.* Liuius scribit lib. 7. ab V. C. *Exodia ridicula fuisse intexta versibus, quæ iuuentus inter se more antiquo iactare cœpit, eaque conserta fabulis potissimum Attellanis.* Vnde Iuuenalis: *Vrbicus exodio risum mouet Attellanæ.* Ad etymon nostrum alludit Festus, cum exitum interpretatur. Eadem cum exodiis (ἐξόδια vocant) sunt ἐξώδια siue τὰ ἐξωδικὰ μέλη, de quibus commentator Aristotelis in Vespis hæc habet: τῶν χορικῶν μελῶν τὰ μὲν παροδικὰ, τὰ δὲ στάσιμα, τὰ δὲ ἀντῳδικὰ, τὰ δὲ μεσῳδικὰ τὰ δὲ ἐπῳδικὰ, τὰ δὲ ἐξωδικὰ ἢ ὑποχωρητικὰ. ἅπερ ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τοῦ δράματος ᾄδεται. Tale ἐξωδικὸν est illud Aristophanis in Pluto: οὐκέτι νῦν γ' εἰκὸς μέλλειν ἀλλ' ἡμᾶς ἀναχωρεῖν εἰς τοὔπισθεν.

Exodus. Exodi libro in sacris bibliis nomen dedit exitus Iudæorum de Ægypto. ἔξοδος enim Gręce expeditionem siue profectionem significat.

Exorcista ab ἐξορκίζειν, quod est *religionis timore astringere* aut *compellere*, vel potius *adiurare*. Est enim adiuratio cõtra Diabolum. *cap. ante decem dies, de Consecr. Distinct. 4.* Pomponatius scribit veteres Exorcistas ante coniurationem expurgasse corpora obsessorum ab atra bile. Humor enim hic, si quis alius, est admodum familiaris immundo spiritui.

Ezechiel Propheta fortitudinem Dei significans nomen inditum habet a חזק *fortis fuit*, & אל Deo. Hic ex posteris Aaronis, sacerdos & Propheta, filius fuit *Bu*[illegible] *zi*, id

zi, id est, *contemti*. Nam בזה tantundem atque *contemsit*.

Exsta, vt placet Festo, ab exstando sunt dicta, non quia Diis maxime exstantibus prosecentur, sed quod ea Diis prosecari soleant, quæ maxime exstant eminentque. Infelix auspicium habebatur, si in ipsis cor defuisset, aut in iecore caput. Muta exsta vocabant, ex quibus nihil diuinationis colligebant.

Exterris, qui extra terram est.

Exsul iuxta Isidorum, qui extra solum est, ideoq; monet consonantem s in medio inserendam, vt scribatur exsul. Solebat olim exsulibus aqua & igni interdici, quæ res duæ vitam humanam maxime continent, vt contra nuptæ aquam & ignem accipiebant, & funus prosecuti, vbi rediissent, ignem supergrediebantur aqua aspersi, quod genus purgationis suffitionem vocabant. Cicero dixit exsilium non esse supplicium, sed profugium portumq; supplicii. Verum quidem. At veteribus instar pœnæ erat, quod homicidii rei in exsilium abirent, vt Tydeus Oenei filius abiit sanguine Menalippi fratris pollutus, quem in venatione incaute occiderat. Solebant autem exsules lugubri veste indui citra vllum ornatum, neque illis toga licebat vti, *teste Plinio libro Epistol. 4*.

Exuuiæ ab exsuendo sunt dictæ Pompeio, quod & serpentum exuuius, & iis, quæ de hostibus leguntur, conuenit.

F.

F*Aba*, inquit Isidorus Græca etymologia a vescendo vocabulum sumsit. φάγειν enim tantundem atque comedere. *Faba Fresa* dicta est, inquit idem, quod eam homines frendant, id est, frangant aut molendo comminuant. Ponit & duas eius species, vnam communem, alteram Ægyptiam. Erat illa Ægyptiis instar venerandi numinis tantæque religionis, vt eam neque sererent, neque comederent, imo aspicere vererentur, quod Theon Grammaticus apud Plutarchum enarrat *in symposiacis*. Apud Romanos nec fabam tangere nec nominare licebat flamini Diali, quod ea putaretur ad

mortuos pertinere, inque eius flore existimarent apparere literas luctus, testibus S. Pompeio & Plinio. Iaciebatur & Lemuralibus laruis, & parentalib. sacrificiis adhibebatur. Alii existimarunt mortuorum animas habitare in fabis. Vt haud mirandũ sit propter eam persuasionem suspectas fuisse veteribus. Docuit etiam Pythagoras, abstinendum esse a fabis, siue [illegible], quod eæ ventositates generent & pulmonis quandam attinenti redundantiam, Venerem que cieant, siue quod (vt Plutarchus libello de liberorum educatione exponit Aristotelem secutus) abstinendum esse moneat a Reipublicę muneribus tractandis quod in creandis magistratibus essent vice calculorum, siue quod idem existimaret, [illegible]. Nec desunt, qui Pythagoram existimant sub fabis symbolice intellexisse testiculos. A fabis Calendæ Iuniæ dictæ sunt fabariæ quod tum Carneę vel Carnæ deæ pulte fabacea & lardo res sacra fieret.

Fabii, quod equidem veterum Romanorum studium in agricultura positũ euincit, a fabis sunt dicti, vt *Pisones* a pisis, *Lentuli* a lente, *Cicerones* a Cicere, *Lactucini* a lactucis, quas colebant; & *Hortensii*, quod hortorum tenerentur studio: *Bubulci*, qui vtebantur bobus: quæ nomina omnia ad rem rusticam spectant. Porro a clarissima Fabiorum gente nomen obtinuit Fabia tribus apud Romanos, cuius fit mentio apud Suetonium in Augusto, & apud Horatium, cum inquit, *Hic multum in Fabia valet, ille Velina.* Fabiani etiam & Quintiliani appellabãtur Luperci, inquit Festus a Fabio & Quintilio prępositis suis. Sunt etiam, qui priscos huius generis viros ab agrorum fossione Fodios olim nominatos prodiderunt, inde binis mutatis literis appellatos Fabios. Sed etymon prius cum multis aliis amplectitur Plinius. Nec dubito quin primus ille Fabius, quẽ Plutarchus in vita Fabii Maximi ex Hercule genitum affirmat, ab eadem origine nomen deducat.

Faber. Huic a faciendo impositum nomen vult Isidorus.

Fabula dicta a fando. Non sunt enim res factæ, ait Isidorus, sed

tan-

tantummodo loquendo dictæ. Hinc *confabulor*, id est, *colloquor*, & *confabulatio*, id est, collocutio.

Facies videtur Isidoro dicta ab effigie: Malim deriuare a facio, quod sit velut quædam factura corporis. Est autem facies ipsa oris species. Salustius in Catilin: *Prorsus in facie vultuque vecordia inerat*. Nonius in eo differre dicit a vultu, quod is accipiatur pro voluntate, quæ pro motu animi in facie ostenditur.

Fax dicta Isidoro, quod sese vasis emergendo afficiat. Alii deriuant a facio.

Fagus. Vt esculus ab edendo, sic fagus ἀπὸ τοῦ φάγειν, quod est *comedere*, trahit appellationem. Antiquitus enim homines vescebantur glandibus, *vt passim Poetæ canunt, & Seruius affirmat*. Huius glandem dicit Plinius muribus & turdis esse gratissimam. [illegible] aiunt Græci, [illegible]. Præponendū sane hoc etymon alteri illi Etymologici magni, vbi [illegible] deriuatur, [illegible], id est, a comburendo. [illegible]. Quanquam & prius etymon postea subiiciat.

Fagutalis dictus est Iupiter a sacrificio, quod ipsi fieri solebat, & quod veteres nominabant fagutal a fago. Festus vult a sacello sic nominatum, in quo fuerit fagus, quæ Ioui sacra habebatur.

Falarica telum horribile visu & missile, hastili oblongo & cetera tereti, præterquam ad extremum, vnde ferrum exstabat, iuxta Liuium libro 21. quæque ballistis *auctore Lucano*, mitti solebat, catapultis ex Appiani mente in Illyricis, pice, sulphure & stupa additis, ignem ex impetu rapiens, atque ita lampadis instar per inane volans. nomen trahit *si, vt volunt Grāmatici*, a falis, id est, turribus, vnde mitti solebant. Cetera in Phalarica. Etenim scriptionem vtramq; receperunt auctores boni.

Faces a farre dictæ Varroni. Hæ in Campania Secula a *secando*. Pergit Varro. *Et quod apertum, vnde sal et farina, & Adorea: & quod non apertum, vnde Lamaria [illegible]*

sirpiculæ. Lumariæ sunt, quibus secant lumecta, cum in agris serpunt spinæ. Sirpiculæ vocatæ a sirpando, id est, alligando.

Falcidia lex, cuius multa in iure mentio, & qua permittitur heredibus, si hereditas adeo exhausta fuerit legatis, vt ipsis, seu institutis testamento, seu venientibus ab intestato legitimæ hereditatis portio, vel pars bonorum quarta non supersit, tantum detrahere singulis legatis, vt legitimam tandem ob iure debitam obtineant, non tam nomen habet a falce, vt ineptiunt quidam, vel a falcando, id est, amputando aut decidendo, quam a C. Falcidio Trib. Pleb. qui eam tulit imperante Augusto, post legem tam Fusiam, quam Voconiam, cautumque fuit ea, ne cui plus legare liceat, quam dodrantem bonorum. Quare si testator vltra eam partem legasset, detrahere licebat siue vni, siue pluribus heredibus singulis legatis tantum pro rata portione, vt remaneret quadrans, *l.1.l.in ratione.ff.ad leg. Falc.*

Falcones dicuntur Festo, quibus digitorum pollices in pedibus intro curuati sunt, a falcis similitudine.

Falernus ager in Campania est dictus iuxta Sylium Italicum a Falerno agricola, qui primus ibi vites coluisse dicitur. Hinc & vinum Falernum dictum, cui secundas tribuit Augustus quoad nobilitatem, cum primas detulisset vino Setino. Commendat id Horatius plurimum. Martialis indicat nigri fuisse coloris his verbis: *Candida nigrescant vetulo crystalla Falerno.*

Fallo & Fallax videntur descendere παρὰ τὸ σφάλλειν a decipiendo. Scaliger etiam τὸ Fallax deducit a φύλαξ. Varro deflectit a fando, quod vt dolus re, ita fallacia verbis committatur.

Fama Græce φήμη, a quo etiam vocabulo recto ductu descendit. Perottus & alii Grammatici deducunt a fando respiciente originem Latinam, quod quia ad descriptionem illam famæ accedit. Vergilii Æneid. 4. vbi huic monstro linguas & ora tribuit, explodere nolumus. Carpit eam descriptionem Macrobius, at defendentem Virgilium vide Pontanum in *Antonio.*

Familia

Familia a famulando. Nam olim complectebatur tantum famulos & famulas: Tantũ abest, vt deducatur a femore, quod non satis hic perspicax Isidorus existimat. Quid? An non famulorum est famulari? Inde aliquot elapsis seculis mutata significatio in eo, quod herum ac heram, eorumque liberos etiam complecti ceperit. Quo respexisse nonnihil videtur Vlpianus l. *1.* ff. de vi & vi arm. Hinc & paterfamilias nomen inuenit. Tandem porrecta significatio ad totam cognationem sanguinis. Quamquam Festus antea vsum suum obtinuisse nomen familiæ in liberis hominibus velit, quorum dux & princeps vocabatur pater & mater familiæ (vnde familiæ nobilium Põpiliorum, Valeriorum, Corneliorum, & familiares s. ex eadem familia, & postea appellatos hoc nomine famulos, permutata i cum v. vocali. Paulo post tamen agnoscit familiam a famulis dictam, hoc est, a seruis origine dependente ab Oscis, qui seruum nominabant famel. Oritur autem familia a patre, & terminatur in tritauo.

Famulus. Vide familiam.

Fanum, dictum nonnulli volunt a Faunis, qui edere solebant diuina oracula, *ait Martianus Capella*, & quibus propterea tépla erecta, scribit Isidorus: vel a Fauno qui, *auctore Probo*, primus horum locorum conditor fuit, vt nec Marilanus negat *7. Topogr. cap. 6.* Alii a fando deducunt, quod Pontifex in dedicatione templi certa vérba præfari soleat: Alii iterum ἀπὸ τῦ φανερῦ quod manifestum significat, quod e fano, vt iam nunc dixi, responsa darentur. Vnde Prophetæ dicti sunt illi, qui fanorum erant antistites apud gentiles. Et fanaticus dictus insanus, quod sacerdotes insanire viderentur aut furere, cum sua darent responsa. Quin & profanus homo est impius, quasi a fani religione alienus atque semotus. Cuius significationis exemplum consecutus est Maro, cum hæc de luco & aditu inferorum loqueretur: *procul o, procul este profani, conclamat vates, totoque absistite luco.* Et Liuius lib. 8. *Interea dedite profanos nos, quos sauna religione potestis.* Sed & idem Virgilius alio loco cum Fauni tum profanorum, quasi qui essent alieni a Fauno, simul mentionem facit his verbis:

Faune precor miserere, inquit, tuque optima ferrum
Terra tene, colui vestros si semper honores,
Quos contra Æneadæ bello fecere profanos.

Sic Pompeius scribit profanum id dici, quod non tenetur religione fani. Quod malim amplecti quam hoc loco illud doctissimi Varronis, profanum id esse, quod est ante fanum, vel coniunctum fano.

Far, quo trecentos fere annos Pop. Rom. victitasse prodidit Verrius Flaccus, vult Isidorus dictum, quod initio frangeretur in pila, cum nondum molæ essent in vsu. Aliis videtur habere nomen a faciendo, quod in pistrino fieret. Solebant veteres Diis offerre molam ex farre tosto & sale mollito, qua hostiæ aspergebantur. Vnde Plinius scribit *Numam instituisse Deos colere fruge, & mola salsa supplicare, atque (vt auctor est Hemina) sal torrere, quia tostum salubrius esset: statuendo non esse purum ad rem diuinam, nisi tostum. Mola, inquit Seruius*, & frons victimę, & foci aspergebantur, & cultri, fiebatq; de horna fruge & horno sale. Adeo equidē verū est, cōsuesse maiores Deos sibi farre cōciliare, vt adorare verbum a farre dictū putetur, quod adoreum appellabant veteres, prout Nonius Marcellus scribit. Quin & gloriam dixere adoream, quod is gloriosus putaretur, qui farris copia abundaret. Legimus & adorea liba Diis oblata apud Poetas.

[illegible]*ia* nomen habet, quod in modum fasciculi corpus alli-[illegible]

[illegible]*o* verbum originem refert iuxta nonnullos ad τὸ *βασκαίνειν* Græcorum, quo & Paulus *ad Galatas 3.* vtitur, estq; Grāmaticis dictum quasi *βασκαίνειν*, id est, *τοῖς φάεσι καίνειν* oculis interficere. Quo spectat illud Virgilii: *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.* Nam interficiendi vim oculis fascinatoris inesse ostendit Plinius *lib. 7. cap. 2.* Festus putat & fascinum & fas deriuari a fando, quod haud æque aliis probatur, cum idem Plinius prodat fascinatrices anus in India reperiri, quæ malefico aspectu noceant aliis. Creditum quoq; a Physicis tetricas, rugosas, verrucosas & iam edentulas anus, quarum giluus est color, noxam aliquam infantibus vel aspectu

solo

ſolo inferre. Prioris etymi Verrius eſt auctor, *teſte Agellio lib. 16. cap. 12.* Sed non minus inepte dictum volunt ab eo faſcinum quaſi βάσκανον, quam errare ἀπὸ τοῦ ἐρρεῖν. & *fœneratorem*, quaſi φαινεςτερον, quod genus id hominum ſpeciem humanitatis oſtentet. Pari abſurditate (inquiunt) laborant, qui a faſce appellationem deducũt, quod premat quaſi onere faſcinatos. Proinde vt his omnibus me interponam, velim Feſti Pompeii ſententiam, qui a fando faſcinum deriuat, omnibus aliis præpoſitam. Certum enim eſt, maxime verbis & tacita oratione expediri: Vnde diræ & imprecationes apud bonos auctores. Quin imo βάσκειν verbum, eſt Græcis κακολογεῖν. Refert Solinus eſſe in Africa genus faſcinatorum, quod nimium laudando arbores, ſegetes, infantes, equos & pecudes perdat. Apud Turcas monachorum eſt genus, quod diris imprecationibus integras aliquãdo familias e medio tollat. Et Catullus dixit ad Leſbiam, lingua mala faſcinare aliq d. Notum quoq; incãtatores ab incantando dici (ἐπαοιδοὺς vocant Græci) quibus a *murmurando* & *ſuſurrando* impoſuerũt nomen Hebræi. Et Virgilius tribuit eiſdem carmina:

Carmina, inquit, *vel cælo poſſunt deducere Lunam.*
Carminibus Circe ſocios mutauit Vlyſſis:
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Atq; ſatas alio vidi traducere meſſes. Item:
Hæc ſe carminibus promittit ſoluere mentes,
Siſtere aquam fluuiis, & flumina vertere retro;
Nocturnoſque ciet manes: Mugire videbis
Sub pedibus terram, deſcendere montibus ornos:

Et Ouidius:

Cum volui, ripis ipſis mirantibus amnes
In fontes rediere ſuos, concuſſaque ſiſto,
Stantia concutio cantu freta, nubila pello,
Nubilaque induco, ventos abigoque vocoquẽ:
Vipereas rumpo verbis & carmine fauces,
Et ſyluas moueo, iubeoque tremiſcere montes,
Et mugire ſolum, maneſque exire ſepulcris:
Te quoque luna traho.

Quanquam ergo non diffitear fascinum & incantationes fieri aliquando maleficorum & maleficarum oculis veneno imbutis, imo aliis modis infinitis propemodum, tamen cum ad hos verborum submurmurationes vt plurimum concurrant, malim Festi etymon amplecti, quam quod ad oculos refertur, & a multis hactenus eruditissimis viris arreptũ & scriptis illitum animaduerto. Appendicis loco sit hic, quod Plinius scribit lib. 28. cap. 4. Fascini idolum suspensum fuisse sub curru triumphantium, vt eos tueretur a fascinatione. Quare Deum fascinum appellat non solum infantium, sed & Imperatorum custodem.

Fasti. Fastorum libri, in quibus reges vel consules scribuntur, a fascibus dicti iuxta Isidorum, id est, a *potestatibus.* Vnde & Ouidius *libros Fastorum*, dixit, qui de regibus & Consulibus sunt editi. Festus Pompeius a fastis diebus, id est, festis vuit nominatos, vt multi hac ætate nostra homines, & quidem eruditissimi Festum accipiunt. Et ego sane malim hic Festo, quam Isidoro astipulari. Quippe cum Fasti, auctore Seruio, sint libri continentes in sese computationem dierum & in quibus, teste Porphyrione, iuxta Consules in ordinem digerebatur numerus añorum. Sunt igitur fasti proprie annales, addita dierũ & rerum gestarum cõputatione, differẽtes in eo a diurnis vrbis actis, quod his res humiles, illis res magis illustres mandarẽtur. Fatetur & Priscianus a fastis diebus esse nominatos, non quia festi, id est, Diis sint dicati, sed qa eiusmodi annales, cũ dies fastos nefastosq; contineant, decuit a candidioribus ac melioribus diebus nominari. Vnde a Festo festi dicuntur, nefastorum cõparatione. Fastorũ inuentionem noñulli tribuunt Eudoxo Gnidio astrologo, Socratis auditori, & Platonis sodali. Excelluit in hoc genere olim Cassiodorus, hodie Sigonius & Onuphrius Panuinius.

Fateor Grammatici nonnulli a fando deducunt, quasi vehementer fateor.

Fatum, quod Chrysippus esse dixit sempiternam quandam & indeclinabilem rerum seriem, & cathenam voluentẽ semetipsum & implicantẽ per æternos consequentiæ ordines, qui-

bus

bus apta connexaque est, Cicero ordinem seriemq; caussarum, cum caussa caussam ex se gignit, & quam Græci *εἱμαρμένην* appellant, Seneca *necessitatem rerum omnium actionumque, quam nulla vis rumpat, in Naturalibus*, a fando deducunt Grammatici. Quidquid enim Dii fantur, id fatum esse dicũt, ait Isidorus. Ineuitabile id esse dicebant Stoici. Vnde Curtius lib. 5. *Ludunt videlicet, quibus temere negotia humana volui agique persuasum est. Equidem æterna constitutione crediderim nexuque caussarum latentium & multo ante destinatarum suũ quemque ordinem percurrere.* Quam tamen sententiam refellit Eusebius *6. de præparat. Euangelica*, & multi alii inter Christianos.

Familia ab igni fouendo dicta, quasi *fomilia*.

Faunus Saturni filius, qui primus hominibus in Latio sine religione viuentibus Deorum cultum metumque iniecit, lucos sacrauit, templa constituit, ius sacrificiorum ordinauit, & a quo fana suum accepisse nomen antea est dictum, a fando, sicut & Fauna, originem suam deriuat. Nam Faunus viris. Fauna mulieribus fata dicebat. Seruius trahit *ἀπὸ τῆς φωνῆς*, quod voce non signis res futuras ostenderet. Duos autem fuisse Faunos Aboriginum reges, testes sunt Dionysius & Manethon Ægyptius. Priscus vixit circa annum mundi 2520. Iunior anno 2724. regnare cœpit. Hic Pici filius fuit, & homines ritu ferarum viuentes vitam docuit mitiorem. Habuit hic Romæ templum in monte Cælio, forma circulari, & ædem in insula Tyberina eidemque litabatur agna & hœdo in Faunalibus ineunte vere & nonis Decembris pro cœli salubritate & tẽperie ad pecoris sanitatem. Plures etiam Faunos eosque Syluestres Deastros habuerunt Ethnici, iracundos quidem illos natura, & quos Satyros esse quidam existimarunt. Mille eos annos viuere persuasum habebant.

Fauonius ventus, de quo plura in Zephyro, videtur nonnullis dictus a fauore nonnullis a feruore.

Fauor a fando. Nam fauere, *aiunt*, est bona fari. Hinc *ore fauere* apud Poetam.

Febris a feruore. Quin τὸ *πῦρ* Hippocrates pro vehementissima febri vsurpat. Latinis, vt Græce *πυρετὸς ἀπὸ τοῦ πυρὸς*, id est, igni.

Febrem non sentire dicuntur Corui. At sæpe ea laborat Leo, cui simia viua deuorata est pro remedio.

Februa dicta sunt Romanis defunctorum piamina, quod Sabinorum lingua februum purgamentum significaret. Pompeius inquit: *Quæcunque purgamenti caussa in quibusq; sacrificiis adhibebantur, februa appellantur: Id vero, quod purgatur, dicitur februatum.* Nam februare est purgare.

Februarius mēsis dictus Romanis vel a *februis*, id est, mortuorum sacrificiis, quod isto mense populus februaretur, id est, purgaretur, idque a nudis Lupercis iuxta Varronem, vel a Iunone Februata, cuius feriæ Lupercalia fuerunt, quo etiam die februabantur mulieres a Lupercis amiculo Iunonis, id est, pelle caprina: Qua de caussa is quoque dies februatus nominabatur, vel a Februo lustrationum Deo, cui Numa hunc mensem a Romulo præteritum dicauit. *teste Macrobio 1. Saturn. cap. 14.* Recte ergo nominat hunc mensem Plutarchus in Romulo καθάρσιον, id est, expiatorium. Idem apud Priscos vltimus anni mensis fuit, vt docet Ouidius, ita vt præcederet Ianuarium. Sed a Decemuiris institutum, vt post Ianuarium collocaretur. Habuit quoque a prima Numæ constitutione viginti & octo dies, quod ideo factum arbitrantur non pauci, quod infero Deo, cui sacer erat hic mensis, par numerus & diminutio conueniret. Quare & Iulius Cęsar, cum adiectis aliquot diebus aliter annum digereret, nullum addidit huic mensi diem. Tādem & intercalationi est destinatus, inque Neptuni tutela fuit. Errant ergo (*vt finem faciam*) qui deriuant hunc mensem a Febre, id est, ægritudine, vt monet Isidorus: Quin imo a februis, vel februo Deo, id est, Plutone, cui cum Diis manibus cōsecratus erat, aut deniq; a februata Iunone deducenda potius origo, vt in principio monebam.

Feciales, qui eligi solebant ex præstantissimis familiis, & quorum collegio septima legum sacrarū pars erat dicata, sacerdotes instituti a Numa. quod fidei publicæ præessent inter populos nomen sibi datum agnoscunt. Alii hi dictos volunt, quod belli pacisque ferendæ apud eos ius erat (*cipiunodi-*

κας ideo appellant Græci) vel a faciendo. De his Dionysius: *Longum esset omnia Fecialium officia recensere, sed in summa sunt hæc: Dare operam, ne Romani ulli fœderatæ ciuitati iniustum bellum inferant: Quod si qua prior contra fœderis conditiones quid commiserit Legatos agere, & verbis primo suum ius repetere, quod si dedignetur facere postulata, tum bellum indicere. Itidem si qui illatam sibi contra fœdus querantur iniuriam, caussam eorum cognoscere, & comperto crimine sontes comprehensos læsis dedere: iudicare item de legatorum iniuriis, & dare operam, ut seruentur conditiones fœderum: Pacem quoque conficere, aut si parum legitime facta videatur, irritam reddere: præterea si quid Imperatores contra iusiurandum peccauerint cognoscere & expiare.* Plutarchus in Numa vocat eos *pacis custodes*, vnusque eorum, qui & Maximus erat dicebatur *Paterpatratus*, cui & pater & filii erant. Cum hic fœdus aliquod facturus erat, aut bellum indicturus coronari solebat, vt & feciales alii herba, quam Romani verbenam & herbam sacram appellant, ἱεροβοτάνην Græci. Festus scribit Romanos etiam sagmina dixisse, vel a sanciendo, id est, confirmando, vel quia ex loco sacro arcerentur legatis proficiscentibus ad fœdus faciendum bellumque indicendum. Si tamen Plinium audias, non erunt eadem sagmina cum verbenis. *Sagmina*, inquit, *gramen significant ex arce cum sua terra euulsum, quo semper legati, cum ad hostes clarigatumque, id est, res raptas clare repetitum mitterentur, sunt vsi. Verbenaca enim, quæ Græcis est ἱερὰ βοτάνη, ramulos emittit cubitales, aut maiusculos, atque eos angulosos, in quibus ex interuallis folia quercus, sed minora angustioraque, eisdem in ambitu diuisuris, colore aliquatenus cæsio: Radix eius longa & tenuis: flores purpurei ac graciles, vt ex Dioscoride didicimus.* Sed non inutile erit feriendi fœderis ritum subiicere ex 1. Liuii. *Fœdera*, inquit in historia Tulli Hostilii, *alia aliis legibus, ceterum eodem modo omnia fiunt. Tum ita factum accepimus, nec vllius vetustior fœderis memoria est. Fecialis regem Tullium rogauit: Iubesne me rex cum Patrepatrato populi Albani fœdus ferire. Iubente rege: Sagmina*, inquit, *te rex posco. Rex*

ait, pura tollito: Fecialis ex arce herbam puram attulit: poſtea regem ita rogauit: Rex, facisne me tu Regium nuncium Popul. Rom. Quiritium? Vaſa comiteſq; meos? Rex reſpondit: Quod ſine fraude mea populiq; Romani Quiritium fiat, facio. Fecialis erat M. Valerius, is Patrem patratum Sp. Fuſium fecit, verbena caput capilloſq; tangens, & quæ ibidem de legibus recitatis ſequuntur, & de porco, quem ſilice feriebat poſt Iouem inuocatum & compellatum, vt, ſi falleret dolo malo, ſic Iupiter feriret Pop. Rom: quemadmodum feriebat porcum, vel ſecundum Feſtum *vt Dieſpiter non aliter ſalua vrbe arceq; bonis ſe eiiceret, atq; ille tum lapidem eiiciebat.*

Fel appellatum dicit Iſidorus, quod ſit folliculus geſtans humorem, qui dicitur bilis.

Felſina vrbs Romanulæ regionis Italiæ, quæ iam audit Bononia, deriuat nomen a duce Felſino, Catone Sempronioque teſtibus.

Femur a ferendo, quod ea parte precipue ſuſtineatur animal.

Feneſtra in ædibus ἀπὸ τοῦ φαίνειν, id eſt, *Lucendo* nomen trahit. His aſſentitur Marcellus hoc modo: *Feneſtra vocabulum a Græco conuerſum eſt in Latinum*, ἀπὸ τοῦ φαίνειν. Iſidorus vult appellatam feneſtram, *quod foueret lucem, vel quod per eas intus poſitus homo foras videat.* Addit: *Alii dictam putant feneſtram, quod domui lucem miniſtret, compoſito nomine ex Græco, Latinoq; ſermone.* φῶς enim Græce Lux eſt:

Fera dicta eſt Iſidoro quod naturali ſua feritate feratur. Sunt, qui etiam (nec quidem abſurde) dictionem eſſe volunt originis Græcæ, quod Æoles φηρὲς dixerint pro communi θηρὲς, vt φήρεα pro θήρεα:

Feralis cœna, quæ mortuis dabatur, & cuius mentionem fecit Apuleius Florid. 4. his verbis: *Exclamauit viuere hominem, procul igne amolirentur, rogum demolirentur, cœnam feralem a tumulo ad menſam referrent*, a ferendo eſt dicta, vel (ſi ita mauis) a fera, qua voce veteres mortem ſignificabant. Hinc *feralem pompam* dixit idem, id eſt, exequialem 8. de aſino aureo. Et quoniam epulas inferre ſolebant ſepulcris, pro parentibus ſeu maioribus extinctis, nominarunt hos di-

es *parentales* non solum aut parentalia sacra, sed etiam sacra feralia, quibus parentabant, id est, pro mortuis sacra faciebant. Festus tradit *feralia* dici *Diis manibus sacrata festa* a ferendis epulis vel a feriendis pecudibus. Instituta hæc a Numa Pompilio scribit Macrobius *13. Saturnal*, etiamsi Ouidius ab Ænea originem deducat. Tum nubere religiosum erat, aut Diis Superis sacra facere. Habuerunt porro cum Romani, tum Græci lugubres siue ferales epulas, quæ post feram, id est, mortem amicorum vna cum funeribus celebrare solebant. Græci communi nomine περίδειπνον dicebant. Ait enim pollux: περίδειπνον, ἡ ἐπὶ τοῖς ἀποθανοῦσιν ἑστίασις: itē ἡ ἐπὶ τῷ τάφῳ θεῖ σύνοδος. Appellatur & δαὶς ἐπιτάφιος, id est, *epulum sepulchrale*, quod quia, sub vesperam fieri solebat, dicitur & δεῖπνον. Ait enim Poeta: δορπήσομεν ἔνθαδε πάντες. Nomina vero, quibus in vniuersum totam parentationis festiuitatem, tum speciatim sacrificia atque conuiuia funebria appellant, sunt hæc apud Pollucem, ἐναγίσματα, κτερίσματα, ἔνατα, τεσσαρακοστάδες, γενέσια, νεκύσια.

Ferculum etiam a ferendo dictum opinor. Vt id putem, facit quoque Fulgentius *lib. de prisco sermone*, cum ait: *ferculum, missus carnium*, Petron Arbiter: *Postquam ferculum allatum*, Mittere enim ex parte τὸ φέρειν spectat, & prolato exemplo, cum allatum esse inquit ferculum, ex Petronio, ad etymon alludit. Vt autem fercula significant varia ciborum genera, ita quandoque ea, quæ feruntur in pompa triumphorum, ludis, & sacris. Vnde Cicero in Officiis: *Cauendum est, ne tarditatibus vtamur ingressu mollioribus, vt similes pomparum ferculis esse videamur.* Tranquillus in Cæsare: *Pontico triumpho inter pompæ fercula trium verborum prætulit titulum, veni, vidi, vici.*

Ferentarii leuis armaturæ milites in bello, a ferendo auxilio sunt dicti, vel quia fundis & lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur, inquit Festus.

Feretrius an dictus Iupiter, quod iurantes per eius sceptrum ac silicem Romani pacem referre sint soliti, *vt est apud Ale-*

xandrum ab Alexand. an ab hoste feriendo, *vt quidem Plutarchus habet*, quasi cum dux, ducem feriret, & spolia opima referret, ipso iuuante & propitio effectum sit, an vero a ferendo simpliciter, quod pacem ferre putetur? Reiicienda hæc omnino non sunt. Sed quid si referas ad feretrum, quo suspendi solebāt opima spolia, quod nominis originem deducit a φέρω? Meminit eius Liuius, cuius en verba tibi: *Spolia ducis suspensa, fabricato ad id apto Pheretro gerens in Capitolium ascendit: ibiq; cum ad quercum pastoribus sacram deposuisset, templum designauit & addidit cognomen, Iupiter Feretrius.* Turpiter deprauāt hunc locū, qui ferculo legi malunt quam feretro, vel *(vt alij)* Pheretro. Consecratus hic est a Romulo, *testibus Liuio, Dionysio, Plutarcho,* & aliis, erecto ipsi templo in monte Capitolino.

Feretrum a ferendo Isidoro est dictum. Recte. Sed paucis addam aliquid ab ipsa antiquitate petitum. Proinde sciendum tenuis fortunæ homines capulis seu feretris efferri solitos, *vt Seruius notat*, cum ditiores lectis efferre consueuerint. Vnde Cornelium Syllam sex millia lectorum habuisse in funere proditum est. Cum vero efferebatur, præferri solebant arma, dona militaria, *coronæ, vexilla, hostium spolia, ceræ expressi vultus, simulacra familiæ, serui manumissi & libertate donati.* Sequebantur liberi, propinqui, affines, atque alii amici, lugentium habitu, *capillo demisso, & veste* pulla. Sed hæc συντομικῶς, alias plura.

Feriæ sunt appellatæ nonnullis ab *epulis ferendis*, quod his diebus epulæ fierent ex frugum pecorumque prouentu: Alii a *feriendis victimis* deducunt, vt & Festus Grammaticus bonus. Sunt autem feriarum alię publicæ, aliæ Priuatæ. Publicarum aliæ Statiuæ vel Statæ, quod certo statutoque die obseruarentur, vt ait Festus, vt *Saturnalia, Lupercalia, Agonalia, Carmentalia*: Aliæ Conceptiuæ, quippe in diem certum a Pontifice vel Magistratu conceptæ quotannis, vt *Latinæ, Sementina, Paganalia, Compitalia*: quædam Imperatiuæ, quas Consul aut Prætor pro arbitrio indicebat: & quædam Paganorum, quas nundinas vocabāt, quibus propriis negotiis

tiis prospiciebant. Priuatæ feriæ quarundam erant familiarum priuatarum, vt *Claudiæ familiæ, Æmyliæ, Iuliæ, Corneliæ.* Huiusmodi sacra perpetua manere voluerunt XII. Tab. Ad ferias publicas quod attinet, sciendum porro in vsu fuisse apud Romanos, vt singulis mẽsibus a rege sacrorum & a prętore proclamarentur. Si quid his fieri deberet scire velis, audi Ciceronem de legibus 2. *Feriis*, inquit, *iurgia amouento, easque in famulis operibus patratis habento. itaque vt ita cadant in annuis anfractibus, descriptum esto, certasque baccas sacerdotes publice libanto, idque certis sacrificiis & diebus. itemque alios ad dies vbertatem lactis, fœtusque seruanto: idque ne committi possit, ad eam rem ratione cursus annuos finiunto, quæque cuique diuo decoræ grataque sint hostiæ, prouidento.* Prodit & Macrobius *1. Saturn. cap. 16.* sacerdotes affirmasse pollui ferias, quoties iis indictis conceptisque opus aliquod fieret. Neque etiam licebat sacrorum regem & flamines videre opus aliquod in feriis fieri. Ideoque talę quid agens mulctari solebat, si post denuntiationem non destitisset. Præter mulctam affirmabant quoque eum, qui imprudens hisce diebus aliquid egisset, porco piaculum dare debere: At prudentem expiare non posse Scæuola Pontifex affirmarę solebat. Etiamsi Varro pollui neget eum, qui quid actitasset ad vitæ necessitatem respiciens, aut sacra spectans. Atque hæc ita carptim ab aliis bonis auctoribus sumta in hunc locum conIicere placuit, cum haud ingrata ea fore Philologis pręsagiat animus.

Fermentum a feruore dici placet Grammaticis. Quippe feruendo crescit, ipsumque φύραμα vel massam, cui inspargitur, turgidam reddit. Vnde *in fermento iacere* dixit vxorem Plautus in Mercat. cum iratam significare vellet. Græcorum etiam ζύμη & ζύμωμα, id est, *fermentum* & *fermentatio*, quandam ζέσιν innuere videntur. Imo a ζέω, id est, *feruendo* deriuatur ζύμη, estque elegans prouerbium, ζεῖ χύτρα, ζῇ φιλία. Apostolus ad Galat. 5. dicit *modicum fermentum totam massam fermentare*, quod de falsa & perniciosa doctrina intelligi debet. Hac enim significatione accipi solet in literis sa-

cris, vt cum Christus etiam cauendum monet a fermento Pharisæorum.

Feronia. Scribit Dionysius Halicarnass. olim ob duras Lycurgi leges excessisse Lacedæmone quosdam Lacedæmonios, & quoniam multum & diu fluctibus marinis agitati Diis votum nuncuparant, in quamcumq; regionem incidissent, in e. sese fixu os sedes, cum primum circa Pomentinos constitissent, locum eum Feroneam ab æquorea latione nominasse, atque adeo fanum Deę Feronię detracta litera, quam quidam eandem cum Iunone faciunt, construxisse.

Ferrum, quod symbolum sapientiæ est apud Hebræos, vel a ferendo vel feriendo deducit nomen. Fertur enim in agro colendi gratia, aliaque eo feriuntur. Prius autem æs erutum fuisse terra, quam ferrum, locuples testis Hesiodus est. Post ferrum prodiisse aurum longe eo nocentius canit Ouidius, etiamsi alii diuersum prodant. Maxima huic metallo durities inest cum frigore. Rubiginis eius vsus est in ligando, siccando, restringendo, *vt Plinius docet lib.34.* Et quoniam multæ eius differentiæ, notandum id, quod molle est & plumbo vicinum, rotarum & clauorum vsibus accommodari: quod fragile est, conuenire terræ culturæ. In acuendo ferro oleo maxime splendescit acies. Cum magnete, a quo attrahitur, concordiam habet. Citissime etiam rubiginem contrahere dicitur, si contingat sanguinem humanum instituente eo velut vltionem quandam. Eadem rubigo ferri vitium, non solum corrodit, ipsum sed etiam segetes, quasi rodiginem dixeris, vna litera mutata, *vt est apud Isidorum.* Eadem & ærugo ab erodendo est dicta, non ab æramento, vt quidam volunt. Munitur tamen aduersus rubiginem, si cerussa & gypso & liquida pice perungatur. Purgamentum eius est scoria, quam dictam vult Isidorus, quod de ferro excutiatur. Spurcitiam nominat Plinius, recrementum Celsus. A ferro dictum est seculum ferreum, quod vltimum, faciunt Poetæ & sceleratissimum, quo scilicet erupit omne nefas, fraudes, doli, Insidiæque, & vis, & amor sceleratus habendi.

Ferula a feriendo dicta, quod hac pueri vapulent & feriantur, nullo propemodum refragante.

Fescennini versus, qui canebantur in nuptiis, ex vrbe *Fescenina* dicuntur allati: Vel ideo dicti, quia fascinum putabantur arcere. *Hæc Festus.*

Fessonia Dea fessis iuuandis est dedicata.

Feudum, beneuola rei immobilis concessio aut beneficium, quo dominium rei vtile transfertur in eum, qui accipit, manente apud dantem proprietate, vt interea cliens pro tali liberalitate sua præstet obsequia fida cum domi, tum in exilio, nomen inuenit a fide siue fidelitate, aut potius iuxta nonnullos a fœdere. Vtrumque sane ferri potest. Haloander admonet *in Nouellarum præfatione* feudorum cõsuetudines veteres appellasse iura militaria, quæ *ϛρατιώτικ* nominat Iustinianus. Existimant etiam multi eruditi viri initium suum cœpisse ex patronorum & clientum apud Romanos necessitudine, laboret, quantum velit Zasius *de Feudorum origine*.

Fiber animal nomen habet a fibris i. extremitatibus amnium, quas colit. Vide *Castorem*

Fibræ extremitates rerum, vt & iecinoris, cordis, & cuiuscunque visceris, deducere possunt iuxta aliquos nomen ab eo animali, cui nomen est Fiber, quodq; versatur circa amnium oras, *vt modo est dictum*: Quanquam ego malim hinc dictas quod fibrum dixerint antiqui, quidquid est extremum, *vt ait M. Varro.* Pulmonis fibram dixit Lucanus. Iecur in quatuor fibras diuidi scribit Cornelius Celsus. Murium iecusculis fibras ad numerum Lunæ dierum in mense congruere legimus apud Plinium. Tullio etiam dicuntur hoc nomine arborum radices, quod sint earum extremitates.

Fibula iuxta Isidorũ nominis originem arcessit a Græcorum φίβλη.

Ficedula auis parua a ficis edendis nomen accepit, iuxta veterem versiculum. *Cum me ficus alat, cum pascar dulcibus vuis. Cur potius nomen non dedit vua mihi*. Propterea opinor, *συκαλίδα* nominauit Aristoteles *8. de Animal.* Eadẽ sed diuerso tẽpore, dicitur *μελαγκόρυφ*, idest, *atri capilli.* Mutat enim colo-

rem & formam per Autumnum, *auctore Plinio.* Agellius scribit *lib. 14.* fuisse, qui negarent vllam auem, præter ficedulam, totam comesse oportere.

Ficus Latine a fœcunditate appellationem habet. Est enim ceteris arboribus feracior, cum quater aliquando in singulos annos fructum deponat. Hinc & caricæ a copia nominatæ, *inquit Isidorus.* De natura eius videndus Plinius, Theophrastus, Dioscorides. Syluester ficus, dicitur caprificus ad imitationem Græcorum, quibus est τράγος. Lignum eius adeo inutile & imbecillum, vt nulla ex eo fieri possint opera. Imo ficulnæ dicuntur rationes, quæ sunt inutiles & contemnendæ. Itaque despicabilis etiam habita nauis Mandronis, quam fuisse ferunt ficulnam. Et veteres Græci nullius frugis hominem ἄνδρα σύκινον dixerunt; id quod sæpe apud Aristophanem occurrit.

Fidelia vas fictile nomen est sortita, quod fideliter recondita seruet.

Fides Ciceroni *Offic.* 2. fidelitatem in pactis atque promissis significans, quia fiat, quod dictum est, appellata videtur. Idem vult *de Republic.* 4. *& libro decimosexto, Epistol. familiar. Epistol. 12.* nempe ad imitationem Stoicorum, qui vocabulorum origines admodum studiose inquisiuerunt, *vt idem 3. & 4. de finibus* affirmat. Sed etymon illud reprehendit Laurentius Valla *Eleg. libro sexto, capit. 31.* Et aliis quibusdam deriuari potius videtur a verbo fido, quod ego non vellico aut reprehendo. Ex ea Deam fecerunt Romani. Ædem itaque habuit in Capitolio, *auctore Plinio 35. Natur. Histor.* Vicinam eam esse Ioui in Capitolio ait Cicero *Offic. 3. & 2. de Natur. Deor.* Ab Attilio Calatino consecratam ait Festus. Plutarchus vero & Dionysius primum a Numa Pompilio ipsi templum erectum volunt, quibus ego me lubenter adiunxerim. Huic aliquando ollam auro plenam commissam & creditam ab Euclione legitur in Aulularia Plauti. Velamen, quo fidei simulacrum obtegi solebat, album fuisse constat. Vnde canam fidem

appella-

appellasse videtur nonnullis Maro. Album, *inquam*, id fuit synceritatis indicio. Abesse enim ab ea debet fucus atque fallacia. Neque vlla ratione candor eius obliterandus. Symbolum eius semper fere, & vbique fuit manus dextra, quam ad rem confirmandam multæ faciunt auctoritates. Inde namque illud Maronis: *En dextra, fidesque.* Item: *Dat dextram, atque animum præsenti pignore firmat.* Tacitus: *Iurauere amici dextram morientis contingentes.* Gemistius Pleton *libro secundo, de rebus Græciæ: Persarum rex Meniorem, quod dexteram dedisset (maxima enim hæc apud Persas fides) conseruauit.* Colebant & Arabes adeo fidem in manibus, vt fœdus nunquam facerent, nisi sanguine eliso lapide quodam ex vola dextræ manus iuxta maiores digitos eorum, qui fœdus inirent. Statius *Thebaid. 1. Cocant animorum in pignora dextra.* Aristophanes Scholiastes: ἔθος δ᾽ ἐπὶ πίστει καὶ συνθήκας βεβαίας τὰς δεξίας διδόναι ἀλλήλοις. Atque hunc morem etiamnum obseruari quis omnium nescit? Est porro & fides citharæ genus, quæ, Festo auctore inde nomen habet, quod fides vel potius chordæ eius tantum inter se inuicem concordent, quantum inter homines fides.

Fidius Deus, quem pro Iouis filio accepit S. Pompeius, quique Ouidio *Fastorum 6.* semipater est, a fide nomen accepit: Et ab eo natum iusiurandum mediusfidius. Sed ipsamet Pompeii verba adduco. *Mediusfidius compositum videtur, & significare Iouis filium, id est, Herculem; quod Iouem Græci Δία ac nos Iouem vocemus (id enim verbum desideratur) ac fidium accipiant pro filio quod sæpe literam L cum D litera commutarent, etiamsi syllabæ quantitas reclamet.* Hic Sabinorum fuit Deus, dictus inquam Sanctus Fidius Semipater, re quidē vnus etiamsi diuersa sint nomina. Ferūt eū a Sabinis in Quirinalē, collē esse translatū, vbi & ædē habuit in qua Nonis Iuliis coli solebat. Magnam quoq; vim habere credebant iusiurandū per eius nomen conceptū. Plautus Asinar. *Per Deū Fidiū quæris? Iurato mihi video necesse esse eloqui.*

quidquid roges. Quod semipater sit dictus, eius reddi solet hæc ratio: Herculem quippe Deorum vnum, quos Apuleius medioximos vocat, studuisse hominum commodis atque tutelæ, & non rogatum etiam laborantibus subuenire consuesse. Ab aliis ea adfertur ratio, quod Hercules sol sit, *teste Macrobio*, a quo simul & homine constat hominem gigni *vt Aristoteles scribit.* Simulachrum fidei, qui πίστ·ς esse potest Græcis, (nam πιστιν θεὸς meminit Dionysius) marmor erat fenestræ in modum formatum, in quo tres imagines erāt effictæ. Dextra virilis erat, habitu pacifico: Sinistra muliebris, eodem habitu, coronam in capite ex lauro gestans, quæ dextram dextræ iungebat cum priore imagine. In medio harum duarum cernebatur ingenui puerulì effigies, ad cuius caput legebantur hæc verba: *simulachrum Fidei.*

Filius ἀπὸ τῆς φιλίας; id est, amore, ita censentibus Iurisconsultis. Quod mihi magis placet, quam quod Isidorus refert, a familia tractatum hoc nomen, quod filius & filia primi in ordine nascentium existant. Quod idem tamen filios ideo appellari liberos in legibus dicit, vt isto vocabulo secernantur a seruis, notatu dignum. Sed paulo diligentius versor in etymo, vt, qualis esse debeant erga parentes, discant filii. Deductum ergo eorum nomen ἀπὸ τῆς φιλίας, non tantum, quod eos parentes ament, sed quod etiam liberorum erga parentes arctissima debeat esse cōiunctio & amicitia, & proinde omni eos officiorum genere prosequi debeant, debitumque honorem & subsidium præstare. Quo referendum, quod Græci quoque videantur υἱὰς appellasse ἐκ τοῦ ὕειν, quod *irrigare* & *reficere* significat, quod filii recreationi vel potius refectioni esse debeāt parentibus, ita iubente natura. Alii deriuant ἀπὸ τοῦ φύειν: Hinc φύτευμα, id est, *soboles* vel *planta*, ex qua fructus ad parentes redire debet. Hebræi nominant, בן a בנה *ædificauit*, vt esse debeat filius velut ædificium patris, in quo morari tuto & ab omni iniuria defendi queat, Chaldæi בר, quæ vox & *filium* & *frumentum* significat. Monstra ergo naturę sunt, q̄ vitę auctoribus vitę subsidiū negāt, tantū abest, vt Christianus imo vir bonus illis θρεπτήρια neget.

Filum

Filum dictum quasi *pilus*, quod ex pilis animalium fiat. Filum quoq; dicitur dicta res quæq; ad tenuitatem, teste Nonio.

Fimus dictus Isidoro quasi *imus*. Est enim stercus, quod vulgo dicitur lætamen nutrimento suo arua læta & fœcunda reddens, ipsique terra miscetur, quo pinguiorem eum efficiat.

Finis Latina vox absolutionem ac generationem, non abolitionem significans ex mente Grammaticorum meliorum, videtur cum illis, tum Iulio Cæsari Scaligero 1. de Plantis a Fio deduci. Itaq; vulgo illi, qui Metallicis præsunt, vbi aurũ argentumue fuerit excoctum, quasi finem, id est, perfectionem sit consecutum, a fine denominant tam Itali, quã Galli, Hispani, Germani & Belgæ. Qua ratione τέλη quoq; dicuntur vectigalia, quod essent regnorum rerumq; publicarum perfectiones & anima quasi quædam. Existimo & veteres hac intentione Martyrum Natalitia dixisse diem, quo martyrio erant affecti, eo quod tum primum vere & perfecte viuere inciperent, cum hic finem viuendi fecissent.

Fiscus principis ærariũ nomen trahit a fiscis, id est, saccis, quibus publicæ pecuniæ olim asportari solebant. In hac significatione accipitur a Plinio, cum *libr. 12.* de Balsamo loquitur hoc modo: *Serit nunc eam fiscus Romanus.* In altera significatione, qua nummorum receptaculum est, accipitur apud Iuuenalem Satyra 14. cum ait: *ærarum m... lens in arca fiscus.* Traianus Imperator dicere solebat similem esse fiscum hominis lieni. Nam vt corpus eo magis macrescit aut gracilescit, quo is grandior & maior euadit, ita quo locupletius sit principis ærarium & subditorũ bonis distenditur, eo magis reip. corpus acciditur & velut tabescit. Primum aduocatum fisci institutum ab Adriano testis est Ælius Spartianus in eius vita. Ab hoc nomine autem est verbum *confiscare*, id est, in fiscum redigere aut ei quidquam applicare.

Fistula quia propie est, quæ aquam emittit, a fundendo vel ferendo deducit nomen, sicut *tubi* a tumore, & *canales* a cannis. Quatenus vero instrumentum est musicum, quod vocem edit inflando, malum deductum a Græco φυσᾶν. Et

vereor ne subsit mendum, cum apud Isidorum legitur hoc modo: *Fistula autem dicta, quod vocem emittat*. Quid si ita suppleamus hiatum? *Fistula autem dicta ἀπὸ τοῦ φυσᾶν, quod inflata vocem emittat*. Eius inuentor dicitur Virgilio Pan his verbis: '*Pan primus calamos cera coniungere plures Instituit*. Et Lucretius: '*Pan Vnco sæpe labro calamos percurrit hiantes*. Nonnulli tamen a Mercurio inuentam putant: Alii iterum ab Idi pastore Agrigentino ex Sicilia, *vt refert Isidorus*.

Flacci sunt dicti Romanis a flaccidis & mobilibus auribus. *Alexander ab Alex. lib. 1. cap. 9.*

Flaces, quo nomine fecem expressam ex oleis vocarunt veteres, quasi fraces a verbo fracesco, quod frangi & vetustate putrefieri significat.

Flagellum, quo equi excitantur ad cursum, diminutiuum est a flagro. Isidorus scribit *summitates vitium & fruticum nuncupari flagella*, quod flatu agitentur.

Flamen. Flamines a Numa Pompilio cõstituti sunt dicti quasi *Filamines*, vel potius a pileis *Pileamines*: Quamquam nonnulli a Flammeo, quod capitis est tegumentum, sic dictos arbitrentur. Sed priori sententiæ fauent optimi auctores. Docet enim Turnebus in apice lanam geri solitam, quam στέμμα, hoc est, *velamentum* & *filamentum* dicebant. Vnde & eo loco Tibulli, *Ipse ego velatus filo, tunicisque solutis Tota nouem Veneri nocte silente dedi*. Colligit idem in votis suscipiendis & sacris filo homines fuisse velatos. Ipsa autem fila vittas & infulas interpretatur, quod flamines ab apicibus & pileis quasi filamines sint appellati, ex Plutarcho & Dionysio sub his verbis: ὡς ἐπὶ τῆς φορήσεως τῶν πιλωτῶν καὶ στεμμάτων, ἃ καὶ ἔτι νῦν φοροῦσι φιλάμινα καλοῦντες οὕτω προσαγορεύουσι. Erat autẽ huic pileæ oleagina virgula inserta, modicum habens lanæ in summitate ad instar fungi. Ceterũ cum per æstũ ferre non possent, dempto pileo filo tantum caput cingebant: Quando nudo incedere capite nequaquam fas erat. Testes huiusce rei Varro *l. de ling. Lat.* & Fenest. *lib. 5.* Pompon. Læt. *cap. 7.* Cælius *lib. ... cap. 15.* Hinc & Martialis nomen suum educit

cit a Marte, Dialis ἀπὸ τοῦ Διὸς, id est, Ioue: Qualis fuit Iuli⁹ Cæsar adhuc adolescens. Huic magistratum petere non licuit, lictore & sella curuli vti permissum fuit. Equo illum vehi religio erat, vt & exercitum videre armatum circa pomeria ciuitatis. Annulo nisi peruio cassoque nõ vtebatur, nec ius erat ignem ex Flaminis Dialis domo nisi in sacrum efferri. Nemini nisi libero capillum eius detondere licebat. Capram is carnemque incoctam, & hederam, imo fabam non attingebat, nec nominabat: Vitium altius prætentarum propagines non succidebat, vt alia illa silentio premam, quæ in Diali antea sunt dicta. Vnum id addo Flamines omnes, inter quos erat locus & Carmentali, qui Carmentæ matris Euandri sacra curabat, & *Quirinali* a Quirino, id est, Romulo sic appellato, *tum Vulcanali, Volturnali, Palatinali, Furinali, Florali, Falacri, Virbiali, Pomonali, Lauernali, Lucarali & Laurinali*, singulis suum accessentibus nomen a proprio Deo, Pontifici Maxim. subiectos olim fuisse, vnumquemque sua habuisse sacra, eorundem ministros a nomine ipsorum dictos Flaminios, ministras vero Flaminicas, vt & vxores, & ad quindecim auctũ eorum numerum, cum primum tres modo instituisset Numa Pompilius, denique tantam eorum auctoritatem fuisse, vt post regem sacrificulum in conuiuiis proximus his locus decerneretur.

Flaminia via nomẽ habuit a Cn. Flaminio M. Lepidi collega, deuictis Liguribus, qui viam Flaminiam Placentia Naruiam, Fulgineum, Nuceriam, Callium, Pisaurum, & ad Fortunæ fanum ducentem strauit. *Teste Strabo lib. 5.* Sic viam Appiam, quæ & Claudia audit, a porta Capena ad vrbem vsque Capuam muniendam curauit Anno 20 post initium Samnitici belli, Appius Claudius Censor, *auctore Frontino, & Liuio libro 9. ab V. C.* Statius: *Appia longarum teritur regina viarum.* Et Martialis: *Quisquis Flaminiam teris viator, Noli nobile præterire marmor.*

Flamma videtur Scaligero *Exercitat. 225.* descendere a Græco φλόζειν, aut verbo παφλάζειν apud Pindarum. Est autem

φλύζειν, *strepere, feruere*. Malim equidem illud, quam quod est apud Isidorum, dictam illam, quod excitetur follium flatu. Respiciunt eodem, qui ἀπὸ τοῦ φλέσματος, id est, *inflammatione* deflectunt: Etenim παρὰ τὸ φλέγειν accendendo descendit τὸ φλέγμα.

Flauus color dictus eidem Scaligero *Exercit. 325.* a flamma, cuius colorem imitatur.

Fleo ἀπὸ τοῦ κλαίω.

Floralia ludi mense Aprili instituti, hoc est, 4. Cal. Maii. Anno ab V. C. 516. idq; ex Sibyllæ oraculis, vt omnia de florescerent bene, in quorum iocis Ædiles, teste Porphyrione, spargebant populo cicer & fabam, & eodem spectante nudabantur mulieres, trahunt nomen a Flora muliere, quæ cũ magnas opes meretricio quæstu acquisiuisset, populum Romanum heredem reliquit cum magna pecuniæ vi, ex cuius fœnore suus dies natalis celebraretur editione ludorũ, quos Floralia dixerũt. Sed quod Senatui flagitiosum id videbatur, vt scribit Lactantius, ab ipso nomine argumentũ sumi placuit, vt pudendæ rei quædam dignitas adderetur, Deamque esse finxerunt, quæ floribus præesset, eamq; oportere placari, vt fruges cum arboribus aut vitibus bene florerent. Eum colorem secutus Ouidius in Fastis, non ignobilem nymphã fuisse canit, cui nomen fuerit Chloris, quæ Zephyro collocata in matrimoniũ dotis loco id muneris a marito acceperit, vt omnium florum potestatem haberet. Digna quoque Poetæ verba, quæ subtexantur:

Chloris eram (inquit) *quæ Flora vocor, corrupta Latino*
Nominis est nostri littera Græca sono.
Chloris eram Nymphe campi felicis, vbi audis
Rem fortunatis ante fuisse viris.

Et postea:

Est mihi fœcundus dotalibus hortus in agris:
Aura fouet, liquidæ fonte rigatur aquæ.
Hunc meus impleuit generoso flore maritus,
Atq; ait: Arbitrium tu Dea floris habe.

Errant nec satis tempora perpendunt, qui hanc eam fuisse existi-

existimant Floram, quam dilexit Pompeius Magnus, scortū vtique adeo celebre, vt, *teste Plutarcho*, in Castoris & Pollucis æde simulacrum meruerit.

Florentia Hetruriæ ciuitas omnes Italiæ ciuitates exsuperans pulchritudine iuxta Chalcondylā scriptorem Græcum, patria Angeli Politiani, dicta videtur nonnullis a populis Florentiæ vicinis: Aliis a repentina felicitate, qua flori similis videtur caput efferre suum, in Hetruriæ medio. Aliqui dictam existimant olim Arminam. & eandem Iani fuisse coloniam Nonnulli *Fluentiam* olim dictam quod ad Arni fluenta exstructa sit, affirmant: Et *Fluentini* illic *populi* Catoni & Plinio, qui nunc *Florentini* auspicato magis nomine vocantur. Alii contra negāt Fluentiam vnquam dictā, sed esse antiquum Florentiæ nomen, idque ex antiquis Frontini de coloniis fragmentis probare nituntur. Tacitus sane Florentiam nominat *lib.1.* Ex Phesularum ruinis est aucta, vt ex Albæ Longæ ruinis Roma. A Longobardorum tyrannide est asserta a Carolo Magna. Tandem eam occupatam & victam cōcessit Carolus V. in gratiam Clementis VII. cognato eius Alexandro Medices, atq; inde Medicæis ducibus paret.

Flumen Varroni *4. de ling. Lat.* quod fluat, est dictum, vt & Isidoro fluuius, qui distinctione vtens flumē aquam ipsam esse dicit, at fluuiū aquæ cursum. Est & apud Iurisconsultos flumen aliud priuatum, cursus vero vel fluxus aquæ, qui stillicidio opponitur: Aliud perenne seu perrennibus vndis scaturiens, ἀέναος, ἀπὸ τοῦ νάειν, quod est ῥεῖν. Nam qui hyeme tantum fluit, est ὁ χειμάῤῥους.

Focus a fouendo. Ait enim Ouidius: *At focus a flammis, & quod fouet omnia dictus.* Huic etymo astipulantur Marcellus, & Festus Pompeius.

Fodinæ, loca quibus aliquid effoditur. Exploratum ergo est etymon.

Fœcialis fœderum, pacis, belli, induciarum iudex secundum Ciceronem, Dionysio εἰρηνοδίκης, secundum M. Varronem a fide & faciendo est appellatus. Multa de eo vide apud Liuium *libr.1. apud Plutarchum Problem.62.* & in Camillo, apud

Dionysium *lib. 16. cap. 4.* Alex. ab Alex. *Genial. dier. lib. 5. cap. 3.* Blondum 4. *Triumph. Romæ*, & Volaterranum *30. Philolog. cap. de more antiq. militiæ.*

Fœdus, quod porcæ mactatione iniri solebat, dictum volunt a *feriendo*: Alii a *fœdando*, id est fœde cædēdo porcam. Hinc *ferire* aut *percutere Fœdus* tritus loquendi modus, pro *iungere, facere, pangere*. Sunt etiam, qui fœderis vocabulum a Fœcialibus deriuant, per quos olim fœdera fiebant, sicut ex his Liuii verbis notatu dignis *libro 1.* intelligi potest: *Fœdera, inquit, alia aliis legibus, ceterum omnia eodem modo fiunt. Tum ita factum accepimus, nec vllius vetustior fœderis memoria est. Fœcialis regem Tullum rogauit: Iubesne me Rex cum Patrepatrato populi Albani fœdus ferire? Iubente rege: Sagmina, inquit, te Rex posco. Rex ait, pura tollito: Fœcialis ex arce graminis herbam puram attulit. Postea regem ita rogauit: Rex, facisne me tu regium nuncium populi Romani Quiritium? Vasa, comitesque meos? Rex respondit: Quod sine fraude mea populique Romani Quiritium fiat, facio. Fœcialis erat M. Valerius. Is Patrempatratum Sp. Fusium fecit, verbena caput capillosque tangens Fœdus, multisque id verbis, quæ longo effata carmine non operæ est referre, peragit. Legibus inde recitatis, audi, inquit: Iupiter, audi Paterpatrate populi Albani, audi tu populus Albanus; vt illa palam prima, postrema ex illis tabulis ceraue recitata sunt sine dolo malo: Vtque ea hic hodie rectissime intellecta sunt: illis legibus populus Romanus prior non deficiet: si prior defecerit publico consilio, dolo malo, tu ille Diespiter populum Romanum sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam: tantoque magis ferito, quanto magis potes pollesque. Id vbi dixit, porcum saxo silice percussit.* Hæc Liuius. Solebat sane fœdus iuxta Romanorum non solum, verum etiam aliarum gentium morem effusione sanguinis seu animalium cæde confirmari, consuetudine illa vsque ad Albanos & Romanos reges dimanante, vt Virgilius his versibus ostendit:

Post idem inter se posito certamine reges
Armati Iouis ante aras, paterasque tenentes

Sta-

Stabant, & cæsa iungebant fœdera porca.
Talibus inter se firmabant Fœdera dictis
Conspectu in medio procerum: Tum rite sacratas
In flammam iugulant pecudes, & viscera viuis
Eripiunt. Sic Isidorus *18. Orig. cap. 1.* dictũ Fœdus scribit ex quorundã sententia a porca fœde & crudeliter occisa, cuius mors exoptabatur ei, qui resiliisset a pace, etsi alibi minus recte ab hirco & hœdo, addita litera F nominis originem arcessat. Idcirco Maro: *Et cæsa iungebant fœdera porca.* Et Tranquillus in vita Claudii: *Cum regibus fœdus in foro icit porca cæsa.* Polybius quoque scribit *in fœdere icto inter Carthaginenses & Romanos, solitos hos fuisse Iouem lapidem iurare.* Verba eius sunt: *Romani Iouem lapidem secundum vetustissimum ritum, ac per Martem & Enyalium iurarunt.* Ritus iurisiurandi per Iouem lapidem fuit huiusmodi: *Fœcialis sumto in manibus lapide, postquam de fœdere inter partes conuenerat, hæc verba dixit: Si recte ac sine dolo malo hoc Fœdus atque hoc iusiurandum facio, Dii mihi cuncta felicia præstent: Sin aliter aut ago, aut cogito, ceteris omnibus saluis in propriis patriis, in propriis legibus, in propriis laribus, in propriis templis, in propriis sepulcris, solus ego peream, vt hic lapis e manibus meis decidet. Nec plura locutus, lapidem manu deiiciebat.* Peculiariter porro obseruandum in fœdere, quod *post Meridiem fœdus percutere non licuerit Romanis:* Item, *quod ab vrbis principio in pactionibus pacis pro verbena sumta fuerit myrtus.* Apud Græcos hi fœderum percussores, quasi interpretes & arbitri pacis, dicti sunt σπονδοφόροι. Eidem icta fœdera nonnunquam in Isthmiis aut Pythiis ludis consecrabant erectis titulis perpetuo tempore duraturis, aut Æneis tabulis incisa in Iouis Olympii templo aut Athenarum arce deponebant: Romani vero in perpetuam memoriam in Iouis Capitolini templo æneis tabulis aut columnæ insculpebant, aut in Annales Fastosque referebant.

Fœmina a fœminis mollitie creditur habere nomen, quã partem nudam instituto Lycurgi & translucentem per vestes

habere ſolebant mulieres Spartanę: Aliis a fœtu, quod priori etymo non poſthabuerim, etſi prius literarum ſimilitudine vincat. A fœmina dictæ *fœmineæ Calendæ, Martiæ* videlicet, in memoriam belli cum Sabinis geſti, cęterum tandē compoſiti interceſſione mulierum, quibus ipſis & munera ab amicis mitti ſolebant, ſicut viris menſe Decembri, quo tempore Saturnalia celebrabant. De his Martialem vide *lib. 5. ad Gallam*.

Fœmoralia Feſtus ait appellata, quod *fœmora tegant*.

Fœnus Græce τόκον, id eſt, *fœtus* vel *partus*, ſumta a parturientibus metaphora, item δάνειον, Hebraice נשך a verbo נשך *momordit, arroſit*, quaſi ſit morſus, cum ſoluentem affligat & pungat, *vt etiam ex Ariſtophanis Streψiade animaduerti poteſt*, nomen habet, *auctore Gellio*, a fœtu, iuxta alios a fundo, qui fructus fundit. Inde tranſlata vocis ſignificatio eſt ad vſuram, quaſi inſtar telluris fructum ſuum proferat vſura, quod contra naturam eſſe docuit Ariſtoteles, poſt Ariſtotelem Cicero *Officiorum 3.* Diſtinguitur vſura in ſimplicem, quæ ſorti non ſolet adiici, ſed vſu abſumi, velut cum quinque de centum ſoluuntur annuatim, & eam, quam vocant vſurarum vſuram, cum ſcilicet non ſoluitur vſura, ſed ad ſortem accedens nouam parturit vſuram quam Græci ἀνατοκισμὸν dicunt. Simplex iterum eſt gemina: Terreſtris, cum elocatur pecunia in negotiationem terreſtrem, eaque erat menſtrua, & ſingulis proinde Calendis aut neomeniis ſolui ſolebat: Altera Nautica, quæ mercatoribus marinis concedebatur, idq; vel ſolum ad enauigationē, vnde ἑτερόπλους dicta eſt Græcis, aut etiā ad reditum & dicebatur ἀμφοτερόπλους, *ſicut Budæus, Aretius, & alii cenſent*. Sitne licita, diſputandū relinquo Theologis & Iuriſconſultis, cum præſentis inſtituti non ſit. Breuiter dico damnatam a Cicerone, ſæpe reſtrictam a Romanis, ab Agide & Lycurgo plane reiectam, non agnitam olim Germanis: Repugnare diuinum ius, & Imperatorem non tam iuſſiſſe, quam inſeruiiſſe neceſſitati, atq; adeo Fœneratorum improbitatem reſtrinxiſſe, cum vſuræ modum imponeret.

Fœtus

Fœtus a ferendo dictus videtur Ouidio Fastor. 4. ex aliorum sententia. Verba eius sunt:

Forda ferens bos est fœcundaq; dicta ferendo,
Hinc etiam fœtus nomen habere putant.

Fons, auctore Varrone, appellatus, quod fundat aquam, quam Vlpianus *viuam* vocat, *scaturientem* videlicet ex caussa perpetua. A cisterna itaque differt, in eo, quod hæc imbribus collectam aquam contineat. Approbat τὸ ἔτυμον Isidorus Festi vestigiis insistens aut potius Varronis 4. *de ling. Latin.* A fonte Fontinalia, fontium videlicet sacra, sunt appellata, quibus coronas deiiciebant in fontes, & puteos coronabāt. Scaliger in Varronem vult eius fontis fuisse ferias, cuius delubrum extiterit iuxta portam Capernam, a quo & eadem *Fontanalis* est dicta. Caballinus fons apud Poetas ἱπποκρήνη Græcis, a caballo, id est, equo, cui Pegasi nomen erat, appellationem trahit. Nam eius vngula fabulantur fontem illum apertum. Huius aquam cum Ascræus ille senex affatim bibisset, repente Poeticum accepisse spiritum creditur, cum antea patris oues pauisset in monte Parnasso. Hinc Ouidius in Fastis:

Ecce duas vidi, non quas Preceptor arandi
Viderat, Ascræas cum sequeretur oues.

Et de arte amandi:

Non mihi sunt visæ Clio Cliusque sorores,
Seruanti pecudes vallibus Ascra tuis.

Forculus Deus, cuius 4. *de Ciuitate Dei cap. 8.* Augustinus mentionem fecit, a foribus, quibus præficiebatur, nomē accepit, vt a cardinibus Cardea, a limine *Limentinus.*

Forda bos prægnās, dicta videtur Ouidio a ferendo Fastor. 4.

Forda, inquit, *ferens bos est, fœcundaq; dicta ferendo.*

Ab aliis appellatur *horda* literarum quadam cognatione, vt *hœdus, fœdus.*

Fori tabulata nauium a ferendo deducti, quod scilicet onus aut incessus ferant. De his Virgilius 6 Æneid.

Inde alias animas, quæ per iuga longa sedebant,
Deturbat, laxatq; foros, simul accipit alueo
Ingentem Æneam.

Forica, id est, latrinæ, in quas deiiciuntur excrementa ventris, videntur a foriis deriuata. Etenim veteres foria dixisse stercora liquidiora, testis est Nonius.

Forma, quæ Poetæ bonum est fragile, & cui cum pudicitia magna lis est, a Græcorum μορφῇ descendit, facta literarum metathesi.

Formica inde dicta, quod ferat micas farris, *vt prodit Isidorus Orig. lib. 12.* Mira equidem animalculi istius solertia. Prouidet enim in futurum, & præparat æstate, quod comedat hyeme. In messe eligit triticum, nec hordeũ tangit. Dum pluit super frumentum, totum eiicit. Hæc, *inquam*, Isidorus.

Fornax. Deæ nomen est, cuius Ouidius, Lactantius & Festus meminerunt, nomenque illi inditum existimant, quod ante triticum & eius vsum far fornacibus torrebatur. Ab ipsa rursus Dea *sacra* eius *fornacalia* sunt dicta, quæ eodem cum Quirinalibus die agitari solebant.

Fornix appellatus est, vbi prostitutæ pudicitiæ mulieres erant, a locis arcuatis, *inquit Isidorus*. Vnde & *fornicariæ mulieres* in auctoribus Ecclesiasticis. Alii volunt Fornicem locum in arcum ædificatum dictum a furuo, quod hic subobscurus sit sole excluso. Vt enim Princeps tenebrarum lucifugus est, ita qui ministri sunt eius, & lucem fugiunt & latebras quærunt. Iuuenalis lenonum pueros canit in Fornice natos. Et alibi: *Nudum olido stans Fornice mancipium*. Per Fornicem ergo intelligi potest lupanar, quod in eo habitauerint lupæ, sic appellatum, vel etiam Fornicatus locus, qualia solebant esse scortorum domicilia. Vnde recte etiam *Fabianus fornix* dicitur a Cicerone, qui a Victore *arcus Fabianus* nominatur.

Forticidia vel *Fordicidia*, quæ celebrari solebant 17. Kal. Maii a Fordeis bobus nomen habent, *ait Varro*, quod eo die complures prægnantes boues im̃olarentur in curiis. Festus Pompeius: Forticidiis (legẽdũ *fordicidiis*) boues fordæ, id est, grauidæ immolantur, dictæ a fœtu. Idem paulo post *Hordicidia* eundem diem dici scribit, ꝙ horda sit prægnans. Cædebãtur autem boues hordæ seu fordæ telluri ipsa similitudine placituræ,

turæ, vt annus esset fœcundior. Terra n. hoc tempore quasi grauida est. Institutum hoc sacrificiũ ferunt a Numa in maxima agrorum & pecorum sterilitate, Fauno per quietem monito, & Egeria somnium interpretante. Terdenas vaccas pro numero curiarum cæsas docet Ouidius Fastorum 4. his verbis: *Pars cadit arce Iouis: Terdenas curia vaccas*

Accipit, & largo sparsa cruore madet.

Fortuna, quæ Platoni est σύμπτωμα φύσεως ἢ προαιρέσεως, caussa per accidens Aristoteli. quamque Pindarus, Homerus, Orpheus, & Iuuenalis celebrarunt vt Deam, existimatur a *ferendo* consecuta nomen, vt sors a *serendo*. Varia sortita est cognomina, quorum ratio & origo ex bonis auctoribus petenda est, nec etiam a nobis, vbicunque dabitur occasio, prætermittetur. Sed hic omnino aliud subiiciendum est etymon eorum, qui a volubilitate nomen illi inditum volunt. Nam quæ prius *Vortuna* a vorto, mox mutatione *V* in *F* affinem literam, sicut in plerisque aliis factum est locutionibus, in *Fortunam* abiit, cuius præcipuum arbitrabantur munus ima summis & summa imis miscere, rerumq; omnium vicissitudinem inferre: cuius vertiginis ergo φερεπό-λις τύχη Pindaro est nuncupata. Imo sphæræ eam insistere finxit Cebes, nonnulli pilæ.

Forum a ferendo dictum, quod eo ferãtur, quæcunq; proponũtur venũ, volunt Gramatici, quorũ sententiæ astipulatur & Varro *lib. 4.* Nam & in forum iudiciale deferũtur controuersiæ. Alii a *foras* deriuant, quod sit foras, vel potius sub dio. Isidorus nomen vult accepisse a fando, vel a Phoronæo Achiuorum rege, quod mihi tamen parũ probatur, cum inter eruditos Alciatum cum Francisco Polleto merito reiicere id videam. *Romanum forum*, quod appellatum est vetus, incipiebat a Capitolii radicibus, & inde ad S. Mariam nouam seu arcũ Titi protendebatur, sicut secundũ latitudinẽ a Palatini radicibus ad viam vsq; sacram & ædem Saturni. Idem *Latinum* & *Palladium* ab æde Palladis, quæ exstitit quondam in eo, est appellatum. Fuit & alterum Forum Romæ, quod Iulius Cæsar constituit, & magno constitit ipsi, si Plinio cre-

dimus *lib.16.cap.15.* Tertium forum adiecit Octauius: Quartum inchoauit Domitianus abſolutum tandem fuit a Nerua, cui propterea quoq; aſſcribitur. Quintum & celeberrimum adiecit præcedentibus Imperator Traianus ex manubiis diſtractorum ſpoliorum refectis, quod idcirco Traianũ eſt dictum, & Vlpium Capitolino in M. Philoſopho. Præter hæc fora porro fuit *Boarium*, item *Suarium*, *Cupedinarium*, *Piſcarium*, *Olitorium*, *Piſtorium*, quæ omnia vnde nomen arceſſant ſuum, cuiuis eſt exploratum.

Forum Iulii, Italiæ regio. Nominis originem fluxiſſe putant a Julio Cæſare, qui legiones per hanc viam duxerat trans Alpes. Alii contendunt appellatam hanc regionem eo nomine, vel ante natum Cæſarem, hoc argumento, quod Plinius *lib.3. cap.18.* Foroiulienſes Tranſpadanos memorat. Ceterũ craſſe hallucinantur, cum Cæſar multis annis Plinium præcedat, qui tempore Veſpaſiani in viuis fuit. Scribit etiam Leander literas quaſdam ibidem repertas, quæ, quod iam proditum de Cæſare, manifeſte teſtantur. Blondus tamen inditum ſcribit huic vrbi nomen a *Foroiulio* ciuitate, quam Bauarorum Rex funditus deleuerit, quam eius ſententiam a nonnullis non improbari video.

Fouea a fodiendo nonnullis dicta. Vnde Eccleſiaſtici nõnulli ſcriptores ſimilem huic faciunt luxuriã & voluptatem. Accipi ſolet etiam in literis ſacris pro quolibet exitio. Hinc *deſcendere in foueam*, eſt mori. Contra *eruere ex fouea*, eſt liberare a morte, vel a quibuſuis aliis periculis ſiue calamitatibus. Eſt & *fodere foueam* in eiſdem literis nihil aliud, quam ſtruere inſidias, quod eſt impiorum.

Fraceſcere tantũdẽ, ac fracibus reſolui ac corrumpi, vel putreſcere vetuſtate. Vocant fraces nonnnlli fecẽ oleo expreſſam. Plinius vult carnes oliuarũ eſſe atq; inde expreſſas feces. Cato: *Oleum quandiu in amurca & fracibus erit, deterrimum erit.*

Frango a fractione Seruio vel potius frangendo, quem ſecutus eſt Iſidorus 13. Etymologicon. Verbum ipſum *frango* factitium eſſe putant a ſono, quem res fracta reddere conſueuit, ſicut & *frendo*, quod a dentium ſono eſt tractum.

Franci

Franci populi a tributorum immunitate & libertate nonnullis sunt dicti. Nostra enim lingua qui est liber, Fry & Franck dicitur. Itaq; Francos dixeris in casu nominatiuo, quasi Fry on cy, nimirum a censu & vectigalibus immunes, cum nihil aliud *cy* lingua nostra sonet atque significet. Aliis videntur appellati Franci, quasi *Fry ansi.* Vocabulum autem *ansi* Gothici idiomatis proprium, denotat eos, qui ceteros mortales fortuna & opibus antecellunt, Heroum & semideorum cōditioni proximi. Vnde corrupta vox vernacula Ansos & additione aspirate *Hansos* nominat proceres communi fortuna maiores, *vt & Adrianus Iunius notauit.* Falluntur, qui a fabuloso & ementito Hectoris filio, quem *Francionem* vocant, nomen deducunt, inter quos Petrus Ronsardus Poeta Gallus, & Sabinus eius vanitatem secutus. Fallitur quoque Bodinus vir equidem apprime doctus, cum vocabulū istud pure Gallicum esse affirmat, quando nostra lingua non minus, quam Galli sua, liberos vocemus *Francos.* Errat porro & Isidorus cum a proprio quodam duce sic vocatos existimat. Ineptiores adhuc eo sunt, qui a feritate deducunt nomen, propter mores inconditos & naturalem ferocitatem, *vt idem refert.* Multa de his Sulpitius Alexander, Gregorius Turonensis & alii. Ab his porro Francis *(ne id omittam)* dictam nonnulli volunt *Franequeram* Frisiæ occidentalis vrbem, iam Academia ibi erecta celebrem, quod illi eam quōdam tenuerint, sicut & pagi Deinum appellationem accessunt a Danis, qui ibi quondam statiua sua habuerint. Rhenanus vult, cum Nuenario tandem Sicambris hoc nomen tributum, *vt suo dicetur loco.* Marcellinus est auctor *libro 7.* Francos etiam Salios nuncupatos, & hos Salios hodie Oldesseel dici, apparet ex tabula Frisiæ antiquæ. Vide Francica Ioannis Goropii. Sunt qui tenuisse eos olim existimāt Sicambrorum sedes, qui se postea in Germaniam receperunt. Addunt alii regiones, quæ hodie insidētur ab *Hollandis, Selandis, Traiectensibus* & *Frisiis.* Et quoniam paludes quamplurimæ in hisce regionibus, ideo recte Flauius Vopiscus in M. Aurelio probo: *Testes Franci, inuiis strati paludibus.* Hæc er-

go vniuerſa regio ab illis inhabitata *Francia* dicta, ſed Orientalis, ad diſcrimen *Franciæ Occiduæ* quæ veterũ eſt Gallia. Francorum hiſtoriam ſtudioſe & diligenter conſcripſit poſt multos alios Abbas Tritemi⁹, & nuper exactius Beatus Rhenanus, qui originem eorum deducit ex Chaucis. Illum videant, qui plura volunt.

Frater ſecundum P. Nigidium quaſi fere alter, *teſte Agellio.* Saluſtius in Iugurtha: *Quis autem amicior, quam frater fratri? Aut quem alienum fidum inuenies, ſi tuis hoſtis fueris.* Complectitur hoc nomen etiam ſororem Iuriſconſultis. *l. Lucius & Titia. ff. famil. erciſc.* Quam vero nominis originem adduxi, approbatã etiã video ab optimo Grãmatico *Feſto Pompeio:* Quo explodendus rurſus videatur hic Iſidorus, qui Fratres ſcribit dictos, quod ex eodem fructu, id eſt, eodem ex ſemine ſint nati. Haud etiã negligenda originatio eruditis quibuſdam probata, cum deflecti id nomen volunt a Græcô φράτηρ vel φράτωρ, quaſi qui ſit *ex contubernio eodem vel tribu.* *Fratrare* verbum vetus eſt, & ad puerorũ mammas refertur, *vt eſt apud eundem.* Cum enim primum tumeſcunt, Fratrare dicuntur, quod velut Fratres pariter oriantur, id quod etiam ſpica facere dicitur in frumento.

Fratria Fratris eſt vxor, Iſidoro *Fratriſſa*, quod nomen tamẽ minus receptum. Græcis ea eſt εἰνάτηρ.

Fraus haud recte a ferendo deducitur, *vt quibuſdam viſum.* Itaque alii, qui dolum in faciendo conſiſtere volunt, fraudẽ in verbis, deriuant ἀπὸ τοῦ φράζειν, id eſt, *loquendo.* Fraudem legi facere dicitur in iure, qui ſaluis legis verbis ſententiam eius peruertit. Vlpianus ita: *Fraus legi fit, vbi id fit, quod fieri noluit, fieri autem non vetuit.*

Fraxinus arbor appellationem habet a cõfragoſis, id eſt, aſperis atq; præruptis locis, in quibus naſcitur. Iſidorus hoc modo: *Fraxinus vocari fertur, quod magis in aſperis locis montaniſq; fragis naſcatur.* Hinc per deriuationem Fraxineus, ſicut a monte *montanus.* Nam haſta dicitur Fraxinea, μελιὸν δόρυ, qualis Achilli vſui fuiſſe legitur. De arbore plura lege apud Plinium *lib. 16. cap. 13.*

Fremo,

Fremo, quod est sonitum edo, descendit ἀπὸ τοῦ βρέμειν.

Frendo Festo est frango. Hinc ergo *faba fressa* κύαμος θλαστὸς nomen accepit.

Frenum vel *Frænum* quidam a frangẽdo trahunt, quod equorum ora frangat, Isidorus quod equos fremere cogat, vel equi hoc frendant, id est, imprimant dentibus. Vnde *Nefrendes* lactantes porci.

Fretum. Operæpretium erit producere hic ipsamet Isidori verba, quæ mihi summopere probantur Ait enim appellatũ Fretum, quod semper mare ferueat. Nam Fretum est angustum & quasi feruens mare ab vndarum feruore nominatum, vt Gaditanum vel Siculum. Itaque freta Varro dicta ait, quasi *feruida*. id est, *feruentia*, & *motum feruoris habentia*. Hæc ille. Quapropter & Poetæ commota ventis ac tempestatibus maria descripturi Freta appellarũt. Veteres etiam Fretu dixerunt auferendi casu, *vt ex 1. Lucretii constat*. Nolui id præterire, vt inde occasionem arriperem monendi studiosos, veteres Latinos, maxime Vmbros & Thuscos, non agnouisse vocalem *O*, quam idcirco in *V*, vt *D* in *L* sæpissime commutabant, *vt & 1. de Grammatica testatur Plinius*. Idem ostendit Gellius *lib. 12.* & Cicero *Att. 2. in Verrem*, cum manifesto *peccatu* dixit pro *peccato*. Contra Osci *O* vtebantur primitus, non *V*. Vnde *colpam* non *culpam* dicebant.

Frigilla auis sic dicta, quod frigore cantet & vigeat. Vnde & *Friguttire*. Hæc Festus, apud quem tamen male hactenus legitur *Fringilla*.

Frigo tertiæ syzygiæ verbum, & idem quod *torreo*, τηγανίζω Græcis, male nonnulli a frango trahunt, quod tam calor quam horror immodicus frangat, id est, debilitet animalium corpora. Nam & τὸ φρύγειν agnoscit Græcorum lingua, estque eiusdem energiæ. Est & aliud verbum, nempe τὸ φρύττειν, illi affine. Isidorus frixum aliquid a sono vult dici, quem edit, cum ardet in oleo. Ita equidem in vtraque lingua non solum, verum etiam in Hebræa, atque adeo apud Barbaros multa sunt inuecta & excogitata vocabula, ab ipso rerum

aut animalium sono deducta. Exempli gratia: *γαργαρίζειν* est, gutturis vocem edere, sicut *ouantes gutture coruos* dixit Virgilius. φλίειν accipitrum fictitius est sonus, item earum auium, quæ falcatos & aduncos habẽt vngues. καχλάζειν significat, *auctore Eustathio*, ἦχον ὑγρᾶς ὕλης καταρρέοντος ἐν ᾧ παρρέειν, id est, sonitum humidę materiæ interea, dum delabitur, strepentis. Gallinæ ouis incubituræ glociunt, κακαβίζειν: Galli cucuriunt, *κοκκύζειν*, & quæ alia sunt eiusmodi sexcenta.

Frisia. Huius incolæ Frisii Dictam volunt terram nonnulli a frigore. Frigere enim est nobis *vriesen*. Sed fallũtur amphibologia vocabuli. Alii deriuant nomen a libertate, cuius studiosi inprimis fuerunt, *vt constat ex historiis.* Abbas Spanheimius a Friso Clodionis Criniti Frãcorum regis filio nomen deducit, sed fabulose. Petrus Suffridi Frisius gentilis meus a Frisone gentis conditore trahit, quod itidem multis improbatur, eo quod certa fide demonstrari non queat ex historiis. Malim a libertatis studio arcessere, quam gens illa summopere affectasse legitur, sæpe excusso iugo, sicut Annales produnt. Nam Tacitus Annalium XI Frisiorum nationem per rebellionem clade L. Apronii cœptam infensam aut male fidam fuisse scribit. Vocat & *lib. 4.* rebelles, nomine velut composito ad gentis huius ingenium & mores. Sed & milites Romani ab ipsis patibulo suffixi, cum nimia premerentur seruitute. Iam etiam iactare se solent libertatis nomine cuius iamdudum tamen est facta iactura. Neque obstat, quod & alii populi propter ingenitam omnibus hominibus libertatis affectionem simili modo appellari possint Frisii, *vt asserit Dominus Suffridus*, quando & pleræque aliæ nationes sæpe nomina ab iis rebus acceperunt, quæ tamen ipsis communes erant cum aliis. Græci enim leues sunt dicti, & inanes a Lucretio, *Cretes* mendaces, *Afri* bilingues, *Asiatici* lasciui, *Scythæ* immanes & truculenti, *Galli* inquieti apud Vopiscum, Galatæ *ἀνόητοι* apud Apostolum Paulum, omnes Ponti accolæ apud Lucianum in Pseudomante *δεισιδαίμονες, ἠλίθιοι, καὶ ἀπαίδευτοι*, *Bœoti stupidi*, *Carthaginenses fraudulenti*. *Capani in Italia superbi*, cũ nihilominus & aliæ nationes huic vitiis obnoxiæ fuerint.

Frons,

Frons, vt Isidoro placet, ab oculorum foraminibus est appellata. Alii a ferēdo dictam existimant, quod præ se ferat, quid insit animo. Plinius *Natur. histor. lib. 11.* Ea præ se fert in homine affectus & mores animi, tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, seueritatis index. Apud eundem Trogus: *Frons, vbi est magna, segnem animum subesse significat: Quibus parua, mobilem: quibus rotunda, iracundum, velut hoc vestigio tumoris apparente.* Legimus & Frontem consecratam Genio, sicut auris Memoriæ, dextra Fidei, genua Misericordiæ sacra. Hinc Maro. *En dextra fidesque.* Item: *Dixerat, & genua amplexus, genibusq; volutus Hærebat.* Et: *Cynthius aurem Vellit, & admonuit.* Pari modo ex partibus humani corporis caput dicatū & cōsecratum est Ioui, pectus Neptuno, cingulum Ioui, supercilia Iunoni, oculi Cupidini iuxta Philostratum, aut Mineruæ iuxta Fulgentium, renes & inguina Veneri, dorsum & partes posticæ Plutoni ex sententia Artemidori, pedes Mercurio, vtpote nuntio Deorum, Thetidi tali & plantę pedum, digiti rursus Mineruæ, teste Seruio, vt qui pone dextram aurem est locus, Nemesi est attributus. Spectant huc illa Homeri in Agamemnone describendo:

> ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος διὶ τερπικεραύνῳ,
> Ἄρει δὲ ζώνην, στέρνον δὲ ποσειδάωνι.

Hæc paulo fusius, sed non absq; fructu, & quod spero, dabit veniam, quicumq; in legendo non fuerit iniquus.

Frontones dicti nonnulli Romanis a fronte, sicut Capitones a capite, Nasones a naso, Labeones a labiis, *vt auctor est Cicero 1. de natur. Deor.* Frontonis cuiusdam meminit Martialis, & Iuuenalis *Satyra 1.* Sed & a corporis partibus *Cilones* dicti, qui capita habebant oblonga, Tuditani, qui capita mallei instar repræsentabant. Silones eminentibus erant superciliis. *Luscius* Anniorum, *Luscinus* Fabriciorum cognomen fuit, *Blasio* Corneliorum. A lingua *Balbi* & *Blæsi* sunt dicti. *Barbatus* Horatiorum & Scipionum cognomen erat, & cum dentibus nati dicebantur *Dentati*, sicut de Curiis & Siciniis tradit Plinius *libr. 7. cap. 16.* Ænobarbus etiam nominatus legitur, qui Æneam, habebat barbam, & a colore *Rutilus*, *Eburnus*,

Aquilinus, vt ait Festus. Eadē ratione *Albus*, *Niger*, *Rufus* & *Flauus* sunt appellati, item *Scæua*, *Scæuola*, & *Læuinus*, q̃ læua manu vterentur pro dextra. Itidem *Plautus* planis erat pedibus & nullam in medio cōcauitatem habens: Pansa, cui pedes erant lati & pansi: *Plancus*, cui pedes plani: *Scaurus*, qui talos pedum tum entes & porrectos habebat. Porro a corporis habitu processerunt *Crassi*, *Macri*, *Galbæ*, *Gracchi*, *Pulcri*, *Glabrionis*, *Cossi* & *Aruinæ* cognomina, vt diligentissime a Carolo Sigonio est annotatum.

Fructus a fruendo nomen habet. Isidorus a *frumine* deducit, id est, eminente gutturis parte, qua vescimur. Ab eadem origine deriuat Fruges secutus proculdubio Festum, Seruiū, atque Donatum. Idem fructus proprie vult dici agrorum & arborum, κατα χρηστικῶς καὶ μεταφορικῶς animalium. Priscianus, Frugum vocabulo generaliter omne id accipit, quod ex terræ fructu vertimus in alimoniam, siue id ex frumentis & leguminibus proueniat, siue ex vino, syluis cæduis, cretæ fodinis, & lapidicinis. Iurisconsultorum aliud est etymon, quando a *ferendo* deducunt fructus, quod eos fundus, vel quelibet res ferat, quod ipsum quidem in eorum regno consulendum æqui bonique existimo, cum apud illos appellatione fructuum generaliter contineatur omnis corporalis & incorporalis rei prouentus. Vnde & merces rei locatæ & commoda alia dicuntur fructus, *l. videamus. ff. de vsur. l. fin. ff. eod. tit.* Vnde ait Iurisconsultus: *Fructus rei est, vel pignori dare licere.* Huc spectat, quod & interesse hoc nomine complectantur, *l. loci corpus. §. in confessoria. ff. si seruit. vendic.* Diuidunt eos communiter in Naturales, quod vi & beneficio naturæ potissimum proueniant sic dictos, & Industriales, qui percipi non possunt, nisi etiam cultura hominis & industria interueniat.

Frugalis a fruge nominatus, id est, a fructu vel parsimonia, quia quantum vectigal sit, nesciunt homines. Hinc *vir frugi* appellationem trahit, cui opponitur prodigus, nepos, & fruges consumere natus.

Fruor. Vide *Fructus*. A fruendo tamen descendere nomen

non

non ignorabis, secundum Seruium a frumine, quæ pars est eminens gutturis sub mento *Æneid. 4.* Ceterum Iosephus Scaliger deflectit *παρὰ τὸ στέγειν*, id est, *tego endio & sicca do.*

Frui. Verbum illud, quod alias ad delectationem cibi & potus referri solet, vult Donatus *in expositione Eunuchi a frumine*, id est, gulæ parte summa, quæ Græcis est *φάρυγξ*, deduci.

Frumentum a fruendo (sic enim legendum apud Isidorum) est dictum.

Frustum vocatum, quod capiatur a Frumine. Isidorus.

Fucus insecti genus, similitudine apis, sed maiori corporis mole, nullam præstans in mellificando operam, sed inertia sua alimenta ab apibus congesta absumens, secundũ aliquos sic dictus, quasi sit fur, eo quod furtim mella deuoret. Isidorus dictum fucum affirmat quod alienos labores edat, quasi sit *fagus*. Sunt qui etiam a verbo *φάγομαι*, id est, *comedo* deductum putant: Alii, quod fucum apibus faciat, dum prætextu calefaciendi aluei depascitur mellificia: Quod ipsum tamen non admodum placet, cum laboriosum hoc insecti genus desides & otiosos non ferat, imo a præsepibus arceat iuxta illud: *ignauum fucos pecus a præsepibus arcent.* Plinius est auctor ex bobus apes, ex equis crabrones, ex mulis fucos, & ex asinis procreari vespas. Est præterea fruticis genus, quo albidæ mulieres ementiuntur genarum colorem. Vnde fucum alicui facere dicebat Comicus. Eo item tingi solebant in Creta vestes. Plinium vide *lib. 32. cap 6.*

Fugia, Dea apud Gentiles, cui inditum nomen ab hostium fugatorum lætitia existimat Ludouicus Viues apud Augustinum *lib. 2. cap. 6.*

Fulgur & Fulmen a feriendo dicuntur Isidoro, quod sit iacti ll cœlestis ictus: Aliis a *fulgendo.* Constat enim vtrumque esse ignem, etiamsi Seneca *Natural. quæst. 2.* alterum ab altero ita distinguere videatur, vt sit fulmen, cum ignis emittitur: Fulgur, cum tantum ostenditur. Vnde *domum fulmine accensam* dicimus, nõ fulgure. Romani diurna fulmina tribuerũt Ioui,

nocturna Summano, id est, Platoni. Felicia censebant, quæ apparuerant a cœli parte sinistra, adq; eandem redibant. Sicut Anchises more Romano bonum omen interpretatus fuit læuum fulmen apud Poetam, cum inquit: *Subito que fragore Intonuit læuum.* Quin Cicero tradit *de Diuinat.* 2. in omnibus bonum haberi auspicium, siquidem fuerit sinistrum. Etsi Græci Barbariq; dextra auspicatiora iudicauerint. Distinguebant Romani fulmina ita, vt quædam bruta vanaq; dicerent, quæ nulla ratione naturæ constabant, alia fatidica, quæ ex alto statisq; de causis, & ex suis sideribus credebantur venire. Alia item publica censebant, quæ non supra trigesimum annum, nisi in oppidorum deductione habebant auspicata: Alia priuata, quæ nō vltra decimum felicia portendebant, nisi in sponsalibus, aut die natali. Rursus quædam appellata sunt *Postularia*, quod postularent emendationem sacrorum: quædam *Pestifera*, quod mortem denuntiarent: quædā *Monitoria*, quod latentia aperirent monendo. Nonnulla etiam *Auxiliaria* sunt dicta, nonnulla *Regalia* seu *Hospitalia*, & quædam *Parentalia*, nomine accepto, quod perimere crederentur fata, præcedentibus fulgetris designata. Præter hæc quædam *Consiliaria* dicta, quæ consiliis & negotiis cogitatis superueniebant: quædam *Auctoritatis*, quæ decretis ac susceptis eisdem apparuerunt: quædam denique *Statiua*, quæ nec opinantibus coruscassent. Eliciendorum fulminum rationem primus inuenit Numa Pompilius. Materiam eorundem erudite Virgilius his versibus complexus esse videtur:

Tres imbris torti radios, tres nubis aquosæ
Addiderant, rutili tres ignis & alitis austri
Fulgores nunc terrificos, sonitumq;, metumq;
Miscebant operi, flammisque sequacibus iras.

Dicere voluit materiam fulminis esse vaporem siccum, qui viscosum humorem habeat coniunctum: Vnde etiam vapor compositus appellatur, quem radium *torti imbris* nominat Virgilius. Et quoniam materia hæc in nube formatur percoquiturque, adiiciuntur tres radii nubis aquosæ. Velo-

cissimi

cissima esse eadem quis etiã nescit? Merito ergo Dominus ictui fulminis comparauit aduentum suum, & eiusdem discursus celeritatem in curuli certamine Hesiodus, cũ inquit in Herculis scuto: ἐπὶ δ' ἱππεῖα θοὰ δίφρυ

ἴκελος ἀστεροπῇ πατρὸς Διὸς αἰγιόχοιο.

Stultus ergo fuerit Salmoneus ille Vergilianus adusque stuporem, cum equis inuectus & lampada quassans sonitus Olympi & flammas Iouis imitaretur. Quæritur hic, *cur alta potissimũ petat fulmen?* An quod agens omne fortius agit in id, quod est proximum? Sic puto, modo id quod proximum est, suæ actionis fuerit capax. Sed *cur icta fulmine faciem vertunt versus ictum?* Reddit caussam Albertus Magnus: Nempe quod impetus ictus percussa aduersus impetum conuertat. Effectus eius sunt, vt gladium cõfringat atque dissoluat illæsa vagina, aurum liquefaciat in crumena, pedem demoliatur in calceo, arbores dissipet non aliter ac si cuneo essent diffissæ, absque tamen adustione, animalia vero velut morsu serpentis veneneт, vinaria vasa eaq; lignea, teste Seneca, adurat non diffluente vino, venenosum animal purget & liberet a veneno, si percusserit, dormientis oculos operiat ictu, vigilantis claudat, fœtum in vtero lædat ac enecet illæsa quandoque matre, serpens percussus vermiculet, quodque diu intuentes cœlum fulgurans, elato contra coruscationem vultu, vel excœcentur, vel intumescant facie, vel reddantur leprosi: Item quod tacta fulmine sulphureum odorem spirent citius solida corpora, quam mollia comburat, vestes quandoque & annulos, moniliaque dissoluat corpore illæso, vt de virgine Romana Eutropius, quod nullũ animal nisi exanimatũ fulmine accendatur, deniq; non vltra quinque pedes descendat in terram cuneus. Pro remediis aduersus fulmen, habentur subterranea loca, pelles vituli marini, ex quibus propterea tendebantur tentoria Imperatorum. Quocirca legimus apud Suetonium, tonante cœlo, Augustum paulo infirmius expauescentem circumtulisse pro remedio vituli eiuscemodi pellem, & ad omnem maioris tempestatis suspicionem in locum concameratum se recepisse.

Solebant etiam lauream gestare coronā, quod laurus haudquaquam fulmine lædatur.

Funda retis genus, quod Seruius Georg. 1. interpretatur βόλον, quo vocabulo etiam visus est Plautus *Rudente*, quamquam ibi alcæ ictum significet. Romani quoq; *iaculum* vocant. Accepisse videtur nomen, quod fundatur, vel potius iaciatur in amnem. Vnde *iactum retis emere* in iure ciuili, βόλον πρίασθαι. Funda vero, a qua funditoribus inditum est nomen, & quæ Poetæ a *Balearibus insulis*, Balearis est dicta, quod lapides fundat, Isidoro dicta videtur. Quod autem inuentionem eius Plinius *libro 7. Naturalis historiæ cap. 58.* Phœnicibus tribuat, facit contra communem opinionem, Vegetii *inquam*, Flori, Virgilii, Ouidii & Statii. Quin Liuius Baleares funditores celebrat, Diodorus Siculus scribit *libro 6.* eosdem in prælio lapides reliquis maiores valide iactare, dictosque existimat alibi ἀπὸ τοῦ βάλλειν τοὺς σφενδόνας. Sunt & Straboni σφενδονῆται ἄριστοι. Balearibus ergo tribuenda fundæ inuentio cōtra Plinium: Nisi quis venerabilem virum excusandum putet, eo quod olim has insulas inhabitauerint Phœnices, a quibus ars illata sit ex Strabonis mente, qui *lib. 3.* præcedentibus hæc subiicit: καὶ τοῦτ' ἤσκησαν, ὥς φασι, διαφερόντως, ἐξ ὅτου Φοίνικες κατέσχον τὰς νήσους. Quātum ad modum torquēdi attinet, scribit Virgilius *libro 4* ter circum caput solitam rotari fundam, priusquam emitteretur. Vegetius vult *lib. 3.* rotatam tantummodo semel, credo propter celeritatem maiorem.

Fundus appellatus est ager quod sit planus ad fundi vasorum similitudinem, *vt placet Festo*: Varroni autem, quod plurima quotannis fundat, *de ling. Lat. lib. 4. Isidoro*, quod in eo fundetur & stabiliatur patrimonium.

Fungus videtur multis a funere descendere, quod ex genere fungorum nonnulli temere comesti perimant, vel *Plinio teste*. Venenati agnoscuntur inde, quod dilutus in iis rubor appareat, rancidus aspectus, liuidus intus color, rimosa stria, pallidum per ambitum labrum. Tutissimi, qui rubēt callo, minus diluto, quam *Kuoetis*, colore, & qui e rubis & carduis

vere

vere sunt nati. Innascuntur etiam innocentiores fungi arborum ramis: Item pratis & montibus, de quibus Horatius *Pratensibus optima fungis Conditio est: reliquis male creditur.* Sed bonos intellige respectu peiorum, quibus minus sunt noxii quales inprimis sunt, qui enascuntur ex arboribus natura venenosis, nempe taxo, aut iis, qui quidquid continent mali, in eos transfundunt, cuiusmodi sunt *olea & punica malus.* Nam alioqui, *teste Galeno*, fungi omnes sunt frigidi & humidi, & propterea veneni participes, quique pituitosum ac mali succi alimentum immoderate vescentibus præbent. Quod si quis comederit admodum maleficos, exulcerant intestina, singultum & morsus excitãt, totum corporis colorem in luteum mutant, vrinam cohibent. Hinc frigus, tremor, sudor frigidus, languidus pulsus, & denique mors. Præsentaneum aduersus hoc malum remedium traditur vomitus e potu succi raphani & foliorum rutæ tritorum, addito melle. Post vomitum vtendum theriaca, aut Mithridatis antidoto cum fortissimo aceto, oxymelle Scyllitico, aut aqua mellis ex Medicorum consilio. Medentur iis & Raphanus rutaque, item cinis clematidis, nitrum, nasturtium, Sinapi, vini fæces combustæ, stercus Gallinaceum in puluerem redactum, si singula ex aceto mulso hauriantur. Oua quoque gallinacea prosunt cum aristolochiæ drachma. In eorum defectu consultum erit decoquere piper in vino maxime meraco, quoad eius fieri potest, atq; ita sumere in potu, & allium deinde deuorare. Historiæ produnt Claudium Imperatorem, cum eius palato gratissimi essent boleti, per hanc occasionem, dato ab Agrippina vxore veneno, esse necatum.

Funus a funibus accensis dici vult Isidorus. Qui enim funus prosequebantur, gestabant manibus candelas, funalia, faces. Donatus irrepsisse hũc morem existimat, quod noctu efferrent cadauera ob diurnam sacrorũ celebrationem. Cũ quibus quadrat & Vespillonum nomen, qui erant cadauerũ funeratores sic dicti, ꝙ vespertino tempore mortuos efferrent ac conderent sepulcris. Festus Pompeius appellat Vespas.

Vespæ, inquit *dicuntur, qui funerandis corporibus officium gerunt, non a minutis illis volucribus, sed quia vespertino eos tempore efferunt, qui funebri Pompa propter inopiam duci nequeunt.* Idem prodit *Designatores* dictos, qui designandæ funebri pompæ præerant, cum vnicuique incedendi locum & ordinem præscriberent. Funes autem funalium, quorum modo mentionem feci, circundatos fuisse papyro, *ait Isidorus*, id quod habere videtur ex Plinio, qui *lib. 16. cap. 38.* non obscure idem innuere est visus, cum corticem fragilibus scirpis detractum candelæ luminibus seruire scribit, vt & decus æui nostri Lipsius *in suis ad Tacitum commentariis* animaduertit. Lota etiam cadauera aqua septem dierum spatio seruabant conclamantes per interualla: Inde vngebant pollinctorum opera, qui mortuos curabant, & denique candida veste ornabant, priusquam efferent, eratque illa in funere tacito aut vulgari toga vulgata, in magistratibus toga prætexta, in Censoribus tota purpurea. Efferebant etiam mortuos ad tibiam, vt ex Statio constat de Archemoro, & apud Plinium ex funere eius corui, qui Tiberium, inde Germanicum & Drusum nominatim Cæsares salutabat. Pluribus prosecutus est materiam hanc Lilius Gyraldus, ad quem relego, si quis plura requirat. Subiicio tantum etymō vocabuli a præcedenti diuersum, cum dictum aliqui funus existimāt, quoniam φόνος λέγεται καὶ φοῖνος ἰωνικῶς. φονέω autem καὶ φονεύω, ὅτι τὸ ἀναιρέω.

Fur a ferendo, vel a Græco φὼρ deduci potest, vel a furuo *iuxta Varronem*, de quo latius in furto.

Furcifer appellatus seruus, qui ob delictum aliquod cogebatur a Domino ignominiæ magis, quam supplicii gratia furcam in collo ferre, subligatis ad illam manibus, atque ita reliquis, ne quid simile admitterent, suum peccatum annuntiare. Meminit eius supplicii Plutarchus in Coriolano, vbi dicit, *Plaustri lignū fuisse, cui affigebatur temo, & eum, qui erat insidens, a domesticis & vicinis appellatum furciferum.*

Furiæ a furore, vel τῆς φορίας, quod τὸ φοιτᾶν etiam furere significet. Tres illæ numero iuxta Poetas, *Alecto, Tisiphone, Megæra.*

ra. Alecto ab α priuatiua καὶ λήγομαι descendit, Tisiphone ἀπὸ τῆς τίσεως καὶ φόνου, id est, vindicta & cæde, Megæra ἀπὸ τοῦ μεγαίρειν, quod *odisse* & *inuidere* significat. Ὀφιοπλόκαμοι sunt dicti Orpheo a serpentibus, quos capillorũ loco habebant. Græci etiam σεμναὶ θεαὶ vocabant, quas maxime colebant Athenienses auctore Pausania, & præter Pausaniam Arpocratione. Nam earum ibi templum exstitit. Has impiis immitti fingunt eidem Poetæ. Sic quippe loquitur Orestes apud Euripidem: ὦ μῆτερ ἱκετεύω σε. μὴ πίσειε μοὶ τὰς αἱματωπὰς καὶ δρακοντώδεις κόρας. Αὗται γὰρ, αὗται πλησίον θρώσκουσί μου. Et Horatius de eodem:

Non Pyladem ferro violare ausúsue sororem
Electram, tantum maledicit vtrique, vocando
Hanc Furiam, hunc aliud, iussit quod splendida bilis.

Visus enim ille est sibi videre occisæ matris imaginẽ, & Furias in se facibus simul atq; serpentib' ruẽtes, exitiumq; minantes, vt & apud Sophoclem est videre. Cicero in oratione pro Roscio Amerino & in Pisonem explicans illud figmentum, ait, reuera sua quemque fraude & suo terrore maxime vexari, & a suis malis cogitationibus cõscientiaq; animi terreri: Has esse impiis assiduas domesticasque Furias, quæ dies noctesque parentum pœnas ab impiis filiis repetunt. Alii mentis humanæ affectus prauos, vnde multæ perturbationes nascuntur, his adumbratos volunt, Iram dico, quæ cupit vindictam, Cupiditatem, quæ desiderat opes, & *Libidinem*, quæ appetit voluptates, eosque affectus idcirco Furias dici, quod stimulis suis mentem feriant, & nunquam quietam esse permittant.

Furnus, in quo panis coquitur, dicitur a furuo, id est, colore nigro, vel propter fuliginem, vel propter obscuritatem.

Furrinalia, inquit Varro lib. 5. de ling. Lat. a Furina Dea. Isti enim sacra instituta sunt annua, & flamen attributus. Peragi solebant I I X. Kal. Sextil. Sequentibus diebus ludi edebantur in circo.

Furtum. M. Varro a furuo, id est, atro dici voluit, quod fures noctu commodius rebus nostris insidientur. Ab eadem ori-

gine furis etiam nomen descendere videtur eidem Varroni, etiamsi Agellius etymologiam hanc reprehendat, cum dicit descendere a Græco φὼρ, qui in ista lingua ἀπὸ τοῦ φέρειν trahitur, quod est ferre vel auferre. Etsi vero hic nolim cũ Agellio pugnare, repudiata ipsius sententia, quæ equidem tolerari potest, tamen si ex Latio quærimus τὸ etymon, non verior in Varronis re sententia: Cum & Homerus dicat. [illegible]. Sed interim nec illi sunt contemnendi, qui simul & furis & furti vocabulum in vtraque litera transferendo deriuant. Notum enim est illud: ἄγειν καὶ φέρειν. Quin proxime accedunt ad Iulii Pauli definitionem, in qua dicit, Furtum esse fraudulentam inuito Domino rei alienæ contrectationem, lucri faciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam vsus, vel possessionis, quod lege naturali prohibitum est. Atqui illud non solum noctu fieri consueuit, verum & alio tempore. Decemuirorum ætate lata lex est & in 12. Tabul. relata, vt qui noctu furtum fecisset, aut interdiu telo se defendisset, eum Domino cum clamore testificanti occidere ius esset. Fuerunt etiam tria furtorum genera. Manifestum quod deprehenditur cum fit, *iuxta Masurium Sabinum apud Agellium*: Nec Manifestum, quod post factum & commissum furtum deprehenditur aliquo modo: & Cõceptum, nempe per lancem & Licium. Solebant quippe Fures admodum sagaces expilandi gratia ædes alienas ingressi licium ferre, quo alligarent Furta, & lancem præ oculis, ne innotescerent, *vt affirmat & explicat Oldendorpius ex Alexandri ab Alexandro genial. dier. lib.6.cap.10.* In eisdem legibus legebantur & illa: *Si adorat furtum, quod nec manifestum erit, duplionem luito.* Hic adorare idem quod agere, *vt docet Festus.* Itaque qui agit Furtum, quod etiam manifestum non est, duplo mulctabitur. Sunt qui legunt: *si aderit Furto.* Sed eam lectionem mendosam esse, docuerunt veteres libri, quibus vsus est Antonius Augustinus. Nec ipse Ræuardus reiicit tale eius viri iudicium, Minutii Felicis auctoritatem adducens, qui in Octa-

in Octauio scribit hoc modo: *At nos exsequias adoramus eadem tranquillitate, qua viuimus.* Vbi adorare, est facere aut celebrare.

Fustis. Isidorus *Origin. libr. 5. cap. 27.* existimat fustes, quibus pro criminibus feriuntur iuuenes, ex eo dictos, quod præfixi in fossis stare solerent, quos rustici pales vocant. Constat autem, baculos fuisse ligneos, cum inter arma & tela numerentur. Eiusmodi fustes primum excogitatos a Tarquinio Superbo meminit Eutropius 1. de gestis Roman. & Suidas in dictione στύπερβον. Solitos & milites in castris fuste cædi, idque ignominiæ caussa, vt & negligentes custodes in militia, ex Polybio didicimus. Is enim de ea re *libro sexto* ad hunc modum: *Accepto fuste Tribunus vix attingebat damnatum, quod vbi factum erat, omnes, qui in castris erant, cædentes fustibus, lapidibusque, plerosque in ipsis castris conficiebant: At si qui euasissent, nec sic quidem seruari poterant. Quippe quibus neque in patriam redire liceret, neque a propinquis recipi in ædes poterant. Hæc pœna infligebatur custodibus, siue vigilibus in militia qui tesseras non reddidissent, aut dormiuissent: Item tergiductoribus, & aliæ præfectis, qui negligenter vigilias curassent, aut tesseras non propagassent. Fuste etiam cædebatur, qui furto subtraxisset quippiam e castris, necnon qui falsum testimonium dedisset, & si quis flore ætatis abutens deprehensus esset,* & quæ ibidem sequuntur. Pœna autem ipsa fustigatio est dicta, & fustuarium, Græce ξυλοκοπία.

Futile, vasis genus, *auctore Donato*, latissimi oris, ex altera parte arctum, sic dictum, quod statim ea, quæ accepit, effundat. Ab eadem origine trahitur etymologia hominis futilis, qui rimarum plenus hac illac perfluit, nec retinet quidquam.

G.

GAbriel, quo nomine appellatus est Angelus ad Mariam missus, *Dei fortitudinem* significans, descendit a גבר *for-*

titudine prævaluit, & אֵל *Deo*, qui illud etiam nomen inter alia obtinuit per antonomasiam, eo quid sit אֵל, i. *fortis*.

Gabinia lex, qua cautum fuit, vt Comitiis, in quibus magistratus creabantur, populus non voce, sed per tabellam suffragium ferret, ab A. Gabinio Tribuno plebis sic appellata, qui eam tulit Cn. Calpurnio Pisone & M. Popilio Lænate Coss. Anno I Ↄ CXIV. Ab eodem alia est lata L. Cœcilio Metello & Q. Marcio Rege Coss. de Senatu habēdo, vt ex Cal. Februarii ad Cal. Martias quotidie senatus cogeretur. Tulit & aliā de mandando ipsi Pompeio bello aduersus piratas, item de Maiestate, *ne quis clandestinas coitiones conflaret: qui fecisset, capitali supplicio afficeretur.*

Gabiusa porta legitur fuisse Romæ, inter quā & Collinā Quirinalis exstabat, sic appellata, quod recta duceret ad Gabios. Eam de cœlo tactam fuisse commemorat Liuius.

Gad filius Iacobi Patriarchæ, natus ex Zelpha ancilla Leæ *Genes 30.* excursorem ad prælium significat, deducto nomine a גָּדַד, quod est *turmatim excursionem* vel *incursionem* facere. Hinc & Gen. 49. Gad *turmatim* excurret ipse, & ipse excurret retrorsum. Hieronymus interpretatur *felicem*.

Gades. Ipsamet Isidori verba subiiciam. *Gades*, inquit, *insula in fine Beticæ sita quæ dirimit Europam ab Africa, in qua Herculis columnæ visuntur, & vnde Tyrrheni maris faucibus Oceani æstas immittitur. Est autem a continenti terra centum viginti passibus diuisa, quam Tyrii a rubro profecti mare occupantes lingua sua Gades, id est, septam nominauerunt, eo quod circumsepta sit mari.* De ea ipsa accipienda sunt Iuuenalis verba Satyra 10. cum ait:

Omnibus in terris, quæ sunt a Gadibus vsque
Auroram & Gangem, pauci dignoscere possunt
Vera bona, atque illis multum diuersa, remota.
Erroris nebula.

Gagates lapis primum inuentus in Sicilia, sed Gagatis fluminis fluore reiectus nomen suum inuenit. Est autem niger, planus, leuis (forte legendum *leuis* apud Isidorum) & ardens igni admotus.

Gala-

Galatæ. Populi Galatiæ, qui post ingentes illas Alexandri victorias & auctas per Asiam Macedonũ vires vna cum Græcis, tempore tamen illis prioribus, regionẽ hanc insederunt, Gallogræci propterea dicti, non a Galata Herculis filio (*vt nonnulli fabulantur*) nomen trahunt, quantumuis id Diodorus commemoret, verum potius a lactis candore, quod τὸ γάλα est Græcis, sicut Lactantius credit, & Hieronymus affirmat *Prologo 2. Commentariorum ad Galatas*. Ab eodem lactis candore Galatea nympha Nerei ac Doridis filia appellationem trahit, vt & Gallia Europæ Isidoro. Hanc (*vt ille scribit*) ab oriente Alpium iuga tuentur, ab occasu Oceanus includit, a Meridie prærupta Pyrenæi, a Septentrione Rheni fluenta atq; Germania: cuius initium Belgica, finis est Aquitania: reg[illegible] gleba vberi ac pabulosa ad vsum animãtium apta, fluminibus quoque & fontibus irrigua, duobus magnis fluuiis Rhodano & Rheno perfusa. Si Plinio credimus, a Pyrenæo iugo adusq; Garumnã fluuium, aut ad Lygerim, si Ptolemæo, protenditur Aquitania. Inde a Lygeri ad Sequanã vsq; amnem, qui Lutetiam perlabitur, Lugdunensis sese extendit. Atque hinc rursus latissime patentibus terris ad Rhenum vsque Belgica appellata est Gallia. Huius incolas Belgas plærosq; oriundos esse a Germanis testatur Cæsar *Commentariorum belli Gallici lib. 2.* Iamq; Germanice, non multum discrepante eorum dialecto a Germanis, loquuntur maxima ex parte. Quo factum, vt Plinius, qui sub Vespasiano vixit, Belgicam ab ortu non iam Rheno, sed Schalde fluuio terminare voluerit *libro naturalis historiæ quarto.*

Galatea apud Homerum *Iliad. 6.* Nereidum vna, nempe Nerei & Doridis filia, inuenisse videtur nomen a spumæ æquoreæ candore nec quidem lacti cedente. Est & rusticæ puellæ nomen Polyphemo dilectæ apud Theocritum *Idyl. 6.* Hæc itidem a lactis colore, quod Græcis est γάλα, deflecti potest.

Galbanum, genus pigmenti albi & sublucidi nomen habet a Galbano arbore, quam Plinius scribit *libr. 12.* crescere in A-

mano Syrie monte ferulæ similem, eamque resinam producere puram & translucidam. Colorem hunc molles & delicatos affectasse, testatur cum Iuuenalis, tum Martialis, cum muliebri vestitu ornatum hominem galbanatum appellat, mores etiam galbinos, qui sunt effœminati & molles. Tunicæ galbinæ meminit Vopiscus *in suo Aureliano*. Et apud Græcos χαλβάνη, Phrygia vero toga galbino colore fulgens, quæ & γαλβάνη audit.

Galba. Romani veteres a colore Galbulæ auis dixerunt Galbas, *teste Alexandro ab Alex. libr. 1. cap. 9.* Est ea passeris genus luteis pennis. Alii a Galbeo indumento dictos volunt. De Galbula aui minime illud prætereundum, alio nomine eam Icterum dici, quæ ipsa quidem appellatio etiam in illud genus morbi est deriuata, qui dicitur & *icterus*, & *morbus regius*, auriginosus, vel Aurigo, morbus arquatus, quod ægri eius nominis aui colore sint similes. Alii dicunt eo malo correptos eius inspectione sanari. Nonnulli referunt ad quadrupedis speciem e mustelarum syluestrium genere, quas Græci ἰκτίδας vocant, Latini *Viuerras*, quæ oculos aurei coloris habent. Ictinus etiam a Galeno dictus est miluus, a quo fortasse & hæc appellatio manauit. At verba Plinii subiicio *ex cap. 3 lib. 30.* Auis icterus vocatur a colore, quæ si spectetur, sanari id malum tradunt, & auem mori. Hanc puto Latine vocari *Galbulam*. Etsi alii *Galgulum* & *Galgulam* legant. Regium porro appellari eundem, cuius iam facta mentio, vult Celsus, quod regio cubiculi apparatu curetur, vel (*vt Seruius inquit*) molliter excelsa quoniam curandus in aula est, vel denique, quod ex mente Varronis curetur mulsa.

Galea a galero dicta Varroni, quippe quo multi olim sunt vsi. Isidori verba nequaquam hic omittenda. *Cassis*, inquit, *de lamina est, galea de corio. Nam galeros corium dicitur.* Extrema auctoris verba dubiæ sunt fidei. Nam galerus vel galerum proprie pilei est genus, qui quoniã ex pelle fieri solebat, pellitem quoq; dixerunt. Apuleius *Apol. 1.* Veruntamen hoc Diogeni & Antistheni baculus, quod regib' diadema, quod

Impe-

Imperatoribus paludamentum, quod Pontificibus galerũ, quod lituum Auguribus. Hinc Gellius de Flamine Diali: *Is solum galerum habet album.* Legitur & apud Tranquillum de Nerone, solitũ cum galero post crepusculũ arrepto popinas inire,& circũ vicos vagari. Et Virgilius: *Nec Arcadiu bene protegit umbra galeri.* Quamquã alii contra a galea deriuent galerũ, vtpote cuius similitudinẽ refert. Retineo tamẽ Isidori priora.cũ dicit de corio esse galeã, cum ictũ tegmina veteres petiisse a feris. Vnde in Homero *κτιδέη, κυνέη, ταυρείη, αἰγείη, mustellina, canina, caprina, taurina.* Et Suidas: *ἀλωπεκία* (sic enim Lipsius) *ἡ περικεφαλαία*, vulpina, ipsa galea. Propertius quoq; *Eleg. 1. lib. 4. Et galea hirsuta compta Lupina iuba.* Itaq; audẽt nonnulli deducere nominis eiusdẽ etymõ, ἀπὸ τῆς γαλῆς, i.*fele* vel *mustela.* Tandẽ vero in vsu fuerũt *ænea* galeæ, quales Liuius & Dionysius agnoscunt, & ex quauis alia materia cõflatæ. Plutarchus in Camillo: *ἐχαλκεύσατο κράνη τοῖς πλείστοις ὁλοσίδηρα καὶ λεῖα τὴν περιφέρειαν, ὡς ἀπολισθάνειν ἢ καταγνύσθαι τὰς μαχαίρας, Fabricatus est galeas plerisq; ferreas & laues in ambitu, vt gladii aut laberentur in iis, aut frangerentur.* At enim propter veterem vsum retentum nihilominus vetus nomen vt indicat Eustathius Iliad. γ. his verbis: *τὸ δ' ὄνομα οὐκ ἐξέλειπεν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξ ἄλλης ὕλης ἔρυμα τῆς κεφαλῆς, κυνέη καλεῖται δι' ἣν τὸ παλαιὸν χρῆσιν, καθ' ἣν τὰ ἐκ σιδήρου ὅπλα χάλκεα φασὶν. δῆλον. ὁ ἀρχαῖον, nomen nondum defecit: Sed & ex quauis alia materia factum capitis munimentũ ob veterem vsum vocatur κυνέη, iuxta quem pariter cusa ex ferro arma dicimus ænea.*

Galerita auis a galero est appellata. Eadem dicta Alauda Gallico vocabulo, *vt scribit Plinius libr. 11. cap. 37.* Addit etiam legioni nomen dedisse. Hinc Cicero ad Atticum: *Antonius cum legione Alaudarum ad vrbem pergit.* Varro eadem deriuatione galericum appellat, quod apicem habeat in capite, Græci *κορυδαλὸν* & *κορυδαλλὸν*, Gellius *Cassitam.* Mira eius auis est commendatio aduersus colicum morbum apud Plinium *libr 30. cap. 7.* Ait enim *efficacissime sanari, si assa in cibo sumatur,* id quod sæpe se expertum testatur Aetius, qui eam dabat in simplici iure decoctam, vt & Paulus ex Ægina

Medicus, cuius verba ſunt hæc: Κόρυδος ἢ κορυδαλλὸς, τὸ ὄρνεον ἑψόμενον σὺν λιτῷ ζωμῷ τοὺς κωλικοὺς ὠφελεῖ. Idem affirmat Galenus *simpl. medicam. libr. 11.* Dioſcorides *libr. 2. cap. 59.* vbi in textu reponendum κωλικοὺς, cum antea legerent κοιλιακοὺς, idque ex Galeno, Aetio, Plinio, qui hæc vnanimi conſenſu tradiderunt.

Galilæa fertiliſſima regio ad Tyberiadem & ſtagnum Genezareth, in tribu Zabulon, quam mediam fere fluuius Iordanis e Libani radicibus delapſus findit, vicis iuxta & claris oppidis frequens, & cuius crebra ſit mentio in Euangelio, appellata eo nomine videtur quaſi גָּלִיל circulus a גָּלַל voluit in gyrum. Partem eius occiduam Phœnicia excipit. Ab ortu terminatur Syria illa, quam ob demiſſam a montium decliuitate planitiem Cœloſyriam vocant. Verſus meridiem Samaria & arconſis Arabiæ locis terminatur. Et quoniam veteres regionem totam diuiſerunt in ſuperiorem & inferiorem, ſciendum ſuperiorem, quæ fontes Iordanis habet, Galilæam gentium dici, quoniam extima ſit Paleſtinę, etiam ipſis Syris contermina.

Galli Cybeles ſacerdotes a Gallo fluuio nomē arceſſunt, apud quem Deæ iſtius Orgia agitare ſolebant, *vt etiam Feſtus docet.* Semiuiri dicti, quod, qui ex eo Phrygiæ fluuio bibiſſet, adeo is furere inciperet, vt ſeipſum caſtraret, virilibus ſeu teſticulis Samia teſta exſectis, *vt ſcribit Plinius*, neque aliter citra pernitiem. Idem auctor approbat adductum a nobis etymon, vt & Ouidius cum Martiano. Poetæ verba, ſi quis forte deſideret, ſunt hæc:

Cur igitur Gallos, qui ſe excidere, vocamus?
Cum tantum a Phrygia Gallica diſtet humus?
Inter, ait, viridem Cybelen altaſque Celœnas
Amnis it inſana nomine Gallus aqua.
Qui bibit inde, furit: Procul hinc diſcedite, queis eſt
Cura bonæ mentis: Qui bibit inde, furit.

Obſcœna & turpia in ſacris ab illis iactari ſolita teſtatur Herodianus *in Commodi hiſtoria.* Sunt & Galli incolæ Galliæ nomen trahentes, teſte Mantuano, a corporis candore lac refe-

referente, quod dicitur γάλα. Ait enim:

Ignea mens Gallis, & lactea corpora, nomen
A candore datum.

Gambriuii Germaniæ populi, quorũ Tacitus meminit in sua Germania, a Gomer creduntur orti & dicti, suntque eidem cum Cimbris, Danis & Hollatiis.

Gandauum vrbs omnium ciuitatũ Flandriæ amplissima ante Cæsaris aduentum (quod pleriq; existimant) Oduæum vel Claram, deinceps Gaida, ab ædificio aut castro ibidẽ extructo, tandem a Vandalis creditur sortita nomen Want. Id postea in Gand & Gena est demutatum.

Ganges fluuius omnium toto orbe maximus creditus quibusdã, ab Imao delapsus, inde decem & nouem magna ex parte nauigabilibus in se fluminibus receptis, alicubi lacus verius, quam fluuius, latitudine quippe centum stadiorum patescens, nusquam angustior VIII. miliibus passuum, nec altitudine vnquam minore, quam passuum XX. auctore Plinio suum nomen trahere videtur Isidoro a Gangaro Indiæ rege, fide tamen admodum incerta. Nec minus incertũ, an cum eo idem sit Physon, quẽ literæ meliores profluere produnt ex Paradiso, etiamsi hactenus id creditum sit. Sunt ex Græcis, qui Danubium esse existimant crassissimo errore. Ex Hebræis nonnulli assignãt Ægypto, quos inter Aben Ezra. Sed enim quod Physon Ganges non sit, argumento videtur esse, quod scriptura prodat eum terram Chauilam penetrare. At hæc ea, quæ ab Historicis dicitur Cabalia in Mesopotamiæ confinio hærens, quam proinde vnus ex fluuiis Heden permeat. Scribit & Procopius esse Mesopotamiæ vrbẽ, cui nomen est Physon, quæ forte ab eo fluuio sortita est nomen. Adeo incerta sunt omnia.

Gangræna, quæ *teste Galeno libro de tumoribus* præter naturam, inflammationibus succedit, & mortificatio quędam est partis affectæ, & nisi curetur celerrime, vsque adeo extabescere facit membrum, quod occupauit, vt etiam alias partes continuas inuadat hominemque perimat, παρὰ τὸ γραίνω, quod *comedere* significat, deducit nomen. Est autem Gangræna

non perfecta νέκρωσις, sed sit adhuc, sic tamen, vt nisi opportune succurratur, non modo pars affecta, sed & aliæ vicinæ partes totusque homo deniq; intereat. Cum vero partes affectæ penitus sensu sunt destitutæ, nō iam γάγγραινα, sed σφάκελος appellatur.

Ganymedes, quem raptum fabulantur a Ioue per aquilam, nō quidem volucrē, sed bellicam prædam, *vt scribit Fulgentius*, a verbo γανύμαι vel γάνυμι, quod lætari significat, originem ducit. Rapto enim eo lætatus est Iupiter, qui perdite eum amabat. Factum autem hoc volunt ad Priapeni & Cizyceni agri fines in loco, quem ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν, id est, rapiendo, Harpagiam nominarunt, *teste Strabone*. Quamuis alii existiment, [illegible] auctores, iuxta Dardanium promontorium id contigisse. Sed in quem finem hic raptus? Vt (quia pulcerrimus [illegible] esset a poculis, & loco Hebes nectar ministraret, inuita etiam Iunone. Itaq; Eustathius ad eum Homeri locū in quo rapti Ganymedis mentionē facit, scribit hoc modo: [illegible] τοῖς [illegible] εὐγενέστατοι παῖδες, ὡς ὁ τοῦ μενελάου υἱὸς. [illegible] ἡ [illegible] τὸ ἑρμῆν οἰνοχοεῖν φησὶ θεοῖς, ἐμφαίνουσα τῷ μύθῳ ἐλ[illegible] λόγως [illegible] προβαίνειν τὰ συμπόσια. Et paulo post: ἡ δ᾽ αὐτὴ [illegible] καὶ τὸν λάειχον ἀδελφὸν αὐτῆς ὡς οἰνοχοῦντα ἐν τῷ πρυτανείῳ τῆς μιτυλήνης. καὶ Εὐριπίδης δὲ, ὃν κατάχρυσον δίφιλος ἐστί, [illegible] οἰνοχοεῖν ἀθήνησι τοῖς κληθμένοις ὀρχηστῆς. Versus Homeri de Ganymede sunt tales:

ὃς δὴ κάλλιστος γένετο θνητῶν ἀνθρώπων,
τὸν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεύειν,
κάλλεος εἵνεκα οἷο, ἵν᾽ ἀθανάτοισι μετείη.

Alii aliter accipientes hanc fabulam & ad diuinam referentes naturam, intelligunt per Ganymedem virum prudentē, cumque a Deo amari, & proinde dictum ab ἄγαν, νῦ & μῆδος, [illegible]od valde consilio polleat. Ad quam sententiam accedit [illegible]nophon in Symposio. Neq; hinc abludunt, qui ἀπὸ γαν[illegible], id est, *lætus consilius* trahunt. At qui Iouem παιδεραστὴν [illegible] simulant, illi per μήδεα intelligunt pudenda. Verum [illegible] de fabula.

Gargaros Græce, Latine *Gargarus*, & numero plurali *Gargara*. Idæ

Idæ montis cacumen, *teste Macrobio*, item *Strabone*, & *Plutarcho libro de montibus* Stephanus γάργαρος appellat) a copia aquarum arcessere videtur nomen, vt & eiusdem nominis vrbs ad Idæ mōtis radicem sita, quam fœminino genere lyrici carminis scriptor Alcman enuntiauit. Nam γαργαρίζειν Græcis & Medicis est humectare. Quomodo iubent gargarizare, id est, guttur aqua colluere, *vt est apud Aetium, Oribazium, Celsum, Plinium.* Conuenit cum hac coniectura nostra Homerus, cum totum hunc montem multis fontibus irriguum πολυπίδακα vocat.

Garum, quod est liquamē ex piscibus sale maceratis, ita dictū, quod cōfectum primum fuerit ex pisce, quem γάρον vocant. Et quamquam iam ex infinito genere piscium fiat, nomen tamē pristinum retinet, a quo initiū sumsit. Isidorus ex Plinio hoc habet, qui videndus *cap. 7. lib. 31.* Dioscorides nominat γάρον, Arabes Muri, siue Almuri.

Gaudium ἀπὸ τοῦ γαίειν dictum, ait Festus, eaque vox *gestire & exultare* significat. Est quippe animi affectus ex præsentis alicuius boni opinione procedens, qui spiritus vitales adeo resoluit, vt extrinsecus etiam sui quasdam non obscuras exhibeat notas. Sunt, qui idē nomen cum verbo *gaudeo* deflectunt παρὰ τὸ χαίειν, quod irridere & insultare significat. Sintne illi anteponendi an postponendi Festo, aliorum erit hîc iudicare.

Gazaron Philistæorum ciuitas, iuxta quam fortiter pugnans occubuit Iudas Machabæus, nomen habet a גזר, quæ vox *discindere & dissecare* significat.

Gazophylacium. Vide Corbona.

Gedaliah Babyloniorum princeps, quem Nebucadnezar ciuitatibus Iudææ præfecerat, nomen habet a גדל *creuit, magnum fecit.*

Gedanum hodie *Dantiscum*, a Gethis seu Gothis dici affirmat Conradus Celtes Poeta non contemnendus, atq; adeo Codanum vult appellatum sinum, quasi Gothinum.

Gederoth ciuitas prope castellū Emaus duorū miliariū spatio distita Hierosolymis, & sepimento cincta, descēdere videtur

a גדר *circumsepiuit*, vel *materia circumdedit*. Nam גדר vel גדרה est *sepes*, aut *sepimentum*.

Gehenna Hebraice גיהנם, apud Rabinos גהנם vocis etymologiam accepit a valle *Hinnom*, quod nomen procul dubio olim eius fuit, ad quem eius vallis possessio pertinebat. Et quoniam in ea idolo Moloch filios suos offerre solebant Iudæi magno cum tympanorum strepitu, ne flagrantium puerorum querulas voces exaudirent parentes, dicta eadem est & vallis Tophet. Sed locum illum postea contaminauit & detestabilem reddidit Rex, Iosias, proiectis eo & congestis ossibus & cadaueribus. Hinc vsurpari cœpit Iudæis pro loco damnatorum seu inferno, qui & alia diuersa nomina habet apud Hebræos. Christus ipsemet eo retulit nominis significationem *Matth. 5.10.18.23. Marc.9. Luca 11.* & post Christũ Rabbini. Ait quippe Elias Leuita קראו רבותינו מקום עונש הרשעים אחר מותם גיהנם גהנם. gehinnâ vocant Rabbini nostri locum, vbi impii puniuntur post mortem. Addit tamen locum illum proprie olim significasse locum immundum seu vallem Ben Hinnom, in qua filios exurebant Moloch. Prophani huius ritus aut sacrificii fit mentio *2. Paralip. cap. 28.* quem digito tantum monstrare volui.

Gelasinus dictus Democritus *teste Suida*, idque ἀπὸ τοῦ γελᾶν, id est, *ridendo*. Vt enim Heraclitus hominum miserias deflere, ita Democritus eorũdem ineptias deridere solebat. *Seneca de tranquill. vitæ.* Democritum potius imitemur, quam Heraclitum. Hic enim, quoties in publicum processerat, flebat, at ille ridebat. Gelasini etiam dicti dentes anteriores, quos ridendo ostendimus.

Gelu dictum existimant ἀπὸ τοῦ λύειν τὴν γῆν, *quod terram soluat*. Sed enim stringitur eo terra, vtque caloris est soluere, ita est frigoris cõtrahere. Nihil ergo dicere videntur, nisi antiphrasin etymo subesse velint.

Gemma Gemmæ vocatæ, *inquit Isidorus*, quod instar gummi transluceant.

Gemoniæ scalæ, locus scilicet in vrbe Roma, ad quem damnati

vnco

vnco trahi solebāt, a gemendo sunt dictæ. Tranquillus: *Nemo punitorum non in gemonias abiectus, vncoq; tractus.*

Gena, γένειον Græce, a gignendo nomē arcessit, quod barbam gignat.

Genesareth lacus seu mare Galilæum descendit a גן & שר, id est, *horto & principe.* Ista enim regionis pars admodum erat amœna & instar loci Thessalici, quem tempe vocant Poetæ. Dicitur & alio nomine mare Tiberiadis a Tiberiade oppido, quod Herodes tetrarcha exstructum nomine Tiberii donauit. Habet in latitudine 40. in longitudine stadia 100. Nihil circa eum effœtum aut sterile, at vndique vites, nuces, oleæ & palmæ, propter singularem loci fertilitatem. Influit in eum Iordanis, inde longo tractu in locum Asphaltitem, vbi aquas laudatas perdit.

Genesis, siue hac voce librum intelligas, in quo continentur creationes & rerum principia, siue qua aliquid condimus & efficimus legibus præceptisq; Dialecticæ conueniens, ἀπὸ τῆς γενέσεως, quod est fieri seu nasci, arcessit nomen. Quippe nouum opus procudit arti. Ita in syllogismorum structura tria necessaria esse monēt Dialectici, nempe τῶν συλλογισμῶν γένεσιν, τῶν προτάσεων εὐπορίαν, καὶ ἀνάλυσιν, quod scire oporteat, ex quibus & quomodo syllogismi fiant, tum copiam habere earum rerum, ex quibus fiunt, & denique, cum facti fuerint, tenere rationem, quomodo id, quod est cōclusum, dissoluatur in suos fontes. Ita vt Genesis, quæ nihil aliud, quam syllogismorum compositio est, resolutioni contraria sit.

Genius inter Deos selectos vnus, *vt quidam volunt*, a generando nomen suum obtinere videtur. Sed non omnes idem de eo. Sunt enim, qui cuique loco suum asscribūt, sunt qui cuique homini suum asserunt. Augustinus Deum esse dicit, qui omnium rerum gignēdarum vim habeat iuxta prophanam veterum opinionem, quamquam Varronem affirmare dicat, genium esse vniuscuiusque rationalem animum. Festus Pompeius cum Augustino facit, vterque vero a gignendo deriuat. Quare & Censorinus, qui hunc nobis assiduū velut obseruatorem appositum dicit, vt & Plutarchus Menandrū

dixisse refert: ἅπαντι ἀνδρὶ δαίμονα συμπαρίστασθαι εὐθὺς γινομένῳ μυσταγωγὸν τοῦ βίου, appellatum dicit, siue quod vt generemur curet, siue quod vna gignatur nobiscum, siue quod genitos suscipiat ac tueatur. Quin veteres vnicuique homini duos tribuebant genios, sicut angelos nonnulli ex nostris Theologi, Basilius inprimis aduersus Eunomium. Vnum ex his bonum, alterum affirmabant malum, quem Empedoclem terrestrem appellasse crediderim apud eundem Plutarchum his verbis: διτταί τινες ἡμῶν ἕκαστον παραλαμβάνουσι καὶ κατάρχονται μοῖραι καὶ δαίμονες, ἐνθάδε γενομένων. Idem vult Seruius ad illud Virgilii: *Quisque suos patimur manes*, quando ait; *Cum nascimur, duos Genios sortimur; vnus, qui hortatur ad bona, alter qui deprauat ad mala, nec incongrue dicuntur Genii, quod cum vnusquisque genitus fuerit, ei statim obseruatores deputantur.* Celebratur & illud Menandri: δαίμων ἀνδρὶ συμπαραστατεῖ εὐθὺς γινομένῳ. Arianus in Epictetum etsi non statuat duos, vnum tamen cuique proprium Dæmonem peruigilem & incorruptum assignatum docet hoc modo: καὶ ἐπίτροπον ἑκάστῳ παρέστησε τὸν ἑκάστου δαίμονα, καὶ παρέδωκε φυλάττειν αὐτὸν αὐτῷ, καὶ τοῦτον ἀκοίμητον καὶ ἀπαραλόγιστον. Simulacrum Genii (ne & illud omittam) interdum serpentis imagine effingebatur, interdum puerili, iuuenili, senili forma. Coronabatur Platani foliis, resque illi sacra fiebat floribus & mero, cuius rei caussam explicant Censorinus & Varro. Geniales lecti, qui puellis nubentibus sterni solebant, vel a Genio, vel a liberis generandis traxerunt nomē. Ab eadē origine genitalia corporis partes verēdæ & genitores vocabulū deducunt. Tandē nota tanta superstitione veteres coluisse principū genios, vt & templa illis erigerent, & per eosdē sanctissimū iusiurandū conciperēt. Vlpianus *l.14.§.5.de iureiur. Si quis iurauerit in re pecuniaria per geniū principis, & peierauerit, Imperator noster cum patre rescripsit, fustibus eum castigatum dimitti.*

Gentiana herba nomē suum habet a Gentio rege Illyrico, qui eam inuenit, *teste Dioscoride lib.3.cap.3.* Agnoscit & Isidorus nomen ei datum ab inuentore, sicut Centaurio a Chirone Centauro, Artemisiæ ab eiusdē nominis regina, & pluribus aliis herbis.

Genu,

Genu. quod nihil aliud eſt, quam commiſſura femoris & cruris, abſque dubio a Græco γόνυ eſt. Hoc autem Apollonii interpres & etymologici magni auctor dictũ volũt, quaſi κόνυ, ἀπὸ τοῦ κονεῖν, id eſt, ὑπουργεῖν: Alii, quod γωνίαν, id eſt, *angulum flectendo* faciat, vel ἀπὸ τοῦ εἰς τὴν γῆν νεύειν, *quod in terram innuat.* Iſidorus genu vult dictum, quod in vtero genis oppoſitum ſit longe nimis quæſita origine.

Genua Γένουα Ptolemæo, quam Strabo λιγύων ἐμπορεῖον, id eſt, *Ligyrum emporium* appellat, & quam olim etiam Στρίαν nominatam apud Stephanum eſt legere, nõ a Genuo fabuloſo Saturni filio, quem aliqui imaginantur, etymon deriuat, at potius (ſi quid recte coniicere licet in re obſcura) a Iano Genuo Priſco, qui eam ædificauit.

Genubath filius Hadad ex ſorore coniugis Ægyptiaci nomen habet a גנב *clam ſubtraxit.*

Genutia lex dicta eſt, quam tulit L. Genutius Trib. pleb. C. Marcio Rutilo IV. & Q. Seruilio Coſſ. Anno CDXI. vti liceret ambos conſules ex plebe creari. Fuit & alia Genutia lex clauo pangendo, quam tulerunt ex Senatuſconſulto Cn. Genutius Auentinenſis, & Æmilius Mamertinus Coſſ. vt, qui prætor maximus eſſet, Idibus Septembr. clauum pangeret. De re iſta in nomine Claui plura ſunt dicta. Quin & L. Genutium Trib. pleb. cuius iam nunc facta eſt mentio, tuliſſe legem Genutiam, ne quis eundem magiſtratũ intra decem años caperet, nec duos magiſtratus eodem anno gereret, idq; eiſdem Coſſ. teſtatur Liuius *libr. 7.* Et eam legem repetiit & confirmauit inde L. Cornelius Sylla Felix, Dictator & Conſul II. cum Q. Cæcilio Metello Pio. Eodem libro meminit hiſtoriographus Genutiæ legis, *ne cui fœnerare liceret.*

Genuini dentes vocari ſolent, quod a genis dependeant, *vt ſcribit Feſtus.* Giguntur iſti in homine Anno 20. ætatis & 80. ſiquidem nati nõ fuerint in iuuentute, *vt ex Plinio didicimus.* κραντῆρες dicũtur Græcis, Ariſtoteli σωφρονιστῆρες. Quia vero dẽtes poſtremi ſunt & nati poſtremo, ideo Nicandri interpres in Theriacis: κραντῆρες, οἱ ὕστερον ἀναβαίνοντες ὀδόντες ...

τὸ κοσμεῖν κ, ἐπανορθοῦν τὴν ἡλικίαν. Plura qui velit in vniuerſum de dentibus Plinium legat *libr.7.cap.16.* Vnum hoc quin tamen addam, non committam, quippe Molares dentes proximos eſſe genuinis, eſſe & dentes caninos, qui κυνόδοντες ſunt Græcis, eſſe & brochos, dentes prominulos, quos *alchos* appellat Plautus.

Geomantia. Cum Varro ſcriptũ reliquerit, diuinationis quatuor eſſe genera, terram, aquam, aerem & ignem, facile eſt huius vocabuli originem expiſcari. Nam γῆ eſt *terra*, μαντεία *diuinatio.*

Geographia, quam ex Aſtronomia & Geometria compoſitam affirmat Strabo, imo ad eam requiri πολυμαθείαν, id eſt, *multiplicem rerum cognitionẽ*, nominis etymon trahit ἀπὸ τῆς γῆς, id eſt, *terra*, καὶ τοῦ γράφειν ſcribendo.

Geometria Græca vox plane, vt & geomantia. Nam γεωμετρεῖν eſt *terram metiri.* Huius inuentionem tribuunt multi Mercurio, vt & Muſicæ, palæſtræ, literarum, & mercaturæ. Græcis equidem pro ſua libidine ignota rerum aut artium principia deferentibus ſuis, aut iis, qui gentilium Deorum numero aſſcripti ſunt.

Georgiani Aſiatici populi, alio nomine *Iberi* & *Albani*, forte ἀπὸ τῆς γεωργίας, id eſt, *agricultura* auſpicium vocabuli deducunt. Hi vt Chriſtianam profeſſionem ſunt amplexi eodem tempore, ita perpetuo deinde & ad noſtra vſque tempora cum quibuſdam Aſiaticis gentibus ſoli eam retinuerũt. Vnde & infeſtiſſimos habent Turcas, qui de nomine ipſorum *(est hoc hodie Georgian)* Chriſtianos omnes per contumeliã vocant Graur. Regio ipſorum eſt ἰβηρία, quam Ptolemæus etiam Caucaſum appellat. Vt recte moneat Strabo *lib.11.* Albanos & Iberos Caucaſios poſſe dici. Stephanus videtur ἰλαεγυγάτας nominare. A Plinio & Mela dicuntur *Georgi.* Auctor de fluminibus & montibus ſcribit hanc regionẽ quondam πᾶνα vocatam a Pano huic regioni a Dionyſio præfecto: Poſtea iuniores σπανίαν dixerunt, *vt idem affirmat.* Quæ ſi vera ſunt, non erit inutilis & ficulnea Doctorum quorũdam coniectura, Hiſpanos trahere ſuam originem ex Iberia

vel

vel ab hac Spania potius, quam ab Hiſpalo, vt quamplurimi exiſtimant. Neque enim ipſimet Hiſpani ſuam regionem Hiſpaliam, ſed Eſpaniam patria lingua vocant quaſi Spaniã. Solet enim Hiſpanicum vulgus, vt & Gallicum, verbis, quorum initialis litera eſt *S*, vocalem, *E* præponere, *vt eſt manifeſtum ex Schola, Scala, Scamno, Scuto, Scribere, Studere, & ſimilibus dictionibus.* Eulogius etiam, qui ſcripſit ante annos ſeptingentos, eandem Spaniam vocat. Quin & Arias Montanus Hiſpanus natione in Biblico apparatu ſuo Aſiaticam hanc Iberiam in ſacris literis ſub nomine Thubal deſcriptã eos dediſſe aduenas exiſtimat, qui hinc profecti vltimã hanc Europæ partem occuparunt ad occidentem. Tantum abeſt vt Iberos ex Hiſpania in hanc regionem migraſſe ſomniare quis poſſit cum Priſciano. Hæc ita ab aliis accepta in præſentem locum conîicere volui, ita tamen, vt de iis lubenter aliorum iudicia feram.

Gerariæ naues apud Plautum a gerendis & deuehendis mercibus dictas ſi quis neget, non bene ſibi conſtabit. Geſoretas, quas vocant naues, eaſdem cum illis eſſe volunt, nonnulli. Onerariæ ſane & mercatoriæ quin fuerint, dubitãdum non eſt, quales etiam fuerunt Gerariæ.

Germana appellata eſt ſoror, quaſi eadem genitrice manans.

Germania. De Germania Europæ regione latiſſima, quã Tacitus a Gallis Rhætiiſque & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus: a Sarmatis Daciſque mutuo metu aut fluminibus ſeparatam ſcribit, olim in vniuerſum aut ſyluis horridã, aut paludibus fœdam, nunc vero Solino virorum diuitem, & populis innumeris frequentem, variæ ſunt eruditorum quoad nomenclationis originem opiniones. Recens eſſe vocabulum Germaniæ & nuper additum, ſcribit Tacitus. Quoniam qui primi Rhenum tranſgreſſi Gallos expulerũt, nunc Tungri, nunc Germani vocati ſunt, atque ita nationis nomen, non gentis in tantũ eualuit paulatim, vt omnes primum a victore ob metum, mox a ſeipſis inuento nomine Germani vocarentur. Straboni videtur eſſe nomen Romanum. Sic enim a Romanis vult appellatos, quod Gallorum

essent veluti fratres, id est, moribus corporibusque similes. Conradus Celtes a fraterna dilectione dictos existimauit. Nam tale eius est carmen:

Germanos vocitant Itali, Graii sed ἀδελφοὺς
Quod fratrum soleant inter se viuere more.

Alii inde trahūt, quod Teutones se inuicem olim, vt & nostro hoc tempore, Lieben Brudern id est, *caros fratres vel germanos* nominauerunt. Esse autem Teutones Germanos arguit vocabulum Teutschland ab eo nomine deductū. Rursus alii deducūt a martio & virili virtutis robore, quasi Gärman. Erasmus in scholiis suis ad Hieronymum τὸ Germanū esse exponens, quod Græci γνήσιον appellāt, id est, *genuinum*, cui contrarium sit νόθον, id est, *adulterinum*: Nec, inquit, absurdum sit, Germanorum gentem hinc appellatam videri, quos si cum reliquis conferas nationibus, minimum fuci, plurimum antiquæ synceritatis ac fidei & rusticanæ, vt dici solet, veritatis obtinent. Sunt, qui etiam a certa obstinataque fide eorum nomē deriuant: Alii (inter quos Iunius) ab honorata militia, quasi Geertman/ contracta vocis mole in German. Æneas Syluius a germinando vult nominatos; Adeo, inquit, germinauit vestra natio, vt nomen vestrum verius a germinando tractum putemus. Ioannes Goropius felix alioqui in etymis, imo aliquando ridiculus. a cogendo milite deducit, quod Geren sit tantundem Germanis. Hæ coniecturæ quamuis non sint plane absurdæ, veræ tamē non sunt. Absurda est originatio eorum, qui inde a Carmanis Asiæ populis violenter trahunt, vt eorum, qui ad Gerram referunt, vel Italorum guerram, bellicosos significaturi. Parum ab his absunt, qui ab Hebræis vocabulis גרים & עני *gerim ani*, quæ inopes aduenas significant, originem ducunt. Peucerus quasi Hermenner/ id est, militares viros appellatos existimat. Ioannes Teutonicus Decretorum interpres *Distinct. 34.* scribit hoc modo: *Quorundam Germania a germine dicitur: Est enim verum germen nobilitatis.* Adrianus Iunius ipsemet, refert originem longius tractam ad Gomer, qui est prognatus Iapeto filio Noachi siue

Satur-

Saturni: Ab hoc autem dicti Cimmerii & Cimbri, qui cum principio tenuissent interiora Asiæ loca, pulsi a Scythis, in Scandiam primum, inde in Cymbricam Chersonesum traiecerunt. Sed & eiusdem triplex propago, nempe, *Asicknaz, Riphat, Thogarma*. Ab Asicknaz prodiisse vult Scandianos: Ab Riphat Ripheos, id est, Sarmatas & Henetos, qui Nomadum ritu vitam degebant in plaustris: A Thogarma Germanos, vnde & nomē ipsum dependere videtur. Docto homini vereor tamen astipulari, sicut & illis, qui nomen Germaniæ natū volunt a Maño primo Tuisconis regis Germaniæ filio. Quod illa nomina, Aleman/ German/ Landsman/ Ereman Buerman/ Hoffman/ in regis honorem excogitata dicunt, commentitium est, & eandem absurditatē sapit. Iunius tamen pro se habet Chaldaicam Paraphrasin Ezechielis 38. Vbi enim textus Hebraicus habet בית תוגרמה domus Thogarma, ibi Paraphrastes reddidit verbis disertis מדינת גרמ●א, id est, *prouinciam Germaniæ*. Ego equidem me illis adiungere malim, qui purum putumque vocabulum Germanicum esse affirmant, cum & Tacitus ab ipsis Germanis inuentum atq; excogitatum innuat. Vt conflatū videatur ex Ger & Man. Ger veteribus Germanis erat, quod iam est Gar/ id est, *prorsus*. Itaque Germanus fuerit dictus, quasi Gar man/ id est, *prorsus vel totus vir*. Inde *Gerhardus* totus durus, *Gerbrechtus* totus celebris, *Gerbaldus totus celer*. Regio ergo ipsa a Germano Germania. Cum hac coniectura conuenit Alemaniæ nomen, quod ipsi inditum primum sub Proculo, ac proinde recentius esse vocabulo Germaniæ scribit Flauius Vopiscus, cum tamen Ael. Spartianus tradat Caracallam Imperat. Alemannici cognomen sibi ab Alemannis deuictis assumsisse. Conuenit, inquam, Alemannię nomen. Nam Al man significat totum virum, aut omnes viros, aut denique colluuiem virorum, id est, collectitios viros, allerley Man/ quasi hinc inde collectos ex gentibus diuersis: Quod & Agathius de bello Gothorum *lib. 1.* indicare videtur his verbis: *Alemannis, si Quadrato viro Italico fides præstāda est, qui res Germanorū fiac-*

liter perſcripſit, aduentitii ſunt, & ex varia hominum colluuione conflati, quod ſinc eorum cognomento præfertur. Sintne Germani indigenæ an aduenæ, in controuerſiam vocare non volo: Hoc ſcio, deſipere Aben Ezram cum magnis illis viris, ex quorum ore ſe accepiſſe id ſcribit, Alemannos eſſe בנענים שברחו מפני בני ישראל *Chananæos, qui fugerint a facie filiorum Iſrael.*

Gerræ, id eſt, nugæ dicũtur a gero. Hinc nugigerulus. Alii trahunt ἀπὸ τῆς γέῤῥας, id eſt, *crate viminea.* Quamquam Suidas neutro genere γέῤῥα refert vt Perſicã vocem. Feſtus ſcribit, cum Athenienſes Syracuſas obſiderẽt, & crebro gerras poſcerent, credo vimineas crates, irridentes Siculos gerras clamitaſſe. Vnde factum, vt gerræ pro nugis & contemtu dicantur. Sed & *gerræ Siculæ* in prouerbium abierunt. Forſan ab his congerrones dicti familiares, qui inter ſe nugas confabulando communicant.

Geruli, οἱ μισθῷ φέροντες, *vt vocat Appianus*, quoſque προύνικοι nominant Attici, Latini *baiulos*, Cicero in quadam epiſtola ad Atticum *Gerones*, a gerendo arceſſunt nomen.

Geſur regio iuxta Cæſaream Philippi in terra Baſan trans Iordanem & vallem bouis ſignificans, deducitur a גיא *valle*, & שור *boue.*

Gibea vel Gibeon ciuitas regia in tribu Beniamin ſita fuit in colle nomini ſuo reſpondens. Nam גבעון *collem* ſignificat *gibboſum.*

Gigantes dicti quaſi γηγενεῖς, id eſt, ex terra nati. Approbat id Orpheus his verſibus:

Οὓς κλῄζουσι γίγαντας ἐπώνυμον ἐν μακάρεσσιν,
Οὕνεκα γῆς ἐγένοντο καὶ αἵματος οὐρανίοιο.

Et Ouidius Faſtor. 5.

Terra feros partus, immania monſtra, gigantes
Edidit, auſuros in Iouis ire domum.

Poſt Saturnum enim regno eiectum fabulantur eos natos Poetæ, & propter inſignem malitiam eiſdem tribuunt anguineos pedes, quod eo ipſo loco nec Ouidius ſilentio premit. Sed & Diodorus per ſerpentem voluminibus implicatum

tum malum interpretatur, præcipue vero Gigantum genus, quod olim terrarum orbem oppressit, imo in cœlites bellũ parasse legitur. Obtorta itaque hoc modo crura & deluxata quodammodo iniquorum operum indicia sunt, recteq; illis attribuuntur propter iniquitatem, sicut econtrario recti dicuntur pedes iustorum. Quia vero eidem fortissimi erant viri, atq; ita protererent robore suo, vel potius conficerent, quicquid dabatur obuiam, vocãt eos Hebræi נְפִלִים: quod cor eorum, qui viderent Gigantes, concideret præ terrore. Chaldaica translatio interpretatur גִּבָּרַיָּא, id est, *fortes atque robustos*, vt & Symmachus vertit. Ad horum sententiam accommodat se etiam Ioannes Damascenus sic scribens: γίγαντας ἐνταῦθα τοὺς ἰσχυροὺς τὸ σῶμα οἶμαι λέγειν τὴν θείαν γραφήν. Atque hinc legimus, *Gigantem minime saluatum iri in robore suo, vel potius in multitudine virtutis suæ.* Et Chrysostomus: γίγαντας καλεῖ ἡ γραφὴ, οὐ ξένην πλάσιν, οὐδὲ ξένην μορφὴν, ἀλλὰ τοὺς ἥρωας τοὺς πολεμικοὺς, τοὺς ἰσχυρούς. Theodoretus etiam exponẽs, quale id genus esset hominum, intelligit τοὺς ἔτη πολλὰ βεβιωκότας, θεομισεῖς καὶ ἀντιθέους ἀνθρώπους ex quorundam sententia, quos tamen in eo reprehendit, quod non celsiore eos statura reliquo hominum genere fuisse existimẽt. Idcirco addit: ἡγοῦμαι δὲ ἐγὼ γεγενῆσθαι τινὰς παμμεγέθεις ἀνθρώπους. Ex quibus omnibus apparet, gigantes illos nõ fuisse, quod aliqui volunt, spiritus prauos, sed homines potius vastæ magnitudinis & roboris immensi, dictosq; נְפִלִים a נָפַל, id est, *cecidit*, non quod cœlitus ceciderint, sed quia omnes, qui incidebant in illos de insperato, vastitatẽ corporis mirati, ac proinde correpti formidine corruerent, *vt Aben Ezra est commentatus.* Vt recte quidem ab hoc terrore & alio nomine אֵימִים, id est *terribiles* sint appellati, *Deuter. 2.*

Gilgal tantundem ac reuolutio aceerui a גָּלַל volutauit. Iuxta Gilgal autem inter Iericho & Iordanem Iosuæ castra fixa fuisse legimus.

Gilo oppidum tribus Iudæ, in quo natus est pessimus ille Cõsiliarius Achitophel, nomen habet a גָּלָה *transmigrauit.* Hinc in secunda coniugatione גִּלָּה *reuelauit.*

Gingiuæ a gignendis dentibus sunt nominatæ, *ait Isidorus*. Factæ autem sunt ad decorem dentium, ne hi nudi horrori potius, quam ornamento existerent.

Gladius Varroni dictus a clade, quasi *cladius*. Hinc gladiatores, qui, quoniam creditum fuit animas defunctorum sanguine humano placari, ad necem vsque depugnare solebant ad mortuorum sepulcra primum captiuis ad id destinatis & inter sese commissis, vt penes eosdem esset & facinus & supplicium, inde etiam seruis malo ingenio, ad id comparatis ac institutis. Creuitque tandem eo impietas vt talia gladiatorum spectacula ederentur populo voluptatis gratia. Quinimo tandem munus est nuncupatum, id est, officium, quod se mortuis eo modo præstare arbitrabantur veteres. Ne autem id absque teste proferre videar, Valerii Maximi verba subiiciam ex *cap.4.lib.2. Gladiatorum*, inquit, *munus primum datum est in foro boario, Ap. Claudio & M. Fuluio Coss. Dederunt M. & D. Bruti, funebri Pompa patris cineres honorando*. Ad Valerium accedit Tertullianus, qui & ipse *libro singulari de spectaculis* ex hac immani & beluina consuetudine munus appellat. Tanta sane eius rei immanitas fuit, vt ab eo horrore matronæ publico edicto submouerentur. Cl. Cæsar ipsemet, licet antea probasset tandem tamen pertæsus effusionis sanguinis, fieri eam prohibuit. Et quoniam funebrium ludorum vel spectaculorum, in quibus ad vltimum vsq; vitæ halitum decertabãt, exhibitione, redactos legimus primum quamplurimos ad paupertatem extremam nimia sua profusione, sub Tiberio Senatusconsultum est factum, vt nemini id liceret, qui minus quadringentis millibus in censu haberet. Post aliquot vero ætates Theodericus Gothorum Rex adeo exosos habuit gladiatores, vt, quantumuis optarent Romani, ludos tamen illos non solum denegauerit, verum etiam prorsus sustulerit. De quorum sublatione inspiciendus etiam Nicephorus *lib. 7. cap. 46.* & lex vn. *C. de gladiator. lib.10.* Atque hæc ita paucis referre placuit ad communem literaturæ politioris vtilitatem ex *Liuio, Tacito, Dione, Alexandro Neapolitano & aliis*, sumta occasione a gladio,

quo

quo pugnare solebant, & a quo nomen suum arcessunt gladiatores. Quanquam enim prima pugnæ rudimenta baculo gladiatorio, cui nomen erat rudi, meditarentur, aliquando etiam certaminis initio inter se rudibus batuerent, præcipuũ tamen certamen ferro transigebãt, idq; gladiis, & populo spectãte. Quapropter Quintilian⁹ definit gladiatorẽ *Declam.302.* cũ esse, q̃ in arena, populo spectãte pugnauit.

Glauce nympha Nereidum vna, a glauco maris colore est appellata. Idem nomen fuit & filiæ Creontis, quam Iason repudiata Medea ducere voluit, *vt est apud Diodorum libro 4.* Forsan & eius nomen cum re conuenit, vt & Glauci, quam Scyllam amasse fabulantur Poetæ.

Gleba Isidoro est dicta, q̃ quasi sit globus. Pulueris enim collectione compingitur, & in vno glomere coadunatur.

Glicia lex. videtur Cuiacio *Obseruat.lib.14. c.14.* arcessere nomen a M.Claudio Glicia dictatore, quod & idem auctor innuit eiusdem operis *lib 2.cap.21.*

Glos mariti soror a Græco γάλως. Vnde Ausonius in monosyllabis Polyxena ad tumulum Achillis mactata περιφραστικῶς dicta fuit *glos Andromachæ*, quod soror esset Hectoris, cui nupserat Andromacha.

Glossa, quæ vox est admodũ familiaris & trita studiosis iuris, propter Accursii glossas, & interpretationem significãs, appellationem a lingua habet, quæ Græcis est γλῶσσα. Baldus Iurisconsultus tãtum tribuit Glossis *l.hereditas. C.de acquir. possess.* vt communi opinioni putet præferẽdam: Recte quidem, si legibus & ratione confirmetur.

Glycerium Chremetis filia ab eo, quod Græcis est γλυκὺ, id est, *dulce*, nomen accepit. Sic Gnatho Parasitus ἀπὸ τῶν γνάθων, id est, *buccis*.

Gnatus, id est, *filius*, quasi generatus.

Gnostici heretici, qui de Deo & rerum natura fabulosa, & a veritate aliena multa tradiderũt, dum triplicẽ filium summi Æonis cõstituerent, vnũ qui sit numẽ incorruptibile, alterũ ἔννοιαν, qui ex Bythi lumine secundũ hominẽ sit natus, sitq; homo alienus ab omĩ interitu, & tertiũ ex primo homine ꝓ-

ductum. sanctoq; spiritu, quem *fœminam* vocant, ἀπὸ τῆς γνώσεως, id est, *præstanti cognitione* nomen suum deriuant, quam illi sibi præ aliis vendicabant, cum tamen superioribus hæreticis vaniores ac turpiores illos affirmet Augustinus. Nec vlla fuit hæresis vnquã, quæ tam diuersis nominibus se venditarit, aut quæ in plures sectas aut particulas abierit. Ab aliis enim *Barbelotæ* a *Barbelo*, quem colebant, sunt appellati: A quibusdam *Borboritæ* nempe a cœno. Est enim βόρβορος *cœnum*. Epiphanius testatur in Ægypto eos dictos *Stratioticos* & *Phibionitas*, Theodoretus *Naasinos*. Alibi appellantur *Secũdiniani, Socratitæ, Zachæi, Leuitici*, & *Coddiani*. Hæc fere Danæus, qui addit Eusebium scriptum reliquisse, nullum vnquam hominum genus fuisse nomen Christianum profitentium, vnde maiora & plura infidelibus ac gentibus offendicula præberentur, quam ab istis.

Gog, apud Prophetas, censentibus ita plerisq; doctissimis viris, Turcarum est nomen, & a tentoriis, sub quibus viuunt, originem sumsit. Tectum enim Hebræis est גג, vel *potius pars domus superior*, quæ planitiẽ habebat, vt & hoc tempore in Italia & aliis plerisq; orientalibus locis.

Golgotha reseruatum in textu Latino vocabulum *Matth. 27.* & caluariæ locum significans, dictum videtur Origeni tractatu *in Matth. 35.* a primi parentis Adæ caluaria ibi sepulta, quod tamen fabulosum videtur. Quare & Hieronymus cõtra Theophylactum, Ambrosium ac Athanasium hanc amplectentes traditionem reiicit *lib. in Matth. 4.* Dixerim itaq; nomẽ datum huic loco, in quo & Dominus Christus in crucem est actus pro totius humani generis salute, ab aliorũ hominum caluariis, de quibus hic sumi solebat supplicium. Apud Hebræos enim caluaria dicitur גלגלת a rotunditate nato vocabulo, quod proinde recte deducitur a גלל *voluta*-*uit*. Hinc Syriace גלגלתא *caluariæ locus*.

Goliath gigas, quem David cõfecit, peregrinum significat deriuato nomine a גלה [illegible]. Bernardus per Goliath intelligit [illegible] applicata [illegible] historia ad mores, sermone de Goliath, Dauide, & quinque lapidibus.

Gomer

Gomer consummatorem significans dedicat nominis originem verbo גָּמַר, id est, *consummauit*.

Gomor Hebraica mensura (sic enim LXX. reddunt, cum in sua tamen lingua sit חֹמֶר) decem Ephos seu modios continens quibusdam descendit a חָמַר *intumuit* vel *tumulum fecit*. Cum enim Deus iustam & plenam mensuram populo in verbo suo præcipiat ac mandet, exigit nonnullas ad Gomor Ezechielis 45. vbi Græcus textus hoc modo se habet: *ζυγὸς δίκαιος, καὶ μέτρον δίκαιον, καὶ χοῖνιξ δικαία ἔσται ὑμῖν. τὸ μέτρον καὶ χοῖνιξ ὁμοίως ἔσται. τοῦ λαμβάνειν τὸ δέκατον τοῦ γομὸρ χοίνικος, καὶ τὸ δέκατον τοῦ γομὸρ τὸ μέτρον. πρὸς τὸ γομὸρ ἔσται ἴσον.* Paulo post legitur *decem cotylas efficere Gomor*. Existimant multi eandem hanc esse mensuram cum Coro, atq; hac ipsa voce omnes interpretes reddidisse חֹמֶר, exceptis septuaginta, affirmat Hieronymus *primo Commentariorum in Oseam*. Quæ sententia siquidem amplectenda est nobis, errant profecto, qui decem tantummodo modios eam complecti volunt. Ait enim Hieronymus in Ezechielem 14. *Corum ex triginta constare modiis, & in vtraque mẽsura rerum tam aridarum, quam liquidarum principatum tenere.* Astipulatur doctissimus Epiphanius his verbis: *εἴληπται τοίνυν ὁ κόρος ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς διαλέκτου, οὗ καλεῖται χὸρ: εἰσὶ δὲ μόδιοι λ.* id est, *Corus igitur sumtus est ab Hebraica loquendi proprietate, vbi vocatur chor: Sunt vero modii triginta.*

Gomorrha ciuitas insignis, vt & Sodoma, quippe quæ regem suum *teste scriptura sacra*, habuit, condita olim in omnium fertilissima valle, quam Salinarum vallem dictam fuisse tradit Hieronymus, etiamsi Moses *Genes.14.* nominet חַשִׂדִּים עֵמֶק *vallem Siddim*, videtur arcessere nomẽ a verbo גָּמַר quod etiam ad finem deducere significat. Periit enim vna cum Sodoma, Adama & Seboim euersa propter peccata, idque sulphure & igni per pluuiam cadentibus cœlo. Conspicitur hoc loco iam lacus Asphaltites seu mortuũ mare, quod mare salis est Mosi. Descripsit & lacum istum Tacitus *Annalium 21.* dignus qui consulatur & attente legatur.

Gonorrhæa, siue seminis per insomnia profluuium notet, quæ

etiam ὀνειρωγμὸς appellari consueuit, siue ex phlegmatis salsi aut etiã crudi copia oriatur, cum ex cerebro per spinã dorsi, lumbos ac renes, item ex hepate per venas ad vterum & pené defertur, siue præ retentricis facultatis imbecillitate, vel potius resolutione, aut ex parastatarum inflammatione contingat, siue denique sit defluxus ex fœda illa & virulenta lue Venerea, generaliter nomen trahit ἀπὸ τῆς γονῆς ἢ ἀπὸ τῆ γόνυ, id est, a *genitura* vel *semine*, cuius quidem crebra admodum excretio fit citra tensionem pudendi, quæ in priapismo & satyriasi contingit.

Gorgon. Gorgones tantum tres fuisse scribũt Ouidius & Hyginus. Easdem vnum habuisse oculum fingitur ab aliis. Ex his vna nomine Medusa cũ esset a Neptuno violata in templo Palladis, irata Dea capillitium eius in angues mutauit. post mutationem quicunque eam aspiciebant, diriguisse dicuntur in lapides, id quod ob admirãdæ pulcritudinis stuporem fictum notauit Seruius. Nomen inditum ἀπὸ τῆς γοργότητος, id est, *truculento aspectu*, non quia γοργὸς agilem etiã significat Grecis, *vt quidam notarunt.* Hinc *Gorgoneus vultus, Gorgonei oculi, Gorgoneus anguis* apud Poetas, & apud Grecos γοργόνειον larua. Quia vero a Perseo tandem victa fuit Medusa, fingũtur γοργόνειοι ἀστέρες in Persei summa sinistra manu, quarum meminit Pollux *lib. 4.*

Gothi, quos Stephanus γότθους appellat, & quos cum Getis eosdem vult esse Spartianus in vita Caracallæ reclamantibus non paucis, Plinius autem Dacis adiungit, vnde suum nomen deducant, adhuc lis est inter eruditos. Alii quippe Gothos nominatos quasi *Guthos* (die Gütten) id est, eximios volunt: Alii, inter quos nostro tempore fuit Adrianus Iunius lætam Scandiæ propaginem appellans in sua Batauia, & eosdem (credo) cum Getis esse existimans, quos Ptolemæus collocat in Scandia, a cultus diuini studio (quod est Godt thienen) nomen id natum scribunt, sicut Alemannos quasi allerley Man dictos nonnulli asserunt, vt meminimus in Germaniæ vocabulo. Ab his ingens olim clades est illata Italiæ.

Gouda

Gouda Batauiæ vrbs ad Iselam sita, quæ intermedia intercipit, quidquid Hollandia, Brabantia, Zelandiaq; mutuis necessitatibus submittit, refert vocis originem ad Cymbricã vocẽ *Gouw* quæ & aggerem fossæ aquagio obductum, & quoque aquæductus alueum denotat, *teste Adriano Iunio*.

Graculus auis non quod gregatim volet, verum a garrulitate potius nomen deducit, vel ipso Isidoro teste.

Gradiuus Mars a gradiendo in bello, vel ab hastæ vibratione, quam Græci efferunt verbo κραδαίνειν, est dictus, vel inde, quod quasi grandem hunc Diuum suspicabantur, vel denique (nisi fabulas in rebus fabulosis explicandis reiicimus) quia ortus sit gramine, tacto flore in campis Oleniis a Iunone. Vnde forte corona graminea in re militari præcipuo loco habebatur, quod etiam attingit Festus Pompeius. Templum huius elegans & magnum extra vrbem fuit in Appia via, quod a L. Cornelio Sulla restitutum & ampliatum ac supra centum columnas erectum ferunt. Iuxta hoc templum erat Manalis lapis, de quo loco suo.

Græcia huic par nobilissima regio, totiusq; eruditionis fons & mater, alio nomine Ἑλλὰς apud Euripidẽ, Sophoclem, Xenophontẽ, Diodorũ, Aristotelẽ, Platonem, generalius accepta voce, q̃ Ciceroni pro L. Flacco fama, gloria, doctrina, artib⁹; imperio & bellica laude floruit, Straboni σύμπασα κατοικία ἡ Ἑλλήνων τὸ παλαιόν, deducere videtur quibusdã nomẽ a rege Græco, fide tamẽ incerta. Prouinciæ eius numerantur septẽ; *Dalmatia* a Delmi maxima eiusdẽ ciuitate noto nomine. *Epirus* a Pyrrho Achillis filio. *Hellas* a rege Hellene Deucalionis & Pyrrhæ filio, *Thessalia* a Thessalo rege, *Macedonia* a Macedone Deucalionis nepote, *Achaia* a rege Achæo, & duæ in mari, *Creta* videl. & *Cyclades*. Regionis huius totius Chorographus primus fuit Homerus. Mõtes eius celebriores feruntur, *Taygetum, Lycæũ. Parnassus, Olympus, Pelius & Ossa*. Compedes eius dicuntur *Chalcis, Corinthus & Demetrias vrbes*. Alia eius loca si percensere vellem omnia, nimius forem. Vnum id addo, Philippum Macedonem olim totius Græciæ dominium adeptum, prælio ad Chæroneam commisso.

Gramen a situ dictum, quod sit plurimorum agrorum: Vnde illud Græci ἄγρωστιν vocarunt, ait Isidorus. Melius eius pace a gradiendo deflexum, pro quo Dioscorides scribit illud ἕρπειν, id est, *serpere*, quod internodiis geniculatis mirifice progredi soleat.

Grallatores. Festus Pompeius ita: *Grallatores appellabantur Pantomimi, qui vt in saltatione imitarentur Ægipanas, adiectis perticis furculas habentibus, atq; in his superstantes, adiicientes longitudinem crurum eius generis gradiebantur, vtiq; propter difficultatem consistendi.* Plautus: *Vinceretis ceruos cursu & grallatorem gradu.*

Grammatica apud nos, *Fabio teste*, literatura dicitur: Grammatici *literatores* aut *literati*. Nam quod γράμμα est Græcis, id litera est nostris. Vt ab illis primis artis initiis nomen hæc habeat suum.

Grando a granorum similitudine appellatur nonnullis. Sed aliud etymon innuit Festus his verbis: *Grando Gr[illegible] aqua concreta solito grandiores.* Hanc imbre conglaciato gigni scribit Plinius *lib.2.*

Graphium γραφεῖον, stylus erat, quo scribi solebat in pugillaribus. Hinc *Graphiarium*, id est, repositorium & theca stylorũ (Græci γραφιοθήκην vocant) quibus ante vsum penicillorum scribere & pingere solebant antiqui. Ἀπὸ τοῦ γράφειν origo vocabuli. Nam hoc & *pingere* & *scribere* significat Græcis.

Grassari verbum tota propemodum Grammaticorum schola ab impetu gradiendi deducit. Nam qui ex insidiis eos adoriuntur, qui aliquo arripiunt iter, illos, inquiunt, grassatores vocamus. *Callistratus l.capitalium.ff.de pœnis*, tales proximos habet latronibus.

Greichgoia. De hac scripsit orationem Dauid Chytræus, cuius iudicium quoniam quamplurimi facio, & iam nuper admodum senex suas illas eruditionis plenas literas ad me dedit, quo vel propter solam literarum communionem cum ignoto homine amicitiam coleret, dabo in medium eius verba, quod huic proposito nostro multum inseruiant. *Nomen Greichgoiæ, inquit, a gente Græcorum ortum esse, similitudo literarum indicio est.* Consedisse autem olim colonos Græ-

cos

cos in Germania, non mirabitur qui cogitabit proximis annis in Caroli Quinti exercitu Græcos equites Epirotas in Belgico militasse, quorum ducem & vidi ipse, & de statu Ecclesiarum in Græcia & studiorum doctrinæ, ac gubernationis politicæ multa ex illo sciscitatus sum. Est & vrbis Spiræ nomen Græcum. Nam σπεῖρα significat cohortem. Fuit enim locus castrorum & sedes Prætorii, seu aula Constantii Imperatoris, cum aduersus Alemannos bella iis in locis gereret. Inde Colonia Græcorum militum de Imperatoris cohorte deducta putatur in feracissimum illum Greichgoiæ agrum Neccaro & Rheno & iugis Herciniis cõclusum, qui a nouis colonis Græcis γραικῶν γαῖα seu *Greichgoia* nomen acceperit. Probat quoque Andreas Althamerus in Tacitum scribens, *Germanos olim, sicut & Gallos, non ignaros fuisse linguæ Græcæ, quod populare ipsorum idioma eiuscemodi vocabulis etiamnum redundet, exempli gratia,* Thier/θὴρ, *fera:* Thür/θύρα, *ianua:* Über/ὑπὲρ, *super:* Rock/ῥάκος, *vestis:* Freiwen/εὐφραίνειν, *gaudere:* Mülle/μύλη, *mola:* Faul/φαῦλος, *vitiosus:* βρῶτος, Broet *panis:* σχίζα, Scheidt *fissura ligni, & cetera id genus alia.* His suffragatur Willichius *in commentariis suis ad Tacitum,* cum annotat Græcas literas Germanis fuisse familiares, eosque circa tempora Caroli Magni Anno 800. post Christum natum Græcis scripsisse literis Germanicas voces, adeo vt omnes rationes & acta Græce vsq; tempora Cæsaris Rodolphi Habspurgensis exararent hac ipsa lingua, cum demum cœperunt vti elementis Latinis. Addit & prope Prussiã gentem quandam, quam vocant die Bockheyligen / vsam fuisse hac ipsa lingua, verum corrupta.

Groningha Frisiæ oppidum, quod Ptolemæo *Phileum* dici putatur, a Gruno conditore aut Grunibus populis nomen deriuare credunt nonnulli.

Grunlandia, vel, *vt Olaus scribit, Gruntlandia* ab eminente arena est nominata eodem censore, vel, *vt aliis placet*, ab agrorum viriditate.

Gutturnium vas aquam guttatim fundens ad abluendũ & abstergendum manus, Hebraice [illegible], a *gutta* dictum nemo non videt.

Guttus etiam a gutta. Est enim vas oleum guttatim fundens. Apuleius *olearium ampullam* vocat. Nobiliores cum ex cornu Rhinocerotis habebant, vt innuit Iuuenalis, cũ alioqui ex bubulo cornu fieri soleret. Sed Varro inter vasa vinaria sacris adhibita & Depestam numerat, & guttum, quo vinum minutatim vel potius guttatim fundebãt, quod propter viri auctoritatem recipiendum omnino puto, vt & illud, quod sequitur, quia minutatim fusum vinum sumebatur, a sumẽdo vas simpulum dictum.

Gymnasium Græce γυμνάσιον (*Paulus vocat* γυμνασίαν) Latine *exercitatio*, locum hic significans, vbi athletæ exercebantur vngendo, fricando, luctãdo, discũ iaciendo, aut simile quippiam agendo, *teste Galeno lib.2.* de sanitate tuenda, ἀπὸ τοῦ γυμνάζειν id est, *exercendo* vocabuli auspicium trahit. Hinc ars γυμναστικὴ dicta, in qua ex instituto Solonis nõ solum εὐεξίας gratia, verum etiam vt essent aptiores ad rem militarem, exerceri solebant adolescentes Græcorũ, quam propterea valde commendat Plato *7.de legibus*. Meminit huius artis & Aristoteles in Politicis tum Ælianus *lib.4.variæ histor.cap.15.* cũ Stratonem Corragi filium recuperandæ valetudini præsidium atq; remedium ab arte gymnastica petiisse scribit, in qua cum longius esset progressus, & se accuratius exercuisset, in Olympico certamine eodem die lucta simul & Pancratio victor est declaratus. Corporeæ istius exercitationis (neque enim eam hic tracto, quæ pertinet ad εὐσέβειαν) hæc fere genera censentur, vt primo loco ponatur πάλη, id est, lucta, in qua licebat colluctatorem ἄγχειν, στρέφειν, καταστρέφειν, ἀνακλᾶν, ὑποσκελίζειν, λακτίζειν, ἐγκονίζειν, capitibus inter luctãdum collatis: hanc sequatur παγκράτιον, quod erat σύνθετον ἐκ πάλης καὶ πυγμῆς, sicuti Nicephorus Gregoras apud Synesium notat, id est, compositũ quid ex lucta & pugillatu, imo certaminis genus, in quo magna contentione & omnibus (quod aiũt) neruis decertabatur. Licebat enim in eo τὰς χεῖρας ἀνατείνειν, quod etiã luctatorũ est: Licebat pariter παίειν ἀλλήλους ὀρθοστάδην, quod vtique proprium est pugilum. Pancratium subsequitur pugillatus πυγμὴ Græcis, in quo cestibus

pugna-

pugnabant, pugillatũ δρόμος, id est, *cursus*, cui adde ἅλμα *saltum*, δίσκημα *disci iactum*, ἀκόντιον *iaculũ*, στάδιον *stadium*, δίαυλον *cursum reciprocum seu duplicatũ* obeundi scil. stadium, & mox redeundi, δόλιχον *curriculum spatii continentis stadia duodecim*, ὁπλίτην *armatã saltatione* (sic enim nominat Scholiastes Aristophanis) intelligo Pyrrhicham ὄρχησιν, de qua multa apud auctores probatos. Solebãt ἐπιλαΐζειν, id est, *summis pedibus ingredi, manibus in sublime tensis & retro agitatis*, item ἐκπλεθρίζειν *prorsum & retrorsum currere in plethro*, σκιαμαχεῖν, id est, *umbratili armorũ pugna exercere*, ἀκροχειρίζεσθαι *summis manibus cõcertare*. Vt nihil interim dicã de equitatione, venatione, ambulatione, chorea, vocis modulatione, frictione & lectione. Iam aũt ab his exercitiorũ locis, quę occludi solebãt in publico luctu, scholæ dicũtur gymnasia, quòd in iis exerceãtur ingenia: Qualia tria fuisse accepimus Athenis, Lyceum, Academiã, κυνόσαργες. In Lyceo disputauit Aristoteles, post Aristotelem Peripatetici, in Academia Platonici, apud κυνόσαργες exercebantur pueri, quos vocabant nothos.

Gymnici ludi, qui exhibiti primũ fuerunt Romæ in ædilitate Æmilii, Scauri, *teste Valerio Maximo lib. 2. c. 8.* videtur aliquibus appellati à nuditate (γυμνὸς enim significat nudum) eo quòd ludentes corpora nudarent, aut saltem vestes exsuerent, vt ita ad certamina expeditores forent: Aliis ab exercitatione corporis, quod τὸ γυμνάζειν significat. Istorũ agonum distinctio apud nonnullos est talis, vt quidam βαρεῖς, id est, graues dicantur, alii κοῦφοι seu leues: In his cursum & saltum, in illis luctam, pancratium, & pugilatum numerant. Locus, in quo dabantur, apud Isidorum gymnasium est, de quo paulo ante non pauca nec contemnenda.

Gymnosophistæ Indiæ Philosophi nudi vagantes per opacas solitudines atque ita tolerantiam exercentes, in maximo olim honore apud suos, ἀπὸ τοῦ γυμνοῦ appellationẽ habent. Præclaram & satis prolixã de eorum institutis, moribus, studiis exegesin vide apud Strabonem *lib. 15.* Consulendus pariter Plutarch⁹ in vita Alexãdri Magni, vbi exstat Calani gymnosophistæ historia, qui se super lignorũ struẽ reclinans de more

gentis istius, vbi iam ignis appropinquaret, ne semel quidem commouit, sed habitu illo, quo recubuerat, seruato seipsum sacrificauit: Quale spectaculum & alius Indus tempore Cæsaris, eodem Plutarcho teste, de se Athenis exhibuit.

Gynæceum vel *Gynæceum*, *τὸ γυναικεῖον*, Græce *γυναικεῖον*, locus, in quo mulieres versantur, dum se auiciunt, comunt, fucant, *ἀπὸ τῶν γυναικῶν* obtinuit nomen.

H.

HAbakuk amplexatorem significans deriuatur a חבק *amplexus est*.

Habenæ, inquit Isidorus, ab habendo dictæ, quòd iis equos habeamus, id est, teneamus. Vnde & equi habiles dicti.

Hadad inimicus Salomonis *1. Reg. 11.* & dilectum significans cognationem habet cum דוד, id est, *amico*.

Hadrianus vel *Adrianus* ab Hadria vrbe suum obtinuit nomen. Nam hinc maiores suos esse oriundos ipsemet, *teste Ælio Spartiano*, prodidit in syluis vitæ suæ. Huius Cæsaris Natalitii ludi celebrari solebant ad IV. Kal. Nouembris, vt Titi Cæsaris ad IX Kalend. Ianuarii, Neruæ IV. Kal. Decemb. Antonini ipsis Kal. Aprilis, Constantini Magni ad IV. Kal. Ianuarii.

Hadrianopolis, *ἀδριανόπολις* Ptolemæo, quæ prius *Vscudama* est dicta, *vt prodit Ammianus*, & *Oresta*, vt Lampridius, Thraciæ vrbs est, *& teste Tzetza Chil. 8. nu. 47* ab Hadriano Imperatore nomen accepit, quamquam & Ælia audiuerit ab eiusdem prænomine.

Hæmatites quia rubore sanguini respondet, qui Græcis est *αἷμα*, hoc est nomine donatus. Est autem gemma, & inuenitur cum Æthiopia, tum in Africa & Arabia. Promittebant de ea Magi abstrusum quid ad coercēdas Barbarorum insidias. Facit etiam insita quadam vi sua ad restinguendum sanguinem.

Hæmorrhagia generaliter *quilibet sanguinis fluor*, sed si per se ponatur non adiecta particula, vnde effluit, sanguinis e naribus profluuium, cum ille confertim fluit, a verbo *ῥαγῆναι*, quod

quod apud Hippocratem cum impetu prodire significat, nomen accessit.

Hæmorrhois vel *Hæmorrhous*, cum Græce dicatur αἱμοῤῥοῒς & αἱμόῤῥοος, per synæresin αἱμόῤῥους, serpentis est genus ex eo dictum, quod quicunque ab eo percussus fuerit, ex eius corpore, dissolutis venarum commerciis, quidquid est animæ per corporis meatus, effluente sanguine, eliciatur. *vt & Solinus refert.* Ælianus habitare eum affirmat in cauernis petrosis & longitudine æquare pedem instar Cerastæ. Color illi splendidus, quandoq; cinereus & arenosus ab Aetio & Auicenna tribuitur. Addit hic Arabs habere dorsum variegatum quasi lentis albis & nigris maculis, collum eius esse constrictum, & caudam ab vmbilico tenui incipere. Ibi enim ita sese contrahit in arctum, vt reliquam corporis molem velut præcidisse videatur sibi. Sed vt his missis ad institutum reuertar, egredi certe licet ex duobus nominib⁹ compositum esse huius serpentis vocabulum, si quis resoluere velit, quorum vnum est τὸ αἷμα sanguis, alterum ὁ ῥοῦς, id est fluxus, quem ille excitat vulnere illato. Recte itaque docet Galenus *libro de Theriaca* Hæmorrhoum ex illis serpentibus vnum esse, qui suis ipsorum nominibus similem hominibus perniciem adferant. Vnde Lucanus:

At non stare suum miseris passura cruorem,
Squamiferos ingens hæmorrhois explicat orbes.

Sed & Tulli ab eodem serpente demorsi historiam quidem idem Lucanus elegantissime numeris exprimit? Verba eius sunt hæc:

Impressit dentes Hæmorrhois aspera Tullo
Magnanimo iuueni, miratorique Catonis.
Vtque solet pariter totis se effundere signis
Corycii pressura croci, sic omnia membra
Emisere simul rutilum pro sanguine virus,
Sanguis erant lacrymæ, quæcumq; foramina nouit
Humor, ab his largus manat cruor, ora redundant,
Et patulæ nares, sudor rubet: Omnia plenis
Membra fluunt venis: totum est pro vulnere corpus.

Dd 5

Ab hoc porro serpente, vel morsus eius effectu, vel ab eisdem potius dictionibus duabus, quarum superius facta est mentio, nomen habet hæmorrhois genus morbi, quod Gaza interpretatur sanguinis profluuium, & mariscam propter ficus (credo) id est, mariscæ similitudinem. Significatur enim hic morbus, qui circa sedem oritur, cum venarū confluentium ad anum orificia tument & sæpe sanguinem profundunt.

Hæmus mons Thessaliā a Tracia diuidens iuxta Suidā vel potius Thraciæ mons, vt placere video Melæ, Plinio, Straboni, quemque Pinetus scribit ab Italis vocans, *Catenam mundi*, & *monte argentara*, Turcis *Balkan* & Slauis *Cumoniza*, fabulose ab Hæmo Boreæ & Orithyiæ filio mutuatur appellationē. Partem eius esse Scomium apud Thucydidē inde apparet, quod scribit Strimonē & Hebrum flumina ex Scomio monte defluere, cum alii auctores eadem ex Hæmo deriuent: Nec est, quod quis existimet appellari hunc montem ab illo Scomium, cum nec Hæmus illi incognitus sit.

Heres. Heredis nomen inquit Isidorus, imposuit census æris. Alii *heredem* dictum volunt, quasi *herum*. Veteres n. heredes pro Dominis appellabāt, & pro herede gerere, est pro domino gerere, *Instit. de hered. qual. & differ. ad fin.* Quid mirum, cum idem successor iuris & vniuersorum bonorum sit, qui deinceps eiusdem iuris & potestatis est, cuius defunctus fuit, *l. heredem. ff. de reg. iur.*

Hæresis. Vocabulū istud olim laudabile apud Philosophos fuisse testantur eorū studia & sectæ, in quas diuisi hanc aut illam sententiā separatim amplectebantur. Vsus est & eo Cicero Paradoxorum proœmio. Apud Christianos tandē abiit in dedecus, cum errorem & falsæ alicuius sententiæ pertinacem electionē adq; ad animarum pernitiē significare cœpit, siue illa sit inuēta a nobis, siue iam vetus, sed a nobis arrepta & mordicus defensa contra rationem & veritatem in verbo Dei expressam. Nomen illa habet ab αἱρέομαι, id est, *eligo*, *teste Hieronymo in Epistolam ad Galatas*. Et ab ea dicta προαίρεσις, *nempe animi electio de re aliqua persequenda aut fugienda*. Ab

hæresi

heresi autem dictus hæreticus, quæ vox æquiuoca est, vtque aliquis talis dicatur, requiritur præter alia error in mente, pertinacia in voluntate. Distinguendum quoque inter ipsas hæreses, tum hæresiarchas, & eos, qui ab antesignanis hæreseωn sunt decepti, imo inter hæreticos ipsos. Neque enim potest negari, aliam esse rationem hæreseωn, quæ fundamētū impugnāt, & definitionibus synodicis ab vniuersali Ecclesia receptis refrangantur aperte, aliam errorum, qui fundamento superstruuntur, & in his aliam eorum, qui vnionem Ecclesiæ abrumpunt, aliam eorum, qui cum Ecclesia concordiam alere cupiunt, & se erudiri patiuntur. In primitiua Ecclesia non animaduersum fuisse in huiusmodi generis homines non ignorandum. Diuinæ enim vltioni relinquebantur, vt hodie de periurio scriptum, *l. iurisiurandi. C. de reb. credit.* Imperatorum constitutionibus pœna fuit arbitraria *l. cunctos populos. in fin. C. de summ. Trinit.* Quamquā interdum etiam *gladio* vltore puniantur, sicut de Arrianis legimus *l. Arriani. C. de hæret.*

Hagar ancilla Saræ & Ecclesiæ imago nomē habet a גור *peregrinatus est.*

Hala. Halę Romanis dicti a fœdo oris halitu, *Alexander ab Alexand.* Est & Hala vrbs Saxonū ἀπὸ τ̃ ἁλὸς nuncupata. Solent quippe Germani eas vrbes, vbi sal conficitur, communiter vocare *Halas*, vt est Hala Sueuica ad Coccherum fluuium, Hala Norica ad Oenum, Halioli ad Iuuanum, id est, Salzam, Richalii vel diues Hala ad Alpes, *vt Althamerus notat.* Eiusdem originis est fluuius Halus. Ἅλς enim Græcis est sal. Ptolemæo dicitur ἅλυς.

Halcyon ἀλκυών, Latine *Alcedo*, cuius & ante memini, παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν, quod impragnetur in mari nomē obtinuit. Agit enim auis illa in maris littoribus inq; mari nidificat, & quindecim, vel (*vt alii volunt*) quatuordecim dierū spatio ouis incubans fœtū excludit. Interea vero serenum est cœlū, tranquillū mare, & nullis ventorū turbinibus agitatū. Vnde dies illi sereni Gręcis ἀλκυονίδες & ἀλκυονήδες, Latinis Halcyonia dicuntur. Placet hic addere interpretis Apollonii verba *ib. 1.*

quod huc egregie faciant. Sic ille: τὸ ὄρνεον θαλάττιον, καὶ ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς εἶναι λέγεται· ὁ δὲ Ζεὺς ἐφεξῆς πέντε καὶ δέκα ἡμέρας, ἢ ὥς τινες δεκατέσσαρας εὐδιεινὰς ποιεῖν, ἵνα ἀποκυήσῃ περὶ τοῖς αἰγιαλοῖς, καὶ ἀλκυονίδες ἡμέραι καλοῦνται, ἑπτὰ πρὸ τοῦ τόκου, καὶ ἑπτὰ μετὰ τὸν τόκον. Et Aristoteles 5. Historiarũ animal. ἡ δὲ ἀλκυὼν τίκτει περὶ τροπὰς χειμερινάς, διὸ καλοῦνται, ὅταν εὐδιειναὶ γένωνται αἱ τροπαί, ἀλκυονίδες ἡμέραι, ἑπτὰ μὲν πρὸ τροπῶν, ἑπτὰ δὲ μετὰ τροπάς. Plinius scribit, auem hanc esse paulo ampliorem passere, colore cyaneo ex parte maiore, purpureis tantum & candidis admixtis pennis, collo gracili atq; procero. Halcyonem videre rarissimũ est, *vt idem ait*, nec nisi Vergiliarũ casu, & circa solstitia brumamue. Nidus eius admirationem habet, quod sit non tantum pilæ figura paulum eminenti, ore perquam angusto, grandium spongiarum similitudine, sed etiam ferro intercidi, non queat: Frangitur autem ictu valido. Tradunt Medici, & inter hos Plinius, lepras, lichenas, & lentigines eo tolli cum lupino & sulphuris obolis duobus. Nec est qui dicere possit, vnde fingatur. Creditur autem ex aculeatis spinis formari, cum piscibus viuat.

Halicarnassus ἁλικαρνασσός, Asiæ minoris vrbs Ptolemæo, patria Herodoti historiarum patris, & Dionysii Halicarnassæi serui quondam Varronis Romani, quam etiam Zephyriam dictam scribunt Strabo & Stephanus, ἀπὸ τοῦ ἁλὸς videtur nuncupata, id est, *a sale*. Conspicua fuit illa nobilissimo opere regis Mausoli, quod inter septem mundi miracula hactenus numeratur, & a quo præclara monumenta siue sepulcra Mausolea dicta inuenias.

Hallus Pollex pedis ex Festi sententia, quia scandit supra proximum, a saliendo dictus est Isidoro, cui verbo respondet τὸ ἅλλεσθαι Græcorum.

Halteres Gymnastici exercitii instrumenta sunt, non plumbeæ massulæ iuxta Budæum in pandectas, sed massa lapideæ vel metallicæ, ansa vel manubrio addito, quo commode leuari possent ab Athletis, vnde & ἀρτῆρες dicũtur ab ἀρτάομαι, quod pendere significat, inde ρ in λ mutata ἁλτῆρες. Errant tam, qui ἀπὸ τοῦ ἅλλεσθαι, id est, *saliendo* deducunt, *vt & Budæus*,

cum

cum ad saltum sint ineptissimi. Satis id etiam euinci potest ex eruditis nec minime proletariis scriptoribus. Alexander ab Alexand. *genial. dier. lib. 3. cap. 21.* circuli figura fuisse scribit, non sphærica tamen, comparatosq; illos eum in modū, vt digiti possent inseri atq; ita brachiis rotari. Galenus *de sanit. tuend. lib. 2.* dicit, etiam nonnullos halteribus se exercere, at quo pacto? ἐν μέσῳ ἱστάντες αὐτῶν ἀναιροῦνται προκύπτοντες, τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ τὸ ἐν τοῖς ἀριστεροῖς· τῇ δὲ ἀριστερᾷ τὸ ἐν τοῖς δεξιοῖς. καὶ αὖθις ἐπανιόντες εἰς τὴν οἰκείαν κατατίθενται χώραν, καὶ τοῦτο ποιοῦσι ἐφεξῆς πολλάκις ἀτρεμίζοντες τῇ βάσει. Nulla hic saltus mentio. Idem *lib. 5 de sanit. tuend.* refert Halteres inter exercitia, quibus exercentur partes supernæ. Nec multum ab eo diuersus Epigrammatographus in Apophoretis, cum ita canit:

Quid pereunt stulto fortes haltere lacerti?
Exercet melius vinea fossa viros.

Innuit enim brachia iis exerceri præcipue, cum saliendo totum corpus & inprimis pedes in opere versentur.

Halyzones Scythiæ Europeæ populi Herodoto. Græce etiam ἁλιζῶνες per tota apud Herodotum & Strabonē, qui & apud Homerum eos esse dicit *Chalybes*, nomē trahunt ἀπὸ τοῦ ὑποζῶσαι ἁλί, quod vndique cingantur mari.

Haman hominem significans *superbum & tumultuantem* nominis originem dedicat verbo המה *tumultuatus est.*

Hamaxobii vel *Hamaxobiæ*, quos inter Scythes numerat Plinius (putant nonnulli esse Agathyrsos & Sauromatas) appellationem habent ἀπὸ τῶν ἁμάξων, id est, *plaustris*, quibus res suas de vno loco in alium circumferunt. Horatius inquit: *Quorum plaustra vagas rite trahunt domos.* Alii Nomades esse volunt, qui etiam mapalia sua & papiliones circumferentes ibi sedes figebant, vbi nox eos oppresserat. Silius lib. 3. *Nulla domus, plaustris habitant, migrare per arua*
Mos, atq; errantes circumuectare penates.

Aliqui Moscouitas intelligunt. Ego crediderim olim nō in vna, sed in permultis Scytharū gentibus illud fuisse frequēs, cum incertis adhuc vagarentur sedibus.

Hamburgum Storremariæ metropolis sub Holsatiæ duce a

Ioue Hammone nomen habere creditur, quod is ibi cultus fuerit antiquitus, quippe cuius statuam Carolus Magnus deiecit. Etymon hoc eius approbatum etiam video a Conrado Celte, cum scribit: *Cymbricam nominatam quondam, nunc vero dictam nomine Hammonis πόλιν.*

Hammodytes serpens, quem indiscretum arenis dicit esse Lucanus, deriuatur ab *arena*, quæ Græcis est ἄμμος, & δύω *ingredior*, non a διερύτω, vt videtur Sulpitio Grammatico alioqui non malo.

Hammon Iupiter, de quo multa Curtius *libr 4.* Diodorus *17.* Arrianus *libr. 3.* videtur Pausaniæ in Messeniacis a nomine Pastoris appellationem trahere. Ægyptium nomen esse volunt aliqui, cum in Hebraica lingua illi affini Sol non solum dicatur שמש, sed etiam *Hamma*. Atqui Iupiter idem cum Sole, *teste Arnobio 3. aduersus gentes, & Platone in Phædro*, vbi Iupiter ipsi est μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ, eoque modo Macrobius interpretatur. Malim tamen ab arena deducere, quæ Græcis est ἄμμος. Et quamquam nonnihil obstare videtur, quod eo modo Ammon potius sine spiritu dicendus esset, quam Hammon, vel Hammo, *vt legitur apud Festum Pompeium*, quodque Plinius de Ammoniaco scribens *12. Natur. historiæ*, Æthiopiæ subiectam Africam Ammoniaci lachrymam stillare dicit in suis arenis, & inde nomen Ammonis oraculo datum, iuxta quod gignitur arbor, eaque ratione eandem necessario in Ammoniaco & Ammone syllabam esse primam, & ab eadem origine, tamen receptam in scribendo multis consuetudinem retinendam hoc loco duxi, cum & ἄμμος *(vnde Hammon)* cum spiritus asperitate apud Festum & alios nonnullos exstet. Sunt qui tradunt Hammonem habuisse in vtraque temporum regione cornua paria. Qua de caussa κερατοφόρος est appellatus. Corniger Lucano. Multi auctores nominis huius rationem ab ouibus trahunt. Cum enim Liber pater per Lybiæ deserta duceret exercitum vniuersa iam Asia deuicta, & siti admodum laboraret, implorasse a patre auxilium dicitur, & mox apparuisse arietem, quem dum fugientem sequitur, eo duce ad

fontem

fontem amœnissimum peruenit. Cumque desiderio suo potitus esset, existimasse fertur arietem illum fuisse Iouem, cui idcirco templum miræ altitudinis in arena constituit, Deumque nominauit Ammonem, id est, Iouem Arenariũ (Ἄμμον enim Græci vocant arenam) cornibus etiam ipsi affictis. Ad huius oraculum profectum magno & difficili itinere Alexandrum Magnum, idque ea de caussa, vt, num esset ipsius filius, consuleret, refert Diodorus. Cum vero vero introductus esset in templum a sacerdotibus, & Dei numen obseruasset vates, accessit ad eum natu aliquis præ reliquis maior, & salue, inquit, o fili, atque hanc a Deo salutationem accepit. Tum Alexander: δέχομαι ὦ πάτερ, καὶ τὸ λοιπὸν κεκλήσομαι σός. Nec omittendum, prope eius templum inuentum fontem, qui medio die frigidus, sub noctem mediam calidissimis manabat aquis, & mane tepidus sub vesperam incalescebat, sicuti Pomponius Mela, Diodorus, Arrianus, Plinius, Curtius, Plutarchus & Augustinus tradiderunt.

Hananias seu *Chanamias* Propheta gratiam Dei significãs, nominatus a חנן *in gratiam recepit*, & יה *Deo.*

Hannonia vel *Hanonia* Belgii regio, quibusdam *Haginoia*, verum corrupto, Germanis *Hamgau*, Gallis *Hanau*, vnde Latine, & recte quidem, *Hanausam* dixerunt, postea præualente inscitia *Hononiam*, adepta est nomen ab Hania flumine, quod prope oppidum Condatum influit in Scaldem. Fabulantur, qui ad Troianos vel ducem Hannonem originem referunt.

Harpago, Pertica filo adunco præpilata, qua nauis tenebatur, ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν, quod est *rapere*, recte descendit, vt & harpax Isidoro.

Harpyiæ quas Virgilius 3. Æneid. ita describit: *Tristius haud illis monstrum, nec sæuior vlla Pestis & ira Deum Stygiis sese extulit vndis: Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris Proluuies, vncæque manus, & pallida semper Ora fame*, quasque duas esse Aello & Ocypeten Thaumante & Electra natas scribit Hesiodus in Theogonia, tertiam Celæno ad-

dente Marone, quartam vero Thyellam Homero, ἀπὸ τοῦ ἀναπάζειν arcessunt nomen. Singula earum nomina itidem ex Græcis fontibus promanarunt. Nam Aello deriuari potest ἀπὸ τῆς ἀέλλης *procella*, vel (vt aliis placet) ἀπὸ τοῦ εἴλω, quod est *vertere & conuoluere*, eo quod iterdo volatu omnia peruertat. Ocypete a celeri volatu, quod ὠκὺς sit celerans velox, πέτομαι volo. Celæno vero a nigredine, quæ Græcis est κελαινότης. Thyella denique ἀπὸ τοῦ θύειν, quod etiam impetum facere & festinare significat, & εἴλω, quod (*vt diximus*) tantundem est, atque *verto conuolno*.

Haruga, id est, victima, cuius adhærentia exta inspiciebantur (Iosephus Scaliger appellat *Arugam*, alii, sed [illegible], *Harugam*) ab *hara*, id est, *stabulo* nominis etymon obtinuit.

Haruspex. Haruspices, qui a Romulo primum sunt instituti, *teste Dionysio lib. 2.* etiamsi ante exstiterint in Hetruria, vbi eorum disciplina summopere viguit, a victimis in ara inspiciendis id vocabuli sunt mutuati. Illi enim, *vt meminit Vitruuius*, immolatis pecoribus inspiciebant exta ab exstando dicta seu eminendo, qualia sunt iecur, pulmo, lien, cor, præcordia, renes. Quod si hæc liuida erant aut vitiosa, mox immolabant alia, quod dubitarent, morbone an pabuli vitio sic illa sese haberent. Cum iam iterum atque iterum experti essent solidam & integram naturam, rite litatum existimabant? Sin minus, minime litari posse dicebant. Vnde Cicero de diuinatione 1. *Quid enim habet Haruspex, cur pulmo incisus etiam in bonis exstis dirimat tempus, & proferat diem?* Præcipuũ tamen in extis erat iecur. Id si grata & natiua purpura ruberet, nullaq; esset contaminatum labe, si auctũ eius caput aut duplicatum, aut iecur geminum reperiretur, si essent replicatæ extremæ fibræ versus interiora, designari volebant potentiæ amplificationẽ finium prolationẽ, & summa dignitatũ fastigia. Quod si iecur nõ esset inuentũ, nihil tristius accidere posse putabãt. Si alterum eius caput corrugatum emarcuisset, vel habitum suũ coloremue mutasset, ad-

uersa

uersa omnia portendi existimabant. Reliqua prosequi instituti nostri non est. Addam id tamen, Hetruscos vniuersæ Aruspicinæ auctorem celebrare puerum quendam nomine Tagem, Dæmonem *inquam*, qui, cum terra proscinderetur aratro, & sulcus altius esset impressus, repente extitit specie quidem puerili, at prudentia senili. Locutus hic fuit multa audientibus illis, qui vndequaque in eum locum ex Hetruria confluxerant, eiusque verba literis mandata disciplinæ huius rationem omnem complectebantur.

Hasta, quam veteres Sabini *quirim*, vel vt alii, *curim* nominabant, olim auctionis signum, cum esset posita in foro, vnde & pro ipsamet auctione accipi videas apud Ciceronem, Iuuenalem & alios, ab asto deducit nomen. Itaque *hastæ subiicere*, est vendere in auctione apposita hasta. Genus id venditionis Tertullianus nominat Hastiarium. Notandum hic, solitos fuisse veteres Romanos nubentium comas hastæ cuspide discriminare, *vt asserunt Plutarchus & Festus*. quæ vt celibaris dici consueuit, ita stetisse eam oportebat in corpore gladiatoris occisi. Significare volebant, vxorem sic cõiunctam esse debere viro, cui sese astrinxerat, vt fuerat quõdam cum corpore gladiatoris. Plutarchus docet in Romulo, ex quorundam sententia factum id ea de caussa, vt signũ esset, primas nuptias bello & pugna contractas, vel vt monerentur nuptæ, cum bellicosis iunguntur maritis, debere eas vti simplici ornatu, sicut Lycurgus iubens fabricari cum fores, tum ædium fastigia securi tantum & serra, omnem luxum & operam superuacaneam præcidere voluit. Alii idcirco id factum existimant, vt fortium virorum gignendorum hoc omen esset: vel quod nuptiali iure subiiciatur imperio viri: vel quia matronæ sunt in tutelá Iunonis, quæ ab hastá ferenda dicta est *Curis* vel potius *Quiris*, cum ad eam pleraque referantur pertinentia ad nuptias. Ab hasta dicti *Hastati*, qui primi hastis pugnabant, *iuxta Varronem*. Hasta donari solebant apud Romanos viri fortes, quæ propterea *donatica* dicitur Catoni, & *pura*, quod ferro careret, vt animaduertit Turnebus. Hasta amentata ab amento vel habe-

na est appellata, facta quidem ad eum modum, vt fortius torqueri posset. *Hasta ansata* ab ansa appellationem trahit: Hasta velitaris a velitibus, qua illi eminus iaculabantur. Eam a Polybio γρόσφον nominatam existimat Turnebus.

Hebe pubertatis Dea χρυσοστέφανος Hesiodo, καλλίσφυρος Homero, quod *pulcros talos*, id est, pedes haberet, quæ Herculi nuptui est data (fabulosa fabulis illustramus) vbi post Oetæ incendium relatus esset in numerum Deorum ἀπὸ τοῦ ἥδειν, quod est, *exhilarare*, etymon nonnullis habet. Verba Eustathii Il. λ. sunt hæc: κατὰ τὸν ὅμηρον χαριεστάτη ἡ ἥβη καὶ ἡδεῖα, ὡς τὸ τῆς λέξεως δηλοῖ ἔτυμον, ἀπὸ τοῦ ἥδω γὰρ ἥβη κατὰ τοὺς παλαιούς. Bene dicit κατὰ τοὺς παλαιοὺς, cum in omnibus veteres sequi non sit necesse, maxime si minus probabilia dixerint. Malim itaque trahere ἀπὸ τοῦ ἡβᾶν, quod est *pubescere* vel *iuuenescere* vel ἀπὸ τῆς ἥβης ætatis flore & pubertate, cuius illa existimatur Dea. Ad illud etymon respicere videtur idem Eustathius Il. δ. cum rationem reddit, cur Diis pocula ministrare fingatur fundendo nectar. ἥβη, inquit, οἰνοχοεῖν λέγεται νέκταρ τοῖς θεοῖς, διὰ τὸ ἀγήρω καὶ ἀεὶ νεάζοντα εἶναι τὰ θεῖα καὶ οἷον ἡβάσκοντα. Celebratur & Hebo Deus, cuius Pontanus meminit 1. suæ Vraniæ, qui & idem agnoscit etymon cum Hebe.

Heber Vide *Eber.*

Hebræi vnde nomen habeant, apud eruditos in controuersia est. Alii enim exsculpunt etymon a verbo עבר, id est, *transire*, alii ab Heber. Prius etymō amplectitur Hieronymus, & alii nonnulli cum septuaginta, eo quod Eufratem diuino iussu, patris sui domo relicta, trāsierit. Quapropter aiūt, appellatus est initio עברי a Cananæis, quasi dixeris Trāseuphrateum, sicut dicimus *Transiordanum* & *Transapinum*. Trans Euphratem enim in Mesopotamia habitauerat, priusquam traiecto fluuio sedes suas fixas apud eos haberet. Atq; ita totam posteritatem ab eo postea nomen hoc obtinuisse decernunt. *vt Hebræus tantundem sit, atque* περάτης, id est, *transiens*, quo nomine reddunt eo loco nomen Abram septuaginta.

Hos sequitur Theodoretus, cum ita scribit: [illegible] ὀνομασθῆναι ἐκ τοῦ τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ ἀπὸ τῆς τῶν Χαλδαίων χώρας εἰς τὴν παλαιστίνην ἐλθεῖν τὸν εὐφράτην ποταμὸν διαβάντα, ἑβραῖοι γὰρ [illegible] περάτης ἑρμηνεύεται [illegible] πολλὰ γὰρ τὰ ἔθνη ἐν [illegible] κατέχει [illegible] τοὺς ἄλλους πάντας περᾶν [illegible] ἀπὸ τῆς χαλδαίας, καὶ [illegible]

Adducitur etiam ad huius sententiæ confirmationem, quod legitur Iosu. 24. hoc modo: *Ego tuli patrem vestrū Abraham trans flumen, & duxi illum per vniuersam terram Canaan.* At è contra, qui hoc nomen deducunt ab עֵבֶר [illegible], cuius Genesis 10. fit mentio, nō pauci sunt, aut triuialis auctoritatis viri. inter hos primus sit locus Augustino. qui *16. de Ciuit. Dei* ab Heber vult nominatos Hebræos. Alioqui enim appellādi essent *Abrahamæi.* Cū eo facit Acacius, q dicit esse [illegible] & impositū [illegible]. Addunt probabilius hoc ipsum videri, eo q nomina gentilia apud Hebræos vltimo loco iod habeāt vt יְהוּדִי *Iudæus,* יִשְׂרְאֵלִי *Israelita,* עַמְלֵקִי *Hamalechita* atq; ea forma ēt proferri עִבְרִי, i.e. *Hebræum* a Heber deducto nomine, sicut יִשְׂרְאֵלִי deducitur ab Israele. At si ab עֵבֶר deriua[illegible], ita vt traiectorem significet, potius dicendum esset, עֹבֵר & עוֹבְרִים in numero multitudinis. Quinimo Chaldaica editio gētile id nomē interpretatur עִבְרָאָה. Putāt & Heber q post diluuiū vixit, expertem cōsilij ædificādæ turris, vbi linguarum facta fuit cōfusio, puram putam linguā in sua familia retinuisse, & se Heber o[illegible] septimo Geneseos, ac proinde ab illo, qui caput erat familiæ, simul & linguam & gētem nomen suum obtinuisse. Habet ergo vtraq; sententia grauissimos auctores. nec est facile litem dirimere, nisi q ad priores inclinare videatur fidē, tum locus ille scripturæ *Iosue 24.* tum q alijs in locis legitur de eodē Abrahamo. *Gen. 14.* Et venit, q euaserat, & indicauit Abrā Hebræo. Et cap. 39. *Ecce introduxit ad nos virum Hebræum, vt illuderet nobis.* Et paulo post: *Venit ad me seruus ille Hebræus.*

Hecate vetus Dea, [illegible] *qui* [illegible] terr[illegible] inferorum præses, vnde & χθονία est dicta, cui a [illegible]

ſeu partem omnium terreſtrium, cœleſtium & marinorum datam canit Heſiodus. dictam volunt nonnulli quaſi ἑκάστην, quod *ſingulorum curam ac prouidentiam gerat.* Eam equidem eſſe dicunt in cœlo Lunam; in nemoribus Dianam; apud inferos Proſerpinam. Quapropter tria ipſi ora affingebant. Et Poeta canit *tergeminam Hecaten, tria virginis ora Dianæ.* quin Diana, quæ cum Hecate cenſetur eadem *Triuia* dicta, & *triuiis præeſſe* dicitur, in quibus ruſtici vlulare & flebile carmen in honorem eius perſonare ſolebant ad reddendam, Cereris imitationem, quę raptam Proſerpinam in triuiis clamore requirebat. Nonnullis a tribus potiſſimum phaſibus eius diuerſis Triformis audit, quia cum Luna eſt eadem. Eſt enim μηνοειδής, eſt διχότομος, eſt πανσέληνος. Idipſum videtur etiam amplecti Euſebius, cum Lunam *Hecaten* dictam refert ob varias illas corporis figuras, quas accipit a Sole recedens. Quid, quod nonnunquam luceat plena, obſcura ſit aliquando, nunc in cœlo conſpicua, nunc autem apud inferos prematur, interdum circa montes vagetur. Sed alii rurſus nomen ſuum habere volunt Hecaten, quia centum annos vagari pateretur mortuorum vmbras, quorum corpora nō fuiſſent ſepulta: Alii, quod *centum* (ἑκατὸν) id eſt, infinitas habeat poteſtates, vel quod cētum victimis Proſerpina placetur, *vt Mencianus conſtituit.* Plerique, cum eandem faciant cum Proſerpina & Luna, vt iam ſæpe dictum, nominatam volunt ἑκάτην, quod ſit ἑκάς, id eſt, longe a nobis diſtet. Vnde non abs re huic & Apollini, id eſt, Soli inditum eſt nomen, vt dicantur ἑκατηβόλοι, quod eminus radios ad nos mittant iuxta Phurnutum. Dicitur eadem Poetis βριμὼ, id eſt, *terrifica,* quod terrorem & ſpectra, quæ ab ipſa dicuntur ἑκαταῖα, hominibus immittat: Item δάειρα & per ſynęreſin δᾶιρα ἀπὸ τῶν δαδῶν, *vt placet Grammaticis,* quod eius ſacra peragerentur facibus. Refertur ad eam inuentio veneficiorum & incantationum, quæ Ouidio propterea ſunt Hecateia carmina *Metamorphoſ. decimo quarto,* Quapropter meminit Æſchylus ſolitum huius Deæ ſimulacrum coronatum quercu, cuius manus apprehenderat baſiam, humeris multis draconum

draconum ſpiris implicatis, vt incantationum amuletum ante ianuam dedicari.

Hecatombe a victimarum ſacrificio, quæ numero erant centum, deduxit nomen. Etenim ἑκατὸν *centum*, βοῦς *bos*, Latinis. Quo pacto perfectum fuerit ſacrificium iſtud, oſtendit in Maximo & Balbino Iulius Capitolinus. Scribit enim *Balbinus profligato Maximino, quem inſtar Cyclopis habebat, & eius capite allato, tanta perfuſum fuiſſe lætitia, vt mox Hecatomben faceret, quam tale ſacrificium eſſe dicit, vt centum aris ceſpititiis vno in loco exſtructis, ad eas centum oues & centum ſues mactarent.* Quod ſi Imperatorium ſacrificium eſſet, tum centum leones, centum aquilæ, & cetera huiuſmodi animalia centena feriebantur. Quod quidem Græci etiam quondam feciſſe dicuntur, cum peſtilentia laborarent, vt & multi Imperatores Romani. Strabo aſſirmat *primum a Laconibus inſtitutum hoc ſacrificium, qui cum olim centum vrbibus præeſſent, centenos quotannis boues pro centum ciuitatibus immolabant.* Scribit idem libro 3. *& Luſitanos victimarum centurias ritu Græco inſtituiſſe quotannis.* Nec obſtat, quod non tantum boues, ſed etiam oues & ſues mactauerint, *vt ex Capitolino monuimus*, cum Euſtathius nunquam ſatis laudatus Homeri commentator Il. *α.* ad hunc ſcribat modum. ἑκατόμβη ἡ θυσία οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἡ πολυτελής, ἡ ἐξ ἑκατὸν δηλονότι κυρίως βοῶν. ἣν δὴ καὶ βούλαν φόνον κατὰ τὴν τραγῳδίαν ὀρθῶς εἴποι τις ἄν. καταχρηστικῶς μέντοι καὶ ἡ ἐξ ἑκατὸν ζώων, ἢ κυριώτερον εἰπεῖν βοσκημάτων, ὡς καὶ Πίνδαρος φησί, πάντα θύειν ἑκατόν. Ibidem meminit Euſtathius nonnullos Hecatomben exiſtimaſſe, quæ ex viginti & quinque quadrupedibus conſtabat, quæ centum efficiunt βάσεις vel πόδας: Alios vero centum accipere ἀορίστως ἀντὶ πολλῶν ἁπλῶς ζώων, quo modo ſæpe vſurpatur hic numerus. Sed prius etymon verius & probabilius. Eo reſpexit Perſius, cum dicit: *Centum Varia ob res egregie geſtas induco*, id eſt, duplicatam Hecatomben Et Statius in Genethliaco Lucani:

> *Centum Theſpiacis odora lucis*
> *Stent altaria, victimæque centum.*

Hectica Febris ſolutu difficilis in partibus corporis ſolidis ſta-

bulans nomen habet ab habitu, quem Græci vocant ἕξιν, quia ἕξις ægre separatur ab subiecto, dicta propterea Aristotelii δυσκίνητος, ita Hectica etiam curatu difficilis sit: Vel quia in habitu corporis consistit, quem ἕξιν vocant. Porro geminam Hectica febris significationem habet. Vno enim modo febrē significat solutu difficilem oppositam τῇ σχετικῇ, hoc est, *febri solutu facili*: Altero modo significat febrē, quæ & putridæ & diariæ opposita est. Retinet tamen eandem nominis rationem. Sicut enim ἕξις ægre separatur a subiecto, sic ἑκτικὴ curatu difficilis est: Vel ἑκτικὴ est, quod in habitu corporis, quem ἕξιν appellant, tanquam in subiecto consistat. Sequitur ea vt plurimum febres ardentes, biliosas, æstiuas, non etiam hybernas & pituitosas. Interdum nascitur in homine calido & sicco a calidis & siccis caussis, ira, mœrore, cura, vigiliis, æstu: Interdū a Phthisi, dysenteria, lienteria, aliisq; principū viscerum affectibus, quorū alimentum vel non retentum vel male coctum, vel vitiatum, partes solidas non humectat, q̄ propterea alimento destitutæ caloréq; febrilem & acriorē cōcipientes resiccantur & incalescunt. Has tamen febres non proprie hecticas, sed potius symptomaticas esse censent.

Hector Priami filius & Troianorum fortissimus ἀπὸ τοῦ ἔχειν, *tenendo & defendendo*.

Hedera Dionysio sacra & ab eius sacerdotibus propterea vsurpata in sacris, ab hærendo appellata nonnullis. Miræ enim tenacitatis est arbor, quæ vincit & tenet, ad quamcunque rē se applicuerit. Idq; tenacitatis nomē adhæsit, vt olim Flamini Diali non modo tāgere ominosum fuerit, verū & nominare, ne inde illigatus aliquo modo videri posset, cum libera vellēt omnia illis, qui operabātur sacris. Alii dictā ex eo volunt, quod edita petat. Rectissime senserunt, qui hederam quasi ederam ab edendo nominatam existimarunt, eo quod parietes exedat atque consumat. Persuadere id etiam videtur syllabæ quantitas breuis vtrobique. Coronari ea solebant Poetæ. Qua de caussa Maro.

Pastores hedera crescentem ornate Poetam

Et Flaccus;

Me

Me doctarum hederæ præmia ferentium
Diis miscent Superis.

Quinimo hederaceis coronis insigniri & coronari solebant Poetarum imagines. Innuit Persius, cum ait:

Heliconiadasque, pallidamque Pyrenen
Illis relinquo, quorum imagines lambunt
Hederæ sequaces.

At quid mirum? Baccho sacrata arbor, in cuius etiam tutela Poetæ. ferturque idem, cum ex India subacta victor rediret, contextas ex ea gessisse coronas. Eadem suspendi solet vendibili vino iuxta prouerbium, cuius idem est Deus, quodque Poetæ plerique appetunt auidius. Factum ex eius ligno poculum (cyssibiũ vocant) aquam vino permixtã prodit, transmisso aqueo liquore. Hedera omnis acris est, & astringens neruosq; tentat. Flos ei⁹ facit ad dysentericos in vino bis die potus. Folia recentia ex aceto cocta sanant lienes Foliorũ & corymborũ succus cũ melle nitroque infunditur naribus, & contra veteres capitis dolores vtiliter eo perfunditur caput. Lacryma eius psilotrum est, & illitu pediculos necat.

Hegio senex Terentianus ἀπὸ τοῦ ἡγεῖσθαι, quod est *ducere* & *præesse*, Latinis nomen inuenit.

Heidelberga metropolis & principum Palatinorum sedes, Ptolemæo Budoris, quibusdam Panoria, ad montium radices sita. Neccaro alluitur, nomenque obtinuit ab Heydelbeern/ id est, *myrtis crescentibus* in *monte*. Cui opinioni videtur fauere P. Melissus, qui mõtem myrtorum vel vrbẽ *myrtiletu* vocat. Alii sunt, qui vrbis vocabulũ a gentibus deducunt, quas Germani nominant Heyden. Nonnullis ẽt placet Heydelberg/ dici quasi Adelberg, leuiter immutato vocabulo.

Helena sortita nomen παρὰ τὸ ἕλω quod nobis est *traho*, eo quod sua pulcritudine velut illex pertraheret homines ad se: Vel παρὰ τὸ ἑλλάς, quod esset oriuada ex Græcia: Vel παρὰ τὸ ἐν ἕλει γεγενῆσθαι q̃ in palude sit nata: Aut deniq; quod sit proiecta in locum palustrem. Hæc omnia ex Etymologico Magno. Fax hæc fuit belli Troiani, cũ raptũ eius a Menelao peractum vlturi Græci ad Troiam nauigarẽt cũ nauib. mille

centum & septuaginta quinque, sicut meminit Thucydides *libro Histor. 1.* Nomen ab ea inuenit *Helenopolis*, quo nomine appellatam quondam Germaniæ vrbem, quam nunc nominant Franckfurt, scribit Munsterus, vt etiam Althamerus in Tacitum.

Helepolis bellica machina, cuius opera Demetrius Antigoni filius Rhodo & aliis vrbibus potitus fuit, inde *Poliorcetes* dictus, quamque fabricatam ferunt a Dioclide Abderita, παρὰ τὸ ἑλεῖν τὰς πόλεις, quod ciuitates tollat, nomen adepta. Meminit eius Vitruuius *libro 10.* Heliodorus *lib. 9.* Plutarchus in Demetrio Describit eandem Ammianus *lib. 23.* Vide Godeschalcum *in 4.* Vegetii *de re militari.*

Heliades solis filiæ, Phaetontis sorores, iuxta fabulas in alnos conuersæ, cum iuxta Eridanum fratris interitum deplorarent, ἀπὸ τοῦ ἡλίου, id est, *sole* arcessunt nomen. At Virgilius innuere videtur mutatas eas in populos Æneid. 10. Excusandus ob nominis Græci ὁμωνυμίαν. Nam αἴγειρος *populum* simul & *alnum* significat.

Helice vna nutricum Iouis in Ida monte, & ob id beneficium relata in cœlum, Astrologis *Vrsa maior*, vt *Cynosura* altera nutrix eisdem *Vrsa minor* multum obseruata nautis Sidoniis, nomen accepit iuxta Theonem διὰ τὰς ἕλικας καὶ συστροφὰς αὐτῆς, ob volumina & vortices, quos facit maiores, quam Cynosura. Alii ab ἑλίσσειν trahunt, quod est tantundem, ac περιστρέφειν *circumuoluere.* Audiamus etiam Scholiastem Arati: ἑλίκην, inquit, τὴν μὲν μικρὰν κυνόσουραν διὰ τὴν τῆς οὐρᾶς ὁμοιότητα, τὴν δὲ ἑτέραν ἑλίκην, διὰ τὸ ἑλίσσεσθαι, ἢ ἑλικώδη πως τὴν οὐρὰν ἔχειν ἢ καὶ διὰ τὸ ἑλκεῖσθαι ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ κατ' ἐξοχὴν πάντων ὠνομάσθη, ὡς ὁ λέων θὴρ κατ' ἐξοχὴν εἴρηται.

Heliconiades dictæ sunt Musæ ab Helicone Bœotiæ monte, quem inhabitare dicuntur, quam fabulam Hesiodi Scholiastes ad eius Theogoniam explicat hoc modo: αἱ μοῦσαι, δηλαδὴ ὁ λόγος καὶ ἡ σοφία, ἑλικῶνος ἔχουσιν ὄρος, ἀντὶ τοῦ, αὐτὸν τὸν ἑλικῶνα εἰκότι περιστρεφομένως, δηλονότι τὴν κεφαλὴν περιπολεύουσι, καὶ εἰς τὸν νοῦν τὸν καθαρὸν καὶ ἄρρυτον ἐπιπολεῦσι. Falluntur itaque, qui ab instrumento musico deriuant hoc nomen. Nõne & Ma-

ro canit:

ro canit: *Pandite nunc Helicona Deæ, cantusque mouete?* Nõne & Virgineum montem appellat Ouidius *in Metamorph. libris*, rursus Virgilius verticem eius Aonium? Est ille συνεχὴς τῇ Φωκίδι ἐκ τῶν πρὸς ἄρκτον αὐτῆς μερῶν, id est, Phocidi contiguus, quibus ex partibus septentrionem spectat, *vt scribit Strabo.* Parnasso monti æmulus est & altitudine & circuitu.

Hellespontus ἑλλήσποντος, angustia maris inter *Sestum* & *Abydum*, Calisido *Stretto di Gallipoli*, Volaterrano *Brachium S. Georgij*, nomen habet ab Helle Athamantis regis & Nepheles filia, quæ cum fugeret nouercam Ino vna cum Phryxo aurei velleris arieti insidens, decidit in istud mare, quod tamen & alia cognomina habet. Vbi enim primum sese coarctat, *Hellespontum* vocant, hoc est, *Pontum Helles*: Vbi se expandit, *Propontis* dicitur: Vbi iterum se premit, *Thracius Bosphorus*: Cum se iterum effundit, *Pontus Euxinus*: Qua parte paludi committitur, *Cimmerius Bosphorus.* Palus ipsa Mæotis a Mæotis populis est appellata, qui per eam oram ad Tanaim vsque sedes suas extendunt. Hasce Hellesponti angustias, quæ septem stadiorum interuallo Europam dirimunt ab Asia, traiecit cum exercitu Xerxes facto ex nauibus Ponte, bellum Græciæ illaturus, & *Hellespontiacus* dictus ab Hellesponto Priapus, & *Hellespontiaca Sybilla* in agro Troiano nata, vico Marpesso, circa oppidum *Gergithium*, quam Heraclides Ponticus scripsit Cyri floruisse temporibus.

Heliocaminus vaporarium est solare & locus apricus, ad quem sol hybernus accedens ipsum calefacit & euaporat dictione conflata ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ καμίνου, id est, *sole & vaporario* seu *æstuario.*

Heliogabalus Romanorum Imperator, a sacerdotio Dei Heliogabali est dictus, *teste Lampridio.* Idẽ Antonini nomen sibi asciuerat, cum accepisset imperium, vel in argumentum generis, vel quia nomen istud adeo carum cognouerat gentibus, vt etiam parricida Bassianus caussa nominis amaretur.

Heliopolis, ἡλίου μητρόπολις Ptolemæo, *Solis oppidum* Plinio *lib.*

5.cap.9. Hebræis אן. *teste Hieronymo*, Arabice *Bethsemes*, vt quidam volunt,(mihi enim ab Hebreis mutuatum videtur, quibus שמש est sol, בית *in constructione domus*)nomen suum adhuc integre in Ægypto tuetur,nec obscurum esse potest leuiter tincto Grecanica literatura,vnde compositio sit facta,si dictionem resoluat. Est & alia Heliopolis,Ptolemeo ἡλίου πόλις,vrbs quidem Cœlosyriæ, quæ hodie est *Balbec* iuxta Postellum Prioris ciuitatis mentio fit Ierem.*43.* & verbis disertis nominatur בית שמש.

Heliotropion ἀπὸ τῆς τοῦ ἡλίου τροπῆς, id est, *solis conuersione* nomen habet. Cum eo enim circumagitur, vt *Tragopogon*, *Ornithogalum*, *Lupinum*, *Loronicum*. Solstitio tantum florere hanc herbam affirmat Theophrastus, & experimẽtum tempori suffragatur.

Hemina mensuræ genus & pars sextarii dimidia ex Græco ἡμίνα appellationem trahit secundum Festum Pompeium. Fannius: At cotylas, quas si placeat dixisse licebit *Heminas*, recipit geminas sextarius vnus. Volusius item Mætianus Iurisconsultus duos capere quartarios scripsit.Quod sit liquoris mensura præter alios auctores innumeros docet Plautus in milite his verbis: *Neque equidem heminas octo expromsi in vrceum*.

Hemiolius sesquialter composita est dictio a ὅλος *totus* & ἡμι, quod in compositione semper *dimidium* significat, teste Polluce.

Heniochus, id est, auriga, ὁ τὰ ἡνία ἔχων habenas tenens, & est signum cœleste, cuius pedem vna stella coniungit cum cornu Tauri. Duas ille in manu stellas habet nomine hœdos. Ob magnitudinem multis oritur diebus, *teste Seruio*, eiusque signum aut præcedit aut sequitur tempestas, aut vna cum eo infestat.

Heraclea ἡράκλεια ab Hercule nomen habere videtur Melæ, qui Græcis est ἡρακλῆς. Eius nominis ciuitates 22. exstitisse prodit Stephanus. Collocatur enim ab auctoribus. Ptolemeo inprimis, Plinio, Strabone, Liuio, Appiano, Apollodoro, in Magna Græcia, in Sicilia, Gallia, Macedonia, Caria, Media,

Media, Phthio, Ponto, Lydia, Taurica, Chersoneso, Pieria, Creta, Mysia, & aliis pluribus locis.

Heraclius lapis alio nomine Magnes ab Heraclea ciuitate Lydiæ appellationem habet, quod ibi plurimus reperiatur. Errauit ergo Politianus, cum in *Ambra* Poematio Herculeũ appellat, quasi ab Hercule nomen arcessat.

Herba declinatur secundum Isidorum ab *aruis*, sicut & arbor. Vtraq; enim terris adhæret suis innixa radicibus.

Hercæus dictus est Iupiter, Græce ἑρκεῖος, quod aræ eius intus in septo ædium, præsertim optimatum, erigerentur. Meminit eius Seruius *Æneid. 2.* ad locum illum: *Ingens ara fuit, iuxtaque veterrima laurus Incumbens aræ.* Et talem aram a Græcis Poetis ἑστίαν nominatam animaduerterunt eruditi. Quod autem Calaber scribit, *Priamum non ad Iouis Hercæi sed ad Mercurij* (ἑρμείου) *aram oppressum & interfectum a Pyrrho*, macula non caret. Imo dixerim cum Turnebo facile hic cõmitti potuisse errorem aliquem, pro ἑρκείου reponendo ἑρμείου cum & Arrianus *lib. 1. de Alexandro* scribat hoc modo: *θῦσαι δὲ αὐτὸν καὶ πριάμῳ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ διὸς ἑρκείου λόγος κατέχει, μῆνιν πριάμου παραιτούμενον τῷ νεοπτολέμου γένει, ὃ δὴ ἐς αὐτὸν καθῆκεν.* Scripsit & Porphyrius veteres ædium partes Diis consecrasse, interiorem vero partem Ioui Hercæo, in cuius medio aram erigebant, Hercæumque nominabant ἀπὸ τοῦ ἑρκεῖν, id est, sepiendo, Iouem.

Hercinia sylua Germaniæ amplissima, ab optimis quibusque scriptoribus celebrata, & (quod mirum) Eratostheni non ignota, cuius latitudinem nouem dierum iter expedito patere scripsit Cæsar lib. 6. Pomponius Mela sexaginta dierum spatio extendi tradit, quamque oriri volunt ab Heluetiorum, Nemetum & Rauricorum finibus, rectaque fluuii Danubii regionibus [illegible]usam Dacorum etiam limites attingere, hinc se flectere sinistrorsum diuersis a flumine regionibus & multarum gentium fines attingere, *vt idem Cæsar memoriæ prodidit*, ex barbarie nominis originem habet, quod Germani vernacula sua lingua Hartwaldicam vocarint, nec dubitat de eo Vadianus in Melam

Eadem Ptolemæo ὀρκύνιος est, *Hercinius saltus & Hercinium iugum* Plinio. Rhellicanus in Cæsarem existimat cum Hercinia sylua eandem esse *Bacenim*. Nominant etiam Latini & Græci aliquando *Gabritam*, aliquando *Semanam*, & *Martianam siluam*, Germani iuxta Friburgum Schwartzwaldt / prope Heidelbergam Odenwaldt / prope Herbipolim & Babenbergam Steygerwaldt / a Mæno vsq; ad Loniam amnem prope Confluentiam Westerwaldt / prope Moguntiam & Franckfordiam Spechhart / in Saxoniæ faucibus ad dictionem Mansfeldensem auff den Hartz / a Thuringis Thüringer Waldt / a Bohemis Böhemerwaldt. Quibusdiam quoque in locis dicitur *sylua nigra* a pinuum frequentia. A Coldulis eam inhabitatam scribit Strabo *libro Geographiæ 7.* Libro 4. Istri fontes prope eandem collocat Plinius *libro 16. capit. 3.* In eadem septentrionali plaga Hercyniæ syluæ roborum vastitas intacta & cōgenita mundo, prope immortali sorte miracula excedit, vt alia omittantur fide caritura. Strabo rursus multis eisque proceris arboribus frequentem dicit, inque medio sitam oram ad habitandum accommodam. Ad finem moneo Græce apud Strabonem scribi ἑρκύνιον δρυμὸν, apud Ptolemęum ὀρκύνιον. consimiliter ι obtinente syllabam secūdam. Retinui tamen receptam admodum Latinis *Herciniam syluam*, ἰῶτα succedente in locum ὐψιλοῦ, quod propterea æquos lectores boni consulturos confido.

Hercules Poetis cognomine παραστάτης, id est, *adiutor*, καλλίνικος θεὸς *pulcer victor Deus*, πρόμαχος *propugnator*, ἀδάμαστος, αἰολόμορφος, χαλκεοκάρδιος, ταυρόφόνος, παντοδυνάστης, λεοντοφόνος, μόνοικος, δύζιλος, πολύφαγος. μυσαγέτης ἀλεξίκακος, &c. tāquam ἥρας κλέος, id est, *Iunonis gloria* appellationem habet. Hanc enim ille parabat sibi conficiendo monstra, quæ immittebat Iuno. Vel licet inde deriues, ὅτι κλεΐζει τοὺς ἥρωας, *Heroes gloria afficiat*. Deus hic habitus est lucri, cui propterea sæpe omnium bonorum decimas vouerunt postea fortunatiores facti, quippe bonis auctis ad millia talentorum quatuor. Exstitisse olim legitur templum eius Tybure cum bibliotheca variis monumentis instructa, vnde *Tybur Herculeum*,

leum, vocat Martialis. Meminit bibliothecæ Agellius *libr. 18. cap. 5.* Erexit & ipsi Domitianus templum in vrbe Roma magnis impensis, vbi se coli voluit. Ædem Herculis & Musarum erexit Mart. Philipp. Augusti vitricus, *auctore Tranquillo.* Factum id volunt Mythologi, quoniam ab vtraq; parte mutua opus est opera. Musarum quies Herculis defensionem requirit, & Herculis virtus vocem Musarum, *vt est auctor Nazarius in Panegyrico Constantini.* Quanquam aliam caussam Plutarchus in suis problematibus assignat. Herculis Magni templum ædificasse dicitur L. Cornel. Sylla. Herculis defensoris templum etiam exstitit, in quo non secus, atq; in Iouis propugnatoris templo, milites honesta missione dimissi, & emeriti gladiatores clypeos & arma suspendebant. Herculis Victoris templa fuerunt duo: Vnum ad portam trigeminam, alterum in foro boario rotundum, *vt Liuius scribit.* vbi & ara eius maxima (*vt vocant*) fuit exstructa, quam illi ab Euandro dicatam nonnulli tradiderunt, antequam vllum esset erectum templum, *vt & Seruius affirmat ad istum Virgilij locum:* Hanc aram luco statuit. Et alio loco aræ huius sacerdotem nominat Poeta, quam Solinus manifeste & distincte etiam separat a cõsepto, quod sibi Hercules instituit, & in quo ritus sacrorum potitios docuit diuinitus, canibus simul & muscis ab eius accessu prohibitis. Quo se maximo errori inuoluunt, qui tradunt Herculem sibi templum ædificasse in foro Boario, idque aram maximam appellasse. De hac ara porro & antiquissimo Potitiorum & Pinariorum sacerdotio tradit hæc fere Halicarnassæus lib. 1. *Postquã condita Herculi ara ab Euandro fuisset, & sacrificium factum, ferunt incolas regionis ab Hercule rogatos, vt quando se vltro inter Deos recepissent, seruarent honores ipsius perpetuos, quotannis iuuencum indomitum mactantes & ritu Græco peragentes hoc sacrificium. Et vt semper libens adesset sacris, præfecit illis edoctas prius ritum duas nobiles familias. Hi fuere Potitij atque Pinarij, penes quas gentes multis seculis durauit cura sacrorum, ita, vti ille iuxta Græcorum disciplinam instituerat.* Hæc ille Seruius scribit in 8. Æneidos, *cum Hercules de suo armento ad sua sacrificia*

Boues dedisset, inuentos esse duos senes, Pinarium & Potitium, quibus ille, quomodo coli vellet, ostenderit, scilicet vt mane & vesperi sacrificaretur. at perfecto matutino sacrificio cum sacra essent repetenda sub solis occasum, & prior venisset Potitius, Pinarius postea, iratum Herculem, vt Pinariorum familia tantum ministra esset epulantibus Potitiis, constituisse. Vnde etiam Pinarii ἀπὸ τῆς πείνης, id est, *fame* sunt dicti. Ara hæc. cum vicino aliquando flagraret incendio, liberata fertur a *Pinariis*, apud quam nec lectisternium fiebat, neque sacrificabatur, nisi aperto capite. quem morem Varro Græcum fuisse dicit. C. Bassus eam ob caussam solitum id fieri prodidit memoriæ, quod ara maxima erecta & constituta fuerit ante Æneæ in Italiam aduentum, qui velandi capitis ritum inuenit, *teste Macrobio*. Qui autem ibi operabantur sacris, coronabãtur lauro. consuetudine ista diu post conditam Romam illeta, cum Euandrum ante vrbẽ conditam populo Herculi gratissima vsum fuisse constet. Sed nec mulieribus interesse licebat huius Dei sacris in Italia. Atq; hęc de sacrificiis & templis Herculis ex media antiquitate petita. Hercules porro fuisse tres placuisse videtur Diodoro. Alii volunt sex fuisse numero, quorum gesta assignentur vni isti Alcmenæ & Iouis filio; Varro tres & quadraginta, & in his Ægyptium, qua lingua Hercol significare volunt. totum pellitum aliquem. Annius in Berosum Hercules vult dictos a *fortitudine*, quod omnibus fortiter aliquid gerentibus id nomẽ sit tributum, sicut Macrobius in Saturnalibus scribit. *Herculeus nodus*, vt ferĩ prouerbio, ab Hercule est dictus, estq; nodus indissolubilis. Festus scribit *nouam nuptam laneo cingulo præcingi solitam vincto Herculis nodo*, quem vir ominis gratia solueret in lecto, vt & ipse felix esset liberis suscipiendis. Hercules enim 70. filios reliquit.

Heri a Græco χθὲς. Ita monebat Glossarium vetus.

Hermaphroditus ἀπὸ τοῦ ἑρμοῦ καὶ ἀφροδίτης, id est, *Mercurio & Venere*. Idem Androgynus Latinis & Græcis. Generantur tales, cũ vis in homine ἀρχιτεκτονικὴ præter naturæ præscriptũ mẽbra plura nõ necessaria format, tantũ abest, vt cũ Astrologis

horum

horum cauſſam in Mercurii & Veneris cõiunctiones referre debeat. Vtrũq; in eo mẽbrum genitale, q̃uis alterũ plerunq; inualidum. Elegans de eo carmen apud Auſonium. Eodem nomine etiam accipitur *αἰσχροποιὸς καὶ παθικὸς* apud Græcos.

Hermes ἀπὸ τοῦ εἴρειν, id eſt, *dicendo*, ἢ παρὰ τὸ εἴρειν nuntiando (*nuntius* enim fingitur Deorum) aut διὰ τὸ ἔρυμα ἡμῶν εἶναι, quod præſidium ſit noſtrum, καὶ ἔρυμα τοῦ βίου *firmamentum vitæ*. Quid enim homo abſque ſermone? Atque ea de cauſſa ſacrata ipſi eſt lingua, vt ſplen Saturno, Ioui hepar, Marti pectus, cor & cerebrum Soli, Veneri renes, ſtomachus Lunæ, Genio frõs, Miſericordiæ genua, & fidei manus dextra. Quia vero ſermo latentes cogitationes exprimit, idcirco ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν *interpretando* deducunt nonnulli nomen, vt Iſidorus ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας. Facundum itaq; Atlantis nepotem nominat cum Horatius, qui feros hominum cultus formarit voce, & ab eodẽ ſtatuas Mercurii vocabant Hermas forma quidem quadratas & capite ſolo inſignitas, vt primo Saturnal. docet Macrobius. Meminit earum Plutarchus in Nicia & Alcibiade, magnamque dicit illarum copiam fuiſſe Athenis, at ex omnibus ciuitatis locis vna nocte deiectas capitibus perfractis, quod & apud Thucydidem 6. legas. Ἑρμῆς τρισμέγιστος Triſmegiſtus, id eſt, *ter maximus dictus*, quod ſummus Philoſophus, rex, & ſacerdos extiterit. Mos quippe erat Ægyptiis, quibus ille præfuit, ex numero Philoſophorum ſacerdotes, rurſus ex ſacerdotibus deligere reges, teſte Platone.

Hermiones Germaniæ populi ſecundum Plinium *lib. 4. cap. 14. Natur. Hiſtor.* Partem eorum eſſe dicit *Chattos, Sueuos, Hermunduros, Cheruſcos.* Hariolatur Iunius, vt & alii, dum reuocat etymon ad linguam Germanicam nominatos quaſi **ther mid woners** / quod mediterraneam Germaniæ plagam inter occidentalem & orientalẽ habitauerint. Nam & Plinius *mediterraneos* eos nominat. Facile autem fuit Romanis vocis etymologiam ignorantibus deflectere & per errorem mutare nomen, non obſcuris tamen apparentibus in eo vetuſtatis veſtigiis. Putant nunc eos eſſe *Bohemos, Sueſios, Miſnenſes, Toringos, Saxones.* Mela tamen *libro 3.* vltimos Germaniæ

populos vocat Hermiones, quod faceret contra prius adductum etymon. Sed enim duorum auctorum eorumque probatorum auctoritas præualere hic debet.

Hermodactylus. Quantum ex etymo vocabuli conijcere licet, nil aliud vox ista significat q̃ *digitum Hermetis.* Sed quænam illa sit radix, nondum satis constat Matthiolo & aliis quibusdam medicis, nisi quod maximæ parti apud Actuarium & Nicolaum repræsentare videatur *behen album & rubrum.*

Hermon (vt scribi nunc solet) mons trans Iordanem Phœnicibus Sircon, Amorrhęis Sanir, forsan ἀλπέδωνῶ Ptolemęo, quique Hieronymo destructio est, cum Hebraice legatur חרמון, arcessere videtur nomen a חרם anathemate *percussit.*

Hernia. Celsus Medicus insignis ad hunc modum: *Has species nostri vocant Hernias a pelvis durine, quæ fit ob intestinorum descensum. Hernium enim lingua Sabinorum, quidquid est asperum & durum, vtpote qui Hernium nominabant saxum.* Ad cādem originem refert Hernicorum nomen bonus Grammaticus Festus Pompeius his verbis: *Hernici dicti a saxis, quæ Marsi Herna dicunt.* Dicitur & *Ramex* Latinis, Barbaris *Ruptura* seu *crepatura*, at Græcis κήλη, a quo nomine specierum Herniæ appellationes manant. Nam ἐντεροκήλην vel etiam ὀσχεοκήλην dicitur, cum intestini pars rupto peritonæo vel eodem hiante & relaxato delabitur in scrotum, id est, sacculum, quem ὄσχεον vocant, quique testiculos ambit: At ἐπιπλοκήλην, si descēdat omētum: ἐπιπλοεντεροκήλην, si intestina simul cum omento sint delapsa. Quod si aquosus humor in testium tunicis collectus fuerit, est ὑδροκήλην: Si testes ob carneam quandam substantiam indurati fuerint est σαρκοκήλην: Si varices circa eosdem intumuerint nominatur κιρσοκήλην, id est, *varicosus Ramex.* Vbi autem ob ruptum aut dilatatum in inguine peritonæum, aut ipsum intestinum, aut epiploum, aut denique flatus per eum meatum descendens, quo feruntur vasa spermatica, tumorem excitat, dicitur βουβωνοκήλην. Hęc est mulieribus simul & viris communis, at ὀσχεοκήλην virorum tantum. Sic vmbilici ramex dicitur ὀμφαλοκήλη, & *gutturis*

hernia

hernia seu *tumor* in aspera arteria ex potu aquæ niuosę Alpinis populis familiaris, βρογχοκήλη.

Hernici Campaniæ populi, quorum nobilissima ciuitas *auctore Strabone*, Anagnia, *Iulio Hygino de vrbibus lib. 2.* sic referente Macrobio *Saturnal. 5.* sunt dicti ab Hernico Pelasgorum duce, a quibus illi sunt oriundi. Ceterum Seruio, quod montes saxosos habitent, nominati videntur. Hernias enim vel Hernia veteres dixerunt saxa.

Heros, Mithalo scriptori Greco ἀνὴρ θεῖος, ἡμίθεος, γενναῖος, *vir diuinus semideus, generosus*, ad imitationem Hesiodi, qui Heroes ἡμιθέους appellat, videtur eidem trahere appellationem ἀπὸ τοῦ ἔρωτος τῆς ἀρετῆς, *ab amore virtutis*: Aliis ἀπὸ τῆς ἥρας Iunone, quod & Augustinus attingit 10. de Ciuitate Dei: Rursus alius ἀπὸ τοῦ ἀέρος aere, quod post mortem nubibus inuoluti a Ioue hominibus præpositi dicantur, vel ἀπὸ τοῦ ἔρας, id est, terra, quam Heram dixerunt veteres, *teste Martiano Capella 2. de nuptiis Philologiæ & Mercurii*. Nam & Homeri interpres ait: ἔρα ἡ γῆ, κατὰ τὴν διάλεκτον. ἐκ δὲ τῆς γῆς ἐπλάσθη τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Plato in Cratylo deducit ἀπὸ τοῦ εἴρειν, id est, dicendo, quod sapientes & eloquentes fuerint. Philo de mundo ἥρωας καὶ δαίμονας a Græcis vult dictos, quos Moses apposito nomine ἀγγέλους vocat, Zenon apud Laertium solutas corporibus sapientum animas, alii præstantes in quauis arte atque scientia viros. Vnde Cicero ad Atticum I.C. *Heros ille noster Cato*. Et quia communi hominum sorte crediti maiores, hinc etiam recte Virgilius: *Tum Maximus Heros Maternus agnoscit auos*. Eustathius in 1. Iliad. Plerasque etymologias in vnum conferens scribit hoc modo: ἥρωας δὲ ἡ παλαιὰ σοφία, γένος τι θεῖον δοξάζει μέσον θεῶν εἶναι καὶ ἀνθρώπων. διὸ καὶ ἡσίοδος ἡμιθέους αὐτοὺς λέγει, ὡς ἐκ θεῶν ὄντας καὶ θνητοῦ ἀνδρὸς ἢ ἀνάπαλιν, καὶ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς βούλονται καλεῖσθαι τοὺς ἥρωας. οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ἔρωτος, τερπνῆ τοῦ εἰς η, παρέχουσι, τοὺς ἥρωας, καὶ τοῦτο ἢ ἐπαινετοῦ καὶ εἰς κάλλος θεῖον ὁρῶντος, ἢ καὶ ἄλλως, ἐκ μυθικοῦ ἔρωτος καὶ ἐμπαθοῦς. ἄλλοι δὲ ἀπὸ τῆς ἔρας τοὺς ἥρωας εἶπον καλεῖσθαι. γηγενεῖς γὰρ ... οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ἀέρος, &c. Hesiodi interpres deriuare potissimum videtur ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, tum quia nominat Heroes τοὺς ... ἀρετῆς

πνὸς ὄντας μέτοχυς, tum quia paulo post hoc etymon inter alia proponit adiecto Orphei carmine: Μητέρα δ' ἡρώων ἀρετὴν ἀπάνευθε καλύοντες. Addit nonnullos etiam fabulose trahere ἀπὸ τῆς ἐρώτος καὶ μίξεως τῶν θεῶν, quod cum Dii sese mulieribus permicuissent, ex his prodierint Heroes. Quanquam verisimilius est, hoc commentum a mulieribus excogitatum ad prætexēdam adulteriorum turpitudinem, vt salse admodum ludit Lucianus *in Alexandrum*. Breue illis æui spatium solet a Poetis assignari. τὸ γὰρ καλὸν οὐκ ἐν μήκει χρόνου θετέον, ἀλλ' ἐν ἀρετῇ καιρίῳ συμμετρία, ait Plutarchus. Sed famam illorum factis celebrem Poetæ extenderunt & illustriorem reddiderunt carminibus, quę ab ipsorum nomine Heroica sunt dicta. Vnde Flaccus:

Res gestæ regumque, ducumque, & tristia bella,
Quo scribi possent numero, monstrauit Homerus.

Herpes ἕρπης, cum flaua bilis syncera & impermixta in aliquam partem decumbit, &, si crassior & acrior exstiterit materia, serpendo totam cutem ad subiectam vsque carnem exulcerat hinc ἕρπης ἐσθιόμενος dictus, παρὰ τὸ ἕρπειν, quod est serpere, arcessit nomen. Huius est alia species Miliaris Herpes a milii similitudine sic dictus, κεγχρίας ἕρπης Gręcis, cum minus acris & tenuior substantia, calida tamen, exiguas pustulas excitat per superficiem cutis. Sacrum ignem nominat Lucretius simul ad nominis originem alludens, cum inquit: Exurit sacer ignis, & vrit corpora serpens, vbi Lambinus pro exurit, legit exsistit.

Hesbon (*vt scribi iam solet*) metropolis Sihon regis Amorrhęorum, quo occiso cessit in sortem tribus Ruben & Leuitarum Hebraico חֶשְׁבּוֹן nominibus originem habet a חשב *excogitauit*. Singulari enim artificio erat exstructa.

Hesperia dicitur interdum Italia, sed minor, nonnunquam Hispania, sed maior, a Hespero stella, quam Plautus Vesperuginem vocat, & cuius naturam primus omnium deprehēdisse dicitur Pythagoras. Præcipue hoc nomen obtinet, quando occidentem solem subsequitur. Cum enim præcedit, Lucifer audit, φωσφόρος Græcis, *teste Cicerone 2. de Natur. Deor.*

Deor. Huius natura & vi cũcta generari in terris vult Plinius. Maximam etiam omnium stellam credit Hyginus. Astrologi Veneris stellam appellant etiamsi alii Iunonis sidus, alii Isidis & rursus aliqui matris Deum esse velint.

Hesperides Plinio & Melæ Atlantici maris insulæ, Poetis Hesperi fratris Atlantis filiæ, a quo nomẽ ipsis est inditum. Habuisse dicuntur hortos aureis pomis insignes. sed quæ peruigil draco seruabat. Quapropter auferri non poterant nisi ab Hercule, interfecto dracone, qui his seruãdis erat appositus. Marcus Varro Hesperidum mala interpretatur capras & oues, quas Hercules secum ex Aphrica adduxit in Græciam. Euincere id etiam aliquo modo videtur nominis Homonymia: cum μῆλα sint Græcis tam oues, quam mala, *vt & Diodorus lib. 5. affirmat.* Custodiam autem Draconis referunt Solinus & Plinius ad flexuosum maris meatum, qui procul spectantibus Draconis effigiem exhibebat, alii ad pastorem, qui ob feritatem etiam Draco sit appellatus. Sed de his fortasse satis.

Hetruria ὁ ἕτερος ὅρος, *alter terminus*: Qua parte enim Romanos fines alluit Tyberis, Hetruriẹ terminus olim fuit, eiusdẽque alteram ripam Romani, alteram tenebant Hetrusci. Quondam etiam est dicta τυῤῥηνία, Strabone teste, item Pelasgia & ῥασήνα, vt scribit Halicarnasseus, τυσκία quoq;, etiamsi vocabulũ istud per θ. olim scribi solitũ idem Dionysius prodat. Hodie ducatus est Florentinus. Regionis huius incolæ sunt Thusci, qui vt ἀπὸ τοῦ θύειν, id est, sacrificando habere dicũtur nomen, ita originẽ ducũt a Lydiis. Scribit enim Valerius Max. de histrione hoc modo: *Eaque res Ludium ex Hetruria accersendi caussam præbuit, cuius decora pernicitas vetusto ex more Curetum Lydorumq;, a quibus Hetrusci originem traxerunt, nouitate grata Romanorum oculos permulsit.* Hetrusci fuerunt Franciscus Petrarcha, Petrus Crinitus, & alii complures.

Hexametrum carmen a numero senario, vel sena pedũ dimensione est dictum, Nam ἕξ sex, μέτρον mensura.

Hibernia quæ est Cæsari, Iuuerna Pomponio & Iuuenali *Satyra 2.* Item Solino in exemplari Aldino, *ιουερνία Ptolemæo, ιέρνη*

Straboni, Stephano, & Apuleio, *Ierna* Claudiano 4. *Consul*, quibusdam Græcis ἰουέρνοι si Hermolao fidem habemus. Eustathio οὐερνία, insula quidem contermina Britanniæ, sitaque inter septentrionem & occidentem, dimidio quoque Británnia minor auctoritate Cæsaris, ab hyeme, quæ in ea est vehemens, quibusdam est appellata. Quapropter etiam Hyberniam & Hybernam vocant, modo nullis vitiis aut mendis codices fuerint aspersi. Displicet hoc aliis, & quia Britannis vocantur incolę Ywerdhen, fluxisse hinc volant Iuerniæ vel Iuuerinæ nomen. Non pauci inde trahunt, quod Germani Yrlandt/ quasi regionem illorum dixeris, nominauerint. Quod imitati Hispani, Itali, Galli *Irlandiam* appellarunt. Robertus Constantinus in suo linguæ Latinæ complemento vult eam Cernen a Lycophrone dici, quod mihi tamen probari non potest. Verisimilius quid adferunt, etsi obscurum, qui hanc insulam fabulose sub nomine Ogygiæ describi volunt in opusculo de facie in orbe Lunæ. Incolæ regionis sunt feri adhuc, etiamsi recesserint multum a pristina feritate. Scribit enim de illis Strabo ἀγριώτεροι τῶν βρεττανῶν ὑπάρχοντες ἀνθρωποφάγοι τε ὄντες καὶ πολυφάγοι, τούς τε πατέρας τελευτήσαντας κατεσθίειν ἐν καλῷ τιθέμενοι, καὶ φανερῶς μίσγεσθαι ταῖς τε ἄλλαις γυναιξὶ καὶ μητράσι καὶ ἀδελφαῖς.

Hiera picra ἱερὰ πικρά. De hac Medici: Ita nominarunt Græci, quasi *sacram*, ab operibus & facultatibus suis diuinis & mirabilibus: aut certe quasi *magnam*. Solemne enim est Grecis ἱερὸν appellare *magnum*. Porro picra, id est, *amara* dicitur ob aloen. Germani inferiores totam compositionem nominant hel ɗ buter. Valet ad succos vitiosos, qui in ventriculi tunicis hærent. Est & *Hiera Galeni. Hiera Logadij, Hiera Pachij*, quæ inuentoribus acceptam ferunt appellationem. Apud Strabonem & Plinium ἱεράπυτνα vrbs Cretæ, est reuera ἱερὰ πέτρα Ptolemæo. Dion scribit *Hierapydna* per y. & D. Stephanus scribit eandem πύτναν dictam. & κύρβαν, & κάμιρον. Hierapolis vrbs Phœniciæ quid aliud, quam ἱερὰ πόλις.

Hieronica lex, quam Hiero Siciliæ tyrannus tulit vna constituens, quanto frumenti, quo pretio, quoue tempore arator

tor frumẽtum decumano, id est, publicano, qui decimas redemerat, daret. Propter æquitatem nihil in ea mutarunt Romani Siciliã potiti. Meminit autem eius Cicero *4. in Verrem.*

Hieronicæ dicti veteribus, qui vel in vno quatuor sacrorũ certaminum Græciæ vicissent, ἀπὸ τοῦ νικᾶν *vincendo* & ἱερὸς *sacro* nominis trahunt auspicium. Meminit eorum in Nerone Suetonius his verbis: *Ac ne cuius alterius Hieronicarum memoria aut vestigium exstaret vsquam, subuerti & vnco trahi, abiicique in latrinas omnium statuas & imagines imperauit.* Maximis hi afficiebantur honoribus in Græcia, vtque Lucianus scribit, ὡς ἰσόθεοι tanquam Diis æquales. Prima quippe illis in spectaculis sedes concessa, positęque sunt statuæ perpetuandæ memoriæ caussa, quæ cum aliis magni pretii donariis reponebantur in templis Deorum. Eisdem quoque cum intimis amicis exhibebãtur τὰ νικητήρια vel ἐπινίκια. *carmina* scilicet *victricia* cum victricibus cœnis. In publicis conuentibus demonstrabantur digito, quod est δακτυλοδείκτεισθαι apud Dionysium. Acclamatum ipsis, & in media theatri corona renuntiatam victoriam, legimus apud Lucianum & Gregorium Nazianzenum. Transuectio ipsorum in vrbem Patriam plane triumphalis erat, quod curru inueherentur supra disiecta mœnia non sine facularum & lampadum prælatione, adhibito quoque cum tibicine præcone, & capite corona insignito, cum qua simul concedebatur immunitatis priuilegium. Quæ omnia vt in Hieronicis sunt obseruanda, ita silentio non premenda existimaui.

Hieronymus scriptor Ecclesiasticus, & quoad linguas omnium fere patrum doctissimus, imo pius & politioris illius literaturæ imperitus hauquaquam, ἱερὸν ὄνομα *sacrum nomen*, videri queat, conueniente ita nomine cum re subiecta. Licet enim nomina constent θέσει, sæpe tamen ipsis inest quædam ὀρθότης, quæ valet φύσει non κατὰ συνθήκην, ex ipso videlicet naturæ penu deprõmta. Sic Dominus Iesus *vere saluator*, Ioannes Baptista *gratiæ Doctor*, Chrysostomus χρυσοῦν στόμα *os aureum*, ob eloquentiam, Abraham *Pater multitudinis*, Eua *vi-*

uentium mater, Iacob *supplantator*, Ioseph *augmentum*, Esther *occulta*, Pascha *transitus*, & alia sexcenta.

Hierophanta, sacrorum antistes, inde dictus, quod sacra ostenderet vel eorum ceremonias doceret. φαίνω enim est *dicere, indicare*. Eidem ἱεροφύλακες dicuntur καὶ μυσταγωγοί.

Hierosolyma Iudææ metropolis, Plinio non solum Iudææ, sed etiam totius Orietis vrbs longe clarissima, prius etiam Solyma dicta, *vt refert Hegesippus*, Poetis *Solyma*, item *Salem* & *Iebus* in literis sacris, apud Dionem Cassium *Ælia Capitolina* ab Ælio Hadriano imperatore eius restauratore, præcipue hoc nomen suum obtinere videtur Eusebio *de praparat. Euangelic. lib. 9.* quod sit ἱερόν, id est, *templum*, Salomonis videlicet. Aliis videtur composita dictio ex Iebus & Salem. Cum enim prius diceretur *Salem*, deinde *Iebus*, tandem ex duabus his vocibus conflatam volunt vnam. Sed obstat literarum situs, atq; adeo Hieronymi sententiam amplecti præstat, qui tradit vrbem, cuius rex fuit Melchisedec, nomine *Salem*, non esse Hierosolymam nostram, sed oppidum iuxta Scythopolim, cui & nomen Salem tépore suo saluum ac immutatum manebat, eoque in loco Melchisedec palatium aut certe reliquias eius fuisse demonstratas. *Sic ille.* Atqui alii rursus ex Iebusalem, facta literarum mutatione, dictam volunt Ierusalem. Quid si ab ἱερός, id est, *sacer*, & *Salem*, deriues, quasi sit sacra ciuitas Salem, vt partim Greca, partim Hebraica sit dictio? Mihi equidem longe id magis arridet, quam quod Georgius Cedrenus habet in historiæ suæ compédio, cuius verba sunt hæc: *Antiquitus ea Iebus appellata fuit a Iebusæis ea loca habitantibus. Dauid autem ei nomen Hierosolyma imposuit ab euentu. Est enim in altissimo monte exstructa, in qua Dominus Dauidi apparuit ad aream Ornæ Iebusæi, cum ob imprudenter factam populi enumerationem peste populus affligeretur. Dicitur autem hic mons Hebraice* Aç, *ciuitas Salem. Dauid ergo cum nouam sibi cõdidisset regiam, Arsalem nuncupauit, quod significat locum pacis. In Græcum postea sermonem vox ea transfusa ob soni concinnitatem Hierosolyma est nominata.* Vt fluçm faciam, complexam hanç vrbem in ambitu stadia 43.

dia 45. tradit Iosephus: Quod si recipimus, equidem a magnitudine Romæ non procul abfuerit.

Hilaria, lætitiæ celebritas VIII. Kal. April. Horum meminerunt Macrobius & Vopiscus, in Aureliano. Nam *ἱλαρὸς* nobis est Hilaris, vnde *ἱλαρεία* & *Hilaria*. Turnebus Matris Deum ferias fuisse credit. Astipulatur & Maximus Dionisii interpres, qui *ἱλαρείαν* appellat istam festiuitatem. Verba eius sunt: *ἦν δὲ ἱλαρεία ἑορτὴ ἰδικὴ ῥωμαίων εἰς τιμὴν τῆς μητρὸς θεῶν, μᾶλλον δὲ δαιμόνων, ὥς φησι δημόφιλος ἐν τῷ παρ᾽ ἀρχαίοις θυσιῶν.*

Hippocrene fons Heliconis pulcerrimus nomen habet ἀπὸ τοῦ *ἵππου equo*, καὶ *τῆς κρήνης fonte*. Caballinus propterea dictus. Pegasus enim equus alatus, vt fabulantur, saxum ibi vngula feriens hunc fontem aperuit. Meminit huius & Strabo, vt & Hesiodi Paraphrastes, & inter nostros Persius in proœmio. *Non fonte*, inquit, *labra prolui Caballino. Nec in bicipiti somniasse Parnasso Memini.* Equum illum nominat Ouidius 4. *de Ponto* Gorgoneum, eo quod natum fabulentur ex sanguine Medusæ, quæ & Gorgonis appellationem habuit. Porro ab hoc fonte *Hippocrenides* sunt dictæ *Musæ*, vt a Castalio fonte *Castalides*.

Hippodromus τῶν ἵππων δρόμος locus equorum cursui destinatus. Ibi enim procurrêtes cum equis non imaginario prælio certabant, vt in catadromo, sed in ampla planitie tantum de sua pernicitate contendebant currendo. Hinc Bœotis mensis ille *Hippodromius*, qui Atheniensibus est *Hecatombæon*, cuius die quinto duabus præclarissimis victoriis eos potitos tradit Plutarchus *in Camillo*.

Hippolytus ἀπὸ τοῦ ἵππου, id est, *equo* dictus, καὶ τοῦ λύειν, quod dissoluere significat. Fictum nomen cum fabula, vt alia quamplurima, *teste Platone in Cratylo*.

Hippomanes ἀπὸ τῆς τῶν ἵππων μανίας, idest, *equorum furore* accessit nomen. Quid autem illud sit, multum disputatur. Seruius enim vult esse virus defluens ex equarū inguinibus, quo tempore feruntur amoris furore. Virgil. Georg. 3. *Hinc demum lentum destillat ab inguine virus Hippomanes, quod sæpe*

male legere nouerca. Alii caruunculam esse volũt ad caricæ formam latam & nigram, & in fronte pulli recens nati prostantem, veneficis appetitam inprimis. Atq; illis astipulatur Lucanus *libro 6*. imo Aristoteles *de Histor. animal. lib. ζ*. vbi inquit: *ὅταν δὲ τέκῃ ἡ ἵππος, τό τε χόριον εὐθὺς κατεσθίει καὶ ἀπεσθίει τὸ πέλας, ὃ ἐπιφύεται ἐπὶ τοῦ μετώπου τῶν πώλων, ὃ καλεῖται ἱππομανές. ἔστι δὲ τὸ μὲν μέγεθος ἔλαττον μικρῷ ἰσχάδος, τὴν δὲ ἰδέαν, πλατὺ περιφερὲς, μέλαν. τούτου ἐάν τις φθῇ λαβὼν, καὶ ὀσφρῄνηται ἡ ἵππος, ἐξίσταται καὶ μαίνεται πρὸς τὴν ὀσμὴν, διὸ καὶ αἱ φαρμακίδες ζητοῦσι καὶ συλλέγουσι.* Idem affirmat *9. de Natur. Animal.* etiamsi eodem libro etiam concedat vocari ab aliis Hippomanes, *ὃ ἐρρει ἐκ τοῦ αἰδοίου ὅμοιον γονῇ, λεπτότερον δὲ πολὺ ἢ τὸ τοῦ ἄρρενος*. Theocritus *εἰδ. 6*. vult esse *φυλὸν*, cum ita canit:

> *ἱππομανὲς φυλὸν ἐστι παρ' Ἀρκάσι, τῷ δ' ἔπι πᾶσαι*
> *καὶ πῶλοι μαίνονται ἀν' ὤρεα, καὶ θοαὶ ἵπποι.*

Plinius scribit *tantas in veneficio vires habere, vt vel olfactu solo id genus in rabiem agat*, in quo sequitur Aristotelem, cuius verba antea adduximus.

Hippius *ἵππιος* videtur Pausaniæ in Archaicis dictus *Neptunus*, quod *τῆς ἱππικῆς*, id est, *equitationis* fuerit inuentor.

Hippona equorum Dea, cum *ἵππος* sit *equus*. Meminit eius Apuleius *3. de asino aureo*, Plutarchus *in Parallelis*, Fulgentius *de obscuris vocibus*, Tertullianus *in Apologetico*.

Hircia lex ab eo A. Hircio lata, qui postea cecidit in pugna ad Mutinam, de Pompeianis non admittendis ad dignitates. Meminit eius Cicero *Philip. 13*.

Hipposelinon apii genus nomen trahit ἀπὸ τοῦ *ἵππου equo*, καὶ τοῦ *σελίνου apio*. Vt recte equinum apium nominari queat, & eadem de caussa Theodorus Gaza equapium transtulerit, ficto, nouo & barbaro ad Græcorum imitationem vocabulo. Marcellus in Dioscoridem putat eum rectius fuisse redditurũ *grandeapium*, forte quia tam *ἵππος* quam *βοῦς* in compositione significationem intendit, veluti cum dicunt Græci *ἱππόπορνον impudicissimum*, *ἱππογνώμονα excelso aliquem animo*, Sophocles Aiacem *ἱππομανῆ admodum furiosum*. Homerus nominat hanc herbam Iliad. 2 *ἐλεόθρεπτον*, id est, *apium palustre*.

Verba

Verba eius sunt: ἵπποι δὲ παρ' ἅρμασιν οἷσιν ἕκαστος λωτὸν ἐρεπτόμενοι ἐλε. θρεπτόν τε σέλινοι. Admodũ sane salubris est equis hæc herba maxime si otientur, *vt docet Plutarchus 5. Sympos. cap. 4.* Apud Nemeam vero victoribus cum quadam virtutũ præfatione donari solebat hæc herba.

Hippopotamus ὁ ποταμοῦ ἵππος *fluuialis equus*, qui cum nulla genitorem reuerentia prosequatur, & ad aliena bona diripienda promtissimus sit, significare solebant eius pictura improbitatem apud Ægyptios.

Hirpini Italiæ populi, quos Plinius collocat in regione secunda cum Beneuento, & quorum meminit Appianus 3. *Historiar. ciuil.* Silius *lib. 11.* Strabo 5. nomen acceperunt a lupo coloniæ ductore, quem Hirpum Samnites vocant. *teste eodem Strabone.* Verius existimo id, quam quod Seruius refert *11. Æneid.* his verbis: *Soractes*, inquit, *mons est Hirpinorum in via Flaminia collocatus.* In hoc autem monte cum aliquando Diti patri sacrum persolueretur, subito venientes lupi exta rapuerunt: quos cum diu sequerentur, delati sunt ad quandam speluncam halitum ex se pestiferum emittentem, adeo vt iuxta stantes necaret. Et inde orta pestilentia est, quia fuerant lupos secuti, de qua responsum fuit: *posse sedari si lupos imitarentur, hoc est, si ex rapto viuerent*, Quod postea quam factum est, dicti sunt populi *Hirpini, Sorani*: Nam lupi Sabinorum lingua *Hirpi* vocãtur, Sorani vero a Dite. Nam Dis pater eadem lingua Soranus dicitur. Hi sunt, qui S. Iulio Cæsare & L. Martio Philippo Coss. *65.* anno ab V. C. cum prope omnia alia bella cessarent, vna cum Marsis, Malinis, Picentibus, Ferentanis, Samnitibus, Lucanis, & aliis, grauissimum bellum in Italia mouerunt. L. Florum lege *lib. 3.* Appianum *lib. 1.* & Eutropium *de gestis Roman. libr. 5.* Porro Hirpinum Hirpinorum esse oppidum in Italia, tradit Blõdus. Hodie id *Hirpanum* dici, scribit Leander.

Hispalis vulgo Sinilia, videtur Isidoro Hispalensi Episcopo nominis originem trahere, quod in palustri loco locata sit suffixis palis, ne lubrico & instabili fundamento caderet. At ea sententia displicet Vasæo & aliis, quorum aliqui ab Her-

cule, aliqui ab Hiſpalo conditam affirmant. Benedictus Arias Montanus, qui ortu ſuo Hiſpalim illuſtrauit, de Patriæ ſuæ appellatione ſcriptis ad Abrahamū Ortelium literis hæc fere prodit: *Hiſpalis nomen eſt Phœnicum ex Spila vel Spala deflexum, quod plantiem ſeu virentem regionem ſignificat, quale eius territorium conſpicitur. A Græcis vero addita eſt aſpiratio. Arabes autem quia P literam non habent, ob idq; pronuntiare nequeunt fere ad natiuam vocem referentes Sibilla dixerunt: Deinde Chriſtianorum vulgus Seuilla, vt nunc appellauit.* Hæc ille.

Hiſpania, quondam Iberia *ἰβηρία*, & *Heſperia ἑσπερία*, *auctoribus Strabone & Plinio*, *ἱσπανία* ſine aſpiratione Ptolemæo & Stephano. item *Celtiberia* quondam dicta teſte Appiano Alexādrino. Hebręis ספרד ſepharad *teſte Poſtello*, & pręter Poſtellū Aria Montano in Abdiam, vbi & Spamiam Chaldæis dici ſcribit, a rege Hiſpano nomen habere creditur, *vt meminit Trogus*. Equidem regem iſtū nominat & Beroſus, quem Hiſpali filium & Libyci Herculis nepotem fuiſſe ſcribit Tarapha. Meminit idē regis Iberi ex Beroſo, quem vult non ſolum amni Ibero, ſed & vniuerſæ regioni Iberiæ, dediſſe nomen contra eos, qui Iberię nomen deflectunt a fluuio Ibero. Terrarū hanc plagam nulli poſthabendam, ſiue frugū copiā, ſiue ſoli vbertatē & vinearū prouentus ſpectes, ſcribit Solinus. Eius incolę Silio prodiga gens animæ & properare facillima mortem, dicuntur Ioſepho *θοβῆλοι thobeli*. Diuiditur omnis Hiſpania in Citeriorem & Vlteriorem. Citerior, quę & *Tarraconenſis* dicitur, cōplectitur regnū Nauarræ, Cathaloniæ & Arragoniæ, quæ Munſtero nomen obtinere videtur a boum poſſeſſione, quaſi ſit *Thara kinia*. Vlterior diuiditur in Bethicam, quæ eſt hodie *Granata*, & Luſitaniam, quæ *Portugallia* eſt noſtris. In regione Corduba nobis dedit Lucanum Poetam & Senecā Philoſophū, Hiſpalis Iſidorū Epiſcopum & noſtro tēpore doctiſſimū virum Ariam Montanum. Oriundus & hinc Quintilianus, & Ludouicus Viues, cuius extant doctiſſimi commentarii *in libros Auguſt. de ciuitate Dei.*

Hiſtoria, quam Cicero *de Oratore* nominat teſtem temporum veritatis lucem vitam memoriæ magiſtrā vitæ quamq; apud

Græcos

Græcos prim⁹ omniũ Cadmus Milesius scripsisse fertur, non solũ dicta videtur ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν quod est *inquirere*, sed ẽt iuxta Platonis Cratylũ ὅτι ἵστησι τὸν ῥοῦν, quod sistat fluxum, quippe tẽporum, tum synchronismo, tũ epocha, *vt vocant*, cum certa añorum serie res omnes coercet atq; distinguit. Vel potius quod labilis ac fluxæ nostræ memoriæ infirmitatẽ cõfirmet, sintque æterna illa, quæ monumentis historiæ sunt cõseruata. Hæc nõ solũ necessaria est oratori, *vt vult Aristoteles*, verũ ẽt Iurisconsultis, adeo vt multi haud satis cõstituere possint, plusne lucis historia ex iurisprudẽtiæ libris, an iurisprudentia ex historicis monumẽtis accipiat. Quin ad multa sacræ scripturæ loca rite intelligẽda & explicanda sum̃opere facit. Vtq; agricolatione corpora, sic historicis monumentis fouẽtur & recreãtur animi. Quantũ ad etyma prius allata, spero imo confido neutrũ a prudentibus reiectum iri. Attamen Francisci Patritii verba ad calcem adiiciam, vt ẽt varia hominum iudicia rem ipsam magis trudinandi occasionem exhibeant. Extant illa de histor. *Dialog. 1.* in hũc fere modum: *Quidam lingua Græce insigniter peritus formauit historiam ab εἴδω, quod video significat, quoniam soli rerum euentus sub sensus cadunt.* Videre autem hic, idem quod *sentire* significat. Quidam aliter interpretantur. Aiunt ii ὁρέω ὁρῶ Græcorum lingua esse, *video:* *eis* deinde idem, quod in quibus compositis oritur εἰσορέω. & paucis hinc immutatis ἱστορέω, quod idem est, *atq; in rem ipsam oculis intueor*, & hinc tandem deriuari *historiam*. Ego etsi magnũ virũ esse Patritiũ sciam, tamẽ in nimis lõge petito etymo astipulari non possum. Neq; ἱστορέω, sed ἱστορέω, vsitatum verbum est Græcis, modo nõ mendum deformarit hũc eius locum. Recti⁹ Isidorus: *Historia est narratio rei gestæ, &c.* Dicta autem Græce historia ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν, quod est *videre*, vel *cognoscere*. Sic enim legendum arbitror.

Histrio. Histriones dicti, *inquit Festus*, quod primum ex Histria venerint, quæ Italiæ est regio post flexum Adriatici maris Illyrio contermina. Vt hinc appareat molliter eos vixisse. Sed Festo aduersatur cum Valerius *libro 2.* tum Liuius *libro 7. Decadis primæ*, qui histrionibus initium hoc [illegible]

volunt, eo quod ludio verbo Thusco diceretur *Hister*, atque adeo ex Hetruria volunt eos primum accitos. Ceterum Liuii verba ad scribā: *Ludiones*, inquit, *ex Hetruria acciti, ad tibicinis modos saltantes haud indecoros motus more Thusco dabant*. Imitari deinde eos iuuentus simul inconditis inter se iocularia fundentes versibus cœpere, nec absoni a voce motus erant. Accepta itaque res sæpiusque vsurpando excitata vernaculis artificibus: quia Hister Thusco verbo ludio vocabatur, nomen Histrionibus inditum, qui non, sicut ante, Fescennino versui similem incompositum temere ac rudem alternis iaciebant, sed impletas modis satyras, descripto iam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant. Ab hac sententia nòn abhorrere videtur etiam Plutarchus *Problemate 106*. Alia autem appellatione nominati sunt Mimi ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι, id est, *imitando*, de quibus suo loco tandem. Leue hoc hominum genus & impudens, nonnunquam etiam flagitiosum. Quo minus mirum videri debeat, a Tiberio primum, inde a Nerone pulsos & eiectos eos fuisse ob scelera sua Italia tota, etiamsi ante illos Augustus summo eos studio prosequens coercitionem in Histriones Magistratib. inhibuerit. Paulatim enim vitia latius se pandunt & serpunt. Atqui tum refrænandi ea est tempus, ne totum Reip. corpus labefactent. Infamia eos apud Romanos notatos, apparet ex *l. 1. ff. de his, qui notantur infam.* Theodosius viles & inhonestos nominat *l. 4. C. de spectaculis.* Demosthenes quoque oratione περὶ παραπρεσβ. nominat Æschinem probrose *τριταγωνιστὴν*, id est, *Histrionem tertiarum partium*. Sed nec mirum, homines eos habitos minime ingenuos, cũ omnes fere improbis sint moribus, id quod accidere vult Aristoteles, eo ꝙ actus imitentur turpes, ex qua imitatione tãdem habitus cõflatur, qui mores repræsentatos histrionibus conciliat.

Hodie, hoc die.

Hollandia alio nomine Batauia, nonnullis dicta a fœno, cuius maximus in ea prouentus, quasi *Hoylandia*. Ceterum a vero discedunt. Toto quoque cœlo aberrant, qui ab illo *Olennio* apud Tacitum nominis auspicium trahunt, qui regẽdis Frisiis im-

ſiis impoſitus ob iugum & exactionem intolerabilem eos ad rebellionem cõmouit, receptus caſtello, cui nomẽ Fleuum. Propius accedunt, qui a cauitate, quæ ipſa & Bataniæ nomen dedit (*vt in Batania eſt dictum*) deriuant. Sunt qui etiam primum Olandiam nominatam volunt, tandem vero aſpirationis notam in calami ius vſurpatione tranſiſſe, *vt Adrianus Iunius vir apprime doctus non leuibus argumẽtis in ſua Batauia confirmat.* Huius incolas Cattorum progeniem eſſe exiſtimant non pauci. Germaniæ is populus natali ſolo exactus ob inteſtinam ſeditionem & diſcordiam, cum Rheno ſuperato nouas ſibi quæreret ſedes, tandem inſulam hanc prædicto amne circumfluam & vacuam colonis in extrema Belgii ora occupauit, id quod docere videntur Taciti verba libro, quem de Germanorum moribus edidit, hoc modo: *Omnium harum gentium præcipui Bataui, non multum ex ripa, ſed inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus & ſeditione domeſtica in eas ſedes tranſgreſſus, in quibus pars Romani imperij fierent. Manet honos & antiquæ ſocietatis inſigne.*

Holocauſtum aut Holocauſtoma τὸ ὅλον καυςὸν *totum combuſtum aut igni abſumtum ſacrificium.* Quo reſpexit Virgilius his verbis: *Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis, Pingue ſuperque oleum fundens ardentibus extis.* Meminit huius & Ioſephus *3. Antiquit.* In aliis ſacrificiis, vt in Pacificis, pars tantum incendebatur, vt adeps & exta. Pectus & armi cum libaminibus ad ſacerdotem pertinebant. Reliquæ carnes cedebant priuatis. Græce vocantur illa εἰρηνικὰ & θυσία εἰρηνική. Vnde apparet oblatum eſſe hoc ſacrificium, cum Deum aut pro pace aut ſalute orarent, aut ea impetrata Deum laudarent aut gratias agerent.

Holoporphyra, veſtis ὅλη πορφυρᾶ, *tota purpurea, vel ex purpura.* Eſt autem purpura de genere concharum, ex cuius faucibus iuxta Plinium elicitur liquor aptus ad veſtes tingẽdas, cumque florem (*ſic enim nominat*) in mediis faucibus hærere dicit. Minimum liquoris eſſe vult in candida vena. Addam & ea, quæ ſequuntur apud eundem. Viuas capere contendunt,

quia cum vita ſua ſuccum illum euomunt. Vnde pretioſus ille bibitur nigrantis roſæ colore ſublucens. Reliquum corpus ſterile. Hinc faſces ſecureſque Romanæ viam faciunt: Idemque pro maieſtate in pueritia eſt. Diſtinguit ab equite curiam: Diis aduocatur placandis, omnemque veſtem illuminat. In triumphali miſcetur auro. Quapropter excuſata & purpuræ ſit inſania. Anatomici, qui diligentius purpuras inſpexerunt, animaduerterunt in canaliculo, per quem linguam exerit, duo foramina in diuerſas corporis partes delata primum, vt inde ad branchiarum locum pertinerent, & paulo infra ſtomachum amplum cor, erui fere magnitudine, ſubrotundum, ad latera branchiarum ſitum: Hepar vero viſcidum, tenaci quodam lentore præditum, vt pene viſcum eſſe appareat. Hoc Ariſtoteles appellat *papauer*, & ad eius latus reſidet mucus ille purpureus, quo olim tingebantur panni. Hinc quiuis colligat quam pretioſæ olim fuerint veſtes purpureæ. Quo minus mirum videatur peculiares eas fuiſſe regibus, Imperatoribus, Conſulibus. Audi Ouidium ad Conſulem Græcinum: *Spectarem*, inquit, *qualis purpura te tegeret.* Plutarchus in Paulo: *Æmilius ipſe ſequebatur ornatiſſimo curru, inuictus, purpuram auro contextam indutus.* Vſum & Romulum purpura in trabea ſua ſcribit Plinius. Quid, quod ceteris etiam magiſtratibus tandem licuerit, vti purpura exceptis tamen tribunis, *eodem Plutarcho teſte?* Præſtitit purpurarum piſcatu olim Phœnicia, *vt ſcribit Strabo.* Quocirca & Tyria purpura optima eſt habita, quæ a Tyro Phœniciæ vrbe appellationem trahit, maxime ſi dibapha eſſet, id eſt, bis tincta, magnifico ſane impendio. Purpuram *Stlatariam* exiſtimat Turnebus dictam apud Iuuenalem a *ſtlata*, quæ erat πειρατικοῦ σκάφους εἶδος.

Holoſerica veſtis, quæ eſt ὅλη, id eſt, *tota ex ſerico.* Eſt autem ſericum arborum lanugo apud Scythiæ populos Seros: Hanc veluti quandam frondium canitiem perfuſa aqua deſpectunt.

Holo-

Holophernes dux ille, populi Israelitici hostis internecinus, recte deduci poterit ab הלל *insaniuit*, & פרנ *signo*.

Homeritæ ὁμηρεῖται, Ptolemæo μέγα ἔθνος & Arabiæ Felicis populi, quos numerosissimos appellat Plinius, Auromatæ Procopio *1. de bello Persico*, a debili visu iuxta nonnullos tulerunt nomen. Nam ὅμηρος Græcis est is, qui nobis est cœcus.

Homerus Poetarum princeps, qui iuxta Democritum diuinum sortitus ingenium ἐπέων κόσμον ἐτεκτήνατο παντοίων, omnium Poetarum & Philosophorum imo Socratis, *auctore Dione Chrysostomo*, *Præceptor*, *Archesilao amasius*, Platoni *vitæ Magister*, Aristoteli *præcipuus omnium partium Poetices excultor*, Straboni ἀρχηγέτης τῆς γεωγραφικῆς ἐμπειρίας & *Philosophus*, Alexādro Magno Poeta βασιλικὸς cuius etiam Thersites esse malebat, quam Chærili Achilles, Hippodromo *vox Sophistarum*, *quemque in hospitalitiis* vna cum Apolline inuocatum ab Argiuis scribit Ælianus, & cuius Poemati idem Alexander Magnus aureum scrinium gemmis distinctum & in præda Darii repertum destinauit, nomen suum adeptus est a corporis vitio. Cœcus enim fuisse fertur, qui Græcis est ὅμηρος. Qua ratione nomen illud cum prius & a prima natiuitate nominatus fuerit *Melesigenes*, ipsi obtigerit, prolixe admodum declaratur ab Herodoto in ipsius vita, Heliodorus tamen Æthiopicus scriptor ita appellatum existimat, quod prolixam pilorum syluulam inde a primo ortu in altero femore enatam habuerit. Vnde conscii istius notæ nouum hoc tribuere maluerunt, quasi prolato digito femur designantes cum dicerent ὁ μηρὸς. Ceterum prior originatio, longe est probabilior, & a pluribus bonis auctoribus recepta. Quinimo tota vetustas cœcum eum fuisse credit. Quantum ad eius scripta, qua non illa ætate in magno sunt habita pretio? Quis sanæ mentis non admiratus fuit excepto Zoilo Homeromastige, homine aut peruersi, aut nullius sane iudicii? Bene Tullius alludens ad celeberrimum illud Græci Poetæ Epigramma de septem ciuitatibus eum tanquam ciuem sibi

vendicantibus: *Homerum, inquit, Colophonij ciuem suum esse dicunt, Chij suum vendicant, Salaminij repetunt, Smyrnæi vero suum esse confirmant: Itaque etiam delubrum eius in oppido dedicarunt.* Porro sciendum & illud, singulos ipsius versus pro gnomis & prouerbiis habitos a veteribus, id quod de Euripide in Epistolis dixit Cicero. Quanquam iustius affirmari queat de hoc nostro, si ad examen reuocemus testimoniorum propemodum plaustra, quæ illi in sua monimēta transtulerunt. Quo minus iam excusari possit Caligula, quod eius Poemata abolere cogitauerit, *vt in eius vita scribit Suetonius, & vide Adrianus*, qui pro illo Antimachum inducere voluit in scholas, *teste Dione Nicæo.* Quanti opus eius fecerint, docet etiam intestinum Draconis CXX. pedum, in quo poema totum aureis literis signatum fuit, quodque vniuersum tanta subtilitate olim in membranis fuerit descriptum, vt nucis putamini posset includi, quod denique eius codex in Persico Narthecio pro gaza repositus fuerit, *vt meminit Strabo libro 13.* & paulo ante est dictum. Nimis essem, si omnia referre vellem, quæ spectent ad ipsius commendationem. Alias forte latius de eo ex professo dicendi dabitur occasio.

Homo, quem θεόπλαστον nominauit Sibylla, *ἰσοθέοισι μακάρεσσι φέριστον* Oppianus, *μόνιμα ἄμπεινα* Plutarchus, *σκιᾶς ὄναρ* Pindarus, *εἴδωλον, καὶ καπνοῦ σκιάν* Sophocles. Aristoteles vero *ἀσθενείας ὑπόδειγμα, καιροῦ λάφυρον, τύχης παίγνιον, μεταπτώσεως εἰκόνα, φθόνου καὶ συμφορᾶς τάλαντα, τὸ δὲ λοιπὸν φλέγμα καὶ χολήν*, id est, *imbecillitatis exemplum, temporis spolium, fortunæ lusum, inconstantiæ imaginem, inuidiæ & calamitatis trutinam, at cetera Phlegma & bilem.* Ab humo optime est dictus Lactantio & plurimis aliis, quantūuis rideat Quinctilianus. Est enim ex terræ gleba vel rubri coloris massa factus, vt docent literæ meliores. Quid enim aliud אדמה quam *terra rubra*, ex qua primus homo Adam formatus fuit qualis esse solet in multis orientalibus locis propter solis adustionem? Vt specialius videatur id esse nomen, quam ארץ totam vniuersaliter terram significans. Verba Mosis Gen. 2. sunt

sunt hæc: את-האדם עפר מן-האדמה וייצר יהוה אלהים. Quicumq; ergo cum Rhetore etymon huius nominis trahunt a vitæ concordia vel consortio (Græce enim ὁμόνως est *concors*, ὁμόνοια *concordia*) eos explodendos & reiiciendos hoc loco censeo: vt & eos, qui ab humanitate notationem deducunt. Nostrum equidem etymon amplexus etiam est Varro Romanorum facile doctissimus. Monet idem nos cōditionis atq; miseriæ nostræ. Quippe omnes vna manet nox: *Imo mortem in pedibus circumspirimus*. Manet immutabile diuinæ vocis decretum: *Puluis es, & in puluerem resolueris*. Græci vero ἄνθρωπον nominant, ὡς ἢ ἀναθρῶν ἃ ὄπωπε, *quod contempletur ea, quæ vidit*, vt in Cratylo Platonis docet Socrates.

Homœoptoton, quod Thucydidis Scholiastes γόργιον nominat forte a Gorgia Sophista, Terentii interpres ὅμοιον τῷ γένει, cum simili sono casuum desinunt commata & cola, vt nunquam fructur sapientia, cui inuisa est industria, iuxta Sallustium, nomen inde sibi vendicat, quod habeat ὁμοίως πτωτὰ *similiter cadentia*.

Homœotelenton similiter desinens, cum verba aut aliæ voces, quam quæ casus habent, simili sono desinunt iuxta commata aut cola, vt melius est a sapiente corripi, quam stultorum adulatione decipi, ἀπὸ τῆς ὁμοίης τελευτῆς, id est, *similis exitu* nomen arcessit.

Homonyma siue Æquiuoca vocabula res varias sub nomine vno complectentia dicta videtur, quod habeant ὁμὸν ὄνομα, id est, *simile & commune nomen*. Quale pes est. Nam & hominis pedem dicimus, & montis, lecti, veli, carminis. Sic canis est terrestre animal, est & marinū, est etiam sidus. Sunt itaq; ὁμώνυμα, τὰ πλεοναχῶς λεγόμενα. Hinc ὁμωνυμίας ἢ ἀμφιβολίας στάσις, id est, *status ambigui* apud Rhetores, cum verbum aliquod generale aut ambiguum dissensionem parit.

Honorarium vinum, inquit Isidorus, quod regibus & potentibus honoris gratia offertur. Cato de innocentia sua: *Cum essem in prouincia legatus, quamplurimi ad pratores & consules vinum honorarium dabant: nunquam accepi, nec priuatus qui-*

Gg

dem Fuisse etiã quoddam honorariũ frunictum Romæ, apparet ex Cicerone in Pisonẽ. *Qui modus*, inquit, *fuit tibi frumenti æstimati, qui Honorarii? siquidẽ potest vi & metu extortũ honorarium nominari.* Ius honorarium apud ICtos ius Prætorum, quippe eorum edicta cõplectens nomen hinc habet, quod qui honores gerunt, id est, *magistratus*, auctoritatem huic iuri dederint. Ab eadem origine pendent actiones honorariæ, quæ a prætoribus in edictis propositæ sunt, vt legi deficienti opem ferrent.

Hora, ὥρα Græcolatina dictio, vel potius a Græcis accepta & tradita Latinis. Trecentis enim annis iam inde ab V.C. ignorasse hoc nomen Romanos euincere conatur *libro de die natali* Censorinus, tum Plinius *lib.7.cap.60.* quod in XII. Tab. mentio tantum fiat occasus & ortus. Sunt enim: *Occasus solis suprema tempestas (ὥρα) esto id est, nouissimum tempus.* Argumento quoque huic rei sunt Priscæ locutiones, ex quibus liquet dies veteres non partibus distinxisse, sed actionibus quotidianis. Vesperam enim βουλυτὸν dicebant, tempus antemeridianum πληθούσης ἀγορὰν, conuenientibus scilicet eo tempore in comitium viris, *vt Scaliger notauit.* Sic Homerus meridiem designat, ὅταν δρυτόμος ἀνὴρ δόρπον ὁπλίσατο. Sic & Hebræis veteribus ignotæ fuerunt horæ, nec aliquas norant diei partes, nisi mane, meridiem & vesperam, *sicut Psalmo 55. diuiditur.* Etenim in partes quatuor dirimebant totum νυχθήμερον, quas nominabant vigilias, quarum primam ordiebantur a vespera, secundam a media nocte, tertiam a tempore matutino, quartam a meridie. Quid, quod שעה nunc horam designans, olim ipsis prorsus incognita fuerit vox. Et vt ὥρα Græcis quondam temporis momentum significauit, sic etiam Chaldæis שעתא originem suam trahens a שעה, id est, *respexit.* Exstat quoque nomen שעה Danielis 4. vbi tamen certum & definitum aliquod tempus significat. Hinc apparet tandem cum Græcis etiam Hebræos hanc horarum distinctionem recepisse. Siue ergo nomen hoc latius accipias, vt veteres: siue contractius, vt posteriores, recte deduxeris ἀπὸ τοῦ ὁρί-

ζειν

ζειν, quod temporis ſpatia definiat, vel ab Horo, qui (*vt Macrobius ſcribit*) Ægyptiis eſt Sol. Quia autem ὥρας fabulatur Homerus cœli præeſſe portis, curamq; habere, vt modo ſit nubilum, modo ſerenum, eædemque anni tempora ſignificãt iuxta Flacci illud, *de Ioue; variiſque mundum temperat horis*, idcirco Heſiodi, ni fallor, Scholiaſtes ἀπὸ τοῦ ὠρεύειν, quod eſt *cuſtodire*, deriuat. Plato cum in Cratylo ὥρας tempora interpretatur, addit appellandas eſſe ὅρας, non ὥρας, alludens etiam ad etymon τοῦ ὁρίζειν. Hippocrates *lib. 3. Aphor. 1.* αἱ μεταβολαὶ τῶν ὡρέων μάλιστα τίκτουσι νοσήματα καὶ ἐν τῇσιν ὥρῃσιν αἱ μεγάλαι μεταλλαγαὶ ἢ ψύξιος ἢ θάλψιος, καὶ τ' ἄλλα κατὰ λόγον οὕτως. *Mutationes deſitioneſque temporum maxime pariunt morbos, & quæ in ſingula anni tempora incidunt, inſignes mutationes frigoris aut æſtus cunctaque alia ſic pro ſua natura.* παχυμερέστερον certe totius anni aut diei partem aliquam hoc vocabulum deſignat, vt apud Plinium, cum inquit, *hora rigandi, matutina & veſpera*, & apud Græcos ὥρα δόρπου, & ὥρα δείπνου. Accipitur & latius cũ inquit Dominus Matthei cap. 11. *Dabitur vobis in hora illa, quid loquamini.* Ceterum quæri iam poſſit, qua ratione horæ primum fuerint inuentæ? Aiunt Mercurium Triſmegiſtum, cum in Ægypto animal quoddam Serapidi dicatum toto die duodecies vrinam reddere obſeruaſſet, in hæc temporis interualla, ſeu horas diuidendum eſſe diem coniecisse: Vt quidem ab illo tempore in horas 12. primo diſſectus fuerit dies, ſed inæquales apud Hebræos, Græcos, Romanos. Atque harum cum in ſacris tum in prophanis hiſtoriis vt plurimũ mentio fit. Erant illæ alias longiores, alias contractiores. Quippe dies & noctes omnes, ſiue illæ longiores, ſiue breuiores eſſent, & hyeme & æſtate in duodecim horas diſpeſcebant: vt quidem mane oriente ſole inciperet audiri prima, ipſo meridie ſexta, ſub ſolis occaſum duodecima. Iam autem poſt duodecimã, mox primam noctis horam auſpicabãtur: In mediam itaq; noctem incidebat ſexta, duodecima in ſolis ortum, eoq; modo duplo erant longiores horæ diei, quã noctis tempore ſolſtitii æſtiui; & cõtra horæ noctis

æstiui solstitii dimidio breuiores hybernis. Neq; vnquam in illa temporis vel potius diei distinctione nobiscum illis conuenit, nisi tempore vtriusque æquinoctii. Cum ergo legitur Matthæi 20. *Patremfamilias exiisse ad conducendum operarios diluculo, antequam audita esset prima*, id est, ante solis ortum, *deinde etiam aliis horis, imo tandem vndecima, cum tantum vna superesset hora ante solis occasum.* Facile est earum distributionem hoc loco, & in passione Domini, & 2. Actorum iuxta hunc veterum modum ac rationem intelligere.

Horatius videtur quibusdam dictus παρὰ τὸ ὁρᾶν, quasi ὁρατὸς *aspectabilis* vel *dignus spectatu*.

Hordeum Græcis κριθή, Gallis *orge*, Chymicis *lutum Vulcani*, dictum est Isidoro, quod præ ceteris generib⁹ frumenti aridum fiat, vel quod spica eius ordines habeat. Hebræis est שעורה, quasi dixeris *hirsutum*. Est eius species Achilleis Hippocrati dicta, quæ spicā gerit erectam. Quod autumno est satum, est maiori & firmiori culmo, eiusque spica plurib⁹ versibus disposita, & maturescit citius. Trimestre teneriori est culmo & paucioribus spicis. In vniuersum autem vi quadam refrigerandi pollet, siue ex eo panes feceris, siue in ptisanam, aut polenta coxeris, *vt docet Galenus*.

Hordicidia dicta sunt sacra, *authore Festo*, in quibus hordæ, id est, hostiæ grauidæ immolabantur.

Horizon circulus terminans visum & hemisphærium cœli, ἀπὸ τοῦ ὁρίζειν, id est, *finiendo* est dictus.

Horologium ὡρολογεῖον, τὸ τῆς ὥρας λόγιον; *horæ velut ratio*. Rectius enim scribitur ὡρολόγιον, cuius index aut gnomō conuersione horas demonstrans Græcis dicitur πόλος ἀπὸ τοῦ πολεῖν, id est, *vertendo*. Plinius tradit *lib. 2. cap. 76.* primum Lacedæmone id inuenisse Anaximenē Milesium; qui id ipsum σκιοθηρικὸν appellauit ἀπὸ τῆς σκιᾶς, i. *vmbra*. Multo serius eius vsus innotuit Romæ, quando Varro scriptum reliquit bello primo Punico primum horologium in publico secundum rostra in columna a M. Valerio Consule statutum fuisse, Catina in Sicilia capta. Nec omittendum, quod Pomponius Lætus annotat *in suis antiquitatibus*, fuisse in campo Martio in-

signe

ſigne Horologium, quod in circuitu habuerit ſeptem gradus, & lineas inaurato metallo diſtinctas, ſolo etiam campi ſtrato lapide amplo quadrato. Meminit eius & Plinius *libr. 36 cap. 10.* qui eius auctorem vult fuiſſe Cæſarem Auguſtum Horologium porro primum ex aqua reperiſſe Cteſibium Alexandrinum, meminit Vitruuius libro 9. poſt quē Scipio Naſica Anno vrbis 595. idem Romæ dicauit ſub tecto. Meminit eius Cicero *Tuſculan.* 2. his verbis: *Cras ergo ad clepſydram.* Vſum ea quoque Demoſthenem apparet ex Demadis dicto, qui ridens ὑδροποσίαν Demoſthenis ϗ λογογραφίαν, τὺς μὲν ἄλλυς, dixit, λέγειν, τὸν δὲ Δημοσθένη γράφειν πρὸς ὕδωρ.

Horoſcopus παρὰ τὸ σκοπεῖν τὰς ὥρας *a ſpeculandis horis natiuitatis* nomen inuenit. Significat enim id temporis momētum, quo quiſque naſcitur. Hinc verbum *Horoſcopare* Manilio, & *ſigna horoſcopantia* Iulio Firmico. Quo pacto Horoſcopus ſit deprehendendus, ex Regiomontano diſcendum.

Horreum ſcribit Feſtus ab antiquis dictū fuiſſe farreum a farre. Alii tamē poſtea ab hordeo deflectere maluerūt, vt Græce a tritici promtuario dicitur πρυτανεῖον, quaſi πυρῦ ταμιεῖον. Quo accedunt, qui a voce ὡραῖα ducunt ſignificante, quidquid fructus reconditur tempore ſuo.

Horta Dea, cum viueret, Herſilia nuncupata, nomen traxit ab hortando & incitando, *vt voluit Labeo*, recenſente Plutarcho, qui & ædem eius nunquam claudi ſolitam affirmat, idque ea de cauſſa, quod nunquam non hortaretur, vt quid præclari fieret. Vtitur ille ad declarandum etymon in lingua ſua verbo παρορμᾶν, quod etiam *incitare* ſignificat. Hinc forte aliqui eam quoq; *Stimulam* nominatam crediderunt. Horam tamen nominari ab aliis indicat idem, qui hoc nomen ἀπὸ τῦ ὁρᾶν, id eſt, *videndo* deriuent, eo quod rēs omnes inſpiciat. In quanam vrbis regione templum habuerit, non conſtat. At iuuentutis Deam fuiſſe ſcribit Agellius *libr. 13. cap. 21.*

Hortenſii ab hortis colendis trahunt appellationem, *vt Fabii a fabis, Piſones a piſis, Cicerones a cicere, Lentuli a lente ſerenda.*

Atq; ita scribendum existimo, non *(vt aliqui censent)* Hor-[illegible], eo quod ita semel atq; iterum in veterũ mo-numentis, & quidem corrupte, scriptum inuenerint. Hor-[te]nsius est dictus Quintus ille dictator, qui plebem Roma-num, cum secessisset a patribus in Ianiculum, reuocauit Pli-nio & Liuio id affirmantibus. Fuit & acutissimus orator Hortensius, qui cibi gratia primus omnium Romæ pauo-nem intulit in mensam, quem M. Aufidius lurco primus sa-ginare instituerat. Dictus fuit ille Hortensius rex caussarum, imo a quibusdam prælatus Ciceroni. In caussis agendis vte-batur plerumque diuisione: In perorando cautus, vt mo-tus & gestus eius plus artis haberet, quam satis erat Oratori, atque ita plus studii in elaborando corporis motu, quam in ipsa eloquentia affectanda consumeret. Quopacto nescires, vtrum cupidius ad audiendum eum an ad spectandum con-currerent. Verbis enim oratoris aspectus, & rursus aspectui seruiebant verba. Itaq; constat Æsopũ & Roscium Histrio-nicæ artis peritos in corona frequenter astitisse, vt foro peti-tos gestus in scenam deferrent.

Hortus, vt refert Festus, apud veteres quælibet dicebatur vil-la, quod ibi, qui arma capere possent, orirentur. Alioqui hortus seu κῆπος apud Græcos τῶν δένδρων ἐστὶ ἡμερῶν καὶ τῶν λαχάνων, id est, *qui domesticas arbores & olera complectitur.* Nam ἄλσος est τῶν ἀγρίων δένδρων. Et ab huiuscemodi hortis Hortensiorum nomen. Hac occasione oblata non possum, non etiã hoc loco monere, veterum studium in hortis plan-tandis & colendis singulare fuisse, *vt & Plinius monet*. Nam, quis ignorat Hesperidum *(de quibus paulo ante)* Adonis, & Alcinoi hortos, item Pensiles, siue illos Semiramis, siue As-syriæ Rex Cyrus fecerit? Meminit & Cicero directos a Cyro minore rege Persarum in quincuncem ordines arborum, quarum quasdam sua seuerat manu, in Catone maiore. Co-luit & hortum Tarquinius Superbus, vt constat ex ipsius hi-storia, vt & Epicurus in eo solitus philosophari, *vt alii Philo-sophi in Scholis, Porticibus, Academiis.* Scimus & hortos fuisse Sallustianos.

Horus vel *Orus*, Græce ὧρος, dict⁹ est Sol, *teste Macrobio.* Ægyptiorum lingua. Nõ dubito, quin agnoscat originẽ Hebraicæ vocis אור, quæ significat *lucem.* Quinimo Iobi 31. ponitur pro sole, *vt notatum ab interpretibus Hebræis.*

Hoschiana, vulgo *Hosanna*, & Græce ὡσαννὰ vel ὡσνὰ Hebraice scribitur הושיעה נא, id est, *serua obsecro*, per syncopẽ inde הושענא. Erat hæc solennis acclamatio, qua vtebantur Iudæi in tabernaculorũ festo, cum ramos gestarẽt ex Domini mandato, *Leuitic.* 23. Quare & Christo Domino ipso Palmarum festo Hierosolymam pompa regali ingredienti eadem acclamatione sunt gratulati, sumtaque vox illa & tota pene acclamatio ex Psalmo 17. supra centesimum.

Hoseas idem significans, quod *Iesus*, Saluatorem videlicet, deriuatur a ישע *saluauit*: Hinc in tertia syzygia הושיע *saluum fecit*, Matth. 2.

Hostia. Seruius censet hostias dici sacrificia, quæ ab his fiunt, qui in hostem pergunt: Victimas, quæ post victoriã, quamuis licenter auctoritate confundantur. Contra legitur apud Agellium hostiam immolari a quouis sacerdote post cæsos hostes, victimã cadere eius, qui vicerit, manibus. Adstipulatur Ouidius Fastorum 1. his verbis:

Victima, quæ cecidit dextra victrice, vocatur:
Hostibus a victis hostia nomen habet.

Festus putat hostiam ex eo dictam, quod hostire tantundem veterib⁹ fuerit, atq; nobis ferire. Atq; hæc de etymo. Restat, vt, si nõ omnes, aliquas tamen species hoc loco subiiciã plenius pertractaturus eas, cum de victimis erit dicendũ. Nam earum quædã erant Eximiæ, ꝙ sacrificiis destinatæ eximerẽtur de grege, vel ꝙ eximia specie esse oporteret, q̃ Diis offerebantur: Quædã præcidaneæ, q̃ mactabãtur ante sacrificia solemnia, quasi q̃ cæderẽtur præ aliis. Erãt & Succidaneæ, quæ, si primis hostiis litatũ nõ erat, cædebãtur post illas. Quia vero priorib⁹ subdebãtur & quasi succedebat piaculi tuẽdi gratia, ideo *Succidaneæ* sunt appellatæ. Præter has *Amburbales* sunt dictę, q̃ duci solebãt circũ terminos vrbis: *Ambarnales*, q̃ circũ arua rei diuinæ gratia, vel pro aruis (vt quidã mactabã-

tur a XII. fratribus, q sunt dicti *Arvales*. At *Iniuges* nominarunt, quæ nunquã fuerant domitæ aut subditæ iugo, ex Trebatii mente *apud Macrobium Saturnal. 3. cap. 5.* Refero ad easdẽ cum *Bidentes*, oues scilicet duos habentes prominulos dentes, tum *Ambegnas* vel *Ambiegnas*, oues, circum quas statuebãtur & aliæ hostiæ, *teste Varrone*. Sic per Ambegnos vervecem bouemq; intelligamus, a quorum vtroq; latere agni ad sacrificium agebantur. Erant & *Cauiares* hostiæ, sic dictæ, quod Cauiaria, id est, hostiæ pars duceretur cauda tenus, atque adeo in sacrificio collocaretur in Pontificum collegio quinto quoque anno: *Prodigiæ* vero, quæcumque prodigebantur, id est, consumebantur. Vnde lurcones & decoctores *prodigos* vocamus. Porro *Aringam hostiam* intelligit Scaliger, cuius adhærentia inspiciebãtur exsta. Donatus scribit appellasse veteres hostias maiores *Harugas* ab hara, cui includi solebant. Addo, qꝫ apud Solinum legas, obseruatum fuisse, ne qua hostia Palilibus cęderetur, opinor, vt purus ille dies a sanguine foret. Celebrabantur enim Palilia die natali vrbis Romæ, quippe XII. Cal. Maii, quo tempore Romulus capto augurio vrbem designauerat aratro. Itaque Varro: *Id moris instituitq; maiores tenuerunt, ne die, qua ipsi lucem accepissent, aliis demerent.* Quapropter nec in aliis natalibus diebus hostiam mactatam legimus.

Hostimentum, est æquamẽtum, ait Nonius: Vnde & hostes dicti, qui ex æqua caussa pugnã ineunt. Plautus Asin: *Par pari datum hostimentũ est, opera pro pecunia.* Item, *Quin promitto, inquam, hostire contra, vt merueris, id est, æqua reddere.*

Hostis. Nominis huius origo pendet ab antiquo verbo *hostire*, quod veteribus erat ferire, *auctore Festo*: Quamquã Nonio cõprimere & recedere significet. Alii idem esse volunt, quod æquare vel ęquum beneficiũ rependere, eo quod ad bellum procedatur ex caussa æquali, vel potius quod legibus suis viuẽs hostis, sicut nos nostris, par nobis videatur. Olim eo nomine peregrinum notabãt: At durius tandem id effecit vetustas, *vt Officior. 4. habet Cicero*, & proprie in eo, qui contra ferret arma, remansit. In XII. Tab. pro aduersario accipitur his verbis: *Si status dies cum hoste sit, venito.*

Hu-

Humare, est humum miscere. Isidorus.

Humilis, quasi humo acclivis iuxta Grammaticos. Atq; hinc humilitas dicta, Græcis ταπείνωσις καὶ ταπεινοφροσύνη. Etsi eam alii ab humo deriuent. Prima hæc secundum Hieronymum Christianorum virtus, imo reliquarum condimentũ ac fundamẽtum. Eadem Chrysostomo nutrix dilectionis, vt contra mater odii superbia: Inque Christo eiusq; membris præcipue semper eluxit. Vt quidem prudenter hæc protulerit Menander: ὦ τρισάθλιοι ἅπαντες οἱ φυσῶντες ἐφ' ἑαυτοῖς μέγα: Αὗται γὰρ οὐκ ἴσασιν ἀνθρώπου φύσιν, *O ter miseri omnes inflati, qui de sese magnifice sentiunt: Ignorant enim illi hominis naturam.* Plura & infinita de ea proferri possent, sed consulto supersedemus.

Humus ab humore Honorio appellata.

Hyacinthus, flos purpureus regum nominibus inscriptus, *vt Virgilius & Ouidius canunt*, a nobili puero Hyacintho nomẽ arcessit secũdum Isidorum. Eum enim in hunc nominis sui florem mutatum ferunt. Theocritus in Bione; ὑάκινθε λάλει τὰ σὰ γράμματα, καὶ πλέον αἶ αἶ. Item: καὶ τὸ ἴον μέλαν ἐστὶ, καὶ ἁ γραπτὰ ὑάκινθος. Turnebus & Cordus volunt esse *Vaccinium nigrum*, Brunfelsius in Onomastico suo Dioscoridis *Delphinion*. Qui cum dicat etiam habere, κόμην ἐσχισμένην χυρτίου ἄνθος πλήρη πορφυροειδοῦς, recte Virgilius *molles, languentes, & suaue rubentes* Hyacinthos vocat. Fulgentius interpretatur Hyacinthum *solum florem*, quod flos Atticis dicatur *cynthos*. Sane Ouidius Metamorph. 1.

> *Flosq; nouus scripto gemitus imitabere nostros.*
>
> Item:
>
> *Ipse suos gemitus foliis inscribit, & αἶ αἶ*
> *Flos habet inscriptum, funestaq; littera ducta est.*

Hyades. Scribit Hyginus Atlantem ex Oceanitide filias habuisse duodecim, & filium Hyantem, quẽ ab apro vel leone occisum dum lugent sorores, sunt eo luctu consumtæ. Ex his quinque primæ inter sidera relatę locũ habent inter cornua Tauri, quippe *Phæsyla, Ambrosia, Coronis, Eudora, Polyxo, quæ Hyades* dicuntur a nomine fratris. Latini *Suculas* vo-

cant. Quidam volunt Y literæ in modum positas, atque inde *Hyadas* dici: Nonnulli a pluuia, quam, cum oriuntur, efficiunt. Est enim τὸ ὕειν *pluere* Latinis. Etymo ex fabulis petito fauet Ouidius Fastor. 5. his verbis:

Mater Hyan, & Hyan mœstæ fleuere sorores,
Ceruicemque polo suppositurus Atlas.
Victus vterq; parens tamen est pietate sororum,
Illa dedit cœlum, nomina fecit Hyas.

Posterius etymō amplectitur Cicero, cū scribit Tauri caput frequētibus stellis esse cōspersum, quas Græci Hyadas a pluendo nominarūt *2. de natur. Deor.* Sunt præterea alii, qui nomen hoc illis tributū putāt, eo quod Hyadis & Bœotiæ fuerint filiæ. Liberi nutrices fuisse, ꝓditū a Pherecyde Atheniensi. Quæ omnia licet fabulosa tamen ex vsu esse poterūt iis, qui in fabulis explicādis aut Poetis versantur. Sciendū quoque Latinos eas nominasse *suculas* quasi a suibus, nō ab imbribus arcesserent nomen, non satis apte, *vt & Plinius docet lib. 18. c. 26.* paulo ante finē. Nec sat erudite ab hyeme etymō deductū a Prisciano. Stellas has esse quinque numero voluit Hesiodus, sex Proclus, septem Hyginus. Vide Agelliū *lib. 13. cap. 9.* de hoc Palilicio sidere. Sic enim veteres vocasse apud Plinium inuenio *lib. 18. cap. 26.*

Hybla, ὕβλα, vrbs Siciliæ mediterranea Ptolemæo, quam Dorienses condidere, *auctore Strabone*, nomen suum deducit ab Hiblone Siculo rege, qui eum in habitauit, *iuxta Thucydidē lib. 6.* Quia vero agri eius in circuitu floribus erant referti, & proinde mellis ibi maximus esset prouentus, idcirco *Hyblaas apes* dixit Virgilius in Bucolicis, & Silius *audacem fauis Hyblam* libr. 14. Fuit & eadem ciuitas dicta *Megara*. Sed Stephanus tradit tres in Sicilia fuisse Hyblas, *Maiorem, Minorem, & Paruam:* Atq; vnam quidem γέλλαν dictam, *paruam* ἡραν: Incolas vero Maioris ὑβλαίους, Paruæ γαλεώτας καὶ μεγαρεῖς. Pausanias meminit duarum, quarum vnam Maiorem, alteram γερεάτιν appellat. Hybla Virgilii vulgo iam dicitur *Auola*, vt scribit Erythræus.

Hydromantia ἡ ἐκ τοῦ ὕδατος μαντεία, *ex aqua diuinatio*, estque

Magiæ

Magiæ ſpecies, ad quam accedit πυρομαντεία *Aeromantia* & *Necromantia*. Nam in has quatuor ſpecies Magiam diuiſit Varro 7. *rerum diuinarum*.

Hydrops, Græcis itē ὕδρωψ, ὑδρώπισις, ὕδερος, καὶ ἀφέρχυσις, *Abſyrtho*, Latinis alio nomine aqua intercus, genus morbi, in quo totū corpus, aut ſolus vēter iam ab humore tumet, iam a flatu, nonnunquā ab vtroque, nomē inuenit a ſymtomate, quod ſcil. aqua ſiue aquoſus atq; ſeroſus humor hunc affectum comitetur. Imo in omni eius ſpecie colligitur aqua. Nā licet in *Tympanite* multi flatus diſtendant ac premant peritonæum, tandem tamen aqua per ἀνάδοσιν effluit ex venis in viſceris ſpatium ac cauitatē. Habet autem τυμπανίτης vel τυμπανίας nomen, quod flatu plurimo collecto & intercluſo nō vſq; adeo magna humoris copia accedente, ſi pulſetur venter, tympani ſonitum reddat. Altera eius ſpecies eſt *Anaſarca*, quæ dicitur & ὑποσάρκα, κατὰ σάρκα, λευκοφλεγματία, σαρκίτης, ὑποσαρκίτης, ἢ ὑποσαρκίδιος, cum per totum corpus effuſus eſt humor, etiamſi nonnulli accuratius diſtinguentes eſſe velint *Anaſarcam*, cum ſpongiæ modo multa pituita imbuta eſt caro: *Hypoſarcam*, cum humor ſub carne latitat: Cataſarcam, cum per carnem diffunditur: *Leucophlegmatiam*, cum liuida pituita conſtat, ſui quidem ratione alba, ſed tamen immutante colorem propter mixturam aliorum quorundam humorem. Porro *Aſcites* tertia Hydropis ſpecies nomen ex eo traxit, quod aqua colligatur in abdomine, tanquam in vtre, qui Græcis eſt ἀσκὸς. Opponitur autem Tympaniti, eo quod plus habeat humoris, ſpiritus minus. Communis huius morbi cauſſa eſt imbecillitas iecoris eaque primogenia, aut per conſenſum, vnde αἱμάτωσις impeditur. Oritur & ſæpe ex nimia menſtrui ſanguinis vacuatione aut hæmorrhoidum, item ex retentione menſtruorum, aquæ frigidę potu, calore & exercitio, a malo corporis habitu, Lienteria, Dyſenteria, Diarrhœa, Cœliaco morbo. Interdum etiam pulmonis aut thoracis ſuppurationes ſequitur, aut podagrā coxendicūq; dolores. Q. Serenus in hunc modo

Corrupti iecoris vitio vel ſplenis acerbi

Crescit hydrops, aut cum siccatæ febre medullæ
Atque auidæ fauces gelidum traxere cruorem,
Tum lympha interius vitio gliscente tumescit
Secernens miseram proprio de viscere pellem.

Hydrus aquarum serpens, vt & hydra in fœminino genere, ἀπὸ τοῦ ὕδατος, id est, *aqua* vocis originem trahit. Vnde *Chersydros terra mariq; viuens* apud Lucanum libro 9. Gazæ autem in Aristotele hydrus est natrix, quem tamen alii eundē cum Chersydro faciunt, dictumque volunt a natando quasi *natatricem*. Sed facile conciliari potest ista dissensio. Quia enim tota hyeme & vere in stagnis ac paludibus latet, idcirco Græci hydrum vocant. Rursus quoniam idem calorem sentiens, qui paludes & stagna exsiccat, terram incipit incolere (est quippe ἀμφίβιον animal) hinc & natrix appellatur terrestris. Scribit Ælianus *lib. 8. Animalium* ex Apollodoro, Chersydri venenū adeo esse perniciosum, vt etiam eum, qui mortuū tātum attigerit, statim interimat. De hydris quoq; Plinius *lib. 29. c. 4.* In orbe terrarum pulcerrimum anguium genus est, quod in aqua viuit, *hydri* vocantur, nulli serpentum inferiores veneno, quo Euridice vxor Orphei mortua est, *vt legitur sub finem 4. Georgic.*

Hyems videtur etiam ἀπὸ τοῦ ὕειν, id est, *pluendo* deducta, quod tum frequentes sint pluuiæ, non ab imbribus, *vt voluit Varro.* Isidorus dicit etiam brumam dici, quasi βραχεῖαν ἡμέραν.

Hymenæus nuptiarum Deus, Bacchi & Veneris filius, ἀπὸ τοῦ ὑμένος, id est, *membrana*, quæ primo congressu rumpitur a viro, nominatus fertur. Aliis hoc nomen tulisse videtur ἀπὸ τοῦ ὁμοῦ ναίειν, quod simul habitent vir & vxor, vel ἀπὸ τοῦ ὁμοῦ νέειν τοὺς νυμφίους, quod simul vadant sponsus & sponsa. Hunc inuocare solebant in nuptiis, sicut in epithalamio Catullus: *Hymen, o Hymenæe Hymen, Hymen Hymenæe.* Eidem & Græci canebant hymnos cum celebrarentur nuptiæ. Pro ipsomet autem epithalamio aut carmine nuptiali, vt & pro Thalassio apud Martialem, accipiunt etiam nonnullis.

Quid si me iubeas, inquit, *Thalassionem*
Verbis dicere non Thalassionis?

Hymnus ἀπὸ τοῦ ὑμνεῖν, id est, *laudando & celebrando* nomen inuenit. Deorum enim vel Dei vnius eiusque veri laudem continet. Tales Homeri, Callimachi, & apud nos Prudentii sunt hymni. Eustathius & Menander Rhetor volunt hymnorum aliquos esse κλητικοὺς, quibus inuocatur Dei alicuius auxilium, quales plerique Sapphus & Anacreontis fuerunt, aliquos ἀποπεμπτικοὺς. id est, *remissiuos*, si liceat dicere, alios φυσικοὺς *naturales*, quales nonnullos fecit Empedocles, alios μυθικοὺς, id est, *fabulosos*, & in se complectentes allegorias, alios γενεαλογικοὺς qui theogonias referunt, alios πεπλασμένους fictos, in quibus corpora affingunt Deis, alios εὐκτικοὺς, id est, *votiuos & precatorios*. Sunt qui addunt ἀπορητικοὺς, id est, *dubitatiuos*, vt si dubitemus sitne amor Chaus & Veneris filius. Nonnulli quoque mixti ex duorum, trium, aut omnium genere. Peculiariter autem offerebant & componebant in Bacchi honorem Dithyrambos & Parthenia. Iuli dicebantur cantica matris Deum, quamquã alii Cereri attribuant, *Vpingi* vel *Hypingi* Dianæ, ab Vpi ipsius Dianæ patre, cuius libro *de Deorum natura* meminit Cicero, Pæanes Apollinis, Erotica Veneris.

Hymettia mella dicuntur ab Hymetto Atticæ regionis mõte, qui florib⁹ semper vestitur, & (*vt Strabo scribit*) mel optimum gignit. Scribit siquidem & Plinius mellis Attici in toto orbe summam laudem existimari. Mellis autem vsum asscribit Aristæo Diodorus.

Hypallage Poetica figura, in qua ordine rerum inuerso effertur oratio ἀπὸ τοῦ ὑπαλλάττειν descendit, quod variare & ex ordine submouere significat. Tale illud Virgilii: *Tergo sceleratam interserit hastam*, id est, *ipsemet sceleratus*. Sophocles in Antigone: πῶς δῆτ' ἐκείνῳ δυσσεβῆ τιμᾶς χάριν, cur illi impio tribuis honorem. Scholiastis Græcis hoc est ἀντιστρόφως εἰπεῖν, præpostere loqui. Pertinet & huc ὑστερολογία, τὸ ὕστερον πρότερον, πρωθύστερον.

Hyperborei Scythiæ populi, supra quos, id est, vltra quos, sicut interpretatur Seruius, spirat Boreas ventus Septentrionalis. Festus tamen adfert aliam notationem vocis, ὅτι ὑ-

περβαίνουσι τὸν τοῦ αἰῶνος ὅρον, quod terminum vitæ humanæ transcendant.

Hypocrisis, quæ est *simulatio*, vt Hypocrita *simulator*, dici videtur nonnullis, quasi ἐπίκρισις, quod præsenti negotio apte respondeat, veluti cum Histrio personam alicuius in scena repræsentat quoad vocem, mores, habitum & gestus. Vnde definiunt, quod sit διάθεσις πιθανὴ φωνῆς καὶ σχήματος πρέπουσα τῷ ὑποκειμένῳ προσώπῳ ἢ πράγματι. Alii dicunt hypocrisin esse simulationem eorum quæ non insunt, & dissimulationem eorum, quæ insunt, quali vitio Scribæ & Pharisæi fuerunt obnoxii. Sed missa faciamus ista. Quantum ad etymon, malim simpliciter dictam ab ὑπὸ sub, & κρίσις, quæ vox *iudicium* significat, quasi in hypocrita iudicii quædam sit occultatio, aliudque promtum in lingua, aliud clausum habeat in pectore, aliumque se prodat & venditet hominibus, quam est intus & in cute, quod aiunt per se fallax, dolosus. Vt non immerito חנף sit dictus Hebræis a polluendo.

Hypostasis Latine sedimentum iuxta Theophilum de vrinis cap. 8. ἀπὸ τοῦ ὑφίστασθαι, id est, *subsistendo* vel potius *subsidendo* videtur dici. Refertur hæc vox etiam in Ecclesia ad Deitatem, in qua est vna quidem οὐσία, ipsa scilicet θεότης, at tres ὑποστάσεις, id est, tres personæ per se in vna diuinitate subsistētes, quippe τὸ μὲν ἀγέννητον, τὸ δὲ γεννητὸν, καὶ τὸ ἐκπορευόμενον, id est, *Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.* In Philosophia generaliter vtimur τῆς οὐσίας, id est, *essentiæ nomine* pro re per se considerata, siue sit in prædicamento substantiæ, siue sit accidens: At ὑπόστασις significat rem subsistentem, quæ opponitur accidentibus.

Hypotheca Latine suppositio Græca origine ab ὑποτίθημι, quod *suppono* vel *pignore oppono* significat, deflectitur. Quin supponere aliquando in iure oppignerare significat, & res suppositæ intelliguntur, quæ pignori sunt obligatæ. Euidens hoc est ex rubrica *de reb. cor. qui sub tutel. vel cura sunt sine dec. non alie. vel supponendis*, id est, pignori obligandis. Distin-

ftinguunt multi hypothecam a pignore hoc aut illo modo, sed Martianus tantum nominis sono differre dicit, *l.5.in pr.ff. de pignor.*

Hypothesis Latine & proprie suppositio, alias thema, controuersiam & fundamentum significans, etiam ab ὑποτίθημι descendit, eoque nomine Prisci Iurisconsulti speciem appellant, recentiores legis casum. Vnde valde propria & vsitata est illa locutio: Ponamus casum, quantumuis displiceat illis, qui originem non satis animaduertunt. Apud Rhetores est hypothesis caussa vel controuersia circumstantiis definita, quam monent transferendam esse ad θέσιν, id est, locum communem.

Hypothetica propositio a conditione, quæ Græcis ὑπόθεσις est, nominis rationem deducit, atq; hæc diuiditur in *Conditionalem, Copulatiuam & Disiunctiuam* a Dialecticis.

Hyrcania ὑρκανία, Ptolemæo Asiæ regio, Hebræis Hadoram, *vt censet Montanus in apparatu Biblico*, hodie *Diargument* Mercatori, *Casson* Girauæ, *Hyrach* Erythræo, *Strana* Mariç Angiolello, Barbaris *Corcan* vt scribit Niger, quoad nomen primo loco positum cognationem quandam habere videtur cum הרג occidit. Alii ab Hyrcana sylua natum existimant nomen. Hyrcanas equidem syluas dixit libro 9. Lucanus. Fertur hæc regio mari Caspio iuxta Mediam conterminа tam felix, vt vana vitis vini metretam ferat, & mella defluant ex arboribus. Prodidit hæc Strabo memoriæ *libro Geographiæ 2.* Reperitur in ea tigris animal natura ferocissimum. Vnde Virgilius: *Hyrcanæque admorunt vbera Tigres.* Ab hac porro regione dicitur mare Hyrcanum, quod Caspium est aliis auctoribus. Atque hæc duo eius nomina præcipua recipit & Plinius, quamquam fateatur ab accolis diuersis aliis nominibus appellari. A Rhutenis hodie *Chwalenska Morie*, a Mauris *Bohar Corsun*, aliis *Bachu, Sala, Cunsar, Giorgian, Terbestan, Corusum* pro variis idiomatibus aut adiacẽtibus regionibus indigitatur, vt iamdudum est obseruatum ex tabulis & scriptis peregrinationibus.

I.

IAcob Patriarcha supplantatorem significans nomen habet ab עקב *planta.* Cum enim nasceretur, plantam fratris manu tenuit, *Genes. 25.*

Iacchus nomē Bacchi ab ἰαχχέω, id est, *clamo:* Sed aliis, qui minus ꝓbabiliter ἐτυμολογῦσι, ab Hebræo יין descendit, quod Chaldaicus paraphrastes semper fere חמר, i. *vinum rubrum transtulit.* Priori etymo multo maxima pars eruditorū assipulatur. tum Eustathius ad finē Iliad. ι. ἰαχεῖν, inquit, τὸ ἠχεῖν. καὶ ἰάχειν λέγεται κατὰ ὀνοματοποιΐαν, ἀφ᾽ οὗ καὶ ἴακχος οὐ μόνον ὁ ἐπὶ Διονύσῳ ἦχος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος.

Iaculum a iaciendo est dictum.

Iair octauus iudex in Israel nomen habet ab אור illuxit.

Iambicum carmen deriuatur ἀπὸ τοῦ ἰαμβίζειν, id est, *maledicendo.* Eo debacchatus est Archilochus in Lycamben, cum ei filiam collocare non vellet, cuius tandem Poemata Lacedæmonii publico edicto submouerunt, *vt meminit Valerius.* Hinc ille: *Archilochum proprio rabies armauit iambo.* Et Velleius Paterculus: *Neque quemquam alium, cuius operis primus auctor fuerit, in eo perfectissimum præter Homerum & Archilochum reperiemus.* A Iambe puella dici scripsit Hephæstio, a qua *Hipponax* versus eiuscemodi vsum sibi assumsit eiusdemq; nomine vocauit, *vt refert Iulius Scaliger Poetices lib. 1. cap. 45.* Sunt qui etiam a Iambis deriuant, ex quibus solis cōstare solebat hoc carminis genus. Mox autem spondæum omnibus in locis recepit præterquam secūdo & quarto, *vt in arte poetica docuit Horatius.* Claruit in hoc genere apud Græcos *Hipponax*, apud Latinos *Lucilius, Catullus, Horatius, Bibaculus. Choliambus* vel *Scazon* dicitur, cum carmen Iambicū in vltimo pede habet spondæum, quasi χωλὸς ἴαμβος.

Ianiculus, collis inclusus Romæ nominatus videtur Festo, quod per eum populus Romanus tanquam per ianuam primitus transierit in agrum Hetruscū. Alii tributum hoc nomen volunt a vetustissimo oppido, quod Ianus condidit in Italia: Macrobius, quōd Ianus ibi aut sit sepultus, aut habitauerit. Cum quo Ouidius facit *Fastorum 1.* docens Saturnū

cis

cis Tybrim, Ianum trans Tybrim habitasse. Ipsamet Poetæ verba quidni producam? Sic ait:

Ipse solum colui, cuius placidissima læuum
Radit arenosi Tybridis vnda latus.
Hic vbi nunc Roma est, tunc ardua silua virebat,
Tantaque res paucis pascua bobus erat.
Ara mea est colli quem vulgus nomine nostro
Nuncupat, hæc ætas Ianiculumque vocat.

Hodie a flauis arenis aureus audit, & corrupto vocabulo Montorius, illustris Diui (*vt vocant*) Onophrii templo, tum Numæ Romanorum regis (*si Dionysio & Liuio credimus*) & Statii Poetæ sepulcris. Propter aeris grauitatem est hic collis ceteris infrequentior, inque eum secessit aliquando Romana plebs a Q. Hortensio tandem reuocata. Habuit & in eo castra Porsena Thuscorum rex, de quo vide, si placet, Liuium.

Ianthina vestis est quæ colore imbuta est violaceo. Viola enim Græcis est ἴον, ἄνθος, flos. Artifices huiusmodi vestium nominantur a Plauto Violarii.

Ianua ex Isidori mente dicitur a Iano, cui gentiles introitum omnem & exitum consecrarunt. Vnde Lucanus: *Ferrea belligeri compescat limina Iani.* Est autem primus domus ingressus, cum cetera intra ianuam ostia vocentur.

Ianuarius dicitur a Iano, cui introitus rerum sacratur non secus, ac per ianuam patet ingressus in ædes. Ouidius Fastorum 2.

Primus enim Iani mensis, quod ianua prima est:

Hic est ille mensis, quem Numa Pompilius cum Februario anno Romuli adiecit totum sui anni curriculum dirigens ad Lunæ cursum, & in XII. menses distinguens, *auctore Liuio.* At quod Luna singulis mensibus non expiet dies triginta, desintque dies anno solido, qui solstitiali circumagitur orbe, ita quidem dispensauit dies quosdam mensibus intercalando, vt anno vigesimo ad metam eandem solis, vnde orsi fuerant, plenis omnium annorum spatiis dies congruerent. Cur autem primum mensem voluerit esse Ianua-

rium rationes proferuntur diuersæ. Plutarchus ideo hoc factum tradit, quod in omnibus placeret rem vrbanam bellicæ præferri contra Romuli institutum, qui homo bellicosus & Martis filius Martium præposuerat reliquis anni mensibus, quando Ianus vitæ ciuilis & terræ colendæ auctor fuisset, quē propterea Numa inprimis venerabatur: Vel quod Numa ad naturæ potius ordinem respexerit. Cum enim Sol post brumam fine progrediendi facto ad nos cursum reflectens quasi de nouo suum cursum instituat, optimum iudicauit idem anni, quod Solis, esse principium. Alii primum huic mensi locum assignatum volunt, quod exactis regibus ipsis Kal Ianuarii primi consules creati fuerint. Eundem in Iunonis tutela fuisse, colligitur ex veterum fastis. Celebrabantur diuersis in eo diebus *Agonalia, Carmentalia,* & *feriæ Sementinæ* apud Romanos, vt apud Græcos *Ambrosia*. Quia etiam per id tempus Athenienses vina inferebant in ciuitatem, appellarunt *mensem Lenæum*.

Ianus, qui primus Italos vinum & far docuit ad religionem, primus valuas, seras, & claues ad domorum sanctimoniam excogitauit, Deus Deorū Saliorum carminibus dictus, belli & pacis index, *iuxta Ciceronem & Macrobium* ab eundo nominatus, quasi dixeris *Eanum*, quod cœlum & tempus semper eant, vel quod ianuis præsit, *vt docet Ouidius in Fastis.* Festus cum Chaos ex Hesiodo describit: *Chaos*, inquit, *ex eo, quod χαίνειν Græci, nos hiare dicimus. Vnde Ianus detracta aspiratione nominatur ideo, quod fuerit omnium primus, cui primo supplicabant velut parenti, & a quo rerum omnium factum putabant initium*. Hactenus Festus. Peucerus & alii deducunt nomen a Iauan, qui pater fuit vtriusque gentis Græcæ & Latinæ. Goropius Becanus *libr. 4. antiquitat. Antuerpianarum* eundem esse dicit Ianum cum eo, qui dicitur Iaphet in literis sacris. Berosus, Fabius Pictor, & Cato, volunt Ogygem, qui & Noah audit, appellatum fuisse Ianum. Latii sane Rex antiquissimus fuit, qui primus Italos aras, pomœria & sacra docuit, proinde primus omnium nominatur in sacrificiis. Quidam, *vt scribit Arnobius*, cum mundum

dum esse voluerunt, annum alii, solem nonnulli. Cognomina Iani fuerunt permulta. Sed nec eorum originem omittendam existimo, facto tamen eorum delectu, quæ præcipua sunt, ne aut limites mihi positos transgrediar, aut parum hic diligens fuisse videar. Dictus est ergo *Bifrons*, & *Quadrifrons*, quod duplici fronte a quibusdam simulacrum eius est factum, a nonnullis quadruplici, vel quia prudentissimus fuerit, viderítque procul ventura & respexerit præterita: Vel, *vt Ouidius & Augustinus*, quod Ianus sit mundus gemina facie, hac ortum spectante, illa occasum. Sed erant ipsius simulacra sine manibus & pedibus ex lapide quadrato ab exili basi in latum exsurgente: Quo ipso quidem significare volebant Dei vim, qui pedibus & manibus opus non habet ad ea, quæ iusserit, efficienda. Quadrifrõs porro effictus fuit, quod ei rerum principia, finésque, introitus exitusque fuerint dedicati, atque hic ipse etiam *Geminus* est dictus. Iunonius porro est nominatus, Macrobio id affirmãte, eo quod omnium mensium ingressus teneat non minus, quam Kalendæ omnium mensium sunt in tutela Iunonis A conserenda etiam propagine generis humani dicitur *Consiuius, eodem Macrobio auctore:* Quirinus ab hasta, quam Sabini *quirin* vocabant, vel *Curim*, vnde aliquibus Curitis audit: Item *Clusius* vel *Clausius* a claudendo, & *Patulcius* a patendo. Valuæ enim eius bello patebant, occludebantur tempore pacis. Hinc Ouidius Fastor. 1.

Nomina ridebis, modò namq; Patulcius idem,
Et modo sacrifico Clusius ore vocor.
Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
Nomine diuersas significare vices.

Primum huic templum condidit Romulus, atque in eo erat Iani Bifrontis signũ duos populos in vnũ coiisse significans. Id autem vt clauderetur tempore pacis, & contra ingruente bello recluderetur, & patulas haberet fores, instituit Numa, quod ipsum ter tantũ contigisse legitur, si tempora a Numa vsque ad Augustum reuoluantur. Septimia-

nus quoque est dictus propter templum ipsi a Septimio Seuero exstructum, & Clauiger, quod cum claue & virga formaretur. In eius templo Trapezitas & fœneratores conuenire solitos apparet ex eo Horatii: *Hoc Ianus summus ab imo perdocet.* Quamquam Lambinus intelligere id velit de via eiusdem nominis, quæ ducebat ad Iani templum. Ait enim Cicero *Offic.2. Sed toto hoc de genere, de quærenda de collocanda pecunia, etiam de vtenda, commodius a quibusdam optimis viris ad medium Ianum sedentibus, quam ab vllis Philosophis in vlla schola disputatur.*

Iapetus Poetarum, cœli & terræ filius, *vt fabulatur Hesiodus*, cũ Hebræo Iaphet est idem. Nam & Berosus Chaldæus vocat *Iapetum*. Vtq; ex Ioseph Græci fecerũt Iosephum, sic ex Iaphet Iapetum. Est autem Iaphet tantundẽ ac latitudo, quod ex eo multi populi longe lateq; sunt propagati. Vanum ergo & commentitium est, quod Proclus in Platonem nomen istud deducit ἀπὸ τοῦ ἱέναι καὶ πέτεσθαι, quodq; Eustathius 1. Iliad. hoc modo, ἐτυμολογεῖ: ἐκ τοῦ ἰάπτω γίνεται οὕτω τὸ σημαῖνον βλάπτω, καὶ κατὰ μετάθεσιν δι' εὐφωνίαν ἰάπω, ὅθεν ἰαπετός. Huius posteritas totum occasum & septentrionẽ repleuit. *Gomer* nomẽ dedit Cimbris, *Magog* Scythis, *Madai* Medis, *Iauan* Ionibus, *Elisa* Æolibus, *Tharsis* Cilicibus, quorum metropolis etiam est *Tharsus*, *Cethim* Macedonibus, *Dodanim* Dodonæis in Epiro, *Mesech* Moscis, *Thiras* Thracibus.

Iberia dicta Hispania a fluuio Ibero Cantabricis iugis orto, qui primum in ortum solis elatus tandem deflexo alueo in meridiem mediam Tarraconensem irrigat, & in Mediterraneum mare effunditur. In hac regione sita est vrbs Toletum, a qua nomen concilio Toletano. A regione dicti populi Iberi, vel potius a Tibarenis, qui metallicas venas olim scrutati in Hispaniam traiecisse dicuntur. Qua ratione haud insulse accommodari poterit notio vocabuli בור, quæ vox Hebræis *puteum* & *cisternam* significat. Quoniam vero regionem hanc tandem & Celtæ propriis relictis sedibus, inhabitarunt dicti quoq; fuerant *Celtiberi*, composito ex gente vtraque nomine.

Icon-

Icarium mare inter Samum & Myconem situm vult Isidorus dici ab insula *Icaria* vna Cycladum, alii ab Icaro Cretensi, qui ibi naufragio perierit. Ouidius refert ad Icari fabulam, qui cera liquata radiis solis, atque ita defluentibus alis, est in hoc mare delapsus. Icarus, inquit, Icarias nomine fecit aquas. Totam fabulam iucunde & pathetice descripsit idem 2. de arte amandi mox in principio, & *8. Metamorphos.* Est autem Icarium mare pars maris Ægæi Ptolemæo & aliis: Icaria vero est ἴκαρος Stephano, cui etiã δολίχη, μάκρις, & ἰχθυόεσσα dicitur. Pergamum vocatam, antequam Icarus in eam se præcipitem dedisset, scribit Camerarius *in suis commentariis Homericis*.

Ichneumon alio nomine mus Pharaonis & mus Indicus, animal specie muris, rostro tamen ablongo, & magnitudine felis, caudaque prælonga ad similitudinem serpentum, *vt asserit Oppianus*, victitans vtplurimum in arundinetis & Nili paludibus, quia Aspidis & Crocodili oua diligenter indagat, eaque, vbi inuenerit disperdit & frangit, ἀπὸ τοῦ ἰχνεύειν, id est, *inuestigando* nomen accepit. Et quoniam nocentissimorum animalium istorum fœcunditas hac ratione in Ægypto prohibetur, diuinis olim honoribus Ægyptii hoc animal sunt prosecuti. Mirabilis est eius pugnam ituri cum Crocodilo solertia, quam quia elegantissime carminibus suis expressit Oppianus κυνηγετικῶν 3. in gratiam eorum, qui fortasse exemplari Græco destituentur, subiiciam:

ἰχνεύμων βαιὸς μὲν, ἀτὰρ μεγάλοισιν ὁμοίως
μελπέσθαι θήρεσσι πανάξιος εἵνεκα βουλῆς,
ἀλκῆς τε κρατερῆς ὑπὸ νηπεδανοῖσι μέλεσσιν.
ἦ γάρ τοι κερδέσσι κατέκτανε δίπλοα φῦλα,
ἑρπυστῆρας, ὄφεις τε, καὶ ἐργαλέους κροκοδείλους,
κείνους νειλώους, φόνιον γένος. ὁππότε γάρ τις
θηρῶν λευγαλέων εὕδῃ, τρίστοιχα πετάσσας
χείλεα, καὶ χάος εὐρὺ, καὶ ἄσπετον αἰόλον ἕρκος,
δὴ ῥα τότ' ἰχνεύμων δολίην ἐπὶ μῆτιν ὑφαίνων,
λοξοῖς ὀφθαλμοῖσιν ἀπειρέσια θῆρα δοκεύει,
εἰσόκε δὴ βαθὺν ὕπνον ἐπὶ φρεσὶ πιστώσηται.

αἶψα δ' ἄρ' ἐν ψαμάθοισι, καὶ ἐν πηλοῖσιν ἑλιχθεὶς
ῥίμφ' ἔθορεν, πυλεῶνα διαπτάμενος θανάτοιο
τοι μηρῆ κραδίην, δῆξε δ' ἐυρέος ἤλυθε λαιμοῦ.
ἀν ... ἐξ ὕπνου βαρυάεος ἤγρετο δειλὸς,
κ' ... ἐν λαγόνεσσι φέρων τόσον ἀπροτίμαστον,
... μαινόμενος, καὶ ἀμήχανος ἀμφαλάληται·
ἄλλοτε μὲν ποτὶ τέρματ' ἰὼν μυχάτου ποταμοῖο·
ἄλλοτε δ' αὖ ψαμάθοισι κυλινδόμενος ποτὶ χέρσον,
ἄγριον αἰθαλέων, στρωφώμενος ἀμφ' ὀδύνῃσιν.
αὐτὰρ ὅ γ' οὐκ ἀλέγει, γλυκερῇ δ' ἐπιτέρπετ' ἐδωδῇ·
ἥπατι δ' ἀγ... μάλιστα ... εἰλαπινάζει.
οὐδέ τι ... κεῖνον δέμας ἔκθορε θηρὸς,
ἰχνεύμων, μέγα θαῦμα, μεγασθενὲς, αἰολόβουλε,
ὅσσην τοι κραδίῃ τόλμαν γ' ἔδεν, ὅσσον ὑπέστης,
ἀγχίμολον θανάτοιο τεὸν δέμας ἀμφὶς ἐρείσας.
Ichneumon breuis est, verum æquiparandus honore
Et magna virtute feris atrocibus vnus,
Corpore quam lateat solertia tanta pusillo:
Quippe dolis vafris cristatos enecat angues,
Et crocodilos immanes septemplice Nilo
Progenitos audax miranda fraude trucidat,
Dum mulcet recubans crocodilus membra sopore,
Faucesq; immensas reserans, & labra trisulca
In vacuas auras ingenti pandit hiatu:
Callidus Ichneumon versutas instruit artes,
Obliquis oculis obseruat, donec anhela
Bellua tranquillo somno persuderit artus,
Et compertum habeat dormire sopore profundo:
Tum demum e cœno squallenti turbidus exit,
Lataque peruadens temerarius inuolat ora.
Hinc miser a somno tandem expergiscitur alto
Saucius, ima ferens diram per viscera pestem,
Bacchaturque amens animi, fluuiosq; pererrat,
Nunc limosi petens, ruit in vada gurgitis alti,
Littora nunc repetit, corpusque volutat arena,
Tetro feruentes exspirans ore vapores.

Sic agi-

Sic agitur furiis accensa fremebundus ira,
Talia contemnit lassi... eiusque furores
Negligit Ichneumon, dumque sibi [illegible] tabe fluentes
Lancinat, & iecori accumbens epulatur opimo,
Optatis dapibus plusquam satiatus Ichneumon,
Exsilit ex aluo linquens exangue cadauer.
O magne Ichneumon, magna virtute stupende,
Heu quantum facinus? quam audaci corde peractum?
Qui ambiguam obiicis in tanta pericula vitam.

Ichthyocolla, ἡ τοῦ ἰχθύος κόλλα, *gluten piscis.*

Ichthyotrophium τὸ τοῦ ἰχθύος τροφεῖον, locus, in quo pisces asseruantur & aluntur, Latinis alio nomine *piscina* & *viuarium*.

Icilia lex a L. Icilio Trib. pleb. est lata, M. Valerio Maximo & Sp. Verginio Tricosto Coss. Anno ab V.C. 297. vt Auentinus mons plebi ad ædificia concederetur. Meminit eius Dionysius *libr. 10.* Fuit & alia lex Icilia, quam tulit Sp. Icilius Trib. pleb. Anno 261. T. Geganio Macerino & P. Minutio Augurino Coss. ne quis tribuno ad populum dicenti contradiceret aut interpellaret.

Icterus morbus, qui nihil aliud est, quam biliosi humoris per corpus effusio, χολῆς ἀνάχυσις εἰς τὸ δέρμα, *ait Galenus*, interdum etiam nigræ bilis effusio, idque sine putredine, *iuxta Auicennam*, quæ alioqui putrescente cholera tertianam committeret, ab ictero seu Galbula aue concolore, cuius Oppianus & Plinius meminerunt, trahere dicitur appellationem. Alii malunt ab ictide deriuare, quod animalculum alio nomine dicitur viuerra, & cuniculos suis caueis excludit: Iterum alii a miluis, quos ἰκτίνους nominant Græci, *vt & in Galba memini.* Sed de prima originatione constantior auctorum sententia est. Caussa huius morbi (*vt nonnihil de ea addam*) potest esse inflammatio hepatis, eiusdem scirrhus, intemperies, obstructio, felleæ quoque vesicæ imbecillitas, obstructio pororum, per quos flaua bilis ad ieiunum descendit, vel cõcreto in ea lapide aut lapidib⁹ pluribus, aut adnato tuberculo. Tum enim bilis nõ

patentibus meatibus regurgitat in hepar & venas, sanguinique permixta effenditur in totum corpus. Fit idem & vitio lienis, cum non attrahit ratione frigiditatis, vel non suscipit propter obstructionem vel potius tumorem: Item ex calida & sicca intemperie totius corporis, quæ sanguinem alimentitium in bilis naturam mutat. Aliquãdo etiam oritur ex sumtis venenis, aut pharmacis non redditis per aluum, aut ex viperæ morsu ita sanguinem afficiente, vt vertatur in bilem excrementitiam veneficam, quæ a iecore expellitur ad cutem, aut denique ex biliosorum morborum crisi, cum flaua bilis secernitur & amandatur ad corporis superficiem.

Ida mons Phrygiæ, Paridis iudicio celebris, cuius cacumen *Gargarum* vocari Macrobius & Strabo tradunt, Stephanus φαλάκρους (*quamquam & alia montium iuga sic appellari scribat*) nomen accepit ab Ida regionis regina, vel ab Ida Cretensi, *vt canit Virgilius*, vel etiam ab altitudine. Vt enim Didymus ait, ἴδη παρ᾽ ὄρος, ἐξ οὗ κυκλόθεν ἐστὶν ἰδεῖν. Theocritus vocat πολύδενδρον in encomio Ptolemæi. Homerus πολυπίδακα a fontium multitudine. Quare ad imitationem eius Ouidius ait Metamorph. 2.

Et tum sicca prius celeberrima fontibus Ida.

Ab hoc monte nominati Idæi *Dactyli* seu *Corybantes*, qui Iouem aluisse feruntur, vel a monte Cretæ nominis eiusdem. Hesychius: ἰδαῖοι δάκτυλοι: οἱ μὲν ἀπὸ τῆς φρυγίας. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς κρητικῆς αὐτοὺς ὀνομάζεσθαι φασὶν ἴδης.

Idiota (Nonius Marcellus habet *idiotas*) trahitur a Græco ἰδιώτης, vt idem censet, inutilemque hominem significare existimat, quasi sibi tantum, non plurimis vtilem: *Lucilius lib. 26.* Quidni & tu idem illiteratum me atque idiotam diceres?

Idololatria τῶν εἰδώλων λατρεία *simulacrorum aut imaginum cultus* diuina lege quidem prohibitus, at in totum terrarum orbem iampridem inuectus a Diabolo, imo in populum Dei. Scribit Augustinus *triginta idolorum millia a gentibus adorata fuisse*: Trecentos ioues extitisse prodidit Terentius

Varro.

Varro. Habebat & quæque natio peculiarem Deum, quem in hac aut illa imagine sibi adorandum proponebat, vtpote Babylon *Belum*, *Isidem & Osirin* Ægyptus, Africa *Neptunum*, Mauritania *Iubam*, Rhodus *Solem*, Samos *Iunonem*, Lemnos *Vulcanum*, Paphos *Venerem*, Delphos *Apollinem*, Roma *Quirinum*, Latini *Faunum*, Athenæ *Mineruam*, *Atergatim* Syria, Arcadia *Panem*, Ammonitæ *Molochum*, Persia *Cœlum & Iouem*, Arabia *Iouem & Bacchum*, Gallia præter *Mercurium Theutatem & Hesum*. Et vt Sibylla canit de Græcis, ἔργα δὲ χειροποίητα γεραίρομεν ἄφρονι θυμῷ.

Idolum εἴδωλον, ἀπὸ τοῦ εἴδειν deducunt Grammatici, quod numinis forma oculis repræsentetur. Hac significatione comprehenduntur simulacra gentilium, ex quibus sæpe Dæmones, sæpe sacerdotes sua dederunt oracula siue responsa, *vt Lactantius & alii testantur*. Variis illa nominibus depinguntur in literis sacris. Aliquando enim dicuntur אחרים אלהים, *Dii alieni*. qui Leuit. 19. sunt אלילים, id est, *idola*, aliquando תרפים deducta origine vocis a רפא *sanauit*, quod in rebus asperis, & afflictis ab illis præsidium exspectarent. Accommodatur eisdem nomen פסל, quo sculptile & dedolatum vel ex ligno vel a lapide idolum significatur: Item גלולים, quæ vox stercora & sordes, quibus homo contaminatur, significat, & per contemtum idolis applicatur, vt constet, quam stramineo fundamento nitantur, qui Deo vero relicto ad ea sese prouoluunt. Tribuuntur eis & nomina *Vanitatis*, *Mendacii*, *Similitudinis*, *Abominationis*, *Fornicationis*, *Figuræ*, *Figmenti*, & *Nesci*, quod est conflatile idolum ex argento aut auro, aut imago lapidea vel potius lignea eadem materia exornata. Huiuscemodi sane Idolum fuit illud Priapi, quod esse volunt Miplezet *1. Reg. 15.* & Tamuz *Ezechiel. 8.* & Bel *Ierem. 50.* Siccuth *Amos 5.* Dagon *Iud. 16. Samuel. 5.* Astaroth *Iud. 2. Deuteron. 7.* Melecheth (cœli Machina) *Ierem. 7.* ne quid amplius de Moabitarum idolo & Moloch adiiciam. Cum etymo prius adducto facit Isidorus aliquo modo, cum ἀπὸ τοῦ εἴδους, ex-

terram scilicet forma, deducit originem vocis. Ea enim in oculos incurrit nostros, & refricat memoriam eorum, qui sunt vel absentes, aut vitam cum morte commutarunt, ex quorum vice fonte prodierunt primum simulacra, vt eiuscemodi qualicumque præsentia aut præsentatione regum & charorum defunctorum desiderium leuarent. Ceterum tandem stulta mortalitas (*vt cum Plinio loquar*) siue nimium credula & excœcata, seu a Dæmonibus sese insinuantibus his idolis decepta, diuinos instituit honores, nō solum thura adolendo, sed etiam bestias mactando, & a veri Dei cultu longissime recessit, cum oculos ea habuerint, nec viderint tamen: aures, & tamen destituta fuerint earum vsu, *vt canit David*.

Idumæa regio inter Iudæam & Arabiam ab occidua Iordanis parte, inque occasum vergens, etiam γεβολίτις & ἀμαληκῖτις vocata, *teste Iosepho*, trahere dicitur appellationem a ciuitate Idume. Strabo scribit incolas huius regionis esse origine Nabathæos, sed eiectos ab eis seditione cum Iudæis in amicitiam & fœdus coaluisse, legibus etiam receptis. Tertius Regum in Arabia quidem fuisse, sed ad mare rubrum submotos prodit. Passim ab Hebræis dicuntur Edom. Hinc parum deflexa voce Idumæos deducere potuerunt Græci, trahentque Originem ab Esau Isaaci filio, qui inter coætaneos *Edom*, id est, rufus est dictus, quod & Augustino placet. Atque ita forte non male ab Idumæis dicetur *Idumæa*.

Idus, quæ singulis mensibus sunt octo, & Ioui sacræ fuisse leguntur, semper tum flamine Diali cædente & immolante bouem tulisse nomen videntur nonnullis origine Thusca, quod apud Thuscos eadem profecto dies *Idis* fuerit dicta, Iouis fiduciam significans, qui, *vt auctor est lucis*, ita Lucetius & *Diespiter* est nominatus. Alii arbitrantur *iduare*, quod est *diuidere*, vocem esse *Hetruscam*, datumque nomen Idibus idcirco, quod velut in duas partes diuidant mensem, cum vtplurimum medium attingant. Plutarchus refert originem ad εἶδος, quod circa illum diem plena facie corruscet Luna, alii ad τὸ εἰδεῖν, quod est videre, eodem plane sensu.

su. Nonnulli trahunt ab oue Iduli, quam singulis Idibus oblatam volunt. Præcipuas ferias Idibus dicatas & obseruatas fuisse apud Romanos indubitatæ est fidei. Si quis id amplius confirmatum velit, Alexandrum ab Alexand. legat *Genial. dier. lib. 3. cap. 18.*

Iecur nomen habet Isidoro, quod ignis ibi habeat sedem, qui in cerebrum subuolat, inde ad oculos ceterosque sensus & membra diffunditur. Quod etymon etiamsi mihi displiceat, nolui tamen omittere, ne de eo hic viscere nihil omnino legi male aliquem habeat. Hippocrati dicitur *ῥίζωσις τῶν φλεβῶν, quod ex eo tanquam radice pullulent venæ.* Ab eodem peragitur *αἱματώσεως*, id est, *sanguificatio.* Sitā etiam esse ibidē appetitoriam animæ facultatem existimat Galenus *2. de placitis Hippocr. & Platonis*, innuitque idem Homerus, cum apud inferos Titii iecur corrodi & exedi fingit a vulturibus, eo quod Latonam cōstuprare voluisset, cum partem illam plecterent, quæ contumeliæ illatæ fuerat veluti origo & radix. Vocatur eadem facultas & naturalis, Græcis nunc *θρεπτική*, nunc *ἐπιθυμητική*, ferimurque ea in voluptates. Varias eius distinctiones relinquo Medicis, inprimis Galeno, a quo eas petere vnicuique licebit.

Iehoiacim vel *Ioacim* יהויקים Iehouæ resurrectionem denotans, vt אליקים *Dei resurrectionem*, nomen habet a קום *surrexit.*

Iehoua יהוה quod nomen recentiores Iudæi, crescente inter eos superstitione, *ἀνεκφώνητον* iudicarunt, eius loco pronuntiantes אדני, cum tamē ad mortem vsque Simeonis Iusti solitos fuisse Iudæos illud effari Doctores eorum testentur in Babylonico Thalmud *tractatu Ioma, cap. 4.* substantiam Dei vel subsistētem Deum potius significat: Vnde sibi illud tanquam proprium & conueniens assumsit *Exod. 3. & 6.* cum ait: ושמי יהוה *& nomen meū Iehoua.* Addit נודעתי להם לא *non reuelaui illis*, quippe Abrahamo, Isaaco, Iacobo. Descendit autem a verbo הוה *fuit*, vt יהוה *sit ὁ ὢν existens, qui est, qui existit*, Deus scilicet æternus, nulli mutationi obnoxius. Itaque docuit & Rabi Moses Ægyptius *in libro di[illegible]*

cetera Creatoris nomina ab affectibus esse deriuata, solum vero nomen *τετραγράμματον*, id est, *literarum quatuor*, quod etiam שם המפורש nominant, peculiare esse & proprium soli ipsius substantiæ. Imo Rabbi Haccados probare nititur in גלי רזיא, id est, *arcanorum reuelatore*, comprehendi in eo diuæ Trinitatis mysterium. Vt haud absque ratione asserat Philo Iudæus, merito & iuste tribui Deo: Maxime cum Mosi sciscitanti ipsius nomen responderit: אני אהיה אשר אהיה. Sunt qui existimant ex hoc loco natum nomen Iehouæ, cum היה verbum substantiuum (vnde יהוה) in tertia persona futuri sit יהיה, erit, atque adeo primitus iis literis fuisse expressum, tandem vero facilem fuisse transitum a י in ו propter literarum affinitatem. Quod ipsum quamquam affirmare non velim, proponere tamen volui, vt vnusquisque de ea re cogitet magis. Et quamquam futuri temporis sit אהיה, tamen cum in lingua Hebræa pro præsentibus sæpe vsurpentur futura, non existimandum est male reddidisse Hieronymum cum septuaginta, ἐγώ εἰμι ὁ ὤν, vt ita efficacius & euidentius subsistentem per se essentiam diuinam exprimerent, inque eo viuere & ab eo proficisci omnia & pendere significarent. An non Platonicis Deus ὁ ὤν, καὶ τὸ ὄν? An non & olim in Ægyptiorum templis de Deo scriptum, ἐγὼ εἰμὶ πᾶν τὸ γεγονὸς, καὶ ὄν, καὶ ἐσόμενον: τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδεὶς πω θνητὸς ἀπεκάλυψε? Numquid & princeps Philosophorum redditurus animam dixisse fertur; *Ens entium miserere mei?* Scribit de eodem Dionysius Areopagita hoc modo: οὐ ποσὸν ἐστὶν ὤν, ἀλλ᾽ ἁπλῶς καὶ ἀπεριορίστως ὅλον ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν τὸ εἶναι, καὶ προειληφὼς, *appellauit*, inquit, *seipsum, qui est, non quod secundum quantitatem aliquam aut dimensionem subsistat, sed simpliciter & infinite totum esse in sese comprehendens.* Pertinent & huc illa Gregorii Theologi verba: Θεὸς ἦν μὲν ἀεὶ καὶ ἐστὶ καὶ ἔσται. τὸ γὰρ ἦν, καὶ ἔσται, τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς χρόνου τμήματα, καὶ τῆς ῥευστῆς φύσεως. ὁ δὲ, ὢν ἀεί. καὶ τοῦτο αὐτὸς ἑαυτὸν ὀνομάζει τῷ Μωϋσῇ χρηματίζων ἐπὶ τοῦ ὄρους. ὅλον γὰρ ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸ ἀεὶ εἶναι,

μήτε

μήτε ἀρξάμενον μήτε παυσόμενον, οἷόν τε πέλαγος οὐσίας ἄπειρον, καὶ ἀόριστον, πᾶσαν ὑπερεκπῖπτον ἔννοιαν καὶ χρόνου καὶ φύσεως. Atque hæc de nomine Iehouæ, quod ita effari vnumquemque posse, fatetur & Clemens *Stromatum quinto*.

Iehu rex Israeliticus virum significans constantem in seipso, deriuatur ab הוה *extitit*, idem cum Statio vel Eustatio. Fuit & eius nominis Propheta filius *Hanani*.

Ieiunium dictum ab intestino, quod vulgo ieiunũ dicitur, eo quod plurimum reperiatur vacuũ propter meatus bilis, quæ cito leuat excremẽtis suo influxu, dum acrimonia sua ad ea, quæ continentur, velocius propellenda instimulat. In idem intestinũ disseminãtur quamplurimæ venæ Mesaraicæ, quæ celeriter succum exsugunt & deferunt ad Hepar, cui id adiacet aut certe reliquis propinquius est.

Ientaculum, ἀκράτισμα siue ἀκρατισμὸς, πρωϊνὸν ἔμβρωμα, id est, *cibus matutinus* Athenæo, quem sumere solebant, antequam alia aggrederentur opera, nomen inuenit ὅτι δεῖ ἰέναι, vel (*vt Dores loquuntur*) ἰῆν. Alii (*quod probo*) a ieiuno deriuant, quod eo vterentur ieiuni, ad quam originem respicere adhuc videntur Galli verbo *desiuner*, quod illis est sumere ientaculum. Sed cur est Græcis ἀκρατισμὸς? ἀπὸ τοῦ ἀκράτου a vino mero, καὶ δεῖν τὸν ἐν ἀκράτῳ βρέχειν καὶ σιτεῖσθαι τοὺς ψωμοὺς, *quod panis buccellas vel offulas ingererent & imbuerent meraco & matutino tempore comederent*. Etiamsi Plutarchus in conuiuialibus διὰ τὴν ἀκρασίαν, id est, ob intemperantiam dictum ἀκράτισμα velit, quod probro olim daretur mane cibum sumere. Addit testimonium Theonis, qui affirmabat veteres ἐργατικοὺς καὶ σώφρονας, id est, *laboris & sobrietatis studiosos solitos fuisse pane tantum vino macerato vesci*, & nulla alia re, ideoque ἀκράτισμα appellasse διὰ τὸν ἄκρατον vinum non dilutum. Festus *prandiculum* ponit pro *ientaculo*, nonnulli *prandiolum*, quasi paruum sit prandium. Quin & *Silatum* sumit idem pro *ientaculo*. Verba eius sunt: *Silatum antiqui pro eo, quod nunc ientaculum dicimus, appellabant, quia ieiuni vinum sibi condi-*

tem ante meridiem absorbebant. Eſt autem Sili herba, quam alio nomine Seſelin vocant, cuius vel ſemine vel radice vinum condiebant.

Iephte aperiens a פתח *aperuit.*

Ieremias Propheta excelſum Domini ſignificans, recto filo deducitur ab יה quod inter nomina diuina eſt vnum, & רום *exaltauit.* Dictum enim eſt illi: *Conſtituam te ſuper gentes & regna.*

Iericho ciuitas in tribu Beniamin a ריח *olfecit.* Magna enim ibi balſami & palmarum fragrantia fuit.

Ierobeam Rex Iſraeliticus & iudicem populi ſignificans, deſcendit a ריב *litigauit verbis,* & עם *populo.*

Ieruſalem. Sic ea voce vtuntur Hebræi ירושלם. Septuaginta *ἱερουσαλὴμ.* Ego hic cum Hebræis principium vocis, cum ſeptuaginta eiuſdem retinui finem, iuxta receptum ſcribendi atque loquendi modum, nomenque ſuum arceſſere videtur a pacis poſſeſſione. Nam ירש eſt *poſſidere aut fieri heredem,* vnde יורש *poſſeſſor & heres*: At שלום *pax*: Hieronymus *viſionem pacis* interpretatur. Sane Iebuſæum inquilinum ciuitatis Ieruſalem extirpari non potuiſſe a filiis Iudæ, cumque his diu communes & quietas habuiſſe ſedes, legere eſt *ad finem capitis 15. Ioſuæ.* Appellata fuit hæc vrbs primum *Salem,* vt in Hieroſolyma eſt dictum, deinde *Iebus.* Atque hinc conflatam tandem volunt nonnulli *Iebuſalem,* factaque tandem ſtudio literarum mutatione dictam ciuitatem *Ieruſalem.* Alii Græcohebraicam dictionem eſſe contendunt, quam videlicet componant *ἱερὸν ſacer,* & *Salem.* Ad hos accedunt & illi, qui prius *Salem* dictam agnoſcunt, *vt ex 14. Geneſ. conſtat,* ſed nominatam Ieruſalem, cum Abraham ei loco nomen dediſſet. Legimus enim Abrahamum, cum oblaturus eſſet Iſaacum in monte Moria, & arrepto gladio angeli voce præpediretur, nominaſſe locum יהוה יראה *dominus videbit, Geneſ. 22.* Vt quidem ex שלם & יראה compoſita ſit dictio ירשלם. Cetera in Hieroſolyma.

Ieſſe

Iesse Dauidis pater (*vt scribi iam solet*) si exsistentem significat, vt Hieronymus docet, deriuandum eius nomen a יֵשׁ verbo substătiuo tam pluralis numeri quam singularis: Si a beneficentia, referendum ad vocem יִשַׁי, quæ munus & compensationem beneficii designat. Atq; ita Iesse idem erit Hebræis, qui nobis *Bonifacius*.

Iesus, Ἰησοῦς, generis humani Saluator vnicus, originem suam, quoad nomen, refert ad τὸ יֵשׁוּעַ, quod a יָשַׁע *descendit*, id est, *saluauit*, vnde & יְהוֹשֻׁעַ, quo nomine appellatus fuit *filius Nun*, qui Moysi successit, & sacerdos quidam, cuius mentio fit *Zachariæ 3*. Vtroque vero nomine Iesum appellare poteris, cum eadem vtrique sit energia, eadem origo, & proinde Christo recte accommodetur. Itaque & Angelus *Matthæi 1. Et vocabis nomen eius Iesum: Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum*. Non absque caussa ergo delitias suas agit in illo nomine *mellifluus Bernardus*. Est ipsi mel in ore, in aure melos, in corde iubilus, in morte myrrha, botrus in resurrectione: Est illi lux, cibus, & Medicina. *Cum nomine Iesum*, inquit, *hominem mihi propono mitem & humilem corde, benignum, sobrium, castum, misericordem, & omni denique honestate & sanctitate conspicuum, eundemque ipsum Deum omnipotentem, qui suo me exemplo sanet, & robores adiutorio. Hæc omnia simul mihi sonant, cum insonuerit Iesus. Sumo itaque mihi exempla de homine, & auxilium a potente: Illa tanquam pigmentarias voces, hoc vnde acuam eas, & facio inde confectionem, cui similem nemo medicorum facere possit. Hoc tibi electuarium habes o anima mea reconditum in vasculo vocabuli huius, quod est Iesus, salutiferum certe & nulli tuæ pesti inefficax. Semper tibi in sinu sit, semper in manu, quo tui omnes in Iesum & sensus dirigantur & actus*. Hactenus Bernardus. Beda *libro primo Commentariorum in Lucam* non tantum nominis huius etymon, sed etiam literarum numerum perpetuæ nostræ salutis mysterium præ se ferre ostendit his verbis: *Huius sacrosancti nominis Iesu no tantum etymologia, sed & ipse, qui literis comprehenditur, numerus*

perpetuæ salutis nostræ mysteria redolet. Sex quippe literis apud Græcos scribitur I,H,Σ,O,Y,Σ, quarum numeri sunt, X, VIII,CC,LXX,CCCC,& CC qui simul efficiunt DCCC LXXXVIII, qui profecto numerus figuræ resurrectionis respondet. Octauus enim numerus in sacris literis resurrectionis gloriæ conuenit, quia Dominus octaua die, hoc est, post septimam Sabbath. resurrexit, & ipsi post sex huius seculi ætates, & septimam Sabbathi animarum, quæ nunc interim in alia vita geritur, quasi octauo tempore surgemus. fertur & simile quid inter oracula Sibillæ Cumanæ de nomine Iesu, sed quia suspectum mihi illud est, & parum probatum, haud quaquam adiiciendum putaui. Hoc addo, verum hunc esse Iesum, conueniente nomine ipsius officio, at alios hoc nomine insignitos in veteri fœdere huius esse tantummodo typos.

Ignis dictus, *auctore Varrone*, a nascendo: Quo in etymo quamquam nulla ὀρθότης sit, vt in plerisque Varronis, cum ignis potius absumat, tamen quia naturalis calor solaris, & elementaris, fouet, generat, producit, concedi velim huic ab literarum Triumuiris tantummodo locum inter etyma retrusiorem in Ceritum (si placet) tabulis. Nam quid nascitur absque calore? An non idem propterea nuptiis adhibitus? An non Liuius tradit institutum a Numa Pompilio, vt a virginibus Vestæ dicatis seruaretur perpetua vigilia, quasi omnium principium esset, viuifico motu & generatione sua? An non extinctus concipiebatur iterum ex radiis solis? Res per se manifesta ad confirmandum, quod dixi, pluribus opus non habet. Qui ergo a nihil gignendo ducunt, nostrum hunc ignem solum reipiciunt.

Ileus Græce εἰλεὺς, ἰλεὸς, tenuioris intestini morbus *iuxta Celsum*, quod εἰλεὸν dicitur Græcis, a quo & illi nomen: Vel forte a symtomate, quod in eo malo videatur intestinum conuolui, quod est Græcis εἰλεῖσθαι, vnde & *volulus* dicitur Latinis. Nominant eundem χόρδαψον ἀπὸ τοῦ χορδάζειν, quod est *implicare* & *irretire*, aut *inuoluere ad chordæ similitudinem*, vel

vel potius ἀπὸ τῆς χορδῆς ἅπτεσθαι, quod qui manum loco admouerit, chordam attingere videatur propter partis affectæ tensionem, modo apparĕte dolore supra vmbilici regionem modo infra. Contingere solet is morbus profecto acutissimus a cruditate ciborum & eorundem corruptione, maxime si pingues fuerint carnes, quæ retentæ in tenui intestino obstructionem efficiunt: Item a scirrho, abscessu, inflammatione, obstructione stercoris sicci, a frigido tumore, vel a frigida pituita, frigidæ potione, plagis, ictibus, potione veneni, multa bile coaceruata, fungis comestis, aut si delabatur intestinum in scrotum, mox violĕter retrudatur, & inde inflammatio exsistat. Intestinum a quo huic verbo nomen, dicitur & λεπτὸν, & ἰλεὼν, & ἰλεός.

Ilicet quasi *ire licet*. Nam & sacris olim peractis succlamabat sacerdos *I*, *Licet*, qua voce illos, qui interfuerăt, missos faciebat. Ita apud Græcos, sacerdos functus sacris renũtiare solebat populo, λαοῖς ἄφεσις, vt in sua metamorphosi ostendit Apuleius.

Ilico quasi *in eo loco*. Cassius Hemina apud Nonium: *Et quia quo irent, nesciebant, ilico manserunt*. Idem: *His persuadet, vt ilico manerent*.

Ilithyia Parturientium Præses, vnica Poetis *Iunonis filia*, Platoni *Diana*, deflectitur παρὰ τὸ ἐλθεῖν *a veniendo*.

Ilium ἴλιον vrbs Phrygiæ, Poetis *Troia*, decennali quondam obsidione clara, condita primum fuit a Dardano, sed ampliata ab Ilo, a quo nomen tandem obtinuit. Nunc autem, *cinis & flebile solum* Sabino, cum antea esset ἀγλαὸν ἄστυ παλαιγενέων ἡρώων, *vt scribit Dionysius Afer*. Non exstitit tempore Strabonis & Stephanus notat a Troianis dictam fuisse ἀστύ.

Illatebræ dictæ sunt Plauto apud Macrobium a non latendo (*Vnus*, inquit, *ego latus illatebras reddam meis dentibus & manibus*.

Imber ὄμβρος.

Imbecillus senex quod ingredi sine bacillo non possit, *iuxta Sphingis ænigma*. Motiua enim virtute senes destituti & id

humum vergentes bacillorum adminiculo sustentantur, *vt Alexander in Problematibus ait:*

Impedimenta, si eo nomine accipias militum arma, vestes, & similia, recte ab impediendo nomen arcessunt. Celeriorem enim eorum profectionem impediũt. Sic C. Pompilium obsessum a Gallis, cum effugere non posset, collocutum fuisse cum ducibus scribit Cicero *ad Herenn. 1.* & ita discessisse, vt impedimenta relinqueret, exercitum deduceret.

Impostor, homo suis prestigiis fallens, ab *imponendo*, id est, decipiendo nomen inuenit. Iuuenalis: *Facile est barbaro imponere regi.* Martialis: *Callidus imposuit nuper mihi caupo Rauennæ.* Ab eadem origine est impostura, de qua Ambrosius: *Omnis impostura tenebras petit, & falsa pro veris ostendit.*

Inarime insula in sinu Puteolano non procul a Neapoli sita, ἄριμα Homero, πιθηκοῦσαι Stephano, *Ænaria* Plinio, & *Prochyta* olim ab aquarum effusione, dictionis primariæ originem apud Virgilium trahit ex duabus apud Homerum vocibus, quarum vna est εἰν Ionum præpositio, altera ἀρίμοις, quas ambas artificiose Virgilius in vnam conflauit, numero & declinatione mutatis. Erythræus in indice suo Virgiliano euincere conatur contra Plinium & Hermolaum castigatorem eius, aliosq; eius sententiæ scriptores apud Homerũ insulam hanc *Arimen*, non *Inarimen* vocatam. Sed Eusthathius legit εἰν ἀρίμοις, qui etiam addit: Ἄριμος δέ τις ἀρχὴ λέγεται βασιλεύων. Crediderim ex duab. vnã dictioné factã, vt modo est, dictũ a Virgilio, qué imitatus Lucanus est his verbis lib. 5.

Campana fremens ceu saxa vaporat
Conditus Inarimes æterna mole Typhœus.

Pithecusæ vel Pithecusarum nomen inditum fuit non a fabulosa illa Canduli & Atlantis historia, quam Suidas refert, sed a figilinis doliariorum potius, *vt meminit Plinius lib. 3. cap. 6.* qui & Prochytam ibidem vult appellatam, quod ab Ænaria fuerit profusa. Ischiam denique nonnulli appellatam eam a coxendicis forma volunt.

Inauris Græcis ἐνώτια, Polluci ἐλλόβιον, ab auribus, quarum est *ornamentum*, appellationem recepit. Plinius *lib. 4. cap. 55.* Antonia

tonia Drusi Murænæ, quam deligebat, *inaures* addidit. Plautus in Menech. *Inaures da mihi faciendas pondo duum nummum.* Meminit & earum Vlp. *l. argumento ff. de aur. & arg. legato.*

Incestus, qui, *Isidoro auctore*, cum virginibus sacris cōmittitur, aut cum sanguine coniunctis, deducit vocabuli auspicium a cingulo Veneris, quod Græci κεστὸν vocant. Peccatum istud est eisdem Græcis ἄνομος μιγεία. Seneca *in declamationibus* non longe recedēs a Domini Christi decretis, dicit *incestam esse mulierem etiam sine stupro, quæ cupit stuprum.*

Incilia, quæ Festus esse dicit in viis facta ad deducendū aquam quin ab incidendo sint dicta nemo ignorat. Vlpianus tamen dicit esse locum depressum ad fluminis latus *l. 1. ff. de riuis.*

Incubus, ἐφιάλτης Græcis ἀπὸ τοῦ ἐφάλλεσθαι insiliendo & inuadēdo (πνιγαλίωνα a suffocando nominauit Themison) Latinis ab incubando est dictus. Qui hoc malo tentantur, opprimi sibi videntur prægrandi mole & suffocari propemodum.

India regio orientalis est Asiæ terminus, quibusdam extrema orientis regio (neque enim de nouis insulis vltra oceanum hic nobis sermo) ἔθνος μέγιστον καὶ εὐδαιμονέστατον Straboni. Ctesiæ μὴ ἐλάττων τῆς ἄλλης Ἀσίας, cum quinque oppidorum millia habuisse dicatur, nomen habet ab Indo fluuio, quem Arrianus in Periplo maris Erythræi & Cicero *2. de Natur. Deor.* fluuiorum omnium maximum appellant. Quanquam his consensum non præbeat Strabo *15. Geographiæ*, cū Gangem esse dicit fluminum maximum, secundum Indum, tertium Istrum, quartum Nilum. Diodorus Siculus *lib. 5.* maximum esse Indum prodit, verum post Nilum. Ceterum in ea auctorum incertitudine nolo curiose contendere. Hoc constat magnam illum aquarum vim in mare euomere, *teste Arriano*, qui cum Ptolemæo septem illi ostia ascribit, & Crocodilos alere affirmat animal amphibion. Elephantes Indicos cōmendat Strabo a mansuetudine & singulari solertia. Dicit & perdices χηνομεγέθεις esse, *i. anseribus pares, si magnitudinem species.* Dionysius canit eā ἀνδράσι τολμήεσσι καὶ ὄλβιον ἔνθα καὶ ἔνθα. Mela eiusdē maximā fertilitatē hominūq; & animaliū magnitudinē agnoscit. Nec tātū ebur mittit ex Virgilii testimonio

sed etiam gemmam *Chrysolithum*, *Sapphirum*; *radicem costi*, atq; adeo aurum, modo sunt vera, quæ aliqui produnt, formicas illud eruere & asseruare, magno cum attingentium periculo. Diuidit eam Ptolemæus in partes duas, utpe Indiam intra & extra Gangem: illi, qui nauigant ex Ægypto, in tres partes. Inferiorem quippe, mediam, superiorem, sicut notauit Niger, & Paulus Venetus confirmat. Indi sapientes habuerunt Gymnosophistas, de quibus antea: Coluerunt arbores. Res gestas complectebantur memoria, non scriptis. Infanti nato curatorem & vitæ magistrum adhibebant, vt sub legibus & Magistratibus bonis disciplinis formatus, salutaribus exemplis erudiretur. Horum tandem partẽ bonam subiecit sibi Alexander, vt apud Iustinum, Q. Curtium & alios est proditum memoriæ

Indigenæ, id est, inde geniti, nec aliunde venientes, quos Græci αὐτόχθονας vocant. Tales iactitarunt se olim Athenienses, quos Thucydides τεττιγοφόρους appellat, eo quod pro capitis ornamento cicadas ex auro gestarent, indigenas id est non aduenas significantes. In ea siquidem regione viuunt & moriuntur, in qua sunt genitæ cicadæ, cum reliqua animalia pleraque alio migrent, nec certam habeant sedem.

Indigetes. Festus Indigetes Deos esse putat, quos indigetari, id est, vocari & nuncupari sit nefas. Seruius in 2. Æneid. duplici ratione *Indigetes* dici asseuerat, vel quia nullius rei egeant iuxta Lucretium: vel certe, ait, indigetes Dei sunt ex hominibus facti, & dicti indigetes. Tales apud Romanos fuerunt Cæsares post funera im̃ortali memoria consecrati, quod sua virtute & opera Romani imperii fines propagassent, sed mutatis plerunque nominibus & nouis cooptatis. Siquidẽ Romulus *Quirinus* est dictus, Iuno, *Matuta*: Melicerta, *Palæmon* & *Portumnus*: Leda, *Nemesis*: Circe, *Marica*: Rhea, *Deorum mater*. Alii dictos volunt indigetes, quasi in Deis agentes, qui ex hominibus ad honores diuinos peruenissent. Sic glossarium vetus, *testante Scaligero*: Indigetes, ἥρωες θεοὶ κουρῆτες. Sunt iterum aliqui, qui putant nominari indigetes, quasi in loco genitos vel degentes, & magis Patriæ, loco & ciuibus

ciuibus propitios. Indigetem Deum factum legimus Æneam, erecto ipsi sacello, cum post prælium cum Rutulis & Mezentio gestum non amplius apparuisset. Liuius scribit, *eum dictum fuisse Iouem indigetem*. Euripides appellat tales Deos in Rheso ἐγχωρίους καὶ ἐπιχωρείους, Æschylus, θεοὺς πολίτας, καὶ ἀστυνόμους [illegible], alii ἀνθρωποδαίμονας. Hinc verbum indigitare, quod est Græcis ἀποθεοῦν, id est, *inter Deos referre*, vnde ἀποθέωσις, de qua Herodianus principio *lib. 4.* Inde etiam *Indigitamenta*, libri Pontificales, quibus describebatur Deorum series & cultus.

Induciæ dictæ, quod in diem ducantur, id est, differantur, cum bello supersederi solet, vel quod ab vtraque parte dentur in certum diem. *Has auctore Plinio*, Lycaon primus inuenit. De harum definitione vide Agellium *lib. 1. cap. 25.*

Iners qui sine arte est, *ait Lucilius*. Cicero itaque mox in principio libri *de senectute* recte scribit, sumta metaphora a comœdiis & Tragœdiis, extremum actum ab inerti Poeta neglectum.

Inferiæ, quæ χοαὶ dicebantur Græcis, ab inferendo eo, quod mortuorum sepulcris inferebantur, nominis trahunt originem. Quippe lac, mel, aquam, vinum, oliuas infundebant, & floribus conspargebant. Huc pertinent illa Virgilii Æneid. 2.

Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
Sanguinis & sacri pateras, animamque sepulcro
Condimus, & magna supremum voce ciemus

Item:

Hic duo rite mero libans carchesia baccho,
Fundit humi duo lacte nouo, duo sanguine sacro,
Purpureasque iacit flores.

Notandum & inferre funebre esse vocabulum, sicut etiam efferre, quod a veteri consuetudine mortuos extra vrbem sepeliendi manasse crediderim.

Inficiari est infectum, vel non factum aliquid testari, pro quo inficias ire dicunt elegantiores.

Ingeuones Germaniæ populi secundum Plinum, ab inwonen

dicti videntur eidem esse, qui sunt Græcis αὐτόχθονες, Latinis *Indigenæ*, quales se esse iactabant Athenienses, & quales nonnulli existimarunt esse Frisios, referente Suffrido Petri suo illo de Frisiorum origine commentario.

Ingolstadium siue *Angelostadium* ad Danubium, ab Angelis Sueuis, qui ciuitatem hanc occuparunt cum aliis, nomen accepit. Olim pagus fuit pertinens ad monasterium *Altach*, qui deinde a Ludouico Bauaro eiusque successoribus auctus nomen & formam ciuitatis adeptus est. Male faciūt, qui eam *Chrysopolin* vocant. Celebris iam est academia, quæ a Viennensi sumsit initium. Anno 1410.

Ingratitudo, nomen compositum ex in particula, quę in compositione στέρησιν significat, & gratia, quod velut a Gratiis sit aliena. Huic vitio respondet apud Græcos ἀχαριστία, quæ nihil est aliud, quam ἀποστερεῖν τῆς χάριτος.

Iniuges boues Festo, qui sub iugo non fuerunt.

Iniuria ex eo dicta est, quod non iure fiat, *iuxta Vlpiani sententiam.* Cicero *iniustitiam* vocat, eamque committere maximum omnium malorum esse, voluit Socrates *in Gorgia apud Platonem.* Fit illa multis modis, modo ambitione & habēdi cupiditate iuxta Ciceronem, modo nimis callida & malitiosa iuris interpretatione, ex quo illud: *Summum ius summa iniuria.* Nempe eo modo peccant rabulæ populi (semper bonos exceptos velim) ærusçatores, qui quamuis emulgendi pecuniam & lites protelādi occasionem studiose captant. Aliquando iniuria accipitur pro ea contumelia, quam ὕβριν vocant Græci, quando peccatur in corpus, vtpote stupro, verberibus, vel extra corpus conuitiis famosisue libellis: Aliquando pro damno iniuria dato, vt in lege Aquilia. Etymon nostrum confirmat Imperator. §.*iniuria. Instit. de leg. Aquil. Vide & l. 1 ff. de iniur.*

Intempesta nox Virgilio *Georg. 1.* quo tempore nil agitur. Conticinium noctis vocauit Plautus, *vt Varro scribit:* Alii silentium noctis, Græci ἀωρονυχίαν & ἀμολγόν.

Intentio dicta, quod in aliud aliquid mens tendat. Est enim actio mentis nostræ, diuiditurq; in formalem & obiectiuam, vt vo-

vt vocāt. Formalis est ipse actus: Obiectiua, res ipsa, in quam fertur actus huiuscemodi.

Interdicta ab interdicendo nomen habent, idque proprie est prohibere ne aliquid fiat. Atqui natura interdictorū prohibitoria est. Vnde nonnulli prohibitoria vere interdicta vocari volūt, etiamsi Iustinianus etiam *Restitutoria* & *Exhibitoria* eorum nomine complectatur.

Inuidia, Inuidus. Hæc coniugata volunt Grammatici deriuari a *videndo*, & in priuatiua particula Probo: Cum & Cicero inuidos liuescere ex nimia videndi cura 3. *Tuscul.* scribat. Hinc illud: *Inuidus alterius marcescit rebus opimis.*

Iobas gloriæ cupidum designās deriuari potest a יאב auide *desiderauit.*

Ioachas Israeliticus rex descendit ab אחז *apprehendit*, Dominum videlicet, Deum, qui dicitur & יה apud Hebræos.

Ioannes Hebraice יחנן, id est, *gratiosus*, quo nomine Zacharias sacerdos filium sibi in senectute natum appellari voluit, quod spiritu cognosceret ipsum futurum gratiæ præconem, quæ Iudæis simul & gentibus contingeret, si Christum fide amplecterentur.

Ioas rex Israeliticus 1. *Reg.* 13. & 14. Hebraice יהואש, id est, *Domini ignis*, nomen habet ab אש *igni* vel אשה *oblatione ignita*, & יהוה *Domino.*

Iob Propheta, quem recutiti Iudæi in libris Thalmudicis nunquam in viuis fuisse mentiuntur contra sacrarum literarum auctoritatem, quique, *Hieronymo teste*, dolentem significat, nomen accepit ab אבב *pipauit* & *eiulauit*, quasi dixeris *Pipernum*. Fallitur Ambrosius, cum eum regem fuisse in Edom putat, quod in Genesi legatur, reges olim regnasse in Edom, quorum primus fuit Balach filius Beor, cui successit Iobab vnus & idem ipsi cum Iobo, cum tamen initiales literæ & finales in vtraque dictione plurimum distent. Iobab enim Hebræis est יובב, altero vero איוב. Exstat illa Ambrosii sententia in commentariis Epistolæ ad Romanos.

Ionas a יונה columba. Typus enim est Propheta hic Spiri-

tus sancti, qui in huius aniculæ specie se cœlitus demisit, tum Iesu Christi, qui instar mansuetæ columbæ absque felle & ira suam erga nos beneuolentiam declarauit.

Ionia Asiæ minoris regio Straboni & Ptolemæo, *Iauan*, Hebræis Montani iudicio, *Turcis* Quiscon, Græcis *ἰωνία* ab ortu Lycaones & Lydos habens, a septentrione *Æoles*, a meridie *Cares*, a Ionibus appellationem deducit. quippe qui præter Phœnices, Ægyptios, Phryges, Pelasgos, olim in ea consederunt. Peucerus & alii cum regionem ipsam tum incolas regionis deriuant a *Iauan*, quem volunt huic regioni nomen dedisse. Iones se iactitarunt & appellarunt Athenienses, cum se etiam *αὐτόχθονας* assererent, at ceteros Græcos *ἀποίκους*. *Testis Strabo li. 14.* cum ait: *τὸ παλαιὸν οἱ αὐτοὶ ἦσαν ἴωνες καὶ ἀθηναῖοι.* Credo & hanc ob caussam *Atticam* dictam Ioniam, quod idem tradit *lib. 9.* Quid mirum? Pulsi olim e Peloponneso Megaridem & Atticam occuparunt, *teste eodem 3. Geographia.* Vt quidem Ionica Dialectus cum Attica antiqua sit eadem, *quemadmodum septimo Geographia docet.*

Ioppe, ἰόππη Ptolemæo, vrbs Palestinæ & portus, Italis *taffo*, dicta videtur quibusdam a *Iaphet* conditore filio Noæ, vel a יפה *formosus fuit*. Strabo vocat *ἰῶν λῃστῶν λῃστήριον latronum receptaculum*, locumque adeo editum tradit, vt inde conspici possit Hierosolyma Iudæorum metropolis, Andromedam hic balenæ expositam fabulantur Poetæ.

Iorum rex Israel Hebræis יהורם *descendit* a רום *exaltatus est*, cum quo congruit verbum ארם sua significatione.

Iordanis fluuius piscosus & pariter amœnus, Hebraice ירדן nomen inuenit a ירד *defluxit*, vel a duobus fontibus *Ieor* & *Dan*. Duos hic efficit lacus, Samothidem, & mare Gallilææ seu mare Tyberiadis. Tandem effundit se in mortuum mare vbi laudatas aquas cum pestilentibus miscet.

Iosephus augmentum significans nominis auspicium dedicat verbo יסף *auxit*, ad quod verbum alludere videtur *τὸ αὔξω*. Tulit hoc nomen Patriarcha Iosephus, cui desponsa legitur virgo Maria (*cæterum de Iacobi filio in Ægypto procuratore tacemus*) & ab historico Iosepho templi sacerdote; cuius de

Christo

Christo elogium etsi crasum minime iam comperiatur in exemplaribus Hebræis, Græce tamen sanum ac integrum habetur libro ἀρχαιολογίας σ, vbi σοφὸν ἄνδρα vocat, εἴγε ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρή: Itē διδάσκαλον ἀνθρώπων, παράδοξων ἔργων ποιητήν.

Iesus. Eusebius existimat *4. Demonstrat. Euangelic. cap. vlt.* nomen Iosuæ Hebraice compositum ex יהוה & ישע. Dominum ergo saluatorem interpretatur Hieronymus.

Ieboam rex Iudæ & consummatum significans, *descendit a* חמם *perfecit*.

Ira, quam cotem esse virtutis censet Aristoteles, reclamante non solum Seneca, sed etiam M. Tullio & Horatio, qui *furorem breuem* appellat, Grammaticis inde, quod eat, videtur appellata. It enim, id est, *abit* a se, qui feruet ira, & redit ad se, cum eadem deferuescit.

Iris secundum Seruium quasi ἔρις, id est, *contentio* est appellata. Proclus eam dictam existimat, *vt & Plato in Cratylo*, παρὰ τὸ εἴρειν *quod est loqui*. Fingitur enim ἄγγελος, id est, *nuntia Deorum*, vere nuntia ad lites, sicut ad pacem Mercurius, qui inde εἰρηνοποιὸς est dictus. Præcipue tamen illa apud Poetas Iunonis ministra quippe pluuiæ nuntia, quæ generatur ex vaporibus in aere Iunoni sacrato. Huc refer illa Nasonis Metamorph. 4.

Læta redit Iuno, quam cœlum intrare parantem
Roratis lustrauit aquis Thaumantias iris.

Irus apud Homerum *Odyss. Σ. in principio*, alias etiam ἀρναῖος dictus, homo sane extremæ paupertatis, commode sortitus id nomen, quod ἶρος cum aspiratione apud Atticos pauperem significet. Sic ἰχθὺς ἶρος *piscis pauper*.

Issachar, filius Patriarchæ Iacobi ex Lêa nominatus videtur a שכר *mercede conduxit*, Vnde forsan *Iudas Ischariotes*.

Isaac Patriarcha a risu, quem γέλωτα nominant Græci, nomen accessit. Testis sufficiens vel vnus Iosephus *Orig. Iud. lib. 1. cap. 12.* cum ait. γίνεται δὲ ἀβραάμῳ μετ᾽ ὀ πολὺ παῖς ... σάρρας, ὃν ... ὑπὸ τῆ θεοῦ προσείπε τῷ, ὃν ἴσακον ὠνόμασε, ὃ σημαίνει γέλωτα ...

Etenim nomen ipsi inditum a risu matris Saræ, cum צחק *ridere* significet, hinc צחק *risus*, & יצחק *Isaac*.

Islandia vltima Septentrionis regio Solino, & vltra Thulen sita, quamq; sex dierum nauigatione a Britannia distare scribit Plinius, a glacie deductum habet nominis auspicium. Perpetua enim glacie côcreto mari alluitur, exceptis tribus mensibus æstiuis. A Nouembri ad Februarium noctes ibi perpetuę fiunt continui dies a Iunio ad Augustum.

Israel non paucis sonat virum videntem Deum, vt quidẽ Hieronymus monet, id quasi factũ similitudine vocum ראש איש אל. Alii a ישר *recte* & אל *Deo* deriuant, vt significet Rectum Dei, vel a שר *principe*, & אל *Deo*. Etymologiam hanc amplectens idem Hieronymus libro Hebraicarum quæstionum taxat Eusebiũ, Hilariũ, Philonẽ, qui nomen illud virũ videntem Deum significare notauerant. Sed an non deduci queat a שרה *dominatus est*, vnde שר *princeps*, cuius verbi futuro si addatur אל, reddet vocem Israel? Vnusquisque deputet secum.

Ister nomen Danubii, quod, *teste Tortellio*, perperam a quibusdam enunciatur *Hister*, adeptus est nomen (*vt aliqui censent*) ab Histris, quos Colchorũ fuisse colonos tradit Iustinus, neque discernunt nomen hoc fluuii a Germanico *Oster*, quasi orientales seu ab oriente profectos dixeris. Atqui versus ortum fluit Danubius. Ostia eius, quibus in mare effunditur, *iuxta Strabonem sunt septem*, eiusque fontes collocat in sylua Hercynia. Dicunt noñulli per eũ subuectũ Iasonem in mare Adriaticũ cũ Argonautis: qui in eo secuti Hipparchũ grauissimo errori se implicant, cũ hic fluuius, *eodem Strabone teste*, in Pontũ Euxinum sese exoneret, Germaniam linquens ad lęuam, ad dextrã vero Thraciã, Macedoniã, & reliq̃ Græciam.

Isteuones Germaniæ populi secundum Plinium, dicti videntur quasi Istwones, ac deinde Eestwoners ab orientali plaga, q̃ respectu aliorũ habitarũt in Germania. Cõsimili plane ratione nomina sua obtinuerunt Orientalis & occidẽtalis Frisia.

Isthmius vel Isthmiacus ludus a Sisypho institutus pro cadauere Melicertæ reperto, vt est legere apud Scholiasten Pindari & Pau-

& Pausaniam in Corinthiacis, vel a Theseo secundum Plutarchum in eius vita, nomen inuenit a Græciæ Isthmo, qui ita dictus Eustathio sub finem Odyss. 6. *πλεονασμῷ τοῦ σ, οἷς ἰθμὸς, διὰ οὗ ἴεται τὰ σιτία*, id est, Pleonasmo literæ σ, tanquam Ithmus, qua transmittitur commeatus & res frumentaria. Vnde metaphorice in corpore humano *παρίσθμια* dicuntur *tonsillæ*, pars illa scilicet, quæ os & gulam interiacet. Est autē Isthmus proprie terra angusta excurrens inter maria duo.

Istria Italiæ regio & terminus versus Dalmatiam, quondam (teste Plinio) dicta Iapidia, ab Istro fluuio denominata videtur quibusdam. Aliis, inter quos Cato, a Duce quem miserat Ianus, ideoque priorem sententiam prorsus explodit, cum nullus Ister aut Istri ramus eam regionem perstringat aut perlabatur. Quocirca & Annius Catoni astipulatur, quem equidem non ita deridiculum haberi velim in multis, atque haberi solet a quibusdam rei literariæ censoribus nimis superciliosis, & nihil magis admirantibus, quam quæ ipsi pepererunt aut ediderunt.

Italia Plinio regio omnium pulcerrima, olim *terrarum domina, formæ similis Peninsulæ* iuxta Strabonem, auctoribus Timæo & M. Varrone, Græco vocabulo est appellata, quod veteri lingua Græca *ἰταλοὶ* dicti sint boues. Atqui gens Romana origine est Græca, vt pdidit memoriæ Dionysius Halicarnasseus. *Romanarum antiquitatum accuratissimus scriptor.* Scribit Latinos ex Aboriginib. oriūdos, q pfugi ex Pelopōneso in Italia sedes fixerunt, quibus postea sese & aliæ nationes Græcæ coniunxerunt, ex Thessalia Pelasgi, ex Arcadia comites Euandri, ex Poleponneso Pheneates & Epii. Affirmat etiam ipsos incolas & cōditores vrbis Romæ fuisse Græcos. Certumq; adeo Seruii Tullii leges literis Grecis ad suam vsq; memoriam exaratas fuisse. Quo mirum videri non debeat ex Greca origine deductum esse Italię vocabulum. Helleboro opus habere videntur, qui traxisse nomen suum volunt ab Italo, boue videlicet vno ex Geryonis armentis. Alii sunt rursus, qui vocem huius regionis non discernunt ab *αἰτωνία*, mutantq; αι, in α, & ad imitationem Dialecti Æolicæ,

vel κατ' ἀφαίρεσιν α. initialem literam abiiciunt. Romani enim qui Latinæ gentis fuere caput, lingua sunt olim vsi, quæ ad Æolicam proprietatem quam proxime accedet, *teste eodem*, cuius paulo ante facta est mentio, Dionysio Halicarnasseo, cui Priscianus Grammaticus suffragatur, & ante Priscianum Quintilianus *lib. 1. cap. 9.* Huc accedit, quod ad Æolum imitationem ex ἠλία fecerint Veliam, ex Henetis Venetos, ex ἑστία Vestiam. Esse autem Æoles Ætolorum sobolem notauit Strabo *libro 4*. Et Theocriti Scholiastes: Αἰολεῖς, οἱ Αἰτωλοί. Sic illi. His diuersis de etymo Italiæ sententiis subiungo Strabonis verba mox in principio libri quinti de Italis, cum ait. Εἰκὸς δ' αὐτὸς εὐτυχήσαντας τοὺς πρώτους ὀνομασθέντας ἰταλοὺς, μεταδοῦναι καὶ τοῖς πλησιοχώροις, probabile est eos, qui primum Itali sunt appellati, ob res secũdas, nomen cum finitimis communicasse. Obscure loquitur de prima vocis Italorum origine; At notandum quod sero demum appelatam dicit regionem istam Italiam, opinor ab Italis inquilinis. Prisci enim, *vt indicat ibidem*, vocarunt Oenotriam, quidquid terræ a Siculo freto vsque ad sinum Tarentinum & Posidoniatem patet, ab Oenotrio Lycaonis filio, quẽ tamen quidam Ianum esse affirmãt, quod is οἶνον, id est, vinum cum farre inuenerit. Sic & *Camesenam* a Camese nominatam volunt, *Ianiculam* a Iano *Saturniam* a Saturno, *vt scribit Cato*, & ab Hespero *Hesperiam*. Virgilius: *Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt.* Ausoniã quoque ab Ausone dictam declarat Seruius in istud eiusdẽ Poetæ: *Ecce tibi Ausoniæ tellus, hanc accipe velis.* Confirmare videtur idem & Berosus. Canterus admonet etiam *Chomam* vel *Chonen* dictam Hesychio. Tyrseniam a Tyrseno Telephi filio vocatam meminit Isacius, ζερτῆαν Stephanus. Tandem & verba subiicere placet interpretis Lycophronis de nomine Italię, quę sunt eiusmodi: αἰνείας ἀπὸ μακεδονίας ἦλθεν εἰς Ιταλίαν ἣ πρὶν ἀργέσσα ἐκαλεῖτο, εἶτα σατυρνία ἀπὸ τοῦ κρόνου, σάτυρνος γὰρ ὁ κρόνος παρὰ ρωμαίοις, εἶτα ἀπό τινος αὔσονος αὐσονία, εἶτα τυρσηνία, εἶτα ἀπὸ Ιταλοῦ, ἢ ἀπὸ ἑνὸς ταύρου τῶν γηρυόνου ἀγομένων, παρὰ ἡρακλέους, καὶ ἀπὸ ῥηγίου διανηξαμένου εἰς σικελίαν, &c.

Iter ab eundo nominatum: Quippe ius est hominis eundi. Sic

actus

áctus ab agẽdo: Vnde ius agẽdi iumentũ dicitur Et via (*vt hæc omnia coniungam*) a vehendo: Vnde etiam continet in ſe ius ducendi vehiculum. At Semita eſt *ſemis via*.

Itidem, quaſi *iterum idem*.

Iubilum, gaudii ſcilicet per vocem ſignificatio cum tamen verbis non exprimitur, item *iubilo* verbum, & *annus Iubileus*. vt vocant, quinquageſimus quiſque, quo remiſſio concedebatur ſeruis a miniſterio ſeruili, & ager alienatus ad veterẽ poſſeſſorem redibat, ſimul originem nominis trahunt a יובל *clangore tubæ vel cornu*. Cum hæc vox abſolute ſcribitur, nẽpe יובל tum pro ipſo anno quinquageſimo accipitur, qui Chaldæis dicitur יובילא. Vnde quidam nominant *Iobileum* non *Iubileum*. Septuaginta tranſtulerunt ἄφεσιν, id eſt, *remiſſionem*, non ſatis exprimentes vocabuli vim. Primus Iubileus annus fuit primus añus ingreſſionis in terrã Chanaan quintus annus Ioſuæ ducis, & mundi annus 2493.

Iudæa, quæ *Palæſtina* eſt Ptolomæo, *terra Chanaan* olim dicta, item *promiſſionis terra*, & *terra ſancta*, Syriæ pars principalior, ſedes olim & domicilium Eccleſiæ, nunc infrugifera & maledicta, ſicut teſtantur eorum Rodæporica, qui eam perluſtrarunt, appellationem accepit a Iuda Patriarchæ Iacobi filio. Quanta, bone Deus, hæc metamorphoſis? Nonne terra fuit iuxta promiſſionem Dei lacte & melle fluens? Moſes *Deuteronomij 8.* agnoſcit in ea torrentes aquæ, hordei & tritici abundantiam, vites etiam, ficus, punica mala, oleum, & lapides pretioſos. Quibus ſuffragatur Ariſtoteles, *citante Cedreno*. cum dicit τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας παντοίοις καρποῖς εὐθενεῖν ἀμπέλων τε καὶ ἀκροδρύων καὶ φοινίκων πλῆθος ἄπλετον εἶναι, καὶ κτήνη πάμπολλα καὶ διάφορα. Sic Ioſephus fœcũdiſſimam regionem fuiſſe ſcribit δι' εὔκρατον ἀέρα καὶ πολλὴν πιότητα. *Diſce Deum colere & revereri, quicunque bene tibi hic eſſe vis & impoſterum*. Sicut enim gratiam & benedictionem eius omnia bonorum genera ſponte ſequuntur, ita iram & maledictionem comitantur mala diuerſa & tandem πανωλεθρία.

Iudæi vnde ſint dicti, aut vnde trahant originem, varie diſceptatum a gentilibus parum hic oculatis, aut certe iniquis gẽ-

ti Iudicæ. Ac primum quidem Dion solus dubitare se ait, q̄ nominis Iudæorum principium fuerit. Quintilianus videtur eorum origini aspergere labem: *Parètes, inquit, malos odimus, & est conditoribus vrbium infame, contraxisse aliquam perniciosam ceteris gentem, qualis est primus Iudaicæ superstitionis auctor.* Strabo vult *Ægyptios eorum esse progenitores.* Ductorem Mosem cōparat Diuinatoribus ac vatibus, quales fuerunt *Amphiaraus, Trophonius, Orpheus, Musæus, Zamolxis, Pythagoras* apud Indos *Gymnosophistæ*, apud Persas *Magi*, apud Assyrios *Chaldæi*, apud Romanos *Aruspices*. His graui blasphemia addit *Necromanticos, Lecanomanticos, & Hydromanticos*. Scribit & Iustinus Mosen *è Pe Artabano*, Musæum nūcupatū a Græcis, quem magū fuisse Possidonius, Lysimachus & Appollonius Molon tradiderant. Ab Ægypto vero pulsum abstulisse furto Ægyptiorū sacra. Tacitus *Annalium 21.* e Creta profugos nouissima Libyę insedisse cōmemorat, qua tēpestate Saturnus vi Iouis regno est pulsus. *Argumētum*, inquit, *a nomine petitur*, additque *ab Ida monte Iudæos nominari, quasi Idæos.* Pleriq; Æthiopū sobolem faciunt, quos rege Cepheo metus ac odiū sedes mutare cōpulerunt. Sunt qui Assyriis deferant natales, *vt refert Tacitus.* Plurimi auctores consentiunt orta per Ægyptū tabe, quæ corpora fœdaret, regē Bocchorim adito Hamonis oraculo remedium petētem, purgare regnum & id genus hominū, vt inuisum Diis, alias in terras auehere iussum. Sic conquisitū vulgus postq̄ vastis locis relictum sit, ceteris p̄ lacrymas torpētibus, Mosen vnum exsulū monuisse, ne q̄ Deorum hominumue opem exspectarent ab vtrisq; deserti, sed sibimet vt duci cœlesti crederent. Assensere atq; omnium ignari fortuitū iter arripiunt. Sed nihil æque atque inopia aquæ fatigabat. Iamq; haud procul exitio totis campis procubuerant, cum grex asinorū agrestium e pasta in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moses, coniectura herbidi soli largas aquarum venas aperit. Id leuamē, & continuum sex dierum iter emensi, septimo pulsis cultoribus, obtinuere terras, in quibus vrbs & templum dicata sunt. Moses quo sibi inposterum gentem firmarent, nouos ritus contrariosque

riosq; ceteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta. Effigiem animalis, quo monstrante errorem sitimq; depulerant, penetrali sacrauere, cęso ariete velut per contumeliam Hammonis. Bos quoq; immolatur, quem Ægyptii *Apim* colunt. Sue abstinent memoria cladis, qua ipsos scabies quondam turpauerat, cui id animal obnoxium. Hæc omnia Tacitus quæ idcirco prolixius referre & in hunc locum conijcere volui, vt cuiuis constet, quomodo Ethnici inuerterint & deprauauerint, quæcunq; fama ad eos detulit aut lectione perceperunt de hac gente, vtq; impulsore Diabolo in populum Dei & veram religionem conspirauerint omnes. Neq; est opus vt hęc tam splendida mendacia confutentur, cum ex literis melioribus constet ab Ebero & Chaldæis descendere. Nam Arfaxad auus Eberi & Chaldæus erat. Postea ab Israele dicti sunt *Israelitæ*. & tandem a filio eius Iuda *Iudæi*, iam quidem (*vt cum Tertulliano ex Apologetico loquar*) dispersi, palabundi, cœli & soli sui extorres, vagantes per orbem, sine homine, sine Deo rege, quibus nec aduenarum iure terram patriam saltem vestigio salutare conceditur. Quo consilio forte Hadrianus Æliam, id est, Hierosolymam instaurans in fronte eius portæ, quæ in Bethleem tendebat suē in marmore formatum proposuit, *vt in Chronico scribit Cassiodorus.*

Iudas quartus filius Patriarchæ Iacobi & Leæ a *confitendo*, & *laudando* nomen habet. Confessionem enim Hebræi nominant תודה *confessionem* a radice ידה. Hinc in Hiphil הודה *confessus fuit.*

Iudex ex eo ꝙ ius dicat nomen adeptus. Dicit autem ius, qui inter partes discernit, & cuiq; ꝙ suum est, tribuit. Iudicē porro, quia antistes iustitiæ est, grauem, sanctum, syncerum, incorruptum & æquitate terrificum esse oportet, vt ex Iustitię imagine apparet apud Gellium *lib. 13. cap. 4.*

Iudith confessionem diuini nominis significans emanauit a ידה, quod in Hiphil accipitur pro *celebrare & confiteri.*

Iugalis dicta est Iuno, quod noua nupta & sponsus pariter iugū subeāt. Vnde & *coniuges* quasi iūcti sub vno iugo. Seruius

ſcribit 4. *Æn. iugum impoſitum ſolitum matrimonio iungendis.* Ab aliis vero dicitur Iuno *Iuga* & ab eius ara vicus Romæ dictus *Iugarius.* Græci ζυγίαν appellant eiq; *Iugatinus Deus* quod cõiuges coniungeret, merito ſubiungi poteſt.

Iugerum dictum, quod vno boum iugo exarari queat per dié. *Plinius lib. 18. cap. 3.* Menſura eius complecti dicitur in longitudine ducentos & quadraginta pedes, in latitudine, dimidium. Verum id eſſe liquet ex ſexto libro Columellæ, vbi docet actum quadratum vndiq; finiri pedibus 120. duplicatum vero numerum hunc iugerum dare & ab eo, quod erat iunctũ, iugeri fluxiſſe nomen.

Iuglans quaſi Iouis glans, *vt cenſet Caius Iuriſconſultus.* Negant alii, qđ Διὸς βάλανος eſſe dicãt caſtaneas ex deſcriptione Theophraſti, atq; ita iuglandem dici volunt, quaſi *veſtam glandem.* Ego me Caio adiungo, quod ſciam in tutela Iouis fuiſſe iuglandes, & ſparſas eas a nouo marito, vt Iouis omine celebraretur matrimonium, *teſte Varro. capud Seruium,* vel vt puerilibus impoſterum renunciandum eſſe ſignificarent.

Iugum vel a Græco ζυγόν, vel a iungẽdo, ſi de pari deorum animalium intelligas. Eſt & iugum ſeruitutis, ſub quod mittere ſolebant Romani hoſtes, qui traditis armis deditionem fecerant, *vt meminit Dionyſius lib. 3.* Fiebat id *teſte Feſto* ex haſtis duabus terræ infixis, ſuper quas ligabatur tertia, & ſub his diſtinctos eos tranſire oportebat.

Iulius Cæſar ferebat ſe eſſe de ſanguine Iuli Phrygii filii Æneæ, cui nomine reſpondet. Vnde Maro: *Iulius a magno demiſſum nomen Iulo,* Hac de cauſſa ei ſpolia hoſtibus detracta dedicauit, vt thoracem de margaritis Britannicis, & ante pugnam Pharſalicam vouit templum *Veneri Genitrici,* quod etiam potitus victoria in ſuo foro erexit. Poſt mortem vero collocauit in eo Octauius Auguſtus ſtatuam æneam Cæſari Diuo cũ ſtella ſupra caput eius fulgẽte: cuiuſmodi poſt mortem eſt viſa, quam ſtulta hominum ſuperſtitio perſuadebat ſibi animam eſſe Cęſaris. Ab eius nomine non ſolum datum eſt nomen menſi *Quintili,* qui ante a Romulo ſic nominaminatus fuerat, ſed etiam multis legibus, qualis eſt, *neque*

enim

enim decretum nobis in latis legibus ordinem temporis hic obseruare) Iulia de Repetundis pecuniis, quam Consul ipse cum M. Bibulo collega tulit, cuius Cicero sua in Vatinium oratione meminit. Cumq; & ante Iulium L. Calphurnius, Cæcilius, Seruilius, L. Cornelius Sylla, & Acylius eadem de caussa leges scripserit ad Magistratuum auaritiam coercendam, satis equidem colligi & animaduerti potest paulatim Romanos degenerasse in peius. Iulia de annona iis infligebat pœnam, qui frumenta & alia, quæ pertinent ad hominum victum, vel inita societate vel quacumque fraude cariora reddebant, quales sunt, qui nundinationes frumentorum exercent, vt ipsi carius diuendant. Quod ne fieret, Cereales ædiles crearunt duos, *vt Iuuenalis Satyra 10. Fenestella, & Dionysius 7. Antiquit. meminerunt*. Iulia de Residuis scripta fuit in eos, qui publicam pecuniam in alium vsum delegatam, aut ex quacunque caussa (*vt scribit Martianus*) residentem in suam conuertebant vtilitatem cuius etiam in Digestis mentio sit. *Iulia de adulteriis* concessisse legitur patri filiam in adulterio deprehensam vna cum adultero trucidare, quam legem Augustus retractauit, *teste Suetonio*. *Iulia de peculatu* cauebat, ne quis ex religiosa publicaue pecunia auferat aut intercipiat, neue in rem suam vertat, nisi cui lege licebit: Ne quis in aurum, argentum, æs publicum, aliquid indat, neue immisceat, neue quo quid indatur immisceaturue sciens dolo malo faciat, quo id peius fiat. *Iulia de vi & Maiestate* scripta erat in eos, qui aut vim facerent, aut amplitudinem Magistratus & Reipub. minuerent, nec talibus concedebatur prouocatio. Promulgarunt quidem contraria huic legi Antonius & Lepidus, etiamsi non tulerant plane contra hanc legem, vt de vi ac maiestate damnati possent prouocare ad populum, quo nihil erat futurum perniciosius sperata scelerum impunitate. *Iulia de iudiciis* in eum finem lata fuit ab eo, vt ista Senatoribus solis equitibusque mandaret, quo recte fierent, cum ante illis in iure dicendo adfuissent nonnulli plebeii, *teste Dione*. Cauebatur eadem ne inuito denuntietur, vt testimonium litis di-

cat aduersus socerum, generum, vitricum, priuignum, sobrinum, sobrinam, eosue, qui priore sint gradu. *Iulia de re dotali non alienanda* prohibebat alienationem fundi dotalis inuita muliere, *l. si fundum, ff. de fund. dotal.* quam postea Iustinianus latius extendens, valere etiam voluit in rebus extra solum Italicum sitis, idq; etiamsi mulier præbuisset consensum, ne sexus muliebris fragilitas in perniciem substantiæ earum conuertatur. *Iuliæ legis de modo credendi & possidendi* meminit Dio *lib. 61.* his verbis: ἐπειδή τε συχνοὶ πολλὰ χρήματα ἔχειν καὶ πάντα αὐτὰ ἀποκρύπτειν ἐλέγοντο, ἀπηγόρευσε μηδένα πλείω πεντακισχιλίων, καὶ μυρίων δραχμῶν ἐν ἀργυρείῳ, ἢ χρυσίῳ κεκτῆσθαι, *quoniam complures pecuniam multam habere & possidere dicebantur, edixit, ne quis in argento auroue amplius possideret, quam LX. sestertia.* Iulia de ciuitate lata tum temporis fuit, cum motum esset bellum Italicum seu sociale. Nam cum in eo aliquot clades essent acceptæ, cæso etiam Lupo consule, iamque Hetrusci & Vmbri, & alii populi finitimi molirentur defectionem, est hæc lex lata a Iulio Cæsare Cōsule, vt qui populi ad eam vsque diem in fide mansissent, ciues essent Romani. Meminit eius Appianus I. ciuilium bellorum, & Cicero pro Balbo. Memoratur & *Iulia de Cessione bonorum*, vt qui sine dolo suo malo æri alieno satisfacere non posset, bonis suis cedendo liberaretur. *l. 4. C. qui bon. ced. poss.* *Iulia Miscella* permisit, vt coniugi superstiti legatum sibi a demortuo ea lege, ne iterum nuberet, ita capere ius esset, si intra annum iuraret, se liberorum quærendorum caussa velle nubere. Miscellam volunt dictam, quod legis Iuliæ caput tam ad virum quam fœminam pertineret. *Iulia de prouinciis* cauebat, ne quis Prætor diutius anno aut Consul amplius biennio a suo magistratu prouinciam obtineret. Meminit eius Dio *libro 43.* Cicero *Philipp. 1. & 8.* Iulia de *Multitudine liberorum* proposuit iis præmia, qui multos procreassent liberos. πολυπαιδίας, inquit Dio, ἆθλα ἐτέθηκεν. *Iulia de vigesima* inter alia hoc caput habebat, vt, quæ hereditates, legata, donationesue caussa mortis ad alienos aut locupletes peruenirent, earum pars vigesima pertineret ad fiscum. In *Iulia de sacer-*

de sacerdotiis etiam absentis habebatur ratio, *vt meminit Cicero libro Epistolarum ad Brutum*, in ea videlicet epistola, cuius initium: *Noli exspectare.* Fuerũt & aliæ ipsius leges quamplurimæ, quibus tamen recensendis supersedendum arbitror cum Dione ꝓpter multitudinem. Præclaras eas omnes fuisse testatur Cicero *Philippica 1.* & satis etiam apparet ex iis, quarum hic mentio facta.

Iulebus vel *Iulepus* (*zulapium* Actuario) qui ex stillatitio liquore fit, vel rectius ex succis cum saccharo coctis, trahit forsan appellationem a viola, quæ ἴον est Græcis, καὶ τ͂ λείβειν infundendo, quod violam infuderint in eum. Hinc ἰόλειβον primum, & deprauata voce *Iuleibon*, cum & *Iu* barbaris succum significet. Denique *Iulebum* inde procuderunt Latini.

Iumentum veteres a iungendo vel a iugo dixerunt, quasi *iugimentum*: Nec placent, qui velut iuuamentum, quod iuuet homines, appellatum credunt, cum Græce sit ὑποζύγιον.

Iunius. De hoc mense ita Macrobius: *Iunius Maium sequitur* aut ex parte populi (vt diximus) nominatus, aut (*vt Cincius arbitratur*) quod Iunonius apud Latinos ante sit vocitatus, & diu apud Aricinos Prænestinosq; hac appellatione in Fastos relatus sit. Adeo vt apud maiores quoque nostros hæc appellatio mensis diu manserit: Sed post detritis quibusdam literis ex Iunonio Iunius est dictus. Nã & ædes Iunoni Monetæ Cal. Iuniis est dedicata. Noñulli putauerunt eũ a Iunio Bruto, qui primus Romæ Consul est factus, nominatum, ꝙ hoc mense, id est, *Calen. Iuniis*, pulso Tarquinio, sacrum Carnæ Deæ in Cœlio monte voti reus fecerit. Festus etiam a Iunone vult nomen traxisse. Ouidius non solum a Iunone verum etiam a iuuenibus Fastorum 1. Verba eius sunt.

Martis erat primus mensis, Venerisque secundus,
Hæc generis princeps, ipsius ille pater:
Tertius a senibus, iuuenum de nomine quartus:
Quæ sequitur, numero turba vocata fuit.

Retulit & Vectius Prætextatus in Theodosii Saturnalibus, Fuluiũ Nobiliorem in Fastis, quos in Herculis & Musarum

æde depoſuerat, ſcriptum reliquiſſe, Romulum, poſtquam populum in maiores & minores diuiſiſſet, vt altera pars cõſilio, altera armis tueretur Rempublicam, in honorem vtriuſque partis tertium menſem Maium, ſequentem Iunium vocaſſe. Rurſus Ouidius *Faſtorum 6.* triplicem huius nominis rationem & cauſſam adducit. Aut enim a Iunone vult dictum, aut ab Hebe Herculis vxore, quæ perpetua floret iuuenta idque propter iuuenes: aut denique a Romanorum & Sabinorum concordia, vt dictus ſit *Iunius*, quaſi *Vnius*. Atque hæc de nominis origine. *Calendas* autem eius quoq; *Fabarias* dictas, quod hoc menſe fabæ adultæ rebus adhiberentur diuinis, nemo velim ignoret. Sed ad Iunonem ipſam.

Iuno a iuuando appellationem deduxit, *teſte Cicerone de Natura Deor. 2.* Alii a ianua deductum nomen volunt, quod naſcituris ianuam pandat. Eadem dicta *Lucina*, quod naſcentibus crederetur lucem dare, quo nomine etiam a parientibus inuocari ſolebat. Glycerium apud Terentium: *Iuno Lucina fer opem.* Plinius tamen nominatam eam exiſtimat a luco, in quo ipſi ædes erecta fuit, quam ſententiam Ouidius quoque recitat in Faſtis. Fuit & *Soſpita* dicta a ſoſpitando, id eſt, ſeruando, quam Lauinii inprimis cultam teſtatur Liuius: Item Moneta a *monendo*, quod ante captam a Gallis vrbem vox in eius templo audita fuerit, vt de ſue plena fieret procuratio: *Caprotina* a caprifico, ex qua ſignum Romanis eſt datum, aduerſus hoſtes, vt in Romulo docet Plutarchus: *Vnxia*, quod poſtes mariti nouæ nuptæ vngerent axungia, quod ipſum ad mala arcẽda facere putabant: *Cinxia*, quod puellæ cingulum ponentis in thalamis, a Iunone ꝓtegerentur, *vt ſcribit Martianus Capella:* Fluonia, quod fluoribus menſium adeſſet: *Calendaris*, ꝙ omnium menſium calendæ in eius eſſent tutela. Hæc regnorum præſes eſt habita, qua de cauſſa malũ punicũ dedicatum eſt ipſi, quod Mycenis ſpectabatur in eius manu, cum ſceptrum altera teneret, vt eſt apud Pauſaniam. Sed inſidebat huic ſceptro cuculus tempus ducendæ vxoris ſignificans. Eadẽ ſoror & vxor Iouis, cuius pedibus canit Home-

rus Iouem appendisse duas incudes, cum prius ipsam aureo funiculo suspendisset. Hic Iuno est aer: Funiculus, aureus, æther stellarum globis conspicuus: Incudes terra & aqua, inter quas Iuno fingitur suspensâ. Fuit illi hasta sacra, vnde & *Quiris* vel *Curis* dicta. Fuerunt eidem & anseres sacri, qui Romæ seruari & nutriri solebant in eius sacello, *vt ibidem in arca lapidea libri Sibyllini.* Institutum quoque legitur Iunoni Lucinæ a Seruio Tullio ærarium, in quod pro singulis nascentibus parentes certi pretii nummum inferrent, testis Dionysius. Nec mirum, cum Iunonem lucem tribuere putarent. Qua de caussa fuerunt & in eius tutela supercilia, quod iis protegantur oculi, quorum beneficio fruimur luce, *vt notat sextus Pompeius.* Iunonis aues specialiter apud ethnicos habebantur pauones: Peculiaris ipsius flos, lilium, quippe ex Deæ lacte (*vt fabulabantur*) progenitum. Culta maxime olim fuit a Phaliscis, vnde eos *Iunonicolas* appellauit Naso *Fastorum* 6. Idem tertio Amorum: *Ille suos docuit Iunonia sacra Phaliscos.* Halesum intelligit Græcum natione. Atqui apud Græcos maxime colebatur Iuno, vt & in insula Samo, vbi celebre fuit ipsius templum, de quo Apuleium consule *Floridorum* 1. Sacra eius qui ferebant, illos tardissime incedere solitos indicat Cicero *Offic.* 1. his verbis: *Cauendum est, ne aut tarditatibus vtamur in ingressu mollioribus, vt similes pomparum ferculis esse videamur: aut infestinationibus, suscipiamus nimias celeritates.* Vnde *Iunonium ingredi*, est fastuoso & lento vti incessu. Martiis autem Calendis solebant matronæ Romanæ huic Deæ sacrificare, & cur id factum, multis rationibus docet Ouidius in Fastis. Festus dicit *eo die ædem Iunonis cœptam celebrari*, & sacra dicta fuisse *Matronalia*. Tum mitti solebant ad amicos munera. Vnde Martialis:

Scis certe, puto, iam venire
Saturnalia, Martias Calendas,
Tum reddam tibi Galla, quod dedisti.

Sed *Februata* vel *Februalis* dictæ a Februario Iunoni eo ipso mense sacra fiebant secundum eundem Pompeium. Apud

Romanos *agna* ipsi litari solebat. sicut Cereri *lacte, vino, fauis,* & postea *porca*: Pani atque Mineruæ *capra*: Veneri *columba*, Cybelæ itidem *porca*, Dianæ *cerua*, Fauno *agna* vel *hœdo*: Libero *melle, vino, lacte*: Ioui *Prodigiali thure & mola salsa*: Neptuno, Apollini & Marti, *tauro, verre, ariete*, Heroibus *tauro, capro, ariete*, Laribus *Gallo*; Soli & Marti *Equo*, Æsculapio *gallinis & capris*. Sed Ægyptii olim huic Deæ imolarunt hostias humanas, sicut Romani olim Ioui Latiali, Carthaginenses Saturno, & apud Tauricos Dianæ. Tandem moneo Iunonios versus in Saliorum collegio dictos fuisse, qui compositi erant vel canebantur in laudem Iunonis, vt Ianualii & Mineruii, qui in laudem Iani aut Mineruæ erant scripti, atque ita de aliis iudicandum.

Iupiter Poetis Diuum pater atque hominum rex, quasi *iuuans pater* dictus Ciceroni *de Natur. Deor. 2.* Hyginus etiam *Iouis* dixit in casu recto, vt non sit dubium, quin a iuuando deducant Iouem, cum id præcipuum Dei sit munus. Inde Plinius: *Deus est mortali iuuare mortalem.* Et notum illud, *Homo homini Deus. Estque studiose notandum, Iouem Optimum & Maximum esse dictum & cultum, inque his nominibus optimi nomen præcessisse.* Maius enim est & certe gratius, *vt inquit Cicero*, prodesse omnibus, quam opes habere magnas. Iam vero dum alii altius in etymo nominis explicando collimant, video ipsos deducere Iouem ex Hebræorum יהוה *Iehoua*, quasi dixeris *Iouam*. Conseruatam enim volunt vocis Iehouæ memoriam. Simili modo eidem Isidis Ægyptiacæ nomen trahunt ex אישה, id est, *viragine* vel *muliere*, quod tenuis rumor superesset adhuc de muliere humani generis redemtorem paritura. Sed reuertor ad Iouem. Neque enim prætereundum, quod & Marcus Marinus Ethnicus existimet a יהוה suum denominasse Iouem, cum priscis omnibus vna fuerit de rebus diuinis theologia, quæ a Græcis postea est ad fabulas traducta. Sed nec plane dissentaneum videtur, quod exstat apud Diodorum *libro primo*, vbi auctor ille refert Deum Mosis nominari ιαὼ, Obseruatumque ab Ireneo *Iaoth* vel potius *Iaho* Hebraicum esse Dei

nomen

nomen. Et Origenes *6. contra Celsum* tradit idipsum tum de ἰαὼ, tum de ἰαωια, duobus forte nominibus ex יהוה & יה in vnam conflatis. Ego vero vt non plane confirmo, ita nec me etiam oppono dulcissimis his coniecturis, quorundam hominum eruditorum, & ad singularia noñulla nomina siue epitheta Iouis non silentio premẽda venio. Dictus quippe fuit *Elicius* ab eliciendo, *teste Varrone*, cui aram exstruxit & dicauit Numa Pompilius, in Auentino: *Capitolinus* a mõte Capitolino quod vouerat primum Tarquinius Priscus bello Sabino iactis fundamentis, sed exstructũ fuit postea a Seruio Tullio, & plane perfectũ a Tarquinio Superbo, capta Suessã Pometia, & ex hostium spoliis sumtu suppeditato. Nominatus est etiam *Latialis* a Latio, quod Latini populi eum simul colerent cum Romanis: *Imperator* ab imperando, cuius simulacrum T. Quintus Præneste Romam deuexit. *Pistor* a pinsendo: *Victor*, quod vinceret omnia, cui Q. Fabius ędem struxit in monte Palatino, *teste Liuio*, & P. Victore. *Lucetius* Oscorum lingua a luce, vnde nobis *Diespiter*, id est, dici pater: *Vltor* ab vlciscendo sceleratorum facta, cui Agrippa ædem sacrauit, quam *Pantheon*, quasi πάντων τῶν θεῶν dixit, eaque hodie sanctis omnibus dicata fertur. Quinimo *Lapis* dictus a lapide silice, quem in sanciendis fœderibus iuraturi tenebant: Idem *Veiouis*, cui non iuuandi potestas, sed vis nocendi tribuebatur, eiusque ædes, *teste Agellio*, exstitit inter arcem & Capitolium. Sexcenta alia ipsius cognomina vide apud Gyraldũ *Syntagmate 2* Iouis cerebrum (ne id ignores) vocatus est piscis *Scarus*: Iouis pullus dictus Q. Fabius *Eburnus*, & Iouii milites quidam sub Diocletiano. Insuper & illud habe, tribus Saturni filiis nomen Iouis aliquando esse commune apud Poetas. De cœlesti Ioue nusquam non obuia exempla: De Plutone Homerus *Il. α* Ζεύς τε καταχθόνιος, καὶ ἐπαινὴ περσεφόνεια. At tridentiferum Iouem nominat Sidonius Neptunum in Burgo.

Ius deducit Vlpianus *l. 1. ff. de Iustit. & iur.* a iustitia. Valla notationem istam Iuriscõsulti reprehẽdens putat cõtra iustitiam a iure dici. Quod verũ quidẽ, si Gramatica deriuatio spectet.

Sed Vlpianus rem ipsam spectans voce significatam, explicare voluit caussam iuris. Alii a iubendo natã hanc vocẽ volunt, quibus Rodolphus Agricola *lib. de Inuent.. 1. cap. 5.* astipulari videtur, eo quod iubeat id fieri, quod dictitat iustitia.

Iustitia ordine vocum Grammatico dicitur a iusto. Nec audio Alciatum, cum *1. Paradox.* dictam vult eam, quod vim sistat per literarum metathesin. Si iustitiæ sacerdos scire velit quid sui sit muneris, diligenter expendat imaginem eius, quam Agellius ex Chrysippo lib. 14. proponit.

Iusiurandum subtiliter Apuleius *libro de Deo* Socratis vult dictum, quasi Iouis iurandum. Per summum enim Deum cõcipiendum est illud: *Atqui is Iupiter apud gentiles.* Exstat apud Ciceronem conueniens huic proposito versus Eñii talis: *Fides alma, apta pennis, iurandum Iouis.* De Iuramẽto alii ita: *Iuramentum a iuro, iuro autem a iure.* Quid enim aliud iurare, quam promittere adhibitis testibus nos ita seruaturos, ac si ius esset? Iusiurandum aphrodisium seu amatorium pro nullius momenti iureiurando accipitur apud scriptores.

Iuturna Turni soror a iuuando dicta Varroni, cuius fons & lacus fuisse creditur in cãpo Martio, vel *(vt Seruius vult)* iuxta Numicũ flumen. Aqua eius ægrotis opem ferre credebatur, imo ex hoc fonte peti solebat aqua & Romam deferri ad sacrificia. Ædem eius exstitisse in campo Martio iuxta Virginem aquam, testatur Ouidius in Fastis his verbis:

Te quoque lux eadem Turni soror æde recepit
Hic, vbi virginea campus obitur aqua.

Iuuenalia seu ludi Iuuenales a iuuentute vel a iuuenibus sunt dicti. Vt enim tyrocinii die pueros exsuebãt, vt id dicam, sic barba rasa iuuentutem, quo pacto transibant ad viros. Institutos autem hos ludos per caussam positæ a Nerone primæ barbæ, notauit Xiphilinus. Ludebant hoc ludos turmæ puerorum primo ætatis flore & iuuenes generosi spiritu, vt equis instratis, cõposito agmine, in iustæ modum pugnæ cursitarent, speciemque prælii, modo in occursum eundo, modo a tergo & in gyrum occursando præberent, & cãpestrem incur-

incursionem facerent, speciemque magnę indolis præ se ferrent, *vt scribit Alex. ab Alexand.*

Iuuenis. Varro Romanorum Doctissimus, cum hominum vitam in partes 4. diuideret, & pueros statueret ad annum vsq; 15. adolescentes ad annum 30. iuuenes ad 45. Seniores ad exitum vitæ, existimauit dictos iuuenes, quod Rempubl. domi & foris egregie iuuare possent. Sunt enim ἔργα νέων, βουλαὶ δὲ γερόντων, vt vetus habet dictum. Inde apud Homerum Nestor: βουλῇ, καὶ μύθοισι, τὸ καὶ γέρας ἐστὶ γερόντων.

L.

L*Abeo.* Labeones & Chilones sunt dicti veteribus a labiis crassis & prominulis, *iuxta Plinium, Festum, Carisium.* Sic *Capitones* a capitibus: *Cilones*, quorum capita oblonga erant & compressa, *vt ait Carisius*, vel quorum frons eminentior erat, ita vt dextra sinistraq; recisa videatur, *vt censet Festus.* Et Tuditani erant, qui caput habebant simile malleo, quod *tudites* sint mallei a *tundendo* dicti. A capillis appellati fuerunt *Cincinnati* & *Crispi*, a fronte *Frontones*, a naso *Nasones, Simi* & *Sili*, quorum postremi naso erant sursum versus repando, idque Sergiorum cognomen fuisse testatur Festus: Ab oculis Strabones, *Pæti, Coclites, Lusci, Luscini, Rauilia, Ocellæ, Cæci.* Aniorum cognomen fuit *Luscus*, Fabriciorũ *Luscinus*, Cassii Lõgini *Rauilia*, quod oculis esset rauis, Appii Claudii Cœcus, cum plane captus esset luminibus. Ab eminentibus superciliis tulerunt nomen *Silones: Balbi & Blæsi*, quorum illud Aciliorum, hoc Semproniorum cognomen, a vitio linguæ: A flaccidis auribus Flacci, cum homini tãtum immobiles sint aures *iuxta Plinium.* Qui nati erant cum dentibus dicebãtur *Dentati.* Sed a barba *Barbati Horatij & Scipiones*, vt & Æmilii Barbulæ; Et Ænobarbus qui ænea erat barba: A colore. *Rutili, Eburni, Aquilini, Albi, Nigri, Rufi, Flaui.* Scæua porro & Scæuola & Læuinus, nominati nonnulli, quod manu læua, quæ Græcis est σκαιὴ, vterẽtur pro dextra, atq; hæc Brutorum, Muciorum, & Valeriorum fuerunt, cognomina, sicut Mento Iuliorum, Dorso Fabiorum, Scapula Corneliorum, Axilla & Ahala Seruiliorum. A cruribus vero prodierũt non

mina *Vari, Vatia, & Atta.* Nam Varis crura erant incurua, fuitq; contrarii valgis: At Vatiis flectebantur in partem exteriorem: Attę autem propter vitium pedum aut currum insidút plantis, & attingere magis terram, quam ambulare videntur. Primo nomine appellati *Liciny*, secundo *Seruily*, tertio *Quinctius Poeta.* Plautus eisdem fuit qui planos habebat pedes, & nullam cauitatem in medio: *Pansa*, qui pedes latos & pansos: *Plancus*, qui planos: *Scaurus* qui talos pedum tumentes & porrectos. Hæc ex Sigonio. Labeonis nomen (*vt redeam, vnde digressus sum*) inditum sibi habuit magni nominis Iurisconsultus, cuius multa in Digestis mentio, quiq; ita annum diuiserat, vt Romæ sex menses ageret cum studiosis. sex iterum eodem anno mẽses abesset, quibus libris scribendis operam nauabat. Asscribit illi quidẽ Gellius singularem iuris scientiam, sed nimiam & vecordem in eo libertatem reprehendit, vt qui D. Augusto iam Principe, ratum nihilominus pensumq; nihil haberet, nisi quod iustum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset. Meminit eius etiam Suetonius.

Labium a lambendo nominatum recte monuit Isidorus. Subiicit: *quod autem superius est, labium dicimus: quod inferius labrum.* Alii virorum labra, mulierum labia dicunt. Labrũ cum vas significat, inde appellationem arcessit, quod solita sit in eo fieri lauatio. Virgil. Æneid. 12. *Hoc fusum labris splendentibus amnem Inficit.*

Labrusca ἀμπελος ἀγρία vitis syluestris dicta hoc nomine, quod in labris, id est, extremitatibus agrorum nascatur, cuius flos dicitur *Oenanthe.*

Labyrinthus locus multarum viarum ambagibus inflexus, vnde σπήλαιον λαβύρινθον dixit Callimachus in Delo, irremeabilem eius errorem Virgilius, nomen habet παρὰ τὸ μὴ θύραν λαβεῖν, *quod ianuam habeat nullam.* Hinc λαβυρινθώδης ἐρώτησις, id est, *tortuosa interrogatio* apud Græcos. Fuisse dicuntur talia opera quatuor. Vnus enim Labyrinthus in Ægypto fuit, ad cuius imitationem Dædalus alterum fecit in Creta, centesimã tantũ eius partẽ imitatus: Tertius in Lemno. Quartus in Italia.

Lace-

Lacedemon. Vide Sparta.

Lacerna fimbriatum veſtimenti genus, quo olim ſoli vtebantur milites, vt bene dicat Propertius, *Texitur hæc caſtris quarta lacerna tuis*, quæque tandem in vrbem irrupit Senatoribus & vulgo vſurpata, a lacerando dicitur arceſſere nomen. Lacerum enim dicimus, quidquid corpore minutum eſt, & indui poteſt vtrimque.

Lacertus ſerpentis genus donatum hoc nomine, ꝙ habere videatur lacertos. Exiſtimant non pauci eſſe lacertũ vel potius lacertam genus illud ſerpentis, cui nomen eſt σὴψ, cuius ictu membra tacta illico putreſcunt. Vt merito Nicander canat: ὄψις ἐκείνων Ἀνδράσι δῆγμα πέλει μελαμαίνιον, ἀλλὰ χαλκηδὶς. Chalcidica tamen omnium pernitioſiſſima eſt.

Laches ſenex apud Terentium ἀπὸ τῆς λήξεως, id eſt, *hereditate* nomen inuenit.

Lacryma. Huius vocis origo eſt Græca. Vocat enim ea lingua δάκρυον. De lacrymis ſoli homini inter animalia datis ſciendum illud, quod quo diutius premuntur, eo copioſius erumpunt, quaſi per moram collectis viribus.

Lactea via in cœlo, appellata, quod ſit lacti ſimilis cãdore, notatione ſumta a comparatis. Sic Græcis Galaxia eſt ἀπὸ τοῦ γάλακτος. Per Geminos & Sagittarium incedit, *vt explicat Ptolemæus Dict. 8. cap. 2.* Candor eius nonnullis prouenire videtur ex nimia ſtellarum exiguarum multitudine, quæ in ipſo continentur, & viſum tamen noſtrum effugiunt: Aliis placet eſſe partem firmamenti continuam & denſiorem aliis cœli partibus, ita vt lumen ſolis recipere poſſit, quidquid fabulentur Poetæ de lacte Iunonis, & combuſtione, quam Sol effecit. Nec audiendus eſt Ariſtoteles, qui in aeris regione eum collocauit. A Manilio perquam belle deſcriptus hic eſt *libro 1. Viſus*, inquit, *incurrit in ipſos, Sponte ſua, ſeque ipſe docet, cogitque notari.* Vult idem ſedem eſſe Heroum poſt vitam. Ouidius iter vocat, quo Superi accedebant ad Iouem, *Metamorphoſ. 1.* Dextra læuaque dicit eſſe atria nobilium Deorum, quos Macrobius *Maiorum gentium Deos appellat.* Hi ſunt *Iupiter, Mars, Mercurius,*

Neptunus, Vulcanus, Apollo, Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus. Sunt qui etiam hanc esse viam volunt animarum migrantium in cœlum & orcum illum cœlestem penetrantium, *vt refert Ioannes Grammaticus ex Damascio.* Verba eius sunt: φησὶ γὰρ ἐκεῖνος ὁδὸν εἶναι ψυχῶν τὸ γάλα τῶν ἅδην τῶν ἐν οὐρανῷ διαπορευομένων. Atque hic ille locus, vbi Cicero fingit Scipionem Æmilianum colloquẽtem cum Africano maiore, quod (*vt ante dixi*) hanc sedem Heroibus destinatam crederent gentiles, soluto naturæ debito.

Lactes intestina, auctore Marcello, nomen habent ἀπὸ τοῦ γάλακτος, id est, lacte, *vt scribit Priscianus.* Huius singulare lactis, quo vocabulo Titinius, Pomponius, & multi alii sunt vsi. Plautus in Curcul: *Ita vacuitate cibi venio laxus lactibus.* Idem in Pseudolo dicit *fugitiuum vinciendum agninis lactibus, quasi escaria vincula ceteris valentiora sint.* Plinius videtur lib. XI. tãtum hominibus tribuere lactes: At Spartanus *murenarum* quoque *lactes* nominat, Titinium etiam *agninas.* Quoad etymon, sunt qui a licio nomen deriuant, quod alliciant cibum quod ipsum non ausim prorsus repudiare, etiamsi illud prius Priscianum propugnatorem habeat.

Lactuca herba refrigeratrix, & proinde somnum concilians, semineq; epoto libidinum imaginationes in somno cõpescens, aluum tamen emolliens & stomacho grata *iuxta Dioscoridem,* Plinio & Varroni a lacte est nominata. Nam cũ exierit in caulem, vim quandam nanscisciturt succo aut lacti syluestris lactucæ persimilẽ: *vt tradit idẽ Dioscorides.* Eadẽ ꝓpter vim ψυκτικὴν καὶ ἐφεκτικὴν τῆς πρὸς τὰ ἀφροδίσια ὁρμῆς vt est apud Athenæum, a Pythagoricis appellata est εὔνουχος. Et Callimachus finxit admodum scite, Venerem Adonini inter lactucas abscondisse significans hac fabula, ὅτι ἀσθενεῖς εἰσὶ πρὸς τὰ ἀφροδίσια οἱ συνεχῶς χρώμενοι θρίδαξι. Forsan idcirco Aristoxenus homo gulosus irrigauit suas lactucas mulso mane & vesperi, quas virides appellabat placentas natas e terra, Veteres eius esu claudere solebant mensam, quod vim quandam ipsi tribuerent ventrem cohibendi & roborandi, quales cibi reliquis præmittendi non sunt, ne descensum prohibeant aliorum

liorum ciborum. At Plutarchi tempore in primas illa mensas fuit inuecta. Vnde Martialis:

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum.
Dic mihi cur nostras incipit illa dapes?

Galenus equidem nõ agnoscit in ea vllam astrictionem, neque laxationem, sed facile dicit euinci a natura, ac proinde primis mensis præcipit eam apponi, quæ caussa esse potest, quod tandem admiserint hanc περὶ τὰς θρίδακας διαλλαγὴν, καὶ τῆς τάξεως διαφοράν. Etymon nostrum video etiam cõfirmatum ab Isidoro, cum ita scribit: *Lactuca dicta est, quod abundantia lactis exuberet, seu quia lacte nutrientes fœminas implet.* A studio lactucæ Lactucini sunt dicti Valerii. Quare qui Cons. Anno 297. M. Valerius Max. dicitur, is Diodoro est Μάρκιος οὐαλέριος Λακτύκας. Sic Iunii dicti Bubulci, *quod optime vterentur bobus:* Cicerones, Lentuli, Fabii, a *ciceris, lentis, & fabæ satione:* Pilumnus, quod pilum inuenerit Pistrinis. Eadem ratione forte Piso Calpurniorum cognomen, Stolo gentis Liciniæ, Fullo Apustiorum, Cornicen Oppiorum, dictusque Pictor Q. Fabius, quod primus Romæ Salutis ædem pinxisset, L. Ælius Stilo Præconinus, quod præco fuisset, *teste Plinio libr. 33. cap. 1.* Serranus Attilius, quod ipsum inuenissent serentem, & a piscium studio Licinius Murena, & Sergius Orata.

Lactucina Dea veteribus erat, quæ præerat segetibus & lactescentibus frumentis.

Lacuna aquæ collectio a lacu deriuatur *secundum Festum*, quam alii *Lamam* appellant.

Lana vestimenti militaris genus, quod aliis vestimentis iniicitur, dicta videtur Varroni a lana. Ego autem non absurde deflecti posse putauerim a Græco χλαῖνα, prima litera detracta, quæ sic ἀπὸ τοῦ χλιαίνειν, id est, *calefaciendo*, quod efficit villorum crassitie, est appellata *iuxta Hesychium*: Cui & Festus Grammaticus bonus astipulatur. Strabo vocem Gallicam esse docet *Geographiæ 4.* vbi eius de Galliæ populis verba: ἀφ᾽ ἧς τοὺς δασεῖς σάγους ἐξυφαίνουσιν οὓς λαίνας καλοῦσιν. At Græcam esse verisimilius est. Quid quod nec pauca a

Græcis acceperint Galli? Sed de iis alio loco commodius. Meminit huius vestis non solum Virgilius, sed etiam Lucilius & apud Græcos Homerus *Il. 2. vt & lib. 10.* cum ait: ἀμφὶ δ' ἄρα χλαῖναν περονήσατο.

Latus. Hæc vox respondet Græcæ λαῖτος, quæ Hesychio est ἀκήρατος, *incolumis, integer, & hilaris*. Quanquam Grammatici deflectāt a latitudine mentis, quæ diffundi videtur, cum afficitur gaudio.

Laici, qui illis qui initiati sunt sacris, literarumque mystis opponi solent, ἀπὸ τοῦ λαοῦ, id est, *populo* appellationem trahunt. His Martianus prohibuit publice de fide catholica disserere. Secutus eum Alexander eius nominis quartus & Pontifex Romanus decretum fecit, in quo prohibebat omnino cum publice tum priuatim verba facere de re tanti momenti. *caput. 2. de heret. in. sexto.* Credo ansam præbuisse Constitutioni principis Pontificisque decreto insulsas & imperitas indoctorum quorundam de rebus arduis disputationes, quibus tum temporis Christianam fidem labefactarunt magis, quam promouerunt.

Lallo verbum vsurpatum a Persio *Satyra 3.* natum videtur quibusdam a Lallo Deo, qui balbis istis næniis præerat, quas pueris occinunt nutrices, eosque vicissim reddere cogunt. Nullam enim literam facilius sonant pueri, quam λ lambda. Vnde malim factitium esse nomen deriuatum a sono vel nutricum, vel matrum, vt pueris somnum inducant. Ausonius Epistola 17. de filio Probino: *Nutricis inter lemmata lallique somniferos modos.*

Lama, quæ nihil aliud est, quam lacuna vel aquarum collectio, deflecti videtur a lacu. Non desunt tamen qui definiūt χλίδον καὶ πηλώδη τόπον cænosum locum παρὰ τὸν λαιμὸν a gula tropicōs.

Lamia a laniando Isidoro, sed quam insulse? Aliis ab Hebræo לילית, qua voce noctua vel nycticorax, aut denique lamia significari solet. Sed diuersitas vocalium & consonantium id negat, neque tale etymon ὀρθότητα habet in sese,

quæ

quæ constet sibi, quamque aliquis affirmet de naturæ penu depromtam. Lamiarum genus apud Romanos traxerunt a Lamo, qui *vt apud Homerum est in Odyssea.)* regnauit Caietæ. Hinc Silius: *Et cognata Lamo Caieta.* Hinc & Ælius Lamia vel ipso Horatio auctore oriundus. *Æli*, inquit, *vetusto Nobilis a Lamo.*

Lampsacenus dictus Priapus, *vt Valerius Flaccus docet*, quod oriundus fuerit ex Lampsaco Mysiæ ciuitate ad Hellespontum, quæ olim *Pityusa* est nominata. Stephanus scribit ab Homero πιτύειαν vocatam, ab Epaphrodito λαομιδοντίαν. Concilium hic habitum tempore Valentis scribit Cedrenus: Sed is omnia eius acta rescidit &, Episcopos, qui eo conuenerant, in exsilium egit.

Lamyrus, Ptolemæi cognomen a scommate ortum, vt solent nonnulla. Est autem λάμυρος is, qui nobis dicitur *facetus.* Ita dictus Antigonus δόσων, quod promittendo quidem liberalis esset, sed parum præstaret, tantum pollicitis diues: Et Scropha Tremellius a ioco eo, quod nullam esse dixisset in villa scropham, nisi illam quæ in centonibus iaceret, lectum digito extenso monstrans. Nominatus & Cornelius Asina, quod, cum emto fundo, vel *(vt aliis placet)* elocata filia sponsores ab eo solemniter postularentur, asinam produxerit pecunia onustam, certum videlicet pignus sponsorum loco.

Lana a laniando *iuxta Grammaticos*, vt vellus a vellendo. Antequam enim inuenta esset tonsura, vellebantur ex ouibus lanæ. Lana succida quæ succisa ex oue nondum est lota, a sudore est appellata Varroni, qui *de re rustica lib.* 2. scribit hoc modo: *Tonsura tempus inter æquinoctium vernum & solstitium, cum sudare inceperint oues, a quo sudore recens lana tonsa succida est appellata.* Appulam lanam laudatissimam esse indicat Plinius his verbis: *Lana autem laudatissima Appula, & quæ in Italia Græci pecoris vocatur, alibi Italica.* Rutilam fuisse lanam legimus in pecoribus Bethicis, id est, *Hispanis*, ex quibus texere solebant vestes nullo alio adhibito colore: Vnde Bethica lacerna apud Martialē: *Non est lana mihi mendax,*

nec mutor aheno: Sic placeant Tyriæ: me mea ſtinxit ouis. Et ad finem libri XII. *Bethis oliuifera crinem redimite corona, Aurea qui nitidis vellere tingis aquis.* Idem alibi breuibus docet, quænam lanæ commendabiles potiſſimum ſint, quæ ſecundum, quæ tertium locum obtinent, hoc modo:

Velleribus primis Apulia, Parma ſecundis.
Nobilis, Altinum tertia laudat ouis.

Virgilius Georg. I. dicit *Æthiopum nemora molli canentia lana & Seres vellera foliis depectere.* Vbi Seruius. Apud Indos & Seres ſunt quidam in arboribus vermes, qui *bombyces* appellabantur, & in morem aranearũ tenuiſſima fila deducunt: Vnde eſt *ſericum.* Nam lanam arbor eam accipere non poſſumus, quæ vbiq; procreatur. Etiamſi alii auctores ex arboribus, non ex vermibus lanas fieri prodiderint. A lana lanificium eſt dictum, quod apud veteres etiam principum vxores & filiæ tractabant. Lanugo tenuis pilorũ eruptio eſt ad lanæ ſimilitudinem, vt in adoleſcentũ genis & Pomis, quæ dicuntur *Cydonia.* Hinc idem Virgilius in Bucolicis: *Ipſe ego cana legam tenera lanugine mala.* Ad finem addo, quod notatu eſt dignum ex Feſto, laneas effigies Compitalibus noctu ſolitas in compita dari, quod lares, quorum is dies erat Feſtus, animæ putarentur eſſe hominum redactæ in numerum Deorum poſt mortem.

Lanerum veſtimenti genus ex lana ſuccida Feſtus.

Lancea a Græca voce λόγχη vocabuli originem habet *ſecundũ Feſtum.*

Lanio vel Lanius, qui carnes in macello proponit venum, a pecoribus laniandis nomen inuenit.

Laniſta, qui gladiatorum familias ſecum habere ſolebat, vt eos publica edentibus munera locaret, a laniandis viris, cum dimicarent inter ſeſe, habere videtur nomen. Committi enim ſolebant aliquot eorum paria, & in arenam ſpectante populo produci. Ludos eiuſcemodi edebant aliquando Magiſtratus cum certaminibus & fabulis, vt alias eſt dictum. Tãdem a Theodorico Gothorum rege vniuerſi[illegible] huius immanitatis vſus ſublatus fuit. Quanq̃ & ante eum Claudius princeps

princeps Rofce. ludos, quos ex arbitrariis fecerat ftatos, iam femel fuftuliffet.

Lanx à latitudine.

Laodicea vrbs Afiæ ad flumen Lycum, olim *tefte Plinio Diofpolis* dicta, *deinde Rhoas*, & nobilis Hierone ciue qui populo hæreditatem diuifit fupra duo talentorum millia, item Apollinari Epifcopo, qui plærofq; biblicos libros reddidit carmine Græco heroico, à Laodice Priami filia appellationem trahit, *vt quidam volunt*. Vnde id habeant, adhuc dum fatis explorare non potui, Cedrenus fcribit conditam ab Antiochi patre Seleuco cum Apamæa, Edeffa, Berrhœa, Seleucia. Si id verum, à Priami filia, quo pacto nominabitur? Nifi reftauratam ab eo dixeris, inftar Antiochitæ, cui antea nomẽ erat Antigoniæ, *vt idem prodit*? Sic Byzantij & multarum aliarum ciuitatum rudera mutata & innouata legimus, & quoniam alia plane facies fic reddita fuit reftauratione, non fecus habitum fuit, quam fi ab ipfis reftauratioribus effent conditæ. Eft & Laodicea apud Plinium vrbs Mefopotamiæ, & apud Ptolomæum vrbs Cælofyriæ, quæ prius & λευκὴ ἀκτὴ eft dicta, feu albũ littus, iuxta Stephanum, apud quem etiam audit *Ramitha*.

Lapathum, τὸ λάπαθον, deflectitur (*quantum liquet ex Diofcoride & Suida*) παρὰ τὸ λαπάττειν ἢ λαπάσσειν, ὅτι μὲ ἑψηθὲν ἀπολλύνει καὶ μαλάσσει τὴν κοιλίαν, quod *decoctum emolliat aluum, ficut & malua facit*, vt fuo dicetur loco.

Lapis dictus nonnullis, quod pedem lædat. Falfa notatio: nã vis & nomen non apte rei conueniunt. Scaliger exercitatione 108. cenfet Doricam effe vocem, quippe deductam à λάας. Contra faxum vetuftiffimam Thufcorum vocem: quod non nifi facrificijs adhiberetur, ficut eadem origine *Sagmina, Saga* & *Sacer*. Monendi fumus, Romanos miliaria lapidibus diftinxiffe. Itaque ad primum lapidem tantundem ipfis erat, atque ad primum miliare, *vt eft apud Liuium*. A lapide fit lapidare folenne apud Iudæos fupplicium in eos, qui conuitium protuliffent in Deũ. Eft hac pœna affectus Stephanus proto martyr.

Lapithæ λαπίθαι, iuxta Eustathium Il. μ. Γένος ἡρωικὸν ἐν Θεσσαλίᾳ κενταύροις πολέμιοι, ἀπό τινος λαπίθου υἱοῦ ἀπόλλωνος, καὶ Στίλβης νύμφης, ἔχοντες τὴν τοῦ γένους ἀρχήν. Ἰστέον δὲ ὅτι, λαπίθης ἔοικε γίνεσθαι παρὰ τὸ λα ἐπιτατικὸν, καὶ τὸ ἔπιθον χρόνου δευτέρου ἀορίστου· εἰπεῖν γὰρ ὦ λαοὶ πείθονται, οὐκ ἐᾷ τὸ μέτρον οἷα συστέλλον τὴν τῆς λέξεως ἀρχοῦσαν. Vel potius, παρὰ τὸ τοὺς λαοὺς εἰς ὀπὶν ἄγειν, quod in curam adducant populos. Hi enim in Pirithoi nuptiis magnam excitauerunt pugnã, cũ vim inferre pararent nouæ nuptæ & aliis matronis Venere simul & vino incalescentes: Ita vt magna vtrimq; ederetur strages. Multa de hac mutua Centaurorum & Lapitharũ laniena siue conflicta Ouidius *Metamorph.* 12. Pindari *interpretes*, Hesiodi *Absis*, & alij boni auctores. Plutarchus scribit in Thesei templo olim fuisse depictam. Et Horat.

At ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata:

Laponia vel *Lappia* à polo septentrionali tantum quinq; gradibus distãs, quasi inepta prouincia sit, nomẽ est consecuta. Quippe cuius incolæ sunt homines inepti *Lappen*. Descripsit hanc Damianus à *Goes*, meminitque multis in locis Olaus Magnus.

Lar. Lares dictos à Lara Nympha & Lariũ matre fabulantur Poetæ. Imprægnatam enim canunt à Mercurio, cũ duceret eã ad Inferos iussu Iouis, eo quod prodidisset Iunoni, Iouem deperire Iuturnã peperitq; ex duce Deo Lares, qui compita seruant, *vt 2. Fastor. canit Ouid.* At à vitio loquacitatis: postea dicta est *Lala*: Tandem & Muta ob linguã ipsi exscissam. Sunt qui etiam *Maniam* appellant, itẽ *Larundam*. Atq; huius sacrificia recte feralibus iuncta inuenio, quod ei cum mortuis commune sit silentium. Cumq; ei sacrum fieret, persuasum erat cõpesci linguas inimicorũ, sicut hostes arceri putabant, cũ hostiã offerrent Laribus, vt intelligere licet ex Festo, qui etiam scribit: *Compitalibus ipsis suspendi solitas effigies viriles & muliebres ex lana, imo tot pilas, quot erant seruorum capita, tot effigies, quot erant liberi, vt ita parcerent viuis,*

viuis, & essent iis simulachris contenti. Macrobius scribit obseruatum aliquandiu, vt his simul & Deæ Maniæ mactarentur pueri pro incolumitate familiarum, quod sacrificij genus pulso Tarquinio sustulit Brutus, constituens vt allij atq; papaueris capitibus supplicaretur, quo ita satisfieret Apollinis responso de nomine capitũ. Gallo etiam iis litatum legimus, *vt alias est dictũ.* Quod vero domi coli cœperint, inde natum vult Seruius, quod apud antiquos mortui domi sepelirentur, quos itaq; venerabantur, vt Deos domesticos. Hinc Lar familiaris *Apuleio authore*, qui posteriorũ suorum curã sortitus, pacato & quieto numine domũ possidet. Hic ab antiquis canis figura effornabatur, eiusq; filiũ creditum est fuisse Seruium Tullũ Romanorum regẽ, qui ideo primũ ludos his instituerit, quib. postea, (*vt scribit Macrobius*) vndecimo Cal. Ianuarij feriæ sunt dedicatæ. Bello autẽ Antiochi vota est ædes ab Æmilio Regillo prætore in campo Martio, Laribus, (*vt vocãt*) permarinis, quos ita nominauit, ꝙ mari sibi adfuerant. Eidem, quod omnia oculis suis tuta præstarent, etiã præstites sunt dicti, & alio nomine Hostilij, quod crederentur hostes arcere. Festus præstitẽ ab antiquis dictum scribit significatione eadem, qua nunc *antistitem* dicimus. Alij idcirco præstites nominatos volunt, quod non solum priuatarũ ædium & compitorum, sed & vrbis custodię viderentur præesse. His legimus etiam Augusti genium adnumeratum, quem scribit Porphyrio libertinos eis sacerdotes attribuisse. Lactãtius autem & Diomedes Grammatici Idæos Dactylos siue Curetes Lares fuisse putant, eosq; tres numero. Ornari solebant coronis & floribus. Vnde in Augusto Suetonius: *Compitales Lares ornare in anno bis instituit vernis floribus & æstiuis.* Tibullus:

Hic puer verno primum de flore coronam
Fecit, & antiquis imposuit Laribus.

Iuuenalis:

O parui nostriq; Lares, quos thure minuto,
Aut farre, aut tenui soleo exornare corona.

Sed hæ coronæ euaſerunt aliquando ad amplitudinem tantam, vt cum Donaticis, quibus donabantur in ludis certare poſſent, *teſte Feſto Pompeio.* Dicti ſunt porro lares *Grundiles*, quos *Diomede Grammatico authore*, Romulus conſtituit in honorem Scrophæ, quæ triginta porcos pepererat. *Grundire* enim veteribus idem erat, quod nobis *grunnire.* De ſimulachris eorũ, quos pręſtites vocamus, ſcribit Plutarchus, ſolitos eos veſtiri pelle canina, aſſiſtente etiam ad latus cane, quod rerum domeſticarum cuſtodiam & curam ſibi commiſſam haberent, & proinde canum inſtar eſſe deberent manſueti domeſticis alienis terrori. A laribus deniq; dicitur *Lararium* locus domeſticus & ſacer, in quo Dij domeſtici coli & adorari ſolebant. Refert Lampridius Seuerum Imperatorem in larario ſuo inter alia habuiſſe effigies Abrahami & Chriſti, ad quas matutinis horis ſacris operabatur.

Lardum vel *laridum* caro ſuilla, quaſi large aridum, Macrobio, Iſidorus ſic appellatum exiſtimat, quod domi repoſitum conſeruaretur. Veteres enim domos dicebant lares.

Larua noxia: Inferorum vmbræ, Græce μορμολύκεια, à laribus iuxta Grammaticos.

Lateranus Deus focorum creditus, nomenq; illud adeptus, *vt prodit Arnobius*, quod ex laterculis crudis, aut ex quacunq; materia focos fabricarent apud antiquos.

Latinus Λατεῖνος. Nomen id Antichriſti fore cenſet Irenæus, quod numerum 666. in ſe contineat, *vt Apoc.13.eſt proditum à Ioanne.* Atque idem efficiet, inquit, vt aut emere quiſquã aut vendere non poſſit, niſi qui habeat aut characterem, aut nomen beſtiæ, aut numerum nominis eius. Sciendum autem Græcos ex alphabeti literis numeros conficere ſuos. Quæcumq; ergo: vox numerum hunc literis ſuis includet, eadem continebit in ſe & numerum Antichriſti. Quales autem ſint iſtæ literæ, & quod inde reſultet nomen, conſtare hactenus abſolute non potuit. Veteres multum ſeſe in eo exercuerunt, & ſimul plæraſq; eorum diuinationes aſſcribam. Nomen ergo Antichriſti iuxta

Hip-

Hippolytum est ΤΕΙΤΑΝ, id est, *gigas*, quod eius literæ numerum hunc reddant. Nam T denotat 300. E 5. I 10. T 300. A 1. N 50. quorum omnium summa redit ad 666. Ticonius quidam aliud effinxit nomen, quod est ΛΑΜΠΕΤΙΣ *illustris*: nam & huius vocis literæ exprimunt hunc numerum, quippe Λ 30. Α 1. Μ 40. Π 80. Ε 5. Τ 300. Ι 10. Σ 200. Primario eiusdem nomen est ΑΝΤΕΜΟΣ, cuius elementa sunt Α 1. Ν 50. Τ 300. Ε 5. Μ 40. Ο 70. Σ 200. Sed iuxta Aretham & Irenæum nomen eius ΛΑΤΕΙΝΟΣ, cuius literæ itidem Bestię numerũ exprimunt, Siquidem Λ denotat 30. Α 1. Τ 300. Ε 5. Ι 10. Ν 50. Ο 70. Σ 200. Atque ita iam habes, ex quibus literis originalibus nonnullis placeat compositum esse Antichristi vocabulum. Ego vero suspenso iudicio nihil hic affirmo vel statuo aliis cedens exactius de hac re iudicium.

Latium à Latino rege appellationem trahit secundum Varronem. Hinc *sermo latialis* & *latinus*, & *Iupiter latialis*, quod coleretur in Latio. Alij accepisse id nominare volũt, quod Saturnus à Iano exceptus hospitio, cum regno pulsus Iouis iram fugeret, ibi latuerit. Astipulatur Virgilius 8. Æneid. his verbis:

Id genus indocile & dispersum montibus altis
Composuit, legesq́; dedit, Latiumq́; vocari
Maluit, is quoniam latuisset tutus in oris.

Et Ouidius Fastor. 1. Dicta quoq; est Latium terra, latente Deo. Quamquam Varro tributum velit hoc nomẽ, quod lateat inter præcipitia Alpium & Apennini. At melior pars auctorum priorem arripit sententiam.

Latro Festo authore appellari solebat, qui militabat conductus, quasi λατρεύων seruiens. Est enim λατρεία seruitus. At nunc mutata significatione vocabuli, viarum obsessores appellantur *latrones*, quod à latere adoriantur, vel latẽter insidientur, aut deniq; lateant, vt opprimant alios de improuiso. Prioris significationis vestigia supersunt apud bonos auctores. Dixit enim Plautinus miles: *Latrones, quos conduxi.* Et in Pœnulo *latrocinari* extulit pro *stipendio præsente*

militare. In Trinummo *latrocinatum ire dixit* pro eo, quod Terentius *militatum*. Tanta vis est vsus in mutanda vocabulorum significatione, quibusdam etiam obliterandis penitus & aliis substituendis. Nam, vt inquit Horatius:

Hunc penes arbitrium est & vis & norma loquendi.

Latus à latendo inclinari videtur, quod sub axilla vel brachio lateat, præsertim in iacentibus.

Lauerniones dixerunt veteres fures, quod essent sub tutela Deæ Lauernæ, quam precabātur, vt consilia sua in furando & mentiendo fortunaret. Ab eadem dicta est, & *porta Lauernalis*. Meminit eius Horatius Epistola ad Quintium, & Plautus in Aulul. *Ita me bene amet Lauerna, te iam, nisi reddi mihi iubes vasa, pipulo hic differam ante ædes.* Festus scribit: *Solitos fures in huius luco admodum obscuro furta prædamque inter se luere*, id est, *diuidere*. Nomen autem eam habere volunt à *latendo*.

Laurentalia Festa, solita celebrari 10. Cal. Ianuarij, ab Acca Laurentia inuento nomine, quam Romuli ferunt fuisse nutricem. Sacrum illi fieri solebat in Velabro, qua itur in viam nouam ad sepulchrum Accæ. Macrobius dicit eadē hæc esse cum Iouis ferijs. *1. Saturnal. cap. 10.* cum inquit: *Decimo Cal. Ianuarij feriæ sunt Iouis, quæ appellantur Laurentalia.* Et paulo post: *Solenne sacrificium eidem constitutum, quo Diis manibus eius per Flaminem sacrificaretur, Iouiq; feriæ sunt consecratæ, quia existimarunt antiqui animas a Ioue dari, & rursus post mortē reddi.* Quæ vero præcedunt in Macrobio, pertinent ad alteram Accam cognomēto Tarutiam vel Taruntiam vulgare scortum, cuius feriæ mense Aprili celebrabantur litante Martis sacerdoti, estq; institutum hoc illi sacrificiū, quod, cum opulentissima esset, populum Romanum instituisset hæredem.

Laurentina via, quæ ducebat Laurētum, vbi ancillæ Augusti Cæsaris, quæ in agro Laurenti quinque pueros pepererat, monumentum eius principis iussu erectum fuit.

Laurus μαντικὸν φυτὸν Græcis, spectatissima arbor in monte Parnasso Plinio, & grata Apollini, secundum Isidorum à

laude

laude vocabulum est mutuata. Ea enim cum laude coronātur capita victorum. Quapropter apud Virgilium legas de victore: *Viridiq; aduelat tempora lauro.* Notumq; est illud, Imperatores Romanos re bene gesta solitos fuisse mittere literas lauro reuinctas, victoriarum & lætitiæ nuncios, quæ erant & dicebantur laureatę, *vt in epistolis ad Atticum habetur.* Hinc triumphis dicata, vel gratissima domibus ianitrix Cæsarum Pontificumq;, sola & domos exornat, & ante limina excubat, *vt scribit Plin.* Et paulo post: *Fasces imperatorū decorat.* Ex his in gremio Iouis optimi maximi deponitur, quoties lętitiā victoria noua attulit. Victores quoq; in Pythiis certaminibus peculiariter coronabantur lauro. Quin illud abunde constat, imperatorum capita passim laureata conspici in nummis, eosq; triumphaturos laureas sibi ex laureto decerpere solitos boni ominis gratia, & pangere confestim eodē loco alias, quodq; dignū admiratione, sub obitū cuiusq; imperatoris arborem ab ipso instituta clanguisse. Quid quod nouissimo Neronis anno, in quo Cæsarum progenies defecit, totum lauretum exaruerit, & eodē portento antiqua & ingens laurus, subito fuerit collapsa in palatio cuiusdā ciuitatis, vnde Alexander Seuerus profecturus erat ad bellū: quod parauerat contra Germanos. Propter antiquitatē nec illud omittendum, qui vicerāt olim in Capitolinis agonibus, eos donari solitos corona & ramo lemniscatis, aut torque inuolutis. Nam qui secundi erant, eorum coronæ & palmæ sine lemniscis erant, isq; mos obtinuit Romæ à tempore Domitiani, qui instituit tales agones, ad tempora vsque Censorini, vt ibi Poetæ, Rhetores, aliique Professores artium ab Imperatore laurea insignirentur corona, & proinde *Laureati* dicerentur. Quinimo pro insigni poeticæ facultatis est habita, ipsisque vaticiniis dicata. Qua de causa δαφνηφάγοι dicuntur vates. Et Lycophron: Δάφνην φαγὼν φοίβαζεν, ἐκ λαιμῶν ὄπα. Tradidit etiam Serapio Ascalonita, lauro ad dormientium caput apposita vera videri somnia. Atq; huc referendum etymon Daphnes apud Eustathiū,

quam ille ferre vult nomen ab intensionis particula δα, & φῆναι, quod dicere aliquid & affirmare significat.

Laus, quæ est λόγος ἐμφανίζων τὴν ἀρετὴν, *sermo illustrans virtutem*, videtur nonnullis deflecti ab antiquo verbo Æolico λάυω, cuius composita remanserunt adhuc ἀπολαύω, παραπολαύω, συναπολαύω, *fruor, obiter fructum capio, vna fruor.* Alij deducunt ἀπὸ τοῦ λαοῦ quod laus sit populi consensus & prædicatio de alicuius virtute.

Lazarus nomen Eleazari vide.

Lebes, λέβης, vas & receptaculum liquoris, *vt Pollux censet*, τῇ λαβῇ, id est, *ansa*, respondere videtur secundum veteres, vel potius ὅτι λείβεται ὕδωρ εἰς αὐτόν. Gutturnio enim effunditur aqua in manus conuiuarum ad lauandum, inque lebetem siue malluuium decidit, quod læua manu tenet minister. Accipitur eo modo apud Homerum, cum dicit ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος νίψασθαι. Nam Pollux affirmat *gutturnium*, quod Plinio est guttus, esse πρόχοον, Homero, quippe τὸ ὑδροφόρον ἀγγεῖον. ad lebetem, τὸ ὑποδεχόμενον ἀγγεῖον. vas illud, quod suscipit guttatim effusam in manus aquam, additq; etiam λεβήτιον posse dici: vtrumque vero: quod effundit & recipit, χειρόνιπτρον. Aqua ipsa, quæ ante cœnam vel prandium suppeditabatur ad abluendú manus, ὕδωρ κατὰ χειρὸς, vel κατὰ χειρῶν appellabatur, *teste Athenæo, libro 9.* At post cœnam vel prandium dicebant νίψασθαι, vel ἀπονίψασθαι, *teste apud eundem Aristophane Grammatico.* Quamquam Pollux, τὸ νίψασθαι, intelligat πρὸ τῆς τροφῆς, ἀπονίψασθαι δὲ μετὰ τὴν τροφήν.

Lectus & *Lectica* à legendis, id est, colligendis stramentis & herbis, ex quibus fieri solebant, appellantur perotto. De Lecto nolim ipsi litem mouere, de lectica omnino. Erat enim in ea Lectulus stratus, seu puluinar, cui incumbens homo locuples à sex seruis (ἑξαφόρον hinc vocant) aut octo (eam ὀκτωφόροι nominabant) extra vel intra vrbẽ, hac illac ferebatur, qui quidem serui lecticarij propterea sunt dicti. A lecto itaq; nomen erit Lecticæ. Notandum autẽ magis ea gestari solitas matronas, quam viros primarios, & au-

& aulæis circumseptam fuisse vt plurimũ, quibus inerant fenestræ. Scribit quippe Plutarchus in Eumene, cum incitatis lecticariis cursu esset delatus, submouisse illum ex vtraq; lecticæ parte aulæum, & magna lætitia manum protendisse. Sunt tamen (*vt prosequar, quæ pertinet ad etymon*) qui ἀπὸ τοῦ λέκτρον, voce Græca lectum deducunt: Alij à pannis collectis ad cubandum. Varro, cuius vestigia premit perottus, à colligendis stramentis, porro à lectis sternendis dicta sunt lectisternia, sacra scilicet conuiuia ex victimis Deorum. Horũ crebra apud Liuium mentio, *vt est lib. 9. Decad. 3.* fiebant illa Ioui, Iunoni & Mineruæ Romę in Capitolio hoc modo *Iouis simulachrum statuebatur in lecto recubans: Iunonis & Mineruæ imagines in sellis considebant. Deinde multa nocte epulis appositis introducebantur epulones septẽ, qui cibos sacratos comedebant, fieriq; solebant impendente aut premente aliquo malo periculi pleno.* Arnobius meminit Lectisternij Cereris. Habent enim Dij lectos, atq; vt stratis incubare possint mollioribus puluinorum, *inquit*, tollitur & excitatur impressio. Hinc & huiusmodi epulæ appellantur puluinaria Deorum à Cicerone *4. Tuscul.* Seruius in Virgilium dicit fuisse lectos, qui sterni consueuerint in templis in honorem Deorum, dictaq; *puluinaria*, quasi *pluminaria*, quod replerentur plumis. Ius & potestatem indicendi huiusmodi epulas Ioui & cæteris Diis habuerunt primum Triumuiri Epulones, *vt testis est Liuius 3. belli Macedonici.* His additi fuerunt postea duo: Tandem Circensium ludorum ambitione sunt redacti ad septem. Ab his autem epulis vsq; adeo abhorruerunt Christiani, vt mortem oppetere, quam illa sacra celebrare maluerint, sicut Marcelli Pontificis & aliorum testantur historiæ. Nec tantum vno die, sed per triduum continuum ea nonnunquam habita, licet intelligere ex his Liuij verbis: *Curatum lectisternium, & per triduum habitum Decemuiris sacrorum curantibus, & puluinaria in conspectu fuere Ioui & Iunoni: Alterum Neptuno & Mineruæ: tertium Marti & Veneri, quartum Apollini & Dianæ, quintum Vulcano ac Vestæ, sextum Mercurio ac Cereri.* Sed primum

Lectisternium factum Romæ, testatur idem Liuius lib. ab V. C. 4. quando tribus, amplissime tū apparatis & stratis lectis placauerunt Deos immortales. Obseruatum & illud ab antiquis, vt, quoties supplicationes aut lectisternia indicerentur, à iurgiis & litibus abstinerent, & vinctis vincula adimerent, atque ita soluminodo rebus occupati diuinis & actionibus bonis, sacratiores redderēt dies. Post lectisternia addo lectorum apud veteres quasdā species. Archaicos enim dicebant *humiles, paruos, inelegantes, nō sumptuosos*, ab Archia artifice notatos, *vt Seneca*, Sothericos de artificis nomine rudes & impolitos. *Punicanos* lectos nominat Isidorus paruos & humiles Carthagine primum à Pœnis aduectos. Quoad materiam lecti citrei erāt ex citro, eborei ex ebore, ærati ex ære, testudinei ex testudine. Græci ἀνακλιντήρια, vocant item κλίνας, κλινίδια, κλιντῆρας, στιβάδας & στιβάδια.

Lectorum citreorum meminit Persius Satyra 1. At illi erant discubitorij, non in quibus noctu somnum capiebant.

Legatum, quod Iustiniano: Donatio quædam est à defuncto relicta, sed ab hærede præstanda, à lege dici vult Vlpianus *in fragmentis*, quod modo legis imperatiue relinquatur. Alij à legendo deducunt, quod de *leg. 1. l. 116.* delibatio dicatur. Quæ autem delibantur & decerpuntur, ea leguntur. Sed præstat prius etymon amplecti, quando eruditiores etiam ipsum legandi verbum à lege deriuant, vt legare nihil sit aliud, quam statuere, decernere, disponere de legatis aut donationib. in testamento. Itaq; valde bene in 12. tab. *Paterfamilias vti legaßet super pecunia tutelaue suæ rei, ita ius esto.*

Legio à legendo, eo quod milites legantur in delectu, inquit Varro *quarto de lingua Latina.* Vox enim plane Romana, cui respondentem vocem Græci non habent. Ideo Plutarchus: ἐκλήθη λεγεὼν τῷ λογάδας εἶναι τοὺς μαχίμους, *vocata est legio, quod lecti essent ex omnibus militares.* Gaza quidem in Catone Maiore transtulit τάγμα, verum improprie, cum Græci eo vocabulo ordinem significent. Sciendum autem legiones olim nomina fuisse sortitas à numero, sicut

& mi-

& milites, qui sunt dicti ab illis *Primani, Secundani, Quintani, Decimani, Vigesimani.* Nonnunquã ab armis. Sunt namq; dictæ *Pilatæ*, & *milites Pilati*, à pilis, *peltati* à peltis, *Scutati* à scutis, *funditores* à fundis, *Tragularij* à tragulis, *Sagittarij* à sagittis, *Cataphracti* à cataphractis. Legimus & illis inditum nomen ab aliquo euentu, sicut in Gallia dictam legionem Alaudam constat à nominis istius aue, cuius & Cicero ad Attic. meminit: *Fulminatricem legionẽ* legimus apud Dionẽ in M. Antonino, & alibi. Quantum ad numerũ, nõ is semper vnus & idem fuit. Regnante Romulo conflatã quidã volunt ex peditũ millibus tribus, equitibus vero trecẽtis. Carolus Sigonius & hũc secutus Onuphrius Pannuuinus post Sabinos victos, & in vrbem receptos auctam eã prodũt ad millia quatuor, vnde & dicta fuit *Quadrata.* Liuius scribit *libro 6.* Anno ab V.C.376. scriptas fuisse quatuor legiones millium quaternûm, & *lib. 7.* in maxima Senatus anxietate auctum earum numerum supra quatuor millia peditum, vsque ad ducentos, equites tantum fuisse trecentos, & *lib. 8. singulis 4.* legionibus quina peditum millia assignat. Polybus *libro 6.* suo tempore eas conscriptas tradit ex quinis peditum millibus, & equitibus trecentis. Festus testatur C. Marium primum omnium sex millia in eam assumpsisse, quem quoq; numerũ tempore suo vnicuique legioni tribuit Vegetius, additis equitibus septingentis & triginta duobus. Vt facile quiuis coniicere hinc possit, incertum aut recte non semper eundem numerum militũ, cuiq; legioni tributum fuisse à veteribus. Dux legionis primipilus dictus, de quo suo loco.

Legitima, in iure est portio hæreditatis iure naturali liberis debita, nomen adepta suum, quod secundum naturæ leges relinquatur. Iure Codicis olim pars bonorum. 4. in legitimam est computata, deducto ære alieno & funeris impensa, *l. Papinian. ff. de inoff. testam. l. cum quæritur. C. eodem.* Hodie autẽ, cum quatuor sunt filij, aut pauciores, Tertia pars est: cum plures, dimidia, facta inter eos, qui sunt capaces, ex æquo diuisione, *auth. nouissima. C. de inoff. test.*

Legumen à ὀσπρεῖον, cuius ſemen non erumpit in ſpicam, ſed continetur in ſiliquis, & ex quo panis non fit, cuiuſmodi ſunt *faba, piſa, phaſeoli, ochri, lathyri, cicer, lentes, & eruum*, Varroni à *legendo* videntur dicta, quod vellantur à terra, non vt fruges ſecentur. Plane hic nobiſcũ facit Seruius Grammaticus ſummus *Georgic. 1.* cum dicit, quod manu legatur, dictum *legumen*. Hebræi vocant זרעים à זרע *ſeminauit*.

Leimera dicta olim Epidaurus, ὡς λειμῶνας ἔχουσα, quod habeat prata, *teſte Euſtathio Il. 2.*

Leipothymia, quæ animi defectio eſt, abſq; ſudore tamen frigeſcentibus tantum extremis corporis partibus vna cum præcipiti virium lapſu, facultate vitali non omnino diſſoluta. ἀπὸ τοῦ τὸν θυμὸν λείπειν, inuenit nomen.

Lelegia vetuſtiſſimum eſt nomen Laconię, nomenq; hoc inditum ei ſcribunt auctores à *Lelege* indigena, qui princeps hic imperauit. Ita enim Pauſanias Meſſenicorum initio: ἀποθανόντος λέλεγος, ὃς ἐβασίλευσεν ἐν τῇ λακωνικῇ, τότε δὲ ἀπ' ἐκείνου λελεγία καλουμένη, μύλης πρεσβύτερος ὢν τῶν παίδων ἔσχε τὴν ἀρχήν.

Lemanus lacus melæ & Plinio, Ptolomæo λιμένη, ex quo locum Strabonis *lib. 4.* emendo ἡ λεμένη λίμνη (prius enim ibi, ἡ πελαμένη λίμνη) nominatus videtur Alberto ab Alemannis, quaſi *Lemannus*, quod hi prope ipſum habitauerint. Pertinet is locus ad Allobroges Galliæ Narbonenſis populos, qui nunc *Sabaudienſes* dicuntur, inq; eum Rhodanus ingreditur, & rurſus egreditur, *teſte Cæſare belli Gallici, lib. 1. & Plutarcho in vita Annibalis.* Ammianus 15. fatetur etiam Rhodanum ſeſe ingurgitare paludi nomine Lemano, ſed intermeantem nunquam ſe aquis externis permiſcere. Nunc audit hic lacus *Lauſonius*, vt in Antonini Hodæporico, vel potius Loſanenſis & Genuenſis, ab adiacentibus *Lauſanna* & *Genua*, aut *Gebennæ lacus*, à ciuitate *Gebenna*.

Lemniſci, id eſt, *faſciolæ*, inquit Feſtus, dependentes ex coronis, propterea dicuntur, quod antiquiſſimum fuit genus coronarum lanearum. Hæc ille.

Lemo-

Lemonia tribus à Pago Lemonio appellata eſt, qui eſt à porta Capena, via Latina, *vt eſt apud Feſtum.* Meminit eius Cicero, *Philip. 9. & in orat. pro Planc.*

Lemuria ſacrificia à Romanis Diis Inferis inſtituta quaſi Remuria appellata voluit Porphyrio, cum ad placandos inprimis Remi manes ſint inducta. Scripſit idem conſueuiſſe ea celebrari per triduum ante additum anno menſem Februariũ, Lemures autem vagari, & vmbras eſſe Romi-num ante diem mortuorum, dictoſque eoſdem quaſi Remures à Remo, cuius occiſi manes Romulus frater placare volebat. Quidam nominant ea Lemuralia, iamq; noctu iactabant fabam, lemures ea ratione extra ianuam domo ſe eiicere exiſtimantes. Hinc Feſtus: *Fabam nec tangere nec nominare flamini Diali licet, quod ea putatur ad Inferos pertinere: Nam & lemuralibus iacitur laruis, & parentalibus ſacrificiis adhibetur.*

Leno conciliator ſtupri, *inquit Iſidorus*, eo quod mentes miſerorum deliniendo ſeducat. Feſtus etiam inde trahit appellationem, quod alliciant adoleſcentes. Talem ſe deſcribit Sannio *Adelph. Act. 2. ſcen. 1. Leno ſum, fateor, communis adoleſcentum pernities.*

Lens Iſidoro vocata, quod ſit humida & lenta, Græce φακὸς ἢ φακῆ. Naſcitur tenuibus cauliculis, & foliis anguſtis vni pediculo adnaſcentibus quam plurimis, Aracho aut viciæ ſimilibus, ſed longe minoribus. Fert etiam flores exiguos, & ſolum amat tenue ſiccumq; cœlum. Si in cibum ſumatur perturbat mentem. Sed nec in aluum ſecedit, nec ipſam ſiſtit. Iis duntaxat, *authore Galeno*, vtiliter in cibo præbetur, quibus aquea in carne hæret καχεξία. Si frequenter ſumatur, ſtomachum non ſolum cum inteſtinis inflat, vt idem cum Dioſcoride affirmat, ſed etiam aciem oculorum obtundit.

Lenæus nominatus Bacchus ἀπὸ τῆ ληνοῦ, id eſt, *torculari*, quo vinum exprimitur. Vnde ληνοβάτης *vuarum calcator.* Et λήναιον, feſtum Bachi, quod quia menſe Ianuario agebatur, dictus fuit & hic ληναιών.

Lentiscus arbor, cuius cuspis est lentus & mollis. *Isidorus.*

Leo. Inditum huic nomen Etymologici volunt, παρὰ τὸ λάειν ὅ ἐστι θεωρεῖν, quod est *videre.* Sane somni parcissimi esse dicitur hoc animal, & oculos habere inter dormiendũ quodammodo patefactos. Vnde multi insomnes crediderunt leones *vt Manethon Ægyptius in iis, quæ scripsit ad Herodotũ tradit.* Atqui falluntur omnes, cum leo palpebras habens perexiguas, quæ oculũ penitus obtegere non possunt, etiamsi dormiat, splendorem tamen oculorum intuentibus offerat, qui plurimus emicat ab eius pupilla. Et credimus Aristoteli, esse impossibile vllum animal somni expers perpetua vti vigilia. Est etiam leo terrifico aspectu, vsq; adeo vt licet nihil moliatur hostile aut ferum, intuentes tamen terreat oculorum vi & maiestate. Sed enim sunt, qui etymon prius reiiciunt, quod haud se legisse meminerint, τὸν λέοντα βλέπειν μὲν ὀξικιὸν, ἀλλὰ ῥινηλατῆσαι δεινὸν εἶναι cernere acutissime, sed odorari sagacissime, *vt scribit Ælianus lib. 17. cap. 16.* Atqui ab illa oculorum inter dormiendum apertorum persuasione oriri potuit talis nomenclatura. Retinebo eam itaque, donec meliora edoctus fuero.

Leodium. De nomenclatura huius vrbis eruditorum coniecturas adscribam, in primis Huberti Thomæ Leodiensis, cuius hæc sunt verba. *Dico igitur, quod est, Leodium oppidum à Gallis Legiam à legione, ibi cæsa & hybernante ab initio appellatum fuisse, à Germanis vero non valentibus Romanam siue Gallicam exprimere vocem, in* Luijch *deinde* Ludich *id nominis detortum. Dictiones autem huiusmodi incipientes à* Lud. *quando Latinas facimus in* Leo *conuertimus, vt* Ludger / *Leodegarius,* Ludpolt / *Leopoldus. Hinc* Ludich *Leodium appellatum, non video cur reformidem asserere. Qui vero appellationes deriuant ex Homero a Leode Ithacensi procorum Penelopes vno, in eos χαιρετῶν καὶ ἑλώτων monendum reor ex eodem Poeta, vt desinant delirare.* Quid hæc sola? Audiamus & Lipsium in poliorceticis. Totus enim in eo est, vt *Leodicum* dicendum sit, non *Leodium*: id quod alludere videtur ad Ludich. Negat aliter appellatam vrbem ante annos trecentos. Ita scriptum in Sigeberti Gemblacensis manuscri-

nuſcriptis chronicis, & proinde Leodicenſes audire ciues, neque aliud præ ſe ferre plumbeam tabulam, non ita pridem erutam, in qua hæc: *Nithardus Leodicenſis Epiſcopus, qui fuit Anno M X L I I.* Addit & aliam vetuſtiorem, tum iſta ex Caroli Magni vita: *Celebrauit Paſcha in Leodico, vico publico.* Compoſitam denique aſſirmat vocē ex *Leode-dyck*, vnde compendio *Leodedyck*, & magis vulgate **Luydick**, quod ſignificat populi aggerem aut limitem. Vrbs autem ea inferioris Germaniæ eſt maxima propemodum, valde amœna, ſuoque ambitu altiſſimos montes vitibus conſitos amplectens, adde latiſſimam in valle planiciem, trium fluminum confluxum in Moſam, ædificia magnifica, templorum ſtructuras admodum ſuperbas, vndiq; agrum omnium rerum vbertate præſtantem, adiacentem etiam Arduennam ſyluam, ex qua pręter feras ligna quoque immenſæ (*quod ait Strabo*) longitudinis comportantur. Nobilis & ampla ciuitas, olim celebris academia tam inſigni, vt aliquando ſimul ibi literis operam dederint octo Regum diuerſorum filij.

Leouardia Friſiæ Occidentalis vrbs primaria, ſolum mihi natale, quibuſdam nomen habere videtur à proprio viri nomine, quod eſt Leo, qui hic fundum habuerit ſuum, aut potius ædes ſuas, prope editiorem terræ locum, qui lingua noſtra dicitur **een vhier**: Aliis à portu admodum grato, nobis **een lieue vbeer**. Alluebatur enim hic locus ante aliquot annorum centurias mari, inque eo portu ſatis erat proſpectum nautis à ponti ferocia. Vt minime dici hic poſſit, quod Philoctetes apud Sophoclem de Lemno, eſſe videlicet eam, *οὐκ εὔορμον, οὔτ' οἰκουμένην.* Et paulo poſt ad Neoptolemum:

> *Ταύτῃ πελάζει ναυβάτης οὐδεὶς ἑκών.*
> *Οὐ γάρ τις ὅρμος ἐστὶν, οὐδ' ὅποι πλέων*
> *Ἐξεμπολήσει κέρδος, ἢ ξενώσεται.*
> *Οὐκ ἐνθάδ' οἱ πλοῖ τοῖσι σώφροσι βροτῶν.*
> *Τάχ' οὖν τις ἄκων ἔσχε.*

Amœno & plano loco & velut in meditullio Friſię eſt ſita.

Campi circumiacent commendabiles earum rerum vbertate, quæ vitæ ſunt neceſſariæ. Magna enim illic lactis, butyri, caſei, & auium diuerſarum copia. Ouium vitulorum, boum, vaccarum & porcorum abundantia non ſolum exteris, verum etiam indigenis eſt admirabilis. Non parua quoque hic cuniculorum & leporum abundantia. Horni arborum fructus longe præſtantiores exoticis. Maximus ibidem tritici, ſiliginis, Auenæ hordei, & leguminũ prouentus. Quinimo multi & varij generis piſces, cum ex lacubus dulci aqua plenis, tum ex pelago huc importãtur. Vndique hortos videas viſu delectabiles, at ſenticoſa, aſpera, vliginoſa loca nulla. Plateæ ſunt amplæ; magnifica ſatis ædificia. Saluberrimus aer: Quo fit, vt raro hic graſſetur peſtis ex aeris corruptione initium trahens, at multo magis ex aliquo cõtagio, eaq; haud ita exitialis atq; alijs plæriſque in locis. Ciuium humanitas ea, vt in media Hellade natos & educatos credas, non arctois pruinis & frigori adeo vicinos. Nec mirum. Scytha erat Anarcharſis, at ſtudiis humanitatis imbutus. Erat & Epictetus Phryx, Cartaginenſis, Clitomachus, Cyrenaicus, Ariſtippus, Democritus Abderita. Neque enim homines tantum emollit cœli clementia (etiamſi non parum illa valeat) ſed etiam ſtudia, mores, commercia, quæ huic genti noſtræ iamdudum vltro citroque agitata fuerunt cum aliis nationibus.

Lepidus. Lepidum deflectere videtur Donatus παρὰ τὴν λεπίδα à lamina polita, vnde detractus eſt omnis cortex & ſcabrities, aſperitaſue.

Lepus Græce λαγὼς, non *δασύπους, vt ex Plinio conſtat*, qui Daſypodem à lepore diſtinguit, *lib. 10. cap. 63.* animal formidoloſum natura & vigilantiſſimum, quippe quod Xenophõ ſcribit *clauſis palpebris vigilare, adapertis dormire*, ἀπὸ τοῦ λάειν, quod eſt *aſpicere*, dicitur nonnullis. Ego non abſurdũ crediderim, vt quaſi *leuipes* dictus ſit *lepus*, quantumuis in eo Quintilianus reprehendat Varronem, qui id ſe dixerat audiuiſſe à præceptore ſuo.

Leſſus

Leſſus. In 12. tab. ſic legas: *Neue leſſum funeris ergo habendo*. Quid hic eſſet leſſus, non ſatis intellexit Acilius, cum ſuſpicaretur funebris veſtimenti genus fuiſſe. Sextus autem Ælius *leſſum*, quaſi *lugubrem eiulationem* dici voluit, vt vox ipſa ſignificat: Eamq; Ælij ſententiam probare ſe & veram iudicare profitetur Cicero *2. de legib.*

Leſtrigones, quorum ſedes antiqui exiſtimarunt fuiſſe prope Caietam, quæ nunc Phormiæ oppidū eſt in Italia, *teſte Plinio* ἀπὸ τῆς λῃστρείας, id eſt, *latrocinio*, ſortiti ſunt nomen. Eorum rex fuit Antiphates, & veſci ſolebant carnibus humanis. Vnde littus cruenti Antiphatæ dixit Papinius *Syluar. 1.* Etiamſi Thucydides *6. Hiſtoriarum*, vbi de Sicilia loquitur, *Leſtrigones fabuloſos* arbitretur.

Lethargus ſeu veternus, quem inertem ſeu otioſam obliuionē interpretari poſſis, ſi quidem nomē reſoluas, à ſymptomate nomen inuenit, quod qui eo laborant, iis marcor & inexpugnabilis dormiendi cupiditas, tantaq; rerū obliuio contingat, vt matulā poſtulantes obliuiſcantur meiere, & confeſtim in ſoporem relabantur, pituitoſa materia in cerebri ventriculis, vel in ambientibus membranis, aut deniq; in cerebro ipſo putreſcente, atq; inde etiam generata febri. Etenim λήθη *obliuio* eſt, ἀργὸς *otioſus*.

Lethe fluuius Aphricæ apud Strabonem, Lucanum, Pliniū, item alter Inferni apud Poetas, etiā ab *obliuione*, quæ mortem ſequitur, & Græcis eſt λήθη, nomen arceſſit. Semel hic monendi ſumus, flumina illa, quæ finxerunt apud Inferos Poetæ, Mythicos conſtituere in nobis. Siquidem Lethen nihil eſſe volunt præter errorem animæ obliuiſcentis maieſtatem vitæ prioris, qua fruebatur, antequam demitteretur in corpus. Similiter per Phlegetontem intelligunt irarum cupiditatumque ardores: per Acherontem, quidquid feciſſe aut dixiſſe, vſque ad triſtitiam, humanæ vanitatis more pœniteat: per Cocytum, quidquid homines in luctum & lachrymas compellit: Per Stygem, quidquid humanos animos in gurgitem odiorum demergit: *Author Macrobius.*

Lethum bona pars eruditorum ab eadem origine Græca deducit, à qua deducuntur Lethargus & Lethe ab obliuione videlicet, *vt est apud Verrium.* Alij trahunt à verbo antiquo *Leo*, id est, *deleo*, quod mors omnia antiquet & deleat. Nonnulli per antiphrasin, quasi *minime lætum* dictum existimant, sicut lucus, quod *minime luceat*: Parcæ, quod *nemini parcant*, sunt dictæ: Et Acacius, qui haud quaquam est simplex, & purus: In quibus natiua nomina vim suam amittunt. Postremum tamen hoc etymon non creta, sed carbone notãdum iudico, cum hic diphthongus, illic appareat vocalis simplex. Atqui primam sententiam approbat etiam Festus Grammaticus bonus, cui (*quantum in me est*) astipulari non vereor.

Leuana credita Dea, quę de terra leuat infantes.

Leucas. Epiri promontorium Ptolemæo, oppidum Melæ & Eustathio, qui & νῆσον appellat, Acarnaniæ oppidum Stephano. Leucadia & pariter peninsula Plinio, contra sinum Ambracium sita, & accolarum opera à continente abscissa, nomen tulit à Leucade albicante petra, de qua Sappho sese dedit præcipitem stimulante ipsam cupidine, sicut cecinit Menander, non à Leucadio Icari filio, *vt quidam fingunt.* Iuxta hunc locum Actiaco bello, victus fuit cum Cleopatra Antonius Prælio nauali, ab Augusto, qui postea illic Apollini Leucadio nobile templum erexit. Longo post tempore mos ibi obtinuit, vt in Apollinis sacrificio sontem aliquem è specula deiicerent auertendæ iræ numinis diuini gratia, sed additis pennis: At cadentem multis nauiculis conabantur excipere, vt ita seruatum & incolumen extra fines patrios amandarent.

Leucothea, λευκὴ θεά, id est, *alba Dea*, si exprimas Latine, quod cum se cursu proriperet per campum albicantem, amentia & furore affecta cum filio *Melicerta*, qui deinde mutato nomine dictus *Palæmon*, in mare sese deiecerit. Exstat in eam Orphæi hymnus, & alias audit cum Matuta, tum Ino. Vtrumque nomen coniunxit Homerus,

Odyss.

Odyss. ε. his verbis: Τὸν δὲ ἴδεν Κάδμου θυγάτηρ καλλίσφυρος Ἰνὼ Λευκοθέη.

Leui tertius filius patriarchæ Iacobi nomen habet à לוה adiunxit, eo quod Iacob adiunctus fuerit vxori Leæ, & ex illa coniunctione filius sit natus.

Leuita. Magnus & eruditus scriptor Plutarchus, at in hoc nomine quam turpiter lapsus, cum Græcum etymon nomini affingens, à Lysio & Euio Bacchi nominibus deducit. Addit Hebræos inprimis veneratos hunc Deum, inq; eius honorem abstinuisse à carne suilla, cuius & sacerdotes fuerunt Leuitæ: Falsa omnia. Docet enim Scriptura sacra à tribu *Leui* dictos *Leuitas.* Non possum non hic etiam ridere Porphyrium, quod à porcina carne abstinere scripserit Hebræos, quod id animal in eorum regione non reperiatur. Sic enim se habent eius verba: Φοίνικες, καὶ Ἰουδαῖοι, τῶν χοίρων, ἀπέχονται, ὅτι οὐδὲ ὅλως ἐν τόποις ἐκείνοις ἐφύετο ... ἐφείσκοιτο.

Lex, quæ, *auctore Cicerone 1. de legibus*, summa ratio est insita naturæ: iubens ea quæ facienda sunt, & prohibens contraria: Iuxta Papinianum commune præceptum, *iuxta Demosthenem*: εὕρημα καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων. Stoico vero Chrysippo: πάντων βασιλεὺς θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ ἄρχων, καὶ ἡγέμων, καὶ κάνων δικαίων, καὶ ἀδίκων. Aristoteli: ὁμολόγημα πόλεως κοινὸν διὰ γραμμάτων προστάττων πῶς χρὴ πράττειν ἕκαστα. In Rhetor. ad Alexand. Platon. ἀγαθὸν μέγιστον ἐν τῇ πόλει. Pindaro Poetæ: πάντων βασιλεὺς, vt testatur Herodotus *3. rerum Græcar.* à legendo deriuatur Ciceroni, vt & Varroni, quod ex pluribus statuendis sit lecta, vnaque & sola obseruetur. Solita est etiam publice legi, vt omnibus foret nota, & ita seruari possit ab omnibus. Atque ita omnium oculis expositas fuisse duodecim tabul. leges vel potius Decemuirales (*vt quidam nominant*) ex veterum scriptis accepimus, easque æri incisas ad Atheniensium exemplũ, qui itidem Solonis leges tabulis æneis, quas ἄξονας vocabant *Demosthene & Plutarcho testibus*, inductas habuerunt.

Sunt tamen alij, qui à ligando, sed infœlicius, deriuant, & eo spectare videtur Ouidius his verbis: *Nec verba minantia fixo Ære ligabantur*: Nisi forte, *Legebantur*, substituendum existimes. Ego autem video id multis hactenus placuisse.

Libamina à Libero vult dicta Ouidius *Fastor. 3.* cum inquit: *Nomine ab authoris ducunt libamina nomen.* A Libero autem *festa Liberalia* dicta, quod per totum oppidum eo die sacerdotes Liberi, hoc est, Bacchi sederent hedera coronati, libis etiam & foculo sacrificarent. Constabant autem ea ex farre & melle apta sacris, *vt ait Seruius.* Ouidius eadem à Libero patre, vt & *Libamina* deducit, etiamsi Varro à *libando* trahat. Ipsamet Poetæ verba subiicio rursus:

Nomine, inquit, *ab auctoris ducunt libamina nomen,*
Libaq;, quod sanctis pars datur inde focis:

Nisi hic Ouidij auctoritas, quid obstet, à *libando* deriuare mallem, secutus Varronem, quod proprie leuiter aliquid degustare significat, dictum (*vt quidam putant*) à labiis, quasi *labiare.* Virgilius: *Purpureosque metunt flores, & flumina libant.* Proditum est memoriæ Romulum in sacris nunquam vino, sed lacte libasse. Hebraice vero talis libatio est נסך.

Libanus mons Syriæ quibusdam dictus videtur, quasi לבן, id est, *albus*, quod in eo excelsa quædam cacumina sint media quoq; æstate refulgentia niuium albedine. Alij à thuriferis arbusculis in eo nascentibus dictum volunt. Nam לבנה *thus* est, Græcis λίβανος. Excurrit ab oppido, quod dicitur Sidon, stadiorum centum & quinquaginta longitudine ad Smyrnam vrbem Syriæ. Atque idem cum Antilibano efficit τὴν κοίλην καλουμένην Συρίαν, id est, *Cœlesyriam*, *vt scribit Strabo*, Inter hos duos autem labitur fluuius Orontes.

Liber, vide *Liberalia.*

Liberalia Liberi festa, inquit Festus, quæ Διονύσια dicuntur Græcis. Nonnullis placet instituta esse hæc primum ab Atheniensibus, & solita celebrari ab antiquissimis agricolis, in

lis, in quibus Hymni canebantur Baccho, apud Græcos græca, apud Latinos lingua latina; *teste Seruio*, cum Hymni matris Deûm Græcam vbique linguam requirerent. erant & eius sacra non tacita, vt plæraque alia, sed aperta, sicut & sacra matris Deûm: Nam omnium generum instrumenta orgiis eius adhibebantur. In eisdem libera quiduis loquendi potestas erat vnicuique. Vnde Mæuius: *Libera lingua loquemur ludis Liberalibus*. Tum libera toga adolescentibus dabatur relicta pueritia, cuius rei causas quatuor commemorat Ouidius *Fastorum 3*. Quippe sumebant eam, in Liberi patris Festo, vel quod ea ætas cum ipsius semper iuuenis ætate conueniret: vel vt commendarentur à parentibus Libero, quem Romani patrem vocant, vt, qui pædagogi cura carebant, eos numinis tutela susciperet: vel quod ita liberioris vitæ iter ingrederentur: vel denique vt adolescentum frequentia non deesset ludis Liberalibus, cum ad eos multi non religione, sed togæ sumendæ studio conuenirent. Varro scribit *veteres togam ad calceos, vsque & talos demisisse*. Iusta autem eius mensura circumscribebatur sex vlnis, *teste Porphyrione*. Virgilius, *authore Seruio*, induit eam, cum esset annorum sedecim. Alioqui etiam 24. anno sumi solebat. Augustus Cæsar Senatorum liberis protenus induere permisit, vt ita celerius assuescerent Reipub. Sed antequam togam sumerent virilem, vtebantur puerorum alij tantum prætexta, quæ olim regum fuerat & Magistratuum, *vt scripsit Diomedes Grammaticus*, alij, nempe patricij, tum quorum patres gesserant curulem magistratum, toga prætexta, id est, cui purpura prætexebatur, vt ex eius rubore pueri, ingenuitatis pudore regerentur, dictaque fuit, *virilis toga*, quam tandem sumebant, Libera multiplices ob causas, *vt paulo ante declaratum est ex Ouidio*, cuius etiam doctissimos versus quidni subiiciam?

Restat, vt inueniam, quare toga libera detur,
Luciferis pueris candide Bacche tuis:

Siue quod ipse puer semper iuuenisq; videris,
Et media est ætas inter vtrumq; tibi.
Seu quia tu pater es, patres sua pignora natos
Commendant curæ numinibusq; tuis.
Siue quod es Liber, vestis quoq; libera per te
Sumitur, & vitæ liberioris iter.

Tres causas hic habes. Quartam vero declarant decem versus sequentes, quos inspiciendos bono & diligenti lectori hac vice relinquo. Interim nec illud prætermittendum, *Liberalia* simul & *Bacchanalia*, haud eodem tempore agitata fuisse. Illa enim cum fierent XVI. Calend. April. togæ procurabantur pueris: At hæc singulis agebantur mensibus, quæ tandem tamen propter dedecus sublata fuerint à Consule posthumio. Ab eruditis quoque notatum, *Dionysia* apud Græcos celebrata fuisse tripliciter: si temporis rationem habeas: Prima quidem per agros mense Posideone: Altera eo mense, qui inde ληναίων est dictus: Tertia mense Elaphebolione. Atque hæc de Liberalibus. Sed vnde Bacchus Liber? Augustinus dicit, appellatum hoc nomine, quod mares in coeundo per eius beneficium liberentur seminibus emissis, quod etiam agere dicunt in fœminis Liberam. Forsan ideo Græcus Poeta vinum appellauit, γάλα τῆς ἀφροδίτης. Apuleius *Veneris hortatorem & armigerum*. Alij appellatum volunt Liberum, quod Bœotiæ vrbes liberas reddiderit, Vnde Diodorus: *In Bœotia iussit in gratiam patriæ omnes vrbes liberas esse, ciuitate sui nominis condita, quam & liberam pronuntiauit.* Festus ita vult dictum, quod vino vsi omnia libere loquantur, quos ebrietas petulantiores reddit. Alij à libatione nominis auspicium trahunt: Alij à liberando, quod eius sacra, *vt Seruius ait*, ad animæ purgationem pertinerent: Nonnulli, quod liber & vagus sit. Secundum Aristotelem enim sunt Apollo & Liber vnus & idem Deus. Atque hinc recte obseruat Macrobius ex veterum sacrificiis, Solem in supero Hemisphærio Apollinem vocari, in infero Dionysium. Plutarchus autem *Problem. 104.*

quærit

quærit hoc modo: *Cur Dionysium Liberum patrem vocant? An quod bibentibus libertatis sit causa? Fiunt enim pleriq; ebrietate petulantiores: An quod libationem præbuit? An sicut Alexander dicitur, quod pro Bœotiæ libertate pugnauit, Dionysium Liberum dictum esse putandum est?* Seneca: *Liber non à licentia linguæ dictus est inuentor vini, sed quia liberum seruitio curarum animum asserit vegetatque, & audaciorem in omnes conatus facit.* Idque volunt esse nonnulli illud Nepenthes, quod Homerica Helena Telemacho propinauit.

Liberi dicuntur homines à libertate, & sunt seruis oppositi, Indicat illud Iustiniani diuisio, qua omnes homines diuidi: in *liberos* & *seruos*. Cicero pro Cluento ait *eum liberum dici, in cuius potestate sit arbitrio suo viuere, eatenus tamen, quatenus lege & instituto fuerit permissum.* Si per liberos sobolem ipsam intelligas, erunt liberi, qui ex libero orti sunt matrimonio *secundum Isidorum.* Nam qui ex libero & ancilla sunt nati, sunt seruilis conditionis.

Libertus, cum in iure intelligatur is, qui iusta ex seruitute per patronum est manumissus, à libertate etiam arcessit nomen, quam Cicero in paradoxis dicit, *esse potestatem viuendi vt velis*, *Florentinus facultatem eius, quod cuique facere libet, nisi vi aut iure prohibeatur.* Cæterum ciuilis hic intelligitur libertas, non illa naturalis, aut philosophica, qua liber est animus à vitiis & prauis cupiditatibus, Itaque Vlpianus: *Libertum eum definit, quem quis ex seruitute ad ciuitatem Romanam perduxit.* Isidoro libertûs, quasi *liberatus appellatus videtur. Prius enim seruitutis iugo erat subiectus. Huius vero filius est Libertinus.* Sic ille: Cum tamen Iustinianus prodat libertinos esse, qui ex iusta seruitute sunt manumissi. Antonius Vacca Iurisconsultus scribit: *Libertinorum appellationem olim in infinitum eos continuisse, qui descendissent ex manumissis.* Sane alio atque alio modo Libertini vocabulum à veteribus acceptum. Siquidem antiquissimis temporibus dictum apparet libertinum, qui erat natus ex duobus libertis, sicut libertus appellabatur, qui iustam seruierat seruitutem, Aliquando

rum penuria eſt, *vt ait Saluſtius.* Vaſta hæc regio, deſerta & arenoſa, ſita ſub tropico æſtiuo, ac proinde æſtu intolerabili laborans. Quapropter *ſitientem nominat* Lucanus. Et tamen (quod mirum) in tanta locorum vaſtitate roſcidæ ſunt noctes, vt ros huic terræ datus videatur imbrium loco. Nulla etiam regio prodigioſorum animalium tam ferax. Vnde natæ & hæ parœmiæ: *Libyca fera,* in hominem verſipellem, moribus variis, & ingenio ancipiti: Item. *Semper adfert Libya mali quippiam: Semper Africa aliquid noui apportat.* Significatur autem hoc nomine à ſcriptoribus ea fere regio, quæ ab occaſu imminet Ægypto. Neque enim ſemper totam Africam deſignat, ſed eam potius regionem, quæ media eſt inter Carthaginem & Ægyptum. Leo Africanus tertiam facit Africæ partem, quæ lingua Arabica dicitur *Sarra*, id eſt, *deſertum.* cuius principium orientem verſus trahatur à Nilo, ad oceanum vero ſeſe extendat in occidentem verſus meridiem Nigritarum regioni contermina ſit, verſus Septentrionem terminetur Numidia. Græce dicitur Λιβύη, Stephano & aliis ὀλυμπία, ὠκεανία, ἐσχατία, κορυφὴ, ἑσπερία, ὀρτυγία, ἀμμωνὶς, αἰθιοπία, κυρηνὴ, ὀφιοῦσα, κηφηνία, ἀερία: Hebræis לודים *teſte Aria Montano.* Primaria vocis etymon dedicant, & aliqui Lipyæ Epaphi filiæ: Alij à vento, qui dicitur *Libs*, & inde ſpirat, nomenclaturam trahunt. Vtriuſque originis meminit Iſidorus, qui ſimul diuerſas eius partes ac partium origines ordine recenſet. Dignum notatu, quod apud Herodotum *libr. 4.* inuenias, eſſe quoſdam Libyæ populos, qui omnibus pueris quadrimis ceruicem conſueuerunt inurere, atque hac ratione liberari eos à morbis pituitoſis: Quod ſi inter vrendum tentati eſſent ſpaſmo, ſolitos eos curari ſcribit, *aſperſione vrinæ hirci.* Mos iſte inurendi pueros in quibuſdam Italiæ locis ſeruari ſolet, vbicumque epilepſia correpti fuerint, vt eſſe ſolet familiaris is morbus tenellæ ætati, dictus propterea puerorum mater.

Libycus campus *iuxta Feſtũ* appellatus in campo Argeo, quod

in eum primum fruges ex Libya fuerint allatæ. Quam ob causam etiam Ceres ab Argeis *Libyssa* vocata est.

Licia, Quibus stamina ligantur, quasi *Ligia*, dicta sunt Isidoro. Hæc in veneficarum carminibus magnam habere vim credebant veteres, quod ita hominum mentes implicari posse existimarent, vt ab illis implicatur Stamen. Innuere videtur hoc etiam Virgilius, cum ita canit: *Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore Licia circundo.*

Licnites dictus est Bacchus ἀπὸ τῶν λίκνων, id est, *à cunis*, in quibus infantes recubant, *vt ait Hesychius*. In eum est Hymnus apud Orpheum cum suffimento mannæ thuris.

Lictori à ligando datum nomen *iuxta Fenestellam*. Cum enim magistratus populi Romani quempiam verberari iussisset, tum manus eius cruraq; solebāt ab eo, cui mandatum erat officium talo vinciri. Approbatum hoc etymon Valerio Ruffo. Cicero in Orat. pro Rabirio. *Lictor colliga manus.* Festus tamen à colligatis virgarum fascibus, quos præferebat magistratibus, vult dictum. Græce dicitur: ῥαβδοῦχος καὶ δήμιος, καὶ λειτουργὸς ἀπὸ τοῦ λειτουργεῖν, quod nobis est *ministrare*. Vnde & publicus minister *10. de asino aureo* dictus ab Apuleio. Solebant enim & delinquentibus plagas inferre, virgis cædere, ferire securi. Sunt vsi lictoribus Consules, Prætores, Interreges, Dictatores, & si qui alij magistratus non potestatem solum habebant, sed etiam imperium. Singuli ex his aderant etiam curiatis comitiis, singulis curiis officij causa, non autem vt ferrent suffragia, *vt ex Diodoro, Liuio, & aliis colligi potest.* Ad finem adiicio, dictum etiam lictorem, qui flamini Diali sacrorum causa præsto erat, *teste Festo*, qui farra cum sale auctiora certis ex locis ad rem diuinam petere consueuit.

Lienteria, ἡ τῶν ἐντέρων λειότης i. *Læuitas intestinorum.* λεῖον enim læue quid, hoc est, *continuum & nulla parte diuulsum*, significat, estque læuis & æquabilis intestinorum superficies in eo morbo.

Ligo, à terra liganda & cōstringenda, δικέλλα Græcis παρὰ τὸ κέλλειν, ὅ ἐστι τέμνειν, id est, à secando.

Lignum

Lignum Varroni *15. de lingua Latina* à legendo dictum, quod in agro caducum legatur, & in focum feratur.

Ligula mensurę genus apud Romanos, nonnunq̃ idem cum cochleario, sed non semper, *vt monet Agricola*, in se vero cõplectens cyathi partem quartam, id est, semunciã demptis scrupulis duobus, (nam ligula cumulata apud Columellã, *lib. 12. cap. 21.* notat semunciam bene plenam) nomen traxit à linguæ similitudine, in cauum intra dentes palatũ versus contractæ. Vnde Plinius, & pro mensuræ, & pro linguæ vtitur vocabulo. Sunt enim eius verba *lib. 20. cap. 23.* Sunt qui comitialibus morbis dãdum putant (loquitur de grano ferulæ) Luna quarta, sexta, septima, linguæ mensura. Atq; hæc etiam Agricola animaduertit.

Liguria regio Italiæ nominata videtur Catoni, Sempronio, Beroso Chaldęo à Ligure Phaetontis Ægypti filio, qui hic sedes suas habuerit. Alij à legumine nominis auspiciũ deducunt: Nonnulli fabulose ab vno ex ducibus Iapeti, vt & illi, qui à Ligye gigante arcessunt, quibus propterea abroganda est fides. Græcis ea regio est λιγυεία & λιγυστική: At incola ab hac ora dictus est *Ligur*, Græce λίγυρος, *vt scribit Stephanus*. Antiquissimis temporibus capillatus esse cõsueuit, at tandem tonsus, ex quo illud Lucani: *Et nunc tonse Ligur*. Sed & ab eadem regione *Ligustica* & *Ligustinæ Alpes*, sunt dictæ, quarum meminerunt Ptolemæus, Dio, Liuius & Tacitus, quasque descripsit orationis penicillo Simlerus: Item *mare Ligusticum*, vt Plinius vocat, quo alluitur Liguria. Quid quod ab hac ora Italiæ appellationem habeat *Ligusticum* herba, quam alij mendose nominant *Leuisticum*, eo quod vbi laudatissimum crescat. Idcirco Plinius *lib. 19. Ligusticum syluestre est: In Liguria sua montibus seritur.*

Lilium, Sunt qui hanc vocem manasse putant vnius literæ mutatione à Græco λείριον.

Limaces cochleæ à limo appellatæ, *vt scribit Festus*.

Lymenarchæ portuum custodes, quos Aristoteles in Politicis appellat λιμενοφύλακας, non à liminibus, sed ἀπὸ τῶ λίμενες,

fari bona, id quod absque strepitu & inutili garritu fieri oportebat, quippe vt possent nihilominus celebrari sacra. Hanc ob causam habuisse crediderim Harpocratem effigiem presso obsignatoque ore, tum vt ritus & ceremonias vulgo non esse propalandas significarent: Proinde Flaccus Carminum 3.

Odi profanum vulgus, & arceo: fauete linguis.

Idemque est apud Homerum: τὸ τὰς γλώσσας τέμνειν, incidere linguas, quod nobis *capessere silentium*, sicut interpretes exponunt.

Litare veteres, quasi *lutare*, id est, *luere* & *soluere* dicebant. Varro apud Nonium in verbo *Lutaui*: *Habes, qui & cuius causa fecerim Hecatomben, in quo ego (vt puto) quia luere est soluere.* Itaque vt maximus & maxumus dicitur, ita lutaui & litaui dici existimauit. Alij tamen litare tantundem dicunt, ac rite sacrificare & impetrare. Vnde Suetonius in Cæsare: *Deum pluribus hostiis cæsis, cum litare non posset, intrauit curiam spreta religione.* Et Martialis: *Non quæcunque cadit hostia cæsa, litat.* Cicero de Diuinatione 2. *Quid, cum pluribus Diis immolatur qui tandem euenit, vt litetur, aliis, aliis non litetur?* Et Macrobius ad illud Virgilij: *Animaque litandum Argolica*, *litare*, inquit, *est sacrificio facto placare numen.* Denique Plautus in Penulo: *Si Hercule istud vnquam factum est, tum me Iupiter faciat, vt semper sacrificem, nunquam litem?* Et forte (ne id negligam) deductum verbum à precibus, quas Græci nominant λίτας.

Litera secundum multos quasi *legitera*, quod iter præbeat legenti. Melanchton: *Dictæ sunt literæ, siue quod legendi iterentur quasi legituræ, siue etiam à lituris*, vt ait Priscianus, *eo quod in tabulis ceratis antiqui scribere consueuerint, & postea delere.* Per compendia literarum scribendi mos olim apud Romanos magnopere in vsu fuit, *auctore potissimum Mecœnate*, quem scribit Dio inuenisse primum quasdam literarum notas, quibus celerrime aliquid scripto mandari poterat, easque publicasse per Acilium Libertum. Iustiniani temporibus vocabant has notas *siglas*. Plutar-

thus in Catone vocant σημεῖα ἐν μικροῖς, καὶ βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμάτων δύναμιν ἔχοντα. His aliquando testamenta conscripta, inprimis vero valere testamentum militis iis notatum, didicimus ex *l. Lucius. ff. de testament milit.* Ab his etiam potis dicti Notarij, qui compendiaria scriptura excipere poterant integras orationes, ea ipsa temporis periodo vel potius spatio, quo habebantur ab Oratore. Inseruiebant etiam in describendis auctorum exemplaribus, quod alioqui improbi laboris fuisset opus. Quo minime sit mirum apud Galenum *7. de compositione medicamentorum* mentionem fieri libri ὁλογραμμάτω: Medici cuiusdam Menecratis, quod integris literis esset descriptus. Sed cum harum intelligentia obsoleuisset paulatim, nec tamen minus difficultatis legentibus exhiberent, quam res ipsæ notis descriptæ, prohibuit tandem Iustinianus graui comminatione, ne quis imposterũ in describendis iuris ciuilis libris siglis aut notis vteretur. Mire dextros in illis effingendis fuisse Mirmecidem Millesium & Callicratidem Lacedæmonium, apud Ælianum legas. Fama enim est eos in sesamo minutissima seminis genere, quod milio panicoque simillimum est, distichon aureis literis exarasse.

Littus appellatum creditur, quod ad ipsum aqua alluat, vel allidatur: Sic volunt Grammatici, θῖνα, dictum, παρὰ τὸ θείνεσθαι, ὅπερ ἐστὶ τύπτεσθαι τῇ προσρήξει τῶν κυμάτων, *quod feriatur collisione fluctuum.*

Lituus medium quiddam inter tubam & cornu, quia nec prorsus est rectus, vt tuba, ne totus incuruus vt cornu, quod litis sit testis, appellatus videtur Festo, qui & genus esse prodit buccinæ incuruæ, quo qui cecinerit, *Liticen* appellatur. Eius vsus in bello fuit cum Tuba & Cornu, sonitumque ipsi acutum tribuit Ennius apud eundem Festum, *vt & Statius libro sexto*, Stridulum Seneca in Oedipo: Signa tamen hæc bellica sæpe apud auctores confundi, non ignorandum facit id Ammianus, annotante do-

te doctissimo Lipsio, his verbis: *Vocum lituorumque intonante fragore cohorrui.* Sed nec tantum instrumentum bellicum, verum etiam baculus fuit incuruus, quo sedentes Augures templa auibus designabant. Eiuscemodi baculum Romulus vaticinij peritus manu gerere consueuit, *vt Liuius scribit*, quo Rex idem vrbem conditurus regionem descripsit, eaque de causa Quirinalis dicitur Virgilio. dum inquit:

Ipse Quirinali lituo paruaq; sedebat,
Succinctus Galea. ———

Hunc Romuli lituum amissum fuisse, cum seruaretur in Palatio, auctor Plutarchus, nempe quo tempore occupata vrbs fuit à Gallis, cæterum barbaris reiectis integrum illum & illæsum in alto cinere inuentum, cum ignis cætera consumpsisset. Existimant nonnulli hanc ipsam virgam auguralem, qua parte robustior est, à litui, id est, buccinæ incuruæ similitudine lituum dictam maioribus, *affirmante id A. Gellio cum Macrobio.* Vox sane pura puta Latina. Vt obnoxij sint inexcusabili errori: qui à sonitu ex versu illo Homeri, λίγξε βιὸς insonuit neruus, deducendam nominis originem putant.

Lix iuxta Nonium humor cineri permixtus. *Lixam* enim veteres dixerunt aquam: Vnde *elixum*, quod aqua coctum. Et lixa in re militari, qui aquam militibus ad castra, vel ad tentoria ferre solet, eidem origini dedicat nomen. Nullus est, qui à Licho Herculis socio, deriuat, eo quod illum fuerit secutus. Nec audiendus, qui appellatus eo nomine credit, quod abliguriat quæstum. Porro ab eadem origine traho *lixiuim.* Neque enim Scythica vox est, vt *opinatur Spiegelius*, verum Latina. Meminit eius Columella diuersis locis in etymo plane nobiscum faciens, cum trahit à cinere aquæ permixto, in qua ille decoquitur aut maceratur, ideoq; *κονία*, est Græcis, cum *κόνις* eisdem sit *cinis.*

Longobardi nomen traxerunt a barbis promissis, cum proprie dicantur *Vinnuli*. Alii prębuisse volunt nomen *Alabardas*, id est, longas secures, quibus in bello sunt vsi: Nonnulli longum tractum, quem bottb nominant Germani.

Lorica munimentum corporis, quale videmus in antiquis Imperatorum statuis, nomen habet a loris. Quanquam enim nobis tantum ex ferro constet, olim tamen ex loris fieri solebat. Auctor etymi Varro, q addit Gallos tandē ex ferro succudisse. Legimus antiquis etiam lineas fuisse loricas, quales Iphicratem Atheniensibus pro æneis dedisse testatur Diodorus, inque eius vita Probus. Talem & Alexandrum induere solitum legimus in eius vita apud Plutarchum, vt & Græcorum heroes *Iliad.β*, Fuisse etiam in vsu Hispanis testatur Liuius *libro 31*. Apud Dionem pariter in Caracalla, & apud Suetonium in Galba eiuscemodi loricarum fit mentio. Apud Polybium *& 1. Reg. cap. 4.* lego θώρακας ἁλυσιδωτὺς loricas cathenatas seu Ramatas, forte eo collimat Statius *libro 12.* his verbis.

Multiplicem tenues iterant thoraca cathenæ.

Apud Dionē Cassium in Macrino habemus θώρακας τὺς λεπιδωτὺς *loricas squameas*, apud Plutarchum in Lucullo θώρακα σιδηροῦν *loricam ferream*, apud summum Poetam *auro trilicem*, q cū esset hamis & squameis ferreis conserta, esset præterea tribus liciis per eam currentibus, ornata. *Segmentata & lanea* meminerunt alii auctores. In castris dicuntur *loricæ* illæ aggeris, siue etiam murorum eminentiæ, quæ pectus defendūt. Fiebant illæ plærumque ex cratibus & viminibus, interdū ex pluteis, id est, crassis asseribus & tabulis. Cæsar *belli Gallici*, *Turres contabulantur, pinnæ loricæque ex cratibus attexuntur.*

Loxias nominatus Apollo ἀπὸ τῦ λόξῦ *obliquo*, propter responsa tortuosa, quæ per vates suos reddebat. Tale illud: *Aio te Æacida Romanos vincere posse.* Item, *Athenienses salui erunt in muris ligneis*, id est, *nauibus*, sicut interpretatum legimus Themistoclem. Et de Crœso: *Crœsus Halym penetrans permagnam perdet opum vim.* Et ad Philippum Alexandri patrem:

ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα νικήσεις. Depiq; illud: *Doriacum veniat* λιμῶ, *comitante duellum*, in quo responso dubium erat, nominaretne λιμὸν, id est , *famem*, an λοιμὸν *pestem*. Infinita alia apud auctores partim Apollinis, partim etiam aliorum Deorum responsa admodum flexuosa, dubia, intricata & inuoluta lubens omitto, quod proprio ad id cōparato libello ea reseruem. Sed antequam finem facio, non ignorandum Apollinem quoque λοξίαν dictum videri nonnullis παρὰ τὸ λοξῶς ἰέναι τὸν ἥλιον διὰ τοῦ ζωδιακοῦ, *quod sol oblique Zodiacum permeet.* Idem enim cum Sole creditus Apollo veteribus, vt dictum alias, nec pressit silentio Macrobius.

Lubentina dicta est Venus Augustino a *lubidine.* Vt enim lubet & libet, ita *lubidinem* & *libidinem* agnoscebant veteres: *Lubentiam* nominat Plautus, estque alia a *Libitina.*

Luca ciuitas Hetrurię nomen ferre videtur quibusdam a scutis inauratis, quæ turribus imposita, & solis splendore illustrata valde lucebant: Aliis (inter quos Cato) a *Lucumone*: Prius enim Lucumonia est appellata, inde euphoniæ gratia *Luca.* Iterum aliis placet in illa ora olim oppidum fuisse *Lucum*, eiusq; colonos Lucenses huc profectos, vrbē, quā condiderant, a se dixisse *Lucam* Morbosam eam reddi, siue Αὔσαρον a fluuio, q se diffundit in proximas paludes, testatur Strabo *lib. 5.* Eius muri quondam restaurati a Desiderio Longobardorū rege. Libertatem sibi tandem comparauit ab Imperatore Rudolpho duodecim ducatorum millibus. Sita est autem in planitie ad montes Lunæ, magnificis ædificiis spectabilis. Gens lauta, prudens, ingeniosa.

Lucania Italiæ regio, quæ nunc audit Basilicata, *teste Leandro*, & statim initium a flumine Silaro trahit, qui Straboni est Siler, iuxta nonnullos nomen accessit, a stella quadam lucente & e diametro illi opposita. Falsa originatio. Strabo enim incolas Lucaniæ ortos affirmat a Samnitibus, qui Possidoniates eorumq; socios memorabili pugna debellarunt, ductore Lucio, a quo nomē inditū huic regioni, id q a Festo quoque referri video inter alia, quæ minus placent, in voce *Lucani.*

Ab

Ab hac autem regione Lucæ boues appellati sunt elephāti, quippe visi primū illic Anno ab V. C. 472. *teste Plin. lib. 8. c. 6.*

Lucaria appellarunt Romani festa, quæ celebrabant in luco, qui permagnus inter mare & Tyberim fuit, quod victi a Gallis Romani illic se occultauerint.

Lucerenses & Luceres, quæ pars tertia populi Rōani est distributa a Tatio & Romulo, a Lucero Ardeę rege sunt appellati, qui Romulo aduersus Tatium bellanti auxilio fuit. Festus.

Lucerna a Lucendo nomen. Maximum huius vsum fuisse veteribus in dispellendis noctis tenebris, tum ēt in cœnis, candelabrorum vero paruum aut nullum fere, docent quædam auctorum loca. Ait quippe Virgilius Æneid. 1. *Pendent lychni laquearibus aureis Incensi.*. Petronius: *Lucerna bilychnis de camera pendebat.* Iuuenalis Satyra 6:

Cum bibitur concha, cum iam vertigine tectum
Ambulat, & geminis exsurgit mensa lucernis.

Flaccus Carmin. 3.

Sume Mecœnas cyathos amici
Sospitis tantum, & vigiles lucernas
Perfer in lucem.

Lucetius Iupiter, ꝙ lucis eū crederent auctorē, auctore Festo.

Lucii fuerūnt Romanis ipsa luce nati, sicut Manii, qui mane, *teste Varrone*, aut ominis caussa, ꝙ esset bonus. Manum enim antiqui dicebant bonū. Quanquā Zosimus auctor Gręcus tradiderit Maniū in gentē Valeriā profectū esse, qui primus sacra Diis manibus fecit. Sed quia hæc prænomina sunt vsitata Romanis, videamus & alia hoc tandem loco, vnde suā originē trahant multorū consensu appellata, eo tamen præsupposito, vt prænomē sit, ꝙ præpōitur nomini: Cognomē, ꝙ postponitur: agnomē, ꝙ vltimo subiicitur. Exempli gratia: Prænomē est *Publius*, nomē *Cornelius*, cognomē *Scipio*, agnomē *Africanus*. Est vero prænomē Gręcis προώνυμον, vt scribit Diomedes. Plutarch⁹ modo primū nomē, modo propriū nominat, Diomedes nomē cōmune. Sed ad rē prætio duce Sigonio. Nā Agrippa vocat⁹ (*vt recte ille ex Festo*) q̄ cū labore est nat⁹, exēpli caussa in pedes, nō in caput i. e. ab ęgro partu.

Auli dicti, qui Diis alentibus nascerentur: *Caii* a gaudio patrum: *Cnæi* ob næuum insignem in aliqua corporis parte. At *Faustum* a fauore nominatum scribit Valerius. Quintus, Sextus, Decimus, a numero & loco, quo sunt nati post alios, appellationem habent, *teste Varrone.* Iuxta Macrobium *Saturn. 1.* vocatus est hostis, qui erat procreatus in hostico, eoque nomine appellat Liuius Lucretium Tricipitinum. Gentis Æmiliæ prænomen fuit Mamercus, de quo Plutarchus in Numa hoc modo: *Mamercus fuit Pythagoræ filius, a quo Numa Pompilius filium Mamercum nominauit.* Marcum dictum volunt, qui natus erat Martio mense. De Numerio Festus. Numerius pronomen nunquam antea fuisse dicitur in patria familia, quam Q. Fabius, qui vnus post sex & trecẽtos ab Hetruscis interfectos superfuit, inductus magnitudine diuitiarum vxorem duxit Otacilii Maleuentani (vt tum dicebatur) filiam ea conditione, vt qui primus natus esset, prænomine aui materni *Numerius* appellaretur. *Opiter* dictus, cuius pater auo viuo mortuus erat, quasi qui post obitũ patris sit genitus, quod prænomen Virginio Tricosto cõsuli fuit: *Posthumus*, qui post humatũ patrẽ. *Proculus*, qui patre procul peregrinante: *Publii*, qui prius erant facti pupilli, quam prænomina haberent. *Seruius* item is primum nominatus, quam seruiens mulier primum pepererat, vt de rege Tullio scripsit Dionysius: *Spurius*, qui sine patre. Antiqui enim iisdem literis S.P. Spurium & sine patre scripserunt. At *Tiberii* nomen adepti, qui nascebantur ad Tybrim. *Tullius* ominis caussa quasi tollendus creditur dictus. *Vopiscus*, qui duobus conceptis, & vno abortu excluso ad legitimum partum erat deductus, quo prænomine vsa præcipue est gens Iulia. Prænomen *Lartis, vt tradit Valerius*, a Laribus est sumtum, inditum quondam consuli Herminio. Fuit & Lar Tolumnius Veientium rex, & Lar Porsena, de quo Dionysius *libro 5.* βασιλεὺς ἦν κλουσιανῶν Λάρος ὄνομα, πορσίνας ἐπίκλησιν.

Lucina, appellata est Iuno a luce, quod partum in lucem prodat iuxta illud: *Iuno Lucina fer opem:* vel quod oculis & luci cre-

crederetur præesse, *vt censet Plinius.* Vtrumque etymon confirmat nonnihil, quod oculi superioris integumentum Iunonis tutelæ veteres commiserint. Etenim eo teguntur oculi, per quos luce fruimur, quam a Iunone tribui putabant. Macrobius scribit *Saturnal. vltimo Lunam humidam aperire & relaxare.* Subdit autem: *Hinc est, quod Diana, quæ Luna est, ἄρτεμις dicatur quasi ἀερότομις, id est, aerem secans.* Lucina a parturientibus inuocatur, quia proprium eius munus est distendere rimas corporis, & meatibus viam dare, quod accelerando partui est salutare. Subiicio quoque Ouidii verba ex Fastis. Ait enim:

Gratia Lucinæ dedit hæc tibi nomina lucus:
Aut quia principium tu Dea lucis habes.
Parce precor grauidis facilis Lucina puellis,
Maturumque vtero molliter aufer onus.

Quibus ille verbis partim a luco nomen deriuat, vbi ædem habuit, & lotos exstitit mirandæ vetustatis, partim a luce, de quo etymo dictum loco priore. Græcis eadem est *Ilithia.* Vnde timidis parientibus eam propositam canit Ouidius *Metamorph. 9.* Et Flaccus in carmine seculari: *Lenis Ilithya tuere matres.* Catullus Epigramm. 32. *Tu Lucina dolentibus, Iuno dicta puerperis.* Atqui Iuno Lucina, est Diana.

Lucrum a luendo appellatum Varroni.

Lucus per antiphrasin dictus videtur Grammaticis, quod minime luceat propter arborum vmbras, *vt & Accursius notat. l. d quod. §. fin. ff. de peric. & commod. &c.* Et Seruius Æneid. 1. cum ait Poeta;

Lucus in vrbe fuit media lætissimus vmbra.

Sylua enim erat non cædua, & proinde Deo alicui sacrata. Talis Martis lucus in Ponto, & Albæ. Horatius quoque in arte Poetica coniungit lucum & aram Dianæ. Sed enim aliud ab aliis proditum inuenio etymon, qui dictum volunt lucum, quod sacrificiorum luminibus, quæ ibi per noctem haberi solebant, quoquo versus luceret. Quis enim nescit Lucaria festa in lucis celebrari solita, præcipue in eo luco, qui

inter Tyberim & Salariā exſtitit, eo quod victi a Gallis ibi ſecure Latuiſſent? Etſi aliqui ea a luce nominata velint, quod propter amiſſam lucem cultus ille ſit inſtitutus, *auctore potiſſimum Feſto.* Id notandum, conſecratos vtplurimum fuiſſe lucos circa templa Deorum, nonnunquam etiam licuiſſe ſuccidere, facto tamen prius ſacrificio, cuius formulam tradidit Cato *de re ruſtica* hoc fere modo: *Porco piaculo facito, ſic verba concipito: Si Deus, ſi Dea es, cuius ſacrum eſt, vt tibi ius ſiet porco piaculo facere, illiuſce ſacri coercendi ergo, harumque rerum ergo, ſiue ego, ſiue quis iuſſu meo fecerit, vt id recte factum ſiet: ſiue ego, ſiue quis iuſſu meo fecerit, vt id recte factum ſiet: Eius rei ergo te hoc porco piaculo immolando bonas preces precor, vti ſies volens, propitius mihi, domo, familiaeque meae, liberiſque meis. Harum rerum ergo macte hoc porco piaculo immolando eſto.*

Ludiones dicti Hiſtriones vel a *Lidis*, id eſt, Hetruſcis, vel a *ludo*, vt obſeruant Grammatici.

Ludi vt originem, ita etymon vocabuli trahere videntur nonnullis a Lydis, qui traieciſſe dicuntur ex Aſia in Italiam, & in Hetruria conſediſſe duce Tyrrheno, qui fratri ſuo ſucceſſerat in regno. Nam inter alios ſuperſtitionum ſuarum ritus inſtituerunt etiam ſpectacula nomine religionis, quæ poſtea Romani ſunt imitati, cum ludus Gymnicos, Circenſes, Gladiatorios, & Liberalia celebrarent, etiamſi modos & ritus omnes non acceperint ab illis, ſed pleraque mutuati fuerint a Græcis. Sed cur non a ludendo deriues, quam equidem originem agnoſcit literarum ludus, qualem Iſocrates erexiſſe legitur Athenis, Romæ primus omnium Carbilius, tum ſaltatorius ludus Perſis olim & Lacedæmoniis celebris, quippe qui ad bellum etiam neceſſariam duxerint ſaltationem. Quanquam nominis ſignificatio nonnihil variet, cum loco poſteriore exercitationis locum ſignificet, priore publicas celebritates Deum iræ placandæ deſtinatas, vel pro ſalute populi editas, vel ob gratiam populi demerendam inſtitutas. Primus apud Romanos ludorum inſtitutor legitur fuiſſe Romulus Conſualibus celebratis,

ſicut conſtat ex hiſtoriis. Inde eos alii reges exhibuerunt, pòſt reges exactos Conſules. Tandem id munus creatorum Ædilium fuit, ita vt plebeii plebeios, Curules vero magnos potiſſimum exhiberent. Sacri autem ludi dicti Romanis, qui fiebant in Deorum honorem, quales *Florales, Cereales, Apollinares, Megalenſes, Capitolini, Martiales, Compitalitii & Seculares.* Sed de illis ſuis in locis.

Lugdunum Galliæ vrbs, Ptolemæo λούγδουνον, Stephano λούγδουνα, in marmoribus antiquis Lugdunum, ad Rhodani & Araris confluxum ſita, nomen arceſſit a monte Lucii. Veteres enim Galli *dunum* vocabant collem, atque adeo hodie quibuſdam in locis ſignificat aggerem, *teſte Gallo Adriano Turnebo.* Sunt etiam, qui produnt, olim ſitam fuiſſe in monte, poſtea vero incendio conſumtam, & in planitiem fuiſſe deductam. Quanquam Strabo conditam ſcribat. ὑπὸ λόφῳ ſub colle, qui itidem nomini huic occaſionem dare potuit. Paradinus in ſua Lugdunenſi hiſtoria, vocatam eam a veteribus ſcribit *Sequanorum ciuitatem.* Rhodanuſiam appellauit Sidonius, *Inſulam* Plutarchus & Liuius. Dictam quoque *Nobiliſſimam* tradit Gregorius Turonenſis, eo quod vrbs eſſet Martyrũ ſanguine illuſtrata. Epiſcopus eius quondam fuit Irenæus, cuius adhuc exſtant *libri 5. aduerſus monſtroſas veterum hæreticorum opiniones.* Seneca ſcribit, illuſtraſſe eam ſuo tempore tot pulcerrima opera, vt ſingula illuſtrare res ſingulas poſſint. Edidit & hic Caligula, *vt teſtãtur Hiſtoriæ,* ludos miſcellos, Latinæ quoq; & Græca facundiæ certamen, in quo victi cogebantur in victores pręmia conferre & eorundem laudes celebrare. Qui vero diſplicuerant, eorum ſcripta incumbebant ſpongię, niſi maluiſſent ferulis vapulare, aut in proximũ flumẽ demergi. Secũdum Narbonem Gallicarum eam vrbium celeberrimam olim fuiſſe hominum frequentia, & præfectis Romanis emporii vice fuiſſe, cuſa quoq; ibidẽ aurea & argentea moneta, apud Strabonẽ legas, *lib. 4.* Vbi & aræ meminit ſexaginta gẽtiũ inſcriptionibus & imaginibus nobilitatę, vt & alterius, quę ipſi eſt βωμὸς μέγας. Ad harũ alterã proculdubio inſtitutum certamẽ illud a Caligula, maxime cum Iuuenalis canat: Et ſic

e *Palleat, vt nudis pressit qui calcibus anguem,*
Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.

Est & Batauorum Lugdunum, quod Ptolomæo est λυγόδουνον τῶν βαταβῶν, nomenque suum tulisse videtur eruditis a collium humilitate, quasi dixeris lege duynen. Ab huiusmodi collibus descendit & appellatio ciuitatis Flandriæ, quam duynkercken nominant celebrem imprimis tempore hoc nostro nauibus Harpiarũ modo inuolantibus ac rapientibus, quęcunque inuenerint in mari hoc nostro, magno cum Reipub. dispendio.

Lumbus, cui adhæret ren, *a lubidine*, id est, *libidine* dictus videtur nonnullis, Veneri eandem ob caussam dedicatus.

Luna sidus nouissimum terrisque familiarissimum Plinio, & cum proxima sit cardini, minimo ambitu 12. Zodiaci signa percurrens, cuius cursum idem prodit deprehendisse primũ Endymionem, cuius sepulcrum *auctore Strabone* ostenditur ad Latmium montẽ Cariæ in antro quodã, vbi mons pediculorum est, *vt scripsit Hecatæus*, non quidẽ appellata, quasi lux sit aliena, quam fœnerat a Sole, at a lucendo potius, quod luceat noctu dicta propterea *Noctiluca*. Eadem enim illa cũ Lucina & Diana. Itaque vt apud Græcos Dianam eamque Luciferam, ita apud nostros Iunonem Lucinam inuocant in pariendo, quæ ipsa & Diana omniuaga dici consueuit. Iouianus Pontanus *in fragmento libelli de Luna*, primum eam dictã putat Lucenam ab illuminatione nocturna, post vero litera subtracta (vt in compluribus dictionibus vsu venit) Lunam in ore hominum percrebuisse, nomenque integrum, siue Iunoni, siue Dianæ vna tantum commutata litera permansisse. Adhibetur ea superstitione gentilium ad partus, quod illi maturescant iam septem, iam nouem ipsius cursu periodico. Præcipuũ illa apud gentes ęternitatis Hieroglyphicũ. Cũ enim defecisse videtur, fit interim noua & velut reiuuenescit. Cumq; vitæ nostræ partes præcipue sint duæ, τὸ αἰσθητικὸν καὶ φυτικὸν *vis sentiendi atque crescendi*, priorẽ quidẽ potẽt iã cõsi qui nos voluerũt a Sole, alterã a Luna. Et quoniã pręest dominatuq; humorib', q ad fœcũditatẽ nõ solũ, sed et

ad

ad generationem productionemq; rerũ sunt necessarii, ausi quoque nonnulli sunt masculino genere, dicere Lunum, quasi qui virilem etiam operam subministraret in excitandis seminibus, & rerum speciebus conseruandis, ne quid intereat, vel haud satis maturatum marcescat. A Luna dicti *Lunati calcei*, quales Arcades antiquitatem suam iactantes gestare solebant, fibula illa, qua calceamenta connectebantur, Lunæ in speciem facta, quæ cornua porrigebat. Hos & apud Romanos gestarunt generis nobilitate præstantes, sicut tradit Plutarchus. Vnde & Martialis *libro 2. Lunatam* nominat *pellem*. Et Statius ad Crispinum;

Primaq; patricia clausit vestigia Luna,

Rationem gestaminis huius ostendit Plutarchus *in Problematibus*, prolixa disputatione. Ceterum inter omnes rationes, ea inprimis placet, quæ ab Arcadibus est sumta, qui cum Euandro traiecerũt in Italiam, & eo calceorum genere sunt vsi. Errant etiam, qui caussam commenti sunt eam, vt calceis his admonerentur, considerandam esse rerum vicissitudinem, quæ præcipue in Luna spectabilis est, ne solo nobilitatis nomine nimium turgidi cristas erigerent. Sunt tamen, qui a Numa Pompilio institutum affirmant, vt Senatorum calceis C. litera inscriberetur, quæ centum significat, vt per eam se, e numero centum patrum esse, admonerentur: Atque eam a figuræ similitudine postea Lunæ effigiem esse dictam *calceosque Lunatos*. Legimus porro & *artes Lunatas* apud Poetas, id est, in cornua duo diuisas, ad modũ Lunæ: Ait enim Lucanus libr. 3. *Lunari fronte recedunt*. Et Propertius lib. 4.

Tandem arces geminas Nereus lunarat in arcus.

Non tacendus hic etiam puerilis veterum error existimantium magico carmine Lunam deuocari cœlo. Quare ne veneficarum audiret verba, æris tinnitu obstrepebant. De qua re, omissis Poetarum scriptis, ex Plutarchi tantum Æmilio locum adduco, αἰφνίδιον, inquit, ἡ σελήνη πλήρης οὖσα καὶ μετέωρος ἐμελαίνετο, καὶ τοῦ φωτὸς ἀπολιπόντος αὐτὴν, χρόας ἀμείψασα παντοδαπὰς, ἠφανίσθη. Τῶν δὲ ῥωμαίων (ὥσπερ ἐστὶ νενομισ-

μένον) χαλκοῦτε καὶ πατύγεις ἀνακαλυμένων τὸ φῶς αὐτῆς, καὶ πυρὰ πολλὰ δαλοῖς καὶ δᾳσὶν ἀνεχόντων πρὸς τὸν οὐρανὸν, οὐδὲν ὅμοιον ἔπραττον οἱ μακεδόνες, ἀλλὰ ἐρήμη καὶ θάμβος τὸ στρατόπεδον κατεῖχεν. Dicta autem σελήνη Græcis, quod σέλας, id est, *lucem habeat*, ἄνω id est, *superne*, quippe a Sole, cui semper sua obuertit cornua. Lunæ & Soli, primus ædes sacrauit Romæ, T. Tatius Sabinorum rex, *Varrone & Dionysio auctoribus*. Eidē erectum templum magnum in Auentino, item in Capitolio & monte Palatino, tauroq; litatum constat.

Lupanaria a lupis, id est, meretricibus, ob meretriciā improbitatem, rapacitatemq; appellationem deducunt, Cicero ꝓ Milone, *Clodius semper secū scorta, semper lupas ducebat*. Plaut. in Epidico, *Diuertunt mores virginis longe ac lupæ*. Est alias idem conuitium Comicum in mulieres & virgines improbas. Hac de caussa delectabatur Messalina mentiri nomen Lyciscæ. Ait enim Satyricus,

Tunc nuda papillis
Constitit auratis nomen mentita Lycisca.

Etymon nostrum porro approbat Isidorus, addens instituta a paganis lupanaria, vt pudor infelicium mulierum ibi publicaretur, & tam illi haberentur ludibrio, qui facerent, quam quæ paterentur.

Lupata frena asperrima a luporum dentibus dicta sunt Isidoro, quæ, quoniam sunt inæqualia, obest etiam vehementer eorum morsus. Erant ergo aspera & inæqualia lupinorum dentium in morem, vel frena dicta lupata, quod *lupos* haberent. Est aūt lupus ferreum instrumentū, vncum, dentiū lupinorum simile. *Liuius lib.* 28. In alios lupi superne ferrei iniecti, vt in periculo essent, ne suspensi in murū extraherent. Ita & Græcis λύκος ferrum est freni ad os equi, quantumuis ferocis temperandū, domandumq; aptissimi, ꝙ notat *Turnebus Aduersariorum libri 11. cap. 28.* vbi pariter tradit, eodē modo currus dici *falcatos*, ꝙ falces haberent: secures dolabrates, quæ habent dolabram, falces vericulatas, quæ vericulū. Serrata quoq; & pectinatim inter se coeuntia, dentiū instar recte dixeris eiusmodi fræna. καρχαρόδοντας nominant

Græci

Græci ab iis animalibus, quæ dentes habent serratos, quales *Leones, Panthera, Canes, Lupi, & Pisces creobori.* Itaque κύνα καρχαρόδοντα nominat Hesiodus. Κάρχαρον enim Græcis est id, quod *asperum* simul *acutumque* dicim'. Hinc Oppian' de piscib. 1. καὶ ἔνδοθι κάρχαρον ἔρκος. Meminit autẽ huiusmodi fræni Virgilius *Georgic.* 3. Ouidius *de tristib.* 4. vbi lupum nominat, & Xenoph. *libr. de re equestri*, eoq; tractos equos λυκοσπάδας dictos inuenias apud Plutarchum *Sympos.* 2. *cap.* 8.

Lupercalia placuit Verroni inde arcessere nomen, quod Luperci sacra facerent in Lupercali. Est enim Lupercal, *teste Seruio*, spelunca sub monte Palatino, in qua capro luebatur, id est, sacrificabatur. De origine tamen Lupercalium, varia traduntur ab auctorib. Sunt namq; qui ab Euandro ex Arcadia in Italiam translata affirmãt, Dionysius, Liuius, Plutarchus, & multi alii. Nonnulli instituta & celebrata primũ a Romulo & Remo tradunt propter factã sibi ab auo Numitore vrbis in monte Palatino condendæ potestatem, quã caussam explicat Valerius Maximus, *libro* 2. his verbis: *Lupercalium mos a Romulo & Remo est incoatus, cum lætitia exsultantes, quod his Numitor auus Rex Albanorum eo loco, vbi educati erant, vrbem condere permiserat sub monte Palatino, hortatu Faustuli educatoris sui, quem Euander Argiuus consecrauerat sacrificio facto, cæsisq; capris, epularum hilaritate ac vino largiore prouecti, diuisa pastorali turba, cincti pellibus immolatarum hostiarũ, iocantes, cuius hilaritatis memoria annuo circuitu feriarum repetitur.* Plutarchus quoq; alias scribit, lustrationis caussa instituta videri posse, eo quod fiant diebus fastis mensis Februarii, qui nomen ab expiationibus habet. Ouidius *in fastis* eo refert, quod Romani beneficii memores præstiti a lupa, in educandis infantibus, Romulo & Remo, templum illi exstruxerint ad ficum *Ruminalem*, quod est appellatum *Lupercal*. Sic enim ait:

Illa loco nomen fecit, locus ipse Lupercal,
Magna dati nutrix præmia lactis habet.

Templi huius sacerdotes, *auctore Varrone*, dicebantur *Luperci*, qui nudi rem diuinam agebant, perque vicos vrbis,

& compita discursantes pellibus in scuticas dissectis obuiasque quasque fœminas verberabant, ita eas fœcundas fieri existimantes. Vnde & *Crepos* appellat Festus a crepitu pelliculaꝝ. Sed enim aliqui rursus (*ne id negligam*) dicta voluerunt *Lupercalia* a lupis arcendis, quod celebrato sacrificio tali in Panis honorem, qui est dictus Lycæus, lupi arcerentur a pecoribus & stabulis. Scribunt enim Plutarchus & Liuius, cum Euander solemne hoc sacrificium intulisset in Italiam ex Arcadia, benigne illi Faunum montem & agros assignasse, inque illius radicibus constitutum Lycæo templum, vbi nudum conspiciebatur Dei simulacrum, pelle amictum caprina, quo habitu currebant Romæ in Lupercalibus. Proprium erat eius celebritatis, vt Luperci immolarent canem, vel expiationis gratia, quod Græci canes adhiberent ad expiandum, vel in gratiam Lupæ, quæ Romulum ac Remum creditur enutrisse, vel denique, quod sacrificium fieret Pani, cui propter greges amicus est canis. Sciendum insuper agitata fuisse Lupercalia 15. Calen. Martii, (Lycæa nominant Greci) eorumque diem veteres februatam dixisse. Nec tantum Luperci ea celebrabant, verum & alii, quandoque viri, virisque permixtæ mulieres. Quapropter scribit Plutarchus *Antonium nudum in Lupercalibus fuisse vectum per vrbem*. Diu durasse Romæ hanc superstitionem constat, quánquam abolitam, tandem restituit Augustus, suscepto Pontificatu maximo, *vt scribit Suetonius*, vetuitque currere imberbes. Ferias etiam has fuisse statiuas, vt Agonalia & Carmentalia, annotat Macrobius.

Lupinus amarissimum leguminis genus, quod sui circumactu agricolis horas etiam nubilo die ostendit, dictꝰ quibusdam videtur *ἀπὸ τῆς λύπης tristitia* vel *mœstia*, qua, si quis edat, afficet edentem ob amaritiem insignem. Vnde tristem dixit Virgilius, & λυπηρὸν Græci. Etsi alii originationem deducant a lupo, quod non minus ac ille, terram appetat, & illius sit vorax, id quod minus arridet. Sumsit ab eo Zeno Philosophus, quod in conuiuio scite admodum respondit. Quippe rogatus, *cur, cum esset natura seuerus, in conuiuio tamē hila-*

hilaresceret, respondit, *Lupinum suapte natura amarum, tamē aqua maceratum dulcescere.* Farina eius cutem liuoresq; corrigit, inflammationes cum polenta & aqua mitigat, tubercula & coxendicum dolores ex aceto lenit, sicut & strumas dissipat, & carbunculos rumpit, *teste Dioscoride.*

Lupus animal ouibus infestum, τῷ λύκῳ respondere videtur nonnullis. Proditum ab Aristotele, & deprehensum cupedinariorum experimento laceratas lupinis dentib. carnes esse & dulciores, & ad pediculos procreandos aptiores, idq; tactum ab Horatio volunt, vbi inter ea, quæ regiis delicijs iucundiora enumerat, hœdum etiam lupo ereptū recenset. Rapax idem & furax animal, & viso tam acuto, vt, etiamsi Luna sileat, clarissime tamen intueatur vel intempesta nocte, inq; prædis inuadendis, post nocturnam famem antelucanum tempus obseruet. Vnde fingit Claudianus, prædones post hanc vitam a Rhadamanto lupis obiici solitos. Audax tamen hoc animal, & tam bellicosum, quam noctiuagum, scuticæ ictum, aut lapidis sonitum timere dicitur. Ab hoc sane vulnus inflictum putrescit, carne vermes generante, nec vnquam coalescente. Cum maiorem sibi incumbere vim animaduertit, quam sustinere queat, remulcere caudam dicitur conscius audacis facti, eumq; pauitantem vtero subiicere, vt canit Poeta, atque deinde se abdere in montes & syluas. Creditur quoque hactenus, imo a Platone & Virgilio proditū, hominem a lupo præuisum subito consternari, & voce destitui. Naturale inter eum & equū odium, vsq; adeo, vt multi quoq; crediderint abortire equā, si tantum presserit eius vestigiū. Idem tam est famis impatiens, vt si nō inuenerit prædam, tandem rictu deducto ingerat terram. Plura de eius natura vide apud Plinium.

Luscus luce carens. Is enim est, qui hebeti est visu, & qui altero oculo caret. Eleganter itaque Martialis, *Oculo Philenis semper altero plorat Quo fit istud modo quæris? Lusca est. Hinc Lusciosus, qui parum cernit interdiu.*

Lutetia ad Sequanā sita, Galliæ toti⁹ caput, sedes regia, & vna ex maximis ciuitatib. totius Europæ, fertur nomen habere

a luto. Meminit eius Ammianus *libr. 15.* Parisiorum castellū nominans. Vnde verisimile fit, olim eam vrbis amplitudinē non fuisse, quæ nūc apparet, aut potius *(vt vult Rhenanus)* oppidum tum temporis fuisse exiguū. A Iulio Cæsare magnopere est aucta, & proinde Iulia vocata, id q̄ suspicionem iniecit Ioanni Baptistæ, conditā eam ab eodem Iulio. Iulianus Apostata scriptū reliquit in ea oratione, cui titulus μισοπώγων, a Gallis, quos ille Celtas appellat, vocatā eam φίλην λυτετίαν Architremius Poeta Anglus nominauit *alterā Phœbi regiam, mundi Rosam, & orbis balsamum*, diuitem agris, fœcundam mero, mansuetam colonis.

Lux videtur diei quibusdam ab antiqua Græcorū voce λύκη, quæ primam illam lucem solis ortū præcedentem significabat, *teste Macrobio Saturnal. 1. cap. 17.* Etenim Homerus nominat eam lucē ἀμφιλύκην νύκτα, qua cernere incipit lupus, inque viam se dare. Quinimo Apollo idem cum Sole λυκηγενέτης eidem dictus, non ea quidem caussa, quod in Lycia genitus credatur, verum potius, quod λύκην generet, & matutini splendoris sit auctor, aut quod λυκοβάντα, id est, *annū suo cursu designet.*

Lyæus nominatus Bacchus παρὰ τὸ λύειν, quod multo vino soluantur membra, vel potius, quod mentes hominum curis soluat, iuxta illud, *Cura fugit multo diluiturq; mero.* Horatius in Epodis *Curam metumque Cæsaris rerum iuuat dulci Lyæo soluere.*

Lycius appellatus Apollo, censente ita Antipatro Stoïco, παρὰ τὸ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος τοῦ ἡλίου, *quod omnia albescunt illucescente aut illustrante Sole.* Ceterum Cleanthes deduxit ἀπὸ τοῦ λύκου lupo, quod veluti lupi pecora rapiunt, ita ille radiis rapiat humorem: Alii ἀπὸ τῆς λύκης, de qua actū in luce, & vnde λυκηγένης audit. Diuersus ab his omnibus Festus, cum inquit, *Lycii Apollinis oraculum in Lycio maxime claritatis fuit ob luporum interfectionem.* λύκος enim est lupus.

Lydia Asiæ minoris regio μαιονία Ptolemæo, Herodoto, Plinio, cuius mulieres omnes, meretrices fuisse scribit Herodotus,

dotus, *referente Strabone*, & vnde oriũda fuit Omphale Herculis amica, nominis initium habere creditur a Lydo, quẽ Athyos regis filium fuisse idem Strabo memoriæ prodidit. Alii tamen ἐτυμολογοῦντες trahũt, cum regionis, tum incolarum, nomen a Lud filio Sem, cuius & Arias Montanus meminit in biblico apparatu. Ab hac regione autem dictus est Lydius lapis, quem Græci βάσανον dicunt. Incolæ eius molles & voluptatibus dediti, dicti sunt Lydi, a quibus Tyrrheni traxerunt originẽ, quippe qui Tyrrheno duce in Italiam venerunt, *teste Herodoto*. Qua de caussa Lydium amnem nominauit Virgilius Tibrim. Primi illi feruntur percussisse aureum & argentum nummum ad vtendũ, caupones & institores exstitisse pilæ, aleæ, & tesserarũ ludum excogitasse. Eidem Mæonii appellati, sicut constat ex fonte omniũ ingeniorum Homero, qui *Maones* appellat.

Lympha nomen suum Nymphis acceptum ferunt, secundum Festum. *Vulgo*, inquit, *memoria proditum est, quicunque speciẽ aliquam e fonte, id est, effigiem Nymphæ viderint, non fecisse finem furendi, quos Græci νυμφολήπτους vocant, nostri lymphatos.* Græcam vocem vsurpauit Plato in Phædro, hominemque accipit *ea furiosum, & mente abalienatũ*. Sic Plini⁹ cũ de Helleboro loquitur, mederi dicit eũ morbis comitialib⁹, vertiginis, melancholicis, insanientib⁹, lymphaticis, elephãtiæ albæ, vbi nympharũ nomine correptos peculiariter significat.

Lynceus vnus ex Argonautis, quem visu penetrasse parietes, & arborum truncos fabulantur Poetæ, nomen adeptus videtur a lynce animali, quod clarissime omnium animalium cernit. Quanquam falsum sit, quod aliqui affirmant, conuexa montium visu penetrare. Vtrum vero lyncęi oculi sint dicti prouerbialiter ab hoc animali, an ab Argonauta, dubitãt eruditi. Atqui referre parũ arbitror, quonam inclines.

Lyncurius lapis (*vt volunt*) ex lyncis vrina concretus. Est hoc animal colore vario & tergore maculoso, inq; Bacchi quondam tutela positum. Ceterum non esse concretum Lyncurium ex huius animalis vrina, docet *Fuchsius 1. de composit. medicament.* quem consulet, quicunque certior esse volet eiusce rei.

Lyra, quam scribit Diodorus a Mercurio inuentam ad formã testudinis, cũ regrediens Nilus in suos meatus, inter alia animalia putrefactam testudinem reliquisset, superstitibus neruis, qui percussi sonitum dabant, dicta videtur Grammaticis, quasi λύτρα, quod *pro boum compensatione a Mercurio & Apollini sit data.* Fabulosum etymon, ex fabulosa itidem ratione petitum. Attamen ad animalis putrefacti formam composita fuit, *vt docet Seruius Georgic.* 4. & λύτρον redemtionis est pretium. Porro a lyra, id est, cithara appellatum est, *lyricum carmen*, quod cani solebat ad eam in laudem, heroum maxime victorum. Poemata huiusmodi carmine composita, cani quoque solebant in ludis Olympicis, Pythiis, Nemæis, Isthmiis, choro cantantium ex viris quinquaginta conflato, præmiumque esse solebat taurus; a quo ταυρινάγοι, non sine scommate a Comico quodam sunt dicti. Tales *Pindarus* & *Sappho* fuerunt, item *Alcæus, Mitylenæus, Stesichorus Siciliensis, Ibycus Regiensis ex Italia, Anacreon Teius, Simonides Ceius, Bacchylides pariter Ceus, & oriundus ex Lydia Alcman.* Hi enim nouem recensentur in Epigrammate Græco. Hieronymus etiam inter Hebræos eis *Dauidem* annumerat. Non absre etiam monendum, pro eodem instrumento, accipi citharam & lyram apud auctores. Vnde Pollux λυρῳδὸς, κιθαρῳδὸς & κιθαριστὴς idem significare testatur. Et Athenæus libro 14. de Clinia Pythagoræo: ἐπιθάριος τῇ λύρᾳ. Sed nec barbitos discrepat a lyra. Vnde τὸ βαρβιτίζειν Polluci, λυρίζειν καὶ κιθαρίζειν.

Lytæ Iustiniano Digestorum proœmio, qui quatuor iam annos operam dederat iuris ciuilis studio, nomen inuenit ἀπὸ τοῦ λύειν soluendo, quod legum ænigmata & nodos soluere inciperet. *Prolytas* prosolutores interpretatur Turnebus, quod antecellerent *Lytis.*

M

MAccabæi nomen accepisse creduntur a sententia Mosis, *Exod.* 15. quam Iudas Matathiæ filius aduersus Antiochum præliaturus tesseræ loco militibus dedit, מי כמכה באלם יהוה *quis, quis sicut tu in fortib. domine.* Iussit enim omnia ordi-

ordinum vexillis inſcribi, tanquam omen victoriæ quatuor initiales literæ מ כ ב י. Vulgus tandem cum has vnica dictione exprimere cœpiſſet, inde *maccabi* fecit.

Macedones incolæ Macedoniæ, quæ olim *teſte Plinio*, Emathia eſt dicta, ſecundum Liuium, *Pæonia*, inde *Æmonia*, itẽ *Edonia*, & *Pieria* Solino: deſcendere videntur eruditis a Cethim filio Iauan, nepote, Japhet. Vnde forſan etiam a Græcis appellantur *μακέται*, & pars eiuſdem regionis *μακετία*, *prout Stephanus & Heſychius ſcribunt*, quæ poſtea toti regioni nomen ſuum communicauit. Confirmant hanc originẽ Eſaiæ vaticinia, *cap.* 23. Ad quem locum alludentes Maccabæorum libri aiunt, *Alexandrum egreſſum terra Cethim.* Equidem a Iauan propagatas eſſe Græcorum gentes, indubitatum, ſicut & Iones peculiariter inde nomen ſeruarunt.

Macellum, inquit Feſtus, dictum a quodam Macello, qui latrocinia in vrbe exercebat, quo damnato, cenſores Æmilius & Fuluius ſtatuerunt, vt in domo eius obſonia venderentur. Alii a macerando deducunt, quod pecora in eo macerentur. Iſidorus vult dictum, quod ibi pecora mactentur. Vnde Hebræis appellari ſolet בית המטבח *Domus mactatorum.*

Machanaim vrbs Leuitarum in tribu Gad; vbi Iacob Patriarcha Angelorum caſtra conſpexit, nomen ſibi vendicat a חנה *metatus eſt caſtra.*

Machaonia ars dicta eſt Medicina Poetis a medico Machaone Æſculapii filio, vt medici ipſi Machaones. Ouidius 1. de Ponto:

Vtque Machaoniis Pœantius artibus Heros
Lenito medicam vulnere ſenſit opem.
Sic ego mente iacens, & acerbo ſaucius ictu,
Admonitu cœpi fortior eſſe tuo.

Martialis

Quid tibi cum medicis? Demitte Machaonis artes, ſed & ſuccos Machaonios nominat. Ouidius 2. *de arte amandi*, medicinales ſuccos herbarum, ab eodem Podalirii fratre. Meminit eius Homerus *Il.* 4. vbi Euſtathius ita: *δύο ὄντων ἐπιφα-*

νῶν ἑλλήνων ἰατρῶν, ποδαλείριος μὲν περὶ δίαιταν ἐπονεῖτο. Μαχάων δὲ περὶ τραύματα εἶχε. ἦν δὲ στρατιωτικώτερος ὁ μαχάων, ὡς καὶ ἡ κλῆσις ὑποδηλοῖ.

Machina Græce μηχανὴ, *vt auctor Etymologici vult* παρὰ τὸ μήδειν, id est, *inueniendo*, aut *sapiendo*, deriuatur. Eustathius dictam vult παρὰ τὸ χαίνειν, quod hiscere aliquem non sinat, ψεκτικῶς reprehendendi caussa. Sunt qui etiam παρὰ τὸ μηχανᾶν, id est, *moliendo* siue *excogitando* deflectunt, quod displicere non potest. Interim non omittendum, Græcos machinas etiam μάγγανα dixisse. Hesychius μάγγανα, μηχανήματα, quod & doctissimus Lipsius in Poliorceticis notauit. Est autem alia bellica machina, qualis *aries*, *catapulta*, *scorpio*, *testudo*, alia naualis, vtpote qua naues, vel subducuntur ad littus & nauale, vel inde deducuntur, quales *phalanges & trabes rotundæ*. Is qui naues in portum, & hinc in aridã subducit & deducit, *Helciarius* est dictus, quo nomine Martialis est vsus Huic et Eustathius *lib.* 2 prædicta instrumẽta asscribit his verbis, σκεύη νεωλκοῦ φάλαγγες, φαλάγγια, ὁλκεῖα, καὶ ἔρματα μακρὰ, *instrumenta Helciarii, phalanges, lora & fulcra.* Machinam in genere ita distinguit Vitruuius ab organo, vt hoc vnius opere perficiatur atq; versetur. Illa pluribus operibus, aut vi maiore, *10. de architectura cap. 1.* Tandem hoc nomen ad fraudes & dolos ab auctorib. translatum.

Macrobii apud Indos, quos Crates Pergamenus forsan Gymnetas esse voluit, quiq; vulgo viuere sunt crediti años 120. ἀπὸ τοῦ μακροβίου, inditum nomẽ agnoscũt. Pluris apud eos æs fieri solebat, quam aurum: siquidem historiis non abrogamus fidem, quæ testantur visos esse reos illorum a Cambysis legatis in carcerem duci vinctos aureis catenis.

Macrones, quos Plinius habitare dicit ad Apsarum flumẽ, *Herodotus lib.* 2. Syris illis conterminos facit, qui Parthenium & Thermodontem accolunt, & quib⁹ Apollon. *lib.* 2. Bechiras & Sapiros cõiungit, iuxta interpretem eius sunt Euboensiũ coloni, ꝙ Eubœa olim *Macris* sit dicta, nomẽq; eos tulisse existimat, vel *teste Dionysio*, ceu μακρῶνες, id est, *longinqui*. Alii appellatos hoc modo volunt, ꝙ multi apud eos gignãtur μακροκέφαλοι, sicut apud Persas γέῤῥοι.

Mæander, teste Nonio, picturæ genus, Labyrinthorum in morem flexuosis ambagib⁹ implexum ad oras chlamydum, nominis originem acceptam fert Phrygiæ fluuio Mæandro admodum sinuoso & tortuoso. Vnde etiam omnia obliqua eo ipso nomine appellare solem⁹, vel ipso *Strabone teste*, cui⁹ verba sunt, σκολιὸς ὤν εἰς ὑπερβολὴν ὥστε ἐξ ἐκείνου σκολιότητας ἁπάσας μαιάνδρους καλεῖσθαι, Prudent. in hymno, *O tortuose serpens, qui mille per Mæandros, fraudesq; flexuosas agitas quieta corda.* Ptolemęo hic fluuius dicitꝰ μαίανδρος. Libellus *de fluminib.* qui tribuitur Plutarcho, tradit olim deunde m ἀναβαῖνον. Neq; hic fabulari verentur nonnulli, cum fluuii isti⁹ nomen deriuant a Męandro, Carum duce, in furorem verso, cum se in eum demersisset, siue quod ob stultum votum Diis filium immolasset, siue quod matri Deum Pessinunte consecrata dona militib. diuisisset. Sunt qui ecõtrario nomen ab hoc picturæ genere deducunt, quam ego cum Festo a flumine potius deriuatam opinor. Meminit huius Virgilius lib. 5. his verbis,

Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit.

Varro ἐν τῷ περὶ μεθύ-του faciem dixit Mæandratam atque vermiculatam, vt refert *Nonius Marcellus.*

Mæcia tribus iuxta Festum est dicta a quodã castro, Mæcio scilicet, quæ non procul a Lanuuio fuit, *teste Liuio lib.* 6. Meminit hui⁹ tribus Cic. ad Attic. & pro Planc. & Liui⁹ *lib.* 29.

Mænades dicuntur Bacchicæ mulieres, ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι, quod est *furere*. Vnde Hesychius μαινάδες, αἱ βάκχαι. Ab eadem origine est Mænoles Bacchus, græce μαινόλης, quasi *totus furens*, cuius idem Hesychius meminit, & Eusebi⁹ *de præpar. Eu* ..... Vnde illi & Orgia sacra, quæ vult παρὰ τῆς ὀργῆς, id est, *furore* dedicata. Eadem de caussa, Deus ipse (Bacchum intelligo) apud Orpheum μανικὸς audit.

Mænalus mons Arcadiæ, ἀπὸ τῶν μήλων, id est, *ouium* est nuncupatus.

Mænia dicta quasi *munia* a muniendo.

Mæniana ædificia a Mænio sunt appellata. Is enim primus

vltra columnas extendit tigna, quo ampliarentur ſuperiora. *Feſtus.*

Mænalius canis, id eſt *Arcadicus* ſeu *venaticus*, qui in Mænalo monte feras inſequitur. Meminit eius Ouidius *de arte amandi.*

Mæotis palus ponti Euxini principium eſſe proditur a Cyllio & Scaligero, qui αὐτόπται fuerunt. Idem inuenias & apud Herodotum. Itaque recte vult Euſtathius dictam eam, quaſi μαῖαν, id eſt, *ponti nutricem.* Quin Scythæ, *Plinio teſte,* Temerindam, id eſt, *matrem ponti,* vocarunt; Quanq̃ Ioã. Tzeza ſcribat nominari ab illis καρπαλὺκ vel καρμπαλυκ, vt alii legunt. Sed & Dionyſius Alexandrinus eam antea nominauit μητέρα πόντου, id eſt, *ponti matrem,* Ptolemæo dicitur μαιῶτις, accolis hodie *Zabuch,* Italis *mar della tana,* vel, vt Bellonius ſcribit, *marbiancho.* Cum etymo noſtro non male quadrare videtur, quod Ariſtoteles *libro de mundo* (ſi modo is ei' eſt) μυχιαίτατον, id eſt, *intimũ ponti receſſum* appellat, tum quod veteres mare mediterraneum, per fretum Gaditanum ab Hercule intromiſſum fabulentur, quod tamen in Mæotide palude finiri omnibus eſt manifeſtum. Quin etiam conſtat inter ſcriptores pleroſq;, duos extremos maris Euxini terminos, eſſe paludem hanc & mare Ægeum. Et licet nonnulli Ægeum mare ſtatuant eius principium, probabilior tamẽ ſententia eſt, caput eius & fontẽ eſſe Mæotim, ſiquidem audimus veteres non modo auctores, ſed etiam neotericos αὐτόπτας, *vt paulo ante eſt dictum.* Exonerant ſeſe in eam, *teſte Herodoto,* quatuor ingentes amnes, Lycus, Hoarus, Syrgos, & Tanais. Oſtium eius diſtat directo curſu ab oſtio Tanais 375. mill. paſſuum. Accolæ ſunt *Sindi, Dandaræ, Toreatæ, Agri, Arrichi, Tarpetes, Oibidiaceni, Sittaceni, Dosci, Apugitani,* & alii complures. Ambitum eius octo ſtadiorum millibus circumſcribunt Polybius & Strabo. quanquam Plinius, & alii diſcrepent in numero. Mirum, quod idem Strabo *libro ſecundo,* refert, in faucibus Mæotidis huiuſmodi coactam fuiſſe glaciem, vt, quo loco Mithridatis legatus barbaros in glacie ſuperauerat, eque-

ſtri

ſtri prælio, eodem eos deinde æſtate ſoluta glacie deuicerit nauali pugna.

Magale vel mapale, villa agreſtis Afrorum lingua, *vt Seruius exponit,* qui tamen magaria dici debere exiſtimat. Alii vocẽ eſſe volunt Syriacam. Syri enim ex Hebræo מגור fecerunt *magar.* Vnde eorum coloni Afri eadem vtentes lingua caſas ſuas magaria vel magalia dixerunt. Vtroq; enim modo appellari poſſunt, cum facilis ſit harum literarum alterna migratio, vt oſtendunt *zinziber* & *zangebil, piper* & *pilpel.* Et his etiam Iſidorus aſtipulatur.

Magiſtratus a magiſtro, id eſt, rego, ſicut & Feſtus docet. Verba eius digna relatu. *Magiſtrare* inquit, *regere & temperare eſt, magiſtrare, moderari.* Vnde Magiſtri non ſolum Doctores artium, ſed etiam pagorum, ſocietatũ, vicorum, collegiorum, equitum dicuntur: quia hi omnes magis ceteris poſſunt. Vnde & magiſtratus, qui per imperia potentiores ſunt quam priuati. Iſidorus vult dictos magiſtratus, quod *ſint maiores reliquis officiis.* Omnium tamen vna ratio non fuit, cum alii vrbani fuerint intra vrbem, alii extra vrbẽ prouinciales. Rurſus vrbanorum, alii maiores, alii minores: Vtrorumque vero alii fuere ordinarii, alii vero extraordinarii. Magiſtratus maiores ordinarii, *Rex, Præfectus, vel Trib. Celerum, Conſules, Cenſores, Prætores, Imperatores, Cæſares Augusti, donati Tribunitia poteſtate, nobiliſſimi Cæſares vel Principes iuuentutis, Præfectus vrbis:* Magiſtratus maiores extra ordinem, *Præfectus vrbis abſente ordinario magiſtratu, Interrex, Dictator, Magiſter Equitum, Decemuiri, Tribuni militum conſulari poteſtate, Triumuiri Reipubl. conſtituendæ.* Magiſtratus minores ordinarii, *Quæſtores vrbani vel ærarii, Tribuni plebis, Ædiles plebis, Ædiles curules, Curatores omnium tribuum, Ædiles cereales, Triumuiri capitales, Triumuiri nocturni, Triumuiri valetudinis, Triumuiri monetales, Quatuoruiri viarum curandarum, Quinq; viri cis & vltra Tyberim, Decemuiri ſtlitib. iudicandis, Centumuiri litib. iudicandis, præfecti ærarii, curatores operum publicorum, Curatores aluei Tiberis & cloacarũ, Præfectus prætorio, Præfectus frumenti populo*

diuidendi, Præfectus vigilum, Curatores regionum, Denunciatores regionum, Magistri vicorum 14. regionum vrbis, Aduocatus fisci. Magistratus minores extra ordinem, *Duumuiri perduellionis, Quæstores parricidii, vel rerum capitalium, Præfectus annonæ, Quinqueuiri mensarii, Triũuiri mensarii, Duũuiri nauales, Triumuiri, qui conquirerent iuuenes idoneos ad arma ferenda, Quinqueuiri turribus & muris reficiendis, Triũuiri legendi Senatus, Triumuiri recognoscendi turmas equitum Romæ.* Magistratus populi Romani extra vrbem, vel prouinciales, *Proconsules, Proprætores, Legati Proconsulum, Legati Proprætorum, Quæstores, Prouinciales, Proquæstores, Præfectus Ægypti, Præfecti præfecturarum, Consulares quatuor, qui per Italiam ius dicerent, Triumuiri vel Quinqueuiri, vel Septemuiri, vel Decẽuiri coloniæ deducendæ, Quinqueuiri, vel Septemuiri, vel Vigintiuiri, agris dãdis attribuendis, Quinqueuiri vel Quindecimuiri agrorum metiendorum, diuidendorumque, Triumuiri vel Quinqueuiri ad iudicandos fines & lites dirimẽdas.* Qui de singulis plura desiderat, Dionem legat, Polybiũ, Dionysium, Plutarchum, Liuium, Fenestellã & alios complures. Quæ tamen consulto prætermitti non debent, subiiciam quædam. Certum enim est, nemini magistratuum licuisse Comitiis magistratuum creandorum caussa institutis, de cœlo seruare, & ita ea comitia impedire. Centuriatis comitiis creati, fuerunt magistratus maiores. Comitiis tributis creatos a Consulibus Quæstores, testatur Cicero *oratione in Vatinium.* Quantum ad extraordinarios magistratus attinet, eos creandi Consulibus, Prætoribus, & Tribunis plebis ius fuit. Lege Valeria lata a P. Valerio Publicola cautum fuit, vt aduersus omnes magistratus ad populum prouocatio esset, ne quis magistratus ciuem Romanum aduersus prouocationem verberare, aut necare, aut pecunia mulctare vellet. De ætate magistratuum, id est, quænam ætas cuique magistratui capiendo esset definita, locuta fuit olim lex Villia, cuius tenorẽ Cicero & Liui⁹ scriptis consignarũt. Magistratuum ministri fuerunt *Scribæ, Apparitores, Accensi, Interpretes, Præcones, Lictores, Viatores, Carnifices,* de

qui-

quibus omnibus ſuis in locis. Sit illud colophonis loco, exiſtimaſſe, veteres reges & magiſtratus eſſe in Iouis tutela. Cecinit enim Callimachus Ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες, ἐπεὶ Διὸς οὐδὲν ἀνάκτων θειότερον. Inde & διοτρεφεῖς Homero, meminitque Flaccus magni Cæſaris curam fatis Ioui commiſſam.

Magiſtri a monendo vel monſtrando dicti, *vt monet Paulus ad l. quibus, de verbor. ſignificat.* Si obloqui fas eſt, deriuandam potius vocem hanc dixerim ab epirrhemate magis, quaſi appellandi ſint potius magiſtri, qui rebus, quibus præſunt, magis diligentiam adhibuerint. Quid, quod Feſto, vox hæc eum ſignificet, qui magis aliquid ceteris poſſit. Itaque & aliqui τὸ *magis* inclinatum volunt a Græco μᾶλλον.

Magmata proprie quidem vnguenti fæces, quæ relinquuntur expreſſa reliqua liquidiori materia, & ab hac ſimilitudine paſtilli & maſſæ, ipſumue etiam vnguentum & ſpiſſamentum omne, pauco liquore ſubactum, ne diffluat, nomẽ arceſſunt παρὰ τὸ μάττειν, quod eſt *terere, miſcere, inque maſſam redigere.* Tale μάγμα ἡδύχροον ab Andromacho primum confectum.

Magnes lapis, alio nomine Sideritis, eo quod ferrum trahat ad ſe, inuentori nomen hoc ſuum dicare dicitur, cum eſſet repertus in Ida, id quod Menandrum tradidiſſe auctor eſt Plinius. Alii nomen ſortitum volunt a regione Magneſia, cum Lucretio, qui ita canit.

Quem magneta vocant patrio de nomine Graii,
Magnetum quia ſit patriis de finibus ortus.

Eſt ea Plinio Macedoniæ regio Theſſaliæ contigua, quæ apud Ptolemæum complectitur Pieriam cum Pelaſgia. Sed & hac de cauſſa dicitur *Magnetis.* Audit autem Heraclius ab Hercule, vel ab vrbe Heraclea. Sicut enim Hercules terras & immanes orbis beluas viribus ſuis oppreſſit atque ſubegit, ita magnes ſubigit ferrum, materiam rerum omnium victricẽ. Sed & ferri immoliti ſpeciem præ ſe fert, inque ferrariis metallis inueniri ſolet. Notæ fuerunt lapidis huius vires Arabib. cum (*vt perhibent quidã*) indito laqueari

magnete in templo Meche ferreum pheretrum, ad tractum eius lapidis in aere pendens fabricarût, posito in eo cadauere Mahometi Pseudoprophetæ. Æthiopico magneti tantã vim prodit inesse Plinius, vt & alium magnetem trahat ad se. Id tamen sciendum in vniuersum, nullum omnino gen' ad se ferrum allicere, si id rubiginosum, aut impurum fuerit, aut oblitum allii, aut parum succo, aut iuxta ferrũ positus sit adamas, qui eius viribus resistit. Huius porro & nauticæ pyxidis beneficio ad vltimos terrarum, & Oceani tractus est itum, demonstrata a Columbo & Vespucio nauigandi ratione. Quo quid maius vnquam exstiterit, inter hominum inuenta & opera, dixerim haud facile, etiamsi septem illa mundi miracula prætexas, aut quidquid apud Indos, & alibi rerum nouarum exstat. Sed quanquam recens inuenta est hęc nautica pyxis, haud tamen ideo putandum lapidem hunc incognitum fuisse veteribus. Meminerunt equidem eius vetustissimi scriptores, Hippocrates, Plato, Euripides, Nicãder, Theophrastus, Dioscorides, Plini', Solinus, Ptolemæus, Galenus, Manetho, Sotacus & Orphe'. sed Theophrasto dicit ἡρακλειος & μαγνῆτις, Euripidi μάγνης, Orpheo μαγνῆσσα & σιδηρίτης, a virtute nimirum qua allicit ferrum. Sed & Thales eum nouit, sicut ex his Aristotel. 1. *de anima*, verbis apparet, εἴπερ τὸν λίθον ἔφη ψυχὴν ἔχειν, ὅτι τὸν σίδηρον κινεῖ. Repertus ille tandẽ in omnib' fere regionib', Germania, Dania, Noruegia, Succia, Polonia, Hũgaria, Italia, Hispania, Anglia, Ægypto, Æthiopia, Troade, Macedonia, Bœotia, Arabia, China, Persia, & insulis maris Erythr. sicut pditũ ab illis, qui de eo diligenti' scripserũt patrũ memoria.

Magog idem q *habitans sub tecto vel tentorio.* Nam גג est *tectũ.* Turcas aũt esse inprimis *Gog & Magog* existimant eruditi, estq; nomen secundi filii Iaphet, *Genes. 10.* qui sedes habuit ad Taurũ vel Caucasum montẽ & in Asia minore. Ezechiel gentes Gog & Magog predituras esse dicit, ab aquilonis lateribus, vbi eruditi quamplurimi quoq; Scythas intelligũt. hoc est, Istri, Borysthenis, Bosphori Cymmerii, Mæotidis, Tanais, Caucasi, & Caspii maris accolas, totius mundi hostes

ſtes fatales, & Dei flagella, qui vtiq; ſubtentoriis, viuere ſunt ſoliti, nullibi fixas habētes ſedes, ſed in plauſtris domos ſecū ferentes, dicti propterea *Hamaxobii & Moſinœci.*

Magus. Sicut Tyrannus & hæreſis, ita apud Latinos & Græcos tandem & nomen magi non niſi in vitio poni cœpit. Olim enim Theologiæ & Philoſophię ſtudiis vacabant, tantamque auctoritatem conciliauerant ſibi apud Perſas, vt lectos quandoque reges ex numero eorum teſtetur Herodotus. Quod ipſum cōfirmat Strabo *Geograph. 1.* cum ſcribit *ſacerdotibus; Ægyptiorum, Chaldæis, Magiſque, qui aliis ſapientia præſtabant, honores & imperia fuiſſe delata.* Ælianus teſtatur *libro 2. variæ Hiſtoriæ* calluiſſe eos artem vaticinandi & Ochi ſæuitiam aduerſus ſubditos certis ex ſignis prædixiſſe. Vnde Tiberium Thraſyllum Chaldæum de futuris maxime conſuluiſſe legimus. Sane quidquid pertinuit ad eorum profeſſionem, quos Græci appellauerunt *Philoſophos* & *Sapientes*, Indi *Gymnoſophiſtas*, Galli *Druidas*, Ægyptii *Sacerdotes*, ritus quippe ſacrorum, rerum diuinarum peritia, Phyſices, Matheſeos, ac præcipue Aſtrologiæ cognitio, Rempublicā & imperia adminiſtrandi ratio, omne id iure, ipſis tribui poſſe videtur. Hinc Plato in Alcibiade primo: Perſarum σοφῶν τὰλ@ μαγείαν διδάσκει. ἐστὶ δὲ τοῦτο θεῶν θεραπεία, διδάσκει καὶ τὰ βασιλικά. Atque hęc omnia ad nominis etymon ſpectant. Videntur enim eruditis nuncupati Magi ab הגה *meditatus eſt*, quaſi *meditatores & artium* dixeris *magiſtros.* Vnde forte Logica in ratiocinatione & theoria conſiſtens ab eiſdem dicitur הגיון. Peucerus refert originem ad Hebręam vocem מכשף, quæ & *magum* & *incantatorem* ſignificat. Sunt enim artes cognatę Magia & Incantatio, imo pars eiꝰ γοητεία ἐπίκλησις δαιμόνων κακοποιῶν ad lædendum alios, nomenque trahens ἀπὸ τῶν γόων καὶ θρήνων περὶ τοὺς τάφους: Item *Necromanteia*, qua euocantur defunctorum manes, vt de certis rebus reſpondeant, & ἐπῳδὴ carminibus & verbis vtens, quibus addenda *Pharmaceia*, quæ medicamentis vtitur, item *Cryſtallomāteia, Hydromanteia, Catoptromanteia, Lecanomanteia, Aeromanteia, Onychomanteia:* & ſi quid aliud eſt artium, quarum inane

ſtudium vanitatemque etiam Plinius *libro 30.* conuellit. Inuentor Magiæ ab eodem & plurimis aliis ſtatuitur Zoroaſtres Bactrianorum rex, qui ſolus omnium mortalium, mox vbi iam natus eſſet, riſiſſe legitur. Peritiſſimus eius fuiſſe legitur Simon ille cognomento Magus, de quo multa mentio in literis melioribus, *vt & apud Clementem.* Eandem vanitatem publice etiam profiteri non dubitauit Carpocrates. Sed hæc magia Diabolica, quippe Diabolo auctore ad mancipandum ſibi homines mundo inuecta, omnium ſcelerum panægyris ſeu Hydra potius Lernea, Deo exoſa, bonis & piis omnibus terribilis, legibuſque & verbo Dei interdicta. Diuerſa ab ea Naturalis Magia exculta Philoſophis, vſitata Medicis, nõ neglecta Aſtrologis & aliis ſapientibus viris, quales *Salomon, Daniel, Thales, Democritus, Plato, Ariſtoteles, inter noſtros Scaliger, Hieronymus Cardanus, Leuinus Lemnius,* & alii complures. Ea vt infamis non eſt, ita nec illicitam eandem eſſe Chriſtianis haud ignorandum.

Maia Atlantis filia a Pleione Nympha, & mater Mercurii a Ioue, ſecundum Euſtathium παρὰ τὸ μαίεσθαι dicta, id eſt, *quærendo* παιδητικῶς ϰ̀ ἐιεϱγητικῶς Nam id eſt obſtetricis, nutricis, & auiæ, pro quibus ſumitur hæc vox apud auctores.

Maieſtas a magnitudine dicta, ait Pompeius. Eſt enim ipſa amplitudo dignitatis, maieſtas clarorum virorum, *inquit Valerius,* ſiue tribunalium faſtigio, ſiue apparitorum miniſterio, potens in amplitudine ſua obtinenda. Magna enim erat Catonis maieſtas, etiam ſine dignitate aliqua. Eſt & maieſtas populi Romani, cuius meminit Cicero *ad Herennium* 1. Quicunque enim commiſiſſet aliquid aduerſus populum Romanum, dignitatem eius lædendo, aut amplitudinem, denique ſecuritatem, is crimini Maieſtatis erat obnoxius, de hoc crimine intelligunt interpretes quidam legem illam XII. Tab, *Vt, ſi quis hoſtem concitaſſet, ciuemue hoſti tradidiſſet, capite pœnas lueret,* cuius Martianus meminit *ad leg. 3. ff. ad leg. Iul. Maieſtat.* Franciſcus Balduinus tradit *in capitis eius explicatione* maieſtatem populi Romani

Romani tribus modis minui: Primo, *si quis iniussu populi, vel Principis bellum gereret, delectum haberet exercitumue compararet, cum populi esset ex Romuli lege hostibus bellum decernere aut indicere*, idque dicit significari per verba *hostem concitare*: Secundo, *si quis exercitum populi Romani hostibus traderet*: Tertio, *si quis imbellis cederet, hostemque arcere nollet, aut in castra concederet, aut exercitum desereret, aut ad hostes profugeret*. De hoc crimine variæ deinde leges, post XII. Tab. sunt latæ, quarum prima Gabinia, ne quis coitiones clandestinas conflaret, qui fecisset, capitali afficeretur supplicio. Tulit & Apuleiam L. Apuleius Saturninus Trib. plebis per vim creatus, occiso competitore, quem Florus Annium nominat, Valerius *libro 9. capite 7.* Munium, Orosius Mumum, Plutarchus τὸν ἕνιον, Appianus *libro primo.* Nonium, eaque lege C. Norbanus postulatus fuisse legitur *2. de oratore*, quem defendit M. Antonius censor. Post Apuleiam lata lex Varia a Q. Vario Trib. Pleb. qui *Hybrida* alias est nominatus propter obscurum ciuitatis ius, vt quæreretur de iis, quorum opera consilioue socii contra populum Romanum arma sumsisset. Existimatum est etiam pertinere ad Maiestatis iudicium, si quis iniuisset tyrannidis aut regni occupandi consilium, si coniurasset aduersus Rempub. si hostes concitasset ad bellum, si ciues Romanos indicta caussa compegisset in carcerem, aut vltimo affecisset supplicio, plebisue commodis esset aduersatus, vel eidem maledixisset, aut denique sua culpa male pugnasset. Atque huius criminis accusati Coriolanus, Sp. Cassianus, T. Menenius, Sp. Seruilius, M. Posthumius, Ser. Galba, L. Opimius, M. Scaurus, & alii plures, prout docent historię.

Maiuma, festiuitas quædam, *auctore Suida*, quæ mense Maio Romæ celebrari solebat. Tandem ea ab Anastasio sublata.

Maius mensis, Atheniensibus σκιροφοριών, Macedonibus ἀρτεμίσιος, Hebręis *3. Regum 6.* זיו, & cuius Calendis Lares Præstites coli solebant Romæ, *teste Ouidio in Fastis*, a maioribus nomen inuenit, vt a iunioribus Iunius. Idem Ouidius Fastorum 1.

Tertius a senibus, iuuenum de nomine quartus,
Quæ sequitur, numero turba vocata fuit.

ET:

Hinc sua Maiores tribuere vocabula Maio,
Iunius a iuuenum nomine dictus adest.

Quæ omnia aduersus Plutarchum faciunt, aut eos certe, quorum mentionem facit in Numa, qui Maio nomen inditum volebant a Maia Mercurii matre, quod hoc mense mercatores omnes Maiæ pariter, & Mercurio sacrificarent. Quanquam alii Maiam, quæ colebatur hoc mense, Terram esse voluerint, a magnitudine sic dictam, cui Cornelius Labeo scripsit, referente Macrobio, ipsis Maii Calendis dedicatam fuisse ædem, eandemque *Bonam* Deam, Faunam, Opẽ, & Fatuam dici: *Bonam*, quod omnium ad victum bonorũ, nobis sit caussa: Faunã quod vsui animantiũ faucat: *Opem*, quod eius ope constet hæc vita, & Fatuam denique a fando. Iunctus ipsi autem Mercurius, quod vox homini nascenti terræ contactu communicetur. Cincius vel Cingius scriptor antiquus Maiam hanc esse voluit vxorem Vulcani, cui flamẽ Vulcanalis Calendis Maii, rem diuinam faciebat. Etsi Piso eam Maiestam, non Maiam appellari voluerit. Ceterum Ouidio maximam eruditorum partem assipulari video Vt nec illi audiendi sint hic; qui mensem hunc a Tusculanis ad Fastos nostros transisse commemorant, apud quos Deus Maius (is erat Iupiter) cultus sit a magnitudine & maiestate sic dictus, quasi inde tractum sit nominis auspicium. Ridicula quoque Goropii Becani viri alioqui doctissimi in Croniis sententia, qua mensis huius appellationem deducit a veteri Cymbrica voce *Mai*, siue *Mei*, qua omnis viror plantarum, quę hoc mense virent, significatur. Vt rem omnẽ paucis absoluam, sciendum olim hunc mensem in Apollinis fuisse tutela, semper etiam constitisse ex diebus 31. iuxta Romul. Numæ & Cæsaris constitutionem. Idem nuptiis habitus inauspicatus, *teste Plutarcho Quæst. Roman. q. 86.* & Ouidio *libro Fastorum* 5. Hæc de Maio.

Malabathrum folium Indicum, quod in India gigni dici-

tur in paludibus, lentis paluſtris modo innatans aquis ſine radice, dictum a regione Indica *Malaber*, & *Bathrum*, quod eſt ipſum.

Malachias legatum aut angelum, ſiue nuntium ſignificans deducit nomen a לאך inuſit to verbo. Hinc מאלך *angelus* vel *nuntius*, cui *Malachia* nomen reſpondet.

Malagma proprie dictum παρὰ τὸ μαλάττειν, quod *emollire* ſignificat. Eſt enim compoſitio conflata ἐκ τῶν μαλακτικῶν, ἃ τὰς σκληρότητας μαλάττουσι, id eſt, *quæ durities ſeu partes præter naturam induratas emolliunt*. Medicamentum eiuſcemodi, nec admodum calidum eſſe oportet, nec valde ſiccum, *teſte Galeno*. Et quia multiplicibus affectibus accommodari ſolet, ſciendum aliud digerere materiam, aliud extrahere, quod ἑλκυστικὸν dicunt, & aliud aperire, quod idcirco στομωτικὸν dicunt. Eſt & alia pro materiæ diuerſitate, tum corporis partibus differentia. Nam aliud ex radicibus, herbis & ſeminibus, aliud ex metallicis, aut ex ſuccis, ſæuo & lacrymis conſici ſolet. Rurſus aliud lieni applicatur, aliud iecori, ventriculo & articulis. Eſt præterea, quod ad aquam inter cutem eſt comparatum. Sed de omnibus generibus prolixius Galenus, & alii.

Maleficus qui male facit. Nomen illud olim generale. Iā vero complectitur magos illos pernicioſos, Lamias, Veneficas, Incantatores, fœminas ſagas, ſortilegos viros.

Malleolus quidam appendicum oſſium proceſſus, quæ tibiam conſtituunt, nomen tuliſſe creditur, quod mallei ſpeciem quodam modo repræſentet. Ab eadem ſimilitudine nomen quoque habere creditur Malleolus nouellus palmes in vite, vel potius, quod ea in parte prodiens, quæ deciditur ex veteri ſarmento, vtrinque Malleoli ſpeciem oſtendat. Nec excludendi iſta origine ſpartei manipuli, qui pice tecti & incenſi in muros aut teſtudines iaciebantur, dicti etiam malleoli.

Malua, græce μαλάχη, παρὰ τὸ μαλάττειν, quod nobis eſt emollire, appellationem deducit. Meminit eius non ſolam Dioſcorides, Galenus, & alii, verum etiam Heſiodus vtilitatem eius, vt & Aſphodeli ſummopere commendans.

Malum, cum pomum significat, a Græco μῆλον deductum puta. Sunt autem genera malorum plurima, *Matiana, Gestiana. Manliana, Appiana, Sextiana, Pelusiana, Amerina, Scantiana.* Alia quoque sunt a patrio solo nomen habentia, *Græcula, Persica Medica, & Camerica.* Aut a colore *Serica & Rosea*: aut a figura orbis *Orbiculata*, quæ Græci *Epiretica* vocant. Item a recta mammarum effigie *Orthomastica*, dicta. Sunt & *Pannicea*, quæ stolide tument: *Spadonia* a castrati hominis cõditione nuncupata. His adde *Cydonia*, quorum tria genera commemorat Columella. *libro. 5. cap. 10. Struthia, Mustea, & Chrysomeliana.* Constantinus memorat γεωπονικῶν 10. δωρακινὰ μῆλα de Persicorum genere, & ad Cydonia refert τὰ μῆλα κάλλιστα, quæ Athenienses nominabant μελίμηλα. Martialis præcoqua mala *Armeniaca* vocat. De reliquis generibus vide Atheneum *lib.* 3.

Mamertini incolæ Messanę in Sicilia an ita dicti, quod sint Martii, eo quod Oscorum lingua *Mars* vocetur *Mamers*, An potius nomen gentile, vt Camers, & inde factum Mamertinorum nomen? Nam Italicos illos aduenas fuisse & in Sicilia consedisse pro indubitato habetur. Vnde Strabo: ἐπῴκησαν δ' ὕστερον Μαμερτῖνοι Καμπανῶν τι φῦλον., Addit, inualuisse tandem apud Messanenses vsque adeo Mamertinos, vt in suam potestatem redegerint vrbem, ciuesque ab illis Mamertini sint dicti potius, quam Messanii.

Mamilia lex, quam tulit C. Mamilius Tribunus plebis bello Iugurthino, *vt proditum a Sallustio*, in finibus agrorum quinque aut sex pedum latitudinem præscribens, quos vsucapi vetabat Aggenus Vrbicus. Eadem lege singulos arbitros datos regendis finibus, ostendit Cicero, qui eius *1. de legibus &* *in Bruto mentionem fecit.*

Mamilia turris intra regionem Saburæ a Mamilio nomen adepta, Festus.

Mamillæ, quia rotundæ, quasi paruæ malæ per diminutionem dictæ.

Mammona. De hac voce magna contentio. Sunt qui Syriacam esse existimant Augustinus scribit Pœnorum lingua, quæ est

affinis

affinis Hebraicæ, *lucrum* significare, quod & Priscanus notauit. Alii descendere volunt ab חמן, quod est *ditescere* secundum Kimhi. Hinc חמנים Psalmo 37. significare videtur *diuitias*, vt & Eccles. 5. Non mirum מ hemanticam addi initio, cum id frequens sit linguæ Hebrææ. Sed cur *Mammon iniquitatis* dicitur a Christo? Quod opes parentur, vt plurimum iniuste, vel eisdem iniuste vtantur possessores. Quo sapienter dixerit Hieronymus: *Omnis diues aut iniustus, aut iniusti heres.*

Mana Dea cognomine *Geneta* videtur Plutarcho *in q. Rom. q. 52.* a minando appellata, magnoque in honore habita, quod & partui & ortui præesse crederetur, non aliter atq; Hecate apud Græcos, cui canis immolari solebat. Vtque alias simul Deas parturientibus præfectas subiiciam, sciendum Menam mēstruis fluoribus præfuisse, *affirmante id Augustino.* Quippe *μήνη* Græcis est Luna. Colebatur & Partunda, sicut Latona, Iuno Lucina & Egeria, quam in partu egerendo opitulari credebant. Ob partendi discrimina etiam Prosæ, Prorsæ, & Postuertæ aras & sacra constituta legimus. Sed quid commemoro Deas? An non & Nixios habuerunt Deos ab enitendo in partu dictos. Tres etiam Deos adhibuerunt custodes mulieri fœtæ, *si ut refert Augustinus ex Varrone*, idque ne Syluanus ingrediens per noctem eas vexaret.

Manalis lapis, quod aquis manet, dictus. Cum enim hæc petra extra portā Capenā ob nimiā siccitatē protracta esset in vrbē, insecuta fuit statim pluuia, *vt scribit Festus.* Vnde & Varro apud Nonū: *Mana is lapis in pontificalibus sacris, qui tunc mouetur, cū pluuiæ exoptantur.* Putabant eundē esse & ostiū orci.

Manasses obliuiscentem significans, originem vocis trahit. a נשה *oblitus fuit*

Mancipium, quod manu caperetur, dictum Iurisconsultis: vt a *seruando seruus.* Isidorus generalius accipit hoc nomen cōplexus eo, quidquid manu capi subdique potest hominem videlicet, equum & ouem.

Mancus, manu carens.

Manno, quasi manu eo, quod in dandis accipiendisque man

datis manus sibi inuicẽ dari mos erat, vt *Oldendorpius scite notauit.*

Mane appellatum vult Varro, quod manum veteres vocarent bonũ. Ita Euripides in Iphigenia. τὸ φῶς τοῖς ἀνθρώποισιν ἥδυσον βλέπειν. Alii a manibus deductum volunt, quod in his, id est, inferioribus locis exordium lucis emergat. Nonius scribit, *manũ idem esse, quod clarum.* Vnde fortasse Persius dixit, *primum mane intrare fenestras.*

Manes superos & inferos Deos nucupatos volebant Augures, quod per omnia ętherea terrenaq; manarent: Alii a manando, quod *manium* (*animas* intelligunt) omnia sint plena. Sapientioribus dicti videntur eo nomine, quasi boni & prosperi sint, quod illis magis mors, quam vita, probetur. Vnde *immanes* dicimus nõ bonos. Sunt etiam, qui a manando deriuant, eo quod inter lunarem circulum & Lunam omnia animis sint plena. Seruius ait, manes esse animas eo tempore, quo discedentes a corporibus nondum transierunt in alia, quæ cum noxiæ sint, per antiphrasin dicuntur manes. Idem enim manũ erat veteribus, vt ante monuimus, quod bonũ. Solebant pro illis fieri sacrificia expiatoria mense Februario, quod nisi fecissent, existimabant eos errare circa sepulcra, & inde aeris intemperiem, tempestates ac pestem oriri. Manes autem omnes tam bonos, quam malos & truces eos esse, quos Græci vocant ἀγαθοὺς καὶ κακοὺς δαίμονας, refert Martianus Capella, *in nuptiis Philologiæ libro 2.* Plura de iis qui velit, Apuleium videat in Socratis dæmonio, & Augustinum *8. de ciuitate Dei.*

Mango proculdubio dictus, quod manu agat, quippe vt pueros exspoliat, quo pluris veneant. Martialis: *Milia pro puero centum me mango poposcit.* Suetonius in Domitiano: *Castrari mares vetuit: Spadonum, qui residui apud mangones erant, pretia moderatus est.* Mancipiorum illum negotiatorem esse, & puerorum formæ certis pharmacis lenocinari, ostendit ẽt Quintilianus *cap. 12. lib. 5.* Quapropter sunt, qui id nominis deriuant παρὰ τὸ μάγγανον, quod inter cętera Pharmacum, pręstigias & fallacias sonat, eaque notatio in hoc veriloqnio

minime

minime repudianda. A mangonibus verbum *mangonizare*, quod ornare & polire significat, quo facilius emtores ad emendum alliciantur. Quanquam & Græcis verbum est *μαγγανεύειν*. Nouo illo quondam Latino verbo vsus est Plinius *lib.22.cap.1. & libr.3. cap.10.* De mangonibus ipsis ita Seneca ad Lucilium: *Mangones quidquid est, quod displiceat aliquo lenocinio abscondunt.* Plinius quoque *lib.21.cap.26. Radix Hyacinthi bulbacea est mangonicis venalitiis pulcre nota.* Sed quibus in rebus consistebat mangonum lenocinium? Galenus scribit *solitos eos abluere facies puerorum succo ptisanæ aut farina fabacea, aliquando nitro, vt fierent nitidiores, macilentorum nates cecidisse virgis, & easdem picasse, vt habitiores euaderent, costas puellarum constrinxisse fasciis, vt pectora fierent ampliora, latiores & altiores coxæ ad ipsarum decorem, maribus etiam depilasse genas, quo apparerent formosiores.* Vide & Vitruuium *libri 2. cap.8.*

Mania Larium mater dicta Varroni *libro de Analogia* 2. vt ex eo repetiit Arnobius *libro aduersus gentes 3.* ἀπὸ τῆς μανίας insania. Vnde factũ reor, vt vecordes & insani Laribus porco mactato mactarent, quod eiusdem cum matre potestatis essent participes. Alii a manibus eius nomen deducunt. Mactari ipsi solebant pueri pro incolumitate familiarum ex Apollinis responso, quo erat præceptum, vt capitibus supplicaretur. At Iunius Brutus pulso Tarquinio sacrificii id genus aliter celebrandum constituit, allii videlicet & papaueris capitibus, dictaque sunt ea sacra Compitalia ex compitorum viis, in quibus celebrabantur. Atqui de illis plura alias, cum ageretur de laribus.

Manicæ a manibus sunt appellatæ, siue arma intelligas conseruandis manibus destinata inter pugnandũ, siue vincula, quæ manibus iniiciuntur, seu denique tegumenta, quibus aduersus vim frigoris muniri solent.

Manilia lex, quam tulit Manilius Trib. plebis, vt Cn. Põpeio mandaretur belli Mithridatici administratio. Eiusdẽ nominis alia de suffragiis fuit, vt libera ea essent libertinis in omnibus tribubus.

Manipulus in re militari minor centuria, *vel Ammiano teste libro 17.* vbi eum post centurias constituit, etiamsi olim amplior eius numerus centuria fuerit, *teste Cincio apud Agellium libro 16. capit. 4.* auspicium nominis sui deducit inde, quod pariter iunctis manibus dimicarent, *auctore Vegetio libro de re militari secundo.* Et ab hoc nomine descendit *miles manipularis*, si modo fœni fasciculum intelligas. Ouidius Fastorum 3.

Pertica suspensos portabat longa maniplos:
Inde maniplaris nomina miles habet.

Manius Festo Pompeio dictus, quod mane sit natus, vt *Lucius*, qui luce. Ceterum hæc inter prænomina referuntur, cuiusmodi sunt, notante Probo, & hæc sequentia, etiamsi postea abierint in cognomina. *Opiter* enim erat, qui mortuo patre, & auo adhuc viuente, prodierat in lucem: *Opiscus*, qui in vtero matris geminis conceptis, altero abortu eiecto, editus erat incolumis: *Hospes*, qui peregre apud hospitem erat natus, quale prænomen habuit *Lucretius Tricipitinus collega Lucij* & *Volero*, qui nascebatur nolentibus parentibus liberis. *Lartis* Prænomen sumtum a Laribus, *Statij* a stabilitate, *Fausti* a fauore. *Tullius* ominis gratia nominatus, quasi tollendus. *Anci* prænomen a Sabinis translatum putat Varro, scribitque *Valerius* cubitum eum habuisse vitiosum, q Græcis est ἀγκών. *Auli* porro dicti, qui Diis alentibus nascuntur: *Marci*, qui Martio mense geniti: *Publij*, qui prius pupilli erant facti, quam *Prænomina* haberent: *Tiberij*, qui nascebantur ad fluuiũ Tyberim. *Cæsones* etiam sunt appellati, qui mortuis matribus erant exsecti: *Seruij*, qui mortua matre erãt seruati in vtero. Vtq; redeam eo, vnde iam sum dilapsus, omnino sciendum Manium quendam, *vt ex integris Festi codicibus colligere licet*, Dianę Aricinæ lucum Aricinum cõsecrasse, quem Suetonius *in Cæsare* Nemorensem appellat, & contra prius etymon Sozymum 3. *Historiæ* deriuasse Manium a manibus, et is Festo malim astipulari. Manius etiam Papirius primus rex sacrorum est institutus.

Manliana imperia, quæ sunt aspera & immitia, a T. Manlio, qui

qui bello Latino cum Consul esset, filium suum, quod contra imperium pugnasset, securi percussit. Idem, quia Gallis aduersus Romanos apud Anienem pugnantibus quendam ex hostibus torque & armillis insignem & ex Romanis aliquem ad singulare certamen prouocantem interfecit, torquem eius adeptus. *Torquati* nomen est consecutus.

Manna vel *Man*, Ros Syriacos Celso, *mel aereum*, siue ἀερόμελι (Galeno, Arabibus *Manna*, mutuato nomine ab Hebræis (quanquam altera eius species, quæ liquida in vasis fictilibus asseruatur, Arabice nominetur *Tereniabin*.) Hippocrati *mel callimum* καὶ μελιτώδης γλυκὺς ἐκ τοῦ ἀέρος, quem succum quercubus insidere dixit Theophrastus ex Hesiodi auctoritate, aliis *ros Libani*, *panis angelorum*, Dauidi, & *frumentum cœleste Psalmo 78.* Paulo vero *cibus spiritualis. 1. Corinth. 10.* idque ea de caussa, quod non Physice, verum miraculose, cumque Dei singulari beneficio Israëlitis contigerit, vt hoc ipso capite docet Ambrosius. Panem cœlestem nominat Christus *Ioannis 16.* quod de cœlo, id est, aere ceciderit, non ex terra prodierit, vere cœlestem panem, Christum dico adumbrans, cuius quidem merito & solida viuificatione essemus in cœlo perpetuo victuri. Sed vnde nomen? Quibusdam descendere videtur a מנה *definauit*, quod rorem hunc cœlestem Deus in cibum destinauerit Israëlitis in eremo, aliis a מנה quæ vox sortē & portionē significat. Vnde Chaldæus vertit מנא: quem in translatione secutus est Hieronymus. Quin ea quoque Hebræorum quorundam sententia est, cum quisque sibi suam inde partem colligeret, *vt apparet ex textu Exod. 16.* Mihi tamen perplacet ortam hanc vocem ex Hebræorum interrogantium admiratione. *Mane*, inquit, *iacuit ros in circuitu* castrorū ח סָבִיב לַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטַּל, i. e. iuxta versionē septuaginta interpretū: τὸ πρωῒ ἐγένετο καταπαυομένης τῆς δρόσου κύκλῳ τῆς παρεμβολῆς: *mane fuit quiescere rorē in circuitu castrorū*, quæ translatio minime equidem Latinæ translationi, si rationem habeas textus Hebraici, æquipollere potest. Sequitur: *Cumque terræ superficiem operuisset, apparuit in solitudine minutum, & quasi pilo tusum*

Non Recte, cum Hebraice legatur: ותעל שכבת הטל והנה על פני המדבר דק מחספס דק ככפר על הארץ quæ reddi possunt hoc modo: *Et cum tolleretur stratum roris, ecce in superficie deserti erat tenue quiddam rotundum, quasi pruina super terra.* Rabbi Salomon exponit ô מחספס a verbo מגולה quasi dixeris *collectum quid*, aut *congregatum*, cui simile non inueniri dicit in sacra scriptura aliud verbum. Chaldæus reddit כגיר *sicut lapillum.* Septuaginta ita: λεπτὸν ὡσεὶ κόριον λευκὸν, ὡσεὶ πάγος ἐπὶ γῆς *tenue quiddam velut coriandrum candidum, sicut glacies supra terram.* Inde habes: *Cum vidissent id filij Israel, dixerunt alter ad alterum* מן הוא *quid hoc? Non enim nouerant* מה הוא *quid hoc esset.* Harum duarum vocum energiam expresserunt & septuaginta, cum ita verterent: εἶπαν ἕτερος τῷ ἑτέρῳ, τί ἐστι τοῦτο: At vocem Mannæ ex ea interrogatione constatam non adnotarunt, id quod præstitit postea Theodoretus his verbis: διὰ τί μάννα ἐκλήθη; ἰδόντες αὐτὸ θεασάμενοι ἀλλήλους ἠρώτων, τί τοῦτο, ἐπέθεσαν οὖν αὐτῷ προσηγορίαν τί τοῦτο. τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύει τὸ μάννα· οὐ γὰρ ᾔδεσαν τί ἦν, ἐγένετο οὖν ἡ ἐρώτησις ὄνομα, quæ ita reddi poterunt Latine: *Quare dictum est manna? Cum mox conspexissent, interrogabant se inuicem quid esset? Itaque hanc ei appellationem indiderunt: Hoc ipsum enim significat manna. Neque enim sciebant quid esset. Proinde factum, vt interrogatio vicem nominis haberet.* Etiamsi enim interrogationis verba ita iaceant מה הוא, tamen tandem vt sonus esset facilior, addiderunt literam *nun*, vt dicerent מן־הוא. Dixit autem Moses ad illos: *Hic est panis, quem dedit vobis Iehoua in cibum.* Et postea eodem capite: *Appellauit domus Israel nomen eius Man, & erat instar seminis coriandri albi & gustus eius quasi placenta cum melle.* Si de ea plura velis, Exodi *16.cap.* percurre, item *Num. 11. Ios. 5. & Psal. 78.*

Mannus paruulus equus inter delitias Principum haberi solitus, Gallice *Cheuatin*, quem Porphyrio in Horatium vulgo *Barrichum* appellari scribit, deflectitur a manu, quod mansueta porrectione manus duci possit.

Mano

Mano verbum inclinatur Festo παρὰ τὸ μανὸν, τὸ ἀραιὸν, ab eo, quod est *rarum, laxum, & parum solidum*, ideoque facile diffluens.

Mantilia vult Seruius *Æneid. 7*, a manibus ante lotis deflexa.

Mantua Cenomanorum in Italia vrbs, Stephano etiam μάντυα per υ, alias μάντουα, a Manto Tiresiæ filia creditur habere nomen, quæ post Thebanorum interitum in Italiam delata hanc vrbem condiderit. Galateam vocat eam Virgilius allegorice, *vt notat Seruius*, alioque loco nomen matris fatidicæ Mantus vrbi tributum canit his verbis: *Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris Fatidicæ Mantus, & Tusci filius amnis, Qui muros matrisque dedit tibi Mantua nomen*. Gloriatur & eodem Virgilio alumno. Vnde illud: *Mantua me genuit, Parthenope sepelit*.

Manturna Dea culta apud gentiles, vt noua nupta cum viro maneret, sicut Domitius, vt esset in domo, Domiduc' quod esset ducenda domum, & *Viriplaca Dea*, vt virum placaret.

Manubiæ, quod manibus detrahantur, sunt dictæ, vt exsuuiæ, quod exsuantur. Sic visum nonnullis.

Manubrium quod manu teneatur dictum Varroni *lib. 5. de lingua Latina*.

Manumissio, datio libertatis, *l. manumissiones. ff. de Iustit. & iur.* quasi de manu, id est, de potestate missio. Dominus enim serui illius caput tenens, quem in libertatem asserere volebat, pronũtiabat hæc verba, *liber esto*, *aut*, *Hunc hominem liberum esse volo*, atq; ita e manu sua mittebat. Qui testamento manumissi erant, aut vindicta, aut censu, vel ante cõsulem aut Prætorem, ciues dicebantur *Romani*: qui per Epistolam, aut inter amicos, aut conuiuii exhibitione, aut lege Iunia Norbana, dicebantur *Latini*: qui denique ex iusta seruitute & lege Ælia Sentia, *Dedititij*. Vtque manumissio seruorum, ita emancipatio erat liberorum.

Maranatha. Meminit huius vocis Paulus ad finem prioris ad Corinthios: *Si quis*, inquit, *non amat Dominum Iesum, sit anathema Maranatha*, id est, *extremo anathemate percussus sit: ma-*

xim: exsecrabilis. sit ab omnium diuinarum atque sacrarum rerum communione exclusus. Talem hominē autē Hebræi nominant חֵרֶם, itaq; Hierichuntini cū tota ciuitate & omnib. bonis fuisse leguntur חרם, scilic. indigni hac vita, atq; adeo dignissimi, qui ad vnū omnes perirent. Græci huiusmodi ēt ἀπαρχὰς καὶ ἀκοινωνήτους appellant, Apostolus 1. *Corinth. 4. περικαθάρματα καὶ περιψήματα.* Sed quænam hæc vox, & vnde eius origo? Variant eruditorū sententiæ (vt paucis multa complectar) & nunc in hanc, nunc in illam partē inclinant. Adiiciam tamen q̄ alii notarūt, nec interponere sententiam meam verebor emunctioris naris iudiciū secutus. Sit primus Hieronymus, qui in quadā Epistola ad Marcellam scribit hoc modo: *Maranatha magis Syrū est, quam Hebræum: Tametsi ex confinio vtrarumq; linguarum aliquid & Hebræum sonat, & interpretatur, Dominus noster venit. Vt sit sensus: Si quis non amat Dominum Iesum: anathema sit, & illo completo deinceps inferatur, Dominus noster venit, quod superfluū sit odiis aduersus eum velle contendere, quem venisse iam constet.* Hactenus Hieronymus. Quanquam & hæc ipsa habeantur in Ambrosii Commentariis. Erasmus ita: *Hac voce solet Paulus extremum exitium significare, quod Hebræi vocant* מוראנאהא. *Ceterum Maranatha Ambrosius putat vocē Syram esse potius, quam Hebraicam: licet inter has linguas nonnulla fuerit affinitas: Sonare autem apud illos, Dominus noster venit. Quanquam inter Hebraica vocabula, quæ nullo certo auctore feruntur, reperio maranatha expositum, In aduentu Domini nostri, velut referat finem Malachiæ: Ne forte veniam, & percutiam terram anathemate. Theophylactus ad Ambrosii sententiam interpretatur, Dominus venit, vulgique videri ceu iusiurandum, quo confirmet Dominum aduenturum.* Hęc ex Erasmo omnia. Multa etiam coniecit in hunc ad Corinthios locum Theodorus Beza, quæ arctius contrahā, ne in immensum huius vocabuli tractatus excurrat. Quosdam dicit scribere *μάραν ἀθὰ*, quosdam *μαρανάθα*, vt sit dictio vna, id quod eruditis nonnullis placet, qui eam idem Syris significare volunt, quod significat Hebręis חרם. Qui duas dictiones esse contendunt, illis מָרַן est *dominus*, אָתָה *venit.*

Quan-

Quanquã alii rursus in tres dictiones dirimant, quippe מרן *Dominus*, נ *noster*, אתה *venit*. Quomodocunq; autem legas, significationem vocabuli non sat apte considerari existimat, cũ eo extremi anathematis species designetur, quam Thalmudistæ vocant שמתא. Nam alioqui caussa non erat, cur Corinthios alloqueretur Chaldaice, nisi vocabulũ hoc Ecclesiis fuisset familiare, vt *Amen*, *Alleluia*. Quod si vera potius est eorum opinio, qui vnicum vocabulum esse volũt, idem declarans, quod Hebræorum חרם, miror sane, cur non posteriore loco posuerit ἀνάθημα, Syriaci videlicet vocabuli explicationem, vt in *Abba pater*. Quid si vel Librarii mutarunt ordinem, vel ἀνάθημα ad marginem pro Syriaci vocabuli interpretatione annotatũ postea in textum irrepsit? Sed de his hactenus, inquit. Nihil enim hic ausim aut velim affirmare. Ego autem in eo sum plane, vt significet hæc vox idem, quod *Dominus noster venit*.

Marasmus, qui nihil est aliud, quam interitus rei viuentis ex siccitate, aliquando cum Hectica concurrens, quæ tum torrida tabes dici consueuit, ἀπὸ τοῦ μαραίνειν descendit, quod *colliquescere* & *tabesieri* significat.

Marchia Taruisina, sedes olim Euganeorum, qui tãdem pulsi cesserunt Venetis, a quibus ea regio etiam Venetia dicitur, obtinuit nomen hoc suum nouum post euersum a Carolo Magno Longobardorũ imperiũ, capto rege Desiderio, quod Marchionũ cõstitutorũ a Longobardis sedes ac domicilium tum tẽporis esset in vrbe Taruisio, sicut Blondus & Volaterranus memoriæ prodiderunt. Alioqui in vniuersum appellare solent Marchiam eruditiores prouinciam bello partam, & vnius ditionis aut villicationis limitem, qui Germanis dicitur ein Marck. Hinc nomen *Danomarchia*, *Styromarchia*, *Feldmarchia* & *Marchioni Marchia Principi*, imo Marcomanis genti vndique confluenti in vnam ditionem.

Marcia lex a Marcio Censorino est lata, ne cui bis censuram gerere liceret, *teste Plutarcho in Coriolano*, vt & alia Marcia Atinia a Q. Marcio & C. Atinio Tribunis plebis, vellent iuberentne cum rege Philippo pacem esse, *vt libro 3; testatur*

Liuius. Tulit & Marciam legem Agrariam L. Marcius Philippus Trib.Pleb. *vt in Officiis Cicero ostendit.*

Marcipor, Marci puer, id est, famulus, vt Lucipor, Publipor.

Mardochæus, cuius meminit historia Estheræ amarum & contritum significans, appellationem trahit a מרר *amarus fuit,* & דוך *contudit, detriuit,* vel potius דכא, quod congruit significatione cum דוך.

Mare, quod sit amarum, vult dici Honorius, alii a מים, id est *aquis.* Quid enim aliud quam aquarũ collectio. Proprie ergo eo nomine significari videtur mare magnũ siue Oceanus, qꝫ dixerit Deus *Genes. 1.* congregentur aquæ in locũ vnum: at καταχρηστικῶς de quauis alia cõgregatione aquarũ, siue sint salsæ, siue sint dulces, iuxta illud: *Et cõgregationes aquarum vocauit maria.* Sic mare dicimus *mediterraneum, Italicum, Hispanicum, Septentrionale, Adriaticum, Ægæum, Ionium, Creticum, Ægyptiacum, & rubrum* appellatum hoc nomine, qꝫ arena, *teste Plinio,* ei substrata rubeat. In sacris literis etiam stagna, p̄sertim maiora, idem agnoscunt nomen, vt mare Tyberiadis, mare Genesareth aut mare Galileæ, item illud, quod *mortuum* vocant, eo quod nullis aut ventis aut fluctibus agitetur, alio nomine *Asphaltites* lacus, de quo alias plura.

Marescha ciuitas Iudæ a ירש *possedit* nomen adepta.

Margarita a mari nominata, quod in cõchis marinis reperiatur ex rore cœlesti certo anni tempore hausto producta, vel potius nata. Maris pomũ nominat Tertullianus. Species huius est vnio inuento nomine (*vt quidam volunt*) quod tãtum vnus, non plures reperiãtur. Etsi Ælianus *lib. 13. cap. 26.* retragetur, vbi tradit, *interdum margaritas tot inueniri in vna cõcha, vt nõnulli prodiderint viginti quãdoq; in vna deprehensas.* Quid vero sit vnio vel margarita, conchæne pars, an excremẽtum & morbus quidam, plenius, volente Deo ad vnionis locũ expeditur. Meliores autem sunt Margaritę candidæ, q̃ quę flauescunt. Nomina earum sunt, *Asterites,* cui inclusa lux est instar stellæ: *Galactites,* quæ margarita, si atteratur, succũ reddit album ad instar lactis: (*Chalazias*) grandinis colorem præ se ferens & adamantinæ duritie, sicut Adamas: *Selenites* candido colore

lore translucens, & continens imaginem Lunæ. Plura de iis, qui velit, Plinium legat *libri 9. cap. 35.* vbi de ea re agit prolixe. Verba tamen illa non possum non adiicere, q̃ de more margaritas auribus suspendendi scribit hoc modo: *Has digitis suspendere, & binos ac ternos auribus fœminarum, gloria est. Cleopatra quoq; auribus gerebat vnionem illum singulare naturæ opus, quem spectante Antonio liquefactum aceto absorbuit.* Ecce etiam occurrit Margarita Seruiliæ matris M. Bruti, quam illi Iulius Prodigus largitor sexagies H--S mercatus est, id est, aureis Vngaricis (*vt censent docti*) CXLVCCCCLIIII. semũciali vno, duodenariis septẽ, duplis tribus, simplo vno. Scribit & Zonaras *3. Annalium* Perozem Persarum regem in expeditione aduersus albos Huños in extremo periculo detractũ auri dextræ vnionẽ abiecisse, quem postea repertum Iustinianus Magnus cẽtũ libris auri a barbaris redimere voluit. Magna quoque Margaritarum copia in China, quarũ annua pensio excurrit ad vicies sexies cẽtena millia nuñum, *teste Ioanne Gonzale Hispano in China descriptione.*

Maria soror Mosis, quo nomine constat & virginem θεότοκον appellatam, Hebraice מרים, nominata videtur a מרה vel מרר *amarum fuit*, quod ipsa nata pressi fuerint Hebræi amaro Ægyptiorum iugo & imperio. Etsi enim antea seruirent, nondũ tamen tantis opprimebantur malis, *teste Cabala.* Ea, cum penes Israelitas stetisset victoria, obrutiq; fluctib. iacerent Ægyptii, arripuit tympanũ, quod cum pulsaret, gratias Deo victori dixit. Habuit illa spiritũ Propheticum in veteri lege, sicut & Domini mater prima noui testamenti Prophetissa, vt est ab Ambrosio notatũ, & prioris Mariæ typũ per omnia explens. Vnde Tympanistriam nominat eam Augustinus. De origine nominis variæ sunt coiecturę. Quidã n. referũt ad מרון vel מרר *fuit amarũ* & ים *mare:* Quidã ad מור id est *myrrham* & ים *mare.* Nonnulli quoq; referunt ad מר & ים *guttam* videlicet *maris*, alii ad רמים *excelsum & eleuatum mare*, facta literarum metathesi. Stellam maris nominant eam Bernardus & Beda, quodque de stella ex Iacobo oritura legitur, accommodat idem Bernardus ad hanc Do-

mini matrem. Quanquam cōuenientius fortaſſe vaticinium illud de Chriſto intelligi poſſit, qui ſolus gratiæ ſuæ radiis illuminauit omnem hominem venientem in hunc mũdum, *Ioan.8.* Memorabile Gregorii Nazianzeni carmen de hac incorrupta virgine & Domini matre:

χαῖρ' ὦ κούρη παῖχάρτε, μῆτερ πάρθενε,
καλλίστη, πασῶν παρθένων ὑπερτάτη,
ἐργατιόνων παῖμάτων ὑπερτέρα,
θέσποινα, παντάνασσα, χάρμα τῶν θνῆς.

Maria Porcia lex a L. Mario & M. Portio Catone Tribunis pleb. eſt pmulgata, D. Iunio Silano & L. Iunio Murena Coſſ. vt illi afficerentur pœna, qui aut hoſtium occiſorum in prælio, aut falſum ciuium amiſſorum numerum per literas retuliſſent Senatui: Vtq; iurarent apud Quæſtores vrbanos, cum primum vrbem intraſſent, de numero vtroq; vere ab ipſis eſſe perſcriptum. *Valerius Max. lib. 2. cap. 8.*

Maritus coniugem ſignificans a mare deſcendit, cuius rectus eſt mas. Nuces a nouis maritis ſpargi ſolitas, vt raperent eas pueri, indicat Catullus in nuptiis Iuliæ & Manlii, vt & illud Poetæ. *Sparge marite nuces.* Factum id exiſtimat Seruius nixus auctoritate Varronis, vt Iouis omine celebraretur matrimonium. Erant enim nuces in Iouis tutela, dictæque *iuglandes* quaſi Iouis glandes. Id porro noto, etiam de brutis dici maritum apud Poetas, vt τόσις αἰγῶν in Epigrammate.

Marmor ex nobiliſſimis venis erui ſolitum, quale *Porphyrites, Serpentinum* ſiue *Ophites*, & omnium candidiſſimum *Parium* a Paro inſula dictum, nomen ſuum in vniuerſum deflectit ἀπὸ τὸ μαρμαίρειν, quod *ſplendeſcere*, & *quaſi ſcintillare* ſignificat. Quanquam Paulus *l. quæſitum. de legat. 3.* rudē tantum eius materiam, non elaboratam, ea appellatione contineri ſcribat. Sectio marmoris fieri ſolet Romæ ad Petri baſilicam arena. Qui id faciunt, eos *marmorarios* appellant.

Maroneum vinum inuenio dictum, cui vicies tantum aquæ obvim eius indomitam vigoremque miſceri poterat, quale fere Matiani ter Conſulis tempore durabat, qui eius ſextarios ſingulos octonis aquæ miſcebat. Nomen id ſuum obtinuit

nuit a Maronea Thraciæ monte, qui alio nomine *Ismarus* est dictus. Tibullus ad Messalam: *Victa Maronaeo faedatus lumina Baccho*, quem locum ita quidam exponunt, vt vini istius epitheton a Marone deducant, id est, a Virgilio, quod 3. *Æneid.* Polyphemum vino sopitum scribat, cum potius istius vini mentionem faciat, quod Vlysses secum aduexerat ex Thracia.

Marrubij populi Italiæ, nempe Marsi, quos Seruius *Æneid.* 7. sub hinc ingentem lacum circa Fucinum habitasse scribit, nomen arcessunt inde, quod quasi circa mare habitarent. Poetæ versus est hic: *Quin & Marrubia venit de gente sacerdos.*

Mars per syncopen dictus a Mauors, vel (*vt aliis placet*) ab ἄρης, στερήσει τοῦ μ, & ex puncta vocali *n* Varro a *maribus* dictum existimat, quibus in bello præest, aut quod acceptus fuerit a Sabinis, Mamertis obtinẽs nomen. Cum etymo nostro facit & Isidorus: Etsi nonnulli a morte deriuent. Vnde apud Homerum dicitur μιαιφόνος καὶ βροτολοιγός. De fabulosa eius natiuitate nihil in medium adduco. Epitheta tantum & quę ipsi cognomina affícta sunt quędam apponam, tum primam eorundem originem. Dictus itaque *Gradiuus* a gradiendo in bello, siue ab hastæ vibratione, quam exprimunt Græci vocabulo κραδαίνειν, *vt alias est explicatum.* Est & *Quirinus* appellatus Sabinis, quod his quiris dicta sit hasta, qua vti existimabatur, vt *Enyalius* ab Enyo, id est, Bellona vel vxore Martis, vel sorore, & *Vltor* ab vlciscendo, cui templum in foro suo maximum ac sumtuosissimum cum opere tũ artificio exstruxit Augustus Philippico bello, quod patris sui vlciscendi caussa susceperat. Gręcis etiam αἱμοχαρὴς id est *sanguinarius* est dictus, Pindaro χαλκάσπις ab æreo scuto, χρυσοπήληξ ab aurea galea Homero, ὀλοὸς *perniciosus* Hesychio, βροτοκτόνος *homicida* Orpheo, iterum θοὸς *impetuosus* Homero, βρισάρματος, quod perstrepat curru, vt βριήπυος, *quod late sonet*, Apollonio. Idẽ ὀβριμόθυμος Homero, q; sit *magnanimus.* τειχεσιπλήτης, ἀδάμαστος, μεγασθενὴς, ὀβριμόεις, [illegible], denique Hesiodo ῥινότορος pellitus, *vt & Gradiuũ notauimus.* A Marte

porro *Martialis* est dictus pars collis *Quirinalis*, & *Flamen Martialis*, vt & ludi Martiales, qui in Martis honorem 4. *Id. May*, peragebantur in Circo cum equorum decursu. Meminit eorum Dio *libro 56* qui & ipsis Calend. Augusti Martis ludos celebratos meminit *libro 60*. Ab eiusdem nomine dictus quoque Martius campus extra vrbē prope portam Flumentanam, alio nomine *Tiberinus*, in quo primum conditum est lustrum, habitaque Centuriata Comitia, *teste Dionysio*. Apud Lacedæmonios offerri illi solebat in sacrificio canis propter audaciam & promtitudinem, quam inuadendo præstat, ab ephœbis inter se certaturis. Equum eidem sacrum fuisse vel inde constat, quod equus illi, qui a dextra victor fuisset. Idibus Decemb. immolaretur. Martis lucum, cuius Iuuenalis mentionem facit *Satyra 1*. locum intelligit eius interpres, in quo Romæ conuenire solebant Poetæ sua recitaturi Poemata, quod placuit adiicere propter loci obscuritatem.

Marsi Tacito Germaniæ populi, aliis Italiæ, gens ferocissima, alioqui & arctis finibus inclusa. Iuxta Plinium referunt suam originem ad Marsum Vlyssis & Circes filium huius gentis auctorem, iuxta Silium ad istum Marsiam Phrygem, quem victum ab Apolline Musico commigrasse in hæc loca ferunt. Verba eius sunt:

Sed populis posuit nomen metuentior hospes,
Cum fugeret Phrygios trans æquora Marsia Trenos
Mygdoniam Phœbi superatus pectine Loton.

Alii a Marsia duce Lydorum nominis auspicium trahunt, nonnulli a Psyllis Africæ populis Nasamaniorum armis pulsos ex Africa, qui se partim in Cyprum, partim huc receperunt. Memoriam horū celebrarunt, Plinius, Florus, Ptolemæus, Strabo. ac Vibius Sequester, omnium vero sæpissime Liuius. Ab illis Marsicum appellatum est bellum, quod exstiterint eius auctores, *Picentibus, Vestinis, Pelignis, e Marrucinis, Lucanis & Samnitibus ad defectionem concitatis*. Celebria apud illos incantamenta fuisse apud Silium inuenies, *lib. 8*. A Capitolino [illegible] eos carmin[illegible]

[illegible]

constrinxisse. Et Virgilius 7. *Æneid.* quæsitas canit a Marsis in montibus herbas, quibus videlicet vtebantur ad veneficia. Atq; hanc artem accepisse creduntur ab Agnitia sorore Circes. Vnde & *Agnitij* dicti, si credimus Landino. Plura de iis in *Psyllis.*

Marsicum bellum, de quo modo facta mentio, Iulio Cæsare & P. Rutilio Coss. commotum, inde nomen traxit, quod primum a Marsis sit excitatum, *vt scripsit Strabo Geographiæ 5.* Nominatur hoc modo a Cicerone *Oratione secunda, in Rullum*, quanquam pro Fonteio bellum sociale dicatur a Diodoro, Plutarcho & Appiano μαρσικὸς καὶ συμμαχικὸς πόλεμος.

Marspiter, Mars pater, *vt explicat Agellius.*

Marsupium is nammorum sacculus est Isidoro, quem Græci μαρσύπιον vocant. Apud Trallianum legitur μάρσιππος.

Marsyas Fulgentio Placiadi quasi μωρὸς οἶος *solus stultus.* Plinius scribit tibiā obliquam inuētam in Phrygia a Mida, at geminas tibias *Marsyam*, Lydios modos Amphionem excogitasse. Idē prodit non longe ab Apamia platanum ostensam, ex qua hic victus ab Apolline & excoriatus pependisse dicebatur. Ibidem lacum fuisse calamos ad tibiarum linguas idoneum gignētem, libro duodecimo auctor est Strabo. Hinc figmentum contendisse cum tibiarum cantu cum Apolline.

Martius, mensis in anno primus ex Romuli præscripto, qui decem ex mensibus constituerat annum, vel a Marte, quod is Romuli crederetur pater, vel ab illius gentis in re militari alacritate nomen inuenit. Primum etymon approbant Macrobius & Varro. Certe Ouidius:

A te principium Romano ducimus anno,
Primus de patrio munere mensis erit.
Vox rata fit, patrioque vocat de nomine mensem.
Dicitur hæc pietas grata fuisse Deo.

In carminibus his non solum continetur etymi ratio, verum etiam cur Romulus primum hunc mensem, in anno constituerit. Primum mensem, inquit Macrobius, a patre suo Marte, secundum ab Æneæ matre Venere nominauit, vt princi-

pia anni seruarent, a quibus esset Romani nominis origo. Alii, *eodem teste*, Romulum altiore prudentia primos hos menses ordinasse arbitrantur, vt cum præcedens Marti esset dicatus, secundus Veneri dicaretur, quæ vim eius quasi beneficio leniret. Fateor quidē Martii mensis nomen etiam ante conditam Romam habuisse quosdam Italiæ populos, at nemini eum fuisse primum ex Ouidio probo, qui testatur tertiū fuisse *Albanis*, quintum *Phaliscis*, *Hernicis* sextum, iterum quintum *Laurentibus*, decimum *Æquicolis*. Rursus primum eum fuisse Romanis, euincunt Solinus & Macrobius his rationibus, quod publice & priuatim hoc mense sacrificatum abierint ad Annam Perennam, quod Comitia auspicarentur, mercedes soluerint magistris, vectigalia locauerint, matronę seruis cœnas apposuerint, sicut Domini in Saturnalibus. De Festis huius mensis diebus nihil attinet hic dicere, nisi quod Athenis in eo celebrata fuisse πανθεῶνα testetur Dionysius Halicarnass. *ἀρχαιολογίας lib. 2.* Hebræi nominarunt אייר, Macedones Δύστρον, Ægypti φαμενώθ.

Mariandini gens Pontica nomen deriuant a Thynis, a quibus etiam *Bithynos* & *Octhinos* propagant. Hi Thyni acerbitatem fortunæ tandem experti ab Heracliensibus sunt oppressi, inque tantam redacti seruitutem, vt nomen postea contemptus esset. *Hæc Suidas in suis miscellaneis.*

Masloth ciuitas in tribu Nephtali arcessit originem nominis a משל *dominatus est.*

Massilia, μασσαλία Ptolemæo, μασσαλία Eustathio, *Phocais Lucano*, *Narbonensis prouinciæ vrbs*, a Phocensibus condita Sedechia regnum obtinente apud Hebræos, apud Macedones Astyage, cum Harpagus Phoccam ciuitatem Ionicam obsideret, fert nomen ἀπὸ τῆς ἁλίας piscatoria naui & μάσαι, quod est *alligare & quærere.* Strabo scribit sitam eam loco petroso, portumque habere theatri forma cauato saxo, & austro obuersum, solum tamen oleis & vitibus fuisse consitum, Ionicis vti solitos institutis ac legibus, republica per optimates administrata. quos ab honore, quem per totam gerebant vitam, nominabant τιμούχους. Floruit illa diu legum optima-

rum: imo modestiæ, frugalitatis, aliarumq; virtutum memorabilibus exemplis, vt disciplinam eius maxime commendet Cicero *in Oratione pro L. Flacco*, atque adeo Romani studio discendi pro Atheniensi peregrinatione Massiliensem amplecterentur, *vt scribit Strabo*. Verba etiam eius notatu digna ex propria asscribam lingua. *ἡ μασσαλία*, inquit, *πόλις ἑλληνικὴ τοσοῦτον ἦν σώφρων καὶ μετρία, ὥστε καὶ νόμον ἔχειν, τὴν μεγίστην προῖκα χρυσίων ρ. τὴν δὲ ἐσθῆτα χρυσίων ε. καὶ τῶν γυναικῶν κόσμον ὁμοίως χρυσίων ε. τοσοῦτον δὲ τοὺς λόγους, καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἔργῳ ἐξήσκησαν, ὥστε τοὺς φιλομαθεῖς ἐχομένους ῥωμαίους μὴ εἰς ἀθήνας ἀλλ' εἰς μασσαλίαν πορεύεσθαι.* Vnde Valerius Maximus *libro 2. cap. de institutis antiquis* multa scribit de Massiliensis disciplinæ grauitate, prisci moris obseruantia, tum seueritate, quod mimos in scenam admiserint nullos, ne turpia spectando imitandi licentiam præberent, quod suos ad sepulturæ locum deueherent plaustro sine lamentatione, nulli quoque oppidum eorum intrare licuerit cum telo, sed mox illud aliquis custodiæ gratia acceperit, qui exituro reddebat, vt aduentantibus hospitia sua non solum humana redderent, sed etiam tuta. Quo mirum haudquaquam sit, Plautũ in Casin. Massilienses mores pro optimis & probatissimis dixisse. Ob plurium quoq; linguarum cognitionem eos a Varrone *trilingues* dictos commemorat Isidorus, quod Græce, Latine & Gallice loquerẽtur: Eamq; vrbem studiorũ magistrã habuit Taciti socer Agricola. Ceterum bello ciuili inter Pompeium & Cæsarem, cũ se victæ parti adiũxissent, magnam suæ felicitatis partẽ amiserũt, *vt scripsit Strabo*, etiamsi Cæsar, & q. eum secuti sunt Principes, recordatione veteris amicitiæ mediocres se in vindicandis eorũ delictis exhibuerint, libertatemq; pristinam cõseruauerint. In eo n. honore dignitateq; fuerũt apud Romanos Massilienses, *teste Liuio*, ac si mediæ Græciæ vmbilicũ incolerẽt. De laudib. vrbis & ciuiũ ꝓlixe egit Calii* *lib. 9. cap. 8. Lect. antiq. Cicero oratione pro Flacco, Iustinus lib. 43. Strabo 14. Ammianus 15.*

Mater a materia est Isidoro, quod inde aliquid efficiatur. Nam pater est caussa. Hinc Nonius: *Mater est, quæ quoduis animal partu edit.* Ex matre porro & familia cõpositũ nomẽ *mater, fa-*

milias. Et *matertera* matris est soror, quasi *mater altera*, inquit Festus.

Materia videtur nonnullis habere deriuationem suam a matre.

Matthæus tantundem ac donatus Hieronymo, Isidoro & aliis. Est enim מַתָּן *donum*, vt & מִנְחָה.

Mathatias Iudæ Maccabæi pater, idem significans quod *Dorotheus* seu *donum Dei*, dictus est a מִנְחָה, quam vocem *donum* exprimere Hebræis iam nunc monuimus, & יה, id est, *Deo*.

Mathematica, quæ scrutatur certis demonstrationibus discrimina, proprietates, cognationes, principia & seriem numerorum, & magnitudines figurarum, quæ omnia mens cogitatione abstrahit a corporibus, ἀπὸ τοῦ μανθάνειν, id est, *discendo* vel *docendo* traxit nomen. In ceteris enim disciplinis, *auctore Anatolio*, esse quis potest αὐτοδίδακτος, id est, *suus præceptor*, in his vero minime, tanquam illę essent ἐξωτερικαὶ, quę citra vllius doctoris adminiculum percipi queant, hæ autem ἀκροαματικαὶ, in quibus auscultatione esset opus, cum sint recōditæ & abstrusæ. Itaq; sunt, ait Willichius, qui Augustinum insimulāt, quasi is suapte Minerua vniuersās imbibisset. Obiectum mathematicarum artium est duplex, νοητὸν ἢ φανταστικὸν vnum, αἰσθητὸν alterum: Atq; illud cogitatione vel imaginatione & intellectu concipitur, hoc vero comprehendit magnitudines & quantitates cōcretas, quę sunt in Physico subiecto. Huius disciplinæ peritus dicitur Mathematicus, quod nomen vsus tandem restrinxit ad Genethliacos, etiamsi minus bene. Hinc enim Agellius: *Mathematicos vulgus appellat, qui & Chaldæi nominantur: Eidem etiam genethliaci. Hominum enim natiuitates & horoscopum contemplantur.*

Matralia, matris Matutæ Festa, *auctore Festo*. Celebrari solebant ea 4. Id. Iunii appellata hoc nomine, quod constet Matutam ob bonitatem a maioribus appellatam fuisse matrem, quod bona sit ac talis, qualia sunt natura, *vt Verrius scripsit*. Huic matronæ testuaceum libum faciebant, sic dictū, quod coqueretur in calida testa. Ouidius:

Nunc

Nunc quoque liba iuuant Festis Matralibus illam,
Rustica sedulitas gratior ante fuit.

Instituebatur cursus in eius sacrificiis, *vt ait Plutarchus in Camillo.* Templi etiam aditu prohibebantur seruæ, ex quibus vnam tantum introducebant matronæ, cuius genis infringebant colaphos, quod etiam ex æmulatione huius Deę aduersus maritum factum idem Plutarchus arbitratur. Cum enim suspicata esset maritum suam deperire ancillam, in insaniam prolapsa perdidit filium. Ouidius scribit *Metamorph.* 4. Athamantem furore correptum post horribiles angues in ipsius & coniugis sinus coniectos a Tisiphone Eumenidum vna, interfecisse filium Learchum quasi in venatione pro fera, atque tum eam similiter percitam furore vna cum filio Melicerta dedisse se in profundum æquor præcipitem, vbi Deorum commiseratione in marinum numen conuersa fuit, quod Græci *Leucotheam*, id est, Deam albam, nostri vero *Matutam* vocant, alio nomine *Auroram*. At Melicerta *Palemon* est dictus, quem Latini *Portunum* appellant, quod portubus præsit, vel quia Deus portarum habebatur, *vt vult Festus*: Vnde clauem in eius manu fingebant. Ædes eius Romæ fuit in foro boario, quam dedicatam a Seruio Tullio, atque inde refectam Camillus se consecraturum vouit, & tandem consecrauit, *vt Liuius tradit*. Apud hanc Deam porro bona, non filiis, verum sororum liberis, pro suis in vlnas acceptis, optabantur: vel quia, *eodem Plutarcho teste*, Ino (quæ cum Matuta est eadem) miti ingenio sororis filio mammam prębuerit: vel quia ista consuetudo pulcerrima est visa ad conciliandum inter necessarios beneuolentiam.

Matricula catalogus seu index militũ, diminutiuũ est nomen a matrice. Sed optimi auctores ꝓ ea voce Vegetii lib. 1. dixerunt fere Album, posteriores pittacium, Gręci λεύκωμα, teste Polluce. Nomen pittacii habet ét Glossarium vetus, in que Iustiniani codice non in vno loco reperias, Græce πιττάκιον.

Matrimonium dictum a matre, vel quasi matrem monẽs. Nubere enim debet mulier, vt fiat mater.

dem, repente substiterit exercitus, raptęq; mulieres in medium procedentes pacem conciliauerint. Atq; hinc est, quod Mecœnatem mirari scripserit Horatius, quid Martiis Cal. celebraret, cum matronam, id est, vxorem non haberet.

Mauors, Mars magna vortens.

Mauritania Africæ regio Ptolemæo, qui in Tingitanam & Cæsariensem diuidit, Hebræis Phut, *teste Arias Montano*, cuius incolas Strabo nominat μαυρουσίους, Plinius *Massæsulos*, gentem *Massylam* Virgilius, *Massylos* Stephanus, a nigredine populorum arcessit nomen, cum nigrū Græcis sit μαῦρον, sicut Gallia a populi candore.

Medaba ciuitas in tribu Ruben sortita nomen a מים *aquis*, & דבא *tepore*. Thermas recte dixeris aut *calidas aquas*. Trans Iordanem sita fuit, fecitque eius mentionem Esaias *cap. 16.* & Iosephus *Antiq. Iudaic lib. 17. cap. 9.*

Media, μηδία Ptolemæo, quam Ariam olim vocatam scribit Pausanias, vt & *Arios* incolas eius appellat Herodotus, *Madæos* Iosephus, videtur Isidoro trahere nominis originē a Rege Medo, qui eam regionē bello fuit aggressus, etiamsi antea in gentium vocabulis a *Maday* filio Iaphet originationem traxerit Medorum, a quibus & ipsum Mediæ nomen deduci queat. Cedrenus nominat celeberrimam hanc Asiæ regionem *Assyrach*, & eius partem superiorem βατριανὴν, nominiq; etymō deriuat a fabuloso Medusæ Scypho, Sextus Rufus suo tempore *Medenam* dictam tradit. Nunc vulgo dici *Cordum* scribit Haithonus, *Seruan* Castaldus.

Mediastini serui. Vide Atrienses.

Medica arbor alio nomine Citrus, aut certe altera eius species lauri folio perpetuo virens, oris grauecolentiam emendans; & vestes a tineis præseruans, Græce ἡ μηλέα περσικὴ, vel μηδικὴ, vel ἡ κεδρομηλέα, clara etiam Mantuani carminibus, a *Media* nomen habet, vnde primum est asportata. Poma eius Dioscorides etiam κεδρόμηλα vocat, quod cedri odorem referant. Sūt eadē venenis inimica: Atq; hoc esse vult Isidorus, quod tradat Mantuanus animā ex illis foueri. Addit Dioscorides *esse oblonga, rugosa, odore grauia, & aurū colore imitari*: *Arborem*

etiam omnibus anni temporibus esse pomiferam, aliis deciduis, aliis rursus subnascentibus, quorum quædam tamen acerba, quædam matura, quædam adhuc in flore posita videas, quod in ceteris arboribus est rarum. Hæc ipsa ne putrefiant, sepeliri solent in hordei aceruo, inquit Ruellius, qui item affirmat Limones & aurantia poma cadere in Medicorum malorum genus. Multa de iis præclara habet Pontanus *duobus libris de hortis Hesperidum*, vbi doctissime præscribit, quænam loca serendis Citriis sint apta, quæ loca sint euitanda, quod tempus sationi conueniat, quæ regiones producant & alant, altitudo scrobium quę requiratur, quo pacto palis fulcienda sit arbor coercenda luxuries, procurandę propagines, instituenda putatio & pariter dispositio, quomodo etiam topiarium opus ex ea fieri queat, vt sit peragenda insitio, vnde in Italiam sit apportata, quippe ex Media, vt in etymo est dictum. Sic enim canit intermixtis fabulis:

Namque ferunt ob primitias quandoq; negatas
Iunonem indignantem animo, grauiterque dolentem
Immisse & stragem arboribus, Citriisque ruinam,
Hesperij generis malorum stirpe peremta.
Donec eam Venus e Medorum diuite sylua
Relliquias relegens per Aphrorum pinguia culta,
Rursus in Italiam genti transmisit habendam
Æneadum, quo priscus honos, & cura nepotum
In syluis veteres renouaret Adonidis ignes,
Æternum & maneant monimenta insignia auorum.

Mediolanum Insubrium in Italia metropolis, dicta primitus a conditore Olanum, *teste Catone in Originibus*, Ptolemæo μεδιολάνιον & μεδιόλανα, Straboni μεδιολάνιον, qui olim pagum fuisse scribit, nunc autem πόλιν ἀξιόλογον συνάπτουσάν πως ταῖς ἄλπεσι, id est, *urbem præclaram, Alpibus aliquo modo cōtiguam*: nomen tulisse non pauci volunt, quod inter duos amnes, quos *Lames* vocāt, Ligerim scilicet & Sequanam sit sitū. Cato vult eam ab Insubrium duce Medo adauctam consecutam fuisse hoc nomen. Sunt qui etiam ex Celtarum lingua originem trahunt, quæ virginem vocabat Meidel, agrum seu regionem

ſari) vnde Mediolanum tanquam virginis terra nomen deducit ſuum. Ferunt enim Mineruam hoc loco cultam, *vt & Polybius prodit.* Meminit huius etymi & Alciatus in Emblematib. ſuis. Zacharias Lilius *in ſuo orbis breuiario* credit a Maximiano Herculio Imperat. *Herculeam* quãdoq; appellatam. Vrbem Melanam legit Gotf. Viterbienſis pro *Mediolano.* Ad eius formam & ſitum produnt hiſtoriæ conditum *Monaſterium* vrbem Anabaptiſtarum rebellione celebrem. Epiſcopus huius ciuitatis fuit Ambroſius, cuius opera exſtãt adhuc multa, etſi non omnia. Hic (ne illud omittam) a ſue Heduorum inſigni media parte lanata appellatũ Mediolanum putauit, cui ſententiæ ſubſcripſit etiam Sidonius Apollinaris, quanquam ego cum Volaterrano & aliis priori etymo malim aſtipulari.

Meditrinalia. Feſti verba: *Meditrinalia*, inquit, *dicta hac de cauſſa. Mos erat Latinis populis, quo die quis primũ guſtaret muſtum, diceret ominis gratia: Vetus nouum vinũ bibo, veteri nouo morbo medeor. A quibus verbis etiam Meditrina Dea nomen cœptum, eiuſq; ſacra Meditrinalia ſunt dicta.*

Medium an non recte ἀπὸ τοῦ μέσου vocabulo Græco?

Mediusfidius. Et hic Feſtum audire neceſſe eſt. Verba eius ſunt: *Mediusfidius compoſitum videtur, & ſignificare Iouis filium, id eſt, Herculem, quod Iouem Græci Δία appellent, nos Iouem, ac fidium pro filio vſurpent, quod ſæpe antea pro L. litera D. vtebãtur. Quidam exiſtimant iuſiurandum eſſe per Diui fidem, quidam per diuini temporis, id eſt, diei fidem.* Feſto aſtipulatur Seruius.

Medulla Grammaticis inde pendet, quod in oſſium medio ſit ſita, vel quod eadem madefaciat. Græcis μυελὸς eſt, & quidem duplex, ἐγκεφαλίτης καὶ ῥαχίτης *cerebralis* & *ſpinalis*, præter eam, quæ continetur in oſſibus.

Megalenſia vel *Megaleſia*, vel *ludi Megalenſes* qui fuerint, non ſatis conuenit inter auctores. Is, qui Terentii vitã conſcripſit, Diis illis magnis conſecratos fuiſſe vult Megalenſes, quos Græci μεγαλησίους appellãt. Cum eo facit Goueanus Iuriſconſultus, qui vt tueri facilius poſſit ſentẽtiam ſuam *Megaleſia* a *Megalenſibus* diſtinguit. Sed eum refutat Antonius

Muretus. Neq; enim ludi isti in honorem magnorum Deorum, sed magnę Deorũ matris τῆς μεγάλης τῶν θεῶν μητρὸς sunt instituti, dictiq; sunt primum *Megalensia*, inde *Megalesia* detrita litera N. Hinc' Fest: *Megalesia ludos Matris magnæ appellabant*. Idem confirmat Liuius, cum eos primum Iuniũ Brutum dicasse scribit, postea etiam æde erecta in Palatio. Nec dissidet Ouidius Fastorum 4. cum quærit, *cur fuerint primi Megalesia ludi. Illa Deos peperit*, inquit, *cessere parenti, Principiumq; dati mater honoris habet*. Paulo ante eodem libro Pessinunte Phrygiæ oppido aduectam scribit. Vexante enim Italiam Annibale, cum Sibyllinis libris inspectis carmen esset inuentum, quandocunque hostis alienigena infestaret Italiam, posse eum pelli, si mater Deum Pessinunte Romam esset aduecta, miserunt eo nomine legatos ad Attalum Asię regem M. Valerium, qui bis fuerat Consul, & Cæcilium Galbam, cum Cn. Tremellio Flacco, & M. Valerio Falcone. Accepti ab eo humaniter & in Phrygiam Pessinuntem deducti sunt, vbi lapis erat, quem incolæ *matrem Deum* dicebãt. Deportarunt itaq; hanc Romam, sed præmisso Falcone, qui ex Delphico oraculo moneret eam ab optimo viro excipiẽdam esse hospitio. Quid multis? Habita fuerunt Comitia, in quibus P. Scipio Nasica, necdum Quæstorius, imo adolescẽs adhuc, vir optimus a Senatu est iudicatus. Is cum omnibus matronis Hostiam ire est iussus obuiam Deæ, atq; eam de naui accipere, & in terram delatam tradere matronis deferendam in vrbem. Acceperũt itaq; matronæ, inq; ædem Victoriæ, q̃ est in Palatio ꝓtulerũt pridie Id. Aprilis, tota ciuitate obuiam effusa, & positis ante ianuas thuribulis, adeoque precantibus singulis, vt volens propitiaque vrbem ingrederetur. Isq; dies vt festus fuit, ita populus frequẽs dona Deæ in palatium tulit. Lectisterniumq; & ludi fuere, quos *Megalesia* dixerunt. Hæc fere Liuius, ex quibus equidem apparet institutos esse hos ludos non in Deorum, sed in magnæ matris honorem, & ab eadem arcessere nomen. His accedit auctoritas Herodiani lib. 1. & Ciceronis *in oratione de Aruspicum responsis*. Hęret tamen scrupulus, quando potissimum celebrati fuerint,

hi ludi

hi ludi. Ex veterum Fastis demonstratur per sex dies celebratos fuisse, quippe ab eo die, qui dicitur *Pridie Non. April. vsque ad V. Id.* Etsi enim pridie Id. April. in ædem Victoriæ Palatinæ delatam Deam & proinde festum eũ diem fuisse cum lectisternio & ludis Liuius dicat, postea tamen reiectos fuisse ludos in eum, qui pridie nonas est, diem, non est alienum a vero, præsertim cum Spartiani testimonium accedat, qui cum narrat *IIX. Id. Aprilis ipsis Megalensibus Caracallam interemtum*, satis indicat Megalensium primum diem pridie Id. April. non fuisse, nisi forte quis mendosum locum Liuii affirmet, & *Pridie Nonas* non *Pridie Idus* in eo legendum arbitretur. Suspicionem facit, quod in vetustissimo marmore festum hoc Nonis April. notatum fuerit: Deinde quod Ouidius ostendat ex Fastis Põtificum, in Nonas Apriles incidisse, quicum carmine scripserit, deprauari tam facile non potuit. Sed restat vt paucis etiam subiiciamus, quid hisce Megalensibus fieri consueuerit. Herodianus scribit *præferri solitum fuisse solemni Pompa ante Deam, quidquid erat diuitiarum præcipue supellectilis, ludendi licentiam omnibus fuisse permissam vsque adeo, vt etiam personas, quascunque vellent, induerent*. Alexander ab Alex. scribit *ante simulacrum Deæ solitas fuisse ludere & psallere spectatæ pudicitiæ matronas: Tum consuetudinem fuisse agere conuiuia & commessari, victu tamen frugali ac modesto, idque interdiu simul & noctu.* Nec accedere ad ludos permissum erat seruis, quod plerique Prætores & Magistratus purpurati in toga ac prætexta hos celebrarent. Cogebant & stipem hisce diebus famuli Ideæ matris, *vt ex XII. Tabul. legibus constat*, & alias a nobis est annotatum. Quæ de Gallis sacerdotibus Deæ & eorum moribus erant dicenda, in suum quoque locum coniecimus.

Mel Græce μέλι. Multiplex est illud, quippe *Aerium*, de quo in Manna, *Mel arundinum*, quod saccharum appellant, *Atticum* bonitate aliis prælatum, & inter artificiosa *Mel Rosarum, Violaceum, Anacardinum, Passulatum, & Embiuoriũ.* Optimũ habetur, quod adeo purum, vt totum pelluceat, flauum,

odorum, dulce gustanti & iucundum, cohærens sibi, haud nimis crassum aut liquidum, & quod coquendo paucam emittit spumam. Vsum mellis ab Aristæo repertum affirmat Diodorus. Sed nimis faciles Græci in rerum omnium principiis & inuentionibus referendis ad suos. Plurimum melle vsos Pythagoricos tradidit Aristoxenus. Nec tantum calidi panis suffitu Democritus in amicorum obsequium vitam produxit, verum etiam vapore mellis naribus admoto. Quo nemo mirari debeat, quod vulgo creditur, *mellis vsum frequentiorem vitam producere diutius, contra breuioris esse vitæ homines, qui acidis cibis delectentur*, maxime cum Cyrnios populos longæuos tradat Athenæus ob mellis vsum assiduum. Iam & melle asseruari posse cadauera, sicut de corpore Alexandri in Ægypto proditum a Papinio *Sylu. 3.* non duxi premendum. Magisq; adeo mirarer, nisi apud Plinium legissem *lib. 22. cap. 24. Mellis quidem ipsius*, inquit, *natura talis est, vt putrescere corpora non sinat, iucundo sapore atque non aspero, alia quam salis natura.*

Melampus. Medicus, cuius mentionem fecit Ouidius *Metamorphos. 15.* cum Amythaone natum vocat, quiq; Præti regis Argiuorum filias furore correptas liberauit, nomen inuenit a pedibus nigris. μέλας enim niger, πῦς pes. Ab hoc autem dictum est *Melampodion* nempe *Veratrum nigrum*, quo ille multum est vsus ad purgandum melancholicum humorem. Quod ea herba iam non vtamur tam feliciter, atque veteres, ratio est, quod rationem præparandi & exhibendi ignoremus. Neq; enim *de parando Helleboro* scripta supersunt, vt nec Philonidis Siculi tecmarsis, cuius meminit Dioscorides *libro quarto*, & libellus Hippocratis, cuius tãtum initium exstat. Castigatur tamen eius noxa ab Hippocrate de morbis acutis *libro 2.* rebus suaueolentibus. Plura de eo qui velit, Ioannem Huernium inspiciat *lib. 2. methodi ad Praxin.* Dictus porro *Melampus* canum Actæonis vnus, tracto nomine ab eadem origine.

Melancholia μελαγχολία *χολὴ atra bilis.* Hæc a medicis numeratur inter quatuor humores corporis humani, [illegible] ramque imitatur, vt

tur, vt cholera ignem, sanguis aerem, phlegma aquam. Triplex illa censetur a medicis: *Alimentaria* & *superuacanea*, quæ aut naturalis est, aut præter naturam. *Alimentaria* ad nutriẽdum apta pars sanguinis est quarta, acerba, frigida, sicca, & crassa. *Superuacanea*, quæ naturalis dicitur, est crassior fęx sanguinis, quæ prolectatur a liene, & confert ventriculo ad retentionem, tum ad excitandam famem. Alia præter naturam corpus & terram radit instar aceti & ebullitione fermẽtat, estque triplex nempe ex *bile vitellina*, vel *ex sanguine*, vel *ex melancholico succo*. Negat quidem Fernelius ex sanguine fieri, verum Galenus admittit, atque adeo mitiorem statuit, quam quæ fit ex succo melancholico. Itaque tractatum Galeni de atra bile inprimis legẽdum existimo, si quis velit melancholici humoris naturam recte exploratam habere.

Melas fluuius Siciliæ, & alii plures eiusdem nominis in aliis regionibus ab aquarum nigredine traxerunt nomen. Celebris inprimis Melas Bœotiæ, qui epotus, *teste Plinio*, oues reddit nigras, Dictus & Nilus Melas, mox etiam Melon Ennio & Ausonio, a limo scilicet, quo mare denigrat & inficit ad longa spatia.

Melchisedech מלכיצדק rex Iustitiæ.

Melibœa dicta est purpura, inquit Festus, ab insulæ nomine, in qua nascitur,

Melicæ gallinæ, quod in media id genus auium corpore amplissimo inueniatur, L. litera pro D. substituta. Idem.

Melicratum potio ex melle & aqua, alio nomine *mulsum* vel *aqua mulsa*, nomen accepit ἀπὸ τοῦ μέλιτος, id est, *melle*, & verbo κεράω vel κεράννυμι, quod est *tempero* vel *misceo* Diuersum ab hoc *Oenomeli*, quippe quod ex melle & vino austero conficitur.

Melimela dulcia poma, quæque a celeritate maturescendi mustea dicuntur, *vt annotat Perottus*, nomen hoc suum habent a mellis sapore. Est enim μέλι *mel*, & μῆλον *malum*.

Melitæi canes admodum parui, qui delicatis & ditioribus matronis sunt in delitiis, a Melita insula arcessunt nomen.

Melius dictus Hercules aut a pomis, aut ab ouibus. Vtrumque enim μῆλον est Græcis.

Mellona mellificationis Dea, cuius meminit Arnobius.

Memmia lex de reis postulandis cauit, vt eorum, qui Reip. caussa abessent, nomina non inter reos reciperentur. Huius meminit Cicero *in Vatinium* Valerius *lib. 3. cap. 7.* Lata fuit & alia de calumniatoribus, vt iis videlicet constituto iudicio pœna imponeretur. Eius meminit Cicero pro S. Roscio. Imprimebatur hac lege fronti calumniatoris litera, quæ eum calumniatorem esse significabat.

Memphis μέμφις, Ægypti ad Nilum vrbs, hodie *Cairo* vel *Alcairo*, vt Sabellicus & alii nonnulli putant, etiamsi certum sit exstitisse ab altera fluminis parte e regione Cairi, videtur aliquibus ferre nomen a Memphi filia regis *Ogdoi*, qui eam restaurauit. Malim ab Hebræo מֹף *moph* deducere, quo nomine appellatur Oseæ 9. vt נֹף Esaiæ *cap. 19.* vel potius a מוֹפֵת *prodigio*. Portentosæ enim magnitudinis pyramides ibi sunt visæ. Ipsamet vrbs quoq; quinquies maior fuisse fertur Lutetia, in circuitu complexa 14. aut 15. miliaria Germanica. Strabo nominat βασίλειον τῶν Αἰγυπτίων, ipsasque pyramides e regione vrbis vltra Nilum fuisse nõ obscure significat, quas turres nominat Plinius, nihil aliud fuisse credens, quam stultam ostentationem pecuniæ regum. Addit Strabo Apidis ibi visum & ostentatum templum, vbi alebatur bos sacer, frontem & alias quasdam, easque paruas corporis partes albus, at cetera niger. Huius tẽplo adhæsisse scribit Vulcani templum sumtuosissime adornatum. Celebrat & Veneris fanum cum Serapio in loco valde arenoso exstructo, adeo vt arenæ colles a ventis exaggerentur. Tandem ait, πόλις δ' ἐστὶ μεγάλη τε καὶ εὔανδρος, δευτέρα μετ' Ἀλεξάνδρειαν. Qua parte Arabiæ obuertitur, præceps est & abrupta, versus meridiem variorum fluminum occursu perfunditur, a Septentrione autem clauditur Nilo. Vocatur & alio nomine *Babylon Ægyptia*, Arabice *Mazar* aut *Mizir*, Armenice *Massar*, Chaldaice *Alchabyr*.

Mendacium a menda, id est, *errore*.

Mendicus dictus est Verrio *a mente eius, quem fefellerit fortuna, vel quod precetur quemque, vt vita sua medeatur cibo.* Festus hęc omnia. At Isidorus hęc modo: *Mendicus dictus, quia minus habet,*

habet, unde vitam degat, siue quia mos erat apud antiquos os claudere egenum, & manum extendere, quasi manu dicere.

Menedemus apud Terentium ἰδ τ̃ δήμου μένος, robur populi ἢ μένων παρὰ τῷ δήμῳ, *apud populum manens.*

Menelaus ἰδ τ̃ λαοῦ μένος, *populi robur.*

Meniana a C. Menio Romano Crassi collega sunt appellata, qui primus vltra columnas tigna extendit, quo ampliarentur partes superiores. absumtisq; bonis paternis locum sibi seruauit, vnde ludos spectaret, non a mœnibus, *vt somniauit Accursius.* Vide *l. pen. & l. Gracam. C. de ædif. priuat. l. malum nauis. ff. de verb. significat.*

Mens quibusdam dici videtur a verbo memini, aliis ἀπὸ τῆς μήνης, id est, *luna*, quod vt hæc crescit atque decrescit, sic hominum mētes variis modis hebescant ac augeantur. Auctor est Augustinus. Porro sicut *Fidem, Pietatē, Spem, Pudicitiam, Concordiam, Pacem, Libertatem, Felicitatem, Salutem, Honorem, Virtutem*, ita etiam Mentem sciendum est consecratam fuisse, *vt ex Varrone, Lactantio, Augustino & Cicerone 2. de Natur. Deor. constat*, cultāq; adeo, vt bonam mentē concederet.

Mensa, cui accumbimus sumturi cibum, dicta Varroni, quasi μέσα, *quod inter duos poneretur.* Approbat hoc etymon Plutarchus Sympos. 8. cum ait; μῆνσαν μὲ τὴν τράπεζαν τῆς ἐν μέσῳ θέσεως, mēsam dici, *quod in medio ponatur.* Quo alludere videtur Virgili' his verbis: *Mediisq; parant conuiuia tectis.* Et 3. Æneid. *Aut.u in medio libabant pocula Bacchi.* Mensam & sellā primū fecisse Dædalū auctores sunt Græci, sed falsi omnino, vt & Isidorus eos secutus. Idē ab esu id vocabulū deriuat. In primis illis vrbis Romæ cunabulis, cū nō pane, sed pulte victitarent Romani, nō habuisse eos mēsas notarunt eruditi. Inde vero deserto agresti cultu ex acere primū aut fraxino quadratas, paulo post orbiculatas fecerunt. Dehinc iterū elapsis aliquot añis, & rebus omnib. labētibus in peius, abaci & monopodia sunt facta, imo citreæ mēse ab Athlāte Mauritaniæ mōte allatæ, quarū sumt' fœminæ (*vt 13. lib. docet Plinius*) exprobrabāt viris, cū ipsis margaritarū luxus exprobraretur a viris. Erāt autem eæ in pretio pcipue, q̄ caudas pauonū vndatim imitarēt.

Vnde Seneca de tranquillitate; *Placet mensa non varietate macularum conspicua.* Sustinebantur quoque elephantinis pedibus; Pretium vero auro appendebatur: Tandem argenteas mensas primus habuisse dicitur Heliogabalus.

Mensis ἀπὸ τῆς μήνης id est, Luna arcessit nomen, estq; spatium illud, quo luna signiferum percurrit, & eodē, vnde instituit cursum, reuertitur. Varro: *Mensis a Luna motu dictus, dum a Sole profecta rursus redit ad eum.* Luna, quæ Græcis dicitur μήνη. Hinc μηνιαῖον tempus triginta dierum. Diuiduntur menses in Astronomicos & Politicos. Astronomici duplices *Solares* & *Lunares.* Solaris mensis medius duodecima pars est anni, quippe dierum triginta, horarum decem, minutorum 30 Mensis solaris verus est spatium temporis, quo sol vnum dodecatemorion secundum verum motum percurrit. Mensis *Lunaris* aut est *Periodicus*, cum Luna redit ad illud signiferi punctum, vnde digressa est in prima coniunctione: aut *Synodicus*, quo Luna non solum ad punctum redit, sed etiam Solē ipsum assequitur: aut est *Illuminationis*, quippe spatium aut interuallum, a primo conspectu nascentis Lunæ vsque ad vltimum euanescentis.

Merces a mereo.

Mercurius quasi medicurius, *quod refert ex aliis 3. aduersus gentes Arnobius.* Inter duos enim loquentes media currit atque reciprocatur oratio, cui hunc Deum præficiebant. Ceterum Festus a mercibus nomen habere dicit, quod idem negotiorum sit Deus. Fulgentius eundem Mercurium dici ait, quasi *mercium curam.* Cicero enumerat Mercurios quinque *3. de Natur. Deor.* quorum quartus *Trismegistus* fuerit, *quintus* is, qui Argum occidit, quemq; Ægyptii *Theuth* appellarūt. Inuenisse dicitur pondera, mensuras, palęstram, Musicam, liteas, Geometriam. Simulacris eius simul ad pedes & caput affinxerunt alas, tum talaria, vt volucrem ferri per aera sermonem significarent. Idcirco Orpheus θνητοειδηλον vocat. Horatius prædicat eum magni Iouis & Deorum nuncium curuæque Lyræ parentem, quam Eratosthenes scripserat, *teste Hygino*, ex testudine eum fecisse & Orpheo tradidisse. Iam & itine-

& itinerum viarumque Deus haberi solebat, vnde *Mercuriales statuas* passim in viis exstructas ad demonstrandum viam facientibus iter diuersi auctores produnt. Græce dicitur ἑρμῆς ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν, quod est interpretari. Hinc ἕρμαιον, σωρὸς λίθων, ait Hesychius, & ἑρμῆ ἔξοδος. Itinerum enim est Deus, vt modo dictum. Denique audit λόγιος, ἀγώνιος κῆρυξ, διάκτωρ, *manium ductor*, Cyllenius a Cyllene monte Arcadię, *Camillus* apud Hetruscos, quod esset Deorum minister. Romani huic Deo lacte, non vino sacrificabant.

Merenda, quam veteres, teste Festo, accipiebant pro prandio, ab hora mediæ diei, qua istum cibum capere solebant, est appellata. Pro prandio enim veteres dicebant *merendam*. Postea elapsis aliquot an̄is pro eo cibo est sumta, qui sumitur post meridiem, quia fit a *merendo*, siue *mercede*, quod operariorum ac mercenariorum sit propria. *Anticœnium* est Athenæo, quasi πρόδειπνον cœnæ *lib. 2*. Isidorus cibum esse dicit, qui declinante die sumitur, quasi post meridiem edenda & proxima cœnæ. Veteres Græci, *vt apparet ex Athenæi libro 1.* δείλινον appellauerunt, Hebræi מערוח בנוגים *cibum intermedium.*

Mereo παρὰ τὸ μείρειν, *distribuendo.*

Meretrix a merendo dicta est Nonio, alio nomine *scortum meritorium.* Huic etymo astipulatur & Varro. Primus Solon in Græcia (audi hominis sapientiam) meretriculas coemtas prostituit Athenis, obuiasque in Venerem esse voluit, ne iuuentus matronarum cōiugio pollueretur. Romæ Ludis Floralibus denudari solebant non obuelatis partibus obscœnis, atque ita per luxum & luxuriam discurrere. Plautus eas *Prosedas* appellauit, quod ante stabula sederēt, inquit Festus, vnde & *prostibula* sunt dicta, quippe quod pro stabulis, hoc est, ante diuersoria posito omni pudore prostent. Differunt a meretricibus, quod hæ honestius quæstum quærant, noctu tantum sui faciētes copiam, prostibula vero ante stabula steterint quæstus diurni ac nocturni gratia. Vnde Plautus: *Intro ad bonam meretricem.* Hoc etiam notandum, meretrices olim purpurisso genas inficere solitas. Plautus Truculento:

Quidque adeo istas buccas tam belle purpurissatas habes. Mostellaria: *Tum tu igitur cedo purpurissum. Sca. Non do: Scita tu es equidem, Noua pictura interpolare vis opus lepidissimum.*

Mergus auis, Gręcis αἴθυια, quod assidue se in aquam mergat, dum cibum captat dicta Varroni.

Meridianus, circulus maior, imobilis, & cuiq; loco proprius, transiens per loci sui verticem & polos mundi, ad quem cum sol accedit interdiu meridiem, noctu vero mediam noctem efficit, satis etymi sui originem declarat: Nisi forte inde traxeris, quod a plaga meridionali versus septētrionalem ducatur, vnde & Graeci μεσημβρινὸν κύκλον διὰ τῶν πολῶν τ̃ ὁρίζοντος vocant. Quænam huius circuli vtilitates sint, docent astrologi.

Meridies quasi *merus*, id est, *plenus atq; syncerus dies*, etiamsi veteres etiam de nocte hoc nomen vsurpauerint, significando eam partem noctis, quæ totius diei esset dimidium.

Merob Prima Saulis filia nomen habet a רבב *litigauit.*

Merula auis dicta putatur a mero, id est, solo, eo quod sola aut solitaria incedat aut volet, vt contra graculus, quod gregatim, *teste Varrone.* Isidorus scribit, nullo tamen auctore, merulam olim medulam dictam a modulando, etiamsi & prius etymon subiiciat. Fabius tamen vellicat & prius Varronis etymon *lib.1.cap.10.* Et nigra hanc ruffescere scribit Plinius, *æstate canere, hyeme balbutire, at mutam esse circa solstitium.* Gręcis dicitur κόσσυφος traditurq; ab eruditis auem hanc vbi male habere cœperit, purgare annuum fastidium lauri folio, vt & perdices, graculi & palumbes.

Mesaraica, vel *Mesenteriaca vena*, quę sparsæ in media intestina ex hepate præparant nutrimentum, vt postea concoquatur facilius in hepate, nomen habent a sua exilitate. Nam ἀραιὸν quiddam tenue significat, μέσον medium. Triplex harum officium est. Primum, vt optimam chyli partem attrahant ex intestinis, & ad hepar transmittant: *Secundum*, vt sanguinem ex hepate perferāt ad intestina, vt eo nutriantur: *Tertium*, vt quædam excrementa hepatis deferant ad intestina. Sunt his venis comunctæ arteriæ, quæ ab aorta suam

originem

originem trahunt, vt eisdem intestinis spiritum vitalem & calorem impertiant. Imo & nerui orti a sexto pari neruorum cerebri his coniunguntur, qui sensum tactus, iterum dico, his intestinis communicant.

Mesenterium, quod Cicero *medianum intestinum* vertit, Gaza *lactes*, sed male, pessime autem inter formas intestinorum numerauit Macrobius, inde nomen trahit, quod in intestinorum medio sit situm plenum venarum, arteriarum & neruorum, & vndiquaque constans ex duabus sibi inuicem incumbentibus membranis, quæ oblitæ pinguedine oriuntur a peritonæo. Etenim μέσον est *medium*, ἔντερα sunt *intestina*. Vsus huius est, vt intestina connectat & dorso alliget, ne motu violento rumpantur, tum vt venas mesaraicas, arterias & neruos excipiat, quo numerosa sobole propagentur in intestina. Vocat eam partem Galenus 6. ἀναλυτικῶν etiam *mesaraeon* a tenui substantia. Tenuis enim panniculus est, & angustarum venarum congeries.

Mesopotamia μεσοποταμία Ptolemæo, Stephano ἀδιαβηνή, in sacris literis Aram, *teste Moletio*, recentiores vocabulo *Interamna*, *Azamia*, *Halapia*, Mercatori *Diarbech*, eademque Asiæ regio, nomen suum hoc primarium inuenit, quod sit μεταξὺ ποταμῶν μέση, *media inter flumina*, Tigrim dico, & Euphratem. Regio hæc tam vbere & pingui est solo, vt a pastu repelli pecora dicantur, ne satietas perimat. Caussa fertilitatis est humor, qui ex vtroq; amne manat, toto fere solo per venas aquarum redundante. *Hæc Curtius.*

Mespilus arbor spinosa, cuius fructus instar pomorum aut pilæ rotundus, vnde & nomen illi donatum vult Isidorus.

Messalarum familia florentissima olim apud Romanos denominata a Cornelio Coruino, qui in Sicilia occupauit Messanam a qua Messala est dictus, *vt habet Seneca ad Paul.* Inde Ouidius in Fastis: *Hunc Numidæ faciunt, illum Messana superbum.*

Messias Hebraicum nomen (audit enim משיח) Chaldaice משיחא, Græce χριστὸς, hoc est, *vncti*, descendit a verbo משח

vnxit. Ioannes Damaſcenus explicat hoc nomen libro *de
Orthodoxæ fidei traditione* elegantiſſimis his verbis ſuis Τὸ χρι-
στὸς ὄνομα τῆς ὑποστάσεως λέγομεν, οὐ μονοτρόπως μὲν, ἀλλὰ τῶν δύο φύ-
σεων ὑπάρχον σημαντικόν. αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ἔχρισεν. χρίων μὲν ὡς θεὸς
ὃς ἔχρισε τὸ σῶμα τῇ θεότητι αὐτοῦ, χριόμενος δὲ ὡς ἄνθρωπος. αὐ-
τὸς γὰρ ἐστὶ τοῦτο κἀκεῖνο, χρῖσις δὲ ἡ θεότης τῆς ἀνθρωπότητος. Hic
ea eſt ſtella, quæ oritura erat ex ſtirpe Iacobi *Numer. 24.*
Chaldaicus interpres ibidem diſertis verbis nominat Meſ-
ſiam. Sic enim ait: יקום מלכא מיעקב ויתרבא משיחא
אנשא מישראל ויקטול רברבי מאב וישלט בכל
בניא Hoc eſt: *Conſurget rex ex Iacob, & pullulabit Meſſias
de Iſrael, & interficiet principes Moab, & dominabitur omni-
bus filiis hominis.* Quanquam enim in veteri fœdere ſacerdo-
tes & reges dicti fuerint Meſſiæ, quod vngerentur oleo,
cum inaugurarentur, ſicut de Aarone & eius filiis legi-
tur *Exodi 29. Leuit. 6. 7. 8. Iudic. 9. & 1. Samuel 10. & 15.*
tamen proprium eorum nomen non fuit, ſicut fuit no-
ſtri ſaluatoris Chriſti, cui attributum per ἐξοχὴν ad deſi-
gnandum eius munus, quod ſit verus Meſſias, vnctus oleo
lætitiæ, & cuius veteres illi tantum typi & figuræ fuerunt,
quem veniſſe iam conſtat, cum receſſerit ſceptrum de Iu-
da tempore Herodis Aſcalonitæ, ſub quo natus eſt Chri-
ſtus. Pertinet enim huc vaticinium, de quo legis *Geneſ. 10.*
hoc modo: *Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux
de fœmore eius, donec veniat* שילה *ille ſcilicet, qui eſt mit-
tendus, & ipſe erit exſpectatio gentium.* Chaldaicus textus,
habet pro *Silo* משיחא, qui alioqui in ſenticoſis & obſcu-
rioribus locis inſtar *aſyli* eſſe ſolet Iudæis. Et Rabbi Salo-
mon locum iſtum exponens ait המשיח שהמלוכה שלו
עד כי-יבא מלך *donec veniat rex Meſſias, quia regnum
eius.*

Meſſis a metendo, id eſt, recidendo dicta. Iſidorus.

Meta a metendo eſt dicta, vel quod poſita ſit in ſpatio dimẽſo
vel quia illam metiantur quadrigæ, aut naues circũ currant.
Per trãſlationem ponitur pro quolibet termino. Feſtus hinc
deriuat *metari caſtra.* Metis enim diriguntur, inquit.

Meta

Meta in stadio nominata Grammaticis inde, quod qui in stadio currunt, eam metiri videantur, dum septuplici quadrigarum circumactu celerrime eam lustrant. Vnde curricula Circensium ludorum septem esse dicuntur. Ode tamen Olympiorum Pindari 2. meta videtur dici τέρμα δωδεκάγναμπτον, quod duodecies currus deberet circumagi. At rursus Ausonius *Epitaphio 35*, cursum septenario definit. Græce recte dici poterit καμπτὴρ, quod ibi circumflectantur currus.

Metallum dura materia ex terræ visceribus erui solita, ἀπὸ τοῦ μεταλλᾷν seu μεταλλεύειν, id est, *perscrutãdo* nomẽ inuenit, aut *vt alijs placet*, ἀπὸ τοῦ μετ' ἄλλα ἐρευνᾶσθαι. Alludit Plinius *capit. 6. lib. 33. Vbicumque, inquit, vna inuenta vena est, non procul inuenitur alia.* Hoc quidem & in omni materia. Vnde Metalla videntur Græci dixisse. Non male: Cum & .Iliad. Eustathius scribat: μέταλλα λέγονται, διὰ τὸ μετὰ τὰ ἄλλα πάντα ἐρευνᾶσθαι.

Metaphora tropus dictionis, Aristot. tamen *genus non species tropi*, in qua propter similitudinem, vocabulum transfertur a propria significatione, ἀπὸ τοῦ μεταφέρειν descendit, quod est Latinis transferre, vt scrupulum alicui mouere, aut animo euellere. Theognis dixit, θωρηχθεὶς οἴνῳ, Plato βεβαπτισμένος. Lucianus ὑποβεβρεγμένος. Breuem similitudinem nominat eam Cicero. Quatuor autem modis fieri notauit Isidorus. Non debet illa nimis esse remota, sed admouebitur ad sensum. Spectanda etiam in ea non solũ significatio cum propria, tum aliena, verum etiã ὁμοιότης, vel potius ἀναλογία.

Metaplasmus Latine transformatio, ἀπὸ τοῦ μεταπλάττειν, quod est *transformare*, nomen deriuat.

Metelli dicuntur in re militari, quasi *mercenarii*, ait Festus. Obiter hoc loco monitum id velim, apud Romanos ex Metellis vnum dictum fuisse cognomẽto Vittatum, quod cum vlcus haberet in fronte, vittam gestauerit, ad occultandam deformitatem.

Meteora dicuntur, quæ velut sublimia sunt, aut in sublimi generantur loco, hoc est, in aere, de quib. Philosophus scripsit.

Nam μετέωρον est Græcis *suspensum, elatum, sublime.* Hinc μετεωρολογία, μετεωρολογεῖν, μετεωρολογικός. Caussæ Meteororũ adferuntur a Philosopho duæ, vna efficiens ac mouens, corpus nimirum cœleste: Altera caussa, velut materia, ex qua fiunt: Suntq; hæc corpora mixta & imperfecta.

Methymnæus vocari solitus est Bacchus, *testante id Athenæo lib. 8.* Verba eius sunt: εὐοχίας vocabant nõ ἀπὸ τῆς ὀχῆς, quod est *nutrimentum*, sed ab eo, quod est εὖ ἔχειν, id est, *bene habere*: Celebrantes enim has, & simul venerantes diuinitatẽ, potum quidem μέθην, id est, *ebrietatem*, Deum vero hęc ipsa largientem *Methymnæum*, & *Lyæum*, & ἴτιον appellabant. Eustathius tamen vult appellatum *Methymnæum*, παρὰ τὸ μεθίεσθαι εἰς τρυφὴν καὶ ἄνεσιν δι' αὐτοῦ τοὺς ἀνθρώπους: Ita *Methymnæum palmitem* dixit Virgil. Georg. 2.

Metilia lex est, quam tulit M. Metellus siue Metilius, tribunus plebis Cn. Seruilio Geminio, & C. Flaminio II. Coss. vt magistri equitum & Dictatoris ius æquaretur, *teste Liuio libr. 22.* diciturq; lata in gratiam M. Minutii Rufi, qui equitum magister contra edictum Dictatoris sui Q Fabii Maximi temerarie pugnauerat, cum Annibal ipsum dolo & insidiis circumuenerat non solum, sed etiam ad internecionem delesset, nisi Fabii opera postea ab imminente periculo liberatus fuisset, vt diserte cum Liuius, tum quoque Plutarchus meminit.

Metior verbum a Græcorum μετρῶ quidni defluxisse videatur?

Metoposcopus, qui ex frontis inspectione iudicat de hominis natura, ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν τὸ μέτωπον, id est, *fronte considerando* nomen habet. Est illud Agellio etiam φυσιογνωμεῖν *lib. 1.* cum de Pythagora scribit hoc modo: *Iam a principio adolescentes, qui se ad discendum obtulerant* ἐφυσιογνωμόνει, *id est, mores eorum, naturamq; ex lineamentis cum vultus, tum corporis considerabat.* Vt bene dixerit Cleanthes ex sententia Zenonis, *hominis mores ex specie deprehendi posse.*

Metropolis, vrbs, quæ ceu parens alias ex se vrbes genuit (*maior* vrbs Augustino) quales fuerũt Athenæ, *Milet*, *Lacedemon*,

dæmon, Tyrus, Roma, ἀπὸ τῆς μητέρος καὶ πόλεως, id est, matre & vrbe nominata. Ex illis enim Coloniæ fuerunt deductæ in diuersas Prouincias, habetq; se metropolis ad Coloniam non secus, ac mater ad filiam. Idem fere sentit & scribit Suidas. Est & Metropolis Sarmatiæ Europææ, vrbs Ptolomæo, quam Plinii *Miletopolim* esse affirmat Villanouanus. Porro a Metropoli dicti sunt Metropolitani Episcopi, qui iuxta Canonem 9. *Concilii Antiocheni*, adeo reliquis singularum prouinciarum Episcopis, honore præstabant, imo auctoritate, vt sine illis nihil hi gerere possent. Dicebantur etiam vna cum Patriarchis πρῶτοι, πρωτεύοντες, προεστῶτες apud Græcos, eorumq; sedes πρῶται καθέδραι, nonnunquam etiam μείζονες πόλεις, quæ omnia notatu digna subiicere placuit hoc loco.

Michael tantundem nobis ac si dicas: *Quis sicut Deus?* Affirmat id Hieronymus, & ex Hieronymo Isidorus, qui etiã subdit: *Quando enim aliquid in mundo miræ virtutis fit, hic mittitur archangelus, & ex ipso opere, eius est nomen: quia nemo valet facere, quod facere præualet Deus.* Hæc ille: Hebraica scribi possunt hoc modo: מי כ אל:

Michol altera Saulis filia. Significare volunt hoc nomen, *quis omnis?* Nõ repugno. At origo pẽdet a verbo יכל *potens fuit.*

Midas vel Mida rex Fulgentio Placiadi dictus, quasi μηδὲν ἰδών, *nihil videns aut sciens.* Innuit hoc etiam optio illi a Baccho ob redditum famulum Silenum data, qua quidem petiit atq; optauit, vt aurum fierẽt, quæcũq; attrectaret. Vnde factum, vt ẽt cibus & potus verterentur in aurum, vt nihilo amplius vesci posset. Quid, quod eius aures Apollo ob nimiam stoliditatem cõuerteret in asininas, vt est in fabulis? Rex Phrygum fuit, & Gordii bubulci filius. Reliquos aũt omnes pecuniæ vi antecessit. Hinc forte initium fabulæ.

Midian vrbs sita ad rubrum mare regum Edomitarũ olim arx & velut palatiũ, sic nuncupata a Midian Abrahami filio, qui natus erat illi ex Ketura. Alioqui deriuari poterit a מדין *mensus est.* Est & eiusdem nominis vrbs Midianitarũ Metropolis, vbi Iethro socer Mosis habitasse legitur. *Exod.* 3.

Miles, vide militiam.

Miletus multarum vrbium colonia, & inter alias oppidi Tii in Paphlagonia, quod condidit Tius Milesius sacerdos, testantibus id Philone & Stephano, creditur habere nomen, (sed fabulose) a Mileto Apollinis, vel Solis filio, referente id etiam Herodoto. Vrbem hanc pretiosissima lana nobilitauit, vnde stragula Milesia ob insignem mollitiem commendata fieri solebant. Quin imo ciues eius luxu & delitiis diffluere soliti vsq; adeo, vt inoleuerit prouerbium, *οἴκοι τὰ μιλήσια, μὴ ᾿νθάδε*, & de eorum luxuria composuerit libros Aristides dictos Milesios, *vt Plutarchus & Appianus tradiderunt*. Meminit eius Ouidius *Tristium 3. Elegia 9.* Iuuenalis *Satyra 6.* Arrianus in *Periplo Ponti Euxini*, fuitque patria Philosophi Thaletis, qui etiam inter septem sapientes Grȩciæ numeratur. Eadem ciuitas alio nomine Anactoria est dicta ab Anacte quodam Cœli & Terræ filio, item πιθυοῦσα, & λελεγεὶς, Plinio, Stephano, & Eustathio testib.

Militia a militibus dicta. Hucusq; recte in Originibus Isidorus. Quod vero sequitur, si quid aliud, ineptum sane. Ait enim: *Aut a multis, quasi multitia.* Tria huius apud Romanos fuisse genera, quippe Sacramentum, cum singuli iurarent se facturos esse pro Republica, nec discessuros, nisi confectis stipendiis. Coniurationem, cum propter excitatum tumultum, id est, Gallicum bellum aut Italicum prolato ex Capitolio a duce exercitus cum roseo, tum cœruleo vexillo, sequebantur, qui rempublicam volebant saluam. Et Euocationem, cum ad diuersa loca cogendi exercitus gratia mittebantur diuersi, scribit Seruius *Æneid. 8.* At quia a militibus recte deducta est origo nominis, dicamus porro de illis hoc loco, adiectis etiam iis pro more nostro, qua aliquo modo literatum hominem allicere queant. Quibusdam ergo a mollitie per antiphrasin videtur dictus miles, cum minime sit *mollis*, quasi *millesimus*. Quapropter cum 1. Ænei. *Penthesilea furens mediisque in millibus ardet*, tantundē apparet hoc illis, atq; inter medios pugnare milites. Fauet huic sententiæ Eutropius, quod cum Romulus initio mille ex

populo

populo delectos armasset, a numero appellauerit milites. Obseruandum hoc loco inprimis, apud Romanos nullos ante decimum septimum, & post quadragesimum sextum in militiam legi solitos, nisi summa cogente necessitate. Quinimo lata lex a Sempronio Graccho Tribuno plebis, *teste Plutarcho*, ne quis ante annum decimum septimum ad militiam cogeretur. Nec habebantur prius numero militum, quam adacti iuramento, & cincti, & in matriculam essent relati. Quod soliti fuerint cingi, patet ex *l. Titius. leg. quod dicitur. ff. de milit. testament.* Hinc *in procinctu stare* dicunt *Latini*, & *in procinctu facta testamenta*, leguntur apud Ictos. Militum autem alii erant Hastati, alii Pilani, principes & Triarii, quippe, qui constituebantur in acie ordine tertio ad extremorum subsidium. Itaque *ad Triarios rediisse* res dicebatur, cum extrema necessitas imminens eorum quoque auxilium requireret. *Ferentarios* ab auxilio ferendo dictos vult Festus, vel quia fundis & lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur. *Funditores* erant, qui fundis magnis dimicabant: *Tesserarii*, qui tesseram per contubernia militum nuntiabant: *Limitanei*, qui in castellis & munimentis seu ciuitatibus ad tuendos imperii limites disponebantur. A Liuio vna dictione appellantur præsidia: a Græcis φρούρια. Hinc & *ciuitates limitaneæ*, & *exercitus limitanei*. In expeditione porro ferre secum cogebantur dimidiati mensis cibaria, item vallum, scutum, gladium, galeam, quæ omnia non plus numerabant in onere, quam humeros, lacertos, manus, *vt scribit Cicero Tuscul. 2.* Scribit & Ammianus *libro 17.* decem & septem dierum annonam, ceruicibus suis vexisse, milites in expeditione. Positis castris, statim suum quisque locum agnoscebat, idque vsu longo metationis castrorum. Priuato a. sumtu se milites aluisse ad id vsq; tempus, quo Roma capta fuit a Gallis, auct. est Festus in *priuato*. Etiamsi Liuius *lib. 4.* memoriæ prodat Anxure occupato, anno ante vrbem captam 17. decreuisse Senatum, vt stipendiũ miles de publico acciperet. Cui vero stipendiũ propter ignomi-

niam non soluebatur, hic ære dirutus erat, *teste Varron.* Sæpe illud auctum fuisse testantur boni auctores quippe sub Cæsare Iulio, sub Augusto, Tiberio, & deniq; Domitiano, qui amplissimũ hoc reddẽs, auxit ad aureũ vsq; quartũ, *teste Suetonio.* Quicumq; laudem aliquã virtutis & fortitudinis promeruerant, illos ciuitate donari solitos Calpurnia lege, *testatur Nonius ex 4. historiarũ Sisennæ.* Eiusdẽ virtutis ergo donabantur coronę *Ciuica, Murales, Obsidionales, Castrenses, aureæ, rostratæ,* item *torques, armillæ, phaleræ, hastæ puræ, corniculą,* & id genus alia. Sed & pecuniam ipsis distributam ante triũphum colligi potest ex 28. Liuii, vbi eius verba sunt hæc: *Pecuniam in ærariũ tulerunt sestertium tricies octoginta millia æris. M. Liuius militib. quinquagenos senos asses diuisit. Tantundem C. Claudius absentib. militibus suis est pollicitus, cum ad exercitum redisset. Siquidem deliquissent, animaduertebat in eos nonnunquã leuiter, grauius aliquando, cum postulasset ita necessitas.* Animaduersio leuis tantũ ignominiam inurebat, vt cum spoliarentur legitimo stipendio, cum hastas darent, cum foderent solutis interioribus tunicis, cibũ stando caperent, hordeo pascerentur, cumq; sanguinẽ mitterẽt iis, qui cum gloria fundere pro patria noluissent. Grauius plectebantur, cum vite cæderet eos centurio, aut cũ cæderentur fustib. aut virgis, cũ percuterentur securi, cum decimarentur, in crucem tollerẽtur, rotæ imponerentur brachiis & cruribus diffractis, vel equis in diuersa nitentibus (*vt de Suffetio legimus*) distraherẽtur. Qui etiã Sacramentũ non obseruabant, eos indicta caussa a ducib. occisos scribit Dionys. Halicarn. *lib. 11.* Militare ẽt apud Romanos nemini licebat, nisi ciuibus & ingenuis, nec nisi extremo vrgẽte periculo armabantur seruitia. Missio eorundem fiebat suo tempore, eaq; dicebatur *Honesta & Iusta,* cum quis legitima iam confecisset stipendia, aut maior esset annis *50.* & proinde vacare liceret: aut caussaria vel necessaria, cum sontico morbo & infirma valetudine impediti non possent esse in castris.

Milium κέγχρος ex vna radice numerosos caules fundens geni-

geniculatos & arundinaceos, dici videtur ab eo, quod dixerunt *mille*. Eius grana ac paleæ ſiccant, ventremq; ſiſtunt, & cum ficubus conferunt magnis doloribus.

Miluus ex eo videtur dici, quod molliter & ſuſpenſe in aere, tanquam ſuſpenſus in molli lecto volet: aut, *vt alii volunt*, quod vitam degat millenariam. Vnde a Gallis vocatur *le milan*, eſtque e genere accipitrum, Græce dictus ὁ ἰκτὶν, quod veris aduentum nunciet, de quo vide Ariſtophanis Scholiaſten *in Auibus*.

Mimallones Bacchi ſacerdotes dicti ſunt Suidæ ἀπὸ τῆς μιμήσεως, id eſt, *imitatione*, quod Bacchum imitentur. De his Ouid. in arte ad hunc modum: *Ecce Mimallonides ſparſis in terga capillis, Ecce leues Satyri prænia turba Dei*, & quæ ibidem ordine ſequuntur.

Mimus ſeu hiſtrio, qui mores, geſtus, naturam hominum imitâtur cum quadam laſciuia, ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι, *Diomede auctore*, nomen accepit. Donatus trahit a diuturna imitatione vilium rerum, & leuium perſonarum. Hinc Pantomomi *rerum omnium imitatores*, & Archimimi dicti *principes animorum*. Ab imitatione autem iſta Prouerbii vice dixit Theophilus, μίμος ὁ βίος, *ſimilis mimo eſt vita noſtra.* Apollonius Tyanæus affirmabat, *tyrannos ſimiles eſſe mimorum regibus, qui modo ſunt ſummi, modo imi.* Solebant enim inter fabularum actus introduci. Tandem vero, cum valde placuiſſent populo, ſuis auſpiciis laudem venati ſunt. At quia nudis & planis agebant pedibus, quemadmodum Comœdi *ſocco*, Tragædi *cothurno*, nominati fuerunt *Plani pedes*, & fabula eorum *Planipedia*. Actores appellabantur δεικηλισταὶ, quod verbum figulos & imitatores ſignificat. Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis ſcripſit idem. Sane δείκηλον dictum a Lacedæmoniis ſimulacrum prodit Eudemus. Addendum porro & illud *non perſonatos egiſſe mimos, ſed oblitos fuligine amictoſque pellibus agninis.* Tegumenta manuum ex floribus erant confecta. Tunicæ ad medium vſq; albo diſtinctæ a

Rr 4

cinctura ad talos imos erant demissæ. A Publio vero & Laberio præcipue originem trahunt.

Μνᾶ vel Mna, commune vocabulũ Græcis, Latinis, Hebręis, descendit ab Hebraico מנה *numerauit*. Sæpe illa vox deprehēditur in textu Græco, imo in Hebræo testamēti veteris, nempe *Ezech. 45. Esdræ 2. Gen. 31.* vbi habes עשרת מנים *10. minas*. Apud Septuaginta legas τὸ μισθὸν τῶν δέκα ἀμνῶν, 10. agnorũ mercedē. Plane corruptus locus librariorũ incuria. Nam cum illi vertissent μνῶν, ab imperitis ἀμνῶν adiectũ fuit ad caput, vt vox ista cōmutaretur in ἀμνῶν. Qua ratione Labā & Iacob non de decē agnis, sed assibus decem pactum inuenerunt. Quantũ vero valuerit, controuertitur apud auctores. David Kimhi dicit cōtinere sexaginta siclos. Rabbi Sal. *Exo. 38 25.* At Siclus continet obolos 20. sicut asserit Propheta, a quo discedere non licet. Atq; hæc eadem mina nominatur Hebræis ליטרא, id est, *libra*, sumto vocabulo a Græcis, qui etiam λίτραν scribunt. At Rabbi Salomon Græcam libram significare voluit, Rabbi Kimhi Hebraicam. Ita pro regionum diuersitate variat eius valor. Exactius illud cognosci poterit, si & reliquas addamus. Mina enim vel libra Romana nonaginta sex pendebat drachmas, Attica vero μνᾶ cētum, *vt & Fannius apud Priscianũ testatur*. ētsi illa antiquitus drachmarum tantum septuaginta quinq; fuerit, vtpote tempore Solonis. Græci Medici cũ mentionē faciunt τῆς μνᾶς, Atticā intelligunt, vt & Philoxenus medicus, cuius emplastrum est apud Asclepiad. *vt scribit Gal. 4. de compositione medicamentorum secundum genera recipiens*: κηροῦ δραχμὰς ρ. ἢ μνᾶν ὅπερ ἐστὶ, στέατος ταυρείου δραχμὰς ρ. τερμινθίνης δραχμὰς οε, ὅ ἐστι τέταρτα τρία, *ceræ drachmas centum, quod minam scribit: Seui taurini drachmas centum: resinæ terebinthinæ drachmas septuaginta quinq;, quod tres quartas scribit.* Idem Galen. tradit Alexandrinam Minam, iuxta nonnullos vnciarum fuisse viginti. Badeus æstimauit eam ad Gallicæ monetę æstimationem reductam coronatis decem. Verum plus, quam satis de ea impræsentiarum. Plura qui volet, doctissimum Geo. gu. Agricolæ, horum *de ponderibus* legat, vbi facile inueniet,

niet, quod sitim expleat, & scrupulum eximat, si quis mod o diuidat amplius, & distrahat in partes diuersas animum.

Minerua, quæ belli inuentrix non solum fertur, sed & artium, respectu primo a minando dicta est Cornificio, dum modo Bellona audit, modo Pallas, ab Hastæ vibratione: altero autem a monendo, quod & Festus affirmat. Arnobius 3. *aduersus gentes* vult nominatam Mineruam, quasi *Meminerunam*, quod veteres eam dixerint *memoriam*. Cum quo congruit illud Afranii apud Agellium: *Vsus me genuit, mater me peperit memoria.* Si cum Cicerone & aliis a *minuendo* deducas, quod *minuat* ventorum vim (sic enim quibusdam placet) conueniet cum eo, quod Græcorum quidam nominauerint ἀνεμῶτιν. Scribit de ea Isidorus hoc modo: *Mineruam gentiles multis ingeniis prædicant. Hanc enim primã Lanificii vsum monstrasse, hanc etiam telam orsam esse, & colorasse lanas perhibent. Oliuæ quoq; hanc dicunt inuentricem & fabricæ, multarumq; artium repertricem. Ideoq; illi vulgo opifices supplicant. Sed & hoc Poetice fingitur. Non enim Minerua istarum artium princeps est, sed quia sapientia in capite esse dicitur hominis, & Minerua de capite Iouis nata fingitur, id est, ingenium, ideoq; sensus sapientis, qui inuenit omnia, in capite est, &c.* Cicero etiam belli inuentricem statuit. *3. de natura deorum.* Vnde Virgilius: *Armipotens belli, præses Tritonia virgo.* Quin clypeum ipsi affingunt Poetæ mirabilem, cuius descriptio Æneid. 8, est talis:

Ægidaq; horrificam turbatæ Palladis arma
Certatim squamis serpentum auroq; polibant,
Connexosq; angues, ipsamq; in pectore Diuæ.
Gorgona desecto vertentem lumina collo.

Quotiescunq; autẽ concuteret hoc scutum, incutiebat in bello terrorem velut minitabunda parti aduersæ. Vt a minando recte quibusdam appellata videri queat. Interim nõ satis tribui illi artium liberalium inuentionem, belli porro pacisq;, & lanificii rationem deferri, quando & viam ædificandi ab ea traditam testatur Lucianus in Hermotimo his verbis: φησὶ γὰρ ὁ μῦθος ἐρίσαι Ἀθηνᾶν, καὶ ποσειδῶνα, καὶ ἥφαιστον ἐντεχνίας

περὶ, καὶ τὸν μὲν ποσειδῶ ταῦρόν τινα ἀναπλάσαι, τὴν ἀθηνᾶν δὲ οἰκίαν ἐπινοῆσαι. Sed nomina eius quædam & cognomina ſubiicio. Nam Ægyptiis illa *Sais* eſt dicta. Strabo *lib. 13.* καὶ ἡ σεβεννυτικὴ δὲ πόλις, καὶ ἡ σάις μητρόπολις τῆς κάτω χώρας, ἐν ᾗ τιμῶσι τὴν ἀθηνᾶν. Dicta eadem ταυροπόλα, & apud Andrios ταυροπόλος. Nam cum Anthropius Agamemnoni & Menelao donaſſet taurum, iuſſit vt vbicunq; taurus proſiliiſſet e naui, ibi ſimulacrum erigerent Mineruæ, quod ita numine conciliato proſpera iis nauigatio eſſet futura. Accidit autẽ vt is exſiliret in inſulam Andrum. Apud Homerum Iliad. a. dicitur γλαυκῶπις ἀθήνη. Vbi Euſtathius: γλαυκῶπις ἀθήνα, οὐ μόνον γραφικῶς, ὡς ἁπλῶς γλαυκοὺς ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ καὶ ὡς ἂν εἴποι τις δεινὴ τὴν ὄψιν· καὶ ἐκπληκτικὴ κατὰ τὰ γλαυκῶπα τῶν θηρίων. γλαυκοὶ γὰρ οἱ λέοντες οἱ βασιλικοὶ, καὶ ἰδεῖν δεινοί. Paulo poſt deducit idem τῆς ἀθήνης nomen ἀπὸ τοῦ ἀθρεῖν, id eſt, *videndo*, ὡς προαθροῦσα τὰ ἐν σκότει καὶ μέλλοντα. Eadem *Tritonia* & *Tritogeneia* nominata a Tritone palude, vel quod edita credatur ex capite Iouis, cum Bœotica lingua caput ſit τριτὼν vel τριτὼ. Heſiodus in ſua Theogonia:

αὐτὸς δ' ἐκ κεφαλῆς γλαυκώπιδα τριτογένειαν,
δεινὴν, ἀγρεκύδοιμον, ἀγέστρατον, ἀτρυτώνην,
πότνιαν, ᾗ κέλαδοί τ' ἄδον, πόλεμοί τε, μάχαι τε.

Vel dicta Tritonia, quod eadem cum Luna ſit, tertio a coitu die apparens, vel quod nihil ab aere differat, qui tertium eſt elemẽtum. Quanquam Democritus tradiderit ideo nominatã *Tritonida*, quod tria hæc elargita fuerit mortalibus, βουλεύειν καλῶς, κρίνειν ὀρθῶς, καὶ πράττειν δικαίως. Seruius ſcribit 11. Æneidos hoc modo: *Tritonia, quaſi terribilis* ἀπὸ τοῦ τρεῖν, *quod eſt timere.* Alalcomenia etiam nominata ab Alalcomenio oppido Bœotiæ, *Nedusia* a loco vel vrbe Laconiæ, *Lyndia* ab vrbe Lyndo in Inſula Rhodo. Arnobius meminit Mineruæ, quam Meſſenii *Corysaſiam* nuncupabant. Gyraldus *Coresiam* legit. Sunt etiam, qui (*Polyphe*) legerunt pro *Coryphe*, quæ tamen lectio dudũ eſt antiquata. *Corisaſia* certe erat legendum. Etſi interim non neget Gyraldus legi poſſe *Coresiam*, cum etiam Stephanus *templi Coresiæ Mineruæ* mentionem

nem faciat. Parrhasius apud Claudianum *de raptu lib. 2.* videtur eorum lectioni astipulari, qui *Polyphen* legunt, nec sine auctoritate. Citat enim Mnaseam & Harpocrationem. Addit eam bigas (Cicero habet *quadrigas*) inuenisse, atq; inde *Hippiam* dictam, id quod tueri conatur his Suidę verbis: *ἱππεία ἀθηνᾶ. ταύτην ποσειδῶνος φασὶ θυγατέρα καὶ πολυφῆς τοῦ ὠκεανοῦ.* Noctuas illi sacras volebant veteres. Vnde & Palladis auē nominat Ouid. ipsaq; noctuæ imago conspici solebat in nomismatis Atheniensiū, *teste cōmentatore Aristophanis*. vbi inprimis colebatur Minerua. Sed & Gallū Operatrici Mineruę sacrū fuisse testatur Pausanias. Vnde in arce Eleorū olim simulacrū Palladis, q̄ Phidiæ erat opus, exstitisse crediderim cū Gallo in galea surrecto, quod pugnacitatis symbolū esse arbitratur idē Pausanias. Præter noctuā & Gallum ēt draconem propter vigilantiā visusq; acumen consecratū ei inuenio. Quapropter Demosthenem legimus cum e carcere elapsus fugeret, respectantē subinde sublatis manib. dixisse: *O Pallas vrbiū Domina, cur trib. infaustissimis beluis delectaris, Noctua, Dracone, Populo?* Ægyptii eidem tertium cuiusq; mēsis diem dedicarunt. Decimo tertio autem Cal. Aprilis celebrari solebant festa eiusdem Deæ, quæ dicebantur *Quinquatria*: vel potius *Quinquatrus* secundum Festum, vt *triatrus*, *sexatrus*, & similia. Primus eorum dies expers erat sanguinis: Reliquis vero gladiatores nudis ensibus in arena pugnabāt. Nomen inditum nonnulli volunt a *quinq;* & *atro die*, qui inuenitur post Idus. Sed refragatur Gellii auctoritas, qui hoc nomine appellari docet, quod ab Idibus quinq; dierum numerus sit, syllabasq; duas extremas nihil plane significare. Quam sententiam amplecti videtur Naso his verbis:

Vna dies media est, fiunt cum sacra Mineruæ,
Nomina quæ a iunctis quinq; diebus habent.
Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro,
Caussa, quod est illa nata Minerua die.
Altera tresq; super strata celebrantur arena,
Ensibus exsertis bellica læta Dea est.

Octo eius ad minimum templa fuisse Romæ apparet ex Li-

nio, Plinio, Dione, Ouidio, Plutarcho & aliis. Inter ea in primis commemorandum Mineruæ siue Palladis Auentinæ delubrum antiquissimum *in Auentino monte*, & Liuii Andronici donariis celebre, quibus ipse ab aliis Poetis & Historicis donatus fuerat, immo tandem grata pietate eadem ad Mineruam presidem ingeniorũ detulerat. Mineruam custodẽ domi cultã a Cicer. eãq; postea, cũ abiturus esset in exsiliũ, ab eodẽ in Capitoliũ delatã ac conseruatã refert Dio libr. 38.

Minotaurus, qui ex Pasiphae Minois regis vxore natus fingitur, cũ taurus eam iniuisse (nomen id fuit adultero) ad humeros vsq; referebat taurũ, cetera hominem. Itaq; semibouẽ virum nominat Ouid. *Trist. 9.* Ex resolutione nominis facile apparet eius origo. Fuit & signum militare apud Romanos, sicut aquila & porci effigies, quo indicarent non minus occulta esse debere Ducum cõsilia, quam abditus fuisse creditur Minotaurus in Labyrintho. Vnde solitus est dicere Q. Cæcil. Metellus. *nec tunicam consiliorum consciam esse debere.*

Minucia porta appellata est Romæ, quod esset proxima sacello Minuci, vel ab ara Minuci, quem Deum putabant. *Festus.*

Minyæ ab Orpheo dicti sunt Argonautæ, tum etiam ab Apollonio, Pindaro, Valerio Flacco, Ouidio, a Minya Thessalo, qui Orchomenum condidit. Homero Πολύμηλον, Pindaro καλλίπωλον, vel quod pleriq; eorum orti erant ex Minyæ filiis, *vt censet Festus.*

Miracula, quæ simpliciter dicũtur opera Dei, alias θαύματα, *quod superent captum ingenii & homini incutiant stuporem*, alias τέρατα, id est, *portenta vel prodigia*, quod limites naturæ trãsgrediantur, nonnunquam σημεῖα ὅτι τὰ μέλλοντα σημαίνει, quod *significent futura*, a mirando suam trahunt appellationem. Quædam ex illis pertinent ad artem, ad naturam alia, nonnulla ad Deum. Artificiosum miraculum fuit sepulcrũ Mausoli. Naturæ miracula Cometæ, sanguinolentæ pluuiæ, & alia similia. At Dei miracula sunt multiplicia, & omnia vera, eaq; aut externa, aut interna, vtpote facta prædicatione Euangelii, qualis conscientiæ tranquillitas & Dæmonum expulsio. At falsa & mala sunt Diabolica, quæque ab

eius

eius miniſtris, vtpote Antichriſtis & magis Ægypti, permiſſione Dei fiunt. Quo pertinent omnes præſtigiæ a Cacodæmone & eius organis oculis hominum exhibitæ.

Miſceo a Græco μίσγω, vel Hebraico מסך.

Miſpa vrbs trans Iordanem in terra Gilead, & ſpeculam ſignificans, apud quem Iephthe propriam mactauit filiam. *Iudic.11.* nomen habere videtur a צפה *ſpeculatus eſt.* Hic Samuel obtulit agnum lactentem & Philiſtæos fulmine percuſſos in fugam vertit *1.Sam.7.*

Miſſa, quam aiũt eſſe ſacrificium, idem cum ſacrificio crucis, in qua obtulit ſeipſum Chriſtus, vt quidem nobis hic applicetur, quod Chriſtus perfecit, pendens in cruce, idq; panis & vini conuerſione in corpus & ſanguinem Chriſti Saluatoris, vnde originem nominis arceſſat, nondum conuenit inter eruditos. An ergo a veterum moribus & inſtitutis deſumtum vocabulum, quod affirmare videtur de *inuent. rer. lib.5.cap.12.* Polydorus, eo quod in Iſidis ſacris vnus ex ſacerdotib. quem *Grammatea* vocabant, ſolitus fuerit renũtiare præ forib. ritu & ſermone Græco, λαοῖς ἄφεσις, *populis miſſio*? Solebant enim vſurpare hæc verba poſt celebrata myſteria, vt omnes ſe demitti aut abire fas eſſe intelligerent: An a Deo Mahuſſa, vt voluerunt hoc tempore non pauci? An vero potius a מנחה *munere ſiue oblatione*, quæ manu offertur, id ꝙ Reuchlinius exiſtimat *libr. de rudimentis Hebraicis*, deducto nomine a מס tribuit? Vt me paucis abſoluam, ſciendũ hæc etyma, quantumuis probabilia, permultis diſplicere, ſicut etiam illorum ſententia, qui ſufficientiam audent interpretari, nimirum vt daretur, quod eſſet ſatis, eo quod Dominus *Deuter.15.* præceperit Iſraelitis, vt manum ſuam̃ aperiãt pauperi, eiq; mutuent, quod ſufficit, id quod Chaldæus reddidit *Miſſath.* Placet potiſſimæ eruditorum parti vocabulum eſſe Latinum, & a mittendo deriuatum. Tradit quippe Plutarchus inprimis ſolitos ſuo tempore Romanos peractis votis venerari Deos, inq; templis ſedere ac permanere cõſueſſe, at re diuina peracta ſacerdotem, I *Licet* pronuntiaſſe, vel potius proclamaſſe, quaſi innueret iis iam abire licere, qui ſacris interfuiſſent. Apuleius quoque oſtendit *in Metamor-*

phosisua Ægyptiis simul ac Grçcis verba illa Grçca accini solita, quorũ modo mentionẽ feci. Sic Rhenanus *in suum Tertullian.* vbi aduersus Marcionẽ, & de militis corona scripsit, euincere conatur ex Isidoro, traxisse originẽ suá hanc vocem ex Catechumenorũ, Energumenorũ & Pçnitentiũ demissione, antequã sacerdos consecrationis mysteriũ, cui interesse haudquaquã licebat illis, auspicaretur. Sonora n. voce clamabat: *Catechumeni exeunto.* Itaq; ab ea demissione tandẽ vulgus cœnæ Dominicç attribuit appellationẽ missæ. Testari volũt id quoq; Dionysiũ iuxta Scoti translationẽ his verbis: *Soli v: sacris expellũtur choris Catechumeni.* Hugo de sancto Victore *lib de sacram. 11.* vult dictam Missam, quasi *transmissam*, q populus per sacerdotis ministeriũ, qui vice mediatoris fingitur inter Deũ & homines, preces, vota, oblationesq; Deo transmittat. Alii variata paulũ sententia vsos volunt Latinos voce *Missæ*, vel q significet hostiã in cœlũ missam, tãquã *holocaustum* a Deo sumi, vel quia Christiani singuli ad altare panem suum consecrandũ per manus ministrorũ mittebãt. Quibus ex omnib. cõsequitur vocẽ potius esse Latinã, quã exotericã, hoc est, ex fontibus linguç Hebraicæ, aut aliunde deductam: Maxime cum etiã Cyprianus remissam dixerit peccatorũ *lib. de bono patientia* pro remissione, *ut & Tertull. contra Marcionẽ 4.* Quo modo & alii pro *missione* dixerunt *missam*. Græce dici poterit λειτουργία nẽpe *publicum ministerium*, q vocabulũ Domini cçnæ alioqui tributũ cõplectitur totam actionem, *concionem* dico, *distributione, inuocationẽ & gratiarum actionẽ.* Nec ignorandũ, q aliqui nomen hoc ortũ velint a cõtributione Eleemosynarum, quæ olim fieri solebat in celebratione cœnæ Dominicæ. Iis quippe collectis dici solitum: *Ite missa est*, id est, *collecta eleemosyna.* Alii hoc modo intelligunt: *Ite missa est*, id est, *remissio peccatorum certo vobis annunciata est.* Melãthon vult ab hac collectione, vel missione nominatam, *Agapen.* Quod enim ἀγάπας nominauerint eleemosynas, colligi potest, inquit, ex epistola Iudæ, cuius hæc sunt verba: οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες, συνευωχούμενοι, ἀφόβως ἑαυτοὺς ποιμαίνοντες. Sed fallitur vir magnus. Quamquam

quam enim negari non poteſt, collatas fuiſſe a piis donationes in pauperum vſum, cum haberentur ἀγάπαι, atq; adeo fuiſſæ mutuæ caritatis ſigna, tamen cœnam proprie hoc nomine nunquam appellatam cōſtat. Erant ſane *ἀγάπαι fraterna eccleſiaſtici cœtus conuiuia*, quæ pulcre admodū in Apologetico cap. 30. deſcripſit Tertull. In his quidā verſabantur epulis veſcētes, vt videri poſſent vera eccleſiæ membra, cum tamen eſſent σπιλάδες, id eſt, *macula & labes*, vt ſcripſit Iudas. Plura de his ſuo loco.

Miſſilia a mittendo dicimus variarum rerum donaria, quæ in perpetuam memoriā & liberalitatis gratia ſpargere ſolebant olim colligēda a populo Cōſules, & tandē Imperatores. Suetonius Domitiano: *Dieq; proximo omne genus rerum miſſilia ſparſit*. Id. Caligula: *Sparſit & miſſilia variarum rerum, & panaria cum opſonio viritim diuiſit*. Et in Nerone: *Sparſa & populo miſſilia, omnium rerum per omnes dies ſingula, quotidie millia, auium cuiuſq; generis multiplex penus, teſſeræ frumentariæ, veſtis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumēta, atq; etiā manſuetæ feræ, nouiſſime naues, inſulæ, agri*. Xiphilinus ēt Nerone: σφαιρία γὰρ μικρὰ γεγραμμένα, ὡς ἕκαστα αὐτῶν ἔχοντα εἰς τὸν ὅμιλον ἔρριπτεν, καὶ ἐδίδοτο ὅτι τις δι' ἐκείνων ἥρπασεν. Meminit quoq; eorum l. 9. §. pen. ff. de acquir. rer. domin. l. 8. ff. de contrah. emt. & §. pen. Inſtit. de rer. diuiſ.

Miſſus cibi, *teſte Nonio*, inde eſt appellatus, quod mittatur ſeu inferatur menſæ. Vnde Lamprid. *in vita Heliogabali. Sybariticū miſſum ſemper exhibuit ex oleo & garo*. Eſt & ex Suetonio notandū, quod is in Domitiano *centū miſſus Circenſes* dixerit, quos Seruius *centum currus, qui mittebantur*, interpretatur.

Mithridatium vel antidotū Mithridatis, nomen inuenit a Mithridate Bithyniæ & Ponti rege, qui primus inuenit, *teſt. Gal. lib. 2. de antidotis*. Ab illo ſolo, inquit Plin. *lib. 17.* excogitatum quotidie ſumere venenū præſumtis remediis, vt cōſuetudine ipſa innoxiū fieret. Ab illo primo antidoti genera inuēta, ex quibus vnum, & iam nomen retinet *Mithridatium* appellatū. Ipſum vero nomen מתרדת decretorum exploratorem ſignificans, appellationem quibuſdam habere videtur a תור, *explorauit*, & דת *mādato*. Vſus eſt ille aduerſus Romanos

curribus falcatis: Armorum fabricas oppidatim instituit, suumq; exercitum patientia laboris duratum inuictum & inexpugnabilem propemodum reddidit, *teste Iustino lib. 37.*

Mitio in Adelphis Terentii dictus, videtur plerisq; ἀπὸ τοῦ μικκοῦ *exiguo*, vnde & μίκκυλος, *quod omnia in eo exigua, humilia ac depressa fuerint*. Nimis longe petita originatio. Equidē Poeta diuersam exprimere voluit naturam in Mitione & Demea. Nam vt hunc seuerum, durum & tetricum, ita illum placidum & mitem finxit, vnde *Mitioni* nomen.

Moab, quod ex patre sit, etymon eius designat. Concepit enim eum primogenita filia de patre. Hinc *Moabita*.

Modestia dicta a modo *M. Tullio auctore de Officiis 4. vt & Nonius affirmat*. Idem *cap. 12. Modestia, moderatio, modus, modicū, mediocre, hunc habet ordinem, quod modestia fundamentū, soliditas, basis ipsa virtutis est, e qua gignitur: Moderatio, quæ tēperat, aurigatq; modos, q ex supra memoratis disciplinis, in factis, & in dictis, & in ceteris talib: quæ agendi effecta sunt, iunguntur.*

Modicum vult dictum Scaliger 1. *Theophrast. de caussis plant.* quasi medium. Quid si a modo deductum dicas, cum (*vt Nonius Marcellus scribit*) Modicum veteribus fuerit, quod alias est moderatum, quodq; fit cum modo quodam. Plautus Persa: *Modice & modeste est melius vitam viuere*: Et Milit. *Modice sapis*. Varro περὶ τύχης: *Sapiens & bonum ferre potest modice, & malum fortiter ac leniter*. Salustius bello Iugurth. *Animus belli ingens, domi modicus, libidinis & diuitiarum victor*. Porro idem Nonius non obscure approbare videtur idem etymon capit. 12. quo modicum a moderato distinguit his verbis: *Modicum vero moderatum est: Mediocre, quod medium.*

Modius Latinorum, si non descendit ab Hebræorum מִדָּה, quę illis mēsurā quātitatis cōtinuę significat, sicut מְשׂוּרָה mēsurā quātitatis discretæ, sed omnino vox est latina, vt ego reor, recte deriuari poterit a modo. Continebat hic, quoad res aridas duos semodios, Semodius sextarios octo, sextarius heminas duas, hemina acetabula 4. acetabulū sesquicyathū, cyathus ligulas quatuor. Exactius distingui poterūt mēsuræ

hoc

hoc modo: *Modius continet libras viginti sex, vncias octo; Semodius libras tredecim, vncias quatuor: Sextarius vncias viginti: Hemina decẽ: Acetabulũ duas & dimidiã: Cyathus sescunciam, drachmã, & scrupulum: Ligula drachmas tres & scrupulũ vnũ.* A modio dicitur vas modiale. Plautus in Captiuis: *Aululas calicesq; omnes confregi, nisi quæ modiales erãt.* Et sesquimodius legitur apud Varronẽ *lib. de re rustica 1* & trimodium apud Plinium *lib. 33. c. 1. Neq; enim aliter,* inquit, *potuissent trimodia illa annulorũ Carthaginem ab Annibale mitti.* Falluntur aũt qui a medimno vocabulo Græco tractũ putãt. Atticus enim medimnus capiebat octo & quadraginta Chœnicas, at modius Romanus octo, quo medimn' sex caperet modios. Fannii in hoc auctoritas nonnihil valebit. Sic enim ille de amphora:

Huius dimidium fert vrna, vt & illa medimni
Amphora, terq; capit modium: Sextarius istum
Sexdecies haurit, quot soluitur in digitos pes.

Loquitur de Italico medimno, quẽ etiã Suidas octo chœnicas capere scripsit hoc modo: ὁ ἢ μέδιος ὁ ἰταλικὸς ἔχῃ χοίνικας η. Siculus autem medimnus complectebatur sex modios, *vt ex Ausonii gripho de numero ternario intelligi potest.*

Modus videtur Grammaticis quibusdã dici παρὰ τὸ μέδειν *curãdo* vel *regẽdo*, fieriq; a pterito medio μέμοδα *sum moderatus.*

Mœchus Græce μοιχὸς dicta Eustathio παρὰ τὸ μὴ οἰκὸς· τὸ δ' οἰκὸς κατ' Ἡρόδοτον ἐοικὸς, δι' ὃν οὐκ ἔοικε τὰ γῆν, id est, *ab eo quod minime deceat:* οἰκὸς autem ex Herodoti sententia constatur συναιρετικῶς ab ἐοικὸς. Mœchi autem caussa dissimiles sunt liberi. Minus placet, quod aliqui dictũ putent ἀπὸ τῶν μυχῶν, id est, *recessibus* & *abditis locis.*

Moguntia Germaniæ superioris ciuitas Episcopalis Metropolitana Typographiæ inuentione celebris (*etsi reclamet Iunius, vt alias dictum*) multis etiã antiquitatibus clara & sita ad Rhenũ, exstructa dicitur, sed incerto auctore, a Trebata Nini Assyriorum regis filio, vel a Mogũtio quodam Troiano, vnde illi videlicet nomen. Primi eius Episcopi fuisse dicuntur *Crescens* & *Crescentius*, primus Archiepiscopus *Bonifacius*, primus Academiæ erector Episcopus *Theodoricus.*

Mola mulieris, quæ est inanima, rudis, & indigesta moles, addita vtero ex cruditate & seminis corruptione (neque enim virgines eam egessisse vnquam compertum) vnde corporis partiumque eius discretio & accretio est impedita, imo quæ est velut μόλυνσις quædam, in qua vis gignendi & discernédi a semine exoleuit, nomē suum adepta videtur, quod referat characterem lapidis molendinarii, cui & tardo motu suo respondet. Aristoteles scripsit ex solo mēstruo sanguine compingi molā, *4. de gener. animal. 7.* eo quod sola mulier ex animantibus, & menstruis tentetur, & mola laboret. Verū contradicit Hippocrates originē eius semini deferens, interdum sanguini crasso, in corpore redundanti. Demōstrat etiā Galenus nunquā eam deprehensam in virginibus, id ꝗ haudquaquā ita futurum, si solo ex sanguine turgere aut combinari posset. Solam illam in se vitam hæc habet, quæ satis arboribusq; contingit, *teste Plinio lib. 10. cap. 64.*

Molæ, siue illæ vento circumagantur, seu fluuio quodā, simpliciter a *molendo* deduci possunt, vel quod his mole velut quadā res minutatim confringantur. Alii a Græca voce μύλος vel μύλη deducunt. Sunt autem illæ multiplices, vtpote *manuariæ, asinariæ, vel Trusatiles, Frumētariæ, Oleariæ, Aquariæ*, & quarum alæ ventorum flatibus in gyrum agitantur. Iabolenus *l. aolia. ff. de fund. instr.* refert manuarias ad supellectilem, iumentarias ad instrumentum. Ofilius tradit Aquarias, quātum lectione percipere potuit, ante Iustiniani tempora non fuisse in vsu. Trusatiles, quas & Versatiles dicunt, Volsiniis inuentas tradit Plinius *libr. 36. cap. 18.* At apud Priscos nullum omnino earum fuisse vsum scribit Seruius nobilis Grammaticus. Nam pistrinum tum dicebatur locus, in quo molebatur farina, a *pinsendo*, id est, *contundendo* inuento nomine, quod ante molarum vsum frumenta contunderētur in pila. Hinc nomen Pilumni, *vt suo dicetur loco.* Priusquam tamen facio finem, quidni referam absurdum hic Isidori etymon, cum ait, *appellatam molam a sui rotunditate, vt mala pomorum?* Festus scribit molam quoque vocari far tostum & sale sparsum, quod hostiæ eo molito aspergantur. Deni-

Denique a mola dictus *lapis molaris*. Ad antiquitatem pertinet, quod ipsis Vestalibus, cũ virgines Vestales Vestæ sacrificabant, soliti fuerint ornare molas floribus & sertis, feriantes etiam hoc die a labore.

Moles a mouendo.

Molestia a mole. Grauis enim est is, qui est molestus.

Molucrum. Totum hoc Festi: cuius sunt verba: *Molucrum non solum quo molæ vertuntur dicitur, id quod Græci μύλικρον appellant, sed etiam tumor ventris, qui etiam virginibus solet euenire, cuius meminit Afranius in virgine.* Cetera idem Festus suppeditabit.

Monachium vulgo München ad Isaram ꝑfluentem in Danubium situm, & exstructum ab Henrico Bauariæ duce, Anno 962. nomen traxisse creditur a *monacho*, quod dum iacerentur fundamenta, caput inuentum sit monachi.

Monachus ἀπὸ τοῦ μονάζειν, quod *solus agat*, vel quod *solus tristitiã habeat*: Nam μόνος *solus*, ἄχος *luctus* vel *tristitia*, qua contabescit, cum mundo repudium misit & ab omnibus voluptatib⁹ se abdicauit. Id enim a multis veterum monachis factum quis nescit? Hieronymus ad Riparium: *Monachus nõ docentis, sed plangentis habet officium, qui vel se, vel mundum lugeat, & Domini pauidus præstoletur aduentum*. Et Bernhardus super Cantica sermone 64. *Summus monachi officium esse non docere, sed lugere.* Idem Epistol. 42. paulo ante finẽ: *Labor & latebra, & voluntaria paupertas, hæc sunt monachorum insignia: Hæc vitam solent nobilitare monasticã.* Tales quõdam (de optimis loquor) esse solebant, aut certe esse debebant. Vt non sine ratione Theodosi⁹ Imperator apud Cedrenũ beatos hos prædicet, quod essent ἀμέριμνοι τοῦ κόσμου *curis huius mundi vacui.* Summopere etiam eos commendat Nicephorus ex vita & institutis, cum nõdum rerum omnium copia affluerẽt, nondum sese in voluptatũ cœno prolucerẽt, momentaneis magis addicti, quam rebus æternis, pietati, religioni & cultui Dei, sæpe in superstitionem & horrenda alia peccata prolapsi, vt solent omnia degenerare paulatim in peius, struentis insidias & peruertentis omnia Diabolo.

Monarchia Reipubl. forma, in qua μόνος ἄρχων, *solus & vnus princeps*, commendata a multis sapientibus præ populari vel Optimatum est imperio. Nam in Cyro instituendo visus est eam probare Xenophon. Approbat & multis in locis Plato: Multis rationibus confirmat Isocrates, vt apud Herodotum Darius, atque adeo laudat Homerus hoc dicto: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω. Vt taceam de multorum populorum consensu in quatuor monarchiis & aliis regnis, deq; naturæ instinctu, vno Deo & sole, de vno apum rege, vno armenti duce, & vno Dictatore, si quid periculi Reipub. imminebat apud Romanos.

Monasterium μοναστήριον. Qui in monasteriis olim versabantur, olim dicti fuerunt nō solum monachi, sed etiam ἀσκηταὶ ab operū exercitatione, ipsaq; monasteria dicebantur etiam σεμνεῖα a grauitate vitam ibi degentiū. Multa de iis Philo Iudæus, qui ipsa Apostolorū ætate vixit, cuius etiam verba, vbi de monachis Ægypti agit, quoad etymon nominis adiiciam: ἐν ἑκάστῃ, inquit, δὲ οἰκίᾳ ἐστιν οἴκημα ἱερὸν, ὃ καλεῖται σεμνεῖον καὶ μοναστήριον, ἐν ᾧ μονούμενοι τὰ τοῦ βίου σεμνοῦ μυστήρια τελοῦνται. Nominauit & eadem σεμνεῖα Eusebius, *vt meminit Cedrenus*. Laudes eorum, etiamsi in illis nonnulli, vt & Athanasius, nimium fuerint prouecti, vt idem Cedrenus refert, in controuersiam vocare nequaquam hoc loco constituimus, ne quid extra oleas, cum maxime in etyma intenti simus, & qualemcumque originem attulisse delectet, iis porro adiectis, quæ ex philologia & ipsa antiquitate petita illustrare queant propositum nostrum. Neque ægre laturum existimamus Lectorem pium, si positis affectibus neque excurramus, aut ea adiiciamus, quæ videntur facere οὐδὲν πρὸς ἔπος.

Moneta, scilicet nummi nota, quod moneat, est appellata. Tributum & idem nomen Iunoni, quod (*vt Tulius scribit libro de Diuinatione*) ex arce templi cōmonuerit populum Rom. vt propter terræmotū, qui acciderat, plena sue rem procurarent. Potest & nominis etymō eo referri, q in æde Monetæ seruati olim fuerint libri, in quibus continebantur fata

pop-

pop. Romani, vtpote monentes de rebus futuris. Quamquã vero Plutarchus & Val Max. referant ad imaginem Iunonis Monetæ, quã eo tempore colebant Veii, cum Camillus suis auspiciis ciuitatem occupasset, tamen nihil obstat, quo minus vocem ab eadem origine trahas: Maxime cum captis Veiis milites per otium eam rogassent, velletne vna Romam abire, & ipsa annuens se velle respondisse dicatur. Ecce Diaboli præstigias. Ita inueterator semper conatus offusis tenebris & caligine obducta veritate, a vera maiestatis Dei notitia genus humanum auocare, ne adipiscatur immortalitatem, qua ipsemet excidit. Inde est, quod ab augure lapis incisus fuerit nouacula, quod fortuna muliebris periculum denuntiarit, quod Claudiæ manum nauis secuta sit, quod serpens vrbem Romam peste liberauerit accitus Epidauro, *vt eleganter a Lactantio relatum video cap. 17. libr. 2. de origine erroris.*

Monile deriuat Isidorus a munere, additq; ornamentũ esse ex gemmis, ꝙ ex fœminarũ soleat pẽdere collo, quale Eriphylen habuisse ferunt. Sed & ad illud ornamentũ referri solet, quod ex equorum collo propendet, *vt docet Festus.*

Monychus centaurus a μόνος *solus*, & ὄνυξ *vnguis* est dictus Iuuenali *Satyra 1.* Pedes enim equinos habuisse feruntur Centauri. Sed & μώνυχες dicuntur ἵπποι Græcis.

Mons videtur nonnullis ab *eminendo* dictus: Quare omne, ꝙ eminet, mons dici potest. Virgilius: *Præruptus aquæ mons.* Bartolus Iurisconsultus a mouẽdo deducit per antiphrasin, *quasi qui minime moueri queat*, ꝙ salua tanti viri auctoritate probare non possum. In scripturis appellantur hoc nomine regna per metaphorã, vt & regnũ Christi *Esa. 2. Mich. 4. Psal. 68.* & Ecclesia *Esaiæ 56.* imo ipsemet Christus, qui alias dicitur *Panis, vitis, flos, via, ostium, petra, lapis angularis, lapis offensionis, fundamentum, agnus, aries, hœdus, vitulus, leo, vermis, aquila, vt constat eruditis.* Montes seu colles præcipuos habuit antiqua Roma septem, *Capitolinum, Palatinum qui quadrangulum 1200. passuum constituebat, Cœlium primũ a Romulo munitum & a Cœlio Vibenno Thuscorum Duce nominatum,*

Auentinum templo Dianæ olim insignem, Esquilinũ ab excubiis Romuli aduersus Titum Tatium sic appellatum, Viminalem & Quirinalem, de quibus loco suo.

Monstra a monendo vocarũt nonnulli, a mõstrando Cicero, ex effectis ducta notatione, cũ aliquid monstrẽt. Astipulatur ipsi Nonius, cũ inquit: *Monstra & ostenta similiter intelliguntur, q. imminentia monstrent & ostendant.* Huic sententiæ aggregare me malim, quã priori, etiamsi Isidorus quoq; a monitu descendere velit, prout habent libri impressi, nisi forte macula adhæreat, & proinde legendũ sit a monstrãdo. Sequitur enim: *Quod aliquid significandum demonstrent, siue q. statim monstrent, quid appareat.* Ad quid enim mõstrandi verbum, si monstra a monitu sunt dicta? Fateor quidẽ Ælius Stilo dicta voluit monstra, quasi monestra; a monẽdo videlicet, nec paruam esse eius Grammatici auctoritatem, at maior apud me Ciceronis, Nonii, & aliorum cõsensus. Quid? quod Poetarũ Princeps monstrationẽ quandã innuat *Æneid.* 2. his verbis: *Monstra Deum refero.* Sunt autẽ illa iuxta Physicas duntaxat caussas, naturæ ἁμαρτήματα, id est, *peccata*, cum a fine suo aberrat. Caussa ipsa est debilitas & deprauatio naturæ, id est, τῆς διαπλαστικῆς δυνάμεως vel *materia seminalis vitium*, quæ peccat iuxta Medicos aut quantitate, quippe excessu vel defectu, aut qualitate tum calida nimis, tum nimis frigida, aut denique motu & mixtione, id est, inordinata seminum confusione. Astrologi proferunt cœlestes caussas, cum infausto siderum positu inferior materia fermentatur, aut cum illa aliter agunt in materiam impeditam atq; corruptam, quam in integram.

Monumentum dicitur, quidquid est scriptum aut factum memoriæ caussa, *ait Varro 5. de lingua Latin.* deriuatúrque a monendo. Quod etymon non minus placet, imo magis, quam illa Seruii notatio *ad finem 12. Æneid.* vt dictum sit ab eo, quod mentem moueat. Græce nominatur μνημεῖον καὶ μνημόσυνον, atque adeo γνώρισμα.

Mora a Græco μονὴ, quæ vox *mansionem* significat, deflecti videtur, ν litera in ρ mutata.

Mor-

Morbus quasi μοῖρα τ̃ βίυ, *fatum vitæ*. Morborum hic species varias & infinitas referre, eorundemq; naturã inutile foret, vnde tamen diuersa nomina descendant & suam originẽ trahant, si hic paucis ex *2. Methodi Galeni* perstrinxero, non omnino extra propositum fore existimo. *Morborum nomina*, inquit, *fuerunt indita partim a læsa particula, vt Pleuritis, Peripneumonia, Ischias, Podagra, Nephritis, Arthritis, Ophthalmia, Cephalalgia, Dysenteria, partim ab ipso symptomate, vt Ileos, Tenesmus, Spasmus, Palpos, id est, Palpitatio, Tremos, Paralysis, Apepsia, id est, cruditas, Dyspnœa, Apnœa, Agrypnia, Paraphrosyne, Coma, id est, sopor: Sæpe ab ambobus, vt Cephalalgia, Otalgia, Cardialgia, Odontalgia, Hysteralgia: Sæpenumero a caussa, vt Melancholia: Subinde a similitudine alicuius exterius positi, vt Elephas, Cancer, Polypus, Staphyle, id est, vua, Leuce seu alba vitiligo, Myrmecia, id est, formica, Atheroma nempe tuber, cui pulticulæ quid simile inest, Steatoma cui, quid inest simile seno, Staphyloma oculi morbus, cum quid eminet in tunica summa acino simile, Meliceris, id est, capitis vlcus, Anthrax carbo, Alopecia, Ophiasis vitium formam serpentis referens, Sycosis, Satyriasmus, Priapismus. Eorum vero morborum, qui neque locum affectum, neque caussam nomine repræsentant, sunt Phlegmone, Gangrena, Scirrhus, Erysipelas, Apostema, Oedema, Empyema, Vlcus, Exarthrema, Statagma, Rhegma, Coloboma, id est, mutilatio, Dothien, id est, furunculus, Ionthos, Phyma.* A morbo porro dicitur morbosus homo & animal morbosum. *Morbus sonticus* apud Iurisconsultos, perpetuus scilicet, & qui est cuique rei impedimento, a *sontibus*, id est, nocẽtibus, quasi perpetuo nocens, & propterea hominem absentia excusans nomen accepit. Plinius pro *epilepsia* accepit. Alcæus dixit νόσημα παλαντεῖον, quasi *magni momenti*.

Morea hodie Peloponnesus, dubium ad quam linguam referat originem. Non pauci ad Henetam inclinant. Infusos enim posterioribus temporibus in Græciã Henetos est certum. Est illa regio hodie Venetiarum horreum, vt olim Sicilia & Ægyptus Romanorum.

Moretum, quo intelligit omne intritũ, in veteri glossario ex-

ponitur οἶμα. Etymi ratio a Græcis petenda est. Apud eos enim μυσωτὸν & Attice μυττωτὸν: Inde Mosetum υ in ο couersa, vt μύλη *mola*: Deinde pro *mosceto moretum*, vt pro *Papisio Papirius* pro *Valesio Valerius*. *Herbosum moretum* apponi solitū cōuiuiis in magnę matris sodalitatibus cōstans ex multarū rerum mixtura, didicimus ex 4 Fastorum, vbi ait Poeta: *Non pudet herbosum, dixi, posuisse moretum*

In dominæ mensis. an sua caussa subest?

Dioscorides docere videtur quid sit *lib.2.cap.182.* cū dicit esse τὸ ἐκ σκορόδου καὶ τῆς μελαίνης ἐλαίας γινόμενον τρίμμα, quod ex allio & oliua nigra fit intritum. Ruris pulmentarium nominat Plinius, voluntque hoc παρὰ τὸ μυσάττεσθαι dici, quod Eustathio est oculos præ fastidio claudere.

Morio, qui aspectu, moribus, & gestu se fatuum declarat, Gręcam agnoscit originem. In ea quippe lingua μωρὸς hominē eiusce modi significat, alio nomine μαμμάκυθος. Vnde apud Trāquillum *morari* prima longa pro *insanire*. Latini alio nomine *Sannionem* dicunt. Cicero *2. de Oratore: Quid porro tam ridiculum, quam Sannio est? qui ore, vultu, imitandis moribus, voce, deniq; corpore ridetur ipso?*

Mors omnibus hominibus cōmunis, vltimaq; rerū linea, formidanda malis nō bonis, cum non vna cum corpore anima iuxta Epicurum intereat, ac proinde ærumnosam hāc vitam bonis cum meliore commutet soluto naturæ debito, dicta videtur Isidoro, quod sit amara, vel a Marte, qui est mortis effector, vel a morsu primi hominis, quo mortem meruit. Alii trahunt a mora, nonnulli ἀπὸ τῆς μοίρας fato, quod & Scaligero placet. Addam & hic cum Græcum tum Hebraicum mortis vocabulum ἐτυμολογικῶς. Græci enim θάνατον appellant quasi ἄνω εἰς θεὸν φερόμενον, vt θανεῖν nihil sit aliud, quā ἄνω θεῖν, quod nos mors reducat ad Deum. Dicitur eadē τελευτὴ quasi τελετὴ initiatio. Hebræi nominant מות a מת *mortuus est*. Inuerte vocē transpositis literis, & habes תום, id est *perfectionem* siue *integritatem*, quod imperfectionē tollat mors, & ex ea transferat ad vitā meliorē. Hic enim obnoxii viuimus peccatis, illic absq; peccatis & næuis: Hic ex parte cognosci-

gnoscimus, illic de facie ad faciẽ: Hic conflictamur cũ malis, illic nihil in nos valebit quoduis fortunæ ludibrium, siue paupertatem, siue famem aut gladium, aut rupes denique, & æquoris tumẽtes fluctus, appelles. Triplex aũt est mors: *Corporalis* vna: altera *animæ*, cum vitiis immersa Diabolo se addicit a Deo discedens: tertia piorũ, qui mundo se crucifigũt. Hæc quorundã diuisio, sed imperfecta, cum mortis æternæ, nullam mentionẽ faciat. Ad corporalẽ & naturalem redeo, quæ cum fati necessitatem in sese habeat, æquo animo ferẽdam arbitror, & proinde obnitẽdum non esse Dei vocantis imperio, si quando ea est oppetenda. Semper cogitandum, quod ait Plutarchus aduersus Colotem Epicuræũ: μεταβολὴ ἐστι ψυχῆς ὁ φοβερὸς ὁ θάνατος. Methodius Tyri Episcop' apud Epiphaniũ dixit esse eã, φαρμακὸν πηκλὺ κάθαρσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, quæ purgatio cuilibet bono est expetẽda. De mortuorum cura, funeribus, sepulcris non est quod multa adiiciam, cum id ante me Doctissimi viri abunde & eleganter præstiterint, neque longe vltra etymi fines excurrere debeam aut velim, & ad alia quoq; sit properandum.

Mortarium, in quo aliquid teritur, suspicatur Turnebus quasi *moretarium* dictum, quod in eo *moreta* fierent. Itaque, *inquit*, in nonnullis auctorum libris vetustate corruptis moretariũ scriptum reperimus nonnunquam: Vnde contractum in *mortarium* vocabulum tandem est ipso vsu.

Morus arbor, cuius fructus stomacho inutilis aluũ sistit & egregie facit ad fluxiones, nomas, & tonsillarũ inflãmationes, an a mora seu tarditate deriuat nomẽ, eo quod omnium postrema & non nisi frigore peracto germẽ emittat? An quod μαυρὸν Græcis est *nigrũ*? Longe melior sententia prior. Quapropter & sapientissima arbor audit apud nonnullos.

Mos, qui dicitur institutũ patrium nõ lege, sed iudicio & opinione maiorũ cõprobatum, per ἀφαίρεσιν videtur a νόμος deflecti. Et certe quamquã νόμος παρὰ τὸ νέμω: *distribuẽdo* vel *tribuendo* dicatͬ, reperitur tamen pro more & cõsuetudine. Herodotus in Clio: αἰνέω μὲν νῦν τοῦτον νόμον, nũc equidẽ ꝓbo hũc morẽ. Oppianus lib. 3. οὐ γάρ ἐστι θήρεσσι νόμος, nõ est mos feris.

Moschus. Moschi, quos lib. 4. sæuos appellat Lucanus, incolæ Moscouiæ, dicti videntur nonnullis a casis ligneis, vt scribit Apollonius in carmine Argonautico, q̃ vernacula corũ lingua olim μοσσύνοι dicebantur, quamquã alii μοσύνας scribant. Orpheus etiã ipsos Moschos μοσσύνους vocat, Apollonius μοσσυνοίκους, id est turricolas. Rursus alii, quod pariter haudquaquam est improbandũ, deriuari volunt a Mesech, quasi dicas *hominem extendentem arcum*. Attribuunt enim Scriptores illis crudelitatem, & morum feritatem. Inq; ea sentẽtia versari video Montanũ in apparatu biblico. Etsi Vadianus scribat, Moscouitas corrupta voce dictos, quos veteres *Hamaxobitas* dixere. Terra quadringentorum milliarium spatio patet, argenti diues & valido vbique præsidio septa, non montosa quidem, at nemorum plena & paludosa. Moscua totius regionis metropolis duplo maior est Praga, tribus amplissimis curiis insignis, & Ducis palatio, tum arce sita in vrbis meditullio.

Moses vnde appellationem trahat obseruari potest ex Philone Iudæo, qui de eo sic scribit: ὄνομα θεμένη μωσῆν ἑτοίμως, διὰ τὸ ἐκ τοῦ ὕδατος αὐτὸν ἀνελέσθαι, τὸ γὰρ ὕδωρ μῶς ὀνομάζουσιν αἰγύπτιοι, nomenque illi indidit Mosen, eo quod ex aqua eum extraxisset. Nam Ægyptii *Mos* aquam appellant. Testantur equidem literæ sacræ coniectum fuisse eum admodum adhuc puerum aut depositum in aquam, regii edicti metu, & in cistula diuina prouidentia seruatum, inde vero exemtum a filia Pharaonis & tandem educatum. Sunt autem alii, qui a verbo משה deducere malunt, quod attrectando attrahere significat. Legitur enim Exodi 2. מו משה ותאמר כי מן-המים משיתהו ותקרא שמו, & vocauit nomen eius Mosem, quia ex aqua attraxi eum. Aben Esdra tamen in priori etymo conuenire videtur cum Philone, cum ita scribit: מוניוס מתרגו בלשון מצרים בלשון הקדש ושמו בלשון מצרים, translatum est ex lingua Ægyptiaca in linguam sanctam. Nomen autem eius Ægyptiace est *Monios*.

Mulciber a mulcendo dictus Festo *Vulcanus*, quod mulceat. hoc

hoc est, molliat ferrum. Ignis enim existimatur, vt latius suo loco dicetur. Egnatius de rerum natura lib. 1.

Deniq; Mulciber ipse ferens altissima cœli

Coniugit. Ideo & Ætnam incolere fingitur apud Virgilium, vbi fabricæ ferrariæ præest, & Ioui fulmina cudit. Plautus Amphit. *Quo ambulas tu, qui Volcanum in cornu conclusum geris.*

Mulcta, vt M. Varro lib. 1. quæstionũ epistol. scriptũ reliquit, Oscũ vocabulũ est, pœnamq; pecuniariã significat. Differt a pœna, quod ea qualibet sit coercitio, mulcta vero pecuniæ solius, quodq; pœna a quolibet iudice possit infligi, cui criminis exsecutio sit demandata, mulcta tantum ab ordinariis & iis, qui sedent pro tribunali. Mulcta etiam non irrogat infamiam, quemadmodum pœna quandoque.

Mulctrum, quod in eo mulgeatur lac, *secundum Isidorum*.

Mulier iuxta Grammaticos a mollitie est appellata. Quondam mulieribus vsum vini interdictum fuisse Romæ, ne in dedecus aliquod prolaberentur, quia proximus a Libero patre ad Venerem est gradus, docet Valerius Maximus *lib. 2. cap. 1.* Itaque Egnatii vxorem interfectam a marito, quod vinum bibisset e dolio, cædisq; illum absolutũ legimus apud Pliniũ. In 12. Tab. de eisdem exstat huiuscemodi lex: *Mulieres genas ne radunto, neue lessum funeris ergo habento.* Omnium vero rerum spei præcipue frugũ aduersabatur, mulieres per itinera ambulantes torquere fusos, aut omnino detectos ferre, *vt refert Plinius libr. 18. cap. 2.* Multa de earum impudentia, lasciuia, impudicitia, improbitate, garrulitate, audacia, sumtu, superbia, legas apud Philosophos, Poetas, & alios mulierum osores, quæ tamen vitia in viros non minus cadunt. Velim his opponi exempla virtutum, quæ in fœmineo genere exstant quamplurima, tum de laudibus earũ quas legimus apud eruditos, gnomas siue sententias, imo viuas eicones, vt his edoceantur, quonam dementiæ progressi sint in exaggerãdis imbecilli generis erroribus, seq; ipsos intueantur potius, nec indiuiduorum peccata transferãt in totũ genus sine discrimine amplius aut vllo iudicio sano. A mu-

liere porro mulierositas est dicta, cupiditas scilicet voluptatis fœmineæ, quã Græci, vt auctor est Cicero in Tuscul. vocant φιλογυνείαν. Varro etiam in γνῶθι σεαυτὸν mulierauit dixit pro *effœminauit* ἀρχαϊκῶς.

Mulsum Græce οἰνόμελι, quippe q̃ potio sit constãs ex melle & vino a *mulcendo*, id est, *molliendo* est appellata, vt & *aqua mulsa* ὑδρόμελι Græcis. Non solũ enim recreat vires, sed & stomachum mulcet. Optimum mulsum fieri solebat, *vt docet Dioscorides*, ex melle & vino austero. Commendabatur & illud, quod ex Massico vino & Attico melle fiebat, sicuti Martialis affirmat, cum ita canit:

Tam bene rara suo miscentur cinnama nardo,
Massica Thesæis tam bene vina fauis.

Quo mirari iam queas, quid Vlpianus scribat vini appellatione mulsum non contineri, *ænomeli* contineri, quod idem interpretatur *dulcissimum vinum*. Antiqui in conuiuiis primam sitim mulso sedabant, quod ipsum principio cœnæ vel confectum apponi solebat, vel eius loco separatum vinum & mel, vt quilibet conuiua id pro arbitrio temperans mulsum sibi conficeret, id quod haud duxi prætermittendum. Antecœnam quoq; nominabant *promulsidem*, quod ante mulsum exhiberetur.

Mundus, quẽ Aristoteles definit σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν τούτοις περιεχομένων φύσεων, vnde & veteres τὸ πᾶν nominarũt, id est, *vniuersum*, imo sub panis Dei symbolo, q̃ capripes erat, intellexerunt, humana læuitate & mollitie superius trãquillum & defæcatum æthera, inferius hispida & hirta eius parte terram significãte, ex Augustodunensis Honorii mẽte quasi vndiq; motus nomen suum adeptus. Nõ probo. Nã cur a munditie & ornatu non potius cum Varrone & Plinio deducas, cum & ideo κόσμος sit Græcis? Errant & illi, qui a muniendo deducunt. Creatum autem illum a Deo, vt & solem, cum reliquis corporibus sensit Trismegistus Mercurius, post Trismegistum Plato, qui & corruptibilẽ sensit, potestate tamen opificis haudquaquam interiturum, id quod extrema parte cum sacrarũ literarum auctoritate pugnat. Pugnat

gnat cum eisdem tum Aristoteles æternum eum cẽsens, tum Simplicius interpres, qui Mosaicum Theologiam de Luce & Sole creato non intellexit potius, quam contemsit. Sed Aristotelis rationes de motus æternitate doctissime refutauit Ioannes Philoponus, Melanchthon, & alii, ad quos probum Lectorem remitto.

Murcia desidiæ Dea existimata, quod redderet hominẽ *murcidum*, id est, nimiis desidiosum. Huius sacellũ fuit sub monte Auentino, qui antea *Murcus* est dictus.

Murex, alio nomine buccinũ videtur Petro Bellonio Cenomano *de aquatilibus lib. 2.* prodiisse a Græco nomine κήρυξ, κ litera mutata in *m*, η vero in *u*, & υ in *e*. *Buccinum*, inquam, *nominant alii, vel quod buccis admotum sonos musicos edat, vel quod buccas inflare tibicines cogat.* Concha enim eius antiquis tibicinibus fuit idonea, deque eadem Ouidius:

Caua buccina sumitur illi
Tortilis, in latum quæ turbine surgit ab imo.

Muria salsamentorum aqua, a mari nomen habere creditur.

Murmur obscurus sonitus turbæ populi aut syluæ, vnde & irrepsit fictitium nomen. Virgil. *Georg. 1.* dicit, *idcirco freta ponti agitata tumescere, altis montibus audiri fragorem, resonantia littora longe misceri, & nemorum increbrescere murmur.*

Murus erat olim, q muniendi gratia manu struebatur, & quo sepiebãt oppidũ, *ait Varro 4. de ling. Lat.* vt facile videas a muniendo deductũ. Paulatim tractũ id nomen per metaphorã ad exercitus instructionẽ. Quare non male accõmodari huc potest illud Lucani: *Parthoq; sequenti Murus erit, quodcumq; potest obstare sagittæ.* Pro muris vrbium passim vsurpant boni auctores coronã, quod muri sint instar coronæ. Hinc Anacreon: Νῦν δ' ἀπὸ μὲν πόλεως στέφανος ὄλωλεν.

Musæ, quæ nouem sunt numero, & quibus Herodotus suos libros inscripsit, dictæ sunt iuxta Phurnutum ἀπὸ τῆς μώσεως inquisitione: Alii ἀπὸ τοῦ μυεῖν deriuãt, quod quidem verbum *initiare* vel *honestis disciplinis instituere* significat, atq; horum in numero etiam Eusebius est. Religionem enim eas homi-

nibus monstrasse Orpheus & Proclus in hymnis tradiderũt. Eustathius initio Iliad. deducit παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ. Ioannes Tzetzes in Hesiodum scribit hoc modo: καὶ περὶ μὲν τῶν λοιπῶν μουσῶν, ὥσπερ φασὶν, ἰδοὺ γυναῖκας ταύτας ἀρετικὰς γενέσθαι ἰσχυρῶν, καὶ βιωτικωτάτων τινῶν· καὶ διὰ τοῦτο μούσας κληθῆναι ἀπὸ τῆς ὡς ἀληθῶς μύσεως, τῆς γνώσεως. Et paulo post: μοῦσα μὲν ἐστὶν ἡ διὰ παιδεύσεως γνῶσις, οὐχ ἡ αὐτοφυὴς καὶ ἀδίδακτος φρόνησις. Rursus Orpheus in hymnis dictas vult μούσας, quasi μελούσας, vt nihil sint, nisi μέλος ἁρμονικὸν, alii quasi ὁμοιούσας, quod omnes disciplinæ vno teneantur nexu, atq; ita fiat ἐγκυκλοπαιδεία. Sunt & quidam, qui trahunt hoc nomen ἀπὸ τοῦ μέμαα, τὸ προθυμοῦμαι καὶ ἐπίμαι. ζητητικὴ γὰρ ἡ μοῦσα καὶ ἡ γνῶσις, καὶ ἀπὸ τῆς ζητήσεως, καὶ προθυμίας γίνεται. Sed de numero Musarum lis est. Ex eorum enim numero, qui tantum tres prodiderunt, *Cephiona, Apollonida, & Eurysthenida*, fuit Eumilus Corinthius, qui etiam fabulatus est Apollinis fuisse filias. Aratus *5. de astris* quatuor enumerat, *Argen, Meleteam, Thelxionem, Aeten.* Qui quinque numerant, nomina indiderunt a quinq; sensibus. Epicharmus in nuptiis Hebes septem posuit, quarũ nomina sint, *Nilus, Tritone, Asopus, Heptoporta, Achelois, Titoplus, & Rhodia.* In Hesiodi Theogonia sunt nouem, vbi Tzetzes: καὶ ἐννέα μὲν εἰσὶ μυθεύονται, ὡς τρεῖς τρεῖς, ἤγουν πολλάκις πολλαί. ὁ γὰρ τρεῖς ἀριθμὸς, πλήθους ἀρχή. κἂν γὰρ ἡ καθόλου γνῶσις μονοειδής ἐστι, καὶ ἁπλῆ, ἀλλ' οὖν τοῦ κατὰ μέρος περιγνώσεσί τε καὶ ἐφευρέσεσιν ὡς ἄπειρον παραλείπεται. αἱ γὰρ ἐν ἀνθρώποις γνώσεις, ἀμυδραί τε καὶ μετειλῶνται καὶ ἡ ἔννοια παρὰ τῷ θεῷ, ἑνιαία τε καὶ ὁλόκληρος. γεννῶνται δὲ αἱ παρ' ἡμῖν αὗται γνώσεις αἱ μοῦσαι ἐν τῇ πιερίᾳ, τῷ τοῦ διὸς, ἤγουν τοῦ νοὸς οἰκητηρίῳ τῷ περὶ τὴν κεφαλὴν ἡμῶν τόπῳ. ἔνθα τὰ πίονα, καὶ πιμελῆ, καὶ ἀγχινόστατα ῥέουσι, τοῦ διὸς ἐννέα ἡμέρας μιγέντος τῇ μνημοσύνῃ, τουτέστι τοῦ νοὸς πολλάκις ἀναπολήσαντος καὶ μνημονεύσαντος, ἃ ἀνέγνωκε. γεννηθεῖσαι δ' αἱ γνώσεις ἐν τῇ τοιαύτῃ πιερίᾳ, οὐκ ἐν τῷ ὄρει, χορεύουσιν ἐν τῷ ἑλικῶνι τὸν αὐτῶν πατέρα δία, τουτέστιν ἐγγράφονται ταῖς βίβλοις ἑλίσσονται καὶ περιφέρονται πανταχοῦ, δίκην χορείας κηρύττουσι τὸν αὐτὰς γεννησάμενον νοῦν. Idem auctor paulo ante etiam παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ cum Eustathio deriuauit nomen Musarum enim αἱ πάντα ζητοῦσαι καὶ ἀνευρίσκουσαι τῇ ἑαυτῶν ἀγχι-

νοίᾳ.

νοία. Harum autem nouem Musarum feruntur toni tres, ἁδρὸς, μέσος, ἰσχνὸς, *plenus, medius, tenuis*, vt & totidem accentus, *acutus, grauis, circumflexus*, & tempora tria, *præsens, præteritum, & futurum*. Nec desunt, qui nouenarium numerum pro pluralitate positum contendant, eo argumento, quod scientiæ plurimæ sint, non nouem tantum, at vnicuique scientiæ suam præsidem esse oporteat Musam. Sic Nicander de Scorpii cauda σφονδύλοις ἐννεαδέσμοις dixit, *quasi nouem spondylis esset compacta*, quæ tantum septem nodis est insignis. Quin idem ἐννεάκεντρον dixit de eo, qui duos tantum haberet aculeos, *vt obseruauit Apollodorus*. Ita apud Maronem nouies Styx interfusa, & porrectum nouem per iugera corpus. Item ἐννεαγήρως κορώνη, non quod nouem ætates viuat, sed sit longæua, *vt Theon in Arati carmine obseruat*, & apud Alcæum Hydra ἐννεακέφαλος, quæ πεντηκοντακέφαλος est apud Simonidem, quem imitatus est Maro. Nouenarius certe numerus ex iis est, qui multa significant, sicut & quinquagenarius, *vt & ex eo Maronis liquet*: Quinquaginta intus famulæ. Quo etiam haud male referas, quod Hesiodus scribit, nouem noctes Iouem iacuisse cum Mnemosyne, vnde *prolem Musarum* susceperit. Vnde enim memorabile doctrinæ testimonium, partusque ingenii, nisi ex memoria? Quapropter scite & eleganter nonnulli ex nouē literis μνημοσύνην conflatam, atq; has totidem Musas, quippe sobolem eius, significare tradiderunt. At nomina earum quoq; referenda videntur mihi subiecta earum origine. Clio itaq; ἀπὸ τοῦ κλείειν laudando, scil. & celebrando nomē inuenit. Euterpe ab εὖ & τέρπειν bene delectādo, Thalia ἀπὸ τοῦ θάλλειν, quod eruditorū laus in multū tempus virescat, Melpomene ἀπὸ τοῦ μέλπεσθαι *canēdo*, Terpsichore ἀπὸ τοῦ τέρπειν τοὺς χόρους, quod *delectet choros*, Erato ἀπὸ τοῦ ἐρᾶν *amando*, quod docti amentur ab omnibus, Polymnia à πολὺ *multū* & ὑμνῶ *canto*. Vrania, quod eruditos ad cœlum tollat, quod οὐρανὸν vocant, vel quasi τὰ ἄνω ὁρῶσα, quæ scilicet superna videat ac contempletur. Clius inuentum esse volunt historiam, Thaliæ plantandi rationem, Vraniæ astrologiam, Calliopes poeticam, coniugalia &

saltationẽ Euterpes, agriculturã Polymniæ, & ita deinceps, etsi Virgilius *in Epigrammatibus* paululum diuersus abeat, cũ ea carmine complectitur, quæ a singulis Musis feruntur inuenta. Atq; hæc de nouem Musis quas (*vt ante dixi*) tres esse voluerunt nonnulli, idq; ob ternarii numeri perfectionem, alii quatuor ob totidem olim instrumentorum sonos, imo nonnulli duas ob vitam contemplatiuam & actiuam.

Musculus Bellica machina Isidoro *libro Etymolog. 18.* Verba eius sunt: *Musculus cuniculo similis sit, quo murus perfoditur, ex quo & appellatur quasi murusculus.* Lipsius æui præsentis decus in *Poliorceticis* legendum putat *sub quo*, apud Isidorum. Addit *exiguum fuisse, & muris quasi facie oblongiorem, sed lignis validis structum, ne desuper perfringi posset.* Itaque credit dictum musculum, quod instar eius animalculi foderent sub eo terram, aut quod milites, vt mures cauum subirent. Ideo Vegetius: *Musculos dicunt machinas minores, quibus protecti bellatores, si lutum obfuerit, ciuitatis fossatum etiam apportatis lapidibus, lignis, ac terra non solum complent, sed etiam solidant, vt turres ambulatoriæ sine impedimento iungantur ad murum. Vocantur autem a marinis beluis musculi.* Hæc Vegetius. Quænam autem illa marina belua? μύσκαξ appellant Græci. Cum enim Balæna non tantum sit lusciosa, sed prope cœca, est hic pisciculus præuius illi dux in vasto mari, necubi in scopulos impingat, dum leui motu & flexu caudæ vastam illam molem hac illac ducit atque reducit. Meminit ciusce rei Claudianus *libro 2.* & Plinius *libri 9. cap. 52.* Descriptionem bellicæ huius machinæ vide apud Cæsarem *lib. 2. de bello ciuili.*

Mustaceus libi genus ex musto, farina siliginea, aniso, fœniculo, adipe.

Mustela cõposita videtur Isidoro ex mure & τηλὲ, quod *longe* significat, quasi *longum* dixeris *murem*. Aues illa omnes tam altiles, quã sub tecto nidum faciẽtes capitali odio prosequitur. Dimicare dicitur cũ basilisco, & osseo genitali esse prædita, q̃ singulare stranguriæ remedium est, si rasum tritumque detur, *vt Aristoteles in historia animalium tradit.*

Muta

Multa Dea Alcinonis fluuij filia, vt fabulantur, quæ etiam ex linguæ vitio *Lalara* est dicta. Cum enim Iupiter Iuturnam Nympham arderet, hæc autem Iuturnam moueret, vt sibi caueret à Ioue, indignatus Iupiter abstulit illi linguam iubens, vt pro inferna Mercurius eam duceret ad inferos. Atqui hic inter eundum etiam eius amore captus grauidam reddidit, tandemque peperit lares, qui compita seruare credebantur, à quibus Compitalibus datum est nomen, quo iis in compitis hæc sacra fierent: Fabulosa omnia, non omittenda tamen, cum in ea incidimus.

Mutia Lex quam tulerunt L. Licinius Crassus & Q. Mutius Scæuola Pontifex Maximus, vt in suæ quisque ciuitatis ius redigeretur, cum multi ex aliis Italiæ locis oriundi se gererent pro ciuibus Romanis. Ea lege autem adeo sunt alienati Principum animi, vt triennio post exortum fuerit Italicum bellum.

Mutuum appellatum ex eo, *teste Iustiniano*, quod ex meo fiat tuum, inq; iis consistit rebus, quæ genere suo functionẽ recipiunt, vt non eædem, sed aliæ eiusdem naturæ in pondere, numero, mẽsura, ad mutuantem reuertantur. Etymõ nominis accepit Imperator à Paulo Iuriscõsulto: Nõ placet Cuiacio coniectura Varronis, qui deflexit à Siculo verbo *μοῖτον*, cum potius *Siculi*, quod Roma sint orti, hinc nomen acceperint, quam illinc *Latini*. Existimat autẽ à mutatione potius habere nomẽ, quod mutetur hoc genere pecunia, dum par quantitas accipitur & redditur, quodq; in his rebus consistat, quæ facile mutationem recipiunt. Quã eius sententiam haudquaquam reijciendam arbitror.

Mycenæ vrbs Peloponnesi (*Inachias* appellat Papinius, quod sitæ fuerint iuxta Inachum fluuium, *Plethon* πολύχρυσον iuxta Pausaniam) ἀπὸ τοῦ μύκητος, id est, *capulo gladij*, qui Perseo eo loco exciderit, nomen adeptæ. Nam & Hesychio μύκης ἡ τοῦ ξίφους λαβή. Vrbis istius incrementa & decrementa siquidem scire quis velit, Strabonem legat *libro 1.* qui originationem trahit à μυκάομαι, quod Bos ibi locum vrbi determinans dederit mugitum, vel, *quod alij*

incolarum moribus *Pontus Euxinus*, antea *Axenus* dictus: ab ordine denique fluenti *Propontis*.

Myrtetum locus consitus myrtis, sicut *rosetum, buxetum, quercetum, coryletum*. Loca eiusmodi arboribus consita. Veneri consecrata est Myrtus, dictaq; ea propterea *Myrtea*, deinde *Murtia*, Plinio atq; Plutarcho testibus. Candet illa littoribus multis insuper mulierum necessitatibus accommodata, inq; Paridis iudicio astitisse eam myrtea corona ornatam. Nec apud Maronem incassum legas

Quos durus amor crudeli tabe peredit
Secreti celant valles, & myrtea circum Sylua tegit.

Imo pudendi mulieris significatū eam habere volūt, sicut perforata folia apud Træzenios vulnerū amoris tristitięq; qua vt plurimū ex desiderio conficiuntur amantes. Per eandē porro designari potest ouatio, q͏̃, *teste Gellio*, Imperatores myrtea vterentur corona, cū vrbem intrarent, eo q͏̃ incruenta obtigisset victoria: Cui facilitati aptā esse Veneris frondem crediderunt, q͏̃ non *Martius*, sed quasi *Venereus* ouantiū triumphus foret. Coronā hanc myrteā aspernatus est insolenter M. Crassus fugitiuorū bello, cum ouans rediret. Quamq̄ Papirius ea vti nō recusauit, cū Sardos in campis myrteis superasset, *vt meminit Festus*. Ferunt Romanos Sabinosq;, cū ꝓpter raptas virgines dimicare voluissent, myrto, armis interim depositis, pacem firmasse, eoq; adeo in loco, qui postea habuit Veneris Cluacinæ signa. Cluere enim antiq̄s erat pugnare, *teste Plinio*, qui ideo dicit electā tum temporis myrtū, quod coniunctioni & myrto p̄esset Venus. Notandū porro arboris huius ramū nō solitū inferri sacris Bonæ Deæ, q͏̃ ea maxima puritate peragerēt, aut peragenda censerēt. Itaq; myrtū nō solū vt Veneri sacrā, sed omne etiam genus virile ædibus exterminabant. Solebāt & Poetæ, qui amatoria scribebāt, ea coronari. Frigoris impatiens arbor & littora amans. Vlcera nata in mēbris extremis sanat seminis eius decoctum, & oculorū inflammationes lenit, illitum cum polline, *ait Dioscorid.* Gręcis dicitur *μυρσίνη*, Hebræis הדס, Arabibus *Alas*.

Mysia nomen vrbis & regionis Asiæ. quæ olim *Æolia* & *Æolis* est dicta, *teste Plinio*, ἀβρεττίνη Stephano, Hebræis *Mes*, vt *scribit in apparatu suo Montanus*, primum hoc nomen creditur adepta παρὰ τὸ μυσιᾶν, quod *respirare*, aliquibus *satiare* significat. In maiorem & minorem distinguit Ptolomæus. Incolæ sunt Mysi, quos καπνοβάτας nominauit Possidonius. Strabo tradit *libro 7*. Olympienos dici ab Herodoto, scilicet à monte Olympo. Hi olim venisse leguntur in tantum contemptum apud omnes, vt, quoties nullius pretij hominem significare vellent, eum dicerent vltimum Mysorum.

Mysterium, μυστήριον, Græcis Latinisque vox vsitata, & rem singnificans, sub qua latet aliquid arcani, quæ etiam paucis communicanda sit, vel quam efferre sit nefas: Vnde Paulus *Ephes. 1.* γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, nomen habet παρὰ τὸ μύειν, quod est docere, aut honesta aliqua disciplina imbuere, vel ὅτι δεῖ μύσαντας τηρεῖν ἔνδον, *quod occludere oporteat intus*, vel ἀπὸ τοῦ μύειν τὸ στόμα, *ab obsignando ore*, vt vult commentator *in Ran. Aristophanis*, vel denique à כהר *abscondit*: Hinc נכהר *absconditus est*, & verbale מכהר *absconsio*, nempe in qua retrusum & absconditum, quid latet. A qua quidem origine nonnulli etiam trahunt nomen Saturni, *vt suo dicetur loco*. Quod nonnulli sumptam mutuo hanc vocem putant à 70. qui vt plurimum reddunt hac voce nomen סוד, alienũ à vero existimauerim. Vsus enim ea est Cicero, tum Plutarchus, Aristophanes in Ranis, & Apuleius. Vetus testamenti interpres vertit plerumque Sacramentum, *Ephesior. 1. ad Colossenses. 1.* & *1. Timoth. 3.* forte, quod Græci Theologi nonnunquam μυστήρια dixerint ea, quæ Latinis dicuntur *Sacramenta*, cum tamen sæpe res arcana & tantum cognita initiatis hoc nomine significetur. Quin imo Antichristi occulta origo & incrementum notatur hoc vocabulo à Paulo *2. Thessal. 2.* & Babylonicæ meretricis mysterium dicitur *Apocalyps. 17*. Rem istam ergo acutius ventilandam Theologis relinquo.

N.

Naaman Syrus, qui profectus fuisse legitur ad Elisæum Prophetam, vt mundaretur à lepra, & iucundum significans, nomen habet à נעם *iucundum fuit.*

Nabathæa regio Arabiæ, & Syriæ contermina ναβάθαια Dionysio, ναβαθήνη Stephano, cuius incolas δαχαρηνὺς vocatos scribit Eustathius, nomen habet à נבח *vaticinatus est*, quod Arabes olim fuerint insignes Astrologi. Dicitur & alio nomine *Petræa* ab eius metropoli Petra. Sita est ad auroram vel orientem iuxta illud Poetæ: *Eurus ad auroram Nabathæaq; regna recessit.* Sunt tamen (ne id omittam) qui nomen regionis arcessunt à Nabath, quem inter Ismaelis filios numerat Iosephus, & cum vndecim fratribus suis omnem terram ab Euphrate ad mare Erythræum, vsque tenuisse scribit.

Naboth Israelita vir honestus & bonus, qui regi Achab vineã vendere noluit, ideoq; impetitus Iesabelis calumniis obrutus fuit lapidibus, *1. Reg. 21.* significat Prophetam, deducto nomine à *prædixit* נבח *futura.*

Nabuchodonasar vel *Nebucadnezar* nomen adeptus à נבח, ת *iudicauit*, צרר *in angustias redegit.*

Naca dictus est fullo, quasi *nauci homo*, qua dictione vsus est Persius, cum inquit: *Non pudet ad morem discincti viuere Nacca?*

Nænia lugubre carmen, quod, *vel ipso Pompeio teste*, in funere laudandi gratia ad tibiam cani solebat, originem trahit à dictione νέατον, quæ vltimum est postremum significat, vel quod voci similior flentium querimonia sit, vel quod νήτη chorearum vltima, & ima acutissimi sit soni. Nænia neque funerum Dea, meminitque eius ex Varrone Augustinus, cuius sacellũ extra vrbem fuisse non longe à viminali porta, tradunt auctores. Næniam vero canere, institutum dicitur primum à Simonide Lyrico Poeta. Vnde *næniam Ceam* dixit Horatius *in carminib.* ab insula, in qua natus fuit Simonides, & Catullus, *Lachrymas Simonideas.* Sed auspicari querulum illud & inconditum carmen so-

nibus monstrasse Orpheus & Proclus in hymnis tradiderũt. Eustathius initio Iliad. deducit παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ. Ioannes Tzetzes in Hesiodum scribit hoc modo: καὶ περὶ μὲν τῶν λοιπῶν μυστῶν, ὅνπερ φασὶν, ἰδὶ γυναῖκας ταύτας ὀρεστικὰς γενέσθαι χρῶν, καὶ βιωτικωτάτων τινῶν: καὶ διὰ τοῦτο μούσας κληθῆναι ἀπὸ τῆς ὡς ἀληθῶς μύσεως, τῆς γνώσεως. Et paulo post: μοῦσα μὲν ἐστιν ἡ διὰ παιδεύσεως γνῶσις, οὐχ ἡ αὐτοφυὴς καὶ ἀδίδακτος φρόνησις. Rursus Orpheus in hymnis dictas vult μούσας, quasi μελούσας, vt nihil sint, nisi μέλος ἁρμονικὸν, alii quasi ὁμοιούσας, quod omnes disciplinæ vno teneantur nexu, atq; ita fiat ἐγκυκλοπαιδεία. Sunt & quidam, qui trahunt hoc nomen ἀπὸ τοῦ μέμαα, τὸ προθυμοῦμαι καὶ ἐρῶμαι. ζητητικὴ γὰρ ἡ μοῦσα καὶ ἡ γνῶσις, καὶ ἀπὸ τῆς ζητήσεως, καὶ προθυμίας γίνεται. Sed de numero Musarum lis est. Ex eorum enim numero, qui tantum tres prodiderunt, *Cephiona, Apollonida, & Borysthenida*, fuit Eumilus Corinthius, qui etiam fabulatus est Apollinis fuisse filias. Aratus 5. *de astris* quatuor enumerat, *Argen, Meleteam, Thelxionem, Aaten*. Qui quinque numerant, nomina indiderunt a quinq; sensibus. Epicharmus in nuptiis Hebes septem posuit, quarũ nomina sint, *Nilus, Tritone, Asopus, Heptoporta, Achelois, Titoplus, & Rhodia*. In Hesiodi Theogonia sunt nouem, vbi Tzetzes: καὶ ἐννέα μὲν εἶναι μυθεύονται, ὡς τρεῖς τρῆς, ἤγουν πολλάκις πολλαί. ὁ γὰρ τρεῖς ἀριθμὸς, πλῆθος ἀρχή. καὶ γὰρ ἡ καθόλου γνῶσις μονοειδής ἐστι, καὶ ἁπλῆ, ἀλλ' ἡ τοῦ κατὰ μέρος περιγνώσεσί τε καὶ ἐρευνήσεσιν ὡς ἀπείρων παραλείπεται. αἱ γὰρ ἐν ἀνθρώποις γνώσεις, ἀμυδραί τε καὶ μετριώτεραι καὶ οὐχ οἷα παρὰ τῷ θεῷ, ἐντελεῖς τε καὶ ὁλόκληροι. γίνονται δὲ αἱ παρ' ἡμῖν αὗται γνώσεις αἱ μοῦσαι ἐν τῇ πιερίᾳ, τῷ τοῦ διὸς, ἤγουν τοῦ νοὸς οἰκητηρίῳ τῷ περὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν τόπῳ. ἔνθα τὰ πίονα, καὶ πιμελῆ, καὶ ἀγχινόστατα ῥέουσι, τοῦ διὸς ἐννέα ἡμέρας μιγέντος τῇ μνημοσύνῃ, τουτέστι τοῦ νοὸς πολλάκις ἀναπολήσαντος καὶ μνημονεύσαντος, ἃ ἀνέγνωκε. γεννηθεῖσαι δ' αἱ γνώσεις ἐν τῇ τοιαύτῃ πιερίᾳ, οὐκ ἐν τῷ ὄρει, χορεύουσιν ἐν τῷ ἑλικῶνι τὸν αὐτῶν πατέρα δία, ἤγουν ἐγγράφονται ταῖς βίβλοις ἑλίσσονται καὶ περιφέρονται πανταχοῦ, δίκην χορείας κηρύττουσαι τὸν αὐτὰς γεννησάμενον νοῦν. Idem auctor paulo ante etiam παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ cum Eustathio deriuauit nomen Musarum enim αἱ πάντα ζηλοῦσαι καὶ ἀνευρίσκουσαι τῷ ἑαυτῶν ἀγχινοίᾳ.

νοία. Harum autem nouem Musarum feruntur toni tres, ὀξὸς, μέσος, ἰχὺς, *plenus, medius, tenuis*, vt & totidem accentus, *acutus, grauis, circumflexus*, & tempora tria, *præsens, præteritum, & futurum*. Nec desunt, qui nouenarium numerum pro pluralitate positum contendant, eo argumento, quod scientiæ plurimæ sint, non nouem tantum, at vnicuique scientiæ suam præsidem esse oporteat Musam. Sic Nicander de Scorpii cauda σφονδύλοις ἐννεαδίοισι dixit, *quasi nouem spondylis esset compacta*, quæ tantum septem nodis est insignis. Quin idem ἐννεάκεντρον dixit de eo, qui duos tantum haberet aculeos, *vt obseruauit Apollodorus*. Ita apud Maronem nouies Styx interfusa, & porrectum nouem per iugera corpus. Item ἐννεαγήρας κορώνη, non quod nouem ætates viuat, sed sit longæua, *vt Theon in Arati carmine obseruat*, & apud Alcæum Hydra ἐννεακέφαλος, quæ πεντηκοντακέφαλος est apud Simonidem, quem imitatus est Maro. Nouenarius certe numerus ex iis est, qui multa significant, sicut & quinquagenarius, *vt & ex eo Maronis liquet*: Quinquaginta intus famulæ. Quo etiam haud male referas, quod Hesiodus scribit, nouem noctes Iouem iacuisse cum Mnemosyne, vnde *prolem Musarum* susceperit. Vnde enim memorabile doctrinæ testimonium, partusque ingenii, nisi ex memoria? Quapropter scite & eleganter nonnulli ex nouẽ literis μνημοσύνην conflatam, atq; has totidem Musas, quippe sobolem eius, significare tradiderunt. At nomina earum quoq; referenda videntur mihi subiecta earum origine. Clio itaq; ἀπὸ τοῦ κλείειν laudando, scil. & celebrando nomẽ inuenit. Euterpe ab εὖ & τέρπειν bene delectãdo, Thalia ἀπὸ τοῦ θάλλειν, quod eruditorũ laus in multũ tempus virescat, Melpomene ἀπὸ τοῦ μέλπεσθαι canẽdo, Terpsichore ἀπὸ τοῦ τέρπειν τοὺς χόρους, quod *delectet choros*, Erato ἀπὸ τοῦ ἐρᾶν *amando*, quod docti amentur ab omnibus, Polymnia a πολὺ *multũ* & ὑμνῶ *canto*. Vrania, quod eruditos ad cœlum tollat, quod οὐρανὸν vocant, vel quasi τὰ ἄνω ὁρῶσα, quæ scilicet superna videat ac contempletur. Clius inuentum esse volunt historiam, Thaliæ plantandi rationem, Vraniæ astrologiam, Calliopes poeticam, coniugalia &

ſaltationẽ Euterpes, agriculturã Polymniæ, & ita deinceps, etſi Virgilius *in Epigrammatibus* paululum diuerſus abeat, cũ ea carmine complectitur, quæ a ſingulis Muſis feruntur inuenta. Atq; hæc de nouem Muſis, quas (*vt ante dixi*) tres eſſe voluerunt nonnulli, idq; ob ternarii numeri perfectionem, alii quatuor ob totidem olim inſtrumentorum ſonos, imo nonnulli duas ob vitam contemplatiuam & actiuam.

Muſculus Bellica machina Iſidoro *libro Etymolog. 18.* Verba eius ſunt: *Muſculus cuniculo ſimilis ſit, quo murus perfoditur, ex quo & appellatur quaſi muruſculus.* Lipſius æui præſentis decus in *Poliorceticis* legendum putat *ſub quo*, apud Iſidorum. Addit *exiguum fuiſſe, & muris quaſi facie oblongiorem, ſed lignis validis ſtructum, ne deſuper perfringi poſſet.* Itaque credit dictum muſculum, quod inſtar eius animalculi foderent ſub eo terram, aut quod milites, vt mures cauum ſubirent. Ideo Vegetius: *Muſculos dicunt machinas minores, quibus protecti bellatores, ſi lutum obfuerit, ciuitatis foſſatum etiam apportatis lapidibus, lignis, ac terra non ſolum complent, ſed etiam ſolidant, vt turres ambulatoriæ ſine impedimento iungantur ad murum. Vocantur autem a marinis beluis muſculi.* Hæc Vegetius. Quænam autem illa marina belua? μυςίκητον appellant Græci. Cum enim Balæna non tantum ſit luſcioſa, ſed prope cœca, eſt hic piſciculus præuius illi dux in vaſto mari, necubi in ſcopulos impingat, dum leui motu & flexu caudæ vaſtam illam molem hac illac ducit atque reducit. Meminit eiuſce rei Claudianus *libro 2.* & Plinius *libro 9. cap. 52.* Deſcriptionem bellicæ huius machinæ vide apud Cæſarem *lib. 2. de bello ciuili.*

Muſtaceus libi genus ex muſto, farina ſiliginea, aniſo, fœniculo, adipe.

Muſtela cõpoſita videtur Iſidoro ex mure & τηλὲ, quod *longe* ſignificat, quaſi *longum* dixeris *murem.* Aues illa omnes tam altiles, quã ſub tecto nidum faciẽtes capitali odio proſequitur. Dimicare dicitur cũ baſiliſco, & oſſeo genitali eſſe prædita, quod ſingulare ſtranguriæ remedium eſt, ſi raſum tritumque detur, *vt Ariſtoteles in hiſtoria animalium tradit.*

Multa Dea Alcinonis fluuij filia, vt fabulantur, quæ etiam ex linguæ vitio *Lalara* est dicta. Cum enim Iupiter Iuturnam Nympham arderet, hæc autem Iuturnam moueret, vt sibi caueret à Ioue, indignatus Iupiter abstulit illi linguam iubens, vt pro inferna Mercurius eam duceret ad inferos. Atqui hic inter eundum etiam eius amore captus grauidam reddidit, tandemque peperit lares, qui compita seruare credebantur, à quibus Compitalibus datum est nomen, quo iis in compitis hæc sacra fierent: Fabulosa omnia, non omittenda tamen, cum in ea incidimus.

Mutia Lex quam tulerunt L. Licinius Crassus & Q. Mutius Scæuola Pontifex Maximus, vt in suæ quisque ciuitatis ius redigeretur, cum multi ex aliis Italiæ locis oriundi se gererent pro ciuibus Romanis. Ea lege autem adeo sunt alienati Principum animi, vt triennio post exortum fuerit Italicum bellum.

Mutuum appellatum ex eo, *teste Iustiniano*, quod ex meo fiat tuum, inq; iis consistit rebus, quæ genere suo functionē recipiunt, vt non eædem, sed aliæ eiusdem naturæ in pondere numero, mēsura, ad mutuantem reuertantur. Etymō nominis accepit Imperator à Paulo Iuriscōsulto: Nō placet Cuiacio coniectura Varronis, qui deflexit à Siculo verbo *μοῖτον*, cum potius *Siculi*, quod Roma sint orti, hinc nomen acceperint, quam illinc *Latini*. Existimat autē à mutatione potius habere nomē, quod mutetur hoc genere pecunia, dum par quantitas accipitur & redditur, quodq; in his rebus consistat, quæ facile mutationem recipiunt. Quā eius sententiam haudquaquam reijciendam arbitror.

Mycenæ vrbs Peloponnesi (*Inachias* appellat Papinius, quod sitæ fuerint iuxta Inachum fluuium, *Plethon* *πολύφηγον* iuxta Pausaniam) ἀπὸ τοῦ *μύκητος*, id est, *capulo gladij*, qui Perseo eo loco exciderit, nomen adeptæ. Nam & Hesychio *μύκυς ἡ τοῦ ξίφους λαβή.* Vrbis istius incrementa & decrementa siquidem scire quis velit, Strabonem legat *libro 1.* qui originationem trahit à *μυκάομαι*, quod Bos ibi locum vrbi determinans dederit mugitum, vel, *quod alij*

incolarum moribus *Pontus Euxinus*, antea *Axenus* dictus: ab ordine denique fluenti *Propontis*.

Myrtetum locus consitus myrtis, sicut *rosetum, buxetum, quercetum, coryletum*. Loca eiusmodi arboribus consita. Veneri consecrata est Myrtus, dictaq; ea propterea *Myrtea*. deinde *Murtia*, Plinio atq; Plutarcho testibus. Candet illa littoribus multis insuper mulierum necessitatibus accommodata, inq; Paridis iudicio astitisse eam myrtea corona ornatam. Nec apud Maronem incassum legas

Quos durus amor crudeli tabe peredit
Secreti celant valles, & myrtea circum Sylua tegit.

Imo pudendi mulieris significatū eam habere volũt, sicut perforata folia apud Træzenios vulnerũ amoris tristitięq; qua vt plurimũ ex desiderio conficiuntur amantes. Per eandẽ porro designari potest ouatio, ꝙ, *teste Gellio*, Imperatores myrtea vterentur corona, cũ vrbem intrarent, eo ꝙ incruenta obtigisset victoria: Cui facilitati aptã esse Veneris frondem crediderunt, ꝙ non *Martius*, sed quasi *Venereus* ouantiũ triumphus foret. Coronã hanc myrteã aspernatus est insolenter M. Crassus fugitiuorũ bello, cum ouans rediret. Quamq̃ Papirius ea vti nõ recusauit, cũ Sardos in campis myrteis superasset, *vt meminit Festus*. Ferunt Romanos Sabinosq;, cũ ꝓpter raptas virgines dimicare voluissent, myrto, armis interim depositis, pacem firmasse, eoq; adeo in loco, qui postea habuit Veneris Cluacinæ signa. Cluere enim antiq̀s erat pugnare, *teste Plinio*, qui ideo dicit electã tum temporis myrtũ, quod coniunctioni & myrto p̃esset Venus. Notandũ porro arboris huius ramũ nõ solitũ inferri sacris Bonæ Deæ, ꝙ ea maxima puritate peragerẽt, aut peragenda censerẽt. Itaq; myrtũ nõ solũ vt Veneri sacrã, sed omne etiam genus virile ædibus exterminabant. Solebãt & Poetæ, qui amatoria scribebãt, ea coronari. Frigoris impatiens arbor & littora amans. Vlcera nata in mẽbris extremis sanat seminis eius decoctum, & oculorũ inflammationes lenit, illitum cum polline, *ait Dioscorid.* Gręcis dicitur μυρσίνη, Hebræis הדס, Arabibus *Alas*.

Mysia nomen vrbis & regionis Asiæ, quæ olim *Æolia* & *Æolis* est dicta, *teste Plinio*, ἀβρεττηνὴ Stephano, Hebræis *Mes*, vt *scribit in apparatu suo Montanus*, primum hoc nomen creditur adepta παρὰ τὸ μυσιᾶν, quod *respirare*, aliquibus *satiare* significat. In maiorem & minorem distinguit Ptolomæus. Incolæ sunt Mysi, quos καπνοβάτας nominauit Possidonius. Strabo tradit *libro 7.* Olympienos dici ab Herodoto, scilicet à monte Olympo. Hi olim venisse leguntur in tantum contemptum apud omnes, vt, quoties nullius pretij hominem significare vellent, eum dicerent vltimum Mysorum.

Mysterium, μυστήριον, Græcis Latinisque vox vsitata, & rem singnificans, sub qua latet aliquid arcani, quæ etiam paucis communicanda sit, vel quam efferre sit nefas: Vnde Paulus *Ephes. 1.* γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, nomen habet παρὰ τὸ μύειν, quod est docere, aut honesta aliqua disciplina imbuere, vel ὅτι δεῖ μύσαντας τηρεῖν ἔνδον, *quod occludere oporteat intus*, vel ἀπὸ τοῦ μύειν τὸ στόμα, *ab obsignando ore*, vt vult commentator *in Ran. Aristophanis*, vel denique à כתר *abscondit*: Hinc נסתר *absconditus est*, & verbale מסתר *absconsio*, nempe in qua retrusum & absconditum, quid latet. A qua quidem origine nonnulli etiam trahunt nomen Saturni, *vt suo dicetur loco.* Quod nonnulli sumptam mutuo hanc vocem putant à 70. qui vt plurimum reddunt hac voce nomen סוד, alienũ à vero existimauerim. Vsus enim ea est Cicero, tum Plutarchus, Aristophanes in Ranis, & Apuleius. Vetus testamenti interpres vertit plerumque Sacramentum, *Ephesior. 1. ad Colossenses.* 1. & 1. *Timoth. 3.* forte, quod Græci Theologi nonnunquam μυστήρια dixerint ea, quæ Latinis dicuntur *Sacramenta*, cum tamen sæpe res arcana & tantum cognita initiatis hoc nomine significetur. Quin imo Antichristi occulta origo & incrementum notatur hoc vocabulo à Paulo 2. *Thessal.* 2. & Babylonicæ meretricis mysterium dicitur *Apocalyps. 17.* Rem istam ergo acutius ventilandam Theologis relinquo.

Naa-

N.

Naaman Syrus, qui profectus fuisse legitur ad Elisæum Prophetam, vt mundaretur à lepra, & iucundum significans, nomen habet à נעם *iucundum fuit.*

Nabathæa regio Arabiæ, & Syriæ contermina ναβάθαια Dionysio, ναβαθηνή Stephano, cuius incolas δαχαρηνὺς vocatos scribit Eustathius, nomen habet à נבה *vaticinatus est*, quod Arabes olim fuerint insignes Astrologi. Dicitur & alio nomine *Petræa* ab eius metropoli Petra. Sita est ad auroram vel orientem iuxta illud Poetæ: *Eurus ad auroram Nabathæaq́, regna recessit.* Sunt tamen (ne id omittam) qui nomen regionis arcessunt à Nabath, quem inter Ismaelis filios numerat Iosephus, & cum vndecim fratribus suis omnem terram ab Euphrate ad mare Erythræum, vsque tenuisse scribit.

Naboth Israelita vir honestus & bonus, qui regi Achab vineā vendere noluit, ideoq; impetitus Iesabelis calumniis obrutus fuit lapidibus, *1. Reg. 21.* significat Prophetam, deducto nomine à *prædixit* נבה *futura.*

Nabuchodonasar vel *Nebucadnezar* nomen adeptus à נבה, דן *iudicauit*, צרר *in angustias redegit.*

Naca dictus est fullo, quasi *nauci homo*, qua dictione vsus est Persius, cum inquit: *Non pudet ad morem discincti viuere Nacca?*

Nænia lugubre carmen, quod, *vel ipso Pompeio teste*, in funere laudandi gratia ad tibiam cani solebat, originem trahit à dictione νέατον, quæ vltimum est postremum significat, vel quod voci similior flentium querimonia sit, vel quod νήτη chorearum vltima, & ima acutissimi sit soni. Nænia neque funerum Dea, meminitque eius ex Varrone Augustinus, cuius sacellū extra vrbem fuisse non longe à viminali porta, tradunt auctores. Næniam vero canere, institutum dicitur primum à Simonide Lyrico Poeta. Vnde *næniam Ceam* dixit Horatius *in carminib.* ab insula, in qua natus fuit Simonides, & Catullus, *Lachrymas Simonideas.* Sed auspicari querulum illud & inconditum carmen so-

lebat *mulier Præfica* dicta, maxime in iis funeribus, in quibus desiderabantur propinqui. Egregie filius Scaliger ex Plauti Trucul. locum profert conuenientem etymis Festi, *Naniam dixit* pro *supremum dixit vale*, & *abire iussit*. Idem secundum etymon magis probare videtur, quod proxime accedat ad vocem Hebræam נהי *nehi* lamentum, à qua voce non abludit τὸ νύννιον *Hesych.*

Naiades fontium Nymphæ nomē suum acceptum ferunt, à τοῦ νάειν, quod est *fluere*, vnde & πηγαῖαι & κρηναῖαι sunt dictæ. Homero etiā sunt κοῦραι Διὸς. Porphyrius, ἀπὸ τῶν ναμάτων, id est, *aquis & fontibus* nomen arcessit, quod veteres existimarent animas assidere aquis diuinitus afflatis, vt *inquit Numenius*. Nescio itaq; quid venerit Isidoro in mentem, quod eas campis præfecerit.

Nanus, homo paruæ, staturæ, alio nomine *pumilio*, Græcis est νάνος, vel νάννος. Suidæ tales sunt οἱ κολοβοὶ, τῶν ἀνθρώπων.

Napeæ, Nymphæ, quæ saltus & syluas credebantur incolere, nomen trahunt, ἀπὸ τῶν νάπων, id est, *locis*, quæ *sunt consita arboribus, vbi flores optime proueniunt*. Quapropter eædem herbarum & florum Deæ sunt dictæ. Faciles eas vocat Virgilius, hoc est, συγγνωμονικάς.

Narbonensis Prouincia Galliæ, olim dicta *Braccata*, *teste Plinio*, κελτογαλλατία ναρβωνησία Ptolomæo, hodie *Languedos*, nomen accepit à Narbone olim nobilissimo Galliç Braccatæ emporio, *teste Strabone*, *lib. 4.* iam vero tutissimo aduersus Hispanos propugnaculo. Eius incolas nominat Lycophron Bebryces, *vt refert Tzetzes ex Cocciano.*

Narcissus flos dictus videtur peritioribus non à fabuloso adolescente, cuius in Metamorphoseωn libris meminit Ouidius, sed ἀπὸ τῆς νάρκης torpore, quod odor eius mirū in modum aggrauat caput. Plane cum his nostris facit Plinius, *libro 21. cap. 19.* Graueolentiam eius exprimit etiam Dioscorides his verbis: *Probatissimus nascitur in montibus, suaui odore: Cæteri porrum imitantur, atque herbaceum virus olent.* Plinius refert duo eius genera, atque addit inimicum esse ner-

ſe neruis. Atqui νάρκη vel νάρκημα, talem quoque neruorum ſeu membrorum torp[...]m ſignificat. Ab aliis dicitur λαίεσοι.

Nathan Propheta donatum ſignificans recta deſcendit à נתן *dedit*.

Natio genus hominum, qui non aliunde venerunt, ſed ibi nati ſunt, *ait Feſtus*. Vt latius eius ſignificatio pateat, quam gentis. Quid, quod bonus quoq; fœturę prouentus in pecoribus, bona dicatur natio, *eodem teſte*.

Natura mater rerũ omnium, vt *in Georg. ait Seruius*, quod ex ea naſcãtur omnia, eſt appellata, teſte vel ipſo Thoma Aquinate pręter infinitos alios, ſicut παρὰ τὸ φύειν, ἡ φύσις. Nominis huius ſignificatio multiplex. Doctiſſimi quiq; definiunt eſſe cauſam primã, quæ nos efformauit & cõſeruat, perpetuo inſidens operi ſuo, & omnes facultates concitat ad actiones auctor earum exiſtens. Nonnulli Medici dicunt eſſe calorem parti innatum, influente ſpiritu à partibus ſolidis perfuſum; à quo ad energiã vocetur. Aliquando (*vt ex Seneca apparet*) naturæ nomine Deus ipſe vniuerſi architectus intelligitur, nonnũquam inſtrumentũ quoddam iſtius Demiurgi, quo omnia ſcite ſummoq; conſilio & prudẽtia εἰς τὸ εἶναι producit, fouet atq; adeo vegetat. Sed non naſcitur Deus, ſed naſcendi potius legẽ rebus vniuerſis impartiuit. Quo maxima demẽtia ſit Deum naturę auctorem & dominum ſubiicere naturæ. Quid, quod aliqui grauiore errore Deũ ipſum dixerint eſſe naturam, vt modo memini, vt videre eſt apud Lactantium, modo non ita accipias, vt eſt declaratum paulo ante, quod legem naſcendi rebus omnibus pręſcripſerit & impartiuerit. Apud Philoſophum per naturam intelligitur *principium motus eius, in quo eſt*: Idem *ordo & connexio cauſarum cum effectibus in mundo*. Qua ratione docet nos diuinus Hippocrates eſſe naturam ordinariam Dei poteſtatem. Ait enim *libro de aere & aquis*: Οὐδὲν ἄνευ φύσιος γίνεται, ἅπαντα γὰρ πάρη θεῖα. Et *1. de ratione victus*: Φύσιν πάντες θεοὶ διεκόσμησαν. Atqui de ea ſatis.

nibus monstrasse Orpheus & Proclus in hymnis tradiderũt. Eustathius initio Iliad. deducit παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ. Ioannes Tzetzes in Hesiodum scribit hoc modo: καὶ περὶ μὲν τῶν λοιπῶν μυστῶν, ὥσπερ φασὶν, ἴσθι γυναῖκας ταύτας ἀρετικὰς γενέσθαι ἐγχωρίους, καὶ βιωσάσας τινάς· καὶ διὰ τοῦτο μούσας κληθῆναι ἀπὸ τῆς ὡς ἀληθῶς μύσεως, τῆς γνώσεως. Et paulo post: μοῦσα μὲν ἐστὶν ἡ διὰ παιδεύσεως γνῶσις, οὐχ ἡ αὐτοφυὴς καὶ ἀδίδακτος φρόνησις. Rursus Orpheus in hymnis dictas vult μούσας, quasi μελούσας, vt nihil sint, nisi μέλος ἁρμονικὸν, alii quasi ὁμοιούσας, quod omnes disciplinæ vno teneantur nexu, atq; ita fiat ἐγκυκλοπαιδεία. Sunt & quidam, qui trahunt hoc nomen ἀπὸ τοῦ μέμαα, τὸ προθυμοῦμαι καὶ ἐπιζητῶ. ζητητικὴ γάρ ἡ μοῦσα καὶ ἡ γνῶσις, καὶ ἀπὸ τῆς ζητήσεως, καὶ προθυμίας γίνεται. Sed de numero Musarum lis est. Ex eorum enim numero, qui tantum tres prodiderunt, *Cephiona, Apollonida, & Eurysthenida*, fuit Eumilus Corinthius, qui etiam fabulatus est Apollinis fuisse filias. Aratus *5. de astris* quatuor enumerat, *Argen, Meleteam, Thelxionem, Aaten.* Qui quinque numerant, nomina indiderunt a quinq; sensibus. Epicharmus in nuptiis Hebes septem posuit, quarũ nomina sint, *Nilus, Tritone, Asopus, Heptoporta, Achelois, Tiroplus, & Rhodia.* In Hesiodi Theogonia sunt nouem, vbi Tzetzes: καὶ ἐννέα μὲν εἶναι μυθεύονται, ὡς τρεῖς τρίς, ἤγουν πολλάκις πολλαί. ὁ γὰρ τρεῖς ἀριθμὸς, πλῆθος ἀρχή. κἂν γὰρ ἡ καθόλου γνῶσις μονοειδής ἐστι, καὶ ἁπλῆ, ἀλλ' οὖν τὸ κατὰ μέρος περιγράφεσθαί τε καὶ ἐφευρίσκειν ὡς ἄπειρον παραλείπεται. αἱ γὰρ ἐν ἀνθρώποις γνώσεις, ἀμυδραί τε καὶ μετρικώταται καὶ οὐχ οἷα παρὰ τῷ θεῷ, ἑνιαία τε καὶ ὁλόκληρος. γεννῶνται δὲ αἱ παρ' ἡμῖν αὗται γνώσεις αἱ μοῦσαι ἐν τῇ πιερίᾳ, τῷ τοῦ διὸς, ἤγουν τοῦ νοὸς οἰκητηρίῳ τῷ περὶ τὴν κεφαλὴν ἡμῶν τόπῳ. ἔνθα τὰ πίονα, καὶ πιμελῆ, καὶ ἀγχινούστατα ῥέουσι, τοῦ διὸς ἐννέα ἡμέρας μιγέντος τῇ μνημοσύνῃ, τουτέστι τοῦ νοὸς πολλάκις ἀναπολήσαντος καὶ μνημονεύσαντος, ἃ ἀνέγνωκε. γεννηθεῖσαι δ' αἱ γνώσεις ἐν τῇ τοιαύτῃ πιερίᾳ, οὐκ ἐν τῷ ὄρει, χορεύουσιν ἐν τῷ ἑλικῶνι τὸν αὐτῶν πατέρα δία, τουτέστιν ἐγγραφεῖσαι ταῖς βίβλοις ἑλίσσονται καὶ περιφέρονται πανταχοῦ, δίκην χορείας κινοῦσαι τὸν αὐτὰς γεννησάμενον νοῦν. Idem auctor paulo ante etiam παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ cum Eustathio deriuauit nomen Musarum enim αἱ πάντα ζητοῦσαι καὶ ἀνευρίσκουσαι τῇ ἑαυτῶν ἀγχινοίᾳ

νοίᾳ

νοία. Harum autem nouem Musarum feruntur toni tres, ἁδρὸς, μέσος, ἰσχνὸς, *plenus, medius, tenuis*, vt & totidem accentus, *acutus, grauis, circumflexus*, & tempora tria, *præsens, præteritum, & futurum*. Nec desunt, qui nouenarium numerum pro pluralitate positum contendant, eo argumento, quod scientiæ plurimæ sint, non nouem tantum, at vnicuique scientiæ suam præsidem esse oporteat Musam. Sic Nicander de Scorpii cauda σφονδύλοις ἐννεαδέσμοις dixit, *quasi nouem spondylis esset compacta*, quæ tantum septem nodis est insignis. Quin idem ἐννεάκεντρον dixit de eo, qui duos tantum haberet aculeos, *vt obseruauit Apollodorus*. Ita apud Maronem nouies Styx interfusa, & porrectum nouem per iugera corpus. Item ἐννεαγήρας κορώνη, non quod nouem ætates viuat, sed sit longæua, *vt Theon in Arati carmine obseruat*, & apud Alcæum Hydra ἐννεακέφαλος, quæ πεντηκοντακέφαλος est apud Simonidem, quem imitatus est Maro. Nouenarius certe numerus ex iis est, qui multa significant, sicut & quinquagenarius, *vt & ex eo Maronis liquet*: Quinquaginta intus famulæ. Quo etiam haud male referas, quod Hesiodus scribit, nouem noctes Iouem iacuisse cum Mnemosyne, vnde *prolem Musarum* susceperit. Vnde enim memorabile doctrinæ testimonium, partusque ingenii, nisi ex memoria? Quapropter scite & eleganter nonnulli ex nouẽ literis μνημοσύνην conflatam, atq; has totidem Musas, quippe sobolem eius, significare tradiderunt. At nomina earum quoq; referenda videntur mihi subiecta earum origine. Clio itaq; ἀπὸ τοῦ κλείειν laudando, scil. & celebrando nomẽ inuenit. Euterpe ab εὖ & τέρπειν bene delectãdo, Thalia ἀπὸ τοῦ θάλλειν, quod eruditorũ laus in multũ tempus virescat, Melpomene ἀπὸ τοῦ μέλπεσθαι *canẽdo*, Terpsichore ἀπὸ τοῦ τέρπειν τοὺς χόρους, quod *delectet choros*, Erato ἀπὸ τοῦ ἐρᾷν *amando*, quod docti amentur ab omnibus, Polymnia a πολὺ *multũ* & ὑμνῶ *canto*. Vrania, quod eruditos ad cœlum tollat, quod οὐρανὸν vocant, vel quasi τὰ ἄνω ὁρῶσα, quæ scilicet superna videat ac contempletur. Clius inuentum esse volunt historiam, Thaliæ plantandi rationem, Vraniæ astrologiam, Calliopes poeticam, coniugalia &

saltationē Euterpes, agriculturā Polymniæ, & ita deinceps, etsi Virgilius *in Epigrammatibus* paululum diuersus abeat, cū ea carmine complectitur, quæ a singulis Musis feruntur inuenta. Atq; hæc de nouem Musis, quas (*vt ante dixi*) tres esse voluerunt nonnulli, idq; ob ternarii numeri perfectionem, alii quatuor ob totidem olim instrumentorum sonos, imo nonnulli duas ob vitam contemplatiuam & actiuam.

Musculus Bellica machina Isidoro *libro Etymolog. 18.* Verba eius sunt: *Musculus cuniculo similis sit, quo murus perfoditur, ex quo & appellatur quasi murusculus.* Lipsius æui præsentis decus in *Poliorceticis* legendum putat *sub quo*, apud Isidorum. Addit *exiguum fuisse, & muris quasi facie oblongiorem, sed lignis validis structum, ne desuper perfringi posset.* Itaque credit dictum musculum, quod instar eius animalculi foderent sub eo terram, aut quod milites, vt mures cauum subirent. Ideo Vegetius: *Musculos dicunt machinas minores, quibus protecti bellatores, si lutum obfuerit, ciuitatis fossatum etiam apportatis lapidibus, lignis, ac terra non solum complent, sed etiam solidant, vt turres ambulatoriæ sine impedimento iungantur ad murum. Vocantur autem a marinis beluis musculi.* Hæc Vegetius. Quænam autem illa marina belua? μυσίακτορ appellant Græci. Cum enim Balæna non tantum sit lusciosa, sed prope cœca, est hic pisciculus præuius illi dux in vasto mari, necubi in scopulos impingat, dum leui motu & flexu caudæ vastam illam molem hac illac ducit atque reducit. Meminit eiusce rei Claudianus *libro 2.* & Plinius *libro 9. cap. 52.* Descriptionem bellicæ huius machinæ vide apud Cæsarem *lib. 2. de bello ciuili.*

Mustaceus libi genus ex musto, farina siliginea, aniso, fœniculo, adipe.

Mustela cōposita videtur Isidoro ex mure & τηλὺ, quod *longe* significat, quasi *longum* dixeris *murem*. Aues illa omnes tam altiles, quā sub tecto nidum faciētes capitali odio prosequitur. Dimicare dicitur cū basilisco, & osseo genitali esse prædita, quod singulare stranguriæ remedium est, si rasum tritumque detur, *vt Aristoteles in historia animalium tradit.*

Multa Dea Alcinonis fluuij filia, vt fabulantur, quæ etiam ex linguæ vitio *Lalara* eſt dicta. Cum enim Iupiter Iuturnam Nympham arderet, hæc autem Iuturnam moueret, vt ſibi caueret à Ioue, indignatus Iupiter abſtulit illi linguam iubens, vt pro inferna Mercurius eam duceret ad inferos. Atqui hic inter eundum etiam eius amore captus grauidam reddidit, tandemque peperit lares, qui compita ſeruare credebantur, à quibus Compitalibus datum eſt nomen, quo iis in compitis hæc ſacra fierent: Fabuloſa omnia, non omittenda tamen, cum in ea incidimus.

Mutia Lex quam tulerunt L. Licinius Craſſus & Q. Mutius Scæuola Pontifex Maximus, vt in ſuæ quiſque ciuitatis ius redigeretur, cum multi ex aliis Italiæ locis oriundi ſe gererent pro ciuibus Romanis. Ea lege autem adeo ſunt alienati Principum animi, vt triennio poſt exortum fuerit Italicum bellum.

Mutuum appellatum ex eo, *teſte Iuſtiniano*, quod ex meo fiat tuum, inq; iis conſiſtit rebus, quæ genere ſuo functionē recipiunt, vt non eædem, ſed aliæ eiuſdem naturæ in pondere numero, mēſura, ad mutuantem reuertantur. Etymō nominis accepit Imperator à Paulo Iuriſcōſulto: Nō placet Cuiacio coniectura Varronis, qui deflexit à Siculo verbo μοῖτον, cum potius *Siculi*, quod Roma ſint orti, hinc nomen acceperint, quam illinc *Latini*. Exiſtimat autē à mutatione potius habere nomē, quod mutetur hoc genere pecunia, dum par quantitas accipitur & redditur, quodq; in his rebus conſiſtat, quæ facile mutationem recipiunt. Quā eius ſententiam haudquaquam reijciendam arbitror.

Mycenæ vrbs Peloponneſi (*Inachias* appellat Papinius, quod ſitæ fuerint iuxta Inachum fluuium, *Plethon* πολύφηγſον iuxta Pauſaniam) ἀπὸ τοῦ μύκητος, id eſt, *capulo gladij*, qui Perſeo eo loco exciderit, nomen adeptæ. Nam & Heſychio μύκυς ἡ τοῦ ξίφους λαβή. Vrbis iſtius incrementa & decrementa ſiquidem ſcire quis velit, Strabonem legat *libro 1.* qui originationem trahit à μυκάομαι, quod Bos ibi locum vrbi determinans dederit mugitum, vel, *quod alij*

incolarum moribus *Pontus Euxinus*, antea *Axenus* dictus: ab ordine denique fluenti *Propontis*.

Myrtetum locus consitus myrtis, sicut *rosetum*, *buxetum*, *quercetum*, *coryletum*. Loca eiusmodi arboribus consita. Veneri consecrata est Myrtus, dictaq; ea propterea *Myrtea*, deinde *Murtia*, Plinio atq; Plutarcho testibus. Candet illa littoribus multis insuper mulierum necessitatibus accommodata, inq; Paridis iudicio astitisse eam myrtea corona ornatam. Nec apud Maronem incassum legas

Quos durus amor crudeli tabe peredit
Secreti celant valles, & myrtea circum Sylua tegit.

Imo pudendi mulieris significatũ eam habere volũt, sicut perforata folia apud Træzenios vulnerũ amoris tristitięq; qua vt plurimũ ex desiderio conficiuntur amantes. Per eandẽ porro designari potest ouatio, quod, *teste Gellio*, Imperatores myrtea vterentur corona, cũ vrbem intrarent, eo quod incruenta obtigisset victoria: Cui facilitati aptã esse Veneris frondem crediderunt, quod non *Martius*, sed quasi *Venereus* ouantiũ triumphus foret. Coronã hanc myrteã aspernatus est insolenter M. Crassus fugitiuorũ bello, cum ouans rediret. Quamq̃ Papirius ea vti nõ recusauit, cũ Sardos in campis myrteis superasset, *vt meminit Festus*. Ferunt Romanos Sabinosq;, cũ propter raptas virgines dimicare voluissent, myrto, armis interim depositis, pacem firmasse, eoq; adeo in loco, qui postea habuit Veneris Cluacinæ signa. Cluere enim antiquis erat pugnare, *teste Plinio*, qui ideo dicit electã tum temporis myrtũ, quod coniunctioni & myrto pręesset Venus. Notandũ porro arboris huius ramũ nõ solitũ inferri sacris Bonæ Deæ, quod ea maxima puritate peragerẽt, aut peragenda censerẽt. Itaq; myrtũ nõ solũ vt Veneri sacrã, sed omne etiam genus virile ædibus exterminabant. Solebãt & Poetæ, qui amatoria scribebãt, ea coronari. Frigoris impatiens arbor & littora amans. Vlcera nata in mẽbris extremis sanat seminis eius decoctum, & oculorũ inflammationes lenit, illitum cum polline, *ait Dioscorid.* Gręcis dicitur μυρσίνη, Hebræis הדס, Arabibus *Alas*.

Mysia nomen vrbis & regionis Asiæ, quæ olim *Æolia* & *Æolis* est dicta, *teste Plinio*, ἀβρεττίνη Stephano, Hebræis *Mes*, vt *scribit in apparatu suo Montanus*, primum hoc nomen creditur adepta παρὰ τὸ μυσιᾶν, quod *respirare*, aliquibus *satiare* significat. In maiorem & minorem distinguit Ptolomæus. Incolæ sunt Mysi, quos καπνοβάτας nominauit Possidonius. Strabo tradit *libro 7.* Olympienos dici ab Herodoto, scilicet à monte Olympo. Hi olim venisse leguntur in tantum contemptum apud omnes, vt, quoties nullius pretij hominem significare vellent, eum dicerent vltimum Mysorum.

Mysterium, μυστήριον, Græcis Latinisque vox vsitata, & rem singnificans, sub qua latet aliquid arcani, quæ etiam paucis communicanda sit, vel quam efferre sit nefas: Vnde Paulus *Ephes. 1.* γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, nomen habet παρὰ τὸ μύειν, quod est docere, aut honesta aliqua disciplina imbuere, vel ὅτι δεῖ μύσαντας τηρεῖν ἔνδον, *quod occludere oporteat intus*, vel ἀπὸ τοῦ μύειν τὸ στόμα, *ab obsignando ore*, vt vult commentator *in Ran. Aristophanis*, vel denique à סתר *abscondit*: Hinc נסתר *absconditus est*, & verbale מסתר *absconsio*, nempe in qua retrusum & absconditum, quid latet. A qua quidem origine nonnulli etiam trahunt nomen Saturni, *vt suo dicetur loco.* Quod nonnulli sumptam mutuo hanc vocem putant à 70. qui vt plurimum reddunt hac voce nomen סוד, alienũ à vero existimauerim. Vsus enim ea est Cicero, tum Plutarchus, Aristophanes in Ranis, & Apuleius. Vetus testamenti interpres vertit plerumque Sacramentum, *Ephesior. 1. ad Colossenses.* 1. & 1. *Timoth. 3.* forte, quod Græci Theologi nonnunquam μυστήρια dixerint ea, quæ Latinis dicuntur *Sacramenta*, cum tamen sæpe res arcana & tantum cognita initiatis hoc nomine significetur. Quin imo Antichristi occulta origo & incrementum notatur hoc vocabulo à Paulo *2. Thessal. 2.* & Babylonicæ meretricis mysterium dicitur *Apocalyps. 17.* Rem istam ergo acutius ventilandam Theologis relinquo.

Naa-

N.

Naaman Syrus, qui profectus fuisse legitur ad Elisæum Prophetam, vt mundaretur à lepra, & iucundum significans, nomen habet à נעם *iucundum fuit*.

Nabathæa regio Arabiæ, & Syriæ contermina ναβάθαια Dionysio, ναβαθήνη Stephano, cuius incolas δαχαρηνὺς vocatos scribit Eustathius, nomen habet à נבה *vaticinatus est*, quod Arabes olim fuerint insignes Astrologi. Dicitur & alio nomine *Petræa* ab eius metropoli Petra. Sita est ad auroram vel orientem iuxta illud Poetæ: *Eurus ad auroram Nabathæaq; regna recessit*. Sunt tamen (ne id omittam) qui nomen regionis arcessunt à Nabath, quem inter Ismaelis filios numerat Iosephus, & eum vndecim fratribus suis omnem terram ab Euphrate ad mare Erythræum, vsque tenuisse scribit.

Naboth Israelita vir honestus & bonus, qui regi Achab vineã vendere noluit, ideoq; impetitus Iesabelis calumniis obrutus fuit lapidibus, *1. Reg. 21.* significat Prophetam, deducto nomine à *prædixit* נבה *futura*.

Nabuchodonasar vel *Nebucadnezar* nomen adeptus à נבה, דן *iudicauit*, צור *in angustias redegit*.

Naca dictus est fullo, quasi *nauci homo*, qua dictione vsus est Persius, cum inquit: *Non pudet ad morem discincti viuere Nacca?*

Nænia lugubre carmen, quod, *vel ipso Pompeio teste*, in funere laudandi gratia ad tibiam cani solebat, originem trahit à dictione νίατον, quæ vltimum est postremum significat, vel quod voci similior flentium querimonia sit, vel quod νήτη chorearum vltima, & ima acutissimi sit soni. Nænia neque funerum Dea, meminitque eius ex Varrone Augustinus, cuius sacellũ extra vrbem fuisse non longe à viminali porta, tradunt auctores. Næniam vero canere, institutum dicitur primum à Simonide Lyrico Poeta. Vnde *næniam Ceam* dixit Horatius *in carminib.* ab insula, in qua natus fuit Simonides, & Catullus, *Lachrymas Simonideas*. Sed auspicari querulum illud & inconditum carmen so-

ſe neruis. Atqui νάρκη vel νάρκημα, talem quoque neruorum ſeu membrorum torp[...]m ſignificat. Ab aliis dicitur λείριον.

Nathan Propheta donatum ſignificans recta deſcendit à נתן *dedit*.

Natio genus hominum, qui non aliunde venerunt, ſed ibi nati ſunt, *ait Feſtus*. Vt latius eius ſignificatio pateat, quam gentis. Quid, quod bonus quoq; fœturę prouentus in pecoribus, bona dicatur natio, *eodem teſte*.

Natura mater rerũ omnium, vt *in Georg. ait Seruius*, quod ex ea naſcãtur omnia, eſt appellata, teſte vel ipſo Thoma Aquinate pręter infinitos alios, ſicut παρὰ τὸ φύειν, ἡ φύσις. Nominis huius ſignificatio multiplex. Doctiſſimi quiq; definiunt eſſe cauſam primã, quæ nos efformauit & cõſeruat, perpetuo inſidens operi ſuo, & omnes facultates concitat ad actiones auctor earum exiſtens. Nonnulli Medici dicunt eſſe calorem parti innatum, influente ſpiritu à partibus ſolidis perfuſum; à quo ad energiã vocetur. Aliquando (*vt ex Seneca apparet*) naturæ nomine Deus ipſe vniuerſi architectus intelligitur, nonnũquam inſtrumentũ quoddam iſtius Demiurgi, quo omnia ſcite ſummoq; conſilio & prudẽtia εἰς τὸ εἶναι producit, fouet atq; adeo vegetat. Sed non naſcitur Deus, ſed naſcendi potius legẽ rebus vniuerſis impartiuit. Quo maxima demẽtia ſit Deum naturę auctorem & dominum ſubiicere naturæ. Quid, quod aliqui grauiore errore Deũ ipſum dixerint eſſe naturam, vt modo memini, vt videre eſt apud Lactantium, modo non ita accipias, vt eſt declaratum paulo ante, quod legem naſcendi rebus omnibus pręſcripſerit & impartiuerit. Apud Philoſophum per naturam intelligitur *principium motus eius, in quo eſt*: Idem *ordo & connexio cauſarum cum effectibus in mundo*. Qua ratione docet nos diuinus Hippocrates eſſe naturam ordinariam Dei poteſtatem. Ait enim *libro de aere & aquis*: Οὐδὲν ἄνευ φύσιος γίνεται, ἅπαντα γὰρ πάρη θεῖα. Et *1. de ratione victus*: Φύσιν πάντες θεοὶ διεκόσμησαν. Atqui de ea ſatis.

Nauis descendit, vel ἀπὸ τοῦ νάειν, quod est *fluere*, vel à no, quod est tantundem ac *nato*, aut denique à ναῦς, quæ Græcis significat nauem. Isidorus testatur aliquos existimare nomen inde arcessere, quod gnauum quærat rectorem, id est, peritum, sapientem, strenuum, qui continere & gubernare nouit propter casus & pericula marina. Vnde illud Salomonis: *Intelligens gubernacula possidebit*. Subdit Lydios primos (credo inter gentes) nauim fabricasse, & peruium more vsibus humanis reddidisse. Etiamsi alij primam nauem haud minori errore existiment fuisse Argo, à qua nomen est *Argonautis*, qui ad aureũ vellus rapiendum profecti sunt Colchos. Atqui ea in Thessalia fabricata legitur, sic dicta ab Argo inuentore, vel à celeritate, vt *Hyginus & Diodorus* docent. Alij credunt primum Danaũ ex Ægypto in Græciam naui aduectum, cum antea dudũ nauigatum fuisset in Erythręo mari Erythræ regis inuento, cuius rei meminit & Plinius *7. Natur. Histor.* Sunt etiam, qui primum excogitatas naues affirmant à Troianis & Mysis aduersus Thracas. De locis illis, vbi hæc contigerunt, intelligi possunt, quæ sunt allata. Alioqui eius rei inuentum Noæ deferendum esse apparet ex literis sacris. Fieri illam solitam primum in Nilo ex papyro, scyrpo, & arundine, testatur idem Plinius *lib. 7. cap. 51.* Quid quod proditum sit à Solino, Diodoro, Mela, & aliis, inueniri in India tantæ proceritatis arundines, vt ex singulis internodiis nauiculæ fiant, quæ alueo nauigabili ternos interdum homines ferant. Quantum ad partes nauis, pars infima eius dicitur carina à facili cursu, quasi *currina*: *Statumina*, quæ latera nauis suppingunt, ligna videlicet arrectoria in aluo interiore, à stando: *Prora*, pars anterior, quasi cuius sit reliquam nauem præire, nomen adepta. *Rostra*, quibus intelligitur pars nauis in prora exporrectior, à rostris auium, ad quorum similitudinem fiebant, sunt nominata. *Puppis* nauis pars posterior. *Acroteria* Plutei nauales vel tigna comparata ad proræ ornatum: *Oculus*, locus ille, cui nomen nauis inscribebatur. *Fori* autem spatia

illa,

illa, quæ iter nauem perambulantibus præbent, à ferendo onere sunt appellati, *Sentina* pars inferior, quod ibi teter odor sentiatur defluentibus eo sordibus: *Antlia* machina haustoria ἀπὸ τοῦ ἀντλεῖν, id est, hauriendo: *Malus* arbor nauis, quod instar mali se habeat in summitate. *Remi*, qui & palmæ dicuntur Poetis, quod veluti in palmam desinât ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, vel à remonendis ac discutiendis fluctibus sunt appellati, vt *tonsæ* à tondendo, *Bolis*, linea cum massa plumbea, qua exploratur fundus & altitudo maris, παρὰ τὸ βάλλειν, id est, *iaciendo*, nacta est nomen: *Ancora*, quasi ἀγκύλη à sua incuruitate. *Velum* ad celeritatem nauium repertum, quasi ala est nauis. *Aplustria*, nauium ornamenta, quæ quia erant amplius, quam essent necessaria, *amplustria* quoque sunt nominata. Multa & varia earum genera apud auctores, *vt apud Agellium libro 10. cap. 25.* quarum quædam maxime vsitata subiiciam. Quando *Hippagines* fuerunt, quæ agebantur, ἀπὸ τῶν ἵππων, *Celoces* à celeritate nomen habuerint, vt & *Oxiæ*, & ab agendo *Actuaria*. *Pontones* Gallici nauigij genus nominarunt, quod in omnibus traiiciendis vice põtium fuerint. *Paro*, nauigium piratarum, & ex his ita vocatum, *vt meminit Isidorus.*
Eidem *myoparo* minor est paro, in quo fallitur vir diligens, cum Græce dicatur μυοπάρων, non μειοπάρων. Naues ad bellum paratæ *galeam*, pro insigni habebant: ad celeritatem, *Mercurij* petasum: *Pacificatoriæ* caduceum. Ναῦς quoque vocabulum Græcum naumachiæ, id est, nauali prælio originem dedit, quod ante primum bellum punicum non commiserunt Romani. Cum enim coacti fuerunt comparare classem, & belli naualis periculum facere, cum plurimum mari valerent Carthaginenses. Instituta fuit & naumachia in ludis Circensibus, cum nauale certamen repræsentabatur in mari, fluuio aliquo, stagno aut lacu. Si quis in naumachia primus omnium vi armata transiliisset in hostium nauem, is nauali corona propterea donabatur. Quod si deuictis hostibus omnino feliciter res esset gesta, concedi solebat triumphus naualis, quem pri-

mus omnium egit C. Duilius Anno vrbis 593. *teste Valerio lib.3. cap. 6.* Sed nec illud silendum in nauali prælio signum pugno dari solitum, vexillo ex prætoria naui in sublimi elato. Nonnunquam concussu veli aut chlamydis designabatur aduentus, excussu discessus, sicut noctu lumen, de die fumus insidias aduentumq; hostium & occulta consilia indicabat. Naualia porro dicuntur loca, in quibus naues & remi, nauticaq; instrumenta fiunt & vbi naues senescentes iamq; multis itineribus confectæ reponuntur & requiescere dicuntur. Vnde Naso:

In caua ducuntur quassæ naualia puppes.

Naupegus Græcolatina dictio, nec tantum Nicolai olim Rectoris Groningani & Medici cognomen, sed etiã vsurpatũ à Firmico *lib. 4.* componitur, ἐκ τῆς ναὸς naui, cuius rectus est ναῦς, & πήγνυμι compingo. Quamquam alioqui & Græci idem nomen agnoscant.

Nautij. Horum familiam scribit Festus à Troianis esse oriundam, quod eorum princeps fuerit *Nautes*, qui Romam detulit æneum simulachrum Mineruæ, cui postea *Nautij* sacrificare sunt soliti.

Naxos insula maris Ægæi, ex Cycladibus vna apud Ptolemæum, quæ & olim *Strongile, Dia, Dionysia, Callipolis & Sicilia minor est dicta*, vt Plinius testatur, & apud Diodorum *Syme*, trahere dicitur appellatione ἀπὸ τοῦ νάξαι *sacrificando*, vel ἀπὸ τοῦ νάξυ cognomine Bacchi, (vel quod nõnulli comminiscuntur) à Naxo Endymionis filio.

Nausea nomen omnino Græcum Nam ναυτία καὶ ναυτιάω communiter, & ναυσία καὶ ναυσιάω Ionice dicuntur proprie de nauigantibus correptis affectu excernendi, quæ sunt stomacho molesta, vel potius inani quodam vomendi conatu, vbi ventriculus vel copia grauatur vel qualitate mordacis cuiusdam rei offenditur, & eorum excretionem natura molitur.

Nazareth ciuitatis appellatio originem habere videtur à voce Hebræa נצר quæ *germen* vel *surculum* significat. Sita quippe erat in loco floribus & arboribus consito: vel potius

potius quia ſurculus Iſai *Eſaiæ 9.* & germen Domini, *Ieremiæ 23. Ezech. 34.* verbum, *inquam*, incarnatum Dominus Ieſus Chriſtus in hoc loco eſt natus, qui & angelica ſalutatione, tum Ioſephi nutritij memoria inclaruit. Hinc & Nazarenus dictus eſt Chriſtus. & Chriſtiani Nazareni per contumeliam, ſicut apoſtata Iulianus Galilæos, nominabat, ipſumq; Saluatorem Galilæum etiam in ipſa vitæ cum morte luctantem iaculo ictus in pugna, & ex vulnere lethali ſanguinem in cœlum eiiciens, *viciſti*, inquit, *Galilæe*. Nazaræi autem, de quibus multa in ſacris literis & apud Ioſephum *Antiquitat. 4. cap. 3.* qui ſe voto aliquandiu obſtringebant abſtinentes à vino, ſicera, carne, aliiſq; delitiis, qualis Samſom fuiſſe legitur *Iudic. 13.* nomen habent à verbo נזר *ſeparauit*, *amouit*, vnde נָזִיר. In hiſce Nazaræis, & illud notandum, quod ſoliti fuerint comam nutrire, vt vna cum ea virtutes augendas eſſe intelligerent, vel (*vt Cyrillus tradit*) vt ea ratione Deo conſecrati ab iis diſiungerentur, qui apud Ethnicos Dæmonijs, aut Oreadibus, aut fluuio alicui non ſolum conſecrabant comam, ſed etiam offerebant.

Neapolis Campaniæ ciuitas pulcherrimo ſitu ad mare mediterraneū exporrecta, Stephano & aliis παρθενόπη dicta, ſicut & in Epitaphio Virgilij, Græcam agnoſcit originē, videlicet nouā vrbem τὴν νέαν πόλιν. Nathan Chytręus *nutricem eam* vocat *magnorum virorum*, *diuitem agris*, *iucundam loco*, *portu*, *aggere*, *cœlo*. Nouum campum Herculis eam ab Oppiano vocari in venationibus ſcribit Iſacius. Ex Stephano videtur nominatam quoq; fuiſſe quondam φαίηροι.

Nebo Moabitarum vrbs in tribu Ruben, item nomen idoli & Deum vaticinij deſignans, deriuatur à נבה *vaticinatus eſt*.

Nebula, inquit Iſidorus, ab *obnubendo*, id eſt, *operiendo* dicta, quod terram operiat, ſiue quod nubes volans faciat. Alij deſcendere volunt à Græco νεφέλη.

Nebulo appellatus videbatur Ælio Stiloni, quod non pluris eſſet quam nebula, aut quod non facile perſpici poſſit.

qualis ſit, *nequam, nugator, vt eſt apud Feſtum.* Nonius ſcribit: *Nebulones & tenebriones dictos, qui mendaciis & aſtutiis ſuis nebulam quandam, & tenebras obiiciunt, aut quibus ad fugam fugitiuis & furta hæc erant accommodata & vtilia.* Lucilius in Satyris nominauit *Publium Pauium lucifugum nebulonem.*

Necem deducit Feſtus à Græco νέκρον.

Necromantia, vel (*quod rectius*) necyomantia, Græce νεκυομαντεία, quid aliud, quam ἡ τῶν νεκυῶν μαντεία *vaticinium elicitum ex mortuis euocatis, ex orco, idque ſacrificiis ſolenni ritu inſtitutis & peractis, additis diris execrationibus?* Hinc ſane νεκυομάντεις ſunt etiam dicti ψυχαγωγοὶ & ψυχοπομπαῖοι *animarum euocatores*, ſeu νεκροπόμποι, quod epitheton etiam Mercurio tributum conſtat apud Poetas, vt & Pitho ψυχαγωγοῦ, ſed diuerſa ratione, eo quod ducat & flectat animas, dictaque propterea *Flexamina*, Poetæ. Ipſum vero mortuorum oraculum νεκυομαντεῖον eſt dictum. Huiuſcemodi multa fuiſſe apud ethnicos, diſcere licet ex veterum monumentis. Nam Homerus Cimmericum celebrat ad auernum Campaniæ lacum. Habuit & Roma aliud iuxta ripas Tyberis. *Theſprotium* notum ex Orphæo, *Heracleum* ex Pauſania Spartiacæ hiſtoria, *Liparæ* tumulus inter Æolias iuxta Italiam ex Ariſtotele.

Nectar. Euſtathius ſcribit *Iliad. α.* nectar & ambroſiam eſſe nomina τροφῆς θείας, *alimenti diuini.* Nectar quidem alimentum eſt humidum vino reſpondens, ſic dictum à νη priuatiua particula, & κτῶ poſſideo, tanquam ἄκτητον, *quod nullius mortalis eſſet* κτέαρ, id eſt, *poſſeſſio.* Alij ſic dictum malunt, quaſi νεοκτέαρ, quod *iuuenum velut poſſeſſio ſit, quod qui inde bibunt, iuuenes euadant.* Mythici arcanam vbertatis vim intelligunt, quam Fauonius ſatis arboribuſque infundit. Sunt qui etiam Nectar, quaſi neoectar, ἀπὸ τοῦ νέον ἔχειν, quod iuuenem contineat, appellatum exiſtimant. Vnde & Heben iuuentutis Deum id miniſtrare produnt Poetæ.

Nefarius, quaſi *farre*, id eſt, victu & alimento indignus.

Negli-

Negligens, qui in rebus suis diligens, non est nonnullis, & Isidoro, *quasi non eligens* dictus.

Nehemias, id est Dei consolatio, à נחם quod est *consolari*, nomen arcessit.

Nemeaus Leo interfectus ab Hercule áppellationem est nactus à sylua *Nemaa*, in qua etiam in illius honorem celebrari solebant ludi seu certamina quædam ab eadem sylua Nemæa dicta, institutaque primum ab ipso Hercule, *vt quidam censent.* Nonnulli enim referunt ad alios. Coronabantur in istis victores apio, *vel ipso Luciano teste*, qui Dialogo de Gymnasiis hæc scribit: Ολυμπίασι μὲν στέφανος ἐκ κοτίνου, ἰσθμοῖ, δὲ ἐκ πίτυος, ἐν Νεμέᾳ δὲ σελίνων πεπλεγμένος, πυθοῖ δὲ μῆλα τῶν ἱερῶν τοῦ θεοῦ, *in Olympicis: quidem ex oleastro, in Isthmiis è pinu, in Nemais ex apio corona connexa, at in Pithiis mala Deo consecrata victoribus erant proposita.* De omnibus vel potius quatuor certaminum generibus elegantissimum illud Archiæ Epigramma dignum relatu.

> Τέσσαρες εἰσὶν ἀγῶνες ἀν' ἑλλάδα, τέσσαρες ἱροὶ
> Οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων.
> Ζηνὸς, Λητοΐδαο, παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο.
> Ἆθλα δὲ τῶν κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

Nemæorum agones etiam Argis exhibitos singulis quadrienniis quaternos, ex veterum didicimus monumentis. Sed & armatorum hominum cursu decertantium agonem in iis propositũ, docet Pausanias in Corinthiacis scribens hoc modo: θύουσι δὲ ἀργεῖοι, τῷ Διῒ καὶ ἐν τῇ Νεμέᾳ, καὶ νεμείου Διὸς ἱερέα αἱροῦνται, καὶ δὴ καὶ δρόμου προτιθέασιν ἀγῶνα ἀνδράσιν ὡπλισμένοις νεμείων πανηγύρει τῶν χειμερινῶν.

Nemesis Noctis & Oceani filia, *vt ait Pausanias in Achaicis*, vltrix scelerum, quæque honores & præmia dignis rependit, rerum arbitra, causarum regina, imo Iustitiæ filia iuxta nonnullos, sicut & Ammianus ex Orpheo notat, nomen inuenit, ἀπὸ τῆς διανεμήσεως, à *distributione*, quæ fit vnicuique Pomponij Læti verba de ea sunt hæc: *Romani profecturi ad bellum Nemæsi sacrificabant & munus gladia-*

torium e.lebant, quod non ſine ratione factum arbitramur. Virgo & victrix Nemeſis numen fuit, quo qui ex maleſactis delinquebant, puniebantur. Vnde victores Nemeſin non fruſtra inuocabant. Romani enim ſemper iuſta mouere arma: Cæteræ nationes odio & maleuolentia, liuoreque, quod imperium tantæ vrbis iuſtitia augeretur, tela in populum Romanum capiebant. Nemeſis, quam plerique exiſtimauere eſſe vim fortunæ, alij filiam Iuſtitiæ, alij vim quandam inter cœleſtes diſcurrentem, prima rerum ſemina, quæ fatorum & ſortium vires temperat atque emendat, rebus humanis trutinam adhibens, èq; cœlo terrena diſpectans, nocentes punit, bonis præmia largitur: & cum ſit velociſſima, quia diu non permittit impios præeſſe atq; graſſari, alata fingitur à veteribus, & eius pedibus ſupponitur rota, cum citiſſime diſcurrat. Sed tandem multitudine ſcelerum indignata, oculos iam diu à rebus humanis auertit, & cum genitrice in remotiore parte cœli, vltra terrarū regiones nō reditura renaſcentē orbē exſpectat. Hactenus ille. Culta hæc Romæ fuit in capitolio, *teſte Plin. lib. 11. & 28.* vbi & templū habuit. Superborum eandem nominatam vltricem, vel ex eo prouerbio apud Suidam conſtat: Νέμεσις παρὰ πόδας βαίνει Nemeſis iuxta pedes graditur, quo ſignificatur ſontes celeriter puniri à Dea Nemeſi, quā ἀλαζόνων τιμωρὸν vocant. Alio nomine Rhamnuſia eſt à pago Rhamnūte, vbi templum eius celebrat Pauſanias in Atticis. Ait enim: Μικρὸν δὲ ἀπὸ θαλάσσης ἄνω νεμέσεώς ἐστιν ἱερὸν, ἣ θεῶν μάλιστα ἀνθρώποις ὑβρισταῖς ἐστιν ἀπαραίτητος. Itaq; non deſunt, qui etiam proprium ipſius nomen ἀπὸ τοῦ νεμεσᾶσθαι. quod Græcis eſt *indignari* deducant. Scilicet inſolentibus atq; ſuperbis credita eſt illa *indignari, ſpemq; eorum immoderatam punire ac prohibere.* Quin & Adraſtea eſt nominata ἀπὸ τοῦ δρασμοῦ, id eſt, *fuga*, & litera priuatiua, eo quod nemo malus vindictam Dei poſſit effugere. Antimachus Poeta dictam voluit ab Adraſto, qui primus omnium ad fluuium Æſopum aram ipſi erexit. Verba eius ſunt.

Ἔστι δέ τις Νέμεσις μεγάλη θεὸς, ἣ τάδε πάντα
Πρὸς μακάρων ἔλαχεν· βωμὸν δέ οἱ εἵσατο πρῶτος
Ἄδρηστος ποταμοῖο παρὰ ῥόον Αἰσήποιο.

Ἔνθα

Ἔνθα τετίμηταί τε καὶ Ἀδρήστεια καλεῖται.

Quod Nemesin à Ioue in Cignum mutato compressam fabulatur Hyginus, relinquendum ipsi non autem huc transferendum existimo.

Nemo, idem quibusdam, quod ne homo quidem. Composita namq; videtur dictio.

Nemus plane cecidit è fonte Græco παρὰ τὸ νέμειν, quando *pascere* significat. Græci enim inde τὸ νέμος deflectunt & definiunt τόπον συνδενδρον καὶ νομὴν ἔχοντα locum arboribus consitũ & pascuum, quo vtitur Homer. Il. λ. *fere in libri medio*. Atq; hinc est quod syluam amœnã definiat Festus: Falsa ergo Isidori notatio, qua id nominis à numine deflectit.

Neocæsarea νεοκαισαρεία, Cappadociæ in Ponto vrbs Ptolemæo, quam Lycus amnis præterfluit, patria Gregorij Neocæsariensis, qui ob excellentiam doctrinæ τρισμέγιστος est dictus, compositionem dictionis est nacta, ἐκ τοῦ νέου nouo, & Cæsarea.

Neoptolemus Achillis ex Deidamia filius, cuius multa mentio in Sophoclis Philoctete, alio nomine *Pyrrhus*, quid aliud, quam nouus aut iuuenis bellator in armis, Quippe νέος iuuenis, πόλεμος, poetice πτόλεμος, *bellum*, & πολεμῶ *bellum gero*.

Nepenthes herba, cuius succus vino permixtus tristitiam discutit, *vt tradit Galenus*, omniumq; malorũ obliuionẽ inducit, ab νη priuatiua & πένθος luctu nominis trahit originẽ quasi ἄλυπον vel ἀπενθὲς dicas. Sunt qui cõtendunt esse *buglossam*, alij *Helenium* esse volunt, cui & easdem vires tribui testatur Plinius *lib. 21. cap. 21.* Sed priores Galenum habent sibi fauentem, qui in ipsius historia adiicit hæc ipsa verba: καὶ τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον εὐφροσύνης αἴτιον γίνεται. Subiungo etiam Homeri descriptionem ex 4. Odysseæ, vbi Helenæ mentionem facit his verbis:

Ἔνθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησ' Ἑλένη Διὸς ἐκγεγαυῖα.
Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον ἔνθεν ἔπινον,
Νηπενθές τ', ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων,
Ὃς τὸ καταβρόξειεν ἐπὴν κρητῆρι μιγείη,

Οὐκ ἂν ἐφημέριός γε βάλοι κατὰ δάκρυ παρειῶν,
Οὐδ᾽ εἴ οἱ κατατεθναίη μήτηρ τε πατήρ τε,
Οὐδ᾽ εἴ οἱ προπάροιθεν ἀδελφεὸν, ἢ φίλον υἱὸν
Χαλκῷ δηιόωεν, ὁ δ᾽ ὀφθαλμοῖσιν ὁρῷτο, quæ reddi poterunt Latine hoc modo:

Hic iterum diuersa Helenæ Ioue nata reuoluens
Pharmacon iniecit vino mox: vnde bibebant,
Expers Nepenthes luctus, mala cuncta refrænans
Vsque adeo, vt possit superesse memoria nulla.
Quisquis crateri immixtum hoc assumserat ore
Non lachymis maduere genæ huic, licet inuida fata
Abripiant matremq́; patrem, licet impia ferro
Germani gnatiue manus abrumpere vita
Fila paret, videatque oculis hæc omnia mœstis.

Nepos videtur deflecti posse à Græco νέπους, id est, ἄπους *pedibus carens*: Deinde sumitur metaphorice pro eo, qui non est *generis pes*, id est, basis seu fundamentum, sed ἐμφύας τὶς, appendix quædam, vel ἀπόγονος. Eius me sane monuit Gualterus Chabotius ad Horatium.

Neptunus Saturni & Rheæ filius, Deus maris dictus Ciceroni, *Cæruleus* frater Ouidio, quibusdam à *nando* arcessere videtur nomen, Varroni à *nubendo*, quod nubat, id est, cooperiat terras, quod etymon refert etiam Arnobius *3. aduersus gentes.* Ex quo illud: *Caput obnubito*, Græcis dictus ποσειδῶν, quod pedibus terram quatiat. ποὺς enim *pes* est, σείω *quatio*, & δῆ pro γῆ *terra*. Huc pertinent illa epitheta, ἐνοσίχθων, ἐννοσίγαιος, σεισίχθων, τιναξίγαιος. Est enim Neptunus: ἡ ἀπεργαστικὴ ἐν τῇ γῇ καὶ περὶ τὴν γῆν ὑγροῦ δύναμις, *vt scribit Phurnutus, & Marcellinus agnoscit.* Socrati apud Platonem in Cratylo appellatus eo nomine videtur, quasi ποσὶ δεσμὸς *pedibus vinculum*, quia cum mare pedibus iter instituere prohibeat, vinculum illis iniicere videtur: vel quasi πολλὰ εἰδὼν, *multa videns*: vel ab eo, quod dicitur σείειν quatere. σείων enim, id est, *quatiens* est nominatus, cui π. ac δ. fuit adiectum. Aliis deductum videtur nomen à potione, quæ Græcis est πόσις.

Ful-

Fulgentius nominatum eum vult, quasi ποιοῦντα εἰδὴν facientem imaginem, eo quod sola ex quatuor elementis aqua spectantium in se formet imagines. Ex eodem etiam fonte promanat, quod vt hastam & clypeum, in quo erat Georgonis caput, tribuerint Palladi, sceptrum Ioui, arcum Apollini, ita Neptuno fuscinam siue tridentem detulerint. Nempe triplex aquæ natura, liquida, fœcunda, potabilis. Hinc & ὀρσοτρίαιναν & ἀγλαοτρίαιναν nominat eum Pindarus, & Amphitriten sibi habet copulatam coniugio apud Poetas. Hippius vel ἵππιος dictus Neptunus, *auctore Pausania in Achaicis*, quod τῆς ἱππικῆς, id est, *equitationis fuerit inuentor*, cui & Diodorus astipulatur. Quidam Salaciam eius vxorem faciunt à *salo ciendo*, id est, mari mouendo sic nominatam, *authore Festo*. Iungebant & ipsi Veniliam, quam Augustinus ex Varrone vndam intelligit, quæ venit ad littus, Scaliger apud Varronem accessum maris siue exæstuationem interpretatur, sicut eius recessum per *Salaciam* intelligit. Haud inepte dixeris incrementum, & decrementum maris. Sed & idem Neptunus nuncupatus est cum ταύρειος, tum μυκητὰς à mugitu. Etenim mugitus pelagi taurino non est absimilis, ideoque tauros immolabant in eius sacrificiis, atq; eos quidem nigros, vt ita pelagi colorem exhiberent. Alij tamen ταύρειον dictum malunt, quod Neptunus taurina induebatur Galea, vel quia ita eum Bœotij vocabant à tāri sacrificio, quod illi erat institutum iuxta illud Maronis: *Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.* At piscatores passim ipsi thunnum sacrificasse spe rapturæ inuenio, vt Phaselitæ Liciæ populi Cilabræ Heroi salsamenta offerre solebant. Sacrum ipsi quoque Delphinum fuisse apparet ex celebri Corinthiorum signo, apud quos æneus erat Neptunus, sub cuius pedibus Delphinus fontis aquam effundebat. Et in nummo Agrippæ læua Neptunus innitebatur tridenti, at dextera Delphinum exporrigebat. Templum huius Romæ cum æde extitisse scribit Victor vrbis regione nona. Antiquum Neptuni templum fuisse etiam legitur in arce

Byzantina, similiter Græcos ipsi aram erexisse, vt σωτῆρι, quod existimarent eum Græciam à Persarum seruitute liberasse.

Nequitia, quę nihil aliud est, quam libidinosa inertia, *vt scribit Donatus*, dicta quod nihil queat, nulliq; rei sit apta. Intelligitur illa etiã de impudica nimis procacitate, amore & voluptate, quali flagrauit Heliogabalus brutũ potius quã homo, qui profligato prorsus pudore nullum nequitię genus intactum reliquit, *vt historiæ testantur*.

Nereus omnium liberorum Ponti maximus, quiq; nymphas genuisse fingitur ex Doride Oceani filia, nominatus videtur à verbo νήχω, quod tantundem ac vrinare. Phurnutus autem ἀπὸ τοῦ νεῖσθαι, id est, *natando* deducit, quod per ipsum mare natemus. Alij deducunt παρὰ τὸ νὴ καὶ ῥεῖν, ὁιονεὶ νηχόμενον θεὸν, *Deum natantem*, Meminit eius Hesiodus in Thergonia his verbis: Νηρέα ὁ ἀψευδέα καὶ ἀληθέα γείνατο πόντος. Fingitur hic grandæuus, Quocirca ἅλιον γέροντα, id est, *marinum senem*, nominant Græci. Hymnum cecinit huic Orpheus cum myrrhæ thymiamate, inq; mari Ægeo pręcipue sedes habuisse suas apud Apollonium legas. Delectari quoque eum solitum puellarum choræis numero quinqaginta & mari præesse apud eundem Orphea inuenias. Quod in varias formas trausmutare sese potuerit, testantur Poetæ alij. Trahunt vero ab ipso nomen Nereides, quippe Merei & Doridis natæ, inter quas *Halia, Spio, Pasithea, Ligea*, multæque aliæ, quarum *Iliad. 6.* mentionem fecit Homerus, deductis earum nominibus à paludibus, insulis, specubus, fluctibus, glauco maris colore, cursu, aspectu & aliis rebus similibus. Plura adhuc earum nomina pertexit Hesiodus in Theogonica, quæ inde velim petat Lector curiosus. Fabulosa quidem hæc sunt, attamẽ visas aliquando Nereides testantur monumenta veterum. Vidit enim Theodorus Gaza eiectam Mercidem ad littus peloponnesi, vidit Georgius Trapezuntius *referente id 3. Genialium dierum Alexandro ab Alexandro*. Sic conspectos olim Tritones & homines marinos proditum à

Plinio,

Plinio,inq; Flandriæ annalibus, ne quid amplius addam de isto marino homine, quem in Frisia ciectum prius ad littus,inde attractum viuentemq; multos annos patrum memoria hominum aliorum vtentem consuetudine, attamen expertem loquelæ, magna cum admiratione fouerunt ac aluerunt.

Nero Sabina lingua fortis & strenuus, *iuxta Suetonium.* Vetus enim lingua Sabina à Græca diuersa non fuit. Atqui Græci bonis lacertis hominem vel neruosum nominant νευρώδη. Νεύρων autem est neruus. Hinc itaque Neronis nomen. Quinimo vetus Glossarium: Nero, ἀνδρεῖος. Innuere videtur & illud Agellius lib.13.cap.21.cum inquit: *Nerio Sabinũ verbum est, eoq; significatur virtus & fortitudo.* Itaq; ex Claudiis, quos à Sabinis oriundos accepimus, qui erat egregia atq; præstanti fortitudine. *Nero* est appellatus. Id nominis postea datum gratulantium blanditiis Saluio Othoni testatur idem Suetonius. A suo nomine quoque certamen quinquennale & more Græco triplex, *Musicum, Gymnicum, equestre.* Neronia appellauit hic ipse Nero, *vt idem prodidit Tranquillus.* Quin *cantica Neroniana* legimus, cum Musicæ esset peritissimus, & *Mensem Neronæum*, Romamque à se dici voluisse *Neropolim.*

Neruus νεύρων. Sciendum de neruis, præstare eos motum & sensum corpori vniuerso, ideoque per totum corpus disseminari. Eidem ex cerebro producti musculis suum largiuntur motum, & sunt habenis similes, quemadmodum equis musculi, affirmante idipsum Galeno, *libro de causis respirationis.* Subditi sunt etiam arteriis & venis, cumq; vulnerati fuerint, nihil tum frigidum admouendum esse existimant Medici. Septem eorum paria oriuntur à cerebro? Qui vero originem trahunt à spinæ dorsi medulla vertebris conclusa, triginta complectuntur *Zyzygias* siue *coniugia*, quorum septẽ ceruicis dedicãtur vertebris, duodecim thoraci quinq, lumbis, sacro ossi sex, nullo tamen neruo à coccyge osse prosiliente. Recurrentes neruos à Galeno inuentos testatur ipsemet *de locis affectis, lib. 1.* Quænam

ſint eorum pathemata, quæue medicamenta ſint adhibenda, cæſim aut punctim inflicto vulnere, ab aliis copioſe eſt adnotatum.

Nerytius dictus Vlyſſes à Nerito, ſiue is Ithacæ mons eſt. *vt ex 1. Odyſſ. apparet*, vbi Homerus εἰνοσίφυλλον ὄρος & ἀριπρεπὲς vocat, ſiue per ſe eſt inſula, vt innuere videtur Virgilius, cum inquit: *Et Neridos ardua ſaxu.*

Neuſtria, regnum olim ex Burgundia, Prouincia & tractu tranſiurano conflatum, quaſi Neuw rich dici videtur. Eadem & *Weſtraſia*, id eſt, Weſtenrich audit. Lazius in Auſtria ſua comprehendere eam Gallicam regionem à Rhodano & Sequana fluminibus ad Oceanum & mare Britannicum vſque exiſtimat.

Nicena Synodus à ducentis & quinquaginta Epiſcopis in Imperatoris Conſtantini palatio celebrata, Anno Domini 328. qui omnes Dei filium ὁμοούσιον, id eſt, *eiuſdem cū patre ſubſtantia* confeſſi fuerunt aduerſus Arrium, ſex tantum Epiſcopis pertinaciter hæreſiarchę aſtipulantibus, nominis originem ducit ac Nice Bithyniæ metropoli, ne quis putet à Nicæa Plinio & Ptolomæo Liguriæ oppido deriuari. Meminit eius Imperator *in l. nullus. C. de ſumma trinit. & fide Cathol.* Sozomenus ſcribit interfuiſſe iſti Concilio Macarium Hieroſolymæ antiſtitem Euſtathium Antiochiæ Epiſcopum, & Alexandrum Alexandriæ propter lacum Marcam ſitæ, additq; duo, quæ ibi contigerunt, inſignia miracula, quippe Philoſophum vnum arrogantia dicendi; inaniter ſeſe iactantem, à ſimplici quodam ſene & cōfeſſore vi veritatis propoſitæ conuictum repente, & ad Chriſtianam fidem conuerſum: Item alium Philoſophum diſputaturum cum Alexandro Epiſcopo ſubito obmutuiſſe, cum Epiſcopus ipſi in nomine Ieſu Chriſti præcepiſſet, *ne loqueretur*, Porro Nicæni Concilij decreta ſtrenue propugnata fuiſſe à Baſilio Magno & Gregorio Theologo, proditum ab eodem Sozomeno, etiamſi eius aſſertatores varie fuerint vexati tempore Valentis, ipſeq; Euſebius tandem & Theognis poſt Conſtantini mortē auſi fuerint

id vel-

id vellicare, vt confirmarent Arrij opinionẽ. Quam quidem rem facile perfectam iri arbitrabantur, si modo Athanasium in exilium eiectum reditu intercluderent. At ille nihilominus reuersus Ægypti Ecclesias denuo administrauit, id quod Arrianos male habebat.

Nicolaitæ Hæretici, quorum *Apocalyps. 2.* fit mentio, nomen arcessunt à Nicolao vno ex Diaconis, qui ab Apostolis cum Stephano administrandum egenis erant ordinati. Refert de eo Alexandrinus Clemens *3. Stromatωn* hæc fere: *Hic cum vxorem haberet formosam, post assumtionem Saluatoris reprehensus ob vitium Zelotypiæ, producta in medium vxore, si quis ei nubere vellet, permisit. Arripuerunt hoc eius factum sine vllo iudicio & pudore alij, vt libere possent scortari, etiamsi quã plurimi velint hoc modo vitium obiectum ipsum reiicere voluisse, vt continentia à voluptatibus refrænandam esse carnem doceret.* Idem vult Augustinus in Epistola ad Quoduultdeum, quamquam Ephiphanius aliam tam furiosæ impietatis & turpitudinis adferat causam. Reponit hanc hæresin Platina sub Cleto Romano Episcopo. Cæterum non diu durauit mox cum ipso nomine extincta.

Nicomethia Bithiniæ ciuitas, Ptolemæo ἄσακες olim dicta, *auctoribus Pausania, Ammiano, Cedreno, & Trebellio Pollione*, itẽ ὀλβία secundum Stephanum, etiamsi Strabo *lib. 12.* diuersam faciat Astacum à Nicomede, eodem hoc teste irrefragabili & certo, nomen habet à conditore suo aliquo Bithyniæ rege. Sunt enim eius verba: ἐν ᾧ ἡ νικομήδεια ἔκτισται ἐπώνυμος ἑνὸς τῶν Βιτυνῶν βασιλέων τοῦ κτίσαντος αὐτήν. In vrbis huius vico legimus mortem obiisse Constantinum Magnum, cum in Iordane Saluatoris instar baptizari voluisset. Floruit Nicomediensis Ecclesia sub Traiano præcipue, cui summa cum laude præfuit, cum Eusebius Episcopus Iuliani apostatæ Præceptor dogmatisque Arriani suspicione nonnihil infamis, tum Anthimus doctrina simul & pietate summo iure anteponendus Eusebio, qui sub Diocletiano pro Christo fortissime mortem oppetiit. Quanta vero tyrannide ea Ecclesia afflicta fuerit, apud

Eusebium *lib.8.cap.6.* & Ruffinum *lib.1.cap.5.* legas. Nunquã interim defuerunt viri Pij & nostræ religionis athletę fortissimi: Cum enim tempore Diocletiani persecutio esset mota à Veturio aduersus milites Christianos, ausus fuit nobilis aliquis zelo Dei impulsus propositum Cæsaris edictum multis spectantibus lacerare. Postea multi aulici martyrio affecti, *teste eodem Eusebio Eccel. histor. libro octauo, capite sexto.*

Nilus: huic nomen à limo factum aiunt Etymologici, quo mare in longa inficit spatia. Nam ἰλὺ. Græcis est *limus*. Cumq; sit aqua eius colore nigra, dictus est etiam *Melas*, & mox *Melon* Ennio, Ausonio, & multis aliis: idque etymon Festus & Seruis agnouerunt. Æthiopum lingua dictus est *Siris* & *Triton*, vt scribit Plinius. Sunt qui volunt hunc omnium fluuiorum esse maximum, qui exeunt in mare nostrum, quod Gellius την εἴσω θάλασσαν nominat. Tametsi parem ipsi Istrum faciat Salustius. Singulari hic Dei Prouidentię rigat singulis annis aliquot oras & partes Ægypti, cum raro propter calorem nimium, qui & mediam aeris partem inuadit, pluuiæ de cœlo cadant. Oriri dicitur in lunæ montibus apud Æthiopes: vnde Philostratus *libr. 1. Iconum suarum*: Νεῖλυ μὲν αἰγύπτιοι ἔχυσι τὰς εισϐολὰς, Αἰθιόπες δὲ τὰς πηγάς. De fluuij augmento Habe & Plinij verba *ex libro 18. Nilus*, inquit: *coloni vice fungens euagari incipit à solstitio, aut noua luna, ac primo lente, deinde vehementius, quamdiu in Leone sol est: Mox pigrescit, vbi virginem transgressus residet, in libra.* Sic enim restituendam lectionem arbitror. Hinc forsan est, quod in hæc vsque tempora obtineat consuetudo, vt ostiorum clausuræ, claues, annulique foribus affixi leoninis rictibus ornentur, id quod factitari solitum apud Ægyptios prodidit Theon *in commentariis Arati.* Centum dies durare exundationem eius, apud Ammianum inuenias. Quod imbribus Æthiopicis augeatur, Asiæque & Africæ sit terminus, imo ex maximis fluminibus totius orbis terrarum ordine sit quartus, prodidit Strabo diligens

gens ſcriptor. Nolo prolixior eſſe in iis omnibus commemorandis, quæ à diuerſis authoribus de eo prolixe ſunt adnotata, cum à nullo non fere nobilitatus ſit. Tantum hinc inde varia ſubſcribam eiuſdem nomina in veterum ſcriptis inuenta, adiectis etiam oſtiis, quæ reuera numero ſunt ſeptem. Nam olim etiam nominatus fuit Ægyptus, item *Oceanus, Siris, Triton*, ἄςαπος & ἀςαϐόρας, *auctore Plinio.* Inditum & ipſi nomen ἀέτυ, id eſt, aquilæ, *vt quidam volunt*, etiamſi alij malint Hieroglyphicum eius ſignum fuiſſe aquilam apud Ægyptios propter curſum eius pernicem. Quoniam enim maxima eum profunditate inſurgere obſeruatum primum fuit tempore Pomethæi, exiſtimauerunt nonnulli eam eſſe aquilam, quæ diſcerpſerit Promethei cor. Quando enim incrementi cauſas perueſtigare non poterat, demum ab Hercule cohibita fuit aquila, qui impetum fluminis partim aggeribus, partim foſſarum deriuatione coercuit, & Promethea omnes inundationis cauſas docuit. Ego tamen tributum hoc illi nomen inuenio apud Lycophronem & Diodorum. Vitruuius appellauit *Dyrim*, Cedrenus & Epiphanius *Chryſorrhoam*, nempe aurifluum. Ioſepho idem eſt γεὼν, in literis ſacris *Phiſon* & *Sihor*, ſi Ariæ Montano credimus. Silius Italicus videtur *libro tertio*, in Libyæ deſcriptione appellaſſe Lageum, *vt & Lucanus libro primo, à Ptolemæo Lago primo Ægyptiorum rege poſt mortem Alexandri.* Ioannes Barrius ſcribit ab Abyſſinis nominari *Tacui.* Vbi vero in duo ſe brachia findit Meroen inſulam efficiens, ibi *Aſtapi* & *Aſtabora* nomina, quorum ante meminimus, ſortitur, *auctore Ptolemæo.* Oſtia eius ſeptem commemorat *Herodotus*, *Diodorus*, *Strabo*, *Pomponius*, & *Poetæ*, qui propterea ſeptemplicem dicunt, etiamſi nouem numeret Ptolemæus, Plinius vndecim ex quibus quatuor ſunt falſa.

Nomina eorum ſunt; *Heracleoticum*, *Peluſiacum*, *Sembenticum*, *Thaniticum*, *Phatniticum* (Ptolemæo παθμητικὸν, Straboni & Diodoro φατμικὸν) *Mendeſium*, *Bolbitinum*,

Naucraticum, *Diolcos*, *Pineptimi*, *Phagneticum*, quod tamen falſum eſſe affirmat Diodorus. Atqui idem ab Herodoto appellari videtur βυκολικόν. Sciendum & Heracleoticum nominari à Pomponio *Canopicum*. *Taniticum*, *Strabone teſte*, aliquibus nominatur, *Saiticum*, *Tanicum*, habet Mela. Hæc ſunt fere, quæ impræſentiarum de hoc fluuio nobis erant annotanda.

Nimbus denſitas vaporũ conglobata & aquæ fœcunda Ariſtoteli, deducitur παρὰ τὸ νέφος, quæ vox & Græcis *nimbum* ſignificat.

Nimrod nepos Chain filiæ Noæ amarũ Imperatorem ſignificat. Etenim מרה *amarus fuit*, רדה idem quod *imperauit*.

Niniue vel Nineue, ciuitas perampla, quam & *Ninum* appellat Ammianus, ſita in Aſia, Hebræis *Rahaboth*, Ptolemęo Νινευὴ & Νῖνος, Straboni Νίνων, Ioſepho Νίνυ βασιλεία, Tacito *Nynos*, per Υ, hoc tempore *Muſſula*, quibuſdam *Moſſe*, & ad quã miſſum Prophetam Ionam teſtantur literę meliores, compoſita videtur ex *Nin* & *Naue*. Ex *Nin* autem ſit Νίνος. Et *Naue* eſt *domicilium* ſeu *habitaculum*. Condidit enim eam Ninus Aſſyriorum & Babyloniorũ Monarcha, qui Rex maximus dicitur Oroſio & Plutarcho, paulo poſt Abrahę natiuitatem, floruitq; annos circiter mille quingentos πόλυ μείζων τῆς Βαϐυλῶνος, *iuxta Strabonem*, primæque monarchiæ Aſſyriorum metropolis, aut potius regia ſedes. Condidit, *inquam*, eam defunctus bello Ninus, aduerſus Zoroaſtrem Bactrianorum regem, & eo in aliud tempus delato. In circuitu complexa dicitur turres mille quingentas. Alta fuerunt mœnia pedes centenos & latitudine tanta, vt faſtigia eorum ternis plauſtris eſſent peruia, deducta huc etiam ex Aſſyriorum primoribus colonia. Cætera multitudo innumerabilis propemodũ fuit, quæ huc vberrimi agri partitione ꝓpoſita ſponte confluxit. Etymon noſtrũ confirmat Ammianus his verbis: *In hac Adiabena Ninus eſt ciuitas, quæ olim Perſidis regna poſſederat, nomen Nini potentiſſimi regis quondam Semiramidis mariti declarans.* Alia ab ea eſt ciuitas Ninoe in Caria ſita, iuxta Suidam & Stephanum, quippe à

Pelaſgis

Pelasgis Lelegitibus ædificata, vnde & λελεγων πόλις est dicta, inde μεγαλόπολις: Tantum abest, vt illi auctores Niniuen significare voluerint, quod aliqui censent. Scribitur hæc vrbs etiam Hebraice נינוה. Tandem eam Cyaxares diruit & solo æquauit. Excidium illud prædixit Propheta *Naum*, additque causas, *idololatriam*, καὶ ὕβριν ἄκοσμον, καὶ νόμων, καὶ δίκης αἰσχρὰν καταφρόνησιν, in quæ vitia hæc ciuitas post tempora Ionæ iterum fuerat prolapsa.

Ninus Boli filius, Assyriorum & Babyloniæ Rex pulchram significat polem, respondens voci נין. Niniues hic conditor fuit, *vt dictum*, Etiam natus sub eo Abraham, *teste Eusebio*.

Niphates Armeniæ mons, in quo τοῦ τίγριδος πηγαί, id est, Tigridis fontes, *vt scribit Strabo*, nomẽ habet iuxta Arcadium ἀπὸ τοῦ νίφειν, nempe niuium perpetuo casu.

Nix, quę nihil aliud est, quam humidus vapor in mediã aeris regionem subuectus, vbi in nubem condensatus & congelatus descendit, videtur Isidoro nominata à nube. Festus niuẽ interpretatur nouũ ex Græco, quod illi dicunt νέον. Terram illa fœcundat & turbidũ reddit aerem: Nutrit oues & alia animalia, augmentat segetes, imo calefacit terram, quam tegit, idq; per antiperistasin, seminumque germina, ne adurantur, præseruat.

Nixi Dij appellabantur, quos parientium nixibus præsidere putabant. *Festus*.

Noe Patriarcha nomen obtinuit suũ à verbo נוח *quieuit*. Cedrenus appellatum eum scribit à Chaldæis ξίσουθρον.

Nomades Asiæ populi vel potius Africæ, si cum Numidis cõfundas, ἀπὸ τοῦ νέμειν, id est, *pascendo* adepti nomẽ, quod vxores, liberos & animalia veherent secum, quæ vbi vno in loco herbas essent depasti, inde digressi currus papilionesque vna cum suis transferebant in alium locum, & inde rursus in alium pabuli plenum. Strabo scribit regionem vniuersam inter Borysthenem & Istrum maxima ex parte Nomades incolere, eosque vti tentoriis centonum instar, pilo contextis, plaustris vitam degere, circum

tentoria pecora, à quibus victum capiant, comitari, ideoque pascua sectari permutando loca herbosa cum aliis, in quibus quoad alimoniam nihil iã amplius restat. Quo fit, vt multi eos inter Scythas ponãt, qui galeis vtebantur in bello ex crudis coriis, sagittas autem sanie viperina tingebant & sanguine humano immedicabili veneno, quippe quod leui tactu mortem infert, *teste Plinio, libro vndecimo.* Vnde Lucanus: *Tinxere sagittas Errantes Scythæ populi.* Et libro nono: *Noxia serpentum est admixto sanguine pestis.* Vbi nomine pestis intelligit venenum, sanguinem vero humanum.

Nomen dictum quasi notamen, quod vocabulo suo nobis efficiat notas, *vt est apud Isidorum.* Festus vult dictum, quasi *nouimen*, quod notitiam faciat. Apud auctores nonnunquam significat proprium singulorum vocabulum, vt apud Virgilium nomen aui referens *Priamus*, nonnunquã decus aut dignitatem, *vt apud eundem auulsumq́ humeris caput, & sine nomine corpus*, aliquando debitum, *vt notauit Marcellus diligens Grammaticus.*

Nomeclator à nomine *calando*, id est, vocando. Tales enim esse solebant, qui nomina transeuntium ac salutantium Domino suggerebant *l. 7. §. dabitur, ff. de operis Libertorum.* Apud Senecam, *libr. 2. Epistola 16.* Etiam is est, qui litigantes in foro nominatim vocabãt. Quin & eum dictam nomenclatorem inuenio, qui Candidatis seu magistratuum petitoribus solebant esse ad manum. Voluntatis enim populi conciliatio quatuor habebat partes, *nomenclationem, blanditiam, assiduitatem, benignitatem.* Nomenclatio vero eam habebat vim, vt petitor suo quemque ciuem nomine salutaret & appellaret. Fuit ergo illi cum primis elaborandum, vt singulorum ciuium nomina teneret. At quia fieri non poterat, vt tanto in populo tantisque occupationibus omnes cognitas haberet, minister est comparatus, qui singulorum nomina suggereret, & auribus insusurraret, eumque *Nomenclatorem* vocabant. Cicero pro Muræna monitorem appellat. Idem ad At-

ad Atticum: *Ad vrbem*, inquit, *ita veni, vt nemo vllius ordinis homo Nomenclatori notus fuerit, qui mihi obuiam non venerit. Cato iunior persuasit Senatui, vti ipsos, qui Consulatum peterent, per se Romanum populum appellare iuberet, non opera Nomenclatorum. Lex ergo lata, quæ Nomenclatores candidatis adesse vetabat: Eaque lege Cato non exiguam laudem est consecutus, etsi primum multos offendisset.* Primus omnium nomenclator haberi potest Adam, quem agri bestiis & auibus cœli nomina propria imposuisse legimus, eamq; ὀνοματοποιίαν ratam habuisse sapientissimum Deum, quod rebus conuenirent suis, quarum naturam & energiam explicabant.

Nomius νόμιος dictus Apollo, non ex officio pastorali, quo fingitur cœlo extorris Admeti pecora pauisse, sed quia sol, cum quo idem habetur Phœbus, pascit omnia, quæ terra progenerat. Vnde non boum tantum, sed & equorum pastor audit *Iliad. 2. & 21.* Idem est etiam Græcis ἀγυιεύς, id est, *agrestis*, eandem ob causam. Poetæ fabulantur cum Homero boues illi à Mercurio fuisse surreptos, quorum restitutionem cum vrgeret vultu minaci, simul & pharetram furto sublatam animaduertens, ridere fuit coactus. Dedit hæc fabula occasionem, vt haberetur pastorum Deus cum ipsa Pale. Ait enim Maro: *Te quoque magna Pales, & te memorande canemus Pastor ab Amphryso.*

Nonæ non, *vt Isidorus existimat*, à nundinis trahunt appellationem, sed à noua potius Luna, quod principium Lunæ in eas concurreret, *vt censet bonus Grammaticus Festus Pompeius.*

Nonaria Meretrix dicta est Persio *Satyr. 1.* ex quorundam sententia ab hora nona, qua se exercebat, & aphrodisia exercebat. Alij (*quod verius*) deducunt nomenclationem à *Nonis*, quæ inter dies atros à veteribus numerari solebant: Vt illis *Nonaria* sit infausta & infœlix, damnosa quippe iuuenum Charybdis. Diobolare scortum ab obolis duobus arcessit nomen.

Norimberga vrbs ad amnem Pegnitium, idem videtur non-

nullis, quod *Noricus mons*: à Noricis, qui ibi ſedem fixerũt, ducto vocabulo. Caſtrum Noricum olim ibi conſtructum à Claudio Tyberio Imperatore: Vnde & *Neronis caſtrum* eſt dictum. Sub Carolo IV. aucta eſt foſſis profundioribus & amplioribus muris, ita vt hodie ciuitas ſit omnium fere ampliſſima totius Germaniæ.

Noſco deductum à Græco γινώσκειν: Ab eo vero ex parte τὸ γνῶθι σεαυτὸν Deo olim tributum. Egregie Cicero *Tuſcul.* 1. Eſt illud quidem vel maximum, animo ipſo animum videre, & nimirum hanc habet vim præceptũ Apollinis, quo monet, vt quiſq; ſe noſcat. Non enim, credo, id præcipit, vt membra noſtra, aut ſtaturã figuramue noſcamus. Neq; nos corpora ſumus, neque ego tibi dicens hoc, corpori tuo dico. Cum igitur (Apollo) *noſce te*, dicit: Hoc dicit, *noſce animum tuum*. Nam corpus quaſi vas eſt, aut aliquod animi receptaculum. Iuuenalis quoque eidem dicto diuinã tribuens originem, è collo deſcendiſſe canit. Quãquam Plato in Protagora prodat, ſeptem ſapientes communi conſilio aureis literis conſecraſſe Delphis, τὸ γνῶθι σεαυτὸν, καὶ μηδὲν ἄγαν.

Noſocomium ἀπὸ τοῦ νόσου morbo, καὶ τῆς κώμης

Notarius dictus à nota vel notis, quibus olim ſcite & celeriter excipiebant dictata non ſolum, ſed etiam teſtamenta ſcribebant, imo ad alios perſcribebant, quæ celari volebant. De his Martialis:

Currant verba licet, manus eſt velocior illis,
Nondum lingua ſuum, dextra peregit opus.

Meminit & harum Suetonius in Octauio. Cicero quoq; *in Oratione pro Muræna* ſcribit: *cum promulgata eſſet à Cn. Flauio dierum ratio, veritos Iuriſconſultos, ne ſine opera ſua lege poſſit agi, notas quaſdam compoſuiſſe, vt omnibus ipſi in rebus intereſſent.* Itaque formulas actionum ſcribebant notis, id eſt, ſingulis aut binis literis integrum aliquod verbum ſignificantibus, ne à populo poſſent intelligi, atque ideo ſemper earum interpretatio peteretur à Iuriſconſultis. Hanc ſcribendi formulas rationem ad Conſtantini vſq; tem-

tempora seruatam colligunt nonnulli ex isto Constantini rescripto: *Iuris formulæ aucupatione syllabarum insidiantes cunctorum actibus, radicitus amputentur C. de form. & Impetrat. act. sublat.* Rursus earundem meminit Cicero *ad Atticum lib. 13. Et quod*, inquit, *ad te de decem legatis scripsi, parum intellexi: credo, quia διὰ σημείων scripseram.* Inde etiam haud dubie Iurisconsulti ab eodem *primo de Oratore* aucupes syllabarum dicũtur, quod ipsi Leguleij interdum ob variam & incertam vnius literę aut syllabæ interpretationem hallucinentur. Cuiacius *12. Obseruat. cap. 40.* profert nonnullas ex antiquissimo libro notas, dicitq; inuentum esse Notariorum, quod signo *ff.* notauerint *Pandectas*: Vt inanis sit labor alias rationes quærere. Militare autem testamentum potuisse notis scribi, patet *ex l. Lucius. ff. de testament. milit.* Facit & Abbas Tritemius mentionem sexto Polygraphiæ notarum, quibus integrum librum à M. Tullio scriptum iamq; situ & puluere squallentem in Bibliotheca quadam inuenit. Quid de Valerij probi notis dicam: & Pauli Diaconi? Eruit & hoc nostro tempore in lucem multas iuridicas notas Mango quidam industria & labore singulari. Plutarchus in Catone nominat: σημεῖα ἐν μικροῖς καὶ βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμάτων δύναμιν ἔχοντα. Quamquam nec Romani solum, verum etiam & aliæ gentes hominesque concisum hunc scribendi modum in vsu habuerint. Cui enim Ægyptiorũ Hieroglyphicæ literæ nõ sunt notę ex Horo Apolline & Ammiano Marcellino? Quod vero quidam extiterit, referente id Marc. Tullio, qui vniuersum Homeri poema in membranis descriptum leui nucis, putamini includere potuerit, quodque Æliano teste Mirmecides Milesius & Callicratides Lacedæmonius distichon elegiacum aureis literis inscripserint sesamo, de notis intelligendum reor, quibus vtebantur veteres more adeo recepto, *vt apud Galenum 7. de Compositione medicamentorum* mentio fiat Menecratis cuiusdam, qui scripserit ὁλογραμμάτων libellum, hoc est, non compendiose literarum quibusdam signis, sed literis integris conscriptum &

exaratum. Iuſtiniani tempore dictæ fuerunt hæ notæ ſiglæ, traditq; Dion *in Augusto* primum earum apud Romanos inuentorem fuiſſe Mecœnatem, qui eas publici iuris fecit per Acilium libertum.

Notatio, quæ eſt rei notatæ ex origine nominis ſignificatio, Ramo nominis interpretatio, alio nomine etymologia, à notando deducit nominis auſpicium, vel inde, quod (*vt Boetius ſcribit*) rem, de qua prædicatur, nótam faciat.

Nothus, quid ſit, nondum ſat conuenit inter Iuriſconſultos. Ioannes Andrææ, *ex adulterio natum* intelligit: Iſidorus *ex matre ignobili, patre tamen illuſtri*: Hoſtienſis *ex inceſtu*: Alciatus *ex ancillis & meretricibus*: Ripa eum, qui vulgo expoſitus eſt, quique nullam parentum habet notitiam. At Cuiacius *libro quinto Obſeruationis, capite ſexto*: docet naturales filios ſeu nothos, non eſſe ſpurios, aut vulgo quæſitos, ſed eos, qui progeniti ſunt ex concubina domi ſine nuptiis vxoris loco retenta, quam Græci παλλακὴν vocant: Porro ſpurios dici, qui & σκότιοι, alias & *terræ filij* dicuntur, patre quippe incerto genitos, quaſi σποράδην: & ſcortatione, ſtupro, adulterio, inceſtu. quæ vitia in concubinam non cadunt. Hæc præmittere placuit. Quoad etymon: videtur quibuſdam per ἀντίφρασιν dictus, *quaſi minime ſit notus*: Aliis à νω & θεῖος, quaſi *minime diuinus*: θεῖον γάρ τι γνήσιον, ἐν τοῖς κατ' ἀνθρώπων τόκοις. At Nothus eſt ἐστερημένος τοῦ θείου, vt ait Suidas. Itaque per oppoſitionem definire ſolet, ὁ μὴ γνήσιος, ἢ μὴ ἐκ νομίμης γυναικὸς γεννηθεὶς, ἀλλ' ἐκ παλλακίδος, *qui non eſt genuinus, aut è legitima muliere, ſed è pellice procreatus*.

Notus ventus alio nomine auſter, ab humiditate, quæ Græcis eſt νότις, appellatus videtur, vnde *vdus* dicitur Flacco, Græcis ἔφυδρος, ὑγρὸς, καὶ δίυγρος. Sunt tamē alij, qui deflectūt nominis auſpicium, παρὰ τὸ νέειν, ἤγουν βλάπτειν· ὅτι ἄνεμος βλαπτικός ἐστι τῶν καρπῶν καὶ σωμάτων, *quod ſit ventus, qui facile fructus & corpora lædat*, id eſt, *putreſaciat*.

Noua-

Nouacula culter rasorius à verbo nouandi deriuat nomen: Isidorus inde, *quod innouet faciem*, Nimis audacter hoc vltimum addit vir alioqui diligens, & multæ lectionis.

Nouember mensis, Suidæ vel potius Macedonibus Δῖος, nonnullis ἀνθεστηρίων, modo non errent, Hebræis מרחשון, quod nonus à Martio sit, nomen inuenit. Dicitur Hebræis quoque בול, quasi מבול inundatio à cerebris pluuijs *3. Reg. 6.* vt bene dixerit Virgilius *Æneid. 7.*

Sæuus vbi Orion Hybernis conditur vndis. Primo enim die dextrum eius genu mane occidit octauo sinister: Humerus decimoquarto nebulosa, in eiusdem capite stella. Nũquam hic mensis nomen mutauit suum apud Romanos, nisi quod sub Commodo Exuperatorius sit dictus, *vt in eius vita testatur Lampridius.* Celebrabantur hoc mense ludi plebæi in circo: equorum probatio, Mercurialia & epulum Iouis, Athenis ἀνθεστήρια, modo hic mensis cum Anthesterione est idem.

Nouerca, cum sit ea, quam maritus defuncta vxore de integro nouam ducit arcendæ familiæ gratia, facile est videre, vnde Originem ducat.

Nox, νύξ. Dirarum hanc matrem facit Hesiodus, vt & Virgilius Æneid. 15. *Æternam noctem* idem nominat mortem. Græce etiam dicitur εὐφρόνη παρὰ τὸ εὐφρονεῖν, *à bene sapiendo.* Hinc illud: *De nocte consilium, quod animus tum sit liber, & vacuus à curis.* Sunt qui à nocendo deriuant, quod oculis noceat.

Nubes, quæ nihil aliud est, quam crassior vapor in media aeris regione suspensus, qui tandem vi solis in aquam resoluitur, ab *obnubendo*, id est, operiendo, quod cœlum operiat, suam appellationem habet. Hinc & *nouæ nuptæ*, quæ vultum nubent, imo Neptunus quod nubat, id est, nube & mari terram contegat, est dictus. Sed de noua nupta propter antiquitatem paulo plura adiicere operæpretium existimauerim. Caper libro de Orthographia: *Vir ducit, mulier nubit, qui pallio obnubit caput suum genasque.*

Velum autem, quo caput operiebatur, flammeum erat lutei coloris, quod ea assidue vteretur flaminica, cui diuortium facere non licebat. Institutum tamen illud pudoris gratia, sentit Ambrosius, *libro primo, de Abrahæ coniugio.* Comam porro nouarum nuptarum discriminare solebant hastæ cuspide, vel quod monerentur bellicosis iunctæ maritis simplici vti ornatu, & à mollitie alieno, vel quia plæraque ad nuptias pertinentia ad Iunonem referrentur, cui sacra habebatur hasta, vt *docet Plutarchus quæst. Romanarum quæstione 87.* Eædem redimiri solebant corona, *teste Tertulliano, libro de corona* militis, recta etiam indui tunica, qualem prima texuit Caia Cæcilia. Cingebantur quoque cingulo ex ouis lana facto, quod maritus in lecto soluebat.

Hoc modo ornatæ ducebantur ad maritorum ædes sub vesperam à patrimis pueris tribus iisque prætextatis, quorum vnus facem præferebat ex spina alba, vel in honorem Cereris, vt *tradit Festus*, vel quia non nisi in tenebris solita fuerit deduci sponsa ad domum mariti. Dum vero deducebatur, colus fuso & stamineo compta comitabatur. Adde & vtensilia mulieris à puero impubere in vase operto gestari solita. Postes vero ianuæ istarum ædium, in quibus mariti agebant, attingebantur à nubentibus lana, adipe etiam lupino oblinebantur aduersus veneficia. Quapropter vxores, quasi *vnxores nominatas* volunt. Peracta vnctione transiliebant limen, eoque modo ædes intrabant. Quippe religioni habebant in transcendendo contingere limen, ne sacrilegiũ committerent, si virginitatem deposituræ limen Vestę castissimo numini consecratum calcarent. Statui quoq; solebant nouæ nuptæ in pelle lanata propter vetustum hominum morem, & aqua aspergi, vt puræ castæque accederent ad viros. Adhibebantur & his ceremoniis singuli Dij, nempe *Iugatinus*, vt iungerentur mas & fœmina: *Domiducus*, vt nouæ nuptæ ducerentur domum: *Domitius*, vt essent in domo: Manturna, vt cũ viro manerent, vtq; postes vnge-

vngerent, *Vnxia Iuno*. Solebant pariter ad aram Iunonis Iugæ vinculis iungi nubentes veteri ritu in omen futuræ concordię. Sed nec illud ignorandum, non solitas fieri nuptias, nisi captatis auspiciis, sicut docet Valerius, *lib. 2. cap. 1.* vbi antiqua instituta persequitur. Nec nisi Diis testibus coibat coniugii fides. Quos autem Deos inuocauerint, docet Plutarchus *in problematibus* his verbis: *πέντε δεῖσθαι θεῶν τοὺς γαμοῦντας οἴονται, διὸς τελείου, καὶ ἥρας τελείας, καὶ ἀφροδίτης, καὶ πειθοῦς, ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀρτέμιδος, ἣν ταῖς λοχείαις καὶ ταῖς ὠδῖσιν αἱ γυναῖκες ἐπικαλοῦνται.* Mense vero Maio nubere religiosum ducebant, vel quod Maius inter Aprilem & Iunium esset interiectus, quorum alter Veneri, alter Iunoni Deab' nuptiarum præsidibus erat dicatus, ideoque paulo ante esset ducenda vxor, aut exspectandum paulisper: Vel quod hoc mẽse hominum effigies maximo piaculo iacerentur de Ponte: Vel quia Maiores, a quibus Maio datũ est nomen, infensam haberent Venerem: Vel quod hoc mense plerique Latinorum mortuis parentarent. Sed nolo esse prolixior; etiamsi me illa hic subtexisse nemo sanus vitio dederit.

Nugæ a non agendo, vel quod nihil agant, *aiunt Grammatici.* Quanquam Hieronymus Sophoniæ 3. aduersum illum, *nugas qui a lege recesserant, congregaui*, Hebræum esse moneat vocabulum, cum illic scriptum sit נוגי Kimhi dicit esse passiuum & significare *afflictos* a radice יגה *afflixit*. Ab hac voce *Nugigeruli* & *Nugiuendi* sunt dicti veteribus.

Numen Festo quasi *nutus* Dei a verbo *nuo*, quod erat veteribus *nuto*. Apud Poetas pro ipsomet accipitur Deo, qui etiam quædam numina faciunt propitia, quędam aduersa, placanda nihilominus & adoranda, *vt ex Apollonio didicimus*, qui inducit Phineum monentẽ Iasonem, vt Venerem propitiet, sicut Homerus Tiresiam inducit adhortantem Vlyssem, vt sacrificet Neptuno ad expiandam Polyphemi excæcationem. In quam sententiam dictum est quoque a Xenophõte Παιδείας 3. *ἐπεὶ δὲ τάχιστα διέβη τὰ ὅρια, ἐκεῖ αὖ καὶ γῆν ἱλάσκετο χοαῖς, καὶ θεοὺς θυσίαις, καὶ ἥρωας ἀσσυρίας οἰκήτορας εὐμενίζετο.* Sic Helenus monet Hectorem apud Homerum, vt sit au-

ctor matri, Palladem votis & sacrificiis vt placet. Sacra autem propitiatoria Apollonius vocat λωφηῖα, hoc est, ἐξιλαστήρια. Neque hic omittam propter antiquitatem, quod a diuersis auctoribus proditum, non licuisse istius numinis nomen, quod vrbi Romæ præesset, propalare, quod in eo eliminando perierit Valerius Soranus, vel quia elicitum illud iri ab hostibus sibi persuadebant, *vt tradit Plutarchus* ἐν τοῖς ῥωμαικοῖς, atque ita mutando suas sedes, ad hostes simul transire posset vrbis fortuna. Marcellus notat apud Virgilium numen accipi, pro ornatu in eo versu: *vadimus immixti Danais, haud numine nostro.* Propter politiores & criticos adiicere hoc volui, etiamsi alii non ita intelligant, & Brodæus desumtum velit ex eo Euripidis: ἐγὼ γὰρ δαίμονος τοὐμοῦ μετὰ στρατηλατῶν κλεινὸς ἐν κλεινῷ δορί.

Numidia a pascuorũ fertilitate deducit nomen. Νομὸς enim cum pascuũ agrũ, tum pabulum significat. Plinius scribit *lib.* 5. incolas regionis Nomades dici a permutandis pabulis, eo ꝙ mapalia *domos plaustris circumferrent.* At O. in V. mutata facilis sit declinatio ad Numidas. Equidem ante Masinissam pecuariam eos tantum exercuisse, consentiunt omnes. Vnde & Athenæus eos *Libya Nomades* vocat ad septentrionalium Scytharum differentiam, quorum mores etiam hodie referunt incolæ Tartariæ. Regio hæc recens ante bellum ciuile debellata facta est Romanorum prouincia, *teste Dione.* Solet eadem & *Metagonitis* vocari, *teste Plinio.*

Numus a numismate dicitur, quod Græcis est νόμισμα, idque ἀπὸ τοῦ νόμου id est, lege, eo quod cum antea homines vterentur permutatiõe, tandẽ numi vsus scripta lege sit introduct⁹ Equidẽ prima hominũ ętate pecuniã vel numũ signatum nõ exstitisse, tradit Plin. *lib.* 33. *c.* 1. *&* *c.* 3. Budæus *l.* 1. *ff. de Cõtrah. emt. Tiraq. de retract. ligna. §.* 1. *l.* 20. *n.* 20. Eutropius *li.* 2. Forcatulus *Dialog.* 48. A Seruio primum ęs signatum est Romæ, cum ante vterentur rudi: signatum, *inquam*, pecudũ nota, vnde & pecuniæ nomen. Argentum vero signatum Anno vrbis CDXXCV, Q. Ogulnio & C. Fabio Coss. quinque annis ante primum bellum punicum. Notę argenti fue-

ti fuere; *Igæ*, *quadrigæ*, vnde & *Bigati* numi, & *Quadrigati* sunt dicti. Aureus denique percussus, elapsis 62. annis post signationem argentei. Si quis eum rasisset, tinxisset, aut vitii quid indidisset, adde si quis argenteum numum adulterinum conflasset, stanneum quoq;, & plumbeum dolo malo emisset aut vendidisset, illi lege Cornelia damnato aqua & igni interdici solebat, *vt ex Digestis, Suetonii Augusto, & 3. Ciceronis de natura Deorum apparet.* An vero hęc dictio duplici M. scribi debeat, disputatur à Tiraquello de *Retract.* à *Zasio Consilio 16.*

Nucetum, locus nucibus consitus, a nuce, vt *Lauretum* a lauro, *Rosetum* a rosis, *quercetum* a quercub⁹. Meminit huius vocis Statius Syluarum *l.* 1. Tertullianus *aduersus Valentinianos,*

Nuntius. Huius vocis ratio pendet Varroni παρὰ τὸ, νέον *a rebus nouis ferendis.*

Nundina Dea a nono nascentium infantium die est dicta. Nundinæ item a nono die, quasi *nouendinæ*: quippe cum in finem institutæ, vt rustici octo diebus essent in agris, nono vrbem repeterēt legum accipiendarum gratia. Quod ipsum vt a quouis intelligatur, necessarium omnino, vt quędam hic de legum rogatione annotentur. Legem laturus magistratus primum eam scribebat domi, cumque iuris peritis consultabat, ne quid contra populi rem aut voluntatē sanciret, aut ea, quæ a se inuicem dissiderent, scriberet: ne sua lege aliquod sibi suisque commodum videretur quærere, id quod *Licinia* & *Æbutia* leges fieri vetuerant: ne vna rogatione res plures simul complecteretur contra Cæciliā & Didiam: addita exceptiōe, *si quid ius non esset rogari, ne esset rogatum*: Item *si quid latum esset contra alias leges, vt hoc esset ei impune, qui eam legem rogasset.* Scripta lege referebat eam Legislator ad Senatū, vt ex illi⁹ sententia ferens maiorē suæ legi cōciliaret auctoritatē. Inde vero publicabatur, vt cuiuis eā inspiciendi esset potestas, tū vt intercedi posset ante, quā ferretur, & cuiuis ante statuere liceret, antiquanda suffragiis an accipienda lex esset. Spatium promulgationis cuiuscumq; legis erat trinundinū, id est, *trium nundinarū tempus*, vel dies

viginti septem. Cum enim nundinarum caussa ex agris conuenirent in vrbem, *vt antea dictum*, ad tantum vsque tempus patere voluerunt leges, vt ter a rustica plebe cognosci & legi possent. Nundinarum originem quidam iuxta Macrobium Romulo assignant, quem communicato regno cum T. Tatio, institutis sodalitatibus & sacrificiis, nundinas quoque adiecisse affirmant. At alii Seruium Tullium eas instituisse existimant. Geminius vero prodidit nundinarum diem cœptum celebrari regibus exactis, quod plerique de plebe, repetita Seruii Tullii memoria, ei in nundinis parentarent, cui sententiæ etiam Varro astipulatur.

Nuptiæ. Vide Nubes.

Nux nomen Latinis generale, atq; ita omnia duro operimēto tecta, quippe castaneas, *amygdala*, *pistacia*, *pineasque nuces* complectens, specialiter *iuglandes* & *auellanas*, a nocendo habere videtur nomen. Grauis enim est, *vt tradit Plinius*, capiti humano iuglandium vmbra, omnibusque iuxta satis, vt & taxi & inter flores narcissi. Quin Græci ab hac capitis grauedine *iuglandes* κάρυα, & auellanas λεπτοκάρυα vocant. Optime ergo Plutarchus de hac arbore in nostram sententiam *Sympos. 3. cap 1.* πνεῦμα, inquit, βαρὺ καὶ καρωτικὸν ἀφιέντα λυπεῖ τοὺς ὑπ' αὐτὴν κατακεκλιμένους. Et Ouidius in Elegia de nuce: *Me, sata ne lædam, quoniam sata lædere dicor, Imus in extremo margine fundus habet.* Minus ergo recte sentiunt, qui ideo a nocendo dictam volunt, quod noceat, dum frangitur dentibus. Præseruat aduersus pestem electuarium de nucibus comparatum ex iuglādibus, foliis rutę, ficubus, & salis pauxillo vel croci. Recentes commendabilis sunt saporis & minus noxiæ: Vetustiores autem non plane innocentes. Tenerescunt tamen, si quis nucleos putamini exemtos in aquā frigidam coniecerit, & per noctem vnam macerari permiserit. Arbor ipsa frigidū amat solum, & perticis percussa fructum dicitur reddere copiosiorem in annum futurum. Apud Persium relinquere nuces, tantundem ac pueritiam relinquere. Ludunt enim pueri nucibus, quas & olim gratas illis in ludendo fuisse, testis est Seneca *1. de ira.*

Nymphæ an sint iuxta Phurnutum fontes aquarum dulciū sic dictæ ἀπὸ τοῦ ἀεὶ νέας φαίνεσθαι *quod semper iuuenes appareant*, an vero nomen habeant, cum virgines sint, a pudendi muliebri parte (sit dictis venia) quæ ad virilis interdum membri similitudinē excrescit & arrigitur, *vt Pollux scripsit*, bonis & eruditis diiudicandam relinquo. Ego iam porro earum genera nominumque originem persequor. Quędam itaque illarum sunt dictæ οὐρανίαι, ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, id est *cælo*, aliæ ἐπίγειαι *terrestres*, ἀπὸ τῆς γῆς. quarū quædā versantur in montibus dictæ propterea ὀρειάδες, ὀρεστιάδες, & ὀροδεμνιάδες, ἀπὸ τῶν ὀροδάμνων, id est, *ramis & stirpium germinibus*: quędam in pratis & lacubus, dictæ propterea λειμωνιάδες in Sophoclis Philocteta, & λιμνάδες, vel λιμνατίδες. Aliæ rursus ποτάμιαι ἀπὸ τῶν ποταμῶν, id est, *fluuiis*, θαλάσσιαι, ἀπὸ τῆς θαλάσσης, id est, *mari*. Δρυάδες & ἁμαδρυάδες, ἀπὸ τῶν δρυῶν, a quercub⁹, Napeæ, ἀπὸ τῶν ναπῶν, id est, *saltibus & locis*, quæ sunt consita arboribus, *Naiades fontium Nymphæ* παρὰ τὸ νάω, quod est fluo. Alias etiam πηγαῖαι & κρηναῖαι appellatæ. Sophocles in Philocteto in vniuersum nominat ἐνύδρους. Addi his possunt Nereides, de quibus suo loco, Ephydryades, quæ versantur in aquis, πυρσωνίδες, ἀπὸ τῶν πυρσῶν, id est, *facibus*. Quæ prętereà earum nomina cum generalia, tum propria quamplurima recensentur ab auctoribus, relinquo Gyraldo, Natali & aliis, cum hæc nostra sint illa, quorum vtplurimum meminerunt boni auctores. Hoc addendum, Nymphas quandoque dictas non solum Musas, sed etiam sponsas, *vt est videre apud Ouidium in epistola Penelopes ad Vlyssem.*

Nymphea, siue eo nomine cum Zonara Monacho publica intelligas palatia, in quibus celebrari solebant nuptiæ ab iis, qui habitabant angustius, siue loca publica delectationis, & voluptatis gratia ædificata, certe a Nymphis ipsis, aut earum statuis appellationem trahunt. Mirum quid de Nymphæo iuxta Apolloniā inuenias apud Dionem *lib.* 41. Est & Nymphæa Ptolemæo insulę nomen *iuxta Sardiniam.*

Nysæus dictus est Bacchus, quod ad furorem sit stimulus. Etenim νύσσω est *pungo*. Ita nonnulli. At alii malunt deriuare no-

men ab antro inter Phœniciam & Nilum, vbi, auctore Diodoro, a Nymphis educatus est Bacchus, cum eo missus esset a Ioue per Mercuriũ. Vnde ab *Ioue Nysaq; Dionysiũ* dixerũt.

O

Obadia Propheta dictus ab עבד *seruiuit*, & יה *Domino*.

Obed Ædom agricolam significans terræ inseruientẽ, deriuat nomen ab עבד *seruiuit &* אדמת *terra*, Huc refer & nomen Obed filii *Ruth* & *Boos*.

Obeliscus saxum ingens & asperum, specie quadrata, in excelsum consurgens, sed gracilescens paulatim, læuigatum tamen artificis manu, multasq; notas Hieroglyphicas vndique ei incisas repræsentans, nempe volucrum & ferarum, a veru similitudine, quod ὀβελὸν nominant Græci, est nuncupatus. Ammianus Marcellinus meminit *libro* 17. obelisci ex Hermapione quodam cum sua inscriptione in circo maximo, constitutum quidem ab Octauio Augusto, sed excisum a rege Semneserteo, quo regnante Pythagoras in Ægypto fuit. Altus ille erat centum viginti quinque pedes & dodrantem præter basim, *vt refert Plinius lib.36.c.9.* Vbi etiam alterius obelisci mentionem facit in campo Martio, vt & aliorum regum Ægypti opera excisorum & erectorum. Soli eos dicatos constat ex eodem Plinio, primumque eorum auctorem Mitrem vel potius Mestrem somno monitum, qui olim in Solis vrbe regnauit. Sunt autem ab illis erecti, qui vel sibi ipsis, vel aliis nomen æternum & gloriam comparare volebant, vt Græci ἄξιον ὀβελίσκου dixerint eũ, cui maximi quique debebantur honores. Meminit & Isidorus primi obelisci erectoris, quem male nominat Mesprem, aliamque etiam caussam adfert, quam Plinius, *Origin. lib.18. cap. 31.* Ἐκ παρέργου addendum, obeliscum fuisse incussum veteri Atheniensium numo.

Obesus ab obedo, quod est circumrodo ἀκύρως καὶ κατ' ἀντίφρασιν. Nobis enim *pinguem & torosum* significat, cũ alioqui iuxta notationem *macilentum* & *gracilem* significare deberet.

Oblatio ab offerendo deducitur, sicut vox Græca προσφορὰ ἀπὸ τοῦ προσφέρειν, Hebræi nominant קורבן. *Corban*, omne donũ seu munus Deo, siue de frugibus, seu de pecoribus aliisue re-

bus oblatũ eo nomine cõprehendentes. Eſt enim nomẽ generalius quã מנחה Vn de & donaria in gazophylaciũ tẽpli illata, appellauit hac voce Dominus Chriſt' apud Marcũ. Etiamſi & ipſummet ærariũ ſacrũ patria Iudęorũ lingua appellauerit Corbonam, *teſte tripartita hiſtoria, libro. 3. cap. 6.* Deſcendit autem a קרב *appropinquauit* vel *adduxit*.

Obolus numi genus minutum nomen hic tulit, quod Athenienſiũ numus ὀβολὸν obeliſcum incuſſum oſtentauerit.

Obrizum aurum, ꝙ Plinius *lib. 35. c. 3.* ſimili colore cum igni rubere dicit, ꝙque quo ſæpius arſit, eo magis proficit ad bonitatẽ, vt Hieronymus in Hieremiã, ſic appellatũ, quaſi *Ophirizũ*, ꝙ ex Inſula Ophir laudatiſſimũ aduceheretur aurum. Iſidorus vult accepiſſe nomẽ, ꝙ obradi atq; ita ſplendeſcere ſit ſolitũ. Hermolaus Barbarus trahit a Græco ὄβρυζον, ꝙ eſt *ſyncerum*. Turneb' quoq; notat ex veteri Onomaſtico: *Obriſon. ſplendor auri*. Cũ etiam apud Danielẽ legis: *Et ecce vir vnus veſtitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo, annotat* interpres aurum obrizum dici *mundiſſimum*, quale & purum putum aurum dicimus, græci ἄπεφθον χρύσιον, vel quod multipliciter ſit coctum atque purgatum. Qua ratione & puſtulatum *argentum* dicitur Suetonio.

Obſcænum (vt Varroni placet) dictũ a ſcena, quod ibi omnia turpia fierent & dicerentur, ſicut præcipue conſtat ex ludis floralibus: Vel *ſecundum Pompeium* ab Oſcis, quibus ſpurcarum libidinum frequens fuit vſus, ꝙ eſſent αἰσχροὶ. i. Hinc & verba impudentia nominãtur *obſcæna*, interpoſita dictioni litera B. ob Euphoniam. Scribit & Nonius *obſcænum* eſſe *immundum*. Dixit enim Virgilius. *obſcœnas pelagi ferro fœdare volucres.*

Obſes quia dicitur, q a patria principibus fidei ſeruandæ gratia cũ honore cuſtodiendus traditur, vult Feſtus dictum obſidẽ quaſi ob fidem, quod detur ob fidem patriæ pręſtandam.

Obſidio ciuitatis aut propugnaculi alicuius ab obſidẽdo Hinc & obſidionalis corona, quæ (*vt de verbo ad verbũ ex Feſto repetã*) datur Imperatori, ei, qui obſidione liberauit ab hoſtib' obſeſſos. Ea fieri eſt ſolita ex grãine viridi fere ex eo loco decerpto, in quo erant incluſi. Herbam autem victoriæ ſignum

fuiſſe apud antiquos, ideoque victos herbam porrigere ſolitos, quaſi qui terra & altrice etiam humo cederent, idem breuibus attingit. Dicit *euiſmodi duas P. Decio datas: Vnam quidem ab vniuerſo exercitu, alteram ab iis, qui fuerant in præſidio obſeſſi.* Accepit & eam L. Sicinius Dentatus, qui Achilles Romæ fuit exiſtimatus, quod centies & vicies pro Repub. depugnaſſet, coronis donatus viginti ſex, & in iis aureis octo, ciuicis quatuordecim, muralibus tribus, obſidionali vna. Meruit & hanc coronam Qu. Fabius Maximus, præfertque eam Plinius *lib. 22. cap. 3. & 4.* omnibus aliis: quod reliquas Imperatores militibus dent, aut ipſi milites militibus: Hanc vero miles det Imperatori. Spectatiſſimum itaq; virtutis illa fuit inſigne, primuſque omnium ea fuit donatus a Minutio & toto exercitu Cincinnatus, quod eſſent ab obſidione liberati ipſius opera.

Obſoniũ Latinis, vt Græcis ὄψον, propriè eſt omne id, quo veſcimur præter panem, vel quod vna cũ pane comedimus. Cũ vero obſonia ſint multa, obtinuit tamen piſcis, *teſte Plutarcho 4. Sympoſ. Problem. 4.* vt vel ſolus, vel præcipue obſonium (*opſonium* alii) appellaretur per antonomaſiam, cum reliquis omnibus antecellat virtute. Neq; enim ὀψοφάγους vocamus, q bubulis delectantur carnibus, *vt Hercules*, nec qui ficubus veſcũtur, *vt Plato*: aut uvis, *ſicut Arceſilaus*, ſed potius eos, qui multũ verſantur in foro piſcario, vnde & ὀψοφάγοι ſunt dicti. Etiãſi veteres ẽt obſonia vocauerint militũ cibaria, quæ antiquiores nominabãt τροφὰς, Latini *ſtipendia*, cũ numeraretur pecunia ad victũ. Atq; hinc ὀψωνιάζειν, *ſtipendiũ præbere* Diodoro *lib. 16.* Dicũt ẽt Latini *obſonare* vel *obſonari* deducta voce a Græcis: Hinc porro *obſonium*. Apud Hebræos viri potius q̃ mulieres obſonare ſolebant, quas domo exire inhoneſtum habebatur. Ideoq; vxores ſæpius in publicũ prodeuntes per cõtumeliã nõinarunt יוצאות *exeuntes* & *vagas*. Notandũ & illud ex Athenæo, Domino conuiuii apud veteres, ſimul ac decubuiſſet, ſchedulam offerri ſolitam, quæ deſcripta ordine obſonia omnia haberet, vt ſciri poſſet, quid primo & quid poſtremo eſſet miſſurus coquus. Sed de his ſatis.

Obſto-

Obstetrix, quæ fœminæ parturienti est præsto, dicta ex eo, q opem ferat, vel (*vt Ambrosius interpretatur*) quod obsistat, ne recens editus fœtus defluat in terram. Plinius & Aristoteles sæpe obstetricum testimonia citant, vtpote eiusce modi rerum peritissimarum. Quid, quod sæpe contingat, diutino vsu exercitatas callere eas nonnulla, quoad mulierũ affect⁹ melius quibusdam medicis.

Oceanus, cuius nomine magnum illud mare, quod terram ambit, & in quod sese exonerant maria mediterranea, intelligitur, a celeri fluxu vendicat nomen. Etenim ὠκὺς est *celor*, τὸ νεῖσθαι est *fluere* vel *natare*. Patrem eum appellarunt rerum omnium, qui cuncta ex humiditate constare & ali suspicabãtur. Id quod etiam Metaphys. 1. annotatum ab Aristotele, & Thaletis sententiam respicit, qui principium rerum fecit aquam. Hinc forte & Orphei illud, Νηρέα μὲν πρώτιστα καλῶ πρέσβυστον ἁπάντων: tum quod de prima illa rerum confusione (Hesiodus nominat *Chaos*) est adnotatum suo loco. Homer⁹ equidẽ disertis verbis *Iliad. 14.* canit ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα τηθύν. Et *21. Ilia.* ad nominis etymon veluti alludens, ait: Ἐξ οὗ περ πάντες ποταμοὶ, καὶ πᾶσα θάλασσα, καὶ πᾶσαι κρῆναι, καὶ φρείατα μακρὰ νάουσι. Eadẽ ratione & ποσειδῶνα γενέθλιον vocat Apolloni⁹. In Euripidis Oreste audit ταυρόκρανος, quod *taurino sit capite*, dicitur & βαθυδίνης *quod e profundo moueatur*. Obseruatu dignum hoc loco, maris Atlantici nomen olim multo latius acceptum, quam nunc accipi solet, pro Oceano videlicet. Legimus enim in somno Scipionis omnem terram, quæ colitur a nobis, Atlantico mari circumfundi. Scribit & Strabo, Indiam desinere in mare Orientale, & in Austrinum, Atlantici partem, qui ẽt auctor, & alio in loco in se coire testatur Atlanticũ mare. Et Aristoteles *libro de mundo*, si modo est eius: τὸ δὲ πέλαγος τὸ ἔξω τῆς οἰκουμένης ἀτλαντικὸν καλεῖται, καὶ ὁ ὠκεανὸς περιῤῥέων ἡμᾶς. Herodotus quoque tantum duo vniuersi maris nomina nouit, cum *Atlanticum* mare & *Rubrum*, tum quod Græci nauigãt, dictum postea *Mediterraneum*, vnum esse. & idem scribit, Caspium vero esse alterum. Quo sensi forte Z.

zimus Rhenum se in Athlanticum mare exonerare tradit.

October mensis ὁ ὀκτώβριος Græcis, Macedonibus ὑπερβερεταῖος Athenienſibus πυανεψιών, Ægyptiis Ἀθὺρ, Hebræis תשרי & אתנים, 3. *Reg.* 8. Bœotis quoq; Δαμάτριος, *teste Plutarcho, libro de Iside*, quasi *septimus imber*, appellatus, videtur Latinis, vel quod a Martio esset *octauus*. Nominauit & eum Domitianum a suo nomine Domitianus, *teste in eius vita Suetonio*. Quin & Faustinum dictum in honorem Faustinæ vxoris, M. Antonini Imperat. & a Commodo Inuictū, ex Iulio Capitolino, & Ælio Lampridio didicimus. Celebrari solebant hoc mense Meditrinalia, a medendo dicta iuxta Varronem, quod tum nouum ac vetus vinum medicamenti caussa libarent & degustarent, sicut Athenis θεσμοφόρεια, *vt testatur Plutarchus in Iside* his verbis, Καὶ γὰρ Ἀθήνησι νηστεύουσιν αἱ γυναῖκες ἐν θεσμοφορίοις, χαμαὶ καθήμεναι. ὅτι δὲ μὴν οὗτος περὶ πλειάδα σπόριμος, ὃν ἀθὺρ Αἰγύπτιοι, πυανεψιῶνα δὲ Ἀθηναῖοι, Βοιωτοὶ Δαμάτριον καλοῦσι. Varinus eodem mense testatur acta Athenis Ἀπατούρια per tres continuas dies, quarum primam, δορπείαν nominabant, alteram ἀνάρρυσιν, tertiā, κουρεῶτιν. Ipsis Idibus Octobris immolabatur Romæ equus Marti, in campo Martio, de cuius capite non leuis esse solebat contentio inter Saburanos & Sacrauienses, *teste Festo*. Agebatur & armilustrium, in quo rem diuinam faciebant armati, & inter sacrificandum canebant tubis. Tum quoque iaciebant coronas in fontes, & puteos coronabant, ludosque victoriæ celebrabant, a P. Cornelio Silla primum bello ciuili institutos. Coniicit & Dio in hunc mensem Augustalia propter reditum Augusti, compositis rebus in *Græcia, Asia, Syria, Parthia, & Sicilia*, olim celebrata. Sed & Iudæi, diuino mandato in hoc mense celebrabant festum Tubarum, septimo videlicet die. Recentiores primum eiusdem diem nominant ראש השנה *anni caput vel initium*, & primos decem dies, עשרת ימי תשובה id est, decem pœnitentiæ dies, Itaque in illis multas dant eleemosynas, quib. se Dei iram placaturos existimant; vt & *Eberus notauit*.

Oculus ab occulendo Grammaticis dictus, Græcis ὀφθαλμὸς παρὰ τὴν τοῦ ὀπτεύειν δύναμιν, *a videndi facultate*.

Oc-

Ocymum, quod conuitiis lacessitum vberius & celerius nasci tradidit Theophrastus, vt & per autumnum durare, & tonsum regerminare, nomen suum deriuat a nascendi celeritate, *teste etiam Festo Grammatico*, vel potius, quod aluum celeriter cieat, *vt Varro & Plinius testantur*. Nam τὸ ὠκὺ celeritatem significat Græcis. In vinea illud seri iubebant veteres, quod pabuli instar esset, & vmbræ patiens, celeriter tamen proueniret. Chrysippus censuit stomacho esse inutile, sicut & vrinæ, & oculorum claritati.

Ode modulatus sermo, nomen est deductum ab ἀοιδὴ voce in ᾠδὴ contracta. Etymologicon magnum deflectit ab εἴδω τὸ γινώσκω, cui addita intensiua particula fit ἀείδω. Hinc autem nomen ἀοιδὴ, & facta crasi ἀοι in ῳ. ᾠδὴ.

Odullam, oppidum in tribu Iuda, nomen inuenit ab עַד *testimonio*, & דלים *pauperibus*.

Oeconomus οἰκονόμος, pecuniæ & frugum, imo omnium, quæ domin' possidet, dispensator, ἀπὸ τοῦ οἰκονομεῖν, quod est, *domesticæ rei curam habere*, nomen arcessit. Alias atius significationem extendit. Nam & œconomi dicuntur, quibus Ecclesiasticarum rerum gubernatio, & dispensatio conceditur Episcopi consensu, *Iubemus, in princ. C. de sacrosanct. eccles.* Capite vltimo Epistolæ ad Romanos fit mentio, οἰκονόμου τῆς πόλεως, quem Hieronymus transtulit *ciuitatis arcarium*. Quanquam Scæuola I C. *procuratorem vel curatorem vrbis* exponat. Nazianz. dixit τὸν τῆς ψυχῆς οἰκονόμον, id est, *animæ dispensatorem*. Item τοῦ μυστηρίου οἰκονόμον, *mysterii dispensatorem*.

Oenophorum, vas ferens vinum, vnde & illi nomen. Nam οἶνος est *vinum*, φέρω fero. Vtitur ea voce, cum Persius, tum Iuuenalis. Plautus ad eundem modum, formato vocabulo, pro *vinaria cella*, dixit Oenopolium, Lampridius, *Oenophylaces*, cellæ vinariæ custodes. *Oenophorus* autem, non tam vas vinarium est, quam minister vinum ferens, qualem inter reliqua Praxitelis opera commemorat Plinius.

Oecumenicum Concilium ex vniuerso terrarum orbe collectis hominib' celebratum nomen habet ἀπὸ τῆς οἰκουμένης,

terrarum orbe. Tantundem ergo atq; vniuersale Concilium. Discrimen huius a quolibet particulari, quia Cedrenus in Historiarum compendio diserte & eleganter exposuit, placet & eius subiicere verba: *Sciendum est*, inquit, *etiam alias certis in locis fuisse synodos, quarum decreta habemus, tametsi ea, in numero sex istorum conciliorum (œcumenicorum) non exstent. Tale fuit, quod Ancyra est actum: Itē Neocæsarea, Gangris, Antiochia, Laodicea, Sardica, Carthagine. Hæc enim coacta sunt ob quæstiones certis locis obortas, neque iussu Imperatorum, neq; iis præsentib. Quin etiā horum quædam habita sunt, priusq̄ Christiani exsisterent imperatores. Ceterū illa œcumenica fuerunt dicta, quia iussu imperatorum sacerdotum principes, qui per imperium Romanum diffusi habitabant, conuocarentur, & quia in quouis horum, præcipue sex istis, de fide fuit quæsitum, & actum suffragiis, editumq; decretum, seu dogmatica definitio, quam nominat ὅρον δογματικόν.* In vltimis his verbis, quib. auctor explicare conatur nominis originem, sciendum illum, non tā proposuisse τὸ ἔτυμον, cum nullam τῆς οἰκουμένης fecerit mentionem, quam rem ipsam.

Oedipus Laii Thebanorum regis & Iocastæ filius, ἀπὸ τοῦ οἰδήματος τῶν πόδων, id est, *tumore pedum*, nomen arcessit, vt & Euripides vult. Et Seneca, *forata ferro gesseras vestigia, tumore nactus nomen, ac vitio pedum.* Quod ipsum quidem, quo pacto se habeat, vt a quouis intelligi possit, necessarium omnino, vt ab initio rem totam repetamus. Laius ergo sumta vxore Iocasta Creontis filia, cum diu caruisset liberis, oraculum consuluit, essetne filios habiturus. Tulit responsum, *non conducere sibi prolem habere, quod qui ex eo filius proditurus esset, patrem esset neci daturus, aduersaq; fortuna domum funestaturus.* Accepto responso, cum tandem natū sibi infantem cognouisset, præcepit primum exponi, ferro traiectis pedibus. Vnde cum pedes intumuissent, Oedipus est nominatus. Verum cum domestici nequaquam exponerent, tradiderunt eum seruilis conditionis mulieri, Polybi vxori, quæ filios hactenus habere non potuerat. Cum iam adolescet, de infante exposito rursus Deum consulere constituit

tuit Laius. Quo tempore Oedipus quoque certior factus status sui forte ad Pythiam ibat, de suis parentibus inquisiturus. Hic contingebat apud Phocidem incidere Oedipú in patrem Laium, qui tum de via eum cedere superbius cum imperasset, Oedipus ira commotus interemit patrem, ignorans tamen esse patrem, idque accidit, quo tempore Sphinx in agrum Thebanum erat immissa, ab irata Iunone. Eius celebre est ænigma, *Primum Bipes, inde quadrupes, cum sola ipsi vox est: Deinde tripes, mutans solummodo vocem ex omnibus animalibus istis, quæ vel reptant per terram, vel errant in fluctibus, aut denique per æthera volant. Verum vbi gressum accelerat, tum illi vires deficiunt & segni languore torpent membra.* Proponere solebat ænigma illud prætereuntibus, residens in colle Phyceo, & si quis soluere non potuisset, eum Sphinx vnguibus dilacerabat. Sed has ambages soluit Oedipus, vnde Terentii illud: *Dauus sum, non Oedipus.* Meminit & eius Plautus in Penulo. Dictum vero Sphinga Grammatici putant, παρὰ τὸ σφίγγειν, quod hominum mores suis ænigmatibus constringeret. Hominem autem illa ænigmate suo significare voluit, qui primum infans manibus simul & pedibus, instar quadrupedis repit, firmior hinc factus, est bipes. Demum senex & imbecillis, tanquam tripes baculo innixus progreditur. Adiecisse me etiam illud propter celebritatem, quanquam fabulosum sit, nemo (opinor) bonus & eruditus vitio dabit, quando hisce etymologicis semper aliquid adiicere placuit ex perenni Musarum fonte, quod bene doctos, non nasutulos & semipaganos, oblectet, quales inuenias hoc tempore quamplurimos. Sibi tamen in sua ignorantia mirifice placentes, propter huius aut illius loci in quopiam auctore, aut legis cognitionem.

Oenotria dicta Italia non a vino, quod Græcis est οἶνος, *vt visum Seruio*, sed ab Oenotro Arcade Lycaonis filio, qui primus traiecto sinu Ionio Italiam incoluit, vt *scribit Halycarnasseus*, cui Pausanias in Arcadicis subscribit. Verba Dionysii sunt hæc: πρῶτοι γὰρ Ἑλλήνων οὗτοι περαιωθέντες τὸν

Ἰόνιον κόλπον ᾤκησαν. Ιταλίαν, ἄγοντος αὐτὺς οἰνώτρυ, τῦ λυκάονος.

Oestrus insecti genus horrisono strepitu circumsonans, & bobus infestum (*Tabanum* vocat Plinius) ἀπὸ τῦ οἰστρεῖν, quod insanire significat, deducit nomen, quod armenta in furorem agat. Meminit eiusce rei Virgilius *Georgic. 3.* his verbis:

Est lucos Silari circa, ilicibusq; virentem
Plurimus Alburnum volitans, cui nomen Asylo
Romanum est (œstron Grais vertere vocantes)
Asper, acerba sonans, quo tota exterrita syluis
Diffugiunt armenta: furit mugitibus æther
Concussus, syluaq;, & sicci ripa Tanagri.

Seneca ad Lucilium: *Hunc quoque Græci œstron vocant pecora totis saltibus dissipantem, asilum nostri vocabant.* Meminit eiusdem Apollonius *libr. 1.* cum taurum dicit aliquando percussum ab œstro edere mugitum erecta ceruice. Verba eius sunt: ἄλλοτε δ' ἱστάμενος καὶ ἀνὰ πλατὺν αὐχέν' ἀείρων ἵησιν μύκημα κακῷ βεβολημένος οἴστρῳ. Et Homerus Odyss. χ. οἱ δὲ φέβοντο κατὰ μέγαρον βόες ὣς ἀγελαῖαι, τὰς μέντ' αἰόλος οἶστρος ἐφορμηθεὶς ἐδόνησεν ὥρῃ ἐν εἰαρινῇ.

Officium quin ab officiendo, quod veteribus erat efficere, sit deriuatum, non est quod dubitet aliquis. De officiis itaque libros inscripsit Cicero, cum quid in tota vita cuique agendum sit pro ætate, conditione, vitæ genere, pro temporum, locorum, personarum diuersitate, vnumquemque docere nititur. Atq; hoc opus primum omnium aliorum (quod forte maxime ita necessarium arbitrarentur) inuenta typographia, æneis characteribus impressum fuisse Moguntiæ a Petro Gernshemio, Ioannis Fustei puero accepimus. Græce dicitur *officium* τὸ καθῆκον vel κατόρθωμα, quod definiunt esse πρᾶξιν ἀκόλουθον ὀρθῷ λόγῳ, ἢ νόμου πρόσταγμα, quæ vox etiã ad bella se extendit. Καθῆκον autem dicitur a κατὰ & ἥκω *venio*, vsitate magis quam commode vsurpata voce, cuius tamen auctorem faciunt Zenonem, Laertius & Suidas, etiamsi apud Demosthenem & Xenophontem quoque legatur. Cicero

cero duo officiorum genera statuit, ex Stoicorum sententia. *Unum*, quod perfectum vocant, græce κατόρθωμα, coniunctum cum fine boni, *Alterum* medium seu incoatum, græce καθῆκον μέσον, quod per se nec sit bonum, nec malum. Isidorus multa officiorum genera enumerat in rebus diuinis, nomenque deriuat nobiscum ab efficiendo. Nec refert, primam siue initialem literam esse diuersam, cum veteribus idem fuerit officere, quod nobis efficere. Quapropter recte & Festo ab efficiendo dictus *officiosus*. Sunt tamen multi, qui per Antiphrasin dictum volunt officium, quod prosit multis, officiat nemini. Minus tamen probata grauioribus Criticis eorum sententia. Singulare illud, nec omittendum, officium apud bonos auctores quandoque accipi pro nuptiis, vt *ad officium venire*, tantundem sit, atque *ad nuptiarũ celebritatem venire*. Scribit enim Tranquillus in Caligula, eum imperasse ad se deduci Liuiam Horestillam C. Pisoni nubentem, cum & ipse ad officium venisset. Vnde & Iuuenalis *Satyr. 2.* loquens de nuptiis, ait, *Officium cras primo sole mihi peragendum in valle Quirini. Quæ caussa officii, quid quæris? nubit amicus.*

Ogrgia dicta est olim Attica, quam Stephanus ab Ogyge rege fabulose deriuat, cum præstet Ægyptiacam esse notionem. Etenim inter Ægypti cognomenta memoratur *Ovygia*, certumque adeo est, Atticam tenuisse Ægyptios. Celebrat & eiusdem nominis Insulam Homerus contra Africam sitam, alio nomine *Æeam*, quam inhabitauerit Calypso filia Atlantis. Fuit & ὠγυγία vrbs maximum Hæmi spatium complexa, alio nomine iuxta Nicetam *Peristhlaba*. Forte ab eisdem Ogygiis siue Ægyptiis colonis aut conditoribus hæc nomina, vt & *mœnium Ogygiorum seu Thebanorum*, quæ Festus alios secutus etiam ab Ogygo conditore dicta existimat. Audiendus & hic Pausanias, qui in Bœoticis scriptum reliquit, τὴν Θηβαΐδα οἰκῆσαι πρῶτον Ἔκτηνας, βασιλέα δὲ εἶναι Ἐκτήνων ἄνδρα αὐτόχθονα Ὤγυγον· καὶ ἀπὸ τοῦδε τοῖς πολλοῖς τῶν ποιητῶν ἐπίκλησις ἐς τὰς Θήβας ἐστὶν Ὠγύγιαι.

Olitor ab oleribus, id est, hortensib⁹ herbis nomen inuenit. Cõ-

mendant ea in cibo Christianorum, præcipue Paulus Apostolus & Hieronymus, cum ille infirmos olus vult manducare, hic vero languentium cibos vocat olera. Suadet idem Hieronymus in Epist. *esse ea moderate edenda, quod noceant sumta immodice.* Numerantur inter ea, *Lactuca, Intybum, Beta, Sonchus, Malua, Brassica, Atriplex, Spinachia, Blitũ, Portulaca, Rumex, Apium, Buglossa, Eruca, Nasturtium, Scãdix, Ocymum, Anetum, Anisum, Fœniculum, Vrtica, Hyssopus, Origanum, Satureia, Maiorana, Pulegium, & alia sexcenta.*

Olor vox creditur latina, vt cygnus origine græca descendens ἀπὸ τῦ κύκνυ. Haud desunt tamen, qui eam inclinent παρὰ τὸ ὅλον καὶ ὡραῖον, quasi *totus sit pulcer.* Quo mirum non sit, fingere Poetas Veneris currum ab oloribus trahi.

Olor, etsi latina vox sit, haud desunt, qui dictum putant, quasi sit ὅλος ὡραῖος *totus venustus & speciosus.* Aquilam hic, si prouocatus fuerit ad pugnam (vt solet) robore alarum vincit. Multa huius auis copia in Frisia est, vbi & in mari, & in fossis mediterraneis viuit, maxime ferox & sæua in alios cygnos, cum nidificat & ouis incubat. Crebras itaque tum videas pugnas ac dimicationes, interdum ad necem vsque, nisi dirimatur conflictus, aut alter confligentium in fugam abeat. Solebant & in Phrygia reperiri ad fluuium Scamandrum, *teste Homero.* Strabo etiam Hispaniæ tribuit. De agro Eugolimẽsi in Gallia cui non constat? Quippe educatos ibi quamplurimos opera regis Francisci, vt & quondam multos legimus coniectos in piscinam, quam Geloni Tyranno Agrigentini struxerant longe magnificentissimam fontib' & fluuiis in eam deductis? Et Ouidius, *Ad vada Mæandri concinit albus olor.* Sed & aliis in locis agunt. Hoc autem mirum, quod veteres fere omnes, maxime apud Platonem Socrates affirmet, *dulci eos modulo canere quasi lætantes, vbi se breui morituros præsentiunt,* etiamsi nonnulli id negent, vt alias a nobis est adnotatum. Vtcunq;. Hunc equidem ob caussam Phœbo consecratos & dedicatos arbitror, quod velut exsultantes lætitia & diuinatione præditi cantu & voluptate alterius vitæ bona præsagiant, nec quidq̃ mali in morte esse præuideant. *Olym-*

Olympici ludi, qui celebrari solebant quinto quoque anno redeunte, vt *docet Censorinus*, magna hominum frequentia, & in quibus oleagina corona donabantur victores, ab Olympio Ioue, in cuius honorem erant instituti, nomen arcessunt. Fuit Olympia iuxta Strabonem lucus oleastro vestitus, flumini Alpheo adhęrens in agro Pisano, ab Elide distans stadiis plus minus trecentis, vbi & templum Iouis Olympii: fuit celebre scriptorum monumentis, ante quod agebantur hi ludi, tota prope Græcia, ad spectaculum confluente. Primus ex iis Hercules palmam reportauit eorundem institutor. Post Herculem, qui victoriam obtinuerũt quamplurimi, tanto in pretio apud suos sunt habiti, vt velut triumphantes quadrigis inueherentur in ciuitates suas. Eo spectant illa Vitruuii libro 9. *Nobilibus Athletis, qui Olympia, Pythia, Isthmia vicissent, Græcorum maiores adeo magnos honores constituerunt, vt non modo in conuentu stantes cum palma & corona ferant laudes, sed etiam cum reuertuntur in suas ciuitates cum victoria, triumphantes quadrigis inuehantur, e req; publica, perpetua vita, constitutis vectigalibus fruantur.* Hinc & a Solone institutum scribit Plutarchus, vt drachmæ quingentæ darentur ei, qui Olympia vicisset. Quod si Herodoto etiam & Dio loro credimus, fuerunt Olympici ludi, simul & gymnici & equestres. Cum enim Xerxes ex perfugis paucis qui ex Arcadia venerant, quæsiuisset, *quid rerum ageret Græci*, respondit, *eos agere Olympia, & spectare certamen equestre ac gymnicum.* Equidem si primæ institutionis eorum habeatur ratio, nihil in iis agitatum, merito quis dicat, præter certamen equorum & palæstræ. At si posteriora respicias tempora, etiam carmina ibi a Poetis recitata inuenias. Scribit enim ex Dicæarcho Athenæus Cleomenem Rhapsodum Olympicis ludis memoriter reddidisse Empedoclis expiationes. Quin Neronem agona Musicũ præter consuetudinem apud ipsam Olympiam commisisse, tradit Philostratus *lib. 5. de Apollonio Tyaneo.* Vetus etiam Horatii interpres, *Ode 2. lib. quarto*, Poetas olim in decantandis Heroum laudibus, accepto themate, eisdem in ludis certasse, &

coronatos fuisse tradit. Ibidem legimus, & Herodotum senẽ suas recitasse historias, presente cum patre suo Thucydide, admodum puero, qui cum diuinitus commotus illacrymasset, gratulatus est patri Herodotus nomine sobolis his verbis: μακαρίζω σε τῆς εὐτεκνίας ὄλορε, *beatum te prædico Olore ob sobolis felicitatem*, fuitque auctor ei, vt erudiendum diligenter curaret filium, quod iam gliscere inciperet, in animo eius bonarum artium cupiditas ac amor. Præterea sciendum & illud, *in Iouis Olympici templo fuisse eius Dei simulacrum solidum ex auro, picturasq; plurimas & mirabiles, vt docet Strabo.* Item simulacrum Iouis ex ebore, Phidiæ Atheniensis opus, cuius Plinius meminit *libro 34. Strabo 8. Fabius 12.* quod transferri non potuisse in ciuitatem Romanam, scribit Iosephus, dicentibus architectis, *si moueretur simulacrum, posse malum aliquod accidere.* Iouis enim simulacrum erat imo collocatum in templo Olympici Iouis, vbi ludi Olympici in Iouis Olympici honorem, ab Hercule instituti, non ab Iphito, vt vult Paterculus, agebantur. Fuit enim is intermissi agonis potius restaurator, quam institutor & auctor. Sit illud hoc loco auctarium, interdictum fuisse fœminis Olympicum agonem. Pausanias Eliacis κατὰ δὲ τὴν ἐς Ὀλυμπίαν ὁδὸν, πρὶν ἢ διαβῆναι τὸν Ἀλφειὸν, ἔστιν ὄρος ἐκ Σκιλλοῦντος ἐρχομένῳ πέτραις ὑψηλαῖς ἀπότομον. ὀνομάζεται δὲ Τυπαῖον τὸ ὄρος. κατὰ τούτου τὰς γυναῖκας Ἠλείοις ἐστὶν ὠθεῖν νόμος, ἢν περατῶσιν ἐς τὸν ἀγῶνα ἐλθοῦσαι τὸν ὀλυμπιακὸν, ἢ καὶ ὅλως ἐν ταῖς ἀπειρημέναις σφίσιν ἡμέραις διαβᾶσαι τὸν Ἀλφειόν.

Olympus iuxta Herodotum, Thessaliæ mons altissimus, (quãquam & alii eiusdem nominis montes numerentur in *Arcadia, Elide, Cilicia, Cypro, Mysia, Macedonia*) ipsasque nubes vertice excedens, ita vt non feriatur a ventis & pluuiis, id quod indicat cinis intactus integro anni spatio, *referente Solino, Claudiano in Stilicone, Lucano Pharsaliæ 2.* dictus est iuxta Hesiodi interpretem, quasi ὁλόλαμπος *totus splendens*, cui Eustathius astipulatur *Iliad. 8.* Idem & Deorum habitaculum vocatum dicit, & allegorice accipi pro ipsomet cœlo, q etiam est ὁλόλαμπον, vt & Hesiodi interpres agno-

agnoſcit. Sed quod addit de capite eodem nomine donato, vt elegans inprimis, omittere nequaquam poſſum. Verba eius ſunt: ὁμοίως δὲ τῷ οὐρανῷ καὶ ἡ σφαιροειδὴς ἡμῶν κεφαλὴ, ἐν ᾗ τὸ ὁλολαμπὲς λογιστικὸν ἵδρυται, ὄλυμπος λέγεται. Sunt qui in hoc monte noſtro tibicinem habitaſſe tradunt, nomine Olympum, & ab eo tandem tuliſſe nomen, cuius equidem meminit in Minoe, *& 3. de legibus*, Plato. Inter hunc & Oſſam ab eo diuulſam (quod fabuloſe aliqui tribuunt Herculi) labitur impetu vaſto fluuius Peneus.

Omen ab ore deductum Varroni, quaſi *orimen*. Et Feſtus: *Omen quaſi oremen, quod fit ore.* Quidquid enim ore dicitur, vel egreditur, eſt omen, vt quidem Donato placet. Itaque veteres, eodem teſte, aggreſſuri aliquid, quod felix fauſtumque ſit, dicebant, vt *omen* ita dicendo ſuſciperent. Etiam ſi Nonius omen eſſe non ſolum oris, ſed etiam mentis exiſtimet. Vnde a ſacrificantibus ſolitum dici, *Bona habete omina.* Nullam his adhibendam eſſe fidem, docet Chriſtiana religio, at quantum tribuerint Ethnici, vel vnus Valerius Maximus euicerit, *lib. 1. cap. 5.* quod ominibus prorſus eſt dedicatum. Et Ouidius *Amorum elegia 12. Omina ſunt aliquid, modo cum diſcedere vellet, Ad limen digitos reſtitit icta Nape.*

Omophagia feſta, de quibus poſt Græcos Arnobius *lib. 5.* mentionem fecit, *crudiuora*, latine recte appelles. Crudum enim eſt ὠμὸν, *vorare* vel *comedere*, τὸ φαγεῖν.

Onager quaſi ὄνος ἄγριος, *ſilueſtris aſinus.* Eſt & tormentum bellicum, *teſte Ammiano Marcellino libro* 23. vbi poſt copioſam eius deſcriptionem, tandem hæc ſubiicit verba, *Et tormentum quidem appellatur, quod ex eo omnis explicatio torquetur.* Scorpio autem, quoniam aculeum deſuper habet erectum, cui etiam Onagri vocabulum indidit ætas nouella, ea re, quod aſini feri, cum venatibus agitantur, ita eminus lapides poſt terga calcitrando emittunt, vt perforent pectora ſequentium, aut perfractis oſſibus capita ipſa diſplodant.

Opalia inquit Varro, *libro de lingua latina quarto*, die tertio poſt Saturnalia feriæ Opis. Et Feſtus: *Opalia dies feſti, quibus ſupplicatur Opi, appellantur:* Celebrabantur ea,

(*vt scribit Macrobius*) mense Decembri, quemadmodum & Saturnalia, omni iam fœtu arborum coacto: quoniam Saturnum & Opem, repertores frugum ac fructuum crediderunt, quos & nonnulli cœlum esse & terram sunt arbitrati, Saturnumque a satu dictum, cuius caussa de cœlo est, & terram *Opem*, cuius ope humanæ vitæ alimenta quærũtur, vel ab opere, per quod fructus frugesq; nascũtur. Huic Deæ sedentes concipiebant vota, & de industria terram tangebant, vt innuerent quidem ipsam matrem terram appetendam esse mortalibus. Primum omnium Cecropem statuisse in Attica aram Saturno & Opi tradidit Philochorus, *referente eodem Macrobio*. Eandem aũt esse Opem cum Cybele, de qua antea est actum, ostendit alibi Ouid. cum ita canit,

Ipse quoq; Ausonias Cæsar matresq; nurusq;
Carmina turrigera dicere iussit Opi.

Opes creduntur nomen trahere ab Ope Saturni vxore, qua terra significatur, *vt scribit Pompeius*. Recte itaq; Ouidius,

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

Ophir אופיר cinis, vel est propriũ nomẽ filii Iectan, qui fuit nepos ipsi⁹ Sem, fratremq; habuit Hauilã, cum quo Indiæ regiones incoluit, ad fluuium Gangem de nomine ipsorũ dictas, auriq; & lapidum pretiosorum ditissimas. Hauile mentio fit, *Genes. 2.* auri Ophir *1. Reg. 9.* nempe illa Indiæ regio est, ex qua Salomonis classis Ophirizum aurum, iam corrupto vocabulo *obrizum*, olim aduexit. Quid, quod nec desint qui Peru eandem regionem esse velint cum Ophir, eo quod vtraq; dictio eisdem literis radicalibus constet, quarum in in Peru facta Metathesis est. Sic & Postello videtur, cui suffragatur Goropius in sua Hispania, item Arias Montanus. At Caspar Lusitanus, qui de hac regione Ophir peculiare edidit opusculum, persuadere conatur, Ophyram sacræ scripturæ esse auream Chersonesum, aut potius omnem eam oram, quæ *Pegusiis Malaca* & *Samotra* continetur. Tzezes legit ὄφας. Iosephus *auream terram* vocatam, scribit tempore suo. Eupolemus apud Eusebium appellat οὐφρῆ *lib. 9. capit. 4. præparat. Euangelii.* additque insulam esse maris Erythræi.

Alii

Alii sub hoc nomine intelligunt Æthiopicã regionem Cephalam. Scribit enim Thomas Lopesius *(vt & ab aliis est annotatum)* in sua Indica nauigatione, Cephalenses habere libros scriptos, Indica lingua, in quibus legitur etiamnum, tertio quoq; anno Salomonem regem hinc aurum tulisse, atq; hodie etiam eam regionem habere suas aurifodinas.

Ophitæ hæretici ἀπὸ τοῦ ὄφεως, id est, *serpente*, quem colebãt, appellationem trahunt. Colebant enim serpentem, quem dicebant induxisse in paradisum cognitionem virtutis.

Ophiuchus dictus Æsculapius Astrologis, quod anguẽ teneat, ὄφις enim est *serpens*, ἔχω *habeo* vel *teneo*. Signum equidem cœleste designare & describere volunt. Fertur enim Æsculapius *(ne & fabulas suo loco negligamus)* Apollinis caussa inter sydera relatus a Ioue, cum Hippolytum antea iniquitate nouercæ, & insania parentis interfectum, in lucem reuocasset, *vt ex Eratosthene refert Hyginus*. Alii tamen volunt, hũc Ophiuchum esse Phorbantem Triopæ filium, quidã Glaucum Minois filium, sanitati restitutum ab Æsculapio. A quibusdam dicitur *Ophiulcus*, παρὰ τὸ ἕλκειν τὸν ὄφιν, quod anguem trahat. In capite stellam habet vnam: Singulas etiam in humero vtroque: In manu sinistra tres, in dextra quatuor, totus constat stellis 23.

Opiconsiua dies, sic dicta a Dea *Opiconsiua*, cuius in regia erat sacrarium, quod ideo actum, vt eo præter virgines Vestales, & sacerdotem publicum introeat nemo. Varro.

Opimum dixerunt veteres, quidquid magnificum erat & amplum, ab Ope Saturni coniuge, quæ terra credebatur. *vt antea dictum*. Sic opima spolia dicta, quæ dux duci detrahebat, vt *Romulus Acroni*, *Cossus Tolumnio*, *Marcellus Viridomaro*. Prima leguntur suspensa, *Feretrio Ioui*, secunda *Marti*, tertia *Quirino*.

Opiter vt inquit *Valerius*, dictus, qui est natus auo viuo, patre mortuo, & quasi obito patre, vt Iupiter a *iuuando*, quasi iuuans pater.

Opium liquor ex inciso papauere nigro profluens, originem refert ad ὀπὸς vocem græcam, quæ significat liquorem. Et

quanquam multi & varii sint ὀποὶ, id est, *liquores*, vt opobalsamum, quod Simeon Sethi vocari scribit, βαλσαμέλαιον, Opopanax ex Panacis Heraclii radice incisa emanans liquor, & alii plures, tamen solus nigri papaueris ὀπὸς obtinuit apud Græcos, vt peculiariter neutro genere ὀπιὸν diceretur, quod optimum censetur, si sit *graue, densum, gustu amarum, laxe, non asperum, neque grumosum*, quodque inter colandum, non vt cetera coeat, aut diffundatur in sole, admotumq; lucernis, non atra luceat flamma, exstinctum denique vim sui odoris seruet. Est illud validissimum inter ea, quæ sensum stupefaciũt, & soporem conciliant. Itaq; Opiata medicamenta, quod opium recipiant, dicta, in hunc finem aut propinari, aut applicari solent, quale Philoniũ est, cuius Galenus *9. de compos. medicam. secundum loca* meminit, Tryphera quoque Athanasia, Mieleta, Andromachi. Theriaca, Mithridatis antidotus. Esdra, Diacodion. Nicolai requies, & similia. Caute his est vtendum, vt & Galen⁹ monet *de arte curandi ad Glauconem, lib 2.* Statim enim post compositionẽ iis vtendũ nõ esse suadet, verũ potius post tempus compositionis annuũ, aut omnino semestre. Quid, quod id gen⁹ medicamenta dolorem quidẽ tollant, dispositionem tamẽ relinquant, imo sopitus aliquandiu dolor cum graui iactura nõnunquam redeat.

Oppia lex de matronarum cultu est lata a C. Oppio Tribuno Plebis, Q. Fabio Max. & T. Sempronio Graccho II. Coss. anno V. C. IↃXL. in medio ardore secundi belli Punici, ne videlicet, *qua mulier plus semuncia auri haberet, ne vestimento vteretur, versicolore &c.* Lex tamen ista aliquot añis post est antiquata, M. Fundano, & L. Valerio tribunis plebis. Quinimo abolita fuisset eucstigio, nisi acerrime restitisset Porci⁹ Cato vrbanæ luxuriæ & superbiæ grauissim⁹ hostis, testis Liui⁹ *lib. 4. decad. 4. Sabel. lib. 5. Ennead. 6.* Pomponius Lætus *par. 22. de legib.* Aymarus *lib. 2.* & Plinius cum de Catone scribit hoc fere modo: *Matronis ornamenta erepta Oppia lege repetentibus restitit.*

Oppidum ab ope dictum existimant, quod *opis caussa fossa mu-*

roq; cingatur. Oppidorum condendorũ ac describendorum veterem morẽ habet Plutarchus in Romulo, quæ quia sunt prolixa nimium relatu, & fere eadem sunt cum iis, quæ scripsit Varro *4. de lingua lat.* tantum huius verba subiiciam, *Oppidum*, inquit *condebãt in Latio, Hetrusco ritu multa, id est, iunctis bobus tauro & vacca interiore aratro circumagebãt sulcum: Hoc faciebant religionis caussa, die auspicato, vt fossa & muro essent munita. Terram vnde exsculpserant, fossam vocabant, & introrsum factum, murum, postea quod fiebat orbis, vrbs. Principium quod erat post murum, pomerium dictum, eiusq; ambitu auspicia vrbana finiuntur.* Nõ tamen omnia oppida mox a principio muris erant cincta apud veteres, sed iis carebãt, *vt in proœmio suo scriptum reliquit Thucydid. vrbium Græcarum mentionem faciens. Spartam* quoq; nullis septam fuisse mœnibus, testatur Plutarch⁹ *in Lysandro*, & Plato *dialog. 6. de legib.* Vnde & *immunitam*, vocat Ouidius *10. Metamorphos.* Imo octingentos stetisse annos, absq; mœnibus, prodidit Liui⁹ *libr. 9. decad 4.* At tandem clauserunt muris, cum virib. suis & armis diffidere inciperent Spartani, *vt docet Iustinus lib. 14.* Oppida condere habitũ olim inter ingentia facta, obseruasse mihi videor. Nam ideo etiã Liber pater & cum Castore Pollux Deorum in templa recipi meruerũt, *vt est apud Horat.* Et Dido, cum apud Virgil. mortem volũtariam excusaret, quasi ea omnia absoluisset officia, quæ a se exigi potuissent, atq; ideo nihil viteri⁹ ad apotheoseos gloriã requiri queat, inter alia dicit, *Vrbem præclarã statui, mea mœnia vidi.* Sic in magnifica & vasta ciuitate sua gloriatus fuisse legitur Nabuchodonosor. In ducendo aũt primogenio illo sulco, quando condituri vrbem primũ designabant totum ambitum aratro, obseruatum est, boni ominis caussa, id est, fertilitatis ergo iunctam fuisse vaccæ bouem non castratũ. Mos etiam fuit primum editis ea ponere locis, non tam metu diluuii, quod diu hominum animis inhæsit, quam vt difficilis esset hostibus accessus. Recte Varro, *Natura dedit agros, ars humana ædificauit vrbes.* Sunt qui existimant, primo, mortalium Ægyptios condidisse oppidum nomine

Dicſſ olim, quanquam alii iſtam prærogatiuam tribuant Niniuæ. Apud Græcos volunt primum Cecropem conditum a ſe oppidum *Cecropium* appellaſſe. At alii Argos, Phoronei regis opus præceſſiſſe volunt, nonnulli *Sicyonem*. Mox enim a mundi exordio, nondum vſque adeo inualeſcente malitia, oppidis non erat opus. Vnde Ouid. *Nondum præcipites cingebant oppida foſſæ.*

Opiter qui patre mortuo, auo viuo gignebatur.

Opſonium vide obſonium.

Oraculum græce χρησμὸς, χρησμῳδία, μάντευμα, θέσπισμα, θέσφατον, quod reddi ſolebat apud Ethnicos ſciſcitantibus ab iis, quos δαιμονολήπτους dicimus, vel ab ipſis dæmonibus, idq; per ſomnum, vocem, geſtum, ſonitum, aut aliquem nutum ad diuinorũ oraculorum imitationem, vt ſemper ſolitus eſt veterator ille, & diuinæ maieſtatis ſimia obſcurare eius laudes diuerſis & infinitis modis. Ab ore nomẽ accepit, vel (vt Cicero) quod ei inſit Deorum oratio. In hoc tamen differebant eius reſponſa a diuinis reſponſis, quod hæc intelligerentur ab iis, quibus detecta & patefacta erant, illa nequaquam. Hæc diuinam voluntatem aperirent, illa ab eius norma diſcreparent. Hæc idololatriam ſtatuerent nullam, aut deflecterent a veritate, illa econtrario inueherent & confirmarent prohibitum a Deo cultum. Hæc denique integra eſſent, immota, certa, indubitata, illa incerta, ſubdola, flexuoſa, multis erroribus & obſcuris Labyrinthis vbiq; plena, ſæpe conficta in gratiam eorum, qui dæmonem conſultum venerant. Vnde Demoſthenes *Pythiam*, φιλιππίζειν cõqueſtus fuit. Primam illis occaſionem dedit conſenſu multorum eruditorum in ſuperſtitionem, falſamque religionem, prona hominum natura, quo facilius Diabolo fuerit, mox obſcurare veram de DEO doctrinam, inque mundum ſuos furores inuehere, vt ita ſecum periret genus humanum, inuolutum & implicatum ſuæ impietati. Celeberrima ipſius oracula fuerunt Iouis Hammonis in Lybia, de quo multa Lucanus *libro nono*, Dodonæi in *Epiro*, Panis in *Arcadia*, Pythii Apollinis Delphis.

phis, cui ſceleton æneum dedicauit Hippocrates, adde Dyndimæi Apollinis oraculum Sebenniticum in Ægypto, Amphiarai in Attica, Serapidis ad Canopum, Trophonii in Bœotia, Martis apud Myſos & Thraces in Aſia, aliaque innumera, quæ in præſentem paginam non cadunt. Obſcuritates autem & fraudes inextricabiles facile erit vnicuiq; deprehendere ex nonnullis eorum exemplis. Molienteꝫ in Græciam, maxime in Athenienſes, expeditionem Xerxe reſponſum tulerunt illi, ſaluam foræ ciuitatem Atticam in muris ligneis, quod Themiſtocles vir prudens & ingenio acuto interpretatus eſt de nauibus, & quidem feliciter, quẽadmodum euentus poſtea oſtendit. Philippo Alexandri patri conſulenti, de futuro belli euentu redditum fuit & adytis, ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου καὶ πάντα νικήσεις. Notum & illud: *Crœſus Halim penetrans permagnam perdet opum vim*: Item illud Seleuci de morte ſua percontantis: Ἄργος ἀλευόμενος τὸ πεπρωμένον εἰς ἔτος ἥξεις· Εἰ δ' ἄργει πελάσαις, τότε κεν παρὰ μοῖραν ὄλοιο. Multa alia eiuſdem notæ recenſent Pauſanias, Plutarchus, Herodotus, Liuius, Strabo, Suidas, Lactantius, Euſebius, & alii: at maxima eorum pars conticuit circa aduentum filii Dei, vt conſtat non tantum ex eo, quod tum temporis nuntiatum fuerit magnum Pana eſſe defunctum, ſed etiam ex eo, quod Auguſto Pythiam interroganti de ſucceſſore eſt datum his verbis:

> παῖς ἑβραῖος κέλεταί με θεοῖς μακάρεσσιν ἀνάσσων
> τόνδε δόμον προλιπεῖν καὶ ἀΐδην αὖθις ἱκέσθαι,
> λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετερίων.
> *Me puer Hebræus Diuos Deus ipſe gubernans,*
> *Cedere ſede iubet, triſtemque redire ſub orcum:*
> *Aris dehinc ideo tacitus diſcedito noſtris.*

Orata dictus eſt Sergius vir quidam nobilis, quod duobus annulis aureis & grandibus vteretur. Vulgus enim aurũ enuntiabat orum. Sic Feſtus ſcribit genus piſcis *oratum* appellatum ab auri colore, quod ruſticiorum dicebant, vt *auricu as, oricu las*.

Oratio appellata quibusdam, quasi *oris ratio*, aliis παρὰ τὸ ὀαρίζειν loquendo.

Oratores iuxta Festum quasi ἀρατῆρες sunt dicti, quod missi ad reges nationesque Deos solerent ἀρᾶσθαι, id est, testari. Hi modo appellantur legati. Nunc autem oratores, qui iuxta artis oratoriæ præcepta orationem habent, in eo diuersi a Rhetoribus, quod hi Rhetoricam doceant, & artis præcepta in scholis tradant. Fabius vult *Oratorem esse virum bonum, dicendi peritum*, ex sententia Catonis. Idem Æschini ἀνὴρ εὐγνώμων, δυνατὸς εἰπεῖν.

Oratorium dici aliquando inuenias templum, ab orando deducto nomine, Augustinus: In oratorio nihil fuit, nisi hoc ipsum, a quo nomen habet.

Orbona Dea, ne orbos faceret, coli solebat. Scribit itaque Arnobius *lib.* 4. in eius tutela fuisse *orbatos liberis parentes*. Ara eius conspiciebatur ad Larium ædem, *teste Plinio cap. 7. lib. 2.* Vbi licet vocabulum Orbonę non extet, restituit tamen Adrianus Iunius. 3. *Animaduers. cap.* 4.

Orcades. Cyclades vide.

Orchestra, locus in theatro, vel scena, vbi honoratiores, vt apud Romanos Senatores, sedebant, ab ὀρχέομαι nomen habet, quod nobis est *gesticulari* & *saltare*. Solebant enim scenici artifices per orchestram suas exhibere actiones, estque propria chori sicut histrionum scena, *teste Polluce*. Vitruuii verba de Orchestra sunt hæc: *In Orchestra autem Senatorum sedibus loca designata, & eius pulpiti altitudo sit non plus pedum quinque, vt qui in orchestra sederint, spectare possint omnium agentium gestus*. Pulpitum istud, cuius Vitruuius mentionem facit, Græci vocant θυμέλην, vnde dicti *Thymelici*, id est, *Citharœdi, aulœdi Symphoniaci*, & similes artifices, quotquot personam ex fabula non agebant, actioni autem subseruiebant abditis in scena histrionibus, vt interim populum detinerent præstando suas actiones. Ibidem versari solitus Tragœdiarum, atque comœdiarum chorus, quamdiu chorum habuerunt Comœdiæ. Concessisse olim Claudium Germanorum legatis, vt hic sederent, prodit in eius vita Sue-

tonius

tonius, cum esset eorum simplicitate, atq; fiducia motus. At Augustus idem liberarum sociarumq; gentium legatis ante vetuerat. Dio scribit *li.54.* eundem prohibuisse, ne nō modo patritiorum liberi, sed etiam nepotes eorum, quiq; equestris essent ordinis, amplius in orchestra saltarent, cum antea id factitare consuessent. Iuuenalis posuit hoc nomen pro sessione Senatus & primorum, cum ait: *Similemque videbis Orchestram & populum.*

Orchia lex sumtuariarum legum prima, a C. Orchio Tribuno plebis de sententia Senatus est lata, quæ numerū conuiuarū præscribebat. Meminit eius Macrobius. *3. Saturn. cap 17.* Hāc secuta lex Fannia, inde Didia, Licinia, Cornelia, Æmilia, Iulia, Cæcilia, de quibus suo loco.

Orcinus seruus est dictus, qui patrono vel Domino in Orci familiam ascripto eius testamento est manumissus, vel quē testator liberum esse iussit post obitum suum, *iuxta Alexandrum ab Alexandro*, ita vt heres patronatus ius haberet, non Dominus. De hoc vide *l. ergo. ff. de fideicom. l. si is. ff. de fideicom. libert. l. tutela. §. plane, ff. de legitim. tutor. l. directis. C. de Testam. libert.* Directe hic manumittebatur *teste Vlpiano*, alioq; nomine dicebatur *Charonita*, quasi *Charontis libertum* dixeris, vt a Cuiacio in notis ad Vlpianum est demonstratum. Theophilus §. *qui autem. Instit. de rebus singul. per fideicomm. relict.* nominat χαρωνιαῖον ἀπελεύθερον. Nullius namq; viuentis est libertus, *l. 4. ff. de bonis libert.* Denique & illud de Orcino notandum, appellatum quoq; eum familiæ libertum, *leg. si socius. ff. de manum. testam.* Vide & Beroaldum *3. Apuleii*, & Cœlium Rhodig. *c. 18. lib. 10.*

Orcus inferorum locus, non paucis ἀπὸ τοῦ ὅρκου, id est, *iuramento* trahere videtur nomen. Deos enim per Stygiam Paludem iurasse fabulantur Poetæ. Alii ab vrgendo deducunt, quod vrgeat ad mortem. Statutum est enim *omnibus hominibus semel mori. Omnes vna manet nox, & calcanda semel via lethi*, Item *Serius aut citius, sedem properamus ad vnam.* Accipitur & hoc nomen pro Plutone ipso,

ipſo, cui quare veteres inferorum imperium tribuerint, docet Diodorus *libro 6.* his verbis: *Plutonem ſepulcrorum, funerum, atque honorum, qui mortuis impenduntur, vſum introduxiſſe ferunt, cum antea nulla earum rerum apud homines esset conſuetudo. Idē Deus ab antiquis Quietalis eſt dictus, quod quieſcant huius vitæ munere defuncti,*

Oreades. Vide Nymphas.

Oreſtea Dea culta quoque legitur inter reliqua plus quam delira Deorum figmenta, quippe ſoror Oreſtis. Ait enim Ouidius 1. de Ponto: *Cultaque Oreſtea Taurica terra Dea.*

Oreſtes filius Agamemnonis & Clytemneſtræ, qui in vltionem paternæ necis procuratæ, cum a matre, tū ab Ægyſtho rurſus illam occidit, mox autem ſcelere patrato furore correptus, cum ſemper ipſi videretur irruens imago matris, eademque facibus & colubris armata exitium minitari, *teſte etiā Virgilio Æneid. 4.* ἀπὸ τοῦ ὄρεος, id eſt, *mente* eſt ita dictus, vel vt ita magna & monſtroſa corporis ipſius magnitudo ſignificetur, quod ſeptem cubitos longitudine æquaſſe Herodotus & Solinus prodiderunt, vel vt immanes ac feros eius mores exprimerent, id quod Euſebius vult *de præparat. Euangelica lib. 4. & ante Euſebium Plato.* De furore Oreſtis multa Sophocles *in Electra*, Euripides, *in Oreſte*, Valerius *Flaccus, lib. 7. & alij auctores.* Probus ſcribit diu illum hoc furore vexatum didiciſſe, tandem ex reſponſo, non prius ſe liberatum iri, quam flumine eſſet ablutus, quod ſeptem fluminibus confunderetur, atque ita tandem in Rhegini agri flumine purgatum ad priſtinam mentem rediiſſe, cuius & Varro meminit *rerum humanarum 10.* Neronem etiam de Oreſte Tragœdiam cantaſſe, idque in ſcena, apud Tranquillum inuenias.

Oreſtiades. Vide Nymphas.

Orexis, quę medicis nihil eſt aliud, quam *comedendi appetitus*, qui, *cenſente Galeno*, ortum habet a ſenſu penuriæ, cum venæ ex ipſo ventriculo trahunt, veluti mulgentes ſugenteſque, quoad originem ab ὀρέγομαι deſcendit, quod eſt *appetere* Latinis. Hæc, eodem teſte, aboletur nonnunquam, cum vē-

tri-

ticul' suctionis sensum, qui reuera est fames, amisit, vel quia acidus succus non incidit in os ventriculi, obstructis viis a liene ad ventriculum tendentib', vel quia resolutus est neruus, qui attingit œsophagum. Aliquando diminuitur non perdito omnino suctionis sensu, sed fere iam pereunte, aut corrumpitur vel qualitate, vt in mulierum κίττα, qua res appetunt absurdas, vel quantitate, vt in βουλιμία aut canina appetentia, quę oritur contrahente & mordente acido succo ventriculum, vel corpore immodice exhausto, aut refrigerato ore ventriculi, vt fieri solet in peregrinationibus per niuem factis, atque adeo Bruto mouenti exercitum Dyrrachio Apolloniam versus per niues contigisse refert Plutarchus. Deiicit orexin in senibus nimia frigiditas, eo quod oris ventriculi sensificam vim sopiat ac fere prosternat. Vt certe affirmet Galenus 3. *de Symptom. caussis cap. 1.* omnem intemperiem deiicere vires, si vehemens & immodica fuerit. Nouum illud & inauditum fere, pro vomitu accipi, quãdoque *orexeos* vocabulum. Dabo exemplum, ne quid desit studiosis & eruditis, dum hanc ego tenui filo Leuidensam, vt vocant, contexo. Plinius ad Priscum de Fannia ęgrotante. *Hoc discrimine implicata est insidens febris, tussis, orexis, summa macies, summa defectio. Miror summopere.* Id hic reponendum existimaui.

Orgia Bacchi sacra, alio nomine *Bacchanalia, Dionysiaca, Trieterica*, de nocte celebrari solita omni posthabito pudore, *vt meminit Liuius.* & in Thracia primum ab Orpheo instituta, a quo etiam Orphica fuerunt dicta, affirmante id Diodoro, aut traxerunt nomen ἀπὸ τῆς ὀργῆς, id est, *furore vel ira, vt censet Eusebius de præparat. Euangel.* Phurnutus & alii, vel ἀπὸ τῶν ὀρῶν i. e. mõtibus iuxta Maronis illud, nocturnusque vocat clamore Cytheron, quod in hunc montem sacra illa, ex Thracia primum transtulerit Orpheos, apud quem etiam hymnos inuenias Trietericos, vel ἀπὸ τῶν ὀργάδων consecratis alicui Deo locis, aut deniq; ἀπὸ τοῦ εἴργειν, id est, *arcendo*, quod prophani arceantur a sacris, id quod Apollonii interpres *libro primo*, etiam affirmat his verbis: ὄργια μυστήρια κυρίως τὸ

ὀργὴν τοὺς ἀμυνῆτας αὐτῶν, Addit ἢ τὰ ἐν ὀργάσι γινόμενα, ὀργάδας δὲ συμφύτους τόπους καλοῦσι, καὶ ὕγρους. Est & verbum ὀργᾷ, idẽ Græcis quod ἐπείγεται *appetere*, qua in significatione vsus quandoque est Aristoteles, *vt problem.* τμημ. δ. si quis forte & inde auspicium nominis deducere velit, cum constet omne eos turpitudinis genus exercuisse in iis sacris. Vt quidem nec flamini Diali ingredi ea licitum fuerit, sicut nec hederam tangere, arborem non solum sterilem, sed ad quam etiam Bacchicæ mulieres furoribus deditæ ferantur. Ab his sacris descendit verbum ὀργιάζειν, quod idem est cum θύειν, id est, *rem facere diuinam, siue sacrificare*, teste Suida, & ὀργεῶνες Bacchi *Sacerdotes* in specie, & eorum cœnæ, δεῖπνα ὀργεωνικά, Athenæo. Nam alias etiam aliorum sacrorum antistites ὀργεῶνας dictos inuenio, nomenq; Orgiorum indultum aliis sacris, quippe generalius acceptum. Scribit enim Seruius omnia apud Græcos sacra significasse, sicut ceremoniæ apud Latinos, additque proprie dicta *Orgia* caussa turpitudinis a populo Romano fuisse antiquata. Facit quoque nobiscum Strabo in hac generali Orgiorum significatione *libro 10.* Cũ ita scribit: *Plurimi Græcorum totum ceremoniale negotium, quod Orgia vocant, tum Bacchanale & Choricum, & sacrorum mysteria Libero patri attribuerunt.* Ceterum Orgia pro omnibus ceremoniis capiuntur. Vnde idem Strabo: *Cybelem precipuo venerantur honore, eius Orgia frequentantes.* Legimus & ὀργιασμοῦ. apud Aristophanẽ & ὄργια πόθων id est *amorum sacra* in Epigrammate. Dixit quoque Plato in Phędone generaliter, ὀργιάζω τὸν θεὸν *sacrificiis placo Deum.*

Orichalcum ὀρείχαλκον, præstantissimum æris fossilis genus, quod ob præcipuam bonitatem diu admirationem obtinuit, vocatum videtur ἀπὸ τὸ ἐν ὄρει μεταλλεύεσθαι, quod in montibus eruatur ex terra. Vnde admodum imperite nonnulli aurichalcum, scribant, quasi ex auro & ære, quod Græcis est χαλκὸς, conflatum illud sit, cum auri potius speciem, siue colorem referat, vt eruditè nono fossilium docet Agricola his verbis: *Natura tingit metalla alieno colore, cum enim æs suo modo rubet, id, etsi raro, interdum gignitur fuluum, quod Græci* ὀρεί-

ὀρείχαλκον appellant, interdum candidum, quod λευκάργυρον. Hoc argenti speciem exprimit, illud auri. Æs fuluum bonitatem admirationemque diu obtinuisse scribit Plinius, & candidū factum fuisse in Teuthrania circa Anderam, & in Lydia iuxta Tmolum montem Strabo. Naturam ars imitatur, & æs vtroq; colore tingit. Etenim Cadmiam fossilem combibēs fit Orichalcum. Quondam æs Liuianum, *vt auctor est Plinius*, maxime sorbebat Cadmiam, & post ipsum Marianū, &c. Valde fulgidum fuisse apparet ex Hesiodo, qui in Herculis scuto φαεινὸν vocat id, quod Daniel. 10. & Ezechelis 7. dicitur קָלָל, id est, *refulgens.* Tribuit & idem illi cum Hesiodo epitheton Apollonius *lib.* 4. Quod autem interpres eius dictū putat ἀπὸ ὀρείου τινὸς, id est, Orio quodam inuentore, plane ridiculum.

Origeniani hęretici, qui nuptias & coniugia damnabant, semen humanum inter coeundum deiiciebant in terram, vt Onan ille maledictus a Deo fecisse legitur, a quodam Origine sunt appellati, non ab illo omnibus noto, a quo *Origenistæ* & *Adamantii* originē trahunt. Multi ij sius errores recensentur, de quibus Ecclesiastica videnda est historia, præcipue Epiphanius, & Augustinus ad Quoduuldeum.

Orion nymbolus dictus poetæ, Manilio cœli pars maxima propter insignem magnitudinem, cum 38. constet stellis, ex Iouis & Mercurii Vrina in ædibus hospitis Hyrei natus proditur in fabulis. Est quippe οὖρον *vrina.* Dictus itaque Vrion, & postea facta commutatione diphtongi ου in ω vocalem Orion. Ouidius Fastorum 4.

Hunc Hyreus, quia sic genitus, vocat Oriona
Perdidit antiquum litera prima sonum.

Quanquam Strabo appellatum eum velit Oriona, quod esset educatus in Oræo oppido Eubœię. Vtcumque. A Scorpio tandem ictus, quem terra immiserat, commiseratione Deorum in cœlum est translatus. Fabulę vel ictus scorpii ratio est, quod eo occidente oriatur scorpius. Occidit autē sub hyemis principiū, sicut Pleiades & Hyades, *teste Hesiodo 2. operū & dierum.* Vis eius nimbosa & procellosa. Vnde quibusdam

dici παρὰ τὸ ὀρίνειν, id est, *concitandis tempestatibus, & imbribus diffundendis*. Alii denique deflectere malunt, παρὰ τὴν ὥραν, id est, *decore*.

Orizon terminator in sphæra, aut globo, aut ipso etiam cœlo circulus, descendit a Græco verbo ὁρίζειν, quod est terminare. Neque enim vltra prospiciunt oculi. Vnde Arati Scholiastes. ὁρίζων μὲν γάρ ἐστι, μεθ' ὃν οὐδὲν ἡμῖν ὁρᾶται. Diuiditur ab Astronomis in rectum & obliquum pro rectæ & obliquæ sphæræ differentit, item in sensibilem & rationalem, de quibusdifferentiis forte alias.

Orimasda Persicum idolum & ignem significans sanctum, ex Orim hesed descendit Peucero Græci ἑστίαν vocant, *Vestam Romani*. Hinc illud: *Nec tu aliud Vestam, quam viuam crede to flammam*. Eandem significare voluit. *Lucan. lib. 9. Et quorum lucet in aris Ignis adhuc Phrygius.*

Ortygia. Vide Metum.

Orthographia Grammaticæ pars ob ὀρθῶς *recte* & γράφω *scribo* nominis habet originem.

Orithyia Erechthei Athenarum regis filia ob miram formæ elegantiam a Borea non solum adamata sed etiam rapta cũ flores colligeret iuxta Chærilum Poetam, inque Thraciam asportata, ex qua postea filios suscepit (sic fabulantur) Zethen & Calaim Argonauticæ profectionis socios, nomen habet ἀπὸ τοῦ ὄρεος monte, & θύω *concitor*. Quidam tradunt eam raptam a Borea Stoymonis filio, inter quos Hesagoras, idque Poetas ab homine transtulisse ad ventum. At Hermias Platonicus scripsit aquilonis impetu eã ex alto præcipitatã, atq; inde datã fabulæ occasionẽ. Eleganter descripsit hũc raptũ Apollonius Arognaut. primo, quam potissimũ 6. *Metamorph.* imitatur Ouidius. Meminit & Plato *in Phædro*, vbi Socrates quoq; fabulã refert ad ventum borealẽ, qui ipsam cum Pharmacea ludentem de proximis petris deiecerit.

Oscilla. Audiamus Gyraldum: *Oscilla ab ore cillendo, id est, mouendo dicta, si Seruio stamus. Alii ab osculo diminutiuum volunt, vt a baculo bacillum*. Santra tamen vetus scriptor: *Oscilla*, ait, *quod oscillant, id est, inclinant, præcipitesque in os feruntur.*

Suspen-

Suspendi hæc solebãt ex alta pinu, *teste Virgilio Georg 2.* eratque id genus purgationis, qua vtebantur idcirco, quod Latinus Rex prælio, quod ei fuit aduersus Mezentium Ceritũ regem, nusquam apparuerit, iudicatusq; sit Iupiter factus Latialis, *teste Festo*: Itaq; per sex eos dies feriatos liberos, seruosque requirere eum non solum in terris, sed etiam, qua videretur cœlum posse adiri per oscillationem, velut imaginẽ quandam vitæ humanæ, in qua altissima interdum ad infimum, infima ad summum efferuntur.

Oscines aues dictæ Grammaticis quod ore cantuque auspicium facerent, vt *coruus, cornix, picus*: Quæ vero futura tãtum volatu portendebant, vt *Buteones, Sanqualis, Aquilæ, Vultures*, si felices fuissent, præpetes vocabãt: Sin aduersa ac ominosa, *Inebras*, quod aliquid fieri inhiberent. Vel *Præpetes* dicebantur, *auctore Agellio*, cum superiora tenebant; cum inferiora, *Infera*: Aut rursus præpetes cum Seruio, quod omnes aues priora petant volantes.

Oschophoria celebritas, cuius crebra apud Plutarchum mentio, ἀπὸ τῶν ὄσχων, id est, *ramis & palmitibus*, qui Athenis in templum Mineruæ Sciriados a pueris ingenuis pubescentibus deferebantur, appellationem acceperũt. Hinc oschophorica carmina Hesychio & interpreti Nicandri *in Alexipharmacis*.

Osculum deflectitur ab ore per diminutionem. Apud veteres autem oscula nõ solum imprimebantur ori, sed etiam oculis: Nec solum in reditu, sed etiam in discessu, *teste Suetonio in Tiberio, & Nerone*. Paulus Apostolus sancti osculi mentionem facit. Contrarium illud hypocritico Ioabi & proditorio Iudæ. Mos osculandi amicos in congressu & digressu etiam apud Persas in vsu fuit, *vt testis est Xenophon 1. Pædia.* Solebant & milites re feliciter gesta osculari manus & genua Imperatorum. Donatus in Eunuchum ita distinguit a basiis & suauiis, vt hæc quidem esse dicat officiorũ, altera pudicorum affectuum, postrema libidinum & amorum. Seruius Æneid. 1. tribuit *oscula* religioni, *suauia* voluptati.

Osiris, cuius nomine nõ solum Sol intelligebatur apud Ægy-

ptios, verũ etiã Dionysius seu Bacchus. Iupiter quoque, pater, iustus, & Dux, quiq; vna cum Anubi Gigantes Italia expulisse legitur, quibus etiã virum beatum significare videtur, & proinde rectissime deriuari ab אשרי quæ vox *beatum*, & איש quæ *virum* significat. Aliis Ægyptiacũ placet etymon. Scribit enim Plutarchus *os* apud Ægyptios designare *multum*, *iri oculum*, *libro de Iside & Osiride*, quod etiam approbat Eusebius, cui propterea, vt & Dionysio, dicitur πολυόφθαλμος, id est, *multos habens oculos*. Idq; sane cum Solis significato congruit. Quapropter sacerdotes olim ita eius effingere solebãt sceptrum, vt cõplicarent ramusculos sic in complexum coeuntes, vt oculi speciem in medio spectandã exhiberẽt, quasi *multoculum* dicere volentes Osyrin. Imaginem quoq; eiusdẽ fulgenti admodum amiculo ornabãt ad declarandã vim Solis. Vt quidem sapienter canat Homerus: ἠέλιος θ᾽ ὃς πάντ᾽ ἐφορᾷ, καὶ πάντ᾽ ἐπακούει. Eadem ratione iustum esse dixerunt. Quid ita? An non Orpheus affirmat Solem esse δικαιοσύνης ὄμμα? An nõ Theologi veteres iustitiam prodiderunt e medio Solis throno per cuncta propagari, omniaque dirigere? Simul ergo & Sol & iustus est Osiris. Porro Solem per eum significatum, indicant & eius tæniæ, hoc est, lanea capitis ornamenta, quæ vndecunq; nitidissimum splendorem præ se ferebant. Cum Baccho coniunxit eum Tibullus, cum de Messala canit. Et Eumolpus: ἀστροφαῆ Διόνυσον ἐν ἀκτίνεσσι πυρωπόν. Ex Plutarchi libro colligitur etiam, Osirin Nilũ vocatum, & nigro fuisse corporis colore: & Hellanico teste ὕσιριν appellatum a sacerdotib⁹, proprio vero nomine *Arsaphẽ* dictum, quod Plutarchus tamen parum probat, qui & eum nomen accepisse ait ἐκ τοῦ ὁσίου ἱεροῦ ex sacrosancto. Hinc Suidas: *Deum hunc alii Iouem esse dixerunt, alii Nilum, propter modium, quod in capite habet, & cubitum, mensuram aquæ scilicet*. Sed & *Pluto* dictus, & *Pan*, & *Serapis*, & *Ammon*. Cultus tandem & Romæ fuit, pluresque ei ædes & templa exstructa fuisse ex P. Victoris & Onuphrii Panuuini descriptionibus XIV. regionum Vrbis apparet. Columnæ eius, *teste Diodoro*, huiusmodi fuit inscriptio: *Mihi pater Saturnus, Deorum*

rum omnium Iunior: Sum vero Osiris Rex, qui vniuersum peragraui orbem vsq; ad desertos Indorum fines: Ad eos quoque profectus sum, qui Septentrioni subiacent, vsque ad Istri fontes. Item alias orbis partes adii, vsq; ad mare Oceanum: Sum Saturni filius antiquior, germine ex pulcro & generoso ortus, cui non semen genus fuit, neque vllus est in orbe ad quem non accesserim, locus, omnes docens, quorum ipse inuentor fui. Apud Thebæos per hunc Deum iurare solebant, vt per Isidem soli inter Græcos Athenienses.

Ostentum ab ostendendo, sicut & Isidorus agnoscit. Veteres Gramatici fatētur monstra & ostenta Deorum esse monita, sicut prodigia Deorum minas & iras. Aliquando pro portēto vsurpari solere id nominis ostendit Festus ex Pacuuio & Attio Poetis: Prodigiis esse agnatum scribit Sabellicus *Exemplorum 9.* Tale contigit Flaminio Consuli Arretii, cum is indigne ferens per mediam iam Italiam vagari Pœnum, atque obsistente nullo omnia vastare, imo ad mœnia Romana oppugnanda proficisci, cum primum in equum insiliit, is repente corruens Consulem super caput effudit inauspicato admodū signo, cum paulo post ipse cū toto exercitu fœdissima clade ad Cannas victus perierit. Quod si cœlitus apparuissent ostenta, ad placandas iras piacularia instituebant sacrificia, aut indicebant ferias aut Lectisternia Ioui, Vulcano, Mineruæ, aut denīq; ludorum celebritatem Pontificum decreto procurabant Romani.

Ostia Latii vrbs ab exitu Tyberis Festo est appellata, quæ Anco regnante est condita, vsque ad mare imperio prolato.

Ostium qui dictum volunt ab osse, errant summopere: Malim ab *arcendo* nominis deduci originem, quod ab eo arceamur ingressu.

Ostracismus ὀστρακισμὸς *quindecennale* aut *decennale* apud Athenienses exilium in nouarū rerum molitores, vel temporaria relegatio in certum locum, ciuitate adempta, non bonis, nomen inuenit ἀπὸ ὀστράκου, id est, *testula*, per quam suffragia ferebant. Cum enim potentiam & opes ciuis alicuius for-

midare inciperent, testulis inscribebant eius nomen & inferebant comitiis: Tum cuius plures testæ in vrnam erant cóiectæ, is de concilii sentētia ab aris atq; focis proiectus quindecim aut decem annorum spatio vertere solum compellebatur. Irrita tamen erant & nulla comitia ista, nisi supra sex ciuium millia concilio interfuissent. Hinc ὀστρακίζεσθαι verbū apud Thucydidem de *extorribus* & *exsulibus*. Abibant autem tales exsulatum Argiuam, vbi quia bos Æneus erat visendæ magnitudinis, per iocum dicebantur seruare bouem. Tandē hoc more damnādi adeo abusus est populus multorum capitum hydra, vt etiam optimos ac bene meritos ciues sæpe eiiceret, qualis Theseus, quē exegerunt in Scyrum, Solon legislator, Aristides quo iustior nemo, Miltiades clarus victoriis, grauis orator Pericles, liberalis Cimon, qui agrorū suorum sepes sustulit, vt & hospites & ex ciuib⁹ quicumq; opus haberent fructibus, eorum impune possent frui.

Ostreum & *ostrea* Fœminino genere, Græce ὀστρεῖον καὶ ὄστρεον, piscis tectus ὀστράκῳ, id est, *testa* loco cutis, quam Plinius *operimentum testaceum* vocat, exprimens ὀστρακόδερμα Græcorum. Ostrum vero illud conchyle, ex cuius plaga purpurea sanies manat olim ad vestes tingendas comparata. Omnia autem ἀπὸ τῶν ὀστῶν, id est, *ossibus* dicuntur, interiecta ρ litera.

Otium Græce σχολὴ, ῥαστώνη, ἀπραγμοσύνη, ἀμέλεια, ἀεργία, Hesiodo ἀεργίη & pariter ὄκνειδες, ἀπὸ τῆς ὀκνίας arcessere videtur quibusdam nomen eiusdem significationis vocabulo, vel ἀπὸ τοῦ ὄκνου *homine tardo & pigro*. Suaue malum, sed detestabile & noxium inprimis Reipub. Itaq; Hesiodus Diis simul & hominibus inuisum canit esse hominem desidiosum, imo indiuiduum eius comitem esse famem. Et Draco capite plectendos censuit ignauos: Mulctabant & Areopagitæ, Massilienses in ciuitatem non admittebant, aut admissos non ferebant. Damnarunt & alii sapientes cum re tum exemplo. Plato dicit *dormientem nulla re dignum*, καὶ ὁ μύλλον φεύγων, ἄλφιτα φεύγει. *Otio corpus corrumpi* canit Ouidius, *mentem eneruari* Boetius. Damnant Christus, Paulus, Salomon & Sirach, post hos Augustinus, Hieronymus, Gregorius. Quid ergo

Socra-

Socrates appellat ἀργίαν τῆς ἐλευθερίας ἀδελφήν, & Seneca solos otiosos sapiẽtes dixit? Audi. Est otium honestum & bonum, est otium turpe & malum. *Bonum* otium Scholasticũ & Philosophicum appellarũt. Vnde & Schola Græco est dicta nomine, *Iusta laboriferis tribuantur vt otia Musis.* Feriamur quidem in eo a manuũ labore, sed habet tamen suas occupationes ingenium, dum rebus inquirendis dat operam. Vt recte Cato asseruerit, *nõ minus otii, quam negotii rationem viris claris esse reddendam.* At inhonestum & turpe otium est illud, de quo loco primo, estque malarum cogitationum sentina, Diaboli puluinar, sordium clocaca, & sine literis viui hominis sepultura. Sed de eo plus quam satis.

Ouatio triumphus minor quid sit & vnde nomen habeat ex aliorum scriptis, quãtum lectione colligere potui, huc transferam. Ouantes scribit Festus esse *lætantes, ab eo clamore, quem mittant redeuntes e pugna victores milites, geminata litera O, quod & Dionysio Halicarnasseo placet, quasi Romani εὐασμὸν Græcorum vocem, quæ clamorem significat, ouationis nomine interpretari voluerint.* At Plutarchus in Marcello ab oue deductum nomen putat, quam in hoc genere triumphi sacrificabant. Caussæ ouationis hæ fere traduntur: *Si non penitus debellati essent hostes, at pericula tantum depulsa: Si fusi essent, fugati, perculsi, consternati, non tamen magnis cladibus affecti. Si eleuata esset acceptæ cladis ignominia, si in aliena prouincia res gessissent, si bellorum superessent reliquiæ, bella non iuste essent indicta, vel cum hoste non legitimo gesta: Si incruento prælio pugnatum esset.* Pompa vero ouantis eadem fere, quæ triumphantis, sed tamen minor. Quippe qui myrtea insignis corona non aurea, purpura non aurata & triumphali veste decorus, pedibus aut equo vrbem ingrederetur, non curru quadriiugo, nec tubis concinentibus sed modulantibus tibiis, vt Dionysius, Plutarchus, Plinius, Festus, Agellius, Blondus, Sabellicus, & Alexander ab Alexandro meminerunt. Myrteam illam coronam M. Crassus bello fugitiuorũ est aspernatus, factumq; Senatusconsultum, vt lauro, non myrto coronaretur. Notandum quoq; in ouatione turmas equitum

non lauro, sed olea ornatas cum militaribus iocis & inconditis versibus praecedere solitas ouantem, non subsequi, vt in triumphis solebant, illum etiam oues coronatas mactasse, non candidos tauros aut boues instar triumphantis. Vt vel eam ob caussam Plutarchi etymon maxime probare cogar.

Ouicula dictus Fabius Max. qui Annibalē mora fregit, ex morum clementia, q nihil eo esset placidius. Dictus idem *Cunctator*. Ennius: *Vnus homo nobis cunctando restituit rem:* Item *Verrucosus* a verruca premente labia.

Ouinii Romae sunt dicti a studio & cura ouium, vt alii *Suilli, Bubulci, Bupecu, Caprarii, Porcii, Caprilii, Equitii,* & *Tauri.*

Ouis a Graeco ὄϊς.

Ouum, quod aut rotundum foeminam edit, aut oblongū marem, *testibus Columella & Plinio*, quamquā Aristoteles (male hic tamen) ex acuminatis foeminas prodire censuerit, si credimus (*vt par est*) Isidoro, Graecam nominis originem habet. Appellant enim illi sua lingua ὤον, vnde deflexum est ouum. Prius enim etymon nō aeque probari video, cum dicit: *Oua dicta ab eo, quod sint vuida.* Vnde & vua, quod intrinsecus humore sit plena. Nam *humidum* est, quod exterius humorem habet: *Vuidum*, quod interius. Omnibus ouis animaduersum est velut sanguineam quandam guttam inesse in medio vitelli, quam cor auium esse existimant. Gallinarum oua maxime inter omnia sunt esculenta, etiamsi in Frisia diuersa, nempe a syluestribus auibus exclusa, ante Paschatis festum mensis inferri soleant ad voluptatem & delectationem. Sunt & omnium praestātissima gallinarum oua. Generosae minus foecundae. *Hadrianae* paruo quidem sunt corpore, sed pariunt quotidie, nonnullae ex cortalibus bis de die. *Subuentanea* autem, quae ὑπηνέμια sunt Graecis, nobis etiam *irrita* & citra coitum edita, quippe mutua foeminarum Venerea imaginatione, quaeque nondum absoluto putamine sunt deiecta, minus iucundi sunt saporis oua. ἀπὸ τοῦ ἀνέμου, id est, *vento* accepto nomine. Vnde & *Zephyria* sunt nominata. Quoad cocturam, eorum alia dicuntur

tur

tur ὀπτὰ, id est, *assatim cocta*, alia τρομητὰ, id est, *tremula*, καὶ ἁπαλὰ *tenera*, quædam ῥοφητὰ *sorbilia* ἀπὸ τοῦ ῥοφεῖν accepto nomine, nonnulla quoque ταγηνιστὰ *frixa*, sic dicta, quod inspissentur ἐπὶ τῶν ταγήνων in *sartaginibus*, quæ pessimum dant nutrimentum & tarde transeunt. Sunt & πνικτὰ, quasi dixeris *suffocata*, quæ rupto putamine in patinam, quæ butyrum liquatum continet, coniiciuntur atque coquuntur subiectis prunis, in medio coeuntibus vitellis, in ambitu putaminibus. Ea volunt nonnulla assis & elixis esse vtiliora. *Decumana oua* omnium maxima dicebant, vt & *Decumanus fluctus* maximus. Chæremon scripsit Ægyptios olim diuino cultui deditos raro panem esitasse, nisi permixto hyssopo, & ouorum esum idcirco vitasse, quod sanguinem alterum esse dicerent, colore tantum mutato. Inauspicatarum auium oua, vt *cornicum, bubonum & coruorum* infelicia credebant veteres. Vt prouerbio sit sparsum: *Mali corui malum ouum*. Neque prætereundum ab eisdem expiationibus fuisse adhibita. Apuleius libro vndecimo de asino aureo: *Summus sacerdos tæda lucida, & ouo & sulphure solemnissimas preces de casto præfatus ore quam purissime purificatam Deæ nuncupauit.* Et Ouidius: *Et veniat, quæ lustret, anus, lectumque locumque: Præferat & tremula sulphur & oua manu.* Eam vero lustrationem Græci καθάρσιον vocabant.

Oxybaphum intinctus aceti. Etenim τὸ ὄξος *acetum, tingere* βάπτειν. Quamquam alias vas quoque acetum continens significet, *vt docet Suidas*. Meminerunt oxybaphi *Aristophanes* & *Pollux*. Ab eadem origine Oxypora dicuntur cōdimenta, quibus inest acetum, quæque diluuntur *aceto*. Ex quo genere oxygarum est. Sic enim vocant liquamen gari aceti mixtura conditum. Meminit eius Epigrammatista *lib. 17. cap. 95.*

Oxymel Græcanica vox sed communicata Latinis, ab aceto, quod Græcis est ὄξος, & melle, quod eisdem est μέλι, nomen deriuat. Fieri solebat ex mellis libris decem, aceti vero Heminis quinque. Feruescebant decies illa ad ignem, atque

ita inueterare sinebant. Scio Themisonem olim damnasse oxymel, & hydromel, at Medici tamen commendant nobis summopere cum simplex oxymel, tum compositum ad incidendos humores crassos, lentos, & pituitosos, atque adeo obstructiones tollendas His addunt oxymel scylliticum cōpescendæ oris putredini, dentibusque firmandis idoneum. Veteres quoque celebrarunt *omphacomel*, quod ex vuæ acerbæ, quæ ὀμφαξ est Græcis, & melle validius trito conficiebant.

Ozenitis, quæ est nardus Gangetica, dicta videtur cum Dioscoridi tum Plinio a graui odore, nempe ἀπὸ τοῦ ὄζειν.

Ozias fortitudo Domini. Etenim עז *fortitudo*, יה *Deus* vel *Dominus*.

P.

P*Abulum* a pasco.

Pachynus promontoriū Siciliæ Ptolemæo, ad ortum vergens & Græciam spectans, vt Lelybæum Africam, Petorum Italiam (*est enim eius regionis forma triquetra*, atque ideo Latinis *Trinacria* dicta, Græcis τρινακρία, Lycophroni τρίδειρος) nomen habet ab aeris crassitudine, *vt placet non solum Seruio, sed etiam Isidoro.* Nam Græci παχὺ appellant, quod nos pingue. In eo tamen iuxta nonnullos aberrat Isidorus quod austrum spectare dicat, cum ortum spectet, vt modo dictum, & Polybius confirmat, bonus historiographus. Etsi Ouidium sibi fauentem habeat *13. Metamorphos.* Tradunt nonnulli Vlyssem hoc loco exagitatum nocturnis terriculamentis Hecubæ cenotaphium erexisse. Fuit & dimicatum illic a Sexto Pōpeii filio prælio nauali, sed victus fugit in Asiam ad hostium arbitrium sub percussore moriturus, quod fortibus viris miserrimum est, *vt ait Florus.*

Pactum a pactione deriuat Vlpianus *l. 1. ff. de pactis.* Isidorus vult dictum quasi *ex pace factum*, ab eo quod est *pango*, vnde & *pangere fœdus.* Quo spectat, quod paulo ante dicit, *Pactū esse inter partes ex pace conuenientem scripturam legibus ac moribus comprobatam.* Scio etymon eius acerbe reprehendi a Forcatulo, sed quantum mihi apparet, præter rationem

ali-

aliquo modo, cum nihil aliud sit pactum, quam duorum vel plurium consensus in re, quæ parti vtrique placet, *d. l. 1. ff. de pactis*, vel iuxta Ciceronem, quod inter aliquos conuenit, quod iam ita iustum putatur, vt iure præstari dicatur. Id autem quo pacto fiet, nisi placide atq; pacifice inter sese conueniant partes?

Padus fluuius aurifer Italiæ (etiamsi Strabonis tempore aurum ferre desierit) sicut *Tagus* Hispaniæ, *Hebrus* Thraciæ, *Pactolus* Asiæ, *Ganges* Indiæ, *vt lib 33. docet Plinius*, alio nomine *Eridanus* Ἠριδανὸς, olim Liguribus *Bodincus*, auctore Scepsio, Polybio Βόδεγκος, *Bougā* Catoni, ex imis radicibus montis Vesuli ortus, & triginta in se fluminib⁹ aliis breui spatio receptis, *teste Solino*, in Adriaticum mare excurrens, omnium etiā (si credimus Straboni) fluminū Europę circa ostia longe maximus, excepto Istro, nomen accepit iuxta Catonē & Plinium, qui id habet ex Metrodoro, ab arbore iuxta fontem picea, quæ Gallice vocatur *Pades*. Isidorus vult eum Alpium iugis effusum ex tribus fontibus oriri, ex quibus vnus dictus fuerit *Padus*, qui fluuio quoq; nomē indiderit. Multa de eo fabulati sunt Poetæ nō digna tamen quæ huc transferantur. Collocatur & inter sidera a sinistro Orionis pede proficiscens, & ad Pistricem perueniens, vbi rursum diffunditur ad Leporis pedes, atq; hinc ad circulum antarcticum, cuius copiosa descriptio exstat in Arati φαινομένοις. Omnium copiosissime agit de eo Leander in Lombardia sua Cispadana ex *Plinio, Solino, Mela, Polybio, Ptolemæo, & aliis*. Ego tantū ex Strabone illud adiecero quod duos agnoscat fontes, ex quorum vno Druentia fluuius Rhodanū versus defluat per confragosa loca, ex altero Padus copiosus & rapidus, progressu vero μείζων καὶ πραότερος *maior atq; placidior*. Nam hæc verba videntur nonnihil Isidori de nominis origine sententiam confirmare.

Padusa Palus Italiæ prope Rauennā, cuius & Virgilius meminit. a Pado vicino iuxta Vibium Sequestrū obtinuit nomen, quippe in quē se se exonerat. Olim illa tractum omnē inter Padum & Æmiliæ viæ finitima loca occupabat, flumina &

torrentes plurimos ex Apennino demiſſos in ſe recipiens. At inſequentibus ſeculis adeo fuit exſiccata, vt exiguũ eius ſpatium fuerit relictum. Quo factum, vt ne modica quidẽ nauigia e Pado ſine magna difficultate per eam duci, & ſubuehi potuerint. *Leander in Romanula.*

Pæan, dictus Apollo ἀπὸ τοῦ παίειν, i. *feriendo*, quod ſagittarum ictu nocere crederetur, *vt ſcribit Feſtus Pompeius*, vel ἀπὸ τοῦ παιάειν i. *ſanãdo*, quod in Feſti Codice corrupto ſuſpicor deſiderari. Eam enim ſignificationẽ huius quoq; vocis eſſe non obſcure exprimit Euſtachius Iliad. α. his verbis: ἔστι δὲ καὶ παιήων ὄνομα ἰατροῦ τοῦ παρὰ θεοῖς, ἀπὸ τοῦ παίω τὸ θεραπεύω. τινὲς δὲ αὐτὸν εἶναι νομίζουσι τῷ ἀπόλλωνι. Hinc παιωνία χείρ, ἡ θεραπευτική: Itẽ *ars Pæonia, Medica.* Sic *opem Paoniã* dixit Ouidius. Eandem ob cauſſam idem Apollo ἀλεξίκακος eſt dictus Athenienſibus, Elæis *Aceſius* παρὰ τὸ ἀκεῖσθαι, i. *medendo*, ſicut Lindiis λοιμιος peſte ſedata, οὔλιος Mileſiis, & ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι *ſanando*, quod ipſum nomen tamen aliquãdo in contrariam partem ſumitur, vocabuli origine ἀπὸ τοῦ ἱέναι, i. *immittendo ſagittas* deducta. Eſt enim Mythicis idem cum ſole Apollo, cuius & effectus maximi ſunt duo: Vnus, ꝙ temperato calore vitam iuvet: alter, quod radiorum iactu peſtem interdum immittat, ἑκηβόλος inde dictus Homero. Proinde ſagittis ferire creditus Apollo & arcum ſonantẽ ferre. Vtrumq; effectũ & vim ſignificaſſe videntur etiam Veſtales, cum ita eum inuocarẽt in ſacris: *Apollo Medice, Apollo Pæan.* Obtinuit etiam vſus, vt, cum ſanitatem ſibi dari precarentur apud gentes, ἰὴ παιὰν, per η enuntiarent, quaſi dicerent *medere Pæan*: Cum vero ἱὴ Pæan aſpirando dicerent, quaſi *vt immitteret aut feriret*, econtrario exoptarẽt. In vtramq; partem deflectitur etiam Apollinis nomen, cum iam deducitur ἀπὸ τοῦ ἀπολύειν, id eſt, *ſoluendo*, ꝙ ſoluat & liberet a morbis, iam ἀπὸ τοῦ πάλλειν, id eſt, *vibrãdo* apud Platonem. Hinc & Heſychius ἵηιον cum afflatu dictum affirmat ἀπὸ τῆς ἀφέσεως, id eſt, *miſſione ſagittarum*, cum tenui ſpiritu ἀπὸ τῆς ἰάσεως, id eſt, *medela.* Quo non inepte Thucydidis ſcholiaſtes τὸ Pæan ἀπὸ τοῦ παύειν, id eſt, *ſedando* deflectat.

Padia

Pædia lex, quam Q. Pædius cum C. Octauio Consul tulit nominatim de Cæsaris interfectoribus. Meminit eius Velleius *lib. 2.*

Pæon percussorem significat ἀπὸ τοῦ παίειν, id est, *percutiendo* tracto vocabulo, vt sit idem quorundam iudicio, qui Hebræis est *Cethim.*

Pæstanæ rosæ, quæ apud Pæstum Lucaniæ oppidum nasci solebant. Vnde Virgilius cecinit *biferique rosaria Pæsti.* De rosarum generibus multa Plinius *libro 21.* a ciuitate Pæsto dictus & *sinus Pæstanus* Straboni *libro quinto.* Posidonia appellata fuit a Græcis, condita primum a Doriensibus, *vt docet Plinius idem.*

Pætelia lex de ambitu fuit, a C. Pætelio Tribuno plebis, auctoribus patribus &, *teste Liuio*, ad populum lata, vt nouorum maxime hominum ambitio, qui nundinas & conciliabula soliti erant obire, comprimeretur. Sed eam tacito consensu post abrogatam existimant non pauci, eo quod constet magistratuum petitores etiam in prouincias solitos abire ad captandam coloniarum & municipiorum gratiam.

Pagana lex in plerisque Italiæ locis viguit, qua cauebatur, *ne mulieres in pagis per itinera ambulantes fusos torquerent, aut omnino detectos ferrent, quod id frugibus aduersum aut noxium haberetur.* Plinius *lib. 28. cap. 2.*

Paganalia Festa agriculturæ caussa sunt instituta in pagis, a quibus & illis nomen. Solebant tũ temporis, vt & in Sementinis festis, solemni pompa circumire atq; lustrare pagum, & liba quotannis Deorum aris inferre, id quod haud obscure etiam Ouidius indicat Fastor. 1. cum ita canit:

Pagus agat festum, pagum lustrate coloni,
Et date paganis annua liba focis:
Placentur matres frugum, Tellusque, Ceresque,
Farre suo grauidæ, visceribusque suis.

Regem Tullium horum auctorem esse, proditum video non tantum a doctissimo Varrone, sed etiam eius seruo Dionysio Halicarnassæo *lib. 4.* conscriptis sacrorum ritibus

ac ceremoniis, singulisq; paganis eius iussu certũ numismatis genus conferentibus ad tabem conuentum. Celebrabantur autem mense Ianuario, & quidẽ post Sementinas. Iosephus Scaliger notat *in Collectaneis suis* Varroni adiectis, moris fuisse in his sacris Cereri offerre *potionem Burranicam*, sic dictam a colore burro, id est, rufo, quem mulsum lacte dilutum reddit. Festus Pompeius etiam nominat *Burranicam* potionem lacti commixtum sapa, quod, *teste Nonio*, Mellaceũ est, seu mustum ad mediam partem decoctum. Neutraliter vtitur hoc nomine vterq; Grammaticus, etiamsi Varro *lib. 1. de vita populi Romani* dixerit sapam, mustum ad mediã partem decoctum intelligens. Eandem potionem significare voluit Ouidius Fastorum 4. his verbis:

Tunc licet apposita, veluti cratere, camella,
Lac niueum potes, purpureamque sapam.

Camellam esse dicit Scaliger, quam Pollux vocat καμίλλαν. At Petronius docet esse vas ligneum, cum inquit: *Et Camellam etiam vetustate ruptam pice temperata refecit. Tum clauum, qui detrahentem secutus cum camella lignea fuerat, fumoso parieti reddidit.* Quo minus placeat vas illud esse vimineum, vt aliqui arbitrantur.

Paganus a pago nomen inuenit, eum significare solitus, qui sacramento militiæ non erat addictus. Inscriptus enim militiæ dicebatur miles. Vide *l. si dum. ff. ad leg. Falcid.* Alioqui *paganus* in vniuersum quilibet rusticus dici poterit, a pago deducta voce.

Pagasæ, locus in ora Magnesię 20. stadiorũ spatio ab Iolco dissitus, vbi prima Græcorũ nauis creditur cõpacta, a re ipsa accepisse videtur nomẽ Straboni & Callimacho, nempe παρὰ τὸ πήγνυμι, quod est *figo*, vel *compingo*: Aliis *a fontium ꝓpinquitate*, quos πηγὰς nominant Græci. Priori etymo astipulatur interpres Apollonii Argonaut. 1. his verbis: παγασαὶ, ἀκρωτήριον μαγνησίας, ὠνομάσθη δὲ ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ πεπῆχθαι τὴν ἀργώ. Subdit inde: ὁ δὲ σκήψιος ἀπὸ τῶν πηγαῖς περιρρέεσθαι τοὺς τόπους, quibus verbis stabilitur etymon posterius. Neq; enim ista sunt referẽda ad Pegasæum Apollinẽ aut cognominis eius originatio-

nem, vt perperam doctissimus Gyraldus refert *syntagmate septimo historia Deorum.* Imo paulo post idem interpres scribit distincte: ὅτι ἡ καὶ παγασαίου ἀπόλλωνος ἱερόν. Vt quidem Apollo tulerit hoc nomen a loco, qui templum eius habebat, non a fontibus, quibus irrigabatur. Ab eodem loco dictus & *Pegasæus Iason* præcipuus auctor huius nauis cōdendæ apud Ouidium 3. *de arte amandi*, & *Pegasæa ratis* Lucano. Sunt qui pegasa scribunt, sed minus recte.

Pagina a pangendo, quod in eo versus pangantur. Ab eadem origine plantæ. Vnde Plinius: *Nascenti & depacto surculo natura incuriosius semen dedit.*

Pagus ἀπὸ τῶν πηγῶν, *fontibus.*

Palæstra genus exercitii, in quo vnctis corporibus colluctabātur, vel etiā locus huiusmodi exercitio destinat⁹, videtur nōnullis arcessere nomen ἀπὸ παλαίειν, quod nihil aliud est nobis, quā *luctari*, vel ἀπὸ τῆς πάλης *lucta*, quā prodūt auctores fuisse duplicē: *Vnam* erectā, in qua ὀρθοστάδην pugnatū monet Lucianus: *Alterā* super pauimento volutatoriā, qualis fere fuit Romanorū pugna cū Iazygibus apud Xiphilinū in Adriano. Rectā in sua Republica tantum retinendā censuit Plato 7. *de legibus*, eiusq; effectus exprimit his verbis: τὰ δ' ἀπ' ὀρθῆς πάλης ἀπ' αὐχένων καὶ χειρῶν καὶ πλευρῶν ἐξειλήσεως μετὰ φιλονεικίας τε, καὶ καταστάσεως διαπονούμενα μετ' εὐσχήμονος ῥώμης τε, καὶ ὑγιείας ἕνεκα ταῦτ' εἰς πάντα ὄντα χρήσιμα οὐ παρετέον. Alii deriuāt nomē a palæstra, quā filiam Mercurii fingunt, qui præses nō solum, sed etiā auctor luctæ vel palæstræ prædicatur cū a Flacco, tum a Philostrato 2. εἰκόνων in Antæo. Seruius Grammaticus deducit ἀπὸ τοῦ πάλλειν *vibrando*, quod qui luctaturi erāt, soliti fuerint sortiri vrna cōmota, & inde educta sorte conserere manus. Sic Heroes apud Homerū sortiuntur demissis in galeā sortibus, quis esset cū Hectore cōgressurus. Et apud Virgil. *Æneid.* 5. duces in nauali certamine loca sorte legūt. Sed primū etymō magis arridet, vbi nota & illud, quod Plautus artem Palæstricam nominauerit *Palē* Græca voce ad Simonidis imitationē. *Apalæstros* vocat Cicero cū Græcis *ignaros palæstræ* in Oratore. Palæstrita Apuleio 4. *Metamorph.* luctationis magister, vel q

eius luctationis est gnarus. Huiusmodi homines ceromate inunctos fuisse discere licet *ex 2. Sympos. quaest. q. 2. apud Plutarchum.*

Palatium mons Romae, inhabitatus longo tēpore ante cōditam vrbē a Valentia Itali filia, inde ab Euandro, qui & arcem in eo constituit. Idem inter septē colles precipuus, ideoq; celeberrimus prae reliquis, varias sui nominis caussas habet apud auctores bonos. Nā & palatium dictū constat, q Arcades cum Euandro palātes, id est, nullo ordine vagātes in illū venerint locū, *teste Varrone.* Quamquā alii nomē trahant a Palatinis, id est, *Aboriginibus*, q hi venientes ex agro Rheatino, qui appellatur Palatiū, ibi cōsederint. Addit Varro, existimare nōnullos inditū hoc illi nomē a Palatia Latini vxore. Sunt, qui a Palante Euandri proauo deducunt. Alii a Palatho Hyperborei filia, q̄ ex Hercule Latinum suscepit. nonnulli a sepulto Palante, quē a Turno occisum canit Virgilius. Liuius primū vocatum censet *Palantium* a Palanteo Arcadiç vrbe, inde *Palatium.* Praeter hos omnes sunt, qui a pecorū *balatu*, quae ibi solebant pasci, anteaquā incoleretur, nomē eius deriuant. Quapropter *Balantium* nominauit Poeta Naeuius, cui & Festus astipulari videtur his verbis: *Palatium mons, Romae est appellatus, quod ibi pecus pascens balare consueuerit.* Solinus scribit quosdā auctores esse, datum ei nomen a Pale pastorali Dea. In tanta diuersitate originationis quidnam potissimum sequaris, incertum. Producere tamen volui omniū sentētias, vt quilibet eam amplecti posset, quae praecipue arrideat. Restat vt, quae hic notatu sunt digna, pauca adiiciam. Collocatā primum in hoc monte inuenio statuam Romuli, vnde Romuleū vocauit Tremellius: Et si alii hāc eius appellationē eo referāt, quod ille hūc montē muro cinxerit, inque ipso Romam quadratā cōdiderit. Cuius rei caussas duas adfert Dionysius: *Primam* quidē, loci fortunam, quae fratribus expositis incolumitatē & educationē praebuerat: *Alteram*, q in eo XII. vultures visi Romulo addixerint imperium. Habitauit etiā in eo Romulus, inde Tullus Hostilius, deniq; Augustus & Imperatores alii, vt inde cuiuis splendidi hominis aut Princi-

Principis domum Palatium dicant *Latini*. Templa habuit Victoriæ post res multas feliciter gestas, *Cereris, Iunonis Sospitæ, Matris Deum, Iouis Statoris, Libertatis, Fidei, Apollinis Palatini, Deæ Viriplacæ, Volupiæ, Latonæ vero & Mineruæ delubrū, item Vestæ, Orci, Rhamnusiæ, Diuonis, Consi, Lunæ, Fortunæ Viscinæ, Augusti, Quirini cum Larium sacello in Velia*. Hodie subterraneis specubus totus quasi est pensilis, & aut ruinis deformis aut hortis occupatus. Ab eodem quoq; monte tulit nomē tribus Palatina secundum Varronem *4. de lingua Lat.* Hunc enim cum foro & Capitolio obtinebat. Meminit eius Cicero *4. in Verrem*.

Palea ἀπὸ τοῦ πάλλειν, id est, *vibrando*, quod & Scaliger approbat *Exercitat. 325.* Cum autem legitur in Pontificum Decretis *Palea*, sciendum insigne ibi erratum committi, cum sit legendum *Palea*. Nam παλαιὸς Græcis est vetus. Itaque passim, vbi occurrit hoc nomen, vetus habetur canon, vt quilibet facile obseruare poterit diligenti lectione.

Palilia vel, *vt alii*, Parilia, sed minus recte, sacra fuerunt nominata a Pale Pastorum Dea, cui pro partu pecoris rem sacram facere solebant: Ad quam sententiam accedit etiam Dionysius. Fuisse autem illi sacrificatum libo ex milio, lacte, & sapa confecto, additis etiam aliis ceremoniis & precibus, est annotatum in Fastis ab Ouidio. Eusebius prodit, diem illum, quo celebrabantur *Palilia*, fuisse Romæ natalem. Vnde Propertius Elegiar. 4.

Vrbi festus erat, dixere Palilia patres:
Hic primus cœpit mœnibus esse dies.

Solinus dissentit a nobis in etymo, cum ab Iliæ partu inuentum existimat hoc nomen, quod etiamsi non probem, tamen haud omittendum, quod inde notat, obseruatum hoc die, ne qua victima cæderetur, vt ille dies purus esset a sanguine. Festiuitatis autem ritus erat, vt tum ignem transilirent accensis stramentitiis fascibus, vtque lac biberent, pecoris videlicet fructum.

Palinodia ἐκ τοῦ πάλιν καὶ ἀείδειν compositum nomen, quod iterum canat. Talem cecinisse legitur Stesichorus.

Palladium a Pallade, cuius effigies fuit, nomen arcessit. Vnde in Epigrammatibus dicitur τετράφθυς εἴκελον ἐνδαπίης. Ferunt illud regnante Ilo, a quo conditum ferunt Ilium, cum in arce summa ædificarẽt templum, delapsum fuisse cœlo mouens oculos & hastam. Consultus Apollo ea de re, futurum ciuitatis eius exitium respondit, *si Palladium extra mœnia ferretur*. Seruarunt itaque diligentissime illud Laomedon & Ilus. Regnante autem Priamo, cum Helenus apud Arisbam captus Græcis indicasset fata Troiana, Vlysses & Diomedes per subterraneas cloacas subrepserunt in arcem, & occisis custodibus Palladium abstulerunt. Diruta postea Troia cum illud teneret Diomedes & multis casibus iactatus minime sibi conuenire crederet, transeunti Æneæ offerre conatus est. Quem cum velato capite sacrificantem offenderet, ne ordinẽ sacrificii turbaret, obtulit cuidã ex Troianis nomine Nauti. Tandẽ illud Romã fuit delatũ, inuentũ tamẽ prius a Fimbria quodã bello Mithridatico, & indicatũ Romanis, cõsultoq; oraculo respõsum, illic imperiũ, vbi & Palladiũ, fore. Plura itaq; similia sunt facta. Sed cœleste illud ex hastę & oculorum mobilitate cognosci poterat & ab vna tantũ sacerdote asseruari in æde Vestæ, Troianam soli cui fas vidisse Mineruã, *vt ait Lucanus*. De eo ipso intelligit Seruius ea verba Virgilii: *Corripuere sacram effigiem, manibusq; cruẽtis Virgineas ausi Diuæ contingere vittas.* Sunt tamen, qui ab Ænea verum Palladium cum magnis Diis in Italiam aduectum scribunt, & ex Alba longa, siue (*vt Varro putat*) ex Lauinio Romam esse translatum & collocatum in æde Vestæ.

Pallas. Eadẽ hæc cum Minerua de qua antea. Ceterũ dicta ne Pallas, ꝙ ab ea *Pallas* sit interemtus, an παρὰ τὸ ἀναπεπάλθαι ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ διός, *quod ex cerebro Iouis sit formata*: Anne etiã quod orta feratur ex Pallante palude iuxta Festum? Quid, quod aliqui datum velint nomen ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρυ, id est, *a vibranda & concutienda hasta?* Alii a saliendo siue saltando in bello? Sed longe elegantissime Eustathius Iliad. 1.

παλλὰς

παλλάδα τὴν ἀθηνᾶν λέγει κατὰ ἀλληγορίαν, διὰ τὸ τῆς προνοίας ἢ φρονήσεως ὀξυκίνητον, ὡς ἀπὸ τοῦ πάλλω τοῦ δηλοῦντος τὸ κινεῖν. οἱ δὲ παλαιοὶ καὶ τὰς μείρακας παλλάδας ὠνόμαζον, ὅθεν καὶ ἡ παλλακὶς παρωνόμασαι. καὶ πάλλαντες δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οἱ νέοι, ὡς φησὶ φιλιστίδης ἐν συζυγικοῖς. τὸ δὲ λέγειν οὕτω καλεῖσθαι αὐτὴν, ἐπειδὴ ἐν τῇ γιγαντομαχίᾳ πάλλαντά τινα πεφόνευκε γίγαντα, ἢ ὅτι ἐκ τῆς τοῦ διὸς συνέπαλτο κεφαλῆς, ἢ ὅτι κεραυνῷ τῆς σεμέλης βληθείσης, καὶ τοῦ διονύσου διεκπεσόντος ἐμβρύου, παλλομένην τὴν τοῦ ἀμβλώματος καρδίαν λαβοῦσα τῷ διὶ, μύθου ἐστὶ παρὰ πλήρωμα. ἠθικῶς δὲ φρόνησις ἐστιν ἡ ἀθηνᾶ, διὸ καὶ διὸς καὶ μήτιδος εἶναι λέγεται, ἤτοι νοὸς καὶ βουλῆς. φησὶ γὰρ ὁ μῦθος, ὅτι ἔγκυον οὖσα τὴν ἀθηνᾶν ἡ μῆτις κατεπόθη ὑπὸ τοῦ διὸς. ἐν δὲ τῷ ὡρισμένῳ ταῖς κυούσαις καιρῷ ἐξέθορεν τῆς τοῦ διὸς κεφαλῆς ἡ ἀθηνᾶ. Omnes tamen etymologiæ istæ reuera sunt fabulosæ & ex parte ridiculæ. Nimis etiam longe petitum etymon eorum, qui fingunt dictionem esse Græco-Hebraicam, & proinde compositam ex *Pale*, quæ vox Hebræis admirabile quiddam significat, & διὸς, id est, *Ioue*, cui sententiæ tamen astipulatur Peucerus vir alioqui prudens & doctus. Digna & hic relatu Ioannis Tzetzis verba in Hesiodi Opera & Dies de Palladis etymo seu fabula tota propter doctrinam & elegantiam. Quippe ait: πάλλας, ἡ παλλομένη καὶ ἀκίνητος ἢ ἐν τῷ ἐκ τῆς διὸς νοὸς κεφαλῆς γεννηθῆναι, πάλλουσα τὰ ὅπλα. ὁπλισμένη γὰρ ἡ φρόνησις λέγεται διὰ τὸ καταπληκτικὸν καὶ ἔπανδρον, καὶ τὸ σαθηρόν. τὰ γὰρ γλαυκὰ τῶν ζώων καταπληκτικὰ καὶ θυμοδέστερα. Cum autem hanc Deam armatam prodiisse fingant ex cerebro Iouis, *vt antea dictum*, simul ecce armorum bellique præsidem prodiderunt. Vnde & Deam armiferam nominauit Ouidius, item impauidam, Homerus ἀτρυτώνην, hoc est, indefatigabilem indomitamque, id quod tali Deæ maxime est conueniens. Quin Cicero belli inuentricem & principem fuisse scribit *libro de Natura Deorum*. Phurnutus δορυκέντορα dictam notat, quasi dixeris *hasta pungentem*. Pindarus ab hastæ concussione ἐγχείβρεμον nominat. Valerius Flaccus tribuit eidem pectus ægisonum *libro 3*. Nam ægidos eam cum Ioue participem esse docuit Phurnutus. Quæ omnia eundē in finem spectant, bello quippe præsidere hanc

Deam. Quid? quod eadem artibus ingeniisque præficiatur *teste etiam Ouidio 3. Fastorum*, vbi ait:

Ipse vides manibus peragi fera bella Mineruæ,
Non minus ingenuis artibus illa vacat.

Forsan & ideo oleæ inuentum ipsi delatum, quod vt hæc arbor symbolum est pacis, ita feruēāt artium studia, cum horridus ille Mars abest & quidquid secum fert mali agminis. Etsi alii dedicatam hāc arborem velint propter pudicitiam, quod innupta & virgo permaneat. Itaque Græci, *vt scripsit Rutilius Taurus*, iubent oliuam, cum plantatur aut legitur, a mundis pueris atque virginibus esse tractandam. Sic Florentinus *libro de re rustica* puros eam collectores amare tradit. Vnde & *Anazarbi*, quæ Ciliciæ ciuitas est, felicissimas esse oleas, dum coluntur a castis tantummodo pueris, proditum inuenio. Atque hæc de Pallade.

Pallium, sicut & palla, nomen inuenit, quod sit *palam & foris*, cum sub eo sit tunica. Philosophorum propria hæc vestis fuit, *vt apparet ex eo Herodis Attici apud Gellium libro nono. Video*, inquit, *barbam & pallium, Philosophum non video.* Apud Græcos etiam in vsu præcipue fuit. Hinc palliati sumuntur pro Græcis, sicut pro Romanis Togati, quod vterentur toga, quam tandem cum victu Romanorum Galli simul atque Hispani receperunt, *teste Strabone.* Dictæ propterea & fabulæ Palliatæ, in quibus inducebantur Græci, sicut Togatæ, in quibus Romani. Scribit Tranquillus in Augusto distribuisse eum inter varia munuscula togas & pallia, proposita lege, vt Romani Græco, Græci Romano vterentur habitu. Ita paulatim mutantur omnia, cum Scipioni obiectum sit, *teste Liuio*, quod cum pallio crepidisque inambulasset in gymnasio, probroque sit datum Rabirio, quod Alexandriæ palliatus fuisset visus, *auctore Cicerone in orat. pro Rabirio.* Fuisse quoque in vsu pallia cœnatoria, indicat Martialis *libro XI.* iterum *in suis Apophoretis.* Communem vero vtrique sexui fuisse vestem colligi potest ex Vlpiano, tum *Cornelio Tacito*, qui *promiscua* appellat *pallia.*

Martia-

Martialis: *Hanc volo, quæ facilis, quæ palliolata vagatur.* Scripsit quoque Lampridius, *matronas regias contentas esse debere vnico pallio, auro sparso.* Sed & in lecto vsos fuisse veteres, significare videtur Ouidius 1. *Amorum Elegia 2.* his verbis: *Nec in lecto pallia nostra sedent.* Quoniam vero tunicis imponebantur, inoleuit prouerbium: *Tunica pallio propior,* de quo vide Erasmũ in Chiliadibus. In etymo diuersus est a nobis & multis aliis grauissimis viris Isidorus, cuius tamen verba subiiciam. *Dictum,* inquit, *pallium a pellibus, quia prius super indumenta pellicia veteres induebantur, quasi pellea, siue a palla per deriuationem.* Non possum a nostro etymo discedere fultus magnorum virorum auctoritate. Pallium pilosum dicitur fuisse vestitus prophetarum *ex Zacharia cap. 13.* Hos videntur imitari voluisse pseudoprophetæ eodem vestitu, vt ita simplicioribus imponerent.

Palma arbor, qua Pausania & Plutarcho auctoribus ex Thesei e Creta Delum reuersi instituto victores in multis certaminibus coronari solebant, quæq; perpetuo viret nunquam depositis foliis; ἀείφυλλος καὶ ἐμπεδόφυλλος appellata propterea, & in contrarium fornicata etiam ponderibus resistit, si Varroni credimus, nomen inuenit, *quod ex vtraque parte natura vincta paria habeat folia:* Sed aliter Isidorus: *Palma,* inquit, *dicta, quia manus victricis ornatus est, vel quod expassis est ramis in modum palmæ hominis.* Est enim arbor insigne victoriæ, proceroque ac decoro virgulto, diuturnisque frondibus vestita, & folia sua sine vlla successione conseruans. Maxime huius est ferax Iudæa, etiamsi etiam creuerit in aliis regionibus. Eadem, ne quid elegans dissimulem, in fœminam & marem distinguitur. Quod si hæ duæ palmæ species propter se inuicem ponuntur, deprehenditur mas attrahere ad se fœminam, fœmina vero non auersari eius complexum, sed ramis exporrectis ad eius quodammodo osculum se explicare: Vt ideo nonnulli coniugalis amoris & nuptiarum esse voluerint signum. *Innocentiam* ea significari voluit Ambrosius, alii *iustitiam.* Iustus enim vt palma florebit. Sunt qui etiam ea

piorum vitam adumbrari intelligunt; quod vt corticum scabritie tum perplexitate caudex eius minime iucundus est visu, pars vero superior ramorum amplitudine amœnam quādam pulcritudinem ostendit: ita prima facie contemptibilis videatur piorum conditio, sed demum in mirabilem exactmorum virtutumque pulcritudinem ac venustatem, maxime cum in cœlo superius immortalis gloriæ erūt participes. Huc accedit, tanto meliorem esse fructum palmæ, quanto illa annosior est: quo modo etiam iusti post diurnitatem laboris ad fructum consolationis perueniunt. Grece dicitur φοῖνιξ, quo nomine appellatur & auis nempe a palmæ quodam genere, *auctore Plinio*, quæ moritur, iterumque renascitur, *vt de hac aue Plinius idem, Lactantius, & alij prodiderunt*, cui propterea Christum Dominum resurgentem a mortuis cōpararunt. Notandum denique arboris huius non solum fructum sed etiam *medullam*, quam Græci ἐγκέφαλον vocant hominum inseruire vsibus, etiamsi hæc Plutarcho capitis inducat dolorem. Meminit & eius Theophrastus 2. περὶ φυτῶν, vbi de palmarum generibus agit hoc modo: καὶ γὰρ ἐξαιρεθέντος τοῦ ἐγκεφάλου ζῶσι, καὶ κοπέντες ἀπὸ τῶν ῥιζῶν παραβλαστάνουσι. Galenus 2. *de alimentis* etiam verticem eius vescum esse affirmat. Præter hæc prorsus dignum memoratu, quod nuper ex eo accepi, qui ex Guinea non ita pridem redierat rei totius αὐτόπτης. Affirmabat *incolas regionis ex palmis suis admodum succulentis habere oleum, vinum, panem, & vestes.* Fit autem oleū ex fructu (*botrum specie refert*) tanta quandoq; magnitudine, vt vix duo viri alioqui robusti sint ferundo. Quāquam alii fructus minores sæpe ferri queant ab vno. Ratio cōparandi hęc est: *Diuellunt & auellunt primum particulas, inque mortarium coniiciunt: Inde pistillis ligneis contundunt, donec cortices abscedant ab interiore fructu, seu nuce illis inclusa, quæ tanta duritie est, vt nullis cedat malleorum ictibus: Igni tamen exposita sponte fatiscit. Vbi iam cortices sunt satis contusæ, conduntur Samia olla, & addita aqua ad ignem bullire permittunt, donec ebulliens oleum in superficie natet, quod despumatum excauatis cucurbitæ fructibus includunt.* Vinum ex ea admodum dulce & inebrians cōparant

parant illato arboris caudici foramine, cortice videlicet cultro aliquo discissa vel aperta. Huic inserunt eiusdem arboris folium contortum & conglobatum. Tum paulatim solis calore tractum & elicitum desluit in ollam infra pendentem, quam vocant *(alabassem.* Tales ollas aliquando 8. aut 9. appendunt, destillantibus sæpe ex vna arbore 36. aut 40. libris. Panem conficiunt ex interioribus fructuum nucleis, quos attritos cum aqua redigunt in massam, quam manibus subactam oleaginorum librorum instar coquunt in feruēte palmarum oleo. Vestes denique parant ex foliis siccatis & ita præparatis ad texturam.

Palpebræ Isidoro a *palpitatione*, quia semper mouentur, sunt dictæ. Reficiunt enim visum assiduo motu. Sunt quoque capillorum vallo munitæ, vt & apertis oculis si quid inciderit, repellatur, & somno conniuentibus tanquam inuoluti quiescant latentes. Exstant autem in superiore simul & inferiore oculorum parte iuxta Aristotelē, qui βλέφαρα vocat. Dici volunt nonnulli βλέφαρον quasi ὄροφον τοῦ βλέπειν, id est *indumentum oculi.* Substantiam eius cartilagineam esse fatentur medici. Atq; hanc cartilaginē Galenus nominat θάρσον, cui pinguedinis nōnihil adnatū est propter humectationē oculorū quæ cū absumitur in ægrotis, exsiccari eas necesse est. Inde vero ægri interitum præsagit Hippocrates, nominatque βλέφαρα alibi πεπιεσμένα alibi κάμπυλα, id est, *retorta.* Cernuntur in eisdem rugæ, quæ Græcis dicuntur ἕλικες.

Palpo quasi a palpando dictus Nonio. Est autem palpare *contrectare*, aut *manu mulcere* iuxta Porphyrium, quasi hoc adulatoribus peculiare & proprium sit. Certe nonnunquam idē, quod *blandiri* & *mitigare.* Nam *palpare iram* dixit Apuleius, & *palpo percutere* pro *adulari* Plautus. Et Flaccus: *Cui male si palpere, recalcitrat, vndiq; tutus.* Eodem modo vsus Lucilius.

Paludamentum, insigne Imperatorum pallium *iuxta Isidorum*, cocco, purpuraque, & auro distinctum: Nonius vult *eam fuisse vestem, quæ nunc chlamys dicitur*, Festus ait: *omnia ornamenta militaria paludamenta vocari.* Varro quoque insignia & ornamenta militaria appellat. *6. de lingua Latina.* Ideo, in-

quit, *ad bellum cum exit Imperator, ac lictores vestem mutant, signaque inciunerunt, paludatus dicitur proficisci: quæ propterea quod conspiciuntur, qui ea habent, ac fiunt palam, paludamenta sunt dicta.* Proprie tamen, vestis hæc erat Imperatorum, *vt & Isidorus animaduertit.* Vt recte scriptum reliquerit Apuleius *Apologia 1.* Veruntamen hoc Diogeni & Antistheni pera & baculus, quod regibus diadema, quod Imperatoribus paludamentum, quod pontificibus Galerum. Tranquillus quoq; in Cæsare paludamẽtũ cum mordicus traxisse meminit nc spolio poti:etur hostis Plutarchus scribit in Cæsare eodẽ, *Pompeium in prælio Pharsalico, cum videret perterritum & pulsum equitatum, cui maxime fidebat, recepisse se in Prætorium, equumq; nactum aufugisse detracto prius paludameto.* Græcus textus habet: ἀπεδύσατο ἐναγώνιον καὶ στρατηγικὴν ἐσθῆτα. Idem auctor in Lucullo ἐφεστρίδα posuisse videtur Boyfio pro hac veste, in Crasso φοινικίδα, cum hic lugubri & infelici die collaturus signa cum Persis processisset ad milites non purpureo paludamento, sed pallio nigro. Bene is etiam animaduertit (id quod cum Nonio conuenit) Macedones paludamenti loco Chlamydes fuisse vsos, cum Plutarchus scribat Alexandrum, vbi vidisset Darium interfectum a suis, iniecisse ipsius corpori τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα. Denique notandum hoc loco Liuium in historia Horatii paludamentum accepisse pro eius veste, qui Imperator non esset, ipsasque etiam Augustas paludamẽto fuisse vsas, *vt constat ex aureos Agrippinæ paludamento.* Placuit sane & his floribus exornare etymon nostrum, vt simul habeat solidus lector, quod grauius dictũ animum eius delectet & pascat, cumq; aliqua saltem vtilitate hæc nostra inspiciat & legat.

Pamphilus apud Terentium dictus ὡς πᾶσι φίλος τὶς ὤν, ἢ πάντας φιλῶν, id est, *omnibus amicus exsistens* aut *omnes amans.*

Pan Arcadiæ Deus, quem aliqui *Mercurii & Penelopes filium* fabulantur, alii *ex promiscuo procorum cum Penelope concubitu natum* ineptiunt quique ἄγριος θεὸς, id est, *agrestis Deus* dictus fuit veteribus, ἐφιάλτης, id est, *incubus* Artemidoro, ὁ τῆς ὕλης κύριος, id est, *vniuersæ substantiæ materialis dominator,* olim

olim Arcadibus, *teste Macrobio*, Pindaro ὀπαδὸς μεγάλης ματρὸς *comes magnæ matris*, nomen accepit Phurnuto, quod vniuersi (τὸ πᾶν nominant Græci) existimaretur Deus. Itaque fingunt *ipsius pedes esse caprinos* (inde *semicaper* dictus Ouidio) quo terræ ostendatur soliditas, eosdem pariter hirsutos, siue pilosos, id quod conuenit eiusdē terræ asperitati. At superiorem huius partem hominem repræsentare volunt, ꝙ in æthere versetᷣ ὁ ἡγεμὼν τοῦ mūdi, id est, *pars rationalis*. Quocirca & pectus radiabat sideribus. Facies autem rubebat ad ætheris imitationem: Cornua erant hirta, inq; radiorum Solis & cornuum Lunæ similitudinem facta. Asscribebāt & illi fistulam septem vocū discriminibus distinctam ob cœli harmoniam: Atq; inde συρικτὴς est nuncupatus, sicut Phurnutus prodit. Porro libidinosum finxerunt hūc ipsum Deum, propter spermaticarum rationum copiam, ideoq; Nymphas nō solum insequi, sed etiam pueros formosos. Macrobius quoniam etiam Solem intelligi vult per panem, scribit: *ideoq; fingi in capræ pedes eum desinere, ꝙ materia, quæ dispensante sole in omne substantiam porrigitur diuinis de se corporib. effectis in terræ finiatur elementum.* Ad huius ergo extremitatis signum pedes huius animalis electi sunt, capræ *inq̄*, ꝙ & terrenū esset, & tamen semper alta peteret pascēdo, sicut sol, vel cū radios supne demittit in terras, vel cū se recolligit, in montibus visitur. Huius Inui amor & delitiæ ἠχὼ creditur nullius oculis obnoxia, ꝙ significat harmoniā cœli, q̄ Soli amica est, quasi sphęrarū omnium, de quib. nascitur, moderatori: Nec tamen potest nostris vnq̄ sensibus deprehēdi. Fuisse hunc Deū in comitatu Dionysii *libro de responsis* tradidit Porphyrius, quem cū in bonorū dæmonū numero collocat, agricolis tamen qbusdā apparuisse cōfirmat, qui repēte postea sunt mortui. Alii Magnæ matris famulū faciūt, & quasi quendā πάρεδρον illius. Nam Pindarus vocat ὀπαδὸν μεγάλης μητρὸς. Idem dictus *Lycæus* ab Arcadiæ monte Lycæo, quem creditus fuit incolere. Quapropter & illic templum eius exstitisse refert Pausanias *in Arcadicis*, adiecto hippodromo eius numini dicato. Habuit & templum Romæ in Palatini montis radicibus, si-

craque dicta sunt *Lupercalia*, sicut Græcis Lycæa, quod λύκος Romanis sit lupus. Canit de eo Virgilius Ecloga 1.

> *Pan primus calamos cera coniungere plures*
> *Instituit, Pan curat oues, ouiumq; magistros.*

Admonet Nannius respicere Poetam μόναυλον καὶ πάναυλον, vtrumque Panis inuentum. Composuisse fabulantur fistulam primum ex arundine, in quam apud Ladonem fluuium commutata fuisse dicitur nympha Syrinx, cum eam seruandæ virginitatis gratia fugiẽtem prosequeretur. Sed nolo nimius esse in fabulis. Redeo autẽ ad etymon, in quo plane etiam nobiscum facere videtur Orpheus vniuersam sub eius nomine naturam intelligens. Verba eius sunt:

> πᾶνα καλῶ κρατερὸν θεὸν, κόσμοιο τὸ σύμπαν,
> οὐρανὸν, ἠδὲ θάλασσαν, ἰδὲ χθόνα παμβασίλειαν,
> καὶ πῦρ ἀθάνατον. τάδε γὰρ μέλη ἐστὶ τὰ παιδὸς.

At Homerus in Hymnis: πᾶνα δέ μιν καλέεσκον, ὅτι φρένα πᾶσιν ἔτερψε, quibus verbis *Deorum omnium mentes cum delectasse* intelligit, cum citharam pulsaret. Mirabilem illam historiam de Pane, quod Thamo cuidam Ægyptio nauis gubernatori ab incerta voce mandatum sit, vbi ad Palodes fuisset delatus, vt tum nuntiaret magnum Pana obiisse, id quod circa tempora veri Panis, & omnium mortalium Pastoris Domini Iesu Christi a Iudæis in crucem acti contigit, leges apud Plutarchum ἐν τῷ περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων.

Panacea, πανάκεια, herba scilicet, q̃ & πάνακες dicitur, & Panax (vnde *succ⁹ opopanax*) ipso nomine omniũ morborũ remedia promittit, *vt scribit Plinius*. Etenim πᾶν est *omne* Latinis, ἄκος *remedium*. Potentem eam vocat Lucanus *libro 9*. Virgilius *odoriferam 12. Æneid.* forte Lucretii insistens vestigiis, qui ait libro *4. Odorem*

> *Exspirant acrem panaces, absinthia tetra.*

Traduntur apud auctores tria ipsius genera: *Heraclium*, ex quo manat opopanax, alterum *Asclepium*, tertium (*Chironium*), quod descriptum est eleganter a Poeta Nicandro. Meminit & eius Calimachus in hymno Apollinis. Omnium vero trium generum distincte meminit Galenus simplicium

cium medicamentorum 8. adiectis eorundem facultatibus. Nam *Heraclio* Panaci calorem in tertio ordine asscribit, siccitatem in secundo, adde aliquam abstergendi facultatem, & singulares ad vlcera contumacia vires. *Asclepium* vero prodit minus esse calidum priore, attamen egregie facere ad vlcera, Phymata, & Phagedænas, cui porro postremum facultate vult respondere. Facit & trium horum generũ mentionem Dioscorides *libro 3. capit. 46. 47. 48.* Heraclium valere dicit ad scabiem vesicæ, stillicidium vrinæ, tormina, ciendos menses, dolores dentium, Ischiadicos & vuluę strangulationes: *Asclepium* ad tubercula & Phagedænas: at Chironium serpentum veneno resistere radice in potu assumta. Inde *capite 49.* etiam λιγυστικὸν a quibusdam hoc nomine donatum affirmat, quod plurimum nascitur in Apennino Liguriæ monte, qui est Alpibus conterminus, vnde & illi nomen, *eodem Dioscoride teste.* Mentionem deniq; & Hippocrates fecit τῆς πανακείας in iuramento suo, siue herbam hanc, siue rem aliquam sacram diuinamque significet, quod potissimum reor, cum addat καὶ θεοὺς πάντας καὶ πάσας.

Panathenea Athenarum & Mineruæ inprimis Festa, singulis quinq; annis celebrari solita & ab Erichtonio Vulcani filio instituta, nomen etiam arcessunt a Minerua, quæ Græcis dicitur ἀθήνη. Meminerunt eorum Isocrates, Pausanias, Plutarchus, & alii Fiebat in illis lampadum cursus (λαμπαδοφορείην nominat Herodotus *in Vrania*) sicut etiam in Prometheis & ipsis Vulcani Festis, ita vt cuius fax esset extincta, cum infamia discederet, victus ab insequente lege certaminis lampadem suam sequenti traderet.

Panda Dea culta legitur stulta gentilium superstitione apud Arnobium, quod T. Tatio, Capitolinum vt caperet collem, viam pandere atq; aperire permissum fuerit.

Pandectæ sunt nuncupatæ a πᾶν καὶ δέχομαι, quod *omnia comprehendant, quæ pertinent promiscue ad veteris prudentiæ vniuersum.* Vnde Gellius scribit *noctium Attic. XII.* Tullium Tyronem Ciceronis libertum *libros de variis & promiscuis quæstionibus* composuisse, quos Græco vocabulo [illegible]

Pãdectas tanq̃ omne rerũ ac doctrinarũ genus continentes. Quo vix satis ridere queant eruditi, cum legunt Accursium in prooemio Digestorum ita ἐτυμολογοῦντα: *Pandecta dicitur a Pan, quod est totum, & decten, quod est doctrina.* Vide lector, in quam turpem lapsum impellat acutissimum virum & de iuris scientia optime meritum imperitia linguarum, quamq; difficulter sępenumero se extricent a difficultatibus, qui cognitionis Gręcę linguæ expertes in salebris & crassa versantur barbarie. Alienum ergo dedecus cautiorem te reddat, imo studiosum magis eius literaturę, sine qua nullus vnquam in facultate aliqua magna cum laude versatus fuit. Est enim ea Latinæ linguæ veluti matrix, vt nec hãc absolute quisquã didicerit, nisi Græcorum pedamentis fulfultus animum ad professionem aut studium adiiciat, sicut præstantissimorum virorum exemplis satis euinci potest.

Pandora quasi πάντων τῶν θεῶν δῶρον *Deorum omnium donum.* Hesiodus fabulatur, mulierem hanc a Vulcano factam missam fuisse a Ioue cum omnibus malis vasculo inclusis ad Epimetheum, qui demto operculo cum euolare sentiret omne malorum genus, vix in imo residentem spem occlusit, vnde fit vt sperent homines vel ad vltimum vitæ halitum. Sũt, qui *Euam* sub huius fabulæ velo nobis expressam putant.

Panicum Græcis ἔλυμος, Diocli medico *mel frugum*, exsiccante natura & facultate præditum *iuxta Galenum*, parum quoque nutrimenti reddens, & ventris fluxum nonnihil sistens, ceu milium, cui etiam Plinius vult conuenire ipsius effectus, a paniculis nomen accepit, in quibus continetur semen. Isidoro dictum videtur, quod in multis regionibus eo vtantur homines vice panis.

Panis a pascendo nonnullis cum Varrone videtur dictus, vt aliam non posse dari putent nominis originẽ. Sed enim nec illos dixerim male iudicasse, qui nominis proprietatem habere censuerunt ab eo, quod Græci dicunt παν id est, *omne*, eo quod *omnibus obsoniis adhiberi queat*, vel *omne animal appetitu eius*, vt etiam traditum ab Isidoro. Athenæus innuere videtur nomen panis esse deflexum, cum a satietate quam

Messapii

Messapii dixere πανίαν, tum a repletione, quod πάνια eidem nominauerint τὰ πλήσματα. Idem tradit *panem repertum a Cerere frumentariis dicta & Simalide Syracusiorum Dea.* Cereris enim fertur inuentum frumenta molere & inde panes conficere, cum antea glandibus vescerentur mortales. Qua re quidem nihil vtilius vnquam præstari potuit vitæ humanæ, cum maxime roboret panis, nec sine eo pulmenta aut alia edulia summopere prosint, eiusque beneficio feræ gentes in India vt plurimum destituantur simul alienæ ab omni humanitate. Sed eius genera, quæ partim nobis, partim veteribus fuerunt in vsu, operæpretium erit referre. Est ergo *Gregarius* vel *Cibarius*, qui haudquaquam delicatus seruis in cibum solebat dari, *Fermentarius*, fermento confectus, cui contrarius est ἄζυμος *fermento carens.* Furnaceus Græce κλιβανίτης a clibano & furno, in quo coquitur, nomen inuenit. Ex eius genere ἰπνίτης *in minoribus furnis coctus.* Est & panis *subcinericius*, hoc est, coctus sub cineribus, qui in vsu fuisse legitur Hebræis. Græcis ille est ἄρτος σποδίτης, cuius Athenæus meminit *lib. 3.* Ibidem fit mentio panis, qui dicitur ἀπανθρακίας, & coquitur supra carbones. Porro δίπυρος siue διπυρίτης, quem pro pane delicato accipit Athenæus, Latine *bis coctus & panis nauticus*, est Spartiano *buccellatum.* Græci interpretantur ξηρὸν ἄρτον, quo videntur vsi Christiani in suis Xerophagiis, *vt nominat Tertullianus.* Dicitur & παξιμὰς & παξιμάδιον nostratibus twiebacf. Suidas δίπυρος ἄρτος, ὁ παρὰ ῥωμαίοις λεγόμενος παξαμᾶς. αὐτόπυρος panis qui Athenæo dicitur αὐτοπυρίτης, ξηροπυρίτης & πύρινος, non ab igni nomē accepit, sed a tritico, quod Græcis est πῦρος. Idem συγκομιστὸς audit apud Deipnosophistam quasi *confusaneam* dixeris, ꝙ partes omnes tritici recipiat minime castratus, ἀλευρίτης aliis, ꝙ ex farina fiat, additq; Athenæus: οὗτοι πολυτροφώτεροι εἶναι δοκοῦσι. Brabantini nominant vulgo groff teruen broot, *Frisii* bolle. Similagineus est, qui fit ex simila, Græci dicunt σεμιδαλίτης. Athenæus: φιλιστίων δὲ ὁ λοκρὸς τῶν χονδριτῶν τοὺς σεμιδαλίτας πρὸς ἰσχὺν φησι μᾶλλον πεποιηκέναι. μεθ᾽ οὓς τοὺς χονδρίτας τίθησιν, εἶτα τοὺς ἀλευρίτας. Siligineus σιλιγνίτης non Græco nomine, *vt inquit Galenus*, Græcis dictus, ex purissima farinæ parte para-

tur furfuribus & recrementis carent, nomenque arceſſit non a ſiligine infirmiore tritici genere, ſed a tenuiſſima farinæ parte, quam *florem & ſiliginem* appellant. Eadem quippe ſiligo veteribus eſt dicta. Ex Celſo euinci id poteſt, qui ſiliginem, ſimilam, & pollinē inter ſe confert, quod ille quidem non faceret bene, niſi triticeæ farinæ pars quędam eſſet tam ea (*ſiliginem* dico.) quam aliæ duæ, atque ita ſimilitudinem quandam & cognationem inter ſe inuicē obtinerent. Locus exſtat apud auctorem *lib. 2. cap. 18.* Sed & Plinius *lib. 18. Siliginem proprie dixerim tritici delitias.* Et Seneca, ni fallor, idcirco optimum hinc panem confici innuit his verbis: *Malum panem exſpecta, Bonus fiet, etiā illum tene tibi, & ſiliginem fames reddet.* Verba hæc legas in Epiſtolis ad Lucilium. *Collyræ* generis panis mentio ſit apud Plautum in Perſa. Grāmaticorum ſenatus interpretatur *paruulos panes*, item *genus fictorum farinaceorum*, quæ vt lagana interdum friguntur in ſartagine, interdum cocta per ſe eduntur, interdum comeduntur ex iure. Meminit eius generis & *Athenæus lib. 3.* Grāmatici Græci volunt eſſe εἶδος πλακοῦντος, & κολλυρίζειν explicant τὰ λάγανα τηγανίζειν, id eſt, *lagana in ſartagine frigere.* Meminit eius & liber *Reg. 2. cap. 6.* ἑκάστῳ, inquit, διεμέρισε κολλυρίδα ἄρτου. Sunt qui tortum panem interpretantur. Alibi pro pulte accipitur. Panem præterea ex hordeo confectum vſitatum fuiſſe veteribus, etiamſi imbecilliorem & nutrimenti minoris, ex Chriſti Domini conſtat hiſtoria, qui quinque panibus hordeaceis & paucis piſcibus ingentem hominum multitudinem pauit. Canibus eum dandum voluit Varro *de re ruſtica lib. 2.* Panem ex milio confectum, antequam refrigeſcat, ſine faſtidio poſſe abſumi, traditum a Columella *cap. 9. lib. 2.* Speuſticium panem ἀπὸ τοῦ σπεύδειν, id eſt, *accelerando* dictum, quomodo facias docet Cato. *Speuſticium panem*, inquit, *ſic facito: Manus mortariumque bene lauato: farinam in mortarium indito, aquam paulatim addito, ſubigitoq; pulcre, vbi bene ſubegeris, defingito coquitoq; ſub teſtu.* In caritate annonæ inuenio & panes tentatos ex oryza, fabis & piſis. Quinimo in Friſia noſtra atro & ſecundario pani ex ſecale addere video ruſticos

rusticos tertiam, aliquando etiam dimidiam farinæ fabarum partem, quem exhibent in pastum robustioribus illis operariis polyphagis propter grauem & assiduũ laborem. Hesiodus seruo aranti tribuendum esse monet ἄρτον τετράτρυφον ὀκτάβλωμον. Ex Panico, Zea, & alica olim factos fuisse panes tradit apud Athenæũ Tryphon Alexandrinus. Obeliam panem vel quia vẽdebatur obolo vel quia assabatur in obeliscis sic dictum nominauit Aristophanes *in Agricolis*, referente id Athenæo, recensit & alia genera, de quibus ipsemet cõsulẽdus est auctor. Deniq; notandum, cũ *papaueris semen ad panificium fuisse veteribus in vsu.* Est enim inter genera papauerum hortense quoddam (θυλακῖτιν nominant) accomodatissimũ panificiis ἀπὸ τοῦ θυλάκου deducto nomine, quo vas pani ferendo destinatũ significatur. Atque ea de caussa appellauit Virgilius *vescum*, i, e, *edule* siue ἐδώδιμον, & cereale *Georgicorum 1.* Quapropter non solum Cereris simulacra manu id gestare solebant, sed etiam Cereris antistites, cum sacrum offerrẽt Deæ, sicut ex Callimacho notauit Turnebus, cuius ea sunt verba: φέρτο δ' χερὶ στέμματα καὶ μήκωνα. Quãtũ ad bonitatẽ, plurimum alimenti præstare siligineum, *inde* similaceũ, *tertio* loco medium, *quarto* sordidum, *postremo* furfuraceum, affirmat Galenus. Optimi quoq; sunt *Clibanitæ*, ꝓximi ἰπνίται in minori furno assati. At qui super craticulam aut calidos cineres aut foci pauimentũ assantur, omnes sunt praui, sicut & illi quos vocant subcineritios. Lauti autẽ panificii curam fuisse veteribus Romanis, indicant Varronis verba, quę leguntur in ipsius satyra περὶ ἐδεσμάτων. *Si quãtum operæ sumsisti*, inquit, *vt vnus pistor bonum faceret panem, eius duodecimam Philosophiæ dedisses, ipse bonus iampridem esses factus. Nũc illum qui norunt, volunt emere millibus centum: Te qui norit, nemo centussi.* Peruasit hodie apud nos vulgi animos, animá iis grauiter inficí, qui pane abstinent in cibis. Mirum illud, ad Persicũ vsq; bellum in vrbe Roma non fuisse pistores, elapsis fere ab V. C. annis super quingentos octoginta, ꝙ ipsimet Quirites panes facerent, tum Quiritum mulieres, etiamsi ex veteri cum Sabinis fœdere nec molere eas nec coquere permitterent, *teste*

Plutarcho in Problematibus. Atteius Capito ſcriptum reliquit piſtores tantũ eos dictos qui far pinſebant, etſi illud munus nec a ſua dignitate alienum exiſtimauerit vxor Catonis, *teſte eodem Plutarcho*. Vtq; latius & profundius demittam falcem meam in meſſem antiquitatis, ſciendum quoq; panem inſigne fœderis ac amicitiæ ſymbolum fuiſſe veteribus. Apud Macedones enim ſi quod fœdus ritu patrio ſanctiſſimũ vellent haberi, inibant illud libato pane, qui gladio vtrimque erat diuiſus. Noti & myſtici veteris teſtamenti Propoſitionis panes, Chriſti proculdubio & fœderis iſtius ſymbola, quod inter Deum & homines eſt contractum. Notum quoq; Pythagoræ ſymbolum, *panem ne frangito*, quo admonebat, non eſſe dirimendam amicitiam, quæ antiquitus pane conciliabatur. Quid? An non Chriſtus diſtributo pane perpetuam inter ſuos amicitiam cõſecrabat? An non Paulus docet ſymbolum eſſe Chriſtianæ φιλαδελφίας? An nõ in primitiua quoque eccleſia Catechumenis, antea quã admitterentur ad euchariſtiæ cõmunionem, ſacratum quendam panem cõmunicabant Chriſtianæ caritatis ſymbolum, quem Græci ἀντίδωρον & εὐλογίαν vocabant Auguſtinus *Epiſt. 36. buccellatum fraternitatis*? Morem porro apud Orientales fuiſſe frangendi panes, non ſcindendi, non ſolũ conſtat ex literis ſacris, quę monent *eſurienti frangendum eſſe panem*, Chriſtumq; in vltima cœna panem fregiſſe, ſed etiam ex modo & ratione conficiendi panes non equidem eleuatos, ſicut a nobis parari ſolent, verum latos in modum placentæ atque ſubtiles, & proinde ad frangendum idoneos. Inde frangere idem quod *diſtribuere*. Vtramq; vero ſignificationem habet τὸ שבר apud Hebræos; Inde Sceber *frumentum*, quod frangatur molẽdo, poſtea vero *vendendo* diſtribuatur. Marcus ſane Apoſtolus vſus eſt verbo μερίζειν, quod eſt *partiri* vel *diuidere*, cap. 8. pro verbo κλᾶν, quod eſt *frangere*, Matth. 14. Chaldæus Paraphraſtes vſus eſt pro verbo *benedicendi* his verbis: הוא בריך, *ipſe frangebat*. In ſacra ſcriptura quoq; panis & aqua per ſynecdochen pro quouis cibo & potu accipi ſolent eo q̃ præcipuus, maxime parabilis, cõmunis & neceſſarius hic cibus ſit, vt & potus

potus ille tam brutis quam hominibus a natura concessus. Legimus itaq; Genes. 43. *Non poterunt Ægyptii cum Hebræis comedere panem*, id est, cibum capere. Et 2. Reg. 6. *Pone panem & aquam coram eis, vt comedant* id est. *cibum & potum*. Hebręis ergo rectissime dicitur לחם *lechem* a לחם *lacham*, quod *comedere* & *consumere* significat. Taceo porro de pane cœlesti, & angelorum, de pane doloris, afflictionis, de pane abscondito, mẽdaciorum, pigritiæ, lacrymarum, de pane filiorum *Matth. 11. & Marci 7.* ne actum agam: Tãtum illud addendum, particulas panis Græcis dici *τὰ ἴων ἄρτων θρύσματα.* Minores particulas nominat Homerus *ψίχια* & *ἀκόλους*, id est *σμικροτάτους ψωμοὺς, interprete Eustathio.* Alii minores illas particulas nominant *πύρνα*, mendicos vero, qui eos colligunt, *ἀγύρτας* quasi *ἀγείροντες*, id est, *colligentes.* Chaldæus Paraphrastes appellat דלחמא פתא, id est, *buccellam panis.* Panaria legimus apud Papinium *1. Syluarum* vasa, quibus panis inferri solebat in mensam, & apud Varronem *Panarium capsulam*, in quo recondebatur panis, & *panariam ebrietatem* apud Plinium, quæ Græcis est *χεῖρον μῦθον*, cum mens dulci fortuna ebria nimia morum licentia vitæq; superbia, imo temeraria & pertinaci garrulitate insolescit, ea peragens & loquens sæpenumero, quæ vellet se nec cogitasse quidem, aut per iugulum posse redire, aut certe obliterari obliuionis spõgia, quod dici solet. Atque hæc de pane.

Pannonia, παννονία Ptolemæo. Europæ regio, duobus satis vehementibus torridisque fluuiis vallata Drabo videlicet & Sabo, cuiusque initium mons Cœcius est ab Alpibus recta in septentrionem porrectus, neq; adeo excelsis iugis ad Danubium vsque pertingens, ab Alpibus Appenninis iuxta Isidorum nominis auspicium deducit. His enim ab Italia secernitur. Alii a rege Pannone cuius apud Methodium fit mentio: Nonnulli a Pæonia (*sic n. primum est dicta ab incolis Paonib.*) vocẽ arbitrantur esse deflexã. Diuidit in Pãnoniã superiorẽ & inferiorẽ. Supior hodie cõplectit *Austriã, Carinthiã, & Carniolã.* Vrbiũ, quas hẽt, cultissima & ornatissima est *Viena.* Inferior q̃ alterã Pãnoniã nominat Ptolemæus *lib. 2.* ab occasu fluuio

Arrabone terminatus, ab ortu Danubio, versus meridiem Drauum excipiens, nostro tempore tota est sub Hungaria. Variæ huius pro diuersis partibus appellationes. Est enim Sirmiensis Pannonia a Sirmio oppido nomen arcessens, in quo Cōstantinus concilium habuit, quamq; Gothorum sedem nominat Cassiodorus *3. Variarum*. At quia in Sauiensi tractu situm est oppidum illud, forte Pannonia hæc eadem cum Sauia vel Sauiensi, quod in Sauum fluuium porrigatur, sic dicta. Quāquam & *Valeria* appelletur, qua parte a Danubio recedens ad Draui ripam procurrit. Lazius Amantinam nominat *Pannoniam*. Hanc nomen accepisse reor ab Amantinis, quibus Sextus Rufus locum facit inter Drauum & Sauum. Supra Sirmium versus occasum & iuxta Saui fluenta pars quoque Pannoniarum est, quam *Croaciam* vocant, Illyrico & Lyburnis imminens. *Pannoniæ Bubaliæ*, item *Sabariæ* meminit Aurelius Victor *in vita Decij & Didij Iuliani Impp.* Sed posteriorem quidam eandem faciunt cum Sauia. Ptolemæus quoque ponit in parte inferiore Cibaliensem Pannoniam a Cibali vrbe vocatam. Tota vero regio veteribus Gręcis dicta Pæonia, cuius pars versus Thraciam, vbi Rhodope est sita, nunc κλοκονίτζα nominatur, sicut Eustathius scribit. Hinc & incolæ eius Pæones sunt Græcis, quorum in Illyrico meminit Appianus Alexandrinus. Ait idem, *nullas suo tempore ab illis vrbes, ast agros tantum & villas inhabitatas fuisse.* Regionem totam suam sub potestatē redegit Augustus per Vibium, *vt tradit Florus*, vt autem Liuius per Tiberium Neronem Drusi fratrem: Bellumq; illud iuxta Suetoniū grauissimum omnium externorum post ea, quę cum Pœnis sunt gesta, per quindecim legiones paremq; auxiliorum copiam triennii spatio confectum fuit. Ab eodem Augusto in prouinciam redacta legitur apud Eutropium *libro 7.* & apud Velleium *in posteriori volumine Romanæ historiæ ad M. Vinicium Cos.* A Vitellio postea defecisse scribit Suetonius in eius vita. Occupauerunt & eam postea Marcomanni, Sarmatæ, Vandali & Quadi, sed ab eorum seruitio vindicauit M. Antoninus Philosophus, *teste Iulio Capitolino.* Partē eius superiorem

Gallieno

Gallieno in dotem datam a Marcomanorum rege, cum Pipam eius filiam sub specie matrimonii suscepisset, pro concubina tamen habens, apud Sextum Aurelium Victorem legas.

Pannus appellatus videtur nonnullis a *Pano*, hoc est, inuolucro tramæ, quo panni texuntur. Inde *Pannosus* Iuuenali crassioribus indutus vestibus, vt *Pannucia* Persio vilioribus vestibus induta. Apuleius: *Nummularius pannosus alioqui & sordidus aureos folles incubabat.*

Pansis, Plancis, Plotis & Plautis nomen fuit apud Romanos a pedibus planis.

Panomphæus dictus est Iupiter ἀπὸ τῆς ὀμφῆς *fama*, quæ nihil vani nuntiat. Quicunque enim vaticinabantur siue Dii, siue mortales, a Ioue, quęnam essent futura, discebant, & quidem ex fide: Vel *Panomphæus* παρὰ τὸ πᾶν καὶ ὀμφὴ, quod omnium voce & lingua colatur & omnes voces exaudiat, vel *iuxta Phauorinum*, quod omnis in eum feratur vox. Meminit Panomphæi Iouis & Ouidius *in Metamorph.* & Orpheus *in Argonauticis.*

Pantheon vel Pantheum, tēplum ab Agrippa Ioui Vetori scelleratorum dicatum, quasi πάντων τῶν θεῶν, id est, *omnium Deorum nomen accepit.* Aliam rationem etymi adfert Dio *libr. 53.* vbi porticum Neptuni ab Agrippa exstructam prodit Argonautarum picturis exornatam, vna cum sudatorio Laconico & hoc templo, quod Pantheon vocant. Verba eius sunt: τό τε πάνθειον ὀνομασμένον ἐξετέλεσε. προσαγορεύεται δὲ οὕτω, τάχα μὲν ὅτι πολλῶν θεῶν εἰκόνας ἐν τοῖς ἀγάλμασι, τῷ τε τοῦ ἄρεως καὶ τῷ τῆς ἀφροδίτης, ἔλαβεν· ὡς δὲ ἐγὼ νομίζω, ὅτι θολοειδὲς ὂν, τῷ οὐρανῷ προσέοικεν, Pantheum quoq; perfecit Agrippa: Id sic dicitur fortassis, quod in simulacris Martis & Veneris multas Deorum imagines acciperet: Vt vero mihi videtur, inde id nominis habet φ forma conuexa fastigiatū cœli similitudinē acciperet. Meminit & eius Plinius, cum scribit *Diogenem Atheniensem & Caryatidem id exornasse columnis.* Fabricius in sua Roma *altum fuisse* dicit *pedes 144. & totidem latum: Valuas fuisse ingentes, trabes ex ære Corinthio & inauratas, aras duas marmoreas in-*

interstitia sex columnarum spatio distantia, testudinem templi laqueatam vacuis circumquaque spatiis relictis, fenestram penitus nullam, tantum in medio sphæricum foramen æreis trabibus fulcitum, quod lumen præbeat, eique in pauimento subiectum impluuium ad imbres excipiendos. Marcellinus lib. 16. nominat Pantheum *regionem teretem speciosa celsitudine fornicatam* Laminis nunc plumbeis est tectum, olim argẽteis, quas Constans iunioris Constantini filius detraxit Parietes nunc lateritii, olim marmoribus incrustati. Gradus etiam ænei sublati sunt & permutati cum saxeis. Duodecim quoque gradibus ad illud ascendebant. Inter omnia sane vrbis opera nullum eo admirabilius fuit, nec Gothi plane iniectis ignibus corrumpere & abolere potuerunt. A Bonifacio postea Mariæ rotundæ & omnibus sanctis dicatum fuit, promouente conatus eius Imperatore Phoca. Fere cum Panthei nomine conuenit nomen Drusillæ, quæ M. Lepido nupsisse legitur. Cum enim ipsi mortuæ fanum esset erectum, πάνθεα est dicta & per vrbes omnes diuinis honoribus culta. Quo factum vt in foro Veneris imago eius statuæ æqualis collocaretur, iisdemque honoribus coleretur, eam mulieres iurarent, quoties sacramento aliquid confirmarent, die quoque eius natali ludi fierent Megalensium similes, epulumque Senatui exhiberetur, *teste Dione Roman. Histor. l. 59.*

Panthera, qua nullum aliud animal varietate villorum speciosius est, cuiusque odore mire sollicitari & allici dicuntur quadrupedes omnes, etiamsi terreantur toruitate capitis, quod ipsa id docte natura occultat in venando, ab omnifaria feritate, adde etiam venatione deducit nomen vel inde potius, quod omnium pene ferarum coloribus variegata spectetur. Siquidem παν *omne* est, θὴρ *fera*, Græcumque omnino vocabulum agnoscit Varro. Admodum dicitur appetere vinum, sicut & elephantus: Vnde ebria plerunque capitur a venatoribus, fontibus illis, ad quos potatum abit, veteri & suaui potentique vino medicatis. Notandum quoque apud Latinos pro Pantheris receptum nomen Variarum, quarum in Africa ingẽs multitudo. Eas in spectaculis exhibuit Claudi*

Cæsar

Cæsar *apud Tranquillum*, tandem eas Prætorianorum equitũm turba conficiente.

Pantolabus ὁ πάντα λαβὼν *omnia ad se rapiens.* Tales scurræ voraces. Quanquam & eo nomine appellatus est Mālius, quod ab omnibus ineptis sermonibus aucuparetur pecuniam.

Pantomimus, qualis ille Paris, quem *teste Tranquilio*, perdite amauit vxor Domitiani Domitia ob id ab Imperatore tandem repudiata, παρὰ τὸ πάντα μιμεῖσθαι, quod *omnes imitentur, nomen inuenit.* Ob eandem caussam existimandum, omnes ab illo Pantomimos fuisse sublatos, mox a Nerua restitutos, demum a Traiano eiectos. Lucianus a varietate imitationis nomen deducit. Omnium enim aliarum personarum mores gestusque imitabantur & effingebant: Meminit horum *l. 3. §. liberatus, ff. de condit. causs. dat. Iulianus l. si libertus artem, ff. de Oper. libert. Paulus l. Titius. in fin. de actio emt.* Nobilitati ea arte Mnester, Pylades, Batylus & Paris.

Papa summi iam Pontificis nomen, vnde descendat, ambigi solet. Nam aliqui tractum volũt ab interiectione Papæ, quæ admirationem significat. Aliqui a πάππα, quæ vox filiorum est patribus blandientium. Eustathius enim de blandioribus agens vocibus Ilia. 2. scribit hoc modo: ἔστι δὲ τὸ μὲν τέττα, τίμιον· τὸ δὲ ἄττα, ἱεροφάντικον· τὸ δὲ πάππα, πατρός. τὸ δὲ ἄππα ἀδελφοῦ. vt Papa dictus videatur, quasi Christianorum πάππας, id est, *Pater.* Apud Syracusios quoque eodem auctore, παππᾶς ὁ πατὴρ per anadiplasiasmũ πάππας, προσφώνησις παιδίων πρὸς πατέρα. Hinc verbum παππάζειν, quo vtitur Homerus Iliad. ε. cum inquit οὐδέ τι μιν παῖδες ποτὶ γούνασι παππάζουσιν. Pappare dixit Persius. Sed & παππίζειν ἀντὶ τοῦ πατέρα καλεῖν vsurpari solet. παππίζειν est Aristophani. Affine priori nomen πάππος *auus siue paternus siue maternus.* Legũt & in Ignatii Epist. ad Mariā hæc verba: πρὸς τὴν μακαρίαν παπαν ἄνακτι ..., modo nō sit ꝓpriũ nomē vt esse reor apud Iustinũ *Epist. ad Zenā & Serenũ in principio.* Sũt porro, q ab Arabũ baba nominis auspiciũ trahũt. Nōnulli quasi patrē patriæ, ex prioribus syllabis cōflato nomine vocatũ arbitrātur. At nimiũ hi a regia via deflectũt, dũ nimis lōge

originationem quærunt. Apud Bithynos Iupiter olim dictus est pappa, *vt notat Genial. 2. Alexander ab Alexandro* id quod duxi adiiciendum ad calcem, vt nec diuinatio forte aliqua desit eruditis.

Papæ babæ.

Papauerata vestis a candido papaueris albi colore.

Paphia Venus a Papho Cypri vrbe in littore orientali, quę vetus Paphos est dicta, propter multo recentiorem aliam mari proximam & conditam ab Agapenore, vbi & celebre fanum Veneri dicatum fuit, quod accolæ crederent τὴν ἀναδυομένην ibi egressam mari fuisse atque sepultam, *vt tradit Pomponius Mela.* Inde Virgilius:

Ipsa Paphum sublimis adit, sedesque reuisit
Læta suas, vbi templum illi, centumq; Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Salamina postea dicta a Constantia, hodie *Famagusta.* Diuersa itaque hæc ab altera Cypri vrbe, quæ Ptolemæo est πάφος νέα. Hæc enim postea Erythræa est dicta, *vt Stephanus scribit.* Dio prodit *libro 54.* nominatam Paphum ab Augusto Augustam, veterem an nouam, non discernit. Strabo priorem Palæpaphum vocat. Veneris Paphiæ meminit & Tacitus *libro 18.* quem leget, qui plura volet.

Paphlagonia Asiæ minoris regio, Homero incognita, olim *Palemenia* dicta, quæ vrbem habet Sinopen Cynici Diogenis patriam, nomen tulisse creditur a Paphlagone Phinei filio. Hinc & Cappadoces nonnulli deducunt, quibus tamen Plinius fluuiũ Cappadocem nomen dedisse existimat, id quod in medio relinquo, cum constet ex Iosepho antea *Meschinos* dictos a *Mesech* a quo & Mazacæ vrbis appellatio fluxit, q̃ tãdem nominata Cæsarea, Episcopum habuit Basilium Magnum. Straboni appellantur lib 4. ἑνετοὶ & οὐενετοί, Stephano sine aspiratione ἐνετοί.

Papia ciuitas Lombardiæ Transpadanæ Straboni & Plinio, Cornelio Tacito vero & Ptolemæo dicta *Ticinum*, Academia inprimis nobilis, & memorabilis Gallorum strage, conditaq; a Gallis Boiis & Cenomanis Ticini amnis accolis, vt quidam

quidam volunt, *iuxta Plinium* a Leuis atq; Maricis Ligustica gente, cui & Liuius astipulatur: videtur Luitprando Historico nomen traxisse a papæ significationis admirandi copula, quod vrbs sit mirabili rerum omnium copia abundans. Alii ex patre & pia vocem conflatam conātur demonstrare, quos suo sane iudicio relinquere præstat. Iā & a Papyrio regis Frācorum nepote, qui circa 704. annum a C.N. appulerit in Italiam, eiusque vrbis imperium sibi pepererit, nonnulli deriuant nomen. Equidem hoc tempore fere tenuisse Longobardos Galliæ Transpadanæ regnum, testatur Paulus Diaconus, aliiq; scriptores plures, atque adeo sedem in hac vrbe habuisse suam. Idem cum Platina prodidit memoriæ, direptam fuisse eam ab Attila Hunnorum rege. Erexit & hic quōdam θηριοτροφεῖον Ioannes Galeatus primus Mediolanensium dux, circūducto muro, qui in circuitu viginti miliaria Italica cōplectebatur. Sed de hac vrbe satis.

Papia Lex de peregrinis vrbe expellendis a C. Papio Tribuno plebis est lata, L. Aurelio Cotta & L. Manlio Torquato Coss. Meminit eius Cicero *Offic. 3.* pro Archia, pro Balbo, *vt & Dio libro 37.* Eadem cauebatur, vt socii Latini redigerentur in ciuitates suas, vt iudicium sociis & ciuitatibus exteris statueretur repetendi eius gratia, qui in ciuitatis Romanæ censum irrepsisset. Item cautum Papia lege, vt, qui coniuges non haberent filios, quod alter alteri legasset, decima parte fisco applicaretur. Id tamen postea abrogauerunt Arcadius & Honorius Imperatores *titu. de infirmandis pœnis cœlibatus.* Eadem porro lege non licuisse senatum haberi comitialibus diebus aut tetris atque nefastis, aut cum tonuisset, ventorumque procellæ & tempestates essent exortæ apud Alexan. ab Alexand. *Genial. 4. cap. 11.* legas. Prohibebatur & Senatoris filius, aut nepos, pronepos ue ex filio vel filia natus libertinam vxorem ducere. *l. si quis senatorio. de ritu nuptiar.* nisi tamen essent confecta matrimonialia munimenta, aut dignitas senatoria esset amissa. Lege Papia de caducis, si quid relictum erat aut legatum, deficiente cōditione viuo aut mortuo testatore ad ærarium deuoluebatur. Cui quidem

legi bella ciuilia dedere caussam, quibus plurima legata fiebant caduca pereuntibus testatoribus, quibus relictum, legatumue quid fuerat. Emendata postea lex est, vt non ad ærarium aut fiscũ perueniret, sed ad eos, qui proximo gradu attingerent. Abolita postremo penitus, sicut constat ex Codicis *tit. de cad toll.* Agellius refert *lib. 1. cap. 12.* legem Papiam se inuenisse, qua cauebatur, vt Pontificis Maximi arbitratu virgines e populo legerentur viginti, sortitioque fieret in concione ex isto numero. Loquitur autem de capienda Vestali virgine, inque atrium Vestæ deducenda & Pontifici tradẽda, quę mox eo tempore, etiam sine emancipatione, exibat e patris potestate, atq; ita adipiscebatur condendi testamenti ius, quod alias competere ipsi non potuisset.

Papiliones in castris tentoria, testibus *Virgilio*, *Plinio*, *Tertulliano*, nomen habent secundum Isidorum a paruuli animalis volantis similitudine, quod ex erucis brassicæ foliis insidentibus generari volunt, & maxime abundare florentibus maluis.

Papyria lex iuxta Hotomannum a C. Papyrio Carbone Tribuno pleb. lata, L. Cornelio Scipione & C. Lælio Nepote Coss. vt asses, qui erant vnciales, fierent semunciales. Aliam tulit L. Papyriꝰ pͥtor A. Cornelio Cosso Aruina 2. & Cn. Domitio Caluino Coss. de ciuitate Acerranis sine suffragio dãda. Vt eundem tribunum plebis, quoties quidem vellet creari liceret, ab eodem C. Papyrio Carbone, cuius primo loco facta est mentio, promulgatũ legitur *apud Florum & Cicero. in Lælio.* Eidem asscribit Cicero *3. de legibus* aliam Papyriam P. Poppillio Lænate & P. Rupilio Coss. latam, *vt in iubendis legibus aut vetandis, populus tabella suffragium ferret.* Tales etiam leges fuerunt *Gabinia, Cassia Papyria, Cælia, Maria, Valeria, Manlia, Sempronia, Fusia, Antonia,* dictę propterea *Tabellariæ.* Papyria tribus, vt & *Pupinia* & *Pupilla*, a suis progenitoribus est appellata. Papyrianum ius ab illo Papyrio nomen accepit, qui leges Curiatas a Romulo & aliis regibus latas, maxime tamẽ a Seruio Tullio, primus omnium in vnum collegit.

Pappia

Pappia Poppœa lata a M. Pappio Mutilo & Q. Poppæo Coss. suffragante Augusto Imperatore, cuius mentio fit apud Tacitum *libro tertio*, item in iure *titu. de ritu. nupt. de vulg. subst. de iure Patron.* Habuit tum eadem illa, quæ lex Iulia de connubiis, tum vero hæc: *Ut ne quinquaginta annis minor nuberet sexagenario, aut vir hac ætate iunior quinquagenariam fœminam duceret in vxorem. Ut Patronis, qui ius trium liberorum haberent, contra Tab. testamenti liberti, aut ab intestato contra suos heredes non naturales bonorum possessio daretur. Vt Patronæ ingenua duobus liberis honorata, libertina tribus idem concederetur ius, quod patronis ex edicto: Ut liberis ingenua iure trium liberorum honorata idem ius, quod ipsi patronæ, tribueretur: Ut omnibus ingenuis præter Senatores eorumque liberos, vxores libertinas habere liceret.* Lata fuit hæc lex Anno ab V. C. 762. a prædictis Coss. quamuis vterque neque vxorem neque liberos haberet. Vnde animaduerti potest, quam necessaria lex ista fuerit. Quin imo per Senatum est lata, sene iam Augusto, quē legimus apud Dionem asperam orationē habuisse in cœlibes, in qua cum maximis quoque flagitiis conferebat cœlibatum, molestias coniugii extenuabat, Romuli studium in prole suscipienda comēndabat. Quanquam postea perpetuam virginitatem seruantibus eadem, quæ matribus, præmia largitus fuerit. Refert & Dio inter alia id legis caput, vt, *quicumque coniuges essent ἄτεκνοι quod alter alteri legasset, decima parte applicaretur fisco, id quod postea* Honorii & Theodosii rescripto est antiquatum *l. fin. C. de infir. Pœn. cœlib.* Tiberius Cęsar illud adiecit: *Sexagenarius vxorem ne ducito, quod ætas ista generandis filiis penitus inutilis sit visa.* Sed & hoc legis caput primum abrogauit Claud. Cæs. *auctore Tranquillo*, inde Iustinianus. *l. sancimus. C. de Nuptiis.* Nam alioqui Masinissa Numidiæ rex procreauit filium 80. annos natus, vt & Cato Censorinus, cum 80. explesset, M. Catonem Salonianum genuisse legitur. Singula legis huius capita siquis velit accuratius digesta, ex Lipsii illa commentario in Tacitum *Pagina 152. & seq. decerpet.*

Papyrus appellatur nobis charta ab arbuſcula vel frutice quodam eiuſdem nominis, qui naſci ſolet in paluſtribus Ægypti locis decem cubitorum ad ſummum altitudine, inque philyras tenuiſſimas diuidi, vt cum tum temporis præſtaret vſum, quem nobis nunc charta præſtat ex contuſis linteolis & glutine comparata. Optimum erit hic aſſcribi Plinii verba ex *libro 11. cap. 13. Prius tamen*, inquit, *quam digrediamur ab Ægypto & papyri natura dicetur, cũ charta vſu humanitas vitæ conſtet & memoria.* Non longe diſtat ab his verbis τὸ ἔτυμον τοῦ βίβλου, id eſt, *papyri*, quod exſtat in etymologico magno hoc modo; βίβλος, διὰ τὸ τοὺς βίους βάλλεσθαι αὐτῇ. Pergit Plinius: *Et hanc Alexandri Magni victoria repertam, auctor eſt M. Varro, condita in Ægypto Alexandria, ante non fuiſſe chartarum vſum: Palmarum foliis primo ſcriptitatum, inde quarundam arborum libris, poſtea publica monumenta plumbeis voluminibus, mox & priuata linteis confici cœpta aut ſchedis. Pugillarium enim vſum fuiſſe ante Troiana tempora inuenimus apud Homerum.* Hæc ille. Sed & pellibus caprinis ouilliſq; præ penuria biblorum ſiue ſcirporum veteres vſos indicat Herodotus *libro. 5.* Vnde Iones interdum βίβλους vocant διφθέρας, id eſt, *pelles*. Perſas item membranis vſos, argumento eſt, quod res ab illis geſtæ, quæ literis conſueuerunt mandari, redigerentur in mẽbranas, qualibus regiorum Annalium codicibus ſe vſum in Perſicis rebus deſcribendis ipſemet Cteſias profeſſus eſt, *teſte Diodoro lib. 11.* Vt minime mirum ſit cum papyri tum chartarum vſum olim ipſis fuiſſe incognitum. Sed Plinium porro audiamus. *Papyrum*, inquit *neutraliter*, *naſcitur in paluſtribus Ægypti aut quieſcentibus Nili aquis, vbi euagatæ ſtagnant duo cubita, non excedente altitudine gurgitũ, brachialis radicis obliquæ craſſitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine in gracilitatem faſtigiatum thyrſi modo cacumen includens, ſemine nullo, aut vſu eius alio quam floris ad Deos coronandos.* Radicibus incolæ pro ligno vtuntur, nec ignis tantum gratia, ſed ad alia quoque vtenſilia vaſorum. Ex ipſo quidem papyro nauigia texunt, & e libro vela tegeteſq; necnon & veſtem, atque ſtragula ac funes. Nuper & in Euphrate

naſcens

nascens circa Babylonem papyrum intellectum est eundem vsum habere, quem chartę diuisę acu in prætenues sed quam latissimas philyras. Dicuntur autem incolæ fruticem hunc crudum & assum manducare deuorato tantummodo succo, cum tamen manducamentum exspuerent. Eodem victitabant illi, qui omnibus aliis curis & negotiis posthabitis, rerum naturam siderumque rationes & caussas scrutabantur in templo. Solebant & sacerdotes Ægyptiorum papyraceis calceis non ex alia materia contextis insigniri. His enim puritatem affectabant, vt & lineis vestibus & corporis totius polita rasione. Eidem papyri flore coronasse legũtur Deos, sicut Thraces hedera, Hermionenses hyacintho.

Parabola, cuius multus in nouo testamẽto & apud Homerum est vsus, quæq; sententiam significat aut doctrinam similitudine aliqua aliarum rerum vestitam & propositam, nomẽ accepit ἀπὸ τοῦ παραβάλλειν, quod est conferre. Quapropter Cicero *collationem* transtulit τὴν παραβολὴν, Hebraicum quoq; משל pręter dictũ & ἀξίωμα etiam significat similitudinem, ideoq; Salomoni pruerbia propter similitudinẽ aut dissimilitudinem adictũam dicuntur משלי. Etymon nostrum approbatur ab Hieronymo *quæstione 6. ad Algasiam*, nec pugnat cum ista definitione: *Parabola est comparatio rerum genere differentium*. Optimæ sunt parabolæ, quæ ex re præsenti & ὑποκειμένῃ sumuntur *iuxta Eustathium Iliad. 15*. Nulla autem rerum caducarum similitudine ad increatarum rerum excellentiam demonstrandam esse vtendum, ostendit Gregoras *lib. 10. cap. vlt.* Iustinus autem Martyr in *quæstionibus & Responsionibus suis* dicit παραβολὴν εἶναι λόγον περιέχοντα ὁμοιότητα τοῦ γεγονότος πράγματος πρὸς τὸ ἐσόμενον, *orationem rei facta complectentem similitudinem ad eam, qua est futura.* Qua descriptione probare nititur de Lazaro & diuite institutam narrationem in Euangelio non esse parabolam. Denique obseruandum ab vno Ioanne vbique dici παροιμίαν, quod a ceteris Euangelistis dicitur παραβολὴ. Caput eius decimũ vide paulo post principium.

Paracentesis, hoc est, punctura ventris in aqua intercute, qua

dit *1.Ioann.2.* apud Euangeliſtam Ioannem *cap.14.* tributum legimus, ſicut facile ex his verbis euinci poteſt: καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν.

Paradiſus, quem Dominum Deum in Heden plantaſſe meminit Moſes his verbis: גן בעדן ויטע יהוה אלהים transferentibus id ſeptuaginta, καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Εδὲν, vt non tam voluptatem, quam nomen proprium iſtius loci accepiſſe videantur: origine Perſica vox eſt, ſicut Xenophon non ſolum teſtatur hortos a Perſis Paradiſos appellari dicens, verum etiam Plutarchus *in Demetrio*, & Philoſtratus *in vita Apollony Tyanæi*, cum ita ſcribit: μέλλων ὁ βασιλεὺς περὶ θήραν γίνεσθαι τῶν ἐν τοῖς παραδείσοις χωρίων εἰς οὓς λέοντες τε ἀπόκεινται τοῖς βαρβάροις, καὶ ἄρκτοι, καὶ παρδάλεις, cum rex venaturus eſſet in Paradiſorum locis, quibus leones, vrſos, & Pantheras includere barbari ſolent. Et Pollux: οἱ δὲ παράδεισοι, βαρβαρικὸν εἶναι δοκοῦν τοὔνομα, ἥκει καὶ κατὰ συνήθειαν εἰς χρῆσιν ἑλληνικὴν, ὡς καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν περσικῶν. Etenim Perſæ nominabant Paradiſos ampliores hortos δένδρα ἔχοντας ἥμερα, interdum etiam viuaria, vt quibuſdã placere video. Quocirca Vãdalorum regum Paradiſum in Africa pulcerrimum & amœniſſimum fontibus non tantum irriguum ſed etiam, arboribus pomis onuſtis plenum fuiſſe ſcribit Procopius. Tandem illam vocem receperunt & literæ ſacræ. Ait enim Salamon Eccleſiaſt. 2. עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי *feci mihi hortos & Paradiſos, & plantaui in eis omne lignum fructiferum*. Canticorum quoque 2. & *Nehemiæ 2.* eandem reperias vocem. In nouo teſtamento eſt tranſlata a Luca & Paulo ad æternam illam & beatam Dei, angelorum & animarum fœliciũ ſedem, vt cum Chriſtus, inquit latroni: *Hodie mecum eris in Paradiſo*. Eadem ſignificatione accipitur *Apocalypſ. 2.* vbi *vincenti lignum*, vitæ promittitur, *quod eſt in Paradiſo*. Vnde forte Seleuciani negarunt fuiſſe olim Paradiſum terrenum, vt & Origenes 4. περὶ ἀρχῶν, vbi pueriliter ratiocinatur, haud fore aliquem vſque adeo ſtupidum, vt Deum putet agricolam fuiſſe & arbores plantaſſe in Paradiſo. Sed eum confutat Epiphanius.

Quin ipſa creatio verbo Dei facta redarguit ineptias tales, nec eſſe in Paradiſi hiſtoria ſemper quærendas allegorias monet Hieronymus. Fuit itaque Paradiſus aliquis terrenus, ſed vbi fuerit, diſputatur ab eruditis. Sunt qui ſub æquinoctiali circulo conſtituunt & nomine gladii torridam accipiunt zonam: Alii in altiſſimis montibus ponunt, vt ad lunarem vſque circulum pertingat, aquarum diluuii expers: Nonnulli extra orbem noſtrum locum illi faciunt, myſtice intelligentes omnia illa, quæ de eo commemorantur. Philon quoque Iudæus cœlum intelligit: Sed hanc eius opinionem improbat & reiicit Theodoretus multis modis, tum pariter his verbis: Ἐδὲν οἱ μὲν τὸν παράδεισον αὐτὸν λέγεσθαι φασίν, οἱ δὲ τὸν τόπον πάντα, ἐν ᾧ καὶ ὁ παράδεισος ἦν, ὅθεν καὶ ὁ Ἀδὰμ ἐπλάσθη. καὶ ὁ ἀδὰμ ἀπὸ τῆς γῆς ἐν ἐδὲν γεγενῆσθαι προσηγορεύθη, ἐδὼν γὰρ τὸ πῦρον, quanquam poſteriora hæc minime ſint vera, eo quod Adamus nomen tulerit a terra, quæ Hebræis dicitur אדמה. In qua ergo regione plantatus eſt hortus hic voluptatis? Probabiliter loqui & ſcribere videntur, qui locum eius deſignant in Meſopotamia inter Iudæam & Arabiam, maxime circa Babylonem & Seleuciam, vbi Tigris & Eufrates quatuor flumina conſtituunt ſuo concurſu, ſupra Babylonem autem vno recipiuntur alueo, & infra rurſus diuiduntur in flumina duo, aut potius in Chaldæa vel Aſſyria. Sed & hanc ſententiam euertere conantur nonnulli, non ſatis animaduertentes vbi primi iſti homines vixerint, vbi turrim condiderint, vbi Niniuen prius conditam ab Aſſur, a quo circumiacens regio Aſſaria vel (quod idem eſt) Aſſyria eſt dicta. Suſpicionis etiam nonnihil iniicit, quod inter Magorum præcepta, quorum in Chaldæa & proximis regionibus magna fuit auctoritas, Paradiſi quoque mentio fiat his verbis: ζήτησον τὸν παράδεισον. Quanquam myſtice eos de Paradiſo loqui intelligat Pſellus, qui diſertis verbis χαλδαϊκὸν παράδεισον vocat, & alio loco ἱερὸν παράδεισον κατὰ χαλδαίους, quaſi fuerit indubitatum tum temporis eſſe aliquem Paradiſum Chaldaicum. At quia perierat aquis diluuii vaſtatus, atque ideo digito monſtrari non poterat, myſtice

myſtice intelligendum exiſtimarunt, ſicut & nonnulli Chriſtianorum Theologi. Adde quod verſus orientem habitauerint, Adam, Cain & Abel, & ab eodem tractu coloniæ fuerint deductæ in alias regiones. Poſt cataclyſmum enim venit in Ægyptum Mizraim, id eſt, Ægyptus, *vt Chus in Æthiopiam*. At qui orientalis regio eſt Chaldæa, cuius incolæ quoque non falſo Arcadum inſtar, ſed magno iure ſe omnium hominum antiquiſſimos iactare ſolent. Iam & ipſe hortus voluptatis plantatus fuiſſe legitur a Deo *Geneſ.2.* מִקֶּדֶם. Quam vocem licet Onkelos *a principio* vertat, Hieronymus *ab exordio*, Aquila ἀπ' ἀρχῆς, Theodoretus ἐν τοῖς πρώτοις, Symachus ἐκ πρώτης, quaſi ante conditum mundum exſtiterit Paradiſus, tamẽ horum ſententiæ omnino ſtandum non eſt, cum eadem vox ab oriente quoq; ſignificet, *teſte Aben Ezra & aliis*. Atq; hac adeo de cauſſa Septuaginta verterunt κατὰ τὰς ἀνατολὰς, id eſt, *ad orientem*, reſpicientes ad locũ non ad tempus. Hoc certum, ante hominem formatum exſtitiſſe Paradiſum. Ante mundum vero creatum non exſtitiſſe, vel inde probari queat, quod terreſtris fuerit, arbores in ſe fructiferas habens, fluuiorumq; & regionum Orientalium mentio fiat in eius deſcriptione. Quin ipſa Noæ arca requieuit in montibus Armeniæ, non procul ſcilicet ab Eden, id eſt, prima hominum habitatione, vbi & Noah ſedes habuit fixas. Credibile quoq; eſt, temperatiſſimam fuiſſe regionem hanc, atq; ideo priſcos illos homines vitam in plures, quam nos, annos produxiſſe, cum nondum immanis illa ventris ingluuies vere Hydra Lernæa irrepſiſſet in mundum, quæ iam & morbos complures generat, & manes anticipat. Ceterum periit Paradiſus euerſus aquis diluuii, horridus iam & incultus, aut certe priſtina amœnitate deſtitutus. Quo ſtulte faciant prorſus, quicunque eum inquirunt, eo quod ab aliis locis quoad ſplendorem culturamque dignoſci haudquaquam poſſit. Falluntur etiam Iudæi, qui in terreno paradiſo etiamnum verſari putant Theſbiten Eliam & Enoch, cum in cœleſtem reuera tranſlati ſint, de quo Saluator locutus eſt pendens in cruce, & Paulus *2. Corinth. 12.* vbi ſe ra-

res sane Poetæ κόλακας eos nominabãt, vt ꝓbat Athen. dictos vel ἀπὸ τοῦ κόλου, q͂ ſeſtum, i. cibū ſignificat: Vnde ψωμοκόλακες, ψωμοκόλακος, vel ἀπὸ τῆς κόλλης, ſiue ἀπὸ τοῦ προσκολλᾶσθαι ταῖς ὁμιλίαις vt volebat Androcides medicus, vel quaſi κόλυς, i. mutilos, vel ἀπὸ τῆς κόλης vetre, cui⁹ mãcipia ſunt, vel deniq; ἀπὸ τοῦ κολάζειν, i. puniedo & cruciãdo, q͂ ſint peſtes & pnicies principū & rerūpubl. Tãdē ergo poſt honeſtã eãq; lõgã vſurpatiōnē hui⁹ vocabuli altera illa paulatim ſe dãs in mediū, ita irrepſit, vt iã prior exſoleta, imo ignota ſit multis ēt eruditis. Poſteriori autē nos inhæremᵘ. Atq; ei⁹ generis Paraſitos iã paſſim verſari & primas obtinere nō ignorandū ꝓ mūdi & horū tēporū corruptela. Quo ptinēt illi Menan. verſ. ὁ βίος μάλιστα τοῖς πονηροῖς ἡδέως πράττει δ' ὁ κόλαξ ἄριστα πάντων, δεύτερος ὁ συκοφάντης, ὁ δὲ κακοήθης τρίτος.

Bene quoq; dixit Philoſoph⁹, meli⁹ eſſe incidere εἰς κόρακας, ἢ εἰς κόλακας, corui n. mortuos tãtū deuorãt: at hi quoq; viuos. Socrates rogat⁹, q̃ omniū peſſima eſſent animalia, reſpõdiſſe legit, ſi de feris ſentis, tyrãni: ſi de cicurib. adulatores. Diphil⁹: κόλαξ στρατηγὸν, καὶ δυνάστην, καὶ φίλους, καὶ τὰς πόλεις ἀνατρέπει λόγῳ κακούργῳ. Anaxilas: οἱ κόλακες ὡς σκώληκες τῶν ἐχόντων οὐσίας. Optime ſane Suidę κόλαξ videt ἀπατεὼν deceptor, κολακεία ἀπάτη deceptio. Appellati quoq; ſunt hi hõies ἀρτυολόγοι, τραπεζεῖς, ἐπιτραπεζίδιοι, κνισολοχοι, κνισοφύλακες, q̃ nidore delectēt, itē τραπεζοφίλορες, γελωτοποιοί, γελωτοποιοι a ſtudio captãdi riſū. Itaq; multis regib. gratos illos fuiſſe legim⁹, q͂ppe Philip. Macedoni, Alexãdro ei⁹ filio, Dionyſio Siculo, Hieroni, Demetrio, Dario Perſarū regi, Syllę, Craſſo, Neroni, Herodi. Nō pauci tamē ꝓpe ex hac vita diſceſſerūt, iuxta illud Alexidis apud Athen. κόλακος βίος μικρὸν χρόνον ἀνθεῖ ὁ δεὶς γὰρ χαίρει πολιοκροτάφῳ παρασίτῳ. Cui tragic⁹ quorūdã exit⁹ quadrat. Legim⁹ n. Thurniū adulatorē fumo necatū ab Alexãdro Seuero, ꝓclamante p̃cone: Fumo punitur, q̃ vēdidit fumū. Timagoras capite mulctat⁹, q͂ Dariū adoraſſet Perſico more. Euagoras occiſ⁹ Athenieſiū decreto, q͂ Alexãdrū adoraſſet. At Demagoras 10. talētis mulctat⁹, q͂ eūdē Alexandrū appellaſſet Deū. Sed Philippi regnū euertit Proclides, Alexãdrū demētarūt adulatores adeo, vt ſe ēt Deū crederet Xerxē aduerſus Græcos magno cū dãno incitarūt, Canopi regnū euerterūt, Auguſtū ꝓdiderūt, Craſſū in iman⁹

Persarum tradiderũt. O tetram & omnibus vitandam luem. Monendi principes, monẽdi boni, probi, docti, ab hoc malo vt sibi caueant, quam possunt maxime.

Parcæ, quas Lycophron *γηραιὰς κόρας* appellat, Orphæus *μοίρας καὶ νυκτὸς φίλα τέκνα*, Homerus *βαρείας*, per antiphrasin dictæ sunt Seruio, quod *nemini parcant*, vt lucus quod *minime luceat*, id quod approbare videtur Isidorus, etiamsi Varro vna commutata litera a partu nominatas putet. Nascentibus enim hominibus bonum malumque cõferre censentur. Porro quia partus nono decimoque mense est tempestiuus, idcirco Nonam Decimamq; Parcã nominauit vetustas. Vindex Cesellius adiicit *Maram* (sic enim legendum reor, non, *vt apud Agellium est, Morta*) quanquam hoc cõmune trium Parcarũ nomen, nõ vnius, vt ille existimat. Nam *μοῖρα* Græcis est fatum, *vt inquit Apuleius:* Tres parcæ tria sunt fata numerum cum temporis ratione facientia. Quod enim in fuso perfectũ est, præteriti temporis habet speciem, & ꝙ torquetur in digitis, momenti præsentis habet spatia, & ꝙ nondum ex colo tractum est subactumq; digitorum cura, id futuri & consequentis sæculi posteriora videtur ostendere. Hæc illis conditio ex nominum proprietate contingit. Nam *ἄτροπος ἀπὸ τοῦ ἄτρεπτον εἶναι, quod immutabile sit quidquid præterit, nomen accepit*: Lachesis futurum significans tempus, *ἀπὸ τοῦ λαγχάνειν*, id est *sortiendo τὸ πεπρωμένον* iuxta Chrysippum, *eo quod nendo filum ducat, rebusque futuris finem dederit Deus:* Clotho, quę fusum torquendo filum tradit & in ipso fuso colligit, *ἀπὸ τοῦ κλώθειν*, quod *est torquere & circumagere vel circumuoluere Latinis*: Vt vna earum vitam ordiatur, altera contexat, tertia abrumpat. Incipimus enim, cum nascimur: Sumus, cum viuimus: Desinimus, cum morimur. Totum earum opus nominat Lycophron Poeticæ *λινεργὴν κλῶσιν*, Parcas ipsas ab hoc opere, *lanificas sorores* Ouidius. Martianus Capella fingit eas *Deorum scribas*. Aristoteles refert totã fabulã ad seriẽ rerũ necessariã & ꝓuidentiã *libr. de mundo*. Herodotus arbitratus est ẽt Diis ipsis dominari fata, cũ inq̃t: *τὴν πεπρωμένην μοῖραν ἀδύνατόν ἐστι ἀποφυγέειν καὶ θεῷ*. Et Æschylus de eius necessitate: *τὴν πεπρωμένην χρὴ αἶσαν φέρειν.*

Parcus

Parcus inquit Phauorinus apud Gellium *lib. 3. capit. 19.* neq; ab arca, neq; ab arcendo, sed ab eo, quod est parum & paruum, *est nominatus.*

Pareas serpens, Græce παρειὰς, nomen accepit ἀπὸ τῶν παρειῶν, id est, *maxillis*, vnde εὐπάρειος & καλλιπάρειος. Erudite id monet Suidas his verbis: παρειαὶ, ὄφεις ὀνομάζονται δέ τινες οὕτως, παρὰ τὸ παρειὰς μείζους ἔχειν· ὁ δὲ Ὑπερείδης ἐν τῷ κατὰ Δημοσθένους φησὶν εἶναι τοὺς ῥήτορας ὁμοίους τοῖς ὄφεσι, τούς τε ὄφεις μισητοὺς εἶναι πάντας, τῶν γε ὄφεων αὐτῶν μάλιστα ἐχίδνας τοὺς ἀνθρώπους ἀδικεῖν, τοὺς δὲ παρείας αὐτοὺς τὰς ἐχίδνας κατεσθίειν. Frequens hoc serpentis genus in Syria & Africa, caudaque ambulans sulcum videtur facere, oculis velox, ore prælargo, colore fuluo, vti prodit Volaterranus. Quamquam altera eius species nigricat. Morsu etiam non enecat, sicut nec amphisbęna nec scytala, sed demorsam partem solum inflammat, *vt ex Aetio didicimus.* Meminit eius Lucanus *libro vltimo*, & Aristophanes *in Pluto*, vbi interpres eius Græcus, dictum vult παρὰ τὸ ἐπῆρθαι τὰς παρειὰς, *quod erigat maxillas*, & addit: φασὶ δὲ αὐτὸν μὴ δάκνειν, ἢ καὶ δάκνοντα μὴ λυπεῖν.

Parenchyma παρέγχυμα, ista in hepate, liene, ac pulmone crassior circumfusio (*in musculis enim dicitur caro*) ex sanguine, siue fibris neruorum contexta coagmentatio, componitur ex παρὰ extra vel trans, ἐν in, & χύμα, quod scilicet sit χύσις τοῦ αἵματος, παρὰ τὰς φλέβας ἔνδον σώματος. Etsi Galenus sanguinis e venis effusionem & circum vasa concretionem exponat *11. Simplic.* vt πιεῖγχυμα legisse videatur.

Parens a parendo. Apud Romanos continebant ir hoc vocabulo omnes ascendentes ad tritauum vsq; vlteriores, quib. speciale nomen non erat, dicebantur Maiores, *leg. 4. ff. de in ius voc. l. fin. ff. de grad.* Non licet quoq; iure ciuili parentem in ius vocare, nisi impetrata a iudice venia, cui edicto caussam dedit naturalis pietas, qua vnusquisque parentes suos, & eos, qui parentum sunt loco, prosequi debet, *leg. parentes ff. de in ius vocando*, pœnaque addita quinquaginta aureorũ,

quos si non habet in ære, castigandus venit tanquam inofficiosus ab vrbis præfecto, *leg. in eum. l. fin. ff. de in ius vocand.* digna relatu hoc loco illa Hesiodi ἐν ἔργοις:

ὅστε γονῆα γέροντα κακῷ ἐπὶ γήραος οὐδῷ
νεικείῃ χαλεποῖσι καθαπτόμενος ἐπέεσσι,
τῷ δή τοι Ζεὺς αὐτὸς ἀγαίεται, ἐς δὲ τελευτὴν,
ἔργων ἀντ' ἀδίκων χαλεπὴν ἐπέθηκεν ἀμοιβήν.

Exstat & Senarius: ἱκανῶς βιώσεις γηροβοσκῶν τοὺς γονεῖς. Notum quoque τὸ ἀντιπελαργεῖν ex Erasmo, sicut & illud Isocratis, ad Demonicum: τοιοῦτος γίνου περὶ τοὺς γονεῖς, οἵους ἂν εὔξαιο περὶ σεαυτὸν γενέσθαι τοὺς σεαυτοῦ παῖδας. Ex quibus omnibus satis apparet, etiam Ethnicos naturæ tacito instinctu edoctos, quales nos erga parentes præstare debeamus. A parente & cædendo dictus est *parricida*, quamquam Festus, qualemcumque homicidam eo nomine accipi scribat, id quod conuenit cum veterum legibus de parricidio scriptis, hoc est, *de cuiuscumq; hominis cæde in genere.* Sic enim accipiebant parricidium, quod neminem arbitrarentur prisci Romani tam nefarium fore, vt parentibus necem inferret. Primus omnium M. Mallеolus, inde L. Hostius fecisse id legitur, confecto Punico bello secundo, quo tempore primum opinatur Carolus Sigonius latam in parricidas hãc legem, vt, quicumq; occidisset parentes, aut verberasset, ei damnato obuolueretur os folliculo lupino, ligneæ soleæ inducerentur pedibus, inque carcerem ductus ibi tantisper moram traheret, dum culleum (ἀσκὸς βόειος hic erat, id est, bubulus vter. *leg. quæsitum. §. conseruandi ff. de fund. instruct.*) pararetur, vt illi insutus (cum cane scilicet, gallo gallinaceo, simia & vipera) in profluentem abiiceretur. Etsi Placiades tales homines in mare proiectos scribat. Vnde Plautus in Asinaria: *Iube hunc insui culleo, atque in altum deportari, si vis annonam bonam.* Quamquam Forcatulus huic contrarietati, conetur ita mederi, vt maris appellatione, quamcumque aquarum congregationem significari doceat, & consequenter flumen eadem contineri.

Hinc

Hinc mare Tiberiadis in sacris literis, cum tantum esset lacus. Et si Seruio fides *Æneid. 1.* in his versiculis: *Unde per ora nouem vasto cum murmure montis It mare præruptum; & Pelago premit arua sonanti*, intelligitur flumen, quod iuxta Varronem accolæ nominant *mare*. Sic in patria mea occidentali Frisia lacum sua lingua appellant *mer*, quasi dixeris *mare*. Quid, quod angustam mediterraneam fossam ducẽtem in pagum Holwitt eodem exprimat nomine. Sed redeo ad legem de Parricidis, quam porro sciendum Cornelium Syllam publica quęstione constituta repetiisse & confirmasse, inde etiam Pompeium (Hinc enim lex Pompeia) *leg. pœnu. ff. ad leg. Pompei.* eiusq; talem fuisse seriem, vt, qui ex hac lege quæreret, de eius capite quæreret, qui patrem, matrem, auum, auiam, fratrem, sororem, patruelem, matruelem, patruum, auunculum, amitam, consobrinum, consobrinam, vxorem, virum, generum, socerum, vitricum (nouercam) priuignum, priuignam, patronum, patronam, occiderit, cuiusue dolo malo id factum erit, aut conscius fuerit: tum vt de eius matris capite quæreret, quę filium filiamue occiderit, & aui eius, qui nepotem occiderit, eiusq; qui emit venenum, vt patri daret, quamuis non potuerit dare. Is si confessus erit, virgis sanguineis verberetur, inde culleo insuatur cum cane, gallo gallinaceo, vipera & simia; vt in mare profundum culleus proiiciatur, aut (si illud longius fuerit remotum) in proximum flumen: Si & illud absit, vt bestiis deuorandus obiiciatur. Quamquam extrema hæc pœna in more non fuerit posita ante Iurisconsultum Modestinum. In Ægypto vero (*vt & illud obiter moneam*) solebãt parricidas discerpere articulatim præacutis calamis; inde vero multis ictibus sauciatos & viuos adhuc supra spinarum aceruum comburere. Lusitani eosdem finibus eiectos opprimebant saxis: Persæ adulterinos esse putabant, non filios genuinos.

Parentationes & Parentalia, Græce περίδειπνα, ἐναγίσματα, κτερίσματα, ἔννατα, νεκύσματα, *sacrificia, vel epulæ funebres*, iuxta Pollucem; qui inquit: περίδειπνον ὃ ἐπὶ τοῖς

ἀποθανοῦσιν ἐστίασιν, nomen inuenerunt a parentando, *quod parentibus iusta celebrare significat*, licet etiam transferatur ad alios. In his fieri solebant *προσκλήσεις τῶν νεκρῶν euocationes mortuorum*: Aderant propinqui, qui parentes ob defunctum consolabantur. Coquebant in iis *lentem*, nonnulli *fabam*, ficut in peruigiliis *cicer*. Latini etiam *feralia* nominarunt ab epulis ferendis, vel a feriendis pecudibus: Item *Iusta*, quod iure fierent iis, qui, cum viuerent, bene erant meriti de nobis. Notandum vero ad tumulum ferri solitam feralem cœnam, *ficut ex 4. Florid. Apuleii demonstrari potest*, vbi hæc eius leguntur verba: *Exclamauit viuere hominem, procul ignes amolirentur, rogum demolirentur, cœnam feralem a tumulo ad mensam referrent*. Feram enim veteres appellauerunt mortem. Hinc feralis pompa Apuleio *8. de Asino aureo*, id est, exsequialis, quæ cadauere ferendo & defuncto funerando exhibebatur. Quia autem mortuorum sepulcris inferebatur lac cum melle, aqua, vino, oliuis, inde ortum nomen Inferiarum, quas Græci nominant χοάς. Conuiuii funebris seu parentationis exemplum, vel potius forma exstat apud Homerum *Iliad. ψ.* in Patrocli honorem, item *Iliad. ω.* quod Hectore terræ mandato celebratum fuit in ædibus Priami, vbi hæc Poetæ verba obseruatu sunt digna:

χεύαντες δὲ τὸ σῆμα πάλιν κίον, αὐτὰρ ἔπειτα
εὖ συναγειρόμενοι δαίνυντ' ἐρικυδέα δαῖτα
δώμασιν ἐν Πριάμοιο.

Describit & Apollonius in Argonauticis magnificum epulum & sacrificium, quod argonautæ Idmone mortuo celebrarunt, vt & alterum habitum ad Dolopis sepulcrum, qui Mercurii credebatur filius, vbi interpres notat moris fuisse, vt mortuis in occasu solis iusta peragerentur, cœlestibus in eiusdem exortu. Athenæus meminit quoque τοῦ περιδείπνου *libr. 7. vt & libr. 8.* cum Dioclem scribit mortua vxore celebrasse περίδειπνον, multumq; deuorasse opsonii, quod illi Theocritus Poeta Chius exprobrauit. Aliquan-

Aliquando enim complectuntur Greci parentationum nomine vniuersa officia feralia, nonnunquam in specie conuiuia illa, quæ exhiberi solebant in parentum & amicorum morte.

Parenthesis παρένθεσις, παρεμβολὴ Plutarcho, Scholiastis τὸ διὰ μέσου, nomen traxit a παρεντίθημι, quod est *in medium adduco vel interpono.* Itaque interpositionem & interclusionem nominat Fabius *libr. 9. capit. 3.* alii interiectionem. Capella vertit digressionem *libr. 5.* verum improprie. Talis illa Virgilii:

Æneas (neque enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidum ad naues præmittit Achaten.

Cauendum in ea iuxta Rhetores, ne plus æquo extendatur, quod talis sit δυσπαρακολούθητος Vitanda quoque minuta subtilitas & anxia intersecandi affectatio, vt ita oratio sit ἀκρινής.

Parma ciuitas peruetusta in ipsa via Æmilia, quinque ab Apenino passuum millibus, iuxta nonnullos nomen suum deducit a fluuio Parma præterlabente: ex aliorum mente a parma, id est, scuto, verum contra rationem, cum exstructa sit ab Hetruscis, nondum ibi incolis vtentibus lingua Latina. Quapropter malunt deducere a voce Hetrusca, quæ quid principale significat. Ager circumiacens est amœnus, pascua vndique lætissima, obtinetque summum commendationis gradum caseus Parmensis cum Placentino & Laudanensi.

Parnassus Græciæ mons Musis, Apollini, & Baccho sacer, cuius iugum aut verticem ab Herodoto τιθορέα appellari scribit Pausanias, quamquam alii (inter quos Ouidius *Metamorph. 1:*) duo ipsi iuga tribuant, Cirrham & Nisam. Eidem Pausaniæ videtur dictus a Parnasso Cleodoræ Nymphæ filio augurioruin inuentore, Peucero ab Hebræo *nahas*, quæ vox augurium diuinationemque significat, & *han* monte, litera p in compositione præposita. Etymologicon magnum dicit prius nominatum λαρνασσόν, inde κατ' ἐναλλαγὴν τοῦ λ. εἰς π. παρνασσόν. Iuxta alios nomen illud

ab arca Deucalionis, quæ Græce dicitur λάρναξ, & post inundationem orbis terrarum appulisse creditur ad eum montem. Themidis hic oraculum a Deucalione consultum de generis humani reparatione admodum solicito, *vt scribit Ouidius*. In eodem monte cum Hesiodus pasceret oues patris, raptus a Musis, & lauro coronatus, factus est repente Poeta, id quod sibi non contigisse, satyrice deplorat & & dolet Persius *in Proœmio*.

Parochi, πάροχοι dicti veteribus, quorum munus erat peregrinis, qui publice mittebantur, ligna, salem, & similia præbere, ἀπὸ τοῦ παρέχειν, id est, *præbendo* arcessunt nomen. Horum meminit Horatius *Satyra 5 libr. 1.* vbi Lambinus Parochum tamen vult poni per translationem pro eo, *qui cœnam præbet*. Turnebus in Aduersariis παρόχους etiam dici vult equos, qui cursus publici gratia præbentur, ξενοπαρόχους nominat Arcadius, qui peregrinis res ad victum necessarias præbebant. Eodem quoque nomine *Paranymphus* est appellatus. Scribit enim Pausanias moris fuisse in Græcia, vt in nuptiali curru, quo sponsa vehebatur, tres duntaxat sederent, media sponsa, a lateribus sponsus, & quem vocabant πάροχον, qui amicitia & sanguine esset illi coniunctus, cuique plurimum deferret, *sicut & Suidas tradit*. Pollux ita: ὁ δὲ καλούμενος παρανύμφιος, νυμφευτὴς ὀνομάζεται καὶ πάροχος. Nec omittendum, nonnullos velle Ecclesiæ antistitem Parochum dictum a Sacramenti exhibitione, & Parochias certas vrbis partes, quibus singuli ministri sunt destinati, sicut Romani suos & Curiones, & curias habebant. Quamquam primum Parœcias dictas censeat Budæus, non Parochias.

Parœmia, celebre dictum aliqua nouitate insigne, a παρὰ & οἶμος, id est, ὁδὸς, quasi passim per ora hominum vagans. Latine etiam *adagium*, quasi *circumagium*: Sunt huic vicinæ γνῶμαι & apophthegmata. Multa alias prouerbia sunt congesta in prouerbiorum farraginem a nobis & luce donata præter ea, quæ apud Erasmum, Iunium,

nium, Polydorum, Gilbertum, Vlpium, & alios inuenias. Nunc de iis plura dicendi non est locus.

Paropsis patinæ genus parum concauæ, in qua apponuntur obsonia, nomenclaturam suam arripuit a præpositione παρὰ καὶ τ͂ ὄψυ. In veteribus exemplaribus semper fere parapsis legitur, & Hesychius non tantum paropsidem appellari, sed etiam parapsidem obseruat, *vt annotauit Turnebus. Baptista Pius in commentariis suis in Sydonium* scribendum esse existimat, in peruulgatis exemplaribus, non *Parapsis*, sed *Paropsis*, cuius quidem sententia propius accedere videtur ad veritatem, si etymon spectes. Vtitur eo vocabulo & Iuuenalis, cum inquit: *Quam multa magnaque Paropside cœnat.* Apud Athenæum non modo vas significat, sed etiam παρόψημα, id est, *Pulmentum.* Pollux tradit *libro decimo,* etiam iuris quoddam genus esse, vel *Maza,* vel *Opsonii* vilis, quod nunc παροψημάτιον dici possit. Fit & huius vasis mentio *leg. 21. ff. de aur. & argent.*

Paroxysmus, Latine *irritatio*, *exacerbatio*, Medicis *accessio febris*, ἀπὸ τ͂ παροξύνειν, id est, *exacerbando* vel *concitando* descendit. In his Hippocrates abstinendum monet a cibo, quod is naturam occupatam circa morbi materiam distrahat: humoresq; morbum efficientes adaugeat. Galenus docet hoc nomine intelligendum esse deterius totius circuitus tempus, quippe a prima accessione adusque vigorem, vt remissio seu ἄνεσις, quæ & διάλειμμα dicitur, nequaquam eo referri possit, vtpote tempus, quod sequitur accessionem. Idem aliis locis nominat ἐπισημασίαν, περιβολὴν, καὶ εἰσβολὴν. Vt autem paroxysmus fiat in morbis non continuis, opus est non solum materiæ congestione, verum etiam putredine & motu.

Parrhasii vetustissimi Arcadiæ populi cum Azanibus, *teste Strabone*, nomen suum tulisse feruntur a Parrhasia vrbe Arcadiæ, quam Stephanus quoque παρρασίαν vocatam asserit.

Parthenius Poeta Chius videtur appellatus a moribus virgi-

gineis. παρθένος enim Græcis est *virgo*. Hic apud Græcos primus omnium iusto poemate transformationes rerũ tractasse legitur: Vt in metamorphoseon libris illius vestigiis institisse videatur Ouidius, sicut Virgilius Homeri, Hesiodi, & Theocriti, Horatius Pindari, Valerius Apollonii. Nonnulli Nicęum fuisse volunt eiusdem nominis Poetam. Libri Metamorphoseon meminerunt Plutarchus & Eustathius, Arthemidorus meminit Parthenii, vt elegiaci Poetæ. 4. *de somniorum iudicus* Herculem eius citauit Stephanus. Exstat quoq; libellus Græcus ἐρωτικὰ inscriptus, oratione soluta, ad Cornelium Gallum, quo varias amantium historias fuerat complexus.

Parthenope potentissima Italiæ ciuitas, appellationem habet ab vna Syrenum, quæ ibi præ dolore in mare se præcipitasse dicitur, tandem sepulta, quod Vlyssem eiusq; socios delinire cantu non potuisset. Indicat id Silius his verbis:

Sirenum dedit vna tuum memorabile nomen
Parthenope, muris Acheleias, æquora cuius
Regnauere diu cantus, cum dulce per vndas,
Exitium miseris caneret non prospera nautis.

Eandem primum ab Augusto appellatam *Neapolim*, cum eam refecisset, prodit Solinus, cui nescio an habenda sit fides, cum vetustissimi scriptores huius nominis meminerint, & inter eos Lycophron, qui Ptolemæi Philadelphi ætate claruit. Primus eius rex fuit Alphonsus, rex Arragoniæ. Neopolitanorum meminit frequenter Liuius, nempe *libr. 8. & 20.* vbi ea quoq; referantur, quæ gesta sunt dudum ante natum Augustum. Magna ibi amœnitas & aeris clemẽtia, ciuẽq; ea ciuitas habuit Alexand. ab Alexand. & Baptistã Portam, cuius magiæ naturalis libri passim teruntur manib. doctorum.

Parthi a Scythis dicuntur trahere originem. Fuerunt n. eorũ exsules. Scythico a. sermone exsules dicuntur Parthi. Ab his tandem inditum generaliter nomen tractui ab Indię finibus adusque Mesopotamiam. Propter inuictam enim virtutem Parthorum, & Assyria, & reliquæ proximæ regiones transierunt

erunt in eius nomen, qualis Aracusia quoq; & Media. Sita est in Asia teste Ptolemæo, estq; *Arach* Mercatori, *Corasan* *Nigro*. Eustathio incolæ sunt παρθυαῖοι, quo nomine etiã eos Strabo appellat. Genti huic admodum bellicosæ vsitatum fuit in bello simulare fugam, & ita a tergo sagittas emittere, adeo vt fugientes non minorem calamitatem hostibus inferrent, quam consistentes. Quapropter dixit Virgilius *fidentemq; fuga Parthum versisq; sagittis*. Ab Arsace Scytha, qui Parthiam inuasit, omnes eorum reges sunt dicti *Arsacidæ*, vt Ægyptiorum *Ptolemæi*. Hisce D. Thomam, & Hircanis Christum prædicasse scriptum reliquit *Sophronius*.

Partunda parturientium Dea. His enim Deos Deasque præfuisse quamplurimas docent veteres. Talis nãq; *Mena* menstruis fluoribus præfecta, vt & *Iuno Fluonia*. Sic *Egeria* egerendo præfuit partui, *Iuno Lucina* luci. *Prosa* vel *Prorsa* & *Postuerta* recte aut præpostere edito partui propter infirmitatem. Ita *Dii Nixii* ab enitendo, id est, pariendo nomen sunt consecuti. Sed & *Latona* inuocari solebat, quod parientibus crederetur opem præstare. At de illa suo loco latius.

Pascha improprie significans agnum Paschalem, dies festos, totamque illam celebritatem & obseruationem, imo apud Paulum metipsum Dominum Christum per agnum paschalem adumbratum, proprie vero *transitum*, non trahit originem nominis a verbo πάσχω, quod Latinis est *pati*, affirmante inter alios id Lactantio, verum a פסח *transiliuit* vel *transiuit*, vnde פסח *is qui transit*, & פסח *agnus masculus* vel *transitus Domini*. Satis id indicat ipsemet Deus Exodi duodecimo, cum inquit: פסח הוא ליהוה *quia est pesach*, vel (vt alii reddunt, sed minus recte) *Phase*, id est, *transitus Domino*. Inde iterum: *Vocauit autem Moses omnes seniores filiorum Israel, & dixit eis: Ite & arripite vobis per singulas familias vestras ouem* ושחטו הפסח *& immolate Pasach. Ad quid? Transibit enim Dominus percutiens Ægyptios, cumque viderit sanguinem in vtroque poste, transcendet ostium domus, & non permittet ingredi de-*

Persarum tradiderũt. O tetram & omnibus vitandam luem. Monendi principes, monẽdi boni, probi, docti, ab hoc malo vt sibi caueant, quam possunt maxime.

Parcæ, quas Lycophron γνοργιὰς κόρας appellat, Orphæus μοίρας καὶ νυκτὸς φίλα τέκνα, Homerus βαρείας, per antiphrasin dictæ sunt Seruio, quod *nemini parcant*, vt lucus quod *minime luceat*, id quod approbare videtur Isidorus, etiamsi Varro vna commutata litera a partu nominatas putet. Nascentibus enim hominibus bonum malumque cõferre censentur, Porro quia partus nono decimoque mense est tempestiuus, idcirco Nonam Decimamq; Parcã nominauit vetustas. Vindex Cesellius adiicit *Maram* (sic enim legendum reor, non, *vt apud Agellium est, Morta*) quanquam hoc cõmunc trium Parcarũ nomen, nõ vnius, vt ille existimat. Nam μοῖρα Græcis est fatum, *vt inquit Apuleius:* Tres parcæ tria sunt fata numerum cum temporis ratione facientia. Quod enim in fuso perfectũ est, præteriti temporis habet speciem, & ꝙ torquetur in digitis, momenti præsentis habet spatia, & ꝙ nondum ex colo tractum est subactumq; digitorum cura, id futuri & consequentis sæculi posteriora videtur ostendere. Hæc illis conditio ex nominum proprietate contingit. Nam ἄτροπος ἀπὸ τοῦ ἄτρεπτον εἶναι, *quod immutabile sit quidquid præterit, nomen accepit:* Lachesis futurum significans tempus, ἀπὸ τοῦ λαγχάνειν, id est *sortiendo* τὸ πεπρωμένον iuxta Chrysippum, *eo quod nendo filum ducat, rebusque futuris finem dederit Deus:* Clotho, quę fusum torquendo filum tradit & in ipso fuso colligit, ἀπὸ τοῦ κλώθειν, quod *est torquere & circumagere vel circumuoluere Latinis*: Vt vna earum vitam ordiatur, altera contexat, tertia abrumpat. Incipimus enim, cum nascimur: Sumus, cum viuimus: Desinimus, cum morimur. Totum earum opus nominat Lycophron Poeticæ λινεργὴν κλῶσιν, Parcas ipsas ab hoc opere, *lanificas sorores* Ouidius. Martianus Capella fingit eas *Deorum scribas*. Aristoteles refert totã fabulã ad seriẽ rerũ necessariã & ꝓuidentiã *libr. de mundo*. Herodotus arbitratus est ẽt Diis ipsis dominari fata, cũ inq t: τὴν πεπρωμένην μοῖραν ἀδυνατόν ἐστι ἀποφυγέειν καὶ θεῷ. Et Æschylus de eius necessitate: τὴν πεπρωμένην χρὴ αἶσαν φέρειν.

Parcus

Parcus inquit Phauorinus apud Gellium *lib. 3. capit. 19.* neq; ab arca, neq; ab arcendo, ſed ab eo, quod eſt parum & paruum, *eſt nominatus.*

Pareas ſerpens, Græce παρειὰς, nomen accepit ἀπὸ τῶν παρειῶν, id eſt, *maxillis*, vnde εὐπάρειος & καλλιπάρειος. Erudite id monet Suidas his verbis: παρειαὶ, ὄφεις ὀνομάζονται δέ τινες οὕτως, παρὰ τὸ παρειὰς μείζους ἔχειν· ὁ δὲ Ὑπερείδης ἐν τῷ κατὰ Δημοσθένους φησὶν εἶναι τοὺς ῥήτορας ὁμοίους τοῖς ὄφεσι, τούς τε καὶ ὄφεις μισητοὺς εἶναι πάντας, τῶν γε ὄφεων αὐτῶν μάλιστα ἐχίδνας τοὺς ἀνθρώπους ἀδικεῖν, τοὺς δὲ παρείας αὐτοὺς τὰς ἐχίδνας κατεσθίειν. Frequens hoc ſerpentis genus in Syria & Africa, caudaque ambulans ſulcum videtur facere, oculis velox, ore prælargo, colore fuluo, vti prodit Volaterranus. Quamquam altera eius ſpecies nigricat. Morſu etiam non enecat, ſicut nec amphiſbęna nec ſcytala, ſed demorſam partem ſolum inflammat, *vt ex Aetio didicimus.* Meminit eius Lucanus *libro vltimo*, & Ariſtophanes *in Pluto*, vbi interpres eius Græcus, dictum vult παρὰ τὸ ἐπαίρεσθαι τὰς παρειὰς, *quod erigat maxillas*, & addit: φασὶ δὲ αὐτὸν μὴ δάκνειν, ἢ καὶ δάκνοντα μὴ λυπεῖν.

Parenchyma παρέγχυμα, iſta in hepate, liene, ac pulmone craſſior circumfuſio (*in muſculis enim dicitur caro*) ex ſanguine, ſiue fibris neruorum contexta coagmentatio, componitur ex παρὰ extra vel trans, ἐν in, & χύμα, quod ſcilicet ſit χύσις τοῦ αἵματος, παρὰ τὰς φλέβας ἔνδον σώματος. Etſi Galenus ſanguinis e venis effuſionem & circum vaſa concretionem exponat *11. Simplic.* vt περίεγχυμα legiſſe videatur.

Parens a parendo. Apud Romanos continebantur hoc vocabulo omnes aſcendentes ad tritauum vſq; vlteriores, quib. ſpeciale nomen non erat, dicebantur Maiores, *leg. 4. ff. de in ius voc. l. fin. ff. de grad.* Non licet quoq; iure ciuili parentem in ius vocare, niſi impetrata a iudice venia, cui edicto cauſſam dedit naturalis pietas, qua vnuſquiſque parentes ſuos, & eos, qui parentum ſunt loco, proſequi debet, *leg. parentes ff. de in ius vocando*, pœnaque addita quinquaginta aureorū,

quos si non habet in ære, castigandus venit tanquam inofficiosus ab vrbis præfecto, *leg. in eum. l. fin. ff. de in ius vocand.* digna relatu hoc loco illa Hesiodi ἐν ἔργοις:

ὅστε γονῆα γέροντα κακῷ ἐπὶ γήραος οὐδῷ
νεικείῃ χαλεποῖσι καθαπτόμενος ἐπέεσσι,
τῷ δή τοι Ζεὺς αὐτὸς ἀγαίεται, ἐς δὲ τελευτὴν,
ἔργων ἀντ' ἀδίκων χαλεπὴν ἐπέθηκεν ἀμοιβήν.

Exstat & Senarius: ἱκανῶς βιώσεις γηροβοσκῶν τοὺς γονεῖς. Notum quoque τὸ ἀντιπελαργεῖν ex Erasmo, sicut & illud Isocratis, ad Demonicum: τοιοῦτος γίνου περὶ τοὺς γονεῖς, οἵους ἂν εὔξαιο περὶ σεαυτὸν γενέσθαι τοὺς σεαυτοῦ παῖδας. Ex quibus omnibus satis apparet, etiam Ethnicos naturæ tacito instinctu edoctos, quales nos erga parentes præstare debeamus. A parente & cædendo dictus est *parricida*, quamquam Festus, qualemcumque homicidam eo nomine accipi scribat, id quod conuenit cum veterum legibus de parricidio scriptis, hoc est, *de cuiuscumq; hominis cæde in genere.* Sic enim accipiebant parricidium, quod neminem arbitrarentur prisci Romani tam nefarium fore, vt parentibus necem inferret. Primus omnium M. Malleolus, inde L. Hostius fecisse id legitur, confecto Punico bello secundo, quo tempore primum opinatur Carolus Sigonius latam in parricidas hâc legem, vt, quicumq; occidisset parentes, aut verberasset, ei damnato obuolueretur os folliculo lupino, ligneæ soleæ inducerentur pedibus, inque carcerem ductus ibi tantisper moram traheret, dum culleum (ἀσκὸς βόειος hic erat, id est, bubulus vter. *leg. quæsitum. §. conseruandi ff. de fund. instruct.*) pararetur, vt illi insutus (cum cane scilicet, gallo gallinaceo, simia & vipera) in profluentem abiiceretur. Etsi Placiades tales homines in mare proiectos scribat. Vnde Plautus in Asinaria: *Iube hunc insui culleo, atque in altum deportari, si vis annonam bonam.* Quamquam Forcatulus huic contrarietati, conetur ita mederi, vt maris appellatione, quamcumque aquarum congregationem significari doceat, & consequenter flumen eadem contineri.

Hinc

Hinc mare Tiberiadis in ſacris literis, cum tantum eſſet lacus. Et ſi Seruio fides *Æneid. 1.* in his verſiculis: *Unde per ora nouem vaſto cum murmure montis It mare præruptum, & Pelago premit arua ſonanti*, intelligitur flumen, quod iuxta Varronem accolæ nominant *mare*. Sic in patria mea occidentali Friſia lacum ſua lingua appellant *mer*, quaſi dixeris *mare*. Quid, quod anguſtam mediterraneam foſſam ducẽtem in pagum Holwirt eodem exprimat nomine. Sed redeo ad legem de Parricidis, quam porro ſciendum Cornelium Syllam publica queſtione conſtituta repetiiſſe & confirmaſſe, inde etiam Pompeium (Hinc enim lex Pompeia) *leg. pœna. ff. ad leg. Pomper.* eiuſq; talem fuiſſe feriem, vt, qui ex hac lege quæreret, de eius capite quæreret, qui patrem, matrem, auum, auiam, fratrem, ſororem, patruelem, matruelem, patruum, auunculum, amitam, conſobrinum, conſobrinam, vxorem, virum, generum, ſocerum, vitricum (nouercam) priuignum, priuignam, patronum, patronam, occiderit, cuiuſue dolo malo id factum erit, aut conſcius fuerit: tum vt de eius matris capite quæreret, quę filium filiamue occiderit, & aui eius, qui nepotem occiderit, eiuſq; qui emit venenum, vt patri daret, quamuis non potuerit dare. Is ſi confeſſus erit, virgis ſanguineis verberetur, inde culleo inſuatur cum cane, gallo gallinaceo, vipera & ſimia, vt in mare profundum culleus proiiciatur, aut (ſi illud longius fuerit remotum) in proximum flumen: Si & illud abſit, vt beſtiis deuorandus obiiciatur. Quamquam extrema hæc pœna in more non fuerit poſita ante Iuriſconſultum Modeſtinum. In Ægypto vero (*vt & illud obiter moneam*) ſolebãt parricidas diſcerpere articulatim præacutis calamis, inde vero multis ictibus ſauciatos & viuos adhuc ſupra ſpinarum aceruum comburere. Luſitani eoſdem finibus eiectos opprimebant ſaxis: Perſæ adulterinos eſſe putabant, non filios genuinos.

Parentationes & Parentalia, Græce *περίδειπνα, ἐναγίσματα, κτερίσματα, ἔννατα, νεκύσματα, ſacrificia, vel epula funebres*, iuxta Pollucem, qui inquit: *περίδειπνον ὁ ἐπὶ τοῖς*

ἀποθανοῦσιν ἵστασι, nomen inuenerunt a parentando, *quod parentibus iusta celebrare significat*, licet etiam transferatur ad alios. In his fieri solebant *προσκλήσεις τῶν νεκρῶν euocationes mortuorum*: Aderant propinqui, qui parentes ob defunctum consolabantur. Coquebant in iis *lentem*, nonnulli *fabam*, sicut in peruigiliis *cicer*. Latini etiam *feralia* nominarunt ab epulis ferendis, vel a feriendis pecudibus: Item *Iusta*, quod iure fierent iis, qui, cum viuerent, bene erant meriti de nobis. Notandum vero ad tumulum ferri solitam feralem cœnam, *sicut ex 4. Florid. Apuleii demonstrari potest*, vbi hæc eius leguntur verba: *Exclamauit viuere hominem, procul ignes amolirentur, rogum demolirentur, cœnam feralem a tumulo ad mensam referrent*. Feram enim veteres appellauerunt mortem. Hinc feralis pompa Apuleio *8. de Asino aureo*, id est, exsequialis, quæ cadauere ferendo & defuncto funerando exhibebatur. Quia autem mortuorum sepulcris inferebatur lac cum melle, aqua, vino, oliuis, inde ortum nomen Inferiarum, quas Græci nominant *χοάς*. Conuiuii funebris seu parentationis exemplum, vel potius forma exstat apud Homerum *Iliad. φ.* in Patrocli honorem, item *Iliad. ω.* quod Hectore terræ mandato celebratum fuit in ædibus Priami, vbi hæc Poetæ verba obseruatu sunt digna:

χεύαντες δὲ τὸ σῆμα πάλιν κίον, αὐτὰρ ἔπειτα
εὖ συναγειρόμενοι δαίνυντ' ἐρικυδέα δαῖτα
δώμασιν ἐν Πριάμοιο.

Describit & Apollonius in Argonauticis magnificum epulum & sacrificium, quod argonautæ Idmone mortuo celebrarunt, vt & alterum habitum ad Dolopis sepulcrum, qui Mercurii credebatur filius, vbi interpres notat moris fuisse, vt mortuis in occasu solis iusta peragerentur, cœlestibus in eiusdem exortu. Athenæus meminit quoque *τοῦ περιδείπνου libr. 7. vt & libr. 8.* cum Dioclem scribit mortua vxore celebrasse *περίδειπνον*, multumq; deuorasse opsonii, quod illi Theocritus Poeta Chius exprobrauit.

Aliquan-

Aliquando enim complectuntur Græci parentationum nomine vniuersa officia feralia, nonnunquam in specie conuiuia illa, quæ exhiberi solebant in parentum & amicorum morte.

Parenthesis παρένθεσις, παρεμβολὴ Plutarcho, Scholiastis τὸ διὰ μέσου, nomen traxit a παρεντίθημι, quod est *in medium adduco vel interpono.* Itaque interpositionem & interclusionem nominat Fabius *libr. 9. capit. 3.* alii interiectionem. Capella vertit digressionem *libr. 5.* verum improprie. Talis illa Virgilii:

Æneas (neq; enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidum ad naues præmittit Achaten.

Cauendum in ea iuxta Rhetores, ne plus æquo extendatur, quod talis sit δυσπαρακολούθητος. Vitanda quoque minuta subtilitas & anxia interscecandi affectatio, vt ita oratio sit ἀχειρής.

Parma ciuitas peruetusta in ipsa via Æmilia, quinque ab Apenino passuum millibus, iuxta nonnullos nomen suum deducit a fluuio Parma præterlabente: ex aliorum mente a parma, id est, scuto, verum contra rationem, cum exstructa sit ab Hetruscis, nondum ibi incolis vtentibus lingua Latina. Quapropter malunt deducere a voce Hetrusca, quæ quid principale significat. Ager circumiacens est amœnus, pascua vndique lætissima, obtinetque summum commendationis gradum caseus Parmensis cum Placentino & Laudanensi.

Parnassus Græciæ mons Musis, Apollini, & Baccho sacer, cuius iugum aut verticem ab Herodoto τιθορέα appellari scribit Pausanias, quamquam alii (inter quos Ouidius *Metamorph. 1.*) duo ipsi iuga tribuant, Cirrham & Nisam. Eidem Pausaniæ videtur dictus a Parnasso Cleodoræ Nymphæ filio auguriorum inuentore, Peucero ab Hebræo *nahas*, quæ vox augurium diuinationemque significat, & *han* monte, litera p in compositione præposita. Etymologicon magnum dicit prius nominatum λαρνασσόν, inde κατ' ἐναλλαγὴν τοῦ λ. εἰς π. παρνασόν. Iuxta alios nomen illud

ab arca Deucalionis, quæ Græce dicitur λάρναξ, & post inundationem orbis terrarum appulisse creditur ad eum montem. Themidis hic oraculum a Deucalione consultum de generis humani reparatione admodum solicito, *vt scribit Ouidius.* In eodem monte cum Hesiodus pasceret oues patris, raptus a Musis, & lauro coronatus, factus est repente Poeta, id quod sibi non contigisse, satyrice deplorat & & dolet Persius *in Proœmio.*

Parochi, πάροχοι dicti veteribus, quorum munus erat peregrinis, qui publice mittebantur, ligna, salem, & similia præbere, ἀπὸ τοῦ παρέχειν, id est, *prabendo* arcessunt nomen. Horum meminit Horatius *Satyra 5 libr. 1.* vbi Lambinus Parochum tamen vult poni per translationem pro eo, *qui cœnam prabet.* Turnebus in Aduersariis παρόχους etiam dici vult equos, qui cursus publici gratia præbentur, ξενοπάροχοι nominat Arcadius, qui peregrinis res ad victum necessarias præbebant. Eodem quoque nomine *Paranymphus* est appellatus. Scribit enim Pausanias moris fuisse in Græcia, vt in nuptiali curru, quo sponsa vehebatur, tres duntaxat sederent, media sponsa, a lateribus sponsus, & quem vocabant πάροχον, qui amicitia & sanguine esset illi coniunctus, cuique plurimum deferret, *sicut & Suidas tradit.* Pollux ita: ὁ δὲ καλούμενος παράνυμφος, νυμφαγωγὸς ὀνομάζεται καὶ πάροχος. Neç omittendum, nonnullos velle Ecclesiæ antistitem Parochum dictum a Sacramenti exhibitione, & Parochias certas vrbis partes, quibus singuli ministri sunt destinati, sicut Romani suos & Curiones, & curias habebant. Quamquam primum Parœcias dictas censeat Budæus, non Parochias.

Parœmia, celebre dictum aliqua nouitate insigne, a παρὰ & οἶμος, id est, ὁδός, quasi passim per ora hominum vagans. Latine etiam *adagium*, quasi *circumagium*: Sunt huic vicinæ γνῶμαι & apophthegmata. Multa alias prouerbia sunt congesta in prouerbiorum farraginem a nobis & luce donata præter ea, quæ apud Erasmum, Iunium,

nium, Polydorum, Gilbertum, Vlpium, & alios inuenias. Nunc de iis plura dicendi non est locus.

Paropsis patinæ genus parum concauæ, in qua apponuntur obsonia, nomenclaturam suam arripuit a præpositione παρὰ καὶ τ̃ ὄψυ. In veteribus exemplaribus semper fere parapsis legitur, & Hesychius non tantum paropsidem appellari, sed etiam parapsidem obseruat, *vt annotauit Turnebus. Baptista Pius in commentariis suis in Sydonium* scribendum esse existimat, in peruulgatis exemplaribus, non *Parapsis*, sed *Paropsis*, cuius quidem sententia propius accedere videtur ad veritatem, si etymon spectes. Vtitur eo vocabulo & Iuuenalis, cum inquit: *Quam multa magnaque Paropside cœnat.* Apud Athenæum non modo vas significat, sed etiam παρόψημα, id est, *Pulmentum.* Pollux tradit *libro decimo,* etiam iuris quoddam genus esse, vel *Maza,* vel *Opsonii* vilis, quod nunc παροψημάτιον dici possit. Fit & huius vasis mentio *leg. 21. ff. de aur. & argent.*

Paroxysmus, Latine *irritatio*, *exacerbatio*, Medicis *accessio febris*, ἀπὸ τ̃ παροξύνειν, id est, *exacerbando* vel *concitando* descendit. In his Hippocrates abstinendum monet a cibo*, quod is naturam occupatam circa morbi materiam distrahat: humoresq; morbum efficientes adaugeat. Galenus docet hoc nomine intelligendum esse deterius totius circuitus tempus, quippe a prima accessione adusque vigorem, vt remissio seu ἄνεσις, quæ & διάλειμμα dicitur, nequaquam eo referri possit, vtpote tempus, quod sequitur accessionem. Idem aliis locis nominat ἐπισημασίαν, περιβολὴν, ἢ εἰσβολὴν. Vt autem paroxysmus fiat in morbis non continuis, opus est non solum materiæ congestione, verum etiam putredine & motu.

Parrhasii vetustissimi Arcadiæ populi cum Azanibus, *teste Strabone*, nomen suum tulisse feruntur a Parrhasia vrbe Arcadiæ, quam Stephanus quoque παρρασίαν vocatam asserit.

Parthenius Poeta Chius videtur appellatus a moribus virgi-

gineis. παρθένος enim Græcis eſt *virgo*. Hic apud Græcos primus omnium iuſto poemate transformationes rerũ tractaſſe legitur: Vt in metamorphoſeon libris illius veſtigiis inſtitiſſe videatur Ouidius, ſicut Virgilius Homeri, Heſiodi, & Theocriti, Horatius Pindari, Valerius Apollonii. Nonnulli Nicęum fuiſſe volunt eiuſdem nominis Poetam. Libri Metamorphoſeon meminerunt Plutarchus & Euſtathius, Arthemidorus meminit Parthenii, vt elegiaci Poetæ. 4. *de ſomniorum iudicijs* Herculem eius citauit Stephanus. Exſtat quoq; libellus Græcus ἐρωτικὰ inſcriptus, oratione ſoluta, ad Cornelium Gallum, quo varias amantium hiſtorias fuerat complexus.

Parthenope potentiſſima Italiæ ciuitas, appellationem habet ab vna Syrenum, quæ ibi præ dolore in mare ſe præcipitaſſe dicitur, tandem ſepulta, quod Vlyſſem eiuſq; ſocios delinire cantu non potuiſſet. Indicat id Silius his verbis:

Sirenum dedit vna tuum memorabile nomen
Parthenope, muris Acheleias, æquora cuius
Regnauere diu cantus, cum dulce per vndas,
Exitium miſeris caneret non proſpera nautis.

Eandem primum ab Auguſto appellatam *Neapolim*, cum eam refeciſſet, prodit Solinus, cui neſcio an habenda ſit fides, cum vetuſtiſſimi ſcriptores huius nominis meminerint. & inter eos Lycophron, qui Ptolemæi Philadelphi ætate claruit. Primus eius rex fuit Alphonſus, rex Arragoniæ. Neopolitanorum meminit frequenter Liuius, nempe *libr. 8. & 20.* vbi ea quoq; referuntur, quæ geſta ſunt dudum ante natum Auguſtum. Magna ibi amœnitas & aeris clemẽtia, ciueſq; ea ciuitas habuit Alexand. ab Alexand. & Baptiſtã Portam, cuius magiæ naturalis libri paſſim teruntur manib. doctorum.

Parthi a Scythis dicuntur trahere originem. Fuerunt n. eorũ exſules. Scythico a. ſermone exſules dicuntur Parthi. Ab his tandem inditum generaliter nomen tractui ab Indię finibus aduſque Meſopotamiam. Propter inuictam enim virtutem Parthorum, & Aſſyria, & reliquæ proximæ regiones tranſierunt

erunt in eius nomen, qualis Aracusia quoq; & Media. Sita est in Asia teste Ptolemæo, estq; *Arach* Mercatori, *Corasan* *Nigro*. Eustathio incolæ sunt παρθυαῖοι, quo nomine etiā eos Strabo appellat. Genti huic admodum bellicosæ vsitatum fuit in bello simulare fugam, & ita a tergo sagittas emittere, adeo vt fugientes non minorem calamitatem hostibus inferrent, quam consistentes. Quapropter dixit Virgilius *fidentemq; fuga Parthum versisq; sagittis.* Ab Arsace Scytha, qui Parthiam inuasit, omnes eorum reges sunt dicti *Arsacidæ*, vt Ægyptiorum *Ptolemæi*. Hisce D. Thomam, & Hircanis Christum prædicasse scriptum reliquit *Sophronius*.

Partunda parturientium Dea. His enim Deos Deasque præfuisse quamplurimas docent veteres. Talis nāq; *Mena* menstruis fluoribus præfecta, vt & *Iuno Fluonia*. Sic *Egeria* egerendo præfuit partui, *Iuno Lucina* luci. *Prosa* vel *Prorsa* & *Postuerta* recte aut præpostere edito partui propter infirmitatem. Ita *Dii Nixii* ab enitendo, id est, pariendo nomen sunt consecuti. Sed & *Latona* inuocari solebat, quod parientibus crederetur opem præstare. At de illa suo loco latius.

Pascha improprie significans agnum Paschalem, dies festos, totamque illam celebritatem & obseruationem, imo apud Paulum metipsum Dominum Christum per agnum paschalem adumbratum, proprie vero *transitum*, non trahit originem nominis a verbo πάσχω, quod Latinis est *patior*, affirmante inter alios id Lactantio, verum a פסח *transiliuit* vel *transiuit*, vnde פסח *is qui transit*, & פסח *agnus masculus* vel *transitus Domini*. Satis id indicat ipsemet Deus Exodi duodecimo, cum inquit: פסח הוא ליהוה *quia est pesach*, vel (vt alii reddunt, sed minus recte) *Phase*, id est, *transitus Domino*. Inde iterum: *Vocauit autem Moses omnes seniores filiorum Israel, & dixit eis: Ite & arripite vobis per singulas familias vestras ouem* ושחטו הפסח *& immolate Pasach.* Ad quid? *Transibit enim Dominus percutiens Ægyptios, cumque viderit sanguinem in vtroque poste, transcendet ostium domus, & non permittet ingredi do-*

mos vestras percussorem. Quid inde? *Custodi verbum istud tibi tuisque filiis in æternum, cum que introieritis terram, quam Dominus daturus est vobis, sicut pollicitus est, obseruabitis ceremonias istas: Tum si dixerint vobis filii vestri, quanam ista religio aut ritus, dicetis eis:* זבח־פסח הוא ליהוה אשר פסח על־בתי בני ישראל במצרים. *Victima transitus est Domini, quando transiuit supra Domos filiorum Israel in Ægypto &c.* Ecce ipsissimet Dei verbis probatum & confirmatum etymon nostrum. His etiam astipulatur Gregorius Nazianzenus in Oratione de Paschate habita hoc modo: τὸ πάσχα τοῦτο τὸ μέγα τε καὶ σεβάσμιον φάσκα (lege φάση vel πάσχ) τοῖς Ἑβραίοις προσαγορεύεται κατὰ τὴν ἐκείνων φωνήν, δηλοῖ δὲ ἡ φωνὴ τὴν διάβασιν, ἱστορικῶς μέν, διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Χαναναίαν φυγήν τε καὶ μετανάστασιν, πνευματικῶς δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, καὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας πρόοδον καὶ ἀνάβασιν· ὅπερ δὲ πολλαχοῦ τῆς γραφῆς συμβὰν εὕρομεν, ἀπὸ τῶν ἀσαφεστέρων μεταποιηθέντα τινὰ τῶν ὀνομάτων ἐπὶ τὸ σαφέστερον, ἢ τῶν ἀγροικοτέρων ἐπὶ τὸ εὐσχημονέστερον, τοῦτο κἀνταῦθα τεθεωρήκαμεν. οἱ γὰρ σωτηρίου πάθους ὄνομα τοῦτο εἶναι νομίσαντες, εἶτα ἐξελληνίζοντες τὴν φωνήν, πάσχα τὴν ἡμέραν προσηγορεύκασι, παραλαβοῦσα δὲ ἡ συνήθεια τὴν φωνὴν ἰσχυροτέραν ἐποίησε προστρεχούσης τῆς τῶν πολλῶν ἀκοῆς ὡς εὐσεβεστέρῳ ὀνόματι, quæ verba versus finem sic se habent Latine. *Cum enim quidam nomen id esse putarent salutaris Domini passionis, conuertentes vocem in linguam Græcam, Pascha nominarunt hunc diem. Quod cum vsus recepisset, vsitatiorem quoque reddit hanc vocem, velut sanctiori nomini assentientibus auribus.* Philo Iudæus existimat significari eo nomine διαβατήρια, id est, *sacrificia*, quæ transituri libamus, sed contra veritatem. Melius Symmachus vertit ὑπέρβασιν, id est, *transgressionem*. Theodotion reliquit vocem Hebræam φάσχ, vt ille habebat in suo textu. Drusius vir diligens & doctus, existimat *libro quæstion. & Responsion. quarta*, vocabulum istud concinnatum a Græcis, ita vt pro Hebraico ח. scriberent χ. sicut in aliis multis, ad finem vero adiicerent א, vt solent

vt solent Chaldæi & Syri in nominibus Hebraicis, ipsamque aspiratam, *Ph.* mutarent in tenuem, *P.* Sunt alii, qui in etymo nominis reddendo compendium quærunt, atque ita a verbo פסח seu errore, seu imperitia, transposita vocali, deriuatum putant, dum pro nomine verbali ipsum verbum obtruderent, confirmante errorem consuetudine, quæ plurimum valet. Festus hic dies appellatur Lucæ 22. *dies azymorum*, cum inquit: ἤγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων, λεγομένη πάσχα. Cogebantur enim tum temporis comedere panes azymos, id est, *non fermentatos*, vnde illis septem diebus nomen. Metonymice accipitur Pascha pro *agno Paschali*, quem Christus comedit pridie eius diei, quo comedere solebant Iudæi, vt nonnulli colligunt, quippe quinto hebdomadæ die, qui nobis est dies Iouis, eo quod Marcus sequentem nominat παρασκευὴν καὶ προσάββατον, hoc est, *diem, qui Sabbathum præcedit, qui nobis est Veneris dies, quo ista ceremonia perfungebantur Iudæi propter certam maiorum traditionem.* Attamen ex DEI præcepto celebrauit Christus, tempore scilicet ab eo mandato, inque ciuitate Hierosolyma totius regni metropoli, de qua re certi etiam aliquid cognosci poterit ex *Deuteronomii 16.* Nec vero prætereundum Paschatis diem adeo fuisse venerabilem, vt etiam eo ipso redemtum iri existimauerint populum Israeliticum opera Messiæ, quem sibi promissum sciebant, & venturum credebant, fallente nequaquam Deo, quemadmodum ex omnibus eius promissionibus constat.

Patauium Πατάυιον, Venetæ regionis oppidum apud Ptolemæum & Ælianum, Liuio clarissimo scriptore clarum, & ab ipso Antenore conditum, vel ipso Virgilio teste, alio nomine *Padua*, quasi *Padauium*, a Padi vicinitate nomen accepit, vel a Græco πέτασθαι, quod est *volare*, quia capto ex auium volatu augurio condita creditur. Nathan Chytræus de eo in itinere Veneto:

Doctiloquis sedes aptissima Musis,

Magna loco, ſpatioſa foro, placidiſſima cœli
Temperie, muroq; triplex, latiſſima foſſis,
Et magnis celebrata viris.

In hac vrbe Profeſſorem egit eloquentiæ & linguæ Græcæ Lazarus Bonamicus, qui fertur aliquando Satanam in obſeſſa muliercula rogaſſe, *quemnam ex omnibus Virgilii verſibus optimum iudicaret?* Reſpondit autem illum:

Diſcite iuſtitiam moniti, & non temnere Diuos.

In eadem ciuitate docuit Cœlius Rhodiginus, qui *antiquarum lectionum libros*, varium & eruditum opus edidit in lucem, Philologis omnibus ſummopere expetendum. Ciuis inde fuit Bonauentura monachus, quo nemo in magiſtrum ſententiarum copioſius eſt commentatus. Fuere quoque Patauini Flaccus & Stella, nobiles Poetæ, quorum Martialis *in Epigrammatibus* mentionem fecit. His adde Franciſcum Zabarellam Iuriſconſultum, Petrum Aponinum, quem Conciliatorem vocant, Michaelem Sauanorolam profeſſione Medicum, vt taceam alios eruditione præſtanti viros quam plurimos, & fama celebres per totum terrarum orbem.

Patellarii Dii videntur eruditis dicti a pateris, vel patellis, quibus veteres Deis ſacra faciebant. Ouidius in Faſtis: *fert miſſos Veſtæ parua patella cibos.* Apud Plautum in Ciſtellaria *Patellarii Dii* appellantur *Dii minuti*, vt *Lares & Penates*, vel quod in patellis epulæ apponerentur, & eiſdem colerentur, vel a piſcibus minutis, qui in patellis apponebantur non in pateris, quemadmodum cibi tenuiores & viliores, vt oluſcula, & terra nata in patellis apponebantur. Vnde Horatius: *Nec modica cœnare times olus omne patella.* Citatur & illud ex Varrone: *Quocirca oportet bonum ciuem legibus parere, & Deos colere, inq; patellam dare μικρὸν κρέας.*

Pater ὁ πατὴρ, παρὰ τὸ πατεῖν ἐν τῇ συνουσίᾳ, quod in congreſſu calcet, iuxta etymologicon magnum. Hinc πατὴρ etiam *calcator*: Vel παρὰ τὸ σπείρω σπατηρ καὶ πατὴρ, id eſt, a *ſemino ſeminator* σπατὴρ. ſublato σ. πατὴρ: vel παρὰ τὸν ἦχον

τὸν

τὸν γινόμενον ἐν τῷ καταφιλεῖν τὰ παιδία, a sonitu, qui fit in osculandis liberis paruis. Aliis videtur dictus, quasi παυτὴρ, id est, παῖδας τηρῶν, id est, *filios seruans*, si de homine intelligas. Si de Deo, ὡς τὸ πᾶν τηρῶν, *vniuersum seruans*, cui sententiæ etiam Eustathius Homeri interpres astipulatur. Etiamsi Etymologicon magnum in posteriori significatione παρὰ τὸ τὰ πάντα ὁρᾶν nomen istud deriuet, hoc est, *ab eo, quod cernat omnia.* Patres appellantur, inquit Festus, ex quibus Senatus constat, quod initio vrbis Romulus centum delegit, & sic appellauit, quorum consilio atq; prudentia Respub. administraretur atq; gubernaretur, quiq; agrorum partes attribuerent tenuioribus perinde ac liberis, ac pecunias diuiderent: Etenim solebant iam inde a Romulo nummis auri atq; argenti signati vltramarinis vti, id quod publicæ & priuatæ commentariorum rationes docent. Sic alii testantur appellatos patres ob venerationem, vel ætatis vel sapientiæ, & ex eis natos patricios. Familiam quoq; corũ patriciam dixerunt. Qui vero post illos centum sunt asscripti Senatui, *patres conscripti* sunt nominati. Erant eidẽ multitudinis patroni seu defensores, quos peregrini nominabant principes in ciuitate, *teste Pomponio Læto.* Fenestella in tres ordines distinguit, quorum primos *patricios*, eos fuisse dicit, qui ex centum illis patribus a Romulo lectis sunt geniti: *Cõscriptos*, qui regum, consulum, Cæsarumue decreto asscripti erant Senatui: *Pedarios*, qui pedibus in aliorum sententias ibant, vel potius, quod pedibus iter faciebant. Quis fuerit in iis rogandis mos obseruatus, apud eũdem inuenias. Illud autem, quod aliquatenus ex Fenestellæ quoque verbis collegeris, inprimis notandum, plus fuisse tandẽ apud Romanos inter Patricios censeri, quam inter Senatores. Testis mihi Cornelius Tacitus *lib. 7.* his verbis: *Iisdem diebus in numerum Patriciorum asciuit Cæsar vetustissimum quemq; ex Senatu, aut quibus clari parentes fuerant.* Suetonius in Augusto: *Ea gens a Tarquinio Prisco rege inter Romanos gentes allecta in Senatũ, mox a Seruio Tullo in Patricias traducta procedente tempore ad plebem se contulit.* Iustinianus dicit quoq; Institutionum 1.

Senatorem non liberari a patria potestate, patricium penitus solui, ex quo apparet, digniores fuisse patricios Senatoribus; nec eosdem fuisse, verum diuersos. Longe etiam aliter accipiuntur in Constitutionibus Imperatorum, quam ante eorum tempora, quippe pro Consiliariis, quod essent eorum veluti patres. Vide *leg. fin. Codic. de Consul.* Suidas: πατρίκιος πατὴρ τῆς κοινῆς. Luitprandus *3. de reb. per Europam gestis capit.* 8. nominat πατῆρ τῆς βασιλέως. Patriciorum liberi insignes erant aurea bulla, cui purpura prætexebatur, ex instituto Tarquinii, qui filium suum impuberem ob fortitudinem in bello cum Sabinis gesto præstitam, manu quippe sua percussum hostem, his præmiis insigniuerat.

Pater patratus fecialium vnus apud Romanos erat is, cui pater & cui filii erant, & maximus habebatur, *teste Plutarcho*, vbi appellationis caussas inquirens, has adfert, vel quod & liberos reuereantur suos, & timeant genitores: vel quod sint perfecti, vt nomen sonat: *Patratum* enim esse dicit, quasi perfectum & absolutum: Perfectionem autem esse in eo, quod viuo patre factus esset pater: vel quod iurisiurandi & pacis præsidem oporteat simul prorsum & retrorsum videre: Id vero maxime eum præstare posse, qui & filium habeat, de quo consultet, & patrem, qui cum deliberet. Alii a iureiurando patrando, id est, *sanciendo* nomen habere volunt. Hic ipse, cum bellum erat decretum, proficisci solebat ad hostium fines, inde præfari quædam solennia verba, hastamque mittere seu torquere in hostium terram. Erat autem hoc belli indicti signum. Idem fœderibus præerat, in quibus feriendis effari solebat hæc verba: *Vter prius populus ab illis legibus defecerit, illum Diespiter sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam, tantoque magis ferito, quanto magis polles potesque.* Id vbi dixerat, porcum silice percutiebat.

Patera a patendo dicta Varroni.

Patria a patre deducit nomen, vel, quod pater in ea habitauerit, vel quod patris sit loco, quod nos edat, alat, foueat, ac tueatur. De ea Cicero Officiorum 1. *Cari sunt*

paren-

parentes, cari liberi, propinqui, familiares, sed omnes omnium caritates patria vna complexa est, pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus. Quo est detestabilior eorum immanitas, qui lacerarunt omni scelere patriam, & in ea funditus delenda occupati & sunt & fuerunt. Bene etiam Homerus: εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. Euripides: εἰκὸς δὲ παντὶ καὶ λόγῳ καὶ μηχανῇ πατρίδος ἐρῶντας, ἐκπονεῖν σωτηρίαν, μὴ κάμνε πατρίδα σὴν λαβεῖν πειρώμενος, ἡ πατρὶς, ὡς ἔοικε, φίλτατον βροτοῖς, οὐδ' ὀνομάσαι δύναιμ' ἂν ὡς ἐστὶ φίλον. Flaccus noster:

Dulce & decorum est pro patria mori.

Græci quoque idem etymon cum Latinis agnoscunt, nempe ἀπὸ τοῦ πατρὸς deducta voce, quod & Hierocles affirmare videtur apud Stobæum, Sermone de patria. Est enim illi πρῶτος καὶ μείζων γονεύς. Sunt tamen qui τῆς πατρίδος, vel patriæ vocabulum inde deriuant, ὅτι πᾶν τηρεῖ *omnia seruat*, quod ipsum licet longius petitum, tamen aliquid habere videtur affinitatis cum prioribus Ciceronis verbis.

Patriarcha proprie stirpis alicuius, & gentis primum parentem significans, quales præcipue tres commemorant Iudæi, *Abrahamum, Isaacum, Iacobum*, iam vero ad Archiepiscopum dictione translata, quod inter ceteros Episcopos, qui patres habentur, sit veluti primus pater, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, id est, *imperio, & patre* deducere videtur nonnullis nomen: Vt paternum eius in alios intelligatur imperium, non tyrannicum aut violentum. Quare nomen illud modeste potius accipiendum videtur, quam eo modo, quo solent hoc tempore non pauci, quippe pro sacerdotum exarcho, qui tale imperium habeat, quale Paulus in Titum & Timotheum habuit, & illi similiter in alios Presbyteros & Episcopos. Simpliciter ergo primum Episcopum recte interpreteris, qui si princeps etiam dicatur, minime bonos & eruditos offendet, cum eodem modo princeps dictus fuerit Senatus, q erat primus, ideoq; ante omnes alios, & primo sentētiā rogabatur apud Romanos. Ambros.

ad Ephesios 4. In Episcopo sunt omnes ordines, quia primus sacerdos, hoc est, princeps sacerdotum, & Propheta, & Euangelista. Apud Christianos primitus tales numerati sunt quatuor: *Antiochenus, Romanus, Alexandrinus, & Hierosolymitanus*, ad quos translata Byzantium sede, accessit tandem & Byzantinus.

Patriciani Hæretici dicti sunt Isidoro, a quodam Patricio, qui carnis humanæ substantiam a Diabolo conditam dicebat, sicut de ipso & sectatoribus eius etiam Augustinus affirmat. Cœnosum Marcionitarum & Manichæorum riuulum esse hanc hæresin putant nonnulli. Propugnatoribus eiusdem asscribitur impia illa ac Ethnicis multum probata sententia, esse non solum gloriosum, sed etiam licitum homini Christiano sibi ipsi mortem consciscere. Mutilasse quoq; dicũtur, & truncasse testamentum vetus. Ita error trahit errorem, vbi quis semel aures Satanę præbere cœpit.

Patripassiani patrem passum aiebant. Idem nomen eademq; hæresis tributa Noetianis.

Patutius dictus *Ianus* a patendo, vt *Clusius* a claudendo.

Pauentia Dea auertere credebatur ab infantibus pauorem. *Augustin. 4. de Ciuit. Dei. cap. 11.*

Pauimentum domorum a pauiendo, id est, feriendo deflexum, quod, dum fieret, plurib. simul diebus feriretur, siue percuteretur, vt quidem solidius fieret, nec ageret rimas. Verbum illud antiquum παρὰ τὸ παίειν deriuatum videtur. Hinc *depuuere*, id est, *cadere*, dixit Lucilius. Et Afranius opuuia dixit verba, ab *oppuuiendo*. Isidorus deriuat hinc vocabulum pauoris, quippe sic dictum, quod pauiat cor, id est, cædat. Multa de Pauimentis Plinius, Vitruuius, Palladius.

Paulus Apostolus mirificum quoddam præ ceteris vocationis gentium organum, a modico, id est, pusillo dictus videtur maximis viris. Ait enim Primasius: *Paulus, id est, pusillus & vltimus: Ex Saulo Paulus, sicut ex Abram Abraham.* Idem affirmat Isidorus, cum inquit: *Ego sum minimus Apostolorum omnium. Quando enim Saulus, superbus, elatus: Quando Paulus, humilis & modicus. Ideo sic loquimur: Paulo*

post

post videbo te, id est, post modicum. Quid, quod ipsemet modicus iam factus ita loquatur; Ego sum nouissimus Apostolorum, & alio loco se minimum Apostolorum nominet. Hactenus Isidorus. Sed & affine nomen παῦρος *paucus*, & παυρίδιος *pauculus*. Qui vero ἀπὸ τῆς παύλης, id est, *cessatione* deriuant, nō probantur, etsi hic sibi placeant, ratione prorsus nulla. Tandem addit & Isidorus, Cephæ Pauloq; immutata fuisse nomina, vt ipso quoq; nomine essent noui. Rectene porro deflectatur hoc nomen a Pauli proconsulis conuersione, quo tamen inclinare videntur Hieronymus & Augustinus, diiudicandum relinquo aliis. Hieronymum vide *Actor.* 13. Augustinum confess. *lib.* 8. *cap.* 4.

Pauper a paruo lare dictus videtur Terentio Varroni Grammatico veteri. Communiter is est, cui non suppetit, vnde viuat. Iure ciuili autem censetur hoc nomine, qui quinquaginta aureos non habet in ære, iuxta hæc Harmenopuli verba: πένης δὲ ἐστὶν ὁ μὴ ἔχων πεντήκοντα εἰς πενουσίαν, *qui quinquaginta aureos non habet in bonis*, id quod & Bartolus tuetur *l. qui accusare. ff. de Accusator.* Alias etiam pauper, qui pro qualitate rei non habet satis.

Pausa cessatio Latine a Greco παύομαι deflexum nomen. Vtitur ea dictione Lucretius *libr.* 3. cum inquit: *Inter enim iecta est vitai pausa.* Item: *Frigida, quem semel est vitai pausa secuta.* Et libro 2. dixit. *Nec dare pausam*

Conciliis & dissidiis exercita crebris.

Nonius fatetur eandem dictionem quietem alicuius rei significare. Accius Amphilocho: *Sed iam Amphilochum huc vadere cerno, & nobis datur bona caussa loquendi.* Luc. Satyrarum lib. 1. *Hac vbi dicta dedit, pausam dedit illa loquendi.*

Pax Euripidi in Bacchis ὀλβοδότειρα, κουροτρόφος, προσφιλεστάτη ταῖς μούσαις, a pactione dicta est Isidoro. De ea elegans Silii encomium etiam in triuio notum, Non minus præclare Diodorus *lib.* 3. μηδὲν δεῖ μᾶλλον δυνάμενον εὐδαίμονα βίον παρασκευάσαι τῆς εὐνομίας, καὶ δικαιοσύνης, καὶ εἰρήνης. Eandem laudant Herodotus, Euripides & Bacchilides, vt missos faciam reliquos. Sed consulendum sua[..]et Cicero, quæ nihil sit ha-

bitura insidiarum. Præstat enim hostem habere manifestum, quam fraudulentum amicum, qui quo arctius se nobis iungit, eo magis nocere potest obruens & obterens de improuiso. Etymon nostrum probatur Iurisconsulti suffragio, *leg. 1. ff. de pactis in princip.* Etenim fœderibus & pactis pangitur illa, id est, figitur siue firmatur. Græcis dicitur εἰρήνη παρὰ τὸ εἴρειν, ὅ ἐστι συμπλέκειν, id est, *a connectendo*, quod fit intermediis fœderibus, quibus homines inter sese iunguntur. Si vero εἴρω idem fuerit, quod λέγω, recte pariter id etymon paci conueniet, quod ius tempore pacis dicatur, at tempore belli opprimatur.

Pectenatum tectum Pompeio dictum a pectinis similitudine in duas partes deuexum, sicut *testudinatum* in quatuor.

Pectus quod sit pexum inter partes mammarum eminentes, dictum est Isidoro. Vnde & *pectinem* dixerunt, quod pexos faciat capillos.

Peculatus publicæ pecuniæ furtum si proprie accipias: Si improprie, quoduis furtum, nomen suum deflectit secundum Festum a pecore, vt pecunia quoq; ipsa. Itaq; noxii, cũ præter pecus veteres haberent nihil, mulctabantur pecore, pœnaq; tum temporis grauissima erat ouium duarum, boũ triginta. Vbi a. populus Romanus vti cœpit ære signato, cautum fuit lege Tarpeia, vt bos centussibus, ouis decussibus æstimaretur. Primis temporibus non habuit peculatus, vt & ceteræ quæstiones, certum Prætorem aut Quæsitorem, sed lege, prout incidebat, mandabatur Prætoribus aut Consulibus inquisitio. Tandem vero vbi quęstio Repetundarũ proprium Prætorem est nacta, simul de peculatu quæstio præcipuo Prætori est demandata, *iuxta Carolum Sigonium.* Hotomannus citat legem Petiliam de peculatu ex Liuii 38. a Q. Petilio Tribuno pl. bis latam M. Æmilio Lepido, & C. Flaminio Nepote Coss. Proposita & promulgata tandem a C. Cæsare lex Iulia, quæ peculatus & sacrilegii pœnam complectebatur. Eius fit mentio *leg. vnica, C. ad legem Iuliam peculatus, & leg. 1. ff. eod. titul.* Pœna autem peculatus in Iudice ciuiue ministro delinquente est supplicium capitis, *leg. peculatus*

peculatus. ff. ad legem Iuliam peculatus.

Peculium. Nomen illud complectitur, quidquid seruus aut filiusfamilias Domini aut patris permissu sibi pepererit, separatum tamen a domesticis & paternis rationibus, nomenque suum inuenit a pecore, *vt Festo, Isidoro,* & aliis videtur, quod vniuersa veterum substantia in eo consisteret. Confirmabit & illud Plautus in Asinaria, vbi inquit: *Etiam opilio qui pascit, mater, alienas oues, Aliquam peculiarem habet, qui spem solatur suam.* Fieri hoc posse existimauerunt veteres legum latores, vt ita, qui sunt aliis subiecti, non solum alacriores essent ad rem faciendam, verum etiam specimen ederent industriæ suæ, quales tandem futuri essent facti maiores, quamque vtiles Reipub. negotiis administrandis. Alii peculium volunt dictum, quasi pusillam pecuniam, siue pusillum matrimonium, *leg. depositi. §. fin. leg. quam Tuberonis. leg. peculium. ff. de pecul.* Quantum ad liberos attinet, quadruplex hoc est Iurisconsultis, *Profectitium, Aduentitium, Castrense & quasi castrense.* Profectitium, *quod est profectum ex bonis paternis:* Aduentitium, *quod aliunde, puta a matre, auo, vel cognatorum testamentis aduenit, competente dominio eius filio, vsufructu patri:* Castrense, *quod occasione militiæ filiusfamilias in castris comparauit, leg. Castrense. ff. de Castrens. peculio.* Quasi castrense, *quod acquisiuit ex forensi militia, vel bonarum artium Professione, leg. fori. Codic. de aduocat. diuers. iudic.* in quibus bonis parentes nullum ius habent, tantum abest, vt in communem & paternam hereditatem cum reliquis fratribus conferre id debeant. *leg. fin. Codic. de collat. bon. leg. certum. Codic. famil. erciscund.* Peculiatus seruus dicitur. *leg. 33. ff. de action. emt.* is, qui peculio est instructus, vt peculiatus libertus Apuleio, cui contrarius expeculiatus apud Plautum.

Pecunia a pecore nomen inuenit, quod eius nota primum signata fuerit pecunia a Seruio, *teste Plinio.* Quamquã primã signationem Iano tribuat Macrobius. Appellatione autem eius non solum æs, argentum, aurumue signatum, sed

& omnia corpora continentur, quorum æstimationem metimur nummo. Hinc est, quod Varro scribit in pecore pecuniam tunc constitisse, quod Festus testetur apud veteres factum fuisse pecunia sacrificium, quod ex his rebus constabat (*fruges & fructus intellige*) quam nunc dicimus pecuniam. Sic enim purior textus se habet. Plutarchus quoque cum scribit in Publicola, *mulctam eum constituisse quinque boum & ouium duarum*, addit: *Nondum enim eo tempore in frequenti vsu apud Romanos erat pecunia, sed pecoris & iumenti copia diuites censebantur.* Itaque adhuc facultates *peculia* nominantur, & antiquissimo nomismati *bos* erat insculptus, aut *ouis*, aut *sus*. Nomina quoque suis filiis inde imposuerunt *Suillorum*, *Bubulcorum*, *Caprariorum*, & *Porciorum*. Appellationem eius iam latius accipi, quam olim, resque omnes tam soli, quam mobiles, & tam corpora, quam iura complecti, docet etiam Vlpianus *in lege pecuniæ verbum. ff. de verbor. significat.* Notandum hoc loco, primam pecuniam & monetam fuisse æream. Vnde Naso: *Æra dabant olim*. Ab ære itaque ærarium est dictum, *teste Varrone*, quod populus Romanus in æde Saturni habuit, quod eo regnante nullum fuerit commissum furtum, aut sub eo nihil fuerit alicuius priuatum, *iuxta Macrobium*, vel quia hic Deus fructibus & agriculturæ creditus fuerit præesse, ex quorum venditione nascitur pecuniæ copia, aut denique, quod hic locus munitus, conspicuus, & ab insidiis fuerit tutus, *iuxta Plutarchum*. Iam & ab ære dicuntur obærati, qui multum pecuniæ debent, & auari æris auidi, *iuxta Nigidium*. Nota sunt & militum æra, cum tribunis ærarii, auctoribus Festo & Plinio, tum verbum *æruscare*, id est, æra siue pecuniam vndique colligere. Sed operæ pretium erat hic asscribere propter singularem vtilitatem integrum Plinii locum ex *capit. 3. libr. 33.* vbi ita scriptum inuenio: *Populus Romanus ne argento quidem signato ante Pyrrhum regem deuictum vsus est. Libralis, vnde etiam nunc libella dicitur, & dipondius appendebatur assis. Quare æris grauis pœna dicta. Et adhuc expensa in orationibus dicuntur,*

cuntur, item impendia pondera. Quin & militum stipendiorum, hoc est, stipis ponderandæ pensatores libripendes dicuntur. Qua consuetudine in his emtionibus, quæ mancupi sunt, etiam nunc libra interponitur. Seruius rex primus signauit æs. Antea rudi vsus Romæ Timæus tradit. Signatum est nota pecudum, vnde & pecunia appellata. Maximus census C. X. M. assium fuit illo rege. Et ideo hæc prima classis. Argentum signatum est Anno vrbis CDXXCV. Q. Ogulnio & C. Fabio Coss. quinque annis ante primum bellum Punicum. Et placuit Denarius pro decem libris æris, quinarius pro quinque, sestertium pro dupondio ac semisse. Libræ autem pondus æris imminutum bello Punico primo, cum impensis Respublica non sufficeret, constitutumque vt asses sextantario pondere ferirentur. Ita quinque pars facta lucri, dissolutumque æs alienum. Nota æris fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altera rostrum nauis. In triente vero & quadrante, rates: Quadrans antea Triuncis vocatus a tribus vnciis. Postea Annibale vrgente Q. Fabio Maximo Dictatore asses vnciales facti, placuitque denarium XVI. assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis. Ita Respublic. dimidium lucrata est. In militari tamen stipendio semper denarius pro decem assibus datus. Notæ argenti fuere bigæ atque quadrigæ, atque inde bigati quadrigatique dicti. Mox lege Papyriana semunciales asses facti. Liuius Drusus in tribunatu plebis octauam partem æris argento miscuit. Qui nunc victoriatus appellatur, lege Clodia percussus est. Antea enim hic nummus ex Illyrico aduectus mercis loco habebatur. Est autem signatus victoria, & inde nomen. Aureus nummus post annum LXII. percussus est quam argenteus, ita vt scrupulum valeret sestertiis vicenis, quod efficit in libras ratione sestertiorum, qui tunc erant, sestertios nongentos. Post hæc placuit quadragesima millia, sed signari ex auri libris, paulatimque Principes imminuere pondus, minutissimus vero ad quadragesima quinq; millia. Hactenus Plinius. Apud Athenienses inuenio boum effigie signatos fuisse nummos: Vnde prouerbium apud Pollucem: βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν, *bos per linguam inambulauit*: De iis, qui acce-

pta ab aduersariis pecunia, mox præuaricati susceptas causſas deseruerunt. Habuerunt & Græci Cistophores & Philippeos, in quibus mulæ cum curru videbantur effictæ. Postea noctua cum Mineruæ facie Athenis incudi cœpta. Trœzenii, cum Neptunum præcipue colerent, repræsentarunt nummis suis tridentem. Persicus Sagittarium pro nota habuit, Germanicus *serram*, vnde *serratus* dictus. Dardani duos insculptos habuerunt *gallos*, Rhegini *leporem* & *currum*, Cephalenes *equum*, Thasii *Persen*, Argiui *murem*, Mithylenei Sapphus *imaginem*, Aspendii *palestras*, Peloponnesii *testudinem*, Tenedii *securim*, Corinthiaci, qui poli dicebantur, *Pegasum*. Troianorum temporibus vsi videntur Græci, neque pecunia, neque ære signato, sed merces cum mercibus permutasse, vt etiam videre licet Il. 7. vbi ita canit Poeta:

ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες ἀχαιοὶ,
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτοῖσι βόεσσιν,
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσιν,

Ex quo loco Sabinus & Cassius male emtionem, venditionemque probare conabantur, cum veram permutationem significet, *teste Paulo leg. 1. ff. de contrah. emt.* Herodotus scribit inter externos omnium primos aureum nummum signasse Lydos, etsi Plinius hoc penitus latere dicat. Pecuniam porro ab Imperatoribus in populum fuisse sparsam, neminem ignorare existimo, modo pedem tulerit intra limen antiquitatis, aut iuris ciuilis. Inter omnes Nero non solum aurum argentumque, sed etiam gemmas & margaritas effudit: Heliogabalus aurea & argentea pocula, & vestes magno comparatas pretio. Ad finem id addo, funestam & exitialem multis fuisse pecuniam, *vt merito dicat Plinius*, aurum esse repertum ad vitæ perniciem. At sapienter Sallustius: *Auaritia studium habet pecuniæ, quam nemo sapiens concupiuit, ea quasi venenis malis imbuta corpus animumque virilem effeminat, semper infinita atque insatiabilis est, neque copia, neque inopia minuitur.*

Pecu

Pecus a paſcendo: Sic paſcua loca, in quibus paſcuntur pecudes. De iis Virgilius Georg. 3.

At vero zephyris cum læta vocantibus æſtas,
In ſaltus vtrumq; gregem, atq; in paſcua mittes:

Pedarii ſenatores dicti, vel *quod non haberent ſententiæ dictionem in Senatu, ſed pedibus irent in aliorum ſententias.* Vel *quod pedibus iter facerent, cum alii in Senatum veherentur ſella curuli, vti legas apud Feneſtellam.* Agellius tradit reiectis hiſce prioribus explicationibus, *libr. 3. capit. 18.* equites quoſdam *pedarios Senatores* appellatos, qui nondum a Cenſoribus in Senatum erant allecti, atque ita proprie non fuerint Senatores, populi tamen honoribus ſint vſi, & propterea in Senatum venerint, & ſententiæ ius habuerint, & quia in poſtremis habebantur, non rogati fuerint ſententiam, ſed in alienam iuerint ſententiam. Feſtus tamen priori etymo aſſenſum præbens intelligit *pedarium Senatorem*, qui tacitus tranſeundo ad eum, cuius ſententiam probet, quid ſentiat, iudicet.

Pedica a pede deriuatum vocabulum. Eſt enim vinculum, quo vinciuntur & conſtringuntur pedes, vt manica, qua manus, *iuxta Nonium.*

Pegaſianum Senatuſconſultum factum (vnde & illi nomen) *Pegaſo* & *Puſione Coſ.* quo heredes rogati hereditatem reſtituere, perinde quartam partem retinere poterant, atque ex lege Falcidia. Huius vim totam in Trebellianum eſſe transfuſam, apparet ex *leg. 2. §. ſolum. Codic. de vet. iur. enucl.*

Pegaſus equus alatus & prognatus ex ſanguine Meduſæ, cui Perſeum caput abſtuliſſe legimus apud Poetas, nomen tuliſſe fertur ἀπὸ τῆς πηγῆς, id eſt, *fonte Hippocrene* (Caballinum fontem appellat Perſius) quem ille forte conſiſtens in monte Helicone, cum eo veheretur & vteretur Bellerophon ad conficiendum Chimeram, vngula excitauerit ſua: Vel quod ſit genitus παρὰ τὰς πηγὰς, *apud fontes*, quippe Oceani, *vt in Theogonia ſcripſit Ouidius.*

Neptuni & Medusæ Gorgonis hunc filium fuisse scribit Aratus. Sunt qui nauem per eum intelligant ἀπὸ τῦ πήγνυσθαι, id est, *compingendo* dictam, qua vectus fuerit Bellerophon, qui *Chimaram Lyciorum ducem* crudelem, admodum hac insecutus tandem sustulit e medio, cum diu piraticam exercuisset: Plinius ait *equos pennatos & cornibus armatos pegasos vocari*, de quibus videntur intelligenda quoque hæc Ciceronis verba pro Quintio: *O hominem fortunatum, qui eiusmodi nuncios seu pegasos habeat*. Ad extremum omnino sciendum, a fonte eo, quem vngula sua excitasse Pegasum fabulantur, quemque proprie appellatum κρήνην annotat interpres Arati, dictas fuisse Musas Pegasides, *sicut Festus affirmat*.

Pegma moles, cui imponitur, vel potius infigitur colossus aut statua, descendit a verbo πηγῶ vel πηγνύω, quod *compingere* vel *infigere* significat.

Pelagiani appellationem habent a Pelagio monacho. Hi sine diuina gratia hominem credebant facere & præstare posse omnia diuina mandata, quo pacto abolebant plane gratuitam Dei misericordiam, nimium freti suis operibus; Id quod ab Ethnicis potissimum Philosophis traxisse videntur, qui docent, hominem ἀντεξουσίως bonum esse posse aut malum. Sparserunt & alios errores, quippe Adami peccatum ipsi soli nocuisse: bonum esse, hoc est, rem bonam concupiscentiam illam, quæ nobis inest natura, omnesque homines etiam nunc post peccatum liberum habere arbitrium. Sed de illis consulendus Augustinus.

Pelagus mare profundum per antiphrasin est dictum a πέλας *prope*, & γῆς *terra*, quasi *prope terram* sit. Alii etymon deducunt a τῆλε τῆς γῆς, *quod sit procul a terra*.

Pelamys, cuius inprimis admirabilis copia est in Propontide & Bosphoro Thracio, *testibus Gyllio & Bellono*, nomen inuenit a luto, quod Græcis est πηλὸς, in quo ille plurimum moratur, *sicuti Festus affirmat*. Hinc & *limosus* audit. Tradunt

dunt auctores primum hoc genus piſcis dici *Cordillam*, cum autumno redeuntes in mare fœtas comitantur: Pelamydem vero, cum verno tempore traiicit e mari in pontum Euxinum, vbi etiam Plinius teſtatur *libr. 9.* omne genus piſcium adoleſcere præcipua celeritate. In cauſſa creditur eſſe amnium multitudo, qui dulces inferunt aquas. Piſces enim, qui etiam alia incolunt maria, non aqua ſalſa, ſed dulci potiſſimum ali a Theophraſto, Ariſtotele & Æliano proditum inuenio.

Pelaſgi ab Arcadibus oriundi, *vt docet Strabo*, & per vniuerſam Græciam celebres, quique, *vt Herodotus ſcribit*, habitauerunt permixti Athenienſibus, dicti videntur quibuſdam quaſi πελαργοὶ, *quod ritu & more ciconiarum vagati ſint*. Vnde Euſtath. Il. β. φῦλα πελασγῶν, μέγα δὲ ἔθνος, inquit, οἱ πελασγοὶ κατὰ τὸν γεωγράφον, πλανῆται δὲ ἦσαν καὶ σποράδες πανταχοῦ τῆς γῆς, πολύπλανον γὰρ ἔθνος, καὶ ἕτοιμον εἰς ἀπανάστασιν. Peucerus exiſtimat Hebręam eſſe originē, vocemq; deriuatam a פלח *dirupit, auulſit*, vt gentem ſignificet coloniarum deductionibus auulſam a reliquis, & hinc inde diſperſam ac riuulorum inſtar diſtributam. Quo prorſus idem ſignificet Pelaſgus, quod ἄποικος *colonus*. Vel denique deductum id nomen ἀπὸ τοῦ πέλας ἄγεσθαι, *quod prope ſtratur & adducatur*: Dionyſius nominat eos Dodonæorum cognatos. Quo ſpectat, quod Strabo Epiroticas gentes Pelaſgicas vocatas ſcribit. In quam ſententiam citat illud Homeri Iliad. π. Ζεῦ ἄνα Δωδωναῖε πελασγικέ. Alibi Dodonæum oraculum conditum aſſerit ab his Pelaſgis. Quin Pelaſgi oriundi cenſentur a Dodanim filio Iauan, a quo retinuere nomen vrbs & regio Dodona, vt mirum non ſit cum illis gentibus confundi. Quid? An his ſolum immixti? Imo Pelaſgiæ nomen tributum Achaiæ, Pelaſgorum Achæis. *teſte Herodoto in Polymnia:* Arcadiam quoque hoc nomine vocatam teſtatur Plinius. Æoliæ incolas dictos Pelaſgos idem tradit Herodotus. Delon quondam non tantum Aſteriam, ſed etiam Pelaſgiam dictam iterum confirmat Pli-

nius. Vniuersis Græciæ habitatoribus Pelasgorum nomen olim indultum quis nescit, modo a limine salutauerit Homerum & veteres scriptores alios? De Lesbo, Magnesia, Issa, Peloponneso, Thessalia quid dicam? Nonne a Thessalis omnes quondam tulerunt nomen? Quod autem deductæ per colonias gentis in varias regiones manifestius signum? Atque hac ergo ratione etymo nostro aliquid confirmationis accedit. Ad extremum notandum ex Varrone, Pelasgos olim, vbi post longos errores in Italiam venissent, homines Diti & Saturno sacrificasse, idq; monitu huius oraculi: *καὶ κεφαλὰς Ἅιδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.* At victimas humanas repurgator terrarum Hercules in oscilla mutauit.

Pelasgia. Nomine eo variæ regiones sunt appellatæ, *vt ex præcedentibus apparet*, deducta appellatione a Pelasgis. Præter ea vero, quæ dicta sunt, inuenimus & Tusciæ nomen id fuisse antiquitus.

Pellex a Pellicio, quod est blandiendo decipio, vel (*vt Festus*) in fraudem induco, virum enim blandimentis abducit ab vxoris amore. Ita nonnulli: Etsi non absurde a pellendo quoq; deducatur, quod legitimam coniugem thoro pellat. Alludere videtur Clytemnestra apud Senecam sub finem Agamemnonis, cum Cassandram post interfectum Agamemnonem etiam e medio vult tolli. Ait: *At ista pœnas capite persoluit suo captiua coniux, regii pellex thori.* Gellius vult *lib. 4. cap. 3.* deriuari *ἀπὸ τῆς παλλακῆς*, *vt & Caius titul. de verbor. signification.* quamquam sint, qui Pallacen eam esse dicant, quæ cum cœlibe consueuit: Pellicem eam, quæ cum eo, qui habet vxorem. Etymologicum magnũ interpretatur *παλλακίδα puellam. Παλλακὶς*, inquit, *ἡ παῖς*. In istud genus mulierum pœna constituta legitur Numæ Pompilii lege, quæ erat talis: *Pellex aram Iunonis ne tangito. Si tanget, Iunoni crinibus demissis agnum fœminam cædito.* Iacobus Ræuardus interpretatur priora quinque legis verba ita, vt iis vetetur, ne pellex viro vxorem habenti nubat, & cædere illi, idem quod mactare.

Pellica-

Pellicanus, auis Ægyptiaca, inde Iſidoro nomen arceſſere videtur, quod agat in Nili fluminis ſolitudine: Nam *Canopus* dicitur Ægyptus. Quo in etymo neſcio, quo pacto rite quis illi aſtipuletur, cum Canopus Ægypti vrbs ſit Ptolemæo ad Heracleoticum Nili oſtium, quod ab hac vrbe Canopicum nominat Mela. Rectius tamen ſcribitur Pelecanus, cum Græcis dicatur πελεκὰς. Huius pictura ſignificaſſe Ægyptios ἄνυν καὶ ἄφρονα, id eſt, *amentem & imprudentem*, ſcribit Orus Apollo. Cum enim poſſit de more cęterarum auium reponere oua in locis éditioribus, non facit id tamen. Quin potius terra defoſſa pullos collocat illic. Quod vbi deprehenderunt homines, locum iſtum arido bouis ſtercore circumlinunt: cui & ignem ſubiiciunt. Pelecanus autem conſpecto fumo dum pennis ignē exſtinguere vult, econtrario earum agitatione accendit. Quo cum alæ conflagrent, facile capitur ab aucupibus. Vt quidem ſingularis in filios pietas appareat, quam verus Pelecanus Chriſtus pro genere humano mortem oppetens euidentiſſime declarauit. Dicitur eadem auis roſtri percuſſu interficere pullos, inde per triduum grauiter lugere, denique præ pœnitentia vulnerare ſe ipſam, ſuumque ſanguinem ſuper filios effundere, quo illi perfuſi reuiuiſcunt. Tale Symbolum Alphonſus Hiſpaniæ Rex præ ſe tulit & vſurpauit, addito picturæ hoc Epigrammate: *Pro Lege & pro Grege*, ſignificans Principem omnia pericula ſubire debere ornandæ religionis cauſſa, & pro populi ſalute, ſicut & alii animaduertunt.

Pellonia, Dea vim & poteſtatem ad hoſtes pellendos habere credebatur. Meminerunt huius Arnobius & Auguſtinus.

Peloponneſus peninſula inter Ionium & Ægæum mare, cuius vmbilicum fere Arcades habitare ſolebant, πελοπόννησος Ptolemæo, olim etiam Απία dicta, καὶ πελασγία *Apollodoro & Plinio teſtibus*, Euſtathio ἄργος, Stephano ἰναχία, *Morea* Turcis, a Pelopidis nomen deflectit, vel potius a Pelope,

quasi τὴν τοῦ πέλοπος νῆσον, id est, Insulam Pelopis dixeris. Stephani verba pertinentia ad etymon sunt hæc: πελοπόννησος τρεῖς ἐπωνυμίας ἔχει· ἐπὶ μὲν γὰρ ἄπεως τοῦ φορωνέως ἐκαλεῖτο ἀπία, ἐπὶ δὲ πελασγοῦ πελασγία, ἐπὶ δὲ τῶν πελοπιδῶν πελοπόννησος. Eustathius a Pelope deducit Iliad: β. sed fabulose, hoc modo: ἀπὸ δὲ πέλοπος ὕστερον ὠνομάσθη πελοπόννησος, ὃν ἡ ἥρα ἐπιστῆσαι λέγεται φύλακα τῆς ἰοῦς. Mela diuidit peninsulam hanc Platani folio similem ob angulares recessus, neque vlli terræ nobilitate postferendam, in sex regiones, *Argolin*, *Laonicen*, *Missen.am*, *Achaiam*, *Elidem*, & *Arcadiam*: Quarum singulæ eximias olim habuere gentes & oppida præclara, vt ad Isthmum celeberrimam vrbem Corinthum, quam Græciæ totius lumen appellauit Cicero pro Pompeio: Habuit & illa arcem Acrocorinthum nomine, & in ea fontem Pyrenen diuersa duo maria prospectantem. Exstat vetustum iuxta ac venustum de ea adagium, οὐ παντὸς ἀνδρὸς, ἐς Κόρινθον ἐσθ᾽ ὁ πλοῦς, id est, *vt Flaccus reddit*, non cuiuis homini contingit adire Corinthum. Sed alias de ea plura.

Pelorus Siciliæ promontorium Italiam obtuens, cui subiecta Charybdis, & ex aduerso Scylla, propior litori Italico, nomen accepisse dicitur a Peloro nauis Annibalis gubernatore illic sepulto, distatque a Messana septem miliarium spatio. Sunt & alia duo eiusdem regionis promontoria, Pachynus austrum spectans, & Lilybæum Solis occasum. De his tribus canit Ouidius Metamorphorseon 3. hoc modo.

Tribus hæc excurrit in æquora linguis,
E quibus imbriferos versa est Pachynos ad austros,
Mollibus expositum zephyris Lilybæon, ad arctos
Æquoris expertes spectat Boreamq; Peloros.

Peluis iuxta Nonium sinus aquarius, in quo varia perluũtur, vnde & illi nomen. Laberius Virgine: *Amore cecidi, tanquam blatta in peluim.*

Pelusium πηλούσιον, Ptolemæo vrbs Ægypti, *Æliopolis* olim dicta

dicta iuxta Sabellicum ab Ælio principe, qui eam triplici muro cinxerat, vel ab Ælio Pertinace iuxta *Platinam*, clauis Ægypti Suidæ, in sacris literis *Libna* & *Sin*, *teste Aria Montano*, primum hoc nomen suum tulisse dicitur a Pelio Achillis patre, qui eam condidit. Et ab hac vrbe vnum ex septem Nili ostiis *Pelusiacum* dictum, extremum omnium cum Canopico, cui vicina est Alexandria. Vltra Pelusium, quam vrbem hodie *Damiatam* vocant, mons est Casius, iuxta quem trucidatus, & in quo sepultus tandem Pompeius, *iuxta Strabonem & Plinium*. Cyllius tamen euincere conatur veterum Damiatam non esse Pelusium, sed Tamiatin, cuius Stephanus mentionem fecit.

Penates, quorum nomine omnes eos Deos intelligit Seruius, qui domi coluntur, quasi penes nos nati, vel etiam, quasi *penites* videntur dicti nonnullis, quod *penuissimi Dii sint & proprii*, inque ædibus & penetralibus colantur, quæ Festus scribit, *Penatum esse sacraria*. Cicero deriuat a penu. 2. *de Natura Deorum*, eoq; alludere videtur Maro Æneid. 1. his verbis:

Quinquaginta intus famulæ, quibus ordine longo
Cura penum struere & flammis adolere penates.

Ceterum hæc etyma duo priuatos Penates, seu Deos penetrales, *vt eos nominat Catullus*, respiciunt, non cœli, terræ, regionum, ac vrbium Penates, quos post Liuium animaduertit & agnoscit Martianus Capella. Inter illos Pallada summum ætheris cacumen dixerunt veteres, medium Iouem, infimum cum terra Iunonem. Atque his potissimum conuenit etymon eorum, qui dictos penates volunt, quod penitus per eos spiremus, per eosdem habeamus corpus, animique rationem possideamus, *vt & apud Macrobium legas*. Sed hic rursus aliqui Palladem reiiciunt, quod præcipuum sit munus Iouis atque Iunonis iuuare mortales, vnde vtrique nomen. Troianorum penates detulisse creditur secum Æneas ex Troia in Italiam, & collocasse Lauinii: Inde traduxit Ascanius in suam Albam: Verum

ſequente nocte, nullo interim ferente, redierunt Lauinium, quo ille miraculo motus ſexcentos eo curatores miſit, qui ſacra cuſtodirent: & illis antiſtitem præfecit nomine Egeſtum. Denique eos in vrbis & imperii cuſtodes admiſerunt Romani, & ne per vim dolumue auferri poſſent, poſuerunt eos in ſubterraneo ſpecu, templo ibi dicato, in quo id præcipue religionis obſeruabatur, ne quis exſpueret. Sed qui nam hi Troianorum Penates fuerint ex incendio Troiano in Italiam allati ab Ænæa, cuius propterea comites nominat Ouidius ad finem Metamorphoſeon, in controuerſia poſitum inuenio. Nonnulli quippe Neptunum & Apollinem fuiſſe exiſtimant, quod exſtruxerint muros Troianos, quorum opinionem ſecuti, non ſolum Labeo & Nigidius, quod in Apolline calor ariditaſque, in Neptuno humor & frigus principia compoſitionis noſtræ intelligantur, ſed etiam Maro eo in loco:

Sic fatus, meritos aris mactauit honores,
Taurum Neptuno, taurum tibi pulcer Apollo.

Alii vero intelligunt Veſtam: Vnde illud eiuſdem Poetæ:

Sic ait, & manibus vittas Veſtamq; potentem
Æternumq; adytis effert penetralibus ignem.

Etſi Ludouicus Viues arbitretur non fuiſſe Veſtam, ex Deorum Penatum numero, verum additum his focum. In quo etſi nolim cum ipſo pugnare, tamen ſententiam eorum haud plane improbarim, qui Veſtam penatibus addunt; cum nunquam ſacra fieri ſint ſolita penatibus abſque Veſta. Et Sinon apud Virgilium, vbi ſe Penatum offenſam vereri ſimulat, ſi patriæ ſecreta hoſtibus prodat, cuius cura illis erat commiſſa: *Vos æterni ignes, & non violabile veſtrum Teſtor numen*, ait. Dionyſius Halicarnaſſæus refert *libr. 1.* ſe vidiſſe Romæ in obſcuro & humili loco Troianorum Deorum ſimulacra cum hac inſcriptione, *Denates*: quo vocabulo ille *Penates* intelligit, quod veriſimile ſit veteres ante inuentam *P.* pro ea *D.* literam vſurpaſſe: Eos autem duos haſta-

haſtatos, vel potius pila tenentes iuuenes fuiſſe ſedentium habitu expreſſos, & opere admodum antiquo. Idem Viues Caſtorem & Pollucem interpretatur, ſed dubia plane fide. Manet itaque incertum, quales fuerint Troianorum penates, etſi maxima bonorum auctorum pars in priorem ſententiam deſcendat, & de Veſta minime forte ſit dubitandum. Quo pacto porro vocentur Græce, non ſatis conſtat, cum alii πατρῴους nominent (*patrios* dicit Hyginus) alii γενεθλίους, ἐπιοίους, μειλιχίους, ἑρκείους, ἑστίους. Ex Macrobio eos θεοὺς μεγάλους, θεοὺς χρηστοὺς, καὶ θεοὺς δυνατοὺς dictos didicimus. Atque eo ſpectat illud Maronianum: *Cum ſociis, natoque, Penatibus & Magnis Dis*, vbi eruditiores particulam & expoſitionis gratia poſitam volunt. Atque hæc de penatibus.

Penis a pendendo nomen accepit. Caudam enim hoc nomine appellabant veteres, *Auctore Feſto*. Verba eius ſunt: *Penem caudam vocabant*. Vnde & offam porcinam cum cauda, *offam penitam* dicebant, Hinc & *peniculos* dicimus, quibus calciamenta terguntur, qui de caudarum extremitate fiunt.

Pentheus Echionis & Agaues filius, qui propter contemtum Bacchi, cum eius ſacra in Cytherone ſpectaret, a matre ceteriſque Bacchidibus aprum eum eſſe putantibus dilaceratus fuit, ἀπὸ τοῦ πένθεος, id eſt, *luctu* arceſſit nomen. Fabula refertur ab Euripide *in Bacchis*, Æſchylo in *Pentheo*, Ouidio 3. Metamorphoſ. vbi inter alia inquit:

Prima ſuum miſſo violauit Penthea thyrſo
Mater, & o gemina clamauit adeſte ſorores.

Ab his tamen diuerſus Porphyrio 2. *Odarum* Horatii, vbi eum fulmine tactum periiſſe ſcribit, non ob Orgiorum contemtum, ſed quod Liberum patrem in cuſtodia clauſum teneret. Locus ille (*vt ad priorem ſententiam redeam*) vbi diſcerptus fuiſſe creditur, *Scolus* dicebatur, eratq; pagus triſtis, aſper & incultus ſub Citherone in ora Aſopię. Vnde Prouerbium: *Ad Scolum ipſemet nō eas, nec aliū comiteris*, quoties ſignificare

volumus abſtinendum eſſe a conuictu cuiſpiam, aut a loco, vbi nihil ſperandum ſit, quod vel ad voluptatem faciat, vel ad emolumentum quoque, at potius aduerſa & mala omnia.

Percontor a conte deflexum, & conſequenter παρὰ τὸ κεντεῖν, id eſt, pungendo vel ſtimulando.

Perduellis idem veteribus, qui nobis hoſtis, *teſte Caio, de verb. ſignificat.*, præter Caium Varrone *6. de lingua latina*, vbi ſcribit reum perduellionis dici, qui ſe quoquo modo in Rempublic. hoſtili eſſe animo declaraſſet, nominis originem refert ad duellum olim tantundem ſignificans, ac nobis bellum. Spectant huc ea Ciceronis *Offic. 1.* Equidem illud etiam animaduerto, quod qui proprio nomine perduellis eſſet, is hoſtis vocaretur. Feſtus dicit perduellem dici eum, qui pertinaciter bellum retineat. At melior altera ſententia. Eſt itaque perduellio publicus hoſtis, qui arma aduerſus rempublic. principemue mouet, & erga eum eſt hoſtiliter affectus, *leg. fin. ff. ad leg. Iul. Maieſtat.* Tractat hoc crimen Vlpianus, *leg. is, qui ff. eod.* Vide *& leg. liberorum, ff. de his qui not. infam.* Iudicatum etiam de eo inuenio Comitiis centuriatis. Scribit enim Valerius Maximus *libro 6. caput. quinto.* M. Pompilium Tribun. pleb. Tiberio Graccho, & C. Claudio cenſoribus, cum ob nimis ſeuere geſtam cenſuram maiorem partem ciuitatis exaſperaſſent, diem perduellionis ad populum dixiſſe, quo in iudicio primæ claſſis permultæ centuriæ Claudium aperte damnarunt. Docet & Cicero pro Seſtio & alibi, *ſanctum eſſe duodecim tabul. legibus, ne de capite ciuis, niſi comitiis centuriatis rogaretur.* Quin idem manifeſtum ex Liuio de iudicio M. Manlii Capitolini loquente. Nomen autem perduellionis & crimen & pœnam ſignificat: *Si crimen, quod erat grauiſſimum inter crimina, imminutæ maieſtatis: Si pœnam, quæ erat acerbiſſima, mortis, vt in P. Horatio & C. Rabirio, quibus crux: In Sp. Caſſio & M. Manlio, quibus ſaxum erat præpoſitum.* Maieſtatẽ porro in hoc crimine non accipere tantũmodo debemus principis

aut

aut regis, sed etiam populi Romani, *sicut Cicero docet libro de Inuentione 2.* Ipsam vero nihil aliud esse, quam amplitudinem ciuitatis & dignitatē, nemo nescit, opinor. Quare quicunq; maiestatem imminuit, is detrahit aliquid eius amplitudini potestati, vel dignitati.

Peremtalia fulgura Gracchus ait vocari, *auctore Festo*, quę superiora fulgura, vt portenta, vi sua perimant duobus modis, prioribus tollendis, aut maiore manubia, vt tertia secundę, secunda primæ cedat.

Pergamena, cui inscribi solet, membrana tandem vsu a Latinis recepta, a Pergamo vrbe vocis originē habet. Cœperūt enim ea vti primum, cum Eumenis amplificandæ Pergamenæ bibliothecæ incumberet & Ptolemæus Ægypti inuidia nescio an odio chartas supprimeret. Habuisse eam accepimus voluminum millia ducenta, quam totam tandē donauit Antonius Cleopatræ & Alexandriam transtulit; *vt narrat Plutarchus.*

Peripatetici ἀπὸ τοῦ περιπατεῖν, id est, *ambulando sunt* dicti: Eo enim corporis gestu disputare solebant. Vel ab Aristotele, quē cum in Lycæo περίπατον elegisset, illic deambulando philosophari solitum cum suis discipulis prodiderunt, & proinde dictum *peripateticum.*

Peritonæum membrana, quæ græcis περιτόναιον, περιτόνιον, & περιτόναιος ὑμὴν & χιτὼν a substantia dicitur, quasi περιτεταμένον *obductum & circumtensum omnibus partibus* infimi ventris, a τείνω, quod nobis est *tendo*, nomen inuenit. dicitur περιτόναιον σκέπασμα ab vsu, *inuolucrū circumtensum.* Nullis id fibris intertextum, sicut arteriarum & venarum tunicæ, sua quoque amplitudine reliquas omnes membranas vincens. Oritur idem ex ligamentis, quæ *vertebras lumborum* connectunt, & os sacrum ossib' ilium committunt, sensim eo magis gracilescens, quo longius abscedit a suo principio. Instar oui quoque oblongi totum infimum ventrem a Diaphragmate & costis mendosis ad ossa vsq; ilium, coccygis & pubis succingit. Extrinsecus est hirtum & asperum, vt musculis facilius adhæreat, intus vero lene & glabrum, supra vero & in-

Bb(

fra multis foraminibus peruium, solidum fere in media. Arabes nominant communi nomine *membranarum Ziphae*, peculiari *chamel*.

Perna a pede nomen mutuatur vel a Græco πτέρνη.

Perperam ἐπίῤῥημα male aut stulte significans, deriuatur a perperis, id est, stultis antiquo vocabulo. Accius: Describere eum miror perperos populares. •

Persepolis περσέπολις Ptolemæo, vrbs autem Persidis, quam demoliri iussit Alexander temeto plenus, quibusdam videtur dicta, sed falso, a Perseo conditore, aliis & quidem rectius, quasi ἡ τῶν περσῶν πόλις. Strabo qui eius meminit *libro* ις. regiam eius combustam scribit ab Alexandro in vltionem Græcorum, quorum illi sacra & vrbes ferro vastauerant, sitamque fuisse constat ad fluuium Araxen. In libris Maccabæorum dicitur Elymais, idque vocabulum redditum a Græcis & expressum voce *Persepolis* existimat Reinerus Reineckius, quod Elemitarum pars ferantur Persę. Ait enim Iosephus: *Elymi ab Elyma orti & nominati condidere Persas.*

Persis vel Persia Asiæ regio, post Carmaniam versus septentrionem sita, fertilis iam & culta, regno quondam potentissimo nobilitata, quippe eo in Syriam, Ægyptum, Æthiopiam, Asiam, Pontum, Armeniam, imo ad Indiam vsque propagato, perculsa etiam Europa, iam vero Sophis regibus subiecta, iuxta Eratosthenem octo millium stadiorum longitudinem habens, & pro partium diuersitate triplici natura ac aeris temperie prædita, *auctore Strabone*, videtur a Perseo tulisse nomen, sicut & incolæ affirmante Eustathio *Il.* ι. cum inquit, περσεὺς παρονομάζει τοὺς πέρσας, a Perseo dicti sunt Persæ. Sed & illud etymon a Curtio approbatum inuenio. Octodecim prouinciis eam definiuit Ammianus. Incolas eius recenset Strabo prętter Patischores Achæmenidas, Magnos, Cyrtios, Maraos, Chorsoros, nominatos eos olim testantur Solinus & Plinius. A Græcis quoque sunt dicti κηφῆνες, a se ipsis ἀρταῖοι, *vt Herodotus libro 7. docet*, ἐγχώριοι a Persidis regione, Achæmenia, *secundum Stephanum*. Suidas & Cedrenus nominant μαγουσαίους. Vrbs enim regionis

fuit

fuit Cyropolis, vbi Episcopum egit Theodoretus *Historiæ Ecclesiasticæ* scriptor, & fidei Christianæ *aduersus gentes* propugnator acerrimus. Fuit & in Perside ab Antiocho condita Laodicea, & Passagarda Magorum castellum, in quo Cyri sepulcrum exstitit Plinio. Porro a Persia sinus Persicus est dictus, & Persicum malum, etsi alii a Perseo deriuent, qui primus omnium arborem istam plantauerit in Ægypto. Galenus sane testatur, *7. de simplic. medicam. κατὰ τόπους* nullibi eam arborem a se visam præterquam in Alexandria. Persicum portum cum dicit Plautus, videtur Festo significare Euboicum, quod ibi nō procul a Thebis stetisse dicatur Persarum classis.

Petoritum vehiculum Gallicum, nomenque eius dictum existimant a quatuor rotarum numero: Alii *Osce*, quod Osci, petora quatuor vocent:

Petra, quod pedibus teratur, dicta nonnullis. Falsa notatio Goclenio, quod vis & nomen non apte conueniant rei. Festus tradit duo esse petrarum genera, quorum alterum naturale sit saxum prominens in mare, alterum manu factum, *vt docet Ælius Gallus.*

Petrus. Ascribam hoc loco verba Isidori, prout se habent. Petrus a Petra nomen accepit, hoc est, a Christo, super quem fundata est Ecclesia. Non enim a Petro Petra, sed Petrus a Petra nomen sortitus est, sicut non Christus a Christiano, sed Christianus a Christo. Ideoque ait Dominus. *Tu es Petrus, & super hanc Petram, & cetera:* Quia dixerat: *Tu es Christus filius Dei viui,* ait inde Dominus: *Super hanc Petram, quam confessus es, ædificabo ecclesiam meam:* Petra enim erat Christus, supra quod fundamentum etiam ipse ædificatus est Petrus. Hinc & Ambrosius: *Petrus pro soliditate deuotionis Ecclesiarum Petra dicitur, sicut ait Dominus: Tu es Petrus. Petrus autem dicitur, eo quod primus in nationibus fundamenta posuerit.* Idem explicans homil. 47. *consortium*, inquit, *meretur nominis, qui consortiū meretur operis.* K[illegible] *48. Recte igitur quia Petra Christus, Simō nuncupatus est Petrus, vt qui cum Domino fidei soliditate habebat, cum Domino haberet [illegible]*

Dominici nominis vnitatem, vt, sicut a Christo Christianus dicitur, ita a Petra Christo petra Apostolus vocaretur. Et Augustin. 2. Retractat. cap. 21. *Non dictum est illi, tu es Petra, sed tu es Petrus. Petra autem erat Christus, quē confessus est Simon.* Ex quibus omnibus liquido apparet, quomodo a petra nomen suum arcessat Petrus.

Phaethon solis filius ἀπὸ τοῦ φαέθειν, id est, lucendo, adeptus nomen. Est enim solis splendere. Quapropter & ille ἠέλιος φαέθων audit apud Homerum. Eustathius: φαέθων ἤτοι λαμπρός. ἐντεῦθεν δὲ καὶ φαέθων πέπλασται ἡλίου υἱός. Fabulantur Poetę iuuenili hunc calore incensum regere voluisse Solis currum, nec paruisse dehortanti patri: Itaque flammis propemodum omnibus datis, ipsum tandem præcipitem fuisse actum in fluuium Padum, sororibus in populos versis: Epitaphiū eius *secundo Metamorph. apud Ouidium inuenias.*

Phagedena affectus Galeno *Libro de tumoribus præter naturam*, ex vlcere & tumore circumambiente constans, in quo cutis non solum exulceratur, verum etiam partes cuti subiectæ vsque ad ossa, ἀπὸ τοῦ φάγειν, id est, edendo appellationem trahunt. Talia vlcera omnia sunt κακοήθη, id est, *maligna.* Huius & cancri exulcerati curationem tradit Galenus 14. *de methodo medendi.*

Phalanx Macedonum agmen octo armatorum millibus constans, Græciæ & Asiæ victrix, nomen habet ἀπὸ τοῦ πελάσαι ἄγχι *quod propius accedat*, quasi πάλαγξ. Astipulatur, τὸ μέγα ἐτυμολογικὸν, his verbis, φάλαγγες, στίχες, οἷον πάλαγγές τινες οὖσαι. παρὰ τὸ πέλας καὶ ἐγγὺς ἀλλήλων εἶναι. Sunt qui etiam ἀπὸ τοῦ φαλοῦ, id est, *claro* deriuant, *vt etiam Perotus notat.* Quod Phalanx inuentum simul & nomen Macedonicū sit, pbari potest ex tertio Liuii de bello Macedonico, *vbi inquit, Et cohortes inuicem sub signis, quæ cuneum Macedonicum (phalangem ipsi vocant) si possent viperrumpere, emittebat.* Et Curtius: *Macedones phalangem vocant peditum stabile agmen, cum vir viro, arma armis conserta sunt.*

In ea enim ita se pedites instruere solebant, vt pares omnes connexis scutis impetum in hostes facerent. Modo vero cunea-

neatam, modo quadratam fuisse, testatur Vegetius. Sæpe etiam Cæsarem eam fecisse, *legitur in commentariis.*

Phalarica, hasta, vel telum ingens, *iuxta Isidorum,* torno factũ, cubitale ferrum habens præfixum, & in ipsa summitate rotunditatem de plumbo in modum sphærę, inter tubum vero & hastile sulphur, resinam, bitumen & stuppas, infuso etiam oleo; nomen accepit a phalis, id est, turribus, e quibus pugnare solebant hoc telo. Docet id Festus *libro sexto,* his verbis. *Fala dicta ab altitudine, a falando, quod apud Hetruscos significat cœlum.* Falarica genus teli missile, quo vtuntur ex falis, id est, locis exstructis dimicantes. Vibrare solebant eam aut Balistę impetu, sicut Lucanus libro sexto, significare videtur, aut etiam manu, *velut 9. Æneid.* in Turni persona Virgilius affirmat. Vegetius testatur sæpe turritas machinas hoc telo fuisse incensas.

Meminit eius & Maro his verbis.
Sed magnum stridens contorta Phalarica venit.
Fulminis acta modo, quam nec duo taurea terga,
Nec duplici squama lorica fidelis & auro
Sustinuit, collapsa ruunt immania membra:

Phaleræ equorum ornamenta τὰ φάλαρα Græcis, Latinis *a* in *e* mutantibus, vt in talento, quod eisdem Græcis est, τάλαντον, nomen habet ἀπὸ τοῦ φαλοῦ ὃ ἐστὶ λαμπρὸν, id est, *splendidum,* vel etiam a φανερόω, quod significat illustro. Est & φαλὰ, sicut magnum illud etymologicon habet, κόσμος τῆς περικεφαλαίας, παρὰ τὸ φάω φω φάσω, ὄνομα φαλὸς καὶ φαλὰ, διὰ τὸ λαμπρόταλον. Et paulo post monet φάλαρα nominari τοὺς περιμετωπιδίους ἀσπιδίσκους, τὴν κόσμησιν τὴν κατὰ τὸ μέτωπον τῶν ἵππων, ἢ τὰ τῶν γνάθων σκεπάσματα. Iam autem ἀπὸ τοῦ φάος φαλὸς καὶ φάλαρος. Vt recte quoque Virgilius canat, *primus equum phaleris insignem victor habeto.* Iuuenalis: *vt Phaleris gauderet equus.* Et Apuleius Apolog. 1. *Peram & baculum tu Philosophis exprobrares. Igitur & equitibus Phaleras, & peditibus cly-*

peos, & signiferis vexilla. Valerius lib 9. cap. de ira & odio: *Offensi annulos aureos sibimet ipsis & phaleras equis suis detractas abiecerunt.* Quippe indigne ferebant Cn Flauium humilime sortis hominem præturam adeptum, cuius rei & Liuius *libro septimo* meminit. Haud mirum ergo inter militaria dona eas numerari a Plinio. A Phaleris porro *Phalerata* dicuntur *verba*, id est, honesta & ornata, vt apud Terentiũ exponit Donatus.

Phalereus dictus Demetrius præclaræ Alexandrinæ bibliothecæ præfectus, græce φαλήρευς, ἀπὸ φαλήρου Atticæ portu. Huic ab Atheniensium populo trecentas statuas fuisse decretas scribit, Æmilius Probus. Cicero in medio dicendi genere cũ omnibus prefert, *vt & Quintilianus repetit. lib* 10. Laertius eum Philosophis annumerat, dicitque *honoratum æreis statuis trecentis & sexaginta*, quę tamen postea (vt est belua multorum capitum populus, non modo ingratus, sed etiam quouis Euripo mutabilior) partim ærugine ex industria fœdatę, partim venditæ, submersæ, & in frusta concisæ. Theophrasti fuit auditor, de quo suo loco plura.

Pharao. Vox illa regem significabat Ægyptiis, *teste Iosepho Antiquit.* 8. eoque nomine omnes illos propterea appellatos, qui numero trecenti, & triginta post Mineum, Memphis conditorem, longa serie regnarunt in Ægypto, cum regium, attigissent culmen, idem existimat, etsi primum aliis appellarentur nominibus. Itaque suppressa sunt eorum nomina ab Herodoto, Ægyptiacæ antiquitatis diligentissimo scriptore, quod absurdum sit arbitratus vnum nomen referre perpetuo. Sic Alexandrię reges, etsi ab infantia alia ferrent nomina, tamen rerum potiti dicti sunt Ptolemæi, Atheniensium reges Cecropidæ, Romanorum Imperatores Cæsares. Diuersa tamen illorum sententia, qui nomen Pharaonis deducunt a פרה *otiatus est* vel *cessauit*, quod sit eiusmodi populi rex, qui otietur a Dei operibus, propriis interea vacans. Modo eandem vocem Hebraicam non red-

das

das nudandi vocabulo, quę, eius significatio exſtat. Exodi 32.his verbis: פרעה אחרן לשמע בקמיהם וירא משה כי פרע הוא כי- : *Videns ergo Moſes populum eſſe nudum ſpoliauerat enim eum Aaron propter ignominiam ſordis, & inter hoſtes nudum conſtituerat.* Sic alii. Etſi nihil prohibebat ibidem quoque otiandi vocabulum ſubſtituere.

Pharetra. Nomen hoc Suidas declinat φαρέτρ. τὸ φάρος, τοῦτ' ἔστι περιβόλαιον, id eſt, *operimentum & munimentum*, & hoc ἀπὸ τοῦ φέρειν geſtando.

Phariſæi dicti videntur quibuſdam a פרס *diſcidit, diuiſit*, quaſi *ſeparatos* dixeris, vt ex Capnione obſeruauit Martinus Bucerus, imo etiam Thisbites affirmat. Ait enim פרושים dictos *quod ſeparati fuerint a ſeculi huius moribus ſanctimonia vitæ*, quales olim Nazaræos fuiſſe legimus. Alii deriuant a verbo פרש quod eſt interpretari, vnde פרשת *in ſtatu regiminis expoſitio & declaratio* & פרושי *Phariſæus*, id eſt, *expoſitor vel interpres.* Exponendæ enim legis munus ſumſerunt ſibi. Idē fere ſentire videtur Ioſephus *lib. de bello Iudaico 1. cap. 4.* cum ſcribit, *eos creditos fuiſſe colere pietatem præ aliis, ipſamque legem exponere peritius.* Vtriuſque etymi ſententia magnos & multos habet fautores. Ego fero lubenter me adiunxerim priori. Quis enim neſcit ſingulari eos pietate reliquo hominum generi prælucere voluiſſe, & proinde ab iis ſe ſuaque ſegregaſſe, vt ſolent iam monachi moribus & inſtitutis diuerſi ab aliis omnibus hominibus? Hinc eſt, quod prolixas inſtituerint orationes, faciem obſcurauerint vt ieiunare viderentur, eleemoſynas in vicis & ſynagogis largiti fuerint ad tubæ clāgorem, fimbrias deduxerint, Phylacteria, quę in Hebraico Matthæi Euangelio טוטפות apud Rabbinos תפילין dicūtur, dilatauerint. Nominat ea φυλακτήρια Hieronymus Pictariola, id eſt, albas tabellas breuiſſimis ſententiis inſcribendis accommodatas, quam corū hypocriſin ambitionemq; ſummopere taxat Dominus, cū male acciperēt ac intelligerent, quod illis præcipitur Deuteronomii 11. de mādatis Dei frōti & manib⁹ appendendis, ne in corū ſc. inciderent obliuionē, ac poti⁹ aſſidue meditarētur in lege eiuſq; mādata adimplerēt,

quantum permittebat humana imbecillitas. Hieronymus scribit in Matthæum, *morem hunc gestandi Tephilin etiam apud Persas* Babylonios & Indos suo tempore fuisse in vsu. Quantum ad dogmata Pharisæorum, affirmabant fata non non omnia gubernare, sed aliqua, *teste Iosepho 13. Antiquit. cap.* 8. Interim non adimebant homini liberum arbitrium, *teste eodem libro, Antiq. 18. cap. 2.* Docebant immortalitatem animorum, futurum Dei iudicium, in eo mortales omnes premia pro meritis recepturos, in inferno esse congrua cuique habitacula destinata, & ex Prophetis solum recipiebant Mosen. In lege tantum externam quandam disciplinam requiri fingebant: peccata tantum externa scelera esse dicebant. Tollebant quoque peccatum originale, auersabantur Christum, propriis operibus ac viribus satisfacere posse hominem legi Dei arbitrabantur. Multa etiam commenti erant de lotionibus, ieiuniis, offerendis in templo donariis, *vt est videre Matth. 3. 12. 16. Marc. 2. 7. 10. Lucæ 5. Ioann. 3. Act. 15.* Syriaca versio habet. דבטילאית *dabbetiluiith*, quod diligenter soliti fuerint lauare manus, ne cibum attingerent χερσὶν ἀνίπτοις. Itaque cum inuitatus esset Christus a Pharisæo & accumberet πρὶν ἐβαπτίσθη πρὸ τοῦ ἀρίστου, priusquã ablutus fuisset ante prandium, grauissime eius hypocrisin eo nomine reprehendisse legitur.

Pharmacum vox media, *teste Gellio lib. 12. cap. 9. & Paulo Icto, titul. de verborum significat. Cum aliquando in bonam partem, aliquando in non bonam accipiatur, iuxta Eustathium quart. Iliad.* quippe iam medicamentum, iam venenum significans, deducit nomen a φέρω & ἄκος, *quod ferat medelam*, vel a φέρω & ἄχος, *quod ferat tristitiam.* Vtramque significationem expressit Homer⁹ hoc vnico versu: φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά. Theocritus in Heraclisco posteriore tantum modo accipit his verbis: δρὰξ ἀμυρὸς φάρυγος, τόθι φάρμακα λυγρὰ τέτυκται Οὐλομένοις ὀφίεσσι;

Pharnaces. In hoc vocabulo notandum nomina ipsa sepenumero enuntiatione variari & corrumpi. Ex Hebræo enim

Ar-

Arphaxad Græci fecere *Arbaces*, quod rursus ita est immutatum, vt aliis *Arbactus*, aliis *Abraces*, aliis *Pharnaces*, aliis *Arbatus* dicatur. Hæc Reinerus Reineccius.

Pharus vel pharos, insula oblonga ex aduerso Alexandriæ sita, & continenti adiacens, portumque faciens ἀμφίστομον, id est, Bicipitem, *vt 17. Geographiæ meminit Strabo.* Habere videtur quibusdam nomen a Pharo gubernatore, quem Helena, cum Alexander Cariam præternauigaret, instigabat & hortabatur, vt seruando ipsam reueheret Spartã, qui nihilominus ad Ægyptum applicuit, vbi cum ictus esset a serpente, & ab ea sepultus tandem, nominauit insulã Pharon. Fuit & eiusdem nominis ciuitas forsan ab insula dicta. Inter vtramque obseruant Græci discrimen tale. φάρος ὤν, inquit Etymologicon magnũ, εἰ μὲν ἀρσενικῶς, σημαίνει τὸν τύπον. εἰ δὲ θηλικῶς, τὴν πόλιν. Sed idem auctor aliam nominis originem exprimit his verbis: φάρος δὲ ἡ περὶ τῆς Αἰγύπτου παρὰ τὸ φῶ τὸ φαίνω φάρος. παρὰ τὸ φαίνεσθαι αὐτὴν περὶ τῆς αἰγύπτου, quibus verbis, ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι, id est, apparendo deducit, eo quod appareat e regione Ægypti. Addit inde, ἔχει δὲ καὶ ἄλλον λόγον παρὰ ἐπὶ τοῦ προφαινομένου τοῖς πλέουσι πύργου. Habet & aliã etymi rationem, quod sc. nauigantibus a longe appareat turris, eodẽ dicta nomine. Vnde ignes ostendebant nauib' noctu ad vada prænuntianda, *teste Plinio*, quæ proinde nomen accepit a Pharo Alexandriæ portu, *teste eodem Plinio*, aut (*vt idem Etymologicon vult*) παρὰ τὸ φῶς ἀνάπτειν τοῖς πλέουσιν, id quod Egesippo arridere videtur, cum ab ipsa re, quod luceat, nomen deriuat. Ædificauit hanc turrim Sostratus, Gnidius Dexiphanis filius, regum Ægypti amicus, *Diis Seruatorib.* ex albo lapide supra quatuor cancros vitreos, magna cum admiratione spectantium tempore Philadelphi. Et ab ea in vniuersum turres omnes, quæ nauigantibus exhibent lumen, in tempestate dicuntur Phari.

Phaselus velox & oblongum nauigium. Suspicantur eruditi ortum nomen ab vrbe Dorum, quæ φάσηλις est dicta, quod ibi fortasse sit huiusmodi nauigium primum inuentum, & in alias regiones aduectum.

Phasis Colchorum fluuius, *vt pleriq; tradunt*, olim dictus ἀρκτοῦρος *auctore Plutarcho, libro de fluminibus*, & Boas circa fontem, *teste Procopio lib. 2. de bello Persico*, Plinio oriens in Moschis, Plutarcho ex Caucaso manans, a limpida claritate videtur dictus, quasi διαφανὴς sit, vel a mutabilitate coloris, quod sint variæ ipsius φάσεις, Chamæleontis instar. Est & Phasis vrbs in Colchide Mediæ regione vicina, ex auctoritate Strabonis & Plinii, quam Villanouanus hodie *Polistoniam*, vocari scribit.

Pheræus dictus Iason, non Argonauta ille, sed qui ante Philippum Macedonem rerum potitus fuit in Thessalia, & inter callidos Imperatores collocatur cum Annibale, Fabio Maximo, Themistocle, & aliis, nomen id habet a Thessalorum oppido φέραις, cuius & Liuius cum Ptolomæo meminit. Fit huius mentio apud Plutarchum in *Apophthegm.* & apud Valerium *libr. 1.*

Phiala ἀπὸ τοῦ πίειν, id est, *bibendo*, & ἅλις id est, *satis*, arcessit nomen, vnde φιαλεῖν *genialiter viuere, vel compotare.* Illud notandum ex Xenophontis *1. de institutione Cyri*, qui olim Persarum regibus a poculis erãt, hos tribus digitis solitos fuisse phialam porrigere, vt commodissime recipere posset, qui erat bibiturus.

Philaretus proprium viri nomen tantundem significans, ac amatorem virtutis. Græcæ voces, ex quibus componitur, sunt φίλος καὶ ἀρετή.

Philumena, quid aliud, quam ἡ φιλουμένη *amabilis?*

Phlegethon fluui' inferni globos flammarum vomens & voluens ἀπὸ τοῦ φλέγειν deflectitur, quod est *vrere*. Hinc Maro: *Quæ rapidus flãmis ambit torrentib. amnis Tartare' Phlegeton.*

Phlegma seu pituita humor in corpore humano, non arcessit nomen a verbo πεφλέχθαι, *quod vstum & supra modum coctum* significat, id quod Prodicus ausus fuit asserere in opere de natura humana. Videtur enim ignorasse φλέγμα duo significare, *auctoribus Græcis*, nempe φλόγωσιν, id est, *vstionem*, & insuper *humorem frigidum ac humidum*, quem Latini *pituitam* appellant.

Phlyus dict' Dionysi' apud Apolloniũ Rhodiũ, ἀπὸ τοῦ ἐλάειν τὸν οἶνον, ὅ ἐστι εὐθύνειν, quod vinum lætificet. Hinc Ouidius:

Vina parant animos, faciuntq; coloribus aptos,
Cura fugit multo diluiturq; mero.
Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit,
Tunc dolor & cura, rugaq; frontis abit.

Phœbus dictus Apollo iuxta Cornificiũ ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ, quod vi feratur, *vt & Macrobius refert Saturnal. 1. cap. 17.* plerique nominatum putant a specie & nitore, nonnulli a sordibus, a quibus is purgat. Nam φοιβεῖν est *purgare*, & φοιβὸν τὸ καθαρὸν, & φοιβοῖκός τις ὤν, ὁ φοιβησίοις χρώμενος, ὅ ἐστι καθαρεῦε. Alii Phœbum, quasi φώβιον appellãt, ἀπὸ τοῦ φωτὸς καὶ βίου, id est, *luce & vita*, vel potius quasi φαίβιος Didymus ex Hesiodo, ἀπὸ τῆς φοίβης *puritate & luce.*

Phasianus auis pulcerrima & delicatissima, qua regio Colchica abundat, nomen suum refert ad Phasidem, regionis istius fluuium, huiuscemodi auium optimum alumnũ. Testis Eustathius in Dionysiũ. sicut & Statius, cui *Sy'u. 4.* Phasidis est ales: Vnde etiam ab Argonautis deportata creditur in Græciam, ex Græcia ad alias regiones Hippocrates scribit *lib. de aqu. & aere*, fluuium hunc esse στασιμώτατον καὶ ἠπιώτατον, quod equidem mirari quis possit, cum admirabilis non solum eius profunditas sit, vnde Theocrito est βαθὺς, deinde latitudo insignis, *teste Xenophonte 4. Anabas.* sed etiam celer & rapidus, iuxta Procopium, *lib. 2.* Quo accedit & illud Apollonii *lib. 2.* φάσις δινήεις εὐρὺν ῥόον εἰς ἅλα βάλλει.

Phœnices dictos nonulli volunt ἀπὸ τοῦ φονεύειν, hoc est, *interficiendo*, quod initio cuiuscunq; generis homines, qui accedebãt ad eos, pro victimis cæderent. Hinc φοινίσσειν *cæde cõmaculare*, vel *cruentare*. A Phœnicib' porro Phœnicia est dicta regio ferme maritima & Galileæ contigua, donec ad Libanum montem accedit, qui Syriam a Cœle & Galilæa gentiũ celsissimis iugis disterminans, demissior iam & minus arduus Phœniciam, & oram eam, quæ Tyriis adiacet, ingreditur. Trans Lybanum, vbi eam Syria circumfundit, propter terrarum confinia, vocãtur incolæ *Syrophœnices*, sicut Celtiberi

in Hiſpania, Gallogræci in Aſia, Libyæthiopes in Africa. Prima vrbium celebriorum Ptolemais iugis montium clauſa, & Belo amne celebris propter arenas, quas tot retro ſeculis vitrariis officinis exhibuit. Habuit & vrbem Tyrũ, multarum vrbium matricem, inprimis Leptis, Vticæ, Chartaginis Gadium, *vt docet Plinius*. Habuit Sidonem hodie Saiton, ducentis ſtadiis a Tyro remotam, ad cui' fines & Chriſtus Dominus applicuiſſe legitur, vt & Sareptam, ad cuius viduam Eliam veniſſe meminit Chriſtus, *Luc.4.* vt taceam Beryton, Byblon, Tripolim, totamque Decapolim, cui a decem vrbibus nomen eſt datum. Phœnix fuit Heliodorus, cuius libri Æthiopicæ hiſtoriæ decem erepti Bibliothecæ Budenſis incendio, cum Solymannus vrbem incendio daret, ſunt Baſileæ excuſi, latine redditi a Staniſlao Polono, & iterum editi Antuerpiæ. Tyri Epiſcopus fuit Methodius, qui apud Epiphanium mortem definiuit hoc modo: θάνατος ἐστὶ κάταρσις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Fuit autem patria apoſtatæ Porphyrii, qui Iamblichi præceptor fuit, Vlpiani Iuriſconſulti, & Maximi Tyrii Philoſophi, cuius exſtant ſermones Græci, Homericam exponentes Philoſophiam.

Phœnix auis, quam ſeparatam ab omnium hominum commercio orientales ſolitudines colere tradunt auctores, & vbi quingentis elapſis annis *(ſic enim produnt)* finem ſenſerit inſtare vitæ, nidum ſtruere in palmæ alicuius vertice, ex caſia, nardo, cinnamomo & myrrha, inq; eo ſeipſam reſeminare, concepta ex radiis ſolaribus flamma, tandemque alterum Phœnicem ſubnaſci, qui, vbi oneri ferendo ſufficiat, nidum e ramis auulſum *Heliopolim* deferat, iuxta Plinium nomen inuenit a palmæ genere, (dicitur enim & illa φοίνιξ) moriente & renaſcente. Meminit eius Horus Apollo *in ſuis Hieroglyphicis*, meminit & Manilius Senator, inde Plinius, Ouidius, Lactantius, inter noſtros Tertullianus & alii, ſed dubia omnia, incerta & fabuloſa. Vt mirum ſit ex re licentioſius conficta, naſci quoq; potuiſſe hæc prouerbia: *Phœnice rarior, Phœnice viuacior.*

Phœr-

Phormio ἀπὸ τῶν φορμῶν id est, *sarmentis*, vel (*vt vult Donatus*) a sparteis fiscis, & stramentis nauticis.

Phosphorus quasi *lucem ferens*. Est enim φῶς *lumen*, φέρω *fero*. Stellæ nomen proprium est, quæ alias dicitur, & *Lucifer*, & *Veneris stella*. Mane enim præcedit exortum Solis, vesperi sequitur, vnde & *Vesperugo* nominatur ab Ennio, vt monui suo loco:

Phrenitis φρενῖτις, proprie cum febre acuta, dementia ex cerebri, vel membranarum eius inflammatione, nomen habet a mente læsa, quam Græci vocant φρένας. Alii, at minus recte, desumtam volunt appellationem ab inflammatione τῶν φρενῶν, id est, *septi transuersi*, cuius vitio delirium excitatur, parum distans ab eo, quod in vera phrenitide apparet.

Phrygia Asiæ minoris regio, Q. Curtio pluribus villis, quam vrbibus frequens, fertur sortita nomen a Phrygio Macedoniæ oppido, siue Brygio, vt nominari solet Gentili Macedonum lingua. Sunt enim auctores, *ait Plinius*, qui trãsisse dicunt ex Europa Mysos, Phrygas & Thynos. Vnde mox terris data fuerint nomina *Mysia*, *Phrygia*, *Bithynia*. Atque hinc forte est, quod veteres eos appellasse Bruges, scribat Cic. *in Oratore*, quodq; in Polymnia prodiderit Herodot᾽ βρύγας eos dictos, priusquam transmigrassent in Asiã. Strabo habet βρίγας & βρέγυς. Brigantes eosdem nominari ab Herodiano tradit Stephan᾽, quod nomen alludit ad βρύγας. Sunt tamen qui appellationem deducunt ab amne Phrygio, qui eam discernit a Caria. Auctores plerique faciunt etiam duplicem, *maiorem* inter Galatiam & Lydiam, longo flexu incedentem, donec ad Pamphylios, Lycios, & Cares, pertingat. *Minorem* vero ad Galatas vsque progredientem, ab Austro Mysia maiori, a Borea Bythinia finitam. Strabo vocat hanc ἐπίκτητον, & *Hellespontiacam*. Liuius quoque ad Hellespontum ponit, & ante Liuium Xenophon, vt male Diodorus *lib.18.* ibidem collocet maiorem. Troas autem dicitur Ptolemęo, partemque eiusdem nominat Strabo παραλίαν. *Phrygia Salutaris* meminit P. Diaconus. *Phrygia Pacatiana* fit mentio in nouellis. Vrbs eius regionis fuit Troia

, diruta a Græcis post decennalem obsidionem ob raptum Helenæ. Natione Phryx fuit Simplicius, celebris Aristotelis interpres, vt & Epictetus Stoicus Philosophus, & Æsopus, modo sint vera, quæ de illo sparguntur apud auctores. *Phrygiones* dicuntur acupictores, & *Phrygia vestis* acu picta a Phrygiis eius artis peritis aut inuentoribus.

Phthiriasis Græca origine dictio, sed vsurpata Latinis, alio nomine, *morbus pedicularis*, ex humorum putrefactione nascens, nomen habet suum ἀπὸ τῶν φθειρῶν id est, *pediculis*, vel ἀπὸ τοῦ φθείρειν, id est, *corrumpendo*, quod oriatur ex humorũ corruptione, vt euinci potest ex Galeni libro de *Theriaca ad Pisonem*. Periisse legitur hoc morbi genere apud Romanos *Sylla*, apud Græcos *Alcman* Poeta, inter Philosophos *Plotinus*, & eo antiquior, *Pherecydes Syrus*, denique Herodes, *vt est in actis Apostolorum*.

Phthisis φθίσις proprie pulmonum exulceratio, cum febre, impropric totius corporis consumtio seu ἀτροφία, nomen trahit παρὰ τὸ φθίνειν quod est *consumere*. Idem morbus Atheniensibus dicebatur φθόη. Apud Hippocratem tres eius species traduntur. Prima *pulmonis*, ex defluente pituita, secunda *renalis*, ex labore proueniens, & tertia *dorsalis*, quę recentes sponsos corripit, ob seminis consumtionem.

Picenum Italię regio, πικῆνον Ptolemæo, hodie *Marchia Anconitana*. Huius incolas Picenos, ex Sabinorum olim agro profectos volunt, nactos id nominis, quod ductu auspicusque pici auis, Marti sacratæ, iter illud fuerint ingressi. Alii deriuant nomen a Pico Saturni filio, & gentis duce, nonnulli ab vrbe Piceno, quæ in hoc agro olim exstitit. Complectitur is tractus Italiæ ducatus octo. Fines eius statuit Plinius, Aternum amnem & Anconem, Ptolemæus flumẽ Matrinum cum Ancone, Strabo Æsin, nauigabilem amnem atque Leastrum: Alii ab amne Truento, qui Aprutium claudit ad vsque Isaurum, qui alluit muros vrbis Pisauri, & a monte Apennino vsque ad Adriaticum mare, eosdem designant, sicut diligenter a Leandro notatum video.

Pietas

Pietas a verbo pio suam habet originem, Plautus: *vbi piem pietatem. si isto more morata tibi postulem placere.*

Pignus secundum Paulum Iurisconsultum, a pugno deductum, quod res, quæ pignori dantur, manu soleant tradi. Vnde forte verum, quod dicunt nonnulli, proprie rei mobilis pignus constitui. *leg. plebs, §. pignus, ff. de verbo. significat. l. si rem alienam. ff. de pignor. act.* Itaque pignus habetur, cuius possessio transfertur ad creditorem. Hypotheca si manserit penes debitorem, *d. l. si rem, §. proprie,* Pignus prætorium est, quod magistratus auctoritate constituitur. Legitimum, quod legibus. Publicum, quod publice. Pignoratitia actio est, quæ debitori datur, soluto debito, ad pignus repetendum.

Pila dicta quod pilis plena. Hac ludebât puellæ innuptæ, sicut & Nausicaa ludere legitur apud Homerum. *At nupturæ mox pilas cum pupis & strophiolis suspendebant Veneri.*

Pilani, pilis pugnantes, *vt ait Festus*, quod & Varroni placet.

Pileus vel pileum, Plutarcho in Catone πίλιον, Demostheni πιλίδιον, tegumentum capitis ex floccis confectum, quod ex pilis fieri soleret, nomen accepit, vel quod capitis pilos tegeret, manumissionis & libertatis apud Romanos signum. Vnde *ad pileum vocare*, apud Suetonium in Tiberio, est libertatem donare. Quid? quod hoc eius significatũ euinci queat ex Tiberii & Antonini numis. Nobilitatem Hippocrat. designare voluerũt Græci, cũ ipsi *pileatas* passim erigerent imagines. Sed nec illud alienũ prorsus ab eius significato, quãdo serui habebant ignobiles veterũ instituto.

Pilumni dicti apud veteres Romanos, quod pilum conterẽdo frumento idoneum commenti sunt. Fingitur & Deus Pilumnus, *teste Seruio 6. Æneid.* pilendi seu pinsendi frumenti inuentor, cultus propterea a pistoribus.

Pilus a pelle nominatus, ex qua prodiit.

Pimpleides Musæ a fonte Macedoniæ dictæ, *auctore Festo,* Meminit eius fontis Strabo *libr. 9.* Alii deriuant παρὰ τὸ πιμπλάω, id est, *implendo.*

Pinarii & Potitii sacerdotes ab Hercule instituti, *teste Dionys.*

libro 1. Liuio *lib.1.* Seruio *in 8. Æneid.* Pinarii autem dicti ἀπὸ τῆς πείνης, id est, *fame.* Cum enim Herculis sacra sub occasum essent repetēda, & Potitius prior venisset, postea Pinarius, iratus Hercules statuit, vt Pinariorum familia epulantibus Potitiis & complentib. sacra ministraret. Sunt nimirum hi ἀπὸ τοῦ ποτίζειν, id est, *potando* nominati. Indulgebant enim poculis inter sacrificandum, Pinariis, id est, *famelicis*, interim ministerio suo fungentibus ex Herculis instituto.

Pincerna poculorum ministrator, οἰνοχόος Græcis, vnde οἰνοχόημα, id quod a pincerna infunditur, Herodoto ὁ περὶ τῇ κύλικι, οἰνόπτης. Atheniensibus, apud Ephesios in festo Neptuni ταῦροι, apud Hellesponticos ἐπεγχύτης, apud Chaldæos אתא יעיר ההיר id est *præbens potū*. apud Hebræos משקה nomen habet ἀπὸ τοῦ κιρνᾷν, id est, *miscendo, vel infundendo vino.* Etenim miscere non solū Latinis, sed etiam Hebræis & Græcis est *infundere* quandoque. Vnde Suidas: οἰνοχόος ὁ ἐπικέρνης. Prouerb. 9. *Miscuit vinum, atq; proposuit.* Rursus eodem capite: *Bibite vinum, quod miscui*, id est, *infudi vel propinaui.* Eustathius scribit, *Heroum pincernas sedulo dedisse operam, vt decenter vinum infunderent crateri.* Coronare craterem est, μέχρι τοῦ χείλους ἐμπιμπλᾷν *ad oras vsq; summas implere*, cui apud Pausaniam opponitur τὸ ἐκστέψαι id est, ἐκκενῶσαι *euacuare.* At ἐπιστέψαι est *potu implere.* Implebant autem boni ominis ergo, vt alias forte dicetur latius.

Pirata, prædo marinus ἀπὸ τοῦ πειρᾷν id est, *traiiciendo* dictus, quod mare traiiciat. Piratica hinc bella, quæ exercebantur a piratis myoparonibus, leuibus & fugacibus, quibus insulas & prouincias vastabant.

Pirithous vxoris Ixionis filius, Thesei amicus, dictus a περὶ & θέειν, quasi περίεστος fuerit, εἰς τὸ θέειν, *vt Etymologici exponunt*, ad currendum admodum facilis & expeditus.

Piscina a piscibus dicta. At illa κολυμβήθρα, chaldaice בית חסדא *beth chesda, domus benignitatis*, Ioan. 5. a natando nomen accepit, ideoq; Syriaca versio habet ב עמודיתה *ablutionis* scil. vocabulum, id quod locum istum interpretatur.

Piju-

Pisones a pinsendo dicti Plinio. *lib. 18. cap 3.* Alii a pisis deriuãt, vt *Fabios a fabis.* Illustres tandem fuerunt Romæ, suumque genus referebant ad Numam Pompilium. Vnde in arte Poetica Horatius: *Vos o Pompilius sanguis.*

Pistrinum, item nomen inuenit a *pinsendo*, id est, *contundendo*, ꝙ ibi ante inuentũ molarũ vsum comminueretur frumentũ, in pila, quæ concauum vas erat isti rei & operi destinatum. Et quoniam improbus propemodum labor erat immissa in pilam frumenta pinsere, dari nonnunquam in illud solebant serui loco pœnę, si cõmisissent flagitium aliquod, vt & postea inuentis molis, vt eas circumagerent, quam sortem etiam Plauto seruilis conditionis homini obtigisse tradunt. Iam vero post rem mutatam mansit nihilominus nomen.

Pitho persuadendi Dea, quam Eupolis sessitare dixit in labris Periclis Philosophi & oratoris, imo Anaxagoræ discipuli, ἀπὸ τοῦ πείθειν deducit nomen, id est, a *persuadendo*, vt & *Suada*, vel *Suadela*, iuxta Priscianum, excogitato hoc nomine, ab Ennio Poeta, vt haud obscure significat Tullius in Bruto his verbis: πειθὼ, *quam vocant Græci, cuius effector est orator, hanc suadam appellauit Ennius.* Eandem hominum reginam dixit Euripides in Hecuba, quod vis illa persuadendi hominum insita linguis & animis, nihil non valeat. Quocirca & Themistocles apud Herodotum, *lib. 8.* magnos esse dicit Deos, τὴν πειθὼ καὶ τὴν ἀνάγκην, id est, *suadelam*, & eam, quam dicunt Latini necessitatem, iisque fretos Athenienses deposcere ab Andriis pecuniam.

Pituita, humor in corpore humano frigidus & humidus, bili obsistens, quominus omnia incendio suo consumat, dicta (vt scripsit Ælius) quod vitam petat, minime tamen assentiente Quintilano huic etymo. Proprie per eam, (etsi varia sit) multi intelligunt humorem destillantem ex capite in nares faucesq;, interdũ ẽt in pulmonẽ. Si in nares destillat, tenuis per has pituita defluit, *ait Celsus.* Alii distinguunt in alimentariam toti sanguinis massæ permixtam, & superuacaneam, quæ est, aut *naturalis*, aut præter *naturam*, estque natura humida & frigida: Quo Prodicus ignorantiter græ-

cum eius nomen φλέγμα deriuauerit ἀπὸ τοῦ περφλέχθαι, quod *vstum & supra modum coctum* significat.

Pityusa dicebatur olim Miletus, vt & *Lampsacus*, *Phaselus Salamis*, ἀπὸ τῆς πίτυος, id est, *pinu*, quę ibi plurima conspiciebatur.

Pix Græcæ originis vocabulum est. Dicitur enim hac lingua πίσσα.

Plaga id est *percussio*, Græce πληγὴ, ἀπὸ τοῦ πλήττειν, *percutiendo*.

Plagiarius in iure, qui liberum hominem in seruitutem trahit, quiq; hominem emit, quem scit esse liberum, & qui liberum esse sciens vendit, aut eo vtitur quasi seruo, vel etiam iuxta Etymologicon magnum, qui seruos abducit a suis dominis, ὁ τοὺς δούλους ἀπὸ των δεσποτῶν ἀποσπῶν, an secundum quosdam recte a plaga, id est, *dolore*, dictus, quo is afficitur, qui est surreptus? An quod afficiendus sit plagis, sicut ferunt Accursiani, accedente ad illos Laurentio Valla? Vel denique quod liberos homines vendat, seruosq; faciat, qui vapulare solent a dominis, & confici plagis, vt aliqui existimant? Crediderim potius ἀπὸ τοῦ πλαγίου, id est, *obliquo* dici, quod strophis suis obliquis trahat, inque seruitutem abducat liberum hominem. Vnde πλαγίως simpliciter aliquando significat dolose. Crimen vero ipsum ab eadem origine plagii accepit nomen, in quod lex Fabia, modo vltimum capitis supplicium, modo coercitionem corporis, modo condemnationem in metallum irrogat, *lege finali, ff. de plagiariis.*

Planci Romanis dicti, qui planis erant pedibus.

Planeta latine erro ἀπὸ του πλανᾶσθαι id est, *errando*, nomen habet, vt & planus hominem fallacem & impostorem significans, Cypriano implanator, quales fuerunt apud Athen. *libr. 14.* Cephisodorus & Pantaleo, item *Manas* apud Alexandriam.

Plateæ, vel (*vt Poeta*) Platæa singulariter, græce πλάταια, Bœotiæ vrbs, a latitudine est dicta, *vt & Betuleio videtur*, siue, quod ibi latis vsi sint remis, siue quod procul a lacubus

bus sit sita, & Thebis septuaginta stadiis ad fluuium Asotum, & ea via, quæ ducit Athenas. Ab ea celeberrima illa Pausaniæ victoria dicta, quam de Mardonio reportauit. Gymnicum ibi postea certamen constitutum in honorem eorum, qui ceciderant in bello, & pro Græcia vniuersa erecta simul trophæa contra Persas & Asiæ totius vires.

Platanus πλάτανος, arbor sterilis, voluptatis tamen & vmbræ caussa expetita. Est enim πλατύφυλλος per Ionium mare in Diomedis insulam primum inuecta, inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italiæ, ἀπὸ τοῦ πλατύνειν, id est, *dilatando*, appellationem traxit. Plura de ea vide apud Plinium, *lib. 12. cap. 1.*

Platea latior in vrbe via, πλατεῖα Græcis, qua voce Philemon olim est vsus, *teste Polluce*. Nam τὸ πλατὺ significat latum.

Plato Philosophus, Numenio dictus μωσῆς ἀττικίζων *apud Theodoretum*, Plutarcho ex versu Homeri οὐ τοῦ ἀνθρώπου παῖς ἀλλὰ θεοῖο, Ciceroni diuinus intelligendi & dicendi grauissimus auctor, Panætio Philosophorum Homerus, Quintiliano acumine ingenii, & eloquendi diuina quadam facundia præditus, Labeoni apud Gentiles semideus, Apuleio superior Heroibus & Diis equalis, canorus Socrati Cygnus. vir cui vix multis seculis reperiri quis possit æqualis, Aristoteli, ὁ πρῶτος τῶν φιλοσόφων, Princeps Philosophorum Iustino. Primum appellatus legitur hoc nomine, ab Aristone Palæstrita, apud quem se exercuit in palæstra, idque ob latitudinem humerorum (etenim ὁ πλατὺς latus) cum antea ex aui paterni nomine appellaretur Aristocles. In ipsius admodum adhuc pueri os dicuntur apes mella congessisse in certum futuræ eloquentiæ signum, quo i p um & Pindaro accidisse tradit Pausanias, inter nostro, vero Ambrosio contigisse, nonnulli prodiderunt. Homerum eiecit Republica sua, quod an recte fecerit, erudi e d spu atu a Maximo Tyrio, *Sermone* 7. Non procul eum abesse a Christianorum dogmatis, testantur Iustinus, Porphyrius & Augustinus. Male ab eo tamen intellectum Mosen, multis locis ostendit idem Iustinus.

Plauti & *Ploti* dicti Romanis, qui planis erant supra modum pedibus. Sed & Plancis, Fancisque pariter id nominis fuit a vola pedum. Planipedes in agendo erant mimi.

Plautia Lex de vi a Plautio Tribuno Plebis est lata, cuius capita collegit Sigonius ex iudiciis, quæ hac lege sunt facta, & quorum mentio fit apud Suetonium, Dionem, Ciceronem & alios.

Plebs dicta videtur nonnullis ἀπὸ τῶν πλειόνων, id est, a pluribus, *quod sint plures plebeii, quam patritii.* Plebem a populo dicebat Atteius Capito differre in eo, quod *in populo omnis ciuitatis pars, omnesq; eius ordines contineantur, plebs vero non insint patritii.* Agellium vide *libr. 10. cap. 20.* Sic per plebem intelliguntur ceteri ciues, exceptis Senatoribus, *leg. 237. ff. de verbor. significat.* A plebe dicta fuerunt plebiscita (*tribunitias leges* appellat Cicero) quæ sibi plebs, sine patrum auctoritate per tribunos constituerat. *l. 2. ff. de orig. iur.* quibus tamen patritii ante non tenebantur, quam Hortensius rogata lege eandem ipsis, quam legibus, auctoritatem esse voluit Iustinianus plebiscitum etiam definit, quod *plebs plebeio magistratu rogante constituebat.* Vbi sciscere secundum Festú est sententiam *dicere, vel ferre suffragium.* Ferebantur autē omnia plebiscita Tributis Comitiis, eaque Ædiles in æde Cereris asseruare solebant. Plebeius porro magistratus sunt Tribuni, *iuxta Pomponium, d. l. 2.* De his suo loco. Ciues etiam Romani, iuxta primam populi diuisionem a Romulo factam, *teste Dionysio libro secundo*, si egenos, humiles, obscuros, & omnino tenuioris códitionis homines respicias, sunt appellati plebeii, a plebe deducta voce, græce δημοτικοί. Nam ab his diuersi erant patritii, genere, opibus, aut etiam rebus gestis, tum temporis celebres. Officium eorum erat, agros colere, pecora alere, opificia exercere. Quoties conuocari oportebat, cornibus eos bubulis contrahebant in concionem, non per præconem, suo quemque nomine appellantes, vt fieri solebat in conuocandis patritiis. Post impetrato a patribus Tribunitio magistratu plurima tamen, & dignitatum ornamenta, & curationem sacrorum quorundam

rundam, communionemq; honoris sunt consecuti, etsi in spectandis ludis separatas nihilominus a patritiis haberent sedes, ex quibus patronum legere poterant, quemcunque vellent. Erant plebeii ludi, quos regibus exactis pro libertate plebis aut pro reconciliatione eiusdem post secessionem in montem Auentinum celebrarunt, *teste Pediano actione in Verrem 1.*

Plectrum instrumentum quo cithara percutitur, græce πλῆκτρον, ἀπὸ τοῦ πλήττειν, quod nobis est *ferire, percutere,* nominis trahit originem. Martialis, *Et cernent docilem, garrula plectra lyram.* Inuentum fertur Sapphus, poetriæ admodum lasciuæ, cuius propterea scripta legenda monet Ouidi' *3. de arte amandi.* Accipitur nonnunquam pro tota *cithara,* & per Metaphoram pro *hominis lingua.*

Pleiades signum, *auctore Plinio,* ante genua Tauri, stellis septem relucens, quas *Vergilias* appellauere, *ipso quoque Hygino teste,* nihil aliud, quam stellarum quædam conuolutio, quo intellectu *Pleiadum globos* dixit, Valerius Flaccus, *sidus glomerabile* Manilius, iuxta eruditos sunt appellatæ ἀπὸ τοῦ πλεῖν, id est, *nauigando,* quod *primum nauigationis tempus ortu suo Græcis ostenderent.* Oriuntur autem secundum Plinium Sole Tauri partem vigesimam quintam obtinente sex diebus ante Idus Maii, quo tempore scribit Columella omnes Vergilias apparere. Vtque earum ortus æstatem, ita earum occasus ante Idus Nouembris incoabat hyemem, *teste eodem Plinio.* Vnde vestium institorem vocat, *libr. 18. cap. 25.* At *Vergiliæ* dictæ, quod earum ortu ver finem acciperet, *auctore Festo.* Vnde Propertius;

O vtinam hybernæ duplicentur tempora brumæ
Et sit iners tardis nauita Vergiliis.

Sed redeo ad etymon, in quo nonnulli non eidem nobiscum. Siquidem alii πληϊάδας vel πλειάδες dictas volunt, quasi πλείονας plures. Sunt enim septem numero, etsi tantum sex appareant, cum septima obscurior sit. Ait Ouidius Fastorũ 4. *Pleiades incipient humeros releuare paternos,*
Quæ septem dici, sex tamen esse solent.

Idem affirmat Arati interpres his verbis: ἑπτὰ δὲ οὖσαι φησὶν ἓξ δοξάζονται παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, διὰ τὸ ἀμυδρῶς, τὴν ἑβδόμην ὁρᾶσθαι. Ipſemet etiam Aratus:

> Ἑπτάποροι δὴ ταίγε μετ' ἀνθρώπους ὑδέονται,
> Ἓξ οἶαί περ ἐοῦσαι ἐπόψιαι ὀφθαλμοῖσιν.

Atqui alii a Pleione matre nominatas affirmant, quod ſint filiæ Atlantis & Pleiones, quod vt fabuloſum, tamen reiiciendum opinor. Interpres Arati ſubiicit & hæc: ἢ ἀπὸ τοῦ εἰς πολλὰ χρησιμεύειν, quod ad multa ſint vtiles, eo quod æſtatem & ſegetem ſignificent. ἢ ὅτι πλησίον ἀλλήλων κεῖνται, quod *prope ſe inuicem ſint ſita*, ἢ ὅτι χρήσιμοί εἰσι τοῖς πλέουσι, quod *ſint vtiles nauigantibus*. Denique addit καλεῖσθαι δ' ἂν ἔτι πλειάδας καὶ ἀπὸ τοῦ πολεῖν ἐκ περιόδου καὶ συμπληροῦν τὸν ἐνιαυτὸν, *dici præterea poſſint Pleiades ab eo, quod in circuitu vertantur & compleant annum, qui recte Græcis* ἐνιαυτὸς *eſt, quod ſit* ἐν ἑαυτῷ. Nempe, (vt cum Marone dicam) *in ſe ſua per veſtigia voluitur annus.* Qua de cauſſa forte Ægyptii ſignificaturi tempus, ſolebant pingere ſerpentem occultantem caudam ſub guttur attractam. Nomina Pleiadum ſunt Heſiodo, *Alcyone, Merope, Celæno, Electra, Sterope, Taygeta & Maia*, quam vocat πότνιαν, id eſt, *venerandam*.

Plenum vacuo contrarium, ſignificans etiam illud, quod eſt *perfectum & integrum*, deſcendere quibuſdā videtur ab eo, quod Græcis eſt πλήρης.

Pleonaſmus πλεονασμὸς, *ſuperfluitas* Plinio, *redūdantia* Ciceroni, Quintiliano *abundans ſupra neceſſitatē oratio*, ἀπὸ τοῦ πλεονάζειν, hoc eſt, *redundando* deſcendit.

Pleuritis exquiſita & proprie dicta, quippe *inflammatio membranæ intrinſecus coſtas & latera ſuccingentis*, nomen habet a parte affecta, hoc eſt, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς, quæ vox latus & coſtam ſignificat, quanquam ipſæmet coſtæ nullo hic vitio laborent. Itaque *lateralis dolor* dicitur Plinio, *lateris dolor* Horatio. Semper adeſt huic morbo febris acuta, quam *acrem ignem* nominat Aretæus, vna cum tuſſi, punctorio dolore, difficili ſpiratione, ſerratili pulſu. Cauſſam habet *fluxionem*

xionem sanguinis calidi & copiosi, quæ simpliciter dicitur phlegmone. Huic si copiosa bilis fuerit permixta, febris erit acutior, & facultatis offensio quædam, sin pituita, leuior erit febris, & ad soporem procliuior, *teste Galeno 4. de caussis pulsuum.* Crudæ pleuritidis signum, nihil spuere, *teste eodem 1. de crisibus.* Propter vtilitatem id addo, pleuriticis e directo laborantis lateris, venam semper esse secandam, quod clarissimum sæpe emolumentum attulerit, cum in opposito brachio instituta sectio, aut obscuram præstiterit vtilitatem, aut certe post temporis interuallum, *sicut idem Galenus docet, libr. de vena sectione.*

Pluma, quasi piluma, *inquit Isidorus.* Quod enim pilus in quadrupedibus, id pluma in auibus.

Pluto inferorum Deus, quorum imperium ipsi sortito obtigisse fabulantur Poetæ, ἀπὸ τοῦ πλούτου *diuitiis*, nomen arcessessit. Docet id Cicero de *natur. Deor. 2.* his verbis: *Terrena res omnis atque natura Diti patri est dedicata*, qui Diues, vt apud Græcos, πλούτων, quod *recidant omnia in terras, & oriantur e terris.*

Plumbago, cuius tres species sunt Græcis, vtpote λίθος μολιβδοειδὴς *lapis plumbi obtinens imaginem*, μολιβδῖτις ἄμμος *arena plumbaria*, tertia generali nomine μολύβδαινα, id est, *plumbago*, nomen traxit a plumbo, sicut apud Græcos ἀπὸ τοῦ μολίβδου μολίβδαινα. Estque non raro similis plumbo colore. Plinius eandem nominat galenam & tradit Agricola quondam ad Sebastiam ex Ciliciæ metallis effossam.

Pocillator (Græcis hic οἰνοχόος) dicitur Apuleio a pocillo, qua dictione deriuata a poculo vtuntur Liuius & Plinius. Ad cyathos dicitur Propertio. Talis fertur in fabulis Ganymedes fuisse Ioui. Hinc Ausonius,

Stat Iouis ad cyathum, generat quem Dardanius Tros.

Atque inde Plauto *cyathissare in Menæch.* id est, *in cyatho vina ministrare,*

Podagra nomen habet ἀπὸ τοῦ ποδὸς, *pede*, καὶ τῆς ἀγρίας, atrocitate doloris. Caussa huius morbi magna ex parte est copia humoris pituosi, qui temporis tractu crasse-

ſcit & indureſcit circumſtantis caloris virtute, aut medicamentis, vnde *tophi calculiue* naturam inducit, diciturque podagra nodoſa, quam *incurabilem* eſſe canit Ouidius. Sin hoc malum reliquos artus occupauerit, dicitur *arthritis*, id eſt, *morbus articularis*, qui interdum repente irruit, æqualiter diffuſus per ſingulas partes, plurimis clam & ſenſim nũc magni digiti pedis articulum, nunc calcanei extremum aut cauum pedis inuadens, varias proinde appellationes ab iis, quos occupat, articulis nanciſcens. Cum enim malleolos pedum, maxime pollicis articulum infeſtat, audit *podagra*: cum genu, *Gonagra*: cum manum, eiuſque carpum aut partem extremam, vel digitorum articulos *Chiragra*: cum plures ſimul articulos vel omnes *arthritis*: ſi coxendicem denique, *Iſchias*: quam Barbari *Sciaticam* vocant. Ad dolores prodeuntes ex morbo hoc præſcribit Galenus *acopa*, dicta *medicamenta vltimo de compoſitione medicamen. ſecundum genera*, vnde illa transferri poſſunt.

Pœna, ſi Varroni & eius veſtigia legenti Iſidoro fidem habemus, a *puniendo* nomen inuenit. Varro addit, *vel a pœnitendo, quod pœnitentia peccati comes ſit.* Sed norunt eruditi, quãtum illi in etymis quibuſdam ſit tribuendum. Minime quoque ſatisfaciunt mihi, qui a *ponendo* deriuant, quod certa ſit poſita pœna, vt nec illi, qui a *pendendo* trahunt, hoc eſt ſoluendo, eo quod luat & ſoluat peccata. Dixerim ergo Græcam eſſe origine vocem. Nam in ea lingua plane idem eſt, ποινὴ, quam Euſtathius vult dici ἀπὸ τοῦ πόνου, ὅπερ ἐστὶ ἐπαινετῆς ἐνεργείας, *a labore, quod ſit actionis honeſtæ*, Græci dicunt eſſe ἐκδίκησιν τοῦ ἁμαρτήματος, *vindictam peccati*, item ἀντισήκωμα, id eſt *compenſationem*, faciuntque Philoſophi, talem eius partitionem, vt aut ſit νουθεσία, id eſt, *amica correctio*, quæ ſit verbis aut τιμωρία, quæ damnum habet adiunctum, aut παραδειγματισμός, cui annexa eſt ignominia. Alii quoad gradus ita diſtinguũt, vt ſint pœnæ aut παιδεύσεις, *nudæ* quippe *correctiones*, quomodo adulterium Dauidis, & homicidium plectebatur, *ſeditione, peſte, exſilio*, aut μαρτύρια confeſſionis teſtimonia, vnde *Martyribus* nomen: aut

παραδείγματα, id est, *exempla*, qualia Sodomitarum, Sauli & Iudæ fuerunt diuinæ seueritatis certissima iudicia: immo etiam piorum calamitates, demonstrantes quid nobis in confessione sit sequendum. Volui hæc ex Theologis in mediũ adferre, quod essent relatu digna, nec ingrata bonis, ac eruditis futura arbitrarer.

Poeta, qui in Apollinis tutela ferebatur ab Ethnicis, Platoni pater & dux sapientiæ in Lyside, alias deorum filius, Græce ποιητὴς, & more Bœotico ποιητὰ is qui ἐμμέτρως canit aut scribit, nominis sui auspicium trahit a verbo ποιεῖν, quod non solum facere, seu *creare*, vt *hodie Theologi loquuntur*, significat, sed etiam *scribere* ποιητικῶς, quod proprium quidem eius munus, sicut oratorum τὸ λέγειν. Dicitur idem Græcis ἀοιδὸς ἀπὸ τοῦ ἀείδειν vel ᾄδειν, *canendo*, quod ipsum ab *a*, Epithaseos particula & εἴδειν, id est, *scire* deducitur. Et quanquam Poetę vocabulum etiam accipi possit generalius, & proinde omnibus artificibus commune videri queat, tamen κατ' ἐξοχὴν soli Poemata scribenti tribuitur, idque structura metrica voluptatis vtilitatisque gratia, accedente figmento. Nã si illud abfuerit, ἐποποιία dicetur, vnde ἐποποιοὶ Poetæ, ex quorum numero Lucanus, & apud Græcos Empedocles ex Aristotelis iudicio. Diminutiuum Poematis est ποιημάτιον, quales eclogæ Virgilii, εἰδύλλια Theocriti. εἰρεσιώνη Homeri, *Nux* Ouidii. Poetarum omnium genera aliis relinquo, ne actum agam, vbi tantum optima & necessaria proferenda sunt. Quod autem Democritus dixerit, *oportere insanum esse Poetam*, id ita diluendum (appendicis loco vt hoc apponerem operæ pretium duxi) quod intellexerit agi illum oportere mentis quodam calore ad carmen pangendum, diuinum quendam furorem innuens, quem ἐνθουσιασμὸν vocant Græci. Vnde Ouidius:

> *Est Deus in nobis, agitante calescimus illo,*
> *Sedibus æthereis spiritus ille venit.*

Et Socrates apud Platonem: *Omnes itaque carminum Poetæ insignes non arte, sed diuino afflatu, omnia illa diuina Poemata ca-*

nunt. Et vt Corybantes non sana mente saltant, ita neque cantilenarum modulatores egregij sana mente hos cantus effingunt. Sed vbi in harmoniam & rythmum insurgunt, & occupati bacchãtur, quemadmodum bacchantes fœminæ mente non sana, mel & lac ex fluminibus hauriunt. Sana autem mente haurire nequeũt, idque effecit illorum animus, qui cantus effingunt, quod ipsi referunt.

Pœnitentia a pœna originem trahit, quod in his, quæ nobis pudori ac tædio sunt, quædã etiam insit pœnæ ratio, *vt bene docet Aretius.*

Polenta a polline nonnullis dicta. Plurimis hanc modis fieri docet Plinius, laudatissimũ tamẽ confici ex hordeo mediocriter frixo, docet Galenus *1. de alimentis.* Cib' iste antiquit' peculiaris fuit Græciæ, *vt ait Plinius libr 18.* imo Persis, *auctore Theophrasto.* A polenta polentatum crepitum, dixit Plautus. Græce dicitur ἡ ἀθέρα.

Pollex, quod polleat præcipue, vel digitis præpolleat, nomen accepit. Dominatur enim in manu, nec cessat in sinistra, quamuis ea tota ignaua. Hunc cum fauemus, premere prouerbio iubemur, *vt scribit Plinius*, si animo forent auerso, vertere dicebantur eundem. Iuuenalis Satyr. 3. *Munera nunc edunt, & verso pollice vulgi, Quemlibet occidunt populariter.*

Pollinctores, qui olim funera morientium curabant, ipsaque corpora abluebant, vngebant, candida veste induebant, sepeliebantq;, vt apparet ex 1. *Floridorum Apuleii*, Satyra *Iuuenalis 3.* Plutarchi *quæstionibus Romanis*, videntur Fulgentio dicti, quasi *pollutorũ vnctores.* Vnde Apuleius in Hermagora: *Pollinctor eius funeri, dum vnctionem parat.* Plautus etiam in Pœnulo, *Quia mihi pollinctor dixerat, qui eum pollinxerat.* Quæ tamen verba magis approbare videntur etymon deductum a *pollincendo*, quod funus curare significat Latinis. Sunt alii interim, qui originem nominis trahere malunt a panibus ex polline factis in funebri epulo, quod omnino non probo. *Pollinctura* vero, siue *pollinctus*, tota funeris curatio est, etsi eodem quoque nomine funeralis cœna intelligatur.

gatur, quę & silicernium solebat dici. Omnia autem quæ pertinebant ad Pollincturam, vendebantur in templo Libitinæ ab ipsis Libitinariis. Vlpianus scriptum reliquit, si libitinarius seruum Pollinctorem habuerit, isque mortuum spoliauerit, dandam in eum institoriam actionem. Cumque lucrum facerent ex re tali, optabant illi multorum mortem. Proinde Seneca de beneficiis: *An tu Aruntium & Ateium, & ceteros, qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putes eadem habere, quæ designatores & Libitinarii, vota?*

Polynices Oedipi filius, Eteoclis frater, qui cum etiam bellum gessit propter regnum Thebanum, quod ex pacto, vt vicibus regnarent alternis, cedere noluit anno exacto, vnde sit dictus, indicat Euripides in Phœnissis hoc modo: ὀρθῶς δ' ὄνομα πολυνείκην πάτηρ ἔθετό σοι θείᾳ προνοίᾳ νεικέων ἐπώνυμον. *Recte tibi pater Polynicis nomen indidit diuino nutu tracto a litibus nomine.*

Polonia magnæ Sarmatiæ pars a planitie, quam ipsi vernacula lingua nominant *Pole*, est appellata, *teste Vadiano cum in doctissimis commentariis, uis in Melam, tum in topographica epitome, totius orbis.*

Polus Duo sunt poli totius mundi, quos Arati interpres τὰ τοῦ ἄξονος πέρατα, id est, *axis* seu *diametri mundi* extremitates appellat, dictique ἀπὸ τοῦ πολεῖν *vertendo.* Circa polos enim vertitur mundus. Hi, vt dixi, duo sunt, vnus conspicuus Boream versus & *Arcticus* dictus ἀπὸ τῶν ἄρκτων vrsis: alter *Antarcticus* oppositus priori & ἀφανής. Vnde Poeta:

Mundus vt ad Scythiam, Ripheasque arduus arces
Consurgit, premitur Libyæ deuexus in Austros:
Hic vertex nobis semper sublimis, at illum
Sub pedibus Styx atra videt, manesque profundi.

Et Aratus in Phœnomenis:

περὶ δ' οὐρανὸς αὐτὸν ἀγινεῖ
καί μιν πειραίνουσι δύω πόλοι ἀμφοτέρωθεν,
ἀλλ' ὁ μὲν οὐκ ἐπίοπτος, ὁ δ' ἀντίος ἐκ βορέαο,
ὑψόθεν ὠκεανοῖο.

Interpres ibidem: *πόλοι δὲ εἴρηνται, διὰ τὸ περὶ αὐτοὺς τὸν οὐρανὸν στρέφεσθαι. γραμμὴ δέ ἐστιν εὐθεῖα, ἀρξαμένη ἀπὸ σημείου, καὶ εἰς σημεῖον λήγουσα. ἀπὸ γάρ τινος ἀρχῆς ποιησάμενοι τὴν ἀρχὴν τῆς γραμμῆς, εἴς τι τέλος ἐλήξαμεν. ἡ οὖν εὐθεῖα γραμμὴ τοῦ ἄξονος τοὺς δύο πόλους ἔχει, τοὺς ἀπὸ σημείου εἰς σημεῖον. Poli sunt dicti, quod circa eos vertatur cœlum: Hoc enim τὸ πολεῖν. Recta autem est linea ab vno puncto incipiens & desinens in alterum. Cum enim initium lineæ ab aliquo principio sumserimus, in finem quoque aliquem desinamus necesse est. Recta itaque linea diametri mundi duos habet polos, quippe ab vno signo ad aliud.*

Polydamas proprium nomen παρὰ τὸ πολὺ δαμάζειν, *quod multum domet.*

Polyhymnia Musarum vna non deflectenda ἐκ πολλῆς μνείας, id est, *multarum rerum memoria*, iuxta Fulgentium, sed a copia cantilenarum in laudem Deorum, quas hymnos vocant, vt *multum* eisdem Græcis est, πολύ.

Polypus piscis voracitate infamis, quod famis impatiens, si non suggeratur alius cibus, seipsum comedat, *teste Hesiodo ἐν ἔργοις & Oppiano in Halieuticis*, a multis pedibus, πολλῶν quippe ποδῶν, appellationem habere dicitur. Nam & Heledonem speciem eius faciunt etymologici Grammatici dictam ἀπὸ τοῦ ἑαυτὴν ἔδειν *quod seipsam edat*, inserta per Pleonasmum .l. litera. Saxis hic adhærescens alium atque alium, imo semper similem iis, quibus appropinquauerit, colorem exprimit, vt *omnium horarum homo*, qui accommodare se nouit variis hominum moribus, Polypi mentem obtinere feratur. Quare etiam adulatorem vocat Polypum Magnus Basilius *libro de gentilium lectione.* Quod ille pariter colorem, hoc est, mores ad audientium voluptatem demutet. Ab hoc pisce *Polypus* dictus est *tumor præter naturam genitus in naribus,* quod eius carni colore & consistentia, tum reliquis accidentibus similis sit, multas habens radices, vt ille pedes. Quin vt ille venantes vlciscitur suis acetabulis apprehendens illorum manus, ita hoc vitium laborantium obstruit nares, vt spirent difficulter & loqui ęgre possint. Color quidem eius est

est varius, aliis albidus, aliis subflauus, aliis subruber. Substantia pariter aliis mollis, & quodāmodo fluida, aliis durior & magis contracta. Meminit & Pollux huius affectus his verbis: νόσημα δὲ ῥινὸς, τὸ μὲν ἐκ ψύξεως, κόρυζα καὶ κατάῤῥους. τὸ δὲ διαίτιον, πολύπους. Generatur autem iuxta Galenum *ex crassis & lentis humoribus.* Alii tradunt recentibus vlceribus neglectis carnem excrescere, quæ nuncupatur σάρκωμα. Ea cum longitudine ita excreuit, vt iam e naribus propendeat foras, aut in fauces relabatur, polypus est. *Hæc ita Medici.*

Pomarium hortus consitus pomiferis arboribus. Naso in transmutationibus. *Id metuens solidis pomaria clauserat Atlas Montibus.* Et Flaccus carminum *1.* Vda dixit *mobilibus pomaria riuis.* Sed & locum significat, in quo reponuntur poma. De eius situ & quo pacta seruentur poma, vide Vitruuium, *lib. 1. cap.* 4. Plinium *lib. 15. c.* 16.

Pomerium quasi *post murum, vt Auctor est Varro, astipulante Liuio decad. prima, libro primo, vel, vt Festus,* quasi *promurum* est dictum, id est, *proximum muro.* Agellius definit ex auspiciorum libris esse *locum intra agrum effatum per totius vrbis circuitum, pone muros, regionibus certis determinatum, qui faciat finem Vrbani auspicii.* Varronis etymon approbat Plutarchus in Romulo his verbis:

Τῇ μὲν οὖν γραμμῇ τὸ τεῖχος ἀφορίζουσι, καὶ καλεῖται κατὰ συγκοπὴν πωμήριον, οἷον ὄπισθεν τείχους, ἢ μετὰ τεῖχος, *hac linea describitur murus, vocaturque ea pomerium, syllaba vna abscissa, quasi a tergo muri, vel post murum sit.* Proferre pomerium erat veteribus, *vrbis mœnia ampliare.* In eo autem Romani nullum patiebantur ædificium fieri.

Pomona, auctoribus Varrone & Festo, pomis præerat, a quibus & illi nomen, proprium illa habebat flaminem, qui *Pomonalis* dicebatur. Seruius scribit ex Fabulis deam hanc Picum regem amasse eiusque sortitam esse coniugium. Meminit & eius Ouidius *Metamorphos. 14.* his verbis:

Rege sub hoc Pomona fuit, qua nulla Latinas:

Inter Hamadryadas coluit solertius hortos,
Nec fuit arborei studiosior altera fœtus.

Vnde tenet nomen. Sic *Bubona*, boum Dea, *Mellona*, mellis.

Pompa rerum progredientium ordo, vel etiam solennis apparatus & ostentatio, in triumpho, origine Græca est dictio. Nam πομπὴ est *deductio*, ὁδηγία, qualis fieri solet in triumpho, aut publicis supplicationibus. Hinc Etymologicon magnum: λέγεται δὲ πομπὴ καὶ ἡ μετὰ σταυρῶ λιτὴ. Cicero in Pisonem: *Quid tandem habet iste currus? Quid legati in equis & tribuni? Quid clamor militum? Quid tota illa Pompa?* Virgilius in Georgicis. *Ad delubra iuuat solennes ducere Pompas.* Transfertur etiam ad res alias, vt cum Cicero inquit Offic. 1. *Cauendum est, ne aut tarditatibus vtamur in ingressu mollioribus, vt similes Pomparum ferculis esse videamur, aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates.* Idem. *Sed iam e Pompa in veram aciem descendamus.* Plautus in Curcul: *Quo te hoc noctis dicam proficisci cum isthoc ornatu, cum hac Pompa Phædrome.* Dicimus & funebrem Pompam & sacrificiorum, quæ Diis fiebant, qualis *Megalesiaca* fuit, in qua simulacrum Cybeles deferebatur in circum cum aliis quibusdam nominibus, vt & in Cereris Pompa, & Veneris, cui potissimum assurgebant amantes, id quod docet Ouidius his potissimum versibus:

Sed iam Pompa venit, linguis animisque fauete,
Tempus adest Plausus, aurea pompa venit.
Prima loco fertur sparsis Victoria pennis?
Huc ades, & meus hic fac Dea vincat amor.

Pompeia portic' exstitit Romæ, structa scilicet a Pompeio, vt solebant olim erigere eiuscemodi structuras, quo ambularēt in iis homines. Talis inter ceteras maxime admirationis porticus Corinthia fuit ad circum Flaminium erecta a Cneio Octauio, atque ita appellata propter Corinthium æs, quod in columnis conspiciebatur, celebris insuper Antiphili pictura, quam in ea Cadmum ac Europen pinxisse scribit Plinius.

Pomponii. Quatuor filios genuisse legitur Numa Pompilius, qui omnes honestis familiis nomina dederint: *Calphum*, a quo Calphurnii sint dicti: *Pinum*, a quo Pinarii: *Mamercum*, a quo Mamerci: & *Pomponem*, a quo Pomponii. Fuit id nominis Pomponio Attico Equiti Romano & Ciceronis imprimis amico, item Pomponio Læto Romanarum antiquitatum admodum sua ætate perito.

Pomum dictum est Isidoro ab opimo, id est, a copiæ vbertate Varroni, quod *poscat potum*. Generale hoc esse vocabulum omnium fructuum, qui esui apti nascuntur ex arboribus, siue molli sint cortice, siue duriore, volunt nonnulli. Nam & nuces & ficus, & vuas cum duracinas, tum quas τρωξίμας vocant, eius appellatione complectitur Iurisconsultus. Videtur idipsum innuere Ouidius *Metamorph.* 14. cum de Pomona loquitur his verbis: *Non syluas illa, nec amnes, Rus amat, & ramos felicia poma ferentes.* Quanquam Macrobius & Seruius distinguentes poma appellent ea, quæ molli tegũtur cortice: nuces, quæ duriore. *Melimela* a mellis sapore sunt dicta, quod μέλι sit *mel*, μῆλα *mala*. *Mattiana*, quæ se Romæ demiratum narrat Athenęus, a Mattio inuentore Plinius nominata putat. *Gestiana* item & *Manliana* a Gestio & Manlio sunt appellata, quod isti talibus in serendis pomis fuerint insignes. Similiter Appiana ab Appio e *Claudia* gente sunt nominata, *Claudiana* a Claudio, *Sceptiana* a Sceptio, *Quiriana* a Quirio. A patria Persicis malis est nomen, Item Camerinis, Græculis, Sentinis, vt a colore Roseis, ab Appiorum similitudine Melapiis, a figura orbis in rotunditatem circumacti orbiculatis, quæ Græci a patria Epirotica vocant, ab effigie mammarum Orthomasticis, vt taceam de reliquis generibus, quæ fere sunt innumera. In Historiis proditur Philippum & filium eius Alexandrum fuisse φιλομήλους. Apud auctores, maxime Poetas, amoris signũ est pomum. Vnde apud Virgilium Menalcas: *Malo me Galatea petit.* Tribuit eidem *malorum iactum* Theocritus. Malo etiã

Hin forte *Pontificium* apud veteres pro iure & poteſtate faciendi accipi ſolitum, *vt colligit Alciatus ex Conſtantini ſanctione*, quæ exſtat in Codice Theodoſiano, vbi de *maternis bonis* loquitur. Ad numerum Pontificum, quod attinet, quatuor tantum inſtituti traduntur à Numa, qui omnes erant Patricij, nec diu creari licuit, niſi à patribus, *vt ſcribit Feneſtella*. Tandem quatuor etiam alios ex plebe Pontifices creari placuit, M. Valerio & Q. Apuleio Conſulibus, vbi plebs tribunitiis rogationibus maximorum quorumcumque honorum partem obtinuiſſet. Vnus tamen omnibus præfectus fuerat à Numa, iſque *Pontifex Maxim.* appellabatur. Habebat idem ſacra omnia exſcripta, *quibus hoſtiis, quibus diebus, ad quæ templa ſacra fieri deberent, vnde ſimul eroganda pecuniæ ſumptus oporteret fieri.* Orta quæſtione de religione & ſacris, conſulebat eum populus. Vnde & Dionyſius *libro 2. Pontifices de omnibus cauſis ad ſacra pertinentibus iudicant, tam inter magiſtratus ſacrificos, quam inter priuatos homines, nouaſque leges de ſacris arbitratu ſuo condunt, ſicubi deſtituuntur ſcriptis legibus: Magiſtratus, penes quos ſunt ceremoniæ, ac ſacrificia, ſacerdoteſque omnes examinant: Miniſtros quoque ſacrorum in officio continent, ne quid præter ſolennes ritus faciant. A profano etiam & imperito vulgo conſuluntur de cultu Deorum ac geniorum, aliiſq; religionibus, Quod ſi quem animaduertant præſcripta ſua contemnere, eum mulctant pro magnitudine delicti. Ipſi nullius poteſtati ſunt obnoxij, nec tenentur ad reddendam rationem vel Senatui, vel populo. Id genus ſacerdotes, ſiue ſacri Doctores, ſiue ſacrarum legum conſulti, ſiue ſacrorum cuſtodes recte dicendi ſunt. Ego Hierophantas noſtris appellari dixerim. In defuncti locum alius ſolet ſubrogari, non populi ſuffragiis, ſed qui collegio maxime videatur idoneus ex omni numero, nec niſi inauguratus ad ſacerdotium admittitur.* Hæc ille, quibus conſimilia fere refert Cicero in Oratione *pro Domo ſua* ad Pontifices: Aſtipulantur Canonici Scriptores, cum eandem poteſtatem ipſi tribuunt in omnes Eccleſiaſticos ordines, ritus ac ceremonias, qui *Maximus* habetur *Pontifex* inter Chriſtianos. Eſt enim Papa ſupra

omne concilium & statuta, *cap. significasti, de Election.* solus supra ius dipensat, *cap. proposuit, de concess. præbend.* principem secularem deponit, *cap. ad abolendam. de hæredi.* Ipsius sententiæ ab omnibus seruandæ *XCIII. dist. si inimicus:* Non licet alicui disputare, de ipsius iudicio. *CXVII. q. IV. si quis suadente:* Noua religio omnis ab illo est confirmanda *XII. Dist. præceptis.*

Dicitur quoque apud Max. Romanum Pontificem olim extitisse tabula, in qua Solis & Lunæ defectus, anni pariter mensium, Fastorumque ratio perspiciebatur. Estque notandum (nam in eo ab hodierno pontifice differre videtur) quod peractis sacris licitum fuerit eum in ius vocare, sicut Vlpianus prodit, *l. 2. ff. de in ius vocando*: Primum Maxim. Pontificem legit Numa, *teste Liuio.* Numam Marcium M. F. Ex plebe autem primus creatus est Pontifex Maxim. T. Coruncanus, post quam in multos, tam patritios, quam pleibeios, vsque ad C. Iulium Cæsarem dignitas ista fuit collata. Eo mortuo vi pontificatum inuasit Lepidus, post lepidum suscepit Augustus, etsi Lepido viuo nunquam, multis interim vrgentibus, recipere voluerit, *teste Tranquillo.* Post Augustum omnes Romani principes seu Imperatores supremam hanc diuinarum rerum auctoritatem & susceperunt, & Maxim. Pontifices se appellari sunt passi, inter Christianos Constantinus, Constantius, Valentinianus, Valens & Gratianus, quorum vltimus tamen se Maxim. Pontificem appellari vetuit, *vt Zosimus refert.* Perstitit autem Romæ Pontificum collegium, vsque ad Theodosij senioris tempopora. Inde inualescente in dies religione Christiana reditus eorum omnes applicati sunt fisco. A Pontifice porro nomen est cœnæ Pontificali omni lautitiarum genere instructæ, cuius descriptio exstat *libro tertio apud Macrobium.*

Pontina tribus à Pontia vrbe est dicta. *Festus.*

Pontus, πόντος, ἀπὸ τοῦ πνέω, quod est *spiro*, Sunt enim in eo αἱ πνοαὶ καὶ οἱ ἄνεμοι. Videri possit quoq; à πίω descendere

πιότος.

πνότο, per metathesin πόντος. cuius Etymologicon monet. Vel pontus, ἀπὸ τοῦ ποντίζειν, quod *mergere* significat. Alij deducunt, ἀπὸ τοῦ πόνου, id est. *labore & molestia*, quam illi exantlare coguntur, qui nauigant mare. Vnde Homerus de Vlysse: Πολλὰ δ' ὅγ' ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα ὃν κατὰ θυμόν. Etymologicon addit: ἢ παρὰ τὸ πίνω, ὁ πίνων τοὺς κινδυνεύοντας, quod *pontus periclitantes bibat*, hoc est, *absorbeat*.

Popina locus desidiæ, luxuriæ & commessationi destinatus, in qua qui versantur, *Pepiones* dicuntur, appellationem trahit à popa, quæ vox Persio pinguedinem aut hominem pinguem significat, alias sacrorum ministrum, qui victimas immolat.
Propertius: *Succinctiq; calent ad noua sacra popæ.*
Spartianus in vita Getæ: *Percußit hostiam nomine Antonius.* Hinc & vncta dicitur popina Horatio *infamis*, *fœda & turpis* Manilio. Etymo autem nostro cedent, velint, nolint, qui inepte deriuant, ἀπὸ τῆς πείνης, id est. *fame*, ne plane habeantur insipidi, aut expertes rationis.

Poples pars pedis opposita genu, quod post plicetur, nomen inuenit.

Populus. Qui hoc nomen deriuant ἀπὸ πολλῶν πλειόνων, *multo pluribus, eo quod omnes ordines complectatur*, non sunt omnino vani. Differt enim à plebe, sicut genus à specie, patritijs ei cum Senatoribus adnumeratis. qui plebis nomine alioqui excluduntur. Isidorus, dictum putat, quasi πολίτων ἀθροισμὸν, *ciuium cœtum.* Exactis regibus distributus fuit populus Romanus, in tres omnino ordines, Senatorium, Equestrem & Plebeium, *vt ex 26. Liuij apparet*, cum ante in Patritios & Plebeios tantum esset diuisus. Pactiones effecerunt postea, vt quidam *Optimates*, nonnulli *Populares* appellarentur, rursus à iure imaginum *Nobiles*, *Noui*, *Ignobiles.* Erat enim imaginum ius nihil aliud, quam ius nobilitatis, quo carebant, vt & maioribus, homines, noui ex telonio, (vt ita dicam) oriundi. Ideo Polybius definit *imaginem*, *esse viri alicu-*

ius insignis simulachrum oris similitudinem referens coloribus pigmentisque artificiose adumbratam, quod ligneo armario in parte domus celebriori includebatur. Porro diuisus populus fuit in curias triginta, tribus triginta quinque, & classes quinque: Conuentum populi, cum suffragiorum aliqua de re ferendorum gratia, non vt ludos spectaret, conueniebat, soliti fuerunt appellare comitia, *de quibus suo loco sat multa.* A populo Iuno *Populona* seu *Populonea* cognominata, quippe quam populus precabatur, *vt innuit Martianus*: *Populifugia* dixerūt diem, quo populus repente fugit. Multa in hanc rem Plutarchus in Camillo simul & Romulo, vt & Ouidius Fastorum 2. cum ita canit:

Est locus, antiqui capreæ dixere paludem:
Forte tuis illic Romule iura dabas.
Sol fugit, & remouent subeuntia nubila cœlum,
Et grauis effusis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus æther.
Fit fuga rex patriis astra petebat equis.

Popularia sacra sunt, *vt ait Labeo*, quæ omnes ciues faciunt, nec certis familiis sunt attributa, qualia *fornacalia, parilia, laralia*. Sed hæc apud Festum.

Porcia lex à M. Porcio Trib. plebis lata cauebat, *ne quis magistratus ciuē Romanū virgis caderet necaretue, sed damnato permitteret exilium, cum antea ceruix insereretur furcæ, corpúsq; virgis cæderetur ad necem.* faciunt eius mentionem Dio, *libro 45.* Cicero *pro Rabirio*, Liuius *libro decimo*, fuitque lata Anno ab V. C. DLIV. post Porciam legem tulit aliam C. Sempronius Gracchus, ne quis ciuis Romanus iniussu populi morte mulctaretur: Item, *vt de eo magistratu constitueretur quæstio, qui indicta causa animaduertisset in ciuem Romanum.* Tanta itaque libertas vel potius dignitas cum esset concessa ciuibus, haud mirum, si ad ius ciuitatis adipiscendæ summo studio aspirauerint exteri *Latini, Itali, Hispani, Germani*, nec temere aut desultorie impartire voluerint, imo lege Claudia peregrini, qui clam irrepse-

repſerant eiecti fuerint ciuitate, *vt Cicero teſtatur pro Balbo.*

Porcus quaſi *ſpurcus*, Porca *ſpurca*. Ingurgitat enim ſe cœno, & luto emergit, vt *loquitur Iſidorus.* Vnde Horatius: *Et amica luto ſus.* Ob hanc eius ſpurcitiem tantæ abominationis animal fuit Ægyptiis, vt, ſi quis eum vel incuria tetigiſſet, ſtatim ſe fluuio ablueret, imo templis prohiberentur ſubulci. Apud Romanos quoque ſine piaculo porcum tangere non poterat Flamen Dialis, idemque Scythis erat contemptui. Et in lege Dei eſu eius interdictum Iudæis, vt abſtinendum ſibi eſſe ab omnibus voluptatum fæcibus admonerentur, aut potius euitandas eſſe cauilloſas Sophiſtarum nugas, atque argutias iuxta Philonem, qui inhærentes luto ita fere in eo voluntantur & computreſcunt, vt quidem ægre aut nunquam auelli poſſint turbidam illam exoſi diſputationem, quæ nihil in ſe limpidi aut veri habet. Inter populos olim fœdus iniri, & pax firmari ſolebat cæſa, *quod ait Virgilius*, porca, cui *Ouidius 2. de Ponto*, & Tranquillus *in vita Claudij* aſtipulantur, tametſi Liuius *porcum* nominet. Mactabatur & Cereri, quod magnam paſtu ſuo ſegetibus inferret cladem. Hinc Ouid. Faſtor. 1.

Prima Ceres auida gauiſa eſt ſanguine porcæ,
Vlta ſuas merita cæde nocentis opes.

Propudiatus porcus dictus eſt, *vt aſſerit Capito*, qui Claudiæ gentis velut pulpamentum, & exolutio omnis recontractæ religionis eſt: *Præcidanea porca*, quam immolare ſolebant antequam nouam frugem inciderent. Pridie enim eius diei, quo mactabantur ſolennia ſacrificia, cædebantur hoſtiæ, quas *Præcidaneas* vocabant, *vt eſt author Pompeius*: Vt à præcidendo nomen acceperint ſuum. Eligebantur autem ad ſacrificia porci maiores, qui dicebantur eximij, *teſte Donato*, ſicut *boues*, tales *egregios*, *oues* dicebant *lectas*. Solebat quoque initio nuptiarum à noua nupta, & nouo marito immolari porcus in Hetruria, id quod Priſci Latini feciſſe pariter leguntur cum Græcis

in Italia. Romani inter militaria ſigna habuerunt quoque animalis huius effigiem, quinto videlicet loco, eo quod confecto bello cæſa porca fœdus firmare ſolerent, vt antea dictum. Apud Ariſtophanem, ſicut & alij animaduerterunt, inuenias χοιρὸν, id eſt, *porcum*, pro *muliebri* accipi *natura*, hoc eſt, pro ea parte, qua ſunt mulieres. Vnde *ſubare* nequitiæ verbum, quo eſt vſus Horatius Epodis. *Porcas, quæ in agris fiunt*, ait Varro dici, *quod porrigant frumentum.* Fiunt autem inter duos ſulcos. Appellantur etiam hoc nomine rari ſulci aquæ deriuandæ cauſa facti, eo quod *porcant*, id eſt, prohibeant, ne aqua noceat frumentis.

Porricio quaſi porro iacio. Verbum olim ſolenne ſacrificantibus. Virgilius: *Extaque ſalſos porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.* De hoc verbo & carmine Virgilij erudite diſſerit Macrobius *Saturnal. 3. cap. 2.* quem, qui plura volet, leget attente.

Porta Iſidoro dicta: *quod poßit aliquid per eam importari, vel exportari*, eſtque proprie vrbis vel caſtrorum. Horum autem quatuor potiſſimum fuiſſe apud Romanos, indicat Liuius Hiſtoriæ ſuæ 40. his verbis: *Ad quatuor portas exercitum inſtruxit.* Inter eas prima dicebatur *Prætoria*, vel *Quæſtoria* à prætorio vel quæſtorio ducis, prout prætor aut quæſtor caſtris, aut legionibus præerat, eaque vel ſolem orientem ſpectare, vel è conſpectu hoſtium dirigi conſueuit. Ammianus *libro vigeſimo quinto*: *Auſi inter hæc equitum cunei, porta perrupta Prætoria, prope ipſum tabernaculum aduenire.* Ea vero exercitum educi ſolitum in prælium, notauit Feſtus. Sed & Liuius: *Q. Fuluius Flaccus legatus cum dextra ala ad Quæſtoriam portam poſitus. Diſco hinc hoſtibus oppoſitam & obuerſam fuiſſe, quo expeditior eſſet eruptio.* Contra Decumanam auerſam inuenio. De ea Tacitus *Annalium primo*: *Vt cuncti ruerent ad portas, quarum Decumana maxime petebatur, auerſa hoſti, & fugientibus tutior.* Dicta Decumana nonnullis, eo quod eſſet maxima,

xima, ſicut *fluctus Decumanus* & *oua Decumana*, vel potius à cohortibus decimis. Per hanc portam ſecundam educebantur facinoroſi & deſertores, vt pœnis militaribus coerciti exemplo eſſent aliis. Eadem ex diametro prætoriæ erat oppoſita, *vt ad Tacitum doctiſſimus vir Lipſius animaduertit*, Eſtque Liuio Extraordinaria, *libro vndecimo, vt idem notat in Militia Romana, libro 5. Dialogo 5.* Tertia autem Principalis dicta. Sed vnde? Lipſio à *Principiis*, quibus reſpondebat, quaſi *principialis*, non quod eſſet principalis, id eſt, primaria, cum de ea haudquaquam recte hoc affirmetur: Alijs vero à principibus & ſummis ducibus, qui per eam velut per poſticum educebant ordines ſuos ad opem illis ferendam, qui laborabant redacti in anguſtias. Quapropter volunt & viam, quæ ferebat ad illam, dictam principalem.

Quarta tandem *Quintana*, cui Lipſius (qui cum Turnebo principales ſtatuit duas, vnam ad læuam, alteram ad dextram, nominans eaſdem *Laterales*) etiam nomen *Principalis* áttribuit. Per iſtam ſolitus eſt conuehi commeatus in caſtra, rerumque vtenſilium copia, quæque bello forent vſui, *teſte Alexandro ab Alexandr.*

Leo tamen Imperator *libro de bellico apparatu*, præter has quatuor maiores & publicas portas (*vt nominat*) ſcribit paruas portas: fuiſſe complures. Intelligo, quandoque pro re nata, & circumſtantiarum diuerſitate fieri id potuiſſet, at non ſemper id factum: Vel ſi factum multoties habitam præcipue rationem inſigniorum portarum quatuor, reliquarum vero minorum nullam mentionem factam ab auctoribus, quod præ eximiis illis magnitudine viſendis portis quatuor ſemper in caſtris erigi ſolitis, exigente ita neceſſitate, habitæ non fuerint portarum inſigniorum numero, vel quia nulla extiterunt earum nomina, quibus prodere eas, vt cæteras illas potuerunt auctores.

Quantum ad oppidorum portas, vult Vitruuius earum

itinera non eſſe directa, ſed σκαιὰ, *libro primo, de architectura, capite quinto.* Facit enim hoc ad oppidorum tuitionem. Vrbs Roma in ſuis cunabulis tres tantum portas agnouit, Carmentalem ſeu Sceleratam, Pandanam, & Mugoniam. Inde, cum ſæpius prolatum eſſet Pomœrium, extiterunt per omnem ambitum numero triginta quatuor, prout auctores prodiderunt. Tandem adiicio, portas ciuitatis ab aliquibus non habitas *ſanctas*, quod per eas efferrentur mortuorum cadauera. Olim enim efferre ſolebant mortuos, & ſepelire extra ciuitatem. Vnde intra Delon non licitum fuiſſe cremare aut humare defunctos, ſcriptum reliquit Strabo *Geograph. 10.* Et Plutarchus ſcribit in *Arato*, intra Sycionis mœnia neminem *veteri* lege potuiſſe humari, conditum tamen ſepulchro Arati cadauer ex Apollinis reſponſo.

Portentum, quod proprie res eſt, mirabilis ſupra & contra communem naturæ curſum, rem non præſentem, ſed futurum reſpiciens tempus, nomen habet, quod ea, quæ porro ſunt, quaſi intentet, vel quod porro tendat, hoc eſt, portendat. Cicero *2. de natura*: *Prædictiones & præſenſiones, quid aliud declarant hominibus, niſi ea, quæ fiunt, oſtendi, monſtrari, portendi, prædici? Ex quo oſtenta, monſtra, portenta & prodigia dicantur?* Eandem nominis originationem apud eundem inuenias. 1. *de diuinatione.* Veteres Grammatici dictum volunt non ſolum quod portendat, ſed etiã quod iam apportet aliquid. Portenta rerum fieri dicuntur ex Pauli apud Feſtum auctoritate, cum ſolita corpora raro ſe oſtendunt: vt cometæ, turbines, barathra, ſereno cœlo facta tonitrua. In hanc rem videndus & Iſidorus *libro vndecimo, capite tertio.*

Porticus dicta Iſidoro, quod ſit quaſi porta, vel quod ſit aperta, aliis *à portu*, vt infra dicetur. Ad inambulationes enim & vmbras, talia ædificia à veteribus cũ Græcis, tum Romanis erecta tradunt auctores. Inter cæteras maximæ admirationis fuit Romæ *Porticus Corinthia*, à Cneio Octauio ad circum flaminium erecta, & ab ære Corinthio,

quod

quod inductum erat columnis, ſic appellata. Viſa eſt & porticus cognomento Perſica Lacedæmone, quam Pauſanias Ageſipolidos filius Platæo prælio eſt conſecutus, cum parua manu ingentes hoſtium copias profligaſſet, in cuius præclari facinoris memoriam ſtatuat. Habitu Perſico pro columnis huic ædificio ſubiecerunt. Athenis viſa fuit porticus pœcile, æneo Mercurio & aliis picturis celebris, vbi & Marathonia pugna erat depicta. Generaliter appellabant Græci στοὰν: Vnde Stoici Philoſophi, vel οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς φιλόσοφοι Philoni: *libro de mundo.* Illi quippe in ea Philoſophari ſolebant, & ad Zenonem confluere, *vt tradit in eius vita Diogenes.* Sed hæc ipſemet ποικίλη, quæ alio nomine πεισιανάκτειος audit. Olympiæ dicitur, alia fuiſſe *Heptaphonos* dicta à voce, quæ conclamata per ſeptem orbes ruptis ſpatiis eandem multiplicato ſono referebat. Inuenio quoque *Porticus centenarias* & *miliarias* dictas à paſſuum multitudine vel longitudine, vt *quidam volunt*: Etſi Pomponius Lætus *Romanarum antiquitatum vir peritiſſimus in hiſtoria Roman. compendio* ſcribat hoc fere modo: *Theatrum Pompeij arſit, & ei propinquum Hecatonſtylon centum columnarum in campo Martio opus. Centenariam porticum* appellabant.

Portitor, qualem apud Inferos Charontem fuiſſe fabulantur Poetæ: idem qui Græcis πορθμεὺς, quo ipſo nomine Charon quoque dici conſueuit, Luciano. Quod huic ſoluitur vectigal, eſt *portorium*, nempe merces pro traiectu, quam & *naulum* dicebant indi ſolitum in os defuncti, ne pertingentes ad cymbam Charontis animæ relinquerentur in littore. O ſtultam ſuperſtitionem. Nomen vtrumque bene coniunxit Plautus in Trincum, inquit: *Solutum eſt portitor, iam portorium.* Meminit huius rei Apuleius, *6. de aſino aureo.*

Portunus vel *Portumnus* Deus à portu appellationis originem habet, *teſte Cicerone, 2. de Natura Deorum.* Quamquam non deſint, qui legant à *Porta.* Etenim quidam pro portarum Deo habebant, clauem in manu eius propterea

fingentes. Alij à portando deducunt. At verius etymon prius, quod portibus esset præfectus hic Deus alio nomine palæmon. Nam in hunc versum esse Melicertam, voluntate numinum, sicut Ino in matrem *Matutam* siue *Leucotheam* versa fuit, legimus in fabulis, maxime *4. Metamorphoseon.* Idem Fastorum 6.

Leucothee Graijs Matuta vocabere nostris:
In portus nato ius erit omne tuo.

Ædes eius Romæ fuerunt duæ, vtræque in vndecima vrbis regione, vna rotunda ad pontem Æmilium, altera apud Apollinem Cœlispicem & Herculem Oliuarum. Ad pontem Æmilium res quoq; diuina ipsi fieri consueuit, eidemq; portumnalia instituta, de quibus Varronem vide *4. de lingua Latina.* Certum quoq; ipsi facta esse vota à nautis pro incolumi nauigatione.

Portus locus conclusus, per quem importantur aut exportantur merces. Hinc auspicium nominis. Veteres etiam domos vocabant partim insulas, partim portus. Hinc angi portui nomen, quasi per quem propter angustias nihil agi possit in portus. Aliqui etiam *Porticus* nomen ab eadem portus significatione deriuant.

Positiones articuli apud Practicos iuris, consuetudine magis, quam iure inductæ, *iuxta Bartolum, l. 2. ff. de iure calum.* cum quidem interrogationes tantummodo instituendi iudicij, non litis decidendæ gratia admittantur, arcessere videntur nomen à *ponendo*, id est, *proponendo.* Quo modo ponere casum, id est, *proponere*, tritus est loquendi modus. Vtcunque: Quando proponuntur interrogando, videntur etiam originem trahere ex istis, quas modo dixi, interrogationibus. Græce recte dixeris theses, ἀπὸ τοῦ τιθέναι, vel θεῖναι.

Possessio ex mente Pauli vel potius Labeonis est appellata à pedibus, quasi positio, quia naturaliter tenetur ab eo, qui ei insistit, quam Græci κατοχὴν dicunt, *l. 1. ff. de acquir. vel amit. possess.* Haloander & alij legunt à *sedibus*: vt sane ea ratione deriuari queat à *posse* & *sedere.* Vnde mutare sedes,

des, item capere & occupare ſedes dicimus etiamnum. Nihil illi commune habere exiſtimant, cum pedibus τὴν κατοχὴν, ideoque reprobant & damnant etymon iuxta ſcriptionem priorem deriuatam à pedibus. Sed enim hæc verba, *quaſi poſitio*, ad pedes alludunt, qui proprie dicuntur poni. Cicero *Philippenſ. 3. Hodierno die P. C. longo interuallo in poſſeßionem libertatis pedem ponimus.* Hæc Ciceronis auctoritas facit, vt primam ſententiam illam & lectionem haudquaquam repudiem. Loquitur autem de naturali poſſeſſione, quæ dicitur & corporis poſſeſſio, *l. 25. §. fin. ff. de acquir. vel amitt. poſſeß.* Differt ab ea ciuilis, quæ in iure conſiſtit, *l. ſi quis ante conduxit, eodem titulo.* Dominique affectu & animo tenetur. Ælius Gallus apud Feſtum definit *vſum eſſe fundi aut ædificij*, quæ verba Feſtus paulo inferius declarans poſſeſſiones dicit appellari *agros late patentes, publicos priuatoſque*, qui non mancipatione, ſed vſu tenebantur, & vt quiſque occupauerat, poſſidebat. Vt inde probetur poſſeſſionem *fundum* dici, qui nobis per vſucapionem eſt acquiſitus, & cuius proprietatem non habemus, cum vſucapione non vera proprietas, ſed adiecto quædam dominij transferatur. Proprie poſſidentur res corporales. Hinc Baſilica definiunt, νομὴν σωματικοῦ πράγματος κατοχήν. Sed aliud eſt poſſidere, aliud eſſe in poſſeſſione, nec duo eiuſdem rei poſſeſſores in ſolidum eſſe poſſunt.

Poſthumus, qui poſt humatum patrem in lucem eſt editus, *l. 3. §. 1 ff. de iniuſt. rup. & irr. fac. teſtam.* Talis eius vocabuli vſus in Plauti Aulularia. Etſi Ceſellius vindex eum eſſe voluerit, qui eſt natus loco poſteriori, ſententia ſua confirmata hoc carmine Virgiliano:

Primus ad auras
Æthereas Italo commixtus ſanguine ſurget
Sylnius Albanum nomen, tua poſthuma proles,
Quem tibi longæuo ſerum Lauinia coniux
Educet ſyluis regem, regumq́; parentem.

Hanc Cesellij sententiam vult Turnebus approbari & stabiliri ab Ausonio Poeta, qui illam prolem nominat supremam, quam Virgilius posthumam vocat adiectiue, *Æneid. 6.* Quamquam inter cætera hoc quoque erratum Cesellij notare voluerit Apollinaris Sulpitius, vt *erudite explicat Agellius libro 2. capite 16.* tacite tamen perstringens & limitans dicta Apollinaris, cum aliud esse dicit longum æuum, aliud perpetuum. nec Deos dici longæuos, sed immortales. At enim Cesellium tuetur rursus, legis Velleiæ caput cum primum, tum secundum. Ibi enim posthumus non solum est is, qui nascitur post testamentum patre viuo, sed etiam qui ante testamentum est natus, si postea viuo patre in sui hæredis locum succedat. Retinui hic veterem scribendi rationem cum aspiratione in medio, eam potissimum ob causam, vt conueniret etymo. Nam nec ipse Cuiacius diffitetur *Obseruat. lib. 3. cap. 4.* vbi de hoc vocabulo prolixe agit, eum quoque posthumum dici, qui est natus post mortem parentis, *auctore præsertim* Plutarcho, qui πόστυμον appellari ait ἐὰν τεθνηκότος πατρὸς γένηται, in Coriolano & Sylla quod ipsum pariter Vlpianus, Caius, S. Pompeius, & Varro tradunt. Sed auctor ille in Sylla aliis vtitur verbis. Definit enim & nominat, τὸν ὕστερον τῶν πατέρων τελευτῆς γενόμενον, tametsi sensum exprimat eundem cum illa descriptione priori. Eandem amplectitur sententiam Festus, post Festum Isidorus. Cicero etiam pro A. Cecinna filium posthumum appellat, qui natus erat defuncto patre, dictusque posthumus C. Rabirius natura Curij filius, adoptione Rabirij, qui & repetundarum est accusatus. His, *inquam*, omnibus confirmatus perstiti, cum multis literatis in scriptura priore. At Cuiacius & alij nonnulli malunt scribere, *Posthumus*, reiecta aut extrita aspiratione. Quippe ita nuperrime scriptum inuenit Sigonius in antiquissimis exemplaribus Tit. Liuij, & in lapidibus. Græcis quoque πόστυμος, non πόσθυμος, est idem. Multum quoque blandiri videtur illis, quod Iurisconsult. non solum eum post-

posthumum vocent, qui mortuo patre est natus, verum illum etiam, qui post testamentum patris est natus τηλυγέτην, hoc est, vltimo vel in senectute genitum designans. Itaque posthumum deducunt à *post*, vt *postremum*, sicut *extimum* & *extumum* ab extra, *intimum* & *intumum* ab *intra*, probantque verbi notionem, qua *postumus* dicatur quasi *posterior*. Quin Vlpianus postumos appellat posteriores, *l. 3. §. ex his. ff. de iniust. rupt. testament.* Ego vero quamquam Doctissimis Hominibus fidem habeam, nec parum eorundem auctoritatem faciam, imo lubenter acquiescam, maxime si ratione sit fulta, auctor tamen cuilibet esse non ausim Cuiacij instar incomparabilis alioqui ingenij viri, vt in posterum plane scribendi hunc modum arripiat. Fac ostenderint hanc scripturæ rationem lapidum monimenta, libri veteres, denique Græci fidem eorum ex parte secuti, at quid illud ad obtinendum & euincendum scriptionem istam posthac absque contradictione vlla? Manet inconcussum & firmum vtique vocem hanc esse puram putam Latinam: Deinde proprie eo nomine istum intelligi, qui post humatum patrem est natus, improprie autem & largo modo illum, qui post factum testamentum est natus, *vt etiam Alciatus asserit titul. de verb. significat.* Is namque apud omnes veteres, imo in 12. tabul. intellectus fuit dictionis istius. Et Viglius noster *tit. de exhæredat. liber. Postquam de liberis iam natis dictum est, sequitur vt de nondum natis, id est, posthumis tractemus.* Post mortem scilicet parentis editos intelligit. Atqui huic significationi & etymo maxime congruit & fauet scriptura nostra propterea non minus probanda, quam altera illa violenta quodam modo, neque ita nominis originationi primæ conueniens. Fateor aspirationis notam quandoque omissam à veteribus, cum dicerent *ominis* pro *hominis*, *umanus* pro *humanus*: At quam recte hoc iam esset futurum contra vsum, penes quem est arbitrium loquendi & norma, cogitent eruditi. Atque hæc paucis, non vt detraherem viris magnis, aut scripta eorum

conuellerem cum laruis dimicans, sed vt confirmarem hæc nostra aliquo modo, imo eruditis probarem: Quæ si propterea non displicuerint, vt spero, per omnia satis mihi factum existimabo, quantumuis garriant & strepant alij minus bono ingenio homines, & à Musis alieni.

Posticum, Varroni postica, ostium in posteriori parte ædium *l. si ciu. §. cum ædium. ff. de vsufr. leg.* astipulante Festo, Grammatico, dictum existimant à *post* & *stando*.

Postliminium, quod ius est rei recuperandæ ab extraneo inque Pristinum statum restituendæ moribus simul & legibus constitutum *l. postliminium ff. de capt. & postlim. reu.* à limine & post dictum, ait Iustinianus, §. *si ab hostibus. Instit. quibus mod. ius patr. potest. solu.* quod etymon deponere ausim approbatum Scęuola magno viro: cum ex duabus antea dictis vocibus conflatum hoc nomen diceret, contra ineptam Sulpitij Iurisconsulti opinionē, qui quidem existimabat simplex esse nomen, nō coniunctum: Liminium vero nil aliud esse, quam vocis productionem. Ciues ergo Romani si capti ab hostibus ciuitatem vna cum iure ciuiū amisissent, si rediissent postea in vrbem, recipiebant postliminij iure ciuitatem cum libertate, modo non transfugissent ad hostes *l. 19. §. transfugæ. ff. de capt. & postlim.* nec deditus esset hostibus à patre patrato, nec venditus à patre, aut populo. Oportebat quoque hominem liberum, quo postliminium obtineret, corpore pariter & animo rediisse, in quo differebat à seruo, qui etsi solo rediisset corpore, nō ea mente vt permaneret, tamen recipiebatur hoc iure. Ælius Gallus adiicit apud Festum, *equi, muli, & nauis eandē esse rationem, quæ est serui.* Porro parum interea, quo parto quis euasisset ex hostium manibus, dolone & astu, an spontanea demissione, modo eo animo esset elapsus, vt sane nollet reuerti, idq; in eo bello, quod vel per populum, vel per alios Romano populo esset indictum, ipso captiuo extra præsidia populi Romani abducto. Quapropter si intra eius præsidia mansisset à latrunculis captus, aut à ciuitate aliqua priuata aut castro priuato, vt non fiebat seruus, ita nec

ita nec postliminio opus habebat, sed restituebatur læsus, *leg. postliminium. leg. hostes. leg. latrones. ff. de captiu. & postlimin. redempt. ab hostibus, lege succurritur, ff. quibus ex caussis manumittatur.*

Postuerta, prosa vel *prorsa*, celebratæ Romanis Deæ, erectis illis aris, & constitutis sacrificiis, ob discrimina, videlicet in pariendo, nomina etiam inde tulerunt sua, Etenim dicta *Postuerta* à præpostere edito partu, vel potius *peruerse*, prodeuntibus primum pedibus (tales etiam Agrippas dicebant) & brachiis plerunque diductis, vnde ægrius enitebantur mulieres. Prosa vero illis existimabatur præesse, quæ rectum & legitimum edebant partum: Sed *Postuerta* siue *Postuorta* & *Anteuerta*, diuinitatis aptissimæ comites (*vt ait Macrobius*) alia ratione ab eodem explicantur. Refert enim illam vim habuisse noscendi præterita, hanc futura. Nonnulli autem comites fuisse volunt, aut sorores Carmentæ, vel (*vt alij scribunt*) Carmentis, quæ & *Nicostrata* est dicta, adeoque mater credita Gruandri. Huic quotannis sacrificium fiebat sub Capitolio ad portam Carmentalem XVIII. Cal. Febr. sicut & illis comitibus, in quibus aliquid scorteum aut sua morte peremptum attulisse piaculum erat.

Podina & *Edusa* Deæ præsides existimatæ eduliorum & potionum, quæ ministrari solebant infantibus. Donatus in Phormione Terentij nominat *Edulicam* & *Poticam*, Augustinus *Edulicam* & *Potinam, 6. de ciuit. Dei.* Arnobius: *Victuam & Potuam, lib. 3. aduersus gentes.*

Potitij. vide *Pinarios.*

Præcordia, quo nomine vocat Gaza in Aristotele *septum transuersum* seu *diaphragma*, id quod in transuersa parte thoracis naturalia membra à vitalib. separat atq; intersepit, ne hęc fumido illorum halitu & crasso perturbarentur, cũ cibum recipiant omnem, imo concoquant & alterent, quod cordi prętendantur iuxta Plinium sunt appellata. Verba enim eius sunt: *Exta homini ab inferiore viscerum parte separantur membranis, quæ præcordia appellant, quod cordi prætendantur.*

Græci appellant φρένας maxime veteres, ὡς μετέχουσας τοῦ φρονεῖν, *quod prudentiæ ſint participia*, partem vero iis è regione oppoſitam μετάφρενον. Vnde factum, vt etiam animum ipſum mentemque hominis, & prudentiam hoc nomine donarent. Vtrumque indicauit Homerus *Iliad. 1.* vbi φρένας primum nominat ἀμφιμελαίνας, nempe τὰς δίκην καπνοῦ, τοῦ θυμοῦ μελαινομένας: paulo poſt iis ſignificant, non partem corporis, ſed ipſam φρόνησιν, cum inquit: ἐπεὶ οὔ ἑθεν ἐστὶ χερείων, οὐ δέμας, οὐδὲ φυήν, οὔτ᾽ ἂρ φρένας, οὔτε τι ἔργα.

Præda. Varro *4. de ling. Latin.* ſcribit, dici hanc vocem, quod hoſtibus victis ſit parta, quaſi *parida*. Quod etymon non multum abludit, ab etymo vocis Græcę idem ſonantis: Nam τὸ ἑλώριον dictum παρὰ τὸ ἑλεῖν *capiendo*, vel παρὰ τὸ ἕλκειν, *trahendo*.

Prædium à præſtando nominatum vult Varro. De eodem ita Iſidorus: *Prædium, quod ex omnibus patriſamilias maxime præuidetur, id eſt, apparet, quaſi præuidium, vel quod antiqui agros, quos bello cœperant, vt prædæ nomine habebant.*

Præfica mulier olim planctuum & lamentationum in funere princeps; conducta ſcilicet mercede, vt dum cremabatur cadauer circumfuſa turbæ corona, in lugendo ſimul & laudando mortuum reliquos velut præiret, auſpicando ſua voce eiulatum, à præficiendo nomen inuenit. Durabat iſta cum præficæ, tum circumſtantis turbæ ſuo fletu reſpondentis lamentatio, donec conſumpto cadauere & collectis cineribus diceretur nouiſſimum verbum, *licet*, hoc eſt, ire licet, *authore Seruio Æneid. 6.* Plautus in Truculento: *Sine virtute argutum ciuem, mihi habeam pro præfica, Quæ alios collaudat, eapſe ſe vero non poteſt.* Lucilius: *Mercede quæ conducta flent alieno in funere præficæ, Multo & capillos ſcindunt, & clamant magis.* Næuius: *Hæc quidem me hercule præfica eſt, quæ ſic mortuum collaudat.* Videri poſſit lugubris hæc lamentatio θρηνῳδία, atque adeo fuiſſe tales θρηνῳδοὺς apud Alexandrinos, exiſtimant quidam. Seruius (ne hoc etiam omittam) diſtinguit præficam

ficam à Funera, *Æneid. 9.* quod Funera mulier ſit ea, ad quam funus pertinet, præfica vero planctuum princeps, *vt modo dictum.*

Prælium vult dictum Iſidorus à premendo, quod hoſtis hoſtem premat, id quod diſplicet nõ paucis, etſi res ipſa conueniat cum nomine. Prima prælia dixit Virgilius *Georgic. 4.* Pugnæ præludium, quod Græcis eſt ἀκροβολισμὸς. A prælio dicti ſunt dies præliares, *teſte Feſto*, quibus fas erat hoſtem laceſſere, & res ſuas repetere. Ab illis diebus ſegregat Iuſtos Macrobius, qui erant triginta dies continui, quibus vexillum rufi coloris poſitum erat in arce. Differt & *prælium* à bello in eo, quod prælium belli ſit pars, hoc eſt, congreſſus in bello. Recte itaque Lucilius dixit: *Popul. Rom. victum & ſuperatum fuiſſe permultis præliis, bello vero nunquam, in quo ſunt omnia.*

Præneſte, vrbs Latij mediterranea, ducentis ferme ſtadiis diſſita ab vrbe Roma, Ptolemæo πραίνεστος, quamquam Strabo ſcribit olim dictam πολυστέφανον, Plinius etiam *Stephanen*, nomen habet, à quodam præneſte Vlyſſis nepote & filio Latini, qui primus eius fuerit conditor, ſicut *aſſerit Solinus ex Zenodoro.* Cæterum Seruius deſcendere vult id nominis, ἀπὸ τῶν πρίνων, id eſt, *ilicibus*, quarum ibi copia permagna: Feſto à verbo *præſtare*, quod is locus, in quo eſt condita, montibus præſtet: Alij denique παρὰ τὸ πρηνὲς *præcipitio*, quod edito loco ſit ſita. Græcanicam eſſe hanc vrbem origine, ſicut & Tybur aliquando vicinius Romæ, affirmat idem Geographus, *libro quinto.* Vtramq; rurſus vrbem loci natura munitam prædicat, etſi præneſte excellat, cui arcis loco mons imminet excelſus, idemque auulſus anguſto quodam tranſitu, & quaſi collo à reliquis montanis locis ipſi contiguis.

Accedit ad hanc munitionem naturalem, quód vrbs vndiq; occultis cuniculis perforata fuerit, in quorum vno Marius iunior obſeſſus periit. Cæterum vt aliis vrbibus in parte, fœlicitatis rerum copia ponitur, ita contra

Prænestinis calamitosa fuit sua opulentia propter Romanorum seditiones. Hi enim cum molirentur res nouas, confugiebant eo. Quapropter expugnata ciuitate aliquoties,cum alia damna vrbi inferrent, tum agro adempto culpam in innoxios transferebant. Cum huc multa proscriptorum millia cõfugissent salutis gratia,omnes extra vrbem educto ferro cõiciendos militibus Sylla obiecit.Quinq; eorum millia fuisse,scribũt Valerius & Appianus. Celebre hic etiã fuit *fortunæ fanum* Lithostrato,id est, *opere cõposito ex paruulis crustis artificiose tinctis in varios colores conspicuum.* Meminit eius Lucanus *libro 2.* Plinius *lib.36.capi.25.* Quamquam & Iouem Imperatorem ibi cultum inueniam,quippe cuius simulachrum T.Quintius præneste in deditionem accepto,Romam deuexit in Capitolium,idemq; dedicauit inter Iouis & Mineruæ cellam ,tabula affixa,quæ erat monumentum rerum gestarum.

Prænomen. Prænomina vnde trahant originem,tradit erudite Alexander ab Alex.*genial.dierum,lib.5.ca.4.* Et *Cneos* quidem à generando dictos ait,*Titos* à tuendo, vt & *Titulos*, quod patriam tuerentur,vel ea capitis insignia ferrẽt, quibus tituli fecere nomen.Sic *Spurios* dictos vult eos,qui sine patre sunt geniti,etsi alij quasi σποράδην,id est,*sparsim concepto*,vel à satione,quam nominant τὴν σπόραν Græci , nuncupatos malint,*vt suo loco dicetur latius.* Lucios vero & *Manios* dicit luce & mane editos,*posthumos*, post patris obitum : *Sextos, Quintos,Decimos,Nonios,Septimos & Octacilios*,à numero geniture. *Plerię;*,inquit,*à Tullo Hostilio,Quintios,Seruilios,Tullios Geganios,Curiatios & Cloelios ab Albanis Romam vocatos ferunt. Mamercos*, quod nomen est Oscum,à Marte genitos aiunt, sicut & *Martios*, quod Æmiliorũ prænomen fuit. Caius & Caio prænomina in fœlix , faustumque augurium vsurpata fuerunt æque viris ac fœminis in nuptiis. Quamquam & eadem frequentia ferantur fuisse Tarentinis,cum brutum ac terrenum significarent hominem. Siquidem γαῖα *terra* est, vnde γαῖος & γαῖος. Et quamquam in veteribus

bus

bus monumentis C. litera *Caium* designaret, ea tamen inuersa, hac scilicet figura Ↄ, designauit *Caium*. Porro seruis nulla apud veteres fuisse prænomina aut cognomina sciendum, cum solis appellarentur nominibus, verum tum demum arrogata & assumpta fuisse ab illis, cum patroni eos manumisissent. Nam hinc *Marcipores, Lucipores, Publipores*, quasi *Marci, Lucij, & Publij pueri*. Quippe his appellabantur nominibus, cum essent exempti seruitute. Sed nec illud omittendum, sæpe Ciceronem & veteres posuisse nominum loco prænomina, vt cum dicit 1. Familiarium: *Appius in sermonibus dictitabat*, id est, *Ap. Claudius Pulcher*, & tamen Appius est prænomen. Sic quem Caium dicit Plinius, fere semper *C. Caligulam* significat. Iterum sæpius dixit Cicero *Cneum*, quam *Pompeium*. Et in Oratione pro Domo cum *Decimos* dicit, vtitur prænomine. Deniq; in Verrinis & Epistolis ad Atticum *L. fratrem*, cum dicit, *L. Tullium Ciceronem*, significat, in libris vero de Legibus seipsum, & *Quintum Tullium Ciceronem fratrem* Marci, & Quinti prænominibus. Festus notat fœminas quoque appellatas prænominibus, idque probat Cæciliæ & Tarratiæ exemplis, quæ solitæ sunt appellari *Caiæ*. Atq; his pariter adiicit *Luciam* & *Titiam*.

Præpes dici solet auis. Sed differentiam auium subiicio ex veterum scriptis. Harum aliæ sunt Oscines, *quæ ore canentes faciebant auspicium, vt noctua, coruus & cornix*. Aliæ præpetes: *quæ secundo volatu ante eum, qui auspicabatur, volabant & auspicium faciebant*. Atq; hæ quidẽ aut superiora tenebant dictæ *Præpetes*, aut inferiora, quas Inferas dicebant. Imo *præpetes* dictæ, *quia omnes aues priora petunt volantes*. Agellius *li. 6. ca. 6.* eas intelligit, qui aut præuolarent opportune, id est, fœliciter, aut sedes idoneas caperent, Sic Hyginus *præpetes* intelligit *aues* in augurijs, quæ priora petũt. Qua ratione Ouidius nominat Cupidinẽ *præpetem Deũ*. Eius enim est pernicitate alarũ præuolare. Poetis sæpe pręvetes aues, quæ sunt Græcis *οἰωνοί*, id est, *aues rapaces*, quales accipiter

& aquila. Maro Ænecid. 5. *Quem præpes ab Ida Sublimem rapuit pedibus Iouis armiger vncis.* Ouidius Fastorum 6. *Tunc oritur magni præpes adunca Iouis.* Valent illæ volatu. Itaque Turnebo nomen habere videntur, ἀπὸ τοῦ πρ. πίπτεσθαι, id est, à *præuolando*, qui simul notat easdem, *magnas aues* dici Latinis. Plautus in Rudente: *Teque ambustulatum obiiciam magnis auibus pabulum.* Vt non absque causa Apollinaris Sulpitius apud Agellium dixerit, *Præpetes aues sibi videri, quas Homerus τανυπτέρυγο nominauit, quod istas potissimum spectarent* Augures, quæ ingentibus alis patulæ atque porrectæ prouolarent. Iam & *Præpetia loca* sunt Ennio, ad quæ facilis allapsus. Est enim προπετὲς Græcis, quod ad labendum est facile & pronum. Atqui à locis editis & celsis maioribus illis auibus expeditus & pronus volatus, si quando prædam appetant, aut alioqui prouolent, *præpetibus pennis*, sicut de Dædalo canit Virgil.

Præputium cuticula in summitate penis, vel caput virgæ vestiens glandem, Græce πόσθη, item videtur nonnullis, *quod ante putidum*, id est, *ante id quod putet.* Hoc qui mutilantur, sicut olim Iudæi ex Dei instituto, iam Turcæ κανοζηλία, dicuntur non solum *circumcisi*, sed & *recutiti* à cute post circumcisionem restituta, Horatio *Apella*, id est, *sine pelle.*

Præster tempestuosus & repentinus ventus amburens & velut turbine quodam obterens contacta, ἀπὸ τοῦ πρήθειν, id est, *comburendo*, obtinet nomen. Innuunt & illud Aristotelis verba 3. μετεωρολογικῶν: ὅταν, inquit, κατασπώμενοι ἐκπυρωθῇ (τοῦτο δ' ἐστὶν, ἂν λεπτότερον τὸ πνεῦμα γένηται) καλεῖται πρηστήρ. συνεκπίμπρησι γὰρ τὸν ἀέρα τῇ πυρώσει χρωματίζων. cum vero diuulsum concipit ardorem, (fit autem illud, si lenior existat ventus) vocatur *Præster.* Simul enim aera accendit ignea vi sua colorans. Vulgo dicitur *ignis cœlestis*, non aliter differens à fulmine, quam flamma ab igni. Materialis eius causa exhalatio est calida & sicca, efficiens Solis æstus, *vt Physici tradunt.* Talis ille

lis ille ventus, qui Anno 1574. in Frisia, Batauia, & circumiacentibus locis, passim herbis & arboribus ambustis, turribus & molis disturbatis, disiecto patibulo, rusticorum casis dissipatis cum aggerum mole maris iniuriis opposita, hominum pecorumq; stragem edidit: Quæ omnia tum temporis carmine elegiaco complexus aliis exhibui cum gemitu legenda & deploranda.

Præstites dicti sunt Lares, quod omnia suis oculis præstarent tuta. Horum meminit Ouidius Fastorum quarto, hoc modo:

Præstitibus Maiæ Laribus videre Calendæ
Aram constitui, paruaq; signa Deûm.

Plutarchus vocat eos præsides *in Quæstionibus*. Festus scribit præstitem antiquis in eadem significatione dictum, qua nunc dicimus *antistitem*. Vnde & alij ex Diis præstites sunt dicti. Quare & Macrobius tradit Deos præstites homini nascenti secundum Ægyptios adesse quatuor, *Dæmona*, *Tychen*, *Frota*, *Anangen*. Quoad etymon, volunt alij *præstites Lares*, quos esse credebant animas hominum, accepisse nomen, quod præessent ædium non solum priuatarum ac triuiorum, sed etiam vrbis custodiæ, eosque binos existimarunt non pauci. Inde illud Nasonis:

Geminosq; parit qui compita seruant:
Et vigilant nostra semper in vrbe Lares.

Item: *Bina Gemellorum quærebam signa Deorum.*

Et quoniam his tandem additus fuit Augusti genius, ideo legimus apud eundem: *Et vici numina terna colunt.* Plura qui de laribus requirunt, ad proprium illos locum amando, vbi de istis sat multa.

Præsul à præsiliendo, quod in saltando teneret primas. Ducem enim agens comites habebat duos ex Salijs, quorum alterum dicebant *vatem*, alterum *Magistrum*.

Prætexta, id est, vestis oblonga seu talaris, ingenuis, patritiis atque nobilioribus non plebeis vsurpata, cuius oræ pur-

pura erant prætextæ, vnde est περιπόρφυρος Plutarcho, & ab Hetruscis originé trahens, *teste Plinio*, à prætexendo, quod proprie est *extremitates vestium operire limbo*, nomen suum deducit. Apud Romanos prętextati sunt dicti pueri, quod vterentur prętexta ad annum vsque decimum septimum, quem ingressi togam sumebãt virilem. Didicisse & obseruasse id videor mihi in Augusto Tranquilli, cum ait: *Quadrimus patrē amisit: Duodecimum annum agens auiam Iuliam defunctam laudauit, quadriennio post virili toga sumpta.* Quod hæc puerorum fuerit vestis, indicant & illa Plutarchi in Sertorio: Οἱ δὲ πατέρες ἥδοντο θαυμαστῶς τοὺς παῖδας ἐν περιπορφύροις ὁρῶντες. Hinc Cicero prætextatum dixit, qui est pupillari ætate *2. in Antonium.* Tacitus simul puerilem habitum nominat libro XII. cum *Britannicum in prætexta, Neronem in veste triumphali transuectum* scribit. Prætextati ergo, quos item περιπορφύρους nominat Plutarchus in *Publicola*, sunt ornati prætexta pueri ad 17. vsque ætatis annum, *vt modo dictum.* Ab his sermo dictus prætextatus, in quo obscœni erat nihil. Nefas enim iudicabant illos, qui id ætatis erãt, verbis vti obscœnis, *sicut tradit Festus Pompeius.* Sed prætextati cognomen primum tamen Papirio inditum, *vt ex Macrobio & Gellio constat.* Ex regibus ante omnes alios hac veste vsum Tullum Hostilium deuictis Hetruscis, scribit Plinius. At Plutarchus etiam Romulo eandem defert, cui cum Baysio maiorem habeo fidem. Præter reges vsurpasse eam, & alios magistratus, diserta illa Valerij Tribuni plebis apud Liuium *libro 34.* verba satis euincunt, *Purpura,* inquit, *viri vtemur, prætextati in magistratibus, in sacerdotiis: Liberi nostri prætextis purpura togis vtentur: Magistratibus in coloniis municipiisque, hic Romæ infimo genere magistris vicorum togæ prætextæ habendæ ius permittemus: nec id vt viui solum habeant tantum insigne, sed etiam vt cum eo crementur. Fœminis duntaxat vsu purpuræ interdicemus.* Quod porro Prætoribus permissa fuerit, inde apparet, quod aliquem capitis damnaturi prius deposuerint prætextam, forte ne in

veste

veste lætitiam indicante tristem ferrent sententiam. Collegiorum magistros processisse ea indutos prodit Asconius *in Pisonem.* De Senatoribus idem affirmat Cicero, *Philippica secunda.* Sed & Ædilibus concessum fuisse eius ius *S. in Verrem* legas. *Non sum*, inquit, *designatus Ædilis: Habeo rationem, quid à populo Romano acceperim, mihi ludos sanctissim. maxima cum ceremonia Cereri, Libero, Liberæque faciundos.* Et paulo post: *Ob earum rerum laborem & solicitudinem fructus illi dati, antiquior in Senatu sententiæ dicendæ locus, toga, prætexta, sella Curulis, ius, imagines ad memoriam posteritatemque prodendam.* Loquitur de eadem Plinius libro nono, hoc modo: *Hinc fasces secure sque Romanæ viam faciunt: pro maiestate est in pueritia, distinguitque ab equite curiam.* Plura si quis de prætextatis velit, Macrobium legat *Saturnal. 1. cap. 6.*

Prætor. Variæ de hoc authorum sententiæ. Sunt enim, qui hoc nomine primum appellatos consules dicunt, atq; ita à præeundo deductum Prætoris nomẽ, quasi qui iure & exercitu præiret. Consules autẽ ius olim dixisse quis ignorat, modo leuiter triuerit Liuiũ & Dionysiũ? Sed enim distinguere hunc à Consulib. videntur 12. Tab. leges apud Ciceronem *3. de Legibus* his verbis: *Regio imperio duo sunto, iiq; præeundo, iudicãdo, consulendo, Prætores, Iudices, Consules appellantor.* Quin prętores exercitus fuisse duces inq; bello præire solitos affirmant ex *Cicerone, Cæsare, Gellio, Macrobio, Asconio.* Quin sæpe gestum ab iis bellum. Etenim sub M. Termo prætore prima fecit stipendia Cæsar. Eiusdem dignitatis vir M. Acilius triumphauit de rege Antiocho & victis Ætolis. Missus in Hispaniam Scipio Africanus prętor anno ætatis 25. vt & Sempronius Gracchus prætor Galliam domuisse legitur. Græci quoque vt plurimum Prætorem interpretati sunt στρατηγὸν, id est, *belli ducem.* Licuit ergo illis auctoritatem exercere suam in castris. Sed an præsente Consule? Maior huius & auctoritas & potestas fuit. Itaq; id non ita liberum aut concessum fuit eo

præsente, ſicut nuper de inuentione, & recte mihi colligere videbar, cum inquit: *Vt ſi quis eum accuſet, qui, cum eſſet prætor, in expeditione ad arma populum vocarit, cum Conſules adeſſent.* Vbi etiam à conſulibus diſtinguitur Prætor. Alij volunt, *Veteres omnem Magiſtratum, cui pareret exercitus, appellaſſe pratorem.* Hinc *tabernaculum ducis*, dici *prætorium*, τὸ στρατήγιον, Ioſepho libro 3. Excid. hinc eſſe nomen portæ prætoriæ in caſtris, & *præfectum prætorio*, conſtitutum ſub principibus, *ſicut Arcadius & Pomponius tradiderunt*, data illi pleniore licentia ad publicæ diſciplinæ emendationem. Vtcumque: *A præeundo*, ſeu iure, ſeu exercitu nomen eum arceſſere volunt. Pomponius & Feneſtella à *præeſſendo* deducunt. Primus vero Prætor legitur fuiſſe Sp. Furius Camillus M. filius, qui quoniam ius dicebat vrbanis, vt & cæteri eodem fungentes poſt eum munere appellatus eſt *prætor vrbanus*. Penes hunc adeo erat, omnis publici priuatique iuris poteſtas, vt & nouum ius condere poſſet, & abrogare vetus. Cum enim Conſules occuparentur finitimis bellis, & proinde qui ius diceret in ciuitate non eſſet, eſt creatus prætor, qui ius redderet, donec illi abeſſent bello diſtenti, *teſte Liuio*, etſi Feneſtella referat cauſam creationis in diuturna certamina patrum. Cum enim alterum conſulum ex plebe creari conceſſiſſent, ſimul obtinuerunt, vt & vnicus magiſtratus crearetur ex patribus, qui quod populum præiret, Varroni dictus eſt prætor, Apud Ciceronem *3. de legibus*, audit hic *iuris diſceptator*, & *iuris ciuilis cuſtos.* Cui quoque tantum honoris eſt attributum, vt *ius* eius *Honorarium* appellaretur. Ille motus naturali æquitate quadam, tum Reipubl. vtilitate, ius ſuum introduxit, partim vt iuuaret ius vetus, ſicut in commodato, partim, vt aut ſuppleret, ſicut in eo, qui metu perculſus aut circumuentus dolo malo ſe feciſſet obnoxium, aut vt corrigeret, ſicut in ipſis emancipatis factum, quos inter liberos ad bonorum poſſeſſionem vocat. Vnde haud immerito Iuriſconſultus, nominat ius

nat ius prætorium viuam iuris ciuilis vocem, *l. nam & ipsum. ff. de iustit. & iur.* Sed annis aliquot (*vt ad vnum pratorem redeam*) elapsis, propter peregrinorum turbam confluentium in vrbem, ad ius petendum, additus illi fuit & alter prætor, qui quod peregrinis ius diceret, dictus est *Peregrinus*, sicut prior *Vrbanus*, quod is ciuibus in vrbe ius definiret, idque factum Anno ab V. C. fere XII. supra quingentesimum. Vtriusque autem potestas adeo par erat, vt alter alterius decreto intercederet, si quis appellasset, *teste Asconio in 3. Verrinam*: Quamquam dignitas Vrbani fuerat maior, qui & propterea dictus est *Maior*, vt peregrinus *Minor*.

Statuunt autem alij tres differentias inter Vrbanam præturam & peregrinam, quarum prima, *quod soli ciues apud Vrbanum agere potuerint, apud peregrinum non item*, Altera, *quod apud Vrbanum ageretur lege, apud Peregrinum nequaquam*: Tertia, *quod Vrbanus proponeret in albo, hoc est, in tabula dealbata edicta, de quibus rebus eo anno ius esset dicturus, cum alter nusquam legatur proposuisse, sed potius ius suum reddiderit ex Vrbani edictis, quæ ab edicendo, id est, ante denunciando ac prædicendo appellata proponebantur magistratu inito, & habita concione, cum iam esset in leges iuratus prætor, omnisque, iuris dicundi munus tribus his verbis continebatur*: *Do*, *Dico*, *Addico*. Do *potestatem citandi, vel in iudicium vocandi aliquem*: Dico ius, *& sententiam pronuncio.* Addico, *cum quis cederet in iure.* Cessio fere fiebat hoc modo: Is, cui res cedebatur in iure, ita rem tenens vindicabat: *Hunc ego hominem siue hanc rem ex iure Quiritium meam esse dico.* Deinde interrogabat Prætor cedentem, *an contra vindicaret*? Quo negante, aut etiam tacente, addicebat illi, qui vindicauerat prius. Sane, *Festo auctore*, addicere est, *idem dicere*, vel potius *approbare* dicendo. Inde *addicti* apud veteres, qui pronuntiatione & iussu prætoris: cum soluendo non essent, creditoribus addicebantur. Atque hæc de duobus prætoribus. Aucto tandem magis ac magis imperio, auctus si-

mul fuit eorum numerus vſq; ad octodecim, *vt etiam notatum à Feneſtella.* Nam quatuor adiecit Cornelius Sylla: Inde ſedecim eſſe voluit Auguſtus. Atque his Claudius adiecit duos: Tiberius vnum detraxit, quem Nerua iterum adiecit. Imo capta & occupata tandem Sardinia, mox Sicilia, item Hiſpania, & Narbonenſi prouincia totidem ſunt creati prætores, quot prouinciæ in ditionem peruenerant. Atque hi partim vrbanis rebus præerant, partim prouincialibus, *teſte Pomponio Læto.* Qui prouincialibus ius dicebant, pręficiebantur prouinciis in certum tempus, quo elapſi ſi prorogatum ipſis eſſet imperiũ, atque ita remanſiſſent in prouinciis, *Proprætores* appellabantur, quod obſeruatum vltra annum vrbis ſexcenteſimum. Quamquam & aliæ ſignificationes ſint huius dictionis. Inſignia & ornamenta prætorum fuerunt, *ſex lictores*, cum totidem ſecuribus (quamuis Paulus Æmilius 12. habuiſſe dicatur) *prætexta, Sella curulis, haſta iuriſdictionis ſignum, gladius quæſtionum*, deniq; *albi equi niueiq; ad fræna Quirites, vt ait Iuuenalis.*

Magiſtratus tamen eius tantum annuus erat, vt & edicta ab eo propoſita. A Prætore porro, nomen prætorio, tabernaculo ſcilicet in caſtris, & portæ prætoriæ, *de qua antea*, item cohorti prætoriæ, quæ, *vt S. Pompeius ait*, à Conſule vel Prætore non diſcedit.

Prætoria familia vero eſt dicta, ex qua aliqui Prætores exſtiterunt, nullus Conſul, qualis L. Murenæ familia fuit, antequam is conſul fuiſſet. Etenim auus & proauus fuerant *Prætores*, & pater ex prætura egerat triumphum, *vt in eius defenſione auctor eſt Cicero.* Prętoria comitia dicta etiam inuenio, quæ haberi ſolebant à conſulibus creandorum prætorum cauſa, *vt conſtat non modo ex Liuio, ſed etiam ex tertio Epiſtolarum Ciceronis ad Atticum, Epiſtola octaua.* Denique prætorij dicebantur, qui geſſerant præturam, vt *Conſulares*, qui conſulatum, *Ædilitij*, qui ædilitatem, *Quæſtorij*, qui quæſturam.

Præua-

Prauaricator, qui iuxta Marcianum vera crimina abſcondit, vel potius iuxta Vlpianum *l. 1. ff. de prauaricator.* diuerſam partem adiuuat, & cauſſam ſibi commiſſam prodit, colludens ita cum reo, propriaſque rationes diſſimulans, falſas vero rei excuſationes admittens, quaſi varicator obtinuit nomen, deflexa à varicibus voce, quibus quicumque laborant, cum recta incedere nequeant, eunt oblique, quod alias eſt varicari, *vt etiam notatū ab Alciato.* Vel dictus præuaricator, quod ſit varius, & in partem aduerſam tranſeat, vel à varia certatione, *ſecundum Labeonem.* Cauſam enim ſuſcipit defendendam, ſed ſimulate, iuuans interea & promouens aduerſarium, quod eſt prodere ſuam cauſam, vt *dixit Vlpianus.* Idcirco C.itici: *Prauaricor*, νοσφίζομαί σε, id eſt, *Parco & alludo tibi: Prauaricor reo*, καθυφίημι, τοῦ ὑπευθύνου. id eſt, *ſubmitto me reo.* Differunt ergo à patrono vel aduocato, qui ea tantum dicit, quæ commiſſæ ſibi cauſæ conducunt, eamque tuetur omni ratione & modo, pro viribus ſuis. Suntq; reo abſoluto duo olim inſtituta in accuſatorem iudícia, vnum calumniæ, alterum præuaricationis: *Calumuiæ, ſi falſum intuliſſe crimen conſtaret*: Præuaricationis, *ſi colluiſſet cum defenſore vera crimina occultans.* Calumniæ pœnam, frontis inuſtionem fuiſſe & notam, ſignificat Plinius in Panegyrico: At præuaricationis pœna fuit infamia, *quemadmodum conſtat ex Aſconio.* Quis vero dicendus præuaricator ſit, oſtendit Vlpianus his verbis: *Is autem proprie prauaricator dicitur, qui publico iudicio accuſauerit.* Cæterum aduocatus non proprie præuaricator dicitur. Addit, ſuo tempore illum extra ordinem ſolitum puniri, *l. 1. l. 2. ff. de prauaricatoribus.* Inſpicienda & lex prima ad Senatuſconſult. Turpilianum, vbi Martianus proprias vocum ſignificationes breuibus diſtinguens ait: *Calumniari: eſt falſa crimina intendere: Prauaricari, vera crimina abſcondere: Tergiuerſari, in vniuerſum ab accuſatione deſiſtere.*

Pragmaticus. Pragmatici apud Græcos iuris interpretes, qui mercedula adducti ministros se in iudicijs Oratoribus præbebant, *teste Cicerone. 1. de Oratore, Fabio libro duodecimo, capite tertio, & libro tertio, capite octauo*: lege autem nona. *ff. de pœnis illi*, qui concipiebant libellos & scriptis consignabant testationes, ἀπὸ τοῦ πράγματος, id est, *negotio*, deriuant nomen. Plautus in Casina: πράγματά μοι παρέχεις. Intelligunt alij hoc nomine *causarum actores*, & *Leguleios*, qui licet iuris ignari sint, tamen callent vafritiem praxis & multos pecunia emungunt.

Prandium. Cum de origine & ratione prandij dicturus sum, vtile erit subiicere pauca de veterum mensis & cibum sumendi more, quo ad reliqua facilior sternatur via. Itaque sciendum, astipulante quoque Mureto in variis lectionibus, *solitos fuisse veteres sese reficere cibo quater de die*: Et primum quidem diluculo, idque vocabant ἀκρατισμὸν, vel ἀκράτισμα, quod tum merum haberent, non dilutum, *vt vult Asconius.* Quidam διαρνηστισμὸν dicebant, ἀπὸ τοῦ νηστεύειν *ieiunando*, quod sumeretur corpore ieiuno, vel ἀπὸ τοῦ ἀνίστημι, quod simul ac surrexissent è lecto, hoc ipso fruerentur. Athenæus nominat πρωινὸν ἔμβρωμα *cibum matutinum*, nos ientaculum, estque illi & Plutarcho idem quod ἄριστον, id est, *prandium*, cum probat Homerum ita accipere, qui quandoque etiam δεῖπνον vocat, quod nobis est ἄριστον, Sed quamquam hoc aliquando fiat, tamen non ignorandum distinctum esse alias, maxime apud recentiores, τοῦ ἀρίστου, id est, *prandij tempus*, ab Acratismo, atque adeo Hippocratem vsurpare pro prandio vel conuiuio meridiano, tum alias, quorum auctoritates in hunc locum coniicere omnes, infiniti operis res esset futura. Post ἄριστον sumebant veteres ἑσπέρισμα, cum inciperet noctescere, quod δειλινὸν est Athenæo. Est enim *crepusculum* Græcis δείλη. Huic epulo vespertino respondebat apud Latinos *Vespertina*, apud recentiores, *teste Nonio*, *Merenda.* Antecœnium appellat Apuleius, Hebræi

bræi סעודה בנוניה *cibum intermedium.* Festus indicat veteribus Latinis *merendam* nihil aliud fuisse, quam *prandium*, etsi post prandium collocetur à Nonio. Inde nouissimo diei tempore post Solis occasum parabatur *δεῖπνον*, id est, *cœna*, quam alio nomine dicunt *δόρπον*, Suidas *δ ρπορῆν*. Veteres Latini nominarunt *Vespernam*, vt & Plautus *secundum Festum*, qui ipsi etiam appellabant *cœnam*, quod nos prandium dicimus. Has epuli species adfert quoque ex Philemone Poeta Atheneus, etsi pro temporum & locorum diuersitate alias, atque alias rationes vsurpatas negari non queat. Apud Æschylum enim tres tantum priscis epularum species vsitatas refert Palamedes, *ἄριστον*, *δεῖπνον*, *δόρπον*, vbi Athenæus *ἄριστον* interpretatur, *epulum matutinum*, *δεῖπνον*, *meridianum*, *δόρπον vespertinum.* Variam non certam eius rei consuetudinem obseruatam existimat Mercurialis, cuius sententiam approbat, quod monet Hippocrates, *libro de aere, aqua & loc.* considerandum esse Medico rationem viuendi, sintne homines *φιλοπόται, ἢ ἀριστῆται, καὶ ἀταλαίπωροι*, vbi *ientatores*, siue *pransores*, inter eos collocat, qui prauam viuendi normam sequuntur. Sic veteres Latini prandium, quod breuissimum & parcissimum erat, cum ientaculo confuderunt, imo pro eo acceperunt, etsi postea distinxerint, *vt constat ex probatis auctoribus.* De nominis huius origine, vt tandem dicamus, postulat locus. Prandium ergo, quod apud veteres aliquando sumitur pro cibo epulóue matutino, siue ientaculo, *vt Plutarchus docet Symposiacum octauo.* aliquando pro cibo, quo homines fruuntur circa meridiem, nonnullis ab edendo videtur dictum, quasi *peredium*: Pollioni Trebellio, quod milites ad bellum paret à cinctis initum, cum cœnarent discincti. Isidorus vult esse dictum *ab apparatu edendi*, proprie autem veteres prandium vocasse omnium militum cibum ante pugnam. Inde illud ducum ad milites: *Prandeamus tanquam apud Inferos cœnaturi.* Scaliger vult dictum

quia iterum ad opus parati essent illico, qua ratione Græcis δεῖπνον, ὅτι δεῖ πονεῖν, est nominatum. Alij nomen habere volunt, ἀπὸ τοῦ ἐνδίου, id est, *meridie*, quod sumatur, πρὸ ἐνδίου, *ante meridiem*, vel πρὸ τῆς ἐνδείας, *pro indigentia*. His astipulatur Plutarchus in Symposiacis, cuius appono verba: Τὸ δὲ ἄριστον ἐκλήθη ἀπὸ τῆς ὥρας, ἔνδιον γὰρ τὸ δείλινον, καὶ τὴν μετ' ἄριστον ἀνάπαυσιν ἐνδιάζειν, ἢ πρωϊνήν τινα σημαίνοντες ἐδωδήν, ἢ τροφήν, ᾗ χρῶνται, πρὶν ἐνδεεῖς γενέσθαι. Etymon illud videtur & Festus innuisse, cum inquit: *Prandium ex Græco ...... est dictum.* In hiatu enim isto legendum est ἔνδιον, quod primus omnium fœliciter olfecit & restituit Galielmus Canterus vir omni humanitate excultus, & summus olim mihi amicus, *variarum lectionum, libro quarto, cap. vigesimo octauo.* Huius diminutiuum *prandiculum*, quod antiquioribus erat ientaculum, *teste eodem Grammatico Festo*, qui & Silati meminit eiusdem significationis vocabuli, quod originem trahit ab herba *Sili*, quæ & σέλι, & *siler*, apud Hippocratem σέσελι dicitur. Vinum enim herbæ huius radice vel semine conditum sorbebant ieiuni. Pollionis etymo, quod ille de prandio obtrudit, conuenit prorsus. quod dictum aliqui volunt ἄριστον, quod πρὸς τὸν ἄρεα, id est, in bellum pergentibus apparari consueuerit. Nolo prolixior esse, cum vlterius pergendum sit, & tandem in portum applicandum.

Pratum. Vlpianus; *titulo de verborum significatione* dictam hanc vocem scribit, quod ad fructum ipsius percipiendum separet per se, nec ad id illi sit opus alia re, nisi falce. Græce dicitur λειμών, quæ vox definitur ab Eustathio τόπος εἰς ὃν ὕδωρ λείβεται, locus in quem aqua diffunditur & destillatur.

Priamus ἀπὸ τοῦ πρίασθαι *emendo, vt & Etymologicon agnoscit.* Antea *Podarces* erat dictus, *teste Lycophrone.* A secundo hoc nomine sunt dictæ πριαμικαὶ τύχαι. Habuit idem quinquaginta nurus & generos 12. *vt tradit in Iliade Homerus.*

Priapus

Priapus, Veneris & Liberi patris filius, *iuxta Theocriti Scholiasten Eidyl.* à Nymphæ Naidis vel Chiones & Dionysij, hortorum & vinearum custos, Theocrito *in Epigrammate*, ξόανον τρισκελλὲς *simulachrum sculptum tricrurium* (vt verbum de verbo reddam) & cuius simulachrum ficulneum rubrumque statui solebat, erecto (sit honos auribus) pene, nomen arcessit παρὰ τὸ προεῖναι τὸ σπέρμα, *à semine profundendo.* Theocriti Shcolastes πρίηπον dictum putat, quasi βριήπιον διὰ τὰς ἐν βακχείαις ἐκβοήσεις, id est, *valde sonantem propter exclamationes in bacchationibus.* Volunt enim nonnulli eundem esse Deum cum *Dionysio.* Quare & *Phallus*, id est, *simulachrum Priapi* in Bacchanalibus gestari solebat.

Primicerius πριμικήριος, alio nomine πρωτοκήριος, Suidæ πρῶτος τῆς τάξεως, nomen habet, quod primus notaretur in tabulæ cerata. Est enim κηρὸς *cera.* Alij dictum existimant, quod primum vel priorem obtineret locum, at τὸ, *Cerius*, tantum verbi esse productionem. Quo modo notat Ammianus *libro 18.* Secundicerios quoque recenseri inter dignitates. Quin omnium dignitatum antesignanos & primos fuisse inuenio *Primicerios.* Martianus enim in descriptione Reipubl. Theodosij, Arcadij & Honorij nominat *primicerium Notariorum*, quem Socrates appellat *lib. 7. cap. 23.* πρωτοστάτην τῶν βασιλικῶν ὑπογραφέων, Item enumerat *primicerios sacri cubiculi*, & *primicerios castrenses.* Sic *primicerij fabricæ* fit mentio *l. 2. C. de fabric.* Primicerij domesticorum, protectorum & equitum *leg. 2. & fin. Cod. de domest.* & protector sicut & apud Ammianum tum Eusebium in Chronicis. Sic Zonaras Monachus: μεγάλυ πριμικηρείυ σκιάδιόν. ἔστι μέσον λευκοῦ καὶ μέλανος. Primicerij mensorum meminit, *l. vnic. de mensoribus. lib. 12.* primicerij adiutoris, *l. fin. C. de officio, præfecti vrbi*, Primicerij Exceptorum Augustalium, Scriniorum, deputatorum, sacri cubiculi *leg. vnica. qui à Prebit. tit. C. Theodos.* Apud Luitprandum, *libr. 6. de rebus per Europ. gestis* legitur.

de primicerio defenſorum, de primicerio ſcholæ Cantorum : Item *de primicerio in officio præfectorum prætorio*, apud Vegetium, *libr. 2. capit. 21.* Caſſiodorus *in Epiſtola regis Gothorum ad Senatores vrbis Romæ: Illuſtri viro atque magnifico Maximo primiceriatus, qui & domeſticatus dicitur gerendam duximus dignitatem.* Idem deſcribit *Epiſtol. 7. lib. 6.* Primiceriatus magiſtratum ſummo loco in Auguſtali comitatu, cuius & formulam prodit, *libro ad Comitem ſacrarum largitionum.* Erant porro & *Primicerÿ Decanorum, vtriuſque ærarÿ, Palatinorum, Aduocatorum, Collegiorum, Scholarum, Scrinÿ canonum, ſcrinÿ tabulariorum, ſcrinÿ numerariorum, aureæ maſſæ, auri ad reſponſum, argenti, ſcriniorum ſacri veſtiarÿ*, quorum vltimos ſex recenſet Marianus, *libro præfecturarum inclinantis imperÿ.* Auguſtinus vocat *Sanctum Stephanum Primicerium martyrum*, quem alij *protomartyrem* vocant. Ex quibus omnibus liquet eſſe generale *primicerÿ* nomen Cuiacius teſtatur *ad l. 3. C. de apparitoribus præfecto prætor.* etiam primiſcrinios hoc nomine dictos, vt *primiſcrinius* ſit idem, qui ante *primicerius ſcrinÿ.*

Primipilus. Apud Romanos, qui *primus Triariorum centurio manipulo triariorum in prima cohorte præerat*, reliquos centuriones omnes dignitate antecedens, *Primipilus* ſiue *primopilarius*, id eſt, *primipili*, centurio aut ductor erat, *vt ex Codice Iuſtiniani, multis locis apparet, tum ex 23. l. ff. de adim. leg.* Qui vero præerat Triariorum ordini ſecundi cohortis, *ſecundi Triarÿ Centurio* dicebatur : qui tertiæ cohortis triariis. *tertÿ triarÿ centurio* atque ita deinceps, vſque ad decimæ cohortis triarios. Quamquam Sigonio placet reliquos Triariorum centuriones poſt primipilum, *ſecundi, tertÿ, quarti, &c. pili centuriones* fuiſſe dictos. Dionyſius Halicarnaſſæus ſcribit *libro nono*, inter ſexaginta centuriones vnius legionis præcipuum eum fuiſſe, κεκοσμημένον τῇ λαμπροτάτῃ ἀρχῇ, ᾗ τὰς ἑξήκοντα ἑκατονταρχίας ἕπεσθαί τε καὶ τὸ κελευόμενον ὑπηρετεῖν κελεύει νόμος. Præerat is Aquilæ, quæ præcipuum erat legionis totius ſignum. Quo

rectius

rectius hic intelligi queant iſta Valerij, *libro primo, capite ſexto*: Aquilarum altera vix conuelli à primipilo potuit. At maximam hanc dignitatem gradatim aſcendebant centuriones ab ordine decimo incipientes, donec perueniſſent per reliquos ordines interiectos ad hunc primipili centurionatum. Prouectum ad ordinem iſtum Publiũ Salonium à coniuratis poſtulatum docet Liuius *7. Hiſtoriæ libro*, idem Sp. Liguſtinum *libro ſupra quinquageſimum 2.* Quanta vero commoda idem perceperit ex omni legione, optime cognoſci poterit, *ex leg. 1. C. de Primipil. lib. 12.* item *ex l. pater. ff. de adim. legatis.* Notandum quoque Primipilum alias Primipilarium dici, Suidæ πριμιπιλάριοι, ab primipilarem, qui iam geſſit primipili honorem, *l. 33. §. Iulius. ff. de aur. & arg.* Liuius nominauit eum primum Centurionem, *libro ſeptimo.* Dionyſio eſt ἡγεμὼν τοῦ τάγματος, *dux legionis*, aliquando στρατοπεδάρχης τοῦ τάγματος *præfectus legionis*, ipſeq; primipilatus στρατοπεδαρχία. Quid mirum? Caput ille erat centurionum omniũ & ductor, Aquilam regens. Quocirca reliquæ centuriæ ipſi quoq; parebant. Huc refer illa Suidæ πριμοπιλάριος, τὸ μεῖζον ἀξίωμα τῶν στρατιωτῶν ἔχων παρὰ ῥωμαίοις.

Primitiæ ſunt Iſidoro, quæ de fructibus præcerpuntur. Sunt enim fructus primi, quos Græci dicunt ἀπαρχάς. Illa dictio Græca reſoluta eleganter & ipſum Iſidorum tuetur, & etymon Latinum, quo primi intelliguntur fructus ſiue ex animalibus orti apud Hebræos, ſiue ex hominibus, ſiue denique ex terræ ſemine, etiam Diis conſecrati ab Ethnicis. Cedebant illæ ſacerdotum vſibus, ſiue ex lege, ſiue ex voto oblatæ. Vide Exodi *Exodi 22. Numer. 2.* De die autem primitiarum *23. Leuitici*, de ratione offerendi eaſdem *Leuit. 2.* quamquam & ipſe Ioſephus diligenter idipſum prodiderit *Antiq. 3.* ſi quis eum inſpicere vnlit.

Princeps ὑπηρέτης τῶν νόμων, *miniſter legum Platoni*, ἔμψυχος νόμος & νομοφύλαξ, Ariſtoteli, *Dei ſimulachrum*, Plutarcho *in libello*, πρὸς ἀπαίδευτον, à capiendi ſignificatione dictus

est Isidoro, quod primum capiat, sicut *municeps*, quod *munia capiat*, Etsi alij dictum eum velint, quasi *primum caput*. Nec tantum refertur ad dignitatem, sed etiam ad ordinem. *Principem* enim *Senatus* legimus, cuius nomen primo loco recitari solebat, & *principem ordinis equestris*, quen primo loco scripserant Censores in Equitum tabulis. *Princeps* etiam *iuuentutis* est apud Tacitum, qui ex Imperatoris alicuius filiis vel nepotibus, aut aliis sanguine iunctis deligebatur propter indolem præclaram, vt in eum postea præ alijs transferretur imperium. Vnde Neronem principem iuuentutis à Claudio dictum constat, imo Augustum, sicut ostendunt numismata Huberti Goltzij. *Principes* quoque *milites* sunt appellati, qui à principio vtebantur gladiis. Et apud Virgilium: *Princeps ardentem coniecit Lampada Turnus*, id est, primus. Proprie tamen dicitur princeps, qui in ditione aut regno aliquo summam potestatem aut auctoritatem obtinet. Vulgo hic *legibus* dicitur *solutus*. Id an verum ex Vlpiani responso? Certe digna maiestate principis legibus, se alligatum fateri. Est ergo subiectus legi, quæ regina est mortalium & immortalium, vt *ait Pindarus iuxta Chrysippum*: Πάντων βασιλεὺς θείων τε καὶ ἀνθρωπείων, cui *iuxta Demosthenem*: Πᾶσι γὰρ προσήκει πείθεσθαι, ὅτι πᾶς νόμος ἐστὶν εὕρημα, καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων. Hinc Mandane Cyri mater apud Xenophontem: *Regibus non libido, sed leges dominantur*. Et Pacatius ad Theodosium: *Tantum tibi licet, quantum per leges licebit*. monetque Anastasius iudices *leg. vltim. Cod. si contra ius vel vtilit. nullam sanctionem, nullumque rescriptum respondendum, quod iuri vel vtilitati publicæ plene aduersetur.* Falsus ergo Vlpianus, si communes iustitiæ ac honestatis leges spectes, quibus ille non secus, atque aliquis priuatus, astringitur: Non falsus, quantum ad solennium formularum leges attinet, quibus ille solutus poterit dici, tantum abest, vt eius libido aut voluntas sit pro lege, sicut dixisse legitur Iulia Caracallæ nouerca. Quid, quod

quod plus esset futurum in conclusione, quam fuit in præmissis, si quis inde, *quod legibus solutus dicatur princeps*, ratiocinari velit, *quidvis illi extra leges* [illegible]. Etenim solutum esse legibus, non est *quiduis licere* [illegible], sed legibus præesse, & publica exigente necessitate eas posse restringere, & relaxare, cum tamen ipsemet illis obedientiam præstare debeat. Quemadmodum autem prætorum edicta, prudentum responsa, plebis scita, Senatus consulta, ita principum dicuntur Constitutiones, Rescripta & placita, quibus à placendo factum est nomen. Vt recte scribat Iustinianus: *Quod principi placuit, legis habet vigorem.* Hinc & principum edictis publicandis nostra lingua subiici solet ad finem: Whant ons also gelieft.

Principium à Principe deflexum videtur, sicut princeps à primo capite.

Priuignus nomen obtinet, quod prius quam nouerca nubat, & in nouam familiam eat, progenitus sit. *Pri* enim loco *præ* vsurpabant veteres, *authore Festo.*

Priuilegium. Nomen habent priuilegia suum, quod sint leges priuæ, id est, priuatæ. Ita enim apud Ciceronem legi oportet pro Domo, *& tertio de legibus.* Itaque vt priui homines dicebantur veteribus homines singuli, sic priuilegia nihil sunt aliud, quam ius singulare in certæ alicuius personæ, vel causæ fauorem ac gratiam propter aliquam naturalis æquitatis rationem inductum. Vnde apparet siquidem contra naturæ ius vel publicam vtilitatem introducantur priuilegia, non esse magis priuilegia, quam tyrannis est lex, *vt egregie probat Cicero, 3. de legibus.*

Agellius docet *Noctium, libro 10. capite 20.* Veras leges non esse, quod non cadant in definitionem, quam proposuit Atteius Capilo, cui lex erat generale populi, vel plebis iussum, rogante magistratu. Quin ratio æquitatis postulat, vt omnes homines summi cum infimis

pari teneantur iure, non vt ferantur leges in singulas personas. Qua de causa 12. Tabul. quoque vetuerunt ea irrogari, id est intu[...]ci hic verbis : *Priuilegia ne irroganto.* Accursius volu[...]a priuare legem, forte alludens ad falsum nominis etymon, vt solet præ imperitia linguæ cú Grece, tum Latine vir magnus alioqui. Quid, quod potius suppleant legem ea parte, ad quam communis regula porrigi non potest, salua iustitia & æquitate, quæ est recta & vera quorundam sententia.

Problema multa significans vocabulum primo, quidquid obiicitur defensionis causa dico *propugnaculum*, *munimentum*, *vallum*, *aggerem*, *scutum*, *præsidium*, item γέννημα *progeniem*, *aut fructum*, *aut quid emissum*, *quo pacto* S. sanctus est πρόβλημα Theologis Græcis, tertio generaliter *quæstionem* seu *propositum*, vnde *Rhetoricum* vel *Logicum* πρόβλημα & προβληματώδης, quod in quæstione seu disceptatione est positum, nomen accessit à προβάλλω, quod est, *obiicio*, vel *affero quæstionem in medium*, vt eleganter quoque notatum, à Goclenio.

Probus appellatur à Festo, qui se prohibet à malefaciendo, quasi *prohibitum* dicas. Alij probum dictum volunt, quasi *probatum*, sumpto nomine à re metallica, quæ igni est bene excocta & explorata, sicut Græci dicunt ἀργύριον δόκιμον καὶ νόμισμα, καὶ χρυσὸν ἀκίβδηλον, δοκιμαζόμενον ἐν τῷ πυρί.

Procella, quæ quid sit, docet Plinius *lib. 2. cap. 48.* inclinatur à verbo *procello*, id est, *prosterno*.

Proconsul, siue eum accipias, cui vltra legitimum & annuum tempus prorogatus est Magistratus, siue eum, qui ex priuato in prouinciam ad bellum gerendum est missus, aut eum, qui ex magistratu in prouinciam abiit, aut eum denique, qui constituta Monarchia à Senatu in eas prouincias est missus, quæ populi fuerunt (his enim quatuor modis accipi sole[t] hoc nomen) dictus videtur Fenestellæ, quod pro consule mitteretur, eiusque vice fungere-

geretur. Sunt hoc æuo viri non triuialiter instituti, qui contendunt duo esse distincta vocabula, alterum *præpositionem*, alterum *nomen*. Alij vnum nomen compositum esse volunt, & regulariter inflecti per omnes casus, sicut *pronepos* & *proauus*, cui sententiæ se adiunxit Aldus Manutius iunior, *de Ortographia libro*. Ego etsi inueniri non diffitear apud Ciceronem, Gellium dici *Proconsule* ἀκλίτως & veteri modo, tamen istum loquendi modum dixerim nunc obsoletum, antiquatum, imo plane mutatum, neque aliter iam scribere & loqui eruditos, quam esse loquendum censuit Aldus Pomponius scribit posthumio Albo & Sex, Fusco Coss. bello infeliciter cum Æquis gesto proconsulem primum T. Quintium fuisse creatum. Sex cum lictores præcedebant: Cætera omnia habebat vti Consules, & inde statutum, vt qui Consules vno anno fuissent, sequenti Proconsules essent. Deinde Proconsules mittebantur ad prouincias, & singuli singulos habebant legatos, qui administrationi præstarent auxilium. Aderant illis & *militum tribuni*, *Centuriones*, *præfecti*, *Decuriones*, *Scribæ*, *Accensi*, *Præcones*, *lictores interpretes*, *Tabellarij*, *Aruspices*, *Cubicularij*, *Medici*, & qui quotidianæ vitæ prope socij fuerunt, quæ *Cohors prætoria*, & *quasi prætoria* est dicta. Instruebantur quoque viatico, quo pertinebat aureus annulus, qui *teste Zonara*, magistratibus peregre proficiscentibus de publico dabatur, item *vestes*, *vasa*, *vehicula*, *muli*, *tabernacula*, quæ instrumenta locata fuisse indicat Ventidius, qui *vt Agellius refert libro decimoquinto*, *capite quarto*, victum quæsiuit comparandis mulis, & vehicula Magistratibus, qui sortiti, prouincias forent, præbenda publice conduxit. Ita Alexandrum Seuerum instruxisse necessariis rebus Magistratus, quod in prouinciam mittebat, tradit Capitolinus, idque veterum exemplo, ita vt præsides prouinciarum acciperent *argenti pondo vicena*, *phialas senas*, *mulos binos*, *equos binos*, *vestes forenses binas*, *domesticas singulas*, *aureos centenos*, *coquos singulos*,

vt & alij notarunt. Horum potestas extra prouinciam nulla erat, vt & in vrbe Roma, maxime Consule præsente. Vbi enim aberant Consules, licebat eorum vices supplere, vrbi preesse, habere Senatum, comitia indicere futuris comitibus, & si in prouincia sibi decreta dignum quid gesserant triumpho, de victis hostibus triumphare. Nam P. Philo Proconsul de Palepolitanis & Græcis triumphum egit, Seruilius de Cilicibus & Isauris.

Procus à procandi & nimiũ lasciue poscendo dictus est Verrio, potius à *prociendo*, id est, pretendo deriuat. Inde & *procaces meretrices*, quod assidue petant.

Procyon canicula, quod ante maiorem canem oriatur, nomen tulit. Est enim *κύων canis*, apud Græcos. Hæc (*vt scribit Columella lib. 12.*) oritur Idibus Iuliis, ardentissimo, *vt Plinius refert*, æstatis tempore, quippe sole ingrediente primam Leonis partem, Cum feruent maria, fluctuant in cellis vina, mouentur stagna. Vnde Flaccus: *Iam Procyon furit.* Est eidem stellæ & nomen Syrio, quem Virgilius *steriles* dixit *agros exurere.* Sub eo molestus purgantium vsus Hippocrati.

Prodigium Festo & Ciceroni, *de diuinatione libro*, à prædicendo est dictum, cæteris etymologicis, quod diuinitus propagetur futuris & consecuturis rebus, hoc est, ante illas propellatur. De prodigiis scripsit obsequens, & inter nostros Fredricus Nauseas *in mirabilium libris*, multa obseruatu digna. Vide & titulum *de prodigiis Valerij, lib. 4.* vbi prodigia ante Pharsalicam pugnam oblata Pompeio & territo admodum exercitui insolitis signis diserte recenset.

Profanus βέβηλος dictus videtur, quasi *procul à fano*, i. e. *religione.*

Proletarij Ciues à munere officioq; prolis edendæ sunt appellati, quod cum re familiari minus possent Rempubl. iuuare, sobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentarẽt, *vt docet Iulius Paulus apud Agellium.*

Prologus πρόλογος, comediæ pars (diuiditur enim in quatuor partes *Prologum, Protasin, Epitasin & Catastrophen*) nec quidquam

quam aliud quam antecedens veram fabulæ compositionem elocutio siue narratio, in qua Poeta rem suam agit, à πρὸ & λέγειν, arcessit nomen. Is autem non vniusmodi, vbique. Alias enim συστατικὸς commendatiuus, quo fabulæ, vel Poeta commẽdatur, alius ἀναφορικὸς, id est, relatiuus, quo aut gratiæ referantur populo, aut refelluntur aduersariorum obiectiones, vt in Andria Terentij: Alius argumentum narrat, aut Poetæ consilia, & dicitur ὑποθετικὸς: alius denique μικτὸς, id est, mixtus continens in se omnia prædicta.

Prometheus frater Epimethei, & filius Iapeti, qui Iouem decepisse legitur in fabulis, artes inuenisse, cœlitus detulisse ignem ad homines, & Caucaso alligatus fuisse à Ioue, quod parcarum sortem de Thetidis filio, qui patre maior & clarior esset futurus, patefecisset, atque ita Iouem ab eius congressu deterruisset, nomen inuenit à πρὸ καὶ τῆς μήτιος, quæ vox consilium significat, quod ille captabat, antequã factum aliquod aggrederetur, id quod vere hominis est sapientis. Vel dictus Prometheus, quasi προμήδεις consilia præuidens, δ in θ mutata, aut deniq; à πρὸ & μήθειν, quod erat antiquis, ταυτὸν τῷ μανθάνειν. Primus hic fertur annulo ferreo circundedisse digitum, gemma etiam palæ inclusa, vnde annulos gerendi consuetudo irrepsit.

Promontorium, à prominendo dictum. Salustius de Sardinia. *In oriente latior prominet, quam in occidente.* Tale *pachynum*, Siciliæ, & alterum *Lilybæum*, tertium *Pelorum*, *Maleum*, Græciç, *Sigæum* Asiæ.

Promus vnde nisi à promendo? Etenim promendis cibariis ex penuria cella præest. Ita *Condus* à condendo. Auctor Fulgentius Placiades. Horatius 2. Satyr. 2. *Ni liberis diluta, foris est promus.* Apuleius in Apologia dixit, *librorum promum, qui præest promendis libris, & quasi Bibliothecarius est.* Proprie tamen dicitur de eo, qui ci-

bos promit. Sicut vero apud Germanos tempore hodierno, ita apud Græcos olim mulierum id munus fuiſſe, ex Homero conſtare poteſt, apud quem legis Odyſſ. 1.

> Σῖτον δ' αἰδοίη ταμίη παρέθηκε φέρουσα
> Εἴδατα πόλλ' ἐπιθεῖσα, χαριζομένη παρεόντων.

Vbi Euſtathius annotat ancillam promentem, & condentē ad victum neceſſaria recte αἰδοίην nominari ab Homero, quod famulas in his miniſtrantes σώφρονας, id eſt, *modeſtas ac temperantes* eſſe oporteat, ne exhauriantur Domini. Adde & illa Ariſtophanis in ἐκκλησιαζ.

> Ταῖς γὰρ γυναιξὶ φημὶ χρῆναι τὴν πόλιν
> Ἡμᾶς παραδοῦναι, καὶ γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις
> Ταύταις ἐπιτρόποις καὶ ταμίαις χρώμεθα.

Vnde colligitur Athenienſes quoq; vſos fuiſſe mulierum miniſterio ad domeſtici victus diſpenſationem. Sed & Hector Il. 2. cum rediens è prælio Andromachen vxorē quæreret, nec eam domi inueniret, fingit enim Poetæ allocutum famulas, inter quas ὀτρηρὴ ταμίη, id eſt, *famula* rebus condendis & promendis deſtinata πρὸς μῦθον ἔειπεν.

Promulſis dicta eſt cœna veteribus, *ſicut Turnebus in Aduerſariis, & Iuſtus Lipſius 3. antiquit. lectionum notarunt*, quod ante mulſum daretur. Nam antiqui in conuiuiis primum hauſtum ſumebāt ex mulſo ad profligandum ſitim, quod vacuis & manibus venis initio dulcem potionem infundendam putarent. Itaque ex auſtero vino mulſum conditum reprehenditur. Ariſtippus, *inquit Horatius*, forti miſcebat mella falerno. Hinc intelligitur, cur ſcripſerit Varro *3. de re ruſtica: Fauus venit ad altaria, & mel ad principia conuiuij, & in ſecundam menſam adminiſtratur.* Alij promulſidem interpretantur: quod mulſi vice dabatur conuiuis ad prouocandam appetentiam. Sed Senecæ huc quoque adducere placet teſtimonium, ex *lib. 20. epiſt. 12.* de Spanio quodam è genere Lucifugarum. *Circa lucē*, inquit, *diſcurritur: Pueri vocantur cellarij, coqui tumultuantur. Quæro, quid ſit? Dicitur, mulſum & alicam popoſciſſe, à balneo exiſſe.* Et Pli-

Plinius Iunior *libro Epistol. primo: Paratæ erant lactucæ singulæ, cochleæ ternæ, oua bina, alica cum mulso & niue.* Nec inepte etsi Satyrice Horatius, paulo etiam apertius, quam ante:

Vacuis committere venis
Nil nisi lene decet: Leni præcordia mulso
Prolueris melius.

Interim notandum, cum cœnæ lautiores in diuersos ferculorum missus distinguerentur apud veteres, ad primos missus vel primam mensam, quam & *Ante cœnam* vocabant, referendam esse promulsidem siue gustationem, vt nominat Petronius in hunc modum scribens: *Iussi ergo discubuimus, & gustatione mirifica, initiati, vino etiam Falerno inundabamur. Gustatio,* inquit Turnebus, *prima pars cœnæ, gustus aliis.* Quid quod pro hac cœnæ parte Horatio etiam prandium sit dictum? Athenæus *libro quarto* nominat προοίμιον τοῦ δείπνου, Hebræi פרפאאות שלפני המזון. vt quidam volunt, quorum hic fidem sectari admodum procliue, donec didicerim meliora.

Proœmium προοίμιον, alias ἡ ἀρχὴ, vel εἰσϐολὴ τοῦ λόγου, descendere videtur ἀπὸ τῆς οἴμης, id est, *cantu*, vocabulo sumpto à citharœdis, qui pauca quædam ante legitimum carmen modulari solent, quod Platoni in Philebo est ἀνακρούεσθαι, idque promerendi fauoris gratia. Vel potius descendit ab οἴμου via, quia ante ingressum rei ponitur. Quocirca Cicero vestibulum & aditum ad causam vocat. Duplex id esse constat ex Rhetorum præceptis: *Rectum, quo statim & apertis rationibus idoneum reddimus animum hominis ad audiendum:* Et obliquum, *quod fit* πλαγίως καὶ κρυπτικῶς *oblique & latenter circuitione, scilicet & dissimulatione quadam, ideoque dicitur* ἔπῳδος, *quasi incandatio*, in Fauorini Lexico ἡ γοητεία, in Politico Platonis, ἐν κύκλῳ περίοδος, Latinis *Insinuatio.* Causam enim habet αἰσχρὰν ἢ παράδοξον, *turpem aut admirabilem*, quæ animos auditorum alienat à nobis. Vnde necesse est oblique & clam irrepere, ne

ſentiant turpidinem, & proinde alieniores euadant. Probat Fabius magis hoc nomen, quam exordium, quod ſit quaſi quædam præcentio orationis. Vt recte dixerit Ariſtoteles in Rhetoricis: τὸ μὲν οὖν προοίμιόν ἐστιν ἀρχὴ λόγου, ὅπερ ἐν ποιήσει πρόλογος, καὶ ἐν αὐλήσει προαύλιον. Atq; hæc cum etymo præcedenti belle conueniunt.

Propheta vox in ſacris literis virum ſignificans, qui Deo peculiariter familiaris, cum eo per certas viſiones ſua habet colloquia, qualis Abraham *Geneſ.20.* item Doctorē immediate & diuinitus vocatum, qui non tantum ſacras literas nouit & exponit, ſed etiam de Meſſia, de venturis pœnis & liberationibus futura quædā præuidit atq; prędixit, rurſus interpretē alterius, *vt Exod.7.* de Aarone Moſis Propheta & interpretem arcanorum, qualis in Babylone Daniel, in Ægypto Ioſeph, nomen inuenit, vel παρὰ τὸ φάναι, quod *res illi manifeſtentur per viſiones*, vel παρὰ τὸ φωνεῖν, *quod oracula, obſcuriora, eloquendo interpretetur*, vel ſimpliciter à πρόφημι, *quod futura prædicat*, vel deniq; παρὰ τὸ φαίνειν, id eſt, *oſtendendo & declarando, quod rerū euentus populo denuntiet.* Apud prophanos auctores paſſim eo nomine appellatur idolorū miniſter, quales in Creta Prophetæ Iouis. Talis apud Euripidē in Ione φοίβου προφῆτι, *phœbi Propheti ſſa.* Apoſtolus ad Titum vtitur ea voce pro Poeta, cum Epimenidem Cretenſem citat contra Cretenſes. Alias eius ſignificationes varias omitto lubens, cum hæ præcipue ſint & dignę notatu. Notandum tamen Hebræos olim prophetas omnes nominaſſe Videntes, *vt eſt videre lib.1.Reg.cap.9.*

Propilia tribus à nomine progenitricis traxit vocabulū. Conſueuerunt enim nō à viris ſolum, ſed etiam a fœminis nominare tribus, *vt ſcripſit Feſtus.*

Propitiatorium, quod nihil aliud erat, quā arcæ fœderis operculū, duobus Cherubin alis ſuper extendentibus inſignitum, alias appellatū Oraculū, quod ad illud Deū in primo templo conſulerent ex ipſius mandato, *Exodi 27.* ſic nominatum videtur Iſidoro, quaſi propitiationis oratorium. Propitiatio enim placatio eſt. Fit & eius mentio *Numer.8.*

Pro-

Propretor. Duo potiſſimũ ordinarij prouinciarum rectores fuiſſe leguntur apud Romanos, Prętores, qui in prętura, & Conſules, qui vrgente grauiore bello, in conſulato ꝓuinciis præfuerunt. Horũ vero prætorum eadẽ fuerunt inſignia, quæ Prætorũ vrbanorũ, *Lictores* videlicet ſex, *totidem faſces atq; ſecures*. vnde ἑξαπέλεκεις dixerũt, id eſt, *ſex ſecuriũ*, quemadmodũ ſcribũt Ammian⁹ & Dio, Ordinariũ temp⁹ quo ꝑerant prouinciis, erat annus. Quod ſi ꝓrogato poſt annũ imperio in ꝓuinciis mãſiſſent, Proprætores appellabantur. Quamq̃ & illis poſtea datũ id nominis fuit, qui ex priuatis ad bellum gerendũ, nõ ad gubernandã prouinciã ſunt miſſi, qualis fuit, C. Octauius: Itẽ illis, qui geſta in vrbe ꝑtura ſub finem anni in prouincias ꝓfecti his ipſis pręfuerũt. ſuntq; dicti *ordinarij Magiſtratus ꝓuinciales*, eadẽ illis cõceſſa poteſtate, q̃ concedi ſolebat Conſulibus: Deniq; & illis, quos C. Octa. Auguſt. & poſt eũ Imperatores reliqui in eas ꝓuincias miſerũt, quas ſibi reſeruabant. maiorem eiſdẽ obtinentib. poteſtatem, quã proconſules habebãt, qui ꝑficiebantur proũciis populi. Additi fuerũt illis nõ ſecus, ac Proconſulibus inter Comites *legati* dicti à legendo Varroni, qui operam ſuam in prouincijs nauabant, eoſq; tres ad minimũ numero fuiſſe inuenio. Adſciſcebantur autẽ permiſſu Senatus ab ipſis Præſidibus, aut à Senatu concedebantur, aut extra ordinem aliqua lege deligebantur.

Proquæſtor appellatus fuit Romanis, qui mortuo Quæſtore Præſidi ipſi cœpit eſſe loco quęſtoris, itẽ qui *Quæſtore* decedẽte interim ſucceſſore nõ exſpectato, ꝓuinciæ ipſius fuit ꝑfectus, non quidẽ à Senatu aut populo inſtar Quæſtoris, verum à *Propratore* vel *Proconſule*, prout & alij obſeruarunt.

Prora πρώρα, frons nauis Virgilio, παρὰ τὸ προϊέναι, id eſt, à *praeundo*, quibuſdam nominata videtur, aliis ἀπὸ τοῦ προορᾶν, i. e. *proſpiciendo*. Vergit enim prorſum in nauigando. Huic qui præeſt, dicitur *Proreta*, Græce πρωρεύς.

Proſcriptio, quæ nihil aliud quam relegatio eſt, in ciues olim Romanos exercita, aut in exilium damnatio bonis

in fiscum redactis, à scribendi ceremonia arcessit nomen. Sylla tulit legem, vt publici essent proscriptorum agri, quod maxime de iis agris intelligendum, qui in Thuscia circa Volaterras ac Fesulas erant, quos militibus suis Sylla diuisit, *teste Cicerone in Lullum*, Sallustio in Catilinæ coniuratione. Facta est & denuo à Triumuiris proscriptio, quam conferat Dio cum Syllana, *libro quadragesimo septimo.* Dicit & eorum amicos fuisse proscriptos, quod qui vnum ex Triumuiris vel studio, vel facto suo iuuisset, statim inimici loco haberetur reliquis. Incertitudinem vitæ humanæ demonstrauit L. Philuscius, qui ante à Sylla proscriptus, cum periculum euasisset, iam iterum proscriptionis iniuriæ subiectus fuit, & tandem occisus. Multi perierunt διὰ τε ἔχθραν καὶ διὰ χρήματα, *inquit Dio.* Multi etiam euaserunt, postea in patriam reuersi & asciti in magistratus pro volubili rerum humanarum conditione. Quæ postea M. Lepido, & L. Planco Coss. propositæ fuerunt tabulæ, nemini quidem intulerunt necem, & facultates ademerunt. Cum enim opus haberent pecuniis multum debentes militibus, coegerunt eas hac ratione. Sic in proscriptione Syllana spargi solebat, hunc ædium splendidarum causa iugulari, illum horti, alium thermarum, *teste Plutarcho.* Itaque Q. Arbelius nullius sibi criminis conscius, cum forte in forum progressus tabulam proscriptionis legisset, inque ea reperisset & suum nomen, *eheu me miserum*, inquit, *prædium in Albano meum prosequitur*, & paululum progressus ab insequente est trucidatus.

Prosedæ appellantur à Plauto meretrices, quod ante stabula sederent, corpore vulgato, sicut & Festus notat. Reponendum hoc nomen putat Brissonius apud Petronium in Satyrico, vbi legis Iam pro sella meretrix assem exegerat, cum potius scribendum sit, proseda meretrix.

Proselēni nuncupati sunt Arcades à Luna, quæ est σελήνη, quod à diluuio Deucalionis dicerent se primos inspexisse nascen-

nascentem lunam. Quo nomine calceos nectebant fibulis Lunæ in speciem factis: quæ falcata sua cornua protendit, sicut & apud Romanos nobiliores lunulas gestasse scribit Plutarchus. Persuasionis huius Arcadum meminit & Apollonius *libro quarto*, vbi interpres hoc modo: Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Τεγεατῶν πολιτείᾳ φησὶν, ὅτι βάρβαροι τὴν Ἀρκαδίαν ᾤκησαν, οἵτινες ἐξεβλήθησαν ὑπὸ τῶν ἐπιθεμένων αὐτοῖς, πρὸ τοῦ ἐπιτεῖλαι τὴν σελήνην, διὸ καὶ ὠνομάσθησαν προσέληνοι, τινὲς δὲ φασὶν ἐνδυμίωνα εὑρηκέναι τὰς περιόδους, καὶ τοὺς ἀριθμοὺς τῆς σελήνης, ὅθεν καὶ προσεληνους τοὺς Ἀρκάδας κληθῆναι: Ἀρκὰς γὰρ ὁ ἐνδυμίων. Et Maro: Arcades ipsum credunt se vidisse Iouem, cum sępe nigrantem Ægida concuteret dextra, nimbosq; cieret. De calceamentis autem istis commaticum fertur Herodis dictum Bradeam vxoris fratrem, qui cum generis sui nobilitatem æquo verbosius apud Romanos ostentaret, Næ tu, inquit, generis tui nobilitatem in astragalis gestas. Vnde lucem accipere, videtur Iuuenalis istud: Et nobilis & generosus Appositam nigræ Lunam subtexit alutæ.

Proserpina Cereris filia, vox origine Latina, non Gręca, *vt censet Cicero*, à serpendo videtur dicta. Serpunt enim per terram, & ex terra, *id est*, Cerere nascuntur fruges, quibus ea significatur, Quia vero eædem latent ad tempus, donec exiliant solis calore elicitæ, atque eductæ in auras, fingitur hęc Dea rapta ab Inferorum diuitiarumque Deo Plutone. Inde Phurnutus explicans μυθολογίαν: ἁρπάσαι δ' ὁ ᾅδης τὴν θυγατέρα τῆς δήμητρος ἐμυθεύθη, διὰ τὸν γινόμενον ἐπὶ χρόνον τινὰ τῶν σπερμάτων κατὰ γῆς ἀφανισμόν. Græce dicitur περσεφόνη, quasi φέρουσα τὸ ἄφενος, diuitias ferens, *authore Hesychio*, id quod de terræ fructibus tandem prorumpentibus, & suam consecutis maturitatem recte etiam intelligi potest. Quinimo terram ipsam quoque dictam Proserpinam, quod ex ea proserpant fruges, notat Augustinus *ex Varrone*. Profundam Cererem nominat Claudianus, Virgilius *infernam Iunonem*. Varro

eodem nomine *Lunam* repræsentari censuit, vnde flammeum oris honorem ipsi attribuit idem Claudianus. Sicut vero Cereris mysteria re & cognomento maiora celebrabantur Eleusine, ita minora Proserpinæ, inq; gratiam Herculis instituta, cum is initiari eŭ flagitaret, agris celebrata legimus. In fabulis quoque narratur, cuiusque capitis crines abscindere Proserpiná, vt orca damnetur. Quo spectant illa Virgil. Æneid. 4.

Nondum illi flauum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, Stygioq; caput damnauerat Orco.

Prosodia pars Grammaticæ, quæ docet accentus, hoc est: rationem attollendi aut deprimendi syllabas pronuntiando, tum quantitatem earundem, nomen trahit ἀπὸ τῆς ᾠδῆς, id est, *cantu*, vel πρὸς τὸ ᾄδειν, id est, *canendo*. Quippe poemata veteres nominabant ᾠδὰς, *teste etymologico magno*: ἢ παρὰ τὸ προσᾴδειν καὶ ἁρμόζειν, τῇ ὑποκειμένῃ λέξει, ἢ ἐκ τῆς προσθέσεως, καὶ τῆς ᾠδῆς.

Prostibulum vel *Prostibula*, alio nomine scortum vel meretrix, a prostando nomen accepit, etsi Isidorus deriuare videatur à prosternendo, *libro 18.* vel quod staret ante stabulum quæstus gratia, *vt Nonius notat.* Qua ratione eiuscemodi meretrices etiam *Prosedas* appellatas fuisse à Plauto vult Sex. Pompeius, *libro decimoquarto.* Locus Poetæ extat in *Pœnulo Act. 1. Scen. 2.* Notandum est illud, *Consueuisse meretrices nudo corpore prostare, sicut in Heliogabalo traditum à Xiphilino.* Itaque Iuuenalis Poeta loquens de Messalina prodigiosæ libidinis fœmina, quæ se noctu in lupanar contulerat, ait: *Tunc nuda papillis constitit auratis titulum mētita Lycisca.* Inter meretricem porro & prostibulum eam differentiam fecerunt veteres, *notante Nonio*, quod meretrix copiam sui faceret tantummodo nocte, prostibulum autem ante stabulum staret quæstus nocturni & diurni causa.

Protelo verbum videtur Steucho, fieri ex πρὸ & τέλος, quæ vox *finem* significat, quasi idem sit, quod *in longum fines ac metas temporis proferre.*

Protre-

Protropum vinum ſponte deflucns, antequam calcentur vuæ, quod πρόχυμα eſt Florentio apud Conſtantinũ γεωπ. 6. *cap.* 16. παρὰ τὸ πρὸ τοῦ πατεῖν deducit originem. Notationem iſtam confirmare videtur Plinius *libr.* 14. *capite* 9. his verbis: *Sed inter genera potuum ponere debeo & protropum,* Ita appellatur a quibuſdam muſtum ſponte defluens, antequam calcentur vuæ. Recte ergo & Pollux: Οἶνος πρότροπος, ὁ πρὶν ἀποθλιβῆναι ἐκρυείς. Athenæus πρόδρομον ἢ πρότροπον à Mitylenæis dictum tradit. Sed & Plinius agnoſcit *Protropum*, *Gnidium*, quippe ex Guido ſolitum deuehi Romam, vbi in maximo pretio habitum non modo pro varijs medicamentorum compoſitionibus, verum etiam pro diuitum & nobilium menſis, cuius etiam Vitruuius meminit, *libro octauo, capite tertio.* vbi loco *Protypi* legendum *Protropi.*

Prouerbium, quod eſt celebre dictum ſcita quapiam nouitate inſigne, ſæpe in ſe metaphorum aut hyperbolen, aut etiam ironiam ſententiamue aut qualemcunque deſcriptionem continens, quale eſt, *Dolium pertuſum*, item *ad Coruos, ad Calendas græcas, Euripo mutabilior*, quaſi *probatum* verbum dictum interpretantur nonnulli. Græce dicitur παροιμία. & παρὰ ὄιμος, id eſt, ὁδὸς, quaſi *paſſim ſparſum per ora hominum*, adagium quoq; Latinis, vt alias admonitum. Hebræi nominant משל Chaldæi מתלא & מתל. Sed illi non tantum eo complectuntur prouerbium, ſed etiam figuratam orationem, ſententiam egregiam, dicterium, metaphoram, doctrinam. Quo fit vt multa quoque prouerbia apud Latinos & Græcos ſententiæ ſint vel potius γνῶμαι, quale eſt illud: *Spartam, quam nactus es, orna:* Item: ταν ἀρετὰν & ταν σοφίαν νικῶνται γελῶσαι. Etiamſi non omnes ſententiæ & apophthegmata (nam & hæc iudicant Rhetores illis affinia) prouerbiorum albo ſint inferendæ. Eſt enim γνώμη dictum breue continens præceptũ de moribus, aut aliquam de pręmiis & pœnis commonefactionẽ, At prouerbiũ valde celebre eſt dictũ, plerũq; figura aliqua

conditum. Magnam illorum farraginem in Chiliades suas congessit Erasmus, post Erasmum Gilbertus Cognatus, Adrianus Iunius Polydorus, Vlpius Franecerensis, vt & ego nonnulla partim edita, partim adhuc conflictantia cum blattis, dum Mecœnatem in hac Philomusorum penuria (quę temporis infœlicitas?) nondũ inueniunt.

Prouideo. Varro 5. *de lingua Latina* affirmat quędam in Gręca lingua nonnullos existimare Latina. Ego autem cum ipso potius à Gręcis deriuauerim. Vocabula ab eo prolapsa sunt, *scalpere* σκαλεύειν, *sternere* στορεννύειν, *lingere* λείχεσθαι, *ferre* φέρειν, *prouidere* προϊδεῖν, *errare* ἔρρειν. Item γίγνομαι à *gigno*, & ab eo quod dicunt στραγγαλίζειν, *strangulare, tingere* τέγγειν. Præterea ab eo, quod nos *malaxare*. illi μαλακίζειν, *potare* ποτίζειν, *domare* δαμᾶν, *mulgere* ab ἀμέλγειν, vt *runcinare* à runcina, cuius origo Gręca ῥυκάνη. Ita illa omnia ideo Varrone, qui ab Ausonio *popma* Frisio castigatior est editus, quam vnquam antea, adiectis coniectaneis & notis. Recte addideris *propino* verbum, cui respondet τὸ προπίνω, apud Gręcos. Quin eadem origo doti, arrhaboni, domui, *Dono*, & aliis innumeris, de quibus loco suo.

Prouincia dicta aliquibus, quod procul ab Italia armis esset deuicta, vel, *iuxta Festum*, quod populus Romanus eam prouicit, id est, ante vicit. Redigebantur autem in formam prouinciæ integrę regiones, & à populo Romano missis in eas pręsidibus gubernabantur. Nomen autem accipitur tribus apud auctores modo: Primum pro regione armis, aut alio quocumque modo in potestatem redacta, & à populo Romano Magistratui suo subiecta *Secundo*, pro quacumq; regione, in qua Imperator Romanus bellum administrabat: *Tertio*, pro quacumque publici muneris procuratiooe. Diuiduntur à nonnullis prouincię in *Continentes* & *Transmarinas*. Continentes dicunt *Galliam*, *Illyricum*, *Rhetiam*, *Vindeliciam*, *Pannoniam*, *Germaniam*: *Transmarinas*, *Asiam*, *Aphricam*, *Syriam*, *Cyprum*,

prum, Achaiam. De Sicilia dubitatum, *vt indicat Vlpianus l. nationem. de verbor. significationib.* Fuerunt & quædam Consulares, quæ ab iis, qui consulatum gesserant in vrbe, sequenti anno consulari imperio obtinebantur: Quædam prætoriæ, quas obtinebant, qui proximo anno in vrbe functi fuerant prætura. His si quando prorogaretur imperium post præturam aut consulatum, atque ita remanerent in prouinciis, nominabantur Proconsules & Proprætores, vt alias dictum. Post annum à C.V. sexcentesimum, institutum est, vt Prætores ex prætura, & Consules ex consulatu mitterentur in prouincias, qui & ipsi Proprætores & Proconsules dicebantur, sibique adiunctos habebant Quæstores, & alios magistratus. Quod ipsum quia dignum est obseruatu, silentio, haudquaquam præmendum duxi. Sub Imperatoribus tandem ea est facta Prouinciarum diuisio, vt aliæ dicerentur esse populi, aliæ Imperatorum. Priores illas administrabant Proconsules à populo missi, vel potius à Senatu, posteriores Proprætores designati ab illis, quibus summa in Republica erat potestas. Requirit Cicero pro Qu. Ligario in prouinciæ præfecto non tantum integritatem & continentiam, siue innocentiam, vt conseruet non prædetur prouinciam, sed etiam fidem, qua fit vt seruet iusiurandum, suumque rite administret officium. Seuerus Imperator & Antoninus Xenia, quæ accipere solebat Proconsul in Prouinciis, hoc veteri prouerbio sunt moderati: Οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων, quod *esset inhumanum à nemine accipere, passim, vilissimum per omnia, auarissimum*, prout ab Vlpiano explicatum inuenio.

Prudentia à prouidendo descendit, tracta notatione à caussa. Huius virtutis est *dare consilium, discernere bonum à malo, verum à falso, rite versari cum aliis, perspicere occasiones, verbis solerter rebus prudenter vti, ad omnem consultationem & tempus & diligentiam adhibere.* Pugnant cum ea curiositas & stultitia, suntque eius actus quinque, *deliberare*, quod

eſt τῆς εὐβουλίας: *cito inuenire medium*, ſi ſit opus quod eſt τῆς εὐστοχίας: *recte iudicare de mediis inuentis*, quod eſt τῆς συνέσεως, id eſt, ſagacitatis, *abſoluere iudicium*, vnde ſententia, quæ dicitur γνώμη, & denique *præſcribere circumſtantias actionis*, vnde proprium prudentiæ nomen deſcendit. Illa viam præſcribit in omni conatu naturæ, inque omni ſtudio & actione virtutis modum. Sine ea nulla plane eſt virtus, nec tamen omnis virtus prudentia, quod Socrates voluit. Quippe licet omnes plantæ partes vniantur in radice, tamen quælibet pars radix ipſa non eſt. Raro aut nunquam plena ea aut perfecta reperitur in homine, cuius eſt errare & labi. Itaque recte Boetius, *Doctos quidem multos vidiße ſe* dicit, *prudentes autem perpaucos.*

Pruina vapor humidus debili ſolis calore ad infimam vſq; regionem aeris elatus, in qua noctis frigiditate congelatur & deſcendens herbis adhæret, quaſi *perurina*, quod arbores & flores vrat, eſt appellata Grammaticis, quorum ſententię hic ſtare decretū. Nam quod alij pruinam, quaſi *purinam* dictam volunt, ἀπὸ τοῦ πυρὸς igni, in idem recidit, ſi non tam ius vocabuli, quam ſenſum ſpectes.

Prytaneum. Placet adſcribere Etymologici magni verba, quæ ſunt: Τόπος ἦν παρ' ἀθηναίοις, ἐν ᾧ κοιναὶ σιτήσεις τοῖς δημοσίοις εὐεργέταις ἐδίδοντο, ὅθεν καὶ πρυτανεῖον ἐκαλεῖτο, οἱονεὶ πυροταμεῖον: πυρὸς γὰρ ὁ σῖτος, τουτέστι τοῦ σίτου δημοσίου ταμεῖον. Locus erat apud Athenienſes, in quo cuilibet ex populo bene de Republica merito alimenta præberi ſolebant. Vnde & *prytaneum* appellabatur, *quaſi frumenti horreum.*

Eſt enim πυρὸς *frumentum*, vel potius σῖτος, id eſt, *publici frumenti penus.* Origo itaque vocabuli trahi videtur à tritico, quod πυρὸν nominant Græci, Celſo quoq; ipſo non refragante. Eſt & πρυτανεῦσαι, nihil aliud, quā ταμιεῦσαι, & πρύτανις ὁ σιτοφύλαξ. In hoc ipſo loco, vt ſibi impoſterum alimenta ſuppeditarentur, quoad viueret, dixit ſe meritum

Socra-

Socrates moriturus propediem. Vt bene scriptũ reliquerit Suidas: πρυτανεῖον παρὰ τοῖς ἀθηναίοις οἰκίσκος δημόσιος, ἔνθα εἰσιτοῦντο δημοσίᾳ τῆς τοιαύτης τιμῆς, παρ' αὐτοῖς τυχόντες. περισπούδαστον δὲ ἦν τῆς τοιαύτης δωρεᾶς τυχεῖν, ἐπὶ γὰρ μεγάλοις κατορθώμασι τὴν τοιαύτην ἀπεδίδοντο χάριν. Nec mirum, quod Scholiastes in Aristophanis pace prodiderit: ὅτι χρησμολόγοι μετεῖχον τῆς ἐν πρυτανείῳ σιτήσεως. Atque hinc facilius intellexerit quilibet, cur scripserit Plutarchus *Sympos. 4. Problem. 4.* Cimonem Atheniensem liberalissimum virum præstitisse domum suam πρυτανεῖον κοινὸν, id est, *publicum Pritanæum.*

Psalmus ἀπὸ τοῦ ψάλλειν, vel à *psallendo*, quod est *citharam pulsando excitare melodiam*, nomen arcessit. Quia vero Israelitæ ad cytharam, vt olim *Poetæ Lyrici*, ad *Lyram*, pia quoque carmina canebant cum in templo, tum priuatim, factum inde, vt cantilenæ piæ, quas Hebræi תהלים, dicunt, Psalmorum tulerint nomen. Quocirca in Psalmis locis quam plurimis verbum *psallere*, aut *Psalmum dicere*, idem est, quod *Deum celebrare.* Sæpe etiam legitur, *Psallere Domino in Cithara.* A his dicitur Hebræis מזמור, quo nomine idcirco multi Psalmi leguntur inscripti, aliquando præcedente nomine שיר, *vt Psalmo 48.* aliquando sequente, *vt Psalmo 30. 67. & 92.* deducta vocis origine à זמר, quod in secunda coniugatione refertur ad vocem siue incisionem musicam, & significat *incidere verba & syllabas, canere carmen, ac modulari.* Itaque carmina & modulationes sunt זמרות *2. Samuel.23.* Meminit & huius vocis Paulus *ad Coloss.cap.3.* vt & Odarum hymnorumque, quæ quidem voces ita sunt distinguendę, vt Psalmi dicantur cantiones variæ vtpote variis argumentis compositę, cum etiam querelas, narrationes & postulationes complectantur, hymni vero solas contineant laudes תהלים Hebręis, ad odæ.1. שירים peculiares & artificiosæ quædam cantiones sint angustiore constantes forma, quam Psalmi aut Hymni. Sic enim video magnis placere viris.

Psylli. Psyllorum gens Aphricæ indigena vim habens ingenitam corporibus serpentibus exitialem, à Psyllo rege orta creditur & dicta, Non procul illa dissitos habebat Garamantas tandem à Nasamonibus ad internecionem vsque deleta. Ælianus prodit tam ipsis familiares fuisse Cerastas, vt morsus eorum sentirent nunquam. quin potius mederentur percussis. Imo ius idem in omnia serpentum genera ipsos obtinuisse scribit Plutarchus *in Catone.* Cum enim hic iter faceret per Lybiæ deserta, inque summo periculo ob crebros serpentum ictus, & militum necem se constitutum videret, ab illis auxilium petiit, qui etiam ita fascinarunt suis incantamentis, vt nullum deinde morsum inferre possent. Proinde Lucanus:

Gens vnica terras
Incolit à sæuo serpentum innoxia morsu
Marmaridæ psylli.

Ait & Plinius: *Quorundam hominum tota corpora prosunt, vt ex his familiis, quæ sunt terrori serpentibus. Tactu leuant ipso percussos suctuue Medico, quorum è genere sunt Psylli Marsique, & qui Ophiogenes vocantur in insula Cypro.* Ex qua familia legatus Hexagon nomine à Coss. Romæ in dolium serpentum coniectus experimenti causa, circummulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum eius familiæ erat vernis temporibus odoris virus, & sudor quo non solum medicamen præsens adferebant; verum etiam saliua. Inoleuerat etiam mos apud illos, vt liberos sæuissimis serpentibus obiicerent ad experiendum pudicitiam vxorum. Et quod maxime mireris, non fugiebant eos adulterino sanguine prognati. Hinc Silius:

Nec non serpentes diro exarmare veneno
Doctus Atyr tactuq; graues sopire Chelydros,
Ac dubiam admoto sobolem explorare Ceraste.

Tradit idem & Ælianus. Sed hæc de Psyllis, quibus similes facit Marsos Plinius noster, dictos & ortos à Marso filio Circes. Italię populi dicuntur, etsi nulli tales hodie reperian-

periantur præter, nescio, quos impostores, qui ex Pauli Apostoli progenie se ortos fingunt & iactant.

Ptisana. Sic hodie scribi solet, sed male, cum potius *Ptissana* scribi legique debeat, ad imitationem Græcorum, qui nominant πτισσάνην, ἀπὸ τοῦ πτίσσειν, quod est *purgare, pinsere, decorticare.* Vox ea est multis rebus communis. Nam primo omnia frumentacea deglubata, & decorticata pistillis eo nomine comprehensa inuenio. Hinc Zeæ granum purgatum nominatur χονδροπτισάνη. Est enim chondrus granum zeæ repurgatum à glumis, istius, inquam, zeæ quam δίκοκκον vocant, quod grana habeat duo. Legimus quoque πτισσάνην πυρίνην, nempe *ptisanam factam ex tritico.* Ptissanæ ex oryza apud Italos confectæ meminit Plinius. Deinde non solum pro deglubatis & crudis, sed etiam aqua coctis sumi id nominis, *libro decimo-octauo, capite 17. naturalis historiæ* Plinij proditum leges. Sunt & aliæ eiusdem significationes, quas ab Hieronymo Mercuriali notatas, *libro quarto, variarum lectionum, capite 18.* loco mouere nolo. Videbis de ea Alexandrum Trallianum, *libro octauo*, Galenum *7. Method. cap. 7.* Æginetam, *libro primo, cap. 79.* Addo id vnum Cornelium Celsum cremorem Ptisanæ fere accipere pro succo.

Ptolemais, πτολεμαΐς vrbs Æthiopiæ ad sinum Arabicum, vel potius in margine rubri maris, à Ptolemæo rege occupata & instaurata habet hoc nomen, aliis παρὰ τὸ πτολεμίζειν, quod est *belligerare*, sed minus recte. Nullam autem aliam ob causam instaurasse dicitur hanc Philadelphus cognomine Ptolemæus, quam vt elephantos venari possit. Vnde *Epitheras* est dicta Plinio. Cæterum Ptolemæo & Arriano appellatur Θηρῶν. Simlerus putat ab Antonino dici *Peme*, coniectura non satis firma. Est & Ptolemais vrbs Phœniciæ, alio nomine ἄκη, Plinio, *Claudij colonia.* Nam Pentapoleos Libyæ regionis, *Ptolemais* olim nominata est βάρκη. *teste Strabone.*

Pubes à Græco deducitur dictus, quasi *ἐπὶ ἥβης in pubertate*: A pube vero puberes dicti, id est, à pudendis, *vt censet Isidorus*, quod hæc loca tum primum lanuginem ferant. Inde etiam pubertati nomen, quam certo annorum numero definierunt Iurisconsulti, quippe vt fœminæ anno ætatis 12. existimarentur puberes, hoc est, attigisse pubertatem, masculi 14. *l. fin. Cod. quando tutor. esse desin. & Institut. quibus modis tutel. finiat.* In causa tamen alimentorum laxiora tempora præscribi video, vt quidem fœminæ anno 14. masculi 18. puberes habeantur, *leg. 14. C. de aliment. leg.*

Publicanus à publico est appellatus. Publica enim conducit & redimit vectigalia. Romani id gen⁹ homines Decumanos dixerunt à decuma frumenti, quam quisq; arator in prouinciis dare cogebatur haud soluto pretio. Ea autem Romæ à Censoribus, aut in prouincia vendebatur publicanis à Magistratu Romano, vt certam pecuniæ summam pro ea populo Romano repræsentarent. Tria sane frumentorum genera extrahebantur ex prouinciis, *Decumanum*, id est, decuma, de quam iam dictum: *Emptum*, quod aratores vendere cogebantur accepto ex SCto pretio, mittiq; solebat Romam ad populum alendum: Et *Æstimatum*, quod æstimabat magistratus in vsum familiæ suę, cum interdum pro frumento acciperet pecuniam.

Publicola dictus Valerius quod populum coleret. Leges enim aliquot edidit, quæ populi authoritatem, potestatemque summopere confirmabant. Ex his maximam vim multitudini adiecit, qua reo à consulibus prouocationem ad populum concessit: *Altera*, quæ eos, qui iniussu populi magistratum accepissent, morte mulctari iubebat. *Tertia*, qua oppitulatus est pauperibus, vectigalibus ciuium sublatis. Lex vero lata contra eos, qui Consulibus dicto audientes non fuissent, ipsa quoq; popularis, & non minus in rē populi quam potentium scripta videbatur. Sanxit & lege, vt, *qui tyrannidem affectaret, eum cuilibet indicta causa occidere liceret, pe-*

ret, occisore cædis absoluto, si demonstrasset occisi delictum. Vtque magistratum de terribili redderet gratum atq; mansuetum, populo sustulit secures à fascibus, ipsosque fasces, si quando in concionem prodiret, populo submisit & inclinauit, indicans eo, *omne in populi manu esse imperium.* Cum domum nimis magnificam ædificasset sub velia, de qua ob altitudinem vsquequaque patebat prospectus, id vero amicos eius male haberet, non contendit cum iis, neque est stomachatus, sed conductis euestigio eadē ipsa nocte, quam plurimis fabris, demolitus est eam.

Publilia lex à Q. publio Philone Dictatore est lata de Censoribus ex plebe quoq; creandis, cum primum ea dignitas solis patritiis pateret. Tulit idem legem de Centuriatis legibus, vt legum, quæ comitiis centuriatis ferrentur, ante initum suffragium, patres authores fierent.

Pudicitia à pudore est appellata. De ea Ouidius: *Lis est cum forma magna pudicitiæ.* Eadem vt Dea culta Romanis, sed duobus nominibus. Alia quippe *patricia* dicta, alia *plebeia*, Patriciæ ædes ab Æmilio consecrata in foro fuit Boario, ad ædem Herculis rotundam. Plebeiæ ædicula in vico longo extructa legitur à Virginia, quæ familia orta patricia, cum postea nupsisset Plebeio, à sorore *sacris arcebatur* patriciæ. Cuius rei meminit & Liuius.

Puer à puritate est dictus, proprieque intelligitur impubes, qui nondum 14. annos expleuit. Hic edicto prætoris prohibetur defendere & accusare *l. 1. §. pueritiam. ff. de postul.* Comici & veteres etiam seruos appellarunt pueros, *vt ex Terentio & Plauto cuilibet constat.*

Puerpera, quæ puerum peperit, & ex puerperio decumbit. Simplex hoc & ex analysi vocis resultans etymon summopere placet, cum puer marem vna cū fœmina complectatur. Non autem à puera recte deduxeris cum Spigelio, nisi forte mendosus locus.

Id hic amplius mouendum, solita & olim, edito in lucem infante, *puerperalia* celebrari conuiuia, sicut

iam apud nos, apud Turcas, Fessanos, Æthiopes & multos alios. Natalitia ea vocabant, *teste Cicerone.* Nec tantum semel celebrabant edito, videlicet infante, at sæpius per omnem vitam, missis quoque muneribus. Vnde legimus apud Plutarchum *singulis annis Augustum in natalitiis accepisse phialam à Mecœnate.* Et Martialis: *Certent muneribus beatiores, Agrippæ tumidus negotiator, Cadmi municipes ferat lacernas.* Religiose etiam Persas natalem coluisse diem testatur Herodotus, morisque fuit. Atheniensibus δεκάτην ἑστιᾶσαι, id est, *decimum diem nominum impositioni consecratum conuiuio celebrare, teste Suida, & Celio libro 22. cap. 12.* Meminit & Aristophanis Scholiastes in *auibus.* Nec dubitandum de Romanis & Christianis veteribus. Infestum fuisse puerperis Syluanum Deum, id est, diabolum, commemorat Augustinus *libro sexto, de Ciuit. Dei, capite decimoquinto.* Sic albatarum mulierum forma easdem infestauit in Frisia patrum memoria. Pium humilis puerperæ exemplum vberibus suis alendis matrem carceri supplicij causa inclusam, vide apud Valerium, *libro quinto, capite quarto,* apud Plinium, *libro 7. cap. 36.*

Pugil, non tam à pugna, quam à pugno nomen inuenit. Vnde Homerus πὺξ ἀγαθὸν, id est, *pugno præstantem,* dixit *Pollucem.* Pugiles olim nudi certare solebant, non tamen omni ex parte. Certabant & ὀρθοστάδην ceromate non delibuti. Exercebantur non in luto, sed in arena, ipseque pugilatus haud quaquam comprehensus penthathlo in grauibus numerabatur agonibus.

Pugillares, id est, tabulæ ceratæ de ligno aut alia materia etiam à pugno, quo contineri poterant, nomen obtinuerunt. Horum vsum vult Plinius etiam ante tempora Troiana fuisse ductus Homeri auctoritate, qui scribit *Bellerophontē à Præto in Lyciam cum pugillaribus, quos poeta σήματα appellat, fuisse missum.* Tabellas videtur nominare Ouidius *Amorum 1.* Hieronymus *in Epistola ad Niciam,* apud veteres multis eos nominibus fuisse distinctos scribit, atque alios quintuplices,

tuplices, alios duplices, quoſdam triplices fuiſſe dictos, quorum extremos rebus amatoriis dicabant, *ipſo quoque Martiale teſte*, cum ait:

> *Tunc triplices noſtros non vilia dona putabis,*
> *Cum ſe venturam ſcribet amica tibi.*

Pugnus & *pugna* iuxta nonnullos à ſe inuicem dicuntur, vel vtraq; vox à pugendo, vel ἀπὸ τοῦ πυκνοῦ, denſo.

Pulmentaria, id eſt, lauta obſonia nomen inuenerunt à pulte, *vt præter Varronem docet Plinius, lib. 18.* Coquuntur ea cacabis & patinis, cibumq; etiam ſolidiorem ſignificant, ſiue is ex aquatilibus ſiue ex terreſtribus fiat.

Puls, cibus ex farre in farinam comminuto, quo veteres Romani diu pro pane ſunt vſi, quiq; olim tam ignotus Græciæ videtur fuiſſe, quam Italiæ polenta, iuxta nonnullos deſcendit פול, quod Hebræis id leguminis eſt genus, quod alij *fabam*, alij *piſum* eſſe volunt. Malim tamen deriuare à puluere, cum fiat è farre in puluerem, hoc eſt, farinam redacto. Legimus enim ex diuerſis eam farinis, nempe Zeæ, alicæ, & tritici, à veteribus confectam, imo, *vt ſcribit Columella, libro decimooctauo, cap. 17.* ex quolibet frumento. Cato meminit *Punicæ pultis*, quæ conſtabat *ex farina, rarius tenuiore, addito ſale & aqua*. Simili vero cibo Heluetios olim vſos indicant Cæſaris commentaria, *belli Gallici, libro primo.* Puls auenacea, vt olim, ita & hodie eſt vſitata Germanis. *Pultiphagos* (vtitur ea voce Plautus in Moſtellaria) fuiſſe quoque Romanos, tam certum, quam quod maxime. Equidem Lambinus & Turnebus *Aduerſar. lib. 19. cap. 12.* vocem iſtam de Romano ſiue Latino interpretantur. Olim enim non pane, ſed pulte viuebant Itali.

Puluinaria propriè lectuli ſecundum Seruium, qui in templis Deorum ſterni ſolebant, à pluma, qua farciebantur, traxerunt nomen, quaſi *plumnaria* dicas. In his collocabantur ſimulachra Deorum. Atque inde *lectiſterniis* nomen. Liuius: *Curatum Lectiſternium, & per triduum habitum*

Decemuiris sacrorum curantibus, & puluinaria in conspectu fuere Ioui & Iunoni: Alterum Neptuno & Mineruæ: tertium Marti & Veneri: Quartum Apollini & Dianæ: quintum Vulcano & Vestæ: sextum Mercurio & Cereri. Quia vero tum epulari solebant, idcirco Flaccus odę 37. *libro primo: Nunc saliaribus ornare puluinar Deorum Tempus erat dapibus sodales.* Adhibebant & fides imitati, *vt opinor, inquit Turnebus* veterem poetam, apud quem Ioui epulanti Apollo fidibus canit. Primum autem Lectisternium institutum Romæ ad propulsandam pestem docet Liuius *libro ab V. C. S.* quando tribus stratis quam amplissime lectis placauerunt Deos immortales.

Pupilla, quasi parua pupa, id est, *puer paruus*, cuius in ea effigies apparet euanescens tamen, si credimus Physicis, ante triduum in morituris. Consistit in ea vis videndi omnis, videturque nigra, quod in abdito sit, & tunicæ nigræ eam circumuestiant.

Pupillarij, qui curam agebant pullorum, è quorum pastu Augures captabant *auguria*, quæ, quoties offa pullis obiecta aliquo modo in solum cadebat, tripudia solistima dicebantur. Quod si pulli ad escam oblatam mox è cauea non prosiliissent, aut serius essent egressi, vel nõ attigissent, aut alarum planctu dissipassent, aut esca relicta oberrassent, aut prorsus nihil edissent, aut denique auolassent, magni terroris omen præ se ferebant. Etymon nostrum confirmat. *1. de Diuinat.* *Cicero*, cum ita scribit: *Attulit in cauea pullos, qui ex eo nominatur Pullarius.*

Pupillus paruus pupus, is scilicet, qui parentibus est orbus, siue id morte contigerit, siue emancipatione, quem simul impuberem esse oportet. Vt sapienter quidem ab Vlpiano sit scriptum: *Pupillum accipere eum debemus, qui doli capax non est.* Ait & Paulus, *pupillum esse, qui per ætatem non magis, quam furiosus aliquis decernere aut scire quid potest.* Itaque licet Dominus suarum sit rerum, nihil tamen alteri vendere aut alienare, aut etiam donare potest siue tutore. Quid

quod

quod nec debitum tuto soluat. Vide *l.non omnis.§.si pupillus. ff.si certum pet.* Quamquam econtrario pupillo pupillęque dari vtiliter quid potest, cum rem suam meliorem facere possit, deteriorem non possit. Interim debitum minus ei tuto soluitur, nisi interuenerit authoritas tutoris. Si namque illa solutionis pecunia salua non habeatur apud pupillum, sed vel male dilapidata, vel vi furtoue fuerit amissa, necdum liberatus est debitor, sed iterum soluere cogitur, quia contemptis legibus non habuit rationem ætatis minoris, *l.pupillo.ff.de solut.* A pupillo pupillaris dicitur substitutio, quę fit liberis impuberibus in potestate positis, si decesserint ante pubertatis annos.

Pupinia tribus, vt scribit Pompeius, dicta fuit ab agro pupino, qui in Latio cis Tyberim ad mare vergens, haud longe erat ab vrbe, *vt est apud Liuium videre, libro 26.* Meminit eius Valerius *libro 4. cap. 4.*

Pupus à puero. Inde Varro dicebat, *mammam lactis sugentem poscere pupum.*

Purpura ex genere concharum muricatis aculeis in orbem circumuallata & horrens, cornua limacum more attollens & eundem in modum serpens, cornibusq; sibi iter prætēdens, mucum olim vel liquorem purpureum exprimentibus reddens ad tingendas vestes idoneum, à Græca voce πόρφυρα originē trahit. Ex eius genere sunt ostrea, quibus Plato genus humanum simile esse dixit eleganter exprimens nostræ imbecillitatis naturam, quæ docet *animam nostram in corpus velut in carcerem & tenebras esse coniectam.* Purpuræ paruæ vt plurimum sunt littorales, locis tamen scopulosis natæ, *Bellonio teste,* in quarum testis totidem reperiuntur orbes, quot eas annos vixisse credas. Genera eorum quoque creduntur plura, ipso tantum pabulo ac solo discreta. Est enim *Lutensis* putri limo: *Algensis* vili alga enutrita: Item *Teniensis* in Tenei maris ora collecta: Quædam *calculosa*, & alia *Dialutensis.* Caro omnium, sicut cæterorum testaceorum est dura.

Ad Crateram inueniri traduntur purpuræ & buccinæ δι-κανότυλοι, id est, *quarum teste decem rotularum capaces sunt, eodem Bellonio auctore.* Quod genus pelagium esse consueuit, carnemque iuxta Xenocratem cæteris duriorem habet. Huius ergo conchæ liquore imbutus pannus quondam adeo in vsu fuit, & regibus & magistratibus Romanis, vt purpura à Martiali pro ipso Magistratu ponatur, sicut à Plinio, *libro decimo*, cum loquitur de Gallis. Hinc pariter factum, vt perfidi Iudæi Christum se asserentem Iudæorum regem per ludibrium veste ornarent purpurea. Quamquam & sanguinis eius iam effundendi signum illam fuisse haud inepte interpreteris. Solebat ea futuri prælij esse signum apud Romanos, *teste Plutarcho in Fabio.* Sed & Christus dimicaturus tunc erat cum Diabolo, morte, peccato. Quin eadem vestis triumphalis erat, *vt probat Baysius ex Plutarcho.* Fuit ergo & symbolum triumphi Christi, quem is erat acturus morte deuicta. Torquet nonnullos hic scrupulus, quod Apostolus Ioannes appellat ἱμάτιον πορφυροῦν, Marcus πορφύραν, Matthæus vero κοκκίνην, id est, *coccineam vestem.* Videntur enim Euangelistæ à se inuicem dissidere. Atque adeo affirmat Brodæus in Miscellaneis, *à coccinea differre purpureā.* Vlpianum forte secutus, qui *purpure appellatione coccum non contineri* scribit. Et sane coccus, surculosus & paruus est frutex, cui grana ceu lentes adiacent, *teste Dioscoride.* At purpura ex concharum est genere, sicut omnes fatentur. Quid ergo? Matthæus expressisse videtur colorem, qui fere est idem cum purpureo, reliqui duo materiam. Est huiusmodi vestis purpureæ vsus nobis ignotus. Foret etiam immensum eius pretium. Vt sit haudquaquam mirum peculiarem illam fuisse regibus, vsuque hominibus priuatis interdictum ab Imperatore. Purpurati à purpura solent dici, qui præcellebant dignitate in principum aulis, quod his concederetur purpurea vestis. *Purpurarij* autem sunt mercatores πραγματευόμενοι, τὴν πορφύραν.

Pur-

Purpura Tyria laudatiſſima: Veteribus nomen inuenit ab inſula Tyro, de qua vide Plinium *19. libro 8.* Vitruuium *13. libro ſeptimo.* Iuſtinianum *§. ſi quis. Inſtit. de action.* Hinc Tyria veſtis, id eſt, purpurea. Et quoniam inſula iſta conchylio nobilis quondam etiam dicta eſt *Sarra*, audit eadem veſtis *Sarrana* apud Satyricum. Neq́; hic ignorandum, dictam & *purpuram Megalenſem*, quod ludi Megalenſes Diis magnis conſecrati olim celebrati ſint Romæ à Magiſtratibus purpuratis, in toga atq; prætexta cum ſpectantium fauore magno. De his alias plura.

Puteal. De hoc loco vrbis Romæ apud Horatium Satyr. 6. *lib. 2.* ita interpres: *Puteal locus erat puteali opertus, in quo erat tribunal prætoris: vel (quod magis probo) ædificium aliquod, in quo ius dicebat Prætor, à Scribonio Libone ædificatum, à puteo, qui ibi erat, appellatum.* Hinc epiſtola ad Mecœn. *libr. primo: Forum, putealque Libonis mandabo ſiccis.* Puteal enim proprie eſt tectum, quo puteus operitur. Alij volunt *fuiſſe locum in Comitio ad aram, vel potius ipſam* aram ſitam in gradibus ipſis ad Curiæ læuam, in quam iurari ſolebat, dictamque à puteo, in quo Accij Nauii nouacula vna cum cote fuerat defoſſa. Iuſiurandum ſolenne ibi erat, Iouem lapidem iurare hoc modo: *Si ego te ſciens fallo, ita me eiciat Dieſpiter bonis, ſalua vrbe, & arce, vt ego hunc lapidem.* Iuraſſe autem aram tenendo, oſtendit Cicero pro Flacco, his verbis: *Ergo is, cui, ſi aram tenens iuraret, crederet nemo, per epiſtolam, quod volet, iniuratus probabit?*

Puteoli Campaniæ fœlicis vrbs Plinio & alijs, *ποτίολοι* Stephano, antea *Δικαιάρχεια* dicta, *authoribus Strabone, Stephano & Pauſania*, ab adminiſtratione ſcilicet iuſtitiæ & imperio ſanctiſſimo, nomen tulit, vel à puteorum multitudine, vel (*vt aliis placet*) à putore, quem paſſim aquæ calidæ vi ſulphuris emittunt. Colonos eo deduxiſſe & vrbem imminuiſſe Fabium Maximum, teſtatur Liuius.

De puluere Puteolano traditur res mira, nempe quod tactis aquis marinis dureſcat in ſaxa. Celeberrimus hic

locus olim Romanis fuit. Iam vero conſpicitur ibi lacus Lucrinus, item Auernus cum ſpelunca Sibyllæ per quam fingitur Æneas deſcendiſſe ad inferos, & campi Flegræ, qui propter bellum Gigantum cum Hercule admodum ſunt celebres, adde thermas diuerſis morborum generibus vtiles, antrumq; vicinum lacui Agnano, in quod ſi animal viuum cõiicias, moritur ex templo, at celeriter extractum & in lacum coniectum recuperat vitam, ſicut multi referunt αὐτόπται.

Pygmæus. De Pygmæis, quos Statius proprio nomine Pumilos vocat, inuenias apud auctores multa, ſed varia. Prius tamen eruendum pro more noſtro nominis etymon. Nã ſunt, qui nomen eos habere volunt, ἀπὸ τῆς πυγμῆς, id eſt, pugno, contra rationem, cum ἀπὸ τοῦ πήχυος, id eſt, *cubito*, originatio deducenda ſit. Πυγμαῖοι ergo erunt, quaſi πηχιαῖοι, quippe cubitales, quod ternos dodrantes non excedant, *vt Plinius ſcribit*. Hinc & Spithamæi dicuntur, quod ternas ſpithamas longitudine non ſuperent. Etymon noſtrum approbatur ab Euſtathio in principio, Iliad. γ. & ab Auguſtino *cap. 8. lib. 16. de ciuitat. Dei.* Diuerſis locis collocantur illi ab auctoribus. Plinius enim inter Indiæ gentes recenſet, Pomponius *libr. 3.* ponit in ea Arabiæ parte, quæ vltra ſinum Arabicum in Æthiopiam vergit. Strabo *libro 17.* iiſdem in locis creditos quidem, ſed confictos exiſtimat, ſumpta inde fictionis occaſione, quod in Æthiopia interiori, omnia fere animalia exigua naſci compertum ſit. Contra Philoſtratus *libro 3.* ſub terra eoſdem ponens loca incolere ſcribit ſupra fluuium Gangen, & viuere non vanum eſſe. Cui cum Ariſtotele conuenit in eo, quod ſpecus habitari dicit ab illis. Albertus *libro de animalibus* eſſe & viuere affirmat, at vſum humanæ rationis exactum habere negat, eaque de cauſa homines ſylueſtres nominat *capite tertio, libro primo.* Solinus in Thraciæ deſcriptione ad Geraniam vrbem iuxta Strymonem & Hæmum creditos fuiſſe pygmæos, & a gruibus pulſos ait:

Nam

Nam ab his eos infestari prodidit etiam Homerus referente id Plinio. Et Iuuenalis:

Ad subitas Thracum volucres nubemq́; sonoram
Pygmæus paruis currit bellator in armis:
Mox impar hosti, raptusq́; per aera curuis
Vnguibus, à sæua fertur grue: Si videas hoc:
Gentibus in nostris, risu qualtere: sed illic
Quamquam eadem assidue spectentur prælia, ridet
Nemo, vbi tota cohors pede, non est altior vno.

Plinius addit: *Gentem eam armatam insidere arietum caprarumque dorsis, armatis sagittis veris tempore vniuerso agmine ad mare descendere, & oua pullosque earum alitum consumere, ternis expeditionem eam mensibus confici, aliter futuris gregibus non resisti. Casas eorum luto pennisque, & eorum putaminibus construi. Aristoteles in cauernis viuere pygmæos tradit. Cætera de his vt reliqui.* Plinius quoque *libro 4. cap. 11.* in Thracia Pygmæos fuisse scribit, vrbemque Genaream tenuisse, donec à gruibus fugati, nouas sibi sedes quærere fuerint coacti: Ad quod etiam spectare videtur, illud quod supra ex Iuuenali diximus. Pygmæorum mentio & apud Ezechielem, *cap. 27.* vbi Hieronymus: *Siue Pigmæi sunt*, id est, *bellatores, & ad bella promptissimi*, ἀπὸ τῆς πυγμῆς, *quæ Græco sermone in certamen vertitur.*

Pylorus, portæ proprie custos seu Ianitor, ἀπὸ τῆς πύλης, quæ Græcis est πύλη, Latinis *porta, foris, ianua, ostium*, & verbo ὁρέω significante *custodio*, φυλάσσειν. A Medicis etiam Pylorus appellatur meatus ventriculi inferior, per quem excrementa è ventriculo in intestinum ieiunum emittũtur. Hinc Celsus cum nominat *portam ventriculi*, cum de cœliaco morbo loquens ait, in *porta ventriculi consistit.* Et sane Pylorus optimi ianitoris officio fungitur, quod nihil emittat, nisi probe concoctum. Vnde etiam meatus ille à natura factus est angustissimus.

Pyrausta, Bestiola, quę candelam circumuolans, vt ignem attingat, aduritur. Vnde nisi à πῦρ, quod est ignis, & αὐόνη,

ſiccitas, ariditas, ſiue quod ignis ipſam exſiccando & comburendo conſumat, ſiue quod ipſe ab eo exſtinguatur, & aridus quaſi fiat, ſiue quod materies ſatis arida ſit accendendo igni: αὔω enim Græcis idem ſignificat, quod ξηραίνω: Hinc αὔονον ξύλον Heſychio eſt ξύλον ξηρὸν, *lignum aridum*. Animal alias eſt pennatum, magnitudine muſcæ, in igne & naſcens & viuens: à quo ſi paulo longius euolarit, ſtatim emoritur. Vnde prouerb. πυραύστου μόρος, *Pyrauſtæ interitus*. In eos dicebatur, qui ſibi ipſi exitium & mortem accerſunt. Alio nomine *Pyralis* dicitur, teſte Plinio, *lib. 11. cap. 36* Alias pyrauſta apud Ariſtotelem eſt, vermiculus, quem & *cleron* vocant, aranei ſpecie nocens fucis. Zenodotus quoque Pyrauſten inſectum eſſe ait, quod lucernis aduolet, atq; ita exuſtis alis concidat pereatque. Citat autem hunc ex Æſchylo ſenarium:

Δέδοικα μωρὸν κάρτα πυραύστου μόρον.

Tradit eadem de Pyrauſta Ælianus quoque *de natur. anim. lib. 11.* eundem ex Æſchylo locum citans. Item aliud prouerb. χαρὰν πυραύστου χαίρεις, de momentanea fluxaque voluptate. Plura apud Eraſmum videnda. *In Cypriarary fornacibus*, inquit Plinius, *libr. 11. cap. 36. ex medio igni maioris muſcæ magnitudinis volat pennatum quadrupes.* Refert eadem Ariſtoteles *Hiſtoriæ Animal. libro quinto, capite 19. circa finem*, ſed beſtiolæ nomen non adiicit. Idem Ariſtoteles *Hiſtor. anim. lib. 8. cap. 27.* κλῆρον & πυραύστην nominare ſcribit: τὸ ἐν τοῖς σμήνεσιν ἐγγινόμενον θηρίον καὶ λυμαινόμενον τὰ κηρία. Quibus paulo poſt ſubiungit: καὶ ἄλλο θηρίον εἶναι, οἷον ὁ ἠπίολος ὁ περὶ τὸν λύχνον πετόμενος. Videntur ergo Pyrauſta & Epiolus, ὁ περὶ τὸν λύχνον πετόμενος, pro diuerſis animalibus ab eo accipi, quæ tamen Zenodotus & Ælianus eadem eſſe putant. Plinius huius beſtiolæ non meminit inter cæteras apum peſtes, *libro vndecimo, capite decimonono.* vbi inter alia dicit: *Papilionem quoque luminibus accenſis aduolitantem peſtiferum eſſe.* In ſumma hoc notandum, quod Pyrauſtæ nomine omnes intelligere viden-

videntur volucrem bestiolam, quæ vltro aduolat lucernis, & igni crematur. Vnde Æschylus admodum scite μωρὸν πυραύστου, i. *stultam Pyraustæ* mortem dixit, quæ quidem vltronea & præceps est, & sine ratione. Zenodotus & alii minutulum quoddam papilionum genus intelligere videntur, quod æstiuis temporibus circa vespertinum crepusculum volare incipit, cui apud Apuleium *Flammulæ* est nomen. Græci *lampyridem* vocant, multi *Nitedulam*. Verum hæc longe est alia.

Pyrenæi montes, qui ad ortum Hispaniam ab Aquitania & Gallia Narbonensi dirimunt, quosq; Alpes appellant scriptores multi, incolas vero *Alpinos Hispanos*, a Pyrene Bebrycis filia tulisse feruntur nomen, admodum tamen obscure & fabulose. Dicitur enim Bebryx illic rerum potitus, cum illac iter faceret Hercules aduersus Geryonem. Accidit autem tum casu, vt hic vitiaret filiam eius Pyrenem, quæ cum patris sæuitiam metueret, latuit aliquandiu in syluis, vbi a feris fuit discerpta. Adiiciam Silii in hanc rem versus notatu dignos:

Nomen Bebrycia duxere a virgine colles,
Hospitis Alcidæ crimen, qui forte laborum
Geryonis peteret cum longa tricorporis arua,
Possessus Baccho sæua Bebrycis in aula,
Lugendam formæ sine virginitate reliquit
Pyrenen, lethiq; Deus (si credere fas est)
Caussa fuit lethi misera, &c.

Sunt qui etiam existimant iugis his nomen factum a crebro fulminis casu, nempe ἀπὸ τοῦ πυρὸς, cui sententiæ astipulari video Strabonem Diodorus de eisdem hoc modo: *Ferunt priscis temporibus igne a pastoribus iniecto, montanas omnes regiones fuisse combustas, quæ ex re montes aiunt cognominatos Pyrenæos.* Adhuc notādum Pyrenæi vocabulum esse æquiuocum, eoque nomine appellari non tantum montes, qui Galliam separāt ab Hispania, sed etiam montem Germaniæ prope syluam Hercyniam nomine *Pyrenen*, ex quo fluere Danubium scribit Aristoteles *in Meteoris*. Hinc & Plinius in Pane-

gyrico: *Germaniam quamplurimæ gentes, ac prope infinita vastitas interiacentis soli, tum Pyrenæus, Alpes immensi, alii montes, nisi his comparentur, muniunt dirimuntque.* Mons ille Germaniæ, cuius & Beatus Rhenanus meminit, hodie dicitur Germanis Brenner.

Pyrites lapis argenteo colore præditus, imo ex quo excoqui potest argentum, *teste Germanorum Plinio Georgio Agricola* (alterum eius genus intelligit in argentariis fodinis, nõ ærariis inuentum, quod æris similitudinem habere videtur) ἀπὸ τοῦ πυρὸς, id est, *igni* arcessit nomen. Vnde Plinius: *Pyriten vocant, quod sit plurimus illi ignis. Quippe iste sæpe ex eo excutitur.* Quamquam & igneus, qui ipsi nonnunquam inest, color etiam id nominis dedisse videri queat. Est sine dubio hic Arabum Marchasita. Quæcunq; enim apud Græcos de pyrite leguntur, ea Marchasitæ tribuuntur ab Arabibus.

Pyropus gemma ἀπὸ τοῦ πυρὸς *igni*, hoc est, ignis aspectu deriuat nomẽ. Ardere enim videtur. Itali a colore appellant *rubinum.* Sic Agricola. Alii eundem esse volunt cum carbunculo, quod & hic imitetur flammas, sicut de Pyropo scribit Ouidius *initio 2. Metamorph.*

Pyrrhica, proprie pugnæ equestris vmbra & simulacrum, quæ & Troia dicitur, πρύλις & ἱππασία Dioni, *vt & Seruius cum Donato ex Suetonii libro de lusibus puerorum scribit*, decursus Agellio, Græcis etiam διελασία & ἀνθιππασία, nomen habet a Pyrrho Cydonæo, qui primus Cretenses sub armis saltare ad Pyrrhii pedis sonum instituit. Alii volunt dictam a Pyrrho Achillis filio, quem primum in tumulo patris sui armatum honoris gratia saltasse dicunt. Aristoteles tamen dicit Achillem huius lusus inuẽtorem fuisse. Sed quod prius de Pyrrho Cydonæo est dictũ, approbat Nicolaus apud Stobæum his verbis: οἱ δὲ κρητῶν παῖδες ἀγελάζονται κοινῇ, καὶ τὴν ἐνόπλιον πυῤῥίχην ἐκπονοῦντες, ἥντινα πρῶτος εὗρε πυῤῥίχος κυδωνιάτης κρὴς τὸ γένος. Fatetur etiam Eustathius esse ἐνόπλιον ὄρχησιν καὶ κοντικήν. Prius ergo etymon amplector.

Pyrrhius. Marius Plotius *libro de metris: Pyrrhius pes a Pyrrhica lusus genere nomen accepit, quia hoc sono milites vsi sub armis,*

vt ait ille, per ludum eunt simulacra pugnæ. Quibusdam placet ab ardore, id est, velocitate sui soni habere nomen. (ὁ γὰρ ἰατρὸς enim sensus ardoris & velocitatis est. Vnde instant ardentes Tyrii, id est, festinantes. Et ardet abire fuga, id est, festinat. Hæc Plotius licet nondum typis excusus. Verum cum bona fide referat ex illo Cuiacius, apponenda & recensenda duxi.

Pyrum a pyramidis figura dictum videtur Medicis & Grammaticis quibusdam.

Pythagoras ex Samo Philosophus, idem magus & pictor, olim Semneserteo regnante in Ægypto versatus, inuentor nominum, rerum amplificator, μετεμψυχώσεως institutor, quique φιλόσοφος primus non σοφὸς appellari voluit, apud discipulos tantæ auctoritatis, vt in controuersiis subortis sufficeret ipsis, τὸ αὐτὸς ἔφα, habitus etiam Apollo, Dei & Iouis filius, Crotoniatis θεῖος, qui denique in magna Græcia vocata Italiæ regione diu philosophatus omnia sua symbolis inuoluit, extra vrbanos strepitus in remotissimis locis vitam finiens, nomen id suum habet *iuxta Iamblichum ab Apolline, Pythio, & prædicendo.* Verba eius sunt: ἐν δὲ σιδῶνι τῆς φοινίκης ἀποτεκούσης αὐτῆς, τὸ γενόμενον υἱὸν πυθαγόραν προσηγόρευσαν, ὅτι ὑπὸ τοῦ Πυθίου προηγορεύθη αὐτῷ, quæ sunt ita reddenda: *Cum autem ipsa Sidone Phœniciæ partum esset enixa, natū filium nominauerunt Pythagoram, quod a Pythio ipsi esset prædictus.* Suidas tamē vult eo nomine appellari παρὰ τὸ τὴν ἀλήθειαν ἀγορεύειν οὐχ ἧττον τοῦ πυθίου, quod *non minus verum diceret, quam Pythius Apollo.* Discipuli eius (ne rem negligam omnibus prope auctoribus celebrem) probari solebāt quinquennali silentio. Quo spectant illa Laertii: πενταετίαν δὲ ἡσύχαζον μόνον τῶν λόγων κατακούοντες, καὶ οὐδέπω πυθαγόραν ὁρῶντες, εἰς ὃ δοκιμασθεῖεν, τουντεῦθεν δὲ τῆς οἰκίας αὐτοῦ καὶ τῆς ὄψεως μετεῖχον. Atq; hinc dicti ἀκουστικοί. Ex numeris omnia cōstare dixit. Putant aūt cū locutū nō de mercatorio aut Arithmetico numero, sed de eo, quē Græci λογικὸν ἢ ἀναλογικὸν dicūt, qui nihil est aliud, quàm σύνταξις καὶ συμφωνία τοῦ παντὸς, i. *certus ordo & vniuersitatis consensus:* qua de re copiose Plato *lib. de vniuersitate.* Imo animā hominis dixit nu-

merum esse. A Carnibus animalium abstinere homines voluit, vt faciliorem victum quærerent contenti naturalibus elementis. Octogesimum vitæ annum dixit esse fatalem, quatuor vitæ ætates vicenario numero discernens. Animas hominum ex aliis corporibus in alia κατὰ ψύχωσιν quadam migrare voluit, satis id quidem inepte. Per literam Palamedis, a gruibus primum monstratam duas homini vias propositas censuit, quarum dextra ad virtutem traheret, læua pateret vitiis. Tandem mortuus Metaponti, quod est oppidum Italiæ, tanta cum omnium admiratione, vt domum eius in templum verterent, eumq; pro Deo colerent. Obiit autem anno, quo Volsci Coriolum perdiderunt, *vt vult Eusebius.*

Pythia ludi in honorem Apollinis instituti. Vide Pitho.

Pythias ancilla apud Terentium nomen trahit ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι, id est, *interrogando.*

Pytho, πυθὼ, Phocidis vrbs, quam Eustathius vult ab Homero πετρήεσσαν dici, *sicut annotauit Gerbelius in doctissimis Declarationibus suis in Sophianum*, addens omnes fere auctores maxime Poetarum interpretes eandem facere cum Delphis, ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι, quod *extabescere* significat, appellationem suam trahere videtur, quod Python serpens illic corruptus inque saniem solutus fuerit, *vt sentit inter alios Raphael Regius.* Distribuunt quoque Delphos in partes tres, quarũ prior dicatur ὑπάτη, altera μέση, tertia νήτη, quæ sit etiam nominata Pytho. Gerbelius addit ex Scholiaste Homeri: *Pythonẽ prius Parnasiam Napen dictam*, inde *Pythonem*, postea *Delphos.* Apud Pausaniam legitur *Delphos a finitimis nuncupari Pytho.* At monendi sumus errasse Gerbelium, imo Rhodiginum Cælium, cum πετρήεσσαν epitheton pro nomine proprio vrbis acciperet. Eustathius refert rationem nominis tum *Il. 2.* tum apud Dionysium etiam ad hominem tyrannum ibi debellatum atq; sepultum. Apud hanc vrbẽ celebrati sunt ludi, quos Pythia dixerũt, ab Apolline Pythio instituti, in memoriam serpentis Pythonis, sagittis ab eo confixæ ac interemtæ, vel ipso Ouidio auctore Metamorphos. 1. Ait enim:

Hanc

Hanc Deus arcitenens. & nunquam talibus armis
Ante nisi in Damis capreisq; fugacibus vsus
Mille grauem telis exhausta pene pharetra
Perdidit, effuso per vulnera nigra veneno.
Neue operis famam posset delere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos
Pythia, perdomitæ serpentis nomine dictos.

Videtur & idē innuere Statius Thebaid. 6. vbi hæc eius verba: *Proxima vipereo celebrauit libera nexu*
Phocis Apollineæ bellum puerile Pharetræ.

Primum eos Apollini dicasse Diomedem, docet *in Corinthiacis* Pausanias: καὶ τὸν ἀγῶνα, inquit, τῶν πυθίων διομήδη πρῶτον θεῖναι Ἀπόλλωνι. Musicū ibi ab initio fuisse certamen, nempe citharœdorum Pæana canentium in laudem Apollinis testantur auctores, sub Eurylocho vero Amphictyonas equestre & gymnicum id, proposita præmii loco corona, cōstituisse Pythiumque nominasse, adiectis ad citharœdos tibicinibus reddentibus cantum qui modus seu *nomos Pythius* appellaretur. Tempore Orestis curule certamen celebrari cœptum, auctor Sophocles *in Electra*. Sed & picturæ certamine superatus est Pythiis a Timagora Penęus Phidiæ frater omnium primus, *teste Plinio cap. 9. lib. 35.* Animaduertendum denique, & notandum Philologis, primum agonem hunc Apollini exhibitum apud Cyrrhæos, inde apud Pythonem vel Delphos instauratum, vt alios me docuisse, inprimis vero Fabrū, ingenue fateor. Qui vero hic obtinuissent victoriam, coronari solebant lauro, vt oleastro in Olympiis, pinu in Isthmiis, apio in Nemeæis.

Pythius Apollo (fabulosis vocabulis, attamen vsitatis bonis auctoribus sua ex fabulis reddenda originatio) secundum Homerum in eius hymno est appellatus, quia Typhonem interemerit sagittis, qui solis calore postea corruptus Pythio Apollini dederit nomen. Nam πύθεσθαι *putrescere* est nobis. Hunc antiqui crediderunt esse serpentem, nec procul a flumine Cephiso cæsum qui ad montis Parnassi radices fluit, *vt scribit libro de situ orbis Dionysius.* Ephorus prodidit Apol-

linem, postquam in terras deuenit, mox profectum ad vrbem Panopeam interemisse crudelem & violentum tyrannum Tityum, e Parnasso vero hominibus alium tyrannum non minus hominibus infestum nomine *Pythonem*, cognomine *Draconem*, quem & ipsum sagittis suis confecit: Cumq; inter pugnandum clamitaretur *Io pæan*, id est, *mitte Apollo*, obtinuit inposterum mos, vt in Pæanibus & epiniciis *Io pæan* conclamaretur. Hinc ab Orpheo dictus in Hymnis πυθοκτόνος. Sed enim totam rem istam Physice interpretari video Macrobium atque Plutarchum *in Problematibus*, quos moneo consulendos, si quis eam explicationem requirat. Redeo ad etymon, in quo Phurnutum video diuersum, quippe qui nomen Pythii ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι, id est, *interrogando* deriuet, propter oracula quæ consuli & reddi ab eo solebant. Obstat vero Macrobius & ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι, id est, *putrescendo* deducit: Alii ab vrbe Phocidos Pythone, cuius & paulo ante mentio est facta. Nulla non autem sententia suos habet fautores, eosque graues. Cuique ergo liberum, quidnam velit amplecti. A Pythio vero dicta & fœmina Pythia, quæ tripodi vel ὅλμῳ insidens, genitalibus partibus excipiebat subeuntem per inferna intermedio halitu spiritũ, inde repleta furore resolutisque crinibus debacchabatur spumas emittens ore. Vocabant tales ἐγγαστριμύθους, id est, *ventriloquos*: Vocabant & *Pythonissas* a Pythone vatidico spiritu, qui corpora diuinantium ingressus de rebus cum futuris tum dubiis respondebat.

Python Phocidos vrbs, cuius Dionysius meminit *in Periegesi*, iuxta Scholiastem eius etymon trahit παρὰ τὸ πύθω. Hæc enim eius verba: ὅτι δὲ ἡ πυθὼν παρὰ τὸ πύθω, τὸ σήπω λέγεται, ὡς ἐν αὐτῇ σηπέντος τοῦ ῥηθέντος δράκοντος, ἢ παρὰ τὸ πύθεσθαι, τὸ μαθεῖν, ὡς τῶν χρηστηριαζομένων ἐκεῖθεν μανθανόντων τὰ μέλλοντα, ἱκανῶς τετρύλλεται, id est, *quod vrbs Python a putrefaciendo dicatur, cum in ipsa dictus Draco putrefactus sit, aut a sciscitando, hoc est, discendo, vt, qui consulerent oraculum, inde cognoscerent futura, satis est sermone tritum.*

Qua-

Q.

QVadrans quarta pars aſſis. Tres enim vncias habet. Vnde & *triuncis* eſt dictus. Apud Romanos, ſi rem nummariam ſpectes, nota quadrantis fuerunt rates, vt & trientis. Hūc Balneatori dare mos fuit Romæ. Vnde Seneca Balneū *rem quadrantariam* appellauit. *Cur*, inquit, *exornaretur res quadrantaria, & in vſum, non oblectamentum reperta*. Cicero pro Cœlio: *Niſi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat Balneatori*. Et Horatius Cynicū pauperem irridens, *dum tu*, inquit, *quadrante lauatum Rex ibis*. Plutarchus in vita Ciceronis appellat κουαδράντην, deprauato nomine Latino, ſicut Matthæi 5. κοδράντην, qui Marci 12. explicatur per δύο λεπτά.

Quadrantal vocabant antiqui, Paulo apud Feſtum auctore, quam Græci ἀμφορέα dicunt, quod vas pedis quadrati octo & quadraginta capit ſextarios. Plautus in Curculione: *Anus hæc ſitit: quantillum ſitit? Modica eſt, capit quadrantal*. A figura quadrata dictum monent & iſta Fannii:

Pes longo ſpatio lateque notetur in anglo
Angelus vt par ſit, quem claudit linea triplex
Quattuor ex quadris, medium cingatur inane,
Amphora ſit cubus.

Quadrifrons appellatus eſt Ianus, quod vniuerſa climata maieſtate ſua complecteretur. Eius ampliſſimum templum dedicatum legitur in foro Romano ab Auguſto, quatuor exornatum portis. Eius autem imago ex Thuſcia eo tranſlata fuit.

Quadriga currus, a quatuor equis, quibus trahebatur, nominis ducit auſpicium. Iſidorus audiendus. *Quadriga*, inquit, *& biga, triga, ſeiuga, ab equorum numero & iugo dicta*. Ex quibus quadrigas Soli, bigas Lunæ, trigas inferis, ſeiugas Ioui, deſultores Lucifero & heſpero conſecrauerunt. Quadrigas ideo ſoli iungunt, quia per quatuor tempora annus vertitur, ver ſcilicet, æſtatem, autumnum & hyemem. Legimus Perſas olim falcatas in aciem produxiſſe quadri-

gas apud Curtium *lib.4.* In ludis Circensibus quadrigarũ bigarumq; cei tamen olim institutum fuisse Romæ alias a nobis est dictum. Inuentricem volunt nonnulli eam esse Mineruam, quæ dicitur nata Ioue & Coriphe Oceani filia, quã Arcades *Coryphasiam* nominabant. Fabulosum hoc, at scire refert, dum fit mentio fabulosorum nominum. Sunt & *quadrigati nummi* dicti Romanis a forma quadrigæ illis impressa.

Quadriuium spatium, vnde quatuor deflectuntur viæ, sicut *triuium*, vnde tres.

Quadruplatores dicebantur, qui eo quæstu se tuebantur, vt eas res persequerẽtur, quarum ex legibus quadrupli erat actio: Item illi, qui de proscriptorum bonis, quos detulerant, quartam consequebantur partem, nonnunquam etiam trucidatis potentioribus, quorum bona ita intercipiebant. Vt merito 2. ad Herennium dicat Cicero: *Quadruplator, vt breuiter describam, capitalis est.*

Quadrupedes, quatuor pedum animalia.

Quæsitores, qui & Quæstores parricidii vel rerum capitalium sunt dicti, extraordinario non ordinario existente eorum magistratu, a quærendo sunt appellati, quod de publico crimine quærerent. Cum enim Consules de capite ciuis Romani iniussu populi ius dicere non possent, idcirco, quoties postulabat hoc vsus, vel Dictator, vel Consulum alter amboue, vel Prætorum aliquis de crimine publico quærere iubebatur ex Senatuscõsulto. Qui iussus erat, dicebatur Quæsitor, *teste Pomponio ff. de Orig. iur.* additque eos, qui populi iussu capitalibus rebus præessent, etiam parricidii Quæstores dictos, *vt & Festus confirmat*, apud quem parricidi non parici vel parci legendum admoneo, cum Iosepho Scaligero. Olim tamen reges exercuisse iudicium publicum (quæstionem vocabant) auctor est Dionysius *libr. 2.* cum Romulum de maximis delictis cognouisse, at Senatoribus minora permisisse scribit. Tradit & Liuius, capitaliũ rerum cognitiones per se solum exercuisse Tarquinium Superbum, vt ita populo incuteret metum. De Consulibus sunt qui idem affir-

affirmant, quod Brutus Consul primus vltimo supplicio affecerit coniuratos. Quamquam imminutum fuerit ius illud lata eodem anno lege Valeria *de prouocatione*, cautumque imposterum, ne Consul iniussu populi quæreret de capite ciuis Romani, sed ii demum, quos publicis quæstionibus præfecisset populus, q inde Quæsitores parricidii sunt dicti, *vt paulo ante est dictum*. Eorum ergo iudicio inditum quæstionis nomen. Sed de hac voce in sequentibus plura.

Quæstio a quęrendo, proprio rerum capitaliũ vocabulo, appellationẽ trahit in iure. Vt enim alias quæstio inquirit & inuestigat, quidnã res sit & quænam eius natura, ita in rebus criminalibus & capitalib⁹ criminis istius, cuius informatio vel inquisitio vrgetur, forma & ratio ab illis exploratur, qui iuxta leges illud vindicaturi sunt Hinc quęstio pro iudicio publico accipitur. Vnde & iudex quæstionis dicebatur Prætor, & Quæstor, qui præerat publicis iudiciis, estq; adeo quærere iudicum & Magistratuum, vt inquirere aliorum. Hinc & M. Ciceroni pro Milone quærere legibus dicuntur, qui criminum quæstiones exercent. Quæstionem constituere est decernere, vt scelus vindicetur *l.1.ad leg.Corn.de sicar.* Quæstionem ferre, est præbere & mandare facinus vindicandum iudicibus, vel potius ad Senatum referre, vt de vindicãdo scelere extra ordinem in iudicium res deducatur, aut Senatusconsultum fiat. Publicas quæstiones instituisse Cornelium Syllam, testatur *l.2.§.deinde.ff.de Orig.iur.* Quin ipsamet tormenta seruis aut aliis adhibita ad extorquendum veritatem quæstiones dici quis nescit? Ceterum contra Dominos serui torqueri non poterant, excepta caussa incestus & coniurationis, *teste Cicerone pro Deiotaro & in Partitionibus.* Ratio quærendi qualis fuerit, ostendit Cicero *pro Cluentio & pro Milone*, vbi etiam dicit, solitas obsignari tabulas, cum quæstio esset habita & in tabulas relata. Complectebãtur autem tabularum nomine omne scripturæ genus, quo suam cõfirmare caussam possent. In primis erant tabulæ dati & expensi, quas accusator postulabat a reo in certis caussis, quippe repetundarum & peculatus.

Quæstor. Scribit Pomponius Lætus: *Quæstores ab inquirenda & seruanda pecunia sunt dicti.* Capitalibus rebus præerant, & ciues Romanos his capite punire licebat. Varro sic ait: *Quæstores a quærendo, quod conquirerent publicas pecunias & maleficia, quæ Triumuiri capitales nunc conquirunt.* Quo facit *l. 2. §. deinde cum ærarium. ff. de orig. iur.* Antiquissimam eorum esse originem extra dubitationem est, quod nihil prius apud homines cœperit, quam quærendæ & conseruandæ pecuniæ cura. Pædianus scribit, *Senatoris primam administrationem fuisse, fieri Quæstorem, gerere curam prouinciæ, erogare publicam pecuniam in varios vsus.* Quinimo adolescentibus committi solebat quæstura apud Romanos non tamen ante annum 17. Latius tandem propagatū hoc munus, vt omnium prope Magistratuum. Vnde & legatos venientes Romā honorifice excipiebant: Sortiebantur prouincias, *teste Pomponio Læto*, creatis primum patriciis, inde indifferenter Patriciis atq; plebeiis. Omnino tria eorum genera apud auctores inuenio. Alii enim erant Quæstores vrbani vel ærarii, cuius expensas vel acceptas pecunias referebant in publicas tabulas, quales nunc sunt redituum magistri: Alii erant Quæstores parricidii vel rerum capitalium, de quibus paulo ante est dictum, suntque Italis *maleficiorum iudices*, *Inquisitores* Pontificiis, vnde *Quæsitor Minos* apud Poetam: Alii denique Prouinciales, quorum ante ex Pædiano mentio est facta. Quæstores ærarii duos habuisse Romulū & Numam Pompilium testatus est Iunius Gracchanus, eosque populi suffragiis creatos. Et quamquam dubitent nōnulli, fuerintne regnantibus Romulo & Numa Pompilio, tamen nemo, qui dubitet, omniū est, an sub Tullo Hostilio inducti fuerint in Rempublicam. Certum est enim tum temporis eos fuisse, *vt ex Iunio refert Vlpianus l. vnica. ff. de Officio quæstor.* Discrepat interim nonnihil ab illis in suis Annalibus Cornelius, qui repetita lege Curiata post reges exactos, duos Quæstores creatos scribit, qui rem militarem comitarentur, Valeriū & Æmilium Mamercum, additosq; deinde duos, qui res curarent vrbanas. Mox vbi stipendiariæ factæ essent prouinciæ, dupli-

duplicatus est numerus, & post legem Syllanam creati numero viginti. Quamquam autem illi sortirētur prouincias, vt paulo ante est dictum ex Pomponio, tamen id licitum nō fuisse Candidatis Principis, Quæstoribus, *inquam*, Imperatoriorum librorum ac literarum lectioni vacantibus & candida veste integritatis insigni conspicuis, quorum Suetonius meminit in vita Augusti, docet Vlpianus eadem *l. vn. ff. de Off. quæst.* Horum munere funguntur nunc Cancellarii, emissititii Principum oculi. Vrbanorum quæstorum officia præter ea, quæ sunt ante relata, constabant quoque in exigendis vectigalibus pop. Romani, in depromendis militaribus signis ex ærario, eisdemq; mittendis ad Consules in expeditionem ituros, in præbendis militi stipendiis, in exhibendo exterarum gentium legatis commeatu, vestimentis, muneribus, in procurando, vbi primum venissent, hospitio, &, si mortui essent, funere curando, in vendenda ab hostib' accepta præda, & redigenda in ærarium pecunia, in exigēdis mulctis tam Romæ, quam alibi, sicut etiam legi potest apud Alexand. ab Alex. *Genial. dier. libr. 2. cap. 2.* Licebat & his comitia habere, si Consules abessent. Apud eosdem cogebantur Imperatores, si adepti victoriam triumphum peterent, iuramento confirmare, editum esse occisorum hostium & ciuium amissorum numerum sine fraude, quod is alioqui abnueretur. A quolibet tamen priuato vocari poterant in ius apud Prætorem, cui etiam illos coercere licebat, sicut ex bonis auctoribus didicimus. Notandum porro & illud, Prætores fuisse quæstoribus loco parentum, quæstores contra Prætoribus loco liberorum, sicut ex multis Ciceronis locis cognosci potest. A quæstore nomen quæsturæ, quæ magistratus quidem erat & honor, sed non curulis, & nullius fere imperii. Neq; enim vocationem aut prehensionem habebat in vrbe, ergo nec lictorem, nec viatorem, *vt scribit ex Varrone Gellius*, quod tamen verum non est, cum ex oratione pro Plancio fasces & lictores habuisse perspicuū sit. Credo Ciceronem *2. accusat.* primum honoris gradum idcirco appellasse, non honorem.

Qualitas ſecundum quam dicimur quales, aiunt Dialectici, *καθ' ἣν ποιοί τινες εἶναι λέγονται*, ait Philoſophus. Stat a nobis Iſidorus.

Qualus a colando appellatus videtur eidem Iſidoro.

Quartarius menſuræ genus apud Romanos inde nomen accepit, quod ſextarii pars ſit quarta. Liquoris mẽſuram fuiſſe indicant hæc Plinii verba libro 5. ab V. C. *Manlius primum ob virtutem laudatus, donatuſque non ab Tribunis ſolum militum, ſed conſenſu etiam militari, cui vniuerſi ſelibras farris & quartarios vini ad ædes eius, quæ in arce erant, contulerunt.* Facit & Columella mentionem quartarii mellis *lib.12.cap.5.*

Quatuoruiri quatuor viri. Hi creati leguntur, vt viis muniendo & ſternẽdo præeſſent. Cum namq; Cenſores pro officio aliis rebus diſtricti ſarciendis illis aut reparandis ac complanandis vacare non poſſent, creatus fuit magiſtratus ex Senatuſconſulto, vt operam daret huic rei. Vide Barnabam Briſſonium *4. Antiq.cap.12.*

Quercus a quærendo nomen adepta, ſiue quod prima mundi ætate homines glandes quęrerent ad victũ, ſiue quod ex huiuſcemodi arboribus quærentibus redderentur reſponſa à Dæmonibus. Quinimo in ſacris legitur de quercu Mamrè *Deuteron.11.* de via quercus ariolorum *1. Samuel. 10. Ioſuæ 24.* erigitur lapis magnus ſub ilice, quia erat in ſanctuario Iehouæ. Iudicum *6.* venit angelus Iehouæ, ſeditque ſub ilicè, quę erat in Ophra. Feſtus Pompeius autem vult dici quercum, quod id genus arboris ſit graue & durum, tum in ingentem euadit amplitudinem. Querqueram enim grauem & magnã dici putant nonnulli. Inde Lucretius: *Querquera conſequitur febris, capitiſq; dolores.* Diuturnitatis eadẽ arbor & fortitudinis ſymbolum fuit veteribus. Quapropter Herculea clauà valido vtplurimum de robore fieri ſolebat, etſi aliquando conflata fuerit ex oleaſtro, dicimuſq; præſtantes viros a robore robuſtos. Forte & ideo in diſciplina aruſpicum oſtendit principatum, inque Iouis tutela fuit. Neque ſum neſcius ex ea connecti ſolitam ciuicam coronam, etſi poſtea ex eſculo fieri placuerit.

Querquera febris, cuius iam modo ex Lucretio mentio est facta, a duritie dicta vel grauitate Grammatico Festo, Aliis παρὰ τὸ καρκαίρειν, quod est *cum strepitu pulsare & tremefacere*, id quod rigor febrilis facit.

Querquetulanæ dictæ sunt nymphæ virescēti querqueto præsidentes.

Querquetulanus dictus quoq; mons Cælius, si Tacito credimus, q talis sylua frequens ibi fuerit & fœcunda. Designat autem *querquetum*, pro quo iam dicimus quercetum.

Querquetularia porta Romæ est dicta, quod querquetum intra muros vrbis iuxta se habuerit. *Festus*.

Quincunx a quinario descendit numero. Tot enim continet vncias. In quincuncē dicuntur & arbores disponi, sicut Cyrum suis eas manibus disposuisse aut direxisse prodit Cicero in Catone maiore, *admirante istud summopere Lysandro Lacedæmonio summæ virtutis viro*. Est enim illa quincuncialis dispositio, *teste Plinio*, non solum vtilis in digerēdis arboribus, verum etiam aspectu grata, quocumque modo intueare in ordinem se porrigente versu.

Quindecimuiri, quindecim viri. Sacerdotum hoc genus erat creatum aliquando populi suffragiis, idq; lege Domitia. Nā quod a collegis cooptati fuerint ante legem Domitiam latam passim in Liuii historia legas. Præcipuum eorum munus erat libros Sibyllinos seruare, cum essent adeundi ex Senatusconsulto, adire, quę legissent, renuntiare Senatui, procurare eadem, Seculares ludos celebrare, denique peragere, quæ Sibyllinorum carminum iussu erant peragenda, *sicut Dionysius, Liuius, Suetonius, Tacitus & alii docent*. Et ne rei originem primam prorsus relinquamus intactam, sciendū Tarquinium Priscum, *testibus Lactantio & Seruio Grammatico*, (male hoc alii tribuunt Tarquinio Superbo) cum forte incidisset in hos libros, a muliere quadam propositos venum, combustisq; prioribus, quod Rex soluere negaret indicatum pretium, tandem reliquos emisset, *sicut ex Varrone Dionysius refert*, Duumuiros eum ex numero nobilium creasse, & his publicos addidisse ministros duos, vt custodirent

hos libros: Duumuirorũ alterum fuiſſe M. Attilium, qui cũ videretur non bona fide rem gerere, ab vno miniſtrorũ delatum parricidii & culeo inſitum proiecit in mare. Regibus inde expulſis peruenit horũ librorum cura ad populum, qui nobiliſſimos viros creauit eorũ cuſtodes, vt liberi ab omnibus cum militarib' tum ciuilibus officiis toto vitæ ſuæ tempore hoc munere fungerentur. Nec ſine his cuiquam licebat eos inſpicere. Inſpiciebant autem frequenter, idque Senatuſconſulto, ſi quando turbaretur ſeditione Reipub. ſtatus, aut clades aliqua inſignis bello eſſet accepta, aut nuntiata quædam prodigia, manſeruntque ad bellum Marſicum vſque incolumes in ſubterranea templi Capitolini cella arcæ incluſi lapideæ, & a Decemuiris aſſeruati. At exacta centeſima quinquageſima tertia Olympiade, cũ Capitoliũ abſumtum eſſet incendio, vna quoq; hi libri ferũtur abſumti. Qui vero nunc exſtãt, partim ex vrbibus Italicis, partim ex Erythris Italiæ, Legatis illic ad tranſſcribendum miſſis, ſunt cõportati. Quædam etiam videntur in illis ſuppoſititia, qualia ſunt, quæ initialibus literis coniunctis nomen Chriſti Ieſu Saluatoris reddunt, quorum & Auguſtinus meminit *libro de ciuitate Dei*. Ad Duumuiros redeo. Dixi antea Sibyllinorũ librorũ cuſtodiæ deſtinatos fuiſſe illos. Nunc ſciẽdum creatos eoſdem fuiſſe ad annum vſq; 388. inde auctum eorum numerum & ſubſtitutos Decemuiros, parte quidẽ ex plebe, altera parte ex patribus delecta, id quod obſeruatum legitur aduſq; tempora Syllæ Felicis: Hinc autẽ Quindecimuirorum mẽtionem fieri. Vt veriſimile ſit numerum horum ſacerdotum ipſum auxiſſe. Atqui hic numerus vel potius ſacerdotium hoc numero conſtans perſtitit aduſq; Theodoſium, qui id cum ceteris ſuperſtitioſis ſacris abrogauit. Dicti fuerunt *Sibyllini* libri a Sibyllis, de quibus ſuo loco expediam plura.

Quinquatria & *Quinquatrus*. Feſti verba de illis apponã. *Quinquatrus*, inquit, *appellari quidã putant a numero dierum, qui fere his celebrantur, qui ſcilicet errãt, tam Hercule, quã quatriduo Saturnalia, & totidem diebus Compitalia.* Nã omnibus his ſingulis

gulis diebus fiunt ſacra. Forma autẽ vocabuli eius, exemplo multorũ populorum Italicorum enuntiata eſt, ꝙ poſt diem quintum Iduum is dies eſt feſtus, vt apud Tuſculanos *Triatrus*, & *Sexatrus*, & *Septimatrus*, & apud Faliſcos *Decimatrus*. Mineruæ autem dicatum eum diem exiſtimant, quod eo die ædes eius in Auentino conſecrata ſit. Vltimo quinquatrium die, qui eſt dies Martii 23. Tubiluſtriũ erat. Nam primus ſacer erat Mineruæ, quod eo crederetur nata, ſanguinis idem expers. cum reliquis gladiatores nudis enſibus in arena pugnarẽt. Poeta itaque Ouidius 3. *Faſtorum* quinquatria feſta vult dici a quinque diebus iunctis, quibus illa ſacrificia fiebant. Operæpretium erit ipſamet verba, prout iacent, audire, vt ita quilibet tanto euidentius mentem eius intelligat. Ait:

Vna dies media eſt, fiunt cum ſacra Mineruæ,
Nominaque a iunctis quinq; diebus habent.
Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro:
Cauſſa, quod eſt illa nata Minerua die.
Altera treſq; ſuper ſtrata celebrantur arena;
Enſibus exſertis bellica læta Dea eſt.

Gellius affirmat a quinque dierum numero ab Idib' elapſo dici & nominari *quinquatrus*, nihil autẽ ſignificare ad finem atrus, ſed eſſe potius ſupplementum nominis, id quod facit contra eos, qui a quinque & atro nomen iis inditum voluerunt, eo quod primum ex iis Mineruæ feſtis ſit quintus dies ab atro die qui ſequitur Idus. Sed erant hę quinquatrus maiores, quibus ſimiles erant quinquatrus minores Idibus Iuniis celebrari ſolitæ. Vnde Feſtus: *Minuſcula Quinquatrus appellantur Idus Iunia, quod is dies Feſtus erat tibicinum, qui Mineruam colebant.* Ouidius:

Et iam quinquatrus iubeor narrare minores,
Nunc ades o cœptis flaua Minerua meis.

Addit:

Cur vagus incedit tota tibicen in vrbe,
Quid ſibi perſonæ, quid toga longa volunt?

Temporibus veterum tibicinis vsus auorum
Magnus, & in magno semper honore fuit.
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
Cantabat mœstis tibia funeribus.
Dulcis erat mercede labor, tempusque secutum est,
Quod subito gratæ frangeret artis opes.
Adde quod Ædilis, pompa qui funeris irent,
Artifices solos iusserat esse decem.
Exsilio mutant vrbem, Tyburque recedunt
Exsilium quodam tempore Tybur erat.)
Quæritur in scena caua tibia, quæritur aris:
Ducit supremos nænia nulla choros.
Seruus erat quidam quantolibet ordine dignus
Tybure, sed longo tempore liber erat.
Rure dapes parat ille suo, turbamque canoram
Conuocat, ad festas conuenit illa Dapes.
Nox erat, & vinis oculiq; animiq; nutabant,
Cum præcomposito nuntius ore venit.
Atque ita: Quid cessas conuiuia soluere? dixit,
Auctor vindictæ iam venit ille tuæ.
Nec mora, conuiuæ valido titubantia vino
Membra mouent, dubiis stantq; labantq; pedes.
At dominus, discedite, ait: plaustroque morantes
Sustulit, in plaustro scirpea lata fuit.
Alliciunt somnos tempus, motusque, merumque,
Totaque se Tybur turba redire putat.
Iamq; per Exquilias Romanam intrauerat vrbem,
Et mane in medio plaustra fuere foro.
Claudius vt posset specie numeroque senatum
Fallere, personis imperat ora tegi.
Admiscetq; alios: & vt hunc tibicina cœtum
Augeat, in longis vestibus ire iubet.
Sic reduces bene posse tegi, ne forte notentur
Contra collegæ iussa redisse sui.
Res placuit, cultuque nouo licet Idibus vti,
Et canere ad veteres verba iocosa modos.

Volui

Volui hæc paulo prolixius referre, quo ex Poeta ritus huius & originis peritissimo constet vnicuiq; *cur sit Quinquatrus illa vocata dies.* Quamquam & his consimilia fere referant cum Valerius *de Institutis antiq. lib. 2.* tum Liuius *lib. ab V. C. 9.* & Plutarchus *in Problematibus.*

Quinquertium vocant Græci secũdum Festum πένταθλον, quo die quinque genera artium ludo exercebantur. Ipsos quoq; athletas Liuius *quinquertiones* appellat.

Quinsai Indiæ ciuitas omniumq; ciuitatũ totius orbis terrarũ amplissima (si historicis habenda fides) vtpote triplo maior Gõbaleschia regia vrbe magni istius Chami, quod 25. Germanica miliaria complectatur in ambitu suo, inque multas ciuitates alias obtineat imperium, trahit nominis originem a *Quin* & *Say*, quę voces idiomate nostro significare dicũtur ciuitaté cœli. Pontes lapideos habere fertur duodecies mille, eosque tam altos, vt naues ingentes erecto malo transire possint. Lacus est intra vrbis mœnia, qui triginta miliaria Italica complectitur in circuitu. In medio lacus insulæ sunt duæ: Plateæ omnes lapidibus constratæ. Tria quoque habet thermarum millia. In quolibet ponte excubant noctu & interdiu decem custodes, ne motus oriatur alicunde. Palatium eius magnificum ac amplum in ambitu continet Italica miliaria decem. Intra murum multa viridaria, viuaria, fontesq; innumeri prope. Quæ omnia licet Bodinus fabulosa existimet, tamen vera esse affirmat Paulus Venetus & alii non pauci.

Quintia prata trans Tyberím a Quintio Cincinnato, cuius fuerant, sunt dicta. *Festus.*

Quintipor seruile nomen frequens apud antiquos a prenomíne Domini dictum, vt *Marcipor*, scilicet a Quinto & Marco. Quamuis sint, qui a numero natorum ex ancilla quinto loco dictum putent. *Festus.*

Quirina tribus a Consulibus Sabinis appellationem videtur traxisse.

Quirinalia, vt scribit Festus, mense Februario dies, quo Quirini fiunt sacra. Varro: *Quirinalia a Quirino, quod ei Deo fi-*

riæ, & eorum hominum qui fornacalibus suis non sunt feriati. Quirinalia igitur Quirino, id est, Romulo celebrabantur, cuius flamen inde *Quirinalis* est dictus. Eodem die erant stultorum feriæ. Vnde & hoc nomine ipsa *Quirinalia* sunt appellata, idque eam vel maxime ob caussam, quod, cum quisque in sua curia Fornacalibus, quæ indictitiæ feriæ erant, feriaretur, & sacra faceret, stulta populi pars, quæ sua curia esset, ignorans, rem diuinam Fornacalibus omissam Quirinalibus faceret, quod & ab Ouidio approbatum video in Fastis.

Quirinalis collis est dictus secundum Paulum, quod in eum commigrauerint Sabini Curibus venientes: Quamuis alii a templo *Quirini* sic appellatum putent. Sic dicta Quirinalis porta, siue quod ea itur in collem Quirinalem, siue quod proxime eam est *Quirini* sacellum. In Quirinalis collis etymo idem plane vult Varro, cum a Curetibus deriuat, qui cum T. Tatio Curibus venerunt, & ibi sua metati sunt castra. Nam antequam eo se contulissent Sabini, nomen ipsi erat *Agonius* secundum Festum, vel potius Agon, *vt alii malunt*, ipsaque adeo porta *Collina Agonensis* est dicta, sicut & a Dionysio *libro 2.* est confirmatum. Sub Imperatoribus nominatum hunc montem Caballum a duabus statuis Alexandri Magni domantis equum Bucephalum, quas Constantinus Romam transtulerat, ab Onuphrio notatum inuenio.

Quirinus dictus Romulus an a Quirino patre, id est, Marte? Romani enim Martem dum sæuiret, *Gradiuum*, dum tranquillus esset, nominabant *Quirinum*? An ἀπὸ τ͂ κυρίου Domino? Postremum hoc innuere videtur subobscure Ouidius Fastorum 2. cum ait: *Siue suo regi nomen posuere Quirites.* Quid? An non ab hasta, quam ille gessit, quæque Sabinis *Quiris* est dicta, deduci poterit? Festo sane & multis aliis ita placere video. At hic alio declinat Varro, cum a Curibus Sabinorum municipio deriuat. Auctor non contemnendus, imo bonus, doctus, elegans. Adhærendum huic ergo? Cuicumque sententiæ addixeris te, parum intererit. Video enim nul-

nullam suis auctoribus, iisque grauibus destitui. Hoc tamen intellige, post apotheosin præcipue Quirinum dictum fuisse Romulum, *teste Plinio 2. de viris illustribus*. Post consecrationē enim immutare solebant eorum, qui recepti erant in cœlum, nomina, ne quis homines fuisse existimaret. Sic *Leda Nemesis* est dicta, *Circe Marica*, *Ino Leucothea*, consulendusque ea de re est Cœlius *lib. 17. cap. 19.* tum Lactantius *diuinar. institut. cap. 21. libr. 1.* De Apotheosi ipsius eleganter scripsit Plutarchus *in eius vita*. Cum enim populus tumultuaretur & Romulum e medio sublatum a patribus vociferaretur, eisque ideo minaretur extrema, Iulius Proculus vir inter patres, genere, virtute, auctoritate primus, & Romulo fidus inprimis, cum processisset in forum, iurauit sibi, dum iter faceret, obuiam ipsum factum specie & forma magis, quam vnquam antea, insigni, ornatumque fulgentibus armis, se vero priorem allocutum eum fuisse hoc modo: *Qua iniuria & qua mente impulsus, o Rex, nos iniquis & improbis circumuentos criminibus, vrbem vero vniuersam gemitu, in squalore & sordibus reliquisti?* At regem respondisse: *Ita Diis visum o Procule, nos autem cœlo demissi condita vrbe imperium permaximum & gloriam habitura reuertemur in cœlum: Proinde bono animo sis, & nuntia Romanis vti prudentiam & fortitudinem colant, quod his artibus futurum sit, vt amplissimam inter homines potentiam consequantur. Ego vobis Quirinus facilis propitiusq; ero Deus.* His verbis & viri auctoritate & iureiurando fide adhibita, veluti diuino quodam furore afflatis mentibus, nemo contradicere, nemo aduersari, sed reiecta omni suspicione & calumnia inuocare Romulum votis Deumque appellare.

Quirites dicti Romani a Quirino, id est, Romulo; de quo antea. *Quiritium fossæ* dictæ, quod eas Ancus Martius, cum vrbem circumdedit, Quiritium opera fecit, *teste Paulo Festi abbreuiatore*. Sæpe inuenias in Ciceronis orationibus, *Romanum populum* appellari Quirites honoris gratia, descendente quippe nomine ab hoc Quirino, id est, *Romulo*. Vnde & Ouidius in fastis dictos hoc modo canit:

Siue quod hasta Quiris priscis est dicta Latinis,
Bellicus a telo venit in astra Deus:
Siue suo regi nomen posuere Quirites,
Seu quia Romanus vicerat ille Cures.

Vtcunq; enim illi nomen contigerit, hoc certũ, a Quirino nomen esse Quiritibus. Neq; hic negligendũ, Romanis domi & in militia hastæ vsum fuisse familiarem, vtpote sub qua iudicia & auctiones fiebant aliaq; permulta, *vt copiose est annotatum a Zasio l. 2. ff. de origin. iur.*

R.

R*Abula* patronum vel aduocatum significat nimis maledicum, & velut rabie exagitatum. Quamquam enim hæc canum sit morbus, transfertur tamen ad homines. Alii cum Festo dictum id nominis volunt, quod ad radendum vel auferendum paratus sit, vel quod radat, id est, offendat aures, & *(vt ait Quintilianus)* nimia verbositate feriat. Clamosos eiuscemodi pecuniæ æruscatores multos gentium vbiuis videas. Habet Gallia, habet Belgium. Frõs omnibus perfricta, intolerabilis audacia, garrulitas improba, quodque mireris & doleas, a literis bonis & literatis summa abalienatio. Quisquiliis interim in suis agunt delitias, & reliquos præ se fumos & vmbras putant. Huccine tandem redactæ res? Ceterum Festus referre videtur etymon ad vocem raucam, cum ita scribit: *Rana vox rauca & parum liquida, proxime canum latratum sonans.* Vnde etiam caussidicus pugnaciter loquens *Rabula*, qui cum lites protelat, sæpe summum ius summam facit iniuriam. Sed hæc in malos & improbos sæpe, non autem bonos proinde descriptioni huic nostræ eximendos.

Raca ῥακά, vel *Racha* cum Latinus interpres reseruauerit in textu *Matth. 5.* vbi legis: *Qui dixerit fratri suo Racha, obnoxius erit Concilio,* aliter atque aliter accipi solet apud diuersos. Deducunt enim nonnulli a themate רע quod malum significat; Aliqui a ריק *vacuo, inani,* aut *nihili homine.* Nam ריקים vel רקים vsitate dicuntur Hebræis homines *vani, leues, inconstantes, inanes, improbi,* atque adeo *vacui o-*

peri-

peribus bonis. Erasmo videtur esse vox indignantis velut interiectio quædam. *Alioqui*, inquit, *quid interesset inter Racha & fatuum.* Consentaneum est enim Christum gradus quosdam ostendere, quorum primus sit *irasci*: secundus, *sono aliquo incerto motum significare*: tertius, *prorumpere in manifestum conuitium.* Eandem sententiam video arreptá ab Augustino, qui addit *habere se a quodam Iudæo, Racha Hebræis nihil significare certi, sed animi indignationem tantum.* Forte vulgaris ea vox fuit & omnibus nota temporibus Christi, commoti & intra se frementis animi signum. Vt *Matthæi 5.* damnentur omnia qualiacumque rancoris & maleuolentiæ humanæ iudicia, quæ quis exhibet de se, siue id murmurando fiat, siue frendendo, oculos distorquendo, exspuendo, tussiendo, crispando nasum, ridendo, aut frontem corrugando, aut denique faciem auertendo. Proditur enim huiusmodi signis commotus animus. Chrysostomus ait Syriaca lingua tantundem valere Racha, atque *es tu*, sicut irati quibusdam prolatis verbis, quæ satis declarant pronum ad conuitia animum, premere solent grauiora, quæ alioqui subsecutura quiuis facile peculiaribus quibusdam ex notis animaduertat. Emanuel Tremellius quondam virum doctum admonuit, sæpe in Thalmud legi ריבא, pro quo Syri dicunt רקא *hominemque cerebro vacuum* significare. Forte Græci χαῦνον dixerint, id est, *fungosum, inanem & propemodum delirum hominem.* Est enim aliquanto leuius, quam si aliquem nomines μωρὸν, iuxta nonnullos. Qua de caussa Castellio forte *balatronem* transferre voluit. Prudenter vnusquisque discernat, quod potissimum arripiat. In tanto enim dissidio grauatim me præstitero proxenetam.

Ralla vestis a raritate est dicta. Plautus Epidico: *Tunicam rallam, tunicam spissam.*

Rama ciuitas ab Hierosolymis 2. tantum miliaribus distans Esaiæ 10. deriuatur a רום *altus fuit.*

Ramnensis tribus. Post confectum Sabinum bellum, & Titum Tatium receptum in vrbem & regni societatem fue-

runt Romæ tres tribus, *Ramnensis* a Romulo vrbis conditore, *Tatiensis* a Tatio Sabinorum rege, & *Luceres* a Lucumone, vel a luco asyli, quod placet Plutarcho, nomen arcessens. Ab ea dicti *Ramnenses*, qui cum Romulo primo vrbem condiderunt, pastores scilicet Albani & aliquot generis Græcanici, qui ante conditam vrbem ea loca tenuerant. Atq; hi omnes habitarunt Palatium & Cœlium montes, Tatienses vero Capitolium & Quirinalem, ceteri aduentitii loca plana inter Palatium & Capitolium.

Ramoth in Gilead Leuitarum vrbs ab Hierosolyma 12. miliaribus distans. quæq; a rege Syrorum est occupata, regnante Achabo, ab eodem verbo רום *eleuatus est*, nominis habet auspicium.

Ramus qui de trunco manat, Isidoro. Ramorum gestationes Musis olim & Cereri consecratas fuisse, testatur *Strabo 10. Geographiæ*.

Rana animal amphibion & nusquam non notum arcessere videtur quibusdam nomē a voce Hebraica רנן quod est *præ lætitia exclamare*, Varroni a propria sua voce, *4. de ling. Latin.* Græci videntur illi a vocis asperitate dedisse nomen βατράχου, quasi βοατεγχον dicas. In literis sacris existimant nonnulli expressam per ranas nunc Sophistarum garrulitatem, nunc hæreticos aut Dæmones, Adamantius Poetas, in quo ille tamen reprehenditur a viris cordatis propter iniuriam bonis ita Poetis factam, inter quos recte ponas Hieremiam, Esaiam, Mosem, & plerosque alios Prophetas, qui vaticinia sua carminum quodam genere prodiderunt. Tradit sane Iosephus Mosen reducto per mare Erythræum populo diuino numine afflatum in gratiarum actionem edidisse Hexametrum carmen. Dauid etiam Optimi & Maximi Dei laudes mundique totius operosam molem Harmonico tinnitu decantauit. Propria earum vox est *coaxare* Latinis, suntque *aquaticæ* nonnullæ, quædam *palustres*, quædam *rubetæ*, quod in rubis degant sic dictæ. Negant aliqui canes latrare, quibus in offa viua rana fuerit obiecta. Fertur & illud, quod in fontes frigidiores coniectæ obmutescant, in

tepi-

tepidiorem translatæ paludem fiant vocales. Purum commentum est vetustatis de silentio ranis nimium vociferantibus indicto ab Augusto admodum adhuc infante in suburbano prædio, vt ex eo ibi obstrepuisse negentur.

Randusculana porta Romę nomen habuit, quod ære esset munita. Siquidem æs dicebatur veteribus randus.

Rapax, ἅρπαξ.

Raptus, vt habetur causs. 36. quæst. 1. a corrumpendo est dictus. Quid omnium insulsius? Nec desinit esse insulsus glossator, cum ait: *Et ita simplex dicetur a composito, sicut alias exponit lex simplex per compositum. Quis enim nescit a rapiendo deductum raptum? Pueri id norunt in scholis.* Celebris est in historiis virginum Sabinarum raptus in Romæ cunabulis. Atque is quia feliciter cessit, institutum arbitratur a Romulo Iacobus Ræuardus, vt simulato quodam raptu, omnis legitimi connubii ritus perageretur. Ex gremio enim matris rapi solebat virgo, aut, si ea non esset in viuis, ex eius gremio, quæ proxima necessitudine cōtingebat, *sicut & Festus tradit.*

Rapum quasi ruapum, quod rueret e rure, dictum vult Varro, a *rapiendo*, id est, *comprehendendo* Isidorus. Corpus rapi solidum referebat Ægyptiis immutabilem Solis effigiem, veluti cœpæ multiplices tunicæ Lunam. Itaque memorant auctores nonnulli in Delphici Apollinis templo, qui cum Sole est idem Macrobio, rapum olim e plumbo Phœbei corporis soliditatem ostendens fuisse dicatum. Torruisse legitur rapas in foco & esitasse M. Curius Dentatus, cum Samnitum legati magnum illi auri pondus offerrent, vt auro vincerent, quem ferro vincere nequiuerant. At ille: *Malo hæc in meis fictilibus esse, & aurum habentibus imperare.* Alii dixisse scribunt, *non egere se auro, quam diu frenum posset inucere cupiditatibus.*

Rastrum vnde, nisi a terra radenda, vel a dentium raritate? Legimus *apud Phrygas capite luisse furtum, qui*

raſtrum aut vomerem ſubtraxiſſet. Cauit de huiuſcemodi furto quoque Iuſtinianus *in legibus Georgicis*: οἱ κλέπτοντες, inquit, ἄροτρα, ἢ ὕννιον, ἢ ζυγούς, ζημιούσθωσαν κατὰ τὴν ποσότητα τῶν ἡμερῶν, ἀφ᾽ ἧς τὸ κλέμμα ἐγένετο, καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν. ιϛ. φολ. αϛ.

Ratumena porta. Totum accipe locum ex Feſto: *Ratumena porta*, inquit, *a nomine eius eſt appellata, qui ludicro certamine quadrigis victor, Hetruſci generis iuuenis, Veiis conſternatis, equis excuſſus periit: qui equi feruntur non ante conſtitiſſe, quam peruenirent in Capitolium, conſpectamque fictilium quadrigarum* (lego, *conſpicerentque fictiles quadrigas*) *quæ erant in faſtigio Iouis templi, quas faciendas locauerant Romani Veienti cuidam artis figulinæ prudenti, quæ bello ſunt recuperatæ: Quia in fornace adeo creuerant, vt eximi nequirent: Idque prodigium portendere videbatur, in qua ciuitate eæ fuiſſent, omnium eam futuram potentiſſimam.* Paulus idem explicans appellatam dicit portam a nomine cuiuſdam aurigæ.

Reapſe, re ipſa. Vſurparunt Pacuuius, Lucretius & Apuleius. Imo Tullius *1. de Diuinatione: Formæ reapſe nullæ ſunt: ſpeciem tamen animis offerunt.* Idem in Lælio: *Securitas ſpecie quidem blanda, ſed reapſe multis locis repudianda.*

Receptator, qui latrones, eorumque furta occultat ac recipit, imo nocentes. Huius generis hominum meminit Martianus *l. 1. de receptat.* præcipitque perinde puniri atque latrones.

Rechab qui Iſboſeth Sauli filium occiderat, cum equitem ſignificet, deſcendit a רכב *equitauit.*

Recidipna, veſtes cœnatoriæ (*triclinaria* nominat Plinius) compoſito ex vtraque lingua vocabulo. Recinium enim eſt veſtis antiquiſſima quadrata, *vt refert Varro.* At δεῖπνον *cœna.* Meminit huius vocis Iuuenalis *in ſatyris.*

T[illegible] Cornelio Celſo reuerſio eſt *libr. 3. cap. 4.* Hip[illegible], quæque fieri ſolet, cum vel humor ex pri[illegible]ſt, vel morboſus character, id eſt, qualitas

sitas mala, dum ipsa materia ad expulsionem minus idonea fuit, vel imbecillior natura præ morbo vniuersos humores noxios expellere non potuit, a re & cado arcessit nomen, eo quod rursus cadant in morbum ægroti. Significare id voluit [illegible] his verbis: τὰ ἐγκαταλιμπανόμενα ἐν ἦσι νούσοισι μετὰ κρίσιν, [illegible] ἔωθεν. Iudicationem enim intelligit, quæ est [illegible]. Recte ergo Turnebus *recidiua* accepit pro iis, quæ recedunt & reuertuntur, sicut Tertullianus *annum recedentem*, *recidiuum* appellat.

Reciprocum a recipiendo deriuatum Varroni.

R[illegible] est reciproca & mutua actoris in eodem iudicio, in quo actionem ille aduersus reum antea instituit, conuentio. Mutuam actionem appellat Gaius *l. si cum idem. §. sed & si mutua. ff. de iurisdict.*

Recuperatores dicti fuerunt, qui de priuatis rebus recuperandis reddendisque cognoscebant. Hinc *recuperatorium iudicium*, cuius exemplum est oratio pro Cæcinna. Per iudices autem datos solitum fuisse id exerceri, ostendit idem *de Inuent. 2.* & Plinius *Epistol. 3. epist. pen.* Mandabatq; iurisdictionem prætor.

Redemtor, qui conducit opus faciendum, a *redimendo*. Sed quare? Quid enim redimit operarius? Dicam ex aliorum & quidem vera sententia. Veteres promiscue omnem contractum appellarunt emtionem. Qua prisca similitudine factum, vt redimere pro conducere dicatur in parandis operibus. Emit quippe sibi, inque se totum suscipit operarius id, quod parare seu facere debet, *l. item si pretio. ff. locat. l. ea lege. ff. eodem.* Vtitur eo vocabulo aliquoties Liuius, & refertur etiam ad eos, qui sarcinas conuehendas aut onera quæuis tum publice tum priuatim suis humeris, aut mulis, aut deniq; rheda conducunt. Redemtor verus Christus est Dominus, qui nos sanguine suo redemit, inque libertatem asseruit, persoluens [illegible] *[illegible] redemtionis*, qui sit benedictus in secula. [illegible]

Redhibitio Græcis ἀναγωγὴ, a red[illegible] nomen. [illegible] autem redhibere prop[illegible] qui [illegible],

rurſus cogitur habere, quod habuerat, *ſecundum Feſtum*. Vnde redhibitoria actio, quæ in hoc inſtituitur, vt venditor propter vitium recipiat, quod vendiderat, *l. 21. ff. de ædil. edict.* Etymon quoque noſtrum confirmat omnino *l. redhibere. ff. de ædil. edict.* Notanda & illa Vlpiani verba: *Redhibitio venditionis eſt reſolutio.* Præcipue autem Ædilium Curulium fuit *redhibitionum cauſſas & lites dirimere*: Ideoque vbi iniiſſent magiſtratum Kalendis Ianuarii, non aliter atque Prætores proponebant edictum, quo præmonebant, quemadmodum de ſingulis controuerſiis ius eſſent dicturi.

Rediculus Deus cultus Romanis a redeuntibus hoſtibus eſt dictus. Fanum eius extra portam Capenam fuit exſtructum.

Regifugium ſacrum ſic dictum, *auctore Feſto*, quod Tarquinius Rex eo die Roma fugerit, celebrari ſolebat ſeptimo Cal. Martias, maximoque in honore eſt habitum ob eiectos Tyrannos. Eodē die poſitæ ſunt publice ſtatuæ ab Athenienſibus Harmodio & Ariſtogitoni Tyrannicidis. Sed & ſerpentem id temporis edidiſſe latratum auctor eſt Plinius.

Regillus. Imperator hic fuit. Trebellio Pollioni Regillianus eſt, quem ſi malis imitari, per me licebit. Etymon nominis ad regem paruum vel ad regnum iuxta militum iocum referri poterit, *vt eſt apud eundem Trebellium*. Dabo integrum iocum ex auctore. *Cum milites*, inquit, *cum eo quidam cœnarent, aſtitit Valerianus Tribunus, qui diceret: Regilliani nomen vnde credimus dictum? Alius continuo, credimus quod a regno. Cum is, qui aderat, Scholaſticus cœpit quaſi Grammatice aliter declinare & dicere, Rex regis regi Regillianus. Milites (vt eſt hominum genus pronum ad ea, quæ cogitant) dixerunt: Ergo poteſt Rex eſſe? Item alius: Ergo poteſt nos regere. Et alius, Deus tibi regis nomen impoſuit. Quid multa? His dictis cum alia die mane proceſſiſſet, a principibus Imperator eſt ſalutatus.* Homo ille ergo ex humili loco ad Imperium proſiliit, vt præter Trebellium ſcriptum reliquit Flauius Vopiſcus.

piscus, lusitque eodem modo Fortuna in Proculo, vt præter Vopiscum testatus fuit Onesimus, non Rhetor quidem ille oriundus ex Cypro aut Sparta, verum scriptor Historicus, cujus complures auctores mentionem faciunt.

Regillum dicit Isidorus esse amiculum prælatum reginis, vnde & illi nomen.

Regio dicitur a rego, quod priusquam prouinciæ fierent, regiones essent sub regibus, & ab iis regerentur. Ab illarum regionum similitudine etiam maiores in vrbe partes regiones appellari sunt cœptæ. At regionis pars est vicus sic dictus, quod circum se vias habeat.

Regnum a rege, vt a *regendo* Rex. Potentissima duo regna totius orbis terrarum habentur Assyrium atque Romanum, hoc autem in Occidente, illud in Oriente. Alia vero regna etsi magna, non tamẽ ad eum floruere modum. Addo & illud, concidisse pleraq; regna luxu & opibus, *Assyriorum* dico, *Persarum*, *Carthaginensium*, *Lacedæmoniorum*, *imo &* *Romanorum*. Vbi enim bello in Asiam promoto delitias eius & illecebras gustassent, auro argentoque inuectis, simul inuexerunt auaritiam, superbiam, ambitionem & dominandi libidinem. Hinc certamina aspirantium ad imperii culmen, & ipsa tandem *panolethria*.

Regula secundum Isidorum est dicta, quod sit recta. Vt bene scripserit Seneca *Epistol. 11.* regulam esse, ad quam examinẽtur, quæ recta sunt, quæ praua, corrigantur. *arg. l. leges. Cod. de leg.* Alii appellatam sic volunt, vel quod regat, vel quod recte viuendi præbeat normam, recte videlicet ducens, nedum oblique. Si ad artes & disciplinas referas hoc nomen, pariter a regendo poterit deduci, quod regat vel potius dirigat animum ad rerum cognitionem compendio quodam, sicut aphorismus in arte Medica, quem idcirco Philotheus definit, σύντομον λόγον αὐτοτελῆ διάνοιαν ἀπαρτίζοντα, id est, *sermonem breuem absoluentem omnibus numeris perfectam sententiam*: Vel iuxta Galenum, ὃς διὰ βραχυτάτων ἅπαντα τὰ τῆς

πράγματος ἴδια περιορίζει, qui breuissimis verbis omnes rei proprietates definit & circumscribit.

Relatio Dialectica vox a referendo deriuat nomen, quod se referat ad aliud. Est enim vocibus illis, quæ subiiciuntur huic prædicamento, mutuus & reciprocus quidam respectus, quo referuntur ad se inuicem, velut *inter patrem & filium, inter maritum & vxorem, Dominum seruum, Præceptorem discipulum.* Vnde iam ἀντιστροφὴ dicitur Philosopho, id est, *alterna quadam conuersio*, qua pendent a se mutuo, iam ἀπόδοσις, id est, *redditio*, vel ἀνάκλασις, id est, *reflexio*. Hinc opinor nominat Cicero *collata*, Quintilianus τὰ πρός τι explicans, quæ sunt ad aliquid. Quin & Philosophus ἀντιστρέφοντα vocat, id est, *reciprocantia*, eaque ἀντικατηγορούμενα, quod prædicati & subiecti vicem inter se obtineant, quæ etiam ἐξισάζοντα quasi *adæquantia* vocantur. Atque eadem de caussa dixit Aristoteles τὴν διαλεκτικὴν ἀντίστροφον εἶναι τῇ ῥητορικῇ, id est, *Dialecticam ex altera parte respondere Rhetoricæ.*

Religio an a relegendo secundum Ciceronem *7. de Natur. Deor.* cum scribit, *qui autem omnia, quæ ad cultum Deorum pertinerent, diligenter tractarent & tanquam relegerent, hi dicti sunt religiosi a relegendo?* An secundum Lactantium a religando, quod religet nos & obstringat Deo? An potius a relinquendo ex Masurii Sabini & Gellii mente, cum religiosum id esse statuunt, quod remotum a nobis est ob sanctitatem? Nonius Marcellus Ciceronis arripiens sententiam, quam improbare non possum, (& si nec Lactantius repudiandus) a relegendo religiosos, & ipsam quoque religionem deriuat. Est autem & versatur proprie religio circa Deum *l. 2. ff. de instit. & iur.* quem quia esse nouerant naturali instinctu etiam gentiles conditorem, rectorem, & mundi opificem, qui omnipotens est, incomprehensibilis, perfectus, æternus, bonus: exstitit quoque apud gentes iam inde a mundi origine aliqua religio, quæ Deum esse colendum persuadebat contra Diagoram, Theodorum Cyrenæum, Euhemerum Tegeatem, & similis farinæ homines.

mines. Recte Auicenna: *Quicumque Deum aut numen non agnoscit, non tantum ratione caret, sed etiam sensu.* Si namque terræ viscera & penetralia rimari libet ac ambitum maris, si percurrere cœlorum orbes & corporum reuolutiones, humani quoque corporis compagem mirabilem, cumque eo animæ gluten, vbique diuinæ sapientiæ certissima animaduertas indicia. Vt sapientum virorum apud Ethnicos gnomas in re certa cumulare minime sit opus, cum possem alioqui. Hoc tamen sciendum, ad superstitionem nonnunquam adeo traduci, vt etiam pro superstitione accipi soleat id nomen, vt cum Plinius de arboribus *libr. 16.* scribit: *Infelices autem existimantur damnataque religione, quæ neque seruntur vnquam, nec fructum ferunt.* Ita *religiosus* dici consueuit, qui nimia vel superstitiosa religione se alligarit. Massilienses legimus sacrificulos, qui quæstus gratia circumferebant sacra, oppido exegisse suo, ne religionis prætextu otium sectarentur & luxum. *Religiosus locus* dicitur fieri in iure, in quem illatum est cadauer, aut cineres defuncti, cui astipulatur & Festus. *Religiosos dies* appellauit Nigidius infames vel infaustos. *Religiosa vestis* dicta, qua vtebantur in sacris diebus festis, quippe ad Dei cultum, id est, religionem.

Remora piscis a remorando dictus, quod naui adhærens remoretur eam, & stare cogat, quantumuis fremant venti & sæuiant procellæ. Inferiorem partem hic habet planam, dorsum repandum & in gibbum conuexum. Vnde forte vulgus Græcorum partum Delphini vocat. In Corcyra frequenter euerriculis extrahitur, sed est minime edulis, totus etiam exossis & mollis. Plura de ea in *Echeneide.*

Remuria sacra ad Lemures, id est, laruas nocturnas & terrificationes placandas instituta, a Remo, quem interfecit Celer Romuli comes, feruntur habere nomen, quæ postea asperiore litera *r* in leniorem mutata lemuria sunt dicta. Porphyrio Horatii interpres vult *Lemures* nominatos, quasi *Remures* a Remo, cuius occisi vm-

bram cum frater Romulus placare vellet, *Lemuria* instituit, id est, Parentalia, quæ mense Maio per triduum celebrari solebant ante additum anno mensem Februarium. Quam ob rem nubere mense Maio religio fuit.

Remurinus ager, qui est possessus a Remo, & habitatio Remi *Remona*. Sed & locus in summo Auentino *Remoria* dicitur; vbi Remus de vrbe condenda, fuerat auspicatus secundum Festum. Sed aues irritas habens superatus ibidem a Romulo fuit, occisus tandẽ quod muros ciuitatis transiliisset, & conditus humo. Quare qui pomœrium protulerunt, montem istum excluserũt omnes quasi auibus obscœnis ominosum; *teste Messala apud Agellium lib. 13. cap. 14.*

Remus, quo nauis impellitur & agitur, desinens in palmam: vnde & *palma* vel *palmula* dicitur Poetis, vel ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, id est, *fluendo*, appellationem traxit, vel a remouendis & decutiendis fluctibus. Nonnunquam etiam dicitur tonsa a *tondendis* & feriendis fluctibus. Inuentionem remi tribuit Plinius Copæ, sicut Icaro velorum. Hinc *remigis* & *remigio* nomen.

Remus, vt & Romulus; nomen habet a ruma, id est, mamma quam lupa infantibus præbuit, *vel ipso Plinio teste*, apud quem hactenus *libro 15. cap. 19.* mendose scriptum est rumen.

Ren. Dictos vult Varro renes, quod ab his nascantur obscœni humoris riui. Alii ἀπὸ τοῦ ῥεῖν fluendo. Habent hos singuli binos, estque his locus vtrimque tam sub hepate, quã sub liene. Densa illis & solida caro. Dexter etiam vt plurimum est elatior læuo in omnibus animantibus. A parte imarum costarum sunt resimi, ab altera rotundi. A grandiusculis autem arteriis suppeditatur illis calor & spiritus. Duplex eisdem sinus: *Maior*, qui est superior: *Angustior*, qui est inferior. Porro duæ fistulæ aut potius emulgentes venæ oriuntur ex caua vena, quæ per spinam descendit. Harum vna inseritur reni sinistro, altera dextro. Vtraque vero serum sanguinis emulget & per οὐρητῆρας ad vesicam transmittit,

quas

quæ Græcis dicitur κύστις ex duabus neruosis & densis tunicis constans, inque fundo habens foramen tortuosum, cui vrinarii meatus sunt impacti. Ægyptii, Astronomi, Poetæ Comici, & alij simul in Veneris eos potestate constituerunt. Hinc si quid lasciuius ipsis enuntiandum, frequens mentio de lumbis. Persius de Poematibus lasciuioribus agens satyra 1. *Cum*, inquit, *carmina lumbum intrant*. Iuuenalis satyra 6. *Cum tibia lumbos Incitat*: Excitatur enim libido lasciuo cantu & sono. Item Ouidius in carmine obscœno: *Crissabit tibi fluctuante lumbo.* Catullus: *Sed his pilosis, qui duros nequeunt mouere lumbos.* Vt haud immerito iubeat Saluator *præcinctis nos esse lumbis.* Quid, quod in victimis testamenti veteris renes eximi mos erat tanquam impuros, *ait Philo.* Scio in Leuitico iubentur adoleri duo renunculi cum iecinoris fibris, ad quem in finem? Quippe vt desiderium omne, cõcupiscentiam & delectationem aboleamus, ne quid omnino mali inhæreat nobis.

Renones, id est, humerorum & pectoris vsque ad vmbilicum velamina, quæ adeo sunt hispida villis intortis, vt respuant imbres, videntur Isidoro dicta a flumine Rheno, cuius accolæ sæpe illis vtuntur. Meminit eorum Salustius, cum inquit.

Germani intectum renonibus corpus tegunt.

Repetundæ sunt dictæ pecuniæ, quas vel socii vel ciues priuati a magistratibus, aut iudicibus, aut publicis curatoribus antea in prouincia aut vrbe acceptas, aut ob iudicandum aut aliud aliquid publice curandum, iudicio repetiuerunt. A repetendo ergo deductum nomen, quod repeterentur, *inquam*, a magistratibus, postquam essent facti priuati, istæ pecuniæ, quas exegerant a subditis contra functionis suæ decorum. Approbatur hoc etymon etiam a Valla. Cum autem exprimere volebant furti hoc genus, pecuniam ablatam, captam, coactam, conciliatam & auersam dicebãt, *vt est videre apud Ciceronem in accusatione Verris repetundarum reos.* Fuitque adeo inter criminum publicorum quæ-

stiones hæc prima, in qua si reus repetundarum esset conuictus & tandem damnatus, restituere pecuniam cogebatur æstimata lite, hoc est, in pretium redactis omnibus fortis & bonis eius proscriptis, vt inde colligi posset hęc summa, *auctore Pediano*. Caussam earum multiplicem esse tradit Quintilianus. Quantum ad leges, tulit in reum repetundarum legem Acilius Glabrio, vt ne comperendinatio ei permitteretur. Coercuit & M. Porcius Cato lege Porcia prouincialium sumtus in Prætores, cum ex prætura obtineret Sardiniam, *sicut ex Liuio constat*. Lege Iulia tandem æstimata lis est in quadruplum eius, quod erat ablatum, cum nota infamiæ, *l. 1. ff. ad leg. Iul. repet. l. infamis. C. titul. eod* Adeo vero sciendum obseruatas fuisse has leges, vt etiam Proconsules, si se in socios aut auare aut superbe crudeliterque & iniuste gessissent, hisce forent obnoxii. Idcirco postulati hoc iudicio plurimi, damnati multi, absoluti nonnulli. Sæpe etiam aduersus vnum atque eundem, potuisse hanc caussam institui, ex multis Ciceronis in Verrem actionibus colligimus. Omnino enim seruare socios incolumes volebant, nec expilari prouincias ab illis, quorum erat earum salutem procurare.

Repotia apud Romanos, *teste Festo*, dicebatur dies postremus a nuptiis, quo cœnabatur apud nouum maritum, quando quasi reficiebatur, hoc est, renouabatur potatio. Dicebantur illa Græcis ποδοσφρεῖα quasi dixeris repedationem, *sicut in Obseruationibus suis annotauit doctissimus Cuiacius.* Ad huiusmodi conuiuii genus alludit Horatius in Satyris cum inquit: *Ille repotia, natales, aliosue dierum Festos albatus celebret.*

Repudium Verrius ait dictum, quod fiat ob rem pudendam. Dicitur autem repudiũ remitti sponsæ, diuortium fieri cum vxore, sicut placuit Paulo & Modestino Iurisconsultis. Itaq; formula repudii fuit: *Conditione tua non utor:* Diuortii: *Res tuas tibi habeto.*

Resina dicta vel ἀπὸ τῆς ῥητίνης vocabulo Græco, vel ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, id est, *manando.* Est enim lacryma, id est, *humor sponte*

sua

ſtia defluens ex ſtirpe & gummi modo concreſcens. Optima omnium Terebinthina, quæ defluit ex terebintho, alba nonnunquam, alias cœrulea vel colore vitri, pellucida & odorata. Eſt & *Colophonia* ex Colophone ciuitate Aſiæ maxime adferri ſolita, & *Lentiſcina* ignis quodam fulgore ſplendens, friabilis, odorata, officinarum videlicet maſtix.

Reſtis habere videtur nomen, vel quod contineat rates, vel quod ad retia tendenda faciat, *vt eſt apud Iſidorum.* Hinc reſtiarius, qui reſtes facit: reſtio, qui vendit.

Rete volunt dictum a raritate, a retinendis piſcibus, ſiue a reſtibus, quibus tenduntur, Iſidorus. Huius ſpecies ſunt *funda, naſſa, Caſſis* & *Conopeum.* Habent etiam ab eo nomen reſtiarii gladiatorũ genus. Scribit Feſtus: *Retiario pugnanti aduerſus Mirmillonem cantatur: Non te peto, piſcem peto: Quid me fugis Galle?* Quia Mirmillonicum genus armaturæ Gallicum eſt, ipſique Mirmillones ante Galli appellabantur, in quorũ galeis piſcis effigies inerat. Hoc autem genus pugnæ inſtitutum videtur a Pittaco vno ex ſeptem ſapientibus, qui aduerſus Phrynonen dimicaturus propter controuerſias finium, quæ erant inter Atticos & Mytilenæos, rete occulto lato impediuit Phrynonen. Hinc Auſonius: *Quis Myrmilloni contenditur equimanus? Thrax,* Erant enim Thraces gladiatores, ſicut etiam Andabatæ, qui clauſis oculis depugnabant.

Reticulum tegmen capitis muliebre, vel (*quod alii malunt*) faſcia quædam linea retis ad formam facta, quæ mulierum admouebatur faciei, ne poſſent agnoſci. Duplicem enim in vſum comparatum legitur, cum vt capillos contineret, tum vt faciem tegeret. A reti ergo reticulo nomen. Etſi alii nonnulli a raritudine deriuent. Sed priori ſententiæ aſtipulatur ex parte Iſidorus, cum dictum eſſe ſcribit ab eo, quod retineat crines, ne effundantur.

Reus nuncupatus a re quæ petitur in iudicio, etiamſi nullius ſceleris ſibi ſit conſcius, *ſecundum Iſidorum.* Idem etymon colligi poteſt ex verbis Ciceronis 2. *de Oratore,* cum inquit, *Reos autem appello non eos modo, qui arguuntur, ſed omnes, quo-*

rum de re disceptatur. Qui vero propter crimen aliquod in iudicium erat vocatus, mutata veste sordidatus, promissaque barba apparere solebat apud Romanos, ipsumque populum prensando per Deos orare, vt ab eo periculo liberaretur. Quodsi per præconem ex rostris citatus ab accusatore non adfuisset, per cornicinem ante fores euocari mos erat. Dum autem reus accusabatur, abiectus sub rostris stabat expositus adolescentum conuitiis, *teste Liuio.* Et quia tribus accusabatur vicibus, sciendum, accusatorem in singulis accusationibus perorandis mulctam aut pœnam adiecisse pro arbitratu, id, quod Anquisitionem dicebant. Sæpe interea euenit, vt, cum de mulcta iudicasſent in accusationibus prioribus, in tertia capitis anquirerent, & econtra cum capitis anquirerent in prioribus, in tertia tamen iudicarent de pecunia, sicut apparet ex iudicio de Cn. Fuluio & T. Menenio apud Liuium.

Rex, qui regit, ad cuius exemplum totus componitur orbis, quod ait Poeta. Qualis enim rex, talis est populus. *ὁποῖοι τινες ἂν οἱ προεστῶτες ὦσι, τοιοῦτοι καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς ἐπὶ τὸ πολὺ γίγνονται ait Xenophon.* Plato scribit regis nomen esse iustitiæ nomen. Nullus ergo tyrannus est rex, cum ius & iustitiam violet, tantummodo id agens, quod imperat libido aut rabidus furor. An non & pueri ludentes, *Rex eris*, aiunt, *si recte facies?* Quid Seneca? *Regem non faciunt opes, non vestis Tyriæ color, non frontis nota regia. Non auro nitidæ trabes. Rex est, qui posuit metus, Et diri mala pectoris. Quem non ambitio impotens, & nunquam stabilis furor vulgi præcipitis mouet.* Cæterum tyranni apud eundem quæ verba? *Fortuna nostra cuncta permittit mihi. Inertis est nescire quid liceat sibi.* Quapropter fit, dum omnibus inuisus est, sæuus, terribilis, vt sæpe fastigio deiectus manu pereat plebeia. Nihil enim quod est violentum, simul est diuturnum. Imo fallax bonum est regnum, quippe quod blanda fronte plurimum malorum tegit. Vtque alta iuga, & arborum cacumina semper excipiunt ventos, ita fortunæ casibus quoad nos sunt imperia subiecta. Magis regem tuetur fides aut pietas, quam ferrum: Magis commendat facto:

&

& erga subditos suscepta cura, quam metus. Quocirca recte Homerus nominat ποιμένα λαῶν, id est, *populorum pastorem* item ἤπιον πατέρα, id est, *blandum patrem*, cuiusmodi Codrus dicitur fuisse, qui oraculis admonitus, a se vno hostium interitum pendere, caput vitamque suam deuouit. Et Xenophon, ἀγαθὸς βασιλεὺς οὐδὲν διαφέρει ἀγαθοῦ πατρός. Amplectitur naturæ leges: Religionem, iustitiam & fidem colit. Studia sua omnia confert ad Reipub. salutem, facilis in condonandis sibi illatis iniuriis, at in publicis vindicandis grauis atque seuerus. Vitam sibi semper acerbam & insuauem arbitratur, nisi optimum quemque ad amplissimos prouexerit honores. Bene meritis liberaliter rependit, nullius sanguinem exsugit, nullius ossa corrodit. Imo vitam profundere pro subditorum salute gloriosum putat, altissima quiete & animi tranquillitate securus. Tales reges vere in Iouis tutela, imo ἐκ Διὸς iuxta Callimachum, apud Homerum διοτρεφεῖς educati a Ioue. Certe omnis magistratus a Deo. *Et quisquis potestati resistit, ordinationi Dei resistit.* Romanorum reges, qui imperium obtinuerunt annos fere ducentos quadraginta tres (Dionysius enim, Liuius, Eutropius & Orosius vnum adiiciunt annum) comitiis legitimis creati sunt omnes, excepto Tarquinio. Præter Celeres circum se habebant duodecim lictores, cumque exercerent iudicia, in sella curuli conspicua sedebant. Incedebant autem ornati purpura. Verum Tarquinius Priscus visus est quoque picta purpurea toga, eburnea sella, & aurea corona cum eburneo sceptro, quod in summitate habebat aquilam permissu videlicet Senatus & populi Romani, cum iis ab Hetruscis esset donatus. Tandem eiecti sunt reges, præcipuo auctore Iunio Bruto, *vt ex Dionysio & Liuio constat*, cum a Superbi filio stuprata esset Lucretia. Interim quia multa & magna beneficia a regibus in rempublicam erant collata, voluerunt regium nomen in vrbe perpetuo seruari, sed detracta priori dignitate, & maiestate, ne quid libertati officeret. Itaque iusserunt vt Pontifices & Augures vnum aliquem ex senioribus designarent, qui præesset sacris a militia immunis, diceretur q; rex sacrificulus, primusq; adeo Manius Papyri' vir

rursus cogitur habere, quod habuerat, *secundum Festum*. Vnde redhibitoria actio, quæ in hoc instituitur, vt venditor propter vitium recipiat, quod vendiderat, *l. 21. ff. de ædil. edict.* Etymon quoque nostrum confirmat omnino *l. redhibere. ff. de ædil. edict.* Notanda & illa Vlpiani verba: *Redhibitio venditionis est resolutio.* Præcipue autem Ædilium Curulium fuit *redhibitionum caussas & lites dirimere*: Ideoque vbi iniissent magistratum Kalendis Ianuarii, non aliter atque Prætores proponebant edictum, quo præmonebant, quemadmodum de singulis controuersiis ius essent dicturi.

Rediculus Deus cultus Romanis a redeuntibus hostibus est dictus. Fanum eius extra portam Capenam fuit exstructum.

Regifugium sacrum sic dictum, *auctore Festo*, quod Tarquinius Rex eo die Roma fugerit, celebrari solebat septimo Cal. Martias, maximoque in honore est habitum ob eiectos Tyrannos. Eodē die positæ sunt publice statuæ ab Atheniensibus Harmodio & Aristogitoni Tyrannicidis. Sed & serpentem id temporis edidisse latratum auctor est Plinius.

Regillus. Imperator hic fuit. Trebellio Pollioni Regillianus est, quem si malis imitari, per me licebit. Etymon nominis ad regem paruum vel ad regnum iuxta militum iocum referri poterit, *vt est apud eundem Trebellium.* Dabo integrum iocum ex auctore. *Cum milites*, inquit, *cum eo quidam cœnarent, astitit Valerianus Tribunus, qui diceret: Regilliani nomen vnde credimus dictum? Alius continuo, credimus quod a regno. Cum is, qui aderat, Scholasticus cœpit quasi Grammaticaliter declinare & dicere, Rex regis regi Regillianus. Milites (vt est hominum genus pronum ad ea, quæ cogitant) dixerunt: Ergo potest Rex esse? Item alius: Ergo potest nos regere. Et alius, Deus tibi regis nomen imposuit. Quid multa? His dictis cum alia die mane processisset, a principibus Imperator est salutatus.* Homo ille ergo ex humili loco ad Imperium prosilijt, vt præter Trebellium scriptum reliquit Flauius Vopiscus.

piſcus, luſitque eodem modo Fortuna in Proculo, vt præter Vopiſcum teſtatus fuit Oneſimus, non Rhetor quidem ille oriundus ex Cypro aut Sparta, verum ſcriptor Hiſtoricus, cujus complures auctores mentionem faciunt.

Regillum dicit Iſidorus eſſe amiculum prælatum reginis, vnde & illi nomen.

Regio dicitur a rego, quod priuſquam prouinciæ fierent, regiones eſſent ſub regibus, & ab iis regerentur. Ab illarum regionum ſimilitudine etiam maiores in vrbe partes regiones appellari ſunt cœptæ. At regionis pars eſt vicus ſic dictus, quod circum ſe vias habeat.

Regnum a rege, vt a *regendo* Rex. Potentiſſima duo regna totius orbis terrarum habentur Aſſyrium atque Romanum, hoc autem in Occidente, illud in Oriente. Alia vero regna etſi magna, non tamē ad eum floruere modum. Addo & illud, concidiſſe pleraq; regna luxu & opibus, *Aſſyriorum* dico, *Perſarum*, *Carthaginenſium*, *Lacedæmoniorum*, *imo &* *Romanorum*. Vbi enim bello in Aſiam promoto delitias eius & illecebras guſtaſſent, auro argentoque inuectis, ſimul inuexerunt auaritiam, ſuperbiam, ambitionem & dominandi libidinem. Hinc certamina aſpirantium ad imperii culmen, & ipſa tandem *panolethria*.

Regula ſecundum Iſidorum eſt dicta, quod ſit recta. Vt bene ſcripſerit Seneca *Epiſtol.11.* regulam eſſe, ad quam examinētur, quæ recta ſunt, quæ praua, corrigantur. *arg. l. leges. Cod. de leg.* Alii appellatam ſic volunt, vel quod regat, vel quod recte viuendi præbeat normam, recte videlicet ducens, nedum oblique. Si ad artes & diſciplinas referas hoc nomen, pariter a regendo poterit deduci, quod regat vel potius dirigat animum ad rerum cognitionem compendio quodam, ſicut aphoriſmus in arte Medica, quem idcirco Philotheus definit, *σύντομον λόγον αὐτοτελῆ διάνοιαν ἀπαρτίζοντα*, id eſt, *ſermonem breuem abſoluentem omnibus numeris perfectam ſententiam*: Vel iuxta Galenum, ὃς διὰ βραχυτάτων ἅπαντα τὰ τῆς

πράγματος ἴδια περιορίζει, qui breuissimis verbis omnes rei proprietates definit & circumscribit.

Relatio Dialectica vox a referendo deriuat nomen, quod se referat ad aliud. Est enim vocibus illis, quæ subiiciuntur huic prædicamento, mutuus & reciprocus quidam respectus, quo referuntur ad se inuicem, velut *inter patrem & filium, inter maritum & vxorem, Dominum & seruum, Præceptorem discipulum.* Vnde iam ἀντιστροφὴ dicitur Philosopho, id est, *alterna quadam conuersio,* qua pendent a se mutuo, iam ἀπόδοσις, id est, *redditio,* vel ἀνάκλασις, id est, *reflexio.* Hinc opinor nominat Cicero *collata,* Quintilianus τὰ πρός τι explicans, quæ sunt ad aliquid. Quin & Philosophus ἀντιστρέφοντα vocat, id est, *reciprocantia,* eaque ἀντικατηγορούμενα, quod prædicati & subiecti vicem inter se obtineant, quæ etiam ἐξισάζοντα quasi *adæquantia* vocantur. Atque eadem de caussa dixit Aristoteles τὴν διαλεκτικὴν ἀντίστροφον εἶναι τῇ ῥητορικῇ, id est, *Dialecticam ex altera parte respondere Rhetoricæ.*

Religio an a relegendo secundum Ciceronem *7. de Natur. Deor.* cum scribit, *qui autem omnia, quæ ad cultum Deorum pertinerent, diligenter tractarent & tanquam relegerent, hi dicti sunt religiosi a relegendo?* An secundum Lactantium a religando, quod religet nos & obstringat Deo? An potius a relinquendo ex Masurii Sabini & Gellii mente, cum religiosum id esse statuunt, quod remotum a nobis est ob sanctitatem? Nonius Marcellus Ciceronis arripiens sententiam, quam improbare non possum, (& si nec Lactantius repudiandus) a relegendo religiosos, & ipsam quoque religionem deriuat. Est autem & versatur proprie religio circa Deum *l. 2. ff. de iustit. & iur.* quem quia esse nouerant naturali instinctu etiam gentiles conditorem, rectorem, & mundi opificem, qui omnipotens est, incomprehensibilis, perfectus, æternus, bonus: exstitit quoque apud gentes iam inde a mundi origine aliqua religio, quæ Deum esse colendum persuadebat contra Diagoram, Theodorum Cyrenæum, Euhemerum Tegeatem, & similis farinæ homines.

mines. Recte Auicenna: *Quicumque Deum aut numen non agnoscit, non tantum ratione caret, sed etiam sensu.* Si namque terræ viscera & penetralia rimari libet ac ambitum maris, si percurrere cœlorum orbes & corporum reuolutiones, humani quoque corporis compagem mirabilem, cumque eo animæ gluten, vbique diuinæ sapientiæ certissima animaduertas indicia. Vt sapientum virorum apud Ethnicos gnomas in re certa cumulare minime sit opus, cum possem alioqui. Hoc tamen sciendum, ad superstitionem nonnunquam adeo traduci, vt etiam pro superstitione accipi soleat id nomen, vt cum Plinius de arboribus *libr. 16.* scribit: *Infelices autem existimantur damnatæque religione, quæ neque seruntur vnquam, nec fructum ferunt.* Ita *religiosus* dici consueuit, qui nimia vel superstitiosa religione se alligarit. Massilienses legimus sacrificulos, qui quæstus gratia circumferebant sacra, oppido exegisse suo, ne religionis prætextu otium sectarentur & luxum. *Religiosus locus* dicitur fieri in iure, in quem illatum est cadauer, aut cineres defuncti, cui astipulatur & Festus. *Religiosos dies* appellauit Nigidius infames vel infaustos. *Religiosa vestis* dicta, qua vtebantur in sacris diebus festis, quippe ad Dei cultum, id est, religionem.

Remora piscis a remorando dictus, quod naui adhærens remoretur eam, & stare cogat, quantumuis fremant venti & sæuiant procellæ. Inferiorem partem hic habet planam, dorsum repandum & in gibbum conuexum. Vnde forte vulgus Græcorum partum Delphini vocat. In Corcyra frequenter euerriculis extrahitur, sed est minime edulis, totus etiam exossis & mollis. Plura de ea in *Echeneide.*

Remuria sacra ad Lemures, id est, laruas nocturnas & terrificationes placandas instituta, a Remo, quem interfecit Celer Romuli comes, feruntur habere nomen, quæ postea asperiore litera *r* in leniorem mutata lemuria sunt dicta. Porphyrio Horatii interpres vult *Lemures* nominatos, quasi *Remures* a Remo, cuius occisi vm-

bram cum frater Romulus placare vellet, *Lemuria* instituit, id est, Parentalia, quæ mense Maio per triduum celebrari solebant ante additum anno mensem Februarium. Quam ob rem nubere mense Maio religio fuit.

Remurinus ager, qui est possessus a Remo, & habitatio Remi *Remona*. Sed & locus in summo Auentino *Remoria* dicitur; vbi Remus de vrbe condenda, fuerat auspicatus secundum Festum. Sed aues irritas habens superatus ibidem a Romulo fuit, occisus tandē quod muros ciuitatis transiliisset, & conditus humo. Quare qui pomœrium protulerunt, montem istum excluserūt omnes quasi auibus obscœnis ominosum; *teste Messala apud Agellium lib.13.cap.14.*

Remus, quo nauis impellitur & agitur, desinens in palmam; vnde & *palma* vel *palmula* dicitur Poetis, vel ἀπὸ τοῦ ῥέειν, id est, *fluendo*, appellationem traxit, vel a remouendis & decutiendis fluctibus. Nonnunquam etiam dicitur tonsa a *tondendis* & feriendis fluctibus. Inuentionem remi tribuit Plinius Copæ, sicut Icaro velorum. Hinc *remigi* & *remigio* nomen.

Remus, vt & Romulus; nomen habet a ruma, id est, mamma quam lupa infantibus præbuit, *vel ipso Plinio teste*, apud quem hactenus *libro 15. cap. 19.* mendose scriptum est rumen.

Ren. Dictos vult Varro renes, quod ab his nascantur obscœni humoris riui. Alii παρὰ τὸ ῥεῖν fluendo. Habent hos singuli binos, estque his locus vtrimque tam sub hepate, quā sub liene. Densā illis & solida caro. Dexter etiam vtplurimum est elatior læuo in omnibus animantibus. A parte imarum costarum sunt resimi, ab altera rotundi. A grandiusculis autem arteriis suppeditatur illis calor & spiritus. Duplex eisdem sinus: *Maior*, qui est superior: *Angustior*, qui est inferior. Porro duæ fistulæ aut potius emulgentes venæ oriuntur ex caua vena, quæ per spinam descendit. Harum vna inseritur reni sinistro, altera dextro. Vtraque vero serum sanguinis emulget & per οὐρητῆρας ad vesicam transmittit, quæ

quæ Græcis dicitur κύστις ex duabus neruosis & densis tunicis constans, inque fundo habens foramen tortuosum, cui vrinarii meatus sunt impacti. Ægyptii, Astronomi, Poetæ Comici, & alij simul in Veneris eos potestate constituerunt. Hinc si quid lasciuius ipsis enuntiandum, frequens mentio de lumbis. Persius de Poematibus lasciuioribus agens satyra 1. *Cum*, inquit, *carmina lumbum intrant*. Iuuenalis satyra 6. *Cum tibia lumbos Incitat*: Excitatur enim libido lasciuo cantu & sono. Item Ouidius in carmine obscœno: *Crissabit tibi fluctuante lumbo.* Catullus: *Sed his pilosis, qui duros nequeunt mouere lumbos.* Vt haud immerito iubeat Saluator *præcinctis nos esse lumbis.* Quid, quod in victimis testamenti veteris renes eximi mos erat tanquam impuros, *ait Philo.* Scio in Leuitico iubentur adoleri duo renunculi cum iecinoris fibris, ad quem in finem? Quippe vt desiderium omne, cõcupiscentiam & delectationem aboleamus, ne quid omnino mali inhæreat nobis.

Renones, id est, humerorum & pectoris vsque ad vmbilicum velamina, quæ adeo sunt hispida villis intortis, vt respuant imbres, videntur Isidoro dicta a flumine Rheno, cuius accolæ sæpe illis vtuntur. Meminit eorum Salustius, cum inquit.

Germani intectum renonibus corpus tegunt.

Repetundæ sunt dictæ pecuniæ, quas vel socii vel ciues priuati a magistratibus, aut iudicibus, aut publicis curatoribus antea in prouincia aut vrbe acceptas, aut ob iudicandum aut aliud aliquid publice curandum, iudicio repetiuerunt. A repetendo ergo deductum nomen, quod repeterentur, *inquam*, a magistratibus, postquam essent facti priuati, istæ pecuniæ, quas exegerant a subditis contra functionis suæ decorum. Approbatur hoc etymon etiam a Valla. Cum autem exprimere volebant furti hoc genus, pecuniam ablatam, captam, coactam, conciliatam & auersam dicebãt, *vt est videre apud Ciceronem in accusatione Verri: repetundarum res.* Fuitque adeo inter criminum publicorum quæ-

ſtiones hæc prima, in qua ſi reus repetundarum eſſet conuictus & tandem damnatus, reſtituere pecuniam cogebatur æſtimata lite, hoc eſt, in pretium redactis omnibus fortis & bonis eius ꝓſcriptis, vt inde colligi poſſet hęc ſumma, *auctore Pædiano.* Cauſſam earum multiplicem eſſe tradit Quintilianus. Quantum ad leges, tulit in reum repetundarum legem Acilius Glabrio, vt ne comperendinatio ei permitteretur. Coercuit & M. Porcius Cato lege Porcia prouincialium ſumtus in Prætores, cum ex prætura obtineret Sardiniam, *ſicut ex Liuio conſtat.* Lege Iulia tandem æſtimata lis eſt in quadruplum eius, quod erat ablatum, cum nota infamiæ, *l. 1. ff. ad leg. Iul. repet. l. infamis. C. titul. eod* Adeo vero ſciendum obſeruatas fuiſſe has leges, vt etiam Proconſules, ſi ſe in ſocios aut auare aut ſuperbe crudeliterque & iniuſte geſſiſſent, hiſce forent obnoxii. Idcirco poſtulati hoc iudicio plurimi, damnati multi, abſoluti nonnulli. Sæpe etiam aduerſus vnum atque eundem, potuiſſe hanc cauſſam inſtitui, ex multis Ciceronis in Verrem actionibus colligimus. Omnino enim ſeruare ſocios incolumes volebant, nec expilari prouincias ab illis, quorum erat earum ſalutem procurare.

Repotia apud Romanos, *teſte Feſto,* dicebatur dies poſtremus a nuptiis, quo cœnabatur apud nouum maritum, quando quaſi reficiebatur, hoc eſt, renouabatur potatio. Dicebantur illa Græcis ποδοσφοῤια quaſi dixeris repedationem. *ſicut in Obſeruationibus ſuis annotauit doctiſſimus Cuiacius.* Ad huiuſmodi conuiuii genus alludit Horatius in Satyris cum inquit: *Ille repotia, natales, aliosue dierum Feſtos albatus celebret.*

Repudium Verrius ait dictum, quod fiat ob rem pudendam. Dicitur autem repudiū remitti ſponſæ, diuortium fieri cum vxore, ſicut placuit Paulo & Modeſtino Iuriſconſultis. Itaq; formula repudii fuit: *Conditione tua non vtor:* Diuortii: *Res tuas tibi habeto.*

Reſina dicta vel ἀπὸ τῆς ῥητίνης vocabulo Græco, vel ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, id eſt, *manando.* Eſt enim lacryma, id eſt, *humor ſponte ſua*

ſtilla defluens ex ſtirpe & gummi modo concreſcens. Optima omnium Terebinthina, quæ defluit ex terebintho, alba nonnunquam, alias cœrulea vel colore vitri, pellucida & odorata. Eſt & *Colophonia* ex Colophone ciuitate Aſiæ maxime adferri ſolita, & *Lentiſcina* ignis quodam fulgore ſplendens, friabilis, odorata, officinarum videlicet maſtix.

Reſtis habere videtur nomen, vel quod contineat rates, vel quod ad retia tendenda faciat, *vt eſt apud Iſidorum.* Hinc reſtiarius, qui reſtes facit: reſtio, qui vendit.

Rete volunt dictum a raritate, a retinendis piſcibus, ſiue a reſtibus, quibus tenduntur, Iſidorus. Huius ſpecies ſunt *funda, naſſa, Caſſis* & *Conopeum.* Habent etiam ab eo nomen reſtiarii gladiatorũ genus. Scribit Feſtus: *Retiario pugnanti aduerſus Mirmillionem cantatur: Non te peto piſcem peto: Quid me fugis Galle?* Quia Mirmillonicum genus armaturæ Gallicum eſt, ipſique Mirmillones ante Galli appellabantur, in quorũ galeis piſcis effigies inerat. Hoc autem genus pugnæ inſtitutum videtur a Pittaco vno ex ſeptem ſapientibus, qui aduerſus Phrynonen dimicaturus propter controuerſias finium, quæ erant inter Atticos & Mytilenæos, rete occulto lato impediuit Phrynonen. Hinc Auſonius: *Quis Myrmilloni contenditur æquimanus? Thrax,* Erant enim Thraces gladiatores, ſicut etiam Andabatæ, qui clauſis oculis depugnabant.

Reticulum tegmen capitis muliebre, vel (*quod alii malunt*) faſcia quædam linea retis ad formam facta, quæ mulierum admouebatur faciei, ne poſſent agnoſci. Duplicem enim in vſum comparatum legitur, cum vt capillos contineret, tum vt faciem tegeret. A reti ergo reticulo nomen. Etſi alii nonnulli a raritudine deriuent. Sed priori ſententiæ aſtipulatur ex parte Iſidorus, cum dictum eſſe ſcribit ab eo, quod retineat crines, ne effundantur.

Reus nuncupatus a re quæ petitur in iudicio, etiamſi nullius ſceleris ſibi ſit conſcius, *ſecundum Iſidorum.* Idem etymon colligi poteſt ex verbis Ciceronis 2. *de Oratore,* cum inquit, *Reos autem appello non eos modo, qui arguuntur, ſed omnes, quo-*

& erga ſubditos ſuſcepta cura, quam metus. Quocirca recte Homerus nominat ποιμένα λαῶν, id eſt, *populorum paſtorem* item ἤπιον πατέρα, id eſt, *blandum patrem*, cuiuſmodi Codrus dicitur fuiſſe, qui oraculis admonitus, a ſe vno hoſtium interitum pendere, caput vitamque ſuam deuouit. Et Xenophon, ἀγαθὸς βασιλεὺς οὐδὲν διαφέρει ἀγαθοῦ πατρός. Amplectitur naturæ leges: Religionem, iuſtitiam & fidem colit. Studia ſua omnia confert ad Reipub. ſalutem, facilis in condonandis ſibi illatis iniuriis, at in publicis vindicandis grauis atque ſeuerus. Vitam ſibi ſemper acerbam & inſuauem arbitratur, niſi optimum quemque ad ampliſſimos prouexerit honores. Bene meritis liberaliter rependit, nullius ſanguinem exſugit, nullius oſſa corrodit. Imo vitam profundere pro ſubditorum ſalute glorioſum putat, altiſſima quiete & animi tranquillitate ſecurus. Tales reges vere in Iouis tutela, imo ἐκ Διός iuxta Callimachum, apud Homerum διοτρεφεῖς educati a Ioue. Certe omnis magiſtratus a Deo. *Et quiſquis poteſtati reſiſtit, ordinationi Dei reſiſtit.* Romanorum reges, qui imperium obtinuerunt annos fere ducentos quadraginta tres (Dionyſius enim, Liuius, Eutropius & Oroſius vnum adiiciunt annum) comitiis legitimis creati ſunt omnes, excepto Tarquinio. Præter Celeres circum ſe habebant duodecim lictores, cumque exercerent iudicia, in ſella curuli conſpicua ſedebant. Incedebant autem ornati purpura. Verum Tarquinius Priſcus vſus eſt quoque picta purpurea toga, eburnea ſella, & aurea corona cum eburneo ſceptro, quod in ſummitate habebat aquilam permiſſu videlicet Senatus & populi Romani, cum iis ab Hetruſcis eſſet donatus. Tandem eiecti ſunt reges, præcipuo auctore Iunio Bruto, *vt ex Dionyſio & Liuio conſtat*, cum a Superbi filio ſtuprata eſſet Lucretia. Interim quia multa & magna beneficia a regibus in rempublicam erant collata, voluerunt regium nomen in vrbe perpetuo ſeruari, ſed detracta priori dignitate, & maieſtate, ne quid libertati officeret. Itaque iuſſerunt vt Pontifices & Augures vnum aliquem ex ſenioribus deſignarent, qui præeſſet ſacris a militia immunis, diceretur q; rex ſacrificulus, primuſq; adeo Manius Papyri᷒ vir

primum maturuerint, & veterarint, luteo præditis colore. Nascitur in prouincia Chinarum: aut potius in Trogloditica regione *sicut Matthiolo placere video in Dioscoridem.* Inde importatur in Indiam, Persiam & Europam. Purgat non modo bilem, sed etiam pituitam ipsam in puluerem redactum a scrupulo vsque ad drachmas duas: in diluto exhibetur ad drachmas duas tres, aut semunciam pro viribus ægroti, habetque propriam quandam cum astringendi, tum etiam ventriculum & iecur roborandi facultatem. Emendat sanguinem, aperit obstructiones, sanat regium morbum, crassitiem lienis, & diuturnas febres. Quinimo sanguinis sputo & qualibet ex parte eruptionibus prodest, vt & ruptis, fractis, & ex alto delapsis ad drachmam vnam permixtū austero vino, adiecto ēt mumiæ veræ & erythrodani momento. Conducit denique singultientibus & dysentericis torrefactum igne, siquidē sumatur cum adstringente vino, atque plantaginis succo.

Rhagades ῥαγάδες, sedis vitium, quibusdam veteribus ῥήξεις, Latinis *rimæ, scissura,* & *fissuræ*, Plinio *fissa*, a verbo ῥήγνυμι, quod est rumpere Latinis, descendit. Sunt autem oblonga vlcuscula, quibus ani sphincter velut proscissus est, vel ipse circulus, seu extrema ani corona, non aliter atque manus, vel labra scindi solent frigido Boreę flatu. Caussam suam iuxta medicos habent aut ab acrium humorum defluxu, aut ab inflammatione, aut condylomatum extensione.

Rhamnusia dicta est Nemesis a pago Rhamunte in Attica regione, vbi & templum celeberrimum habuit. Capiti statuæ ipsius imposita erat corona, *sicut scribit Pausanias*, in qua & cerui & fortunæ parua insignia continebantur. In manu læua ramus conspiciebatur fraxineus, in dextera phiala, in qua Æthiopes erant effícti. Quodque magis est, contendebat cum magnitudine, tum pulcritudine cum Phidię operibus. Habuit & templum Romę in capitolio, *teste Plinio li. 11. cap. 45.* Pleriq; crediderunt hanc esse fortunæ vim, alii filiam *Iustitiæ*, nonnulli vim quandam discurrentem inter cœlestes, prima rerum semina, quæ fatorum & sortium, vires tem-

perat, eque cœlo humana despectans bonis largitur præmia, nocentes punit. Quocirca nominat eam Appianus *reginam causarum, & arbitram rerum.* Pomponius Lætus scribit, *Romanos profecturos ad bellum sacrificasse Nemesi & munus edidisse gladiatorium, factumque illud ea ratione, quod Virgo & Victrix Nemesis numen esset, a quo plecterentur, qui deliquissent.* Reliqua videbis in Nemesi.

Rhaponticum, quod ῥᾶ & ῥῆον est Dioscoridi, nulla deiectoria facultate pollens, *testibus Serapione & Auicenna*, ac proinde a Rhabarbaro diuersum, nomen sibi asciuit a fluuio Rha, quo alluitur regio quædam contermina Ponto. A Ptolemæo Sarmatię asscribitur, inque mare Caspium dicitur sese exonerare. Armeni nominant *Thamar*, Tartari, *Edel*, Rhuteni, *Vulgha*. In huius ergo ripis maximus eius prouentus, *vt quoque proditum ab Ammiano libro 12.* Vires eius pręstantes in sanandis hepaticis, lienosis, conuulsis, ruptis, coxendicum doloribus, sanguinis excreationibus, dysenterilis, cœliacis, suspiriosis, & vuluæ malis.

Rhapsodi ῥαψῳδοὶ, id est *carminum alienorum recitatores videntur* quibusdam, sicut etiam Eustathius refert appellationē trahere ἀπὸ τῆν ῥάβδον, id est, Virga: Vt sint ῥαψῳδοὶ, quasi, ῥαβδῳδοί. Hinc ῥαψῳδία quasi ῥαβδῳδία. Cumque id nomen toti Homerico poemati tributum sit a veteribus, nō defuerunt, qui ῥαψῳδοὺς dicerent omnes τοὺς αὐτὴν ᾄδοντας, hoc est, *qui cum modulatione & concentu recitabant in publicis conuentibus istud poema, aut certe partem aliquam.* Sed & hi lauri ramum vel baculum tenebant in manu. Sic histriones & scenicos actores baculum incuruum, forsitan litui in modum habuisse, significat Plutarchus initio τοῦ περὶ παιδαγωγ. Nominat enim καμπύλας τῶν ὑποκριτῶν βακτηρίας. Eustathius scribit eosdem nominatos ἀρνῳδοὺς, quod qui contenderent huiusmodi carminis Homerici recitatione, inque eadem obtinerent victoriam, præmii loco acciperent ouem. Sed Pindaro placuit dici Rapsodos non a virga, sed ἀπὸ τοῦ ῥάπτειν, id est *sarciendo vel consuendo.* περιφράζων γὰρ τοὺς ῥαψῳδοὺς,

gaz-

ῥαπτῶν ἐπέων ἀοιδοὺς αὐτοὺς λέγει, id est, *subtilium carminum cantores.* Approbatum id quoque video a Diomede Grammatico *libro* 3. his verbis: *ῥαψῳδία dicitur ποιήσεως aliqua particula discreta, atque diuulsa, dicta παρὰ τὸ ῥάπτειν, quod versus in vnum velut volumen consuantur, & comprehendantur.* Dehinc addit: *Vel quod olim partes Homerici carminis in theatralibus circulis cum baculis, id est, virga pronuntiabant, qui ab eodem dicti sunt Homeristæ.* Et hi sunt quos, Plato Poetarum facit ministros. De eisdem videndus Athenæus *libro* 14. & Lucianus Ioue Tragœdo, Ναὶ, inquit, ἀλλ᾽ ἐποποιῶν, ὦ ζεῦ, καὶ ῥαψῳδῶν τὰ τοιαῦτα. ἐγὼ δὲ ἥκιστα ποιητικός εἰμι.

Rhea Saturni vxor & soror, alio nomine Ops, Mater Deum & Mater magna, de qua multa sunt dicta in Cybele, auspicium nominis habet, ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, quod affluat rebus omnibus terra. Ædem ipsi Romæ primus vouit & construxit T. Tatius Sabinorum rex in regni societatem a Romulo receptus, *testibus Varrone, Dionysio, & Augustino.* Vouit deinde eidem cum Saturno ædem Tul. Hostilius. Opem intelligo non diuersam a Rhea. Vnde & *Opalia* dixerunt festum. Rhea quoque est dicta Numitoris filia, quam Amulius frater regni, quod debebatur Numitori propter ætatem, occupator, Vestę sacerdotem consecrauit, ne videlicet oriretur aliquis eius iniuriæ vindex. Ad hæc a Marte (quod aliqui fingunt) aut certe a Martis sacerdote post deuotam virginitatem imprægnata peperit gemellos Romulum & Romum. Quare cognita, inclusit eam carceri Amulius: Pueros vero iussit exponi. At illa a Faustulo regii pecoris magistro in ripa Tyberis reperti ab vxore ipsius Laurentia inter Pastores sunt educati. Cumque iam euasissent in viros forte capto Remo, & Romulo ipsi ferente suppetias, obtruncarunt vna Amulium, regnumque auo Numitori restituerunt, *sicut apud Liuium & Dionysium legi potest.*

Rhegium vrbs in littore Calabriæ e regione Messanæ, secundum alios in Brutiis sita, quibus ego adiungere me n al m.

Strabo nominat ῥήγιον ἰούλιον, vt & *Thucydides, Polybius, Plinius, Ptolemaus, Appianus & Mela.* Idem perhibet conditam a Chalcidensibus, cui suffragatur Solinus, additque Dionysium æquasse solo, eo quod obtulissent ipsi Rhegini filiam lictoris, cum aliam sibi vxorem postulasset, sed instauratam eius partem a iuniore Dionysio. Caussas autem nominis refert duas: *Vnam*, quod Samnites ob splendorẽ, Rhegium quasi regiam nominauerint: *Alteram*, quod terræ motibus secundum Æschylum abrupta sit a continente Sicilia, ἀπέρραγῆναι ἀπὸ τῆς ἠπείρου τὴν Σικελίαν ὑπὸ σεισμῶν, cuius rei auctores sunt etiam Sextus Pompeius & Trogus, aliique permulti. Neque id mirum cuiquam videri debet, cum similes casus sæpius acciderint, vt idem prodit. Quippe eodem modo Prochyta, Pithecusę, Capreæ, Leucosia, Sirenes & Oenotrides sunt ab Italia diuulsæ. Sic Chalcis seiuncta legitur a Syria immisso pelago, Cyprus & Balbicus a Bithynia, vt olim septentrionalis Hollandię pars ab Occidentali Frisia, cui rei in perpetuam memoriam etiamnum indicio sunt trabes Minoritarum (*vt vocant*) templo immissę ad firmandum & roborandum contignationes, quarum arbores creuerant antea eo in loco, vbi iam altum pelagus est. Vtrum vero inde deductum etymon, an alterum sit amplectendũ, diiudicandum relinquo aliis cum Strabone. Fuit & φοιβία olim dicta, item *Aschenaz*, vt ex Iosepho docet Gabriel Barrius, addens ab Antiocho appellatam *Neptuniam*, incolas autem *Taurocinos* a præterfluente fluuio. Rhegium Lepidi, quod Ptolemæus ῥήγιον λεπίδιον vocat, est oppidum Gallię togatę, iuxta quod *Acerras*, Campos Macros, Claternam & forum Cornelium ponit Geographus, *lib.* 5.

Rhenus fluuiorum maximus cum Danubio versus septentrionem, Herodiano, Gallorum & Germanorum limes Straboni, quemque idem oriri vult ex Adula monte, ex Lepontiis Cæsar, ex Alpibus Mela & Tacitus, vnde modico flexu tendit in occidentem, non ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, quod est *fluere* Latinis, nomen inuenit, etsi aliquibus verisimile id queat videri, nec a Rhodani societate, *secundũ Isidorum*, verũ a voce

potius

potius Germanica Rein / quę nitorem, puritatemq; significat. siue quod claritatis quadam prærogatiua polleat, dum clarissimas perlabitur gentes, *Germanos, Gallos, Belgas, Rhæthos, Rauracos, Sequanos, Triboccos. Mediomatrices, Nemetes, Vangiones, Vbios & Batauos*, siue quod arbiter olim, & velut vindex fuerit puritatis coniugii. Quippe solebāt Germani liberos recens natos, clypeo impositos committere fluminis alueo, qui si fluitasset legitimi partus indicium dabat, sicut adulterini, cum subsidebat, fundum petens, *teste quoq; Galeno.* Et Claudianus: *Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus.* Fluuius hic labitur quidem primum in occidentem, at iuxta Rauracos iterum se flectens, septentrionē versus ab Heluetiis siue Gallis diuidit Germanos, & prope Schaffhusium propter montium fauces magno se fragore præcipitat, multisque inde & longis raptus anfractibus, secundum Cæsarem plurimis capitibus delabitur in mare, secundum alios ostiis duobus. Virgilius enim *bicornem* nominat *Æneid.* 8. Et Claudianus in Alarici victoria, *Te Cymbrica Thetis diuisum bifido consumit Rhene meatu.* Tacitus quoque Augustæ historiæ, lib. 2. *Rhenus* inquit, *vno alueo continuus, haud modicas insulas circumueniens apud principiū agri Bataui, velut in duos amnes diuiditur, seruatque nomen & violentiam cursus, qua Germaniam prauehitur, donec Oceano misceatur, ad Gallicam ripam latior & placidior affluens, verso cognomento Vahalem accolæ dicunt. Mox id quoq; vocabulum mutat Mosa flumine, eiusq; immenso ore in Oceanum effunditur.* Tribuit eidem ostia duo Asinius apud Strabonem, reprehendens interim eos, qui plura tribuunt, est & ὀξὺς, id est, *celer*, Geographo, καὶ διὰ τοῦτο δυσγεφύρωτος, *qui difficulter iungatur ponte.* Sed & Mela in dextram & sinistram spargi scribit, ad dextram vocari *Fleuo*, sicut & Plinius *lib. 41. cap. 15.* alterum ostiorum Rheni *Fleuum* nominat, alterum *Helinum.* Olim tamen illi tria cornua aut ostia fuisse, quorum tertium sit obstructum, pro comperto habetur. Fuit autem illud *Medium cornu*, prout Ptolemæus nominat, Occidentale & Orientale adiiciens: Idq; animaduertit etiam domin⁹

Suffridus *lib.1.de orig. Frisiorum, c.12.* Idē porro nomen Rheni fert & alius fluuius in Marchia. qui Repinensem comitatū ab Auelborgensi comitatu diuidit. Est & Rhen' Italiæ ex Apennino pfluens, qui Bononiā transit Boiorum quondā Coloniam, Paruū hunc Rhenum, non incpte appellat Sili' Ital. *lib.8.* Plin. scribit calamos ei' cōuenire sagittis, *li.37.c.16.*

Rhetor, qui præcepta Rhetorices tradit in scholis, non vt orator in iudiciis & concionib' versatur, Græco hoc vocabulo, ab eloquendo, latine *eloquens* est dictus, *vt scribit Cic. lib. de orator.* A potissima ergo dicendi parte, id est, ab elocutione inditum est ipsi nomen. Quippe Græcis τὸ ῥεῖν, *dicere*, simul & *fluere* significat, ipsaq; adeo oratio artificiose composita, copiose, & fluminis in modū fluit. Vnde in Phædro Platon. πάνυ μὲν οὖν, ὦ Σώκρατες, παρὰ τὸ εἰωθὸς εὔροιά τίς σε εἴληφε, *profecto Socrates præter consuetudinem fluida quædam dicendi vis te cepit.* Et de Nestore ait Homerus Iliad. 1. τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. Dictionem hanc olim patuisse latius, indicat Suidas his verbis: ῥήτωρ τὸ παλαιὸν ἐκαλεῖτο ὁ δήμῳ συμβουλεύων, καὶ ὁ ἐν δήμῳ ἀγορεύων, εἴτε ἱκανὸς εἴη λέγειν, εἴτε καὶ ἀδύνατος, εἴτε καὶ ὑπὸ τοῦ βελτίστου καὶ δικαιοτάτου συμβουλεύων, εἴτ' ἐπ' οἰκείοις λήμμασι: *Rhetor olim dicebatur is, qui populo consilium dabat, quiq; ad populum conciones habebat, siue apte diceret, siue id facere non posset, siue ex optimo iure, & æquissimo consilio tractaret, siue propriis captionibus niteretur.* Ex quibus satis est apparet, Græcos in Rhetore maxime dictionē spectasse. Propter antiquitatem minime hic omittendum, in Capitolinis Agonibus a Domitiano Imperatore institutis, cum multis aliis artificib. simul Poetas & Rhetores certasse, coronatos etiam, siquidem adepti essent victoriam, ab eodem Imperatore. Nec forte aliunde irrepsit mos laureatorū Poetarum, qui magno olim in pretio apud Germanos & Italos sunt habiti, maxime si ingenio honoris id fuissent cōsecuti.

Rhetorica, sicut & Rhetor, vocabuli originem habet ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, quod *fluere*, nobis & *dicere* significat. Est illa secundum Philosophum δύναμις περὶ ἕκαστον τοῦ θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν, *vis & facultas percipiendi inueniendique, quid in quaque re sit*

re sit persuasibile. Comẽntator Aphthonii dicit esse δύναμιν τεχνικὴν πιθανοῦ λόγου ἐν πράγματι πολιτικῷ, τέλος ἔχουσαν τὸ εὖ λέγειν, *artificialem facultatem probabilis orationis in re politica, cuius finis sit apte & eleganter dicere*, hoc est, pro re nata, & caussę circũstantiis, dum res laudabiles amplificantur laudando, aut turpes affliguntur vituperando. Quo Theon haud male senserit ῥήτορος ἔργον εἶναι τὸ αὐξῆσαι τὰ ἀποδεδειγμένα. Imo Isocrates rogatus, *Plutarcho teste*, quidnã esset Rhetorica, respondit: τὰ μὲν μικρὰ μεγάλα, τὰ δὲ μεγάλα μικρὰ ποιεῖν. Vtque aliquis adipiscatũ vim istã & facultatem, non est satis, imbutũ eum esse Rhetoricę præceptis, sed requiruntur συναίτια quędã, vel adiuuantes caussæ, quippe εὐφυΐα naturæ bonitas, & ad facultatem talẽ procliuis, τὰ παραγγέλματα ἢ θεωρήματα, id est, *artis præcepta*, ἀνάγνωσις καὶ πολυμάθεια, id est, *lectio præstãtium auctorum, & rerum variarũ doctrina*, πολυπειρία, id est, *experientia*, tum ἄσκησις, μελέτη, φιλοπονία, μίμησις, id est, *exercitatio, diligens studium*, cum in scribendo, tum in docendo, denique imitatio vt aliorum, ita Ciceronis inprimis, qui est fons eloquentię, & (quod dici solet) *Suadæ medulla*. Est siquidẽ eloquẽtia nil aliud, quã copiose loquens sapientia. Vt haud absque ratione Gorgias apud Platon. referat, ἡ ῥητορικὴ ἁπάσας τὰς δυνάμεις συλλαβοῦσα ὑφ' αὑτῇ ἔχει. Est eadem Dialecticę cognata διὰ τὴν ὕλην ἢ τὸ ὑποκείμενον. Est aũt materia res omnis, quæ ad docendũ, vel ad dicendum offert. Itaque vt alias admonitũ, docet Philosophus ἀντίστροφον εἶναι τῇ διαλεκτικῇ, id est, *ex altera parte Dialecticæ respondere*, quod Eustathio est ἀντιζυγεῖν. Differt tamen ab ea τῇ ἐργασίᾳ, id est, *tractatione*, cum Dialectica, vnde & breuiter disserat de reb. hæc vero elocutionẽ, ipsaque orationis pigmenta addat, late orationẽ extẽdens.

Rhinoceros non vnũ atque idẽ animal cũ Monocerote, *vt plerique sunt arbitrati*, natura hostis elephãto, cui quidẽ longitudine par est, at crurib. multo breuiorib⁹, & buxeo colore, *vt scribit Plinius*, nomen fert suum ἀπὸ τοῦ ῥινὸς καὶ κέρατος, quod vnum in nare cornu habeat. Etymon nostrũ approbat Dio *lib. 51.* his verbis. ὁ δὲ δὴ ῥινοκέρως τὰ μὲν ἄλλα ἐλέφαντι πη προσέοικε, κέρας δέ τι κατ' αὐτὴν τὴν ῥῖνα προσέχει, καὶ διὰ τοῦτο οὕτω κέκληται. Mult⁹ hic esse dicitũ in *Cãbaca, Bengala, Patane*, atque aliis Indiæ locis.

Quem Strabo vidit, non buxo colore similis erat, sed elephanto, magnitudine respondens tauro, forma propemodum apro, maxime quantum ad rictum, præter nasum, qui est cornu quoddam recuruum omni osse durius, quo etiam vtitur armorum loco, vt dentibus aper. Habet quoque duo cingula tanquam draconum volumina a dorso, vsque ad vterum circumeuntia, alterum iubam versus, alterum ad lumbum. Cum dimicaturus est cum elephante *(vt Artemidorus volebat)* de pastu, cornu ad saxa limato pugnæ se præparat maxime aluum in dimicatione petens, quam esse molliorem intelligit, nisi ab elephantis proboscide, vel dentibus præuertatur. Ceterum magna irritatione indigere dicitur priusquam irascatur, *vt ex Martialis epigrammate liquet:* Verum vbi excanduit, ferocissimus est. Minora animalia nisi excitatus ira contemnit. Primum hoc animal ostenderunt Romanis Magni Pompeii ludi, inde Augustus ad septa, post Augustum frequenter Domitianus, in cuius nummis eiusdem signum quoque conspectum fuit. Est & Rhinoceros nomen vasis apud Iuuenalem *Satyr. 7.*

Rhodanus ῥοδανὸς Ptolemęo, celeberrimus idem Gallię fluuius, nec longe a Rheni & Danubii fontib' oriens, inq; mare mediterraneum sese exonerans, videtur Isidoro ab oppido Rhodo traxisse nomen, Plinio a Rhoda, in illo tractu Rhodiorum colonia. Scribit de eo Marcellinus *lib. 15.* hoc modo. *A Pœninis Alpibus effusiore copia fontium Rhodanus fluens, & procliui impetu ad planiora digrediens proprio agmine ripas occultat, & paludi se ingurgitat nomine Lemano, eamque intermeans nusquam aquis miscetur externis, sed altrinsecus summitates vndæ præterlabens segniores, quæritans exitus viam sibi impetu veloci molitur. Unde sine iactura rerum per densa paludum fertur, & Sequanos longeque progressus Viennensem latere sinistro perstringit, dextro Lugdunensem: & emensus spatia flexuosa Ararim, quem Sauconam appellant, inter Germaniam primam fluentem, suum in nomen adsciscit, qui locus exordium est Galliarum. Exinde non millenis passibus, sed Leucis itinera metiuntur, vbi auctus Rhodanus aquis aduenis locupletior vehit*

gran-

grandissimas naues, ventorum flatu iactari sæpius assuetas, finitusq; inter valles, quas ei natura præscripsit spumeus Gallico mari concorporatur, per patulum sinum, quem vocant ad gradus. Hæc ille. Diuidit Sedunos, Veragros, Allobroges, & Galliā Narbonensem Romanorum prouinciam a Celtis, & in Gallicū mare decurrit. Meminit huius Lucanus *lib. 1.* Silius 3. Mela 2. Atq; hunc fluuium olim Seuerum transnatasse *loricatū*, proditum ab eodem Marcellino *lib. 24.*

Rhodiæ leges ad cōmercia naualia pertinentes, ab insula Rhodo appellationem habent. Antiquitus enim ibi exercuerunt mercaturam. *Isidorus.*

Rhodos vel Rhodus Carpatii maris insula, olim Apollini sacra, veteribus ὀφίουσα σαδία, postea τελχῖνις, *auctore Strabone*, item αἴθραια Stephano, Plinio *Æthræa, Corymbia, Trinarcia, Atabyria*, Hebræis רודנים, *vt asserit Montanus*, videtur quibusdam (at fabulose) arcessere nomen hoc suum a Nympha Rhodo, quam Apollo amauit: Aliis a rosa, quam ῥόδον nominant Græci, vel quod hic locus pulcras ferat rosas, vel ꝙ in vrbe ædificanda ibi inuenta sit rosa. Ita rebus incertis cogimur nugari, quandoque ἐν τῷ ἐτυμολογεῖν. Dices. At ita proditum ab aliis Neq; ergo demutamus, quæ illi hic comnisci voluerunt. Arripiat vnusquisque quod plurimum arridebit. Ad rem. Legitur hęc insula fuisse clara solis statua, Colossi magnitudine, & inter septem mundi miracula celebrata. Vnde incolæ Colossenses sunt appellati, siquidem fidem Eustathio & Zonaræ non abrogamus. Etsi nihilominus haudquaquam sint illi, ad quos Paulus Apostolus scripsit, *vt alias est demonstratum.* Habuit & olim Gymnasium celebre mathematum studiis. Quare cum Aristippus Philosophus, naufragio esset eiectus ad Rhodiensium littus, atque inibi deprehendisset schemata Geometrica, exclamasse legitur ad comites, *Bene speremus*: Hominum enim vestigia video, ꝙ eos tantumodo veros crederet homines, qui his studiis excultū haberent ingenium. Vix hæc ita absolueram, quin me commodū moneret etymologici auctor, ῥόδον τὴν νῆσον λελεγμένην, παρὰ τὸ πολὺν ῥοῦν αὐτόθι δοκεῖν ὕειν φανῆναι τὴν νῆσον,

dictam insulã Rhodon, quod multus ibidem volueretur fluxus aquarum, priusquã supereminens aquas appareret. Quod ipsum etymon præ ceteris summopere placet. Conuenit n. cum eo Pindari, φαντὶ δ' ἀνθρώπων παλαιαὶ ῥήσιες, οὔπω, ὅτε χθόνα δατέοντο Ζεύς τε καὶ ἀθάνατοι, φανερὰν ἐν πελάγει Ῥόδον ἔμμεν ποντίῳ, ἁλμυροῖς δ' ἐν βένθεσι νᾶσον κεκρύφθαι. Nominat eandẽ τρίπολιν, q̃ tres in ea sint vrbes, *Lindus, Ialysus, Camirus.* Sed & Philo *lib. de mundo:* ῥόδος τε καὶ δῆλος, ἃς ταὶ μὲν τὸ παλαιὸν ἠφανισμέναι κάτω τῆς θαλάττης ἐδεδύκεσαν ἐπικλυζόμεναι. χρόνῳ δὲ ὕστερον, ἐλαττουμένης, ἠρέμα κατ' ὀλίγον ἀνισχοῦσαι διεφάνησαν. ὡς αἱ περὶ αὐτῶν γραφεῖσαι μηνύουσι ἱστορίαι. Deniq; sunt, qui dictam volunt hanc insulam a *Dodanim* qui eam inhabitauit, appellatũq; eum a patre *Rhodanim* non *Dodanim*, & fieri potuisse facile propter affinitatem, vt ד mutaretur in ר. Quid, quod huic etymo faueat Hieronymus, & septuaginta *Dodanim* vertant ῥοδίους. Omnino hoc adiiciendum duxi ad finem.

Rhombus exceptis aliis significationibus, ligneus turbo ex arbore aliqua solidiore tornatus, plana lataq; superna basi, cono sensim in angustum abeunte, cuius apex clauo armatur ferreo. Huius cuspidem inferne versam allidunt pueri solo, dum ab intorto loro se explicat, inq; rapidissimam concitat vertiginẽ. Atq; ita volubiliter rotatus, curuatis fertur hac illac spatiis. Pueri instantes flagello illum exagitant, acrique intorta plaga impetum vehementiorẽ adiiciunt. Quapropter ἀπὸ τοῦ ῥομβεῖν, id est, *voluendo*, videtur dictus. Vtebãtur & Rhõbo veneficæ. Quocirca Theocritus in pharmaceutr: χ' ὡς δινεῖθ' ὅδε ῥόμβος ὁ χάλκεος ἐξ Ἀφροδίτας, ὡς κεῖνος δινοῖτο ποθ' ἁμετέρῃσι θύρῃσι. Vtebantur, *inquam*, ad lunã deducendã, vt sibi persuadebant Thessalicæ mulieres. Martial. *Numerare pigri quis damna posset somni, Dicere quot æra verberent manus vrbis, Cum secta Colcho Luna vapulat Rhombo.* Moris aũt erat, tũ æris tinnitu laboranti Lunæ succurrere. Vnde Ouid. in elegia de medicam. faciei: *Et quamuis aliquis Temesea remouerit æra, Nunquã Luna suis excutietur equis.* Est præterea Rhõbus ex piscium planorũ genere cõmendatus patinis, incredibili magnitudine, captˀ tempore Domitiani, vt *monet Iuuenalis.* Lectissimus olim dicitur fuisse Rauennæ. *Re-*

Ricinium a reiiciendo dictū, quod dimidiam eius partem retrorsum iacerent. Omne quadratum vestimentum accipi hoc nomine volunt. Nonnulli interpretantur togam virilem, purpureo clauo prætextam.

Riggouia Germaniæ regio infra Moguntiam ad dextrā Rheni ripam, saltu & dumis circuli in modū cōclusa, vnde & illi nomen. Circulum enim nomināt ein Ring/ *Augiam, locum pascuum.* Profert hic tractus laudatissimum vinū, cœnobio quoq; Erpachio celebris, cuiᵒ idcirco mētionē facit Althamerus in Tacitū, ꝗ stupendæ magnitudinis habuerit cadū, merito inter septem orbis miracula referendum, vtpote capientem, si Romanam mensuram spectes, octuaginta vini plaustra. Nominat autem plaustrū, mensuram continentē vrnas duodecim. Adiiciam pariter Vincentii Obsopœi carmen, quo ipsum ab eo scribit celebratum:

Plurima cernuntur passim miracula rerum,
Cernimus humana condita multa manu,
Sic Rhodus aereos quondam est mirata Colossos,
Memphis pyramidas, Caria busta ducis.
Suspexere diu Babylonia mœnia Persæ,
Quæ regis coniux struxerat alta Nini,
Quid vetat Erpachium vas annumerare vetustis
Miraclis? Quo non vastius orbis habet.
Dixeris, hoc rectè pelagus, viniq; paludem,
Nectare quæ Bacchi nocte dieq; fluit.
Fac Bernharde voces, quot habet Cisterna fratres,
Hisq; tui omnigenos ordinis adde viros,
Annua præbebit cunctis hæc pocula trulla,
Nonnunquam dimidio deficiente mero,
Sed ite Erpachii fratres sorbete, lagena
Hac plena est vobis nulla timenda sitis.

Ripa propriè amniū & fontiū, dicta ex eo videt̃, ꝙ ingēti aquarū motu rūpatur, cuiusmodi quoq; τῆς ῥήγνυμι etymō. Nisi tamē malis deflecti παρὰ τὸ ῥιπτεῖν ab impetu venti, quo ripa tractat. Vnde ὕδωρ ῥιπίζεσθαι λέγεται, aquam flatu ventari dicit.

Riparienses apud Vopiscum in Aureliano & *Riparij* sunt Germaniæ accolæ Riparum Rheni.

Riphei montes Scythiæ, ad quorum defectum Arimaſpos iuſtos homines & placidos habitare ſcribit Ammianus *libro 26.* dicti videntur Grammaticis ἀπὸ τῆς ῥιπῆς, id eſt, *impetu ventorum*, vel ἀπὸ τοῦ ῥιπίζειν, quod Græcis eſt *flare*. Conieci in hunc locum propter receptum ſcribendi modum, etſi cũ Mela & Ariſtotele in Meteorologicis non minus recte, imo melius aſpirationem addideris.

Riuales dicuntur, qui eundem riuum habent communem. *Agellius lib. 13.* Negotium quoque alicuius, quod ei forte de aquæductu cum riualibus eſt. Meminit & *l. hoc iure, ff. de aqu. quot. & æſt.* Sed & riuales ſunt, qui per eundem riuum aquã ducunt, *l. 1. ff. eod. titu.* Metaphorice ſunt illi, qui communem habent amicam, Iuuenalis, *Non vnus tibi riualis dictabitur heres.* Terent. *Militem ego riualem recipiendum cenſeo.*

Riuus aqua fluens, & a fonte vel flumine alio deducta, obtinuit nomen ἀπὸ τοῦ ῥεῖν id eſt, *fluendo*. Aliis videtur riuus, quaſi *riguus*.

Rixa, huic vocabulo etymi occaſionem dedit verbum ringo, *vt volunt Grammatici*, idque roſtrum diſtorquere ſignificat, vt faciunt canes latraturi. Vnde Metaphorice accipi ſolet ꝑ ſtomachando vel iraſcendo. Differt etiam rixa ab altercatione, quod hæc in ſolis conſiſtat verbis, illa vero ſit ipſa pugna & concertatio. Iuuenalis: *Si rixa eſt, vbi tu pulſas, ego vapulo tantum.* Plerunq; tamen confunduntur ab auctorib⁹.

Robigalia feſta a Robigo Deo, qui rubiginem a ſegetib. auertere credebatur, ſunt appellata. Ex duodecim Diis, qui maxime agricolarum ſunt Duces, colebatur hic Robigus. *teſte Varrone*, non vt prodeſſet, quemadmodum Ceres, Liber, Iupiter, bonus euentus, ſed ne rubigine obeſſet, quam Plinius maximam ſegetum peſtem, ac cœleſte frugum, vinearumq; malum nominat. Hinc illud Columellæ:

Hinc mala rubigo virides ne torreat herbas,
Sanguine lactentis catuli placatur & extis.

Vnde autem oriatur hæc perimens & exedens culmos putredo, quam in vitibus carbunculum vocant, docet Plinius *lib. natural. hiſtor. 18.* Suntq; hæc feſta a Numa Pompilio in-

ſtituta

ſtituta regni ſui anno XI. & ad 7. Cal. Maii, agitata ſole Tauri partem fere decimam obtinente, prout tempus illud determinauit Varro. Meminit horum etiam Ouidius *faſtor.* 4. ſacrumq; peractum canit oblatis Deo extis cum thure & vino, ad placandum videlicet canem cœleſtem.

Robigus a rubigine dictus, vt ex præcedentibus quoque conſtare poteſt. Sed *Viues Robigum*, quaſi *Rodigum* a *rodendo* arceſſere vult nomen. Multa eius apud Varronem mentio. *5. de lingua latina.* Meminit & Plinius *lib. 18. cap.* 17. Auguſtinus *4. de ciuitat. Dei, cap. 21.*

Roboam, vel רחבעם *dilatator populi*, a רחב *dilatatus eſt*, & עם *populo.* Filius hic Salomonis fuit, eiq; in regno ſucceſſit, nõ tam amplo tamen, omnibus ab eo tribubus diuulſis, exceptis duabus, quæ ipſum pro rege agnoſcebant. Hoc ſcilicet eſt contemnere ſenum conſilia, & acquieſcere temerariis adoleſcentum votis.

Rogatio vox plebiſcitorum & legum generalis, imo legũ fons & origo, a rogando eſt dicta, quod, cum leges promulgarẽtur, id eſt, ederentur in vulgus, populum ita rogaret, hoc eſt, interrogaret magiſtratus, *velitis iubeatiſne Quirites hoc fieri?* Ex inſtituto autem priſcorum promulgabantur trinis nũdinis, vt inſpiceret qui vellet, vt intercedi non ſolum poſſet, antequam ferretur, verum etiam ſtatui, antiquanda ſuffragiis, an accipienda lex eſſet, adeoq; legiſlator moneri poſſet de corrigenda non ferenda prorſus lege. Spatium promulgationis erat trinundinum, hoc eſt, trinarum nundinarum, ſicut *Priſcianus interpretatur:* Hinc Cicero in oratione ad Pontifices: *Si quod in ceteris legibus trinundinum eſſe oportet, in adoptione ſatis eſt trium eſſe horarum, nihil reprehendo.* Tanto equidem temporis ſpatio cognoſci oportebat a ruſtica plebe confluente in vrbem ex agris. Elapſis deniq; tribus his nundinis (*nam ipſo nundinarum die ferre legem haud licitũ erat, teſte Macrobio,*) conueniebat magiſtratus ipſamque populum eum in locum, vbi legem laturus erat, conuocabat, ſiue campus is Martius, ſiue eſſet forum. Ibi cum præco ſubiiciente ſcriba legem recitaſſet, primũ is, qui pro-

mulgarat, ſuadebat populo, vt rogationem acciperet, ſuadebant inde & alii nonnunquã magiſtratus, pro ſua quiſq; ſententia, ex roſtris in foro, ex ſuggeſtu in campo Martio, aut contra diſſuadebant. Poſtq̃ ſuaſiſſent aut diſſuaſiſſent, ſitella vel vrna deferebatur. Coniiciebantur in eam tribuũ nomina, ſi ferretur lex Comitiis Tributis, aut Centuriarum, ſi Centuriatis. Tum æquatis ſortibus agitatione ſitulæ, fiebat ſortitio, in qua, vt qua libet tribus, vel centuria prima, aut ſecunda, aut tertia vice prodiiſſet, ita ordinem ac locum obtinebat in ſuffragio ferendo. Dum hæc agebantur, licebat, ſi quis vellet Tribunus, intercedere legi, eaq; interceſſio fiebat verbo *Veto:* At facta iam ſeu tribuũ ſiue Centuriarũ ſortitione, dicebat laturus legem, *diſcedite Quirites, ſi vobis videtur*, nempe in ſuã quiſq; tribũ aut centuriã, vbi ſuffragium ferat: facta diſceſſione, quicunq; laborabant de lege, tabulas, ne quid cõmitteretur fallaciæ, diſtribuebant, aut iis, qui diſtribuebant, præerãt, idq; diribere erat proprio vocabulo. Tabulæ v. quæ diribebant, hoc eſt, *diſtribuebantur*, erant duæ. Harũ vna ſignata erat literis V.R. *vti rogas*: Altera erat notata litera A. quæ exprimebat verbũ *Antiquo*, id eſt, *antiqua probo, nec quicquã nouari volo.* Appoſiti erant & pontes, pro centuriarum vel tribuũ numero, vt ſingulæ per ſuũ pontem ſuffragium ferrent. Atq; his pontib. impoſitæ erãt duæ ciſtæ oblongæ, quib' etiã ſeruandis præerant homines certi. Cum iam tranſituri erant per pontes, tranſibat primo loco ea vel tribus vel centuria, quæ prima omnium antea de ſitella exiuerat, eaq; dicebatᷝ *prærogatiua*, ꝙ prima rogaretur a magiſtratu. In ferẽdo ſuffragio mos erat ipſis tabellas tradi in prima pontiũ parte, quas reddebant in fine. Cum iam omnes eiuſdem tribus aut centuriæ ciues tranſiiſſent, ex numero punctis notato, cognoſcebatᷝ quoq; omnĩũ voluntas, quæ a præcone renuntiabatᷝ ſiue antiquarent, ſiue reciperẽt legem, idq; erat dirimere ſuffragia Romanis. Quod ſi recepiſſent, iureiurando confirmabatᷝ a ciuib. Poſt iuſiurandum incidebatur tabulis æneis, interdum quoque columnis, nec tum amplius reſcindere aut infirmare licebat legem. Sed tabulæ in ærarium delatæ, ibi impoſterum aſſeruabantᷝ. Ex his

omnib⁹ apparet, Atteium Capitonē recte equidē definiisse legem, generale iussum populi aut plebis, rogante magistratu. Et quanq̃ rogationes tribunitiæ proprie plebiscita sint, nō leges, quas ferri oportebat centuriatis Comitiis, referēre Patricio magistratu, tamen Cicero *rogationes* omnes appellat leges, credo ꝙ plebescita æquivalerent legib. iisq; patritii nō secus tenerent, ac plebs, lata p̄sertim Hortensi lege. *Rogus* lignorum strues vel congeries, quippe ad cremanda cadauera congesta, sed nondum ardens (tū enim dicitur *pyra*) nomen accepit a rogādo, quod rogari solerent in eo manes. Vbi iam combustum esset corpus appellabatur bustum, quasi bene vstum. De rogo lex est 12. Tab. *Rogum ascia ne polito.* Sumtum & fastum restringit publicæ consulens vtilitati, cum nec fascia quidem, qua fabri vtuntur ad aspera ligna polienda ac lævigan da, poliri velit rogum, vt ita potius fiat ex rudib. & impolitis lignis. Quo ipso quidē Solonē Decemuiri sunt imitati, qui statuerat iā dudum ante, ne quis operosius aut sumtuosi⁹ faceret sepulcrū. Prohibuit & Plato hunc luxū, quem tamen Arthemisia, Cariæ regina, maxime ætate veterū declarauit in erigēdo Mausolæo, & irrepsit velut antiquatis legib. paulatim magis ac magis. Creuerunt opes, creuit simul magnificentia, & nō solū magni, sed ēt inutiles sumt⁹ impendunt funerib. Ex veteri Romanorū more, post publicatas 12. Tab. leges, est, ꝙ soliti fuerint inferre in rogos vestes triūphales, enses, baltheos & arma, in mulierū rogos armillas, zonas, mundū muliebrem ōem, vittas virginalis comæ, cincinnos ēt, torques, bullas, prætextas, in liberorum rogos, adde thura, odores & vnguenta diuersa, nonnunq̃ etiā equos dilectos, canes, luscinias. Apud Græcos & Æthiopes p̄ppetuū fuit, vt comas disiccarent ad rogum, corporiq; & igni imponerent. Apud Indos defuncto viro, simul cum eo, quæ carissima coniux in vita fuerat igni absumebat, quēadmodū apud Thraces eadē mactari solebat. Sed & apud Gallos olim vna cū patronis & dominis cremabant clientes. Gerrhi Scythica gens, cū rex eorū fato esset abrept⁹, simul in tumulo, q deinbutū odorib. ei⁹ corp⁹ habebat;

præfocabant primariam concubinam, pincernam, agasonem, ministrum, equos numero 50. inde eodem tumulo condebant. Lysimachi & Hieronis canes leguntur accensis Dominorum rogis se coniecisse in flammas, & simul arsisse, *quemadmodum quoq; refert Alexander ab Alexandro.*

Roma Athenæo οὐρανόπολις καὶ ἐπιτομὴ τῆς οἰκουμένης Ciceroni, *lux orbis terrarum*, Modestino, *communis patria*, Ausonio *orbis, Deum sedes* Lucano, plerisq; nomen accessere videtur a Romulo conditore. Vnde Maro Æneid. 1.

Romulus excipiet gentem, & Mauortia condet
Mœnia, Romanosq; proprio de nomine dicet.

Etymon illud amplectitur quoq; Eutropius *princip. historiæ.* Sicut Cedrenus *in historiæ compendio.* Nominat eum & vrbis conditorem, Ouidi⁹ fastor. 1.

Tempora digereret, cum conditor vrbis, in anno
Constituit menses quinq; bis esse suo.

Callias scriptor rerum gestarū ab Agathocle prodidit, Romam Iliensem mulierem cum ceteris Troianis in Italiam delatam, nupsisse Latino Aborigenum regi, & illi peperisse Romulum & Remum, qui nomen matris, vrbi postea a se conditæ, indiderunt. Xenagoras historicus scriptū reliquit, suscepisse Vlyssem ex Circe tres filios, Romum, Antium, & Ardeam, eosq; totidem a se conditis ciuitatibus sua imposuisse nomina. Aliis Itali filius Romus, ex Electra Latini filia, est conditor vrbis. Meminit & Dionysius inter alia Iliensis mulieris Romæ, quæ ante Æneæ in Italiam aduentum appulerit huc, & ab eius proinde nomine tractam nomenclaturam. Quot ergo capita, tot de nomine celeberrimæ vrbis sententiæ. Plutarchus addit in Romulo coniecturas nonnullas alias. Quippe traditum ab aliquibus scribit, Pelasgos, cum plerasq; orbis terrarū partes peruagati, plurimos mortales subegissent, tandem hic consedisse, & vrbi nomen tribuisse, ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς ὅπλοις ῥώμης, id est, *a vi armorum:* Sed alios scriptis consignasse, cum Troia capta effugissent quidā Troiani, & nacti naues iuxta Tyberim essent delati, vnam mulierū opinione prudentiæ reliquis præstantem, nomine

Romam

Romam reliquis mulieribus iactationis maritimæ pertæsis, dedisse nauium comburendarum consilium: Quod cũ esset factum, stomachatos primum fuisse viros, at cum vrbem prope Pallantium condidissent, agriq; bonitatem & hospitalitatem vicinorũ experti essent, vrbem quoq; pręter alios exhibitos honores nomine ipsius insigniuisse. Quidam Romum Emathionis filium Troia missum a Diomede, ei⁹ auctorem perhibent. Nonnulli Romũ Latinorum Tyrannũ, Tyrrhenis qui ex Thessalia in Lydiã, inde in Italiam venissent, expulsis. Maxima tamen scriptorũ pars a Romulo nomen vrbis deriuat, etsi de genere, tum porro natiuitate Romuli parũ consentanea & sibi inuicem conuenientia, chartis illeuerint. Alii enim Æneæ & Dexitheæ Phorbante genitæ filium adhuc infantem, cum fratre Remo in Italiã aduectum volunt, *sicut Plutarchus refert.* Alii Romam Troianæ istius filiam, matrimonio iunctam Telemachi filio Latino, peperisse Romulum scribunt. Alii matrem eius Æmiliã faciunt Æneæ atq; Lauiniæ filiam, at patrem Martem. Sunt qui de eius natalibus plane fabulosa narrant, nempe de Tarchetii Albanorũ regis filia, nomine Tela, & membro virili e foco exserto per aliquot dies, cum quo illa coierit tandẽ. Valentiam eam olim dictã scribit Festus a viribus regentis, atq; istud nomen aduentu Euandri, tum Æneæ in Italiam cum magna Græce loquentium turba conuersum in Romam. Idem Cephalon dictã affirmat ex Gergithio ab homine quodam Æneæ comite. Poetæ per ἐξοχὴν, appellarunt vrbem, ꝙ ita caput exsereret inter reliquas vrbes, vt lenta solent inter viburna cupressi. Quid? quod Ouid. hyperbolice eã esse cecinerit. quanta nec est, nec erit, nec visa prioribus annis. Idẽ Poeta *Saturniam* quondam dictam tradit *fastorum 6.* sicut & Plin. *lib. 3. cap. 6.* etsi forte hoc intelligendum de alia sit vrbe, quæ ante Romam exstiterit. Insuper, ꝙ ab Erythræo, Politiano & aliis est annotatum, præter rationem omiserim hoc loco, quippe triplici eam nomine olim decoratam, vulgari quidem appellatam fuisse Romam, arcano *Amaryllida,* sacro vel rituali *Anthusam,* id est, *florentem.* Amaryllidis nomen

detorsit Virgilius *in Bucolica*. Ceterũ Nannius non ab amore illud deducit cum Erythræo, sed ἀπὸ τῆς ἀμαρίδος, hoc est, *mel'r*, suspicatus inditum hoc nomen ab incilibus, quib. Argei campi palus siccata fuit. Rursus Seruius notat sub Amaryllidis nomine a Vergilio eam descriptam. Gothiá vocari rex Gothorũ Atauiphus voluit, *sicut Orosius prodit*. Hæc ergo vrbs imperii sedes, & mundi caput, Iouis, Iunonis, & Mineruæ tutelæ cõmendata, inq; Italiæ medio sita, cui⁹ locum Deos hominesq; non sine caussa vrbi condendæ elegisse ait Camillus *apud Liuium*, septem in se colles (quidam nominãt montes) cõplexa, Capitoliũ siue Tarpeiũ, Auentinũ, Palatinũ, Cælium, Exquilinũ, Viminalẽ & Quirinalẽ, & a mari centũ fere stadia distans, *auctore Appiano*, ad tantã sensim excreuit potestatem ac maiestatẽ, vt nulla vnq̃ fuerit maior. Fundamenta ei⁹ a Romulo iacta, *vt scribit Solinus*, cũ duodeuiginti natus iã esset annos, Ioue in piscib⁹ existẽte. Saturno, Venere, Marte, Mercurio, in Scorpione, Sole in Tauro, Luna in Libra, vel poti⁹ ipsis Palilib. *vt docet Ouidi⁹*, Sed non tanta eius amplitudo & capacitas fuit, quanta posterioribus temporib⁹. Romulus n. primũ eam quadratã condidit in monte Palatino, inde Capitoliũ addens, mox Quirinalem & Cœliũ colles, fossa ac muro firmans. Paulo post Titus Tatius rex Sabinorũ, veteris vrbis pomerio adiunxit montẽ Tarpeium. Sublato Romulo Numa Pompili⁹ Quirinalẽ collem vrbis circuitu clausit, ipsumq; Pomeriũ protulit. Inde Tull⁹ Hostilius Alba longa diruta, & ciuibus eius in vrbẽ receptis, Cæliũ montẽ Pomerio adiecit, etsi ab Anco Martio id factum scribat Strabo, a Tarquinio Prisco Tacitus. Post Tullum concessit Ancus habitandum Auentinũ Latinis diruta eorum vrbe. Eum secutus Tarquinius Prisc⁹ exstruxit vrbis muros pręgrandib⁹ saxis, quos post eum Seruius Tullius perfecit, adiiciens quoque Pomerio Esquilias, Quirinalẽ & Viminalẽ montes. Tandem im̃enso aggere addito ab Oriente tutiorem reddidit vrbẽ, Tarquinius ille superb⁹, postea cum suis exactus, auctore Bruto. Post reges auxerunt quoq; eã L. Corneli⁹ Sulla, C. Iul. Cæsar, Augustus & Tibe-

Tiberius, *vt est prolixe annotatū ab Onuph. Panuuino & alijs.* Sed amplior nunq̃ fuit, q̃ sub Aureliano in tantū muros diducente, vt 50. millia passuū in ambitu continerēt, *teste Vopisco.* Quæ v. Roma a paruis initiis in tantā succreuit molē, & vim, multis sibi subiectis regnis, quot clades pertulit tamen? Quanta in ea strages edita a Sylla, quantopere a tyrañis exagitata, a Nerone, qui incendit, vt incendii Troiani speciē haberet, a Comodo, qui Comodianam dici voluit Coloniā, a Maximino, Caligula, Domitiano, a 30. Tyrannis, quorū meminit Trebellius? Quot millia ab Annibale cæsa? Quot etiā cecidit Pyrrh⁹ Epirota, qui primus Boues Lucas seu Elephantos inuexit in Italiā? Quot Mithridatis mandato interfecti per totā Asiam? An non ēt a Sabinis sunt fusi Romani, Coriolani virtute propemodū fracti, prope Caudinas furcas sub iugū missi? Quoties vrbs conflictata cum fame? Olympiade nonagesima nona, regnāte in Persia Artaxerxe Mnemone, a Gallis est capta, & flañis vltricib⁹ data. Occupauit & ētā Alaricus Gothorū rex, tempore Honorii, Gensericus Vandalus, tempore Martiani, Totila tempore Iustiniani. Sępe arsit intercutaneis seditionib⁹. Tandē euersa pestifera morū lue. Atq; hęc dicenda nobis fuerūt de vrbe ista, q̃ famā extulit ad cœlū vsq;. Antiquitates aūt aliis relinquo, q. eas ꝓlixe & erudite tractarūt. Fuit Roman⁹ Ælian⁹ Soph. Ercept⁹ ex incēdio Bibliothecæ Budens. Vixit ibid. Ald. Manut. Typogr. obiit Hiero. Alexādr. mirabili memoria ꝑuit⁹.

Romilia tribus iuxta Sex. Pompeiū est dicta, quod censebatur ex eo agro, quem Romulus ceperat ex Veientibus.

Romulus auguriorum & Vaticinii peritus, lituum manu gerere solitus, hoc est, baculum sine nodo aduncum, *vt Liuius scribit*, quo idē rex vrbem conditurus, regionem descripsit, auctore Plutarcho, eo tēpore amissum, quo vrbs est a Gallis capta, dictumq; propterea Quirinalem Vergilio, videt plerisq; vna cū Remo suū hoc nomen accepisse a *Ruma*, id est, maña. quam præbuit infantib. lupa. *sicut Plutarch. in Romulo docet, Augustin. 10. de ciuita. Dei:* Vel, q̃ sub arbore ruminali vbera ꝑtulerit, *vt est videre apud Plin. lib. 15. c. 18. apud Tacit.*

Post Romulum contigit idem Cornelio Cosso propter Tolumnium Hetruscum a se occisum: postremo Claudio Marcello ob Britomartum Gallorum regem deuictum. Vicit & Fidenates, Crustuminos, & Antemnates. Annum vero in menses decem digessit, itaque totidem menses coacta fuit vidua lugere. Ioui Statori templum consecrauit, in Palatii radice. Legem tulit, vt patricii sacra curarent, magistratus gererent, ius redderent, res vrbanas obirent, Rempublicam secum administrarent. Fertur & illa lex eius: *Sei parentem puer verberit ast Oloe plorassit: puer Diueis parentum sacer esto. Sei nurus sacra Diueis parentum esto.* Sic enim Festi locum emendauit Iosephus Scaliger. Asscribitur illi & alia, quæ sic habet: *Quisquis demissam ad talos togam in vrbe habeto.* Tandem in Deos relatus, vt ante dictum, cum de Quirino agerem, quo & cupidum eius rei lectorem ablego.

Romphaa ῥομφαῖα, Latine *framea* vel *iaculum longum.* ἀπὸ τοῦ ῥέπειν, quod *inclinare* & *prolabi* significat, nomen trahit. Etymologicon magnum ita: ῥομφαία, παρὰ τὸ ῥέπω ῥοπὴ, ῥοπαῖα καὶ ῥομφαῖα.

Ros quem Lunæ & aeris filium nominauit Alcman, dictus, vt placet Isidoro, quia sit rarus, non ita spissus & crassus, vt pluuia aut alia humida impressio. Significat tamen antea idem esse, quod Græcum nomen δρόσος. Huius singularis species est *Manna* mellis ad modum coagulatum, intrinsecus quasdam referens concauitates, vt fauus mellis, in Oriente foliis arborum adhærens. Aerea natura præditum est: Auidius voratum obstruit Hepar: Sitim tollit: Bilem & pituitam ex ventriculo educit. Laterum pulmonisque inflammationem, & tabem sanat. Medetur & iis, qui Hectica ob ventriculi & intestinorum exsiccationem laborant.

Rosa παρὰ τὸ ῥόδον, quod ita vult dictum Plutarchus, ὅτι ῥεῖ μάλα πολὺ τῆς ὀδμῆς ἀφίησι. Etymologicō ita: ῥόδον, παρὰ τὸ ὄζω, ὄδον καὶ κατὰ ἀντίφρασιν, τὸ μὴ ὄζον ἀλλ' εὔοσμον ὄν. Dicitur hæc sordidissimum animal scarabeum, cui cum fimo plurima res est, enecare suo odore. Magni fecerunt eam & Magi in conciliandа hominum beneuolentia, estque in eius laudem scriptū

Opusculum Virgilii. Nam etsi de auctore dubitarunt plerique, tamen tribuunt ipsi Critici quam plurimi, quibus Charisium non inuitus annumero. Sic de *Betonica* librum scripsit Apuleius Madaurensis, quem a Chyrone & Æsculapio dicitur accepisse, Iuba rex de *Euphorbio*, Themison de *Plantagine*, Pythagoras de *Scilla*, Chrysipp' de *Brassica*. Laudauit & Xenocapparim, Marchion Græcus *raphanum*, Hesiodus *maluam*, Archigenes *castoreum*, Aristomachus *vites & vina*. Propter caducum & (vt ita dicam) momentaneum eius decorem ac vetustatem elanguescentem tam breui temporis spatio, signum eandē esse voluerunt imbecillitatis humanæ. Quapropter factum fortassis, vt etiam sepulcris adhiberent nonnulli: Nisi tamē ornatus caussa adhibitam dicas, tum propter suauecolentiam & pulcritudinem. Iam nec silentio præterierim, multum olim in conuiuiis rosearum coronarum fuisse vsum, eo quod rosa, *Athenæo teste*, aliquantulum refrigerandi capitisque dolores mitigandi obtineat vires. Quanquam & silentii symbolum eadem exstiterit. Quo quidem argumento fingunt Poetæ voluisse Cupidinem Veneris filium consecratam esse rosam Harpocrati silentii Deo. Quid, quod apud Iudæos quoq; rosarum in cōuiuiis floruerit vsus, sicut ex illis voluptuariorum hominum verbis *Sapient. 2.* colligi potest: *Coronemus nos rosis, antequam marcescant.* Ad coronas ex iis contextas alludit & Augustinus, *Sermone de superbia*, vbi cum loquitur de sancta & venerabili humilitate, inter alia subiicit hæc verba: *Tu eum coronasti spinis, vt nos coronaret suis æternis rosis.* Odoratiorem eam nasci locis siccis quā humidis, scribit Plinius. Quæ ardentissimi coloris est, non excedens duodena folia, dicitur *Milesia*: Proxima minus rubens, *Trachinia*: vilior albicantibus foliis, *Alabandica*: vilissima plurimis & minutissimis *Sicyonia*. Ex rosa porro fit rosaceum oleum a Troianis vsque temporibus in vsu fuisse testatur Homerus, his verbis: ῥοδόεντι δὲ χρῖεν ἐλαίῳ.

Rostra in foro Romano, ex quibus leges ferri, caussę agi, & conciones haberi solebant, sunt suum nomen sortita ab nauiũ Antiatiũ rostris, ex quib' illa sunt condita L. Furio Camillo & C. Mœnio Coss. *teste Liuio lib. ab* V. C. *octauo*. Erant autem duplicia: *Noua*, ad palatii radices: Et vetera iuxta curiam in Comitio. In his autem imprimis memoratu dignum, quod occisi Ciceronis caput Antonius ad se allatum pro rostris inter duas manus collocari curauerit, vnde vox illa diuina toties cum omnium admiratione intonuerat, *teste Plutarcho in eius vita*, *Dione*, *libro* 47. Iuxta illa curiam olim Hostiliam exstitisse crediderim. Ibidem, feretro Augusti posito, Drusum recitasse orationem de scripto, apud Dionem legas *libro supra quinquagesimum sexto*. Facit & mentionem Iuliorum rostrorum, pro quibus eodem tempore perorauit Tiberius. Rostra nauium a Piso inuenta scribit Plinius *libro septimo, capite 56*. Ab his vero dictæ sunt *naues rostratæ*, vt *æratæ*: siquidem illa facta essent ex ære. Vt plurimum constratis tectis, & maioribus nauigiis leguntur imposita, imo minoribus etiam, *vt ex Hirtio probatur de bello Alexandrino*. Rostratam etiam coronam illis offerri solitam, qui hostium in naues, in conflictu pugnę naualis insiliissent primi, omnium primus accepit bello piratico M. Varro donante Cn. Pompeio, inde Agrippa bello Siculo donatione Augusti.

Rota Isidoro dicta, quod ruat, & a rota rotundum. Figulinam rotam inuenisse fertur Anacharsis cognomine Scytha. Sunt & aquarię rotæ, *Organa* Vitruuio, quibus hauritur aqua. Quapropter Isidorus inter eas quoque Machinas, quibus aqua extrahitur e flumine, enumerat, cap. 15. libro 20. Hinc aquilegas nominat rotas Tertullianus. Meminit & *l. 1. ff. Comm. præd. l. 20. §. vlt. ff. de contrah. emt.* Fuit & Rota apud Græcos supplicii genus, seu instrumentum, in quo homines noxii torquebantur corpore distento. Crebra eius mentio est in Maccabæis apud Iosephũ. Meminit Aristop. his verbis: ἐπὶ τοῦ τροχοῦ γὰρ δεῖ σ' ἐκεῖ στρεβλούμενον εἰπεῖν ἃ πεπανούργηκας, vt & Turnebus annotat, Plutarchus in Nic. εἰς τὸν τροχὸν

mulgarat, suadebat populo, vt rogationem acciperet, suadebant inde & alii nonnunquã magistratus, pro sua quisq; sententia, ex rostris in foro, ex suggestu in campo Martio, aut contra dissuadebant. Postq̃ suasissent aut dissuasissent, sitella vel vrna deferebatur. Coniiciebantur in eam tribuũ nomina, si ferretur lex Comitiis Tributis, aut Centuriarum, si Centuriatis. Tum æquatis sortibus agitatione situlæ, fiebat sortitio, in qua, vt qualibet tribus, vel centuria prima, aut secunda, aut tertia vice prodiisset, ita ordinem ac locum obtinebat in suffragio ferendo. Dum hæc agebantur, licebat, si quis vellet Tribunus, intercedere legi, eaq; intercessio fiebat verbo *Veto:* At facta iam seu tribuũ siue Centuriarũ sortitione, dicebat laturus legem, *discedite Quirites, si vobis videtur*, nempe in suã quisq; tribũ aut centuriã, vbi suffragium ferat: facta discessione, quicunq; laborabant de lege, tabulas, ne quid cõmitteretur fallaciæ, distribuebant, aut iis, qui distribuebant, præerãt, idq; diribere erat proprio vocabulo. Tabulæ v. quæ diribebantᷣ, hoc est, *distribuebantur*, erant duæ. Harũ vna signata erat literis V.R. *vti rogas*: Altera erat notata litera A. quæ exprimebat verbũ *Antiquo*, id est, *antiqua probo, nec quicquã nouari volo.* Appositi erant & pontes, pro centuriarum vel tribuũ numero, vt singulæ per suũ pontem suffragium ferrent. Atq; his pontib. impositæ erãt duæ cistæ oblongę, quib' etiã seruandis præerant homines certi. Cum iam transituri erant per pontes, transibat primo loco ea vel tribus vel centuria, quæ prima omnium antea de sitella exiuerat, eaq; dicebatᷣ *prærogatiua*, ꝙ prima rogaretur a magistratu. In ferẽdo suffragio mos erat ipsis tabellas tradi in prima pontiũ parte, quas reddebant in fine. Cum iam omnes eiusdem tribus aut centuriæ ciues transiissent, ex numero punctis notato, cognoscebatᷣ quoq; omniũ voluntas, quæ a præcone renuntiabatᷣ siue antiquarent, siue reciperẽt legem, idq; erat dirimere suffragia Romanis. Quod si recepissent, iureiurando confirmabatᷣ a ciuib. Post iusiurandum incidebatur tabulis æneis, interdum quoque columnis, nec tum amplius rescindere aut infirmare licebat legem. Sed tabulæ in ærarium delatæ, ibi impofterum asseruabantᷣ. Ex his

omnib⁹ apparet, Atteium Capitonē recte equidē definiisse legem, generale iussum populi aut plebis, rogante magistratu. Et quanq̃ rogationes tribunitiæ proprie plebiscita sint, nō leges, quas ferri oportebat centuriatis Comitiis, referēte Patricio magistratu, tamen Cicero *rogationes* omnes appellat leges, credo q̃ plebescita æquiualerent legib. iisq; patritii nō secus tenerent, ac plebs, lata p̄sertim Hortensia lege. *Rogus* lignorum strues vel congeries, quippe ad cremanda cadauera congesta, sed nondum ardens (tū enim dicitur *pyra*) nomen accepit a rogādo, quod rogari solerent in eo manes. Vbi iam combustum esset corpus, appellabatur bustum, quasi bene vstum. De rogo lex est 12. Tab. *Rogum ascia ne polito.* Sumtum & fastum restringit publicæ consulens vtilitati, cum nec ascia quidem, qua fabri vtuntur ad aspera ligna polienda ac lauiganda, poliri velit rogum, vt ita potius fiat ex rudib. & impolitis lignis. Quo ipso quidē Solonē Decemuiri sunt imitati, qui statuerat iā dudum ante, ne quis operosius aut sumtuosi⁹ faceret sepulcrū. Prohibuit & Plato hunc luxū, quem tamen Arthemisia, Cariæ regina, maxime ætate veterū declarauit in erigēdo Mausolæo, & irrepsit velut antiquatis legib. paulatim magis ac magis. Creuerunt opes, creuit simul magnificentia, & nō solū magni, sed ēt inutiles sumt⁹ impendunt̄ funerib. Ex veteri Romanorū more, post publicatas 12. Tab. leges, est, q̃ soliti fuerint inferre in rogos vestes triūphales, enses, baltheos & arma, in mulierū rogos armillas, zonas, mundū muliebrem ōem, vittas virginalis comæ, cincinnos ēt, torques, bullas, prætextas, in liberorum rogos, adde thura, odores & vnguenta diuersa, nonnunq̃ etiā equos dilectos, canes, luscinias. Apud Græcos & Æthiopes p̄cipue mos fuit, vt comas desiccarent ad rogum, corporiq; & igni imponerent. Apud Indos defuncto viro, simul cum eo, quæ carissima coniux in vita fuerat, igni absumebat̄, quēadmodū apud Thraces eadē mactari solebat. Sed & apud Gallos olim vna cū patronis & dominis cremabant̄ dilecti. Gerrhi Scythica gens, cū rex eorū fato esset abrept⁹, simul in tumulo, q̃ deubutū odorib. ei⁹ corp⁹ habebat,

præfocabant primariam concubinam, pincernam, agasonem, ministrum, equos nuncio &c. inde eodem tumulo condebant. Lysimachi & Hieronis canes leguntur accensis Dominorum rogis se coniecisse in flammas, & simul arsisse, *quemadmodum quoq; refert Alexander ab Alexandro.*

Roma Athenæo οὐρανόπολις καὶ ἐπιτομὰ τῆς οἰκουμένης Ciceroni, *lux orbis terrarum*, Modestino, *communis patria*, Ausonio *orbis*, *Deum sedes* Lucano, plerisq; nomen arcessere videtur a Romulo conditore. Vnde Maro Æneid. 1.

Romulus excipiet gentem, & Mauortia condet
Mœnia, Romanosque suo de nomine dicet.

Etymon illud amplectitur quoq; Eutropius *princip. historiæ*. Sicut Cedrenus *in historiæ compendio*. Nominat eum & vrbis conditorem, Ouidius fastor. 1.

Tempora digereret, cum conditor vrbis, in anno
Constituit menses quinque bis esse suo.

Callias scriptor rerum gestarũ ab Agathocle prodidit, Romam Iliensem mulierem cum ceteris Troianis in Italiam delatam, nupsisse Latino Aborigenum regi, & illi peperisse Romulum & Remum, qui nomen matris, vrbi postea a se conditæ, indiderunt. Xenagoras historicus scriptũ reliquit, suscepisse Vlyssem ex Circe tres filios, Romum, Antium, & Ardeam, eosq; totidem a se conditis ciuitatibus sua imposuisse nomina. Aliis Itali filius Romus, ex Electra Latini filia, est conditor vrbis. Meminit & Dionysius inter alia Iliensis mulieris Romæ, quæ ante Æneæ in Italiam aduentum appulerit huc, & ab eius proinde nomine tractam nomenclaturam. Quot ergo capita, tot de nomine celeberrimæ vrbis sententiæ. Plutarchus addit in Romulo coniecturas nonnullas alias. Quippe traditum ab aliquibus scribit, Pelasgos, cum plerasq; orbis terrarũ partes peruagati, plurimos mortales subegissent, tandem hic consedisse, & vrbi nomen tribuisse, ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς ὅπλοις ῥώμης, id est, *a vi armorum:* Sed alios scriptis consignasse, cum Troia capta effugissent quidã Troiani, & nacti naues iuxta Tyberim essent delati, vnam mulierũ opinione prudentiæ reliquis præstantem, nomine

Romam

Romam reliquis mulieribus iactationis maritimæ pertæsis, dedisse nauium comburendarum consilium: Quod cũ esset factum, stomachatos primum fuisse viros, at cum vrbem prope Pallantium condidissent, agriq; bonitatem & hospitalitatem vicinorũ experti essent, vrbem quoq; prçter alios exhibitos honores nomine ipsius insigniuisse. Quidam Romum Ernathionis filium Troia missum a Diomede, ei⁹ auctorem perhibent. Nonnulli Romã Latinorum Tyrannũ, Tyrrhenis qui ex Thessalia in Lydiã, inde in Italiam venissent, expulsis. Maxima tamen scriptorũ pars a Romulo nomen vrbis deriuat, etsi de genere, tum porro natiuitate Romuli parũ consentanea, & sibi inuicem conuenientia, chartis illeuerint. Alii enim Æneæ & Dexitheæ Phorbante genitæ filium adhuc infantem, cum fratre Remo in Italiã aduectum volunt, *sicut Plutarchus refert*. Alii Romam Troianæ istius filiam, matrimonio iunctam Telemachi filio Latino, peperisse Romulum scribunt. Alii matrem eius Æmiliã faciunt Æneæ atq; Lauiniæ filiam, at patrem Martem. Sunt qui de eius natalibus plane fabulosa narrant, nempe de Tarchetui Albanorũ regis filia, nomine Tela, & membro virili e foco exserto per aliquot dies, cum quo illa coierit tandẽ. Valentiam eam olim dictã scribit Festus a viribus regentis, atq; istud nomen aduentu Euandri, tum Æneæ in Italiam cum magna Græce loquentium turba conuersum in Romam. Idem Cephalon dictã affirmat ex Gergithio ab homine quodam Æneæ comite. Poetæ per ἐξοχὴν, appellarunt vrbem, ꝙ ita caput exsereret inter reliquas vrbes, vt lenta solent inter viburna cupressi. Quid? quod Ouid. hyperbolice eã esse cecinerit. quanta nec est, nec erit, nec visa prioribus annis. Idẽ Poeta *Saturniam* quondam dictam tradit *f.astorum 6.* sicut & Plin. *lib. 3. cap. 6.* etsi forte hoc intelligendum de alia sit vrbe, quæ ante Romam exstiterit. Insuper, ꝙ ab Erythræo, Politiano & aliis est annotatum, præter rationem omiserim hoc loco, quippe triplici eam nomine olim decoratam, vulgari quidem appellatam fuisse Romam, arcano *Amaryllida*, sacro vel rituali *Anthusam*, id est, *florentem*. Amaryllidis nomen

detorsit Virgilius *in Bucolica*. Ceterũ Nannius non ab amoenitate id deducit cum Erythræo, sed ἀπὸ τῆς ἀμαρίδος, hoc est, *incile*, suspicatus inditum hoc nomen ab incilibus, quib. Argei campi palus siccata fuit. Rursus Seruius notat sub Amaryllidis nomine a Vergilio eam descriptam. Gothiá vocari rex Gothorũ Ataulphus voluit, *sicut Orosius prodit*. Hæc ergo vrbs imperii sedes, & mundi caput, Iouis, Iunonis, & Mineruæ tutelæ cõmendata, inq; Italiæ medio sita, cui⁹ locum Deos hominesq; non sine caussa vrbi condendæ elegisse ait Camillus *apud Liuium*, septem in se colles (quidam nominãt montes) cõplexa, Capitoliũ siue Tarpeiũ, Auentinũ, Palatinũ, Cælium, Exquilinũ, Viminalẽ & Quirinalẽ, & a mari centũ fere stadia distans, *auctore Appiano*, ad tantã sensim excreuit potestatem ac maiestatẽ, vt nulla vnq̃ fuerit maior. Fundamenta ei⁹ a Romulo iacta, *vt scribit Solinus*, cũ duodeuiginti natus iã esset annos, Ioue in piscib⁹ existẽte. Saturno, Venere, Marte, Mercurio, in Scorpione, Sole in Tauro, Luna in Libra, vel poti⁹ ipsis Palilib. *vt docet Ouidi⁹*, Sed non tanta eius amplitudo & capacitas fuit, quanta posterioribus temporib⁹. Romulus n. primũ eam quadratã condidit in monte Palatino, inde Capitoliũ addens, mox Quirinalem & Cœliũ colles, fossa ac muro firmans. Paulo post Titus Tatius rex Sabinorũ, veteris vrbis pomerio adiunxit montẽ Tarpeium. Sublato Romulo Numa Pompili⁹ Quirinalẽ collem vrbis circuitu clausit, ipsumq; Pomeriũ protulit. Inde Tull⁹ Hostilius Alba longa diruta, & ciuibus eius in vrbẽ receptis, Cæliũ montẽ Pomerio adiecit, etsi ab Anco Martio id factum scribat Strabo, a Tarquinio Prisco Tacitus. Post Tullum concessit Ancus habitandum Auentinũ Latinis diruta eorum vrbe. Eum secutus Tarquinius Prisc⁹ exstruxit vrbis muros pregrandib⁹ saxis, quos post eum Seruius Tullius perfecit, adiiciens quoque Pomerio Esquilias, Quirinalẽ & Viminalẽ montes. Tandem imẽnso aggere addito ab Oriente tutiorem reddidit vrbẽ, Tarquinius ille superb⁹, postea cum suis exactus, auctore Bruto. Post reges auxerunt quoq; eã L. Corneli⁹ Sulla, C. Iul. Cæsar, Augustus &

Tibe-

Tiberius, *vt est prolixe annotatũ ab Onuph. Panuuino & aliis.* Sed amplior nunq̃ fuit, q̃ sub Aureliano in tantũ muros diducente, vt 50. millia passuũ in ambitu continerẽt, *teste Vopisco.* Quę v. Roma a paruis initiis in tantã succreuit molẽ, & vim, multis sibi subiectis regnis, quot clades pertulit tamen? Quanta in ea strages edita a Sylla, quantopere a tyrañis exagitata, a Nerone, qui incendit, vt incendii Troiani speciẽ haberet, a Comodo, qui Comodianam dici voluit Coloniã, a Maximino, Caligula, Domitiano, a 30. Tyrannis, quorum meminit Trebellius? Quot millia ab Annibale cęsa? Quot etiã cęcidit Pyrrh⁹ Epirota, qui primus Boues Lucas seu Elephantos inuexit in Italiã? Quot Mithridatis mandato interfecti per totã Asiam? An non ẽt a Sabinis sunt fusi Romani, Coriolani virtute propemodũ fracti, prope Caudinas furcas sub iugũ missi? Quoties vrbs conflictata cum fame? Olympiade nonagesima nona, regnãte in Persia Artaxerxe Mnemone, a Gallis est capta, & flam̃is vltricib⁹ data. Occupauit & eã Alaricus Gothorũ rex, tempore Honorii, Gensericus Vandalus, tempore Martiani, Totila tempore Iustiniani. Sępe arsit intercutaneis seditionib⁹. Tandẽ euersa pestifera morũ lue. Atq; hęc dicenda nobis fuerũt de vrbe ista, q̃ famã extulit ad cœlũ vsq;. Antiquitates aũt aliis relinquo, q eas ꝓlixe & erudite tractarũt. Fuit Roman⁹ Ælian⁹ Soph. erept⁹ ex incẽdio Bibliothecæ Budens. Vixit ibid. Ald. Manut. Typogr. obiit Hiero. Alexãdr. mirabili memoria ꝑdit⁹.

Romulia tribus iuxta Sex. Pompeiũ est dicta, quod censebatur ex eo agro, quem Romulus ceperat ex Veientibus.

Romulus augurioriũ & Vaticinii peritus, lituum manu gerere solitus, hoc est, baculum sine nodo aduncum, *vt Liuius scribit*, quo idẽ rex vrbem conditurus, regionem descripsit, auctore Plutarcho, eo tẽpore amissum, quo vrbs est a Gallis capta, dictumq; propterea Quirinalem Vergilio, videt plerisq; vna cũ Remo suũ hoc nomen accepisse a *Ruma*, id est, mam̃a, quam præbuit infantib. lupa, *sicut Plutarch. in Romulo docet, Augustin. 10. de ciuita. Dei:* Vel, q̃ sub arbore ruminali vbera ꝓbuerit, *vt est videre apud Plin. lib. 15. c. 18. apud Tacit.*

Post Romulum contigit idem Cornelio Cosso propter Tolumnium Hetruscum a se occisum: postremo Claudio Marcello ob Britomartum Gallorum regem deuictum. Vicit & Fidenates, Crustuminos, & Antemnates. Annum vero in menses decem digessit, itaque totidem menses coacta fuit vidua lugere. Ioui Statori templum consecrauit, in Palatii radice. Legem tulit, vt patricii sacra curarent, magistratus gererent, ius redderent, res vrbanas obirent, Rempublicam secum administrarent. Fertur & illa lex eius: *SEi parentem puer verberit ast Oloe plorassit: puer Diueis parentum sacer esto. Sei nurus sacra Diueis parentum esto.* Sic enim Festi locum emendauit Iosephus Scaliger. Asscribitur illi & alia, quæ sic habet: *Quisquis demissam ad talos togam in vrbe habeto.* Tandem in Deos relatus, vt ante dictum, cum de Quirino agerem, quo & cupidum eius rei lectorem ablego.

Rumphaea ῥομφαῖα, Latine *framea* vel *iaculum longum*. ἀπὸ τοῦ ῥέπειν, quod *inclinare* & *prolabi* significat, nomen trahit. Etymologicon magnum ita: ῥομφαία, παρὰ τὸ ῥέπω ῥοπὴ, ῥοπαία καὶ ῥομφαία.

Ros quem Lunæ & aeris filium nominauit Alcman, dictus, vt placet Isidoro, quia sit rarus, non ita spissus & crassus, vt pluuia aut alia humida impressio. Significat tamen antea idem esse, quod Græcum nomen δρόσος. Huius singularis species est *Manna* mellis ad modum coagulatum, intrinsecus quasdam referens concauitates, vt fauus mellis, in Oriente foliis arborum adhærens. Aerea natura præditum est: Auidius voratum obstruit Hepar: Sitim tollit: Bilem & pituitam ex ventriculo educit. Laterum pulmonisque inflammationem, & tabem sanat. Medetur & iis, qui Hectica ob ventriculi & intestinorum exsiccationem laborant.

Rosa παρὰ τὸ ῥόδον, quod ita vult dictum Plutarchus, ὅτι ῥεῖ μα πολὺ τῆς ὀδμῆς ἀφίησι. Etymologicō ita: ῥόδον, παρὰ τὸ ὄζω, ὄδον καὶ κατὰ ἀντίφρασιν, τὸ μὴ ὄζον ἀλλ' εὔοσμον ὄν. Dicitur hæc sordidissimum animal scarabeum, cui cum fimo plurima res est, enecare suo odore. Magni fecerunt eam & Magi in conciliandà hominum beneuolentia, estque in eius laudem scriptū

Rostra in foro Romano, ex quibus leges ferri, caussę agi, & conciones haberi solebant, sunt suum nomen sortita ab nauiũ Antiatiũ rostris, ex quib' illa sunt condita L. Furio Camillo & C. Mænio Coss. *teste Liuio lib. ab* V. C. *octauo.* Erant autem duplicia: *Noua,* ad palatii radices: Et vetera iuxta curiam in Comitio. In his autem imprimis memoratu dignum, quod occisi Ciceronis caput Antonius ad se allatum pro rostris inter duas manus collocari curauerit, vnde vox illa diuina toties cum omnium admiratione intonuerat, *teste Plutarcho in eius vita*, *Dione*, *libro* 47. Iuxta illa curiam olim Hostiliam exstitisse crediderim. Ibidem, feretro Augusti posito, Drusum recitasse orationem de scripto, apud Dionem legas *libro supra quinquagesimum sexto.* Facit & mentionem Iuliorum rostrorum, pro quibus eodem tempore perorauit Tiberius. Rostra nauium a Piso inuenta scribit Plinius *libro septimo, capite 56.* Ab his vero dictæ sunt *naues rostratæ*, vt *aratæ*: siquidem illa facta essent ex ære. Vt plurimum constratis tectis, & maioribus nauigiis leguntur imposita, imo minoribus etiam, *vt ex Hirtio probatur de bello Alexandrino.* Rostratam etiam coronam illis offerri solitam, qui hostium in naues, in conflictu pugnę naualis insiliissent primi, omnium primus accepit bello piratico M. Varro donante Cn. Pompeio, inde Agrippa bello Siculo donatione Augusti.

Rota Isidoro dicta, quod ruat, & a rota rotundum. Figulinam rotam inuenisse fertur Anacharsis cognomine Scytha. Sunt & aquarię rotæ, *Organa* Vitruuio, quibus hauritur aqua. Quapropter Isidorus inter eas quoque Machinas, quibus aqua extrahitur e flumine, enumerat, cap. 15. libro 20. Hinc aquilegas nominat rotas Tertullianus. Meminit & *l.* 1. *ff. Comm. præd. l.* 20. *§. vlt. ff. de contrah. emt.* Fuit & Rota apud Græcos supplicii genus, seu instrumentum, in quo homines noxii torquebantur corpore distento. Crebra eius mentio est in Maccabæis apud Iosephũ. Meminit Aristop. his verbis: ἐπὶ τοῦ τροχοῦ γὰρ δεῖ σ' ἐκεῖ στρεβλούμενον εἰπεῖν ἃ πεπανούργηκας, vt & Turnebus annotat, Plutarchus in Nic. εἰς τὸν τροχὸν

δὲ καταδεθεὶς ἐστρεβλοῦτο πολὺν χρόνον, ἕως ἐπῆλθον τὸ πᾶν κακὸν, ὡς εἶχεν, ἀπαγγέλλοντες. Idem, ἐν τῷ περὶ ἀδολεσχ. ἐκομίσθη τροχὸς, κατετάθη ὁ ἄνθρωπος. ἐν τούτῳ παρῆσαν οἱ τὴν συμφορὰν ἀπαγγέλλοντες, ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔργου διαπεφευγότες. ἐσκεδάσθησαν οὖν πάντες ἐπὶ τὰ οἰκεῖα πένθη, καταλιπόντες ἐν τῷ τροχῷ τὸν ἄθλιον ἐνδεδεμένον. Tali autem cruciatu affici, erat Græcis τροχίζεσθαι. *Aristot. Ethic. ad Nicomach. lib. 7.* οἱ δὲ τὸν τροχιζόμενον, καὶ τὸν δυστυχίαις μεγάλαις περιπίπτοντα εὐδαίμονα φάσκοντες εἶναι, ἐὰν ᾖ ἀγαθὸς, ἢ ἑκόντες ἢ ἄκοντες οὐδὲν λέγουσι. Radiata rota, quæ radios habet. Rotatum sermonem videtur accepisse Iuuenalis pro oratione conuersione conclusam, quod genus dicendi συνεστραμμένον appellat Aristoteles.

Roterodamum vrbs Batauiæ, originis suæ materiā a Rotæ seu Roteræ fluenti in Mosam sese exonerantis emissario, quod lingua illis vernacula est *Dam* iuxta Iunium. Oriundus hinc Erasmus Belgii totius lumen, ob restitutū bonis literis nitorem, rubigine prius obductum a sciolis & imperitis, qui mortui manes etiamnum conuiciis imprudenter proscindunt.

Ruben filius Patriarche Iacobi, qui cum Bilha Patris concubina incestum commisit *Genes. 35.* & filium visionis significans deriuatur a ראה *vidit*, & בן *filio*. Cum enim peperisset cum Lia, vocauit eius nomen *Ruben*, dicens: *Quia vidit Deus humilitatem meam.*

Rubeta ranæ genus prægrandæ a rubis, in quibus viuit, nomen adepta. Id scilicet indicat Plinius 32. *Natur. Histor. cap.* 4. his verbis: *Sunt quæ in vepribus tantum viuunt, ob id rubetarum nomine, vt diximus, quas Græci Phrynos vocant, grauidissimæ cunctarum, &c.*

Rubia tinctorum, Græcis ἐρυθρόδανος, nobis *meercrappe*, nomen Isidoro obtinuit, quod rubea sit eius radix, & lanam colorare dicatur. Valet ad Febres, maxime ad eos, qui ceciderunt ex alto partibus interioribus oblæsis.

Rubrica, Græcis μίλτος, terræ species est a rubedine dicta. Plurimis illa nascitur in locis, sed optima paucis, vt in Ponto, Sinope

nope, Ægypto & Insulis Balearibus, *auctore Vitruuio.* Omniũ optimã tamen scribit Strabo *lib.* 12. esse Sinopicam, quæ cũ Iberica decertat, eoque appellatur nomine, quod in quibusdam Cappadociæ speluncis effossa purgataque deferatur Sinopem vrbem Ponti, ac ibidem vendatur. Est quæ etiam dicitur τεκτονική, Fabrilis Latinis, quod multum ea vtantur fabri. Vnde Persius: *Non secus ac si oculo rubricam dirigat vno.* Solebat olim etiam ad picturam accommodari. Quapropter prælia rubrica picta aut carbone dicit Horatius *Serm* 2. In iure ciuili accipitur pro titulo, quæ res eam habet originem, quod olim capita & tituli librorum rubrica, id est, rubra terra, vel minio soliti fuerint notari. Sunt imitati idipsum veteres iuris scriptores, vt quidem notatis sinopide aut cinnabari capitibus & sanguineum quid minitantibus, accresceret sua legibus maiestas. *Ouidius de Tristibus*: *Nec titulus minio nec cedro charta notetur.* Iuuenalis Satyra 4. *Perlege rubras Maiorum leges.* Persius Satyr. 5. *Excepto si quid Maiuri rubrica notauit.*

Rubrum mare, quod Græci nominant *Erythræum*, Hebræi סוף, Arabiam a meridie alluens: ad occidentem Arabico, ad ortum Persico sinu terminatum, an a Solis repercussione vel adiacentibus rubri coloris montibus, in quos sol ab ortu radios proiiciens repercussione rubram efficit maris superficiem nominis trahit originem? An quod exuratur a Sole, aut ab arena, quam rubram esse affirmant ex scriptoribus nonnulli? An a fonte quodam, quem multam aquam immittere fingunt in mare? An potius ab aqua eius rubra, quod multi repudiant, & quidem iure? An vero a rege quodam Erythra, seu Erythro Persei & Andromadæ filio, qui primus rates inuenit in hoc mari secundum Plinium? Quod de arẽa illi substrata allatum, a qua mare illud multis locis vadosum longe spectantibus eum colorem repræsentare videtur; præsertim cum perspicaces sint aquæ, inprimis doctis quibusdam probari video, quantumuis refragetur Curtius *lib.* 9. cum Plinio ab Erythra deducens. Mare *Suph* Hebræis appellari volunt eidem triplicem ob caussam, vel quia ab

Oceano dilapsum nullum alibi exitum aut finem habeat, vel a iunco siue papyro in eo nascente, vnde & naues confici solebant, aut denique a procellis & tempestatib⁹, quibus summopere infestatur. Hæc enim tria significat Hebræis *Suph*. Duos eius esse sinus, Persicum quippe & Arabicum, pleriq; tradunt. Herodotus quoque *libro quarto*, sinum Persicum rubrum mare vocans, *altera*, inquit, *ora a Persis incipiens porrigitur ad rubrum mare, quod & Persicum vocatur: Dein gradatim Assyria, atque inde Arabia, desinitque in sinu Arabico.* Eandem sententiam amplectuntur Pomponius & Plinius. At Arrianus in Periplo & veteres nonnulli paulo latius acceperunt hoc nomen complectentes eo Æthiopicum, Troglodyticum, Arabicum, Persicum & Indicum mare. De eodem & illud sciendum, quod nullum æque multis miraculis scateat. Nam primo in eo mirandum, quod exiccatis vno quasi momento aquis transitum exhibuerit Israelitico populo, Pharaonem vero cum suis perdiderit. Deinde profundum est, multis cautibus asperum, beluis marinis infestū. Fatetur & Cicero, maximas ibi beluas nasci, *vt Dionysius in sua periegesi, & Mela de situ orbis.* Nascuntur ibi cochleæ, Oxyrinchi, Pardales, & iuxta Plinium quaternum iugerum balenæ, quaternorum cubitorum locustæ, pisces ducentorum cubitorum. His adde corallia, vniones seu margaritas, gemmas pretiosas, & id genus alia.

Rubus genus fruticis spinosum, & mora ferens, nomen habet, quod eius virgulta rubeant.

Rudentes nauium funes appellationem hanc habent, quod flantibus ventis rudere videantur. Id est Isidoro, ex nimio stridore sic dici.

Rufuli appellantur Tribuni militum a Consule facti, non a populo, de quorum iure, quod Rutilius Rufus legem tulerat, *Rufuli*, atque inde *Rutuli* sunt appellati. *Festus.*

Rufus. Certum est quædam etiam nomina sumi ἀπὸ τῶν χρωματικῶν διαθέσεων, sicut ergo a nigro colore *Nigri* & *Nigrini*, ab albo *Albini* & *Albi*, ita a rufo *Rufi* sunt dicti.

Rugii Germaniæ populi Tacito, quo & mare Balthicum habitare

bitare vult Althamerus, non a dorſo nomen acceperunt, *vt* Iunius vult, ſed ab hirſutie corporum natiua, qualis conſpici ſolet in ſylueſtribus hominibus, aut ab hirſutis ferarum pellibus, quibus amiciebantur.

Rumina credita Dea, quæ rumam, id eſt, mammam paruulo immulgebat. Huic lacte ſacrificium fiebat, non vino. A ruma etiam dicuntur *agri* [illegible], & *vicus Ruminalis*, ſub qua Romulo & Remo mammam præbuit lupa.

Ruremunde Geldriæ ciuitas ad Ruræ fluuii oſtium ſita, vbi Moſæ miſcetur. Atque inde eidem nomen.

Rusinæ Deæ nomen fuit a rure, quia ipſi rura fuerunt commiſſa. Lilius Gyraldus ſcribit, ab aliis dici *Rurinam*.

Rus deſcendere volunt nonnulli a Græca voce ἀρούρα inſiſtẽtes Seruii veſtigiis: At Cato ſic dictum putat, quod rurſum præſtanda ſint eadem ſingulis annis, vt rurſus percipias fructus. Ab hoc vero nomine ruſtici appellati, qui ſine aliqua nobilitatis prærogatiua agriculturam exercent, ſiue ſui, ſiue alieni ſint iuris, & ruri habitant. Sed & inde nomen ruſticis tribubus & ruſticis mancipiis.

Rusor, vnum ex Ditis epithetis. Sic enim dictus, quod omnia rurſus eodem reuoluantur.

Rubea ſua ſedulitate nomen inuenit, vt videntem & ſedulã ſignificet, deducto nomine a ראה *vidit*.

Rutilia lex de militum Tribunis a C. Rutilio Ruſo eſt lata, cuius antea in Rufulis ex *Festo* meminimus.

Rutrum inſtrumentum ruſticum, cuius & Lucilius acerrimus morum caſtigator, quippe ſatyrographus, mentionem fecit *rutellum* vocans diminutiue, a ruendo nomen inuenit, vt ab arando *aratrum*. Nonius a radendo deflectit. Meminit eius & Plinius, & Cato *de re ruſtica*, dum venatoris inſtrumenta recenſet, & denique Pompeius Feſtus ſuo loco.

S.

SABA, סבא, non ſolum Felicem Arabicam ſignificans, ſed etiam metropolim, quæ Ptolemæo eſt [illegible], fortan [illegible] Straboni, Arriano [illegible], deriuari videtur, a nomine Sebæ filii *Cuſch*. Etſi & alia eiuſdem nominis vrbs ſit in

Arabia deserta, Ptolemæo σαυὴ. Malunt nonnulli in denotatione huius cum regionis, tū vrbis Arabiæ Felicis scribere סבא cū *samech*, quod *Scheba* siue *Schaba* cū *Schin* Æthiopiā significet in qua regia ciuitas est Saba, *ex Iosephi auctoritate*, qui propterea inde profectam etiam existimat ad Salomonem reginam. Beroaldus in Chronico suo vtrumque nomen ita distinguit, vt per Saba *Psalmo* 43. Sabæos Arabici sinus accolas, per Schaba *Esaiæ*.60. *Iob*. 1. Sabæos alteri sinui, Persico nimirum, vicinos intelligat, quos idcirco *Schabaos* appellandos putat. Quam quidem opinionem suam, vel potius distinctionem confirmat testimoniis scripturæ. Reginam quippe illam non ex Æthiopia, sed potius ex Arabia Felici auro ac aromatibus referta. *1. Reg. 10.* venisse, & proinde *Austri reginā* appellatam a Christo: Atqui in Austrum vergere Arabiam Felicem Iudaicæ regionis respectu, & esse disiunctam ab eo longissimo locorum interstitio. Vnde quoque a terræ finibus venisse legitur, hoc est, ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς. Proprie ergo huius regionis incolæ sunt dicti Sabæi ad differentiam Æthiopum & Indorum, quibus a scriptoribus nonnullis nomen improprie tributum constat. Agatarchides appellauit ἔθνος μέγιστον τῶν κατὰ τὴν Ἀραβίαν, καὶ παντοίας κύριον εὐδαιμονίας. Dionysius Alexandrinus ἀφνειοὺς, id est, *affluentes diuitiis*, quæ consistebant non solum in auro, ebore, gemmis, verum etiam in myrrha, cinnamomo & thure, quod idcirco *Sabæum* audit, sicut thurifera regio. Huic alius frutex persimilis ibidem crescit, sed venenatus & sæpe legentes fallens, vt apud nostrates cicuta non dum adulta ipsum que Petroselinum mentita. Inde Lucanus lib. 9.

Non tam veloci corrumpunt pocula letho,
Stipite que diro virgas mentita Sabæas,
Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi.

Incolarum studia sunt, mollities, superbia, & voluptates. Iddirco dictos eos haud pauci volunt a סבא, quod *inebriari & se voluptatibus ingurgitare* significat; vel a שבע, quod quidem *saturitatem satietatemque* designat, aut שבת, id est, *quiete*, quæ omnia eorum mores, atque naturam ob oculos ponunt.

ponunt. At Græci ἀπὸ τοῦ σέβειν deducunt *Sabam*, quod thus mittat, quo vtebātur olim in sacrificiis. Vnde forsan nomen Arabum Deo *Sabin*, qui Iouem quoque Assabinum dixerunt, teste Plinio, & εὐσεβέστατοι existimati Sabæi. Etsi alii τὸ σέβειν tractum malint a *Saba*. Plerique tamen ex illis sunt Nomadæ. Continentissimi omnium Nabathæi. Viuunt carnibus & lacte: Vtūtur autem camelis: Negotiantur in Æthiopia, eoque nauigant nauibus corio contectis. Vrbes inhabitant non cinctas mœnibus. Has inter Mecha Mahumeti sepulcro celebris.

Sabasius σαβάσιος, quasi σαβάζιος, dictus est Bacchus a tripudiis & furiosis saltationibus, qui a bacchantibus fieri cōsueuerunt in eius Dei sacris. Nam barbari σαβάζειν vtuntur pro εὐάζειν & κορυβαντιᾶν. Quin Phryges σαβασμὸν acceperunt ἀντὶ τοῦ εὐασμοῦ. Thraces vero σαβοὺς dixerunt eos, qui operabantur Bacchi sacris. Cecinit huic Deo Orpheus hymnum adiectis in suffimentum aromatibus. Sic enim ait: κλῦθι πάτερ κρόνου υἱὲ σαβάζιε, κύδιμε δαῖμον. Cum Valerius libro primo scribit Ioui Sabazio sacra aliquando Romę cœpta nouo ritu & moribus Romanis aduerso, prohibente ea C. Cornelio Hispalo prætore peregrino, sunt qui illic etiam *Dionysium* intelligunt. Cicero, Macrobius & Apuleius eundem appellant, *Sabadium* per d. Antiqui enim eas literas interdum commutabant, vt pro Mezentio dicerent Medentium.

Sabbatum a Deo institutum *Genes.2.* ea occasione, quod sex superioribus diebus creasset mūdum cum omnibus creaturis; septimo vero die quieuisset ab omni creationis opere, appellationem trahit a verbo שבח *quieuit*. Hinc illa dies ἀνάπαυσις dicitur Græcis, Theodoreto & Gregorio Naziāzeno κατάπαυσις, & σαββατίζειν est a *laboribus feriari*, σαββατισμὸς *quies*. Fallitur hic Sipontinus nominis etymon deducens a שבע *septem*. Fallitur grauissimus scriptor Plutarchus, cū a σαβάζειν id est, *tripudiando & genio indulgendo* deflectit. Quid enim cōmune sabbatho cum Bacchi Sabbis. Verba auctoris *Sympos.* 4. sunt hæc: οἶμαι δὲ καὶ τὴν τῶν σαββάτων ἑορτὴν μὴ παντάπασιν

ἀπροσδιόνυσον εἶναι. σάββους γὰρ καὶ νῦν πολλοὶ τοὺς βάκχους καλοῦσι. Et paulo post: αὐτοὶ δὲ τῷ λόγῳ μαρτύρουσιν, ὅτι σάββατον τιμῶσι μάλιστα μὲν πίνειν καὶ οἰνοῦσθαι παρακαλοῦντες ἀλλήλους. Priori itaque etymo acquiescimus lubẽter trahentes, nobiscum ingentem eruditorum cateruam. Sed iterum hic explodendi Ethnici noñulli, qui quanquam in origine nominis quadãtenus nobiscum faciant, in re tamen ipsa & caussa quietis, quæ sabbato impertiuerit nomen, minime conueniunt. Appion enim inde sic appellatum prodit, quod Iudæi fessi labore eo die splenis dolore fuerint correpti, & proinde quietem capere coacti, nomine quidem a sabbo, id est, quiete deducto. Trogus scribit Mosen Iudæorum ducem post occupatum Sinai montem, in quem penetrauerat per Arabiæ deserta, cum maxima siti & fame laboraret, recreatum fuisse septimo die frumento simul & aqua, atque inde sabbatum dictum, id est, diem quietis, inque omnem æternitatem consecratum. Iudæi porro diem antecedentem sabbatum προσάββατον dixerunt, eundemque παρασκευὴν nominat Marcus *cap. 14*. Latiori vocabuli emphasi etiam quoduis Festum nominabant sabbatum, *teste Theophylacto Ioannis 20*. At σάββατον σαββάτων magnum erat sabbatum, vt Paschatis dies, quod sabbata tricesima dixit Horatius a numero anni incipientis. Atque huiuscemodi diebus nihil operis exercere licebat, prout in Decalogo disertis verbis expressum legimus. Etsi postea superstitio accesserit, cum nec tueri se aduersus hostes, nec etiam misericordiæ operibus vacare sanando ægros, vllo modo permissum existimarent. Christi quoque discipulos carpebant & traducebant vt sabbati violatores, quod euellissent spicas ad profligandum famem, sicut & paralyticum humeris suis leuantem lectum ex Christi præcepto. Sed nec vltra millia passuum duo prodibant extra vrbem ex institutione Barachibæ Simeonis & Hellis Rabinorum, *vt docet Hieronymus ad Algasiam*. Atq; hoc erat iter sabbati, sicut interpretantur idem Hieronymus & Erasmus. Ab hac autem obseruatione sabbati appellat Martialis Iudæos *Sabbatarios* per contemtum. Diuiditur autem in χρονικὸν, id est, *tempora-*

neum

nexum, quod & τυπικὸν dicunt, eo quod referatur ad aliud, & in πνευματικὸν spirituale, quod est ἀντίτυπον τῷ τυπικῷ idque partim in hac vita seruatur quiescẽdo a corruptę carnis operibus, partim seruabitur soluto naturæ debito in omnem æternitatem. Quam parum vero externum illud sabbatum in externis ceremoniis tantum subsistens tandem Deo placuerit absque spiritualiũ rerum meditatione veraq; pietate, vel inde quilibet animaduertat, quod expresse reiecerit his verbis: *Neomenias seu nouilunia vestra & sabbata odit anima mea: Et diem magnum ieiunij & otium non sustinebo. Neque enim cum veneritis, vt appareatis mihi, exaudiam vos. Plena sunt manus vestræ sanguine.* Maxime quippe institutum est sabbatum a Deo, vt intelligeret populus cœli & terræ creatorem esse Deum verum, at falsos esse gentilium Deos, se quidem electum & vocatum a Deo, vtque in caritatis se exerceret operib', ex sabbato vero legali siue vmbratili & pædagogico spiritualem quietem præfigurari. Itaque nec Maccabæi veriti eo die cum hostibus allophylis conserere manum, nec Iosue circumire cum arca Hierichuntem, vt septima circuitione facta ruerent muri, id quod euẽtus docuit suum habuisse effectũ. Cum autem septem continuos id egerant dies, vt hi sibi sabbathi diem includant est necesse, quod ait Tertullianus *libro aduersus Iudæos.* Imo humana opera, id est, tua & sex ante diebus acta non diuina esse prohibita cõcludit ex eadem historia *aduersus Marcionem 2.* In locum sabbati est substitutus nobis dominicus dies, cum in memoriam resurrectionis dominicæ, tum ne Christiani viderentur iudaizare, si vna cum Iudæis sabbatum prisco more seruassent.

Sabas. Vide Saba.

Sabelliani, qui & Noetiani sunt dicti, inde Monarchici, quod Deum tanquam Monarcham mundi inducerẽt vnum, non autẽ tres personas. Parentes itaq; Photinianorum a Sabellio sunt dicti, qui oriundus ex Lybia Africæ regionis Lybicus propterea cognominatur. Cœpit eius hæresis innotescere sub Sixto Pontifice, cum Decii persecutio adhuc duraret circa annum a Christo Passo 224. Tollebant illi tres in dei-

tate perſonas, atq; adeo filium, Sanctumque Spiritum cum patre vnam atque eandem eſſe volebant hypoſtaſin, quæ variis nominibus appellata, prout exigebat neceſſitas, ſicut idem ſolis corpus lux, ſplendor & calor appellari ſolet pro diuerſis effectis.

Sabini Italiæ populi quaſi Seuim ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι videntur appellati nonnullis. Silius Italicus a gentis conditore Sabo Sabatii filio, cuius Cato & Sempronius meminerunt, deriuat. Verba Silii ſunt:

Ibant & læti pars ſanctum voce canebant
Auctorem gentis: Pars laudes ore ferebant
Sabe tuas, qui de patrio cognomine primus
Dixiſti populos magna ditione Sabinos.

Atque eam de nominis origine ſententiam potiorem iudicauerim priore. Plinium vide *libr. 3. cap. 12. & lib. 36. cap. 15. Valer. lib. 6. cap. 2. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 26. Cælium lib. 7. cap. 9.* De his & priſcis Latinis triumphauit Tarquinius Priſcus. Quomodo autem & quibus artibus ſubegerit eos, copioſe legitur apud Dionyſium, Liuium, & Frontinum *libr. 2. cap. 8.* Tota eorum regio iuxta Strabonem anguſta, montoſa, olearum, vitium ac glandis ferax, oportuna pecoribus producendis. Addit incolas longe antiquiſſimos eſſe populorum omnium Italiæ. Ab his eſſe oriundos Picentinos, Samnites, Brutios, Lucanos. Ad finem libri quinti, eoſdem filios infra anni ſpatium editos Marti dicaſſe ſcribit. Sabinorum filias raptas ludis Romanis, ortumque inde bellum prolixe deſcriptum leges apud Liuium.

Saccharum. Vide ſal.

Saccularij fures, qui pecunias congerunt in ſaccos, dicuntur Græcis σακκίζειν. Atq; hinc, ni fallor, ex equeſtri ordine permulti, qui contra Syllam ſteterant pro partibus Cinnanis, multamq; pecuniæ vim abſtulerant *Saccularij* ſunt dicti. SaccULariorum meminit & Vlpianus.

Saccus σάκκος Græcis vel trāſpoſitis literis ἀσκὸς, Hebræis שַׂק pluralis שַׂקִּים Ioſuæ 9. Ab Hebraica ergo lingua omnium matrice habent id nomen cum Latini tum Græci. Etſi Ety-

mologicon

mologicon magnum deducat παρὰ τὸ ἄχθω τὸ φορτῶ, id est, *ab onerando vel grauando*. Ab hoc nomine est τὸ σακκίζειν, quod *sacco transfundere vel eliquare vinũ* significat. σακκελίζειν dicit Galenus, *castrare vinum* Plinius, & *sacco frangere vinum*, id quod fieri solebat, vt liquor aliquis aut vinum excolando per saccum fieret liquidius & purius. Hinc Theophrastus *de caussis Plantarum* 6. ἔχει γὰρ τοιοῦτον χυμὸν, ὃς ὑφίσαται τῷ οἴνῳ σακκιζομένῳ, *habet myrtus talem humorem, qui vino, cum sacco transmittitur, residet acinnatat*. Et Scribonius Largus Falernum non saccatum probat. Martialis libro secundo, *Cecuba saccentur*. Sic quippe legendum censet Turnebus, non *siccentur*, vt antea publicatum. Hinc Polluci οἶνος σακκίας, nempe διυλισμένος, Eupolidi σακτὸς, *vinum saccatum* cui opponitur οἶνος ἀδιϋλιστος, vinum cum suis fecibus, quod etiam dicitur, μὴ σεσακκισμένος οἶνος. Agnoscit & Isidorus *saccatum*, id est, sacco expressum aliquid. Fallitur tamen, cum aquæ liquorem esse dicit fæci vini permixtum. Fallitur idem in etymo sacci, cum a sago deflectit, quod eo consuto efficiatur quasi sagus. At quis non aliquando impingat quantumuis cautus, in tot & tam confusa rerum serie?

Sacerdos qui sacrum dat. Compositumne hoc nomen ex Latina voce & Græca, quemadmodum est apud Isidorum? Nugæ. Quid enim hic Græcia vindicare sibi poterit in Latii meditullio? Multa de Sacerdotibus Fenestella & alii. Ego carptim nonnulla delibabo. Duodecim Tab. diuidunt sacerdotes in genera duo, quorum alii solemnibus sacris præfecti ad Deos placandos sunt constituti, *vt ait Cicero*, alii ad vatum responsa interpretanda, & cœli fulgura certis regionibus tẽperanda. Putabant enim significationes bonas vel malas iuxta cœli situm in auguriis ostendi. Ad primum eorum genus pertinet lex ista: *Quæ cuique Diuo gratæ sunt hostiæ, sacerdotes prouidento*. Omniũ vetustissimi creduntur esse *Luperci*, quippe ab Euandro ex Arcadia translati & instituti in monte Palatino, vt sacra facerent pani Lycæo. Eadem tempestate procurare cœperũt Herculis sacra *Pinarij* & *Potitij*. Erant & *Flamines* sacerdotes, de quibus suo loco: Item *Salij* Marti dicati,

δὲ καταδεθεὶς ἐστρεβλοῦτο πολὺν χρόνον, ἕως ἐπῆλθον τὸ πᾶν κακὸν, ὡς εἶχεν, ἀπαγγέλλοντες. Idem, ἐν τῷ περὶ ἀδολεσχ. ἐκομίσθη τροχὸς, κατετάθη ὁ ἄνθρωπος. ἐν τούτῳ παρῆσαν οἱ τὴν συμφορὰν ἀπαγγέλλοντες, ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔργου διαπεφευγότες. ἐσκεδάσθησαν οὖν πάντες ἐπὶ τὰ οἰκεῖα πένθη, καταλιπόντες ἐν τῷ τροχῷ τὸν ἄθλιον ἐνδεδεμένον. Tali autem cruciatu affici, erat Græcis τροχίζεσθαι. *Aristot. Ethic. ad Nicomach. lib. 7.* οἱ δὲ τὸν τροχιζόμενον, καὶ τὸν δυστυχίαις μεγάλαις περιπίπτοντα εὐδαίμονα φάσκοντες εἶναι, ἐὰν ᾖ ἀγαθὸς, ἢ ἑκόντες ἢ ἄκοντες οὐδὲν λέγουσι. Radiata rota, quæ radios habet. Rotatum sermonem videtur accepisse Iuuenalis pro oratione conuersione conclusam, quod genus dicendi συνεστραμμένον appellat Aristoteles.

Roterodamum vrbs Batauiæ, originis suæ materiã a Rotæ seu Roteræ fluenti in Mosam sese exonerantis emissario, quod lingua illis vernacula est *Dam* iuxta Iunium. Oriundus hinc Erasmus Belgii totius lumen, ob restitutũ bonis literis nitorem, rubigine prius obductum a sciolis & imperitis, qui mortui manes etiamnum conuiciis imprudenter proscindunt.

Ruben filius Patriarche Iacobi, qui cum Bilha Patris concubina incestum commisit *Genes. 35.* & filium visionis significans deriuatur a ראה *vidit*, & בן *filio*. Cum enim peperisset cum Lia, vocauit eius nomen *Ruben*, dicens: *Quia vidit Deus humilitatem meam.*

Rubeta ranæ genus prægrandæ a rubis, in quibus viuit, nomen adepta. Id scilicet indicat Plinius 32. *Natur. Histor. cap.* 4. his verbis: *Sunt quæ in vepribus tantum viuunt, ob id rubetarum nomine, vt diximus, quas Græci Phrynos vocant, grauidissimæ cunctarum, &c.*

Rubia tinctorum, Græcis ἐρυθρόδανον, nobis *meercrappe*, nomen Isidoro obtinuit, quod rubea sit eius radix, & lanam colorare dicatur. Valet ad Febres, maxime ad eos, qui ceciderunt ex alto partibus interioribus oblæsis.

Rubrica. Græcis μίλτος, terræ species est a rubedine dicta. Plurimis illa nascitur in locis, sed optima paucis, vt in Ponto, Sinope

nope, Ægypto & Insulis Balcaribus, *auctore Vitruuio.* Omniũ optimã tamen scribit Strabo *lib.* 12. esse Sinopicam, quæ cũ Iberica decertat, eoque appellatur nomine, quod in quibusdam Cappadociæ speluncis effossa purgataque deferatur Sinopem vrbem Ponti, ac ibidem vendatur. Est quæ etiam dicitur τεκτονικὴ, Fabrilis Latinis, quod multum ea vtantur fabri. Vnde Persius: *Non secus ac si oculo rubricam dirigat vno.* Solebat olim etiam ad picturam accommodari. Quapropter prælia rubrica picta aut carbone dicit Horatius *Serm* 2. In iure ciuili accipitur pro titulo, quæ res eam habet originem, quod olim capita & tituli librorum rubrica, id est, rubra terra, vel minio soliti fuerint notari. Sunt imitati idipsum veteres iuris scriptores, vt quidem notatis sinopide aut cinnabari capitibus & sanguineum quid minitantibus, accresceret sua legibus maiestas. *Ovidius de Tristibus*: *Nec titulus minio nec cedro charta notetur.* Iuuenalis Satyra 4. *Perlege rubras Maiorum leges.* Persius Satyr. 5. *Excepto si quid Masuri rubrica notauit.*

Rubrum mare, quod Græci nominant *Erythræum*, Hebræi סוף, Arabiam a meridie alluens: ad occidentem Arabico, ad ortum Persico sinu terminatum, an a Solis repercussione vel adiacentibus rubri coloris montibus, in quos sol ab ortu radios proiiciens repercussione rubram efficit maris superficiem nominis trahit originem? An quod exuratur a Sole, aut ab arena, quam rubram esse affirmant ex scriptoribus nonnulli? An a fonte quodam, quem multam aquam immittere fingunt in mare? An potius ab aqua eius rubra, quod multi repudiant, & quidem iure? An vero a rege quodam Erythra, seu Erythro Persei & Andromadæ filio, qui primus rates inuenit in hoc mari secundum Plinium? Quod de aréa illi substrata allatum, a qua mare illud multis locis vadosum longe spectantibus eum colorem repræsentare videtur; præsertim cum perspicaces sint aquæ, inprimis doctis quibusdam probari video, quantumuis refragetur Curtius *lib.* 9. cum Plinio ab Erythra deducens. Mare *Suph* Hebræis appellari volunt eidem triplicem ob caussam, vel quia ab

Oceano dilapsum nullum alibi exitum aut finem habeat. vel a iunco siue papyro in eo nascente, vnde & naues confici solebant, aut denique a procellis & tempestatib⁹, quibus summopere infestatur. Hæc enim tria significat Hebræis *Suph*. Duos eius esse sinus, Persicum quippe & Arabicum, pleriq; tradunt. Herodotus quoque *libro quarto*, sinum Persicum rubrum mare vocans, *altera*, inquit, *ora a Persis incipiens porrigitur ad rubrum mare, quod & Persicum vocatur: Dein gradatim Assyria, atque inde Arabia, desinitque in sinu Arabico.* Eandem sententiam amplectuntur Pomponius & Plinius. At Arrianus in Periplo & veteres nonnulli paulo latius acceperunt hoc nomen complectentes eo Æthiopicum, Troglodyticum, Arabicum, Persicum & Indicum mare. De eodem & illud sciendum, quod nullum æque multis miraculis scateat. Nam primo in eo mirandum, quod exsiccatis vno quasi momento aquis transitum exhibuerit Israelitico populo, Pharaonem vero cum suis perdiderit. Deinde profundum est, multis cautibus asperum, beluis marinis infestū. Fatetur & Cicero. maximas ibi beluas nasci, *vt Dionysius in sua periegesi, & Mela de situ orbis.* Nascuntur ibi cochleæ, Oxyrinchi, Pardales, & iuxta Plinium quaternum iugerum balenæ, quaternorum cubitorum locustæ, pisces ducentorum cubitorum. His adde corallia, vniones seu margaritas, gemmas pretiosas, & id genus alia.

Rubus genus fruticis spinosum, & mora ferens, nomen habet, quod eius virgulta rubeant.

Rudentes nauium funes appellationem hanc habent, quod flantibus ventis rudere videantur. Id est Isidoro, ex nimio stridore sic dici.

Rufuli appellantur Tribuni militum a Consule facti, non a populo, de quorum iure, quod Rutilius Rufus legem tulerat. *Rufuli*, atque inde *Rutuli* sunt appellati. *Festus*.

Rufus. Certum est quædam etiam nomina sumi ἀπὸ τῶν σωματικῶν διαθέσεων, sicut ergo a nigro colore *Nigri* & *Nigrini*, ab albo *Albini* & *Albi*, ita a rufo *Rufi* sunt dicti.

Rugii Germaniæ populi Tacito, quo & mare Balthicum habitare

bitare vult Althamerus, non a dorso nomen acceperunt, *vt* Iunius vult, sed ab hirsutie corporum natiua, qualis conspici solet in syluestribus hominibus, aut ab hirsutis ferarum pellibus, quibus amiciebantur.

Rumina credita Dea, quæ rumam, id est, mammam paruulo immulgebat. Huic lacte sacrificium fiebat, non vino. A ruma etiam dicuntur *agni subrumi*, & *vicus Ruminalis*, sub qua Romulo & Remo mammam præbuit lupa.

Ruremunda Geldriæ ciuitas ad Ruræ fluuii ostium sita, vbi Mosæ miscetur. Atque inde eidem nomen.

Rusina Deæ nomen fuit a rure, quia ipsi rura fuerunt commissa. Lilius Gyraldus scribit, ab aliis dici *Rurinam*.

Rus descendere volunt nonnulli a Græca voce ἄρουρα insistẽtes Seruii vestigiis: At Cato sic dictum putat, quod rursum præstanda sint eadem singulis annis, vt rursus percipias fructus. Ab hoc vero nomine rustici appellati, qui sine aliqua nobilitatis prærogatiua agriculturam exercent, siue sui, siue alieni sint iuris, & ruri habitant. Sed & inde nomen rusticis tribubus & rusticis mancipiis.

Rusor, vnum ex Ditis epithetis. Sic enim dictus, quod omnia rursus eodem reuoluantur.

Ruth a sua sedulitate nomen inuenit, vt videntem & sedulã significet, deducto nomine a ראה. *vidit.*

Rutilia lex de militum Tribunis a C. Rutilio Rufo est lata, cuius antea in Rufulis *ex Festo* meminimus.

Rutrum instrumentum rusticum, cuius & Lucilius acerrimus morum castigator, quippe satyrographus, mentionem fecit *rutellum* vocans diminutiue, a ruendo nomen inuenit, vt ab arando *aratrum*. Nonius a radendo deflectit. Meminit eius & Plinius, & Cato *de re rustica*, dum venatoris instrumenta recenset, & denique Pompeius Festus suo loco.

S.

SABA, שבא, non solum Felicem Arabicam significans, sed etiam metropolim, qua Ptolemæo est σαβη, fortan μαριάβα Straboni, Arriano σαββαθα, deriuari videtur, a nomine Sebæ filii *Cusch.* Etsi & alia eiusdem nominis vrbs sit in

Arabia deserta, Ptolemæo σαυῆ. Malunt nonnulli in denotatione huius cum regionis, tũ vrbis Arabiæ Felicis scribere סבא cũ *samech*, quod *Scheba* siue *Schaba* cũ *Schin* Æthiopiá significet in qua regia ciuitas est Saba, *ex Iosephi auctoritate*, qui propterea inde profectam etiam existimat ad Salomonem reginam. Beroaldus in Chronico suo vtrumque nomen ita distinguit, vt per Saba *Psalmo 43*. Sabæos Arabici sinus accolas, per Schaba *Esaia.60. Iob. 1.* Sabæos alteri sinui, Persico nimirum, vicinos intelligat, quos idcirco *Schabæos* appellandos putat. Quam quidem opinionem suam, vel potius distinctionem confirmat testimoniis scripturæ. Reginam quippe illam non ex Æthiopia, sed potius ex Arabia Felici auro ac aromatibus referta. *1. Reg. 10.* venisse, & proinde *Austri reginã* appellatam a Christo: Atqui in Austrum vergere Arabiam Felicem Iudaicæ regionis respectu, & esse disiunctam ab eo longissimo locorum interstitio. Vnde quoque a terrę finibus venisse legitur, hoc est, ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς. Proprie ergo huius regionis incolæ sunt dicti Sabæi, ad differentiam Æthiopum & Indorum, quibus a scriptoribus nonnullis nomen improprie tributum constat. Agatarchides appellauit ἔθνος μέγιστον τῶν κατὰ τὴν ἀραβίαν, καὶ παντοίας κύριον εὐδαιμονίας. Dionysius Alexandrinus ἀφνειὸν, id est, *affluentes diuitiis*, quæ consistebant non solum in auro, ebore, gemmis, verum etiam in myrrha, cinnamomo & thure, quod idcirco *Sabæum* audit, sicut thurifera regio. Huic alius frutex persimilis ibidem crescit, sed venenatus & sæpe legentes fallens, vt apud nostrates cicuta non dum adulta ipsum que Petroselinum mentita. Inde Lucanus lib. 9.

Non tam veloci corrumpunt pocula letho,
Stipite que diro virgas mentita Sabæas,
Toxica fatiegi carpunt matura Sabæi.

Incolarum studia sunt, mollities, superbia, & voluptates. Iddirco dictos eos haud pauci volunt a סבא, quod *inebriari & se voluptatibus ingurgitare* significat; vel a שבע, quod quidem *satietatem saturitatemque* designat, aut שבת, id est, *quiete*, quæ omnia eorum mores, atque naturam ob oculos ponunt.

ponunt. At Græci ἀπὸ τοῦ σίϐειν deducunt *Sabam*, quod thus mittat, quo vtebãtur olim in sacrificiis. Vnde forsan nomen Arabum Deo *Sabin*, qui Iouem quoque Assabinum dixerunt, teste Plinio, & εὐσεϐέστατοι existimati Sabæi. Etsi alii τὸ σέϐειν tractum malint a *Saba*. Plerique tamen ex illis sunt Nomadæ. Continentissimi omnium Nabathæi. Viuunt carnibus & lacte: Vtũtur autem camelis: Negotiantur in Æthiopia, eoque nauigant nauibus corio contectis. Vrbes inhabitant non cinctas mœnibus. Has inter Mecha Mahumeti sepulcro celebris.

Sabasius σαϐάσιος, quasi σαϐάζιος, dictus est Bacchus a tripudiis & furiosis saltationibus, qui a bacchantibus fieri cõsueuerunt in eius Dei sacris. Nam barbari σαβάζειν vtuntur pro εὐάζειν & κορυβαντιᾷν. Quin Phryges σαβασμὸν acceperunt ἀντὶ τοῦ εὐασμοῦ. Thraces vero ϐασοὺς dixerunt eos, qui operabantur Bacchi sacris. Cecinit huic Deo Orpheus hymnum adiectis in suffimentum aromatibus. Sic enim ait: κλῦθι πάτερ κρόνου υἱὲ σαϐάζιε, κύδιμε δαῖμον. Cum Valerius libro primo scribit Ioui Sabazio sacra aliquando Romę cœpta nouo ritu & moribus Romanis aduerso, prohibente ea C. Cornelio Hispalo prætore peregrino, sunt qui illic etiam *Dionysium* intelligunt. Cicero, Macrobius & Apuleius eundem appellant, *Sabadium* per d. Antiqui enim eas literas interdum commutabant, vt pro Mezentio dicerent Medentium.

Sabbatum a Deo institutum *Genes.2.* ea occasione, quod sex superioribus diebus creasset mũdum cum omnibus creaturis; septimo vero die quieuisset ab omni creationis opere, appellationem trahit a verbo שבת *quieuit.* Hinc illa dies ἀνάπαυσις dicitur Græcis, Theodoreto & Gregorio Naziãzeno κατάπαυσις, & σαϐϐατίζειν est a *laboribus feriari*, σαϐϐατισμὸς *quies.* Fallitur hic Sipontinus nominis etymon deducens a שבע *septem.* Fallitur grauissimus scriptor Plutarchus, cũ a σαβάζειν id est, *tripudiando & genio indulgẽdo* deflectit. Quid enim cõmune sabbatho cum Bacchi Sabbis. Verba auctoris *Sympos.* 4. sunt hæc: οἶμαι δὲ καὶ τὴν τῶν σαϐϐάτων ἑορτὴν μὴ παντάπασιν

ἀναπαυσόμενον εἶναι. σάββας γὰρ καὶ νῦν πολλοὶ τοὺς ἑβδόμους καλοῦσι. Et paulo post: αὐτοὶ δὲ τῷ λόγῳ μαρτυροῦσιν, ὅτι σάββατον τιμῶσι μέγα· τὰ μὲν πίνειν καὶ οἰνοῦσθαι παρακαλοῦντες ἀλλήλους. Priori itaque etymo acquiescimus lubẽter trahentes, nobiscum ingentem eruditorum cateruam. Sed iterum hic explodendi Ethnici noñulli, qui quanquam in origine nominis quadãtenus nobiscum faciant, in re tamen ipsa & caussa quietis, quæ sabbato impertiuerit nomen, minime conueniunt. Appion enim inde sic appellatum prodit, quod Iudæi fessi labore eo die splenis dolore fuerint correpti, & proinde quietem capere coacti, nomine quidem a sabbo, id est, quiete deducto. Trogus scribit Mosen Iudæorum ducem post occupatum Sinai montem, in quem penetrauerat per Arabiæ deserta, cum maxima siti & fame laboraret, recreatum fuisse septimo die frumento simul & aqua, atque inde sabbatum dictum, id est, diem quietis, inque omnem æternitatem consecratum. Iudæi porro diem antecedentem sabbatum προσάββατον dixerunt, eundemque παρασκευὴν nominat Marcus *cap. 14.* Latiori vocabuli emphasi etiam quoduis Festum nominabant sabbatum, *teste Theophylacto Ioannis 20.* At σάββατον μέγα magnum erat sabbatum, vt Paschatis dies, quod sabbata tricesima dixit Horatius a numero anni incipientis. Atque huiuscemodi diebus nihil operis exercere licebat, prout in Decalogo disertis verbis expressum legimus. Etsi postea superstitio accesserit, cum nec tueri se aduersus hostes, nec etiam misericordiæ operibus vacare sanando ægros, vllo modo permissum existimarent. Christi quoque discipulos carpebant & traducebant vt sabbati violatores, quod euellissent spicas ad profligandum famem, sicut & paralyticum humeris suis leuantem lectum ex Christi præcepto. Sed nec vltra milia passuum duo prodibant extra vrbem ex institutione Barachibæ Simeonis & Hellis Rabinorum, *vt docet Hieronymus ad Algasiam.* Atq; hoc erat iter sabbati, sicut interpretantur idem Hieronymus & Erasmus. Ab hac autem obseruatione sabbati appellat Martialis Iudæos *Sabbatarios* per contemtum. Diuiditur autem in χρονικὸν, id est, *temporaricum*

ricum, quod & τυπικὸν dicunt, eò quòd referatur ad aliud, & in πνευματικὸν spirituale, quod est ἀντίτυπον τῷ τύπῳ idque partim in hac vita seruatur quiescēdo a corruptę carnis operibus, partim seruabitur soluto naturæ debito in omnem æternitatem. Quam parum vero externum illud sabbatum in externis ceremoniis tantum subsistens tandem Deo placuerit absque spiritualiū rerum meditatione veraq; pietate, vel inde quilibet animaduertat, quod expresse reiecerit his verbis: *Neomenias seu nouilunia vestra & sabbata odit anima mea: Et diem magnum ieiunij & otium non sustinebo. Neque enim cum veneritis, vt appareatis mihi, exaudiam vos. Plenæ sunt manus vestræ sanguine.* Maxime quippe institutum est sabbatum a Deo, vt intelligeret populus cœli & terræ creatorem esse Deum verum, at falsos esse gentilium Deos, se quidem electum & vocatum a Deo, vtque in caritatis se exerceret operib⁹, ex sabbato vero legali siue vmbratili & pædagogico spiritualem quietem præfigurari. Itaque nec Maccabæi veriti eo die cum hostibus allophylis conserere manum, nec Iosue circumire cum arca Hierichuntem, vt septima circuitione facta fuerent muri, id quod euētus docuit suum habuisse effectū. Cum autem septem continuos id egerint dies, vt hi sibi sabbathi diem includant est necesse, quod ait Tertullianus *libro aduersus Iudæos*. Imo humana opera, id est, tua & sex ante diebus acta non diuina esse prohibita cōcludit ex eadem historia *aduersus Marcionem 2*. In locum sabbati est substitutus nobis dominicus dies, cum in memoriam resurrectionis dominicæ, tum ne Christiani viderentur iudaizare, si vna cum Iudæis sabbatum prisco more seruassent.

Sabæi. Vide Saba.

Sabelliani, qui & Noetiani sunt dicti, inde Monarchici, quod Deum tanquam Monarcham mundi inducerēt vnum, non autē tres personas. Parentes itaq; Photinianorum a Sabellio sunt dicti, qui oriundus ex Lybia Africæ regionis Lybicus propterea cognominatur. Cœpit eius hæresis innotescere sub Sixto Pontifice, cum Decii persecutio adhuc duraret circa annum a Christo Passo 224. Tollebant illi tres in dei-

mologicon magnum deducat παρὰ τὸ ἄχθω τὸ φορτῶ, id est, *ab onerando vel grauando*. Ab hoc nomine est τὸ σακκίζεσθαι, quod *sacco transfundere vel eliquare vinũ* significat. σακκελίζειν dicit Galenus, *castrare vinum* Plinius, & *sacco frangere vitia*, id quod fieri solebat, vt liquor aliquis aut vinum, excolando per saccum fieret liquidius & purius. Hinc Theophrastus *de caussis Plantarum* 6. ἔχει γὰρ τοιοῦτον χυμὸν, ὃς ὑφίσαται τῷ οἴνῳ σακκιζομένῳ, *habet myrtus talem humorem, qui vino, cum sacco transmittitur, residet acinnatat*. Et Scribonius Largus Falernum non saccatum probat. Martialis libro secundo, *Cecuba saccentur*. Sic quippe legendum censet Turnebus, non *siccentur*, vt antea publicatum. Hinc Polluci οἶνος σακκίας, nempe διυλισμένος, Eupolidi σακτὸς, *vinum saccatum* cui opponitur οἶνος ἀδιύλιστος, vinum cum suis fecibus, quod etiam dicitur, μὴ σεσακκισμένος οἶνος. Agnoscit & Isidorus *saccatum*, id est, sacco expressum aliquid. Fallitur tamen, cum aquæ liquorem esse dicit fæci vini permixtum. Fallitur idem in etymo sacci, cum a sago deflectit, quod eo consuto efficiatur quasi sagus. At quis non aliquando impingat quantumuis cautus, in tot & tam confusa rerum serie?

Sacerdos qui sacrum dat. Compositumne hoc nomen ex Latina voce & Græca, quemadmodum est apud Isidorum? Nugæ. Quid enim hic Græcia vindicare sibi poterit in Latii meditullio? Multa de Sacerdotibus Fenestella & alii. Ego carptim nonnulla delibabo. Duodecim Tab. diuidunt sacerdotes in genera duo, quorum alii solemnibus sacris præfecti ad Deos placandos sunt constituti, *vt ait Cicero*, alii ad vatum responsa interpretanda, & cœli fulgura certis regionibus tẽperanda. Putabant enim significationes bonas vel malas iuxta cœli situm in auguriis ostendi. Ad primum eorum genus pertinet lex ista: *Quæ cuique Diuo gratæ sunt hostiæ, sacerdotes prouidento*. Omniũ vetustissimi creduntur esse *Luperci*, quippe ab Euandro ex Arcadia translati & instituti in monte Palatino, vt sacra facerent pani Lycæo. Eadem tempestate procurare cœperũt Herculis sacra *Pinarij* & *Potitij*. Erant & *Flamines* sacerdotes, de quibus suo loco: Item *Salij* Marti dicati,

Faciales, pater patratus, Pontifex Maximus, Rex sacrorum, fratres Aruales, numero duodecim, & Virgines Vestales. His adde *Gaios, Sodales Titios, Augures, Septemuiros Epulonum, Quindecimuiros, & Bonæ Deæ operantes sacris cum sacerdote Græca Cereris*, cuius sæpe mentionem fecit Liuius. Horum ministri erant *Camilli* & *Camillæ* ex Romuli instituto, *Flaminij* & *Flaminiæ, Æditui, Papæ, Victimarij. Præciæ a Flaminibus præmissi, Præficæ. Tibicines & Tubicines.* In eodem collegio sacerdotes duo esse non poterant, ex eadem gente, neq; admittebãtur ad sacerdotium, antequam sumpsissent togam virilem. Ius eos creandi est a populo ad collegia translatum lege Cornelia, quæ tamen postea est abrogata. Quosdam a suis Collegiis cooptatos fuisse, constat ex *Galiis, Saliis, Lupercis, Fratribus Arualibus & Sodalibus Titiis*, qui omnes a suis collegiis cooptati leguntur. Ceterũ Vestales a Pontifice Maximo creatę. Rex sacrorũ Comitiis Centuriatis, Flamines & Curio Comitiis Curiatis, Pontifex solus ante legem Domitiam Tributis, *vti ex Liuio intelligi potest.* Omnes vero im̃unes erant a militia, & exemti ab vrbanis negotiis, etsi in totum im̃unis non esset a belli muneribus Flamen, im̃inente potissimum Gallico tumultu, qui summo terrori erat Romanis. Nam nec tũc im̃unitate sua gaudebant, quib. leges alioqui propter trium liberorum ius vacationem concesserant. Flamini quoq; vnicam tantum ducere licebat vxorem. Pontificis vxorem castam & innocentem esse oportebat, ipsum vero nullius sibi conscium cędis, suasq; manus ab omni sanguine puras seruare. Certum est pariter, singulas curias sacerdotes habuisse binos. At summi Pontificis dignitas defecit tandem in Imperatoribus, cum Gratianus edicto ꝓposito omnium primus *Pontificem Maximum* se appellari vetuit, *vt Zosimus docet.* Petendi sacerdotia nullam olim ætatem fuisse definitam, sicut in Magistratibus petendis, monendum hic etiam duxi. Ex Suetonio colligi id potest, cum Cæsarem scribit septimo & decimo anno factum fuisse flaminem Dialem. Scribit & Cicero ad M. Brutum, se velle, vt filius suus Cicero iunior admodum adolescens adhuc cooptaretur in Pontificum col-

le-

legium. Sed enim cuiusque sacerdotii candidatos oportebat esse inauguratos, & præterea nominationem habere. Quin absentibus sacerdotium petere licebat, *vt optimi auctores docent.*

Sacra via Augusti foro vicina nomen habere videtur, quod per eam ab arce, id est a Capitolio ad Augures sacra ferrētur, *vt est auctor Varro:* Vel quia fœdus in ea est ictum inter Romulum & Tatium, quod placet Pompeio. Meminit eius Ouidius Tristium Elegia 1. his verbis:

Hæc sunt fora Cæsaris, inquit,
Hæc est a sacris quæ via nomen habet:
Hic locus est Vestæ, qui Pallada seruat & ignem
Hic fuit antiqui regia parua Numæ. Idem de arte:
Rure suburbano poteris tibi dicere missa
Illa, vel in sacra sint licet emta via.

Meminit eiusdem Cicero pro Cn. Planco. Quæri solet, sitne sacra via vox vnica? Sic n. existimauit Charisius ex hoc Ciceronis *lib. 4. Epist. 5. ad Atticum, cum sacra via descenderem.* Probauerim magis diuulsas dictiones, *vt apud Flaccum in Epodis,* qui pariter *Satyra 9. libr. 1.* inuerso modo dicit: *Ibam forte via sacra, &c.*

Sacramentum deductum a verbo sacro, quod est *offero, dedico & consecro,* vel a sacra mente, *vt quidem Varroni placet.* Non damno. Etenim per sacramenta offerimus & penitus addicimus nos Deo, mentemque nostram sacramus & alligamus ipsi. Neque inepta quoque illa nominis est ratio, qua Latini olim, teste Festo, dixerunt sacramentum, quidquid iurisiurandi interposita sacratione geritur. Vt quidem a militari sacramento siue iureiurando, quo milites Reip. primum, inde Cæsari, solemni quodam ritu astringebantur, deflexa videatur vox ista. Nam vt olim milites præscriptis verbis iurare solebant in salutem Reipub. ita in primitiua Ecclesia videntur Catechumeni conceptis verbis in nomen Christi Domini iurasse. Hinc stipulationes: *Credis: Credo: Abrenuntias? Abrenuntio.* Referuntur eo hæc simul verba Tertulliani ad Martyres: *Vocati sumus ad militiam Dei viui,*

iam tunc cum in ſacramenti verba reſpõdimus. Et Hieronymus ad ſuum Heliodorum: *Recordare tyrocinij tui diem, quo Christo in baptiſmate conſepultus in ſacramenti verba iuraſti*. Atque adeo videtur iuſiurandum ideo vocatum ſacramẽtum, quod ſacris adhibitis ritibus milites ſe deuouerent & conſecrarent. Nec mira cuiquam videbitur hæc vocis prophanæ ad res ſacras translatio, quando etiam τῶν μυστηρίων καὶ τελετῶν voces olim turpiſſimis ſacris accommodatas ex media Græcia trãſtulerint ad res ſanctiſſimas ſignificandas. Quid, quod in ſacramentis noſtris duplex verſetur iuramentum, vnum ex parte Dei, quo ſe nobis obligat in filio, quod propter eum ſit futurus propitius nobis, *Ezechielis 18. Hebræorum 6.* Alterum ex parte noſtri, cum nos illum ſolum pro Deo vero habituros, ſolum ipſum imploraturos, Satanæ mundoque renũtiaturos pollicemur, miſſo omni impietati repudio. Reddidit hac voce vt plurimum in ſacris literis vetus interpres τὸ μυστήριον, *vt ad Epheſios 5. 1. Corinth. 13. & 1. ad Coloſſ. capit. 1.* cum proprie tamen rem ſecretam & arcanam ſignificet: Vt cum *ad Epheſios 1.* Paulus inquit: γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, reddi debet, *patefacto nobis myſterio voluntatis ſuæ*. Plura de eo vocabulo ſuo videbis loco.

Sacrarium, templi locus, in quo reponuntur ſacra.

Sacrificium a ſacro & facio. Quippe ſacrificium appellarunt, cum ſacerdotes in veteri lege rem non modo offerrent, ſed etiam ſacram facerent Deo, vt cum victimam mactarunt ſanguinemque fuderunt, frumentum triuerunt, ſimilam oleo conſperſam in ſartagine frixerunt, aut thus adoleuerunt. Traduntur vero in Leuitico a Deo ſex ſacrificia: *Holocauſtum*, cum tota victima in odorem velut ſuauitatis, cum fumus cœlum peteret, igni conſumebatur: *Libamina* cum farina mundiſſima oleo confecta in clibano, aut ſartagine, aut in craticula torrebatur, cuius pars igni, pars ſacerdotibus tradebatur: *Pacifica* vel *ſalutares hoſtiæ*, Græce εἰρηνικὰ vel θυσία εἰρηνική, cum pars adipis tantummodo cremabatur, fuſis interea precibus pro ſalute vel pace, pectuſculo & armis ſacerdoti ſeruatis: *Sacrificium* pro peccatis, cuius fit mentio

Leuitici

Leuitici 4. & 6. Sacrificium pro delictis, & *Sacrificium Consecrationis*, seu τελειώσεως, quod ad solos pertinuit sacerdotes, quodque mane & vespere tenebantur offerre in die vnctionis suæ. His sex generibus addunt nonnulli *mundationis sacrificium*, ad puerperæ, leprosi, viri fluentis semine & menstruosæ mulieris labē relatū. De his diuersis mūdationib. agit quoq; diuersis locis scriptura sacra: Itē ꝙ *Expiationis sacrificiū* est dictū commemoratur *Leuitici 6.* Cū in sacris literis *Oblatio & Sacrificium* coniunguntur, plerunq; significari volūt sacrificium, quod dicitur *minha* vel *sacrificium iuge* mane & vesperi offerri solitum. Præter hæc vero Leuitarum externa sacrificia sunt alia, quę vocant spiritualia & interna mundaq; quouis loco per totum orbem offerenda a piis ex *Malachiæ testimonio*. Quibus iunge Sacrificium (*vt vocant*) laudis, quod nihil est aliud, quam gratiarum actio & celebratio nominis diuini. Meminit eius Dauid *Psalmo 107.* Oseas nominat *labiorum vitulos, 14. capite.* Vnicum vero plenumque & perpetuum pro totius mundi peccatis propitiatorium sacrificium est Dominus Christus in ara crucis oblatus, cui sit laus & gloria. Quin veterum nonnulli sacrificium appellarunt *cœnam Dominicam*, quippe λειτουργίαν καὶ ἱερουργίαν, translato tractoq; παχυμερέστερον eo nomine ad publicas functiones. Ex eorum numero sunt Augustinus, Chrysostomus, Cyprianus & Irenæus. Rationes appellationis eius fuerunt, quod in cœna Dominica celebrēt memoria vnici sacrificii, quo sunt expiata nostra peccata, tum quod Christi beneficia ibidem recolantur, quod ipsimet pii se ibi totos offerant Deo, vt suo regantur spiritu, vt mortificet carnis affectus, vt renouet ipsorum corda, tueatur in aduersis, largiatur constantiam, in martyrio confimet. Ad gentilium sacrificia Diaboli instinctu & æmulatione inuecta venio nunc tandem. Vbi ante omnia notandum, in Romæ cunabulis regis inter alia officium fuisse, vt sacra & sacrificia curaret, perque eum gereretur, quidquid attineret ad Deos placandos. Eorundem rite peragendorum quatuor partes fuisse apud veteres inuenio, *Libationem, Immolationem, Redditionem, Litationem*. Ete-

nim primo libabant, hoc est, primoribus labris Diis præbibebant. Vnde Maro: *Et pateras libate Ioui.* At vltimo litabant, id est, a Diis se impetrasse sacrificando, quod petierant, significabant. Vnde Martialis: *Non quæcunque cadit hostia cæsa, litat.* Sed quo pacto peracta fuerint sacrificia, pretium operæ fuerit etiam ordine audire ex aliis, ne quid omissum videatur dum diligentes videri volumus. Cum itaque sacerdos adduxisset victimam ad aram, stans manu apprehendebat aram, & preces suas fundebat a Vesta & Iano incipiens præcipuis q pe sacrorum numinibus, inde Iouem Opt. Max. cum Diis ceteris aduocabāt. Ne quid autem omitteretur verborum, de scripto precationem illam recitare solebant, sedulo attendente vno, alio fauere linguis iubente, imo canente tibicine, ne quid in faustum exaudiretur. His peractis sacerdos properabat ad immolandum. Fruges vel molam salsam cum masculo thure deponebat in victimæ caput, quod sertis quoque erat ornatum. Deinde aspergebatur vinum. Priusquam tamen id fieret, simpuuio ligneo vel fictili vase delibabat, aliisque astantibus gustandum offerebat, vt pariter libarent: qui ritus ergo libatio dicebatur. Post vero libationem euellebat sacerdos setas inter cornua, quas tāquam prima libamina coniiciebat in ignem, & cōuersus ad ortum ducebat obliquum cultrum a fronte victimæ ad caudam. Tandem iugulari iubebat ante simulacra velut in Dei conspectu. Atque si sacra fierent Superis nulla sanguinis habebatur ratio. Adhibebantur autem lumina, vocesque sacris & tibiis conuenientes. Victimarii porro ac popæ victimam nudabant corio & dissecabant membratim, e singulis intestinis capientes ἀπαρχὰς, id est, primitias, *ut est apud Dionysium.* Quod si Dii essent aerei, adhibebāt & cantilenas, quod his illos delectari putarēt. Deos aereos vocabant dæmones, quorum triginta millia prodidit Hesiodus, at Iamblichus & Psellus incertum ac infinitum numerum, perque vniuersum aera diffusum. Sed enim facta dissectione tandem & abluebant. Mox aruspex, flamen, aut sacerdos singulatim rimabatur explorabatque, scilicet rectene esset litatum. Manu autem

nu autem contrectare viſcera non licebat. At inſpectis & exquiſitis ſingulis, deciſas ex omni viſcere & membro partes inuoluebant miniſtri farinæ farris, inque calathis offerebant ſacrificanti. Has aris impoſitas comburebat ſacerdos, (quod reddere erat & litare,) igni non comparato ex olea, lauro, aut craſſioris corticis quercu, aut denique ex caudice aliquo fungoſo & cauo, ſed aliis ex lignis non ſuſpectis aut ominis mali. Vbi iam omnia Diis tributa eſſent combuſta, conuertebantur ad epulas. Inter veſcendum canebant Diis laudes, complodentes pedibus circum aras ad numeros, pulſantes cymbala, & choreas agentes, quod nullam veteres eſſe vellent corporis partem, quæ non ſentiret religionem, *teſte Seruio in 5. Virgilij Eclogam*. Perfecto conuiuio agebant etiam Diis grates, quod eos conuiuio excepiſſent, & denique victimarum linguas Mercurio ſacratas in ſacros ignes coniiciebant, ſuper illas vero vini nonnihil, *vti Apollonius teſtatur libro 1.* Quin Homerus Iliad. 3. γλώσσας δ' ἐν πυρὶ βάλλον. Hinc gratiis actis læti vnuſquiſque domum abibant. Adhæc ſciendum, ſingulis Diis ſuas deputatas fuiſſe victimas, vtpote ſuperis impares & albas, inferis pares & nigras, Ioui ſoli candido boue litabant, Neptuno, Apollini, Marti tauro, verre, ariete, Heroibus tauro, capro, ariete: Cereri primum lacte, vino & fauis, poſtea porca: Cybeli itidem porca: Æſculapio gallinis & capris, Laribus Gallo, Soli & Marti equo, Lunæ Tauro, Iunoni agna, Veneri columba, Pani atque Mineruæ capra, Dianæ cerua, Baccho melle, vino & lacte, interdum capro & hirco, Syluano porco, Fauno agna vel hœdo, Saturno, quōdam atque Dianæ homine, ſi quādo ſcilicet eo Græci eiecti naufragio eſſent delati; id quod tam diu eſt obſeruatum, donec eo veniſſet Oreſtes cum Iphigenia mactanda, qui ſublato Deæ ſimulacro ſimul in Atticam profugerunt. Lyndia Herculis ſacra conuitiis & maledictis celebrabantur. Ritum libandi atque ſacrificandi Oceano cum Nymphis marinis videtur expreſſiſſe Virgilius his verbis.

Oceano libemus, ait simul ipsa precatur
Oceanumque patrem rerum, Nymphasque sorores,
Centum quæ syluas, centum quæ flumina seruant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam:
Ter flamma ad summum tecti subiecta reluxit.

Multũ enim ternario numero sunt vsi in sacrificiis propter perfectionem, quam etiam Aristoteles ipsi tribuit in corporum dimensionibus, tum quia omnium, quæ videntur & non videntur, Deus est moderator, non aliter atque paris & imparis rationem habet trias. Quinimo idem Poeta affirmat alias impari numero gaudere Deum. Plutonis sacrificiis pro vino adhibebatur oleum, cumque ipsi & ceteris Diis Inferis iugularentur pecudes nigræ, cogebantur caput deuergere in terram, noctuque rem totam peragere. Post iugulationem effundebant vinum cum precibus in sanguinem. Caussa oblati Diis Inferis sacrificii fuit hæc vna, quod omnium malorum crederentur auctores. Itaque ab iis fiebat, qui ab aliquo morbo conualuissent. Sola Eumenidum sacra a tacitis sacerdotibus sunt acta, qui idcirco sunt dicti *Hesychidæ.* Sed nec illud tacendum, frugalia fuisse veterum sacrificia, *vt & Seleucus indicat apud Athenæum libro 2.* Corruptis moribus ex sacrificio tãdem factum est epulum, ex epulo quidem potatio, ex potatione comus, ex como θυανία, id est, ludus, ex θυανίᾳ iudicium, ex iudicio condemnatio, ex condemnatione compedes, sphacelus & mulctatio, sicut apud eundem differit Epicharmus. Hinc tandem adusque ἑκατόμβας leguntur progressi homines, quale sacrificium etiã Augustus obtulisse proditur Delphis, Apolline post natum Christum denegante responsum. Porro sacrificiis interesse non licebat βεβήλοις, hoc est, *Profanis.* Vnde apud Callimachũ in hymnis legas: ἑκὰς ἑκὰς ὅς τις ἀλιτρός. Et Virgilius: *Procul hinc procul este profani.* A quibusdam arcebantur etiam innuptæ mulieres, seruitio pressi aut ære coemti. Itaque lictor præfari solebat in apparatu sacrorum: *Hostis vinctus, mulier virgo exesto.* At in Cheronea sacerdos locum tenens pro ædibus sacris Matutæ, clamitabat: *Seruum non ingredi,*

non seruam, non Ætolum, non Ætolam: Quod tamen doctissimum Gyraldũ præoccupasse fateor ingenue. Adde grauissimam fuisse pœnam apud Druidas, interdicere sacrificio. Vtque finem faciam moneo tandem e sacris alia fuisse publica, quæ pro populo fiebant: alia priuata, quæ pro singulis familiis: Quorum ea dicebantur peregrina, *auctore Festo*, quæ ab aliis vrbibus Romam erant aduecta. Stata etiam dicebantur, quæ cum certis fierẽt diebus, stare videbantur, non mutari. Sic *stati* dicuntur, *dies & stata sidera* Plinio. *Forma* autem *stata*, est *modesta & modica*, quam Phauorinus nominat *vxoriam*.

Sacrilegus, qui sacra, id est, res Deo consecratas legit, id est, aufert. In hac enim significatione veteres quandoque vsurpasse legendi verbum, constare quoque poterit ex eo, quod homini mortuo ossa legi dixerint, cum eius cadaueri aliqua ossa adimuntur. Eoque sensu viuis ossa legere dixit *Seneca 2. de ira:* An ergo sacrilegus est, qui priuatam pecuniam in æde sacra depositam aufert? Definita res constitutione Seueri & Antonini *l. 5. ad leg. Iul. pec.* quæ furti non sacrilegii actione eum teneri ait. Talis Vatinius fuit, talis & Verres, qui templa etiam Deum in Sicilia expilauit. Proditum in Æthiopia sacrilegos hac pœna solitos mulctari, vt Ophiusam herbam bibere cogantur, qua pota mox adeo agitentur terroribus & imaginibus falsis, vt sibi ipsis mortem consciscant. In legibus habetur quoque pro sacrilegio, violare constitutiones Imperiales *l. vnic. C. de sacrileg.*

Sadai Dei epithetõ quibusdam deriuatur a שדד *vastauit*, vt ita exprimatur formidabilis Dei maiestas, aliis a שד, quæ dictio mammam significat, nonnullis a די sufficientia, quod affluat omnibus bonis Deus, sicut & Homerus bonorum omnium datores appellat Deos.

Sadducæi certi alicuius viuẽdi instituti auctores apud Iudæos, magnificum hoc nomen vel a *Sadoc* Hæretico, vel a *iustitia* sibi sumserunt, quæ dicitur ipsis צדק. Scribit de illis Iosephus, quod arbitrati fuerint *interire animas cum corporibus.* Vnde sequitur *nulla post hanc vitam hominem manere præmia*

vel supplicia, & animam ex illorum sententia nihil aliud esse quam temperaturam humorum. Aiebant & *angelorum naturam esse nullam, sed nomina duntaxat.* Hæc illorum hæresis proditur apud Lucam in Actis *cap. 23.* Præterea volebant *nullum esse diuina deliberationis decretum, sed omnia ita esse in hominum potestate, vt tam felicitatis quam infortunij sibi quisque sit auctor.* Præter libros Mosaicos & leges diuinas eisdem voluminibus comprehensas, nullam aliam scripturam recipiebant. Denique somniabant politicum regem fore Messiam. Merito illis æquipares nostri temporis Libertinos, qui vt animas mortales aut potius interituras credunt, ita resurrectionem negãt, *vt & Auerroes in Epistola de resurrectione.*

Serach Æthiopum rex aduersus Asam regem Iudæ profectus cum decies centum millium exercitu nomen habet a זרח *exortus est*, vel *se diffudit*. Vt Serach *illustrissimum & Serenissimum Dominum* significet.

Sæuus dici putatur a Græco *σαιὸς*, quod *sinistrum & importunum* significat. Virgil. *Cum sæuo, a scopulo multa vix arte reuulsus.*

Saga, anus, quæ multa vult scire. Verbum enim *sagire* est, acute sentire, quod in Diuinatione scribit Cicero. inde sagaces dicti sunt canes. Qui ergo ante sagit, quam res est oblata, dicitur *Præsagire.* Quo sensu *Præsagam mali mentem* dixit Poeta. Et quia futura præsentire est hominis acuti, ideo multos *sagaces* appellatos, qui solerti acumine præditi erant, inuenias apud Festum. Recte quoque Ouidius Metamorph. 5: *Æthionque sagax quondam ventura videre.* Afranius in Brundisina: *Quis tam sagaci corde atque ingenio unico.* Vsus est hac ipsa voce Lucilius Satyrarum 7. *Ætatem,* inquit, *& faciem, vt saga & bona conciliatrix.* Refertur iam etiam ad maleficas mulieres, atque ita nomen deriuant ab eo, quod satis agant, inque pessimo suo officio nimis sint diligentes, quasi satagãt rerum suarum. Flaccus Ode 27. lib. 1. *Quæ saga, quis te soluere Thessalis Magus venenis, quis poterit Deus?* Eodem vocabulo & idem designante vtitur etiam in Epistola ad Iulium Florum,

Sagaritis nymphæa Phrygiæ fluuio, cuius Hesiodus meminit in Theogonia, Apollonius lib. 2. nomen suum habet. Dicitur autem σαγγαρίς.

Sagitta a sagaci, id est, veloci ictu vocata *secundum Isidorum*. Pennis enim fertur, vt auis. Alii dictam volunt, quod satis longe agatur. Primi omnium Cretenses vsi fuerunt sagittis, quibus postea summopere valuerunt Scythæ. Vnde *Scythicam sagittam* pro velocissima dixit Ouidius *Metamorph. 10.* A sagitta nomen est sagittariis, quibus vna cum funditoribus priuilegii loco apud Romanos concessum fuit, vt si eo in campo, qui deputatus erat militum exercitationi, aliquem læsissent inopinato prætereuntem, denegaretur læsis actio legis Aquiliæ. Vtque aliquid addatur ex literarum penitiore penu, sciendum insuper in sacris literis sæpe sagittas poni pro doloribus, qui cor stimulant & pungunt conscientia rerum perperam actarum. Apollinis sagittæ in Græcos missæ nulli dubium quin pestem significauerint. Cor Plutonis sauciatū Herculea sagitta, nihil esse tam abditum designat in rerum natura, quo non penetrauerit Philosophia. Persæ nummum habuerunt Daricum nomine, cui sagittarius erat incusus. Vnde Agesilaus dixit non infacete, *triginta se sagittariorum millibus e Asia pulsum*, cum rex ea summa corruptis per Timocratem Atheniēsibus effecisset, vt is ea prouincia decederet bello aduersus Lacedæmonios concitato. Cupidines sagittarios ideo a Poetis fingi scribit Xenoph. ὅτι καὶ πόῤῥωθεν οἱ καλοὶ τιτρώσκουσι.

Sagmarius, id est, *sarcinarius* Imperatori Leoni de bellico apparatu, nomen habet a sagma, nempe sella, super qua componuntur sarcinæ. *Clitellas* alii vocant. Hinc iuxta Isidorum *caballus sagmarius*, & *mula sagmaria*.

Sagmina, i, e, verbenæ) *Sic n. Festus interpretatur*) appellationē acceperūt, quod ex sancto loco carpebāt (ita n. apud Festū legere nō pœnitet) a Cōsule prætoreue, Legatis proficiscētib. ad sanciendū fœdus bellumue indicendū: Vel potius a sanciēdo, hoc est cōfirmando. Vnus autē ex iis legatis, qui clarigatū, hoc est, clare res suas repetitum mittebantur, propter hanc herbam Verbenarius est dictus, quemadmodum imperite Satureiā fuisse

coniicit Accursius. Audiamus & Martianum de hac ipsa herba & publico more *ad l. sanctum. ff. de rer. Diuis. Sunt*, inquit, *sagmina quaedam herba, quas legati populi Rom. ferre solebant, ne quis eos violaret. sicut Graecorum legati ea, quae κηρυκεῖα vocantur, ferunt*. Vbi mireris quorundam nescio dicam nugas an stuporem in explicandis τοῖς κηρυκείοις. Sunt enim, qui *siliquas* interpretantur, quos inter Antonius Nebrissensis: Sunt qui reddunt *ornatum legatorum*, quibus Alexandr. ab Alexand. adiungo: Cum potius *caducea* interpretari deberent, a quibus *Caduceatores* sunt dicti, qui lites & bella componebant suis ea gerẽtes manibus, sicut Feciales indicebant. Ideoque dicuntur illa Graecis συνθήματα τῆς φιλίας. Suidas scribit τὸ κηρυκεῖον, ho est *caduceum*, fuisse lignum habens vtrinque duos circumplicatos serpentes, qui se inuicem aspiciebant, ξύλον ἔχον ἑκατέρωθεν δύο ὄφεις περιπεπλεγμένους καὶ ἀντιπροσώπους ἀλλήλοις κειμένους. Alexander lapsus videtur ambigua voce apud Pollucem, qui φόρημα τῶν πρεσβέων appellat. Neque enim φόρημα tantum est vestis aut ornatus, sed etiam in genere gestamen quoduis, licet id manibus feras. Attribuitur talis virga quoque Mercurio in concordiae pacisq; signum. Sed alias de ea latius.

Sagulum diminutiuum sagi, quod vestimentum est militare, *iuxta Nonium Marcellum.* Vnde legimus Romanos in tumultu sibi sumsisse saga, quae deponebant metu finito, sicut factũ belli Italici initio & victis a Caesare Samnitibus, *vt scribit Liuius lib. 72. & 73.* Apud Diodorum Siculum legas *libr. 6.* Gallos gessisse sagula virgata hyeme quidem crassiora, aestate subtiliora. De eisdem Virgilius Aeneid. 8. *Virgatis lucent sagulis.* Virgata appellari dicit Seruius, quod haberent virgarum in modum deductas vias. Sagis Lusitanos vsos testatur Strabo *lib. 3.* Idem de Germanis affirmat Tacitus *suo de moribus Germanorum libello.*

Saguntina fames in prouerbium abiit, quod ciues oppidi Sagunti prope fluuium Iberum siti in Hispania diuturna obsidione stricti a Poenis, cum nollent se hosti dedere, ad eam tandem famem redacti sint, vt exstructo in foro igni se

suaque

ſuaque omnia, imo liberos in eum coniicerent, ne venirent in hoſtium manus. Oppidum iſtud condidiſſe feruntur Græci ex Zacyntho in Hiſpaniam profecti. Quid, quod vrbem ipſam quondam Zacynthum dictam ſcribat Vaſæus. Stephanus videtur appellare σαγάνθαν. Pulcerrima olim fictilia vaſa inde Romam allata didiciſſe videor ex Martiali, cum inquit: *Sume Saguntino pocula ficta luto.* Sagunti muris tribuit Liuius cæmenta, quę calce erant durata, ſed luto interlita, ſtructuræ antiquæ genere.

Sal ἅλς ἁλὸς. Expeditum ergo eſt etymon. Etſi quidam ab *exſiliendo* deriuent, alii a *ſalo* & *ſole*, quod gignatur, aqua maris in extremis littoribus aut in ſcopulis calore ſolis decocta. De virtute nunc & ſymbolis eius. In ſacris literis accipitur pro doctoribus & doctrina, dicente Domino: *Vos eſtis ſal terræ.* Nec mirum. Siquidem vt ſal nimias humiditates abſumit, a putredine conſeruat, virtutem natiuam colligit atque conſtringit, ita ſolida veraque doctrina abſumit prauos humanæ carnis humores, tollit cupiditates & veteris Adami peruerſos motus, conſeruat in corde pietatem, ſuſcitat hominem nouum, doniſque ſpiritus armat & munit aduerſus omnes iniurias, ac Diaboli inſultus. Sicut ſal mordet & arrodit, ita ſeuera piaque ex ſacris literis inſtitutio ſiue doctrina pungit veterem hominem & mordet. Quocirca ſacrificiis adhiberi ſolebat ex præcepto Dei Leuit. 2. *Quidquid,* inquit, *obtuleris ſacrificii, ſale condies.* Itidem inſtitutum a Numa Pompilio, vt Deos fruge & mola ſalſa colerent. Paulus Apoſtolus monet, vt ſermo noſter ſit ſale conditus, vt ſciamus quomodo ſit reſpondendum vnicuique. Vnde apparet intelligi ex eo ſapientiæ condimentum. Græci olim apponebant hoſpitibus ante reliquas dapes in amicitiæ ſymbolum. Quare plerique ominoſum habent, ſi profundatur in menſa. Ægyptios tamen ſummo ſtudio ſal reieciſſe propter irritamenta nequitiæ legimus. Credebant enim excitare libibinem & vim ſeminalem expergefacere. Quin a ſale ſalacitati, id eſt, *petulantiæ* nomen. Mures abroſo ſale prægnantes fieri tradit Ariſtoteles. Eſt & ἁλιγενὴς Venus, & illa Cœli vi-

rilia Saturni falce recisa sunt in mare prolapsa. Notum quoque experientia, in Frisia nostra agros alluuione adiectos salsisque fluctibus diu & multum obrutos, vbi aggere mari opposito coli cœperint (pertinet hoc enim ad fœcunditatem nonnihil) omnino vberem proferre fructum, atque adeo sępe ditare suos colonos. Neque obstare hic velim, quod Homerus passim mare ἀτρύγετον, id est, *infructuosum* nominet, cum Poeta tribuisse videatur potius hoc ipsi epithetō, quod musto & eius careat vindemia. Est quippe mustum τρύξ apud Græcos, qui simul vini fæcem eo vocabulo complectūtur, estque τὸ τρύγειν *vindemiare*. Quinimo littore maris oliuas gaudere prodit Cardanus. Quanta piscium simul præ animalibus terrestribus copia? Nimius essem, si hoc vellem pro re nata exaggerare. Inter salis genera non solum recensetur sal gemmæ, *Ammoniacum*, & *Halinitrum* siue *sal nitri*, quod colligitur aut ex materia, quam veteres muri, rupes & saxa exsudant, aut ex terra salsuginosa & putri, quæ in stabulis animalium vrinam ad multos annos excepit, verum etiam ἅλς ἰνδικὸς, id est, *sal Indicum*, quo nomine *saccharum* appellat Ægineta. Eius mentionem facit & Dioscorides his verbis libro secundo, καλεῖται δέ τι καὶ σάκχαρον εἶδος ὂν, μέλιτος ἐν ἰνδίᾳ πεπηγότος ἐν τῇ εὐδαίμονι ἀραβίᾳ, εὑρισκόμενον ἐπὶ τῶν καλάμων, ὅμοιον τῇ συστάσει ἀλσὶ, καὶ θρυπτόμενον ὑπὸ τοῖς ὀδοῦσι καθάπερ οἱ ἅλες. Quo loco hallucinantur grauiter, qui saccharum Dioscoridis congelatum fuisse putant super arundines: Cum ἐπὶ τῶν καλάμων in arundinibus significet. Latius id confirmabit Galenus 7. *de simpl. Medicam. fac.* cum inquit: καὶ τὸ σάκχαρ δὲ καλούμενον, ὅπερ ἐξ ἰνδίας τε καὶ τῆς εὐδαίμονος ἀραβίας κομίζεται, πεπήγνυται μὲν ὥς φασι καλάμοις· ἔστι δέ τι καὶ αὐτὸ μέλιτος εἶδος. Fuit quidem id simile saccharo nostro, at non prorsus. Siquidem veteres non ita arte bisterue coctum habuerunt in istam scilicet duritiem, qua nunc simul rotundatum & conglobatum adfertur, at expressum ex arundinibus. Cui rei probandæ prętexuntur hæc carmina Varronis:

Indica non magna nimis arbore crescit arundo.

Illius

Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeunt succo contendere mella.

Prisci enim coquendi sacchari rationem ignorarunt. *Saccharinam bestiam* appellat Scaliger, quæ pusilla & oblonga oritur in saccharo, pulicis colore, similis Gurgulioni, si rostrum illi adimas, aut huic addas. Pinguefacere saccharum euincit idem ex porcis saginatis his arundinibus post redditum & expressum (facta tamen antea dissectione & molitura) omnem dulcorem. A sale nomen venit *salino* & *salinis*, tum *salsamentariis*, id est, salsorum eduliorum venditoribus, quos *Salarios* nominat Martialis, Laertius ταριχοπώλας. Salinas primus instituit Ancus Martius, in quarum opus nonnulos olim, quasi in metallum damnatos fuisse, discimus *ex l. aut damnum. §. in ministerium. ff. de Pœnis.*

Salaciam dicebant Deam aquæ, quam putabant salum ciere, hoc est, mare mouere. Vnde Ouidius: *Nymphæque salaces.* Quo vocabulo Poetæ pro aqua sunt vsi. Hæc Festus ad verbum. Iungunt eam scriptores profani cum Venilia Neptuno. Sunt qui eius vxorem putant. Fabularum interpretes *Veniliam* dicunt esse accessum & æstum maris: Salaciam recessum. Eodem recidunt, quæ refert Augustinus ex Varrone *libro septimo, cap. 22. de Ciuitat. Dei.* Vetus glossarium paululum mutata voce: Salmacia, ἀμφιτρίτη. Inde: Salmacia aqua, ἁλμυρὸν ὕδωρ. Ad mare scilicet & aquam marinam refert.

Salaria via Romæ est appellata; quia per eam Sabini sal a mari deferebant. Fuit & Romæ Salaria porta, eadem cum Collina.

Salarij apud Martialem Epigrammate in Cæcilium illi, qui vendunt salsamenta, & a sale sunt dicti. Alio nomine audiunt *Salsamentarij*, Græce ταριχοπῶλαι.

Salarium a sale. Nam & Plinius *libro 31. cap. 1.* inquit: *Honoribus etiam militiæque interponitur, salariis inde dictis.* Salaria autem Tribunorum militarium & ducũ erãt annonæ ipsorum.

Proinde ἀλάσιον Græci (ſic enim recentiores æmulati hoc nomen ſua effinxerunt lingua) interpretantur σιτηρέσιον. *Hæc Turnebus.* In veteri gloſſario habes etiam Salarium, ὀψώνιον, παροχή.

Salebræ ſecundum Nonium a ſaltu dictæ. Cicero de *finibus bon. & mal.* Hic ſi deſinire, ſi diu viuere potuiſſet, ſi loquendi vim, ſi denique conſuetudinem verborum teneret, nunquam in tantas ſalebras incidiſſet. Vetus Gloſſarium: *Salabræ*, ἐν ταῖς ὁδοῖς ἀνωμαλίαι καὶ βόθυνοι.

Salentini Italiæ regio vel regionis populi, quæ Iapygia Meſſapiaque, dein & Calabria dicta ab Iapygibus incolis, a Meſſapo Græcorum ductore iuxta Solinum & Virgilium, καὶ ἀπὸ τοῦ καλοῦ καὶ βρύειν a ſua ſcilicet fertilitate, nomen id, de quo nunc agitur ex Feſti ſententia arceſſunt a ſalo, quod circumquaque ambiatur mari, Iſthmo tantum modico continenti annexi. Alii dictos a fœdere volunt, quod inter Idomenæos & Cretenſes initum fuit in ſalo ſiue mari. Nam & Virgilius inquit: *Et Salentinos obſedit milite campos Lyttius Idomeneus.* Recens inditum regioni Apuliæ nomen. At antiquiſſimum Salentinorum, quo vtuntur Sempronius, Plinius & Mela, imo quod tum temporis in vſu fuiſſe apud Dionyſium legas, cum ſocii Æneæ in Iapygiæ promontorium ſicut egreſſi. Sunt horum campi Peninſulæ forma intra Tarentum & Adriatici maris fauces extenſi. Per duplex L. ſcribi in tabulis Capitolinis docet Sigonius. Sic Stephanus habet σαλλεντίνους, & vrbem Sallentiam in Meſſapiis.

Sales, facetiarum genus, nomen habent, quod ſalitum ac ſapidum condimentum prębeant noſtris ſermonibus. Hoc præter innumeros alios affirmat Franciſcus Petrarcha *de viris illuſtr. cap. 3. lib. 2.*

Salgamarius Columellæ, qui ſalgama & fructus muria conditos vendit, ἁλμαιοπώλης Græcis & ἁλμευτής. Dicuntur proprie ſalgama ſale condita, ex herbarum, arborum, fruticumue genere. Libro XII. Codicis exſtat *l. vnica, de ſalgamo hoſpitibus non dando*, vbi ſimul prohibetur eius nomine culcitras,

tras, ligna & oleum, ab hoſpitibus extorquere. Deploranda ibidem boni viri Accurſii notatio præ imperitia linguæ, cum Salgami dictionem compoſitam eſſe dicit ex *ſale* & *gamus*, quod ipſum culcitram interpretatur. Aſſcribendus error temporis iniuriæ, & proinde in tanto ingenio ferendus aut excuſandus.

Salij ſacerdotes Martis a Numa Pompilio inſtituti, *teſtibus Liuio, Dionyſio, & Plutarcho*, ex patricio ordine numero duodecim, vt ſcilicet eius ſacra in Palatio curarent, vnde *Palatini* ſunt appellati, non ab Arcade Salio, quem Æneas a Mantinea deduxerit in Italiam, appellationem habēt, etſi Polemoni id viſum fuerit, ſic referente Feſto, verum a *ſaliendo* ſiue *ſaltando*, quod quotannis cogerentur ſaltare in Comitiis tunicis verſicoloribus amicti & æneis baltheis ſuccincti. Inde Ouidius *Faſtor. 3. Iam dederat Saliis a ſaltu nomina dicta, Armaque, & ad certos verba canenda modos.* Saltatores quoque eos & laudatores Deorum belli præſidum appellat Dionyſius. Quo minus quoque verear Critolai opinionem præſenti loco repudiare, cum a Saone, qui ex Samothracia cum Ænea veniens *Saliare genus ſaltandi* inſtituerit, eorum appellationem deriuat. Sed proſequor, quæ porro pertinent ad habitū horum ſacerdotum & mores. Legimus enim togas nexiſſe fibulis, habuiſſe altiores pileos & deſinentes in conum, accinctos fuiſſe gladiis, dextra lanceam virgamue, læua Thraciam geſtaſſe peltam, quam nominabant ancyle. Ad militum quoque modum geſticulabantur canente tibia, iam quidem ſimul, nunc per vices interea canentes patrium Pæana. Armatam iſtam ſaltationē, quæ fiebat colliſis ad ſcuta gladiis, a Curetibus inuentam tradiderunt nonnulli. Alii audent Saoni vel potius Saliō acceptam ferre, ſed minus recte. In fine vero Pæanis appellabant *Mamurium*, id quod talem rationem habet Cum Numa Pompilius rex Saliorum collegium inſtituiſſet, vtque per vrbem irent carmina canentes cum tripudiis ſolemnique ſaltatu, *vt ait Plinius*, iuſſiſſet, erat forte tum Romæ inclytus faber nomine Mamurius, cui a Numa & aliis Quiritibus datum fuerat negotium, vt ad exemplar ancylis e

cœlo lapsi effingeret alia plura. Quod cum absolute pstitisset obtulit Numa artifici, vt aliquid arte dignum a se peteret. Aiunt artificem non mercedem, sed gloriam expetiuisse, vt in catastrophe singulorum carminum nomen suum appellaretur, quod quidem obtinuit & diu seruatum fuit. Innuit hoc ipsum Ouidius his verbis:

Tum sic Mamurius: Merces mihi gloria detur,
Nominaque extremo carmine nostra sonent.

Ceterum Pæanes, qui canebantur a Saliis, Iunonii, Mineruii, Ianualii, atque ita deinceps dicebantur a nominibus Deorum, quorum laudes celebrabant. At in homines vniuersos scripti axamentorum habebant nomen a verbo *axare*, quod nobis est *nominare*, vel quia in axibus, id est, tabulis describebantur. Ferunt Tullum Hostilium duplicasse Saliorum numerum, cum Romanis in aciem contra Fidenates eductis Albani defecissent, duce Metio Suffetio. Lege lata, liberi fuerunt omnes & indigenæ. quorum vterque parens in viuis esset, cuiuscunque fortunæ. Qui illis præerat, *Saliorum* dicebatur *Magister*, nonnunquam *Præsul*. Virgilius hos sacerdotes Herculi dedit, cum inquit:

Tum Salij ad cantus incensa altaria circum
Populeis adsunt euincti tempora ramis:

Et recte quidem a Poeta hoc factum vult Macrobius, eo quod Hercules apud Pontifices idem esset cum Marte, & Chaldæi *stellam Herculis* vocent, quam reliqui omnes *stellam Martis* appellant. Legimus & Appium Claudium Saliorum collegio insertum, & pro gloria obtinuisse, quod inter collegas optime saltaret, neque abhorruisse ab eodem sacerdotio Africanum & L. Furium Bibaculum, quorum posterior tulit ancilia, præcedentibus sex lictoribus, cum esset prætor. Religio fuit, nubere ancilibus nondum conditis in templo Martis, vbi ea asseruari mos fuit, ne, dum arma mouebantur, quæ pugnæ adhiberi solent, nubentibus omen discordiæ fieret. Idem tempus non neglectum in quibusdam ex maioribus, monet Tacitus hoc modo: *Fuere qui propiscenti Otoni moras religionemque nondum conditorum*

ancilium afferrent. A Saliis porro carmen dictum est Saliare, primumque & vetustissimum cõpositum fertur a Numa Pompilio. Ab eisdem nomen epulis *Saliaribus*, id est, *lautis, splendidis & exquisitis*: Item *virginibus Saliaribus*, quarum Festus Pompeius meminit his verbis: *Saliares virgines Cincius ait esse conductitias, quæ ad Salios adhibebantur cum apicibus paludatæ, quas Ælius Stylo scripsit sacrificium facere in Regia cum Pontifice paludatas cum apicibus in modum Saliorum.* Atque hactenus de Saliis Palatinis a Numa institutis, præter quos alii *Collini* dicti a Tullo Hostilio ex voto creati, *vt scribit Dionysius libro secundo.* Agonales, inquit, siue, *vt quidam appellare malunt, Collini Salij habent in Collino tumulo sacrarium, post Numam institutι a rege Hostilio, sicut bello Salino vouerat.* Meminit horum & Varro *5. de lingua Latina.* Seruius tamen, *vt a Scaligero citatur*, Collinos & Quirinales a Numa institutos scripsit, ab Hostilio Pauorios & Pallorios. Vtcumque: Quirinales intellige, qui alias *Agonenses* dicuntur. Nam & mons Quirinalis simul Agonalis est dictus. Ad finem addo *Salios Francorum genus in historiis dictos videri Iunio, vel a Sala altero Rheni brachio, quod nunc Isala audit, cuius accolæ fuere, vel a saltu & pedum agilitate.*

Salinator dictus Liuius a salinario vectigali, quod primum institutum ab Anco Martio rege, sed sublatum regibus eiectis, in sua censura ab hoc Liuio est restitutum. Qua de re Liuius, *libro nono, Decad. 3.* Blondus *libro quinto, Rom. Triumph.* Alexand. *lib. 1. cap. 9.* Volaterr. *libr. 16.* Idem triumphum de Illyricis egit. Inde ex inuidia reus peculatus ab omnibus tribubus, excepta Metia, est condemnatus. Iterum cum Claudio Nerone inimico suo Consul, ne Respublic. discordia damnum aliquod sentiret, amicitiam cum eo coniunxit, & de Hasdrubale triumphauit. In Onomastico Græcolatino opera Bonauenturæ Vulcanii edito cum glossario veteri est ἁλινάτωρ.

Salem, oppidum Sichimitarũ ad ripam Iordanis in tribu Manassis, nomen habet a שלח *pacificus fuit.*

Salix ἰτέα, non genus virgulti ſed arbor, cum cito magna ramorum congerie & denſitate conſtipata creſcat, an non recte a ſaliendo appellata ex Ælii Stilonis ſententia. Ridicule id factum ſignificat Feſtus. At ab Iſidoro multiſq; non Proletariis Grammaticis & Criticis approbatum hoc etymon. Incrementum enim eius arboris præmaturum quis neſcit? Quam breui ea tempore adulta? Neque etiam reuera ſalire arborem dixit Ælius, ſed videri ſalire. Quid hic dignum riſu? Sed conuerto me ad alia obſeruata ab eruditis non paucis: Quippe Homerum ſapientiſſimum Poetam ὠλεσικάρπους appellaſſe *ſalices*, id eſt, *Frugiperdas*, idque in in illis eo referri, quod ſemen potu acceptum efficiat, ne ſubſequatur conceptus. Traditur quoque *Amerinam ſalicem lectis inſtratam inducere caſtitatem*: Item, *folia contrita & pota refrænare libidinis æſtum, ſæpius ſumta omnem intemperantiam auferre vi ſeminali labefactata.* Vnde ſalignam forte falcem adhibitam dixeris ſalaciſſimo Priapo, vt reſecandum eſſe omnem Veneris pruritum ſignificarent. Alii tamen malunt ὠλεσίκαρπον dictam, quod abiiciat ſemen prius, quam matureſcat, ne mireris quod inter infœcundas arbores retulerit Maro. A ſalice porro nomen habet *ſalictum* locus conſitus ſalicibus, quo vocabulo vtitur Iuuenalis *ſatyra vndecima.* Simili modo dicunt Latini *roſetum, ſpinetum, ficetum, quercetum, oliuetum & arboretum.*

Salmacis fons, cuius aquam quicumque bibiſſet, effœminatus & mollis euadebat vitio impudicitiæ molleſcens, *vti ſcribit Feſtus*, quod anguſtus eius aditus largiretur occaſionem petulantibus iuuenibus violandi pueros atque puellas, dum nullum pateret effugium, acceptum fert nomen eiuſdem nominis nymphæ Cœli ac terræ filiæ, vt non deſinit fabulari Feſtus. Fontis eius deſcriptionem habes *Metamorphoſ. 4.* Et Ennius: *Salmaci da ſpolia ſine ſanguine & ſudore.* Strabo refert vniuerſam fabulam ad hominum eius regionis animos delitiis & voluptatibus elangueſcentes *libro 14.* Verba auctoris ſunt: ἐνταῦθα ἐστὶν καὶ σαλμακὶς διαβεβλημένη κρήνη, οὐκ οἶδ' ὅποθεν ὡς μαλακίζουσα τοὺς πίνοντας ἀπ' αὐτῆς.

ἔοικε

ἔοικε δὲ ἡ τροφὴ τῶν ἀλ[...]πων αἰτιᾶσθαι τοὺς ἀέρας ἢ τὰ ὕδατα τροφῆς δὲ αἴτια ἂν ταῦτα, ἀλλὰ πλοῦτος καὶ ἡ περὶ τὰς διαίτας ἀκολασία. Meminit eius quoque Vitruuius *libro ſecundo, cap. 8.*

Salamon Dauidis ex Berſabæa filius, Iudæorum rex, hominũ ſapientiſſimus, & typus Domini noſtri Ieſu Chriſti, q ppe pacificum & *Frederichum* ſignificãs deducit nomen a שלום id eſt. *pace.* Primum is condidit templum, in quo Deus coli & adorari voluit, inque illud tabernaculum & arcam intulit claſſibus etiam ſacerdotum deſcriptis. Diſſeruit de arboribus a cedro Libani vſque ad hyſſopum, qui enaſcitur de pariete. Vt multi credant ſuffuratos plurima ex eius libris Grecorum medicos. Locutus idem fuit de pecudibus, reptilibus, piſcibus & vario volucrum genere. Quæ quidem ſapientia eius adeo admirationi fuit hominibus tum temporis, vt regina Sabæ lõgo ad ipſum itinere fuerit profecta, periculum eius factura. Atqui obſtupefacta felices prædicauit eos, quibus coram ſapientiſſimos eius ſermones datum erat audire. Tãdẽ euaſit adeo *γυναικομανὴς* aut *φιλογύναιος*, vt vxores principes duceret ſeptingentas, præter has pellices trecentas, multaſque alienigenas in his, Moabitidas, Syras, Chettæas, Amorræas & Idumæas, quæ adeo faſcinarunt ipſius animum, vt ad falſum Deorum cultum applicaret animum, relicto Iſraelitico Deo. In gratiam enim earum templum ſtruxit Chamo Moabitico idolo, item Ammonitarum Deaſtro, & Aſtarte Sidoniorum, quæ eadem fertur cum Venere. Quod cum male haberet omnipotentem & verum Deum, denuntiauit ei, regnum ſe eius ſeruo traditurum, non tamen ſe id facturum, quoad viueret, propter Dauidem patrem famulum ſuum. Mortuus eſt tandem anno ætatis ſeptuageſimo tertio, inque patris ſepulcro poſitus. Nuſquam legitur eum pœnitentiam egiſſe, vt etiam Beda fatetur, & tamen tomo ſeptimo pœnitentiam eum egiſſe & veniam conſecutum ſcribit: Quæ duo ex diametro ſibi inuicem contraria ſunt. Floruerunt ſub eo inter gentiles Homerus & Heſiodus. Etſi quidam Homerum Heſio-

do priorem faciant. Libros eius nonnullos, vt alias æneum serpentem comminuit, dedisse flammis rex Ezechias creditur. Inter hos, modo editi ab illo sunt, putauerim fuisse Exorcismorum librum ad eiiciendum dæmones scriptum & comparatum, cuius Iosephus meminit *lib. 8. Antiquitatum*, post Iosephum Origenes in Mathæum.

Salpicta appellatur in Onamastico *tubicen*. Vnde hoc nomen? Opinor ἀπὸ τῆς σάλπιγγος tuba. Vetus Glossarium: *Tubicines, σαλπιγκταί*.

Salto. Huius verbi origo Græca a verbo ἅλλομαι. A saltando porro *saltatio* dicta, quam Cicero pro Murena intempestiui conuiuii & ioci immoderati comitem vocat. Ibidem dicit *neminem sobrium saltare neque in solitudine, neque in moderato conuiuio*. In officiis inter sordidos quæstus enumerat etiam artem saltandi, velut illiberalem & turpem. Exprobrat Gabinio viro Consulari eiusdem peritiam. Sed & Sallustius obiecit Semproniæ, quod doctius cantasset atque saltasset, quam probæ conueniret matronæ, item M. Cato L. Murenæ quod saltasset in Asia, id quod Cicero ei patrocinatus factum pernegauit, tantum abest, vt defendere auderet. Domitianus quoq; in censura mouit Senatu ciuem Romanum, *quod plus æquo indulgeret choreis*. Et Scipio Æmilianus obiecit iuuentuti Romanæ, *quod in ludum histrionum venirent ingenui pueri, cumque sambuco canerent atque saltarent*. Ex quibus omnibus apparet vituperatam fuisse & reprobatam a Romanis saltationem, quâtumuis Macrobius scribat, neutiquam inhonestum & turpe fuisse saltandi studium apud Romanos Ciceronis ætate. Nam quod de Appio Claudio triumphali viro adfertur, gloriæ ipsi & laudi datum, quod optime saltauerit inter collegas, contra nostram opinionem non facit, cum is Saliorum fuerit vnus, qui vt nomen adepti sunt a saltando, ita saltationem velut peculiare sacerdotii illius munus adhibuerũt sacris. Quo modo etiam Tyrrheni coluerunt Bacchum, Corybantes in Phrygia Cybelen, & Curetes in Creta. In Delo quoque nulla peragebantur sa-

cra

cra abſque eodem ritu. Sic mane & veſperi apud Indos venerati leguntur fuiſſe Solem orientem, occidentemque Brachmanni, vt alii μεταγωγὶ Deos ſuos apud Æthiopes, Thraces, Ægyptios, Scythas. Non tamen diffiteor Græcos magis probaſſe & admiſiſſe. Quando certum, edoctos a Caſtore & Polluce Lacedæmonios, omnia peregiſſe ſaltantando, vſque adeo vt, cum progreſſuri eſſent in hoſtes, ſimul prodirent compoſitis ad numeros certumque motum pedibus. Socrates ipſe iam natu grandior didicit ſaltationem, magniſque laudibus extollens collocauit eam in diſciplinarum numero, originem ad mundi quoque initium referens, vt quæ cum Amore in lucem prodierit. Hinc duo ſaltationis honeſtæ genera ponit Plato *3. de legibus*, πυῤῥίχην, qua vtebantur in bello, καὶ ἐμμέλειαν, qua vtebantur in pace. Teſtatur & Athenæus *libro decimoquarto, capit. duodecimo*, ſaltationis genus in choris decorum habitum, fuiſſe apud Græcos, quod qui in armis fiunt motus exprimeret. Vnde ſcite & dextre tripudiantes rebus bellicis maxime idoneos Socrates pronuntiauit. Quin etiam ἀμύμονος ὀρχηθμοῖο meminit Homerus *Iliad. 13.* Et omnes motus non improbandos eſſe, ſicuti nec ipſæ ſaltationes ſunt improbandæ, in Poeticis legas apud Philoſophum. Sed quid mirum? An non ſemper leuiores Græci Romanis. Quæ non ſtupra, adulteria, parricidia, aliaque nefanda ab illis ad Deos relata. Quę non idololatria inuenta, diſperſa & approbata? Qui maximis ſceleribus conſenſum præbet, minora deteſtabitur ac prohibebit? Plutarchus ſcribit *9. Conuiual. quæſt.* ſaltationem omnem tres partes habuiſſe, *lationem, figuram, indicationem.* Lationem fuiſſe dicit motum repræſentantem affectum aliquem, potentiam, aut actionem: *Figuram* vero diſpoſitionem ac habitudinem, in quam motio ſeu latio terminatur, nempe cum ſaltatores quieſcentes, & iuxta Apollinis, Panis, aut alterius alicuius Dei figuram diſpoſiti, in ſimilibus corporis formis aliquandiu perſiſtebant: *Indicationem* denique non imitationem fuiſſe, ſed alicuius rei declarationem. Eruditi

nonnulli (*ne id etiam omittam*) summas saltationis differentias faciunt duas, statuariam vnam, alteram motoriam pro fabularum diuersitate, non quod vtraque destituatur motu, sed quod vna moueatur magis. Hinc variæ species & nomina deducta, & alia quidem a regionibus, vt *ἰωνικόν*. Alia ab inuentoribus, vt *πυῤῥίχη*: Aut a corporis partibus, *τραχηλισμὸς*: vel a modo motionis, *μινδοπαδισμὸς*: Vel ab imitatione, *γέρανος*: Vel ab instrumentis, *πινακίδι*: Aut denique ab habitu, *ἐνόπλιον*, *γυμνικὴ*, cum thyrso, calatho hasta, aratro, abaco, olla. Summa genera ab vsu & loco sumta itidem constituunt duo: *Vulgare*, quod sacrificiis & conuiuiis adhiberi solebat, & *Theatrale*, cuius pro fabularum modo, numero, genere, tres faciunt species, *ἐμμέλειαν*, qua vtebantur in Tragœdiis graui admodum & bene composita ratione: *κόρδακα*, cui locus erat cum maiore licentia in Comœdiis: Tertiam *lasciuam* & inconstantem, quæ a Satyris *σίκιννις* est appellata, cuius etiam meminit Euripides. Plures eius species recenset Pollux, vt in Bacchi honorem *ὄρχημα φαλλικὸν*, in Herculis honorem *καλλίνικον*. Thracum & Carum fuit *κολαβρισμὸς*, *vt idem refert*: *βαυκισμὸς* a Bauco saltatore inuentus. Paulo post: *τὰ δὲ ἐκλακτίσματα, γυναικῶν ἦν ὀρχήματα.* Rursus: *ὁ δὲ λέων, ὀρχήσεως φοβερᾶς εἶδος. ἦν δέ τινα καὶ λακωνικὰ ὀρχήματα διμαλέα*, vt de aliis taceam generibus, quæ ibi recensentur plurima. Notatur quoque a doctis vetustissimam saltationem sine cantu fuisse, quod hoc prior saltatio sit quoad tempus. Quis saltantium habitus fuerit, ab aliis prolixe est annotatum. Quo præstet non illa suis mouere sedibus.

Salizburgum vel *Salisburgum* ciuitas nomen suum a Salbach fluuio creditur adepta. Olim illi *Iuuania* vel *Iuauij* fuit nomen a iuuando, quod castrum ibi exstruxerit Iulius Cæsar certum iuuamen ac subsidium legionibus suis contra Germanos. Alii a Iuuanio fluuio obtinuisse id nominis volunt. Anno Salutis 640. perducta est ad Christianorum fidem

dem. Iam vero & metropolis est Bauariæ, & insignis Episcopatus.

Salum, id est, mare παρὰ τὸ σαλεύειν, hoc est, mouendo & fluctuando deducitur Grammaticorum auctoritate. Aliis deduci placet ἀπὸ τοῦ σάλου commotione, quam vocem aiunt deflexam ἀπὸ τοῦ ἁλὸς, spiritu denso in s. verso, sicut in sue & sylua factum suis locis est indicatum.

Salus. Vocabulum istud deriuant aliqui ab Hebraica voce שלום *Pace*. Deam ex ea fecerunt Ethnici, cui Romæ vna cum Pace, *Concordia* & *Iano*, cui prudentia tribuitur, sacrificabant 3. *Calend. April.* Ædes itidem illi erecta, a qua portæ Salutari nomen, quæ ei adhærebat. Meminit huius Ouidius Fastorum 4. his verbis:

Ianus adorandus, cum quo Concordia mitis,
Et Romana Salus, araque pacis erit.

Legimus & collem Salutarem, imo salutis celebratum augurium, quod quale fuerit, solus Dio *libro 37.* hoc modo docet: *Annuo spatio Romani bellis vacarunt, ita vt intermissum longo tempore augurium Salutis repeterent.* Erat autem id quoddam diuinationis genus, quo probabatur concederetne ipsis, vt populo salutem postularent, quasi nefas esset eam prius, quam concedatur, petere. Ad id dies destinatur singulis annis, ad quam diem nullus exercitus in bellum profectus fuit, nullus hostis in aciem. Quam ob caussam in continentibus malis & maxime intestinis non celebrabatur. Alioquin etiam difficilimum erat Romanis, vt eam diem exacte ab his omnibus puram seruarent. Videbatur præterea absurdum, cum ipsi sese mutuo in seditionibus infandis malis affligerent, seu vincerentur, seu vincerent, ita salutem flagitare velle a Deo. Variis pariter modis veteres salutem significare & adumbrare voluisse, vt est notatu dignum, ita nequaquam prætermittendum hoc loco duxi. Nam primo serpentem eam significasse constat, & quidem propter multifarias eius vtilitates siue remedia, quæ in genus humanum redundarunt. Ita ad ictum viperinum præsens ad-

modum esse remedium viperam exustam & in cinerem redactam, *vt legitur apud Lactantium*. Ita qui a scorpiis sunt icti, ab eisdem remedium petunt. Traditur ab aliis, qui viperæ iecur conditum semel hauserint, cum nullum inde serpentis ictum pertimescere. Dioscorides scribit, *homines, qui viperis conditis vti consuenerunt in cibum, eos producere vitam in longiora spatia*. Nec ignotum medicamentum, quod vocant Medici Andromachi *theriacam*, quanta eius ad multiplices morbos maxime ad pestem sit efficacia. Huic enim indi solent pastilli ex vipera facti. Et serpentum esu suam esse ceruo viuacitatem, a Tertulliano affirmatum video. Spectant huc tot veterum numismata, quæ serpentem repræsentabant cum inscriptione Salutis, Antonini inquam, Augusti, M. Aurelii Seueri, Commodi, Crispinæ, & aliorum. Aduentu pariter Serpentis Epidauro aduecti sedatam Romæ pestem quis nescit a Liuio, Valerio & aliis proditum? Sed de serpente satis, quem *remora* siue *Echeneis* subsequetur. Voluerunt enim & hunc pisciculum salutis eiusdem indicium esse, quod nauem a Periandro Cnidum missam cum mandatis, vt pueri nobiles castrarentur, tantisper retardaret in medio mari, donec principem pœnituisset, & alia eam nauis præuenisset, quæ abrogaret mandata. Iam & caput pro salutis symbolo accipi dudum receptum. Quapropter legimus Tiberium Gracchum; cum salutem suam populo commendaret, manu capiti super imposita perrexisse in Capitolium. Itidem obseruatum peltæ quoque significatum ad salutem pertinere interpretatione a Numa desumta. Is enim delapsam cœlo peltam immissam vrbi salutem interpretatus fuit. Athenis quoque nauis salutis indicium fuit, quod in Thesei memoriam coli consueuit & singulis annis Delon mitti Apollini cultum allatura. Eo enim tempore interim, quo dictæ nauis puppim coronauerat Apollinis sacerdos, pelagoque remenso rediisset in patriam, cau-

tum

tium erat Atheniensium lege, ne quemquam publice interficerent.

Samaria pulcerrimo & vberrimo Palestinæ loco sita, *vt tradit Hieronymus*, quanquam nec Iudææ nec Galilææ conferenda magnitudine, *iuxta Iosephum 3. belli Iudaici*, incipiens a vico Genaniæ & vsque ad Atrabitenam Toparchiam sese effundens, ab vrbe nominis eiusdem, quam rex Amri condidit, dici fere itinere distantem Hierosolymis, nomen accessit. Vrbs autem ipsa appellationem trahit a Somer eius agri Domino, quem Amri emit duobus talentis ad vrbem hanc exstruendum, *quemadmodum in Regum Historia libro quarto, capite decimosexto, legimus.* Meminit eius & Esaias *capite septimo.* Vt prorsus eos errare constet, qui post translatum Israelem nomen hoc primum accepisse putant ab Assyriorum præsidiis, inter quos locum sibi asserit Eusebius existimans, Samaritas primum dictos milites illos præsidiarios, quibus ex Assyria missis Salmanazar redactas in suam potestatem Samariæ ciuitates communiuit, quasi inde nomen postea sit exortum Samariæ. Etenim Hebræis שמר est *custos.* Vnde ergo sua sit appellatio & regioni & vrbi, constat: Nec minus, vnde sint dicti incolæ eius Samaritani, hominum primum genus mixtum & militare, in vacuam regionem submissum, post Israelem de Babylone translatum, item de *Cutha, Aua, Emath*, & aliis locis. Nam cum vrbem in tribu Effraim nomine Samariam obtinuissent, Samaritani sunt dicti. Tandem cum patriam tuentes superstitionem passim dilaniarentur a leonibus, edocti id fieri, quod Deum Iudæorum non colerent, nec legem eius tenerent, accito ex Assyria permissu regis sacerdote, receperunt legem Mosis, interim Diis suis cultum nihilominus exhibentes. Qua de caussa inuisi semper fuerunt Iudæis, & hi contra Samaritanis. Vtroque enim populo vindicante sibi legis possessionem, grauissimis sæpe contentionibus est laboratum. Tradit Iosephus hoc eos ingenio fuisse, vt quoties Iudęa cōflictaretur cū rebus aduersis, se esse Iudęos negarēt, cōtra rebus

corum succedentibus ex voto Iudaismum profiterentur. Habuerunt illi & templum in monte Garizim conditum, quo tempore Dario ab Alexandro deuicto Syria Macedonum armis fuit petita, vbi Manasses frater Iaddi Pontificis ad socerum Sanabalath Darii regis præfectum deficiens Pontifex summus primum est constitutus. Transgressorum id templum appellarunt, frequentatum tamen summopere posterioribus annis, sacris ipsorum interea fœdo gentilium Deorum cultu conspurcatis. Specie tamen cultus elati semper molesti fuerunt Iudæis, partim calumniosis delationibus apud Syriæ præsides & Persarum Satrapas, partim contentionibus apertis vsque adeo vt ausi quoque fuerint mortuo Alexando coram Ptolemæo Philometore de religione contendere, rege tamen pro Iudæis sententiam ferente, *vt legere est apud Iosephum libro decimotertio.* Atque hoc templum postea Antiochus Epiphanes Ioui Hospitali sacrauit, tandem rex Hyrcanus funditus euertit, populo hoc Iudæis subiecto. Hieronymus sæpe mentionem facit Samaritanorum Pentateuchi, qui quinque libros Mosis Hebraica lingua conscriptos, at literarum figuris & apicibus plane diuersis a nostris characteribus, quibus iam vtuntur Iudæi. Addit Hieronymus ex eo quædam irrepsisse in nostram vulgatam editionem: Quale est illud Genes. 4. *Egrediamur foras*, quod in Hebræo textu nequaquam inuenias.

Samiator ἀκονιτὴς Glossario veteri, forte a verbo samiare descendit, quod est nobis acuere. Nam *ἀκόνη* Græcis est cos, quæ ferrum acuit ipsamet exsors secandi. Apud Vopiscum etiam præcipit Aurelianus militum Tribuno, vt arma sint tersa, ferramenta samiata, calciamenta fortia. Leo Imperator *de apparatu bellico cap. 3. Num. 50.* Samiatores, id est, qui omnes acies ferreas exacuunt. Vide & Nonium in (*Samium*) voce.

Samnites Italiæ populi, *σαυνῖται* Polybio, aliis Sabelli obtinent nomen ab vrbe Samnio. Eidem Aprutii dicti videntur nonnullis

nonnullis ab a priuatiua & *Brutio*, qui Lycanorum lingua *seruus* est *fugitiuus*, sicut Leander refert. Gens bellicosa fuit & summe potens, vtpote cuius vires & opes creuerunt in tantum, vt 80. M. peditum, & 8. millia equitum armarent ad bellum. Sæpe grauissimis bellis fatigarunt Romanos, nonnunquam vicerunt, vt memorabilis illa ad Caudinas furcas parta victoria testatur, quam Liuius *lib. 9.* commemorat, addens quinquaginta annis eos plane subactos, a Fabiis atque Papyriis. Sylla eorum 4. millia, vel (*vt alii*) sex millia in circo maximo, vel (vt nonnulli) in campo Martio ad Ouilia, militibus ad cædem immissis, tradidit iugulanda per tres dies continuos, clamitans Roman. popu. nunquam habiturum pacem, quam diu Samniticum superesset nomen. Equitibus sors belli pepercisset: sed eos proscriptione est insectatus. Scribit & Strabo, plerasque eorum vrbes tempore Syllæ funditus euersas, inque vicos redactas. Apud Liuium Papyrii Cursoris, de eisdem reportatam victoriam, easque vrbium ruinas legas, vt sua ætate, *inquit Florus*, Samnium in ipso Samnio requirerent.

Samos trium Insularum nomen, quarum vna sita in mari Icario, e regione Ioniæ, & olim Iunoni sacra, alias etiam *παρθενία* a fluuio Parthenio dicta, *ἀνθεμοῦσα* a floribus, *μελάμφυλλον*, *δρύουσα* Aristoteli, Plinio *Cyparissia*, Stephano, nomen hoc suum iuxta Carræum accessit *ἀπὸ τῆς παρθενίας τῆς σάμου γυναικὸς* a virginitate mulieris Samæ. Sed Eustathius in Dionysium *ἐπιμελεῖ*, quod Samos dicatur, *ὡσεὶ σάος τις*, ab incolumitate. Et sunt alii, qui ab altitudine deducunt, quod Thracum dialecto *σάμοι* sint *τὰ ὕψη*, id est, *altitudines*. Hinc Pythagoras oriundus, & hinc dicta Samia vasa fictilia tantopere veteribus laudata. Altera Samos Thracia est in mari Ægæo Thraciæ opposita, quæ Samothracia & Samothrace est Ptolemæo, Plinio, Pomponio, Dardania Eustathio. Tertia Maris Ionii est Insula prope Zacynthum, quæ etiam *κεφαλληνία* est dicta, *testibus Strabone & Eustathio*, nostra ætate *Samandra* hi nomine nota.

Samuel Propheta atque idem Nazaræus, id est, voto conse-

cratus Deo ea ratione, qua docetur *Num.9.* sicut & Samson cum Iacobo iusto, quid aliud, quam postulatus a Deo? Siquidem שאול tantundem ac *postulatum*, אל per antomasiam *Deus*. Quis enim ignorat multis votis & precibus matrem petiisse fructum a Deo? Quo etymon istud magis arrideat, quam alterum illud Isidori: שמו אל, *nomen eius Deus*. Cum iam natus esset, vouit illum Anna mater *Reg. 1.* Deo omnipotenti his verbis: *Dabo eum Domino omnib. dieb. vitæ eius, & nouacula non ascendet super caput eius.* Fuit idem iudex in populo Dei. Scripsisse dicitur ספר משפט המלוכה, quod septuaginta transtulerunt βιβλίον τῶ δικαιώματος τῆς βασιλείας, *lib. iustification. regni Iudaici*, in quo postquã Propheta primũ regem constituisset Saulũ, scripsit postea institutionẽ regiæ Politiæ, additis & legibus, iuxta quas regni gubernaculum tractari possit, ne aut rex tyrannidem exerceret, aut populus pro libidine sua refractarius regis imperium detrectaret. Fit & mentio libri Samuelis videntis. *1. Paralip. cap. ult.* in quo Dauidis res gestæ continebantur. At n. librum hunc sub nomine *primi Reg.* a nobis haberi asserit Moses Kimhi. Imo libri Iudicum & Ruth eundem fuisse scriptorem persuasum habet.

Sanctum appellatum a sagminibus volunt nonnulli. Nomen id herbæ tributum, de qua egimus antea prolixius. Sed Isidorus ab hostiæ sanguine appellationẽ trahit. Etenim nil sanctum habebant veteres, nisi quod hostiæ sanguine conspersum & consecratum esset. Item *sanctum*, inquit, *quod constat* (*cur enim non ita legendum?*) *esse sancitum*. Est autẽ sancire nihil hic aliud, quam confirmare, & irrogatione pœnæ ab iniuria defendere, prout leges dicuntur *sanciri*, & mores *sancti*. Aliquo modo cum eo facit Glossarium vetus, quod habet: *Sancio, κυρῶ*: Et *Sancitum*, ἅγιον, κεκυρωμένον, id est, *castũ, confirmatum, seu constitutum, & aliqua authoritate decretum*. Hinc sanctiones, id est, *leges, quibus addita est terror pœnæ* Vlpianus: *In sanctionibus enim autem adiicitur, ut, qui ibi aliquid commiserit, capite puniatur, leg. sacra loco. §. proprie dicimus. ff. de rerum diuis. leg. sanctio legum, ff. de pœnis.* Sanctum etiam

iam veteres dixerunt oppidi murum *iuxta veteres Grammaticos.* Sancta sanctorum locum templi Iudæorum secretiorē, ad quem nulli præter summum sacerdotē erat accessus, monet Isidorus appellationem habuisse, quod essent sanctiora exteriori oraculo, vel quia comparatione sunt sanctiora aliis, sicut Cantica canticorum, quæ omnibus aliis præcellunt.

Sanguisuga glossæ veteri βδέλλα λιμναία, hirudo palustris, vnde λιμνᾶτις epitheton eius apud Theocritum, nomen obtinet, quod sanguinem sugat. Reperitur in aquis marinis. Sed hac melior dulcium aquarum incola vermē aut muris caudam mirifice repræsentans. Cuicumq; hæc parti corporis adhæret, mox sanguinem exsugit, non missura cutem, nisi plena cruoris. Quare Theocritus in Pharmaceut. cum hirudine confert amorem, quod hic eius instar corpora curis & vigiliis attenuet, sanguinemq; exsugat:

> αἲ αἲ ἔρως ἀνιηρὲ, τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα
> Ἐμφὺς, ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα πέπωκες;

Hinc & Cicero plebem vocat ærarii hirudinem *in Epistola ad Atticum.* Plautus Epid. *Iam ego me vortam in hirudinem, atq; horum exsugebo sanguinem, senati qui columen cluent.* Vtuntur ergo his medici inter vacuatoria præsidia, si quando sanguinem prolicere est animus. Eum enim, qui carni adiacet, eliciunt, quem auidius trahent languescentes alioqui, si forcipe caudas præcidas. Quo pacto autem vtendum sit iis, ne virulentia noceant, quidq; agendum sit, vbi fuerint admotæ, tum qua ratione efficiendum, vt saturæ decidant, traditum, opinor, affatim a Medicis nostris, vt omnia ea ad nauseam vsq; recoquere non sit opus.

Sannio Terentianus vnde sortitus nomen, si non a sannis? Est nempe sanna, *quemadmodum Probus ait,* os distortum cum vultu, sicut fieri consueuit, cum aliquem deridemus: Vt quidem Sanniones aspectu simul gestib. & ridiculi sint, immo γελωτοποιοί. Cicero alibi: *Quid porro tam ridiculum, quā Sannio est, q̃ ore, vultu, imitandis moribus, voce, denīq; corpore*

ridetur ipso. Glossarium vetus: *Sannator*, μυκτηριστὴς. *Nam* μυκτηρίζειν *est naso suspendere, vt ait Satyricus*, μυκτηρισμὸς *frans & derisio, quæ omnia cadunt in Sannione*. Rursus Glossarium: *Sannia, subsannator*, μῶκος, *Horatio derisor*, *auas* σκώπτης. χλευαστὴς. Nonius ita: *Sanniones dicuntur a sannis (lego sannus) qui sunt in dictis fatui, & in motibus, & in scenis, quos* μωρὺς *vocant Græci.*

Sara vxor Abrahæ, nihil aliud est quam Domina descendens a שׂר *Domino* vel *Principe*. Legimus enim שׂרות pluraliter *Iudic. 8.*

Saraceni Σαρακηνοὶ, olim etiam *Agareni* dicti & *Ismaelitæ* (sunt enim hæc synonyma *teste Sozomeno*) item *Arabes* & *Scenitæ*, Ammiano auctore, nomen hoc primũ, de quo agimus habere plerisq; visi a Sara Abrahę vxore, vel (*vt alii*) a Saraia Arabiæ parte. Priori sententiæ fauet aliquo modo, quæ ex Euthymii Zigabeni Saracenicis, Fridericus Sylburgius citat hoc modo: οἱ καλοῦνται Ισμαηλῖται μὲν, ὡς ἀπὸ τοῦ Ισμαὴλ κατα γόμενοι (υἱὸς δὲ ἦν οὗτος τοῦ Ἀβραάμ, γεννηθεὶς αὐτῷ ἐξ ἄγαρ τῆς παιδίσκης Σάῤῥας) Ἀγαρηνοὶ δὲ ἀπὸ Ἄγαρ τῆς μητρὸς Ισμαὴλ· Σαρακηνοὶ δὲ ἀπὸ τοῦ τὴν ἄγαρ εἰπεῖν πρὸς τὸν ἄγγελον, ὅτε ἀπελαθεῖσα παρὰ τῆς κυρίας αὐτῆς ὥδευε κατὰ τὴν ἔρημον ἐμφερομένη τὸν Ισμαὴλ, ὅτι Σάῤῥα κενήν με ἀπέλυσε, ὡς ἐκεῖνοι λέγουσι, Ismaelitę dicuntur tanquam ab Ismaele deducti (filius erat hic Abrahæ, natus ex Agar ancilla Saræ) Agareni autem ab Agar Ismaelis matre: Saraceni, quod Agar dixerit ad angelũ, cũ ædibus a Domina expulsa incederet per eremũ in vtero ferens Ismaelẽ, quia Sara me vacuam (κενὴν) demisit, *vt illi dicunt*. Alii nomen deducunt a שׂרה, id est, *Princeps* fuit. Quot enim bella gesserunt? Quoties victi, quoties victores? Tempore Heraclii stipati insigni Arabum multitudine magna clade affecerũt Romanos. Anno primo Imperii Constantini Pogonati Constantis filii, illato Africæ bello, octoginta hominũ millia abduxerunt captiua. Occupauerunt Mysiam: In Persiam, Syriam, Phœniciam, & Mesopotamiam incursiones fecerunt. Contra cæsi leguntur a Theopinio, captis circiter viginti quinque millibus. A Leone Imperatore sunt etiam fusi, vt & a Nicephoro Caranteno,

ranteno, Turcisque ipsis, qui paulatim per incrementa ad eam potentiam, in qua hactenus a multis seculis illud imperium tenent, sunt progressi. Rursus profligarunt Phocæ ducem Manuelum multo aptiorem militis, quam ducis officio, at cladem acceperunt a Rhagusinis, a Nicephoro Patricio Nauplii præfecto, & aliis diuersis. Quæ tamen omnes aduersitates non ita fregerunt eorum animos & vires, quo minus sibi vi & sanguine viam aperirent ad imperium multarum regionum cum internecione Christiani populi. Quin ipsam quoque Dalmatiam & Italiam vastarunt, sed Calabria & Apulia expulit Otho primus. Originem eorum si velis, Ammianum vide *libr. 14.* non longe a principio, vbi illos rapaci vitæ miluorum similes facit, moresque immanes egregie depingit, cum inter alia viuere eos scribit, *sine lare, sine sedibus fixis sine legibus*, nec idem diutius perferre cœlum.

Sarcina Latinorum deflecti videtur a *sarciendo* seu *consuendo*, sicut Græcorum σάγμα παρὰ τὸ σάττειν *onerando* atque *infarciendo*.

Sarcocolla lacryma arboris in Perside nascentis, pollini thuris similis, rufa, emplastica, subamara, oculorum fluxiones inhibens, & corporis carnem exulceratam agglutinans, vnde nisi ἀπὸ τῆς σαρκὸς carne, καὶ ἀπὸ κολλᾷν glutinando arcesset nomen?

Sarcoma superfluum carnis incrementum medicis tam foris, quam intrinsecus, maxime in recentibus vlceribus, si negligantur, quale etiam nascitur in narib diuersum tamẽ a Polypo, ἀπὸ τῆς σαρκὸς, *carne* nominis originem habet.

Sarcophagus peculiariter lapis hac dote insignis, quod cadauerum carnes breui temporis spatio consumat, & exedat, dentibus exceptis, sicut ex Plinio didicimus, ἀπὸ τῆς σαρκὸς καὶ φαγεῖν, i.e. *comedendo* appellationem traxit. Alio nomine est Assius, inque Lycia reperiri fertur. Isidorus scribit in Troade nasci fossilique vena scindi, & eiusdem generis in Oriente saxa etiam viuentibus alligata erodere corpus. Iam pro sepulcro accipi solet. Modestinus ad *L. libertis. de aliment.*

& cibar. legat. Ad sarcophagum meum memoriam quotannis celebrent.

Sarculum instrumentum rusticum Isidoro à sarriendo, vt & Varroni est dictum. Sarrire autem est segetes a noxiis herbis purgare, cũ leuiter eas rastris scalpunt. Alias id dicitur *exerruncare*, estq; veteri Glossario βοτανίζειν, quod probo.

Sardanapalus nomen arrogãtię plenum. Etenim שר est princeps vel *dux*, דין *iudex*, & דין *iudicium*. at אבל *ardurem* & *excessum* significat. Sunt quoq; נפלים gigantes sic dicti, quasi oppressores, cuius vocis radices etiam in Sardanapali voce animaduertas.

Sarepta Plinio vrbs Palestinę nomen habet ab vstrinis & officinis metallicis, quibus metalla & vitrea opera excoquũtur. Siquidem צרף tantundem Hebræis, atq; *exussit*: Hinc צורף *vstor*, & מצרף *vstrina*. Ab eadem vero origine צרפת Sarepta, quã Iosephus Sidoniorũ ciuitatẽ esse affirmat inter Tyrũ & Sidonem, *lib. 3. Antiquit. cap. 13.* Hic vidua illa habitauit, in cuius hydria non defecit farina, nec oleum in lecytho, donec pluuiarum cataractas demisisset Deus cœlo, sic prædicente Elia Propheta *3. Reg. ca. 17.*

Sarmatæ, qui & Sauromatæ audiunt, videntur dicti nonnullis eruditis ab oculis lacertarum. Nam σαῦρος *lacerta*, ὄμμα *oculus*. Gens ista multiplex & varia pro multiplici regionum diuersitate & situ. Quidam enim incertis vagantur sedibus, opesq; suas circumferunt secum plaustris inde ἁμαξόβιοι dicti. Essedones læti funera parentum victimis celebrare dicũtur, eorundem corpora dilaniare (de præteritis temporibus loquor) & cæsis pecorum visceribus permiscere, atq; ita consumere, capita vero expolita auro argentoq; includere, *vt quidem ita poculorum vtantur loco.* Alii ora pingunt plus minus pro ratione imaginum & splendoris. Argentum & aurum in vniuersum ignorant. Nonnulli ob hyemem perpetuam specus & subterranea colunt toti braccati, solum ea parte excepta, qua vident. Aliqui etiam soliti aduenas mactare. Plerique omnia habuerunt communia. Bello tamen inprimis fuerunt intenti, velatius suo loco in Scythis dicturus sum.

Mitto

Mitto *Hippophagos, Galactophagos, Anthropophagos, suas* ibi habentes sedes, tum quos alii inter incolas recensent, *Iazabatas, & Iaxamatas*, apud Plinium *Cicimenos, Choatras, Costoboccos, Dandaros, Euazas, Gynæcocratumenos, Messenianos, Thussagetas, Turcas & Zigas.* Mitto monstra dubia partim, partim nulla fide commemorata, & ad Sarmatiæ diuisionem descendo. Duplicem eam faciunt auctores, *Asiaticam & Europæam*: Asiaticam, quæ trans Tanaim & Mæotida paludem in ortum excurrit, cardines suos habet a meridie Danubium, a Septentrione Oceanum, ab ortu Mæotida & Pontum, ab occasu Germaniam. Tartariam hodie dici volunt eruditi, cuius incolæ etiamnum traduntur, quantumuis cadauerosos equos euiscerare in suo carnario, carnibusq; partim assis, partim elixis grandi in fornice focis circumsidentes hiantem exsaturare voluptatem. Asiaticos Tartaros *Azogores* in India vocari, ait Garcias *in suo de aromatibus libello.* Sarmatia vero Europæa secundum Ptolemæum *lib.3.cap.3.* terminatur Septentrionem versus Oceano Sarmatico, ab occasu Vistula amne, a meridie Iazygibus Metanastis, Dacia ac Mysia inferiore, ab ortu Sarmatia Asię, Tanai flumine Mæotideq; palude. Hæc pars Sarmatiæ complectitur in se *Poloniam, Russiam, Prussiam, Liuoniam, Lituaniam, Moscouiam, Podoliam, Albam Russiam, atque Vandaliam.* Vt nequeam illis astipulari, qui solam Russiam pro Europæa Tartaria nobis obtrudunt, inter quos Paulus Venetus & Sigismundus ab Herberstein. Illud tamen indubitatum, veteres omnes Sarmatas in vniuersum dixisse Scythas, de quibus suo loco plenius, gentemq; fuisse omni tẽpore inquietam & bellicosam, multũq; adeo Romanos rerũ Dominos exercuisse, sicut historiæ produnt. Mæsiam ab illis inuasam sub Tiberio legimus apud Suetonium, & apud Amianum *libr.16*. Cæsam ab illis Domitiani legionem testatur Eutropius *lib.7.* sub finem. Instruebant autem aciem per turmas, quibus erant insuperabiles, etsi pedestri eorum pugna nihil sit ignauius. Itaque Domitianum lauream retulisse Ioui Capitolino de Sarmatis prodit Suetonius.

Eosdem expugnauit Adrianus, Pupienus contudit, in triumpho duxit Aurelianus. Attriuit eos & Carus, *teste Flauio Vopisco*, sicut & Constantinus, qui eos admodum adhuc iuuenis profligauit. Quantum ad sacra concernentia, sciendum equos ad cibos & sacra alii ab illis solitos. Vnde Epigrammatarius:

Venit ab epoto Sarmata pastus equo.

Sed non illi soli hoc animal immolarunt, quando & Lacedæmonii in monte Taygeto, *teste Festo*, ventis obtulerint: Quanquam Soli oblatum ab ipsis scribat Pausanias. Apud Salentinos viuus coniiciebatur in ignem Ioui dicatus. Persas etiam Soli sacrificasse nemo ignorat. Simile quid in Heroicis Philostrati legas. Atq; ita his expeditis recta eo, quo ordo me ducit, pergo.

Sartago a strepitu soni dicta videtur Isidoro.

Satanas humani generis hostis a שטן *declinauit.*

Satura vel *Satyra* lex (vtrunque enim legitur y. in u. mutata, sicut pro Sylla *Sulla*, pro *Pyrrho Burrus* apud Ennium) iuxta Glossarium vetus *νόμος πολλὰ περιέχων*, *lex multa simul complectens*, videtur quibusdam nomen habere a Satyris, qui gressum non figunt, sed vt sunt petulantes, incertis vestigiis feruntur: id quod haud obscure colligere etiam is poterit, qui animum intenderit ad ea, quæ sunt *in leg. 1. in princip. Cod. de latin. libert. toll. & cap. Satyra vero. distinct. 2. & in proœm. Pandectarum. §. & primo quidem anno:* Vbi Bologninus vult esse legendum *Saturam*, quod Imperator hoc opus ex multis bonis ad saturitatem vsque collectum commendauerit. Sed fallitur, cum mens Imperatoris sit, necessariam esse iuris ciuilis repurgationem, quod antea primo quidem anno hoc opus iuris promiscue, & velut per *Satyram* collectum, cum inutilia adhuc quam plurima haberet, discentibus proponeretur. Glossarii etiam veteris sententiã confirmat Festus, cuius verba subiicere pretium erit operæ. *Satura*, inquit, *& cibi genus ex variis rebus conditum, & lex multis aliis legibus conferta.* Itaque in sanctione legum adscribitur: *Neue per Saturam abrogato aut derogato.* T. Annius

Luscus

Luſcus in ea, quam dixit aduerſus T. Gracchum: *Imperium quod plebes per Saturam dederat, id abrogatum eſt.* Et C. Lælius in ea, quam pro ſe dixit: *Dein poſtero die, quaſi per Saturam ſententiis exquiſitis in deditionem accipitur.* Meminit eius legis & Iſidorus *libr. 4. cap. 16.* Origenem in etymo quoque, paulum diſcrepans a nobis. Verba eius ſunt: *Satyra vero lex eſt, quæ de pluribus rebus ſimul loquitur, dicta a copia rerum, & quaſi a ſaturitate.* Vnde & *Satyram ſcribere,* eſt Poemata varia condere.

Saturnus Aboriginum olim rex iuſtus, agrorum culturæ præſes, quo regnante nullum ferunt commiſſum fuiſſe furtum, Virgilio *Æneid. 7.* *Vitiſator* dictus, quod is populis demonſtrauerit rationem ſerendi vitem, veritatis parens veteribus, quod Κρόνος idem haberetur cum χρόνῳ, quod ſaturetur annis, accepiſſe nomen videtur nonnullis. Nec abhorret quod κρόνον quaſi κόρον τοῦ νοῦ, id eſt, *mentis ſatietatem* nominis id accepiſſe affirmet Plato. Fulgentius vult etiam dictum a *ſaturando* propter erogationem annonæ, qua Italos ad ſe pertraxit, vel etiam, quod deuoratis filiis (*vt fabulantur*) ſit ſaturatus. Sunt porro alii, qui nomen eius deductum ſcribunt, ἀπὸ τῆς σάθης, virili quippe membro, propter abſciſſa quidem pudenda Cœli ipſius Falce, inq; mare deiecta, quod ita fictum, vt rerum ſemina cœlitus delapſa tempore quæq; ſuo coaluiſſe, & naturam ad propagandas iſtas Veneris vſum ſignificaſſe docerent. Phurnutus deducit nomen ἀπὸ τοῦ κραίνειν, id eſt, a *commiſcendo.* Alii a ſatu, quod præeſſet agriculturæ. Vnde pingi ſolitus cum falce agricolationis totius ſigno, quam dederit ipſi Ianus a meſſe. Quinimo rationem inſerendi & ſurculos faciendi poſteritas illi tulit acceptam. Nonnulli Thuſcum vocabulum eſſe volunt, & lingua Syriaca ſignificare latentem. Vnde Latini latius interpretantes vocabulum iſtud, Latium eum vocarunt. Ioannes Goropius eundem vult eſſe cum Noah *4. Orig. Antuerp.* propter inuenta & beneficia in genus humanum collata, tum quia Aborigenum rex iuſtus fuit. tandem in numerum Deorum relatus eſt, inque ſacris ipſius obſeruatum, vt im-

molarent capite aperto quippe veritatis Deo, cum aliis Diuis, excepto honore, velato capite sacrificarent. Sed huius rei & moris rationes Plutarchus ita reddit *in quæst. Romanis*, vt propterea inductum id dicat, quod velare caput Æneæ sit institutum, Saturni autem sacrificium multo sit vetustius, vel quia veritati, cuius patrem censebant esse Saturnum, nihil sit opertum aut occultum. Quod autem inprimis dignum notatu in immani gentilium barbarie, humanas hostias Saturno cæsas non ignorandum. Refert enim Diodorus Siculus Colossum extitisse apud Carthaginem, cuius brachia porrecta erant in gyrum, & in ignis foueam incidisse adolescentes, quotcumque sacrificandi caussa cogebantur ad eum accedere. Atque ita proprios primum mactabant filios. Mox cum aliquando abhorruissent a scelere, seruitia eum in vsum comparare studuerunt sibi. Subsecuta deinde est pestis, inde grauissima obsidio. Succensere itaq; rati sibi Saturnum, trecentos illi impuberes sacrificarant, eosque ingenuos. Morem hunc receperunt postea & Galli in sacrificiis Saturni, vt de Phœnicibus, Cretensibus, Iudæis, Taurica Diana, & ipso Heliogabalo taceam, imo de Iephtæ Galaaditarum principis detestabili facinore. Sed & in Latio talem ipsi cultum institutum legimus, non quidem vt homo ad aram immolaretur, sed vt de ponte deiiceretur in Tyberim. Factum tamen id scribit Varro ambiguitate huius responsi: καὶ κεφαλὰς κρονίδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα. Ceterum abrogatum id tandem ab Hercule ex Hispania reuerso, inductumque, vt imagunculas siue oscilla ad humanam effigiem arte formata Diti offerrent, & aras Saturni colerent accensis luminibus. Atque ita Saturnalia instituta, in quibus præter sigillaria mos fuit etiam cereos missitare. Quamquam alias legatur & Gelon Siciliæ tyrannus coegisse Lacedæmonios, scripta in eam rem lege, vt ab infanticidio in posterum abstinerent Saturno regnante nullum furtum commissum fuisse dictum est ante. Hæc scilicet aurea illa ætas erat, quæ vindice nullo sponte sua sine lege fidem rectumque colebat. Quocirca

circa Romani etiam ædem eius ærarium fecerunt, in quo asseruabatur non solum pecunia, sed etiam tabulæ, & præter rationum libros etiam elephantini libri, in quibus cõtinebantur 35. tribus Romanæ ciuitatis. At enim Plutarchus duas alias rationes destinati Saturni templo ærarii profert, quarum prima est, quod Saturnus creditus sit fructibus & agriculturæ præesse, vnde pecuniæ copia, atque ideo auctorem pecuniæ factum eius custodem: Altera, quod locus ille munitus conspicuus, & ab insidiis fuerit tutus. Cyprianus eam ob caussam hoc institutum scribit, quod primus in Italia signauerit nummos, quos postea ita percussit Ianus, vt vna in parte sui capitis effigies, in altera Saturni nauis, qua is appulerat in Italiam, esset expressa: Ad hanc ædem deducebantur exterarum regionum legati sua profitentes nomina apud ærarii præfectos, & quidem cum in finem, quod Saturnus, cum peregrinus fuerit, etiam hospitibus gauderet, vel quod hospites olim munera a Quæstoribus ærarii acceperint. Vtque addam nonnihil ex Theologia Poetarum, qui genitalia Cœlo patri præsecta eum abiecisse fingunt in mare, atque inde natam Venerem, ita quidem interpretor, vt significare voluerint igneum semen humori permixtum generationis fuisse principium. Falcem illi tributam volũt, quod a tempore omnia incidantur, prosternantur & labefactentur. Nam, vt Epigramma habet, ψύχει καὶ πέτρην ὁ πολὺς χρόνος, οὐδὲ σιδήρου φείδεται. Quod eadem in Sicilia occultata prædicetur, ob frumenti rerumq; victui necessariarum in ea fertilitatem excogitatum. Vinculum istud laneum, quo ligatum eum per annum ferũt, at solui ad diem sibi festum, id est, mense Decembri, docet semen mẽse decimo in vtero in vitam grandescere, quod donec erumpat in lucem, mollibus naturę vinculis detinetur. Missum cũ in tartara tenebrosa, canit Ouid. *Metamorph.4.* idq; ita haudquaquã accipiendum, quasi apud Inferos vinculis fuerit cõstrictus, cum fati & mortis expertes sint Dii, sed potius de carcere, in quem coniectus fuit a Ioue, cum Titanum præsidio fisus incassum eum regno deturbare

conatus esset, intelligendum, idque ex mente Dionysii Halicarnassæi. Astrologis eius stella est frigida, *sicut & Cicero testatur 2. de natura Deorum.* Caussa est, quod longissime recedat a Sole sursum, quo is penetrare nequit, sicut ad inferiores Planetas. Siccitatis eiusdem stellæ ratio est, quod longiori interuallo dissita sit a terra. In quacumque domo reperitur, maxime in sexta, octaua & duodecima, ærumnarum calamitatumque est auctor. Trigesimo anno ad breuissima suæ sedis principia regreditur. Ab ipso porro loca edita Saturnia vocari in Italia, præsertim & Sicilia, scribit Diodorus. Ab eadem origine Saturnia terra dicta Italia, & mons iste, vbi postea Capitolum fuit, & in quo habitasse creditur, cum esset in viuis, Saturnius, vt & *ciuitas Saturnia*, imo *porta Saturnia* Romæ, quam Iunius *Pandanam* dixit. Descendunt & hinc Saturnalia Saturni feriæ, quæ celebrari solebant mense Decembri, qui inde Genialis dictus *Fastorum 4.* At vno tantum die antiquitus, hoc est, decimo quarto Calendar. Ianuarii. Nam cum C. Cæsar duos dies adiecisset huic mensi, decimo sexto celebrari cœperunt. Qua de caussa cum vulgus ignoraret certum Saturnaliorum diem, aliquibus ea cum Cæsare celebrantibus *16. Calend.* aliis more veteri 14. Cal. cœpta sunt celebrari pluribus diebus. & primum quidem tribus, sicut Augustus iussit in legibus iudiciariis, inde septem diebus, e quibus quinque tantum habebantur festi. Saturnalia autem hæc multis seculis præcessisse cunabula vrbis Romanæ, auctor est Macrobius. Probat enim Philochori testimonio Cecropem primum Saturno & Opi, ceu frugum ac fructuum repertoribus aram in Attica statuisse, eos autem Deos pro Ioue & terra coluisse, atque adeo instituisse, vt frugibus ac fructibus coactis vescerentur patresfamilias vna cum seruis, cum quibus patientiam laboris in rure colendo tolerauerant: Delectari enim Deum honore seruorum contemplatione laboris. Græci festos hos dies *κρόνια* dicebant, quo vocabulo antiquissimus Poeta. L. Accius in suis poematibus est vsus. Hisce diebus iocorum atque lætitiæ plenis piaculum

erat

erat sumere bellum, aut pœnas a nocente exigere. Domini excipiebant seruos liberalibus conuiuiis, ipsimet seruilibus fungentes muneribus. Quinimmo mancipiis quiduis libere loqui licebat. Athenæus eandem consuetudinem & morem prodit libro 14. his verbis: τοῖς τῶν κρονίων ἡμέραις ἔθος ἐστὶ ῥωμαίων παισὶν ἑστιᾶν τοὺς οἰκέτας αὐτοὺς τὰς τῶν οἰκετῶν ἀναδεχομένους λειτουργίας. Ad hunc Saturnaliorum morem & libertatem alludit etiam Horatius *libr. 2. Satyr. 2.* hoc modo:

Age libertate Decembri
(Quando ita maiores voluerunt) vtere, narra.

Lucianus ἐν τοῖς περὶ κρόνον Saturnum sic loquentem inducit: καὶ διὰ τοῦτο ἅπαντα χοῦ κεῖτο καὶ ᾠδὴ, καὶ παιδία, καὶ ἰσοτιμία πᾶσι καὶ δούλοις, καὶ ἐλευθέροις, οὐδεὶς γὰρ ἐπ' ἐμοῦ δοῦλος ἦν. Quin eo tempore pileos libertatis signum gestabant serui, & calceis ingenuorum induebantur, *teste Porphyrio.* Quapropter recte Catullus ad C. Licinium Caluum Saturnalia optimum diem appellat, vtpote repræsentantem imaginem aurei istius seculi, quod Saturno regnante fuisse dicitur. Nec omittendum, in Liberalibus cum Poesis alia genera, tum inprimis veteres comœdias, in quibus perstringebant hominum vitia, fuisse adhibitas. Simili festiuitate fere sunt vsi Cretenses in Mercurialibus suis, in Peloriis Thessali, Athenienses in Anthisteriis. Existimant eruditi originem traxisse hoc festum ex Scenopegiis populi Iudaici, quæ agitabantur ab illis mense Thisri septem dierum spatio, collectis & reconditis in horrea fructibus, quo tempore tam seruis, quam liberis sub tentoriis feriari ac epulari cum lætitia fuit concessum, *vt constat ex 25. Leuit. & 16. cap. Deuteron.*

Satyra, quæ a paruis initiis progressa, quippe ab Atheniensium more, qui per agros dispersi & dediti agriculturæ, cum soluti ab opere rustico genio indulgerent, iocularia quędam spargere solebant conuitia, tandem etiam ex plaustris peruncti fęcibus ora inuehi in corruptam hominum vitam, nomen suum arcessere videtur a Satyris Liberi patris comitib. sub quorum ascititia forma, cum Poetæ primum comœdiã

dictis iocularibus resparsissent, inde etiam Satyros *capripedes* cornibus insignitos ad excitandum risum, & Silenos tunicis ornatos villosis & florum varietate distinctis induxissent. Tandem re a risu & ioco in artem versa ausus est primus Liuius Andronicus argumento fabulam inserere. & ridicula versibus intexere: Vnde exodia emanarunt, quæ conferta fabellis potissimum sunt Attellanis. Differebant tamē, quod in Satyricis introduceretur aut *Satyrus canus, Satyrus barbatus, Satyrus imberbis*, aut si qua alia ridicula sunt & Satyris similia, vtpote Sileni & Fauni; in Attellanis autem intercedebant personæ turpes, quæ dictis liberioribus improbisque gestibus auditorum curas seueritatemq; relaxabant. Atque hæ in Oscorum ciuitate Attella primum inuenta. Sed n. cum huic libertati & licentiæ in aliis etiam honestis personis carpendis ac traducendis nullus adhiberetur modus, lata Romę lex est in eos, qui malū carmen in quempiam scripsissent. Qua quidem ratione factum, vt verterint tandē scribēdi modum formidine fustis ad benedicendum delectandūq; redacti, *vt ait Flaccus*. Nouissime tandem excogitauit hanc Satyram homo politi ingenii Lucilius, non solum Q. Metellum & L. Albutium summates viros perstringens, idque nominatim, verum etiā vniuersum populum Romanum probrosis carminib. lacerans, neq; ēt mortuis parcens. Et quamquam Horatius dicat ipsum fluere lutulentum, tamen multorum iudicio magnam inde gloriam reportauit, vsq; adeo vt nonnulli Horatio & Persio eum prætulerint. Edidit inde & Satyram carminibus variis refertam Ennius, præter Enniū Pacuuius, imo Romanorū doctissimus Varro diuersas, quas alii quidē Cynicas, ipsemet *Menippeas* appellat, in quib. emēdatius edendis multum laboris posuit eruditus vir ipsiusque humanitatis exemplar Ausonius Popma Frisius. Menippum Cynicū imitatus creditur in illis, cuius multa apud Lucianū mentio. Siquidem vt ille libros scripsit risu plenos ex Deorū persona ad Physicos, Grāmaticos & Mathematicos, item testamēta & Epicuri fœtū, ita multa humanitate hilaritateq; suas satyras conspersit, admixtis plurimis ex media Philosophia.

phia. Quocirca volũt nõnulli dictã satyrã a satyra lance, quę referta variis primitiis inferri solebat Deorũ sacris, quasi a copia & rei saturitate nomẽ haberet: Cuius lancis ẽt Virgil. meminit, cũ ait: *Lãces & liba feremus.* Alii deriuari putãt a quodã farciminis genere, cuius Varro in Plautinis quæstionib. meminerit his verbis: *Satyra est vbi passa, & polenta & nuclei pinei ex mulso cõspersi: ad hæc alii addũt, & de malo punico grana.* Sunt alii, q a Satyra lege multa simul cõplectẽte, & cuius in *Satura* mẽtio facta est, deducũt. Si qs plura de Satyra velit, Iuliũ Cæsarem Scaligerum videat. *lib. 1. Poetices. cap. 12.*

Satyrus. Satyri pernicissimũ animal (*quod Plin. scribit*) in subsolanis Indorũ montib. tanquã quadrupes, attamẽ recte currẽtes, & effigie humanæ caprinis pedib. corpore villoso, quiq; capi, eodẽ teste, nõ possunt pp velocitatẽ nisi senes aut ægri, nomẽ accepisse credũtur ἀπὸ τῆς σάθης mẽbro virili, q in libidinẽ sint ꝓpẽsi. Inde Ouid. *Me Satyri celeres (syluis ego tecta latebã) Quæsierant rapido turba proterua pede.* Hinc forte Bacchi fingũtur comites, qui est Deus lætitiæ, inq; veterẽ comœdiã, vt iocularia & lasciua iactarẽt inter se, sunt introducti, repræsentãtib. eorũ ꝑsonas mimis. Apud Romanos primũ id factũ a Liuio Andronico. Inde eos a iuuẽtute fuisse remotos & aliquãto post in Atellanas fabellas demigrasse indicare videtur Liuius *lib. 7. sunt refert ex ipso Manut.* Nudos eos in tragœdiã induxit Horat. vt quidẽ saltarẽt & acute dicta ꝓferrẽt, eo q Tragœdia per se destituatur facetiis & risu. Sed reiectos a Sophocle, vt suã illa tueretur grauitatẽ, ꝓdit in arte Poetica Aristotel. Habitus eorũ constabat ex tergorib. hircinis, horrentib. in vertice setis. Scribit Hieron. Antonio Eremitæ visum homunculũ narib. aduncis, frõte cornib. aspera, cuique corporis extrema desinebãt in pedes caprarũ, cumq; interrogatũ *quis esset* respõdisse: *Mortalis ego sum vnus ex accolis eremi, quos vano errore delusa gentilitas Faunos, Satyros & Incubos colit.* Dicitur & Satyrus (*referẽte id Plutarcho*) captus & ad Syllã deductus. Qui sępe interrogatus, quisnã esset, vocem ẽdidit tandẽ asperã & mixtã ex equino hinnitu & hirci balatu. Deniq; non omittendũ, quod Phurnutus Satyros nominatos velit, ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι, quod ridendo ora distendant, Idem σκιρτὰς vocat, ἀπὸ τοῦ σκαίρειν, id est, *saliendo*

& σκιρτῶντες ἀπὸ τοῦ σκαίειν, id est, *furendo* vel *saeuiendo*. Strabo nominat Satyros montes prope Pyrenæos & Satyrum fluuium in Aquitania.

Satyriasis morbus viris & mulieribus communis, in quo veretrum, vel coles propter salsum & acrem effluentem humorem cum magno pruritu arrigitur, a lasciuis illis Satyris, de quibus modo est dictum, nomen inuenit.

Scææ portæ ciuitatis Troiæ, inde nomen arcessere dicuntur, quod in sinistra vrbis parte extiterint (σκαιὸς enim *sinister*) vel ab opifice Scæo, vel quod sinistræ fuerint Troianis, cum receptus per eas equus Dureius exitium intulerit. Per has Troes etiam exierunt in prælium: Vnde δαρδάνιαι πύλαι dictæ. Seruius enarrans illud Virgilii: *Scææq; amplector limina portæ*, ait: *Scææ portæ dictæ non a pugnis ante se factis scæuis, id est, malis (nam & antea sic dictæ est) nec ab itinere ingressis scæuo, id est, sinistro, sed a cadauere Laomedontis, id est, scæomate, quod in eius fuerat superliminio.*

Scæua, qui dextram agiliorem habet sinistra, qualem morbosum non esse scripsit Vlpianus, ἀπὸ τῆς σκαιᾶς χειρὸς, id est, *manu sinistra* nomen inuenit. Hinc Glossarium vetus: *Scæua*, ἀριστερόχειρ. Nomen id inditum legimus fortissimo centurioni, qui Pompeianis irrumpentibus in castra Cæsaris, cū reliqui fugæ se darent, solus pedem firmans, & statione sua persistens, diu hostium impetum sustinuit, scuto 220 ictibus, vel (*vt ipsemet scribit*) ducentis & triginta perforato, vel (*vt Plutarchus*) centum & triginta, vel deniq; centum & viginti ex ipsius Tranquilli mente. Verba huius sunt. *Scæua excusso oculo, transfixus femore, & humero, centum & viginti ictibus scuto perforato, custodiam portæ commissi castelli retinuit.* Nec ingrate prosequutus hoc facinus est Imperator, qui fortissimum virum ducentis millibus æris donauit, & ab ordine octauo ad Primipilum traduxit.

Scæuola Mutius ex Porsena historia notus apud Liuium, qui, cum manus in rege trucidando aberrasset, vt sumeret quasi vindictam, immoto & imperterrito vultu, spectantibus cū admiratione hostibus, dextram concremauit, ab eadē Græcæ vocis

cę vocis origine, quippe ἀπὸ τῆς σκαιᾶς χειρὸς, id est, *manu sinistra* nomenclationē deducit. Ab hoc Mutio traxit postea cognomen Mutiorū familia, quæ præstantissimos viros dedit cum in Reip. administratione, tū in iuris ciuilis scientia, quā sibi quasi propriā vindicauit. Inter hos præcipuū dixerim P. Mutium Scęuolā, qui de iure ciuili scripsit libros decē, multū etiā memoria valens, sicut Cic. refert. 1. *de Oratore*. Idem Iurisconsultum describēs ait hoc modo: *Sin autem quæreretur, quisnam Iurisconsultus vere nominaretur, eum dicerem, qui legū & consuetudinis eius, qua priuati in ciuitate vterentur, & ad respondendum, & ad agendum, & ad cauendum peritus esset:* Et ex eo genere S. Ælium, M. Manilium, & P. Mutium nominarem. Consulem eum fuisse indicat Cicero in Oratione pro domo: *post consulatum factum Pontificem Maximum liquet ex 2. de Oratore.* Habuit & locum inter Oratores, quod dixisse eum scribat valde prudenter & acute, & paulo etiam, quam multi æquales, copiosius. Cum autem a grauioribus curis ac studiis respiraret, pila eum & alea lusisse ad fessas laboribus vires refocillandum testatur Valerius Maximus, & ex Valerio Petrarcha, dubia tamen mihi fide in viro tot occupationibus districto.

Scala. Recte a scandendo dictas scalas ait Isidorus. Hærent n. parietibus apud Poetam. Addit plurali numero dici, etiamsi sint vnæ. At numeri tantum pluralis nomen esse, vt literæ, falsum, cum & scalam agnoscant auctores boni. A scalis porro *Scaligerorum* familiæ appellatio.

Scamma vox origine Græca, sed qua tamen vt Latina vsus est Hieronymus ad Pammachium, & Ambrosius cap. 13. de Heliæ ieiunio, olim ὅρος τοῦ πηδήματος, id est *saltus terminus*, qui in Pentathlo pręsertim τοῦ πηδητικοῦ καὶ ἀλτικοῦ γένους fiebat, ducto sulco, vel longa linea, ἀπὸ τοῦ σκάπτειν, id est, *fodiendo* videtur deduci. Hinc ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν prouerbium. Eandem sane rem in loco certaminis Lucianus, apud quem Anacharsis de agonibus agit, ὀρύγματος nomine designauit, & vetus glossarium reddidit *fossam*. Sunt proinde, qui theatri caueā exponunt. Etsi alii, inter quos Cœlius Aurelianus Medicus,

transcensum lignorum intelligant, quod tignis vel trabib. ap-
positis intra certa spatia olim exercerentur.

Scamnum a scandendo Varroni libro *de lingua Latina*, quod
scanderent eo in lectum. Hinc Glossarium vetus: *Scamnum*,
βάθρον. Est & scamnum vel scabellum idem Latinis, quod
ὑποπόδιον, cuius in sacris mentio.

Scandalum proprie lapsus & offensio pedis ἀπὸ τοῦ σκάζειν, quod
idem esse volunt cum χάζειν aut χωλαίνειν, quorum primũ
abrumpere institutum, alterum *claudicare* significat. Alii
deducunt ab Hebræo כשל, quod est, *cadere præ offendicu-
lo, in quod aliquis ambulando impingit*. In sacra scriptura sæpe
refertur a corpore ad animum, vt cum Paulus scribit Rom.
12. μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον, & cum Petrus
Christum nominat *cap. 2. Epistol. 2.* λίθον προσκόμματος, καὶ
πέτραν σκανδάλου. Ita Dominus Christus Matthæi 18. *Neces-
se est*, inquit, *vt veniant scandala, veruntamen væ homini isti,
per quem offendiculum euenerit*. Idem Saluator censum sol-
uit. *Matth. 17.* ne scandalum præbeat. Et Matthæi 26. πάν-
τες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, *omnes vos ista
nocte offendemini in me*, id est, *discessuri estis a me, cruce mea, &
calamitate offensi*. Est autem scandalum duplex, quippe ac-
ceptum & datum: Acceptum, cum mali vera doctrina & mo-
ribus bonis offenduntur, sicut *Matth. 15.* præbet Iudæis of-
fendiculum sententia Christi, *quod nihil externum reddat ho-
minem immundum*: Item *Ioann. 6.* quod se panem cœlestem
vocet. *9. Matthæi*, quod Paralyticum sanet, vt & Baptista He-
rodiadi, cum eam reprehenderet, & Ieremias in populi cor-
ruptos mores inuectus. Datum est vero scandalum, quo im-
probi offendunt bonos & pios, siue id moribus, siue doctri-
na fiat. Passim illud seueriter prohibitũ a Domino, *vt Luc. 17.
Matth. 17. & 16.* Quam sit a. multiplex atq; adeo, quot modis
præberi queat, cũ non sit huius loci, discutiendũ aliis relinquo.

Scapha vnde nisi ἀπὸ τοῦ σκάπτειν, id est, *effodiendo* commode de-
duci queat? Est autẽ nauicula, quæ consequitur naues maio-
res. Scaphulas vero ex arundinibus Semiramidem fecisse, a-
pud Diodorum legas *libr. 3*.

Scatinia lex, cuius Quintilianus meminit *lib. 4. capit. 2. & libr. 7. capit. 4. Cicero 8. familiarium Epistolarum Epistola 12. & 3. Philippica, Iuuenalis Satyra 2.* iuxta Paulum Minutium, a C. Scatinio Aricino Tribuno plebis est lata in eos, qui sollicitassent alienam pudicitiam, vel suam, vt paterentur muliebria, prostituissent, pœna decem M. numum irrogata. Ciceronis verba Philippica 3. sunt hæc: *Quod autem municipiũ non contemnit is, qui Aricium tantopere despicit vetustate antiquissimum?* Hinc *Scatiniæ*, hinc *Voconiæ leges*. Ausonius etiam in mollem: *Scatiniam metuens non metuit Titiam.* Atq; ea lege quosdam ex vtroq; genere condemnasse Domitianum, apud Tranquillum legas. Falluntur, qui latam eam existimant in pedicones, nomenq; adeo suum ab eo Scatinio accepisse, qui *auctore Valerio lib. 6.* ausus est de stupro appellare M. Claudii Marcelli Ædilis Curulis filiam, & postea accusante patre est condemnatus. Etenim leges non a damnatis aut reis, sed a latoribus accipiunt nomen. Renouauit eam, cum referret in suam Iuliam de adulterio & pudicitia, Augustus, grauiori imposita pœna, *teste Iustiniano 4. Institutionum, titulo de publicis iudiciis.*

Scaptia Tribus, vti Festus habet ab vrbe Scaptia nomen accepit, quam Plinius cum aliis in Latio nominat. Meminit eius Suetonius *in Augusto.*

Scauri, sicut & *Valgi*, *Vari*, *Variæ*, *Vatinii*, nomen habent a variis suris & cruribus pedum intortis, Scaurorum familia in Scauro Mamerco maiestatis reo fertur exstincta.

Scazon, versus imperfectus seu numeris destitutus, quales χωλιαμβοὶ, ἀπὸ τοῦ σκάζειν, id est, *claudicando* deducit nomen. Talis iste Martialis: *Apollinarem conueni meum.*

Scelus σχέτλιος: vel ὡς σκέλετον σῶμα *aridũ & proiectitium corpus*

Scelerata porta eadem, quæ *Carmentalis*, tandem hoc nomen est consecuta a scelere, quod trecenti Fabii (*sex alios addit Festus cum quinque clientum millibus*) per eam egressi aduersus Hetruscos ad Cremeram amnem omnes sint interfecti. Qua de caussa factũ, vt ea porta postea intrare aut egredi ominis sit habitum loco. Via, quæ ad hanc portam

tendebat, proxima fuiſſe legitur Iano *Faſtor. 2.* ipſiq; Ouid. aſſipulatur Liuius. Fuit & Romæ *ſceleratus vicus*, in quo Tullia Seruii filia natura ferox carpentum agi iuſſit per corpus interfecti patris, cum auriga pauidus frænos inhiberet. Cãpus etiam *ſceleratus* dictus, in quo proxime Collinam portã Veſtales humari ſolebant viuæ propter inceſtum. Adde caſtra ſcelerata, in quibus Druſus Liuiæ Druſillæ filius poſt deuictos hoſtes diem obiit ſupremum anno ætatis 30. *vt tradit Paterculus*, inter Salam & Rhenum, *vt ſcribit Strabo libr. 7.* Dicitur & *Herba ſcelerata* Apuleio *Sardonia*, quam Latini *ranunculum* vocant. Ea in potu aut cibo ſumta *iuxta Dioſcoridem* mentis abalienationem facit, tandem cum labiorum contractione mortem inferens.

Scena Theatri frõs & ea pars, quæ ab vno cornu ad alterũ deducebatur cũ quadã coopertura, ex frondib. & ramis primis temporibus nempe ante theatri vſum, vt ita protegerentur ab aeris iniuria, ἀπὸ τῆς σκιᾶς, id eſt, *umbra* arceſſit nomen, quod ipſemet Alciatus ad *l. equos. C. de Spectaculis, lib. 11.* affirmat, nec reprobatur a Caſſiodoro. Erat aũt ſcena aut verſatilis cum verteretur machinis quibuſdam, vt aliam picturæ faciem oſtenderet: Aut ductilis, cum tabulatis tractis hac & illac nudaretur interior picturę ſpecies, multis interim columnis & epiſtyliis fulta. Pollux cum agit περὶ μερῶν θεάτρου, ſcribit hoc modo: μέρη θεάτρου, καὶ πύλις, καὶ ψαλὶς, καὶ κατατομὴ, κερκίδες, σκηνὴ, ὀρχήστρα, λογεῖον, παρασκήνιον, παρασκήνια, ὑποσκήνια, *theatri pars eſt portula, lapides oblongi in fornicato portarum aditu, cuneus, ſcena, orcheſtra, pulpitum, ſcenæ veſtibulum, locus capacior iuxta ſcenam, in quo inſtrumenta ad ludos neceſſaria reponebantur, & alius locus ſub ſcena.* Alii quatuor tantum theatri partes præcipuas numerant, *ſcenam, orcheſtram, proſcenium & pulpitum.* Pergit pollux καὶ σκηνὴ μὲν, ὑποκριτῶν ἴδιον· ἡ δὲ ὀρχήστρα, τοῦ χοροῦ. Scena erat hiſtrionum propria, orcheſtra chori. Atq; alia rurſus Tragica ſcena eſt columnis & Deorũ ſignis ornata, alia *Comica* ædificiorum præferens figuram, alia deniq; *Satyrica* ſyluis & montibus inumbrata, imo ſpeluncis, viridariis, & aliis rebus agreſtibus topiarii operis in modum

modum. Plura de ornatu Scenarum apud Vitruuium & alios inuenias. A ſcena porro dicti ſunt ſcenici ludi, quod in ſcena, id eſt, vmbra (nam hinc ſcenæ nomen, *vt antea dictum*) peragerentur. Libero vt plurimum erant ſacri, & ex edicto prætoris tibiis cantuq; celebrabantur, ductumq; nefas ingruete bellorum tumultu eos omitti. Primum autem inſtituti leguntur Romæ Anno ab V.C. fere 390. cum morborũ vis ingens graſſaretur per vicos & regiones omnes, nec vllum pateret effugium a tanta lue. Ludionibus enim accitis ex Hetruria celebrarunt eos apparatu magnifico, adhibita inſuper ſaltatione, quod vel eo modo Deos placatum iri ſperarent. At alii ludi præter ſcenicos dudum ante, quippe regum tempore, & omnino magnificentius a Tarquinio Priſco, quam ab aliis, qui eum præceſſerunt, ſunt agitati. Is enim primum locum deſignauit ad faciendũ circum, qui poſtea Maximus eſt dictus, ſedeſq; inſuper equitibus & Senatui diuiſit certas, vnde ſpectarent. Deniq; moneo ſcenicos auctores, *vt eſt mutabile vulgi iudicium*, habitos olim Romæ in pretio, conceſſis etiam præmiis, rurſus hanc artem adeo probro eiſdem verſam, vt legibus Romanis omni excluderentur honore.

Scenopegia, tabernaculorum feſtum, cuius fit mentio *Leuit.* *23.* vbi docetur eum in finem inſtitutum atq; mandatum, vt annuo ritu in memoriam reuocarent, 40. annos patres in Eremo ſub tabernaculis vixiſſe, ducente & protegente eos mirabiliter Deo, nomen habet a tabernaculis figendis. Eſt quippe *πήγνυμι figo*, *σκηνὴ umbraculum* vel *tabernaculum*. Fallitur Plutarchus *in Sympoſiacis*, cum in Bacchi honorem celebratum putat hoc Feſtum apud Iudæos, eundemq; eſſe *Adon* cum *Baccho*.

Sceptrum iuxta Etymologicum magnum *βασιλικὴ ῥάβδος regia virga vel baculus*, vt ſatis ex Homero liquet, qui paſſim regibus a Ioue tributum canit, (eſt enim omnis poteſtas a Deo, atque adeo regnant per eum reges) nomen arceſſit *ἀπὸ τοῦ σκήπτεσθαι καὶ ἐπερείδεσθαι αὐτῷ, πλεονασμῷ τοῦ ρ. quod nimirum ei inniterentur*. Hinc *σκηπτοῦχοι βασιλεῖς* Homero Odyſſeæ θ. recte q; monet Euſtathius Il. *α. σκῆπτρον οὐ μόνον βασιλείας ἀλλὰ καὶ*

θεμιδος εἶναι σύμβολον. Inprimis vero Ioui attribuitur, quippe qui rex sit hominum Deorumque. Inde Ouid. Metamorph. 1.

Ergo vbi marmoreo superi sedere recessu,
Celsior ipse loco, sceptroque innixus eburno
Terrificam capitis concussit terque quaterque
Caesariem, cum qua terram, mare, sidera, mouit.

Trogus existimat tempore belli Troiani sceptra regum fuisse hastas, cum inquit: *Per ea adhuc tempora reges hastas pro diademate habebant, quas Graeci sceptra dixere.* Itaq; apud Euripidem in Hecuba λαὸν σκῆπτρον δοεὶ, non in aliam sententiam accipit Turnebus, quam vt hastæ nomine sceptrū intelligatur. Addit Iustinus *lib. 43. Nam ab origine rerum pro Diis immortalibus veteres hastas coluere.* Quanquā vero tā impudens esse nolim, vt plane hic euertere coner sententiam, vel potius suspicionem viri magni, tamen vt faciam cum illo prorsus, efficiet nunquam. Nam vt credam hastam fuisse, qua Vlysses apud Homerum verberauerit Thersiten, induci nō possum. Nec hastam fuisse persuaserit sceptrum illud, quod in fœdere firmādo forte manu gerebat rex Latinus *Æneid. 12.* Illud verū temporib. priscis in caussis diiudicandis & feriendis fœderib. reges adhibuisse sceptrum, tanquam iuris & veritatis insigne, solāq; eius erectionē vim sacramēti obtinuisse, sicut Arist. *Polit. 7.* docet his verbis: καὶ περὶ τούτοις τὰς δίκας ἐκεῖνοι· τοῦτο δ' ἐποίουν οἱ μὲν οὐκ ὀμνύοντες, οἱ δ' ὀμνύοντες· ὁ δ' ὅρκος ἦν τοῦ σκήπτρου ἐπανάτασις. Ex Ægyptiorum monumentis illud notabile, quod regia sceptra parte superiori insigniuerint ciconiarum capitibus, vngulis fluuialis equi, quem alio nomine *Hippopotamum* dicunt, inferiori parti appēsis. Quo quidem Hieroglyphico innuere volebant, colendā & suspiciendam pietatem esse, contra deprimendam & pessundandam impietatem, quæ indicatur per Hippopotamum, qui ab ineunte ætate patri infestus sæpe cum ad pugnam prouocat. Quod si acciderit eum superari, matris etiam coitum affectat. Si superare non potest, differt donec adolescat. Tum robustior factus adoritur eum, victumque & neci datum impie dilaniat.

Schisma

Schisma nihil aliud, quā sectio, ἀπὸ τοῦ σχίζειν, id est, *secādo*, quippe ligna, quorum frusta decussa, dicuntur σχίδα ἀσμικραί, nomen arcessit. Sunt & assulæ σχινδαλμοὶ Græcis. Hinc per Metaphoram translata res ad diuersam animorum sententiam, diciturque *schismaticus*, qui se abscindit ab vnitate Ecclesiæ, qualis olim Nouatus veniam lapsis negans post acceptū baptisma. Ex schismate vt plurimum oritur hæresis, *vt docet Augustinus contra Donatistas*, etsi crimen sit hæresi leuius per se, *teste Tertulliano lib. de præscript. Hæreticorum.*

Schola nomen Græcum, at iam Latinum diuturna possessione, ἀπὸ τῆς σχολῆς, id est, *otio nominis habet auspicium.* Inde Ausonius: *Græco schola nomine dicta est, Iusta laboriferis tribuantur vt otia Musis.* Sed quodnam illud otiū? Philosophicum, non turpe. Illud commendatum a Socrate legimus, cum ἀργίαν vocaret τῆς ἐλευθερίας ἀδελφὴν, & a Seuero, cum *solos otiosos sapientiæ* vacare diceret, a Catone deniq;, cum affirmaret *non minus otii, quam negotii clarorum virorum rationem esse reddendā.* Hoc vero iure dicas vitiorum magistram, malorum omnium radicem & caussam, quippe quod docet ἀτάκτως περιπατεῖν, & ab instituto diuinitus ordine seducit, lege de laboribus manuum euersa. De otii huius sectatoribus recte Hesiodus:

τῷ δὲ θεοὶ νεμεσῶσι καὶ ἀνέρες, ὅστις ἀεργὸς
ζώει κηφήνεσσι κοθούροις ἴκελος ὀργὴν,
οἵτε μελισσάων κάματον τρύχουσιν ἀεργοὶ

Sit itaq; dicta schola ab otio honesto & manuarii operis vacatione, cum interim, qui in ea versantur scholastici, multis occupationib. districti mētē exerceant: quo apti esse possint aliis instituendis. Quo respicit Festus, cum inquit *dictas scholas a Græco σχολάζειν, id est, vacando, quod ceteris rebus omissis pueri vacare debeant liberalib. studiis*, id quod omnes viri magni fecerunt a teneris (vt aiunt) vnguiculis, Cicero, Hortensius, Seneca, Arist. Plato & Demosthenes, cuius vt scripta lucernā olere dixit Pythius Apollo, ita ipsemet interrogatus, *quomodo ad eā dicendi gloriam peruenisset*, respōdit: *Plus olei, quā vini cōsumēdo.* Aut si omnino deriuatū hoc nomē a turpi otio velit

pertinacior aliquis, per antiphrasin licet vt fiat, quale admissum est etymon a Grammaticis nostris in *luco bello, Parcis* & *Eumenidibus*, sicut alias est annotatum. Ea ratione dixisse mihi videtur Scipio, si quid aliud, sapientissime, *nunquam se minus esse otiosum, quam cum esset otiosus*. Innuere volebat, cum veluti feriaretur a corporis labore, tam vel maxime in futurum omnium studi: & meditatione occupatum fuisse animum. Testor ipsius, qui iam dudum saxum hoc volui, sæpenumero adeo me redeuntibus illis in orbem, scholasticis, *inquam*, laboribus interdiu defatigatum, vt haud credam baiulum vllum aut restiarium grauiori labore perfunctum, aut ita confectum & labascentem sub onere suo, vbi serus aduenit vespe. Nesciunt cerdones, sutores, pistores, ferramentarii, capsarii, fullones, & alii id genus homines, quid sit versari in literis serio. Imo plurimi docti ignorãt, quid sit formare balbutiens pueri os. Deus bone quot inuoluimur difficultatib. Quot curæ transuersum rapiunt animũ? Quoties ingemiscendũ, cum res ꝓ voto nõ succedit, aut vbi fallit exspectationẽ pullulãs frutex? Etsi perdius & pernox mediteris certissimas leges ad id ꝓmulgatas, vt simul in studiis & morib. pietateq; ꝓficiãt, sæpissime tamen fraudẽ illis faciunt, & confictis technis elabũtur. Adeo ꝓna in malũ hominis natura. Quod si cõuincantur quandoq;, & proinde lustrãda sint & plectẽda eorũ peccata, sæpe negotiũ est bonis præceptorib. cũ parentib. qui cæco ducti amore palliãt ista, eleuant & excusant. Vtq; alios plectas, aut mulctam irroges pro iure scholastico, tamen id suis haudquaquã debere fieri præpostero quodam iudicio ꝑsuasum habent. Atq; ita vitiis ab ineunte ætate frigidã suffundunt, & ad peccandũ veluti fomenta quædã aut materiã suppeditant. Quod vero non minus dolendũ, ipsimet adolescentes, vbi iã ad frugẽ aliquã peruenerunt in studiis, & grauioris alicuius ingenii cultus gratia abeũdũ, discedunt sæpe ἀχαρίστως & pro auro (ꝙ solet dici) carbones repẽdunt illis, quib. vel ipso Philosopho teste, vna cũ parentib. & Deo nõ redditur æquiualens. Improbi & peruersi nonnulli plumbeas gerũt iras ob datas iustissime pœnas. Sunt qui etiã clancu-

clanculũ obesse studẽt, aut certe non prodesse, siue liuore, siue superbia impulsi, vbi iam adoleuerũt. Si publico munere fungũtur, nihil minus quã scholas curãt, quæ tamẽ seminaria Reipub. sunt, & in quib. ea traduntur, quę in hac cœca mundi caligine ceteris bonis & nugis merito sunt praeponẽda. Sunt n. illa alia caduca prorsus & momẽtanea. At erudito diuinũ quiddã, in quã ẽt tantũ iuris vindicare sibi non põt fortuna, quantũ in fundos & facultates. Ne sit ergo animus in patinis, vt tantũ ea venemur, quæ faciũt πρὸς τὰ ἄλφιτα. Nec quęso obliti melioris naturæ in hisce quisquiliis & ruderib. obbrutescamus. Potius applicandus bonis & eruditis animus ad conseruationẽ rerũ diuinarũ, artium ingenuarum, quib. gratam de se famã summus ille opifex inspargit, *test. Platone.* Vt non retundendi sed erigendi sint Professores & Præceptores, non spe, sed re, non solũ consilio, verum ẽt auxilio, vbi opus erit aut necessitas postulabit. Alioqui migrabunt Musæ ad alias gentes, quæ feliciter olim transuolarunt Alpes, inq; Belgio, Germania, Gallia & aliis regionib. placide hactenus consederũt. Monẽdi & Ephori scholarum sedulo vt perfungantur munere tãto, quippe vt aliquoties præsentes se sistãt, bonas leges cõfirmẽt & inducãt, malas pessundẽt & abrogẽt, scholasticam disciplinã stabiliãt, qua velut altero tibicine nititur institutio, ipsamq; Rectorũ auctoritatẽ firmẽt, si modo rem iustam & æquã vrgent, aduersus minora subsellia, quæ solent vt plurimũ mussitare, cõspirare & insurgere, audacter & imprudenter, imo sine ratione sæpe, aduersus eos, quib. examinis & inspectionis aliorum cura est cõmissa. Atq; hæc ita monere placuit, si forte sit aliquis, qui elegãter doctus, & erga literas bene affectus zelo quodã & affectu omnino bono imprimat animo, tandẽq; agat destinatus τῆς ἐφορείας officio, quod ex re futurũ existimabit, idq; promte, alacriter & studiose. Nã quid exspectandũ ab illis, qui rerum sunt imperiti, imo sæpe literas & scholas habent exosas? Sicut vilibus reb. sunt affixi, ita de iis disputant, & de eisdẽ tantũmodo loquũtur, nec vlla de reb. eximiis cura, vtpote quas non intelligũt, nec intelligere cupiũt, cũ ignoti nulla sit cupido, *vt ait Poeta.*

Scintilla quasi scindilla a scindendo, quod scindatur a re igno-ta. Obiter hic monendum, *scindulam* (sic enim scribendū re-uera, non *scindulla*) etiam a scindendo dictā, tabellamq; esse arborum assulatim scissarum. Huiusmodi vero tabellis con-tectas fuisse ædes Romanas annorum spatio 470. *testis Cor-nelius Nepos apud Plinium lib.16. cap.10.* Vide etiam de his Tur-nebum. *Aduers.22. cap.18.*

Scipio. Scipionum familia a Cornelio nomen traxit, qui patrē luminibus captum tanquam Baculus regebat, *auct. Macro-bio*, quo Græcis baculus sit σκίπων. Hinc ἀσκίπων Antiphilo senex, qui sine baculo progreditur. Ex huius Scipionis fami-lia prodiit ille Cornelius Scipio, qui postea *Africanus* est ap-latus, & annos natos 29. cum consulari imperio extra ordi-nem in Hispaniam est missus, Carthaginem nouā expugna-uit, Asdrubalem castris exuit, eundem cum Magone Hispa-nia expulit, eamque in potestatem populi Romani redegit. Atq; ita rebus tandem feliciter gestis in vrbem reuersus ar-genti magnum pondus intulit in ærarium. Itē prodiit ex hac familia iste Scipio Nasica, qui primus absens Pont. Max. est factus. Cic. refert *in Bruto, & 3. de legibus*, hunc a Tribunatio Tribun. plebis in vincula coniectum. Tandem mortuus est Pergami, cum libera ipsi legatio in Asiam esset decreta.

Scironides Petræ, quas Strabo scribit *lib. 9.* post Cromionem Atticis imminere finibus, non relinquentes transitum iuxta mare, nominis etymon dedicant Scironi latroni, qui eas in-sedit, tandem obtruncatus a Theseo. At hoc ioco flantē pro-cellasq; cientem *Caurum* Athenienses *Scironem* appellabāt.

Scolia σκόλια, carmina conuiualia, quæ fortium virorū laudes complectebantur, & tantum ab eruditis cani solebāt, sic di-cta, quod a primo incœptum carmen non a proximo porro, sed ordine flexuso & obliquo, qui Græcis σκολιὸς est, vltro ci-troque exciperetur. Aristophanis interpres meminit huius moris in Vespis hoc modo: ἀρχαῖον ἔθος ἐσθιομένους ᾄδειν, ἀκολού-θως, τὸ πρῶτον εἰ παύσαιτο τῆς ᾠδῆς, καὶ γὰρ ὁ δεξάμενος δάφνην καὶ μυρρί-νην κατέχων, ἢ σιμωνίδου ἢ στησιχόρου μέλη ᾖδεν ἕως ἐβούλετο. καὶ μετὰ ταῦ-τα ᾧ ἐβούλετο, ἐδίδου, οὐχ ὡς ἡ τάξις ἀπῄτει, καὶ ἔλεγεν ὁ δεξάμενος ... τοῦ πρώ-

τὸ πρῶτον τὰ ἑξῆς. κἀκεῖνος ἐπεδίδου πάλιν ᾧ ἐβούλετο. διὰ τὸ πάντας ἦν ἀπαρτισμένως ᾄδειν, καὶ τὰ μέλη, σκολιὰ εἴρηται διὰ τὴν δυσκολίαν: Vbi ſub finem a difficultate canendi deducere videtur etymō vocis, vel etiam (*nam ita ſubiicit*) διὰ τὰ σκολιὰ, ἅ εἰσι παροίνιοι ᾠδαὶ, *quod vinolentæ cantiones ſint obliquæ & tortuoſa.* Subiicit quoq; *inter hæc carmina locum habuiſſe* ᾀδόμενον λόγον περὶ μύρρινον, ἢ δαφνὸν κλάδον. Plutarchus *1. Sympoſ. Problem. 1.* fatetur etiam *carminis quoddam fuiſſe genus in communis cantari ſolitum.* Primum enim omnes cōmuni voce carmen Deo (Baccho) canebant: Inde quilibet propriam canebat cantilenam myrteo ramo accepto, quem ἄισακον appellabant. Atq; is ramus nō ordine tradebatur, ſed a lectulo in lectulū tranſmittebatur. Vt σκολιὸν dictum videatur & ipſi διὰ τὸ ποικίλον, καὶ πολυκαμπὲς τῆς περιόδου, *ob varietatem & tortuoſos in circuitione flexus.* Alii exiſtimant σκολιὰ appellata τὰ παροίνια μέλη per antiphraſin. Nam illa oportebat eſſe ἁπλὰ καὶ εὔκολα. *ſimplicia & facilia,* quippe quæ canerentur inter potandum, quod tamen mihi probari non poteſt. Præter hos iterum nonnulli nominata volunt ſcolia, quod vinolenti σκολιῶς ἔχοντες τὰ αἰσθητήρια ᾄδουσι, id eſt, *tortuoſis atq; retuſis ſenſibus ea decantent.* Celebrantur ab eruditis Meliti cuiuſdā ſcolia, Timocreontis de Pluto, id eſt, *diuitiis*, item Anacreontis, Alcæi, & Praxillæ, cuius facta mentio ab Athenæo *lib. 15.* vbi ſimul dicta exiſtimat σκολιὰ οὐ κατὰ τὸν τῆς μελοποιΐας τρόπον, ὅτι σκολιὸς ἦν, *non ob carminis modum, quod is eſſet obliquus ac difficilis*, nec κατά τινα περιφορὰν ἐξ ὑποδοχῆς, *quod ambitu ſiue circuitu quodam omnes cantum exciperent*, verum quod caneretur tantum a ſapientibus, ſecundum locum & ordinem, qui cuiq; ſorte obtigerat: Quod ipſum quia ἀταξίαν, id eſt, *ordinis confuſionem* inducebat, neque adeo canebatur ab omnibus, aut ordine, ſed prout contingebat, σκολιὸν eſt nuncupatum. Sed enim quoniam ad lyram carmina ſolebant cani in ſympoſiis, non ſolum myrteum ramum, verum & lyram in iis circumlatam, vt quiſq; eius artis peritus concinne modularetur, prodit idem Plutarchus *prædicto loco*, vt & Fabius *Inſtitution. prim.* Itaque cum in epulis eam recuſaſſet

Themistocles, habitus fuit indoctior, *ut Cicero prodit Tusculanarum.* 1. Multa conferri hic possent de Musica epulis adhibita apud Romanos, Græcos, Hebræos ex optimis quibusque auctoribus, tum quæ res decantatæ fuerint ab illis, hymni quippe Deorum, heroum laudes & res gestę: At quia longius ita abducerer a proposito, temperare mihi ab iis satius existimaui. Quinimo alii nonnulli tractarunt ea satis exacte. Videndus & Aristoteles 3. *Politicorum*, Erasmus in Prouerbiis. *Admeti nænia. [illegible] Musa, canere ad myrtum*, Gyraldus Dialogo *1. de Poetarum historia.*

Scolopendrion herba, alio nomine *ἀσπλήνιον*, item *Splenion*, in parietibus nascens, foliaq; habens quam plurima polypodii modo diuisa, subter flauescentia & hirsuta, viridia superne, & præcipue faciens aduersus vitia splenis, nomen inuenit, quod folia proferat Scolopendræ animali similia, quod pedes habet multos, eosq; pilosos. Mouetur corporis vtraq; parte. Vnde cum aliqui duo existimarent habere capita, ausus etiam fuit Nicander appellare *bicipitem*, vel quasi *capitatum vtrimq;*. Quid enim aliud *τὸ ἀμφικαρῆς*? Exitiosa ipsi est, vt & aliis serpentibus, humana saliua. Rumpi enim, si madefiat eo, proditum ab Æliano.

Scopulus saxum eminens, *ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν*, id est, *speculando* nominis habet auspicium. Seruius ad illud Virgilii Æneidos 1. *Scopuloq; infixit acuto, Scopulus*, inquit, *aut a speculando, ἢ παρὰ τὸ σκεπάζειν τὰς ναῦς*. Certe Grammaticis *σκόπελος* est *ὑψηλὸς τόπος ἀφ' οὗ περιεστῶσι καὶ ἀπιδεῖν ἔστι πάντα. Geminos scopulos in cœlum minari* dixit Virgilius, hoc est, *videri in cœlum attolli.*

Scordiscarius, qui scordiscum facit, id est, *ephippium*. Vetus enim glossarium sic habet: *Scordiscus, ἐφίππιον*.

Scorpio, machina bellica, *teste Ammiano Marcellino lib. 23.* dedicat etymon nominis Scorpioni serpenti, quod instar eius aculeum haberet desuper erectum. Hinc etiam, inquit: *Onagri vocabulum indidit ætas nouella, ea re, quod asini feri, cum venatibus aguntur, ita eminus lapides calcitrando post terga emittunt, vt perforent pectora sequentium*. Scorpionem tamen aliá ab Ona-

ab Onagro machinam esse vult Vitruuius *10. de architectura capit. 1.* Et Isidorus accipit pro telo *libr. 18.* non pro tormento, cum *sagittam* appellat *venenatam, virus, qua figit, mox infundentem.* Ego sic existimo, & bellicum tormentum, & eius ipsius tormenti telum, scorpionis voce significari. Præuius in hac re mihi dux est Turnebus *Aduersariorum 18. cap. 1.* Catapultis & Scorpionibus mitti solitas sagittas, vt balistis lapides, ostendit Vitruuius *libr. 10. capit. 15. & 16.* Sic Maccab. *libr. 1. capit. 6* nominantur σκορπίδια εἰς τὸ βάλλειν βέλη. Vt mirum sit tradi ab Ammiano, *lib. 23. scorpione lapides mitti, balistis autem sagittas:* Nisi forte cum Caio Iurisconsulto lapides & ligna teli siue sagittæ, vel τοῦ βέλους nomine accipias, quod ἀπὸ τοῦ βάλλειν, id est, *iaciendo*, vel *mittendo* appellationem habet.

Scorpius σκόρπιος, animal ex genere eorum, quæ appellantur insecta, longo in cauda armatus aculeo, vtrimque brachia quinq; extendens bisulcis forcipibus dentata, ἀπὸ τοῦ σκορπίζειν τὸν ἰόν, id est, *spargendo venenum* nomen arcessit, vel παρὰ τὸ σκαιῶς ἕρπειν, quod repat oblique. Ictus eius conficit hominem intra triduũ, cum flatibus, sudore, pilorum erectione, colore pallido, inguinũ tumore, articulorũ duritie, ani procidentia, spuma ex ore erumpente, singultu, vomitionibus, conuulsione, & similib. aliis symptomatis, quæ exstant apud Nicandrũ, Ælianũ & Dioscoridẽ. Ceterũ inter specialia remedia preclarum inprimis remediũ ipsemet serpens contritus, & vulneri applicatus, sicut rabiosi canis pilus præstans remediũ habetur vulgo aduersus eius morsum. Addunt nõnulli althæam cum sale & semine lini. Contulit etiam, si quis binas Aristolochiæ drachmas cum vino per os assumsisset. Frequens hoc animal in Italia, sed minus venenosum atque in Thracia, vbi perniciem adfert non solum hominibus, verum etiam brutis animalibus ad porcos vsq;. In agro Tridentino ictos ex Scorpiis nihil noxæ percipere, prodit Matthiolus in *Dioscoridem.* Eosdem nullam noxã inferre in Insula Pharo, affirmat Aristoteles *lib. 8. cap. 29. de animalium historia.* Quę sit olei Scorpionum prestantia, apud eundẽ Mat-

thiolum legas *lib. 2.* Genera eorũ produntur nouẽ distincta solo colore. Sed & scorpios volãtes inueniri, cum ab aliis, tũ a Scalig. proditũ *Exercit. 188.* Idem scribit quosdam ẽt serpẽtes ab his necari. Quid, q̃ & scorpio marinus existat, vsuque longo sit exploratũ, scorpiũ nasci ex cancro terra obruto. Irrepserunt etiã prouerbia apud eruditos: *Scorpium: pro perca: Scorpius sub omni lapide:* De quib. consulendus Erasmus. Verumne sit autẽ, quod Apuleius olim scripsisse proditur, si q̃s ictus a scorpio super asinũ sederit, ad caudã conuersus, trãsire dolorẽ in asinũ, cũ pro comperto non habeã, aliis cogitãdum relinquo. Pro fabula habeo, q̃ Democritus asserunt, si quis ictus a scorpio, insusurrauerit auribus asini, *scorpius me percussit*, transiturum in eum dolorem, qui mox emorietur pedendo, quod addit Zoroastres.

Scortum vocarunt Romani meretricẽ a scorteis pellib. quibus vtebantur pro strato. Non mirum. Nam & pelles pro meretrice positas inuenias *Leu. 15. Vestem & pellem, quam habuerit, lauabis aqua.* vbi Hesychius sua interpretatione astipulatur. Festus etiã: *Scorta appellantur meretrices, quia vt pellicula subigantur.* Omnia namq; ex pellibus facta *scortea* appellantur. *Scortes*, id est, pelles testium arietinorum ab eisdem pellibus dictæ. Quinimo in Attellanis animaduertas, dicere rusticos, se adduxisse pro scorto pelliculam, *teste Varrone.* Hinc *scortũ scorteum* Apuleio *Milesiacar. 1.* pro annosa meretrice, & instar pelliculæ, & corii rugosa, quæ ꝑpterea & *Strictipella* nominari poterat, quod cutem stringat, & rugas in facie extendat. Sunt qui eiusmodi meretricem *Scrancliam* siue *Scrattiã* appellant. Nonius & Festus habent *Scraptas*, intelligentes *nugatorias mulieres.* Martialis de penula ex pellibus facta aduersus imbres: *Ad subitas nunquam scortea desit aquas.* In Carmentis sacra templumq; nihil quoq; scorteũ inferre licebat apud Romanos, quod (reor) illa pollui existimarent & funestari pellib. animalis, quod sua periisset morte. Quare & flaminib. nefas fuit calceis vti ex pecudis mortuæ corio. An eãdem ob caussam apud Cretenses nemini nisi nudo patuerit ingressus ædis Dianæ, quam illi religiose colebant, & *Brito-*

martem

marten vocabant, cogitandum aliis relinquo. Vetus Glossarium hæc omnia fere confirmans, scortum vocat χαμαιτύπην & χαμαιτυπεῖον, id est, *abiectum scortum*, quod Polluci est *vile stragulum humistratum*. Idem: *Scortea*: δερματογείτινον. Item: *Scorteum*, σκύτινον, δερμάτινον. Auctarii loco sit, scortum etiam dictum *Ergasilum parasitum*, vt ipsemet fatetur, apud Plautum in Captiuis.

Scotia insulæ Britanniæ pars versus Septentrionem, a Latinis scriptoribus *Albania* dicta, vt nonnullis videtur, Tacito in vita Agricolæ Caledonia, nomen traxit ab incolis Scotis, quorum primus inter Latinos mentionem fecit Ammianus. Hi ex Cantabria Hispaniæ oriundi in Hyberniam traiecerũt primum, vnde migrarunt in Scotiam fixis ibi sedibus ad hũc vsq; diem, neq; nomen a tenebris adepti, sicut Scotus ille, qui scholasticæ & Aristotelicæ Philosophiæ magnas tenebras offudit, verum a iaculandi peritia, *vt quidam volunt*. Etsi Sabellicus 10. *Æneid. lib. 5.* a pictura nominatos scribat. Ad Insulam redeo. Scribit de ea Georgius Buchananus in Scotia sua hoc modo: *Antiquissimum insulæ nomen creditur fuisse Albion, aut, vt Arist. vel potius Theophrastus libro de mundo recenset, Albium. Sed hoc nomen magis e libris eruitur, quam in communi sermone vsurpatur, præsertim apud Scotos, qui se Albinichi, regionem autem suam Albin adhuc vocant. Multi id nominis inde inditum putant, quod appellentibus e Gallia albæ rupes primæ occurrant. Mihi vero absurdum inprimis videtur, Britannici nominis originẽ e Latino sermone repetere, tam raro, tum inter feras gentes commercio. Sunt qui ab Albione Neptuni filio nomen id inditum putant, quem aliquando Britanniæ fuisse regẽ comminiscuntur, audaci prorsus mendacio, & nullo penitus antiquitatis testimonio nixi. Meminerunt etiam Albionis & Bergionis e Græcis quidem Diodorus Siculus, & Strabo, e Latinis Cato, Hyginus, & Mela, ex quibus id fere colligi potest, Albionem & Bergiona Neptuni filios Ligures ex agro Albicorum itinera, quæ in Italiam ferrent, latrocinus infesta habuisse. Ego non abnuerim ab albo & insulam, & latronem nomen accepisse. Verum album coτendo plurimarum gẽtium cõmune fuisse vocabulũ, & nõ modo coloris, sed etiam altitudinis significationem habuisse. Et Festus*

Pompeius, quæ Latinis alba dicuntur, ea Sabinis Alpa vocari asserit, & inde Alpibus nomen inditum, quod perpetuis niuibus albescant. Atq; hic quidem *subsisto.* Quæ sequuntur, in Alpib. nostris magna ex parte requires, vbi & illa referre operæ pretium duxi, nixus eiusdem auctoritate, cui afferenti meliora se lubenter acquieturum profiteatur.

Scribæ, qui (*vt Festus docet*) fuerunt librarii rationesq; publicas scribebant, imo leges quodammodo in manib. habebāt, & magistratibus ius suggerebant, *prout ostendit Ci. 3. de legibus*, inq; maiori pretio sunt habiti apud Græcos, quam apud Romanos. tractauit enim eos Cato *Apparitorum* loco, cū alios fraudis, alios iniustitiæ insimularet) nomen suum a scribendo deducunt. Quinimo mercenarium fuisse eorum officium, nec magnæ existimationis apud Romanos, suamq; mercedē a quæstoribus accipere solitos, apud Cicer. inuenias. Ceterū minime dignitatis erat scriba naualis, *teste Pompeio*, quod periculis quoq; ministeriū eius esset obiectū. Cūq; multi essent numero in ciuitate, in Decurias tandē multas translati sunt. Aditus tamē ad maiores honores nō fuit his interclusus, ne quis forte existimet aliquā illos tulisse infamiæ notā. Porro fuisse & scribas ærarii; apud Cicer. pro Cluentio legas. Apud Iudæos fuerunt Scribæ interpretes legis a Dauide & Esdra constituti, inq; synagogis & templo docentes, verū interim æstu ambitionis flagrantes, & Domino Christo admodum infesti, *prout ex Euangelica historia constare potest.*

Scrupulus per diminutionē dictus a paruo lapillo, quem *scrupū* vocant Latini, qui ipse quoniā in calceos incidēs pedes torquere solet, hinc *scrupulum mouere*, id est, difficultatē metaphorice est dictum. Scrupulū vero, vel (*vt alii*) scripulū pōderis species est apud Romanos, cui fere respondet Grecorū *γράμμα*. Scio alios *scriptulū* dicere, at Flauii Sosipatri temporib. vulgus *scripulū* dicebat, sicut & postea docti, prout intelligi pōt ex libello Capri *de Orthographia*: Etsi scriptulū tamē dixerint M. Varro & Volusius Metianus. Vtcumq;. Pēdit secundū Mauros & Grecos grana frumenti 24. Pharmacopolę dissidentes ab his, statuūt esse 20. granorum, quo errore ducuntur

cuntur

euntur Nicolaus & eum secuti Salernitę. Pondere hoc (intelligo χάμμα) multum sunt vsi iuniores Gręci, *Aetius, Alexander, Aretius, Moschio.* Veteres autem eius loco habent δυόβολον, vel ὀβολοὶ δύο. Vt Soranus apud Galenum: κισσήρεως ὀβολοὶ δύο, *pumicis oboli duo.*

Scurra Glossario εὐτράπελος, γελωτοποιὸς, εὐτράπελος, σκώπτης, ἠδυλόγος, videtur quibusdam ab oleto, vel stercore dictus, quod Græcis est σκὼρ, eoque vocabulo vsus est Aristophanes. Etenim id genus homines loquuntur vt plurimum de rebus putidis, obscœnis & oscis, ad risum mouendum apud eos, qui delectantur eiusce modi putore, ne dicam impietate. Si describere velis, dixeris eum esse, qui potentiori, vel ditiori alicui assentatur gestu & verbis, vt risum excitet, idque ad suam vtilitatem, qualem quoque βωμόλοχον vocant. Vnde vel ipsa luce clarius amicum illum verum non esse, nec minus ab eo separandum, quam ob Oratore faceto, & vrbano ex mente Ciceronis. *2. de Oratore.* Verrius tamen a sequendo dictum voluit, quod tenuioris fortunæ homines eos sequi sint soliti, quos prosequuntur honoris gratia.

Sculterus, germanice *Schultess* videtur Iunio Francicum nomen respondens prætori vrbano, nomenque suum inde trahere, quod noxas & debita exigat, imo etiam mulctas & pœnas ab iis, qui deliquerunt, exposcat.

Scutica a Græca voce (σκῦτος) quæ significat pellem, nominis habet originem, sicut & vetus glossariũ agnoscit scribens hoc modo, *Scutica* σκῦτος.

Scutum appellatum, ait Isidorus, quod a se excutiat telorum ictũ. Vt enim telis resistatur, clypeus antefertur, a secãdo deriuat Varro quasi secatum. Quid fabulamur? An non rectius ἀπὸ τοῦ σκύτεος, id est, *pelle vel corio*? Quis enim nescit scuta olim pellibus obducta? Quis ignorat Aiacis apud Homerum σάκος ἑπταβόειον ταύρων ζατρεφέων, ὅ μὲν οἱ Τύχιος κάμε τεύχων σκυτοτόμων ὄχ' ἄριστος? Hic notandum, *scutis olim albis vsos qui nihil gessissent praeclare, at eorum scuta multis imaginibus fuisse depicta, qui rebus gestis fuerant illustres.* Apud Romanos quoque scutis ducum militumque nomina fuisse inscripta

pertinacior aliquis, per antiphrasin licet vt fiat, quale admissum est etymon a Grammaticis nostris in *luco bello. Parcis* & *Eumenidibus*, sicut alias est annotatum. Ea ratione dixisse mihi videtur Scipio, si quid aliud, sapientissime, *nunquam se minus esse otiosum, quam cum esset otiosus.* Innuere voluit, cum veluti feriaretur a corporis labore, tum vel maxime in summa omnium studii & meditatione occupatum fuisse animum. Testor ipsius, qui iam dudum lexum hoc volui, sæpenumero adeo me redeuntibus illis in orbem, scholasticis *ingratis*, laboribus interdiu defatigatum, vt haud credam baiulum vllum aut retiarium grauiori labore perfunctum, aut ita confectum & labascentem sub onere suo, vbi serus aduenit vespe. Nesciunt cerdones, sutores, pistores, vestimentarii, capsarii, fullones, & alii id genus homines, quid sit versari in literis serio. Imo plurimi docti ignorãt, quid sit formare balbutiens pueri os. Deus bone quot inuoluimur difficultatib. Quot curæ transuersum rapiunt animũ? Quoties ingemiscendũ, cum res ꝑ voto nõ succedit, aut vbi fallit exspectationẽ pullulãs frutex? Etsi perdius & pernox mediteris certissimas leges ad id ꝓmulgatas, vt simul in studiis & morib. pietateq; ꝑficiãt, sæpissime tamen fraudẽ illis faciunt. & confictis technis elabũtur. Adeo ꝓna in malũ hominis natura. Quod si cõuincantur quandoq;, & proinde lustrãda sint & plectẽda eorũ peccata, sæpe negotiũ est bonis præceptorib. cũ parentib. qui cæco ducti amore palliãt ista, eleuant & excusant. Vtq; alios plectas, aut mulctam irroges pro iure scholastico, tamen id suis haudquaquã debere fieri præpostero quodam iudicio ꝑsuasum habent. Atq; ita vitiis ab ineunte ætate frigidã suffundunt, & ad peccandũ veluti fomenta quædã aut materiã suppeditant. Quod vero non minus dolendũ, ipsimet adolescentes, vbi iã ad frugẽ aliquã peruenerunt in studiis, & grauioris alicuius ingenii cultus gratia abeũdũ, discedunt sæpe ἀχαρίστως & pro auro (ꝙ solet dici) carbones repẽdunt illis, quib. vel ipso Philosopho teste, vna cũ parentib. & Deo nõ redditur æquiualens. Improbi & peruersi nonnulli plumbeas gerũt iras ob datas iustissime pœnas. Sunt qui etiã clancu-

clanculũ obeſſe ſtudent, aut certe non prodeſſe, ſiue liuore, ſiue ſuperbia impulſi, vbi iam adoleuerũt. Si publico munere fungũtur. nihil minus quã ſcholas curãt, quæ tamẽ ſeminaria Reipub. ſunt & in quib. ea tradũtur, quę in hac cæca mundi caligine ceteris bonis & nugis merito ſunt præponẽda. Sunt n. illa alia caduca prorſus & momẽtanea. At eruditio diuinũ quiddã, in quã ẽt tantũ iuris vindicare ſibi non põt fortuna, quantũ in fundos & facultates. Ne ſit ergo animus in patinis, vt tantũ ea venemur, quæ faciũt πρὸς τὰ ἄλφιτα. Nec quęſo obliti melioris naturæ in hiſce quiſquiliis & ruderib. obbruteſcamus. Potius applicandus bonis & eruditis animus ad conſeruationẽ rerũ diuinarũ, artium inquã; quib. gratam de ſe famã ſummus ille opifex inſparſit, *teſt. Plinio.* Vt non retundendi ſed erigendi ſint Profeſſores & Præceptores, non ſpe, ſed re, non ſolũ conſilio, verum ẽt auxilio, vbi opus erit aut neceſſitas poſtulabit. Alioqui migrabunt Muſæ ad alias gentes, quæ feliciter olim tranſuolarunt Alpes, inq; Belgio, Germania, Gallia & aliis regionib. placide hactenus conſederũt. Monẽdi & Ephori ſcholarum ſedulo vt perfungantur munere tãto, quippe vt aliquoties præſentes ſe ſiſtãt, bonas leges cõfirmẽt & inducãt, malas peſſundẽt & abrogẽt, ſcholaſticam diſciplinã ſtabiliãt, qua velut altero tibicine nititur inſtitutio, ipſamq; Rectorũ auctoritatẽ firmẽt, ſi modo rem iuſtam & æquã vrgent, aduerſus minora ſubſellia. quæ ſolent vt plurimũ muſſitare, cõſpirare & inſurgere, audacter & imprudenter, imo ſine ratione ſæpe, aduerſus eos, quib. examinis & inſpectionis aliorum cura eſt cõmiſſa. Atq; hæc ita monere placuit. ſi forte ſit aliquis, qui elegãter doctus, & erga literas bene affectus zelo quodã & affectu omnino bono imprimat animo, tandẽq; agat deſtinatus τῆς ἐφορείας officio, quod ex re futurũ exiſtimabit, idq; promte, alacriter & ſtudioſe. Nã quid exſpectandũ ab illis, qui rerum ſunt imperiti, imo ſæpe literas & ſcholas habent exoſas? Sicut vilibus reb. ſunt affixi, ita de iis diſputant, & de eiſdẽ tantũmodo loquũtur, nec vlla de reb. eximiis cura, vtpote quas non intelligũt, nec intelligere cupiũt, cũ ignoti nulla ſit cupido, *vt ait Poeta.*

Scintilla quasi scindilla a scindendo, quod scindatur a re ignota. Obiter hic monendum, *scindulam* (sic enim scribendū reuera, non *scandula*) etiam a scindendo dictā, tabellamq; esse arborum assulatim scissarum. Huiusmodi vero tabellis contectas fuisse ædes Romanas annorum spatio 470. *testis Cornelius Nepos apud Plinium lib.16.cap.10.* Vide etiam de his Turnebum. *Aduers.22.cap.18.*

Scipio. Scipionum familia a Cornelio nomen traxit, qui patrē luminibus captum tanquam Baculus regebat, *auct. Macrobio*, quo Græcis baculus sit σκίπων. Hinc ἀσκίπων Antiphilo senex, qui sine baculo progreditur. Ex huius Scipionis familia prodiit ille Cornelius Scipio, qui postea *Africanus* est appellatus, & annos natos 29. cum consulari imperio extra ordinem in Hispaniam est missus, Carthaginem nouā expugnauit, Asdrubalem castris exuit, eundem cum Magone Hispania expulit, eamque in potestatem populi Romani redegit. Atq; ita rebus tandem feliciter gestis in vrbem reuersus argenti magnum pondus intulit in ærarium. Itē prodiit ex hac familia iste Scipio Nasica, qui primus absens Pont. Max. est factus. Cic. refert *in Bruto, & 3. de legibus.* hunc a Tribunatio Tribun. plebis in vincula coniectum. Tandem mortuus est Pergami, cum libera ipsi legatio in Asiam esset decreta.

Scironides Petræ, quas Strabo scribit *lib. 9.* post Cromionem Atticis imminere finibus, non relinquentes transitum iuxta mare, nominis etymon dedicant Scironi latroni, qui eas infedit, tandem obtruncatus a Theseo. At hoc loco flantē procellasq; cientem *Caurum* Athenienses *Scironem* appellabāt.

Scolia σκόλια, carmina conuiualia, quæ fortium virorū laudes complectebantur, & tantum ab eruditis cani solebāt, sic dicta, quod a primo inceptum carmen non a proximo porro, sed ordine flexuso & obliquo, qui Græcis σκολιὸς est, vltro citroque exciperetur. Aristophanis interpres meminit huius moris in Vespis hoc modo: ἀρχαῖον ἔθος ἑστιωμένους ᾄδειν, ἀκολούθως, τὸ πρῶτον εἰ παύσαιτο τῆς ᾠδῆς, καὶ γὰρ ὁ ἐξάρχης ἐδ' ὀνήν, καὶ μυρρίνην ... [illegible] ἢ Σιμωνίδου ἢ Στησιχόρου μέλη ᾄδειν ὅ ἐθέλοι, καὶ μετὰ τοῦτο ᾧ ἐβούλετο, ἐδίδου, οὐχ ὡς ἡ τάξις ἀπῄτει, καὶ ἔλεγεν ὁ δεξάμενος τὸ παρὰ

τοῦ πρώ-

ὃ περὶ αὐτοῦ τὰ ἐξῆς. κἀκεῖνος ἐπειδὰν πάλιν ᾧ ἐβούλετο. διὰ τὸ πάντας οὐν ἀπὸ τῆς βιώτας ᾄδειν, καὶ τὰ μέλη, σκολιὰ εἴρηται διὰ τὴν δυσκολίαν: Vbi sub finem a difficultate canendi deducere videtur etymō vocis, vel etiam (*nam ita subiicit*) διὰ τὰ σκολιά, ἅ εἰσι παροίνιαι ᾠδαί, *quod vinolentæ cantiones sint obliquæ & tortuosæ*. Subiicit quoq; *inter hæc carmina locum habuisse* ἄδοντι λόγον περὶ μίξεων, καὶ ἐρωτικὸν μέλος. Plutarchus *1. Sympos. Problem. 1.* fatetur etiam *carminis quoddam fuisse genus in conuiuiis cantari solitum*. Primum enim omnes cōmuni voce carmen Deo (Baccho) canebant: Inde quilibet propriam canebat cantilenam myrteo ramo accepto, quem αἴσακον appellabant. Atq; is ramus nō ordine tradebatur, sed a lectulo in lectulū transmittebatur. Vt σκόλιον dictum videatur & ipsi διὰ τὸ ποικίλον, καὶ πολυκαμπὲς τῆς περιόδου, *ob varietatem & tortuosos in circuitione flexus*. Alii existimant σκολιὰ appellata τὰ παροίνια μέλη per antiphrasin. Nam illa oportebat esse ἁπλᾶ καὶ εὔκολα, *simplicia & facilia*, quippe quæ canerentur inter potandum, quod tamen mihi probari non potest. Præter hos iterum nonnulli nominata volunt scolia, quod vinolenti σκολιῶς ἔχοντες τὰ αἰσθητήρια ᾄδουσι, id est, *tortuosis atq; retusis sensibus ea decantent*. Celebrantur ab eruditis Meliti cuiusdā scolia, Timocreontis de Pluto, id est, *diuitiis*, item Anacreontis, Alcæi, & Praxillæ, cuius facta mentio ab Athenæo *lib. 15.* vbi simul dicta existimat σκολιὰ οὐ κατὰ τὸν τῆς μελοποιΐας τρόπον, ὅτι σκολιὸς ἦν, *non ob carminis modum, quod is esset obliquus ac difficilis*, nec κατά τινα περιφορὰν ἐξ ὑποδοχῆς, *quod ambitu siue circuitu quodam omnes cantum exciperent*, verum quod caneretur tantum a sapientibus, secundum locum & ordinem, qui cuiq; sorte obtigerat: Quod ipsum quia ἀταξίαν, id est, *ordinis confusionem* inducebat, neque adeo canebatur ab omnibus, aut ordine, sed prout contingebat, σκολιὸν est nuncupatum. Sed enim quoniam ad lyram carmina solebant cani in sympoliis, non solum myrteum ramum, verum & lyram in iis circumlatam, vt quisq; eius artis peritus concinne modularetur, prodit idem Plutarchus *prædicto loco*, vt & Fabius *Institution. prim.* Itaque cum in epulis eam recusasset

Themistocles, habitus fuit indoctior, *vt Cicero prodit Tusculanarum.* 1. Multa conferri hic possent de Musica epulis adhibita apud Romanos, Græcos, Hebræos ex optimis quibusque auctoribus, tum quæ res decantatæ fuerint ab illis, hymni quippe Deorum, heroum laudes & res gestę: At quia longius ita abducerer a proposito, temperare mihi ab iis satius existimaui. Quinimo alii nonnulli tractarunt ea satis exacte. Videndus & Aristoteles 3. *Politicorum,* Erasmus in Prouerbiis. *Admeti nænia. Cæca Musa, canere ad myrtum,* Gyraldus Dialogo *1. de Poetarum historia.*

Scolopendrion herba, alio nomine *ἄσπληνον,* item *Splenion,* in parietibus nascens, foliaq; habens quam plurima polypodii modo diuisa, subter flauescentia & hirsuta, viridia superne, & præcipue faciens aduersus vitia splenis, nomen inuenit, quod folia proferat Scolopendræ animali similia, quod pedes habet multos, eosq; pilosos. Mouetur corporis vtraq; parte. Vnde cum aliqui duo existimarent habere capita, ausus etiam fuit Nicander appellare *bicipitem,* vel quasi *capitatam vtrinq;.* Quid enim aliud *τὸ ἀμφικαρὴς*? Exitiosa ipsi est, vt & aliis serpentibus, humana saliua. Rumpi enim, si madefiat eo, proditum ab Æliano.

Scopulus saxum eminens, *ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν,* id est, *speculando* nominis habet auspicium. Seruius ad illud Virgilii Æneidos 1. *Scopuloq; infixit acuto, Scopulus,* inquit, *aut a speculando, ἢ παρὰ τὸ σκεπάζειν τὰς ναῦς.* Certe Grammaticis *σκόπελος* est *ὑψηλὸς τόπος ἀφ' οὗ περισκοπῆσαι καὶ ἀπιδεῖν ἔστι πάντα. Geminos scopulos in cælum minari* dixit Virgilius, hoc est, *videri in cælum attolli.*

Scordiscarius, qui scordiscum facit, id est, *ephippium.* Vetus enim glossarium sic habet: *Scordiscus, ἐφίππιον.*

Scorpio, machina bellica, *teste Ammiano Marcellino lib.23.* dedicat etymon nominis Scorpioni serpenti, quod instar eius aculeum haberet desuper erectum. Hinc etiam, inquit: *Onagri vocabulum indidit ætas nouella, ea re, quod asini feri, cum venatibus aguntur, ita eminus lapides calcitrando post terga emittunt, vt perforent pectora sequentium.* Scorpionem tamen aliã

ab Ona-

ab Onagro machinam esse vult Vitruuius *10. de architectura capit. 1.* Et Isidorus accipit pro telo *libr. 18.* non pro tormento, cum *sagittam* appellat *venenatam, virus, qua figit, mox infundentem.* Ego sic existimo. & bellicum tormentum, & eius ipsius tormenti telum, scorpionis voce significari. Pręuius in hac re mihi dux est Turnebus *Aduersariorum 18. cap. 1.* Catapultis & Scorpionibus mitti solitas sagittas, vt balistis lapides, ostendit Vitruuius *libr. 10. capit. 15. & 16.* Sic Maccab. *libr. 1. capit. 6* nominantur σκορπίδια εἰς τὸ βάλλειν βέλη. Vt mirum sit tradi ab Ammiano, *lib. 23. scorpione lapides mitti, balistis autem sagittas*: Nisi forte cum Caio Iurisconsulto lapides & ligna teli siue sagittæ, vel τοῦ βέλους nomine accipias, quod ἀπὸ τοῦ βάλλειν, id est, *iaciendo*, vel *mittendo* appellationem habet.

Scorpius σκόρπιος, animal ex genere eorum, quæ appellantur insecta, longo in cauda armatus aculeo, vtrimque brachia quinq; extendens bisulcis forcipibus dentata, ἀπὸ τοῦ σκορπίζειν τὸν ἰόν, id est, *spargendo venenum* nomen arcessit, vel παρὰ τὸ σκαιῶς ἕρπειν, quod repat oblique. Ictus eius conficit hominem intra triduũ, cum flatibus, sudore, pilorum erectione, colore pallido, inguinũ tumore, articulorũ duritie, animi procidentia, spuma ex ore erumpente, singultu, vomitionibus, conuulsione, & similib. aliis symptomatis, quæ exstant apud Nicandrũ, Ælianũ & Dioscoridẽ. Ceterũ inter specialia remedia pręclarum inprimis remediũ ipsemet serpens contritus, & vulneri applicatus, sicut rabiosi canis pilus præstans remediũ habetur vulgo aduersus eius morsum. Addunt nõnulli althæam cum sale & semine lini. Contulit etiam, si quis binas Aristolochiæ drachmas cum vino per os assumsisset. Frequens hoc animal in Italia, sed minus venenosum atque in Thracia, vbi perniciem adfert non solum hominibus, verum etiam brutis animalibus ad porcos vsq;. In agro Tridentino ictos ex Scorpiis nihil noxæ percipere, prodit Matthiolus in *Dioscoridem.* Eosdem nullam noxã inferre in Insula Pharo, affirmat Aristoteles *lib. 8. cap. 29. de animalium historia.* Quę sit olei Scorpionum pręstantia, apud eundẽ Mat-

marten vocabant, cogitandum aliis relinquo. Vetus Glossarium hæc omnia fere confirmans, scortum vocat χαμαιεύνιον & χαμαιστρώτιον, id est, *abiectum scortum*, quod Polluci est *vile stragulum humistratum*. Idem: *Scortea*: δερματογείτινον. Item: *Scorteum*, σκύτινον, δερμάτινον. Auctarii loco sit, scortum etiam dictum *Ergasilum parasitum*, vt ipsemet fatetur, apud Plautum in Captiuis.

Scotia insulæ Britanniæ pars versus Septentrionem, a Latinis scriptoribus *Albania* dicta, vt nonnullis videtur, Tacito in vita Agricolæ Caledonia, nomen traxit ab incolis Scotis, quorum primus inter Latinos mentionem fecit Ammianus. Hi ex Cantabria Hispaniæ oriundi in Hyberniam traiecerũt primum, vnde migrarunt in Scotiam fixis ibi sedibus ad hũc vsq; diem, neq; nomen a tenebris adepti, sicut Scotus ille, qui scholasticæ & Aristotelicæ Philosophiæ magnas tenebras offudit, verum a iaculandi peritia, *vt quidam volunt*. Etsi Sabellicus 10. *Æneid. lib. 5.* a pictura nominatos scribat. Ad Insulam redeo. Scribit de ea Georgius Buchananus in Scotia sua hoc modo: *Antiquissimum insulæ nomen creditur fuisse Albion, aut, vt Arist. vel potius Theophrastus libro de mundo recenset, Albium. Sed hoc nomen magis e libris eruitur, quam in communi sermone vsurpatur, præsertim apud Scotos, qui se Albinchi, regionem autem suam Albin adhuc vocant. Multi id nominis inde inditum putant, quod appellentibus e Gallia albæ rupes primæ occurrant. Mihi vero absurdum inprimis videtur, Britannici nominis originẽ e Latino sermone repetere, tam raro, tum inter feras gentes commercio. Sunt qui ab Albione Neptuni filio nomen id inditum putant, quem aliquando Britanniæ fuisse regẽ comminiscuntur, audaci prorsus mendacio, & nullo penitus antiquitatis testimonio nixi. Meminerunt etiam Albionis & Bergionis e Græcis quidem Diodorus Siculus, & Strabo, e Latinis Cato, Hyginus, & Mela, ex quibus id fere colligi potest, Albionem & Bergiona Neptuni filios Ligures ex agro Albicorum itinera, quæ in Italiam ferrent, latrocinius infesta habuisse. Ego non abnuerim ab albo & insulam, & latronem nomen accepisse. Verum album cõtendo plurimarum gẽtium cõmune fuisse vocabulũ, & nõ modo coloris, sed etiam altitudinis significationem habuisse. Et Festus*

Pompeius, quæ Latinis Alba dicuntur, ea Sabinis Alpa vocari asserit, & inde Alpibus nomen inditum, quod perpetuis niuibus albescant. Atq; hæc quidem *sub silentio*. Quæ sequuntur, in Alpib. nostris magna ex parte requires, vbi & illa referre operæ pretium duxi, nixus eiusdem auctoritate, etsi afferenti meliora se libenter acquieturum profiteatur.

Scribæ, qui, *vt Festus docet*, fuerunt librarii rationesq; publicas scribebant, imo leges quodammodo in manib. habebāt, & magistratibus ius suggerebant, *pent vsi credit (i. 3. de legibus*, inq; maiori pretio sunt habiti apud Græcos, quam apud Romanos. tractauit enim eos Cato *Apparitorum* loco, cū alios fraudis, alios inscitiæ insimularet) nomen suum a scribendo deducunt. Quinimo mercenarium fuisse eorum officium, nec magnæ existimationis apud Romanos, suamq; mercedē a quæstoribus accipere solitos, apud Cicer. inuenias. Ceterū minime dignitatis erat scriba naualis, *teste Pepeio*, quod periculis quoq; ministeriū cies esset obiectū. Cūq; multi essent numero in ciuitate, in Decurias tandē multas translati sunt. Aditus tamē ad maiores honores nō fuit his interclusus, ne quis forte existimet aliquā illos tulisse infamiæ notā. Porro fuisse & scribas ærarii; apud Cicer. pro Cluentio legas. Apud Iudæos fuerunt Scribæ interpretes legis a Dauide & Esdra constituti, inq; synagogis & templo docentes, verū interim æstu ambitionis flagrantes, & Domino Christo admodum infesti, *prout ex Euangelica historia constare potest.*

Scrupulus per diminutionē dictus a paruo lapillo, quem *scrupū* vocant Latini, qui ipse quoniā in calceos incidēs pedes torquere solet, hinc *scrupulum mouere*, id est, difficultatē metaphorice est dictum. Scrupulū vero, vel (*vt alii*) scripulū pōderis species est apud Romanos, cui fere respondet Græcorū *γράμμα*. Scio alios *scriptulū* dicere, at Flauii Sosipatri temporib. vulgus *scripulū* dicebat, sicut & postea docti, prout intelligi pōt ex libello Capri *de Orthographia*: Etsi scriptulū tamē dixerint M. Varro & Volusius Metianus. Vtcumq;. Pēdit secundū Mauros & Græcos grana frumenti 24. Pharmacopolę dissidentes ab his, statuūt esse 20. granorum, quo errore du-

cuntur

euntur Nicolaus & eum secuti Salernitę. Pondere hoc (intelligo χάμμα) multum sunt vsi iuniores Gręci, *Aetius, Alexander, Aretius, Mosibio.* Veteres autem eius loco habent διόβολον, vel ὀβολοὶ δύο. Vt Soranus apud Galenum: κισσήρεως ὀβολοὶ δύο, *pumicis oboli duo.*

Scurra Glossario ἐυτράπελος, γελωτοποιὸς, ἐυτράπελος, σκώπτης, ἢ βωμόλοχος, videtur quibusdam ab olcto, vel stercore dictus, quod Græcis est σκῶρ, eoque vocabulo vsus est Aristophanes. Etenim id genus homines loquuntur vt plurimum de rebus putidis, obscœnis & oscis, ad risum mouendum apud eos, qui delectantur eiuscemodi putore, ne dicam impietate. Si describere velis, dixeris eum esse, qui potentiori, vel ditiori alicui assentatur gestu & verbis, vt risum excitet, idque ad suam vtilitatem, qualem quoque βωμόλοχον vocant. Vide vel ipsa luce clarius amicum illum verum non esse, nec minus ab eo separandum, quam ob Oratore faceto, & vrbano ex mente Ciceronis. *2. de Oratore.* Vertius tamen a sequendo dictum voluit, quod tenuioris fortunæ homines eos sequi sint soliti, quos prosequuntur honoris gratia.

Sculterus, germanice *Schultes* videtur Iunio Francicum nomen respondens prætori vrbano, nomenque suum inde trahere, quod noxas & debita exigit, imo etiam mulctas & pœnas ab iis, qui deliquerunt, exposcat.

Scutica a Græca voce (σκύτος) quæ significat pellem, nominis habet originem, sicut & vetus glossariũ agnoscit scribens hoc modo, *Scutia* σκῦτος.

Scutum appellatum, ait Isidorus, quod a se excutiat telorum ictũ. Vt enim telis resistatur, clypeus antefertur, a secãdo deriuat Varro quasi secatum. Quid fabulamur? An non rectius ἀπὸ τοῦ σκύτους, id est, *pelle vel corio?* Quis enim nescit scuta olim pellibus obducta? Quis ignorat Aiacis apud Homerum σάκος ἑπταβόειον ταυρείων (χαλκεῖον?), ὃ μὲν οἱ Τύχιος κάμε τεύχων σκυτοτόμων ὄχ' ἄριστος? Hic notandum, *scutis olim albis vsos qui nihil gesserant præclare, at eorum scuta multis imaginibus fuisse depicta, qui rebus gestis fuerant illustres.* Apud Romanos quoque scutis ducum militumque nomina fuisse inscripta

in Domitano suo prodidit Dio. Ne co: rumpe rentur, induta fuisse tegumentis aduersus pluuiam, testis est Cæsar, *belli Gallici 2.* Illidere autem genibus scuta indicasse pro speritatem apud Ammianum legas *libro 15.* vt libro sequenti iræ fuisse indicium, hastis clypeos percutere, cumque ritum obseruatum quoque ab Ægyptiis in ira declaranda, testatur Diodorus Siculus *libro secundo.* Quatere porro scutum atque rotare, ad numeros & gestus armaturæ pertinuit, *vt innuit Vegetius libro primo, capite quarto.* Græcorum legibus non qui ensem aut hastam, sed qui clypeum amisisset, mulctabatur. Itaque Epaminondas moriens quæsiuit, *an saluus esset clypeus*, & Lacedemoniæ mulieres demittentes filios in militiam addere solebant, ἢ σὺν τούτῳ, ἢ ἐπὶ τούτῳ, id est, *aut cum hoc, aut super hoc*, significantes aut referendum esse scutũ, aut efferendos esse mortuos super scutum. Inter scutum denique & clypeum notandum discrimen: Quippe illud oblongum erat, hic autem rotundus. Virgilius: *Scutis protecti corpora longis.*

Scylla promines saxum in mare, *vt vult Salustius*, adeoque eminus imitans formam muliebrem, in quod illisi fluctus luporum eiulatum, canumque latratum imitantur, vnde pube tenus monstris eam succinctam fabulantur Poetæ, videtur quibusdam vocabuli auspicium deducere a verbo σκυλεύειν, quod *spoliare* significat, vel quia naues raptas & pereuntes spoliare dicitur, vel quia ea parte Piratæ vecti triremi sua miræ pernicitatis, cui tunc nomen erat Scyllæ, infestum reddiderunt Tyrrhenum ac Siculum mare, dum obuias quasque naues spoliarent. Multa de ea Poetæ. Rapidis enim canibus inguina succinctam canit Ouidius. Et Virgilius Æneid. 3.

Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo,
Pube tenus: postrema immani corpore pistrix,
Delphinum caudas vtero commissa luporum.

Et paulo ante:

Dextrum Scylla latus læuum implacata Charybdis
Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vastos

Sorbet

Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat unda.

Homerus quoque Odyss. μ.

ἔνθεν μὲν γὰρ Σκύλλη, ἑτέρωθι δὲ δῖα Χάρυβδις
δεινὸν ἀνερρύβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ.

Item:

ἔνθεν μὲν γὰρ πέτραι ἐπηρεφέες, προτὶ δ' αὐτὰς
κῦμα μέγα ῥοχθεῖ.

Situm hunc Charybdis & Scyllæ nominat Apollonius *libro quarto* μεξ.δίαν, nempe διὰ τὸ ἀντικρὺ εἶναι ἀλλήλαιν. Quoniam vero locum illum penetrare res erat periculi plena, quod qui Charbydim vitare vellet, sæpe incideret in Scyllam, factus est prouerbio locus de iis, qui declinando periculum vnum, in alterum maius aut certe non minus agebantur præcipites: *Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim*. Vtriusque meminit & Plinius hoc modo: *In eo freto est scopulus Scylla, item Charybdis mare vorticosum, ambo clara sæuitia.* Tradidit Acusilaus filiam hanc fuisse Phorci & Hecates: Alii Phorci & Crateidis Nymphæ, Plinius *Cratæis* fluminis, alii *Phorbantis* & *Hecates*, vnde *Phorbantias* est dicta denique Stesichorus *Lamiæ*. Adamatam hanc fabulantur a Glauco Deo Marino, & propterea conuersam a Circe in monstrum marinum, *vt 14. Metamorph. docet Ouidius*. Meminit & Homerus Odyssææ *12.* sub persona Circes monentis Vlyssem, vt vt ab eo sibi caueret loco, quem simul cum specie immanis monstri breuibus illi describit.

Scyphus poculi genus, quo Hercules vsus fuisse dicitur, vt cantharo Liber, accepisse videtur nomen a genere nauigii, quod etiam Scyphus dicebatur. Vnde natam hanc fabulam volunt, quod Hercules poculo vectus immensa penetrauerit maria. Sic cymbia æque parua nauigia sunt, & pocula his similia. Cæterum alii ab eodem nomine Græco deriuant, nonnulli etiam ab Hebræo צפחת, id est, *scypho*, qui legitur primo *Samuelis 26.* ad caput Sauli stetisse, non vini quidem, sed aquæ plenus.

Sunt etiam qui volunt scyphum inclinari a σκύθος, θ. in φ. mutato. Vnde σκυθοπιεῖν *more Scytharum bibere* Athenæus *libro 11.* de Cleomene rege: Σκύθαις ὁμιλήσαντες μαθεῖν ἀκρατοποτεῖν. Sed & vox Græca σκύφος, neutraliter flexa, quo usus Homerus *Odyss. ι.* Forte & illam mutuarunt Latini. Quisq; arripiat quod maxime placebit.

Scythæ Septentrionales populi, imo septentrionalium populorum postremi iuxta erroneam veterum opinionem, Turcarum πρόδρομοι, semper inuicti, etsi de iis perdomitis gloriatus fuerit Mithridates, quosque Persę nominarunt Sagas, *vt habet Mela*, vel Sacas, *vt Plinius*, Solinus, & Eustathius scribunt, nomen suum obtinere creduntur, vt & regio a rege Scytha. Reinerus Reineccius interpretatur *iaculatores*, id est, Schützen. Sunt hi ferocissimi, inque bellum supra modum procliues, atque adeo Dei sępe flagella, etsi mediterranei mansuetiores esse dicantur. In Africam hi penetrarunt, Hispanos subegerunt, Asiam inuestarunt, neque intactam reliquerunt Europam torrentis instar suis irruptionibus inundantes. Potentissima regna, Romanum quippe, Constantinopolitanum & Trapezuntium labefactarunt. Quo rite Prophetico spiritu Ieremias dixerit cap. 1 *malū omne ab Aquil. ventur*. Ezechiel quoq; a laterib' Aquil. Gog & Magog prodituras dicitur, suntq; Gog & Magog. doctissimorū hominū iudicio Scythæ, hoc est, Istri, Borysthenis, Bospori, Mæotidtæs paludis, Tanais, Caucasi Caspii maris ac montis accolę: fatales totius mundi pestes & hostes. His etiam Cimmeri, qui postea *Cimbri* sunt dicti oriundi a Gomer Iapeti filio. Itaque latera Aquilonis dicuntur *Gomer & Togorma, Ezech. 11. 38.* Etsi Theodoretus per *Gomer* intelligat *Galatas*, alii per *Togormam* Gomeri filium Phrygas. Sic Homerus teste Nicephoro, Scythas appellat *Cimmerios*, Plutarchus *Cimbros & Teuthonas*. Melanchthon inter eos recenset *Sarmatas*, siue *Sauromatas*. Antiquitus eos Nomæos dictos, tradit Stephanus, Iosephus *Magogas a Magog*. Strabo omnes Borealium cardinum gentes communi vocabulo appellat *Scythas*. Ioannes Tzetzes *Chiliade*

8. num.

8.*numer.*224.diuidit Scythas in Mæotas, Caucaſios & Oxianos, Zonaras nominat eoſdem τατζιτακὺς, Sachateos Chalchondilas. Euagrius Scholaſticus refert inter eos Hamaxobios ſiue in plauſtris viuentes. Herodotus prodit omnibus nomen eſſe σκολότοις. Hodie Tartaros dici vult Herberſtemius. Mela quoſdam eorum Nomades ponit. Multas eorum gentes recenſet Plinius, inque iis deſcribendis conqueritur de inconſtantia auctorum: Quamquam ego varia eorum nomina ex temporum viciſſitudine & migrationibus ab iis factis orta crediderim. Leguntur & apud Ptolemæum *Grinæi, Abii, Agathyrſi, Azani, Aorſi, Ariacæ, Aſpiſii, Hippophagi, Galactophagi, Coraſphi, Orosbes, Suſobeni,* & multi alii. Hos inter ἄβιοι ſunt Homero *iuſtitiæ cultores.* Eiſdem ſapientiam tribuit Herodotus. Quinimo quoſdam illorum ſapientiæ eſſe capaces, apud Curtium legas, aliiſque Scythis eſſe ἡμερωτέρυς καὶ πολιτικωτέρυς; reiq; ruſticæ & paſtoritiæ deditos, affirmat Strabo. Atque iſti ſunt mediterranei. Contra accolæ maris ferociores, vt qui nec latrociniis abſtineant. Quo recte dixerit Plato *de legibus* 4. improbitatis magiſtrum eſſe mare. Cupiditas enim lucri generat in animis hominum παλίμβολα καὶ ἄπιςα ἤθη, id eſt, *callidos atque infidos mores.* Referuntur porro plures Scytharum populi a Plinio, Ptolemeo, a Pollione in vita Claudii, vt & a Stephano, Suida & aliis: Verũ ad ſuum quemque auctorem remittere placet. In vniuerſum genus hominum eſt iracundum. Vnde etiam ἀπὸ τῦ σκύζεσθ id eſt, *iraſcendo* dictos volunt nonnulli. Frequens etiã ebrietas eiſdem, vnde Scytizare eſt apud eruditos inebriari. Inde Plato de legibus: Σκύθαι δὲ καὶ Θρᾷκες ἀκράτῳ παντάπασι χρώμενοι, γυναῖκες τε καὶ αὐτοὶ κατὰ τῶν ἱματίων καταχεόμενοι, καλὸν, καὶ εὔδαιμον ἐπιτήδευμα νενομίκασι. Notum quoque τὸ σκυθοπιεῖν, ſiue σκυθιςὶ πιεῖν, pro ἀκρατοπιεῖν, vt *ſcribit Achæus in Æthone Satyrico.* Summatim quidquid barbarum, ſæuum, crudele (nam & aduenas pro victimis mactarunt) *Scythicum* id appellare ſolemus, ſicut *Scythicam orationem* barbaram, duram & inhumanam. Attamen ediderunt inſignes

aliquos Philosophos, qualis & Abaris fuit & Anacharsis. Adeo nulla tam fera natio, ex qua non prodeat aliquando cultum & sagax ingenium. Deos coluisse dicuntur Scythæ Vestam, Tellurem, Iouem & Appollinem: Vestam appellabant Thabem, Iouem *Papeum*, Tellurem *Apiem*, Apollinem Ethosirum. Iusiurandum fuit illis solenne per conuictum, siue conuiuendi aut conuiuandi consuetudinem. Fœdus feriebant infuso in grandem calicem eamque fictilem vino, cui commiscebant sanguinem eorum, qui percussuri erant fœdus. Inde tingebant in calice sagittas, & securim multisque verbis se deuouebant, & tandem vinum epotabant. Immanis quoque eorum mos fuit defodiendi vna cum demortuo rege pellicum vnam strangulatam, cum pincernam, & rerum omnium primitias. Sed alias de his plura.

Secretarium locus secretus a vulgo, in quo iudices sedebant & caussas examinabant. *libro tertio, (.acc. f. diuers. Iud.* Est enim secretarium iudicum, & principis consistorium. *Eusebius Ecclesi. histor. libro septimo capite 31.* appellat [illegible] accipitque eodem modo Imperator Zeno iudicantis secretum. *leg. nullum. C. de testibus.* A secernendo ergo (quod forte factum in grauioribus caussis expassis velis) datum Secretario nomen. Atque hinc lux legi primæ, *de Offic. rect. prouinc. Cod. Theodos.* Vbi ita scriptum: *Non sit venale iudicis velum, non ingressus redemti, non infame licitationibus secretarium.* Sic auium Secretaria legas apud Apuleium. *3. florid.* & *terræ secretaria*, de Mundo eadem nominis origine. Patet itaque vnde & hodie *Secretarii* dicantur. Res mira. Cum hæc forte chartis illinerem, accessit me *Aniedius Aysma* collaturus mecum de morbo patris admodum senis *Doconis ab Aysma*, viri honesti & probi, quod vt me percellebat, imo propter amicitiam vtriusque in locum hunc inferre volui. Ille autem, vt vt ominosum quid addã, sibi viuit suo contentus, a turba, a vulgo, si quis alius, maxime secretus.

Secta

Secta a sectando. Sequuntur enim sectariorum doctrinam, qui sunt eis addicti. Approbat & etymon hoc Isidorus. Sunt qui a secando, quod est ipsis tenere propositum secundum Seruium, deriuant sectas Philosophorum. In hac significatione dixit Virgilius: *ille viam secat ad naues*, id est, *tenet*. Et Naso Metamorph. primo. *Adeunt Cephisidas vndas, Et nondum liquidas, sed iam vada nota secantes.*

Sectores, qui secant, & emta persequuntur. *Festus.*

Secespitam, inquit Festus, alii *securim*, alii *dolabram aeneam*, alii *cultellum* vocant. Et mox: *Secespita cultrum ferreum oblongum, manubrio eburneo, rotundo, solido, vincto ad capulum auro, argentoque, fixo clauis aeneis, aere Cyprio, quo Flamines, Flaminicae virgines, Pontificesque ad sacrificia vtebantur.* Dicta autem secespita est a secando. Etenim eo secabatur dulciarius panis sacrificiis aptus, quem *Cereale libum* in sacrificiis Iani appellat Ouidius *Fastorum primo.*

Seculum dictum vult Isidorus, quod se sequatur. Abeuntibus enim aliis, alia succedunt. Varro autem a sene deducit, quod spatium annorum centum, id est, seculum longissimum sit spatium humanae vitae. Vbi animaduerte Varronis sententiam de tempore, quo ipse seculum vult definiri. Astipulatur Festus, cũ seculares ludos a seculo dictos in centũ annos extendi scribit, & fieri post centum annos. Iterum Varro *de scenicis originibus libro primo* scriptum reliquit, cum multa fierent portenta, & tandem murus turrisque inter portam Collinam & Gabiusam essent de coelo tacta, atque ea de caussa Decemuiri inspexissent Sibyllinos libros, renunciasse, vt Diti patri & Proserpinae Tarentini ludi fierent in campo Martio tribus noctibus, & hostię immolarentur furuę, & ludi centesimo quoque anno celebrarentur. T. Liuius *libro 136.* Eodem anno ludos seculares, Caesar ingenti apparatu fecit, quos centesimo quoque anno (is enim terminus seculi) fieri mos est. Sunt contra alii, qui seculum statuunt ambitum annorum centum

& decem, & proinde factos seculares ludos centesimo & decimo anno vertente, incunte centesimo vndecimo, quo tempore annus in Solem, lustrum in annum, Periodus in lustrum conueniret, *vt Scaliger scribit.* Istam sententiam confirmare videtur Horatius *in carmine suo,* quod seculare appellat, his verbis:, *Certus vndenos decies per annos Orbis vt cantus, referatque ludos, ter die claro, totiesque grata Nocte frequentes.* Interuallum hoc summa veneratione a veteribus Romanis obseruatum fuisse, cu eo confecto Quindecimuirorum commentarii instaurari praeciperent, idem annotauit Iosephus *libro 2. de emendatione temporum.* Ab illis enim ludis, quos libri Quindecimuirales primos celebratos prodiderunt anno 299. M. Valerio & Sp. Verginio Coss. ad alteros, qui anno 408. repetiti sunt, M. Valerio Corino, C. Petilio Coss. anni praecise interiecti sunt 110. Totidem anni ab istis ad tertios, P. Clodio Pulcro, & L. Iunio Pullo Coss. Anno ab V. C. quingentesimo decimo octauo. A tertiis ad quartos sub Coss. Aimilio Lepido & L. Aurelio Oreste, vt Quindecimuirum libri annotarunt, *teste Censorino* A.V.C. sexcentesimo vigesimo nono, idem interuallum est annorum 110. Totidem anni ab his ad illos, quos Augustus Cęsar edidit anno Vrbis 73 . C. Furnio & Pub. Iunio Silano Coss. Qui secuti sunt Principes, seculi modum libidine sua finiuerunt. Refert enim Cornelius Tacitus Annalium 4. sexagesimo anno, postquam Augustus ediderat, Imperatore Claudio seculares ludos fuisse spectatos. Quocirca traditum a Suetonio, cum is fecisset hos ludos quasi *anticipatos* ab Augusto, nec legitimo tempori reseruatos (etsi in Historiis prodat intermissos Augustum, subducta annorum ratione, in ordinem redegisse) irrisam praeconis vocem, cum more solemni inuitaret ad ludos, quos nec spectasset quisquam, nec spectaturus esset, cum superessent adhuc qui spectauerant, & quidem Histriones producti olim tum quoq; producerentur. Iterum narrat Suetonius *in suo Domitiano,* fecisse cũ hos ludos, habita ratione temporis,

&

& anni, non quo Claudius proxime, sed quo Augustus ediderat. Agitari autem solebant, *vt refert Zosimus ex Sybillinis carminibus*, in campo Martio noctu simul & interdiu. Parcis agnæ immolabantur furuæ cum pecore caprigeno, similiter Dianæ & Terræ scropha. Ioui autem candidi tauri, verum interdiu, & Iunoni iuuenca. Apollini canebant Pæanas pueri Latini, patrimi & matrimi, tum patrimæ & matrimæ puellæ in eius templo, commendato carminibus hisce Diis immortalibus imperio & populo Romano. Nobiles matronæ conueniebant in Capitolium, supplicabant ad arã Iunonis, canebant hymnos, & lectisternia frequentabant. Accipiebant februa viri & fœminæ, ceterum fœminę inprimis. Dehinc fere in omnibus templis primitias Diis offerebant. Sic enim agendo toti Italiæ Romanos dominaturos scriptum erat in libris Sibyllinis. Tradit Grammaticus Acron, secularis carminis duplicem fuisse deuotionem, quippe cantati ac oblati pro sedanda peste, vel eadem vitanda, aut pro constituto annorum numero. Omnium generum ludi, celebrabantur omnibus theatris: Sacrificia in omnibus templis facta interdiu simul & noctu. Primus Publicola, postquam exacti essent reges, hosce ludos instituit, elapsis ab V. C. annis ducentis & nonaginta nouem iuxta Scaligerum, cui subscribere malim, quam iis, qui tantum quinquaginta supra ducentos ponunt. Si quis plura de iis velit, Censorinum atque Onuphrium Panuuinum legat.

Secundani populi vel milites apud Melam sunt Galliæ, vt & *Sextani & Septumani*, appellatique sunt iis nominibus a legionum ordine, illuc a Triumuiris Cæsaris Dictatoris cura deductarum. Sic Capitolinus in Clodio: *Tribunus equites Dalmatas egit, & legionem quartanorum.* Addam & alia militum nomina vsurpata Romanis. Ex his *Pilani*, quos etiam *Velites* dixerunt, a volando velut deducto nomine. His adultiores erant *Hastati*, ætate ac robore præstantiores *Principes*, natu maximi *Triarii*, qui tertio ordine in acie ad extremorum subsidium collocabantur. Erant & quidam

Aſſcriptitii ſic dicti, quod ſupplendis legionibus aſſcriberentur. Alii *Accenſi*, quod additi eſſent ad cenſum legionum. Nonnulli *Ferentarii*, a ferendo auxilio dicti. *Funditores* qui dimicabant fundis. *Volones*, qui poſt Cannenſem cladem vſque ad octo millia, cum eſſent ſerui, ſpontanea voluntate ad militiam ſe obtulerunt. *Duplicarii*, quibus duplicia cibaria præſtabantur propter virtutem. *Teſſerarii*, qui teſſeram per contubernia militum denuntiabant. *Mercatores*, qui præcedentes atq; metantes caſtris locum præeligebant. *Militum miniſtri & ſerui* erant *Calones* & *Lixa*, de quibus ſuo loco.

Securis dicta videtur nonnullis, quaſi *ſemicuris*, id eſt, *ſemiquiris*. Sabinorum enim lingua *quiris*, haſtam ſignificabat. At malim a ſecando deductam. Quapropter Demoſthenes Phocionem *orationum ſuarum ſecurim* appellabat. Et recte Hieremias, ſermones Domini ait eſſe *inſtar ſecuris, quæ vel petras incidat*. His erant armatæ proficiſcentes in bellum Amazones. Secures & virgas prælatas Romanorum regibus ideo volunt non pauci, vt, cum vitiorum alia ſanabilia ſint, alia inſanabilia, virgis corrigerentur, qui emendari poſſint, ſecuribus autem plecterentur immedicabiles. Sed ſciendum inter faſciculos virgarum ita obligatas fuiſſe ſecures, vt ferrum in ſummo extaret falce, id quod Magiſtratus iram in procliui, ſolutamque non eſſe debere, ſignificabat, *vt oſtendit in problematibus Plutarchus*. Vel propterea ſic inſtitutum, vt ſolutio faſcium, quæ fit paulatim, moram aliquam iniiceret iræ. Lydiæ Reges habuiſſe leguntur, ſecurim loco ſceptri, ſicut Labradæus Iupiter in Caria, pro ſceptro & fulmine ſecurim ferebat. Quod Pentheſilæam eiuſinuentricem dicunt, falſum omnino, nec opus habet ſua ex profanis & ſacris literis refutatione. Hoc certum animaduerſionis & pœnæ indicium fuiſſe, non ſolum apud Romanos, ſed etiam apud Græcos, vt eſt cernere in numo Tenedio. Cum enim rex Tenediorum legem tuliſſet, vt mas & fœmina deprehenti in adulterio, eodē ſupplicio ſubiicerentur ſecuri, neque adeo filio peperciſſet ſuo, in perpetuam

tuam rei memoriam, numũ Tenedium ita ſignari iuſſit, vt ab vna parte capita apparerent duo, ab altera vero ſecuris.

Sedigitus dictus Romanis, qui ſenis erat digitis.

Seditio quaſi ſeorſim itio Iuriſconſultis. Imo Cicero de Republica *6. referente Nonio*; Eaque diſſenſione ciuium, quod ſeorſum eant alii ad alios, *seditio* dicitur. Sunt qui etiam a *ſedendo* deriuant, cum obfirmati animi ſententias inſidentes non dubitant armis, clamoribus, aut conſpiratione tueri. Quo pacto στάσις Græcorum illi vocabulo quadrabit. Recte Thucydides, ἐν τῇ στάσει πᾶσαι ἰδέαι κακῶν. Digna relatu Dionis ſententia, libro 38. Κεφαλὴ μὲν καὶ ἐστὶ ... ἄλλαις αἱ τῶν ἀνθρώπων ἐυπραγίαι εἰσί. καὶ ἐστιν ἂν μᾶλλον τις ἀπ' αὐτῶν ἐπαίζει, ἴσον ὥσπερ πνεῦμα πίπτει, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς στάσεσι. Idem dicit in illis eſſe ὕδωρ βίβαιον, *libro 44*. Inſtar fluctuum eſſe, teſtantur prudentiſſimi Hiſtoriographi. Quin aliam ex alia ſeri teſtatur Dio. Graphice etiam eam depinxit, præſtantiſſimus Poeta, cum inquit:

Et veluti magno in populo, cum ſæpe coorta eſt
Seditio, ſæuitq; animis ignobile vulgus,
Iamq; faces & ſaxa volant, furor arma miniſtrat.

Cauſſas eius noſſe vide apud Philoſophum Politic. 5.

Segeſta Plinio, vel *Segetia* apud Auguſtinum, *4. de ciuitat. Dei, capit. 8.* & *Seia* Deæ fuerunt frumentis ſatis præpoſitæ, a ſegetibus inuenerunt nomen, eo tamen obſeruato diſcrimine, vt donec frumenta eſſent ſub terra, ſub tutela ſua haberet Seia, at vbi ſuper terram rédderent ſegetem, præpoſitam iis fuiſſe Segetiam, vt Deam tutelarem. Conſecratas fuiſſe has Deas a Numa Pompilio, proditum quoque a Plinio, *libro 18. capite 2*. Qui autem eas nominaſſet, iſtum ferias obſeruare ſolitum, apud Macrobium inuenias, *1. Saturnaliũ capit. 16.* Eſt porro Segeſta oppidum Siciliæ, quod videtur condidiſſe Æneas, præpoſito ibi Ægeſto, qui eam nominauit Egeſtam, ex mente Pompeii Feſti. Sed præpoſita ei S litera, ne obſcœno nomine appellaretur, vt factum in Maleuento, quod *Beneuentum* eſt dictum, & in Epidamno, quod audiuit poſtea *Dyrrachium*.

Segnitia fine nitendo: Quod videlicet non nitatur ad id, quod est honestum & vtile. Seruius tamen alibi segnem vult dictum, quod *sit sine igni*, id est, *vi mouente*.

Sela vocabulum sæpissime in Psalmis, ter tantum in Abacuc occurrens, aliud his, aliud illis esse videtur. Deriuant tamen a סלל vel סלה, quod est *iter complanare, & aggerem facere*. Chaldæi reddiderunt שלמין, quod plerisque semper significat, vt ita perpetuitatem designet. Quod ipsum placet & Augustino Steucho. Sed eam expositionem falsam arguit Paulus Episcopus Burgensis, *additione 3. super Psal. 46.* Prima eius ratio est, quod etiam in aliis scripturæ locis oporteret poni, vbi significatur perpetuitas, si hæc isti voci tribuenda esset significatio. Secunda, quia legatur in locis aliquot, vbi nullam omnino perpetuitatem significare potest *vt Psalm. 81. & Habacuc. 3.* Tertia, quod Hieronymus non omissurus fuisset, si quid hæc dictio significasset. Porro Rabbi Abraham, Ben Ezra accepit pro אמת, id est, *veritate*, vt refert *R. D. Kimhi, Psal. 3.* Etsi eam expositionē non recipiat, & potius deriuandam putet a סלה vel סלל, vtpote q̄ nihil significet, sed indicet tantū eo loco, vbi ponitur, eleuandam esse vocem, vsque adeo, vt ex ipsius censura ad versum illum, cui subiicitur, non pertineat. In græca versione non reperitur, nisi post multos Psal. reddita per *διάψαλμα*, id est, requiem continuationis distinctæ, quæ tamen vt *Cassiodorus scribit*, semper fit quadam sonorum mutatione. Vnde crediderunt nonnulli, signum esse eleuandæ vocis, ad quam animus mora aliqua excitatus, intenderet cogitationes ad insignes illos affectus, & motiones spiritus, quæ continentur isto versu, cui subdita fuisset. Amplectuntur sententiam istam plurimi docti hoc seculo nostro. Ceterum Forsterus magis inclinat in R. Abraham Ben Ezdræ sententiam, prout refertur a Burgensi loco prædicto. & quidem aliter, quam a R. D. Kimhi, quod dictio סלה non significatiue ponatur, sed tantum ad supplendum cantus modulamen, sicut copula *Vau*, & aliæ syllabæ, & copulæ, in Psalmis sæpenumero sunt otiosæ. Est igitur סלה enclitica

dictio

dictio seu paragogica, familiaris tantum Poetis, quod ipsum significatio eius etiam innuere videtur. Nam סלח significat *stratam*, ponitur q; ab Hebræo Poeta, vt pes, aut cantus modulatio longius in ea progrediatur, adeoque numerus suppleatur.

Seleucus illustrem significat a σελάω, id est, *splendeo*, καὶ τοῦ λευκοῦ, id est, albo deducta voce. Nomen hoc fuit Nicanoris primi, post obitum Alexandri regis Syriæ, Antiochi & Laodices filii, qui cognomento dictus fuit Nicanor, quem secutus legitur Seleucus Callinicus, id est, *victor egregius*, & Seleucus *Ceraunus*. Quo pacto Antiochi Seleuci filii amorem erga Stratonicen nouercam deprehenderit Erasistratus medicus ex pulsu modo languidiore, modo vegetiore, illa intrante aut abeunte, dignum lectu apud Valerium *libro 5. capite 7*. A Seleuco dicta est vrbs Seleucia, quam Nicanor ille eo potissimũ condidit consilio, vt vicinitate sua Babylonẽ exhauriret, & sui nominis celebritati consuleret. Plinius auctor est, eam appellatam & Babyloniam. Condita autem fuit in confluente Euphratis & Tigris. Fuerunt & aliæ eiusdem nominis ciuitates, in Pisidia, scilicet Syria, Cilicia, de quibus alias dicturus sum forte commodius

Sella a sedendo, quasi sedda. *Sella curulis* Prætorum (ne id taceam hoc loco) sella fuit eburnea, qua priuatim & publice vtebantur sedendi caussa. Eam longis coronis ornari solitam, obseruatum ex Gulielmi Brassicani antiquitatibus, & Æneæ Vici Parmensis nummis. Quantum ad etymon, video etymologicon magnum non abludere, cum inquit: *Sella*, καθίσμα.

Sementinæ feriæ, vt ait Varro, a semente sunt appellatæ, quod sationis caussa susciperentur. Institutas eas vult Festus, quasi ex iis fruges grandescere possent. Sunt autem conceptiuæ feriæ, sicut Latinæ *Paganalia* & *Compitalia*, quæ quotannis concipiebantur a Magistratibus vel sacerdotibus in certos dies, vel etiam incertos, vt ait Macrobius. Affirmat & illud

Ouidius his verbis Fastorum 1.

Ter quater euolui signantes tempora fastos.
Nec Sementina est vlla reperta dies.
Tum mihi (sensit enim) lux hæc indicitur, inquit,
Musa, quid a sacris non stata sacra petis,
Vtq; dies incerta sacris, sic tempore certo
Seminibus iactis est vbi fœtus ager.

Hisce feriis sacra in æde Telluris fiebant Telluri & Cereri.

Inde rursus Ouidius:

Placentur matres frugum, Tellusq; Ceresq;
Farre suo, grauidæ visceribusq; suis.
Officium commune, Ceres & terra tuentur,
Hæc probet caussam frugibus, illa locum.

Semidei, alio nomine Heroes, hominibus maiores, at Diis minores vnde obtineant nomen, ex resolutione nominis facile apparet.

Semis, Semodius. Semuncia, secundum Festum a Græcis originem habent, sicut & alia nonnulla, quæ S. literam pro aspiratione habent ἑπτὰ septem, ὕλη sylua. Ita enim hæc tria ab eo deducta, quod Græci ἥμισυ dicunt. Est autem *semis* Latinis assis dimidium, quippe sex continens vncias in se. Fuit & numus æreus nomine semis, vt *dupondius, triens, quadrans, sextula*. Notandum hic, Romanos æreorum numum vocabulis appellasse contemtos & obiectos homines, vt cum P. Vatinius scribens Ciceroni, *Simium* dicit, non semissis hominem, Persius *Damam* tressis *agasonem*, Cæcilius *scortum Clytemnestram*, Cicero *Clodiam quadrantariam*, Pacuuius *meretrices diobolarias*, Plautus in Pœnulo, *diobolaria scorta*. Veteres Iurisconsulti etiam tyrones & rudes, in sua professione *dupondios* dixerunt, quod tandem inhibitum a Iustiniano nostro in Pandectarum præfatione. Addo *Semissios & Sarmentarios* appellatos Christianos a Romanis per contemtum, *vt refert Tertullianus*, quod ad stipitem dimidii assis reuincti, sarmentis additis, concremarentur,

tur, cuius supplicii generis meminit quoque Eusebius, *vt est apud Crinitum.*

Semones Dii, quos cœlo non asscribebant ob meriti paupertatem, *sicut scripsit Fulgentius Placiades,* qualesq; erant *Vertumnus. Hippona, Priapus.* & similes alii, videntur dicti. quasi *Hemihomines,* quod & Lipsio placet. 2. *Antiq. lectionum, capite 18.*

Semperuiuum herba, alio nomine *sedum maius,* Græcis ἀείζωον μέγα, a semper viuendo est appellatum. Galli vocant *Ioubarbe.* Refrigerat autem in tertio recessu, inque eodem plus ceteris essentia aquea abundat.

Sempronia lex, Semproniæ leges a T. Sempronio Graccho, Trib. Pleb. P. Mutio Scæuola, & L. Calphurnio Pisone Frugi Coss. sunt latæ. Harum vna repetitio fuit Liciniæ, ne quis ex publico agro plus, quam quingenta iugera possideret, quorum tamen dimidium filiis habere liceret. Vt si quis latius agrum patefaceret, Triumuiri quotannis data opera creati iudicarent, qua publicus esset ager qua priuatus. Testis Appianus *bell. Ciuil.* . Plutarchus *in Gracchis,* Velleius *libro secundo,* Aurelius Victor *de viris illustribus,* Cicero pro *Sextio, & de Aruspicum responsis,* Florus *Epitoma 58.* Altera cauebat, vt pecunia Regis Attali, qui popul. Rom. an. fecerat heredem, iis ciuibus, qui lege Sempronia agrum erant sortiti, darent ad comparationem instrumentorum, & agriculturæ apparatum, vtque agri regii locarentur, a Censoribus, vnde vectigal populo penderetur, *teste Cicerone Verrina 5.* Atque hæc res tenuium egestatem multum subleuauit. Quod vero præcipuum erat in lege Sempronia, ne videlicet tenuibus agros concessos cuiquam vendere, aut emere fas esset, per Magistratuum negligentiam est antiquatum, *teste Appiano libro primo.* Fuerunt & aliæ Semproniæ leges a C. Sempronio Graccho Tribun. Plebis Quinct. Cæcilio Metello, & T. Quincto Flaminio Consulibus latæ, ne de capite Ciuis Romani iniussu populi iudicaretur: Vt qui Magistratus indicta

caussa animaduertisset in ciuem Romanum, de eo populi quæstio constitueretur, id quod latum ab eo propter P. Popilium, a quo consule Tiberii fratris socii misere fuerant diuexati, vt ita eum vlcisceretur & vrbe expelleret. Tulit idem & aliam legem Semproniam, vt *ex confusis quinque classibus sorte euocarentur centuriæ.* Testis Salustius oratione ad Cæsarem. Item tulit, *vt Senatus quotannis ante comitia consularia, designandis Consulibus, arbitratu suo decerneret, quas deinde ipsi designati inter se sortirentur.* Sed & aliam tulit Q. Cæcilio Metello Balearico, & T. Quinctio Coss. *vt munirentur in Italia viæ, & sternerentur, vt lapidibus miliaria discernentibus notarentur, pontibusque instruerentur.* Aliam Semproniam tulit T. Sempronius Gracchus 2. Trib. Pleb. M. Fuluio Flacco, & M. Plautio Hypsæo Coss. *vt semisse & triente frumentum menstruum plebi, ex publico viritim daretur,* Appianus *lib 1. de bell. ciuil.* Cicero *pro Sextio,* Velleius *libr. 2.* Plutarchus *in vitis.* Hinc locus constitutus Romæ, in quo frumentum publicum vna cum legibus frumentariis. Exstitit & alia Sempronia, iterum a C. Sempronio lata Q. Cæcilio Metello, & T. Quinctio Flaminio Coss. *ne minores 17. annis cogerentur ad militiam, & vt vestes gratuito darentur militibus præter stipendium, sicut in Gracchis tradit Plutarchus.* Sub eisdem Consulibus, & ab eodem lex lata, vt *cui Magistratus esset abrogatus, ei Magistratum iterum capere ius non esset,* prorsus fuit iniqua. Quare Corneliæ matris precibus ipsemet post abrogauit, *teste Plutarcho in Gracchis.* Tribuitur ipsi lex etiam ista, vt *sociis Latinis ius suffragii ferendi perinde esset, ac ciuibus Romanis.* Appianus *libr. primo, de bellis ciuilib. C. Gracchus multas leges promulgauit de iudiciis, de viis, de coloniis, & ad omnes Romanorũ res Latinos aduocabat, quasi vero Senatus hominibus consanguineis honeste repugnare non posset.*

Sena, σήνα, Thusciæ vrbs in Italia, inde videtur nonnullis dicta, quod a Brenno Gallorum duce condita sit pro senibus valetudinariis. Nugæ. Polybius enim refert originem ad Gal-

Gallos Senones deuictos a Populo Romano, cum tradit alteram eos vrbem Senam ædificasse præter illam, quę Adriatico mari apposita est. Sene dicitur hæc vrbs Silio Poetæ, qui etiam in etymo nobis astipulatur. Ait enim: *Senonum de nomine Sene.* Etsi etiam Senam alias dixerit, iterum nobiscum faciens hoc modo: *Qua Sena relictum Gallorum a populis traxit per secula nomen, sicut & Pintianus notauit.* Confirmat deniq; Godifredus *libr. memoriarum* conditam, scribens a Gallis Senonibus.

Senaculum, locus Senatorum, quod ait Festus, aut vbi Senatores consisterent, *iuxta Varronem*, sicut apud Græcos est γερουσία. Tradit iterum Festus, tria fuisse Romæ senacula, in quibus solitus sit haberi Senatus: *Vnum, vbi nunc est*, inquit, *ædes Concordiæ, inter Capitolium & Forum, in quo solebant Magistratus, vt dicit Titinnius, cum senioribus deliberare: Alterum ad portam Capenam: Tertium intra ædem Bellonæ, in qua exterarum nationum legatis, quos intra vrbem admittere nolebant, Senatus dabatur.* Lampridius in Heliogabalo *Senatulum* appellat. Eadem quoque apud P. Victorem inuenias.

Senator & Senatus, non a sinendo, id est, dando facultatem agendi, *(vt aliqui sunt rati)* nomen deriuant, verum a senibus. Isidorus: *Senatui nomen ætas dedit, quod seniores essent.* Festus: *Senatores a senectute dici satis constat, quos initio Romulus elegit centum, quorum consilio Rempublicam administraret.* Itaque etiam patres sunt appellati. Et nunc, cum Senatores adesse iubentur, quibusque in Senatu sententiam dicere licet, quia ii, qui post lustrum conditum ex iunioribus Magistratum ceperunt, & in Senatu sententiam dicunt, non vocantur Senatores ante, quam in senioribus sunt censi. Prodit & Plutarchus in vita Romuli, eum creasse ex Optimatibus Senatores centum, quorum Concilium ex ætate appellauerit *Senatum.* Neque enim placet, quod Priscianus tradit, a vocabulo *(natus)* compositum esse nomen Senatus. Cicero etiam: *In agris tanto*

Vnu

erant Senatores, id est, *senes*. Item: *Qvæ nisi essent in senibus, non summum consilium appellassent nostri Senatum*. Et Ouidius fastorum 4. *Nomen & ætatis mite Senatus habet*. Tale Hebræorum presbyterium, id est, *Seniorum* concilium fuit. Sunt enim ἔργα νέων, βουλαὶ δὲ γερόντων. Talis Nestor ille apud Homerum: Talis Cato Maior *Pop. Romani iudicio appellatus prudens*. Vt bene quoque dixerit *Plato 3 de Republic.* πρεσβυτέρους τοὺς ἄρχοντας δεῖ εἶναι, νεωτέρους δὲ τοὺς ἀρχομένους. Ad reliqua de Senatoribus dicenda venio. Dictum autem, centum illos fuisse numero primis temporibus, maxime sub Romuli imperio, vel quia conditor vrbis eum numerum sufficientem putaret, vel quia centum tantum ex ista multitudine creari possent. At sequentibus temporibus numerus idem non mansit. Quippe auctus ille non multo post, confecto bello Sabino. Cum enim vrbs valde creuisset Sabinorum, Hetruscorum, & aliorum aduentu post erectum asylum, ad quod illi sese recipiebant, omnesque adeo Romulus suscepisset in ciuitatem Lucerum ac Tatiensium tribubus adiectos, placuit illi & Tatio, quem paulo ante victum adsciuerat in regni societatem, vt patriciorum duplicato numero, simul augeretur numerus Senatorum, quos lectos suffragiis ex familiis illustrioribus in patres cooptarunt, & veteribus Senatoribus adscripserunt adusque ducentos. Neque hic numerus diu fuit. Nam enim vbi Tarquinius Priscus principatum accepit, alios adhuc centum spectatæ fortitudinis & prudentiæ viros, patrum numero adscripsit. Atque tum primum Roma trecentos Senatores habuit, cum ante fuissent tantum ducenti, *teste Dionysio*. Inde Brutus Consul primus & Valerii Collega expleuit eum numerum imminutum cædibus & expulsionibus, tantum abest, vt auxerit, quod aliqui putant. Manserunt ergo trecenti numero Senatores regibus exactis ad multos annos, donec longo post tempore a C. Graccho Trib. Plebis, allectis ex ordine equestri trecentis, sexcenti numero sunt facti, *testibus Plutarcho & Floro*. Ceterum legem, quia trecenti

isti

isti sunt lecti, aut antiquatam a populo; aut non ita multo post abrogatam suspicatur Sigonius, quod eandē post a M. Liuio Druso. Trib. Pleb. relatam inueniat, apud Appianū. Inde duæ adhuc Senatus lectiones sunt factæ, vna Sulla & Rufo. Coss. altera Sulla Dictatore. Vtriusq; aūt idē Appianus meminit ita, vt sub Cōsule Sulla trecētos ex optimatib. lectos scribat in Senatum, propter infrequentiam contemnendum, at Dictatorem Sullam Senatum exhaustum trecentis Principibus equestris ordinis lectis, dato tribubus de singulis suffragio, suppleuisse. Vnde apparet, amplificatum ab eo numerum. Et quanquam certus numerus dari non queat, tamen supra quadringentos ab eo lectos, ex Epistola quadam Ciceronis ad Atticum elicitur, in qua scribit hoc modo: *Homines ad XV. Curioni, nullum S.C. facienti assenserunt: Facile ex altera parte quadringenti adfuerunt.* Auctum inde ad nongentos Senatum a Cæsare Dictatore, imo post necem eius a triumuiris indignissima turba refertum, Dionis & aliorum historiæ produnt. Tradit & Suetonius, *Augustum ordinem Senatorium affluentem inconditа turba adpristinum splendorem redegisse.* Erant enim super mille, & quidam indignissimi, vt idem scribit. Neque tacet Sigonius, qui in legendis Senatoribus, generis, ordinis, census, ætatis, & Magistratus rationem esse habitam, notat. Generis quidem, vt ex iis familiis legerentur, quibus Senatus patebat. Patuit autem primum patriciis, post etiam plebeiis. Romulus enim & Priscus, non nisi ex patriciis quenquam legisse produntur a Dionysio. At plebeios primum a Seru. Tullio inductos, vult Zonaras, Festus a Iunio Bruto, & Publ. Valerio Publicola, primis Coss. Attamen illos ante quam in Senatum allegerentur, patricios factos, manifeste traditum a Dionysio. Censum porro in Senatu legendo spectatum, declarat his verbis Seneca, *Declamat.* 2. Senatorum gradum census ascendere facit. Census Romanum equitem a plebe discernit. Census in castris ordinē promouet. Census in foro iudex legit.

An vero institutum fuerit antiquum, in dubium vocant, citante eodem Sigonio, hæc Plinii verba, libro decimoquarto: *Posterius laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit: Postquam Senator censu legi cœptus, pessum iere vitæ pretia.* Laudatur autem census in senatore, ne splendor amplissimi ordinis rei familiaris angustiis obscuretur. Ceterum ante Augustum, censum senatorum sestertium octingenta millia fuisse, eumque ab Augusto ampliatum, docent Suetonius & Dio: Quin etiam ætatem certam obseruatam in senatore legendo, ex eo suspicari licet, quod Agellius *libro decimoquarto* scribat, *Præfectum vrbis ea ætate factum, quæ non esset senatoria, libro 14. capite octauo.* Sed quænam ea fuerit incertum. Sigonius probat ex Valerio, & Ciceronis Philippicis, fuisse prope eandem cum Quæstoria. Atqui fuit capiundæ quæsturæ annus vigesimus primus. Probat inde ex verbis Ciceronis, senatorem legi, nisi qui magistratum gessisset, non fuisse solitum. Quare congruenter sanxit Cicero in legibus suis, ex Magistratibus senatum esse oportere. Probat idem in Oratione post reditum in senatu. Animaduertendum tamen, etsi hæc omnia constarent in aliquo, non tamen idcirco necessario, eum senatorem fuisse. Opus enim fuit lectione Censoris, vsque adeo, vt nec illi, qui Magistratus gessissent, senatores esse possent, nisi a Censoribus lecti. Quid, quod mouere senatu potuerint, vt constat de eo, qui vxorem præsentibus liberis osculatus fuerat. Et quanquam ex equestri ordine maxime legerentur, *sicut Liuius ostendit libro secundo*, cum scribit, Senatum a Bruto suppletum ex primoribus ordinis equestris, tamen simul Equites esse non poterant, etsi equo merere liceret. Insigne senatorum fuit tunica lati claui, qua separati erant ab Equitibus, sicut *Suetonius & Plinius produnt, & Sigonius probat.* Questus in iis omnis etiam indecorus est habitus. Quo spectans Cicero 7. in Verrem ait: *Noli metuere Hortensi, ne quæram, qui licuerit nauem ædificare Senatori. Antiquæ*

tiquæ sunt istæ leges & mortuæ, quemadmodum tu soles dicere, quæ vetant: Fuit ista Respublica quondam. Denique in honoribus petendis leguntur occupati fuisse: Vnde multa ornamenta domi sibi & foris pepererunt. Necessario & his subiiciendum discrimen eorum, qui dicebantur *Patricii gentium Maiorum & e Minorum*, quique *patres* fuerint *conscripti*, quis *Princeps Senatus*, qui *Senatores pedarii*. Maiorum enim gentium patricios dictos fuisse volunt, ducentos illos senatores, lectos a Romulo, atque eorundem progeniem. At eos, qui a Tarquinio Prisco primum lecti ex plebeiis, fuerunt in ordinem patriciorum, inde patrum numero asscripti, *Minorum gentium patricios* appellatos, vt quoque Liuius *libro primo* testatur. Ceterum *Patres conscripti* sunt dicti, qui in Senatum allecti sunt a Iunio Bruto, & Publ. Valerio Publicola Coss. post pulsos reges, sicut *Liuius, Plutarchus, & Tacitus docent.* Princeps senatus dictus is fuit, qui in lectione senatus, quæ per per Censores fiebat censu peracto, primo loco recitabatur: Qui honor fere nemini, nisi Consulari aut Censorio viro tribuebatur, nec nisi eo mortuo alius *Princeps Senatus* declarabatur. Pedarii senatores qui fuerint docet Agellius ex Varronis Menippæa, nempe, quod Equites quidem pedarii, *Senatores* sint appellati, quod nondum a Censoribus lecti fuerint in senatum, ideoque non proprie senatores exstiterint, at vsi tamen sint honoribus populi, & propterea in senatum venerint, sententiæque ius obtinuerint, & quia in postremos erant relati, idcirco non rogati fuerint sententias, sed in eas, quas Principes dixissent, discesserint. Sigonius dicit Pedarios fuisse eos, qui Magistratibus functi in senatum venire, & sententiam dicere poterant, quanquam a senatoribus lecti non essent. Quidam, inter quos C. Bassus, dictos volunt Pedarios, qui, cum Curulem Magistratum non gessissent, pedibus iuerint in Curiam. Atqui horum sententiam reiicit Agellius *libro tertio, capit.* 18. Festus scribit, *Pedarium Sena-*

torem appellatum, qui tacitus transeundo ad eum, cuius sententiam probabat, quid sentiret, indicabat. Fuisse autem Tribunos plebis, Senatores sine lectione Censoria post Atinium plebiscitum, existimat Sigonius. Iam vero nec omittendum, qui numerus Senatorum necessarius fuerit ad faciendum Senatusconsult. quia non omnes aderat semper. Liuius innuere videtur *libro 39.* potuisse Senatusconsultum fieri, si centum, non minus senatores adessent. Posterioribus temporibus oportuit adesse 400. *teste Dione libro 54.* cum de Augusto scribit. Qui vero non erant præsentes, aut se legitime excusabant, aut erant in culpa. Siquidem in culpa erant, mulcta illis indicebatur, quæ dum solueretur, capiebatur pignus, quod si nō redimeretur, vendebatur ab ærarii quæstore, pecunia in ærarium redacta. Meminit huius moris & Cicero *3. de Oratore*, apud quem cædere vel concidere pignora, idem est, quod capi, vt distrahantur & consumantur. Sed pergamus. Cum iam discederent sententiis exquisitis, perscribebatur Senatusconsultum, in quo rogatæ sententiæ summa exprimebatur hoc modo: *Quod M. Marcellus Consul verba fecit de prouinciis, D.E.R.I.C. id est, de ea re ita censuerunt.* Et quia licitum erat Tribunis plebis intercedere Senatusconsultis, ideo moris erat, vt etiam adderetur clausula hæc: *Si quis huic Senatusconsulto intercesserit, Senatum placere, auctoritatem perscribi, & de ea re ad Senatum populumque referri.* Si v. quis intercessisset, addebantur eorum nomina, qui intercesserant, & tum quidem non senatusconsultum, sed auctoritas præscripta dicebatur. Quod si tam multi non conuenissent ac opus erat, senatus quidem habebatur, decretumque perscribebatur, non tamen quasi ratum effectum habebat, sed erat auctoritas, vt ita nota esset senatus sententia. Sed nec ita senatusconsultum fieri poterat, si coactus esset, senatus loco non legitimo, die non idoneo, aut non legitimo edicto. Quid tamen placuisset, testabantur reliqui. Cum senator rogatus dicere vellet sententiam, assurgebat, stansq; dicebat, & non modo

ea de

ea de re, de qua relatum erat, verum etiam quacunque de re vellet, dicendi potestatem habebat, *teste Agellio lib. 4. cap. 10. Tacito 3. & 13. Annalium, & Plutarcho in Catone.* Addo ex eodem Agellio *lib. 14. cap. 7.* duobus modis solita fieri Senatusconsulta, nempe aut discessione, si consentiretur, aut si res dubia esset, singulorum sententiis exquisitis. In isto moris erat, vt magistratus is, qui de aliqua re ad senatum retulerat, diceret: *Qui hoc censetis, illuc transite, qui alia omnia in hanc partem.* In hoc autem ordine procedebatur. Totum porro senatorum collegium, *Senatus* est dictus, cuius quæ fuerit potestas, item per quos, quo loco, & quo tempore habitus fuerit, paucis expediam Sigonii & aliorum vestigiis insistēs. Et primum quidem potestatē obtinuit in negotiis ad Rempublicam pertinentib⁹, excepta Magistratuū creatione, legum latione, belli pacisq; arbitrio, *teste Dionysio lib. 6.* Polybi⁹ etiam *lib. 6.* affirmat ærarii potestatem habuisse. In eius arbitrio reditus & sumtus fuisse, similiter publicata flagitia, vtpote proditionis, coniurationis, veneficii & cædis requisiuisse, legationes extra Italiam mittendas procurasse, atque adeo, quomodo exteri legati essent tractandi, quid etiam esset respondendum, constituisse. Per quos porro more maiorum haberi, & consuli consueuerit, ex Varrone docet Agellius, quippe a Dictatore, Consulibus, Prætoribus, Tribunis Plebis, Interrege & vrbis Præfecto. Neque aliis præter hos ius fuit Senatusconsultum instituere. Quod si forte omnes hi Magistratus simul præsentes fuissent Romæ, tum quo ordine modo propositi sunt, qui aliis fuisset prior, ius consulendi habebat. Docet porro senatum, nisi in loco per Augures consecrato, haberi non licuisse. Memorabile tamen, quod Plinius scribit, *Cum esset nuntiatum bouem locutum, sub Dio solitum fuisse haberi.* Quantum ad tempus, sciendum legitimum dictum senatum, qui vel lege, vel more certis semper diebus habebatur, quippe Calend. Nonis & Idib. Suetonius scribit, sanxisse Augustum, ne plus, quam bis in

mense, haberetur legitimus senatus, scilicet Calend. & Idib. neue Septembri mense, aut Octobri, vlli alii, quam sorte ducti, adessent. Cum vero aliis diebus mensis, modo Comitiales non essent, cogebatur a Magistratibus, Indictus dicebatur senatus. Quod his diebus non cogeretur, factum refert, ne senatores a suffragio ferendo auocarentur. Atque hic est ille senatus, qui Cineæ oratori visus est regum esse consessus, quem suspiciebat & colebat olim totus terrarum orbis, quo augustior tum temporis non exstitit alius, eximius prudentia, singularis experientia, seu rerum praxi.

Senatusconsultum, Senatus consultum. Scio quædam de hoc nomine antea inserta, de senatu & senatoribus institutæ [illegible], attamen inutile non erit hic etiam peculiariter quædam referri, explicatis senatusconsultorum quorundam nominibus. Itaque hoc inprimis sciendum partim ea a Consule rogante nomen traxisse, vt Velleianum mulierum imbecillitati in fideiubendo consulens. Trebellianum adire hereditatem, & aliis restituendam restituere compellens; partim vero ab iis, quorum caussa sunt constituta, quale Macedonianum parentibus prospiciens aduersus eos creditores, qui fœneratoriis technis filiisfamilias mutuo dabant pecuniam, improbo fœneratore Macedone occasionem præbente. *Orphitianum Senatusconsultum*, Orphitio & Ruffo Coss. factum, quo intestatæ mulieris hereditas ad filium, filiamque deuoluebatur, siue legitimi essent, siue vulgo quæsiti, siue soli, siue etiam cum legitimis. Mitto alia in Iurisconsultorum voluminibus obuia, quæque non trita, quemadmodum soleo nonnunquam, adiicio: Scilicet Heliogabalum matris suæ Symiamiræ, appellatione senatusconsulta fecisse vt noua, ita ridicula, quam ille vnus Principum in Senatum ad Consulum subsellia vocare ausus fuit, eademque *Muliebria*, vel *Symiamirina* dixisse, *teste Lampridio in eius vita.* Continebant illa leges Matronales, quæ quo vestitu incederent, quæ cui cederent, quæ ad cuius osculum venirent, quæ Pilento

lento, aut equo saginario, aut asino veherentur, quæ carpento mulari, quæ sella, quę aurum vel gemmas in calceamentis haberent. Dicta fuerunt & *tacita Senatusconsulta* iuxta Capitolinum in Gordianis, cum conuocatis ad interiora maioribus ea disponerentur, quæ omnibus non erant publicanda, præstito etiam iuramento, ne quis ante rem completam, quippiam audiret aut intelligeret. Nulli itaque scribæ, aut publici serui propter metum proditionis illis intererant.

Seneca. Senecam Cassiodorus dici putat, quod cui primum inditum hoc nomen fuit, canus sit natus, vt de Ergino Argonaute a Pindari Scholiaste traditur, de Tarcone Tyrrheno & Cygno Troiano ab Eustathio & Cœlio *lib. 3. cap. 27.* Refert & Hesiodus Gręcas Phorci filias, quas ex sorore susceperat, mox a partu fuisse canas, quod & Hadrianus Iunius *commentario de coma cap. 10.* annotauit. Quin Strabo memorat Tarquinium Priscum prudentissimum regem ab ineunte ætate fuisse canum. Idem scripsit de Numa Pompilio Seruius Honoratus, dubia tamen fide, cum Virgilius illi iam tum seni incanum mentum & crines tribuat. Seneca porro dictus Philosophus ille Neronis præceptor, cuius amœnum vocat ingenium Cornelius Tacitus *13. Historiarum*, cuius quoque doctrinam & præstans ingenium effert Columella *rerum rusticarum* 3. quem denique Hieronymus ob eruditionem eius castissimam in sanctorum scriptorum numero reponere nō dubitauit. Idem nomen vnicis illius inter Latinos Tradœdiographi, quem Petrarcha (male) eundem cum Philosopho putauit, cum verisimilius sit non, inquam, fratrem eius fuisse, vel iuxta alios filium, at ex fratre nepotem. Duos equidem Senecas Martialis agnoscit, notumque Sidonii carmen:

Vnus colit hispidum Platona,
Incassumque suum monet Neronem:
Orchestram quatit alter Euripidis
Pictum faecibus Æschilum secutus,
Aut plaustris solitum sonare Thespin.

Qui locus Sidonii adeo apertus, vt in alium sensum detorqueri non possit.

Senes, ait Isidorus, dictos nonnulli putant a diminutione sensus, eo quod delirare incipiant. De extremo senio intelligẽdum. Nam Galenus tres senectutis partes statuit *cap. vlt. 5. de sanitate tuenda.* Primam esse dicit eorum, qui ὠμογέροντες sunt, id est, *viridi senecta praditi*, quales ciuilia adhuc negotia obire possunt, cuius initium facit annum quinquagesimum, sexagesimum finem. Secunda tribuitur illis, qui præ virium defectu inutiles sunt obeundis publicis negotiis, protenditurque ad septuagesimum annum a sexagesimo. Tertia vero illorum, qui extrema imbecillitate virium laborant, quales πεμπέλους dicunt Græci ἀπὸ τοῦ πέμπεσθαι εἰς τὴν ᾅδου πομπὴν, quod ad pompam eam mittantur, quæ ducit ad infernum. Durare vult eam ab anno septuagesimo adusq; vitę finem. Tum præcipue fit acuminis ingenii iactura, infestat rerum obliuio, cæcutiunt oculi, tremunt manus, titubat lingua, vacillant pedes: Vt merito, paucis exceptis, bis pueri videri queant. Tales non πρεσβεβηκότας dixeris, sed vere γέροντας, quibus ingrauescente ætate multa accidunt incommoda, imo senectus ipsa est morbus. Capulares & silicernia sunt Latinis, Aristophani ῥυπῶντες, κύφοι, ἄθλιοι, ῥυσοὶ, μαδῶντες, νωδοὶ καὶ τυφλοί. Recte in ea ætate Euander apud Virgilium: *Sed mihi tarda gelu seclisque effœta senectus Inuidet imperium, seraque ad fortia vires.* Et alibi: *Sed enim gelidus tardante senecta Sanguis hebet frigentque effœta in corpore vires.*

Senones, Gallos Verrius existimauit appellari, *referente Festo* quod noui venerint ex Transalpina regione. Est enim ξένος *hospes & homo* veluti nouus, vnde postea Seno: *quo modo forte hiatus ille suppleri possit.*

Sensus a sentiendo nomen adepti. Sunt autem corporales & externi quinq;, *Visus, Auditus, Gustus, Olfactus, & Tactus.* Inter hos primas defert Plato visui, Euãgeliũ auditui, ex quo fides. Interni sunt *Imaginatio, Cogitatio, Intellectus Memoria.* Magis eos consistere in patiendo, quã agendo docet *Gal. 1. de causs. symptom.*

Sentia lex videtur Hotomanno lata a C. Sentio Coss. cum Q.

Lucretio anno 734. imperante Augusto, vt in Patriciorum numerum, qui deessent Senatui, alii sublegerentur. Meminit eius Tacitus *Annalium 2.* Corrupte ibi tamen hactenus Senia pro Sentia, *vt & alii notarunt.*

Sepes horti munimentū, aut agrorum, & proinde ab introitu prohibens, Græce φραγμὸς, nomen habet a *sepiendo*, id est, circumdando & occludendo.

Sepia piscis, quē Galli exsiccant, *vt Græci Polypū*, quiq; atrum cruorē instar atramēti per aquā effundit, cū se peti animaduertit. Piscatorib' iter velut præsepit, vnde & nomē inuenit. Hinc pro atramento id nominis vsurpant boni auctores, dicitq; Fulgentius *sepiaticum scripturarum*: Persius:

Tum queritur crassus calamo quod pendeat humor,
Nigra quod infusa vanescat sepia lympha.

Finxit hinc ingeniose admodum Apollonius *Argon. 1.* q̄ se Thetis in sepiā commutauerit, cū vim Pelei vellet effugere: Ἔδυνε, inquit δὲ σηπίας ἄκρη. Notādū quoq; Piscatores, dū captant eas, hoc imprimis operā dare, ne atramētū temere diffluat. Bonū enim ius ex sepia fieri posse negāt absq; hoc atramēto. Sed pretiū operæ erit Oppiani versus in hāc rē adiicere:

Σήπιαι αὐτοίῃσι δολοφροσύνῃσι μέλονται.
Ἔστι τὶς ἐν μήκωνι θολὸς κείνῃσι πεπηγὼς
Κυάνεος πίσσης δνοφερώτερος, ἀγλίος ὑγρῆς
φάρμακον ἀπεστιόπλον, ὅτε σφίσιν ἄλκαρ ὀλέθρου
Ἐτρέφεται: τὰς δ' εὖτ' ἂν ἕλῃ φόβον, αὐτίκα κείνῃ
Ὀρφναίας ῥαθάμιγγας ἀνήμεσαν. ἀμφὶ δὲ πόντον
Πάντα πορὲξ ἐμίηνε καὶ ἠμάλδυνε κέλευθα
Ἰχθὺς ἀγλυόεις, ἀνὰ δ' ἔδραπε πᾶσαν ὀπωπὴν.

Meminit & Cœli' Apitius *lib. 9. de re Culinaria, c. 4.* quo pacto sepiæ sint condiendæ. Aeti' ægre concoqui scribit, salsumq; humorē ac modicū continere, q̄ si tamē concoquatur, copiosum quidē alimētū, sed crassum præbere succū. Testatur & Dioscorides coctā ægrę concoqui, sed aluū mollire. Quoad naturā, hebes quidē est, sed mollium astutissima. Cirrhos seu crura habet octona, sed breuia. Ex horum medio egrediuntur duo teretes & longiores, quibus tanquam promuscidibus vtitur, & admouet ori quicquid arripuit

prælongis his prætenturis etiam venatur pisces. Rostrum habet aduncum & inter cirrhos situm, quo conficit, vel dura quæque. Vulua in fœminis ita articulata, vt bifida conspiciatur, in qua vtrimque candicantia apparent oua & grandini similia. Atramentum infra ad aluum continetur, maxime qua parte intestinum superiora petit. Parit fœmina tempore verno, potissimum inter arundines & Algam. Vltra biennium tamen non viuit, *quemadmodum tradunt* qui de piscibus accuratius scripserunt. Me vero hoc carptim huc coniecisse sufficiet, quibus isti fruentur qui nouis & mirabilibus delectantur.

Seps serpens ἀπὸ τοῦ σήπειν arcessit nomen, quod morsu adurat ac putrefaciat effluentibus ex toto corpore pilis, quorum etiam radices venenum eius corrodit, sparsumque per totam cutem, subalbidam reddit. idque vitiũ Græcis est ἄλφος, *Vitiligo* Latinis. Hirsuti alicuius tapetis colore præditum cum scribit Nicander, quem *coccineum* vult esse Scholiastes. Nihil plane id conuenit cum Aetio, qui corpus illi tribuit multis albis notis respersum. Cęterum Pausanias mortẽ describens Ægypti Arcadiæ regis a Sepe læsi, cinericium illius colorem ponit maculis tamen ex interuallo distincti, cum lato capite, angusta ceruice, aluo maiori, cauda breui, incessu obliquo instar cancri. Parum abest quin isti astipuler, cum diligens eius fuerit αὐτόπτης, nec minus diligenter suis eum coloribus depingat. Etymon nostrum approbat Poeta Lucanus, cum eum tabificum appellat, *lib.* 9. Tabem enim & putrefactionem efficit morsu. Quo recte Nicander canat: ὑγκεν ἐκεῖνον ἀνδράσι δῆγμα πέλει μεταμώνιον, ἀλλὰ χαλινδὲς.

Septem ἑπτά. Numerus hic magnam apud Medicos vim habet in crisibus. Itaque notandus aphorismus: ἐκόσοισιν ἑβδομαῖοι κρίνεται, τούτοισι ἡ τετράς ἐπίδηλον ἴσχει τὸ οὖρον τῇ τετάρτῃ ἐρυθρὸν, καὶ τ' ἄλλα κατὰ λόγον. Philo de mundi officio, dicit φύσιν φιλέβδομον εἶναι, καὶ τῇ ἑβδομάδι χαίρειν, & τελεσφόρον, hoc est, *perfectam vocari.*

September mensis Varroni videtur dictus, 5. *de lingua Latina*, quod a Martio septimus sit. Alii quasi *septimum imbrem*, nomina-

minatum volunt *Septembrem*, non tantum quod ſeptimus nominetur a Martio, verum etiam ob imbrium frequentiam & aeris turbationem quæ ſub initium Autumni accidere ſolet. Senatus in Tiberii Auguſti honorem Tiberiũ vocari voluit. Inde Antonium vocatum decreto eiuſdem Senatus teſtatur Iulius Capitolinus *in vita Antonini Pii*. Commodus nominauit eum Herculem, *teſte in eius vita Lampridio*, Imperator Tacitus a ſuo nomine Tacitum, quod eo menſe natus eſſet & factus Imperator, ſicut Flauius Vopiſcus ſcribit. Macedonibus dictus eſt γορπιαῖος, Ægyptiis θωθ, hebræis אלול Galen⁹ ſcribit, 4. *de ſanitate tuenda*, *& commẽt. 3. Aphor.* 14. Athenienſibus quoque τῶν μυστηρίων nomine appellatum ab eiuſdem nominis feſto. Idibus huius menſis clauus pangi ſolebat Romæ, de quo more alias plura. Poſtridie Iduum dies erat probandorum equorum, cuius Valerius mentionem fecit, *lib. 2. cap.* 2. Eodem menſe, qui etiam in Vulcani tutela eſſe exiſtimabatur, epulum Mineruæ habitum fuiſſe conſtat. Abſolutis quoque mœnibus ſanctæ ciuitatis per Nehemiam feſtum egerunt 25. diem Iudęi, anno regni Artaxerxis vigeſimo, poſt ſolutam captiuitatem, hoc eſt, a primo anno Cyri, anno 92.

Septentriones, ſeptem triones, id eſt, boues, quos ita appellatos quaſi *terriones*, id eſt, arandę colendæque terrę idoneos vult M. Varro, quo nomine ſidus illud donatum, quod verſus ſeptentrionem figura, poſituraque ſimile videtur plauſtri. Alii dici volunt *Triones* ſeptem illas ſtellas, quod ita ſint ſitæ, vt ternæ proxime inter ſe trigona, id eſt, triquetras faciant, figuras. Arctico polo adhærent, & proinde occidunt nunquam. Quocirca Arctos dixit Virgilius *metuentes æquore tingi*. Et Iuno Metamorph. 2. ad Oceanum & Tethyn:

Gurgite cæruleo ſeptem prohibete Triones,
Sideraque in cœlum ſtupri mercede recepta
Pellite, ne puro tingatur in æquore pellex.

Arcti ſiue vrſæ, quas nominat Poeta Virgilius, ſunt duæ, *Helice* quippe & *Cynoſura*, quarum illam a Græcis, hanc a Phœnicib⁹ obſeruatã inter nauigandũ docent iſti verſus Ouidii:

Magna minorque feræ, quarum regis altera Graias,
Altera Sidonias, Vtraq; sicca rates.

Septemuiri, septem viri. Fuerunt hi sacerdotes dictiq; Septemviri Epulonũ, prout ẽt præsumitur a Fenestella, sed numero vario. Tres enim viros Epulones a veteribus Pontificibus institutos propter sacrificiorũ multitudinẽ testis est Cicero 3. *de Oratore, & Liuius lib.* 3 :. At posterioribus temporib⁹ Septemuiros creatos, ex veterũ scriptis intelligi potest. Vide A. Gelliũ *lib.* 1 .*c.* 11. Quis autem ita auxerit numerũ, vt pro Triũuiris crearentur Septemuiri nemo tradit. Onuphri⁹ a Cornelio Sylla id factum putat. Dio scribit *lib.* 43. Cæsarẽ Dictatorẽ, adhuc aliis tribus ad Collegium Septemuirorum adiectis, constituisse Decemuiros Epulonũ. omnesq; adeo instar ceterorũ sacerdotũ a collegiis subrogabantur ante legẽ Domitiã, postquã honor is cœptus mandari populi suffragiis, iure ad eũ translato De epulis eorũ scribit Valerius mox *in principio lib.* 2. & Augustinus *de ciuitate Dei*. Quæ vero fuerit eorum auctoritas, euincere possunt Plinii verba, cum esset habiturus orationem & quasi timeret propter astantes. *Stabat*, inquit, *medio consularis, modo Septemuir Epulonum.*

Septimontium, Festus Romanorũ dies, plerisq; incertus, atquẽ Festus Agonalia vult dictũ in Fastis, *iuxta Varronem* 5. *de lingua Latina*, a septẽ montib⁹, in quibus sita est Roma, nomen hoc traxit. Scribit Plut. *in quæst. Rom. quæst* 69. ferias has institutas propter collẽ septimũ Romæ adiectum, eoque die abstinuisse veteres ab vsu vehiculorũ, quæ trahebantur iumentis. Sed & eo die narrat Suetonius lautissimum epulũ datum a Principe Domitiano populo, Senatui, equitique, panariis sportulis cum obsonio distributis.

Sepulcrum, de quo omnino multa mihi dicenda ex media antiquitate, etsi docte scripserit Lilius Gyraldus *de vario sepeliendi ritu*, ab eo ipso sepeliendi verbo appellationem deducit, ꝙ humo condere significat. Nã q d aliud notat illa xII. Tab. lex. *In vrbe ne sepelito, neue vrito.* Vt ergo paulo hic plura ex bõis auctoribus adiiciã, inter benedictiones Dei apud veteres habitũ fuisse, condi sepulcro, non ignorandum. Commẽdan-

dantur enim viri Iabes, Samuelis 2. quod sepelierint cum Ionatha Saulum. Secundo Regum pollicetur Deus Iosiæ, quando vestes disciderat, scelerumq; populi ductus pœnitentia fuerat, inferendū ipsum Patrū suorum sepulcro. *Psal. 74.* conqueritur Dauid, quod infideles Tyranni seruorū Dei cadauera proiecerint, velut escas terræ bestiis & auib' cœli. Nec illi tantū, sed ēt Ethnici summā habuerunt rationem sepulturæ. Siquidē egregie Plinius ex consuetudine illa recepta: *Terram*, inquit, *tum maxime nos operire, vt matrem, quando sumus abdicati a reliqua natura, vt nō solum viuos sustentet, alimonia suppeditans, verum etiam defunctos prosequatur honore.* Apud Romanos habebantur miseri, quib' patrio sepulcro nō contingebat humari, quasi qui velut extrema afficerētur ignominia, sicut ex orationis pro Cluentio epilogo colligi potest. Hos Græci ἀποτάφους dicebant. Habuerūt eidem *hereditaria sepulcra*, in quæ tamen heredi inuito patrefamilias nonlicebat inferre cadauer. Ipse pariter sepulcri locus religiosus erat, id est, remot' ab hominū cōmercio & reuerendus sanctitate, *l. in tantū. §. relig. §. cenoph. ff. de rer. Diuis.* Quod si diruerentur sepulcra, erant nihilominus religiosa loca, manēte sanctitate in ipso solo. Grauissima porro pœna est interdictū tā Solonis quam Romanorū legibus, ne quis violaret ea deterritus religione, exceptis hostium sepulcris, quę vt violari sine piaculo, ita sublatis lapidibus in quemlibet vsum conuerti poterant. Quodsi ossa vel cineres alicuius inferrentur alieno sepulcro, eruere eos & alio transferre licebat loci Domino, ēt sine Pontificū decreto. Est & lege cautū, vt fulmine ictus locus ilico religiosus inq; bonis nullius foret, quod videretur cōsecratus a Deo. Nec iuxta nouū sepulcrū propiusue sexaginta pedibus ædificare licebat inuito Domino. Iter quoq; seruitutis instar debebatur sepulcro. Ad Græcos venio, quibus nō minor cura hominū sepeliendorū fuit. Legimus namque decem Prætores, qui tempestatibus acti cęsos in acie nō sepelierant, Athenis vltimo supplicio affectos. Ibidē mos inoleuit, vt singulæ Trib' singulas haberent arcas, in quib' recōderent seu cadauera, seu dispersas reliquias eorū, qui ceciderāt in bello, Tria fuerūt sepulcrorū gē. a Ægyptiis. *Vnū sumtuo-*

ſiſſimum, quod æſtimabatur argenti talento. *Medium* minarum viginti, & *Humile* ex leui minimæque impenſæ materia. Apud Æthiopes ditiorum monumenta ſtabant ex auro, ex argento tenuiorum, at inopum erant fictilia. Operoſa fuerunt etiam Indorum & Germanorum ſepulcra. Nec eſt alicui ignotum Mauſolęum Arthemiſiæ reginæ. Etſi Cyrus, *vt ſcripſit Xenophon*, non magnis ſumtibus aut apparatu reddi corpus terræ, vt matri voluerit. Quot labores, curæ, ſumtus facti in tumulando Alexandro, *teſte Diodoro*? Hectoris deuicti corpus apud Homerum nunquid mandatum terrę, cū redemiſſet pater. Ipſemet iam moribundus & ſummopere ſollicitus de ſepultura ait Achilli: *μή με ἔα παρὰ νηυσὶ κύνας καταδάψαι ἀχαιῶν*. Apud eundem Patrocli combuſti oſſa in aurea Phiala, repoſita tandem ſepulcro condiderunt. Quin pecudum ſepulcra & exſequias legimus. De Agrigentinis enim conſtans apud Auctores fama, ſicut de Alexandro, qui Bucephalo ſuo exſequias duxit. Idem proditum mem o iæ de Auguſto & Adriano, de Commodo, qui tumulum fecit praſini coloris equo in Vaticano, vt quondam Romani coruo, felibus Ægyptus tota. Adde, quod profuſiſſimas impenſas & moles prægrandes tandem legibus coactis fuerint coercere. Cautum enim, ne ampliori opere excitaretur ſepulcrum, quam quod quinque diebus abſolui poſſit, nec maior illi imponeretur lapis, quam qui laudes & titulos defuncti accipere poſſit. Statuit & rex Demetrius modum, tantum vt columella erigeretur ſupra defuncti cineres, quæ nec ſupra tres digitos exſtaret. Plato ſuis in legibus ſanxit, ne quis operoſius fieri curaret monumentum, quam quod per triduum decem homines poſſint erigere, ne quis in Ceramico apponeret Hermas, aut longe petito proœmio epigramma inſcriberet. Magnificentiam eandem reſtrinxerunt & leges Decemuirales, cum aiunt; *Rogum aſcia ne polito*. Cum enim quidam nimium affectarent ſplendorem, atq; adeo prodigerent bona, ad publicam vtilitatē ne quidē aſciæ, dolatorio inſtrumento, poliri ac ſęu'gari ſepulcra voluerūt. Etſi tandem creſcente luxu nihilominus creuerit

creuerit

treuerit sepulcrorũ splendor. Quo spectat, pro patria mortuos & nobiles non priuatorum more sepultos, vt est apud Thucydidem. Etenim ossa eorum cypatissinis arcis efferebantur. Vt quidem merito dixerit Lucanus: *Et non plebeios luctus testata cupressus.* Athenis autem publico inferebantur sepulcro iuxta Callisti monumentum, vbi & alii, quicumque ceciderant in pugna, sepeliebantur, preter eos, qui occubuerant in Marathone. Sed hæc sufficiant ad euincendum gentilium hac in re curam. Progredior ad alteram legis partem positione tamen priorem. *In vrbe ne sepelito, neue vrito.* Ante has leges ergo antiquitus cadauera intra vrbẽ sepulta liquet. Sit exemplo Timoleon, cuius corpus in foro Syracusarum terræ mandatum. Exstitit & Archimedis tumulus iuxta Agragianas portas intra vepres, quem se inuenisse gloriatur Cicero *in Thusculanis.* Plutarchus scribit Cæpionem Catonis Vticensis fratrem in foro Æni vrbis Thraciæ sepultum. Elatus quoque Dion Hipparini filius Syracusanus in vrbe celeberrimo loco. Et Maro Æneid. 11.

Innumeras struxere pyras, & corpora partim
Multa virum terra infodiunt, auectaque partim
Finitimos tollunt in agros, vrbique remittunt.

Quinimo moris fuit intra suas quemq; humari ædes. Vnde Lares in singulis ædibus colendi religio, & a *Laribus* dictum *lararium*, in quo non solum Penatium Deorum, verum etiã præstantium virorum, quos venerabantur, habere solebant imagines, sicut Seuerum Imperatorem certum est, habuisse imagines Orphei, Apollonii, Christi Domini & Abrahami. Sed consuetudo hæc habendi sepulcra & busta intra mœniũ ambitum abolita iure Decemuirali, credo propter ignis periculum, *ait Cicero.* Ceterum aliam rationem tradit Imperator Iustinianus, *l. mortuorum. C. de Relig. & sumt funer.* scilicet ne mortui sanctum municipiorum ius aliquo modo contaminarent, vel ciuitatis sacra funestarent, *vt scribit Iulius Paulus sentent. 1. Tit. de sepulturis.* Et si Seneca factum id scribat, ne corpora defunctorum fœtore & fœditate sua nocerent, cum sepultura sit reperta viuorum gratia, non mortuorum.

Quo pacto ſcribit & Auguſtinus *de Ciuit. Dei libr. 1. cap. 1.* omnia iſta, curationem dico funeris, conditionem ſepulturæ, exſequiarum pompã, magis eſſe viuorum ſolatia, quã mortuorum ſubſidia. Sunt alii rurſus, qui factam putant tranſlationem iſtam mutationemque, vt ciuium animi excitarentur ad propulſandam iniuriam & arcẽdos hoſtes muris, finibus & agris. Quapropter ab Adriano reſcriptũ, auctorũ... poenam inferendam fiſco, exacta ab iis mulcta, qui aliquem humo texiſſent in ciuitate. Perſuaſum autẽ veteribus fuiſſe, polluere cadauera ſeu defunctorũ reliquias, inde conieceris, quod (*vt refert Agellius lib. 16. cap. 15.*) nunquam ſolitus fuerit Flamẽ Dialis ingredi locum ſepulcris deſtinatum, aut mortuum attingere, q̃ ſe pollui exiſtimaret. Tale quid etiã legas *Numer. 19.* hoc modo: *Si quis tetigerit in agro cadauer hominis occiſi aut per ſe mortui, ſiue os illius, ſiue ſepulcrum, immũdus erit ſeptem diebus.* Quid, q̃ nec reliqui homines ſecuti funus ſacrificarẽt auctore Seruio ad locũ iſtũ Virgilii: *Æneas quamquam ſociis dare tempus humandis, &c.* Expiationis itaq; gratia, *vt ſcriptum reliquit Feſtus*, ſupergreſſi ignem aſpergebantur aqua. Qua ratione δύσφημον τάφον, id eſt, infame ſepulcrũ dixit Heſiodus. Interim nonnullos velut exemptos iuri intra mœnia ſepultos nõ ignorãdum. Imperatoribus enim & Veſtæ conſecratis virginibus legibus ſolutis iſtud indultũ conſtat. Contigit idem Publicolæ iuxta Veliam, cõtigit Syllæ, & Iuliæ coniugi Pompeii in campo Marti ſacro, itẽ Arato, qui, licet intra Sycionis mœnia veteri lege prohibitũ eſſet humari quemquã, tamen intra vrbem ex Apollinis reſponſo tumulum eſt conſecutus, *teſte in eius vita Plutarcho.* Conſtat ergo (vt redeam, vnde iam ſum delapſus) quando nõ fuerit conceſſum haberi in vrbe ſepulcra, tum quas ob cauſſas, exceptis paucis iſtis, quibus Laidem meretricem, Themiſtoclẽ, C. Fabricium, C. Policiũ, Poſthumium Tubertum & Claudiorum familiã adiicio. Reliqui priuatim aut condebãtur in agris ſuis, aut extra portas in viis. Frequentius tamen Flaminio in via aut Latina gentilitia Romanorum ſepulcro exſtiterũt, veteremq; adeo fuiſſe conſuetudinẽ vel inde animad-

uer-

uertas, quod Abrahamus, Sara, Debora, Rachel, & alii sua habuerint in agris busta, imo Dominus Christus terræ mādatus fuerit in horto. Tandē tamē edicto Antonini cognomēto Philosophi rursus in vrbe datus est locus sepulturæ, id quod imitati sunt Christiani receptis Martyrū tumulis intra vrbes, quos a monendo dicebant monumenta, sicut Græci *μνημεῖα ἀπὸ τῆς μνήμης*. Quo recte in memoriā firmitatis humanæ strui cœpta affirmet Modestinus. Et si alia Christianos impulerit caussa, ne scil. infideles incred. sæuie persecutione sub impuratis Tyrannis, in sepulcra & ossa defunctorum sæuirent, vtq; se tutius ad Martyrum busta reciperent, preces funderent. Dei verbum audirent. se inuicem in fide ac patientia confirmarent. Huc accedit, quod rem horrendā prophanamq; existimauerint propter Hieremiæ Prophetæ minas aduersus reges Iudæ, principes & sacerdotes, quorū ossa dicit suo tempore erutū iri sepulcris. & ad Solem Lunamq; expandenda. Contingunt quippe res huiusce modi in desolatione & ignominia extrema. Vt haud sine ratione Iurisconsultus Paulus humilioris fortunæ homines, siquidē corpora extraxissent violatis sepulcris, aut eruissent ossa, summo supplicio afficiendos iudicet, honestiores vero in insulam deportandos, aut relegandos, aut in metalla in damnandos, *l. res. ff. de sepul. viol.* Sed nec vno loco condi volebant cum infidelibus propter spem anastaseos. Atque hæc de Christianis. Redeo ad Ethnicos, quos obseruatū humo non condidisse inhumanos Tyrannos, & male meritos de Republica, item supplicio affectos, eosque omnes, qui laqueo se præfocauerāt, aliaue modo manus violentas intulerāt, quos *βιοθανάτους* appellant Græci. Sed plus quam satis de sepultura. Restat, vt quidnam in comburendis corporibus excitauerint, iam quoq; paucis perstringā. Solebant nempe lauari illa & vngi destinatis illi rei Libitinariis, sicut a bona fœmina corpus Tarquinii lotum & vnctū Ennius prodit. Inde albis induebātur vestibus defuncti, rogoq; imponebātur, sępe palliis operti, aut prætexta, si viui olim constituti fuerant in Magistratu. Si vero nobilitate illustribusque factis præ-

ſtiterant, addebant etiam cum aromatibus vnguenta; Nonnunquam arma, ſi miles fuiſſet aut belli Dux: Si Imperator, congerebant aromata & ſuffimenta omnis generis, fructus, herbas, ſuccos, adequitante equeſtri ordine certa quadã lege ac recurſu, motuque Pyrrhichico, & curribus circumactis, quos inſidebãt purpurati rectores, præ ſe ferentes Romanorum ducum perſonas, ſubiiciente tandem facem erectæ pyræ ſucceſſore. Tum aquila tabernaculo emittebatur ſummo vel extremo, quæ ipſam Principis animã credebatur deferre in cœlum, & ex eo colebatur cum ceteris cœli numinibus. Scribit porro Valerius *libr.5.* M Antonium, cum tradidiſſet liberto ſuo Bruti corpus humo cõdendum, quo honoratius cremaretur, ſuum iniici paludamentum iuſſiſſe. Annibal M. Marcelli corpus Punico ſagulo & laurea corona donatũ rogo dedit. Apud Plutarchum ornato corpore in armis elatus eſt Otho, Aratus Sycionius cum coronis, alba veſte, pæane, choris, ſubiecta gyra, quæ cum danda eſſet Vulcano Romæ, aperiebant oculos, quos ante clauſerãt amici. Teſtis Plinius his verbis: *Morientibus operire oculos, rurſuſq; in rogo patefacere, Quiritium magno ritu ſacrum eſt, ita more condito, vt neque ab homine ſupremum eos ſpectari fas ſit, & cœlo non oſtendi nefas.* Quam ſententiam Turnebus Homeri quoq; auctoritate confirmat, qui virga a Mercurio tantũ ſomnos immitti & adimi canit. Locus vero Plinii cognationem habere videtur cum illo Varronis: *Lex nimis impia, ne filii patribus ſigillent oculos.* Atq; his ita factis, tandem facem vultu quidem auerſo ſubiiciebant iuxta Maronis illud:

Fit gemitus, tum membra thoro defleta reponunt,
Purpureaſque ſuper veſtes velamina nota
Coniiciunt: pars ingenti ſubiere Pheretro
Triſte miniſterium, & ſubiectam more parentum
Auerſi tenuere facem. Combuſti iam corporis cineres & oſſa ab amicis cado collecta condebant tumulo, prout etiam Plutarch⁹ ἐν ῥωμ. ꝓdit ex Pyrrhone Liperhæo. Proinde Homerus Il. ω. ὀστέα λευκὰ λέγοντο κασίγνητοι ἑταροί τε,

καὶ τάγε χρυσείην εἰς λάρνακα θῆκαν ἑλόντες.

Cala-

Calaber lib. 1. ὀστέα δ' ἀλλέξαντες ἄδην ἐπέχευαν ἄλειφα
ἡδὺ, καὶ ἐς κοίλην χηλὸν θέσαν.

Tibullus: *Non hic mihi mater, Quæ legat in mœstos ossa perusta sinus.* Hinc *ossilegiū* Latinis, & *ossilegus*, & *ossuaria*, apud Græcos ὀστολογία, ὀστολόγος, ὀστοδοχεῖα, Vlpianus appellat Ossaria siue ossuaria, locum, in quo reponebantur ossa defuncti, *l. 2. ff. de sepul. viol.* additq; non minus ad monumentum pertinere, affixam statuam, quam ipsa ossuaria, ac proinde nostris bonis excludi. Solebant enim statuā apponere bustis, lapidemue, aut tegulā, cespitem, sepulturæ indicio, vel aggerere cippum, arboremue plantare, quod Platoni in legibus placet, ne ita exciderent defuncti hominū memoria. Quin veteres, & quidem honestiores marmore sepiebant sepulcra. Testis Suetonius *Nerone cap. 1.* In eo monumento solium Porphyretici marmoris, superstanti Lunensi ara, circumseptum est lapide Thasio. Huc respexit Macer Iurisconsultus *l. 37. ff. de relig. & sumt. funer. Munimentum,* inquit, *sepulcri id esse Diuus Adrianus rescripsit, quod muniendi eius loci gratia sit factum, in quo corpus positum sit.* Atq; hæc etiam de bustis a comburēdo dictis, quod combustorū cadauerum ossa & cineres his inferrentur, quæ tamen octauo die aut certe non ante octauū diem cremata fuisse dignum memoria, quod interea per interualla corpus abluerent, si forte reuiuisceretur spiritus vitalis, cum rogo impositum quendam adhibitis ignibus erectum, nec tamen liberatū a flamma testetur Plinius. Desiisse quoq; Romanos cremare corpora sub Antoninis, haud silentio premendum, vti nec illud, quod integra cadauera nō solum condita fuerint sepulcris, aut eorum cineres bustis, verū etiam inclusa fuerint sarcophago seu Asio lapidi, cuius vi cito redigi possint ad ossa, carnibus absumtis, *sicut testantur Seneca, Plinius, Celsus, Galenus & Dioscorides.* Pertinēt huc illa Iuriscōsulti *l. 37. ff. eod.* Funeris sumtus accipitur, quidquid corporis caussa, veluti vnguentorum, est erogatum, & pretium loci, in quo defunctus humatus est, & si qua vectigalia sunt, vel sarcophagi. Sepulcrorum loco fuisse canes apud horridā incultamq; gentē Hyrcaniæ, passim legas. Ceterum morem

diuersarum gentium in humandis corporibus seruatū quilibet videre poterit apud Gyraldum & Alexandrum ab Alex. *Genial. dier lib. 3. c. 2.* Illud adhuc ex more vetusto, in mandādis terræ corporibus eiulatum editum vix tolerādum, aliaq; signa doloris & luctus. Neq; enim tantum capita raserunt, sicut Cupidines apud Theocritum propter Adonidis necē, Archelaus Euripide defuncto, Bacchus cū obiisset coniunx, Iolus filiorum audita nece, Achilles apud Homerum Patroclo ab Hectore trucidato, sed etiā raserūt genas ad prolectādum cruorem simul horrendum eiulantes. Quo tandē Decemuiri coacti fuerint inter alias etiā hanc legem ferre: *Mulieres genas ne radunto, neq; lessum funeris ergo habento:* Vbi Ælius per *lessum* intellexit lugubrem eiulationem, quam eius sententiam probat Cicero de *legibus 2.* Iustus Lipsius monet *in Epistolicis quæstionibus suis* veteres *losum* & *lausum*, *lesum* & *lessum* vna & eadem significatione dixisse. Conueniunt autem cum hac lege Platonis ista de legibus: *Flere mortuum iubere aut vetare, absurdum: Plangere vero & voces ac lamenta extra ædes emittere, vetandum.* Quantopere enim luctus aut eiulatus adhibitus olim fuerit funebri pompę, vel inde constare poterit, quod huic Mysos & Phrygas adhibuerint ob barbarā & asperam vocem luctui ciendo idoneam. Æschylus Persis: καὶ στέρν' ἄρασσε κἀπιβόα τὸ μύσιον. Vbi Scholiastes: οἱ γὰρ μύσοι καὶ οἱ φρύγες μάλιστα εἰσὶ θρηνητικοί. Denique moneo, dum totus sum in sepulcris, rem diuinam quoque ab Ethnicis ad ea factam sacro parentali. Quo nomine ponebantur in iis mensæ Romano & Græco more, *sicut Cicero de legibus & alii plerique auctores produnt.* Tertullianus: *At ego magis ridebo vulgus, tunc quoque cum ipsos defunctos atrocissime exurit, quos postmodum gulosissime nutrit,* quæ verba exstant libro *de corporis resurrectione.* Christiani melius, qui optimo instituto pauperes vocant ad funebrem cœnam, de qua plura in *silicernio.*

Sequester accipitur a Modestino *Tit. de verb. signif.* apud quem plures rem aliquā, de qua controuersia est, deposuerunt, nomenq; inde deducit, quod vtraq; pars eius fidem sequatur, re ipsi

re ipsi ita commissa, vt tandem restituatur victori. *l. sequester. ff. de verb. signific. l. licet. in princ. & l. proprie. ff. depos.* quod si is rem sequestratam perdiderit, aut fecerit deteriorem, conueniri eo nomine potest. *l. postquam. §. imperator. ff. vt legat. nom. caveat.* Et quoniam sequester medius inter duos est altercantes, hinc apud Virgilium 12. Æneid. interpretes *pacem sequestram* interpretãtur inducias, quæ sunt mediæ inter bellum præteritũ & futurum, quod etsi minime reprobandũ, tamẽ quia constituenda ibi fuit inter altercantes Rutulos & Teucros, præstabit ex quorundam eruditorum sententia *pacem sequestram* simpliciter accipere *intermediam, intercedentem*, προξενοῦσαν, μεσεγγυωμένην, cuius interuentu vtraq; pars innocue vacare, & interesse rebus suis potuerit.

Seraphim dicti sunt angeli, id est, *fulgentes* & *corruscantes* aut cõ*burentes* Esaiæ 6. a שׂרף *combussit* & *concremauit*. Itaq; Ezechiel cap. 28. vocat eos אבני אש *lapides ignitos*. Sic draco alatus, qui mordens homines lethali ardore inflammat, & viridia afflatu suo adurit, ab eadem radice dicitur שׂרף, cuius fit mentio *Esaiæ 15. & 30. Deuteron. 8.* & שׂריפים *adustiones*, משׂרף *sartago*, aut id, *quod in sartagine est coctum & vstum*.

Serapis Ægypti Deus olim Roma exactus Pisone & Gabinio Coss. cum Harpocrate & Iside, deiectis aris, quod turpiũ religionum & nouarum superstitionum seminarium forent, etsi Athenienses olim in gratiam Ptolemæi receperint in vrbem, videtur Plutarcho, sed nimis pręcipiti cõiectura, significare lætitiam, quod τὰ χαρμόσυνα, i. *hilaria* festa Ægyptii appellẽt σαίρειν. Cum vero veteres per Serapin vniuersam mundi molem & ipsa rerum principia intelligerẽt certatim eum templis magnificentissimis honestarũt, cuiusmodi Memphi & in Alexandria celebratur. At nunquam ea Ægyptii intra oppida admiserunt cum Saturni templis, quod velut peruigiles excubitoresque Deos in suburbiis suas habere voluerint sedes, vt ita essent muniti validis illorum præsidiis aduersus hostium incursum, ipsimet autem pro aris, focis, templis, & patrio solo perpetuo excubarent. Statua eius

in Ægypto proditur fuisse eiuscemodi forma, vt Sol exoriēs os & labra perstringeret suo fulgore. Effigies eius, quā ipsemet in Nicocreontis regis gratiam oraculo descripsit, rerum naturam omnem in se complectens, est huiuscemodi:

Εἰμὶ θεὸς τοιός δε μαθεῖν, οἷον κἀγὼ εἴπω,
οὐράνιος κόσμος κεφαλὴ, γαστὴρ δὲ θάλασσα,
γαῖα δέ μοι πόδες εἰσὶ, τὰ δ' οὔατ' ἐν αἰθέρι κεῖται,
ὄμματα τηλαυγὲς λαμπροῦ φάος ἠελίοιο.

Idem significatum respexit vastum simulacrū, eiusdem Dei in Alexandriæ templo, quod compositum ex omnibus lignorū & metallorum generibus, dextra vnum perstringebat parietem, alterum læua. Tricipitium quoque (*vt ita loquor*) id est, ex tribus diuersis capitibus conflatum vnum, in medio existente vasto Leonis capite, a dextra parte blandientis canis, a læua feri lupi, superne insidente calatho, & vniuersa angui suo ambitu complectente, tempora significat omnia, & Solem eius habentem rationem, & Deum temporis auctorem, vitamq; adeo rerum omnium a prima natura & Solis calore pendentem, vt ab eruditis explicatum inuenio. Ægyptii placare eum solebant non fuso victimarum sanguine, sed verbenis, coronis & panificiis.

Sericum a Seribus. A parte mea Isidorus, qui ait: *Sericum dictū, quod id Seres primi miserunt.* Vermiculi enim ibi nasci perhibentur, a quibus hæc circum arbores fila ducuntur. Vermes autem ipsi βόμβυκες nominantur a Græcis. Aliter Pollux, qui *vermiculos* σῆρας appellat, cui malim astipulari. Alioqui enim, si bombyces dixeris, sericam vestem confuderis cum bombycina, quam tamen ab ea diuersam faciunt Iurisconsulti. *Vlpianus l. 23. ff. de auro & arg. leg.* Vestimentorū sunt omnia *lanea lineaq;*, vel *serica*, vel *bombycina*. Conueniunt tamē Pollux & Isidorus in eo, quod sit sericum ex verme: Idque facit aduersus Ammianum, qui *lib. 23.* confici scribit ex arborum lanugine. Seneca etiam Hercule Oetæo: *Quæ Phœbeis subditus curis Legit Eois Ser arboribus.* Virgilius: *Velleraq; vt foliis depectant tenuia Seres.* Plinius etiam *lib. 6. cap. 17. Seres lanificio syluarum nobiles, perfusam aqua depectentes frondium canitiem,*

tiem. Ad quos omnes accedit Tertullianus de habitu muliebri. Sed prioribus me adiungere non dubito, quod non solũ iam ex vermiculis istis multis in locis comparetur sericum, sed etiam Zonaras *in vita Iustiniani* scriptum reliquerit, duos monachos attulisse ex India vermiũ oua, vnde toti fere Europæ copia facta, cœptumq; esse sericum texi a Romanis, cũ antea a Persicis mercatoribus tantũ importaretur, quæ quidem omnia fere etiã produntur a Procopio *lib. de bello Persico 1.* A serico serica vestis est dicta. Et Sericæ sagittæ ab Horatio dictæ sunt Parthicæ *lib. 1. Ode 29.* a Serum gente, quæ partem orbis terrarum orienti subiectam tenent. Sericum tegmen, quod faciei prætenditur ad arcendum ac euitandum Solis calorem, apud Apuleium legas *4. Metamorph.* & in Panegyrico Pacati.

Serio, sine risu, vt nonnulli Grammatici volunt.

Sermo dictus, quia inter vtrumque seritur, *iuxta Isidorum.* Vnde Maro: *Multa inter se longo sermone serebant.* Varro a serie vult dici.

Serpens Græce ὄφις, vocabulum generale, quippe non ea tantum complectens animalia, quæ terra repunt absq; pedibus, vt colubros, sed etiam quæ vsum habent pedum, sed quia difficulter incedunt, repere potius, quam incedere videntur, veluti *lacertæ*, vnde Plinius in numero serpentum collocat Salamandram, Celsus *phalangia* & *scorpiones*, a repẽdi verbo nomen arcessit. Poetæ adhuc latius accipientes idem vocabulum, subiiciunt ei etiam reliqua omnia animalia, quæ machinantur hominibus exitium, nempe *rubetas palustres* atq; *bufones*, quod repant potius, quam rectis incedant pedibus. Factum reor ab hac eius proprietate, vt id genus modo serpens, modo reptile dicatur, maxime in literis sacris. Toto equidem corpore distenditur humi, quando repit aut lubricando se promouet, imitaturq; pandos ac repandos vndarum flexus ambagibus illis suis sinuosis ac tortuosis. Quo mirum non sit, Euripum in hortis Hesperidum tutelarẽ appellatum draconem, & Hesiodum fingere Echidnam parte sui dimidia nymphã, altera parte immanẽ anguem. Omnia

ſerpentũ genera referre, noſtri inſtituti non eſt: at eorũ proprietates nonnullas & ſymbola pertexere, a propoſito minime alienũ. Acutiſſime videre, teſtantur omnes propemodũ auctores, eſtq; *baſiliſcus* exemplo, qui ſolo viſu necare dicitur animalia quæcumque. Draco ſimul ἀπὸ τοῦ δέρκειν, id eſt, *videndo*, & ὄφις ἀπὸ τοῦ ὄπτειν eiuſdem ſignificationis verbo appellationem deduxit. Sunt & natura frigidi ſerpentes omnes. Quapropter appropinquante hyeme in cauernis ſe recondunt, vbi etiam manent per ſpatium quadrimeſtre, quo maxime ſæuit & penetrat frigus, ſuntq; interea velut ſemimortui, *ſicut Plinius & alii prodiderunt*. Vbi Sol vero ſuum iterum calorem animãtium generi impertire incipit reditu ſuo accelerato, vitã veluti ipſis reſtituit, id quod ranis pariter euenire admodum liquet incolis Friſiæ. Quoniam aũt hyberno ſitu membranam contraxerũt toti corpori præcipue oculis, ex qua caligant, dicuntur egreſſi cauernis tẽpore verno loco quodã anguſto ſe affricare, & pellem quandã, vel potius ſordes muſci inſtar collectas (*venationem* appellat Plinius, alii *ſenectã*) deponere, & ſucco fœniculi, quod eſt μάραθρον Græcis, diſpellere viſus impedimẽtum, *ſicut Plinius, Aelianus & alii tradiderunt*. Poſt depoſitas exſuuias, vt nominat Virgilius, valde eos metuendos eſſe docent hi verſus:

Ne mihi tum molles ſub dio carpere ſomnos,
Neu dorſo nemoris libeat iacuiſſe per herbas,
Cum poſitis nouus exſuuiis, nitiduſque iuuenta
Voluitur.

Caudam ſuam apprehendens ſerpens & depaſcens variis interim maculis inſignis totam mundi machinã ſignificabat Ægyptiis: Vbi vero eandẽ ſub guttur attractam occultaret, tempus, circuitũ anni, ætatẽ. Ait enim Horatius: *Prudens futuri temporis exitum Caliginoſa nocte premit Deus.* Omnibus porro quandã magicam ineſſe vim voluerũt Magi ad conciliandũ gratiã Magnatũ, ſi quis vniuſcuiuſq; primũ haberet ſpondylã. Implacabilis eorum furor, cum linguis micant triſulcis. Attamen, quod mirari poſſis, puellarũ eos amaſios deprehenſos apud Plutarchũ legas. Sunt pariter callidi & prudentes

tes

tes, vel ipsius Saluatoris & Mosis testimonio. Quapropter effigiem istam repræsentans veterator ille serpens circumuenit mendaciis & blandimentis, primos humani generis parētes. At contritū eius caput ab assertore nostro. Nihilominus retinet sibi proprietates serpentum. Vt enim hi tacite mordent & tortuose incedūt ita ille per obliquos se insinuans anfractus, clam & cum silētio morsum infigit. Iterū terram comedunt, vel terræ humorem sugēdo trahunt, secundū Pliniū, ita ille quidquid videt terrenū, id est, vile vel abiectū, id arripit & mordet, bona interea, si qua nouit, occultās. In vniuersum magis nocent æstate, quā hyeme, cum eos frigus stringit & refrænat. Physici tradunt, ieiuni hominis sputo necari posse. Tanta inter humanum & serpentinum genus inimicitia insita naturæ auctore Deo. Quinimo crasin corporis humani aiunt esse potissimū calidam ac humidam, contra frigidam & siccam cōstitutionem serpentum, eamque contrarietatem efficere, vt exhorrescant tactu contrarii non minus, ac si feruētem in aquam incidissent. Non leue ipsis etiam dissidium cum ceruis. Quapropter adipē ceruinum ipsis illitum morsus impedire scribit Dioscorides. Serenus Poeta addit ab eorum morsib⁹ immunē esse, quicumque in pelle ceruina quieuerit. Abiguntur Gagatis lapidis suffitu, item sulphure, bitumine, nigella, cornu Damæ, si idem vsus accedat. Formidāt calaminthama substratam, vt & *viticē, polium, buglossam, origanum, abrotanum, serpyllum, pulicariam*, &, si Nicandro credimus, *solanum*. Nusquam maior nocentissimi animalis copia, quam in Libya. Cum enim sterilis sit & fructus producat nullos, veneni contra & serpentum est ferax, qui propagantur etiam aliorum animalium instar, vi quadam insititia & a Deo communicata. Tantum abest, vt ex fabuloso Titanum sanguine prodierint, sicut Nicander in Theriacis canit Hesiodi Theogeniam citans, sed falso, cum id nusquam apud illum Poetam legas, ipse etiam Nicandri interprete teste his verbis: ἰστέον δὲ, ὅτι ψεύδεται ὁ Νίκανδρος ἐνταῦθα. οὐδαμοῦ γὰρ τοῦτο εἶπεν ἡσίοδος ἐν τοῖς περιφερομένοις. Eandem stultitiam resipit, quod Acusilaus natos di-

xit ex ſanguine *Typhonis*, Apollonius ex ſanguineis *Gorgonis* ſtillis. Serpentes alatos inueniri docet Scaliger contra Cardanum, item nō benè olere eorum ſtercus, cum venena, *vel ipſo Cardano teſte*, ſint tetro odore. At venenatorum venenata ſunt excrementa. Inſulæ Malabar ſerpentes octonum pedum, aſpectu horribiles, innoxij tamen niſi irritentur ab aliquo. puerorum ſunt amatores. Vnde idem auctor nouo vocabulo *Pæderotas* appellat *exerc. 183.* Ibidem referuntur denū pedum ſerpentes in regno Senegæ eiq; tanto hiatu, vt integram capram deglutiant. Qui in Calicut conſpiciuntur, capite & craſſitudine ſunt ſuilla, cauda lōga, quadrupedes, glabri, ſine veneno, malefici tamen, cū homines dentibus conficiant. Atlanticos dracones ſolo contactu interficere affirmat. Longe magis miraculo dignum, quod libro de piſcibus refert Olaus Magnus, fuiſſe in Noruegia ſerpentem pedum ducētorum & amplius longitudine, viginti pedum ſpiſſitudine, penes Bergenſium maris oras, qui lucido noctis tempore egreſſus cauernis ſuis, vitulos, agnos, porcos, polypos, locuſtas, & multa cācrorum genera deglutiebat. A collo habebat dependentes cubitali longitudine pilos. Squamę corporis erant acutæ, color ater, rutilantes oculi inſtar flammę. Mare idem tranſmittens infeſtabat nauigia, homines inde rapiens ad ſe triſti admodū ſpectaculo. Sed portentorū ſatis. Adiiciendum hic, Æſculapio ſacros habitos ſerpentes a veteribus, propter acutū ſcilicet viſum. Quapropter proculdubio cuſtodiæ gratia finxerūt incubare theſauris. Quin miſſis legatis a Romanis ob peſtilentiam, monente ita reſponſo, ad accerſendum Epidauro Æſculapium, anguis ex eius ſedibus elapſus per mediam vrbem cum admiratione omnium ad nauem Romanorū perrexit, cumq; aduerſo Tyberi (o Diaboli præſtigias) ſubueheretur, in proximam ſyluam deſiliit, vbi templum ipſi conſtitutum, peſtilentia mira celeritate ſedata. Inter prodigia relatum a Romanis, latraſſe ſerpentem, quo tempore Tarquinius regno eſt pulſus. Apud eoſdem Marſicum bellum portendit, quod ancilla ſerpentem eſſet enixa.

Serpyl-

Serpyllum ἕρπυλλον, aspiratione in consonantem mutata.

Serra traxisse videtur nomen a sono, id est, *stridore*, quē edit in lignis discindēdis. Ab ea serrati nummi quibus Germani incussisse leguntur *serram*. Serra præliari apud Festum, est assidue accedere & recedere, neq; vllo cōsistere tempore. Id fiebat, cum manipuli primæ aciei modo inuadebant, modo resiliebant, & ita reddebatur dentata quædam forma.

Serrani dicti veteribus Romanis, quod agros sererent, vel ꝙ serentibus fuerit delatus honos. Vnde Serrana familia, cui proprium erat, fœminas nullo tempore lineis vestiri vestibus, sicut Cethegis *discincto vti amictu, exserto brachio.* Etymon confirmatū vide Plinio *lib. 18. cap 3.* his verbis: *Ipsorum tunc manibus Imperatorum colebantur agri: Serentem inuenerunt dati honores: Serranum inde cognomen.* Serranæ fistulæ sunt dictæ, quæ æquales habebant cauernas, sicut Phrygiæ, impares & inæquales.

Seruilia lex a C. Seruilio Glaucia lata, quo anno, incertum, vt, si quis Latinus Senatorum Romanum accusando condemnasset, is ciuis Romanus esset. Meminit eius Cicero pro Balbo, Asconius in orationem pro Scauro. Alia lex Seruilia est lata a Q. Seruilio Cæpione, cum C. Attilo Serrano anno 647. vt iudicia, quæ lege Sempronia ad solos equites erant translata, ordini Senatorio communicarentur. Prioris a Glaucia latę fragmenta hinc inde apud scriptores sparsa collegit Carolus Sigonius.

Seruilius lacus secundum Festum appellatus creditur a conditore, sic explicante Paulo, vbi effigies hydræ posita a M. Agrippa.

Seruus. Multa hic etiam ex media antiquitate occurrunt. At priusquam huc infero & loco moueo, pro more etymon est explorandū. Serui ergo omnes siue nascantur ex ancillis nostris domi, seu extra ædes, quos *Vernas* nominant (loquor hic tanquam veterum vnus) siue fiant, idq; iure gentium, id est, captiuitate, aut iure ciuili, cū homo liber maior 25. annis ad pretium participandum se venundari est passus (iure enim naturæ liberi sumus & nascimur omnes) tracta origi-

ne a gentium iure, & consequenter a iure belli, a seruando sunt dicti, sicut mancipia, quod caperentur manu, *l. pupillus. ff. de verb. significat.* Bodinus quoque *de Repub. lib. 1, cap. 5.* ab ἐρύω deriuat, quod est φυλάττω, id est, custodio. Vtque varias eorum species ordine subiiciam, sciẽdum quosdam *Adscripticios* fuisse, colonos scilicet, qui colendæ perpetuo terræ adscribebantur, nunquam hinc recessuri, annuosq; reditus domino glebæ soluebant. Eidem modo *Originarii*, modo *Agricolæ* appellabantur, nec nisi cum fundo alienari poterant. Nonnulli erant *Ordinarii*, qui certum aliquod munus aut ministeriũ exercebãt in familia: Quorum laboribus si qui suffecti ac subrogati erant, aut potius iis parebant, *Vicarii* appellabantur, *Ordinariis* oppositi *l. 17. 18. 19. ff. de pecul.* Quos *Receptitios* dicebant, proprii erant vxoris. Nempe hos illa receperat cum aliqua pecunia, neque addiderat doti, sed sibi retinuerat, *auctore Gellio libr. 17. cap. 6.* Cum enim mulier dotem marito daret, tum quæ suis ex bonis retinebat nec transmittebat ad virum, ea recipere dicebatur, id est, excipere, ne in dominium mariti cum reliqua dote venirent. Quomodo seruus receptus dicebatur, id est, *exceptus.* Columella nominat & *Aratores* sic ab arando dictos, quos separandos monet a *Vinitoribus*, vtrosque vero a Mediastinis sic a medio & stando vel tenendo dictis, *vt refert Priscianus*, quod medium tenerent statum, atriis, focis, balneis, & id genus aliis operis prospicientes. Apud eundem descriptos habes *libr. 1. cap. 8.* seruos *Actores*, quos villicis rebus tanquam magis industrios præfectos legimus, sicut Villici præficiebantur villis. Ab illis equidem distribui solebant aliis seruis cibaria, siue *Demensum*, id est, quaterni in mensem frumenti modii, *teste Donato in Phormionem*, vel quini *iuxta Senecam Epistola 81.* Irenæus *Heres. 4. cap. 44.* Quis igitur erit Actor bonus & sapiens, quem præponet Dominus familiæ ad danda eis cibaria in tempore? Græci demensum vocant σιτομέτριον, quod singulis Calend: id est, primo mensium die solitum præstari, sit multis verisimile

simile, maxime ex Sticho Plauti, *vt suo loco est dictum*. Præter hos erant serui Cursores, sicut innuunt hæc Senecæ verba Epistola 123. *Omnes iam sic peregrinantur, vt illos Numidarum procurrat equitatus, vt agmen Cursorum antecedat*. Nec defuerunt diuitibus, qui monerent per vias de lapidibus, ad quos offendere possent, sicut hæc Luciani verba in Nigrino ostendunt: προϊόντας γὰρ εἶναι τὸν οἰκέτην δεῖ βοᾶν καὶ προαγορεύειν τοῖν ποδοῖν, ὡς εἰ ὑψηλόν τι ἢ κοῖλον μέλλοιεν ὑπερβαίνειν. *Capsarii* porro serui sunt Iurisconsulto Paulo, qui vestimenta in balneis seruanda suscipiebant: Vlpiano, qui libros deferebant, & capsis fortasse includebant. *Saccularii* appellabantur, qui vetitas artes exercebant in sacculos reponentes aliis ablata: *Apolides*, qui nullo ciuitatis iure gaudebant, in opus publicum damnati, aut relegati ad insulas, qui & *Insularii* sunt appellati. *Fornacarios* his adde chalcariæ & ferrariæ fornaci inuigilantes. Erant & serui publici, tabulariam qui exercebant, *l.18. ff. de Adoptionibus. l.3. Cod. de Tabula. libr.10. l. si pupillus. ff. Rem pup. salu. fore*: Et *Pileati*, qui pileo tecti significabant se vænum dari. *Atrienses* atriis ædium liminibusque præponebantur, quos Apuleius *de asino aureo lib. 2.* seruos ad limina vocat: *Ostiarii* ostiis, *Cubicularii* cubiculis, *Focarii* focis, *Scoparii* scopis, *Lecticarii* lecticis. *Textores* muneri texendi, *Topiarii* operi in hortis topiario, cum artificio mirabili ex fruticibus & arborum frondibus varias rerum species oculis spectandas exhibebant. Sed Tabellarii præfecti erant tabellis, quibus adde Amanuenses: Notarii autem notis, quibus non solum (*vt diximus alias*) excipiebantur dictata, sed etiam testamenta cum formulis actionum perscribebantur. *Nomenclatores* transeuntium ac salutantium nomina suggerebant: *Dispensatores* æra dispensabant: *Calculatores* calculos & rationes curabant. *Lectisterniatorem* appellat in Pseudolo Plautus, qui sternendis lectis mensisque præerat. *Peniculos* seruos dictos vult Lazius, qui penicillis abstergebant mensas. Alios fuisse, qui in conuiuiis præscindebant & epularum partes con-

uiuis deuidebant (*Diribitores* sunt Apuleio) ex *Saturnalitiis Luciani epistolis* cognoscere queas. Seneca quoque Epistola 47. ad Lucilium: *Alius pretiosas aues scindit, & per pectus & clunes certis ductibus circumferens eruditam manum, & in frusta excutit.* Sed hos præcedebant serui *Structores* a struenda mensa sic dicti. Vnde Virgilii istud: *Cura penum struere.* Meminit horum Iuuenalis *Satyra 5. & 9.* meminit alibi & Martialis. Athenæus probat regis Iobæ testimonio, eundem esse Romanorum structorem cum Græcorum ἰεατρεζονόμῳ. Idē Seneca *3. de Beneficiis* eleganter *Seruos ad pedes* vocat, qui accumbentibus Dominis ministrabant. Sunt eius verba: *Seruus, qui cœnanti ad pedes steterat, narrat quid inter cœnā ebrius dixisset.* Verum *Dapiferi* erant, qui ferebāt dapes & imponebant mensæ, Athenæo διάκονοι τὰς παραθέσεις φέροντες *in descriptione Ptolemaici conuiuii lib. 5.* Abiectissimi omniū erant, qui mancipati ergastulis & compedibus cōstricti durissimos perferebāt labores. Omnes in vniuersum Dominorū mensis non accumbebant. Attamen illarum reliquias in seruiles vsus cessisse, testatur Plutarchus *in Symposiacis.* Sed nec apud Coos, cum Iunoni sacrificarent, admittebant id genus hominum ad epulare sacrificium, *sicut probatur ab Athenæo lib. 14. Macaris historici & Phylarchi Poetæ testimoniis.* Tātum in Saturnalibus recreatio quædam ipsis indulta, quib⁹ mos erat apud Romanos a Dominis eos excipi cōuiuio, qui tum seruorum officio fungebantur. Tractam hanc a Græcis cōsuetudinem, exemplis quibusdam probat idem Deipnosophista. Nam in Creta Mercurialiū festo conuiuantibus seruis ministrauerunt Domini, sicut apud Trezœnios mense Geræstione per aliquot dies, quorū in vno serui etiam cum ciuibus astragalis ludebant. Quinimo probat Ctesiæ ac Berosi auctoritate, apud Babylonios in Sacean festo seruos cū Dominis non solum conuiuatos quinq; dierum spatio, sed etiam imperasse, & vnum ex numero omnium stola regiæ simili indutum, quam appellabant Zoganem, vniuersæ familiæ præfuisse. Idem factum in Thessalorum Peloriis, & Hyacinthiorum die 3 apud Spartanos, quo omnis generis pariter

ter spectacula & sacrificia fiebāt. Huc refer Eleutheria apud Samios dedicata amori, quæ libertate donati serui celebrabant. Hinc Plautus Persa: *Basilice agito Eleutheria.* Verum enimuero non diuturna hæc eorum felicitas fuit. Itaque ad alia, quæ seruorum calamitates magis ob oculos ponunt, explicanda progredior. Primum habuisse Dominos sciendum in eos vitæ necisque potestatem. Ascanius scribit *Fures & seruos nequam ad Maniam columnam puniri solitos.* Sæpe eos plaustri lignum, cui affigitur temo, ferre cogebant eo quasi iugo subactos, & reuinctis interim post terga manibus per hominum ora circumferri, vnde *furciferi* dicti, aut incedere vinctis manibus & pedibus. Nonnunquam candenti lamina vel literis (vnde & *Literati* sunt dicti) frontem & ora inurebant. Diogenes Laertius *libro quarto* de Bionis Philosophi patre ante seruo: *ἔχων οὐ πρόσωπον, ἀλλὰ συγγραφὴν ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς τοῦ δεσπότου πικρίας σύμβολον.* Aliquando compedibus & neruo coercebant, aut in pistrinum detrudebant molam versantes asinariam; quod de Plauto conditionis seruilis homine etiam affirmant. Post verbera sæpe & cruciatus vinculis, boiis, pedicis, numellis, fame, siti, & nuditate plectebant. Sunt & Callistrati verba digna notatu, *l. capitalium. §. final. ff. de pœnis. Certe maiores nostri in supplicio seuerius seruos quam liberos homines puniuerunt.* Quo minime sit mirum, crucem habitam velut proprium seruorum supplicium, non ciuium Romanorum. Hanc autem ex infelici arbore fieri solitam, coniicere licet ex oratione Ciceronis pro Caio Rabirio. Ipsum quoque seniorem Catonem non bene audiuisse constat propter asperitatem in sua mancipia; quod ea affecta male aut senio debilitata tanquam bruta exigeret domo. Quid? Apud Romanos solos inualuit crudelitas ista? Imo & apud Græcos, qui sacris passim prohibuerunt, comam nutrire non concesserunt, frontes eorum vstularunt. Maiora dico: Ius eos necandi Lycurgi leges Dominis dederunt. Quid tandem ex ista plus quam barbarica crudelitate? Coacti sæpe in fugam se proripere; vnde & *Fugitiui*

ſunt dicti, quod inde per publicum præconem inueſtigabant. Aliquoties ad arma proſilierunt. Teſtis Spartianus, qui ſtipatus ſeruili manu de improuiſo Clodium adortus in fugam eum coniecit, inde Furium P. Vatinii legatum cum millibus duobus fudit, tertio Coſſinium cum magno exercitu miſſum. Fudit & Lentuli legatos impedimentis potitus. Quin Mummius Craſſi legatus ab eo victus cæſis quamplurimis, non paucis tamen poſt abiecta arma fuga elapſis. Adeo nihil neceſſitate pugnacius, quod ait Ioſephus, factuſque prouerbio locus, nos hoſtes totidem habere quot ſeruos. Ceterum, *vt Seneca ait*, non eos habemus hoſtes, ſed facimus. *Alia*, inquit, *interim crudelia & inhumana prætereo, quod nec tanquam hominibus, ſed tanquam iumentis abutimur, qui cum ad cœnandum diſcumbimus, alius ſputa detergit, alius reliquias temulentorum ſubditus colligit.* Atque hæc fuit fortaſſe cauſſa, quod Cæſar ſeruo contra Dominum dicenti credere noluerit, *vt refert Dio libro 41.* quodque Auguſtus vetuerit δοῦλον κατὰ δεσπότου βασανίζεσθαι, *vt idem prodit libro 55.* Diſcant omnes ex Seneca abiurato errore quales & quo modo habendi ſint ſerui. Verba eius Epiſtola 47. ſunt hæc: *Lubenter ex his, qui a te veniunt, cognoui, familiariter te cum ſeruis tuis viuere. Hoc prudentiam tuam, hoc eruditionem decet. Serui ſunt? imo homines. Serui ſunt? imo contubernales. Serui ſunt? imo humiles amici. Serui ſunt? imo conſerui, ſi cogitaueris tantundem in vtroſque licere fortunæ. Itaque rideo iſtos, qui turpe exiſtimant cum ſeruo ſuo cœnare. Quare? Niſi quia ſuperbiſſima conſuetudo cœnantem dominum ſtantium ſeruorum turba circumdedit. At infelicibus ſeruis mouere labra, ne in hoc quidem, vt loquantur, licet. Virga murmur omne compeſcitur: & ne fortuita quidem verberibus excepta ſunt, tuſſis ſternutamenta, ſingultus. Vis tu cogitare iſtum, quem ſeruum tuum vocas, ex eiſdem ſeminibus ortum, eodem frui cœlo, æque ſpirare, æque viuere, æque mori? Tu tam illum videre ingenuum potes, quam ille te ſeruum. Nolo in ingentem me locum immittere, & de vſu ſeruorum diſputare, in quo ſuperbiſſimi, crudeliſſimi & contumelioſiſſimi ſu-*

mini sumus. Hæc præcepti mei summa est. Sic cum inferiore viuas, quemadmodum tecum superiorem velis viuere. Quoties in mentem venerit, quantum tibi in seruum liceat, veniat in mentem, tantundem in te Domino tuo licere. At, inquis, *nullum habeo dominum. Bona ætas est:* Forsitan habebis. *Nescis qua ætate Hecuba seruire cœperit, qua Crœsus, qua Darii mater, qua Plato, qua Diogenes? Viue cũ seruo clementer. In iter quoque & in sermonem admitte, & in consilium, & in conuictum. Quid ergo? Omnes seruos admouebo mensæ? Non magis, quam omnes liberos. Erras si existimas me quosdã quasi sordidioris operæ reiecturum, vt puta illum mulionem, & illum bubulcum. Non ministeriis illos æstimabo, sed moribus. Sibi quisq; dat mores, ministeria casus assignat. Quemadmodum est stultus, qui equum empturus non ipsum inspicit, sed stratum eius ac frenos, sic stultissimus est, qui hominem aut ex veste, aut ex conditione, quæ vestis modo circumdata est, æstimat. Seruus est, sed fortasse liber animo. Seruus est, hoc illi non nocebit. Ostende quis non sit. Alius libidini seruit, alius auaritiæ, alius ambitioni, omnes timori. Dabo consularem aniculæ seruientem: Dabo ancillulæ diuitem: Ostendam nobilissimos iuuenes mancipia Pantomimorum. Nulla seruitus turpior, quam voluntaria. Quare non est, quod fastidiosi te deterreant, quominus seruis tuis hilarem te præstes, & non superbe superiorem. Colant potius te quam timeant.* Totum hunc Senecæ locum vt huc inserrem, operæpretium duxi. Sed nec ille solus clementer cum seruis agendum esse cognouit, verum & plures alii. Nam cum multi seruos ægrotantes nulla dignarentur cura, sed ædibus eiicerent, est a Claudio propositum edictum, vt, qui ita exturbati rediissent ad sanitatem, liberi essent, *teste Dione libro 60.* Cumque ante audiuerimus seruos notari solitos in fronte dictos propterea *Stigmatias* iuxta Nonium, eiusque rei meminerit Plautus & *in Casina & in Rudente,* Apuleius *de asino aureo lib. 9.* cum inquit, *frontes literati, capillum semirasi, & pedes annulati,* sciendũ tandem quoq; prohibitum, ne cicatricib⁹ quis seruũ deformaret, *l. locum. ff. de vsufruct.* Antonini pariter rescripto ad Marcianum est constitutũ, ne plus æquo sæuire liceret Dominis.

Quamquam virgis cædere aut emendare humanis modis aut ergastulo compescere permittatur, *l. 1. Cod. de emendat. seru.* Quod si quis seruum occidisset, haud secus ille plectendus, quam si alienum necasset. Et quoniam nonnunquam in eos sæuiebant fame, cauit idem hoc modo: *Sed & dominorum interest, ne auxilium contra sæuitiam, vel famem, vel intolerabilem iniuriam denegetur iis, qui iuste deprecantur.* Vetuit & Adrianus eos occidi, *sicut in eius vita Spartianus scribit*, sed si quid deliquissent, Prætoris iudicio afficiendos pœna decreuit. Qui capti bello ad Imperatorum & regum statuas confugerant, soluebantur nexu erantque immunes, nihil in eos valente manus iniectione. Ita qui Ephesi se receperant ad templum Dianæ, soluebantur mancipio. Nec tantum facinorosis sed etiam profugis seruis immunitatem dederunt erecta passim asyla, quippe Thebis, in littore Rhetæo, in Sigæo, Romæ, apud Molossos, Samothraces, Messenios, Crotoniatas, tributumque ius idem aræ Iouis σωτῆρος ab Ithacensibus, Thesei sepulcro Athenis, Mineruæ templo apud Spartanos, ad quod tamen fuga delapsus Pausanias, obstructo aditu & primo lapide a matre posito, fame necatus fuit. Sed tandem sustulit istam impunitatem Tiberius, ne impunita manerent crimina, reseruato hoc iure solis Samiæ Iunonis & Æsculapii delubris. Porro calamitatis seruorum pars etiam hæc est, *quod brutorum animalium more vendiderint.* Quare in iis vendendis non secus atque in brutis, vitia & mores indicare necesse erat, alioqui ædilitio edicto redhibendis, cuius verba ex Vlpiano *l. 1. ff. de ædil. edict.* sunt hæc: *Aiunt Ædiles: Qui mancipia vendunt, certiores faciunto emtores, quid morbi vitiune cuique sit, eaque omnia, cum ea mancipia veneunt, palam & recte pronuntianto. Quod si mancipium aduersus ea venisset, siue aduersus, quam dictum promissumve fuit, cum veniret, quod eius præstari oportere dicetur emtori omnibusque, ad quos ea res pertinet, iudicium dabimus, vt id mancipium redhibeatur.* Inde agit idem edictum, quid emtor præstare debeat. Est autem *redhibere*, facere, vt rursus habeat venditor,

tor, quod habuerat, propter morbum aut vitium, vt ita ſuccurratur emtori. Sæpe etiam vendebant ſenio confectos, eo quod munera ſua amplius præſtare non poſſent. Hoc quam ſit crudele, pulcre expreſſit Plutarchus in vita Catonis hoc modo: *Ego ſic cenſeo, quod repellere aut vendere famulos ſenio confectos, perinde vt iumenta, vbi illis eſt vſus, hominis ſit extreme rigidi, & perſuaſum habentis, quod nulla ſit maior homini cum homine ſocietas, quam quæ æſtimetur perceptione commodorum.* Et paulo poſt: *Neque enim animam habentibus vtendum, vt calceis & vaſis, quæ longo vſu detrita abiicimus. Ne bouem quidem aratorem propter ſenium a me repellerem, nedum hominem loci & victus ſocietate coniunctum, & tam ementibus inutilem, quam vendenti a me propter quæſtum leuem extruderem.* Quantum ad pretia, ſcribit Plinius *libro 7. cap. 39.* pretium hominis in ſeruitio geniti maximum ad ſua vſque tempora (quantum comperire potuit) fuiſſe Grammaticæ artis Daphnidis, Cn. Piſaurenſi vendente, & M. Scauro Principe ciuitatis H-S MDCC. licente: Ea efficiunt, æſtimante, *aureorum Ungaricorum XXXV CCCLXIII. ſemuncialem vnum, duodenarios decem, duplos quinque.* At vendidit ſeruum Calliodorus mille ducentis ſeſtertiis, *teſte Martiali Epigrammatum 5.* quorum pretium ſunt *aurei Ungarici XXIX, duodenarii tres, duplus vnus, ſimplus vnus.* Quanti vero Iuſtiniani tempore ſint æſtimati ſerui ad diuerſorum munerum officia, inſtructi, ipſemet explicat *6. Codicis. l. ſi duobus. §. ſancimus. Titul. communia de leg. & fideicomm.* his verbis: *Ceteris æſtimationem præſtet contingentium pretium, id eſt, ſeruis quidem & ancillis maioribus decem annis, ſi ſine arte ſint, XX. ſolidis æſtimandis, minoribus decem annis non amplius, quam decem ſolidis computandis: Sin autem artifices, vſque ad XXX. ſolidos æſtimatione eorum procedente, ſiue maſculi ſiue fœminæ ſint, exceptis Notariis & Medicis vtriuſque ſexus, cum Notarios 50. ſolidis æſtimari velimus, Medicos autem & obſtetrices ſexaginta: Eunuchis minoribus quidem decem annis vſque ad 30. ſolidos valentibus, maioribus vero vſ-*

que ad quinquaginta: Sin autem artifices ſint, vſque ad ſeptuaginta. Peruetuſtum eſſe morem iſtum vendendi ſeruos, vtpote belli Troiani tempore etiam Græcis vſitatum, nuper in Homero notabam Iliados θ. vbi hæc eius ſunt verba:

> *ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες ἀχαιοὶ,*
> *ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,*
> *ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι αὐτοῖσι βόεσσιν,*
> *ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι.*

Sed proſequor alia ſpectantia ignominiam calamitatemque ſeruorum ex medio petita iure. Etenim ſeruus potius mortuus, quam viuus, creditur, neque habere caput. Communiter fur eſt, *l. Julianus. §. item qui furem. ff. de action. emt. & vendit.* aſſirmante id gloſſa. Iudicio intereſſe non poteſt. *l. ſeruus. Cod. de iudiciis.* Nec poteſt eſſe tabellio, *Cod. de Tabellion. l. generali. C. de Adopt. l. 2.* Sed nec vllum eius arbitrium. Quod etiam ei non liceat in ius vocare Dominum, conſtat *ex l. vix. Cod. eod. titul.* Porro non poteſt acceptum ferre. Quod eidem promiſſum, non niſi Domino recte ſoluetur, qui quoque legatum ipſi delatum repudiare poteſt. Certum & illud, amittere ius eligendi ſeruum pœnæ, & mortuo ſimilem iure haberi. Huc accedit, quod nec nomen habuerint ſerui boum & canum inſtar, quippe qui ſæpe id obtinuerint a Dominis. Hinc *Marcipores, Publipores, Lucipores,* teſte Plinio *libr. 33. cap. 1.* Quintiliano *cap. 7. libro 1.* Sæpe etiam Stychi dicti Romanis ἀπὸ τοῦ ςίζειν, id eſt, *pungendo,* quaſi ςικτοὶ, id eſt, *puncti & vſtulati.* Deuictis prouinciis tandem a Syria *Syrus,* ab Antiochia *Antiochus,* a Dacis (qui antea *Dani*) appellatus eſt *Danus.* Sed & ἀπὸ δαμάζειν, id eſt, *domando* nomen eſt Damæ Syris admodum receptum. Lacedæmonii nominabant ſeruos peculiari nomine εἱλώτας, Theſſali πενέςας, Cretenſes κλαρώτας & μνωΐτας, Maryandini δωροφόρους, Sicyonii κορυνηφόρους, Argiui γυμνήτας, Syracuſani ἐυσαῖτους. Præ ceteris inter ſeruos nobilitati Iones. Callicratides ergo rogatus, *cuiuſmodi viderentur Iones,* reſpondit, *ſerui frugi, liberi vtique mali.* His abſolutis,

non

non est premendum etiam silentio, quod ad arma quandoque vocati fuerint, sed vrgente necessitate, nonnunquã antea libertate donati. Florus *lib. 2. cap. 6. Arma non erant, detracta sunt templis: Deerat iuuentus, in sacramentum militia liberata seruitia.* Appianus de bellis Punicis: *Senatus eodem die bellum decreuit, & seruos per praeconem pronuntiauit liberos.* Certum & illud, nõ nisi ciuibus Romanis ingenuis & quinque in classibus censis & ludicræ artis expertibus fuisse militiam in legione concessam. Vnde sequitur *seruos, pueros, seniores, capite censos & Histriones non nisi dubiis in rebus ad stipendia vocatos.* Ita armati a Pompeio pastores, *teste Cæsare de bello ciuili 1.* a Lentulo gladiatores, a M. Iunio Dictatore scelerati homines in vltimo desperatæ Reipubl. auxilio, *vt loquitur Liuius libro 3.* cum honesta vtilibus cedunt. Sed ita asserebantur prius in libertatem. At quia serui proprie dicuntur manumitti, extremo tandẽ loco de manumissione aliquid subiiciendũ existimo. Nomẽ illa habet a manumittendo. Nam quamdiu aliquis hæret in seruitute, suppositus est manui, hoc est, potestati, a qua liberatur manumissus, vt apud Iustinianum legis *Titul. de libertinis.* Procedit manumissio, *vt idem monet, ex multis caussis,* vtcumque Cicero tres eius species ponat, nempe ex sacris Constitutionibus in sacrosanctis Ecclesiis, vbi in seruos a Dominis sub Antistide, inque plebis aspectu, interueniente qualicumque scriptura, ob facti memoriam, confertur libertas, *l. 1. C. de iis qui in Eccl. manum.* Secundo fiebat manumissio per Vindictam, id est, virgam, qua Prætor caput serui percutiẽs solemnibus verbis dicebat: *Liberum te aio.* Tum circumactus in orbem per lictorem in signum volũtatis & arbitrii liberi omnino ruptis videl. seruitutis nodis, erat & habebatur liber. Vnde ad Lucilium Seneca Epist. 1. *Philosophiæ seruias oportet, vt tibi contingat vera libertas.* Non differtur in diem, qui se illi subiecit & tradidit: Statim enim circumagitur. Hoc enim ipsum Philosophiæ seruire, libertas est. Manumissionis huius ꝑ meminit *l. ego. l. pater. ff. de manumiss. vindicta. l. etsi minor, C. si aduers. liber.* Et volunt aliqui habere vindictam nomen a Vindicio

iuxta Liuium Aquiliorum, *iuxta Plutarchum in Publicola* Vitelliorum seruo, qui cum patefecisset coniurationem de reducendo in vrbem Tarquinio, primus omnium donatus est libertate, Bruto Vindicias conferente. Alii, quibus malim subscribere, a vindicando deriuant, quod est adsciscere in libertatem. Manumitti porro solebant in templo Feroniæ Libertorum Deæ, vbi raso capite (*sicut & aliasfieri solebat*) pileum accipiebant. Vnde ad pileum vocare prouerbialiter, est *ad libertatem vocare*, apud Suetonium, Plinium, Macrobium. In huius signum serui gestabant pileos in Saturnalibus, & calceos ingenuorum induebant, *teste Porphyrio.* Celebratur & Claudii numus sigillum habens, quod dextera sua tenebat pileum, læuam autem, quam late poterat, discapedinatam exporrigens cum inscriptione, *libertas augusta.* Plautus Amphitryone sub Sosiæ persona: *Quod ille faciat Iupiter, vt ego hodie raso capite caluus accipiam pileum.* Cornelium Cinnam ad pileum vocasse seruos scribit Plinius Secundus, & hostibus victis Octauium quoque ab eo interfectum. Pertinet huc, quod Q. Terentius Culeo pileum gerens secutus fuerit Africani superioris & triumphantis currum, quod captus a Pœnis ab ipso fuerat recuperatus libertatis suæ velut patrono, cui ita accepto beneficii confessionem reddebat. Legimus & apud S. Aurelium totam Romam adeo Neronis interitu exsultasse, vt plebs tota manumissione velut exemta sæuo Domino, pileos gestaret. quod ipsum Brutum etiam fecisse scribit Dio, cum is significare vellet a se & Cassio patriam in libertatem assertam. De hoc more & consuetudine manumittendi consule, si placet, Agellium *libro 7. cap. 4.* Blondum *libro quarto*, Rhodiginum *libr. 7. cap. 21. & libr. 25. cap. 22.* & Bayfium *de re vestiaria cap. 20.* Sequitur inter amicos manumissio, idque testibus adhibitis quinque, & interposita scriptura, *l. vnica. §. sed & si. Cod. de Latin. lib. toll.* Sed & per Epistolam procurari poterat hoc beneficium a patrono & quinque testibus subscriptam, quo modo quasi ex vltima voluntate seruus consequebatur libertatem,

dicta l. vnica. §. sancimus: Item per testamentum etiam minus solemne, id est, per codicillos, aut per quamlibet aliam voluntatem, nec tantum pro tribunali, *vt aut Caius*, sed etiam in transitu, cum aut lauandi, aut gestandi, aut ludorum gratia prodierit Prætor aut Proconsul aut in balneum, aut in theatrum. Caussæ manumittendi fuerunt, multiplices: Inprimis si quod beneficium præstitum esset a seruo, vtpote si in graui periculo seruasset, quale exemplum repetit ex Claudii Quadrigarii annalibus Seneca *libro 3. de Beneficiis cap. 23.* Item si diu fideliterque versatus fuisset in munere sibi iniuncto, si calleret artem propter quam dignus habebatur libertate. Si quis scire velit, quibus ex caussis manumittere non licuerit, videat peculiarem Institutionum titulum ea de re. Priusquam finem facio, etiam id moneo, seruum solitum in curru triumphanti assidere, qui supra verticem ipsius tenere solebat coronam primum ex myrto, inde ex lauro, denique ex auro factam, ne triumphator (*sic enim plerique intelligunt*) seruum eodem in curru videns, humanæ fragilitatis oblitus, nimium superbiret. Sit hic appendicis loco, etsi οὐδὲν πρὸς ἔπος, quia tamen scire conuenit, ante omnes alios Gregorium Pontificem primum se appellasse *seruum seruorum Dei*, vt ita suam aliis probaret humilitatem.

Sestertius duo asses & semis, quasi *semis tertius* dictus. Pretium operæ erit ea de re totum Agricolæ locum, qui de ponderibus monetarum omnium eruditissime scripsit hac ætate, apponere, quam proprias coniecturas in re dubia adscribere. At Romanorum, *inquit*, argentei nummi sunt Denarius, & eius pars dimidia quinarius, siue victoriatus: quarta, sestertius: decima, libella: vicesima, sembella: quadragesima, teruncius. Denarius quidem primo valebat decem assibus, ex quo nomen inuenit: quinarius quinque, vnde etiam ipse nomen hoc duxit: sestertius duobus & semisse, quasi semis tertius dictus. Romani enim imitati sunt Græcos, quibus τρίτον ἡμιτάλαντον duo talenta & dimidium significat. Quam sententiam confirmat Varro *libro 4.*

his verbis: *In argento dicti numi denarii, quod denos æris valebant: quinarii, quod quinos: Sestertius, quod semis tertius: Dupondius enim & semis antiquus est sestertius. Erat veteris consuetudinis, vt retro æra dicerentur, ita vt semis tertius, semis quartus, pronuntiarent. Ab semis tertius igitur sestertius dictus.* Sic enim locum istum repurgandum existimo, præuio in emendatione duce Ausonio Popma Frisio postrema Varronis sui editione. Scribit & in eandem sententiam Plinius *libro 33. cap. 3. Argentum signatum est Anno ab V. C. 484. Q. Fabio Consule, quinque annis ante primum bellum Punicum. Et placuit denarius pro decem libris, quinarius pro quinque, sestertius pro dupondio & semisse.* Deinde idem Agricola: *Sed quæritur, vtrum sestertium significet mille id genus numos, quos Romani sestertios nominarunt, anne argenti libras duas & dimidiam: An numum argenteum duarum librarum & dimidiæ: An denique eundem numum argenteum, quem sestertius. Exsistit deinde quæstio non minus difficilis, an, cum dicimus decem sestertii, decem sestertium, decies sestertium, eundemne an alium atque alium designemus numerum. M. Antonio Sabellico sestertium visum est habuisse, vt ipse loquitur, mille numos.* Gulielmo Budæo placet ita singula sestertia valere duas argenti libras & selibram, vt sestertii singuli valent duos asses & semissem, qui item pendunt duas libras & dimidiam, & ex eo vtrumque nominatum. Nec vero Budæus dissentit prorsus a Sabellico, sed æque ac ille censet sestertium significare mille numos. Philippo Beroaldo videtur sestertius esse numus argenteus duarum librarum. Sed agricola vult, sestertium non esse libras argenti duas & dimidiam, sed quartam denarii partem, atque ita nec viginti sestertia esse libras argenti quinquaginta, sed viginti tantum sestertios, idque elicit ex hisce Martialis verbis *libr. Epigrammatum 2.*

Mutua viginti sestertia forte rogabam,
Quæ vel donanti non graue munus erat.

Nam si magnum & graue munus non dat, qui donat alicui viginti sestertia, sed paruum & leue, quis non intelligit

sester-

sestertium non esse libras argenti duas & dimidiam, sed quartam denarii partem. Atque hæc de quæstione prima. Nunc de altera *Cum dicimus, decem sestertii, nullum numerum extra hunc intelligimus: Cum vero decem sestertium, his verbis decem millia sestertium designamus: At cum decies sestertium, maiorem etiam numerum, nimirum decies centena millia sestertium.* Inde monet, vbi scriptum reperitur apud auctores, *H-S deni*, designari sestertios denos: Cum *H-S dena, Sestertium dena millia.* Nota autem hæc H-S, non aliunde est, quam quod designauerit libras duas & dimidiam, vel duos asses & semissem. Nam as libram valebat. Sed non idem *sestertius* & *sestertium.* Sestertius enim pars est quarta denarii, qui continet 4. sestertios: Ita vt redactus ad Gallicæ monetæ rationem si sumatur quinquagies, aureum hodiernum scutatum efficiat. Atque ita denarius erit fere aurei nostri pars duodecima. At sestertium mille numos sestertios valuit. Probatur id multis scriptorum locis ab eruditis. Ex his pauca decerpam, vt inferam huc in gratiam studiosorum. Horatius in Epistola ad Iulium Florum *lib. 2.* scribens de quodam milite Luculli, qui castellum Mithridatis receperat, ait tandem;

Clarus ob id factum, donis ornatur honestis,
Accipit & bis dena super sestertia nummum.

Ridicula fuisset hic Luculli munificentia, si viginti sestertios, ei donatos intelligamus. Quo pacto ergo accipiendus is locus? Dico, bis dena sestertia numum significare bis dena seu viginti millia sestertium numum. Atque ita locutus est Cicero in Verrem de iure dicundo: *Redeunt illi,* inquit, *Rhegio Syracusas: queri cum multis, ita vt fit, incipiunt, sese H-S LXXX. numum frustra dedisse, id est, octoginta millia sestertium numum.* Idem Epistola quinta ad Rufum: *Reliquum est de sestertium centum millibus, de quibus memini mihi a te Myrina literas esse allatas, non mei errati, sed tui, in quo peccatum videbatur esse, si modo erat, fratris tui & Tullii.* Eadem Epistola mox eandem summam iterat aliis

verbis: *Quod si mihi expensa ista sestertia centum tulisses, tamen, quæ tua est suauitas, quique in me amor, nolles hoc tempore a me æstimationem accipere.* Ex quo loco vtique apparet, quæ antea sestertium centum millia dixit, ea postea appellari sestertia centum, sicut etiam a Lambino notatum video.

Sex, ἕξ, aspiratione in *s* mutata, vt etiam euenit in ἑπτά.

Sextans, pars assis sexta, id est, vnciæ duæ.

Sextarius mensuræ genus apud Romanos, imo omniũ mensurarum basis, inde nomen habet, q sexies cum capiat Congius, vt indicat Volusius his verbis: *Quadrantal habet congios octo, sextarios octo & quadraginta. Nam octies sex reddunt octo & 40.* Vnde & Fannius: *A quo sextarii nomẽ fecere priores Crediderim, quod eos capiat sex congius vnus.*

Sextia lex, quæ & Sextia Licinia dicitur, a C. Licinio Stolone & L. Sextio Tribunis plebis lata L. Furio Camillo Dictatore, vt consulum alter crearetur ex plebe. Meminit eius Liuius *libro sexto*. Tulit & Sextiam Meneniam legem P. Sextius Capitolinus cum T. Menenio Lanato Consule, vt oues decussi, boues centussi æstimarentur. Meminit eius Festus Pompeius.

Sextilis dictus primum est mensis Augustus, quod esset a Martio sextus, sicut Iulius *Quintilis*, quod esset ab eodem quintus.

Sextula æris minima pars appellata ex eo, quod eius nominis numus *sexta* sit vnciȩ pars. Cicero Oratione pro Cecinna: *Fecit heredẽ ex deuncia & semuncia Cecinnã, ex duabus sextulis M. Fulcinium libertum superioris viri. Erutio sextulam aspergit.* De hac ita Priscianus in metrico libello: *Sextula quæ fertur, nam sex his vncia constat.* Idem ex his Georgii Agricolæ verbis apparet *libr. 4. de ponderibus Romanis: Vncia secatur in semuncias duas, duellas tres, sicilices quatuor, sextulas sex, denarios septem, Victoriatos quatuordecim, scripula viginti quatuor.*

Sibylla generale nomen enthearum puellarum, hoc est, quæ numine afflatæ Deorum consilia apud Ethnicos enuntiabant,

bant, quasi σιὸς βυλὴ seu βυλαῖα, id est, *Iouis consilium vel consiliaria* dici videtur quibusdam, Laconum more σιὸς posito pro διὸς: Vt Sibylla quidem tanquam θεοβύλη sit dicta. Alii ab Hebraica origine deducunt, cum a Kabala, facta quarundam literarum mutatione, deriuant. Hæc enim vox a verbo *Kibel* formata doctrinam significat, non insitam animis natura, aut a parentibus propagatam, aut vsu compertam, aut denique ex libris depromtam, sed promulgatam diuinitus, animisque hominum sanctorum a Deo infusam, vel potius ab eo acceptam. Significat quippe *Kibel* recepit, inde *Kabala* doctrina. Iam vero vatidicas huiuscemodi mulieres singulas propemodum gentes habuisse leguntur, inspirante ipsis Diabolo res futuras, ne præstigiis suis imo κακοζηλίᾳ cedere videretur Deo, qui per sanctos homines diuino spiritu afflatos, oracula voluntatemque suam toti patefecit mundo. Ceterum Sibyllæ decem fuerunt numero, quarum prima ex Persia oriunda dicta *Samboethe*, cuius meminit Nicanor, qui res gestas Alexandri Magni descripsit. Huic tribuuntur vaticinia de Christo, de regnorum mutationibus. Secunda *Libyca*, cuius Euripides meminit *in Lamiæ Prologo*, eique asscribuntur vaticinia de Christi miraculis, quod surdi auditum, cœci visum, claudi incessum receperint, mortui quoque fuerint reuocati in vitam. Tertia *Delphica*, cuius mentionem fecit Chrysippus *eo libro, quem de diuinatione in lucem dedit, & in Annalibus suis nominauit Piso.* Creditur vixisse ante bellum Troianum, adeoque Delphis nata. Alio nomine *Arthemis* audit. Nonnulli eandem esse volunt *Delphicam, Erythræam, Siculam, Samiam, Rhodiam*, quod his in locis frequenter versata sit, sed proprium eius nomen fuisse *Erophilen*. Cum esset adolescentula adhuc, νεωκορεῖν egit in templo Apollinis τῦ σμινθέως, *vt Peucerus notat*, & somnia, quæ in Hecabes templo excubantibus obiiciebantur, explanauit. Dicitur & Delphis saxum quoddam conscendisse, atque inde μαινομένην καὶ ἐκ τῦ θεοῦ κάτοχον oracula proclamasse, cui quidem inde saxi Erophilæi ap-

Quamquam virgis cædere aut emendare humanis modis aut ergastulo compescere permittatur, *l. 1. Cod. de emendat. seru.* Quod si quis seruum occidisset, haud secus ille plectendus, quam si alienum necasset. Et quoniam nonnunquam in eos sæuiebant fame, cauit idem hoc modo: *Sed & dominorum interest, ne auxilium contra sæuitiam, vel famem, vel intolerabilem iniuriam denegetur iis, qui iuste deprecantur.* Vetuit & Adrianus eos occidi, *sicut in eius vita Spartianus scribit,* sed si quid deliquissent, Prætoris iudicio afficiendos pœna decreuit. Qui capti bello ad Imperatorum & regum statuas confugerant, soluebantur nexu erantque immunes, nihil in eos valente manus iniectione. Ita qui Ephesi se receperant ad templum Dianæ, soluebantur mancipio. Nec tantum facinorosis sed etiam profugis seruis immunitatem dederunt erecta passim asyla, quippe Thebis, in littore Rhetæo, in Sigæo, Romæ, apud Molossos, Samothraces, Messenios, Crotoniatas, tributumque ius idem aræ Iouis σωτῆρος ab Ithacensibus, Thesei sepulcro Athenis, Mineruæ templo apud Spartanos, ad quod tamen fuga delapsus Pausanias, obstructo aditu & primo lapide a matre posito, fame necatus fuit. Sed tandem sustulit istam impunitatem Tiberius, ne impunita manerent crimina, reseruato hoc iure solis Samiæ Iunonis & Æsculapii delubris. Porro calamitatis seruorum pars etiam hæc est, *quod brutorum animalium more venderint.* Quare in iis vendendis non secus atque in brutis, vitia & mores indicare necesse erat, alioqui ædilitio edicto redhibendis, cuius verba ex Vlpiano *l. 1. ff. de ædil. edict.* sunt hæc: *Aiunt Ædiles: Qui mancipia vendunt, certiores faciunto emtores, quid morbi vitiiue cuique sit, eaque omnia, cum ea mancipia veneunt, palam & recte pronuntianto. Quod si mancipium aduersus ea venisset, siue aduersus, quam dictum promissumve fuit, cum veniret, quod eius præstari oportere dicetur emtori omnibusque, ad quos ea res pertinet, iudicium dabimus, vt id mancipium redhibeatur.* Inde agit idem edictum, quid emtor præstare debeat. Est autem *redhibere*, facere, vt rursus habeat venditor,

tor,

tor, quod habuerat, propter morbum aut vitium, vt ita ſuccurratur emtori. Sæpe etiam vendebant ſenio confectos, eo quod munera ſua amplius præſtare non poſſent. Hoc quam ſit crudele, pulcre expreſſit Plutarchus in vita Catonis hoc modo: *Ego ſic cenſeo, quod repellere aut vendere famulos ſenio confectos, perinde vt iumenta, vbi illis eſt vſus, hominis ſit extreme rigidi, & perſuaſum habentis, quod nulla ſit maior homini cum homine ſocietas, quam quæ æſtimetur perceptione commodorum.* Et paulo poſt: *Neque enim animam habentibus vtendum, vt calceis & vaſis, quæ longo vſu detrita abiicimus. Ne bouem quidem aratorem propter ſenium a me repellerem, nedum hominem loci & victus ſocietate coniunctum, & tam ementibus inutilem, quam vendenti a me propter quæſtum leuem extruderem.* Quantum ad pretia, ſcribit Plinius *libro 7. cap. 39.* pretium hominis in ſeruitio geniti maximum ad ſua vſque tempora (quantum comperire potuit) fuiſſe Grammaticæ artis Daphnidis, Cn. Piſaurenſi vendente, & M. Scauro Principe ciuitatis H-S MDCC. licente: Ea efficiunt, æſtimante, *aureorum Vngaricorum XXXV CCCLXIII. ſemuncialem vnum, duodenarios decem, duplos quinque.* At vendidit ſeruum Calliodorus mille ducentis ſeſtertiis, *teſte Martiali Epigrammatum 5.* quorum pretium ſunt *aurei Vngarici XXIX, duodenarii tres, duplus vnus, ſimplus vnus.* Quanti vero Iuſtiniani tempore ſint æſtimati ſerui ad diuerſorum munerum officia, inſtructi, ipſemet explicat *6. Codicis. l. ſi duobus. §. ſancimus. Titul. communia de leg. & fideicomm.* his verbis: *Ceteris æſtimationem præſtet contingentium pretium, id eſt, ſeruis quidem & ancillis maioribus decem annis, ſi ſine arte ſint, XX. ſolidis æſtimandis, minoribus decem annis non amplius, quam decem ſolidis computandis: Sin autem artifices, vſque ad XXX. ſolidos æſtimatione eorum procedente, ſiue maſculi ſiue fœminæ ſint, exceptis Notariis & Medicis vtriuſque ſexus, cum Notarios 50. ſolidis æſtimari velimus, Medicos autem & obſtetrices ſexaginta: Eunuchis minoribus quidem decem annis vſque ad 30. ſolidos valentibus, maioribus vero vſ-*

que ad quinquaginta: Sin autem artifices sint, vsque ad septuaginta. Peruetustum esse morem istum vendendi seruos, vtpote belli Troiani tempore etiam Græcis vsitatum, nuper in Homero notabam Iliados θ. vbi hæc eius sunt verba:

ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες ἀχαιοὶ,
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι αὐτοῖσι βόεσσιν,
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι.

Sed prosequor alia spectantia ignominiam calamitatemque seruorum ex medio petita iure. Etenim seruus potius mortuus, quam viuus, creditur, neque habere caput. Communiter fur est, *l. Iulianus. §. item qui furem. ff. de action. emt. & vendit.* affirmante id glossa. Iudicio interesse non potest. *l. seruus. Cod. de iudiciis.* Nec potest esse tabellio, *Cod. de Tabellion. l. generali. C. de Adopt. l. 2.* Sed nec vllum eius arbitrium. Quod etiam ei non liceat in ius vocare Dominum, constat *ex l. vix. Cod. eod. titul.* Porro non potest acceptum ferre. Quod eidem promissum, non nisi Domino recte soluetur, qui quoque legatum ipsi delatum repudiare potest. Certum & illud, amittere ius eligendi seruum pœnæ, & mortuo similem iure haberi. Huc accedit, quod nec nomen habuerint serui boum & canum instar, quippe qui sæpe id obtinuerint a Dominis. Hinc *Marcipores, Publipores, Lucipores,* teste Plinio *libr. 33. cap. 1.* Quintiliano *cap. 7. libro 1.* Sæpe etiam Stychi dicti Romanis ἀπὸ τοῦ στίζειν, id est, *pungendo,* quasi στικτοὶ, id est, *puncti & vstulati.* Deuictis prouinciis tandem a Syria *Syrus,* ab Antiochia *Antiochus,* a Dacis (qui antea *Daui*) appellatus est *Dauus.* Sed & ἀπὸ δαμάζειν, id est, *domando* nomen est Damæ Syris admodum receptum. Lacedæmonii nominabant seruos peculiari nomine εἱλώτας, Thessali πενέστας, Cretenses κλαρώτας & μνοίτας, Maryandini δορυφόρους, Sicyonii κορυνηφόρους, Argiui γυμνῆτας, Syracusani κυςαῖλυρυς. Præ ceteris inter seruos nobilitati Iones. Callicratides ergo rogatus, *cuiusmodi viderentur Iones,* respondit, *serui frugi, liberi vtique mali.* His absolutis,

non

non est premendum etiam silentio, quod ad arma quandoque vocati fuerint, sed vrgente necessitate, nonnunquã antea libertate donati. Florus *lib. 2. cap. 6. Arma non erant, detracta sunt templis: Deerat iuuentus, in sacramentum militiæ liberata seruitia.* Appianus de bellis Punicis: *Senatus eodem die bellum decreuit, & seruos per præconem pronuntiauit liberos.* Certum & illud, nõ nisi ciuibus Romanis ingenuis & quinque in classibus censis & ludicræ artis expertibus fuisse militiam in legione concessam. Vnde sequitur *seruos, pueros, seniores, capite censos & Histriones non nisi dubiis in rebus ad stipendia vocatos.* Ita armati a Pompeio pastores, *teste Cæsare de bello ciuili 1.* a Lentulo gladiatores, a M. Iunio Dictatore scelerati homines in vltimo desperatæ Reipubl. auxilio, *vt loquitur Liuius libro 3.* cum honesta vtilibus cedunt. Sed ita asserebantur prius in libertatem. At quia serui proprie dicuntur manumitti, extremo tandẽ loco de manumissione aliquid subiiciendũ existimo. Nomẽ illa habet a manumittendo. Nam quamdiu aliquis hæret in seruitute, suppositus est manui, hoc est, potestati, a qua liberatur manumissus, vt apud Iustinianum legis *Titul. de libertinis.* Procedit manumissio, *vt idem monet, ex multis caussis*, vtcumque Cicero tres eius species ponat, nempe ex sacris Constitutionibus in sacrosanctis Ecclesiis, vbi in seruos a Dominis sub Antistide, inque plebis aspectu, interueniente qualicumque scriptura, ob facti memoriam, confertur libertas, *l. 1. C. de iis qui in Eccl. manum.* Secundo fiebat manumissio per Vindictam, id est, virgam, qua Prætor caput serui percutiẽs solemnibus verbis dicebat: *Liberum te aio.* Tum circumactus in orbem per lictorem in signum volũtatis & arbitrii liberi omnino ruptis videl. seruitutis nodis, erat & habebatur liber. Vnde ad Lucilium Seneca Epist. 1. *Philosophiæ seruias oportet, vt tibi contingat vera libertas.* Non differtur in diem, qui se illi subiecit & tradidit: Statim enim circumagitur. Hoc enim ipsum Philosophiæ seruire, libertas est. Manumissionis huius ꝑ meminit *l. ego. l. pater. ff. de manumiss. vindicta. l. et si minor, C. si aduers. liber.* Et volunt aliqui habere vindictam nomen a Vindicio

iuxta Liuium Aquiliorum, *iuxta Plutarchum in Publicola* Vitelliorum ſeruo, qui cum pateſeciſſet coniurationem de reducendo in vrbem Tarquinio, primus omnium donatus eſt libertate, Bruto Vindicias conferente. Alii, quibus malim ſubſcribere, a vindicando deriuant, quod eſt adſciſcere in libertatem. Manumitti porro ſolebant in templo Feroniæ Libertorum Deæ, vbi raſo capite (*ſicut & alias fieri ſolebat*) pileum accipiebant. Vnde ad pileum vocare prouerbialiter, eſt *ad libertatem vocare*, apud Suetonium, Plinium, Macrobium. In huius ſignum ſerui geſtabant pileos in Saturnalibus, & calceos ingenuorum induebant, *teſte Porphyrio.* Celebratur & Claudii numus ſigillum habens, quod dextera ſua tenebat pileum, læuam autem, quam late poterat, diſcapedinatam exporrigens cum inſcriptione, *libertas auguſta.* Plautus Amphitryone ſub Soſiæ perſona: *Quod ille faciat Iupiter, vt ego hodie raſo capite caluus accipiam pileum.* Cornelium Cinnam ad pileum vocaſſe ſeruos ſcribit Plinius Secundus, & hoſtibus victis Octauium quoque ab eo interfectum. Pertinet huc, quod Q. Terentius Culeo pileum gerens ſecutus fuerit Africani ſuperioris & triumphantis currum, quod captus a Pœnis ab ipſo fuerat recuperatus libertatis ſuæ velut patrono, cui ita accepto beneficii confeſſionem reddebat. Legimus & apud S. Aurelium totam Romam adeo Neronis interitu exſultaſſe, vt plebs tota manumiſſione velut exemta ſæuo Domino, pileos geſtaret. quod ipſum Brutum etiam feciſſe ſcribit Dio, cum is ſignificare vellet a ſe & Caſſio patriam in libertatem aſſertam. De hoc more & conſuetudine manumittendi conſule, ſi placet, Agellium *libro 7. cap. 4.* Blondum *libro quarto*, Rhodiginum *libr. 7. cap. 21. & libr. 25. cap. 22.* & Bayſium *de re veſtiaria cap. 20.* Sequitur inter amicos manumiſſio, idque teſtibus adhibitis quinque, & interpoſita ſcriptura, *l. vnica. §. ſed & ſi. Cod. de Latin. lib. toll.* Sed & per Epiſtolam procurari poterat hoc beneficium a patrono & quinque teſtibus ſubſcriptam, quo modo quaſi ex vltima voluntate ſeruus conſequebatur libertatem,

dictâ

dicta l. unica. §. sancimus: Item per testamentum etiam minus solemne, id est, per codicillos, aut per quamlibet aliam voluntatem, nec tantum pro tribunali, *vt ait Caius*, sed etiam in transitu, cum aut lauandi, aut gestandi, aut ludorum gratia prodierit Prætor aut Proconsul aut in balneum, aut in theatrum. Caussæ manumittendi fuerunt, multiplices: Inprimis si quod beneficium præstitum esset a seruo, vtpote si in graui periculo seruasset, quale exemplum repetit ex Claudii Quadrigarii annalibus Seneca *libro 3. de Beneficiis: cap. 23.* Item si diu fideliterque versatus fuisset in munere sibi iniuncto, si calleret artem propter quam dignus habebatur libertate. Si quis scire velit, quibus ex caussis manumittere non licuerit, videat peculiarem Institutionum titulum ea de re. Priusquam finem facio, etiam id moneo, seruum solitum in curru triumphanti assidere, qui supra verticem ipsius tenere solebat coronam primum ex myrto, inde ex lauro, denique ex auro factam, ne triumphator (*sic enim plerique intelligunt*) seruum eodem in curru videns, humanæ fragilitatis oblitus, nimium superbiret. Sit hic appendicis loco, etsi οὐδὲν πρὸς ἔπος, quia tamen scire conuenit, ante omnes alios Gregorium Pontificem primum se appellasse *seruum seruorum Dei*, vt ita suam aliis probaret humilitatem.

Sestertius duo asses & semis, quasi *semis tertius* dictus. Pretium operæ erit ea de re totum Agricolæ locum, qui de ponderibus monetarum omnium eruditissime scripsit hac ætate, apponere, quam proprias coniecturas in re dubia adscribere. At Romanorum, *inquit*, argentei nummi sunt Denarius, & eius pars dimidia quinarius, siue victoriatus: quarta, sestertius: decima, libella: vicesima, sembella: quadragesima, teruncius. Denarius quidem primo valebat decem assibus, ex quo nomen inuenit: quinarius quinque, vnde etiam ipse nomen hoc duxit: sestertius duobus & semisse, quasi semis tertius dictus. Romani enim imitati sunt Græcos, quibus τρίτον ἡμιτάλαντον duo talenta & dimidium significat. Quam sententiam confirmat Varro *libro 4.*

his verbis: *In argento dicti numi denarii, quod denos æris valebant: quinarii, quod quinos: Sestertius, quod semis tertius: Dupondius enim & semis antiquus est sestertius. Erat veteris consuetudinis, vt retro æra dicerentur, ita vt semis tertius, semis quartus, pronuntiarent. Ab semis tertius igitur sestertius dictus.* Sic enim locum istum repurgandum existimo, præuio in emendatione duce Ausonio Popma Frisio postrema Varronis sui editione. Scribit & in eandem sententiam Plinius *libro 33. cap. 3. Argentum signatum est Anno ab V. C. 484. Q. Fabio Consule, quinque annis ante primum bellum Punicum. Et placuit denarius pro decem libris, quinarius pro quinque, sestertius pro dupondio & semisse.* Deinde idem Agricola: *Sed quæritur, vtrum sestertium significet mille id genus numos, quos Romani sestertios nominarunt, anne argenti libras duas & dimidiam: An numum argenteum duarum librarum & dimidiæ: An denique eundem numum argenteum, quem sestertius. Exsistit deinde quæstio non minus difficilis, an, cum dicimus decem sestertii, decem sestertium, decies sestertium, eundemne an alium atque alium designemus numerum. M. Antonio Sabellico sestertium visum est habuisse, vt ipse loquitur, mille numos.* Gulielmo Budæo placet ita singula sestertia valere duas argenti libras & selibram, vt sestertii singuli valent duos asses & semissem, qui item pendunt duas libras & dimidiam, & ex eo vtrumque nominatum. Nec vero Budæus dissentit prorsus a Sabellico, sed æque ac ille censet sestertium significare mille numos. Philippo Beroaldo videtur sestertius esse numus argenteus duarum librarum. Sed agricola vult, sestertium non esse libras argenti duas & dimidiam, sed quartam denarii partem, atque ita nec viginti sestertia esse libras argenti quinquaginta, sed viginti tantum sestertios, idque elicit ex hisce Martialis verbis *libr. Epigrammatum 2.*

Mutua viginti sestertia forte rogabam,
Quæ vel donanti non graue munus erat.

Nam si magnum & graue munus non dat, qui donat alicui viginti sestertia, sed paruum & leue, quis non intelligit sester-

ſeſtertium non eſſe libras argenti duas & dimidiam, ſed quartam denarii partem. Atque hæc de quaſtione prima. Nunc de altera *Cum dicimus, decem ſeſtertii, nullum numerum extra hunc intelligimus: Cum vero decem ſeſtertium, his verbis decem millia ſeſtertium deſignamus: At cum decies ſeſtertium, maiorem etiam numerum, nimirum decies centena millia ſeſtertium.* Inde monet, vbi ſcriptum reperitur apud auctores, *H-S deni,* deſignari ſeſtertios denos: Cum *H-S dena, Seſtertium dena millia.* Nota autem hæc H-S. non aliunde eſt, quam quod deſignauerit libras duas & dimidiam, vel duos aſſes & ſemiſſem. Nam as libram valebat. Sed non idem *ſeſtertius* & *ſeſtertium.* Seſtertius enim pars eſt quarta denarii, qui continet 4. ſeſtertios: Ita vt redactus ad Gallicæ monetæ rationem ſi ſumatur quinquagies, aureum hodiernum ſcutatum efficiat. Atque ita denarius erit fere aurei noſtri pars duodecima. At ſeſtertium mille numos ſeſtertios valuit. Probatur id multis ſcriptorum locis ab eruditis. Ex his pauca decerpam, vt inferam huc in gratiam ſtudioſorum. Horatius in Epiſtola ad Iulium Florum *lib. 2.* ſcribens de quodam milite Luculli, qui caſtellum Mithridatis receperat, ait tandem;

Clarus ob id factum, donis ornatur honeſtis,
Accipit & bis dena ſuper ſeſtertia nummium.

Ridicula fuiſſet hic Luculli munificentia, ſi viginti ſeſtertios, ei donatos intelligamus. Quo pacto ergo accipiendus is locus? Dico, bis dena ſeſtertia numum ſignificare bis dena ſeu viginti millia ſeſtertium numum. Atque ita locutus eſt Cicero in Verrem de iure dicundo: *Redeunt illi,* inquit, *Rhegio Syracuſas: queri cum multis, ita vt fit, incipiunt, ſeſe H-S LXXX. numum fruſtra dediſſe, id eſt, octoginta millia ſeſtertium numum.* Idem Epiſtola quinta ad Rufum: *Reliquum eſt de ſeſtertium centum millibus, de quibus memini mihi a te Myrina literas eſſe allatas, non mei errati, ſed tui, in quo peccatum videbatur eſſe, ſi modo erat, fratris tui & Tullii.* Eadem Epiſtola mox eandem ſummam iterat aliis

verbis: *Quod si mihi expensa ista sestertia centum tulisses, tamen, quæ tua est suauitas, quique in me amor, nolles hoc tempore a me æstimationem accipere.* Ex quo loco vtique apparet, quæ antea sestertium centum millia dixit, ea postea appellari sestertia centum, sicut etiam a Lambino notatum video.

Sex, ἕξ, aspiratione in *s* mutata, vt etiam euenit in ἑπτὰ.

Sextans, pars assis sexta, id est, vnciæ duæ.

Sextarius mensuræ genus apud Romanos, imo omniũ mensurarum basis, inde nomen habet, ꝙ sexies eum capiat Congius, vt indicat Volusius his verbis: *Quadrantal habet congios octo, sextarios octo & quadraginta. Nam octies sex reddunt octo & 40.* Vnde & Fannius: *A quo sextarii nomẽ fecere priores Crediderim, quod eos capiat sex congius vnus.*

Sextia lex, quæ & Sextia Licinia dicitur, a C. Licinio Stolone & L. Sextio Tribunis plebis lata L. Furio Camillo Dictatore, vt consulum alter crearetur ex plebe. Meminit eius Liuius *libro sexto*. Tulit & Sextiam Meneniam legem P. Sextius Capitolinus cum T. Menenio Lanato Consule, vt oues decussi, boues centussi æstimarentur. Meminit eius Festus Pompeius.

Sextilis dictus primum est mensis Augustus, quod esset a Martio sextus, sicut Iulius *Quintilis*, quod esset ab eodem quintus.

Sextula æris minima pars appellata ex eo, quod eius nominis numus *sexta* sit vnciæ pars. Cicero Oratione pro Cecinna: *Fecit heredẽ ex deuncia & semuncia Cecinnã, ex duabus sextulis M. Fulcinium libertum superioris viri. Erutio sextulam aspergit.* De hac ita Priscianus in metrico libello: *Sextula quæ fertur, nam sex his vncia constat.* Idem ex his Georgii Agricolæ verbis apparet *libr. 4. de ponderibus Romanis: Vncia secatur in semuncias duas, duellas tres, sicilices quatuor, sextulas sex, denarios septem, Victoriatos quatuordecim, scripula viginti quatuor.*

Sibylla generale nomen enthearum puellarum, hoc est, quæ numine afflatæ Deorum consilia apud Ethnicos enuntiabant,

bant, quasi σιὸς βυλὴ seu βυλαῖα, id est, *Iouis consilium vel consiliaria* dici videtur quibusdam, Laconum more σιὸς posito pro διὸς: Vt Sibylla quidem tanquam θεοβύλη sit dicta. Alii ab Hebraica origine deducunt, cum a Kabala, facta quarundam literarum mutatione, deriuant. Hæc enim vox a verbo *Kibel* formata doctrinam significat, non insitam animis natura, aut a parentibus propagatam, aut vsu compertam, aut denique ex libris depromtam, sed promulgatam diuinitus, animisque hominum sanctorum a Deo infusam, vel potius ab eo acceptam. Significat quippe *Kibel* recepit, inde *Kabala* doctrina. Iam vero vatidicas huiuscemodi mulieres singulas propemodum gentes habuisse leguntur, inspirante ipsis Diabolo res futuras, ne præstigiis suis imo κακοζηλία cedere videretur Deo, qui per sanctos homines diuino spiritu afflatos, oracula voluntatemque suam toti patefecit mundo. Ceterum Sibyllæ decem fuerunt numero, quarum prima ex Persia oriunda dicta *Samboethe*, cuius meminit Nicanor, qui res gestas Alexandri Magni descripsit. Huic tribuuntur vaticinia de Christo, de regnorum mutationibus. Secunda *Libyca*, cuius Euripides meminit *in Lamiæ Prologo*, eique asscribuntur vaticinia de Christi miraculis, quod surdi auditum, cœci visum, claudi incessum receperint, mortui quoque fuerint reuocati in vitam. Tertia *Delphica*, cuius mentionem fecit Chrysippus *eo libro, quem de diuinatione in lucem dedit, & in Annalibus suis nominauit Piso.* Creditur vixisse ante bellum Troianum, adeoque Delphis nata. Alio nomine *Arthemis* audit. Nonnulli eandem esse volunt *Delphicam, Erythræam, Siculam, Samiam, Rhodiam*, quod his in locis frequenter versata sit, sed proprium eius nomen fuisse *Erophilen*. Cum esset adolescentula adhuc, νεώκορον egit in templo Apollinis τῦ σμινθέως, *vt Peucerus notat*, & somnia, quæ in Hecabes templo excubantibus obiiciebantur, explanauit. Dicitur & Delphis saxum quoddam conscendisse, atque inde μαινομένlω καὶ ἐκ τῦ θεοῦ κάτοχον oracula proclamasse, cui quidem inde saxi Erophilæi ap-

pellatio inhæsit. In Troade tandem non procul ab Ida monte in nemore τ̃ σμινθέως eam sepultam, ex Epitaphio columnæ lapideæ inciso obseruatum tandem, scribit Pausanias. Celebratur eius vaticiniũ de colaphis Christo Domino impingendis in Passione, de sputis, de felle & aceto in potum dando, crediturque Homerus plurimos ex eius versibus operi suo inseruisse. Quarta *Cumæa*, cuius meminit Næuius, *teste Varrone, in libris belli Punici, sicut & Piso in Annalibus.* Hanc refert Lactantius ex Varrone nouem oraculorum volumina obtulisse Tarquinio Prisco, & pro eis postulasse *Philippicos trecentos*, quos cum Rex pretii magnitudine deterritus soluere recusasset, crematis tribus, reliqua eam retulisse ad regem postulato eodem pretio, at tum multo magis existimasse regem insanire mulierem, ideoque rursus alia tria volumina vltricibus dedisse flammis, & nihilominus in pretio perstitisse, tandem vero admiratione ductum Tarquinium, inspectos libros residuos solutis trecentis illis aureis sibi retinuisse, & arcæ lapideæ inclusisse in templo Iouis Capitolini sepositos & asseruatos ad Cornelium vsque Syllam, quo tempore Capitolium simul cum illis conflagrauit. Suetonius vult adusque Augustum mansisse incolumes hos libros, & sub basi Palatini Apollinis cum Martiorum vatum & Bagoes Nymphæ carmininibus conditos stetisse, eundemque monarcham Sibyllinorum librorum habuisse delectum, exustis illis, qui nothi videbantur, reseruatis genuinis. Meminit huius & Martyr Iustinus in gentium admonitorio, vbi dicit eam vaticinatam de Saluatoris aduentu & eius operibus. Quinta *Erythræa*, quam suam vocat ciuem Apollodorus Erythræus, Dionysius *nympham fatidicam libro 1.* Est autem Erythra Ioniæ vrbs maritima iuxta Ptolemæum, quæ Stephano dicitur etiam κνωπόπολις. Eam ferunt vaticinatam Græcis, esse perituram Troiam, & Homerum mendacia scripturum. Constantinus Magnus Aug. in oratione, quam Eusebius libris *de vita Constantini* a se editus adiunxit, recitat huius oraculum de aduentu Christi, sed dubia profecto fide, initialibus carminum literis

ris præ se ferentibus hæc verba: ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΕΙΣΤΟΣ ΘΕΟΥ ΥΙΟΣ ΣΩΤΗΡ, *Iesus Christus, Dei filius, Seruator:* Asseritque idem M. Tullium Ciceronem Sibyllinā hanc Acrostichidē carminibus Latinis inclusisse. Interim scribit & Augustinus *lib.18. de ciuitate Dei cap. 23.* eandem se Acrostichidem legisse inter Græca Erythrææ carmina, quæ ipsi exhibuit Flaccianus Africæ Proconsul. Sexta Sibylla *Samia* fuit, de qua mentionem fecit Eratosthenes *in Annalibus.* Illi cognomen fuit φυτώ, diciturque vaticinata de Christo insidente asello & Hierosolymam ingresso. Septima *Cumana* proprio nomine *Amalthea*, & *Erophyle*, & *Demophile*, quam aliqui cum Cumæa eandem faciunt. Celebrantur eius versus, quibus per numeros exprimitur nomē Iesu. Octaua *Hellespontiaca*, nata in agro Troiano, vico Marmissa, prope oppidum Gangeticum, quam scripsit Heraclides Cyri fuisse temporibus. Illi defertur vaticinium de Christi doctrina, quodque legem completurus esset, non violaturus. Nona *Phrygia*, quæ Ancyræ vaticinata est cum de aliis rebus, tum de morte Christi, scindendum esse tum templi velum, medio die suborituras tenebras, ipsumque adeo triduano somno fata mortalia peracturum. Decima *Tiburtina* Tibure oriunda, quod est oppidum Italiæ. Nomine proprio *Albunea* est dicta, quam vt Deam coluerunt Tiburtini iuxta Anienis ripas. Simulacro eiusdem inuento, quod librum manu apprehensum tenebat. Christi quidem resurrectionem assumtionemq; prædixisse legitur. Addit Lactantius omnium harum Sibyllarum carmina haberi, præterquam Cumeæ, cuius libri occuluntur a Romanis, nec nisi a Quindecimuiris inspici fas est. Et sunt singularum singuli libri: qui quia Sibyllæ nomine inscribūtur, vnius esse creduntur, suntq; confusi, nec discerni, ac suū cuique assignari potest, præter Erythrææ, quæ & nomen suum carmini verum inseruit, & *Erythream* se nominat. Trium Sibyllarum statuæ fuisse leguntur Romæ iuxta rostra: Vna, quam instituit Pacuuius Taurus Ædilis plebis: Duæ, quas M. Messala. Solinus eas nominat Cumanam, Delphicam,

& Erythræam. Plura ſi quis volet de iis, Lodouicum Viuem videat ad *caput 23. libr. 18. Auguſtini de Ciuitate Dei.* Ceterum huiuſcemodi fatidicarum mulierum oracula omnino ſciendum diſcernenda eſſe a Prophetarum oraculis, quod hi diuino afflati ſpiritu ſua ediderint & intellexerint, illæ vero maligno ſpiritu plenę nec intelligentes, quippe extra ſe raptæ, ſua prodiderint multæ inuoluta obſcuritati. Vnde Maro:

Talibus ex adyto dictis Cumæa Sibylla
Horrendas canit ambages, antroque remugit
Obſcuris vera inuoluens: Ea frena furenti
Concutit, & ſtimulos ſub pectore vertit Apollo.

Ab hac obliqua obſcuritate λοξίας dictus hic Deus, & Sophocli in Tyranno. ποικιλῳδὸς σφίγξ. Idem in Tyranno de Tireſia: ἄγαν αἰνικτὰ καὶ ἀσαφῆ λέγεις. Et Æſchylus in Prometh. αἰολοστόμους χρησμοὺς dicit, ἀσήμως δυσκρίτως τ' εἰρημένους. Idem Caſſandræ in Agamemnone tribuit θέσφατα ἐξ αἰνιγμάτων. Quapropter bene monet Ariſtoteles *Rhetoricorum 3.* vitandam eſſe Oratori ambiguitatem verborum, vt obſcuram, & vitium ἀμφιβολογίας familiare vatibus.

Sicambri Cæſari Galliæ populi, quos Ptolemæus συγάμβρους vocat, Strabo συγάμβρους *libr. 4.* Plutarchus συγάμβρους, Dio σουγάμβρους, obtinuiſſe videntur nomen Iunio in ſua Batauia ab hiſce nominibus: Such/ aut ſich om her/ quibus circumſpiciendum monetur. Marliano videtur olim ibi cōſediſſe, vbi nunc eſt Geldriæ ducatus inter Moſam & Rhenum. Ptolemæus ab altera parte Rheni collocat. Certe proximos fuiſſe Rheno, apparet ex his Plinii verbis *libr. 4. cap. 14. Proximi Rheno Iſtæuones, quorum pars Sicambri.* Sic enim legendum, non *Cimbri*. Sidonius etiam ad Maioranum Cæſarem: *Sic ripa duplicis tumore fracto Detonſus Vachalim bibat Sicamber.* Eſt autem Vachalis oſtium Rheni. Sunt, qui ſedes eorum olim fuiſſe dicunt, quas nunc habent & inſident Montenſes, & Geldri. Alii tribuunt illis comitatum Zutphaniæ. Tandem illos Francos vocatos ſcri-

ſcribunt Rhenanus & Hermannus Nuenarius, ſeq; in intimam Germaniæ regionem contuliſſe, vbi etiam hodie dicũtur Francken. Conuenit hoc cum his Sigeberti verbis: *Valentinianus Imper. eorum virtute delectatus, eos, qui prius vocati erant Troiani, inde Antenoridæ, poſtea Sicambri, Francos Attica lingua vocauit*, id eſt, *feroces*. Atque hæc de Sicambris.

Sicani, id eſt, Siculi dicuntur (ſed fabuloſe) trahere nomen a Sicano Itali fratre. Feruntur illi genere & origine Hiſpani, qui cum Latium tenerent, pulſi a Liguribus traiecerunt in Siciliam, eamque inſulam a nomine ſuo dixerunt *Sicaniam*, cum antea dicta eſſet *Trinacria* a triquetra figura. In tria enim promontoria excurrit, Pelorum, *Pachynum* & *Lelybeum*. Vnde τετράκρανον appellat Lycophron, Pindarus τετραχίνα. Poſtea a Siculis Italiæ accolis eſt occupata, *auctore Dionyſio*, qui cum ab Oenotriis, mox a Pelaſgis & Aboriginibus exturbati eſſent Latio, eaque Italiæ parte, quæ *Magna Græcia* eſt dicta, traiecerunt in hanc celeberrimam mediterranei maris inſulam, quam Homerus nominat *Cyclopum terram*, σικελίαν Græci nonnulli, θρινακίην Dionyſius, Alex. Suidas (modo non vitioſus eſt codex) θρινακίαν. Sed & Sicania (*vt quidam volunt*) eſt dicta a Sicanis, vel (*vt Euſtathius*) ab Iberorum colonia a Sicano flumine in Siciliam deducta. Pars illa Siciliæ, quæ reſpicit Italiam, *Brutia* eſt dicta a Statio *Sylnarum 1.* Tota regio Romanorũ horreum ob frumenti copiam, quod inde ad ſubleuandum caritatem annonæ aduehi ſolebat. Eſt & Straboni ταμιεῖον τῆς ῥώμης καὶ ἑλλὰς μεγάλη. Ciceroni *nutrix plebis Romanæ*. Elegantiſſima eius deſcriptio exſtat apud Claudianum *de Raptu Proſerpinæ 1. & 13. Metamorph. Ouidij*. Meminit & eius Lucretius *libr. 1. Silius Italicus 14. inter hiſtoricos Diodorus 6. & 16. Polybius libro 1.* Locorum vero Siciliæ frequens mentio apud Ciceronem in *Verrinis, & apud Thucydidem libro 6.* Huius olim metropolis fuerunt Syracuſæ celebres Archimede Mathematico & ciue. Oriundus & hinc Diodorus Siculus hiſtoricus inſignis. Cumq; olim moris eſſet ſingulos quæſtores in ſingulas prouincias mitti, tamen duos miſſos in Siciliam conſtat: Vnum,

qui residebat *Lelybai*: Alterum, qui *Syracusis*: Quod duplex ea prouincia esset, vetus & noua.

Sicarij tit. ff. & C. ad leg. Cornel. de sicariis, latam a Cornelio Sylla Anno ab V. C. 673. a sicis ferreis cultris vel potius gladiis recuruis sic etiam a *secando* dictis, nomen traxerunt suum. Scribit equidem Suidas esse σίκαι ἐγχειρίδια ξίφη, ὡς οἱ ῥωμαῖοι καλοῦσι. Iosephus quoque *Antiquitatum Iudaicarum libro 20.* tradit, eos esse latrones vtentes cultellis, qui magnitudine similes erant recuruis Persarum acinacibus. Itaque gladii erāt breues, & qui facile occultari poterant sub vestis sinu, & proinde apti aliis præter opinionem confodiendis etiam media in turba. Quintilianus tamen testatur *libro Institutionum decimo* omnes homicidas, qui telo quocūque cædem commiserint, abusiue sicarios dici: Quo referenda videtur *l. qui cædem. ff. ad leg. Cornel. de sicariis & Veneficis.*

Sicel vel *Siclus* Grecis σίκλος & τετράδραχμος Romanis *semuncia*, descendit ab Hebræo שֶׁקֶל quæ vox descendit a שָׁקַל *librauit.* Etsi veteres, si nominis sicli diligentem rationem habeas, legisse videantur potius שִׁיקֶל. Erat ille modus & regula ponderum aliorum omnium pendens viginti ὀβόλους, seu *geras, ve. hordei grana trecēta octuaginta quatuor*, hoc est, *quatuor drachmas.* Et hoc perspicuum ex his Iosephi verbis Antiquitat. Iudaicarum lib. 3. cap. 10. τότε πλῆθος ἀθροίσας πάλιν εἰσφέρειν αὐτὸ προσέταξεν εἰσφέρειν σίκλου τὸ ἥμισυ καθ' ἕκαστον. ὁ δὲ σίκλος νόμισμα Ἑβραίων ὢν ἀττικὰς δέχεται δραχμὰς τέσσαρας. Eadem Hieronymi sententia 1. *Commentariorum in Ezechielem.* Neque ab his dissident Hebræorum Magistri. Quo minus Cuiacio astipuler, qui *XII. Obseru. ca. vltimo*, duas illi drachmas asscribit. Siclus diuiditur in aureum & argēteum. Hic iterū duplex, *simplex* seu *Vulgaris & Sacer* & qui ipsis dicebatur שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ *siclus sanctuary*, qui aliquanto erat iustior & grauior. Quod ad eius monetam attinet, habebat ab vna parte aram cum circumscriptione שֶׁקֶל יִשְׂרָאֵל, ab altera *Aaronis virgam cum circumscriptione* ירושלים קדושה *Ierusalem sancta.* His autem picturis siue monetis significare voluerunt regnum simul & sacerdotium.

Sicera Hebraice שֵׁכָר descendit a שָׁכַר inebriatus est, aut fuit *temulentus*, omnemque potum inebriantem, significat maxime ex fructibus confectum, sicut & hodie Orientales ex dactylis palmarum & aliis liquores exprimunt apprime suaues & delicatos. Notari hoc nomine, quidquid extra vinum ebrietatem inducere potest, affirmat Hieronymus *libro de nominibus Hebraicis.* Et Basilius libello κατὰ μεθυόντων eodem nomine intelligit πᾶν τὸ δυνάμενον μέθην ἐμποιῆσαι. Itaque Leuitici 10. ait Dominus *Vinum & siceram non bibes tu, & filij tui tecum, quando ingrediemini tabernaculum.* Esaiæ 24. *In cantico non bibent vinum, amara erit sicera bibentibus eam.* Et capite 5. *Væ surgentibus mane, vt siceram sectentur.* Quibus omnibus in locis distinguitur a vino sicera, potio quippe ex fructibus facta ad æmulationem vini Orientalibus admodum vsitata. Factitiorum huiusmodi vinorum (cur enim non ita appellem? apud Ægyptios vsum fuisse testatur Diodorus Siculus *libro 1.* apud Babylonios Herodotus. De iisdem vide & Plinium *libri 14. capit. 16.* Illud adhuc notandum, semel in sacris literis poni hanc vocem pro vino mero & non diluto, vt cum legitur Numer. 28. *In sanctuario fundes fundationem, siceram ipsi Iehouæ.*

Sicilia videtur eruditis (vt mittam, quæ in Sicanis sunt dicta) arcessere nomen a *scindendo*. Dicitur enim ante aliquot secula Italiæ fuisse contigua, tandem vi aquarum abrupta. Vnde & Straboni est ἀπόῤῥωξ ἠπείρου. Illa de re in Rhegio plura. Propter fertilitatem cella hæc fuit Romanorum penuaria. Quo spectant illa Ouidii Fastorum 4.

Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor,
Trinacris a positu nomen adepta loci.
Grata domus Cereri, multas ea possidet vrbes,
In quibus est culto fertilis Enna solo.

Præcipue ego hic facere solebant sacrificia Proserpinæ & Matri Cereri frugum Deabus: Proserpinæ quidem per decem dies, cum essent maturæ messes: Cereri vero, cum semen mitteretur in terram. Ferax vt plurimum fuit insula ista Tyrannorum, inter quos celebris Dionysius ille, & deni-

religione Ioui Olympio magni Ponderis amiculum aureum detraxit, quo eum Tyrannus Hiro ex Carthaginensium manubiis ornauerat. iniecto rursus laneo pallio. quod aptius esse dicebat ad tempus anni vtrumque, æstatem scilicet & hyemem, vt refert, additis aliis eiusdem iocis. Valerius *libr. 1. cap. 2.* Siculi reges insigniri solebant diademate, veste purpurea, gemmis distincta, & baculum argenteum tenere manu. Incolæ genus hominum esse dicitur ingenio vafro. Plato miratus est eos & Italos bis in die impleri cibis, id quod ita intelligendum esse vult Muretus. quod essent rari in Græcia, qui bis in die cibum caperent adusque satietatem. Vnde vtitur Plato in nobili illa Epistola sua verbo ἐμπιμπλᾶσθαι. certumque adeo, apud veteres Græcos non solum ientacula seu prandia in vsu fuisse, sed etiam cœnas. Palmis agrestibus, citris, arantiis, ficubus & vitibus abundat hæc regio. Virgilius *Musas Sicelides* dixit propter Theocritum *Ecloga 4. Siculæ mensæ* prouerbio locum dederunt proter lautitias. *Siculum naufragium* atrocem illum casum designat, quem sunt perpessi Romani decimo anno belli Punici. M. Æmilio & Fuluio Coss. qui inter Canis & Orionis signa importuosam Siciliç oram legentes subita tempestate 384. naues amiserunt. *Siculum mare*, quo alluitur Sicilia, idque olim infectum Pœnorum & Romanorum sanguine certantium de imperio. Primus autem de Pœnis prælio nauali victis Cn. Duilius triumphauit, quem redeuntem a cœna cereo funali & tibicine delectatum scribit Cicero *in Catone Maiore*. Postremus C. Luctatius memorabili apud Ægates parta victoria. Vide Polybium *libro Historiæ 4.*

Sicyon vrbs Peloponesi Ptolemæo, Suidç etiam Hellas, τελχινία & μήκων Stephano, antea αἰγιάλεια & ἰωνία dicta, *vt scribit Strabo lib. 8.* nomen hoc suum deriuare dicitur a rege Sicyone, qui eam condiderit Abrahami tempore: Ita vt omnium Græciæ vrbium vetustissima dicatur.

Sidera, quç insidunt, *iuxta Varronem.* Præter errones enim siue Planetas, sunt quas stellas dicimus fixas, quod sint firmamento infixæ. Græce dicuntur ἄστρα. Etymon siderum oblique

lique probat Etymologicon Magnum scribens hoc modo: ἀστὴρ· ἵστημι, στήσω, στὴρ, καὶ ἀστὴρ ὁ μὴ ἱστάμενος τουτέστι τὸ ἄστατον ἔχων δρόμον. κυρίως ἐπὶ τῶν πλανητῶν λέγεται ὁ μὴ στάσιν ἔχων, ἀστήρ, καὶ ἀστὴρ. καταχρηστικῶς δὲ ἐπὶ τῶν ἀπλανῶν· ἀστὴρ, *qui non stat, quod instabilem cursum habeat*. Proprie dicitur de Planetis, improprie & abusiue de non errantibus seu fixis, quæ vere stant & firmamento insidunt. Vtque aliquid mutuemur ex astrologia, sciendum sidus proprie esse signum ex multis compositum stellis, qualis aries, taurus, cygnus, Andromeda corona. Atqui stella est singularis. Sic Græcis ἀστὴρ est *stella*, ἄστρον vero *signum coactum siue formatum ex multis stellis*. Nihilominus aliquādo pro stella poni animaduertas, quo pacto posuit hoc loco Varro, & Cicero, cum siderum errores dicit. Quintilianus quoque: *Quid hac fulgentium siderum veneranda facies, quæ velut infixa ac cohærentia perpetua semel capta luce collucent, alia toto sparsa cælo vagos cursus certis emetiuntur erroribus*. Sed ea significatione (vt nemo non videt) effertur pluraliter, *vox* ista vt plurimum.

Sideratio morbus partem aliquam corporis, homine adhuc viuente, percutiens & enecans, aliquando corpus totum corripiens, a sidere deriuat nomen, quod homines tales sint velut sidere percussi. Vnde ἀστροβλῆτες dicuntur Græcis, malum ipsum ἀστροβολισμὸς καὶ ἀστροβλησία, quo nomine vsus est Theophrastus de causs. *libro quinto, capit. 11.* sicut verbo ἀστροβολῆσθαι, id est, *siderari* vel *sidere* percuti eiusdem, *libr. cap. 10.* Verum ille, & proprie quidem, ad plantas arescentes vitium hoc refert, quæ cum arboribus elanguescunt sępenumero etiam ęstate media vi & calore solis in canicula versantis. Hinc ἀστρόβλητα δένδρα arbores arescentes nimio canis ardore Aristoteli libro περὶ νεότητος καὶ γήρως, vbi inquit: τοῦ θέρους ἰσχυρὰ συμβαίνει καύματα, καὶ μὴ δύναται τὸ ἀναπνεόμενον ἐκ τῆς γῆς ὑγρὸν καταψύχειν, φθείρεται μαραινόμενον τὸ θερμόν, καὶ λέγεται σφακελίζειν, καὶ ἀστρόβλητα γίνεσθαι τὰ δένδρα. Quod autem & astri nomine sol veniat, indicat illud Alcęi: θέρος δὲ τέγγε πλεύμονας οἴνῳ τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται.

Siderites lapis aut Magnes, de quo alias, ἀπὸ τοῦ σιδήρου, id est,

ferro, quod imitatur colore & ex cuius venis eruitur, nomen accessit. Terræ gleba, ad quam adhærescit particula *ferri*, γῆ σιδηρῖτις est Græcis. Eodem modo dicitur γῆ χρυσῖτις, ἀργυρῖτις, χαλκῖτις, μολυβδῖτις.

Sidon vrbs Palæstinæ maritima apud Ptolemæum & alios trans Libanum metropolis quondam celeberrima & ducẽdis stadiis a Tyro semota, in qua vitriariæ officinæ quondam plurimæ fuerunt, arenis Beli amnis eo transuectis, quibus fusis tersissimum vitrum conflabatur, viginti etiam & duo stadia fere in ambitu complectens, nomen suum deducere videtur a צוד *venatus est*: Vnde *Venatricem* interpretantur. Celebris enim nauigationibus fuit, magna inde potentia ac opib. paulatim comparatis. Sunt & ex ipsa multæ in alias orbis terrarum partes coloniæ deductæ & vrbes a ciuib. conditæ, *Tyrus* in *Syria*, *Vtica in* Africa, itẽ *Hippone* & *Leptis*, *Thebæ* in Bœotia duce Cadmo, & Cades in extrema terrarum parte. Ex his oris profecta Dido & ad Africę littus applicans cõdidit Carthadam, id est, vrbem nouam lingua Phœnicum, quam postea Carthaginem dixerũt æmulam tandem imperii Romani. Hanc eius originem proditam quoq; inuenies a Virgil. *Æneid. 1.* Iustinus tamen vrbem hanc appellatã scribit a piscium vbertate, quos eius conditores Phœnices nominant sidones. Atq; illi suum præbet suffragium Isidorus. In huius vrbis & Tyri fines venisse Dominum Christum testatur Matthæus *cap. 14.* Iuxta Sidonem sita fuit Sarepta, cuius incola & ciuis memoratur vidua illa, ad quam Heliam Prophetam venisse meminit Christus *Lucæ 4.* Homerus prædicat *Iliad. 4.* Sidonios non solum Astronomiæ & Arithmeticæ magistros, verum etiam aliarum artium multarum. Imo, si Posidonio credimus (*inquit Strabo*) antiquum de atomis dogma est *Moschi* hominis Sidonii, qui ante Troiani belli tempora vixit. Pergit deinde: *Nostra ætate Sidon Philosophos nobiles tulit: Boethum quo nos in Aristotelea Philosophia comentanda socio vsi sumus, & Diodorum eius fratrem.*

Sigæum σίγειον, Ptolemæo Troadis promontorium, e regione insulæ, q̃ *Tenedon* dicunt, olim Achiuorum portus, tumulis

quoque

quoque Achillis, Patrocli & Antilochi ibi constitutis, deriuat nomen παρὰ τὸ σιγᾶν, id est, *tacendo.*

Sigalcon Deus ἀπὸ τοῦ σιγᾶν, i. e. *tacendo* nomen deriuat καὶ λεὼς attice, id est, *populo.* Symbolū fuit ergo silētii, sicut & *Angerona*, obligato & obsignato apud Romanos ore, vt silendū innueret, in cuius numinis tutela vrbs esset Roma, ne forte Tutelares Dii sacris quibusdā audirarent. Quocirca neci datū cōstat Valeriū Serranū, quod hoc arcanū ausus fuisset propalare, recteque dixit Plinius de Roma loquens: *Cuius nomen alterum dicere, arcanis ceremoniarum nefas habetur.* Talis & Harpocrates Ægypti Deus, quē Ouidi' in Metamorph. libris circūscripsit hoc versu: *Quique premit vocem digitoque silentia suadet.* Apuleius nominat eū puerū piceū ab Ægyptiorū colore. Auctor tamē Tertullian' in Apologetico, hūc cū Serapide & Iside eliminatum Italia L. Pisone & Gabinio Coss. Non mirū, si cōmunis illi relegatio fuerit vel exsilium cum his duobus, cum in omnibus eorum templis semper exstiterit simulacrum digito labris impresso Harpocrati dicatum, quod multi ita interpretantur, vt innueret tacendum esse, mortales itidem illos fuisse. Sigalconis nostri meminit Ausonius, cum inquit:

Aut tua Sigaleon Ægyptius oscula signet.

Silatum pro eo quod nūc *ientaculū* dicim' accipiebāt antiq, qa ieiuni vinū sili conditū ante meridiē absorbebāt, *vt scribit Festus.* Est autē sili herba quā alio nomine *seseli* vocant, cuius radice vel semine condiebant, quod ante meridiem sumebant, estque σίλι τὸ σέσελι apud Hippocratem, *vt scribit Galenus.* Pādectarius ita: *Sili*, id est, *siler, vel seseli & siseli.*

Silenus Dionysii pædagogus ac institutor habetur, quique illi plurimum ad virtutem & rerum bellicarum gloriam profuit, *teste Dionysio libro quinto*, Silenos vero prouectioris ætatis Satyros dici affirmat Pausanias, quos ebrios vtplurimum fingunt. Vnde *tacentem* fingit Virgilius *& venas inflatum hesterno vino.* Phurnutus vult eos nomen habere ἀπὸ τοῦ σιλλαίνειν, quod est *proscindere conuitiis.* Quare Sillorum libri dicti Timonis libri, quibus vt Scepticus, Dogmaticos omnes maledictis proscindebat. Sed Aristophanis

interpres a voce *σίνος*, quæ *penem* significat deducit. Lucianus quoque in Deorum concione cum his verbis describit: *ὁ δὲ φαλακρὸς γέρων, σιμὸς τὴν ῥῖνα, ἐπὶ ὄνου κατὰ τὰ πολλὰ ὀχούμενος.* Apud Platonē Alcibiadis Sileni nihil sunt, nisi sectiles imagunculæ ita concinnatæ, vt diduci & explicari possint: At clausæ ridiculam tibicinis speciem ostentabant: Apertæ venerabile numen exserebant. Itaque his comparat Socratem Alcibiades, quod longe alius intrinsecus esset, quam extrinsecus videri queat.

Sileo, idem quod taceo, inuentum est verbum ab S. silentii nota. Hinc in ludis literariis sibilando eam pronuntiant pueri, si quando silentium volunt indictum.

Silex lapidis genus, nomē suum inde creditur deducere, quod ignem in se habeat silentem, vnde Pyrodes Cilicis filius fertur primus omnium ignem excussisse.

Silicernium iuxta Donatum cœna quę infertur Diis manibus, nomen habet, vel quod silentes eam cernant vmbræ, vel quod, qui inferunt, cernant, sed non degustent. Quisquis enim de iis edisset, quæ Inferis libabantur, funestabatur. Nonius dicit fuisse conuiuium, quod senibus exhiberi solebat, q cum silentio edentes cernerentur vel propter defuncti memoriam, vel quod cogitarent se mox illum subsecuturos. Quapropter discedentes a conuiuio veluti se amplius non victuri mutuo se salutabant. Varro: *Funus exsecuti laute ad sepulcrum antiquo more silicernium confecimus*, id est, *conuiuium, in quo pransi discedentes dicimus alij aliis Vale.* Festus scribit *Silicernium fuisse genus farciminis, quo familia in luctu purgabatur a fletu, sic dictum, quod, cuius nomine instituebatur, is iam silicem cerneret.* Cæcilius: *Credidi me silicernium eius esse esurum.* Terentius vocat quoq; silicernium *senem decrepitum, id est, dignum vel cuius silicernium fiat, vel qui ad silicernium vocetur.* Donatus vero dicit *silicernium esse senem, qui iam iamq; silentibus & vmbris sit cernendus:* Nec putat *silicernium dici senem, quasi qui silicē cernendo sit incuruus.* At Placiades id probat deducēs inde silicernii vocabulū, probatq; hoc etymon Beroaldus *in suis ad Apuleium commentariis.* Græci vocabāt talem funebrem cœnam περίδειπνον.

Siloch

Siloch ciuitas & domus Domini in tribu Ephraim nomen habet a שלח *misit*, vel (quod mihi inprimis placet) a שלה *fortunatus fuit*, secure vixit. Sæpe eius fit mentio in literis sacris: Maxime vero *Iud.21.* vbi describitur eius situs. Habuit olim arcam & tabernaculum Dei, sacrificiis eodem loco omnipotenti Dei oblatis.

Silli σίλλοι, qui nihil aliud quam scommata sunt παρὰ τὸ τίλλειν originem trahit, quod *illudere*, aut *dicteria iacere* significat, mutata litera τ in σ. Dixit enim Anacreon τίλλει τοὺς κυάμους ἀποτιλῶν, id est, σκώπτει καὶ χλευάζει. Significatur eodem nomine cauillatorium & irrisorium poema sic dictum παρὰ τὸ διασείειν τοὺς ἴλλους καὶ διαστρέφειν τῷ σχήματι τῶν ὀφθαλμῶν. ἴλλοι γὰρ λέγονται οἱ ὀφθαλμοί. καὶ σιλλαίνειν, τὸ σκαβίζειν, id est, *a discutiendo oculos aut obtrectando certa quadam oculorum distractione*. Sunt enim ἴλλοι *oculi*, estq; σιλλαίνειν *toruum* videre vel *irridendo oculos agitare*.

Silones dicti Romanis, qui eminentibus erant superciliis, a Sileno, qui hirsutis superciliis pingebatur. Ita Nonius qui vna subiicit hæc Varronis ἐκ τοῦ γνῶθι σεαυτόν: Nonne non vnum scribunt esse grandibus superciliis silonem quadratum, quod Silenus hirsutis superciliis fingeretur.

Siluij sunt appellati reges Albani, *vt scribit Festus*, a Lauiniæ filio, quem post excessum Æneæ grauida relicta timens periculum, & suæ vitæ, & eius, quem vtero gerebat, in syluis enixa est, qui restitutus in regnum est post mortem Ascanii prælatus Iulo fratris filio, cum inter eos de regno ambigeretur. Hæc Festus, vt in recens editis & castigatissimis eius exemplaribus legis. Malim tamen legere *Syluij* & *Syluis*, cum certum sit, ἀπὸ τῆς ὕλης syluæ originem esse, *vt suo dicetur loco*. Atqui in syluis nati, sunt *Syluij*.

Simalio Terentianus seruus ἀπὸ τοῦ σιμοῦ, id est, *presso naso* nominis etymō trahit, vt & senex *Simo*. Seruius exponit pressis narib. hominē, qui ἀχαεῖς dicit̄ Polluci, σιμοπρόσωπος Platoni.

Simei vel *Schimhi* filius Gerar, qui Dauidi maledixit infameq; significat, id est, *eum qui male audit*, originationem nominis habet a שמע *audiuit*: Hinc שמע & שמועה *rumor*.

Simia a simis & pressis naribus videtur Isidoro nomen habere, quod equidem malim, quam a similitudine nomē deductū, quia hominem refert. Galenus scribit *de vsu partium libr. 1.* simiarum ridiculæ animæ ridiculum corpus esse tributum, ridicule hominem imitari quis nescit. Impudētem & turpem hominem per eam significare volebant veteres, cum nates depilatas assidue ostentando improbum exhibeat spectaculum. Vnde Lycophron Thersitem πιθηκόμορφον appellat. Sed & hominem nihili ac nequam *simiam* dicebant. Quare Demosthenes Aeschinem pessimum ciuem *tragicam* nominauit *simiam*. Proditum & illud, si leo febri laborans deuoret simiam, liberari eum a febri. Atque hæc de illa paucis.

Simon & *Simeon audientem* significantes deducuntur ab eadem ratione שמעון. Traditur hoc nomen gratum esse Delphinis sicut Hannonis elephantis. Scribit enim Plinius *Delphinum rostrum simum esse: Qua de caussa*, inquit, *nomen Simonis miro modo agnoscunt, maximeque ita appellari.* Appellatus & eo nomine, Simon Magus, qui spiritus sancti donum emere voluit, vt signorum venditione lucrum faceret. *vt est in Actis Apostolorum* Hinc Simonia peccatum eiusce modi, de quo multa in Canonico iure. Sitne ea licita iure ciuili, disputat Bartolus *l. 1. ff. ad leg. Iul. de ambitu, & l. iste autem. ff. de hered. instit.* Fuit & Maccabæus Simon frater Iudæ Maccabæi, cuius ductu repulsi Tryphon & Antiochus Gryphus, omnibusq; locis Syriacorum præsidiorum reliquiæ sunt eiectæ, & liberata a peregrinis gentibus Iudæa. Cognatum Simoni est nomen Simonidis Lyrici Poetæ apud Græcos, quem in commouenda miseratione οὐ μεγαλοπρεπῶς ἀλλὰ παθητικῶς etiā Pindaro præfert Dionysius. Atque hanc virtutem ipsi quoque a Quintil. tributam video.

Simpulum siue simpuuium vas paruum, nec cyatho dissimile, quo libabatur in sacrificiis vinū, *iuxta Varronem 4. de lingua Latina* a sumendo est dictum. Ab eo *simpulatrices* dictæ mulieres, quæ deditæ erant sacrificiis. Scaliger vult esse diminutiuum a sympone descendente a Græco σίφων.

Simri rex israel *1. Reg. 16.* significans cantorem deriuatur a זמר *cecinit.*

cecinit. Hinc זִמְרָה *carmen aut Psalmus*, in Plurali זְמִירוֹת *Psalmi.*

Simulacrum a similitudine dictum vult Isidorus, eo quod manu artificis ex lapide aliaue materia factum eius vultum imitetur, in cuius honorem est fictum: Vel quod simulatum sit, hoc est, falsum. Vsum simulacrorum ex desiderio mortuorũ ortum vult idem, cum iis effigies & imagines constituerent. Iudæi dicũt primum Ismaelem simulacrum formasse ex luto, Ethnici Prometheum. Sed apud Græcos Cecropem, sub quo Athenis oliua in arce est orta, & vrbs a Minerua appellationẽ sortita inductis simulacris aras erexisse & victimas immolasse eidem volunt. His se dæmon insinuans reddidit sua sæpe oracula. Sed ea auersati sunt Persæ, nec primis trecentis annis habuerunt in templis Romani.

Sina mons Arabiæ Petrææ, primum Mosis per angelum vocatione in flammeo rubi incendio, mox & legis diuinæ eodem in monte datæ stupenda reuelatione nobilitatus a spinis & dumis nomen accepit. Quippe סנה Hebræis *rubus*. Etymologicum magnum probabiliter quidem, sed falso tamen deducit ab ἐν ἐνος, ὅτι ἐκεῖ ἐδόθη ἡ τοῦ νόμου δύναμις, iuxta hunc montem est mons Choreb, quem Hieronymus eundem cum Sina facit, loco deserto & sicco. Nam חרב tantundem ac *exsiccatus*, & חרב *siccitas*, a verbo חרב. Sũt qui vnam montis huius summitatem *Choreb* appellant, alteram *Sinai*. Non procul ab hoc loco petra illa, qua percussa sitienti populo vndas elicuit Moses. Petra illa erat Christus, de cuiꝰ sanguine patres nobiscum fide, & nos hodie cum patribus bibimus, certi per sanguinem ipsius redemtionem nobis & remissionem peccatorum omnium obtigisse.

Sinapi Græce σίνηπι dictũ παρὰ τὸ σίνεσθαι τοὺς ὦπας quod noceat visui, sicut testantur medici. Imo σίνος, τὸ βλάβος. *Etymol.*

Sinapismus veteribus nihil erat aliud, *teste Aetio lib.3.cap.191.* q̃ cataplasma ex sinapi formatum, cuius semen contritum caryearum diluto permiscebant. *Rubificans* hodie emplastrum vocant, vtunturq; nonunquam cum fructu in capitis dolore, hemicrania, morbo comitiali, vertigine & insania. Thoraci admouetur in orthopnœa, asthmate, & tussi diuturna.

Sinopis vel Sinopica rubrica est appellata, quod in quibusdam Cappadociæ speluncis, *teste Dioscoride*, effossa purgataq; Sinopen Ponti vrbem feratur, ac ibi vendatur.

Sirius stella prægrãdis & lucida in frõte canis, cuius exortu accenduntur vapores solis, fluctuant in cellis vina, mouentur stagna, canes in rabiem aguntur, corpora mortalium vtplurimum pestibus iactantur, secundum Aratum nomen trahit παρὰ τὸ σειριᾶν, quod nobis *arefacere & exsiccare* significat. Sic Pollux recenset eum ἐν τοῖς καταψυχομένοις inter exsiccantia. Quidam deriuant παρὰ τὴν ζέσιν a feruore: Hinc ζείριος καὶ σείριος: Alii παρὰ τὸ σειεῖν, τὸ ἐκκενοῦν, id est, *exacuando*: ἢ παρὰ τὸ σεσηρέναι, ὅτι τοὺς κύνας διὰ σεσηρέναι καὶ χάσκειν ποιεῖ, *quod hiatus caussa sit canib. atq; ita per æstum in rabiem agantur*: Aut παρὰ τὸ σείεσθαι καὶ πάλλεσθαι *vibrando*. Oritur autem circa Cal. Iulii.

Sirenes, quas Acheloi fluminis Ætoliam ab Acarnania disterminantis filias & Terpsichores fingunt Poetæ, suique adeo cantus dulcedine prænternauigantes demulcere, & allicitos ad se in profundissimum inducere somnum, inde sopitos deiicere in mare, necare & deuorare, trahere dicuntur appellationem ἀπὸ τοῦ εἴρειν dicendo, S. litera præposita, in quo etymo acquiescere malim, quam in altero ἀπὸ τοῦ σύρειν, quod est *trahere*, deducto, agnita diphthongo ει, in σείρειν sicut in εἴρειν. Hinc σειρήνιον μέλος, Sirenum cantus. Et Homerus Odyss. μ.

> ἀλλά τε σειρῆνες λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῇ,
> ἥμεναι ἐν λειμῶνι, πολὺς δ' ἀμφ' ὀστεόφιν θὶς
> ἀνδρῶν πυθομένων, περὶ δὲ ῥινοὶ μινύθουσι.

Tribuit eisdem & Orpheus in Argonauticis λιγυρὴν ὄπα. Apollonio quoque *lib. 4.* dicuntur λίγειαι σειρῆνες ἡδείῃσι θέλγουσαι μολπῇς· Confictum hoc, quod per eas intelligerent voluptates illaqueantes & pertrahentes ad se homines, aut potius meretrices blanditiis suis & illecebris primũ allicientes mortales, inde eos deturbantes in profundam perditionis voraginem. Horatius per eas accepit desidiam, cum inquit: *Vitanda est improba Siren Desidia.* Sunt qui eas interpretantur adulatorum voces, qua peste nulla suauior nec sceleratior. Abripit enim in præceps, perdit, & excœcat ambitiosos seu prin-

principes,ſeu homines priuatos,quādo preſſi velut profundo ſomno diſcernere nequeūt vera a falſis. Pauſanias in Atticis poematum & orationum illecebram Sirenem appellari ſolere ſcribit his verbis: κάθασι δὲ καὶ νῦν ἔτι ποιημάτων καὶ λόγων τὸ ἐπαγωγὸν Σειρῆνι εἰκάζειν. Et vt paululum adhuc ex fabulis addam monſtra hæc: (*ſic enim appellat Naſo*) tria numero, *Parthenope, Leucoſia, & Ligia*, quarum prima vtebatur voce, altera cithara, tertia tibiis, habuiſſe ferūtur vultus virgineos, & vocem humanam: Reliquum vero corpus in volucrem deſinebat. In comitum Proſerpinæ fuiſſe numero ſcribit Ouidius *Metamorph.5.* vbi eiſdem pennas tribuit a Diis conceſſas, vt etiam in aquis quærere poſſent Proſerpinam. Sed hæ euulſæ tandem ſunt a Muſis, cum auſæ fuiſſent cantu cōtendere cum illis impulſu Iunonis. Qua ex re *Apteram* appellatam ciuitatem in Creta, apud Stephanum legas. Quo pacto Vlyſſes, ne caperetur illarum cantibus, cera obſtruxerit aures, ab Homero proditum inuenies. Xenophon exiſtimat *Apomn.2.* in ipſarum carminibus vim quādam fuiſſe retinendorum hominum, quod ſcirent, quibus cātibus vnuſquiſq; delectaretur. Quapropter hac cum aggreſſi ſunt cantilena: δεῦρ' ἄγε δὴ πολύαιν' Ὀδυσεῦ. Quin imo Athenæus ſcribit *lib.1.* cecinisſe ea Vlyſſi, quæ ad eius ambitionem & rerū multarum ſtudium erant accommodata. Verba eius ſunt: καὶ αἱ Σειρῆνες δὲ ᾄδουσι τῷ Ὀδυσσεῖ τὰ μάλιστα αὐτὸν τέρψοντα, καὶ τὰ οἰκεῖα τῇ φιλοτιμίᾳ αὐτοῦ καὶ πολυμαθίᾳ λέγουσι. Periculi itaque res erat plena patulas ad cantus earum aures habere. Quapropter ſcribit Apollonius *4. Argonaut.* Orphea citharæ cantu auertiſſe vocem Sirenum, ne audiretur ab Argonautis. Sed deſino fabulari: Etſi hęc a me quoque illata non pudeat, cum faciant ad intelligenda obſcuriora quædam Poetarum loca.

Siſtrum inſtrumentum Ægyptium παρὰ τὸ σείεσθαι, id eſt, *agitādo & quatiendo* nomen accepit, *teſte in Iſide ſua Plutarcho.* Cū illud cōcutiebatur, tinnitus reddebat prorſus argutos, parte ſui ſuperiore rotundum cœlatumque, in cuius ſummæ apſidis vertice felis erat vultus. Tota eius ſpecies oualis fuit & in ora manubriata vndique tintinnabula habens. Lucanus

meminit huius libro 10. his verbis: *Terruit illa suo, si fas, capitolia sistro.* Vtebantur enim eo in Isidis sacris. *Mu tisonum* nominauit Papinius.

Sisiphus pater Vlyssis ex Autolyca Laertæ desponsata, ipsemet filius Æoli, & interfectus a Theseo propter latrocinia, quibus infestauerat Isthmum, apud inferos perpetuo nixu saxũ volutans & promouens ad montis cacumen, semper tamen ab eo delabens, nomen arcessere creditur ἀπὸ τοῦ σιοῦ Laconice, id est, *Deo*, καὶ τοῦ σοφοῦ *sapiente*. Inde fit σιόσοφος καὶ σίσυφος.

Siticines olim proprie appellatos, qui apud sitos canere soliti essent, hoc est, vita functos atq; sepultos prodit Agellius *libr. 20. cap. 2.* eosq; proprium habuisse genus tubæ, qua canerent, a ceterorum tubicinum proprietate diuersum. Hinc Nonius: *Siticines*: vt *liticines a lituo*, vt *tubicines a tuba*, ita *siticines*, qui *apud funeratos & sepultos*, hoc est, iam sitos canere soliti erant honoris caussa cantus lamentabiles.

Sitocomia nomen Magistratus, qui annonam curabat, & cuius fit mentio *l. mun. er. um. ff. de mun. & honor.* appellationis originem trahit ἀπὸ τοῦ σίτου *frumento*, & κομεῖν *curando*. Hinc *sitonia munus emendi frumenti, sitones eiusdem curator.*

Sicula dicta videtur Isidoro, quod sitientibus sit apta ad bibẽdum. Addit κάδδον appellari a Græcis, vel potius κάδον, vnde diminutiuum καδίσκος. Est autem proprie κάδος, σκεῦος τὸ ἀρχεῖον χωρητικὸν iuxta Etymologicum magnum: καδίσκοι ὑδρίαι χαλκαῖ, εἰς ἃς καθίεντο αἱ ψῆφοι τῶν δικῶν. Ita Aristophanis interpres in Auibus dicit τοὺς κάδους esse ἀμφορεῖς, εἰς οὓς τὰς ψήφους καθιᾶσιν. Duplex erat hæc sitella vel vrna: Vna θανατοῦ siue κατακρίνων, quam κύριον, appellabant: altera ἐλέου, siue ἀπολλυόντων, quam ἄκυρον dicebant. Budæus in *commentariis* κάδισκον exponit sitellam, eaq; Nonno situla est, quæ demittitur in puteum.

Situs, squallor, a desinendo arcessit nomen, quod negligentia deserantur res & reddantur incultæ.

Sminthens appellatus Apollo ἀπὸ ζέων θεῖ, quod *feruens currat*: Idem enim habetur cum sole, *vt adnotat Macrobius Saturn. 1. cap. 17.* Vel potius ab eius nominis loco in Troade, vt ex-

stitit huius Apollinis templum, cum simulacro murem premēte pedibus. Meminit & σμινθέως Hom. Il. α Vbi Eustathius etiam ἀπὸ τῶν σμινθῶν deriuat, i. ἀπὸ τῶν μυῶν, id est, *mures*, quorum maximus fuit apud eius templum prouentus.

Soba. regio Syriæ finitima Iudith 3. deriuatur a שבלים *spicis*, *in statu regiminis.* שבלי.

Sobrini dicuntur, qui ex fratribus patruelibus, aut cōsobrinis, aut amitinis propagantur, *l. 3. ff. de gradibus.*

Sobrius dici videtur Grammaticis & maxime Donato *Andr. Act. 4. Sc. 4. vers. 59.* vbi ait Terentius: *Tu Pol Homo non es sobrius*, id est, sanæ mentis, quasi *seobrius*, hoc est ab ebrio separatus.

Soccus. Isidorus vult appellatos soccos, quod soccum habeant, quem pars plantæ attingit. Calceorum autem species sunt Comicis vsitatæ, sicut tragicis cothurni. Alludit Apuleius *Metamorph. 10.* his verbis: *Iam ergo, lector optime, scito te tragœdiam non fabulam legere, & a socco ad cothurnum ascendere.* Græci hos calceos fere ἐμβάτας dixere, *teste Pollu c.* *Clauatos soccos* appellat Isidorus inde, quod minutis clauis, id est, acutis soleæ annectantur caligis. In comœdiis, inquam, vti hoc genere calceamenti mos fuit. Quapropter gestare vitio datum priuatis, & vna principi Caio in alienum cultum demigranti. Vnde Seneca *de Benef. 2. cap. 12. Qui excusant eum, negant id insolentia caussa factum: Aiunt socculum auratum, imo aureum margaritis distinctum ostendere eum voluisse.* Parum virile forte calceamentum fuit, quod scribat Suetonius in Vitellio, *petiisse ipsum a Messalina, vt pedes sibi præberet excalceandos, detractumque socculum dextrum inter togam tunicasque gestauit assidue.*

Sodales sunt dicti Festo, quod vna sederent, vel quod ex suo dapibus vesci soliti sint, vel quod inter se inuicem suaderēt, quod vtile esset. Gaius *l. 4. ff. de Colleg.* appellat, sodales, *qui sunt eiusdem Collegij*, quam Græci ἑταιρείαν vocant. Eadem significatio tribuitur illis in Tabul. XII. vbi lex potestatem facit ineundi inter se priuatas pactiones, modo nihil corrumperent ex publica lege. Neque enim violari

poteſt ius publicum priuatorum pactis. *l. 38. ff. de pactis.* Fuerunt & Titii Sodales collegæ, vt alias dictum Itaque a collegiis ſuis etiam cooptabantur, *vt Saly. Luperci, fratres aruales, & ſacerdotes Galli.* A ſodalibus, ſodalitio eſt nomen, idem ſodalitati, quæ vox ad hilaritatem, ſiue eos, qui eam exercent in ſuo conuentu, referri ſolet, eſtque eiuſcemodi illa nominis Ieſu ſodalitas ex pleriſque ciuibus lautioris fortunæ paſſim conflata, qui quotannis non ſolum conuiuantur vna, ſed etiam eleemoſynas diuidunt egenis.

Sol fons cœleſtis lucis, dux & princeps, luminum reliquorum moderator, mundi mens, cor cœli, temperatio mundi, auctor fœcunditatis terrenæ *iuxta Macrobium*, Iouis oculus antiquitati. Deo ſiue τῷ ἀγαθῷ apud Platonem ſimilimus, filius eiuſdem & imago Mercurio, profanis gentibus Deus, Theologis trinitatis ſymbolum, imo Chriſti Domini, qui ſol iuſtitiæ dicitur & in ſole poſuiſſe tabernaculum ſuum, nomen accepit, quod ſit ſolus & vnus in mundo. Vt ſapienter Alexander Magnus reſponderit Dario amicitiam eius petenti, *mundum duos ſoles non ferre*, hoc eſt, *non capere terram duo ſumma regna aut ſummos reges*, id quod forte hauſerat ex illa Homeri ſententia: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. Eadem cauſſa cum quibuſdam aliis tum Perſis imperii maieſtatem indicabat. Pythagoram per eum veritatem intellexiſſe volunt eruditi, cum moneret neminem loqui debere πρὸς ἥλιον τετραμμένον, id eſt, *facie contra ſolem verſa*, quod manifeſte veris repugnandum non ſit. Apud Ægyptios eum ſignificauit Oſyris, & Serapis triceps, item Phœnix qui ſolis inſtar vnus erat in mundo toto. Inter fructus terreſtres eidem Soli dicauerant *rapum*, quod corpus eius ſolidum immutabilem Solis effigiem referat: Inter arbores palmam, non ſolum quod exprimat viciſſitudines anni, & imitari videatur figuram corporis ſolaris, verum etiam, quod Apuleius ſcribat, *caput Iſidis a ſacerdotib. candidioris palmæ foliis redimitum fuiſſe ad imitationem radiorum ſolis.* Ortum eius per loton ſignificabant, cuius folia, antequam emergit, ſunt implicata, panduntur autem paulatim

vti

vti magis ac magis tollitur: Maxime vero panduntur, vbi medium iter emensus est: Implicantur & contrahuntur iterum eo descendente, maxime noctu post occasum. Ob prolificam porro vim, cumq; fœmina coniunctionē etiam accipiter symbolum fuit solis apud veteres. Dicitur enim viuacissimus, & firmiter ipsius radios intueri, & appetere consortiū fœminæ tricesimo quoq; die, vti sol circa id tempus coniungitur Lunæ. Eidem leonem dedicarunt, q̄ somni parcissimus sit, imo eius propemodū expers propter splendescentes inter dormiendum oculos, & motū assidue inter quiescēdum caudam (*etsi Aristoteles nullum animal perpetuo vigilia putat*) sicut sol terram intuetur perpetuo aspectu suo. Similiter gallum ei sacratum legimus apud Pausaniam in Eliacis; quod solis reditum cantu nuntiet, vel potius canticis suis applaudat. Quantum ad nomina: Dictus primum est *Titan*, quod esset *Titanis filius*. Homerus ἑκατόγχειρα, id est, *centumanum* vocat propter multa & innumerabilia eius officia in hac rerum natura. In oraculo Apollinis ἴαω est dictus. Nam consultus, *quis Deorum habendus sit*, qui vocatur ἴαω, respondit:

> φράζεο τ' πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω
> χείματι μὲν τ' ἀΐδην, δία δ' εἴαρος ἀρχομένοιο,
> ἠέλιον δὲ θέρευς, μετοπώρου δ' ἁβρὸν ἰάω.

Macrobius ostendit solem eundem esse cum Dionysio *Saturnal. 1. cap. 18.* huius epitheta etiam illi conuenire ostendēs. Quin ipsemet Orpheus: ἥλιος ὃν διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσι. Rursus Homerus vocat eum μέγαν, id est, *magnum*. At magnus ille non tantum corpore est, quippe cuius magnitudinem deprehendi posse, voluit Eratosthenes, terræ mensura septies & vicies multiplicata, verum etiam effectu, cum sit auctor spiritus, caloris & luminis, humanæ vitæ genitor & custos: Vt quidem prærogatiuam in iis, quæ ad nutriendi rationem spectant, habeat. Nam & Hesiodus, postquam fluuiorum quorundam nomenclaturam absoluit, hos esse subiecit, qui mortale genus vna cum Sole enutrirent. Idem ille

vices anni variat circuitu, acceſſu, receſſuque diurno & annuo, pro ſua ad terram habitudine, atq; a punctis verticalib. diſtãtia. Illius quotidiana vertigine ortu & occaſu, & ad medium cœli delatione motuq;, dũ alias atq; alias ſubinde ſtellat effert, aut ſub occaſum præcipitat, videmus aerem iã turbari, iam ſereneſcere aut concaleſcere plus nimio, aut econtra perfrigerari, humectari, areſieri, aliterq; atque aliter mutari. Idem acceſſu & vibratione radiorum reliqua ſtellarũ corpora aut moderatur, aut exſtimulat, aut obtundit, lunam ſua luce imbuit. Summatim, curſus eius per circulum obliquum, quem *Zodiacum* vocant, vertente poſt dies 365. & quadrantem anno rediens in orbem, temporumq; viciſſitudines rebus naſcentibus gratas efficiens, illuſtre prouidentię diuinæ teſtimonium eſt. Omnia autem zodiaci ſigna, quo pacto ad ſolis referantur naturam, diligenter tradit Macrobius *Saturnal. 1. capit. 21.* Atque hæc eius officia, vis & efficacia, imo bonitas in cauſſa fuit, vt plurimæ olim gentes profanæ, atq; adeo nunc in media Indorum barbarie pro Deo habeant ipſum, illum colant ſuo ritu & adorent. Nam inter veteres Phœnices & Ægyptii cenſuerunt Deum, quibus adde Perſas, Rhodios & Lindos. De Perſis canit Ouidius in Faſtis:

Placat equo Perſes radiis Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda Deo.

Vnde Curioni Xenophon equum donat, quem ſoli ſacrificet, cum apud Perſas Solis victimam eſſe non ignoraret. Eandem hoſtiam, vel potius victimam a Lacedæmoniis, illi mactatam in monte Taygeto teſtatur Pauſanias. A ſole dictum *ſolſtitium*, quaſi *ſolis ſtatio*, eſtque duplex: *Æſtiuum*, quod ſit ſole exiſtente in principio cancri, ſi de hemiſphærio boreali loquamur, quando nimirum eſt æſtas, & *Hyemale*, quod contingit ſole commorante in principio capricorni, cum imminet hyems. Quia vero ſol, cum attigit prima cancri & capricorni puncta, aut auertit curſum a nobis, aut reuertitur ad nos, nominant ea Græci τροπικὰ ab

hac

hac solis conuersione, Latini *solstitialia*, non quod sol ad ea delatus subsistat, aut cursum intermittat, sed quod existente sole prope ista puncta, aliquot diebus vmbræ meridianæ non varientur, sed eiusdem sint longitudinis, quoad sensum, & ideo consistere quodammodo videatur in illis punctis. Scribit Columella *placuisse Hipparcho, incidere brumale vel hyemale solstitium in decimum sextum Calendas Ianuarii.* Plura de eo Plinius *libro decimo octauo*, Hyginus & alii. *Solarium* itidem a sole dictum est horologium, quod ad solem horarum discrimina indicat, gnomone vmbram eiaculante, cuius inuentio a Romanis tribuitur L. Papyrio Cursori, a Græcis Anaximeni Milesio, a quo etiam ἀπὸ τῆς σκιᾶς, *sciotericum* est appellatum. Tria autem præcipue in vsu sunt, *Verticale*, *Horizontale*, & *Æquinoctiale*: Quorum omnium rationem monstrauit nuper optimus artifex, & operarius longoque iam vsu confirmatus Vibrandus Vibrandi Sneccanus.

Solea, quo nomine, *teste Agellio libr.13.cap.10.* omnia illa intellexerunt veteres, quibus teguntur plantarum calces, a solo pedis, cui subiicitur, dicta est Festo. Pars eius superior vinciebatur habenis. Vnde facile intelligas a calceo fuisse diuersam, qui totum tegebant pedem & astringebant. Quocirca apud Plutarchum legas, dixisse Paulum Æmilium: *Nonne pulcer hic calceus? At nescis, qua ex parte pedem meum torqueat.*

Solens a solito originem trahit. Hinc munera solemnia, id est, annua, vt quæ singulis annis erant præstanda. Ouid. Fastorũ 2. *Ille patris genio solemnia dona ferebat.* Ita solemnes dapes dixit Virgilius hoc versu:

Solemnes tum forte dapes & tristia dona libabat Cereri.

Iterum Ouidius de festo eodem libro:

Forte Ioui Phœbus festum solemne parabat.

Sed aliud etymon adfert Festus, qui dicit dictionem esse cõpositam ex verbo Osco, *solo*, quod significat totum a Græco ὅλος descendens, & *annuo*. Vnde *solemne*, quod omnibus annis præstari debet.

Solitaurilia hostiarum trium diuersi generis immolationem significant, tauri, arietis, verris, quod omnes hi solidi integriq; sint corporis. Sollum n. lingua Oscorum idem, quod *solidum & totum*. Vnde tela quędam *solliferrea* vocantur, id est, *tota ferrea*, & *homo bonarum artium sollers, & quæ nulla parte laxata, cauaq;, solida* nominantur. Hæc Paulus apud Festum. Et *paulo* post: *Sollo Osce dicitur id, quod nos totum vocamus.*

Solum quasi solidum dici vult Seruius *Æneid. 1.* Alii per Antistichon, quasi *Sodium* a sedendo, sicut sella quasi *Sedda*, est appellata.

Solœcismus, receptum a recentioribus vocabulum (etenim solœcismum & barbarismum, apud idoneos Gręcorum auctores se non inuenisse scribit Agellius, negatq; recte dici etymologicum magnum) ἀπὸ τοῦ σολοικίζειν, id est, corrupte loquendo originē trahit iuxta nonnullos. A vetustiorib. Latinis dicebatur *striblligo*, quasi *stribiligo*, tracto nomine a tortuosæ orationis prauitate. Nā στρεβλόω apud Græcos est *torqueo* vel *deprauo*. Atq; hinc *stribiula* nomē, quæ nobis barbaro vocabulo dicitur torta, eo quod in circuitu torqueatur restis in modum. Martialis:

Circumlata diu mensis striblita secundis,
Vrebat nimio sæua calore manus.

Etymologicon asserit σολοικισμὸν (nam ita reuera dicendum) in tono dictionū committi, in accentu, scriptura, declinatione, tempore, spiritu, & casu: Estq; σολοικίζειν ipsi, περὶ σύνταξιν, καὶ τὴν φράσιν ἁμαρτάνειν, τουτέστιν ἑκάστης λέξεως καθ' ἑαυτὴν κειμένης καλῶς ἐχούσης, ἐν δὲ τῇ συντάξει ἀτάκτως, καὶ ἀνακολούθως συμπλαμβανομένης. Quapropter dictū vult solœcismū, quasi τοῦ σώου λόγου αἰκισμόν, integræ orationis defœdationē. Etsi Laertius a Solone deducat, qui, cum in Cilicia vrbē condidisset a suo nomine dictam Soloen, pauci ex Atheniensibus, quos in ea reliquerat, non multo interiecto tēpore, incōuenienti partiū structura loqui cœperunt. Qui itaq; in vitium hoc incidebant, dicti sunt σολοικίζειν. Isidorus monet *Lucilium centū genera Solœcismorum dixisse*, quos omnes vitare potius, quā sequi debet, qui regulas obseruare studet recte loquendi.

Solum a soliditate Ascensio. Est enim reliquorum sustentaculum. Recte ergo naturæ parens in medio mundi collocauit immobilẽ terrã, quippe centrum, idq; sua natura graue, quo & reliqua grauia naturaliter impetu suo ferũtur, nisi quid obstet: Recteq; probat Ptolemæus *eam non esse cauam*. Si n. caua *esquet*, exsisteret, citius orirẽtur stellę regionib. occidentalib. quã orientalib. sicut in vallibus contingit, in quib. partes occidentales citius illustrantur a sole, quã partes orientales. Prętera, quo quis magis a septentrione procederet in austrum, eo plures stellæ ipsi iuxta polum arcticũ apparerent, & plures ex parte opposita, nempe meridionali occultarentur. Quæ omnia apertam in se continent absurditatem.

Somnus iuxta Aristotelem facultatis animalis quies, quo restituuntur vires & spiritus vigiliis exhausti, quemq; efficit benigna sanguinis, & spiritus vitalis anathymiasis in cerebrum delata, vbi vertitur ille in spiritum animalem, videtur quibusdam originẽ habere Græcã, atq; ita dictus, quasi *sopnus*. Nam ὕπνος primam cum aspiratione mutat in so, π. vero in m. euphoniæ gratia: Vnde somnus. Alliciunt ac promouent somnũ tenebræ, lassitudo, syluarũ & arborũ sonus perflante vento, lenis præterlabẽtis aquæ strepitus, qui tum ventriculi concoctionẽ firmat. Excluditur a metu, anxietate & curis, q̃ sæpe conficiunt hominẽ. In salubris somnus, qui capitur sub nuce arbore, perniciosus ẽt sub luna, q͞p compertũ sit pressos sub eo somno ægre excitari, & proximos fieri insanis prę humore, quẽ apertis & laxatis meatib. sua proprietate in eorum corpora diffudit. Neq; ꝓbatur a medicis interdiu dormire, cũ dixerit Hippocrat: *Interdiu vigilare, noctu dormire oportet.* Etenim nox sua & humiditate & tranquillitate concilians somnum, satis temporis largitur ad absolute perficiendum concoctionem, quæ interrumpitur de die, nimia inde cerebro humiditate oppleto, & prauis generatis in corpore succis. Sed nec immodicus probatur somnus eo quod ita iusto longius excremẽta retineantur in corpore, quæ suo tempore debent expelli. Profundũ nimis somnum lędere sentiendi facultates & functiones affirmat Gal. *1. de Sympt. caussis.* Som-

per saluber, qui est naturalis. Non saluber, qui est præter naturam, qualis accidit in comatibus & lethargis, *teste eodem Galeno 3. de causis pulsuum*. Vbi is in aliquo morbo auxilie videtur malum, est mortalis: quando leuauit, non mortalis. Est & lethalis profundus sopor cum debili pulsu, delirio, & frigescentibus extremis. Quid, quod Medici insomnia (*ἐνύπνια* vocant Græci) nonnunquam curent. Nam si ea alia sunt, quam diurna negotia, turbationem aliquam in corpore esse testantur. Si visa fuerint incendia, flaua bilis luxuriat: si fumus aut densa caligo, atra bilis: si imbres, item nix, glacies aut grando, pituita. Quod si in fœtido loco versari se putet, putrem arguit humorem: Si rubra obuersentur oculis, vel gallinaceorum crista insignitum se credat, redundantiam sanguinis. Luna si appareat, eas potius affectiones notat, quæ versantur in cauis corporis spatiis: Si sol, quæ in medio: si astra, quæ in ambitu. Turbatum mare ventris affectum exprimit: Ex edito loco præcipitari, vertiginē vel morbum comitialem, vtiq; si tum caput multa humoris sit grauatum saburra. Notandus & aphorismus *lib. 4. ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν οἱ ἐκ τῶν ὕπνων φόβοι ἢ σπασμοὶ, κακόν*. Post hos mentis errores & nubila nolim etiam illud preterire silentio, quosdam somno vel insomniis admonitos atque impulsos ad aliquid aggrediendum. Scribit enim Homerus, qui *τὸ ὄνειρον* dicit, *ἐκ Διὸς*, id est, *ex Ioue*, Agamemnonem ita excitatum ad pręliandum. Rem istam latissime quoq; prosequitur Virgilius *in suo Latino*. Rem, quæ contigit patrum memoria, vt veram ita dignam relatu, & sæpenumero mihi assertam ab hominibus fide dignis apponam. Iuuenis quidam in Hollādia, Dordraci videlicet, rem & patrimonium omne prodegerat, conflatoq; ære alieno non erat soluendo. Apparuit illi quidam per somnium, monens vt se conferret Campos: Ibi in ponte indicium aliquem facturum, quid sibi, vt explicare se posset illis difficultatibus, instituendum foret. Abiit eo, cumq; totum fere diem tristis & meditabundus deambulationi supra prædictum pontem insumsisset, misertus eius publicus mendicus, qui forte stipem rogans illic sedebat, *quid tu*, in-

tu, inquit, *adeo tristis?* Aperuit illi somniator tristem & afflictam fortunam suam, & qua de caussa eo se côtulisset: Quippe somni impulsu huc se profectum, & exspectare Deum velut a machina, qui nodum hunc plus quam Gordianum euoluat. At mendicus: *Adeone tu demens & excors, vt fretus somno, quo nihil inanius, huc arriperes iter? Si huiuscemodi nugis esset habenda fides, possem & ego me conferre Dordracum ad eruendum thesaurum sub cynosbato defossum horti cuiusdam (fuerat autem hic hortus patris somniatoris istius) mihi itidem patefactum in somno.* Subticuit alter, & rem omnem sibi declaratam existimans rediit magno cum gaudio Dordracum, & sub arbore prædicta magnam pecuniæ vim inuenit, quæ ipsum liberauit (*vt ita dicam*) nexu, inq; lautiore fortuna, dissoluto omni ære alieno, collocauit. Somniorum genera quinq;, vide apud Macrobium *3.cap.lib.1.* in somnio Scipionis. De geminis somni portis, cornea vna, qua vera emittuntur somnia, altera elephantina, qua falsa, videndus Virgil. *ad finê.6.Æneid.* & Homerus, quê ille imitatus est, *Odyss.τ* Plato *in Charmide*, & Macrob. *loco prædicto.* Somni aulã ab Ouidio descriptã, vide *Metamorph.11.* Ab Orpheo dictus idê est ἄναξ, id est, rex: λυσιμέριμνος, *quod curas soluat*, κασίγνητος λήθης καὶ θανάτου, *frater obliuionis & mortis*, vt ab Ouid. *gelida mortis imago, deorum placidissimus, animi pax, curarũ fuga.* Homero dicitur νήδυμος, id est, *dulcis.* Quid nãq; difficilius, quã fessa labore mêbra refocillari quiete, omniũq; malorũ obliuionem induci. Quia vero pueros sæpe terreri videmus in somnis, idemq; de Nerone aliisq; nefariis hominib. proditũ, sciendũ somno territos Græcis dici ὀνειροπλήκτους. At ὀνειροκρίτης somniorũ interpres est, alias ὀνειροπόλος & ὀνειρόμαντις, quã in rem exstant præter Cardani scripta, Arthemidori Daldiani Philosophi lib.5, ex quo tandê somnii definitionê subiicio: ὄνειρος, inquit, ἐστὶ κίνησις ἢ πλάσις ψυχῆς πολυσχήμων, σημαντικὴ τῶν ἐσομένων ἀγαθῶν ἢ κακῶν, *somnium est motus vel figmentum animæ multiplex, significans vel bona, vel mala futura.*

Sonticus morbus Ælio Striloni pro noxio dici existimatus: Vnde *sontes homines* pro obnoxiis deperditisque accipimus:

Et *sontire* verbum pro eo, quod est obesse in re aliqua & grauiter nocere. Alii acceperunt pro eo, qui sit grauis & vehemens, & qui rei gerendæ obsit, *leg. 2. §. si quis iudicio. ff. si quis caut.* Cassius & Venuleius intellexerũt morbum iustum atq; perpetuum. Meminit eius lex 12. tabul. his verbis: *Si iudex, alterue ex litigatoribus morbo sontico impediatur, iudicii dies diffisus esto.* Quo pacto accipiendus sit ea in lege, partim ex præcedentibus intelligi potest, partim ex *capit. prim. libr. vigesimo. Noctium Agellii.* Apud Festum Paulus notat sonticum idem esse, quod *iustum*. Nam ait Næuius: *Sonticam oportet esse caussam, quamobrem perdas mulierem.*

Sophista. Hunc a sapientia arcessere nomen, hoc est, ἀπὸ τῆς σοφίας, non vane existimant eruditi. Innuit enim & confirmat etymon versiculus iste: μισῶ σοφιστὴν ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός. Apud Platonem enim explicaturus Protagoras, *quid sit sophista*, dicit eum, *qui sit peritus sapientiæ.* Vnde liquet nomen istud antiquitus accipi solitum in partem meliorem. Tandem vero inuisum solide eruditis Philosophis & Rhetoribus, Platoni quippe, Aristoteli, Isocrati, & aliis, scriptis & disputationibus eorum vna cum arte, quam *Sophisticen* dicunt, exagitatum fuit. Vt enim ab Isocrate incipiam, primum ille arrogantiæ insimulat, quod plura promittant, quam præstare possunt aut solent. Inde dicit: ἐγὼ δὲ πρὸ πολλῶν ἂν χρημάτων ἐτιμησάμην, τηλικοῦτον δύνασθαι τὴν φιλοσοφίαν, ὅσον οὗτοι λέγουσιν. Plato *probrosum* asserit eorum nomen in Protagora. Alias tradit, eos profiteri virtutem mercede, sed non esse virtutis Doctores, at potius impostores, præstigiatores & pestes, magnamque ipsis inesse cœcitatem & ignorantiam. Aristoteles referens eorum ineptias, scribit quinque sibi maxime habere proposita, ἔλεγχον, τὸ ψεῦδος, καὶ παράδοξον, καὶ σολοικισμὸν, καὶ πέμπτον, καὶ ποιῆσαι ἀδολεσχῆσαι τὸν προσδιαλεγόμενον. Artem eorum Plato dicit *stolidam* atque *ridiculam* esse, & tertiam adulationis speciem. Socrates fallacem demonstrauit, persecutus magistros & Professores, tanquam linguæ non pectoris formato-

matores. Iterum Plato φαινομένην σοφίαν vocat, id est, *fucatam & apparentem*, at sophistam χρηματιστὴν ἀπὸ φαινομένης σοφίας ἀλλ' οὐκ οὔσης. Suum enim hic quæstum spectat, non communem vtilitatem.

Sophocles. Si etymon imagineris, compositum videri possit, ἀπὸ τοῦ σοφὸν καλεῖσθαι, quod *sapiens* vocetur.

Sorticulata toga, nempe variis confecta coloribus, a conferendo nomen inuenit. Nam & *Sorilla Istrica* vocantur nauigia, quod lino spartoq; conserantur ac condensentur, *teste Perotto.* Turnebus edidit *Aduers. libr, 24: capit. 19.* ex Plinio vestes sororiculatas, vultq; adeo eum loqui non de materia vestis, sed de genere texturæ. Nam vt *vndulatæ vestes* sunt apud eum, quarum textura vndas imitatur, scutulatæ scutulas: Itidem rasæ & Phryxianæ, recteq; de textura dicũtur: Sic & *sororiculatæ*, quæ perpetuis quibusdam suris & latioribus virgis regulatæ erant, & eo texendi genere confectæ: Vt sint tanquam *sororigulatæ*, a suro, cuius diminutiuum est *surculus*. Nisi quis tamen a sura deducere malit. Quod si a regula deriuari non placet, certe a *rica* & *ricula* deducatur. Hæc ad verbum fere Turnebus.

Sorites speciebus argumentationum adiungi solitus, & vsitatus admodum Chrysippo Apollonii Solēsis filio, de quo Cicero quædã cũ Valerio, multa Laertius, deriuatur ἀπὸ τοῦ σωρὸς, id e. *a cumulo*, siue σωρεύειν, qđ *coacernare* significat. Ex pluribus enim propositionibus contexitur ita, vt attributum primi pronũciati subiectum fiat alterius, atq; ita deinceps, donec inferatur cõclusio, repetito initio. Hãc ob caussam appellat a Cice. *acerualis conclusio*, quod vno posito quasi grano (*vt ide dicit*) aceruus propositionũ nascatur. Et Persius ad finẽ Satyrarũ:

Iam dicites redit in rugam: Depinge vbi sistam
Inuentus Chrysippe tui finitor acerui.

Vituperat aliquoties Cicer. hoc argumentandi genus, & vocat *captiosum*: Verum cum sapiẽtissimi viri vsi fuerint in grauissimis etiam negotiis, fastidire nostrum non erit, potestq; reduc. ad syllogismos. Affinis ipsi est *climax*: At quomodo differat ab eo a Dialecticis petendum.

Soror Antistio Labeoni apud Agellium *libr. 13. cap. 10.* appellata videtur, quasi seorsum nata & separata ab ea domo, in qua nascitur. In aliam enim familiã nempe mariti traducitur. A sorore Horatii dicta *Sororia Iuno*, cui in expiationem cędis sororis suæ aram consecrauit Horatius. *Sororiare* secundum Festum dicuntur *puellarum mammæ*, cum primum tumescunt, vt *fraterculare puerorum*. Ceterum in etymo diuersus abit Isidorus, cum inquit: *Nam soror est ex eodem semine dicta, quod sit sola cum fratribus in sorte agnationis habeatur.* Non premendum silentio duxi, & nescio, an nõ potius illi suffragari debeamus, quam Labeoni.

Sors a serie non per antiphrasin est appellata, quasi minime seruet ordinem, sed quod in dubiis rebus seriem ac ordinem aperiat, *Actor. 1.* Differt autem a sortibus, quod hæ velut tesselæ quædam aut taleolæ lineæ fuerint inscriptæ, sors autem ipsa fuerit sortitio. Cicero: *Et sortes ipsas & cetera, quæ ad sortem erant parata, disturbauit*; Quæ verba habentur *1. de Diuinatione*, ex quo libro pariter cognoscitur duo oraculorum genera fuisse veteribus, vnum quod a furentibus & numine vel afflatis profundebatur: alterum, quod æquatis & paribus sortib. e sitella, vel vrna deducebatur. Harum sortiũ, quam frequens fuerit vsus passim apud bonos auctores inuenias. Cum enim *Iliad. 7.* inter nouem heroes lis esset, quis solus committendus esset cum Hectore, sorte litem diremerunt. Verba Poetæ inter alia Il. *η.* sunt hæc;

πάλλεν δὲ γερήνιος ἱππότα νέστωρ
ἐκ δ' ἔθορε κλῆρος κυνέης, ὃν ἄρ' ἤθελον αὐτοὶ
Αἴαντος

Interpretes addunt *sortituros* signasse λιθίδιον, aut ξυλαρίδιον per γράμματα, σῆμα, aut ἐπιπώματα, inde sortes coniecisse in vrnam vel galeam, & ordine rursus exemisse prius tamẽ concussas. Vnde apud Homerum τὸ πάλλειν κλήρους *commouere sortem*, & πάλλεσθαι κλήρῳ *sortiri*, & θορεῖν κλῆρον *exsilire sortẽ.* Ex quibus colligi potest pro re nata sumtas ad sortiendum tesseras, vel taios, calculos, fabas: Interdum etiam ex argilla, vt patet ex fraude, quam commisit Temenus sacerdos di-

dos diremturus controuersiam aut litem inter Cresphontem & Aristodemi filios de Messeniaca possessione. Glebas enim Chresphontis ex luto formatas is ad ignem durauit, alteras ad solem siccauit, quæ propterea colliquescebant ante alias in aqua Messenia Cresphonti adiudicata, quod ipsius glebæ integræ mansissent. Athenis eligebantur quotannis sortito *οἱ τετταράκοντα* qui de controuersiis ciuilib. cognoscebant, nonnunquã arbitri *οἱ διαιτηταὶ κατὰ τὰ(ς) χ...ρ...ν*, qui dirimẽdis priuatis controuersiis adhibebantur. Sic Romæ prætor iudiciorum priuatorum iudices ex decuriis per sortem asciscebat. Heliogabali sortes post cœnam, dictæ propterea *conuiuales*, etiã sunt notæ ex hominis deperditi vita, vt quidem alius decem camelos, alius muscas, vel auri libras, aut decem oua, vrsos, glires, aut lactucas decem haberet. Celebrantur & sortes Prænestinæ a Numerio quodam Suffio Prænesti constitutę, cum sæpe somniis præmonitus esset, vt saxum cæderet, quo perfracto robori insculptæ sortes eruperunt. Antiatinæ sortes insignes extiterunt morte Caligulæ. Tiberius Cęsar nobilitauit sortes ad fontẽ Aponũ. His adde *sortes Lycias, Delias Vergilian.* quarũ postremas dicebãt, si in oraculi ouẽ assumsissent, quidquid aperto Vergilii Codice primũ se obtulisset.

Fuerunt & *sortes diuinatoriæ* a diuinãdo nomẽ adeptæ, & ad res futuras explorandas, cũ quacũ diffidentia de voluntate Dei, & cura nostri comparatæ. Tales fuerunt cũ *Prænestinæ*, tum *Geomanticæ* ex figuris & punctis conflatæ, quarum affatim repressa & euicta vanitas est a Peucero: Item *Onomanticæ* & *Arithmanticæ* a Pythagoræis inuentæ, vt quidã volunt, quarum idem Peucerus mentionem fecit. Hæ omnes sortes, quibus adiungi potest *πυρομαντεία*, item *βοτανομαντεία*, *συκομαντεία*, *κνισομαντεία*, *σιγομαντεία*, illicitæ & turpes sunt omnes diffidentes scilicet a verbo Dei. Quæ autem sunt licitę & honestæ, aut sunt Consultoriæ, quibus Deus a piis de euẽtu consulitur in dubiis rebus, aut sane *Distributiuæ*, quibus distribuuntur honores & præmia, conferũtur officia, immo diuiditur præda: Quo modo Saul euectus fuit ad regiam dignitatẽ, & Apostolus factus Matthias, *vt est in Actis Apostol.*

Tales sortes reguntur iuxta Hieronymi sententiam a Deo, inq; sinum mittuntur iuxta Salomonem *Prouerb. 16.* Quin- imo *Leuitic. 16.* manifeste approbantur a Domino, vbi inter arietes duos vnus eligitur sorte, qui quidem Domino mactetur. Deprehenditur & septimo Iosuæ anathematis reus eodem modo, vt Ionathan legis paternæ transgressor *14. 1. Samuel.*

Sosia libertus Terentio ἀπὸ τοῦ σώζειν id est, *conseruando.* Ab eadem origine verbi Græci descendit sospes vox antiqua.

Sospita Iuno, antiquis appellata *Sispes*, *teste Festo*, inprimis Lanuuii culta, *vt docet Liuius*, facto eius simulacro cũ pelle caprina, hasta, scutulo, & calceolis repandis, *vt scribit de natura Deorum Cicer.* ἀπὸ τοῦ σώζειν, id est *seruando* pariter nomen inuenit. Delubri ipsi dicati meminit Ouid. *Fastor. 2.* Ædem ipsi votam a C. Cornelio, si eo die hostes fusi essent atq; fugati, testatur & Liuius *lib. 32.* Huic consules magistratum ineuntes sacrificabant, vt pro Muræna testatur. Cicero: Imo sæpe missos Lanuuiũ ad eam placandam sacrificiis apud auctor. inuenias.

Sostrata matrona apud Terentium ἡ σώζουσα τὸ στράτον, quasi, *quæ exercitum seruaret*

Sotadicum carmen a Sotade vsurpatum. Constabat illud ex Ionico minore, id est, ex Pyrrichio & Spondæo.

Spadix, termes palmæ; quem Græci βάϊον vocant. Etymõ nominis tractum ἀπὸ τῆς σπάθης, cuius sæpe mentionem facit Theophrastus, *vt cum 2. Histor.* dicit ἐκ φοινικος σπάθης τόξα πεποιημένα arcus, factos ex palmarũ spathis. Idem eodẽ loco: ὅταν ἀνθῇ τὸ ἄρρεν, ἀποτέμοντες τὴν σπάθην, ἀφ' ἧς τὸ ἄνθος, *dũ floret mascula palma, spathã abscindentes, qua flores emergunt.* Plutarchus in Sympoliacis deducit nominis etymon ἀπὸ τοῦ σπᾶν, quod *vellere* nobis & *trahere* significat. Vnde Magnum Etymologicon σπάθην ὑφαντικὸν ἐργαλεῖον, id est, *instrumentum textoris*, cuius pulsu tela arctatur atq; densatur, etiam παρὰ τὸ κατασπᾶν τὴν κρόκην deriuat. Valerius tamen in Hieroglyphicis Græcorũm *spathas seu spathalas*, vt ipse vocat, a gladii forma vult dici. At quis ille gladius? Audio Plinium *libr. 13.*

capit.

capit. 4. affirmantem, folia cultrato mucrone, lateribus in se bifidatis, bellas primum demonstrasse gemmas.

Spado, Græcis σπάδων & ἐκτομίας quod testes ipsi excidantur, nomen etiam ἀπὸ τοῦ σπᾶν, id est, *vellendo* trahit. Conuellitur enim in eo neruus, qui genitale attigerat. Scio, generaliter quandoq; accipitur spadonis vocabulum, vt tam eos significet, quos *impotentes* nasci voluit natura, quam quibus exsecta virilia sunt, *leg. spadonum. ff. de verb. significat*, attamen propria significatione cũ denotare, cui sunt euulsi testiculi, nemo, opinor, negabit. Alio nomine illum ὑποσπαδιαῖον dici asserit Galen. *15 de vsu part. ca. 5.* Vlpianus adnumerat spadonibus prædicta lege *Thlibias* & *Thlasias*. Illi ἀπὸ τοῦ θλίβειν atterendo dicti, vt attritos habeant testiculos contra Accursiũ, qui ferramenti genus per eos intelligit, hi vero ἀπὸ τοῦ θλᾶν, id est, *frangendo*. Et quia ita ex hominib. hominum potius fiebant monstra, capitalis facta res hæc est, lege Cornelia tã excidentibus, quam iis, qui passi fuerint sibi testes excidi Paul. quoq; *l. 2. ff. ad l. Corn.* eos capitali supplicio subiicit, q. *Thlibias* fecerint. Longe magis repugnauit decreto naturæ Andramites rex Lydorum, qui etiam mulieres exscindere & eunuchas reddere instituit. Sed hæc de spadonibus ex iure potissimum nostro, etsi summus nomotheta Dominus Iesus Christus citra exceptionem eunuchorum nomen generale fecerit *Mathæi 19.* fateor, contradicere illi non licet, cũ veritas sit ipsa: At homines cum simus, hominumq; sentẽtiis & scriptis immoremur, & ad illa nostra hæc accommodemus, non vitio dabitur aut fraudi, si ex eisdem huc inferamus, quæ ab ipsis sunt probata & chartis illita. Ad spadones itaq; redeo, quibus affirmo, quod olim forte generare potuerant, indultam legibus filiorum adoptionem, *l. 2. §. illud l. adrogato §. spado, ff. de adoption.* quæ alioqui euiratis natura non erat permissa. Attamen delectari eos coitu, ideoq; valde appetere complexum, multum arrecto pene, proditum video ab eruditis, qui censent idcirco procliues etiam in Venerem magnatum fœminas hos voluisse lecti custodes siue eunuchos. Cum enim semper arrigant incitati tentigine,

permolere (sit honos auribus) & subigere poterant crebrò salaces fœminas, & in turpem istam nequitiam procliues. Vt nec mirum sit, spadonem vxorem duxisse apud Iuuenalem *Satyr.1.* omnesque adeo mulierum amatores esse maximos, vt dixit meretricula Terentiana, sed *nihil posse*, quod de generatione & seminis emissione intelligo. Negat Hippoc. *aphor.33.sect.6.* caluescere hoc hominum genus, aut podagra tentari. Addunt alii, neq; barbam subnasci. Vna caussa est, caloris diminutio. Est enim pilus a desiccatione. Sed nec calui fiunt. Quid caussæ? Quia, non subducitur succus, sublato Veneris vsu. Eadem estratio podagræ. Coitu namq; debilitatur calor, laxatur corpus & exhauritur. Fit itaq; defluxio cerebro debilitato, inq; laxitates recipitur humor, qui propter caloris exiguitatem, & crudus est, & resolui propter vtramq; caussam non potest. Sed *cur immutatur Spadonum vox?* Quod sublatis testibus tentio quoq; meatuum laxetur, atq; his laxatis simul laxetur principium, quod vocem mouet, *vt 5. de generat. animalium testatur Aristoteles.* Rursus: *Cur vox eorundem acuta?* Reiicit idem Philosophus caussam in humoris prolifici defectum *Problematum sect.11.problem.34.* tum etiã in imbecillitatẽ membri, quod acrem mouere solet. Ad æstimationẽ ipsorũ apud veteres etiam illud accedit, quod maximis munerib. fuerint præpositi. Siquidem in actis mentio fit eunuchi qui erat Dynastes Candaces Æthiopũ reginæ. Fuit & Narses hac corporis forma, primum Iustiniani quæstor, inde belli dux summus & Totilę victor, totiusq; Italiæ rector sedecim annorum spatio, donec accersiuisset Longobardos, propter contumeliam sibi factam ab vxore Iustini, cum ad pensa & gynæceum redire iuberet, Longino ipsi substituto homine scelerato, & prorsus impuro. Erant & omnes speciosæ puellę Assuero conquisitæ hinc inde sub manu Eunuchi. Rex quoq; Cyrus firmissimum esse ratus corporis sui præsidium eunuchos, quod existimaret non capi voluptatum illecebris. Quin Ephesiæ Dianæ flaminem oportebat esse eunuchum. Ceterum imminuta fuit paulatim existimatio, deprehẽsa eorũ nequitia,

cautum-

cautumq; fuit a Theodosio Imperatore, ne quis eunuchus ad dignitatē Patriciā euehi possit, *vt in suo compendio meminit Cedrenus* Quis dubitet in caussa fuisse improbitatē, si modo vere de iis prodidit Ammianus *libr. 16.* paucos apud veteres fuisse fideles & frugi, imo vitiis multis pollutos, rapaces, feros, ad lædendum propensos, & potentiæ fastu superbos.

Spara minimi generis iacula a *spargendo* dicta, annotat Festus.

Sparendamum vicus Harlemo propinquus in Hollandia nominis iudicium profert emissione sparui riui, *aut Iunius.*

Spargo, an a σπείρω, *semino*: Cum etiam *spargere* dicamur *semen*?

Sparta Laconicæ vrbs primaria, atque ita appellata, antequam diceretur Lacedæmon, *teste Pausania*, hodie Misithra ex Sophiani & Nigri mente, imo ἀτείχιστος olim, id est, *mœnibus non cincta*, & alter oculus Græciæ, fertur nomen hoc suum trahere a Sparto Phoronei filio. Etsi Ephorus conditam ciuitatem scripserit ab Eurysthene & Procle, Hellanici vestigia promens, *vt meminit Strabo*, qui etiam scribit apud Homerum epitheton eius esse κητωέσσαν, vel *(vt alii malunt)* καιετάεσσαν, a cetis deducto nomine, vel potius a magnitudine, quod ipsi magis probatur. Sunt alii, qui calamitosam interpretantur, nonnulli cauernosam, ὅτι οἱ ἀπὸ τῶν σεισμῶν ῥωχμοὶ καιετοὶ λέγονται, quod rupturæ, quas terræmotus efficiunt, dicantur cæeti. Vnde & apud Lacedæmonios *Caeadas* antrum quoddam, quo pro carcere vtebantur. Lacedæmoniis autem appellatione & vrbem notari & regionem eodem *libr. 8.* proditum a Strabone inuenio, cuius etymon deriuant aliqui, sed fabulose, a λαγχάνω, ὅτι ἐν αὐτῇ οἱ θεοὶ πρῶτοι ἔλαχον καὶ ἐκληρώσαντο τὰς πόλεις, quod in ea Dii primi sorte acceperint ciuitates. ἢ ὅτι μετὰ τὴν τῶν ἡρακλειδῶν κάθοδον, συνθεμένων κλήρῳ διανείμασθαι τὴν χώραν, καὶ τὸν λάχοντα πρῶτον ταύτην λαβεῖν, καὶ λακεδαίμονα κληθῆναι. Sed de etymologia Spartæ hoc modo Eustat. Odys. 1. Σπάρτη, πόλις ἢ χωρίον λακωνικόν. ἐκλήθη δὲ οὕτω ἀπὸ τῶν μυθευομένων μετὰ τὸν κάδμου σπαρτῶν ἀνδρῶν, οἳ κατὰ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν ἐκεῖ ἐκπεσόντες, σπάρτην ἀφ᾽ ἑαυτῶν τὴν πόλιν ὠνόμασαν, *Sparta, ciuitas, aut regio*

Laconica. Vocata autem est a viris Spartis ibi cum Cadmo loquentibus, qui secundum veterem historiam illic explosa suo nomine ciuitatem appellauerunt Spartam. Secundo autem Iliados prodit nonnullos a Sparto Amyclantis filio deducere nomen, ἢ διότι λέγεται οἱ πρῶτοι συνοικήσαντες τὴν πόλιν, διεσπαρμένοι τὸ πρίν, ἐκεῖ συνῆλθον καὶ ᾤκησαν εἰς ταυτό, *quod Leleges a sparsi primum ibi conuenerunt & simul habitarunt.* Cumque iam essent elapsi anni plus minus octingenti a primis cunabulis vrbis, tum Spartanos armis diffisos eam clausisse murorum præsidio, partim colligi potest *ex libro nono Liuii Decadis quartæ*, partim *ex 14. Iustini.* Addit Liuius *libro 4. eiusdem Decadis Tyrannos Spartæ muros, cũ nulli prius fuissent, planis apertisque locis construxisse, altiora vero ac difficiliora loca armatorum præsidiis fuisse firmata.* Hæc est illa vrbs celebris Lycurgi legibus & institutis, quamque Græcia tota propter admirabilem seueritatem ac disciplinam tanquam pædagogum spectasse dicitur. Quapropter scriptum reliquit Simonides Poeta, *teste Plutar. in vita Agesilai*, domitricẽ iuuentutis fuisse Spartã. Et pro L. Flacco Cicero: *Adsunt Lacedæmonii, cuius ciuitatis spectata atq; nobilitata virtus non solum natura corroborata, sed etiã disciplina putatur.* Qui soli toto orbe terrarum septingentos iam annos, vnis moribus & nunquam mutatis legibus vtuntur. Leges autẽ hic intelligit Licurgi, quæ a Lysandro tandem sunt antiquatæ, qui diuitiarum studio repleuit Spartam. Quo factum, vt pristina Spartanorum virtus debilitata succubuerit Achæis, sicut alias in omnibus Rebuspubl. fieri solet inualescente auaritia. Vt recte dixerit de Romana Repub. Salustius: *Primo cupido pecuniæ, deinde imperii creuit: Ea quasi materies omnium malorum fuere.* Sanctiones illas suas appellabat Lycurgus ῥήτρας, *teste in eius vita Plutar.* vbi & multa alia lectu admodum digna de institutis tanti viri inuenies partim laudãda, partim quoq; reprehendenda & explodenda nobis, qualia sunt *Laconum furta, virginum lucta, in seruos inhumanitas crudelis & fera.* Reges habuerunt sed Ephoris subiectos, quos eorum potestati opposuit Theopompus. Quid, quod maximã his potestatem

poteſtatẽ tribuat Ariſt. *Polit.* 2. vt qui reges in vincula conii-cere, & morti addicere potuerint, quemadmodum etiam ex Pauſaniæ & Agidis hiſtoriis conſtat. Ceterum regia digni-tas a Lycurgo ſublata, qui ſenatum viginti octo virorum cre-auit, quibus coniunxit duos reges, Charilaum fratris filiũ & Archelaum genus ſuum ab Hercule ducentes, vt velut duces gerendi belli curã tantũ haberent. Regnarunt a. primi reges, aduſq; Lycurgum annos circiter trecentos. At vbi Lycurgus Reipublicæ ſtatũ ad popularẽ potentiã redegit, mox in tyrã-nidẽ conuerti cœpit, *vt ſcribit Plutarchus.* Poſſem multo plu-ra de Republ. eorũ referre, de iure ſcripto, cõſtantia, patiẽtia, morum grauitate, rerũ gerendarum ſtudio, bellica virtute, diſciplinæ ſeueritate, niſi præſtaret ſua relinquere hiſtoriis. *Sigonio, & aliis*, qui hæc omnia pertractarunt ad amuſſim. Hinc ergo, qui plura volunt, reſtinguere poterunt ſitim & ardorem ſuum affatim, in tanta literarum luce.

Spaſmus, qui diſtentio neruorum dicitur Celſo, aliis conuul-ſio, ἀπὸ τοῦ σπᾶν nominis arceſſit originẽ. Eſt n. muſculi perpe-tua ad ſuam originem contractio præter voluntatem. Atque hæc interdũ totũ corpus, interdum partes infeſtat. Vnde alia *Vniuerſalis*, alia *Particularis conuulſio* dici ſolet. Quando cor-pus vna cum ceruice & capite in priora curuatur, nominatur ἐμπροσθότονος: cum in poſteriora, ὀπισθότονος: cum in vtrãq; diſtenditur partem, velut toto corpore rigẽte, τέτανος, Cel-ſo *rigor.* Atq; hæ vniuerſalis conuulſionis ſpecies ſunt. Par-ticulares ſunt, στρεβισμὸς *oculorum*, τρισμὸς *mandibulæ*, κυνι-κὸς σπασμὸς *oris*, σατυρίασις *pudendi.* Reliquæ fere apud medi-cos propriis nominibus carent, quales ſunt *conuulſiones radi-cis linguæ, cutis, frontis, brachii, manus, aut cruris.* Cum repente ſanum hominẽ inuadit, ſequitur repletionis cauſſas, vtiq; ſi neceſſariæ vacuationis facta ſuppreſſio eſt, ſi intermiſſa ex-ercitatio. Vbi vero anteceſſit febris, ſuperflua euacuatio, ni-mius labor, vigilia atq; inedia, ſcire licet ab inanitione vitiũ hoc proficiſci vix vlla medicinæ ope ſanabile. Itaq; recte ab Hippocr. animaduerſum, poſt acutas febres & effrenatas, itẽ poſt veratro tẽtatas purgationes, poſt grauiſſima vulnera aut

aliam quãuis ſanguinis profuſionẽ, ſemper mortiferam eſſe neruorum diſtentionẽ. Semper etiam in pueris & nuper natis frequentior & curatu facilior eſſe conſueuit. Leuis & illa, quæ oritur a flatibus, Græcis appellata σπασμὸς φλαυρὸς, vtpote non magis hora durabilis, & ſola frictione miteſcens. Medicamenta autem a Medicis petenda, non huc inferenda. Idcirco ad eos ablegandi, qui præter cauſſas & notas plura deſiderant.

Species nomen commune & proximum indiuiduis apud Dialecticos, de quo genus prædicatur in quæſtione *quid ſit*, & q̃ ipſa quidẽ de plurib. dicitur numero differentib. *i. e.* indiuiduis *ſecundũ Ariſt.* dictionis originẽ arceſſere videtur inde, q̃ confuſum & informe genus expoliat, & velut conſpiciẽdum oculis exhibeat. Sed n. cum indiuiduum etiã id præſtet, non deſunt, qui illud ſpeciẽ & quidẽ ſpecialiſſimã dici poſſe exiſtimant, cũ Ariſtot. *3. Metaph. cap. 1.* hominẽ vocet genus extremũ, & Socratẽ vocet ἔσχατον εἶδος vltimã ſpeciẽ *4. de partib. cap. 1.* Sed ſciendum, *Socrat.* eſſe speciẽ ſpecialiſſimã & vltimã, at ſingularẽ: *Hominẽ* vero ſpeciem ſpecialiſſimã, ſed vniuerſalẽ. Quopacto n. logica ſpecies poſſet eſſe indiuiduũ, cũ vere ſingularia in fine *2. poſter.* e ſcientia excludat Philoſophus. Sed nec talis ſpecies de numero differentibus prædicari poteſt. Atq; hæc quidem ſententia mea.

Speculatores a ſpeculis habere nomen, in quib. excubias agũt, vult Cuiacius *Obſeruat. cap. 6. lib. 33.* Poſterior ætas *Sculatores* vocauit, quaſi *auſcultatores.* Erat a. ſpecula turris, aut mõs, aut aliud quippiã in locis mediterraneis, vnde longe proſpicere poterant. *Virgil. Æneid. 4. Regina e ſpeculis vt primum albeſcere lucem Vidit, & æquatis claſſem procedere velis.* Liuius lib. 31. *Multas & locis altis poſitas turres habet Hiſpania, quib. & ſpeculis & propugnaculis aduerſus latrones vtuntur.* Ceterũ Varro ſpeculatorem ab antiquo verbo ſpecio deriuat *5. de lingua Latina.* Itidem naues exploratoriæ a ſpeculando dictæ ſunt *ſpeculatoria.* Liuius *lib. 45. Ipſe Philopæmenes in ienſpeculatoria naui fuit, nec ante fugæ finem, quã Patras ventum ſit, fecit.*

Sperchius fluuius Theſſaliæ ortum trahens ex monte Pelio, inq;

inq; sinum Maliacum labens, nomen deducit ἀπὸ τὸ σπέρχειν, quod *festinare* est nobis.

Spes, si Grāmaticis credimus, a sponte: Quia tū sperat animus, cum q̃ putat, optat ac vult. Si enim nolit & aduersetur, *timor* dicitur *aut metus*. Alii Græcam sequentes originem a ποθοῦμαι, q̃ est idē cū ἕπομαι, id est, *sequor*, deducunt. Hinc factū ἔλπομαι spero, *quod spes futura sequatur bona*. Sunt, qui etiam referunt ad ἕλκω, *traho*, verū absurde. Isidoro spes dicta videtur, quasi *pes* in procedendo. Differt ab exercitatione, q̃ *hæc certarum sit rerum spes incertarum*: Rursus exspectatio rerū propinquarum, spes lōginquarū. Veteres ēt in multitudinis numero dicebant speres, monitore Festo, apud quē Ennius: *Et semel effugit speres ita funditus nostras*. Idem lib. 16. *Spero, si speres, quidquam prodesse potis sunt.*

Sphæra, vt iam accipi solet pro corpore solido superficie curua eaq; conuexa, & vnica cōntento, in cuius medio est punctū, a quo omnes lineæ ad circumferētiā ductę sunt æquales, nomen suum habere videtur ἀπὸ τῆς σφαίρας, id est, *pila vel globo*, a quib. solidis corporib. sicut ēt a corpore lenticulari & ouali in eo differt. q̃ tale punctum in iis minime dari queat. Istam sphęrę descriptionē elegāter expressit Cic. de mundo loquēs ex Timæo Platonis his verbis: *Ergo globosus est fabricatus, q̃ σφαιρειδὲς Græci vocant, cuius omnis extremitas parib. a medio radiis attingitur.* Intelligimus a. sphęram materialē, cuius primus inuentor fertur Atlas. Sed transtulit inde in Græciam Hercules auctore Plin. Sunt alii, qui inuentorē eius prędicāt Anaximandrum Milesiū, Laertius Musæū, alii Architā Tarētinū, Cic. apud Gręcos Archimedē Syracusanū Mathematicū. q. fabricasse legitur vitreā & trāsparentē omnino sphærā tāto artificio, vt Planetarū in ea globi, pcipuę Solis & Lunę, ppriis motib. in diuersas mūdi plagas incederēt, nō sec⁹, ac in ipso mouētur cęlo. De ista sphęra exstat elegās Claudiani carmē, q̃ subiicio: *Iupiter in paruo cum cerneret æthera vitro,*

Risit, & ad superos talia dicta dedit.
Huccine mortalis progressa potentia curæ?
Iam meus in fragili luditur orbe labor.

Iura poli, rerumq́; fidem, legesq́; Deorum,
Ecce Syracusius transtulit arte senex.
Inclusus varius famulatur spiritus astris,
Et viuum certis motibus vrget opus.
Percurrit proprium mentitus signifer orbem,
Et simulata nouo Cinthia mense redit.
Iamq́; suum voluens audax industria mundum
Gaudet, & humana sidera mente regit.

Sphæra autem, quatenus pilam significat (hinc suum sphæristerio nomen) deducitur παρὰ τὸ σπαίρειν, καὶ ἐν τῇ κινήσει εἶναι, μεταθέσει τοῦ π. εἰς φ. τὸ γὰρ σπαίρειν, σκαίρειν ἐστὶ. Xenophanes Philosophus (ne hoc etiam omittã) mũdũ illum archetypũ nominauit *sphæram*. Dico tandem, figurarum omnium nullam mundo conuenisse magis, quã sphæricam, propter volubilitatẽ capacitatẽq́;, & ideo magna sapiẽtia conditũ hac forma a maximo Deo, cuius sapientiæ nõ est numerus, *vt ait Vates.*

Spica a spe Varroni. Spicæ autem effigies in Iuliç Piæ nummo Cererem, in Vespasiani nummo annonã, in L. Liuinei Reguli nummo bonorũ prouentũ & fructuũ copiam significabat. Per eandem quandoq; inuenias æstatem designari, vt apud Maronẽ: *Stabat nuda æstas, & spicea serta gerebat.* Spicas a. inuentas fertur ante omnes Isis capite suo circumtulisse.

Spiculum id est, sagittam vel lanceam breuem a spicarum specie nuncupari vult Isidorus.

Spira vrbs superioris Germaniæ in Nemetũ ditione, episcopali sede insignis, videtur Peutingero nomen hoc recens, quippe nondum vsitatum tempore Imperatoris Otthonis, trahere a molis. Vnde Sebastianus Brandt:

Inter Germanos quondam celeberrima Spira,
Quondam hæc a molis nomen habere studens.

Beatus Rhenanus scribit *lib. 1. rerum Germanicarum* Spiram a Romanis militibus ad Pyrum olim dictam, inde quasi deducto nomine *Spiræ*. Sunt qui *Neomagum* ciuitatẽ a Ptolemæo in Nemetib. locatam Spiram arbitrantur, insuper regũ Germaniæ sepultura nobilitatam, Conradi, inquam, II. Hẽrici III. Henrici IV. & Rodolphi Habspurgii.

Spiri-

Spiritus a ſpirando, imo & *Spiritus ſanctus* tertia in deitate hypoſtaſis. Sic πνεῦμα Græcis ἀπὸ τοῦ πνεῖν. Hoc acti fuiſſe legũtur ſancti Dei homines *2. Petri* 1. Cum *10. Actor. 2.* mitteretur diſcipulis, exſtitit repente ſonitus tanquam ruentis flatus violenti, qui totam repleuit domum, & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto..

Splen viſcus ſitum in homine ad ſiniſtram ventriculi partem, receptaculũ τῆς μελαίνης χολῆς, quo dicimur ridere, ſicut iraſci felle, ſapere corde, iecore amare, a ſupplendo videtur nõnullis dictus, quod ſuppleat regionẽ corporis hepati oppoſitã, ne vacua ſit. Idem ſanguine craſſo nutritur, cumq; lãguide trahit, diſtribuitur ſanguis ille fęculentus per totum corpus, *teſte Gal. de Compoſ. medicam. ſec. loca. lib. 2.* Subſtantia tota ſanguinea eſt. Caro eius rara & ſpongiæ modo cõcreta, plurimis ac tenuiſſimis arteriarũ ac venularũ ramulis velut fibris ac filamẽtis implicita, quib. craſſum ex hepate ſanguinẽ attrahens extenuat, cõficit, & ſuę nutritioni cõmodũ reddit, ſuperfluũ in ventriculũ eructans. Quia vero minime neruoſus eſt, idcirco ſenſu eſt hebeti & ſine moleſtia remedia pfert. Connexus ipſi & copulatio quædã cũ corde per arterias, quę ipſi inſeruntur ab aorta: per ſextũ neruorũ par cum cerebro, qui tamẽ abſumuntur in tunica ſplenis, nec ipſam ſubſtantiã attingunt: Forma eius quadrangula non quadrata videtur Hippocr. referre ſimilitudinem veſtigii pedis humani. Pars obuerſa ventriculo, leniter eſt caua & ſima, auerſa gibba: Vtraq; tamẽ inæqualis, tubera ſua & ſinus habens. Quantitas toti corpori proportione reſpondet. Temperamentũ per ſe frigidũ & ſiccũ, propter humorẽ in eo redundantẽ, collatione vero ad cutẽ humidũ & calidũ. Multis quoq; morbis obnoxius eſt, vtpote inflammationi, obſtructioni, tumori, ſcirrho. Sed qui laborãt ſcirrho, id eſt, tumore duro ſine ſenſu, Hipp. proprie dicuntur σπληνώδεις. De remediis hic nihil. Id tantũ moneo ampliſſimo Medicorũ Senatu aſtipulãte, quale abſinthiũ eſt hepati, tale q̃d corticẽ capparis eſſe lieni: Itẽ quale eupatoriũ eſt hepati, tale quid ſcolopendriũ eſſe lieni. Ex hiſtoriis notandũ, Pyrrhum Epirotarũ regẽ ſolius pollicis

Tales ſortes reguntur iuxta Hieronymi ſententiam a Deo, inq; ſinum mittuntur iuxta Salomonem *Prouerb. 16.* Quinimo *Leuitic. 16.* manifeſte approbantur a Domino, vbi inter arietes duos vnus eligitur ſorte, qui quidem Domino mactetur. Deprehenditur & ſeptimo Ioſuæ anathematis reus eodem modo, vt Ionathan legis paternæ tranſgreſſor *14. 1. Samuel.*

Soſia libertus Terentio ἀπὸ τοῦ σώζειν, id eſt, *conſeruando.* Ab eadem origine verbi Græci deſcendit ſoſpes vox antiqua.

Soſpita Iuno, antiquis appellata *Siſpes, teſte Feſto,* inprimis Lanuuij culta, *vt docet Liuius,* facto eius ſimulacro cū pelle caprina, haſta, ſcutulo, & calceolis repandis, *vt ſcribit de natura Deorum Cicer.* ἀπὸ τοῦ σώζειν, id eſt *ſeruando* pariter nomen inuenit. Delubri ipſi dicati meminit Ouid. *Faſtor. 2.* Ædem ipſi votam a C. Cornelio, ſi eo die hoſtes fuſi eſſent atq; fugati, teſtatur & Liuius *lib. 32.* Huic conſules magiſtratum ineuntes ſacrificabant, vt pro Muræna teſtatur. Cicero: Imo ſæpe miſſos Lanuuiū ad eam placandam ſacrificiis apud auctor. inuenias.

Soſtrata matrona apud Terentium ἡ σώζουσα τὸν στρατὸν, quaſi, *quæ exercitum ſeruaret*

Sotadicum carmen a Sotade vſurpatum. Conſtabat illud ex Ionico minore, id eſt, ex Pyrrichio & Spondæo.

Spadix, termes palmæ; quem Græci βάϊον vocant. Etymō nominis tractum ἀπὸ τῆς σπάθης, cuius ſæpe mentionem facit Theophraſtus, *vt cum 2. Hiſtor.* dicit ἐκ φοινικος σπάθης τόξα πεποιημένα arcus, factos ex palmarū ſpathis. Idem eodē loco: ὅταν ἀνθῇ τὸ ἄρρεν, ἀποτέμνοντες τὴν σπάθην, ἀφ᾽ ἧς τὸ ἄνθος, *dū floret maſcula palma, ſpathā abſcindentes, qua flores emergunt.* Plutarchus in Sympoſiacis deducit nominis etymon ἀπὸ τοῦ σπᾶν, quod *vellere* nobis & *trahere* ſignificat. Vnde Magnum Etymologicon σπάθην ὑφαντικὸν ἐργαλεῖον, id eſt, *inſtrumentum textoris,* cuius pulſu tela arctatur atq; denſatur, etiam παρὰ τὸ κατασπᾶν τὴν κρόκην deriuat. Valerius tamen in Hieroglyphicis Græcorūm *ſpathas ſeu ſpathalas,* vt ipſe vocat, a gladii forma vult dici. At quis ille gladius? Audio Plinium *libr. 13. capit.*

capit. 4. affirmantem, folia cultrato mucrone, lateribus in se bifidatis, bellas primum demonstrasse gemmas.

Spado, Græcis σπάδων & ἐκτομίας quod testes ipsi excidantur, nomen etiam ἀπὸ τοῦ σπᾶν, id est, *vellendo* trahit. Conuellitur enim in eo neruus, qui genitale attigerat. Scio, generaliter quandoq; accipitur spadonis vocabulum, vt tam eos significet, quos *impotentes* nasci voluit natura, quam quibus exsecta virilia sunt, *leg. spadonum. ff. de verb. significat*, attamen propria significatione cũ denotare, cui sunt euulsi testiculi, nemo, opinor, negabit. Alio nomine illum ὑποσπαδιαῖον dici asserit Galen. *15 de vsu part. ca. 5.* Vlpianus adnumerat spadonibus prædicta lege *Thlibias* & *Thlasias*. Illi ἀπὸ τοῦ θλίβειν atterendo dicti, vt attritos habeant testiculos contra Accursiũ, qui ferramenti genus per eos intelligit, hi vero ἀπὸ τοῦ θλᾶν, id est, *frangendo*. Et quia ita ex hominib. hominum potius fiebant monstra, capitalis facta res hæc est, lege Cornelia tã excidentibus, quam iis, qui passi fuerint sibi testes excidi Paul. quoq; *l. 2. ff. ad le. Corn.* eos capitali supplicio subiicit, q *Thlibias* fecerint. Longe magis repugnauit decreto naturæ Andramites rex Lydorum, qui etiam mulieres exscindere & eunuchas reddere instituit. Sed hæc de spadonibus ex iure potissimum nostro, etsi summus nomotheta Dominus Iesus Christus citra exceptionem eunuchorum nomen generale fecerit *Mathæi 19.* fateor, contradicere illi non licet, cũ veritas sit ipsa: At homines cum simus, hominumq; sentẽtiis & scriptis immoremur, & ad illa nostra hæc accommodemus, non vitio dabitur aut fraudi, si ex eisdem huc inferamus, quæ ab ipsis sunt probata & chartis illita. Ad spadones itaq; redeo, quibus affirmo, quod olim forte generare potuerant, indultam legibus filiorum adoptionem, *l. 2. §. illud l. adrogato §. spado, ff. de adoption.* quæ alioqui euiratis natura non erat permissa. Attamen delectari eos coitu, ideoq; valde appetere complexum, multum arrecto pene, proditum video ab eruditis, qui censent idcirco procliues etiam in Venerem magnatum fœminas hos voluisse lecti custodes siue eunuchos. Cum enim semper arrigant incitati tentigine,

permolere (ſit honos auribus) & ſubigere poterant crebrò ſalaces fœminas, & in turpem iſtam nequitiam procliues. Vt nec mirum ſit, ſpadonem vxorem duxiſſe apud Iuuenalem *Satyr.1.* omneſque adeo mulierum amatores eſſe maximos, vt dixit meretricula Terentiana, ſed *nihil poſſe*, quod de generatione & ſeminis emiſſione intelligo. Negat Hippoc. *aphor.33.ſect.6.* caluescere hoc hominum genus, aut podagra tentari. Addunt alii, neq; barbam ſubnaſci. Vna cauſſa eſt, caloris diminutio. Eſt enim pilus a deſiccatione. Sed nec calui fiunt. Quid cauſſæ? Quia, non ſubducitur ſuccus, ſublato Veneris vſu. Eadem eſt ratio podagræ. Coitu namq; debilitatur calor, laxatur corpus & exhauritur. Fit itaq; defluxio cerebro debilitato, inq; laxitates recipitur humor, qui propter caloris exiguitatem, & crudus eſt, & reſolui propter vtramq; cauſſam non poteſt. Sed *cur immutatur Spadonum vox?* Quod ſublatis teſtibus tentio quoq; meatuum laxetur, atq; his laxatis ſimul laxetur principium, quod vocem mouet, *vt 5. de generat. animalium teſtatur Ariſtoteles.* Rurſus: *Cur vox eorundem acuta?* Reiicit idem Philoſophus cauſſam in humoris prolifici defectum *Problematum ſect.11.problem.34.* tum etiã in imbecillitatẽ membri, quod aerem mouere ſolet. Ad æſtimationẽ ipſorũ apud veteres etiam illud accedit, quod maximis muneribus fuerint præpoſiti. Siquidem in actis mentio fit eunuchi qui erat Dynaſtes Candaces Æthiopũ reginæ. Fuit & Narſes hac corporis forma, primum Iuſtiniani quæſtor, inde belli dux ſummus & Totilę victor, totiuſq; Italiæ rector ſedecim annorum ſpatio, donec accerſiuiſſet Longobardos, propter contumeliam ſibi factam ab vxore Iuſtini, cum ad penſa & gynæceum redire iuberet, Longino ipſi ſubſtituto homine ſcelerato, & prorſus impuro. Erant & omnes ſpecioſæ puellę Aſſuero conquiſitæ hinc inde ſub manu Eunuchi. Rex quoq; Cyrus firmiſſimum eſt ratus corporis ſui præſidium eunuchos, quod exiſtimaret non capi voluptatum illecebris. Quin Epheſiæ Dianæ flaminem oportebat eſſe eunuchum. Ceterum imminuta fuit paulatim exiſtimatio, deprehẽſa eorũ nequitia,

cautum-

tautumq; fuit a Theodosio Imperatore, ne quis eunuchus ad dignitatē Patriciā euchi possit. *vt in suo compendio meminit Cedrenus* Quis dubitet in caussa fuisse improbitatē, si modo vere de iis prodidit Ammianus *libr. 16.* paucos apud veteres fuisse fideles & frugi, imo vitiis multis pollutos, rapaces, feros, ad lædendum propensos, & potentiæ fastu superbos.

Spara minimi generis iacula a *spargendo* dicta, annotat Festus.

Sparendamum vicus Harlemo propinquus in Hollandia nominis iudicium profert emissione parui riui, *ait Iunius.*

Spargo, an a σπείρω, *semino*: Cum etiam *spargere* dicamur *semen*?

Sparta Laconicæ vrbs primaria, atque ita appellata, antequam diceretur Lacedæmon, *teste Pausania*, hodie Misithra ex Sophiani & Nigri mente, imo ἀτείχιστος olim, id est, *mænibus non cincta*, & alter oculus Græciæ, fertur nomen hoc suum trahere a Sparto Phoronei filio. Etsi Ephorus conditam ciuitatem scripserit ab Eurysthene & Procle, Hellanici vestigia promens, *vt meminit Strabo*, qui etiam scribit apud Homerum epitheton eius esse κητώεσσαν, vel (*vt alii malunt*) καιετάεσσαν, a cetis deducto nomine, vel potius a magnitudine, quod ipsi magis probatur. Sunt alii, qui calamitosam interpretantur, nonnulli cauernosam, ὅτι οἱ ἀπὸ τῶν σεισμῶν ῥωχμοὶ καιετοὶ λέγονται, quod rupturæ, quas terræmotus efficiunt, dicantur cæeti. Vnde & apud Lacedæmonios *Ceadas* antrum quoddam, quo pro carcere vtebantur. Lacedæmoniis autem appellatione & vrbem notari & regionem eodem *libr. 8.* proditum a Strabone inuenio, cuius etymon deriuant aliqui, sed fabulose, a λαγχάνω, ὅτι ἐν αὐτῇ οἱ θεοὶ πρῶτοι ἔλαχον καὶ ἐκληρώσαντο τὰς πόλεις, quod in ea Dii primi sorte acceperint ciuitates. ἢ ὅτι μετὰ τὴν τῶν ἡρακλειδῶν κάθοδον, συνθεμένων κλήρῳ διανείμασθαι τὴν χώραν, καὶ τὸν λαχόντα πρῶτον ταύτην λαβεῖν, καὶ λακεδαίμονα κληθῆναι. Sed de etymologia Spartæ hoc modo Eustat. Odyss. 1. Σπάρτη, πόλις ἢ χωρίον λακωνικόν. ἐκλήθη δὲ οὕτω ἀπὸ τῶν μυθευομένων μετὰ τοῦ κάδμου σπαρτῶν ἀνδρῶν, οἳ κατὰ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν ἐκεῖ ἐκπεσόντες, σπάρτην ἀφ' ἑαυτῶν τὴν πόλιν ὠνόμασαν, *Sparta, ciuitas, aut regio*

Laconica. Vocata autem est a viris Spartis ibi cum Cadmo loquentibus, qui secundum veterem historiam illic explosi a suo nomine ciuitatem appellauerunt Spartam. Secundo autem Iliados prodit nonnullos a Sparto Amyclantis filio deducere nomen, *ἢ διότι λέλεγες οἱ πρῶτοι συνῳκήκασι τῆς ... διεσπαρμένοι τὸ πρίν, ὅτι ἐκεῖ συνῆλθον καὶ ᾤκησαν εἰς ταὐτό, quod Leleges dispersi primum ibi conuenerunt & simul habitarunt.* Cunque iam essent elapsi anni plus minus octingenti a primis cunabulis vrbis, tum Spartanos armis diffisos eam clausisse murorum præsidio, partim colligi potest *ex libro nono Liuii Decadis quartæ*, partim *ex 14. Iustini.* Addit Liuius *libro 4. eiusdem Decadis Tyrannos Spartæ muros, cum nulli prius fuissent, planis apertisque locis construxisse, altiora vero ac difficiliora loca armatorum præsidiis fuisse firmata.* Hæc est illa vrbs celebris Lycurgi legibus & institutis, quamque Græcia tota propter admirabilem seuereritatem ac disciplinam tanquam pædagogum spectasse dicitur. Quapropter scriptum reliquit Simonides Poeta, *teste Plutar. in vita Agesilai*, domitricē iuuentutis fuisse Spartā. Et pro L. Flacco Cicero: *Adsunt Lacedæmonii, cuius ciuitatis spectata atq; nobilitata virtus non solum natura corroborata, sed etiā disciplina putatur.* Qui soli toto orbe terrarum septingentos iam annos, vnis moribus & nunquam mutatis legibus vtuntur. Leges autē hic intelligit Licurgi, quæ a Lysandro tandem sunt antiquatæ, qui diuitiarum studio repleuit Spartam. Quo factum, vt pristina Spartanorum virtus debilitata succubuerit Achæis, sicut alias in omnibus Rebuspubl. fieri solet inualescente auaritia. Vt recte dixerit de Romana Repub. Salustius: *Primo cupido pecuniæ, deinde imperii creuit: Ea quasi materies omnium malorum fuere.* Sanctiones illas suas appellabat Lycurgus *ῥήτρας, teste in eius vita Plutar.* vbi & multa alia lectu admodum digna de institutis tanti viri inuenies partim laudāda, partim quoq; reprehendenda & explodenda nobis, qualia sunt *Laconum furta, virginum luctæ, in seruos inhumanitas crudelis & fera.* Reges habuerunt sed Ephoris subiectos, quos eorum potestati opposuit Theopompus. Quid, quod maximā his po-

poteſtatẽ tribuat Ariſt.*Polit.* 2. vt qui reges in vincula coniicere,& morti addicere potuerint, quemadmodum etiam ex Pauſaniæ & Agidis hiſtoriis conſtat. Ceterum regia dignitas a Lycurgo ſublata, qui ſenatum viginti octo virorum creauit, quibus coniunxit duos reges, Charilaum fratris filiũ & Archelaum genus ſuum ab Hercule ducentes, vt velut duces gerendi belli curã tantũ haberent. Regnarunt a. primi reges, aduſq; Lycurgum annos circiter trecentos. At vbi Lycurgus Reipublicæ ſtatũ ad popularẽ potentiã redegit, mox in tyrãnidẽ conuerti cœpit, *vt ſcribit Plutarchus.* Poſſem multo plura de Republ. eorũ referre, de iure ſcripto, cõſtantia, patiẽtia, morum grauitate, rerũ gerendarum ſtudio, bellica virtute, diſciplinæ ſeueritate, niſi præſtaret ſua relinquere hiſtoriis. *Sigonio, & aliis*, qui hæc omnia pertractarunt ad amuſſim. Hinc ergo, qui plura volunt, reſtinguere poterunt ſitim & ardorem ſuum affatim, in tanta literarum luce.

Spaſmus, qui diſtentio neruorum dicitur Celſo, aliis conuulſio, ἀπὸ τοῦ σπᾶν nominis arceſſit originẽ. Eſt n. muſculi perpetua ad ſuam originem contractio præter voluntatem. Atque hæc interdũ totũ corpus, interdum partes infeſtat. Vnde alia *Vniuerſalis*, alia *Particularis conuulſio* dici ſolet. Quando corpus vna cum ceruice & capite in priora curuatur, nominatur ἐμπροσθότονος: cum in poſteriora, ὀπισθότονος: cum in vtrãq; diſtenditur partem, velut toto corpore rigẽte, τέτανος, Celſo *rigor.* Atq; hæ vniuerſalis conuulſionis ſpecies ſunt. Particulares ſunt, στραβισμὸς *oculorum*, τρισμὸς *mandibulæ*, κυνικὸς σπασμὸς *oris*, σατυρίασις *pudendi.* Reliquæ fere apud medicos propriis nominibus carent, quales ſunt *conuulſiones radicis linguæ, cutis, frontis, brachii, manus, aut cruris.* Cum repente ſanum hominẽ inuadit, ſequitur repletionis cauſſas, vtiq; ſi neceſſariæ vacuationis facta ſuppreſſio eſt, ſi intermiſſa exercitatio. Vbi vero anteceſſit febris, ſuperflua euacuatio, nimius labor, vigilia atq; inedia, ſcire licet ab inanitione vitiũ hoc proficiſci vix vlla medicinæ ope ſanabile. Itaq; recte ab Hippocr. animaduerſum, poſt acutas febres & effrenatas, itẽ poſt veratro tẽtatas purgationes, poſt grauiſſima vulnera aut

aliam quãuis ſanguinis profuſionẽ, ſemper mortiferam eſſe neruorum diſtentionẽ. Semper etiam in pueris & nuper natis frequentior & curatu facilior eſſe conſueuit. Leuis & illa, quæ oritur a flatibus, Græcis appellata σπασμὸς φυσώδης, vtpote non magis hora durabilis, & ſola frictione miteſcens. Medicamenta autem a Medicis petenda, non huc inferenda. Idcirco ad eos ablegandi, qui præter cauſſas & notas plura deſiderant.

Species nomen commune & proximum indiuiduis apud Dialecticos, de quo genus prædicatur in quæſtione *quid ſit*, & ꝙ ipſa quidẽ de plurib. dicitur numero differentib. *i.e.* indiuiduis *ſecundũ Ariſt.* dictionis originẽ arceſſere videtur inde, ꝙ confuſum & informe genus expoliat, & velut conſpiciẽdum oculis exhibeat. Sed n. cum indiuiduum etiã id præſtet, non deſunt, qui illud ſpeciẽ & quidẽ ſpecialiſſimã dici poſſe exiſtimant, cũ Ariſtot. *3. Metaph. cap. 1.* hominẽ vocet genus extremũ, & Socratẽ vocet ἔσχατον εἶδος vltimã ſpeciẽ *4. de partib. cap. 1.* Sed ſciendum, *Socrat.* eſſe ſpeciẽ ſpecialiſſimã & vltimã, at ſingularẽ: *Hominẽ* vero ſpeciem ſpecialiſſimã, ſed vniuerſalẽ. Quopacto n. logica ſpecies poſſet eſſe indiuiduũ. cũ vere ſingularia in fine *2. poſter.* e ſcientia excludat Philoſophus. Sed nec talis ſpecies de numero differentibus prædicari poteſt. Atq; hæc quidem ſententia mea.

Speculatores a ſpeculis habere nomen, in quib. excubias agũt, vult Cuiacius *Obſeruat. cap. 6. lib. 33.* Poſterior ætas *Sculcatores* vocauit, quaſi *auſcultatores.* Erat a. ſpecula turris, aut mõs, aut aliud quippiã in locis mediterraneis, vnde longe proſpicere poterant. *Virgil. Æneid. 4. Regina e ſpeculis vt primum albeſcere lucem Vidit, & æquatis claſſem procedere velis.* Liuius lib. 31. *Multas & locis altis poſitas turres habet Hiſpania, quib. & ſpeculis & propugnaculis aduerſus latrones vtuntur.* Ceterũ Varro ſpeculatorem ab antiquo verbo ſpecio deriuat *5. de lingua Latina.* Itidem naues exploratoriæ a ſpeculando dictæ ſunt *ſpeculatoriæ.* Liuius *lib. 45. Ipſe Philopœmenes in leui ſpeculatoria naui fuit, nec ante fugæ finem, quã Patras ventum ſit, fecit.*

Sperchius fluuius Theſſaliæ ortum trahens ex monte Pelio,

inq;

inq; sinum Maliacum labens, nomen deducit παρὰ τὸ σπέρχειν, quod *festinare* est nobis.

Spes, si Grāmaticis credimus, a sponte: Quia tū sperat animus, cum ꝙ putat, optat ac vult. Si enim nolit & aduersetur, *timor* dicitur *aut metus*. Alii Græcam sequentes originem a ποῶμαι, ꝙ est idē cū ἕπομαι, id est, *sequor*, deducunt. Hinc factū ἔλπομαι spero, *quod spes futura sequatur bona*. Sunt, qui etiam referunt ad ἕλκω, *traho*, verū absurde. Isidoro spes dicta videtur, quasi *pes* in procedendo. Differt ab exercitatione, ꝙ *hæc certarum sit rerum spes incertarum*: Rursus exspectatio rerū propinquarum, spes lōginquarū. Veteres ēt in multitudinis numero dicebant speres, monitore Festo, apud quē Ennius: Et *semel effugit speres ita funditus nostras*. Idem lib. 16. *Spero, si speres, quidquam prodesse potis sunt.*

Sphæra, vt iam accipi solet pro corpore solido superficie curua eaq; conuexa, & vnica cōntento, in cuius medio est punctū, a quo omnes lineæ ad circumferētiā ductę sunt æquales, nomen suum habere videtur ἀπὸ τῆς σφαίρας, id est, *pila vel globo*, a quib. solidis corporib. sicut ēt a corpore lenticulari & ouali in eo differt, ꝙ tale punctum in iis minime dari queat. Istam sphęrę descriptionē elegāter expressit Cic. de mundo loquēs ex Timæo Platonis his verbis: *Ergo globosus est fabricatus, ꝙ σφαιροειδὲς Græci vocant, cuius omnis extremitas parib. a medio radiis attingitur.* Intelligimus a. sphęram materialē, cuius primus inuentor fertur Atlas. Sed transtulit inde in Græciam Hercules auctore Plin. Sunt alii, qui inuentorē eius prędicāt Anaximandrum Milesiū, Laertius Musæū, alii Architā Tarētinū, Cic. apud Gręcos Archimedē Syracusanū Mathematicū, q. fabricasse legitur vitreā & trāsparentē omnino sphærā tāto artificio, vt Planetarū in ea globi, pcipuę Solis & Lunę, ꝓpriis motib. in diuersas mūdi plagas incederēt, nō sec⁹, ac in ipso mouētur cęlo. De ista sphęra exstat elegās Claudiani carmē, ꝙ subiicio: *Iupiter in paruo cum cerneret æthera vitro,*

Risit, & ad superos talia dicta dedit.

Huccine mortalis progressa potentia curæ?

Iam meus in fragili luditur orbe labor.

Spiritus a ſpirando, imo & *Spiritus ſanctus* tertia in deitate hypoſtaſis. Sic πνεῦμα Græcis ἀπὸ τοῦ πνεῖν. Hoc acti fuiſſe legũtur ſancti Dei homines *2. Petri 1.* Cum *10. Actor. 2.* mitteretur diſcipulis, exſtitit repente ſonitus tanquam ruentis flatus violenti, qui totam repleuit domum, & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto..

Splen viſcus ſitum in homine ad ſiniſtram ventriculi partem, receptaculũ τῆς μελαίνης χολῆς, quo dicimur ridere, ſicut iraſci felle, ſapere corde, iecore amare, a ſupplendo videtur nõnullis dictus, quod ſuppleat regionẽ corporis hepati oppoſitã, ne vacua ſit. Idem ſanguine craſſo nutritur, cumq; ſãguide trahit, diſtribuitur ſanguis ille fęculentus per totum corpus, *teſte Gal. de Compoſ. medicam. ſec. loca. lib. 2.* Subſtantia tota ſanguinea eſt. Caro eius rara & ſpongiæ modo cõcreta, plurimis ac tenuiſſimis arteriarũ ac venularũ ramulis velut fibris ac filamẽtis implicita, quib. craſſum ex hepate ſanguinẽ attrahens extenuat, cõficit, & ſuę nutritioni cõmodũ reddit, ſuperfluũ in ventriculũ eructans. Quia vero minime neruoſus eſt, idcirco ſenſu eſt hebeti & ſine moleſtia remedia pfert. Connexus ipſi & copulatio quædã cũ corde per arterias, quę ipſi inſeruntur ab aorta: per ſextũ neruorũ par cum cerebro, qui tamẽ abſumuntur in tunica ſplenis, nec ipſam ſubſtantiã attingunt. Forma eius quadrangula non quadrata videtur Hippocr. referre ſimilitudinem veſtigii pedis humani. Pars obuerſa ventriculo, leniter eſt caua & ſima, auerſa gibba: Vtraq; tamẽ inæqualis, tubera ſua & ſinus habens. Quantitas toti corpori proportione reſpondet. Temperamentũ per ſe frigidũ & ſiccũ, propter humorẽ in eo redundantẽ. collatione vero ad cutẽ humidũ & calidũ. Multis quoq; morbis obnoxius eſt, vtpote inflammationi, obſtructioni, tumori, ſcirrho. Sed qui laborãt ſcirrho, id eſt, tumore duro ſine ſenſu, Hipp. proprie dicuntur σπληνώδεις. De remediis hic nihil. Id tantũ moneo ampliſſimo Medicorũ Senatu aſtipulãte, quale abſinthiũ eſt hepati, tale q̃d corticẽ capparis eſſe lieni: Itẽ quale eupatoriũ eſt hepati, tale quid ſcolopendriũ eſſe lieni. Ex hiſtoriis notandũ, Pyrrhum Epirotarũ regẽ ſolius pollicis

dextri pedis cõtactum splenicos sanasse, cumq; post mortẽ corp⁹ cremaretur impositũ rogo, solũ hunc pollicẽ perstitisse aduersus iniuriã omnem, reliqs mẽbris flamma absumtis.

Spondæus, pes duab. syllabis longis cõstans, videtur Grãmaticis nomẽ adeptus, ὅτι ἐν ταῖς σπονδαῖς, ἃς ἐποιοῦντο πρὸς τοὺς θεοὺς, τοιούτῳ μέτρῳ ἐχρῶντο, quod in *libationibus*, quas Diis offerebãt, huiuscemodi vterentur metro. *teste Hephæst. scholiast.*

Spondeo verbum, quo veteres sunt vsi pro *dico*, deduci volunt a spõte. Nam qui spondet, propria voluntate dicit. Vnde *respondeo* factum, quod significat dicere loco posteriori. Postea *spondere* vsurpari cœptum pro *sponte promittere*. Vnde q. puellam, *sponsor*: quę spondetur puella, *sponsa*: cui spondetur, *sponsus* appellari consueuit. Cũ enim olim in Italia vxorem quis erat ducturus, stipulari solebat ab eo, vnde erat ducẽda, ẽã in matrimoniũ ductũ iri, sicut Seruius Sulpitius scriptũ reliqt. Qui daturus erat, itidẽ spõdebat. Is cõtractus sponsaliorum nomine veniebat. Huius rei vestigia apparere vidẽtur in illis Plauti verbis, quib. fingit filiam ab Euclione stipulantẽ Megadorũ: *M. Quid nunc etiam mihi despondes filiam. E. Illis legibus, cumq; illa dote, quam tibi dixi. M. Sponden' ergo. E. Spondeo.* Sic Lysiteles stipulatur a Charmide in Trinummo: *Sponden' ergo tuam gnatam vxorem mihi? (h. Spondeo, & mille auri Philippum dotis.* Vt quidem sponsalia nihil sint aliud, quã futurarum nuptiarum stipulatio atq; promissio, eaq; origo ꝓbatur Vlpiano, & Florentino. *l. 1. ff. de Sponsalib.* Quo minus astipulari queam bono alioqui Grammatico Verrio apud Põpeium deriuãti spõsum & spõsam, & spõsalia ἀπὸ τῶν σπονδῶν. Contrahendis sponsalib. nullã certã ætatem fuisse definitã, ideoq; a primordio ætatis fieri id potuisse, si modo intelligeretur ab vtraq; ꝑsona, nec essent ~. annis minores, cognosci põt ex Modestino, *l. in sponsalib. ff. de ritu nupt.* Ab his sponsalib. spõsalitia quoq; dicũtur cõuiuia, quæ Hebręi nominauit קדושין a sanctitate & castitate, & חפה a חפה, ꝙ operire & tegere significat, eo quod spõsę essent velatę, vnde & nuptę a *nubendo*, h. e. *tegendo* sunt dictæ. Tale fuit cõuiuium habitũ in ædib. Bathuelis Rebecca filia sua Isaaco despõsata.

Genes.

Gen.24. Græci dixerunt προγάμεια cum dona, tũ sacrificia & cõuiuia ante nuptias celebrari solita. Peculiariter tamẽ apud Poll. & Pausaniã sacrificiũ tale dicitur προτέλεια, i.e. *initiatio.*
Sportæ & sportulæ cum pecuniæ tũ cibi receptacula (Græci ταργάνας vocãt) nomen inditũ agnoscũt ab herba sparto, ex qua cõfici solebãt. Oldendorpius ab asportãdo vult dictas: ꝙ his modo pecunia, modo cibus asportari soleret. Vtrũq; asserit Isidor. Metonymicè a. sæpe vsurpantur pro cibis, vel publice vel priuatim erogari solitis. tum pro pecuniis dari solitis loco cibariorum. Iuuenal. *Satyr.13. Nonne vides, quanto celebretur sportula fumo? Centum cõuiuæ, sequitur sua queq; culina.* Ad hęc carmina in Aduersariis suis ita Turnebus: *Iã non intelligo centum, quadrantes, sed cœnam, quæ, quod initio in sportula dabatur, vnde nomen meruit.* Vnde a Græcis dicitur δεῖπνον ἐν σπυρίδι, *cœna in calathis.* Apud Pollu. quoq; sunt κίσται, ὀψοφόροι. & σπυρίδες. Imo cum diuites olim Romani, vt ostenderent munificentiã suã, pauperes clientes admitterent *ad cœnas rectas*, i.e. splendidas, & lautas, ꝙ comitati eos fuissent, cõperio ad sportulas eas a Nerone redactas tandẽ. *teste in eius vita Tranquillo.* quamquam postea Domitianus sportulã reuocauerit ad cœnam rectã. Vnde Martialis: *Promissa est nobis sportula, recta data est.* Idem Tranquillus tamẽ in Domitiano hoc modo: *Atq; inter spectacula muneris largissimum epulum, septimontiali sacrorum quidem die, senatui equitiq; panariis, plebeiis sportellis cum obsonio distributis.* Porro pro pecunia sportulã accipi, cõstat ex eo Martialis: *Dat Baiana mihi quadrantes sportula centum: Inter delitias quid facit ista fames?* Ceterum non dabatur tantum sportula, cũ priuatim erogabatur, quantũ ex publico vectigali cliẽtib. & pauperib. Adde etiã in nuptiis erogatam. Nam quid aliud illa Apuleii volunt. *Apologia 2. Quippe ita placuerat in suburbana villa, potius vt iungeremur, ne ciues denuo ad sportulas cõuolarent.* Atq; has tandẽ quoq; prę nimia auaritia ab alienis & diuitib. raptas, inq; vestibulo, h.e. sportularũ loco, distributas quis nõ intelligat ex Iuuenal. verbis Satyr.1.

Nunc sportula primo
Limine parua sedet, turbæ rapienda togatæ.

id est, quẽ viliores & pauperes clientes capere deberẽt. Eius-

ſcemodi ſportularum captatores *ſportulare* dixit Tertullian. id eſt. *ſportulis operari*. In iure ciuili accipiuntur quoq; pro iudicum honorario ſiue ſalario ſub rubr. *de ſport. Iud. & l. 31. §. exſecutorib. C. de Epiſc. & Cler.* Apuleius ſportulam vocat *libr. 6.* ſtipem ſiue pecuniam, quam conferunt, qui in ſodalitii ſocietatē cooptantur. Apud Græcos cōtributa & depoſita pecunia ab actore & reo iudicii gratia, dictaq; Prytanea huic ſportulæ reſpondebat. Eidem ſportulā definiebant διανομὴν χρέατος ἢ ἀργυρίου. Summatim, ſportularum nomine intellexerunt veteres quaslibet erogationes ſiue cibarias, ſiue pecuniarias, ſiue publicas, ſiue priuatas.

Spurcus a ſpuendo, cum ad id, quod fœdum eſt, exſpuere ſit moris. Hinc *ſpurcum vinum*, quod cur reiectum a ſacris ſit apud gentiles, penitius inquirendū. Cōſtat cum ex aliis, tū ex Suetonii Auguſto *cap. 94. & Arnobii lib. 7.* merum olim infuſum fuiſſe ſuper altaria, imo ſupra thus antea incenſum. Vnde Ouid. *13. Metamorph. Thure dato flammis, vinoq; in thura profuſo.* Atq; hinc merum thuris ſociū ſcite dixit Arnobius, multiq; alii auctores coniunxerūt in rebus diuinis. Ceterum vinum nullum dabant, niſi purum: Reiiciebāt autem *ſpurcum*, quo nomine Labeo Antiſtius apud Feſtum id vnum appellatum affirmat, quod ſacris adhiberi non licebat. Credebatur autem tale, cui aqua erat adiuncta, defrutumue, aut igni tactū, muſtumue antequā deferueſceret. Sed nec illud prætereundum, vinū ex Græca & amputata vite, ſeu fulmine tacta, aut quæ vulneratis pedib. fuerat calcata, aut immūditie polluta, aut iuxta quam homo laqueo pepēderat, quęq; circumciſis vinaceis profluxerat, pariter repudiatū in ſacrificiis, ſiue libationib. Deorum. Homerus Il. β. σπονδὰς vocat ἀκρήτους, id eſt, meracas, vbi Euſtath. ἀκρήτους cū dixiſſe ſcribit, διὰ τὸ τῆς γνώμης ἀμιγὲς ψεύδει καὶ ἄδολον. Idē Il. λ. hoc modo: πάντως (οἱ παλαιοὶ) ἀκρήτῳ ἔσπενδον, κατὰ τὸ, σπονδαὶ ἄκρητοι. Pythagoræ quoq; ſymbolū illud tribuit. *Ne diis libarēt ex vitib. amputatis.*

Spurius patre natus incerto, vtpote quē demonſtrare non poteſt, idcirco etiā Græcis dictus ἀπάτωρ, an nomen habet ſecundum quoſdam, *quod ſine patre ſit filius*, originem trahente

notatio-

notatione ex similitudine notarum S.P. quib. alioqui ĕt illi, quib. *Spuriorũ* prænomẽ est, significari queũt? An iuxta Probum inepit ome Valerii de prænominib. ꝙ sit velut epopta ad omniũ spectaculũ conceptus, vt, qui aspicit, deterreatur exemplo tali ab illegitima libidine? vel potius, ꝙ sit extra puritatẽ & prorsus immũdus, ꝙ *spuriũ* & *spurcum* veterib. esset indifferens? An (quia matrẽ sequitur) a muliebri natura, quã veteres spurium dicebãt, indito velut nomine nõ a patre, sed ἀπὸ τῆ σπόρου, id est, semine, vt inter alia notatur ab Isidoro? An quasi σποράδην, id est, sparsim cõceptus, *§. si aduersus, Instit. de nupt. l. 25. ff. de ritu nuptiar.* Video quãplurimos eo inclinare. Etsi *in Instit.* quædã exemplaria habeãt παρὰ τὴν σποράν id est, a satione. Apud Hebreos & Arameos dictũ hunc volũt aliqui ממזר: Quod nomẽ Constantinopolitana Synodus & alii in *Mansere* cõmutarunt, quẽ ipsum de scorto natũ Hostiensis intelligit. Vnde Abbas: *Mãserib. scortũ, sed mæcha nothis dedit ortum.* Iure a. ciuili, quod iustas requirit nuptias, excluditur spurius omni successione paterna. Quod magis, negantur alimenta, *auth. ex complexu. C. de incest. nupt.* Itaq; nõ valet statutũ disponens spurios ex testamento, aut alia volũtate posse patri succedere, ne detur peccãdi occasio, *l. cõuenire. ff. de pact. dot. cap. quemadmodũ. de Iureiur.* Quid, ꝙ nati hoc modo incapaces habeantur hereditatis, & quidẽ non exstantib. legitimis heredib. Apud Athenienses testatur Aristophanis interpres *in Auib.* de notho filio legem quoq; exstitisse huiusmodi: νόμος ἦν Ἀθηναίοις, γνησίας μὲν οὔσης θυγατρὸς, νόθου δ' υἱοῦ, μὴ κληρονομεῖν τὸν νόθον τὰ πατρῷα. Vt a. perueniat hereditas ad nõ legitimũ filium, remedio quodam succurri potest, nempe si pater spurii matrẽ eius instituat heredẽ, cui ille succedere potest. Est & aliud remediũ, nẽpe si pater instituat spuriũ in eo, quod capere datũ, inq; residuo ex spurio natos aut nascituros, cũ non transeat in filios macula paterna. *l. 1. §. penult. ff. de bon. possess. contra tab. l. cognouimus. & auth. de Nestorianis. C. de haeret. l. Diui fratres. ff. de in. patr.* Præter hæc remedia sciendũ Pontificio tamen iure in eo succedere posse, quod alimentorum loco relinqui solet aut donari, *capit. cum haberet, de eo.*

qui duxit in matr. quam poll. per adult. Hęc raptim in Leguleiorum quorundam gratiam, qui, si forte quid videant nullis legibus resperſum, ſupercilio ingẽti, & naſo diſtorto e veſtigio contẽnunt, interim alieni a Muſis & omnib. literis humaniorib. Quamquam de eruditis dictum id nolim.

Squalina piſcis magnus, quippe quadraginta librarũ pondus ſæpe apud Venetos & Ligures pendens, cartilaginoſus, viuiparus. quaternis alis ad latera cõmunitus capite cõcinnato, ore firmis dentib. circũuallato in ſpeciẽ raiæ marinæ, bis etiã pariẽs ſingulis annis, primo vere, inde autũno circa Vergiliarũ occaſum, at felicius, teſte Ariſt. 6. hiſtorię animalium, dici videtur nõnullis a ſqualore & cutis ſeu pellis aſperitate, quã Itali totã prius deglubũt, quã piſcẽ ipſum venũ exponãt. Eſt n. aſſulis diſſecta & exſiccata vtilis fabris lignariis ad opera ꝑpoliẽda. Quin & ſerrã cõficere didicerunt ex huius piſcis oſſe in mucronẽ crebro formato. Itaq; Ægyptii fabrum lignarium per eam accipere & intelligere ſolebant.

Stabulum equorum, aſinorum & aliorum iumentorum receptaculum, Græce ἱπποστάσιον & ὀνοστάσιον, recte a *ſtando* deduxeris cum Aſcenſio *1. Georg. Virgil.* Hinc *ſtabularius*, qui ſtabulũ exercet & iumẽta apud ſe ſtabulari permittit. *l. 1. §. caupones. l. 5. l. fin. ff. naut. caup.* Alias ẽt ſignificat diuerſoriũ hominũ mãſioni deſtinatũ. vnde πανδοχεῖον vertit Theoph. *§. pen. Inſtit. de oblig. q. ex quaſi del.* Eadẽ ſignificatione vſus eſt Apul. *lib. 1.* Tertull. *in Apologetico, c. 42.* Cyprian. Epiſt. *13. lib. 3* & Auguſtin. *tract. 41. in Ioannẽ.* cuius verba adiicio: *Vtere, inquit, mundo, nõ te capiat mundus. Quod intraſti iter, agis: Exiturus veniſti, non remanſurus. Iter agis, ſtabulum eſt hæc vita. Vtere nummo, quomodo viator in ſtabulo vtitur mẽſa, calice, vrceo, lectulo, dimiſſurus, nõ permãſurus.* Et Plautus: *Pallium ſtabulario dedi.* Iterum Apuleius: *Sume ſarcinulam, & pretio manſionis ſtabulario perſoluto capeſſamus viã.* Auguſt. vocat ẽt *mulieres ſtabularias 8. de ciuit. Dei.* q̃ exercẽt ſtabulũ, & viatores mercede paſcũt.

Stacte cognomẽto myrrha, id eſt, ſtillatitia, nec quicquã aliud, quã recentis myrrhæ pinguitudo, *Athen. lib. 15.* ex ea ſtillãs & exſudans, Arabib. *Styrax*, vel potius *ſtorax* liquidus, παρὰ τὸ

σάζειν

στάζειν arcessit nomē. Ea per se facit vnguentū, quod nominãt Stacten, *teste Dioscoride lib.1.cap.75.* qui vocat σμύρνης καινομμένης τὸ λιπαρὸν. Theophrastus quoq; περὶ ὀσμῶν etymō nostrum confirmans, ἐκ σμύρνης κοπτομένης, inquit, ἔλαιον ῥεῖ. στακτὴ δὲ καλεῖται, διὰ τὸ ὑγρὸν στάζειν. Errat ergo manifeste Plin. cum *lib.12.cap.15.* scribit Myrrham sponte, priusquam incidatur, sudare stacten.

Stadium, Græcis quoq; στάδιον & στάδιος, Latinis *curriculum*, in quo equi homines'ue currūt & certāt athletę, deduci videtur plerisq; ἀπὸ τῆς στάσεως, i.e. *statione*, quod Hercules, cū vno spiritu id decurrisset, substiterit. Fertur n. metatus pedib. stadium illud, quod erat Pisis apud Olympiū Iouē. Etymologicō magnum facit nobiscū scribēs hoc modo: στάδιον, ἤτοι διὰ τὴν στάσιν, ἑστῶτες γὰρ ἐθεῶντο. Vides a *statione* vel *statu* deduci. Addit tamē οἱ δὲ φασὶ περιττὸν εἶναι τὸ σ. εἶναι γὰρ τάδιον, παρὰ τὴν ἐν τῷ δρόμῳ τάσιν. Varias stadio mēsuras assignatas vel inde cōstat, quod quidā 125 passius ipsi tribuerint, partē milliaris scil. 8. quod mille passib. terminabatur apud Romanos. Sexcētos pedes asscribit illi Herodotus, post Herodotū Suidas, cū ait: στάδιον ἔχει πόδας χ. Solebāt & Græci eadē mēsura explicare locorū interualla, sicut Latini passu. Strabo *li.3.* εἶθ' ὕστατον τὸ ἱερὸν ἀκρωτήριον διέχον τῶν γαδείρων ἐλαττον ἢ δισχιλίους σταδίους, *vltimum sacrum promōtorium distans a Gadibus minus duobus millibus stadiorum.* Et Xenophon 2. rer. Græc. περιωκοδόμηντο δὲ τῶν μακρῶν τειχῶν ἐπὶ δέκα σταδίους καθελεῖν ἑκάτερον. Quatenus autem accipitur pro genere mensuræ metandis agrorum limitib. cōparato, terminatur vt plurimum centum viginti quinq; passib. quæ summa octies sumta reddit mille, & proxime ad eam dimensionē accedit, quam ponit Herodotus *libr.2.* vbi de labyrintho scribit hoc modo: αἱ δ' ἑκατὸν ὀργυιαὶ δίκαιαί εἰσι στάδιον ἑξάπλεθρον. *Olympicum* stadium dicitur quadringentis pedib. constitisse, *Pythicum* millenis, *Italicum* ducētis viginti quinq;, prout scriptū reliquit Censorinus. Qui olim in stadio currebant, σταδιεῖς & σταδιοδρόμοι appellabantur a Pindaro, quales fuerunt Xenophon *Corinthius*, Asopichus *Orchomenius*, Thrasideas *Thebanus*, & Dinias *filius Megæ*. Et a stadio stadialis ager Isidoro, apud Græcos σταδιαῖος. Id tamen eisdem

ſtatarium ſignificat: Vnde σταδιαῖα μάχη, *pugna ſtataria*, Vitruuius *ſtadiatas porticus* nominat ex eadem ſtadii menſura, ſicut & *milliarias* dicere ſolent auctores.

Stagnum, immenſa aquarũ congeries dici videtur Iſidoro ab eo, quod ſtet, nõ decurrat. Approbat Feſtus. Sed addit: *Alios dici velle ſtagnum, quod locus, qui continet has aquas, ſit συνεχὴς, id eſt, continuus*. Sic enim repurgari poſſe Feſtũ arbitrantur, eſtq; συνέχειν cõtinere Latinis vel coarctare. Puto nonnullos etiam legere στέγνον a στέγω. quod eſt *tego* vel *operio*. Mihi placet στεγνὸς, id eſt, *strictus* vel *conſtrictus*. Quomodo ſuſpicor quoq; legendũ in Varrone genere neutro pro στάμνον. Cõfirmat etymon Seruius, cui pariter ſtagnũ eſt *aqua ſtans*. Vnde ſtagnare aquam, eſt cõtineri. Quare apud Plin. legimus, marinos *fluctus effuſos ſtagnare ſolere, & inde agros humidos & ſtagnantes* appellat. Vlpianus diſcernit a lacu ita quidem, vt lacus aquam habeat perpetuam, at ſtagnum temporalem.

Statina, Dea apud Tertullianum *lib. de anima*, præpoſita primæ conſtitutioni pueri ſuper terram. Varro Statanũ Deum facit pueritiæ prçſidem *lib. de lib. educat*. Sed ſiue ſit Deus, ſiue Dea, ſiue vtrumq;, quod numina dicantur *hermaphroditica*, quod incorporea ſint, corpuſq; aſſumere poſſint, quodcũq; volunt, certe nomẽ (*vt idem Varro 2. de vit. pop. Rom. ſcripſit*) inde deductũ, ꝙ puer natus, ſimul ac erat ſublatus ab obſtetrice, ſtatueretur in terra, vt auſpicaretur eſſe rectus. Quo forte illa Papinii referenda ſunt Syluar. 1. *Tellure cadentem excepi fouiq; ſinu*.

Statio. Vocabulũ ductũ a ſtãdo. Multiplex a. eius ſignificatio. Secundũ Vlpianũ n. locus is eſt, vbi naues tutç ſtare poſſunt. Vnde Virgil. *Statio tutiſſima nautis*. Statio itẽ dicitur locus quilibet in vrbe, vbi cõſiſtũt homines frequenter audiendi, aut cõfabulandi gratia, qualis porticus, forum aut officina, Grçce στάσις. Ait n. Plinius *libr. 1. epiſtola ad Senecam: Plerique in ſtationib. ſedent, tempuſq; audiendo fabulas terunt*. Agel. lib. 13. c. 12. *Quæſitum eſſe memini in pleriſq; Romæ ſtationib. ius publice docentiũ aut reſpondentium*. Item locus eſt ſtatio, in quo caſtrametatur exercitus, vt cum Curtius inquit *lib. 5. Cognitũ id per explo-*

exploratores. qui stationes hostium fuerant ingressi. Liuius 7. primæ Decadis: *Nec Galli se statione tenuerunt.* Alludit & eo Naso de arte amandi, canens hoc modo:

Sed vitate viros cultum formamq; professos,
Quiq; suas ponunt in statione comas.

Accipi etiam video idem vocabulum pro ipsis custodib. vt in Tiberio Tranquilli: *Disposita statione per ripas Tyberis, qua obuiam prodeuntes submoueret:* Itẽ pro standi officio, quale istud apud Valerium: *Senatus assiduam stationem eo loci peragebat.* A statione dicti milites stationarii *l. 4. ff. de fugitiuis* & stationarii Tabelliones, qui cum ministris suis morabantur in stationibus συμβολαιόγραφοι Iustiniano *Nouell. 44.*

Statiua dicta, quod ibi starent milites, vt sedes, quod ibi sederent. Vtriusq; rei dabo auctoritatem. Liu. *lib. 1. Tentata res, si primo impetu capi Ardea posset.* Vbi id parum processit, obsidione & munitionibus cœpti premi hostes. In his statiuis (vt fit) longo magis, quam acri bello, satis liberi cõmeatus erãt. Ex *l. 2. C. de præfecto Pratorio Aphricæ,* adfero hęc: *Dux militũ Tripolitanæ prouinciæ in Leptimagnensi ciuitate sedes interim habeat.* Ibidem: *§. quantos: Duces ac milites secundum nostram dispositionem in locis seu ciuitatibus. quibus iussimus, sedeant.*

Stator dictus est Iupiter a stando, vel quod stare faciat, aut potius stent omnia ipsius beneficio, *vt scribit Seneca 2. de beneficiis:* Vel quod, cum templum ipsi vouisset Romulus, exercitum post preces stare fecisset. *teste Dionysio, & Liuio lib. 1.* Huius Statoris Iouis meminit Cic. *3. de finib. 2. in Catilin. & Phil. 2.* Ouid. *Fastor. 6.* Plin. *histor. natur. lib. 2. cap. 53* Macrob. 3. *Saturnal. cap. 4.* Dionysius *libr. 2.* Plutarchus *in Romulo.* Seruius *Æneid. 8.* & Augustinus *3. de Ciuit. Dei.* Statores porro dicti sunt serui aut liberti, qui prope herum stãt aut patronum, & si quem quærat, arcessunt ac sistunt: Itẽ p̃sidum aut ꝓcõsulũ ministri, carcerum aut ædiũ custodes, de quib. ita Manil. *lib. 5.*

Immitis veniet, pœnæq; minister
Carceris & duri custos, quo stante superba
Prostrata iaceant miserorum in limine matres.

Statua opus sculptile aut fusile *C. de stat. & imag.* Gręcis ἀνδρείας, id est, *virago,* quasi viri imago, a statuẽdo vel stando Lati-

nis nomē accepit. Sicut ētiam Hebreis, quib. dicitur מצבה. Græcorū vocabulo τῷ ἀνδριάντος respondet aliud Græcum vocabulū βρέτας, de quo Clemens Alexandrinus *in Protreptico* hoc modo: *Postquam statuæ cœperunt formari, ab hominibus βρέτας cœperunt nominari ἀπὸ τῶν βροτῶν, id est, mortalibus.* De principum statuis multa in iure ciuili. Cōfugientib. enim ad eas tutissimum erant refugium *l. vn. C. de his, qui ad stat. confug. §. sed & maior Instiut. de his qui sunt sui. vel al. iur. l. 17. §. apud Labeonem. ff. de ædil. edict.* Huc ergo recipiebant se non modo serui grauiter a Dominis pressi, verū ētære alieno grauati. Quocirca q circa statuas & colūmnas se occultauerāt in foro, vt creditorū occursum effugerēt, ꝓbatur *l. Fulcinus. §. illud sciendum. ff. quib. ex causi. in possess. eat.* Etsi pleraq; exemplaria stationes habeant, non statuas, *vt & Cuiacius monet 1. Obseruat. 13.* Sciēdum quoq; viris olim magnis: & de Republ. aut patria bene meritis statuas erigi solitas, vt *Beroso, Alcibiadi, Pythagoræ, Demostheni, Aristogitoni Tyrannicidæ, apud Patauinos Liuio, & apud Romanos Æmilio Bruto, Cæsari, Coclito, Lucullo. Romulo, T. Quinctio, Catoni minori & infinitis aliis* tanta demū copia, vt statuerit Imperator *C. de stat. & imagin.* ne iudices statuas & imagines, nempe virtutum præmia, sine principis cōsensu erigerent. Ante illam constituonē tamē liberaliores ea in re fuisse est certum, quēadmodum fuerunt & Rhodii, apud quos visa quandoq; sunt supra tria statuarum millia. Nec pauciores & Delphis & Olympiæ extiterunt. Valerius Maxim. scribit *lib. 2. ca. 1.* nec in vrbe nec in Italia visam auream statuā, antequā poneretur patri a M. Attilio Glabrione in æde pietatis. Res equidem notatu digna. Cui addo; *Antonio Musæ medico statuam positam, Æsculapio proximam, obseruatum a morbo Augustum.* Cuiuscumq; n. veteres nomē immortalitati consecratū volebant apud posteros, iis statuas solemniter decernebāt, quarū aspectu cōstaret perpetuo rei gestæ memoria. Sic in Pōtica regione, licet barbara, statuas in vsu fuisse legimus. Ibi nēpe celebrata Pharnacis statua, q. primus regnauit in Pōto, nec non alia Mithridatis Eupatoris, q Romam Pompeii Magni triūpho fuerunt trāslatæ, *teste Plin. li. 34. c. 12.* Etiā notandū Imperatorib. Romanis in subiectis

Imperio Romano, siue regnis, siue prouinciis erectas fuisse statuas. Nã Archæorũ ciuitates ex marmore Pario posuisse Adriano cõstat, Græcos omnes Traiano, q vltra Thraciam Getas subegit. Est simul testis Cedrenus Adrianũ in vrbe Ælia statuã suã posuisse, vrbẽq; Græcos habitare iussisse. Apud Romanos (qđ omitti nõ debet) q̃dã erãt triũphales statuæ triũphãtis habitu sculptæ, q̃dã equestres effícto aliquo cũ equo ad cursum incitato: Itẽ *Coronatæ* & *Laureatæ*, cũ ahenea sphæra, *Togatæ, Palmatæ, Penulatæ, Loricatæ, Bigæ. Trigæ, Trepidaneæ, Colossea*, de quib. vide Plin. *l. 29. c. 4. 5. 6. Laziũ li. 9. c. 19.* Damnatorũ statuas ad ppetuã familiæ ignominiã in carcere positas, colligi põt ex Cic. *in Vatiniũ.* Hominib. misere necatis et erectas cõstat, vel ad honestãdã eorũ mortẽ, vel ad cõmouẽdã misericordiã, aut deniq; ad excitãdã multitudinẽ ad imitatiõnẽ. Structilib. basib. easdem affixas, aut alligatas tabulis, aut affixas parietib. pariter est certũ. Solebãt itẽ Dei alicuius statuã in mẽsis ponere. Quo refero Martialis illud: *Hoc habuit numẽ Pellæi mẽsa Tyranni.* Pacuuius in Syluis: *Pellæus habebat Regnator lætis numẽ venerabile mensis.* Arnob. *lib. 2. Sacras facitis mensas salinorũ appositu & simulacris Deorũ.* Nimius essem, si vellẽ ꝓdigalitatẽ omnium in hãc rẽ referre ꝓlixius, Græcorũ, *inq̃*, Romanorũ, Ægyptiorũ, & aliorũ. Vnus apud Græcos Agesilaus omnẽ imaginẽ siue sculptã, siue cõflatã repudiauit. Vnus ẽt Romanus Porcius Cato multorũ statuas erigi cõspiciẽs, *malim*, inqt, *vt de me quærant homines, q̃obrem non sit posita Catonis statua, q̃ quare sit posita*, sentiens se malle res gerere pclaras, vt, cũ scirẽt quõdã statuã cũ ꝓmeritũ, nõ positã esse admirarẽtur, *teste in eius vita Plutar.* ex quo idẽ repetiit Erasmus *Apophtegmatũ 5.* & Cælius *lib. 29. c. 14.* A statua dicti sunt statuarii *l. 1. C. de excusat. artif.* Græcè ἀνδϱειαντοπλάσαι. Fuisse a ea in arte insignes dicuntur *Praxyteles, Pyrgoteles, Callicrates, Lysippus, Phidias, Athenodorus, Myron & Polycletus, inter populos Athenienses*, sicut reliquis Mitelenæ, pstitisse dicuntur cithara, Thebani tibia, Alexãdrini Geometria, Crotoniatæ Medicina. Ad finẽ statuas pono Mercuriales in viis exstructas, olim in iter facientium vtilitatem, ne aberrarent, quibus comparat locos Dialecticos Rodolphus Agricola, Frisiæ decus.

Statuliber, statu liber, qui sub conditione testamento liber esse est iussus, *vt Vlpianus Instit. tit. 2. scribit.* Sic veteres glossæ: *Statuliber*, ἐλεύθερος χρόνῳ κατὰ διαθήκην ἀφεθεὶς. Vbi tamē pro χρόνῳ videtur legēdum ὅρῳ Iosepho Scaligero. Sed & Festus audiendus hic est. *Statuliber est*, inquit, *qui testamento certa conditione proposita iubetur esse liber, etsi per heredem est, quo minus statuliber præstare possit, quod præstare debet.* Hinc rursus veteres glossæ statuliberū exponunt ἐπικεκαμμένην τὴν ἐλευθερίαν, cum nondum statuliberorum recta libertas sit, sed inflexa quodammodo, donec exstiterit conditio. Accipitur n. sæpe in iure ciuili status pro cōditione, in qua viuunt homines, alius alio iure ac ordine. Hinc est, q serui non habere dicantur statū, neq; ēt videantur mutare statum, cum perducuntur ad libertatem. *l. 1. §. vlt. l. 4. ff. de cap. minut.* At liberi omnes statum mutant, cum amittunt, vel ius familiæ, vel ciuitatem, vel libertatem. *l. 2. ff. de in integr. restitut.*

Status dies est Festo, qui iudicii caussa est constitutus cū peregrino. Eius n. generis ab antiquis hostes appellabātur, q erāt pari iure cū populo Rom. Atq; *hostire* ponebatur pro *æquare.* Plautus in Curculione: *Si status condictus cum hoste intercedit dies, tamen est eundum, quo imperant, ingratis.*

Status Græco στάσις, Rhetorib. quæstio principalis, ad quam omnia argumēta referenda sunt, velut ad principalē cōclusionē, ἀπὸ τοῦ ἱστάναι, i. e. *stando* deducitur, q vterq; reus & actor ad dimicandum ibi stare videatur. Refert & eo vocabulū Græcū Hermogenes in Prolegomenis his verbis: στάσις καλεῖται ἡ ἐν δικαστηρίοις ἀμφισβήτησις, ἢ παρὰ τὸ στασιάζειν πρὸς ἀλλήλους τοὺς ἀγωνιζομένους, ἢ παρὰ τὸ ἑκάτερον αὐτῶν ἱστάναι περὶ ὃ νομίζει δίκαιον οἱ τύχωσι περὶ τῆς στάσεως πρὸς ἀλλήλους διαγωνίζονται. Sumtū ergo vocabulū a certātib & luctantib. & ad Rhetorū constitutionē, *vt Cic. vocat*, trāslatū, sicut & his auctoritatib. euinci pōt. Arthemidorus ὀνειροκριτικῶν 2. c. 33. *Si ad res huius vitæ Philosophus animū adieceris, & gratiā captes*, ἴσθι ὅτι ἀπώλεσας τὴν στάσιν, *scito, q statione tua deiectus sis.* Epictet. in Enchiridio. πεζικαὶ προβεβλημέναι δυνάμεις μάχης ἐξ ἀντιστάσεως ἤρξαντο, pedestres copiæ pugnā auspicatæ sunt. Apud Poll. περὶ τῆς στάσεως ἀγωνίζεσθαι est, de

est, *de statione & loco contendere.* Aristophanes in Pluto: κἀγὼ γὰρ εἶχον τὴν στάσιν ταύτην, hunc enim ordinem & locum obtinebam. Hinc & στάσιμα μέλη, *carmina quæ Chorus stando recitabat.* Idem Aristophanes in Vespis: στάντες οἱ τοῦ χοροῦ, τὸ στάσιμον ᾄδουσι μέλος. Tres autem ponuntur στάσεις seu status: στοχαστικὴ *coniecturalis*, ὁρικὴ *definitiuus siue legitimus, qui oritur ex quæstione quid sit, & qualitatis siue ποιότητος, quo quæritur quale sit factum.*

Statutum idem quod lex municipalis, interpretationem recipiens, sicut Salomon affirmat, & Zasius probat, etsi alij male sentiant verbotenus intelligendum à statuendo nomen deducit. Statuta scribendi consuetudo hinc irrepsisse videtur, quod cõmune ius Romanorum ꝓpter varias circumstantias apud omnes populos æqualiter obseruari non potuit. Ideo receptũ fuit statutis generali legi aliquid addere vel detrahere, aliquando etiã contra legem statuere. *l. omnes populi. ff. de Iust. & iur.* vbi diligenter legendus est Bartolus.

Stellæ videntur Grammaticis à stando dictæ, quod semper stent velut cœlo infixæ, nec cadant Stellę firmamenti peculiariter dicuntur fixę, nõ quod moueantur, nisi ad motũ orbis, in quo sunt, sed quod eundẽ inter se sitũ, ordinem atq; distantiã seruent, id quod partim antiquorũ Astronomorũ obseruationes, puta Ptolemęi, Albategnij, partim recentiorũ manifestissime docent. Quã ob causam octaua hæc sphæra ἀπλανὴς, *quasi nõ vaga*, ab Astronomis est appellata. Addam nunc ꝓ more meo quædã hic alia notatu digna. Nã stellas omnes sphæricas esse affirmant pter Astronomos Philosophi, sicut ex luna ꝓbari potest, q̃ circulariter lumen suũ recipit à sole. Aristot. euincit certis rationib. *2. de cœlo*, stellas per se nõ moueri, verũ potius (*vt inde seq̃tur*) ad motũ cœli. Dico moueri generaliori vocabulo, cũ (si ꝓprie dicas) moueri dicant̃ Planetæ, ferri & volui stellę, quas nominant fixas. Ibidẽ asserit Philosophus, constare stellas ex eo corpore, in quo habeãt motũ: Moueri autẽ vnamquamq; in sua sphęra. Ait etiã aspectũ nostrũ, cum longe intenditur, verti & vacillare ꝓpter infirmitatẽ, eãq; fortasse causam esse,

cur stellæ inherentes micare, vagæ non micare videantur. Igneas eas nō esse, docet *Meteorologic.1.* Quod plures appareant in hyeme, q̃ in æstate, maxime nocte serena & versus arcticū polum, fit quia tunc aer purgatior est, & propterea minime quoq; stellę sub visum cadāt: Vel q̧ hallucinentur oculi putentq; se plures visu ꝑcipere, quā reuera ꝑcipiunt, cū quædam stellarū sint phases seu apparentiæ generatę ex vehementi illa scintillatione. Minimā stellarum nō errantium etiā tota terra maiorē esse sicut & solē, at eadē minorem lunā, certis & ꝑpetuis demōstrationibus hactenus euicerunt Astrologi. Ortus & occasus stellarū apud Poetas est triplex: nimirū Cosmicus, Chronicus, q̃ duo sumuntur ex Horizonte, & Heliacus, qui refertur ad solem. Horū exempla varia protulerunt, qui sua ediderunt commentaria in sphęram cœlestē, ad quos vnumquemq; remitto. Sintne errantes stellæ causę efficientes metallorū, sicut Astrologi volunt, incertū mihi ꝓfiteor. Eidem numerum stellarū inuestigarunt hac arte: Ex omnibus, quas noster visus, assequitur, animaduerterunt constellationes siue asterismos 48. cōstitui. Harū singularū stellas inde facile habere potuerūt in numerato, & æque facile computatis, & in generalē numerū redactis omnibus, scire quot sint, tū quæ sint earum differentiæ, quoad magnitudinē. In prima quippe differētia deprehenderunt 15. luce & magnitudine cęteris ꝑstantes. In secunda minores & minus lucidas 45. quas secundæ magnitudinis stellas dixerunt: In tertia numerarunt 208. etiam prioribus magnitudine cedentes: In quarta iterum minores 474. In quinta 217. videlicet quintæ magnitudinis stellas: In sexta deniq; minimas omnium 49. Quibus tandem in vnum additione collectis, reddūtur 1022. Hoc spicilegium de stellis adiicere etiam volui, ne nihil ex illa pariter arte dici posset aspersum. Dabūt veniam, qui erudita rerum varietate delectantur.

Stellio animal non absimile lacertæ, secundū Plinium, etsi ea sit minor (*tarantulæ* speciem esse opinatur Scaliger) a stella, quia stellata ipsi est cauda, nomen habere creditur. Græcis vult

vult dici *Ascalaboten*: Vasconius *blandū* fortasse, quasi βλάπτ-ης. Horreorum enim pestem autumant. Græcis etiam γαλεώτην esse, scripsit Plinius. Isidorus de eo hoc modo: *Stellio a colore nomen habet inditum. Est enim tergore pictus lucentibus guttis in modum stellarum.* Vnde Ouidius, *Aptumque colori Nomen habet varius stellatus corpore guttis.* Traditur autem scorpionibus adeo contrarius, vt visis iis pauorem & torporē adferat. Aristoteles *libro de incess. anim.* inde τρωγλόδυτις annumerat. Plinius auctor est, generi humani humano valde noxium & inuidum esse animal, ideoq; mulieres vti solere ad veneficia, quodque pellem ad morbi comitialis depulsionem homini inprimis salutarem sibi detractam deuoret, ne suo beneficio fruatur. Apum ab eo examina infestari scribit Virgilius *Georgicorum 4. Nam sæpe fauos*, inquit, *ignotus adedit Stellio, lucifugis congesta cubilia blattis.* Porro à stellione deductus est stellionatus, *crimen secundum Vlpianum vnumquodque proprio nomine vacans*, cuius extraordinaria executionem esse voluerunt Iurisconsulti. Vide *l. 7. §. 1. ff. ad* Turpil. Qui rem sane alienam sciens obligat, vel alij oppignoratam, alij denuo obligat, vel pro auro æs subiicit in pignore dando, stellionatus crimen committit, *l. 1. ff. stellionatus. l. 36. ff. de pign. act.*

Stemma Paulo cognationum pictura & graduū cognationis descriptio, *l. 9. de grad. & affinit.* deducitur a verbo στέφω *corono*, quod consueuerint Romani splendorem sanguinis ostentantes, in atriis maiorum suorum imagines cereas plærumque disponere in speciem coronæ, lineis quibusdam cognationum gradus significantibus. Tranquillus in Nerone de eo hoc modo: *Obiectum est Cassio Longino, quod in vetere gentili stemmate C. Cassij percussoris Cæsaris imagines retinuisset.* Item in Galba: *Imperator vero etiam stemma in atrio proposuit, quo paternam originem ad Iouem, maternam ad Pasiphaen Minois vxorem referret.* Seneca 3. de beneficiis: *Qui imagines in atrio exponunt, & nomina familiæ suæ longo ordine, ac multis illigata flexuris in parte prima ædium collocant, non noti magis, quam nobiles sunt.*

Martialis: *Atria Pisonum stabant, cum stemmate toto,*
Et docti Senecæ ter veneranda domus.

Quia autem nobilitatē sic ostentabant, idcirco sępe etiam pro generositate accipi solet, vt cum Persius inquit:
Stemmate quod Thusco ramum millesime ducis.

Martialis: *Argenti furiosa sui cum stemmata narrat.*

Stercus ab abstergendo vel extergendo. Hinc Sterculius Saturnus, quod stercoris lætamine omniũ primus fœcunditatē cōparauerit agris. Festus scribit ex Æde Vestæ stercus deferri solitũ *17. Kalen. Iulias* in angiportũ mediũ fere cliui Capitolini, qui locus claudebatur porta stercoraria.

Sterile, quod nullum fert fructum, vnde nisi ἀπὸ τοῦ στερεῖσθαι, id est, *priuando* deducas?

Sterno, στορεννύω, vnde στρωτὴ strata: Et lithostrota pauimenta, de quibus ita Plinius *lib. 36. cap. 25.* Pauimenta originē apud Græcos habent, elaborata ortæ, picturæ ratione. donec *lithostrota*, expulere eam. Meminit istorum etiam aliquoties Varro *in libris de re rustica.* Græco nomine seruato: suntque nobilia prorsus, vtpote facta exiguis lapillis incrustatione. Romani vti cœperunt hoc genere sub Sylla, inq; fortunæ delubro fuisse memoratur tale apud Prænestinos, & hodie apud Venetos in Marci æde. Facit & Ioannes Euangelista mentionem *capite 19.* τοῦ λιθοστρώτου, qui *Gabbatha* dicebatur Hebraice.

Stibium, alio nomine Seplasiarijs *antimoniũ*, Germanis Spießglaß / Plinio spumæ cādidæ & nitentis lapis, nihil nisi Gręcorum στίμμι, facta literarum commutatione. Colore nō nihil simile est lapidi plumbario, sed magis nitet. *Horridior, inquit Plinius, est mas scabriorq́, & minus ponderosus, minusque radians & arenosior.* Fœmina contra nitet, friabilis, fissurisq; dehiscens. Inuentum fuit olim stibiũ in Bithynia ad Chalcedonem, vnde *Chalcedonium*, & in Italia, vnde *Italicum* est dictũ, Quodam fossile vendebatur, probatq; Dioscorides id, ꝙ maxime radiat, quodq; terra & sordibus caret. Tale vstũ formabant in pastillos, quibus quia forte Hippocrat. tempore quadrata tesserarum erat figura, ipse *stibium* vocat

τετρά-

τετράγωνον. Exiccat autem & astringit. Quocirca addi solet oculorum collyriis. Nigro etiam tingit colore, ideoq; ciliis id illinunt mulieres Græcis propterea dictum γυναίκειον, & ὀμμάτρεφον. Et quoniam artificiosa tinctura dilatare videtur oculos, idcirco eidem Græci πλατυόφθαλμον vocarũt, quod & Agricola notauit. Sic Pollux notat valere τὸ στίμμι, πρὸς ὑπογράμματα γυναικῶν ἢ ἐντρίμματα, citatq; ex Ione Poeta versiculũ, in quo nominat τὴν μέλαιναν, στίμμιν ὀμματόγραφον. Et Hesych. ὑπογράμματα exponit στιμμίσματα τῶν ὀφθαλμῶν. De eodẽ differentẽ vide Galen. *lib.9.de simp.med.fac.*

Stigma, nota vel punctũ, quo quis signatur, vt solebant olim signari serui, à Dominis, ἀπὸ τοῦ στίζειν, vel στίζειν, id est, *pungẽdo*, vel *notando*, nominis originẽ trahit. Hinc στιγματίαι *Serui*, id est, *notati*, siue *compuncti*, *cicatrice stigmosi*, Plinio *libro Epist.5.* Plauto *literati in Casina.* Comici *Verberones* & *Flagriones* appellant. Visus est stigmatis vocabulo Hesiodus, post Hesiodum Phocylides, cum inquit: στίγματα μὴ γράψῃς ἐπονειδίζων θεράποντα. Inter cutis vitia numerat Dioscorides στίγματα, *libr. 3. cap. 209.*

Stilla, id est, gutta per diminutionem à stiria deducitur nonnullis, quę ꝓprie est aqua frigore concreta pendens & guttatim stillans. A stilla rursus stillicidio nomen, cuius auertendi in tectum, vel in aream vicini, vel non auertendi seruitus in vrbanis prædiis est vsurpata. Vide *l. 2. l. seruitutes, quæ. §. si seruitus. ff. de seruitut. vrb. præd.* item, *l. si domus. l. si eo loco. ff. eodem. l. si stillicidij. ff. quemadmodum seruit. amitt. l. si à te emero. ff. de seruitut. vindic. §. 1. Institut. de seruitut. §. æque. Institut. de actionibus.*

Stimulus ἀπὸ τοῦ στίζειν, id est, pungendo dictus. Stimulus peccandi, est illa secreti fiducia, vbi nobiscum dicimus: *Quis enim sciet? inquit Plinius in Epistolis, vnde aliquem virum bonum eligendum, & ante oculos semper habendum, vt illo velut spectante viuamus, suadent sapientes.* Et Epicurus: *Sic fac omnia, tanquam te spectet aliquis, Omnia enim mala nobis solitudo persuadet.* Stimulos naturales accipit eleganter Paulus pro instinctu seu motu naturali, *l. amicißimos, ff. de excusat tutor.*

Stipatores, olim *Latrones* & σωματοφύλακες, seu mercede conducti milites corporis custodiendi gratia, non tam nomē à stipatione, quam à stipe tulerunt. Nam & stipendium militibus pendi solitum ab eadem origine est. Nisi forte dixeris *stipatos*, id est, densatos corpora regum & principum circumdare, quando ipsamet stips *a stipando*, id est, componendo, quoque nomen arcessat. Et inde *stipator*, qui in nauibus componit stupam.

Stipendium à stipe, sicut & Vlpianus scripsit *l.27. ff. de verb. sig.* quod per stipes, id est, per modica æra colligatur. Ideo etiā tributum appellari, ait Pomponius, constatq; adeo ex Liuio, Cicerone, Gellio, Plinio & aliis, stipendium & tributum olim indifferenter vocatum, quicquid colligebatur in publicum, vt sustentaretur ex eo miles. Fuisse autē apud Romanos militum stipendiū, denarium in singulos dies, id est, vnciæ argenti partem octauam animaduertitur *ex Annalium Taciti, lib.1.* prout citatur ab Alciato *ad l. ager. ff. de verb. sign.* Hinc *stipendia merere* dicuntur, qui militant, *l.18. ff. de re iudic.* Sed notandum, stipendium, quatenus cum tributo est idem, primis Republ. temporibus non rerum, aut personarum onus, sed liberum fuisse, quod quilibet ad sustinendam belli molem in medium conferebat. Aucta tandem & ditata Republica colonis & agris impositū fuit. *sicut apparet ex Liuij 7. de bello punico secundo.* Stipendiarij milites inde sunt dicti, qui stipendia faciunt, sed minus proprie, cum potius ærarij milites aut mercenarij essent dicēdi, ad imitationem optimorum authorum. Nam & Cicero *in Verrem* stipendiarios vocat eosdem, quos vectigales nominamus, qui victori stipendia & vectigalia pendere coguntur. Et Cæsar Commentar. *1. stipendiarias ciuitates* dixit, id est, *tributarias*. Eadem ratione *stipendiarij* dicuntur populi, qui stipem pendunt. Ennius: *Pœni stipendia pendunt.* Et *reditus stipendiarij*, prouentus earum rerum, quæ pertinebant ad populum Romanum. Aduocatis licebat olim pro stipendio ex Claudij edicto vsque ad dena H-S accipere, quæ transgressi repetundarum tenebantur, *sicut memoriæ prodi-*

proditum à Tacito Annalium 12. Vespasianus autem (*vt scribit Suetonius*) primus Latinis Græcisque Rhetoribus annua constituit centena. Roscius nobilis ille comœdus quingenta annua H-S meruit, *teste Plinio, libro septimo, capite 39.* Medicorum hodie nobilium in Italia stipendium sunt aurei sexcenti, Iurisconsultorum octingenti. Attamen Decio Pisis numerati fuerunt mille ducenti. Carolo Ruillio Bononiæ mille ducenti vnus. Atque hæc sufficiant. De militum vero stipendijs si plura velis, Lazium vide, *libro 3. capite 13.*

Stips veteribus æs, *teste Varrone 4. de ling. Lat.* à stipando deducto vocabulo. Cum enim asses libræ pondo essent, qui maiorem eorum numerũ acceperant, nõ in arca ponebãt, sed in aliqua sella stipabant, id est, componebãt. Et *stipare* forsan descendit à verbo στείβειν. De stipe, quam ex thesauris dabant, sic Seneca in Epist. *Colitur autẽ non taurorum opimis corporibus contrucidatis, vel auro, argentoq; suspenso, nec in thesauro stipe infusa, sed pia & recta voluntate.* Sic stips pro pecunia aliquoties in iure. Suetonius in Caligula: *Stetitq; in vestibulo ædium Calendis Ianuariis, ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus omnis generis turba fundebat.* Item in Augusto: *Omnes ordines in lacum Curtij quotannis ex voto pro salute eius stipem inficiebant.* Quin ex visu nocturno etiam stipem quotannis die certo emendicabat à populo, cauam manum asses porrigentibus præbens.

Stipula culmus cum spica, non collectus, sed in medendo relictus, à stipa dici videtur plerisque, quod instar stipæ, hoc est, stupe vti soleat in agris. Virgilius Georg. 1.

Sæpe etiam steriles incendere profuit agros,
Atque leuem stipulam crepitantibus vrere flammis.

Stipulatio, iuxta Pomponium verborum cõceptio, quibus is, qui interrogatur, dicturum facturumue se, quod interrogat' est, responderit, *l. 5. ff. de verb. oblig.* Videtur Triboniano dicta, ꝙ stipulum appellarent veteres firmum. A stipite enim factum est stipulum, quod Græcus interpres, ἀπὸ τοῦ στελέχους vertit. Varro à stipe, i. e. pecunia trahit. *Alciat. Parerg. 1. ca. 39.*

deducit, ἀπὸ τοῦ στυπτοῦ, quod adstringat. Id enim τὸ στύφειν significat, vnde τὸ στυπτόν. Multi præponere audent etymon hæc absurdæ (*sic enim loquuntur*) Triboniani coniecturæ. Nam quid stipiti cum contractu commune? Alij contra damnāt & reiiciunt etymon posterius à verbo στύφω, quod υ. habet in medio, quę tamē vocalis in stipulatione est nulla. Probant autē Triboniani sententiā, vel hoc nomine: quod & Festus Pompeius à stipite deriuet, qui est fustis humi solitus defigi ac pangi in agrorum confinio, ad certam firmamq; finium tutelam. Vnde Ouidius Fastor.2.

Termine siue lapis, siue es defossus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoq; nomen habes.

Porro cū stipulatio non modo pecuniæ, sed rerū omnium esse possit, quæ in hominū commercium cadunt, fortasse maluit Tribonianus à stipite deducere, quam à stipe. Hinc & verbum *Stipulari*, quod est assentire promittenti. Stipulationū aliæ *Iudiciales* proprie pertinentes ad nobile iudicis officium, quæ olim exigebantur etiā ab iis, qui suo nomine conueniebantur actione in rem, iam vero complectuntur cautionē de dolo, vel de persequendo seruo, qui est in fuga, aut pretio restituendo: Alię *Prætoriæ*, quas Prętor introduxit, veluti damni infecti, vel legatorū: Aliæ *Conuentionales*, nempe conceptæ ex conuentione vtriusq; partis contrahentium, quarum totidē sunt genera, quot rerū contrahendarum. Aliæ deniq; *Communes*, veluti rem saluā fore pupillo, vel de rato stipulatio. *Prætoriarum* rursus genera sunt tria. Quædam enim Iudiciales non à iudice dato, sed à iudicio dictæ, quod propter iudicium interponantur, quædam *Cautionales*, quædam *Communes*. Est & ista stipulationum diuisio trita, vt aliæ dicantur *Diuiduæ*, aliæ *indiuiduæ*, pro ratione rerum, quæ in stipulationem sunt deductæ, quarum aliæ diuidi possunt, aliæ non possunt. Item Stipulationem, quædam in dando, quædam in faciendo consistunt, *l.2.in princ.ff.de verb.oblig.*

Stiria, παρὰ τὸ στεῖρον, quod nobis est *sterile*, Quamquam & στεῖρα dicatur Græcis.

Stiua aratri manica siue manubrium, quod inter arandum manibus tenetur, à stando videtur nomen arcessere Grammaticis.

Stoici Philosophi, quorum princeps Zeno, à porticu, quæ Græcis est στοὰ, deriuant nomen. Testis Suidas his verbis: στοὰ ἡ ἐν Ἀθήναις διαπρέπει διὰ τοῦ ο. μικροῦ, στωικοὶ δὲ οἱ ἀπ' αὐτῆς διὰ τοῦ ω. μεγάλου. Multa eorum paradoxa celebrantur apud auctores maxime apud Ciceronem. Philosophiam tripartitam esse dicebāt, *Physicen* nimirū, *Ethicen* & *Logicen*. Ipsam iterum Philosophiam animanti similem, ossibus quidem & neruis Logicen, carnibus Ethicen, animæ Physicen. Eidem (quod mirum) ἐκπύρωσιν mundi crediderunt. Summum bonum in honesto coniuncto virtuti collocarunt. Sapientem voluerunt nullis minis ad turpitudinem posse cogi, aut illecebris ac lenociniis impelli. Plura de his, qui velit, Laertium & Ciceronem videat.

Stola, secundum Nonium Marcellum vestis non solum honesta veteribus, sed etiam omnis illa, quæ corpus tegit, & proinde viris olim cum mulieribus communis, quam in rem Varronis & Ennij testimonia adducit, tandem tamen pro muliebri tantummodo veste vsurpata, à voce στολὴ descendit, quæ Græcis à στέλλομαι, id est *induo* deducitur. Legitur cum apud Plutarchum in Strato: ὁ δὲ ἐργῖνος ἑπτὰ λαβὼν νεανίσκους ἐσταλμένους ὁδοιπορικῶς. *Erginus septem accipiens iuuenes viatoria indutos.* Quod autem proprie nunc mulierum sit vestis, apparet etiam ex his Terentij Varronis verbis 7. *de ling. Lat. In vestitu cum dissimilima sit virilis toga tunicæ, mulieris toga pallio, tamen inæqualitatem hanc sequimur nihilominus:* Quibus verbis togam & tunicam tribuit viro, pallium & stolam mulieri. Et quoniam honestiores matronæ ea vti solebant, hinc stolatū accipi pro eo, quod est matronale & honestum, annotat Lazarus Baysius. Fit & mentio stolarum *Marci 12.* vbi quidem tribuuntur scribis: vt verum maneat, communem olim vtriq; sexui fuisse vestem, tandem tamen solis vsurpatam mulieribus.

Stomachus Græcis οἰσοφάγος, figura instar intestini procerus,

& per ceruicis interiora deuolutus, imo via esculentis & potulentis deuorandis ad ventriculum directa, qui commune eorum est receptaculum, & prima concoctionis officina, aliquando etiam partem superiorem tantum significans in stomacho, cuius aditus in ipsis oris faucibus dicitur στόμαχος ἀπὸ τοῦ στόματος, ore, καὶ τοῦ χέω fundendo nomē deriuat: vel ὅτι ἀπὸ τοῦ στόματος εἰς αὐτὸν χεῖται, *quod ab ore in ipsum funditur*. Vel quia est στόμα τῶν χεομένων, *quod sit velut os eorū, quæ funduntur*, vt habet Etymologicum magnū, aut deniq; ἀπὸ τοῦ στόματος, ore, καὶ τοῦ μήχαος, *machina siue remedio*. Itaque apud Isidorum Orig. *11. cap. 1.* arbitror legendum: *Stomachus Græce στόμα vocatur, eo quod ostium ventris sit, & cibum excipiat, & in intestina transmittat.* Significat porro (ne id omittam) stomachus inferiorem partem stomachi, id est, orificium ventriculi, quod & καρδία impropriè est dictum, vnde καρδιωγμὸς, *morsus stomachi*, id est, oris ventris, quem Dioscorides alias nominat στομάχου δηγμὸν, Plinius *Stomachi rasionem*. Quia enim ob propinquitatem cordis & stomachi mox acriorem materiam mordentem atque mouentem stomachū cor ipsum quoq; pcipit, adeoq; grauiter afficitur voluerunt etiā veteres stomacho communicare τὸ τῆς καρδίας ὄνομα, *sicut docet Alexander Aphrodisæus Problem. 2.*

Storia, quod sit in terra strata, dicta videtur Isidoro: Fallitur. Nam ἀπὸ τοῦ στορέσαι, quod sternere significat, est deductum vocabulum. Conficiendarum storiarum rationē disce, si lubet, ex *2. Cæsaris de bello ciuil.*

Strabo, Græce στραβὼν & στραβὸς, deducitur παρὰ τὸ στρέφω, id est, *torqueo*, τροπῇ τοῦ ε εἰς α, ὁ διεστραμμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς, *qui distortos habet oculos*. Et quia pætus est, qui parum obliquum habet aspectum, idcirco Strabonem appellat pætum pater, *ait Horatius*. Atque hinc vitium istud Græcis στραβισμός. Est & Strabo nomen celeberrimi Geographi à Xylandro iam pridem redditus Latine, quem Plutarchus, Suidas & Stephanus etiam philosophum nominant. Ælium Gallum comitatus legitur in Ægyptum, eo tempore videlicet, quo Dominus Christus nostræ salutis

ſalutis gratia verſatus fuit in terris, *vt recte colligitur ab eodem Xylandro.*

Strages à ſternendo, eidemq; origini nominis auſpicium dedicant ſtragulum & ſtramen. Imo Varro *4. de lingu. Latin. Quicquid inſternebant, à ſternendo ſtragulum appellabant, idque* περίστρωμα *Græce.*

Strangulo deflexum videtur παρὰ τὸ στραγγίζειν ἢ στραγγαλόειν, id eſt, *præmendo, ſtringendo*, vel *torquendo*, quod etiam Græcis eſt πνίγειν.

Stratagema, στρατήγημα imperatoria calliditas, aut conſilium aſtutum exemplumue ſummo ſtudio imitandum ἀπὸ τοῦ στρατηγεῖν, quod eſt *bellicæ rei gubernatorem agere*, nominis originem arceſſit. Cicero 3. *de natur. Deorum*: *Conſilium illud imperium fuit, quod Græci* στρατήγημα *appellant.* Stratagematum librum ſcripſit Frontinus magno iudicio & prudentia, ſicut & Polyænus natione Macedo, vir fortis & ſtudio ſingulari, ex quibus, quicumque velit, colligere inq; ſuum vſum transferre poterit. Quamquam interim plurima ſuppeditent etiam hiſtoriæ ab ipſis non tacta, aut prætermiſſa.

Strato, ἀπὸ τοῦ στράτου, *exercitu.*

Strena. munus, quod datur die religioſo ominis boni gratia, à numero, quo ſignificatur alterum tertiumue venturum, quaſi *trena* eſt dicta, pͥpoſita litera S. vt in *Stlite* & *Stioco*, factum à priſcis, & in *ſtlato* prolato apud Feſtum. Nonius à ſtrenuitate vult dictã, quod inferiores ditioribus eas mitterent, ceu ſtrenuis viris. Dio vocat ἀργύρεοι, lata nimis appellatione, cum Latinæ voci reſpondentem vocem non habeant Græci. Prima autem ſtrenarum origo, quibus fœlicem ominamur annum, à Tatio rege manaſſe dicitur, qui primum Romuli hoſtis, inde collega in regno Romano fuit, *vt in Aduerſariis ſuis annotat Turnebus & Symmachi auctoritate probat.* Eſt & Suetonius auctor Popul. Romani. Calend. Ianuariis, hoc eſt, anni noui principio ex ritu veteri, Auguſto ſtrenam dediſſe etiam abſenti. Tiberius Cęſar, *eodem teſte*, oſcula quotidiana prohibuit edicto, vt &

ſtrenarum commercium, ne vltra Calend. Ianuarias exerceretur. Xenia enim mittebantur, & apophoreta remittebantur. Vnde Martialis *ſtrenas Saturnalitias* duobus libris diſtinxit, nempe Xeniorum & Apophoretorum nomine. Scribit iterũ Suetonius conſueuiſſe quadruplam ſtrenam, id eſt, quadruplo maiorẽ, quam accepiſſet, reddere de manu Tiberium, cumq; toto menſe interpellaretur, offenſus vltra nõ reddidit. Haud mirũ, cum minime comis Imperator fuerit, vt eum Plinius vocat. Iam nec morem iſtũ prætermiſero: ſolitum populum Cal. Ianuariis magiſtratũ ineuntibus lauri folia dare cũ iſchadibus boni ominis ergo, quod laurus ſanitatem conciliare crederetur. Item ſtrenas veterum ſtipes fuiſſe æreas. Vnde Ouidius:

Tu tamen auſpicium cur ſit ſtipiti vtile quæris.

In Gloſſario veteri legitur: *Strenua*, ἰυαρχισμὸς, θαλλὸς. Scribe *ſtrena*.

Strenua habita pro Dea, quod impellere crederetur homines, vt ſtrenue quid agerent. Eius ſacellum extitit in via ſacra, *teſte Varrone, lib. 4. de ling. Latin.*

Strenuus videtur quidem declinari à ſternendo, id eſt, in terram deiiciendo inſtar militis robuſti. Non male etiã deflexeris à ςρηνὴς, quod nomen inter alia ſignificat hominem, *aſperum & durum*. Ad cuius rationem dixit Liuius, *libro 7. Sterne miles Gallorum cateruas.*

Strigæ ordines rerum inter ſe cõtinuate collocatarum à ſtrigando dictæ. Legendum enim eſt ita apud Feſtum. *Inde etiã equos ſtrigare*, dixit Turnebus, *dum in ſtrigam collocantur.*

Strigilis inſtrumentum dentatum & ferreum, quo equiſones expoliunt equos, vt ſordes ſiue ſtrigmenta abſtergant, à *ſtringendo.*

Strophia & *Strophiola*, tenues coronæ Plinio, ἀπὸ τοῦ ςρέφειν, id eſt, vertendo nomen habent, qui etiã ſcribit tardius vocabulum iſtud communicatum eſſe Latinis. Alioqui vocantur & *Strophia*, ſecundum Monium faſciæ breues comparatæ ad cohibentum virginalem pupillarum tumorem.

Stupa, linum impolitum, *iuxta Feſtum*, à Græcorum ςύππη deſcen-

descendit, quæ vox alias etiã scribitur p simplex π. Ioseph. πληρώσαντες τὴν στοὰν στύππης. πρὸς δὲ ἀσφαλτοῦντες καὶ πίσσης.

Stuprum dictum videtur plerisque, quasi *turpis stupor*, quod stupido bruto sit similis qui ruit in Venerem, & turpitudinem detestabiliorem vel brutis tractat, quicumq; virginis deflorationem, procurans pudicitiam eius expugnat. Est quippe communis nobis cum brutis fœda voluptas certissimum infirmitatis humanæ argumentum. Recte ergo Magnus Alexander duabus potissimum rebus se intelligere dicebat mortalitatem sopore & coitu. Alij deducunt id nominis à stupore pudoris, qui læditur hoc modo. In genere coitũ omnem significat vetitum lege. Est autem is duplex: Vnus, qui committitur cũ nupta (quomodo dicitur *adulterium*) vel cum cognatis aut virginibus sacris: Alter cum quauis persona, etiamsi fuerit ancilla, modo vis inferatur. Modestinus scriptum reliquit, putare nõnullis inter adulterium & stuprũ hoc esse discrimen, vt adulterium committatur in nuptam, stuprum in viduã. Sed lex Iulia de adulteriis indifferenter vtitur hoc verbo, *l. 101. ff. de verb sig.* Quid quod etiam in his mulieribus intelligatur, quæ vulgo quæstum faciunt turpiter viuendo, etiamsi non palam, item in liberis mulieribus, quæ cupidinis non matrimonij causa habentur, excepta concubina, ait Modestinus, *in l. stuprum. ff. ad l. iul. de adulter.* Sed & in masculum auersa & vix nominanda libidine committi testatur, *l. 2. ff. de seru. corr. cum l. 1. §. remouet. ff. de postul.* Apud antiquissimos vox ista sumebatur pro turpitudine. Testis Næuius apud Festum his verbis: *Seseque y perire mauolunt, ibidem, quam cum stupro redire ad suos familiares.*

Item: *Sin illos deserant fortissimos viros, magnum stuprum populo fieri pergetis.* Et in Nelei carmine: *Fœde stupreque castigor quotidie.*

Stylus, graphium siue instrumentum ferreum, anterius acutum, retro vero quasi plantam habens, quo olim in albo siue in tabulis ceratis scribere solebant, an à columna nomen inuenit, quæ Græcis est στύλος, & cuius formã quan-

dam videbatur referre, vnde & *epistylium* est dictum? Extrema huius obtusitate delere solebant, si quid expunctum in scriptura volebant. Itaque tandem pro ipsa orationis structura acceperunt, in qua quia sæpius delenda occurrunt, quæ postea displicere incipiunt, monet Horatius *Satyr. 10. lib. 1.* sæpe vertendum esse stylum, id est, emendanda esse scripta atque limanda. Cicero Verrina 4. *Vertit stylum in tabulis suis: Quo facto causam omnem euertit suam.*

Styx, fabulosa apud inferos palus, qualis sit, breuibus explicat Plato in Phædone his verbis: ὁ τέταρτος ἐκπίπτει εἰς τόπον πρῶτον δεινόν τε καὶ ἄγριον, ὡς λέγεται, χρῶμα δὲ ἔχοντα ὅλον οἷον κυανός, ὃν δὴ ἐπονομάζουσι Στύγιον, καὶ τὴν λίμνην ποιεῖ ὁ ποταμὸς ἐμβάλλων Στύγα. Dictam volunt Stygem, quasi στυγερὸν, *odiosum*: Alij ἀπὸ τοῦ στυγεῖν, quod non solum odisse, verum etiam metuere & cõtristari significat. Quod ipsum, quia maxime contrarium est beatitudini & lætitiæ, in qua viuere creduntur Dij, fingunt eos Poetæ, quasi metuentes tristitiam iurare per Stygiam Paludem, Vnde Virgilius:

Dij cuius iurare timent, & fallere numen.

Homerus Odyss. 5.

Καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ, ὅστε μέγιστος
Ὅρκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι.

Meminit eius iuramenti idem Homerus *Il.* . Ouidius *Metamorph. 1.* Virgilius *Æneid. 2.* & alij Poetæ suis locis: Neq; facturus mihi videor rem Musis indignam, si & ex ipso Aristotele iuramenti rationem subiiciam, qui *Metaphys. 1.* excutiens Thaletis sententiam de aqua, tanquam principio; scribit hoc modo: Εἰσὶ δέ τινες, οἳ καὶ τοὺς παμπαλαίους, καὶ πολὺ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως, καὶ πρώτους θεολογήσαντας οὕτως οἴονται περὶ τῆς φύσεως διαλαβεῖν, Ὠκεανόν τε καὶ Τηθὺν ἐποίησαν τῆς γενέσεως πατέρας, καὶ τὸν ὅρκον τῶν θεῶν ὕδωρ τὴν καλουμένην ὑπ' αὐτῶν Στύγα ποιητῶν, τιμιώτατον μὲν γὰρ τὸ πρεσβύτατον, ὅρκος δὲ τὸ τιμιώτατον ἐστι. Et Lycophron nominat: Στυγὸς κελαινῆς νασμὸν, ἔνθα τέρμιους ὁρκωμο-

τους

Ϭυς ἔτευζεν ἀϑθίτας ἕδρας, A Styge etiam Stygialia sacra sunt dicta, quæ Sagæ faciebant ad pelliciendum in sui amorem, quoscunque vellent. Talia sunt, quæ Dido prætexit facere se velle, vt intractabilem Æneæ animum in sui amorem trahat: Etsi Poeta innuere videatur inditum illis nomen à Stygio Ioue, cum inquit: *Sacra Ioui Stygio, quæ rite incepta paraui.* In iis autem sacris aut effigies ceræ ponebatur ei similis, quem deuouebant, aut laminæ in eiusdem similitudinem effictæ, quas aliqui, & inter eos Scaliger, ipsullices putant dici à Festo. Sed *Ipsiplices* legendum. Nam in veteri glossario *Ipsiplices*, αὐτόπλυκτα φύλλα exponuntur. Fabulæ stygiæ paludis (ne id quoque præteream) occasionem dedit Styx Arcadiæ fluuius, cuius aqua Alexandrum necauit Antipater. Testis Pausanias *in Arcadicis*, qui etiam vim mortiferam eius aquæ asscribit.

Suada ab Ennio dicta Dea, Græcis πειθώ, *teste Cicerone in Bruto*, quā hominum reginam nominat Euripides in Hecuba, imo quam Themistocles apud Herodotum, *libro octauo*, tum ἀνάγκην nominat μεγάλους θεοὺς, vtpote quibus freti Athenienses ab Andrus pecuniam deposcebant, à *suadendo* nomen deriuat.

Suauium à suauitate dictum, nempe voluptatis osculum, sicut basium pudicorum. Varro *de vita popul. Romani.* Ideoque hoc ab ore dicitur osculum, non à suauitate, vnde *suauium*, quod simile sit suauitati.

Subiugus habitus pro Deo apud Gentiles, eiusq; simulachrū in nouæ nuptæ cubiculum solitum deferri, vt quidem ita iugo viri subiiceretur. Huic vero (nam pergo nuptiales ineptias referre) addebatur & *Virginensis Dea*, quo virgini fœlicius solueretur zona: *Dea prema*, ne subacta se cōmoueret, & ita cōprimeretur: *Pertunda*, quæ concuteret & penetraret. Item *Venus tum Priapo*, super cuius fascinum, id est, ingens virile membrum cogebatur sedere eum in finem, vt prior Deus videretur pudicitiam delibasse.

Subsellium. Adde quæ habentur sequenti folio.

Subſtantia, prædicamentũ inter omnia primũ, & reliquorum vel accidentiũ baſis, per ſe quoq; ſubſiſtens, Græcis ὐσία, à *ſubſtando*, vel *ſubſiſtendo* nomen inuenit, quod accidentibus veluti ſubſtet, diuiditurq; in ſubſtantiam primã, & ſubſtãtiam ſecundã. Prima complectitur idiuidua, ſecunda ſpecies & genera. De vtraq; dicitur ὐσία, de ſecunda tantum ὑπόςασις, quę & perſonam in deitatis vna ſubſtantia ſignificat. Sed notanda philoſophi verba de ſubſtantiis primis: μὴ ὔσων, inquit, πρώτων ὐσιῶν, ἀδύνατον τῶν ἄλλων τι εἶναι. Itaque primæ ſubſtantiæ vocantur ab eo principaliter, & & proprie, & maxime ſubſtantiæ, vtpote quæ neque de ſubiecto dicuntur, neque inſunt ſubiecto, ſed ſubſtant omnibus aliis. Plura de ea apud Dialecticos.

Subucula virorum veſtis interior cutem attingens à ſubtus vel ſubſuendo deriuata, quod vult Varro *1. de lingua Latina*. Feſtus notat, fuiſſe quoque genus libi ex halica, oleo & melle.

Subſellium, quod non plane eſſet ſella, dictum vult Varro. Fuerunt autem proprie ſubſellia Romæ ſedilia, in quibus ij Iudices, qui magiſtratum curulem non gerebant, conſidebant & cauſas cognoſcebant, quales fuerunt Tribuni Pleb. Quæſtores, Triumuiri, Ædiles plebis, & qui cum curulibus magiſtratibus iudicabant Centumuiri. Quin illi quoque, qui aut cauſas agebant ac defendebant, vel accuſabant, in hiſce conſidebant. Qua de re multa Aldus Manutius *2. de quæſitis per epiſtolam.*

Succidanea hoſtia, quæ cędebatur loco ſecundo, & proinde nominata à ſuccedendo. *Feſtus.*

Succidia, verbum Catonianum, appellari videtur ex eo, quod inde quotidie aliquid queat ſuccidi in vſum. Varro à ſuibus edendis nominatã putat. Meminit eius & Plinius multis in locis. Et Tullius *de ſenect. libro eod.* alludens: *Iam hortum ipſi Agricolæ ſuccidiam alteram vocant.*

Succinum à ſucco habere nomen cenſent quam plurimi. Iſidorus *libr. 16. cap. 8. Succinus, quem appellant Græci ἤλεκτρον, fului, cereiq; coloris, fertur arboris ſuccus eſſe, & ob id ſuccinum appellari.*

pellari. Electrum autem appellari fabulosa argumentatio dedit. Nam interempto fulminis ictu Phaetonte, sorores eius luctu mutatas in arbores populos, & lachrymis electrum fundere singulis annis iuxta Eridanum amnem, & electrum appellatum, quoniam sol vocitatus sit alectron, plurimi Poetæ dixerunt. Constat autem succum esse non populi, sed arboris pini. Nam *accensus tedæ nidore flagrat. Nascitur autem in insulis Oceani septentrionalis, sicut gummi, densaturque vt crystallum rigore vel tempore.* Hactenus Isidorus. Falluntur autem, qui in Liguria effodi tradunt cum Theophrasto, aut in insula Abalo reperiri hoc maris concreti purgamentum cum Timæo. Falluntur pariter, qui Græciæ vanitatem secuti in Electridibus insulis sextis Adriatico mari nasci prodiderunt, *teste Plinio, libr. 37. cap. 2.* Atque hæc de loco. Quo ad rem ipsam, quid illa nimirum sit, non minus video multos erroribus inuolutos. Nam Sophocles esse voluit concretas lachrymas Meleagridum auium defleuntium Meleagrum, quod nemo tamen sanus vnquam credidit: Demostratus glaciatam Lyncis vrinam, vnde ipse *Lyncurium* appellat alij *Langurium* quę opinio pariter est falsa. Cumq; certum sit, arboris esse succum apud eruditiores, is autem triplex sit, *lachryma, gummi,* & *resina*, voluit sane lachrymam esse Aristoteles, cui præbent assensum Æschylus, Philoxenus, Euripides & Nicander. At ex populo sudare volunt, cuius opinionis meminit & Dioscorides. Etsi populus ex eiusdem sententia non lachrymam, sed resinam fundat. Cæterum Georgius Agricola cum Nicia priores sententias omnes reiiciens vult, *succinum esse pinguem terræ succũ siue sudorem, non qui em solis radiis elicitum ex terra, vt Nicias volebat, sed interno terræ calore expressum ex pinguibus terris atq; concretum, quem quandoque madefactum aquæ secum efferunt ex venis terræ.* Nam qui sol ex locis frigidis, & ad septentrionem reiectis eliceret succum? Sed si succus, quæri possit, qualis sit succus. Certe, quia pingue succinum est & ardet, necesse est aut bitumen esse, aut sulphur. Bitumen autem esse potius, demonstrat Georgius Agricola.

Sudarium, qua voce etiam Euangelistæ sunt vsi, Polluci καψιδρώτιον, à sudore faciei, quem detergit, nomen inuenit. Nam quod Syri & Chaldæi nominant *sudar*, linteũ est, quo tegitur facies. Vt inde habere Latini non possint.

Sueuia, cuius incolæ Ptolemæo σουῆβοι, dicta videtur Nauclero in suo Chronographia à Sueuo monte, qui ab ortu solis Germaniæ initium facit. Idem tradit, solam hanc Alemanniam olim dictam, cui etiam ortum Danubij deberi scribit vetustissimorum scriptorum auctoritate. Et quia Rhetia eadem cum Sueuia, vt idem affirmat, recte quidem *Rheticum* appellat *Danubium* Bartoiinus.

Suffragiũ, à *suffragando*. Vide de ratione ferẽdi suffragia apud Romanos Tabellarias leges.

Suggillare, quod est percussione cutem maculare, ad superficiem recipiente se sanguine, quibusdam nomen habet à sugo, q̃ succus deducatur ad cutem: Alijs à Græco συγγελᾶν, id est, *simul ridendo*. Solemus enim eos ridere, qui percussionis signa gerunt in facie. Cæterum mihi perplacet etymon prius. A sugillando dicta sugillatio, Græcis ὑπώπιασμα καὶ ὑπώπιον, maxime cũ oculum inuasit, fractis vasis aut contusis ictu aliquo, & sanguine eo modo intra tunicas collecto. Cum vero aliis in partibus corporis imo in facie, non in oculis, subter cutem sanguinis effusio fit *ecchymosis* vel *ecchymoma* dici solet generaliori vocabulo.

Suilli ab isto pecore sunt dicti, cuius nomẽ referunt, vt & *Bubulci*, *Luperij*, *Caprarij*, *Porcij*, *Ouinij*, *Equitij* & *Tauri*. *Alexander ab Alexandr.*

Sulmo Pelignorum metropolis, Ptolemæo σουλμών, veteribus *Solymum*, sicut constat ex 9. Silij à Solymo Æneæ comite nomen suum arcessit, *teste Ouidio. 4. Fastor.* his verbis:

Serus ab Iliacis & post Antenora flammis
Attulit Æneas in loca nostra Deos:
Huius erat Solymus Phrygia comes vnus ab Ida,
A quo Sulmonis mœnia nomen habent.

Silius etiam fundatam & conditam ab eo vrbem affirmat, & paulatim attrito nomine dictam *Sulmonem*. Dudũ etiam

ante

ante Romam conditam tradunt auctores. Eãdem Ouidij Poetæ patriam esse ex ipsomet Ouidio constat, qui 4. *Tristium, Elegia 9.* canit hoc modo:

Sulmo mihi patria est, gelidis vberrimus vndis,
Millia qui nouies distat ab vrbe decem.

Iterum Elegia 15. Amorum 3.

Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo.
Pelignæ gentis gloria dicar ego.

Sulpitia lex à C. Sulpitio Sauerrione & P. Sempronio Sopho Coss. Anno 1549. lata, ne quis templum aramue iniussu Senatus, aut Tribunorum plebis maioris partis iniussu dedicaret, *teste Liuio, libro nono.* Alia Sulpitia lex lata legitur ad populum à Publio Sulpitio Galba II. Consule cum C. Aurelio Cotta, vellent iuberentue Philippo regi Macidonibusque, qui sub regno eius essent, ob iniurias armaq; illata socijs populi Romani bellum indici, *eodem Liuio authore libro 31.* Accedit tertia nominis eiusdem lex Sulpitia à Seruio Sulpitio Tribuno plebis perlata L. Cornelio Sylla & Q. Pompeio Rufo. Coss. ne quis Senator supra duo millia drachmarum deberet, *sicut in Sylla meminit Plutarchus.*

Summanus dictus est Pluo, quasi *Manium summus, iuxta Martianum Capellam,* cui quoque (*vt Plinius scribit*) attribuebantur flumina nocturna. Huius simulachrum fictile fuit Romæ in Fastigio templi Iouis Optim. Maxim. quod cum ictum esset de cœlo, nec caput eius inueniretur vsquam, Haruspices in Tiberim deiectum esse dixerunt, inuentumque fuit eo in loco, qui demonstratus erat ab Haruspicibus, *teste Cicerone de Diuinatione.* Erectum eidem legitur templum in Capitolio, cum Pyrrhus, qui Tarentinorum causa bellum gesserat cum Romanis, in Ciliciam traiecisset. Meminit quoque Summani inter alios Deos Plautus in Bacchidibus his verbis: *Me Iupiter, Iuno, Ceres, Minerua, Latona, Spes, Ops, Virtus, Venus, Castor, Polluces, Mars, Mercurius, Hercules, Summanus, Sol, Saturnus, Deique omnes ament.* Meminit eiusdem & Augustinus, *quarto de Ciuitate Dei.*

Super à Græca ὑπὲρ, *teste Agellio, lib. 23. cap. 9.*

Superbus: Nomen hoc adeptus est primum Tarquinius septimus Romanorum rex, quod Seruium Tullium socerũ suum insepultum abiecerit, nec tantum Romanorũ multitudinem verum etiam patritios omnes, leges vrbis, & omnem Reipub. ornatũ, quo priores reges exornauerãt vrbem, despexerit & ad nihilum redegerit, præterea controuersiarum omnium iudicia nõ ad leges, sed ad suos mores retulerit. *sicut Dionysius, Liuius & Salustius testantur.*

Supercilia Aristoteli ὀφρύες, sed διφυεῖς, id est, *formæ* aut *figuræ duplicis* (sic enim vocem hanc intelligunt nõnulli) quasi *supra cilia*, quæ βλεφαρίδες sunt Græcis, In Iunonis tutela voluerunt hæc esse veteres, quod protegantur iis oculi, quibus luce fruimur, Iunoni sacra.

Superstitio Græce δεισιδαιμονία, de qua libellus integer extat Plutarchi, videtur Ciceroni *de natur. Deorum 2.* nomen accepisse à superstitibus filijs, pro quibus precabantur & immolabant. Verba eius sunt: *Qui totos dies precabantur & immolabant, vt sui filij essent superstites, superstitiosi sunt appellati.* Quod etymon probat etiam Fulgentius Placiades μυθολογικῶν 1. Alij dictam superstitionem volunt à superstantium rerum, id est, cœlestium & diuinarum, quæ super nos stant, inani & superfluo timore. Cui sententiæ fauet nonnihil Isidorus, maxime Lucretius, qui vtitur his verbis: *Horribili super aspectu mortalibus instans.*

Seruius vult *Æneid. 8.* esse timorem superfluum & delirum, quo quis forte affectus Deum ibi offendere metuit, vbi non offenditur. At Lactantius *Instit. 4.* Ciceronem reprehendens superstitiosos vocari scribit, nõ qui filios superstites optant, omnes enim optamus, quodq; semel bonũ, quippe orare, vt superstites sint filij, semper esse bonum, eoq; melius, quo sæpius fiat, affirmat. Ast eos potius, qui superstitem memoriam defunctorũ colunt, aut qui parentibus eorum superstitibus colebant eorum imagines domi, tanq̃ Deos Penates. Nam qui nouos sibi ritus assumebãt, vt in vicẽ Deorum mortuos colerent & honorarent, quos persua-

persuasum habebant ex hominibus in cœlū receptos, eos superstitiosos vocabant: Qui vero publicos & antiquos Deos colebant religiosos nominabant. Vnde Virgil. Æneid: 8. *Vana superstitio veterumq́; ignara Deorum.* Alij ita à religione distinguunt, vt hæc quidem veri sit cultus, superstitio falsi. Et Lactant. *Superstitio minimis etiam rebus Deos inserit.* Liuius lib. 27. *Eorum vafricie augetur, quibus quæstui sunt capti superstitione animi.* Omnia hæc concurrunt ad stabiliēdam Lactantij sententiam tum eorum, qui plus æquo religioni alicui & vsu & ratione incognitæ dediti sunt. Et quoniā talem arbitrabātur Ethnici religionem Iudaicam ipsis certe incognitam & nouā, ausi fuerunt eā superstitionem vocare, Iudæos vero superstitiosos, *vt ex Floridis Apuleij cōstat.* Quare etiam ritus istos cum ritibus Ægyptiis abolitos à Tiberio, apud Tranquillū legas. Clemens Alexandrinus scribit *in suo Protreptico*, superstitionem templa cōdere persuasisse. Quæ enim prius hominum sepulchra fuerunt, magnificentius condita templa cœperunt appellari, id quod exemplis latius ibidem probat.

Supinus cum idem sit, qui veteribus suppus, *teste Festo* poterit origo aut à suppo, aut simul à Græco ὕπτιος deduci, aspiratione in s. literā conuersa, sicut ὕλας dicunt Latini *syluas*, ἕξ sex, & ἑπτὰ *septem, auctore eodem Festo.* Lucilius: *Si vero das, quod cogat, & si suggeri suppus.*

Supparum olim non tam velum, quam supplementum veli significans, partesq; summas, ideoq; supra velū & antennā expassum, quod sursum pararetur nomen *(vt opinor)* inuenit. Lucanus: *Summaq́; pandens Suppara velorum, perituras colligit auras.* Fuit & supparus posterioribus temporibus apud Romanos fœminarum subucula. Ita enim Festus: *Supparus vestimentum puellarum lineum femorale, vsque ad talos pendens, dictum quod subtus appareat.*

Supplantare à planta pedis deductū, & pede supposito in terram aliquem deiicere significat, quod est Græcis ὑποσκελίζειν. Vnde in Psalmo: ἀνάστηθι, κύριε, πρόφθασον αὐτοὺς, καὶ ὑποσκέλισον αὐτοὺς, *exurge Domine, praueni eos, & supplanta eos,* Vtitur

hoc vocabulo Tullius *Offic.3.* citante Nonio: *Contendere debet*, inquit, *quam maxime potest, vt vincat, supplantare eum, qui cum certet: at manu pellere nullo modo debet.*

Supplicatio proprie veniæ petitio quoad priorem errorẽ deductum nomen à supplicãdo quod demissius orare significat, nonnunquam flexis genibus & manibus complicatis Canonistæ nominant remissionem sententię, *cap. ex literis. de in integr. restitut.* qua vtimur aduersus sententiam eorũ à quibus appellare non licet ob eminentiam. *l.1.ff.de off. præf. prætor. auth. quæ supplicatio. C. de prec. Imperat. offer.* Erat & apud Romanos supplicatio honor, qui vna cũ Imperatoris nomine decernebatur Victori, nempe cum senatus populo Deûm templa aperiri, ac gratias Dijs Imperatoris nomine agi iubebat. Erat enim moris, vt Consules vel Prætores postquam à militibus appellati imperatores fuerant, lictores laureatos præferrent, literasq; ad Senatum laureatas de re gesta mitterent, quibus Imperatoris nomen ac supplicationes à Senatu postularent. In hac supplicationis Pompa Senatus se solenniter conferebat ad Templa Deorum, ibi sacrificans. Omnis autem populus dies Festos agebat Diis gratias agens pro spe victorię, quę affulgebat. Quamuis autem temporibus primis ægre decernebatur, tamen postremo eo progressa res est, vt tandem in quinquaginta dies decreta sit, quod contigit Hirtio, Pansæ, & Cæsari Octauiano Mutina colonia liberata, cum tandem in vnum diem esset decreta M. Valerio, & M. Horatio Coss. deuictis Sabinis, Camillo captis Veiis in quatriduum, Cn. Pompeio confecto Mithridatico bello in dies duodecim.

Supplicium dici volunt à *supplicando*, hoc est, precando, quod supplices esse soleant homines in deprecandis pœnis: Aut quia Prisca paupertas ex noxiorum bonis sacra facere cõsueuit in supplicationibus Deorum, delatis non in ærarium mulctis, sed in aras Deorum, tanquam anathematibus. Nonnulli à supplendo deductum malunt, quod in suppliciis iniuriarum & fraudis quædam compensatio & quasi suppletio fiat. Alterum etymon nonnihil comprobat I-

bat Isidorus, cum inquit: *Supplicia dicuntur supplicationes, quæ fiebant de bonis passorum supplicium.* Et Festus: *Supplicia veteres quædam sacrificia a supplicando vocabant.* Item Nonius: *Supplicium. dicebatur damnatio, vel pœna.* Virgil. 4. Æneid. *Medius (si quid pia numina possunt) Supplicia hausturum scopulis.* Supplicium rursum supplicatio. Salustius Catilinæ bello: *In suppliciis Deorum magnifici.* Et Epigonis: *Nunc pergam ut suppliciis placans cœlitum aras expleam.* Afranius: *Nullam profecto accessi ad aram quin Deos suppliciis, sumptu votis, donis, precibus, plorans, obsecrans nequicquam defatigarem.*

Sur desertum Arabiæ petrçæ, Hebræis שׁוּר, ab eadem voce, quæ propugnaculum significat, recte deduci potest,

Suræ dicti olim Romanis à surarum neruositate. *Suræ* dictus & P. Lentulus, postea strangulatus in carcere, à Cicerone ob Catilinariam coniurationem, quod cum Sylla ab eo pecuniæ publicæ rationem repeteret, quam quæstor tractauerat, se reddere non posse respondit, sed præbiturum suram, quæ in homine est κνήμη, puerorum instar, qui deliquerunt in sphæræ ludo. *Plutarchus in Cicerone.*

Sus vnde, nisi ab ὗ, quæ quidem vox orta videtur Platoni, ἀπὸ τοῦ σεῦσθαι, id est, *concitate currendo?* Vtitur ea voce Callimachus in Hymnis, cum inquit: σῦς φιλοσγίαδης. quod ipsum, & Camerarius animaduertit. Ventri & gulæ natum hoc animalj Ideoque refert Clemens *Stromatum 2.* sapientiæ quendam studiosum virum nominatum à Græcis ὗν quasi θῦν, quod aptus tantum esset viscerationibus & epulis. Verba ipsius hæc sunt: λέγεται γ᾽ οὖν τινα τῶν φιλοσοφούντων ἐτυμολογοῦντα τὴν ὗν εἰπεῖν φάναι, ὡς εἰς θύσιν καὶ σφαγὴν μόνον ἐπιτήδειοι. Sensus eidem bliteus & stupidus inest: volutatur semp in cœno, inq; eo delitias agit. Quo mirũ non sit veteres accepisse per eum hominẽ à moribus bonis & disciplina recta brutorũ instar alienũ & voluptatibus addictũ, labefactata rationis vi & ingenio corrupto, pfanis cogitationibus. Quid mirũ itaque, si abstinuerint ab esu carnis suillæ Iudæi? si Ægyptij eum etiam abominarentur, qui vel per incuriã attigisset, ideoq; statim aqua

fluuiali vestes cogeretur abluere, imo templi ingressu prohiberent subulcos? Quid illos memoro, cum nec Scytæ in sua regione alere dignati fuerint, nec apud Romanos sine piaculo tangere potuerit flamen Dialis? Quin ob stuporẽ & tarditatem ingenij Arcades prouerbiali hoc scommate perstrinxerunt Bœotios, ὗς βοιώτια, *vt Achæus, Eubulus & Alexis prodiderunt*. Neq; ignotum illud: *Sus Mineruam*, quoties varia rerum cognitione aliquem instructum is docere conatur, qui eruditionis omnis ac disciplinæ prorsus est expers. Equidem suillam carnem ingenij aciem obtundere & hebetare creditur, qui vero lac biberint, lepra & putida scabie contaminari. Illud ridiculum, at referendum tamen, sues, si cephalalgia infestentur, eam cancrorum fluuialium esu (modo nancisci queat) curare, vt simiæ esu febri medetur leo, canes fellis vitio gramine comesto.

Susa Persidis metropolis, vel regionis Susianæ Ptolemæo, μεμνόνεια *Herodoto & Æliano*, à Suso fluuio deriuat nomen, Fuisse in ea templum Susianæ Dianæ, refert Solinus: *Et habet circa se fertile admodum solum*. Alij mollem hanc & delicatam Persarum vrbem, vbi regum erant hyberna propter amœnissimam cœli plagam, inde nominatam tradũt, quod Susa Persarum lingua lilium sit. Volentes itaque loci pulchritudinem exprimere, nomen illi à lilio fecerunt,

Susanna Hebraice שׁוֹשַׁנָּה, & *pulcherrimum* significans *florem*, cognationem habet cum שֵׁשׁ bysso, & שִׁשָּׁה sex. Sex enim folia lilium agnoscit.

Sycophanta calumniator siue delator, ἀπὸ τοῦ φαίνειν ὅ ἐστι ἐγκαλεῖν, id est, *ab accusando iuxta etymologicon magnum*. Vnde συκαστὰ dicebant τοὺς φιλεγκλήμονας *libenter accusantes*, Idẽ in sycophantiæ nomine longe altius nominis originẽ arcessit. Cum enim optimæ essent Atheniensium ficus, & & proinde ne quis efferret ꝓhibuissent, nihilominus furto auferrentibus quibusdã quicumq; hos detulissent atq; significassent, eos tum *sycophantas* appellabant.

Sylla proprium Romanis nomen à Sibylla deducitur, vt quidam volunt. Cum enim Romæ ludi primo Apollini ex vatici-

ticinio Martij vatis celebrarentur & repentino hoſtium aduentu plebs excitata eſſet ad arma, dicuntur *hoſtes fugiſſe & inde rediiſſe ad ſpectacula.* Et quia primum inſtituti dicuntur bello punico ex libris Sibyllinis, Cornelio Rufo Decemuiro, dictus fuit Sibylla, & poſtea corrupto nomine *Sylla.*

Syllaba ἀπὸ τοῦ συλλαβεῖν, *à comprehendo.* Hinc ſyllabica expoſitio ſcripturæ.

Syrtes loca arenoſa, æſtuoſa ac vadoſa quales duas in Libyco mari fuiſſe cõmemorat Dionyſius *in Periegeſi*, eiuſq; Scholiaſtes Euſtathius, *vt & Strabo lib.17.* Lucanus *lib.9.* Virgilius *5. Æneid* Solinus & alij, videntur Salluſtio *in bello Iugurthino* arceſſere nomen παρὰ τὸ σύρεσθαι, *à trahendo*, quod fluctus vi ventorum trahant limum, arenam, & ſaxa ingentia, quo cum abrepta nauis incidit, perit vadis illiſa, aut aquarum vorticibus abſorpta.

Syllogiſmus, quem Cicero interdum vocat *rationis concluſionem*, interdum *argumenti concluſionem*, nonnunquam verbo vno *argumentationem* παρὰ τὸ λογίζεσθαι, id eſt, *ratiocinando & colligendo*, deducit nomẽ ſumpta ab Arithmeticis metaphora. Vt συλλογίζεσθαι hic ſit, ex aſſumptis propoſitionibus, *quaſi ſubductis calculis, ſummam argumentorum efficere.* Hominum autem eorum eſt ratiocinari, qui valent ingenio. Vnde prouerbium: Μάταιοι μάταια λογίζονται, ἔνεστι γὰρ φύσει. Vtitur τοῦ λογίζεσθαι, vocabulo Paulus *ad Roman.3.* hoc modo: Λογιζόμεθα οὖν πίστει δικαιοῦσθαι ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμου. Sed ſubiicio Græcam Ariſtotelis definitionem: ἔστι δὲ συλλογισμὸς, inquit, λόγος, ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν, ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνειν διὰ τῶν κειμένων. Addo inſtrumenta, quibus idem copioſas ratiocinationes & ſyllogiſmos fieri poſſe docet his verbis: Τάδ' ὄργανα, δι' ὧν εὐπορήσομεν τῶν συλλογισμῶν, ἐστὶ τέτταρα ἓν μὲν, τὸ προτάσεις λαβεῖν, δεύτερον δὲ τὸ ποσαχῶς ἕκαστον λέγεται δύνασθαι διελεῖν. τρίτον, τὰς διαφορὰς εὑρεῖν, τέταρτον δὲ, ἡ τοῦ ὁμοίου σκέψις, inſtrumenta quibus ratiocinationibus & ſyllogiſmis abundabimus, ſunt quatuor: *Vnum*, delectũ habere

propoſitionum: *alterum*, explicare poſſe verba, quæ multiplicem poteſtatem obtinent: *Tertium*, earum rerũ, quarum verba notæ & ſigna ſunt, diſtinctionem & differentiarum inuentionem noſſe: poſtremum conſideratioñe & animaduerſionem ſimilium exploratam habere.

Sylua deſcendere videtur Grammaticis à Græco ὕλη, eſtque eorum nõnullis generale arbuſtorum omniũ nomẽ, quia nemora dicuntur ſyluæ amœnæ, luci ſyluæ obſcuriores. Nec tantum de arboribus dici conſueuit, verum etiam de herbis. Virgilius: *Subit aſpera ſylua Lappa tribuliq;.* Accipitur & pro materia apud Poetas, item pro eo, quod velociſſime & ex tempore ſcribi ſolet, qualis ſylua meorum carminũ reliquorum laborum omnium pimitiæ. Quintilianus libro 10. *Diuerſum eſt eorum vitium, qui primo decurrere per materiam ſtylo velociſſime volunt, & ſequentes calorem atque impetum ex tempore ſcribunt, hanc ſyluam vocant.*

Sylua ducis, vna ex 4. ciuitatibus Brabantiæ præcipue nomen obtinet ab amœniſſima ſylua ducum Brabantiæ ſita prope riuulum die Eſe. Diſtat Antuerpia ſpatio miliarium 12. à Moſa 2. miliaribus.

Syluanus, quia ὑλικὸς eſt Deus, videtur dictus prudẽtioribus, ἀπὸ τῆς ὕλης, id eſt, *materia*, quam vocant *omnium elementorum fecem*, id eſt, *ignem ſordidiorem* & *aerem*: item *aquam & terram ſordidiorem*, vnde procreant cuncta. Publica vero perſuaſio erat, *auctore Seruio*, eſſe eum agrorũ & pecorum Deũ. Eundem infeſtum fuiſſe puerperis, docet Auguſt. *6. de Ciuit. Dei. cap. 15.* Litatum illi porco, alias quoq; meminimus.

Symbolum Apoſtolicum, ſeu fidei Chriſtianæ, appellationem acceſſere volunt tracta ſimilitudine ab epulis collatitiis, quas συμβολὰς vocant, aut à συμβάλλειν, *in vnum conferendo*, quod Apoſtolorum vnuſquiſq; contulerat illic in vnum, quod ſentiebat de fide non ſecus ac ſingulis conuiuæ ſuas pecuniæ vel cibi, ac potus partes congerunt. Durandus *in Rationali Diuinorũ* deducit à σύμ & *bolo*, id eſt, *morſello*, quod *quiſq; Apoſtolorum morſellum*, id eſt, *partem appoſuerit*. Sunt etiam nonnulli, qui ſingulis ſingulas partes attribuunt,

incer-

incerto tamen auctore, quantumuis id affirmet Ruffinus. Quapropter probabilius putant nõ pauci significare illud in Ecclesia breuem & summariã fidei Christianæ formam ac normã in primitiua Ecclesia ꝓpositam, vt conferretur, atq; congrueret cũ eo omnium aliorum fides, quicumq; Christiani vel fideles vellent haberi, & ita Pseudochristiani à veris discerni possent. Idem *Apostolicum* est dictũ quod summam Apostolicæ Doctrinæ contineat, quam cogebantur profiteri *Catechumeni*, & absolute callere, priusquã plane in gremium ecclesiæ, & ad sacram communionem reciperentur. *Catholicum* autem propterea nominatum, quod Christianorum omnium per totum terrarum vrbem vna sit fides. Celebratur & *Symbolum Nicænum, Athanasii, Ephesinum, Chalcedonense*, quæ tamen symbola non sunt alia ab Apostolico, sed eius velut repetitio & declaratio, *vt recte censet Vrsinus.* Sunt & aliæ vocis symboli significationes, mihi tamen non attingendæ, verum Grammaticis relinquendæ.

Symphonia, harmonia Musica, vt in Geometria Symmetria, nempe vocis aut soni, aut vtriusq; concentus, ἀπὸ τοῦ συμφωνεῖν, id est, *consonando* deriuat nomen. Plato nominat ὁμολογίαν, id est, *consensum*, at ὁμολογίαν ἐκ διαφερομένων, inquit, ἕως ἂν διαφέρωνται, ἀδύνατόν ἐστι, id est, *consensum ex rebus discordibus, quandiu discordant*, fieri non posse.

Symplegades duæ insulæ, vel rectius, scopuli duo, alio nomine κυάνεαι, *de quibus est ante dictũ*, quasi συμπληγάδες, ἀπὸ τοῦ συμπλήκειν quod est *congredi*, deducunt nomen. Traduntur enim in fabulis concurrisse, vnde & συνδρομάδες πέτραι, id est, *concurrentes* dicuntur *petræ*, & ab Eratostene, *vt scribit Isacius in suo Lycophrone*, συνορμάδες. Eandem ob causam *viuæ petræ* nominantur à Pindaro. Persuasionis huius origo nõ aliunde manauit, quam quod spectantibus eminus videantur concurrere, etsi non concurrant reuera.

Symposiarcha, ὁ συμποσίου ἄρχων, *conuiuij princeps aut moderator, aut potius magister*. Multis aliis ille nominibus, & qui-

dem elegantibus appellatur à Græcis. Polluci est ὁ σύνισᾶς τὸ συμπόσιον, *qui constituit siue adornat conuiuium*: Item ἑστιάτωρ, ἑστιῶν, ἑστιοῦχος, secundum Aristophanem ξενίζων, συμποσίαρχος, ὁ τῆς συνουσίας ἡγεμών, rursus iuxta Pollucem προκλήτης, nempe ὁ τῆς ἑστιάσεως στρατηγός, conuiuij præses, *iuxta Plutarchum*. ἄρχων, ἐπιστάτης ποσιάρχων, συμποσίου βασιλεύς. ἑστιάρχης: *iuxta Athenæum lib. 5.* ὀνοματοκλήτωρ, τῶν δείπνων ταξιάρχης. & *lib. 6* τῶν δείπνων ταμίας. Idem Hesychia est ἑστιάρχης. Pollux vult etiam οἰνόπτην dictum, id est, *vini inspectorem*, & ὀφθαλμὸν, id est, *oculum*. Arbitrum vocat Horatius, & tali sorte à conuiuis eligi solitum ex veterum scriptis patet.

Synagoga συναγωγὴ, *conuentus Ecclesiasticus*, seu πρεσβυτήριον, etiā olim ecclesia, *vt docet Hieronymus cap. 1. Prouerb.* Salomonis, à συνάγειν, id est, *congregando* deducit nomē. Matthæi 6. accipitur pro *loco isto, in quem conuenire solebant Iudæi ad scripturā tractandā.* Peculiariter tandem de solis Iudæis accipi cœpit, vt eorum sint συναγωγαὶ, sicut gentium συνίδεια. Inepte vocem istam Castelio interpretatur collegiū. Græci inde ἀποσυνάγωγον faciunt id est, *alienum à synagoga*, quod *Ioannis 9.* est versum, extra synagogam fieri, & *Ioannis 16. absque synagogis facient vos, longe peius*: Cum proprius sit sensus, *eos exclusum iri cœtu ac populo Dei, atque ita habendos pro Ethnicis & publicanis.*

Syndicus, communis velut patronus & aduocatus publico iuri causisq; communibus defensandis incumbens, qualē communem artorem societas aliqua aut collegiū habere potest, à verbo σύνδικεῖν, quod idē cum συνηγορεῖν, id est, *patrocinando* nomen accepit. Sic dicit Demosthenes pro Ctesiphonte, *Aristidem creatum Syndicum, vt communi causæ Atheniensium nomine patrocinaretur.* Iurisconsultus *in l. munerum. ff. de munerib.* non incommode vocat *defensores*. Sic ἔκδικοι dicebantur Græcis, qui in Repub. agebant domi ac foris pleniore aliquanto potestate, quam legati. Extat *& in C. tit. de defensorib. ciuit.* vbi simul docetur, quæ fuerint ipsorum mnera, & quibus se rebus admiscere debuerint. Hęc videat, qui plura desiderat. *Syne-*

Synedrium, συνέδριον, collegiũ ſiue conſeſſus politicus, ἀπὸ τοῦ συνεδρεύειν, id eſt, conſidendo arceſſit nomen. Talia ſynedria apud Iudæos fuiſſe tria, teſtantur auctores multi. Nã erat ſynedrium maius, regni totius Senatus: Sinedriũ minus, vrbis Hieroſolymæ Senatus : Tertio Triumuiratus. Hebræorum Rabini vocem hanc vſurpantes nominarũt סנהדרין. Fit & ſynedriorum mentio in quadam C. conſtitutione. Cuiacium vide *lib. 7. Obſeruat. cap. 30.*

Synodus, cœtus ſiue conuentus, vel conciliũ (*vt iam vocant*) eccleſiaſticũ indictũ & inſtitutum, ſiue ad confirmandã, ſiue ad purgandã ab erroribus fidẽ, ἀπὸ τῆς συνόδου Græco vocabulo deſcẽdit. Quatuor autẽ habentur ſynodi pcipuę, quę omnes fidei articulos cõplectuntur, quaſi Euangelia quatuor, & totidem paradiſi flumina. Prima ſynodus Nicæna 318. Epiſcoporum Imperatore Conſtantino coacta, in qua Arrij hæreſis damnata de inæqualitate perſonarũ in trinitate. Secunda centũ & quinquaginta patrũ ſub Theodoſio ſeniore Conſtantinopoli coacta Macedoniũ negantẽ Deitatẽ Spiritus ſancti anathemate percuſſit demonſtrans eum Patri & Filio eſſe conſubſtantialem. Tertia Epheſina prima, ducentorum Epiſcoporum, congregata ſub iuniore Theodoſio, condemnauit Neſtorium duas in Chriſto perſonas aſſerentem. *Quarta* deniq; Chalcedonenſis ſexcentorum triginta ſacerdotum ſub Principe Martino damnauit Eutychen i Cõſtantinopolitanũ abbatẽ Verbi Dei & carnis vnã affirmantẽ naturã, eiuſq; defenſorẽ Dioſcorũ quondã Alexand. Epiſc. & ipſum rurſus Neſtorium cũ reliquis hęreticis, Chriſtũ ita natũ de virgine pdicans.

Syntheſis videtur quibuſdam, *vt & Turnebo*, veſtis elegantior, qua certis diebus Feſtis, vt Saturnalibus, Populo Romano extra ordinẽ vti licebat, ꝙ & Beroaldo *in Suetoniũ* videtur, eidemq; nomẽ trahit, ꝙ conſuta contextaq; eſſet compoſitione quadã verſicolore. Sed Turnebus inde deducit, ꝙ ſeptenas aliquãdo aut octonas veſtes ſyntheſes in arcis aut prælis compoſitas haberent. Etenim componere Græci dicunt συντίθημι. Hanc Turnebi & Beroaldi ſententiam

improbat Hotamannus, existimãs synthesin conseruationem vestium non vestis genus, significare, putatq; planeissimè id ostendi Scæuolæ verbis *in l.38.ff.de aur. & arg.leg.*

Syrma vestis fluxa & humum verrens, qualis erat tibicinum & tibicinum, *vt apud Flaccum*, traxitq; vagus per pulpita vestem, ἀπὸ τοῦ σύρειν, id est, *trahendo nomen deductum habet.*

Syrmaismus, cuius Hippocrates meminit, *de articul. 2.* quique leuem & mediocrem per alui deiectionem aut vomitum euacuationem significat, *teste ibidem Galeno*, παρὰ τό συρμαΐζειν, quod est (*auctore Suida*) purgare per vomitum aut aluum, nomen inuenit.

Syriæ nomen atque Syrorum videntur mutuasse Græci ab Assyria & Assyriis, id quod docent *Herodotus, Strabo, Suidas, Iustinus.* Nam vtrosque gentem vnam eandemque crediderunt. Quo pertinet, quod scripsit Eustathius, Assyriorum & Syrorum nomen aliquibus ἀδιάφορον esse. Ita enim vsurpatum reperimus ab *Athenæo, Luciano, Egesippo & Cicerone*, Ex quibus Lucianus se etiam Assyrium vocat, cum esset Syrus ex vrbe Samosatha. Quin Assyrium nominatũ Heliogabalum, quod vteretur veste Syri sacerdotis, testis est Dion. Hebræis dicta fuit hæc regio, *auctore Hieronymo*, Aram. Vnde recte sensit Posidonius apud Strabonem in *calce, libro 16.* Syros ab Homero dici ἀρίμους, quos & ἀραμαίους suo tempore vocatos idem Strabo *libro 13.* affirmat. Huc accedit, quod & Aramæos appellet Iosephus. Terrarum maximam appellat Syriam Plinius & pluribus distinctam nominibus scribit, & vndecim regiones sub ea comprehendi. Etsi ab alijs arctioribus limitibus constringatur. Vrbs Syriæ fuit Laodicea clara vinetis & libera quondã: vnde oriundus fuit Pãphilus Presbyter vir magna pietate & doctrina tandem Cæsareæ coronatus martyrio. Eiusdẽ Episcopus fuit Apollinarius, cuius versibus Heroicis descripti Psalmi extant etiamnum. Sita in hac quoque regione Antiochia, vbi discipuli Christi primum *Christiani* sunt dicti. Cum autem eam sua ætate terræ motu concussam Iustinianus Imperator restaurasset, Θεόπολιν, quasi au-

si auspicatiore vocabulo dixit. Atque hæc de Syria.

Syrtes, Ptolemæo σύρτις magna & parua, sinus scilicet maris vndosi & verticosi circa Africam in mari mediterraneo, ἀπὸ τοῦ σύρειν, quod est *trahere & arenam congerere*, nomen arcessit. De his scripsit Strabo, *lib. 17.* cum alia multa, tum hęc inprimis: ἡ χαλεπότης δὲ τῆς μεγάλης τῆς Σύρτεως καὶ τῆς μικρᾶς, ὅτι πολλαχοῦ τεναγώδης ἐστὶν ὁ βυθὸς κατὰ τὰς ἀμπώτεις καὶ τὰς πλημμυρίδας. συμβαίνει δ' ὥστε συμπίπτειν εἰς τὰ βραχέα, καὶ καθίζειν σπάνιον δ' εἶναι τὸ σωζόμενον σκάφος. διόπερ τὸν παράπλουν ποιοῦνται φυλαττόμενοι μὴ ἐμπέσωσιν εἰς τὴν κόλπον ὑπ' ἀνέμων ἀφύλακτοι ληφθέντες. Salustius quoque in bello Iugurtino: *Nam duo sunt sinus prope in extrema Africa, impares magnitudine, pari natura, quorum proxima terræ præalta sunt: Cætera vti sors tulit, alias alta sunt, alias in tempestate vadosa. Nam vbi mare, magnū esse & sæuire cœpit ventis, limum, arenamque, & saxa ingentia fluctus trahunt. Ita facies locorum cum ventis simul mutatur: Syrtes à tractu nominatæ.*

Syrupi, quasi Syriæ ὀποί, *vt Hermolao videtur.* Græcis recentioribus σεράπιον dicitur, aliis ζυλάπιον.

T.

Taba vrbs Arabiæ, quæ Stephano est *Tabis*, forte deduci poterit à טוב, quod *fuerit tutissimum perfugium nautis, exorta in mari potestate.* Meminit eius Arrianus *in periplo maris Erythræi.* Sed Stephanus tres eius nominis vrbes enumerat: Vnam *Lydiæ*, sic dictam, quod esset ædificata supra petram, quam Græci nominant τάβαν, alteram *Cariæ*, tertiam *Peræam*.

Tabellariæ leges à tabellis nomen inditum agnoscunt, ad id latę, vt popul. Rom. non voce, vt antea, sed tabella suffragium in comitiis ferret, quo ita liberū omnino iudicium haberet, in magistratibus creandis. Primū enim ferri solebāt suffragia in Curiatis & aliis Comitiis viua voce, donec lex Gabinia, eadēq; tabellaria lata fuit à Gabin. Trib. Pleb. Coss. Cn. Calphur. Pisone, & M. Popil. Lęnate, Añ. ab V. C. DCXIV. qua cautū erat, *vt Comitiis, quib. Magistrat⁹ crearētur,*

populus non voce, sed tabella suffragium ferret: Et quo id liberius fieret, ne quis inspiceret tabellam, ne rogaret, ne appellaret. De hac Tab. ita Cicero in Planciana: *Frontes aperit hominum, mentes tegit, eamque dat libertatem, vt, quod velint, faciant. promittant autem quod rogantur.* Idem existimat *3. de legibus* Tabellariã legem abstulisse omnem optimatium auctoritatem. Sed Gabiniam secuta fuit biennio post Cassia lex libera esse volens suffragia, non iudicum tantum in iudiciis, sed etiam populi in Comitiis, verum Tributis tantum, quibus de mulctis iudicaretur. Meminit eius Cicero in *Lælio*, *in Bruto. 3. de legibus.* Asconius *Verrina 2.* Idem in legibus faciundum suasit Papyria, quam tulit C. Papyrius Carbo Trib. Pl. homo seditiosus & improbus P. Popilio Lænate, & P. Rupilio Coss. anno 621. *vt inquam*, in iubendis aut vetandis legibus populus tabella suffragium ferret. Papyriam porro secuta Cœlia, quã tulit Cœcilius Trib. Pl. Q. Cælio Metello Balearico & T. Quinctio Flaminio Coss. Anno ab V.C. 630. vt etiã in perduellionis iudicio, quod Cassia lege Tabellaria exceptum erat, populus non voce, sed tabella sententiam ferret, *teste Cicerone 3. de legibus.* Talia suffragia per tabellam lata eleganter tacita appellat Plinius in Epistolis, qui etiam addit ex tacitis, suffragiis: ocularia multa & fœda dictu emanare, & multos in suffragiorum tabellis scurriliter illudere. Sed pergo paulo exactius rationem suffragandi aperire. Olim cum Magistratuum erant Comitia, rogabantur singuli centuriatim, quem esse magistratum vellent. Tunc singuli nominatim, quẽ creari vellent, appellabant: Quod ipsum quoq; fiebat in comitiis regis sacrorum. Sin legũ essent Comitia, vti solebat populus his solennib. & velut conceptis verbis, *vti rogas*: quib. significabat, se velle hoc ita fieri, quemadmodũ fieri vellet legis rogator. At si nollet accipere legẽ vtebatur solenni verbo, *antiquo*, significãs se, quod rogaretur: ne omnino fieret vetare. Eisdẽ vocib. vti solebant in iudiciorũ Comitiis, At vbi populo data fuit tabella, oportuit eam munere vocis defungi. Ac in Comitiis quidẽ Magistratuũ oportuit tabel. nomina

Can-

Candidatorum inſcribi, vt quidem illis Magiſtratus per tabellam daretur. Tot vero tabellæ vnicuique de populo dabantur, quot erant candidati, quorum rationem haberi oportere iudicatum eſſet. In legum Comitiis duę dabantur tabellæ: Vna, cui inſcriptum erat, *vti rogas*, duobus tantum elementis primis V. R. Altera, in qua ſcriptum erat, *Antiquo*, vna etiam litera *A*. In Comitiis iudiciorũ cędẽ tabulæ dabantur: Vna notata litera *A*. id eſt, *Antiquo:* Altera notata literis. V. R. id eſt, vti rogas, Atque illæ tabellæ non afferebantur domo, ſed offerebantur populo ſuffragium inituro ab iis, quos appellabant *Diribitores*. Quo vero ordine factum id fuerit, colligitur ab aliis hoc modo: Sortitione inter tribus & centurias de prærogatiua facta, Magiſtratus in Tribunali, quod erat in campo Martio, ſedẽs per pręconem vocabat prærogatiuam centuriam ad ſuffragium, quæ mox in ſeptum quoddam prope tribunal, quod alio nomine dicebatur ouile, diſcedebat, eratque locus in campo Martio cancellis incluſus, in quo erant, qui ſuffragium dicebant. In illud autem ouile, ſeu ſeptum diſceſſura centuria per pontes ibat, id eſt, vias anguſtas, per quas populus in Ouile ſe conferebat In pontis velut veſtibulo ſtabant Diribitores, qui tabellas ſingulis miniſtrabant. Ingredientibus Ouile proponebant Rogatores ciſtam, in quam conii cerent eam, quam vellent, tabulam. Collectis iam tabellis Cẽturię totius, adhibebantur cuſtodes educendis ſuffragiis, quorum munus erat deſcribere ſuffragia, vt ea centuriæ ſententiæ renuntiaretur, in quam plures inclinaſſe conſpiceretur. Hoc vero erat deſcribere ſuffragia, tot in tabella puncta notare, quod tabellæ reperirentur ſimiles, vt inito tandem numero ea Centuriæ ſententia renuntiaretur, quę plures habere ſimiles tabellas ex numero punctorum perſpiceretur. In legibus quidem ferendis, ſi plures reperirentur tabellæ, in quibus ſcriptum eſſet *V. R.* pauciores, in quib⁹ ſcriptũ eſſet, *A*. ab ea Centuria legẽ iuberi renuntiabatur. Contra vero legem Centuria non accipere pronuntiabatur, ſi plures ſcriptum haberent, *A*. At ſi forte pares numero

tabellæ deprehenderentur in partem vtramque, eius centuriæ nulla renuntiabatur sententia, nisi lex esset, quæ de perduellione ferretur. In Magistratuum creatione numerus inibatur tabellarum, quæ idem nomen continebant. Cuius enim Candidati nomen plures tabellæ comperiebantur continere, is ab ea Centuria Consul, Prætor, Censorue factus renuntiabatur. Sin paria omnes candidati suffragia tulerant, nullus renuntiabatur, exspectandaque erant reliquarum Centuriarum suffragia. Quod de Magistratuum Comitiis centuriatis dictum, idem de Comitiis regis sacrorum intelligi debet. Postquam vero prærogatiuæ Centuriæ suffragium renuntiatum esset, tum ea ex Ouili discedebat, & prima Equitum centuria, inde singulæ primæ classis Centuriæ ordine vocabantur ad suffragium ferendum eo modo, quo de prærogatiua est dictum. Vbi omnes primæ classis Centuriæ suffragium tulissent tum ea iterum numerabatur. Et in legum quidem Comitiis, si omnes illæ cum prærogatiua consensissent, aut legē vetuissent, aut iussissent, perferebatur lex, neque opus erat reliquarum classium centurias ad suffragium vocare, cū prima classis reliquas omnes numero centuriarum vinceret. Si vero non omnes primæ classis centuriæ cum prærogatiua consentirent, sed aliquæ tantum, & quidem maior pars, tum secundæ Classis centuriæ ordine intro vocabantur, donec appareret tot iam centurias vel iussisse, vel antiquasse legem, vt numero reliquas omnes vincerent. Idem etiam in magistratuū Comitiis obseruabatur, hac ratione. Si primæ classis centuriæ cum prærogatiua de vno aliquo candidato consensissent, reliquorum autem candidatorum suffragia paria essent vnus ille, qui omnium suffragia habebat, Consul, siue Prætor, siue Cēsor renuntiabatur. Quod si vno consule, item vno Prætore, vel pluribus renuntiatis, antequam ex reliquo candidatorū numero alter quoque Consul, vel alii Prætores essent renūtiati, aliquid de cœlo accidisset, eius interuentu Comitia dirimebantur. Sed tum Consul ille, vel Prætores, illi renuntiati non quidem reddebantur vitiosi, sed etiam illorum

col-

collegæ eo die creari non poterant, verum postero die. Diuersum erat in Comitiis Censorum, in quibus, si creato vno Censore tempestas comitia dirimeret, tum etiam is, qui creatus iam erat Censor, vitiosus habebatur. In legum Comitiis Magistratus post dinumerata suffragia legem, aut acceptam, aut antiquatam pronuntiabat populumque dimittebat. In Magistratuũ vero Comitiis solebat is, qui Comitia habebat, priusquam populum dimitteret, eos renuntiare, quos iam sæpe a præconibus pronuntiatos populus creasset adiecta solemni precatione, id quod ex Ciceronis *oratione, pro Murena* constat, qui etiam solemnia quasi verba precationis recitat. *Quæ precatus sum*, inquit, *a Diis immortalibus, Iudices, more institutoque maiorum, illo die, quo auspicato Comitiis centuriatis L. Muranam Consulem renuntiaui, vt ea res mihi Magistratuique meo, populo, plebique Romanæ bene ac feliciter eueniret.* Hæc ita de verbo ad verbum fere ex Rosino, sicut ille ex Dionysio, Carolo Sigonio & aliis, vt de ratione ferendi suffragia certi aliquid hic etiam studiosus lector haberet.

Tabelliones publici contractuum scriptores *l. contractus. C. de fid. instrum.* Suidæ οἱ τὰ τῆς πόλεως γράφοντες συμβόλαια, hodie *publici Notarii. protonotarii Secretarii* & *Scribæ*, a tabellis dicuntur Festo, quæ eodem auctore accipiuntur pro chartis, quibus vltro citroue siue publice, siue priuatim opus erat, vt certiores facerent absentes. Instrumenta ab his confecta dicuntur in Nouellis ἔγγραφα.

Taberna omne ædificium vtile ad habitandum complectitur, ex eo dicta. quod tabulis claudatur, vel rectius secundum Verrium, quod olim ex tabulis fieret. Alii per literarum metathesin quasi trabenam a trabibus nominatam existimant. Iam etiam accipitur pro œnopolio & cella vinaria, in qua vinum seruari & vendi solet, quam Xenophon nominat οἰνῶνα. Quinimo tabernam lanionis inuenias, item *tabernam argentariorum, carponiam, casearium, ferrariam, & meritoriam*, quæ Peroto stabulum est seu diuersorium. Tabernã negotiatoriam & purpurariam habemus *l. 43. ff. de rit. nupt.*

cesse non esset talionem pati, nisi hanc elegisset. Notandū porro non tantum iure ciuili pœnam istam constitutam fuisse, *Ut patet ex lege libellorum §. item subscribere. l. si cu , in princ ff. de accusat. leg. 3. ubi Doctores. C. qui accus. non poss.* probatamque talionem a Philosophis Pythagoræis dicere solitis, ius rectum fuerit, factis si perferat ęqua, sed etiam iure diuino inductam, cum legatur *Exod. 21. & Deuteron. 19. de pœna sycophantæ & calumniæ: Non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, exiges.* Quanquam hodie aliud obtineat consuetudo, *teste Bartolo, d. l. si cui in princ.* Aristoteles nominat talionem τὸ ἀντιπεπονθὸς *Ethicorum 5.* Inque delictis eleuat ius tale, in commerciis admittit ἀναλογικῶς, vel secundum proportionem quandam. Quod in delictis damnum aut iniuria rependi non debeat, confirmat primum ab exemplo magistratus, qui si percusserit aliquem, parem illi gratiam referre non licebit: Quod si quis magistratum violauerit, hic non solum feriendus sit, verum etiam summo afficiendus supplicio. Inde probat a circumstantiis agendi, quia permultum interest, vtrum sponte nostra vel inuiti, vtrum ignorantes an pręmeditati, vtrum malitiosi an incauti quid faciamus. Deniq; a consuetudine multarum ciuitatum, quæ Gratiarum delubra erigere & consecrare solebant in mediis vrbibus, significantes omnia ad iustitiam cum gratia, ad æqualitatem cum fauore referri debere. Etenim fauor non dentem pro dente, nec oculum pro oculo, sed talionem pœnæ ac præmii secundum proportionem rationis tribuit.

Talus a tholo dict' est Isidoro, qui propriè est vmbilicus, siue eminens rotunditas testudinis in templis, vnde donaria suspendi solebant. Omittere non possum propter antiquitatē loco præsenti, solitos veteres iactu tali eligere symposiarcham, quem magistrum appellat *Iuuenalis Satyr. 3. Sidonius libro nono*, regem conuiuii, *Horatius* cœnę patrem *satyra 8. libro 2. Gellius libro 13. cap 11.* conuiuii dominum, *Varro* modiperatorem, rerum humanarum *libro 20.* De electione ista *Plutarchus in apophtegmat.* hoc modo: *Agesilaus Magnus*

παρ᾽ ᾧ ποτὸν ποτὲ λαχὼν συμποσίαρχος, *in symbolo forte electus symposiarcha.* Apud *Plautum in mostellaria,* cum Philomacium decumbere vellet, statim quærit: *Vide tali vbi sint? Ubi vnguenta.* Et *in Asinaria* Arg°: *Iace pater talos, vt porro nos iaciamus.* Erant autem iactus talorum varii, Venus, Canis, Senio, Chius. Qui vero conuiuarum primus Venerem iecerat, conuiuii is erat magister. Testis *Horatius Od. 7. lib. 2. Quis* inquit, *vdo deproperare apio coronas Curat, myrto? Quem Venus arbitrum Dicet bibendi.* Venereis hunc iactum *a Plauto in Curculione* Basilicam dici censet *Iustus Lipsius.* Conicit ita ille, sed probo cum Græci magistrum nominent βασιλέα. Interim & alæ effigies, *teste Turnebo in aduersariis,* insculpi solebant talis, vtpote Herculis, vulturis & rerum aliarum. Hic qui esset Herculis perfunctus laboribus, regio erat ornatus cultu, felix quoque fuit iactus ipsius, vt vulturis infelix. Hinc opinor, idem *Plautus in Cistellaria,* dixit, *Herculem iactu Basilicum,* id est regium factum, atque felicem. *Iulius Pollux scribit* punctum in eo fuisse, quod octo significabat, idque Stesichorium dictum, quod Stesichori sepulcrum in Himera Siciliæ vrbe octo fuerit angulorum. Erat & aliud significans quadraginta nomine Euripidum, quod Euripides quadraginta præfectorum fuisset vnus post triginta tyrannos eiectos Athenis. Paulatim enim mutata legitur singularum notarum appellatio. Noto quoque tesserã talo inferiorem fuisse. *Martialis. Non mea magnanimo depugnat tessera talo,* Item: *Non sum talorum numero par tessera.* Lusus talorum Græcis est ἀστραγαλισμὸς. A talo porro dicta lex Talaria cuius Plautus *in milite glorioso* meminit his verbis:

Atque adeo vt ne legi fraudem faciam tabellariæ,
Ac curatore, vt sine talis domi agitans conuiuium.

Tanais fluuius Ptolemæo & aliis Europam dirimens ab Asia, *Silius* dictis Scythis, *vt Plinius tradit:* Item Amazonius, *teste auctore libri de montibus & fluminibus,* Moscouitis *Don,* id est, *sanctus* ob admirabilem piscium, herbarum, radicum, & arborum copiam, videtur plerisque (*vt etiam Eustathius monet*) quasi τανάις dictus ob magnitudinem insignem, qua se-

longe

longe lateque extendit, tum ob rapidam eius celeritatem. Nam, *vt legitur apud Melam*, deiectus ex monte Ripheo ruit vsque adeo præceps, vt cum vicina flumina brumali rigore congelescant, semper idem sublimis incitatusque decurrat. Sunt alii rursus, qui a Tanao Scytharum rege in eo submerso nomen deriuant, *teste Boccatio*. Plutarchus deducit *libro de fluminibus* a Tanai Berossi & Lysippæ Amazonis filio, qui *continens & osor sexus muliebris Martisque cultor*, matrimonium dedecoris & ignominiæ loco ducebat. At tandem œstro Venereo percitus, cum nihilominus tenax esset propositi, semetipsum in hunc fluuium præcipitauit. Albertus Campensis duo illi ostia tribuit, quibus exonerat se in Mæotidem paludem iuxta Arrianum in Pontum Euxinũ. Totidem illi ostia deferuntur ab Herodoto, Ptolemæo, Plinio, Strabone. Etsi Niger quinque ostiis in Mæotidem fluere dicat. Affirmat & Marcellinus in stagnis eum Mæoticis delitescere. Et quanquam fontes Tanais incertos esse affirmet Strabo, tamen cum Herodotus *libro quarto*, profluere eum tradat ex vasta quadam palude, inque aliam vastiorem nomine Mæotidem diffundi, qua regii Scythæ a Sarmatis discludantur, idque ipsum se cognouisse ex quodam Veronensi scribat Æneas Syluius *in sua Geographia*, qui per Poloniam & Lituaniam ad fontes Tanais peruenerat, malim suffragari illis hac in parte, quam doctissimo alioqui & sagacissimo Straboni. Quo accedit, quod Albertus Campensis *αὐτόπτης in sua ad Clementem* VII. *Pontificem epistola de Moscouia*, ortum suum habere dicat in ducatu Rezan, quæ primaria vrbs est Moscouiæ, sed distare ab ea vrbe septem dierum itinere, & supra principium Borysthenis versus orientem circiter septingenta milliaria Italica progredi. Hodie fluuius hic corrupto vocabulo dicitur *Tey* & *Tana*.

Tantalus quasi ταλάνταλος *miserrimus*.

Tarentum vrbs Calabriæ, τάρας Straboni & Ptolemeo, *Oebalia* Virgilio, *teste Seruio*, hodie Tarato, sita in magna Græcia, patria Archytæ, q ligneã colũbã volatilẽ fecit, an a Tara Neptũi

improbat Hotamannus, existimãs synthesin conseruationem vestium non vestis genus, significare, putatq; plane istud ostendi Scæuolæ verbis *in l.38.ff.de aur.& arg.leg.*

Syrma vestis fluxa & humum verrens, qualis erat tibicinum & tibicinum, *vt apud Flaccum*, traxitq; vagus per pulpita vestem, ἀπὸ τοῦ σύρειν, id est, *trahendo nomen deductum habet.*

Syrmaismus, cuius Hippocrates meminit, *de articul. 2.* quique lenem & mediocrem per alui deiectionem aut vomitum euacuationem significat, *teste ibidem Galeno*, παρὰ τὸ συρμαΐζειν, quod est (*auctore Suida*) purgare per vomitum aut aluum, nomen inuenit.

Syria nomen atque Syrorum videntur mutuasse Græci ab Assyria & Assyriis, id quod docent *Herodotus, Strabo, Suidas, Iustinus.* Nam vtrosque gentem vnam eandemque crediderunt. Quo pertinet, quod scripsit Eustathius, Assyriorum & Syrorum nomen aliquibus ἀδιάφορον esse. Ita enim vsurpatum reperimus ab *Athenæo, Luciano, Egesippo & Cicerone*, Ex quibus Lucianus se etiam Assyrium vocat, cum esset Syrus ex vrbe Samosatha. Quin Assyrium nominatũ Heliogabalum, quod vteretur veste Syri sacerdotis, testis est Dion. Hebræis dicta fuit hæc regio, *auctore Hieronymo*, Aram. Vnde recte sensit Posidonius apud Strabonem in *calce, libro 16.* Syros ab Homero dici ἐρεμβοὺς, quos & ἀραμαίους suo tempore vocatos idem Strabo *libro 13.* affirmat. Huc accedit, quod & Aramæos appellet Iosephus. Terrarum maximam appellat Syriam Plinius & pluribus distinctam nominibus scribit, & vndecim regiones sub ea comprehendi. Etsi ab alijs arctiorib. limitibus constringatur. Vrbs Syriæ fuit Laodicea clara vinetis & libera quondã: vnde oriundus fuit Pãphilus Presbyter vir magna pietate & doctrina tandem Cæsareæ coronatus martyrio. Eiusdẽ Episcopus fuit Apollinarius, cuius versibus Heroicis descripti Psalmi extant etiamnum. Sita in hac quoque regione Antiochia, vbi discipuli Christi primum *Christiani* sunt dicti. Cum autem eam sua ætate terræ motu concussam Iustinianus Imperator restaurasset, θεόπολιν, quasi au-

ſi auſpicatiore vocabulo dixit. Atque hæc de Syria.

Syrtes, Ptolemæo σύρτις magna & parua, ſinus ſcilicet maris vndoſi & verticoſi circa Africam in mari mediterraneo, ἀπὸ τοῦ σύρειν, quod eſt *trahere & arenam congerere*, nomen arceſſit. De his ſcripſit Strabo, *lib. 17.* cum alia multa, tum hęc inprimis: ἡ χαλεπότης δὲ τῆς μεγάλης τῆς Σύρτεως καὶ τῆς μικρᾶς, ὅτι πολλαχοῦ τεναγώδης ἐστὶν ὁ βυθὸς κατὰ τὰς ἀμπώτεις καὶ τὰς πλημμυρίδας. συμβαίνει δ᾽ ὤ τισι συμπίπτειν εἰς τὰ βραχέα, καὶ καθίζειν σπάνιον δ᾽ ἐστὶ τὸ σωζόμενον σκάφος. διόπερ τὸν παράπλουν ποιοῦνται φυλαττόμενοι μὴ ἐμπέσωσιν εἰς τοὺς κόλπους ὑπ᾽ ἀνέμων ἀφυλάκτως ληφθέντες. Saluſtius quoque in bello Iugurtino: *Nam duo ſunt ſinus prope in extrema Africa, impares magnitudine, pari natura, quorum proxima terræ prææalta ſunt: Cætera vti ſors tulit, alias alta ſunt, alias in tempeſtate vadoſa. Nam vbi mare, magnū eſſe & ſæuire cœpit ventis, limum, arenamque, & ſaxa ingentia fluctus trahunt. Ita facies locorum cum ventis ſimul mutatur: Syrtes à tractu nominatæ.*

Syrupi, quaſi Syriæ ὀποί, *vt Hermolao videtur.* Græcis recentioribus σεράπιον dicitur, aliis ζυλάπιον.

T.

Taba vrbs Arabiæ, quæ Stephano eſt *Tabis*, forte deduci poterit à טוב, quod *fuerit tutiſsimum perfugium nautis, exorta in mari poteſtate.* Meminit eius Arrianus *in periplo maris Erythræi.* Sed Stephanus tres eius nominis vrbes enumerat: Vnam *Lydiæ*, ſic dictam, quod eſſet ædificata ſupra petram, quam Græci nominant τάβαν, alteram *Cariæ*, tertiam *Perææm.*

Tabellariæ leges à tabellis nomen inditum agnoſcunt, ad id latę, vt popul. Rom. non voce, vt antea, ſed tabella ſuffragium in comitiis ferret, quo ita liberū omnino iudicium haberet, in magiſtratibus creandis. Primū enim ferri ſolebāt ſuffragia in Curiatis & aliis Comitiis viua voce, donec lex Gabinia, eadēq; tabellaria lata fuit à Gabin. Trib. Pleb. Coſs. Cn. Calphur. Piſone, & M. Popil. Lęnate, Añ. ab V.C. DCXIV. qua cautū erat, *vt Comitiis, quib. Magiſtrat⁹ crearētur,*

populus non voce, sed tabella suffragium ferret : Et quo id liberius fieret, ne quis inspiceret tabellam, ne rogaret, ne appellaret. De hac Tab. ita Cicero in Planciana : *Frontes aperit hominum, mentes tegit, eamque dat libertatem, vt, quod velint, faciant, promittant autem quod rogantur.* Idem existimat *3. de legibus* Tabellariã legem abstulisse omnem optimatium auctoritatem. Sed Gabiniam secuta fuit biennio post Cassia lex libera esse volens suffragia, non iudicum tantum in iudiciis, sed etiam populi in Comitiis, verum Tributis tantum, quibus demulctis iudicaretur. Meminit eius Cicero in *Lælio*, *in Bruto. 3. de legibus.* Asconius *Verrina 2.* Idem in legibus faciundum suasit Papyria, quam tulit C. Papyrius Carbo Trib. Pl. homo seditiosus & improbus P. Popilio Lænate, & P. Rupilio Coss. anno 621. *vt inquam,* in iubendis aut vetandis legibus populus tabella suffragium ferret. Papyriam porro secuta Cœlia, quã tulit Cœcilius Trib. Pl. Q. Cælio Metello Balearico & T. Quinctio Flaminio Coss. Anno ab V.C. 630. vt etiã in perduellionis iudicio, qp Cassia lege Tabellaria exceptum erat, populus non voce, sed tabella sententiam ferret, *teste Cicerone 3. de legibus.* Talia suffragia per tabellam lata eleganter tacita appellat Plinius in Epistolis, qui etiam addit ex tacitis, suffragiis : ocularia multa & fœda dictu emanare, & multos in suffragiorum tabellis scurriliter illudere. Sed pergo paulo exactius rationem suffragandi aperire. Olim cum Magistratuum erant Comitia, rogabantur singuli centuriatim, quem esse magistratum vellent. Tunc singuli nominatim, quẽ creari vellent, appellabant: Quod ipsum quoq; fiebat in comitiis regis sacrorum. Sin legũ essent Comitia, vti solebat populus his solennib. & velut conceptis verbis, *vti rogas*: quib. significabat, se velle hoc ita fieri, quemadmodũ fieri vellet legis rogator. At si nollet accipere legẽ vtebatur solenni verbo, *antiquo*, significãs se, qp rogaretur: ne omnino fieret vetare. Eisdẽ vocib. vti solebant in iudiciorũ Comitiis, At vbi populo data fuit tabella, oportuit eam munere vocis defungi. Ac in Comitiis quidẽ Magistratuũ oportuit tabel. nomina

Can-

Candidatorum inscribi, vt quidem illis Magistratus per tabellam daretur. Tot vero tabellæ vnicuique de populo dabantur, quot erant candidati, quorum rationem haberi oportere iudicatum esset. In legum Comitiis duę dabantur tabellæ: Vna, cui inscriptum erat, *vti rogas*, duobus tantum elementis primis V.R. Altera, in qua scriptum erat, *Antiquo*, vna etiam litera *A*. In Comitiis iudiciorũ eędẽ tabulæ dabantur: Vna notata litera *A*. id est, *Antiquo*: Altera notata literis. V.R. id est, vti rogas, Atque illæ tabellæ non afferebantur domo, sed offerebantur populo si suffragium inituro ab iis, quos appellabant *Diribitores*. Quo vero ordine factum id fuerit, colligitur ab aliis hoc modo: Sortitione inter tribus & centurias de prærogatiua facta, Magistratus in Tribunali, quod erat in campo Martio, sedẽs per pręconem vocabat prærogatiuam centuriam ad suffragium, quæ mox in septum quoddam prope tribunal, quod alio nomine dicebatur ouile, discedebat, eratque locus in campo Martio cancellis inclusus, in quo erant, qui suffragium dicebant. In illud autem ouile, seu septum discessura centuria per pontes ibat, id est, vias angustas, per quas populus in Ouile se conferebat In pontis velut vestibulo stabant Diribitores, qui tabellas singulis ministrabant. Ingredientibus Ouile proponebant Rogatores cistam, in quam coniicerent eam, quam vellent, tabulam. Collectis iam tabellis Cẽturię totius, adhibebantur custodes educendis suffragiis, quorum munus erat describere suffragia, vt ea centuriæ sententiæ renuntiaretur, in quam plures inclinasse conspiceretur. Hoc vero erat describere suffragia, tot in tabella puncta notare, quod tabellæ reperirentur similes, vt inito tandem numero ea Centuriæ sententia renuntiaretur, quę plures habere similes tabellas ex numero punctorum perspiceretur. In legibus quidem ferendis, si plures reperirentur tabellæ, in quibus scriptum esset *V. R.* pauciores, in quib' scriptũ esset, *A*. ab ea Centuria legẽ iuberi renuntiabatur. Contra vero legem Centuria non accipere pronuntiabatur, si plures scriptum haberent, *A*. At si forte pares numero

tabellæ deprehenderentur in partem vtramque, eius centuriæ nulla renuntiabatur sententia, nisi lex esset, quæ de perduellione ferretur. In Magistratuum creatione numerus inibatur tabellarum, quæ idem nomen continerent. Cuius enim Candidati nomen plures tabellæ comperiebantur continere, is ab ea Centuria Consul, Prætor, Censorue factus renuntiabatur. Sin paria omnes candidati suffragia tulerant, nullus renuntiabatur, exspectandaque erant reliquarum Centuriarum suffragia. Quod de Magistratuum Comitiis centuriatis dictum, idem de Comitiis regis sacrorum intelligi debet. Postquam vero prærogatiua Centuriæ suffragium renuntiatum esset, tum ea ex Ouili discedebat, & prima Equitum centuria, inde singulæ primæ classis Centuriæ ordine vocabantur ad suffragium ferendum eo modo, quo de prærogatiua est dictum. Vbi omnes primæ classis Centuriæ suffragium tulissent tum ea iterum numerabatur. Et in legum quidem Comitiis, si omnes illæ cum prærogatiua consensissent, aut legẽ vetuissent, aut iussissent, perferebatur lex, neque opus erat reliquarum classium centurias ad suffragium vocare, cũ prima classis reliquas omnes numero centuriarum vinceret. Si vero non omnes primæ classis centuriæ cum prærogatiua consentirent, sed aliquæ tantum, & quidem maior pars, tum secundæ Classis centuriæ ordine intro vocabantur, donec appareret tot iam centurias vel iussisse, vel antiquasse legem, vt numero reliquas omnes vincerent. idem etiam in magistratuũ Comitiis obseruabatur, hac ratione. Si primæ classis centuriæ cum prærogatiua de vno aliquo candidato consensissent, reliquorum autem candidatorum suffragia paria essent vnus ille, qui omnium suffragia habebat, Consul, siue Prætor, siue Cẽsor renuntiabatur. Quod si vno consule, item vno Prætore, vel pluribus renuntiatis, antequam ex reliquo candidatorũ numero alter quoque Consul, vel alii Prætores essent renũtiati, aliquid de cœlo accidisset, eius interuentu Comitia dirimebantur. Sed tum Consul ille, vel Prætores, iã renũtiati non quidem reddebantur vitiosi, sed etiam illorum

col-

collegæ eo die creari non poterant, verum postero die. Diuersum erat in Comitiis Censorum, in quibus, si creato vno Censore tempestas comitia dirimeret, tum etiam is, qui creatus iam erat Censor, vitiosus habebatur. In legum Comitiis Magistratus post dinumerata suffragia legem, aut acceptam, aut antiquatam pronuntiabat populumque dimittebat. In Magistratuũ vero Comitiis solebat is, qui Comitia habebat, priusquam populum dimitteret, eos renuntiare, quos iam sæpe a præconibus pronuntiatos populus creasset adiecta solemni precatione, id quod ex Ciceronis *oratione, pro Murena* constat, qui etiam solemnia quasi verba precationis recitat. *Quæ precatus sum*, inquit, *a Diis immortalibus, Iudices, more institutoque maiorum, illo die, quo auspicato Comitiis centuriatis L. Murenam Consulem renuntiaui, vt ea res mihi Magistratuique meo, populo, plebique Romanæ bene atque feliciter eueniret*. Hæc ita de verbo ad verbum fere ex Rosino, sicut ille ex Dionysio, Carolo Sigonio & aliis, vt de ratione ferendi suffragia certi aliquid hic etiam studiosus lector haberet.

Tabelliones publici contractuum scriptores *l. contractus. C. de fid. instrum.* Suidæ οἱ τὰ τῆς πόλεως γράφοντες συμβόλαια, hodie *publici Notarii. protonotarii Secretarii* & *Scribæ*, a tabellis dicuntur Festo, quæ eodem auctore accipiuntur pro chartis, quibus vltro citroue siue publice, siue priuatim opus erat, vt certiores facerent absentes. Instrumenta ab his confecta dicuntur in Nouellis ἄγραφα.

Taberna omne ædificium vtile ad habitandum complectitur, ex eo dicta, quod tabulis claudatur, vel rectius secundum Verrium, quod olim ex tabulis fieret. Alii per literarum metathesin quasi trabenam a trabibus nominatam existimant. Iam etiam accipitur pro œnopolio & cella vinaria, in qua vinum seruari & vendi solet, quam Xenophon nominat οἰνῶνα. Quinimo tabernam lanionis inuenias, item *tabernam argentariorum, cauponiam, casearium, ferrariam, & meritoriam*, quæ Peroto stabulum est seu diuersorium. Tabernã negotiatoriam & purpurariam habemus *l. 43. ff. de rit. nupt.*

cesse non esset talionem pati, nisi hanc elegisset. Notandú porro non tantum iure ciuili pœnam istam constitutam fuisse, *Vt patet ex lege libellorum §. item subscribere. l. si cu, in princ ff. de accusat. leg. 3. ubi Doctores. C. qui accus. non poss.* probatamque talionem a Philosophis Pythagoræis dicere sol tis, ius rectum fuerit, factis si perferat ęqua, sed etiam iure diuino inductam, cum legatur *Exod. 21. & Deuteron. 19. de pœna sycophanta & calumnia: Non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, exiges.* Quanquam hodie aliud obtineat consuetudo, *teste Bartolo, d. l. si cui in princ.* Aristoteles nominat talionem τὸ ἀντιπεπονθὸς *Ethicorum 5.* Inque delictis eleuat ius tale, in commerciis admittit ἀναλογικῶς, vel secundum proportionem quandam. Quod in delictis damnum aut iniuria rependi non debeat, confirmat primum ab exemplo magistratus, qui si percusserit aliquem, parem illi gratiam referre non licebit: Quod si quis magistratum violauerit, hic non solum feriendus sit, verum etiam summo afficiendus supplicio Inde probat a circumstantiis agendi, quia permultum interest, vtrum sponte nostra vel inuiti, vtrum ignorantes an pręmeditati, vtrum malitiosi an incauti quid faciamus. Deniq; a consuetudine multarum ciuitatum, quæ Gratiarum delubra erigere & consecrare solebant in mediis vrbibus, significantes omnia ad iustitiam cum gratia, ad æqualitatem cum fauore referri debere. Etenim fauor non dentem pro dente, nec oculum pro oculo, sed talionem pœnæ ac præmii secundum proportionem rationis tribuit.

Talus a tholo dict' est Isidoro, qui propie est vmbilicus, siue eminens rotunditas testudinis in templis, vnde donaria suspendi solebant. Omittere non possum propter antiquitaté loco præsenti, solitos veteres iactu tali eligere sympofiarcham, quem magistrum appellat *Iuuenalis Satyr. 3. Sidonius libro nono*, regem conuiuii, *Horatius* cœnę patrem *satyra 8. libro 2. Gellius libro 13. cap 11.* conuiuii dominum, *Varro* modiperatorem, rerum humanarum *libro 20.* De electione ista *Plutarchus in apophtegmat.* hoc modo: *Agesilaus Magnus*

longe lateque extendit, tum ob rapidam eius celeritatem. Nam, *vt legitur apud Melam*, deiectus ex monte Ripheo ruit vsque adeo præceps, vt cum vicina flumina brumali rigore congelescant, semper idem sublimis incitatusque decurrat. Sunt alii rursus, qui a Tanao Scytharum rege in eo submerso nomen deriuant, *teste Boccatio*. Plutarchus deducit *libro de fluminibus* a Tanai Berossi & Lysippæ Amazonis filio, qui *continens & osor sexus muliebris Martisque cultor*, matrimonium dedecoris & ignominiæ loco ducebat. At tandem œstro Venereo percitus, cum nihilominus tenax esset propositi, semetipsum in hunc fluuium præcipitauit. Albertus Campensis duo illi ostia tribuit, quibus exonerat se in Mæotidem paludem iuxta Arrianum in Pontum Euxinũ. Totidem illi ostia deferuntur ab Herodoto, Ptolemæo, Plinio, Strabone. Etsi Niger quinque ostiis in Mæotidem fluere dicat. Affirmat & Marcellinus in stagnis eum Mæoticis delitescere. Et quanquam fontes Tanais incertos esse affirmet Strabo, tamen cum Herodotus *libro quarto*, profluere eum tradat ex vasta quadam palude, inque aliam vastiorem nomine Mæotidem diffundi, qua regii Scythæ a Sarmatis discludantur, idque ipsum se cognouisse ex quodam Veronensi scribat Æneas Syluius *in sua Geographia*, qui per Poloniam & Lituaniam ad fontes Tanais peruenerat, malim suffragari illis hac in parte, quam doctissimo alioqui & sagacissimo Straboni. Quo accedit, quod Albertus Campensis *αὐτόπτης in sua ad Clementem* VII. *Pontificem epistola de Moscouia*, ortum suum habere dicat in ducatu Rezan, quæ primaria vrbs est Moscouiæ, sed distare ab ea vrbe septem dierum itinere, & supra principium Borysthenis versus orientem circiter septingenta milliaria Italica progredi. Hodie fluuius hic corrupto vocabulo dicitur *Tey* & *Tana*.

Tantalus quasi ταλάντατος *miserrimus*.

Tarentum vrbs Calabriæ, τάρας Straboni & Ptolemęo, *Oebalia* Virgilio, *teste Seruio*, hodie Tarato, sita in magna Græcia, patria Architæ, q̃ ligneã colũbã volatilẽ fecit, an a Tara Neptũi

filio nomen arceſſit, vt quidem volunt? Nugæ. An a voce Sabina tereno? Sic malim. Floruit hæc olim potentia & opibus adeo, vt frequentiſſime cum Lucanis certaret. Propter hanc traiecit in Italiam Pyrrhus Epirota, primus Elephantorum ductor & oſtentator, bellum gerens cum Romanis grauiſſimum ac funeſtiſſimum. Exſtitit ibi Iouis Coloſſus poſt Rhodum illum fama & pretio nobilis imprimis.

Tarraconia maxima Hiſpaniæ pars, vtpote quę continet hodie *Cataloniam, Caſtiliam, Nauarram*, atque *Galliciam*, quaſi חיראסביא. id eſt, *bonum poſſeſſio*, nominata videtur nonnullis. quod vt *Tubal* Noæ nepos primus Beticæ rex omneſque maiores alii, ita qui hic olim vixerunt, pecoribus alendis, quę victum & amictum homini ſuppeditant, operam dederint.

Tarſus Ciliciæ metropolis, olim dicta κρανία & ἱερὰ. *ſicut Stephanus teſtatur*, cui eadem tamen & θαρσὸς, & τερσία, & τέρσος eſt, vbi etiam olim celebris fuit ſchola, *teſte Strabone libro 14.* Pauli Apoſtoli patria, *vt & Hermogenis Sophiſtæ*, qui perfectiſſimam edidit Rhetoricam Marcellini commentariis illuſtratam, dicta videtur Hiſtorico Ioſepho, *libro primo* a Tarſo filio Iaphet, vel potius a parte manus quam ταρσὸν dicunt Græci, Ruffus medicus μετακάρπιον, Suidas τὸ ἄκρον τῆς χειρὸς, cui quidem parti ſubeſt vola, θέναρ Hippocrati. Itaque apud Danielem ταρσοὺς χειρῶν male verterunt, *manus articulos.* ταρσὸς in pede manus tarſo reſpondet. Eſt autem poſt calcem veſtigii pars anterior.

Tartan capitanei nomen regis Aſſyriorum, qui Azotum occupauit vrbem Syriæ. *Eſaiæ 20.* Itaque Aſſyrium quoque nomen eſſe prodit Hieronymus, turrimque deſignare. Certe apud Hebræos etiam תרן *malum nauis* ſignificat.

Tartarus, in quo ſceleratorum animæ a corporibus ſolutę propter delicta, quibus ſe hic polluerunt, grauiſſime exagitantur poſt hanc vitam, locus ex mente Heſiodi

το-

τέωπν ἔνερθ' ὑπὸ γῆς ὅσον οὐρανὸς ἐσ' ἀπὸ γαίης, quemque Plato dialogo de Rhetorica, τὸ τῆς τίσεώς τε καὶ δίκης δεσμωτήριον vocat, id est, *vindictæ & iusti supplicii carcerẽ*, Hebræi גחנום, שאול, תופת. ἀπὸ τοῦ ταράττειν, id est *perturbando*, quod ibi perturbata & confusa sint omnia, trahere plerisque videtur nomen. Eustathius Ill. θ. tradit nonnullos deducere, ἀπὸ τοῦ ταρταρίζειν ὃ ἐστι σφόδρα ῥιγοῦν, quod est *valde rigere*. Etenim aer ὑπόγαιος καὶ ἀνήλιος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ψυχρός. Vnde epitheton ἠερόεντος, id est, *obscuri*, tribuitur illi ab eodem Homero, & eius vestigiis inhærente Hesiodo. Nominat & βαθὺν, *profundum*, Æschylus vero in Prometheo νεκροδέγμονα, *mortuorum susceptorem*, καὶ ἀπέραντον *immensum*.

Tatiani hæretici, quos alio nomine *Encratitas* dicunt, ἀπὸ τῆς ἐγκρατείας, quod cœlibatum profiterentur, & a vino carnisque esu abstinentiam, (etsi Epiphanius *libr. 2. tom. 1.* tantum velit esse ἀπόσπασμα, id est, *defractum a Tatianorum stirpe surculum*) a Tatiano quodam nomen arcessunt, quem Romam sub Antonino Pio ex Syria venisse constat, inque fide & Christianorum ecclesia perstitisse, donec Iustinus Martyr eius præceptor in viuis esset. Mox enim vbi excessit, suã ille instituit sectam natura φιλόδοξος, id est, *cupidus gloriæ, vt Eccles. Histor. 4. scribit Eusebius.*

Taurus, ταῦρος, ἀπὸ τοῦ τείνειν τὴν οὐρὰν, id est, ab *extendenda cauda* deducit nomen. Toruum hoc animal fronte, cornibus, in procinctu dimicationem poscentibus. Ingens etiam in prioribus pedibus comminatio. Gliscente ira alternos replicat, spargensque in altum arenam eo stimulo mirifice ardescit, ait Plinius. Promtum quoque ad semen hoc animal, & mira inguinis firmitate. Vnde plerunque veteres scriptores, viri pudenda *taurum* appellauerunt, vt muliebria σευτάλιον. A conceptu sponte velut diuortio facto secubat, & quod ait Aristoteles, ἀπαμαγελεῖ, id est, *seorsim pascitur a grege vaccarũ*. A Poetis finguntur & fluuii, ταυρόκρανοι, siue ꝓpter mugitũ, quem reddere videntur flumina taurorũ instar, siue quod illa non secus ac cornua sint flexuosa. Equidem cũ mugitus pelagi taurino non sit absimilis, dictus quoque

πόντιος Pelagi Deus *Neptunus*. Quanquam alii nominis id referant ad sacrificium tauri oblatione institutum Neptuno, cum apud alios, tum inprimis apud Bœotios. Athenienses numismatibus bouis effigiem induxerunt: Vnde prouerbium: βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκε *per linguam bos inambulat*, de iis, qui accepta ab aduersariis pecunia, mox præuaricati susceptas caussas deseruere, *vti Demosthenes fecisse fertur*. Inuenias quoque Dianam Apollodoro ταυροπόλον dictam, & a cornuum figura, ταυρωπὸν, apud Taurios, ταυρώ. Eruditi ταυροπόλον dictam existimant, ὅτι ὡς ταῦρος πρόεισι πάντα. Alii nomen ex ea historia desumtum putant, quod Nicander ait, taurum a Diana loco Iphigeniæ suppositum, cum eam in Aulide Græci immolaturi essent. Occurrit & apud Andrios ταυροπόλος Pallas, & Bacchus ταυροφάγος, & Alexandri equus nomine *Bucephalus*, quod nota capitis bouilli ipsi esset inusta, quales apud Thessalos fuisse leguntur quamplurimi. Non hic etiam omisero Tauru Asię montem, totius orbis terrarum maximum, qui vniuersam Asiam ab Eoo Oceano, vbi Thamos promontoriu a Pomponio statuitur ad Ægæum vsq; mare, aut (*vt nonnullis videtur*) Pamphyliam in duas partes, septetrionalē & meridionalem discriminat. Dionysius Alexandrinus dictum hunc putat, quod *instar tauri elato capite incedat*, Eustathius eius commentator, ob magnitudinem, quod omnia, grandia atque robusta veteribus essent ταῦροι. Pro gentium & linguarum varietate, inquit Solinus, plurifariam nominatur, id quod Plinio est numerosis & nouis nominibus, eum esse insignem. Recte. Nam vltra sexaginta duo eius nomina deprehendas, quæ a suis auctoribus petenda sunt, Plinio, *inquam*, Solino, Strabone, Ammiano, Mela, & Ptolemæo. Q. Curtius sub duobus eum nominib' tantum designat, Caucaso & Tauro. In sacris literis appellatur *Ararath*, *Arria Montano & Becano testibus*. Taurus autem proprie dicitur pars ea, quæ Pamphyliam & Ciliciam ab Armenia minore, & Cappadocia distinguit.

Tegulæ quod tegant ædes, vt imbrices, quod accipiāt imbres, *ait Isidorus*.

Tele-

Telegonus filius Vlyssis ex Penelope, dictus videtur, quasi *τοῦ παιδὸς τῆλε ὄντος γεγονὼς, natus patre iam procul exsistente, seu peregrinante.*

Tellus, ipsa videlicet terra, apud Mythologos veteres & Poetas Dea, quod *fructus tollat*, Honorio dicta. Varro per tellurem intelligit vim fœmininã, quæ semina recipit aut nutrit, vt alii vim masculinam per Tellumonem. Telluris cultum primum a Melisseo institutum docet Lactantius ex Didymo, eiusque ædem exstructam in area ædium Sp. Cassii, qui de regni affectatione suspectus capitis supplicium subiit, constat ex *Cicerone, Liuio, Dionysio, Plinio, Valerio.* A Publ. Victore collocatur in V. vrbis regione. Plura de ea alias in Ope & Rhea. Augustini tamen de ea verba ex 7. *de ciuitate Dei, capit. decimoquarto* subiicio: *Tellurem* inquit, *putant esse Opem, quod opera fiat melior: Matrem, quod plurima pariat: Magnam, quod cibum pariat: Proserpinam, quod ex ea proserpant fruges: Vestam, quod vestiatur herbis.* Hæc ille.

Telonium, τελώνιον, locus, in quo colligitur vectigal, τελωνεῖον Suidæ, a vectigali, quod τέλος est Græcis, appellationem traxit. Ab eadem origine Telonarius est, cuius meminit *lege tertia, de indulgent. debit. in C. Theodos.* Græce τελώνης, *ὁ τὰ τέλη ὠνούμενος, ait Moschopulus libro περὶ σχεδῶν.*

Telum, iuxta Caium *in lege si caluitur, ff. de verborum significat.* nomen generale, vtpote complectens non solum, quod arcu mittitur, verum & lapidem, lignum, ferrum, & alia, quæ manu mittuntur, videtur illi ἀπὸ τοῦ τηλοῦ appellatum, quod significat longe. Faciunt huc illa Sisennæ: *Manuales lapides dispartit, propterea quod is ager omnis eiusmodi telis indigebat.* Posuit & Virgilius telum pro gladio, cum ait:

At hoc non telum, mea quod vi dextera versat,

Effugies. Addit deinde: *Sic ait, & sublatum alte consurgit in ensem.* Exstat & apud Senecam in Hercule Oetæo commodus ad id probandum locus. Vbi ait Hercules: *Haud mea telum necis saxum est, nec instar mon-*

tis abrupti latus. Aut totus Othrys. In eadem significatione vsurpant Græci βέλος. Quo spectat nulla Xenophontis *d. l. si caluitur*, a doctissimo Alciato restituta hoc modo: τὰ βέλη ὁμῶς εἴχοντο λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοις καὶ οἶστοί. Itaque & ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι, id est, *mittendo, vniuersaliter hoc nomen deriuant.* Pertinet & huc, quod scripsit Paulus Iurisconsultus, appellatione telorum accipi omnia, quibus singuli homines nocere possunt. Eodem modo accipitur priore capite legis, *de vi publica & vi priuata*, quē tulit Cæsar Augustus. Nec omittendus Agellii locus, *libr. 10. cap. 25.* vbi telorum, iaculorum, & gladiorum quædam vocabula recenset, hastam videlicet, *pilum, phalaricam, semiphalaricam, gesam, lanceam. sparos, rumices, trifaces,* (sic enim emendat Lipsius) *tragulas, frameas, mensaculas, catheias, romphaeas, scorpium, sibones, silices, veruta, enses, sicas, macheras, spatas, lingulas, pugiones, clmaculas.* Quod vero arcu mittitur, proprio nomine τόξευμα dici, monet Caius, *d. l. si caluitur.*

Temetum dictum vinum, quod mentem tentet. Ab eo vero nomen est *temulento.*

Templarii hæretici a templis. Quales hi fuerint, & quæ scelera commiserint, sub religionis prætextu, docet Petrus Crinitus, *Libro 24. de honest. disciplin. capite 13.* Fuerunt strenui milites beatæ Mariæ, & magnus ordo in Ecclesia, vt *scribit Alber.* destructus tempore Clementis Papæ eius nominis V.

Templum, ædes Deo consecrata, a contemplando etymō trahit. Liberum quippe oportuit esse ab omni impedimento, locum templi, inq; omnium oculis versari. Græci ναὸν ἀπὸ τοῦ ναίειν, id est, *inhabitando* vocant, quod Deos crediderint inhabitasse. Templum etiam de loco profano quandoq; intelligitur, *teste Varrone 6. de lingua latina* Ait enim: *Curia Hostilia templum est, & sanctum non est.* Vide Agellium *lib. 14 cap. 7.* At ædes etiam absolute ponitur pro æde sacra, vt cum *Vlpianus scribit l. 1. §. si pecunia, & §. seq. non oportere rem in æde aliqua deponi, donec de hereditate iudicetur.* Porro templum cœlum significare, notatum est a Varrone, item certa loca in ae-

in aere vel terra, quæ Augures captandorum auguriorum caussa definire solebant, quæ templa dicebantur, quod conspici possent ab omni parte, denique locum sub terra. In sacris literis per ἐξοχὴν significat *splendidum & admirabile illud ædificium, per totum terrarum orbem celebre, quod Hierosolymis conditum a Salomone, legimus 1. Reg. 6. & aliis capitibus*, diciturque Hebræis הֵיכָל. quæ vox etiam *palatium*, & *domum regiam significat*. Ob hoc templum magnos sibi sumebant spiritus Iudæi, vsque adeo, vt Ieremias *cap. 7.* moneat his verbis: *Nolite confidere in verbis mendacibus, dicentes: Templum Domini, Templum Domini, Templum Domini.* Significat & eadem vox per Metaphoram, cœleste Dei habitaculum, *Micheæ 1.* Templum etiam ipse Christus *suum corpus* appellat, Paulus Apostolus corpus nostrum *templum Spiritus sancti*, alias quoque *ipsum Dei cœtum*. Sed missis significationibus istis, ex bonis auctoribus pauca adhuc subiicere operæpretium erit. Nempe non omnibus Diis promiscue omni loco ædificata fuisse templa, atque aliis quidem extra vrbem, aliis in vrbe, aliquibus in montibus, nonnullis in foro, nec forma eadem: Cum aliis rotunda, aliis tecto perforato construerentur. A terra exstare volebant cœlitum & superorum templa. Diis inferis sub terra poni. Primum omnium Ioui Feretrio templum Romæ sacratum legitur apud Liuium & Dionysium *libro secundo*, & ex eo sceptrum sumebant Romani, per quod iurarent, & lapidem silicem, quo fœdus ferirent. Templum Iani claudi solitum tempore pacis, aperiri tempore belli. Ter tantum clausum constat, a tempore Numæ vsq; ad principatum Augusti. Si quis modum & rationem dedicandi templa, quaq; id verborũ formula factum fuerit, exploratum habere velit, Georgium Fabricium videat *Antiq. 1.*

Temo a tenendo dictus, ꝙ plaustrum teneat ac gubernet.

Temulentus a temeto, quod vinum erat veteribus, a quo abstinendum fuisse apud veteres Romanos mulieribus, vel inde constat, ꝙ propinqui fœminas osculari tum temporis consueuerint ex lege Romuli, quo experirentur ea ratione,

temetum ne olerent, *vt scripsit Cato*, Ideoque relatum in Annalibus a Fabio Pictore, matronam, quod loculos, in quibus erant claues cellæ vinariæ, resignasset, a suis inedia mori coactam. Appellauerunt autem veteres temetum vinum, quod tentet mentem, primamque producit, *vt constat ex Horatii Epistolis*, cum inquit: *Pullos, oua, cadum temeti, nempe modo isto*. Ita Terentius *in Andria*, longam fecit, & Plautus in *Asinularia*. Quinimo Iuuenalis. *De Corcyraea temetum duxerat vrna*. Nemo & hoc ἀπειρόδιον male ferat, cum omnibus hic qualicunq; modo gratificari sit destinatum.

Tenedos insula extra Hellespontum Sigæo littori aduersa, *vt Plinius refert libro 6*. vel in Hellesponto sita, *auctore Ptolemæo*, olim καλύδνα, dicta *iuxta Eustathium*, & λευκόφρυς, iuxta *Homerum*, Diodoro & Pausania suffragantibus. Imo Tennes ante bellum Troianum, *vt scripsit Heraclides*, nomen id nostrum traxit a Teno Cycni filio, qui cum nouis incolis eam occupans, a seipso denominauit, *vt est apud Strabonem circa calcem libri 3*. Camerarius tradit ab Ouidio Calymnā nominatā pro Calydna, eo versu; *Fœcundaq; melle Calymna*. Meminit & eius Maro *Æneid. 2*. his verbis:

Est in conspectu Tenedos notissima fama,
Insula, diues opum, Priami dum regna manebant,
Nunc tantum sinus & statio male fida carinis.

Distat autem a continenti iuxta Strabonē stadia 40. habetq; ambitum stadiorū 80 Olim habuit vrbem Æolicam, portus duos, & Apollinis Sminthei delubrū. In eadem insula, refert Plinius *lib. 2*. fontem fuisse, qui semper a tertia noctis hora in sextam ab æstiuo solstitio exundabat.

Tenesmus morbus, in quo æque ac in torminib' frequens desidēdi cupiditas est, continuus dolor, cum aliquid excernit, idq; muccosum & pituitosum, interdū et subcruentum, nomen habet ἀπὸ τοῦ τείνειν, id est, *extendendo* vel *tendendo*, vnde & τεινεσμὸς vel τηνεσμὸς dicit Græcis η pro ει vsurpata. Fit aūt tensio ista circa intestinū rectū. Hic nisi quādā ab alio fiat vel vlceratio, dici tenesmus nō potest, et āsi dolorificus affectus a quauis alia caussa hoc intestinū occupauerit. Caussa hic

hic est vel cū materia, vel sine materia. Materia dicit, quidq d interiorem iliā cauitatē irritare potest, siue sit vlcus, siue sit inflammatio œdematosa, siue abscessus, aut acris humor, vtpote biliosus vel salsus in spincteris rugis collectus, itē obstructio a stercore coacto, seu fæx in intestino cœco retenta. Sine materia intelligitur, cum frigiditas partem illam cōstringit & mordicat. Sūt & alia, quæ inducere possunt tenesmum. Verum lubens ea medicis relinquo.

Tenerum corpus, id quod Plinio est *lib. 2. cap. 2.* læuitate continua lubricum, denominationem habet a Græco τέρεν, quod *rem mollem & friabilem* significat nobis.

Terentia lex, cognomine Cassia a M. Terentio Varrone & C. Cassio Coss. lata, Anño ab V.C. 680. *vt frumenti altera decima a prouinciis coemerentur, pretio in singulos modios H.S triū constituto.* Item *vt ciuitatib. æqualiter imperaretur, pretio in singulos modios H.S. quatuor constituto.* Lata fuit & alia Terentia lex a C. Teren. Arsa Tribuno Pleb L. Lucretio Tricipitino, & T. Veturio Gemino Cicurino Coss. vt *Quinqueuiri crearentur legib. de Consulari imperio scribendis, ne ipsi libidinem ac licentiam suam pro lege haberent.*

Terentina tribus, apud Roman. nomen accepisse putat a Terento, q locus erat in campo Martio. Meminit eius Cic. pro Plancio. Meminit & Cælius *Epist. ad Cic. 4. Epistol. famil.*

Tergum & tergus a tero, quod vehendis oneribꝰ terantur.

Terminalia a Termino Deo dicta, celebrari sunt solita Romanis aptissimo tempore, nempe in Februario vltimo anni mense. Nam ita annum quoque terminare videbantur. Sacrificabāt in hisce Termino, quod crederent in eiꝰ tutela esse fines agrorum. Sed instituta primum leguntur a Numa Pompilio apud Dionysium, Plutarchum & Plinium. Dionysius cum *lib. 2.* multa de Terminis verba fecisset, tandem concludit hoc modo: *Nam Deos putant Terminos, eisq; sacra faciunt, non hostias cædentes, quod nefas sit cruentari his lapides, sed liba cerealia frugumque offerentes primitias.* Plutarchus in quæstionibus Romanis caussam inquirens, *cur Termino, quē Deum censerent, nullū animal immolaretur*, inde respondet.

An quia Romulus terminos agro populi nullos posuit, vt liceret progredi, alijsque ademtum adiicere suo, & putare omnem ditionẽ ad se pertinere, quam hasta assequi possent. Numa autem Pompilius, homo iustus, limitibus agrum suum a vicino distinxit, iisque terminum nuncupans, inspectorem atque custodem pacis & amicitiæ existimauit sanguinis purum nulla inquinari debere cæde? Ouid. tamen de Terminalib. Fastor. 2.

Est via, quæ populum Laurentes ducit in agros,
Quondam Dardanio regna petita Duci,
Illic lanigeri pecoris tibi Termine fibris
Sacra videt fieri sextus ab vrbe lapis.

Item:

Nox vbi transierit, solito celebratur honore,
Separat indicio qui Deus arua suo.
Termine, siue lapis, siue es defossus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoque nomen habes.
Te duo diuersa domini de parte coronant,
Binaque serta tibi, binaque dona ferunt.
Ara fit, huc ignem curta fert rustica testa,
Sumtum de tepidis ipsa colona focis.
Ligna senex minuit, concisaque construit arte,
Et solida ramos figere pugnat humo.
Tunc sicco primas irritat cortice flammas,
Stat puer, & manibus lata canistra tenet.
Inde vbi ter fruges medios immisit in ignes,
Porrigit incisos filia parua fauos.
Vina tenent alii, libantur singula flammis,
Spectant, & linguis candida turba fauet.
Spargitur & cæso communis Terminus agno,
Nec queritur lactens, cum sibi porca datur.
Conueniunt, celebratque dapes vicinia supplex.
Et cantant laudes Termine sancte tuas.
Tu populos, vrbesque, & regna ingentia finis:
Omnis erit sine te litigiosus ager.
Nulla tibi ambitio est, nullo corrumperis auro,
Legitima seruas credita rura fide.

Cum

Cum etiam Capitolium ædificaturus esset Tarquinius Superbus, &c, quo libera a ceteris religionib. arx foret, exaugurare statuisset sacella, quæ multa ibi erant diuersorum numinũ, solus terminus abscedere noluit, vnde Vates significare voluerunt æternũ vrbi cum religione imperium fore. Quare in Capitolio pars tecti patuit, terminum spectans, cui non nisi sub Dio sacrificabatur. Hinc *Capitoli immobile saxum*, Vergilio. Quid, quod etiam Iuuentas cedere noluerit, *teste Dionysio libr. 3.* & Augustino *de ciuitat. Dei, lib 6. cap. 1.* Tractum & illud in omen, quippe fore, vt vigor iuuenilis nunquam vrbi deesset, sicut antea de Termino dictum, ex cuius stabilitate præsagiebant terminos vrbis nunquam motum iri, id est, eternum fore imperium. Primum omnium consecratus est Terminus a Tito Tatio, secundum alios a Numa Pompilio, qui, ne Romani aliena concupiscerent, suis contenti, lege cauit de prædiis terminis, id est, lapidibus circumscribẽdis & finiẽdis, eosq; Ioui Terminali sacros esse voluit. Quod, si quis ausus fuisset eos transferre, eius caput Diis lege terminali deuouit, interfectori eius tanquam sacrilegi impunitate promissa, *teste Dionysio libr. secundo.* Lex postea Mamilia est lata a C. Mamilio, qui propterea Limitanus est dictus. Præscribebat illa in finibus agrorum, quinque aut sex pedum latitudinem, quos vsucapi vetabat Aggenus Vrbicus. Fuerunt & limitum seu terminorum alii *Decumani*, alii *Cardines*, prorsi, transuersi. Decumanus tendebat ab oriente in occidentem. Cardo a meridie in septentrionem, prorsus ab occidente in orientem, transuersus a septentrione in meridiem. Et a situ regionum alii fuerunt *Maritimi*, alii *Montani*. Præter hos erant *actuarii* & *linearii*, quorum Hyginus meminit *libr. de limitib.* Defigendorum limitũ seu terminorum ritum, a veteribus obseruatum, Siculus Flacc⁹ his verbis descripsit: *Cum terminos disponerent, ipsos quidem lapides in solidam terram collocabant proxime ea loca, quibus fossis factis defixuri eos erant, & vnguento, velaminibusq; & coronis eos coronabant. In fossis autem, quibus posituri eos erant, sacrificio facto, hostiaque immaculata cæsa, facibus ardentibus in*

fossa coeperti, sanguinem instillabant, eoq; fruges & thura iacta-bant. Fauos quoque & vinum, aliaque, quibus consuetudo erat Terminis sacrum fieri, in fossa adiiciebant, consumtisq; omnibus dapibus igne super calentes reliquias lapides conlocabant, atque ita diligenti cura confirmabant.

Terra, quod pedibus teratur, dicta Grammaticis quibusdam. Huius hiatus Græcis est χάσμα, *motus & concussio σεισμός*. Eadem est centrum mundi, siue totius vniuersi, cumq; aqua vnum efficit globum. Sphærica eius figura, inque medio mundi, im̃obilis consistit propter grauitatem iuxta Astronomos & Philosophos. Omnia enim grauia naturaliter tẽdunt ad centrum. Certum & illud, *Sole minorem esse terram, Luna maiorem*. Qua vero id ratione demonstretur, alias forte commodiori loco dicetur. De ambitu terræ, quis aut quantus ille sit, variæ feruntur sententiæ. Nam Aristoteles continere voluit milliaria 40000. Hippiarchus 34625. Eratosthenes 31500. Ptolemæus 22500. Alphraganus 20400. Pernellus 24514⅓. recentiores 19080.

Territorium, quod Pomponio *leg. pupillus, §. territorium. ff. de verbor. significat*, est agrorum vniuersitas intra fines cuiuscunque ciuitatis, a terrendo dictũ videtur nonnullis, quod magistratus in eo terrendi potestatem habeãt, id est, *ius submouendi*. Aliis quasi *terribor ium*, id est, bobus atque aratro tritũ, *vt ait Seru. Æneid. 5.* vbi Catonem in Originib. sequitũ. Iam ad iudicem referri solet, *sicut ad Episcopum diœcesis*.

Tesqua vel *Tesca*, loca præcipitia petrosa & inaccessa, nonnulli a tuendo deflectunt, quasi dixeris *tuesca*. Alii deducunt ἀπὸ τοῦ δάσκιον, quod est *opacum & umbrosum*.

Testamentum dictum quasi mentis testatio. Est enim voluntatis nostræ de eo, quod quis post mortem suam fieri velit, *sententia iusta*, id est, plena, solemnis, & regulis iuris consentanea. Itaq; sanũ mente oportet esse, qui illud condet, *l. 2. ff. de testam.* Etymologiam hanc nostrã reprehendit Agellius *lib. 6. cap. 12.* in Seruio Sulpitio, a quo primum manauit. Reprehendit eandẽ Laur. Valla in Imperatore, *§. 1. Institu. de testam.* Ait enim: *Si a mente deceretur, diceremus Testamentum vt amentia, dementia.* Apage cum nugis. An non varias ter-

minationes ab eodem verbo deducere potest magister verborum vsus, vt experientiam & experimentum? Sed & Alciatus negat *lib. 4. de verb. signif.* esse etymologiam nominis, verùm potius allusionem nominandi affirmat. Atqui Theophilus *dict. §. etymologiam* nominat, & his adeo verbis confirmat, *μαρτυρίαν ἔχει τῆς τοῦ τελευτήσαντος διανοίας.* Quo accedit, quod Viglius noster, vir naris emunctæ, acrisq; iudicii, omnino etiã putet Iurisconsultos respexisse ad nominis deriuationem, nõ ad similitudinẽ, aut allusionẽ quandã. Neq; n. particula (*quasi*) magis hic similitudinẽ inducit, q̃ in aliis similib. nominũ definitionib. vbi obscurius nomen notiori vocabulo interp̃tamur, vt si dicas *Solstitiũ quasi solis est statio; locuples, quasi locorũ plen⁹.* Vtrobiq; n. definitio est, nõ allusio.

Testudo Varroni dicta, *quod testa tegatur.*

Tethys Oceani vxor secundũ Poetas, dicta hoc nomine quibusdam velut *τιθήνη*, id est, *nutrix cum aliorum, tum Deorum.* Est enim humiditatis domina, qua omnia aluntur: humidũ rerum principium posuit Thales Philosophus. Quapropter dixit etiam Homerus *ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα τηθύν.* Aliud tamen etymon exsculpsit Plato in Cratylo: *τὸ μὲν τῆς τηθύος οὐκ ἐννοῶ ὄνομα, τί βούλεται. Σω. ἀλλὰ μὴν τοῦτό γε ὀλίγου αὐτὸ λέγει, ὅτι πηγῆς ὄνομα ἐπικεκρυμμένον ἐστί. Τὸ γὰρ διαττόμενον καὶ τὸ ἠθούμενον πηγῆς ἀπείκασμά ἐστι· ἐκ δὲ τούτων ἀμφοτέρων τῶν ὀνομάτων ἡ τηθὺς τὸ ὄνομα σύγκειται. Tethis nomen non intelligo.* Socr. *Atqui hoc ipsum fere dicit, quod fontis nomen est obscuratum. Quod enim prosilit & percolatur, id fontis similitudinem habet. Ex his autẽ vtrisq; nominibus, nempe ex διαττόμενον & ἠθούμενον, nomen Tethys compositum est.*

Thais apud Terentium dicta διὰ τὸ θεᾶσθαι ἢ θαυμαστὸν ἔχειν τὸ εἶδος, *quod ob admirandam & singularem speciem omnium in se converteret oculos.*

Thalamus ἀπὸ τοῦ θάλλειν, q̃ maxime sponsus & sponsa in eo virescãt. Notio hæc probata Pindari Scholiastæ ᾠδ. Ὀλυμπ. Etsi Eustath. παρὰ τὸ θάλπειν deflectat, q̃ illic cõiuges velut calefiant & foueant. Valeat ergo hic Isidor⁹, cũ a duce Telamone deflectit, quando hoc etymon non exprimat vim dictionis.

Thamar nobilissima Syriæ metropolis nomen habet a תמר, quæ vox *palmam* significat Hebræis. Itaq; *palmyram* eandē cum ea faciunt nonnulli. Syrorum lingua quoq; Thadamū dictam, tradit Baptista Egnatius. Quin & Hadrianopolin quandoq; vocatam habet Stepha nus.

Thara Abrahami pater, nomen adeptus a תרח *spiritu seu respiratione*, quod *respirauerit in semine mulieris*.

Tharsus vel Tarsus, ταρσὸς, Ptolemæo Ciliciæ vrbs, Pauli Apostoli patria, *sicut ipse indicat Actor. 21 & 22.* olim κοραία dicta, & ἱερὰ, *vt refert Stephanus*, nomen hoc suum accepisse putatur a Tharsi filio Iauan, nepote Iaphet, filii Noah, *Genes.10.* Dion scribit, Tharsenses etiam Iuliopolim appellasse hanc vrbē in gratiā Iulii Cæsaris *lib.47.* Nic. Tharsum dici scribit *Theuetus*. Sed & antea dicta de ea nonnulla in Tarso.

Thaumantias Iris ἀπὸ τοῦ θαυμάζειν, *admirando.*

Theatrum, locus in quo festis dieb⁹ peragebantur scenici ludi, sicut in circo Circenses, ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι, id est *spectando*, nomē inuenit. Quod quia Cassidorus probat simul originem tradens, verba auctoris adiiciam. *Cum agri*, inquit, *cultores, feriatis diebus sacra diuersis numinibus per lucos vicosq; celebrarent, Athenienses primum agreste principium in vrbanum spectaculum collegerunt, θέατρον, græco nomine, visorium appellantes, quod eminus turba conueniens & astans, sine aliquo impedimento spectaret.* Hunc morem (vt pleraque alia) Romani postea in vrbem transtulerunt. Primum erat Hemicyclus, inde factum est ἀμφιθέατρον, ex duobus veluti theatris constans, quod ex quadrato lapide primus Pompeius magnus incoauit, Caligula perfecit, ab Augusto destinatum, a Vespasiano ædificatum, a Tito consecratum, a Nerone insano sumtu deauratum, vt in illo Armeniorum regem exciperet. Celebratur & M. Scauri theatrum, de quo Plini⁹ *libr.36.c.15.* vbi & duorum theatrorum Curionis meminit. Legitur & L. Mumius deleta Corintho, erexisse theatrum, sed temporarium. Spectabātur in iis a populo histriones, pantomimi, chironomi, thymelici, & mimicæ mulieres, quas scenicis ludis adhibebant.

Thebe

Thebæ, vrbs Bœotiæ, ἑπτάπυλοι dictæ a septem portis, Ogygia auctori Ætnæ, siue is Virgilius, siue alius fuerit, Bacchi, Herculis, Amphionis, Lini & Pindari patria, nomen accepit, *Eustathio teste Iliad. 2.* διὰ τὸ θεῖσαι τὴν βοῦν ἤτοι δραμοῦν μέχρις ἐκεῖ τὴν ὁδηγὸν τῷ Κάδμῳ, ἣν ἐκεῖνος θύσας τὴν πόλιν Θήβην ἐκάλεσεν ἀπὸ τῆς θεύσεως ἤτοι δρόμου τῆς βοός, *quod bos Cadmi dux eo vsque cucurrerit, quem cum ille sacrificasset, ciuitatem vocauit Thebas*, ἀπὸ τῆς θεύσεως, id est, *cursu bouis*. Alii nominis etymon dedicant Syris, quibus θῆβα significat bouem. Non illi originem deducunt ex lingua Phœnicum, atq; inde interpretantur arcam vel nauem, comparatam ad arcæ formam, vt intelligere liceat colonos nauibus aduectos. Nec desunt qui trahant a טוב, quod Hebræis bonum quid, vtile & amabile significat. Fuit enim solum Thebanum præpingue. Pausanias tamen refert, sed fabulose, nomen inuenisse a Thebe Asopi filia. Apud Plinium legas *libr. 4. cap. 7.* nec Athenis claritate cessisse. At Ioann. Tzetzes testatur πολυάνδρειον suo tempore fuisse, hoc est, locum refertum plurimis sepulcris, καὶ τόπον οἰκοπέδων, id est, *locum desertum*, qualem ἐρείπιον nominat Eustathius *Iliad. δ.* Quid, quod nec Strabonis ætate, vel vici alicuius celebrioris formam retulerit. Adeo lenta morte omnia tandem consumit inuidiosa vetustas, cum tamen Homerus Θήβην ὑψίπυλον dicat Il. 2. ἀντὶ τοῦ μεγάλην, ὡς ἀπὸ μέρους, ait Eustathius. Ab his autem Bœotiæ Thebis diuersæ Ægypti Thebæ, ἑκατόμπυλαι dictæ Homero a centum portis. Eadem vrbs nominata Διόσπολις, & Θέσπις, *secundum Diodorum*. Ab aliis *Heliopolis*, *Pelusium*, & *Stiues*, secundum Stukium. Hieronymus scribit ad Galatas, vocatã suo tempore Thebestim. Metropolim Ægypti fuisse tradit Eustath. *Il. 9* ex Geographo additq; templa habuisse permulta, quæ demolitus fuerit Cambyses, atq; inde vicatim incolas habitasse. Sed & idẽ Geographus Strabo, νῦν δὲ inquit, δείκνυται ἴχνη τοῦ μεγέθους αὐτῆς, *nunc ostenduntur magnitudinis eius vestigia*. Ex quib. verbis apparet contra Ioann. Leonem, de tanta ciuitate ætate hac nostra nihil superesse amplius. Nam & Iuuenalis ait, *Atque vetus Thebæ centum iacet obruta portis.*

Propertius lib. 2. *Magni sæpe duces, magni cecidere tyranni,*
Et Thebæ steterant, altaque Troia fuit.

Recte ergo Cicero epist. famil. 4. *Quæ oppida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata & diruta ante oculos iacent.* Discant præpotentes, nihil esse tam stabile, firmum, & potens, quod non casus aliquis in rebus hominum præcipitet, nullamq; ciuitatem vel optimis instructam legibus, tā munitam vnq. fuisse, quin ceciderit aliquando, vbi id visum esset fatali prouidentiæ. Porro ab his Thebis inditū nomē regioni Ægypti, quæ dicit *Thebais*, olim *Eremitarum habitaculum*, & certa sedes. Præter has Thebas legim⁹, & Thebas vrbem Macedoniæ, sitam ad sinum Pelasgicum, alio nomine Philippopolim *iuxta Polyb. lib. 5.* Itē Thebas Corsicas, iuxta montem Heliconem in Corinthiaco sinu apud Plinium, & Thebas Lucanas a Plinio sic dictas, quod in Lucanis extiterint, quas tamen interiisse scribit ex Catonis sententia.

Thema, positio, (vnde & *thema* verbi a Quintiliano dicitur prima positio) item positio facti vel euentus, quam Vlpian⁹ casum vocat) nomen accessit ἀπὸ τοῦ θέσεως ponendo.

Theodorus τοῦ θεοῦ δῶρον, *Dei donum* dicitur, & *Theodora.* Iustinianus: *Insuper adhibui vxorem meam Theodoram ob singularem prudentiam ad consilia Reipublicæ.*

Theophilus τῷ θεῷ φίλος, *Deo amicus.*

Theophrastus Philosophus Peripateticus, Aristotelis discipulus, cum antea Tyrtamus audiret, nomen hoc suum est cōsecutus a diuinitate dicēdi, *vt scribit Cicero*, cui *Laertius* astipulatur his verbis: τοῦτον Τύρταμον λεγόμενον, Θεόφραστον διὰ τὸ τῆς φράσεως θεσπέσιον Ἀριστοτέλης μετωνόμασεν. Eiusdē suauitas indicata est ab eodem Aristotele inuolucro ebriæ. Nam cū disceptaretur de successore, vinumq; Lesbium primum, inde Rhodium gustasset, ἡδίων inquit, ὁ λέσβιος, *vt refert Agellius lib. 12. cap. 5.* Atque hic ille Theophrastus, qui moriens accusauit naturam, quod ceruis & coruis vitam diuturnam, hominibus exiguam concessisset. Floruit aūt *Olympid. 114.*

Theriaca seu Theriace omniū antidotorum præstantissima, plerisq; medicis dicta videtur, quod exitialibus venenis, &

fera-

ferarum, id est θηρῶν *virus* eiaculantium ictibus aduersetur. Componitur enim eum in finem vel maxime, etsi alia quoque mala propemodum infinita profliget. Sunt alii rursus, qui appellatam *Theriacam* volunt a *Theriacis* pastillis quos inprimis recipit. Nam viperam significari volunt κατ' ἐξοχὴν vocabulo τῦ θηρὸς. Ceterum priori sententiæ plures fauere video. Equidem Plinius *lib. 14.* vineam quandam propterea *Theriacam* vocat, quod vinum eius faceret aduersus vulnera a serpentibus illata. Meminit idem & vuæ Theriacæ. *libr. 23. cap. 1.* ostenditque potionem sub nomine Theriacæ, quam nihil a feris venenatis sumtum ingreditur. Eadem ratione Nicander remedia sua plane diuersa a compositione Theriacæ nostræ, quia tamē præseruant a serpentum morsibus, aut aduersus eorum venena curationem suppeditant, appellauit Theriaca, nempe quod eadem præstent, quæ loqui Theriaca præstat. Vnde Galenus *2. ad Glauconem.* δεῖ δὲ θηριακὴ σὺν οἴνῳ πιεῖν θεῖσα. id est, *haustu cum vino trita Theriaca serpentum venenis resistit.* Hinc & apud Dioscoridem *libro 2.* θηριακὰ πεπογμένα, *illitus quæ contra venena comparantur.* Et θηριακὸς λόγος, *tractatus theriacus*, id est, περὶ τῶν ἰοβόλων, *de animalibus relinquentibus ictus aut morsu venenum.* De nostræ autem theriaces sic dictæ per ἐξοχὴν compositione agit Alexander Aphrodisæus *Problema. vltimo, libr. primo, Plinius lib. vicesimo cap. 20. Galenus 2. ad Glauconem*, cuiusque auctor Andromachus senior Neronis Archiatros, vnde Andromachi theriaca audit. Γαλήνην καὶ γαλήνη epitheta ipsi tribuit ab efficacia, qua præstat, non a Galeno medico, vt perperam credere visus est Auicenna. Primus idem viperas indidit Theriacæ, vt *libro de Theriaca docet Galenus*, eandemque versibus Græcis descripsit, quos huic suo libello pariter attexuit. Si quis vires eius cognoscere velit, peculiarem de ea librum Galeni legat, vbi etiam docet, conficiendæ & reponendæ Theriacæ rationem.

Therma ἀπὸ τοῦ θερμοῦ id est, *calido*, vel potius τοῦ θερμαίνειν, id est, *calefaciendo.* Sunt vero loca habentia aquas natura

calidas, aut fornace calefactas, quas ingredimur sudandi aut lauandi gratia. Proprie tamen ita dici videntur, quæ destinã-tur sudori. Vnde *sudatoria* appellat Seneca. Hæc ne quis ingrediatur post coitum, cautum medicorum legibus. Sciendum quoq; in nullis antiquorum operibus plus positum luxus, quam in thermis Imperatorum, vtpote quas prouinciarum in modum exstructas fuisse, conqueritur Ammianus. Quædam ex illis fuerunt æstiuæ, quædã hyemales, quas Aurelianus trans Tyberim struxit. Et primum quidẽ tantummodo priuatim Imperatoribus patebant: Inde & populo communicatæ. Adiuncta erant illis castella, sicut & aquæductib⁹, in quibus conseruabatur aqua. Horum aũt castellorum parietes obliti erant adeo tenaci & dura materia, vt vix ferro cederet. Pauimenta interdũ sternebantur vitro, *sicut de Agrippinis est proditum*, interdum lapide aut crustis marmoreis latis, aut tessulis quadratis varii coloris Etenim nigræ erant tessulæ balnei Palatini, nigræ albæq; Thermarũ Commodi & Antonini. Additi etiam illis erant canales, p quos caduca & inutilis aqua effluebat. Plenum de iis tractatum, si quis velit, legat, quæ de iis scripsit Andr. Baccius Elpidianus medicus, *peculiari de thermis libro.*

Thermopylæ angustus viatoribus ex Thessalia, & a littore Locros petentib. transitus, qua parte Oetæ montis cacumen attollitur, & ad quẽ murus erat a Phocensib⁹ Thessalorũ metu ædificatus, nõ a Pylade (vt aliqui putant) nomẽ traxerũt, eo quod is primus ibi iudicatus fuerit, sed a portis, quas πύλας Græci vocant, & a calidis thermis. Sic enim Strabo *lib. 9.* τὴν μὲν οὖν πάροδον πύλας καλοῦσι, καὶ στενά, καὶ θερμοπύλας. ἔστι γὰρ καὶ θερμὰ πλησίον ὕδατα τιμώμενα ὡς Ηρακλέους ἱερά, aditum cum vocarunt *pylas*, id est portas, & *στενὰ angustias* & *Thermopylas.* Adhærent enim illi in confinio calida lauacra Herculi consecrata. Vnde & alia loca angusta eodem nomine appellata, inuenias. Quales *pylæ Ciliciæ*, & *pylæ Susidæ*, quarum Curtius & Plinius meminerunt. Isocrates *Thermopylas*, similis dicit Caudinis furcis, Sic enim dictus est locus, non sine Romanorum dedecore notus, quod ibi exercitus Ro-

manus

manus ſub iugum ſit miſſus. Anguſtias has occupauit Leonides Lacedæmoniorum rex contra Xerxem innumero exercitu inſtructum, vbi etiam deficientibus ſociis cum parua ciuium manu, facta deuotione, fortiſſime occubuit. Meminit eius Hiſtoriæ Herodotus *libro octauo*, Iuſtinus 2. *Oroſius lib.2.cap.9. Sabellicus Ennead.3 lib.1. Liuius lib.6. Dec. 4. Plutarchus in Pelopida & Apophtegmatibus Laconicis, Iſocrates in Panegyrico, Seneca libro Epiſtolarum 10. ad finem, Agellius libro tertio, capite ſeptimo, Valer.lib.3.cap.de fortitudine.* Nec tantum eo tempore non ſunt defenſæ Thermopylarum anguſtiæ a Græcis, ſed etiam poſtea, cum vallo & muro eas communiuiſſet Antiochus & præſidiis armaſſet, atque ita obſiſtere conaretur M. Attilio Glabrioni. Nam induſtria M. Catonis tum temporis tribuni locus eſt expugnatus, *ſicut teſtantur Plutarchus & Liuius prædictis locis.*

Theſaurus dictio compoſita ἐκ τῆς θέσεως *poſitione & auro*, quod Grammatici deflectunt παρὰ τὸ ὡραῖον, *quod diligenter cuſtodiatur.*

Theſmophoria Cereris ſacra ſunt dicta, quia ipſamet θεσμοφόρος & θεσμοθέτης, id eſt, *legifera*, ſicut Maro red dit, eſt appellata, quod ante frumentum inuentum a Cerere vagarentur homines ſine lege. Ea feritas enim inuento frumenti vſu eſt interrupta, poſtquam ex agrorum diuiſione nata ſunt iura, quemadmodum Seruius ſcribit. Hinc Ouidius:

Prima Ceres vnco terram diuiſit aratro,
Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris,
Prima dedit leges, Cereris ſunt omnia munus.

Celebrabantur hęc ſacra Athenis noctu, inque iis (*vt alias meminimus*) diſcurrebant ſacerdotes cum facibus, quos propterea *Daduchos* appellabant, & curſu prope Bacchico Deã colebant. Sed a ſacris eius impii & ſcelerati voce præconis ſubmouebantur. Mulieres more Ægyptiorum abſtinebãt a cibis, *ſicut eſt traditum a Plutarcho, & humi iacebant.* Inde Ouidius Metamorph.9.

Festa pia Cereris celebrabant annua matres,
Illa, quibus niuea velata corpora veste,
Primitias frugum dant spicea serta suarum
Perque noctem nostes Venerem, tactusque viriles
In vetitis numerant.

Romæ solis matronis licitum erat anniuersarium Cereris sacrum celebrare, quod propter Cannensem cladem intermissum legimus, cum nulla eo tempore matrona luctus esset expers; lugentibus autem, *vt inquit Liuius*, id sacrũ facere non liceret, quod gratum esset, *vt scribit Plutarchus*, si a lætis hominibus celebraretur. Sacerdotes autem, qui sacris operam dabant, dicti sunt *Bapta*, quod eos lauari oporteret, dum initiarentur: Sacrificia ipsa & festa, sacra Græca sunt appellata, quod e Græcia essent translata, *auctore Festo*, alias θαλύσια καὶ συγκομιστήρια.

Thimnath vrbs in montanis Ephraim, perfectam vrbẽ significans, nomen habet a defectiuo תמם, quod *perfici* & *consummari* significat.

Thirza ciuitas sita in amœnissimo monte & sex milliarium spatio ab Hierosolyma diremta, quia admodum pulcra fuit, nomen habet a תירזה *cedri specie*, cuius meminit *Esaias cap. 44.*

Thlasiæ spadones, qui fractos habet testiculos, vt & alias dictum, ἀπὸ τοῦ θλᾶν, id est, *frangendo* auspicium nominis deducunt, sicut Thlibiæ ἀπὸ τοῦ θλίβειν atterendo. Meminit horum Vlpianus *l. spadonum. ff. de verb. significat. & Paulus l. hi quoque ff. ad leg. Corn. de sic.*

Thoria lex quam tulit Sp. Thorius Tribunus plebis, ne quis vectigal vllum agrorum, quos possideret, solueret. Meminit eius Cicero *in Bruto*. Exstant & duo eius fragmenta apud Sigonium *libro 2. de antiquo iure Italiæ, cap. 2.*

Thracia regio Europæ, finitima Macedoniæ, deflectitur quorundam auctoritate a Thrace filio Martis, ab aliis ἀπὸ τῆς τραχύτητος *asperitate*, quod posterius haudquaquam improbandum, propter scripturę dissimilitudinem, cum natura regionis aspera sit & intractabilis, solo simul & cœlo.

Topo-

Topographiam eius vide apud Strabonem *lib. 7. & de moribus Thracum, lib. 13.*

Thraso nomen Terentianus ἀπὸ θρασύτητι & *audacia*, accepit nominis auspicium.

Threnus a θρηνεῖν, id est, lugendo nomen habet.

Thule, θούλη, Straboni, Plinio, & Ptolemęo septentrionalis Oceani Insula supra Orcades (Island) vltra quam non instituerunt nauigationem suam veteres Romani, male Tortelio ἀπὸ τέλους deriuatur. Nam ita dicendum esset *Tele*. Isidorus *lib 25. cap 6.* scribit hoc modo: *Thule vltima insula Oceani intra septentrionalem & Occidentalem plagam vltra Britanniam, a sole nomen habens, quia in ea æstiuum solstitium sol facit, & nullus vltra eam dies est. Vnde & pigrum & concretum eius est mare.* Quæ eius sententia quoque nescio quo pacto probari queat. At Suidas a Thule Ægyptio rege etymon trahit. qui imperium tenuerit adusq; Oceanum. Quin & illud verum merumque somnium. Aliis ergo penitius illud rimandi locum cedo.

Thus ἀπὸ τοῦ θύειν, sacrificando dictum vult Iulius Modestus, tum alii Grammatici. Atque hic ille Modestus, de quo Martialis: *Quæ vix intelligat ipse Modestus.* Male ergo thus sine aspiratione extulit, & a tundendo deriuauit Antipater. Illud obseruandum, quod pluribus contendit Arnobius, thus nō esse rem vetustam in sacris, sed rem nouellam, quod nec Heroicis temporibus cognitum fuerit, nec Romulum aut Numam illud nouisse ostendat.

Thuscia Italiæ regio primum Ianiculæ nomine appellata ab incola Iano, & Razenua apud Myrtilum, idque a Razenuo, velut proditum a Dionysio, & τυῤῥηνία *teste, Strabone*, Pelasgia, *vt scripsit Halicarnassæus*, & Hetruria (sic enim cum aspiratione scribendum testatur Seruius) ἀπὸ τοῦ ἑτέρου ὅρου, ab altero fine seu termino, ad quē pertingit, nempe ad Tyberim, primum hoc nomen, de quo agimus, est adepta (*siquidem Beroso & Festo Pompeio credimus*) a Thusco primo eius rege Herculis & Araxæ filio. Alii a θύειν, id est, *sacrificando* deriuant, vel a Thure, quo vti solebant

in sacrificiis. Addictos enim Thuscos fuisse religioni præ omnibus Italis ex eo manifestum, quod semper eo ablegati fuerint Principum Romanorum filii ad perdiscendum Aruspicinam. Inde diuinarum rerum & augurioruni periti vates euocari solebant, primum tamen augurandi ars a Chaldæis ad Græcos peruenit, apud quos Amphiaraus, Mopsus, Calchas, & Apollonius Tyanæus clarissimi augures floruerunt. A Græcis vero ad Hetruscos: Ab his ad Latinos: postremo ad Romanos perspecta artis vtilitate migrauit: Apud quos institutum & Augurum collegium, cui Ciceronem quoque ipsum insertum legimus.

Thyades sacrificulæ Bacchi originem nominis trahunt ἀπὸ τοῦ θύειν, quod est *furere, impetum facere, sacrificare.* Ab eadem origine Bacchus ipse Thyonæus est dictus, nempe ob Orgia vel mystica eius sacra, aut ἀπὸ τοῦ θύειν, id est, *impetendo*, propter Bacchicas mulieres.

Thymbreus Apollo quasi θεὶς τοὺς ὄμβρους, ponens pluuias. Idem enim ille cum Sole.

Thymelici, citharœdi scilicet, tibicines symphoniaci, similesq; artifices, qui suas per Orchestram actiones præstant, *vt loquitur Vitruuius*, nomen sortiti sunt a θυμέλη scenæ parte, cuius Martialis meminit his verbis:

Qua Thymelem spectas derisoremque Latinum,
Illa fronte precor carmina nostra legas.

Suidas interpretatur τοὺς ἐν ὑποκρίσει τὴν τέχνην ἐπιδεικνυμένους. Isidorus musicos scenicos, qui citharis & organis præcinebant, qui inde sint dicti, *quod olim stantes in Orchestra supra pulpitum canerent, quod dicebatur* θυμέλη, idque magis probo quam quod attulit Suidas. Quin & Phrynichus in ἐκλογῇ ἀττικῶν ῥημάτων, θυμέλην ait dictum, τόπον ἐν τῷ θεάτρῳ, ἀφ' οὗ αὐληταὶ καὶ κιθαρῳδοὶ καὶ ἄλλοι τινὲς ἠγωνίζοντο.

Thymiama, *vaporatio* Plinio vel *suffimentum*, quod fit ex incensis in sacrificiis vel thure vaporante, dictum Etymologico (*eleganter sane*) quasi θυμοῦ ἴαμα, *animi medela.* Sed quæ idem plura habet de re eadem, ordine adscribam. θυμίαμα

παρὰ

παρὰ τὸ θύω, θυμιῶ, ἢ παρὰ τὸ θύον, ὅπερ ἐστιν εἶδος τῆς μυρεψικῆς. θυμίαμα δὲ, θυμοῦ ἴαμα. ἢ ἀπὸ τοῦ τυφώσεως καπνοῦ, ἀφ' οὗ καὶ θύμα παρὰ τὸ θύω; ἢ ὅτι διὰ τῶν θυμάτων καιομένων ἐθυμίαζον οἱ παλαιοί.

Thyone mater Semeles matris Bacchi appellata hoc nomine ex ep, quod *fanatico furore concitaretur grauida*. Id enim etiã sonat τὸ θύειν ἢ θύνειν.

Tibareni Τιβαρηνοὶ, Plinio, Herodoto, & Melæ, populi Chalybibus proximi, quibus in risu lusuque summum bonum positum fuisse dicitur, eosdem dicit Reinerus Reineccius cum Hiberis præposito tantum Germanico articulo. Quod ipsum factũ docti censent in appellatione Tuisconum, quę ab Ascane defluxit. Orpheus eos nominat Stabarenos in Argonauticis, *vt monet Pintianus in Melam.* Fallitur. Nam συβαρηνοὶ apud eum legendum. Apollonius nominat πολύρρηνας a pastionibus, vt Chalybas στυγερωτάτους ἀνδρῶν ob patientiam laborum & duritiem.

Tiberni olim vocari cœperũt, qui nascebantur ad fluuium Tiberim, sicut notauit Valerius Probus.

Tiberis. Vide Tybris.

Tibia quasi tuba Isidoro, cui longitudine & specie est similis libro vndecimo, etsi ante *libro 2.* appellatas tibias scripserit, quod primum de tibiis ceruinis & hinnulorum cruribus fieri consueuerint. Obliquarum tibiarum inuentionem tribuit Plinius Midæ Phrygio, geminarum tibiarum Marsyiæ. Alii Apollinem inuentorem volunt, nonnulli Euterpen. His sacra Cybeles celebrata fuisse constat, easdemque diu funeribus adhibitas, tum adiuuando cantui chori. Nam huc pertinent illa Flacci de arte poetica:

Tibia non, vt nunc, orichalco iuncta, tubæque
Æmula, sed tenuis, simplexque foramine pauco
Aspirare & adesse choris erat vtilis, atque
Nondum spissa nimis complere, edilia flatu.

Sed & nuptiis adhibitam legimus, quæ puellaris propterea est dicta. Testis eius rei Ouidius in Epistola Medeæ ad Iasonem. Tibiam apertam vocat Fabius, quæ apertis omnibus forami-

nibus sonat clarius. Præcentaria dicta, qua præcinebatur ad puluinaria, & Thuraria (eadem illa cum Lydia) qua vtebatur, cum thus imponerent aræ nō immolantes hostias. Dicta & Serrana Latinis tibia acuta, opinor ab acuto serræ stridore, vt & Gingrina ab anserum voce. A tibia porro tibicini nomen, qui tibia ludit, & tibicinibus in ædificiis, quib[9] illa sustinentur. Vtvero cum tibiis voce caneretur, instituisse trahunt Trezænum Dardanum.

Tibur quod oppidum conditum legitur in Sabinis a tribus Argiuis fratribus, Tiburto, Catillo & Cora, a natu maximo denominationem habet, sicut & Seruius docet ad hunc versum *Æneid. 7. Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt.*

Tignum cuius appellatione omnem materiam contineri scribit Vlpianus, qua ædificia constant, *l. tigni. de verbo. significat.* imo ea, quæ in vineis sunt necessaria, quales perticæ & pedamenta, *l. priore. ff. de tigno iniuncto*, a tegendo nomen inuenit. Vnde etiam *fabri tignarii* dicti, qui exstruunt ædificia.

Tigranocerta Ptolemæo Armeniæ maioris oppidum, quod occupatum quondam a Lucullo scribit Eutropius Romanę Historiæ *lib.* 6. nomen accepit a Tigrane rege, & vrbe, quæ vt Chaldęis dicitur קריתא, ita a Syriace קרתא Certa. Atq; hinc *Tigranocerta*, Gręcis propterea *τιγρανόπολις* dicta.

Tigris tremendæ velocitatis animal, admodũq; efferatæ naturę & celebre Hircanis, a tigri, quo nomine sagittam appellant Medi, est appellata. Nota Historia quemadmodũ eius venator recens editos fœtus obseruat, quos cum matre pabulatum eunte abstulerit, in cursum sę dat cum equo pernicissimo Reuersa tigris, vbi nidum reperit vacuũ citatissimo cursu totam circumlustrat regionem, donec fugientem deprehenderit venatorem Tũ mox ille vnũ ex catulis proiicit, quē mordicus apprehensum refert ad nidũ alacri mox cursu eadem repetens vestigia, idq; toties, donec vix vnũ ac alterũ ex numerosa sobole reseruare sibi potest ante conscensam nauem, atq; adeo equo sæpe in littore relicto, in quem frēdens desæuit totum cum dilecto pignus. Poetæ cum hominis alicuius sæuitiam ac immanitatem significare volunt Hyrcanas

eanas Tigrides illis vbera admouisse prædicant. Bacchi currui iungunt propterea, quod velint iudicare, moderatum vini vsum ferocientis animi sæuitiã demulcere. Ita emollit' vino Polyphem' apud Homerũ adblãditur Vlyssi. & apud eundẽ Heroes sæpe deliniuerunt æstuantis bile cordis acerbitatem: quo recte dixerit Ouidi': *Cura fugit multo diluiturq; mero. Tũ veniũt risus, &c.* Porro mirabiliter insanit Tigris audito tympani sono. Quippe eo furoris prouehitur, vt seipsam impetat & viscera sua misere dilaceret. Præter hoc animal est & eiusdẽ nominis fluuius rapidissimus ab eadẽ origine nominis auspicium trahens, quem propterea Dionysi' appellat ὠκυςὸν ἁπάντων, oriturq; fonte quodam in planitie maioris Armeniæ. Multa de eo vide apud Pliniũ *naturalis historia. lib. 6. c. 27.* Eustathius scribit, quondã cũ *Sylacẽ* vocatũ. Plutarch' *libello de fluminibus* habet σόλλαξ. Arrias Montanus vult eum Hebræis dici *Hidekel.* Tigil hodie nominari scribit Castald', & *Su Piner'*. Ioseph' vocat δίγλαθ. Dicitur & πασιτίγρις a Plinio & Arriano, quo loco bifidus factus & Insulã circumiens denuo redit in se. Est & alius Tigris Paphlagoniæ fluuius, *vt ex Xenophonte notat Eustathius.*

Tinea vestimentorum vermis dici videtur Isidoro, quod teneat & eousq; insideat, donec erodat. Imo librorum vermẽ esse indicat Ouidius. *1. de Ponto Epist. 2.* his verbis:

Roditur vt scabra positum rubigine ferrum,
Conditus vt tinea carpitur ore liber.
Sic mea perpetuos curarum pectora morsus,
Fine quibus nullo conficiantur, habent.

Tintinnabulum proprie a sono quẽ edit, dici videtur Isidoro, sicut manuũ plausus & valuarũ stridor. Hinc & tinnit' son' ipse Virgilio, Ouidio & aliis, vt Medicis aurĩũ tinnitus simile quid referens æris percussi sono. Est & verbũ fictitiũ tinnio, quo Persius & Plaut' vtuntur. Calphurni' in Bucolicis: *Cũ tinnire volucres incip ent.* Neui' vet' Poeta dixit, *tintinnare* a tinnuli æris sonitu sumpto vocabulo, *sicut a Festo Pomp. notatur.* Noni' tintinn re ex Afri Vopisco & Nigidio. Omnia ab eodẽ sono nata & facta vocabula. Tintinnabulũ olim Athenis in sacrificiis Proserpinæ ab eis' Hierophanta concussũ

nolim quemquam latere, quod ipsum tamen antea Mosaicus sacerdos Pontificio habitu iussus erat gestare. *Exod.* 28. Suidas monet excubitores olim secum tulisse tintinnabula in nocturnis vigiliis, atque eisdem pulsandis exploratos, tumultune pugnæ percellerentur. Horum sonitu conuocatum quoque populum ad thermas, atque iterum dimissum innuit Martialis his verbis: *Redde Pilam, sonat æs thermarum: Ludere pergis? Virgine vis sola lotus abire domum?* Monet enim eum, qui est in gymnasio, siquidem velit lauari, vt properet tintinnabulo sonante: paulo post vero non fore lauandi locum, nisi in aqua frigida, cui Virginis inscribit nomen. Sic Græci nolam pulsabant, sub cœnam in piscatorio foro, *teste Plutarcho 4. Sympos.*

Tisiphone Furiarum vna ἀπὸ τοῦ τίειν τοὺς φόνους, quod vindicet cædes, nomen inuenit.

Titanes filii feruntur Titani fratris Saturni, qui eum regno expulit. Quapropter cum postea paternum regnum recuperare vellent, moto in Iouem patruelem bello, sunt ab eo superati atque fugati. Hinc nata γιγαντομαχία, id est, *pugna gigantum cœlum expugnare conantium, ceterum victorum, fulmine deiectis ad inferos animis, at corporibus diuersis locis montibus impositis, ne possent eluctari.* Aliis Titanes videntur dici ἀπὸ τῆς τίσεως vltione, aliquibus ἀπὸ τοῦ τιταίνειν, quod est *trahere* vel *extendere.* Diodorus omnes communi nomine a Titea matre vult appellatos, quæ quidem fabulosa omnia. Eustathius in Homerum & alii intelligunt per eos spiritus & ventos, qui ex cœlo, id est, ex aere ad terram demissi occultantur in ea, atque ita terræmotus generant, qui sæpe multos homines opprimunt & conficiunt. Atque eo etiam (si Physice fabulam enodes) referri possunt & verba Hesiodi in Theogonia, vbi simul etymon proditum ab eo, quod expressimus iam paulo ante. Sic ait:

> *τοὺς δὲ πατὴρ τιτῆνας ἐπίκλησιν καλέεσκε,*
> *φάσκε δὲ τιταίνοντας ἀτασθαλίῃ μέγα ῥέξαι*
> *ἔργον, τοῖο δ᾽ ἔπειτα τίσιν μετόπισθεν ἔσεσθαι.*

Idem

Idem Poeta propterea *Terræ & Cæli filios facit.* Et quoniam homines fuisse traduntur aspectu terribiles, τὸ τιταίνειν βλέπειν idem est doctis, quod toruum videre. Suidas Titanas exponit καταχθονίους δαίμονας. Sunt, qui etiam credunt Titanem Solis fuisse fratrem, cumq; habitasse regionem ad Asopum, *vt refert Pausanias*, cui tamen magis probatur (si rem ipsam spectes) Titanem fuisse virum sagacem, temporumq; anni obseruatorem, quando videlicet Sol rerum augeret semina & arborum fructus percoqueret, atq; ideo Solis eum habitum fratrem. Quam ob caussam credi potest & Maro *sexto Æneid.* astra dixisse *Titania.* Quin Sol ipsus Titan audit, quod Titanis credatur frater, vel a Titanibus suam trahere originem. Alii aliter fabulantur.

Tithonus Eustathio frater Priami *Iliad.* λ Seruio Laomedontis *Æneid. 4.* vtque in fabulis est, adamatus ab Aurora & in cœlum sublatus, inde in cicadam conuersus, nomen hoc suum sortitus παρὰ τὸ τιταίνειν ab extendendo, quod æuo vixerit extento, *ait Eustathius Iliad. a.*

Titulus a tuendo, quod tueatur & indicet nomen auctoris, vel id quod liber comprehendit aut materiam, cui inscribitur. Vt recte Naso mox in limine libri de remediis amoris canat hoc modo:

Legerat huius Amor titulum, nomenq, libelli,
Bella mihi, video, bella parantur, ait.

Quo vero magis idipsum præstarent, solebant olim titulos rubris literis depingere & exornare. Quare in iure ciuili rubricarũ tandem nomen acceperũt. Dicimus & titulos magistratuum, quibus eorum gradus, dignitates ac imperia designantur. Qua ratione aliqui παρὰ τὸ τίειν idem nomen deriuant, id quod nobis deriuare significat. In iure ciuili titulus caussam possessionis significat, *l. 3. §. final. de acquir. possess.* Gestabant & titulum apud veteres sontes. Tituli etiam in ludis præfixi, quibus notari solebat, cui Deo vel Deæ, vel cuius Imperatoris saluti, indulgentiæ ac victoriæ fierent, *teste Tertulliano de spectaculis 2.* Tituli etiam ædibus vendundis affixi, *l. vnica. C. de his, qui potentiorum nomine.* In triumphis

populos, reges, & ciuitates deuictas indicabant, *teste Vopisco in Aureliani Triumpho.* Quid, quod & victimæ in Capitoliũ deducendæ titulum prætulerint, *Suetonius in Augusto, cap. 59.*

Titius Romanis itidem, vt titulus, a *tuendo* dictus, vel potius a Tito Tatio Sabinorum rege, qui cum Romulo diuisit Imperium, & a qua Curia ex tribus vna Titia & Titiensis est nominata.

Tityrus. Hic nomen peperit fistulæ cantus, cui vacabat. Aristophanes enim καλαμίνην σύριγγα, id est, *arundineam fistulam* dixit, quam Dorienses *Tityrinon.* Hinc Athenæus *libro 4.* ὁ δὲ καλάμινος αὐλὸς τιτύρινος καλεῖται παρὰ τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ Δωριεῦσι. Grammatici veteres docent, *notante Victorio,* hircum appellari Tityrum Afrorum lingua, eandemque eponymiam sortitum eorum custodẽ. At Seruius asserit, *arietem maiorem Tityrum* dici lingua Laconum. Vtcumque, siue hircum siue arietem significet, ab animalis huius custodia, aut fistula pastoribus familiari, *vt ex prima Virgilii ecloga liquet, nomen accepit.*

Toga, propria Romanorum vestis, vt pallium Græcorum, vnde gentem togatam dixit Augustus pro concione ex Virgilio, quamque per dies quinque in Saturnalibus reponere solebant synthesibus vtentes, *teste in Apophoretis Martiali,* imo quam a Pelasgis ad Lydos & a Lydis ad Romanos venisse tradit Septimius Florens, a tegendo nomen accepit. Græci τήβεννον quendam Arcadem togæ Romanæ inuentorem prædicant, qui primus gesserit id vestis genus, & sinum Ionicum ingressus in Italiam venerit, atq; inde ab inuentoris nomine togam τήβεννον appellatã. Passim equidem appellat ita Plutarchus, *in Lucullo, Coriolano, Tiberio, Symposiacis,* Athenæus vero τήβενναν. Verum an eius inuentio deferenda sit Græcis, dubitant nõ pauci. Ad materiam quod attinet, lanea ea fuit, sicut Martialis multis locis ostendit. Forma eius primum semicircularis fuit, *uti perspicue docent Dionysius, Quintilianus, & Isidorus,* quibus maior hic fides debetur, quam Athenæo, qui alibi quadratam eam fuisse scribit. Tunicæ eam iniectam, esse potest testimonio Agellius, cum scri-

ſcribit antiquitus Romanos ſine tunicis ſola toga fuiſſe amictos. Apertam eam fuiſſe cognoſcitur ex Valerio de Naſica loquente libro 3. *Læuam*, inquit, *manum apertæ togæ circumdedit.* Verum cingeretur toga necne, in controuerſiam venit apud eruditos. Cingi eam ſolitam affirmat Sigonius, triplicemque fuiſſe cincturam, laxiorem, aſtrictiorem, & cinctum Gabinum. Laxiorem ait fuiſſe, de qua Macrobius *libr. 2. Cæſar ita toga præcingebatur, vt trahendo laciniam veluti mollis incederet, vt Sulla tanquam prouidus dixerit Pompeio: Caue illum puerum male præcinctum.* Aſtrictiorem, qua ſinus togæ in anteriore parte conficeretur, ne toga ad pedes deflueret. Cinctus autem Gabinus dicitur, cum ita imponitur toga, vt togæ lacinia, quæ reiicitur in tergum, attrahatur ad pectus, ita vt ex vtroque latere pendeat. Atqui Sigonio ſe opponit Aldus Manutius, locumque Macrobii *libr. 2.* de mendo ſuſpectum facit, cum Suetonius eadem de re loquẽs tunica non toga male cinctum Cæſarem fuiſſe dicat. Menſura togæ non eadem omnibus, ſed pro opibus alia atq; alia fuit, *vt docet Porphyrio vetus Horatii interpres.* Nam ampla & maior erat diuitibus, anguſtior egenis. Vtebantur ea ciues omnes. Vnde gens togata pro Romanis accipi ſolet, vt ante dictum. Ceterum mutata Republ. & Imperio labente toga olim ciuibus neceſſaria apud paucos & non niſi honeſtiores remanſit. Vulgus ea ſpreta abiit ad penulas, lacernas aut tunicas ſolas, eaſque pulli coloris. Cœpit id ſtatim ſub Auguſto, qui viſa pro concione pullatorum turba, negotiũ dedit Ædilibus, ne quem paterẽtur in foro aut circo, niſi togatum cõſiſtere poſitis lacernis. Virilem hanc veſtẽ induere ſolebant Romanorum pueri annum ingreſſi poſt pubertatẽ decimũ ſeptimũ, nonnulli etiã decimo quarto, aut decimo ſexto, aut deniq; (ꝙ magis mireris) ãno vigeſimo quinto, relicta interim prætexta. Etſi ſæpe ſupra prætextam ſumerent patritii. Cum vero filiifamilias ſumturi eſſent, deduci ſolebant a patre & propinquis in forũ, *teſte Tacito dialogo de Oratoribus, Cicerone in Epiſt. famil. Epiſtol. 10.* Idem ſcribit Plutarchus *in Bruto*, de Caſſii filio, vbi togam virilem ἀνδρεῖον ἱμάτ

τοναppellat, *vt & Dio libro 45.* ἐσθῆτα ἀνδρικήν. Aliquando tamen sumebatur in Iouis Capitolini templo, aut certe postquam sumsissent domi, in Capitolium ibant ad ædem Iouis, quod declarat Valerius Maximus *libr. 5. cap. 4.* his verbis: *Hanc pietatem amus atis M. Cotta eo ipso die, quo togam sumsit virilem, protinus vt e Capitolio descendit. Cn. Carbonem, a quo pater eius damnatus fuerat, postulauit. Quinimo Consules ibidem togam sumebant suam.* Dicta eadem pura seu candida ad togæ puerilis discrimẽ, cui purpura prætexebatur. Quare ἀπόρφυρον nominant Græci. Admonitos ea volebant adolescentulos, valedicendum esse puerilibus nugis ac ineptiis, studendumque vitæ ac morum puritati. Constat ergo eandem esse togam virilem & puram, quam Plutarchus τὸ λευκὸν ἱμάτιον vocat, eratque ea quondam communis priuatorum toga. Hac etiam tyrones & nouas nuptas indui solitas, indicant hæc Plinii verba lib. 8. *Tanaquil prima texuit rectam tunicam, qua simul cum toga pura induuntur tyrones nouæq; nuptæ. Toga enim prætexta vtebantur puellæ, donec nuberent.* Cicero Epist. 9. ad Atticum: *Ego meo Ciceroni, quoniam Roma caremus, Arpini potissimum togam puram dedi, idq; municipibus nostris fuit gratum.* Puram hic intellige virilem. Tenuis texturæ togas (ne id etiam prætermittam) appellare solebant Romani *vitreas*, quod instar vitri translucerent, sicut colligit Turneb⁹ ex his Varronis apud Nonium in Modio: *Istorum vitreæ togæ ostentant tunicæ clauos.* Etsi quoque a cæruleo & glauceo colore videri possint obtinuisse id nomen: Cum ὕαλος Latinis non tantum vitrum significet, sed etiam herbam infectoribus non ignotam nec incommodam. Vnde Lucianus dixit ὑάλῳ περιχρίειν, id est, *obducere vitro.* Pullam togam legimus, quæ atri fuit coloris, quam induebant caussa luctus, vnde & *atrati* sunt dicti. Cicero in Vatinium: *Qua mente fecisti, vt in epulo Q. Arrii cum toga pulla procumberes.* Item, *Quis in funere familiari cœnauit atratus, cum ipse epuli Dominus Q. Arrius albatus esset.* Dicebantur tales etiã pullati. Seneca appellat *coloratos lib. 2. de vita beata*, Lipsio ita locum restituente, sicut *Candidati* dicuntur ab eodem *Pexati*, quod

quod pexis & recentibus vterentur togis. Sordida porro toga legitur differens a pulla colore & vsu. Non enim erat atri coloris, vt nonnulli tradunt, sed albi: Veruntamen sordidior erat ac obsoleta, & longo vsu detrita. Sed nec vllus eius vsus erat in luctu, verum vulgi vestis vtplurimum. Præter has species recensetur & toga picta siue vestis Hetrusca purpurei coloris & auro distincta, & à triumphantibus geri solita, quam Florus ait subactis 12. Thusciæ populis Tarquinium Priscum transtulisse Romam, *vt & Dionysius confirmat*. Vsus huiuscemodi togæ concessus fuit Paulo Æmilio, Perse rege deuicto, *testibus Dione, Velleio, & Aurelio Victore.* Vtebantur quoque Consules & Prætores ludos præbentes in circo eadem toga. Nam ait Iuuenalis: *Similisque triumpho prædo caballorum Prætor sedet.* Ad pictas togas referuntur cum *Vndulatæ, Sericulatæ, Phrygianæ & Scutulatæ*, sic a vario genere picturæ dictæ, tum *Palmatæ*, quibus nomen id peperer ũt depictæ in iis palmæ, prout contra Isidorum Manutius sentit. Ea vero toga, qua induebantur Magistratuum & honorum petitores, non picta aut atra, sed candida fuit: Quo Candidatis inde factum sit nomen, recteq; Polybius dixerit λαμπρὰν. Nec omittendum tenuioris fortunæ homines solitos fuisse (*vt ita dicam*) incretare togulas suas sub dies ludorum, vt ita essent nitidi. Huc enim pertinent illa Plauti in Aulularia: *Qui vestitu & creta se occultant, & sedent quasi sint frugi.* Martialis in vitæ beatioris notis meminit *toga rara.* Optare videtur per eam, ne cogatur summo mane circumuolitare potentiorum limina salutationis defuncturus officio Solebant quippe Romani togati potentiores comitari per vrbem, quibus eo nomine sportulam dabant, id est, centum quadrantes, quod permolestum Martiali fuisse ex eo carmine apparet, *vt recte vult Barsius*, qui simul notat ex Coriolano Plutarchi, etiam in bellis vsos toga Romanos. Verba eius subiicio: ἦν δὲ τότε, inquit, τοῖς ῥωμαίοις ἔθος εἰς τάξιν καθισταμένοις, καὶ μέλλουσι τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν καὶ περιζώννυσθαι, τὴν τήβεννον ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι τριῶν ἢ τεττάρων ἐπακουόντων ὀνομάζοντας. Præcipue tamen tempore pacis vsurpata

est toga, fuitq; pacis insigne, vt belli sagũ. Quapropter legimus Romanos in tumultu posuisse togas, sicut magistratus prætextas. Ius eius olim Carthaginensibus concessum fuit, translata eo Romanorũ colonia. Quicumq; adeo iure ciuitatis donabãtur, mox togati esse incipiebãt. Per togam enim indicabãt ciuis Romanus. Quo pertinet Marciani illud *l. 32. ff. de iur. Fisc.* cum scribit eos, qui vt ciues Romani agere volebãt, vsum accepisse togæ. Et quoniã deportati, tum quibus interdictum erat aqua & igni, desinebãt esse ciues Romani, simul ipsis togam ademtam colligitur *ex 4. Epistol. Plinii ad Cornelium Minutianum*, vbi agit de Valerio Licinio exsule summo caussarum actore, qui in Sicilia pallio amictus incedebat. A toga porro dictæ sunt Comœdiæ togatæ, quales Afranius scripsit, cuius Flaccus meminit *Epistola 2.* Vnde Stephanionem actorem Togatarium dixit Suetonius *libro 2.* Dicti & *serui Togati* Heliogabalo Senatores per contemptum.

Tollenon machina, q̃ veteri Glossario dicitur *Tollene*, vel *Ciconia*, κηλώνιον, Isidoro *Telo*, a tollendo nomen deduxit. Meminit eius Vegetius *lib. 4. de re militari.*

Tomacula farciminis genus ἀπὸ τῆς τομῆς, id est, *sectione* nomen inuenit.

Tomentum lana breuis & concisa, quæ a fullone poliendo vestibus detrahitur, cõplectens porro quidquid formamus ex re quacumque, siue id ex fœno, aut palea, siue ex pluma fuerit, qua culcitræ farciuntur, trahit originem vocabuli ἀπὸ τῆς τομῆς, id est, *concisione.*

Tomus vel *Tomos*, τόμοι Ptolemæo locus aut vrbs Ponti, vbi frater Absyrtus membratim discerptus est a Medea, nomen etiã habet ἀπὸ τοῦ τέμνειν *secando* vel *concidendo*. Est hæc vrbs Ouidii exsilio clara. Relegatus n. eo fuit ab Augusto, eoq; profectus 4. Id. Decemb. annum agens quinquagesimũ, menses septem, dies vero viginti & vnũ, *vt ex Eleg. 3. 1. Tristium apparet*, vixitq; ibidem annos septẽ, carus inprimis ciuibus propter vitæ candorem, imo coronatus publice, cum alii hospites a Tomitis neci darentur. Atq; vt ad priora redeam, quæ

maxi-

maxime ad etymon faciunt, sciendum Strabonem affirmare *libro 7.* dilaceratum eum in insulis, quas inde alii Absyrtidas dixerunt, quod & Plinius *lib. 4.* affirmat. Orpheus tradit Medeam secuisse fratrem Absyrtum, anteaquã e Colchide soluisset, ipsasq; Nereidas proiectum illum in mare ad Absyrtidas insulas detulisse. De Tomo sane maxime communis opinio est, id quod sequentibus hisce auctoritatibus probo. Ouidius Tristium 3. Eleg. 9.

Inde Tomos locus est dictus, quod fertur in illo
Membra soror fratris consecuisse sui.

Quibus verbis Poeta simul exprimit nominis etymõ. Item:

Hic quoq; sunt vrbes Graiæ (quis credere possit)
Inter inhumanæ nomina Barbariæ.
Huc quoq; Mileto missi venere coloni,
Inque Getis Graias constituere domos.
Sed vetus huic nomen, positaq; antiquius vrbe
Constat & Absyrti cæde fuisse loco.

Idẽ in Maniliana oratione affirmat Cicero, & Iustinus *libr. 12.* Etsi id Arrianus iuxta Absarũ fluuiũ cõtigisse scribat. Sunt porro & alii, qui nomẽ huic vrbi cõtigisse existimãt a Tomyri Massagetarũ regina, ꝙ illa hoc oppidũ ædificauerit interemto Cyro, & suo de nomine nomen indiderit. Olim quoque *Miletida* appellarunt, ꝙ Milesiorum eo colonia sit deducta. Spectant huc ista Ouidii: *A quibus aduenit Miletida sospes ad vrbem Offensi quo me cõtulit ira Dei.* Ælianus appellat Τόμιν. Hodie, *teste Nigro, Cõstantia* dicit̃ a Barbaris. Apud eruditos dicũtur quoq; tomi sectiones voluminũ. Olim quippe pellibus, q̃ conuolui poterant (hinc volumina) multos ordine libros inscribere solebant. Horũ quemq; *tomum* dicebant, quod dissecando alium ab alio separari oporteret.

Topiarium opus, quod ex arboribus, fruticibus aut herbis ad decorẽ est factũ, quales cameræ sunt, testudines, naues, auiculæ, columnæ, atq; alia huiusmodi opera ex libanotide, hedera, buxo, & similibus, ἀπὸ τῶν τόπων, id est, locis, quæ in his varia constituuntur, nomen arcessit. Cicero: *Topiarium laudani, ita omnia conuestiuit edera.*

Toreumata, opera torno facta, ἀπὸ τοῦ τορεύειν, quod *tornare & sculpere* significat, deducuntur. Appellat eo nomine sagittam Euripides in Hercule furente, quippe *tornatam*.

Tormentum cum sit omnis machina cõparata ad aliquid torquendum, facile originem agnoscas. Etymi auctorem etiam Ammianum Marcellinum habere possum *libr.23.* quo *Onagrum* bellicam machinam describit.

Torno, τορνόω.

Torpedo piſcis, quam tradunt auctores captam, inſuperabili frigore ſuo coque venenato torporem primum per lineam tranſmittere, inde in arundinem manumq; piſcatoris, vt irrita fiat eius venatio, ipſo vocabulo naturã & etymon ſuum declarat. Vnde & *νάρκη* dicitur Græcis. Quin & piſces alios cum ea verriculo e mari collectos ſimul torporem expertos conſtat. Nec tantum in piſces expedit hoc malum ſed etiam in aliud quoduis animal iuxta Platonem, cuius verba in Menone ſunt hæc: καὶ γὰρ αὕτη τὸν ἀεὶ πλησιάζοντα καὶ ἁπτόμενον ναρκᾶν ποιεῖ. Viſam interdum torpedinem proditur, quæ fœtus in ſe octoginta haberet. Roſtrum hæc nullum habet. Pars eius prona cinereo colore albicat. Supina magis caneſcit. Cauda ipſi breuior, quam Raiæ, & ad eius radices pinnulæ duæ, ſub quibus duo vtrimque foramina in gyrum crenata. Os illi prona parte patulum in creſcentis lunæ figuram, dentes obtuſi, & multiplici ordine diſpoſiti: Oculi exigui, & parte ſupina collocati. Sunt & branchiæ duplices: Nam quinas habet vtrimque: Fel vero pro corporis magnitudine prægrande. Piſcis hic Venetis dicitur *Scrampho*, Romanis hodie *Occhiatelia*. Maſſilienſibus *Tremoriſe*, vt & alii notarunt.

Torquatus dictus Manlius Tribunus, quod militem Gallum, cum eſſet ab eo prouocatus ad pugnam, & occiderit, & torquem eidem detraxerit, *teſte Liuio libro 7. Cicerone Offic.3.* Meruit & idem nomen Nonius Aſprenas, *vt eſt apud Suetonium in Octauio cap.43.* Sed a Manlio poſtea appellationem traxit nobilis Torquatorum familia. Idem imperioſus dictus a ſeuero imperio, quo in filium hoſtis victorem eſt vſus, *teſte Liuio*.

Torus

Torus vel *Thorus* a tortis herbis est dictus, qui accumbentium humero supponebatur, vt visum Isidoro & Seruio *Æneid.5.* vbi ait Poeta:

Proximus vt viridante toro consederat herbæ. Et

Inde thoro pater Æneas sic orsus ab alto, id est, secundum Seruium a loco somno, qui alias dicitur Pontificalis. Sic apud Indos, *auctore Philostrato libr.2.* Rex accumbebat in lecto ex stramentis facto, & iuxta ipsum ex agnatis ad summũ quinque, ceteri epulabantur sedentes in cellis. Hinc *Stibadia* tori siue cubilia ex herbis facta, quas στιβάδας nominant Græci. Multa Stibadii mentio apud Sidonium, Martialem, & Seruium. Sed & Plato *2. de Repub.* vbi agit de victu frugali, quem ciuibus suis præscribit: ἐπὶ κάλαμόν τινα παραβαλόμενοι, ἢ φύλλα καθαρὰ, κατακλινέντες ἐπὶ στιβάδων ἐστρωμένων σμίλακί τε καὶ μυῤῥίναις εὐωχήσονται αὐτοί τε, καὶ τὰ παιδία, ἐπιπίνοντες τοῦ οἴνου ἐστεφανωμένοι, καὶ ὑμνοῦντες τοὺς θεούς.

Toruus a terrendo quasi teruus. Hinc *toruum videre*, quod Homero est ὑπόδρα βλέπειν.

Toxicum. In etymo huius nominis eruendo errarunt plerique Grammatici, cum ab arbore taxo, cuius vmbra fertur cubantibus & dormientibus sub ea lethalis, deriuant. Certior inuestiganda nominis originatio. Dico itaq; primum, nondum satis constare, quid Toxicum in specie veteribus fuerit. Faciunt eius mentionem Galenus & Dioscorides, sed neuter eorum describit, vt nec Paulus ex Ægina medicus. Tantum venenum esse docent, quod si quis bibisset consequebantur inflammationes labiorum & linguæ, insania, & variæ mentis perturbatæ imagines. Raro quoque talis restituebatur pristinæ valetudini. Etsi peculiariter cõtra hoc malum valeret quinquefolii radix, sanguis etiam hircinus & cortex quercinus. Adfert & Auicenna multa, verum ambigua. Quo factum, vt Manardus Ferrariensis insignis Medicus existimauerit toxicum esse Arabum Napellum, sicut etiam doctissimus Scaliger *Exercit.162.* contra eos, qui aconitum esse censebãt. Sed enim nec furorem nec rabiem a Napello excitari, sicut a toxico, prodiderunt cum veteres, tum

Neoterici. Nec quidquam tale proditum a Paulo ex Ægina Medico. Plinius vero alio delatus deriuat toxicum a taxo, quod pariter pleno velo probari nequit, cum Nicander, cuius de venenis libellus exstat, vbi toxici mentionem fecit, separatim inde de taxo sermonem instituat. Ego itaque ἀπὸ τῶν τοξῶν, id est, *sagittis & telis*, quæ toxico infecta vulnera infligebant incurabilia, nomen illud deriuatum existimauerim. Sic enim tradit cum Dioscorides, tum Paulus Ægineta, qui *libro 5.* scribit hoc modo: τὸ δὲ τοξικὸν δοκεῖ μὲν ὀνομάζεσθαι, ἐκ τοῦ τὰ τοξεύματα ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐν αὐτῷ χρίεσθαι. Ouidius 4. de Ponto:

Aspicis & mitti sub adunco toxica ferro,
Et telum caussas mortis habere duas.

Præcipue hoc tribuitur Scythiæ populis. Ait enim Lucanus: *Tinxere sagittas Errantes Scythiæ populi.* Sunt qui præsens illud venenum constitisse volunt ex viperina sanie & sanguine humano. Vt haud abs re viperæ veneno comparet Nicander. Poetæ ob insignem nocendi vim quoduis lethale virus, κατ' ἐξοχὴν appellare solent hoc nomine. Nam quid aliud conficias ex his Plauti in Mercatore? *Certum est* (inquit Charinus) *ibo ad Medicum, atque me ibi toxico morti dabo.* Et Ouidius Amorum 2. Eleg. 2.

Non scelus aggredimur, non admiscenda coimus
Toxica, non stricto fulminat ense manus.

Trachin vrbs Thessaliæ sub Oeta monte ab Hercule ædificata, quæ & *Trachis* dicitur, ἀπὸ τῆς τραχύτητος asperitate nomen obtinuit. Vnde in Hercule furente Seneca: *Resonetque malis aspera Trachin.*

Tragœdia, quæ quibusdam videtur antiquior Comœdia, vnde appellationem deducat, non conuenit satis inter Grammaticos. Diomedes ἀπὸ τοῦ τράγου, i. *hirco*, καὶ τῆς ᾠδῆς, id est, *cantu* deduxit, quod olim hircus præmium esset cantus, qui idcirco libero patri Liberalibus immolabatur, quod *(vt Varro ait)* vitem depascat. Vnde Ouidius:

Rode caper vitem, tamen hinc cum stabis ad aras,
In tua quod fundi cornua possit, erit.

Dio-

Diomedis sententiã innuere videtur Flaccus in arte Poetica, cum ait: *Carmine qui tragico vile certauit ob hircum.* Alii cõtra putant nominatã a fæce, quã Græcorum quidam τρύγα appellant. Fabulas enim agere solebant fæcibus peruncti ora, nondũ repertis a Thespide personis, vt rursus idẽ Horatius testatur eodem libro. Quidam a vino & vindemia deducũt, quæ Græcis est τρύγη & τρυγητὸς, cui sententiæ fauere videtur Athenæus *libro 2.* vbi agit de inuentione Comœdiæ & Tragœdiæ. Verba eius sunt: ἀπὸ μέθης καὶ ἡ τῆς κωμῳδίας καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας εὕρεσις· ἐν Ἰκαρίῳ δὲ τῆς Ἀττικῆς εὑρέθη, καὶ κατ' αὐτὸν τῆς τρύγης καιρὸν, ἀφ' οὗ καὶ τραγῳδία τὸ πρῶτον ἐκλήθη. Quibus ille verbis significat, sub id tempus inuentam esse Tragœdiam, & proinde nomen ab anni tempore traxisse. Quãquam Aristoteles ab iis inuentam, qui Dithyrambum exercebant, scribat libro *de Poetica.* Alii alias coniecturas proferunt. Haud tamen repudianda Isaaci sententia, qui Tragœdiam primum τραχῳδίαν dictam putat, quasi τραχεῖαν ᾠδὴν, *quod esset aspera cantilena,* vtpote quæ complecteretur res asperas, tristes & difficiles. Res enim Heroum tractat, earumque atroces euentus. Hinc τὸ τραγικὸν πνεῖν eruditis dicitur, qui spiritus magnos habet, & de grauibus rebus verba facit. Etymologicon magnum addit: ἢ ὅτι τετράγωνον εἶχον οἱ χοροὶ σχῆμα, ἢ ὅτι τὰ πολλὰ οἱ χοροὶ ἐκ σατύρων συνίσταντο, οὓς ἐκάλουν τράγους σκώπτοντες, ἢ διὰ τὴν τοῦ σώματος δασύτητα, ἢ διὰ τὴν περὶ τὰ ἀφροδίσια σπουδήν· ἢ ὅτι χορευταὶ τὰς κόμας ἀνέπλεκον σχῆμα τράγων μιμούμενοι. Primus in Græcia Tragœdiam exhibuit Æschylus, qui tamẽ victus a Sophocle haud multo post mœrore occubuit. Quia vero actores calceati prodibant cothurno, dixit Poeta:

Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno. Et Propertius:
Desine & Æschyleo componere verba cothurno.

Latini denique acceperunt a Græcis Tragœdiam, quæ fuit prætextata, qualis etiam Senecæ Nero. Sunt etiam eius species diuersæ ab argumentorum generibus sumtæ, de quibus alias plura.

Traiectũ Antonino Germaniẹ inferioris vrbs eademq; clauis

populos, reges, & ciuitates deuictas indicabant, *teste Vopisco in Aureliani Triumpho.* Quid, quod & victimæ in Capitoliũ deducendæ titulum prætulerint, *Suetonius in Augusto, cap. 59.*

Titus Romanis itidem, vt titulus, a *tuendo* dictus, vel potius a Tito Tatio Sabinorum rege, qui cum Romulo diuisit Imperium, & a qua Curia ex tribus vna Titia & Titiensis est nominata.

Tityrus. Hic nomen peperit fistulæ cantus, cui vacabat. Aristophanes enim καλαμίνην σύριγγα, id est, *arundineam fistulam* dixit, quam Dorienses *Tityrinon.* Hinc Athenæus *libro 4.* ὁ δὲ καλάμινος αὐλὸς τιτύρινος καλεῖται παρὰ τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ Δωριεῦσι. Grammatici veteres docent, *notante Victorio,* hircum appellari Tityrum Afrorum lingua, eandemque eponymiam sortitum eorum custodē. At Seruius asserit, *arietem maiorem Tityrum* dici lingua Laconum. Vtcumque, siue hircum siue arietem significet, ab animalis huius custodia, aut fistula pastoribus familiari, *vt ex prima Virgilii ecloga liquet, nomen accepit.*

Toga, propria Romanorum vestis, vt pallium Græcorum, vnde gentem togatam dixit Augustus pro concione ex Virgilio, quamque per dies quinque in Saturnalibus reponere solebant synthesibus vtentes, *teste in Apophoretis Martiali,* imo quam a Pelasgis ad Lydos & a Lydis ad Romanos venisse tradit Septimius Florens, a tegendo nomen accepit. Græci τήβεννον quendam Arcadem togæ Romanæ inuentorem prædicant, qui primus gesserit id vestis genus, & sinum Ionicum ingressus in Italiam venerit, atq; inde ab inuentoris nomine togam τήβεννον appellatā. Passim equidem appellat ita Plutarchus, *in Lucullo, Coriolano, Tiberio, Symposiacis,* Athenæus vero τήβενναν. Verum an eius inuentio deferenda sit Græcis, dubitant nō pauci. Ad materiam quod attinet, lanea ea fuit, sicut Martialis multis locis ostendit. Forma eius primum semicircularis fuit, *vti perspicue docent Dionysius, Quintilianus, & Isidorus,* quibus maior hic fides debetur, quam Athenæo, qui alibi quadratam eam fuisse scribit. Tunicæ eam iniectam, esse potest testimonio Agellius, cum

scri-

scribit antiquitus Romanos sine tunicis sola toga fuisse amictos. Apertam eam fuisse cognoscitur ex Valerio de Nasica loquente libro 3. *Laxam*, inquit, *manum aperta toga circumdedit.* Verum cingeretur toga necne, in controuersiam venit apud eruditos. Cingi eam solitam affirmat Sigonius, triplicemque fuisse cincturam, laxiorem, astrictiorem, & cinctum Gabinum. Laxiorem ait fuisse, de qua Macrobius *libr. 2. Cæsar ita toga præcingebatur, vt trahendo laciniam veluti mollis incederet, vt Sulla tanquam prouidus dixerit Pompeio: Caue illum puerum male præcinctum*: Astrictiorem, qua sinus togæ in anteriore parte conficeretur, ne toga ad pedes deflueret. Cinctus autem Gabinus dicitur, cum ita imponitur toga, vt togæ lacinia, quæ reiicitur in tergum, attrahatur ad pectus, ita vt ex vtroque latere pendeat. Atqui Sigonio se opponit Aldus Manutius, locumque Macrobii *libr. 2.* de mendo suspectum facit, cum Suetonius eadem de re loquēs tunica non toga male cinctum Cæsarem fuisse dicat. Mensura togæ non eadem omnibus, sed pro opibus alia atq; alia fuit, *vt docet Porphyrio vetus Horatii interpres.* Nam ampla & maior erat diuitibus, angustior egenis. Vtebantur ea ciues omnes. Vnde gens togata pro Romanis accipi solet, vt ante dictum. Ceterum mutata Republ. & Imperio labente toga olim ciuibus necessaria apud paucos & non nisi honestiores remansit. Vulgus ea spreta abiit ad penulas, lacernas aut tunicas solas, easque pulli coloris. Cœpit id statim sub Augusto, qui visa pro concione pullatorum turba, negotiū dedit Ædilibus, ne quem paterētur in foro aut circo, nisi togatum cōsistere positis lacernis. Virilem hanc vestē induere solebant Romanorum pueri annum ingressi post pubertatē decimū septimū, nonnulli etiā decimo quarto, aut decimo sexto, aut deniq; (quod magis mireris) āno vigesimo quinto, relicta interim prætexta. Etsi sæpe supra prætextam sumerent patritii. Cum vero filiifamilias sumturi essent, deduci solebant a patre & propinquis in forū, *teste Tacito dialogo de Oratoribus, Cicerone in Epist. famil. Epistol. 10.* Idem scribit Plutarchus *in Bruto*, de Cassii filio, vbi togam virilem ἀνδρεῖον ἱμάτ-

no appellat, *vt & Dio libro 45.* ἐσθῆτα ἀνδρικήν. Aliquando tamen sumebatur in Iouis Capitolini templo, aut certe postquam sumsissent domi, in Capitolium ibant ad ædem Iouis, quod declarat Valerius Maximus *libr. 5. cap. 4.* his verbis: *Hanc pietatem imitatus M. Cotta eo ipso die, quo togam sumsit virilem, protinus vt e Capitolio descendit, Cn. Carbonem, a quo pater eius damnatus fuerat, postulauit. Quinimo Consules ibidem togam sumebant suam.* Dicta eadem pura seu candida ad togæ puerilis discrimẽ, cui purpura prætexebatur. Quare ἀπόρφυρον nominant Græci. Admonitos ea volebant adolescentulos, valedicendum esse puerilibus nugis ac ineptiis, studendumque vitæ ac morum puritati. Constat ergo eandem esse togam virilem & puram, quam Plutarchus καθαρὰν ἐσθῆτα vocat, eratque ea quondam communis priuatorum toga. Hac etiam tyrones & nouas nuptas indui solitas, indicant hæc Plinii verba lib. 8. *Tanaquil prima texuit rectam tunicam, qua simul cum toga pura induuntur tyrones nouæque nuptæ. Toga enim prætexta vtebantur puellæ, donec nuberent.* Cicero Epist. 9. ad Atticum: *Ego meo Ciceroni, quoniam Roma caremus, Arpini potissimum togam puram dedi, idque municipibus nostris fuit gratum.* Puram hic intellige virilem. Tenuis texturæ togas (ne id etiam prætermittam) appellare solebant Romani *vitreas*, quod instar vitri translucerent, sicut colligit Turneb' ex his Varronis apud Nonium in Modio: *Istorum vitreæ togæ ostentant tunicæ clauos.* Etsi quoque a cæruleo & glauceo colore videri possint obtinuisse id nomen: Cum ὕαλος Latinis non tantum vitrum significet, sed etiam herbam infectoribus non ignotam nec incommodam. Vnde Lucianus dixit ὑάλῳ περιχρίειν, id est, *obducere vitro.* Pullam togam legimus, quæ atri fuit coloris, quam induebant caussa luctus, vnde & *atrati* sunt dicti. Cicero in Vatinium: *Qua mente fecisti, vt in epulo Q. Arrii cum toga pulla procumberes.* Item, *Quis in funere familiari cœnauit atratus, cum ipse epuli Dominus Q. Arrius albatus esset.* Dicebantur tales etiã pullati. Seneca appellat *coloratos lib. 2. de vita beata*, Lipsio ita locum restituente, sicut *Candidati* dicuntur ab eodem *Pexati*, quod

quod pexis & recentibus vterentur togis. Sordida porro toga legitur differens a pulla colore & vsu. Non enim erat atri coloris, vt nonnulli tradunt, sed albi: Veruntamen sordidior erat ac obsoleta, & longo vsu detrita. Sed nec vllus eius vsus erat in luctu, verum vulgi vestis vtplurimum. Præter has species recensetur & toga picta siue vestis Hetrusca purpurei coloris & auro distincta, & à triumphantibus geri solita, quam Florus ait subactis 12. Thusciæ populis Tarquinium Priscum transtulisse Romam, *vt & Dionysius confirmat*. Vsus huiuscemodi togæ concessus fuit Paulo Æmilio, Perse rege deuicto, *testibus Dione, Velleio, & Aurelio Victore*. Vtebantur quoque Consules & Prætores ludos præbentes in circo eadem toga. Nam ait Iuuenalis: *Similisque triumpho prædo caballorum Prætor sedet*. Ad pictas togas referuntur cum *Vndulata, Sericulata, Phrygiana & Scutulata*, sic a vario genere picturæ dictæ, tum *Palmata*, quibus nomen id peperērūt depictæ in iis palmæ, prout contra Isidorum Manutius sentit. Ea vero toga, qua induebantur Magistratuum & honorum petitores. non picta aut atra, sed candida fuit: Quo Candidatis inde factum sit nomen, recteq; Polybius dixerit λαμπρὸν. Nec omittendum tenuioris fortunæ homines solitos fuisse *(vt ita dicam)* incretare togulas suas sub dies ludorum, vt ita essent nitidi. Huc enim pertinent illa Plauti in Aulularia: *Qui vestitu & creta se occultant, & sedent quasi sint frugi*. Martialis in vitæ beatioris notis meminit *toga rara*. Optare videtur per eam, ne cogatur summo mane circumuolitare potentiorum limina salutationis defuncturus officio Solebant quippe Romani togati potentiores comitari per vrbem, quibus eo nomine sportulam dabant, id est, centum quadrantes, quod permolestum Martiali fuisse ex eo carmine apparet, *vt recte vult Barsius*, qui simul notat ex Coriolano Plutarchi, etiam in bellis vsos toga Romanos. Verba eius subiicio: *ἦν δὲ τότε*, inquit, *τοῖς ῥωμαίοις ἔθος εἰς τάξιν καθισταμένοις, καὶ μέλλουσι τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν καὶ περιζώννυσθαι, τὴν τήβεννον ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι τριῶν ἢ τεττάρων ἐπακουόντων ὀνομάζοντας*. Præcipue tamen tempore pacis vsurpata

est toga, fuitq; pacis insigne, vt belli sagū. Quapropter legimus Romanos in tumultu posuisse togas, sicut magistratus prætextas. Ius eius olim Carthaginensibus concessum fuit, translata eo Romanorū colonia. Quicumq; adeo iure ciuitatis donabātur, mox togati esse incipiebāt. Per togam enim indicabaī ciuis Romanus. Quo pertinet Marciani illud *l. 32. ff. de iur. Fisc.* cum scribit eos, qui vt ciues Romani agere volebāt, vsum accepisse togæ. Et quoniā deportati, tum quibus interdictum erat aqua & igni, desinebāt esse ciues Romani, simul ipsis togam ademtam colligitur *ex 4. Epistol. Plinii ad Cornelium Minutianum*, vbi agit de Valerio Licinio exsule summo caussarum actore, qui in Sicilia pallio amictus incedebat. A toga porro dictæ sunt Comœdiæ togatæ, quales Afranius scripsit, cuius Flaccus meminit *Epistola 2.* Vnde Stephanionem actorem Togatarium dixit Suetonius *libro 2.* Dicti & *serui Togati* Heliogabalo Senatores per contemtum.

Tollenon machina, q̄ veteri Glossario dicitur *Tollene*, vel *Ciconia*, κηλώνιον, Isidoro *Telo*, a tollendo nomen deduxit. Meminit eius Vegetius *lib. 4. de re militari.*

Tomacula farciminis genus ἀπὸ τῆς τομῆς, id est, *sectione* nomen inuenit.

Tomentum lana breuis & concisa, quæ a fullone poliendo vestibus detrahitur, cōplectens porro quidquid formamus ex re quacumque, siue id ex fœno, aut palea, siue ex pluma fuerit, qua culcitræ farciuntur, trahit originem vocabuli ἀπὸ τῆς τομῆς, id est, *concisione.*

Tomus vel *Tomos*, τόμοι Ptolemæo locus aut vrbs Ponti, vbi frater Absyrtus membratim discerptus est a Medea, nomen etiā habet ἀπὸ τοῦ τέμνειν *secando* vel *concidendo.* Est hæc vrbs Ouidii exsilio clara. Relegatus n. eo fuit ab Augusto, eoq; profectus 4. Id. Decemb. annum agens quinquagesimū, menses septem, dies vero viginti & vnū, *vt ex Eleg. 3. 1. Tristium apparet*, vixitq; ibidem annos septē, carus inprimis ciuibus propter vitæ candorem, imo coronatus publice, cum alii hospites a Tomitis neci darentur. Atq; vt ad priora redeam, quæ maxi-

maxime ad etymon faciunt, ſciendum Strabonem affirmare *libro 7.* dilaceratum eum in inſulis, quas inde alii Abſyrtidas dixerunt, quod & Plinius *lib. 4.* affirmat. Orpheus tradit Medeam ſecuiſſe fratrem Abſyrtum, anteaquã e Colchide ſoluiſſet, ipſaſq; Nereidas proiectum illum in mare ad Abſyrtidas inſulas detuliſſe. De Tomo ſane maxime communis opinio eſt, id quod ſequentibus hiſce auctoritatibus probo. Ouidius Triſtium 3. Eleg. 9.

Inde Tomos locus eſt dictus, quod fertur in illo
Membra ſoror fratris conſecuiſſe ſui.

Quibus verbis Poeta ſimul exprimit nominis etymõ. Item:

Hic quoq; ſunt vrbes Graiæ (quis credere poſſit)
Inter inhumanæ nomina Barbariæ
Huc quoq; Mileto miſſi venere coloni,
Inque Getis Graias conſtituere domos.
Sed vetus huic nomen, poſitaq; antiquius vrbe
Conſtat & Abſyrti cæde fuiſſe loco.

Idẽ in Maniliana oratione affirmat Cicero, & Iuſtinus *libr. 12.* Etſi id Arrianus iuxta Abſarũ fluuiũ cõtigiſſe ſcribat. Sunt porro & alii, qui nomẽ huic vrbi cõtigiſſe exiſtimãt a Tomyri Maſſagetarũ regina, ꝙ illa hoc oppidũ ædificauerit interemto Cyro, & ſuo de nomine nomen indiderit. Olim quoque *Miletida* appellarunt, ꝙ Mileſiorum eo colonia ſit deducta. Spectant huc iſta Ouidii: *A quibus aduenit Miletida ſoſpes ad vrbem Offenſi quo me cõtulit ira Dei.* Ælianus appellat Τόμιν. Hodie, *teſte Nigro, Cõſtantia* dicit̃ a Barbaris. Apud eruditos dicũtur quoq; tomi ſectiones voluminũ. Olim quippe pellibus, q̃ conuolui poterant (hinc volumina) multos ordine libros inſcribere ſolebant. Horũ quemq; *tomum* dicebant, quod diſſecando alium ab alio ſeparari oporteret.

Topiarium opus, quod ex arboribus, fruticibus aut herbis ad decorẽ eſt factũ, quales cameræ ſunt, teſtudines, naues, auiculæ, columnæ, atq; alia huiuſmodi opera ex libanotide, hedera, buxo, & ſimilibus, ἀπὸ τῶν τόπων, id eſt, locis, quæ in his varia conſtituuntur, nomen arceſſit. Cicero: *Topiarium laudani, ita omnia conueſtiuit edera.*

Toreumata, opera torno facta, ἀπὸ τοῦ τορνεύειν, quod *tornare & sculpere* significat, deducuntur. Appellat eo nomine sagittam Euripides in Hercule furente, quippe *tornatam*.

Tormentum cum sit omnis machina cõparata ad aliquid torquendum, facile originem agnoscas. Etymi auctorem etiam Ammianum Marcellinum habere possum *libr.23.* quo *Onagrum* bellicam machinam describit.

Torno, τορνεύω.

Torpedo piscis, quam tradunt auctores captam, insuperabili frigore suo coque venenato torporem primum per lineam transmittere, inde in arundinem manumq; piscatoris, vt irrita fiat eius venatio, ipso vocabulo naturã & etymon suum declarat. Vnde & νάρκη dicitur Græcis. Quin & pisces alios cum ea verriculo e mari collectos simul torporem expertos constat. Nec tantum in pisces expedit hoc malum sed etiam in aliud quoduis animal iuxta Platonem, cuius verba in Menone sunt hæc: καὶ γὰρ αὕτη τὸν ἀεὶ πλησιάζοντα καὶ ἁπτόμενον ναρκᾶν ποιεῖ. Visam interdum torpedinem proditur, quæ fœtus in se octoginta haberet. Rostrum hæc nullum habet. Pars eius prona cinereo colore albicat. Supina magis canescit. Cauda ipsi breuior, quam Raiæ, & ad eius radices pinnulæ duæ, sub quibus duo vtrimque foramina in gyrum crenata. Os illi prona parte patulum in crescentis lunæ figuram, dentes obtusi, & multiplici ordine dispositi: Oculi exigui, & parte supina collocati. Sunt & branchiæ duplices: Nam quinas habet vtrimque: Fel vero pro corporis magnitudine prægnum. Piscis hic Venetis dicitur *Scrampho*, Romanis hodie *Occhiatella* Massiliensibus *Tremorise*, vt & alii notarunt.

Torquatus dictus Manlius Tribunus, quod militem Gallum, cum esset ab eo prouocatus ad pugnam, & occiderit, & torquem eidem detraxerit, *teste Liuio libro 7. Cicerone Offic. 3.* Meruit & idem nomen Nonius Asprenas, *vt est apud Suetonium in Octauio cap. 43.* Sed a Manlio postea appellationem traxit nobilis Torquatorum familia. Idem imperiosus dictus a seuero imperio, quo in filium hostis victorem est vsus, *teste Liuio.*

Torus

Torus vel *Thorus* a tortis herbis est dictus, qui accumbentium humero supponebatur, vt visum Isidoro & Seruio *Æneid.5.* vbi ait Poeta:

Proximus vt viridante toro consederat herba. Et

Inde thoro pater Æneas sic orsus ab alto, id est, secundum Seruium a loco summo, qui alias dicitur Pontificalis. Sic apud Indos, *auctore Philostrato libr.2.* Rex accumbebat in lecto ex stramentis facto, & iuxta ipsum ex agnatis ad summũ quinque. ceteri epulabantur sedentes in cellis. Hinc *Stibadia* tori siue cubilia ex herbis facta, quas στιβάδας nominant Græci. Multa Stibadii mentio apud Sidonium, Martialem, & Seruium. Sed & Plato *2. de Repub.* vbi agit de victu frugali, quem ciuibus suis præscribit: ἐπὶ κάλαμόν τινα παραβαλλόμενοι, ἢ φύλλα καθαρὰ, κατακλινέντες ἐπὶ στιβάδων ἐστρωμένων σμίλακί τε καὶ μυῤῥίναις εὐωχήσονται αὐτοί τε, καὶ τὰ παιδία, ἐπιπίνοντες τοῦ οἴνου ἐστεφανωμένοι, καὶ ὑμνοῦντες τοὺς θεούς.

Toruus a terrendo quasi teruus. Hinc *toruum videre*, quod Homero est ὑπόδρα βλέπειν.

Toxicum. In etymo huius nominis eruendo errarunt plerique Grammatici, cum ab arbore taxo, cuius vmbra fertur cubantibus & dormientibus sub ea lethalis, deriuant. Certior inuestiganda nominis originatio. Dico itaq; primum, nondum satis constare, quid Toxicum in specie veteribus fuerit. Faciunt eius mentionem Galenus & Dioscorides, sed neuter eorum describit, vt nec Paulus ex Ægina medicus. Tantum venenum esse docent, quod si quis bibisset consequebantur inflammationes labiorum & linguæ, insania, & variæ mentis perturbatæ imagines. Raro quoque talis restituebatur pristinæ valetudini. Etsi peculiariter cõtra hoc malum valeret quinquefolii radix, sanguis etiam hircinus & cortex quercinus. Adfert & Auicenna multa, verum ambigua. Quo factum, vt Manardus Ferrariensis insignis Medicus existimauerit toxicum esse Arabum Napellum, sicut etiam doctissimus Scaliger *Exercit.162.* contra eos, qui aconitum esse censebãt. Sed enim nec furorem nec rabiem a Napello excitari, sicut a toxico, prodiderunt cum veteres, tum

Diomedis sententiã innuere videtur Flaccus in arte Poetica, cum ait: *Carmine qui tragico vile certauit ob hircum.* Alii cõtra putant nominatã a fæce, quã Græcorum quidam τρύγα appellant. Fabulas enim agere solebant fæcibus peruncti ora, nondũ repertis a Thespide personis, vt rursus idẽ Horatius testatur eodem libro. Quidam a vino & vindemia deducũt, quæ Græcis est τρύγη & τρυγητὸς, cui sententiæ fauere videtur Athenæus *libro 2.* vbi agit de inuentione Comœdiæ & Tragœdiæ. Verba eius sunt: ἀπὸ μέθης καὶ ἡ τῆς κωμῳδίας καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας εὕρεσις· ἐν Ἰκαρίῳ δὲ τῆς Ἀττικῆς εὑρέθη, καὶ κατ' αὐτὸν τῆς τρύγης καιρὸν, ἀφ' οὗ καὶ τρυγῳδία τὸ πρῶτον ἐκλήθη. Quibus ille verbis significat, sub id tempus inuentam esse Tragœdiam, & proinde nomen ab anni tempore traxisse. Quãquam Aristoteles ab iis inuentam, qui Dithyrambum exercebant, scribat libro *de Poetica.* Alii alias coniecturas proferunt. Haud tamen repudianda Isaaci sententia, qui Tragœdiam primum τραχῳδίαν dictam putat, quasi τραχεῖαν ᾠδὴν, *quod esset aspera cantilena,* vtpote quæ complecteretur res asperas, tristes & difficiles. Res enim Heroum tractat, earumque atroces euentus. Hinc τὸ τραγικὸν πνεῖν eruditis dicitur, qui spiritus magnos habet, & de grauibus rebus verba facit. Etymologicon magnum addit: ἢ ὅτι τραγόζωνον εἶχον οἱ χοροὶ σχῆμα, ἢ ὅτι τὰ πολλὰ οἱ χοροὶ ἐκ σατύρων συνίσταντο, οὓς ἐκάλουν τράγους σκώπτοντες, ἢ διὰ τὴν τοῦ σώματος δασύτητα, ἢ διὰ τὴν περὶ τὰ ἀφροδίσια σπουδήν· ἢ ὅτι χορευταὶ τὰς κόμας ἀνέπλεκον σχῆμα τράγων μιμούμενοι. Primus in Græcia Tragœdiam exhibuit Æschylus, qui tamẽ victus a Sophocle haud multo post mœrore occubuit. Quia vero actores calceati prodibant cothurno, dixit Poeta:

Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno. Et Propertius:
Desine & Æschyleo componere verba cothurno.

Latini denique acceperunt a Græcis Tragœdiam, quæ fuit prætextata, qualis etiam Senecæ Nero. Sunt etiam eius species diuersæ ab argumentorum generibus sumtæ, de quibus alias plura.

Traiectũ Antonino Germaniæ inferioris vrbs eademq; clauis

Brabantiæ inter Ruræmondã atq; Leodium ad Mosam sita, a traiiciendo nomen arcessit. Beato Rhenano illa est Maestricht. Talis vrbs illa, quam positam ad Euphratem, eo q; fluuium ibi ponte iunxisset & traiecisset exercitum, Alexander Magn⁹ nominauit Zeugma a ζεύγνυμι, quod nobis est *iungo*.

Trames via transuersa vel angusta, si Mancinello *in 1. Georgic.* fidem habemus, a transmeando nomen accepit: *A tramite rursus trama, quod recta via per telam transmittatur, vt placet Isidoro.*

Trapezus τραπεζοῦς, vrbs (*vt inquit Mela*) illustris, olim quoque, *teste Steph.* Οἰζηνὶς dicta, hodie *Trapesonda*, secũdum Strabonem & Arrianum Sinopensiũ colonia, in Ponto Euxino Colchorum regione sita, a Ptolemæo Cappadociæ, a Iustiniano vero Ponto Polemoniaco ãnumerata, imo *Trapezuntũ* imperii quondã sedes atq; metropolis nominis originem trahit ἀπὸ τραπέζης, i. *mensa*, quã repræsentabat figura. Huius tandẽ turpem deditionem fecit post missos ad Æneã Syluiũ legatos auxilii contra Turcas petendi gratia Rex Dauid in manus Mahumetis Turcarũ Imperatoris Dei securis ac flagelli horrendi. Ex illa oriundus fuit Cardinalis Bessario ab Eugenio quarto Patriarchæ Constantinopolitani titulo ornatus, item Georgius Trapezuntinus ingenio & doctrina præstans, ad extremam tamen senectutem omniũ literarum Græcarũ & Latinarum oblitus. Meminit huius vrbis Xenophon ἀναβάσεως 6. his verbis: καὶ ἦλθον ἐπὶ θάλατταν, εἰς Τραπεζοῦντα πόλιν ἑλληνίδα, οἰκουμένην ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ, Σινωπέων ἀποικίαν, ἐν τῇ Κόλχων χώρᾳ. Imminent isti ciuitati, *teste Strabone*, Tibareni, Chalybes, Heptacometę, qui antiquitus Mosinœci sunt dicti. Alia eiusdẽ nominis vrbs fuit in Arcadia a Trapezeo Lycaonis filio nomen arcessens, cuius Pausanias meminit *lib. 8.* item alia, *teste Stephano*, prope Arabicum sinum, vt & mons eodem nomine in montana regione Taurorum. *auctore Strabone lib. 7.*

Treboniæ leges duæ sunt latæ a L. Trebonio tribuno plebis, Cn. Pompeio Magno II. & M. Licinio Crasso II. Coss. quarum prior fuit, vt Cæsari Imperium in Gallia in aliud quinquen-

quennium, quam quod ei Vatinia lege concessum erat, prorogaretur, atq; ita Senatui successoris mittendi potestatem adimebat: Posterior vero, vt Pompeio Magno & Crasso Coss. Syria & Hispania prouinciæ in quinquennium darentur, *teste Plutarcho in Pompeio.*

Trepidus ἀπὸ τοῦ τρέπειν, quod mentem perturbatio vertat.

Treuiri, caput Archiepiscopatus Germaniæ, existimatur habere nomen a Trebeto Semiramis filio. Hic enim fugiens matrem peruenisse huc dicitur, & condidisse de suo nomine dictam ciuitatem *Trebetam* retinentem nomen vno ac altero elemento mutato.

Triarii, milites apud Romanos, quod tertio ordine collocarentur dicti (*sexto ordine ponit Vegetius*) post omnes alios collocari solebant scutis & omni genere armorum instructi, vt quieti & integri acrius euaderent hostes. Si quid enim infeliciter accidisset in primis ordinibus, ab horum viribus pendebat reparationis spes tota. Quo in prouerbium cesserit, ad Triarios rediisse rem, quoties ad extrema confugiendum consilia vel auxilia innuimus. Subsidebant hi interea, dum primi ordines pugnabant: Vnde subsidium dictum Varroni, cuius verba pretium operæ erit subiicere ex *4. de ling. Lat. Hastati*, inquit, *dicti, qui primi hastis pugnabant: Pilani, qui pilis: Principes, qui a principio gladiis* Dicti quoque Pilani *Triarii*, quod in acie tertio ordine extremis subsidio deponebantur. Eo, quod hi subsiderent, inde dictum *subsidium*, de quo Plautus, Agite subsidite omnes, quasi solent Triarii.

Tribades mulieres ἀπὸ τοῦ τρίβειν, quod est *terere* & *fricare*, qualis Sappho fuisse dicitur, aliæque mulieres Lesbiæ, in quibus scelus hoc primum inuentum ac institutum. Vnde τριβακὴ ἀσέλγεια, de qua Lucianus in amoribus. Inuentrix tam perditæ libidinis memoratur fuisse Philæno, nec minus hoc turpe existimatum, quam τὸ λεσβιάζειν ἢ τὸ φοινικίζειν. Tribadum instrumentum ὄλισβον dici ab Aristophane est obseruatum. Frictrices vocat eas Tertullianus *libro de Pallio*, Plautus in Persa *subigatrices*.

Tribocci, populi iam insidentes Holsatiam, Ptolemæo τριβοκκοὶ, Cæsari *Triboces*, videntur Iunio deriuasse nomen a gulæ

ſtudio, quaſi dixeris *trey bouchen*. Oſualdo autem Molitori *tſum dreyen buchen* vocantur. Pagus ille Alſatiæ eſt, nō male ad Triboccos alludens.

Tribules, qui ex eadem ſunt tribu. Fuerūt autem ab vrbis initio tres tantum tribus, quæ a Tarquinio Priſco ad ſex ſunt auctæ. Etſi Seruius Tullius ad quatuor redegerit poſtea, *vt eſt apud Dionyſium lib. 4.* nempe ad Palatinam, Saburanam, Collinam, & Eſquilinam.

Tribuni Græce δημαρχοὶ, qui creari non poterant ante annū ætatis trigeſimū, dicti videntur Pomponio *l. 2. §. iiſdem temporibus. ff. de Orig. iur.* q̄ olim in tres partes populus fuerit diuiſus, & ex ſingulis crearentur ſinguli, vel quod crearentur tribuū ſuffragio. Peculiare hoc nomen Tribunorum plebis, quibus creandis initiū fecit ſeceſſio plebis a patribus in mōtem ſacrum. In pactione fœderis, initaq; recōciliatione per Menenium Agrippā cōuenit, vti plebeios in vrbe Magiſtratus obtinerent. Duos ergo Tribunos tum habere plebs cœpit. Alia rurſus ſeceſſione tres additi, Appio Claudio, & C. Quintio Conſulibus. Mox item alii, Conſulibus M. Horatio Puluillo, & Q. Minutio. Vt tandem decē tribunis in plebem Romanā Iuriſdictio foret, creuitq; adeo eorum auctoritas, vt, quidquid Senatus decreuiſſet, ita demū ratum haberetur, ſi Tribuni approbaſſent. Stabāt ergo in veſtibulo curiæ, vbi habebatur Senatus, vt quidquid ille decreuiſſet, ita demum ratum haberetur, ſi Tribuni approbaſſent. Approbabāt autem, quæ pro Repub. fore videbātur. At cetera ad arbitrium reiiciebant, teſte Feneſtella, cui plane aſtipulatur Valerius *libri 2. cap. 2.* Scribit enim poſitis ante valuas ſubſelliis examinaſſe eos patrū decreta, vt, ſi qua ex iis improbaſſent, rata eſſe non ſinerent: Itaq; veteribus Senatuſconſultis *T* literam ſubſcribi ſolitam, quippe qua nota eadem Tribunos plebis cenſuiſſe ſignificabāt. Liuius auctor eſt *lib. 3.* inſtitutū a Valerio Coſſ. vt Senatuſconſulta deferrentur in ædem Cereris ad Ædiles plebis, quę ante arbitrio Cōſulum ſupprimebantur & viciabantur. Poſtea tamen ad ærarium ea fuiſſe delata ſcribit Cicero *Philip. 5. vt & Suetonius in Auguſto, & Tacitus*

Anna-

Annalium 3. Atqui tum primum inſpici oportebat a Tribunis. Liquet etiam ex Epiſtola Atteii Capitonis apud Agellium, ipſoque adeo Labeone, cuius ibidem fit mentio, etſi Tribunis magna olim poteſtas auctoritaſque in Republica fuerit, præhenſionem non vocationem in ius eos habuiſſe. De qua re videndus quoque eſt Feneſtella. Inter omnes autem Tribunos idem prodit id obſeruatum, ſi ceteri omnes rem vnam probaſſent, vnus vero ꝓhibuiſſet, facile reliquos omnes impediri potuiſſe. Porro notandum ſacroſanctos eos fuiſſe, vt quidem eſſet capitale, ſi quis eos aut vi aut verbis violaſſet. Addo creatos primum ad impediendũ magis, quã ad agẽdum, hoc fine, vt, ſi quid vel de publico negotio, vel de priuato animaduerterent a patribus agi, quod fraudi poſſet eſſe plebi, ſuam illi interponerent auctoritatem, non autem alia noua molirẽtur. Ciceronis verba *3. de Legibus* ſunt hæc: *Tribunum plebis maiores præſidem libertatis custodemque eſſe voluerunt.* Idem *2. de legib.* ideo inſtitutos docet, vt eſſent, quos populus Cõſulibus poſſet opponere, ne denuo res Romanæ deuoluerẽtur ad reges. Alibi cõparat eos cum Ephoris, *ſicut etiam Valerius lib. 4. c. 1.* Effecit tamen hæc eorũ potentia, vt tandẽ nimis elati ab officio ſuo diſcederẽt mouendo res nouas, ſubminiſtrãdo rixarum materiã, excitando tumultus, ita vt plebs rebellis ſæpe inſurgeret aduerſus patres. Eidẽ Conſulum Senatuſq; auctoritatẽ imminuebant, vero populi flabra ac ventilabra, nec raro Reipublicæ peſtis ac pernities, ſiquidẽ ſpectes, quę produntur de ipſis in hiſtoriis. Tanta erat illorum inſania & furor. Haud mirum ergo, abolitam eorum poteſtatem a Sylla, aut certe imminutam ac ſubneruatam, cum liberam tantum ipſis reliquerit interceſſionem. Quo merito conqueſtus fuerit apud milites Cæſar, infractam fuiſſe ab aduerſariis Tribunitiam poteſtatem & præter fas interceſſione nudatam, cum antiquitus creati non fuerint iuri dicundo, ſed interceſſionibus apud quoſuis Magiſtratus faciendis, quæ propterea ipſis prę̨ripiendæ non erant. Atque hinc eſt, quod reſtitutam illis poteſtatem legimus a Pompeio apud Plutarchum, quæ ſub Cõſtantino tan-

dem in vniuersum cessauit. Gestabant eidem purpuram, *vt pro Cluentio affirmat Cicero*, refragante Plutarcho Problemate 81. clausique fuit nunquam Tribunitia domus, portus & certum asylum tam, noctu quam interdiu omnibus illis, qui opem implorabant. Et quoniam potestas eorum terminabatur mœnibus Romæ, sciendum, non licuisse Tribunis integrum diem ab vrbe abesse, imo nec noctem, *teste Dione libro 37.* Sed ab his ad militum tribunos venio, quos Centuriatis Comitiis creatos alias memini. Penes hos eadem, quæ penes Consules, fuit potestas, immutatis tantum nominibus ac habita plebis ratione, vt differrent ab iis, qui erant castrenses magistratus. Caussam iis creandis præbuerunt Tribuni plebis, qui auctore Liuio *principio libri 4.* & Dionysio *lib. 11.* cum patribus & patritiis plurima priuilegia extorsissent, tandem & hoc ad populum tulerunt, vt alterum Consulem ex plebe fieri liceret. Cum autem Patritii hoc ægre ferrent, ac proinde se grauissime Tribunis opponerent, qui tamen de feruore suo nil remittebant, factum est tādem Senatusconsultum suasu C. Claudii viri consularis, ne Consulatus communicaretur cum plebe, vtq; in locum Consulum alii Magistratus, partim ex plebe, partim ex patribus crearētur, habentes Consularem potestatem, quorum imperium tum esset finitū, tum vt cum plebe cōueniret Senatus, idemque cognosceret, vtrum Consules an præfectos imperium suscipere mallent, firmumq; adeo esset, quod omnibus suffragium ferentibus videretur. Cumque Tribuni plebis Senatuscōsultum istud summopere extulissent, imo plebs recepisset, creati sunt in annum sequentem, qui fuit ab V. C. 309. Tribuni militum tres, & quidē omnes Patritii, A. Sempronius Atratinus, T. Clœlius Siculus, & L. Atilius Longus. Post aliquot aňos sunt creati rursus Tribuni, primum tres, mox quatuor, tandem sex: Nec plures creatos fuisse vnquā, probare nititur Sigonius *in Fastis*, etsi diuersum reperiatur apud Liuium initio *libri 5.* vbi octo vno in loco creatos fuisse scribit, modo locus non sit corruptus, quando nullus auctor alius eius rei mentionē faciat. Quo recte Onuphrius Panu-

Panuuinus & Hubertus Goltzius notent tantum ſex eo anno fuiſſe, quo Liuius octo fuiſſe ſcribit. Fuerunt autem hi Tribuni nonnunquam omnes Patritii, nonnunquam ex patribus & plebe ſimul creati. Nulli interim leguntur poſt annum 390. vt ſane magiſtratus hic ſeptuaginta ſeptem inde ab initio [illegible] annis frequentari in Republica deſierit. Diſcrimen inter eos illud agnoſco, vt alii dicerentur anguſticlauii, qui vtebantur clauo anguſto, alii Laticlauii, qui latum v-ſurpabant, q hi eſſent maioris dignitatis, illi minoris. Qua de re videndus Suetonius in *Augusto, Nerone, Othone, Domitiano,* & ibidem Læuinus Torrentinus. Sunt etiam Tribuni militares dicti, *auctore Varrone*, quod terni eſſent ab initio, cum legio ex tribus conſtaret millibus, cuius tantum peditibus præerant, non item equitibus. Quapropter aucto peditum numero in legione, auctus fuit & Tribunorum militarium numerus, ita vt tandem ad quatuor, & ab his ad ſex peruenerint. Quin vt numerus, ſic & lectio ſubſequentibus temporibus eſt immutata. Etenim primis temporibus omnes ab Imperatoribus legebantur, terni ſcilicet in ſingulas legiones quaternas, vt ita eſſent duodecim. Inde anno vrbis 391. inſtitutum, vt pars eorum populi ſuffragiis, pars Imperatorum arbitrio crearetur, idque inpoſterum obſeruatum, nonnunquam tamen neceſſaria de cauſſa mutatum. Cumq; Rutilius Rufus legem tuliſſet de iure Tribunorũ qui a Coſſ. eſſent facti, accidit vt Tribuni ab Imperatoribus in exercitu lecti, Rufuli: a populo in Comitiis creati, Comitiati ſint dicti, ſicut præter Aſconium Liuius & Feſtus prodiderunt. Etſi poſtea placuerit non comitiis, ſed ſuffragiis ad legiones fieri, Q. Seruilio Ahala & L. Genutio ſecundum conſulibus Anno ab V. C. 391. Tandem ad Imperatores cum tota re Romana hæc quoque poteſtas eſt deuoluta, legiturque Hadrianum Cæſarem primum diſciplinæ militaris reſtauratorem poſt Auguſtum non niſi prouectæ ætatis viros doctoſque ætate & vſu ad tribunatum euexiſſe, imo neminem prouexiſſe ad gradum iſtum, niſi plena barba, quemque non honor militum, ſed iuſtitia commendaret, teſte in eius

Hhhh

vita Spartiano. Fuit autem prisci moris, cum aliquem Princeps evecturus esset ad tribunatum, vt ei gladium imperii insigne in manum daret, dicens: En, accipe gladium: Quod si hic quidem Principe dignus est, vtere pro me. Erat & eorum insigne annulus aureus, quo secernebantur a reliqua militum turba, qui tantum ferreis annulis vtebantur, *vt libro de bello Punico proditum ab Appiano.* Munus eorum erat, dicto audientes in castris habere milites, ad exercitationes educere, in stationes mittere, claues portarum suscipere, stationes, vigilias, munitionesque de die interdum, sæpius noctu circumire, milites paratos ac instructos singulis habere momentis, adesse militibus in frumento distribuendo, ne desint alimenta, arma, viri, equi, aut pecunia, præuidere, castris locum capere, valetudinarios inspicere, sauciorum curam agere, dare præterea operam, vt milites continentes haberēt manus, ouem nemo contingeret, aut segetem detererēt, oleum, sal, lignum exigeret, annona sua contentus esset. Scribit Vegetius primum legionis cohortem Miliariam dictam, eiq; Tribunum præfuisse armorū scientia, virtute corporis & morum honestate præcipuum. Porro sicut primipili, ita etiam Tribuni ex omni legione sua cōmoda percipiebāt quæ Imperatores peculiari nomine stellaturas dixerunt, *l. septem. C. de erogat. militaris annonæ.* Inde Lampridius in Alexādro: *Annonas militum diligenter inspexit. Tribunos, qui per stellaturas militibus aliquid abstulissent, capitali pœna affecit.* Quin imo Piscennium præcepisse, vt duo Tribuni obruerentur lapidibus, quod stellaturas accepissent, apud Spartianum legas. Quare & iisdem a Iustiniano interdictum legimus, ne expilarent milites *l. 2. §. pro limitaneis. C. de officio præfecti prætorio Aphricæ.* Non licebat quoque Tribunis sua caussa milites a signis ablegare. Eodem, *auctore Vegetio libro primo,* deputabant milites ad pœnam. Sed an ipsimet capitalem pœnam infligebant? Dicam. Si fustuaria pœna exercenda erat, priores illi leuiter attingebant militem: In graui supplicio tantum præpositi erant, sicut & centuriones, prout notatum a doctissimis huius seculi viris. Quanquam negari non possit,

sit. accidisse qñdoq;, vt ipsi Tribuni suppliciũ sumerent. Testis Corneli⁹ Tacitus, apud quẽ decimo quinto Añaliũ caput amputatẽ Flauio a Vesanio Nigro Tribuno. Forte id obseruatũ, si puniẽd⁹ reliqs dignitate pstaret. Quoniã vero sacrosancti erãt tribuni, vt antea dictũ, noto porro ẽt Augustos, vt sacrosancti pariter forẽt, affectasse Tribunitiã potestatẽ, & recepisse ad se. Quo factũ, vt. q cũq; appellarẽt illos intra pomęriũ (ꝙ ius tribuni habuerũt) & intra ꝓximũ miliare (ꝙ nulli vnq Tribuno ius fuit) his opẽ ferre possent. Hinc Tacit⁹: *Tiberius potestatẽ tribunitiã Druso petebat.* Id sũmi fastigii vocabulũ Augustus repit, ne Regis aut Dictatoris nomẽ adsumeret. Meminit eius rei & Dio libro 51. Suetoni⁹ scribit Augustũ recepisse ad se ꝑpetuã Tribunitiã potestatẽ, at Tiberio tãtũ in qnqueñiũ datã. Legimus & Celerũ Tribunũ, h. e. eqtũ, quorũ pfectũ Romul⁹ eũ cõstituit. Hũc sacra q̃dã ꝑegisse testis est Dionys. Halicarnassę⁹ *lib. 2.* Secũdũ eũ locũ obtinuisse a regib. scripsit Põpon. eoq; in numero extitit Iuni⁹ Brut⁹ auctor eiiciẽdi regis Tarqnii. Quin Curiatis comitiis creatũ cõstat ex Liu. & Dionysio. Deniq; tribunos ęrarii inuenio apud Varr. *de ling. lat. 4.* Hęc ei⁹ verba: *Tributũ dictũ a tribub. ꝙ ea pecunia, q̃ populo imꝑata erat, tributĩ a singulis ꝓportio ne cẽs⁹ exigebat: Ab hoc ea q̃ adsignata erat, attributũ dictũ: Ab eo quoq; qb. attributa erat pecunia, vt militi redderẽt, tribuni ærarij dicti.* *Tribus* a tributo dãdo nomẽ obtinẽt, vel ꝙ ager Romau⁹ primo diuis⁹ in tres partes fuerit, & tres partes populi sint factę: Vna *Tatiensiũ* sic dicta a Tatio Sabinorũ duce iã in partẽ regni a Romulo suscepto: Altera, *Rãnensiũ* a Romulo: Tertia Lucerũ a Lucumone. Erãt autẽ hæ trib. populi Romani partes distinctæ locis in vrbe diuersis, & regionib. vndiq; circũ vrbẽ ꝑ Italiã dispersis. Prim⁹ earũ auctor fuit Romulus, *teste Dionys. lib. 2.* q singulis ꝑclarũ aliquẽ virũ ducẽ ꝑposuit, deinde vnãq q; in decẽ partitus totidẽ fortissimos viros eis ꝑfecit, has curias, illas trib. nominãdo. Fuerũt ẽt tribus in vrbanas & rusticas diuisæ iuncto discrimine a loco, quẽ insedebãt. Nominare illas quõdam voluit a suo nomine Tarquinius Prisc⁹, sed ne illud faceret prohibitus fuit ab Augure Nauio. Si-

gonius notat *3. de Antiq. iur. ciu. Rom. capit. 2.* Seruium Tullium aucta mirum in modum aduentitia multitudine, quam in tertiam tribum, Lucerum scilicet, Romulus coniecerat, aucta etiam vrb. & inclusis pomœrio duobus collibus, Viminali & Esquilino, totam vrbanam multitudinem in quatuor partes secũdum habitationũ loca distribuisse, neglectis illis tribus tribubus generalibus a Romulo institutis, iisque nomina a locis quæ habitabant, indidisse Suburanam, Palatinam, Esquilinam, & Collinam: Postea ipsum vniuersam rusticam multitudinem in quindecim tribus diuisisse, quarum nomina fuerint *Romilia* a Roma dicta, *Lemonia* a pago Lemonio, *Pupinia* ab agro Pupino cis tyberim versus mare, *Galeria, Pollia, Voltinia, Claudia*, ab Appio Claudo. *Æmilia* a gẽte Æmilia, vt & Cornelia, *Fabia, Horatia, Menenia, Papiria, Sergia, Veturia.* Etsi enim Varro scriptum reliquerit imposita omnibus nomina a locis, tamẽ certum vindicata post in libertatem ciuitate, multas relicto veteri nomine asciuisse illustrium aliquot familiarum nomina. Addit Sigonius hũc tribuum numerum durasse ad annum vsque 258. cum additis ad 19. duabus, viginti & vna numero sunt factæ. Atq; has duas tribus fuisse putat Crustuminam & Veientinam. Inde anno 366. ex nouis ciuibus quatuor additæ tribus, *Stellatina* dicta a campo Stellate, *Tromentina* a campo Tromento, *Sabatina* a lacu Sabate, & *Arniensis* ab Arno Thusciæ amne. His autem 25. rursus additæ sunt aliæ duæ anno 395. *Pomptina, Publiliaque*, & iterum Anno 421. *Mœcia* vel *Mæcia*, a Mæcio castro sic appellata, & *Scaptia*, a *Scaptia* vrbe, quam Plinius in Latio ponit. Adiectæ sunt deinde anno 435. *Vfentina* ac *Falerina*, vt anno 454. aliæ duæ, *Aniensis* & *Tarentina*: Item anno 512. *Velina* & *Quirina*. Vt iam numerum 35. tribuum explerent, qui ad extrema vsque Reipub. tempora durauit. A tribubus dicta sunt Tributa Comitia, quibus omnes ciues Romani suam dicebant sententiam & minores Magistratus creabantur, imo Augures, feciales, Septemuiri Epulonum, & Quindecimuiri, vt alias quoq; notatum memini. Non vnum illis locum destinatum fuisse, quemadmodũ Cẽ-

tu- iatas

turiatis & Curiatis, constat ex veterum scriptis. Siquidem in campo Martio ea habita, *testis est Cicero Epist.1.lib.1.ad Atticum*, in Capitolio Appianus *lib.1.bellorum ciuilium*, in circo Flaminio Liuius *lib.3.* in Capitolio idem *lib. 25.* Sacerdotum comitia Tributa Consules habere solitos cognosci potest ex Ciceronis Epistola ad Brutum, vbi ait mortuis Hircio & Pansa Consulibus, necessario differenda esse sacerdotum comitia, donec res ad Interregnum rediisset, vt Consules auspicato a rege subrogarentur. At legum iudiciorumque Tributa comitia habere licebat iis magistratibus, quibus cum populo ius erat agendi, vtpote Consulibus, Prætoribus, Tribunis plebis. Oportebat & hisce comitiis adesse magistratuum candidatos, de quibus suo loco plura.

Tributum vnde nomen arcessat, notatum, cum de Tribunis ageretur, ad finem.

Tricinaria, vestes Senatoriæ, quibus vtebantur in tricliniis. *l. apud Aufidium ff. de Opt. leg.*

Triclinium. Asscribā hic verba Clarissimi viri Lipsii ex *3. antiq. lectionum*, vbi simul accumbendi modum veteribus vsitatum cum etymo triclinii prodit. *Accumbendi modum*, inquit, *qua ex libris, qua ex monumentis, hunc fere fuisse collegimus. In cœnaculo mensa collocabatur rotunda, humilis: Inferiorum quidem hominum tripes & ex simplici ligno: lautiorum citrea aut acerna, aut lamina argentea intecta, quam pes eburneus fabrefactus, puta in modum Pardi aut Leonis sustinebat. Circum mensam tres vt plurimum lecti erant, ex quo Triclinij nomen: Vel duo etiam, quod Plautus biclinium: Posterior ætas a Vespasianorum imperio Sigma vocare cœpit. Quod cum esset in formam hemicycli aut lunatæ testudinis exstructum, vocare placuit nomine literæ Græcæ: Quia, vt ex marmoribus liquet, ætas illa Sigma literam vt mediam Lunam scribebat (. Sigma autem duobus tantum lectis constitisse, colligo ex numero conuiuarum apud Martialem, Lampridium & alios. Ii porro lecti substernebantur aulæis, purpura, aut alia veste stragula, pro copia & inopia conuiuatoris. Id sub horam cœnæ fiebat. Priusquam autem accumberent, lauabantur & togas mutabant vestibus, quas a re Cœ-*

natoria dixerunt. Tum etiam soleas pedibus demebant, ne lectum conspurcarent. Ceterũ aut terni aut quaterni vnum occupabant. Si plures, sordidum, id est minime lautum habebatur. Ita fiebat, vt ex vna communi mensa vix supra XII. vescerentur. A quo numero illa Augusti famosa cœna apud Suetonium δωδεκάθεος dicta. Apud Macrobium tamen cœna Pontificia descriptione in duobus tricliniis decem tantum conuiua nominantur, vt appareat in magnifico aliquo epulo vix binos lectum vnum occupasse. Iam vero modus accubitus hic erat. Accumbebant reclinata supera parte corporis in cubitum sinistrum, infera in longum porrecta ac iacente, capite leuiter erecto, dorso a puluillis modice suffulto. Quod si plures vno lecto decumberent, primus decumbebat ad caput lecti, cuius pedes porrigebantur pone dorsum secundi: secundus vero occiput obuertebat ad vmbilicum primi puluillo interiecto, pedes iacebant ad tergum tertij, & sic deinceps tertius, sic quartus. Iam qui primus & ad caput lecti decumbebat, Summus dicebatur: qui ad pedes, Imus: qui inter istos, Medius. Atque si tres in vno lecto conuiuiæ, medius dignissimus: Proximus honore, summus: si quatuor, medium censeri arbitror proximum a summo: si duo tantum dignissimus summus fuit. Hæc Lipsius, cum quibus faciunt, quæ scripsit Lambinus *in satyram quartam libri 2. Horatij*, imo Hieronymus Mercurialis *1. artis gymnasticæ cap. 11.* Iam videndum, quot olim conuiuæ adhibiti fuerint mensis, aut adhibendos nonulli iudicauerint. Varronis sententia fuit in Satyris Menippæis, referente Agellio, tres ad minimum esse debere conuiuas, ne sint Gratiis pauciores, nouenarium autem numerum excedere non debere, ne superent Musas. Multos enim interesse non conuenit ipsius iudicio, quod turba turbulẽta vtplurimum sit. Homerus admittit *decem*, Plato etiam *plures*. Imperator Verus cum duodecim accubuit nouo exemplo, *sicut refert Capitolinus*. Apud Xenophontem octo conuiuas habuisse legitur Callias, quibus insuper alii sua sponte accedunt, Philippus γελωτοποιὸς, & Syracusius quidem puerum κιθαρίζοντα secum adducẽs. Apud Platonem Agathon habet 4. conuiuas, quibus vt vmbra additur Aristophanes. Quin Alcibiades irruit ebrius ti-

bicinam

bicinam secum adducens. Periandri conuiuium septem sapientes habuit. Ita alius atque alius numerus placuit diuersis. Ego dixerim ad arbitrium cuiusq; posse institui. Varro tum deniq; absolutum esse voluit conuiuium, si ex quatuor rebus constaret, nempe si belli homunculi sint collecti, si lectus locus, si tempus lectum, si apparatus non neglectus. Addit, *nec loquaces, nec mutos omnino conuiuas legi oportere: Sermones tum esse habendos, non de rebus anxiis, sed iucundis.* Inprimis vero sobrietas seruanda, ne dicatur Timocreontis illud: πολλὰ πιὼν, κὴ πολλὰ φαγὼν, κὴ πολλὰ κακ' εἴπων ἄνθρωπος, κεῖμαι Τιμοκρέων ῥόδιος Manent Sapientes sobrii in Plutarchi symposio. Recte. Stultos enim temulentia decet, ex qua quot mala redūdent, discere licet ab Alexandro & toto Cyri exercitu. Sed quo abripior. Recolligo me tandem. Recte ergo a tribus lectis nomen inditum triclinio, monuit Lipsius meus. Est enim κλίνη *discubitorius lectus*, & κλίνειν *inclinare* vel *discumbere*. Hinc accumbere mensæ vsitatus loquendi modus. Facturus finem moneo tandem triclinium quoque dici conclaue. Vnde illud? Dicam. Quintilianus & Valerius Maximus, cum mentionem faciunt Simonidis, aiunt triclinium corruisse super conuiuas. Quis autem nescit quamplurimos fuisse præsentes in eo conuiuio, tributamque Simonidi artificialis memoriæ inuentionem, quod (cum dignosci non possent cōuiuę domus casu protriti) ipse tamen cuiusque locum demonstrare potuerit? Atqui *triclinium* proprie locus est tribus constratus lectis ad discumbendum. *l. foramen. ff. de seruit. vrb. præd.*

Triens quatuor continens vncias a numero ternario nomen inuenit. Diuiditur enim as in vncias duodecim quarum pars tertia est triens.

Trierarchus nauis, quam triremem vocant, princeps *secundum Senecam 7. de beneficiis & Tacitum historiarum 2.* Siquidem ἀρχὸς *Princeps*, τριήρεις *triremis*.

Trinacria vel *Trinacris* dicta olim Sicilia, quod tria habeat ἄκρα seu promontoria, quibus excurrit in mare, Pelorum, Lilybæum, Pachynum. Ouidius Fast. 4. *Terra tribus*

scopulis vastum procurrit in æquor, Trinacris a positu nomen adepta loci. Qui Trinaciam vocant, vt Dionysius τετρακίαν, Suidas θεβυσίαν (nisi vitiosus est codex) a Trinaco rege nomen deriuant cum Apollonii enarratore. Cyclopum terram nominat eam Homerus, τετράπολιν Lycophron. Sed & *Triquetra* dicta a figura triangulari. *Bruma* vocatur Statio *1. Siluarum.*

Triones dicti in opere rustico boues, quasi *terriones*, id est, terræ arandæ & colendæ idonei, *vt & Gelius docet lib. 2. cap. 21.* Quare septem illæ stellæ versus Boream eo modo collocatæ, vt plaustrum cum bobus repræsentare videantur, dicuntur septentriones. Inde & Ouidius: *Scythiam, septemque triones Horrifer inuasit Boreas*, Plaustri auriga dicitur *Bootes* & *Arctophylax*, id est, *vrsæ custos*, a qua nominatus & *Arcticus polus.* Quippe vrsa ἄρκτος est Græcis. *Arctophylacem*, eundem esse cum Arcturo suo loco est dictum.

Tripudium a veteri verbo *Pauire*, quod *ferire* significabat, deductum. *Saltando* enim *terra* pauitur. In auguriis quoq; *tripudium* quasi *terripudium* est dictum. Cum enim offa cecidisset ex ore pulli auspicanti tripudium *Solistimum* nuntiabatur. Erat & tripudium *Sonuium* dictum quod sonet, vt cum pullo excideret puls, aut quadrupedi aliquid aliud ex ore. Quo pertinebat, si arbor sponte caderet aut terra tremeret antequam voce diuina responsa perciperent.

Tripus, τρίπους. Quid tripus fuerit Grammatici certant & adhuc sub iudice lis est. Homerus Iliad. ψ. asserere videtur, vas fuisse, quod tribus fulciebatur pedibus, ansasque vel potius aures, quibus arripiebatur, habuisse. Callimachus sellam fuisse scribit in lauacro Dianę, eamque innixam pedibus tribus, cui insidens *Pythia* oracula reddebat. Hellanicus vas esse dixit *pulueribus plenum*, Strabo *profundam quandam speluncam*, Luctatius *lauri speciem tres habentem radices & consecratam Apollini propter triplicem diuinationis vim, cum & Sol præterita viderit, præsentia videat, & futura visurus sit.* Diuersa ab his tradit Plutarchus in Solone, quando commemorat extractum cum a piscatoribus Cois & missum ad

septem

ſeptem ſapientes, tandemque Apollini conſecratum, quem conſulendum arbitror. Vtque ad etymon noſtrum propius accedam, aſſerere non dubito rem omnem, quæ tres pedes habet, ea voce ſignificari, quippe compoſitam ex τρεῖ & πῦς: Notandumque ſolitos Græcos viros fortes *tripodibus* donare, iuxta illud Flacci Carminum 2. *Donate tripodas præmia fortium Græcorum.* Nam inde illud Homeri Il. ψ. δῶκε δ' ἄγειν ἑτάροισι γυναῖκα, καὶ τρίποδ' ὠτώεντα φέρειν. Et Heſiodus in Oper. & diebus: ἔνθα με φημὶ ὕμνῳ νικήσαντα φέρειν τρίποδ' ὠτώεντα.

Triremis, cuius nauis inuẽtor fertur Amocles Corinthius, *auctore Thucydide* (nam biremem inuenerunt Erythræi, quadriremem Carthaginenſes, quinqueremem Neſichthon Salaminius, ſex ordinum Zenagoras Syracuſanus) nomen inuenit nõ a tribus remis, ſed tribus remorum ordinibus, quibus impellebatur, ſicut & τριήρης ἀπὸ τῶν τριῶν ἐρετμῶν a tribus remis.

Triticum principem locum obtinens inter frumenta, Varroni, quod *ſit tritum*, nomen inuenit, Iſidoro a *tritura*. Puriſſima eius farina, repurgata a furfurib. dicitur Latinis *flos* & *pollen*, Græcis παιπάλη & χνοῦς. Etſi Dioſcoridis interpres maſit pollinem tenuiſſimum eſſe puluerem, quam farinam, qualis circa molas parietibus adhæret, & Cornelio Celſo pollen quoq; impuriorem & furfuraceam farinam ſignificet. Similago σεμίδαλις media quædam farinæ pars inter florem & farinam, furfuribus ſcilicet omnib. non excuſſis. Farina ἄλευρον *furfur admixtum habet*, cui etiam nihil floris aut pollinis deceſſit. Farinam ſequuntur furfures inutile farinæ recrementum, quod πίτυρον appellant Græci. Has eius partes referre operæpretium duxi.

Triton, quem Neptuni tubicinem faciũt, Poetę & biformem, quippe partim hominem, partim cetere ferẽtem (vnde & pro tuba ſeu concha longiore ſumi id nominis ſolet) Phurnuto dicitur ἀπὸ τοῦ τρεῖν, ꝙ nobis eſt tremere, per antiphraſin: Aliis ἀπὸ τῆς ῥύσεως fluxu quod minus probandũ, etſi res ipſi cõueniat. Haud omittendũ, ꝙuis multa hic fabulentur Poetæ de

tubicine Neptuni, esse tamen & inueniri Tritones ex fide dignis auctoribus. Scribit enim *libri 9. cap. 5.* Plinius Vlyssipponensium legationem ob id missam retulisse Tiberio principi, visum auditumq; in quodam specu concha canentem Tritonem. Videndus & Alex. ab Alex. Genial. lib. 3. cap. 8. Quin Maro Æneid. 10. Hunc vehit immanis Triton, & cærula cõcha Exterrens freta.

Tritonia dicta Pallas a Tritone palude oriente prope Alalcomenas in Bœotia, quod ibi sit nata aut educata. Vel ὅτι τρίτη μετὰ τὴν ἄρτεμιν καὶ ἀπόλλωνα ἐγεννήθη, *quod tertia sit genita, post Dianam & Apollinem:* vel quod (*vt placuit Callistheni*) τῇ τρίτῃ μηνὸς ἡμέρᾳ sit nata, id est, *tertio mensis die*, qui propterea apud Athenienses consecratus fuit Mineruæ, vt Romanis *Quinquatria*. Vel *quia nata creditur patris capite*, quod Bœotiorum lingua est τριτὼ vel τριτώ. Triplicem sane vim obtinet caput, νοῦν, τὴν μνήμην, καὶ διάνοιαν. Sunt & tres prudentiæ partes, memoria intelligentia & prouidentia. Atqui sapientię Dea est Pallas. Democritus Philosophus prodidit ideo nominatam *Tritonida*, quod hæc tria sit elargita mortalibus, βουλεύειν καλῶς, κρίνειν ὀρθῶς, καὶ πράττειν δικαίως: *bene consulere, iudicare recte, & iuste facere*. Alii eandem cum Luna faciunt, quæ tertio a coitu die apparere incipit, & nihil etiam ab aere differre dicunt, qui tertium est elementum.

Triuia appellata *Diana*, quod coloretur in triuiis, *aut Varro.* Qua ratione Græci τρίοδον & τριοδίτην nominant. Eadem illa cum Luna, Diana & Hecate. Dixit ergo Virgilius *tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.*

Triumphus non a tripartito exercitus, Senatus & populi iudicio dictus, *vt quidam volunt*, sed Græca vox (*vt Varro putat*) ἀπὸ θριάμβου Liberi patris deductũ, qui primus triũphasse creditur de Indis, *vt est apud Plinium.* Alii (*nec quidem male*) ἀπὸ τοῦ θροεῖν deducunt, quod est *accinere* vel *acclamare*, καὶ ἰαμβίζειν, i. *maledicendo.* Solebant n. milites & abiectissimi quiq; triũphalẽ currũ sequẽtes diuersis cõuitiis incessere triũphantes, ne prospera fortuna insolescerent. Hinc illud in Cæsarem: *Gallos Cæsar subegit, Nicomedes Cæsarem.* Item; *Romani seruate vxores, mæchum*

mœchum caluum adducimus. Quoniam vero semel hic placuit inseruire Philologis, adiicia porro ex Romana historia, quæ multũ hunc locũ illustrabunt. In Græcia itaq; primũ Bacchũ auctoré habuit triũphus, *vt legere licet apud Plinium lib. 7. cap. 56. Diodorum lib. 5.* apud Romanos vero Romulum, qui cæso sua manu Acrone cũ arma eius ex voto dedicaturus esset Ioui, quercũ in castris visam recidit & instar trophęi adornauit, armisq; Acronis ex ea suspensis, cũ veste ipsemet esset incincta & coma fluẽte, coronatusq; lauro, & stipité illũ dextro gereret humero, vrbẽ fuit ingressus victoriale carmen exercitui sequẽti pcinens, & ciuibus cũ gratulatione & laudibus cũ excipientib. sese ostentans. Ab hoc exemplo sumtisse Romæ initiũ celebritaté triũphorum scribit Plutarchus. Addit postea currũ Tarquinius Priscus, vt & alia, quæ ad maioré magnificẽtiam erant cõparata. Sed & posthuma ætas addit suũ splẽdorem, vt constat ex triũphis, quos duxerũt L. Cæcilius Metellus, Marcellus, Scipio Aphricanus. Marius, Sylla, Mummius, Pompeius, Iulius Cæsar, Augustus. Et quantum colligere licet ex veterum scriptis, sciendum honorem hunc non quibuslibet fuisse concessum. Quinq; enim hostium millia vna acie cæsa esse oportebat, nec multum sanguinis suorum effusum in parta victoria, auctumq; esse imperium. Necesse erat præterea, ne cõtra seruos, fugitiuos, piratas, aut simile hominum genus debellatũ foret: Item vt suo ductu auspicioq; Imperator hostes profligasset, non in sua, sed aliena prouincia, eaq; pacata, & nullo manente bello, exercitumq; victorem & opimũ præda Romã reduxisset, in q; ædem *Bellonæ* extra vrbẽ euocato senatu, quænam a se magnifice essent gesta, exposuisset, præsentibus legatis, centurionibus, militũ Tribunis atq; militibus. De postremis autẽ tẽporib. loquor, quibus ꝓpagato imꝑio magnis hinc inde virib. agebãtur bella, Tũ n. exiles illæ triũphandi caussę abrogatæ fuerunt: Qualis fuit Sabinis & Sãnitib. nõ vi captis, sed in deditionẽ acceptis, vel auersos esse hostes, q̃ ob caussã Q. Seruilio Halæ decretus est de Tiburtib. & Gallis triumphus, sicut Cornelio & Bebio Coss. ꝙ Ligures Apuanos nõ exspectãtes bellũ in deditionẽ

accepissent, ac eorum duodecim millia in alias terras traduxissent. Quascunque autem ob causas acti a quibuscunque cum primis tum vltimis temporibus adusque Vespasianum & Titum leguntur triumphi, numerantur viginti supra trecentos, pluribus initis de Gallis, quam de reliquo terrarum orbe. Vltimus Cæsarum triumphasse traditur Probus, post quem obliterata militari virtute desierūt rebus præclare gestis aspirare ad tātum decus, etsi alii Bellisarium postremum omnium triumphasse affirment. Absentibus tamen quandoque ducibus, si de rebus eorum valde constaret, decretum fuisse a Senatu triumphum non ignorandum. Imo sine senatus auctoritate a populo decretum legimus Valerio & Horatio Coss. victis Sabinis & Volscis. Cum enim negaretur triūphus, L. Icilius Trib. Pl. de illorum triumpho ad populum tulit, primiq; triumpharunt plebiscito nullo decernente Senatu, vt post illos M. Rutilius Dictator. Sciendū etiam propriam triumphandi locum fuisse vrbē Romam, & proinde magnę inuidię fuisse M. Antonio, quod cum deberet Romę, Alexandriæ triumphasset de Parthis, & Domitio Ænobarbo, quod deuictis Aruernis elephanto (cum tamen non decreuisset Senatus) velut triumphans totam Italiam esset peruagatus. Huiuscemodi autem viris post actum triumphum tribui solebat triumphalis statua & ornamenta consularia, vt laus eorum esset perpetua. Quo maiori admiratione sint digni, qui eam laudem summa animi moderatione recusarūt. Qualis fuit M. Fabius, post Fabium Tiberius Cæsar parta de Illyriis victoria, cum abnueret triumphum tota ciuitate consternata ob cladem Vatinianam. Sed & Septimius Seuerus deuictis Parthis eidem honori cessisse legitur, cum ex pedibus laboraret. Idem de Fuluio proditur, qui sola continentia animi modestiaque (rarum exemplum) summum illud propemodum Romanorum bonum est auersatus, sicut historiæ produnt. Nam quis eum honorem, etsi indignus non affectauit? Quam multi repulsam passi? Quoties & quā improbe, de eo laboratum? Nolo multus hic esse, & ad Pōpam, apparatum ac ordinem triumphi describendum accedo. Dic

itaque

itaque illo triumphali per totam vrbem dies agebatur festus, templis omnibus apertis. Nobiles omnes ita mensas instruebant, vt de cibo suo & potu militibus in publico gaudio suggererent. Omnes Magistratus ac tribus fœminæque purpura vt sacerdotes ac Pontifices apiculis velati, cum viris triumphalibus & Consularibus totoq; nobilitate & Senatu omnisq; sexus ætate ad excipiendum cum gaudio occurrebāt. Imperator ipse, *vt Zonaras refert*, triumphali ornatus habitu sumtis armillis & laurea redimitus, ramumque dextra tenens populum conuocabat, & militibus ornamenta diuidebat, aliis armillas, aliis hastas, aliis coronas aureas aut argēteas, aliis pecuniam. Si quis murum primus omnium ascēdisset, muri, si castellum expugnarat, castelli speciem gerebat corona. Si nauali prælio victor exstiterat, rostris exornabatur corona: si equestri, equestre aliquid, præ se ferebat. Si quis ciuem etiam cōseruasset in acie aut obsidione, donabatur querna corona, quæ dignitate aureis & argenteis præstabat. Inuehebatur autem primum per portam Triumphalem præcedentibus tibicinibus, qui modos triumphales canebant, aut classicum *vt in Amilij triumpho*. Præcedebant & boues mactandi in sacrificiis vittis sertisq; redimiti, aliquando cornibus auratis. His succedebant spolia ac manubiæ, quæ partim plaustris vehebantur, partim gestabantur ab adolescētibus. Præferebantur longo ordine montium, fluminum & oppidorū species. Etenim Præneste in deditionem accepta T. Quinctius Dictator triūphans ciuitatis illius signū præ se ferri curauit, M. Marcellus Syracusas, Scipio Asiaticus centum triginta oppidorū simulacra, C. Cæsar Massiliam, Nilum, Rhenū & Rhodanum ex auro: Quam pompam & Sylla habuit domitis Asiç & Græciæ vrbibus, exceptis Romanorum oppidis, aut ciuiū imaginibus. Ferebantur & tituli victarum gentium, tum statuæ, tabulæque æneæ aut eburneæ. Succedebant inde, qui capti erant ex hostibus, duces vincti catenis, hostium spolia ac arma captiuis ademta, tum currus spoliis onusti, signaque militaria ex domitis gentibus non erecta, sed inuersa. Catapultæ, Ballistæ, aliaque tormenta & machinæ, rostraque na-

uium, imo naues rostratæ, quas decem vltra cẽtum, in triumpho duxit Lucullus. His adde gemmas, purpuram, vestes pretiosas, donaria quoque aurum puta, argentumque ab aliquot hominum millibus collatum. Pone legebant vestigia reges ipsi ac duces cum liberis, vxoribus, fratribus, & aliis cognatis item alii hostes capti, reuinctis post terga manibus. Ac tum demum Imperator seu Triumphator aureo insidens currui, veste triumphali cõspicuus & laurea redimitus corona, dextraque manu ramum ex lauro tenẽs, sinistra sceptrum eburneum quatuor candidis equis inuehebatur, antecedentibus lictoribus purpuratis cum fascibus & securibus. Quaqua versum suauiter canebant tibicines & citharœdi aureas in capite gestantes coronas & purpura vestiti, quorum in numero vnus veste aurea indutus ad talos vsque demissa risum mouebat populo coniiciendo scurriles iocos in hostes. Suspensum quoq; erat eo loco, quo triumphator sedebat, fascini idolũ, cui suffumigationes fiebant. Tradit Zonaras cum aliis publicum ministrum in eodem curru coronam auream gemmis distinctam sustinuisse pone triumphantem, & subiecisse subinde: *Respice Futura & hominem te esse cogita.* Atque adeo tintinnabulum cum flagello currui appensum legimus, vt eodem fragilitatis humanæ significato admoneretur, incidere eum posse in eam calamitatem, vt vel capite plecteretur, vel flagris cæderetur. Sedebant quandoque filii, vt & fœmellæ, in patris triumphali curru. Proximi cognati equis adhærebant, eosque interdum quasi triumphaturi conscendebant. Plinius auctor est *libro 33. cap.* 7. triumphantium ora minio illini solita, atque ita Camillum triumphasse, quod tamen exoleuit posterioribus temporibus. Currum inde sequebantur triumphantis ministri & scutiferi, totusq; exercitus peditum ac equitum suo quisque ordine cum ducibus suis. Singuli vero ramum e lauro manu gerebant, capite lauream coronam. Si quis peculiares coronas, armillas, hastas, aut scuta obtinuerat, manu præ se ferebat Pæana canens in triumphantis laudem, & multa simul ridicula immiscens. Procedente pompa, in qua ante Triumphatorem non raro

veni

vehi solebat Herculis signum, tum si quid aliud memorabile atque æuo priore incognitum in deuicta prouincia fuisset, aperire solebant in honorem Deorum ædes sacræ suffitibusq; repleri. Equidem capta Iudæa balsamum arborē ostendit Vespasianus in suo triumpho. Pompeius post victū Mithridatem ebenum, Aurelianus præter alia tigrides, alces & camelopardales, Furius Dentatus elephantos exturbato Italia Pyrrho. Vbi iam peruenisset in forum pompa, mancipabat triumphans carceri quendam ex captiuis internecioni destinatum. Inde in Capitolium ascendebat comitante Senatu & vniuerso magistratu, vbi laureum ramum, quem manu tenuerat, in gremium Iouis deponebat. Hinc Ouidius 4. *Tristium, de triumpho Germanici: Inde petes arcem & delubra fauentia votis, Et dabitur merito laurea vota Ioui.* Plinius Paneg. Traiani: *Allata erat ex Pannonia laurea, id agentibus Diis, vt inuicti Imperatoris exortum victoriæ insigne decoraret: Hanc Imperator Nerua in gremio Iouis collocarat.* Iamque adeo tauros sacrificabant, auream coronam & aliquot manubias Ioui suspendebant, quod de hostibus victoriam reportare contigisset Deorum immortalium beneficio. Epulabantur exinde sub ipsis Capitolii porticibus, donec aduesperasceret. Distributa quoque viritim plebi pecunia: Cetera relata in publicum ærarium. Celebratur hic Iulius Cæsar, qui Aphricano triumpho præter obsonia exquisitissima vno die duobus & viginti millibus tricliniorum instructis paratisque mensis epulum exhibuit regali magnificentia, & Tiberius, qui mille mensis prandium apposuit. Interdum mensas ante domos exstructas, & in promiscuo rerum vsu victricibus legionibus epulas exhibitas, proditum historiis. Imperatori ipsi dari solitum aurum (vt vocant) coronarium a prouinciis & victis bello gentibus ob vitam concessam. Si quis autem consecutus esset spolia opima, qualia dux hostium duci interfecto propria manu detrahebat, suspendebat ea in Iouis Feretrii templo. Post epulum vero in noctem protractum comitabantur triumphantem domum cum tibiis & variis instrumentis

musicis,atque ita festiuę isti solemnitati finem imponebant. Vtque in posterum conseruaretur triumphi memoria, non tantummodo honestissimus locus illis fuit concessus in publicis conuentibus, permissumque vt in spectaculis lauream gestarent coronam,verum etiam triumphales columnæ fuerunt erectæ.item statuæ & arcus triumphales.Quin ędes circa limina, triūphalia ornamenta accipiebant. Durabat quādoque triumphus duos aut tres dies,amplis pręsertim spoliis reportatis,id quod a T.Flaminio,L. Paulo,Cn. Pompeio & Augusto factum fuisse constat. Inter leges triumphales refertur a Plutarcho in vita Pompeii,quod nemini triumphare liceret,nisi qui Dictator,aut Consul, aut Prætor res gessisset. A qua lege tamē discessum fuit,quando L. Cornelio Lētulo Ouatio anno 553.& Cn.Pompeio Equiti tantum & nōdum in ordinem Senatorium adscripto ac vix dum annum decimum quartum egresso primus triumphus decernebatur anno 672. Triumphus minor dicebatur Ouatio, de qua suo loco satis superque.

Triumuiri, tres viri. Vnde & *Treuiri* & *Tresuiri* vnico dicti vocabulo. Varia autem fuisse Triumuirorum genera, patebit ex diuersis eorum muneribus. Legimus enim primum eos institutos ad deducendam coloniam, postcaquam Aricini & Ardeates sæpe de ambiguo agro bello certassent, multis vtrimque cladibus fessi, Scaptiusque vnus de plebe tertium ac nonagesimum annum agens certo sibi constare clamasset captis olim Coriolanis, quo tempore militauerat, iure belli cessisse Romanis, ac proinde adiudicato Romanis agro prædicto, multaque inuidia apud finitimas ciuitates contracta laborarent patres, vt delere prorsus possent infamem iudicii notam ex animis hominum, atque ideo ciuitate Ardeatum intestino tumultu ad paucos redacta placuisset Triumuiros coloniæ eo deducendæ gratia creari, Agrippam Menenium, M. Ciuilium Succulum, & M. Ebutium Heluam. Præter hos extiterunt Reipub.constituendæ Triumuiri,quales primi omnium fuerunt Cæsar Augustus, Antonius & Lepidus. Meminit triumuiratus huius Suetonius

cap.27. libro 2. Plutarchus in vita Ciceronis, Liuius lib.120. Florus cap. 7. libro 4. A.Gellius libri 7.c. 14. Fuerunt & Triumuiri legendi Senatus, item recognoſcendi turmas equitum, quotieſcunque opus eſſet, vt idem Suetonius meminit in Augusto. Punico autem bello ſecundo anno ab V. C. Q. Fuluio Flacco III. & Appio Claudio Pulcro Coſſ. creatos Triumuiros, qui conquirerent iuuenes idoneos ad arma ferenda, eoſque milites facerent, tradit Liuius *libro 25.* Nec me latet poſt acceptam Cañenſem cladem ob argenti penuriam Triumuiros Menſarios creatos, quorum munus erat numiſmata probi auri ac argenti iuſtique ponderis examinare. Teſtis Liuius *libro 23.* Dicti fuerunt iſti etiam Triumuiri Monetales, & Triumuiri A A A. F F. id eſt, auro, argento, ære, Flando, feriundo. Ab Onuphrio Panuuino referuntur in Magiſtratuum numerum Triumuiri valetudinis *lib.2. Commentariorum Reipub. Romanæ.* Hi noſtris temporibus peſtis cauſſa creari ſolent, additque Onuphrius veterem numum hæc verba habuiſſe: *M. Acilius III. Vir. Valetu.* His adiungo Triumuiros Capitales, quorum mentionem fecit Pomponius. *ff. de Orig. iuris*, qui ſcilicet carceris cuſtodiam habebãt, vt, cum animaduerti oporteret, id fieret interuentu eorum. Eidem latomiarum cuſtodiam habebant, &, vt *Cicero docet*, cognoſcebant ad Mæniam columnam de ſcelere eorum, qui cum ciues Romani non eſſent, in vrbe tamen habitabãt, ſicut etiam de vilibus & abiectæ conditionis hominibus, furibus, inquam, & ſeruis nequam. Plautus Amphitruone ſub perſona Soſiæ.

Quid faciam nunc, ſi Treſuiri me in carcerem compegerint?
Inde cras e promtuaria cella depromar ad flagrum.
Nec cauſſam licet mihi dicere, neq; in hero quidquã auxilij fiet?
Nec quidquam ſit, quin me omnes eſſe dignum deputent.
Ita quaſi incudem me miſerum homines octo validi cædent.

Octo quippe lictorum opera vtebantur. Quin & Triumuiros nocturnos inuenias apud Liuium *lib. 9.* vbi ſcribit C *Flauium Scribam prius tribunatum geſſiſſe, inde duos Triumuiratus vnum nocturnum, alterum coloniæ deducendæ.* Præerant illi in-

cendiis arcendis, & quia excubias agebant, etiam *Nocturni* sunt dicti. Meminit eorum Tacitus *Annalium 5.* cum scribit *a Tribuno plebis die dicta eos damnatos, quod ad incendium ortum in via sacra tardius accessissent.* Legimus & apud Liuium *Triumuiros reficiendis sacris destinatos, qui Tributis comitiis creari solebant.* Lex Manlia, cuius alias facta est mentio, de Triumuiris Epulonum tulit, vt propter sacrificiorum multitudinem Tresuiri Epulones crearentur, vtque esset eisdem ius togæ prætextæ, sicut Pontifici. Meminit eius Cicero *3. de Oratore, & Liuius libro 33.*

Trochæus pes dictus videtur Isidoro, quod celerem faciat cōuersionem cantilenæ. & quasi rota, quæ τρόχος est Græcis, celeriter currat in metro. Constat enim ex syllaba longa & breui. Sed alii dictum volunt, διὰ τὸ τοὺς περιτρέχοντας τοὺς βωμοὺς τούτῳ μέτρῳ ᾄδειν, quod canant eiusmodi metro, qui circumcurrunt aras. Vnde τροχάειν τὸ συμβοᾷν Suidæ est τροχὸν δὲ περιτρέχειν Quare & Aristoteles recte eum Cordaci aptiorem tradit *Rhetoricorum 3.* quod aperte tetrametra declarant, in quibus numerus incitatus est & lubricus. Plura de eo Quintilianus *lib. 9. cap. 4.*

Trochiscus, medicamentum planum in rotulę aut orbiculi pastillique formam redactum, seminique lupini persimile derivationem habet ἀπὸ τοῦ τροχοῦ rota, cuius refert *figuram.* Alio nomine κυκλίσκος audit καὶ ἀρτίσκος. Tales ex *absynthio, myrrha, spodio, succino, Lemnia terra, & caphura* hodie in officinis vsitati.

Trochus τροχὸς, παρὰ τὸ τρέχειν, ὡς παρὰ τὸ δραμεῖν δρόμος. Instrumentum est, *vt scribit Acron*, quod pueri ludentes agitare & circumrotare solent. Martialis: *Inducenda rota est, das nobis vtile munus: Iste trochus pueris, at mihi cantus erit.* Horatius *trochum Græcum* nominat: Forte quia Gręca vox est, aut quia pueri in Græcia trocho se exercere solebant. Sed enim rotam proprie significat Græcis. Notum quippe prouerbium, πολλοὶ κινήσουσι ἐπὶ τροχὸν ἅρματος ἵπποι, tum quod Pindarus Ixionis rotam τετράκναμον fuisse prodiderit. Plautus idcirco: *Versor in amoris rota.* Sunt interim, qui τροχὸν Græcum

fuisse

fuisse existimant βέμβικα, quo probent lusorium instrumentum Græcorum puerorum nostrum fuisse trochum. Atqui βέμβιξ est *turbo*. Dixerim ergo Græcos lusisse *rota*, ac *turbine* Romanos, translato tamen ad se iure vocabuli non solũ, sed etiam significatione vsu mutata. Tibullus:

Namque agor vt per plana citus sola verbere turbo,
Quem celer assueta versat ab arte puer. Et Virgil.
Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent.

Persius *buxum* nominat, eo quod fieri soleret ex buxo, vt & Virgilius *volubile buxum*.

Troia decennali Græcorum bello nobilitata ob Helenæ raptum, regionis autem Asiæ minoris & idem secum ferentis nomen metropolis, *teste Seruio*, a Troe Erichthonii nepote deriuare creditur nomẽ, vnde & ipsis Troianis nomen. Nominat hanc Poetarũ princeps εὐρυάγυιαν, διὰ τὸ ἐφ' ὕψους ἱδρῦσθαι *iuxta Eustathium*. Captam a Grecis & occupatam innuere videtur Virgilius *per amica silentia Lunæ*, id est, cũ Luna in coitu est, tum n. silet *interprete Plinio*. Dicti quoq; Troiani ludi ab Ascanio Troiano Æneę filio, qui primus omniũ eos in Italiã inuexit. Celebrabãtur tũ tẽporis turmatim a pueris minorib. & maioribus, quib. qui præerat, appellabatur *iuuentutis princeps*. Sueton. August. *Troiæ ludum edidit frequentissime, magnorum minorumq; puerorũ delectu, prisci decoriq; moris existimans claræ stirpis indolem sic inclarescere*. Idẽ Tiberio: *Præsedit Actiacis ludis & Troianis Circensib. ductor turmæ puerorum maiorum*. Dio *lib. 43*. scribẽs de Cęsaris ludis: *Etiam Troiã antiquo more patriciorum filij luserunt*. Tacitus lib. 11. *Sedẽte Claudio Circensib. ludis cum pueri nobiles equis ludicrũ Troiæ inirent, interq; eos Britannicus Imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus. Fauor plebis acrior in Domitium loco præsagij acceptus est*. Ludicrum hoc exercitiũ argumentũ quidẽ strenuæ virtutis esse solet: At sæpe ingenti periculo non caret. Testis inter veteres C. Nonius Asprenas lapsu debilitatus & aureo propterea torque ab

Augusto donatus, *Suetonio teste*, inter recentiores casus Henrici Galliæ regis, quem exacte descripsit Ambrosius Paræus Chirurgorum princeps, & Cardanus *libro de Insomniis.* Quo tandem Hastiludia illa & torneamenta (ita nominant Barbari) Pontifex ob animarum pericula prohibuerit. Fastuosum huiusmodi belli simulacrum atq; concursum refert Nicetas *libro 3.* exhibuisse Manuelem Comnenum Antiochiæ Latinis. Errat tamen, cum ludicri huius certaminis eum auctorem faciat. Virgiliũ sequi hic malim, qui ad filium Æneę refert Æneid. 5. his verbis:

At pater Æneas nondum certamine misso
Custodem ad sese comitemque impubis Iuli
Epitiden vocat, & fidam sic fatur ad aurem:
Vade age, & Ascanio si iam puerile paratum
Agmen habet secum, cursusque instruxit equorum,
Ducat auo turmas, & sese ostendat in armis:
Sic ait: Ipse omnem longo discedere circo
Infusum populum, & campos iubet esse patentes.
Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
Frenatis lucent in equis, quos omnis euntes
Trinacriæ mirata fremit Troiaque iuuentus.
Omnibus in morem tonsa coma pressa corona:
Cornea bina ferunt præfixa hastilia ferro:
Pars leues humero pharetras: It pectore summo
Flexilis obtorti per collum circulus auri
Tres equitum turmæ numero, ternique vagantur
Ductores pueri bisseni quemque secuti,
Agmine partito fulgent, paribusque magistris.
Vna acies iuuenum, ducit quam paruus ouantem
Nomen aui referens Priamus.

Et paulo post, cum nomina auctorum recensuisset:

Postquam omnem læti consensum, oculosq; suorum
Lustrauere in equis, signum clamore paratis
Epitides longe dedit, insonuitque flagello.
Olli discurrere pares, atq; agmina terni.
Diductis soluere choris, rursusque vocati

Conuertere

Conuertere vias, infestaque tela tulere,
Inde alios ineunt cursus, aliosque recursus
Aduersis spatiis, alternosque orbibus orbes
Impediunt, pugnaque cient simulacra sub armis.
Et nunc terga fuga nudant, nunc spicula vertunt,
Infensi, facta pariter nunc pace feruntur.

Atque inde hunc morem ad Romanos venisse idem Poeta his versibus docet:

Hunc morem cursus atque hæc certamina primus
Ascanius, longam muris cum cingeret Albam,
Rettulit, & priscos docuit celebrare Latinos.
Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes
Albani docuere suos, hinc maxima porro
Accepit Roma, & patrium seruauit honorem:
Troia nunc pueri Troianum dicitur agmen.

Tropæum τρόπαιον, deuictorum hostium monumẽtum, quod statuere & erigere solebant Græci eo loco, in quo hostes in fugam verterant, suspensis ex eo hostium exuuiis, ἀπὸ τοῦ τρέπειν, id est, *vertendo* nomen inuenit, tenui, ex eorum sententia, qui trophæum scripserunt, in aspiratam conuersa. Estque τροπὴ *conuersio* vel *fuga*. Hinc Nonius: *Spolia hostium stipitibus affixa tropæa vocantur*, id quod mutuatus est ex Varronis Bimargo, vbi fragmentum illud Ausonius Popma Frisius & diligens Varronis restaurator hoc modo: *Fuga hostium Græce vocatur* τροπή. *Hinc spolia capta fixa in stipitibus appellantur tropæa.* Qua ratione Suidas τρόπαια reddit νικητήρια, Hesychius σύμβολα νίκης, id est, *signa victoriæ*, veteresque Martem simul & Iouem habebant τροπαῖον, qui & τροπαιοῦχος & σκυλοφόρος propterea audit, apud Latinos Feretrius, imo Iunonem τροπαίαν. Celebrantur duo tropæa ex marmore erecta Romæ in lateritia mole inter duo templa Eusebii & Iuliani. Et Maro *Æneid. 11.* mox in principio.

Ingentem quercum decisis vndique ramis
Constituit tumulo, fulgentiaque induit arma.
Mezenti ducis exuuias, tibi magne tropæum
Bellipotens: aptat rorantes sanguine cristas.

Telaque trunca viri, & bis sex thoraca petitum
Perfossumque locis.

Lucius Florus scribit *libro 3. capit. 2.* Domitium Ænobarbum & Fabium Maximum illis, quibus dimicauerant, locis saxeas erexisse turres, & desuper exornata armis hostilibus tropæa fixisse, cum nunquam antea populus Romanus deuictis hostibus suam exprobrasset victoriam. Vt illi quidem omnium primi tropæa constituerint ex Flori sententia. Inualuit tandem mos & ab italis Græcisq; etiam peruasit ad Christianos, cum hostium spolia sacris postibus & locis, tanq̃ ad numen referentes victoriam appenderent secuti in eo quoque Romanos, siquidem Liuium audimus, qui de æde Quirini per Papyrii Consulis filium dicata, scribit lib. 10. hoc modo: *Exornauit hostium spoliis, quorũ tanta multitudo fuit, vt non templum modo forumq; his ornaretur, sed sociis etiam coloniisq; finitimis ad templorum locorumq; publicorum ornatum diuideretur.*

Trophonius dictus Mercurius ἀπὸ τοῦ τρέπειν, *vertendo*, quod mercatorum sit *vertere se ad mores quarumcunque nationum, quas petunt.* Est & Iouis Trophonii dictum antrum, ex quo dæmon reddere solebat oracula. Versuum quorundam meminit Pausanias *in Messenicis libro 4.* Si tamen ritum consulendi Trophonium scire est animus, imo Trophonii Oraculi originem & antri descriptionem exactam, Peucerum vide *libro de diuinationum generibus, tractatu de Oraculis.*

Trossulus. Asscribam Scholiastæ in Persium verba: *Trossuli auctoribus Plinio & Festo Pompeio, dicuntur, equites Romani ex eo, quod oppidum Thuscorum nomine Trossulum sine vllo adiumento cepissent.* Trossuli item dicuntur *delicati, obesi, succulenti, quorum Deus est venter, quasi torosuli a carne torosa.* Hinc Nonius: *Trossuli dicti sunt torosuli quasi habitiores a torosa pinguedine.* Addit idem ex Varronis Sequiulisse: *Nunc emunt trossuli nardo nitidi.*

Trulla. Genus vasis aut poculi vinarii, sicut apparet ex his verbis Ciceronis *accusat. 4.* Erat etiam vas vinarium ex vna gemma prægrandi, trulla excauata cum manubrio aureo, a *trua*, quasi *truola* per diminutionem dici videtur.

Tuba

Tuba. Varro de ea. *Tuba a tubis, quod etiamnum ita appellant tubicines sacrorum*. Deducit scilicet a *tubo* siue *canali*, quem referebat. Ære illa directo apud Europæos fingitur canali ad exitum latiore. Discriminat itaque a cornibus Ouidius, cum inquit: *Non tuba directi non æris cornua flexi*. Vtuntur ea nostri, vt & veteres, in bello. Imo olim quoq; in sacris. Ait enim Festus: *Armilustrum, festum quo armati res diuinas faciebant, ac dum sacrificant, tubis canebant*. Varro: *Tubilustrum appellatum, quod eo die sacrorum tubæ lustrantur*. Suidas quoque: σάλπιγξ, ἱερατικὸν τοῦτο ὄργανον. ἱερεῖς γὰρ ἐχρῶντο τῇ σάλπιγγι. Imo populus Dei conuocari solebat tubis ad diuina & publica sacra. *Clangite*, inquit Ioel cap. 2. *tubam in Sion, inducite cœtum, id est, congregate populum*. Notus & festus dies tubarum annusque iubilæus nomen trahẽs a iubilo & clangore tubæ vel cornuum *Leu. 25*. Fuit & ille mos priscus, vt tubæ signo ludi omnes, etiam scenici, committerentur. Plinius *lib. 2. Epistolarum: Qui nunquam castra viderunt, nunquam tubarum sonum, nisi in spectaculis, audierunt*. Virgilius: *At tuba commissos medio canit aggere ludos*. Israeliticus populus conuocabatur ea quoq; ad cõsultandum de Republica, ita vt Senatus Principum populi coiret ad eius signum. Imo gladiatores ea deductos apparet ex iis Quintiliani verbis in gladiatore: *sonabant clangore ferali tubæ*. Notatus & eius vsus in Nobilium funeribus, forte ad populum classico reuocandum. Quapropter maxime id seruatum in militibus colligi posse videtur ex Tertulliani libro *de militis corona*, cum inquit: *Et mortuus tuba inquietabitur æneatoris*. Eustathius notat nouisse quidem Homerum tubam, at Heroibus non tribuisse, quia nondum tempore belli Troiani Græcis erat in vsu. Idem sex eius genera facit. Primam dicit inuentam a *Minerua*, quæ propterea *Argiuis* est dicta σάλπιγξ ἀθηνᾶ: Alteram ab *Ægyptiis* vel potius apud Ægyptios dictam χνόην, quam repererit *Osyris*: Tertiam *Gallicam* eandemque conflatilem haud nimis magnam. quæ os deformatum in bestias & plumbeum canalem habeat: Quartam *Paphlagonicam*, cuius os referebat effigiem bouis, & sursum inflabatur graui mugitu: Quintam

Medicam e calamo tubum habentem, graui sono: Sextam *Tyrrhenicam*, cuius inuentores Tyrrheni, quæ similis erat Phrygiæ tibiæ, orificium habens scissum aut fractum. Volunt eam esse hanc nostram aut Romanam. Vnde Maro: *Ruere omnia visa repente, Tyrrhenusque tubæ mugire per æthera clamor.* Athenæus disertis verbis affirmat τὰ κέρατα καὶ σάλπιγγας εἶναι τῶν τυῤῥηνῶν εὕρημα. Hinc τυῤῥηνικῆς σάλπιγγος ἠχὴν dixit Euripides. Et Sophocles in Aiace mentionem facit χαλκοστόμου κώδωνος ὡς τυρσηνικῆς. Quanquam Hyginus inepte Tyrrhenum quendam Herculis filium inuentorem faciat de more eorum, qui omnium rerum inuentionem ad Deos aut Deorum filios referunt. Poetæ per caua æra designant tubas. Quo refero locum Virgilii, cum inquit: *Specula Misenus ab alta Ære cano insonuit.* Vt recte de eo ipso canat Propertius: *Qua iacet & Troia tubicen Misenus arena.* Perflexum vero æs cornu intelligunt, quo vtebantur in præliis maiores. Quod autem ex ære constiterit, docet Maro hoc versu: *Æreaque assensu conspirant cornua rauco.* Quo pertinet, quod Vegetius *de re militari libro secundo*, nominat *tubicines, cornicines, & buccinatores, qui tuba vel æreo cornu, vel buccina prælium committere solent.* Etsi Varro scribat cornua dicta, quod ea, quæ nunc sunt ex ære, tunc fierent ex bubulo cornu. De antiquissimis scilicet temporibus loquitur. Vt nihil obstet, quo minus apud maiores tandem ex ære sint facta. Præstabit tamen per æs flexum *buccinam* intelligere, qua vigilias ostendebant. Scribit quippe Vegetius libro tertio, *tubam appellari, quæ sit directa: Buccinam, quæ in semetipsam æreo circulo flectitur: Cornu quod ex vris agrestibus argento nexum, temperato arte spiritu canentes flatu emittit auditum.* A tuba vero *tubicinibus* nomen, & a cornu *cornicinibus*, a buccina *buccinatoribus*, quos Suetonius sæpe *Æneatores* vocat, dico *Æneatores* ab ipsius instrumẽti, quo canebant, materia, id est, *buccina ærea.* Quãquam alias etiam tubam æneatoribus tribuat. Ait enim: *Interque eos æneatores, rapta ab vno tuba prosiluit ad flumen, & ingenti spiritu classicum pertendit ad alteram ripam.* Glossarium

vetus

vetus nominat σαλπιστάς. Testatur & Ammianus *aeneatores signum dedisse suo occentu ad pugnam*, vt & Lipsius notat de militia Romana *libro 4.* sicut alia quædam huc coniecta, ne quis nos plagii accuset.

Tuditanus. Tudites, inquit, *S. Pompeius, mallei a tundendo dicti:* Vnde & cuidam cognomen Tuditano fuit, quod caput malleo simile habuerit. Valerius de quodam Tuditano: *Quam certæ, quam etiam notæ insaniæ Tuditanus, vtpote qui populo nummos sparserit, togamq; velut tragicam vestem in foro trahens maximo cum risu conspectus fuerit.*

Tugurium rustica casa a tegendo nomen accepit, quasi dixeris *tegurium*, a qua origine & tectum ipsum aduersus cœli iniuriam nos protegens arcessunt.

Tuitium, municipium e regione Coloniæ Agrippinæ trans Rhenum existimant nonnulli nomen traxisse a Tuiscone Germanicæ gentis conditore, qui ibi sedem suam habuerit. Non minoris hic facio Adriani Iunii eximii viri coniecturam, qui, cum pagis hic nominetur Duytsch, seruare eum existimat vestigium etymi deriuati ab Vbiis, id est, Coloniensibus. Quasi olim sit dictum De wisch & contracte Dubisch atque inde Duysch.

Tullianum, de quo illud, est locus in carcere, quod *Tullianum* appellatur, a Seruio Tullio ædificatore deriuare suam appellationem videtur, quantum colligi potest ex Festo.

Tumba, τύμβος, quod nomen quia Græcis concauum locum significat, ἀπὸ τοῦ τύφεσθαι, id est, *comburendo* nomen deducit. Vnde accipi pro sepulcro solet, quo corpora combusta recõduntur. Suidas ταῦτα ληρεῖς ὡς ἀπὸ τύμβου πεσών. Quid multis? Fallũtur, qui Græcam non agnoscentes originem a tumendo deriuant.

Tumultus. Nominis huius etymon prodidit Cicero *Philippica 8.* his verbis: *Potest enim esse bellum, sine tumultu, tumultus esse sine bello nõ potest.* Quid est enim tumultus, nisi perturbatio tãta, vt maior timor oriatur? Vnde etiam nomen ductum est tumultus. Itaque maiores nostri *tumultum Italicum*, qui erat domesticus, *tumultum Gallicum*, qui erat Italię finitimus,

præterea nullum tumultum nominabant. Socii Antonii dicebant tumultum mitius esse nomen, quam bellum. Sed Cicero repugnabat docens *plus esse tumultum, quam bellum*: Vt si qui, dicat *hominem*, dicit etiam *animal*: ita qui dicit *tumultum*, dicit quoq; bellum, quod sub eo continetur quasi species sub genere. Hinc *tumultuarij milites*, qui sunt lecti ob subitum timorem aut aliquod imminens periculum.

Tumulus a tumore & mole terræ, quam aggerebant, nomen accepit. Virgilius libro 7. *Aggere composito tumulo*, id quod aliis est exaggerare seu altius educere. Lucianus: καὶ πόρον ἰχνούμενον ἐν ἀμύκλαις. Est & tumulus editior pars terræ se erigentis in collem a planitie, nomen suum etiam a tumore deducens. Alludere videtur Lucanus, cum libro 8. ita loquitur de Parthis: *Sed non vbi terra tumebit, Aspera consurgent montis iuga.*

Tundo a sonitu, quem edunt tundentes, deductum vocabulū.

Tunica dicta, quod tueatur corpus, vt sentit Varro. Apud Romanos supponi ea solebat togæ, eamque maxime attingebat breuior tamen existens. Ac primum quidem sine manicis erat, inde vero manicata & cinctura constricta crescente videlicet ignauia & luxu. Quapropter Romulus Troianis hostibus Æneid. 9. ignauiam & effœminationem obiiciens,

Vobis, inquit, picta croco & fulgenti murice vestis
Desidiæ cordi; iuuat indulgere choreis,
Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Vbi Seruius explicans versum extremum: *Tunicæ*, inquit, *vestræ habent manicas*, quod etiam Varro vituperat dicens: *Manicatis & talaribus tunicis*: Nam colobiis vtebantur antiqui. Quippe illis flagitium erat. Græci vocant χειρίδα, item ἐσθῆτα χειριδωτὸν, & μακροχείρων. Lampridius: *Macrochiras ex purpura ad vsum suum reuocauit.* Quintilianus libro 2. modum tunicis præscribens: *Cui lati claui*, inquit, *ius non erit, ita cingatur, vt tunicæ prioribus oris infra genua paululum, posterioribus ad medios poplites vsque perueniant. Nam infra mulierum est: Supra, centurionum.* Quæ vero demittebantur ad talos, semper probro sunt datæ. Quæ tamen vltra brachia

chia vsque in primores manus ac prope in digitos porrigebantur, proprie eas χειριδωτὰς appellatas vocabulo Græco haud premendum silentio duxi. Porro noto viros Romanos primo sine tunicis sola toga fuisse amictos, inde autem substrictas & breues citra humerum desinententes habuisse, quod genus Græce dicunt ἐξωμίδας, *teste Gellio*, & tali vsum Catonem Maiorem, cum rusticaretur, auctor Plutarchus his verbis; ἐπανελθὼν δ᾽ εἰς τὸ χωρίον, ἂν μὲν ἦ χειμὼν, ἐξωμίδα λαβὼν, θέρους δ᾽ γυμνὸς ἐργασάμενος μετὰ τῶν οἰκετῶν. Tunicati quoque se exercebant Romani, vt non obscure indicat Cicero pro M. Cœlio, in campestribus ludis. Solebant enim veteres inhibere pueris, cum se exercerent ludendo, ne vestes exsuerent, vtpote ne detectis viribus pudicitiam læderent. Quin infimos & abiectissimos ex populo fuisse tunicatos intelligere videor ex eo Horatii: *Vilia vendentem tunicato scruta popello.* Nulla enim de dignioribus controuersia, cum constet Senatores & Equites tunicam induisse clauatam, id est, clauis purpureis, qui erant velut flores panno intexti, distinctam, quam plebecula rectam & sine clauis habebat. Album fuisse colorem tunicarum liberorum hominum, constat ex Aureliano Vopisci. Mulieres autem vtebantur tunicis ad crura diffusis, quo ea tuerentur a spectantium oculis. At in illis carni erat *proxima* & *Ima* dicta, quæ apud nos (ni fallor) est linea. Ouidius Amorum 1. Elegia 5.

Diripui tunicam, nec multum rara nocebat,
Pugnabat tunica se tamen illa tegi.

Deniq; vtebantur veteres & tunica media, cuiusmodi rubea quæ nunc est in vsu, tempore brumali. Hæc nobis sufficient. Plura Baysius *de re vestiaria libro.*

Turbith quorundam sententia nil nisi thapsiæ genus, cuius vis infrænanda mastiche, aut aniso, aut myristica nuce, videtur Montano perito Medico *libro de vterinis affectibus*, a turbando dici, eo quod turbet, non euacuet humores. Etsi a ventriculo, thorace & neruis trahere dicatur pituitam lentamque pituitam copiose, non tarde, *sicut vult Mesue*. cuius alioqui turbith necesse est esse diuersum ab eo, quod vitatū

est officinis infrænantibus indigens, cum exhibetur, qualia sunt, quę roborant vẽtriculum, & odorata, vtpote masliche, anisi semen, nux moschata, & id genus alia. Hodie eum in finem *zinziber* permiscent certo tamen errore, cum id vim eius non frangat, verum intendat.

Turbo flatus aut ventus repentinus ex depressa nubis specie erũpens, proxime terram aut mare, vbi rotatur in gyros, proxima quęque; sternens & rapta secum verrens sursumq; ferens, an nomen fert inde, quod turbet vel deturbet & demoliatur obiecta? Typhonem vocãt Græci ἀπὸ τοῦ τυφεῖν, quod nobis est *ardere seu flammas eucere*. Vehementi enim impulsione incẽditur instar ardentis rotæ agitatæ in gyrum. Plinius *vorticem* vocat. Caussa eius est exhalatio sicca sublata solis calore, qui est caussa efficiens. Contigit talis flatus Anno 1550. Augusti 5. prope Laubinam.

Turcæ, Caucasiæ furiæ ac lemures, soboles Gog & Magog, populus, *inquam*, qui nostra potissimum ignauia creuit, ab exiguis initiis emergens, suntne quos Plinius Turcos appellat *lib.5.c.7.* Herodotus in Melpomene ἰύρκας? an quos Strabo Curtios? An denique a Teucris deducendum nomen? Ad me quod attinet, haud alienos dixerim Herodoti ἰύρκας, vel *(vt alij)* ὕρκας a nomine Turcarum: Maxime cum inter feras illas septentrionales gentes hos quoque ponat, *vt & alij auctores*. Etenim Plinius & Mela remouent eos ad Caucasi septentrionale latus, qui velut in brachia diuisus continuis montium iugis & vallium interruptarum angustiis complectitur Iberiam, Colchidem, Albaniam, Chalybes, extensus vsque ad Pontum Euxinum & Mæotidem paludem ad occidentem, versus mare Caspiũ ad orientem: Vbi vero dehiscẽs, se aperit populis, diductis vallium hiatibus, sortitur portarũ nomen, quæ alibi *Armeniæ*, alibi *Sarmaticæ* & *Caspiæ* dicũtur, vt etiã Melanchthon notat, Quo accedit, quod eruditorum iudicio Gog & Magog sint Scythæ, hoc est, Istri, Borysthenis, Bospori, Cimmerii, Mæotidis paludis, Tanais, Caucasi, Caspii maris ac montis accolæ versus septentrionem, inter quos Turcas ponunt. Quo recte in quadam epistola Scyla-

cem

eem historicũ citet Gaza, qui Turcas eas Caucasi partes habitare asseruit, quæ ad Septentrionem vergunt. Probat & Chalcondylas coniecturis & argumentis quibusdam Tartarorum eos esse progeniem, quod idem sit victus, eadem vita, & vtrique *νόμαδες* sint, id est, *Pastores*, qui caussa pascuorum agminatim cum familiis pecoribusq; vagentur. Tales enim fuisse Turcas, est manifestum. Quinimo Turcarum nomen hominem denotat agrestem & durũ, qui vitam agat vagam incertamque, *sicut solent Nomades*, quales iam multi ex Tartaris, & iis, quos *Moscouitas* appellant. Ioannes quoq; Egnatius ad Caspium mare & Caucasum eos relegat, qua parte vergit in arctum. Sed oriundos vult ab Hunnis potentissima gente Cedreni forte vestigiis insistens, qui ab eadem eos gẽte deducit, & eiusdem montis accolas facit. Funccius rursus trahit originem a Magog filio Iaphet Tauri vel Caucasi montis in Asia minore aut Mæotidis paludis accola, a quo Tartari oriundi, vt ab his Turcæ, qui suis illis caulibus in Armeniam, Mediam & Persidem effusi Europam tandem ac Asiam longe lateque vastarunt latrocinantes initio magis, quam bellum gerentes. Processerant illis primum obuiam Sarraceni, qui tum rerum potiebantur in Syria, Ægypto, Iudæa, sed retundere eorum impetum nequiuerunt. Quin fide Mahometi ab ipsis recepta passi sunt secum in Perside regnare. Vt nescias vtra gens maiorem fecerit iacturam. Ex Scythia ergo & Magog omnes fere Turcas deducunt. Quo minime mirum sit Scythiam olim Magogam dictam, *teste Iosepho*. Septem ab initio fuisse Turcarum duces prodit Chalcondylas, qui communi consensu bellum gerentes diuidebant inter se, quamcunque sibi regionem subiecissent, postea vero sorti cõmittebant. Atq; ita Caramano obtigit Phrygia mediterranea adusque Ciliciam & Philadelphiam, Sarchani maritima Ioniȩ regio, qua patet vsq; ad Smyrnam: Calami & filio eius Carasi Lydia ad Mysiam vsq;, Otomaño Bithynia cum regionibus, quæ respiciunt Olympum; filiis Amuræ Paphlagonia cum regionibus, quæ vergunt ad mare Euxinum. Ortus tandem inter hos duces bellis intestinis per-

uenit rerum summa ad Ottomannum Orthogalis filium ex familia Ogaziorum, quem qui subsecuti sunt, Imperatores sunt dicti, sæpe creati acclamatione militum de more Romanorum. Immensus hic se campus offerret, si de militia ipsorum disserere vellem. Forem & nimius, si de falsa illorum religione singula percurrerem. Id dico, professionem religionemq; ipsorum omnem his verbis niti: *Hellay haba hilla'ach Mehemeth erezulach*, id est, *Deus est vnus & Mahomethes est Propheta eius maior.* Ad mores domesticos quod attinet, sciendũ quotidies eos in aurora tympanis & fistulis canere exsultantes de futura victoria, habere sua gymnasia, in quibus docẽtur leges olim a regibus latæ, homicidas capitali plectere supplicio, adulteros obruere lapidibus, fures prima vice deprehensos flagellare, sicut & altera vice, ac tertia manu truncare, quarta pede. Vxores illis ducere licet quatuor easq; legitimas, & matribus sororibusq; exceptis quascumque nulla habita sanguinis ratione: At illegitimas, quotcumq; visum fuerit, modo victũ suppeditare queant. Duos tamen aut plures coniuges in vna domo aut ciuitate habere non licet. Viris libertas est etiam tertio eas repudiandi. Fœminis illicitum est vendere aliquid aut emere, aut in forum prodire. Magnates eunuchos habent earum custodiæ destinatos, donec absunt. Nec vinũ bibunt, nec comedunt porcinam. Antequam cibum sumunt, præmittunt preces & lotionem, *sicut testatur Bartholomæus Georgeuix.* Celebris eorum lotio, quæ dicitur *Abdest* (*Aptam* vocant alii) quinq; sensibus pernecessaria, cũ manus & brachia ad cubitos vsque abluunt, dehinc os, nares, & totã faciẽ vsq; ad aures. Infantib. suis nomina indũt die natali. Et quoniã iudaizant in multis, reseruarũt sibi circũcisionem, q̃ vocant *Tsuneth*, eamq; magna conuiuiorũ celebritate peragunt, non tamen octauo die iuxta ritũ Iudæorũ a Deo præscriptum, sed año sexto aut septimo propter confessionis verba, quæ ante circũcisionem a circũcidendis erecto pollice requiruntur. Vtuntur & aqua lustrali cui maximam vim tribuunt. Luctus eorum in funeribus tertio plerũq; die finitur, noñunq̃ octauo, vocatis ad epulas amicis. Superstites autem vxores sororesque ac reliquæ eiusmodi mulieres frequen-

tius adeũtes sepulcrum desic et suam sortem nostratium luctum imitantes. *teste Gyraldo libro de sepulcris.*

Turma. Quidã in hac voce ὀνοματοποιίαν agnoscũt a strepitu equorum terram pulsantium, aliis deriuantibus a Græco τέρμων vel τόρμος, vtroque modiolum rotæ, in quem axis inseri solet significante. Ad illud etymon (scio improbatum nonnullis) accedit Grammaticus Festus, cuius verba adscribo. *Turmam equitum dictam esse ait Curiatius, quasi termam, quod terdeni equites ex tribus tribubus Titiensium, Rammnium, Lucerum fiebant. Itaque primi singularum decuriarum decuriones dicti, qui ex eo in singulis turmis sunt decem, nunc terni.*

Tusculanum Ciceronis prædium, in quo scripsit Tusculanas quæstiones, situm fuit in territorio Tusculano eo loco, vbi hodie iuxta Leandrum est monasterium *S. Mariæ de grotta ferrata*, vel *vt Fabricius ait*, vbi *Frascata* visitur.

Tutela. Etymon huius nominis docet nos Seru. l. 1. ff. de tutel. cũ ita eã definit: Tutela est vis ac potestas in capite libero ad tuẽdũ eũ q se p ætatẽ defendere neq̃t, iure ciuili data ac permissa. Itaq; a tuẽdo dicta tutela, sicut & tutor. Quod autẽ Accursi' (vt id obiter moneã) in hac definitione, *Vis ac potestas*, tãtũdẽ velit esse, atq; potestas violẽta, etsi noñullis plac̃t, mihi tamẽ pbari nõ põt. q eiuscemodi interpretatio mere sit violẽta. Eq̃dẽ vis apud auctores ẽt p facultate & possibilitate solet vsurpari. Vt apud Poetã: Nõ ea vis animo, nec tãta supbia victis. Et Flacc': Quẽ penes arbitriũ est, & vis & norma loquẽdi. Sed ea facultas intelligit̃ q̃ qs habet ex ingenuitate, vt ipsimun' tutelæ subire cõcedat: p potestatẽ autẽ accipit̃ legibus data facultas ad tuẽdũ eũ, q p ætatẽ se tueri nõ põt. Ellq; ea potestas nõ Dominica, nõ patria, sed tãtũ imago & q̃dã adũbratio patriæ potestatis ad tuendos pupillos introducta. Triplex ea pdit̃ in legib. Testamẽtaria, q̃ parẽtes liberis in potestate cõstitutis & impuberib. testamẽto cõstituũt, dato tutore, patref. vel filiofa. imo ẽt seruo, & suo q̃dẽ pure, alieno non nisi sub manumissionis cõditione. Legitima p q̃ deficiẽte testamẽtario tutore pxim' agnat' lege vocari solet ad impuberis tutelã: Et Datiua, q̃ cõpetit Magistratui, q dare põt tutorẽ legis, SC. aut principis pmissu. Dat autẽ Magistrat' tutorẽ, ũ

petitur: Petunt aut necessario, aut arbitrarie, & quidem dat subiectum suæ Iurisdictioni. Hæc de tutela.

Tyberis vel *Tybris* fluuius Thusciæ Romam præterlabens, apud Stephanum τίβερις, nomen quibusdam accepit a Tybri Thuscorũ rege ibi occiso, Terentio Varroni a Dehebri Veientum regulo. Sunt alii, qui *Thybrim* appellatũ asserũt, quasi τὴν ὕβριν, i. *iniuriam*, non a regis nomine. Alii *Siculos* aiũt *huc profectos, amniq; nomen a Syracusana fossa, quam Africani cum Atheniensib. fecerant in oppidanorum contumeliã, indidisse*. Meliores recentissimũ nomen hoc deducunt a Tiberino Syluio Albanorũ rege, qui año ante Romã ducẽtesimo sexagesimo tertio in traiectu eius submersus fuit, *sicut refert Eusebius, Ouidium secutus*, qui 14. *Metamorph.* canit: *Ante fuit regnum Tiberinus ab illis Cœpit, & in Thusci demersus fluminis vndas Nomina fecit aquæ.* Seruius tradit in Vergiliũ *in sacris eum nuncupatũ Serram*. Añius Viterbiẽsis auctor est, eũ quoq; *Volthurrenum* & per syncopen *Volthurnum* dictũ. Idẽ *Albulam* appellatũ affirmat a Liuio, Sil. o, Virgilio. Caussam nominis in diuersa auctores trahunt. Annius apud Catonem ab Alba Iani deductum credit, motus his versibus Ouidii Fastorum 6.

Sic fatus Spinam, qua tristes pellere posset,
A foribus noxas (hæc erat Alba) dedit.

Addit Berosi auctoritatem, qui Ianum filiam suam Cranam Aborigenum reginam creauisse, sceptrũq; illi cũ Alba tradidisse scribit. *Alba* autem Iani fascis erat virgarum cum securi, flagello, sceptroq; regio, quem Latini *fascem Imperij* vocabant, Aramæi *Albam*. Et quoniam falcib. vtentẽ Ianũ his in locis habitasse cõtigit, propterea cẽset amnẽ hunc *Albam* vel *Albulam* dictũ, reprobatq; eorũ sentẽtias, qui ab albis aquis nominatũ putarũt, cũ illę albę non sint, sed potius flauæ, *teste Virgilio*, cũ inqt: *Et multa flauus arena.* Quin Horatius: *Vidimus flauum Tyberim retortis Littore Hetrusco violenter vndis Ire deiectum monimenta regis Templaque Vestæ.* Ouid. Metamorph. 9. *In mare cũ fului perrũpit Tybris arena.* Attamẽ sententiæ huic opponit se Leãder Antonii Flaminii nixus auctoritate, q *Albulæ* nomẽ ab albis fluuii aqs desumtũ voluit, vt

legere

legere licet in eius Thuscia. Nomen autem illud esse antiquius nomine Tybris, indicat Virgilius Æneid. 8. his versibus:

Tum reges asperque immani corpore Tybris,
A quo post Itali fluuium cognomine Tybrim
Diximus amisit verum vetus Albula nomen.

Tandem hic bis auctus dirimit Latium ab Hetruria & decimo quinto ab vrbe lapide duobus ostiis deuoluitur in mare.

Tygris fluuius Persiæ a Tygri, id est, Sagitta dictus putatur propter velocitatem. Vnde *rapidum* appellat Lucanus. Quia vero idem repente magno terræ hiatu absorbetur, & inde emensus aliquot spatia rursum apparet, ait idem:

At Tygrim subito tellus absorbet hiatu,
Occultosque terit cursus, rursusque renatum
Fonte nouo Flumen pelagi non abnegat vndis.

In Armenia hic ortus limpido fonte non interserat Taurum, sicut Euphrates, sed subter lapsus eo latere, vbi Assyria se explicat, emergit.

Tympanites hydropis genus omnino periculosum, in quo superuacuus flatus plurimus in ventre colligitur admodum distento. qui propterea concussus tympani sonitum edit, vnde etymon suum arcessat, facile intelligit quiuis.

Tympanum. instrumentum bellicum, vna parte membrana clausum, intus vacuũ, quo vti solebãt in sacrificiis matris Deũ ἀπὸ τοῦ τύπτειν, quod est *verberare* aut *pulsare*, nomen accepit. Nomen hoc apud Plinium quandoque accipitur pro vasis escariis, apud Virgilium pro tectis vehiculorum, apud Vitruuium pro *machina tractoria*, quę alio nomine est *rota.* Atq; hinc verbum *tympanizare* & *tympanista.*

Typhon flatus vorticosus mira velocitate nubibus erumpens, sed sine igni, cum nomen sit Græcum, a verberando, quod est τύπτειν, appellationem habet. Olympiodorus in Meteora Aristotelis: Ἀριστοτέλης δὲ τυφῶνα λέγει οἷον τυπῶνα διὰ τὸ τύπτειν σφοδρῶς καὶ ῥηγνῦναι στερεὰ σώματα.

Typographia nouum inuentum, vtpote cuius primum exem-

plum editum Moguntiæ ex communi ſententia anno 1488 a Petro Gernshemio puero Ioannis Fuſtei, vt conſtat ex Ciceronis officiis typis æneis ibi primum excuſis, nomen traxit ἀπὸ τῦ τύπυ forma (in ſtylis enim chalybeis exarati characteres notæque inuerſę prominent) & γράφω ſcribo. Ex his ſtylis rurſus imprimuntur figurę & cælantur in ære, aut orichalco, inde in has formas fuſa liquataque materia conijicitur, atque hinc exeunt literarum typi characteribus ſtylorum ſimillimi, qui oblinuntur fuliginis atramento, illisq; madida charta imponitur laqueato tympano concluſa, cui puluinatum munimentum ſuperponitur præloq; ſubiicitur. Sitne audiendus Iunius, qui artis huius inuentionem in ſua Batauia ſuis Herlemanis aſſerere nititur, literatis perpendendum relinquo, certe Iouium non ferendum cenſeo, cum eam antiquitati aſſerere molitur.

Tyrannus. Vide ſequentem paginam, & huc transferto.

Tyrus Phœnicæ vrbs celeberrima ob nauigationes & purpuræ tincturam, & propemodum inexpugnabilis olim, *vt expertus fuit Magnus Alexander, Hebræus* צור, id eſt, petra, & vulgari hodie vocabulo *Sur*, auctoribus Poſtello & Nigro, vel porta de *Sur*, a Græcis dicitur τυρὸς, nempe ἀπὸ τῦ τυρῶν, id eſt, *cogendo ſiue coagulando*. Ex lacte enim coagulato conficitur caſeus. Patria hæc fuit Vlpiani Iuriſconſulti, *vt meminit l.1. ff. de Cenſibus*. item Porphyrii Philoſophi, acerrimi Chriſtianorum hoſtis, & Maximi Platonici. Epiſcopus eius fuit Methodius. Propter fidelitatem impetrauit hæc vrbs ab Imperatore Seuero priuilegium libertatis inſtar ciuitatum Italiæ.

Tyrannus violentus præter morem & leges Imperator, quem ſtrictus tuetur enſis, ius in manibus & armis tenens, omniū linguas & manus obſeruans, virtutes ac bonos odio proſequens, malos euehens, arteſque bonas omnes in exilium agens, ad omnem ſuſpicionem pauidus, tutus nuſquam, homo breuis æui & regni, ſatam ſanguine maceratum, imo belua immanis & regi (iuſtitiæ id nomē Platoni) contrarius, aut (*vt quibuſdam placet*) a Tyrrhenis, qui latrociniis inſignes fuc-

fuerunt, appellationem habet, an a Græcis, qui quemlibet dominantem in libera ciuitate τύραννον appellant, non regē? Trogus Pompeius est auctor, reges olim, quos ad tantū fastigiū nō ambitio popularis, nō vis, sed spectata inter bonos moderatio prouexerat, æquo iure omnia administrauerāt, dictos fuisse *tyrannos*. Postea vero, cū vrbes & regna oppressa vi magis gubernarentur quam legibus, verti cœpisse nomē tyranni, cum quippe significans, qui contra fas & leges in immeritos sæuiret. Vt plusquā vere dixerit Euripides; *Qui ad tyrannum se confert etsi liber est, fit seruus illius*. Splendidā illā & honestam nominis significationem agnoscas quoque in eo Virgilii Æneid. 7. *Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni*. Et Lucanus: *Felices Arabes, Medique Eoaq; tellus. Quā sub perpetuis tenuerunt fata tyrannis*. Infamis tyrannis legitur Thracia. Fertur enim talis Lycurgus, quē atrū vocat Maro. Fertur etiam talis *Polymnestor*, qui innotuit cæde Polydori, & *Diomedes*, quem Bistonium tyrannum nominat Lucan᾽. Noti & Siciliæ tyranni, inter quos Dionysius iunior exturbatus regno & propter inopiam Corinthi ludimagistrum agens, sicut Plutarchus tradit libello, cui titulus περὶ τῆς ἀδολεσχίας. Ob hanc vero notam eius peculiarem, quod subditos vexet, sitq; molestus iis, sunt qui ēt nomen eius deflectant, παρὰ τὸ τείρειν τοὺς λαοὺς καὶ ἀνίας ἐπιφέρειν a vexando populo & molestia inferenda, vel ἀπὸ τοῦ τορεύειν ἤγουν πανάπισιν ἢ μηχανᾶσθαι a conturbando, & fraude struenda. Quę autem a Grammaticis adferuntur etyma de Tyri & Tyrrhenorum sæuitia, minus probantur eruditis.

Tyrrheni alio nomine Thusci Liguribus finitimi populi, in Italia, quos ēt πελαργοὺς dictos scribit Halicarnaseę᾽ ex Myrsilo *auctore* & Strabo *lib*. 5. & Lydos Herodotus *in Clio*, dubiū a Tyrrheno ne Atys, an ab Herculis & Omphales filio, an *vt alij*, a Telephi filio nominis auspicium trahant. Cū hinc in eā terrā deduxerit colonos. Dionysi᾽ arbitratur a Tyrsibus ædificiorū gēere, quib᾽ peculiariter vsi sunt Thusci nominatos, Lydiis historiā secut᾽. Arripiat, (licet) quilibet, q̄ sibi videbitur. Notandū interim *Latinos, Umbros*, verisimile *Ausones*, a Græcis vno nōine dictos *Tyrrhenos*, atque adeo in sacrorum

ſententiam Romam ipſam quondam nominatam Tyrrhenam.

V

VACVNA Dea credita, quæ vacantibus & otioſis præeſſet. Varro *rerum diuinarum.* 1. Victoriam ſic dictam a Sabinis ſcribit, & ea maxime gaudere, qui ſapientia vincunt. Porphyrio in Horatium *cultam eam a Sabinis & ſub incerta ſpecie formatam tradit,* vt alii *Mineruam*, alii *Dianam* putauerint, nonnulli etiam *Cererem*, ſed Varro *Victoriam*. Sic ille.

Meminit eius Ouidius faſtorum *6.* his verbis:

Nunc quoque cum fierent, antiqua ſacra Vacunæ,
Ante Vacunales ſtantque ſedentque focos.

Epulabantur enim ſplendide in Vacunalibus. Et Horatius: *Hæc ego dictabam poſt tempus putre Vacunæ*, ad quem locum illa Porphyrionis adnotata habemus.

Vadimonium, quod pro ea ſponſione accipitur, quæ datur in cauſſa criminali a vadibus, id eſt, ſponſoribus nomen habet quos qui dederit in iudicio vadere, id eſt, decedere poteſt, quocumque fuerit viſum. Auctores Acron & Porphyrio in illud Horatii Serm. *1. ille datis vadibus, qui rure extractus in vrbem.* Apud Ciceronem pro Quintio, Plinium *Epiſtol.* 8. & Suetonium in Caligula *Vadimonium obire, & ad Vadimonium occurrere* legimus, hoc eſt, *adeſſe iudicio ad eum diē, quo quis ſe iudicio ſiſtere debebat*, vel *ſponſionē alterius ſiſtendi fecerat*. Eſt ſiquidem vas, *vt ait Valla lib.6.* qui eſt ſponſor alterius in capitis periculo, ſiue idem ſupplicium ſubiturus, ſiue pecuniam ſoluturus. Eadem fere Auſonii ſententia in Monoſyllabis, cum ait: *Quis ſubit in pœnam capitali ſupplicio? Vas.* Apud Apuleium *9.* alini vadimonio ſiſtere legimus, apud Varronem *5. de ling. lat.* promittere vadimonium.

Vado, βαδίζω.

Vafer quaſi *valde Afer*. Eodem pertinet notatio vocis *aſtutus*, παρὰ τὸ ἄςυ ab vrbe, quod qui vrbes incolūt, callidiores ſint aliis.

Vaha-

Vahalis Batauorum fluuius, aut potius pars Rheni apud Tacitum & Cæsarem Adriano Iunio in sua Batauia dictus videtur, vel a Valio subruffo arenæ colore, quo tingitur, vel a *walis, vt scribunt nonnulli*, quod Rhenus eo loco nomen mutet, id quod lingua nostra est *walen.* Tacitus quoque fluminis Nabaliæ meminit. *Sed Vahalis ibi quoque legendum censet Rhenanus, in cuius sententiam transire non vereor.*

Valeria lex anno ab V. C. 657. lata a L. Valerio Flacco 2. Consule cum L. Cornelio Cinna in Marii mortui locum suffecto, vt creditoribus quadrans solueretur, hoc est, vt terni numi pro centenis in anno penderentur, *teste Velleio Paterculo, lib. 2.* Eiusdem nominis lex lata a M. Valerio Coruo Dictatore, ne cui militum secessio, quam metu supplicii fecerant, cum de Capua, quæ ipsorum præsidio erat commissa, occupanda conspirassent, & consilium eorũ esset detectum, fraudi foret. Dudum ante has duas tulit aliã Valeriam P. Valerius Poblicola Consul solus, vtpote mortuo collega Bruto, vt publicæ pecuniæ reconderentur in æde Saturni, & duo crearentur Quæstores. Eamque alia secuta, qua constitutum fuit, vt præter duos vrbanos Quæstores duo alii, q Consulibus præsto essent ad belli ministeria, crearentur, & quidem promiscue de plebe ac patribus, libero populi suffragio. Exstitit & alia eiusdem nominis ab eodem Valerio Publicola lata, vt aduersus omnes Magistratus ad populum esset prouocatio: *Ne quis magistratus ciuem Romanum aduersus prouocationem verberare, aut necare, aut pecunia mulctare vellet.* Vt esset capitale, si quis iniussu populi magistratum adiisset, *teste Liuio libro secundo, Dionysio libro* 4. Valerio Maximo. *libro quarto, capite 1.* Eidem tribuitur Valeria tum temporis lata, cum vna consul esset cum M. Horatio Barbato, *ne quis vllum magistratum sine prouocatione crearet: qui creasset, eum iusque fasque esset occidi, neue ea cædes capitalis noxæ haberetur.* His Valeriam subiungo a M. Valerio Coruo V. Coss. cum Q. Apuleio Pansa latam, *ne quis qui prouocasset, virgis cæderetur securiue necaretur: si quis ad-*

uerius ea fecisset, improbe eum facturum. Alterius generis est lex Valeria, quam tulit C. Valerius Tappo tribunus plebis, M. Valerio Messala, & C. Liuio Salinatore Coss. vt *Formianis, Fundanis, Arpinatibus*, latio esset suffragii. Antea enim sine suffragio habuerant ciuitatem, *teste Liuio lib.* 38.

Valgi, Vari, Vatiæ, Vatinii & Scauri dicti videntur, *teste etiam Alex. ab Alexandr.* quod varias haberent suras, aut crura pedum intorta, vel quod prominulis essent talis. Imo Varus, qui *obtortos & inflexos* habent pedes, quasi βαρὺς appellatus Grammaticis quibusdam, quod tales incessu graues sint. Varro *de re rustica* præcipit esse debere pedibus rectis ac potius varis, quam variis, qui sunt contrarii varis.

Vallis, Planities duobus montium lateribus inclusa. Inde putatur Grammaticis dici, quod vallis quibusdam valletur vtrimque. A vallibus etiã *Vallonia* dicta, quod iis præsideret.

Vallum dictum Isidoro a vallis, vtpote fustibus, quibus muniturauт vallũ, eosque iterũ, quod figantur & euellantur, nominatos volunt. Eos quippe ferre secum solebant milites, & defigere in aggeris summa parte ad confirmandum aggerem & exstruendas loricas. Elegans eorum descriptio exstat apud Polybium *lib.* 17.

Valuæ a voluendo, quod voluantur in cardinibus.

Vandali, quos Crantzius vult esse *Bohemos, Polonos, Russos & Dalmatas*, quod eorum regiones complectatur wandalia. Melanchthon in Tacitum *Venedos, Fennos & Sclauos*, Althamerus in eundẽ, Vandali fluuii accolas, in ducatu Tischnensi ortie Carpatho monte, qua in Iazyges & Marcomannos imminet, vnde & originationem nominis trahit Isidorus, dicti videntur nonnullis a Wandeln, id est, *Peregrinando*, quales ambulones nominant Latini. Multi sunt tamen, qui *Venedos* affirmant a Vandalis lingua & moribus plane diuersos. Nec frigida coniectura. Cum Venedi Sclauonica lingua Sarmaticisque moribus sint vsi, vel Tacito teste, at Vandali Germanos habitu & lingua retulerint. Ptolemæus *lib.* 3. *cap.* 5. *Habitant Sarmatiam gentes maximæ Venedæ*, ad totum Venedicum sinum. Putantque adeo haud pauci insediſſe

disse eos regionem prope Chonigspergum, & prope Lithuaniam. Alii Pomeranos ex illis faciunt & Prussiæ incolas. Nonnulli *Odderanos*, id est, *Odera accolas, qui fluuius elapsus Silesia Pomeraniam penetrat & sinum Venedicum petit.* Hi peruagati sunt olim totam fere Germaniam sedibus suis relictis, hærentque adhuc in Thuringia, Saxonia, Marchia, Morauia, Bohemia atq; Lusatia, maxime ad Albis, ac Sueui fluminum ripas, sicut vicorum nomina istis in locis a Venedis (vulgo wendis) tracta satis euincunt, & a doctioribus Germanis passus sum mihi persuaderi.

Vannus, cereale cribrum, videtur Varroni appellationẽ habere a *volatu*, quod leuia, dum iactantur, inde volent.

Vas. Quamquam Isidorus vocem hanc a vescendo declinet, vt sit escarum δοχεῖον seu receptaculum, est tamen generale ad quiduis capiendum, *vt Græcis* ἄγγος & ἀγγεῖον.

Vates quibusdam a fando deriuantur, quasi dixeris *fates*, aliis (quod minus probo) a *vendis*, id est, *viciendis versibus*. Credebantur siquidem inspiratione quadam diuina denuntiare futura. Dicuntur tales a Græcis μάντεις, & quandoque προφῆται, maxime si velut ἐνθουσιασμῷ rapti in aliam quodammodo mentis statum insolita futuraq; loquantur, *vt Saul* 1. *Samuel 18.* Ceterum alii vates diuini, alii quos eo nomine dignati sunt Ethnici. Hi quippe spiritus mendacii insultu, nec corporum suorum, nec mentis compotes nihil intelligebãt eorũ, quę argute alioqui & cõcinne iam soluta Oratione, iã versibus efferebant: prolatum vero ab his vaticinium θεομαντείαν dicebant sancto & venerabili vocabulo, quasi Dei vox esset, cũ veterator Diabolus ad circũueniendũ homines, sua per obsessos effunderet, quos Græci ἐγγαστριμύθους, ἐγγαστρομάντεις & στερνομάντεις appellant, *ventriloquos* Latini. Nonnulli honorifice vocabant φοιβολήπτους (sicut alios νυμφολήπτους & βακχολήπτους) item ἐνθουσιαστικοὺς, καὶ ἐκ θεοῦ κατόχους, spiritus autẽ, πύθωνας ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι *sciscitando*. Hinc Pythiæ dicta mulieres eo modo afflatæ, quales olim Delphis in tripode sedentes, subeuntibus ex partibus infernis intermedio vapore per partes genitales spiritibus malignis, complebantur furere, resolutisque crinibus & spumis

ore emissis debacchari solebant. Voluit id in sua Sibylla significare Virgilius Æneid. 6. his verbis:

At Phœbi nondum patiens immanis in antro
Bacchatur vates, magnum si pectore possit
Excussisse Deum: Tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.

Et paulo post:

Talibus ex adyto dictis Cumæa Sibylla,
Horrendas canit ambages, antroque remugit
Obscuris vera inuoluens: Ea frana furenti
Concutit, & stimulos sub pectore vertit Apollo.

Hinc verbum apud Græcos σιβυλλιῶν, vsusque mihi videtur recte Poeta bacchandi vocabulo, vtpote quod proprie ad fanaticos referri solet. Qua ratione Euripides Cassandram βακχὴν vocat, quasi ἔνθεον dicas, aut θεόπνευστον, vel μαινάδα. Vocant porro Græci simpliciter vaticinium μαντείαν. Atq; hinc (*vt varias diuinationum formas, id est, ludibria diaboli agnoscas*) ὑδρομαντεία, quæ per aquam fiebat diuinatio, πηγομαντεία quæ per fontem, πυρομαντεία per ignem, ἀλευρομαντεία per farinam, κατοπτρομαντεία per speculum, γεωμαντεία per lineas terræ inscriptas, ἀστραγαλομαντεία per Astragalorum iactum, κοσκινομαντεία vel ἀξινομαντεία, per securim, rotundo palo infixam, κεφαλαιομαντεία per asini caput super prunas assatum, τυρομαντεία per dispositionem casei, ἀλεκτρομαντεία per gallum gallinaceum, καπνομαντεία per fumum, λεκανομαντεία per peluim, κρυσταλλομαντεία per Crystallum fabrefactum & expolitum, βοτανομαντεία per herbas, ἀερομαντεία per apparentia in aere spectra, νεκυομαντεία per mortuorum manes, οἰωνομαντεία per aues σκιομαντεία per vmbras, ἰχθυομαντεία per pisces, ἀριθμαντεία per numeros, quibus addo *aruspicinam & extispicium* ortum ex inspectione extorum.

Vaticana bibliotheca omnium totius orbis fere celeberrima, nomen adepta a monte Vaticano trans Tiberim sito atque olim nô habitato. Atq; hic, *vt auctor est Gellius lib. 6. c. 17.* suam appel-

appellationem inuenit a vaticiniis, quæ eo in agro fieri solebant, *iuxta Pompeium*, quod eo potitus sit populus Romanus vatum responsis, expulsis antea Hetruscis. Alii a *Vaticano* vel *Vaguano*, Deo sic appellatum ferunt. Nobilis fuit olim hic mons, Scipionis sepulcro & ilice, quam vetustiorẽ vrbe fuisse ex Plinio cognoscas.

Vbera dicta, vel quod scateant vbertate lactis, vel quod vuida, & vuarum in morem lactis humore sint plena.

Vecors, quasi sine corde, vel malo corde, vt vesan⁹, qui est male sanus, *vt notat Festus*. Alii paruum intelligunt siue minutum, vt cum dicimus *vegrande frumentum*, Plautus in Cistellaria: *Qui nisi itere, nimis m is vegrandi gradu*, & *Ita vegrandia farra canit* Ouid. fastor.

Vectigal portorium tributum ex importatione & exportatione rerum venalium, a vehendo dictum, alio nomine *Decima*, si agros spectes, ex quo frumenti partem, aut rem aliã soluebant Reipub. Romanæ. Dicimus quippe *decumam* pro *decima*, vnde *decumanum frumentum*, *auctore Asconio in Ciceronis diuinationem*, sicut optumum, pessumum, maxumum, pro *optimo, pessimo, maximo*. Elocata autem vectigalia, fundosque publicanis a Censoribus in conspectu populi Romani, patet ex Ciceronis oratione *in Rullum*. Ceterum illa dicebantur incerta, quod non semper certo, eodemque pretio locarentur, qualia erant vectigalia Asiæ lege Sempronia a Censoribus Romæ locata. Nam certa dicta, quæ *stipendiaria* vocabant, olim Hispanis, & plerisq; Pœnorum imposita, quasi *præmia belli*. Notandum quoque non solum pecora, agros & portus, verũ etiam homines, vrbes & prouincias vectigales fuisse. Cicero nominat vectigalia, pro lege Manilia, Reipubl. neruos, contra Rullum subsidia belli, & ornamenta pacis, in M. Antonium, *lib. 3.* neruos belli. Quo recte scribat ad Brutum, maximum in Republ. nodum esse rei pecuniariæ inopiam. Vectigal imponere dixit idem pro M. Fonteio, & contra Rullum, vnde & *impositioni* illi nomẽ pro lege Manilia exercere vectigal, quod tantundem est ac conducere vectigal. In eadem oratione, redimere vectigalia

dicuntur publicani, cum ex pacto certæ pecuniæ vectigalia, a Censoribus conducunt, quæ postea suo vel bono, vel incommodo sunt exacturi. Neque enim aliud est *redimere*, quam *conducere*.

Veientina tribus, Anno 258. cum Crustumia tribuum numero ascripta iuxta Sigonium, ab agri Veientini parte, vel ipsis Veiis, quo non migrandum esse ciuibus Romanis vox obiecta de improuiso quandoq; monuit, nomen accepit.

Veiupiter qui & *Veiouis* audit, apud Ouidium Fastor. 3. & apud Martianum Vedius ita dictus, quasi *paruus Iupiter*, a *Ioue & Ve*, priuatiua particula, sicut in *vecorde* est dictum. Est enim *vegrande frumentum, paruum frumentum*: vel *Veiupiter* quasi *male iuuans pater*, vt *vesanus male sanus*. Quapropter Gellius eum Deum sic dictum scribit, qui non iuuandi potestatem, sed vim nocendi haberet. Ædes eius exstitit inter arcem & Capitolium cum simulacro, quod sagittas nocendi argumento in manu tenebat, astante capro, qui ipsi immolari solebat.

Velabrum, locus in vrbe, *iuxta montem Auentinum*, in quo vela obtendebantur, sub quibus vendebatur oleum & similia, *vt aliqui volunt*. Varro a vehendo deriuat, quod cum Auentin' olim discluderetur paludibus a montibus reliquis, necesse esset eo nauibus aduehi. Vnde *velaturam facere*, dicebantur, qui operam suam collocãtes mercede ex vectura viuebant. Duplex autem fuisse velabrum inuenio, maius & minus. Varro: *Palus fuit in minori velabro.* Vnde quod ibi vehebantur lintribus, velabrũ, vt illud maius. Properti':

Qua velabra suo stagnabant flumine, quaq;
Nauta per humanas velificabat aquas.

Tibullus quoque:

At qua velabri regio patet, ire solebat
Exiguus pulla per vada linter aqua.

Porphyrio scriptum reliquit, Tiberim, quem Agrippa deriuauit, qua nunc labitur, per velabrum antea fluxisse, quæ vrbis regio fuit non incelebris, *teste Macrobio*, vbi vnguentarii consistebant & oleari. Plautus in captiuis: *Omnes*

cum

cum pacto rem agunt, quasi in velabro olearii. Quid, quod ibidē epulæ gancatæ prępositæ fuerint venum. Vnde Velabrensi fumo commendari solebat caseus. Martialis:

Non quemcunq; focum, nec fumum caseus omnem,
Sed Velabrensem qui bibit, ille sapit.

per eandem regionem, & pompæ in circum maximum ducebantur. Legimus enim apud Suetonium Cæsarem Gallici triumphi die pręteruectum velabrum, curru fuisse pene excussum, axe distracto. Meminit & huius loci Plutarchus in *Romulo.*

Velia montis Palatini pars intra mœnia Romæ, credit̄ habere nomē, q̄ olim ante ouiū tonsuram, pastores ibi lanā vellere consueuerint. Ab ea vero Velina tribus dicta Varroni, aliis a Velia vrbe Lucaniæ, nonnullis a lacu Velino, qui fuit in Sabinis. Sane & ἕλος Græcis est lacus. Meminit eius Cicero epistola ad Atticum, & in Bruto, idem Horatius *lib.1. epist.6.* Persius *Satyr.5.* Addita autem fuit cum Quirina reliquis triginta quatuor tribubus, Anno ab V.C. 512. Coss. a Manlio II. & Q. Lutatio.

Velites milites expediti, quasi volites, id est, volantes dicti, qui (*vt Aelianus scripsit*) omnium leuissime armantur. Alii tamen ἀπὸ τοῦ βάλλειν, id est, iaculando deriuant. Dicuntur & *leuis armaturæ milites.* Cæsar *7. belli Gallici, Galli inter equites raros sagittarios, leuisq; armaturæ interiecerāt.* De institutione eorum Valerius Maximus, *libr. 2. cap. 3.* hoc modo: Velitū vsus eo bello primum inuentus est, quo Capuam Fuluius Flaccus Imperator obsedit. Nam cum equitatui Campanorum crebris excursationib. equites nostri, quia numero pauciores erant, resistere non possent, Q. Næuius Centurio e peditib9 lectos expediti corporis, breuib. & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos, veloci saltu iungere se equitibus, & rursus celeri motu dilabi instituit: quo facilius equestri prælio subiecti pedites viros pariter atque equos hostiū telis incesserēt. Eaq; nouitas pugnę vnicū perfidiæ Campanæ auxilium debilitauit. Liuius auctor est *libro 26.* parmas iis datas breuiores, quam erant equestres

& ſeptena iacula quaternos longa pedes, præfixa ferro, quale haſtis velitaribus ineſt. Meminit & Velitum Frontinus *lib.4.cap.7.* Oroſius *lib.4.* Iſidorus *lib.9.* Liberat eos Polybius, vt & Triarios, ab excubiis in metatione caſtrorum apud Romanos, *lib.6.* Et ab his velitatio nomen inuenit, leuis ſcilicet illa vltro citroque excurſio, & pugnæ iuſtæ præparatio, imo quam recte publicæ pugnæ oppoſueris. In hac exerceri primum ſolent milites, priuſquam iuſto prælio ſeſe committant, ſicut Scipionem factitaſſe ſcribit Appianus *de bello Hiſpanico libro*, cum is iuſtum prælium committere non auderet.

Vellus a vellendo, quod ante tonſuram velleretur lana, *auctore Varrone 4. de lingua lat.* Notum ex Poetis aureũ vellus, ad quod rapiendum Argonautas profectos fuiſſe Colchos ex Orpheo & Apollonio cognoſcas. Fabulæ occaſionem dediſſe videntur auriferi fontes per Colchidem labentes, vbi accolę pelles in ima vada demergere, & aurum velleribꝰ implicitum legere ſolebant, *vt quidam volunt.* Alii per vellus illud librum ex pelle arietis accipient, qui χρυσοποιΐαν continuerit. Dionyſius Mitylenæus cenſuit hominem fuiſſe, cũque Phryxi pædagogum, nomine arietem, qui captus a Colchis aſſeruabatur in cuſtodia, & aurei cognomentum habebat propter doctrinæ præſtantiam, & conſiliorum integritatem. Vtcumque. Iaſonem ad illud rapiendum cum 49. lectiſſimis viris eſſe profectum, quibus *Hercules, Caſtor, Pollux, Calais, Zetes, Augias, Meleager, Orpheus, Argus, Mopſus, & Amphiaraus interfuerunt*, atque adeo raptum tandẽ opera, ac auxilio veneficæ Medeæ, vnicuique notum, modo primoribus (*quod aiunt*) labris guſtauerit Poetarum felicia ſcripta, & Hippocrenen. In hac Argonautica expeditione multa notanda. Primũ, fuiſſe hanc omnium celeberrimam nauigationem apud Græcos, neq; eos ante eam vlterius fuiſſe progreſſos, quodq; per Phaſidem nauigarint, cũ dicat Ouid. 4. de ponto. *Et quondam Graiis, Phaſi petita viris.* Idem Metamorph. 7.

Iamq; fretum Minyæ Pagaſæa puppe ſecabant
Perpetuaq; trahens inopem ſub nocte ſenectam

Mediaq; perpeſſi claro ſub Iaſone, tandem
Contigerant rapidas limoſi Phaſidis vndas

Hinc natum prouerbium, εἰς φᾶσιν, ἔνθα ναυσὶν ἔσχατος δρόμος, ad Phasim, vbi cursus carinis vltimus. Appulerunt quoque ad locum, in quo erant stabula boum, aulaque Amyci regis Bebricum. In vrbe Cyzico templum struxerũt Rheæ, quod postea imperante Zenone, nominatum est, templum sanctę Dei genitricis, cuius ibi Ecclesiæ prę fuit olim Eusebius, *imperante Iustiniano*. Vrbem quoque Herculi nomine respondentem condiderunt, quem otiosum apud se esse, dum nauigarent, minime sunt passi. Argonautarum nauis dicta est Argo, quã λαλήεσσαν, vtpote *loquacem*, appellat Lycophron, id quod suspicionem iniicit familiaris spiritus inclusi, a quo inter nauigandum sua petebant responsa.

Velox. Grammatici tradunt τὸ *velox*, a volando deductum, cum tamen ratio primigenii, *volox*, postularet primam corripi.

Velum etiam contra naturam a volando deriuant. Sed Varroni a vellere flexum videtur.

Vena quod sanguis per eam veniat, *vt quidem Grammaticis placet*. Græce dicitur φλὲψ inde, quantum videtur, comparato nomine, quod vehat φλεγμὸν χυμωδέστερον, *sanguinem humidissimum*. Venæ in corpore humano medico considerandæ sunt multæ. Has inter pono loco primo interiorem cubiti dextri, quæ cum valide proliciat a iecore & vena caua in plenitudine biliosa, synocho simplici & putrida, in peste, febri ardente, tertiana, & continua quotidiana aperiri solet, sicut interior sinistri brachii in quartana. Interiorem seu iecorariam sequitur ea, quam *humerariam* vocant, quæ perspicue reuellit ex partibus illis, quę sunt supra clauiculas, & quidem celerius in cubito, tardius in eo manus ramo, qui inter pollicem indicemq; excurrit. Ex vtrisq; vero partib. *Media* dicta reuellit, quippe coagmentata ex communibus humerariæ, atq; interioris ramis. Tres illas sequitur poplitis vena, quæ maiore impetu celeritateque subter renes in quacunq; parte inhæreſcat affectus, reuellit, lentius vero & infirmius secta in malleolo vena. Capitis affectus tum interiores, tũ exteriores leuat secta cubiti humeraria, & dextros

Sol pater educit, mater dedit vbera tellus.
A summo Boreas, Notus imo spirat Olympo,
Occasum insedit Zephyrus, venit Eurus ab ortu.

Sunt & prouinciales quidam venti, vt indicat his versibus Pontanus:

Circion Hispanas fama est regnare per vrbes,
Et pecori strages meditantem, & prælia nautis.
Sentit vicinum solem Nabatheus Eurus,
Arentesq; impellit equos comitante calore,
Diuersum Zephyri spirant Aquilone propinquo,
Et Solem fessum excipiunt.

Familiarius quoque apud Athenienses *Scyron* spirare legimus, in Gallia *Circium*, cui & templum votum ab Augusto, cum moraretur in ea prouincia. Sic Thracibus familiarior Boreas. Quidam etiam venti a stato spirandi tempore nomen sumserunt, vt ὀρνιθίαι, siue Fauonii, incipientes flare decimo septimo die post brumam, nomenque ab auibus, quæ ὄρνιθες sunt Græcis, obtinentes. Ita Aquilones præcedentes octo dies ortum caniculæ, πρόδρομοι, seu præcursores vocantur. Oritur autem canicula 15. *Cal. Augusti.* His adde generalia quædam ventorum nomina a diuerso spirandi modo accepta, quales *Altani* sic dicti, quod ab altioribus terræ partibus spirent. *Tropæi*, qui ex conuallibus & locis humidis, nimirum e mari in terram sese conuertunt. *Apogæi*, qui e terra orti radunt superficiem terræ. *Antelucani*, qui ante lucem plerunque spirant, & quidem magis in vere. Finis & effectus ventorum omnium est, mouere & alterare aerem, ad sanitatem hominum & animantium, item nubes cogere, iam pluuias, iam serenitatem inducere, commouere aquas & mare, ne sua quiete putrescant, & proinde noceant animalibus, vtque arbores & herbæ agitatione conseruentur a putrefactione. Multa etiam vide apud Senecam *de ventorum vtilitate, libr. 5. natural. quæst.* Sunt autem venti, vt plurimum frigidi, propter longinquum aeris motum per frigida loca. Cessant quandoque spirare propter caloris aperientis

terræ poros defectum, aut propter frigus, quod occludit terræ meatus, atque ita præcludit exhalationibus viam. Etsi quoque calor intensus vel adurens tempore æstatis exhalationem absumat, eaque ratione ventos abigat. Cur oblique ferantur nemo (quod sciam) elegantius & doctius vnquam carmine expressit Pontano in *Meteoris*. Qui ex diametro oppositi sunt, eos eodem tempore, & sub eodem Horizonte spirare non posse, censet Aristoteles. Possunt tamen oblique contrarii, hoc est, nō ex diametro oppositi. Si porro plura de ventis problemata velis, Philosophū vide *sect.* 26.

Venus voluptatis & generationis Dea antiquis, & artis meretriciæ præcipua inuentrix, quod ad omnes res veniat, vel quod per eam cuncta proueniant, Mythologis dicta & Ciceroni, Varroni autem a *viendo*, id est, *ligando* vel *constringendo*, siue quod animos liget ac vinciat, siue alludat ad Veneris imagines, quæ dicta est μόρφω: Quales apud Lacedæmonios ostensa pedicis circa pedes obuoluta. Nam Tyndarum ferunt coniecisse Venerem in vincula, quo filiarum opprobria, quæ impulsu eius acciderant vlcisceretur. Etsi Pausanias speciem istam ita interpretetur, vt ea significari tradat, permanendum esse mulieribus constanter erga viros, in sua fide. Quid si Varronis etymon ad illud castitatis præceptum referas: *Compedibus Venerem, vinclis constringe Lyæū* Certe laqueus est amor, & vinculum quoddam, cui nos facile veterator ille innectit, proposita voluptate. Quocirca culta a Lacedæmoniis Venus cognomine μόρφω, Pedicis circa pedes obuolutis ostensa. Græcis dicta est ἀφροδίτη καὶ ἀφρογένεια, *quod ex spuma prodierit, quæ eisdem est* ἀφρὸς. Fabulantur enim abscidisse Saturnum Vrani siue Cœli pudenda, & ex iis in mare proiectis coaluisse Venerem, significantes ante Chaos nulla fuisse tempora. Atqui ex Cœlo natus κρόνος, sic dictus, quasi χρόνος. Eodem respectu Cœligena audit apud Varronē, Pelagia apud Artemidorū *i. de insomniis* 2. ἐπιποντία apud Hesychium, ἁλιγενὴς apud alios, cui idcirco Aruspices fanum, ad portum maris apud veteres poni iubebant.

ore emissis debacchari solebant. Voluit id in sua Sibylla significare Virgilius Æneid. 6. his verbis:

At Phœbi nondum patiens immanis in antro
Bacchatur vates, magnum si pectore possit
Excussisse Deum: Tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.

Et paulo post:

Talibus ex adyto dictis Cumæa Sibylla,
Horrendas canit ambages, antroque remugit
Obscuris vera involuens: Ea frena furenti
Concutit, & stimulos sub pectore vertit Apollo.

Hinc verbum apud Græcos σιβυλλιᾷν, vsusque mihi videtur recte Poeta bacchandi vocabulo, vtpote quod proprie ad fanaticos referri solet. Qua ratione Euripides Cassandram βακχὴν vocat, quasi ἔνθεον dicas, aut θεόπνευστον, vel μαντάδα. Vocant porro Græci simpliciter vaticinium μαντείαν. Atq; hinc (*vt varias diuinationum formas, id est, inuenta diaboli agnoscas*) ὑδρομαντεία, quæ per aquam fiebat diuinatio, πηγομαντεία quæ per fontem, πυρομαντεία per ignem, ἀλευρομαντεία per farinam, κατοπτρομαντεία per speculum, γεωμαντεία per lineas terræ inscriptas, ἀστραγαλομαντεία per Astragalorum iactum, κοσκινομαντεία vel ἀξινομαντεία, per securim, rotundo palo infixam, κεφαλαιονομαντεία per asini caput super prunas assatum, τυρομαντεία per dispositionem casei, ἀλεκτρομαντεία per gallum gallinaceum, καπνομαντεία per fumum, λεκανομαντεία per peluim, κρυσταλλομαντεία per Crystallum fabrefactum & expolitum, βοτανομαντεία per herbas, ἀερομαντεία per apparentia in aere spectra, νεκυομαντεία per mortuorum manes, οἰωνομαντεία per aues σκιομαντεία per vmbras, ἰχθυομαντεία per pisces, ἀριθμαντεία per numeros, quibus addo *aruspicinam & extispicium* ortum ex inspectione extorum.

Vaticana bibliotheca omnium totius orbis fere celeberrima, nomen adepta a monte Vaticano trans Tiberim sito atque olim nō habitato. Atq; hic, *vt auctor est Gellius lib.6.c.17.* suam appel-

appellationem inuenit a vaticiniis, quæ eo in agro fieri solebant, *iuxta Pompeium*, quod eo potitus sit populus Romanus vatum responsis, expulsis antea Hetruscis. Alii a *Vaticano* vel *Vaguano*, Deo sic appellatum ferunt. Nobilis fuit olim hic mons, Scipionis sepulcro & ilice, quam vetustiorẽ vrbe fuisse ex Plinio cognoscas.

Vbera dicta, vel quod scateant vbertate lactis, vel quod vuida, & vuarum in morem lactis humore sint plena.

Vecors, quasi sine corde, vel malo corde, vt vesan⁹, qui est male sanus, *vt notat Festus*. Alii paruum intelligunt siue minutum, vt cum dicimus *vegrande frumentum*, Plautus in Cistellaria: *Qui misitere, primus m is vegrandi gradu*, & *Ita vegrandia farra canit* Ouid. fastor.

Vectigal portorium tributum ex importatione & exportatione rerum venalium, a vehendo dictum, alio nomine *Decima*, si agros spectes, ex quo frumenti partem, aut rem aliã soluebant Reipub. Romanæ. Dicimus quippe *decumam* pro *decima*, vnde *decumanum frumentum*, *auctore Asconio in Ciceronis diuinationem*, sicut optumum, pessumum, maxumum, pro *optimo, pessimo, maximo*. Elocata autem vectigalia, fundosque publicanis a Censoribus in conspectu populi Romani, patet ex Ciceronis oratione *in Rullum*. Ceterum illa dicebantur incerta, quod non semper certo, eodemque pretio locarentur, qualia erant vectigalia Asiæ lege Sempronia a Censoribus Romæ locata. Nam certa dicta, quæ *stipendiaria* vocabant, olim Hispanis, & plerisq; Pœnorum imposita, quasi *præmia belli*. Notandum quoque non solum pecora, agros & portus, verũ etiam homines, vrbes & prouincias vectigales fuisse. Cicero nominat vectigalia, pro lege Manilia, Reipubl. neruos, contra Rullum subsidia belli, & ornamenta pacis, in M. Antonium, *lib. 3.* neruos belli. Quo recte scribat ad Brutum, maximum in Republ. nodum esse rei pecuniariæ inopiam. Vectigal imponere dixit idem pro M. Fonteio, & contra Rullum, vnde & *impositionis* illi nomẽ pro lege Manilia exercere vectigal, quod tantundem est ac conducere vectigal. In eadem oratione, redimere vectigalia

dicuntur publicani, cum ex pacto certæ pecuniæ vectigalia, a Censoribus conducunt, quæ postea suo vel bono, vel incommodo sunt exacturi. Neque enim aliud est *redimere*, quam *conducere*.

Veientina tribus, Anno 258. cum Crustumia tribuum numero asscripta iuxta Sigonium, ab agri Veientini parte, vel ipsis Veiis, quo non migrandum esse ciuibus Romanis vox obiecta de improuiso quandoq; monuit, nomen accepit.

Veiupiter qui & *Veiouis* audit, apud Ouidium Fastor. 3. & apud Martianum Vedius ita dictus, quasi *paruus Iupiter*, a *Joue & Ve*, priuatiua particula, sicut in *vecorde* est dictum. Est enim *vegrande frumentum, paruum frumentum*: vel *Veiupiter* quasi *male iuuans pater*, vt *vesanus male sanus*. Quapropter Gellius eum Deum sic dictum scribit, qui non iuuandi potestatem, sed vim nocendi haberet. Ædes eius exstitit inter arcem & Capitolium cum simulacro, quod sagittas nocendi argumento in manu tenebat, astante capro, qui ipsi immolari solebat.

Velabrum, locus in vrbe, *iuxta montem Auentinum*, in quo vela obtendebantur, sub quibus vendebatur oleum & similia, *vt aliqui volunt*. Varro a vehendo deriuat, quod cum Auentin⁹ olim discluderetur paludibus a montibus reliquis, necesse esset eo nauibus aduehi. Vnde *velaturam facere*, dicebantur, qui operam suam collocātes mercede ex vectura viuebant. Duplex autem fuisse velabrum inuenio, maius & minus. Varro: *Palus fuit in minori velabro*. Vnde quod ibi vehebantur lintribus, velabrū, vt illud maius. Propertiu⁹:

Qua velabra suo stagnabant flumine, quaq;
Nauta per humanas velificabat aquas.

Tibullus quoque:

At qua velabri regio patet, ire solebat
Exiguus pulla per vada linter aqua.

Porphyrio scriptum reliquit, Tiberim, quem Agrippa deriuauit, qua nunc labitur, per velabrum antea fluxisse, quæ vrbis regio fuit non incelebris, *teste Macrobio*, vbi vnguentarii consistebant & olearii. Plautus in captiuis: *Omnes*

cum

cum pacto rem agunt, quasi in velabro olearii. Quid, quod ibidẽ epulæ gancatæ pręposita fuerint venum. Vnde Velabrensi fumo commendari solebat caseus. Martialis:

Non quemcunq; focum, nec fumum caseus omnem,
Sed Velabrensem qui bibit, ille sapit.

per eandem regionem, & pompæ in circum maximum ducebantur. Legimus enim apud Suetonium Cæsarem Gallici triumphi die pręteruectum velabrum, curru fuisse pene excussum, axe distracto. Meminit & huius loci Plutarchus in *Romulo.*

Velia montis Palatini pars intra mœnia Romæ, creditũ habere nomẽ, ꝙ olim ante ouiũ tonsuram, pastores ibi lanã vellere consueuerint. Ab ea vero Velina tribus dicta Varroni, aliis a Velia vrbe Lucaniæ, nonnullis a lacu Velino, qui fuit in Sabinis. Sane & ἕλος Græcis est lacus. Meminit eius Cicero epistola ad Atticum, & in Bruto, idem Horatius *lib. 1. epist. 6.* Persius *Satyr. 5.* Addita autem fuit cum Quirina reliquis triginta quatuor tribubus, Anno ab V.C. 512. Coss. a Manlio 11. & Q. Lutatio.

Velites milites expediti, quasi volites, id est, volantes dicti, qui (*vt Ælianus scripsit*) omnium leuissime armantur. Alii tamen ἀπὸ τοῦ βάλλειν, id est, iaculando deriuant. Dicuntur & *leuis armaturæ milites.* Cæsar *7. belli Gallici, Galli inter equites raros sagittarios, leuisq; armaturæ interiecerãt.* De institutione eorum Valerius Maximus, *libr. 2. cap. 3.* hoc modo: Velitũ vsus eo bello primum inuentus est, quo Capuam Fuluius Flaccus Imperator obsedit. Nam cum equitatui Campanorum crebris excursationib. equites nostri, quia numero pauciores erant, resistere non possent, Q. Næuius Centurio e peditib⁹ lectos expediti corporis, breuib. & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos, veloci saltu iungere se equitibus, & rursus celeri motu dilabi instituit: quo facilius equestri prælio subiecti pedites viros pariter atque equos hostiũ telis incesserẽt. Eaq; nouitas pugnę vnicũ perfidiæ Campanæ auxilium debilitauit. Liuius auctor est *libro 26.* parmas iis datas breuiores, quam erant equestres

& septena iacula quaternos longa pedes, præfixa ferro, quale hastis velitaribus inest. Meminit & Velitum Frontinus *lib.4.cap.7.* Orosius *lib.4.* Isidorus *lib.9.* Liberat eos Polybius, vt & Triarios, ab excubiis in metatione castrorum apud Romanos, *lib.6.* Et ab his velitatio nomen inuenit, leuis scilicet illa vltro citroque excursio, & pugnæ iustæ præparatio, imo quam recte publicæ pugnæ opposueris. In hac exerceri primum solent milites, priusquam iusto prælio sese committant, sicut Scipionem factitasse scribit Appianus *de bello Hispanico libro*, cum is iustum prælium committere non auderet.

Vellus a vellendo, quod ante tonsuram velleretur lana, *auctore Varrone 4. de lingua lat.* Notum ex Poetis aureũ vellus, ad quod rapiendum Argonautas profectos fuisse Colchos ex Orpheo & Apollonio cognoscas. Fabulæ occasionem dedisse videntur auriferi fontes per Colchidem labentes, vbi accolę pelles in ima vada demergere, & aurum velleribꝰ implicitum legere solebant, *vt quidam volunt.* Alii per vellus illud librum ex pelle arietis accipient, qui χρυσοποιΐαν continuerit. Dionysius Mitylenæus censuit hominem fuisse, cũque Phryxi pædagogum, nomine arietem, qui captus a Colchis asseruabatur in custodia, & aurei cognomentum habebat propter doctrinæ præstantiam, & consiliorum integritatem. Vtcumque. Iasonem ad illud rapiendum cum 49. lectissimis viris esse profectum, quibus *Hercules, Castor, Pollux, Calais, Zetes, Augias, Meleager, Orpheus, Argus, Mopsus, & Amphiaraus interfuerunt*, atque adeo raptum tandẽ opera, ac auxilio veneficæ Medeæ, vnicuique notum, modo primoribus *(quod aiunt)* labris gustauerit Poetarum felicia scripta, & Hippocrenen. In hac Argonautica expeditione multa notanda. Primũ, fuisse hanc omnium celeberrimam nauigationem apud Græcos, neq; eos ante eam vlterius fuisse progressos, quodq; per Phasidem nauigarint, cũ dicit Ouid. 4. de ponto. *Et quondam Graiis, Phasi petita viris.*

Idem Metamorph. 7.

Minyæ perpessi claro sub Iasone, tandem
Contigerant rapidas limosi Phasidis vndas

Hinc natum prouerbium, εἰς φᾶσιν, ἔνθα ναυσὶν ἔσχατος δρόμος, ad Phasim, vbi cursus carinis vltimus. Appulerunt quoque ad locum, in quo erant stabula boum, aulaque Amyci regis Bebricum. In vrbe Cyzico templum struxerũt Rheæ, quod postea imperante Zenone, nominatum est, templum sanctę Dei genitricis, cuius ibi Ecclesiæ pręfuit olim Eusebius, *imperante Iustiniano.* Vrbem quoque Herculi nomine respondentem condiderunt, quem otiosum apud se esse, dum nauigarent, minime sunt passi. Argonautarum nauis dicta est Argo, quã λαλήεσσαν, vtpote *loquacem*, appellat Lycophron, id quod suspicionem iniicit familiaris spiritus inclusi, a quo inter nauigandum sua petebant responsa.

Velox. Grammatici tradunt τὸ *velox*, a volando deductum, cum tamen ratio primigenii, *volox*, postularet primam corripi.

Velum etiam contra naturam a volando deriuant. Sed Varroni a vellere flexum videtur.

Vena quod sanguis per eam veniat, *vt quidem Grammaticis placet.* Græce dicitur φλὲψ inde, quantum videtur, comparato nomine, quod vehat φλεγμὸν χυμοδέστερον, *sanguinem humidissimum.* Venæ in corpore humano medico considerandæ sunt multæ. Has inter pono loco primo interiorem cubiti dextri, quæ cum valide proliciat a iecore & vena caua in plenitudine biliosa, synocho simplici & putrida, in peste, febri ardente, tertiana, & continua quotidiana aperiri solet, sicut interior sinistri brachii in quartana. Interiorem seu iecorariam sequitur ea, quam *humerariam* vocant, quæ perspicue reuellit ex partibus illis, quę sunt supra clauiculas, & quidem celerius in cubito, tardius in eo manus ramo, qui inter pollicem indicemq; excurrit. Ex vtrisq; vero partib. *Media* dicta reuellit, quippe coagmentata ex communibus humerariæ, atq; interioris ramis. Tres illas sequitur poplitis vena, quæ maiore impetu celeritateque subter renes in quacunq; parte inhærescat affectus, reuellit, lentius vero & infirmius secta in malleolo vena. Capitis affectus tum interiores, tũ exteriores leuat secta cubiti humeraria, & dextros

quidem dextra, ſiniſtros ſiniſtra. Dolores, qui obſederunt capitis priora, tolluntur ſæpe aperta frontis vena: qui occiput & poſteriora, cucurbitulis ceruici, & humeris adhibitis, quibus etiam locis applicantur in paralyſi. Ad gingiuarum, maxillarum, & dentium calidiores affectus primum inciditur humeraria, inde eæ, quæ ſub labiis exſtant; vt ad anginam, quæ cernuntur ſub lingua. In pleuritide interior eiuſdem lateris ſecta prodeſt. In iecore inflammato interior dextra, at in liene male affecto interior ſiniſtra. Interim abſurdus prorſus, qui aut ventriculi cruditatem, aut lienteriá, aut colicum dolorem, aut lienis ſcirrhum, aut cholerá, aut hydropem, aut his affines affectus, vena ſecta curare inſtituerit, *iuxta Fernelii, imo rationis normam*: Vt mox in quouis morbo non ſit prorumpendum in ſectionem, niſi ęgrotos in periculum vitæ velimus adductos. Hæc paucis ſubiicere placuit, vt etiá, qui medici non ſunt, forte aliquid hauriant, quod e re ſua futurum putent, ſi graui morbo aliquo laborent. Sed vnde venarum ortus? Plato in Timæo facit, τὴν καρδίαν τῶν φλεϐῶν πηγὴν. Scribit quoque Galenus de *fœtuum formatione*, viſum fuiſſe Chryſippo aliiſq; multis tam Stoicis, quam Peripateticis, cor primum in vtero abſolui, eoq; neceſſario venarum & arteriarum eſſe originem. Atqui ego hactenus eam perſuaſionem imbibi, vt arteriarum originem tribuendá cenſuerim cordi, venarum hepati, neruorum cerebri membranis. Ita docet Galenus, ita Veſalius, ita ipſamet ἐμπειρία.

Venia, quod optanti veniat, proculdubio dicta.

Ventus exhalatio ſicca, *teſte in Meteoris Ariſtotele*, aut vapor terreus calidus & ſiccus aerem percurrendo impellens, ꝙ veniat dictus eſt potius, quam quod vehemens & violentus ſit. Sunt autem venti duplices. Principales & Collaterales. Principales ſunt, qui a quatuor mundi cardinibus ſpirant: *Eurus, Zephyrus, Auſter & Aquilo.* Manilius,

Aſper ab axe ruit Boreas, fugit Eurus ab ortu
Auſter amat medium Solem, Zephyruſq; cadentem.

Collaterales ad latera principalium exſurgunt. Horú enim quũ-

quilibet collaterales habet duos, vnum quidẽ ad latus dextrum, alterum ad læuum. Quo faciunt versus,

Flant, Subsolanus, Vulturnus, & Eurus ab ortu,
Circius occasum, Zephyrusque Fauonius afflant,
Et qui de medio veniunt Nothus, Aphricus, Auster,
Conueniunt Aquilo Boreas & Corus ab ortu.

Subsolanus ἀπηλιώτης, flat ab oriente æquinoctiali, cui⁹ collateralis est *Vulturnus, Euronotus Agellio*, & a brumali solstitio spirās, Ost nordoste wint. Fauonius ab occidente æquinoctiali flans & subsolano aduersus, die Weste wint / cuius collateralis ventus est *Circius*, qui flat ab æstiuali occidente, & *Zephyrus*, qui flat ab occidente hyemali. Auster Vergilio *Notus*, pluuiã vt plurimũ congregans, curui flatus ratione, qua partes nubiũ conuoluit, inq; pluuiam condensat, a meridie spirat Aquilonẽ versus. Venti collaterales sunt, *Aphricus*, Agellio *Libs*, qui flat a solstitio hyberno versus Orientẽ. Et *Notus* qui flat ab altero latere versus Occidentem. Ouidius Metamorph. 1. *Madidis Notus euolat alis*

Terribilem picea tectus caligine vultum,
Barba grauis nimbis, canis fluit vnda capillis,
Fronte sedent nebulæ, rorant pennæq; sinusq;.

Boreas, qui contra pluuias nebulasq; dispellit, & aerem depurat, poros terræ claudens, spirat ab ortu solstitiali, Cæciam appellat Aristoteles, *lib. de mundo*, parum sibi constans. Dicitur a Græcis, quia ludum inuehit cœlum, αἰθρηγενέτης, *vt Homerus 5. Odyss. sicut Gellius meminit lib. 2. cap. 22.* Collaterales huius venti sunt *Aquilo*, sæpe apud bonos auctores positus pro Borea, & *Corus vel Caurus*, qui aliis dicitur *Argestes*, & *Iapyx*, ab occasu æstiuo spirans Diodoro. De eo Ouid. Metamorph. 6. hoc modo:

Apta mihi vis est, qua tristia nubila pello,
Hac freta concutio, nodosaque robora verto,
Induroque niues, & terras grandine pulso.

Caussam omnium tum agentem mouentemq; tum materialem, scite proposuit Pontanus in Meteoris his verbis:

Ardua sic autem atque ima tenere remissius
Hos generat, viresque animi, roburque ministrat:

Sol pater educit, mater dedit vbera tellus.
A summo Boreas, Notus imo spirat Olympo,
Occasum insedit Zephyrus, venit Eurus ab ortu.

Sunt & prouinciales quidam venti, vt indicat his versibus Pontanus:

Circion Hispanas fama est regnare per vrbes,
Et pecori strages meditantem, & prælia nautis.
Sentit vicinum solem Nabatheius Eurus,
Arentesq́; impellit equos comitante calore.
Diuersum Zephyri spirant Aquilone propinquo,
Et Solem fessum excipiunt.

Familiarius quoque apud Athenienses *Scyron* spirare legimus, in Gallia *Circium*, cui & templum votum ab Augusto, cum moraretur in ea prouincia. Sic Thracibus familiarior Boreas. Quidam etiam venti a stato spirandi tempore nomen sumserunt, vt ὀρνιθίαι, siue Fauonii, incipientes flare decimo septimo die post brumam, nomenque ab auibus, quæ ὄρνιθες sunt Græcis, obtinentes. Ita Aquilones præcedentes octo dies ortum caniculæ, πρόδρομοι, seu præcursores vocantur. Oritur autem canicula 15. *Cal. Augusti*. His adde generalia quædam ventorum nomina a diuerso spirandi modo accepta, quales *Altani* sic dicti, quod ab altioribus terræ partibus spirent. *Tropæi*, qui ex conuallibus & locis humidis, nimirum e mari in terram sese conuertunt. *Apogæi*, qui e terra orti radunt superficiem terræ. *Antelucani*, qui ante lucem plerunque spirant, & quidem magis in vere. Finis & effectus ventorum omnium est, mouere & alterare aerem, ad sanitatem hominum & animantium, item nubes cogere, iam pluuias, iam serenitatem inducere, commouere aquas & mare, ne sua quiete putrescant, & proinde noceant animalibus, vtque arbores & herbæ agitatione conseruentur a putrefactione. Multa etiam vide apud Senecam *de ventorum vtilitate, libr. 5. natural. quæst.* Sunt autem venti, vt plurimum frigidi, propter longinquum aeris motum per frigida loca. Cessant quandoque spirare propter caloris aperientis

terræ

terræ poros defectum, aut propter frigus, quod occludit terræ meatus, atque ita præcludit exhalationibus viam. Etsi quoque calor intensus vel adurens tempore æstatis exhalationem absumat, eaque ratione ventos abigat. Cur oblique ferantur nemo (quod sciam) elegantius & doctius vnquam carmine expressit Pontano in *Meteoris*. Qui ex diametro oppositi sunt, eos eodem tempore, & sub eodem Horizonte spirare non posse, censet Aristoteles. Possunt tamen oblique contrarii, hoc est, nõ ex diametro oppositi. Si porro plura de ventis problemata velis, Philosophũ vide *sect.26.*
Venus voluptatis & generationis Dea antiquis, & artis meretriciæ præcipua inuentrix, quod ad omnes res veniat, vel quod per eam cuncta proueniant, Mythologis dicta & Ciceroni, Varroni autem a *viendo*, id est, *ligando* vel *constringendo*, siue quod animos liget ac vinciat, siue alludat ad Veneris imagines, quæ dicta est μόρφω: Quales apud Lacedæmonios ostensa pedicis circa pedes obuoluta. Nam Tyndarum ferunt coniecisse Venerem in vincula, quo filiarum opprobria, quæ impulsu eius acciderant vlcisceretur. Etsi Pausanias speciem istam ita interpretetur, vt ea significari tradat, permanendum esse mulieribus constanter erga viros, in sua fide. Quid si Varronis etymon ad illud castitatis præceptum referas: *Compedibus Venerem, vinclis constringe Lyæũ?* Certe laqueus est amor, & vinculum quoddam, cui nos facile veterator ille innectit, proposita voluptate. Quocirca culta a Lacedæmoniis Venus cognomine μόρφω, Pedicis circa pedes obuolutis ostensa. Græcis dicta est ἀφροδίτη καὶ ἀναδυομένη, *quod ex spuma prodierit, quæ eisdem est ἀφρὸς.* Fabulantur enim abscidisse Saturnum Vrani siue Cœli pudenda, & ex iis in mare proiectis coaluisse Venerem, significantes ante Chaos nulla fuisse tempora. Atqui ex Cœlo natus κρόνος, sic dictus, quasi χρόνος. Eodem respectu Cœligena audit apud Varronẽ, Pelagia apud Artemidorũ, *de insomniis* 2. ἐπιποντία apud Helychium, ἁλιγενὴς apud alios, cui idcirco Aruspices fanum, ad portum maris apud veteres poni iubebant.

De hac eius origine adiicio Hesiodi versus:

τὴν ἀφροδίτην, inquit,

Ἀφρογενῆ τε θεὰν, καὶ εὐστέφανον κυθέρειαν
Κικλήσκουσι θεοί τε καὶ ἄνερες, οὕνεκ' ἐν ἀφρῷ
Θρέφθη.

Neptunus eodem sensu Æneid. 5.

Fas omne est Cytherea meis te fidere regnis,
Vnde genus ducis.

Ouidius Metamorph. 4.

Aliqua & mihi gratia Ponto est,
Si tamen in medio quondam concreta profundo,
Spuma fui, Graiumq; manet mihi nomen ab illa.

Alii ἀφροδίτης nomen ἀπὸ τοῦ ἀφραίνειν. id est, *insaniendo*, deriuant. Quid enim stultius, quid deterius titillationibus Venereis & effrenata libidine? Sed cur ex mari Venus, vt rei naturam explicemus? An quia secundum Aristotelem seminis natura est quiddam ἀφρῶδες, id est, *spumosum*, vt pariter Phurnutus docet, an quia sal calore suo irritat libidinem, & vim seminalem expergefacit acuitq;, vnde *salacitas* petulantiæ nomen, Deique omnes marini fœcundi atque salaces? Posteriorem sententiam arripit Plutarchus *Sympos.* 5. his verbis, ὅθεν καὶ τὴν ἀφροδίτην ἁλιγενῆ τοὺς ποιητὰς προσαγορεύειν, καὶ μῦθον ἐπ' αὐτῇ πεπλασμένον ἐξενεγκεῖν, ὡς ἀπὸ θαλάσσης ἐχούσης τὴν γένεσιν εἰς τὸ τῶν ἁλῶν γόνιμον αἰνιττομένους ἀλλὰ καὶ ὅλως τοὺς πελαγίους θεοὺς πολυτέκνους καὶ πολυγόνους ἀποφαίνουσιν, οὐδὲν δὲ τῶν ζώων ἰδεῖν ἂν χερσαῖον ἢ πτηνὸν εἰπεῖν ἔχοις οὕτω γόνιμον, ὡς τὰ θαλάττια. Credo & hinc Genitricem dictam, cultamque Romanis, cui templum dicauit Cæsar, *vt est apud Dionem, Cæsarem, Appianum, Plinium, & Tranquillum.* Extitit in eo simulacrum Veneris, vt etiam in nummo Iuliæ Piæ, quæ læua innitebatur hastæ dextram expansam ostendens cum inscriptione *Venus Genetrix.* Romani enim propter Æneam putatiuum eius filium a Venere se genus ducere asseuerabant. Legimus & Cæsaris tesseram fuisse *Venus Genetrix*, per c. vt Syllæ, *Apollo Delphicus:* Ma-

Marii, *Lar Deus.* Sed templum illud vna cum simulacro Veneris crematum, Claudii principatu, refert Plinius *libro* 34. Sed & ἀναδυομένη dicta, quasi *ascendens e mari*, quam dedicauit Augustus translatam a Cois in templo Cæsaris, *teste Plinio libro* 35. cuius pretium fuit remissio indicti Cois centum talentorum tributi. Pinxisse autem eam legitur Apelles ad Phrynes Atticæ meretricis imaginem. Sunt enim verba Athenæi *libro* 13. *τῇ δὲ τῶν ἐλευσινίων πανηγύρει καὶ τῇ τῶν ποσειδωνίων ἐν ὄψει τῶν πανελλήνων πάντων ἀποθεμένη θοἰμάτια καὶ λύσασα τὰς κόμας ἐνέβαινε τῇ θαλάττῃ, καὶ ἐκ αὐτῆς τὴν ἀναδυομένην ἀπεγράψατο.*

De hac Ouidius in arte:

Si Venerem Cous nunquam pinxisset Apelles,
Mersa sub æquoreis illa lateret aquis.

Ausonius:

Emersam pelagi nuper genitalibus vndis
Cyprin Apellæi cerne laboris opus.
Vt complexa manu madidos salis æquore crines
Humidulis spumas stringit vtraque comis.
Iam tibi nos Cypria Iuno inquit & innuba Pallas
Cedimus, & formæ præmia deferimus.

Quamprimum autem nata esset Venus e mari, deuecta dicitur concha ad insulam Cyther, quæ in Laconico sinu est sita, antea Porphyris vocata, vnde & *Cytherea* dicta. & conchæ a Martiale *Cytheriaca*, a Propertio *Erycina*. Etsi Erycinā peculiariter nominatam constet a monte Siciliæ Erycino vbi *Erix* Veneris ex Bute filius matri magnificentissimum templum extruxit donariis plurimis ornatum, vt scripsit Diodorus. Et Maro Æneid. 5.

Tunc vicina astris Erycino in vertice sedes,
Fundatur Veneri Idaliæ

Romæ prope portam Collinam, templum ipsi erectum legitur apud Strabonem *libr.* 6. & Ouidium *2. de amoris remedio*, sic inquit:

Est prope Collinam templum venerabile portam,
Imposuit templo nomina celsus Eryx.

Est illic lethæus amor, qui pectora sanat,
Inq; suas gelidam lampadas addit aquam.
Illic & iuuenes votis oblivia poscunt,
Et si qua est duro capta puella viro.

Quanquam Poeta non tam ibi respicere videatur ad templum Veneris Erycinæ erectum, in memoriam filii Erycis, quam ad significationem nominis Græci, hoc est, *Aspernicis*, quippe ab ἐρύκω ἀπαλέξω τὸ ἐρυκὲς, *arceo, defendo*: Vnde ἔρυμα, *munimen* aut *propugnaculum*. Quoniam vero amantes mulieri iocantur & rident, *ridentem Erycinam*, dixit Flaccus *Od. 3. lib. 4.* Homerum imitatus, qui passim eam φιλομμειδέα vocat. Et quia viri militares omnes fere mulierum amoribus obnoxii sunt, *vt scribit Aristoteles polit. 2.* recte coniunctam Venerem Marti finxit idem Homerus. Eadem Cypris audit non solum, quia culta religiose fuit in Cypro, q fabulati nonnulli sint, conceptam eam in concha margaritarum feraci, in qua nauigauit ad Cyprum applicans, verum etiã, consentib. ita mythologis, inprimis Homeri interprete *Iliad. ε.* ὅτι κύειν ποιεῖ, quod in vtero ferre concedat, quasi κυίσκειν dicas. Pergo celebriora eius epitheta ordine percensere. Itaque Cerastia dicta ab insula, cui' incolæ adeo infestabantur tumoribus, vt in capitibus habere viderent, velut cornua quædam, quæ Græcis κέρατα sunt: Paphia & Palæpaphia ab vrbibus Cypri. Duplex enim vrbs Cypri, *Paphos* & *Palæpaphos*, id est, vetus Paphus, vtraq; Veneri sacra. Ibi autem celebre ipsi templum fuisse dicatum, vel ex *1. Æneid.* discas, vbi Poeta:

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesq; reuisit
Læta suas, vbi templum illi centumq; Sabæo
Thure calent aræ, sertisq; recentibus halant.

Dicta & *Alma Venus* ab alendo, vt *alma Ceres*, & *almus ager*, cum per Venerem alantur & propagentur animalia. Et Sospita, cui erectum esse templum ab Helena scribit Herodotus, cum sospes venisset in Ægyptum. *Verticordia* autem appellata, simulacro consecrata Romæ, quo corda fœminarum sine pudore in libidinem ruentium verterentur ad pudici-

dicitiam. Quo tempore Sulpitia, *vt scribit libr. 8. Valerius*, eademque iuxta Solinum Paterculi filia, & M. Fuluii Flacci vxor, censura omnium matronarum e centum probatissimis electa, quæ simulacrum hoc dedicaret. Itaque rogabatur Venus, *teste Lactantio Grammatico*, non modo, vt amores præstaret, verum etiam vt auferret. Ædes huius exstitit extra portam Collinam Salaria via, factaque tribus Vestalibus vno tempore committentibus incestum. Verticordiam subsequitur *Cluacina*, a *cluendo*, id est, a pugnando nomen adepta, quam quidam cum *Cloacina* confundunt, quidam cum Armata. Vouit ei struxitque templum Titus Tatius rex, in ea fori parte, qua Romani & Sabini positis armis pacem iniuerunt, & facto sacrificio sese purgarunt. Celebrata præter hanc & Venus *Mychæa*, cui sacra in specubus & abditissimis penetralibus celebrabantur, (est enim μυχὸς *secessus*) eo quod latebras quærat impura voluptas, quæ velut in scrobibus & hiatibus, in humanis quippe sensibus occultatur. Quo recte Plautinus adolescens Trinummo amorem lasciuum latebricolarum hominum corruptorem vocet. Mycheæ Veneri *Myrteam* subiicio, quod nomē alii in *Murtiam* transformant, sic dictam a sacra illi arbore *myrto*, quæ propterea odio habita in posterum Iunoni & Palladi. Sed cur Veneri sacra? An quia sub ea, cum se lauaret, latuit conspecta a Satyris? An quia hæc arbor muliebris pudendi significatum in se habet? Equidem Pollux *Myrtum* appellat carunculam intra muliebre pudendum, dum res agitur Venerea (*sit auribus honos*) subsultantem. Quo forsitan spectat, monente Pierio, Aristophanicus iocus, vbi senum chorus Lysistrato ait: *Ensem post hæc gestabo in Myrti ramo*. Quid, quod apud Maronem legas:

> *Quod durus amor crudeli tabe peredit,*
> *Secreti celant calles, & myrtea circum*
> *Sylua tegit.*

Legitur porro *Euphorion appellasse* Venerem θυμβρὴν, id est, *ardentem*, ob feruorem libidinis, proprio sane epitheto, per-

inde ac Callimachus θυμβρῆς Κύπριδος ἁρμονίην, id est, *ardentem Cypridis harmoniam* dixit. Venus calua ab euentu nomen accepit Cum enim occupata a Gallis vrbe Romani in Capitolio obsessi, ex mulierum capillis tormenta fecissent, aedem huic consecrarent, cuius rei meminit Vegetius *lib. 4.* Maluerunt quippe pudicissimae foeminae viuere, cum maritis deformato capite, quam integro cum hostibus. Fuit & *Venus Victrix*, a vincendo arcessens nomen, cui aedem dedicauit Pompeius altero Consulatu, editis celeberrimis & sumtuosissimis ludis, *teste in eius vita Plutarcho.* Apud Dionysium *libro quinto*, Libitinam Venerem inuenio, cuius aerarium Seruius Tullius instituit. In templo eius vendi solebant, quae pertinebant ad funera, quo discerent homines, quidquid sit natum, esse caducum, vna atque eadem Dea ortui & interitui praesidente. Eadem ἑλικοβλέφαρος *nigris oculis*, apud Pindarum in Pythiis, & [illegible] a pulcris & arcuatis superciliis, *teste Commentatore Hesiodi.* Ab Abydenis nominata est πόρνη, id est, *meretrix*. Cum enim ciuitas Abydenorum incidisset in seruitutem, liberata fuit arte meretricium, in cuius rei memoriam ciues fanum struxerunt τῆς πόρνης Ἀφροδίτης, *vt extat apud Athenaeum libro decimotertio*, qui & 12. meminit, [illegible] *apud eius ciuibus*. Inde Firmicus dixit *Venerem biformem*, forte quia & *Mylitta* siue *Barbata Venus* apud veteres est celebrata, *teste Macrobio*, apud quem *Saturnaliorum 1. capite 21.* etiam legitur culta Venus Architis apud Assyrios, inde apud Phoenices, vna cum Adonide, quem quotannis lugeri solitum, testis quoque est sacra Hebraeorum historia. Cuius rei rationem reddens Macrobius, scribit hoc modo: *Nam Physici terrae superius Hemisphaerium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt: Inferius vero Hemisphaerium terrae, Proserpinam vocarunt.* Ergo apud Assyrios siue Phoenices lugens inducitur Dea, quod sol annuo gressu per duodecim signorum ordinem pergens partem quoque hemisphaerii inferioris ingreditur.

tur. Memini pariter apud Lucianum in meretriciis Dialogis me legisse τὴν ἐν κήποις ἀφροδίτην, id est, *hortensem Venerem.* Quo accedit, quod prouentus significato, *vt productum a Varrone,* horti omnes esse consueuerint in Veneris tutela, quæ totius generationis est Dea. Ad hæc *Nigræ Veneris* sacellum, apud Meliastas iuxta Mantineam fuisse constat ad verecundiam indicandam, qua præditum esse debet genus humanum. Reliqua animantia enim in propatulo, at homines clam & plurimum noctu operam dare debent propagationi. *Profanatæ Veneris* templum erectum inuenio a Thessalis matronis, quæ concitatæ Zelotypia, testudinibus ligneis interemerant inclytã illam meretricem Laida in Veneris templo, magno populi conuentu. Vnde & ἀνοσία ἀφροδίτη καὶ ἀνδροφόνος est dicta Græcis. *Armatæ Veneris* simulacrum quoque dedicatum a Lacedæmoniis fortitudinis argumento, qua præminuit olim in mulieribus. Cum enim Lacedæmonii bello congressi cum Messeniis, impetum eorum sustinere non possent, pedesque referrent, repente eorum vxores correptis armis impetum fecerunt in hostes, lapsamque maritorum aciem, non tantum restituerunt, sed etiam Messenios in fugam dederunt. Inde Lacedæmonii prout erant armati, amplexi eas armatas promiscue concubuerunt, Veneremque armatam colere cœperunt. Hanc Symmachiam, id est, *Auxiliatricem Venerem,* adiungo, quam Mantinenses coluerunt, *teste in Arcadicis Pausania,* imo καὶ τὴν ἀφροδίτην, id est, *campestrem.* Hesichius meminit ἑταίρας ἀφροδίτης, id est, *Veneris Amicæ,* ferentis id nomen, quod amicos & amicas coniungat. Atque hæc præcipua eius cognomina, & eorum origo. Primum autem cultum instituisse Assyrios, scribit Pausanias *libro primo,* quos Paphii in Cypro sunt imitati, deeoque Phœnices, qui Ascalonem in Palæstina tenent. A Phœnicibus edocti Cytherii susceperunt eadem sacra, quæ tandem Ægeus

Atheniensibus communicauit. De Syria hac Venere, cuius & Cicero meminit 3. *de natura Deorum*, nemo scripsit copiosius Luciano *in Saturnalibus epistolis*. estque eadem si credimus illi cum Astarte, quæ aliis est dicta Atargete, Athara, & Ops Phurnuto. Fingitur etiam a Poetis semper ipsi adhærere Cupido. Rationem affert Plato *in symposio*, cum scribit, *nata Venere Iouem præbuisse Diis natalitia, & isti conuiuio cum cæteros Deos, tum Porum interfuisse Metidis filium, qui largius potus & nectare ebrius hortos intrauit Iouis, atque ibi obdormiuit: Peniam vero, quæ mendicandi gratia accesserat ad istud conuiuium, egestate coactam struxisse insidias Poro, & iuxta eum cubuisse, vt ex eo conciperet, atque ita grauidam factam peperisse Cupidinem: Inde euenisse, vt potius Venerem sequatur, quam matrem, illique ministret.* Et Flaccus Od. 2. libr. 1. *Siue tu mauis Erycina ridens, Quam Iocus circumuolat, & Cupido. Siue neglectum genus & nepotes respicis auctor.* Terentius dixit *Sine Cerere & Baccho frigere Venerem.* Recte. Nam & eo respectu idem Flaccus vocauit *crateram Veneris sodalem*, Carm. libr. 3. cap 18. Recte pariter Euripides: ἐν πλησμονῇ τοι Κύπρις, ἐν πεινῶντι δ' οὔ, id quod ab Achæo sumsit, qui multo ante dixerat: πεινῶντι γὰρ ἡ Κύπρις πικρά, *amara esurienti Cypris.* Finguntur & Gratiæ semper adesse Veneri. Quid ita? scribit Plutarch. [illegible] gratiam a veterib. appellatam concessionem mulieris, qua se submittit & accommodat viro, sicut Pindarus ait, natum e Iunone Vulcanum sine Gratiis, quod nondum esset matura, cum a Ioue comprimeretur. Et Flaccus:

Iam Cytherea choros ducit Venus imminente Luna:
Iunctæque Nymphis Gratiæ decentes.

Dicitur eadem (ne quid notatu dignum omittam) cum esset in adulterio, deprehensa cum Marte in insula Lemno, in reparatione sacrorum spreta fuisse a Lemniacis mulieribus, quæ faciebant reliquis Diis, ac proinde immisisse illis *hircinum foetorem*, quo spernerentur a viris. Addo illud, ingratam esse Veneri superbiam, & vix in eodem esse posse cristas [illegible] & Veneris munera. Sed plures esse Veneres,

atque

atque illas quidem ex diuersis parentibus ortas, scriptum reliquit Cicero *tertio de natura Deorum.* Prima illi nata *Cœlo & Die, cuius in Elide exstitit delubrum: altera spuma. Tertia Ioue & Dione quæ nupsit Vulcano: Quarta Syria, quæ Astarte vocata nupsit Adonidi.* Scripsit quoque Pausanias in Bœoticis *Veneres fuisse tres, Cœlestem vnam, popularem alteram, & tertiam Apostrophiam.* At Plato in conuiuio duas tantum agnoscit, *Cœlestem & popularem. Illa ad res magnas & diuinas inuitat: Hæc ad res terrestres, turpes, impuras, quæque hominem a Deo sequestrare.* Simulacra eius fuerunt varia. Interdum enim finxerunt puellam exeuntem mari & nauigantem in concha, interdum mulierem concham manu tenentem, rosis item & floribus coronatam, prementibus vestigia Charitibus cum Cupidine & Anterote, qui ex ea & Marte fertur prognatus. Canachus Sicyonius ad exprimendum potentiam fecit eam ita ex ebore & auro, vt polum gestaret capite, vna manu papauer, altera punicum malum, *vt scriptum ab Eratosthene.* Alii pro polo ponunt poculum in vertice summo tali significato, quod maritum simul & amatorem Græci nuncupent potionis nomine, πόσις enim vtriusque nomen, & πόθος Platoni amor. Romæ aliquando dicata ipsi statua cum pectine, soluto videlicet voto, quod vouerant mulieres Romanæ, comis propter insuperabilem pruriginis ardorem abrasis: quo cruciatu liberatæ statuam erexerunt, quę restitueret comas. Statuerunt alii Barbatam Venerem, quod sit prędita vtroque sexu. A lumbis enim ad superiora marem, ad inferiora fœminam esse dicebant. Phidias cum simulacrum Eleis ex auro & ebore conficeret, testitudinem altero eius pede pressam apposuit, innuens proculdubio asseruandas esse virgines, coniugatas vero domus curam gerere & taciturnas esse debere. Assculpebant eidem & polypum admonentes versutiā cum primis apprehendendam amanti, inque amatæ rei mores esse transmigrandum, vti quoque polypus in colorum mutationibus facit, prout vnicuique rei adhærescit. Fuit pariter apud Eleos in Veneris templo si-

mulacrum eius insidens arieti, Scopæ, *vt ait Pausanias*, opus. cui cognomen erat πανδήμιον, *vt & alii notarunt.* Cumque eidem Deæ competant Blanditiæ & fraudes, tribuere ipsi voluerunt Baltheum seu discolorem cestum, in quo vt suauitas, & dulcia colloquia cum blanditiis, fraudibus vt veneficiis continerentur, iuxta Homeri illud. li. ξ.

> ἦ καὶ ἀπὸ στήθεσφιν ἐλύσατο κεστὸν ἱμάντα
> ποικίλον, ἔνθα δέ οἱ θελκτήρια πάντα τέτυκτο,
> ἔνθ' ἔνι μὲν φιλότης ἐν δ' ἵμερος, ἐν δ' ὀαριστὺς,
> πάρφασις, ἥ τ' ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων.

Concham vero, de qua etiam paulo ante dictum, non aliam, equidem ob caussam dedicarunt, quam vt ostenderent hominem ab ineunte ætate libidinosum, quando conchulæ in Pinna, quæ *concharum* est genus, prognatæ, antequam ex-cluduntur, inter se quamprimum coire dicuntur. Sed & stella eidem asscripta, quæ solis ortum præcedens, [illegible]sphorus, post Solis occasum apparens Hesperus dici consueuit. Primum omnium deprehendisse eius naturam Pythagoram *Olympiade* 22, aut circiter, scribit Plinius. Ad magnitudinem quod attinet, superat stellas omnes & Planetas, exceptis Sole & Luna. & quidem claritate tanta, vt eius vnius radiis vmbræ reddantur, si fides habenda est Plinio. Hinc magna de nomine contentio, cum alii qui Isidis, nonnulli Iunonis, aliqui Matris Deum stellam vocarunt. Addunt Physici vi eius generari [illegible] terris, quod alterutro exortu genitali rore omnia [illegible] gat, non solum terræ conceptus implens, sed etiam [illegible] tium naturas exstimulans. Permeare creditur [illegible] tricenis & duodequinquagenis diebus nunquam [illegible] a Sole recedens, quam 46. partibus, [illegible]. Frigida & humida est eius natura. Pro domiciliis habet libram & Taurum. Quantum ad consecrata eidem animalia sciendum, vt in Saturni tutela sunt dracones, aut [illegible] draconibus immanius, in Martis tutela Vulpes, Iouis aquilæ, Iunonis pauones, Solis equi, Mercurii galli, [illegible]

Vene-

Veneris quadrigis accommodari columbas, non quod in Cypro primum repertæ sint, & inde ad alias gentes transmissæ, vt censet Athenæus, verum potius propter lasciuam earum salacitatem, vt ea de caussa περιστερὰν Græce dictam ἀπὸ τοῦ περισσῶς [illegible] ἐρᾶν, quod supra modum amori det operam, existimauerit Apollodorus. Et de Ænea Virgilius Æneidos 6:

Vix ea fatus erat, geminæ cum forte columbæ
Ipsa sub ora viri cælo venere volantes,
Et viridi sedere solo, tum maximus Heros
Maternas agnoscit aues.

Apuleius quoque vbi Metamorph. 6. Veneris currum describit, subiicit tandem: *Veneris currum præcedunt quatuor columbæ, & hilaris incessibus picta colla torquentes iugum gemmeum subeunt.* Etsi alii eiusdem lasciuiæ ergo a passeribus currum trahi confingant, alii a cygnis, quod aues sint pulcerrimæ & cantus dulcedine præstent. Inde Flaccus Carmin. 3. *Quæ Gnidon fulgentesque tenet Cyclades, & Paphon Iunctis visit oloribus.* Papinius: *Amycleos ad frena citauit olores:*

Ouidius Metamorph. 5.

Vecta leui curru medias Cytherea per auras,
Cypron oloribus nondum peruenerat alis.

Consecratus eidem piscis Phalaris, vt Bocas Mercurio Triglis Hecatæ, vitulus Marinus Neptuno, Mulus Dianæ. Sues contra & apri inuisi propter Adonidis necem. Vnde apud Græcos prouerbium ἀφροδίτῃ ὗν ἔθυσεν, *Veneri suem sacrificauit*, in eos, qui rem alicui ingratam faciunt. Vnionem illum visendæ magnitudinis dependentem ab altera Cleopatræ aure, & post mortem eius ex Ægypto Romam delatum dissectumque, vt ex vna Margarita fierent duæ, impositumque simulacro Veneris in templo, quod *Pantheum* dicebant, apud Macrobium leges 2. *Saturnal. cap. decimo septimo*. Sacra eius tacenda esse, indicat Ouidius de arte

his verbis: *Præcipue sua sacra iubet Cytherea taceri.* Venereos intelligit actus, in quibus vtique præstandum silentium. Cal. autem Aprilis apud Romanos sacrificabant nuptæ Veneri, & apud templum Fortunæ virilis, quod erat in ripa Tyberina, myrto coronatæ lauabantur, eo quod Venus latuisse sub ista arbore ferretur, cum a Satyris sibi caueret. Lucianus cum in meretriciis Dialogis aliam putat Venerem cœlestem, popularem aliam, quam Publicam etiam vocauit, & aliam Hortensem, significat publicæ candidam capram mactari solitam, Hortensi & Cœlesti iuuencam. Etsi incruentam eius aram fuisse in Papho, intelligi queat ex Virgilii versibus, in quibus antea cecinit calere ipsi' aras Sabæo thure & sertis recentibus halare. Cui astipulatur Homerus, a quo in Hymnis tribuitur Paphiæ τέμενος, βωμός τε θυώδης. Catullus quoque in Coma Berenices:

Placabis festis luminibus Venerem
Sanguinis expertem.

Cui consimilia habet Tacitus *libro decimo octauo*, cum agit de Vespasiani profectione ad eam Veneris ædem, quæ erat in Papho. Denique notandum summopere arcuisse veteres a sacris inquinatos hesterna Venere. Hinc Tibullus:

Vos quoque abesse procul iubeo: Discedite ab aris,
Queis tulit hesterna gaudia nocte Venus.

Belle itaque Ouidius 3. Amor. Eleg. 6.

A tenera quisquam sic surgit mane puella,
Protinus vt castos possit adire deos?

Quapropter loto corpore accessisse tales ad sacra ex his Persii verbis Satyra 2. constare potest:

Hæc sancte vt poscas, Tyberino in gurgite mergis
Mane caput bis terque, & noctem flumine purgas.

Ver primitiua origine descendit a Græco ἦρ vel ἔαρ. Solet enim aspiratio Græcorum quandoque a Latinis verti in V. Sic ἑσπέρα nobis est vesper, ἑστία Vesta. Quo lubens eos reii-

reiiciam, qui a veniendo deriuant, vel a *viuendo*, quasi *viuer*, aut denique a *Vertendo*. Varro dictum putat, *quod omnia viuere eo tempore incipiant*. Ionibus ver fuit ἔαρ fortasse παρὰ τὸ ἔϊν, *eundo*, vt & ἔαρ ab ἵω *emitto* deriuatum volunt nonnulli, quod tum omnia tellus edat: Id quod non dissimile foret etymo paulo ante reiecto. Vernum tempus asscribit Ouidius aureæ ætati, idque æternum. Et sane multi in æquinoctium vernum conferunt primordia mundi, non in Thisri, *vt quidam volunt*. Quorsum enim iussa esset germinare terra, vt statim primis autumni frigoribus exolesceret? Voluit equidem omnipotens creator lætissimam mundi faciem ostendere mortalibus, qualis fuit semper & etiamnum apparet tempore veris, quod tanquam sæua tempestate & naufragio defunctos homines, hyeme discussa, sinu excipit. Tum colles virent: Agri, prata & nemora renident, humo afflante suauissimos odores, suauissima florum varietate, cantillantes aues, purum, salubre & nitidum cœlum, læti homines cum bono præsenti, tum spe futuri. Primus eius dies Varroni in Aquario.

Veratrum, id est, *elleborus*, quod mentem vertat, dictum nonnulli volunt. De eo alias nonnulla. Nunc vt paulo exactius dicam, duplex illud ex Galeno propono, *nigrum & album*. Album folia fert Plantagini aut betæ syluestri similia, sed breuiora, nigriora & rubescentia. Radicibus nititur multis, verum tenuibus, ab oblongo & exiguo capite exeuntibus, ceparum modo fibratis. Nascitur in montibus & asperis locis. Extrahit vomitione varios humores: Admiscetur collyriis: Excitat sternutamenta: pellit menses, interficit mures. Si vna coquatur, carnes absumit. *Nigrum*, alio nomine *Melampodium*, quod Melampus caprarum pastor furentes in se Prœtidas eo purgasse & sanasse feratur, folia habet platani foliis similia, verum minora, subaspera tamen & nigra & plurimis diuisuris incisa. Flores sunt purpurei & racematim cohærentes. Radicibus cohæret nigris & tenuibus, nasciturque in collibus asperis & silentibus locis. Optimum olim erat, quod

quod petebatur ex *Anticipyra*. Quapropter relegantur eo a Poeta, qui male composita sunt mente Purgat autem veratrum, nigrum ventrem, detrahit bilem pituitasque datum per se aut cum scammonia & tribus obolis, siue drachma salis. Prodest & morbis comitialibus, Melancholicis, articulorum doloribus & resolutis. Menses inditum trahit, partus necat, purgat fistulas impositum & tertia die detractum. Demittitur & in aurem contra grauitatem auditus Sanat scabiem illitum cum thure aut cera, & pice. Vitiliginibus, lepris, & impetigini ex aceto medetur. Consitum proxime vitium radices, donat vinum facultate purgandi. Celeriter effodiatur oportet, quod halitu caput aggrauet. Quapropter fossuri ad id arcendum alium assumere & vinum bibere consueuerunt, *vt Dioscorides monet.* Plinius scribit, *Elleborum quondam terribile, postea tam promiscuum effectum, vt plerique studiorum gratia sumerent, nempe ad acrius peruidendum, quæ præ manibus habebant.* Verum, vt *Oribasius monet*, accurate Elleborum castigabant. Sine noxa apppetitur a capris & coturnicibus, *vt monet Lucretius*, forte quia comitiali morbo etiam laborant, *sicut de his Plinius, de illis Plutarchus prodit.*

Verbena, Græcis *ἱερὰ βοτάνη* Herba sacra, qua (*Plinio teste, libro 22.*) legati sunt vsi, cum clarigatum, id est, res clare repetitum mitterentur ad hostes, vnde vnus eorum *Verbenarius* est dictus; an a verrendo nomen obtinuit? Plinius equidem *libro 25. capite nono*, scribit hoc modo: *Nulla Romanæ nobilitatis plus habet, quam Hierobotane, quam aliqui (sic enim legendum arbitror) peristereon, nostri verbenam vocant. Hæc est quam legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac Iouis mensa verritur, domus purgantur lustranturque* Et paulo post, cum ostendisset genera eius esse duo: *Vtraque sortiuntur Galli & præcinunt responsa: Sed Magi vtique circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare quæ velint, febres abigere, amicitias conciliare, nul-*

lique

nullique non morbo mederi. De viribus eiusdem idem permu ta sparsim *libro 26. vt & Dioscorides libr. 4. cap. 51.* Notandum porro etiã verbena aras decorari solitas apud gentiles. Vnde apud Terentium in Andria: *Ex ara hinc verbenas sume.* Ad quem locum Seruius annotat hæc, *Verbenæ sunt omnes herbæ frondesque festæ ad aras coronandas, dictæ quasi herbenæ, mutata spiritus densi nota in consonantem V. sicut etiam Venetias & Vesperum dicimus ἐκ τῶν Ἐνετῶν καὶ ἑσπέρου.* Quin verbenarum fasciculi puluinaribus dicati Deos significabant. quos *struppos* vocabant, *vt annotauit Pierius.* Itaque apud Tusculanos fasciculum vel coronam herbaceam impositam puluinari Castoris *struppum* dicebant. Vnde *struppearia festa* apud Faliscos, quibus ambulabant coronati. Sed & in patre patrato creando vtebantur ea herba Romani, cum caput capillosque verbenaceo fasciculo demulcerent, vel potius perstringerent.

Verbum ab aere verberando arcessere videtur etymon. Sonat enim aeris percussione pronuntiatum, quali sonitu, non inquam. Herculis claua. Iactat Cicero *Philip. 13.* se contudisse audaciam Antonii. Minus placet a veritate seducta notatio, etiamsi Varronem auctorem habeat.

Veredi equi publici, *lege 4. & 8. de Curs. public.* quorum Ausonius meminit in *Epistola ad Paulinum*, dicti sunt Festo a *vehendo*, id est, *ducendo* rhedas. Sunt autem Græcis ἱππόδρομοι,

Vergiliæ quarum ortu æstatem incipere, occasu hyemem, docet Plinius, ferre id nominis dicuntur, *quod oriantur in vere.* Eædem nominantur *Pleiades*, quemadmodum proprio loco est annotatum. Idem sidus Plinius vestium institorem vocat, *libro 18. capite 25.* Nihil illæ aliud reuera sunt, quam ἀστέρων συστροφή, quod in se conglobatæ paruum spatium occupent. Qua mente dixit Valerius Flaccus *libr. 2. Pleiadumque globos.* Et Aratus, αἱ δ' οὐ μάλα πολλὸς ἁπάσαις χῶρος ἔχει.

Vergilius Poetarum inter Latinos Princeps, Alexan-

dro Cæsari Poetarum Plato, *vt scribit Lampridius*, aliis Poetarum Deus, Ciceroni *spes altera Romæ*, quem Adrianus præpostero iudicio Ennio postposuit, Caligula fatuo iudicio damnauit, cum Domitius Afer & Fabius Quintilianus propemodum Homero eum ęqualem statuerint, imo nonnulli, victorem quandoque declarauerint, vel ipso Macrobio ita censente nimis alioqui stante a factione Græcorum, modo nomen habere putatur a virgis, modo a Vergiliis stellis videlicet illis, quas alio nomine *Pleiades* dicunt. Ideoque alii Virgilium per i. alii Vergilium per e. dicendum arbitrantur. Sententiam priorem amplectitur Politianus, sicut etiam Donatus, aut quisquis ille fuit, qui vitã Virgilii copiose descripsit, vt & Calui versiculus eruditis frequens:

Et vates, cui virga dedit memorabile nomen.

Sententiam posteriorem tuetur Ioannes Baptista Pius *primo Commentariorum Lucretii*, cum maximo literatorum choro & vnanimi applausu. Quo accedit, quod, cum Gallici milites Brixiam vrbem inuasissent, eamque depopularentur, inuenti sint nummi argentei quamplurimi, in quibus circa capitis figuram maiusculis & integris adhuc literis legebatur *Vergilius Maro*. Atque hic ille Poeta, quem admiratę sunt omnes ętates, & nemo non solide vir doctus. Qui ita Hesiodum est imitatus in Georgicis, vt plurimis eum modis superauerit, ita Theocritum in Bucolicis, vt (modo Doricum illud idioma amoueas) nec Siculo cedat in exprimenda illa Pastorali ruditate aliisque figmentis Poeticis. Imitatus quoque ita est passim Nicandrum. Apollonium, Pisandrum, Euphorionem, Euripidem, Pindarum, & inter Latinos cum Ennium, tum Lucretium, vt palmam præripiat, etsi collatis cum Homero signis laboriosa ipsi sit futura victoria. Reperiuntur in eodem Pythagoricæ & Platonicæ Philosophiæ vestigia. Calluit Historias Romanas, ius ciuile, ius Pontificum Priscorum, res naturales & auguria. In perquirendis anti-

tiqui-

tiquitatibus rerum, multiplex idem & diligens, non ieiunus: Vbique illustris sententiarum admirabili grauitate. Incredibilis illi verborum copia & elegantia, quibus nec absunt sales. Sed & vitæ mores multum exprimit stylo, iam breuis & astrictus, iam fluens & copiosus: Nonnunquam humilis & siccus, nonnunquam per confragosa rapidus & torrens. A Vergilio dictæ sunt sortes Vergilianæ, cum aperto libri codice in oraculi omen assumebant mox occurrentes versus. Meminit harum Spartianus *in Adriani vita.*

Veritas dicta videtur quibusdam a soliditate constantiaque, quod verum dicatur, quidquid solidum & immutabile est: Ex quo vis veritatis intelligi potest. *Mordax* dicitur, quod mordeat ac lancinet male sibi conscios homines. Vt recte dixerit quidem Comicus: *Obsequium amicos, veritas odium parit.* Laudabilis de ea & omni memoria digna Philosophi gnome: *Amicus Socrates, amicus Plato, & magis amica veritas* Plus enim ea valere debet, quam vlla res alia, quantumuis præstans. Quo iure Menander vocauerit δικαιότατον χρῆμα, Pindarus θυγατέρα διός, Epictetus ἀθάνατον χρῆμα. Simplex eius oratio est, vt multis verborum lenociniis & fucis nō habeat opus. Contra palliatum tectorio verborum mendacium. In hanc sententiam Lactantius: *Veritatis hanc voluit esse Deus naturam, vt simplex & nuda esset luculentior, quia satis ornata per se est, ideoq; ornamentis extrinsecus additis fucata corrumpitur. Mendacium vero specie placet aliena, quia per se vanescit & defluit, nisi aliunde ornatu quæsito circumlitum fuerit ac politum.*

Vernaculum dictum quidquid domi nostræ, aut in patria est natum, idque a verna seruo ex ancilla nostra nato in ædibus nostris Hinc & *Gallicanum vernaculum* dicimus, & *equum vernaculum*, & deniq; *linguam vernaculam*. Cic. 6. *Vernacularum crimen domesticum & vernaculum* dixit, Cæsar 6. *Commentariorum* vernaculas Pompeii legiones in patria lect. & verna domi collectas. Aliquando tamen *Vernaculum* pro *verno*, aut eo quod pertinet ad ver, accipi notandum. Nam ...

vernaculę putatio apud Plinium *libr. 17. cap. 23.* vt quæ tempore verno fieri consueuit.

Verna, seruus domesticus ex seruo & ancilla domi, & quidem vere natus.

Verona Ausonio, Italiæ florentis ocellus, Onuphrii Panuini doctissimi patria, a Thuscis condita *secundum Catonem*, a Cenomanis *secundum Liuium*, dicta creditur primũ Brennona a Brenno, inde mutatis literis *Verona*. Certum enim maximam vrbium Italiæ partem a Gręcis trahere originem, *vt erudite docet Justinus libr. 20.* Cato autem & Sempronius nomen habere volunt a Vera nobili Hetruscorum familia. Sed hic opponunt se Sabellicus & Volaterranus negantes ea de origine Italiæ fragmenta viris istis esse tribuenda, ac proinde inuehuntur in Annium vt impostorem ac turbatorem Geographiæ, vtpote, qui ea Catoni Semproniogue posterioris nostri etymi auctoribus non solum detulit, verum etiam commentariis ornauit. At stantem pro eo, vide Leandrum in Marchia Taruisina, vbi præter scrupulum tribuenda ea censet viris, eisdem cum multis aliis præclaris ingeniis, cum ob alias rationes, tum quod duodecim Hetruscorum colonias cis Apenninum, inter quas etiam Verona, indicent nobis. De situ eius ad Amnem Athesim, de amphitheatro amplissimo a flamine quodam suis sumtibus erecto, & nobilissimis quas alit, familiis, agrorumq; fertilitate, vide eundem Leandrum *loco prædicto.*

Verpus est digitus medius a *verenda parte*, quam taceri honestius est, quam exprimi verbis. Idem nomen inditũ Iudæis a versa pellicula, quæ mutilatur in circumcisione. Vnde & *verpum* accipi videas pro membro virili in Priapæis: *Tot verpas*, inquit, *tot habes quot fulgeras.* Martialis: *Incipit in medios meiere verpa pedes.* Sed & Apellæ dicti, *quasi sint sine pelle.* Horatius: *Credat Iudæus Apella.* Martialis nominat eosdem *recutitos*: Et Persius *recutita* dixit Iudæorum *sabbatha*.

Versipellis. Sunt qui tractam volũt hanc dictionem ab his hominibus, qui in lupos verti, & formæ deinde pristinæ restitui credebantur. Virgilius: *His ego sæpe lupum fieri, & se condere*

dere syluis Mœrin sæpe animas imis exire sepulchris, Atq; satas alio vidi traducere messes.

Vertagus canis acer, *vt Martialis vult*, appellatus putatur, quasi *vertrahus* vel potius *vertragus*, h. aspiratione in g. mutata *iuxta Turnebum*: Maxime cum Gratius Poeta vetus etiam dixerit vertraham his verbis: *Et picta macula vertraham delige falsa.*

Vertumnus, pro quo Turnebus (*vertunnus*) dicendum putat, bene vertendarum rerum, seu vendendarum & emēdarum Deus, cultus olim ab olitoribus & mercaturæ presidens, a vertendo promeruit nomen, quod in varias se verteret formas, vt ipsemet apud Propertium narrat his verbis.

Opportuna mea est cunctis natura figuris,
In quamcumq; voles verte, decorus ero.

Ouidius *Fastorum 2.* cum videtur dicere Vertumnum, quem alii esse volunt Tyberis Deum, vtpote, qui vertit alueum eius. Ait enim:

Nondum conueniens diuersis iste figuris,
Nomen ab auerso ceperat amne Deus.

Et Propertius:

Hac quondam Tyberinus iter faciebat, & aiunt
Remorum auditos per vada pulsa sonos.
At postquam ille suis tandem concessit alumnis,
Vertumnus verso dicor ab amne Deus.
Seu quia vertentis fructum percepimus anni,
Vertumni rursus credidit esse sacrum.

Alii Deum esse voluerunt, qui cogitationes humanas verteret & immutaret. Vnde iniquo & irato Vertumno nati dicuntur, quorum mentes facile mouerentur, & quidem preter rationem. Horatius *Satyr. 7. lib 2.*

Iam mœchus Romæ, iam mallet doctus Athenis
Viuere, Vertumnis, quot quot sunt, natus iniquis.

Sed mirum in modum placet, quod scribit Donatus, *Dii bene vertant*, dici solere, quod sæpe res eueniant aliter, atq; velimus, ideoq; Vertumnum coli, qui præsit rebus in vtramq; partē vertēdis. Feriæ huius Dei celebrabātur mēse Octo. dice-

banturq; Vertumnalia, *teste Varrone*. Sacellum eius cum signo exstitit in vico Thusco ad Opis & Cereris aras, forte quod creditus sit rex vetustissimus Thuscorum, qui non solum vinearum ac arborum serendarum rationem tradiderit, sed etiam cum Lucumone Romulo suppetias tulerit.

Veruex castratus aries ab inuersis, id est, *ademtis* sibi testiculis nomen habere creditur. Nam, qui ad generandam sobolem integer seruatur, dicitur *aries*. *Sectarius veruex*, qui agnos sectando ac præcedendo ducit. Isidorus nomen illi tributum putat, a virib. quod ceteris ouibus sit fortior, vel quod vir sit, i.e. masculus, vel quod vermem (plane id friuolum) habeat in capite, cuius pruritu excitatus alios impetat ac concutiat. In porcis *verrem* dicunt, qui scrophas init, non qui est castratus: *Maialem* vero, cui exemti sunt testes: At in equis canterios, qui sunt castrati. Quamquam Apuleius *lib. 4. & 8. de asino aureo* etiam asinum canterium appellet.

Vescus. Vtitur hoc concreto Lucretius *lib. 1.* cum vesco sale saxa dicit peresa, imo Virgil. cum vescas salicum frondes canit *3. Georgicor.* & vescum papauer *lib. 4.* Quid autem sit vescum, optime intelligemus, *iuxta Beroaldum*, si originem & etymologiam diligenter perscrutemur. Nam vescum ex *ve* particula & *esca* coactum vocabulum est, *Auctore Gellio Noctium decim. quint.* Vtque in eo *ve* particula iam intentionem, iam diminutionem significat, ita vescum significationes habet diuersas. Aliter enim Lucret. vescum salem dicit ex intentione edendi, vel (*vt alii volunt*) ab excitandi & irritandi appetentiam facultate, aliter Lucilius, Vescũ cum edendi fastidio. Vt nunc quidem intendat significationẽ, nũc imminuat. Quo spectat, quod Festus vescum scribat fastidiosum & edacem notare. Vlterius progredior. Obseruatum quippe & illud, priscos vescum pro pusillo dixisse, id quod Ouidius in Fastis his verbis declarat: *Vegrandia farra coloni Quæ male creuerunt, vescaq. parua vocant.* Hinc & *Vesculi* male curati & graciles homines. Etenim rei paruæ *ve* syllabam præponebant antiqui. Quo pacto *vegrandes meses* pro paruis dixit Ausonius, scriptumque a Varrone *de re rustica*, oues

fieri

fieri vegrandes & imbecilles. Ita *Veiouis* accipitur pro Ioue pusillo. & apud Poetam pro minuta faba vegrandis. Seruius autem *Georgic. 4.* vescum intelligit edule, quod ἐδώδιμον est Græcis.

Vespæ & Vespilones dicti secundum Festum, qui funerandis corporibus officium præstabant, non a minutis volucribus illis, sed quia mortuos tempore vespertino efferebant, quãdo præ inopia funebri pompa duci & efferri nequibant. Dicuntur eidem Vespiliones *iuxta Martialis illud: Qui fuerat Medicus, nunc est vespillo Diaulus.* Atq; hæc Festus: *Quibus conuenit, quod funera a funalibus dicta velit Donatus, vt & suo dictum est loco. Opus enim his erat, cum efferrentur noctu.*

Vespera vel *Vesper*, quem diem componere dixit Maro, & de quo illud: *Nescis, quid serus vesper vehat*, nomen suum arcessit a stella, quæ oritur vesperi, quam Ennius *vesperuginem*, Catullus etiam *vesperum* & *Noctifirum* in Epithalamio, alii Veneris stellam appellant, sanctiores Græcorum libri διὰ ἑσπέριον· Idem Hesperus Virgilio in Eclogis, & *Lucifer* aliis, cum antegreditur Solem. Quo modo & φώσφορον nominant Græci. Plura de stella hac inuenies apud Vitruuium *libr. 9.* Plinium *libr. 2. capit. 7.* & Ciceronem 2. *de Natur. Deor.* Dignum quoque notatu, etsi paulo altius petitum, quod Liuius scribit *septimo Decadis primæ.* C. Sulpitium Dictatorem, vbi illuxisset, cœpisse in radicibus montium extendere aciem aduersus Gallos, quippe post luciferi occasum. Tanta Romanorum erat vigilantia in bello gerendo.

Vespertilio auis lucifuga solaque ex volatilibus, lac habens & mammas, quæ platani foliis suspensis ab ædibus arceri creditur, imo hedera suffumigata necari, etiam a vespera appellationem deducit, quando subito volatu clarius in altũ ferri videtur. Mirum in hoc tam bruto genere, quod summa se inuicem complectantur humanitate, cum sæpe velati catena quadam contexta, si vlli vis inferatur, nexu mutuo multæ cohæreant, vt ita imbecillitati communi opẽ ferant.

Volat non tam pennis, quam membranulis innixus. Neq; pluma vestitur, sed pilo, & eo quidem murino. Geminos infantes amplexa volitat & secum deportat. Varro Agathone referente Nonio: Quid multa? Factus sum vespertilio, neq; in muribus plane, neq; in volucribus sum. Res mira. Bipedem in ea volantem contemplari quis possit, quadrupedem perreptantem potius, quam incedentem: Et, quod subtilius est, cruribus volantem, alis ambulantem.

Vesta Saturni iuxta Homerum filia, ædium fabricatrix Dionysio, Deorum prima Pindaro, quamq; Strabo Rheæ coniungit, Phurnutus eandem cum terra facit, videtur Ouidio a *vi stando* nominis originem trahere, cum ait: *Stat vi terra sua, vi stando terra vocatur.* Quo & Plato respexit in Timæo, cum magnum in cælo ducem, Iouē videlicet, velocissimum Iouis currum impellere scribit, & dum conuoluitur, sequi illum stellarum exercitum, hoc est, Deorum ac Dæmonum, ac solam quidem Vestam permanere in atrio Deorum. Consistit enim terra mole sua immobilis in medio mundi. Accipit & eam pro terra Plutarchus 8. *Sympos. Problem.* cum tradit *rotundas fuisse veterum mensas in modum terræ, quæ cum cibis allatis terræ instar victum præberent, vocatæ sunt etiam Vestæ.* Recte quoq; Phurnutus dictam vult ab antiquis ἑστίαν, διὰ τὸ ἑστάναι διὰ παντων, quod per omnia constet, vel quod in ipsa tanquam in fundamento totus stet orbis. Euripides:

> καὶ γαῖα μῆτηρ· ἑστίαν δέ σ' οἱ σοφοὶ
> βροτῶν καλοῦσιν ἡμένην ἐν αἰθέρι,

Neq; aliam ob caussam crediderim Numam Pompiliū consecrasse Vestæ ædem rotundam, quam quod eādem esse terram, qua hominum vita sustentaretur, existimaret. Sunt iterum alii, qui Vestæ etymon a vestiendo deducunt, quod terra vestiatur variis herbis & plantis. Cicero intentis in Græcam originem oculis, vult eam esse Vestam, quæ dicitur a Græcis ἑστία, eiusque nominis vim omnem ad focos & aras pertinere. Verba eius 2. *de legibus* sunt hæc: *Vestam quasi focum urbis, vt Græco nomine est appellata, quod nos prope idem*

Græ-

Græcum nomen interpretatum tenemus. Ouidius quoque:

Nec tu aliud Vestam, quam viuam credito flammam,
Nataq; de flamma corpora nulla vides.
Iure igitur virgo est, quæ semina nulla remittit,
Nec capit, & comites virginitatis amat.

Eam ob caussam perpetuum ei ignem consecratum inque templo a Numa exstructo ab integris immolatisq; custodib. conseruatum, proditum cum a Plutarcho tum aliis. Et si talē peruigilem ignem etiam Seruius asseruatum tradit in templis ethcrearum potestatum, sicut in templo Iouis, qui est æther: Et Mineruæ, quæ supra ætherem est, vtpote procreata ex capite Iouis. Quinimo Athenis in Prytanæo, & Delphis a mulieribus coniugio solutis seruatum legimus perpetuum ignem, qui siquādo esset exstinctus, nouum & peregrinum, accensa a Sole flamma, eliciebant, *teste Plutarcho in Numa*, sicut & Romæ renouari solebat pura & syncera flamma a solis radiis accepta instrumentorum opera, quæ σκαφεῖα nominabant. Erant ea excauata in turbinis rectanguli modum, Solique opposita radios omnes solis a circumferentia ad centrum reuocabant, & materiam admotam inflammabant. Sed notandum, siquidem Romæ exstinctus fuisset ignis, affectas fuisse virgines Vestales a Pontifice verberibus, quibus mos erat ex Festi testimonio verberare tam diu felicis materiæ tabulam, donec exceptum ignem virginum vna retulisset in ædem. Porphyrio tradit focum olim aram fuisse Deorum Penatum, in quorum numero iste quoque Vestam reponit Macrobius *lib. 3.* Itaque nunquam sacra Penatibus sine Vesta fieri solita, sed vna colebantur cum Vesta. Quid autem ea foret, declarat Naso, cum viuam eam flāmam nominat. Et Sinon apud Virgilium sibi se Penatum offensam timere cui simulat, si patriæ secreta hostibus prodat:

Vos æterni ignes, & non violabile vestrum
Testor numen, ait:

Hinc Euseb. *Virginale eius simulacrum, videlicet ignis, stat: itur*

in foco. Quibus conuenit in profugii significato vestam pro ara poni apud Xenophontem *rerum Græcarum libr. 2.* Ait enim: *ἀκούσας ταῦτα Θηραμένης ἀνεπήδησεν ἐπὶ τὴν ἑστίαν, cum audisset hæc Theramenes, ad Vestam sibi profugium parauit.* At ara sacrificalis Vesta est Polluci, præcipue vero, quæ fuit in Prytanæo, vbi inexstinctus ignis asseruabatur. Et triginta curiarum Vesta collocata apud Dionysium Halicarnassæum *Antiquitatum libr.* 2. Chaldaica quoque vox est אשתא & Vestæ respondens, suamque originem trahens ab אש igni Hebraica voce, proditumque adeo a Beroso, Noam & tres eius filios habuisse vxores appellatas quatuor elementorum nominibus, *Estham dico, Maiam, Arenam, Ruham*, Orpheus antiquissimus Poeta de eadẽ hoc modo: *ἑστία εὐδυνατεῖο κρόνου θύγατερ βασίλεια, ἣ μέσον οἶκον ἔχεις πυρὸς ἀενάοιο μέγιστον.* Sacra eius adeo vetusta, vt multi tradiderint attulisse ea Æneam secum Troia: Cum apud Virgilium legas Hectoris manes alloquentes Æneam his verbis: *Sacra suosque tibi commendat Troia Penates.* Et mox: *Manibus vittas vestamque potentem, Æternumque adytis effert penetralibus ignem.* Hinc ignem Vestæ a Poetis modo *Troianum*, modo *Laomedontæum* & *Troicum* appellatum inuenias. Quod Numæ Pompilio institutum illud colendi perpetuum ignem ascribatur, non Romulo secundum aliorum opinionem, fit eo lubentius, quod Liuius in eo assipuletur Plutarcho lectas a Numa virgines Vestæ & Alba oriundum sacerdotium scribens. Tradit & Seruius in omnibus sacrificiis inuocatam fuisse cum Iano Vestam, quod nullum sacrificium absq; igni constaret: Eidem olim non nisi de Numico fluuio libabant Romani, in quo repertum creditur Æneæ cadauer. In sacris eius vtebantur sale tonso in pila, inque ollam fictilem coniecto, & in furno percocto. Interdum faciebant sacrum, quod iuxta Festum castam molam dicebant. Et quoniam piaculum erat aquam in sacris haustam in terram deponere, vtebantur vase, quod Seruio est futis, futile Donato. Erat id fundo acuto, ore patulo, ita vt stare non posset, deponebaturque non nisi

a sacro-

a ſacrorum miniſtro. Habebatur quoque ſacrum eius in numero eorum, quæ *Municipalia* ſunt dicta, propterea quod ante conditam vrbem celebrata fuiſſent, *auctore Feſto*, qui pariter ſcribit. *Veſtæ ſacerdotes olim conſtitutas fuiſſe ſex, vt populus pro ſua quiſque parte ſacrorum haberet miniſtrum, cum ciuitas Romana, tum temporis in partes ſex eſſet diſtributa.* Dies, quo ſacra fiebant, *Veſtalia* dictus Varroni. Agitabantur eo tempore paſſim conuiuia ante focos. A ciuibus libandi cauſſa mittebantur ad virgines cibi. Aſini ducebantur per vrbem coronati floribus, & ex pane velut monilia geſtantes. Matronæ nudis pedibus procedebant ad templum, cuius rei cauſſam prætexit Ouidius, quod olim coactæ fuerint mulieres propter lacunas ea parte iacentes nudis accedere pedibus, ſeruatumque deinde morem nihilominus in vetuſtatis memoriam, cum eſſent exſiccatæ. Sunt & Veſtales virgines dictæ a Veſta, quæ, *vt antea dictum*, deſtinatæ erant ſacri ignis miniſterio. Tantus olim illis redditus honos, vt etiam viuo patre teſtamentum condere, & cetera gerere ſine curatore poſſent inſtar matrum trium filiorum. Cum prodibant, faſcibus deducebantur, & ſi caſu incidiſſent in quemquam, qui ad ſupplicium ducebatur, non licebat eum necari: Verum deierandum erat virgini, non vltro ſe aut dedita opera, ſed fortuito obuiam veniſſe *teſte Plutarcho in Numa.* Quid, quod non ad Deos ſolum, ſed etiam ad homines placandos veteres adhibuerint Veſtales: Vt *auctore Suetonio*, C. Cæſar Veſtales ad impetrandam a L. Sylla veniam adhiberet. Meſſalina quoque cum audiret Claudium maritum ab hoſtia redire feſtinantem ad pœnam ipſius, orauit Vibidiam Veſtalem, vt a Claudio ſibi veniam impetraret. Plinius ſcribit *libr. 18. caput. 4.* Veſtales virgines retinere ſolitas ſeruos fugitiuos precationibus ſuis, ne vrbe exirent, crinemque ad loton arborem vetuſtiſſimam Romæ & capillatam cognomento detuliſſe. Fuerunt autem ab initio tantum quatuor, ſequentibus temporibus ob multitudinem ſacrorum miniſteriorum numero ſex. Vnde ſcriptum apud

Tranquillum legas, *testamentum Augusti depositũ fuisse apud sex virgines Vestales.* Triginta annos necesse erat eas manere innuptas & castas. Nam primis decem discebant, sequentibus decem sacra perficiebant, postremis decem alias edocebant. Quod si vittas temerassent amissa virginitate, terra, id est, Vesta, quam violauerant, condi solebant, & quidem viuæ, sicut abunde refertur in Numa a Plutarcho. Sed & Ouidius Fastorum 6.

Nullaq; dicetur vittas temerare sacerdos
Hac duce, nec viua defodietur humo.
Sic incesta perit: Quia quam violauit, in illa
Conditur, & Tellus Vestaq; numen idem est.

Efferebatur autem incesti conuicta, quasi mortua, sandapila ad portam Collinam, & quidem loris reuincta cum luctu propinquorum, sequentibus cum mœsto silentio Pontificibus & sacerdotibus, & omnibus hominibus via cedentibus. Erat prope portam prædictam locus subterraneus cum lecto strato, in quem scalis descendebatur. In eum virginem solam solutis vinculis demittebãt: Inde scalæ auferebãtur, & locus occludebatur. Ne vero fame videretur necari, apponebatur nonnihil panis lactis & olei, atq; vna ardens lucerna. Quibus peractis discedebant omnes, eratq; eo die iustitium in vrbe & pauor non exiguus, quod magnum aliquod malũ Vestalium supplicio portendi existimarent. Caussas, propter quas Vestales eo afficerentur supplicio, tradit Plutarchus *in Quæstion. Romanis*, vel quod mortuos tantum cremarent, iniustum autem esset eam cremare, quæ sacrum ignem neglexisset: Vel quod corpus summis consecratum ceremoniis interficere & manus sacræ mulieri adferre nefas censerent, ideoque vltro mori volentes in subterraneam domum demitterent. Stupratores earum virgis cædebantur in Comitio. Illic enim iubente Domitiano cæsus est Celer eques Romanus, cui Cornelia Maximilla obiiciebatur. Atque is, dum vere caretur, in hac voce perstitit: *Quid feci? Nihil feci:* Planeeam tres vno tempore virgines Vestales incesti

ceſti cum equitibus Romanis pœnas dediſſent, Senatum, libris *Sibyllinis* per decemuiros inſpectis, cenſuiſſe legimus, vt Veneris Verticordiæ ſimulacrum conſecraretur, quo facilius virginum mulierumq; mens ad pudicitiam a libidine conuerteretur. Teſtis Valerius *lib. 8. cap. vlt.* cum Iulio Obſequente *libro de prodigiis.* Vide plura ea de re apud Plutarchum in Numa, Plinium *in epiſtola ad Cornelium Minucianum*, & Dionyſium *libro* 2. Quo ritu, & cuius ætatis virgo, immo ex qua familia ſolita fuerit capi a Pontifice, ſcribit Agellius *libr. 1. cap. 12.* vbi addit, negatum capi poſſe minorem annis ſex, & maiorem decem, vt nec patrimam aut matrimam, linguaue debilem, aut aurium ſenſu diminutam, aliaue corporis labe inſignem, ortamque parentibus, qui olim ſeruiuerant, capere licebat. Capi dicebatur, eo quod Pontifex Maximus manu prehenſa ab eo parente, in cuius poteſtate erat, veluti bello capta abduceretur. Duraſſe denique hoc virginum Veſtalium ſacerdotium vſque ad ſenioris Theodoſii Imperatoris tempora, neminem hic ignorare velim. Eo enim rogante vna cum aliis ſacerdotiis fuit ſublatum, reclamante nequicquam Senatu. *vt ex Symmachi epiſtolis & Ambroſii reſponſionibus conſtat.*

Veſtibulum Ouidius a Veſta dici putat in Faſtis, cum ait:

Hinc quoq; veſtibulum dici reor, vnde precamur
Quam famur Veſtam, quæ loca prima tenet.

Ratio Poetæ potiſſima eſt hæc, quod focus, qui conſecrabatur Veſtæ, eſſet in veſtibulo. Atq alii veſtibulum volunt eſſe partem domus priorem, quam vulgo atrium vocant. Cæcilius *de verbor. ſignificat.* non ædium partem eſſe dixit, ſed locum ante domus ianuā vacuum, per quem aditus acceſſuſq; ad ædes eſt. Vnde Virgil, cum *Æneid. 6.* veſtibulum nominat & orci fauces, loca duo demonſtrat extra orcum, fores ſcil. & fauces. Veſtibulum ponit ante ipſam domum. & Orci penetralia: Fauces iter anguſtum, per quod aditur ad veſtibulum. At n alii dictum volunt veſtibulū, quod in loco ſtare ſolerent, qui venerant ad ſalutandum dominos. Nō damno. Malim tamen Ouidio aſtipulari.

Vestis dicta nonnullis a vellere, quod primus hominum vestitus ex vellere sit sumtus. Varro a *velando*, id est, tegendo nominatam existimat. Ita illi quidem, cũ tamen pura putaq; vox Græca sit ab ἐσθὴς deducta omneq; *vestimentum* cõtineat virile iuxta, ac muliebre. De re vestiaria consulendus doctissimus Baysii libellus. Ego tantum hæc pauca digna notatu adfero, vestem quippe a Romanis solitã mutari in luctu publicoque mœrore, & in tumultu, idq; ex S. C. *vt sæpe apud Dionem legimus*, lib. videl. *37. 39. & 40.* Etsi Cõsulares tum tẽporis vestitu a ceteris differrẽt, cũ togatos eos fuisse Cic. *Philip. 8.* doceat. Itẽ obseruandum duplicẽ fuisse vestium mutationẽ: in luctu vnam, facta togæ coloris mutatione in atrũ: & alterã in tumultu, cum togas commutarent cũ sagis. Depulsis vero periculis iubebantur Senatores redire ad pristinum vestitum, *teste eod. Dione lib. 39.* Sic edixisse Consules, vt Senatores ad suum vestitum redirent post reditum Ciceronis, refertur ab ipsomet Cicerone in oratione habita post reditum in Senatu. Naufragorum vestes, cum quibus euaserant ab ipsis suspẽdi solitos in templo Neptuni aut alterius Dei Marini, notat vetus interpres Horatii *libr. 1. carm. Ode 5.* Mancipiis in venditione vestes detrahi solitas, ne qua vitia corporis laterent, discimus ex Senecæ *epistola 81.* & ex *Epigrammate 28. lib. 6. Martialis.* Hieronicarum vestem pictã, palmatam ac floridam fuisse triumphantium more, colligit non absurde ex Luciano *in vita Demonactis*, cũ scribit, *derisum ab eo quendam athletam* ὅτι ἐσθῆτα ἀνθὴν ἀνθεινὴν ἀμπεχόμενος ὀλυμπιονίκης ὤν. Vestẽ omnem iure legare licet in testamento. *l. pediculus. ff. de auro, argen* interdum certas vestes, *leg. vxori. §. vlt. ff. eod.* Nec refert, *vestisne an vestimentum* legetur. Num vero vestibus legatis, debeantur festis diebus paratæ, docet Bartolus *l. fin. ff. eod.*

Vesuali. Nominis huius etymon deducunt a *Walis*, quos cum illis eosdem faciunt, nec a Vandalis diuersos, qui adusque Caroli Magni ætatem ad orientalem Visurgis ripam consederunt. Quod ipsum a Suffrido Petri *2. de Orig. Fris. capit. 14.* approbatum inuenio.

Vesu-

Vesuuius Campaniæ mons. Vibio Sequestri *Mauius* (sic enim legit Simlerus) *Vesbius* Silio Italico, *Besbius* Cedreno, *βεσβιος* Diodoro *lib. 4. Æthnæi ignis imitator* Lucio Floro, cuius flammis periit olim naturalis historiæ scriptor Plinius, trahere creditur a quibusdam nominis etymon a conflagratione. Nam *vesura*, inquit Leander, *significant fauillas*. Hanc sententiam confirmare videtur Appianus Leandro, cum eum *Vesbium* appellat. Sic enim nominari posse, notauit Petrus Marsus in hæc Silii Italici verba libr. 12. *Monstrantur Vesceua iuga*. Rationem indicat Ambrosius Leo *lib. 1. de Nola*, quippe in vetustissimis se codicibus legisse Besbium sic dictum a Besbia Pelasgorum duce, qui olim eum tenuerit, Græcos tamen idiomatis sui ratione dixisse *Vesbium*. Quod autem Seruius *2. Georgic. Virgilii* Veseuum montem alium esse dicit ab hoc Vesuuio, inq; Liguria situm, recte ab aliis confutatum inuenio. Cum & hoc nomine idem mons appelletur a Strabone, Plinio, Mela, Suetonio, Floro, Eusebio, Vitruuio. Nunc Summanus audit ab oppido Summa, quod in eius radicib. est situm, vel potius *Monte di Somma*. Hunc montem primum omnium occupauit Spartacus dux belli seruilis, quo mox ad decem millia fugitiuorum confluxerunt. Quãtam ille ediderit Romanorum stragem diuersis præliis, plus quam satis est notum.

Veterina, iumentum a vehendo dictum, *vt Cato putauit*, referente id Fello Pompeio. Hinc *Veterinarius* veterinarum Medicus, Græcis *κτηνιατρὸς* & *ἱππιατρός*. At Opilius *Veterinam* dici voluit quasi *Vterinã*, ꝗ onus gerat religatũ ad ventrem.

Veturia tribus a gente Veturia, quæ prius dicta fuit Vetusia, appellationem accepit. Meminit eius Liuius *libr. 36*. Atq; hanc inter nouendecim illas, in quas Seruius Tullius populum Romanum diuiserat, recenset Carolus Sigonius *lib. 1. de de antiquo iure Roman. cap. 5.*

Vfentina tribus, alias *Oufentina*, anno CDXXXV. rel quis: addita cum Falerina, a Censoribus L. Papirio Crasso, & C. Mænio iuxta Festum nomen adepta a fluuio Oufente, quod est in agro Priuernate inter mare & Terracinam. Meminit Lucretius simul & tribus & fluuii.

Via a vehiculorum incursu dicta est Isidoro, eaq; vel publica, vel priuata, strataq; lapidibus, qualis Appia illa multum celebris apud Romanos (λιθόστρωτον dixeris) aut non strata lapidibus. Publicam viã definit Isidorus eam, quæ est in publico solo, per quam iter est populo, siue ad mare, siue ad vrbẽ tendat, alias Prætoria, Consularis, βασιλικὴ & militaris dicta. Priuata via etiam Agraria audit, eaq; vel est in agro trahens secum seruitutẽ impositam, vel ducit ad agros alterius cõsulari viæ contigua. Sunt & *Vicinales viæ*, quæ aut sunt in vicis, aut ducunt in vicos, quæ quandoque publicarum loco habentur. Theophili de illis verba sunt hæc: Vicinalis δὲ ἡ ἐπὶ κώμας ἄγουσα: Vicus γὰρ ἡ κώμη: διὰ ταύτης γὰρ βαδίζει πᾶς ἐπὶ τὴν κώμην ἀπιών. Via sacra dicta, per quam non solum augures proficisci solebant, sed etiam Pseudosacra Romanorum omnia vehi, & currus triumphales agi. Metaphorice denotat hoc nomen rationem certam, & ordinem in docendo, quam μέθοδον vocant. Vnde & Græci eam definiunt ἕξιν, ὁδοποιητικὴν μετὰ λόγου, id est, *habitum facientem viam certa ratione.* Ad eam pertinent quatuor illæ primariæ q̃stiones, quas ἀποδεικτικὰς dicunt, εἰ ἔστιν, τί ἐστιν, τὸ ὅτι, τὸ διότι. Explicatur autem methodo materia duplex, quippe simplicium quæstionum aut coniunctarum, estq; aut συνθετικὴ aut ἀναλυτικὴ, quibus Galenus *de arte parua* ὁρισμὸν addit. Sed de his in Dialecticis plura. Redeo ad vias, in quibus complanandis & sarciendis tam intra, quã extra vrbem, quãta fuerit Senatus diligentia temporib. priscis, docẽt veterum monumenta. Earum vero curandarum munus primum Censorib. a Senatu cõmissum. Sequentib temporib, cum illi aliis occupationibus districti sternendis viis vacare nõ possent, quatuor viri sunt constituti, qui curam earum agerent. Lata fuit & lex Sempronia de viis Italiæ a C. Sempronio Graccho Tribuno plebis, Q. Cæcilio Metello Balearico & T. Quinctio Coss. vt quidẽ munirentur illæ, ac sternerentur, lapidibusq; milliaria discernerentur, adeoq; pontib. instruerentur. Vidẽdus de his inprimis Barnabas Brissonius *Antiq. lib. 4. ca. 12.* Ex legib. 12. Tabul. sciendum, viç latitudinem in porrectum

octo

octo pedes, in anfractum, id est, vbi est flexus sedecim debuisse habere, *teste Gaio l. v. & ff. de seruit. rust.* Constitui tamē poterat latior vel angustior octo pedib. si modo eam haberet latitudinem, qua ire posset vehiculum. Alioqui iter erat, non via, *l. via ff. de Seruit. rust. præd.* Quapropter Grammatici nonnulli viam quasi veiam dictam a vehendo voluerunt, ꝙ per eam vehantur fructus. Etsi alijs dicta via quasi ia ab eundo, quod per eam eatur. Quippe *viare* idem erat veteribus, quod iter facere. De iure ciuili continet in se & iter, & actū, estq; ius eundi, ambulandi, agendi. Obseruandum denique, quod veteres discedentibus ac peregre proficiscentibus male precantes viam illam perpetuam, vel iter illud perpetuum imprecati fuerint. Turpilius apud Nonium: in verbo *Itiner*: *Age, age, egredere, atq; vtinam istuc perpetuum itiner sit tibi.* Nolui hoc prætermittere, quod dignum existimarem notatu, & ad imprecationes veterum pertineat, quas multifariam ab illis prolatas discimus ex Cicerone, Seneca, Ouidio, Terentio & Plauto. Inter vias ab vrbe & in vrbem ducentes celebres fuerunt, *Latina, Appia, Valeria, Æmilia, Flaminia.* In Latina & Flaminia sepeliebantur mortui sepulcris erectis ab latere vtroq;. Vnde multa epigrammata ad viatores, in iis. Erat & Latina media inter Appiam Valeriamque. Eadem Appiæ coniungebatur ad oppidum Casinum, ibi a Capua distans nouendecim stadiis: teste Strabone.

Viaticum, sumtus itineris, ἐφόδιον Græcis *auctore Gellio libr. 17. cap. 7.* a via nomen inuenit. Comprehenditur eo nomine quoduis impendium necessarium ad iter absoluendum, *l. 7. ff. ad Trebell.* immo quæuis pecunia destinata cum in finem *l. 17 ff. si cert. pet.* Diminutiuū eius viaticulū est, quo Iurisconſ. *titul. de iudic.* & Apuleius *6. Metamorph.* sunt vsi. Ab eodem vetus & Plautinum verbum viaticari, id est, *instrui viatico.* Ceterum vt ex literis melioribus addam nonnihil, Prouerbium habe: *Suam artem cuiq; esse pro viatico.* Sumtem hoc ab aurea illa Biantis sententia, qua filio ad Ægyptios ꝓfecturo, rogātiq; patrē, *quidnā agendo maxime gratū patri esset facturus,* responderit: *Sι ἐφόδιον πρὸς γῆρας viaticū ad senectutē cōparabis,*

virtutem intelligens, *teste Basilio libro de studiis liberalib.* Nam *vt in Catone scribit Cicero*, aptissima sunt arma senectutis artes exercitationesq; virtutum.

Viatores, quos Iurisconsulti aliquando ministeria, interdum officia & *Officiales* vocant, interdum exsecutores *l. 1. C. de filiis officialium*, sæpissime apparitores *le. si pignora. ff. de euiction.* Nouellæ ταξεῖς & ταξεώτας, a via sunt dicti, vtpote in qua crebrior erat eorum opera, quã in vrbe, quod initio tribuum, cum agri in continio hęrerent, assidue homines rusticarentur, *vt scribit Festus*, & proinde homines plerunq; ex agris vocarẽtur a magistratib. Atq; hi a lictorib. erant diuersi, si vtrorũq; respiciamus originẽ. Nã viatorib. vtebantur Consules vocãdi & nunciandi caussa eorumq;, sicut ẽt præconum, erãt decurię, quas consules legebãt, vt & mercedẽ dabant, *teste antiqua tabula, quæ exstat apud Carolum Sigoniũ.* Etiamsi Valgius apud Agelliũ existimet eosdẽ fere esse viatores cum lictorib. *Lictorem* enim dicit a *ligando* appellatum, quod cum magistratus populi Romani virgis quẽpiã cædi iussissent, crura eius & manus a viatore consueuerint ligari, isq; appellatus sit lictor. qui ex viatorum collegio vinciendi officium obtinebat. Etymõ nostrum confirmatur a Tullio in Catone Maiore his verbis: *A villa in Senatum accersebantur Curius & ceteri senes: Ex quo qui eos accersebant, Viatores sunt nominati.* Ex iure noto, mercedem, quæ his iudiciorum ministris & exsecutoribus dari solebat, sportulam tandem dictam, *sicut apparet ex Auth. sed hodie. C. de Episc. & Cleric. & ex §. sportularum. Authent. de sanctiss. Episc. Collat. 9.* Viatorum plus exigentium pœna ex eodem iure est, vt triplum luant eius, quod damnũ dederint, quadruplũ vero eius, quod vltra id, quod debetur, extorserint. Sed & generaliter dictus Viator, qui aliquo tendit, de quo Satyrici illud: *Cantabit vacuus coram Latrone viator.* inde Seneca ad Lucilium: *Nudum latro transmittit, etiam in obsessa via pauperi pax est.* De huiusmodi intelligendum reor Claudii edictum apud Suetonium, quippe *ne viatores per oppida Italiæ, nisi aut pedibus, aut sella, aut lectica transirent.*

Vibrex,

Vibex, quæ nihil aliud eſt, quam liuor ex ictu prouenieus, Græcis ὑπόσφαγμα, nomen, quod vi fiat, accepit *iuxta Grammaticos*.

Vicarius, qui vicem gerit alterius. Vnde apud Quintilianum legas *operam Vicariam*, apud Ciceronē, *Vicarium ſolutionem rerum creditarum*, id eſt, vicem reddentem creditori. Ita pro Muræna vicarium dicit, qui vicem ſuſtineat alterius. Et 5. in Verrem Act. *Vnum & quinquaginta aratores ita deiectos video, vt iis ne Vicarii quidem ſuffecerint*. Et Act. 6. *Si hoc, quod abs te poſtulo, ad officium tuum minus pertinere arbitrabere, ſuccedam ego Vicarius tuo muneri.* Addo Flacci verba ex 3. Carm. *Defunctumq; laboribus Æquali recreat ſorte Vicarius*. Itaque apud Iuriſconſultos ſæpe accipitur pro ſeruo, qui inſeruit ſeruo maiori, qualis eſt Atrienſis. Hinc Martialis:

Eſſe ſat eſt ſeruum, iam nolo Vicarius eſſe, id eſt, qui ſubeat vicem alterius.

Vicia, βίκιον, leguminis genus, caules habens tenues, quadrangulos & cubitales, folia anguſta & ex vno pediculo multa, eademq; lente maiora & craſſiora, ſiliquas paruas, flores nigriores phaſeli floribus, a vinciendo dicta Varroni. Capreolos enim habet vitis inſtar, quibus ſurſum ſerpit ad ſcapū lupini aliumue calumum, quem, vt adhæreat vincire ſolet. Inſuauis illa eſt & concoctu difficilis aluumq; reſtringit. Quapropter cedere ſolet magis in pabulum brutorum animaliū, quam in hominum cibum, in quibus vtique ex ea haudquaquam boni ſucci alimentum generari ſolet.

Vicinus a vicis, qui ſupra mille in vrbe fuerunt, dictus Grammaticis, ſicut vici a viis *iuxta Varronem*. Ab his iterum *Vicomagiſtri* nomen deducunt, qui per ſingulos vicos creabantur numero quatuor, vt tuerentur eos. Quin prætextati ſoliti fuerunt ludos Compitalitios facere in Larium honorem, *vt in Piſonianam ſcribit Aſconius*. Multa eorum mentio in Sexti Rufi & Petri Victoris *libris de XIV. vrbis regionibus*.

Victima trahere quibuſdam videtur nomen, quod icta vi cadat, vel quod vincta duci ſoleret ad aras. Vnde Iuuenalis:

in foco. Quibus conuenit in profugii significato vestam pro ara poni apud Xenophontem *rerum Graecarum libr.* 2. Ait enim: ἀκούσας ταῦτα Θηραμένης ἀνεπήδησεν ἐπὶ τὴν ἑστίαν, *cum audisset hac Theramenis, ad Vestam, sibi profugium parauit.* At ara sacrificalis Vesta est Polluci, praecipue vero, quae fuit in Prytanaeo, vbi inexstinctus ignis asseruabatur. Et triginta curiarum Vesta collocata apud Dionysium Halicarnassaeum *Antiquitatum libr.* 2. Chaldaica quoque vox est אשתא & Vestae respondens, suamque originem trahens ab אש igni Hebraica voce, proditumque adeo a Beroso, Noam & tres eius filios habuisse vxores appellatas quatuor elementorum nominibus, *Estham dico, Maiam, Aretiam, Rubam*. Orpheus antiquissimus Poeta de eadē hoc modo: ἑστία ἐυδυνατοῖο κρόνου θύγατερ βασίλεια, ἣ μέσον οἶκον ἔχεις πυρὸς ἀενάοιο μεγίστου. Sacra eius adeo vetusta, vt multi tradiderint attulisse ea Aeneam secum Troia: Cum apud Virgilium legas Hectoris manes alloquentes Aeneam his verbis: *Sacra suosque tibi commendat Troia Penates.* Et mox: *Manibus vittas vestamque potentem, Aeternumque adytis effert penetralibus ignem.* Hinc ignem Vestae a Poetis modo *Troianum*, modo *Laomodontaeum* & *Troicum* appellatum inuenias. Quod Numae Pompilio institutum illud colendi perpetuum ignem asscribatur, non Romulo secundum aliorum opinionem, fit eo lubentius, quod Liuius in eo assipuletur Plutarcho lectas a Numa virgines Vestae & Alba oriundum sacerdotium scribens. Tradit & Seruius in omnibus sacrificiis inuocatam fuisse cum Iano Vestam, quod nullum sacrificium absq; igni constaret. Eidem olim non nisi de Numico fluuio libabant Romani, in quo repertum creditur Aeneae cadauer. In sacris eius vtebantur sale tonso in pila, inque ollam fictilem coniecto, & in furno percocto. Interdum faciebant sacrum, quod iuxta Festum cassam molam dicebant. Et quoniam piaculum erat aquam in sacris haustam in terram deponere, vtebantur vase quod Seruio est futis, futile Donato. Erat id fundo acuto, ore patulo, ita vt stare non posset, deponebaturque non nisi a sacro-

a ſacrorum miniſtro. Habebatur quoque ſacrum eius in numero eorum, quæ *Municipalia* ſunt dicta, propterea quod ante conditam vrbem celebrata fuiſſent, *auctore Feſto*, qui pariter ſcribit. *Veſtæ ſacerdotes olim conſtitutas fuiſſe ſex, vt populus pro ſua quiſque parte ſacrorum haberet miniſtrum, cum ciuitas Romana, tum temporis in partes ſex eſſet diſtributa.* Dies, quo ſacra fiebant, *Veſtalia* dictus Varroni. Agitabantur eo tempore paſſim conuiuia ante focos. A ciuibus libandi cauſſa mittebantur ad virgines cibi. Aſini ducebantur per vrbem coronati floribus, & ex pane velut monilia geſtantes. Matronæ nudis pedibus procedebant ad templum, cuius rei cauſſam prætexit Ouidius, quod olim coactæ fuerint mulieres propter lacunas ea parte iacentes nudis accedere pedibus, ſeruatumque deinde morem nihilominus in vetuſtatis memoriam, cum eſſent exſiccatæ. Sunt & Veſtales virgines dictæ a Veſta, quæ, *vt antea dictum*, deſtinatæ erant ſacri ignis miniſterio. Tantus olim illis redditus honos, vt etiam viuo patre teſtamentum condere, & cetera gerere ſine curatore poſſent inſtar matrum trium filiorum. Cum prodibant, faſcibus deducebantur, & ſi caſu incidiſſent in quemquam, qui ad ſupplicium ducebatur, non licebat eum necari: Verum deierandum erat virgini, non vltro ſe aut dedita opera, ſed fortuito obuiam veniſſe *teſte Plutarcho in Numa*. Quid, quod non ad Deos ſolum, ſed etiam ad homines placandos veteres adhibuerint Veſtales: Vt *auctore Suetonio*, C. Cæſar Veſtales ad impetrandam a L. Sylla veniam adhiberet. Meſſalina quoque cum audiret Claudium maritum ab hoſtia redire feſtinantem ad pœnam ipſius, orauit Vibidiam Veſtalem, vt a Claudio ſibi veniam impetraret. Plinius ſcribit *libr. 18. capit. 4.* Veſtales virgines retinere ſolitas ſeruos fugitiuos precationibus ſuis, ne vrbe exirent, crinemque ad loton arborem vetuſtiſſimam Romæ & capillatam cognomento detuliſſe. Fuerunt autem ab initio tantum quatuor, ſequentibus temporibus ob multitudinem ſacrorum miniſteriorum numero ſex. Vnde ſcriptum apud

Tranquillum legas, *testamentum Augusti depositũ fuisse apud sex virgines Vestales.* Triginta annos necesse erat eas manere innuptas & castas. Nam primis decem discebant, sequentibus decem sacra perficiebant, postremis decem alias edocebant. Quod si vittas temerassent amissa virginitate, terra, id est, Vesta, quam violauerant, condi solebant, & quidem viuæ, sicut abunde refertur in Numa a Plutarcho. Sed & Ouidius Fastorum 6.

Nullaq; dicetur vittas temerare sacerdos
Hac duce, nec viua defodietur humo.
Sic incesta perit: Quia quam violauit, in illa
Conditur, & Tellus Vestaq; numen idem est.

Efferebatur autem incesti conuicta, quasi mortua, sandapila ad portam Collinam, & quidem loris reuincta cum luctu propinquorum, sequentibus cum mœsto silentio Pontificibus & sacerdotibus, & omnibus hominibus via cedentibus. Erat prope portam prædictam locus subterraneus cum lecto strato, in quem scalis descendebatur. In eum virginem solam solutis vinculis demittebãt: Inde scalæ auferebãtur, & locus occludebatur. Ne vero fame videretur necari, apponebatur nonnihil panis lactis & olei, atq; vna ardens lucerna. Quibus peractis discedebant omnes, eratq; eo die iustitium in vrbe & pauor non exiguus, quod magnum aliquod malũ Vestalium supplicio portendi existimarent. Caussas, propter quas Vestales eo afficerentur supplicio, tradit Plutarchus *in Quæstion. Romanis*, vel quod mortuos tantum cremarent, iniustum autem esset eam cremare, quæ sacrum ignem neglexisset: Vel quod corpus summis consecratum ceremoniis interficere & manus sacræ mulieri adferre nefas censerent, ideoque vltro mori volentes in subterraneam domum demitterent. Stupratores earum virgis cædebantur in Comitio. Illic enim iubente Domitiano cæsus est Celer eques Romanus, cui Cornelia Maximilla obiiciebatur. Atque is, dum verberaretur, in hac voce perstitit: *Quid feci? Nihil feci.* Planeq; cum tres vno tempore virgines Vestales incesti

cesti cum equitibus Romanis pœnas dedissent, Senatum, libris *Sibyllinis* per decemuiros inspectis, censuisse legimus, vt Veneris Verticordiæ simulacrum consecraretur, quo facilius virginum mulierumq; mens ad pudicitiam a libidine conuerteretur. Testis Valerius *lib. 8. cap. vlt.* cum Iulio Obsequente *libro de prodigiis.* Vide plura ea de re apud Plutarchum in Numa, Plinium *in epistola ad Cornelium Minucianum*, & Dionysium *libro 2.* Quo ritu, & cuius ætatis virgo, immo ex qua familia solita fuerit capi a Pontifice, scribit Agellius *libr. 1. cap. 12.* vbi addit, negatum capi posse minorem annis sex, & maiorem decem, vt nec patrimam aut matrimam, linguaue debilem, aut aurium sensu diminutam, aliaue corporis labe insignem, ortamque parentibus, qui olim seruiuerant, capere licebat. Capi dicebatur, eo quod Pontifex Maximus manu prehensa ab eo parente, in cuius potestate erat, veluti bello capta abduceretur. Durasse denique hoc virginum Vestalium sacerdotium vsque ad senioris Theodosii Imperatoris tempora, neminem hic ignorare velim. Eo enim rogante vna cum aliis sacerdotiis fuit sublatum, reclamante nequicquam Senatu. *vt ex Symmachi epistolis & Ambrosii responsionibus constat.*

Vestibulum Ouidius a Vesta dici putat in Fastis, cum ait:

Hinc quoq; vestibulum dici reor, vnde precamur
Quam famur Vestam, quæ loca prima tenet.

Ratio Poetæ potissima est hæc, quod focus, qui consecrabatur Vestæ, esset in vestibulo. Atq; alii vestibulum volunt esse partem domus priorem, quam vulgo atrium vocant. Cœcilius *de verbor. significat.* non ædium partem esse dixit, sed locum ante domus ianuã vacuum, per quem aditus accessusq; ad ædes est. Vnde Virgil, cum *Æneid. 6.* vestibulum nominat & orci fauces, loca duo demonstrat extra orcum, fores scil. & fauces. Vestibulum ponit ante ipsam domum & Orci penetralia: Fauces iter angustum, per quod aditur vestibulum. At n alii dictum volunt vestibulũ, quod in loco stare solerent, qui ve[n]erant ad salutandum dominos. Nõ damno. Malim tamen Ouidio astipulari.

Vestis dicta nonnullis a vellere, quod primus hominum vestitus ex vellere sit sumtus. Varro a *velando*, id est, tegendo nominatam existimat. Ita illi quidem, cũ tamen pura putaq; vox Græca sit ab ἐσθὴς deducta omneq; *vestimentum* cõtineat virile iuxta, ac muliebre. De re vestiaria consulendus doctissimus Baysii libellus. Ego tantum hæc pauca digna notatu adfero, vestem quippe a Romanis solitã mutari in luctu publicoque mœrore, & in tumultu, idq; ex S. C. *vt sæpe apud Dionem legimus*, lib. videl. *37. 39. & 40.* Etsi Cõsulares tum tẽporis vestitu a ceteris differrẽt, cũ togatos eos fuisse Cic. *Philip. 8.* doceat. Itẽ obseruandum duplicẽ fuisse vestium mutationẽ: in luctu vnam, facta togæ coloris mutatione in atrũ: & alterã in tumultu, cum togas commutarent cũ sagis. Depulsis vero periculis iubebantur Senatores redire ad pristinum vestitum, *teste eod. Dione lib. 39.* Sic edixisse Consules, vt Senatores ad suum vestitum redirent post reditum Ciceronis, refertur ab ipsomet Cicerone in oratione habita post reditum in Senatu. Naufragorum vestes, cum quibus euaserant ab ipsis suspẽdi solitos in templo Neptuni aut alterius Dei Marini, notat vetus interpres Horatii *libr. 1. carm. Ode 5.* Mancipiis in venditione vestes detrahi solitas, ne qua vitia corporis laterent, discimus ex Senecæ *epistola 81.* & ex *Epigrammate 28. lib. 6. Martialis.* Hieronicarum vestem pictã, palmatam ac floridam fuisse triumphantium more, colligit non absurde ex Luciano *in vita Demonactis*, cũ scribit, *derisum ab eo quendam athletam* ὅτι ἐσθῆτα ἀνθινὴν ἀμφιεννύμενος ὀλυμπιονίκης ὤν. Vestẽ omnem iure legare licet in testamento. *l. pediculis. ff. de auro, argen* interdum certas vestes, *leg. vxoris. §. vlt. ff. eod.* Nec refert, *vestisne an vestimentum* legetur. Num vero vestibus legatis, debeantur festis diebus paratæ, docet Bartolus *l. fin. ff. eod.*

Vesuali. Nominis huius etymon deducunt a *Walis*, quos cum illis eosdem faciunt, nec a Vandalis diuersos, qui adusque Caroli Magni ætatem ad orientalem Visurgis ripam consederunt. Quod ipsum a Suffrido Petri *2. de Orig. Frisi. capit. 14.* approbatum inuenio.

Vesuuius Campaniæ mons. Vibio Sequestri *Mauius* (sic enim legit Simlerus) *Vesbius* Silio Italico, *Besbius* Cedreno, ἐσούϊος Diodoro *lib. 4. Æthnæi ignis imitator* Lucio Floro, cuius flammis periit olim naturalis historiæ scriptor Plinius, trahere creditur a quibusdam nominis etymon a conflagratione. Nam *vesura*, inquit Leander, *significant fauillas*. Hanc sententiam confirmare videtur Appianus Leandro, cum eum *Vesbium* appellat. Sic enim nominari posse, notauit Petrus Marsus in hæc Silii Italici verba libr. 12. *Monstrantur Veseua iuga*. Rationem indicat Ambrosius Leo *lib. 1. de Nola*, quippe in vetustissimis se codicibus legisse Besbium sic dictum a Besbia Pelasgorum duce, qui olim eum tenuerit, Græcos tamen idiomatis sui ratione dixisse *Vesbium*. Quod autem Seruius *2. Georgic. Virgilii* Veseuum montem alium esse dicit ab hoc Vesuuio, inq; Liguria situm, recte ab aliis confutatum inuenio. Cum & hoc nomine idem mons appelletur a Strabone, Plinio, Mela, Suetonio, Floro, Eusebio, Vitruuio. Nunc Summanus audit ab oppido Summa, quod in eius radicib. est situm, vel potius *Monte di Somma*. Hunc montem primum omnium occupauit Spartacus dux belli seruilis, quo mox ad decem millia fugitiuorum confluxerunt. Quãtam ille ediderit Romanorum stragem diuersis præliis, plus quam satis est notum.

Veterina, iumentum a vehendo dictum, *vt Cato putauit*, referente id Festo Pompeio. Hinc *Veterinarius* veterinarum Medicus, Græcis κτηνίατρος καὶ ἱππιατρός. At Opilius *Veterinam* dici voluit quasi *Vterinã*, quod onus gerat religatũ ad ventrem.

Veturia tribus a gente Veturia, quæ prius dicta fuit Vetusia, appellationem accepit. Meminit eius Liuius *libr. 36*. Atq; hanc inter nouendecim illas, in quas Seruius Tullius populum Romanum diuiserat, recenset Carolus Sigonius *lib. 1. de de antiquo iure Roman. cap. 3.*

Vsentina tribus, alias *Oufentina*, anno CDXXXV. reliquis addita cum Falerina, a Censoribus L. Papirio Crasso, & C. Mænio iuxta Festum nomen adepta a fluuio Oufente, quod est in agro Priuernate inter mare & Terracinam. Meminit Lucretius simul & tribus & fluuii.

Via a vehiculorum incursu dicta est Isidoro, eaq; vel publica, vel priuata, strataq; lapidibus, qualis Appia illa multum celebris apud Romanos (λιθόστρωτον dixeris) aut non strata lapidibus. Publicam viã definit Isidorus eam, quæ est in publico solo, per quam iter est populo, siue ad mare, siue ad vrbẽ tendat, alias Prætoria, Consularis, βασιλικὴ & militaris dicta. Priuata via etiam Agraria audit, eaq; vel est in agro trahens secum seruitutẽ impositam, vel ducit ad agros alterius cõsulari viæ contigua. Sunt & *Vicinales viæ*, quæ aut sunt in vicis, aut ducunt in vicos, quæ quandoque publicarum loco habentur. Theophili de illis verba sunt hæc: Vicinalis δὲ ἡ ἐπὶ κώμας ἄγουσα: Vicus γὰρ ἡ κώμη: διὰ ταύτης γὰρ βαδίζει πᾶς ἐπὶ τὴν κώμην ἀπιών. Via sacra dicta, per quam non solum augures proficisci solebant, sed etiam Pseudosacra Romanorum omnia vehi, & currus triumphales agi. Metaphorice denotat hoc nomen rationem certam, & ordinem in docendo, quam μέθοδον vocant. Vnde & Græci eam definiunt ἕξιν, ὁδοποιητικὴν μετὰ λόγου, id est, *habitum facientem viam certa ratione.* Ad eam pertinent quatuor illæ primariæ q̃stiones, quas ἀποδεικτικὰς dicunt, εἰ ἔστιν, τί ἐστιν, τὸ ὅτι, τὸ διότι. Explicatur autem methodo materia duplex, quippe simplicium quæstionum aut coniunctarum, estq; aut συνθετικὴ aut ἀναλυτικὴ, quibus Galenus *de arte parua* ὁρισμὸν addit. Sed de his in Dialecticis plura. Redeo ad vias, in quibus complanandis & sarciendis tam intra, quã extra vrbem, quãta fuerit Senatus diligentia temporib. priscis, docẽt veterum monumenta. Earum vero curandarum munus primum Censorib. a Senatu cõmissum. Sequentib temporib, cum illi aliis occupationibus districti sternendis viis vacare nõ possent, quatuor viri sunt constituti, qui curam earum agerent. Lata fuit & lex Sempronia de viis Italiæ a C. Sempronio Graccho Tribuno plebis, Q. Cæcilio Metello Balearico & T. Quinctio Coss. vt quidẽ munirentur illæ, ac sternerentur, lapidibusq; milliaria discernerentur, adeoq; pontib. instruerentur. Vidẽdus de his inprimis Barnabas Brissonius *Antiquit. lib. 4. ca. 12.* Ex legib. 12. Tabul. sciendum, viæ latitudinem in porrectum octo

octo pedes, in anfractum, id est, vbi est flexus sedecim debuisse habere, *teste Caio l.8.ff. de serui. rust.* Constitui tamē poterat latior vel angustior octo pedib. si modo eam haberet latitudinem, qua ire posset vehiculum. Alioqui iter erat, non via, *l.via ff. de Seruit.rust. præd.* Quapropter Grammatici nonnulli viam quasi veiam dictam a vehendo voluerunt, quod per eam vehantur fructus. Etsi aliis dicta via quasi ia ab eundo, quod per eam eatur. Quippe *viare* idem erat veteribus, quod iter facere. De iure ciuili continet in se & iter, & actū, estq; ius eundi, ambulandi, agendi. Obseruandum denique, quod veteres discedentibus ac peregre proficiscentibus male precantes viam illam perpetuam, vel iter illud perpetuum imprecati fuerint. Turpilius apud Nonium: in verbo *Itiner*: *Age, age, egredere, atq; vtinam istuc perpetuum itiner sit tibi.* Nolui hoc prætermittere, quod dignum existimarem notatu, & ad imprecationes veterum pertineat, quas multifariam ab illis prolatas discimus ex Cicerone, Seneca, Ouidio, Terentio & Plauto. Inter vias ab vrbe & in vrbem ducentes celebres fuerunt, *Latina, Appia, Valeria, Æmilia, Flaminia.* In Latina & Flaminia sepeliebantur mortui sepulcris erectis ab latere vtroq;. Vnde multa epigrammata ad viatores, in iis. Erat & Latina media inter Appiam Valeriamque. Eadem Appiæ coniungebatur ad oppidum Casinum, ibi a Capua distans nouendecim stadiis: teste Strabone.

Viaticum, sumtus itineris, ἐφόδιον Græcis *auctore Gellio libr.17. cap.7.* a via nomen inuenit. Comprehenditur eo nomine quoduis impendium necessarium ad iter absoluendum, *l.7. ff. ad Trebell.* immo quæuis pecunia destinata eum in finem *l.17 ff. si cert.pet.* Diminutiuū eius viaticulū est, quo Iuriscōs. *titul. de induc.* & Apuleius *6. Metamorph.* sunt vsi. Ab eodem vetus & Plautinum verbum viaticari, id est, *instrui viatico.* Ceterum vt ex literis melioribus addam nonnihil, Prouerbium habe: *Suam artem cuiq; esse pro viatico.* Sumtem hoc ab aurea illa Biantis sententia, qua filio ad Ægyptios profecturo, rogātiq; patrē, *quidnā agēdo maxime gratū patri esset facturus*, respondit: *Si ἐφόδιον πρὸς γῆρας viaticū ad senectutē cōparabis,*

Vibex, quæ nihil aliud eſt, quam liuor ex ictu prouenicns, Græcis ὑπόσφαγμα, nomen, quod vi fiat, accepit *iuxta Grammaticos.*

Vicarius, qui vicem gerit alterius. Vnde apud Quintilianum legas *operam Vicariam*, apud Ciceronē, *Vicariam ſolutionem rerum creditarum*, id eſt, vicem reddentem creditori. Ita pro Muræna vicarium dicit, qui vicem ſuſtineat alterius. Et 5. in Verrem Act. *Vnum & quinquaginta aratores ita deiectos video, vt iis ne Vicarii quidem ſuffecerint.* Et Act. 6. *Si hoc, quod abs te poſtulo, ad officium tuum minus pertinere arbitrabere, ſuccedam ego Vicarius tuo muneri.* Addo Flacci verba ex 3. Carm. *Defunctumq; laboribus Æquais recreat ſortis Vicarius.* Itaque apud Iuriſconſultos ſæpe accipitur pro ſeruo, qui inſeruit ſeruo maiori, qualis eſt Atrienſis. Hinc Martialis:

Eſſe ſat eſt ſeruum, iam nolo Vicarius eſſe, id eſt, qui ſubeat vicem alterius.

Vicia, βίκιον, leguminis genus, caules habens tenues, quadrangulos & cubitales, folia anguſta & ex vno pediculo multa, eademq; lente maiora & craſſiora, ſiliquas paruas, flores nigriores phaſeli floribus, a vinciendo dicta Varroni. Capreolos enim habet vitis inſtar, quibus ſurſum ſerpit ad ſcapū lupini aliumue calumum, quem, vt adhæreat vincire ſolet. Inſuauis illa eſt & concoctu difficilis aluumq; reſtringit. Quapropter cedere ſolet magis in pabulum brutorum animaliū, quam in hominum cibum, in quibus vtique ex ea haudquaquam boni ſucci alimentum generari ſolet.

Vicinus a vicis, qui ſupra mille in vrbe fuerunt, dictus Grammaticis, ſicut vici a viis *iuxta Varronem*. Ab his iterum *Vicomagiſtri* nomen deducunt, qui per ſingulos vicos creabantur numero quatuor, vt tuerentur eos. Quin prætextati ſoliti fuerunt ludos Compitalitios facere in Larium honorem, *vt in Piſonianam ſcribit Aſconius.* Multa eorum mentio in Sexti Rufi & Petri Victoris *libris de XIV. vrbis regionibus.*

Victima trahere quibuſdam videtur nomen, quod icta vi cadat, vel quod vincta duci ſoleret ad aras. Vnde Iuuenalis:

Sed procul extentum petulans quatit hostia funem.

Ouidius Fastorum 1. *de eiusdem etymo* hoc modo:

Victima, quæ cecidit dextra victrice, vocatur:
Hostibus a domitis hostia nomen habet.

Ita apud Gellium legimus hostiam post cæsos hostes a quouis sacerdote immolari solitam, victimam eius, qui vicisset, manibus. Etsi Festo placeat ab *hostiendo*, id est, feriendo dictam hostiam: cum alibi tamen scribat hostiam sacrificium esse, quod Laribus immolabant, quod ab illis hostes arceri putarent. Erant autẽ victimæ maiora sacrificia, quam hostiæ, etsi alias hæ voces confundantur. Itaq; multa antea de hostiis dicta huc quoq; referri possunt, nempe de generib' earum & appellationibus. Nam aliæ Maiores, aliæ Lactentes sunt dictæ, quemadmodum liquet ex 2. *Ciceronis oratione in Rullum.* Quædam etiam *Ruminales, Iniuges & Eximiæ, Succidaneæ, Ambaruales*: Nonnullæ *Prodigæ, Mediales, Optatæ* vel *Optimæ*, & *Harugæ* siue *Harugæ*. Hæ omnes dicebantur probari, *duci, admoueri, stare, feriri, cadere, cadi, mactari & immolari.* Tertullianus Apologet: *Vt mirer, cum hostiæ probentur penes vos a vitiosissimis sacerdotibus, cur præcordia potius victimarum, quam ipsorum sacrificantium examinentur.* Indicat probationis modũ Lucianus περὶ θυσιῶν his verbis: ἀλλ' εἴγε θύοντες, στεφανώσαντες τὸ ζῶον, καὶ πολύ γε πρότερον ἐξετάσαντες, εἰ ἐντελὲς εἴη, ἵνα μηδὲ τῶν ἀχρήστων τι κατασφάττωσι, προσάγουσι τῷ βωμῷ. Seruius scribit etiã a frõte vsq; ad caudam ante immolationem ducere cõsueuisse cultrum, atq; hoc esse, quod ait Poeta: *Et tempora ferro Summa notat pecudũ.* Ducebãtur porro victimæ, nõ trahebantur, vt patet *ex modo loquendi passim vsurpato apud auctores.* Verba Suetonii in Augusto sunt hæc: *Nonnulli patrumfam. testamento cauerunt, vt ab heredibus suis, prælato titulo, victimæ in Capitoliũ ducerentur.* Vide Plin. *lib. 28. cap 2. Agellium lib. 4. cap 6. Iulium Obsequentem lib. de prodigiis, Ouidium lib. 3. Amor. Eleg. 12. Papin. 4. Thebaid. Virgilium Georg. 2. Macrobium 3. Saturnal. cap. 5.* Vbi iam adductæ essent victimæ, admouebantur aris. Inde enim illud Maronis 12. Æneid. *Admouit, pecus flagrantibus aris.* Et Lucanus lib. 1.

Sacris

Sacris tunc admouet aris Erectæ ceruice marem. Admotæ autẽ aris stare dicebantur, interim dum vota conciperentur, eisq; vinum ac mola inspergerentur. Quo spectare nemo non animaduertit ea Ouidii 7. Metamorphoseon:

Admoti quoties templis, dum vota sacerdos
Concipit, & fundit purum inter cornua vinum,
Haud expectato ceciderunt vulnere tauri.

Hinc Silius lib. 16 *Victimaq; admotis stabat subiecta bipenni.* Et Plinius lib. 28. cap. 2. *Si repente exstis adimi capita vel corda, aut geminari, victima stante, acciderit.* Conceptis autem votis feriebantur victimæ Ouidius Fastorum 1.

Colla rudes operum præbent ferienda iuuenci,
Quos aluit campis herba Falisca suis.

Idem 7. Metamorphoseon:

Muneribusque Deos implet, feriuntq; secures
Colla torosa boum vinctorum cornua vittis.

Icta vel percussa iam bestia cadere dicebatur, sicut infinità auctorum testimonia docent. Vtque stantem & cadentem victimam dicunt Latini, ita apud Dionysium *lib. 7.* ἑστῶτος καὶ πίπτοντος θύματος, legitur. Sed enim obseruasse veteres in cadendo, vti & in quã partem caderet, docet Festus in verbo, *Piacularia.* Mactari denique & immolari victimas aiebant. Nam quis nescit istud Virgilii: *Mactant lectas de more bidentes.* Plautus Pœnulo *Act. 2. Sc. 1.*

Dii illum infelicitent omnes, qui post hunc diem
Leno vllam Veneri vnquam immolauit hostiam,
Quiue vllum turis granum sacrificauerit.
Nam ego hodie infelix Diis meis iratissimis
Sex agnos immolaui.

Qui vero immolabant siue sacrificabant, facere dicebantur, sicut Græci τὸ θύειν non tantum ἔρδειν καὶ ῥέζειν, sed etiam δρᾶν dicebant. Notus enim Virgilii versus: *Cum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.* Varro 5. de lingua Latina: *Nam flamen Dialis auspicatur vindemiam, sed vt iussit vinum agere, agna Ioui facit.* Cæsarum autem victimarum exta dicebantur *inspici, consuli, prosecari, dari, reddi, porrici; & in is imponi &*

de quibus omnibus si vellem congerere, quæ exstant apud bonos auctores, nimius forem. Albas victimas mactatas ac deputatas superis, tum nigras inferis, suo loco dictum a nobis, dignum tamẽ, quod repetatur. In Iouis Capitolini templo mactasse Romanos victimas gratulationis caussa, & Cõsules singulos boues singulos eo die, quo magistratum inibant, sacrumq; ab Imperatoribus post actum triumphũ ibidem Ioui oblatum proditum memoriæ. Pariter notandum alia atq; alia singulis Diis mactata fuisse animalia victimarũ loco. Cædebatur enim taurus Apollini, Neptuno & Marti, Iunoni agna, Cereri porca, Soli equus, Baccho caper, Proserpinæ sterilis vacca, Plutoni taurus. At Ioui taurum, Verrem & arietem immolare non licebat. Quod quia Virgilius fingit Æneam suum in Thracia fecisse, statim horrendũ monstrum secutum scribit. Non autem subsecutum monstrum, cum idem descensurus ad inferos Plutoni taurum mactaret, congruam videlicet victimã, fingit idem scite & erudite. Victimas humanas Dianæ, Mercurio & Saturno oblatas iam alias dixi. Cæterũ nec illud præterierim absq; piaculo, quod, cum victima prima non esset litatum, eo quod aufugisset, & hostiæ succidaneæ immolarentur ad Deos placandos, meliores tum victimas dari dixisse veteres, ad quem ritum respexit Maro his verbis:

Hanc tibi Erix meliorem animam pro morte Daretis
Persoluo.

Quo & prouerbium Græcum pertinet, δεύτερων ἀμεινόνων, *vt monet Turnebus.* Demum addo, proditum a multis, a suilli pecoris genere immolandi initium Romæ factum, eo argumento, quod sus spõsalibus & fœderibus adhiberetur. Hinc Varro *2. de re rustica: Porci, qui a partu decimo die habentur puri, & ab eo appellantur ab antiquis sacres, quod tum ad sacrificia primum idonei dicantur.* Itaq; apud Plautũ in Menechmis is putatur insanus, qui vt pietur in oppido Epidamno, quærit, *Quanti hi porci sunt sacres:* Atq; hæc de victimis.

Victimarii sacerdotum ministri a victimis nomen trahunt. Ligabant enim victimas, cultrumque simul & aquam cum mola,

mola, vt & reliqua sacris necessaria, parabant. Liuius *lib. 40. Libri in comitio igne a victimariis facto, in conspectu populi cremati sunt.* Romæ etiam castra Victimariorum fuisse, refert P. Victor.

Victoria modo ab hac, modo ab illa stante parte, & propterea ἑτεραλκὴς Homero. qui & Iliad 6. canit νίκην ἐπαμείβεται ἄνδρας, quo sensu Virgilius, *Multos*, inquit, *alterna reuisens Lusit, & in solido rursus fortuna locauit*, a vincendo nomen deriuat. Omissis tot veterum historiis, exemplis & testimoniis, commendatam volo Philologis piisque illam Homeri sen. tentiam: Νίκης πείρατ' ἔχονται ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι. Addo Valerii Maximi prudentissimam gnomen ex libr. 5. *Ea demum victoria & apud Deum, & apud homines minimum inuidiæ est habitura, quæ plurimum humanitatis habet.* Ethnici ex ea Deum fecerunt Mineruæ πάρεδρον, imo præpetem siue alatam, quod eius fama statim se humo tollat, amplexaque gloriam longe lateq; per summũ volet æthera, perq; immensos terrarum tractus exspatietur. Itaq; alatũ exstitit eius in Olympia simulacrum, ipsiusq; alias signum accipiter est, reliquas volucres superans agilitate remigii alarum. Vnde Porphyrius: τὰς δὲ νίκας ἱέρακι, καὶ τὰς σπουδὰς· κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τούτῳ νίκην, καὶ τὸν ἱερὸν, καὶ τὸ ἱερατικὸν, καὶ τὸ ἱερεῖον. Et Ouidius Tristium 2. de eadem: *Assomumq; ducem solitis circumuolat alis.*

Ponat vt in nitida laurea serta coma.

Etsi ἄπτερος, id est, *exarmata* plumis seu alis apud Athenienses sit visa, *vt est apud Pausaniam in Atticis & Heliodorum Periergetam*, qui Mineruæ id signum dedicatum malum Punicum dextera manu & læua galeam ostentasse scribunt. Factum id scribit Pausanias, ne Victoria discederet Athenis. Qua de caussa catenatum Martem habuisse legũtur & Lacedæmonii. *Auream Victoriam* vel potius *statuam aureæ Victoriæ* fuisse olim Romæ in Iouis Capitolini templo, testis est P. Victor. Missam eandem Romam gratulationis caussa ab Hierone Siciliæ rege, temploq; Iouis illatam, apud Liuiũ inuenias *lib. 22.* Ludi ipsi instituti leguntur *Quinquennales, Decennales & Vicennales: Quinquennales* ab Augusto post

deuictum Antonium & partam apud Actium Promontorium victoriã: *Decennales* ab eodem Augusto prætextu quodam ad Imperatoris titulum, & potestatem sine inuidia retinendam. meminitque eorum D o *lib.53.* Est & Eusebius testis in historia Ecclesiastica, tales ludos a Constantino celebratos, qui pariter *auctor libro de vita Constantini 3.* Vicennalium exhibitorum anno imperii 20. mentionem facit. Dignum porro notatione, summum apud antiquos Victoriæ signum fuisse herbam porrigere victos, hoc est, terra cedere & ipsa altrice humo. Vlterius noto in Olympicis certaminib⁹, quæ quinto quoque anno cōmittebãtur, curulis certaminis victoriam omnium fuisse nobilissimã, vt non solum ex Herodoti plurimis locis, verum etiam ex Pindaro intelligi potest. Inuenio quoque Romæ ædes habuisse Victoriam tres, ædiculas duas. At antiquissimum eius templum in Auentino fuit conditum ab Arcadibus, *teste Dionysio Halicarnasseo.* Ædiculam Victoriæ virginis vouit Mar. Porcius Cato Consul Hispanico bello, & biennio post dedicauit, *vt est apud Liuium lib.22.* Tandem conualescente Christianismo sublatam huius aram a Senatu (id quod ægre gentes ferebant) ex his Symmachi verbis constare potest: *Quis est ita familiaris barbaris, vt aram Victoriæ non requirat.* Noto denique a palma dictam Victoriã Deam palmarem ab Apuleio *libro Metamorph 2.* his verbis: *Atria longe pulcerrima, columnis quadrifariam per singulos angulos stantibus, attollebant statuas Palmaris Deæ, &c.*

Victoriatus numus Victoriæ nota insignis (a qua & illi nomen) lege Clodia vel Claudia Romæ percussus legitur apud Plinium *libr 33. cap.3.* Antea enim is numus ex Illyrico aduectus mercis habebatur loco. Olim idem dictus Quinarius. Hinc Volusius: *Victoriatus nunc tantundem vales, quantũ quinarius olim.* Scribonius frequenter vtitur pro pondere. Celsus loco eius scribit denarii semissem *cap. 17. lib.5.* Galen⁹ reddit *le Cibor. ov de Antidotis lib.2.* Quantum vero coniicere licet ex Plinio, erat numus argenteus, cui æris pars octaua erat permixta.

Vide-

Videlicet, videre licet.

Vidua proprie mulier viduata marito (etsi Labeo eam quoq; accipiat, quæ virum non habuit) quod sine duitate sit, nomen accepisse videtur, vt vecors ille, qui est sine corde; Vesanus, qui sine sanitate. Grammatici nonnulli ab *iduando*, id est, diuidendo deducunt: Vt vidua quidem quasi *idua* sit dicta. Decem mensium spatio (tot enim Romuli annus habebat) viros ab vxoribus viduis lugeri cõsueuisse, constat ex Plutarcho & Ouidii Fastis. Vtq; nonnihil addam ex perenni Musarum fonte, quod soleo alioqui semper in maximo honore fuisse sciendum est eas viduas, quæ defunctis maritis amorem mutuum perpetua castitate rependebant. In eam sententiam Dido Æneidos 4.

Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad vmbras,
Pallentes vmbras Erebi, noctemq; profundam.
Ante pudor quam te violem, aut tua iura resoluam.
Ille meos primus qui me sibi iunxit amores
Abstulit, ille habeat secum, seruetq; sepulcro.

Quibus respõdet laudatissima viduæ vox, qua defuncti mariti manes compellat apud Quintilianum *Declamat.322. Si quid inferi sentiunt, cognosce animum meum: Sicuti voluisti, tibi vixi, tibi moriturus sui: Nulli alii in hoc pectore locus fuit.* Iustinianus quoq; Nouel. 2. *de non eligend. secund. nubent.* §. *cum igitur: Mulierem, quæ inuiolatum defuncti mariti thorum seruat, & miramur pariter, & laudamus, & non procul a virginitate ponimus.* Et Hieronymus Epist. 96. *Nesciat vidua bigamiæ indulgentiam.* Quæ omnia, quia digna notatu, signare volui hic, ne Philologis defuisse viderer.

Villa lex annalis, quam tulit L. Villius Annalis Tribunus plebis, L. Manlio Acidino Fuluiano & Q. Fuluio Flacco, fratribus Germanis Coss: de ætate cuique Magistratui capiendo definita, quæ tamen a Liuio, qui legis huius meminit *libro 40.* non exprimitur. Sed Philipp. 5. loquitur Cicero hoc modo: *Tribunatui plebis definiunt annum ætatis 30. ædilitati 37. Præturæ 40. Consulatui 43.* Et quæsturam non licuisse

capere ante annum ætatis 27. affirmãt nonnulli adducti auctoritate Polybii, qui *libr. 6.* scribit, *legem fuisse ne quis vrbanum magistratum gereret, nisi decem stipendia confecisset.* Annus autem legitimus ad militandum fuit decimus septimus.

Villicus villæ, id est, rusticæ domus custos percipiendis simul fructibus destinatus a Domino. Itaq; villam quasi *vehillam*, quod in eam conuehantur fructus, dictam existimant. Est quoq; villa alia Rustica, alia Vrbana. Sed Varronem adduco ad stabiliendum etymon. Is 1. *de re rustica cap. 2.* scribit hoc modo: *Villicus agri colendi caussa constitutus, atq; appellatus a villa, quod ab eo in eam conuehuntur fructus, & euehuntur cum veneunt.* Ex quo rustici etiã nunc viam, veam appellant propter vecturas. Ex primo libro Columellæ *cap. 8.* noto, villicos vt plurimum institutos a Romanis fuisse seruos. Ait enim: *Igitur præmoneo, ne villicum ex eo genere seruorum, qui corpore placuerunt, instituamus: ne ex eo quidem ordine, qui vrbanas & delicatas artes exercuerit. Socors & somniculosum genus id mancipiorum: Otiis, campo, circo, theatris, alea, popinæ lupanaribus consuetum: Nunquam non easdem ineptias somniat, quas cum in agriculturam transtulit, non tantum in ipso seruo, quantum in vniuersa re detrimenti Dominus capit.*

Viminalis mons Romæ inclusus nomen accepit, teste Varrone, a Ioue Viminco, quod ibi eius aræ cõspectæ fuerint. Vel quod ibi viminum sylua fuerit, sicut S. Pompeius & Iuuenalis affirmant. Idẽ Fagutalis appellatus a fagina sylua, testibus eisdem. Porta, quæ eo spectabat, etiam Viminalis est dicta. Cũ Esquiliis vero quintã hanc vrbis regionẽ fecit Cæsar Augustus, cum spatium eius in quatuordecim regiones diuideret. Dicitur & Viminalis salix a Columella, quod ad vineam ligandam vimina suppeditet *libr. 4. cap. 30.* Atqui hæc a viendo, id est, flectendo sunt dicta Grammaticis.

Vinculum a vinciendo. Itaq; lege Ælia Sentia, non videbatur vinctus seruus, licet compactus in carcerem, si corpori vincula non essent addita. *l. 216. ff. de verbor. signif.* Astipulatur in hoc etymo Isidorus. Sciendum quoque, vinctum esse, & in vinculis esse differre, *l. si tamen. §. et qui seruum. ff. de ædil. edict.*

Etiam

Etiam notandum complexos hoc nomine Romanos compedes, pedicas, manicas, catenas, neruos, boiam & carcerē, *de quibus singulis suo loco.* Reorum, qui in vinculis habebantur, manus pedesq; catenis atq; compedibus consueuisse vinciri, docet Arrianus Epicteti *libr. 1. cap. 1. 18. 19. 29.* Itaque Herodis iussu coniectum in vincula Petrum, duplici catena vinctum fuisse legimus *Act. 12.* Ex his aliquando caussam dicebant, *vt liquet ex l. lege Cornelia. ff. de SC. Sillanian.* Vinculi genus fuit & Cyppus, quem ποδοκάκκην a Græcis appellari, intelligere videor ex his Suidæ verbis: ποδοκάκκη ξύλον, εἰς ὃ ἐν ἀγκύλῃ τοὺς πόδας ἐμβάλλοντες συνέχουσιν, ὃ παρὰ ῥωμαίοις Κύππος καλεῖται. Multa eius mentio in Martyrologiis & Gregorio Turonensi *lib. 5. cap. 49.* estq; species vinculi a Boiis diuersa. Nam vbi Festus ait: *Boiæ*, id est, *genus vinculorum, tam lignea, quam ferrea dicuntur*, addit Scaliger ex antiquis glossis *Boiam proprie esse Collare.*

Vindemia a vino demendo appellata Grammaticis. Hinc vindemiare τὸ τρυγᾶν Græcis. Quæ verba summopere notandum, etiam ad aliorum fructuum, quam vuæ collectionem pertinere, imo mel respicere, quod Græcis est βλίττειν τὸ μέλι, *apes castrare.* Vnde Plinius: *Prima mellis vindemia melior.* Et Columella: *Mox vere transacto sequitur mellis vindemia.* Et 4. Georgic. de apibus; *Bis grauidos fœtus cogunt, duo tempora mensis.* Quin τὸ τρυγᾶν non tantum vites & segetes comprehendit, sed etiam ceteros fructus. Vnde τρυγᾶσθαι φοίνιξ, id est, *palma stringi & decerpi dicitur*, ipsaque τρύγη pro vindemia, & pro hordeo, tritico, & quolibet alio fructu accipi solet. Quemadmodum καλαμᾶσθαι non modo σταχυολογεῖν, id est, *spicilegium facere & metere*, sed & *racemare*, & οἰναρίζειν significat. Vnde Chrysostomus περὶ ἱερωσύνης, καλαμᾶσθαι, dixit, ὡς ἄμπελον τὰ καταλειπτὰ τοῦ ἰσραήλ, *racemare vt vineam reliquias Israel.*

Vindicia. Audi Festum Pompeium. Vindiciæ olim dicebantur illæ, quæ ex fundo sumtæ in ius allatæ erant. At Seruius Sulpitius nomine (sic enim supplendus locus) iam singulariter formato, Vindiciam esse ait, qua de re controuersia est,

ab eo quod vindicatur. Vindiciam ferre in 12. Tab. est sententia, decretoque rem obtinere. Facit Vindiciarũ mentionem Cicero pro Milone, cuius temporibus nihil aliud erãt, quã lis vindicandæ possessionis apud Prætorem, in qua summa quædam pecuniæ solebat deponi, ea lege, vt, qui victoriã adeptus esset, pecuniæ partem auferret, at victi pecunia ad ærarium deferretur, tanquã res esset sacra. Inde alibi sacramentũ dicitur, ex sponsione litigare & ex sponso agere. Sed pretium operæ erit & Asconii verba adducere ex Commentariis in Verrem. *Lis*, inquit, *Vindiciarum est, cum litigatur de ea re apud pratorẽ, cuius incertum est quis debeat esse possessor: Et ideo q eam tenet, satisfat aduersario suo pro prada litis vindiciarum aduersario suo, quo illi satisfiat nihil se deterius in possessione facturum, de qua iurgium esset. Rursus sponsione ipse prouocatus ab aduersario certa pecunia aut æstimationis, quam amittat, ni sua sit hereditas, de qua contendit.*

Vindicta iuxta Boethium in Topica Ciceronis, virgula, qua apud Prætorem rasum serui caput bis terue percuti solebat a lictore, vt ab eodem circumactione facta in signum libertatis (vnde *circumagi* Senecæ idem quod liberari aut manumitti *1. ad Lucilium Epistola*) verbisque solemnibus (*liberum te aio*) pronuntiatis a Prætore, seruus velut ruptis seruitutis vinculis libertatem assequeretur, nempe iam manumissus, nonnullis deducitur a Vindicio Aquiliorum seruo astipulante Liuio *lib. 2.* aliis a Vindicio Vitelliorum, qui de Tarquinio in vrbem reducendo initam coniurationem patefecit; idcirco primus omnium in libertatem vindicatus ipsomet Bruto Vindicias secundum libertatem dicente. Ceterum aliqui a *vindicando*, id est, asserendo in libertatem deriuant, quibus subscribere malim. Vtcumque: *Pileus manumissi serui capiti imponebatur eiusdem libertatis indicio:* Quem morem etiam Appianus commemorat in Mithridatico suo. Et Plautus: *Vt ego hodie capite raso caluus capiam pileum, ad hunc manumittendi morem alludens.* Sane pileum fuisse libertatis insigne non solum hinc patet, verum & inde, quod in numis antiquis passim animaduertas pileum

leum cum inscriptione libertatis. Nã & in Tit. Claudii numo simulacrum dextra gestabat pileum, læuam expassam habebat. cuius inscriptio erat, annotante Pierio, *libertas Augusta*. Sed & Castorum capito pileata sunt visa in picturis argumento Laconicæ libertatis. Porro noto hunc per Vindictam manumittendi modum vel potestatem primum penes Consulem tantum fuisse, inde ad Prætorem vrbanum translatum.

Vinalia, dies festus iuxta Pompeium, quo vinum Ioui libabant.

Vinea vt Verrius præcepit, quod vini sint feraces. Eorundem verborum meminit & Festus. Multa de vineis apud rei rusticæ scriptores. Ego noto incolas ciuitatis Methonæ in agro Trœzeniorum mactare solitos gallum pro incolumitate vitium, vt ita *Africi venti*, qui plurimũ eas infestat, incursionem auerterent, aut saltem emollirent. Ideo bene Palladius *lib. 1. cap. 6. Vbi vineas vulturnus exurit, aut flatus aliquis regionis inimicus, vitem tegamus stramimibus vel aliunde quæsitis*. Est quoque vinea militaris machina tabulatis cratibusque constrata, quæ impelli solebat rotulis subiectis ad subruendum fundamenta murorum a viris armatis sub ea latentibus & bene munitis. Dictam putat hanc vineam Hotomannus, quod & plerisque locis vineæ sepibus vimineis, ita hæ tectis vimineis muniri soleant. Vsum eius describit Lucianus lib. 3. his versibus:

Tunc adoperta leuis procedit vinea terra,
Sub cuius pluteis & tecta fronte latentes
Moliri nunc ima pauent, & vertere ferro
Mœnia, nunc aries suspenso fortior ictu
Incussus densi compagem soluere muri
Tentat, & impositis vnum subducere saxis.

Meminit & vinearum Ammianus *libro 20*. traditumque a Turnebo habuisse in vtramque partem tecti deuexitatem. Aduersariorum *lib. 11. cap. 24.*

Vinum, quod Empedocles aquam in ligno coctam vocabat, Romani in sacris *Bonæ Deæ lac*. Euripides γάλα τῆς ἀμπέλου,

cuiusq; inuentionem Libero patri tribuebant veteres, qui inde *Vitisator* est dictus, etsi auctor variæ historiæ eundem cum faciat cum Noah, a vi deductum agnoscit nomen, eo quod facultate innata vim inferat animo. Vnde Poeta:

Vina parant animos, faciuntq; coloribus aptos,
Cura fugit multo, diluiturque mero.

Græcis dicitur οἶνος ἀπὸ τῆς οἴνης, quo nomine veteribus appellabatur *vitis*, vel ab ὀνήσεως vtilitate; Quo sensu dixit Homerus alludens ad etymon, ὀνήσεαι αἴκε πίνῃς, *si biberis, magnũ referes, mihi crede, iuuamen.* Plato ἀπὸ τῆς οἰήσεως, id est, *opinatione* deriuat, quod variis opinionibus mẽtem imbuat, sæpe πλάνης αἴτιος τοῖς ἀνθρώποις γινόμενος, *vt ait Aristophanes.* Idẽ affirmat Platonem secutus Plutarchus *Symposiacωn 7.* & Eustathius *Iliad. 2.* Etsi non defuerint, qui denominatum putauerũt vinum ἀπὸ οἰνέως, id est, *Oeneo vini inuentore*, inter quos Nicanorem Colophonium & Melanipedem Milesiũ refert Athenæus *lib. 2.* Alioqui certũ, cognata esse hæc omnia vocabula, Wein/*vinum*, οἶνος, יין. Veteres Latini *temetum* vocabant, quod mẽtem teneat seu labefactet. Vt bene is apud Plautum culpã deprecetur his verbis: *Mihiq; ignoscas, quod animi impos vini vitio fecerim.* Arabes idem Nebit dicebãt, vt Cahana *vinum album & debile.* Hebræi generaliter nominãt יין, alias חמר idem quod יין טוב *vinum bonum* vel *vinum rubrum*, quo vocabulo semper fere τὸ יין reddit Chaldaicus Paraphrastes, vt αἴθοπα οἶνον fere semper nominat Homerus. *Vinum* autem *nouum* seu *mustum* nominant תירוש a ירש possedit, quod omnium optima possessio sit vinum, Chaldæi מארית. Iones, *teste Hesychio*, vocarunt πηλὸν ἀπὸ τοῦ πάλλειν καὶ σείειν τὰς φρένας, *quod mentes vibret atque commoueat.* Poeta Apollonius nominat μέθυ, ἀπὸ τοῦ μεθιέναι καὶ ἀμελεῖν τοὺς πίνοντας, *quod vinum bibentes negligant multa & prætermittãt.* Vnde & Homerus Odyss. ξ. μέθυ γλυκὺ dicit, Euripides μέθυ ἄζωρον, *vinum merum seu non dilutum.* Maximum illud Dei donum esse, quis neget? Valet ad vlcera siccandum, glutinãdum, sanandum ac nutriendum. Conseruat vitam hominis, si moderate sumatur, vel ipso *Syracide teste.* Quo mirum non

sit

ſit cultum a veteribus Bacchum cognomento ὑγιάτην, id eſt, *ſanatorem*. Idem ſane humectat, & ſolidas partes quã celerrime calore ſuo fouet ac refocillat, vires corporis confirmat, colorem meliorem reddit, cõcoctionem, vrinam & ſudores promouet, corporis habitum calefacit, conciliat ſomnum, ſpiritus & ſanguinem fouet, bilis acrimoniam mitigat, reſiſtit putredini, ſiſtit vomitionem, eſt optimum cicutæ & veneni antidotum, excitat ingenium Poetæ languens, hoc eſt, acuit illi mentem & neruos intẽdit. Quapropter dicit Chæremon apud Athenæum *lib. 2.* vinum recte vtentibus conciliare σοφίαν, εὐμάθειαν, καὶ εὐβουλίαν, *ſapientiam, docilitatem & prudentiam*, ſolitiq; ſunt Perſæ de rebus publicis deliberaturi vino ſe prius ingurgitare. Atq; ideo Dionyſium εὔβουλον, id eſt, *bonum conſiliarium* dictum crediderim apud antiquos. Rite etiam Flaccus:

Nulla placere diu nec viuere carmina poſſunt,
Quæ ſcribuntur aquæ potoribus.

Item:

Fœcundi calices quem non fecere diſertum?

Quid, quod ſpem alat, inque mẽtem anxiam meliora reducat. Vnde Philoſophus ἠθικ. *Nicom. 7.* εὐέλπιδες γίνονται οἱ μεθυσκόμενοι. Et Plato *de legibus 1.* ὁπόσῳ πλέον αὐτοῦ γεύηται, τοσούτῳ πλειόνων ἐλπίδων ἀγαθῶν πληροῦται καὶ δυνάμεως εἰς δόξαν. Huc accedit, quod triſtitiæ ſit antipharmacum reddens eueſtigio hominem ſeipſo lætiorem. Quo pertinent epitheta εὔφρονος, λαθικήδιος, λυσιμερίμνου, καὶ παυσιλύπου. Ideo & Mneſitheus apud Athenæum ſumtum moderate vinum & aqua temperatum εὐθυμίαν afferre dixit, Cheræmon γέλωτα. Et noſter ille:

Tunc veniunt riſus, tunc pauper cornua ſumit,
Cura fugit multo diluiturque mero.

Horatius Ode 7. lib. 1.

O fortes peioraque paſſi
Mecum ſæpe viri, nunc vino pellite curas.

Adde Plautum, qui vinum triſti & perturbato bibendum exiſtimat, quo bilem diluat. Quam ob cauſſam lætitiæ datorem appellauit Bacchum Virgilius. *Muſica ipſa, quæ ad hila-*

ritatem tota est comparata, non alio magis stimulo concitatur, quam vini gustu. Inde Ouidius:

Ille liquor docuit voces inflectere cantu,
Mouit & ad certos nescia membra modos.

Ita apud Xenophontem in Symposio *vinum lætitiam non aliter excitare* ait Socrates, *quam oleum inspersum igni flammam adauget.* Sed hæc illa comoda, q̃ vinum confert sumtum moderate. Nam contra sumtum intemperantius quot generat incomoda? Eneruat ingenii vim omnẽ, memoriã proinde debilitans, & rationẽ ipsam vel potius sapientiã obumbrans. Homines impotes mẽtis vsq; adeo facit, vt sæpe voces emittant per iugulum mox redituras. Nihil enim secretum, vbi regnat ebrietas. Eaq; de caussa Plato in Alcibiade finxit *filiam vini veritatem.* Et Poeta: *Arcanum demens detegit ebrietas.* Quam quidem sententiam confirmat vetus illud: ἐν τῷ οἴνῳ ἡ ἀλήθεια. Notum & illud, cuius libr. 10. meminit Athenæus, οἶνος καὶ ἔχει ... Et Homerus Odyss. ξ.

οἶνος γὰρ ἀνώγει,
ἠλεὸς, ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ μάλ' ἀεῖσαι,
καί θ' ἁπαλὸν γελάσαι, καί τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν,
καί τι ἔπος προέηκεν, ὅπερ τ' ἄρρητον ἄμεινον.

Theognis:

ἐν πυρὶ μὲν χρυσόν τε καὶ ἄργυρον ἴδριες ἄνδρες
γινώσκουσ', ἀνδρὸς δ' οἶνος ἔδειξε νόον.

Euripides apud Athenæum: Κάτοπτρον εἴδους χαλκός ἐστ', οἶνος δὲ νοῦ. Itaq; *lene tormentum* appellat Horatius *carm. 3. Ode 21.* Quod rationem obumbrare dixerim vinum immoderatius haustum, nemo quoq; mirabitur, cũ id experientia doceat. Vetus etiam dictum: οἶνος καὶ ... recteq; Anacharsis docuit ... Sed & in Venerem trahit. Quippe *sine Cerere & Baccho friget Venus.* In quam sententiam Euripides: οἴνου δὲ μηκέτ' ὄντος οὐκ ἔστιν Κύπρις. Vnde alibi γάλα τῆς Ἀφροδίτης nominat. Sed & pugnas prouocat: Ex quo illud Horatii: *At ne quis modici transiliat munera Liberi, Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero Debellata.* Vt recte Antinous Vlyssem vini potu

ineb-

impulsum & mente captum his verbis moneat apud Homerum:

> οἶνός σε τρώει μελιηδής, ὅς τε καὶ ἄλλους
> βλάπτει, ὃς ἄν μιν χανδὸν ἕλῃ, μηδ᾽ αἴσιμα πίνῃ.

Atq; hinc est, quod Diphilus dixerit Bacchum efficere τὸν δειλὸν θρασύν. Atqui idem *luctator dolosus pedes primum captat*, ait Plautus. Ita Chremes Terentianus: *Vitat data hercle verba mihi sunt: Vicit vinum quod bibi. Ac dum accubabam, quam videbar mihi pulchre sobrius? Postquam surrexi, neq; pes, neq; mens satis suum officium facit.* Maiora audi. Cum largius vinum hausisset Arcesilas cognomento Cauillator, obiit *Hermippo teste*, año Ætatis 75. Id quod & Promacho contigit post promeritã ab Alexandro Magno coronã aureã ob obtentã in bibendo victoriã. Propter ergo tantã vini efficaciam inuentũ est illud *aquæ miscere*. Primũ omniũ id factũ a Staphylo Sitheni filio, scribit Plinius. Melampus aũt prædicatur inuentor ab Athenæo. Et (ne id silentio premã) temperaturas vini præcipuas & cõmunes, veteribus vsitatas, tantũ fuisse tres non ignorãdum. Scribit enim Plutarchus *Simposiacõn 3.* eos, qui Dionysii harmonias callebant, tres tantum vsurpasse, videlicet hemioliã seu sesquialteram, quæ tribus partibus aquæ constabat vini duabus: Diapason, quæ fiebat vnam vini partem duabus aquæ miscẽdo: Et Diatessaron, quæ tres aquæ partes temperando cum vna vini perficiebatur. Vnde commune prouerbium, ἢ πέντε πίνειν, ἢ τρία, ἢ μὴ τέτταρα. Addit Plutarchus sesquitertiam proportionem tanquam sobriam vsitatam fuisse iis, qui Philosophiæ aut contemplationi vacabãt. Apud Homerum animaduertas parum aquæ vino permixtum ab Achille, cum Vlysses & Phœnix essent bibituri, ambo senes & tota die in armis occupati, quod ætas senilis mero gaudens natura auersetur mixtionem admodum aquosam. Ait enim: ζωρότερον δὲ κέραιε. Qua voce quoque Hippocrates vsus *libro de natura muliebri*. Alioqui mixtionem sæpe variatam cum pro vini bibentiumque natura, tum pro temporis diuersitate, ex generibus vinorum cognosci queat exactius. Neq; enim *edentulum* dictum in genere vi-

num a Plauto in Penulo ad differentiam *vini dentati* vel *mordacis* multa opus habebat aqua. At *vinum Falernum* indomitum est Iuuenali, quod vix aqua multa edomari potuerit. *Austerum* fuisse scribit Atheneus, eiusq; austeritatem melle mitigari solitam. Etsi & alterum eius genus dulce commemoret. Secundum ab eo locum tribuit Plinius *Rhetico vino*. Atq; his ambobus contrarium rursus, quod ὑδροφόρον Galenus & Medici vocant, *quod parum aqua perferre queat*. Falerno autem iungit Galenus *vinum Marsicum* seu *Massicum*, quod & μάρσον nominat, *ad Glauconem 2.* destinatque medicamentis vlcera sine mordicatione exsiccātibus. Nasci solebat in monte Gaurano in prospectu Baiarum Puteolorumque. Crassum & turbidum id aliquo modo fuisse, colligi posse videtur ex his Horatii verbis:

Massica si cœlo supponas vina sereno,
Nocturna, si quid crassi est, tenuabitur aura,
Et decedet odor neruis inimicus. At illa
Integrum perdunt lino vitiata saporem.

Atq; his omnibus potentius Maroneum, cui vicies tantum aquæ miscendum voluit Homerus. Addo Theriacum vinū vuæ Theriacæ expressum, cuius Plinius mētionem facit *libr. 23. cap. 1.* eoq; vsi leguntur Thasii contra serpentum (τῶν θηρῶν) ictus, *vt idem affirmat lib 14. cap. 18.* Eius potionem Theriacam appellatā non insulse aliquis existimat, intellectamq; eam fortasse a Varrone apud Nonium, cum ait: *Vel maxime illic didici & sitienti Theriacam mulsum, esurienti panem cibarium siligineum, & exercitato suauem somnum.* Pramnium vinum longe nobilissimum fuisse inuenio, eiusq; meminit Athenæus, vt & Thasii, quod Chio & Lesbio coniungēs apud eum Eubulus *Nectareum* vocat. Lesbium simul & Chium cum Mamertino appositum a Iulio Cæsare legimus in cœna triumphali. Flaccus *Lesbium* appellat innocens, id est, innoxium, quod, qui eo vteretur, nihil intemperāter, furiose, aut iracunde ageret, *libr. 1. Ode 7.* Chium tamen vinum, si absit, non magnopere requirendum, lego apud Clementem *lib. 2. Pædag. cap. 2.* Leucadium & Milesium potui apta fuisse inuenio

sio annotatú ab Athenæo sicut Rheginum Surrentino fuisse pinguius, Priuernum Rhegino magis tenue, sed nimium infestasse caput: Cui simile & *Phormianum* facit. Generosum insuper & robustum apud eundem *Cæcubum vinum*, multum nutriens *Fundanum*, potui aptum *Nomentanum*, dulce & aureo colore Spoletanum, leue & stomacho conferens *Venafranum*, at *Massiliense* densum & corpulentum, suaue robustumque Mamertinum *libro* 1. *cap.* 24. Omissum ab illo *Vaticanum* pessimum omnium fuisse apud Romanos, asseritur a Martiale & aliis. Nec mirum: Cum Vaticanú, locum insaluberrimum fuisse, constet *ex Symmachi Consulis epistola quadam, & ex Cornelio Tacito*, qui idem memoriæ prodidit. Campanum vinum, quod Calenum est, Iuuenali *Satyra* 1. optimum fuisse censetur, quod tota Campania optimi vini feracissima fuerit, *auctore Plinio*. Huic annumerandum Setinum a Setia ciuitate Campanię nomen arcessens, quod omnibus aliis prętulit Augustus. Dictum & vinum Biblynum a vite Biblyna, quæ & Tœnania est appellata. Plura vini genera eorundemque naturam apud Dioscoridem vide *libro* 5. *capite* 5. Iam nec illud silentio premendum, *vinum Consulare vetustissimum ac optimum fuisse veteribus*, quale *Opimianum Anitianumque* fuit ex eorum Consulatu sic appellatum. Hinc ille apud Martialem iocus:

> *Potani modo consulare vinum.*
> *Quæris, quam vetus, atque liberale?*
> *Ipso consule conditum, sed ipse.*
> *Qui ponebat, erat Seuere, Consul.*

Doliare vinú intelligunt omnes *l.* 1. *§. si doliare. ff. de pericul. & commodo rei vendit.* quod dolio est conditum, ad vini pendentis discrimen, quod vuas ipsas & vindemiam nondum collectam significat. *Vinum de dolio* appellat Cicero in Bruto, *vinum de cupa oratione in Pisonem*. *Protropum* verò appellabant, quod antea, quá vuę calcarentur, defluebat. *Vinum* item *Fæcatum* a fæce dictum. Nam cum olim a doliis non multo post vindemiam transferretur in alia vasa, resi-

debat in doliorum fundo fæx, quæ in fiscinas fæcarias coniecta torquendo exprimebatur vinum fæcatum, aut sine prælo sponte fluebat. Circumscriptum id a Catone *de re rustica cap. 147*, Vina ἀπεσταγμένα seu οἴνους ἀποσταγμένους a Lesbiis vocatos scribit Galenus 12. *Methodi*, quibus non miscebatur aqua marina, quale vinum fuisse intelligo Chium. Solebant enim apud Græcos *teste Columella*, salsa aqua aut ipsomet sale vina velut condire cum gratia suauitatis maioris, tum quod mare, vt cætera permulta, ita & vinum incorruptum seruaret. Qualia equidem vina tethalassomena vocabat Asclepiades, *vt libro 2. prodit Cælius Aurelianus*. Habebant & veteres vina fumo inueterata, de quibus Plinius *libro 23. capite primo*. Etsi etiam μετεώρ. 4. scripserit Aristoteles in Arcadia vinum in vtribus a fumo sic exsiccari solitum, vt bibatur abrasum ac desectum. Spissum enim ac densum efficitur fumo. Ceterum capitis dolorem ab eo induci testatur Galenus *de antidotis libro primo*. Atque hæc de vino.

Vir appellatus videtur quibusdam *a virtute*, id est, *fortitudine*, vel a *viribus* & *vigore*, sicut & apud Hebræos idem dicitur גבר *a radice* גבר *prævaluit*, vnde גבורה *virtus & fortitudo*.

Virago Festo deriuata a vira, quæ vox significat fœminam, aliis a viro ad imitationem Hebræorum, quibus איש *vir est*, *virago*, aut *mulier de viro sumta* אשה, cuius constructio אשת. Sic sentiendum, non obscure etiam significauit Symmachus locum *Geneseos 2.* his verbis reddens: αὕτη κληθήσεται ἀνδρίς, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ἐλήφθη αὕτη.

Virbius dictus Hippolytus, quod bis in vita vir fuerit.

Vergiliæ. Vide virgilias.

Virgilium. Ita scribendum hoc nomen persuadet cōtra eos, qui (*Vergilium*) scribunt (*vt antea diximus*) auctoritas imprimis Donati, qui a virga deflectit. Stephanus etiam *libro de vrbibus* & Christodorus Poeta Thebanus produnt inscriptum fuisse ipsius simulacro carmen in quo legebatur Βιργίλιος. Scribat sequaturque vnusquisque, quod maxime persuadere aut dictare videbitur ratio.

Virgi-

Virginensis Dea adhibita legitur, cum soluenda esset virgini zona, cuius meminit Augustinus *lib 4. de ciuitate Dei, & lib.6.cap.9.* Scilicet in cubiculum deferebatur simulacrum, vt ope eius sine vlla difficultate auferretur virginitas, sicut & Subiugi simulacrum, vt viro subiiceretur: Prema, ne inter premendum & subigendum se commoueret.

Viriplaca Dea, quæ viros placabat. Quoties enim iurgii aliquid intercesserat inter vxorem & virum, veniebant in huius Deæ sacellum, vbi contentione deposita reuertebantur concordes, *teste Val.lib.2.c.1.* Sacelli eius meminit P. Victor regione X. vrbis Romæ, & in eadem Onuphrius Panuinus.

Virginitas a virgine nomen inuenit, Thomæ Aquinati à virore, qui importat immunitatem a concupiscentiæ adustione circa delectationes venereas. Duplex autem illa: Vna mentis, altera carnis. Inde Ambrosius. *Tolerabilius est mentem virginem, quam carnem habere*: Vtrumque bonum est, si liceat. Et Augustinus ad Psalmum *29. Quid prodest integra caro mente corrupta.* Virginitatem illam carnalem, multis olim laudibus extulerunt. Altum montem appellauit Gregorius. Hac homines angelis assimilari dixit Ambrosius, atqui maiorem virginum, quam angelorum esse victoriam. Et *Hieronymus* sermone de assumtione: *profecto in carne propter carnem viuere, non terrena vita est, sed cœlestis.* Et quanquam multa coniugatis apud veteres Romanos, tum parentibus trium vel plurium liberorum præmia indulta legimus, *vt apud Suetonium in agrorum diuisione in vita Iulii, in petitione Magistratuum apud Tacitum Annalium 11. in insignibus Magistratuum apud Agellium lib.11.cap.15.* tamen aliquando patres patribus fuisse cœlibes, qui virginitatem illibatam seruassent, monet Dio libro 56. de Augusto loquens his verbis: *Et iis, quæ perpetuam virginitatem seruarent, eadem quæ matribus, præmia largitus est.* Interim verum & dignum memoratu hoc Augustini? *Melius humile coniugium, quam superba virginitas.*

Virgo a vigore ætatis, qui circa annos nubiles est, dicta Latinis: Aliis a viro. Nam *virago*, quæ a viro deducitur, per syncopen

fit *virgo*. Festus a vira trahit, quæ vox fœminam significabat veteribus.

Virtus, quæ iuxta Poetam est quiddam inter vtrumque redactum, id est, medium inter vitia duo, alterius secundum excessum, alterius secundum defectum, *teste Aristotele Ethic. 2.* ex viro appellata videtur Ciceroni *in Tusculanis quæstionibus*. Eius enim proprie est fortitudo. Alii a vi mentis deriuant. Eadem græcis est ἀρετὴ quasi ἐρατὴ *desiderabilis, amabilis.* παρὰ τὸ ἐρῶ καὶ ἐπιθυμῶ: vel ἧς ἐρῶσιν, ἢ ἣν αἱροῦνται πάντες, *quam diligunt & cupiunt*, vel *quam eligunt omnes.* Quatuor in se præcipuas partes complectitur, *iustitiam, prudentiam, temperantiam, & fortitudinem.* Cicero, dum ex hominis natura inuestigat virtutum fontes, distribuit eas iuxta Platonicam animæ partitionem ita, vt prudentiam tribuat τῷ ἡγεμονικῷ, fortitudinem τῷ θυμικῷ, temperantiam τῷ ἐπιθυμητικῷ, iustitiam vero definiat esse obedientiam virium animæ inferiorum erga rectam rationem. Aristoteles petit earum ordinem a proximis obiectis. Sunt enim aliæ moderatrices affectuum, vt fortitudo, mansuetudo, temperantia: aliæ moderatrices rerum, vt liberalitas, iustitia: *aliæ gubernatrices sermonis, vt veritas, bonitas, vrbanitas.* Distingui possunt & eo modo, vt aliæ sint ἠθικώτεραι, id est, moratiores & leniores, quæ ad humanitatem & vitam pertinent priuatam, societatique communi accommodatiores sunt, quales comitas & iustitia: Aliæ vero πολιτικώτεραι, quales ciuiles & bellicæ sunt, quæ tantum congruunt, & quidem certo tempore, personis in imperio constitutis, quales sunt *fortitudo, militaris, rei militaris peritia, auctoritas*, Possunt quoque diuidi in Ethicas & Theologicas, quales, *fides, spes & charitas*. Item in maiores & minores. Proprietas omnium est, vt voluntariæ sint, nō coactæ aut violentæ, cum fiant ἐκ τῆς προαιρέσεως. Iustitia versatur in suo cuique tribuendo, temperantia in prętermittendis voluptatibus, prudentia in intellectu bonorum & malorum, fortitudo in laboribus & periculis. Caussę virtutum, ethicarum præcipue est *Primo* iudicium mētis seu ratio recta, aut lex naturæ: *Secundo* obtemperans illi voluntas

tas: Inde doctrina, *φυσικὴ δύναμις*, disciplina & assuefactio, exempla bona, & imitatio, quæ omnia ad caussas adiuuantes referri possunt. Tanta vero inter illas coniunctio, tantus cõsensus, vt diuelli ac separari a se inuicem non possint. Ideo Cicero 5. *de finibus. Seruari*, inquit, *iustitia nisi a forti viro, nisi a sapiente non potest.* Itaq; qui vnam amittit, simul & alias propter coniunctionem amittit, non obstante proprio cuiusq; munere, de quo modo pauca dicebam. Summatim; *Sine virtute nemo vir bonus, nemo beatus esse potest, nec vlla sine ea efficax & vera politia.* Qua de caussa sapienter scripsit Aristoteles Polyticorum tertio, *oportere optimam ciuitatem de virtute maxime esse solicitam.* Sensit vir sapiens nullam pestem esse maiorem in ciuitate, quam morum licentiam, nullam teteriorem in Republica luem quam improbitatem. Tantum abest, vt quisquam monstrosis Machiauelli theorematis se det, qui recte administrari posse Rempub. dixit *sine clementia, religione, sine omni denique virtute.* Equidem libros eiuscemodi non secus, ac impiam religionem, exterminandos esse Republica, ne latius venenũ serpat, mihi persuasum habeo. Ethnici ex ea Deam fecerunt, erectis illi simulacris iam matronali, iam virili, nonnunquam etiam habitu senili. Fanum ipsi primus posuit Scipio Numantinus, inde Marcellus virtutis & Honoris, cuius meminerunt Valerius *lib. 1. cap. 1.* & Cicero *2. de Natura Deorum.* Submissiorem his ædem erexit eidem C. Marius deuictis Cymbris, ne, si forte officeret auspiciis publicis, Augures eam demoliri cogerent.

Virus a vi deducit Seruius *Georgic. 1.* plura in veneno.

Vis deflectitur a Græco ἶς, quæ vox *neruum, vim, robur*, potentiamque *significat.* Apud Homerum ἶς πριάμοιο, ἶς τηλεμάχοιο, ἶς ἀνέμοιο, & ἶς ἡρακληείη legitur.

Vitiligo vitium cutis, aliis a vitio, aliis a vitulo propter membranæ candorem videtur deduci. Duplex illa Medicis. Vna λευκὴ, quæ coloris est ad albidius mutatio, Arabibus dicta *Alboras*: Altera ἀλφὸς, a qua fluuio Alphæo nomen, *teste Strabone* his verbis: φασὶ δὲ καὶ τὸν ἀλφειὸν ἀπὸ τῆς τῶν ἀλφῶν θεραπείας ὀνομάσθαι. Est autem huius generatio vniusmodi cum Leuce.

Non tamen in ea malum ad carnem penetrat, sed cutis superficiem, insidentibus illi veluti squamulis quibusdam, occupat tantum. Ceterum duplices sunt illæ, albæ & nigræ, faciuntque duplicem Alphum, album & nigrum. Auicenna & Arabes *Morpheam* vocant eamque duplicem statuunt, albam & nigram, *vt Fuchsius notat.* Contrahitur hoc malum a viscoso & glutinoso sanguine.

Vitis. Sunt multi, qui vites dictas existimant, quod se inuicē vittis innectant, vicinisque arboribus reptando alligentur. Est enim earum natura flexibilis, vt, quidquid apprehenderint, stringant. Varia earum genera vide, apud Columellam, *lib. 3. cap. 2.*

Vitta, quæ crinibus innecti solebat, ne diffluerent, a vincendo dicta est Isidoro. Idem innuit Capella scribens hoc modo: *Vittæ sunt, quæ crinibus innectuntur, quibus fluentes religantur capilli, & vittæ dictæ, quod vinciant.* Turnebus docet *alias nuptarum, alias virginum fuisse vittas, vtrasque ingenuarum*, partim ex Valerio Flacco, cum inquit: *vltima virgineis tunc flens dedit oscula vittis*, partim ex Propertio ducto exemplo ad copulam maritalem pertinenti, *vinxit & acceptas altera vitta comas.* Sumebant has matronæ ipso nuptiarū die. Testis ipse Propertius *lib. 4.* cum inquit:

Quæ mihi deductæ fax omen prætulit, illa
Traxit ab euerso lumina nigra rogo.
Et Stygio summersa lacu nec recta capillis
Vitta data est, nupsi non comitante Deo,

Quod his et pudicę discriminatę fuerint a meretricibus, vel ex his Tertulliani verbis libro de cultu mulierum discere licebit: *Quid minus habent infelicissimæ illæ publicarum libidinum victimæ quas si quæ leges a matronis & matronarum decoramentis coercebant, iam certe seculi improbitas honestissimis quibusque fœminis vsque ad errorem dignoscendi coæquauit. Cū decoramenta dixit, vittam, stolam & institam* dicere voluit. Differebant quoq; virginū vitæ a matronalib⁹. quod virgines simplices haberent, duplices matronæ. Auctor idē Properti⁹ *li. 4.* vbi ait:

Mox vbi iam facibus cessit prætexta maritis,
Vinxit & acceptas altera vitta comas.

Vittatæ tamē non fuerunt omnes, nec solæ. Nō omnes, quod ius illud ingenuis non libertinis sit datum, *teste eod. Tibullo:* Non solæ, quod sacerdotes cum Poetis & vatibus pariter fuerint vittis insignes. Tacitus *Annalium 4. Sacerdos apud arā Vbiorum creatus ruperat vittas.* Virgilius de Heleno. *Exora pacem diuum, vittasque resoluit.* & lib. 3. Æneidos:

Rex Anius, rex idem hominum Phœbique sacerdos
Vittis & sacra redimitus tempora lauro.

De Poetis Statius Epicedio in Glauciam:

Et nunc (heu) vittis & frontis honore soluto
Infaustus vates.

Fuerunt & Deorum statuæ vittatæ. Testis Virgilius, vbi ait:

Corripuere sacram effigiem, manibusque cruentis
Virgineas ausi Diuæ contingere vittas.

Ibidem:

Sic ait, & manibus vittas Vestamque potentem
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

Supplices eas prætulisse, vt religione mouerent, docent hæc Statii *lib. 12.*

Ipsa manu ramosque oleæ, vittasque precantis
Tradit.

Spartianus Iuliano: *Hæc cum Iulianus videret, Senatum rogauit, vt virgines vestales & ceteri sacerdotes cum Senatu obuiā exercitui Seueri prodirent, & prætentis infulis rogarēt.* Sūt enim scriptorib⁹ sępe infulæ idem, ꝙ vittæ. Seneca Agamemnone: *Sed cur sacratas deripis capiti infulas?* Iam & templorū fores arasq; vittis ornatas apud Virgiliū, Statium & Propertiū legas. Cūque accessuri erant ad aras operaturi sacris, itidē eas sumebāt. Quid, ꝙ victimas hoc ornatu producebant. Sino apud Virgiliū. *Vittaque Deum, quas victima gessi.* Ouidius 3. de Ponto, Elegia 3. de Oreste & Pylade immolandis Dianę:

Sparsit aqua castos lustrali Graia sacerdos,
Ambiat vt fuluas infula longa comas.

Nauē vittatā Platoni missam obuiā a Dionysio testatur Plini⁹. Faces nuptiales, vt postes ædiū mariti vittatos legim⁹ apud Statiū atq; Lucanū. Deniq; arbores quandoq; vittatas aperit Prudentius contra Symmachum his verbis:

Et quæ fumificas arbor vittata lucernas
Sustineat, cadit vltrici succisa bipenni.

Vittati quoq; nomen contigit vni ex Metellis, quod frontem vitta ligatus ambulauerit.

Vitulus a græca voce ἰταλός. Etenim taurum illa significat *notante Hesychio* i. secundum Gellium ac Varronem bouem.

Vlma ad Danubium sita ciuitas, vbi Hylerus & Blauus in illum se præcipites dant, nomen habere putatur ab vlmis, vel ab *vligine*, quod *vliginosum* eius sit territorium vlmis abundans.

Vlysses ὀδυσσεύς. nomen illud scriptores nonnulli ὅλως ξεῖνον omnino hospitem interpretantur, eo quod πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα, καὶ νόον ἔγνω. Sed aliud etymon ab Eustathio relatum Odyss. τ. his verbis: σιληνὸς μέντοι ὁ χῖος κατὰ τὴν ἱστορίαν ἐν δευτέρῳ βιβλίῳ τῶν αὐτοῦ μυθικῶν διηγεῖται περὶ τὴν ὁδὸν λέγων ὡς ἀντικλείας ὀδευούσης παρὰ τὸν νήριτον ὗσεν ὁ ζεύς. τὴν δὲ ὑπὸ ἀγωνίας ἐκεῖ πεσοῦσαν τεκεῖν· καὶ τὸ γεννηθὲν κληθῆναι ὀδυσσέα παρὰ τὸ ἐν τῇ ὁδῷ ὗσαι, *Silenus Chius in historia sua libro* (inquam) *fabulosarum narrrationum 2. aspirat id nominis, a via deducto vocabulo, dicens, quod cum Anticlea iter faceret circa Neritum Ithacæ montem, pluuiam Iupiter cælo demiserit: Eam autem, cum esset lapsa mærore anxietateque, peperisse tandem, filiumque natum* ὀδυσσέα, *quod tum in via pluisset adpellatum.*

Vlyssibona vrbs omnium totius Hispaniæ maxima, metropolis Lusitaniæ, sedes regia, & ad Tagum sita, cuius mœnia ad septem millia passuum dilatantur septuaginta septem turribus conspicua, ab Vlysse vel eius erroribus nomen suum traxisse creditur. Olim in ea numerarunt ædificiorum vicies millia Iam vero in longe maiorem molem excreuit.

Vmbria, in sexta Italiæ regione collocata a Plinio, & incolæ eius Vmbri ab Hetruscis olim expulsi, sicut illi antea expulerant Præturianos, Arrianos & Palmenses, nomen suum (cum antiquissimi ferantur totius Italiæ) traxisse creduntur ab imbre, qui Græcis est ὄμβρος, quod inundatione terrarum facta imbribus superfuerint, Ptolemæo dicuntur ὄλουμβροι, & versus Orientem ὀλόμβροι. *Ombros* & *Ombricos* nomi-

nominat Stephanus. Aliqui putant veteres illos Gallos fuisse, quos ex vniuersali diluuio seruatos Xenophon refert in Æquiuocis. Iam vero dicuntur *Spoletani*. Strabo scribit Geographiæ 5. diu illos cum Tyrrhenis de principatu contendisse, antequam aucta fuit Romanorum potentia. Eorum vero oppida trecenta a Thuscis debellata pariter in historiis inuenias.

Vncia pars assis duodecima ab vno est dicta, eaque aut μέτρικὴ *Mensuralis*, aut σταθμικὴ *ponderalis*. Mensuralis semper fixa & immobilis manet, cum ponderalis pro rerum, quas metimur, varietate sæpe mutetur. Græci οὐγγίαν dicunt, sumto mutuo a Græcis nomine. Quod vero duodecim constituerint libram apud veteres, docent hæc Dioscoridis verba ἡ δὲ λίτρα ἔχει οὐγγίας, ιβ. δραχμὰς δὲ, ϟϛ. *libra habet vncias duodecim, drachmas vero sex & nonaginta*: Idem ostendunt hæc Galeni 1. *de compositione medicamentorum secundum genera*: ἡ μὲν γὰρ λίτρα δραχμὰς ἔχει ἓξ πρὸς τοῖς ἐννενήκοντα, *libra Drachmas sex & nonaginta habet*, id est, *vncias duodecim. Octo enim drachmæ vnam efficiunt vnciam*. Assipulatur vetus hereditatis diuisio Iurisconsultis vsitata, quando totam hereditatem appellant assem, quam ipsam in XII. vncias seu partes diuidunt. Idem si dupletur in 24. partes diductus, id quod facere licet testatori, dupondium a duobus pondo, vel quod duo appendantur asses, appellant. Quod Alciatus vir summus vnciam octo denariis constare voluerit, idem pondus arbitratus denarii & drachmæ, refutari video, & merito quidem, a Georgio Agricola *lib. de Pond. Rom. 4*.

Vncus fustis ab vno latere sese retorquens ἀπὸ τοῦ ὄγκου, id est, *tumore nomen accepit*.

Vngari. Vox hæc composita videtur nonnullis ex *Hunnis* & *Iura*, quæ regio est vltra Moscouiam ab Auaribus insessa, qui Hunnius permixti Thraciam simul ac Pannoniam occuparunt. Itaque *Vnnos, Hunnos & Auares* pro eisdem accepit Eginhartus, Hungaris adiungens, quos alias *Vgros* & *Magores* appellat. Hunnos autem *Chunos* dici apud Ptolemæum vult i[illegible]ncerus.

Vnio ab vnitate dictus nonnullis, quod singulæ conchæ singulos aliquoties pariant, sed maiores, teste *Ammiano Marcellino, sub fin. libr. 23.* cuius verba adiicio, *Apud Indos,* inquit, *& Persas margarita reperiuntur in testis marinis, robustis & cādidis, permeatione roris anni tempore præstituto concepta. Cupientes enim velut coitum quendam humoris, ex lunari aspergine capiunt densius oscitando: Exindeq́; gravidæ edunt minutos binos, vel ternos, vel uniones si appellatos, quod eius terra conchulæ singulos aliquoties pariant, sed maiores.* Humidi ergo beneficio generatur, & quidem ex ea choncha, quam Indica lingua, Βέρβερι vocant, *vt scribit Athenæus.* Nostrates matrem perlarum nominant, id est, *Margaritarum,* quod meliores vniones deprehendantur in his, quam in aliis conchis. Falsus ergo Solinus, qui vniones vocatos scribit, *quod nunquam duo simul in eadem concha nasci contingat.* Maxime cum Vespucius Americus, in India occidentali, centū atq; triginta margaritas in vna se concha reperisse prodat, Auglerius *decad. 3. libr. 10.* in insula Dite viginti supra centum. Digna quoq; Athenæi verba, quæ ex eodem lib. 3. loco hic asscribantur. Ait enim: ὁ δὲ λίθος γίνεται ἐν τῇ σαρκὶ τοῦ ὀστρέου, ὥσπερ ἐν τοῖς σιαλίοις ἡ χάλαζα, καὶ ἔστιν ὁ μὲν χρυσοειδὴς σφόδρα, ὥστε μὴ ῥᾳδίως διαγνῶναι, ὅταν παρατεθῇ παρὰ τὸ χρυσίον. ὁ δὲ ἀργυροειδὴς, ὁ δὲ τελέως λευκὸς ὅμοια τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ἰχθύων, *lapillus in ipsa ostrei carne nascitur, non aliter atq; in suillà grando, estq; alius auro, vsq; adeo similis, vt, si iuxta aurū ponatur, non dignoscatur facile, alius argenteus, & alius deniq; omnino albus, oculisq; piscium persimilis.* Scaliger refert (miraculum naturæ) captam quandoq; concham in insula Borneo, cuius caro pendebat septem & quadraginta pondo, vniones vero gallinacei oui magnitudinē æquabant. Fuerunt & insignes vniones penduli ex aure vtraq; Cleopatræ, reginæ Ægypti. Magna olim eorū copia in Britañia fuit, vt est *apud Sueton.* qui Cæsarem scribit thoracem ex Britannicis margaritis confectum, genetrici Veneri dicasse. Sed iampridem natura munus istud ei regioni inuidit.

Vnxia Iuno. Vide Iunonem.

Ὑόμνημα, quod iam dici solet ingens opus siue conscriptum. siue

siue impressum, a voluendo inuenit nomen. Sciendũ n. veteres non scripsisse in foliis dissectis, & in quaterniones cõfertis, sed in altera tantũ paginarũ facie ꝑpetuo ad extremũ vsq; foliũ ductu. In extrema pag. firmitudinis ergo paruus admodũ bacillus ex cedro, aut buxo, cupressoue, aut ex ebeno vel ebore adglutinabat. Hunc vmbilicũ vocabant, eiusq; capita complicata & conuoluta charta, hinc inde exstabant, sæpe argento aut auro, sæpe gẽmis ornatus, caussa præmunita. Capita illa, quæ dixi, nominat Ouid. *in tristib. Elegia 1.* cornua, *sicut & Martialis libr. 11.* cum explicitum dicit vsq; ad sua cornua librum. Eodem sensu canit *libr. 3.* ad vmbilicum se peruenisse, vt & *Horatius Epod. 14.*

Vomis, quod terram vomat, dictus Ascensio *Georgic. 1.*

Votum, q; Cicero eleganter dixit. *sponsionem esse, qua obligamur Deo.* Philo *petitionẽ boni alicuius a Deo*, cui⁹ mentio fit *Deuteron. 23.* formula habet *Iudic. 11.* appellationem a vouendo, deducit. Ad antiquitates venio. Quippe in numis veterũ, & in aris arcubusq; triũphalib. q̃ legi solebant *Vot. X. Vot. XX. Vot. XXX.* intelligendo hoc modo, vt qui vouerent hæc vel illa se sacrificia laturos, aut celebraturos ludos, aut dedicaturos ædes, præstarẽt ea atq; redimerẽt. si tot annorũ spatio Respub. in eodẽ statu permansisset. Sæpe apud Liuiũ legas facta huiusmodi vota, vt ẽt apud Tacit. Dionẽ, & similes alios. In arcu vel ara Constantini videas Romæ scriptũ *vot. 20.* in numo Maximiniani Pœni *vot. 20.* alibi *vot. 30. vt monent eius rei diligentes obseruatores.* Christianorũ vota si spectes, soli Deo vouenda esse, nõ ignorabis. Eadẽ licita, vtilia & possibilia erunt. Non instituentur ventris aut commodi temporalis gratia, reddenturq; Deo, integre & incunctanter. Sed & voluntaria esse oportet, non coacta. Sequitur tamen ea concepta perficiendi necessitas. Requiret enim Deus de vouente, & si moram traxerit, in graue peccatum cedet.

Vox a Græco βοᾶν id est, *clamando.*

Vpupa nomẽ adepta a voce ποῦ ποῦ, *vbi, vbi*, quã edere videt. Non verebor hic etiã ex fabulis aliquid adiicere, quoad explicationẽ. Fertur Tereus Thracũ rex, q Prognẽ vxorẽ duxit Pãdionis Atheniens. regis filiã, suscepisse ex ea filiũ Ityn.

Ea cum ageret in Thracia, magnoq; sororis visendæ desiderio teneretur, exorauit maritum, vt Athenas profectus adduceret Philomelam. Fecit id Tereus, cumq; eius amore exarsisset, in via quantumuis reluctantem compressit, Progne re intellecta, & ad tempus dissimulato dolore, tandem velut furiis exagitata, paruum filium interfecit, & Tereo domum reuerso apposuit. Re comperta prosequitur furibundus Tereus vxorem, quæ mox in hirundinem fuit mutata. Tereus autem in vpupam, quæ militarem cristam in capite gerens, quasi quæreret filium, clamat ποῦ ποῦ. Sacræ literæ submouent hanc auem mensis, vtpote querulā semper & luctuosam, & proinde significantem hominem improbū assidue mœstum admissorū scelerum conscientia, & inquietum admittendorum cupiditate, *vt est notatum a Theologis.*

Vrania, quasi τὰ ἄνω ὁρῶσα, quæ supra sunt videns, vt apparet *Platoni in Cratylo*. Itaque illi ex Musis soli, libros suos de stellis inscripsit Iouianus Pontanus.

Vrbs nominata creditur ab vrbo, id est, *aratri curuatura*, quod antiqui Hetrusco ritu in vrbibus condendis, iunctis tauro & vacca, sulcum aratro circumagerent, intra quem vrbem ædificarent. Vnde illud, *Optauitq; locum regno, & concludere sulco.* Alii dictum volunt ab orbe, quod sulcus ille duceretur in orbem. Pertinent huc quæ ex Catone refert Isidorus his verbis: *Qui vrbem nouam condit, tauro, & vacca aret: vbi arauerit, murum faciat. Vbi portam vult esse, aratrum sustollat & portet, & portam vocet.* Sed cur dispari iuuencorum sexu arabant? propter familiarum commixtionem, & imaginē serentis, fructumq; reddentis, *vt idem ait.* Vt vero vrbs cōdebatur aratro, ita eo euerti solere iamdudum obseruatum. Est etiam nihil aliud vrbs, quam oppidum, nisi quod insigniora & maiora oppida vrbes soleamus dicere, sicut *Roma vrbs* dicta. Et de Carhagine Maro: *Vrbs antiqua fuit.*

Vrias illuminatus a Deo. Etenim אור *illuxit*, יה *Deus.*

Vrina, quæ nihil est aliud, quam serum humorum contentorum in venis hepatis, materiæ potulentæ permixtum, quæque

que nondum nihil biliosi excrementi ex alimenti coctione in hepate est nacta, tandem vero per vrinarios meatus excreta, vt purior reddatur sanguis, quorundam iudicio appellata videtur, quod vrat exeundo. At verisimilius a Græco οὐρεῖν, quod nobis est *mingere*, deduci. Plura de ea Medici.

Vrinator, quo vocabulo vtitur Firmicus, *lib. 8. cap. 6.* Mathes. *& l. 4. §. 1. ff ad l. Rhod.* ab *vrinando*, quod est *se mergere in aquam, & rursus emergere*, appellationem arcessit. Describit eum Manilius Astronomicon 5. his verbis:

Corpora qui mergunt vndis, ipsumque sub antris
Nerea, & æquoreas conantur visere nymphas,
Exportantque maris prædas & rapta profundo
Naufragia, atque imas auidi scrutantur arenas.

Talem fuisse Glaucum Polybi filium ex Eubœa piscatorem scribit Palæphatus, qui eo illo seculo facile diuinitatis opinionem comparauit, quod aquis se condens, & per longa maris spatia secreto natatu ad insulam quandam cultoribus vacuam, penetrans, tandemque rediens ad suos, se apud maris Deos fuisse profiteretur. Fuit & talis Nereus, & eximius ille Phoceus apud Lucanum *sub fin. lib. 3.* Plurimi quoque tales Palmarum festo Venetiis desiliunt in mare, fundumque petentes, referunt tandem ad ducem annulos & alia ceimelia in mare coniecta. Ita ranæ, phocæ, & mergi diu sub aqua vrinantur. Et quia vrnæ etiam in aqua haurienda vrinant, videntur quoque Grammaticis ab eadem origine deducere nominis auspicium.

Vrtica ab vrendo. Græcis ἀκαλήφη, & κνίδη. Apud Theophrastum sæpe ἀκαλύφην legas. Folia eius trita adiecto sale canum morsibus medentur. Gangrænas & carcinomata sanant, & ad narium profluuia faciunt trita cum succo & illita narib'. Semen delinctum cum melle tum orthopnœæ, tum lateris & pulmonum inflammationi prodest, & thoracem expurgat, *vt Dioscorides scribit.*

Vsias rex Iudæ in patris Amasiæ locum suffectus anno 138. post tertium mundi millenarium, & significans *robur Jehouæ*, compositum nomen habet עזז *corroborauit*, & יה Deo.

Vsura ab vsu æris, id est, *pecuniæ*, deducta Latinis. Græci τόκον vocant, id est, *partũ*, Hebræi נֶשֶׁךְ *morsum*, quod mordeat atque arrodat hominis substantiam. Huius apud Romanos species fuerunt multæ: Nam centesimæ dictæ vsuræ, cum sortis centesima pars ex singulis centenis numis rediret in singulos menses; atque ita centum aurei præstarent in annum aureos duodecim. Quibus equidem astipulatur Harmenopulus, *Epitom. libr. 2. tit. 7. & l. vnica, C. de rei vxor. act.* Ab his diuersæ fuerunt, quas dicebant semisses, quasi dimidias centesimas, quæ de singulis centum sex aureos dabant quotannis. Vt quidem menstrua eius vsuræ pars sortis sit ducentesima. Plinius scribit *libr. 14. cap. 4.* fiscum eiusmodi vsuras accepisse a suis debitoribus. Vnde & vsuræ fiscales solent dici. Docte de illis disserit Hermolaus Barbarus *ex 4. Columellæ de re rustica, prædicto Plinii loco.* Erant & quincunces vsuræ, quæ de centum reddebant aureos quinque, *l. 7. §. qua autem, ff. de administrat. tutor.* Has trientariæ, vel trientes sequuntur, cum 4. numi penduntur in sortem aureorum centum. Capitolinus scribit *in Alexandro*, exercuisse eum trientarium fœnus, vt æquissimum leuissimumque ad vsum Reipublic. Vsurarum talium facit mentionem Paulus, *l. si heres. ff. ad leg. Falcid.* Sed & quadrantes vsuræ in vsu fuerunt, quæ tres tantum aureos de centum vertente anno pendebant: Item septunces, cum septem nomine eiusdem summæ: Et besses, cum octo, *l. pen. C. de vsur.* Deniq; dodrantes, cum nouem. Sintne licitæ vsuræ, quæri solet & disputari maxima contentione. Aristoteles damnat, vt repugnantes naturæ. Damnant meliores literæ. Prohibent generaliter & Canones scripturis nixi. Contra permittunt leges, & quidem in mutuo, sed certo modo, nempe si stipulatione promissæ fuerint, *l. quamuis. C. de vsuris*, inque ea quantitate, quam præscripserunt leges. Quid? Lex ergo inferior derogabit superiori? Nequaquam. Id sciendum, prohiberi diuino iure vsuras in mutuo solo, quod esse debet gratuitum. Ait enim Dominus L[illegible] 6. *Mutuum date, nihil inde sperantes.* Et Dauid *Psalmo*.

m. 16. inter commendationes eius, qui sit inhabiturus tabernaculum Dei, montemque sanctum, ponit id etiam, quod *pecuniam suam ad vsuram non dederit.* præterea prohibentur eatenus, quatenus mordent proximum, hoc est, *exhauriunt, spoliant, emungunt.* Petuntur autem iure ciuili, vt interesse, maxime si contractus, ex quo res aliqua debetur, bonæ fidei fuerit, aut si debeantur ex legato aut fideicommisso. In talibus enim vsuris petendis æquiparantur illa bonæ fidei iudiciis, *leg. minor. C. in quibus caus. rest. t. in integr. non est ne.* Ceterum petendæ illæ damni vitandi, non lucri captandi caussa, iudicis sane officio, non actionis iure, *l. socius, qui ff. pro socio.* Quæ pauca vt hic adiicerem, pretium operæ futurum existimaui.

Vsusfructus qui seruitus est personalis a re scilicet debita personæ, & a proprietate separata, vnde nomen obtineat, facile is intellexerit, qui dictionem compositam resoluere in simplices non detractabit. Est autem ius rebus alienis vtendi ac fruendi, salua rerum substantia. Pendet enim ex corpore, quo sublato tolli & vsumfructum erit necesse.

Vua ab vuido dicta Grammaticis.

Vulcanus quasi volicanus dictus est Seruio, quod præ se ferat in volando canitiem. Siquidem is ignis, quo vtimur, & qui adhærescit materiæ, aeri tamen permixtus, est Vulcanus. Homerus nominat κλυτοτέχνην, *artificem*, διὰ τὰ ποικίλα ἔργα, οἷς λυσιτελεῖ πρὸς ἀποτέλεσμα ὁ εἰς τοῦ ἐκλαμβανόμενος ἥφαιστος, inquit Eustathius. Varro a maiore vi ignis & violentia nomen hoc eum accepisse tradit. Auctor hic artis fabrilis fertur, imo ignis iuxta Ægyptios, *vt scribit Diodor*⁹, quod sine igni nullũ metalli genus, aut fundi, aut extendi queat. Ideo de eo Prudentius:

Ipse ignis, nostrum qui seruit ad vsum,
Vulcanus perhibetur, & in virtute suprema
Fingitur, ac delubra Deus & nomine, & ore,
Assimulatus habet: nec non regnare caminis
Fertur, & Æolia summus faber esse, vel Etna.

Cicero recenset quatuor Vulcanos *3. de natur. Deorum*, vnũ

cœlo natum, alterum Nilo, qui & Ægyptiacus est dict', tertium Iunone & Ioue, qui præfuisse traditur fabricæ *Lemni*, vnde *Lemniacus* audit, & quartum Mœnalio. qui insulas Vulcanias prope Siciliam tenuit. Ex his omnibus celeberrimum, & ab antiquis tantopere cultum crediderim, qui Ioue & Iunone fertur natus. Eum quoque intelligunt Poetæ, quotiescunque mentionem Vulcani faciunt, tenuisse Lemnum, inque eam insulam, siue a Ioue, siue a Iunone deiectum cœlo, eo ex lapsu claudicasse, fabricam ferrariam exercuisse Herculi, Achilli, Æneæ arma cudisse, deprehensam cum Marte Venerem in adulterio innexuisse catenis, & varia ipsi oblata fuisse sacrificia, euectaque templa. Ideo apud Homerum tam Iouem φίλον πατέρα nominat, quam Iunonem φίλην μητέρα. Iunonis filium esse canit quoq; Hesiodus in Theogonia. At cur præcipitatus cœlo ob singularem deformitatem exceptus fertur a Lemniis? Terra illa perpetuis fulgurationibus fulminibusque obnoxia, quæ cudere & fabricare creditus Vulcanus, calidaque insuper terræ natura, quam inde Sigillatam, Medicisque ab ea, qua pollet aduersus venena, facultate summopere commendatam ferunt. Cur autem claudicat vtroque pede apud Homerum? Scilicet ignis nunc in dexteram, nunc in læuam agitatur, dū aerem perrumpere contendit. Eundem Deum facem in nuptiis ferre dixit Euripides in Troadibus. Currentium quoque certamina facibus accensis in honorem Vulcani celebrari solebant, quæ dicebantur Lampadophoria, quorum mentionem in Vrania sua fecit Herodotus. Si cui in cursu isto ad metam propositam instituto summo studio exstincta fuisset fax, cum infamia supersedebat cursu & sequenti lampada suum ex certaminis lege tradebat, id quod Lucretius innuit *libro 2.* scribens: *Et quasi cursores vitai Lampada tradunt.* Etsi in Promethæis & Panathenæis simili modo lampades ferre consueuerint. Templum ei Romæ vouiss: Titium Tatium, scribit Varro & Dionysius Halycarnaßæus seruus eius, *libro 2.* Plutarchus in *Quæstionib. qu. 47.* prodit, Romulum eidem fanum extra vrbem erexisse, forte

vt Deus

vt Deus ignis, a quo Romæ primis illis temporibus maximum erat periculum, coleretur quidem, ſed aſſignato extra vrbem loco: vel quod arbitraretur propter ſimultatē adulterii, nolle eum coli ſub eodem cū Marte domicilio. Apud Feſtum legas quotannis menſe Iunio trans Tiberim piſcatorios ludos fieri ſolitos a Prætore vrbano pro piſcatoribus Tiberinis, quorum quæſtus non in macellum peruenit, ſed fere in areā Volcani, quod id genus piſciculorum viuorum datur ei Deo pro animis hominum.

Vulpes deflectitur auctoritate Grammaticorum a volubili & tortuoſo greſſu. Sed Græci a fallendis oculis deducūt, nempe παρὰ τὸ ἀλᾶν τὸ πλανᾶν τοὺς ὦτας. Ad quod etymon alludit Flaccus ad Piſones, cum inquit, *Nunquam te fallant animi ſub vulpe latentes.*

Vulua videtur Iſidoro dicta quaſi *valua*, id eſt ianua, qua ſemē infertur, & fœtus in lucem effertur. Præcipue autem dici ſolet de beſtiis, ſicut *vterus* de mulieribus.

Vxor ab vngendo dicta, quaſi vnxor, prout Polydorus Virgilius affirmat *de inuent. rer. lib. 1. cap. 4. Sponſa enim olim poſtes domus coniugalis vngebat adipe ſuillo, quod ſic ab ea mala depulſum iri arbitrarentur.* Ita ille. Ego aūt ex Seruii *in 4. Æneid.* cōmentariis percepi nubentes puellas, ſimul ac veniſſent ad limen mariti, laneis vittis poſtes ornaſſe, atq; adeo oleo vnxiſſe, & inde dictas vxores, quaſi vnxores: A Maſſur. & Plin. proditum, *non axungia aut oleo, ſed adipe lupino ſolitas nouas nuptas inungere poſtes, ne quid mali medicamenti inferretur.* Alexander ab Alexand. obſeruatis his omnibus, inūctas ſcribit fuiſſe ianuas oleo & adipe ſuillo, vel lupino, ne peſtis aliqua pernicioſa ædibus irreperet. Hinc vnctionem & vnxiam Deam præeſſe voluerunt. Quo merito Arnobius noſter *3. aduerſus gentes*, propter ineptias illas exclamet: *O egregie numinum & ſingularis interpretatio poteſtatū, niſi poſtes virorum adipali vnguine oblinerentur a ſponſis, niſi virginalia vincula iam ſeruientes diſſoluerent, atq; imminentes mariti, niſi potarent & manderent homines, Dii nomina non haberent?* Vide & Martianū Philol. 2. vbi *Iterducā, Domiducam, Vnxiā, Cinxiā*, Deas omnes

a mortalib. puellis conuocari scribit, postesq; inungi, quo faustum omen affigant. Sed quid tandem vnctione peracta? Quoniam religioni habebant attingere limen, transgrediebatur noua nupta, atque ita inducebatur in ædes. Sic enim Sabinas limen transgressas, aiunt: *vt præter alia Plutarchus docet, ἐν τοῖς αἰτίοις.* Tum claues illi tradebantur in manus in signum custodiæ, & dispensationis omnium rerum domesticarum, *vt explicat Sext. Pompeius*, vt e diuerso claues adimebantur, cum nuntius ipsi remitteretur. Indicat id Cicero 3. *in Antonium oratione*, cum inquit, *Mimam exegit, claues ademit, res suas sibi habere iussit.* Ab hac vetusta consuetudine ducendi vxores domum, dicimur adhuc *ducere vxorem*, sicut ex compluribus Plauti locis probari possit. Dicebant ad eam esse *in manu*, id est, potestate mariti. Porro vxorum duo genera tradit Cicero *in Topicis*. Vnum, quæ propriè vxor dicebatur. Alterum, quod matres famil. as. Ad quē locum notat Boetius, tribus modis vxorem haberi, *vsu, farre, coemtione*, de quibus alias dictum prolixius. Ipsa vero vxoris & viri perpetua coniunctio sobolis procreandæ & vitandæ fornicationis gratia legitime instituta dicitur coniugium, de quo plura suo loco. *Vxoria forma* dicitur stata & mediocris: *Vxorius maritus*, qui se totum ad vxoris arbitriū fingit & accommodat. Virgilius Æneid. 4. *Pulchramq; vxorius vrbem exstruit.* Ita *vxorium amicum* dixit Horatius, ab eodem vxoris nomine *Vsurariam vxorem*, nominatam inuenio a Plauto in Amphitr. argumento, quam quis velut mutuatitiam accipit, sicut *vsuraria pecunia*, quæ ad vsum accipitur mutuo.

X.

Xenia, hospitalia munera cū Græcis, tū Latinis. Est enim ξένος hospes. *Xeniola* appellat Apuleius diminutiue. Apud Iuriconsultos accipiuntur pro muneribus, quæ offerri solebant prouinciarum rectoribus. *l. 6. §. 3. ff. de Offic. Procons.*
Xenodochium, ξενοδοχεῖον, à ξένος, δέχεσθαι *hospitium receptaculum*, quod hospitale iam vulgo vocant.
Xenia arida medicamenta, quę pulueris in modū inspergunt,

alio

ctio nomine idcirco *καταπάσματα* dicta. Nam *ξηρὸν aridum* appellāt Græci. Hinc rursus *ξηροκολλύριον*, id est, *collyrium ex aridis medicamentis constans*, & *ξηρόμυρον unguentum siccum ex siccis constans aromatibus*, denique *ξηροφθαλμία arida lippitudo*, in qua oculi sub aridi neq; tument nec fluunt, sed rubēt tantū, cum q; dolore quodam leui & prurigine grauescunt.

Xylobalsamum ἀπὸ τοῦ βαλσάμου ξύλον, balsami lignum.

Xystici athlethæ qui in xystis, id est porticibus per hyemem se exercebant. His quosdam fuisse præfectos, qui dicebantur *ξυστάρχαι* constat ex vetusta inscriptione marmorea Romæ, quam nobis communicauit apprime doctus Petrus Faber *Agnosticon 3. cap. 15. sub finem.*

Z

Zacharias hominem significans Dei tactū memoria, nominis sui auspicium deducit, a זכר *meminit*, & יה *Deo*.

Zarephta alias *Zarephat*, Sidoniorum ciuitas nomen obtinēs ab vstrinis seu metallicis officinis deducitur a צרף *excussit*. Sita fuit, *vt scribit Joseph. lib. Antiqu. 8. c. 13.* inter Tyrum atq; Sidonem, celebris iam vidua, ad quā Heliam venisse meminit Christus *Luc. 4* Vinū eius celebrat Sidonius his versib⁹:

Vina mihi non sunt Gazetica, Chia, Phalerna,
Quæq; Sareptano palmite missa bibas.

Zedecias צדקיה, *iustus Dei.* Etenim צדק *iustum* aliquē esse significat: vnde הצדיק *iustificauit.* at יה vnū ex Dei nominib.

Zelotypia dictio Græca, sed recepta Latinis compositionem agnoscit ἐκ τοῦ ζήλου *æmulatione*, καὶ τύπου *forma*. Oritur ægritudo ista animi in iis, qui ita amant, vt non patiantur consortium in re amata, vel potius, *vt Cicero scribit Tuscul. 4.* inde initium trahens, quod alter quoq; potiatur eo, quod ipse concupiuerit. Talis Hyarbas apud Iuuenalem *Satyr.* 5. Talis stolidus ille maritus, qui conspicatus candidissimam ceruicem Iustinæ nobilissimæ puellæ a se in vxorem ductæ, & inclinantis se ad calceum soluendū, furore correptus p̄ mera zelotypia tenerā coniugē horribiliter trucidauit. Morbo eo animi laborasse ēt Hebræos cōstat ex literis sacris, qui suspectā habentes coniugē de adulterio, deducebāt ad sacerdotē,

vbi oblato iuramento cogebatur præſente viro aquam bibere criminis huius indicem. Si enim crimini erat obnoxia corripiebatur marceſcente ventre, aqua intercutanea.

Zephyrus ventus ὁ ζωὴν φέρων quaſi ζωεφόρος, *quod vitam ferat, vel alimentum neceſſarium ad vitam, vt ſentit Euſtathius.* Hinc ventum hunc δυτικὸν flantem ab æquinoctiali occaſu appellat Plinius *genitalem mundi ſpiritum.* Dictus idem Latinis a fouendo Fauonius, quod ſata & animalium corpora ſuo calore foueat. Sic iuxta Maronem:

Vere nouo gelidus canis cum montibus humor
Liquitur & Zephyro putris ſe gleba reſoluit

Sunt qui argeſtem appellant, *eſſe eundem Plinio:* At alii ſeparant a fauonio, dicuntque eos finitimos eſſe. Ex qua ſententia Plutarchus in Sertorio: *quia a mari perflant Argeſtæ Zephyri, raros & temperatos imbres ex pelago adferunt.*

Zeugma Syriæ oppidum ad Euphratem a ζεύγνυμι iungo nomen inuenit, eo quod iuncto ibi catenis Euphrate traduxerit exercitum ſuum Alexander. Stephani verba de eo ſunt: ζεῦγμα πόλις Συρίας ἐπὶ τῷ Εὐφράτῃ, ὃ Ἀλέξανδρος ζεύξας ἁλύσεσι διεβίβασε τὰ ςρατόπεδα. *Pellæum* nominat Lucanus, quod a Pelleo, id eſt, Alexandro conditum ſit. Eſt & genus figuræ eiuſdem nominis Grammaticis notum. De eo plus quam ſatis apud Iulium Firmianum & ſi ſimiles alios.

Zodiacus, circulus cœli obliquus Ariſtoteli, ſeu λοξὸς κύκλος, Lucano & Claudiano *ſignifer*, quippe duodecim in ſe ſigna complectens, quæ ζώδια δωδεκατημόρια nominant Græci non tam ἀπὸ τῆς ζωῆς, id eſt, *vita* nomen adeptus, quod Planetarum & corporum cœleſtium motus his inferioribus vitam impertiat quam, ἀπὸ τῶν ζωδίων animalibus quo nomine Proclus ſignificauit ἀςερισμὸν ſeu σχῆμα Ptolemæi, hoc eſt, *aſtrum* aut potius configurationem ex pluribus vicinis ſtellis conflatam. Excogitatus hic circulus ab Aſtrologis maxime ob planetarum motum, quod eſſet omnium eorum via. Etſi Plinius prædicet primum eius inuentorem fuiſſe Anaximandrum Mileſium. Signa eius ſunt duodecim, quorum ſingula

continent

continent in se gradus triginta, atque ita totus in ambitu circulis complectetur ex Ptolemęi primi omnium inuentione gradus 360. Quod vero in duodecim partes æquales zodiacum diuiserint, sciendum quidem factum id esse duce & magistra Luna, *vt docet Plinius lib. 2. cap. 9.* quod hæc toties assequatur Solem, eique coniungatur, priusquam zodiacum percurrat. Quod etiam zodiaci signa animalium nomina ferant in caussa est constellationum virtus & proprietas animalibus illis conueniens, a quibus denominationem habēt. Ordinem eorum elegantissimis hisce versibus depinxit nobis Poeta Manilius:

Aurato Princeps Aries in vellere fulgens,
Respicit admirans aduersum surgere Taurum,
Summisso vultu Geminos, & fronte vocantem:
Quos sequitur Cancer: Cancrum Leo: Virgo leonem.
Æquato cum Libra die cum tempore noctis
Attrahit ardenti fulgentem Scorpion astro.
In cuius caudam contentum dirigit arcum
Mixtus Equo, volucrem missurus iamque sagittam.
Tum venit angusto Capricornus sidere flexus.
Post hunc inflexam diffundit Aquarius vrnam,
Piscibus assuetas auide subeuntibus vndas,
Quos Aries claudit tangentes vltima signa.

Aries ergo zodiaci principiū est secundum Astronomos, & quidem nobilius reliquis punctis Cardinalibus cum ob alias rationes, tum quia verisimile fit multis mundum a Deo creatum Sole tenente primum Arietis punctum, Deusque adeo in lege Mosis præceperit, vt sumerent Iudæi initium anni, cum Sol esset ingressus Arietis signum, & eo quoque tempore paschatis celebritatem peragerent, cum prius ad Ægyptiorum imitationem incoassent annum ab Autumno. Atque hęc præcipua sunt, quę hic communicanda duxi Philologis. Reliqua ab astrologiæ scriptoribus petenda.

Zona. Inter muliebria ornamenta est zona Iurisconsulto ἀπὸ τὸ ζωννύειν, id est, *cingendo* accepto nomine. Hac se enim mulieres cingere ventremque astringere solebant iuxta Martialis illud:

Longa satis nunc sum, dulci sed pondere venter
Si tumeat, fiam tunc tibi zona breuis.

Et Ouidius Fastorum 2. de Omphale suas Herculem vestes induente:

Dumque dant epulas, potandaque vina ministri,
Cultibus Alciden instruit illa suis.
Dat tenues tunicas Getulo murice tinctas,
Dat tenuem zonam, qua modo cincta fuit.
Ventre minor zona est: tunicarum vincla relaxat,
Vt posset magnas exseruisse manus.

Sed vt virorum fuit zona, quod in ea nummos secum deferre solerent. Vnde in ἀχρημάτοις prouerbium vetus, perdidit zonam. Et quamquam Porphyrion vetus Horatii scribat a militum id consuetudine sumtum, qui quidquid habent, in zona secum portant, *vt monet Erasmus* . haud putandum tamen solos id milites fecisse. De Vitellio ait Suetonius: *zona se aureorũ plena circumdedit, quod ẽt ex Æliano liquet, cũ* inquit, τὴν ζώνην τοῦ χρυσίου, ἣν ἐπήγατο ὁ ξένος, ἡ πανδοχεὺς ἐθεάσατο, *caupo obseruauit, an hospes zonam secum portaret auro grauem.* Vetuit & Christus *Marci 6.* suis duodecim in zonis æs gestare. A. Gellius quoque, *cap. 12. lib. 15.* ex oratione quadam Tiberii Gracchi ad populum: Itaque Quirites, cum Roma profectus sum, zonas, quas argenti plenas extuli, eas ex prouincia Sardinia inanes retuli. Sunt porro mundi zonæ siue segmenta, quas fascias, cingula, & plagas nominant alii, Cicero *in Somnio Scipionis* maculas, ab eadem Origine quoad nomen, deductas. De his canit Virgilius Georgicor. 1. hoc modo:

Quinque tenent cœlum zonæ, quarum vna corusco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni.
Quam circum extremæ dextra læuaque trahuntur
Cæruleæ glacie concretæ atque imbribus atris.
Has inter, mediamque, duæ mortalibus ægris
Munere concessæ Diuum, & via secta per ambas,
Obliquus qua se signorum verteret ordo.

His quinque zonis totidem plagas directe in terra suppositas canit

canit Ouidius *Metamorp.* : atque harum quidem has habitabiles, illas non habitabiles. Nam quæ zona duobus Tropicis interiacet, dicitur *inhabitabilis* propter intolerabilem Solis inter Tropicos discurrentis calorem. Similiter inhabitabilis terræ plaga illi subiecta. Et vt duæ illę zonæ inhabitabiles sunt, quæ a circulo Arctico & Antarctico circa polos mundi circumscribuntur, propter nimiam frigiditatē, maxime ab illis remoto Sole, ita inhabitabiles sunt terrarum plagæ illis e directo suppositæ. Sed habitabiles sunt duæ iuxta Astronomos quarum vna Tropico ęstiuali & circulo Arctico: Altera Tropico hyemali & circulo Antarctico est interiecta, idque propter frigoris & caloris temperiem, quod & de plagis ambabus illis suppositis intelligendum.

Zutpheni sunt Adriano Iunio *(quidquid dicant alii)* eidem cū illis, quos alii vocant οὐσιπέτας, Latini *Vsipetes*, Tacitus & Martialis *Vsipios*, Strabo νουσίπους, remanentibus vocis vestigiis, sed temperato mollius literæ s. susurro & velut mansuefacto per duplicem z. Vt recte eos Frisiis vicinos Marlianus scripserit. Nomen habere creduntur a paludibus, quas Geldri nominant *Venen*. Sed suo hic quemque relinquo iudicio.

FINIS.